

11801815

21. a. S. 10

Biblioteca	
Sala	B
Estante	43
Tabla	
Folios	67

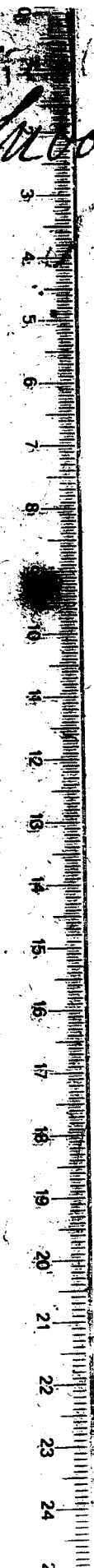
BIBLIOTECA HOSPITAL REAL GRANADA	
Sala:	A
Estante:	43
Num. id.:	200

Las Autor
D. (Sevicio) Casarino - Jovito

... de ...

2.400.40. Seifha / MADE IN SPAIN

R. 15,837

AUCTORES QUI LAUDANTVR ET

EXPENDVNTVR:

Rhetores & Rhetoricorum
scriptores.

GRÆCI.

- Aristoteles.
- Demetrius Phalereus.
- Aristides.
- Dionysius Halicarnassensis.
- Hermogenes.
- Aphthonius.
- Cassius Longinus.
- Theon.
- Menander.
- Apsinus.
- Sopater.
- Cyrus.
- Licymnius.

LATINI.

- M. Tullius Cicero.
- Fabius Quintilianus.
- Martianus Mineus Capella.
- Rutilius Lupus.
- Aquila Romanus.
- Iulius Rufinianus.
- Curius Fortunatius.
- Marius Victorinus.
- Sulpitius Victor.
- Emporius.
- Aurelius Augustinus.
- Iulius Seuerianus.
- Ruffinus.
- Priscianus.
- Beda.
- Cassiodorus.
- Alcuinus.

Bibliotheca de S. Dominus

SOPHISTÆ ET PHILOLOGI.

GRÆCI.

Gorgias Leontinus.

Lucianus.

Libanius.

Aristides.

Philostratus.

Himeuris.

Dion Prusæus.

Ælianus.

Theophylactus.

Callistratus.

LATINI.

Latro Porcius.

Arelius Fuscus.

Cestus Pius.

Asprenas.

Fuscus.

Iulius Sparfius.

Sillius.

Gaius.

Iulius Bassus.

Clodius Turrinus.

Triarius.

Cornelius Hispanus.

Licinius Nepos.

Spiridion.

Coruus.

Murrhedius.

Petronius.

Apuleius.

Latinus Pacatus.

Eumenes.

ORATORES.

GRÆCI.

Antiphon Rhamnufius.

Andocides Cydatheniensis.

Lyfias Syracufanus, aut,
Athen.

LATINI.

L. Iunius Brutus.

Menenius Agrippa.

Appius Claudius.

Cornelius Cethegus.

M. Cato Senior.

Q. Fabius Pictor.

Isocrates Athenienfis.

Isæus Chalcidenfis.

Æschines Cothocides.

Lycurgus Butades Athen.

Demosthenes Pæaniensis.

Hyperides Collytenfis.

Dinarchus Corinthius, aut,
Athen.

C. Lælius.

P. Africanus.

Seruius Galba.

Curio.

Tiberius Gracchus.

C. Gracchus.

Quintus Catulus.

M. Antonius.

M. Crassus.

Seruius Sulpitius.

C. Iulius Cæsar.

M. Tullius Cicero.

Plinius Iunior.

PHILOSOPHI.

Plato.

Theophrastus.

Maximus Tyrius.

Seneca.

Aristoteles.

Xenophon.

Themistius.

HISTORICI.

GRÆCI.

Thucydides.

Herodotus.

Plutarchus.

Polybius.

Diodorus Siculus.

Dion.

Dionysius Halicarnassensis.

Herodianus.

Iosephus.

Nicetas.

LATINI.

C. Iulius Cæsar.

Sallustius.

T. Liuius.

Cornelius Tacitus.

Plinius.

Q. Curtius.

Ammianus.

PATRES ET SCRIPTORES SACRI.

GRÆCI.

Dionysius Areopagita.
Iustinus Martyr.
Origenes.
Clemens Alexandrinus.
Basilus Magnus.
Gregorius Nazianzenus.
Chrysoftomus.
Basilus Seleuciæ.
Gregorius Nyssenus.
Ephrem Syrus.
Theodoretus.
Synesius.
Eusebius.
Nicephorus.

LATINI.

Cyprianus.
Ambrosius.
Augustinus.
Hieronimus.
Leo.
Paulinus.
Tertullianus.
Saluianus.
Arnobius.
Lactantius.
Sidonius Apollinaris.

INDEX CAPITVM,
ET TITVLORVM
AD SINGVLA CAPITA.

HIS SEDECIM LIBRIS
Præfixorum: Lectori, vltra alterum, qui
in calce Operis, Necessarius.

Numerus primus, Caput notat: alter, Paginam.

TITVLVS LIBRI PRIMII.

D E veteri Eloquētia. pag. i. & f.	12. Pisistratus.	15.
De optimo genere Eloquentiæ, & hu- ius Operis institu- to. ibid.	13. Themistocles.	ibid. & f.
CAP. I. De Elo- quentiæ dignitate: Dei, Animi & eloquentiæ similitudo. 3. & f.	14. Herodotus.	15. & f.
2. de eloquentiæ pulchritudine. 4. & scq.	15. Pericles.	16. & f.
Comparatio cū pantarba lapide. ib.	16. Thucydides.	ibid. & f.
3. de vtilitate eloquentiæ. 4. & f.	17. Gorgias Leontinus.	17. & f.
4. de vi eloquentiæ. 5. & f.	18. Ἐπιτομή Παλαμίδου ἑπὶ ἑλογογία.	18.
5. de ortu & progressu eloquentiæ. 6. & f.	19. Critias.	ibid. & f.
6. de nomine Rhetorum. 8. & f.	20. Theopompus.	19.
7. de honoribus Rhetorum. 10. & f.	21. Philistus.	ibid.
8. Contra eos qui dicunt Demosthe- nem ab Aristotele præcepta elo- quentiæ didicisse. 11. & f.	22. Plato.	ibid. & f.
9. Illustrium Oratorum elogiaz: Pytheus. 12.	23. Aristoteles.	10. & f.
10. Homerus. ibid. & f.	24. Antiphon.	21.
11. Solon. 13. & f.	25. Andocides.	ibid. & f.
	26. Lysias.	22.
	27. Isocrates.	ibid. & f.
	28. Hæus.	24.
	29. Æschines.	ibid. & f.
	30. Lycurgus.	25.
	31. Demosthenes.	ibid. & f.
	32. Hyperides.	16.
	33. Dinarchus.	ibid. & f.
	34. Demades.	27.
	35. Xenophon.	ibid.
	36. Theophrastus.	ibid. & f.

INDEX TITVLORVM.

37. Demetrius Phalereus. 28. & f.
 38. Latini Oratores, Ciceronis fermè omnes penicillo expressi.
 L. Iunius Brutus. 29.
 39. Menenius Agrippa. ibid.
 Oratio Menenii Agrippæ. ibid.
 40. Appius Claudius. 30.
 Oratio Appii Claudii ad senatum. ibid.
 Eadem ex Græco expressa. ibid. & seq.
 41. Cornel. Cethegus. 31.
 42. M. Cato senior. ibid. & f.
 43. Q. Fabius Pictor. 32.
 44. C. Lælius & P. Africanus. ibid. & seq.
 45. Seruius Galba. 33.
 46. Curio. ibid.
 47. Tiberius Gracchus & Caius Carbo. ibid. & f.
 48. Caius Gracchus. 34.
 49. Quintus Catulus. 35.
 50. Marcus Antonius. ibid. & f.
 51. Marcus Crassus. 36.
 52. Seruius Sulpitius. ibid.
 53. Cotta & Sulpicius. ibid. & f.
 54. Hortensius. 37.
 55. M. Crassus Iunior. 38.
 56. Pompeius. ibid.
 57. M. Callidius. ibid. & f.
 58. Piso Tullii gener. 39.
 59. C. Licinius Calvus. ibid.
 60. C. Iulius Cæsar. ibid. & f.
 61. Crispus Sallustius. 40.
 62. M. Tullius Cicero, pro quo Apologia, contra Κικαρωνιάδης, qui ferream Ciceronis eloquentiam, auream demosthenis nominarat. ibid. & f.
 Iudicium Longini de Cicerone & Demosthene. 41. & f.
 Iudicium Fabii Quintiliani. 42.
 Iudicium Cornelii Taciti. ibid. & f.
 63. Comparantur Cicero & Demosthenes in genere comparatiuo. 44. & f.
 Ab adolescentia honestè acta. 46.
 A prudentia. ibid. & f.
 A fortitudine. 47. & f.

- plura. ibid. & f.
 64. Comparantur in genere deliberatiuo. 35. & f.
 65. Comparantur in genere iudiciali. 38. & f.
 66. Comparantur in Inuentione, Dispositione, Elocutione. 62. & f.
 67. Comparantur in actione & successu eloquentia. 64. & f.
 68. Comparatur cum Thucydide. 66. & f.
 69. Comparatur cum Platone. 67. & seq.
 70. Comparatur cum Lyfia. 70.
 71. Comparatur cum Isocrate. 72. & f.
 72. Comparatur cum Sallustio. 14. & seq.

EX LIBRO II.

- CAP. I. De optimo caractere Eloquentia. 77. & f.
 De varietate. ibid.
 2. De stylo inflato. 79. & f.
 3. De cacozelo. 83. & f.
 4. De stylo frigido. 84. & f.
 5. De stylo puerili. 86. & f.
 6. De Parenthyrsi. 88. & f.
 7. De stylo scholastico. 90. & f.
 8. De stylo poetico & cætico. 91. & f.
 9. De stylo allegorico & periphrastico. 93. & f.
 10. De stylo Miscellaneo & Antiquario. 95. & f.
 11. De stylo humili & rudi. 98. & f.
 12. De stylo fluctuanti & dissoluto. 100. & f.
 13. De stylo sicco & exangui. 101. & f.
 14. De acuta styli breuitate, sententiisque abruptis & suspiciosis. 12. & f.
 15. Acutorum acuminum subiecta exempla. 150. & f.
 16. De Erroribus abrupti styli & frigide acuti. 108. & f.
 17. Anticicerones.
 Ludus seu dissertatio de optimo genere dicendi.
 Eloquentia apud Dices contra suos corruptores agit. xi. & f.

II EX TITVLORVM.

18. Lucius Apuleius. 112. & f.
 19. Cacozelus, doctus Antiquarius. 115. & f.
 20. Buteonis pro siccis. 117. & f.
 21. Pædariois pro puerilibus. 118. & f.
 22. M. Tullii Ciceronis Apologia. 119. & f.
 23. Malus Orator: totus ex Luciano fermè expressus. 126. & f.
 Censura Antigoni Regis. 127.
 Censura Augusti Cæsaris. ibid. & f.
 Censura Apollonii. 128.
 Censura Dionysii Longini. ib. & f.
 24. Condemnatio Meles. 126. & f.
 Censura Plutarchi. ibid. & f.
 25. Condemnatio siccorum.
 Cornelii Taciti censura. 130.
 26. De vera germanaque eloquentia. ibid. & f.
 27. De Generibus dicendi quæ in laude versantur. 131. & f.
 28. De virtutibus & formis dicendi: ac primùm de Perspicuitate. 132. & f.
 29. De grauitate Orationis. 133. & f.
 30. De asperitate. 135. & f.
 31. De vehementia. 136. & f.
 32. De splendore. 138. & f.
 33. De Vigore. 139.
 34. De Ambitu siue Amplificatione. ibid. & f.
 35. De methodo Grauitatis. 140. & f.
 36. De pulchritudine & grauitate Styli. 141.
 37. De mixtura Celeritatis cum suauitate. 142. & f.
 38. De Acrimonia & Acuto. 143.
 39. De methodo suauitatis. ibid. & f.
 40. De optima figura dicendi, & de Decoro. 145. & f.

EX LIBRO III.

- De adminiculis eloquentia, Ingenio Doctrina, & imitatione.
 CAP. I. De Animi præstatiua. 147. & f.
 2. De varietate ingeniorum & excellentia in Mechanicis. 148. & f.
 3. De causis huius varietatis. 149. & f.
 4. Tria ingeniorum genera quæ lite-

- ris apta, & vnde fumendum culturae exordium. 150. & f.
 5. Aduersus eos qui Christiano cultu emolliri & languescere dicunt ingenia. 151. & f.
 6. De ingeniorum delectu ad Eloquentiã specialius dictum. 153. & seq.
 7. De studio & Exercitatione Eloquentia. 157.
 8. De causis corruptæ Eloquentia: vbi celebres Taciti & Senecæ loci comparantur. 158. & f.
 9. De imitatione. 160. & f.
 10. De praua imitatione seu Cacoze- lia. 161. & f.
 11. De vitis imitationis. 162. & f.
 12. An multi sunt imitandi. 164. & f.
 13. Nouine an Veteres imitadi. 166. & f.
 14. Qui maximè inter veteres imitandi, obiter notati. 167. & f.
 15. Quomodo imitandum. 174. & f.
 16. Quomodo Demosthenem Cicero fuerit imitatus. 175. & f.

EX LIBRO IV.

- De Inuentione & Locis.
 CAP. I. De scribenda oratione.
 De cognitione quæstionis, & de prolixitate fugienda. 181. & f.
 2. De Inuentione, Nutrix inuentionis, eruditio: & eruditæ debent esse Orationes. 182. & f.
 3. Primus fons Inuentionis, Historia. 184. & f.
 4. Secundus fons Inuentionis Apologi & Parabola. 181. & f.
 5. Tertius fons Inuentionis, Adagia. 188. & f.
 6. Quartus fons Inuentionis, Hieroglyphica. 189. & f.
 7. Quintus fons Inuentionis, Emblemata. 190.
 8. Sextus fons Inuentionis, Testimonia Veterum. 190. & f.
 9. Septimus fons Inuentionis, Γνώμαι. 192. & f.
 10. Octauus fons Inuentionis, Leges. 194. & f.

11. Nonus fons Inventionis, sacrae litterae. 195. & f.
12. Decimus fons Inventionis, Ratio & solertia in Locis. 196. & f.
13. De locis in genere. 198. Definitio per synonymiam. *ibid.* Per descriptionem. *ibid.* & f. Notatio. 199. Partium enumeratio. *ibid.* Coniugata. *ibid.* Genus. *ibid.* Species, seu Forma. *ibid.* Similitudo. 200. Differentia. *ibid.* Contraria. *ibid.* Adiuncta. *ibid.* Antecedentia, Consequentia. *ib.* Repugnantia. *ibid.* Causae. *ibid.* Effecta. 201. Comparatio Minorum & Parium. *ibid.*
14. De locorum delectu. *ibid.*
15. Definitionis dignitas & variae appellations. *ibid.* & f.
16. de Definitione Simplicis & Logica. 202. & f.
17. de Definitione per partes. 204.
18. de Definitione per causas. *ib.* & f.
19. de Definitione per Effecta. 205. & f.
20. de Definitione per Accidentia. 206. & f.
21. de Definitione per Similitudinem. 195. & f.
22. de Definitione per Negationem. 208.
23. de Modo amplificandae Definitionis. Ac primum de Amplificatione per synonymiam. 209. & f.
24. de Amplificatione per Definitionem Mixtam. 210. & f.
25. de Amplificatione per Contentionem ironicam. 211.
26. de Confirmatione Definitionis. *ibid.* & f.
27. de partium enumeratione, Loci dignitas & definitio. 212. & f.
28. Diuisio huius Loci secundum rem, & varia genera Enumerationis. 213.
29. Diuisio secundum Modum, & varia Argumentationum ab enumeratione partium, genera. 214. & f.
30. De vi & veritate huius loci. 215. & f.
31. De vsu & amplificatione huius loci. 216. & f.
32. De mixtura Figuratum, cum loco enumerationis, & quibus ornamentis amet vestiri. 217. & f.
33. De Notatione Nominum. An Nomina sint Naturae Coelestis. Confutantur Zoar & Rabbini. 219. & f.
34. Confutatus Rucelinus & ceteri Nominales. 220. & f.
35. De nominum ambitione & religione. 221. & f.
36. Curiosa Nominum observatio, & antiquus ritus illustratus. 222. & f.
37. Notatio literarum Nominalium, & eius Ominis vanitas. 223. & f.
38. De anagrammatismis. 224.
39. De Origine & Etymologiis Nominum. 225. & f.
40. De vsu Notationis & Coniugatorum. 226. & f.
41. De genere & specie. 228. & f.
42. De vsu huius Loci. 229. & f.
43. De Causarum dignitate & numero. 231. & f.
44. Materia, & eius vsus apud Oratores. 232. & f.
45. de Causa efficiente. 233. & f.
46. de Forma. 236. & f.
47. de Fine. 237. & f.
48. de Vsu & amplificatione Causarum. 238. & f.
49. Effecta. 240. & f.
50. Adiuncta, Antecedentia, Consequentia. 242. & f.
51. Contraria repugnantia. 245. & f.
52. De similitudine. Similitudinis locum esse non modo detestabilem, sed vtilem: contra Euclidem. 248. & f.
53. Definitio Similitudinis, & diuisio in Simplicem & Compositam. 249. & f.

54. Alia Similitudinis diuisio, in Parabolam, Exemplum, Inductionem: Ac primum de Parabola. 251. & f.
55. de Exemplo & Probationibus à Comparatis. 253. & f.
56. de Inductione. 255. & f.
57. de recto vsu Similitudinis & varia eius tractatione. 256. & f.
- EX LIBRO V.
De Amplificatione.
- CAP. I. Ac primum de vitio mala Amplificationis. 260. & f.
2. quid sit Amplificatio & quotuplex: Et de optimo caractere Amplificationis. 261. & f.
3. Exemplum fusae & ambitiosae illius Amplificationis: Ex Cic. 7. in Verrem, n. & c. 263. & f.
4. Quenam sit melior Amplificatio. 265. & f.
5. de materia & formis seu methodo Amplificationis. 266. & f.
6. de forma & methodo Amplificationis: Ex Graecis sopheris. 267. & f.
7. quam Methodum amplificandi Cicero praecipis consignare. 263. & f.
8. quod istae Praeceptiones de Amplificatione minus accuratè traditè videantur: & de Cassii Longini sententia. 27. & f.
9. de Amplificationis duodecim modis crebro vsurpatis: primus Amplificandi modus, & Enumerationum. 272.
10. Secundus, per Antecedentia. 273.
11. Tertius, per Causas. *ibid.*
12. Quartus, per Adiuncta. *ibid.* & f.
13. Quintus, per Evidentiam, descriptiones, Hypotyposes. 274. & f.
14. Sextus, per digressionem. 275. & f.
15. Septimus, per Gradationem. 276. & f.
16. Octavus, per Comparisonem. *ibid.* & f.
17. Nonus, per elevationem Grauium. 277.
18. decimus, per Congeriem. *ibid.*
19. Undecimus, per Correctionem. *ibid.*
20. duodecimus, per conglobatas definitiones. *ibid.*
21. de delectu Locorum & figurarum ad amplificationem obiter mentionem. 278.
22. de delectu Verborum ad amplificandum. *ibid.* & f.
23. de mixtura Locorum & Figurarum. 279.
24. Amplificationes Ciceronianae discutuntur: Ac primum Auaritia & ambitio P. Rulli exaggeratur per congeriem partium atque effectorum, & per anaphoram tractatur. *ibid.* 12. & f.
25. Amplificatio, Salliae libido, n. 12. pro Cluentio. 281. & f.
26. Amplificatio Beneficii accepti, per Comparata, Adiuncta & Partes, ad quiritas, post reditum, N. S. 282.
27. Alia pars amplificationis per *μεμυδον*, Post reditum ad quiritas. *ib.* & f.
28. Amplificatio Rei calamitosa, per gradationem & hypotyposin, & c. pro Quintio, N. 95. 283. & f.
29. Amplificatio ab Effectis: describitur vir bonus: pro Cæciana, N. 78. 284.
30. Amplificatio luxus per Adiuncta: pro Roscio Amerino n. 133. *ibid.*
31. Amplificatio Capacitatis. 1. Philipp. n. 65. per Partium enumerationem & Comparata. 285.
32. Amplificatio luctuosi spectaculi de bonis Cn. Pompeij hastae subiectis: Per hypotyposin, sustentationem, Epiplexin, & c. 2. Philipp. n. 64. 285.
33. Amplificatio belli crudelis: Philipp. 14. n. 8. Per causas efficientes, Effecta, Comparata. 286.
34. Amplificatio criminis iniustitiae. 6. Verr. n. 67. 68. 69. Per adiuncta & figuras. 286. & f.

INDEX TITVLORVM.

- 35. Amplificatio miseriarum, per antitheta, acutasque & vellicantes sententias, stylo picto & declamatorio: Senex reuerfus à captiuitate, deplorat filium insepultum, & cæcã vxorem. 287. & f.
- 36. Amplificatio calamitosi status, per Antitheta & Hypotyposin: Describitur miseria pauperum, cum luxu diuitum comparata ex D. Gregorio. 288. & f.
- 37. Amplificatio atrocis supplicii, per hypotyposin. 290. & f.
- 38. Amplificatur definitio Virtutis per Inductionem. 291. & f.
- 39. Amplificatio breuis miseriarum vitæ, per Synathroisum: D. Chrysof. tractatu, quod nemo læditur nisi à seipso. (pa 177.) 292.
- 40. Amplificatio Auaritiæ, per Effecta & Imagines: D. Chrysofomus eodem tractatu. (pag. 178.)
- 41. Amplificatio Gulæ & Ebrietatis, per Congeriem: D. Chrysofomus eodem tractatu. (pag. 180.) 293.
- 42. Amplificatio Virtutum. 294.
- 43. de Diminutione. ibid. & f.

EX LIBRO VI.

De Dispositione & Partibus Orationis.

- CAP. I. Eius dignitas. 303. & f.
- 2. De prudentia Dispositionis & iudicio. 304.
- 3. de triplici Dispositione in genere. ibid. & f.
- 4. de triplici Dispositione artificiali. 305.
- 5. de Dispositione oratoria ibid. & f.
- 6. de Exordio in Genere: An exordium sit pars orationis necessaria. 307. & f.
- 7. de variis Exordiorum generibus, 308.

- Quid *ἔκθεσις* seu impressio in Exordis. ibid.
- Quid A *πρόλογος*. 309.
- Quid Rami seu Ramosum. ibid.
- Quid *ἐπίθεσις*. ibid.
- Quid Carceres. ibid.
- Alia diuisio Exordiorum. 310.
- Quid Exordium ex Opinione. ib.
- Quid Exordium *ἀπὸ τοῦ πρῶτου*. ibid.
- Quid Exordium ex Abundantiâ: Contra incidentibus, Acolutho, &c. 311.
- Quid exordiū ex subdiuisione. ib.
- Sex Exordiorum fontes. 312.
- 8. de modo Exordii. An debeat esse argumentosum & floridum. ibid.
- 9. de Exordiorum communibus præceptis. 313.
- 10. De Exordiis in demonstratio genere, & historiis, fabulis & exemplis. 316.
- Adiunctum personæ Oratoris. ibid.
- Ab adiunctis item Oratoris. ib. & f.
- 11. de Deliberatio. 319.
- Adiunctum rei. ibid. & f.
- 12. de Iudiciali. 322. & f.
- [13. Exordia ex abrupto & concisa. 323. & f.
- 14. de Narratione. Narrationis diuisio & vsus. 325.
- 15. Narrationis vitia octo. 326.
- 16. Narrationis virtutes. ibid.
- 17. Narrationis probabilitas ex quindecim rebus perita. ibid. & f.
- 18. Quarta virtus Narrationis, suauitas, in decem partes diuisa. 329. & f.
- 19. Typus narrationis poeticae. Ex Libanio. ib. alia. ibid.
- 20. Typus narrationis ciuilis in tenui Characterè. ibid.
- 21. Typus narrationis historicae, suauis, & Philologica: Narratio de Leonib. & Vrsa. 332. & f.
- 22. Narratio de Elephanto, qui pronutritio pugnauit. 333. & f.
- 23. Typus narrationis politicae, stylo sublimi & magnifico. 334. & f.
- 24. Narratio & Hypotyposis pul-

INDEX TITVLORVM.

- 25. Narratio de C. Canio. 337. & f.
- 26. Narratio de morte Socratis. ibid. & f.
- 27. De Confutatione & Confirmatione. 339. & f.
- 28. de Ratiocinatione & Inductione. 141. & f.
- 29. de Enthymemate. 342. & f.
- 30. de Epicheremate. 343.
- 31. de Dilemmate. ibid.
- 32. de Sorite. ibid. & f.
- 33. de Cornibus, Crocodilo & Electra. 344.
- 34. Exempla Confutationis: Exemplum ex Gorgia Leontino, acutum & velox, antea libatum, nunc expressius notatum: Palamedes crimen proditiõis diluit. ibid. & f.
- 35. Expenduntur varia Exempla Confutationum: Ex Cicerone: cuius mirifica cum pugnacitate notatur suauitas: Modus confutationis per conglomeratas rationes, magna vi & celeritate vibratas, ad persuasionem & motum efficax. 345. & f.
- 36. Modus Confutationis per Expeditionem. 347. & f.
- 37. Modus Confutationis mixtus seriis rationibus & ironiis aculeatis. 348. & f.
- 38. Modus Confutationis per interrogationem: Cicero pro quinctio, n. 36. 351. & f.
- 39. Modus per subiectionem frequentissimus & optimus: Cic. pro quinctio, n. 41. 352. & f.
- 40. Modus per Coaceruationem explorum; in quo diligenter notandi sunt nexus. 353. & f.
- 41. Confutatio: Pro Cæco reo parricidii, per *ἀναλόγου*, & *ἀπίδατον*. 345. & f.
- 42. de Peroratione. 355. & f.
- 43. Peroratio miserabilis pro filio, qui

cum sua captiuitate & morte patrem redemisset, mortuus in vinculis, à matre sepeliri prohibetur: Peroratio flebilis per apostrophen ad animam mortui. 356. & f.

EX LIBRO VII.

de Elocutione.

CAP. I. de Elocutione.

- 2. Elocutionis diuisio: & eius prima pars Elegantia. 360. & f.
- 3. de Compositione, secunda parte Elocutionis: Eius definitio, officium, gratia. 361. & f.
- 4. de Præstantia numerosa Orationis, & eius Ortu. 362. & f.
- 5. De Nomine & definitione Periodi. 364. & f.
- 6. De Diuisione Periodi, Pneumate, Clauis, Chasmo, &c. 365.
- 7. de Partibus Periodi. 366.
- 8. de Pedibus Periodi: Ex Halicarnassensi. ibid. & f.
- 9. de Numero & mixtura Pedum: Ex Cicerone: In Principiis qui fermè probantur pedes: In Medio: In fine. 367. & f.
- 10. Quid de istis Numerorum obseruationibus & tota compositione sit sentiendum, & de cauendis vitiis. 369. & f.
- 11. de vsu Periodi. 371. & f.
- 12. de mensura Periodi. 372. & f.
- 13. de artificio implendæ Periodi. 373. & f.
- 14. de delectu & cõpositione Nominum, ad venustandam Periodum. 375. & f.
- 15. Obseruationes in Cicerone. 376. & f.
- 16. de dignitate Elocutionis & definitione Figuræ. 378. & f.
- 17. Nomenclatura figurarum ordine Alphabetico: Ex antiquis Rhetoribus expressa: 379. & f.
- Acyron. ibid.
- Ætiologia. ibid.

INDEX TITVL. AD CAPITA.

Prodiorthosis.	ibid.	phraſto. 417. plura.	ibid.
Prolepsis.	ibid. & f.	Demonſtratio.	418.
Profapodofis.	409.	Distributio.	ibid.
Profynapantheſis.	ibid.	Antitheſis.	419.
Profopopœia.	ibid.	Oxymorum.	410.
Proſopon.	410.	Antiſagoge.	ibid.
Protimeſis.	ibid.	21. De tertia Figurarum ſerie quæ ſunt in Repetitione.	411.
Proſtaxis.	ibid.	Anadiploſis, Epitrophe, Epanalep- ſis, Traductio, Alluſio, Commu- ratio.	ibid. & f.
Protome.	ibid.	22. De quarta ſerie Figurarum: Ad ſuaue genus dicendi pertinentiſſi: maximè in ſtructura periodorum.	422.
Protozeugma.	ibid.	23. De altero Ordine figurarum, quæ ad grauitatem faciunt.	ibid. & f.
Protrope.	ibid.	24. De figuris in Velitatione & Certa- mine.	425.
Prupergaſia.		Suſtentatio, Licentia, Communica- tio, Conceſſio, Ironia, Epilexis, Apoſiopeliſis, Allegoria, Corre- ctio.	ibid. & f.
Pſyſma.	ibid.	25. De tertia parte Figurarum in Affe- ctibus.	428. & f.
Ratiocinatio in Apophafi.	411.	Exclamatio.	ibid.
Sarcaſmus.	411.	Deploratio Apum tranſfugarum.	429.
Scheſis.	ibid.	1. Tolle filium tuum vnigenitum què diligit Iſaac.	433. & f.
Solutum.	ibid.	Loci communes præcipuarum Ci- uicronis figurarum indicati.	435.
Streptolyton.	ibid.	ibid. & f.	
Subiectio in Prolepsi & Procatalepsi.	ibid.	Apoſtrophe, Allegoriæ, Conceſſio- nes, Climaces, Correctiones ſen- tentia, Comparationes, Coniugia ſeu Epilexes, Deprecationes, Distributiones, Dubitationes, E- xemplorum vſus, Epiphonemata & exclamations, execrationes, Fictiones, Hypotypoſes, Ironia, occupationes, ſeu Prolepsiſ, Præ- termiſſiones & Præteritiones, Profopopœia, Subiectiones, Transitiones.	ibid. & f.
Sylceuaſis.	ibid.	26. De Demotheſtica Figurarum tra- ctatione.	442. & f.
Suſtentatio in Paradoxo.	412.	Interrogatio.	443.
Syllepsiſ.	ibid.	Synathroſimus.	ibid.
Symploce.	ibid.		
Synathroſimus.	ibid.		
Synchoreſis.	ibid.		
Syncriſis.	ibid.		
Synchyſis.	413.		
Synecdoche.	ibid.		
Synœceioſis.	ibid.		
Synonymia.	ibid.		
Syſtrophe.	ibid.		
Tapeinoſis.	ibid.		
Tautologia.	ibid.		
Traductio.	ibid.		
Zeugma.	ibid.		

18. De vſu & variis Ordinibus Figura-
rum. ibid.
19. De primo Ordine Figurarum:
Quæ imagines vno vel paucis verbis
exprimunt. 414. & f.
- Antonomaſia & eius vſus. 415.
- Epithetum. ibid.
- Synonymia. 416.
20. De ſecunda ſerie Figurarum in il-
luſtri & ſuaui genere dicendi, quibus
Icones rerum efformantur. ib.
- Vani hominis deſcriptio, in Theo-

INDEX TITVL. AD CAPITA.

Prolepsis.	444.	ticentia.	457.
Aliud exemplum Prolepseos.	ibid.	Profopopœia per incisa in Affe- ctibus.	458.
Meioſis.	ibid.		
Subiectio.	445.		
Exaggeratio cladiſ bellicæ.	ibid.		
Epilexis.	ibid.		
Item Epilexis breuis & mordax.	447.		
Item obiurgatio.	ibid.		
Item obiurgatio grauis & ſeria.	448.		
& f.			
Item nobiliſſima Obiurgatio morum recentium.	449.		
Suſtentatio.	450.		
Exemplum Orationis Ciuiliſ & Figu- rata per dialogiſmos & ſermocina- tiones:			
Quæ eſt valde practica & efficax ad ſenſus feriendos:			
Magna in hoc genere figurarum De- moſtheniſ felicitas.	451.		
Item Oratio plena περιφραſeos, habens Epilexin, Ironiam, Prolepsiſ.	ibid.		
& f.			
Sermocinatio & Oratio valde Mora- ta.	452.		
Παρηγορία.	ibid.		
Deprecatio.	ibid.		
27. De Exartefi Figurarum, & Figuris declamatoriis.	ibid.		
Epanodos, Subiectio; Subiectio cum Epiphonemate, Apoſtrophe ad rem inanimum, & Anaphora, Exclama- tio, ibid. Aporia, Anaphora mixta, cum Aſynthetiſ cum Anareſi & An- tithetiſ Anaphora mixta. Distributio, Distributio cum Anaphora, Epilep- xiſ, Aſyntheton, Homœoptoton, Conceſſio.	454.		
Hypotypoſis, Deſcriptio Mutilorum.	455.		
Gradatio mixta, cum Epanodo.	456.		
Interrogatio.	ibid.		
Ad ſignificandum fraternum odium Emphaſis. ibid. Figura conſtans ob- ſcuriſ ſententiis, per Mœoſin. ibid.			
Epitrophe nobiliſ cum Antithetiſ. ibid: Antitheſis Paralepsiſ cum De- ſcriptione & Apoſiopeliſ.	ibid.		
Profopopœia cum Hypotypoſi & Re-			

EX LIBRO VIII.

De Affectibus.	459.
Cap. I. Affectuum vis & præſtantia- ibid.	
2. Affectuum definitio, cauſa, diuiſio. 460. & f.	
3. Affectuum ſedes, instrumenta ſeu vehicula. 461. & f.	
Et qui ſint dæmoniaci affectus. ibid.	
4. Quid ſpectandum in iis qui mouent affectus. 462. & f.	
5. Quid ſpectandum in perſoniſ quæ mouendæ ſunt ad Affectus. 464. & f.	
6. De duabus Affectuum radicibus, voluptate & dolore, & ratione mou- endi. 466.	
7. De Dolore, & Miſeratione in gene- re: Et quibus moueantur rebus: Sintne externæ ſpecies præter orationem adhibendæ. ibid.	
8. Quæ res ad motum adhibendæ. 469. & f.	
9. De qualitate Affectuum leuium & violentorum: Et quomodo iis vtendum. 472. & f.	
10. De immoderatiſ & nugatoriſ Affectibus: Deque Ariſtidiſ & Libaniſ in hoc genere erroribus. 476. & f.	
11. De languidiſ Affectibus, & iis qui vocantur ἀπαλωſοι. 478. & f.	
12. De mixtura Affectuum. ibid. & f.	
[13. De modo & ratione mouendi. 482. & f.	
14. De Remiſſione Affectuum. 484.	
15. De Amore: Amoris nomen. ibid. & f.	
16. Amoriſ definitio: & de triplici Animæ motu: Ex S. Dioſyſio præclarè. 485. & f.	
17. De quinque Amorum generibus.	
18. De Erote & Anterote: Deque turpiſ Amoriſ veſania. 488. & f.	

INDEX TITVL. AD CAPITA.

9. De causis Amoris in genere. 490. & f.
 20. Quindecim Amoris causæ in specie: ex Aristotele. 491. & f.
 De effectu & vsu huiusce Affectus. 492. & f.
 21. Affectus Amoris exempla. 493. & f.
 22. De Affectibus lætitiæ & spei. 495. & f.
 23. De Metu. 521. & f.
 24. De Odio: eius definitio. 584.
 25. De quatuor Odii generibus. ib. & f.
 26. Causæ Odii & fomenta. 505. & f.
 27. De Odii concitatione & remissione. 506. & f.
 28. De Motibus Iracundiæ & doloris. 507. & f.
 29. De natura Iræ. 509. & f.
 30. De Causis iræ: & qui ad iracundiam proclives. 510.
 31. De concitando Odio & Iracundia. 512. & f.
 32. Quomodo à Personis, Rebus & Signis concitetur Iracundia.
 Ex Gregorii Nazianzeni Orat. 21. in Athanasium. 513. & f.
 Ex Iuliani orat. IV. 514.
 33. De varietate Motuum iracundiæ, & eorum vsu:
 Ac de vitiosis motibus in hoc genere. 517. & f.
 34. De generosis iracundiæ motibus. 58.
 Motus Irascibilis. 519. & f.
 Ex Gregorii Nazianzeni aduersus Iulianum Orat. 3. ibid. & f.
 35. De vastis motibus Iracundiæ: deque lenibus & moderatis. 526. & f.
 36. De mixtura motuum Iracundiæ. 528.
 37. De odio concitando in vitia: & fictione imaginis:
 Ex D. Chrysofomo Exemplum. 530.
 38. De Indignatione. 531. & f.
 39. De remissione Iræ seu delinitione: Ac de eius industriis. 532. & f.
 40. Homeri Litas ad insigne delinitionis exemplum compositas. 536. & f.

- Item ex Plutarcho, Liuijo, Dionysio Halicarnassensi exempla. ibid.
 41. De Miserationibus & lacrymis: De variis generibus lacrymarum. 539. & f.
 42. De industriis Miserationum: Ac primum quid circa Personas & Res considerandum. 540. & f.
 43. De concitatione miserationis per Characterismum. 542. & f.
 Item de sanctis Machabæis: Ex D. Chrysof. homil. pag. (625.) 544. & f.
 44. De Miseratione: Per concitationem Fortunarum. 545. & f.
 45. De miseratione per repræsentationem Imaginis: Præclara in eo Sophoclis dexteritas. 547. & f.
 46. De miseratione per fermocinationem. 548. & f.
 Oratio Iacobi Patriarchæ, in ficta morte Iosephi: Ex Philone, lib. de Ioseph. 550. & f.

EX LIBRO IX.

- De Pronuntiatione. 555.
 Cap. I. De Actione molli & curata. 556.
 2. De Actione rudi & vasta. ibid. & f.
 3. De Actiua & Frigida. 557.
 4. De cantu & monotonia. 559. & f.
 5. De aliis Pronuntiationis vitiis:
 De Coccyfmo, Brancho, Suspiriis, blæsa Nare. 561. & f.
 6. De Vocis naturalibus vitiis & virtutibus. & f.
 7. De quatuor virtutibus Pronuntiationis. 563. & f.
 8. De gestu & ritibus antiquorum in numerando & eloquendo per gestus: Et de hoc curiosa Astabaldæ observationes. 564.
 Ratio antiquorum putidiuscula numerandi & loquendi per gestus. 565. & f.
 9. Variæ gestuum Naturalium significationes, ex sacris & profanis. 568. & f.

INDEX TITVL. AD CAPITA.

10. De gestu Oratorio. 572. & f.

EX LIBRO X.

- De Epidictica Oratione. 578. & f.
 CAP. I. Eius ortus & character. ibid.
 2. De Declamatione contra Montanum. 577. & f.
 3. De genere Demonstratiuo 579. & seq.
 Præcepta generis Demonstratiui. 580.
 4. Laudatio Dei. ibid.
 Ex Maximo Tyrio orat. de Deo. ib. & f.
 Expressa ex D. Gregorii, Philonis, & aliorum sensibus. 582. & f.
 Ex Philone, libro, quod deus sit immutabilis. 583.
 Ex D. Gregorio Nazianzeno Orat. 1. Bernardi in quo genere subtilitas. 584.
 Arnobius, grandis sensibus, dictione rudis. ibid.
 Ex Seneca Nat. Quæst. Proæm. ib. & f.
 ex eodem 3 Natur. quæst. c. (45.) ib. & f.
 Philo lib. de Cherub. 585.
 Deus sedens in Cherubin: Apud Ezech. ex figura Villalpandi. stylo oratorio reddita. ibid.
 5. De laude personæ in genere: Prudentia in laudationibus adhibenda. ibid. & f.
 6. De Argumentis & tractatione demonstratiui generis, in laude personæ. 586. & f.
 7. De laude Personæ in specie. 589. & f.
 Exemplum laudationis mixtæ. 590. & f.
 Laus generis siue nobilitatis. 591.
 Laus corporis: Pulchritudo. ib. & f.
 Laus agilitatis. 592.
 Laus agilitatis in venando. ibid. & f.
 Laus agilitatis siue strenuitatis, in remilitari & campestri exercitatione. 59.
 Laus à variis artibus & scientiis: In qua delineantur primis veluti api-

- cibus capita quibus scientiæ & virtutes commendari solent:
 Grammaticus. 594.
 Laus Rhetoris, siue Oratoris. ib. & f.
 Laus Poëtæ. 595.
 Laus Philosophi. ibid. & f.
 Laus Medici. 596.
 Laus Mathematici. ib.
 Laus Musici. ibid.
 Laus Theologi. 597.
 Laus Pietatis. ibid.
 Laus prudentiæ. ibid.
 Laus actionum & laboris in tuenda republ. 598.
 Laus Iustitiæ. ibid. & f.
 Laus Fortitudinis. 599.
 Laus Temperantiæ. 600.
 Laus Clementiæ. ibid.
 Laus Liberalitatis. 601. & f.
 Ars Panegyricorum, Nuptialium, & Natalitiarum orationum:
 Ex Dionysio Halicarnassensi de Panegyri.
 Oeconomia & Distributio. 602. & seq.
 De Panegyri verba Antimachi. ibid.
 9. Præcepta de Oratione nuptiali: Ex Dionysio Halicarnassensi, & c.
 Oeconomia. 603.
 10. Præcepta de Oratione Natalitia: Partes & Capita Genethliacæ orationis. 608. & f.
 11. Præcepta de epithalamiis: & c.
 Oeconomia. 609. & f.
 12. De laudatione Funebri. 611. & f.
 13. De Gratiarum actione, & c. 612. & seq.
 14. De salutationibus Principum. 614.
 15. De laude Puerorum. ibid.
 16. Laus Animalium. 615. & f.
 17. Laus Apum. 616.
 18. Encomium Formicæ:
 Ex Basilio, Hieronymo, & ceterorum imitatione expressum nostro stylo. 617. & f.
 19. De laude rerum inanimatarum. 620.
 20. Laudatio & descriptio Mundi: Ex Theodoro & D. Cypriano. ib. & f.

INDEX TITVL. AD CAPITA.

21. Laus Imperij, Regionis, Urbis. 621. & f.
 Copiæ, Opulentia, Opera, Situs, Munitio, Ædificia, Tempora, Theatra, Balnea, Aquæductus. *ibid.* & f.
 Pontes, Priuata ædificia. 625. & f.
 Villæ, Fontes, Flumina, Montes, Ager. 626.
 22. Laus Virtutum & scientiarum. *ibid.* & f.
 23. De veterum in Epidicticis orationibus artificio. 628. & f.
 Laus Eteonei ex Aristide. 630. & f.
 Gregorius Nyssenus in funere Pulcheriæ. 631.
 Laudatio mixta & concisa per frequentationem:
 Ex D. Greg. Nazianzeno, orat. in D. Athanasium. 632. & f.
 Laus Eruditionis mixta per Synathroismom:
 Ex D. Greg. Nazianzeno, oratione in magnum Basilium. 622.
 24. Artificium & suauitas Aristidis in laude Smyrnæ. 634. & f.
 25. De singulari eiusdem authoris artificio, in laude Putei. 638. & f.

EX LIBRO XI.

- Characteres Epidictici:
 Variæ hypotyposes: ex antiquis auctoribus Græcis & Latinis.
 Descriptiones Hominis. 641. & f.
 1. Descriptio I. *ibid.* & f.
 2. Corpus humanum in genere. 644. & f.
 3. Caput: *ibid.*
 Cerebrum. 645.
 4. Oculi. *ibid.*
 5. Aures. 647.
 6. Cor. *ibid.* & f.
 7. Manus & digiti. 648.
 8. Coma. 649.
 9. Corpus humanum in specie: seu Variæ descriptiones hominum:
 Apollo:
 Ex Apuleio lib. 2.
 Descriptiones Apuleij si quæ occur-

- rent, cum summo delectu erant imitandæ: nam hic autor, quod præmonui, sæpe durus est, insolens, & supra modum putidus, &c. 650. & f.
 In quo genere descriptionum picti & florentes Græci sophistæ, & Philostratus, & Callistratus, &c.
 Ex Callistrato:
 10. Cupido Praxitelis. 651. & f.
 11. Gentilium deorum picturæ, ex Apuleio. 652. & f. plura. *ibid.*
 12. Diana:
 Ex Apuleio. 2. Metam. 655.
 13. Dionysij statua:
 Ex Callistrato in signum Dionysij. *ibid.* & f.
 14. Cærus. seu Occasio:
 Ex Callistrato in Occasi onis imag. 656. & f.
 15. Nilus:
 Ex Philostrato in Niso. 657. & f.
 16. Orpheus:
 Ex Philostrato in Orpheo. 658. & f.
 17. Citharædus:
 Ex Apul. lib. 2. Florid. 659. & f.
 18. Marsyas:
 Ex eodem Apuleio. 660.
 19. Memnon:
 Ex Philostrato in Memnone. *ibid.*
 20. Meleager venator:
 Ex Philostrato in Meleagro. 660.
 21. Narcissus:
 Ex Callistrato in Narcisso: 661.
 22. Calumnia Luciani. 662.
 23. Melancholia. *ibid.*
 24. Tritones, ex Pausania. 663.
 25. Dignitas virilis seu Theagenes. 663.
 Ex Heliod. in Æthiop.
 26. Theodoricus:
 Ex Sidonio Apollin. ep. xi. lib. 1. 664.
 26. Venustas Muliebris:
 Ex Aristæneto Epist. 2. 665. & f.
 Item ex Petronio Arbitro, 666.
 Aliud ex Heliod. in Æthiop. l. 2. 666. & f.
 28. Ornatus muliebris: ex D. Greg. Nazianz. orat. xi. 667. & f.

INDEX TITVL. AD CAPITA.

29. De Formis:
 Ex Sidonio Apollinari, epist. 13. lib. 3.
 Qui autor sensibus ingeniosus, stylo præfractor. 668.
 30. Virrus & voluptas:
 Ex Philostrato in Apollonio. 669.
 31. Adulator:
 Expressus ex Athenæo lib. 6. & aliis historicorum sensibus: nostro vero stylo donatus. *ibid.*
 32. Ambitiosus:
 Ex D. Cypriano: Epist. 2. l. 1.
 33. Superbus
 Expressus ex Suetonii Caligula, & cæteris. 671.
 34. Auarus diues:
 Ex D. Cypriano, Epist. 2. l. 1. *ib.*
 35. Auarus & tenax:
 Expressus ex Theophrasto, Plauto, & cæteris. 672.
 36. Elegans & blandus:
 Expressus ex Theophrasto, Iuuenale, & cæteris. 673. & f.
 Ex Seneca.
 7. Nat. 1. 674.
 Item lib. de Breuitate vitæ. 12. *ibid.*
 Item ex Tertull. de vultu scæminarum. *ibid.*
 Alia ex Arbitro. *ibid.*
 De cuius descriptionis interpretatione alibi. 675.
 37. Rusticus:
 Expressus ex Theophrasto, Cicero, & cæteris. *ibid.*
 38. Rumorum confictor:
 Expressus ex Theophrasto & aliis. 676. & f.
 39. Simulator: expressus ex Theophrasto, Cornelio Tacito, & Poëtis Comicis. 677.
 40. Impositor:
 Expressus ex Luciano, in Pseudom. 678.
 41. Garrulus:
 Expressus ex Horatio & Theophrasto. 679.
 42. Ineptus:
 Expressus ex Theophrasto. 680.
 43. Stupidus:
 Ex Theophrasto & cæteris. 781.
 44. Calumniator:
 Ex Ammiano, & cæteris. *ib.*
 45. Ostentator:
 Ex Cicer. 4. ad Herennium. *ibid.*
 46. Idem:
 Ex Petronio in Satyr. *ibid.* & f.
 47. Diues:
 Ex Cicerone, pro Roscio. 683.
 48. Mollis & delicatus:
 Ex Cic. 5. in Verr. *ibid.*
 Molles:
 Ex Catil. 2. 684.
 49. Mollium habitus. *ibid.* & f.
 Item: ex Synesio ad fratrem. 685.
 Item: ex Arnobio contra Gentes, lib. 2. de luxu Regis Indici: vide & Curtium l. 8. *ibid.*
 50. Improbus & Potens:
 Ex Ammiano: in cuius stylo quæ obseruanda. *ib.* & f.
 51. Rabulæ:
 Ex Ammiano lib. 30. quæ Rabulas describit. 686. & f.
 52. Senatus populique Romani suo tempore flagitiosos mores describēs Ammianus. 684. & f.
 53. Hunni:
 Ex Ammiano l. 31. 692. & f.
 54. Helluo:
 Ex Cic. in Verr. 693. & f.
 55. Affectus: Amor:
 Ex Græco Oppiani. *ib.* & f.
 56. Ira:
 Ex Arnobio. l. 1. 694.
 Auaritia: ex Chrysof. *ibid.*
 57. Corporum amor. 694. & f.
 58. Rabies & phrenesis:
 Ex Philostrato in Hercule furēt. 697.
 59. Inuidia:
 Ex D. Basilio. *ibid.*
 Descriptiones aliquot præcipuorum Animalium: ex laudatis auctoribus: ad quarum exempla cæteræ in eodem genere conformari possint:
 60. Aues:
 Ex D. Greg. Naz.
 61. Phœnix:
 Ex Plin. l. 10. c. 2.

INDEX TITVL. AD CAPITA.

62. Aquila: Ex Apul. lib. 1. Florid. ibid. & f.	Expressa è Phile, Æliano, & aliis. ibid. & f.
63. Psittacus. Ex eodem Forid. lib. 2.	84. Monoceros: Expressus è Plinio, Æliano, & aliis. 711. & f.
64. Pauo, ex Luciano. 699. Item ex Tertull. 700.	85. Draco Indicus: Expressus ex Philostrato. 712.
65. Luscinia: Ex Gesnero in Luscinia. ibid. & f.	86. Canis: Expressus ex sensibus Oppiani de Venatione, lib. 55. v. 401. <i>Museo</i> 107, & c. ibid.
66. Columbæ collum: Ex Philone, de Temulentia. 701.	87. Prælium inter Canem, Leonem, & Elephantum. 713.
67. Hirundo: Ex D. Ambrosio: hexam. lib. 5. c. 17. ibid.	88. Taurus: Ex Plinio. ibid.
68. Grues: Ex eodem: l. hexam. cap. 15. ibid. & f.	89. Equus: Ex Synesio. ibid. & f.
69. Apes: Ex D. Greg. Nazianz. 702.	Item. Ex Philostrato. 714.
70. Culex: Ex Plin. l. xi. cap. 2. ibid. & f.	90. Lepus: Ex Æliani lib. 13. de Animalibus: cap. 14. 715.
71. Scorpio: Tertull. in Scorpiaco: 702. & f.	91. Vulpes piscans: Expressa ex Olao. 716.
72. Araneæ: Ex Philostrato: Item ex Plinio. 703. & f.	92. Bos vnicornis: Ex Cæsaris. l. 6. de bello Gallico. ibid.
73. Culex & Pulex: Ex D. Augustino. Enarratione in ps. 148. 704.	93. Alces. ibid.
74. Vermis Indicus: Ex D. Ambrosio: Hexam. l. 5. c. 23. ibid. Bombyx in Ænigmate. ibid. & f.	94. Vri. ibid.
75. Leo: Expressus è Græco Phile Oppiani. 707.	95. Pisces: Cotus: Maffæus stylo historico. 718.
76. Elephantus: Ex C. Julio, stylo historico. ibid. & f.	96. Balæna Tinemuthana. ibid. & f.
77. Tigris: Ex Solino. ibid.	97. Balænarum & Orçarum pugna: Ex Plinii. l. 9. c. 5. 718. & f.
78. Panthera: Ex eodem Solino. ibid.	98. Delphin, & puer: ex Plinio Iuniore. ibid. & f.
79. Chamæleon, Ex eodem Solino. 709. Idem ex Tertull. l. de Pallio. ibid.	99. Delphinarum & Mugilum pugna: ex Plin. l. 9. c. 8. 720.
80. Camelus: Expressus ex Oppiano. ibid. & f.	100. Conchæ: Ex Plinio. ibid. & f.
81. Aper: Ex Philostrato in venatione suum. 719.	101. Concha Carinata nauigata: ex eodem. 721.
82. Cervus: Ex Græco Oppiani. ibid.	102. Polypus: ex D. Ambrosio. ibid. ex Plinio. l. 9. c. 30. ibid. & f.
83. Martichora:	103. Echinus: ex Ambr. l. 5. hex. 722.
	104. Pompilus natans: ex Plin. l. 9. c. 31. ibid.
	105. Descriptiones Inanimorum: Infala Fortunata. ibid. & f.
	106. Mundus:

INDEX TITVL. AD CAPITA.

106. Mundus: Ex Minatio Felice: in Octauio. 723.	129. Vitis: Ex D. Ambrosio: Hexam. l. 3. c. 20.
107. Paradisus Terrestris: Ex imaginibus P. Richeomii. 724. & f.	130. Seges: Ex eodem D. Ambrosio, l. 3. hex. c. 8. 738.
108. Regiones: India: Ex Q. Curtio, stylo historico. 725. & f.	131. Palma Indica: Ex Maffæo, l. 7.
109. Brasilia: Maffæus in Indica historia. 726.	132. Viola Martia: Ex hist. Plantarum, Rouill. 739.
110. Taprobana: Ex Maffæo, lib. 3. ibid.	133. Ocellus: Ex Damasceno Loiolet, l. 7. ib.
111. Plaga frigida: Ex Curtio: ibid.	134. Lilium: Ex D. Ambrosio, c. 8. lib. 3. Hexam. 739. 740.
112. Plaga torrida: Ex eodem. 727.	Idem expressum ex Plinio, & c. 740. Lilium Persicum: Ex P. Rouillio: l. 15. ibid.
113. Hortus: Ex Philostrato in Amoribus. ibid. & f. Item ex Aristaneto epist. 3. 728.	135. Rosa: Ex D. Ambrosio. ibid.
114. Mons: Ex Maffæo, l. 5. 729.	136. Ver: Ex Theophylacto. ibid.
115. Fluuius exundans: Ex Plin. l. 8. Epist. 7. ib.	137. Rus: Ex eodem Theophylacto. 741.
116. Flumen Alduabis: Ex Cæsare, lib. 1. de bello Gallico. ib.	138. Hyems: Ex eodem Theophylacto. ib.
117. Pons in Rheno: Ex eodem, l. 4. de bello Gallico. ibid. & seq.	139. Tempestas: lege Curtium & alios. 743.
118. Fons: Ex Apuleio, in Metam. 730.	140. Terræ motus: Ex Ammiano, l. 17. c. 7.
119. Clitumnus fons: Plin. l. 8. Epist. 8. ibid. & f.	141. Diluuium: Ex Basilio Seleuciæ oratione in Noë- mum. 743. & f.
120. Fons æstuosus: Ex Plin. Epist. 30 l. 4. 732.	142. Paruulus in aquis suffocatus: Ex eodem autore in Moyse. 144. & f.
121. Fons Ammonis: Ex Curtio, lib. 4. 733.	143. Templum: 745. & f.
122. Tempe: Ex Æliano, varia hist. l. 3. c. 1. ibid.	144. Domus: Ex Apuleio. 746.
123. Elysi campi: Ex Luciano, in vera historia, l. 2. 734. & seq.	145. Nauis: Ex Luciano. ibid.
124. Villa Iuliani: Expressa ex Iuliano Imp. 735. & f.	146. Scyphus: Ex Turselino. 747.
125. Solitudo Torrida: Ex Curtio: 736.	147. Sclopus: Ex Maffæo. ibid.
126. Spelunca: Ex Apuleio, l. 4. Metam. ib. & f.	148. Venatio: Ex Philostrato in Amoribus. 748.
127. Corycius specus: Ex Pomponio Mela, l. 1. c. 13. 737.	149. Prælium: Ex variis authoribus. 748. & f.
128. Rupes: Ex Curtio: ibid.	150. Naumachia Bruti cum Massiliensibus: Ex Cæsare, l. 1. de bello Ciuili. 749.

INDEX TITVL. AD CAPITA.

151. Daudidis & Goliath monomachia:
Ex Basilio Seleucia. *ibid.* & f.
152. Direptio vrbis: Ex Ammiano. l. 3. 752. & f.
153. Scenici ludi:
Ex D. Cypriano, ep. 2. l. 2. 753.
154. Saltatores:
Ex Maffæo, l. 1. *ibid.*
155. Conuiuia & luxus:
Ex Apuleio, l. 6. Metam. *ibid.* & f.
Expressum ex variis Græcorum & Latinorum sensibus. 574. & f.
156. Pancarpia venatio:
Ex Calphurnii versibus. 755.
157. Lucta:
Ex Philostrato in Amoribus. *ibid.* & f.
158. Triumphus:
Ex Curtio. l. 9. 756.

EX LIBRO XII.

- De Eloquentia Ciuili:
Quæ Deliberatiuum & Iudiciale genus complectitur. 757. & f.
- Cap. I. Deliberatiuum genus. 758. & f.
2. Præcepta generis deliberatiui:
Ex Veteribus *ex n. n. n.* expressa. 759. & seq.
3. Mores iuuenum, virorum, & senum. 760. & f.
4. Mores secundum Conditionem. 762.
Mores plebis. *ibid.*
de Honesto. 763.
5. de Vtili. 664.
6. de Necessario, Facili, Iucundo. *ibidem.*
7. de Argumentis & Affectibus generis deliberatiui. *ibid.*
8. de Artificio Suasionum & dissuasio-num. 765. & f.
9. de Exhortatione & Cohortatione. 767. & f.
10. de Concitatione & Conciliatione. 784. & f.
11. de Consolatione. 771. & f.
12. de Forma & caractere Elocutionis:
In genere deliberatiuo. 774.
13. Secunda pars Ciuilis Eloquentiæ,

- Genus Iudiciale. *ibid.* & f.
14. Quæ Antiquorum circa Forum & iudicia, & cura & dignitas fuerit:
15. Et de iis, Perfarum, Ægyptiorum, Græcorum, Romanorum denique instituta breuiter comparata:
Iudices Perfarum. 775. & f.
16. Regum Ægyptiorum Labyrinthus & dicasterium. 776.
Assessores. *ibid.*
Iudiciorum ratio apud Ægyptios. 777.
Sacerdotes Iudices:
Et de Sapphiro Veritatis. *ibid.* & f.
Atheniensium Fora varia:
Et eorum ratio. *ibid.*
17. Romani Iudices. 799.
18. de Iudice:
Ex Philone Iudæo. 780. & f.
19. de Aduocatis. 781. & f.
20. de scientia Patroni. 783.
Ordo Iurisprudentiæ addiscendæ. *ib.* & seq.
21. Corporis Ciuilis vniuersalis partitio. 784. & f.
22. Ratio Ediscendi. 785. & f.
23. de forma Ciuilis Eloquentiæ. 787. & seq.
24. Genus Iudiciale: de statu & tractatione Causarum. 792. & f.
25. de statu inuestigando:
Et de Causis Asystatis. 793.
26. de causis Cacosystatis. 793. & f.
27. de ductu. 794.
28. diuisio Causarum: Ad imaginem statuum cognoscendam. *ib.* & f.
29. Alia diuisio Causarum:
Petita à Genere characteris siue Elocutionis. 796.
30. de Statu, & eius diuisione. *ibid.*
Coniecturalis status & eius variæ species. *ib.* & f.
Finitiuus Status. 797. & f.
Status qualitatis, & eius duplex species, absoluta, & assumptiua quod modis fiat. 798. & f.
31. De Tractatione statuum, in specie; deque singulorum exemplis:
Ac primùm de Coniecturali. 799. & seq.
Status Finitiuus & de eius tracta-

INDEX TITVL. AD CAPITA.

- tionem. 802.
Status qualitatis. *ibid.* & f.
32. de Accusatione. 804.
33. de Apologia & Purgatione. 806. & seq.
34. de Inuectiua. 808. & f.
35. de Obiurgatione. 809. & f.
36. de Expostulatione & Exprobratione. 811. & f.
37. de deprecatione. 813. & f.

EX LIBRO XIII.

- Characteres Ciuilis Eloquentiæ.
Generis deliberatiui & Iudicialis Exempla.
- Ex antiquis Auctoribus Græcis & Latinis: cum Notis:
Libri Institutum.
- Oratio Xerxis de bello Græcis inferendo:
Inuentio tota continetur duobus argumentis: de vindicanda iniuria, & gloria amplificanda.
- Dispositio non nihil fluctuat inter cisa repetitionibus: Elocutio simplex & candida, non tamen sine verbis bysfinis. 815. & f.
- Oratio Mardonii suasoria:
Inuentio tota pendet ab adiunctis Personarum: dispositio naturalis: Elocutio blanda, adulatoria, elata. 818. & seq.
- Artabani Oratio dissuasoria:
Inuentio ab argumentis remotis: à recentibus videlicet exemplis infelicium expeditionum:
dispositio prudens & artificiosa: & c.
- Oratio Sandanidis: dissuasoris Cræso bellum aduersus Cappadoces.
- Character Orationis miti candore & simplicitate ornatus. 823.
- Oratio Philippi in senatu:
Continens suasionem belli aduersus M. Æmiliū, & Lepidum, in quos atroci stylo inuehitur:
Character Philippicis demosthenis simillimus. *ibid.* & f.
- Suasio belli contra Romanos grauissima:

- Oratio Galgaci.
- Inuentio argumentorum à Necessario, Facili, Adiunctis Personarum & c.
- Oratio inter optimas & grauissimas: 816. & f.
dissuasio.
- Oratio Marci Valerii Corvini dictatoris, ad coniuratos & seditiosos milites, quæ dehortatur à pugna contra patriam:
Inuentio argumentorum ab adiunctis, & c.
- Oratio M. Catonis Consulis, pro lege Oppia, contra mulierum luxuriam. 829. & f.
- Oratio Lucii Valerii Trib. pleb. pro Mulieribus contra legem Oppiam: Inuentio, & c. 833. & f.
- Genus deliberatiuum: dissuasiones:
Oratio Scythæ legati: dissuadet Alexandro Imperii propagandi cupiditatem:
Oratio parua mole, magna sensibus, & c. 837. & f.
- Oratio Nabarzanis ad Darium:
de prælio differendo, & abdicatione Imperii: vafra & callida. 839. & f.
- Oratio M. Furii Camilli ad pop. Rom. de non transmigrando Veios: Vna ex T. Liuii grauissimis concionibus: Inuentio argumentorum, & c. 840. & f.
- Oratio Marii ad Quirites, de se & de ea quam parabat in Africam expeditione:
Ex Sallustio:
Mirificè composita ad C. Marii ingenium oratio: Laconica, grandis, & c. 845. & f.
- Oratio P. Valerii Publicolæ Consulis ad Tribunos omnemque plebem:
Argumentum:
Exules seruique, & c.
Ex T. Liuiio. 848. & f.
- Oratio Xerxis: Antiquum candorem minimè elaborati sermonis sapiens:
Ex Herodoto. 849.
- Oratio Artchidami, Argumentum: *ib.*

INDEX TITVL. AD CAPITA.

Ex Thucydide. 850.
 Oratio Xenophontis:
 Breuis oratio, &c.
 Ex Xenophonte. 851.
 Oratio Agricolæ: diserta in primis, &c. 852.
 Oratio Darij ad Milites:
 Ex Quinto Curtio. 853.
 Oratio Alexandri ad trecentos milites. 855. & f.
 Oratio Germanici: Conquestio & hortatio ad vindictam sceleris:
 Ex Tacito. 856.
 Oratio Alexandri: Hortatoria ad Expeditionem. 857. & f.
 Consultationes: Consultatio de propagando imperio:
 Oratio Alexandri ad Milites. 859. & f.
 Oratio Pœni, ad Alexandrum, priori respondens. ibid.
 Consultatio de Imperatore eligendo:
 Oratio Perdicæ ad Milites. 861.
 Argumentum. 862.
 Oratio Ptolemæi. ib.
 Oratio Meleagri: & qualis: ibid. & f.
 Consultatio Perfarum de statu Monarchiæ, Aristocratæ, & Democratiæ:
 Otanis Oratio pro imperio populari:
 Ex Herodoro: Argumentum: 863. & f.
 Oratio Megabyfi: Ex eodem Herodoro: Argumentum: 864.
 De Aristocratia. 865.
 Oratio Darii: Ex eodem. ibid.
 Pro Regno. 866.
 Marci Antonini oratio ad Proceres: qua filium Imperatorem renuntiat, & commendat:
 Ex Herodiano:
 Argumentum: 867. & f.
 Commodi Oratio: in ingressu ad Imperium: Argumentum: 869. & f.
 Actio parricidii nobilissima:
 Ex Tito Liuio:
 Argumentum: 871.
 Philippi Macedonis de sua liberorumque infelici conditione pronuntiatio:
 Quæ oratiuncula veluti apparatus ad causam. ibid.

Persei accusatoris actio, in Demetrium fratrem, parricidii reum:
 Status duo complectitur: &c. 872. & f.
 Demetrii, parricidii rei, defensio. 873. & f.
 Crateri oratio de Philotæ supplicio:
 Ex Curtio: 879.
 Oratio Philotæ ad Milites:
 Argumentum:
 Ex eodem Curtio. ibid. & f.
 Oratio Iudæorum ad Petroniū Præsidem, ne Caligulæ statua templo inferretur, deprecantium:
 Ex Philone, lib. de legatione ad Caium. 882. & f.
 Hermenigildi Apologia. 884. & f.

EX LIBRO XIV.

Theoretor, siue, De sacræ Eloquentiæ Maiestate:
 Præfatio. 889. & f.
 Cap. I. Sacræ Eloquentiæ dignitas, ex materiæ nobilitate: ac primum quæ graues sint in ea de Deo sermones. 890. & f.
 2. In Angelis quoque locupletem esse dicendi materiam. 893. & f.
 3. Incarnationis Christi Maiestas. 894. & seq.
 4. Natiuitas ipsa in tanta rerum spoliatione atque humilitate, plena dignitatis, 895. & f.
 5. Passio ipsa plena Maiestatis, & magnorum argumentorum seminarium. 897. & f.
 7. Resurrectio tota sapit dignitatem, & fecundam habet argumentorum materiam. 898. & f.
 8. Ascensio. Typus est gloriæ, & nostræ pignus fidei. 899. & f.
 9. Panegyricorum sacrorum magnâ & vberem esse materiam in sanctissima Virgine Maria Dei matre. 900. & seq.
 10. Ecclesia, opus Christi magnificentissimum. 901. & f.
 11. Quanta & quàm præclara laudationis materia in sanctorum Martyrum certaminibus, & religiosa san-

INDEX TITVL. AD CAPITA.

ctorum vita. 902. & f.
 12. Sacramentorum Maiestas & Ordinis præcipua quædam Excellentia. 904. & seq.
 13. Eucharistia, Miraculum plenum magnificentiæ, & magnus Argumentorum campus. 905. & f.
 14. Forum quoque esse in Eloquentia sacra omnium augustissimum. 907. & seq.
 15. Tantam argumentorum in sacra eloquentia maiestatem melius à Christianis Oratoribus sustineri qui liquidiorum hauriunt spiritum de celo. 908. & f.
 16. Effectus sacræ Eloquentiæ planè admirabiles. 909. & f.
 17. Quòd sacri Oratores sint etiam maximè eloquentes. 913.
 18. Quòd Patres Ecclesiæ nonnulla etiã picto & florenti stylo scripserint. ibid. & seq.
 19. Arguta breuitas D. Gregorii Nazianz. in descriptione Pauonis, Cicadæ, Aranearum: Eodem stylo cum iis quæ de Pauone, orat. 34. 914.
 20. S. Basilii in natura Formicæ disquirenda, egregia Elegantia, & subtilitas in Descriptione. 915.
 21. S. Chrystostomi in quibus etiam orationis pigmentis delectatio. ibid. & seq.
 22. Patrum Latinorum stylus. 916.
 23. Sermocinatio matris, filium à monastico instituto reuocantis. Eiusdem auctoris. ib. & f.
 24. In genere Iudiciali, eiusdem Authoris præclarissima oratio pro Antiochenis, de statutis, ad Theodosium. 918. & seq.
 25. De mirifica Saluiani acrimonia & vi dicendi:
 Ex Saluiano lecta, & hinc subiecta:
 De impuritate & luxuria Theatri. 922. & seq.
 De Carthagine luxuriante in Circo, inter armorum terrores. 924. & f.
 De luxuria Treuironum impendente bello. 925. & f.

Deiis qui in summo calamitate petebant Circenses. 926. & f.
 Infectatio Magistratuum. 927.

EX LIBRO XV.

De forma & Characterè sacræ Eloquentiæ. 928. & f.

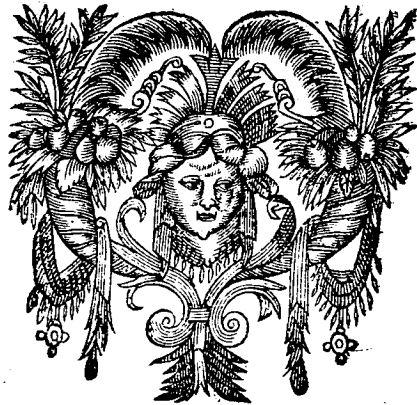
EX LIBRO XVI.

Chrystostomus, siue Idea:
 Præfatio. 964.
 Cap. I. Character grauis Concionatoris. ibid. & f.
 2. Exempla istius grauitatis allata & expensa. 966. & f.
 3. De alia specie Grauitatis, quæ Maiestas dicitur.
 4. De vitiis contrariis grauitati: ac primum de leuitate Orationis. 970. & seq.
 5. de siccis. 971. & f.
 6. de Vehementibus qui in laudato caractere versantur. 972. & f.
 7. de Lentis & deformibus quæ vehementiæ aduersantur. 976.
 8. de austeris quorum character non illaudatus. ibid. & f.
 9. de Excessu Austeritatis & agresti Characterè. 979.
 10. de delicatis & Assentatoriis: & quàm periculosa sit hæc dicendi forma: ibid. & f.
 11. de Facetis: & an Facetiæ Christianos Oratores deceant. 980.
 12. de Suauibus & Cultis. 981. & f.
 13. de affectatis. 982. & f.
 14. de Piis & Simplicibus Oratoribus. 983. & f.
 15. de Piis grauibus. 984.
 16. de noctis. ibid. & f.
 17. de semi-doctis. 985.
 18. de Curiosis. ibid. & f.
 19. de Scholastico genere Oratorum. 987. & f.
 20. de Popularibus. 987.
 21. Chrystostomi magna mens, magnæ eloquentiæ seminarium. 688.
 22. Chrystostomi Pietas & consocia-

INDEX TITVL. AD CAPITA.

tio cum Deo.	ibid. & f.	30. Maiestas Eloquentiæ in Chry-
23. Chrysofostomi temperantia & fruga-	989. & f.	sofostomo. 996. & f.
litas.		31. Vehementia Chrysofost. 998. & f.
24. Chrysofostomi prudentia, & de Con-	990. & f.	32. Austeritas. 1000. & f.
cionatoribus iudicia.		33. Suauitas Chrysofostomi. 1001. & f.
25. Chrysofostomi humilitas. 991.		34. Chrysofostomi Pietas. 1003. & f.
26. Eiusdem constantia & grauitas. ibi-		35. Chrysofostomi Doctrina. 1004. & f.
dem.		36. Chrysofostomi Popularitas. 1006.
27. Eiusdem zelus.		& se.
28. Eius ingenium & facundia. 994. & f.		37. Chrysofostomi sacrum os post mor-
29. Chrysofostomi grauitas in dicendo.		tem loquutum, & eius mortis gloria.
995. & f.		1009. & f.

FINIS.

DE VETERI •

DE VETERI ELOQVENTIA LIBER PRIMVS.

DE OPTIMO GENERE ELOQVENTIÆ,
& huius Operis instituto,

PRÆFATIO.

NOLEVI nonnullorum mentibus, nimis iniqua fortasse, sed quæ à viris non vulgari-ter eruditis defen-
sa est perpugnaci-ter, opinio, Eloquentiam naturæ at-
que ingenij viribus totam potius ef-
feruescere, quàm vllis artium præcep-
tionibus contineri: Enimverò fate-
ri oportet, multum in cæteris, in elo-
quentia verò plurimum valere præ-
stantis ingenii felicitatem, assidua
præsertim exercitatione corroborata:
sed eam sine artis & disciplinæ
perpolitione necesse est impingere
in frequentissimos errores temerita-
tis: Neque enim existimandum est,
artium vel minimarum præcepta quæ-
dam extare; Eloquentiæ, quæ vna
cæterarum Regina est disciplinarum,
tanta temporum diuturnitate, cla-
rissimorumque ingeniorum luce ce-
lebrata, observationes nullas esse;
quibus in dicendo vis, ordo, & faci-
litas recta quadam ratione compa-
rari tenerique possit: Nisi fortè inc-

ptos fuisse iudicemus, prudentis om-
nino iudicii, atque acerrimi ingenii
viros, Aristotelem, Demetrium, Ci-
ceronem, Fabium, qui de tota Elo-
quentiæ ratione tam luculenter dif-
feruerunt: quod profectò nunquam
fecissent, si eam nullis præceptis con-
tineri existimâssent.

Quoniam, vt liberè fatear, multum huic instituto nocuit imperito-
rum scriptorum, qui se Rhetoricos
Doctores appellari voluerunt, mul-
titudine: postquam enim grandis elo-
quentiæ destituti viribus minutias
qualque putidiusculè discutere cœ-
perunt, omnia libris, & puerilibus
nugis referere.

Longè mihi alia mens est in hu-
ius Operis molitione: statui enim
omissis veteribus scholarum cautile-
nis, accurata illustrium authorum,
de optimo genere dicendi iudicia,
totamque eloquentiæ, rationem cla-
rissimis Græcorum Latinorumque
exemplorum monumentis locuple-
tatam ob oculos ponere; quo ex o-
mnibus ingeniis sæculisque collecta
perfectio, atque in vnum quoddam

*Eloquentiæ
non sola
natura con-
sistat.*

*Multum
est eloqui-
tia, minus
artium præ-
ceptorum in-
condita mul-
titudine.*

*Operis insti-
tutum.*

corpus transfusa, gratior maneret in publicum.

Triples eloquentia. Atque, vt in vniuersum dicam, quæ posthac explicatiùs à me nitidiùsque tradenda sunt, mihi in tria ferme genera, tota primùm eloquentia diuidenda est, quòd sit huius instituti magis declarata ratio.

Diuina eloquentia manifestas. Prima igitur eloquentia, diuina est, non illa quidem quæ sita è schola, sed Dei præpotentis incitata spiritu, qui solus vel infantissimos quosque facit oratores.

Hæc est verè sublimis eloquentiæ facultas; cuius vt origo cœlestis est, ita omninò admirabiles & planè aurei fœtus extiterunt: Hæc non verborum flosculis, delicatis auribus lenocinata, sed intimis sensibus cœlesti quodam ardore succensis, homines sibi subiecit; hæc Reges domuit, hæc ciuitates, prouincias, orbem denique vniuersum, repudiatis erroribus, ad Christi iugum pellexit; hæc effecit, longè aliter quàm sub fabuloso Orpheo, vt agni lupis accubarent, cum efferatos antea Ethnicorum animos ad amorem Religionis, continentiæ, mansuetudinisque traduxit.

Origen. in Exod. 4.

Hac eloquentia Moyfes in sacris mirificè claruit; qui, secundùm Origenis & Diui Gregorij sententiam, disertus censebatur in primis ea quæ florent homines eloquentia, vt pote à pueritiæ rudimentis in aula regia liberaliter institutus, & nobilioris ingenij cultura perpolitus: sed postquàm cum Deo sermones miscere cœpit, iuxta diuinam eloquentiam & sapientiam sibi visus est omnium propè infantissimus.

Dionysius Longinus li. 1. c. 1. Tandem in cœlesti schola, vel potius sacrario, diuinitus eruditus, ea literis mandauit quæ Ethnicis iisque consummatis Rhetoribus extiterunt admirationi. Dionysius enim Longinus, qui librum de sublimi eloquentia scripsit, Moysen legens, miratur in cœlo, non quidem inane lo-

cutionum choragium, sed notionum (vt ipse ait) mentis præpotentem & exaggeratam sapientiam, τὸ κενὸν, ἢ τὸ πᾶσι νοήσις ἀδρεπιβολον: hac, inquit, excellentia præstabat ὁ Ἰσραήλιον θεοκροτέτης, ἢ ὁ πρῶτον ἀνὴρ ἰσραήλιος ὁ δὲν δὴ ἰσραήλιος ἦν ἡ ἀξίωσις καὶ ἡ ἐξουσία: *Iudeorum ille Legislator non fuit vir de trinitate, qui Numinis virtutem pro dignitate cognouit; & verbis explicauit.*

Longini Rhetoris de Moyses eloquentia imitium.

Hac eadem eloquentia vigebat *Nicetas in Dei fulmen Esaias, & D. Paulus quem Nicetas appellat, nimis que humili nomine Mercurium Lystrenses dixerunt; hic non blandis & pictis locutionibus, sed Dei virtute & scientia, ea gessit, & dixit, quæ scimus ac legimus, in quibus plus eloquentiæ subesse arbitror vel in vna sententia, quàm in toto Græcularum periodorum apparatu. Hæc est enim lingua Angelorum, quàm ita appellatam ab Apostolo constat, non quòd Angeli linguas habeant, vt annotat Theodoretus, sed vt quiddam quod humanis linguis excellentius esset, indicaret; & hanc de eloquentia sententiam imbiberat Homerus l. 5. hoc versiculo.*

Καλλιὰ δὲ κικλήσκουσι θεοὶ, ἀδρες ὃ Κόμινδιν. vbi alia Deorum, alia etiam hominum verba innuit. Hæc infundentis Dei donum est, minimè ad artis præceptiones reuocanda.

Secunda eloquentia, heroïca est, siquidem supra commune dicendi genus eloquentes *Ἡρώας* nominat Longinus. Atque vt heros dicebatur, ex homine & Deo conflatus: Ita hæc eloquentia non infusa quidem, sed simul humanis adiuta præsiidiis, si- *augustiore præditi.* mul meliori quodam cœli vberè irrigata, ad summam pulchritudinem effloruit. Talis est eloquentia Patrum, vt DD. Basilij, Gregorij Nazianzeni, Chrysofomi, Cypriani, & cæterorum, qui cum à puero animum ad eloquentiam adiecissent, postea cœlestibus aucti iuis, quasi

Eloquentia heroïca. Ἡρώας, in discendo quasi sunt eloquentia humana augustiore præditi.

magni torrentes, in mirificam Ecclesiæ vberatè fecunditatè que exundarunt.

Tertia, humana quidem illa, sed virilis, sapiens, excelsa, plena virium, succi, sanguinis, & venustatis; qualis Demosthenis fuit, aut Ciceronis, & superiorum Orationum, qui castius accuratiùsque dicendi genus consecrati sunt.

Eloquentia puerilis, eloquentia simia.

Huius ego grauitati puerilem, quæ nunc est in multis, loquacitatem non annuero, plenam vanitatis, & futilium propè deliramentorum. Euenit enim vt qui propter pectoris angustias hoc sublime dicendi genus generosa mentis fœtum non satis capiebant, leues homines, & Græculi, toti se ad literarum aucupia, phrasas, & periodos conferrent; non secus ac pueri, qui cum auri & margaritarum pretia nesciant, pictos in littore calculos legunt, iisque mirificè delætantur. Non est ista, non est quæ à multis putatur eloquentia, textus phrasæon, & scitè tornatus periodorum circulus. Magnæ flumen est mentis eloquentia, quæ rebus & sensibus magis constat quàm verbulis. Sed vt horti, qui vocantur Adonij, in testulis pendentes è fenestris, eos, qui liberiore aëris copiam non habent, humiliter oblectant; sic istis veluti puerilibus delinimentis inutriti, veræ eloquentiæ magnitudinem, nec mente quidem attingere potuerunt. Omissis igitur his nugis, grandem eloquentiam, tum heroïcæ tum humanam, exequemur, atque, vt in foro, in scholis, in sacris denique concionibus potissimùm elucet, de ciuili, declamatorio, concionatorioque genere, postquam vniuersè de eloquentia dixerimus, satis copiosè differemus.

Julianus in Caesaribus vocat Adonidis hortos ἐν ὁσέων ἰσίων ἦν λαχρήν.

ordo librorum.

DE ELOQVENTIÆ dignitate.

Dei, Animi, & Eloquentiæ similitudo.

CAPVT I.

EST verè Eloquentia semen cœli, & ex æterni luminis fonte delibatus radius; quo qui cæteris excellunt, propiùs ad cœlestes accedere, & cum iis maius quoddam videntur habere commercium.

Eloquens, Deus quidam inter homines, apud Cic. 3. de orat. m. 50. quod Plato dixit. ὁ δὲν ἐξ ἀνδρῶν πρῶτος.

Dicam clariùs & illustriùs: Quam habet cum Deo affinitatem mens humana, hanc ipsam cum gente sibi vèdicat Regina terrarum Eloquentia.

Animus simulacrū Dei est; Deus, animus est; eloquentia, diuina est. Quod est Deus in mundo, animus in corpore, hoc eloquentia in vita ciuili. Ille segregatus est ab omni concreione mortali, hic totus spiritus est, eloquentia eximæ mentis soboles non obscura. Ille videt omnia, nec videtur; hic cernit omnia, nec cernitur; eloquentia capit omnia, nec satis capitur. Ille quasi ventorum cursibus, hic amoris penus influit, at Suadæ tota vis affectu tanquam vehiculo rapitur & permeat in pectora. Ille per omnes Vniuersi plagas diffusus est, hic per omnia corporis membra distributus; omnes verò artes & disciplinas communi quodam vinculo complexa perlabitur eloquentia: ille regiam habet in cœlo, hic in corde, isthæc in mente: illum superi colunt, Manes obseruant, volvit orbem, illuminat solem, regit mundum, calcat inferos; huic supremæ corporis partes obtemperant, famulantur infimæ; caput nervis quasi fidibus intentum mouet, oculorum lumen accendit, flectit corpus, in membris omnibus dominatur; eloquentiam verò timent Reges, reuerentur subditi, frænat hominum voluntates, illustrat ingenia, administrat ciuitates, atque inferiora se despiciat omnia.

Multas quidem artes, aut à brutis animantibus effingimus, aut eas cum ipsis habemus cōmunes: (nihil de figulis, cæmentariis, clinopegis, architectis loquor:) etiam voce & fidibus canere, lanas inficere, telas texere, medicinam facere, bella gerere, imperia administrare, belluarum exemplo edocemur: At verò dicere (quod est, copiosè, ornate & sapienter loqui) totū illud quod per se magnum est, totum nostrum est; in huius laudis societatem non mutæ pecudes sese offerunt; Angeli ipsi nostrum palmarium consistunt; qui, si humani corporis compagibus essent, inclusi, credo, hac de re nobiscū certarent.

Orpheus in hymno Mercurii, τὸν Ἑρμῆν καὶ ἅσιν θεοῖσιν ἐκείνησιν ὄντισιν ὁμοῖον ἔσθαι.

natura, ne tam pretiosum munus visceret, non modò occultis terræ visceribus abdidit, sed & facultatem indidit, qua ex captantium manibus efflueret, nisi prouida ratione teneretur.

Quæ omnia mirificè eloquentiæ conueniunt: si lux quæritur, quid illustrius? si vis, quid potentius? si latebræ, quid occultius? Ipsa enim non modò lucida est, sed eos in quibus dominatur, scientiæ claritate perfusos, magni quoque nominis celebritate nobiles facit: tantum autem habet viriū, vt miti quodam dominatu sese insinuet in pectora, quæ nullæ aliæ machinæ potuissent expugnare; (sed hoc grande, neruosū, magnisque affectibus incitatum orationis genus, non est omnibus in promptu;) tantis eius, vt ceterorum omnium, eximiam pulchritudinem difficultatibus, non secus ac rosam spinis, natura vallauit.

DE ELOQUENTIAE pulchritudine.

Comparatur cum Pantarba lapide. CAPVT II.

Vide Cic. l. 2. de Orat. n. 34.

Philostr. in vita Apoll. l. 1. c. 14. Pantarba descriptio.

Atque cum tanta sit eloquentiæ dignitas, certè non minor est pulchritudo, & suauitas, quæ barbarorum sensus incredibili quadam voluptate titillat. Occurrit hîc mihi quod de Pantarba narrat Hiarchas apud Philostratum.

Lapillus est, vt pulchritudine insignis, sic virtute admirabilis; ardet enim suauis quodam fulgore, & radiis perstringens oculos, diem vel media nocte accendit: at, quod mireris, id ipsum lumen, spiritus est adeo efficax, vt longiùs disunctos inter se lapides conciliat: & quantum illa vis (quæ satis oratione explicari non potest) diffunditur tantum obtinet imperij, acruosque lapidum non secus ac apum examina pertrahit. Verum

DE UTILITATE Eloquentiæ.

CAPVT III.

Quæ duæ res in ciuili vita plurimum possunt, Ars militaris, & Doctrina, eloquentiæ operâ non mediocriter indigent. Et quod ad militiam quidem attinet, quantum ab eloquentia subsidij capiat, testis est Onesander, qui inter vndecim boni Imperatoris conditiones, Eloquentiam vel præcipuam numerat: Hinc enim (inquit) maxima præcipuæque in exercitum commoda deriuantur; siquidē Imperatoris vehementi conuisione erecti excitatiq; milites, ardua quæque & formidolosa excipiunt, ac propositam in laudem victoriæque acriter decertando conspirant; nec ita auribus percepti tubarum clangores animos ad pugnam acuunt & irritant, vt hortatur ad virtutem & gloriam oratio; vigorem mentis ad obiecta pericula erigit, imò & metu

Ones. l. 2. de Imper. Eloquentia artis militaris perquam necessaria. ὅτι ἕως ἀνοαῖς ἐκινῶσιν ὁ δὲ ἄλλος ἐκείνησιν ἔχειται.

Alij Quintilianotribuunt.

conterritos penèque iacentes constanti roborat hortatione. Quamobrem perspicax ille cæcus, vatum parens, eloquentiam in ducibus tantopere commendat, cum Menelai suauitatem, Nestoris flumen melleum, Vlyssis vim & grauitatem celebrat: nec dubium quin heroicis temporibus Imperatori plurimum splendoris attulerit ratio quædam & industria dicendi; quod in dies apud Græcos & Romanos, maioribus vsque aded manauit incrementis, vt rari essent Imperatores eloquentiæ ciuilibus imperiti: Eloquentiam ciuilem dico; neque enim Imperatorem velim affectare genus dicendi politum, ex schola & Rhetorum flosculis illigatum, sed magnum, vehemens, excelsum, quod optimi ingenii viribus incitatum, non nihil ab arte, summorumque virorum limato iudicio, vsitque Reip, & quotidiana disertorum consuetudine, capiat expolitionis.

De cōcionatoribus & iurisperitis, quorum splendor inter literatos est maximus, nihil attinet dicere; norunt omnes quantum in eloquentia præsidij situm atque collocatum habeant. Non ita genus igneum tranās omnia cæteras vniuersi partes arcanis viribus incitat, vt omnes artes & disciplinas accendit vis dicendi, sine qua eas non modò languescere, sed & penitus contabescere necesse est.

Accedat ad hæc Cornelii Taciti præclara autoritas; qui in dialogo de claris Orat. sic loquitur: Eloquentia parat simul & tuctur amicitias, asciscit nationes, complectitur prouincias; qua non aliud in ciuitate nostra ad vtilitatem fructuosius, vel ad dignitatem amplius, vel ad vrbis famam pulchrius, vel ad totius imperij, atque omnium gentium notitiam illustrius excogitari potest: nam si ad vtilitatem vitæ omnia consilia factaque nostra dirigenda sunt, quid erit tutius quam eam eligere artem, qua semper ar-

matus, præsidium amicis, opem alienis, salutem periclitantibus, inuidis verò & inimicis metum & terrorem vltro feras, ipse securus, & velut perpetua quadam potentia ac potestate munitus? cuius vis & vtilitas rebus probè fluentibus aliorum præsidio intelligitur: sin proprium periculum increpuit, non (hercule) lorica aut gladius in acie firmius munimentum, quam reo & periclitanti præsidium; & telum, quo propugnare pariter & lacessere, vel in iudicio, siue in Senatu, siue apud Principem possis.

De vi Eloquentiæ.

CAPVT IV.

Conciliatricula res, & efficax capiendis illigandisque animis, Eloquentia, vbi præfertim ad sapientiam vitæque integritatem comes accesserit; huius enim velut subnixæ pennis, Oratoris anima in ipsa auditorum pectora influit, & gratissima omnium seruitute sibi inācipat; quæ simul atque ingressa est, quid non efficit? Inflammandi sunt animi? in ignem accenditur; pungendi? in stimulos acuitur; illustrandi? funditur in lucem; consolandi? spargitur in Nepenthes; compescendi? frantum est; sanandi? Panacea est; delinendi? sit Sirenula: dici non potest quot sunt lenocinatis faciendæ mites præstigiæ, quot & quàm admirabiles effectus.

Haud errarit quisquis qui cum Philone Iudæo, eloquentiam ἐλέπιδιον φησὶν dixerit.

Certè Iulianus Imperator illam cum Mercurij virga non incitè comparat. Hæc

Increpuit? tacet omne pecus, volucribusque feraque, Et simulant sessos curuata cacumina somnos.

Philo in libro, 2. ad l. 1. c. 14. bonus, idem sit & liber. Iulianus ep. 2. ad l. 1. c. 14. Stat in Sylua, ad

DE VETERI ELOQVENTIA.

Somnum, l. 5. Sylvar. Philosoph. in Soph. Tit. Arist. in orat. ad Antoninum.

Nec trucibus fluvii idem sonus, occidit horror Equoris, & terris maria acclinata quiescunt. Vis suavis eloquentiae potentiam? agnosce in Aristide: Smyrna, Ioniae civitatum pulcherrima, sub M. Antonino. terrae motu miserandum in modum collapsa prostrataque iacebat: Aristides vero monodiam ad Imperatorem scripsit, ut ad miserae civitatis ruinas refarciendas invitaret: ubi post descriptam urbis antea florentis pulchritudinem, locum illum pertexuit, vnu δ̄ ζεφυγοι ἰψῆμην ἀντιν κατὰ πύργον, nunc autem desolatam perflant Zephyri; Antoninus ad hanc vocem suspirans & lacrymis suum testatus dolorem, continuo Theodosio Asiae praefecto mandavit ut Smyrnam repararet.

Eloquentia stratagemata. Suid. in Anaximene.

Vis callidam & heroum expugnatricem Suada, ingenioso ipsius Oratoris stratagemate gliscentem? Lampacenos, statuerat Alexander, quod Persis studerent, funditus evertere; iamque erat in procinctu, ferro & furore incitatissimus, cum ad eum a suis municipibus missus est Anaximenes (magni illius Alexandri praceptor,) ut culpam deprecaretur: quo cognito Rex in iracundia persistens, iuravit se Anaximenes precibus omnia contraria facturum; At egregius orator furentem juvenis animum subdole mitigans: Non veni, inquit, Alexander, ut putas, deprecator culpa, sed author iustitiae; Ibi quae egerunt Lampaceni, rei sunt Maiestatis: hoc igitur a te postulo, ut eorum vxores & liberos sub corona vendas, templa incendas, urbem in plana submittas. Alexander, qui se praceptoris petitioni aduersaturum per omnia dixerat, sensit se captum, & subridens omnia condonavit.

Zunapius in Aedese.

Vis praestigiatricem? Eustathium intueri cuius meminit Sardinus in vita Aedese; ubi de Eustathij legatione ad Saporem copiosius agit. Sa-

pores, homo imperiosus, & aditu difficilis erat, & fama ferebatur; postquam tamen demore legationis, Eustathio ad regem patuit accessus, vultus modestia, suavemque oculorum serenitatem Sapores demiratus, variis artibus hominem timore percellere conatus est: verum ubi placidis auribus viri dicta pariter & argumenta modeste atque expedite percurra concepit, foribus excedere illi paulisper iussit; mox per cubicularios ad communem mensam rex illum introvoocat, parat Eustathius; ut erat natura factus ad obsequium momenta, & omnem rationem humanitatis, ad epulas regales accedit; ubi cum de honorum contemptu inter pocula disseruisset, tantum regiae fortunae & ornamentorum Saporis fastidium iniecit, ut parum abfuerit quin Rex tiram rectam abiecerit, & cum purpureo paludamento, gemmata monilia deposita cum Eustathii penula commutavit: at fieri illud prohibuerunt affinitate coniuncti, qui Philosophum merum praestigiatorem dicitabant.

Sapores vs Eustathij eloquentia delinuit.

Hac eadem eloquentia C. Gracchus lacrymas inimicis excussit, bella indixit Demosthenes, Catilinam fregit Tullius, Sicariorum enses in suum iugulum districtos hebetavit Antonius, urbes cepit Cyneas.

Per medios ire satellites; Et perirempere amat saxa, potentius Ictus fulmineo.

DE ORTV ET PROGRESSU Eloquentiae.

CAPVT V.

Origo Eloquentiae antiquissima est, si quidem cum oppidis hominumque caetibus iure congregatis habuit initium: Cum constet duabus potissimum, rebus vinciri civitates, iustitia, & sermone. Narrat Aristides magnam inter ipsius mun-

Aristid. orat. 2.

Pro Rhet. Apolog. lepidus.

di nascentis cunabula rerum perturbationem extitisse.

Cum hominem nudum & inermem vniuersa penae animalia multis partibus antefrent, variisque molestiis atque angoribus, quibus ipse praef consilij inopia cedere cogebatur, excruciantur, ipsi denique homines inter se, belluarum more, foedissime tumultuantur; Hanc conditionem miseratus Prometheus ille fabulosus, caelum conscendit, ut subsidia salutis, & ornamenta referret dignitatis. Quapropter eius gratia partim delinitus Iupiter, partim etiam hominum miseris (ut qui quotidie dilabebantur) grauiter commotus, Rhetoricam sub comitatu Mercurij misit in terras, iussitque ut eius ipsius copiam faceret mortalibus, ne tamen instar theatralis pecuniae promiscue largiretur omnibus, sed lectissima quaeque & generosissima ingenia deligeret, quae tam praestantis doctrinae opibus ad suam multorumque locupletaret utilitatem. Hinc primi hominum caetus, industriae, consilia, machinationes, artes opesque floruerunt.

Rhetorum nomen antiquissimum.

Homerus l. 2. a.

ἐν τῷ λόγῳ Φανία ἢ Ἐσπεροδία.

Hanc ille lepidissimam fabellam citat, ut Rhetoricae antiquitatem necessitatemque commendat. Constat certe, Rhetorum nomen antiquissimum esse, & longè ante Philosophorum appellationem: quippe Homerus eius ipsius meminit Iliadis primo, ubi Phoenicem Achilli a Pelco patre admotum, quasi doctorem eloquentiae, morumque moderatorem innuit, & expressè, ἐν τῷ λόγῳ ἀρηκεῖν εἰς τὴν ἑρῶν nominavit. Quin eius temporibus iam caluisse in concionibus eloquentiae studium ostendit, cum heroes illos antiquos ob linguae facultatem efferat laudibus. Nam Menealo argutam breuitatem, Nestori melleam suauitatem tribuit, Vlyssi verò copiam niuibibus hybernis simillimam, ἵσα σείλι- et νεφέλαισι, ἰσὶοῦτα χειμερίων; sed &

ipsum Paridem volunt, utpote ingenio satis elegantem, in Antandro, partris iussu, Graecis artibus, & eloquentiae disciplinam institutum, disertum, imprimis supra gentis suae ingenium euasisse, atque in honorem Veneris, Ceston cateraque id genus (si Athenaeo credimus) scripsisse; vnde postea de iudicio Dearum, & Veneris victoria, manavit rumor. Pithæum quoque ipsum maternum Thesei auum Træzeniorum regem, non modò ius, ut eius dignitatem decedendi docuisse, & librum Rhetoricum posteris reliquisse refert Pausanias in Corinthiacis: ex quo & eius monumentum cernebatur, Tribunal ex albo marmore, tribus sellis iudicialiis insigne, cui proximum adhærebat templum Musarum, ut iuris & humaniorum artium singulare ostenderet commercium: ἑποδὲν ἡ ἑρῶν Πιθῆας μνημὸν ἐστὶ, τρεῖς δ' ἴσα αὐτῷ θρόνοι κείνται λίθου λευκοῦ: ἢ πόρρω ἢ ἱερῶν Μουσῶν ἐστὶ. addit, ἐν ταῦτα Πιθῆας διδάσκει λόγων τέχνην ἑσπέρην. καὶ π βιβλίον Πιθῆας δι' ἑσπεροδία, ἡ αὐτῶν ἐκδοθέν ἐπικυρία, καὶ αὐτὸς ἐπιλεξάμενος. Hæc ille: ex quibus colligas, ante Herculis tempora iam sparfos de Rhetorica libros extitisse.

Pithæus Rex idem Rhetor. Paus. in Corinth. p. 71.

Pithæi egregium monumentum. Tribunal iudicis annexum templo Musarum, hoc est Schola Rhetorices.

Sed quia hæc artis elementa, ut credibile est erant crassiora, vix inter ipsius Rhetoricae cunabula numerantur. Quamobrem Cicero in Bruto, eloquentiae ortum facit ab Athenarum adolescentia. Eloquentia, inquit, non apud quosuis Graecorum caepit, sed apud Athenienses, non nascentibus sed iam adultis Athenis: Ante Periclem & Thucydidem litera nulla est, quae quidem ornatum aliquem habeat, & oratoris esse videatur. Periclem, Xantippi filium, Anaxagoras Philosophus erudit, cuius suauitate hilaratae sunt Athenae; cuius ubertatem & copiam admiratae, eundem dicendi vim ter-

Cic. in Bruto. 10.

rorémque timuerunt.

Hæc igitur ætas prima oratorem propè perfectum tulit. His ducibus eloquentia excoli cœpit, & magistri dicendi multi subito extiterunt.

Gorgias Leontinus, Thrasymachus Chalcedonius, Protagoras Abderites, Prodicus Chius, Hirtias Elæus; Isocrates tamen omnes vicit, & Lyfias, quem iam prope audeas oratorem perfectum dicere: Nam planè quidem perfectum, & cui nihil admodum desit, Demosthenem facile dixeris: huic Hyperides proximus, & Æschines fuit, & Lycurgus, & Dinarchus, & cuius nulla scripta extant, Demades. Hæc enim ætas effudit hanc copiam: & succus, & sanguis incorruptus vsque ad hanc ætatem oratorum fuit, in qua naturalis esset, non fucatus nitor. Hæc Cicero; que si cum Pausaniæ & Athenæi testimoniis compares, facile colligas, eum non ipsius eloquentiæ primordia, sed expolitionem perfectionemque assignare. Verùm cum de rerum initiis sermo est; ab ipsiis ducis sunt repetenda, nec considerandum an tunc ornatum habuerint. Nihil enim simul politum est; & natum, sed rudioribus principiis omnia natura ipsa rerum opifex pertexuit.

De nomine Rhetorum.

CAPUT VI.

1: Appellatio. Rhetores omnes dixerunt.

Magnam Etymol. in voce. ῥήτορας ῥήτορας.

PRIMUM Rhetores dicti sunt omnes qui, qualicumque demum dicendi facultate pollebant: quo sensu Phœnicem ab Homero Rhetorem nominatum constat; & ῥήτορας, ipsa ars dicendi, ac eloquentia nuncupata ἀπὸ τῆς ῥήσεως, quod est, dicere, aut ῥήσει λέγειν, fusa oratione loqui, quod annotat magnam Etymologicum, vel etiam ἀπὸ τῆς ῥήσεως (ita legem Dores appellant) quod Rhetores olim leges proponerent, & conde-

rent: verùm quod contracta videntur ad forenses orationes Rhetoricæ nomenclatura, vt testatur Suidas, Suid. in voce ῥήτορας, qui ῥήτορας vocat ῥήτορας ἢ ῥήτορας ῥήτορας: sapius eloquentes, in genere, δεινὸς ἐν λόγοις, & eloquentiam ipsam λόγος potius quàm ῥήτορας magni auctores nuncupant; ita Diuus Gregorius, λόγων ἰδρυταίς, dixit, labores in eloquentiæ studiis positos, & Iulianus ad Libanium Sophistam, λόγους ἀρένας, σύνεσιν, cōiungit, eloquentiam significans prudentiæ sale conditam. Hæc prima Rhetoris appellatio.

Mox, cum disertis illi & facundis homines, Athenis maximè, quæ vrbs eloquentiæ fuit domicilium, omnia regerent, & pro arbitrio concionum fluctus moderarentur, bella conficerent, exercitus, naues, commeatus, vectigalia, leges denique, & iura omnia administrarent; speciosissimum fuit nomen Rhetorum. Nam ῥήτορας, vt testatur Suidas, iidem erant ἀρχὴν συμβουλεύοντες, & ἀμαγώγῃ, Principes consiliiarii, duces populi. Is erat Rhetorici nominis splendor, hæc potestas, cum ceteri literati & Philosophi, inter scholæ parietes delitescerent. Itaque cum illi honore & opibus florerent, nobilissimi quique iuvenes dicendi studium ardentissimè capebant, quod ad Reipublicæ gubernacula moderanda, hanc sibi ansam potentissimam esse cernebant. Inde nati sunt Rhetores, vmbra-tilis scilicet eloquentiæ doctores, qui cum ipsi à foro & negotiis ciuilibus abstinerent, ceteros tamen ad id exercitationis genus instituendo, eam inter scholæ priuatos parietes gloriam plerique aluerunt, quam in hac forensi luce & concionum honoribus rari postea sunt consecuti; quod de Isocrate & Demetrio Phalereo testatura accepimus. Qui inter eorum cœtum cœperunt artificiosa orationis delicias, sermonumque illecebras quasdam, & veluti sirenulas, (vt Græci votant) affectare.

Doctores eloquentiæ & Sophistæ.

Lucianus in Macrob.

Plato in Symposio, Sophistas cū veneficis confundit.

fectare, (quarum famosissimus architectus fuit Gorgias Leontinus,) illi ῥήτορας σοφιστῶν sunt nominati: vnde Lucianus dixit in Macrobis, Gorgiam Rhetorem fuisse ex iis quos Sophistas appellant, ῥήτορας δὲ Γοργίου ὃν πῖνες σοφιστῶν καλοῦσι. Qui quidem initio apud sobrias adhuc aures malè audiebant, propter hæc noua delectationis aucupia. Itaque Plato in Symposio Γόητα, φαρμακία, ἢ σοφιστῶν, confundit.

Postea verò, cum sub Imperatoribus illi popularium concionum torrentes exaruisissent, & omnes omnino ad aurium delicias sermones essent conuersi, magno in honore Sophistæ, hoc est, illecebrosæ illius eloquentiæ doctores, fuerunt. Hinc illa Herodum Atticorum, Proæresiorum, Aristidum, Philostratorum, Libaniorum, infinitorum denique natio pululauit, quos fœcundo lasciuientis eloquentiæ partu hæc tempora effuderunt. Plerique autem ita scholastici illius regni amantes extiterunt, vt præ docendi munere prouincias & principatus recusarint; inter quos fuit Libanius, qui locum Prætorii præfecturæ à Iuliano oblatum, præ vehementi otij literarij dulcedine respuit. Audiebantur enim, & præmiis decorabantur ab Imperatoribus, qui malebant homines ingeniosos inter hos eloquentiæ ludos alere, quàm obstructam ad publicas conciones, & populares fluctus, viam aperire.

Enc. act. 24.

Rhetores Causidici.

Extincta igitur libertate, illi, qui prius erant ciuitatis principes, magni nominis Rhetores, aut causarum illustrium disceptatores, in causularum litigiosos actores degenerarunt: & ea est acceptio ῥήτορας apud D. Lucam, cum productum memorat Tertullum ῥήτορας, qui aduersus Diuum Paulum coram Felice præside causam ageret: (is quippe causidicus erat.) In hac apparet actione quàm ieiuna sit & macilenta humana eloquentia, cum diuina comparata, &

quo spiritus fulmine Rhetoris illius machinationes Paulus ῥητορίας demolitur.

Pseudorhetores damnati.

Ad summum, vt omnia paulatim deflectunt in peius, illa Doctorum eloquentiæ gloria, quæ prius florentissima extiterat, in viles Rhetorculos defluxit, qui se Rhetores Latinos appellabant, quales illi fuerunt quos decreto Senatus constar esse damnatos, homines ineptè fallaces, vt qui frigidam quasdam Græculorum tabularum versutias, & stolidam facundiam, iuuentutem docerent. Itaque Fannio Strabone & M. Valerio Messala Consulibus, M. Pompeius Prætor Senatum consuluit. Quod verba facta sunt de Philosophis & Rhetoribus, S. C. de ea re ita censuerunt, vt M. Pomponius Prætor animaduerteter, curarétque, vt ei è Republ. si deque sua videretur, vt i Romæ ne essent. De iisdem interiecto tempore Cn. Domitius Ænobarbus & Licinius Crassus Cenfores ita censuerunt: Renunciatum nobis est, esse homines qui nouum genus disciplinæ instituerunt, ad quos iuuentus in ludos conueniat; eos sibi nomen imposuisse, Latinos Rhetores; ibi homines adolescentulos totos dies desiderare. Maiores nostri, quæ liberos suos discere, & quos in ludos itare vellent, instituerunt. Hæc noua, quæ præter consuetudinem ac mores maiorum sunt, neque placent, neque recta videntur. Quapropter & iis qui eos ludos habent, & iis qui eò venire consueuerunt, visum est faciendum vt ostenderemus nostram sententiam, nobis non placere.

Sueto in lib. de claris Orat.

Rhetores dicti, sic uti scriptum est in libro de Rhetoribus.

literarum interpretes: quod illustrat Codinus, de Officiis, ὁ δὲ ἄνωγ' εἰς τὸ ἐπιμένειν τὰς χάρας.

DE HONORIBVS

Rhetorum.

CAPVT VII.

Ingeniosè, vt cætera, Lucianus, in Leo quem de Rhetorum doctore inscripsit dialogo Rhetoricam suis depingit coloribus. Sedet illa in eminenti folio, formosa aspectu, & planè elegans, Amalthæ cornu gestans, variis fructibus refertum; & ex vna quidem parte astantem ostendit Plutum, adolescentem penitus aureum, ac perquam amabilem, quem Gloria, & Potentia, cæteræque id gentis Diuæ frequenti stipant comitatu: ex altera verò parte laudes permultæ pusillis amoribus similes, ac vndique confertæ circumtollant, instar Nili, si quandoque illum depictum videri, crocodilo aliqui, vel equo fluuiatili, quales multi sunt in eo, infidentem: paruulos autem pueros (Peches illos Ægyptij vocant) circa illum lusitantes: Tales & circa Rhetoricam laudes. Hæc ille: ex quibus ostendit totius penè honoris domicilium in Rhetoricæ, siue agentis, siue etiam docentis, gremio fuisse constitutum.

Rhetorica pictura. Defensio Rhetoricæ. apud Photium, ex Aristide, p. 675.

Rhetorum palma. Ouid. Metam. Et Rhetorum quoque τοῖς ἄνωγ' εἰς τὸ ἐπιμένειν τὰς χάρας. Sic etiam palmæ Oratoribus destinatæ; quarum meminit Martialis epig. 27. lib. 7. ad Fuscum:

Tu Ducibus letis aderis, cum lata triumphum Vox canet, & longas visent Capitolia pompas.

Sic fora mirentur, sic te pallatia laudent, Excolat & geminas plurima palma fores.

Et Lucianus in Rhetorum Doctore, Lucianus in οἱ φοίνικες ἃ ἐπὶ τῆς δούρα χλωροὶ ἰσχυροὶ μέντοι. Hæc autem ratio honoris fuit, quòd palmæ olim chartarum vicem præstiterant; ex quo Oratoribus deberi credebantur, qui literaturæ omnis authores & principes haberentur: siue etiam quòd palma victoriæ semper insigne extitit, ideòque victricem & dominā perquam opportunè decebat eloquentiam: an etiam quòd palmæ trecentæ & sexaginta quinque ab Ægyptiis numerentur virtutes; ideòque fuit symbolum eloquentiæ, cuius infinita vis innumeræque vtilitates in hanc vitæ ciuillis culturam emanarunt.

Alterum eloquentum symbolum fuere Sphinges. Neque enim sine ratione aliqua credibile est, datā Hortensio oratori à Verre Sphingem eburneam, nisi quòd conueniens munus oratori credebat. Meminit Plutarchus in Cicerone, Καὶ λαβύτος ἰλεφαντίνην σφίγην μισθῶ, ἐπὶ πηλαγῶς ὁ Κικέρων ἄπορ' αὐτόν. ἢ ἢ φήσαντες, αἰνισμάτων λύσεων ἀπίρως ἔχοντες, ἢ μὴ ἐπὶ τῷ οἰκίᾳ τῷ σφίγῃ ἔχουσιν. Ratio est, quòd σφίγξ ἰλεφάντιον per antonomasiam sphinx appellatur ab Euripide in Phœnissis: & in mysteriis Ægyptiorum, interioris sapientiæ fuit symbolum: ex quo pro templorum fermè omnium limine cernebantur sphinges, quæ diuinitæ sapientiæ vim reconditam, eamque multis difficultatibus implicitam significarent. Meminere Strabo Geograph. & Plutarch. in Iside & Osiride.

Tertiò attributæ etiam oratoribus Sines; quod ea quæ in Iocratis tumulto est collocata, satis indicat; idque ob melleam orationis suauitatem. Nam Sineses λυγρὴν ὄψα ἄργοναντίς. Lycophrone in Cassandra ἀρπαγογόροι ἀνδρες nominantur, & ab Alciphrone dicuntur habere Sirenullas in labellis, qui suauem & argutam orationis copiam fundunt. Sic etiam Me-

Strabo, Geog. 1. 17. Sineses Rhetoribus attributa. Orpheus in Argonauticis. Lycophron, in Cassandra.

Menecles in Bacchide: οἶον ἐφ' ἑδρεύον, οἶον ἔδραπον, ἴσοι δ' ὁμιλίαις αὐτῆς περιήνες ἰνέδρωτο; qualis eius erat oratio, qualis aspectus, quæ in eius colloquiis seſtitabant Sirenullæ.

Statuarum honor. Diogenes Laert. Cicero in oratore. Quartò, honor statuarum penè vulgaris apud ipsos oratores fuit: siquidem vni Demetrio Phalereo trecentas & sexaginta statuas Athenis erectas legitimus; Gorgiæ Leontino, qui primus subitæ & fortuitæ orationis aperuit fontem, non inaurata, vt cæteris, sed aurea posita est; Populus Romanus Proæresio imaginem cum nobilissima inscriptione dedicauit, (Regina rerum Roma Proæresio Regi eloquentia.) Ipsi quoque Cæsares eloquentiæ nomine statuas affectarunt: tradit enim Vopiscus, Numeriano adolescenti, Cari Imperatoris filio, à Senatu Romano dedicatam fuisse statuam hoc titulo insignitam, Numeriano, Oratori. potentissimo.

Eunapius in Proæresio. Legationes & magistratus rhetoribus mandati.

Quintò, legationes, vt Cyneæ Demosthenis auditori, apud P. R. Anaximeni, apud Alexandrum, Scopeliano, apud Domitianum; Eustathio Cappadoci apud Saporem Persarum Regem. Magistratus denique & Præfecturæ peræpe Rhetoribus sunt demandatæ, vt ex Eunapij Sardiani, & Philostrati Lemni Sophistis nimis liquidè constat; vnus Libanius ἡγετῆρα αὐλῆς, quæ erat prima dignitas, recusauit. Aufonius de Rhetore factus est Consul à Gratiano, haud immemore præceptoris discipulo. Bis consulatum gessit Herodes Sophista, tantæque opes contraxit, vt stadia & theatra suis sumptibus populo ædificaret.

Sextò, Vrbes, & Prouinciæ: Nam cum Proæresio precarii muneris pendendi copiam fecisset Constans Imperator, postulauit insulas non paucas numero, nec exiguas, tributarias & vectigales Athenarum ciuitati in pendendo frumento. Donaui istas Imperator, & primariam di-

Vrbes, & Prouinciæ. Eunapius in Proæresio.

gnitatem adiecit, vt præfectus castrorum vocaretur. Septimò, quod ingentis honoris fuit, & solis penè Cæsaribus Imperiique consortibus concessum, ipse Rhetores ad consensum Imperatorii vehiculi sunt admissi. Nam de Dione memorat Philostratus, Τεγιάδος γουὸ αὐτοκρατορ' ἀναδεδέμεν ὁ αὐτὸς ἐπὶ τῷ Ρώμης ἐς τὸ χρυσὸν ἀμαζαν, ἐφ' ἧς οἱ βασιλεῖς πᾶς ἐκ τῶν ἐμῶν πομπέων σιν, ἔλεγε θεμάς πρὸς ῥετόμεν ὁ ἐπὶ τῷ Διῶνα, πὶ μὲν λέγει, ἢ οὐδ' α, εἰλῶ δ' ἢ σε ὡς ἐμαυτὸν. Sanè Traianus Imperator Romæ illum in aureum currum assumens, in quo Imperatores confectis bellis triumphorum pompas ducere solent, sæpissimè ad Dionem conuersus, quidnam, aiebat, dicas, nescio: Te verò non minùs quàm me ipsum, diligo. Hi sunt & alii innumeri eloquentiæ triumphij, quos nihil opus est diffusius recensere.

CONTRA EOS QUI DICUNT DEMOSTHENEM AB ARISTOTELE PRÆCEPTA ELOQUENTIA DIDICISSE.

CAPVT VIII.

Vindicanda est Rhetoricæ antiquitas, à calumnia, qua nonnulli Philosophos ante Oratores claruisse, ipsumque Demosthenem Aristotelis præceptis institutum, ad tantum eloquentiæ decus effloruisse constanter asseuerant: Hoc ipsum iam suis iactatum temporibus disertissimè confutat Dionysius Halicarnassensis; & firmissimæ rationes euincunt. Si quidem Demosthenes annum vigesimum quintum agens, rempublicam capeſſere, & conciones habere cœpit: Aristoteles verò iisdem temporibus cum Platone vixit, vsque ad annos septem & triginta, neque schelæ rector, neque illius sectæ peculiaris auditor, nec libros Rhetoricos, nisi longo post tempore, elucubravit.

Nam Platone mortuo abiit ad Her-
miam Atarnei tyrannum, ac trien-
nium cum eo moratus, Eubulo Præ-
tore Mitylenas fecerit; inde sub Py-
thodochi prætura ad Philippum ve-
nit, apud quem in instituendo Ale-
xandro octo annos exegit: post Phi-
lippi obitum, Euæneto Prætores, pro-
fectus Athenas, duodecim annos in
Lycæo scholas habuit; quo tempore
testatur se iam natu gratiorem, edi-
tis antè præstantissimis operibus, ar-
tes Rhetoricas, quibus adiutum aiunt
Demosthenem, composuisse. At ve-
rò Demosthenes, etiam cum adhuc
sub præceptore esset Aristoteles, Cal-
listrato Prætores, anno atatis, ut dixi,
vigesimo quinto, primam causam
egit contra Androktionem. Successit
ea quæ est de immunitatibus, venu-
stissimè scripta: hanc excepit concio
de classibus, quam Timocratea sequu-
ta est. Exinde contra Philippum Re-
gem in arenam descendit: mox Rho-
diensem, & tres Olynthiacas, & Mi-
dianam confecit. Hunc orbem exe-
gerat, cum nulla Aristotelis de elo-
quentia scripta litera extaret: nã quòd
post Olynthiacum bellum Rhetori-
cas artes scripserit Aristoteles, indicat
his verbis, vbi agit de tropis: ἢ ἡ με-
ταφορῶν τε τῆ ἄλλων ἑσάν, διδουμιούσι μάλιστα
αὶ κατ' ἀναλογίαν, ὡς Περικλῆς ἔρη, ἢ νεό-
τητα τὴν ἀπολομένην ἐν τῷ πολέμῳ, ἕτως
ἡφανίσθη ἐξ αὐτῆς πόλεως, ὡς περ εἶπες τὸ ἔαρ
ἐν τῷ ἐπιαιτῷ ἐξέλοι. καὶ Λεπτινῆς περὶ Λα-
κεδαμονίων, ἐκ ἐξ. περὶ δὲ τὴν Ἑλλάδι
ἐπερὶ ἑδάλμων ἡσομένην. Καὶ Κηφισσοῦτος
σπουδαίου Χάρητος ἐπὶ δούνας δούνας
περὶ τὸ Ὀλυμπιακὸν πῶλεμον, ἡφανίσθη, ἑσ-
κων, εἰς ἑσῆσμα ἢ δῆμον ἀγαγόντα, τὰς δι-
δύνας περὶ τῶν διδύνας. Cum quatuor, in-
quit, translationum genera sint, ea ma-
ximè probantur, quæ proportionem consti-
tuit sicut Pericles dixit, adolescentiam, quæ
in bello perierat, ita sublatam esse ex ur-
be, ut si quis ver ex anno tolleret: & Le-
ptines de Lacedæmonis, non esse commit-
tendum ut lusca fiat Græcia; & Cephi-
sodotus, cum Chares rationem reddere

*Olynthiaci belli studeat, indignatus di-
xit, illum, qui populum in furnum du-
xisset, rationes referre conari.* At dicet
aliquis, orationem de Corona, cæte-
rarum Reginam, post lectas Aristote-
lis artes Rhetoricas, scripsit Demo-
sthenes, ut quam habuit octo annis
post Philippi obitum: sed is præclarè
ipsius Aristotelis testimonio refelle-
tur, qui in locis vitur testimoniis ex
oratione περὶ ἑσάν. quam περὶ Διου-
δῆτες δῆμον nominat. Ex iis luce ipsa
clarius est, perfectionem eloquentiæ,
quæ in Demosthene excitatiùs viguit,
ex Aristotelis præceptis haustam non
fuisse. Nolim tamen hic asserere, non
esse vtilem perfectis oratoribus Phi-
losophiam, quinimò nutritrix est elo-
quentiæ sapientia, & summam affert
in dicendo perspicuitatem, vim, co-
piam, maiestatem: verum, licet diserti
Oratores, qui ante Philosophos, pro-
cul dubio emerferunt, à Philosophis
postea fuerint adiuti, non ideo præ-
stantior est Philosophia, Oratoria
facultate, cuius munus est, reconditas
opes sapientiæ proferre in lucem, &
flore orationis vestire; sine quo orna-
tu, neglectæ, in tenebris & squallore
semper iacuisent. Core quidè acun-
tur gladii, sed non ideo cos gladiis
præstantior: A Philosophis institui
possunt Oratores; non ideo sunt Phi-
losophis inferiores.

ILLVSTRIVM ORATO-
rum Elogia.

PYTHEVS.

CAPVT IX.

Hic primus in templo Musarum
fertur Rhetoricam docuisse, &
posterioris librum de arte dicendi con-
scriptum reliquisse.

HOMERVS.

CAPVT X.

Ortus plenioris Eloquentiæ si
quis rectè repetat, est ab

*Eius imago
extat apud
Fulvium
Vrsinum in
numismate
Vide illustriis
imagines
125.
Pitheis sue
Pitheis me-
minit Pau-
san. in Co-
rinthiacis.*

*Hermogenes
de id.
Longin.
de id. 105.
Demetr.
Phaler. de
Elocut.
Aelian. de
var. hist. l. 13.
cap. 22.
τὸ ἑμμε-
σθεῖα
ἀπορροῖαι.*

*Plin. l. 17. c. 5.
Id. l. 7. c. 29.*

*Dion. Long.
de id. 105.
Homeri cum
sole &
Oceano com-
paratio.
Synesio,
πυρὸς ἀστέ-
ρος παρὰ,
Homero,
Ὠκεανὸς
Θεῶν ἕνε-
σιν.*

Homero, nempe hic Orator, & pla-
nè orator à Marco Tullio, ab Her-
mogene Rhetorum præstantissimus,
à cæteris vno omnium consensu ma-
gister Eloquentiæ agnoscitur. Sapie-
bat profectò Galagon ille pictor,
quisquis fuit, qui Homerum, quan-
quam haud satis verecundâ specie,
prudenti tamen & arguta depinxit;
quippe vomètem expressit, non escu-
lenta credo, vinum redolentia, sed
aurea flumina: circumstantes verò
poëtas, ea quæ ipse euomisset, sum-
mo studio colligentes: vellem orato-
res addidisset, quando & ex eodem
fonte hauriunt ab eo qui fons inge-
niorum à Plinio nominatur; qui &
de eorundem præstantia differens ad-
dit, ingeniorum gloriæ quis possit
agere delectû, per tot disciplinarum
genera, & tantam rerum operum-
que varietatem; nisi fortè Homero-
vate Græco nullum fœlicius extitisse
conuenit, siue operis fortuna, siue
materia æstimeretur? Ex quo diserte,
vt cætera, Dionysius Longinus Ho-
merum modò Soli Orienti, modò
Oceano comparat, & rectè; vt enim
Sol fons lucis, Oceanus ortus pu-
teorum, & aquarum omnium parès;
Sic Homerus omnis doctrinæ, addo,
cum Iustiano Imperatore, omnis
virtutis pater. Atque vt Solis radiis
vestiuntur, calore animantur, Ocea-
ni venis resperguntur & aluntur om-
nia; sic ex diuini Homeri carmini-
bus, lumen, spiritum, alimentum
nectare & ambrosia suauis literæ
perceperunt. Accedit quòd vt in So-
le Oriente & Occidente gratissimi
colores ad oculorum miraculum cer-
nuntur; In Oceano tot rerum opu-
lentia, tot littorum decor, tot insula-
rum arcentas delectationem concil-
liat; sic in Homeri Poësi tot marga-
ritæ, tot lumina, tot faces, tam va-
ria, tam recondita, tam prompta re-
rum omnium copia, decus, voluptas
sine satietate delectet. Quamquam
non est publici saporis Poëta, nec

eos capere potest, qui Græcarum li-
terarum imperiti eundem Latine le-
gunt, aut pueriles amplificationes
sententiarum ponderi & eloquentiæ
grauitati præferunt. Quos nihil mi-
rum est de Homero pro sui ingenii
modulo sentire. Longè aliter ille An-
tipater Sidonius, qui non modò Poë-
tam, sed Oratorem; non Oratorem
tantum, sed Suadæ medullam, nec
Suadæ medullam modò, sed Suadam
ipsam mundi, & magnum os nuncu-
pat, τὸν Μερόπων περὶ τὸ καὶ μέγα στόμα; ex
quo ad eius statuam aream Apis, in
ore vatis mellificans cernitur, in Græ-
corum carminum florilegio. Proce-
dat igitur faustis auspiciis in albis
quadrigis Homerus Rhetorum pa-
ter, & longam sub se Oratorum va-
tiumque feriem prospectet.

*Antipater
Sidonius in
Anthologia.*

SOLOON.

CAPVT XI.

ANte Solonis ætatem, de nullo
vt diserto, memoriæ proditum
est (inquit Tullius in Bruto.) hic igitur
Homero succedat, vir sine dubio
magnus, cuius eloquentia, quasi veteris
illius Myronis spirans manus, hor-
rori simul est, & religioni.

Apparet in eo ingenium acre, ve-
lox, excelsum, quod eloquentiæ gra-
uioris sedes est, mens sincera, & vi-
ctor animus: contra quem hoc cala-
mitates possunt quod aduersus so-
lem nebula. his subsidiis paratur
non fucata & potentiorum libidini
seruileriter ancillans, sed recti cultrix
oratio, magna vocis libertate sem-
per incitata: qualis ea fuit cum ar-
matus est concionatus contra Pisi-
stratum, iam Tyrannidis satellitio,
& assentatoris Senatus fauore terri-
bilem iis qui timere poterant: cuius
concionis hoc est exordium Ἄνδρες
Ἀθηναῖοι, ἢ μὲν εἶμι σοφώτερος, ἢ ἢ ἀν-
σθενέτερος; σοφώτερος μὲν ἢ μὲν σοφώτερος
τὸ πρῶτον ἔλεγον, ἀνσθενέτερος ἢ ἢ σοφώτερος 1174.

*Grandioris
eloquentiæ
sedes grande
ingenium.*

*Diogenes
Laert. in
Solone.
Plutarch.
Græc. hist.*

ἢ. ἑαυτοῦ δὲ πρᾶξι δὲ προεμνῶν.
 Viri Athenienses, aliis quidem sapiē-
 tior, aliis sum fortior: Sapientior
 enim illis sum, qui Pisistrati conatus
 non animaduertunt; fortior autem
 iis, qui sciunt illos. quidem: sed metu
 silent. Ex vngue leonem agnosco.
 Qui cum de Salamine, ipsius patria,
 inter Athenienses & Megarenies, fer-
 me vsque ad internecionem, armis
 dimicatum esset, multisque cladibus
 acceptis, capitale apud Athenienses
 esse cœpisset, si quis legem de vindi-
 canda Insula ferret: sollicitus Solon,
 ne vel tacendo, Reipublicæ, vel con-
 sulendo, sibi noceret, subitam de-
 mentiã simulat; cuius prætextu, non
 dicturus modò prohibita, sed & fa-
 cturus erat: Deformis igitur habitu,
 more vecordium in publicum euo-
 lat, cōfiliisq; ad rem versibus quasi
 diuino furore incitatus; per præco-
 nem, quod verabatur, suadet, om-
 niũque animos ita permouet, vt ad-
 uersus Megarenies bellum extemplo
 decernerent, Insulãque, deuictis ho-
 stibus, Atheniensium fieret.

Extant versus apud Laërtium:

Εἶλω δὴ ποτ' ἔγωγε Φολεγάνδριος ἢ Σικινίτης.
 Ἀντίγ' Ἀθηναῖος πατεῖ δ' ἀμειψόμενος.
 Αἶψα γὰν γὰρ ἢ δὲ μετ' ἀνδράποιοι γένοιτο,
 Ἀπίδος ἔστος ἀνὴρ ἢ Σαλαμῖν' ἀείνων,
 Ἰόμεν' ἢ Σαλαμῖνα μαχηόμενοι παρὶ νῆσιν,
 Ἰμερτῆς, χελέποντ' αἰχρὸς ἀπώσαμενοι.

Olim utinam fuerim Pholegandrius, aut
 Sicinites,

Ac mutata foret Attica terra mihi:
 Nam subito fama hac hominum voli-
 tabit ad aures,

Atticus vnus adest, qui Salamina fu-
 git.

Quin Salamina igitur sarturi dedecus,
 imus,

Subd. et quod nobis insula restituet?

Hæc incitatae mentis, & vehementis
 ingenii iudicia: neque verò Philoso-
 phiæ perpolitus condimentis huma-
 nitatis caruit, quibus plerumque sen-
 tentiosa eius dicta asperguntur. Quid
 hoc grauius & illustrius?

Ἐκ νεφέλης ὄρεσ' ἕλκον βίαι' ἢ δὲ χαλάζης,
 Βροντῆ δ' ἐκ λαμπρῆς γίνεσθ' ἀστρόπις:
 Ἀνδρῶν δ' ἐκ μετὰ τῶν πάλαι ἄλλου.
 Egregia similitudo.

Ex nube vis nimis grandinisque decidit:

Exlucenti fulgure ruunt tonitrua:

Sic ex spectabili magnorum virorum
 fortuna perniciēs creatur Reipubl.

At illud etiam Philo Iudæus pur-
 puris suis inseruit:

Ἐξ ἀνέμων ἢ θαλάσσης παρῶσθ', εἰ δὲ πρὸς
 αὐτὴν
 Μὴ κινῆ, πάντων ὅτι δικαιοσύνη.

Ventis asperatur mare, sua alioqui na-
 tura lenissimum.

Sic animus, licet per se tranquil-
 lus, alienis motibus percellitur. Iam
 verò eius cum Cræso congressus, &
 Regina illa mens, neruosa eloquen-
 tiæ viribus incitata, quid non habet
 admirationis? Hæc sapiens, & suavis
 eius ad Regem oratio.

Ὁ βασιλεὺς Ἀνδρῶν κερὶ τ' ἄλλα μετῴσθ' ἔρχιν
 ὁ κερὶ ἔδρακε, καὶ σφίγας πνὸς ἀδρασοῦς,
 ὡς ἔοικαν, καὶ δημοτικῆς ἢ βασιλικῆς ἔδρῃ
 λαμπρῆς ἀπὸ μετεώρου ἡμῖν μετῴσθ', ἢ
 πύλαις ὄρουσα παντοδαπαῖς χροῦσιν ἀεὶ
 ἢ βίον, ἢ κ' ἔα. πῶς παροῦσιν ἀγαθοῖς μίχα
 φρονεῖν, ἢ δὲ θαυμάζειν αἰδρὸς ἀπυχῶν,
 μεταβολῆς χροῖον ἔχουσαν. ἔνεστι γὰρ ἰκάσθ'
 πικρίων ἐξ ἀδύλων τὰ μέλλον. ἢ δ' εἰς τελευτῆ
 ὁ δαίμων ἔδετο πᾶν ἀπραξίαν, πῶτος δὲ
 δαίμονα νομίζουσα, ὁ δὲ ζῶντος ἐπ' καὶ κιν-
 δυνέουτος ἐν τῷ βίῳ μαχαρητῆς, ὡσπερ
 ἀγωνίζουσα κήρυγμα, καὶ σφραγῖσθιν ἀδ-
 βαισθ' ἢ ἀκρυβῆς. quæ sic Latine reddo:

Græcis quidem hominibus, ὁ Rex Lydo-
 rum, ut in ceteris, mediocritatem, sic
 sapientiam moderatam, popularem, &
 liberam, si non Regiam illam splendi-
 damque fortunam, concessit Deus. Quæ
 cum variis fortuna ventis hanc mortia-
 lium conditionem videat obraxim, ne-
 que presentium bonorum affluentia nos
 arroganter effert, neque hominis ul-
 lius fluxam felicitatem mirari sinit.
 Quandoquidem unicuique nostrum, fu-
 turum varium est & ignotum, Itaque
 cui prospera & equalis fortuna ad
 extremum vsque diem obrigit, hunc
 beatum predicamus: Eius verò qui
 etiam cum huius vita conflictatur peri-

Plut. in So-
 lone.

Solonis or-
 tio ad Cra-
 sum, suavis
 & moderato
 caractere.

culis, felicitas, non secus ac dimicantis
 Athleta victoria, fallax est & incerta.

PISISTRATVS.

CAPVT XII.

Solonis cum
 Pisistrato
 comparatio.

Solonis æmulus extitit Pisistratus;
 Sario tamen eloquentiæ genere:
 illius grauis, austera, & plerumque
 horribilis oratio: huius suavis, &
 amœna dictio: ille frangere studebat
 animos, hic mollire: ille vasto impetu
 irrumpens in animos, rumpebatur;
 hic sensim & leniter irrepens pene-
 trabat: ille vase fictili panaceæ succū:
 hic poculo auro melleis fauis oblito
 propinabat venenum: ille secare se &
 vrere profitebatur, vt sanaret: hic so-
 porabat, vt iugularet: ille veluti fuscina
 armatus irruebat: hic aureo reti
 piscabatur. Ad summum, tantum di-
 cendo valuisse fertur, vt Athenienses
 illi regium Imperium, oratione capti
 permitterent: cum præsertim aman-
 tissimus patriæ Solon contrà nitere-
 tur: sed alterius salubriores erant
 conciones, alterius disertiores: quo
 euenit vt alioqui prudentissima ciui-
 tas, libertati seruitutem præferret.

THEMISTOCLES.

CAPVT XIII.

Themistocles victricibus laureis
 afflorescunt eloquentiæ palmæ:
 Magnum siquidem viri & ad orato-
 ria decora natum ingenium; quæ pri-
 ma velati surgentis lux eloquentiæ
 mirificum spondebat oratorem. Nam
 & puer, eo tempore quo alii inter
 prolestantis ætutulæ blanditias lasciu-
 iunt, iam tota mente forum, & ac-
 cusationes defensionisque sociorum
 cogitabat. Verum, (vt in Iulio Cæsa-
 re contigit) æstus militaris gloriæ lon-
 gè ab iis oratorū curis hominem ab-
 ripuit, vbi Miltiadistrophæa cogitare
 cepit, ingentisque honoris stimulis

noctes diesque configi. Nec sanè fa-
 tuè respondit, cum iam blandiente
 eloquentiæ gloriã interrogatus ab
 aliquo, vtrum mallet; Homerus an
 Achilles fieri? Tu verò quem te mal-
 les, (inquit) Olympicum victorem,
 an victoris præconem? Ex quo ani-
 mum ad studia bellica totum adiecit,
 & ea gessit quæ orbi terrarum stupo-
 ri fuerunt. Apparent in eius dictis
 splendidissimi ingenii lumina. Quid
 hoc exordio grauius, quo apud An-
 drios legatus vsus est? Vestram hodie
 in urbe, Andrienses, appule, Anorum nu-
 minum comitatu stipatus, suada, & vio-
 lentia. Quid eo acutius, cum Eretrien-
 ses irridens, aiebat: Gladsum quidem
 habere sicut Teuthidas; Cor autem non
 habere. Iam verò sublime quod dixit
 apud Persarum Regem, oratione va-
 riis pictisque stragulis esse simillimã;
 vt enim illa, sic hæc explicatam ostē-
 tare imagines, & figuras; contractam
 verò occultare atque delere. Constat
 ex iis, Themistoclem eloquentiã, sed
 ipsa etiam eloquentiæ animã (pru-
 dentiam intelligo) præstitisse: qui me-
 ritò à Cicerone inter veteres orato-
 res recensetur.

HERODOTVS.

CAPVT XIV.

Displiceant huic rosæ & balsa-
 ma, cui non placet herodo-
 tus hortus est eius historia, variis
 arboribus constitus, innumerisque
 florum distinctus areolis, ex quo æ-
 terni spirant odores. De rerum veri-
 tate nihil hîc attinet dicere, quando
 ab eruditis hominibus eius causam
 susceptam defensamque video. Sty-
 lus certè is est, qui non nisi ab
 imperitis aut maleuolis reprehendi
 possit. Totus est dulcis, candidus, fu-
 sus, sine vllis salebris, quasi sedatus
 amnis fluens. Verba lecta, sonan-
 tia, lenia, non secus ac micantibus
 illusa sterculis asarota, inter se quàm

venustissimo nexu coherent, quibus amœna figurarum varietas, magna orationis temperie aspergitur, & ipsa dialecti mollities multum affundit suavitatis. At quod summam habet in Herodoto iucunditatis illecebram, Poëticus quidam decor ex Homeri sacrario petitus in eius scriptis efflorescit; sic enim arbitror, poëtica in oratione verba, au numeros palam consecrari vitium esse vel maximum: at poëseos quosdam veneres latentes, arcanas, subriles, immiscere, magnæ est industriæ, & plurimum habet voluptatis. Ut enim vino assitus mandragoras illi suavitatem quandam leniter instillat, qua fit, vt qui bibunt, etsi minimè causam sentiant; delectationem tamen hauriant; Pari profectò ratione Poëtarum flosculis illigata subtiliter oratio, latens habet quoddam aucupium iucunditatis. Quod in Herodoto facilè animaduertas; eius historia, vt ait Dionysius Halicarnassensis, propter suadelam illam & venustatem optimæ poësi similis potest videri. Accedit ipsa dictionis minimè morosa simplicitas, maiestatis lepos, & quædam ex elocutionis facilitate volubilitas; quæ Plutarchus, etsi Herodoto iniquior, diffiteri non potest. Mirum profectò est, cur post tot sæcula Chæroneus ille, vit alioqui Moderatus, hominis, gloria circumfluētis, cui tot Theatra plauserant, sepultos cineres ausus sit insectari: Fuit in eo præter modum *φιλώτατος*: qui affectus in splendidis ingeniis est plerumque non obscurus.

Dionys.
Halic. in
τῆς Χῆρας.

Τηνναίων ἦν
τοιαῦτα ἢ πᾶσι
ἢ Ὀλύμπου
ἠπellaτ
Λυκαίου in

PERICLES.

CAPVT XV.

Sileant hîc ranæ, tonat Olympius, Sis est Pericles, is ipse est, cui Cœlestis cognomè admirabilis eloquentia fecit. Ingens huic caput, magnæ mentis

officina, ingenium velox, & planè igneum, mixta affabilitate prudentia, dignum imperio virum spondēt. Hic primus in foro adhibuit doctrinam; nãmque ab Anaxagora Physico eruditus, exercitationem mentis à reconditis abstrusisque rebus ad causas forenses popularésque traduxit. Huius suauitate maximè hilaratæ sunt Athenæ; huius libertatem & copiam admiratæ; eiusdem vim dicendi terroremque timuerunt: fulmen enim ferre dicebatur in lingua; & certè in concionibus tonabat, fulminabat, permiscebat omnia. Quin & Thucydidem nobilissimum suæ ætatis oratorem in omnes partes versabat, vt ipse miraretur palmam sibi in manibus infringi. Quare cum rogaretur ab Archidamo Lacedæmoniorû Rege, ipse, an Pericles, melior luctator esset? Ego (inquit) illum luctando prosterno; sed nescio quò pacto resiliens, persuadet se non cecidisse, atque in eam sententiam traductæ multitudinem. Ex eo dominantis eloquentiæ imperium licet agnoscere. Extat nobilis ingenij monumentum apud Thucydidem, lib. II. oratio funebris, in laudem eorum qui pro patria occubuerunt; quam licet historicus suo finxerit stylo, credibile est tamen eum Periclis sensus delibasse.

Encomid
Ensebi a.
Θεσσαλιος
à Cratino. in
αἰνονεργος
ἠπellaτ
vt cepe plura
haberet, &
rotundum.
Cic. in Bruto.
Δειδὸν κε-
εγυυδὸν ἐκ-
γλώσσῃ πῆ-
ρη.

THUCYDIDES.

CAPVT XVI.

Thucydides de bellicis rebus canit quodammodo classicum (inquit M. Tullius) vir ingentis spiritus, & regiæ planè eloquentiæ. Quippe Regum soboles erat, non minus genere sublimis quàm dictione. Eluxit in puero indoles, vt in speculo: Nam cum tenera adhuc ætate Herodotum pleno Theatri confessu historiam audiret recitantem, subitò prorupit in lacrymas, quasi

Sui las.
Marcell. de
vita Thu-
cyd.
πολὺς ἦ
τῆς Χῆρας.

Qualia sunt
ἀντοβοει,
πολεμ-
εἰόντες,
καὶ γὰρ ἐ-
ποικίλῃ
τάδε, ὅλως
φαιέτοίς,
ἀποσιμωοίς,
κωλύμῃ.
qua notan-
tur à
Marcell.
ποσοικροδενε-
τοίκα.

quasi quodam mentis furore incitatus. Tum patrem eius intuens Herodotus, *μακροὶς σε τὸ διτιχηθὺς Ὀλορε. ὁ γὰρ σοὶ ἦος ἦ τῆς Χῆρας ἢ τῆς ἀποδὸς τῆς μαθηματα.* Nec fanè fefellit omen, ita varia quasi literarum supellectile, & admirabili eloquentia floruit, acutus, concitatus, nervosus, densus, solidus, sapientiæ plenus, & iudicij. Quanti eum fecerit posteritas, grauissimorum virorum iudicia declarant: Demosthenes certè sua manu octies dicitur eius historiam descripsisse: Cicero lib. 2. de orat. hoc illustri elogio eundem honestauit. Post Herodotum Thucydides omnes dicendi artificio, mea sententia, facilè vincit: qui ita est creber rerum frequentia, vt verborum propè numerum sententiarum numero consequatur; ita porrò verbis est aptus & pressus, vt nescias vtrum res oratione, an verba sententiis illustrentur. Marcellinus adeò sublimem esse dicit, vt ne in miserationibus quidè ab hac grandiloquentia discedat. Verùm vt veterum artificum statuas, propter sacrum quendam antiquitatis horrorem, miramur magis quàm probamus in omnibus: Sic Thucydides, licet ob dicendi maiestatem, ætatisque fauorem, maxima commendatione dignus posteris visus fuerit, iusta tamen reprehensione nullo modo caruit. Nam (vt ea, quæ ad historiam pertinent, omitam) in stylo saepe perdurus est, acerbus, densus, austerus, vehemens, terribilis, perplexus, tortuosus: & verba quidem vsitata respuit, plerumque etiam affectat aliena, quò per obscuritatem doctrinæ captet opinionem, hyperbatis & traiectionibus orationem implicat, figuras nominum morosius consecratus, vt vel peritorum sensus fugiat. Ad hæc in compositione & iunctura de industria tam rudis est, vt videatur torrens ad saxa allisus strepere. Quod ad eius orationes attinet, eas Cratippus molestas & odiosas vocat: Cicero

ro, eadem nec posse imitari, si velit; nec velle si possit, proficetur. Est enim potius grandis & syncerus rerum pronunciator, quàm Orator; cui, vt Philistio, amatores semper defuerunt. Hæc, & cætera vitia, quæ profecutus est Dionysius Halicarnassensis, Thucydidem infuscant: vno tamen antiquitatis & grauitatis nomine semper laudatus est.

Cicero in
Bruto. 449.
Vide Dio-
nyf. Halic.
ad Actus
Tubercnem.

Cicero in
Bruto. 391.
De his Phi-
lostr. in So-
phistis. lib. 1.

GORGIAS LEONTINVS.

CAPVT XVII.

Postquam intellectum est quantum vim haberet accurata & quodammodo facta oratio, tum etiã magistri dicendi subitò extiterunt, Leontinus Gorgias, Thrasymachus Chalcedonius, Protagoras Abderites, Prodicus Chius, Hippias Elæus, in honore magno fuerunt; alique multi, temporibus iisdem, docere se profitebantur, arrogantibus fanè verbis, quemadmodum causa inferior (ita enim loquebantur) fieri superior possit: sed inter cæteros præstitit Gorgias; cui tantus honor habitus est à tota Græcia, soli vt ex omnibus, Delphis, non inaurata statua, sed aurea statueretur. Primus ausus est in conuentu poscere questionem, id est, liberè dicere, qua de re quis vellet audire. Tum consurgens inter medios, longè aliter quàm Homericus Vlysses, effundebat *πῶτα κερδῶσιν ἰοιστά χερμῶσιν.* Et numerus quidem erat libertiore fluens licentia, & genus orationis insignis, fluens, & genitum, omni lepore affluens, & (quod mireris) in hac amœnitate nervosum. Ego illustrissimi ingenij fragmentum hîc subiciam, & Latinitate donabo.

Τ' ΕΞΕΡ ΠΑΛΑΜΗΔΟΥΣ
ἀπολογία.

CAPVT XVIII.

Ἡ ἀπολογία καὶ ἡ ἀπολογία, κρείσσει
ἢ ἐπὶ θανάτου γίνεσθαι. θάνατον ἢ
γὰρ ἢ οὐκ ὀφείλει τὴν ἀπολογία κα-
τελεῖσθαι τὸ θνήσκον ἢ τὸ ζῶν ἡμᾶς ἐγένετο
ἀλλ' ἢ τὸ ἀτιμίας καὶ τὸ τιμῆς ὁ κινδυνός
ἐστίν. ποτε γὰρ με καὶ δικαίως ἀποθανεῖν, ἢ
ματ' ὀφειδὸν μεγίστων καὶ τ' ἀίχλης αἰτίας
βιαιῶς ἀποθανεῖν.

Et cætera, quæ quia longiora sunt
libens omitto, sensum tamen Latini-
tate complectar.

Non est quidem in hoc iudicio de
morte tantum ferenda sententia; mor-
tem enim omnibus natura proposuit,
& nascentes suo calculo damnauit.
Verum quod longè grauius est, de
honore vel dedecore periclitor, vtrū
scilicet innocens moriar, an grauiſſi-
mo dedecore, ob turpissimā causam
affectus, violenta morte properan-
tem spiritum excutiam. Quæ duæ res
cum in causa sint, vnam vos, alteram
ego in manibus habeo: *Innocentia mea
scilicet sum dominus, vos violentie: pre-
stare possim, ut sim innocens; ut fraude
circumuentus non perimar, facere non
possim: si meus igitur accusator Vlyſ-
ses, cum certò sciret Græciam à me
barbaris proditam, huius accusationis
consilium suscepit; Næ vir opti-
mus est, qui patriam, parentes, & to-
tam Græciam, vnus nocentis suppli-
cio liberare contendit: si verò inui-
dia, fraude, maleficio, hæc in me con-
flauit accusationem, omnino deterri-
mus est. Vnde igitur primùm ordiar,
vnde defensionis meæ sumam initium?
Causa enim improuisa, stupore mē-
tem confundit, stupor verò, quod
necesse est, inopiam afferret oratio-
nis, nisi in veritate & necessitate per-
fugium haberem, doctoribus pericu-
losis magis quàm copiosis. Quòd igitur
non certa de causa accusator me*

deferat, certò scio; nullius enim mi-
hi conscius sum sceleris, & vnde quis,
quod minimè factum, ne cogitatum
quidem est, resciat, non video. Quòd
si ita rem se habere existimans, accu-
sationem aggressus est, primùm ego
duabus eum validissimis rationibus
conuincam: neque enim, si voluif-
sem, rem patrare potuifsem, neque si
potuifsem, voluifsem. Primùm enim,
proditionis initium aliquod fieri oportuit,
& id per colloquium: futurarum
enim actionum index est oratio: quo
pacto autem colloquium esset inter
nos sine congressu? qui verò con-
gressus esse potuit, cum nec ego ad
illum venerim, nec ipse quemquam
ad me miserit, nec literæ sine tabel-
lario vllæ à nobis vtrò citroque mit-
ti potuerint. Sed finge congressum,
finge etiam inter nos mutuum collo-
quium; quid deinde collocutus est
Græcus cum barbaro? quomodo di-
cens, & audiens, an solus cum solo?
sed nullum est nobis linguæ cōmer-
cium: Atqui factum est per interpre-
tem: iam tertium nobis statuis indi-
cem eorum quæ maximè occulta esse
oportebat, sed esto, factum fuerit,
quod tamen est infectum, fidem dare
& accipere vicissim nos oportuit; &
quænam ista fides: iusiurandum di-
ces? quis mihi proditori vel iurato
credidisset? at obsides dati: qui fra-
trem vnum habeo, præterea neminè,
&c. Genium habet hæc oratio: spirat
enim cum nervis aliquid gratiarum,
& tota est acris, florida, volubilis, vt
non modò persuadere, sed cum aucu-
pio delectationis mouere possit.

CRITIAS.

CAPVT XIX.

Non obscuri quoque nominis
inter veteres sophistas a Cri-
tias, qui in graui genere dicendi exer-
citatissimus fuit. Nec tamen graui-

tatem verbis poetis aut dithyram-
bis metiebatur, sed vocabulis maxi-
mè propriis; vt natura postulat, con-
cinnabat orationem. Insigni b præter-
ea breuitate, & magna Atticissimi tem-
perie loquutus, nihil habet insolens,
aut ineptum. Huic Theopompum, li-
cèt Platonis atque etiam Isocratis,
ætate inferiorē, tamen quia ita
commiseri solent, subiungemus.

N. N.

a Meminit huius Critia multis in locis
Dionys. Halicarn. maximè verò in Isæo,
vbi numerat eū inter ἐσχαθίων ἀσκού-
τας ἐπιτοκίω, p. III. edit. Francofort.

b Ab Hermogene indicatur στυνός καὶ
διηρημένος ἀπὸς ὅσων.

THEOPOMPVΣ.

CAPVT XX.

Herodoto & Thucydidi proxi-
mus Theopompus, Isocratis
discipulus; qui vt in historia prædi-
ctis minor, ita Oratori magis simi-
lis. Dictionem habet liquidam, com-
munem, perspicuam, Isocratis haud
dissimilem; &, vt ait Cicero in Bru-
to, Philisti & Thucydidis concisis
sententiis, interdum etiam non satis
apertis, cum breuitate tū nimio acu-
mine officit Theopompus, elatione
atque altitudine orationis suæ. Dio-
nyſ. Longinus, mordax Criticus, eum
irridet, quòd vbi dona regi Persarū,
ab Asiaticis oblata cōmemorat, post
stragulam vestem, purpuram, taber-
nacula aurea, peristromata, emblemata,
carnes etiam victimarum salsas, re-
gi oblatas ad alendū exercitum, com-
memoret. Debebat, inquit, ista mi-
nuta aut omittere, aut initio colloca-
re, vt à minoribus ad maiora ascen-
deret: sed in eo frigidus est, & frustra
mordax Longinus. Erat enim fidelis
historiæ, & prudentis, post opulenta
principum dona, tenuiorum quoque
in colendo rege studia cōmemorare,

Theopom-
pus hic ha-
bet, vt notat
Dionys.
πολύμορον
τὸ γένος,
& varia
eruditionis
σπυρτίδιον
ἐπιτὸς ἀδ.
Pompeium.

Theopom-
pus contra Lon-
gini censu-
rā defensus.

& rem vt gesta est, describere. Quòd
si tantopere petasone auerſatur, quin
Homerum, suum numen, reprehē-
dit, qui tam simpliciter rem coquina-
riam à principibus obitam describit:
& quid hoc est, nisi μαγείου, quod in-
ſectatur in Theopompo φαντασία est.

PHILISTVS.

CAPVT XXI.

Thucydidem quoque consecutus
est Syracusius Philistus, doctus
homo & diligens, qui cum Dion. ty-
ranni familiarissimus esset, otium
suū consumpsit in historia scribenda.
Cui vt Thucydidi amatores desunt.
Halicarn. in eo ἀπαξίαν τὸ οἰκονομίας, καὶ
δυσπαραγωγὸν ἀπὸν reprehendit. a Ha-
bet hic characterem σφοδύλον, καὶ πυκνόν, καὶ
ἀτόνον, καὶ ἐσχαθίων.

PLATO.

CAPVT XXII.

Conſurge altiùs eloquentia: Pla-
tonem video, qui dicendi maie-
state assurrexit supra id, omne quod
humanum est. Is est in cuius ore mel-
lificarunt apes, cecinerunt lasciniae,
Suada sessitauit. Parum est quod di-
co, Iupiter si Græcè loqui voluisset,
Platonis ore loquutus fuisset.
Atque, vt ille in cœli sedens verti-
ce Deos Deasque omnes è catena
aurea pendentes, ad se nullo negotio,
vel reluctantes pertrahit: ita hic pro-
fectò quotquot fuerunt oratores,
quotquot sentiendi dicendique ma-
gistris, sapientia, grauitate, prudentia,
& suauitate superauit. Genus dicendi
sublime, excelsum, admirabile; aqui-
lam diceres, quæ supra niues, pluuias,
& grandines, supra nubes, & toni-
trua, & supra id omne quod mor-
tale est, pennarum remigiis erecta, in-

illo puriori æthere suspensa conque-
scit, & nunc solem defixis intuetur
oculis, nunc ad Iouis alludit fulmi-
na. Ratio dicendi facunda, dulcis,
amœna, veneribus depluens, flumen
lacteum diceret labi sine murmure, &
in tuas aures, in ora, in intima pectora
suauiter inundare. Salue igitur Heros,
quem vulgari ore laudare penè piacu-
lum est, in te, quod in Deorum simu-
lacris, facit eloquentia; quorum vbi
capita floribus redimiri non possunt,
corona statuitur ad pedes: Tu cum
tyrarum virtutum maiestate omne fa-
stidium humanum excefferis, patere
tibi corollas istas & flosculos ad pe-
des fundi, vel potius nos iube impres-
so ori digito silere, & mirari, modò
tui Aristotelis monumentum hoc ha-
beas:

*Βασιλεὺς Ἀριστοτέλους ἰδρύσασθε τῷ Πλάτωνος,
Ἀνδρῶν ὅν ἔτ' αἰνεῖν τοῖσι κηκοῖσι θεῖος.*

Hæc de Platonis elogio obiter dicta
sunt: Qui plura voluerit, veterum te-
stimonia in eius laudes, magna vber-
tate diffusa videat. Hunc M. Tullius,
Plutarchus, Galenus, Proclus, Longi-
nus, Demetrius, & omnes quotquot
sunt Ethnicorum auctorum princi-
pes, plena laudant manu: Diui ipsi,
Augustinus, Hieronymus, Iustinus,
Basilius, Gregorius, Clemens, Theo-
doretus, honorificè appellant. Omnis
denique Græca & Latina vetustas,
Philosophorum coryphæum, Home-
rum, Oceanum, sapientissimum, opti-
mum, utilissimum, sanctissimum, au-
gulissimum nominat; ad summum
Μωσὴν ἀπικρίζοντα, diuinum Philoso-
phum, Philosophorum Deum. Ego
certè eius eloquentiam tutius lauda-
rem quàm philosophiam: illam, vt
plurimum, nemo sapiens reprehendit;
hæc, vt apud omnes constar, non
secus ac Ægyptus Homericus, & mul-
ta bona habet, & mala non pauca.

ARISTOTELES.

CAPVT XXIII.

Ingrati postuletur eloquentia, si
de Aristotele tacuerit, à quo &
multa præsidia stabilitatis accepit, &
ornamenta dignitatis. Hic vti singu-
laris, & propè diuino præditus in-
genio, cum in disquirenda rerum
omnium natura, menti subtilitate
cælum terramque penetrasset, quies-
cere non potuit. Stimulabatur quip-
pe in dies Isocratis fama, quem in
ludo oratorio summa gloria circum-
fluentem ferre non poterat; eius
nomini perinde ac stylo perinensus.
Itaque ad eloquentiã ferid̄ animum
appulit, & dicendi rationem, cum
disserendi philosophandique subtili-
tate coniunxit. In eo quid præsti-
terit, Rhetorici libri felicitis ingenij
monumenta declarant, & plenè eius
laudibus velificatur M. Tullius dum
flumen aureum orationis effundentem
inducit. Et certè in ethcis, politicis,
œconomicis, auream habet sapien-
tiæ opulentiam, manans vbique le-
niter sine salebris: quamquam ad
istas dicendi, quæ sunt in Demosthe-
ne faces, aut Platonis amplitudi-
nem, non assurgit, cum sibi aliud di-
cendi genus assumpserit. Fuit inter
ætatis suæ philosophos elegantissi-
mus, vt qui tonfori operam daret, di-
gitòsque micantibus annulis ornaret:
quod videtur notasse Comicus Ari-
stophanes, qui sui temporis Sophis-
tas *σφαριδων χορηγοκομίτας* appellat.
Ex iis deliciis in vesanos amores pro-
lapsus, solum vertere, & præ vlcera-
tæ mentis dolore ac tædio, venenum
bibere coactus, mortuus est, ne
moreretur. Contra tamen sentire vi-
detur D. Nazianz. qui Euripi vn-
dis absorptum scribit orat. 3. in Iu-
lianum.

Nunc decem Rhetores videamus,

*Eius charac-
ter maximè
proprius est,
elocutionis
dexteritas,
perspicuitas,
& mixta cu
multiplica
ornatione
suauitas.
Deiòtis ὁ δὲ
τῷ ἑλληνέει
ὡς σαφηνεία, ὡς
ἠδὲ, ὡς πολυ-
μαθῆς.
Diogenes
Laert. in
Aristot.*

qui secundùm temporum ordinem
ita enumerantur, Antiphon, Andoci-
des, Lyfias, Isocrates, Iffaus, Æschines,
Lycurgus, Demosthenes, Hyperides,
Dinarchus.

ANTIPHON.

CAPVT XXIV.

*Alius Anti-
phon dictus
ὄντορπίτης,
ὡς τρεῖς το-
σκόπος.
cuius memi-
nit Didym.
Gramm. &
Hermogenes.
Ars medi-
candi doloris
animi ab
Antiph. in-
uenta.*

Antiphon Orator, Gorgia Leō-
tini temporibus florait, decem
qui numerantur, Oratorum antiquis-
simus. Tanta porro facundia credi-
tur exitisse, vt vulgò Nestor vocare-
tur: & illam quidem eloquentiæ sua-
uitatem ad leniendas vitæ acerbita-
tes contulit: Nam *τέχνην ἀλυπίας*, ar-
tem medicandi doloris animi excogi-
tauit: & Corinthi in foro constru-
ctis ædibus, inscripsit in vestibulo,
(*se doloris & mæstitiæ medicum esse.*)
eos, qui animi ægritudine laborarent,
ad se palàm inuitans: Hippocratem
quoque medicorum principem, non
est veritus scriptâ inuectiuâ lacesse-
re, suam artem iactantius exquisitis
omnium medicorum inuentis ante-
ponens. Verùm, cum ea res parum
succederet, ad forum se contulit, in
quo non sine gloria vixit. Plutarchi
de eo tale iudicium est: *ἔστι δ' ἐν τοῖς
λόγοις ἀκριβῆς, ὡς πιδανός, ὡς δεῖνός τε
τῷ ἄρειον, ὡς ἐν τοῖς ἀσπίροις τεχνικός, ὡς
ἐπιχειρῶν ἐξ ἀδύλου, ὡς ἐπὶ τῷ νόμῳ, ὡς τὰ
παιδι τρέπων τῶν λόγων, τῷ ἑσπετίῳ μαλι-
σα σοχάζου.* In dicendo accuratus
est, & ad persuasionem efficax, in
b inuentionibus sagax, in rebus du-
biis solers, occultè se insinuans, ad
mores & affectus orationem infl-
ctens, decori obseruantissimus. Quæ
à Plutarcho, vt cætera, quàm præ-
clare dicta sint, id cuius patebit,
qui vel primam eius orationem lege-
rit, quæ Nouerca venificæ, & in
cineres mariti, quem noxio poculo
sustulerat, iniuriæ, continet accu-
sationem. Cæterùm à triginta tyran-
nis occisus fertur, & sine honore se-
pulchri abiectus, si Lyfia & Theo-

*Photius in
Bibliot.*

pompo credimus; vel, si alius fidem
habere placet, Dionysii iunioris ius-
su interfectus in Sicilia, cum rogatus
quodnam æs æstimaret optimum: re-
spondisset, illud ipsum esse, ex quo
Harmodii & Aristogitonis statua,
(qui tyrannum Hipparchum de re-
rum humanarum culmine sustule-
rant,) essent confectæ. Extant eius
orationes in Græcorum oratorum
volumine.

*a Ab Hermogene agnoscitur inuentor &
princeps politici characteris, δειπνῆς καὶ
ἐργαστῆς τῷ πνεύματι πολικῶν. lib. 2. de
ideis.*

*b Ab aliis eidem ipsi ἑπιτομικῶν λόγων in-
uentum tribuitur. διὰ τὸ το λαβεῖν ἐπινο-
μῶν ὡς τῷ Νισσοῦ.*

ANDOCIDES.

CAPVT XXV.

Natus est Andocides Olympiade
septuagesima octaua, principe
in rep. Atheniensium Theogenide,
centum annis Lyfia antiquior, homo
(vt apparet ex Plutarcho) factiosus,
variisque ob improbitatem periculis
& laboribus exercitus. De eius stylo
ita censet idem auctor, *ἔστι δ' ἀλόους, ὡς
ἀκράτους & ἐν τοῖς λόγοις, ἀρετῆς, ὡς
ἀχημαλῆς.* Simplex est, sine appa-
ratu, inornatus, & minimè figuratus:
quicquid tamè dicat Plutarchus, gra-
uis est, affectus habet, lacertos quo-
que, & figuras: sententiæ satis vehe-
mentes: Nã, vt cætera omittã, ea no-
bilissima C. Gracchi aporia, qua di-
citur, vel inimicis lacrymas elicuisse,
fluxit ab Andocide. Sic enim illa in
oratione de mysteriis: *Μη τοίνυν ἐδύ-
τοι τεθνήσκει, ὡς τῷ περὶ σφιδῶν αὐτοῖς ἐπι-
λάθεσθαι δὴ ἀναμνηθέντες τῷ ἔργον νομῶτα in orat. de
τε τὴ σωκῆτα αὐτῶν ὄραν ἀγνοῦντες ἐπὶ μυστηρίῳ,
παρ' ἑμῶν σῶσαι. πῖνα γὰρ ὡς ἀν' ἑβδ. ἑσ. p. 19. n. 15.
διηθῶντων ἑαυτῶν, τῷ πατέρα διὰ τῶ
θυμῶν, τῶ ἀδελφῶν, ὡς ἐκείνοι. δὴ τῶ
παῖδας, διὰ ἔπω γερῶν.* *δ. α. ε. τοίνυν ὡς
παῖδας, διὰ ἔπω γερῶν.*

*Andocides
in orat. de
mysteriis,
p. 19. n. 15.*

DE VETERI ELOQVENTIA.

22 αντι παρ' ες μοι εστιν αντι δ' ελεγχων, εστι αντι...

verba fecisset : His (inquit) Lysias aetate maior, subtilis, atque elegans...

LYSIAS.

CAPVT XXVI.

Photius pro- prium eius virtutem indicat...

Lysiam, si Musis placet, ad caelum usque, Graeci homines, sibi suisque plaudentes similibus, efferunt...

In oratione eius κεντις εστιν τε αρετων, εστι χαρις...

in eo, Isocrati & Demetrio Phalereo, iniquior, quibus haec virtus maxime conuenit...

ISOCRATES.

CAPVT XXVII.

Tremula, quae Isocratis infidet tumulo, me tacente, laudes eius praedicat...

eloquentiae. Hic certe tiliarum fabri filius didicit canere maioribus fistulis...

Plato in Phaedro. Platonis in Isocrate...

Δοκει μοι αμεινον, η κη τους αει λυσιαν...

usque annum, quem prope expleuit, viuendo, in continua eloquentiae exercitatione perduxit...

Quam lepide lexes, composita ut Tesferule omnes, Arte panimento, atque emblemate vermiculture.

Deinde figuras, non quidem sententiae, sed fictionis, ut leuculas antitheses, isocola, homoeoptota...

Isocratis virtutes.

Isocratis vita.

Philenicus Hieronymi philosophi de Isocrate iudicium.

Defenditur Isocr.

condi si vsurpasset in foro, iusta re-
prehensione non caruisset, at verò
scribit ad pompam delectationem-
que legentium: in quo genere quid
potest esse nimis elaboratum? Non
est hic ars occultanda quam profite-
mur, & quã à nobis solùm auditores
expectant; quanquam in eo non est
ineptus, aut nimius Isocrates, quod
nimis intemperanter obiicit Phileni-
cus; sed suavi magnitudine, & vere-
cũda gravitate totũ orationis corpus
dispensat, nec vbique eodem modo
colorat. Qui nimiam lenitatem obi-
cit, Hieronymus, videre debuerat, ea
esse Isocratis argumenta, quæ seda-
tam requirant orationem; quod si
aliter faceret, insariret & ad
villud, quod tantopere exagitur
à Longino, accederet.

ISÆVS.

CAPVT XVIII.

Dionysius
tribuit illi di-
ctionem pu-
rã, accu-
ratã, per-
spiciam pre-
prium, et
dentem
consisam.
καθαράν,
ἀκριβή, σα-
φή, κρυστή,
εὐαγρή, εὐ-
τομή.

Isæus genere Chalcidensis, Athe-
nas profectus, Lyfiã operam de-
dit, & ex eius schola politus in forum
venit, verborum concinnitate & vi
dicendi præceptor nō dissimilis: quo
fit vt non facillè discernantur vtrius-
que orationes, nisi, quod ait Diony-
sius Halicarnassicus, Lyfiã concioni-
bus gratia quædam sparsa afflorescat:
Orationes reliquit sexagintaquatuor,
ex quibus extant adhuc decem. In
nulla te mihi videtur illustrior quàm
quod Demosthenem instituit.

ÆSCHINES.

CAPVT XIII.

Quis Mirmilloni componitur
æquimanus: Thrax (inquit Ho-
ratius) quis Demostheni? Æschines:
hos enim, quasi par gladiatorum,
comparat M. Tullius: A me (inquit)

vt maximis minima conferam, gla-
diatorum par nobilissimum induci-
tur Æschines, tanquam Esernius,
vt ait Lucilius:

Æschines
cum Eserni-
no gladiatore
comparatur.

----Non spurcus homo, sed doctus, &
acer
Cum Placidiano componitur, optimo
longè
Post homines natos, vel, vt Afranius
habet:
---optimus multò,
Post homines natos, gladiator qui fuit
vni.

Nihil enim illo oratore cogitari pos-
se diuinius; quæ verba malè Henri-
cus Stephanus, vir alioqui eruditus,
tribuit Æschini: nunquam eum di-
uinum oratorem dixit Cicero, sed
Demosthenem: ideo cum Esernio
Æschinem comparat, qui Placidia-
no longè erat inferior; nam (vt ex
Lucilij verbis apparet) Esernius
spurcus homo nominatur, Placidia-
nus longè optimus post homines na-
tos. Eadem similitudine vsus est M.
Tull. cum in causa Gabinij, Pompeiũ
violentiũ & vt ait ipse, scaturientem,
cum Esernio; se verò illi oppositum
cum Placidiano confert: Non putas-
set (inquit) sibi Pompeiũ, de illius
salute, sed de sua dignitate mecum
esse certamen: in urbem introisset,
ad inimicitias res-venisset; cum Eser-
nino Sannite Placidianus compa-
ratus videret: auriculam fortasse
mordicũ abstulisset. Perperam quo-
que Erasmus, in adagio; ait fuisse
gladiatores per omnia pares: In diffi-
mili enim genere licet, simul com-
positos fuisse, & Luciliana & Cice-
roniana declarãt. Sit igitur Esernius,
Æschines, qui, vt ait Dion. Halicarn.

Indicium
Dion. de
Æschine,

ἀτονώτερος ἢ τῷ Δημοσθένει, ἐν τῇ λέξει
ἐκλογῇ πομπικὸς ἑμαὶ ἐξ εἰνός, ἐξ ἑ πάνυ ἢ
ἐν τεχνῶσι, τῇ δὲ πρὸς τὸ φῶστος ἀχερείᾳ καὶ χρο-
μῶνι, ἐξ ἀπόδρα ἐνδράγῃ, ἐξ βαρῦς, ἐξ ἀ-
ξηπικὸς, ἐξ πικρὸς. Et, vt censet Fabius
Quintil. plenior Æschines, & magis
fusus, & grandiori similis, quod mi-
nũs strictus; carnis tamen plus habet,
minus

Idem ab
Hermogene
l. 1. de Ideis
dicitur σοφ-
ιστὸς, ἐξ
καὶ ὄψος.

Anonymi
iudicium de
Æschine.

minus lacertorum. Certè Cicero, vt
vim Demostheni, suauitatem Iso-
crati, Lyfiã subtilitatem, acumen
Hyperidi, sonitum Æschini tribuit,
& rectè: Ego si liceat, quod sentio,
dicere, hominem arbitror ex histrio-
nia profectum, & naturæ viribus sa-
tis incitatum, canorum fuisse legu-
leium, magnum oratorem non pu-
to. Anonymus aliquis author Græ-
cus, Demosthenem cum Æschine
perpetua antithesi conferens, hunc
cruentè lacerat, illum profusè lau-
dat. Vide in elogio ad Demosth.

amans, & in dicendo magna liberta-
te, non est vrbanus, aut suavis, sed
ferius, & ad grauitatis exemplar, om-
nibus propolitus.

DEMOSTHENES.

CAPVT XXXI.

Manibus date lilia plenis; hic
est Demosthenes: dixi omnia; quid
requiris? Ignorat an sole collu-
stretur mundus, qui Demosthenem
ignorat: huius commemorato no-
mine, statim maximæ eloquentiæ
consummatio audientis animo obo-
ratur, nec immeritò; cunctos enim
illos Atticos tenues & circumspectos,
vi, sublimitate, impetu, cultu, com-
positione superauit; nihil Lyfiã sub-
tilitate cedit, nihil argutiis & acu-
mine hyperidi, nihil lenitate Æsch-
ini, & splendore verborum; nihil acu-
tè inueniri potuit in eis causis quas
scripsit; nihil (vt ita dicam) subdo-
lè, nihil versutè, quod ille non vide-
rit: nihil subtiliter dici, nihil pressè,
enucleatè, quo fieri possit aliquid li-
matius: Omnes, vt in Iride colores,
sic in Demosthene virtutes, λαμπρό-
ς ἐστι μὲν τῶν μεγάλων, σοφιστὸς δὲ τῶν ἀνδράματι-
σσοφονιστάτος ἢ τῶν ὀνομάτων ἐφεξῆς τῆς
ποικιλότητος ἐνδραγαγῆς τῶν ὁμιλιῶν μόνος
ἢ τῶν ἑπιτόμων ἐμμετρῶν ἢ σερμῆλαβν παρῆχῃ
τῶν λόγων. solus Oratorum habuit ani-
matã, non malleo fabricatam oratio-
nem. Ad summam concludamus: si
quis Isomacho studuerit, agricola:
fiet: si Lampridi, nauclerus: si Cha-
ridemo, Imperator: si Simoni, e-
ques: si Crobylo, coquus: si Per-
dici, caupo: si Archelao, saltator:
si Homero, poeta: si Pyrrhoni, vi-
tiligator: si Demostheni, orator:
si Chrysippe, dialecticus: si Ari-
stoteli, physicus: & philosophus,
si Platoni: si Christo, τελείως ὁκτυ-
λαίται τῶν εἰκόνων τῶν διδασκάλων ἐν σαφῆ
D.

Val. Max.
l. 8. c. 6.

Quint. l. 12.
c. 10.

Cicero in
Orat. C.
Bruto.

LYCURGVS.

CAPVT XXX.

Plutar. in
o. orat.

Lycurgus orator, non ex Rheto-
rum officina, sed ex Platonis scho-
la processit ad Reipubl. gubernacula;
quam & bonis legibus informauit, &
varijs locupletauit ornamentis. Vir
fuit grauis, opulentus, prudens, æ-
quitate laude supra ceteros omnes
præstantissimus: quippe Lycurgum
apud populum nominasse, magnum
subsidiũ patrono videbatur, & hanc
iustitiæ famam tam constanter serua-
uit, vt appetente iam morte, se in
senatum deferri curaret, quod rerum
suarum gestarum rationem redderet:
quod cum grauitè & sanctè fecisset,
vnus Menesæchmus inuentus est,
qui redargueret, cuius criminatio-
nes cum refutasset, domum reditus
excessit è vita. Atheniensĩ populo
periuocundus, Alexandro perinfectus
fuit; cuius ἀποδείξων cum audisset,
Deum irridebat, è cuius templo egre-
dientibus, aqua lustrali opus esset. In sty-
lo: ἔστι δὲ αὐτὸς ἀνελπηκὸς, καὶ διηρηθὲς
καὶ σεμνὸς, καὶ ὀλίγη κατηρηκὸς, καὶ φιλαλήθης,
καὶ παρρησιαστικὸς, ἐμὴν ἀσείθη, ἔδῃ ἡδύς,
καὶ ἀνελπίθη, πάντες καὶ ἡλοῦν μάλα σαφῆς
δεινώσει. Et vbique fusus, elatus, gra-
uis, & totus accusatorius, veritatis

Dionys.

Leosthenes apud Lucian. in eorum Demosth.

περὶ τῶν δίδος, ad imaginem magistri perficietur in carne circumiens Deus. Hæc summi authores de Demosthene; sed nos plenius eius vitia & virtutes in Cicerone examinabimus.

HYPERIDES.

CAPVT XXXII.

Cum Lycurgo floruit Hyperides, Orator non ignobilis, qui Rempubl. eo tempore administrabat, quo Antipater rerum potitus est: quem cum eius legati apud Athenienses miris efferrent laudibus, & Optimum identidem appellarent: Nominus (inquit) Antipatrum Optimum, sed domino optimo nihil nobis opus est. Tandem cum in eius venisset potestatem, tortus sibi linguam dentibus concidit, ne consilia Reipubl. proderet; & hostis libidini vitam tradidit. Fertur tanta fuisse dicendi copia, & venustate, vt à multis Demostheni anteponebatur, à Dionysio Halicarnasense iudicatur, χαριτος μεσος, & δοκῶν ἀποῦς, ἢ ἀπὶ δακ. ὁ δεινότητος, Veneribus affluens, qui cum simplex videatur, vi & grauitate non caret: à Quintiliano dulcis imprimis & acutus memoratur; sed minoribus causis vtilior, aut certe magis par. Quod si numero, non veritate (inquit Longinus) perfectiones Oratoris ponderentur, rebus omnibus Demosthenem superabit: est enim eo vocalior, & plures virtutes habet, penè summus in omnibus, instar quinquertionis: Nam præterquam quod omnes, compositione tamen excepta, imitatur Demosthenis virtutes; etiam Lyficas Veneres eximias habet: quippe molles facit orationis commissuras, neque omnia eodem ordine tenorèque, vt Demosthenes dicit, sed mores exprimit cum suauitate tenuiter condita. Incredibiles sunt in eo vrbانيتates, excelsa ge-

Hyperidis acumen.

Vicius, & venustas.

Hyperidis ornamenta & Longino.

nerositas, Ironia aptæ, sales non infaceti, nec secundum Atticos illos remoti, multum comici lepôris, & cum sagaci ioco stimulus, & inimitabilis in omnibus venustas. In mouenda vero miseratione acer est, & sibi instans, in fabulis exponendis fusus, in narrationibus fluens, in pompis summus, ad summum in omnem partem flexibilis. Hæc de Hyperide Longinus. Hermogenes tamen in eo arguit, *Vitia ex Hermog.* μη σφόδρα δὲ τῶν κατὰ τὴν καὶ ἰδιώτῃ, καὶ λέξεσιν ἀμαλίσσεον χεῖρῶν: Quod morum non habeat aded puram temperiem, & in verborum delectu sit negligentior.

DINARCHVS.

CAPVT XXXIII.

Superioribus ætate iunior Dinarchus characterem habet orationis ciuilem, perspicuum, probabilem; & in eo quidem spiritus vehemens, & asper in sensibus, atque methodo: in dictione minus habet vehementiæ & grauitatis. Videtur tamen se ad Demosthenis dictionem informare: quamquam inflatus est, & magis fusus, ex quo illum non in vrbane nonnulli *κρίθινον Δημοσθένη, Hordacarium Hermog.* Demosthenem, nominarunt. Extant eius tres orationes in Aristogitonem, Philoclem, & Demosthenem, quem *δωροδοκίας* vehementer accusat, sed, vt alius Antipater, est *καλαμοβόας* clamans ex calamo; neque enim ista pronuntiauit, sed scripsit; cum vnam tantum causulam egisse reperiatur. In peroratione *καὶ Δημοσθένους* exemplum affert Arthemij-Zelitæ, qui publica infamia notatus fuerit, quod aurum à Medis accepisset; hoc ipsum habet Demosthenes. Vterque pro virili amplificat, sed quam Demosthenes in eo sit grauior, cuius licet agnoscere.

Hermog. Aliter Dionys. Halicarnas. in Dinarcho. δὲ αὐτῶν τῶτο, καὶ ἀεικόν τινας Δημοσθένω ἐρησας ἔχον τὸ ἰδιώτης ἢ οἰονομίας.

DEMADES.

CAPVT XXXIV.

Inter veteres quoque & Atticos Oratores numeratur Demades; qui primus, vt arbitrator, ex nauta factus est orator; ex quo & nauticos sales in forum trãtulit, vt notat Cicero in Oratore. Ex Atticis non omnes faceti, Lyfias satis, & Hyperides, Demades præter ceteros fertur. A Suida *πανόργος, & ἀπυρῆς* dicitur, quod Atheniensium rempubl. Philippo magna mercede proderet. At in oratione *περὶ δωδεκαετίας* satis grauior se excusans, ait, *τὸ ἀπειμάχτην καὶ θαυμαζόμενον ὑπὸ πάντων ἄδου, βοῶν καὶ φοβῶντων ὡσπερ ἱππυλῆς, καὶ ἴβουκλήματων ἐπαρηρῆτο, βοηθείας δὲ ἔδωκεν ἰδὼ ἰλπίς: ἔχρα-λα τοίνυν εἰρήνην, ὀρεολογῶ καὶ σῆμα, καλῶς καὶ συμφερόντως παραχρῆναι τῷτο. Κεῖθλον γὰρ ἐπὶ γέμνον σπκλῖναι τὸ νέφος, ἢ φορομένη σωμαπνευθῆναι τῶν ῥῶματι.* Quod vltimum etiam acutum: Satius esse imminentem declinare nubem, quam rapido torrente abripi.

XENOPHON.

CAPVT XXXV.

Xenophontis doctus.

Xenophontem verò, quis satis laudarit, nisi Xenophontis musam in ore habuerit? Fuit hic corpore speciosus, mente sublimis, animo generosus, magnus bellator, præstans historicus, suauis orator, non ignaua opera Philosophus. De quo præclare Ennapius: *Ξενοφῶν ὁ εὐλόσορος ἀνὴρ μόνος κομίσας τὰ μὲν ἐν λόγῳ, ἔστι τε καὶ ἐν πράγματι. καὶ ἠδυνῆται ἀρετῶν χάριτι. τὰ δὲ ἐν πράξεσιν τε καὶ ἀρετῶν, ἀμὰ καὶ ἐγγὺς ἑστῆτο τοῖς κομμυνίσμασιν.* Xenophon philosophus, qui vir solus ex omni Philosophorum numero, cum scriptis tum factis sapientiæ studium expressit, moralem virtutem libris commenta-

Ennap. in Sophistis in 10 lib.

risque consignauit. Idem in rebus gerendis facile præstantissimus dux, præeundo exemplis Duces & Imperatores genuit. Talis igitur in rebus. In stylo melle dulcior est, à forensi strepitu remotissimus, vt qui minus vehemens sit, & illum impetum oratoris non habeat. A Dionysio Halicarnassi iudicatur *καθαρός τοῖς ὀνόμασι σαφής καὶ ἰσαρῆς, καὶ ἴσως οὐδέστιν ἡδὺς, καὶ δὲ χαρῆς*, purus in delectu verborum, idèque clarus, & perspicuus, in compositione gratiosus, & suauis supra ipsum Herodotum: itaque vulgò eius orloqui Musæ dicebantur; quin & ipse musa Attica nominatus est. Certè eius iucunditas est in affectata, sed quâ nulla affectatio consequi possit, vt ipsæ sermonem gratiæ finxisse videantur. Vnum reprehenditur à Dionysio, quod aliquando decori oblitus, barbaris Philosophicos sermones tribuat; sed hoc ex fastu Græco dixit Criticus; quasi solos Græcos philosophia deceat, & non apud Quintum Curtium melius aliquando philosophentur Scythæ, quàm Græcorum quilibet, aut apud Plutarchum in Apoph. Perfarum Reges magna orationis dignitate, & sapientia non sint exculi. Deest illi in historia splendor, maiestas, & suauis conformatio Herodoti, quam, etsi aliquando excitare contendit, elocutionem paululum inspirans, de repente quasi altanus ventus languescit, & extinguitur.

ὡσπερ ἀπὸ χαρῆς ἀπὸ ταχέως σβίννυται. Hac idem Halicarnass. in epistola ad Cn. Papezium.

THEOPHRASTVS.

S. T. V. S.

CAPVT XXXVI.

Theophrasto nomen dedit loquendi diuinitas, cum antea Tyrtamus vocaretur. Hic in Aristotelis sinu educatus, ingenio acri, veloci, & planè igneo, ad cam-

Theophr. dicitur antea Tyrtamus.

gloriam effloruit, vt non sine causa à Cicerone Philosophorum eruditissimus & elegantissimus fuerit appellatus. Quippe cum magno præceptori successisset, magnus, & extra omnem ingenii aleam discipulus, ad duo auditorum millia habuit, totius Græciæ frequentissimo concursu celebratus. Atque inter has eloquentiæ laureas, vir facundissimi oris consenuit, & cum annum octogesimum excessisset, moriens tamen acufasse naturam dicitur, quod ceruis & cornibus diurnam vitam, quorum id nihil interesset; hominibus, quorum maxime interfuisset, tam exigua dedit. Tum conuersus ad discipulos, *In vita plus esse dixit vanitatis quam utilitatis; amore autem gloria nihil esse inanius;* atque inter hæc verba animam exhalauit, pulcherrimè, si quando aliàs, philosophatus. Character eius politus est, amœnus, elegans, totus affluens veneribus: tum præcipuè in exprimendis effingendisque hominum moribus, pollet dexteritate quadam singulari; ex quo, Theophrasto tâtopere delectatus est Cicero, vt eum amicum suum & delicias nominaret. Cùmque oris ad eum rotundi esset, & planè Attici, sapuit tamen pronuntiatio aliquid peregrinũ, & Eresium; inde enim erat oriundus. Itaque cum percontaretur ex alicula quadam, quanti aliquid venderet, & respondisset illa, atque addidisset, Hospes, non posse minoris, tulit molestè se non posse effugere hospitis speciem, cum atatem ageret Athenis, optimèque loqueretur.

DEMETRIUS PHALEREVS.

CAPVT XXXVII.

Theophrasti fœtus Demetrius Phalereus, vir politissimi ingenii, qui republ. Atheniensem magna

imprimis gloria administravit. Nam illi, quot anni currunt dies, tot sunt erectæ statuæ, lenocinante principis fortuna. Sed mox rotæ turbine excussus; inconstantia rerum humanarum fidem fecit: nam trecentæ & sexaginta statuæ, quæ eius nomini erant positæ, partim contritæ sunt, partim etiam in matulas conflatæ.

Ipsè extorris in Ægypto, aspide ad corpus admota, vita priuatus est. De eius stylo nihil clariùs dici potest, quàm quod à Cicerone pronuntiatum est:

Successit, inquit, senibus adolescens Demetrius Phalereus, eruditissimus ille quidem horum omnium, sed non tam armis institutus quàm palæstræ: itaque delectabat magis Athenienses, quàm mouebat: processerat enim in solem, & puluerem, non vt è militari tabernaculo, sed vt è Theophrasti doctissimi hominis vmbraculis. Hic primus inflexit orationem, & eam mollem teneramque reddidit, & suavis, sicut fuit, videri maluit, quàm grauis. Addit, eius sermonem, quasi stellis verborum illuminari; quo testimonio nihil potest esse grauius. Vtinam præclari ingenii monumenta extarent pleniora: nam qui circumfertur liber de elocutione, non est, meo quidem iudicio, Demetrii Phal. sed aliùs ex his XIII. quos commemorat Diogenes Laërt. hoc vel illud vnum arguit, quod initium libri sit satis politum, finis confusus & ineptus. Deinde is author quisquis fuit, Demetrii Phal. testimonio vitur in hoc libello: (quicquid dicat Victorius) prudentis scriptoris modestiam non sciret, si Demetrio tribueretur. Deinde sui in tertia persona sine vlla declaratione non meminisset. Ab eo tempore peregrinatam dicunt eloquentiam varias insulas peragrassè, & externis se moribus oblocuisse. Ve-

rùm postquam Græcia sub Imperatoribus suppresso armorum studio, tota in literis consenuit; nusquam maior vis eloquentiæ, nusquam vehementiores ingeniorum emissiones extiterunt: Floruit illis temporibus Amaltheæ cornu Dion Prusæus. Floruit Herodes Atticus, cuius omnes Sophistæ particula quædam videbantur: floruit præcox naturæ miraculũ Hermogenes, & Eustathius. Cappadox, Saporis triumphator, & Proæresius, viua quædam & spirans Mercurii imago, magnus denique eloquentiæ artifex Libanius, & ipse Apostata nomine notior Iulianus, qui omnes magni in dicendo extiterunt, cum aliis innumeris quos apud Philostratum & Eunapium licet legere. Absit tamen vt istos cum nostris Basilis, Gregoriis, Chrysostomis, Ambrosiis, Hieronymis, Augustinis, audeam commiscere, quibus peculiaris in sacra eloquentia locus debetur. Nunc Latine eloquentiæ cunas videamus.

LATINI ORATORES

Ciceronis ferme omnes penicillo expressi.

L. I V N I V S B R V T V S.

CAPVT XXXVIII.

Cicero in Bruto. Eius temporibus floruisse eloquentiam vel illud indicat, quod sumbrilaudatione fuerit decoratus, orationes autem exornari gereris, iam inter facundia delicias nume-

L. Iunius Brutus Latinorum Oratorum principium tenebit, si non principatum. Quis enim illi putet, aut celeritatem ingenij, aut vim dicendi defuisse, qui de matre ex oraculo Apollinis, tam acutè argutèque coniecerit? qui summam prudentiam simulatione stultitiæ rexit? qui potentissimum regem, clarissimi regis filium expulerit? ciuitatemque perpetuo dominatu liberatam, magistratibus annuis, legibus iudicisque deuinxerit? qui collegæ suo imperium ab-

rogauerit, vt è ciuitate regalis nominis memoriam tolleret? quod certè effici nõ potuisset, nisi esset oratione persuasum. Cicero in Bruto * p.396.

MENENIUS AGRIPPA.

CAPVT XXXIX.

Risica quidem, & horrida, sed ipso horrore veneranda extitit Menenii Agrippæ facundia; qui paucos annos post reges exactos, cum plebs propè ripam Anienis ad tertium miliarium confedisset, eumque montem, qui sacer appellatur, occupasset, dicendo sanauit discordias. Extat eius oratio sic à Tito Liuiio expressa:

ORATIO MENENII

Agrippæ.

Tempore quo in homine non vt nunc, omnia in vnum consentiebant, sed singulis membris suum cuique consilium, suus sermo fuerat, indignatas reliquas partes, sua cura, suo labore ac ministerio vètri omnia quarri; ventrem in medio quietum, nihil aliud quàm datis voluptatibus frui: conspirasse inde, ne manus ad os cibum ferrent, ne os acciperet datum, nec dentes conficerent. Hac ira dum ventrem domare vellent, ipsa vnà membra, totumque corpus ad extremam tabem venisse; inde apparuisse ventris quoque non segne ministerium esse: nec magis ali, quàm alere eum, reddentem in omnes corporis partes hunc quo viuimus vigemusque, diuisum pariter in venas matrum confecto cibo sanguinem. Comparando hinc quàm intestina corporis seditio similis esset iræ plebis, in Patres flexit hominum voluntates.

rantur. author. Halicar. l. 5. an. i. qu. Ro. ubi de Valerio habet, ἐν τῷ ἔθνει, ἢ ἐπιτάγειον ἐξέειπεν ὡς αὐτῷ ὁ λόγος. Extat eius oratio ex Halicar. lib. 4. p. 143.

Liuius l. 2. ab urbe condita.

APPIVS
CLAVDIVS.

CAPVT XL.

Appius Claudius, C. F. App. N. Cæcus ille, ingenii tamen, vt apparet, lumine præstitit, iuris æquæ ac eloquentiæ consultus. Hic est, qui rerum gestarum gloria circumfluens, cùm de Pyrrhi pace ageretur, lectica in Senatum delatus turpes pacis conditiones grauiissima oratione discussit; quæ extat apud Plutarchum his verbis:

ORATIO APPII CLAVDII
ad Senatum.

Πρότερον μὲν ἔρη τ' αὖτε τὰ ὄμματα πῶ-
χλω ἀνιαρῶς ἔρπον, ὡς Ῥωμαῖοι νῦν ἡ ἀρχὴ
μαί, παρὲς τὴν τυράνην ἔτι, μὴ καὶ κωρὸς ὄν
ἀλλ' ἀκύνων αἰσχρὰ βυλάματα, καὶ δόξματα
ἔμψ, ἀναβέποντα τὸ Ῥώμης τὸ κλίθε. πού-
τῳ ἔμψ ὁ παρὸν ἀπαντα ἀνδρωπούς θρυ-
λέμψ αἰεὶ λόγος, ὡς εἰ παρὶν ἐκείνῳ
εἰς Ἰταλίαν ὁ μάγας Ἀλέξανδρος, καὶ σω-
λίωθῃ νόις ἡμῶν καὶ τοῖς παρὰ τὸν ἡμῶν ἀκ-
μάζον, ἐκ ἀνύμνειτο νῦν ἀνίκητος, ἀλλ'
ἢ φυγῶν αὐτὸν πού πρὸς ἐνταῦθα τ' Ῥώμην
εἰδοξότερον ἀπέλιπε. Ταῦτα μὲν τοὶ κενῶν
αἰλαζονεῖαν καὶ κόμπον ἀποδείκνυτο Σάουρας καὶ
Μολοσσῶν τ' αἰεὶ Μακεδόνων λείαν δεδιότες,
καὶ τρέμοντες Πύρρον ὃς τ' Ἀλεξάνδρου δορυ-
φόρον ἔνε γουὺ αἰεὶ παρὲς πῶν καὶ Στραπένων
διατετέλεκα, καὶ νῦν ἔβηθῶν τοῖς ἐνταῦθα
μάλλον Ἐλληνιστῶν ἢ γένων τὸς ἐκεῖ πολεμίας,
παρὰ τῶν αὖτε τ' Ἰταλίαν, ἰσαρῆ δὲ μὲν
ἡμῶν τ' ἡγεμονία ἀπὸ ταύτης τ' διαμάμεως,
καὶ μέρος μακρὴν αὐτῶν. Μακεδόνων ἐκ ἡμεῶν
διαφυλάξαι. μὴ τῶτον οὐδ' ἀπαρῆξεν νο-
μίσετε ποιησάμενοι φέρον ἀλλὰ ἐκείνους ἐπα-
ξέσθ' καταφρονήσαντας ἔμψ, ὡς πᾶσιν δικα-
τερῶν, εἰ Πύρρος ἀπεισι μὴ δὲ δὲ δίκην
αὐτὸν ἡέρισεν ἀλλὰ καὶ προσλαβὼν μὲδὸν τῶ
ἐπαρῆ ἄσα Ῥωμαῖοις Ταραντίνους καὶ Σαμνί-
τας. Quæ Latine sic reddo.

E A D E M E X G R A E C O
expressa.

ANtea quidem cæcitatem meam
molestè ferebam, nunc autem
doleo ad hoc oculorum incommo-
dum non accessisse surditatè. Neque
enim consiliorum sententiarumque
ignauiam atque turpitudinem audirè,
quibus Pop. Romani gloria breui est
interitura. Vbi vester ille omnium
quotquot sunt mortalium aures per-
uagatus sermo, quo iactabatis, illum
Alexandrum Magnum, si in Italiam
venisset, cùm & vos ætatis flore, & ve-
stri parentes consiliorum vigore flo-
rerent, inuictum (vt prædicabatur)
haud quaquam futurum, sed aut sua
fuga, aut certè, quod grauius est, cruo-
re, vestri imperii nomen sanciturum
fuisse. Phalerata (vt apparet), verba
fuere, inania veritatis, plenissima ia-
ctationis. Chaonas quippe, & Molos-
fos perpetuam Macedonum prædani-
timetis, Pyrrhum exhorrescitis, qui
vnum aliquem ex istis Alexandri sa-
tellitibus semper affectatus, nunc non
tam Græcis suppetias ferens quàm
ipse domesticos hostes fugiens, circa
Italiam diffusus vagatur. Scilicet isto
vobis copiarum robore pollicetur or-
bis imperium, quibus particulam Ma-
cedoniæ seruare non valuit? Nolite
existimare, hominem, si semel placa-
ueritis, à vobis recessurum; quin po-
tius hac lenitate innumeros alios estis
excitaturi, qui vobis tanquam morta-
lium contemptissimis insultent, cùm
præsertim Pyrrhus non modò post-
tot illatas iniurias impune abeat, sed
etiam mercedem à P. R. ferat, quòd
vos Tarentinorum & Samnitium se-
cerit ludibrium.

His addit Cicero C. Fabricium,
qui est ad Pyrrhum de captiuis re-
cuperandis missus Orator: Titum
Coruncanum, quòd, ex Pontificum

commentariis, longè ingenio valuisse
videtur: M. Curiū, quòd is Tribunus
plebis interrege Appio Claud. Cæco,
diferto homine, comitia contra leges
habente, cùm de plebe consulem non
accipiebat, Patres ante autores fieri
coegerit: quod fuerit permagnū, non-
dum lege Menia lata. Licet aliquid de
Marci Popilii ingenio suspicari, cui
cùm Cos. esset, eodèmq; tempore
sacrificium publicum eum læna face-
ret, quòd erat flamè Carmentalis, ple-
bis contra Patres cõcitatione & fedi-
tione nũtiata, vt erat læna amictus, ita
venit in concionè; seditionemq; ; tum
authoritatè, tum oratione sedauit.

M. C O R N.
C E T H E G V S.
C A P V T. X L I.

M. Cornelius Cethegus amplif-
simis honoribus functus, vt
qui adolescens, Pontifex factus est, &
Consulatum gessit bello Punico II.
anno ab vrbe condita D. C. cum P.
Sempronio Tuditano eloquentiæ lau-
dibus floruit; de quo notissimi ver-
sus Ennii.

Additur orator Cornelius suauilo-
quenti
Ore Cethegus Veturio collega Phi-
loni
Filius; is dictus ollis popularibus
olim
Qui tum vivebant homines, atque
anum agitabant.
Flos delibatus populi; Suadaq; me-
dulla.

Vbi Cicero eum animaduertit dici
Oratorem, & suauiloquentem; quòd
suis temporibus in plerisque non ta-
men fuisse asserit, qui latrare potius
quàm loqui videbantur. Nec satis, vt
hominis decus ingenium, sic ingenii
ipsius lumen, eloquentia; qua virum
excellentem præclarè tum illi homi-
nes, florem populi, esse dixerunt: &

quam Deam in Periclis labris scripsit
Eupolis sessitauisse, huius medullam
Ennius Cethegum Oratorè esse dixit.

M. C A T O
SENIOR.

CAPVT. XLII.

Quem virū ex Cicerone Dijbo-
ni:mitto Ciuè, aut Senatorem,
aut Imperatorem: Oratorè enim hoc
loco quærimus. Quis illo grauior in
laudando? acerbior in vituperando: in
sententiis argutior? in docendo edif-
serendoque subtilior? Refertæ sunt
eius orationes amplius centū & quin-
quaginta, & verbis & rebus illustri-
bus. Licet ex iis eligant ea quæ nota-
tione & laude digna sunt; omnes ora-
toriæ virtutes in eis reperientur. Iam
verò a Origines eius, quem florè, aut
quòd lumen eloquentiæ non habent?
Amatores huic, desunt, sicuti multis iã
antè sæculis, & Philisto Syracusio, &
ipsi Thucydidi. Antiquior quidem est
eius sermo, & quædam horridiora
verba habet; ita enim tum loqueban-
tur. Id muta, quid tum ille non po-
tuit, & adde numeros, & aptior sit
oratio: ipsa verba compone, & quasi
coagmenta, quòd ne Græci quidem
veteres factitauerunt, iam neminem
interpones Catoni. b Ornari oratio-
nem Græci putant, si verborum im-
mutationibus vtantur: quos appel-
lant τρέποις, & sententiarum oratio-
nisque formis, quas vocant σχήματα.
Non verisimile est quàm fit in vtro-
que genere creber, & distinctus Ca-
to: & id quidem licet ex iis quæ su-
per sunt fragmentis agnoscere. Quæ
grauitas in eius oratione apud Liniū?
(quam nos suo loco reddemus:) quis
spiritus in Apophtegmatis? cùm in-
uectus in Pop. Rom. prodigalitem
& ignauiam dixit?

[Quàm difficile est verba facere

Plutarch. in
Catone.

ventri aures non habenti?] (Et illud) [Omnes viri vxoribus imperant, nos omnibus viris, nobis vxores.] Quid cum Censuram petens, inter bladien-tes populo competitores, vnum verbum effatus: [Quirites, eligite me, vobis opus est seuro medico, & magna purgatione.] Non poterat hic animus non esse aptum eloquentiæ solum. Cum Catone fuerunt grandiores natu [C. Flaminius. C. Varro. Q. Maximus, Quintus Metellus, P. Lentulus, P. Crassus, &c.

N. N.

a *Accuratissimum hoc opus fuisse testatur Dionys. Halicarnass. Criticis. Πόλις τε καὶ τῶν ἄλλων ἡρεαλογίαι τῆ ἐν Ἰταλίᾳ πῶλεων, ἐπιμαλίστατα συναγαγόν :* sed hoc ad laudem potius historie quam eloquentiæ. b *Ideo diuilius a plerisque Demosthenes, τῶ ἢ Κράτωνι πλεονεχῆ ἀπὸ τῆ λόγου δυνάμεις ἠὲ ἐπὶ τῶν ἀντὶν εἰ πλεονεχῶν Διημοδίου προσεγγίζον.*

Q. FABIVS PICTOR.

CAPVT XLIII.

Q Vintus Fabius Pictor inter eloquentes a Cicerone nominatur in Bruto. Fuit & iuris, & literarum, & antiquitatis bene peritus. a Hic ipse est Historicus, siue Annalium scriptor Romanorum, omnium historiæ conditorum antiquissimus, quem Cinnæus, Calphurnius, Dionysius, Linius, ceterique alii in multis sequuti sunt, eoque etiam subinde illum in suis operibus citant.

a *Huius testimoniis sepe utitur Dionys. Halicarnass. & antiquissimum atque accuratiss. scriptorem nominat.*

C. LÆLIVS, ET P. AFRICANVS.

CAPVT XLIV.

C Aius Lælius & P. Africanus fuerunt imprimis eloquentes, quorum extabant Ciceronis temporibus

orationes, ex quibus existimari de ingenii oratorum potest. Et quâquam ea fuit opinio, vt plurimum tribueretur ambobus, dicendi tamen laus est in Lælio illustrior. At oratio Lælii de collegis non est melior, quàm de multis quam vobis, Scipionis: non quòd illa Lælii quicquam sit dulcius, aut quòd de religione dici possit augustius, sed tamen multo horridior & vetustior ille, quàm Scipio: & cū sint in dicendo variæ voluntates, delectate magis antiquitate videtur, & libenter verbis etiam vt paulo magis priscis Lælius. [Sed est mos hominū, vt nolint eundem pluribus rebus excellere.] Nam vt ex bellica laude aspirare ad Africanum nemo potest, in qua ipsa egregium Viriati bello reperimus fuisse Lælium: sic ingenii, literarum, eloquentiæ, sapientiæ denique, etsi vtrique primas, priores tamen libenter deferunt Lælio. Hæc Cicerone. Ceterum P. Scipionis, quo eminentior fortuna, & excelsior animus, sic etiam illustrior eloquentia visa est: Accedebat maiestas ad miraculum vsque magna, vt cuius aspectum sæui latrones in villa Linternina cum offendissent, tanquam Deum coluerunt. Nam postes Ianuæ, velut religiosissimam aram, sanctumque templum venerati, cupidè Scipionis dextram apprehenderunt, ac diu osculati positis ante vestibulum donis, quæ Deorum immortalium numini consecrari solent, læti quia Scipionem vidisse contigisset, ad lares proprios reuerterunt. Quid hoc fructu maiestatis excelsius? quid etiam iucundius? hostis iram admiratione sui placavit: spectaculo præsentis suæ latronum gestientes oculos obstupescit. Delapsa cælo sydera hominibus, si se offerant, venerationis amplius non recipient. Quid cum M. Nænius Tribunus plebis accusaret eum ad populum, qua oratione respondit: [Memoria (inquit) Qui-

Ciceronis de eloquentia Scipionis & Lælii iudicium.

Scipionis propriam vultu & oratione maiestas. Valer. Maxim. l. 2.

Gell. Noct. Atticar. l. 5. c. 18.

rites.

rites, repeto, diem esse hodiernum, quo Annibalem Pœnum, imperio nostro inimicissimum, magno imperio vici in terra Africa, pacemque & victoriam vobis pepererit insperabilem. Non igitur simus aduersus Deos ingrati, & cenfeo relinquamus nebulo-nem hunc, eamque nunc protinus Ioui Optimo Max. gratulatum.] Id cum dixisset, auertit, & ire in Capitolium cœpit; tum concio vniuersa, quæ ad sententiam de Scipione ferendam venerat, relicto Tribuno Scipionem in Capitolium comitata: atque inde ad ædes eius cum lætitia & gratulatione soleni prosequuta est. quid hæc eloquentia magnificentius?

SERVIUS GALBA.

CAPVT XLV.

Galba oratoris ingenium. ἐνδοξοτατός ἐστις ἔσ' oratorίους φησὶ.

VT in Lælio elegancia, maiestas in Scipione, sic vis in Seruio Galba mirabilis extitit. Testis illa nobilissima causa, quam pro socijs grauissimè vehementissimèque egit, in qua vnum quasi comperendinatus medium diem, totum in consideranda causa compone ndaque posuit: & cum cognitionis dies esset, & Rutilius rogatu sociorum, domum ad Galbam manè venisset, vt eum admoneret, & ad dicendi tempus adduceret, vsque ille quoad enuntiatum esset, consules descendisse, o-mnibus exclusis commentatus est in quadam testudine cum seruis literatis, quibus aliud dictare eodem tempore solitus erat. Interim cum enuntiatum esset tempus esse, exiisse in ædes ferunt eo colore & iis oculis, vt egisse causam non commetatum putares. Addebant scriptores illos male multatos exiisse cum Galba; ex quo significabatur, illum, non in agendo solum, sed etiam in meditando ve-

Signum quodam ut Herodoti & Marcellini verbouat.

hementem atque incensum fuisse. Itaque eum fortasse vis non ingenii solum, sed etiam animi naturalis quidam dolor dicentem incendebat, efficiebátque, vt incitata, & grauis. & vehemens esset oratio. Dein cum otiosus stylum prehenderat, motusque omnis animi, tanquam ventus, hominem defecerat, flaccescebat oratio. Cicero in Bruto.

CVRIO.

CAPVT XLVI.

CVrio fuit eiusdem ætatis ferè, sane illustis orator; cuius de ingenio, ex orationibus eius existimari potest. Sunt enim & aliæ, & pro Seruio Fuluio de incestu nobilis oratio; nobis quidem pueris hæc omnium optimæ putabantur, quæ vix iam compareat in hac turba nouorum voluminum; (addit;) atque hæc de incestu oratio, puerilis est locis multis, de amore, de tormentis, de rumore, loci sanè inanes, veruntamen nondum tritis nostrorum hominum auribus, nec erudita ciuitate tolerabiles.

N. N.

a *Ita pleraque admirationi fuerunt apud veteres, quæ hominibus ad elegantiora certatim desluentibus sunt contemptui: Nescio quid manus nascitur Iliade.*

TIBERIVS GRACCHVS, ET CAIVS CARBO.

CAPVT XLVII.

VTinam in Tiberio Graccho, Caiòque Carbone, talis mens ad remp. bene gerendam fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit. Profectò nemo his viris gloria præstitisset, sed eorum alter, propter turbulentissimum tribunatum, (ad quem

ex invidia fœderis Numantini bonis itatus accesserat) ab ipsa rep. est interfectus: Alter propter perpetuam in populari ratione lenitatem, morte voluntaria se à severitate iudicum vindicavit. Sed fuit uterque summus orator, atque hoc memoriâ patrum teste dicimus. *a* Nam & Carbonis, & Gracchi habemus orationes, nondum satis splendidas verbis, sed acutas prudentiâque plenissimas. Fuit Gracchus diligentia Corneliæ matris à puero doctus, & Græcis literis eruditus. Nam semper habuit exquisitos ex Græcia magistros; inter eos iam adolescens Diophantem Mitylenæum Græciæ temporibus illis disertissimum: sed & breve tempus ingenii augendi & declarandi fuit.

N. N.

a Notat Plutarchus in Gracchis eum fuisse κατασηματιστὴν, ἀπαγωγὸν οἴων, ἡδὲ καὶ τῆς λέξεως, καὶ δαδόν, ἢ διαπαινοῦν ἐν ἀκριβοῖς. Sedatum, & mitem, in miseratione excitanda summum artificem, dictione suam purum, & exquisitè elaboratum.

C A I V S GRACCHVS.

C A P V T XLVIII.

Sed ecce in manibus vir, *a* & præstantissimo ingenio, & flagranti studio, & doctus à puero C. Gracchus: Noli enim putare quenquam pleniorē & vberiorē ad dicendum fuisse. Et ille, Sic prorsus, inquit, sic existimo; atque istum penè de superioribus solum lego: Imò planè, inquam, Brute legas censeo: Dānum enim illius immaturo interitus Romanæ Latinæque fecerunt. Utinam, non tam fratri pietatem quàm patriæ præstare voluisset. Quàm ille facile, tali ingenio diutiùs si vixisset, vel paternam esset, vel auitam gloriam consequutus. Eloquentia quidem nescio an habuisset parem neminem, Gran-

Ciceronis & Bruti de Cato Graccho honorificum iudicium.

dis est verbis, sapiens sententiis, genere toto grauis. Manus extrema non accessit operibus eius: præclare inchoata multa, perfecta non planè. Legendus est hic orator, si quisquam alius iuuentuti: non enim solum acuire, sed etiam alere ingenium potest. Hæc Cicero. Plutarchus etiam cum iuuenem vocalissimum, *b* & firmis lateribus ad dicendum fuisse memorat; qui cum Vestij causam defenderet, populo, præ gaudio lymphato & bacchante cum eū audiret, ostendit ceteros oratores nihilo pueris præstare.

Quoties apud populum concionatus est, seruum Erycinum post se musicæ artis peritum habuit, qui occultè eburnea fistula pronuntiationis eius modos formabat, aut nimis remissos excitando, aut plus iusto concitatos reuocando: quod ipsum, calor atque impetus actionis, attentum huiusce temperamenti æstimatorem non patiebatur. Extat nobilissimi ingenij fragmentum in ea aporia & querela quam habuit ad populum. Quòd me miser conferam? in Capitoliumne; at fratris sanguine redundat! An domum? matremne ut videam lamentantem, & abiectam? &c. Hæc inclinata voce pronuntians ipsis inimicis lacrymas excussit.

N. N.

a Hic est, ut ait Plutarch. in Gracchis, quo dicente P. R. præ gaudio videbatur οὐνευδουσαν ἢ χαρῆν εἶδεν, iuxta quem ceteri oratores καὶ δὸν μὲν δὲν διαπαινοῦν videbantur.

b Primus inter dicendum in Rostris deambulauit, & togam ex humero diduxit, iuxta Cleonis illius Atheniensis exemplum, qui senulso pallio nudatum femur percutiebat, Vide Plutarch. in Gracchis.

Valer. Max. l. 8. c. 10.

Q V I N T V S. CATVLVS.

C A P V T XLIX.

Iam Quintus Catulus, non antiquo illo more, sed nostro (nisi quid fieri potest perfectius) eruditus, multa literæ, summa vitæ, non solum naturæ, comitas, incorrupta quædam Latini sermonis integritas, quæ perspicui, cum ex eius orationibus potest, tum facillimè ex eo libro quem de consularu & de rebus gestis suis conscriptum, molli & Xenophonteio genere sermonis, misit ad Aulum Furium poetam familiarum suum. Hæc Cicero in Bruto; qui multa sanè huic vbique tribuit, sed præcipuè laudem incorrupti sermonis: quæ virtus non est in oratoriis ornamentis subobscura. Nam & in Oratore ait, quid iucundius auribus nostris vnquam accidit huius oratione Catuli? quæ est pura sic, vt Latine loqui, penè solus videatur: sic autem grauis, vt in singulari dignitate omnis tamen adsit humanitas, ac lepos? quid multa? istum audiens sic iudicare soleo, quicquid aut addideris, aut mutaueris, aut detraxeris, vitiosius & deterius futurum.

Eius Catuli insignis.

MARCVS ANTONIVS.

C A P V T L.

Quàm multi oratores commemorati sunt, & quandiu in eorum enumeratione versamur, cum tamen spissè, atque vix, vt dudum ad Demosthenem & Hyperidem, sic nunc ad Antonium Crassumque peruenimus. Nam ego sic existimo, hos oratores fuisse maximos, & in his primū cum Græcorum gloria Latine dicendi copiam æquatam. Omnia veniebāt

Iudicium Ciceronis de Antonio & Crasso. In Antonio & Crasso Romana eloquentia cum Græca æquata.

Antonio in mentem: eaque suo quæque loco, vbi plurimum proficere & valere possent, vt ab Imperatore equites, pedites, leuis armatura, sic ab illo maximè opportunis orationis partibus collocabantur. Erat memoria summa, nulla meditationis suspicio. Imparatus semper aggredi ad dicendum videbatur, sed ita erat paratus, vt iudices, illo dicente, nonnunquam viderentur non satis parati ad cauendum, fuisse verba ipsa, non illa quidem elegantissimo sermone. Itaque diligenter loquendi laude caruit: neque tamen est admodum inquinatè locutus, sed illa quæ propria laus oratoris est in verbis. Nam ipsum Latine loqui, est illud quidem (vt paulo antè dixi) in magna laude ponendum: sed non tam sua sponte, quàm quòd est à plerisque neglectum. Non enim tam præclarum est, scire Latine, quàm turpe nescire: [neque tam id mihi oratoris boni, quàm ciuis Romani proprium videtur.] Sed tamen Antonius in verbis, & eligendis (neque id ipsum tam lepōris causa quàm ponderis) & collocandis, & comprehensione deuinciendis, nihil non ad rationem, & tanquam ad artem dirigebat: verum multo magis hoc idem in sententiarum ornamentis & conformationibus: Quo genere quia præstat omnibus Demosthenes, idcirco à doctis oratorum est princeps iudicatus; & quæta effiunt, quæ vocant Græci, ea maximè ornant oratorem: eaque non ita in verbis pingendis habent pondus, quàm in illuminandis sententiis. Sed cum hæc magna in Antonio, tum actio singularis: quæ si partienda est in gestum, atque vocè, gestus erat non verba exprimens, sed cum sententiis congruens: manus, humeri, latera, suppletio pedis, status, incessus, omnisque motus cum verbis a sententiisque consentiens, vox permanens, verum subrauca natura: sed hoc vitium huic

Antonii doctus. Prudentia & æconomia dicendi.

Memoria.

Elocutio nimè elegans.

Elocutio non est propria virtus oratoris.

Antonii stylus excelsè figuratus.

Actio singularis.

vari in bonum conuertebat. Habebat enim flebile quiddam in quæstionibus, aptumque cum ad fidem faciendam, tum ad misericordiam commouendam: ut verum videretur in hoc illud quod Demosthenes ferunt, ei qui quæsiisset quid primum esset in dicendo, actionem; quid secundum, idem; & idem tertium respondisse. Nulla res magis penetrat in animos, eosque fingit, format, flectit: talesque oratores videri facit, quales ipsi se videri volunt; huic alii parem esse dicebant, alii anteponebant, L. Crassum. Illud quidem certè omnes ita iudicabant, neminè esse, qui horum alterutro patrono, cuiusquam ingenium requireret.

N. N.

a Plutarchus tribuit illi λόγον Σειρήων, ἢ χέριν, Sirenem, & gratiam verborum, quæ globum etiam circumstantium militum, qui ad eum interficiendum venerat, velut præstigiis attonitum detinuit.

MARCUS CRASSVS.

CAPVT LI.

Crassi & Antonii comparatio, & de utroque Cicerois iudicium. Crassi virtutes. Crassi committas, elegantia sermonis, in explicanda æquitate copiosa.

Et quidem, quanquam Antonio tantum tribuo quantum supra dixi, tamen Crasso nihil statuo fieri potuisse perfectius: Erat summa grauitas, erat cum grauitate iunctus facietiarum & urbanitatis oratorius, non scurrilis lepos: Latine loquendi accurata, & sine molestia diligens elegantia, in deferendo mira explicatio; cum de iure ciuili, cum de æquo & bono disputaretur, argumentorum & similitudinum copia. Nam, ut Antonius, coniectura mouenda, aut sedanda suspicione, aut excitanda, incredibilem vim habebat; sic in interpretando, in diffiniendo, in explicanda æquitate nihil erat Crasso copiosius; idque cum sæpe alias, tum apud Centumuiros in M. Curii causa cognitum est: Ita enim multa, tum

contra scriptum pro æquo & bono dixit, ut hominem acutissimum Qu. Scæuolam, & in iure, in quo illa causa vertebatur, peritissimum, obrueret argumentorum exemplorumque copia: atque ita tum ab his patronis æqualibus, etiam consularibus, causa illa dicta est, cum vterque ex contraria parte ius ciuile defenderet, ut eloquentium Iuris peritissimus Crassus, Iuris peritorum eloquentissimus Scæuola putaretur.

SERVIUS SULPITIUS.

CAPVT LII.

Non facile quem dixerim plus studii, quam Seruium, & ad dicendum & ad omnes bonarum rerum disciplinas adhibuisse: nam & in iisdem exercitationibus ineunte ætate fuimus, & postea vna Rhodum ille etiam profectus est, quo melior esset & doctior: & inde ut rediit, videtur mihi in secunda arte primus esse maluisse, quam in prima secundus. Atque haud scio an par principibus esse potuisset, sed fortasse maluit, id quod est adeptus, longè omnium, non eiusdem modò ætatis, sed eorum etiam qui fuissent, in iure ciuili esse princeps.

N. N.

a Seruius Sulpitius maluit Iuris peritorum esse primus, quam Oratorum secundus. Eius eximia laudatio extat Philipp. 9.

COTTA ET SULPITIUS.

CAPVT LIII.

Inueniebat acutè Cotta, dicebat pure ac solutè, & ut ad infirmitatem laterum persciençer contentio-

nem omnem remiserat, sic ad vitium imbecillitatem dicendi accommodabat genus; nihil erat in eius oratione nisi syncerum, nihil nisi siccum, atque sanum; illudque maximum, quod cum contentione orationis flectere animos iudicum vix posset, nec omnino eo genere diceret; tractando tamen impellebat ut idem facerent à se commoti, quod à Sulpitio concitati.

Fuit enim Sulpitius, vel maximè omnium, quos quidem ego audierim, grandis, & ut ita dicam, tragicus orator: vox cum magna, tum suavis, & splendida: gestus, & motus corporis ita venustus, ut tamen ad forum non ad scenam institutus videretur. Incitata, & volubilis, nec ea redundans tamen, nec circūfluens oratio. Crassum hic volebat imitari. Cotta malebat Antonium: sed ab hoc vis aberat Antonii, Crassi ab illo lepos.

N. N.

a Tragica vastitas lepore & urbanitate temperanda. Non bene audiunt oratores tragici, & ea fortè de causa Æschinem Τραγικὸν μίθικον Demosthenes appellat. ὅς ἐστι τὸ πῶτερρον ἀπὸ τοῦ τῆ, καὶ μὴ ὀρθῶν μᾶλλον τραγικῶς ἢ τραγικῶν ἀπαρῶν. Harpocraton.

HORTENSIVS.

CAPVT LIV.

Hortensii ingenium, ut a Phidias signum, simul aspectum, & probatum est. Nam cum admodum adulescens orsus esset in foro dicere, celeriter ad maiores causas adhiberi cæptus est: b quanquam incidere in Cottæ & Sulpitii ætatem, qui annis decem maiores, eccellente tum Crasso, & Antonio, deinde Philippo, post Iulio, cum iis ipsis dicendi gloria comparabatur. Primum memoria tanta, quantam in villo cognouisse me arbitror, ut quæ secum commetatus esset,

ea sine scripto verbis eisdem redderet, quibus excogitauisset. Hoc adiumento ille tanto sic utebatur, ut sua commentata & scripta, & nullo referente, omnia aduersariorum dicta meminisset. Ardebat autem cupiditate sic, ut in nullo vnquam flagrantius studium viderim. Nullum enim patiebatur esse diem, quin aut in foro diceret, aut meditaretur extra forum, sæpissimè autem eodem die vtrumque faciebat. Attuleratque minimè vulgare genus dicendi: duas quidem res, quas nemo alius; partitiones, quibus de rebus dicturus esset, & collectiones; memor, & quæ essent dicta contrà, quæque ipse dixisset. Erat in verborum splendore elegans, compositione aptus, facultate copiosior: eaque erat cum summo ingenio tum exercitationibus maximis consecutus. Rem complectebatur memoriter, diuidebat acutè: nec prætermittebat ferè quicquam, quod esset in causa, aut confirmandum, aut ad refellendum. Vox canora, & suavis; motus, & gestus, etiam plus artis habebat, quam erat oratori satis.

N. N.

a Apparet in eo oratore fuisse magna ingenii vis & felicitas, quæ sanctiori cultura caruit. Melius dicebat, quam scripsit; & eius scripta, ut ait Quintilianus, intra famam sunt: placebat aliquid eo dicente, quod legentes non inueniebant. Fab. l. 11. Memoria verò fuit adeo felici, ut cum in auctione persideret diem totum, & omnes res, & pretia, & emptores ordine suo argentariis recognoscentibus, ita ut nullo falleretur, recenseret. Senec. Controuers. l. 1.

b Plus impendebat corpori quam dictioni. Nescires vtrum cupidius ad audiendum eum, an ad spectandum, concurreret. Val. lib. 8. c. 10. de quo multa Gellius Noctium Attic. l. 1. Collega de iniuriis diem dixit, quod sibi in angustiis obruius ostensu foruito structuram toga destruxerat, & capitale putauit, quod humero

quo locū ruga mutasset. Itaque iam Dionysia saltatricula appellabatur; quod malebat audire quā a μουσος εἰ ἀρχοδίατος, Vide Macrobo. Satur. l. 3. c. 13.

MARCUS CRASSVS IUNIOR.

CAPVT LV.

IS mediocriter à doctrina instructus, angustius etiam à natura, labore & industria, & quod adhibebat ad obtinendas causas curam etiam & gratiam, in principibus patronis aliquot annis fuit. In huius oratione sermo Latinus erat, verba non abiecta, res compositæ diligenter, nullus flos tamen, neque lumen vllum: animi magna, vocis parua contentio, omnia ferè vt similiter atque vno modo dicerentur.

N. N.

a M. Crassus Orator submediocris, melius artem parandæ peruenit, quā eloquentia.

POMPEIUS.

CAPVT LVI.

Cneus Pompeius, vir ad omnia summa natus, maiorem dicendi gloriā habuisset, nisi eum maioris gloriæ cupiditas ad bellicas laudes abstraxisset. Erat orationis satis amplus, rem prudenter videbat: actio verò eius habebat, & in voce magnum splendore, & in motu summam dignitatem. a Pompeij meminit etiam Dionysius Halicarnassæus, & quaedam eius epistolæ Græcas citat, quibus de eloquentia & optimo genere dicendi, non imperitam tulit sententiam, sed & Græcam orationem, quam apud Ptolemaum Regem haberet, commentarium fuisse Plutarchus memorat.

a Cn. Pompeii apud Dionys. Halicarnassæi memio: Πομπηίου ἔχον ἐν βιβλίῳ μικρῷ γεγραμμένον ὑπὸ αὐτοῦ ὅσον Ἐλληνικόν, ὃ παρὰ τὸν ἑαυτοῦ ἔχει τὸ πρὸς τὸ Πτολεμαίων.

M. CALLIDIUS.

CAPVT LVII.

Sed de M. Callidio dicam. aliquid, qui non fuit orator vnus è multis; potius inter multos propè singularis fuit: a ita reconditas exquisitæque sententias mollis & perlucens vestiebat oratio: b nihil tamen tenerum, quā illius comprehensio verborum, nihil tam flexibile, nihil quod magis ipsius arbitrio fingere-tur, vt nullius oratoris æquè in potestate fuerit: quæ primùm ita pura erat, vt nihil liquidius; ita liberè fluebat, vt nusquam adhæresceret: nullum nisi loco positum, & tanquam in vermiculato emblemate, vt ait Lucilius, structum verbum videres: nec verò vllum, aut durum, aut insolens, aut humile, aut in longius ductum: ac non propria verba rerum, sed ple-raque translata, sic tamen, vt ea non irruisse in alienum locum sed immigrasse in suum diceret; nec verò hæc soluta, nec diffluentia, sed adstricta numeris, non apertè, nec eodem modo semper, sed variè dissimulantè-que conclusis. Erant autem, & verborum & sententiarum illa lumina quæ vocant Græci ἄστρατα; quibus tamen insignibus in ornatu distinguebatur omnis oratio. c ita de re agitur autem, illud quod multis in locis Iurisconsultorum includitur formulis, & vbi esset, videbat. Accedebat ordo rerum, plenus artis, actio liberalis, totumque dicendi placidum & sanum genus. Quod si est optimum perfectio eloquentia non hoc quærendum putes. Sed cum à nobis paulò antè dictum sit, tria vi-

Optimas metaphorarum.

perfectio eloquentia non hoc quærendum putes. Sed cum à nobis paulò antè dictum sit, tria vi-

deri esse quæ orator efficere deberet, vt doceret, vt delectaret, vt moueret; duo summè tenuit, vt & rem illustraret differendo, & animos eorum qui audirent, deuinciret voluptate. Aberat tertia illa laus, qua permoueret atque incitaret animos; quā plurimum pollere diximus: nec erat vlla vis, atque contentio, sine consilio; quod eos quorum altior oratio actioque esset ardentior, furere & bacchari arbitraretur: siue quod natura non esset ita factus, siue quod non consuisset, siue quod non posset. hoc vnum illi, si nihil vtilitatis habebat, abfuit: si opus erat, defuit.

PISO TVLLII GENER.

CAPVT LVIII.

Studio autem neminem, nec industria maiorem cognoui: quanquam ne ingenio quidem, qui præstiterit, facile dixerim, a C. Pisoni genero meo: nullum tempus illi vquam vacabat, aut à forensi dictione, aut à cōmentatione domestica, aut à scribendo, aut à cogitando: itaque tãtos processus efficiebat, vt euolare non excurrere videretur. Eratque verborum & delectus elegans, & apta & quasi rotunda constructio: cumque argumenta excogitabantur ab eo multa, & firma ad probandum, tum concinna acutæque sententiæ, gestusque natura ita venustus, vt ars etiã, quæ non erat, & è disciplina motus quidam videretur accedere. Vereor ne amore videar plura quàm in illo fuerint, dicere: quod non ita est (alia enim de illo maiora dici possunt) nam nec continentia, nec pietate, nec vlllo genere virtutis, quæquam eiusdem ætatis, cum illo conferendum puto.

N. N.

a Laus Pisonis, quæ data potius vide-

tur à M. Tullio cognationi quàm scriptio-nis necessitati: non est enim alioquin inter oratores nominatus.

C. LICINIUS CALVVS.

CAPVT LIX.

Caius Licinius Caluus accuratius quoddam dicendi & exquisitius afferebat genus: quod quam scienter elegantèrque tractabat, nimium tamen inquirens in se, atque ipse sese obseruans, metuensque ne vitiosum colligeret, etiam verum sanguinem deperdebat. Itaque eius oratio nimia religione attenuata, doctis & attentè audientibus erat illustis, à multitudine autem & à foro, cui nata est eloquentia, deuorabatur. Articum se Caluus dici oratorem volebat; inde ista exilitas, quam de industria consequebatur.

Morosa & metuculosa eloquentia plus habet operæ, minus felicitatis.

C. IVLIVS CÆSAR.

CAPVT LX.

Mens magna C. Iulij Cæsaris, & vt ait Pimius, quodam igne volucris bellorū laureis eloquentiæ palmas adtexuit: de quo summi oratoris extat iudicium honorificentissimum. Cæsar, inquit, rationem adhibens, cōsuetudinem vitiosam & corruptam pura & incorrupta cōsuetudine emendat; itaque cum ad hanc elegantiam verborum Latinorum; quæ, etiamsi orator nō sis, & sis ingenius ciuis Romanus, tamen necessaria est, adiungit illa oratoria ornamenta dicendi, tum videtur tanquam tabulas bene pictas collocare in bono lumine. Hanc cum habeat præcipuam laudem in communibus non video, cui debeat cedere; splendidam quandam, minimèque veteratoriam dicendi ratio-

nem tenet; voce, motu, forma etiam magnifica & generosa quodammodo, orationes eius mihi vehementer probantur. Atque etiam commentarios quosdam scripsit rerum suarum, valde quidem (inquam) probandos; Nudi enim sunt, recti, & venusti, omni ornatu orationis, tanquam veste detracta. Sed dum voluit alios habere parata, unde sumeret qui vellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui volunt ista calamistris inurere; sanos quidem homines a scribendo deterruit. Nihil enim in historia pura & illustri breuitate dulcius. At lib. 3. de Oratore, tribuit illi singularē dexteritatem, quod res tragicas penè comicè, tristes remisè, seueras hilarè, forenses scenica propè venustate tractaret. Atque ita, vt neque iocus magnitudine rerū excluderetur, nec grauitas facetiis minueretur. Plutarch. ait eum οὐνεπιπέδως λόγους ἄριστά, καὶ διαπονήσαι βελοπιμώτατα. Splendorem orationis illi tribuit Cornel. Tacitus, sicut alij indolem Cælio, subtilitatem Callidio, grauitatem Bruto, acumen Sulpitio, acerbiteriam Cassio, diligentiam Pollioni, dignitatem Messalæ, sanctitatem Caluo. Sed omniū optimè collegisse videtur Quintilianus, vbi ait Cæsarem dixisse eodem animo quo bellauit.

N. N.
a Extant eorum fragmenta à Fulvio Ursino collecta. Vt orationum in Funere Iulie, pro Bithynis, pro lege Plautia, ad Milites, pro Sextilio, de Coniuratis, in funere Cornelia. Item ex libris Anticarum de auspicijs & analogia.

CRISPVS SALVSTIVS.

CAPVT LXI.

Crispus Sallustius, quod præclare dictum est à Lipsio, mi-

randus magis quam iudicandus. Acre & sublime viri ingenium, dicendi vis magna, crebræ sententiæ, neruosa breuitas. Atque vt in minoribus conchis, quod aiunt, illustiores sunt Margaritæ, sic in Sallustij orationibus, breuius iis quidem, sed in breuitate conspicuis, generosiores sensus latent, & maiora eloquētiæ ornamenta. Quippe narrat pressè, irrepit subtiliter, pugnat robustè, verbis vix vnquam temerariis, sed acri castigatione delectis sententiis veris, concionibus cultis. Quamquam suis nãuis non caruit; de quibus in comparatione Ciceronis & Sallustij plenius dicturus sum.

M. TULLIVS. CICERO, PRO QVO Apologia.

CONTRA Κικερονος μίσση, QVI ferream Ciceronis eloquentiam, auream Demosthenis nominarat.

CAPVT LXII.

Attigimus humanæ culmen eloquentiæ: iam quò progrediatur stylus, non habet. Hic ille est Marcus Tullius, dono quodam prouidentia genitus, in quo totas vires suas eloquentia experiretur; par Imperio Romano ingenium, os magnam, sapiens, beatum, nectare & ambrosia diffluens, ex omnium seculorum, ingeniorumque virtutibus collecta in vnū perfectio. Vir de quo dubites, an ipse totus ex eloquentia, an ex ipso tota eloquentia sit confecta. Certè nihil est facundius: tot sunt in eo virtutes, quot genera eloquentiæ; quot dicta, tot purpuræ; quot verba, tot flores. Achates est profectò eius stylus; qui lapillus tantuarij fertur generis, vt vnum lapidem esse minimè credas. Candidus quippe est, rubens, croceus, cinereus, viridis, niger, varius, cæruleus. quid

Quicquid Romana eloquentia habet, quod insolenti Græcia, ant opponat, aut præferat, circa Ciceronem effloruit. Seneca contr. l. 1. Fab. l. 10. lib. 7. Cardan. de subtilit. Oratio Ciceronis comparatur cum Achate.

quid moror? Huic vni nec omnium aliarum gemmarum colores sufficiunt; ille lucos, prata, animalia, flumina, flores & arbores refert, mirabili naturæ lasciuiantis ludo. Haud dissimiliter in Tullio amœna orationis varietate, omnes Rhetorum colores, omnes ingeniorum virtutes, omnes elegantiarum delicia, ad certamen vsque luxuriant. Grandis est, temperatus, lusus, acutus pressus, effluens, volubilis, lentus, velox, remissus, suavis, acer, insignis, florens, pictus. Vnus omnia diffusa per tot oratores ornamenta complexus est.

Dicam excelsius, Proteus Ægyptius est, miraculū Homericum; multæ quidem eius diuersæque formæ; in aqua funditur, in ignem accenditur, in leonem excandescit, in suem ruit, serpit in draconem, assilit in pantheram, affurgit in arborem. Quomodo? Labitur sine salebris grandis oratio? amnis est. Incalescit, ardet, inflammatur? fit incendium: Init prælia? nunc leonem rugientem, nunc irruentem aprum videre te credas: Animos auditorum subit per cuniculos? non serpens callidius se insinuat: Apertè in hostes exilit? non panthera velocius emicat. Mox ablegato hoc forensi genere ad philosophiam conuertit stylum? arbor est Xerxis aurea, læta, sublimis, collustrata, partim florum amœnitate, partim fructuum copia luxurians.

Eruditus est, multæ in eo literæ, summa non vitæ solum atque naturæ (quod ipse de Quinto Catulo dixit) sed orationis etiam comitas, & incorrupta quædã Latini sermonis integritas. Procœmiatur apertè, narrat apertè, pugnat acriter, colligit fortiter, ornat excelsè, humilia subtiliter, magna grauitè, mediocria temperatè dicit; postremò docet, delectat, afficit, nihil nõ præstat. Miramur, in vnum maiestatem Platonis, suauitatē Isocratis, vim Demosthenis, subtilitatem Lysia, Hyperidis venustatem, Theophrasti ele-

Proteus Ægyptius, miraculū Homericum, typus perfectæ eloquentiæ. Hanc post Philostratum συστρωσιν attigit Ennodius ep. 1. l. 1.

Ille se profecisse sciat cui Cicerò valde placebit. Quint. l. 10.

gantias, Demetrii myrothecia coaluisse. Equis deinde ei comparatus non sordeat?

Demosthenem cum Cicerone multum comparant, hunc alij extollunt, alij illum minuunt. Ego primùm, quid grauiissimi authores censuerunt, deinde etiam, quid sentiam, hoc loco exponam. Primus, opinor, Cæcilius Calentianus Siculo, teste Suida, Demosthenis & Tullij comparisonem descripsit; quod opusculum quale fuerit, nescimus; neque enim extat; sed id ipsum Plutarchus, & authorem condemnat temeritatis. Plutarchus homo Græcus, nec satis literarum Latinarum peritus, modestè styli comparisonem defugit in parallellis. Dionysius Longinus grauiissimus censor, hæc de vtroque scribit.

IVDICIVM LONGINI DE Cicerone & Demosthene.

Πλασιώτατα, καὶ δὴ τὴν πύλαρον, εἰς ἀναπεπλήρωτον κέρχεται πρῶτα καὶ μέγιστον ὄξεν οἰμαί καὶ λόγον ὁ μὲν ἔρηπον ἄτε παρὰ πικρῶτερου, πολὺ τὸ διαπυρον ἔχει ὄξυμ- κῶς ἐκλεγεμένον ὁ δὲ κριτῶς ἐν ὄξυ καὶ μεγαλοπρεπέϊ σεμνότητι, ἐκ ἔφικται μὲν δὴ ἐκ ὄξυτος ἰπτόρασθ. (Hæc ex abrupto quodam sermone, cadunt tamen in hanc comparisonem.) Οὐ καὶ ὄξυ αὐτῶν ταῦτα ἐπιδοκί, εἰλάτε Τερεντιανὴ, λέγω δὲ εἰ καὶ ἡμῖν ὡς Ἑλλησθιν ἐρεῖται πρῶτασθ, καὶ ὁ Κικερον δὲ Δημοθῆνους ἐν τοῖς μεγάροις ἀγαλλῆσι. ὁ μὲν δὲ ἐν ὄξει τὸ πῶνον ἀπτόρα, ὁ δὲ Κικερον ἐν ὄξει. καὶ ὁ μὲν ἡμῶτερος, δὴ τὸ μὲν βίαι α- κῆσα, ἐπὶ δὲ τῶν χειρῶν, δεινόπτος, οἶον κῆντε ἀμα καὶ διασπῆσθιν, σὺν πῶ πῆ παρὰ ἐκείνοις ἀπὸ ἡ κερωνῶ. ὁ δὲ Κικερον ὡς ἀμεγαλῆς ἐμωρησις, οἰμαι, πάντῃ νέμεται, καὶ ἀνεκλείται, πολὺ ἔχον καὶ ὄξυμ- νον αἰεὶ τὸ καῖον διακρηρονομῆσθιν ἀπὸ ὄξυ- λυς ἐν αὐτῶ καὶ καὶ διαδοχῆς ἀναβερμένον. δὴ ταῦτα μὲν ὄξυς ἀπὸ ἀμῖνον ὄξυκρηνοῖτε. Καίρος δὲ δὲ Δημοθῆνους μὲν ὄξυς, καὶ ἀπ- τεταρῆσθιν ἐν δὲ δεινόσθσι, καὶ τοῖς στροφοῖς πῶσθσι, καὶ ἐν δα δὲ δὲ ἀκροασιῶν τὸ σὺν ὄ- λον ἐμπῆσθαι, καὶ ὄξυς ὄξυς ὄξυς καὶ κῆ- ταρῆσθαι. τοσηγῆσις τε γὰρ, καὶ ὄξυς ὄξυς, καὶ τὸ πῶνον, καὶ ἀγαλλῆσι καὶ τοῖς ὄξυς.

Longinus lib. 2. c. 24.

καὶ ἀπαρτὶ, καὶ ἐπιδεικτικαῖς, ἰσορίας τε καὶ συλλογικαῖς, καὶ ἐκ δλίγοις μέρεσιν ἀρμόδιον.

Interpretatio Latina.

Opulentissimè quidem non secus ac pelagus, in laxam plerumque diffunditur magnitudinem: ex quo (opinor) in sermone Orator, vt qui longè est in affectibus vehementior, magnam habet ignis copiam, acri quodam animi ardore deflagrantem. Hic verò consistens in grauitate, & amplissima quadam maiestate, non friget quidem, sed non ita coruscat fulguribus. Nec alia ratione, mea quidem sententia, quantum Græcis hominibus diiudicare licet, Ciceronis & Demosthenis dissimilis est magnitudo: Hic etiam in sublimitate prærupta viget, vt plurimum; ille in diffusa. Et nostrum quidem, cum singula quæque cum acrimonia, celeritate, robore, vehementia, velut adurat, atque diripiat, turbini quispiam, aut fulmini, iure simillimum dicat. At Cicero, quasi vastissimum (opinor) incendium, vndique depascitur, & conuoluitur, inflammatione multa, & pertinaci, æquè vicissim sibi, quasi ex sorte succedentibus nouis ignium alimentis, innutrita: Sed vos hæc melius diiudicaueritis. Demosthenicæ porro sublimitatis, & vehementissimæ illius contentiois vsus est in exaggerationibus violentisque affectibus, & vbi auditor totus est stupore percellendus. At diffusio maximè valet, vbi animus quasi immisso flumine perluendus occurrit. Est enim locorum frequentationibus, & epilogis, vt plurimum, & digressionibus, & huic adipali dicendi generi, atque epidictico, historiis præterea physicisque narrationibus, atque aliis haud perpauca congruens partibus hæc amplificatio,

IVDICIVM FABII

Quintiliani.

Ciceronis & Demosthenis virtutes plerasque arbitror similes, Quint. l. 10. c. 1. consilium, ordinem diuidendi, præparandi, probandi rationem, omnia denique quæ sunt inuentionis: in eloquendo est aliqua diuersitas: densior ille, hic copiosior; ille concludit astrictius, ille latius pugnat; ille acumine semper, hic frequenter pondere; illi nihil detrahi potest, huic nihil adici; curæ plus in illo, in hoc naturæ: salibus sanè, & commiseratione, qui duo affectus plurimum valent, vincimus. Cicero De-mothenem vincit miseratione, & salibus.

IVDICIVM CORNELII

Taciti.

Sed quomodo inter Atticos Oratores primæ Demostheni tribuuntur: proximum autem locum Æschines, & Hyperides & Lysias, & Lycurgus: omnium autem consensu, hæc oratorum ætas maximè probatur: sic apud nos a Cicero quidem cæteros eorundem temporum disertos antecessit: Caluus autem, & Asinius, & Cæsar, & Cælius, & Brutus, sic iure, & prioribus & sequentibus anteponuntur. Nec refert quòd inter se specie differant, cum genere consentiant. At strictior Caluus, numerosior Asinius, splendidior Cæsar, amarior Cælius, grauior Brutus, vehementior, & plenior, & valentior Cicero.

Ex iis apparet, Ciceronem, ne ab ipsis quidem Græcis Demostheni postponi, imò præferri. Longinus, inquam, b Ciceronem feruere dicit, Demosthenem autem non frigere: vtrum vehementius? Demosthenem, amplum quidem, & maiestate grauem: Ciceronem, non

amplum modò, neque amplitudinem ipsam, sed pelagus in immensam magnitudinem diffusum nominat: vtrū maius? Ad summum, Demosthenem eum turbine & fulmine; Ciceronem, cum ingenti incendio omnia depascente comparat: vtrum efficacius? Quintilianus Ciceroni Demosthenem parem in multis, in affectibus miserationis apertè inferiorem pronuntiat.

At quid est Orator sine hoc affectu? hoc quod apis sine aculeo. Facit vtrumque primum in sua gente facit, & rectè. Hæc fuit D. Hieronymi sententia, cum libro de vita Clericorum, de Cicerone sic scribit: [Demosthenes tibi præripuit, ne esses primus Orator, tu illi ne solus esset.]

Demosthenes, cum primus dicitur, eam ratione insellegendum, quòd prior fuit tempore.

Vtrumque oratorem perfectum vult significat: sed Demosthenem ætate primum. Ex quo, nò facile patior eos qui vix à limine Græcas literas salutarunt, Latinas haud satis intelligunt, & tamen de summis ingeniis temerariè audent ferre sententiam, quasi tertij è cælo Catones ceciderint. Ciceronem cum Demosthene comparatum, mirum in modum deterunt, à quibus, si rationem postules, hæc vnam afferunt; quòd hic ferus nerubus, ille totus Asiaticus: & vnde colligunt? ex vna fortasse, aut altera Oratione, quam vix delibarent, continuò de toto corpore proclamant, & non vident Ciceronis ingenij splendidum, solers, acutum, ad omnia maxima natum, pro ratione rerum, locorum, & temporum flectere orationem. Si causa popularis, delectatur ille fuso æqualique genere dicendi, quod tam multitudo deuorabat: at cum in senatu agit, vt in deliberatione negotiosa, nihil illo neruosius; quod qui non agnoscunt, Philippicas eius sumant in manus, & neruos (si modò ipsi quid neruosum sit, iudicio magis quam opinione ponderare velint) inueniant.

Ergo nihil deterendi Demosthenis causa dicam, cuius laudibus nullapar inueniri potest oratio, sed multa habuit tum naturæ ac conditionis impedimenta, tum vitia, quæ in Cicerone non fuisse, imò contraria planè ornamenta floruisse agnoscimus.

Ad primum, quod ad rem maximè attinere censeo; ille d. fabri filius, hic splendidissimi equitis Romani soboles; ille inter malleorum strepitus educatus, hic in parentis, literati hominis, sinu inter rusticanas amœnissimæ villæ delicias; ille nihil præter forensæm vsus arripuit, hic omnis eruditionis vberrate pectus compleuit suum; ille fordidiore fuit ingenij, hic animi liberalissimi: ille pro eloquentiæ t. teatro particulam Græciæ nactus est, hic Romam terrarum lumen, caput Imperij, & arcem omnium gentium: ille est, vt ait Longinus, ἀνδοπαίντος, rudis in effingendis moribus, & affectibus, quæ summa virtus est oratoris: huius, in eò maxima est quæ potest esse dexteritas: ille strictus est & siccus; hic fusus & mollis: ille demonstratiui generis imperitus, hoc in laudationibus nullus floridior est, aut copiosior: ille, dum cupit iocari, non tam ridet quam se deridendum præbet: huius salibus & amœnitate ingenij nihil vrbanius: ille, cum venustatem affectat, ab ea recedit longius; hic lepore & veneribus totus distulit, quæ omnia, si benè pendantur, non dubito quin in Ciceronis partes quilibet æquus iudex futurus sit propensior.

Cicero patris & villa meminit 2. de leg. De infamia Demosthenis in re pecuniaria. Plutarch. in Demosthene. Longinus lib. 1. c. 1. οὐδὲν ὀλοῦ: ita iudicat de Demost. ἐξ ὧν τῶν ποιεῖ μάλιστα ἢ κατὰ μάταια.

Atque, ne illud gratis assumere videamur, vtrumque plenius, compositis etiam ex variis orationibus locis, comparabo: quamquam scio, me lubricum iter, & periculosæ (quod ait ille) plenum alex, insistere.

Sed primum illud à lectore postulo, ne me putet hic Censoris aut Lu-

dicis partes sustinere ; nihil enim discernedi causa dicam , quasi velim ipse tantam & tam grauem controuersiam mea auctoritate definire. Deinde, ne cum leuiora quaedam vitia ab antiquis, & ipsis quidem ferme Græcis, notata in Demosthene profereretur, existeret obrectandi causa dici : absit enim vt tantum eloquentiæ sydus non admirer, cuius tam illustrens esse constat gloriam. vt nec crescere possit laudibus, nec vllis nauiis insultari. Hæc tantum animi causa, & , vt liberè fatear, declamatorio potius stylo, quàm censorio, placuit in Κικηρονιάστρας effundere: cætero qui suum cuique sensum, & stomachum relinquo.

Euellenda est autem imprimis, anrequam longiùs progrediamur, opinio, qua Demosthenem multi Ciceroni præferunt , quod eum neruosiorem arbitrentur. Primùm igitur quæro, num eloquentiam solis neruis, an etiam instar eximij corporis succo, sanguine, & ea, quæ inde efflorescit pulchritudinis gratia, constare velint? Sit (inquunt) ex omni parte perfecta: bellè, Quid tum? Ciceroni pulchritudinem, & speciem tribuemus, neruos verò omnes Demostheni? absit. Quid enim (quæso) sunt in oratione nerui? Robur (opinor) orationis, (sic enim omnes sentiunt) & hoc caret Tullius? O Suada & Mercuri, meliora! Quorsum verò, tam perfecto corpori nerui denegabuntur? Quorsum? quia amplificator est Tullius, & fufum habet dicendi genus: At in eo ipso vis est & neruus orationis: si enim verbis tantum farciret amplificationes, non pluris facerem quàm arenam sine calce; nunc autem, cum tota eius amplificatio generosis sensibus decurrat, quis illi vires denegat? vtrum validior ad comburendum igniculus quispiam raptim exiliens, qualia sunt vestra neruosa acumina, an flamma crebris alimentis crescens in immensum,

Longinus
de suble
p. 22. excel
sam ampli
ficationem
non tantum
neruum, sed
animam vo
cat orationis.

qualis est Ciceronis oratio? Hoc imprimis considerandum puto. Deinde magnam habendam rationem idiomatis, temporum, ætatis, aurium, quibus Cicero placere voluit; Nec omnia continuò in exemplū & comparisonem trahenda, sed ea quæ argumentis, rebus, & personis aliquo modo congruunt.

N. N.

c Genus & eductio multum valent ad oratorem conformandum, iuxta illud: Δούλον δ' μηδ' εὐνοῦν γινεσθαι ῥήτορα

d De Demosthene dixit Sidonius: [Fabro progenitus spreto,] & Iuuen. satyr. 10. 130.

[Dys ille aduersis genitus, fatoque sinistro,
Quem pater ardentis massa fuligine lippus,
A carbone, & forcipibus, gladiisque parante
Incude, & luteo Vulcani ad Rhetora misit.]
Quamquam non vilis quispiam faber, sed honestus & locuples existit.

COMPARANTVR IN genere demonstratio.

CAPVT. LXIII.

Quò igitur res tota fiat clarior, paribus armis, & æquo Marte faciam in singulis concurrere. Extant Ciceronis exornatiuæ & funebres orationes nonnullæ, qualis est Philippica nona, & decima quarta. Extat item Demosthenis, ἐπιτάφιος λόγος. Rectè, opinor, ista conferentur. Atque, vt in genere dicam, non quod ego sentio, sed quod Dionysius Rhetor, homo in iudicando, & Demosthenis, si quispiam alius, supra modum laudator, & defensor pugnacissimus iudicauit, ista a Demosthenis exornatiua oratio, in eos qui pro patria occubuerant, videatur satis

Ex comp.
Demost.
& Cicer.
Dion. Ha.
lic. li.
de Demost.
ἀντιφάσις
ἀντιφάσις
ἀντιφάσις

languida, & otiosa, nec oratoris dignitati, nec mortuorum laudibus, nectantæ hominum expectationi, in ea præsertim occasione, respondere. Expendamus singula, & comparemus cum ea laudatione quam habuit M. Tullius, in eos qui in acie contra Antoniam, diem clauserant extremum; vel etiam in Seruium Sulpitium, qui legatus ad Antonium missus, ægrum, quem iam trahebat spiritum, vrgente vi morbi, in reipubl. causa profudit.

Primùm, Demosthenis exordium, etsi verborum delectu ornatique periodiis, satis videatur excelsum, tamen sensibus commune est: Ait enim, postquam illi hæc prouincia imposta est a ciuibus, vt funebrem laudationem haberet in eos qui pro patria occubuerant, diu quæsisse quo pacto tam generosos milites debitis laudibus afficeret; ad summum nihil inuenisse dignū eorum honoribus; quòd, qui præ salute patriæ, insitum omnium medullis & visceribus, vitæ amorem neglexerint, omnem humanarum laudum terminum exceßerint. Sicigitur ille Demosthenes.

Ὁ Ἐπίταφιος λόγος ἐν τῷ παλαιῷ κειμένῳ ἀδραγμάτους, ἐν τῷ δ' ἐν πολέμῳ κειμένῳ, ἔδοξε τῇ πολλῇ δημοσίᾳ ἀναγίνειν ἢ προσέταξεν μοι ἢ νομοθέτου λόγον εἶπαι ἐν αὐτοῖς, ἐσκόπου μὲ δ' οὐδὲς ὅπως τῷ προσήκοντος ἑσώθην τυχεῖν. ἔξετάζων δ' ἢ σκοπῶν αἰτίας εἶπαι τὴν τελευτήσαντων, ἐν τῇ ἀδυναμίᾳ ἕριστον ὄν. οἱ γὰρ ἢ ἄσπερον χουσαν πᾶσιν ἐμυτον ἢ ἢν ἄσπερον ἐπιθυμίαν, ἢ τελευτήσαι καλῶς μάλλον ἠεὶ λῆθισαν, ἢ ἢν ἄσπερον ἢ ἢν ἀτυχεῖσιν, πᾶς ἐκ ἀντισπέρσαντος αὐτῶν λόγῳ τῷ αὐτῶν ἀρετῶν κατὰ λελοῖσασιν;

Hæc quidem pulchra, sed tamen vnicuique declamatorū est obuium, in istis exordiis, a rerum pondere & grauitate, quâ se obrui dicunt, excusationem capere, virium imbecillitatem obtendere, obsequium non eloquentiam profiteri.

Quantò disertius & rotundiùs Cicero.

Vtinam Dij immortales fecissent, P. C. vt viuo potius Seruio Sulpitio gratias ageremus, quàm mortuo honores quæreremus, &c.

Hoc exordium, nec commune est, nec comparatum; sed graue, suauisque affectu temperatum: antithesis præterea addit aliquid gratiæ & iucunditatis. Viuo, mortuo: gratias agere, honores quærere. Accedit, quòd pro orationis mensura breue est: At Demosthenes, cum satis traxisset procæmium, iterum in media oratione nouum facit exordium, & priori quidem simile; quippe se à rei magnitudine semper excusat, num. 22. ἀπορῶ π ποῶτον εἶπω ἀριστάμυνα γὰρ μοι πάντα εἰς ἓνα κατὰ δὲ δόξαν κατὰ νόμον μοι τὰ ῥεῖσιν αὐτῶν. Et in hoc secundo exordio nimis humiliter beneuolentiam aucupatur, vt videatur sibi ex hac oratione gratiam & gloriam, non mortuis honorem, quærere: nam, si beneuolentiam ciuium habuerit, orationem suam, licet mediocrem, χάριν ἢ δόξαν reportaturam insinuat. Hæc non multum faciunt ad orationis, in hoc præsertim genere, grauitatem.

Iam in narratione & laudatione qualis vterque sit, considera.

Demosthenes tritam scholæ orbitam sequutus, nihil de hostibus, de belligenere, de ratione mortis, de ducibus, de victoria, & cæteris id genus loquutus, laudare incipit mortuos a patria, & parentibus in communi: Ἀρξομαι δ' ἀπὸ τῶν γένεσιν αὐτῶν ἀρχῆς ἢ γὰρ δόξεν ἢ ἢ ἢ ἀνδρῶν ἐκ πλείους χροῖον ἢ πᾶσιν ἀνδράποιν ἀνωμολογηται. Tum veteres & communes fabulas longo orationis tractu narrare pergit; quòd mortui Athenienses sunt; & eorum c patres expulerint Amazones, Herculis liberos ab Eurysthei crudelitate eripuerint; septem ducibus, ad Thebas, honores extremos mortuorum procurarint: deinde ad Xerxem, & Persica bella delabitur;

Frigidus
laudationis
character in
Demost.

quæ sanè apud prudens quodque iudicium, nimis frigida sunt & otiosa. Quorsum enim hic apparatus? quid opus erat, Theseum, Herculem, Amazonas, Medos commemorare? an hæc magis ad mortuos, quam ad alios quosque Athenienses attinebant? Quis non ineptum putasset Ciceronem, si aduersus Antonium fortes laudaturus, initium sumpsisset à Romulo, & Remo, Tatio, & Sabinis; deinde Senonas & Cimbro; mox Hannibalem & Pyrrhum protulisset? Quanto grauius atque prudentius, mittens omnia paterga, Seruium Sulpitium proprijs afficit laudibus?

[Nam reliqua Seruij Sulpicij vita, multis erit præclarisq; monumentis ad omnem memoriam commendata: semper illius grauitatem, fidem, præstantem in republica tuenda curâ atque prudentiam, omnium mortaliu fama celebrabit: Nec verò si lebitur admirabilis quædam & incredibilis, & penè diuina eius in legibus interpretandis æquitatè que explicanda, scientia. Omnes ex omni ætate, qui in hac ciuitate intelligētiam iuris habuerunt, si vnum in locum conferantur, cum Seruio Sulpitio non sunt comparandi, & c. Hæc hominis sunt propria, non ad trahendam moram, diludia.

In laudatione verò militum, non quærit quæ ad Carthaginem trecentis antè annis, ab eorum maioribus gesta sunt, cum propriarum laudum satis ampliam segetem nactus esset. Laudat in ducibus imperium, consilium, grauitatem, constantiam, magnitudinem animi, felicitatem. In Panfa, initium conflegendi; in Hirtio, succurrendi alacritatem; in Cæsare, castrorum strenuam defensionem; in legione Martia incredibilem virtutem: mox ad hostes conuertitur, Antonium exhibet, tanquam latronem ex graui naufragio lacerum, cum pau-

cis fugientem, solem ipsum eius infortunio lætantem, fortissimorum verò Imperatorum victoriæ gratulantem. Hæc planè rei propria & prudenti distributione composita præclarisq; motibus animata, vt in decursu videbimus.

Demosthenes tandem, post commemoratas Amazonas, Eurystheos, Hercules, ad mediam ferè orationis partem denuò exorditur, & de proprijs mortuorum virtutibus dicit; commédât eos, quippe à prima ætate honestè acta, cum cognatis & affinibus; à prudentia, quòd pericula Græciæ longè antè præuiderint; à fortitudine, quòd pro salute patriæ, neque fortunis neque vitæ pepercerint.

Ab adolescentiâ honestè acta.
Demosth.

Οἱ δ' ἐξ ἀρχῆς ἐν πᾶσι τοῖς παιδευμένοις ἦσαν ἀπραγεῖς, τὰ ἀρέποντα κατ' ἡλικίαν ἀσκούοντες ἐκείνων, ἐν πᾶσιν ἀείκοντες ὅς τις γρηγόρησι φίλοις, οἰκείοις. Hæc Cicero, tanquam humiliora, omittit.

A prudentiâ.

Καὶ γὰρ πρὸς ἐφύετο κοινὸς πᾶσι κίνδυνος τοῖς Ἑλλησιν, ἔτοι ἀπὸ τοῦ προείδοντο. Hæc præuisio periculorum, & belli suscipiendi consilium, potiùs attinet ad duces. Benè in Panfa Confule collocat M. Tullius Cicero.

[Princeps enim omnium Panfa prælij faciendi, & cum Antonio conflegendi, fuit. Dignus Imperator legione Martia, digna legio imperatore: cuius si acerrimum Impetura cohibere potuisset, vno prælio confecta res esset: sed cum libertatis auda legio, effrenatiùs in aciem hostium irrupisset, ipseque imprimis Panfa pugnaret, duobus periculosis vuleribus acceptis, sublatus è prælio, Reipublicæ vitam reseruaui.] Quam prudenter dicta omnia: prouidentia & animi magnitudo in Impera-

more, volitans ardore belli alacritas in militibus exprimitur: deinde, quam bellè illud insinuat, *Vitam Reipublicæ seruauit*: mox, *Ego verò hunc, non solum Imperatorem, sed etiam clarissimum Imperatorem iudico*: qui cum, aut morte, aut victoria, se satisfacturum reipublicæ spondisset, alterum fecit; alterius, Dii immortales omen auertant. Hæc grauiter & prudenter pronuntiata.

A fortitudine. Demosth.

Ἀλλὰ προσάγντες καὶ ἀφαιρόντες ἀπαντὰ παροδύμους, καὶ σώματα, καὶ χεῖματα, καὶ συμμάχους, εἰς πείραν ἡλθόν ἀγωνίζεσθαι, εἰς ὃν ἔδεν ἡ ψυχὴ ἐρείσασθαι. Bene quidem, quòd tradentes omnia patriæ, prompto & hilari animo; corpora, fortunas, socios, ad summum neque propriæ vitæ pepercerunt. Sed hæc etiam magis animata Cicero.

Sanguinem pro vita, libertate, fortunisque populi Rom. pro Vrbe templisque Deorum immortalium profuderunt, & cæt. similia. Sanguinem profundere ἡμεροπώτερον dictū, quàm corpora & fortunas tradere, aut vitæ non parcere.

Græcus Orator vnum habet insigne, vbi defunctorum virtutem animam Græciæ nominat. Demosthenes.

Δοκεῖ δὲ μοί τις εἰπεῖν ὅς ἢ τὸ ἦν ἀνδρῶν ἀρετὴ, τὸ Ἑλλάδος ἦν ψυχὴ, τὸ ἀληθὲς εἰπεῖν. αἶμα γὰρ τὰ τε τῶν πνεύματα ἀπὸ πολλῶν τ' οἰκείων σωμάτων, καὶ τὸ Ἑλλάδος ἀξίωμα ἀνήρη. Scio, quia si quispiam alius hoc dixisset, continuò frigidum, & Gorgianum Græculi dixissent: sed esto, valeat, quanquam audax dictu est, in istis totam vim & animam fuisse Græciæ. Qui igitur fuerunt maiores? qui posterì futuri sunt? si anima Græciæ in istis extincta est. Modestius Cicero.

[Quamobrem, maximum quidem solatium erit propinquorum, eodem monumento declarari, & virtutem

suorum, & pietatem, & Senatus fidem, & crudelissimi memoriam belli: in quo nisi tanta militum virtus extitisset, parricidio M. Antonii nomen populi Romani occidisset.] Non dicit eorum virtutem animam fuisse Reipublicæ; sed eorum virtute liberatum ab interitu populi Romani nomen: quod fati per se magnificum est.

Demosthenes postremò, per singulas Atheniensium tribus excurrens, ostendit, milites, domesticis laudibus, ab auctore quippe & fundatore suæ cuiusque tribus, fuisse incitatos ad decus; quòd, vt ostendat, veteres & aniles fabulas commemorat, quas & frigidè rebus suis accommodare plerumque cogitur: vt, cum dicit Pandionidas, hoc est, Pandionidis tribus milites, à Procne & Philomela fuisse stimulatòs ad gloriam, quòd noluerint inferiores mulieribus videri. Primùm, parua laus est, quòd conferantur cum muliereculis. Deinde quanta disparitas inter mulieres priuatas, rixas exercentes cum adultero, & stupratore, atque vteri sui fætum membratim discerprum, coctum, elixum, execrandæ mensæ apponentes, & inter generosos milites, cum legitimis hostibus confligentes, pro patriæ salute, & gloria? Verba eius sunt:

Παράκλησται Πανδονίδας, Πρόκνην καὶ Φιλομήλαν τὰς Πανδίου θυγατέρας, οἷς ἐπιμαρτήσαντο Τηρέα, διὰ τὸ εἰς αὐτὰς ὄρεσθαι. εἰσιπτόν οὐδ' ἐδύζον αὐτοῖς, εἰ μὴ συζυγῆσαν ἦσαν. τὸ δὲ θυμὸν ἔχοντες ἐκείναις, ἐφοῖς τὸ Ἑλλάδα ἰώρου ὑβριζομένην.

Nec grauiora, quæ de Oeneo, Hippothoonte; Aiace immiscet, fabulosa omnia, etiam pleraque probrosa.

Quantò prudentius Latinus Orator in istis non λεπτολογεῖ, per singulas legiones discurrens, sed vnam duntaxat Martiam, quæ se fortissimè gesserat, leuissimis verbis commendat?

Græci milites Pandionidis tribus, cum Procne, & Philomela parum aptè a Demosth. comparat.

Dexteritas Ciceronis in laudibus.

CICERO.

DEMOSTHENES.

Dignus Imperator legione Martia, digna legio Imperatore: (&) quæ mihi videtur diuinitus ab eo Deo traxisse nomen, à quo populum Romanum generatum accepimus. Hæc sobriè & prudenter insinuata.

Iam, quæ de ratione belli, & hostibus, & defenfa libertate dicenda erât, nullatenus, vel parcè, attingit.

DEMOSTHENES.

Ναμίζω τοίνυν ἐξ ἧς ἡ χάρις ἡμεῖς ἐκπαύσθαι τῶν πολέμων, ὡς τῆς ἐναντίων ἐργασίας, τὴν τῶν ἀρετῶν αἰτίαν ἡμεῖς. Parum hoc est dicere, quodd eorum virtute repressi hostes, in Atheniensium fines non insulerint. Qui tandem illi hostes? At Latinus Orator, vt gloriam mortuorum illustriorem faciat, rectè hostium immanitatem, & pericula reip. exaggerat.

CICERO.

d Bellum inexpiabile infert quatuor Consulibus, vnus omnium latronum teterrimus; gerit idem bellum cum senatu populòque Romano: omnibus quanquam ruit ipse cù suis, gladios, pestem, vastitatem, cruciatù, tormenta denuntiat: Dolabellæ ferum & immane facinus, quod nulla barbaries possit agnoscere, id suo consilio factum esse testatur. Deinde, & prodigium illud & portentum L. Antonius, insigne odium omnium hominù (vel etiam, si Dij oderint quos oportet, omnium Deorum.) Refugit animus P. C. eaque dicere reformidat, &c. de hostibus, & periculis. Quæ omnia faciunt ad clarissimam laudem eorum qui illos fuderunt, & victoriam suo cruore Reipublicæ pepererunt: à quibus non tantùm fines, sed vitam, libertatem, fortunas, urbem, templa, & cætera seruata ostendit.

Vterque perorat παθολικῶς.

Οἱ μὲν οὐδὲ ζῶντες οἰκεῖσι τῶν ἡμεῶν, παθος δειπύτων ἀνδρῶν ἐσημεῖοι, καὶ σωτηρίας μοσθῆνις πολλῆς, καὶ εὐλαμπάτου διεξέδυσθεοι, καὶ τὰ τῆς σωτηρίας πατριδος φησὶματ' ἔρημι, καὶ διακρύων ἐξένδοις πλῆθι.

Hæc tamen subtristia. cùm præferunt pacem, & otium, fortes viri sua morte peperissent. Itaque addit:

Οἱ δὲ δειψίμηνες τῶν οἰκείων λογισμῶν, ὡς τὸν μὲν αἰπὴ μικρῶν πόδων, καὶ τὸ ἀσπασίαν ἀγῆρων κατελείπουσι.

CICERO.

Carere dicit affines iis viris quos Ciceronis aff. laudare quàm lugere præstat; mox fictus longè erumpit in illam præclaram vocem: præstantes.

O for. unata mors, quæ natura debita, pro patria est potissimum reddita! (&c)

[In fuga fœda mors, & victoria gloriosa. Deinde, Actum igitur præclarè vobiscum, fortissimi, dum vixistis: Nunc verò etiàm, sanctissimi milites, quodd vestra virtus, nec obliuione, qui nunc sunt, nec reticentia posterorum insépulta esse poterit, cùm vobis immortale monumentum suis penè manibus Senatus populùsque Romanus extruxerit,] &c. quæ persequar fufius in tractatu de imitatione. Planè Tullius Demosthenè obruit: Neque tantùm habet motus miserationis, sed etiam lætos, grandes, heroïcos, qualis est ille:

O solem ipsum beatissimum, qui antequam se abderet, stratis cadaveribus paricidarù, cum paucis fugientem vidit Antonium! Omnino, qui vtriusque partibus λόγους consideratè voluerit inter se conferre, inueniet, Ciceronem multis partibus grauiorem; quàmquam laudationes in istis orationibus, ex parte tantùm attingit; alia enim tradenda susceperat. Quid igitur si in id omnem styli aciem conuertisset?

Iam verò, quæ de Chabria dicuntur, aduersus Leptinem, qui tot bella gesserat

Chabria florentiss.

mi ducis, apud Demosth. laus parum cumulat.

gesserat, tot trophæa erexerat, tot Reipublicæ decora pepererat; quomodo possint, cum minima Ciceroniani styli laudatione comparari? Sunt enim ista fatis simplicia, & narratiua.

DEMOSTHENES.

Ἦγε βίωσ' ἴσως, καὶ ἀνδρῶν παρ' ἡμῶν λόγου, ἐπὶ σουδαὶ Χαβρίας λυδ' ἀνδρῶν, ἢ μὲν καλὸν γέ σ' ἐν καὶ μὲν βραχέων ἐπιμνησθῆναι τῆς πατριδος ἀντιπῶ. ὅν μ' οὐδὲν τρέπον ὑμῶν ἔχον ὡς ἀσπίδας Πελοποννησίου παρετάξατε ἐν Θήβαις, καὶ ὡς Γοργόπαν ἀπέκτενε ἐν Αἰγίνῃ, καὶ ὡς ἐν Κύνωρα, ὑπὸ πύλαις ἔστησεν, καὶ μὲν ταῦτα ἐν Αἰγίνῃ, καὶ ὅτι πᾶσαι ἐσθλὰν ὀλίγου δέον χάριτας ἐδωκεῖ τὸ τῆς πολέως ὄνομα ἐπ' αὐτὸν κατ' ἤχυνεν, &c. quæ historico penè stylo pertexuntur, sine aculeis orationis. Quodd si istis Pompeius Ciceronis opponatur.

Orat. aduenfus Leptim. p. 111.

CICERO.

Pro lege Manli.

Quis igitur hoc nomine scientior vnquam, aut fuit, aut esse debuit? qui è ludo, atque pueritiæ disciplina, bello maximo, atque acerrimis hostibus, ad patris exercitum, atque in militia disciplina profectus est, qui extrema pueritia miles fuit summi Imperatoris, ineunte adolescentia, maximi ipse exercitus Imperator? qui sæpius cum hoste conflixit, quàm quispiam cù inimico concertavit? plura bella gessit, quàm cæteri legerunt? plures prouincias confecit, quàm alii concupierunt: cuius adolescentia ad scientiam rei militaris, non alienis præceptis, sed suis imperiis: non ostensionibus belli, sed victoriis: non stipendiis, sed triùphis est traducta? Quodd denique genus belli esse potest, in quo illum nō exercuit fortuna reipubl. Ciuile, Africanū, Transalpinum, Hispaniense, &c.

At dices, Chabrias non erat Pompeius; fateor: habuit tamen in Chabria fatis nobile argumentum; quodd parum cumulatè tractauit: Nam, si quæ ad Thebas, quæ in Ægina, con-

tra Gorgopan, quæ in Cypro, quæ in Ægypto, vel minimo splendore orationis percensuisset, eximium habuissent decus. Nunc autem virum tot trophæis clarum laudans, σουδαὶ ὅτι inquit, Χαβρίας λυδ' ἀνδρῶν.

Quantò ampliùs, vel vnus Cæsaris adhuc pueri factum persequitur Cicerò?

[Laudo, laudo vos (Quirites) cùm gratissimis animis prosequimini nomen clarissimi adolescentis, vel pueri potius: sunt enim facta eius immortalitatis, nomen ætatis, multa memini, multa audiui, multa legi, nihil ex omni sæculorum memoria tale cognoui, &c.

Qualis vterque in suis laudibus.

In suis porrò laudibus persæpè nimius est Cicero; quanquam, & speciosum habet argumentum, & aliqua temperat verecundia.

At Demosthenes, fatis inuerecundè se laudat, cùm dicit, multos quiddem superioribus temporibus extitisse oratores celeberrimos, puta Calistratos, Aristophontes, Thrasylbulos; neminem autem ex omni sæculorum fama compertum, qui se totum Reipublicæ traderet; præter se vnus; quodd ita persuasum haberet, se & omnibus meliùs edicta scribere, negotia administrare, legationes obire.

Verba eius sunt:

Καὶ πῶς πολλοὶ παρ' ἡμῶν ἀνδρες Ἀθλωαίων γέγονον ἤθηρες ἐνδοξοὶ καὶ μεγάλοι παρ' ἡμῶν. Κίμης ῥατο ἐκείνος, Ἀριστοφάνης Κερακίδης, Θερασύβουλος, ἕτεροι μύριοι. ἀλλ' ὅμως ὑμεῖς τῶν πῶποτε διασπαυτῶν ἑσθλῶν ἐαυτῶν ἐξείδεν τῆ πόλι, &c.

Tandem addit: Ἐπιπέμω μὲν δὲ ἑσθλῶν ἐμαυτῶ, πρῶτον μὲν ἀναδητῶν, ὅμως δὲ ἐπιπέμω, μήτε γὰρ ὄντα γὰρ ἀναδ' ἡμῶν βέλτερον ἔδεν, μήτε παρ' ἄλλοι π' ὄντα, μήτε προσέοντα προσέωσι προδύμωτερον, μήτε δὲ δικώτερον. διὰ ταῦτα ἐν ἀσπασίον ἐμαυτῶν ἔπαθον. Hoc est planè arrogans dictum.

In orat. de Corona. p. 381.

Quid, si Catilinam fregisset, aut Parthos ex Amano expulisset, &c.

triumphos Romanos fuisset meritus; quæ omnia Ciceroni contigerunt?

In vituperando mordax est atque amarulentus Demosthenes, & quavis vespa acerbior. Extat omnium nobilissima eius oratio pro Corona; in qua tamen multa, plena tædij legentibus occurrunt. Illud vnum, quod est omnium consensu illustrissimum, non præteribo. Confert suam fortunam cum Æschinis conditione, per antithesin; & postquam de sua pueritia, institutione, diuitiis, rebus gestis, dixit quæ poterat, inuehitur in Æschinem, eique obiicit quoddam in magna egestate fuerit educatus, vnâ cum patre, ad ludum literarium festinans, atramentum terens, & subsellia spongiis detergens, & pædagogium verrens, famuli vicem obiens, non ingenui.

DEMOSTHENES.

Παῖς ἔτι οὐδ' ἔτι πολλῆς ἐνδείας ἰσάσθαι ἔμα τῷ πατρὶ, πρὸς τῷ διδασκαλίῳ προσεδρεύων, τὸ μέλαν τρίβων, καὶ τὰ βιβλία ἀποκρίζων, καὶ τὸ παιδαγωγεῖον κορῶν, οἷμα τε τὰ ξύν, καὶ ὑδάτερ' ἑσπέρως ἔχων.

Hæc mordacia quidem, sed maledicta de triuio. Non est enim, inquit Seneca, in paupertate vitium, multo minus in ea humili opera quam filius patri nauabat.

Prudentius & grauius Cicero, cum Antonio obiicere potuisset, non quidem istas Æschinis sordes, sed familiaria paupertatem; hanc contumeliam non dicit, sed vitia obiicit, & ita filium perstringit, vt patris innocentia partat.

CICERO.

Vifne igitur te inspiciamus à puero? sic opinor, à principio ordiamur. Tenesne memoria prætextatum te decoxisse; patris, inquis, ista culpa est; cedo: etenim est pietatis plena defensio. Illud tamen audacia tuæ, quod sedisti in quatuordecim ordinibus, cum

Prudentia Cicer. in vituperando.

esset lege Roscia decoctoribus certus locus constitutus; quamuis; qui, fortunæ vitio, non suo, decoxisset.

Hæc generosa & neruosa: excusat paupertatem, accusat hominem.

quid verò vbi priuatas familiaris sordes in Pisone infectatur, quanta illud ipsum generositate, quanta gratia facit?

Nihil apud hunc lautum, nihil elegans, nihil exquisitum (laudabo inimicum) ne magnopere quidè quidquam præter libidines sumptuosum: toreuma nullum, maximi calices, & hinc contemnere suos videatur, Placentini: exstructa mensa, non conchyliis, & suis.

piscibus, sed multa carne subrancida, ferui fordidati ministrant, nonnulli etiam fenes, idè coquus, idem artienfis, pistor domi nullus, nulla cella, panis & vinum à propola, aquæ de cupa; Græci stipati, quini in lectulis, sæpe plures, ipse solus; bibitur vsque eodum de folio ministratur; vbi galli cantum audiunt, auum suum reuixisse putat, mensam tolli iubet.

DEMOSTHENES.

Demosthenes post hæc obiicit Æschini vile seruitium inter Mystas Cereis. quod matri inuitanti libros lectitaret, hinculorum pellibus & aquaustrali expians inuitatos; dein extergens luto, & fuffuribus, mox confurgens ab initiatione, canere iuberet, Εὐρυκράδων, εὐρυκράδων, præiens ipse, vultanti voce: Thiasos quoque per urbem duceret, fœniculo & alba populo redimitos, serpentes atollens, & clamitans Euoë Saboë, & interrim saltitans, hyes Attes, Attes hyes; ipse auspex, antecambulo, & laternarius, ex quo mercedis loco ab aniculis capiebat placentas & scribitas.

Τῇ μηδὲ τελευτῇ τὰς βίβλους ἀνεγίνωσκες, καὶ τ' ἄλλα σωσεκόρου, καὶ μὴ νύκτα νεβρίζων, καὶ κρατῆρίζων, καὶ κατὰ τὸν πόδ' ἑσπέρως ἔχων.

Festinitas & gratia Ciceronis in vituperationibus; quæ virtus Demosthenis detinetur. Harpocratio. Longè aliter Cicero Lupercalia obiicit Antonio, quam Demosthenes Æschini Cereis mysteria.

circa Panis Ceremonias, & Lupercorum caprinas pelles, huiusmodi minutias discutens; sed vehementissimam orationem vibrat, quæ vel à statua penè ruborem exprimeret. Scio facta esse dissimilia, necnon orationis generata: sed Demosthenes etiam in oratione defalsa legatione, vbi & graui & incenso sermone opus erat, in feruida: quippe exclamatione, hæc eadem detriuo maledicta intorquet.

DEMOSTHENES.

Καὶ τοιαῦτα σωμαδὸς αὐτῷ περὶ τῆς βελιωδῆς ἀπορίας, πολὺ μᾶλλον εἰς ὑμᾶς, καὶ τὴν βελιωδῆν αὐτῷ βίον, αὐτίκα δὴ κατὰ ἐρεῖ, λαμπαρὰ τῆς γενῆς, ἐφ' οἷς ἔργων ἀποπνίγεται. Magna exclamatio, & quæ faces promittit: mox degenerat in leuia conuicia: ἢ ἴσασιν ἔτι τὸ μὴ εἶναι τὰς βίβλους ἀναγινώσκοντάς τε τῇ μητρί τελευτῇ, καὶ πατρὶ ὄντα, ἐν διασσει καὶ μεθύσει ἀνθρώπων κυλινδρῶν, καὶ ταῦτα τῶν ἀρχαίων ἀπορρηματευόμενα, καὶ δοκίμῃ τειῶν δραχμῶν, πονηρὸν ὄντα τὰ τελευταῖα ἢ ἰναλχος ἐν χορηγίῳ ἀποβίβει ὅτι τὰ τεταρωμένον ἀγαπῶντες ἀποβερύμενον: ποῖον οὐκ ἐρεῖς βίον, ἐν ἡ βελιωδῆς;

Et tamen talium sibi conscius facinorum impurus iste vos audebit intueri? & actam à se vitam clara statim voce prædicabit? quæ res mihi spiritum intercludit. Num hi sciunt te à primordio ætatis lectitasse libros matri inuitanti: & puerum etiam, tum in cœtibus Liberi patris, & inter ebriosos homines esse volutatū; Pōss autem scriptioni apud magistratus dedisse operam, & propter binas aut ternas drachmas fuisse sceleratum? Postremò non ita olim alienis sumptibus, ad tertias partes actitandas, cum tecum bene agi putares, victitasse? quam igitur vitam referes, quam non vixisti?

Hæc sunt quæ apud Demosthenem in inuectiuis plus habent vehementia: sed quàm amarulenta hæc Ciceronis vehementia?

Parias seruentum proprium. Acto, siue Attes honoratur à Phrygiis, ut minister magna Matris. Harpocratio. Longè aliter Cicero Lupercalia obiicit Antonio, quam Demosthenes Æschini Cereis mysteria. Ciceronis aculeata oratio.

ἀπορίας, καὶ ἀπομνήστων τῶν πηλῶν, καὶ τοῖς πτωχοῖς, καὶ ἀσέβει ἀπὸ τῆς κατὰ τὸν ἑσπέρως, καὶ κελύων λέγειν, εὐρυκράδων, εὐρυκράδων, ὅτι τῷ μηδὲνα πώποτε πηλικῶτον ὀλομύξει στυμυρόμθος: ἐν τῇ ἡμέρῃ τῶν κατὰ τὸν διδασκαλίῳ διὰ τὸ ὄδον τῶν ἰσραηλιτῶν τῶ μαρτύριον, καὶ τῇ λαοῦ, τῶν ὄρεων τῶν παρὰ τὸν ἑσπέρως, καὶ τῶν ἑσπέρως ἀπορρημάτων, καὶ βουῶν, Εὐνοῖ Σαβοῖ, καὶ ἐπορρημάτων, τῶν Ἀπῆν, Ἀπῆν τῶν, ἔξαρτος, καὶ ἀπορρημάτων, καὶ κηφόρων, καὶ λυχνόρων, καὶ τῶν ταῦτα ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν ἀπορρημάτων, καὶ μὴδὲν λαμβάνων τῶν τῶν ἐν τῶν τῶν, καὶ εὐρυκράδων, καὶ νεύλαται.

Hæc quidem omnino per se, & ridicula, & mordacia: magnificentius tamen aliquante Cicero Lupercalia obiicit Antonio, quàm ille Cereis mysteria Æschini, neque enim simplici narratione rei contentus est, sed præterea faces dicendi adhibet:

CICERO.

Ad Lupercalia veniamus, non dissimulat, Patres conscripti, apparet esse commotum: Sudat, paller, quidlibet modò ne nauseet, faciat, quod in porticu Numicia fecit.

Quid hæc oratione vehementius? pergit: quæ potest esse tantæ turpitudinis defensio? cupio audire: vt videam vbi Rhetoris tanta merces, vbi campus Leontinus appareat.

Sedebat in rostris Collega tuus amictus toga purpurea, in sella aurea coronatus; ascendis, accedis ad sellam: ita eras Lupercus, vt te esse Consulem meminisse non deberes? (&c. mox) At etiam misericordiã captabas: supplex te ad pedes abiiciebas: quid petens? vt seruires? Tibi vni peteres: qui ita à puero vixeras, vt omnia paterere, facile seruires: à nobis populoque Romano mandatum: id certè non habebas. O præclaram illam eloquentiam tuam, cum es nudus concionatus! quid hoc turpius, quid fœdus? quid suppliciiis omnibus dignius? Num expectas dum te stimulis fodiam? hæc te, si villam partem habes sensus, lacerat, hæc cruentat oratio, (& cæt.)

Sunt planè ista fulmina, non iocatur

2. Philip. Vebementia Ciceronis, in insectando, cu indignatione comin-
tha.
Sumpſisti virilem togam, quam statim muliebre[m] stolam reddidisti. Primò vulgare scortum, certa flagitij merces, nec ea parua, sed citò Curio interuenit, qui te à meretricio quæstu abduxit: & tanquam stolam dedisset, in matrimonio stabili & certo collocauit. Nemo vnquam puer emptus libidinis causa, tam fuit in domini potestate, quàm tu in Curionis, &c. quæ Demosthenis vebementiæ nullo modo cedunt: sed (& vt personas decet) grauiora sunt.

Fastidiosissima Demosth. oratio in Philippum.

Quæ verò contra Philippum vebementiora dicuntur, ea sunt:

DEMOSTHENES.

Oυ μόνον ἀχ Εἰλωθ ἦντος, ἀδὲ ὁμοιοχοντος: ἀδὲν τοῖς Ἑλλησιν, ἀλλ' ἀδὲ βαρβαροι ἐν τευθεν ὁδεν κελὸν ἐπιπύ, ἀλλ' ὁλέσθην Μακεδόνων, ὁδεν ἰδ' ἀδρῆσποδὸν ἀουδαίων ἰδὲν λὸ ὁρότερον ὁρίαδς, κ' π' ἰχάτης ὕβρεως ἀπολείπει

Qui tantum abest, vt Græcus sit, Græcive vilo modò coniunctus, vt nec inter barbaros sit honesto loco natus, sed perditus Macedo, vnde frugi mancipium olim nullum emi potuit. At qua extrema contumelia abstinet?

Agit contra eos qui Philippum, quasi regem Atheniensibus coniunctum & beneuolum studebant defendere. Bene opinor comparabuntur quæ habet tullius de Luc. Antonio, qui se patronum populi Romani appellabat: Hæc enim æquè grauias & mordacia.

CICERO.

Vlenus Es hoc generoso factu Cicero, sed pugnat aliter, & gratia quædam habet horrorem.

Atqui illum quinque & triginta Tribus patronum adoptarunt, rursus reclamatis? Aspiciat à sinistra illam equestrem statuam inauratam; in qua quid inscriptum est? Quinque & triginta Tribus, Patrono P. R. Igitur est patronus L. Antonius? malam

quidem illi pestem: clamori enim vestro, non modò hic latro, quem clientem habere nemo velit, &c. O impudentiam incredibilem, tantumne sibi sumpſit, quia Myrasis mirmillo Thracem iugulauit familiarè suum? Quonam modo istum ferre possemus, si in hoc foro, vobis spectantibus, depugnasset?

Philip. 14. Herodica iracundia emissiones in Cicerone.

(Et propudiu illud) & portentum, L. Antonius, insigne odium omnium hominum, veleriam, si dij oderunt quos oportet, omnium Deorum.

Et de Antonio & Dolabella: Nam duo hæc capita nata sunt post homines natos, spurcissima & teterima, Dolabella & Antonius. Deinde: Ecce tibi geminum in scelere par, inusitatum, inauditum, ferum, barbarum.

Discrimen Demosth. Et Cicer. in inuicem.

Mitto infinita similia, quæ ex Philippicis, & Orat. in Pisonem, in Clodium, in Vatinius, in Verrem afferri possunt; quæ si comparentur, inuenies duos summos Oratores in eo contineri; quòd Cicero æquè fellis, & cõcisa acrimonia, vbi modò vult, habeat ac Demosthenes, inò superet; vt in istis, quibus nihil excitatiùs aculeatum.

Vxor generi, nonerca filij, filia pellex. Sed in eo Demosthenem antecellit, quòd vbi placet illi aliquem comicè insectari, summa ingenij festiuitate, gratia hilaritate faciat: vt ex iis quæ in Pisonem allata, facile est colligere. Vbi verò in grauioribus factis, post res narratas, ad illas exclamationum facès venit, iam non comparat Demosthenes, tunc planè Tullius videtur incendium omnia deuorans: æquè promptum esse, vibratis fulminibus obistere, ac tanto eloquentiæ ponderi summa vi ruenti sese obuicere.

N. N.

a Hanc ideo orationem cum aliquot aliis, Demosthenis esse negat Diorsyſtus Halicarnass. sed cum nullis certis argu-

mentis probet, non vsquequaque illi credendum rectè animaduertit Photius in biblioth. p. 1467. Nam & alij, eodem ac ille iure, orationes contra Eschinem & Midiam reiciunt, styli scilicet diuersitate commoti; quibus tamen nulla habetur fides. Certè Demosthenis esse, non obscure innuit idem Photius p. 1476. edit. Pauli Stephani.

b Hoc sanè exordium valde Demosthenicum est; cetera, si qua videbuntur imbecilliora, fortuna accommodata censet Photius: nam in eodem prælio ad Cheroneam, vbi illi qui laudantur, occubuerunt, Demosthenes abiecto clypeo fugiens, cum chlamydem rubus retinisset, clamauit, ζῶτε.

c Hunc laudandi morem, suis temporibus contemptum indicat Lucianus in Encomio Demosthenis: μὴ μείζον ὁμοκείνο ἐπιγεγεμενα τῶ δουλάκω p. 891.

d Bellum, & hostium immanitas præclare à Cicerone exaggeratur, quòd mors virorum fortium appareat gloriosior. Hoc Demosthenes, quod erat maxime necessarium, prætermisit.

COMPARANTVR IN genere deliberatio.

CAPVT LXIV.

Age nunc, expendamus vter plus in suasionibus & dissuasionibus habet vebementiæ, & ponderis: pares inter se causas conferemus. Suadet Demosthenes bellum in Philippum Regem, oppressorem Græcæ libertatis: M. Tullius in Antonium Consulè, Romanæ reipublicæ vexatorem: quibus vterque rationibus, videamus. Obtundunt in genere turpitudinem, periculum, & rationem ἀδωάτην: Locos turpitudinis capiunt ex circumstantiis personarum. Turpissimum scilicet & indignissimum, Athenienses, Philippo: populum Romanum, Antonio cedere. Vterque indignitatem persona-

DEMOSTHENES.

Maximè his verbis quæ superius sunt allata, ex Philipp. 3.

*Ολεθρος Μακεδόνων, ὁδεν ἰδ' ἀδρῆσποδὸν ἀουδαίων ἰδὲν λὸ ὁρότερον ὁρίαδς. Καὶ τί τ' ἰχάτης ὕβρεως ἀπολείπει.

Non Græcus, inquit, est, sed barbarus, sed perditus Macedo, ea ex gente ortus, è qua ne frugi quidem mancipium emi potest. Nunc tamen ad summum venit contumeliæ.

Deinde narrat vrbes quas cepit; honores quos Atheniensibus præripuit, &c. id genus. Cicero in hac re nihilo inferior, quoties de indignitate Antoniorum, qui rempublicam dilapidant, loquitur, vibrat fulmina.

CICERO.

Est igitur populo Romano, victori omnium gentium, omne certamen cum percussore, cum latrone, cum Spartaco (& de eius crudelitate, iure pertimescenda:) Nullus ei ludus videtur esse iucundior quàm cruor, quàm cædes, quàm ante oculos trucidatio ciuium. Non est vobis res, Quirites, cum scelerato homine atque nefario, sed cum immani tetrâque bellua: quæ, quoniam in focuam incidit, obruatur: si enim hinc emiseris, nullius supplicij crudelitas erit reculanda.

Philipp. 4.

Et de Lucio Antonio.

Ille autem ex mirmillone dux, ex gladiatore Imperator; quas fecit strages, vbicumque posuit vestigium? Cædit greges armentorum reliquæ pecoris, quodcumque nactus est; epulantur milites, ipse autem se, vt fratrem imitatur, obruit vino: vastantur agri, diripiuntur villæ, matres familiâs, virgines, pueri ingenui abripiuntur, militibus traduntur:

Philipp. 5.

Et de Marco.

Brundusij fortissimos viros, ciues optimos, iugulari iussit: quorum ante pedes eius morientium sanguine os vxoris respersum esse constat; &c. similia infinita, maximè verò Philippica 7. vbi singularia quæque Antonij contra remp. facta discutit, quæ Demosthenes in totis Olynthiacis & Philippicis non adæquat.

Vterque postea, vt vlticendos non autem formidandos hostes ostendat, vehementer eorum potentiam extenuat. Et Demosthenes quidem initio Olynthiacæ secundæ, vbi Philippum, hominem & tenuem & contemptum, sola Atheniensium locordia creuisse ostendit: hunc illi fortunæ afflatum non fore diuturnum ait.

DEMOSTHENES.

Εγώ γ' ἔειπα, ὁ ἄνθρωπος Ἀθηναῖος. οὐδένα ἀπὸ τῶν ἡμετέρων καὶ αὐτὸς φοβερὸν ἔειπε τὸν Φίλιππον, καὶ Δαμασκόν, εἰ τὰ δίκαια πράσσοντα ἰσχυρῶν αὐτὸν ἠυξήσαντες οὐδ' ἔδεισαν καὶ σκοπῶν, ἐνδύσασθαι τὴν ἡμετέραν ἐπιθυμίαν τοῦ καταρξῆσαι, &c. Ex Philipp. 1. numero 12. Μὴ γὰρ ὡς θεῶν νομίζετε ἐκείνη τὰ παρόντα πειθῆναι πράγματα ἀδύνατα ἀλλὰ καὶ μισοῖ τις ἐκείνον καὶ δέδιεν, ὁ ἄνθρωπος Ἀθηναῖος, καὶ φθονεῖ, καὶ τὸ πάντων δυνάτων εἰκείως ἔχειν ἀντιπῶν.

Nolite enim putare, illi, tanquam Deo, fixas esse res præsentis & immortales; sed & odit eum aliquis, & timet, viri Athenienses, & inuidet etiam, ex iis qui nunc illi summa familiaritate implicati esse videntur.

Hæc quidem grauia, sed nimis remissa: quanto efficacius Cicero!

CICERO.

Ac maioribus quidem vestris, Quirites, eum eo hoste reserat, qui ha-

beret rempubl. curiam; ærarium, consensum & concordiam ciuium, rationem aliquam, si res ita tulisset, pacis & fœderis. Hic vester hostis rempublicam vestram oppugnat, ipse habet nullam: Senatû, hoc est, orbis terræ consilium, delere gestit, ipse consiliû publicum nullum habet: Ærarium vestrû exhaustit, suum non habet. Pacis verò, quæ potest cum eo esse ratio, in quo incredibilis crudelitas, fides nulla?

Deinde; Nam quod se similem Catilinæ esse gloriari solet, scelere par est illi, belli industria inferior. Hæc de persona hostium; in quibus semper apparebit Tullius grauior. in ἀνθρώπων, & magis aculeatus.

Vterque cum videret animos ad bellum antea paratos, paulatim hebescere atque infringi paribus ferme rationibus sollicitat, & pristinorum consiliorum memoria incendit, à quibus recedere sine dedecore respubl. non potest. Trahat hunc locum Demosthenes Olynthiacæ 3. num. 6. 7. 8. 9. vbi refricat memoriam eorum omnium quæ iam in Philippum decreta erant, quæ sine dedecore inconstantia à grauissimo consilio negligi non possunt.

DEMOSTHENES.

Μεμνήσθε, ὁ ἄνθρωπος Ἀθηναῖος, ὅτι ὁ καταρξῆσαι Φίλιππον ὑμῖν ἐκ Θεῶν, τρίτον ἢ τέταρτον ἔτος τῆν Ἡσπείον πείρους πολιορκῶν τότε τοίνυν μὴ γὰρ καὶ Μακεδονίων. πολλὰν δὲ λόγῳ καὶ δουρῶν ἀντιμαχῶν παρ' ὑμῖν, ἠνδρῶν τε περὶ ἀκόνα τριήρης κατέσχευεν, &c. quæ commemorat, belli apparatus, in Philippum enumerans.

Deinde concludit, num. 12. Τὸ οὐκ ἰσχυροῦσθαι, ὁ ἄνθρωπος Ἀθηναῖος, πάλιν βουδεν ἰσχυροῦσθαι καὶ ἀποδύμωσ, ἔγωγε μὲν ἔχω οὐδὲ χάρις γὰρ ἀριστάς αὐτῆς ἀγαθῆς, εἰ καὶ δουρῶν τε καὶ ἀντιμαχῶν, εἰ δὲ τὸ φόβον, ὁ ἄνθρωπος Ἀθηναῖος, μικρῶν.

Quid restat igitur, viri Athenienses, nisi vt succurramus robustè & alacriter? Ego certè non video: nam præterquam vobis, si à rebus gerendis semel destiteritis, dedecus imponet infamiae, metus etiam, viri Athenienses, non mediocres animaduerto.

Qui Ciceronem legerit, Philippica septima, statim post initium, vbi plenè bellum suadet, inueniet rationibus æquè densum & pugnantem, sed plus habere caloræ & aculeorum.

CICERO.

Ciceronis oratio vehemens & densa.

Cur igitur pacem nolo? quia turpis est, quia periculosa, quia esse non potest. Hæc Λακωνικῶς: mox singula persequitur.

Quid est, inconstantia, mobilitate, leuitate, cum singulis hominibus, tum verò vniuerso senatui turpius? quid porrò inconstantius, quàm, quem modò hostem, non verbo, sed re multis decretis iudicatis, cum hoc pace vel subito coniungi?

Deinde punctim decreta Senatus, de Cæsare, de Bruto, de Hirtio subiungit; in quibus tot vibrantur validæ rationes: & addit:

quid cum delectus haberi tota Italia iussistis, cum vacationes omnes sustulistis? tum ille hostis non est iudicatus? Armatorum officinas in vrbe videtis: milites cum gladiis sequuntur Consulem? omnes sine vlla recusatione, summo etiam studio nomina dāt: parent auctoritati vestræ: non est iudicatus hostis Antonius? At legatos misimus? heu me miserum! quid, (& cæt.)

Deinde grauissimè confutat, mox concludit longè vehementius quàm Demosthenes.

Retinenda igitur nobis constantia, grauitas, perseuerantia, repetenda est veteris illa seueritas: siquidem auctori-

tas Senatus, decus, honestatè, laudem dignitatèmq; desiderat; quibus rebus caruit hic Ordo nimium diu. Sed erat tunc excusatio oppressis, misera illa quidem, sed tamen iusta, nunc nulla est. (Et illud,) quod si non possumus facere, dicam, quod dignum est Senatore, & Romano, moriamur.

Duo sunt ex vehementissimis ad incitandum locis, Olynthiaca tertia, & Philippica prima, vbi Demosthenes canit quodammodo classicum.

Olynth. 3. num. 22. Qualis uterque in abhortationibus. Demosth. ad bellum vobis mens.

DEMOSTHENES.

Τίνα γὰρ χεῖρον ἢ τίνα κερδόν, ὁ ἄνθρωπος Ἀθηναῖος, τὸ παρόντος βυθῶ ζητεῖτε, ἢ ποτέ αὐτὸν ἀπέχεσθε, εἰ μὴ νῦν: ἔχ' ἀπαντὰ τὰ ἡμεῶν τὰ χάρις ἀποεὶλησθαι ἀνδραποδῆσαι ἢ καὶ ταύτης κέρδιον χάρις χυθῆσαι, παύτων αἰχμῶν παύσασθαι. ἔχ' ἔσ, εἰ πολεμήσασθαι, ἰσχυρῶσ ἀπὸν ἰσχυροῦσθαι, ἔτσι νῦν πολεμοῦσθαι: ἔχ' ἔχθρὸς, ἐκ ἔχθρῶν τὰ ἡμέτερα, ἢ βλάβῶσ, ἔχ' ὅ, τι αὐτὸ εἰ ποῖ τις ἀλλὰ πρὸς Θεῶν ἀπαντὰ ταῦτα ἰδὸντες, καὶ μὴ οὐκ ἔχ' οὐκ ἔχ' ἀπαντὰ ταῦτα ἰδὸντες, τότε τοῦ αὐτῶν οἱ τίνες εἰσι τῶν, ζητήσασθαι.

quod enim tempus, quàmve occasionem, Athenienses, meliorem hac quaeritis? aut, quando ea quæ fieri debent, agetis? Nonne omnia vobis hominibus præripuit? quid et si hac terra potietur? rem flagitiosissimam patiemur. Nonne quibus, si bellum gererent, strenuè nos opitulatos pollicebamur, hi nunc bello petuntur? nonne hostis est? non vestra tener? non barbarus? non; quod quisque mali dixerit? Sed, per Deum immortalem, si hæc omnia reliquerimus, & ei tantum non ad ea obtinenda operam nauauerimus; tum auctores harum rerum, qui sint? qua remus?

Philippica verò prima, num. 59. Οὐκ ἐλευθέρως δὲ καὶ ἔξωθεν αὐτοὶ μέρεϊ γὰρ τινεσθεῖστων οὐκ ἔστιν νῦν, εἰ καὶ μὴ ἀπὸ τῶν: οὐκ ἐπὶ τῶν ἐκείνη κατέσχευεν.

ποι δὲ προσομιμήσει: ἢ ῥεπὶ πρ. ἀρήσει τὰ
ἐπιπέδω, ὡς ἀνδρες Ἀθηναῖοι, ἢ ἐκείνη παρα-
στάτων, αὐτὸς ὁ πόλεμος, αὐτὸς ἐπιχειροῦν
αὐτὸς τοὶ κατὰ μῆκος οἰκοί, λοιδορουμένων
ἐκόντες, ἢ ἀλλοιωμένων ἀλλήλοις, ἢ ἁ-
λόγων, εἴτε ποτ' εἴην ἡμῖν ἢ μὴ γένηται ἢ
δέσποτων. ὅσοι γὰρ αὐτὸν οἰμαί μῆκος πρὸ πάλλεως
Θεωαποσάλη, καὶ μὴ πᾶσα παρὰ, καὶ τὸ ἢ
Θεῶν ἡμέρας, ἢ τὸ ἢ τῶν σωματωνίξῃ,
&c.

Demosth.
classicum
canis.

Non egrediemur, non exhibimus ipsi, parte saltem aliqua domesticorum militum, nunc? si quidem id prius factum non est? non ditionem eius classe inuademus! At quod appellemus? roget aliquis; inueniet ac deprehedet labefactatas res illius, Athenienses, ipsum bellum modò aggrediamur. Verùm, si domi sedebimus, conuitiantes auditari, & criminantes inter se oratores, non fiet vlla ratione potest vt quicquam ritè conficiamus. Nam, vt mea quidem fert opinio, quacunque pars aliqua ciuitatis ablegabitur, etsi tota minimè adfuerit, Deorum tamen fauor & fortuna nobiscum pugnat: (&c.) Tum quod de libertate obiter tangis, Philippica 3.

CICERO.

Cicer. ad
hortatio ni-
bilo grauior
Philipp. 7.
Philipp. 10.

(Cum his comparari possunt, quæ habet Cicero, Philipp. 7.) Si pace frui volumus, bellum gerendum est; si bellum omitemus, pace nunquam fruemur. Ec quodnam principium pietatis? libertatis capessendæ. An cum illum necessarium, & fatalem penè casum non tulerimus, hunc feremus voluntarium? Tota Italia desiderio libertatis exarsit: seruire diutius non potest ciuitas: seruire populo Romano hunc vestitum atque arma dedimus, quàm ab eo flagitati sumus. Magna quidem nos spe, & prope explorata, libertatis causam suscepimus. Et non in spiritu vita? sed ea nulla est omnino seruianti. Omnes

enim rationes seruitutem ferre possunt; nostra ciuitas non potest: si immortalitas consequeretur presentis periculi fugam, tamen eo magis ea fugienda esse videretur; quòd diuturnior esset seruitus. Cum verò dies & noctes, omnia nos denique fata circumstant, non est viri, minimèque Romani, dubitare, eam spiritum, quem natura quis debeat, patriæ reddere. Concurritur vndique ad commune incendium, (&c.)

Cicero vocat
ad incendium
restinguendum:
Diceret omnia iam accendere.

[Et quod Demosthenes de fauore Deorum subiunxit, hic plenius: Sine prodigiis atque portentis, Dij immortales nobis futura prædicunt: ita sunt apertè denuntiata, vt & illi pœna, & libertas nobis appropinquet. Incumbite, quiritæ, in eam causam, vt facitis: nunquam inter Senatum, & vos, maior in vlla causa fuit: nunquam tam vehementer cum Senatu confociati fuistis: nec mirum; agitur enim, non qua conditione victuri; sed victurine simus, an cum supplicio ignominiaque morituri. Et, Non est vobis res, quiritæ, cum scelerato homine atque nefario, sed eum immani tetrâque bellua, quæ, quoniam in foueam incidit, obruitur.

Et quantum est vehementia, nisi ista est? quæ faces? quod incendium? Demosthenis quidem fulgura, (quando Cassio Longino ita libuit comparare) volant, & euanescent: at Latini Oratoris ignes ardent, & crescunt in immensum. Vterque deinde in exponendis præsidii, ad bellum gerendum necessariis, iuxta rerum & temporum statum valdè prudens est: quamquam Cicero plus habet magnificentia & alacritatis: vt [Concurritur vndique ad commune incendium restinguendum.] Veterani quidem primi, Cæsaris auctoritatem sequuti; conatum Antonii repulerunt: post eiusdem furorem

furorem Martia legio fregit: quarta afflxit: & cætera.

Qualis vterque in obiurgationibus.
Demosth nimis austerus
& dicax in suos.
Demosth.
Phi. ip. 1. n. 15.

In obiurgationibus verò & reprehensionibus, longè dissimiles sunt. Demosthenes enim, vt austerioris ingenii, cuius gratia vulgò Argas (feri serpentis nomen est) dicebatur, vbi que fermè adhibet cauterium, promiscuè omnes amarulenta quadam dicacitate & sarcasmis fugillans; vt Philippica 1.

DEMOSTHENES.

Ἡ βλάθε εἰπέ μοι, ὀφειόντες, αὐτῶν σω-
θέντων, καὶ τὸ ἀγροδὸν λεγεται πικρὸν, γὰρ
νοίτο γὰρ καμύτερον ἢ Μακεδῶν ἐνὶ ἡρῆ Ἀθη-
ναίοις κατὰ πολεμῆς, ἢ τὴν Ἑλλήνων διοικῶν,
τὴν ἡμεῶν φίλιππος, οὐ μὰ Δί, ὅτι ἀδενεί.
τί ὁ ὑμῖν διαφέρει, ἢ γὰρ ὅτος π παθῆ, τα-
χίως ὑμῖς ἕτερον φίλιππον ποιήσετε.

Nam vultis, circumeuntes, alius alium in foro percontari: age, dic mihi, nunquid affertur noui: ecquid magis nouum quàm vir Macedo subigès Athenienses, & Græciæ imperans? Deinde alius dixit, mortuus est Philippus. Alius: haud quidem, sed per Iouem agrotat. Quid ad vos? si quid illi humanitùs acciderit, vos alium statim Philippum vestra socordia facietis.

Gravis oratio Demosthenis: in increpationibus, quasi in suo elemento, dominatur.

Ita increpat desides & curiosos Athenienses, grauitè quidem, & magnificè: itaque mihi videtur in istis, quasi in elemento suo, dominari. Et eadem Philippica num. 54. Ὡς περ οὐ βυββαροὶ πικρὸν ἐσιν, ἢ πὼ πολεμῆτε φίλιπ-
πῶ, ἢ γὰρ εἰρήνην ὁ πηγήεις, αἰεὶ τὴν πηγήν ἔχ-
ουσι, ἢ εἰ ἕτερος πατάξῃ πρὸς, οὐκ εἰσὶν αἰ-
χίρες. ποροδὸν ἢ ἢ βλέπειν ἐναπτόν ἕτε-
οἶδν ἢ τ' ἰδίαι. Vt barbari pugiles dimicare solent, ita vos bellum geritis cum Philippo. Ex iis enim is qui ictus est, ictui semper inhæret: quòd si eum alibi verberes, illò manus transferet: ictum autem depellere, & contra intueri, neque vult, neque scit.

Et Philipp. 3. nuna. 3. apertè ianuit,

talem esse rerum statum, vt si quisque pro virili conaretur omnia disperdere, nihil omnino peius fieri posset.

Ὡς εἰ δὲ δὲ βλάθερον ἢ εἰ πρὶν, ἀλη-
θεῖ ἢ ἢ. εἰ ἢ ἢ λῆγειν ἀπαυτες ἰκούλον ἢ οἰ πα-
ρίοντες, ἢ χεῖροσενεῖν ὑμῖς, ἢ ὄν εαυδῶτα-
τα ἔμαλλε τὰ παρὰ σμῶν ἔξεν, οὐκ αὐτὸ ἢ γὰρ
μὴ δυνάσθῃ χεῖρον ἢ νῦν διατεθῶσα.

Hæc ad Demosthenis planè ingenium dicta, graui illa quidem, sed quæ non semper ita profunt: pauca enim ingenia sic tractari volunt, nisi sint seruilia. (Cicero aliam viam ingreditur:) si enim personas honore & reuerentia dignas, obiurgando alloquatur, dici non potest quàm honestè & consideratè faciat, vbi præfertim emendare vult, & corrigere, non frangere. Admirabilis mihi videtur inter cæteras illa reprehensio, qua M. Antonium & Dolabellam nondum desperatos, obiurgat. Postquam enim Antonii præclara facta, diserta & illustri oratione commemorauit, sic increpationem aggreditur.

CICERO.

Vnde igitur subito tanta mutatio? non possum adduci vt suspicer te pecunia captum (tangit rem acu, & causam morbi indicat, sed quàm prudenter) licet, quod cuique libet, loquatur. credere non est necesse; nihil enim vnquam in te sordidum, nihil humile cognoui; quamquam solent domestici deprauare nonnunquam; sed noui firmitatem tuam: Atque vti nam culpam, sic etiam suspicionem vitare potuisses, &c. quæ fusè profequitur. Quid hac oratione grauius, mitius, prudentius?

Cic. Phil.
Increpationis
& honestæ.

(Ad Dolabellam verò) Sed, per Deos immortales, te enim intuens, Dolabella, qui es mihi charissimus, non possum de vtriusque vestrum errore reticere: Credo enim, vos homines nobiles, magna quæ ædam spe-

stantes, non pecuniam, ut quidam nimis creduli suspicantur, quae semper ab amplissimo quoque clarissimoque contempta? non opes violentas, & P. Romano minimè ferendam potentiam: sed claritatem civium & gloriam concupisse. Dicerem, Dolabella, qui rectè factorum fructus esset, nisi te præter ceteros paulisper expertum viderem, (&c. ô Sudaon!)

At verò ubi vult, seuerè aculeos reprehensionis distingit, ut in C. Fusium Calenum, qui bellum aduersus Antonium dissuadebat: Philipp. 8. & 10. Animaduerte ut pugnat, ut dense glomerat argumenta, ut hominem calescit.

Quæ causa iustior belli gerendi, quam seruitutis depulsio? nisi fortè hoc ad te non putas pertinere, quòd te socium fore speras dominationis Antonii. In quo bis laboris: primùm, quòd tuas rationes communibus anteponis: deinde, quòd quidquam stabile aut iucundum in regno putas. Non, si tibi antea profuit, semper proderit. Quinetiam meminì, de illo homine queri solebas (Cæsarem intelligit) quid te facturum de bella putas? Atqui ais, eum te esse qui semper pacem optaris: semper omnes ciues volueris saluos: honesta ratio; sed ita, si bonos & vtilis reip. ciues; sin eos qui natura ciues sunt, voluntate hostes, saluos velis; quid tandem interest inter te & illos? Et amplissimæ tibi fortunæ sunt, summus honoris gradus; filius, ut audio, & spero, natus ad laudem: cui Reip. causa faueo, tum etiam tua. Quæro igitur, eum Brutine similem malis, an Antonii? ac permitto, ut de tribus Antonii eligas, quem velis: Dii meliora! inquis: cur igitur non iis faues, quos laudas, quorum similem filium tuum esse vis?

Hæc habent suum abstinium: nec vehementiora sunt quæ dicuntur à De-

mosthene, Philippica 3. contra eos qui bellum aduersus Philippum retardabant, cum eisdem nominat *Demosth. Philip. 3. n. 5*

N. N.

- a Nulla Ciceronis orationes melius cum Demosthenicis comparantur quam Philippicæ: quibus à similitudine Demosthenis, nomen est inditum.
- b Vterque bellum suadet ab indignitate persona; à qua nefastantam & tanti populi violari maiestatem.
- c Vterque hostem vlciscendum, non formidandum, grauitè ostendit; sed alacrius Cicero.
- d Vterque in simili causa bellum suadet, & paribus rationibus: at Cicero magis est incensus.
- e Vterque in exponendis ad bellum gerendum præsidis valde prudens: sed Cicero magnificentior, & alacrior.

COMPARANTVR IN genere iudiciali.

CAPVT LXV.

IN forensibus causis magnum vterque tenuit imperium, magnum triumphantis eloquætiæ reliquit monumentum. Est in iis Demosthenes callidus, acer, vehemens: Cicero plus interdum habet redundantiæ, & excursionis: in omnibus alioqui sublimis, & magnificus; atque ubi pugnandum est, plenus spiritus & alacritatis.

In accusando vterque velox, pugnax, animosus, sed in causis grauioribus eminet Ciceronis ardor; quod facile comperiet qui nonnulla ex Verri- nis cum oratione Demosthenis con-

Increpatio grauis, & plena libertatis.

tra præuarcationem Legatorum, pari fermè argumento, comparare voluerit. Quale est illud de contumelia in duas puellas; cum vtriusque sollicitatur pudicitia; illius, ab Æschine; huius, à libidinum Verris prægustatore; idque in conuiuio.

DEMOSTHENE S.

Ἐπειδὴ ἦγον εἰς τὸ πίνειν, εἰσάγει πνὰ Ὀλυθίαν γυναικᾶ, ἀπορετὴ μὲν, ἰσθόδεραι δὲ σώφρονα ὡς τὸ τέλος ἰδιόθεσι ταύτην. τὸ μὲν ἀπορετὴν οὕτως πίνειν ἠσυχῆ δὲ τρώγειν ἠνάγκασον ἔτοι ὡς ἡ ἀπορετὴ τὸ ἀσάσμα, καὶ διε- δερμαίνετο, καὶ τακτικῶς καὶ π, καὶ ἀδρὶν ἐπέ- λθοι ἀδημονέσης ἢ τῷ ἀδρῶπου, καὶ ἔτε ἰδε- λήσης ἔτ' ὄψα αὐθῆς, ὕβριν τὸ ἀσάσμα ἔσασαι οὕτως ἢ ο' Φρύωνι καὶ οὐκ ἀνεκτὸν ἔδ' ἦν θεοῖς ἰχθῶν τε καὶ ἀλιπρίων Ὀλυθίων αἰχ- κρωτόν οὖσαν βορᾶν καὶ ἀσάσμα, καὶ ἰμα- τάλις φέρτω, εἴπεν, ἠκεν οἰκέτης ἴχθων. εὐτήρα, καὶ πτωκῶτων, οἶμαι, καὶ μικρῶν ὄντων τ' πα- ροξυλῶντων, εἰσάσας τὴν ἀκερῶσας ἐκείνης ἀειρήνη καὶ τ' ἡγωνίσκον οἰκέτης, ζαίνει καὶ τὸ νότυ πολλὰς πληρᾶς. ἔξω δὲ αὐτῆς ἔσα- λαστ' κακοῦ, καὶ τ' ἀσάσμα, ἢ, ἢ, ἢ ἀναπι- θήσασα ἀπορετὴν ἀπορετὴν τῶν γυναικῶν τῶν ἰα- ἰσθόδεραι, καὶ τ' ἀσάσμα ἀναδύσει, καὶ εἰ μὴ ἐκεί- νῃ ἀφείλετο, ἀπόλετ' αὐτὴ ἀπορετὴν. Καὶ δὲ ἢ ἀπορετὴ τ' καδάρματος τυτνὴ δινή. Deinde exclamat: Καὶ τοιαῦτα σμει- δὸς ο' ἀκιδάρτος ἔτοσι, τοιμήσει βλέπειν εἰς ἡμᾶς; Diserta quidem ista criminis expositio.

Vt autem ad pocula ventum est, intro- ducit is mulierem quandam Olynthiam, formosam quidem illam, sed ingenuam, & modestam, ut exitus declarauit. Eam primùm bibere paulatim cogebant. Vt autem res satis cale- re visa est, assidere atque etiam canere iusserunt: æstuante muliere, ut quæ neque vellet, neque sciret; contume- liam id factum, minimè ferendam, di- cunt, ut captiua à Diis inimicis, & ne- fariis Olynthiis, delicias faceret. Age, voca seruum, inquit, & lorum ali- quis afferat. Præsto est seruus, scuti-

cam gestans; ipsi verò benè potis, & iracundis, iubentibus, mulieri ne- quicquam lacrymanti direptâ & la- ceratâ tunicâ, crebras tergo plagas in- gerit. Tum sui impos præ dolore & timore mulier, subfiliens, ad Iatro- clis pedes prouoluit, mensamque subuertit. Quòd nisi is eam eripuis- set, interfecta esset in illa ebrietatis infania, ita temulentia istius impuri crudelis est: (sequitur deinde exclamatio:) Et cum talium sibi crimi- num conscius sit scelestus ille, nos as- picere audebit?

CICERO.

Charactere similia sunt quæ nar- rantur 3. Ver. num. 63. de filia Philo- dami.

Maturè veniunt, discumbitur, fit sermo inter eos, & inuitatio ut Græ- co more biberetur, hospeshortatur, poscunt maioribus poculis, ce- lebratur omnium sermone lætitiæ- que conuiuium. Postquam satis res Rubrio calere visa est: Quæso, in- quit, Philodame, cur ad nos filiam tuam non intrò vocari iubes? Ho- mo, & qui summa grauitate, & iam id ætatis, & parens esset, obstupuit hominis improbi dicto. Instare Ru- brius: tum ille, ut aliquid responde- ret, negauit moris Græcorum, ut conuiuio virorum accumberent mu- lieres. Hic tum alius, ex alia parte: Enimvero ferendum non est, vocetur mulier, &c. quæ in narratione fusiùs prosequuti sumus. Vbi quæ sequuntur de supplicio etiam Phi- lodami, ut magnitudine rei, sic etiam orationis amplitudine, apud Cice- ronem admirabilia sunt. Inuenitur certè etiam in istis expositionibus Demosthene χαριώτερος. At iam in- exagitatione criminum quantum est: quàm sublimis? Confer nunc exclamatio

De falsale- gatione, n. 359

mationem Demosthenis, καὶ ταῦτα... &c. cum istis; Tantane tuæ, Verres, libidines erant, vt eas capere ac sustinere non prouinciæ P. R. non nationes exteræ possent? tunc quod videris, quod audieris, quod concupieris, quod cogitaris, nisi id ad nutum tuum præsto fuerit, nisi libidini tuæ cupiditatique paruerit, immittentur homines, expugnabuntur domus? Ciuitates, non modò pacatæ, verùm etiam sociorum atque amicorum, ad vim atque ad arma confugient, vt ab se atque à liberis suis legati P. R. scelus atque libidinem propulsare possint? Et tamen vtrique erat idem campus in legatum libidinolum, & in libidine crudelem, & in conuiuio cruentum.

Iam Midiana oratio, quæ extat de alapa, satis fusè scripta, & in qua, præter morem modumve calere videtur Demosthenes; qualis demum censetur, licet inter iudiciales Demosthenis nobilissima, si cum Verrinarum particulis comparatur? Intendit homini locupleti, & apud suos imprimis copioso, litem, quodd ab eo in Orchestra pugnis affectus fuisset; & ideo vult, non vna morte sed pluribus condemnari. Hominis quidem factum, mollietiam, petulantiam & cætera huiusmodi satis acriter exprimit, atque insectatur, vt his verbis, πάντα γὰρ ὑμῶς εἰδέναι νομίζω ἢ τρέποντόν, ἢ ἢ ἀσάγγειαν, ἢ τλω... &c.

Demosth in Midiam, n. 252.

Nulla Demosthenis accusatio in Verrinis comparanda.

μικρὰ δεῖνα. Quid de tot improbitatis descriptionibus accuratissimis dicam, quæ sparsæ sunt in Cluentiana; 39. pro Sylla 70. 71. 76. pro Sextio 16. 17. in Vatinium 18. 19. 20. quæ si comparantur, ostendent quantum in exagge- randis criminibus Tullius sit potentior. Illud vnum, quàm rotundè, quàm celsè, quàm ingeniosè collegit?

Non enim furem, sed creptorem: non adulterum, sed expugnatorem pudicitiae: non sacrilegum, sed hostem sacrorum, religionumque sacrarum: non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium, sociorumque in vestrum iudicium adduximus, vt ego hunc vnum eiusmodi reum, post hominum memoriam, fuisse arbitrer, cui damnari expediret. Vbi collectio criminum Midiae, cui fermè eadem, maximè impietatis, sacrilegij, crudelitatis facinora obiiciuntur, habet hoc a- tificium? Quid si Neæra flagitiosissima mulier, maximè verò, vbi Demosthenes eam vehementius accusat, numer. 171. comparatur cum Ciceronis Salsia, cuius extat accusatio pro Cluentio? vterque versatur in pari argumento, in inspectanda scilicet famosa libidine, & flagitiis: quantum superet Latinus orator, Græci ipsi iudicent, qui Neæram continuò dicent, non à Demosthene, sed aliqua Demosthenis simia fuisse conscriptam.

Cic. Ver. 3. Longè grauius Cicero Salsiam, quàm Neeram Demosth insectatur.

Iam querimonias & conuestionibus longè grauius, vt ad commiserationis affectus, non factus, sed natus, tractat Cicero. Quanquam alapam sibi inflictam valde conqueritur, & lamentatur Demosthenes contra Midiam. Καὶ τότε μὲν τοῖς Διονυσίοις ἢ ἀδύσκειν, ἢ τὸ σῶμα, ἢ τὰ ἀναλώματα ὑβρίζειν, νῦν δὲ τὰ τοῖς οἷς ἵπτοι, ἐκείνη τε καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, ἢ πόλιν, τὸ γένος, ἢ ἐπιμύαιας, τὴν ἕσπιδας, εἰ γὰρ ἐν αὐτῇ ἐπιβίβασα, καὶ τὸ ῥωσεν, ἢ σάτων ἢ ἀπεσπέρημι, ἢ γὰρ καὶ μὴδὲ ταυφύναυ, ἢ ῥωσεν, ἢ οἰκοί μοι. Ac tum qui-

Demosth in conuestionibus, & miseracionibus multis partibus à Cicero ne cernitur. Demosth. in Midiam.

dem Bacchanalibus ornatum, & corpus sumptuosque meos læsisse: nunc verò his quæ moliebatur, & struebat, tum illa, tum cætera omnia, tum urbem, tum familiam, tum ius honorum, tum fortunas, tum spes. Nam si vnæ eius insidiæ successum habuissent, omnibus his fuisset spoliatus ego, nec domi sepeliri mihi licuisset. Et omnes illi fluctus ad vnã alapam concitati? Quanto grauius Cicero pro Domo, pro Milone, pro Flacco, pro Sextio, & suas & amicorum iniurias conqueritur? Vel illud vnum 4. in Catilinam, quàm dulci maiestate dictum? Mihi quidem si hæc consulatus conditio data est, vt omnes acerbitates, omnes dolores, cruciatibusque perferrem; feram non solum fortiter, sed etiam libenter, dummodo meis laboribus vobis populòque Romano dignitas salutisque pariatur.

Qualis vterque in petitionibus, & honorum conuestionibus.

In defensionibus, petitionibus, honorum contentionibus, & cæteris similibus, est vterque instans sibi, & vehemens; in illis tamen orationibus, quæ extra reatus sordes excurrere paulo liberius permittunt, longè iucundior est M. Tullius, vt qui grauem & amœnam data occasione liberalium artium spargit eruditionem, qua auditores mirificè exhilarat, & (quod aiunt) marinam auditionem fluuiali abluit sermone, ἀλμυρὸς λόγους γλυκύνειν ἀποκλύζειν ἀμασιν. Comparetur Lepines Demosthenis, in quo pro honoribus & immunitatibus filii Chabriæ imperatoris disceptat, cum ea parte Philipp. V. quæ est de imperio & honoribus iunioris Cæsaris. Quàm ardentè illic Cicero pugnat, quàm grauius, quanto rationum & sententiarum pondere? Comparetur illa σύμφωνος Demosthenis & Æschinidis, quæ scripta inuenitur in oratione pro Corona. 437. (nobilissimum fermè omnium Demosthenis opus, cum comparationibus Muræ-

næ, & Seruui, Imperatoris & Iurif- consulti: Consulatus Ciceronis & Pisonis: Cæcili denique & Cicero- nis in diuinatione; inuenietur M. Tullius, si non ita austerus, ac Demosthenes, nervosus tamen, subtilis, acer, etiam cum est laxus, & copiosus, ingenii verò gratia, festiuitate, facilitate inimitabilis.

Quod ad orationis partes attinet, exordia vtrique maximè in maioribus causis grauius sunt, & magnifica; nec- cio tamen quo pacto Ciceronis initia, ex morum, opinor, amabilitate liquidiùs influunt in animos, mentesque & pectora firmius sibi deuinciunt. Contra Demosthenis persæpe sunt austera, rigida, querula, obiurgatoria, quibus auersionem potius animorum quàm propensionem ingenerare suis auditoribus possit.

Comparetur in partibus orationis.

Narrationes habet vterque valde puras, subtiles, pellucidas; quod ex ea Demosthenis, quæ à me superius cita- ta est, licet agnoscere. At verò Cicero præter limatam perspicuitatem, elegantiam, dexteritatem, etiam aliquos imprimit aculeos, quibus sine vllò epiphonemate, aut exaggeratione,

Cicero in suis narrationibus, admirabilis est in artium arti- fex.

possit motus elicere. Est enim admirabilis in agnum artificem, in quibus magnam eloquentiæ partem situm atque collocatam arbitror. Atque vt erat ipse σαυτασώδης, & διεργάσιος εὐ- σσος, ita res concipit vt sunt, ita exprimit, vt concepit, ita incendit, vt ipsemet est incensus, & flagrans: maximè verò vbi res crudeles & funestas exaggerat, intimòs sensus tam vehementer percellit, vt ipsi qui legunt, aut audiunt, non audire & legere, sed planè interesse causæ videantur. Talia sunt ista Philipp. 11. de morte Trebonii, quem diu excruciatum Dolabella necauerat. Ponite igitur ante oculos, P. C. miseram quidem illam & flebilem speciem, sed ad incitandos animos vestros necessariam, nocturnum impetum in urbem Asiæ

clarissimam, irruptionem armatorum in Trebonii domum, cum ille miser prius latronum gladios videret, quam quæ res esset, audisset, furentis introitum Dolabellæ, vocem impuram, atque os illud infame, vincla, verbera, equuleum, carnificem, tortoremque samarium: quæ tulisse illum fortiter & patienter ferunt.

Quæ verò de supplicio P. Gaii Cossani in crucem acti leguntur ultima Verrina, quam potentis, quam admirabilis sunt eloquentiæ? Cædebat virgis in medio foro Messanæ civis Romanus, Iudices, cum interea nullus gemitus, nulla vox istius miseri inter dolorem crepitumque plagarum audiebatur, nisi hæc, *Civis Romanus sum*. Deinde crux, crux, inquam, infelici & ærumnoso comparabatur. O nomen dulce libertatis! ô ius eximium nostræ civitatis! ô lex Porcia legesque Sempronianæ! ô grauter desiderata, & aliquando reddita plebi Romanæ tribunitia potestas! Hucine tandem omnia reciderunt, &c. quorum nec umbram quidem aut vestigium habet Demosthenes, ita viri ingenium erat à miserationibus alienum.

In confirmationibus nimis aliquando excurrit (hoc enim fatendum est) & in verisimilibus ludit argumentis M. Tullius. Demosthenes ut plurimum magis callidus & pressus, & acer est. At verò ubi Ciceroni libet, circuitus omnes succidere, densiusque pugnare, ut in Philippicis, cum de bello & pace, de honoribus Cæsaris agitur, nihil illo vehementius, nec in hac parte Demosthenis virtuti cedit.

Iam peroratio, quæ corona est eloquentiæ, maximè verò ratione illius partis quæ vim amplificationemque continet, Ciceronis tota est; hanc illi omnes communi consensu oratores tribuerunt; & nemo tantum illi honorem, qui modò iudex æquus fuerit, denegavit.

COMPARANTVR IN inuentione, dispositione, elocutione.

CAPVT LXVI.

IN inuentionibus quidem & dispositionibus duo summi oratores, vesp̄ Quintiliano teste, maximè congruunt: quanquam Demosthenis inuentio forensium rerum limitibus, in quibus ipse acutus erat, & sagax, septa continetur, quos ille vix audet excedere, ne in aliis hospes & imperitus videatur. Ciceronis verò fecundum & multiplex ingenium, omnia disciplinarum genera peruagatum, longè superiores inueniendi fontes in multis exprimit. Dispositio porrò, quanquam utriusque prudens, Latina tamen plus habet lucis, gratiæ; splendoris. Elocutione ambo, & id quidem in triplici figura præstantes exiteret; Romanus certè eò felicior, quò plus habet ingenii quàm artis: liberè enim dicendum est: quod Græci ipsi non negarint. Demosthenes, qui octies Thucydidem sua manu descripserat, non nihil inde traxit morosæ austeritatis, & nimis putidæ diligentiæ, quæ ingenium styli florem & lumen extinguit: quis non videt enim ista esse nonnihil detorta, violenta, quæque Thucydidem oleant? Πολλῶν, ὃ ἀνδρες Ἀθηναῖοι, λόγων γηρομερόων καὶ ἐκείνου ἀδίκου, καὶ ἐν φιλιπποῦ, ἀφ' ἧς εἰρήνην ἰσοίησατο, ἢ μόνον ἡμᾶς ἀδικαί, καὶ τοῦ ἄλλου Εὐκλιῶς ἀδικαί, καὶ πάντων εὐ οἰδ' ὅτι φησάντων γ' ἀφ' εἰ καὶ μὴ ποίησιν τὸ τοῦ, καὶ λέγειν (δείν) καὶ ἀράπην ἀπασιν προσήκειν ὅπως ἐκείνῳ παύσεται τ' ὕβρεως καὶ δίκην δόσει, &c.

Hæc si ex meo sensu reprehenderem, temerarius essem: sed loquor ex mente Dionysii Halicarnassei, qui Demosthenes laudator est, & admirator perpetuus; hanc tamen elocutionem affectatam, otiosam, præpo-

Elocutio Demosth. plerumque austerior & Thucydidea. Demosth. Philipp. 3.

Dionys. Halicarn. in lib. de grandis loquentia Demosthenis Aspasius quoque Rbe-

tor, exordium orationis aduersus Leptinem ut minus accensuratum castigauit.

Demosth. audax diutius. δεκατέσσαυωπαδέων. quos sic apud Demosth.

Δεκαδωνί-ζεν.

ἀνδρολη-μιον, νεαλῆς, βαίνων ἐβό-διος.

steram agnoscit, & ipse Demosthenis stylum reformans, ita inuertit: πολλῶν, ὃ ἀνδρες Ἀθηναῖοι, λόγων γηρομερόων καὶ ἐκείνου ἀδίκου, καὶ ἐν φιλιπποῦ, ἀφ' ἧς εἰρήνην ἰσοίησατο, ἢ μόνον ἡμᾶς ἀδικαί, καὶ τοῦ ἄλλου Εὐκλιῶς ἀδικαί, καὶ πάντων εὐ οἰδ' ὅτι φησάντων γ' ἀφ' εἰ καὶ μὴ ποίησιν τὸ τοῦ, καὶ λέγειν (δείν) καὶ ἀράπην ἀπασιν προσήκειν ὅπως ἐκείνῳ παύσεται τ' ὕβρεως καὶ δίκην δόσει, &c. Adde quòd verbis plerumque obscuris & longiuscule translatis oblectetur in oratione contra Medontem, quæ citatur ab Harpocrate; dixit δεκατέσσαυωπαδέων, decimare virginem, quod est, consecrare, & initiare, ducta inde metaphora, quòd decimas diis offerrent. Opus fuit Didymi commentario ad hoc verbum intelligendum, qui de eius significatione librum conscripsit. In oratione de falsa legatione habet δεκαδωνίζεν pro ἐξετέζεν. δεκαδωνίζεν, propriè est campana personare. Dixit autem pro eo quod est, explorare, quia pugnaces coturnices, campanæ sono explorare solebat antiquitas, ut notauit Aristarchus; in usum postea dimanauit, & ciuitate Græca donatum est; audax tamen est, & à communi consuetudine detortum. Similiter pro exitio, βέερον, quo specus propriè significabatur, & terræ hiatus, in quem fontes apud tribum Hippothoontidem deuoluebantur: Voraginem magis probat Cicero, quàm Charybdim, aut barathrum patrimonii, & similia; vix inuenias vllum ex decem primis oratoribus, qui ita locutus sit. In oratione contra Aristocratem, τ' ἀνδρολημιον pro hominis captura, νεαλῆ pro recenter capto, contra Aristogitonem: quod poëtis & historicis condonandum quidem est, apud oratores non satis vsurpatum. Quale est illud in prima contra Coronam, quæ citatur ab Harpocrate. Ἀριστοδωμὸν βαπτίζην ἰσαβαίνων ἐβόδιος. Item pro Cresiphonte, νεβρίζην, & τ' ἡς Ἀπην, Ἀπην τ' ἡς quæ verba in obscuris mysteriis vsurpata satis audacter, apud superstitionum populum trahit in iocum, & ἐνδρουσῆ & τήλατα, quæ Didymo atque Aristarcho facessunt ne-

gotium, & cætera similia infinita, de quibus disceptant Grammatici.

Præterea in accentibus dictionum voluit nonnihil inuouare, cum Ἀσκληπιον pro Ἀσκληπιδι, omnibus reclamantibus pronuntiaret; ex quo meritò ab Atticis auribus, quæ istam nouitatem probare non poterant, redargui meruit.

At Cicero nobilis locutor, ut appellatur à Diuō Augustino, tantam & tam germanam habuit Latinitatis puritatem, ut cæterorum omnium norma extiterit, & posteris perpetuum incorruptæ linguæ reliquerit monumentum: nisi quis fortasse voces aliquas, quas de industria eruditus ad Atticam epistolis, aut etiam versibus immiscuit, ad censuram vocet oratoriam; quæ ab eo ut oratore minimè dicta sunt, nec tamen sine vsu & exemplo sunt prolata.

Quòd ad figuras & dicendi lumina attinet, multò plura eademque illustriora sunt in Cicerone: Nam quæ à Demosthene videntur inchoata, leuiusque pertexta, apud Latinum oratorem numeros omnes; & quasi cumulum capiunt perfectionis. Dionysius Longinus laudibus effert in cælum ὁμοπλὴν χημία Demosthenis, quò defunctorum in Marathone animas implorauit, & per easdem iuravit. οὐ μὰ τὸν ἐν Μαραθῶνι ποικιλωδῶσαντα. Videtur, inquit, Demosthenes diuino spiritu afflatus in hanc figuram erupisse. Quasi verò Eupolis non hoc ipsum ante Demosthenem dixerit in comædia: εἰ γὰρ μὰ τὸ Μαραθῶνι τ' ἰμὴν μὰ χλω, Χαίρων πὲς αὐτῶν τέρμον ἀλγίειν κέαρ.

Sit illud vehemens, tamen ad motum concisum est: quanto illud Ciceronis amplius, qui non tantum animas mortuorum, sed tumulos, & aras, & templa, & lucos obtestatur? Vos enim Albani tumuli, atque lucii, vos, inquam, imploro, atque obtestor, vósque Albanorum obruta

Nonator æcentium Demosth.

Comparatio figuris.

Laudatissima Demosth. figura ab Eupoli expressa pro Cresiphonte. Cicer. in Milon.

Cicero in confirmationibus plus habet excursum, & verisimilitudinis, non tam ubique.

genium: tu M. Antonium proscriptisti. *Salve primus omnium parens patria* appellate, primus in toga triumphum linguæque lauream merite, facundiæ, Latiarumque literarum parens: atque, ut Dictator Cæsar, hostis quondam tuus, de te scripsit, omnium triumphorum lauream apte maiorem, quantum plus est, ingenii Romani terminos in tantum promouisse, quam imperii. Cæteros comparationum locos vide in tractatu de imitatione: Nunc Ciceronem etiam cum eminentissimis aliis Græcorum authoribus conferamus.

COMPARATVR CVM Thucydide.

CAPVT LXVIII.

Tres sunt præcipuæ in Thucydide virtutes, quas Orator noster non modò accuratè est imitatus, sed etiam feliciter superavit.

Prima est *γενενη*, innata sensuum generositas, in quibus nihil humile, nihil demissum, nihil ad plebeiam mentem deiectum: Secunda est *υψηλότης* quædam, ab ipsa scilicet generositate defluens styli celsitudo. Tertia, quæ ingenii, quasi soli, bonitatem, & sublimes inde surgentes fœtus exhibarar, illustrium verborum delectus, quem *καλλιπεια* appellat Halicarnassæus.

Vis istam generositatem in dictis intueri? audi Sthenclaidæ ad Athenienses responsum:

Thucyd. l. i. *Mira sensuum generositas in* *Thucyd.* *Thucyd. l. i.* *Thucyd. l. i.*

οτι αυτ' αγαθων και ο λογισμω. Equidem quid sibi Athenienses velint cum ista verbosa oratione, nõ intelligo: quum enim multa de suis laudibus dixerint, nunquam tamen illud sunt inficiati, à se socios nostros & Peloponesum violari. Atqui si se viros bonos bello illo Medico præstiterunt, nunc autem iidem in nos sunt iniurii, digni sunt, qui dupli pœnam subeant, quod à bonis moribus in malos sunt lapsi.

Hæc generosè dicta. Sed nec minùs generosa sunt multa quæ habet Tullius in Philippicis: quale est illud; At beneficio sum vsus tuo. Quamquam illud ipsum quod commemoras, semper præ me tuli: malui me tibi debere confiteri, quam cuiquam minùs prudenti non satis gratus videri. Sed quo beneficio? quod me Brundusii non occideris? quem ipse victor, qui tibi, ut tute gloriari solebas, detulerat ex latronibus suis principatum, saluum esse voluisset, in Italiam ire iussisset, hunc tu occideres? Fac potuisse? quod est aliud P. C. beneficium latronum, nisi ut commemorare possint, iis se dedisse vitam, quibus non ademerunt?

Nihil generosius hac oratione fingi potest. Infinita sunt similia. Sublimitas Thucydidis maximè apparet in oratione Periclis, de non cedendo Lacedæmoniis, in Platænsium apologia, in consolatione Niciæ, ad exercitum. Vbi strenuus ille imperator, inter summas lacerati exercitus acerbitates agrè trahens spiritum, sic incipit: *Επι μὲν κὲ ἐν τῷ παρόντων, ὃ Ἀθλωαῖοι, καὶ ἑυμαχοὶ. Ἐπί τε κὲ ἔχον ἴσον πνεῦμα καὶ ἐν δεινοτάτων ἢ πτωχῶν ἐσώθησαν. Μηδὲ καταμύμηθεν ὑμῶν ἀγαν αὐτοῦ μήτε τῶν ἑυμοραῖς, μήτε τῶν ἀδελφῶν καὶ συγγενῶν.* Quæ Græcè, & Latinè retulimus suo locò, ubi quæ de Deo, & eius prouidentia obiter immiscet, faciunt grauem & amplam sensibus orationem. Sed quæ sequuntur, etiam verborum delecta, & compositione, planè

Cic. 2. Philip.

Cic. splendor, & generositas nihil Thucydideæ conceat. Sublimitas Thucydidi.

Ciceronis celsitudo. Καλλιπεια.

Thucyd. vitia quibus Cicero caruit

funt magnifica: οἱ δὲ πολλοὶ τὴν ἐνθάδε εἰρηκῶτων ἱκανοῦσι τὴν ἀποδίντα τῷ νόμῳ τὸ λόγον τὸν διὰ τὸ καλὸν ἐπι τοῖς ἐν πολέμων διαπορεύοις ἀγροδ' αὐτῶν, &c. Ciceronis verò sensuum celsitudo, epiche-rematumque densitas maximè in Philippicis elucet; Καλλιπεια cum illo nata est. Hæc illi cum Thucydide communia. At sunt in Thucydide vitia permulta, ut animaduertit Halicarnassæus, quibus Ciceronis puritas nullo modo inficitur. Hic Cadmo Milesio, Aristæo Proconesio, & cæteris superueniens, propriam quandam dicendi formam ab aliis non animaduersam, primus in historiam, induxit. Primum in electione verborum, cuique genti peculiarem & obsoletam, ac peregrinam dictionem, quæ tamen in suo genere pulchritudinem haberet, communi subque tempore vsitata linguæ anteposuit. In iungendis autem atque inter se aptandis maioribus & minoribus particulis, grandem, austeram, asperam compositionem pro suaui, molli, & posita confectatus est. In figuris verborum adhibendis, quibus imprimis vetustiores superare contendebat, putidam diligentiam posuit, ut qui totos viginti septem annos in octo libris, quos solos reliquit, elaborandis consumpsit. Quos ceterè sursum deorsum volutans, singulâque locationem particulas morosius delimans, in eam incidit infelicitatem, similibus ingenis perquam familiarè, ut multa præposterè diceret, inuerneret, obscuraret, perplexòsque & inextricabiles dictionum texeret labyrinthos.

Infelix vitia diligentia.

In Cicerone nihil simile, verba siquidem habet pura, nitida, sonantia, obscuras archaismorum ineptias, quasi scopulos fugit. Compositionem texit delicatam, suauem, floridam; Et, quod maximum est, in toto orationis ornatus est, ut mi-

hil. anxie & putidè dicat, sed quasi argenteam venam naturali impetu ebullientem, & numquam interstentem, videas.

COMPARATVR CVM Platone.

CAPVT LXIX.

Platonis se imitorem maluit, quàm Thucydidis, M. Tullius, ut apparet ex multis locis; & certè feliciter admodum est imitatus. Primum utrique commune est, *υψηλόν*, maiestas quædam orationis, quæ aptè & congruè in magnis rebus versatur. Secundum, *ωχρη*, styli florida & delectabilis amœnitas. Tertium, distributio, quæ in utroque prudens & clara. Quartum, *ἠθος*, morum & affectuum insignis expressio; cuius uterque summus est artifex. Ad summum *βέσποροι* τὸ λόγων, orationis delicati quidam cincinnuli, quibus uterque mirificè est delectatus. Nam Plato, ut testatur Dionysius Halicarnassæus, octogesimum etiam annum agens *δραλὸς ἰβος ῥυχέε*. Sæpe autem ita concurrunt, ut ouum ouo non sit magis simile, quàm Platonis & Ciceronis oratio, quinetiam hic ex illo (ita affectabat) multa vertit, qualis est illa peroratio Socratis:

PLATO.

Δυσὶν δὲ δατέρον ἔστι τὸ τελευτῶν. ἢ τὸ οἶον μὴ ἐν τῷ, μὴ δὲ αἰδῶν μὴ ἐμὴν λογία σοκρα- μὴ δὲ ἔχει τὸν τελευτῶν, ἢ, κτ' ἢ τα λε- γόμενα μεταβολῆς τῆς πύξης ὁδὸς, ἢ μετατο- κῆς τῆς ἑυχῆς, τὸ τῶν τῶν ἐνθάδε εἰς ἄλλον τῶν. Καὶ εἴτε δὴ μὴ ἐμὴν αἰδῶν ἐστίν, ἀλλ' οἶον ἴσον; περὶ αὐτῆς καθεύδων μὴ δὲ οἶον μὴ ἐν τῶν δανμάσιον κέ, ὅς ἀ εἴη ἡ δὲ νατος. ἰγὼ δὲ ἀ ἴμαι, εἰ τίνα ἐκλεῖσθαι δέοι. ταυτὶ τῶν νύκτα ἐν ἡ ἴσω κατὰ δὲ δὴ, ὅς ἐ μὴ δὲ ἴσον τῶν αἰδῶν ἴσω.

τε κ' ημερας τας βίου τ' αυτου απ πα...
εσθεντα ταυτη τη νυκτι, διοι σκελαινον
ειπιν, οσωνα αμειρον η ηδον ημερας κ'
νυκτας τυυτης τ' νυκτος βεβιακεν εν τω αυ...
τω βιω οϊμαι αυ μη οπ ιδιωτεια πνα, αλ...
λα τον μεγα βροβλια διαριθμητας αυ διειν
αυτον ταυτας προς τας αλληλας ημερας κ'
νυκτας. ει ουδ ταυτον ο θανατις δε κερδος
οι ουγε λεγω, η γδ εδεν πλεον ο πας γδ ο...
νι, ραινεται επω δη ετ) ημιανυε ει δ αυ
οιον αποημισα δε ο θανατος ενδινδε εις
αλλον τον, η αληθη ηε τα λεγομενα,
ως αρε εκει εισι παντες οι θενηωτες, η μη...
ζον αγαδον τουτου ει, α αυδρε διασαι:
ει γα πε αθικουμ κ' εις αδου απαλλαγεις
τεταπι ην φακοντων διασων ετ), διησαι
του (ως ανδρας) διασας, οϊσρ κ' λεγονται
εκει διαζεν, Μινωσ τε η Ραδαμανθος κ'
Αιακός, η Τριπτολεμος, η αλλοι οσοι η...
ημιαν διακοι ενγοντο εν τω αυτων βιω.
αρε φανη αυ ειη η αποδημια: η αυ Ορε...
σει συγγενεσ, η Μουσαια, η Ησιδω,
η Ομηρω επι ποσα αυ πε δεξατο αυ υ...
μω: η γδ η γδ πολλας ιδεω θεθαναι ει
ταυτα εδεν αληθη επι ευοιη η αυτω δου...
μαση αυ ειη η δουπεθη αυτω ο ποτε αυτε...
χοιμ Πδαμηδ η Αϊαπη τω Τελαμων,
η ει τις αλλο τ' παδαμων, δια κρισιν αδη...
κων θεθηκε, &c.

se Iudicum numero haberi volunt,
euaferis, ad eos venire qui verè Iu-
dices appellentur, Minoem, Rha-
damanthum, Æacum, Triptolemum,
deueniréque eos, qui iuste & cum fi-
de vixerint. Hæc peregrinatio medio-
cris vobis videri potest? vt verò col-
loqui cum Orpheo, Musæo, Ho-
mero, Hesiodo licet, quanti tandem
æstimatis? Equidem sæpe emori, si
fieri posset, vellem, vt ea quæ dico,
mihi liceret euenire. Quanta autem
delectatione afficerer, cum Palame-
dem, cum Aiace, cum alios iudi-
cio iniquorum circumuentos conue-
nirem? Hæc ex Platone, vt vides, fe-
rè ad verbum expressa; nescio quo
pacto tamen noster virilius se rotun-
diusque expedit.

PLATO.

Item. πασα ψυχη αδαντος. το γαρ
αικινητον, αδαντον, το η αλλο κινου,
η αυ αλλου κινουμενον, παυλαν εχον κ...
νησως, παυλαν εχει ζωης. μνον δη αυ...
το κινου ατε εκ απολειπον αυτω, ουποτε
ληγαι κινουμενον αλλα η τοις αλλοις οσα...
κινειται, τετο πηη κ' αρχη κινήσως ερ...
ρη η αγεννητον. εε αρχης γδ ανασκη παν τ...
μηρομενον γιγνεσθαι, αυτω δε μηδ...
εε ενο: ει γδ εκ του αρχη γιγνοτο, ουκ αυ...
εε αρχης γιγνοτο. επιδη η αγεννητω εε, η...
αδιαφορον αυτω ανασκη ετ). αρχης γδ απο...
λομους ουτ αυτηποτε εκ του, ουτ αλλο...
εε εκεινησ γηυσται, εισρ εε αρχης δι τα...
παντα γιγνεσθαι.

CICERO.

Quod semper mouetur, id æter-
num est. quod autem motum af-
ferr alicui, quodque ipsum agitatür
aliunde, quando finem habet motus,
viuendi quoque finem habeat necesse
est. Solum igitur quod se ipsum

taouet, quia nunquam deseritur a se,
nunquam ne mori quidem desinit.
Quinetiam cæteris, quæ mouentur,
hic fons, hæc principium est mo-
uendi. Principii autem nulla est ori-
go. Nam ex principio oriuntur om-
nia, ipsum autem nulla ex re alia na-
fci potest; nec enim id esset princi-
pium, quod gigneretur aliunde. quod
si nunquam oritur, ne occidit qui-
dem vnuquam; nam principium ex-
trinsecum, nec ipsum ab alio renasce-
tur, nec a se aliud creabit, si quidem
necesse est a principio oriri omnia.
Hæc quidem, & sexcenta similia pos-
sunt comparari, in quibus Plato &
Cicero mirificè congruunt. Et cer-
tè Plato vbi simplex, & facile, suã-
que veluti sponte fufum dicendi ge-
nus sectatur, dici non potest quam
suavis & humana est eius oratio, è
qua tanquam è prato fragrantissimo,
suavis quædam afflatur aura, & ne-
que vocis sonitus præ se fert loqua-
citatè, neque ornatus insolentiam.
Cum autem ad redundantiam quan-
dam immenso spiritu ferri cæpit,
multo se deterior plerisque videtur.
Nam & minus suavis est, & peius
Græcè loquitur, perspicuitatè quo-
que obscurat, circuitus verborum
trahit, in circumlocutiones effundi-
tur, vanas orationis diuitias osten-
tat: Verbis propriis, & quæ sunt in
communi vsu posita, neglectis, noua-
ta, peregrina, antiqua inquit, du-
rus est in translationibus, intempesti-
uè ludit in figuris, locutionibus Poë-
tici audaciùs abutitur, vt censet Dio-
nysius Criticus in epistola ad Pom-
peium: quæ quidem labecula lon-
gè à Cicrone absunt. Licet hoc in
Phædri initio agnoscere: Ω οϊλε φαί...
ηρε, ποι δι η πιδεν αυδη Λυσισ, ο Σακρα...
τες, τε Κεραλα πορδουμα. η προς πελαπον...
ηξω τειχοι: συχον γδ εκει διεπειλα χρονον κα...
απιμαδμεν. ημερι. εε ιωδινου. Hæc plena germanæ
suauitatis: Mox veluti ex sereno exci-

tatus vehemens flatus puritatem di-
ctionis distubat, & in Poeticam
απιροχλιαν rapit, cum Musas inuo-
cans agit iam non Platonem, sed Ho-
merum. Α γατε δη ο Μουσαια (inquit) ειτε
δια φδης ειδδς λιγλια, ειτε δια γερ το Λι...
Ligyes nomē
gentis, cuius
meminit He-
redot. l. 7. er-
rant: inter-
pres, qui stri-
dalarum est
interpretatus.

Aliud discrimen inter Pla-
tonem & Ciceronem manifestum est,
quod illius quas in orationibus ha-
bet adhortationes, suasiones, queri-
monia, confutationes (nam & hoc
genus attingit) plus pompæ habeant,
& phalaratum, minus pugnae & ner-
uorum. Itaque si conferantur ora-
tiones Platonis cum Ciceronianis, il-
lae quidem similes videntur agro flo-
rido, delicatis vndique spectaculis
ad oculorum delicias abundantis; hæ
verò terræ frugifera, quæ ita rebus
ad vitam necessariis affluit, vt volu-
ptuariis non indigeat. Sit hoc exem-
plum, vterque, scilicet Plato, in
Menexeno, & Cicero i. Philip hor-
tatur iuuenes ad veram gloriam,
quam non in pulchritudine, aut di-
uitiis, aut potentia, sed in exprimen-
dis maiorum virtutibus sitam esse af-
ferunt.

PLATO.

Plato sic se insinuat: Ω παιδες,
επ η εε πατριων αγαδων, αυτω μλωει το

Platonis &
Cic. er dif-
militudo.

Plato in
Phædro.

Ci. Tusculi.

Vitia quædam
Platonis à
Dionysio
Halicarn.
απιμαδμεν.

Non reddidit
ut interpretes,
sed ut orator.

Cic. oratio
minus habet
lentitudinis.

Plato in Me-
neceno.

νῦν παρὸν. Τὸν, καὶ οὐ μνησθέντας ἡ-
ματέρων λόγων, αὐτὸν πρὸς ἄλλο ἀσκήτε, ἀσκήν
μὲν ἀρετῆς εἶδέναι ὅτι τὸν ἀσκήτε πάν-
τα καὶ κτήματα, καὶ ἐπιπιδύματα, ἀίχρα καὶ
κρίνα ἔτε δὲ πλούτιος καὶ ἄλλο ἔρεθ τῷ κενή-
μασι καὶ ἀναδρίας, ἀλλὰ καὶ ὁ ποιότος
πλούτει καὶ ἔχῃ ἑαυτοῦ. ἔτε σώματος καὶ ἄλλο
καὶ ἐχθρῶ ἀλλο καὶ κακῶ. Ἑμοιοκωῦτα, ἀρε-
ποντα εὐνέει, ἀλλὰ ἀσκήτε, καὶ ἐπιδυσερον
πρὸς τὸ ἔχοντα, καὶ κρινέει τὸ δειλίαν παρὰ
τὸ ἐπισημὴν χωρίζουσα δικαιοσύνης, καὶ τὸ
ἀλλο ἀρετῆς, παυουρήα ἢ σοφία γίνεταί.
ὦν ἕνεκα καὶ ἀσκήτε, καὶ ὕστατον, καὶ διὰ παρ-
τοι παρὰ πάντως ἀποδυμῶν περιεδῆε ἔχειν
ὅπως μάλα καὶ ἄσκητε καὶ ἡμῶν, καὶ
τοῦ ἀσκήτε, ἀλλο καὶ, καὶ κατὰ. Ad sum-
mum concludit, καὶ ἰαὶ τὸ ταῦτα ἐπιση-
δεύοντε, φίλοι ἀσκήτε οὐκ ἀσκήτε ἀρετῆς
ὅτι καὶ ἡμῶν ἢ ἀσκήτε καὶ ἀσκήτε καὶ ἡμῶν
ἀσκήτε ἀσκήτε. Hæc est, Quid ex
præclaris orti estis parentibus, ὁ filii,
præsentia testantur. Tum; Oportet
igitur vos verborum nostrorum me-
mores, si quid aliud exercetis, cum
virtute exercere, scientes, absque vir-
tute omnia studia & fortunas, turpes
malasque esse. Diuitiæ namque splen-
dorem afferunt nullum eas cum igna-
uia possidenti; neque enim sibi hic,
sed alteri parat possidetque diuitiæ.
Neque forma corporis atque robur,
timido & prauo cum insunt, deco-
rem præstant: eum namque dedecent,
notiorem efficiunt, ignauiamque pa-
tescunt. Præterea scientia, quæ est
remota à iustitia, aliæque virtute,
non sapientia sed calliditas esse vide-
ntur. Quas ob res omni studio dili-
gentiæque contendite, vt & nos, &
maiores nostros virtutis gloria super-
eritis. (Ad summum) Si obsequuti
fueritis, chari ad charos, post ex-
actum vitæ curricularum migraturi estis;
si autem neglexeritis, omnis vos po-
steritas auersabitur. Hæc & similia,
Græcè præsertim, florida sunt, &
culta; sed quanto hæc acriora;

CICERO.

Credo enim, vos homines nobi-
les, magna quædam spectantes, non
pecuniam. (vt quidam nimis creduli
suspiciantur) quæ semper ab amplif-
simo clarissimoque contempta est,
non opes violentas, & P. R. mini-
mè ferendam potentiam, sed clari-
tatem ciuium & gloriam concupisse.
Ea autem est gloria, laus rectè fa-
ctorum, maiorumque in républ.
meritorum, quæ cum optimi cuius-
que tum etiam maleitudinis testimo-
nio comprobatur, & cæt: quæ hîc
fusè. Tum conuersus ad Antonium:
Quare flecte te quæso, & maiores
tuos respice, atque ita gubernare rem-
publ. vt natum esse te ciuem tui gau-
deant: sine quo, nec beatus, nec
clarus esse quisquam potest. Priora
arma sunt pomparum, & ludi; hæc
pugnæ & lacertorum.

Cic. Philipp.
Platonis ex-
hortatio simi-
lis est oleo, &
palæstra. Ci-
ceronis, ferro
armorumque
fulgoris.

COMPARATVR

cum Lysia,

CAPVT LXX.

LYsIA vna virtus est familiarissima
ἀρετῆς, καὶ ἀσκήτε. Ingenua quædam
gratia, & rotunditas, quæ in eius
orationibus perpetuò spirat sine fuce,
& calamistris, naturali eoque sim-
plici habitu contenta. Huiusmodi
sunt illa.

Lysia virtus
vna præci-
pua, χεῖρις.

LYSIAS.

Δειπνήσαντες οὐκ ἦδη συκοπιζοῦντες ἰκὰ
δόντες κόπασμα πλεῖ ὄψων. οἱ δὲ ἡμῶν ἰ-
κάλιστον εἰσεύου. ἐπειδὴ καὶ ἔνδον ἐφημέριον
ἡμεῖς ἐκβάλλουσι οἰκίαν, τούτων ἡ συκοπιζο-
σαντες ἔδωκαν πρὸς τὸ κίονα καὶ λαβὼν ἡμῶν

ἐστὶν ἂν πρὸς, ἐντείναν πολλὰς πληγὰς εἰς οἰκί-
μα αὐτὸν κερδεῖν καὶ ἐκ ἐξηγκισεν αὐτῷ
ταῦτα μόρον ἑξαμαρτίων, ἀλλὰ ἐξήλικως
τὸ μὲν γένος τοῦ πονηροτάτοις ἐν τῇ πόλει,
νεοσι δὲ τὰ παρὰ τὰ παρεληφώς, καὶ πρὸς
ποιοῦν καὶ νίκα, καὶ πλείστοις ἐστὶν, καλὴν τοῦ
οἰκίαν ἐκέλευσεν, ἡμέρας ἦδη φημι καὶ
πρὸς τὸν κίονα αὐτὸν δὲ (ἀσκήτε καὶ σιγῶν).

etiam nunc pædagogi lites ad auricu-
las versarentur, imperito huiusmodi
conuitorum. Item.

CICERO.

Lysia simpli-
sitas.

Nos igitur sumpta cœna, cùm iam
aduesperaſceret, ad eum digressi pul-
ſamus fores, illi continuo iubent nos
ingredi. Postquam introducti fuimus,
me quidem primum extrudunt ædi-
bus, hunc autem raptum ad columnã
alligant; nec mora, atrepto quis fla-
gello, multisque plagis impositis, hûc
in ergastulum conclusit. Neque satis
illi fuit hæc audacia, sed flagitiosissi-
mos totius ciuitatis iuuenes imita-
tus, vt qui nuper accepto patrimo-
nio se benè nummatum adolescentem
fingeret, iterum per domesticos lora-
rios, cùm iam illucesceret, miserum
ad columnam alligatum iubet virgis
cædi.

Præparatis idoneis locis instru-
mentum, & suppellectilem distribu-
re cœpimus, ac primum ea secreui-
mus, quibus ad res diuinas vti sole-
mus; postea mundum muliebrem, qui
ad dies festos comparatur, deinde
virilem; item dierum solemnium or-
natum; nec minùs calceamenta vtri-
que sexui conuenientia: Tum iam
seorsum arma ac tela seponabantur,
& in altera parte instrumenta, quibus
ad lanificia vtuntur, post quæ ad ci-
bum conficiendum vasa, vt assolent,
constituebantur: Inde quæ ad lauatio-
nem, quæ ad exornationem, quæ ad
mensam quotidianam, atque epula-
tionem, pertinerent. exponebantur.
Quæ sequuntur, supra Lysiam.

Ci. apud Co-
lumell. l. 2.
c. 2.

Lysiaci cha-
racteris in
Cicerone
exemplum.

Is est Lysia stylus, & penè conti-
nuus tenor. Hæc rotunditas Cice-
roni non deest. Sumatur exemplum
ex 4. ad Herennium planè Lysiaci
charactere signatum. Nam vt fortè
hic in balneas venit, cœpit; postquam
perfusus est, defricari. Deinde vbi
visum est vt in alueum descenderet,
Eccetibi iste de transuerso, Heus (in-
quit) adolescens pueri tuo modo me
pulsauerunt: satisfacias oportet. Hic
quid ætatis ab ignoto, præter con-
suetudinem appellatus esset, erubuit.
Iste clariùs, eadem & alia dicere cœ-
pit. Hix vix tandem (inquit) sine me
considerare. Tum verò iste cœpit
clamare voce ista, quæ facillè cuiuis
rubores elicere potest. Ita petulans
es, atque acer, vt ne ad solarium qui-
dem idoneus, sed penes scenam, & in
cuiusmodi locis exercitus? Conturba-
tus est adolescens, nec mirum, cui

Cùm ad Cyrum minorem, regem
Persarum, præstantem ingenio atque
imperij gloria, Lysander Lacedæmo-
nius, vir summæ virtutis, venisset
Sardis, eisque dona à sociis attulisset;
& cæteris in rebus comis erga Lysan-
dram, atque humanus rex fuit, & ei
quendam conseptum agrum, diligen-
ter conſutum ostendit. Cùm autem ad-
miraretur Lysander, & proceritates
arborum, & directos in quincuncem
ordines, & humum subactam, atque
puram, & suauitatem odorum, qui
afflaretur è floribus; tum dixit: Mirari
se non modò diligentiam, sed etiam
solertiam eius à quo essent illa dimen-
sa atque descripta. Et Cyrus respon-
dit: Atqui ego ista sum omnia dimen-
sus, mei sunt ordines, mea descriptio:
Multæ etiam istarum arborum, mea
manu sunt sitæ, &c.

Cic. longè
plus habet
floris quam
Lysias.

Discrimen Ciceronis, & Lyſie. Lyſia, Archyta columba.
 Nihil eſt in toto Lyſia cum his dicendi veneribus comparandum. Iam in hoc maximè differunt, quòd Lyſias, vt Archyta columba, quandiu vires inditæ patiuntur, ſurſum quidem volat; at ſi contendit alius, mox exhaustus corruiſit, & ad terram alliditur. Itaque in exordiis, & attenuatis illis narrationibus, vt notat Halicarnaſſeus, quaſi leni Auſtro fertur, & exultat, Mox in demonſtrationibus & exornationibus languet, in affectibus prorsus extinguitur: ex quo infinitis virtutibus, quas ſuprà commemorauimus, à Cicerone facili negotio obruitur.

COMPARATVR cum Iſocrate.

CAPVT LXXII.

Iſocratis virtutes.

Iſocratis quoque permagnus amator, & felix imitator extitit M. Tullius; nec mirum; ſunt enim illi Rhetori quàm eximie virtutes. Prima eſt *σεμνότης*, decora quædam maieſtas, quam illi totum corpus orationis grande & numeroſum, variæque intermicantes ſententiæ conciliant: Altera *διμορφία*, ex nominum delectu, iunctura, figurarumque ornatu conſurgens quædam formoſitas, vt mihi plerumque ſtylus eius videatur, non diſſimilis vineæ illi aureæ Regum Perſarum, quam racemi ex varia margaritarum opulentiâ confecti, mollibus corymbis in ſerpentem diſcolore ornatu veſtiebant. Eius verò vis potiſſimum in Panegyricis elucet, quarum orationum præclarus eſt artifex, & eum paucis comparandus; quanquam etiam in hoc genere Cicero non cedit. Subiiciam ex utroque locos quàm ſimillimos, vt facilius vis oratorum

Iſocratis ſtylus vineæ aureæ.

dignoſci poſſit. Cicero pro Marcello laudes effert clementiæ, quam bellicis rebus antepoſit; quòd hæc quidem multorum ſint communes, illa vnus propria & certa ſit gloria. Hæc ab Iſocrate decerpiſit; cuius apud Philippum regem hæc ſunt verba:

ISOCRATES.

Πολύ γὰρ χαλλίον ἐστὶ τῆς εὐνοίας τὰς τὴν πόλεων αἰρεῖν ἢ τὰ πίκην. τὰ γὰρ μόνον ἔχειν φθόνον, ἀλλὰ καὶ πικρὸν τὸ αἶψα τοῖς στρατοπέδοις ἀγαπηθῆαι. ἡ δὲ τῆς οὐκ ἐφόβηται καὶ τῆς εὐνοίας κησασθῆαι δυνάμει, ἢ πικρὸν τὴν ἀντιόχου ἐπιεικῶς.

Longè enim præclarior eſt beneuolentiam ciuium capere, quàm muros. Hæc enim non modò inuidioſa ſunt, ſed & eorum cauſam copiis militum aſcribunt. Si verò ciuium amorem & beneuolentiam ſemel comparaueris, tuam in eo mentem omnes ſunt laudaturi.

Quantò plenius & vehementius.

CICERO.

Nam bellicas laudes ſoleht quidem extenuare verbis, eâſque detrahere ducibus, communicare cum militibus, ne propriæ ſint Imperatorum: & certè in armis, militum virtus, locorum opportunitas, auxilia ſociorum, claſſes, commeatus multum iuuant; maximam verò partem fortuna ſibi vendicat, & quicquid eſt proſperè geſtum, id penè omne ducit ſuum. At verò huius gloriæ C. Cæſar, quam es paulo antè adeptus, ſocium habes neminem, &c.

Item, vterque Principes hortatur ad gloriam, ille Cæſarem, hic Philippum.

ISO-

que ingerunt, & car.

ISOCRATES.

Ἐστὶ δὲ τῶν μὴ ἀλλοτρίων ὄντων ἀπλησῶς ἔχειν, οὐ χαλόν. Αἱ γὰρ μακρότητα παρὰ τοῖς πολλοῖς ἀδυνατοῖσι δέξασθαι μὴ ἀλλοτρίων καὶ χαλῶς ἐπιθυμῶν, καὶ μηδὲν ἐπιπλάσσει, παρορῶν τοῖς πολλοῖς τὴν ἀλλοτρίαν δειψοσύνην.

Et in cæteris quidem rebus minime honeſta eſt inexplabilis quædam cupiditas, cum præfertim mediocritas multorum ſermone celebretur: gloriam verò magnam & excellentem concupiſcere, hoc quidem Principum eſt proprium, qui cæteros quoſque longius antecellunt.

CICERO.

Itaque præclaram illam & ſapientiſſimam vocem tuam inuitus audiui, ſatis te diu vel naturæ vixiſſe, vel gloriæ: ſatis, ſi ita vis, naturæ, adde etiam, ſi placet, gloriæ: At quod maximum eſt, patriæ certè parum. (Deinde) quid ſi iſtud ne gloriæ quidem tuæ ſatis eſt? cuius te eſſe audiſſimum, quamuis ſis ſapiens, non negabis? Parumne igitur, inquires, magnam gloriam relinquemus? Imò verò aliis, quamuis multis ſatis; Tibi vni parum. Quicquid enim eſt, quamuis amplum ſit, id certè parum eſt, tum cum eſt aliquid amplius. Item:

ISOCRATES.

Οἶμαι δὲ σε ἐκ ἀνοεῖν ὅν τῶν οἱ θεοὶ καὶ ἀνθρώπων δοκῶσιν. οὐ γὰρ αὐτὸ χεῖρες, ἔτε μὲν τὸ ἀγαθὸν ἔτε τὸ κακὸν γίνονται τῶν σωζόντων αὐτοῖς· ἀλλὰ καὶ τοιαῦτα ἐνομοῖν ἐπιποιοῦσιν. Credo te non ignorare, quo pacto Diu immortales res hominum adminiſtrent: Neque enim manum adhibent, cum bonis improbiſve verſantes, ſed eam mentem cui-

CICERO.

Quòd ſi cætera nos magis peruulſa mouerunt; vox ipſa Deorum immortalium non mentes omnium permouebit? Nolite enim id putare accidere poſſe, quod in fabulis ſæpe videtis fieri, vt Deus aliquis delapſus de cælo cætus hominum adeat, verſetur in terris, cum hominibus colloquatur, &c.

Nefcio quo pacto Cicero etiam in iſtis cõparatus, ſemper eſt acrior. Nec eſt quòd obiicias in Iſocrateis locis epiſtolarem ſtylum; nomine enim duntaxat epiſtola eſt hæc ad Philippum cohortatio; re vera oratio eſt, nec alio charactere in orationibus vtitur Iſocrates.

Iam verò à Cicerone multis partibus ſuperatur. Primum, quia nimis laxus & ſinuofus eſt ſermò in omnibus, quòd à M. Tullio alienum. Nam etiam ſi multus ſit in amplificatione, tamen auget rebus, ſententiis, facibus, aculeis. Longè alia eſt Iſocrateis laxitas, quæ meritò à Dionyſio reprehenditur; nam vbi nulla eſt amplificandi occaſio, de induſtria trahit orationem, vt ſuas expleat periodos.

Deinde, nimis eſt paruis quibusdam, & puerilibus figuris, numeroſumque religioni addictus, in quibus vſque ad ſatietatem moleſtus eſt; Semper floridus, & theatralis, vbi minimè eſſe oportet. Tertio, vt puer Anagnoſtes, quod antea dictum eſt, nullos motuum habet aculeos, ex quo languida & *ἀψυχος* eius ſit oratio. Contraria hiſ vitiis ornamenta Latino oratori conueniunt. Eſt enim in amplificationibus acer, & efficax, in numeris prudens, & moderatus, in affectibus rex, & triumphator. Et hæc ad commendationem Romanæ

Iſocrateis vitia.

Iſocrateis oratio ἀψυχος.

eloquentiæ parentis sint allata. Cicerone de viuis sublato, natiuus ille flos Romanæ eloquentiæ emarcuit, & occupata ab Imperatoribus republica, quæ fuerant antea grauitatis, in tumidam, fucatam, ancillantem denique facundiam paulatim degenerarunt. Quæ sita enim tunc ad aurium delicias affectatio verborum; concisio periodorum, & illa acumina tam crebra, quibus multa necessariò frigida solent obrepere, ad summum effusa in castam linguæ Latinæ religionem peregrinitas penè omnia corrumpit. Quamquam nolim ego Heroas illos, Sallustium, Senecam, Cornelium Tacitum, Plinium Iuniorum, & si qui sunt similes, corruptæ eloquentiæ insimulare; non patiar tamen eos à suis amatoribus, Ciceroni, vel præferri, vel etiam æquari: quod in duobus antesignanis ostendam.

COMPARATVR
cum Sallustio.

CAPVT LXXII.

Magna Sallustii apud eruditas quasque aures commendatio, nam passim, vt proprietatum in verbis retinentissimus, comptorum atque integrorum sensuum fœcundus, concinnæ breuitatis artifex, Romanæ denique historiæ scriptor florentissimus laudatur. Quam tili palmam in manibus infringere nemo sanus conetur. Sed neque prudens vllus rerum æstimator fuerit, qui eundem Ciceroni adæquare velit; Nisi fortè quis Cydnum fluuium non spatio aquarum, sed liquore memorabilem, si fortè leni alueo placidiùs manantem viderit, cum Nili magnitudine, copia, specie conferendum putet. Sit sanè Sallustius subtilis, acer, com-
pus, & in sua breuitate plerumque

felix, & luculentus: quando tamen illam Ciceronis maiestatem, & vim fœcundissimi pectoris instar torrentis effervescentem, cum suis, licet acutè vibratis, sententiis attinget? Adde quòd styli gloriam multis nauis infuscavit, quos ipsa tolerare non potuit antiquitas. Augustus quippe Cæsar cacozelis haud mediocriter infensus, compilatas ex antiqui Catonis Originibus voces illi obiicit; quæ causa Asinium Pollionem venustissimum oratorem mouit, vt contra Sallustii stylium scriberet. Lenæus verò grammaticus, Pompeii libertus, non contentus eum lurconem, popinonem, ac lastaurum nominasse, *Vita quoque & scriptis monstruosum*, ac *Sneton.* M. Catonis verborum furem ineruditissimum appellat. Quamquam hominis stomacho haud credendum in omnibus. Certè Gellius eum verborum nouatorem agnoscit, & hoc nouandi studium cum multa inuidia fuisse memorat: Seneca in eodem amputatas sententias, & verba ante expectatum cadentia, & obscuram breuitatem, quam pro cultu habuit, animaduertit: quæ profectò verissimè dicta sunt, & Sallustium legenti passim occurrent. Qualia sunt illa, *Equos ascendere: Colos exanguis: Maiores vestrum: Oppidum valens, & oppulens: Supplicia Deorum: Ad bellum Persi, pro Persidis, & similia, quæ à Sallustio scripta Fronto, Priscianus, & Agre-
tius agnoscunt. Iam abruptæ & ambigua sententiæ, quàm crebræ sunt in eo, & affectatæ? vt, *Faciant idem maioribus suis, quod dixisset alius, Imitentur maiores suos.* Ea sententia fœcilit aliquos interpretes, qui sic reddere, *ita se gerant erga maiores suos; voluit credo Sallustius & hæc quòd illum imitari.**

Inuitum qui seruat, idem facit occidendi. Item: Quæ postquam gloriosa modo, neque belli patranda cognouit: Significare voluit, ad bellum patranda

minimè pertinere. Huius breuitatis studio nonnulla plerumque à Thucydide & Demosthene accepta, quam satis concisè dicta, cogit in loquendi compendium; quo fit, vt eius sententiæ nimis amputatæ sint, & exiles. Demosthenes Olynth. 2. scripsit: *Αἰ γὰρ ἀπορίας διπλῶν οὐκ ἐπιλείπει, καὶ συκοφαντικῶν τὰ τοιοῦτα ὀνειδίζει διὰ τὴν ἰστορίαν, ὅτε ἀκριβὲς αὐτῶν πάντα ἔστ' ἀδύνατον.* Quod ille per concinnam periodum ad maiorem perspicuitatem & grauitatem extulit, Sallustius amputans reddit: *Secunda res mirè sunt vitii obtentui.* Quæ omnia si rectè perpendantur, longè à Ciceronis felicitate, nitore atque elegantia discedunt.

COMPARATVR
cum Seneca.

CAPVT LXXIII.

DVo post homines natos arbitrator, apud Romanam gentem exstitisse summa & propè diuina in rebus humanis ingenia, Ciceronis & Senecæ, quamquam in diuerso, vt apparet, genere nituerunt. Vtrique mens ampla, præcella, & (vt cum Plinio loquar) quodam igne volucris, vtrique nobilis eruditio, & Græcarum disciplinarum notitia non vulgaris; vtriusque stylus latè peruagatus omnia penè nobilissimarum artium complexus est monumenta. Sed cum in varia tempora incidissent, magnam quoque dicendi varietatem tenuerunt, & in suo quisque genere summus fuit, & inuictus: Illius, ad concionum plausus & fluctus composita, vt plurimum, oratio: Huius ad aulicum palatum facta ponderosa sobrietas. Ille longè latèque perfultas, magno fonitu cursuque fertur: Hic redundantem vim mentis, breuibus veluti sententiarum cancellis circumseribit. Ille cum videret plurimum vbertati honorem, plurimum etiam

pompæ deferri, laciniolos & fluentes ambitus consecratur: Hic cum luxuriam verborum, lentosque exitus in principatu animaduerteret non placere, pressa quædam & selecta rerum iudicia verborum globulis comprehensa solertissimè perstringit. Ille superbè graditur, nihil tentat nisi magnum, graue, excelsum, verba feligit pulchra, sonantia, luculenta; sensus habet altiùs ductos, & magnificos, sed ad popularium aurium captus diffusos, spiritus rerum grauissimarum calidos, acres, incensos, quibus eloquentia effereuscit, volitat, ignescit, penetrat in pectora, mollit animos quamuis feros, & intractabiles: vt sparsi in terras Solis radii, vapores & halitus extrahunt in sublime, sic ille grandis eloquentiæ luce circumfusus, mentes excitat, educit, & cogit; ad summum, quicquid vult, imperat: Hic graues, & à plebeiis auribus remotas conquirat sententias, has districta quadam & concinna breuitate compingit; totus dictis eruditus, vt auro vestis, rigescit, anguitatur in seria quædam acumina, quæ audientis aurem vellicant, animum perpetuò erigunt, perpetuò fodicant, atque extimulant. Indita est enim illis quædam vis præpotens, & inuicta, quæ pectus ferit, quamquam ex abdito, nec remittit, antequam reliquerit aculeum. Si argumentatur, conuincit; si petit, extorquet; si suadet, persuadet; si pugnat, expugnat, si rogat, impetrat, quasi imperet. Ad summum, vt matrona nobilis solemnique præcultè vestita, muliebri mundo nitens, & ambitioso syrmate luxurians, prodit in publicum: Sic ille magnifico præfulgens ornatu, speciosis & collucentibus figurarum gemmis illuminatus, circumductis insuper verborum & periodorum veluti laciniis, effluens, in illo sublimi eloquentiæ theatro pompas ducit planè admirabiles. Alter vt vir elegans, bysso vestitus, & purpura pulchrisque mar-

garitis lucens, non ambitiosæ orationis ductu, sed pondere, pulcherrimas rerum grauiissimarum amplectitur sententias. Quid quæris: vterque in eo quod excoluit genere felix prorsus & admirabilis. Sed cum in Cicerone gemino fecundiori quodam vberè sese promat eloquentia; vna quidem popularis, amplior & diffusior; altera,

senatoria, grauis & substricta, qualis in Philippicis esse solet. Credibile est hominem ad omne genus eloquentiæ natum potius quàm factum; altera dicendi forma potuisse, sed consultò noluisse. Senecam laxum styli characterem minimè voluisse certum est, an potuerit, incertum; cum nullum eius specimen reliquerit.

Finis Libri primi.

Cicero in oratore.

Bonitas styli non opinose duntaxat hominum metienda.

Hominum iudicia de eloquentia distissimè

DE OPTIMO CHARACTERE ELOQVENTIAE, LIBER SECVNDVS.

AC PRIMVM DE EIVS VARIETATE. CAPVT PRIMVM.

Si illa nobilium ingeniorum sententiis iactata crebrius assertio, eam demum esse optimam Eloquentiæ rationem, quæ placeat auditoribus, & summum Oratorem nihil aliud esse quàm summum populo videri: Quæ etsi prudenter ab amplissimis viris pronuntiata esse videatur, non est tamen ita accipienda vt deterrimus quisque stylus, modò imperitorum aures mulceat, atque delectet continuò omnes numeros habeat bonitatis: insidet enim ipsis sensibus & verbis recti quædam bonique ratio, quæ non est alienis semper auribus metienda; sed ipsa in sese leges continet suæ perfectionis: Alioqui si tota ex alienis iudiciis penderet eloquentia, idem omnino & eodem tempore sapientissimus; idem quoque dementissimus Orator, & dicendus esset & habendus. Narrat Philo vidisse se

in Theatro, cum aliquis recitaret, alios se in plausus, & mirabiles *Vnus orator* *idem omni-* *bus esse po-* *test.* *monuagios* effudisse; alios, non secus ac stipites immotos hæsisse; alios etiam aures occlusisse, adeò importuni acraomatis eos subtrædebat.

Quid igitur dicemus? eum ipsum (qualiscunque tandem fuit) siue actorem, siue oratorem, potentissimum in dicendo fuisse, & frigidissimum, & ineptissimum: potentissimum, qui tantos plausus colligeret; frigidissimum, qui non magis quàm statuas, moueret auditores; ineptissimum, qui tantam auribus inferret molestiam. Absit illud quidem: sed de oratione priùs sit prudens iudicium, è quo longè nobilior sententia, quàm ex imperitorum hominum affectibus videtur expectanda. Et si enim scenæ (vt aiunt) seruire, magnæ est dexteritatis, & fermè impudentis est ingenij, auditorum iudicia non reuereri, quibus magna ex parte, cauendum est: Nullo tamen

pactō orationis vitia, quōd placeant, ideo virtutis aut pulchritudinis speciem induent. Itaque ineptum Oratorem, qui multitudinem demulceat, feliciorē quā sapientiorē putabo. Contrā, optimum, cui minū studia responderint, non ideo pessimum iudicabo. Vt enim in nummis eueniret, si quæ natio nummos ex corio, aut ferro mallet, quā monetam ex auro argentiue culam: dexter quidem & felix censeretur mercator, cui hæc fortuna obtigisset, vt corium pro auro distraheret: non tamen eam ob causam, auri argentiue natura, corio aut ferro inferior censeretur, quōd esset à stultissimis æstimatoribus ita iudicatum: Cur ita? in ipsa quippe auri naturā infidet, quædam præstantia, quæ sine vlla hominum æstimatione, decus obtinet suum: Eadem profectō ratione, ineffecto eloquentiæ natiuus quidam splendor, quem deteriora iudicia cōuellere nullo modo possunt; qualis autem sit, quærimus.

Varia omnino sunt styli & elocutionis genera: in quibus tanta penè ac in ipsis hominum vultibus, lasciuientis veluti orationis ludo, nasci solet varietas. Turn verò vnicuique promptum est in deteriore partem ruere; paucis, & iis admodum prudentibus, in eloquentia rectum tenere modum. Hanc autem varietatem, quam loquendi fartaginem Persius nominat, ex corruptis hominum moribus fluxisse, bene animaduertit Seneca: *Hoc qualis vita. quod audire vulgò soles, quod apud Græcos in prouerbum cessit, Talis hominibus fuit oratio, qualis vita.* quemadmodum autem vniuscuiusque actio dicenti similis est: sic genus dicendi aliquando imitatur publicos mores. Si disciplina ciuitatis laborauit, & se in deliciis dedit, argumentum est luxuriæ publicæ, orationis lasciuia: si modò non in vno aut altero fuit, sed approbata est & recepta. Non potest

esse alius ingenio, alius animo color: si ille sanus est, si compositus, grauis, temperans, ingenium quoque siccum ac sobrium est; illo vitiatō, hoc quoque afflatur.

Rectè quidem illud, & eam ob causam, in diuersos paulatim mores Roma defluente, alia atque alia eloquentiæ facies extitit. Emerferunt primi illi pauculi eloquentes, à nobis superiùs commemorati, vt Iunius Brutus, Menenius Agrippa, Fabricius; quos sensibus grandes, & masculos, verbis rudes & horridos, credibile est extitisse. Adolescente demum imperio, erepsit, quasi ex suo cortice, facundia, & ridere cœpit clementiùs simplex quædam gratia locutionis, nullis adhuc fulgens ornamentis, spe potiùs & indole, quā prouentū commendanda. In eo genere fuit Enniana simplicitas, Plautinus genius, candor que Catonianus: quæ prima veluti nondum planè collucens sed emicantis eloquentiæ crepuscula extiterunt. Sequuta est tandem illa maturis iam viribus, & figurarum picta coloribus, latèque persultans oratio, qualis Ciceronis temporibus viguit, cum res perhonorifica censebatur, diem dicendo eximere. Mox alio reip. statu displicere visi sunt Oratores illi speciei vberes, complexione rerum exiles, & hæc tota laciniôsæ orationis effusa luxuries, paulatim succingi contrahique cœpta est, donec ad noua quæque, partim exsiliantibus oratorum ingenis, partim etiam prurientibus auditorum auribus, corruptelæ variæ in stylum redundarunt, quæ primùm discutiendæ nobis esse videntur quā diligentissimè, quò magis ex vitiis oppositis, ingenuæ pulchritudine virtutis eluceat.

Dionys. Longinus, libro dei v. hoc, styli vitiosa vitia ad tria refert capita, *ἄργον, αἰμαίνον, ἀπρόσιτον*: hoc est, frigidum, ex Longino, puerile, insanum. Seneca epistola cen-

Romani styli processus.

tesima decima quarta, inflatum, infractum, audax præruptum, allegoricum attingit his verbis: Quare quibusdam temporibus prouenerit corrupti generis Oratio quaris? & quomodo in quædam vitia inclinatio ingeniorum facta sit, vt aliquando infracta, & in morem Cantici ducta? Quare aliàs sensus audaces, & fidem egressi placuerint? aliàs abruptæ sententiæ, & suspiciôsæ, in quibus plus intelligendum est, quā audiendum? quare aliqua ætas fuerit, quæ translationis iure vteretur inuerecundè? Alij alios errores notant, ex quibus ad summum colligo, præcipua styli vitia; tumidum caozelum, frigidum, parenthyrsium, puerile, scholasticum, poëticum, allegoricum, miscellaneum, humile, siccum, lentum, abruptum; quorum alia in excessu, alia etiam in defectu reperientur.

DE STYLO INFLATO. CAPVT II.

FRrequentissimum vitij genus illud est, quod tumorem appellant. Nā cum ad altiora quæque suo (vt affolet) impetu natura contendat, fit vt peruersæ magnitudinis, quam sibi deformauit, simulachro quodam illusa, in tumidas ineptias, & phaleratas, vt aiūt, nugas præceps abripiatur. Rana certè in Apologo miratur grandem illam bouis speciem, & succulentam corporis habitudinem: nec mora; in eius amorem tota exardescit, & cupit quo modo boui similis fieri. Sed miscra, dum supra corpusculi vires & naturæ conditionem tumet, atque inflatur, spiritum egerit, ac mortua distripitur; id ipsum profectō permultis cōtigit imitatoribus, qui dum Virgilij aut Ciceronis magnitudinem suscipiunt, auentque in leuiculis etiam argumentis, eandem exprimerē, & vincere, in id deueniunt, vt pro vero &

Tumidi cum vanis comparati.

Tumidus stilus in quod defuit.

solido corpore nihil nisi fumos & ventos ostentent, tandemque strigosi & macilenti dispereant.

Hoc genus tumidum nominatur, similitudine ducta à praua corporis habitudine, quæ pro carne & succo degenerem pituitæ tumorem nata est: fit autem vt notat M. Tullius, cum oratio nouis, aut prisca verbis, aut duriter aliunde translatis, aut grauioribus, quā res postulat, aliquid dicitur. A Longino definitur, *excessus inflatæ magnitudinis*: & hæc exempla profertur ex tumido poëta, qui ita loquutus fuerat:

Κοι κελίνοι ὄψι μαλίσσον σφλας.
 Εἰ γὰρ πρὸ ἑστῆτον ὄψομαι μόνον,
 Μίαν παρείρας πλεκτάνην χαιμάρρον,
 Στῆλιν πρὸσω, ἐν κρητὰ θραυκώσμαι.
 Πλεκτάνην χαιμάρρον: Torrentem Cirrurum, ignis vel fumi vorticem appellat (inquit) nimis audaci nomine. Quid, quod idem, & vomere in cœlum vsurpat, & Tibicinem facit Boream?

Hæc inquit, non sunt tragica, sed cothurnum ipsam tragœdiæ excedunt. Sunt enim inquinatissima locutione, & tumultuariis sententiis turbida potiùs quā grauias quod si singula in lucem dispexeris; paulatim ex inani specie grauitatis, in rem contemptissimam recident.

Porro norandum occurrit, ex utroque, & Ciceronis & Longini sensu, triplex inflatæ orationis genus: alia enim verbis duntaxat intumescit, alia solis sensibus, alia sensibus simul & verbis inflari atque attolli solet. Verba quoque ipsa, aut noua sunt, aut prisca, aut duriter aliunde translata; exempla omnium vitio.

Fuit illud imperitis & ambitiosis scriptoribus commune vitium quod vocatur *καυσιπαισσίας*, Affectabant

Stylis tumore unde dicitur. Cic. ad Herenn. τὸ πρὸ οἰδοῦν ὄψομαι τὰ ἄρρητα. Quis sit tumidus seu inflatus stilus. Inflati styli exempla.

Triplex inflatum orationis genus.

Stylis in verbis nouis inflati exempla.

Populans orator felicio quam sapientior.

Non opinione hominis sed rei præstantia eandem metienda.

Varietas styli.

Origo styli variis. Seneca ep. 114. Talis oratio, qualis vita.

enim nouas rerum appellationes inuenire, vt ipsi nouæ alicuius linguæ fierent auctores: quod Dionysio tyranno supra cæteros extitit peculiare, cuius aliquas ineptias commemorat Athenæus: quippe *καρδένον* virginem nominare, vt nimis communi nomine, suppudebat. Quid igitur? *Μίναρσπον* dicitur expectatam, quia virum maneat, & expectet; columnam, *Μενεκράτη*, *Μενεκράτην*, vel *validi potentem*, quod valida perduret; iaculum, *Βουαττόν*, quod aduersus iaciatur.

Athenas Deipnosoph. 13. Dionysii tyranni in nouandis verbis ineptia.

Eodem ingenio fuit Alexarchus, Cassandri Macedoniæ regis frater, Vranopolidis conditor: de quo Heraclides Lembus, histor. lib. trigesimo septimo, ad hunc modum prodit, & refert: Alexarchus, qui Vranopolim ædificauit; loquendi peculiare formas intexit, vt qui gallum *εφδεβω*, manicinem, appellaret, tonsorem *ερωτοκέρω*, drachiniam *εφρίδα*, Chænicem, *ημεροδραχίδα*, præconem, *απίτη*.

Alexarchi nonatoris locutiones.

Lucianus, vt est in hoc genere festiuissimus, sub persona Lexiphantis, dialogum integrum scripsit iis scitentem verborum fordibus, qualia sunt *ὅτα κωφελόβουα*. *ἀντιουμπασιάζειν* & *ἄρισον*, *ἀπίσω* ἢ *ἐπιβόσω*, *κωφελί*, & cætera infinita Græcis hominibus intellectu perquam difficilia; nihil interest autem an noua sint, an per compositionem nouata, & durius interpolata, vt *incrui cernicum pecus*.

Lucian. in Lexiph. 1. 2. p. 529.

Secundum est genus verborum, quæ prisca vocantur, & ea iamdiu obliuionis oppressa tenebris, à putidis stylis effodiuntur, atque eruuntur in lucem: qualia sunt ista: *Confluges*, vbi conuentum campum totum inhumigant.

Stylis inflatis in prisca verbis exemplis.

Et scabra in legendo *redinio sanè* offendens: sed qui sunt isti, qui ascendunt alium ocrim? collem intelligit

Linus Androg. Vatt. in Prometh.

Item: *Lemiso innamitis sonorinas imagines*

Adfaturo; non umbrantur somno popule.

Et, florem *antlabant* liberi ex carcheiis: hoc est, bibebant. Duriora etiam apud Accium, & Næuium.

Vagant ruspantes syluas sextam esse-ras.

Non hercle apluda est hodie quam tu nequior; Bilbit amphora. Buttubata. Concipilaustis, &c. eiusdem generis.

Accius in Meleagro.

Hac & simili oratione vsus, magno omnium risu, fertur quidam caudicus, apud vrbs præfectum: nam cum significare vellet, inopi quendam miseròque victu viuere, & fureum panem editare, vnũque eructum & fœtidum potare; *Hic*, inquit, *eques Romanus apludam edit & flocces bibit*: Aspexerunt omnes, qui aderant, alius alium, primò tristiores, turbato & requirente vultu, quidnam illud vriusque verbi foret: Post deinde, quasi nescio quid Tuscè aut Gallicè dixisset, vniuersi riserunt. Legebat autem ille, *apludam* veteres rusticos, frumenti furem dixisse: idque à Plauto in comœdia (si ea Plauti est) quæ Astraba inscripta est, positum esse. Item *Flocces* audierat, prisca voce, significare vini facem, è vinaceis expressam, sic vt *fraces*, ex oleis. Alter, cum aduersarius causam differri postularet, *Rogo Prætor*, inquit, *subueni, succurre*: quoniam vsque nos bouinator hic demoratur? Atque id, voce magna, ter quaterue inclamauit, *Bouinator*. Commurmuratio fieri cœpta est, à plerisque qui aderant, quasi monstrum verbi admirantibus. At ille iactans, & gestiens: non enim Luciliũ, inquit, legistis, qui tergiuerfatorem, *bouinatorem* dicit? Est autem in Lucilij vndecimo versus hic:

Gell. l. 11. c. 8. Causi dicit antiquarum fatimtar.

Apluda vetus verbum pro frumentis fursare.

Flocces pro vini facie.

Bouinator pro tergiuerfatore.

Hic strigosus, bouinatorq; ore improbus dicit,

His

Tertullian. Arnobii stylo horridior. Tertull. de Idol. c. ult. num. 107. Lib. de pallio. Hypobrychis pro extremo periculo: Substillum pro dubio aere.

Salpicta protubis, Arno. l. 7. Jul. Firmic. l. 3.

Stylis in tras-latis verbis inflati exempla. Stylo in verbis duriter translatis inflato qui nonatores notati. Gorgias.

Xenophon a Cassio Longino ut putidus arguitur.

Timæi audax imitatio.

His innutritus *εφρακωίς* Tertulliani & Arnobii stylo, grandis est plerumque, & nimis horridus: vt *Hypobrychium irrespirabile*, pro extremo periculo; in quo omnis ex malo emergendi spes adempta sit, *καερωχον τοσοδω κωμωτων κωμωβωχων* appellatur, quod fluctibus est obiectum; Dies & nox inuicem verrunt, *Solstitionibus annuis, & flustra, & substillum*, pro dubio aere, inter serenum, & pluuium, quando pluuiæ stillatim cadit. *Parvè verò passivitus, & Scytalosagiti* pelliger, genuinos inter antias adumbratos, & similia: apud Arnobium verò, *salpictarum sonitu*, pro tubarum, quo vsus Iulius Firmicus, *salpictas reddet*: Sed qui in bello confossi moriantur. Et l. 3. *Buccularum cumulatione sacri nocet, & qua ex recordatis trahit Aruspicina nugis, plaseas, polimina, fendicas, magmenta, proficias*: quibus etsi ad argumentum opportunè, & loco vitur, aliàs tamen ad styli nitorem, prauæ sunt imitationis.

Tertia corruptorum verborum series est in translatis audacibus, & inuerecundis, quorum abundantem stylum Gorgia, Callisthenis, Cleitarchi, Amphicratis, Hegesiae, Martidis commemorat Longinus. Hæc autem inter cætera arguit in Gorgia:

Ξερχος, ο τ Πρωτον βασιλευς, Xerxes Persarum Iupiter, Γυπτες εμψυχι ταροι, Vultures sepulchra animata. Hæc, inquam, ingeniosè (vt apparet) dicta lugillat acriter vit Criticus, nec parcit Xenophonti, qui pro pupillis *Virgines oculorum* dixerat, quod puella & pupilla eodem *κορης* nomine, apud Græcos appellètur. Verba Xenophontis sunt; *Εκείνων γουω ηπον η απεανω δικασας η τ λιθινον, ηπον η απεανω μεταρεφαις η τ χαλκων, αιθνηνες εφους η απεανω η ησασο, η απων η τ εν τοις εφρακωίς παρδενον*, in hoc vltimo tumor est: quin & verecūdiores eos existimaris, *ipsis oculorũ virginibus*. At Timæus Xenophontea illa satis audaci metaphora nondum contentus, *ο ησ απινισον*,

ο εφρακωίς κορης μη πύνας εχον: Hoc vtique faceret alius, qui non *Meretrices in oculis, sed virgines haberet*.

Hæc quota portio grandium metaphorarum, quæ in Africano stylo reperuntur? vt, *Ipsa canicula persecutio nis, ab isto scilicet Cynocephalo. Cirou spectu emissitii oselli: imò luminis punctu Tert. aduertiginant, & tabulata congregatio in sus Gnostie. vestibus, & colubrini oblatratorum molarum, apud Sidonium: qui temporis potius errores quam virorum censendi sunt. At Apuleius, præ gaudii affluentia, totus istis immergitur, qualè est, labiis undantibus affectare rosas, inquit, de asino, qui iam spe eadem deuorabat: item sorbillantibus suauis sitienter haurire, & similia.*

Tert. aduertiginant, & tabulata congregatio in sus Gnostie. vestibus, & colubrini oblatratorum molarum, apud Sidonium: qui temporis potius errores quam virorum censendi sunt. At Apuleius, præ gaudii affluentia, totus istis immergitur, qualè est, labiis undantibus affectare rosas, inquit, de asino, qui iam spe eadem deuorabat: item sorbillantibus suauis sitienter haurire, & similia.

Sidonius.

Apuleius.

Secundum tumoris genus est in *stylis inflatis* ipsis sensibus immoderatis, licet altotus in sensibus qui verba ad legem vsus communis videantur exacta. Hoc genere peccat sæpissimè tragici, dum res supra naturam extollunt.

His bullis redundat Hercules Oetæus Senecæ, si modò eius est; quoniam factu cælum petit à Ioue, filius à parente?

--- *Quid tamen nectis moras? Numquid timemur? numquid impostum sibi Non poterit Atlas ferre cum cælo Herculem?*

Hercules Oet. Sen. ampullata tragædia.

Si hæc Typhon diceret, tamen vix essent tolerabilia: quis enim largiri cælum vellet, tanta oris improbitate expostulanti?

Deinde: --- *Si negat mundus feras Animam Nouerca: redde nunc gratuito patrem, Vel astra forti: Apparent violentæ figura; quæ desuunt in frigidum.*

Rursus: *Vel si times ne terra concipiat feras, Properet malum quodcumque, dum terra Herculem Habet, videtque.*

L.

Quam miser & miserabilis ille Iupiter, qui à ferarum metu, sine Hercule tutus esse non poterat?

Hoc verò quod sequitur, supra omnem tumorem inflatum:

Da datuendos Iupiter saltem Deos: Illa licebit fulmen à parte auferas, Ego quam tuebor; siue glacialem partem,

Seu me tueri feruidam partem iubes, Hac esse superos parte securos puta,

Modò timeri se à cælo dicit, modò se tutelare Deorum numen profiteatur. Quid hoc tumidius? quam imbecilles deos censet, qui mortali tutore egeant! Hæc postulans & supplex! Illæ igitur sunt bullæ, in quas sæpissimè incidunt, qui magnitudinem sensuum præter decorum affectant. Deinde, qui imitantur, addunt aliquid de suo, & tumida tumidis adstruunt, donec diplosus follis in contemptissima quæque euanescat.

Nonnus poëta Dionysiacorum scriptor, in has ineptias in temperanter effusus, quæ Megabyssia suo Typhoni non tribuit? Hic enim iactat se aurigaturum Cælum fratrem suum; (cum calcaturum vellet dicere) imò se aliud octies maius supernè facturum, cum vetere capi non possit. Idem omnes stellas, nonis inter sese nuptiis copulaturum, quo cælo plenior sit soboles: Lunam habiturum pro famula, quæ sibi lectos seruat; Quod si lauari velit, Eridano cælesti pro balneis usurum. Od. 8. 1. 2. Interpret Nonni ποτόριον & τόν, ποίον, pro panimento.

Nonnus Dion. l. 2. Interpret Nonni ποτόριον & τόν, ποίον, pro panimento.

Sed & Nonnus poëta, Dionysiacorum scriptor, in has ineptias in temperanter effusus, quæ Megabyssia suo Typhoni non tribuit? Hic enim iactat se aurigaturum Cælum fratrem suum; (cum calcaturum vellet dicere) imò se aliud octies maius supernè facturum, cum vetere capi non possit. Idem omnes stellas, nonis inter sese nuptiis copulaturum, quo cælo plenior sit soboles: Lunam habiturum pro famula, quæ sibi lectos seruat; Quod si lauari velit, Eridano cælesti pro balneis usurum. Od. 8. 1. 2. Interpret Nonni ποτόριον & τόν, ποίον, pro panimento.

Οὐρανὸν ἀσεβήτων ἀδελφῶν ἠνιοχέσω, Οὐρανὸν εἰκοι ἔχον μηδ' ἴσον ἕτα γαῖης, si dixisset cælum se calcaturum, graue

illud fuisset; at se aurigaturum, fratrem suum, inflatum est, & ridiculum:

--- Οὐ χρὸν ἀστρῶν Λείψω νόστοι γάμων ἀρχήιον, ἀλλὰ σὺν ἀψὸ Ἄρσενι θηλυτέρῳ.

Et qui homini venit in mentem, vt de maritandis stellis, post tot sæculorum cœlibatum cogitaret?

--- Διότι οἱ Ὀϊδῶν ἕρπον ἄμῳν κείτερον ὑψῶτι τὰ δέξω.

Quomodo cælo capi non poterat, qui cum tot aliis gigantibus, vna terræ regione capiebatur?

Εὐνέτις Εὐρυμίων θ' ἰμὴ θεράπων τὰ σελήνη Δέμιτ' ἡμὶ σὺρῆσαι, ἢ εἰ χθὺς ἔστ' ἰοίον, Λύσσομαι ἀσεβήτων ἐν Ἰδαίῳ Ἡριδαίοιο.

Quam parum memor sui in leuicula degenerat! Quomodo enim balnea Eridani capiet, cui cælum veteri septies maius angustum est?

Ridiculi prorsus tumores, qui vix à pueris aut aniculis tolerari possunt: itaque incidunt in alium characterem (de quo mox dicemus) frigida puerilitatis. Nec refert, quòd Typhoni tribuatur hæc oratio; nam cum tota horribilis, vt ipsa gigantis persona, esse debuisset, in risum & contemptum euanescit.

In eodem exemplo licet animaduertere tertium tumoris genus, vbi res non modò sensibus, sed ipsis quoque verbis inflatur; quale est etiam illud, saxa, syluas, lapides, montes dissipulueras. Non satis fuerat solutos in puluerem montes dixisse, nisi grande quoque verbum addidisset, dissipulueras, &c.

O pestifera Pontica fera, trux, tolu-tiloquentia!

Hoc styli genus meritò prudentibus vitis fuit semper inuisum; quòd si nonnullos leuioris facundia iuuenes ipso nouitatis aucupio delectet, vbi tamen crebrius fuerit iteratum, transit in satietatem. Itaque bene monet Lucianus Lexiphane, qui

Nanius Gymnast. In verbis & sensib. styli inflati exco-

Idem in Callinaria.

eiusmodi vocibus non desinebat Artificis auribus obstrepere.

Lucianus in Lexiph. quid de isto stylo sentiat.

Αἴσιμα δὲ Λεξιφάνης, ἢ ποτὲ, ἢ ἀναρῶσται: ἰσὶ γὰρ ἡδὴ μαθῶ σοι, &c. Satis, ὁ Lexiphanes, & potus, & lectionis istius: Ego enim tibi ebrius iam sum, & nauseo; & nisi quamprimùm euomero ista omnia, quæcumque recitando persequutus es, videor mihi insanus, ac furiosus fore, obrepentibus mihi vndique verbis istis, quæ mihi modò offudisti.

Quanquam mihi à principio ridere illorum gratia veniebat in mentem. Verùm postquam ea multa, atque omnino similia erant, miserebat me tuæ istius ærūnosæ infelicitatis, quippe quem viderem in labyrinthum quendam irremeabile incidisse, morbumque ægrotare grauissimum; imò verò atrabile percipim. Cogito itaque apud me ipsum, vnde tam multa mala collegeris, & quàm longo tempore, & vbi denique conclusum habueris tantum examen absurdarum ac distortarum vocum, quarum alias quidem ipse finxisti; alias autem defossas alicunde eruens, tantum cœnum vnde quaque cogens, in me exhausti. Porro videris mihi, neminem amicū, aut familiarem, aut beneuolum habere, neque etiam in virum liberum, & qui loquendi libertate vteretur, vnuquam incidisse; qui vera monendo, te quamprimùm expeditet à morbo isto intercutaneo, quo quidem correptus es, & præ malo, illius periculum, ne disruparis, sustines; Tibi autem bene sanus esse videris, & calamitatē istam, valetudinem censēs, atque ab imperitis laudaris, qui morbum tuum ignorant; à doctis autem miseratione dignus existimaris.

Mox hominem committit Sosipoli medico, à quo, vomitorio accepto, istam verborum sentinam egerit.

Hoc quidem remedium comicum est, & nihil ad sanitatem facit. Vnum autem præstantissimum idemque vti-

Remedium à Lucia inflatis procurratur. Aliud remedium.

lissimum erit, si qui eiusmodi dicendi generis delectantur, optimis auctoribus assuescant, à quibus, & moderatio, & styli affletur salubritas. Phaurinus Philosophus (vt ait Gellius) adolescenti veterum verborum cupidissimo, & plerasque voces, nimis præscas & ignotissimas in quotidianis communibusque sermonibus expromenti, Curius, inquit, & Fabricius, & Coruncanus, antiquissimi viri nostri, & his antiquiores Horatii illi frigidissimi, planè ac dilucidè cum suis confabulati sunt: neque Auruncorum, & Siccanorum, aut Pelasgorum, qui primi incoluisse Italiam dicuntur: sed ætatis suæ verbis loquuti sunt: Tu autem perinde quasi cum matre Euandri loquere, sermone abhinc multis annis iam desito vteris: quòd scire atque intelligere neminem vis, quæ dicas. Nonne homo inepte, vt quoduis abundè consequaris, taceres? sed antiquitatem tibi placere ais, quòd honesta, & bona, & sobria, & modesta sit. Vnde ergo moribus præteritis, loqueris verbis præsentibus. Et ita quidem possunt inflati sanari, si velint; quorum multi plus habent furoris, sed plus etiam corporis. Semper autem ad sanitatem procliuus est quod potest detractioe curari.

Styli inflati corrigendi remedium duplex.

Phaurini iudicium aduersus inflatos. Gell. l. i. r. 19.

Senec. contra. l. 9.

DE CACOEZELO.

CAPVT III.

Quæ sequuntur orationis vitia, cacozelum, ac frigidum, magnam habent cum inflato affinitatem, & nonnunquam inter se confunduntur, & differunt tamen non nihil. Atque vt de cacozelo dicā obiter, quòd plenius in tractatu de imitatione explicandum est, Est praua affectatio orationis, ducta ex errore vitiose imitationis: quòd indicat Lucianus his verbis. ἡσυχία δὲ τὴν ἀσέβειαν τὸ μέγιστον τῆς μιμήσεως, ἢ μέγιστον τῆς ἀσέβειαν τῆς μιμήσεως.

Quid proprie cacozelum.

Cacozeli ab inflato stylo discrimen.

Exempla cacozeli.

Itaque omne cacozelum ferme tumidum est. aut frigidum, aut quid simile, non omne tamen tumidum est cacozelum, cum praesertim possit ex imitantis esse non expressum. Itaque, si quis apud Virgilium legens; sublatum a Turno saxum antiquum ingens; hoc postea in alio argumento imitatus, dicat fuisse scopulum, cui capra etiam pascentes insidebant; nescio quid nugatum cum Graeco poeta nugatus: tunc fit prodigium illud imitationis, quod κακοζηλον nominant: Sic Lucianus, cum metamorphosin illam hominis in Asinum describit, concinne admodum dicit:

Καὶ οἱ δόκυλοι πάντες εἶχοντο, ἢ οἱ δ' ὄππου: δ' ὄππου ἢ τὰς πᾶσι τρωαῖς εἶχον, ἢ τὰ τοὺς ἑδὲν ἄλλο ἢ ὁ πᾶσι. καὶ μὴ αἱ χεῖρες, ἢ οἱ πόδες, κτήνησιν πόδες ἰγένοντο, ἢ τὰ δ' ταῦτα μακρὰ, ἢ τὸ πρόσωπον μίτρα.

Apul. metam l. 3.

At Apuleius non contentus hac lenitate sermonis. Aures, inquit, immodicis horripilant auctibus, & caetera similia quae vastam atque horridam faciunt orationem. Vis aliud cacozeliam exemplum praclarissime expressit: Extat notissima de Parrhasio pictore historia, qui adolescentulum uvas ferentem, tanta ingenij artisque subtilitate depinxit ut aues imagine delusa, aduolarent, rostrisque improbulis racemos appetere: quamquam ille ingenuo factu opus suum damnauit, quod non videretur puer satis eximie depictus, ut quem aues aduolantes non timerent. Hoc cum legisset Spiridion Rhetor, voluit imitari. Quid agit? controuersiam illam agitabat, in qua Parrhasius dicitur miserum senem Olynthium saeuissime cruciasse, ut ex eius ore inter acerbissimos cruciatus astantis, Prometheum in Caucaaso laniatum exprimeret, & hanc deinde tabulam in Mineruae templo consecrasse.

Spiridionis cacozeliam insignis. Senec. in

Spiridion, cum praestantissimi illius artificis manum, & exquisitissimae tabellae decus verbis commendaret, ed

vsque prouectus est, ut diceret, ad hanc Parrhasij tabulam cum esset in Parthenone posita, vultures vndique laniatum cadauer ratos, frequentes aduolasse: quae oratio, ut frigida, & κακοζηλίας nota per insignis, ab omnibus qui aderant, declamatoribus est excepta. qui fieri enim poterat, ut vultures in celeberrimum istud Athenensium fanum, cum esset vndique tectum, & clausum, aduolarent nisi forte putauit, vultures, templa in luce urbium posita, non secus ac passeret & hirundines, frequentare, atque in ea sese aliquando per foramina penetrare.

Quam multa similia quotidie admittuntur a pueris, qui cum aliquid legerint, aut audiuerint, statim in imitationem trahunt, id minime ponderantes, an res quae comparantur, similibus inter se adiunctis congruant. Ex quo fit ut ab imitatione, qui plurimum iutuari conformarique deberent, iudicij & mentis penuria saepissime deriuent errorem.

DE STYLO FRIGIDO.

CAPVT III.

FRigidum quoque saepe cum ipso cacozelo misceri, testis est, vel hic Demetrii Phalerei locus: Πολλὰ μὲν γὰρ τὸ εὐδαιμόνιον αὐτὸ φυχρὸν ἢ ἔχει, ἢ ὅς κεν ὀνομαζομένων, κακοζηλον: saepe item frigidus est sensus, quem nunc cacozelum nominamus. Et Aristoteles inflata verba vocat ψυχρὰ: Longinus vero, postquam de tumido & puerili disseruit, addit, θατέρη ἢ ἂν εἴποιεν, λέγω ἢ ψυχροῦ, πηλὴν ὁ Τίμαιος. Si tamen disquisitionis enucleare velimus, inuenimus, frigidum, quod ab ipso Cassio

Demetr. Phaler. dei Epulou

Quid proprie frigidum.

γρηγοριος μειοχλωδος εναιβριουσαι Dion. Hal. in ep. ad Pop. Frigidus styli appellatio. γρηγοριον ενρ frigidus stylius dicitur.

annotatum est, esse magis circa novos, hospites & peregrinos sensus, quam circa tumorem verborum: frigidum autem appellatur, non quod languidum sit & remissum, (nihil enim ferme istis ingenijs, quae hanc dicendi κρητισμουδία affectant, calidius:) sed quod perniciosum quodlibet, & nocentem temperaturam, ut annotat Seruius, ad Bucolica Virgilij, vocetur frigidum: Ita pari iure, quod styli optimam temperiem corrumpit τὸ ψυχρὸν, translato a Medicis nomine est appellatum. Aliter γρηγοριον nominatur, quod Gorgias sophista, multus in his sensibus fertur exitisse. Quamquam, quod Dionysius, Longinus, & Hermogenes adeo exagitant, de animatis sepulchris, non ita videatur absurdum. Aristophanes autem Comicus non modo frigus, sed & niues, stylo alicuius inepti poetae inperfas commemorat, his verbis.

Κατένιξε πᾶσι Ὀρέλιου χεῖρὶ πολλῇ. Suid in voce ψυχρός. Κατωδῶν οὐδ' αὐτὸν παρῆσιν ἢ πᾶσι ψυχρὸν ἢ τῆν ἀεὶ τὴ ποιήματα ψυχρὸν.

Ex iis aurem quae dicta sunt, apparet, stylum frigidum esse τὸ ἀεὶ τὰς νοήσεις ἔχον, eum qui constat sensibus nominis, & peregrinis, addo etiam pueritidis. Inflatum rerum & verborum strepitus ferri solet, cum aliqua specie magnitudinis: Cacozelus in infelici & arumosa imitatione consenscit: frigidus tortos & violentos sensus, veluti nouatoris ingenij foetus, iudicij lumine orbatos egerit.

Frigidis exempla.

Hegesias frigidus. Festiue dicitur in Diana E-

Exempla frigidi ex Plutarcho & Cassio talia sunt: Natus est Alexander, ea ipsa nocte qua Dianae ephesiae templum, infana & orbi terratum admiranda substructio, conflagruit: Ex eo, cum de Alexandri laudibus diceret Hegesias, qui inter frigidos sophistas commemoratur a Longino: Minimè mirandum est, inquit, si Diana templum tam graui in-

condio arserit: quippe Dea in ipso Olympiae partu, quo Alexander editus est, dium, obstetricandi laboribus & curis distracta, ignem non voluit restinguere.

Huius epiphonematis tantum esse frigus, Plutarchus asseuerat, ut id ipsum, ad ephesij templi incendium restinguendum, satis validum fuisse videatur.

Ηγησίας ὁ Μάγνης ἐπιπεράνηκεν ἐπαρῶν ἡμαρτυροῦσιν ἢ πυρκαϊῶν ἐμείνλω ὑπὸ ψυχρίας δ' αὐτῶν εἰκότως ἦδ' ἐρη κατασχεθῆναι τὸν νεῶν, τὴ Ἀρτέμιδος ἀχολοελεύθης ἀεὶ πᾶσι Ἀλεξάνδρου ματώσιν. Plutarch. in Alex.

Alterum exemplum profertur a Cassio Longino, quod sumptum est ex Timaeo. Quippe, hic Alexandrum magnis laudibus efferens, cum Isocrate comparat, & vehementer commendat, quod paucioribus annis Asiam subegerit, quam unam orationem Panegyricam scripserit Isocrates. Hic Criticus deridens exclamat: Θαυμασὴ γὰρ ἡ Μακεδόνων ἢ ὁψὸς ἢ οὐρανὸς σύγκρισις! ὁ admirabile Alexandri cum sophista comparisonem! certe hoc frigidus hominis sensus, Isocrates tota Lacedaemoniorum Republ. longè fortior haberetur, quando intra decennium Panegyricum absoluit; At illi, non nisi intra annorum triginta spatium, Messenam expugnauerunt.

Tertium est ex eadem officina: Concisus Sicula clade Atheniensium viribus opera cuiusdam Hermocratis, exclamat, Non sine magna mentis corruptione factum esse, ut Athenienses, qui in Mercurij statuas fuerant impij, per Hermocratem filium Hermonis, violatae religionis poenas persoluerent. Haec frigida & inepta Longinus iudicat quae tamen excusari facile possent.

Sed in hoc genere nihil est Hebraeorum scriptoribus, quos Rabinos vocant, infantius; apud quos frigidorum sensuum exempla, & plurima sunt; & maxime ridicula; quale illud, est eius qui in haec verba L iij

psal. 61. scribens, Iumenta in montibus, & boues: vbi textus Hebræus habet.

Behemot beharre aleph בְּהֵמוֹת בְּהַרֵּי אֶלֶף Iumenta in montibus mille, hic frigidus commentarius belluam vnam fuisse vastissimam narrat plurali numero designatam à Propheta: cui ad diurnum pabulum, mille montium herbæ à Deo essent assignatæ.

Alius in illud Exod. 4. Obsecro Domine, non sum eloquens, commentatur, Mosem, cum esset trium annorum puer, Pharaoni fuisse oblatum, delectatumque Regem melliti infantis indole, diadema illi inter ludendum imposuisse; quod cum Moyse deiecit in terram, pedibusque conculcasset, id pro infauito quodam omine acceptum; cumque Regis filia tribuisset infantis inscitia, de consilio & industria viri apud Hebræos imprimis sapientis, ad explorandam pusionis simplicitatem, sciens-ne illud, an imprudens fecisset? prunæ illi ardentes sunt appositæ; quas cum ore contigisset, inde extremæ linguæ adustionem perpetuamque balbutiem atque hæsitantiam contraxit.

Huic vitio obnoxij sunt qui in sacris litteris allegoricos vbique confectantur sensus, & omnia in eas quas sibi sinxerunt imagines efformant. Qua re in nimij sunt plerunque Origenes, & Philo, qui allegoriarum studia, in frigida sapissimè deferri coguntur.

Nam, etsi allegoriarum grata sit ac vernans amicitias, vbi tamen nimis crebræ sunt, & violentæ; placere doctis auribus nullo modo possunt. Cui enim semper istæ interpretationes arrideant? Porticus Salomonis, est conuersatio Christi: Arcturus, lex; & Pleiades, noui testamenti gratia. Sudes; acuta sanctorum consilia: Salina, intima contemplationis sapor: Ibices, magistra spiritalis: Sappirus, predicator.

Rabinorum sensus frigidus

Allegoriarum in sacra scriptura nimij indagatores saepe incidunt in frigida. Origenes, Philo, nimij in allegoriis.

Haec allegoria licet à Paris cum fate prudentia dista, non sunt vbique amittenda. Orig. hom. 4. in Exod.

res noui testamenti: Perdix, diabolus: Cynifes cum Cynifes, Dialectici. quantum hoc Dialecticis. postremum subtiliter ab Origene comparantur. Hoc enim animal pennis quidem suspenditur per aëra volitans, sed ita subtile est, & minutum, vt oculi visum, nisi acutè cernentis, effugiat; corpus tamen cum infederit, acerbissimo terebrat stimulo, vt quem volitantem videre quis non valeat, sentiat stimulantem.

Hoc ergo animalis genus (inquit) dignissimè puto arti Dialecticæ comparari, quæ minutis & subtilibus verborum stimulis animos terebrat, & intelligentiæ oculos decipit.

DE STYLO PVERIBI.

CAPVT V.

Vicinum est istis generibus puerile, quod Cassius Longinus nominat, καλὸν, μικρὸν, ἰσχυρὸν, ἔνδον, ἀσυνίστατον. Habet enim tumorem, & cacozelum, & frigida permulta sibi annexa, hoc autem proprium obrinet, vt inanem quandam suauitatem, Adonidis hortis steriliorem quàm auidissimè venetur. Itaque sensus in eo fermè sunt tenuiculi, cum aliqua illecebra vanissimæ iucunditatis, lusus minuti, digressiones ineptæ, allusiones ad verba, affectatæ rerum descriptiones, luxuriantes figuræ, inopia iudicij, redundantia sermonis, verba vndique ad ostentationem collecta, & rhythmorum circumscriptio quæ putida elaboratio. Talis est ista Mœcenatis, auctore suo mollior oratio:

Quid purius amne, syluisque ripa comantibus? Vide vt aluceum lintribus arent, verseque vado remittant hortos.

Quid si quis fœmina cirro crispat, & labris columbatur: incipitque suspirans, vt cernice laxa feratur? Nemo tyranni: irremediabilis factio, rixarum

Stylus puerilis qualis.

Puerilis stylus in verbis exempla.

Mœcenatis oratio puerilis.

Vide Senec. ep. 114.

ter epulas, lagenæque tentant domos, & saepe mortem exigunt.

Genium festo vix suo testem, tenuis cerei filia, & crepacem mola focum mater aut vxor inuestiunt.

Quæ pueritiæ ludicra? Num statim hæc cum legeris (inquit Seneca) hoc tibi occurrerit, hunc esse qui solutus tunicis in vrbe, semper incesserit?

Adiunge huic molliculæ orationi, Hadriani Imperatoris versus: Animula, vagula, blandula, Hospes, comestrix corporis, Quæ nunc abibis in loca, Pullidula, rigida, nudula! Nec, vt soles, dabis iocos.

Hadriani Imperatoris mollicula oratio.

Puerilis pueri ex Apuleio descriptio.

Aut Apuleij: [Erat intonsus, & genis gratus, & corpore glabellus. Crines eius præmulsis antiis, promulsis caproneis anteuentuli, & propenduli. Vestis textu tenuis, tactu mollis, purpura radians. Quid? quodd & lyra eius auro fulgurat, ebore candicat, gemmis variegat?

Hæc planè crepundia, quibus permittuntur aliquando pusiones lustrare. At verò iam prouectæ ætatis homines, in eas ferri nouissimorum verborum ineptias; minimè tolerandum est.

Sæpe istarum nugarum parens est amor, & vitiis obsessæ mentis hebetudo: quippe videas istos frigidos amatorculos, ex libris vernaculâ linguâ scriptis, hæc deliramenta auidè conquirere, quæ illi, rosas suas & anemonas, dum ventilant, putant odorem omnium naribus per iucundum afflari: sed hæc ita fœtent, vt Augeæ stabulum non sit Impurius.

Alia est etiam non verbis, sed sensibus puerilis oratio: qualis est ista, Onagri, fœminæ ad marem fœtum suum euirantem, his verbis expressa, quæ bonum alioqui poetam ad inclinatam puerilitatem dimisit.

Onagri poetæ puerilis natiua fœmina ad marem fœtum suum euirantis.

Α'νερ, άνερ, τίνυ σείο προσώπατα τη- Oριανί 13. χιώνεται: γεν. vers. 210. Ο'μματα φοινίχθη ἢ τὰ τ' αὐτῶν αἰ- γλήεντα: Οὐχὶ μέτωπον ἀδρείς λιδοργίς ἀσχη- δούσης, Οὐ γόνον ἰερόλον παναμειλίχτιο δρακηνῆς, Οὐ σκύμονον κινάδεσμον ὄρειπάσιτιο λαίηνης: Παῖδα λυγρὴν τὸν ἔπκτον, ὃν ἀρώμαδα διοῖσι, Παῖδα τὸν ἡμύεσι τοῖς ἐν ἀσάνα θύ- σεις. Ἰαχὸς φίλθ, μὴ τὰ μνε: τί μοι τὰ κας, οἶον ἔρεξας. Παῖδα, τὸ μηδ' αἰδουχης, ὃ'λον δέμας ἐξα- λάσας Δειλὴ ἰγῶ παλάστριος ἀωροτάτιο λο- χείης, Καὶ σὺ τέκος παῖδειλον, ἀλιθτατίο τεκλθ. Δειλὴ ἰγῶ τεπάλαινα, κενὸν τόπον ὀδί- νασα, Καὶ σὺ τέκος, τμηθεις, ἐχὶ σονύχουσι λέόντων: ΑΜ' ἰδουχίς ἡμύεσι λεοντείησι το- κήθ.

Vir, vir, quare tuus vultus exasperatur? Oculi rubuerunt, qui prius erant splendidis? An frontem intueris saxifica Medusa?

(Sciebat quippe hic Onager Medusæ fabulam, & scholas olim poeticas frequentarat.)

Non fœtum veneficum esseri dracenis. Non catulum nefandum montiuaga Leana: Filium, misera quem peperit, quem exorauimus à Diis, Filium tuum maxillis tuis euirabis. Cōhibete, amice: ne scinde: quid rescuisti, qualem Fecisti filium? ad nihilum redigesti, toto corpore mutilatum.

Misera ego, atque arumosa, intempestivum ob partum:

Et tu fili miserime, sceleratissimi parentis causa!

Misera ego, ter misera, inanem partum enixa.

Et tu fili dissectus, non unguibus Leonum;

Sed inimicis maxillis leoninis parentis.

Hactenus lamentabilis nœnia, & verè puerilis: cum enim mentionem facit Onager sacrificæ Medusa, cum dicit se filium à Diis exorasse, & similes nugæ; quis risum teneat? At dices, nulla sæpe eiusdem argumenti, à viris gratibus esse conscripta? fatèor equidem; sed huiusmodi, si quæ scribant, non seriis operibus immiscent: verum pueriles remissiones, & fabellas, & ludos ad risus compositos profitentur. At qui hæc seriò, & callidè dicunt, carminumque gravitati, non ioco, sed eloquentiæ ostentandæ gratia, solent intexere, pueriliter mea quidem sententia, faciunt; hæc enim vitia sunt, in quæ pueri, in hyperbolicis semper leues, frequentius incidunt: qui si in Crassi murænam, aut psittacum, melioris carmen, vel orationem funebrem texant, cum omnia ad rotundam styli exilitatem deberent esse accommodata, illi ad grandes Demosthenis & Ciceronis figuras convertentur: psittacum, inquam, vel passerem, ut heroem laudabunt, etiam apud Elysiis campos Minois & Rhadamantibi affessorum facient, dictitates illud Demosthenis, οὐ παρὰ τὸν εὐχόμενος ἀπὸ πρὸς τοῖς κριτοῖς εἶδ': mox alloquentur per Apostrophen; Præclare igitur, tecum actum est, dum viveres, anima delicatissima, nunc autem, postquam ex his terris evolasti, sanctissima: nam beatorum locum consequista, assides Proserpina.

DE PARENTHYRSO.

CAPVT VI.

Theodorus Rhetor, qui citatur à Cassio Longino, in libro περὶ ὀψίας, notissimi vitii in stylo meminit, quod ipse appellat παρὲν θυρσον, quasi ad Thyrsum accedens, hoc est, furori proximum: Norunt omnes, Thyrsum appellari hastulam frondibus vestitam, quam bacchantes gestabant: & hoc perpetuum Bacchi insignne iuxta epigrammaticum, Παιδὶ Βίτων χίμαρον, νύμφαις ῥόδα, διὰ τὰ Λυαῖα: hinc θυρσον ἄλλοις, nominantur thyrsos percussis, hoc est insani: vnde parenthyrsus dici potest, Oratio grandibus & intempestivis affectibus, & figuris in re parua insanens: quam definitionem licet colligere ex Dionysio Longino, in qua παρὲν θυρσον ita describit:

Τὰ τὰ παρὰ θυρσον γέγονεν ἢ κακίας εἶδος ἐν τοῖς παιδικαῖς, ὅτε ὁ Θεόδωρος παρὲν θυρσον καλεῖ. ἔστι ἡ παῖδος ἀκρότης, ἢ καὶ ὅτι ἐν δὲ μὴ δὲ παῖδος ἢ ἀμετρον, ἐν δὲ μετρίῳ δὲ. [Huic proximum est tertium prauitatis genus in affectibus, quod Theodorus vocat parenthyrsus: est autem affectus intempestivus, & vanus, vbi nihil opus est affectu; vel immoderatus, vbi opus est moderato: differt à puerili, quod hoc in lætis argumentis, & illecebrosæ dictionis aucupio versetur ut plurimum; illud propriam sedem habeat in affectibus intempestivis, maxime doloris, & iracundiæ, sine vlla etiam affectatione verborum: Non enim istam concinnitatē spectat, sed grandes tantum figuras, in rebus ludicris confectatur: ex quo plenum est insania.

Talis est illa de incendio Daphnici templi, miserabilis nœnia Libanii

Quid Thyrsus.

Quid parenthyrsus, & unde sic dicitur.

Longin.

Parèthyrsi à puerili stylo discrimen.

Libanii παρὲν θυρσον à D. Chrysof. perfirium.

banij sophistæ, quam diuvs Chrystomus egregiè perstringit, in oratione de sancto Babyla martyre. Ibi enim sophista præter modum fertur in miserabiles, inconditos, humiles, inclinatos affectus, & præ doloris ac furoris impotentia, in frigida quæque & inepta transit, ut, cum dicit, Iulianum Imperatorem, vbi de templi incendio afflavit eum rumor, [quæ fuisse talaria Mercurij, ut ad flammam restinguendam properaret.] Vbi tandem erat inuenturus? Certè tardum oportuit fuisse auxilium, si hæc talaria sunt expectata. Ita dum motus cupit ingentes excitare, delabitur in absurdum, quæ risum potius quam dolorem efficiant.

Eodem stylo Aristides sophista, in illa flebili monodia, de Smyrna lapsa, inter cætera nœnias addit: [Si Gorgones reuiuiscerent, non iam Medusam, aut oculum suum flerent, sed Smyrnam, communem Asiæ oculum deplorarent.]

Num verò ista ὀδυρόματα, & παρὲν θυρσον? sed plenius in affectibus examinabimus.

Alij etiam magis importuni ambitioso orationis tractu, aut plorant, aut irascuntur, aut detestantur, aut Deos Deasque omnes, in rebus ludicris & penè nullis inuocant. Quærunt ab auditoribus, hominibus plerumque frigidis & vrbis, nū lugeant, num indignentur, num auerentur, num tantum nefas abominentur? cum illi interim nihil horum experiantur, sed tranquillè omnino sedeant: Aduertere se dicunt pallorem, & lacrymas, & eiulatus eorum audire, qui non magis mouentur quam statua.

Hoc certè genus, inter cætera miserabile est, & insanum, nec immeritò παρὲν θυρσον nominatur; habet enim multum de thyrsos, & furore: Nam quid est aliud, in rebus modicis, tam insanæ mentis æstu iactari, quam Oratorem illum imitari, qui apud Lu-

Parent. exemplum.

cium Apuleium pro tribus vtribus, ab ebrio iuvene multis ictibus perforatis, quasi pro cæsis iuuenibus perorat? & ait,

[Neque parua res, ac præcipuè pacem ciuitatis cunctæ respiciens, & exemplo seridè profutura tractatur, Quirites sanctissimi. Quare magis congruit, sedulos atque vniuersos vos pro dignitate publica prouidere, ne nefarius homicida, tot cædium lanienam, quam cruentè exercuit, impunè commiserit.]

Ad hæc omnes risu dissoluuntur. Mox quædã mulier, per medium lacrymosa, & flebilis, atra veste contacta, paruulum quendã sinu tolerans, decurrit; ac ponè eã, anus alia pannis horridis obsita, paribusq; mœsta flebilibus; ramos oleaginos vtræque quantientes, quæ circumfusæ lectulū, quo peremptorū cadauerū contacta fuerant, plangore sublato lugubriter eiulantes:

[Per publicam misericordiam, per commune ius humanitatis, aiunt, miseremini indignè cælorum iuuenum, nostræque viduitati, ac solitudini, de vindicta solatium date: Certè paruuli huius, in primis annis destituti, fortunis succurrite, & de latronis huius sanguine, legibus vestris, & disciplinæ publicæ litate.]

Hæc si pro tribus vtribus seriò dicerent, παρὲν θυρσον facerent manifestissimum; sed cum ad risum, publicamque lasciuiam ficta sint, nihil habent istius generis.

Porrò in id sæpe vitium incurrit Oratores sensibus gradè vberes, & amplificatorii, qui cum summa laudis esse existiment, res alioqui exiles orationis maiestate plenius attollere; hoc, ne mica quidem falis adhibita, faciunt in rebus singulis, & ranas in Mineruam, Pygmæos, in Polyphemum, res denique leuissimas in cothurnos tragicos, non sine risu deformant.

Exilia orationis magnitudine prudenter attollenda.

DE SYTLO

Scholastico.

CAPVT VIII.

style schola- stici tyrus.

MEMINIT quoque Cassius Loginus, σχολαστικής νοήσεως, hoc est, scholastici sensus, & styli: fit autem, cum ea quae civilis esse debet oratio, ad umbratiliūm praeceptorum minutias putidiusculè conformatur. Accidit enim plerumque, ut adolescentes è ludo nuper egressi, vel etiam viri scholarum umbris diutius enutriti, cum ex palæstra in aciem deuenerint, nondum ad civilis illius caeli tolerantiam facti, atque compositi, nescio quid umbraticae mollitiei, quam cum lacte suxerunt, retineant. Itaque alij antequam ad rem veniant, praefantur apparatius, & excurrunt longiùs: alij digressiones & locos communes affectant, quibus cum infederint, arbitratur se Iouis albis (quod aiunt) quadrigis vehi: alij in quocumque demum argumento exordia, narrationes, confirmationes, perorationes religiosius exigunt; atque ista quidem omnia, quamuis frigida & importuna, sapientiùs ingerant, ne videantur artis legibus defuisse. Alij minimè spectantes apud oratio ornatum ferat, grandes figuras per κολυμβία expressas ad satiètatè aurium intrudunt: Alij etiam artem plenissimè profitentur; exordii sui, narrationis, confirmationis, &c. meminerunt, tum se ex vna parte in alteram transuros pollicentur, aut iam transiisse dicunt: etiam excusant se, quòd minus elaboratam orationem attulerint: quae omnia scholastica sunt, & vbi morosius curantur, elaboranturque concinuius, saepe in frigidum ali- quid, aut puerile deflinunt.

Demosthe- nes à stylo scholast. alienus.

Atque in eo, opinor, multum differunt civiles Isocrates & Demosthenis Orationes; hic enim, quod ma-

ximè est, minimè vult videri eloquens, & fortunas Græciæ ex eo non pendere dicit, an manum in hanc aut in illam partem inflexerit: vel hoc aut illo verbo inter orandum vsus fuerit; at ille in negotiosis etiam orationibus dissimulare non potest ambitionem eloquentiæ. Nam in Suaforia ad Philipppum, proficitur etiam ἐπι γήρας φιλοπρίμων, & se excusât, quòd propter ætatem ingrauescentem, tam elaborata orationis structura uti minimè potuerit.

Isocrates scholastico vitio laborat.

Οὐδὲ γὰρ ἴφρα ἴφρα λέξιν ὀρθραίαις, καὶ ποικιλίαις κεκοσμημένοι ἀντὶν, αἵς ἀυτοῖς τιμώτερον ἂν ἐχέομεν, καὶ πῆς δῆεις ἰπιδείξασθαι, διὸν τὰς λόγους ἠδίους τ' ἀμα, καὶ πισότερος πισίτη, ἂν ἐν πεί δὲ δάμααι δια ἴφρα.

Isocr. in suafor. ad Philipppum.

Quae excusati non petita, accusatio est.

Praefatur etiam amplissimè de suis familiaribus, & eorum de hac Suaforia iudicia exponit; quae omnia parum ad persuasionem faciunt, & ambitiosè potiùs quàm neruosè dicta sunt.

In Panegyrico verò, qui & suasionem continet ad Græcos, tam magnificè de sua eloquentia sentit, & dicit, ut nisi pro rei dignitate, suaque gloria, & pro tempore, quod in hac oratione elaboranda concinnandaque posuerit (in qua decennium ferebatur insumpsisse) peroret, nullo modo sibi ignosci velit, sed contemni & derideri.

Ἐγὼ δὲ ἴψα μὴ καὶ πρῶτον ἀξιώσεσθαι ἰσοκράτους, καὶ δὲ δόξης πείμαυτοῦ, καὶ γήρας, καὶ neg. 86. μόνον σέμει τὸ λόγον διατειρόντος, ἀλλὰ καὶ σὺμπαρτος ἐβεβίωτο, ὡς καὶ ἴφρα μινδελίας μοι συγγνώμην ἔχων: ἀλλὰ καὶ τα γέρον, καὶ κατὰ φρονεῖν.

Isocr. P. a.

Hæc quidem ostentationem habent eloquentiæ non mediocrem, quæ Oratori civili cauenda est, vel maximè.

At verò sub finem orationis, quasi in promptu diceret, qui se compa-

rata oratione dicturum, initio profectus fuerat:

iuueniliter adhuc quasi in Rhetorum studio volitantem, arguunt.

Οὐδὲ γὰρ αὐτῶν διὰ τὴν γνῶμην ἔχον, ἔστε τὰ παρόντα κατὰ, καὶ σέμει τὰς ἀφ' ἑαυτοῦ λόγους: ποῦτε μὴ γὰρ ἂν ἴφρα ἀξίως δὴ ἠσοῦντο σέμει τ' ἀφ' ἑαυτοῦ τῶν εἰρημνῶν, καὶ ἴφρα μινδελίας ἀντὶν; ἀλλὰ ποῦτά με διεπέρωσαν ἂν διανοήσαν.

DE SYTLO POETICO, & cantico.

CAPVT VIII.

Eloquentia Iuliani multum habet pabestra scholastica.

Iulianus in Encomio Eusebia.

Iuliani scholastica.

[Iam verò non ita sentio ac initio orationis meæ: tunc enim pro dignitate rerum, me posse dicere existimabam, nunc magnitudinem earum non affequir, multaque mihi eorum quæ dicere institueram, exciderunt.] Nimiè aperta calliditate hæc sunt elaborata, quasi finem orationis non prauidisset, qui se per decennium icripisse gloriabatur.

Habent & multum palæstræ scholasticæ, quæ à Iuliano Imperatore ex Sophistarum scholis adhuc recente scripta sunt. Quorsum enim in Eusebiæ encomio tam longa insinuatio contra ingrati animi vitium? Τι ποτε ἴφρα γῆν διανοήσας σέμει τ' ἀφ' ἑαυτοῦ τῶν μαγλά, καὶ σέμει μινδελίας, ἐπὶ φημὶ χυροῖον, εἰδὲ ἀφ' ἑαυτοῦ ἴφρα ἀπλῶς ὁ, πὲρ τῶν πρὸς ἀφ' ἑαυτοῦ πλάσ ἐπάσων; εἴτα τοιαῦτα μὴ ἀποπίνων ἔστε σπληνιόωντων, ἔστε δὴ καὶ μινδελίας, εἰδὲ μινδελίας ἔχοντων σέμει τὰ δὴ ἀπλῶς ποιεῖν, καὶ διαλύσας ἑφρημα: ἢ δὴ λονόπ φανλοῖς καὶ μινδελίας νομισέον; quid ista periodus, & cætera quæ diffusius narrat, aliud volunt, quàm ingrati animi labem esse fugiendam? qua ratione ad laudandam Eusebiam prouocatur, cui multis & magnis beneficiorum nominibus tenebatur adstrictus. Hoc et si ad rem facit, poterat tamen dici rotundiùs, nec tanto lentitudinis infractu trahi. Alium deinde locum communem annectit, laudandos esse summos viros; Nam hoc (inquit) & Plato, & Socrates fecerunt; quidni etiam, inquit, fæminas? Siquidem Homerus Penelopem laudauit. Hæc thesis longiùs excurrens multum sapit de schola. Accedunt etiam exempla ab Homericis sapientiùs petita fabulis, & digressiones de Græciæ, & libris cum annexis excusationibus, quæ calamum,

QVÆSITUM est sepe cur Dionysius Halicarnassensis, ingeniorum stylique iudex, & censor acerrimus, optimam orationem Poësi simillimam esse debere statuat: ex quo Herodoti & Thucydidi historiam, pulcherram poësim non veretur appellare: Καλαὶ γὰρ ποιήσεις ἀμρότερον ἔσθ' ἀφ' ἀφροδίτων ποιήσεως ἀυτοῖς λέγων. Lucianus verò suadet ei qui eloquentiæ decora concupiscit, ut primum optimos quosque Poëtas legat, deinde se conferat ad oratores: quod profectò non faceret, nisi ad conformandum stylum prodesse Poëtarum lectiōnem arbitraretur. Sed tamen quamuis Poëtas, ut ad oratoris institutionem peritiles, commendare videatur, hæc oratio non est intelligenda, ut stylum Poëticum probe, à quo sanè ambo, & sententiis & scribendi genere vehemèter abhorruere. Quid igitur uterque voluit? Poëtas, maximè verò Tragicos & Comicos, de meliore nota, oratoricæ facultati non leui fore adiumentum si quis se in eis ipso discendi scribendique tyrociniò prudenter exerceat. At hoc (inquis) non plenè satisfacit Dionysii menti, qui Thucydidi historiam, Poësim apertè nominauit. Dicam equidem & paucis, quæ hac in re mens Halicarnassensis fuerit: Structuram verborum, & numeros oratoribus commendat, quam rem vnā ad mulcendos suauitatis lenociniis animos efficacissimam esse probat: Ut eorum verò incuriam redarguat, qui penès solos Poëtas esse numeros arbitrati, sententiam, dissolutam & planè incompo-

Dionys. Halic. lib. de struct. verborum. Cur optima oratio appellatur poësis. Poësis oratori peritilis. Idem in ep. ad Cneum Pomp. Luc. in Lexiphane.

fitam orationem effutunt, optimam orationem Poëti simillimam esse contendit, hoc est, (vt ipse ait,) *ὡς τὸ αὐτὰρ ὄρον*: nec minùs accuratam compositione, modulisque structuræ decoram, quàm sint ipsa poëmata, licèt, aliis & liberioribus numeris effluat. Hoc Cicero in Oratore explicatissimè docet.

Cic. in orat.
p. 253. 254.

Nam etiam (inquit) Poëtæ quæstionem attulerunt quidnam esset illud quo differrent ab oratoribus. Numero maximè videbantur antea, & versu: Nunc apud oratores iam ipse numerus increbuit: quicquid est enim quod sub aurium mensuram aliquam cadit, etiam si abest à versu, (nam id quidem orationis est vitium) numerus vocatur, qui Græcè *ῥυθμὸς* dicitur. Itaque video visum esse nonnullis, Platonis & Democriti elocutionem, etsi abest à versu, tamen quòd incitatiùs feratur, & clarissimis verborum luminibus vtatur, potiùs poëma putandum, quàm Comicoꝝ Poëtarum: apud quos nisi quòd versiculi sunt, nihil est aliud quotidiani dissimile sermonis.

Qua in re
oratores poë-
ta similes.

(Deinde:) Ego autem, etiam si quorundam grãdis & ornata vox est Poëtarum; Tamen in ea cum licentiam statuo maiorem esse, quàm in nobis faciendorum iungendorumque verborum; tum etiam nonnullorum voluptati vocibus magis quàm rebus inferuiunt. Nec verò si quid est vnum inter eos simile, id autem est iudicium, electioque verborum, propterea cæterarum dissimilitudo intelligi non potest. Hæc Cicero: sed & Quintilianus clarissimè rem totam diiudicat his verbis:

Quint. l. 10.
c. 11.
Cur poësis
oratori ne-
cessaria.

Theophrastus, inquit, plurimum oratori dicit conferre lectionem Poëtarum; multique eius iudicium sequuntur; neque id immeritò; Namque ab his & in rebus spiritus, & in verbis sublimitas, & in affectibus motus omnis, & in personis decor peti-

tur, præcipueque velut attrita quotidiano actu forensi ingenia, optimè rerum talium blanditia repatantur: ideòque in hac lectione Cicero requiescendum putat. Meminerimus tamen non per omnia Poëtæ esse oratori sequendos, nec libertate verborum, nec licentia figurarum, addit etiam, *pe- dum necessitate*.

Ex eo apparet quantus est error eorum qui Poëtico stylo perperam in soluta oratione abutuntur, vel verbis, vel numeris, vel periphraseon, quæ permultis communis esse solet licentia. Hac in re importunus est Ammianus historicus; quo enim hiata hæc dicit? *Cumque primùm aurora surgeret, vniuersæque videre poteram, armis stellantibus cernscabant, ac ferreus equitatus campos opprobabat & colles: Fac pedes, quid sunt ista nisi carmina, eaque prætumida?*

Item,

Saniens per urbem aternã urebat cuncta Bellona, ex primordiis minimis ad clades dnetaluctuosas, quas obliterasset vrinã iuge silentium. quæ ampullæ Poëticæ, vt omnia pefario bello arsisse dicat?

Item: *Hyeme verò humus crustata frigoribus, & tanquam lenigata, ideòque labilis, incessum præcipitantem impellit, & parula valles per spatia plana glacie perfide, vorant nonnumquam transcidentes.*

Et vbi Poëta epithetis densior aut verbis tumidior?

Ita his ampullis assuevit, vt quæ quotidiano sermone omnino dicenda erant, etiam his phaleris augeat & peruertat, vt, *ludibriis ignauie torrentes exundant, & humanitaris multiformibus officiis retentabant, & fama rumorum nutritrix maligna disperfit.*

At vbi inflat ex industria, quis molem sustineat? *Megara quadam mortalis inflammatrix senientis assidue: istæ sunt Apuleij deliciae & (vt ipsi aiunt) Anemonæ verborum: talia sunt quæ de suo patrio solo scribit, gleba felices aeternum, libris felicioribus credita.*

ἡ δὲ Ἰδου-
εραμὸν δὲ
ἐλεσθαι ἴσως
ποικιλοῖς
ὀνόμασι.
Philostr. in
Apoll.
Ammiani
stylus Poëti-
cæ.

DE STYLO ALLEGORICO,
& Periphrastico.

CAPVT IX.

Sed quoniam in huius auctoris mentionem incidimus, eius quem nunc discutimus, styli exempla suppeditabit. Floruit eo tempore quo illa infana metaphorarum, vel potiùs allegoriarum, dulcedo sancta peruascerat, & iam Ferrum Ciceronis, Tulliana dictio, vulgò dicebatur, contrà aurea putabatur frigida quæque acumina, & allegoriæ, quibus illi scriptores sua referferunt.

In quo profectò minor est error magni illius & felicitis Ennodii, qui calentibus adhuc eius quam à magistris acceperat, Rhetoricæ studiis, ista scripsit, quàm barbari & squalentis sæculi, cui aurum pro ferro, & ferrum pro auro, in tam grauibus eloquentiæ corruptelis fuit. Sic igitur Ennodius ad Ioannem:

[Diu salum quæris verbis in statione compositis, & incerta liquentis elementi placida oratione describis, dum sermonū cymbam inter loquelæ scopolos rector diligens frænas, & cursum artificem fabricatus trutinator expendis; pelagus oculis meis, quod aquarum simulabas, eloquij demonstrasti.]

[Deus bone, in quantos se vsus diues lingua dispargit! Cum voluerit, scuit vt bestia, currit vt fluuius, fluctuat vt profundum: & quamcumque fucatis verborū imaginibus pingit speciem, veri adstipulatione representat. Timere te scriptionem, quasi fronte tener, insinuas; dum declamationum pompam refuga laudis deposcit assertio; [& fit auara gloriæ, dum pudori parcere se ostendit, peregrinam mentita formidinem.] Ago atque habeo gratias, quòd nobilia rudimenta facundiæ tuæ, in-

Vt primùm tenebris abiectis dies inalbebat, & candidum solis curriculum cuncta collustrabat.

Item,

Imo de pectore cruciabile suspirium ducens; & hæc quæ grandiori spiritu intonat: *Nec mora cum vi patefactis edibus, globus latronum inuadit omnia, & singula domus membra cingit armata factio. Et auxiliis hinc inde conuolantibus obstitit discursus hostilis, cuncti gladiis ac facibus instructi noctem illuminant, coruscant. in modum ortus felis, ignis & mucro.*

Nec satis inflectit nonnunquã orationem in degeneris naturæ malum, quod vocant *Canticum*, vt *Tibi respondent sidera, redeunt tempora, gaudent numina, seruiunt elementa, tuo nutu spirant flumina, nutriuntur nebula, germinant semina, crescunt germina: &, Montiu scapula decurrendo, fontium vena ebullando, & fluminum via obumbrando: hæc est styli poëtici species veræ eloquentiæ admodum perniciofa, quæ tamen rudioribus sæculis longè latèque peruagata, fatali pruritu multos secum traxit, diùque dominata est.*

Certè istis ampullis opplerti sunt Sidonius Apollinaris & Ennodius; qui ad huius licentiæ summum deueniunt; nam Sidonius apertè canit.

Iam sol adultus roscida noctis humorum radio crescentis forbuerat.

Bestialium rigidarumque nationum corda cornea, fibraque glaciales.

Sermonis Celtici squamam depositura nobilitas, nunc oratorio stylo, nunc Camænalibus modis imbuatur.

At Ennodius, cuius poëtæ audaciam non æquat his verbis?

Interea dum anceps esset fortuna certaminis, & pennata mortes sibi æthera vendicarent; Tellus concita tremuit concussione cornipedum. Excepit te sonipes lituorum desideris inquietus, & lancearum imber cælum obtexit, &,

Larissans Herosille apud Ruspicem, & syluicolam, & monstrorum eruditorem jcrupea schola eruditus.

Apollinaris,
Ennodius,
Sidonius: sty-
lo poëtico la-
borant.

Sid. ep. 3. l. 3.
Ennod. in
Panegy.
Theod. Ter-
tul. de Pallio.

amici quātum æstimas præconiis consecrasti. Et licet non agnoscam me esse, quæ loqueris; religionem tamen narrantis amplector; diligentiam peccatoris laudo, quam gratiæ per sudum rutilantis luce dedicasti. Tibi fax ista prætenditur, quam in opinione mea blandus elocutor accendis. Ego noctem conscientiæ meæ, etsi non fugio, noui tamen æstimare.

Expende singula, & accuratè dispice, quid sine allegoria? quid sine similitudine dictum inuenire? ò styli importunitatem! At dices, pulchræ sunt metaphoræ; sed & pulchrorum modus est. Melleæ sunt; & mellis suauitas affert fatietatem. Gemmeæ sunt; distinguant igitur opus, non obruant. Ad orationis delicias, non ad communem quotidiani sermonis usum inuentæ sunt metaphoræ: quas si ubique velis intrudere, styli monstruosum corpus facias necesse est. Venustissima quidem est ars picturæ, quæ expressis rerum imaginibus opulentas æmulatur naturæ dotes: nemo tamen adeo demens est inuentus, qui naturæ opera de medio tollenda esse censeret; quod eorumdem picturis vsque perelegantibus expressa simulacra inueniri liceret: Siquidem manufactorum decor breui admodum voluptatis delinimento pascit sensus: Naturæ dona diutiùs & solidiùs oblectant.

Quod licet quidem animaduertere in iis qui picti ruris similitudinem, aut auium versicolores plumas spectant in tabulis.

Primo quidem aspectu, quasi totam hauriant oculis voluptatem, afficiuntur quàm suauissimè: paulatim verò diu occupatis eadem imagine sensibus, iucunditatis gratia confenescit. At quæ naturalia sunt, & magna, vt maris exporrecta facies, gelidorum fontium lapsus, umbræ æmorum, montiumque vestitus viridissimi, nouo semper voluptatis aucupio suos recreant amatores.

Haud quidem dissimile est quod in hac stylimateria euenire solet: Nam illa sermonum picturata (vt appellant) diademata, sua crebritate fastidiosa, aures statim obruant. Verba verò propria accuratè orationis dulcibus illigata numeris, si non acriori, diuturniori tamen atque utiliori delectatione sensus retinent auditorum.

Quis sit igitur vt multi hoc loquendi genere capiantur? quia fucos illitam voluptatem solidæ incunditati anteponunt. Iuuat enim ista audire blandiùs infracta.

[Dum fauos loqueris, & per domos cereas eloquentiæ nectare liquentis elementi mella componis, peregrinum labiis meis saporem epuli diuitis infudisti.]

Et in Panegyrico Theodorici:

[Et adhuc in cæno flore degebas adolescentiæ, nec virtutum messem lacteus ante experimentum culmus attulerat. Adhuc blanda erat imago pubescentis, nec tingens faciem lanugo vestiebat: quando æui purpura, & flosculus superuenientis imperii promittebat sollicitis, de gratiæ commutatione terrorem. Cum in perturbationem roboris, & clementiæ tuæ, ruptis vinculis furor emicuit: & euisceratas diuturna quiete mentes occasionis pabulo subiugauit.]

Nonnulla fateor hîc dulcissimè renident: vt, Adhuc blanda erat imago pubescentis, nec tingens faciem lanugo vestiebat. Sed tamen quam sæpe cum vino facem bibere coguntur, qui isto genere delectantur?

Nam rupta clementiæ vincula; & euisceratas quiete mentes, & occasionis pabulum, cui tandem, nisi duris auribus placere possunt?

Quis verò blanditias nominet? [Vellem ad orationis terminum victus gestorum tuorum enormitate descendere, & nouellas adreas he-

Allegariarum dulcedo imponit auribus. Ennod. ep. 9. l. 1.

betatus præcorum luce transire.]

Sed esto placuerunt ista Gorthico saculo, & glacialibus (vt ipsi aiunt) fibris; minimè enim mirandū est. Hoc magis miror, quod Ennodius Ciceroni parum æquus, aurum Demosthenis, & ferrum Ciceronis appellet, & Arpinatem (sic enim nominat) loquacitatis Sidonius insimulet. Ecquis stylus eo in quem temporis iniquitate magis quàm sua voluntate deuoluti sunt, loquacior est, aut durior? Scilicet vbi Cicero habet, *Quæquet inuentus*, Sidonius; *Musitatur inuenum nostrorum calcata generositas*; vt trum loquacius? Vbi Cicero, *Terræ, aut herbas arefcere*; Ennodius, [Cui si votiui negentur afflatus, fatiscat vt terra, cui cælo nihil liquitur, nec venas suas succo bibuli humoris infundit.] Vtrum tumidius? quàm verò inflata sunt & rudia:

Eat nunc, & corburnatis relationibus Alexandrum iactet antiquitas, cui fama opulentiam peperit dos loquentium, vt per adintricem facundiam videatur crescere rebus mendicalaudatio: si Attica breuitas laudanda est, num vno verbo dici poterat Alexandrum sua fama minorem exiitisse?

Miror quomodo se Atticos etiam penè dicere audeant, qui hanc styli rationem imitantur, modò ampullas istas obscuris aliquot & tortis sententiis, quas vocant acumina, tamquam selamo & papauere aspergant. Distant certè ista ab auro Demosthenis, vt ab ære lupina.

Et tamen quantus est etiam hoc saculo apud vernaculos scriptores huius styli pruritus? Nihil opus est in tanta scriptorum multitudine nominare quemquam, nimis occurrunt, nimis dulcibus vitis apud imperitos, & sui similes, leguntur, & placent: vtinam qui hanc insaniam dicendi licentiam sequantur, Illustriss. Cardinalis Peronij, atque integerrimi Procancerlarij Verrij scripta legerent, & imitantur potius, quàm suo ingenio in-

Quidam stylus Cardinalis Peronij.

dulgerent. Hos enim viros veteris eloquentia normam, & paria Gallicana gloria ingenia felix egregiarum mentium partu hoc sæculum dedit, quos mirari facilius est quàm laudare.

DE STYLO MISCELLANEO, & ANTIQUARIO.

CAPVT X.

VT vitia vitis agglutinantur facillimè, ex eo stylo gradus sæpe fit in alterum, qui vocatur Miscellaneus: Nihil illo monstruosius, quippe non vno duntaxat errore contentus, omnes omnium fordes complexus est: Itaque modò inflatur supra cothurnos etiam tragicos, modò infra focum repit, modò dulcis videtur, & hilariùs effluens, modò instar torrentis ad saxa violenter allisi strepere non desinit; Hîc particulas versuum concisas videas, illic Græcanica creberri- mè permixta: hîc effossa ex penitissimæ antiquitatis ruderibus vocabula, illic noua, & recenter cusa, nonnulla etiam miro schemate interpolata. Aliàs grauitatis personam affectat, aliàs lasciuat pueriliter, mox etiam succedunt frigora, ac niues: & quidquid in stylo prudentes verentur, ad summum fit

Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen ademptum.

Talis est plerumque Criticorum, Critici hoc non dico illorum qui sunt melioris vicio laborant, sed leuium & audacium stylus, de quibus dubium est tumorè magis animi laborent, an orationis. Vidi syllogistam aliquem, cuius nomini & famæ parco, qui D. Augustinum his verbis reprehenderet:

Augustinus litterarum sacrarum Critici cuius proculdubio Princeps, & vexillarius, iam fastus sædo pudendoque errore, miserèque & pueriliter hallucinatus est, & quod mirius, non minimum incognibili macula. Vtrum os turpius, an stylus? Esto errauerit (quod tamen rectè ne-

Styli Miscellanei & Antiquarij character.

Stylus allegoricus curvisus.

Præclarum discrimen in ter natura, & arte facta.

Astyli puerilis & miseris calumnia vindicatur Augustinus.

gari potest, & accuratius in Criticis expendi) ideo-ne Diuus ab homuncione ita fuit perstringendus? Non satis fuit dictum *scdō pudendoq; errore*, addendum etiam, *miserēque & pueriliter*. En quō grāmaticum ingenium pudore & moderatiōe deftitutum prorumpit audaciæ! En quibus sanctorum Patrum in tot gloriosis laboribus versata canities, vellicanda præbetur! sed ad stylum redeamus & in eodem vitiorū, quæ descripti, intueamur exempla: *Augustinus literarum sacrarum*, inquit, *proculdubio princeps*: & hoc rectē: statim scdat nitorem, his verbis, *mirius & incognibili macula*: ex qua enim effodit *mageria*? addit, *Iam iam liuidulorum latratulum*, ut eleganter inquit Apollinaris, *cote linoris acuminatas linguas*, quæ *uilia est garrirē sicut, illud loqui nesciant, garrirē conspicior*. Sic enim in eius commentario scriptum inuenio, & hoc elegantiam vocat.

Ingratissimi misigle exemplum.

Illud subinde, & identidem Plinianū euomentes, suspendio arborem eligendam, cum in Theophrastum hominem in eloquentia tantum, ut nomen diuinum inde inuenerit, scripsisse etiam Leontinum fœminam constet. Exemplo pari hi blaterones, subducti supercilijs vituperones, qui quod ignorant, eleuant, me vellicabunt, taxabunt, & demorsicabunt, qui spreta viri in omni doctrina tanti, eiusdemque apothecosi, obstrigillari tantillus & indoctus audeam. Ceterum relictis, ut inquit Plinius, exustioni suæ hominum turbis, ad accepta redeamus. Nos enim ingenue profitemur, nec ut Ciceronianam dictionem usque, muginamur, atque reuerti versamus; quin multa sunt, quæ sic non omnia sigillatim nouimus, ita non omnia nescire. Libet in re simili Heraclitica uti parcemia, de qua meminit Aristoteles in decimo libro de animalibus. Eam dixisse ferunt Heraclitus: (Sic enim in eius commentario legitur, quamquam benignè interpretatus, malo errorem librariis

imputare) *ad eos qui cum alloqui eum uellent, quod fortè in casa quadam furnaria caloris gratia sedemem vidissent, accedere temperarunt: Ingressi enim eos fidenter insit, quoniam, inquit, ne huic quidem loco Di sunt immortales. Eodem dicitur intemperiem horum libitinarum rabiosorumque rabularū ditū. Ut affertur mem nostra hæc non nimium nihil esse, quia saltem subsit aliquid probi, & integelli,*

---- si candidus aure,

Nec matutina si mihi fronte uenit. Abundè vitiosus est hic stylus, & ipsum penè vitium. Vis ampullas, & tumores? *Cote tumoris acuminata lingua uellicant, taxant, demorsicant, & quod ex Ciceronis epistolis usurpat, muginamur.* Quī uenit homini in mentem, ut istud uerbum conquireret? Omnia, credo, Ciceronem legēs, culta, facunda, & planè aurea prætermisit: in hoc vno quod cum Attico suo familiarissimè iocatus dixit ex Lucilio, hæsit audiū, & quasi gemmam inuenisset, statim suis centonibus intexuit. Quid aliud museæ faciunt: quæ, ut ait D. Basilius, politissimum manus candorem celerrimè percurfant, eoque minimè afficiuntur? at si quid fortè scabiosum inuenerint, hoc delicias suas rata, suauius deosculantur. Ita hic author lectissimas quasque Ciceronis dictiones præteruolat, hoc quod per iocum dixit, Lucilium referens, arripit, & non muginamur, inquit; hæc profectò, si nihil aliud est, *κακονδία* est, quam importuna. Vis deinde Parenthyrsus? exclamat in nugis: *Libitinas rabiosasque rabulas; vis puerile? Liuidulorum latratulum: non nimium nihil: aliquid probi, & integelli.* Vis poëticum? *Candidus aure: Matutina fronte.* Vis frigidum? *In casa furnaria Heraclitus dixit, Deos esse immortales. Igitur & in meis scriptis, quibus D. Augustinum castigo, aliquid erit probi, & integelli.* Num hoc Scythica hyeme frigidius?

Aduersus eos qui præclara quæque prætermittentes, putida seligunt.

Stylus epistolarius ad compellendos amplissimos viros deterrimus.

Ad Luciani Sospolim hic stylus remittendus, ut esset in vomitorio

Cur stylum antiquariū sequuntur nonnulli.

quid deinde illa antiquitatum perpetua, ubi nihil opus est, & affectata prurigo, aliud arguit quàm iuuenilis ingenii ostentationem? At dices hæc tantum in Criticis: imò etiam in epistolis ad amplissimos viros, in quibus uerecundia, si vnquam aliàs, & nitor accuratæ dictionis requiritur. At ille, (tanta est huius styli, ubi prurientes animos semel occupauit, infania:) [Accipe splendidissime, & Vltramontane Marchio reuerendissime Protonotarie, colende Patrone, hæc qualiacunque annotamenta, quæ sub nomine tuo, uti tutiora sint; & gratiora chalchytypis notis dispalescere, inuulgarique curauimus: & fortassis ad hoc legentur, quoniam tui nominis venerabili, micantissimo, radio, per ora cuncta diffusili, dicata sunt; si quidem genius est operis, & perennitas æterna, Principi opus dicare, qui Deus terrenus est, & mortalis Iupiter, qui vno tantum minor est Ioue. [Num videtur ad Luciani Sospolim hic stylus remittendus? Sed minimè mirum est, si ita loquatur auctor, qui Lucium Apuleium florentissimi styli nitidissimi que characteris scriptorem nominat. ô tenebras! Deinde librum suum ita alloquitur: *I liber, Hannibalis genio suffultus, & aura, Nec tu nasutum Rhinocerota time. Ennida doctiloquo poterit magis esse Philippo, Quam fieri possit amula posteritas.* Huic auctori, ne quid acerbius dicam: & sanio rem stylum, & in discutendis sanctorum scriptis, maturius iudicium, aut moderatiorem uerecundiam defuisse arbitror. Sed tamen hæc dicendi ratio tam infana multos oblectat. Quorsum? habet speciem aliquam eruditionis, dum diuersa antiquorum auctorum fragmenta coagmentat, arripit etiam obscurissima quæque adagia, & tenebrosas historias, & iactantiam

eruditionis propè puerilè. Hoc enim caractere potissimum dignoscitur. Multa huiusmodi sunt apud Sinodiū Apollinarem, Ennodium, Apuleium, qualia sunt ista: *Hac enim fronte post semus fluminibus aquas, syluis ligna transmittere: parum est ita eloqui, quod ille vno uerbo, noctuam Arbenas.* Addit. *Hac enim temeritate Apellem peniculo, caelo Phidiam, malleo Polyctetum muneraremur.* & [Hi sunt quorum comparationi digitorum tollerent Narcissus, Asiaticus, Massa, Marcellus, Carus, Parthenius, Licinus, & Pallas. Hi sunt, qui inuidet tumidatis otia, stipendia paludatis, viatica ueredariis, mercatoribus nundinas, munuscula legatis, portoria quadruplatoribus, prædia prouincialibus, flamoniam municipibus, arcariis pondera, mensuras allectis, salaria tabulariis, dispositiones munerariis, prætorianis sportulas.] &c.

Sylus doctus & antiquarius. Sædon ep. 7. l. 1. Idem ep. 7. l. 1.

Hoc stylo describitur uilla Apollinaris l. 2. de qua in descript.

Hoc igitur pacto, & sæpissime per hanc figuram multas antiquitates variè conquisitas, vna periodo congerunt, & conantur in singulis implicare lectorem.

Alii prouerbia, quæ simplici quadam gratia uenustare solent orationem, modò, quasi geminæ intermiserunt, non offundant omnia, in vnam ueluti patinam congerunt, & sicubi apud Helladium Besantinorum, Tertullianum, & ceteros later quid occultatum, erunt, distortarumque obscuritatum texunt ueluti fasciculum. Et (ut de inquit) de Aesopi puero Asinus? *Lamiae turres* primum uidebantur eius dicta: at postquam ad scamna productus est, non *Hieram* quidem fecimus: sed statim ac *mappa missa est*, qui Scipione militarior audebat uilus est *siculneus, micas infertere, & peponem cordis loco habere.* Vbi per lineam eandem diu ferram reciprocaminus, tandem ille, licet *Istro salacior, Hyprobrychiū irrespirable accipit.* Hæc tamen diuersa, & in diuersis

Stylus prouerbialis.

Vide Tertull. lib. 4. aduers. Marc. c. 23. aduers. Valente. c. 3. n. 23. ad Mart. c. 3. aduers. Valent. 16. Polybian. lib. 16. Hermog. de ideis Ec.

simis locis dicta, vno nexu vincunt, vno spiritu pronunciant; quod cum expeditissime dicunt, mirandas apud imperitos colligunt em(ημασίας: qui ea solent mirari impensius, quæ sunt ab eorum sensu intelligentiæque dis-iuncta.

Hæc si venustulis figuris & acuminibus, cum aliqua ridenti orationis lasciuia temperentur, tunc præ gaudio sitientes auriculas abripiunt, qualis est ista Ennodii oratio. Nam præterquam quod antiquaria est, delicatissimum florem præfert dictionis.

Sed nec formæ tuæ decus inter postrema numerandum est, quando regii vultus purpura, ostrum dignitatis irradiat. Exhibete, Seres, indumenta, preciofo murice, quæ fucatis, & non vno ahenobibentia nobilitatem tegmina prorogate. Discoloribus gemmis fertum textatur, & quem vehementior vipera custodit, lapis adueniat, quæcunque ornamenta mundo obsequente transmissa fuerint, decorata venerandi genio corporis plus lætebunt. Statura est quæ resignet prolixitate regnantem. Nix genarum habet concordiam cum rubore. Vernant lumina serenitate continua: dignæ manus, quæ exitia rebellibus tribuunt, honorum vota subiectis. Nullus intempestiuè positû iacet. quia quod agunt in aliis dominis diademata, hoc in rege meo operata est, Deo fabricante, natura.

Demus irerum veniam sæculo, & illi qui ista in æstu ætatis, & Rhetoricorum, qualia tunc vigeant, studiorum cursu scripsit; nulla tamen ratione hic stylus in imitationem trahendus est imperitis adolescentibus, qui in deteriora crebrius abripi solent. Est enim ab eloquentia longè distinctus, & vt liberè fatear, styli morbus quidem potius, quam vlla facundiæ species, aut solidum gloriæ simulachrum. Et quæquam ingenio in hac dicendi, pruriginè imperare

difficillimum est; tamen si quis seriò tot prudentissimorum hominum iudicia, qui hanc loquendi rationem condemnarunt, spectare volet, desinet in eo sibi placere, & cum ad ingenii maturitatem adoleuerit, has pueritiæ phaleras irridere, nec squallentis sæculi incultam barbariem, potentissimorum ingeniorum disciplinæ vlla ratione putabit anteponendam. Erit autem adolescentibus ab his vitis cauere facillimum, si ipsis studiorum initiis, vnum Ciceronem, & pauculos sanòsque historicos lectitent, ne nimia doctrinæ; quam auidius aliquando concupiscunt, ambitione, perpetuam styli iacturâ faciunt.

Quomodo canendum.

DE STYLO HUMILI

& rudi

CAPVT XL

HActenus ea styli genera persequuti sumus, quæ in sensuum verborumque tumore versantur: nunc etiam ea quæ istis ex æquo sunt opposita, discutiamus. Sed antequam ad optimum dicendi characterem deueniamus, etiam nonnulla quæ per defectum contingere solent vitia, sunt obiter expendenda: Occurrit primum styli humilitas, in quam pauci admodum scriptores sua sponte incurrerunt; ita omnem, vt in vita ignobilitatem sic in stylo exilitatem fugiunt, maluntque, vel per tumorem à recto dicendi genere excidere, quam per humilitatem videri minus ingeniosi.

Humili stylo pauci laborant.

Μεγάλως απολιθάνειν, ἀμαρτυμὴ δι' ἑσῆς. Quomodo fiat humilis stylus.

Contingit autem humilitas in stylo, duobus modis, vel per sensu exilitatem vel per tenuium verborum abiectam compositionem. Sensus humiles fiunt, cum minutulas res putidiusculè discutunt; verba contempta, cum aut delectu carent, aut structura.

Græues igitur authores, lectissimos Grauium.

Et humilium authorum discrimen.

Theopompus apud Longin. p. 64. edit. Crisp.

quosque sensus, quasi florem principatus, inter sese copulantes digerunt; è quibus existit ea quæ omnium ore laudatur orationis amplitudo: At pusilli, inter auri etiam, & argenti, quæ selegerunt lumina, arenam, ramenta, & quisquilias inferciunt, quibus excitatam illam sermonis pulchritudinem planè corrumpunt. Talem hunc Theopompi locum iudicat Longinus:

Ποία ὃ πόλις ἢ ποῖον εἶη τὸ ἔξῃ τῆς Αἰτίας ἐκ ἰσοπεδίετο πρὸς βασιλεία; τί τὸ τὸ ἐκ τῆς ἡσυχίας ἡνωμένων, ἢ τὸ ἔξῃ τῆς ἡσυχίας ἡνωμένων καλῶν ἢ πριμίων ἐκ ἰσοπέδιου ἄλλοις αὐτῶν: ἢ πολλοὶ μὲν καὶ πολυτελεῖς ἐρωμαὶ καὶ χλαῖδες, τὰ μὲν ἀλοοργεῖς, τὰ δὲ ποικιλταί, τὰ δὲ λυκαί. πολλοὶ δὲ σκηναὶ χρυσοὶ, κατεσκευασμέναι πᾶσι τοῖς χρησίμοις, πολλοὶ δὲ καὶ χρυσοὶ καὶ κλίνας πολυτελεῖς. ἢ πὸς τὴν κοιλίαν ἀργυροὶ καὶ χρυσοὶ ἀπειρασμένον, καὶ ἐμπόματα, καὶ κρατῆρες, ὧν πᾶσι μὲν λιδοκομήτοις, πᾶσι δὲ ἄλλοις ἀκριβῶς καὶ πολυτελεῶς εἶδες ἀνὴρ ἐμπροσθεν πρὸς τὸ πρῶτον ἀναριθμητοὶ μὲν ὄπλων μυριάδες, τὸ δὲ μὲν Ἑλληνικῶν, τὸ δὲ βερβαρικῶν. Ἐπὶ δὲ τὸ πρῶτον εἰρεῖα εἰς ταῦτα. καὶ πολλοὶ μὲν ἐρτυμάτων μεθίμοι, πολλοὶ δὲ οἰδύλακοι, καὶ σακκοὶ, καὶ χεῖρτες βιβλίον, καὶ τῶν ἄλλων χρησίμων ποσαῦτα ἢ κρέα πεταρὶ χερυμῆα παντοδαπῶν ἰερείων, ὡς σωροὺς αὐτῶν πηλικούτοις ἄσε πᾶσι προσόντας πορρῶθεν ὑπολαμβάνειν ὄχθους εἶη, καὶ λόροις ἀναδουμένοις.

Humilis in sensib. styli exemplum.

Quæ enim ciuitas aut quæ gens Asiatica non misit legatos ad regem? quæ verò aut terra orta, aut arte elaborata pulchra, & pretiosa, non sunt ad eum delata, & dono data? Multæ quidem stragulæ vestes, & lanæ, partim purpureæ, partim variegatæ, partim albæ. Multa etiam tabernacula aurea, instructa omnibus necessariis: Multæ trabes, & lectuli speciosi. Præterea argentum factum, aurumque elaboratum, & cyathi, & crateres, quorum alios videre erat gemmis distinctos, alios exquisito artificio pretiosaque materia factos. Ad hæc inerant armorum genera innumera, tam Græcorum quam Barbaricorum: & iumenta omnè numerum excedentia, quæ incisas carnes defe-

rebant. Multi quoque condimento- rum medimni, multi thylaci, & facci, & chartæ librorum, & aliarum rerum ad victum necessariorum. Tot verò carnes falsæ omnis generis animalium, vt cumulos efficerent tales, quales, qui eminè videbantur, tumulos aut colles esse arbitrabantur. hæc irridet Longinus, qui hominem ait ista humilitate sermonis μαριζου πὸς φαστασίαν fecisse. Sunt tamen in historico tolerabilia, quæ in oratione proculdubio ridicula viderentur. Atque idcirco callidè declinavit Iulianus in Encomio Eusebiæ Imperatricis. Neque enim adeo se ineptum esse dicit, vt exquisitarum vestium, ac donorum omnis generis, & monilium, ac coronarum, ab Imperatore missarum, ingentem catalogum instituat; nec quemadmodum huic venienti populi excepturi & gratulantes obuiam processerint, nec quæ per totam viam eximie præclaræque gesta, atque instituta: Addit autem præclarum dictum de oratoribus, qui istas minutias persequuntur: Λεξείη δὲ ἡδίστη κομῆς καὶ ἐπιλειπῶν ἢ φαύλων, καὶ ἀσπυῖες ἀνηγημάτων, χαλιώτερον νομίζει πᾶσι ἀποτορρῶειν τὰς κέρας ἐπιχειροῦτων, καὶ ἀσπυῖες, οἰκεί, ὅσα τὸ Μυρμηκίδου ἀνήτασθόντων τὸ φῶς τῆς τέχνης. Qui narratiunculas rerum nonnullas viles, & contemptas orationes suauitate ornare atque expolire student, aliquanto magis ridiculi sunt, quam qui in tornando milio operam ponunt & opellarum fabricati minutias, quasi vetus ille Myrmecides, audent aduersus Phidiam, operum maiestate præstantissimum, decertare.

Iulianus a minutis prosequendus cauet.

In eos qui minuta que profequuntur, Iulianus in Encomio Eusebia.

Qui dicuntur torare milium.

Et hæc de tenuitate sensuum elegantissimè dicta sunt: quod ad verborum humilitatem attinet, huiusmodi à Cicerone fingitur & affertur exemplum. [Nam istuc ad balneas accessit, ad hunc postea dixit: Hic tuus seruus me pulsauit, postea dixit hic illi, Considerabo, post ille conui-

Humilitate in verbis exempli ex Cicerone, 4. ad Heren.

rum fecit, & magis magisque præ-
sentibus multis clamavit.]

Eo stylo multa extant in sacris lite-
ris, quas non gentium phaleris excoli
voluit Deus, vt in nuda sermonis sim-
plicitate præpotētis Spiritus clariora
essent miracula. Ita loquutus est hu-
milis vbique D. Franciscus.

D. Franciscus. Dominus dedit mihi fratri Fran-
cisco incipere facere pœnitentiã: quia
cùm essem in peccatis, nimis mihi vi-
debatur amarum videre leprofos. Et
ipse Dominus conduxit me inter il-
los, & feci misericordiam cum illis, &
recedente me ab ipsis, id quod vide-
batur mihi amarum, conuersum fuit
mihi in dulcedinem animæ & corpo-
ris. Et postea parum steti, & exiui de
sæculo, &c.

Edmundus in Speculo
Ecclesiæ. Ita Sanctus Edmundus Archiepis-
copus Cantuariensis.

Ante meridiem debes cogitare de
annunciatione, & de passione. De an-
nunciatione, cogitabis de misericor-
dia Dei nostri, quia voluit homo de-
uenire, & mori tempore pro nobis in
sua humanitate, cùm alio modo po-
tuisset nos redemisse; & totum hoc
nobis fecit, vt sibi attraheret nostrum
amorem.

O mitem sanctorum simplicitatem!
stylum certè plerumque habent fer-
reum, sed mentem auream. At magna
pars oratorum, proh vanitas! linguam
inaurat, & ferreis moribus viuunt.

DE STYLO FLUCTVANTI,
& dissoluto.

CAPVT XII.

Est & aliquod styli genus, quod
fluctuans vocatur, & dissolutum;
cuius discretè meminisse Cicero ad He-
rennium.

Qui in medioere genus orationis
profecti sunt, si peruenire eò non po-
terunt, errantes perueniunt ad confi-
ne genus eius generis, quod appella-
mus fluctuans, & dissolutum; eo quod

sine neruis & articulis fluctuat huc
& illuc, nec potest, confirmare,
(malem conformare:) nec viriliter
se se expedire. Huiusmodi autem af-
fekt exemplum.

[Socii nostri cùm belligerare no-
biscum vellent, profectò ratio cinati
essent, etiam atque etiam, quod
possent facere, siquidem sua sponte
facerent, & non haberent hinc adiu-
tores multos, & malos homines, & au-
daces; solēt enim diu cogitare omnes,
qui magna negotia volunt gerere.]

Non potest huiusmodi sermo tene-
re attentum auditorem. Diffluit enim
totus, neque quicquam comprehen-
dens perfectis verbis amplectitur: &
rectè quidem iudicat. Nam videtur
hæc veteris cuiusdam oratoris è scho-
la minimè politi horrida & inculta
prorsus oratio. Perpende singula, nul-
lum verbum inuenies, quod aculeum
habeat, aut florè, vel quod delectum.
vllum præ se ferat; profectò ratiocina-
ti essent, malos homines, magna negotia
volunt gerere; hæc ad humilitatem
quotidiani sermonis abiecta. Deinde
quæ compositio & structura? Socij
nostri cùm belligerare nobiscum vellent,
quid simplicius? & hæc quæ debe-
bat esse excitatio sententia in clausu-
la, quàm humiliter repit? solent enim
diu cogitare omnes, qui magna negotia vo-
lunt gerere.

Hoc vitium aliàs appellatur à Se-
neca, *lentitudo*; graditur enim (vt ait
Comicus) testudineo gradu, modò
inchoat, modò inchoatum, verbi aut
numeri penuria cogitur abrumpere:
Modò hæret in salebris rhythmorum,
modò in cœno & inquinatis dictio-
nibus: modò conatur emergere, &
periodum aliquam voluit non insci-
tam, hanc sub finem lacerat, & peruer-
tit. Agrè incipit, deterius sæpe clau-
dit. Diuidit multa, nec comprehen-
dit. Ex alio prosilit in aliud, nullo or-
dine, serie nulla, denique post longam
& inanem digressionem, redit ad id

Exemplum
styli flu-
ctuantis.

Lentitudo
quid?

Character
lenti & flu-
ctuantis styli.

D. Franciscus
in testamto.
Eius humili-
tas in verbis.

Edmundus
in Speculo
Ecclesiæ.

Sanctorum
stylus plerū-
que ferreus,
mens aurea.

Quid sit
stylus flu-
ctuantis ac
dissolutus.
Cic. l. 4. ad
Herennum.

quod occiperat. Et reuertamur (in-
quit) tandem ad propositum, reuertamur.
Contingit hæc lentitudo iis qui mi-
nimè sunt in stylo exercitati, aut certè
tardius habet ingenium, memoriã-
que imbecilliorum. Et cùm toto ora-
tionis cursu sese promat, nusquam ta-
men clariùs apparet, quàm in transi-
tionibus, neruisque, & articulis ora-
tionis, in quibus cùm sapissimè pec-
cant, totum orationis corpus lentum
faciunt, ac dissolutum. Nihil tam ad-
uersus hoc vitium facit, quàm conti-
nua lectionis dictionisque exercita-
tio, qua paulatim euincitur difficul-
tas, & ex suo se veluti cortice promit
ingenium.

Lenti ac
dissoluti styli
corrigendi
ratio.

DE STYLO SICCO,
& exangui.

CAPVT XIII.

Difficilis in
stylo medio-
cris.

Stylus exan-
guis sine or-
namentis.

In eos qui cū
sunt sicci, At-
ticos se di-
cunt. Cicero
in Bruto.
Atticè dicere,
non est sine
ornatu dice-
re.

Commune vitium est, modum in
rebus tenere non posse, quod
idem in stylo familiarissimum. Alter
(inquit Seneca) se iusto plus colit: al-
ter se iusto plus negligit: ille & crura,
hic nec alas quidem vellit. quidam
enim dum inflarum stylum fugiant,
eò deueniunt religionis, vt omnibus
orationem spoliēt ornamentis. Dic-
ceres eos sanctè iurasse, se ne meta-
phoram quidem vllā in scriptis vsur-
patorios: omnia quidem liquidè, sed
ita exiliter dicunt, vt nullo cultu ex-
polita placidiùs vnquam fluat, nullis
luminibus decorata excitatiùs sese ef-
ferat oratio. Deinde illi se Atticos die-
cunt, quos præclarè Cicero confutat.

[Nam si quis eos, qui nec ineptè di-
cunt, nec odiosè, nec putidè Atticè
putat dicere: is rectè, nisi Atticū pro-
bat neminem. Insultat enim, &
insolentiam, tanquam insaniam quan-
dam orationis odit sanitatem autè, &
integritatem quasi religionem & ve-
recundiam oratoris probat. hæc om-

nium debet oratorum esse sententia.
Sin autem, ieiunitatem, & siccitatem,
& inopiam, dummodo sit polita, dum
urbana, dum elegans, in Attico genere
ponit, hoc rectè duntaxat: sed quia
sunt Atticis alia meliora, videat ne
ignoret, & gradus, & dissimilitudi-
nes, & vim, & varietatem Atticorum.

Et in libro de optimo genere orato-
rum: Est enim vitiosum in sententia,
si quid absurdum, aut alienum, aut nõ
acutum, aut subinsulsum est. In verbis
si inquinatum, si abiectum, si non
aptum, si durum, si longè petitum.
hæc vitauerunt ferè omnes, qui aut
Attici numerantur, aut dicunt Atticè.
Sed quatenus valuerunt, sani & sicci
duntaxat habeantur, sed ita vt palæ-
stricè spatari in xysto iis liceat, non
ab Olympiis coronam petant. Qui
cùm careant omni vitio, non sunt
contenti; quasi bona valetudine, sed
vires, lacertos, sanguinem quærunt,
quandam etiam suauitatem coloris.]
hæc Cicero, quibus eos refellit qui
se nomine siccitatis; quasi de meliori
nota Atticos commendabant. Verùm
oratio sicut corpus hominis, ea demū
pulchra est, in qua non eminent ven-
næ, nec ossa numerantur, sed tempe-
ratus ac bonus sanguis implet mem-
bra, & exsurgit toris, ipsos quoque
neruos rubore tingit, ac decore coro-
nat (inquit Tacitus:) Atticè dicere,
non est sicce dicere, alioqui Atticus
non fuisset Pericles, qui tonare, ful-
gurare, permiscere dictus est ciuitatè.
quæ profectò nunquam tot & tanta
hoc enecto atque exili dicendi gene-
re, quod Atticum vocant, præstitisset.
Qui igitur vltimi generis Attici, hoc
est exiles, & exsuccus hæus (opinor)
& Lysias:

Talis enim est hic character:

Αναγκάων μοι δοκεῖ εἶναι, ὃ ἀνδρες διγ-
σαι, πάλῃ τῆς εἰρίας τῆς ἡμῶν καὶ τῆς Φερώνικου, Ἐπὶ τῆς
ἐπιπέτου ἰσπίου ἡμῶν ὑμῶν, ἵνα μηδέτις ὑμῶν ὀρατῆρ
δαμναίῃ, ὅτι ἴσπερ οὐδέτις ὑμῶν πῶποτε Περηνικό.
εἰρηκῶς ἄριστερον ἴσπερ τοῦτυ νυμὶ λόγῳ. Ε-

Idem lib. de
optimo gene-
re Orat.

Non est satis
curare ratio.

Oratio hu-
mano corpori
comparata.

Atticè dicere,
non est sicce
dicere.
Pericles At-
ticus.

Exemplum
styli exilis.
Lysias in
oratiōe
Pherenicō.

μοι γὰρ, ὡς ἀπὸς διηγουμένου, ἐν ᾧ τὸ κληρονομοῦν, ὅ τινι πατρὶ καὶ ὅτι φέρουμι ἐν ᾧ εἰς, ὡς ἐκείνου κατὰ νόμον, καὶ ἴσως ἄλλος Ἀθλιωτῶν ὁ βυλβύλιος. καὶ πολλὰ, καὶ ἀγαθὰ, καὶ ἰδία καὶ δημοσία παρόντες ἄλλοι αὐτῶν εἰς τὴν ἡμετέραν αἰτίαν ἐπέλασσαν ἵνα ἢ οὐδ' οὐδ' αὐτοὶ ἢ αὐταῖς πύχαις ἐξήσαντο, καὶ οὐκ ἔστιν Ἀδύνατον ἀδικεῖν, ἢ γὰρ οὐδ' ἢ μετὰ τὴν αὐτοῖς ἀρετὴν χάριν, ἢ τὸς οἰκίαιος αὐτοῦ ἄλλοις ἀδικεῖν, ὡς ἐμὴν γὰρ τὴν εἰσὸν τῶν, εἰ μήτις ἄλλοτερον ἡμίσητο, ὁ πότερος ἡμῶν ἐκίχητο ἢ οἰκίαν. Sicca quidem est hæc oratio, & ab omni ornatu tam aliena, yt idiotæ cuiusdam sermo esse, vel ipso Dionysio Halicarnassensi teste, videatur.

Sylvas siccas & ieiunas.

Neccsarium mihi videtur (Iudices) de amicitia, quæ mihi est cum Pherenico, primùm dicere apud vos: Ne quis vestrum miretur, quòd ego, qui pro nemine vnquam dixerim antea, hanc eius causam susceperim. Mihi enim (Iudices) hospes fuit Cephifodotus huius pater, & cum exularemus Thebis, apud ipsum diuersatus sum, & quisquis alius Atheniensium voluit: & multis quidem beneficiis ab ipso priuatim publicèque affecti, in nostram ipsorum patriam rediimus. Postquam verò illi eadem fortuna vsi sunt, & fugitiui Athenas deuenerunt, ratus me maximam iis debere gratiam, tam familiariter eos excepi, vt nemo eorum qui nos adiebant (nisi qui prius resciaisset) vter nostrum domum quam incolebamus, possideret, dignoscere facillè possent.

Neque putes eo tantum loco Lyfiam ita dicere; constat enim sibi firmè in omnibus, & tanta ieiunitate loquitur, vt difficile sit apud eum illustres metaphoras inuenire. Hæc ne ad modicas quidem orationes sustinendas, satis habere videntur dignitatis; ita religiosè sunt attenuata, nec supra epistolarem characterem videntur assurgere. Quamobrem, qui ita loquuntur, si epistolas scribunt, sani quidem sunt; si orationes paulo mediocres vel etiam magnas hoc stylo agrediuntur, similes iis videntur, qui

cum naumachiam luserint in piscina, classem velint in Oceano regere. Alius est in Baiano sinu, alius in Helleponto certandi modus. Quis ferat hominem hac sermonis humilitate sibi palmas eloquentiæ iactantius arrogantem? Nunc autem ad ea tempora venimus, vbi non modò hæc ariditas ieiunitatque sermonis pro vitio sit, sed ipsa Ciceronianis pigmentis affluens oratio, nisi sententiarum viam ac densitatem, & ex omni eruditione attemperatam varietatem contineat, placere doctis auribus non possit. Itaque qui se vni Ciceroni ita addixerunt, vt nefas esse putent lectissimas aliorum authorum dictiones, & ex optimis quibusque ingeniis collectam doctrinam veluti auream segetem, opportunè & loco exprometes, id quidem assequuntur, vt sani, politique, elegantes, ornati, vberes audiant; hanc autem, quæ in præstantissimo quoque oratore expectatur; dicendi admirabilitatem, suo, quod delegerunt exemplari semper inferiores, vix obtinere possint.

Aliud est, in piscina; aliud in Helleponto committere naumachiam.

DE ACUTA STYLII breuitate, sententiisque abruptis, & suspiciosis.

Eius ortus, & progressus.

CAPVT XIV.

VENIO ad eum stylum, qui patronos habet non paucos, admiratores multos, quamplurimos amatores: Quem ego si repudiare prorsus velim, malè de totius eloquentiæ ratione sentiam. Non ea mihi mens, non illud est institutum, heros illos, Senecam, Sallustium, Plinium, Cornelium Tacitum, & cæteros, qui hoc dicendi genus non minus grauitè quàm feliciter conse-

ctati sunt, incusare; quos & acerrima vis ingenii, & lux politissimi iudicii, & omnium fermè doctorum plausus, non modò à calumniæ liuore, sed ab ipsa prope eruditionis alea constanter expedierunt. Hoc tantum ostendere cupio, hunc quem omnes tam auidè concupiscunt stylum, nec omnium ingeniorum, nec omnis argumenti, nec omnis etiam temporis proprium videri: atque ipsum, dum affectatur morosius, multis iisque puerilibus ineptiis reddi obnoxium.

Quando vigere ceperint acumina, & breues sententia.

Cæpit efflorescere hic character, non apud Romanos, sed apud Græcos, nec primis quidem temporibus, quibus candidior & liberiori fluentis naturæ impetu ferri videbatur oratio, sed postquam magni nominis sophistæ, Philosophiæ præceptis instituti, nec mediocribus eloquentiæ adiumentis innixi; dicta quedam aurea ex Lycæi & Academiae hausta fontibus, elegantis styli expectitis ac vibrantibus sententiis, quasi auro gemmas includere ceperunt. Quamobrem & multa eius styli vestigia, in sophistarum scriptis licet agnoscere. Vide enim qua arte Theophylactus ille vmbraulium doctorum facillè princeps, acutis & venustulis dictis lasciuam colligit orationis.

Theophylactus præclarissimus sophista hoc dicendi genere maximè dilectatus.

Acute dictum Theoph. in corpore defor-

mes. Theoph. de amore munito dictum.

Theoph. in epistolis. p. 398. Eius breues & acuta sententia p. 408.

p. 399.

In Terpsitheam malam & deformem, ὡς οὐστὸς ἢ σφίαν τε δαύμακα, κακίστην σώματος ἀσπίτητα μὴ πτεδίσσασθαι. Hoc rotunda dictione tornatum, Naturæ (inquit) miratus sum sapientiam, quæ improbissimæ animæ, corporis non credidit venustatem; illud etiam breuius, κακίστην ἔρωτες πτεδίσσασθαι: Numquam lancem tenent amores in æquilibrio, cum significare vellet, nunquam sibi nauis studiis amores respondere.

Item.

Ἐρωσάδωσαν ὡς δὲ τῶν αἰ νεφέλαι, εἰ κούνη τῶ Δάφνονι ἀριῶν τὸ ὕδωρ. Valeant

per Deos nubes si soli Daphnoni emittunt aquas. Acute dictum contra Inuidos, aut auaros, atque illiberales, qui in suam, suorumque, non in publicam vtilitatem emanare sinunt beneficia.

Theoph. acutè dictū contra inuidos aut auaros.

Item, quod de Auro dixit, Rheno fluuio simile videri; nam prolem virtutis legitimam, ab illegitima discernit.

Καὶ τὸ Κρητικὸν ποταμὸν ὄταν ἐσθμυλῆται ὡς ἡρῶν γὰρ κακίαι ἐστὶν αἰνέσασθαι. Hoc non modò subtiliter dictum: sed elimata dictione presum: & quod Platoni tribuunt de iis qui insignia habent in sepulchris. Περαιτέρω κόνεως κακημεδίου τὸ εὐσημα. Infra cinerem etiam superbientes. Num verò & hæc Pisistrati siculentam habent & acrem, & limatam breuitatem, quæ fertur ad Milesios scriptisisse?

pag. 399.

Pisistrati limata breuitas.

Pisistrati in ep. ad Milesios.

Οἱ παῖδες ὑμῶν πατερῶν δέονται οἱ νεοί, γέροντων αἰ γυναικες, ἀσπῶν οἱ ἀσπῆς, ἀρχόντων οἱ ἀρχόντες, νόμων οἱ νόμοι, φιλοσόφων οἱ φιλόσοφοι, θεῶν οἱ θεοί, πίστεως. Vestri liberi egent parentibus, iuuenes senibus, mulieres viris, viri Magistratibus, Magistratus legibus, leges Philosophis, Philosophi Diis, Dii vestri fide. Hoc acutum, & ad vellicandas aures aptissimum.

Huius dicendi vis acuta: credibile est hæc potius ab aliquo iunioris sophistæ cōstita quam primo eloquentia ortu iam nata.

X. Oratores acutis & breuibus sententiis insignes.

Neque tamen omnino decem oratores caruerunt hac eloquentia, apud quos licet vestigia multa agnoscere. Quale est illud Demadis πολυδρῦμνητον.

Demades in oratione περὶ δωδεκάτητος.

τῶ γὰρ Ἐπαμινώνδου σώματι σωτέδαλε τὴν δωδεκάτην ὁ θεῖος οὐκ ἔμψ.

[Cum Epaminondæ corpore virtutem Thebanorum sepeliuit fortuna.] Multa item in Epitaphio Lysæ, multa in Demosthenis orationibus inuenies, sed nusquam crebriora, quàm apud eos qui floridius quoddam & accuratius dictionis genus elegerunt. Inter sacros verò auctores excellunt Gregorius Nazianzenus, & Synesius. Quid enim aliud

D. Gregorius Nazianzenus.

arguunt quam hanc ingenii subtilitatem concilia illa & eubrata epistolarum, aut in epichierematis collecta sententiarum?

Φόβος δὲ δῶνοντας, ἴσως νόμοις ῥαπτικοῖς, ἵνα σπουδῶν ποῖς πιωότερον. ἢ κε οὐκ, ἢ νόμοις ῥα μακροῦ χρόνου (ἡμῶν ἀναπλήρωσιν ἡμῶν κ) εἴπῃ σὲ ῥα αὐτῶν κτεροί, πάλιν ἀφήσεις ἡμᾶς ὡς αὐτὸν σμνότερος ἢ ῥα πάλιν πωδούμην.

Fugis persequentes, amatoris forte legibus, quod sis pretiosior: Veni igitur, & diuturni temporis exple detrimenta: Ac si quid rerum tuarum te istic retinet, rursus nos relinques, ut augustiorem hac ratione te reddas, a nobis expetitus.

Hæc oris rotundi sunt, & viuidi, ut apparet ingenii: eodem caractere Synesius:

Λυπῶσθαι ῥα ἐκκλησίαν ἀλλότριοι πονηροί. διὰ τὴν δὲ τὰ ἑσπέρων οἱ παῖδα οἱ ῥα παλαιῶν ἐκκροῦσθαι.

Contristat Ecclesiam improbi alieni. Tu in eos proficiscere: clavis clavis pelluntur. Eodem genio sententiarum: ῥα δὲ δὲν παντὸς διακροῦσθαι σμῖα τὸ ἀνδρῶν. Ἐν δὲ μὲν χεῖρες ῥα νόμων. Μὲν ῥα ἀγαθῶν τὸ μὴ ἀμαρτεῖν. Δεῦτερον, δικαιοσύνη.

Αγαθὸν ποιεῖν ὅστις θεοῦ, ὅς ῥα πωρὸς δερμαίνην κ) ῥα ποτὸς, τὸ ῥα πρῆξεν.

[Benefacere est natura Dei, sicut ignis, calefacere, & lucis, illuminare.]

Non opus est hic in numeros commentari locos, licet cuique ex fluvio haurire. Hoc ed tantum dico, ut appareat, quantum & quam prudenter eo dicendi genere, Græca eloquentia sit delectata.

Romanis item aliquam fuisse simulachra ab ipsis eloquentiarum incunabulis, C. Gracchi in Popilium oratio indicat. In cuius (ut ait Gellius) principio collocata verba sunt accuratius modulatisque, quam veterum oratorum fert consuetudo.

[Quæ vos cupidè per hosce annos appetistis, atque voluistis: ea si temetè repudiarit, abesse non potest quin aut olim cupidè appetuisse,

aut nunc temerè repudiaste dicamini.]

Rotunda est, & acura, ut videtur sententia, habet tamen insigne vitium, de quo postea dicemus. M. Tullius Cicero, licet ad omnia eloquentiarum decora factum haberet ingenium, consultè aut abstinere, aut rariùs utitur; quod & temporibus, & auribus hoc dicendi genus non putaret accommodatum. Itaque quod alius in conclusione, post vibratam fortè ex huiusmodi acuminibus peritodum, haud timidè dixisset apud

Quam verecundus Cicero in acuminibus.

Cæsarem: Tu ipsam victoriam Cæsar vicisti; ille verecundè se infinuans; Vereor (inquit) ut hoc quod dicam non perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans sentio: Ipsam victoriam vicisse videris, cum ea in sa, quæ illa erat adepta, victis remissisti. Nam cum ipsius victoriae conditione iure omnes victi occidissetus, clementiarum tuarum iudicio conservati sumus.

Habuit igitur sua acumina, sed rara, modesta, & graua: quale est illud diu multumque celebratum vxor generi, nouerca filij, filia pellex, quo nihil potest esse in hoc genere admirabilius: sed ne multiplicis illius, & æqualiter in omnia genera diffusa orationis, quæ tunc a sitientibus auribus excipiebatur, cursum frangeret, maluit esse in hac copiosior, quam in illis ingeniosior videri.

At Sallustio vigente (ut ait Seneca) amputata sententiarum, & verba ante expectatum cadentia, & obscura breuitas fuere pro cultu. Mox etiam sub Imperatoribus, quæ apud eum fuerant satis verecunda, in elatam eubratam distionis audaciam transiere, & ad ipsas tandem ineptias deuenerunt; de quibus dicam si priùs ea quæ in hoc genere laudatissima sunt, ostendero.

S V B I E

S V B I I C I V N T V R quadam laudatorum Acuminum exempla.

C A P I T V M XV.

Acuti & prærupti styli discrimen.

Atque imprimis magnopere videtur distinguenda breuitas a prærupto (quod appellatur) genere dicendi; illa enim rem viriliter & strictè colligit; hoc interruptas & suspiciosas relinquit sententias. Illa explet animos, hoc suspendit: illa cum leni quodam gratiæ flore intorquere solet acumina; hoc frigida quædam dicta hianti calamo effutire. Exemplis coluere faciam omnia.

Acuta sunt, venusta, & breuia, quæ Plinius habet in Traiani Panegyrico. [Vnum ille se ex nobis, & hoc magis excellit atque eminet, quod vnum ex nobis putat; nec minus hominem se quam hominibus præesse meminit.]

Laudata & acuta breuitate, exempla ex Plinio. Traiani modestia.

Nihil hic obscurum, nihil hians, nihil impensius affectatum, & tamen æutum est, & neruose dictum.

Item.

[Nam vita Principis, censura est, eaque perpetua; ad hanc dirigimur, ad hanc conuertimur, nec tam imperio nobis opus est, quam exemplo; quippe infidelis recti magister est metus.]

Vita Principis censura est.

Apparent hæc ingeniosè, non tamen anxie dicta; fluunt ab alta mente, sed sine vi & stridore fluunt.

Item.

[O te felicem! quod cum dicemus, non opes tuas sed animum miramur. Est enim vera felicitas, felicitate dignum videri.]

Vera felicitas felicitate dignum videri.

Nulla in tantilla sententia particula est, quæ suam vim non habeat, elaborata est, & docta; ostendit tamen plus

felicitationis, quam artis. Hæc verò Sallustii pressa, subtilia, acia, vellicantia.

Sallustii neruus ac breuitas. Sallust. in orat. Cæcil. in auaros.

[Postremò omnibus modis pecuniam trahunt, vexant, tamen summa libidine diuitias suas vincere nequeunt. At nobis est domi inopia, foris æ alienum. Mala res, spes multo asperior. (Et quod sequitur conclusionis fulmen, ut à Technicis appellatur.) Denique quid reliqui habemus præter miseram animam?]

Nihil est in hac sententia obscuritatis, nisi fortè summa libidine diuitias suas vincere nequeunt; hoc Sallustianam retinet obscuritatem; cætera fluunt liberius.

Luxuriosus opus.

Id verò quod sequitur exemplum, laudatissimam habet breuitatem.

[Etenim quis mortalium, cui virile ingenium est, tolerare potest, illis diuitias superare, quas profundant in extruendo mari, & montibus coaquandis, nobis rem familiarem etiam ad necessaria deesse?]

Hoc si dixisset alius, utramque forasse impleuisset paginam, nec unquam hæc maiestatem attigisset [illis diuitias superesse, quas profundant in extruendo mari, & montibus coaquandis.]

Item hæc sententiosa:

[Nemo nisi victor pace bellum mutauit. Semper in prælio iis maximum est periculum, qui maxime timet, audacia pro muro habetur.]

Idem in oratione Cæcilii.

At istud nimia breuitate fit obscurum. Non placuit reticere, ne quis motione Cæcilii deficiam in conscientiam dueret: Hoc est, ne silentio crimen subesse arbitraretur.

Sunt eadem familiaria Cornelio Tacito grandia & splendida dicta, acuta breuitate collecta, ut

Cornelii Taciti grandia & bysina dicta. Ambrosio.

[Ærarium si ambitione exhaustum, per scelera supplendum erit.]

Tibi summum rerum iudicium Dij dedere, nobis obsequii gloria relicta est.

L. 2. Annalium in persona Tiberii. lib. 17. in orat.

Secundæ res acrioribus stimulis

Pisonis ad cohortem Palatinam.

animum explorant, quia miseriam to-lerantur, felicitate corrumpimur.

Falluntur, quibus luxuria speciem liberalitatis imponit, perdere ista sciet, donare nesciet; & cætera, quæ eodem tenore apud eum dicuntur propè infinita.

Hæc, ut apparet, altæ mentis & consummati ingenii est eloquentia, grandis simul, & brevis. Sed nemo tamen in istis quinto Curtio, aut felicior est, aut nitidior. Innumerabiles sunt apud eum gemmæ, quales sunt istæ in oratione legatorum Darii.

Quintus Curtius huius acute breuitatis summus magister. Curt. l. 4. Quinti Curtii acumina.

[Respice quantum post te reliqueris, intuerere quantum petas. Periculosum est prægrauè imperium; difficile est continere quod capere non possis. Vides ut nauigia, quæ modum excedunt, regi nequeant; nescio an Darius idè tam multa amiserit, quia nimix opes magnæ iacturæ locum faciunt. Facilius est quædam vincere, quàm tueri. Quàm herculè expeditius manus nostræ rapiunt, quàm continent! Ipsa mors vxoris Darii, te admonere potest minùs iam misericordix tuæ licere, quàm licuit.] quod verbum in ista oratione sine suo aculeo? nihil tamen coactum, nihil accersitum, nihil morosa obscuritate infuscatum: quod ideo plus habet laudis & admirationis.

quæ verò Alexander respondet, num tota sunt byssina?

[Nunciate Dario, gratiarum actionem apud hostem superuacaneam esse, & me quæ fecerim clementer, & liberaliter, non amicitiæ eius tribuisse sed naturæ meæ.

Monarchia.

Nec mundus duobus solibus potest regi: nec duo summa regna saluo statu terrarum potest habere.]

Hæc grauiâ, isthæc rotunda sunt, & expedita.

[In dextris vestris iam libertatem, opem, spem futuri temporis geritis. Effugit mortem quisquis contempe-

rit; timidissimum quemque consequitur.]

Alia subtilia, & antithetis intecta, ut,

[Alii optimè miserias ferunt, qui abscondunt; nec vlla est tam familiaris infelicibus patria, quàm solitudo, & status prioris obliuio. Nam qui multum in suorum misericordia ponunt, ignorant quàm celeriter lacrymæ inarescant. Nemo fideliter diligit, quæ fastidit: Nam & calamitas querula est, & superba felicitas.

Item.

Quædam beneficia odimus, meruisse mortem confiteri pudet, superest ut malit iniuriam accepisse quàm vitam.]

Nihil opus est cætera persequi, hinc cerni potest quanta fuerit huius authoris in hoc conciso dicendi genere felicitas. Sed qui omnium ingenia, maiestate, copia, felicitate, genio denique ipso vincit, & obruit Seneca, hanc sibi styli dignitatem, quasi ius hæreditarium arrogat. Totus his doctorum purpuris collucet, ut cælum stellis. Nihil eo fecundius, aut opulentius: Hauserat quippe ex domesticis fontibus: Nam Seneca Rhetor ex iis qui sub Augusti tempora floruerunt, eoque dicendi genere ad insaniam usque delectati sunt, colores & acumina collegit, quæ in libris Controuersiarum & Suasiliarum extant sparsa, ex quibus illorum ingeniorum vim & studia possis agnoscere. Luber laudatoria aliqua exempla subiicere:

Seneca omnium in hoc genere dicendi conciso præstantissimus.

Hæc in Vestalem prostitutam, quæ se saluo pudore, & milite castitatis impugnatore, viriliter interfecto, iactabat, ex lupanari exiisse, ideoque Sacerdotium repetebat, satis acutè dicta sunt.

Acumina ex variis Rhetoribus Latinitis.

[Ne metuas puella, pudica es, sed sic te viro lauda, non templo.

Arelus Fuscus. Cestus Pint.

Discede, ignota es: discede, nimium

Asprenas Rufinus.

nota es. Nulla satis pudica est, de qua quæritur. Virginem esse Sacerdotem nostram, cui credimus? meretrici, letoni, Piratis? Item contra patrem reum malæ tractationis, quod cum duos filios Pancratiastas inter se dimicatos eduxisset ad Olympia, interminatus se victum abdicaturum, ambo mori coegisset, præ dedecoris metu: Tertius sine sorte pugnaisti, & utrumque vicisti. Hæc virilia planè acumina mira breuitate contorta. At Marillii sententia omnium subtilitatem longè vicit, ipsi Porcio latroni, non immeritò admirabilis visa; dixit enim pro Vestali:

Honoris amor, de decoris membris. Senec. contr. l. 5. cont. 3.

Marillius.

[Narrate sanè omnes, tanquam ad prostitutam venisse, dum tanquam à Sacerdote discesserint. Iam quod sequitur, exemplum elimate breuitatis est, & ad vrgendum motusque eliciendos satis efficax. Pro adolescente, quæ Patruus abdicabat, quod Patrem aleret, contra Patrum. [Fortunæ lex est præstare quæ exegeris: miserere: mutabilis est casus: dederunt victis terga victores, & quos prouexerat, fortuna destituit. quid referam Marium sexto consulatu Carthagine mendicantem, septimo imperantem? Ne circa plura instabilia fortunæ exempla te mittam; vide quis alimenta rogetur, & quis roget?

Asprenas. Fortuna uarietas.

Fulvius Sparsum.

Valent, inquam, ista, sed dicta tempore, & loco. Nec minùs laudata, quæ in causa Incesta, de saxo iactata sunt. Quippe Vestalis incesti damnata, vixit deiecta: ad pœnam repetitur. Contra hanc ipsam dixit Fulvius Sparsum. [A superis deiecta, ab inferis non recepta, in cuius pœnam saxum extruendum est:] pro-incesta Sillius:

Sillius. In causa Parrhasii pictoris breues & acuta sunt.

Damnata, deiecta est, absoluta descendit. Er in nobili causa contra Parrhasium pictorem Atheniensem, qui cum Philippus captiuos Olynthios venderet, emerat vnum ex his senem, perduxerat Athenas, torserat, & ad

exemplar eius pinxerat Prometheum à Ioue in Cauaso religatum, & laceratum; quam postea tabulam in templo Mineruæ dedicauerat: hæc magnificè dicta.

Gaius Silo, contr. l. 10.

[Infelix senex vidit iacentis & diuulsæ patriæ ruinas: abstractus est à coniuge: super exustæ Olynthi cinerem stetit. Iam ad figurandum Promethea satis tristis est: Proh Iupiter! (quem enim melius inuocem aduersus Parrhasium, quàm quem imitatus est?) Olynthium tantum picturæ tuæ excipio. Nam quis ut naufragum pingeret, hominem merfit? cæditur; parum est? inuritur; etiamnum parum est? laniatur: Hoc (inquit) in irato Philippo satis est, sed nondum in irato Ioue.]

Hæc planè, & pulchra videntur, & suauia, habent tamen semper aliquid obscuritatis, ut Olynthium tantum picturæ tuæ excipio, clarius dixisset, fac non esse Olynthiam, homo est. Quis ut naufragum pingeret, hominem merfit?

Item.

[Adem Mineruæ, tanquam castra Macedonum fugiunt.

Julius Bassus.

Torqueatur, hoc nec sub Philippo factum est. Moriatur, hoc nec sub Ioue.

Clodius Turpinus.

Corrupti duo maxima Promethei munera, ignem & hominem.

Triarius.

Narraturus sum Olynthij senis, ignes, verbera, tormenta. Aliquisne nunc quæri de Philippo putat? Diæque te perdant, misericordem Philippum fecisti.

Musca.

Hoc conclusionis satis aptè intortum fulmen, quod præ Parrhasii crudelitate inuicem Philippum facit; quem tamen Athenienses crudelissimum iactabant. Sed illæ torti senis querelæ paucis & nauiter expressæ.

Cornel. Hispanus.

[Vltima membrorum meorum tabes tormentis immoritur. Parrhasi quid agis? non seruas propositum. Hoc supra Promethea est.

Tantum patiendum est pingente Parrhasio, quantum irato Ioue.]

Hæc tantum acumina parum fenem tortum decent. Nemo in tauro Phalaridis querit delectum verborum, quibus suas querelas exprimat.

Porcij Latronis in hoc genere Ironia grauior est.

[Si viderur tibi, istis muneribus aram misericordiæ orna.]

Hæc sanè oppositè dicta plurimum ostendunt facundiæ, ingenij, iudicij, suauitatis: sed tenendus est modus, qui in hoc genere plerumque difficilissimus esse solet.

DE ERRORIBVS ABRUPTI STYLI, & FRIGIDÈ ACUTI.

CAPVT XVI.

GRAUIS igitur error eorum est qui plurimum quidem in eo habent ingenij, sed parum cordis. Itaque nec vim illam mentis exundantem coercere possunt, sed dicunt quicquid in buccam. Quid autem res, quid locus, quid aures patiantur, minimè considerant. Inferere volunt omnia acuminibus, nihil sine figura dici, etiam figuratè panem peti. Hoc quidem perabsurdum est. De eo igitur ita magni authores statuunt: expeditam breuitatem, quæ nihil habeat obscuritatis, magnum esse eloquentiæ vigorem, eamque graues personas, quantum auditores tulerint, apprimè decere: non debere tamen esse præruptam, suspiciosam, nimis affectatam, quæque insidias tendere videatur in clausulis. Atque in eo magno perere spectandum est argumenti genus, aliud enim epistolæ, aliud historiæ: aliud declamatoriæ oratiunculæ, aliud etiam iustæ orationes desiderant. Lex epistolæ argutam breuitatem præscribit, illæ verò quæ apud

historicos extant oratiunculæ, non-nihil ad nitorem & palæstram compositæ, hoc dicendi genus leniter ferunt, imò desiderant: alioqui si periodorum ambitione circumducta esset parua oratio, nihil haberet præter strepitum, & fumos. Alia verò est iustarum orationum ratio, quæ cum maioribus fluuiis simillimæ videantur, non debent istis affectatæ breuitatis constringi legibus, ne videamur Helleponto, Xerxis more, pedicas & compedes iniicere. Granditatem minuit oratoriam frequens concisio periodorum, & licet plus floris ostentet, minus tamen habet maiestatis. Nolo grandes, lentas, atque velut arena ramentisque fartas periodos, quales sunt puerorum: Nolo exiles, aridas, etiam de ipso naturali profluuiio, propter morosam breuitatis affectationem violentè detortas. Quis hominem ferat vnus horæ spatio pro concione dicentem, quod Porcius latro contra Vestalem declamauit?

[Sacerdos nostra adhuc in Lupanari viueret, nisi hominem occidisset. Inter barbaros, quid passa sit, nescio: quid potuerit, scio. Sacerdoti ne purus quidem contigit dominus, Absint ex hoc foro lenones, absint meretrices: ne quid parua sanctum occurrat, dum Sacerdos legitur. Si nihil aliud, certè osculatus est te, quisquis puram putabar. O egregium pudicitæ patrociniū! Militem occidi. At Hercules! lenonem non occidisti. Ducta es lupanar, accepisti locum, pretium constitutum est, titulus inscriptus est; Hactenus in te inquiri potest. Cæterum nescio quid cellulam & oblectænum lectulum voces. De pudicitia Sacerdotis hæc queritur. Nemo (inquit) virginitatem mihi eripuit, sed omnes quasi erepturi venerunt; sed omnes quasi eripuissent, recesserunt. Quo mihi Sacerdotem cuius precaria est castitas?

Oratorij tractus in historia radio sunt.

Magna orationes non ferunt præruptam breuitatem.

Breuitas Porcij Latronis in amplis orationibus vitiosa.

Qualis debeat esse breuitas orationis.

Nimis breuitatis charabter.

Hoc bellum, bellum, (vt ait Saticus,) dico tamen tolerari non posse, sed vt vina violenta, nisi aqua diluantur, vertiginem cerebro inducunt: sic illa dicendi, quæ minima videtur, sed tamen anxietate maxima est contentio, & dicentem fatigat, & transuolat auditores. et hoc iudicio est, quod qui ita loquuntur apud historicos, & Senecæ controuersias, saltant sæpius, vt Cicadæ ac derepente conuiescunt: itaque hæc scribenti aptiora quàm dicenti, videntur. Quanam erit igitur optima lex breuitatis? Hæc erit opinor iis qui minimè Asiatici fieri volunt, si Demosthenis orationes & Ciceronis Philippicas imitentur; habet enim valdè sanam mediocritatem. Non dicam attendite (ô viri Athenienses) dicam vtilia, & necessaria: Hoc enim dissolutum est, & humile; quid igitur?

Breuitatis optima lex.

Demosth. Philip. 4. Τυπος λανθαστα breuitatis oratorie.

Hæc parua, iusta tamen periodus.

Quum & grauibus (vos Athenienses) & reipubl. necessariis de rebus deliberare putem; operam dabo vt ea dicam quæ è republica esse arbitror. Item:

Demosth. Olymb. 2.

Επι πολλῶν ἤ αὐτῶν ἰδίῳ, ὃ αὐτῶν Ἀθηναῖοι, δευτεῖ μοι τὸ πρῶτον τῶν θεῶν ἕτοιμα, καὶ νεραν ἡγομένῳ τῆ πόλει, ἐχθῆρας ὃ ἐν τοῖς παροῦσι πράγμασι.

Cum multis in rebus (Athenienses) perspicere mihi posse videtur Deorum immortalium beneuolentia erga hanc rempublicam declarata, tum maximè in eo quod nunc à nobis geritur negotio.

Item ex Cicerone.

Cicer. pro Cæcina.

Si quantum in agro Lucifque delectis audacia potest, tantum in iudiciis impudentia valeret, non minùs

in causa cederet Aulus Cæcina Sexti Ebutii impudentiæ, quantum in vi facienda cessit audaciæ.

Is est iustæ & laudatæ breuitatis in grauibus præsertim orationibus typus.

Quod verò attinet ad acumina, quæ hac breuitate, tanquam aimento intorqueri solent, multum quoque requirunt prudentiæ. Prima lex est apud bonos auctores. vt argumento conueniant: Secunda, vt non sint nimis crebra: Tertia, vt non sint frigidè affectata, & obscura, quod vitium rarò ab iis declinatur qui istis student impensius. Rei igitur siue argumento accommodanda esse dico: neque enim in omnem materiam cadunt acumina, sicut non ex quolibet ligno fit Mercurius. Ex quo vehementer errant, qui vbi tota nitere debet oratio, minutas quarunt subtilitates, quibus obscuretur. Quæ de Vestali, de incesta, de Parrhasio allata sunt, non importunè dicta videntur; argumenta enim ipsa plena sunt admirabilitatis. At vbi res communis, & filo communi, vt sæpius occurrit, narranda est, putidi est hominis tunc in scirpo nodum (quod aiunt) querere. Sed & licet argumentum subtiliter tractari possit, non sunt tamen (quod sæpe Rhetores præcipiunt) sententiarum gemmæ temerè vbique, in longo præsertim opere, spargendæ, sed cum delectu collocandæ, quo excitatiùs luceant, solidiùsque delectent. Nam & pulcherrima quæque, si crebriora fuerint, finitima fastidiis esse, nimis experientia constat. Iam quod plenæ sint periculi, & vitii vt plurimum obnoxia, hæc quæ laudantur argutiæ, vel ex nobilissimorum scriptorum erroribus conijcere facillimo negotio licet. Pleraque enim acumina, cum semel audiuntur, apparent aurea; at si consideratiùs excipiantur, acriorique subiciantur

Acuminum lex, & usus.

Quis nodus in argutiis tenendus Senec. cont. 1.3. Nihil est iniquius his qui iniqui sunt esse subtilitatem nisi in nihil est præter subtilitatem.

DE OPT. CARACT. ELOQ.

examine, agnoscitur saepe futilia, quae amplam speciem videbantur habere grauitatis. Talis est illa C. Gracchi rotunda volubilisque sententia citata superius.

[Quae vos cupidè per hosce annos appetistis, atque voluistis; ea si temerè repudiatis, abesse non potest quin aut olim cupidè appetiisse, aut nunc temerè repudiatis dicamini.] Eblauditur primum auribus haec structura verborum, sed ubi vocatur ad censuram, quid aliud habet? [Si cupidè feceritis, cupidè fecisse dicemini; si temerè repudiaueritis, temerè repudiatis dicemini.] Quae iam otiosa agnoscuntur, & penè puerilia: sed hoc Graccho condonandum. Quid verò Iunius ille Otho, qui librum edidit de istis argutiis, & coloribus, qua ratione poterit excusari? qui cum incestam de saxo praecipitem datam reposceret, ad poenam, quam euaserat, dixit inter ceteras subtilitates:

[Fortasse poenae se praeparauit, & ex quo peccare coepit, cadere coëdidit.]

O frigus! o dictum planè insulsum! scilicet illa Vestalis quotidie se exercebat ad Tarpeiam rupem, ita ut ex ea se vicissim, & praecipitaret, & citò resiliiret ad saltum. Mirabiles sibi ludos finxit hic orator: en quò acuminum illecebrae transfuersos agunt illos subtilitatum indagatores. Murrhedus cum aduersus Popilium Ciceronis interfectorem ageret, descripsit eum serenem cum capite amputatam Ciceronis manum; deinde ita exclamauit: Quàto aliter reus Ciceronis, tenebas manum eius? Quòd ut stupidè dictum arguit Seneca: nemini enim dubiù est quin aliter teneret manum reus; aliter, interfectòr.

Item, Gorgonius in causa Cimonis contra filiam Galliae cum eius adulterio de honestata Miltiadis trophaea dicere vellet, hoc ut acutè colligeret, fædo cacozeliae genere vsus, ut uocat Seneca, dixit, *Isud publici adulterium*

est, sub Miltiadis trophaeis occumbere.

Et in controuersia Parrhasii, qui miserum Olynthium torserat ut Prometheus pingeret, cum omnes certatim subtilia quæque acumina explicarent, Licinius Nepos confurgens:

Si uultis (inquit) dignè punire Parrhasium, ipse se pingat. Primum quomodo se pinget? ex speculo: At hic modus, tum inusitatus fuit; Deinde, quæ poena, si se depinxerit?

Spiridion uideri uoluit uulturios ad Parrhasii tabulam in templo collocatam aduolare, fabula eleganti ad turpem sententiam perductus; a què igitur familiariter in templum subire uultures putauit, ac columbas & passeres; tanta fuit eius in inueniendæ subtilitas.

Nec minùs stupidè dictum putat, quod in suatoria de bello Persico dictum est à Coruo, futili quodam Rhetore.

[Quòd si iam Xerxes ad nos suo mari nauigat, fugiamus, antequam nobis terra surripiatur. O nauum bellatorem!]

Alii sensus etiam frigidus inflatorum verborum nouitate includunt, & ad summam usque insaniam deueniunt: ex quo genere sunt ista eiusdem Corui.

Hic cum tentaret scholam Romae, summo illi, qui Iudæos subegerat, declamauit controuersiam de ea quæ apud matronas differebat, *liberos non esse tollendos, & ideo accusatur Reip. laesæ.* In hac controuersia hoc genere dicendi vsus est, *inter pyxides, & redolentis animæ medicamina, consistit intrata concio*: nec dissimilia sunt Musæ Rhetoris: *cælo repluunt odoratos imbres, & de syluis naturalibus, calaras syluas, de pictis, surgentia nemora.* Itè, [quicquid auium uolat, quicquid piscium natat, quicquid ferarum discurret, nostris sepelitur uentribus. Quare nuncur subitò moriamur? mortibus uiuis

mus.] De hac sententia ait Seneca Rhetor.

Non ergo, etsi iam manumissus erat, debuit de corio eius nobis satisfieri? Non sum ex Iudicibus seuerissimis, qui omnia ad exactam regulam redigam. Multa donanda ingenii puto, sed donanda uitia, non portenta sunt.

Hæc sunt igitur in quæ frequenter delabuntur subtiles illi nugarum enucleatores. Sed & si quis magnos illos auctores, Senecam & Sallustium percontare velit, inueniet proculdubio nonnulla, in quibus plus æquo sibi in hac scribendi ratione placuerint: uiderunt fortasse errores emendare noluerunt. Est enim amabilissimum insaniam genus ingenio (quod aiunt) indulgere.

Patere hic lector ad tot locutionum *ἐπιμυρῶν ἀκόλου* aliquo genere urbanitatis diluendam nos in diludium transferri, ducto ex *ἀπολοκωμωδία* Senecæ exëplo. Producentur à nobis eloquentia flebiliter apud Iouem de suis corruptoribus conquerens: Mox designatis iudicibus, apud Radamanthum inter heroes illos citabuntur rei Anticerones, M. Tullio Cicerone suam causam agente, & tot errorum portenta, contra styli puritatem refellente.

ANTICERONES.

LVDVS, SEV DISSERTATIO de optimo genere dicendi.

ELOQVENTIA APVD

Dicen, contra suos corruptores agit.

Oratio I.

CAPVT XVII.

SI me luctu & squallore deformatum (parens optima) non agnos-

scis, saltem ex eo, inimicorum meorum crudelitatem agnosces, qui me uenustissima specie uirginem, ad eam malorum acerbiter redederunt, ut ipsis parentibus penè uidear ignota.

Ego illa sum (me miseram!) quid dico! non sum, sed fui, Regina terrarum eloquentia; haustus de tuo fonte riuulus, imago tuæ mentis, simulacrum gloriæ, portio diuinitatis. Ego illa sum, quæ tuis imperiis, ex cælesti beatorum domicilio in terras ueni, ut hominum subleuarem miseria, & non modò necessariis ad salutem tuendam praesidiis instruerem, sed etiam cælestibus, ad conciliandam dignitatem, vestirem ornamentis. Feci quod iusseras, mortales inueni turpes, hispido, longa macie torridos, qui sub quercu glandem ructabant, belluis omnino, quam uiris similiores. Cœpi ego uenam miserorum tenere, sensus intimos delibare, affari blandissima oratione, consolari, illustrare, hortari, animare; ad summum agrestia ingenia ita dedolui, ut ab hac morum barbarie, paulatim ad elegantiora defluerent, agros excolerent, urbes sepirent mœnibus, & sanctam inter se colerent societatem: Per me constituta sunt ciuitates, leges natae & adultæ, firmata militiæ praesidiis oppida, sexcentarumque arrium & scientiarum amœnitate collustrata, penè ad ipsius cæli gloriam effloruerunt. Non tot praeta floribus, non tot margaritis fulget erythraeum mare, non tot micantium stellarum ignibus tuus ille princeps orbium aether est uermiculatus, quot ciuitatibus, uiris, academiis, uirtutibus, per me mundus colluxit. Heu! ubi illa tempora, quibus ego curru aureo, niueoque candore fulgentibus quadrigis inuecta triumphabam? ubi tot reges, qui me, mearum uirtutum stupore percussi admirabantur? ubi illa fecunda summa ingenii sacula, quorum nomen

Styli frigide acuti exempli. Vide Gel. l. 11. c. 13. qui pluribus exemplis.

Iunius Otho librum scripsit de argutiis.

Murrhedus frigidum acumen.

N. 7. cont. 2.

Gorgonius.

Frigidum dictum Est in Nepotis.

Spiridion.

Insania genus amabilissimum est, ingenio indulgere.

Coruus in suatoria.

Corni Rhetoris insulsa oratio controuersia. Musæ audax oratio.

Ethopia eloquentia.

ne appellare quidem audeo?
 Exciderunt Demosthenes, Lyfia, Hyperides, Cicerones mei. Natum est hominum genus audax, amens, impudens, qui me deformarent plagis, & veluti in cruce distorqueret; anni ferme mille sunt, & sexcenti, ex quibus quotidie distrahor, improborum fabula, & ludus: Alii me sufflant, alii macie enecant, alii concidunt, alii enervant, alii Hecubam faciunt, alii Helenam alii vnam ex Furiis. Dicit non potest quot formas induo, in omnibus tamen informis: Iam (mihi credite) Proteus ille, fabula non erit, si quidem poetarum figmentis mea fides dederunt miseriam. At, quod in multis acerbioribus acerbior est, virtutis nomen vitium occupavit, & quod antea turpitudinis erat, totum est gloriae, ut ea lenocinante, ad facinus depravatae mentis cupiditas quemque prolester. Postquam ventosa illa loquacitas iuvenum animos ad magna surgentes, veluti pestilenti quodam sydere affluit, dulce fuit omnibus desipere; puduit etiam aliquos non insanire, & eodem deuenere amentiam, ut nescio cuius Asini sordes, purpuras suas esse dicerent. O tempora! o mores! nunquam licebit vna & nobili plaga defungi: quid opus est enim, ut viuam? an, ut lugeam, & inter quotidianas vulturum lacerationes centies moriar, ne semel inteream? Tu me saltem in extremam barbariam relega, ne conscios habeam oculos calamitatis meae. Graue est torqueri, grauius a suis in patria; in eo ipso loco, ubi cum honore antea vixeris, grauissimum. Me quidem dicentem vires ac latera deficient, & aduersariorum non mediocriter conturbat audacia, qui hanc fori lucem, hunc grauissimorum iudicum confesum audent sustinere; nec impudentiae suae saltem pudentem exitum querunt. Vos eorum larratus, si lubet, audietis, ego nec audire, nec sustinere possum. Qui pro me respōdebit, meus

Tullius: si vobis, vestro nomine vestraque sapientia digna dicere videbitur, ipsum audite; sin autem, ad hoc tribunal hodie iugulabimur.

Hac miserabili voce commotis omnium animis, primum comploratio, deinde tumultus. Alii clamabant, carnifices eloquentiae, ad remos; alii, corruptores litterarum, ad bestias; alii; extinctores veteris disciplinae, ad tartara. At Dice sceptro, vobis poterat, Deorum minorum gentium exulceratos placans animos, Mercurium delegat ad Minoem, & Rhadamanthum, ut de tota causa cognoscant, litēque ex sua dignitate dirimant. Dictum, factum; Iudex assignatur Dionysius Longinus, emunctissimae naris Criticus: Citantur pro inflatis, Apuleius, de quo multa iam criminationes sparsae; pro antiquariis, Montanus Vatiens; pro puerilibus, Pædatiodes; pro siccis, Buteo. Illi, cum in Marcum Tullium multa intemperanter effudissent, ab eo grauissimè differtissimèque confutati, & Longini suffragio damnati sunt. Nunc Apuleium ipsum audite.

LVCIVS APVLEIVS.

Oratio II.

CAPVT XVIII.

Commodum puniantibus phaleris Aurora roseum quatiens lacertum, caelum inequitabat, cum me securae quieti reuulsum, Praeco ad vestrum calauit tribunal. Certus equidem eram, proque vero obtinebam, (Cassi sapientissime,) quique in consilio viri estis, hunc accusatorem notissimae temeritatis, accusationem mei prius apud te ceptam, quam apud se cogitatam, penuria criminum, solis de stylo meo conuitiis implenturum; sed hoc vno praecipue confisus

Inuehitur in genus patronorum, a quibus accusatur ut civilis eloquentia corruptor.

Ita describuntur a Sidonio, qui est in multis Apuleio iudice. Rabula furax: ex Sidonio descriptio: Absit autem, ut egregijs patronis, quorum genus honestissimum est, hac disteria conueniant, qua in furaces rabulas dicta sunt.

Ad hypothese descendit, Cicero nemexagitat.

Irridet stylum M. Tullij.

sisus gratulor, quod mihi copia & facultas sub te Iudice obtigit purgandi mei, cum & ante parta existimatio, & tua de me benigna praesumptio, nihil non quicquam sinat fidenter, & de summo pectore hircere. Ego, ut scis, homo scholaris, & innocens, cui continuatio literati laboris habitudinem tenuavit; succum exsorbuit, colorem obliteravit; rem habeo cum rogatis vulturis, & calidissimis vitilitigatoribus, quo genere hominum nihil est perniciosius: in foro sunt Scythae, in cubiculo viperæ, in conuiuio scurræ, in exactioribus harpyæ, & colloctionibus statuæ, in quaestionibus bestiae, in tractatibus cochleæ, in contractibus trapezicæ, ad intelligendum faraxei, ad censendum flammæ, ad ignoscendum ferrei, ad amicitias pardi, ad facetias vrsi, ad fallendum, vulpes; ad superbiendum, tauri, in vrbe tyranni, in castris lepores, in praetoria leones; quorum si nares afflauerit vsipiam rubiginosi aura marsupij, confestum videbis illic, & oculos Argi, & manus Briaræi, & Sphingarum unguis, & periuria Laomedontis, & Vlyssis argutias, & Sinonis fallacias, & fidem Polymnestoris, & pietatem Pygmalionis: ad horum consilia Phalaris cruentior, Midas cupidior, Ancus iactantior, Tarquinius superbior, Tiberius callidior; Caius periculiosior, Claudius foecordior. Nero impurior; Galba amarior, Otho audacior, Vitellius sumptuosior, Domitianus truculentior: Atque cum tales sint, vnus tamen Cicero, quem pudebat sceleribus vincere omnium malitiam sibi ex asse miscuit: debebat esse contentus sua lasciuia, non colubrinis oblatratoris molaribus aliorum famam figere, non vestras aures virosa susurrōnū faece completas laburrare.

Est sanè defudata istius varicosi Arpinatis opulentia: sunt fabra eius eloquia, & litera plene margarita-

rum stylus omnis ebore candicat, auro fulgurat, gemmis variegat: inde color gratus, & nitor splendidus illucet, modo contra mentis aciem vegetus fulgurat, modo in contrariam gratiam variat aspectum: & modo veluti aurum coruscans in mellis leneta deprimitur umbram, coruina nigredine caeruleos columbarum collis flosculos æmulatur, modo guttis Arabicis obunctus, & pectinis arguti dente tenui discriminatus, frequentis sobole spissatur. Fluunt scitissimis clausulis erotundatae periodi, totaque ductiles, quæ per aurium traduces, instar digiti, per crystallinas crustas, non impactio ungue perlabantur, ut quas nulla rimosis obicibus fractura remoretur. quis non videt ista omnia, alga & apluda leuiora, arenas sine calce; & puerorum potius praexercitamenta; quam studia virorum? Merito, P. C, merito ista M. Bruto displicebant, qui licet Tullium medullitus demereretur, tamen stylum gustare non poterat, quem videbat fractum lumbos, ut Mytilum asinum: sed quid Brutum notino? Ipse cum ista enormi verbositate ad eum omnibus displicuit, ut ne filio quidem probari posset: quem loquentem (ut ait vetus auctor) D. R. non agnoscebat, quod istam pipertatam patris facundiam non haberet. Ipse denique, eum iam satis nutenatus calor defertuisset, sed sibi inuisus factus est, ut multa ex suis scriptis spongia deleuerit, atque vnam deleffer omnia, minus eius verbositate laboraretus. quoties a Senatu? quoties a Consilio est honoratus? quoties de Curia, & foro electus? quoties Imperatorum, ut Hadriani & Caii, legibus est damnatus? nunc autem postquam baiulis, tabernariis, rupiconibus placere coepit, & circa eum puerorum examina, ut in habitantium formicarum nidiis, multaque scaturigine burrium, cataclista vestit

Verbofinitate Cicero insultat.

prænitens incedit, & nos lucumones appellat. Heu Cordolium! Cepum istum industriis hominibus, vaniloquentia insultare, & adhuc vivere? sed sanè uiuat, & triumphet, modò alios quiescere patiatur.

Ego, P. C. Afer sum, & in Attide primis pueritiæ rudimētis merui; mox in vrbe Latia aduena, quiritium sermonem ærumnabili labore, nullo magistro præeunte exfolui: ex quo uenia dignus essem, si quid exotici sermonis rudis loquutor offenderem. Hoc tamen curauit, ut haberem dictionem, si non mollem, fluidam, de triuuis compatibilibus mutuata, grandem tamen, torosam, lacertosam, quæ non ad lasciuientis oculos ueneris picturata iacula, sed solida mitteret robora, quæ

iaculatur *Monachus ornos*: Nunquam probaui ieiunantis calami crepitantem stipulam, sed nobilem ubique stylum, quasi quondam fecundi pectoris vomerem fixi. Accedit, quòd ego per multos annos Asinus fui, cruciabilibus pœnis exercitus, & in hac vitæ ærumnositate belluarum linguas, deuorato prius Draconis corde, quod præcepit Philostratus, didici. Ex iis multos generosos sensus in Latialem linguam transtuli, quæ isti Veneris pufiunculi, dum non intelligunt, meliores obtretere, quam imitari malunt; & quorum similitudinem desperant, eorum affectant similitatem; scilicet, ut qui suo nomine obscuri sunt, meo innotescant. Sed quid habent tandem, quod mihi obiciant istæ libitinæ? Habes (inquiunt) Luci uerba excelsa, grandia, sesquipedalia. Quid tum? ut istis nebulonibus placeam, more Alexandrinarum deliciarum, coneidam uoculas, & dicam, quod ait cognatus meus Perſius, author ualde bonus, pappare minutum, & dicam: *Ego omni officio, uel potius pietate erga te, cateris satisfactio omnibus, mihi ipse nunquam satisfactio*; quanquam & istud, ut iam nimis rude reprehendunt, tam

teretes habent & religioſas aurium fistulas isti qui se Atticos dicunt, ut nisi butyro semper affricueris, dicant se sentis, spinis conscribillari. Nunquam legerunt apud suam Arpinatem Mineruam: *Nocturnabundus, assa apodyterij, masturbatos & anxiferos dolorum uortices*. Hæc si dixisset Apuleius, quærendus esset Ergenna, qui tanquam fulguritum expiaret: si exierit ex Apuleii ore uerbum optimum, quale Mercurius loqueretur, lapis erit istis pufionibus, aut lignum, aut fimus, aut aliquid, quod nolo dicere: si ex ista delicatula Ciceronis bucca, mox erit rosa, fiet mel Atticum, Deorum nectar, & cerëbellum Iouis. O steriles veri, & inuisores animos! quid præterea peccauit Apuleius? nimis metaphoricus est, hoc est dicere, nimis facundus est, nimis ingeniosus. Non te pudet, purpurata simia, crimini dare, quod tu in Oratore aliis summæ laudi tribuis? Verba tua ipsissima, etsi puto os meum iis inquinari; tamen dicam, ut te mendacij nobilissimi conuincam: *Ex omni genere frequentissima translationes erunt, quod ea propter similitudinem transferunt animos, & mouent huc illuc, qui motus cogitationis celeriter agitur, per se ipse deletur*. Teneris, homo nauissime, teneris tenebrio, stigmatia, trifurcifer, & hodie non euades, quin hæc, aut de tuis libris deleueris, aut me eloquentissimum hominem confessus fueris. Verum fac me durum, asperum, incultum, morosum, ideòne ab hoc graui auditorio filere iubebor? ego cum Asinus essem, etiam a barbaris latronibus captus, bene, clarè hinniebam, ita hinniebam, ne putes improprie dictum; nunquam enim fui degener asinus, & tui similis, nunc me rudere prohibebis? Quare? quia adolescentum studia corrumpo; scilicet? Vtrum magis corrumpit, an Patæcio, qui molles tibias inflat? an Misenus, qui tuba canit? Tu

famigerabilis tua fasciua paterni sanguinis uenas omnes obturasti: ego lacertosum classicum, quasi Triton aliquis sonaci concha, maribus animis intono, nec curo, an bene dicentis fletatur collus, an artificiosè discapientur digiti: hoc uocas, corrumpere? Date illi, Iudices, date illi amphotidas, ego quomodo Latialiter appellentur, nescio; cum asinus essem, nunquam tuli; ideo tam longè aures meæ excreuerunt. Date igitur illi amphotidas, ut suas auriculas inuoluat, ne aut gelui, aut uerbis Apulianis pateant; utrumque enim reformidat. Stultus ego sum, qui plura cum isto Cicerulo disputo, uidetis causæ meæ æquitatem, & simplicitatem innocentiam: Date mihi, Iudices, quod habeo, ut homo mei arbitrii semper, aut loquar, aut rudam, aut hinniam, ut uoluerò, & hunc uirulentissimum accusatorem meum grandi infortunio mactate: sin autem me dānaueritis, hodie ad uertima mearum miseriarum detrux, inter asinos amantissimos quondam fratres meos, ærumnositarum mearum cruciabilitates, eiulabili uoce in æternum, infelicitatus lamentabor.

DIXI.

CACOEZELVS. DOCTVS. ANTIQVARIVS.

Oratio III.

CAPVT XIX.

Εκείς ἐγὼς ὅς τις ἀλιπεῖς. Procul o Procul este profani. At illi opici nebulones, si quid febriculose periodi conferruminarint, continuò se Hypobolimæos autumant Satrapas, aut quod bos est in quadra argentea. *ἀμείροισι* & ut ait Sappho, *ἢ ῥόδων Ἐληϊῶν*, vel, ut noster Pindarus, *κόρακες αἰς γαρύετον Διὸς ὄρεος ὄρυχα* *δείαν ἑπιουράδες*, *ταῦτ' ὄρις ἐσὶ γαμύλιμα*. Itaque mihi non Suadam, sed hirundinem, non Sire-

nas, sed boues in ore habere uidentur, dum instar densæ grandinis, ut Ausonii uerbis utar, torrente lingua perfringere se putant. Odi Ioues Corinthios, intelligit me qui Iulium Pollucem legit. "Non possum ferre Archytæ crepitaculum, Arabios tibicines, Dauias cornices *ἰδουρογλώπους*, Telinicias Echones, *Χρυσογυλοληρῆες*: Doctus sum, & apud doctos loquor, ex Zenodoto, Diogeniano, Agathia, Corippo, Protagoride, Pachymerio; si quis hic *ἐλαμείβητες*, quod ait Plato, *εἰρίτω*, afferat suum Calepinum, aliqui ad me hallucinabuntur orationes, ut harpasta ad colores. Sic est sic est eruditè dicendum, non more Buccorum istorum, qui uix à Grammatica apolactizati, in periodulis sine ulla uerborum contechnatione alludiant, & toti sunt in derunicinanda oratione. hoc unum curantes, ut dispalescat. Ad Cuticulidionios campos istas phaleras: aut doctum esse oportet, aut fatuum, nihil medium. Hamaxari mauehiam ruri incuruicercuicum pecus, omni chalcò expeculiticum, quam esse de eorum comedesticorum numero, quibus nisi Ciceroniana uerba in uentrem deciderint, hi ieiunant, sicut dum caletur, cochleæ. Stylus meus est, ut Philostratus ait de Sophocle, *μουσῶν ἀδρανιον*, Batti silphium, Telephioeytiparium, Phœbi cortina: hic docti homines habent quod exdorſuēt, & comedant, non in Ciceronis orationibus; quas si exoffares omnes, non medullitæ eruditionis guttulam inuenires.

Auent, auent dædaloglossi audire recondita non mutuata de triuuis uocabula.

Quare ab istis profanis, & reconditoris doctrinæ ἀμύτοις, quomodo istam blandam capitis luxuriam appelles, quam *πρόκιμον* Apollonius, *ἔξερουρον* Coluthus, *ἀνδρα κόρασι* Nonnus, iubam Seneca nominat? illi tibi continuò capillos, aut si quid uelint.

Rationem
reddidit sui
Heli.

Hoc inter in-
eptias Indica
Philosophia,
belluarum
linguas in-
selligi ab iis
qui cor Dra-
conis deuora-
nt.

infanire, cincinnos, ad summum co-
marum fimbrias appellabunt. (Hæc
norit omnes ante alpha & beta puel-
la.) Ego mallones, mallones nuncu-
po: Deinde illi me aspiciunt, & quæ-
runt, quid verbi sit? Bardi, Barones,
Saturniæ Lemæ, ἀποσδιόνοσι, opor-
tebat vos legisse Anastasium Biblio-
thecarium, qui sic scribit: *Benedictus
vna cum clero, & exercitu, suscepit mal-
lones capillorum, dominorum Iustiniani
& Heraclii filiorum clementissimi Prin-
cipis, simul & eius insuionem, per quam si-
gnificabat eisdem capillos dixisse.* Ex quo
penitissimam antiquitatem eruo, exhibi-
tionem mallonum fuisse mancipationis
symbolū; & confirmo ex Pau-
lo Diacono; Circa hæc tempora, inquit,
Carolus Princeps Francorum Pipinum
filium suum ad Luitprandum direxit, ut
eius, iuxta morem, capillum susciperet: qui
eius cesariem incidens, ei pater effectus est,
multiſque eum ditatum regis muneribus,
genitori remisit.

Hæc recondita, pergo ad recondi-
tiora. Nostri Ciceroniani, templum,
templum aut fanum appellant, ego
draconium indigito: cur autem ex pe-
netralibus sanctissimæ philologiæ ex-
plico? Video apud doctissimos homi-
nes diuidias esse de Idolorum prima
superstitione; Cyrillus lib. 1. contra
Iulianum, Cecropem, primum om-
nium simulacrum finxisse Iouis sum-
mi Deorum memorat. Didymus lib.
Exegef. & Hieronymus præmio in
epist. ad Titum Cretensium Regem,
Melissæam inducunt; à quo supersti-
tionis semina pullularunt. Diodorus
& Eusebius Phrygibus ascribunt. At-
lantides Africæ populi, primum apud
se regnasse Deum Vranon gloriantur.
Sanchuniato Berythius apud Por-
phyrium atque Eusebium, Phœnici-
bus initium Theologiæ & religionis
arrogant: Lactatius, Chananaïs. Am-
monius in antiquitatibus tradit, Be-
lum, statuam primum Nembroto pa-
renti, inter Diuos, vt putabat, relato

Mallones dis-
cuntur capilli.

Exhibito ca-
pillorū sym-
bolium man-
cipationis.
Paulus
Diac. l. 6. c.
15. et. edit.
Es. naqua 53.

Idolorū pri-
ma supersti-
tio.
Cyrill. l. 1.
contra Iul.
Di. lym. l.
ex. g. f.
Hieron.
proæm. ep. ad
Titum.

Sanchunia-
ton Bery-
thius.
Porph. l. 4.
contra Chri-
stia.
Euseb. l. 1.
prepar.
Evangel.

erexisse; de quo copiosè tractat Theo-
philus libro 3, ad Antiochum. Pla-
ciades Fulgentius, & Diophantes La-
cedæmoniorum auctor narrat, Sino-
phanem Ægyptium, primum simu-
lacrum Eisdem, in solamen rapti fi-
lii erexisse. Rabbi Salomon antiqui-
tatis nomine commendat Thamur
Idolum Adonidis concavum; cuius
oculos plumbo implebant sacrifici;
& accenso intus igne plumbum li-
queſcebat: ex quo simulacrum flere
videbatur.

Ego verò draconem, cuius etiam
mentio est apud Danielelem, primum
templo & statua, à Babyloniis cul-
tum fuisse, ex quo templa dicta Dra-
conia inueni, inueni apud Strabonem
Geographum, non quod pueri
in faba.

Iam verò roga istos Periodotech-
nitas, quomodo cultum Deorum vo-
cent? adoratiqnem, credo, aut simile
quidpiam garrient, ad Pannuceas
Baucides ista vocabula: Nos Anti-
quarii vertiginem appellamus. Cur
ita? si qui hîc adestis penitioribus li-
teris nondum initiati, faceſſite, τελε-
τάς ἀνοργάνους sum reuelaturus. De-
mocrates Deum nominat, νοῦν ἐν πύρρ
σφαίρει δέξῃ, mentem in igne circulari
Hermes ille ter maximus, circulum,
cuius centrum vbique est, circumfe-
rentia nullibi. Pythagoras ἁποσκιμαίειν
δὲ τὴν ἀρετὴν ἀφ' ἑαυτοῦ cenſet, & peracto sa-
crificio galli circulum ex hostiarum
sanguine, in ara illinunt, dicuntur-
que id temporis τελεῖσθαι. Idè verti-
ginem, cultum diuinum insigni vo-
cabulo dici oportet. In eodem gene-
re est quod effabor, deprecationes
malorum, quas illi appellant. Nos do-
cti de meliore vena formati, diamil-
toſes dicimus.

Pandite nunc Heliconæ Deæ, dum
istud explico.

Ægyptii, si quando deprecaturi
sunt, ignem, aut clades, & ruinas,
memores (credo) illius diei quo. à

Theoph. l. 3.
ad Antioch.

Thamur
Adonidis.

Draco Ba-
bylonius in-
ter supersti-
tionis initia.
Strabo. l. 14.
439.

Vertigo, &
circulus in
sphaera.
Deus, circu-
lus; ex Trif-
megisto &
aliis.

Ægyptiorum
mos in ma-
lorum depre-
catione.

Rubrica
purpurea.

Quid dia-
mitoſis?

Quid Sara-
bara.

cæde Angeli liberati sunt Israëlita, qui
agni sanguine postes domorum deli-
nierunt, solent intrante Æquinoctio
verno, accipere rubricam, (quam mil-
tum Græci appellant) hæc greges vn-
gunt, plantas, & omnia à quibus lucem
cupiant auerruncare: χρίουσι τὴν τὰ ἀπό-
βατα, χρίουσι τὰ δένδρα τὰς σφυγὰς, καὶ τὰ
δάκρυα, ἐπιμίζοντες τὴν λιβανῶνα, ὅτι τὸ πῦρ ἐν
ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ κατέλεξε ποτὲ τὴν οἰκουμένην.
Ἦλον τὸ ὄχθημα τῶν αἱμάτων τὸ πύρετον ἀλε-
ξήθηριον ἐστὶ πικρῶν καὶ τοξικῶν πλῆθους.
Ex hoc diamitofin, siue rubricissimum
malorum per amuleta. auerruncatio-
nem, tanquam ex tripode pronuncio.
Ite nunc, ite Ciceroniani Psaphonor-
nithes, cum vestra Tullia. Si nondum
penitissimam eruditionem meâ agno-
scitis, exponam vobis quot canes ha-
buerit Polyphemus Cyclops, quæ fue-
runt singulorum nomina, quot dentes
Hecubæ, quot gradus in Capitolio,
quot Romæ araneæ, tēpore Helioga-
bali, quot mures in Ægypto, sub Se-
thone, qui primi tulerint Sarabara; vos
fascias femorales, aut crurales dicitis,
Symmachus, Braccas; Aquila, Anaxy-
ridas; Theodorio meliùs, Sarabella.
Sed opinor, leonem ex vngue, doctū
virum etiam tum in rutis cernitis, ad
Adonia & Polyphili hortos venire ni-
hil necesse est. Quin istum igitur nug-
gerulum genii, & ingenii expertem,
Morbonia abire iubemus, vt cochleas
suas illic pueris diuendar, & in Docto-
rum cætu, quasi Scriphia rana perpe-
rud obmutescat? sic cenſeo, Apuleio
nostro in omnibus ὁ μὴ ἴσθαι.

B V T E O N I S
P R O S I C C I S .

Oratio IV.

C A P V T X X .

P Atres Conscripti, quousque hunc
Regem feremus? an etiam cupit in

stylo, vt in vestro olim imperio, dicta-
torem agere, omnia ad libidinem di-
cere; & si verbum reprehenderimus,
continuo Vatini erimus, aut Clodii,
aut Catilinæ? Quis hæc ferat in liber-
tate natus? Audite rem indignam ab
illo, vel per istum. quid ad me attinet?
patratam, cuius etiam testis est ille qui
in vestro consilio fedet Seneca, vir
cum honore nominandus.

Cicero iunior, huius Marci Tul-
lii filius, Asiam prouinciam obtine-
bat: (clitellæ erant boui impositæ, vt
dixit illius pater, planè non erat eius
onus:) quanquam habuit ex pater-
no ingenio singularem impudentiam.
Inuitat, vt sit, ad cœnam, Cæstium
Senatorium, virum grauem (vt sci-
tis) & syncerum, adeoque eruditum.
vt eius orationes Ciceronianis ante-
ferant scholastici. Interim dum bi-
bit, in conuiuio memoriã, quam
natura iam dempserat, ebrietas sub-
ducit.

Interrogat, quis ille vocaretur, qui
in imo recumbebat? Erat autem Cæ-
stius, quem ipse inuitarat, & cum sæ-
pe subiectum à Nomenclatore nomen
Cæstii excidisset, nouissimè seruus, vt
aliqua nota memoriã eius faceret cer-
tiorẽ, interroganti domino quis ille
esset qui in imo recumberet? ait, hic
est Cæstius, qui patrem tuum negabat
litteras scisse: dicebat enim vir bonus,
quod erat magna libertate, Cicero-
nem scire tantum garrere. Hic Cice-
ronis filius, afferri protinus flagra iu-
bet, & de Cæstii corio, in mensa ho-
spitali, satisfacit patri Rogo vos, quid
hoc est, nisi tyrannis est? Senatorem
virum flagris cædi ad mensam hospiti-
tis, quod ea, quæ de Ciceronis ora-
tionibus cenſeret, ingenuè dixisset?
Ecquis P. C. tam puer inter nos cui
istæ orationes placere possint, anfra-
ctus periodorū, verba, & nugæ, are-
næ sine calce, loquacitas tam sterilis
ingenii, quàm plena redundantis lu-
xuriæ? omnia dixero, si vnum dixero:

Seneca in
controu.

Ciceronis fi-
lius Cæstium
castigari cen-
sat.

Cæstius Ci-
e omis cenſer
vapulat.

Acriter inue-
hitur in stylo
Ciceronis.

Nihil est M. Tullius præter vocem, cui tamen ita studuit, ut maluerit semper torum mundum turbari, quam unam ex suis periodis. Hic vos appello, *Fides, & Veritas*, quod pristina sæcula? non ita maiores nostri, non ita loquebantur, non hac verbositate terrarum orbem subegerunt: satagebant bene agere, loqui sobrie, & concisè.

Postquam ista Asiatica loquacitas in urbem inuecta est, cepimus esse ludimagistri, qui prius eramus Imperatores: Cœpimus seruire, quibus prius dominabamur. Non satis est nos perriisse, nisi & posteritatis oculis imponamus, & in dedecus Romani nominis istas euulgemus ineptias; verum, quid dico? parum est, etiam apud inferos. Ciceronianè loqui cogimur. Censeo P. C. censeo, ut nullus iam Senator fiat, qui Apparatum non habeat, & si verbum minimè Ciceronianum dixerit, vapulet sexcentis plagis. Ita mirè bene res vestra se habebunt. O nos stupeos homines, qui hæc patimur! O fordida pectora! O turpes auriculas! heu quandiu pueri erimus? Nam si sensum vltimum haberemus, non dicam Senatoris, iam enim perdidimus, sed hominis, postremum nobis iste conuiciator insultaret.

PÆDARIODIS PRO PVERILIBVS.

Oratio V.

CAPVT XXI.

EGO verò P. C. dicam, quod sensio, in toto Cicerone (si bene pendatur) vix est vntiola ingenii; dictio eius humilis, repens, ad plebeium sermonem abiecta, sensus communes, figuræ de triuis, ornatus qualis est Iberarum mulierum, quæ se monilibus ferreis pulchras & beatas putant.

Idra mulierum ferrea gemma: moxilla.

Audite me, audite, ego sum orator pulchellus, bellulus, polikulus, totus factus ex veneribus, & gratiis, nihil nisi rosas loquor, electrum, balsama, nicerotianos imbres, nectar, & ambrosiam; quæcunque scribo, apes intextunt floribus, perfundunt melle, complent omni suauitate: Non tot Argus habet lumina, non tot cælum sidera, quot sunt mea orationis ornamenta. Papilionem credo nostis, hunc ego laudans, naturam laudo, cuius industria solertiùs est elaboratus; animalculum est, ut in vrbibus rarum, sic in agris frequens; corpus illi plenum, molle, tenerum, flexile, paulatim in exiguam longitudinem gracilescens, cui superspartus teneræ lanuginis decolor efflorescit; extant veluti porrecta minutissimis filis cornua, quæ intermicantium oculorum iucundum fulgor irradiat: sed præcipuum in peniculis miraculum, quippe supra tenuis corpusculi modulum explicatæ gemmant floribus, nitent purpura, micant auro, stellis radiant, his veluti remigiis libratus in aërem, & ridente passim verni temporis amœnitate, per gemmeam florum luxuriæ volitat ludibundus, ad singulas penè stirpes adhærescens, modò delicatissima proboscide foliorum succos pabulatur, modò molliter quiescit inter odorum delicias, modò redintegrato volatu superbiùs emicat, & insultantiù puerorum manus, sexcentos in aëre mæandros & flexus pingens, eludit. Talis profectò meus stylus, talis meus calamus, fertur, volitat, & vagatur inter amabilissimos eloquentiæ flores lasciuens. Audite nunc aliud eloquentiæ palmarium, concham describam. Firmioris iam testæ murices, & concharum genera sæpe vidistis, in quibus magna naturæ ludentis varietas, tot colorum differentiæ, tot figuræ, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circinatis, dimidio orbe cæsis, in dorsum elatis, leuibus, rugatis,

Papilionis descriptio. Affectat descriptiones extrarem. Descriptio Papilionis, cuius suum stylum frigide, & pueriliter comparat.

Concha descriptio. Pliniana descriptio bona quidem, sed a Pædario defferitur extrarem, & totam comparatur.

denticulatis, striatis, vertice muricatum intorto, margine in mucronem emisso, foris effuso, intus replicato. Iam distinctione virgulata, crinita, crispa, cuniculatim, peccinatim, imbricatim vndata, cancellatim reticulata, in obliquum, in rectum expansa, densata, porrecta, sinuata, breui nodo ligatis, toto latere conuexis, ad plausum apertis, ad buccinam recuruis. Talis est styli mei varietas, talis ego sum Oratorum lusciniola, Elegiacorum olor, Epigrammatistarum psittacus, Lyricorum graculus, Comico-rum pauo, Tragædorum struthio; deinde me cum isto Arpinate compare; adamantem cum vitro, rosam cum ruta, gausape cum holoserico?

M. TVLLII CICERONIS APOLOGIA.

Oratio VI.

CAPVT XXII.

QUONIAM meo fato fieri dicam, ut nemo hactenus reiliterariæ bellum indixerit, qui mihi priuatim non fuerit inimicus? Neque opus est quæquam à me nominari vobis, cum ipsi recordemini; mihi pœnarum plusquam optarem, dederunt. Equidem si sibi hoc sumunt aduersarii mei, stante me non posse veterem disciplinam corruere, quam illi omnium virium contentione conuellere decreuerunt; Patior libenter, me pro literarum incolumitate, gloria, & ornamentis, vestrisque omnium studiis perditorum hominum furori, tanquam vallum, opponi. Nec vlla me vis vaquam ab instituto auferet, dummodo meis laboribus, scientiarum honestati, reip. vestrae nomini, vestrisque commodis, quæ semper rebus meis chariora fuerunt, abundè seruiatur.

Mirari tamen satis non possum inimicorum (non dicam) audaciam (iam enim vulgare vitium est) sed amentiam, impudentiamque singularem, qui in hoc Senatu facillimè de me detrahi posse crediderunt; qui ordo clarissimis authoribus amplificatæ rei literariæ testimonium multis, mihi vni conseruatæ dedit. Voluerunt credo sua à me alienatione commendationem sibi apud improbos quærere; & mecum decertare contentione dicendi: hoc quidem beneficium est; quid enim mihi gloriosius, quàm apud prauos & imperitos homines malè audire? quid plenius? quid vberius? quàm mihi, & pro me, contra Lucium Apuleium, Butæonem, Pædariodem, Cacozelum, &c. quisquillas dicere? Tantum vos oro, atque obtestor P. C. ut si quædam in commendationem meam in hac oratione exciderint, tribuatis inimicorum meorum inopportunitati, qui me in eam dicendi necessitatem compulerunt, ut sine operum meorum commemoracione non possim me defendere. Et, si non omnia dixero, dabitis verecundiæ meæ, quæ in propriis laudibus ægrè, nisi causæ necessitas flagitet, versatur. Ac primum tibi, Luci, de calumniis, quas in hunc florentissimum patronorum ordinem, ista linguæ intemperantia effudisti, non respondebo: Condonandum est aliquid amentia, ignoscendum furori: nondum illi belluarum morus, quos olim cum asini corpore induisti, deserbuerunt: sed in eo ipso, in quo te sapientem putas, summæ non modò inscitia, sed etiam impudentia conuincit. An tu cum homo esses, ut ipse fateris, a fer, ab adolescentia Græculè eruditus, Latini sermonis expertus, nullis præceptoribus vsus, nullis disciplinæ adminiculis, ausus es, sed quid non auderes? nostræ vrbانيتati tuas sordes illinere? Romanis auribus, tam stultè, tam impudenter

Respondet Apuleio.

illudere? Ecquis est P. C. quis est qui modò sensum vllū Latinitatis habeat, cui Apuleia placere possint? Quod enim primum est in oratione vitium. à quotidiano sermone communique dicendi genere discedere, hoc est in eota frequens, vt nihil sit communius. Tanta fuit olim apud Atticos, maiorisque nostros, linguæ religio, vt verbum inusitatum afferre, penè piaculum videretur. Itaque cum nefarium hominem, belluam fortè dixisset Æschines, non tulit Demosthenes, quone Athenæ quidem magis Atticæ fuerunt, sed vt portentum verbi repudiavit. Xerxem Persarum Iouem, vultures animata sepulebra nominavit, Gorgias Leontinus non est postulatus, plebis ver adolescentem, Demades exhibitus est: & nostra memoria Charybdim patrimonij cum dixisset vir disertus, & sapiens, vt putabatur, in iure ciuili, Romanis auribus non placuit, adeo religiosæ sunt (vt dicis) & teretes auriculæ, vt non facilè hanc sermonis nouitatem admittant. Ac si profectò liceat istius vibanitatis (vt vocant, vt omnes diserti sentiunt, dementiæ) auctores altius repetere, inuenientur vanissimi homines, qui cum sanum Eloquentiæ succum retinere non possent. maluerunt verborum strepitu & sententiarum tumore apud imperitos & sui similes, captare rumusculos, quam præscriptis veterum legibus insistere. Primus opinor Dionysius Siculus, vt in regno, sic in ratione dicendi tyrannum egit: cuius ineptias commemorat historia: παρρησιον virginem nuncupare, nimis vsitatum putabat, ἐξείπιδρο, quasi expectatiuam Latine diceret, nominabat: columnam, ὑπεκράτη, validipotentem, quod valida perdiraret; murium caua, & latebras, μυστήρια, ὅτι τοὺς μύς τρεῖ, quod mures seruarent: si quis hoc insolenti sermone scriptas tyranni tragedias non probaret, mittebatur in lamnias, vt illic fame & miseria con-

Non cōdemnat hoc verbum, quo sepe vitur, sed ne'igionem Atticanum aurium ex eo ostendit. Xerxes Persarum Iupiter.

Dion. Drogimus & c. v. 105.

Ortus cacozelorum. Dionysij in d. c. d. m. e. p. t. e. Xida Athenauum l. 1. 98. Ineptæ cacozelorum locutiones. Dion. Tyrannus stylus.

tabesceret. Nec sanior fuit ille Vranopolidis conditor Alexarchus, qui ciuitatem pinxit in aère: hic enim Gallum ὀρθόβο' au manicinem appellabat, Cassandri regis duces, πριμπίλος, solis filius: ad quos tanta plerumque obscuritate literas scribebat, vt Apollo Pythius interpretari non possent. At omnium, qui fuerunt, ineptissimus, Pompeianus Philadelphensis, qui se amicos salutaturum dicebat, postquam barbam calceasset, & is Rhetor qui stomachatus pro concione dixit, Perduelles cum campos pacis sustulissent, belli montes fabricati essent, in Neptunias lacunas depellendos esse. Qui ita loquuntur non minus sapere possunt, quam bene olere, vt aiunt, qui in culina habitant. Hæc sunt tamen Apulei dicta (vt vocant) bracteata, hæ sunt eius rosæ, hæ purpurea, hæ sunt singularia orationis ornamenta, dein excusandus est (inquit) si quid exotici sermonis rudis loquuntur offenderit; num potius bis accusandus, quod cum tacere posset, hæc scripserit, quibus non tam ignorantiam Latini sermonis, quam dementis ingenij importunam audaciam ostenderet? Quid de metaphoricis dicam, quas me probare in oratore meo dictat? eas nempe voluit metaphoras, quæ leues essent, floridæ, suauis, orationem quasi gemmis distinguere, non isto atramento futuro, & sordibus oblinirent: At hic omnium audacissimus, ferreas translationes, & ineptissimas catachreses, quibus totus est refertus, metaphora nomine appellare audebit? & vbique, & intempertius clamoribus ingere? Quid quod totus est ineptus, inconcinnus, rudis, morosus, in tumore hecus, in siccitate tumidus, in gravitate puer, in puerilibus grauis, in sola inconstantia constans? Martichora profectò illa, quam fingunt omnium animantium voces edere, non tot habet & tam discrepantes sonos.

Alexarch. Cassandri Regis frater. Cu exelus. Pompeianus in stylo ineptissimus.

Metaphororum lex, & c. in su.

Martichora similis Apulei.

sonos. Idem rudit, hinnit, mugit, sibilat. ab assni tamen ingenio, quicquid facit, nunquam recedit; & nos ei ruderem permittemus?

Quando non hoc latrones (inquit) veterunt.

Eat P. C. caq̄ in Arcadiam, ampla fatis regio est, illis fratres habet (vt ait) asinos sui amatissimos, inter quos rudat, quantum voluerit. In hac verò Curia, in hac arce regnorū, in hac luce gētium abiectæ pecudis putidam carnem diutiùs tolerare nefas est. Bene moratæ ciuitates cerdonem non patiuntur nisi peritum; nos publici sermonis, quæ vna res omnium pretiosissima est corruptorem tandiu feremus, quandiu eius tulerit libido? Sentit se hac dudum oratione verberari Cacozelus, qui est in eadem nauicula Apuleio, nisi quod paulo doctior sibi videretur, & magis Græculus; nam reconditas habet ex antiquitate historiarum, verba non pauca sententiosè dicta, qualia Euandri mater loquebatur; atque, vt ea per se iam fatis obscura, artis opera fiant obscuriora, tum Græcicis dictionibus illigat, tum morosis & violentis adagijs aspergit. Ad summum studet impensè ne intelligatur; quod faciliùs obtineret, si omnino tacere posset. Quæso, P. C. num videntur constringendi qui ita loquuntur? quid est enim aliud furere, quam ritus ciuitatis, quam se suosque non agnoscere, quam more fanaticorum, qui in sepulchris mortuorum versantur, non ossa & lapides, sed oppressa tenebris antiquitatis verba eruere; in hanc politiorum hominū lucem obtrudere? Quid est aliud insanire, quam secum Oscè, Volscè, Barbarè loqui, & mutire quod nemo intelligat? Expectatis, vt post verborum furores veniant ad verbera, & nos graphijs in Curia lanient? Num verò D. Augusti sententiâ satis vobis damnati videntur, qui eorum ineptias atque inconcinnitatem, reconditorum verborum

Confutat cacozelos.

Augustus cacozelorum esor.

fatores nominavit? Cacozelosque & antiquarios, vt diuerso genere vitiosos, tantò spreuit, vt ne Mæcenati quidem suo, & Agrippinæ nepri parceret? quid Tiberius, sermone Græco-quanquam aliàs promptus, & facilis; non tamen vsquequaque vsus est, abstinitque maxime in senatu; adeo quidem, vt monopolium nominaturus, priùs veniam postularit, quod ei res fingatur verbo peregrino vrendum esset. Atque etiam in quodam decreto Patrum, cum quædam recitaretur, commutandam censuerit vocem, & pro peregrina nostratem requirendam, aut, si non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum rem enuntiandam. Nos deinde passim sine vlla verborum penuria, imò in vbertate maxima, & hoc dicendi genere Græcè loquemur?

Cacozelis proximi sunt Antiquarii, qui licet dictione sint moderatiorès, & magis sani, rerum tamè ac testimoniorum syluam passim ingerunt; quod dum faciunt, doctorum quidem scholiastarum nomen apud prudentes obtinent, oratores non magis esse possunt, quam tibicines Citharædi; nisi quis fortè vestrū delirare Demosthenem existimet, qui hæc non habeat, Athenæum verò, aut Heraclidè Lembum istis antiquitatibus refertos, summos oratores putet.

Tiberius in tribus reigi suis. Non absurde his vitur.

agiu Elysi post extrema eloquentia.

Sueio. in Tiberio

Delabitur ad causam antiquariorum. Antiquarii oratores non sunt.

Subtilis res est eloquentia, & verus diuinitatis radius, tot commentariorum sylua; quasi nebulis obscuratur potius quam lucet. In quo doleo, summos viros, & ad magna eloquentiæ decora natos, quasi eos oratoriæ pudisset, hac infesta veluti scabie, se ad Grammaticorum artes abiicisse.

De Pædariode, eiusque contubernibus, nihil dico: alia ratio eorum est quorum amentiam reprehendo; alia eorum quorum pueritiæ ignoscio: Teneri sunt adhuc pusiones, prout fert puerorum ingenium, iocari, ludere, volitare, verba legere, figuris intexere, descriptioni-

bus totas orationes implere: Nolim ad viuum refecare omnia, ne si illa, quæ primùm effertur in adolescentibus, quasi quædam sylua dicendi, seu riore falce rescindatur, penitus exarescat. Equidem descriptiones rerum, quæ sunt veluti exornationis gemmæ, in magnis oratoris diuitiis numero: totas tamen ex descriptionibus cõflare orationes, aut vbi nihil opus est, auidius cõsectari, non modò ab hac forensi luce, sed ab ipsis penè scholæ parietibus alienum puto. Longè aliter facit Buteo, quippe homo durus, & recens, ex Stoicorum schola omnes orationis ornatus negligit, nullas figuras, nullos ambitus, nullos admittit numeros, strictè, concisè, exiliter perorat, eloquentiam in quoddam necessitatis pistrinum compingit, & in eo se merum Atticum putat: in quo, quantus est error eorum qui sibi hanc rationem dicendi arripuerunt! etenim, si omnibus ornamentis denudata est oratio, eodem profectò iure spolianda natura est, à qua hæc facultas cernitur expressa: ex quo peccauit illa mens æterna mundi opifex, quæ nihil voluit non ornatum, & opus suum mundum ab ornatu nominauit. Si nullus adhibendus est ornatus, cur tot in vniuerso species iucunditatis, voluptatis, pulchritudinis, cur mundus cœlo, cœlum stellis, stellæ luce collustrantur? cur terra vestitur floribus, herbis, arboribus, frugibus, quorum omnium incredibilis multitudo insatiabili varietate distinguitur? Si nullus adhibendus est ornatus, quid volunt tot fontium gelidæ perennitates? quid liquores viridissimi? quid independentium montium altitudines, immensitate que camporum? si nullus adhibendus est ornatus, quid reconditæ auro argenti que venæ? quid infinita vis marmoris? quid tot genera bestiarum, vel cicurum, vel ferarum? quid volucrium lapsus, & figuræ? quid homi-

num operibus agri & insulæ collucentes? quid tot insularum varietas? quid amœnitates orarum & littorum? quid tot genera tamque disparia, partim submersarum, partim fluitantium, partim innatantium belluarum, partim ad saxa natiuis testis inhærentium?

An cum Deus naturam tam cõpnam & elegantem esse voluerit, orationem naturæ veram imaginem ab homine, quasi inertissimo pictore, negligi patiemur? an cum nos picturæ abditæ, horridæ, incultæ deterreant, contrà nitidæ, lætæ, collustratæ delectent, in oratione concinnitatem sententiarum, argutos certòsque verborum ambitus, omne denique delectationis aucupium fugiemus? At illi ipsi qui se ornamenta negligere dicunt, affectant putidius, dum omnia acutissimis conclusiunculis vincire student, quo fit vt sapius ad eò sint exiles, vt auditoris vel nauiter eruditi sensus animumque præteruolent. Dixi P. C. de aduersariorum vitiis, magna breuitate, non insultandi causa, quod meum nec fert ingenium, nec, si ferret, pateretur auctoritas, sed vt confutatis ineptissimorum hominum sententiis clarius sua luce Regina terrarum eloquentia fulgeret. Scio facilius esse errores styli castigare, quam veram dicendi rationem in tanta rerum ingeniorumque varietate tradere: dabo tamen singularem operam vt respondeam expectationi vestræ, & quod optimum sit dicendi genus, veluti digito demonstrarem, si modò contortas in me inimicorum calumnias, duce (vt arbitrator) veritate, vestrisque omnium studiis, diluero.

Intelligo (Iudices) duas totius accusationis partes fuisse, vnâ in reprehensione vitæ, alteram in styli contentione esse versatâ: Et prima illa quidem, quæ grauissima esse debebat, ita fuit infirma, & leuis, vt illos maledicendi communis rabies potius quàm vera facultas de Cicerone dicere aliquid coegerit.

Orationis ornatus.

Contra scocos, pro orationis.

Mundus ab ornatu vere dicitur.

Cassius Ciceronis obre- Etator male multatus.

Obiiciunt mihi ingenij arrogantiam, quod ipsum per se crimen graue est, nec, etiamsi falsò accuseris, negligendum. At quàm acutè colligunt? Cassius nescio quis terræ filius, homo non modò improbæ sed importunæ dicitatis, à filio meo proconsule castigatus est in conuiuio; quid tum? placuit res omnibus; tantus enim erat hominis Græculi fastus, vt tolerari non posset: testis ille, quem honoris causa nomeno, Cassius Seuerus, qui eundem Cæstium, cum aduersus me declamaret, ita incipientem audiuit, *Si Thrax essem, Fufius essem*: (erat hic Fufius notissimus gladiator) *Si Pantomimus essem, Bathyllus essem: si equus, Melisio*; non continuit bilem Seuerus, vir alioqui lenissimus, sed palam exclamauit: *Et si cloaca esses, magna esses*: qua voce excitati cæteri fortes iuuenes, & eruditi, coeperunt declamatorem lapidibus insectari, qui in eo ipso loco necatus fuisset, nisi nostrorum clementia seruasset: tandem *ingrati postulatus*, cum ipse, quod ab eo requirebatur, vt Cicero nem se disertorem semel fateretur, præstare noller, incredibili omnium consensu, Proconsul litem dissoluit, & hominem, vt decebat, exceptit.

Seneca Sma- sor. 7.

Ciceroniani styli def. in sio. Rationem reddit sui styli.

En crimen, en causa, cur reus sit apud vos Tullius, quod ganeonem Græculum, omnium iudicio damnatum, eius filius cum imperio coercuerit: sed fac esse flagitium, fac scelus, fac si vis, patricidium, iniquam conditionem statuis moribus hominum, si mortui parentes apud Minoem & Rhadamantum, ea quæ liberi eorum committunt in terris, suo capite luere debeant: Hoc igitur accusationis genus, tanquam vanissimum omittamus: Stylum meum variè exagitant, vt solent, partim adolescentis rerum imperiti, partim etiam viri, sicci quidem illi & austeri, qui tamen, vt ait poëta, adhuc *in arte iumentantur*, subque ingenio ad eò metiuntur eloquentiam, vt quicquid sibi non placuerit, hoc ipsum continuò repudi-

andum putet: his ergo nec placere possum, nec volo, quibus displicere gloriosum puto: alii me doctrinæ expertem; alii languidum, & redundantem; alii nimis mollem & compru arguunt: malunt ad summum omnes, pro sui ingenii prauitate, liberius obrectare, quam pro rei veritate, quid congruat, intelligere. Ac primùm doctis illis respondeo, me in bonis disciplinis plurimum momenti semper posuisse, à quibus nulla pars ætatis meæ vnquam abhorruit: quippe cum ab adolescentia iis essem institutus artibus, quibus ingenia excitantur ad decus; eadem ingrauescenti ætati, non modò perfugium, sed & voluptatem pepererunt: Ego nostrorum hominum, & Græcorum monumenta omnia magno & incredibili labore perlegi, hausi, expressi, pectusque rerum omnium copia & vbertate compleui, non tamen ea lege, vt cum nihil opus esset, hæc coram multitudine in concionibus effutirem, quæ & inuidiosa sunt & ostentationem vanitatis habent non mediocrem. An quia Timæum, Gorgiam, Thucydidem, Platonem in concionibus ad populum, aut in deliberationibus negotiosis Græcè non cito, idcirco indoctus videor? an quia cum de Verris furtis, de exilio Milonis, de Deiotari vita, & fortunis agitur, Agamemnonas, Xerxes, Darios, Alexandros, Dodonæos fontes, cataractas Nili, Menippi empusas non commemoro, idcirco literarum expertus iudicor? patior me imperitum dici, dum modò qui hæc faciunt, se pueris ipsis magis pueros, vel sui Buteonis testimonio fateantur. Qui me redundantem dicunt, nomen redundantis usurpant, quid ipsa planè sit, ignorant. Hoc redundare est, quod faciunt, cum vanissima verborum profusio, sine vilo delectu luxuriant: hoc fuisse dicere, quod facio, cum mihi nullum verbum excidat non consultò positum, & quod ad rem illustrandam, aut

Aduersus eos, qui Ciceronis stylum minus doctum dicunt.

Redundantia vitium obiectum dicitur.

augendam, aut minuendam non faciatis. Itaque hanc mihi dicendi temperiem constitui, vt Asiaticis pressior, & austeris illis Atticis copiosior essem, auream in eo, sicut in cæteris, mediocritatem sequutus: quod si quædam latius aliquando videantur excurrere, apud pop. Rom. dicuntur, cuius aures salebrosam illam, exilientem, & vbi minimè expectes, relicturam orationem, ferre non poterant. fuso æquabilique generi dictionis assuetæ. At illi Oratores ineptissimi, qui primam eloquentiæ partem, prudentiam, non vident, in eo ipso me reprehendunt, quod totum laus & gloria occupauit; apud plebem, scilicet, concisè dicere, & frigidis acuminibus sententias frangere oportebat, vt non intelligeret; hoc ipsum idem est ac si velis Herculis colosso, Pygmei calceos accommodare. Res est tota popularis eloquentia, populo & scenæ seruiendum, aut omnino tacendum est.

Prudentia, prima pars oratoris.

Platonis, Demosthenis, Socratis oratio mollis: Hoc est Seneca iudicium, de structura Ciceronis.

De mollitie & suauitate orationis quid dicam? verendum est, ne præuaticatores mihi apposuisse videar, qui me loco criminum clarissimis laudibus ornarent: Esto, compositio mea vna est, pedem seruat curata, lenta; sed, vt rectè de me prudentiores censent, est sine infamia mollis. Plato, Philosophorum Deus, summa senectute calamistris inurebat orationem, Demosthenes anxie literulas obseruabat, ne quid duriusculum excideret: Socratis compositæ sunt omnes dictiones, vt in pauimento tessellæ. Mihi si quid natura & continua scribendi exercitatio attulit, vt sine salebris flueret oratio, quod tamen nec putidiùs affecto, nec austerius repudio: quid est, obsecro, quod me pulchritudinis & honestatis pudeat? & tu deinde audes, Luci, clarissimorum virorum testimonijis, quæ tu tibi ipsi ad arbitrium fingis, me lacessere? tuum stylum extollere, meum contemnere? ô tenebræ! ô lutum! ô sordeles! ô humani nominis oblite, asinini

vix memora! Ita nescio quid istic fractum, humile, demissum, sordidum, inferius etiam est, quod Milesio asino dignum videatur: tu me Bruti nomine insectari audes? an ille quenquam plus me dilexit? cum vlllo, aut sermones, aut consilia contulit sæpius? quenquam legit auidius? cuius vix scripta poterat è sinu deponere? At si quid pro familiaritate nostra dixit in me vrbanius, vt ego multa in illum identidem iocari solebam, tu continuò illud arripis, & non vides te plumbeo (quod aiunt) gladio Ciceronem iugulare? Me C. Cæsar summum eloquentia triumphatorem nominat; Seneca summum & eloquentissimum oratorem; ingenium parvolum Imperio Romano appellat; literarum Latinarum parentem censet Plinius, virum acrem, magnum, memorabilem Titus Liuius; egregium patriæ caput Corn. Seuerus; admirabile posteris ingenium Arellius Fuscus; virum sani pectoris, & Romanorum omnium disertissimum Arnobius; indomitum Ciceronem Petronius; elocutionis fabricum Sidonius; incendium deuorans omnia ipse, qui hinc sedet, Cassius Longinus, Tu Asine ad tanta lumina hiscere audebis, & me gloria circumfluentem, de cælo (quod aiunt) detrahere? Exposui P. C. rationem defensionis meæ, à vobis benignè sum auditus, addam de optimo genere dicendi quando vobis ita placet, & me in hoc genere versantem tam lubenter attenditis. Ego verò sic statuo, eloquentiæ veluti animam esse prudentiam, sine qua nec oratores vlli, nec imperatores esse poterunt: hæc sapientia imprimis adhibenda eloquenti est, vt sit temporum personarumque moderator: nam nec semper, nec apud omnes, nec pro omnibus, nec omnibus eodem modo dicendum arbitror. Tria sunt omnino genera dicendi, quibus in singulis quidam floruerunt, peræque autè id quod volumus, per pauci in omnibus. Primum est, vt ita dicam, grandiloquum, cum

Exagitat Apuleium.

Testimonia, & iudicia de Ciceronis ingenio & stylo. Sen. contr. l. v. Hac, vt in Elysis campis dicuntur, & sic congruunt tempora.

Iudicium de optimo stylo.

Anima eloquentiæ, est prudentia.

Tria dicendi genera.

Prima figura grandiloqua.

Alterate muis.

Tertia medicis.

Quis stylus optimus. Quomodo cuique argumento stylus sit accommodandus.

ampla & sententiarum grauitate, & maiestate verborum, varium, copiosum, graue, ad permouendos & commouendos animos institutum, & paratum: Alterum, tenue, acutum, omnia docens, dilucidiora non ampliora faciens, subtili quadam & pressa oratione limatum. Tertium quoddam interiectum est intermedium, & quasi temperatum, nec acumine posteriorum, nec fulmine vtens superiorum, vicinū amborum, in neutro excellens, vtriusque particeps, vel vtriusque, si totum quærimus, totius expers: idque vno tenore (vt aiunt) in dicendo fluit, nihil afferens, præter facultatem, aut æquabilitatem; aut addit aliquos, vt in corona, toros, omnem orationem ornamentis modicis verborum sententiarumque distinguit. Quomodo igitur ista conciliabimus, vel quem eloquentiæ modum constituemus? res est difficilis, Dii immortales, atque omnium difficillima. Nam cum est oratio mollis, & tenera, & ita flexibilis, vt sequatur quocumque torqueas, tum & naturæ variæ & voluntates, multum inter se distantia effecerunt genera dicendi: flumen igitur verborum, volubilitasque cordi est ijs qui ponunt in orationis celeritate eloquentiam: diiuncta alijs, & interpuncta interualla, moræ respirationisque delectant: elaborant alij læuitate, & æquabilitate, & puro quasi quodam & candido genere dicendi. Sunt omnes laudabiles, sed is est eloquens, qui ad id quodcunque decebit, poterit accommodare orationem; qui & humilia subtiliter, & magna grauitate, & mediocria temperate dicere poterit.

Tractandum est demonstratiuum genus? quod quasi ad inspiciendum delectationis causa comparatum est: genus orationis sit pictum, expolitum, elaboratum, artem non modò habeat, sed & profiteatur: Datur hinc venia concinnitati sententiarum: & arguti certique & circumscripti verborum

ambitus conceduntur; de industriâque, non ex insidijs, sed apertè ac palam excolitur oratio, multaque ad voluptatem aurium afferuntur, quæ in veritate causerum, & rariùs multò facimus, & multò occultius: Causa in foro disceptanda est? principia sint verecunda, non elatis inter se verbis, sed acuta sententijs, narrationes credibiles, quotidiano sermone propè explicatæ, dilucidæ; & si res tenuis, tum argumentandi tenue filum, & in docendo & in refellendo: si magnæ adhibeantur dicendi faces, quæ efficiat orationem ætuosam, luminosam, vehementer incitatâ, ad summum talem qualem facilius sit mirari quàm imitari, traducenda est ad Philosophorum documenta, & scholas oratio: appareat inimitabilis quædam orationis subtilitas; quæ si non plurimi sanguinis est, habeat tamè succum aliquem oportet; & si soluta sit, non vaga tamen esse debet, vt ingredi liberè, non vt licenter videatur errare; ad summum tota non ingratam diligentiam præ se ferre, hominis de re magis quàm de verbis laborantis: Hæc qui præstare potest, non modò disertum, sed eloquentem: non Rhetorem, sed summum Oratorem iudico. Sed proh dolor! quàm pauci nunc, & penè nulli hanc generositatem animi retinent, postquam effusa in urbem barbaries, se Romanis moribus, vrbaniatiquæ miscuit! Conseruate, quando adhuc potestis, Dii immortales, eloquentiam, Imperii Romani lumen; hæc nomen populis, hæc æternam gloriam gentibus comparauit; hæc res in omni libero populo, maximè que in pacatis tranquillisque ciuitatibus præcipuè semper floruit, præcipuè que dominata est: hæc huius sanguinis propria est, & numinis, quæ, quò tela nostra non potuerunt, honoris quadrigis inuecta penetrauit. Nolite, ô Minerua, & Siada, vos hinc appello, nolite, per vestras aras & fana, per vestrum nomen obsecro, nolite

altricem nostræ gloriæ, dominam gē-
tium, parentem felicitatis, per impu-
ros homines, morte, cruciatu, cruce
diutius affligere: reddite, quem de-
distis spiritum, vitam languenti resti-
tuite, præsidia salutis, & ornamenta
dignitatis reparate, temerariosque &
audaces, debitis huic scelerum impor-
tunitati suppliciiis, vivos mortuosque
mactate.

DIXI.

Facile est ex hac actione, & Cice-
ronis iudicio, styli virtutes & vitia ad-
notare. Quò tamen tota res fiat illu-
strior, primùm imaginem mali orato-
ris ex Luciano expressam, mox censu-
ram vitiorum, tertio virtutes elo-
quentiæ subiicio.

MALVS. ORATOR,

TOTVS EX LVCIANO.
fermè expressus.

ΕΥ ΠΗΤΩΝ ΔΙΔΟΧΕΛΑ

CAPVT XXIII.

T. iud. orator. **Q**uod igitur felix faustumque sit,
fac ut sis imprimis temerarius,
audax, & nauiter impudens: his vbi
fueris armis instructus, satis doctum
te putabo, cum præsertim *pretiosissima*
nostri ludi supellex sit ignorantia. Me-
diocritatem, pudorem, & vercun-
diam, extra Caucasum & Gangem ab-
lega: sunt enim oratori quæa moli-
mur, perquam contraria. Quinimò af-
fer tecum *Stentoris valentissimam vo-*
cem, semper cantillantem, & incessum,
qualis hic noster est: *Vestitus sit cultus,*
& elegans, opus Tarentini velleris,
Crepida Artica ad muliebres delicias
in varios mæandros concisa, vel solea
Sicyonia candidis purpureisque fa-
sciolis interstincta. Libellus aureis flo-
sculis illusus gestetur in manu, quem

nunquam legas: *Affecta comitentur*
multi, qui tibi, *vt Psophonis aues identi-*
dem illud adgarriant: ἄγλας, κομῶδες,
δύλας, ἄσπιδύλας. Interim, ne videaris
omnino antiquæ literaturæ nescius,
Latiniora quædam verba intelligenda
sunt, quæ tu semper in ore habeas,
Equidem sic arbitrabar, Na vehementer
errat, Multò profectò rectius, Id ipsum esse
videatur. De cæteris securus esto, quæ-
rumuis inconcinna, dura, rãcida, quasi
nummos melioris notæ tua vendita-
bit impudentia. Nec satis, antiqua, ob-
soleta, peregrina, ad summum, qualia
Euandri mater loquebatur verba, sol-
licitè legere & colligere oportet, quæ
tu deinde magna linguæ volubilitate
in adstantes intorqueas, vt illi te,
quasi hominem è cælo lapsum, &
(quod aiunt) loquentem de machina,
venerentur: Quòd si quando verbo-
rum copia non fuerit, tu pro arbitrio
confice, & cum barbarissimus aut solæ-
cissimus exciderit, confestim in prom-
ptu sit nomen poëtæ cuiusdam, vel
scriptoris, qui nec est, nec fuit, vnquã,
vt cum ita dixeris, vir doctus cæsaris:
Præterea fac nouorum scriptorum af-
fectatas orationes semper habeas in
manu, quas, vbi cautè facere poteris,
pro tuis vendites: putidum verò Iso-
cratem, inurbanum Demosthenè, fri-
gidum Platonem, ingenii expertem
Tullium non pluris æstimes quàm ca-
riofam maceriam, aut vitiosam nauçæ.
Mox, cum in ludum certamenque ve-
neris, & vt fieri solet, orationum argu-
menta proponentur, dic omnia exilia
esse, & angusta, te tamen conaturum.
Cauce tunc mediteris quomodo
orationem distribuas in partes: hoc
enim frigidum est hominum, tu dic
quicquid in buccam; etsi contingat
te pedem capiti, ocream galeæ, cau-
elam iubæ aptare, quid ad te, modò
ne taceas?

Si de scisso pallio, aut de balneato-
ris quadrante caufula Romæ agen-
da sit, tu omnem antiquitatem Athe-
Eius dispostio tumul-
tuaria.
Ineptia in
historiis.

nientium commemorabis; quæ apud
Indos & Ecbatana geruntur, referes,
mores etiam Scytharum interpones.
In omnibus verò sit Marathon, & Cy-
negyrus; sine quibus nihil fiat: Athos
nauigetur, Hellespontus pedibus tera-
tur, sol Persarum telis opacetur, Xer-
xes fugiat, triumphet Leonides, O-
thryadæ literæ cruore scriptæ legan-
tur, Salamis, Artemisia, & Platea, ad
facietatem vsque inculcentur; quibus
pauca illa verba, *peraque, certè, quidem,*
profectò, utique, tanquam flosculi im-
miscantur, etsi minimè res indigeat.
In affectibus porro illud; *heù malorù!*
Dii immortales! per deos, deasque omnes!
sæpe iteretur, & caput verberetur, &
vox ululet, percuriatur femur, etiam-
si vel mortem tantum passeris luxe-
ris. Inter hæc, si videris tædio affectos
auditores de discessu cogitare, nau-
ter retine, & quamprimum sedere iu-
be: tum ab Iliacis vsque temporibus,
vel per Iouem, à Deucalionis, si vide-
tur, & Pyrrhæ nuptiis (quid enim in-
terest) historias ordire, & ad hæc vs-
que tempora longa rerù & verborum
serie deflece. Si non laudent audito-
res, apertè cõiciare; neque enim me-
lior es Philagro præstantissimo illo qui-
dem, sed parum iracundo Rhetore, qui
de suggestu desiliens, alapam sanè be-
nè sonoram, in os auditoris, ad ea quæ
dicebantur oscitantis, incussit: ita ti-
mebunt, credo, aliàs doctis esse mole-
sti, & si quid dixerint, ob inuidiam fa-
cere videbuntur. Multitudo verò, &
formam, & incessum & deambulatio-
nem, & cantum, & crepidas, & cætera
mirabitur: scenici porro à te conducti
non cessabunt applaudere, & cœnarù
tibi pretium rependere, quòd si quan-
do memoriola vacillaueris; porrigent
manus, & interim laudabunt, dum quid
loquaris, inuentas. Hæc si ad vnguem,
Rhetor esse poteris citius quàm co-
quantur asparagi.

In hoc totò dicendi genere nihil
est sanum, nihil sincerum, nihil non

Philagri
Oratoris
audacia vi-
dicula.

rationi & eruditissimis hominù sen-
tentiis contrarium. Nam, si prisca que-
runtur, quid tam absurdum quàm ea lo-
qui, quibus non intelligaris, cum ma-
ximè cupias intelligi? quid stultius?
quàm si cum habeas nummos præsen-
tes, asperos, legitimo caractere im-
pressos, illis per summam leuitatè non
vtaris: sed alios è sepulchris mortuo-
rum coneris eruere, quos nemo agno-
scat, nemo velit, qui modò sapiat, pro
legitimis habere? quid tam arrogans
quàm verba fingere, & vellenouæ lin-
guæ auctorem atque architectum ha-
beri, quam ne vix quidem ipse intelli-
gas? quid inanius quàm metaphoris
totam orationem implere, & cū verba
sint notionum veluti simulacra, ea no-
uis subinde imaginibus obscurare, &
quasi umbras umbrarum facere? quid
denique stolidius quàm Pygmæo ca-
ligam Maximini adaptare?

Omnes quotquot fuerunt dicendi,
scribendi, sentiendique magistri peri-
tiores, hæc genus aspernati, vno con-
sensu damnarunt.

Censura Antigoni Regis.

Antigonus Rex prudentissimus, *Judicia de*
afatum Rhetorem, nouis & stylo:
affectatis verbis vtentem, ad aures *Antigoni,*
plebeias remisit: Talis autem fuit *Aug. Sc.*
eius oratio: *ἡρώδης ἡ ἄνα ἡρώδης*
λεηλοτατεῖν ἐπίνοσε τῷ χερῶν, Nimita-
Apoph.
Censura style,
cula tempestus exorta herbarefcere to-
tumidi con-
demnatio.
tam fecit regionem. Cui Antigonus,
inquit, *ὡς ὁ χερῶν ἡρώδης:*
Nunquam desines regis auribus uti pro
plebeis?

Censura Augusti Caesaris.

Genus eloquendi sequutus est *Suet. in*
elegant, & temperatum, vita-
tis sententiarum ineptiis, atque in-
concinnitate, & reconditorum ver-
borum, vt ipse dicit, scætoribus; præ-
cipuamque curam duxit, sensum an-

mi quam apertissime exprimere: quod quod facilius esse efficeret, aut necubi lectorem vel auditorem obturbaret, ac moraretur, neque præpositiones verbis addere, neque coniunctiones sæpius iterare dubitavit, quæ detractæ afferunt aliquid obscuritatis, etsi gratiam augent; cacozelos, & antiquarios, vt diuerso genere vitiosos, pari studio spreuit.

Μακρονομίαις μυροβρεχέις σκισμασι.

Exagitabat nonnunquam in primis Mœcenatem suum, cuius μυροβρεχέις (vt ait), cincinnos vsquequaque persequitur, & imitando per iocum irridet. Sed nec Tiberio parcat, & exoletas & reconditas voces auēpanti. M. quidem Antonium, vt insanum increpat, quasi ea scribentem, quæ mirentur potius homines quam intelligant. Deinde ludens malum & inconstans in eligendo genere dicendi ingeniū eius, addit hæc: Τὴνque dubitas Cimbérne, Annius, an Veranius Flaccus imitandi sint tibi? ita, vt verbis, quæ C. Sallustius excerpfit ex Originibus Catonis, vtaris, an potius Asiaticorum inanibus sententiis, verborum volubilitas in nostrum sermonem transfereda? & quadam epistola Agrippinæ neptis ingenium collaudans: Sed opus est inquit, dare te operam, ne molestè scribas, aut loquaris.

Censura Apollonijs.

Philobst. in vita Apollon l.i. μακρονομίαις μυροβρεχέις σκισμασι.

Νοστον δ' ιδέαν ἰσησικμοσεν ἐδιδουρα μωσιν, ἐδ' αὐ κατελιωπισμίνω, κ' ὑποσθηκίσι, ἄνδεις γδ τὰ ὑπερ ἔμετεται. Αἰδίδα ηἰρητο.

Censura Dionysii Longini.

Dionysii Longini.

Εὐδαικνέει τὸ οἰδέιν, ἐν τοῖς μέγιστα διαγυλακώτατον, οὐδέι γδ ἀδαντες οἰμ-

γέδοος ἐριέμωοι, οὐρόντες ἀθενείας κ' ἐν-ρόπητος κενάγνουπιν, ἐκ οἰδ' ὁ πως οἴ τ' ἐδ' ὑποσθηκίσι, πειδομίωοι τὰ, Μεγάλως ἀπαλαθαίνειν ἀμάρτημ' ἀγίνεσ: κακοί δ' ὄκοι, ἐ, οἴ σαμάτων, ἐ, λόγους, οἰ χασυνοί, κ' ἀνδ'ηδεις, ἐ, δήποτε ἀειδαντες ἡμᾶς εἰς τουμαντίον: ἐδ' ἂν γὰρ, εασί, ἐη ὁ-τερον ὑδρωπικῶ: ἀλλὰ τὸ μ' οἰδωῦ ὑποσθηκίσι βέλετ' τὰ ὄνη.

Est certè tumor maximum orationis vitium, idémque frequentissimum, quia naturâ omnes, quod in rebus, & in sermonibus excelsum, desideramus, & ne enectæ imbecillitatis crimen incurramus, inflari volumus, & prouerbio locum damus;

Errare in magnis est nobilis error: sed tumor, vitiosus est, non minùs in corpore quàm oratione, & tumidi plerumque degenerant in siccos: nihil enim hydropè siccius, & tumidius. Hæc magnus oratorū Criticus, cum quo faciunt Plato, Aristoteles, Cicero, & omnes quotquot sunt opti-

CONDEMNATIO

Μειρακώδεις.

Censura Plutarchi.

CAVVT XXIV.

Hoc totum dicendū genus Plutarchus grauitè & copiosè descripsit, & castigauit, vt nihil mihi magnificentiùs, nihil vtilius dici videatur, dignum quod hic aureis apicibus describatur:

Εἴχει ἑε, π ἐ, ἡ λέξις ἀπατηλόν, ὁταν ἡδεια, ἐ, πολλή, ἐ, μ' ὄ σκου, πινος, κ' κα-τισκευῆ: σπηρεη, τοῖς ἀράσμασιν, ὡς γδ τ' ὑπο ἀυλόν ἀδάντων αἰ πολλαὶ τὰ ἀκόνου-τας ἀμαρτίαι διαφέρουσαν, οὕτως ἀειπη κ' σαθαρε λέξις ἀπειλάμπει τὰ ἀκροατῶ, ὡς τὸ ἀπλούμενον. Ὁ μ' γδ Μ' ἡανδ' ὄ, ὡς εἰρη, π' ε, Διογίνοος τεραφείας, ἰρωπη-δεῖς, ἐκ ἐρη χεπηδῆν ἀυτῶ ὑπο τ' ὀνομά-των ὁπ' ἀροδομένω. αἰ ἔ τ' πολλὰν δια-λέξις.

λέξις ἐ, μελί, ὄ σπηρεῖαν, ἡ μόνον τοῖς ὀνομασιν ὄρα: π' ἀμασπ χεσῶν, ἔ διανομιῶτων, ἀλλὰ κ' τ' ὀντω ἐμ' ἡεῖας ποῖ, κ' μαλακόθη-σι, ἐ, ἀεῖα σην ἰσηδ' ὠντες ἐμ' ἡεῖας, κ' ἀειζέρρη τὰ ἀκροαμῶοις, κεντῶ ἡδ' ἡδ' ἡδ' ὄντες, κ' κενωτέραν δ' ἔαν ἀππ' ἀμ' ὄν-τες, ὡς εἰς αὐτοῖς συμβαίνῃ τὸ ὑπο Διονυσίη φηδέν: ἐκεῖν ὄ γδ αἰς ἰοικεν, ἀδ' ἀμ' ὄν ὄ π κ' ἀραφ' ὄ ὄ τ' δ' ἐκ' ἡκα γρηλαμῶν ὄ δ' ὄ δ' ἀπ' ἀδ' ὄ κ' ἔσ' ὄν γδ, ἐρη, χ' ὄν ὄν ἔραμνες ἀδ' ὄν, τ' οὐστ' ὄν ἔχαιρες ἔχ' ἔαν. τ' ὄν ὄ, τ' ὄν ἔραμνες αἰ τ' ὄν τ' ὄν πηροῦσιν ἀκροασις τοῖς λέγουσι. θαυμάζονται γδ ἰσ' ὄσ' ὄν τ' ὄν τ' ὄν εἰτα, ἀμα τ' ἀκοῆς ἐξέρβ' ὄν τὸ ἡδ' κ' ἀκίνοιοσ προλογοῖσιν ἡ δ' ἔα: κ' ἡεῖας τοῖς μ' ὄ ἔσ' ὄ, τοῖς ὄ κ' ὄ β' ὄ ἀνάλωται, δὴ δ' εἰ τὸ πολὺ κ' κενὸν ἀρα-ροῦτα τ' λέξουσ, αὐτὸν ἀνακίον τ' χεραπὸν, κ' μ' ἡεῖας μὴ τὰς σεσηπλόοις, ἀλλὰ τὰς μαλίστασ. αἰ μ' γδ ὄπ' ὄν τ' ὄν τὰ ἀνδ' ἡεῖας κ' ἀδ' ὄν τ' ὄν ὄν, σμείρεσ, κ' δ' ἡεῖας ὄν ἡδ' ὄν, ἰσημερον ὄ, κ' ἀκροατῶν ὄν. αἰ ὄ, πολλὰμνες ἰων, κ' ὄδ' ὄν, κ' ὄ ἀκίνοιοσ δ' ἡεῖας τ' ὄ ἀμ' ὄν, ὄπ' ὄ β' ἡεῖας τ' ὄ ἀκίνοιοσ ὄν ὄν ὄν, ἔανδ' ὄν μελί μ' ὄδ' ὄν, κ' λαβ' ὄν τ' ὄ χεραπὸν, ἀποπ' ὄν τ' ὄ οἰκίον ὄν ὄν: ὄ τ' ὄ δ' εἰ τ' φιλότεχρον κ' κεν' ὄν ἀκροατῶ, τὰ μ' ἀδ' ὄν τ' ὄν ὄν τ' ὄνομα-των, κ' τ' ὄ ἀραμ' ὄν τ' ὄ ἀραμ' ὄ, κ' ὄ ἀ-νηγμ' ὄ, κηρήνων βοτάνω σπηρεῖαντων ἡ-ροῦμ' ὄν: ἔαν αὐτὸν ὄ τ' ὄ ἀροσ' ὄν κα-τα-δ' ὄν εἰς τ' ὄν τ' ὄν, κ' τ' ὄ ἀραμ' ὄ τ' ὄ ἀραμ' ὄ, ἔαν κ' ἀκίον αὐτῶ τὸ χεραπὸν, κ' ἀραμ' ὄν.

tes, bacchicum quendam furorem in auditorum animis concitant, eosque transfusos abripiunt: pro vana quam adferunt voluptate, vaniorem etiam gloriolam reportantes. Itaque illis vsu venit id quod Dionysium ferunt dixisse: qui cum Citharædo quomodo soluerit Citharædo. cuidam præclara cum approbatione cantanti inter audiendum magna quædam dona promisisset, deinde nihil dedit, persoluisse sese iam ei gratiam dicens: qui quanto tempore canens delectasset, tanta etiam spe fuisset oblectatus. Atque hoc stipendium tales auditores dicenti rependunt. Is enim in admiratione est, quamdiu voluptas; & dicentis existimatio, & alter tempus, alter vitam frustra perdidit: Proinde oportet, copia & vanitate dictionis remota, ipsum persequi fructum, imitarique non eas quæ ferta plectunt mulierculas, sed apes: Illæ enim florida & odorata sectantes folia, conferunt atque pertextunt opus, iucundum quidem illud, sed in diem duntaxat durans, atque infrugiferū; hæ sæpenumero prata peruolitantes, Hyblæarum rosarum, hyacinthorumque copia confita, in thymum asperimum, atque gustus acerrimi, deferuntur, eique assident mel meditantæ flauum: perceptoque vtili succo, ad suum reuolant opus. Eo itaque modo debet syncerus artifque studiosus auditor omittere florida & luxuriosa verba, resque ad actiones scenicas aut spectacula pertinentes, easque putare pro pabulo furorum sophisticæ ambientium: animo autem in ipsos orationis sensus penetrare intentionemque dicentis, & quod vtile est atque commodum, ad se trahere.

Dionysius quomodo soluerit Citharædo.

Oratores debent imitari apes, non sectantes folia.

Melanthii dictum acutum de Diogenis tragedia.

Pronuntiatio mollis.

Ipsa, inquit, etiam dictio habet quippiam ad decipiendum conducēs, si rebus applicetur suaui & copiosa, & cum fastu aliquo atque apparatu. Sicut enim, eorum qui ad tibiam canunt, errores plerique latent auditores; ita abundans, atque ornatu superbiens dictio animum auditoris perstringit, ne rem de qua agitur intelligat. Et Melanthius quidem interrogatus (vt aiunt) de Diogenis tragedia, negabat se eam videre: quod vocabula eius conspectum intercluderent. Sed plerorumque sophistarum orationes, atque declamationes, non vocalibus modò, tanquam cortinis velant sententias; sed vocem quoque accuratis quibusdam sonis, ac mollitie, & cantillationibus illi edulcan-

CONDEMNATIO

Siccorum.

Cornelij Taciti Censura.

CAPVT XXV.

Cornel. Tacit. est in dialo. de claris oratoribus. Orator debet esse sicut loquax Pater familias. Ornatus orationis.

Perborum delectus, compositio, Schriusitas fugienda. Clausula perisodorum.

Esse videatur.

Ge autem, oratorem sicut locupletem ac laudatum patrem familiaria, non eo tantum volo tecto regi, quod imbrem ac ventum arceat, sed etiam quod visum & oculos delectet; non ea solum instrui suppellectile, que necessariis visibus sufficiat, sed sit in apparatu eius, & aurum, & gemmae, ut sumere in manus, & aspicere sapius liceat; quaedam vero procul arceantur, ut iam oblitterata & olentia: nullum sit verbum velut rubigine infectum, nulli sensus tarda & inerti structura in morem annalium componatur, fugiat foedam & insulsam scurrilitatem, variet compositionem, nec omnes clausulas vno & eodem modo terminet. Nolo irridere rotam fortunae, & ius verinum, & illud tertio quocumque sensu in omnibus pro sententia positum, esse videatur. Nam & hoc inuitus retali, & plura omisi, quae tamen sola mirantur atque exprimunt hi qui se antiquos oratores vocabant; neminem nominabo, genus hominum signasse contentus: Sed vobis utique versantur ante oculos, qui Luciliu pro Horatio, & Lucretium pro Virgilio legunt, quibus eloquentia tui Ausidii Bassi, aut Seruili Nouiani, ex comparatione Sisennae aut Varronis, sordet: qui Rhetorum nostrorum commentarios fastidiunt, & oderunt, Calumirantur: quos more prisco apud Iudicem fabulantes non auditores sequuntur, non populus audit, vix denique litigator perpetitur: adeo mcesti & inculti illam ipsam quam iactant fanitatem, infirmitate & ieiunio consequuntur. Porro ne in corpore quidem valetudinem medici probant, quae

anxietate contingat. Parum est agrum non esse fortem, & laetum, & valetudinem alacrem volo. Prope abest ab infirmitate, in quo sola sanitas laudatur.

DE VERA GERMANAQUE Eloquentia.

CAPVT XXVI.

Ge quoniam tibi orationis vitia subieciimus, germanae eloquentiae virtutes & opulentiam contemplemur, quae non modo eorum quae superius enumeravi vitiorum caligine non offundetur; sed clarior ipsa & illustrior, non secus ac sol erumpens ex nube, apparebit. Pausanias Lacedaemoniorum Imperator (ut aiunt) victo Mardonio, quem Xerxes e Graecia fugiens luctuosi belli vicarium reliquerat, regiam suppellectilem contemplatus, quae in suam venerat ditionem, iubet continuo, pictores, ac coquos Persarum, sibi Xerxis aut Mardonii cenam parare; ex aduerso Laconicum prandium parabili admodum cultu instruit: Ita ex vna parte aurum, argentum, conchyliata vestes, & Attalicae, lecti elegantes, sexcenta fercula, & sumptus infiniti: Ex altera vasa Samia, ligneum sedile, haediniae pelles detritae, & nigrum phiditionum iusculum. Non placent haec prandia, quorum vnum luxu diluit: Alterum Cynici Diogenis est potius quam Imperatoris. Desiderassem ego tertiam mihi mensam poni, neque Cynicam, neque nepotinis sumptibus prodigiosam, qualis est apud Plutarchum in conuiuio sapientum. Talem mihi eloquentiam quaero, neque tumidam, neque luxuriantem, neque insanam, neque sterilem, aut enectam, aut dissolutam, sed grauem, & magna dicendi temperie moderatam. Neque vero longe quaerendam hu-

Pausania Ducis praedens factum.

Persarum & Lacedaemoniorum cena.

Eloquentia qua expetenda & de ea Ciceronis & Plutarchi iudicium.

DE GENERIBVS DICENDI, quae in Laude versantur.

CAPVT XXVII.

Atque ad hanc orationis speciem melius efformandam, dicendi genera & virtutes considerabimus, rationesque, quibus ipsae comparantur, subiiciemus. Varios numerare solent elocutionis characteres, quos varij Rhetores afferunt: nos Aristotelem & Ciceronem, qui omnium optime expressisse videntur, consequemur.

Tres igitur figurae elocutionis numerantur, quas modo formas, modo ideas, modo characteres, modo genera technici nominant.

Prima est grauis, quae constat ex sententiarum verborumque magna & ornata constructione, & ut ait Plutarchus, λιξεων η νομιωτων κατασκευη, μεγαλης ηρωιας εμμετρως. Haec est, quae, ut ait Tullius in Bruto, sonitu magno cursuque fertur, quam suspiciunt omnes, quam admirantur; quam se affectu posse dissidunt. Huius est tractare animos, & omni modo permouere; haec modo perfringit, modo in sensum irrepit, modo insilio, ad summum tonat, fulminat, & permiscet omnia. Hoc genere dicendi vsus est Cicero & Demosthenes.

Secunda, mediocris, quae aliquantulum demittitur a graui, neque tamen descendit ad infimum. In hoc genere est illud exemplum: [Quibus bellum gerimus, Iudices, videtis; cum socijs, qui pro nobis pugnare, & Imperium nostrum nobiscum, simul virtute & industria conseruare soliti sunt. Hi cum se, & opes suas, & copiam necessariorum norunt, tum vero nihilominus propter propinquitatem, & omnium rerum societatem, quid in omnibus rebus Populus Romanus possit, sciri

Figura dicendi tres, vel Eloquentia tria genera.

Figura prima dicenda.

Secunda exemplum.

Eloquentia optima quae.

ius idem tibi Plutarchus offert. Sicut igitur, inquit, orationis formam theatralem nimisque tragicam iussi; ita rursum iubeo nimiam dictionis humilitatem atque exilitatem attentè vitare, atque fugere, nam & nimio turgens fastu ad res euiles inepta est, & nimis gracilis, nihil habet ad percellendum roboris. Ac sicuti corpus non sanum modo, sed & firmo habitu esse oportet: sic oratio non morbo tantum carere, sed & vires habere debet: tuta enim laudantur diantaxat; quae etiam cum periculo sunt coniuncta, in admiratione sunt. Eademque est mea de animi affectione sententia, quem neque ferocem, neque inaudacem deiectionem esse conuenit; quorum illud impudentiae, hoc seruili cuidam submissioni mentis, ansam praebet: Artificiosum vero est, atque accuratum, in omnibus medium tenere.

Sed plenius M. Tullius hanc nobis eloquentiae speciem exprimit: Ornatur igitur oratio genere primum, & quasi colore quodam, & succo suo; nam ut grauis, ut suavis, ut erudita sit, ut liberalis, ut admirabilis, ut polira, ut sensus, ut dolores habeat, quantum opus sit; non est singulorum articulorum: in toto spectantur haec corpore. Ut porro conspersa sit quasi verborum sententiarumque floribus, id non debet esse fasum aequabiliter per ornem orationem, sed ita distinctum, ut sint quasi in ornatu disposita quaedam insignia, & lumina. Genus igitur dicendi est eligendum, quod maximè teneat eos qui audiant, & quod non solum delectet, sed etiam quod sine satietate delectet. Ad summum optimum est illud dicendi genus, quod omnibus & vbiq; placeat.

& existimare poterant. Hi cum delib-
berassent nobiscum bellum gerere,
quæso, quæ res erat qua freti bellum
suscipere conarentur? cum multo ma-
ximam sociorum partem in officio
manere intelligerent, cum sibi non
multitudinem militum, non idoneos
Imperatores, non pecuniam publicam
præsto esse viderent, non denique vl-
lam rem quæ res pertinet ad bellum
administrandum. Talia plerumque apud
Liuium, & Cæsarem, pulchra quidem,
& honesta, sed maiestatem Cice-
ronis non habent.

Tertia.

Tertia, attenuata, quæ ad infimum
& quotidianum sermonem demissa est,
vt, Nam ut forte hic in balneas venit,
cœpit postquam perfusus est, defrica-
ri: deinde vbi visum vt in alueum de-
scenderet, ecce ibi iste de transuerso,
Heus (inquit) adolescens! pueri tui
modò me pulsauerunt: satisfacias
oportet; hic qui id ætatis præter con-
suetudinem appellatus esset, erubuit;
iste clariùs eadem & alia dicere cœpit;
Hic vix tandem, inquit, Sine me confi-
derare. Tum verò iste cœpit clamare
voce ista quæ faciliè cuius rubores eli-
cere possit: Ita petulantes, atque acer,
vt ne ad solarium quidem idoneus, vt
mihi videtur, sed penes scenam, & in e-
iusmodi locis exercitus sis? Conturba-
tus est adolescens, nec mirum, cui e-
riam tunc lites ad auriculas versaren-
tur, imperito eiusmodi conuitorum,

cuius afflatu mundus ipse torpentis
materiæ veluti segnitiam exuens, ad
summam pulchritudinem effloruit:
pari profectò ratione, si parua cum
magnis comparare liceat, orationis
artifex imprimis curare debet, vt illi
perspicuitas per omnia membra, quasi
per orbem cœli & terrarum, lux, af-
fundatur. Hæc virtus iure prima sta-
tuatur ab Hermogene, & maioris est
momenti, quàm quisquam putet. Di-
ci non potest quàm multa alioqui in-
dustriorum hominum ingenia, dum
hanc virtutem, quasi plebeiam atque
abiectam despiciunt.

Ania (vt ait ille) Pieridum loca Obscuritas
Instrantes, à limine veræ & germanæ multum ne-
eloquentiæ aberrant. Nam cum ple- cet stylo.
rique ad magna nati sint, hoc v-
num auent, vt ea dicant & faciant
quæ supra aliorum vim & ingenium
assurgant. Sed cum in eo tenere mo-
dum, res sit vna omnium difficil-
lima; hinc faciliè in tumidos, alie-
nos, frigidòsque sensus prolabun-
tur, quos nec vulgus intelligat, nec
eruditi ac prudentes faciliè probare
possint.

Sit igitur hoc ratum quod est om-
nium, (qui modò sincerè de optimo
genere dicendi sentiunt,) consensu
atque scriptis comprobatum; vi-
tium ab-
scuritas.
Eloquentia
maximum
utrum ab-
scuritas.
Eloquentia
aut Verba
nummis si-
milia.
Sit igitur hoc ratum quod est om-
nium, (qui modò sincerè de optimo
genere dicendi sentiunt,) consensu
atque scriptis comprobatum; vi-
tium ab-
scuritas.
Eloquentia
maximum
utrum ab-
scuritas.
Eloquentia
aut Verba
nummis si-
milia.
Res enim perinde se ha-
bet, ac in nummis: si quis, iis qui le-
ge ac consuetudine recepti sunt re-
pudiatis, veteres Casarum nummos
intrudat, iure ridiculus videatur:
Ita profectò explodendi sunt, qui
ab vtitato dicendi genere digressi,
nouas & obscuras Parnassi vias me-
ditantur. Quo in genere errant sæ-
piùs adolescentes, qui ab historia-
rum lectione, aut Philosophia, aut
ipsa etiam Theologia recentes, in
orationibus & concionibus, vbi res
tota popularis est, ad ad speciem
doctrinæ auent res obscuras plena

DE VIRTUTIBVS ET
Formis dicendi:

Ac primùm de Perspicuitate.

CAPVT XXVIII.

Perspicuitas
prima virtus
orationis
comparatur.

VT inter prima nascentis adhuc
mundi cunabula sapientissimus
artifex rerum & machinator Deus lu-
cem creauit, rerum omnium pulcher-
rimam, eandemque iucundissimam,

manu infercire, donec auditorum in-
genia obruant, & summis omnium fa-
stidiis adhærescat oratio. Contrà, pru-
dentiores, hæc quidem bene intellecta
digerunt, & pauca ex multis, eaque ad
rem summa dexteritate decerpta, sua-
uitate orationis condiunt, quò ple-
beis etiam auribus faciliùs atque fru-
ctuosius instillant. Et hoc fit per
sapientiam, quam nos perspicuitatem
vocamus.

Duabus autem rebus constat perspi-
cuitas, puritate & rerum discretionem.
Puritas, quæ καθαρότης λόγου dicitur,
ab Hermogene spectatur in sensibus,
in verbis, in circumscriptione verbo-
rum. Sensus imprimis debent esse com-
munes omnium, qui faciliè in mentem
cogitationemque cuiusque veniant,
vel certè venire videantur, per se nudi
& cogniti, sine vlla obscuritate, aut
affectatione, vt præcepit Hermoge-
nes. Εἰς τοιαῦτα τοίνυν εἰσὶ καὶ τὰς αἰ κενῶν
πάντων, ἢ εἰς ἀπαρτίας ἀρχῶν ἢ δόξασαι
ἀγνοεῖν, σαφέως ἀπ' ἑαυτῶν εἶσαι, ἢ γὰρ μωροῦ
ἢ μηδὲν ἔχουσαι βιβύ, μηδὲ δεινενοηθῆναι.
Primùm igitur requirit vt sensus sint
communes, intelligentiæ faciles,
aut quæ saltem tales videantur. Ple-
rique enim magna sunt felicitate
præditi, qui res alioqui per se ar-
duas & impeditas tam enucleatè di-
stingunt, vt planas cuique vel me-
diocriter erudito faciant. Hoc est
dicere rara communiter, & commu-
nia rariter; quod Dei donum in D.
Ioanne Chrysofomo luculentissim-
um semper extitit. Quippe vir ille
lenissimis moribus, & summa ingenij
facilitate, cum à puero omni elegan-
tiori literatura perpolitus, & in Theo-
logicis felicissimè versatus esset, recon-
dita sacrarum literarum mysteria mul-
tis, vt solent, difficultatum nodis im-
plicata, tam explicatè dissoluit, tanta
sententiarum & verborum perspicui-
tate illustrat, vt lucis radios, cum
verbis ipsis in mentes spargere vi-
deatur.

Chrysofomi
perspicuitas.

Verba quoque sensibus accommo-
dari oportet, eaque clara esse, rotunda,
& vsu trita communi; ex quo Anri-
quarii nostri superioribus capitibus
exagitati, longè sunt ab omni perspi-
cuitate orationis seiuncti. Periodi ip-
sæ angustis circumscribendæ limiti-
bus; nihil est enim æquè impeditum
ac longa circumscriptio verborum,
quæ rudium intellectum citiùs obruit
quàm intelligatur.

Verba.

His vbi puritas orationis prætexta
principiis fuerit, adhibenda in dispo-
sitione apta rerum collocatio, vt om-
nia ordine dicantur, ne pes capiti, aut
pectus cruri iungatur; sed pulchra
membrorum compage totum cor-
pus exurgat. Quod vt faciliùs asse-
quamur, duas figuras notat Hermo-
genes, ad perspicuitatem percom-
modas, Transitionem, & Ratiocina-
tionem. Transitione ab vno ad aliud,
cum ordinis dignitate gradimur: Ra-
tiocinatione interrogamus nosmet-
ipso, & rationes facti subiicimus. Sic
Demosthenes λέγει, πῶς οὐδ' ἔνεργ. τὰ
παλιῶν: &, πῶς οὐδ': &, δὲ πῶς, ha-
bet in ore, vt notat idearum scriptor,
quorum laxioribus exemplis superse-
demus.

Dispositio.

Proxima est huic virtuti ea quæ di-
citur ab Hermogene ἀληθινὸς λόγος, o-
ratio scilicet, in qua veræ, simplices,
ac nudæ omnes sunt sententiæ; sine
vlla artis affectatione, quæ saltem
appareat: cuius vsus ad persuaden-
dum est maximè efficax, ad delectan-
dum autem nihil aut parum habet sua-
uitatis.

ἀληθινὸς
λόγος.

DE GRAVITATE
Orationis.

CAPVT XXIX.

GRAVITATEM dicendi omnes af-
fectant, natura ipsa ad ea quæ
sublimia sunt, propensione qua-
libet.

Gravitas
omnes ama-
tores.

dum impellente : Verum grauitatis viam non omnes norunt; quo fit ut potius in inflatum dicendi genus multi prolabantur, quam assurgant ad solidam speciem maiestatis.

συνόψις.

Hæc grauitas à Græcis συνόψις appellatur : spirat enim aliquid augmentum, & animos magnificentissima quadam rerum specie totos implet, & rapit. Constat autem rebus & verbis, neque enim licet grauitatem in leuibus clausulis sectari, nisi quis ineptias effutire velit : Grauium primùm oportet esse argumenta, per quæ grauitas orationis excurrat. Sunt verò illa in quatuor distincta species, vt in hunc locum notauit Hermogenes. Primum sermones de Deo grauiissimi sunt omnium, non quales à Poëtis finguntur, ineptiarum plenissimi: sed qui ex optima veritatis disciplina proficiuntur. Graue est illud Platonis, vbi ita agit de Deo : Ἄριστος δὲ, ἀγαθὸς ὁ θεὸς οὐκ ἔστιν ἰσχυρὸς οὐδὲν ἰσχυρὸν ἰσχυρῶς. Bonus erat, bono verò nullam ob rem inest inuidia. Hæc Cicero mirificè insinuat in Miloniana, vbi Clodium fato quodam & Dei voluntate interfectum cum cupiat ostendere, altiùs è Philosophia repetit de prouidentia Dei sermonem, & ad forensibile dicendi genus accommodat incredibili orationis magnitudine, & suauitate.

Granium argument. 4. species.

Hermog. de id. lib. 1.

Deus. Plato in Timæo.

Prouidentia Dei.

[Est est profectò illa vis, neque in his corporibus, atque in hac imbecillitate nostra, inest quiddam quod vigeat, & sentiat, & non inest in hoc tanto naturæ tam præclaro motu. Nisi forte idcirco esse non putant, quia non apparet, nec cernitur, perinde quasi nostram ipsam mentem, qua sapiamus, qua prouidemus, qua hæc ipsa agimus & dicimus, videre, aut planè qualis, aut vbi sit, sentire possimus; ea vis est, ea est igitur, quæ sæpe incredibiles huic vrbi felicitates atque opes attulit: & cætera.

In secundo genere grauitatis sunt, quæ ad vniuersam naturam, & mundi œ-

conomiam attinent, quæ vbi splendida & illustri oratione explanantur, speciem ingenerant admirabilitatis. Sic Plato in Timæo : ἢ τὸ παντὸς ἀείδου ἐπιπέδῳ συμπειλάσει τὰ γὰρ ἀλλοτρίων οὐκ ἔστιν. Cic. in Somnio. [Nem tibi orbibus, vel potius globis connexa sunt omnia: quorum vnus est cælestis extimus, qui reliquos omnes complectitur, summus ipse Deus arcens & continens cæteros, in quo infixi sunt illi, qui voluntur stellarum cursus sempiterni, cui subiecti sunt septem, qui versantur retrò, contrario motu, atque cælum, ex quibus vnus globum possidet illa quam in terris Saturniam nominant: & cætera.

Sic Synesius in hymanis: Synes. hyman. 2.

Πολυκίμωνος ἢ ὕλας
Ἐχέλευσε νότον αἰθέρα
Πυρὸς ἐμβέβας αἰθήρα
Ἴνα κούρμα Σελήνα
Πυμάσαι ἀπὸ τῆς
Fluctuantis hylæ
Texit dorsum æther
Ignis insidens summitati
Vbi clarissima Luna
Imum orbem secat.

Tertiò, graui sunt, quæ natura ad diuinitatem accedunt, qualia sunt, quæ de immortalitate animæ, & iustitia, differuntur: Sic apud Platonem de lege, νόμος δὲ ἐστὶν εὐσημία ἢ ἡ δόξαν θεῶν. & cætera eiusmodi ἀείδια, atque νομολογία, quæ eò plus habent auctoritatis, quò ex grauioribus stant auctoribus.

quartò, quæ humana sunt, sed magna sensu & opinione hominum, vt bella, expeditiones, pompæ, triumphus; & cætera id genus.

Ex his patet quàm latum dicendicampum habeant sacri oratores, quibus omnes de Deo, & diuinis rebus, instituuntur sermones, & quibus orationis grauitas ingens potest affurgere. Et hoc in materia a Genus

Græuitas quibus constat.

tractandi potissimum spectatur in figuris, & verbis simplicibus: Figuræ, seu virtutes, grauitatis comites, sunt, asperitas, vehemètia, splendor, vigor, circumducta loquutio, quæ omnia in Demosthene & Cicerone peculiari quodam modo eminent.

N.N.

Aristides δὲ συνόψις τὴν αὐτὴν εἰρησὶν ἀφαιρῶν, ἡ δὲ ἀσπερίτης, ἡ δὲ ἀσπερίτης, hoc est, sensibus magnificis, figuris appositis, dictione lectissima.

Asperitas Ciceronis prudens. Cicer. 1. Philipp.

DE ASPERITATE.

CAPVT XXX.

Asperitas quid?

Hermog. de id. lib. 1. De asph. de Asperitas Demost.

Item 4. Philipp.

Asperitatis considerata ratio esse debet. Non conuenit adolescentibus.

Nobilium genus irritabile.

Τρυφή, Asperitas, in sententiis spectatur, & verbis. Sententiæ asperæ sunt, quæ magnarum personarum habent reprehensionem cum licentia & ἐλευθερολογία. αἱ δὲ μίτριων ἀποστόλων ἐπιτήρησιν ἔχουσαι ἀπὸ πινὸς τῆς ἐλαφρότητος ἀποστόλων ἀπαρκαλύπτου, inquit Hermogenes. Tale est illud Demosthenis: Εἴ ποτ' ἔσχεραλον ἐν τοῖς κροτάφοις ἀλλὰ μὴ ἐν ταῖς πτέρυγαις κερτυπ. πατημένων εορεῖται. Si modò cerebrū intra capitis septa, non in calcibus pedum occultatum & quasi oppressum haberetis. Et: Ἀλλὰ μετὰ τὸν πτωχεύσιν, ἢ τὴν εὐδαιμονίαν οὐκ οἶμαι ἀνδραγαθίαι. Similes videntur iis qui mandragoram, aut aliquod huiusmodi poculum exhausserunt. Hæc paulo duriora, neque omnibus oratoribus, maxime verò adolescentibus, imitanda. Hæc in ore grauium personarum erūt fulmina: quæ si ab aliis nulla auctoritate præditis dicantur, erunt è pelui fulgura, & ingenia potius efferabunt, aut etiam si res tulerit, risum excitabunt, quàm immoderatis affectibus medeantur. Tenaces sunt omnes sui iuris ac honoris, nec æquis auribus patiuntur se contemni: maxime verò, qui sibi ob dignitatem cupiunt honorem haberi, teneras nacti sunt auricu-

las, quas facile est irritare; placare difficile. Atque in eo artificiosior est Demosthene M. Tullius, qui in reprehensione grauium personarum, aculeatam orationem, magna statim prudentia mitigat. Hæc aspera sunt contra ignauia grauiissimi Senatus dicta. [An me censetis, P. C. quod vos inuiti secuti estis, decreturum fuisse, vt Parentalia cum supplicationibus miscerentur? vt inexpiables religiones in rempubl. inducerentur? vt decernerentur supplicationes mortuo? deinde, Ego verò eam sententiã dixissem, P. C. vt me aduersus Populum Rom. si quis accidisset grauior reip. casus, si bellum, si morbus, si fames, facillè possem defendere, quæ partim iam sunt, partim timeo ne impendant.] Verum grauiæ & aspera statim leniuntur. [Sed hoc ignoscant Dij immortales, velim, & Populo Rom. qui id non probat, & huic Ordini qui decreuit inuitus.] Quid hac oratione excelsius? quid ad castigandum mitius? est ita tamen suauis, vt sit fortis & salubris. Adde aliud genus asperitatis. [quod si iam, (quod Dij omen auertant) fatum extremum reipubl. venit; quod gladiatores nobiles faciunt, vt honestè decumbant, faciamus nos principes orbisterrarum, gentiumque omnium, vt cum dignitate potius cadamus, quàm cum ignominia feruiamus.] Vides vt asperitas hinc honestissimo titulo mitigatur! Longè illa magis persuadent, quàm quæ habet Demosthenis grauitas, Mandragoram bibistis, aut cerebrum in calcibus habetis.

Philipp. 3.

Asperitatis figura & ad similitudinem.

Figura improprietate.

Asperitatem istam comitantur, vt notat Hermogenes, χύματα ἀποστασι-φίμα, figuræ imperatiuæ, & interrogatiuæ: vt, facite, auferte, tegite. & Εἴπα Οὐκ ἔστιν ἴσασιν τὸ μέλλον ἀποστασίν, ὅμοιός τ' ὄντες Ἀθηναῖοι ταυτὸ τὸ ἐχθρὸν φηλάξειτε: Olynthii igitur possunt in futurum prospicere, vos autem, cum sitis Athenienses, non potestis hæc cauere?

*Incisa pro-
pria asperi-
tatis.
Demosth.
Philipp. 3.*

Ex eo gaudet hæc virtus incisus, quæ rotat cum magna celeritate. Οὐκ ἔπι-
σσοῦσα, ἐκ ἑξήκων, ἐκ ὀπίθ' ἐκείνου πλεῖστον
ἔδα; Non classem conscendimus? non
exibimus? non in illius regnum nauigabimus? Verba quoque debent esse grandia, & aspera sine vlla expolitionis affectatione. Nihil enim tam à ratione alienum, quam in istis incensis obiurgationibus lenocinantis facundia querere delicias. Itaque Thucydides de industria, vt norat Demetrius Phalereus, affectat asperitatem; & tam plerumque durus est, vt videatur quasi torrens ad scopulos allidi.

*Asperitas
conci-
nnum
qua?*

Hæc virtus magnorum est authorum, non cuius semper imitanda, maxime verò iuuenibus, à quorum ætate videtur aliena. Quamquam alia in sacris concionibus apud populum ratio, apud quem verba etiam grauitè & honestè dicta, plerumque tantum possunt, ac si corio elephanti aciculam impingas: arguendum, increpandum, vt Dei spiritus suggererit, cum omni tamen patientia, & prudentia: cuius sale, nisi verba & actiones condita fuerint, parum certè proficiunt. Præpotens ille Deus, qui apud sanctum Iob facit ventis pondus, armat oratores & linguas concionatorum, maxime eorum quos huic muneri destinauit, & quibus per Esaiam dixit, *In gutture tuo sit tuba, quasi aquila super domum Domini.* Clament illi, nec cessent, non egent multum rherorum præceptis, qui satis vnctione Spiritus edocentur.

Asp. 2.

DE VEHEMENTIA.

CARVT. XXXI.

*Vehe-
mentia
quid?*

ASperitati vt plurimum affinis est Vehe-
mentia, quæ ab Hermogene ἡσυχία appellatur, differtque ab asperitate, quod illa etiam in amicos,

hæc in aduersarios & hostes torqueatur: illa mitius agit, & lenius; hæc omnino duriter & asperè sine vlla dissimulatione verborum. Itaque tota est in inuectiuis posita, in quibus plurimum grauitatis esse solet, & in hoc genere natura ipsa ad sui defensionem armâ suggerente triumphant summi oratores, qui nusquam melius dicunt; quam cum maledicunt. Singularis est in inuehendo Demosthenes, sed nec minor Cicero, quamquam ille validius ameritatum linguæ telum intorquere videtur: hic ἐπιρροὴ laxior, vt solet, & amplior. Demosthenes contra Aristogitonem ita inuehitur: Οὗτος οὐδ' αὐτὸν ἐξαπλήσει, ὁ φαρμακὸς, ὁ λοιμὸς ὁ ἐσιωνισμὸς αὐτὸς πρὸς μάλλον ἰσθὺν ἢ προσωπτεῖν βέλονται; Hic igitur illum sua intercessione periculo eripere poterit, veneficus homo, pestis reipublicæ, quem abominetur potius aliquis simul atque aspererit, quam vt velit appellare? At Cicero in Vatinius: Appellari sine nominatim pestem illius anni, furiam patriæ, tempestatem reipubl. Clodium. Hæc strictius. At quâ magnificè in simili ratione supra Demosthenem amplificat contra eum qui se pro alio intercessurum dixerat, cum ipse esset famosissimus; satis fuit Demostheni dixisse: ἐξαπλήσει, ὁ φαρμακὸς, ὁ λοιμὸς. In simili, inquam, genere Cicero, cum dixisset Clodius se domum Ciceronis religiosam fecisse, ille retorquens longè ornatiùs & diffusius: Tu meam domum religiosam facere potuisti? Ecqua mente? qua inuaseras: qua manu? qua disturbaras: qua voce? qua incendi iusseras: qua lege? quam ne in illa quidam impunitate tua scripseras: quo puluinaris? quod stupraras; quo simulacro: quod creptum ex meretricis sepulchro in Imperatoris monumento collocaras? Longè hæc grauiora, quam si dixisset breuiter, vt Demosthenes. Domum meam purgabit ὁ φαρμακὸς, ὁ λοιμὸς: deinde illud, ὁ νοὶ ὀπίσται ἄριστος.

*Vehe-
mentia
exempla ex
Cicerone &
Demosthene;
&c.*

*Demosth.
contra Arist.*

*Cicer. in
Vatim.*

*Cicer. de
Arusp.
respon.*

atque, quæ detestabantur omnes (vult hominem maxime contemptum oculis subiicere.) quanto magnificentius dixit Cicero, abiectum, contemptum, despectum à cæteris, à te ipso desperatum, & relictum, circumspicentem omnia, quicquid increpuisset, pertimescentem, diffidentem suis rebus, sine voce, sine libertate, sine autoritate. In oratione pro Corona grauitè Æschinè perstringit his verbis: Ἐπιτα, ὁ κατὰ τὴν ἡμιματοκλίωρον: O homo execrande, & incurue scriba. Et, ἀλλὰ μὴ ἀπεριλόγητος; ἄριτε μὴ ἀροῦν, ὁ λῆδρος ἡμιματέως, & non potius author mendaciorum, forensis rabula, pestilens scriba (quæ Græci tanti faciunt:) quam luculentius Cicero Pisonem, Clodium, & M. Antonium exagitat! *Syrus nescio quis de grege nouitiorum. Non enim nos iste color seruilis, non pilosa gena, non dentes putridi deceperunt, & cæc. innumera.*

*Demosth. pro
Coron.*

*Patres Ec-
clesia vehe-
mentes.*

*Hilarius
contra Con-
stantium
Augustum
vehemens.*

*Constantii
impietas
exagitat.*

Patres Ecclesiæ, tum Græci tum Latini, hunc stylum aculeatum, plerumque in improbos & flagitiosos distringunt summa libertate: in quibus est animaduertere magnam vim eloquentiæ. Luber ex multis hæc grauitatis exempla apponere. Audi qua oratione Constantium Augustum infectetur Hilarius. Proclamo tibi, Constanti, quod Neroni loquuturus fuisset, quod ex me Decius & Maximianus audirent. Contra Deum pugnas, contra Ecclesiam sæuis, sanctos persequeris, prædicatores Christi odis, religionem tollis, tyrannus non iam diuinorum sed humanorum; Christianum te mentiris, Christi nouus hostis es, Antichristum præuenis, & arcanorum mysteria eius operaris. Condis fidem, contra viuens: doctor phanororum es, indoctus piorum: Episcopatus tuis donas, bonos malis demutas: Sacerdotes custodia mandas, exercitus tuos ad terrorem Ecclesiæ disponis.

Omnia sæuissima sine inuidia glo-

riosarum mortium peragis, nouo inauditòque ingenii triumpho, de diabolo vincis, & sine martyrio prosequeris. Plus crudelitati vestra Nero, Deci, Maximiane debemus: diabolum enim per vos vicimus: At tu omnium crudelitatum crudelissime, damno maiore in nos, & venia maiore desæuis. Subrepis nomine blandientis, occidis specie religionis, impietatem peragis, Christi fidem, Christi mendax prædicator, extinguis. Non relinquis saltem miseris excusationes, vt æterno iudici suo pœnas, & aliquas laniatorum corporum præferant cicatrices. Scelestissime mortalium, omnia persecutionis mala ita temperas, vt excludas, & in peccato veniam, & in confessione martyrium.

Hæc fulmina sunt. Quid verò ipse Hieronymus nemini in hoc stylo inferior? quomodo Iouinianum exagitat?

Miror quomodo serpens lubricus, & Proteus noster, in variarum semutat portenta formarum. qui enim in coitu & in fatuitate Epicureus est, subito in retributione meritorum Stoicus efficitur. Hierosolymam Cithio, Iudæam Cypro, Christum Zenone commutat.

Antè nudo eras pede, modò non solum calciato sed & ornato. Tunc pexa tunica, & nigra subucula vestiebaris, sordidatus, & pallidus, & callosam opere gestitans manum; nunc lineis & sericis vestibus, & Atræbatum ac Laodiceæ ornatus indumentis incedis. Rubent buccæ, nitet cutis; comæ in occipitium frontemque torrantur: protensus est aqualiculus, insurgunt humeri, turgēt guttur, & deobesis faucibus vix suffocata verba promuntur.

Et quo stylo Sabinianum perstringit epist. III. [At tu bonæ spei columen, excetræ stimulis inflammatus, factus es mihi in actum per-

*D. Hieroni-
lib. 2. aduer-
sus Iouinia-
num, vehe-
mentia.*

*Iouinianus:
Proteus
Christum
Zenone com-
mutat.*

*Atræbatum
& Laodiceæ
ornatus mol-
lis descriptio.
Aqualiculus.*

*Idem in Sa-
binianum.
Sabinianus.*

uersum, & contra me conuiciorum sagittas iacis: Inimicus tibi factus sum vera dicens: Non doleo, de maledictis. Quis enim nesciat, nihil nisi flagitiosum tuo ore laudari? hoc plango, quod te ipsum non plangis, quod te non sentis mortuum, quod quasi gladiator paratus Libitinæ in proprium funus ornaris, &c. Diuus quoque Bernardus fluens aliàs lactea styli amœnitate, ubi agit in hostes religionis & virtutis, suis aculeis non caret: Aduerte vt in pseudolegatum Antipapæ rem gerat in quadam ad Episcopos Gallia epistola:

D. Bernardi contra falsum legatum Antipapæ Anacleti vehementia.

Quid nisi ante oculos vestros conatur, si patimini proscribere Christum? iam nouus apud vos suo Papæ cudit legatus Episcopos, ne soli sit sibi Papa. Nec mortuis successores; sed viuis inuafores, tyrannica fretus potentia, superintrudit.

Nunquid autem talia gratis legatus actitat pro Papa suo? En ille totam, vt is gloriatur, Franciam apud Burgundiam legationi eius antiquæ superaddidit. Potest & adiangere si vult Medos, & Persas, & medijs fines Decapoleos. Quare non & ultra Sauromatas, & quemcunque denique locum calcauerit pes suus, suus sit, quo vel vacuis nominibus gloriatur? O homo non minùs sine fronte, quàm sine mente, nec Dei memor timoris, nec suæ honestatis, &c. quid D. Gregorium Nazianzenum, in Iulianum & cæteros commemorem? cum quibus profani non mihi videntur comparandi.

Vehementiū inuictissimum usus. Lenitas.

Hæc virtus incitatur potiùs excelsi animi vigore, & iustæ iracundiæ stimulis, quàm à præceptis pendeat. Obseruandum tamen, non temerè hoc genus dicendi admittendum; sanari multa diætã, quæ nequeunt Chirurgia, mansuetiora semper placere consilia, parum honestum videri apud sapientes, rixari, hæc tela contra improbos, peruicaces & obstinatos necessi-

tate distringenda, cum alijs remedijs sanari non possint. Præterea curare oportet ne ex triuuis maledicta sumantur, sed ea quæ generosam grauitatem spirent. Licentiùs autem in istis fertur oratio, & plerumque etiam in calore ingenij noua verba comminiscitur, vt sunt illa Demosthenis *ιαμφορότατος*, & *ρηματοκώροισι*, quæ nunquam dixisset, nisi iratus. Periodi curandæ non sunt: nam si in hoc genere periodos elaboras, perinde est (inquit Demetrius) ac si vincitum hominem pugnare iubeas.

Vehementia non affectat periodos. Demetr. Phal. in lib. 2. c. 1. c. 1.

DE SPLENDORE.

CAPVT XXII.

Tertia virtus grauitatis ea est, quæ ab Hermogene dicitur *λαμπρότης*, splendor; qui fit vbi orator nonnulla de se & suis rebus gestis magnificè prædicat: *ἐπι τοῖς διασπαρμένοις τῶν ἔργων*, & *ἐπὶ οἷς ἔστι λαμπρῶς εἰδῆαι ὡς ἀληθῶς*. Nota ea tantùm commemoranda, quæ veram & solidam gloriam habere existimantur: alioqui, si quis se ob rem modicam iactantiùs efferat plus concitat risus, quàm sibi conciliat grauitatis: & cum omnis de proprijs laudibus sermo fermè sit auditoribus importunus, tum maximè is qui virtutis & gloriæ fundamentum non habet.

Splendor. Hermog. c. 2. c. 1. Laus sui prudens.

Ex quo dubium esse poterit, an ad grauitatem pertineat, sua commemorare, cum omnes ferè tam sint alienarum laudum impatientes, quàm suarum auidi. Verum vbi causa postulat, & ea sunt ab oratore gesta quæ sinceram laudem mereantur, non est vanum commemorare, imò sæpe multùm gratiæ & venustatis habet, modò aurea mediocritate temperetur. Atque in eo fatendum est Demosthenem sæpe Ciceroni præstitisse; ille enim grauitèr admodum & temperatè se laudat, vt in oratione *ἐπὶ Σεβαστῶν*, vbi cum de suis

Laus sui quando permittitur.

Demosthenes sæpe in suis laudibus parcens.

DE VIGORE.

CAPVT XXXIII.

laudibus esset dicturus, artificiosissimè præfatur veniam, & se aduersarii importunitate, in eam dicendi necessitatem compulsus ostendit, vt sine rerum gestarum suarum commemoratione non possit se defendere. Ad summum, quæ adfert, aliqua moderatione lenit & temperat, vt, *ἡ λίδος ἐπεὶ χεῖρα τῆ πολιν*, *ἔδ' ἐπὶ πλινθοῖς ἔργω*, *ἔδ' ἐπὶ τέτοις μέγισον τῆ ἐμαυτῶ φρονῶ*, *ἀλλ' ἐὰν βέλη τὸν ἐμὸν τεχνητόν*. Non ego lapidibus, neque lateribus urbem manui: non his de rebus, non ob hoc opus maximè glorior: Sed si meam voles munitionem, & cæt. At Cicero longè magnificentiùs sed inuidiosiùs. [Ego tela extremo mense consulatus mei inuenta iugulis ciuitatis, de cõiuratorum nefarijs manibus extorsit. Ego faces iam accensas ad huius vrbs incèdium comprehendidi, protuli, extinxi. Me Q. Catulus princeps huius ordinis, & auctor publici consilii, frequentissimo senatu parentem patriæ nominauit. Mihi hic vir clarissimus, qui propè te fedet, L. Gellius, his audientibus ciuicam coronam deberi à rep. dixit. Mihi rogato Senatus, non, vt multis, bene gestæ, sed vt nemini conseruatæ reipubl. singulari genere supplicationis, Deorum immortalium templa patefecit,] & cæt. quæ ibidem fusissimè prosequitur, quæ licèt grauissima sint, sæpius tamen repetita non placent. Omnino considerandum est, quis & apud quos dicat, quibusve auribus audiatur.

Cicero effusior.

D. Paulus sui laudator quo modo?

EX iis virtutibus temperatis quarta suboritur, quam Rhetores *ἀκμῆ* nominant; quæ (vt ait Hermogenes) est *μίξις τῆ ἀπὸ τῆ βαρύτητος*, *ἢ σφοδρότητος*, *ἢ τῆ ἰσῶς τῆ λαμπρότητος*. Virtus est perfectissima, quæ ex téperic asperitatis, vehemètiæ, & splendoris emergit, vt, *Νόστιμα γὰρ ἀνδρες Ἀθηναῖοι, δεῖν ἰμπύσσωκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα*, *ἢ χαλεπῶν*, *ἢ πολλῆς πνυθῶ δ' ἰσχυρίας*, *ἢ τῆ παρ' ἡμῶν ὀπίσσω ἐπιμελείας δεδύμενον*. Morbus, Athenienses, inuasit Græciam grauissimus, idè que difficillimus, qui fortunam magnam & vestram curationem requirit. Utigitur *ἀκμῆ ἢ λιγύιας*, flos & vigor ætatis appellatur, sic *ἀκμῆ τῆ λόγου* est viuida quædam, & florens oratio; quæ nihil humile, nihil repens, nihil demissam, aut otiosum habeat. Plena sunt exemplis apud Ciceronem omnia; maximè in Philippicis, in quibus maior est orationis vigor. Non est, non est vobis, Quirites, eum eo hoste certamen, cum quo aliqua pacis conditio esse possit: neque enim ille seruitutem vestram, vt antea, sed iam iratus sanguinem concupiscit. Nullus ei ludus videtur esse iucundiôr quàm cruor, quàm cædes, quàm antè oculos trucidatio ciuium, & cæt.

Vigor quidè ἀκμῆ.

Demosth. τὸν ἰμπύσσωκεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἢ χαλεπῶν, ἢ πολλῆς πνυθῶ δ' ἰσχυρίας, ἢ τῆ παρ' ἡμῶν ὀπίσσω ἐπιμελείας δεδύμενον.

Vigoris exemplis.

Cic. Philip. 4.

DE AMBITV, SIVE

Amplificatione.

CAPVT XXXIV.

QVinta virtus enumeratur ab Hermogene, quæ vocatur *ἀκμῆ*, *ἀκμῆ*, Latini orationem circumdu&am reddunt; quæ quidem nullo pacto

Ambitio quidè.

mili differre videtur ab ea quam...
Dionysius Loginus appellat: quæ est, ut ait idem, συμπληρωσις ἀπὸ πάντων...

Hæc cum Hermogene consentiunt, qui...
ait fieri, modò rem à genere tanquam fonte, à thesi scilicet ad hypothesin arcessendo, modò singulas discutendo circumstantias, modò commorationibus variis utendo; ex quibus oratio sensim crescit, & leuioribus prætexta principis ad summum efflorescit de cus.

Prima autem amplificandi ratio est, quæ à Rhetorib. dicitur τοπηγορία, locorum explicatio; dici non potest quantum ad rationem amplificationis faciant, cum artificiosa subtilitate simul copulantur, & variè miscentur; de quo nos alibi fusiùs.

Secunda est δεινωσις, exaggeratio rei maximè per adiuncta, cum gravitate orationis: quale est illud: [Facinus est vincire ciuem Romanum; scelus verberare; propè parricidium, necare: quid dicam igitur, in crucem tollere?] Hæc in eodem loco commorans rem expedit, auget, & infumam quam potest magnitudinem attollit.

Tertia est παραστάτων & κατασκευῶν ἐπιπέσεισι; Rerum & constitutionum frequentatio, atque corroboratio, cù loco firmissimo, quo tota causa continetur, manetur diutiùs, & eòdem sæpius reditur: qui locus tanquam sanguis per totum corpus orationis diffunditur.

Quarta, ἐπιεικονομία ἔργων ἢ παθῶν, factorum affectuumque prudens distributio. Vbi totum aliquod in partes exquisitè digeritur, & sigillatim omnia expenduntur, cum variorum affe-

ctuum figuris, ut restulerit, contemperantur. Ad summum in locis & figuris tota amplificatio sita est: de quibus libro septimo dicitur. Hæc est virtus ἐπιβολῆς, quæ ad gravitatem & magnitudinem orationis maximè attinet, Nam etsi breues orationes, nec diffusius circumductæ, plus habeant aliquando amœnitatis, plenæ tamen illæ, & vberes, maiori dignitate præditæ sunt: Sed cauendum maximè, ne amplificationis studio, tum in prolixitatem, tum etiam in puerile dicendi genus delabamur. Nihil enim ad nauseam excitandam efficacius, quàm si res, & communes & notæ, nec adeò speciosæ, communium locorum frigidarumque locutionum congerie amplificentur, hoc maximè sæculo, in quo aures potiùs rebus, quàm verbis pascuntur.

DE METHODO

Grammaticis.

CAPVT XXXV.

Grandis oratio, in genere quinque rebus constat, quas Longinus...

Longinus... Granitatis... methodus... quinque rebus constat.

Prima est, τὸ πρὸς τὰς νοήσεις ἀδρεπίαλον, quod interpretor, sensuum & inuentionum vim, prudentiam, sagacitatem, sæcunditatem. Qualis est in Homero, Demosthene, & Cicerone; quæ virtus maximè ex bonitate ingenii dependet.

Secunda, σφοδρὴν ἢ ἐνδουσιαστικὴν πάθος, vehemens, acris, & furore quoddam incitata affectio; in quo errant qui furorem tantum Poëtarum esse dicunt. Nam ad graues illos quoque, & vehementes oratores pertinet. Testis & ille Galba, qui cum causam meditarietur, plerumque ita incèdebatur

animo, ut vis caloris in corpus redundaret, & vultu rubore perfuso, scintillantibus oculis, quasi à sensibus abreptus, seruos etiam literatos, operis ad ministros, in isto animi impetu multaret. Quamobrem vehemèter apti sunt ad eloquentiam, qui faciles sunt ad suscipiendas rerum imagines, & ad conseruandas tenaces, iisdem vehementer afficiuntur: Fatetur ipse Cicero sibi perorationes impetu quodam mentis fluere.

Tertia; est in temperie figurarum, earumque illustrium, ut Descriptionis, Amplificationis, Iurisiurandi, Interrogationis, Parabolarum, Iconum, &c. quæ commemorantur à Longino.

Quarta, est ἁραιὰ φησις, dictio generosa, & grauibus tropis, non tamen affectatis aut violentis, illuminata, sed grandis, simplex, rotunda, à puerili cultu aliena.

Quinta, est συνθήκη ὀνομάτων, compositio, & numerus; atque is etiam affectationis expers, & plerumque de industria incusiosus.

DE PVLCHRITVDINE

& Suanitate styli.

CAPVT XXXVI.

Pulchritudo in stylo quid:

Pulchritudo, quæ ἐλάτθ, & ἐπιπέσεισι dicitur ab Hermogene, est singularum orationis partium, cum coloris suauitate concinnitas. Laxiùs Hermogenes, ἐλάτθ ἢ τοίνυν τὸ ἐν λόγῳ κερσίος ἢ αὐ εἶναι, τὸ ἐκ πάντων ἢ ποιούτων τὰς ιδέας αὐτῆ πάσης, οἷον ἐργοῖαν, μεδούδαν, λείξεων ἢ ἢ λοιπῶν, ἀδρῆμοσον ἢ συμμέτρῳ, μετὰ πῶ ἰμφοινόμενης δι' ὅλην τὸν ποιότητος ἡδουσι, μῆς ἀρεπούσης, τῆ ἰδέα, καὶ δὲ ἐν σώματι χρώμα. Ex quo intelligas duo esse genera pulchritudinis. Est enim vnum omnibus sui partibus concinnum, atque aptum: ut pote sententiis earum, tractatione, verbis, ornamentis, membris, compositione,

Pulchr. duo genera.

clausula, numero: Alterum est compositum & comparatum, quod κερῶν ὀνομαζέον dicitur, quo insignioribus partibus elucet cum ornato decore, & florido.

Is, Ἰσχυρὸς stylus, quem sophistæ, seu magister eloquentiæ consecrati sunt, qui omnia ad delectationem retulerunt; qui longè differt à graui illo & negotioso, seu forensi genere dicendi. Eius omnino est, orationis & artificii quærere, & profiteri, concinnas sententias exsculpere, fabulas & historias intextere, verba transferre apertius; eaque ita disponere, ut pictores varietatem colorum: Paria paribus referre, aduersa contrariis, sæpissimèque similiter extrema definire. Ad summum totum hoc genus debet esse crebrum acutis sententiis, suaue, affluens, pictum, insignne, iniustum calamistris, plenum margaritarum, cum sit ad aurium delicias compositum; quæ omnia in ciuili aut philosophica oratione non parua essent vitia.

Sophistarum stylus.

Cicer. in Oratore.

Huic generi historia finitima est, in qua & narratur ornate, & regio sapere, aut pugna describitur, interponuntur etiam conciones, & hortationes, in quibus tracta quædam & fluens expectitur, non cõtortâ & acris oratio. Hoc stylo sunt Heliodori Ethiopica:

Tale est illud in descriptione Chæritice, ἡ γὰρ ἦ ἐξ ἀμαξῆς ἀπὸ σωματῆρος λείξῃς βοῶν ὀρουμένη, χιτῶνα δ' ἀκρῶν γὼν πεδῆν χροσῆς ἀκτίσι κατὰ πᾶσαν ἡμῆσειο, &c. quæ afferemus suo loco. Item Callistrati in Narcisso: καὶ λωμᾶλλον δ' ἡδέεθ' ἡδουώτης ἐρώτων, ἀσπελώ οἶον ἐξ αὐτῆ ἢ σώματος ἀπολάμπων. Puer erat, vel potiùs adolescens, coæuus amorum, veluti fulgetrum quoddam è corporis dignitate iaculans.

Pulchritudinis exempla. Heliod. Aethiop. li. 3. Callist. in Narcisso.

Talis illa narratio Herodoti de Candæule, & Gyge satis nota; cuius summam suauitatem miratus Dionysius Sophista, eam ex Ionica lingua in Atticam transfert his verbis:

Candæules. Gyges. Herod. & Dionys. in Atticam transfert his verbis: Dionysius.

Sicq; sta
H. ridori
narrationem
Attica fe. it.

Γύμη, (ὡς γὰρ πάλαι περὶ θεοῦ αἰετῶν ἡ γὰρ αἰετῶν εἰδος ἢ γυναικός, ὁ τὸ γὰρ τὸ γυναικῶν ἀφ' ὧν τοῖς ὄντα ἀπὸ τῆς ἑστῆς ἢ ὄφθαλμοῦ,) πάλαι ὁ πῶς ἐκείνῳ θεῶσιν γυναικῶν. ὁ δὲ μέγα ἀναβολὴν εἶπεν, Δίῳ ταῖς πέντε λέγεις λόγον ἐκ ὄψεως, καλοῦν με δεῖ πῶς ἢ ἐμὴν θεῶν (αὐτῶν γυναικῶν; ἀμα δὲ γὰρ τὸν ἐκείνῳ γυναικῶν) ἢ ἢ αἰδοῦ γυναικῶν. πάλαι ἢ τὰ κατὰ ἐξ ὄψεως ἀφ' ὧν τοῖς ἐξ ἀναβολῆς δι' ἐν οἷς ἐν τῷ δὲ ὄντι, ὁ γὰρ πῶς ταῖς αὐτῆς. ἢ ἢ πάλαι δεῖται ἐκείνῳ πῶς ὡς γυναικῶν ἢ καλλίστην, ἢ σὺ δεῖται μὴ χεῖρ ἔχει ἀνάμωτον. ὁ δὲ δι' λέγων ταῦτα ἀπεμύχετο: ὁ δὲ ἡμῖν βετο τοῖς δὲ δεῖται Γύμη, ἢ μὴ φοβῶ ἢ ἐμὴ, ὡς περὶ ὄψεως σου λόγον λέγων τόνδε. Qui Græca salutaris à lumine, agnosceret in istis maximas suavitatis, quæ in narratione esse potest, & structura verborum, delicias. Non dissimile est illud Cicero-

Crotoniata. Crotoniata quondam cum florent omnibus copiis, & in Italia cum in primis beati numerarentur, tēplum Iunonis, quod religiosissimè colebant, egregiis picturis locupletare voluerunt. Heracleotem Zeuxin, qui tum longè cæteris excellere pictoribus existimabatur, magno pretio conductum adhibuerunt; Is & cæteras tabulas complures pinxit, quarum nonnulla pars vsque ad nostrâ memoriam, propter fanî religionem remansit. Et vr excellētem muliebris formæ pulchritudinem muta in se imago contineret, Helenæ se pingere simulachrum velle dixit. quod Crotoniata, qui eum muliebri in corpore pingendo, plurimum aliis præstare sæpè accepissent, libenter audierunt. Putauerunt enim, eum, si quo in genere plurimum posset, in eo magnopere elaborasset, egregium sibi opus in illo fano relicturum; neque tum illos ea opinio fefellit. Nam Zeuxis illico quæsiuit ab eis quasnam virgines formosas haberent, illi autem statim hominem duxerunt in palæstram, atque ei pueros ostenderunt multos, magna præditos dignitate. (Etenim, quodam tempore Crotoniata multum omnibus corporum viribus & dignitatibus antecesserunt, at-

Cic. inuent.
Zeuxis.
Helenæ.

que honestissimas ex Gymnico certamine victorias, domum cum maxima laude retulerunt.) Cum puorum igitur formas & corpora magno hic opere miraretur: Horum (inquiunt illi) sorores sunt apud nos Virgines: Quare, quâ sint illâ dignitate, potes suspicari. Præbete igitur mihi quæso, inquit, ex istis virginibus formosissimas, dum pingo id quod pollicitus sum vobis, vt mutum in simulacrum ex animali exemplo veritas transferatur. Tunc Crotoniata publico de consilio, Virgines vnum in locum conduxerunt, & pictori, quas vellet, eligendi potestatem fecerunt. Ille autem quinque delegit, quarum nomina multi poëtæ memoriæ tradiderunt, quod eius essent iudicio probata, qui verissimum pulchritudinis iudicium habere debuisset. Hæc oratio venusta est, & magno artificio elaborata.

DE MIXTVRA CELERITATIS CUM SUAVITATE.

CAPVT XXXVII.

Alexander Mvndius, poëtarum fragmenta missa faciens Gorgona animal esse ait quoddam Libyæ, quod visu perimat, si quæ discussa iuba aspexerit; quod poëtarum fabulis locum dedit, qui Gorgonas, Phorceyos & Ceti filias terribili aspectu finxerunt. Ex eo γοργονόφθαλμοι dicuntur trucibus oculis præditi, qui ὄφθαλμον πολλὸν ἢ ἐνδεον habeant. Talis Hector memoratur ab Homero γοργῶδες ὄμματ' ἔχον ἢ δὲ βροτολοιοῦ Ἀρηῶ. Ab oculis trāllatum est à stylo. Nam stylus γοργῶδες appellatur, volubilis, & celer, qui ad pulchritudinem orationis conducit vel maximè. Nam cum suauitas mol-

Gorgon. animal.
Hector.
Hom. 1. 2. 0.
Stylus.
γοργῶδες. ὅ
γοργῶτης.
καὶ ἢ ὅ ἀλ-
μυρὸν κα-

ἡπιότων.
Plut. Sym-
pos. lib. 8. q. 8.
Pulchritudo
lenta.

Oratio cum
forma con-
fertur.

Demosth.
ὡς ἔσθ.
γοργῶτης
εξεμπλα.

D. Hieron.
ad Helio.

Virg. 4. Aen.

Acrimonia
quid, ὅς eius
exempla.

lem illam & pellucidam orationem faciat, ne quid peccet mollitio, γοργῶτης præbet, & vim quandam vegetam inspirat. Sicut igitur corporis pulchritudo lenta quædam & prorsus muliebris non placet, sed vt quæ in viragine Atalanta, apud Ælium trucis aliquid habeat suauitatis; simili profectò ratione, si totus stylus summa teneritudine mollesceret, nihil haberet dignitatis; quò fit, vt vibratis sententiolis acendus sit & distinguendus; & hoc τὸ γοργῶν ἢ ὀκνησθον nominatur. Tale est illud Demosth. Νῦν Δία καταδεικνύμενοι γὰρ ἀνθρώποι, καὶ ὑπερβαίνουσιν αἰσία πάντα. ἀλλ' ὁ μὲν δὲ σωθῆς αὐτοῦς ἔθ' συμπερὶ γὰρ τῆ πόλεως. Miseri profectò sunt, & ingrati homines, & vehementer stulti; sanè quidem: verumtamen eos incolumes esse oportet; nam vtile est ciuitati. Vides vt hæc oratio suauitatem habet, cum volubilitate coniunctam?

Hæc virtus clarissima est in D. Hieronymo. Quid hoc loco γοργῶτερον, Nolite credere, nolite esse securi, licet in modum stagni fufum æquor arrideat, licet vix summa iacentis elementi spiritu terga crispentur: magnos hic campus montes habet. Intus inclusum est periculum, intus est hostis, expedite rudentes, vela suspendite, crux antennæ figatur in frontibus: tranquillitas ista, tempestas est. Simile est illud Virgillii.

Ferte citi flammâs, date tela, impel-
lite remos.
Constat autem, vt apparet, acutis sententiis, verbis floridis, & inciforum crebra volubilitate.

DE ACRIMONIA, & ACUTO.

CAPVT XXXVII.

Hvic virtuti affinis est acrimonia, quod est acutum, vellicans; quale est illud Crassi in Lamiam de-

formem: audiamus pulchrum puerum. At ille acutè retorfit, vultum mihi fingere non potui, mores potui. Item Virgilij:

Cantando tu illum, aut unquam tibi fistula cera Iuncta fuit.

Plena est hoc dicendi genere oratio ὡς ἔσθως, contra Æschinum; ἢ μὴ τῆρ σου τοῖς μεθυσμαίνουσιν γάμοις ἐν τῷ κλισίῳ τῷ σφῶς τῷ Καλαμῆτι ἢ τοῖς χρομῶδῳ, τὸν κατῶν ἀνδρῶντα ἢ τεταγωνιστῶ ἀκρον ἐξέθερεσε. Mater tua in porticu, aut clisio, cum Calamite herodi diurnas nuptias celebras, pulchram statuam, & tertiarum actorem partium summum te educavit: & illud in ambiguo.

Quis neget Aenea magna de stirpe Neronem? Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.

Alia sunt acumina græua, quæ & hoc genus elaboratæ orationis maximè venustant, quibus affluunt Senecæ controuersia. Sed & Patres, vt D. Ambrosius, & D. Augustinus, hoc dicendi genus cōsecrati sunt. Sic D. Ambros. lib. de virginib. de sancta Agnete. Fuitne in illo corpusculo vulneri locus? & quæ non habuit quo ferrum reciperet, habuit quo ferrum vinceret? Nunc furentis mucroni militis totum offert corpus, mori adhuc nescia, sed parata, & nouum martyrii genus, nondum idonea pœnæ, & iam matura victoriæ; certare difficilis, facilis coronari, magisterium virtutis impleuit, quæ præiudicium vehebat ætatis.

DE METHODO Suauitatis.

CAPVT XXXIX.

Hæc suauitatis virtus spectatur, vt cætera, in rebus, verbis, & structura verborum. quinque quibus rebus sunt, quæ in rebus pariunt suauitatis

Cic. de orat. Virg. ecl. 3.

Demosth. ὡς ἔσθ.

Sueton. in Nerone.

D. Ambr. de virginib.

Suauitatis
methodus
quibus rebus
conferat.

tem inuisa, inaudita, noua, ad summum quæ permotionem afferunt, & moratè sunt dicta. Noua dixi, & inaudita; idcirco res omnes fabulosæ placent, quibus & summi auctores nonnunquam stylum ad aucupium voluptatis aspergunt. Tale est illud Platonis: Οτε γδ ενεγαστο η Αρροδίτη, εϊσένωτο οι άλλοι θεοι, κη ο ε Μήπιδος υδς Πόρος, & quæ sequuntur de Poro, filio Metidis, hoc est, Vbertate filia Prudentiæ. Item in Phædro, quod Cicadæ aliquando homines fuerint, antequam Musæ extirpissent. Proximè delectant quæ ad fabulas accedunt, habent tamen speciem veritatis, quæ dum recitantur, ipsa permotione animi instillatur suauitatis. Tertio loco memorantur ab Hermogene, quæ sensu nobis sunt suauia, vt vermiculatum syderibus cælum, camporum tractus, nemorum umbræ; pellucidi amnium liquores, neruorum soni, ciborum cupediæ, auri fulgor, micantis purpuræ decor. Hæc & similia, dum dicuntur, placent, quia amabilem sui speciem ingenerant. Quis ista Sapphonis non lubenter audiat? Αμφι ε υδωρ συχρον καλαδκι δι ετ δωνημλίνου, κη αϊδυσοοιδών ε υλλων κωμα καταβρεϊ Maximè autem afficiunt ρωπικηϊ όπνοιαι. Et ideo Heliodori Æthiopica, & similes qui circumferuntur libri, tam auidè leguntur, magno aliquando honestatis dispendio.

Platon conuicio.

Porus Metidis filius. Abundantia Prudentia filia.

Sappho.

Dos morata orat.

Rerum porrò nouitatem aut voluptatem necessariò sequitur permotio, quæ in istis narrationibus sensum titillat; etsi doloris ipsa fuerit, tamen delectat: nam qui tragicos heroum casus audiunt in theatris, ex ipsis lacrymis hauriunt voluptatem. Hæc autem morata oratione omnia temperari, & quasi animari oportet; hanc Græci Rhetores ηδωσ vocant; cuius est, decorum in personis obseruare, & unicuique, quod mores & ratio vitæ postulant, tri-

buere, qua virtute nihil est in tota eloquentia artificiosius; cui επιένφα solet επιένφα annecti, quæ modestos & amabiles oratoris mores demonstrat. Res consequuntur verba & numeri; de quibus ita præcipit Tullius; Suaue genus erit primum elegancia & iucunditate verborum sonantium, & lenium: deinde, coniunctione; quæ neque asperos habeat concursus, neque disinctos, atque hiantes: & sit circumscripta, non longo anfractu, sed ad spiritum vocis apto, habeatque similitudinem æqualitatemque verborum, tum ex contrariis sumpra verbis. Crebra crebris, paria paribus respondeant, relataque ad idem verbum, & geminata, atque duplicata, vel etiam sæpius iterata ponantur, constructioque verborum, tum coniunctionibus copuletur, tum dissolutionibus relaxetur.

Primum igitur præcepit, vt verba sint sonantia, & lenia, quod multis profequitur Dionys. Halic. in libello περϊ συνδέσεως όνομάτων: & selecta habet exempla, quibus ostendat, antiquos in descriptione rerum suauium atque amabilium, lenibus vocabulis vsos; contra in molestis aut grauibus nomina ad materiam accommodasse: quid istis dulcius?

Ελας ηκε κόμας υακινθίνη αδερ ομοίας. Exempla suauitatis. Casariem nato genitrix, luménque inuenta. Homerus, Odys. 6. Virgilius. Purpureum, & latos oculis afflavit honores. Aen. 1.

Et illa Platonis in Axiocho, quantum habent nominum iucunditatem? ενδα αφδονοι εδω ωραι παρλερπου γεννηε βρϋουσι, πηγαϊ δι υδωτων χαδερων ρεϊοισι. Item Ciceronis, At verò, quanta maris est pulchritudo? quæ species vniuersi? quæ multitudo & varietas insularum? quæ amœnitas orarum, & littorum? quot genera, quàmque disparia, partim submersarum, partim fluitantium, innatan-

Verborum delectus ad suauitatem. Vide Dion. Hal. p. 187. περϊ Διημεδ. δι. όπνους: κη εϊσδε de-scribit. Cicero in Partition. orat.

Plato in Axiocho. Cic. 2. de nat. decorum.

trum belluarum, partim ad saxa natiuis restis adhærentium. Contrà in Thucydide, quod notat Halicarn. & in Homero, & cæteris, pleraque de industria inuenias austera, &, vt ait Demetr. Phalereus, ποταμω φροσφρουοντο ιοικότα.

Secundò, notat structuram orationis, quæ fermè est in isto dicendi genere, sine vilo hiatu, & collisione vocalium: Fales sunt Isocr. orationes totæ ductiles, in quibus rarè synalæphas, difficilè κηροφονίας inuenias.

Tertiò, notat mediocritatem periodorum, quæ etiam ad suauitatem attinet: austerrum enim est, & graue longis orationis anfractibus elidere spiritum.

Pòstremò, varias figuras dictionis enumerat, vt antitheses, isocola, anaphoras, anadiploses, &c. quæ orationi iucunditatem aspergunt. Et hæc de florido & elaborato stylo.

DE OPTIMA FIGVRA dicendi, & de Decoro.

CAPVT XL.

Verùm quæres, quid in tanta styli varietate constituendum sit, & quis demum optimum oratorem character deceat. Est illud quidem in rebus humanis satis vsu comprobatum, nihil ex omni parte beatum esse, &, vt ait Homerus, ετερον η εδωκε πατηρ, ετερον δ' αβεδωκεν. Hoc ipsum in ratione dicendi contingit, in qua rarè reperias oratorem ex omni parte absolutum. At si quis talis esset, vt pro rerum varietate omnia dicendi genera perfectè tractaret, is demum videretur perfectæ orationis apicem consecutus: quod vnus Cicero supra Græcos Latinòsque admirabili dexteritate videtur præstitisse.

Δεινότης quid.

Is orator à Græcis dicitur δεινός, & hæc est, vt ait Hermogenes, δεινότης, κηησις ορδη πάντων ειδών ε λόγου. Rectus

vsus omnium generum dicendi. Eadem δεινότης dicitur πολιτικός λόγος, Πολιτικός quòd perfectum in rebus ciuilibus oratorem, his omnium virtutum generibus expolitum atque illustratum esse oporteat; ο μ η τη δεινή μξει κηροφονίας τούτων πδν άρισον δηλαδητ πολιτικων λόγων ερδασειω.

Atque in eo maximè spectandam est decorum personarum, ætatum, locorum, temporum: quod eruditè notauit Lud. Viues.

Si puer est dicit sententiis paruis, leuiculis, friuolis, argumentis infirmis, locis inanibus, excursionibus ad fabellas, & nugas, iocis frigidis, impropriis translationibus, crebris figuris similiter cadentibus, & desinentibus, tinnitu compositionis, & deliciis comparatorum, compositione obscura, & hoc in puero non modò toleratur, sed etiam plerumque placet.

Eloquentia sine stylo puerilis.

Iuuenilis oratio solet esse nimia, calore pugnaci, accurata, ornamentis illustis, compositione concinna, & suauis, erecta; audax, præculta, interdum deliciofa, lasciua, ludibunda: structura molli, & delicata, Corinthiis operibus non dissimili: vbi deserbuit calor, apparet meticulosa, circumspecta, pedetentim ingrediens, repressa tractatione affectuum, pugnacitate argumentorum, ornamentis quoque, & cultu diminuto.

Iuuenium oratio sine stylo.

Virilis solet esse magni ponderis, profundæ intelligentiæ, argumentis solidis pertexta, circuitu solutiore, non tamen diffuso, aut neglecto; in eastranslationes parciores, figuræ ac schemata rariora, verba nec noua, nec obsoleta, translationes & superlaciones sobriæ, grauitas in afferendo, contemptus minutiarum, & quod extremum est, grauitatis augustus quidam decor.

Virorum.

Senibus pressum, mite, & sanctum tribuitur. Iam verò si conditiones spectentur: Principum conciones esse debent magnificæ, puræ, electæ, paræ ver-

Principum.

bis, amplæ sententiis, sensu simplici, prudenti, graui, sedato.

Rhetorum Politicorum. Rhetores politici, accurati sunt, & elimati, candidi, graues, ab affectione & puerilibus motionibus alieni, vt videantur non è schola quæsiisse, sed hæreditario quasi iure nobilitatis à parentibus possedisse eloquentiam.

Concionatorum. Concionatorum oratio debet esse solida, grauis, sancta, casta, sobria maximè, vbi de Deo & arcanis mysteriis, vt in principiis fieri solet, adhuc sedatus sermo est: Altiùs ingressis licebit se attollere, figuris copiatque & laxitate orationis diffundere: semper tamen apud populum dicentibus competunt propria vocabula, aptæ translationes, ex rebus notis, conformationes & figuræ omnis generis, oratio plena, succulenta, clara, disertæ, exemplis & dictis intexta, & vbi opus est, incitata, ardens, pugnant.

Philosophorum. Philosophi sermo de virtute simplex sit, purus, integer, validus, sanctæ matronæ non dissimilis, quæ extra fucum naturali pulchritudine emittescit. De rebus naturalibus erit acutus, osseus, adstrictus, enucleatus.

Sophistarum. Sophistæ, aut Rhetoris ad voluptatem dicentis genus dicendi est teros, lene, succinum, candidum, melle, pellucens, illex, omnibus gratis & veneribus affluens. Si personæ auditorum considerantur; qui cum au-

thoritate loquitur ad inferiores, totus est in rebus, circumstantias personarum minùs curat, quanquam & prudentibus curandæ sunt. Nullus est adeo abiectus, cui non aliquid debeatur; habet & pilus umbram suam.

In oratione minoris ad maiorem *Decorum.* personam debet eminere sollicita reuerentia, & pudor. Orationes modulata, canora, subtiles, arguta, quæ nimis liberè, aut ludere, aut, quod magis imperiosum est, docere videntur, viris grauibus vulgò displicent, cum à iunioribus dicuntur.

Ad summum videndum an locus sacer sit, an profanus, in profano ciuiliùs, in sacro angustius & sanctius, præcisis aulicorum flosculis, agendum: Deinde tempora etiam incurrunt, & negotia, in quibus modò vernans & læta, modò simplex, horrida, & quasi detractis ornamentis debeat esse oratio. Nonnunquam tonandum, fulminandum, frangendum: nonnunquam etiam superciliosi, morosi, suspicaces, irritabiles, blandè, circumspèctè, remota omni ambiguitate, & quasi molli articulo tractandi. Consilium resque locùsque dabunt.

Satis de optimo genere eloquentiæ dictum. Nunc de ingenio, doctrina, exercitatione, & imitatione, quibus præsidis ipsa comparatur, differamus.

Finis Libri secundi.

DE ADMINICVLIS
ELOQVENTIÆ,
INGENIO, DOCTRINA,
ET IMITATIONE,
LIBER TERTIVS.

DE ANIMI PRÆSTANTIA.

CAPVT PRIMVM.

ACTENVS à nobis, maximorum Oratorù lineamentis & coloribus cõformata est præstantissima cuiusdã Eloquentiæ species; cuius facibus inardescere generosæ mentes possint: nunc de adminiculis quibus comparari solet, paulò pictiùs & hilariùs vt his aspersa condimentis, doctrinæ seueritas mulceatur, non sine tamen honestæ vtilitatis compendio, hoc qui sequitur libello differemus.

Tota igitur spes capessendæ eloquentiæ, partim est in soli bonitate, partim in eius cultura cõstituta. Ager, siue hortus noster, animus est; cultura, eruditio; coloni, præceptores; flores, scientiæ; & virtutis lumina, fructus immortalitatis: hæc ego dum dico, nihil breuius, quam cogito, nihil patet

latius. Ac primùm, nemo non videt: quanta sit huius soli, animi, inquam, supra omnes omnium horrorem fundos dignitas, quantus splendor, quanta maiestas. Dux est & Imperator vitæ mortalium, rector humani generis, princeps facultarù, agit, habetque ortinia, ipse nec agitur, nec habetur, luce clarior, tempore rapidior, syderibus velocior: non hîc Empedoclis sanguinem, non Zenonis ignem, non Aristoxeni intentionem, non Pythagoræ numeros, non cœli particulam agnoscor: aliquid est profectò, aliquid est sanguine viuidius, igne purius, intentione contentius, modulis numerosius, cœlo denique ipso maius, & augustius. Et quid aliud est quàm vitæ spiraculum? quàm *θεὸς ἀνω*? vt ait D. Greg. Nazianzenus) quæ species Omnipotentis, vili luto impressa? vt facies solis in nube, radius in crystallo, hyacinthus in cera?

Cedr. p. 358.

Obuerfatur mihi de hac animi dignitate cogitanti, Cofroæ potentiffimi Perfarum regis machinâ cryftallina; in qua, vt est apud Cedrenum, mirum dictu, cœli immenfitas, folis curfus, lunæ labor, & æternæ micantium fyderum conuerfiones cernebantur; aderat quoque machinæ, è quibus vis aquarum exiliret, quæ modò subirent in imbres, modò rigefcerent in grandines, modò tumefcerent in fluctus, modò præcipitarentur in torrentes; tum verò aër modò ferenus, blanda velut Etefiarum amœnitate ridebat, modò nubibus obducebatur, furebat procellis, micabat fulguribus, rhinaci fulminum terrore confundebatur; ipse, quasi Deus aliquis in medio collocatus, ad nutum compofitos curfus, recurfusque ftellarum contemplabatur, pluebat, ningebat, tonabat, fulminabat, permiscebat omnia. Simili profectò ratione animus in capite, tâquam in arce pofitus, fedet, & dominatur: nunc (vt ait Plato) cupiditatum gynæcea difpenfat, nunc acrimonia andromem regit, nunc defideria, veluti volitantes prodromos emittit, nunc furiales irarum exercitus è castris educit, nunc ferena luce circumfeptus suauis renidet, nunc variis affectuum turbibus totus circumstrepit. Atque cum talis & tantus ipse fit, duas habet facultates omniû præstantiffimas, quibus, veluti manibus, rerum apprehendit species: intellectû dico, & volûtatem: hac enim in amorem fertur, & odium; illo, vera difcernit à falſis, inueſtigat, capit, cognofcit; & ſi acutior fuerit atque ſolertior, hoc vocatur ingenium: cuius, Deus bone, quanta eſt velocitas, quàm celeres motus, & planè ignei? Vis diſiunctiffimas terrarum partes peragrarè? iam peragrauit: præcipis Oceanum tranare? iam tranauit: iubes in cœlum euolare? iam euolauit: cupis detinere? non potes: quos enim obices oppones? pone terræ molem, penetrabit; pone clauſtra adamantina,

Plato, apud Dion. Longinum.

Ingenium quid?

perrumpet; pone cœlum, perfringeret, ad extremam vſque naturam peruadet; & ſi quid extra eſt, ſcrutabitur.

DE VARIETATE INGENIORUM, & excellentia in Mechanicis.

CAPVT II.

Sed vt agrorum, ita & ingeniorum magna eſt varietas: alia enim aurea, alia argentea, alia ferrea, alia etiam plumbea videntur: ex quo antiquorum nonnulli, diſiunctas animorum ſpecies eſſe voluerunt, quos adedò functione diuerfos cernerent. Animaduerte, quaſo, quiſquis es, & in eo mecum mirare exultantis naturæ ludum. Ex hac parte Seneca duo nominum millia ſemel audita, Corſicus verò adoleſcens triginta ſex millia refert fideliter: ex illa Amphiftides ad quatuor vſque numerat, Melitides ad quinque; dic illi vltra pergat, non poteſt, ad ſummum venit memoriæ. Ex hac Mithridates, duarum & viginti gêtium, quas habet in ditione, linguas percalleſt: Ex illa Caluiſius, ne Priami quidem & Vlyſſis nomê, quod tamen quotidie vſurpat, ſatis habet expeditû. Ex hac Herodes Atticus cornu quoddam Amaltheæ; Oceanus eruditionis & eloquentiæ, cuius doctiffimi quique (ſi Philoſtrato credimus) fruſta & particulæ appellantur, magna totius orbis terrarum admiratione declamat, docet, ſcribit: ex illa Herodis filius primas literas addiſcere non poteſt, vrget pater, & vt opulentiæ æquabat reges, nobilis ludî magiſter, viginti quatuor pueros honorario nomine literarum inſignitos dat filio, vt vnus Alpha, alter Beta, tertius Gamma, & ita deinceps omnes appellarentur: habet in ſeruis quotidianis alphabetum ſtupidus adoleſcens, laborat tamen in edifiendo. Ex hac parte Didymus

Muretus in variis lectionibus.

Seneca.

Philoftr. in Herode.

Grammaticus. Bibliolathas apud Athenau, vt nominatur à Demetrio Trozenio, tria millia librorum & quingetos ſcribit; ex illa infiniti ſunt rudes, & analphabeti: Ex hac Q. Cæcilius Metellus Macedonius triûphator illuſtriſſimus, cuius caput, velut quædâ prudentiæ officina; è illa Q. Metellus Caprarius, eius filius, omnino ſtupidus: cui ſtomachus magnus Scipio dixiſſe fertur, ſi quantum pareret mater eius, aſinum fuiſſe parituram. Quid ſi opera iam conferantur? quid ſi illa admirabilis opificiû industria prodeat in lucem? Archimedes, onuſtam nauem, quam non ingens hominum multitudo loco mouere potuiſſet, ſolus molitus eſt, traxitque quò voluit; cœli motus luſit in vitro; ad ſummum, Iouis æmulus, tonitru perſtrepuit, coruſcationem incendit, fulmina iaculatus eſt. Archytas volantem columbam fabricauit: Albertus magnus (vt ferunt) loquentem ſtatuam, opus triginta annorû, quod vno momento diuus Thomas contriuit: Myrmecides quadrigam eburneam muſcæ alis, nauim apiculæ pennis intexuit: alius caſû Phaethontis in gemma annuli ſcitiffimis lineolis exarauit: alius in Achate nouem Muſas cum Apolline impreſſit: melius ſuperiori ſæculo Cappocius Senenſis totam de morte Chriſti hiftoriam, res, actus, perſonas, elegantiffimo artificio in ſuis vnguibus delineauit: melius quoque Franciſcus Alumnus, qui ſymbolum Apoſtolorum, & Euangelium Ioannis, in denarioli orbiculo, magna Caroli quinti & Clemētis ſeptimi admiratione deſcripſit. Quid in horologiis? vt triumpharunt ingenia? Alia ſolis & lunæ curfus definiunt, alia quavis hora homines è ſomno excitant, & lumen accendunt, alia ſtatuas accedentes & recedentes ſingulis icibus referunt. Ex eo enim quod Aaron rex Perſarum ad Carolum magnum Imperatorem miſit anno octingenteſimo ſextimo, duodecim equites modò ſin-

Cic. de ridiculis.

Claud. in ſphæra Archimedis. Vide Toſſatum in Ge-neſin.

Mauiolus.

Galen. li. 17. de uſu partium. Vide dies canis.

guli, modò bini, modò terni, modò vno agmine omnes apertis tot fenestris turmatim exiliebant: exercitû dixiſſes è portis caſtrorum erumpentem. Num verò prodigio ſimile eſt. quodd horologium cum campanula, & indice, cum tot libramentis currentibus, & recurrentibus rotulis, in Caroli quinti annulo peritiſſimus artifex incluſit? Confer nunc iſta ingenia cum Albanis & Thracibus, qui ſolem diſci magnitudine eſſe iudicant, Lunam capiti impendentem timent, ne cadat; cœlum ſcalis poſſe adiri putant; vtro parente natû ſint, neſciunt, teſtas & lapides ſœno molliunt, lumen extinguunt ne à pulicibus pungantur.

CAVSÆ HVIVS varietatis.

CAPVT III.

Quidem diuerſos ſpecie animos laſſerere temerarium duco: at omnes virtute & dignitate pares eſſe, nec referre, vtrum anima ſit Agamemnonis, an Therſitæ, Alexandri, an Margitæ Iulii Cæſaris, an Bambalionis, multorum & grauiffimorum hominum ſententiis hæc opinio non mediocriter refragatur.

Quid enim aliud eſt, quàm maximum ornamentum ex vniuerſo tollere, diſparitatem perfectionis? quàm Deum ſimilem illi pictori facere, qui præter cupreſſos pingere nihil poterat? Numquid ipſe eodè lumine ſtellas omnes incendit, eodem virore arbores irradiat, eadem purpura veſtit flores? An quod facit in floribus, ſtellis, arboribus, hoc ipſum facere non poterit in mentibus? Ex eius fortaiſe natura repugnat? at immenſæ eſt & inexhauſtæ virtutis. Ex animis? nihil minus: ſequuntur enim, vt mollis cera, pollicem fingentis Dei.

DE ADMINICVLIS ELOQ.

170
Haud negatim, aliquid syderibus, multum loco, corporis temperamento non parum, institutioni plurimum tribui oportere, à quibus ingenia variis modis affici videamus. Nam, qui sub crasso aëre nascuntur, obtusiores, vt Bœotios; qui sub puro & delicato, ingeniosiores, vt Athenienses, fieri, satis superque trita veterum dicta docuerunt: ex institutionis verò fonte manauit tanta, quæ in diuersis gentibus cernitur ingeniorum dissimilitudo. Persæ ferè omnes otiosi, propter Patalinæ operæ assidua obsequia: Syri cupidi & auari, vt qui in continua rei infortioræ exercitatione tererentur: Asiatici molles, vt quorum patria deliciis afflueret: Alexandrini derisores, vt qui à pueris ad dicteria & sales fingerentur: Cappadoces, Cilices, Cretenses, mendaces & fraudulentissimi, vt mari & nauticis rebus assueti: Campani superbi, & arrogantes, quales in summa rerum affluetia nati homines esse solent: Et ista quidem ad communes ingeniorum propensiones huc vel illud inflectendas vim habent non mediocrem: at in magnis ingenii aliqua vis est superior, quæ Dei lumine accenditur: quemadmodum enim in corporibus videmus, etsi omnia ex primo luto, quod magnus ille architectus singulari artificio machinatus est, sciamus esse profecta: tamè quæ in pulchritudine & deformitate; quæ in robore & debilitate; quæ in agilitate & tarditate discrimina cernimus? Rusticellus Hercules mulum suum tollebat humeris. Athanatos quingenario thorace plumbeo indurus, cothurnisque quingentorum pondo calceatus (præclara Veneris sandalia) per scenam ingrediebatur. Adolescens Tarca sub Ferdinando Gonzaga, corpore haud quidem magno, sed tereti, assumpto homine in humeros, per funem ad dimidiū recti anguli accliuem, adiectis gladiis, triumfermè palmorum longitudinis, præcutis, acieque nouatula pedom mal-

leolis, ascendebat, adeò distentus, vt nec in plano facile fuerit sic ambulare: inde funi superpositam tabulam passibus traiciebat: cum vix ipsa vel momento rudenti insistere posset; mox suppositis patellis æneis, absque vinculo, quas extentis pedibus retinere cogebatur, per eundem funem ambulabat. quis non stupeat, & nostra corpora fictilia, hoc aëreum aut igneum esse dicat? Ita in ingeniis euenire solet, diceres alia ex cælo delibata, alia ex halitu luti expressa: diuinus Plato asperos quidem omnibus igniculos esse dicebat, sed in aliis languidiores, in aliis actiores. Mercurius ille termaximus, animis, antequam in corpora laborerentur, craterem mentibus singularis esse propositum fingebat, quem alitantum delibarent, alii modicè biberent, alii plenius, quidam se totos in eum ingurgitarent, qui omnium essent ingenii splendore florentissimi: quicquid est, gaudeant bene nati, & qui à natura animam bonam, bonam mentem, bonum ingenium sortiti sunt. Hoc primum culturæ nostræ fundamentum statuo.

TRIA INGENIORVM
genera, quæ literis apta, & vnde sumendum cultura exordium.

CAPVT IV.

Sed quale tandem erit istud, quod querimus? Ingenii & doctrinæ princeps Aristoteles, commode quidem ingenia in tria genera diuidit, & alia inertia facit & stupida, quibus nihil ad res gerendas ineprius. Talis Claudii Cæsaris, imò stiptis, in dolens fuit: qui cum Messalinam uxorem, calcato lecti genialis fœdere in omnibus adulteriis volutatam probe sciret, ægrè tandem in id consilium adductus est, vt eam per spiculatorem

Philos. in
Sophists.
Tranquill.
in Cato.

Mercur.
Trismeg.

trucidari iuberet. Re demum confecta, & eodem die ipsi nuntiata, post vnam aut alteram horam quærebat (vir admodum memor) quid dominæ esset factum, quominus ad cœnam veniret. Alia nimis velocia esse censet, & calida, quæ plerunque in stultitiam & furorem degenerant: & exempla quidem illustria in Hermogene & Caligula Cæsare vidit antiquitas; quorum vnus, qui anno ætatis decimo quinto, incredibili hominum concursu, magna doctorum admiratione, ipso etiam Imperatorum plausu, dicebat ex tempore, cum ætatem virilem attingisset, adeò hebes factus est, vt quod est ab Antiocho non insipide dictum, inter pueros senex, inter senes puer videretur, & esset: Alter qui à puero celerrimos ingenii morus habebat, in eam vecordiam deuenit, vt palam cum Iouis statua nunc blandiens, nunc increpans, versibus Homericis colloqueretur, lunam plenam & fulgentem in amplexus inuitaret, horreis conclusis populo Romano famem indiceret: ad summum, equo incitato, quem præ cæteris charissimum habuit, consularum destinaret. Tertium locum obtinent *scilicet*, quæ sedata sunt, & mansueta, atque ideo meliora ad omnem rationem humanitatis.

Non placent ingenia simiarum, quæ versatili leuitate desultoria huc & illuc volitant, in nugis & quilibet triumphat, in seriis rebus hebescunt: sordent mihi pigra & abdomini dedicata, porcorum, quibus nisi culinæ nidor suboluerit, nunquam excitantur; nauseam mihi faciunt fordida simul & callida vulpecularum, quæ nihil nisi lucri pecuniæ & malitiæ, vias consecretantur; in quibus si turpiter insanierint, tunc perbeata existimantur. Volo ingenium: quod? simplex, candidum, solers, constans, festinè lentum, magnum, exaggeratum, quod se supra auaritiam, supra voluptatem

ad cœlum vsque efferat. Bene habet; designatum est à nobis solum, in quo olitoris nostri desudare & longè lateque excurrere possit industria. Primum igitur fundi ingenium cognoscat, deinde subigat, expurget, molliat, excolat: educat mihi purioris doctrinæ riuulos, quibus tenella germina irrigentur, quo mitius crescant & felicius. Disponat classes, quasi pergulas, smaragdino virore illuminatas, & assitis per iusta interualla arboribus, componat arcolas puras, mundas, elegantes, è quibus suauissimi florum, an potius virtutum omnium, afflentur odores. Ad hoc accedat oportet institutio, non triualis, sed generosa, quæ à pietate prima iaciat fundamenta, & per magnarum virtutum gradus emissa, ad Deum vsque, scientiarum fontem, pertingat.

ADVERSVS EOS QUI
Christiano cultu emolliri & languescere dicunt ingenia.

CAPVT V.

IN quo mihi confutanda est verus querela eorum, qui Ethnicorum, & etiam turpissimorum, opera & ingenia nostris anteponunt; qui Christianarum virtutum cultu magnos animos obtundi, minus ad rem militarem aptos, minus ad iurisprudentiam & eloquentiam, fieri clamant; eorum gloriam aut extingui, aut meticulosa superstitione retardari: liberum esse oportere felix ingenium, vagari per omnia, nihil intactum relinquere, sibi Catullos, Martiales, Petronios eiurari, & æterna debilitate castos & instabiles emitti. In quo, Deus bone! quantus error eorum, qui hæc dicunt, si non vident; idcirco Deus scientiam dedit, vt virtutem pro ludibrio haberemus? Idcirco Christianos fecit, vt propudiosos amores, vt

Plin. l. 7.
c. 20.

Cardan. de
subtil.

hoc
meropias
de Cæsaribus
appellat.

Gomorrhæos calamos, vt chartas, (chartas dico) imò omnium sordium sentinas, ex Fescenninorum incendiis & cineribus erutas in lucē efferremus; & hæc infectari, est veteris doctrinæ splendorem obscurare, de summis authoribus detrahere, ordinem de rebus, solem de mundo eripere? Ingemiscite, si quis modò vobis sensus est. Constantini & Theodosii cineres, ingemiscite: Vos, quæ religiosissimis edictis coercuistis, quæ excidistis, quæ æternis tenebris mandastis: Sotadæa flagitia, atque scelera, ab hominibus Christianis post sexdecim sæcula requiruntur, & lugentur amissa: Vos quam in Christianorum gymnasia induxistis pietatem, & quæ vos beatissimis laureis cumulatos, in illas æternis syderibus illuminatas domos induxit; contemni, expui, lacerari vidimus? Et magna (inquiunt) emollit ingenia: quænam (malum) sunt ista magna ingenia? An Mucii, qui distillantem in foculo nudis ossibus dexteram spectent, & pœnas à se nescio cuius irriti conatus exigant? an Catones, qui post Libycas Syrtes, & serpentum ludibria, animas proiciant, non profundant? an Porcia, quæ, cum ferrum negarit fortuna, vitam carbone extrudant? an Iuliani, qui amisso apud Persas per dedecus exercitu, afflicti, sauci, moribundi in Christum manantem è vulnere cruorem contorqueant? an Dicæarchi, & Protagoræ, qui de Deo an sit, nec ne, modò ferueat olla, inquirendum non putant? an Lacones, qui (vt est apud Plutarchum in quæstionibus Græcis) neminem bonum fieri, publicis literis in columna incisus sanxerunt? num potius magna & diuina ingenia, Clementes, Alexandrini, Gregorii, Basilii, Chrysostomi, Augustini, Hieronymi, qui Christianæ pietatis gradibus, ad id doctrinæ & eruditionis venerunt, quod superiora sæcula non viderunt, posteriora admirari magis quam imitari possunt? Doctores loquor, & sanctos:

quid Imperatores? ex qua schola formati ad Imperium prædierunt? quibus disciplinis instituti, hostes terrore, suos amore deuinxerunt? quibus præceptis informati, vltra columnas Herculis nominis sui famam diffuderunt? de veteribus nihil dico, quorum exemplis pleni libri, plenæ sapientum voces, plena ora posteritatis. De nostris loquor, quorum domesticas virtutes intueri nobis integrum est: quibus tandem artibus inuictissimus ille Martellus anno 730. Abderamura Sarracenum cum prodigioso quadringentorum millium exercitu in Gallias irruentem represit, & trecentis quindecim millibus interfectis in pugna Turonensi, ea statuitrophæa, quæ nullus antiquorum Cæsarum potuit adæquare? quibus tanti patris soboles Pipinus bis cum maximo atque fortissimo exercitu Alpes penetrauit; & primùm Arnulphum Longobardorum Regem, deinde Gaiffram, in summum Pontificem, & sanctissima religionis nostræ pignora, rebelli animo ferocientes, percavit? quibus eius filius Carolus Magnus per omnes terrarum oras, quasi fulminum terroribus cinctus arma circumtulit, eaque non magis suis caribus peragrauit, quam victoriis atque triumphis illustrauit? quibus sanctus ille Rex Ludouicus, cum mille & quadringentis nauibus (non tot olim Agamemnon rex regum ad Troiam nauigauit) Syrtes, Charybides, atque insana Syllarum latratibus, fluctuumque verticibus maria contempsit, & luctantem inter extrema omnia animam pro Christi gloria feliciter effudit in victoria? num probitate, num simplicitate, num pietate? Ange, perfrica frontem, quisquis es Heroum obtrectator, & dic Christiano cultu emollita hæc ingenia ad socordiam desciuisse, & si lubet iuris peritos percontari, quære, quinam viri fuerunt Africani, & Epagathi, Terruliani;

Franci Christianissimi
& fortissimi

liani; si oratores, qui Athenagoræ, Iustini, Firmiani, Arnobii, Saluiani; si poëtas, qui Prudentij, Sidonij, Apollinarij, Sedulij, Nonni, Ronsardi; si historicos, qui Eusebii, Theodoretij, Euaagrii, Seueri Sulpitij, Baronij.

Quære an refrixerint? an emarcuerint? an Christiani mores aliquid de eorum eruditione, industria, subtilitate detraxerint. Omnino ingenii verè Christianis nihil præstantius fuit, aut augustius. Germana enim est Eruditionis, Pietas, & rerum magnarum comes perpetua. Atque, vt mala quædam olitores germanitatis appellant, semper cohærentia, semper gemella, nunquam singula in fœtu; ita se mutuo amicitia fœdere, & incredibili societatis commercio ista consequuntur, nec sine iactura à se inuicem disungi atque separari possunt. In meridiano orbe, vt aiunt, præcipuam nobilitatem obtinent palmæ Syagri, proximamque Margarides: eæ breuēs, candidæ, rotundæ, acinis quàm balanis similiores; vnde & nomen à Margaritis acceperunt: vna earum arbor in Chora regione esse traditur: vna & Syagrorum: quæ, mirum dictu! cum Phœnice aue moriuntur, cum eadem renascuntur. Ego verò sic arbitror, & sic mihi persuadeco, non tantum esse palmæ Syagrorum & Phœnicis commercium, quantum pietatis & doctrinæ. Hæc illam, tanquam sororem amat, complectitur, exosculatur; sine eadem languet, contabescit, emoritur. Quamobrem & his stabilitæ fundamentis, Christianorum scholæ omnes Ethnicorum academias bonitate, numero, dignitate facile superarunt. Omitto quantæ venerationis fuerit apud Iudæos, sanctissimum illud Melchisedecis sacrarium, Iacobi Patriarchæ rudimentis nobilitatum, à quo scholarum institutionera profectam esse volunt, & in omnes nationes longè latèque propagatam. Nihil dico de nobilissima Pantæni schola, quæ ab ipsis Christianæ Religionis incu-

Plut. 15. c. 14.

nabulis cœpit Alexandria, sapientissimorum hominum, Clementis Alexandrini, & ipsius Origenis, cæterorumque non dissimilium studiis feliciter illustrata. Sileri patior de gymnasio Theodosiano, in quo sex Rhetores, viginti Grammatici, Imperatoris stipendiis honestati, magno Christiana iuentutis concursu vnà docuerunt. Quid habet tandem antiquitas, quod non dicam, cum Academia Parisiensis pristina maiestate, sed cum mediocri quidem schola comparari possit? Scimus, sub Claudio Imperatore Romanos doctoris Græci penuria, Massiliam liberos misisse, vt Græcica literatura excolerentur. Discimus ab Eusebio, sub Domitiano primùm Romæ Quintilianum, publica mercede conductum ex Hispania, Rhetoricam docuisse. At apud nos, nullus penè vicus, cui non humaniorum literarum magister sit publico stipendio honestatus, aded iniqui sunt Censores, qui ingenii & studiis Ethnicorum plus tribuunt quam Christianorum.

Vide Baronium.

DE INGENIORVM
delectu, ad Eloquentiam
specialius dictum.

CAPVT VI.

A Pollonius ille quidem Alabandensis, præclari præceptoris munere fungebatur: qui eorum quos ad capeffendum eloquentiæ studium, in suum ludum parentes mittebant, ingenia explorabat accuratissimè: quæ, si minùs essent idonea, quam primùm dimittebat, ne frustrà laboribus in discendo frangerentur. Et certè, cum in omnibus artibus sit ingeniorum habendus delectus, maxime verò in eloquentia, quæ, vt res est omnium difficillima, ita ingenii felicitatem magnopere desiderat. Hic profectò, vt aiebat Isocrates, *ἢ καὶ ἰσχυρὸν ἔστιν*.

Plut. in
Iser.

Aethiopes, vt aiunt. fortitudinis indolem in pueris hac ratione explorare solebant: Ingentes quasdam aues cicutatas alebant domi, quibus tenella adhuc pusionum corpora imponebant: Ad id autem ministerium mirabili quadam dexteritate factae erant, vt in sublimi seffores efferrent, & leni motu deuolantes reportarent; Hoc si non pauebant pueri, si volatum intrepidè sustinebant, eximia indolis dabant indicium:

Alexand. Neapol. l. 2. cap. 15.

Ita profectò, & in eloquentia facere oportet, & diligenter spectare ingenii motus, & cursus, quibusve pennis, & quam sublimè ferri possit: quod in pueris, in quibus natura, vt ait Cicero, tanquam in speculis cernitur, à teneris elucere solet.

Primum illud ex veterum sententia statuamus, aliquas esse naturas veluti diuino furore accensas, quas Dionysius Halicarnassensis *ῥύσις θεαρίως* eleganter appellat: easque, vt ferrum Siderite lapide affricatum, sic mente diuina incitatas, arcana quadam vi perfundi.

Euseb. l. 6. c. 2.

Talia fuit mens Origenis, qui à teneris vnguiculis, iam discendi cupiditate volitans, patrem de sacrorum dogmatum mysteriis magna prudentia interrogabat. Pater verò admiratus, conabatur incitatissimos naturae cursus moderari, ne tantis motibus non sufficeret mortalitas; sed videbar in eo *θεαρίως ῥύσιν*: idcirco dormientis pectus, quasi sacrum magnae mentis domicilium exosculabatur.

Tale fuit D. Augustini ingenium, qui annos natus duodecim, Logicos & Rhetoricos Aristotelis libros intellegebat.

D. Aug. confess.

Hanc mentem *θεαρίως* magna quaedam & acris incitatio mentis, & affectuum teneritudo consequitur, qui oriuntur ex vi *φαντασίας*, quae in ipsis, vt cera mollis, impressas rerum imagines facillimè suscipit, usque tenacius inhaerescit.

Hoc in Thucydide adhuc puero visum est, qui cum Herodotum historias in theatro recitantem audiret, quibusdam narrationibus permotus, erupit in lacrymas: quod animaduertens Herodotus, eius naturam *ἑργῶσαν* pronunciauit, & praedixit fore vt in virum eloquentem euaderet.

Quid verò Euripides? quam acrem & viuam *εἰδωλοποιίαν* habuerit, notauit Longinus in libro *περὶ ὕψους*: inde fluunt illi versus;

Ω μήτερ ἰκατέρω σέ, μή ἔπι σέ μοι.
Τὰς αἰματωπύους ἐν δρακοντώδεῖς κέρας.
Αὐτῇ γὰρ αὐτὰι πολλοῖον ἐρώσκουσαι.

Dicas eum ipsas furias facibus armatas videre, non scribere. Similiter cum Phaetontis currum describit, eius animus cum equis volitat, & cum adulescente ipso periclitatur.

Eandem naturam nactus est M. Tullius, qui sibi vehementes illas perorationes, non ingenio, sed dolore fluere ingenue fateretur. *Quid ego de miserationibus loquar? quibus eo sum usus pluribus, quod etiam si plures dicebamus, perorationem mihi tamen omnes relinquebant: in quo, vt viderer excellere, non ingenio, sed dolore assequabar.* Deinde: *Nulla me ingenij, sed magna vis anima inflammat, vt me ipse non teneam.*

Cicero in orat.

Et de Quintiliano habet Angelus Politianus: Tantam vim concipiendarum imaginum in eo fuisse, & frequenter ita commotum, vt non solum lacrymae illum, sed & pallor, & verò similis dolor deprehenderent.

Sit igitur hoc primum apti ad eloquentiam ingenii indicium, *σφοδρὸν καὶ ἐνδουσιαστικὸν πάθος*; &, vt vno verbo dicam, furor oratorius, quem, qui solis poetis tribuunt, vehementer errant.

Dian. Long. περὶ ὕψους.

Alterum, est grauis quaedam acrimonia ingenij; qui enim tantum in miserationibus excellunt, & nihil habent iracundiae, facile in motus muliebres degenerant; qui non satis

oratoriam grauitate decent. Ad hanc, inquit Dionysius Longinus, excelsae mentis generositatem oportet ingenia liberalissimè educari; neque enim possunt seruilia, vbi praefertim vitiiis hominum & grauium personarum obfistendum est, hoc libertatis decus & *παρρησίαν* retinere. *Οὐδέ γὰρ οἷον τε μικρὰ ἐν δουλοπρεπῇ φρονουώτες, ἐν ἐπιτηδύονταί παρ' ὄλον τ' βίον, θυμιασόν π, ἐν τ' πάντος αἰῶν ὁ ἕνεσκαίν ἄξιον.*

Tertium, est naturalis quaedam facundia, candor, elegantia, qua multi à puero cernuntur excellere, in explicandis animi sensibus iam arguti, vberes, expediti: ad quod cum vocis plena quaedam suauitas, tum decorum actionis accedit, dona sunt Dei ad satus disciplinae accipiendos peropportuna.

Epist. Ignat. l. c. 4.

Carolus Zenus, septennis puer, cum eius parens ad Smyrnam à Turcis interfectus generose occubisset, apud Clementem VI. de patris virtute, & sua orbitate orationem habuit, tanta facundia, vt indolem pueri admiratus summus Pontifex, eum penès se & habere voluerit, & iam grandem natu, Patrensi sacerdotio amplissimo decorarit. Hoc anno 1614. cum LVDOVICVS XIII. Flexiam nostram, parentis olim sui HENRICI MAGNI cunabula, nunc eius cordis, pretiosissimi omnium pignoris domicilium, & Gymnasium, regia munificentia extructissimum inuideret, à pueris, variarum linguarum orationibus in Collegij limine exceptus est, qui ad reliquos ludos & apparatus dederunt initium: Placuit humanissimo Regi verecunda adolescentulorum fiducia, & mellitus lepos, qui eum in labris insidere videbatur: Itaque, & eorum nomina rogare, & blandissimè affari (quae regum nostrorum est comitas, affabilitas quae sermone) Princeps optimus haud indignabatur.

Lud. XIII.

Est illa quidem expetenda puerilis

facundia, non tamen ad grandem & exaggeratam eloquentiam sufficit, nisi maioribus praesidiis instructa fuerit. Quamobrem similia plerumque videmus ingenia in Panegyricis, & mediocribus etiam causis, quae illam vim incensae mentis non requirunt, suauiter feliciterque versari; ad maiores autem dicendi facès, non ita apta compositaque inueniri: & hoc eximie inter caetera notat Longinus: *ὅσα γὰρ ἐν τοῖς ῥήτοσι τὰ ἰσώμα, καὶ τὰ πομπικὰ, καὶ ἐπιδεικτικὰ, τὰ μὲν ἰσών, καὶ τὸ ὑψηλὸν ἐξ ἀπατος ἀείχεται, παύσει δ' ἡρενύχεται τὸ πλείστον ὁ δὲν ἠκίστα τ' ῥητόρων οἱ ἀπειραδείς ἰσώμαστικοί, ἢ ἱμακαλιν οἱ ἰσωνεπτικοὶ ἀειπαδείς.*

Quartum, est memoriae vis, & fecunditas, quam ob eius necessitatem, Eloquentiae partem constituerunt. Ita est profectò; Musae illae, disciplinarum omnium auspices, cum à Ioue in hanc lucem essent editae, lacte Iunonis crescere & innutriri minimè potuerunt: inuenta est illis nutrix Mnemosyne, quam nos Memoriam appellamus; haec autem Iouis partum suis vlnis excepit, fouit, aluit, fecundauit. Est quasi horreum mentis, memoria; in quam optimarum artium fruges reconduntur, & suo tempore expromuntur: imò thesaurus est, exquisitissima rerum omnium opulentià refertus, quae subinde, cum opus est, in varios vsus explicantur. Huius beneficio destitutus Orator, alioqui multis praecellens partibus, rudi & imperito plerumque similis videtur. Quo risu omnium est exceptus Curio, qui cum contra Titiniam dicturus esset, subito totam causam oblitus, Titiniae beneficiis, & cantionibus id factum esse dicebat? Sed ipse erat aded labili memoria, vt aliquoties, tria cum proposuisset, aut quartum adderet, aut tertium quæreretur. Quare, licet expeditam celeritatem & profluentem vim verborum haberet, plurimum tamen ex defectu memoriae amittebat dignitatis. Seneca, epistola vigesima

Cicero in Bruto.

Sen. epist. 27.

septima, Caluitium Sabinum faceret perstringit, qui cum esset, & tenui & ad singula vacillanti memoriola, docti nomen aucupabatur. Nunquam vidi hominem beatum indecentius: huic memoria tam mala erat ut illi modo nomen Vlyssis excideret, modo Achillis, modo Priami, quos tam bene nouerat quam pædagogos nostros nouimus. Nemo vetulus nomenclator, qui nomina non reddit, sed imponit, tam perperam quam ille Troianos & Achiuos persalutabat, nihilominus eruditus volebat videri.

Hanc itaque compendiarum excogitauit, magna summa emit seruos, vnum, qui Homerum teneret, alterum, qui Hesiodum: Nouem præterea lyricis singulos assignauit. Postquam hæc familia illi comparata est, cœpit conuiuas suos inquietare. Habebat ad pedes hos, à quibus subinde cum peteret versus, quos referret, sæpe in medio versu excidebat. Hæc detrimenta memoriæ. Contrà verò iis, in quibus floruit, boni & felicitatis ingenii fuit iudicium; quod rectè notat Fabius: Solet enim maximè quietos & tranquillos animos comitari: inquietis verò & leuibus prudens memoria insidere non potest, sicut nec in profluente sigillum imprimitur.

Excellentes fuerunt memoria Cyrus, Themistocles, Cyneas, Carneades, Hortensius, Latio Portius, Præresius, qui omnes insigni quoque ingenio fuerunt. Non sunt igitur audiendi, qui memoriam, stultorum κῆμα nominant, quod eos in hac parte natura defecerit. Fieri potest ut stulti propter acrem *φύρτασις* ardorem multa meminissent. Hæc memoria tamen brutior est potius, quam hominum: nos de ea loquimur, quæ cum ratione, discursu, & prudentia copulata est, quæ splendidissima, & ex omni parte perfecta ingenia magnopere illustrare solet, & si quæ magna sint, atque supra communem modum exag-

gerata, & vim iudicii & memoriæ felicitatem, ex æquo nata sunt. Sed in iuuenibus, propter calorem & puriores humores promptior & fidelior: in viris senescentibus, propter impedimenta naturalia, & tot imaginum multitudinem, partim eraditur, partim intetrumptitur, partim etiam velut quibusdam velis obnubitur. Gaudeat in hac parte bene nati, quibus natura hanc vim impertita est: perinde enim est, ac si oculus in occipitio constitisset, quo, veluti alteri sani, intelligentiæ & memoriæ facultate videantur *τὰ ὀπίσω ἢ ἐπίσω*. Itaque hæc pars diligentissimè excolenda est, quæ facillè vna ex omnibus mentis facultatibus consenescit. Erit autem felicior, si moderatè exerceatur, non multis & artificiosis illis imaginibus confundatur: Aduuetur deinde tota ratione victus, cibus, potionibus, exercitamentis, quiete, somno, pro recta ratione temperatis.

Quintum & optimum est iudicium, quo nihil ad disciplinas, & vitam vniuersam præstantius est, aut melius. Qui vberem memoriam nactus est, sine iudicio; (hoc enim contingere potest;) perinde est ac si grandem apothecam habeat sine vino, laxissimum horreum sine frumento. Defectus memoriæ facilius quidem excusatur, quia licet sit ea pars valde nobilis, non est tamen prima; deinde à multis rebus fortuitis aut pendet, aut iuuatur: quo fit ut minus culpandi sint, qui non habeant, & ipsi suam in ea re ingenuè fateantur imbecillitatem: Iudicio autem qui velit cedere, aut eo se destitutum putet, rarus est, quod hanc partem omnes suæ naturæ, si modo dignitatem teneant, accommodatissimam ducunt. Et certè qui iudicio caret Orator, quasi Cyclops Homericus, effosso oculo in tenebricosa corporis spelunca iacetetur & afflicteretur necesse est.

Iudiciū est. amussis & norma mētis:

Memoria est oculus in occipitio.

Vide Philostratum, p. 524. in Sophistis.

P. Rich. in acad. honoris.

Rationis scilicet approbatio, & improbatio; quæ postquam in veri investigatione elaborauit, tum iudicium, quasi Censor, quid aptum sit, circumspicit, quid ex quoque nascatur, quid cuique sit consequens, quid alienum, quid repugnans, quid consentaneum, confusa denique & permixta disungit, disuncta conciliat, rerum nodos tangit, & explicatissimè dissoluit. Hoc est verè præstatis iudicii munus: quod, ut apparet, in veritatem, sicut voluntas in bonum, sua propensione rapitur; sed cum rerum causæ adeo sint ignotæ, & mendacium verisimilitudine per sæpe imponat; difficile est in hac parte semper esse felicem.

Meliora sunt iudicia, quæ liquidiora sunt, & minimè confusa, quæque rem diu examinant, antequam præcipitent sententiam. Deteriora plerumque mitium virorum, quæ, licet quid expediat, videant, tamen vel sui diffidentia, vel aliquo affectu facillè abripiuntur. Deterrima sunt omnium suspicacia, obstinata, maleuola, & ad omnem incredulitatem rigore quodam mentis obfirmata. Et hæc de ingenii notis satis. Cæterum sine studio & doctrina gladius est in vagina reconditus, cuius acies quotidie hebescit atque retunditur: hæc igitur summopere cutanda est.

DE STUDIO ET EXERCITATIONE Eloquentiæ.

CAPVT VII.

Veterum eloquentiam mirificus exercitationis incendebat ardor: eaque vis alebat, quæ neque flexu atatis, neque honorum decursu poterat consistere; declamabant enim ferme quotidie inter priuatos parietes, Senatores, Consules, Imperatores: tales erant grandes illi Ciceronis prætextati, Hircius & Panfa; qui in Consula-

tus dignitate, in illo honorum omnium apice, sub M. Tullio culturam ingenii & eloquentiæ capiebant. Certè Seneca, controuersiarum libro quarto ad Nouatum & Melam, refert, Pollionem Asinium, intra quartum diem quam filiam amiserat declamasse: præconiū illud ingentis animi fuit, malis suis exultantis, Haterius verò Senator amplissimus, admissio populo ex tempore, solus omnium Romanorum, in Latinam, Græcam transtulit facilitatem, extemporaneam orationem intelligit, quæ apud Græcos maximè floruit; cuius author primus Anaximenes fuisse comprobatur à Pausania. Extat adhuc Themistii Euphradis oratio, quæ habuit in promptu, vbi gratis affluit exordium, cum se excusans dicit, Phidiam, vel in vna quidem Meneruæ crepidula elaboranda multum studii impendisse; quo fit ut oratores, hac tumultuaria opera nihil excelsum aut politum fundere valeant: Constat idem ex Eunapio, qui Pro-

refum illum, spirantem Mercurii in terris imaginem, de proposita ab æmulis quæstione dixisse refert ex tempore, magna omnium admiratione, quæ incredibili cumulauit commendatione memoriæ; cum totam orationem, ut erat à Notariis excepta, eodem temporis vestigio iisdem verbis peræxuit. Hæc oratio, siue facultas, appellabatur diuina, ut refert Philostratus in Æschine, quod supra mortalitatem esse videretur, tam disertè orare ex tempore: Verum illud ex vi ingenii, & assidua exercitatione proflebat; quibus riuulis irrigata, ad immensum decus surgebat eloquentia. Operæ pretium est ita plerumque adulescentes acuire, ut vim, copiam, & facilitatem orationis assequantur, non autem scriptis & præceptis obruere: ea tamen lege, ne hac extemporanea fiducia elati, meditationem scripturam negligant, in qua

Εὐνάπιος ἰστορεῖ
quid sit.

DE CAUSIS CORRPTÆ

Eloquentiæ.

Vbi celebres Taciti & Senecæ loci comparantur.

CAPVT VIII.

Corruptæ Eloquentiæ causas præclare complexus est Cornelius Tacitus, in nobili dialogo de Oratoribus; quas malo ab eo quàm à me, ad culturam ingeniorum audiri. Deficit, inquit, eloquentia ab ista vetere gloria, non inopia hominum, sed desidia iuuentutis, & negligentia parentum, & inscientia præcipientium, & obliuione moris antiqui. Ego de vrbe, & his propriis ac vernaculis vitiis loquar, quæ statim natos excipiunt, & per singulos ætatis gradus comitatur, si prius de seueritate & disciplina maiorum, circa educandis formandisque liberis, pauca dixerò: Iam primum suus cuique filius ex casta parente natus, non in cella empta nutritis, sed gremio ac sinu matris educabatur: cuius præcipua laus erat, tueri domum, & inferuire liberis; eligebatur autem aliqua maior natu propinqua, cuius probatis spectatisque moribus, omnis familiæ soboles committeretur, coram qua, neque dicere fas erat, quod turpe dictu, neque facere, quod inhonestum factu videretur: ac non studia modò curasque, sed remissiones etiam lusuque puerorum sanctitate quadam ac verecundia temperabat; sic Corneliam Græchorum, sic Aureliam Cæsaris, sic Actiam Augusti matrem, præfuisse educationibus, ac produxisse Principes liberis accepimus. Quæ disciplina ac seueritas eò pertinebat, vt sincera & integra, & nullis prauitatibus detorta vniuscuiusque natura, toto statim pectore acciperet artes honestas, & siue ad rem militarem, siue

adiuris scientiam, siue ad eloquentiæ studium inclinasset, id solum ageret, id vniuersum hauriret.

At nunc natus infans delegatur Græculæ alicui ancillæ, cui adiungitur vnus aut alter, ex omnibus seruis plerumque vilissimus, nec cuique serio ministerio accommodatus; horum fabulis & erroribus pueri statim, & rudes animi, imbuuntur, nec quisquam in tota domo pensi habet, quid coram infantulo domino aut dicat, aut faciat; quando etiam ipsi parentes nec probitati nec modestiæ paruulos assuescunt, sed lasciuia & libertati, per quæ paulatim impudentia irrepit, & sui alienique contemptus. Iam verò propria & peculiaria huius vrbe vitia plenè in utero matris concipi mihi videntur, histrionalis fauor, & gladiatorum, equorumque studia: quibus occupatus & obsessus animus, quantulum loci bonis artibus relinquit? quotumquemque inuenis, qui domi quicquam aliud loquatur? quos alios adolescentulorum sermones excipimus, si quando auditoria intrauimus? nec præceptores quidem, vltas crebriores cum auditoribus suis fabulas habent; colligunt enim discipulos, non seueritate disciplinæ, nec ingenii experimento, sed ambitione salutarum, & illecebris adulatio-num. Transco prima discendum elementa, in quibus & ipsis parum elaboratur, nec in auctoribus cognoscendis, nec in euoluenda antiquitate, nec in notitia, vel rerum, vel hominum, vel temporum satis insumitur.

Hæc auctor iudicii acerrimi de seuerâ puerorum educatione, sub sanctæ disciplinæ legibus.

Idem quoque argumentum nobilissimè tractauit Seneca in præfatione libri i. Controuersiarum.

[Quicquid (inquit) Romana facundia habet, quod insolenti Græciæ aut opponat, aut præferat, circa Ci-

Parentum indulgentia castiganda.

Ludi inertes, & noxiæ tollendæ.

Præceptores graues querendi, non fabularum narratores, fautoresque vitiarum. Solidè sciendæ studiorum fundamenta.

Magnificè quoque de hac materia, Sen. l. i. contr. in præf. p. 8.

ceronem effloruit. Omnia ingenia, quæ lucem studiis nostris attulerunt, tunc nata sunt. In deterius quotidie deinde data res est: siue luxu temporum, (*Nihil est enim tam mortiferum ingenijs, quàm luxuria.*) siue cum præmium pulcherrimæ rei cecidisset, translatum est omne certamen ad turpia, multo honore quæstûque vigentia: *siue fato quodam, cuius maligna perpetuaque in omnibus lex est, vt ad summum perducta, rursus ad infimum, velocius quidem quàm ascendunt, relabuntur.* Torpent ecce ingenia desidiosæ iuuentutis: nec in vllius honestæ rei labore vigilatur: somnus languorque, ac somno & languore turpior, malum rerum industria inuasit animos: Cantandi saltandique nunc obscœna studia effœminatos tenent: & capillum frangere, & ad muliebres blandicias vocem extenuare, & molliæ corporis certare cum fœminis, *& immundissimis se excolere munditijs, nostrorum adolescentum specimen est.* Quis æqualium vestrorum, quid dicam? satis ingeniosus, satis studiosus, immò, quis satis vir est? Emolliti eneruésque, quod nati sunt, inuiti manent, *expugnatores aliena pudicitia, negligentes suæ; in hos nec distantium mali permittant, vt cadat eloquentia; quam non mirarer, nisi animos in quos se conferret, eligeret.*

Nec minùs disertè Quintilianus:

Mollis illa educatio, quam indulgentiam vocamus, nervos omnes & mentis & corporis frangit, *Quid non aditus concupiscet, qui in purpura repit?* Nondum prima verba exprimit, iam coccum intelligit, iam conchylium poscit: *Ante palatum eorum, quàm os instituimus.* In lecticis crescunt; si terram attigerint, è manibus vtriusque sustinentium pendent: Gaudemus, si quid licentiùs dixerint: Verba, ne Alexandrinis quidem permittenda de-

licis risu, osculo excipimus.

Hæc grauissimi auctores, qui vno consensu, pestiferum non modò eloquentiæ, sed & carterarum honestarum artium virus esse, delicias & vitia, satis ostendunt; quæ, si teneris mentibus inhæserint, frustra magni prouentus sperantur eloquentiæ. Iam, quod ad tradendæ disciplinæ rationem attinet, prouidendum est, vt quod in optimis scholis, à quibus petitur, fieri solet, omnia ordine & loco, à discipulis excipiantur. Nam, quæ est humani ingenii desultoria curiositas, amat volitare per omnia, & maiora suis tentare viribus. Ex quo videas, plurimos nondum satis, à Grammaticis dedolatos, sublimis eloquentiæ decora temerè consectari; quibus omnino studiis & ingenijs non subest vera vis, nec penitus immisissis radicibus innititur, vt quæ summo solo sparsa sunt semina, celerius se effundunt, & imitata spicas herbulæ inani-bus aristis ante messem flarescunt, vt ait Fabius.

Quamobrem & isti, non satis tempestiui leuium quorundam ingeniorum impetus sunt restringendi; & cum tribus maximè rebus tota eloquentiæ doctrina contineatur, præceptis, stylo, & varia eruditione Præceptorum, & adhibendus est modus, vt neque negligentur à studiosis, neque à magistris plenius & scrupulosius ingerantur. Nam, qui summorum auctorum lectione contempta, toti sunt in leuium præceptorum farragine conquirenda, mihi profectò videntur ad molas conuenescere. Eruditio, si parcè adhibeatur, stylum exhilarat; si inferciatur; obruit, orationisque salubritatem variis idiomatibus confundit. Vna bene dicendi ratio, rerum omnium difficillima, plenius iuuentuti excolenda est.

In quo quidem rectè mihi præcipere videntur, qui fundamenta, per

Pueri à teneris bene singendæ.

Quantum proficit ad studia puritas animi.

solidum subdere decreuerint, quod tota operis substructio feliciter asfurgat. Sic enim in rebus a natura fieri cernimus, ut quae leuiores orsa principiis effudit; paulatim ad amoenissimum florem elegantiae perducatur:

Arbores primum inoculantur, mox pubescunt, folia enata pube formantur, formata panduntur: Hinc flosculos ridere, gemmas turgescere, fructus rumescere videas, Postremo; succum vi caloris conditum, paucis in voluptatem, pluribus in necessitatem cedere.

Ad hanc formam componenda sunt ingenia, & linguae puerorum, ut primum vagire, deinde balbutire, postea verba proferre, tandem suis incrementis laeti hilarius fluere: Mox cum oportuerit succingi, maturefcere, ad summum canescere velint.

Nihil a primordiis statim fuit perfectum, sed per inferiores gradus deueniendum est ad summum. quamobrem nunquam eorum probarim consilium, qui adolescentum ingenia, licet perquam viuida, statim ad seuerius illud loquendi scribendique genus duci, & intra concionum claustra coercere volunt. Ex quo videre est, quosdam vix Latinitati fati initiatos, iactantius in ore seueriores habere litteras, ad quas perarum admittitur tyrocinium. Discant imprimis loqui congrue, proprie, signate, mox renidere quibusdam elegantiarum violis; deinde fecundiori Ciceronis vberem suauiter innutriti, ferri incipiant oratione perculsa, deliciosa, laciniosa, ac tanquam in longiori stadio, & apertiore campo liberius decurrere, donec aetate, iudicio, & vsu maturiores, varios authores euoluant, & incipiant fecernere inania a solidis, fucata a pulchris, adumbrata a veris. Alioqui deidentur in saryra, qui vix ponere lucum artifices, heroes sensus afferunt. Qui nam in mari regere gubernaculis stu-

det, vel remis ducere, prius in fluiuo praeludit. Sed quoniam haec in scholis discuntur plenius, & a Quintiliano pertractata sunt luculentius, satius mihi videtur, de imitatione, quam vnam ad discendam eloquentiam plenioram viam censet Longinus, paulo fufius differere.

DE IMITATIONE.

CAPVT IX.

Orpheum vatum omnium praestantissimum, ferunt, cum fati concessisset, viam in mortuis cineribus reliquisse viam suauitatis. Nam quae iuxta eius sepulchrum nidificabant luscinae, si Pausaniae credimus, suauius canebant & mollius, quasi ex demortui poetae reliquiis genium haurirent iucunditatis.

Longe profecto se res clarius habet in illustrium authorum imitatione, ad quorum monumenta (libros & opera intelligo) qui solent demorari, & cum mortuis iucundissimam habere consuetudinem, inde vim & afflatum sapientiae, non obscurum ducunt, cumque similitudine gaudeant animi, quod ait Proclus in Timaeum, & tota penes scena humanae vitae plena sit imitatione arque imaginibus, certe in stylo non ignobilem obtinent locum. Quid enim sine imitatione contingit? quid ex aliorum ingenii non expressum? quid ab his non est ductum fontibus? qui primum ex aeternae mentis sinu profuentes, latissime in res operisque humanas redundarunt: unde vita tot scientiis nobilitata, tot exculsa bonis artibus, tot munita praesidiis ad hanc perfectionem, nisi ex imitationis opibus effloruit? Ut modicus primum igniculus, affluente pabulo, paulatimque succrescente, latius vsque manat incrementis, sic

D. Ambr. l. 1. off. c. 10.

Pausan. in Baeot. 105. edit. f.

Proclus in Timaeum. Imitationis necessitas.

fic hominum ingenia, vbi primum radium diuinae lucis ab imitationis simulacris expresserunt, priuatis auget studiis, & in immensum propere attollunt deus.

Quod cum in omnibus artibus clarum sit atque manifestum, tum in ipsa eloquentia splendidius elucet; quae leuibus per texta principiis, varia postmodum ingeniorum contentione & imitandi studio venit ad summum.

Omnino apertissima ad eloquentiam via est, si quis veterum, qui modo eloquentes fuerunt, vestigiis insistat, & ex eorum scriptis viuas exprimat effigies.

De qua re tibi Dionysii Longini locum perelegantem subiiciam:

Din. Long. περὶ ὑποκρίσεως.

Ὅτι καὶ ἡμῶν περὶ τὰ εἰρημολογία ὁ δὲ οὐκ ἐπιτα ὑψηλὰ τεύχαι. αὐτὰρ ἐπεὶ τίς; ἢ τὸ ἔμπροσθεν μαζάλων συγγράμματα, καὶ ποιητῶν μίμησις τε, καὶ ζήλων. πολλοὶ δὲ ἀλλοτρίω θεοφοροῦσι τὸ πνεῦμα καὶ αὐτὸν ἔχον, ὃν καὶ Πυθίαν λόγος ἔχει, τίποτι πολλοὶ καὶ ἐν ἡμῶν ἐνθάδε ὄντων ἀναπαύον, ὡς παλαιῶν ἀγῶν ἐνθάδε αὐτῶν, καὶ ἐξ ἡμῶν τὸ δαιμονίου κατὰ μὲν ἡμῶν δ' ἀναδύεσθαι, ὡς αὐτῶν καὶ ἐπιμαθῶν καὶ ὀπιπνοῦν. Οὕτως ἀπὸ τῶν ἀρχαίων μεγαλοφθῶν εἰς τὰς τὸ ζήλων ἔκλεινοι, ἡμῶν, ὡς ἀπὸ ἱερῶν σομῶν ἀπὸ τῶν ἰσχυρῶν πνευμάτων, ὅτι ὅν ὀπιπνοῦν, καὶ αἱ μὴ λίαν φοβαστικοὶ, τὸ πῆρον σωενδουεῖται μεγάλοι.

Vides, imitatores, ab eorum cum Sibylla; libros, cum antro Phœbi, pleno caelesti halitu; scripta & dicta ab imitatione, cum oraculis conferri.

Vitimitationis.

Praclarum simile.

Alia est (inquit) praeterea ad orationis grauitatem via: quanam verò, & qualis? Magnorum Oratorum, & Poetarum imitatio. Multi enim alieno spiritu, quasi caelesti afflatu incitantur, & Sibyllam imitantur, quae vaticinabatur in tripode. Illic est terrae hiatus, & ingens latebra: quae (ut aiunt) diuinum quendam spirat & egerit halitum, quo mens Vatis afflata, caelesti quadam virtute affluebat. Simile quidpiam contingit in eruditissimorum hominum libris; quos dum legimus, nescio quo pacto, quasi

DE PRAVA IMITATIONE, seu Cacozelia.

CAPVT X.

Imitari quidem res est, ut videtur, omnibus in proptu; sed bene imitari, haud ita facile est ac existimatur ab imperitis, qui a summis auctoribus acceptas virtutes vitio dedecorant imitationis. Occurrit hic mihi festiua quaedam historia, quae narratur ab Aeliano: Infantulum, inquit, forte nutrix, de more, fasciis euolutum abluens, in pelui tractabat; ablutumque, & pannis infantiae circumuestitum, reponebat in cunis; quod ex eminenti loco prospectans simia, ut est animal non modo importuna, sed & peruersa plerumque imitationis, idem tentare voluit; cumque infantem remotis custodibus iacentem intropexisset in cunis, fenestella, qua tum patebat, in aedes illabitur, ac primum pusionem arripit, fasciis explicat, & post varias gesticulationes, aequam succensis carbonibus forte calefcentem in miserum corpusculum effudit. Hoc ipsum faciunt pravi imitatores, qui circa alieni ingenii fetus, ut simiae gesticulati, sua demum imperitia deprauant: hoc agnoscebat solers imitator Virgilius, cui cum furta & Homericæ opes obijcerentur, fatebatur quidem ingenuè, quod erat, se Homeri imitorem esse; sed suos aduersarios, infelices Musarum partus, facilius clauam Herculi extorturos, quam pro dignitate, vel verisimilitudinem quidem Homericum imitarentur. Ex ea peruersitate imitandi tractum est κακοζήλιος vitium apud

Aelian. de animal. l. 7. c. 21.

Notanda histor. de prava imitatione.

Lucian. de simulatione.

Græcos celeberrimum; cuius meminit Lucianus, ἡγεῖν δ' ὡσαύτ' ἐν λόγοις ἔτα ἐν ὀρχήσῃ ἢ πρὸς τῶν πολλῶν λεγομένη ἢ κακοζήλια, καθ' ἑαυτὸν τῶν μίμησιν, ἢ πρὸς τῶν δ' ἰόντων ἐπιτείνοντων.

Contingit, inquit, in orationibus, sicut in saltatione, ea que praua à multis imitatio appellatur, eorū qui mensuram excedunt imitationis, & ultra decorum extendunt.

Demetr. Phal. de elocutione.

Demetrius Phalereus, comptus auctor, frigidus sensus κακοζήλιος appellat, ποικίλους μὲν τὸ δρῶν ἡμῶν ἔστι, ἢ, ὡς νῦν ὀνομαζομένη, κακοζήλιον. Quintil. libro 8. c. 3. κακοζήλιον Latinè reddit, malam affectationem: additque κακοζήλιον vocari, quicquid est ultra virtutem, quoties ingenium iudicio caret, & specie boni fallitur; omnium in eloquentia vitiorum pessimum.

Fabius Quintil. l. 8. c. 3.

DE VITIIS IMITATIONIS.

CAPVT XI.

Plurima imitationis vitia recenseri possunt: Primum est, eorum qui in ipso limine offendunt, & exemplaria sibi proponunt imitanda, ex se vitiosa, quibus deinde cum priuatos errores adstruant, noua subinde monstra pariunt. Quid enim sperari aliud aut expectari oportet? cum cæci sibi cæcos duces adhibeant? & illud in iuuenibus imperitis satis est familiare: qui, cum aut duse in studiis sint destituti, aut, si habeant, bene monentem parum curent, ad libros quosuis adhærescunt, & quam auidissimè compilant, rati aliquando se thesauros grandes inuenisse, vbi omnia sunt ficulnea. Nec etiam plerumque, vt titillante suauitatis lenocinio, eos qui speciem duntaxat habent bonitatis, auidè legant; contra, graues auctores, vt nimis duros & austeros, repudient. Qui ita faciunt, non magis sapere possunt quam

bene olere, qui in culina habitant; idcirco tam paucos eloquētes videmus, quod ob ignorantiam linguarum, spretis veteribus, per multi novos auctores multis erroribus refertos terant manibus, quibus ipsi deteriores euadunt,

Mox datur Progeniem vitiosorem.

Secundum est, eorum qui bonos quidem imitantur, sed tam accuratè, vt totos penè describant. Talis est imitator Lucius Apuleius, qui cum ex Luciano integra ferè omnia, vt in Asino suo aureo, exscribat, auctoris nunquā meminit, sed sibi ob permixtas aliquas fabellas totum opus arrogat; quod qui faciunt, similes illi videntur Philoxeno famosissimo helluoni, qui nidore fumi tactus alienas aedes ingrediebatur, & adpersis obsonio leuibus condimentis, quorum vsum apprimè callebat, totam deinde patinam sibi vendicabat.

Athen. l. 5. Deipn.

Tertium est eorum, qui si vnam aut alteram Ciceronis orationem legerint, ad eam omnia quæ tractabunt argumenta, referent, & multum sudabunt, vt alienissimos sensus intrudant: Ad summum extendent, decurrant, & quidlibet potius facient, quam ab hac imitationis prauitate recedant. quis hoc eos Procrustes docebit? ille quidem prædo notissimæ crudelitatis, obuios quosque, de insidiis exceptos, suo grabato applicabat, & si proceriores essent, amputatis pedibus decurrabat; si breuiore corpusculo, funibus alligatos, & intolerabili cruciatu affectos, neruorum detorsionibus extendebat: hoc faciunt qui auctorem à suo argumento alienissimum, velit, nolit, miserè detorquent & laecerant.

Violentissimi imitatores, Procrusta.

Quartum est puerile, eorum qui de imitatione sensuum, quos satis non intelligunt, parum curant, sed

Quartum vitium, expressio sollicita.

Verborum neglectus sensuum.

toti in angustias verborum, velut in quoddam pistrinum necessitatis coniecti, anxie & sollicitè exquirunt singula verba, quibus vtantur, & cauent maximè ne minium verbulum, extra auctorem, quem sibi imitandum sumpserunt, excidat: illi sunt qui ab Horatio seruum pecus appellantur, quod se tam duræ imitationis seruituti mancipent; de quibus præclarissimè Polybius, οἱ δὲ πολλοὶ τὰ μὲν ἔργα τῶν ἀπρωπίων ἢ περιόντων μίμναισι, τὰ δὲ πᾶρρηζα ζηλοῦντες ἀκαταπέσιτοι ἢ ἰαυτὸ ἀκρίτως: in Fragment. p. 1013.

Volo quidem esse verborum delectum, volo locutionem esse Ciceronianam; sed si proprium aliquid verbum, & merè Latinum occurrat, quod Cicero non dixerit, non idè ab oratione excludam, quod non inueniatur in Apparatu, licet alios auctores, & apprimè Latinos, habeat. Quid qui in epithetis, & Parnassis, omnia conquirunt, & miseros centones ex variis panniculis consarcinant? quales tandem imitatores esse possunt? qui perinde faciunt ac si pictor diceretur imitari, qui pratum depingens, flores inde decerptos tabulæ suæ annexerit; aut hominem reddens, partem togæ illius decisam assueret picturæ, aut etiam, si nasum, quem exprimere non posset, vellent homini amputatum in suam transferre picturam.

Quales sint imitatores pueri.

Detur illud quidem pueris, vt saltem copiam verborum discant: sed in viris alia ratio requiritur, scilicet, vt videant, quæ verba in rem, quæ in personas & tempora bellè cadant, neque res verbis, quod permulti faciunt, sed verba rebus subiciant.

Non sunt res verbis, sed verba rebus subicienda. Quantum vitium excessus degenerans in inuorem.

Quantum est eorum, qui, vt spirant vbi que styli amplitudinem, quam satis sincère non capiunt, bonos, & ad decorum personarum prudenter accommodatos veterum sensus, quod nimis mediocres videantur, excessu quodam augent, donec in κακοζήλια incidant. Benè & disertè Virgilius,

primo Enæidos, tempestatem describit:

Exemplum in Virg. &

Incubnere mari, totumque à sedibus Lucano. imis Vna Eurisq; Notusq; ruunt, creberq; procellis Africus, & vastos voluunt ad littora fluctus. Insequitur clamorque virum, stridorque rudentum: Eripunt subito nubes cœlumque demigque Teucrorum ex oculis, Ponto nox incubat atra, Intonnere poli, & crebris micat ignibus aether, Presentemque viris intentant omnia mortem:

Hæc satis, & pro rei dignitate. At Lucanus, cum sibi vel imitandum vel superandum hunc locum proposuisset, habenas laxat versibus, quorum multi, licet non sint contemnendi, quos tantopere Scaliger exagitat, nimis tamen redundant, vt illi:

Ah! quoties frustra pulsatos agnoremonte Obruit illa dies! Quam celsa cacumina pessum Tellus victa dedit! non ullo littore surgent Tam validi fluctus, alioque ex orbivoluti, A magno venere mari, mundumque coercens, Monstriferos agit vnda sinus. Sic rector Olympi Cuspide fraterna, lassatum in sacula fulmen Adiunxit, regnoque accessit terra secundo.

Sextum denique est eorum, qui cum nesciant, magnorum auctorum sensibus, quos decerpserunt, pondus elocutionis aut actionis addere, vel etiam gemum quendam, qui heroes istos comitabatur, affundere, styli infelici prorsus exitu cæterorum sunt

Infelices imitatores cum Ne autho comparati. Lucianus aduersus indoctum.

imitatores. Neanthus, vt aiunt, Pittaci tyranni filius, cum ea quæ de lyra Orphei fama ferebantur, audiuisset, eiudem potiundæ incredibili desiderio captus est: itaque pactus cum sacerdote, eius templi, in quo asseruabatur, ædituo, sibi pecunia non mediocri comparat; mox in suburbium profectus, vt artis pericalum faceret, vt lyram pulsare cœpit, tam infeliciter Orphei numeros est imitatus, vt à canibus miserabili strepitu efferatis laceraretur. Sic multos quidem videre est imitatores, alienis opibus, quibus vti non possunt, ornatos, si non corporis, saltem famæ lacerationem incurresc, Nihil Patræclo apud Homërum profuit Achillis armatura, cum heroicis Achillis virtutibus longè esset inferior: & parum certè iuuat imitatores aliena arma ostentare, cum ipsi lacertis & viribus indigeant.

Septimum vitium, frequens usurpatio eorum quæ alioqui rara sunt apud authores. Senec. ep. 114.

Addo etiã eorum vitium familiarissimum, cuius meminit Seneca: quibus si fortè aliquid in iis quos imitantur auctoribus arrisit vehementiùs, hoc tam crebrò vsurpant, vt nihil sit frequentius. Sic Afruntius (inquit) fuit Sallustianus, & in illud genus nitens: Est apud Sallustium; *Exercitum argento fecit*, id est, pecunia parauit, hoc Arruntius amare cœpit, posuit illud omnibus paginis. Quæ apud Sallustium rara fuerunt, apud hunc crebra sunt, & penè continua: nec sine causa; ille enim in hæc incidebat, hic illa querebat. Vides autem quid sequatur, vbi alicui vitium pro exemplo est?

AN MVLTIS VNT imitandi.

CAPVT XII.

Eximius ille Theologorum apex Diuus Thomas, interrogatus, quo pacto quis doctus euadere posset? Respondit, si vno duntaxat libro

uteretur: & variorum librorum lectionem disertè condemnat L. Anæus Seneca: Certis, inquit, ingeniis immorari & innutiri oportet, si velis aliquid trahere quod in animo sedeat. *Nusquam est, qui vbiq; est.* In peregrinatione vitam agentibus hoc euenit, vt multa hospitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat necesse est iis, qui nullius se ingenio familiariter applicant, sed omnia cursim & propèrantes transmittunt. Non prodest cibus, nec corpori accedit, qui statim emittitur: nihil æquè sanitatem impedit, quàm remediorum crebra mutatio. Non venit vulnus ad cicatricem, in quo medicamenta tentantur: Non coalescit planta, quæ sæpe transfertur. Nihil tam vtile est, quod in transitu proficit. Distrahit animum librorum multitudo. Itaque cum legere non possis quantum habueris, sat est habere quantum legas. Quæ quidem à viris iudicio acerrimo præditis dicta sunt præclare. Neque verò dubitandum, quin si quis scientiæ sanctorum, aut morali Philosophiæ studere velit, vno libro possit esse contentus; vel etiã nullo, ad culmen euangelicæ perfectionis euadere: Verùm alia scientiarum atque artium ratio est. Neminem enim inuenio inter doctos, qui libros auidè non conquisiuerit, & cum multos haberet, plures non optarit. Quod studium non modò in Ethnicis viguit, apud quos celebres illæ Bibliothecæ, vt Eumenis supra ducenta millia voluminum, & Ptolomæi Philadelphi, plusquam septingentorum; Verùm Christianis, statim post tempora Apostolorum, summæ curæ fuit, varios libros in vsum doctorum congerere. Itaque Alexander Episcopus Hierosolymitanus celeberrimus, nobilem bibliothecam Hierosolymis instituit, in quam virorum Ecclesiasticorum scripta, vt Berylli, Hippolyti, Caii, & aliorum reposuit, quibus & se adiutum testa-

Senec. ep. 2. An vno libro contentus possit quis doctus euadere.

Quomodo intelligendi D. Thomas & Seneca.

Librorum apud doctos cura & studium.

Eusebius lib. 6. hist.

tur Eusebius. Cæsareæ bibliothecam aperuit Iulius Africanus, quam postea Eusebius Cæsariensis Episcopus, & Pamphilus Laodiceus Presbiter, ad triginta millia voluminum auxerunt; quod profectò nunquam fecissent, si libri vnus vsus duntaxat sufficere existimassent. Sed & ipsi qui hoc sciant, nunquam ad tantum eruditionis decus, nisi varia librorum lectione, effloruissent. Quis enim maior librorum huiusmodi, quàm Seneca? qui omnes ita peruoluit, vt maxima quæque tractans volumina, non abstinere ab infimis quod eius eruditio multiplex, & factum ad omnia ingenium, satis indicat. Quanti verò fecerit libros sanctus ille doctor, vel illud declarat, quod vnus D. Chrysofthomus Homilias, vbi Parisiensi, diuitiis omnibus refertissimæ, sed vel ipsis imperiis anteponebat. Omnino vt in cælo non vnum duntaxat sidus rerum omnium artifex, & machinator Deus, collocauit; sed infinita propè collucentium stellarum multitudine, nobilissimum illud corpus distinxit, vt ex variis varia signa mortales ediscerent; pari profectò ratione in hac ciuili vita diuersorum veluti ingeniorum faces constituit, quibus ipsa collustraretur. Non ex vno flore sarta conficiunt olitores, sed in diuersis areolis diuersa florum genera studiosissimè colligunt, quo suum opus, tum coloris, tum odoris summa varietate distinguant. Quod natura in suo principatu, hoc ipsum in naturæ imitatione præstant eruditi pictores, qui non vno colore tabulas oblinunt, sed multorum temperie artificiosissimè variant & expoliant. Quin ipse Zeuxis omnium in pingendo ingeniosissimus, vt eximiam muliebris formæ dignitatem exprimeret, quinque sibi virgines speciosissimas, ad imitandum, à Crotoniatis dari postulauit, vt in vnam imaginem, multarum pulchritudinem transfunderet. At dices varia lectione obrui & confundi ingenia;

Libri per multi ad multiplicem eruditionem necessarij. simile de sideribus.

Cic. de inuent.

ita est, si infirma sint, si tumultuaria, si perperam legant, sine duce, sine luce, sine fructu lectionis.

Quia verò talia sunt puerorum, bene & salubriter præcipiunt, qui eos in vnus Ciceronis lectionem incumbere quàm diligentissimè volunt. Itanem contingit, vt principem eloquentiæ spiritum, à primario oratore, & feliciter hauriant, & aliis vitiis, quæ imprudens lectio multa secum affert, careant. Accedit, quòd tunc debiliori sint stomacho, nec multa concoquere atque digerere valeant. Verùm, postquam salubriori succo à principiis fuerint imburi, nihil vetat quominus varia perlegant, vt ab aliorum virtutibus aliquid trahant, quod suis astruant fundamentis; quin & ex ipsis, quos animaduernerint erroribus in stylo, fiant cautiore. Sit igitur noster ille imitator, vt prudens ille Vlysses, qui,

Pueri minus capaces varia lectionis.

πολλὰ ἀσα, ἢ ὅσον ἔγω.

Multorum mores vidit, & vrbes.

Vel etiam, vt magnus ille Antonius, qui in spiritualis vitæ stadio currens, ex multorum virtutibus perfectissimam veluti vitæ tabulam collustraret. Nihil verò vetat in hac lustratione omnium, vnum nobis eumque optimum, & in facultate quam consecretamur, Principem eligere, cuius pabulo potissimum innutiamur; quod spectatissimis viris video contigisse, qui singulares aliquos authores habuerunt in deliciis, quos è sinu raro deponebant: Dissuaniabatur Philolaum Plato, Platonem Cicero, Alexander Mammeæ, officia Ciceronis assiduo legebat; D. Paulum Andronicus Imperator supra ceteros amauit: in vno Tertulliano D. Cyprianus conqueſcebat.

Aliquis principis author ad familiarem consuetudinem diligendus.

NOVINE AN

Veteres imitandi?

CAPVT XIII.

VT vino veteri, sic antiquis authoribus omnium penè hominum consensus plus laudis & existimationis tribuit. Imò & nouos fastidiosa sæcula, aut respuunt, aut infra merita longè deterunt: Huc spectat querela Valerij Martialis,

Martial. l. 5. ep. 10.

Esse quid hoc dicam, vinis quod fama negatur?

Et sua quòd rarus sacula lector amat?

Hi sunt inuidia nimirum Regule mores,

Praferat antiquos semper ut illa nouis.

Sic veterem ingrati, Pompeij querimus umbram,

Et laudant Catuli vilia templa senes.

Ennius est lectus saluo tibi Roma Marone;

Et sua riserunt sacula Maonidem.

Rara coronato plausere theatra Menandro.

Norat Nasonem sola Corinna suum.

Cornel Tacit. in Dialog. Carnou. sint in fastidio.

Cornelius Tacitus hoc ascribit hominum malignitati, sicut Martialis inuidiæ: Vt vicio malignitatis humana vetera sunt in laude, presentia in fastidio. Omnibus enim insitum est, vt raro (quod ait ingeniosus poeta) velint ingenio cedere, & hanc laudem affectent: quam dum vident ab alio præripi, palmam eius adhuc nascentem conantur infringere. Accedit quòd veteres veluti in partam gloriæ hæreditatem, & longa sæculorum serie corroboratam, venerint, de cuius gradu à nouis, licet ingeniosissimis, deici nullo modo possunt. Quæ opinio erudi-

tionis, etiam si falsa fuisset, aut re ipsa minor, tamen adeo omnium mentibus inoleuit, vt difficili negotio diuelli possit.

Qui fictitium suis grunnitum simulabat Parmenio, Græci olim theatri amores & deliciae, tantam sibi apud omnium animos conciliat dexteritatis opinionem, vt ipsi porcorum grunnitus editi, nihil ad Parmenionis suam esse dicerentur: simili ratione nouorum industria, licet re ipsa excellentissima, famæ & iudiciorum malignitate, sapius obruitur.

An etiam extant legitimæ causæ cur nouis veteres præferantur, neque illud in sola opinionis temeritate situm est, atque collocatum? Primum illi, quòd fonte propius abfuerunt, magis sinceros riuulos videntur exhaustisse; qui deinde per varia ingenia, eaque, vt fert humana imbecillitas, diuersis vitiis oblita, suæ integritatis plurimum amiserunt. Deinde, quod ad eloquentiæ rationem maximè attinet, antiqui fere omnes molesta peregrinarum linguarum disciplina exfoluti, toti in suam incubuerunt; ex quo contingit vt naturæ præsidii instructi mox arte & continua exercitatione corroborati, incredibiles facerent progressus. At nos in linguis à puero triti, & quasi in necessitatis pistrinum amandati, tardè admodum sapere incipimus, quid, quòd illi qui in vnoquoque genere excellentes fuerunt, in vnaquam ipsi delegerunt, facultatem, toto animi impetu se coniecerunt? nos lenocinante curiositatis malè volitamus per omnia, & passim cornos insequimur (vt ait ille) testaque, lutoque, nihil dum mente concipientes, in quod defixa nostra conquiscescat industria. Postremò, quæ antiqui oratores scripserunt, ea magno labore, multorum annorum curricula, ingenti studio elaborarunt, quòd se æternitati pingere augurarentur: Nos informes plerumque

Veteres novorum opinionem nouos antecellunt. Cur veteres nouis præstantiores.

factus, & cruda adhuc studia, in lucem hominum propellimus; quo fit, vt ad veterum decus raro quis accedat.

Neque verò hoc à me ita dictum velim, vt omnes continuo nouos auctores repudiandos putem. Sunt enim plerique, vel supra veteres, eximii. Sed in euoluendis antiquis teritur via securior.

QVI MAXIME INTER veteres imitandi, obiter notantur.

CAPVT XIV.

Quid singuli authores conferant virtutis.

THUCYDIDES densus, & breuis, & semper instans sibi, lasciuientis orationis luxuriam tanquam falce refecabit.

HERODOTVS, dulcis, fusus, & quasi amnis sine salebris, iucunditatem asperget.

XENOPHONTIS in affectata iucunditas, sed quam nulla affectatio consequi possit, lepore & gratiis verba perfundet.

PLATO, non linguæ solùm, verù etiam animi ac virtutis Magister, dictis afferet maiestatem.

ARISTOTELES, doctus, acer, acutus, netuos & iudicium conferet.

ISOCRATES, nitidus & comptus, dicendi veneres instillabit, & structuram orationis, numeris, quasi pictis asarotis, vermiculatam distinguet.

DEMOSTHENES, quo nec grauior vsquam, nec temperior, vim, iudicium, lacertos, temperiem largietur:

PHILO, PLATONIS æmulus, in sensibus & verbis, amplitudinem atque admirabilitatem:

IOSEPHVS antiquitatum Iudaicarum scriptor, characterem virilem, accuratam iudicii limam, & vbi vult oratorem agere, aureum sententiarum & verborum flumen.

DIO CHRYSOSTOMVS, Cōphatius in nu est quoddam (vt aiunt) Amaltheæ, bibliotheca. ita dicendi vehementia, vbertate, & Synes. in Dioue. varietate præstat: Siquidem Platonem & Demosthenem sequutus, candore quodam ac contorta simplicitate respondet, vt ait Philostratus, Ion in Omphalem, & ai μαχαίρας τοῖς ὀρχαίοις ἀρραχέει. Vt Μαχαίρας, seu Μαχαίρας, organis affonant tibiæ; sic ille magnis istis Heroibus, elegantibus modulis & bram vocat, teste Didyma.

In eo excellens affectuum temperatio, vibrata acrius entymemata, ex plorum copia, ac plerumque ad exhilarandam orationem fabulæ narrationesque intertextæ. Cōpositio, vt Philosophū decebat, nihil habet, aut sublimitatis ostentandæ, aut captandæ iucunditatis gratia innouatum.

PLVTARCHVS, nunquam satis laudatus author, non inanem dictionis fucū, & pueriles calamistros, sed magnum iudicii in differendo lumen, dispositionis accuratam rationem, & optimarum rerum ingentem sylum legentibus suggerit. Is verò est Oceanus,

Εἰς ὅσον πάντες ποταμοὶ, ἢ πᾶσα δάλαρα,

Καὶ πᾶσαι κρήναι,

& quod Agathius scholasticus de eo scripsit, ἔχ' ὁμοίον ἔχει. Nullus ad innuendum stylus vberior est, aut opulentior.

DIONYSIVS HALICARNASSEVS, qui tam lubenter Censorem agit in Criticis, à Photio ita censetur, ὅτι ὁ πρᾶξις ἢ τὸ λῆξις κρινοσπορῆσι καὶ ἐς τὴν ἀναμνηστικὴν τὴν πολλῶν, ἢ λόγος ἐπιβίαζε- μῶν, ἢ ὁ κτ' μέρος διήγησας μετέχει τὸ κτ' ἔστιν ἀρεταῖς ποιῆσι, ἢ ἐπ' εἰς τὸ ἀχα- ρι ἢ σκληρὸν ἐπιβίπει: stylus eius atque dictio nouatorem sapit, & verò per insuetam vulgo viam, orationem impellit. At rerum singularum minuta explicatio, & sensus illi quandam simplicitatem affert, & ne ad ingratum atque asperum sermonem abripiatur, vetat.

Videtur mihi sanè author bonus,

sed qui plus habeat, vt apparet, in scribendo, morosa eloquentia quam felicitas.

Suid. & Photius.

Ariani su- percilium.

ARIANVS magnifice de se admodum sentit, ne dicam arroganter, his verbis; εκ ωσαυτως εμυτον φανερα κη- τας ησιν ες αυρωτοις τα Αλεξανδρου εργα- ος τις εδν ταυτα κωπερ εμυτοσ μεγαλοκω, το εδνομα εδιν δεομαι αναχελεται. &c.

Alexandrum dignum praedicat, qui restantas gereret; se, qui scriptis illustraret; addit: [quisquis vero sim, qui ita de me sentiam, nomen quidem adscribere nihil attinet: neque enim obscurum inter mortales est.] Quem non deterreat haec arrogantia? Certè Photii iudicio exilis est, & parum ad styli opulentiam conferre potest; floruit Antoninorù temporibus, Consulatu etiam functus; ex quo tanti spiritus hominis efferbuerunt.

HERODIANVS longè praestantior est. Nam eius dictio suavis est, atque pellucens: vocibus autem vitur temperatis, neque supra modum Atticis; quo fit vt neque natiuam sermone gratiam corrumpat, nec in contèptam degeneret exilitatem. In historia verò, nec superuacaneis tumet, nec omittit necessaria omnino: Photii iudicio omnibus historiae virtutibus paucis cedit.

LUCIANVS, quod ad stylum attingit, longè optimus est: λεξεν δση- μια τε ες κωρια, ες το ερατικη διασρεπου- η, κεχημεν, vt notat Photius. Dictio eius illustris, propria, efficax. Distinctionis ad haec, atque puritatis, aequè vt perspicuitatis & aptae magnitudinis, si quis alius, persudiosus est; compositionem quoque & structuram orationis tanta dextèrate concinnat, vt lector credat se non orationes legere, sed iucundum aliquod earmen suis auribus instillare. Verùm, in istis & similibus, authoribus non tanti debet esse linguae puritas, vt ex eorum lectione puritatis animi patiamur dispendium. Quid

enim inertius quam linguam excolere, mentem, quae sola diuina est, negligere?

HELIOPOKVS ἱρωτικῶν scriptor, habet summam sine affectatione simplicitatem, atque iucunditatem, magnam in narrationibus suauitatem, periodos contortulas, & elegantes; ad summum totus est in eo genere melles; sed quid iuuat Theagenis & Charicleae amores legere, in rerum verò caelestium amore frigescere? satis constat, hunc librum grauissimo consilio displicuisse: Authorem Episcopum fuisse aiunt, ideo à patribus Orthodoxis dignitate priuatum; hoc tamen Photius non asseuerat, sed dubitanter dicit, τὸν δ κη επισκοπον τυ- χεῖν ἀξιώματος θασιν.

PHILOSTRATVS à Photio dicitur: ἦ φεδεν σαφης, οπιχαρις τε ες αφορι- σικος, ες βρυαν γλυπητης, ες το δρχαισμοσ, κη ἦ χαμοσρεπες εραεσ ἦ σωτα ξεων εμολο- τιμημεν, stylo aperto, gratioso, conciso, dulcedine & gratiis affluentem, sed qui, vt sophista, ex affectatione verbisque tum priscis, tum nouis laudem quaerat suauitatis.

Eius Apollonius non est legendus, sine antidoto Eusebii aduersus Hieroclem: & appositè Federicus Morrellus, vir egregie doctus, vtrunque excudi curauit.

ARHTHONIVS Sophista, & scribendi argumento, & styli elegantia, virore, deliciis mirifice delectat: sed totus est ad palaestrae nitorem potiùs, quam ad ciuilem orationem factus.

EVNAPIVS, impiorum laudator, piorum verò Imperatorum sicut & Zosimus, insectator, dictione satis est ornatus, nec non compositione atque structura orationis, cultus: haec tamen quae affectat, ἀλεκευονωδες, ελε- φαντεδ εσερον, ες σουδ εσερον, & reliqua similia, Photio non placent.

ARISTIDES, cuius & nunc extant variae

variae orationes Phocii, iudicio, Καλλ- λος habet, ες δειόπητη: non modò elaboratam praefert orationem, sed quae vim etiam dicendi habeat.

THEMISTIVS est ἦ φεδεν σαφης, ες ἀπεριπλος, κη αδουρος, ες λεξεσ πολυ- κηεσ, ες εεσ το σμυρον σπικκινουσ εαισ, κη εδ- ρου.

Sermo, inquit Photius, illi apertus, superuacaneis carens, ac floridus: verba à communi vsu non discedunt, inclinant tamen in grauitatem: quae laus est eximii oratoris: & certè ab eloquentiae praestantia nomen Ευρε- δου nactus est. Huius orationes è Graeco vertit Dionysius Petauius noster, vir de Graecis literis perbenè meritus.

LIBANIUS, inter cuiusvis sophistas florentissimus exiit, & Iuliano eximie dilectus. Regula enim & norma fuit sermonis Attici, κηκων κη σελμη λογου Αθηνοσ. Verùm, dum nimis diligens ac curiosus esse studet, quod est vmbatilibus istis fatale vitium, persaepe orationis gratiam ac venustatem obscuritate corrumpit, & affectatione figuratum in multa frigida delabitur; quod notauit D. Chrylostomus, eius intempestiuos affectus irridens, in oratione de sancto Babyla martyre.

IULIANVS quoque Caesar affectauit nomen eloquentis, natura & arte satis ad id instructus: Atque in eo, Libanio praecptori suo valde affinis est, quòd Atticam dictionem, & minimè tumidam, habet; Verùm in orationibus nimis olere videtur scholam, & vulgaria Rhetorum praecpta, quae sanctè admodum obseruat. Ideo, in multis lentus, & tædii plenus, fastidium parit. Melius sibi consultiisset, si auita potiùs pietati, quam Oraculorum sophistarum nugis studisset.

In Latinis vnus est Cicero, qui certissimus dux ad eloquentiam esse possit; quem ideo adolescentum mentibus instillari quae studiosissime, oportet.

ter, antequam praestitens curiositas in aliam se atque aliam subindelectionem efferat. Sed nimis in hac re sunt iniqui censores, qui ceteros Latinitatis authores, eosque egregios, quasi numeros censent, & de republica literaria deturbados, dum vnius laudibus plenius quam par est velificantur. Fatendum est enim multa à Cicerone scripta fuisse, quae pro ratione rerum, temporum, aurium, placuerunt; quae omnia, si vbique ducantur in imitationem, non sunt idè pondus habitura. Quis enim eum ferat, qui apud homines negotiosos, & φιλοκακωνισμοσ, apud aures rerum potiùs audias, quam verborum lentam, otiosam orationem, longosque verborum & periodorum tractus, ingerat, & ita se Ciceronianum putet? Omnino quicquid alteri simile est, necesse est minus sit eo quod imitatur, vt vmbra corpore, vt imago facie, & actus histriionum veris affectibus. Quod in orationibus euenit: Namque iis quae in exemplum assumimus, subest natura, & vera vis: Contra omnis imitatio facta est, & ad alienum propositum commodatur. Ex quo fit, vt qui se vni, vel etiam Ciceroni omnium principi, totos addixerunt, maxime ab eius perfectione, ipsius imitationis natura ita ferente, discedant, & otiosi, atque supini, si quid modò longius circumducant, sanctè affirmant Ciceronem ita loquutum fuisse; quae tamen languida sunt: necessariò, cum neque vim, neque gremium aliquem oratoris, qui in imitatores aequè transfundi vix potest, habeant.

Peccant igitur, qui vnum tantum sibi imitandum proponunt, cum perfectio ex multorum ingeniorum veluti temperie consurgat. Dion ille, quem cornu Amalthae nominatum diximus, aureus orator appellatus, quòd Platonem & Demosthenem summa dextèrate, im-

Quintil. l. 10. c. 11.

cuius. Beneigitur faciunt qui postquam à tenero Cicerone apprimè imbuti sunt. iam cōfirmato iudicio, alios cum delecta legunt; quorum gemas Tullii purpuram illuminent. Inter hos primus occurrit

SALLVSTIVS nauus author, & minime otiosus, acer, velox, grauis, sententiosus, pressus verbis, rebus affluens, sensibus diues, & sublimis, qui licet floridam illam styli amœnitatem, & leni tractu atque æquabili tenore fluentem orationis ambitum nō habeat; potest tamen mirum in modum, dictionis languorem corroborare, illique vim & aculeos, quibus virilius concitata vibretur, addere: In eo pleraque duriuscula sunt, pleraque austerā, & quæ Thucydidem sapiant, quæ non sunt omnibus imitanda; sed ipse hoc dicendi genus selectus est.

CÆSAR, lenissimo anni similis fluit, multus in ea virtute quam Hermodemus *καθαρότητα* nominat; nos, styli puritatem perspicuitatemque dicimus; Apparet in eo mira naturæ atque ingenii felicitas, candor, facilitas. Nihil detortum, nihil affectatum, nihil puerile, minus ornamentorum habet, sed & minus ineptiarum: in eo genere quod tractat, prudens est & felix; ad exemplar conformationemque historici styli, perutilis. Qui vir si foro vacasset, eodem vigore dixisset, quo bellauit.

TITVS LIVIVS lacteum flumen orationis fundit: de quo præclare Quintilianus: Est (inquit) narrando miræ iucunditatis, clarissimæque candoris; tum in concionibus, supra quam narrari potest, eloquens; ita dicuntur omnia eum rebus, tum personis accommodata. Sed affectus quidem, præcipue eos qui sunt dulciores, nemo historicorum commendauit magis: Ab eodem eum Herodoto comparatur; mihi tamen plus suauitatis, ille plus grauitatis &

splendoris habere videtur.

PLINIVS MAIOR, etsi totus in res fertur; dicendi tamen, vt apparet, in multis, grauitatem, vigorem, acumenque habuit. Sed non est vbi que sui similis; pleraque enim acutè sunt & rotundè dicta; alia nimis exiliter concisa, & quæ aures non implent; multa subobscura, quæ nimia celeritate animum intelligentiamque transuolent; nonnulla neglecta & inculta Plinium desiderare videntur in Plinio. Est tamen ad verborum proprietatem & *επιρρηται*, longè vtilissimus.

SENECA parem ingenio non habuit, & admirandus potius videtur quam laudandus. Is cum eo tempore floreret, quo iam verboso illo periodorum ambitu aures fatigatæ, res, sententias, & acumina desiderabant, ad eum stylum animum adiecit, qui isto sæculo fermè placebat omnibus, eloquentia iam è rostris ad principū aulas & basilicas translata. Fabius Quintilianus, qui eodem tempore floruit, & ad Domitiani vsque tempora Senecæ superuixit, cum eundem videret passim apud principes viros, nobilissimosque iuuenes, ingenii laudibus florentem, illi, quanquam moderatè, pro ingenii candore succensuit, & contrarium stylum, qui plus salubritatis & disciplinæ veteris, minus admirabilitatis haberet, retinens, Senecam in institutionibus oratoris non nihil fugillat.

Sic igitur ille: Ex industria Senecam in omni genere eloquentiæ vefatum distuli, propter vulgatam falsò de me opinionem, qua damnare eum & iniuriam quoque habere sum creditus. Quod accidit mihi, dum corruptum & omnibus vitiis fractum dicendi genus, reuocare ad seueriora iudicia contendo. Tum autem ferè hic in manibus adolescentum fuit: quem non equidem omnino conabar excutere, sed potioribus præ ferri non sinebatur:

Fab. l. 10. c. 1.

Iudicium
Quintil. de
Seneca pa-
rum æquum

quos ille non destiterat inceslere cum diuersi conscius generis, placere se in dicendo posse iis quibus illi placerent, diffideret. Amabant autem magis quam imitabantur, tantumque ab illo defluebant, quantum ille ab antiquis descenderet; foret enim optandum, pares, aut saltem proximos illi viro fieri.

Sed placebat propter sola vitia, & ad ea se quisque dirigebat effingenda, quæ poterat, deinde cum se iactaret, eodem modo dicere Senecam, infamabat. Cuius & multæ & magnæ alioqui virtutes fuerunt. Ingenium facile & copiosum, plurimum studii, multarum rerum cognitio, in quo tamen aliquando ab iis quibus inquirenda quædam mandabat, deceptus est.

Multæ in eo claræque sententiæ, multa etiam morum gratia legenda; atque eo perniciosissima, quod abundant dulcibus vitiis: Velles eum ingenio suo dixisse, alieno iudicio. Nam si aliqua contempisset, si parum concupisset, si non omnia sua amasset, si rerum pondera minutissimis sententiis non fregisset, consensu potius eruditorum, quam puerorum amore comprobaretur.

Apparet in Senecam Quintilianus paulo iniquior; qui licet videatur eum commendare laudibus, plurimum tamen deterit, vt faciunt qui honestiùs obrectare solent, dum laudes maledictis compensant.

Defensio Seneca.

Obicit ei admirationem sui, contemptum aliorum: de quo nihil attrinet dicere. Quales enim fuerint Senecæ mores, vita laudatissimè acta, & gloriosus pro veritate exitus declarauit.

De stylo tantum loquor, quod minutissimis sententiis rerum pondera fregit, quam sit iniquum omnes vident, qui neminem sententiis grauiorem agnoscunt; Quod eius elo-

quatio in plerisque corrupta & perniciosissima sit, (ita enim loquitur) nimis intemperanter dictum. Erat enim Latinitatis peritissimus; sed quia stylum, pro rerum & temporum statu, alienum à Rhetorum schola in multis affectauit, non ideo dicendus est perniciosissime loqui, nisi apud eos qui suo ingenio & stylo omnes metiri volunt. Addit, à pueris tantum amari, quod manifestæ calumniæ est. Num verò puer L. Iunius Noderatus, qui eius temporibus floruit, & eundem virum excellentis ingenii atque doctrinæ nominat; num Plinius maior, qui suo æuo *Principem eruditionis* non veritus est appellare? Num Suetonius, qui eundem maximè omnibus placuisse; *Suet. in Cal. c. 47.* soli Caligulæ, cui nihil boni placere poterat, propter singularem ingenii peruersitatem, displicuisse? Num puer Fronto, qui *Senecam ipsum asserit aurea sæcula reformare*, & Deos ab humano genere exulantes, eius opera reuocatos, hominibus contra-
Dio. 49. cta societate misceri? Num Dion, qui *Ραιουσιος τος καὶ ἰανδρὸς οὐσίας ἑστῆς*: Significat omnibus sui æui Romanis sapientia & eruditione præstitisse. Hæc contra Quintilianum, & Aulum Gellium, qui libro 12. *Agell. l. 12.* Notitium Atticarum, Senecæ intemperanter maledicit, grauissimi auctores censuerunt, & censent omnes viri cordati, qui hoc potissimum auctore delectantur, quorum authoritati debet potius Erasimus acquiescere, quam tam antiquum, tam grauem auctorem nouis dictionibus inceslere.

VALERIVS MAXIMVS, vt Ægyptus Homerica, bonis & malis mixtus est: In plerisque enim est acutus & subtilis; quod maximè vult videri; in plerisque durus, subobscurus, & ad plebeium sermonem abiectus; à puritate & candore Latini sermonis longius discedit. Est tamen in eo iucunda rot, historiarum quasi florum congesta varietas, & breuitas narra-

tionum, acuminibus sententiarum, non raro tam aptè aspersa, vt nihil videatur amœnius.

CORNELIUS TACITVS totus ad grauitatem factus est, vir acris (vt apparet) ingenii, iudicijque limatissimi: qui tantum à fūco & calamistris puerilibus discedit, quantum sensuum amplitudine & orationis granditate assurgit. Viris aptior est, quam pueris, & ad iudicium conformandum, quam ad alendam orationis copiam, quæ in adolescentibus requiritur, accommodatior. Pleraque in eius structura suspensa sunt, concisa, & nimia breuitate contorta, quæ adipalem eloquentiæ succum non habent.

FLORVS, in alio prorsus genere nitidus, fluens, comptus; & vt eius fert nomen, verè floridus: plus habet palæstræ declamatoriæ, quam virium & lacertorum.

QVINTVS CVRTIVS medium quoddam iter sequitur, magnam styli salubritatem consecutus est: Nam ita dilucidè narrat, vt annem sine salebris fluere credas, & tantis præterea veneribus orationem perfundit, vt non mediocriter lectores & amatores suos oblectet. Conciones autem habet, tam argutas & suaves, vt Herodoto & Xenophonte nihilo videatur inferior.

QVINTILIANVS, loquitur, vt sentit; in vtroque, paucis exceptis, valde syncerus, vt qui neque verborum nouitate atque insolentiâ orationis iuueniliter exultat, neque se ad plebeium sermonem exilitate demittit. In hoc genere, quod difficillimum est, auream mediocritatem seruauit, in grauitate ornatus, in ornatu grauis.

Ex eius disciplina prodiit PLINIVS IUNIOR, politus, si quisquam alius, & suavis, & ornatus, cuius stylus (vt ipse ait) apes complere floribus & innectere videntur. Inuentio in eo generosa, dispositio apta, figurarum

lumina concinnè disposita, & venustas quædam orationi perpetua efflorescens. Summam habet laudem in Traiani Panegyrico, quem studiosissimè, vt apparet, elaborauit. Mallem tamen interdum in eo breuitati studuisset, neque prolixas orationes, quas ipse defendit, tantopere amasset, ingenio suo velificatus. Certè iucunda ipsa fastidiosos animos satietate obruunt, & summæ voluptatis extrema tædium occupat.

APVLEIVS, eleganti procul dubio, & faceto fuit ingenio, sed eo, & Musis, non modò styli insolentis, verumetiam argumenti nouitate, abusus est, author procul dubio cautæ lectionis, & periculosæ imitationis, maximè quod abundat dulcibus vitis.

In SIDONIO APOLLINARI ingens, vt apparet, ingenii vigor. Stylus talis est, qualem corrupta Gothicis idiomatibus sæcula, marcidâ iam eloquentiæ laureâ ferebant: Omnino ab Atticis & Ciceronianis auribus alienus est. Sed tamè magis ob multas virtutes admirandus, quod præmorta Romana facundia hæc scripserit, quam ob temporis vitia accusandus videtur.

Magna AVRELI CASIODORI mens, quæ inter hanc Gothici sæculi barbariem, quasi sidus quoddam eluxit, stylo veniam deprecatur, & facillè impetrat.

AMMIANVS miles Græcus, tantos habet plerumque spiritus, vt quæ hircosa, si liceat ita appellare, Latinitate scripsit, placere possint inter vnguentatos: quod de Ennio non inurbanè olim Seneca fertur dixisse.

Quod verò ad SS. patrum eloquentiam attinet, sensus potius in multis, maximè verò in Latinis, quam stylus, aut verba, legem habent imitationis. Ignoscite tenuitati meæ, Beatæ, & lucidæ sanctorum mentes,

Patrum maximè Latinorum sensus potius quam verba imitanda.

Vitæ & dignitas celestis eloquentiæ.

neque vos cum cæteris commisceo, neque priuatas laudes inuenio, quibus vestram illam sanctam, sublimem, admirandam potius quam prædicandam eloquentiam satis efferre possim: Vos inanes sapientiæ fumos contempistis: Vos alias meditati estis laureas, alios vobis triumphos peperistis; vos omnium primi, o sanctissimi & fortissimi milites, Ægyptum spoliastis; vos ancillantibus facundiæ humilitatem calcastis, vos opulentiam omnem veterum, qua ipsi per iniuriam abusi fuerant, in sacros vltus congestistis; & contrito Mogoris idolo ex eius auro coronam, magnis præterea & lucentibus gemmis illuminatam, comparastis. Vestra pectora, generosa mentis domicilia, indomitos reginæ eloquentiæ spiritus aluerunt; Vestræ linguæ in Spiritu Sancti officina proculæ sunt; vestra ora, æterni Dei fistulæ, cæleste nectar in omnium gentium aures latissimè diffuderunt.

Ecquid eloquentia ATHANASII robustius, quæ Imperatorum furias, & frementis in se penè totius mundi pondus excepit, sustinuit, profligauit?

Qualis & quantus GREGORIVS ille NAZIANZENSIS, cum cælestis ingenii pennis subnixus in arcana Theologiæ mysteria penetrat, & quasi Deus fulminans, tonat è machina? quàm acer, quàm velox, quàm grauis, & vbique sui similis vbi Apostatam Cæsarem æterno mactat supplicio?

quis BASILIO sanctior, & eloquentior? cuius vim dicendi admiratus fumus, qui tunc inter Ethnicos ferebatur, eloquentiæ magister Libanius, eam non immeritò anteposit omnibus, Βασίλειος ἑχων πᾶσι τῶν ὑπὸ θρονῷ.

Erat illi vnus pro centum millibus, in eloquentia, Basilus: & hæc vir à Basilio religione disiunctus, & Christianis palmis insensus.

Quid CHRYSOSTOMVS, quo nomine appellari potest: nescio nisi

Theatrum quoddam diuina eloquentia dicam; in quo Deus abundè videri voluit, quid posset vitæ sanctitas cum vi dicendi coniuncta: Huius suauitatem Antiocheni admirati sunt, Maciestatem Byzantini suspexerunt, vim Principes & Augustæ timuerunt, omnis sæculorum coluit & colit memoria.

Quid GREGORIVS NYSENSIS, & CÆSARIVS, num & ipsi Gregoriorum fato, aureum flumen orationis fundunt?

EPHREM verò SYRVS, quasi fax ardens, omnium animos incendit, atque inflammat.

CLEMENS ALEXANDRINVS, CYRILLVS, THEODORETVS, inter eloquentes summè docti, inter doctos summè eloquentes.

GREGORIVS THAVMATVRGVS, insignis vbique miraculorum artifex, styli quoque habet admirabilitatem.

SYNESIVS nobis Platonem, Demosthenem, Pindarum, Christiano ore loquentes dedit. HILARIUS sunt ingentes spiritus, Dei, vt apparet viribus incitati.

At illi suo sanguine purpurati Oratores, IVSTINVS, & CYPRIANVS, num tantum præstare feruntur cæteris hominibus dicendo, quantum homines ipsi brutis animantibus antecellunt?

Iam verò AMBROSIVS num videtur nectare & ambrosia innutritus? tam suaves habet, tam argutas plerumque orationis delicias, vt apes, quæ infantuli cunas & os circumfuderunt, credas adhuc in eius labellis fessitare.

AVGVSTINVS ad pugnam aptior, quàm ad pompam, vehemens, acer, subtilis non puerilis & verbosæ facundiæ, sed cælestis eloquentiæ torrens, domum Dei sæcundis doctrinæ riuis exhilarans, aduersariorum propugnacula proterit atque demolitur.

HIERONYMVS in omni genere summus artifex, quas styli diuitias habet: quæ lumina? quos aculeos? Dubites doctumne magis an eloquentem debeas appellare? In LEONIS labris sedet maiestas. Vis & impetus SALVIANVM stipant quasi satellites.

Toti verò doctrinæ, & cœlestis facultiæ, plusquam mellitis fauis depluunt GREGORIUS MAGNVS, & Christo doctore professus Rhetor BERNARDVS.

BOETII SEVERINI, vt cenfet Scaliger, ingenium, eruditio, ars, sapientia, prouocat omnes authores: illi neque densitas sententiæ venerem, neque acumen abstulit candorem.

ORIGENES & TERTULLIANVS, etsi, ab aliorum sinceritate exciderunt, à dicendi tamen sublimitate non recedunt.

Ad summum quibus eloquentiæ hastis & lacertis aduersariorum castra fulminant, ARNOBIVS, LACTANTIUS, & qui summa dictionis felicitate præditus est, felix MINVTIVS?

O fortunata eloquentiæ fidera! nec vos dispicio, nec iudico, nec laudo: sed magis imposito labris digito veneror?

QUOMODO IMITANDUM.

CAPVT XV.

Quæ sint vitiosæ imitationis errores, dictum est superius; nunc quâ ratione imitandum sit, videamus. Tria omnino in authoribus ad perfectam imitationem spectanda: Inuentio, Dispositio, & Elocutio; sed & prius intelligenda sunt, quàm in imitationem traducantur; quò fit vt Rhetores ignaui parum in imitatione & audicio proficiant, quòd Locorum, Enthymematum, & Figurarum imperiti, locutiones tantum & verba congerant.

Inuentio primus est fons, ex quo fecundari oportet ingenia, & plenius irrigari. Hunc supra cætera summi authores attenderunt, qui se ex alienis inuentis mirificè locupletarunt; totus est Homericus, Virgilius; ex Platone, Hocrate, & Demosthene, quas diuitias congeffit Marcus Tullius: sed qua dexterritate, ostendam, vna aut altera similitudine. qui debilitate stomachi laborant, varios cibos capiunt; sed reddunt indigestos. At contra, qui integra valetudine, & firmis corporis viribus præstant, eisdem ore manfos, & in stomachum ingestos, calore demum naturali concoctos in succulentam carnem conuertunt. Ita se res habet in imitatoribus, frigidi quidam sunt, & ignaui, qui quod acceperunt, reddunt, sed longè deterius: Alii, ingenii vi, quasi calore forum, & lumine, summa felicitate in suum conuertunt: illi non adhærescunt ad verbula, sed imitantur vim reconditam sapientiæ, cogitationum celsitudinem, tractationem humani animi, disponendi prudentiam, colligendi acumen, pugnandi alacritatem. Ad summum sunt similes bonis authoribus, quos imitantur, non vt simiæ, sed vt filij, qui præter paternarum virtutum similitudinem, aliquid, imò omnia præferunt sua. Ostendo exemplis; Panoplia Virgilio, vbi arma Æneæ fabricantur, & describuntur, omnino expressa est ex Homero: sed qua industria? præit quidem Homerus cum facula inuentio: At Virgilius rem animo totam altius repetens eximiè amplificat, non verbis inanibus, sed magnificis sensibus: hoc decerpit, illud reicit: hos immutat, illud auget. Mox aliud tractum longius rescindit, aliud nimia breuitate concisum fundit latius. Ad summum Homerus in cælo, Vulcani officinam constituit minus decorè: hic,

Insula Sicaniùm in xta latus Aeoliàm- que

Optima ratio imitationis.

Erigitur Liparen, fumantibus ardua saxis: Quam subter specus, & Cyclopum exesa caminis Antra Ætneatonant, validique incudibus istus Auditi referunt gemitum: striduntque cavernis Strictura Chalybum, & fornacibus ignis anhelat: Vulcani domus, & Vulcania nomine telus.

In vtroque Vulcanus, à Duabus inuenitur in ærumnosis laboribus defudans. Hoc ambobus commune. At iam apud Homerum tripodas fabricat, & cætera leuiora:

τείποδα δ' εἴκοσι πάντας ἔτευχεν Εἰδόμεναι δὲ τοῖχον εὐσαδέθ' ἄμαρτοιο Χρύσειά σφ' ἔσπευε κλάειάσθ' αὐθιγῶσι θύκῃ, ὄφρα οἱ αὐτῶματοι θύκον δ' ὕσαν ἄγῶνα.

Virgilius verò longè grauius Cyclopas pingit in fulmine elaborantes: Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,

Bronæque, Steropæque, & nudus membra Pyracmon.

His informati manibus iam parte polita Fulmen erat; toto genitor qua plurima celo

Deiçit in terras; pars imperfecta manebat:

Tres imbris torti radios, tres nubis aquose,

Addiderant, rutili tres ignis, & alitis Austri,

Fulgores nunc terrificos, sonitumque, metumque

Miscebant operi, flammisque sequacibus iras.

Parte alia Marti, currumque rotasque volucres

Instabant, quibus ille viros, quibus excitat vrbes,

Ægidaque horrificam turbata Palladis arma,

Cerratim squammis serpentum auribusque polibant,

Contexto squæ angues, ipsamque in pectore Dine

Gorgona deserto vertentem lumina collo. Incumbunt deinde in arma opifices. Homerus quidem bene, sed communibus verbis describit.

Χαλκὸν δ' ἐν αὐτῇ βάλαν ἀτρίσθ' αὐτῆς ἄρῃ

Καὶ χυτὸν τιμῶντα ἢ ἀγῶνον αὐτῶν ἔπιτα θύκετ' ἐν ἀκρωδέτα μίαν ἀκμῶνα γέντο ἢ χεῖρ

Ραῖσθ' ἢ κερτεῖδον, ἐτέρῃ δ' γέντο πωδῶν χεῖρ

Virgilius in descriptione rei efficacior, sensus aliter ferit.

at illi

Ocyus incubuere omnes, pariterque laborem

Sortiti, fluit æs rivis, aurique metallum, Vulcanificisque chalybs vasta fornace liquefcit.

Ingentem clypeum informant, unum omnia contra

Tela Latinorū: septenósque orbibus orbem Impediunt: Alii ventosis follibus auras

Accipiunt, redduntque, alii stridentia ringunt

Æra lacu, gemit impositis incudibus antro:

Illi inter sese multa vi brachia tollunt In numerum, versantque tenaci forcipe ferrum.

Ad summum in clypeo Achillis leuia & friuola insculpta: In scuto Æneæ prudentissimè & artificiosissimè res Italiæ effinguntur. Hoc demum est feliciter imitari.

QUOMODO DEMOSTHENEM CICERO FUERIT IMITATUS.

CAPVT XVI.

DEMOSTHENES.

Demosth. exordium

orat. de Corona.

Demosth. & Ciceronis

exordia à

precatione.

Πρῶτον μὲν, ὃ ἀδρες Ἀθῆναιοι, θεοῖς εὐχόμενοι πάνσι καὶ πάσαις, ὅσων εὐνοίαν ἔχον ἐγὼ δευτερώ τῆτε πόλει, καὶ πάντῃ ὑμῖν, τοσαύτῃ ἀποδέξασθαι μοι παρ' ὑμῶν εἰς τυτὸν ἀφῶνα ἐπιθῆναι ὅσῃ ἔστι μάλα καὶ ἰσχυρὸν ὑμῶν, καὶ ὑμετέρῃ ἀσθελείᾳ καὶ ἀδύνησι, τὸ τοσούτον

ἤσονται τοὺς θεοὺς ὑμῶν, μὴ δ' ἀπὸ θύλων σύμβουλον ποιήσασθε. ἢ πῶς ἀκούειν ὑμῶν ἐμὲ δεῖ.

Primum Deos & Deas precor, Athenienses, vt quantam ego beneuolentiam erga Rempubl. & vos vniuersos constanter habeo, tanta à vobis in hoc iudicio mihi tribuatur. Deinde, vt Diis, id quod maximè vos, vestraque religionem, & gloriam tuebitur, in eam vos sententiam adducant, ne aduersarium, quomodo sim audiendus, in consilium adhibeatis.

CICERO.

Quod precatus sum à Diis immortalibus, Iudices, more institutoque maiorū, illo die, quo auspiciato comitiis centuriatis L. Murænam Consulē renunciaui, vt ea res mihi magistratūque meo, populo plebique Romanæ bene atque feliciter eueniret; Eadem precor ab iisdem Diis immortalibus, ob eiusdem hominis consulatū, vnà cū salute obtinendum, vt vestræ mentes atque sententiæ, cū populi Romani voluntate suffragiisque consentiant, eaque res vobis populōque Romano, pacem, tranquillitatem, otium, concordiamque afferat.

Vterque orditur à precatione. Demosthenes duo postulat, beneuolentiam erga se ciuitatis tantam quantam habet in vniuersum populum: Deinde, vt mentes Atheniesium, & in suam causam & in populi gloriam inclinent. Non omnia vno exordio consequutus est Tullius, ne imitatio nimis esset manifesta. Alterum addidit exordium, vt quomodo vtrunque fuerit imitatus, ostendam: Idem ad Quirites, post reditum, sic incipit:

Quod precatus à Ioue Oprimo Maximo, cæterisque Diis immortalibus, sum, Quirites, eo tempore, cū me fortunæque meas, pro vestra incolumitate, otio, concordiaque deuoui, vt si meas rationes vnquam vestræ salutari ante posuissem, sempiternam pœnam

Cicero pro Murana.

sustinerem, mea voluntate susceptam: Sin & ea quæ antè gesseram, conseruandæ ciuitatis causa gessissem, & illam miseram profectiohem vestra salutis gratia suscepissem, vt quod odiū scelerati homines & audaces in Rempubl. & in omnes bonos conceptum, iam diu continerent, id in me vnū potius quàm in optimum quemque, & in vniuersam Rempubl. desisterent: hoc si animo in vos liberōsque vestros fuissē, vt aliquando vos Patresque Conscriptos, Italiāque vniuersam, memoria mei, misericordia desideriumque teneret.

DEMOSTHENES.

Θεοῖς εὐχόμεθα πάνσι, ἢ πατρῶσι. Hoc siccum. At Cicero illam precationē magnificam reddit ex adiunctis, non modò precatur nunc, sed antea precatus est, More institutoque Maiorū, & hoc plus habet auctoritatis: [illo die, quo auspiciatō comitiis centuriatis L. Murænam Consulē renunciaui,] hoc religionis fuit, & felicitatis.

Demosthenes δὲ οὐκ εὐνοίας ἔχον διατελώ. τῆτε πόλει καὶ πατρῶσι ὑμῶν, hoc mediocri stylo per textum.

CICERO.

Longè magnificentius suam illam beneuolentiam profusam ostendit, vt totus in affectum & amorem transfusse videatur, non modò enim [Fortunas pro Reipubl. incolumitate, otio concordiaque deuouit,] sed quod amantius est, optauit, [vt si suas rationes publicæ salutari ante posuisset, sempiternam pœnam sustineret.] Nō hæc simplex Demosthenis beneuolentia, sed amor atque tendentissimus.

Demosthenes. ποσόντις ἐσθλὰ μοι παρ' ὑμῶν. Cicero non tantum beneuolentiam petit, sed, quod exulem & calamitosum decuerat, memoriam, misericordiam, desiderium.

Comparatur exordia Demosthenis, & Ciceronis.

Et Demosthenes. Ἐπειδὴ οὐκ ἔστι μάλα ῥᾶπ' ὑμῶν ἢ τ' ὑμετέρας διασθείας, ἢ τ' ἰδέσθης, πῦτο πῶς ἔσθ' ἡσασί τοὺς θεοὺς ὑμῶν.

Altera petitio, in quo vterque postulat iudicum mentes inclinare in ciuitatis gloriam, & fauorem suæ causæ.

Cicero hæc longè disertius. Vt vestræ mentes atque sententiæ cum P. R. voluntate, suffragiis consentiant: eaque res vobis populoque Romano pacem, tranquillitatem, otium, concordiamque afferat. Nihil otiosè dictum: *Mentes* in cognoscendo; *sententia* in decernendo: deinde optat *pacem* sine hoste, *tranquillitatem* sine turba & seditione: *otium* sine molestia & negotio: *concordiam* sine vilo dissidio. Et hæc omnia commemorauit, non τ' ἰδέσθης, quia in eo erat Respublica statu ob Catilinæ coniurationem, vt magis de salute quàm de gloria cogitaret. Ad summum, quod ille dixit, τ' ὑμετέρας διασθείας, religionis mentionem faciens, & pietatis; quanto hic illustrius: [quod si illa solennis comitorum precatio consularibus auspiciis consecrata, tantam habet in se vim & religionem, quantam Reipub. dignitas postulat.] Deinde quomodo in animos blandè grauitèrque simul influit? [quæ cū ita sint, Iudices, & cū omnis Deorum immortalium potestas, aut translata sit ad vos, aut certè communicata vobiscum; idem Consul eum vestræ fidei commendat.]

Alius est in Philippicis locus, vbi vterque populum ad hæreditatem gloriæ à maioribus relictam hortatur.

DEMOSTHENES.

Τῶν οἱ πρόγονοι τὸ τὸ γάραι ἐκλήσαντο, ἢ κατέλιπον, μὲ πολλῶν, καὶ καλῶν, ἢ μεγάλων κινδύων.

Hæc inchoata, apud Ciceronem perfecta.

Mortem quidem omnibus natura proposuit. Crudelitatem mortis, & dedecus, virtus propulsare solet, quæ

propria est Romani generis, & feminis; hanc retinere quæso, Quirites, quam vobis tanquam hæreditatem, maiores vestri reliquerunt. Hæc graua, & supra Demosthenis locum sententiosa: addit;

[Quamquam alia omnia incerta sunt, caduca mobilia. Virtus est vna altissimis defixa radicibus, quæ nunquam vlla vilabefactari potest, nunquam dimoueri loco.] Hæc sententiosè dicta ad summum auget, à rebus gestis maiorum.

[Hæc maiores vestri primū vniuersam Italiā deuicerunt, deinde Carthaginem exciderunt, Numantiam euerterunt potentissimos Reges, bellicosissimas gentes in ditionem huius Imperij redegerunt.] Illæ sunt animorum faces. Demosthenes cū tantum haberet campum, in Marathonē, Xerxe, Mardonio, nihil eorum attigit, quæ maximè hoc loco videbantur commemoranda.

Et quæ dicuntur in contemptum Philippi, ὁ λεθρὸς Μακεδῶν, num apud Ciceronem γρηγορέα;

Est igitur, Quirites, P. R. victori omnium gentium, omne certamen, cum excursore, cum latrone, cum Spartaco.

In oratione funebri vterque perorat Pathericōs.

DEMOSTHENES.

Οἱ θεοὶ δαίμονες τὸ δικαίον λογισμῶ ἀποτόν ἔαυτι μικροῦ χροδνεῖς πολλῶ, ἢ τ' ἀπαώτα, εὐχλείας ἔχων κατὰ λείπουσαν, ἐν ἢ καὶ πᾶσιδες αὐτῶν οὐνομασοὶ χρησιμῶν, ἢ γρηνοῖς οὐ τῶν ἀπὸ πῶς πῶς γὰρ ἐρησονται, ὡς ἀπὸ ψυχῶν τῶ πίνθει τ' τῶν εὐχλείας ἔχωντες.

CICERO.

Fortunata mors, quæ naturæ debita, patriæ est potissimum reddita. Vos verò patriæ: natos iudico, quorum etiam nomen à Marte est; vt idem Deus urbem hanc gentibus,

vos huic vrbigenisse videatur; In fuga, fœda mors est; in victoria, gloria. Etenim Mars ex acie fortissimum quemque pignerari solet.

Et de consolatione proximorum.

Optima est hæc quidem consolatio parentibus, quod tanta reipublicæ præsidia generint: Liberis, quod habebunt domestica exempla virtutis: Coniugibus, quod iis vitis carebunt, quos laudare, quàm lugere præstabit: Fratribus, quod in se vt corporum, sic virtutum similitudinem esse confident.

Demosthenes parentibus tantum, & filiis; hic coniugibus & fratribus appositam largitur consolationem, & de militum mortuorum gloria.

DEMOSTHENES.

Ὅτις γὰρ ἀπαντα ἢ πατεῖς δάσκει δημοσίᾳ κοινῶν ἢ ἰσχυρῶν μόνου τυγχάνουσιν ποδοῦσι ἢ ἢ μόνον οἱ συγγενεῖς ἐκ πολλῶν, ἀλλὰ ἐκ πάσαις ἢ οὖν Ἑλλάδι χεῖρ προσεπιπνίον συμπεπνῆναι ἢ ἢ ἢ οἰκουμένης τὸ πλεῖστον μέρος.

CICERO.

At Cicero longè illustrius & παθητικῶς per apostrophen ad mortuos.

Actum igitur præclarè vobiscum, fortissimi, dum vixistis; nuac verò etiam sanctissimi milites, quod vestra virtus, nec obliuione eorum qui nunc sunt, nec reticentia posterorum impulsa esse poterit: Cum vobis immortale monumentum suis penè manibus, senatus populisque Romanus extruxerit.

Hæc longè grauiora, verbisque & sententiis magis excelsa: & de statu nouæ vitæ, apud beatas insulas, vterque magnificè.

DEMOSTHENES.

Πῶς ἐχρητύτοις διδάσκοντες νομιζέσθε, οὗς παρὶδρους εἰκότως αὐτὸς πρὸς ῥήσαι τοῖς κατὰ θεοῖς ἔστι, ἢ αὐτῶν τὰ ἐν ἰσχυρῶν τοῖς ἀποτέροις ἀγαθῶν ἀνδράων ἐν Μακάρων ἡσίοις;

CICERO.

Tractat per apostrophen continentiam: quæ longè plus habet affectus.

Illi igitur impii, quos cæcidistis, etiam ad inferos pœnas parricidii luent: Vos verò, qui extremum spiritum in victoria effudistis, piorum estis sedem & locum consecuti.

Vterque improborum accusationem, hic Æschinis, ille Verris, oblatam diuino consilio, Iudicibus proponit, quò eos ad vindicandum faciant acriores.

DEMOSTHENES.

Τρέπον δὲ πνα ἡρῶμαι καὶ βέλομαι, καὶ τὰ ἰν orat. de νῦν συμβεβηκότα πάντα, ἐπὶ ἢ δὲ δυνάεις falsa legat. τὰς αἰσῶν, δαιμονίας πρὸς δὲ δαιμονίας ἰνδρῶν καὶ τῆ πόλις γε γηῆδῶν.

Hæc fermè transuolant, antequam capiantur; quippe dicit existimare se, ea quæ in hac causa contigerunt, diuinæ eiusdem beneuolentiæ erga ciuitatem esse indicia.

Cicero longè excelsiùs:

quod erat optandum maximè (Iudices) & quod vnum ad inuidiam vestri Ordinis, infamiàmque iudiciorum sedandam, maximè pertinebat.

Animaduertis, vt suspendit animos, vt erigit, & iam desiderio sciendi stimulat? deinde pergit:

Id non humano consilio, sed propè diuinitus datum, atque oblatum vobis summo Reipublicæ tempore videtur.

Discute singula, non tantum daturus, quasi ad possessionem, sed offertur in manu, & offertur non ab hominibus, sed à Diis: quo deinde tempore? Summo: hoc est, deposita prope hac Reip. parte (vt ipse dixit aliàs) ad summum: Initio præmisit, causam eximiam huius beneuolentiæ, ad inuidiam clarissimi Ordinis, infamiàmque iudiciorum sedandam, quod diu fuerat à bonis optatum. Hæc omnia magni sunt ponderis.

Vterque, ille contra Aristocratem, hic pro Milone, fabulæ Orestis meminerunt, qua alicuius cædis ratio iusta confirmaretur.

DEMOSTHENES.

Demosth. contra Aristocratem. Λογίζεσθε οὐκ ἔστι μὴτε οὐρίσθης ἀποκτονῶς, οὐ μολογῶν, θεῶν δικαστῶν τυγχάν, ἀποφύλαται.

CICERO.

Itaque hoc (Iudices) non sine causa fictis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderunt, eum qui patris vlciscendi causa matrè necauisset, non solum diuina, sed etiam sapientissimæ Deæ sententia liberatum. Hoc grauius & numerosius fictis fabulis, ne videretur niti hoc argumento, quod affert tanquam corollarium. Doctissimi homines; conciliat auctoritatem dicto: Eū, prudenter tacet nomen, ne videatur istas fabulas Græcorum discutere gloriosius. Sic in Muræna, poëta nescio quis, (intimè tamen nouerat,) patris vlciscendi causa; hoc fuit necessarium addere. Non solum diuina, (alii scribunt humana;) sed remanet semper contentio: Non solum diuina qualibet (sunt etiam Diuinores.) sed Deæ sapientissimæ.

Vterque sententiosè dixit, de populi inconstantia & concionum fluctibus.

DEMOSTHENES.

Ὅχλος ἀσαθμητότατον παρασκευάτων ἀσάθων, καὶ ἀσωμετότατον, ὡς περ ἐν θαλάττῃ κύμα κατὰσάτον, ὡς αὐτὸς κινεῖται. οὐ μὴ ἡλθεν, οὐ ἢ ἀπὸ λῆθι μέλει ἐδὲν ἢ κοινῶν; ἀλλ' ἐδὲ μέμνηται.

Vulgus res omnium inconsideratissima atque imprudentissima. erinde enim atque in mari vagi fluctus, casu voluntur. Hic quidem aduenit, alius autem discedit. Nemo rempubl. curat, sed ne meminit quidem.

Cicero blandiùs, amœniùs, vberius:

Cicero pro Muræna.

Nihil est incertius vulgo, nihil obscurius voluntate hominum, nihil falsius.

lacius ratione tota comitiorum. Quod enim fratrum, quem Euripum, tot motus, tantas & tam varias habere putatis agitationes fluctuum, quantas perturbationes & quantos æstus habet ratio comitiorum? Dies intermissus vnus, aut nox interposita, sæpe perturbat omnia, & totam opinionè, parua nonnunquam commutat aura rumoris. Sæpe etiam sine vlla aperta causa, fit aliud quàm existimamus, vt nonnunquam ita factum esse, etiam populus admiretur, quasi verò non ipse fecerit.

Vterque cum reum teneret conuictum manifestis criminibus, ille Aristocratem, hic Verrem, excusationem reijcit, qua & hæc alios fecisse patroni dicebant.

DEMOSTHENES.

Ἐπὶ τοῖς ἰσχυρῶν δόκει, καὶ σφόδρα ἀναίδης ἔστι πρὸς τοὺς λόγους, ὡς γέγραφε καὶ ἀποτέρον πρὸς ἄλλοις τοιαῦτα ψήφισματα. ἔδει πρὸς ποτε μὴ καὶ νόμοις ἐπαράδει, οὐ ἢ τὸ ἰμμήσω, δὲ τὸ ἀποφύλαται σὺ προσήκει, ἀλλὰ τὸ πάντων πολὺ μᾶλλον ἀλίσκεσθε διὰ ταῦτα.

Demosth. contra Aristocratem.

Ad hæc impudentissima videtur huiusmodi quæ affertur excusatio: Quod & talia priùs decreta contigerint: neque enim, si quid tum contra leges commissum est, idque es imitatus, idcirco videris absoluedus, sed eo magis condemnandus.

CICERO.

[Quid igitur dicit fecisse alios? quid est hoc? vtrum crimini defensio, an comitatus exilio quæritur?] Videtur vt subtiliùs & γρηγορότερον; Deinde: vt enim assentiar orationi tuæ, defensionem tamen non probabo, potius enim te damnato, cæteris angustior locus improbitatis defendendæ relinquatur, quàm te absoluto, alii quod audacissimè fecerunt, rectè fecisse existimetur.

Vterque vim & vtilitatem legum magna exornatione complexus est.

DEMOSTHENES.

Αλλὰ ἐπὶ πάσῃ οἱ πόλει οὐκ ἔστι νόμιμον κότε...

Quod & longius prosequitur: ostendit igitur inductione facta, cætus, conciones, magistratus, fora, edicta, omnia legibus fieri.

CICERO.

Cicero pro Cluentio.

Cicero hoc ornatiùs, excelsiùs, gratiùs, [vt corpora nostra sine mente, sic ciuitas sine lege, suis partibus, & nervis, ac sanguine, membris vti non potest:] Hoc graue & excitatum: [Legum ministri, magistratus; legum interpretes, iudices, legum denique idcirco omnes serui sumus, vt liberi esse possimus:] Illud ornatum & acutum. Quod vltimò affertur ad inductionem, vrbatum & iucundum est. [Quid est, quo ab te iudices tali dignitate præditi coërceantur? Vos autem, iudices, quamobrem ex tam magna multitudine...

Finis Libri tertij.

ne ciuium, tam pauci de hominum fortunis sententiam fertis? Quo iure Attius, quid voluit, dixit? Quid sibi autem illi scribæ? Quid liçtores? quid cæteri, quos apparere huic quæstioni video? Voluit, opinor, hæc omnia lege fieri, totumque hoc iudicium quasi mente quadam administrari, & regi.

Quædam porro nonnunquam tam claris imitationis lineamentis à Cicero exprimuntur, vt ouum (quod aiunt) ouo non sit similius, quàm hic suo exemplari: quanquam ad molliores orationis cõmissuras pauca verba aut addit, aut omittit, aut etiam mutat: Sic in oratione Cyri loquutus est Xenophon:

Οὐ γὰρ δήπου τούτῳ γε ἀσφαλῶς δοκεῖτε εἰδέναι, ὡς ἔδεν ἴσμεναι ἰθὺ ἔτι, ἐπειδὴν ἔδδρωσίνυ βίβυ τελευτήσω ἔδδ' ἔγδ ναῦ τοι ἔδδχλω γε ἰωρεῖται, ἀλλ' οἷς διεσπράθητο, τούτοις ἀντιῶ ὡς ἔδδαν κατερωρεῖτε.

At Cicero:

[Nolite arbitrari, ò mihi charissimi filii, me cùm à vobis discessero, nusquam, aut nullum fore; nec enim dum eram vobiscum, animum meum videbatis: sed eum esse in hoc corpore, ex iis rebus quas gerebam, intelligebatis: eundem igitur esse credite, etiamsi nullum videbitis.] Sed hæc pleniùs cùm ad vberem exemplorum copiam deuenerimus; nunc & eloquentiæ speciem, & oratoris personam conformasse sufficiet; Sequentibus libris de ipso artificis opere pluribus Deo auspice dicendum erit.

DE INVENTIONE ET LOCIS. LIBER QVARTVS.

DE SCRIBENDA ORATIONE.

De cognitione quæstionis, & de prolixitate fugienda.

CAPVT PRIMVM.

ASCENTIS veluti Eloquentiæ cunabula sunt à nobis superioribus libris diffusius exposita: hoc, & cæteris consequentibus, lubet eloquentiæ membra conformare, & orationem ab ipsis excitare fundamentis.

Ad orationem omnia præcepta Rhetoricæ spectant.

Oratoris opus, in quo omnis ars eius atque industria defudat, est Oratio, non illa quidem locutio communis, sed Oratoris caractere signata; cuius ambitu, si vniuersa Rhetoricæ præcepta complexus fuero, facturum me operæ pretium ad artis perspicuitatem, arbitror. Omnia igitur, quæ posthac tradentur, ad hunc scopum collineabunt, & sub vna oratione laxè satis inter suos limites excurrens huius dissertationis tractus, omnem vim oratoriam facultatim-

que complectetur.

In oratione scribenda, primùm accuratam habere oportet quæstionis tractandæ cognitionem; ex eo enim deriuari omnem vim & efficacitatem sermonis oportet. Quia in re erratur à multis in limine, & id quidem multifariam. Alii enim nihil pensi habentes quid proposita quæstio ferat, videntur. Andabatarum more, clausis, vt aiunt, oculis pugnare; & de re dicentes, nihil minùs quàm rem attingere: ex quo minimè mirum est, si omnium sensibus talis repudietur oratio. His profectò illud poetæ inculcandum est:

Est aliquid, quo tendis, & in quod dirigis arcum:

An passim insequeris cornos testaque lutoque?

Alii propositum quidem orationis scopum vident, sed cùm iudicii imbecillitate non satis res distinguere atque discriminare valeant, in

varias ineptias incidunt, & cum desti-
nata ad dicendum materia res varias,
easque discrepantes, commiscent, ex
quibus orationem in immodicum tu-
morem crescere ac confundi necesse
est.

Alii, cum metam ob oculos perspi-
ciant, desiderio tamē dicendi gesti-
entes, longos amant circuitus, *res citant
ab ovo usque ad mala*, digressiones etiā
faciunt, & frigidas transitiones, qui-
bus miseris aures enecant: & si aduer-
tas, inuenies, eos tum primū de re
incipientes dicere, cum oportuerit de-
fuisse. Hoc partim accidit adolescenti-
bus, qui, ut fert rerum splendidarum
nouitas, tantā capiunt in dicēdo volu-
ptatem, ut quiescere nullo modo pos-
sint; putantque se iisdem auribus au-
diri ab omnibus, quo feruoris impetu
dicunt: Partim etiam contingit do-
ctis, sed confusis plerumque, & moro-
sis hominibus, qui nunquam sibi satis-
faciunt, nisi quicquid mente conceper-
int, id totum in turbæ circumstantis
aures effuderint.

Magnum proculdubio vitium, &
haud scio an vllum sit in oratore, quod
magis auditorum animos deterreat:
Paucos admodum inuenias, de qui-
bus illud dicatur, *Timebant ne desine-
ret*; etsi illi prima aut altera concione,
vbi nouitas auditorum mentibus quo-
dammodo lenocinatur, placuerint, ta-
men si pergant, fiunt onerosi: adeo
etiā speciosi sermonis immodica pro-
lixitas fastidiis adhærescit.

Sed eò imprudentiores sunt, qui si-
ne in poësi, siue in orationibus, siue in
concionibus, cum trita, communia, &
frigida pene dicant omnia, hanc tamē
verborum luxuriam profundunt, nec
bene monentibus obtemperant, mo-
do dicendi titillans quoddam deside-
rium expleant. O graue cacoëthes, &
apud occupatas aures odiosum! Au-
diant tandem illud D. Gregorii Na-
zianzeni dictum, *Κέντεται πῶλον ὑπὸς ὑσ-
σαν*: *Adige equum ad metam*. Argu-

mentum sequere; ad rem veni, quot-
sum tot loci communes? quod spectant
tot parerga? quod tot historiae? tot te-
stimonia? Verūm hæc pulchra sunt.
Esto, sed non erat hic locus, *scis simu-
lare cupressum*. Peribit igitur mihi la-
bor irritus? Ita, ne auditorum aures
pereant. Sed speciosum est ad doctri-
nam multa dicere. Erras, nunquam il-
lud Callimachi legisti, *magnus liber,
magnum malum*: nunquam Demosthe-
nis illam vocem auream audisti, *ὡ τὴ
μέγα, εὖ ἀλλὰ τὸ εὖ, μέγα*. *Non quod ma-
gnum est, bene est; sed quod bene est, ma-
gnum est.*

*Sapius in libro memoratur Persius uno,
Quam leuis in tota Marsus Amazo-
nide.*

Magna prudentia est manum de tabu-
la opportunē & loco deponere.

Ne igitur haud leuis trahatur error,
ex limine seridō considerandum est, ini-
tū quid veniat in disceptationem,
quid sit attributum, quale subiectum,
an sit infinita quæstio, an finita, an sim-
plex, an comparata, cuius generis sit, &
status, an finitionis, an qualitatis, an
coniecturæ? Quæ omnia, vbi perspe-
cta fuerint, & sensu intelligentiāque
distincta, tum demum in destinatum
scopum omnia argumenta erunt diri-
genda; ac primū ab inuentione in-
cipiendum.

DE INVENTIONE.

Nutrix Inuentionis, eruditio, &
eruditæ debent esse
orationes.

CAPVT II.

PRImus fons Inuentionis est eru-
ditio varia, ex qua omnem elo-
quentiam crescere fecundarique o-
portet. Neque enim perfectus o-
rator esse potest, qui non omnium

*Varia eru-
ditio nutrit
eloquentiam.*

rerum cognitione, atque intelligentia
diuissimarum, pectus compleuit suū.
Vt Persæa arbor Nili aquis irrigata,
floreit cultius, & parit vberius: sic man-
nantibus doctrinæ riuis perfusa vire-
cit eloquentia. Tolle eruditionem a
dicendi facultate,

*Plutar. in
Iside. &
Ofride.*

Ἐπιφιλίδης τῶν ἑστί, ἡ ἀμύλαται:

Quintil. l. 2. quid aliud erit quā loquentia pueri-
lis? quā arbor foliorum luxurie ve-
stita, sed fructus expers? quā arena
(ut aiebat ille) sine calce? Bene igitur
oratori futuro necessariā esse mul-
tarum artium scientiam iudicat Fabius
Quintilianus.

Bene M. Tullius: [Sic sentio nemi-
nem in oratorum numero habendum,
qui non sit omnibus iis artibus quæ
sunt libero dignæ, perpolitus; quibus
ipsis, si in dicendo non vtimur, tamen
apparet, atque extat, vtrum simus ea-
rum rudes, an didicerimus. Vt qui pila
ludunt, non vtuntur in ipsa lusione ar-
tificio proprio palæstræ: sed indicat
ipse motus, didicerintne palæstram, an
nesciant: & qui aliquid fingunt, etsi
tum pictura non vtuntur, tamē vtrum
sciant pingere, an nesciant, non ob-
scure est: sic in orationibus hisce ip-
sis iudiciorum, concionum, Senatus,
etiamsi propriæ cæteræ non adhiben-
tur artes, tamen facilē declaratur vtrū
is qui dicat, tantummodo in hoc de-
clamatorio sit opere iactatus, an ad di-
cendum omnibus ingenuis artibus ac-
cesserit.] qui locus sanē eximius est ad
dissoluendam controuersiam quam
nunc agitari inter multos video, *vtrū
doctam esse oporteat orationem*: de quo
varias & discrepantes audiuius sen-
tentias.

*An doctæ o-
rationes esse
debeat.*

Alij, quasi eruditioni liberaliori
bellum indixerint; toti sunt in stru-
ctura & compositione verborum: ex
quo illud quidem assequuntur, ut com-
pæt & fluidē dicant; rerum autem suc-
cum & opulentiam nullam habeant:
idque certis tuentur addicti rationi-
bus, quod eruditio & eloquentiæ fa-

cultates sint inter se distinctæ. in ora-
tionibus verò eloquentiam, non do-
ctrinam, profiteantur: neque summo-
rum oratorum, ut Demosthenis &
Ciceronis, orationes, hoc inanis do-
ctrinæ fūco (ut appellat) sint ornatae.

Alii doctum rati esse Oratorē oportere,
historiis & testimoniis orationes
sine villo discrimine referunt, & in
dictione inertes, hoc vnum curant, ut
variā doctrinā supellectilem, expli-
cent. qui profectō videntur omnes a
vera germanaque oratoricæ facultatis
ratione aberrare. Nam, qui omnem
doctrinā fugiunt, licet orationis stru-
ctura & omni verborum expolitione
sint excellentes, necesse est cum ma-
gno auditorum tædio audiri, & ab
optimi Oratoris maiestate longius ab-
esse: qui verò solis antiquariis rebus,
eruditioni, variæque doctrinæ inhiāt,
spiritus elidunt eloquentiæ. Adhiben-
da est in eo, sicut & in cæteris rebus,
tēperies, & quid res, quid locus, quid
aures, aut patiantur, aut expectent,
considerandum est.

Oratori dicendum est in concione, *Temperies
in iudiciis, in senatu, de re ciuili & ne-
gotiosa: cum Hannibal est ad portas,
cum de fœdere Pyrrhi agitur, cum
squallet reus: Putidum est hîc ad do-
ctrinæ ostentationem in parergis lu-
dere, & necessaria negligere: penè vi-
tium est eruditionē profiteri: itaque,
& prudentes oratores, etiamsi doctri-
nam adhibeant, nonnunquam tamen
ea dexteritate faciunt, ut illud quod
dicunt, sponte sua influere, non quæsi-
tum esse, videatur: tot condimentis
deinde leniunt, atque aspergunt, ut
popularibus etiam auribus reddat fa-
miliare. M. Tullius in Miloniana, am-
plissimam illam & grauissimam de
prouidentia diuina disputationem at-
tingit eo loco, quē alio in libro com-
memorauit. Non affert hîc diuersas
Philosophorum de ea re sententias,
abstrusasque rationes, & argutias, sed
rem dumtaxat proponit, & graui simi-*

*Quomodo in
civ. oratio-
ne adhiben-
da eruditio.*

*Prolixitas
standa.*

*Hoc elogium
tribuit Sene-
ca Cassio Se-
nero, l. 3.
Contr. in
pres.*

firudine illustrat, cauet autem pluribus disquirere, ne forum in academiam videatur commutare : Pro Muræna verò Stoicæ sectæ capita perstringit, & exagitat, sed qua industria? qua urbanitate? Ita planè hæc tractat, vt videatur non ignorare, imò plenissimè scire, sed ratione fori & iudiciorum plura consultò minimè dicere. Is est igitur in istius generis orationibus doctrinæ modus.

Ar verò, si extra fori & iudiciorum negotiosa, aut certè reatus & squallo- ris subsellia, habenda sit oratio, in qua eruditio expectatur, speratur delectatio, & non modò fructus animorum, sed etiam suauitas elocutionis requiritur: quales sunt, quæ olim à magni nominis Sophistis habebantur, & nunc etiam in scholis Rhetorum haberi possunt. Quis non videt hîc adhibendam esse eruditionis succulentam vbertatem? cum verbis tantum, grauium personarum aures non pascantur, sed magis rebus innutiantur? qui Demosthenis & Ciceronis orationes, ad hanc sententiam perimendam afferunt plumbeo gladio eam iugulare conantur, nulloque rationis fundamento impugnant, vel Ciceronis ipsius iudicio, qui hæc orationum genera, quæ illi confundunt, explicatissimè distinxit. Neque verò, cum eruditionem adhibendam dico, eos imitari velim, qui scholia & farragine- nes, orationum loco scribunt. Volo eruditas rationes, ex omni scientia petitas, volo historias, & effata, & leges, & similitudines, sed ea lege, vt istis illustretur non tota oblinatur oratio, vt hæc digerantur, non infer- ciantur, vt ordine, vt loco disponan- tur, vt figuris dictionum vestiantur, vt omnium florum varietate, vt affecti- bus, vt copiosa suauitate respergan- tur.

Quomodo in epidictico gene- re.

Cicero in O- ras epidicti- cas orationes aperte Espa- lam omni varietate ex- pliri ostendit.

PRIMVS FONS INVEN- tionis, Historia.

CAPVT III.

O Ccurrit primùm Historia, quæ ad orationem alendam, & fir- mis veluti adminiculis sustentandam, plurimùm valet. Nec is à verò aberrat, qui eam veluti eloquentiæ hor- reum quoddam nominat. Est eius certè vis admirabilis, ex qua efficitur, (quod ait D. Gregorius Nazianze- nus) vt vnus hominis mens, ex om- nium mentium & seculorum perfe- ctione, in vnum sapientiæ acervum coalescere videatur. Quid diuinius, quàm omnia nosse, quàm disunctissi- mas regiones velocissimi syderismore lustrare? quàm omnium ætatum me- moriam, res gestas, facta, exempla per- censere: quàm imperiorum status, or- tus, progressus, vicissitudines, decur- sus, exitus, vno mentis aspectu con- templari? quid illustrius, quàm regen- di militandique disciplinam, clarissi- marum virtutum effigies, in vnam vel- uti tabulam congestas inspicere, præ- terita cum præsentibus comparare, a- lieno damno sapere, salutaria inde præcepta ad omnem vitæ culturam decerpere,

Εξ ης τῆς κειμένης βλαστῆς βυλίουμαστα; Nec immeritò eam communem hu- mani generis ἀρχὴν nominat Dio- dorus. Quantum ad res ciuiles cõferat, dicent Polybius & Aristoteles, qui eam ἀνεκδιναυτῶν τῶν αἰδίων ἐκρηγοῦντων γυμνασίων nominant. De eius in eloquẽriam fru- ctu suauissimè redundante, testimoniũ proferet Quintilianus, qui oratorem in historiis apprimè versatum desiderat his verbis; Imprimis verò abundare debet orator exemplorum copia, cum veterum, tam etiam nouorum; adeò vt non ea modo quæ conscripta sunt histo- rijs, aut sermonibus, veluti per manus tradita, quæ quoque quotidie aguntur, de- beat.

D. Greg. Naz. in car- mine ad Ni- cololum.

Aeschyl. Επὶ τῶν ἐπιθ. Diad. Sic. l. 1. Polyb. l. 1. Arist. Rhet. or. c. 5. Quintil. l. 12. c. 4.

beat nosse: verum ne ea quidem, quæ à clarioribus poetis ficta sunt, negligere.

Historia è fontibus re- petenda.

Quod verò ad historiæ lectionem attinet, de eius methodo libellũ con- scripsit Possennius noster: in quo de historicis variarum gentium tractat; & quo ordine legendi sunt, quidve in iis aut cauendum, aut laudandum, acri iudicio subiicit. Euoluenda igitur iis qui seridò volunt in hac re sapere, om- nis antiquitas, & cum nostris tempo- ribus comparanda, & illustria quæque exempla ad manum semper habenda sunt, quibus & delectare & permoue- re possint. Fuit illud magnis oratori- bus in more positum, vt sibi locos hi- storiarum communes priuato labore texerent, quibus ad dicendum, pro re- rum & temporum opportunitate vte- rentur. Nobis nostra sæcula, vt abun- dantiam rerum, sic historiarum co- piam congefferunt, quas in ordinem & certa rerum capita tam multi variis idiomatibus digesserunt, vt colligen- di penè superuacaneus labor videatur. Itaque qui compendiosam, ad hanc exemplorum copiam, affectant viam, historiarum collectanea sumunt in ma- nus, è quibus nullo labore decerpunt, quæ apud varios historicos longè la- tèque diffusa sunt.

Hæc quidem via breuior est, non tamen securior: quàm sæpe enim, qui istos riuulos confectantur, multa ab authorum sensu detorta, trunca- ta, debilia, mala fide aucta, falsa etiam plerumque, & inepta, pro præsentì pecunia accipiunt? quàm sæpe in prodendis auctoribus, quos illi vel vitiosè citant, vel primis apicibus de- lineant, incitiam suam prodere coguntur. vt qui nuper Diuum Augusti- num pro D. Augusto Imperatore af- ferebat.

Quid, quòd ordinem temporum, historicorum ætatem, religionem, & mores, cum nullatenus nouerint, in periculosissima plerumque testimonia incidunt. Hoc experiuntur qui gran-

de illud volumen, Theatrum vita hu- mana, legunt, & sine delectu exspoliât. Mitto, quòd grauiori censura sit nota- tum; de cætero si spectetur, Ægyptus est Homerica, multa habet bona & mala; studio enim congerendi omnia, coagmentauit certa incertis, vera fal- sis, rara mixta communibus. Delectu- opus habet, & iudicio, liber alioqui ob immensam historiarum segetem com- mendandus.

Neque verò satis historias legere & colligere, sed in iisdem vsus potis- simùm spectandus est. Alij, sine arte & iudicio historias historiis, exempla exemplis agglutinant, & tunc se val- de eruditos putant, cum amanuen- sum opus in describendo Sylogista fecerint: Alij ad rem & extra rem dicunt, & modò quid speciosum ha- beant, quæsi gladium Delphicum ad omnem vsum vertunt: Alij tritas & communes historias, à capite ad cal- cem citant; Xerxes, Alexandros, Ro- mulos, Fabios semper habent in ore; de suis temporibus nihil dicunt: ista quidem vitia sunt in recensendis hi- storiis fugienda: Deinde hoc obser- uandum est;

Vsus histo- riarum in oratione.

Primùm, vt quod assertur, appo- sitè & loco dicatur, non vt intrudi, sed influere videatur. Quantumcumque enim splendoris habeat, quòd ex hi- storia recensetur, si violentè sit accer- situm, de opinione iudicij multum de- trahit:

Deinde, vt quòd narratur, expro- bato authore sit desumptum, quòd plus habeat ad persuadendum aucto- ritatis: Hoc multi negligunt, delectationi aurium, & inani doctrinæ op- inioni seruientes, qui, vt cornicum oculos confixisse, & plus alijs vitis- se existimentur, de suo adtexunt per- multa, quòd rem admirabiliorem faci- ant. Talis agendi ratio, à simplici- tate veritatis, quæ & in rebus inimi- mis obseruanda est, necnon grauium virorum auribus, abhorret; qui nolunt

sibi falsa pro veris venditari: tum qui hanc rationem tenent, plurimum sibi de doctrina & grauitatis aestimatione derogare solent.

Tertium, si nota sunt & communia, quae narrantur, non diffusè explananda, sed multa per congeriem simul copulanda sunt, & cum celeritate orationis vibranda: ut facit.

CICERO.

Philipp. 4.

Hac Maiores nostri primùm vniuersam Italiam deuicerunt: deinde Carthaginem exciderunt, Numantiam euerterunt; potentissimos reges, bellicosissimas nationes in ditione huius Imperij redegerunt. (Item) quis fuit Marius, si illum in suis inspexerimus maioribus? humilis. In tot consulatibus nihil habet clarius quam se auctorem Pompeium, si hereditariae extulissent imagines, nemo magnum dixisset, &c.

Sen. contr. l. i.

Quartum, ornandae figuris sententiae, & varianda quae narrantur: si quid graue est & ad vtilitatem spectas, hoc cum sustentatione efferendum.

Quomodo ornanda historia.

DEMOSTHENES.

Philipp. 3. Demosth. in re grauiaranda sustinatio, & apparatus.

Εγω δηλώσω, ἢ λόγους ἑμαυτῷ λέγων, ἀλλὰ καὶ ῥημάτων ἢ προσηγοριῶν ἢ ἡμετέρων δικτυῶν: ἀ ἐκείνοι κατέδραστο εἰς τὴν ἅλλην γαλῶν καὶ ῥημάτων, εἰς ἀκρόπολιν, ἕχ' ἵνα αὐτοῖς καὶ ῥημάτων (καὶ) ἵδ' ἀνὰ τὴν τῶν ῥημάτων τὰ δῖοντα ἐσθλοῦσιν) ἀλλ' ἵνα ὁμοίως ἕχ' ἵδ' ἀνὰ τὴν τῶν ῥημάτων καὶ ῥημάτων εἰς ἀκρόπολιν ἀποδύσῃεν προσήκει. τί οὐκ ἴσθ' ἵδ' ἵδ' ῥημάτων;

Ego declarabo, non mea verba professendo, sed scriptum maiorum nostrorum ostendendo, quod illi in arce columnam incisam in arce collocarunt: non ut ipsis usus esset; (nam sine illo scripto satis erant prudentes;) sed ut vos monumenta & exempla haberetis, quantae res huiusmodi sollicitudine sunt curanda. Quid igitur dicunt literae?

Post hunc apparatus narrat historiam, narratam expendit per ἀξίον.

Hic modus optimus est, & ad inculcandum aptissimus, sed in re graui dūtaxat vsurpandus. Familiare est in istis epiphonema, & in comparandis narrationibus antithesis.

SECUNDVS FONS INVENTIONIS, Apologi, & Parabola.

CAPVT IV.

Poëtarum est ad variam eruditionem lectio perutilis, è quibus & decor in personis, & spiritus in verbis, & in affectibus magnae permotiones hauriuntur.

Poëta oratoribus vtilis.

Nunquam Cicero ad eam dicendi gloriam effloruisset, nisi à puero poëtarum lectioni addictus fuisset: Vel maximè Græci quotquot fuerunt oratores, ex Homero hauserunt plurimū; apud quem tanto artificio plerumque orationes sunt expressæ, ut non nasci videatur in Homero Græcorum eloquentia, sed iam perfectionis culmen attingisse.

Verum istis omissis, quæ plurimum habent ponderis, fabulæ ipsæ ex poëtis ab oratoribus assumuntur nonnūquam, & variis sensibus accommodatæ, multum affundit suauitatis. Quamquam in prophanis orationibus hæc liberius, in sacris nunquam, in grauioribus concionibus rarò admisceri velim.

Fab. l. 5. c. 11.

Plus habet festiuitatis, & grauiores etiam personas apud populum orantes magis decent fabulæ, quæ vocantur Æsopicæ. Ducere animos solent (inquit Fabius) præcipuè rusticorum & imperitorum, qui & simplicius, quæ ficta sunt, audiunt, & capti voluptate, facillè iis quibus delectantur, consentiunt. Itaque non immeritò apud Philostratum, σοι τῶσιν οἱ μῦθοι ἀπὸ τῆς Αἴσω πον, ἀγαπῶντες αὐτὸν ὅτι ὡπλῶν ἐπιμελεῖσθαι.

Philostr. in iconibus.

Video graues viros his narratiu-

Philoso-

phi & oratores fabulis vsi.

culis delectatos, blandè permouisset. Plato fabulosus est supra modum. Demosthenes alioqui rigidus & austerus, eas opportunè adhibuit: Testis est illa quam, cum ab Atheniensibus oscitantibus audiretur, magna festiuitate narrauit. Athenienses, (inquit,) sub ætatis tempus adolescens asinum Athenis Megaram conduxerat, cumque flagrante iam meridie calor cœpisset esse vehementior, sub asini ventrem se coniecit, ut umbram captaret: At verò asinarius feridò hominem proturbare, asserens se asinum, non umbram asini locasse: Hinc rixæ, & lites.

Diogenianus, Centur. 7. adag. 1.

Diogenianus hoc habet in proverbio, ἄνθρωποι οὐκ ὄντι σοὶ ἰμμεδωσάμενοι ἕχ' ἵδ' οὐκ ἔστι: Demosthenis tamen nusquam meminisset, sed Plutarchus eidem expressis verbis tribuit, Menenius Agrippa, per apologum Corporis humani, plebem Romanam, quæ in Auentinum montem secesserat, ad Patrum auctoritatem concordiamque reuocauit. Sed & authores sacri huiusmodi fabulis plerumque cum maxima suauitate vsi sunt. D. Gregorius Nazianzenus Celusium præsidem fabella de cygnis & hirundinibus composita oblectauit, & ad vanæ gloriæ fugam erudiit.

Authores sacri. Greg. Naz. ad Celusium præsidem.

[Hirundines quondam cygnos cauillis incessabant, propterea quòd nec cum hominibus consuetudinem habere, nec canendi artem in publicum proferre vellent, sed circa prata solùm, & flumina canerent, ac solitudinem amplecterentur, perinde atque eos Musicæ suppuderet. At nostræ (inquebant) sunt vrbes, nostri homines, & thalami, atque apud homines garrimus. resque nostras illis exponimus: nimirum vetera illa & Attica, Pandionem, Athenas, Teireum, Thraciam. At cygni, qui earum garrulitatem exosam haberent, vix quidem illas sermone dignas duxerunt: Sed tandem, ô præclaræ, inquit, causa nostra in solitudinem libens se quispiam contulerit, ut Musicam audiat, cum zephy-

ro pennas nostras inflandas permittimus, ut suauè quidpiam & concinnum inspiret: quare, si non multum, nec apud multos canimus, at illud certè in nobis pulcherrimum est, quòd modum in canendo tenemus, nec musicam tumultibus permiscemus: Vos autem & in ædes admissas homines fastidiunt, & canentes auersantur, idque optimo iure: quippe quæ, nec incisa quidem lingua filere possitis: verum ipsæ exfectionem linguæ, & calamitatem vestram lugentes, quauis alia aue loquaciores sitis.]

Hæc magna suauitate pro viri eloquentia. Proferam aliud exemplum, sed stylo simpliciore. Gerson Cancellarius Parisiensis, vir in Theologicis literis egregiè doctus, videtur hoc dicendi genere delectatus: Nam in commentariis ad Magnificat, fabulam de cato & vulpe iucundissimè narrat, & ibidem Apologum de vulpe, palumbis, & passere sic exquitur:

Gers. tract. 8. super Mat. 23. gnif. p. 254.

[Nidificabant palumbi sylvarum, in arborum proceritate, more suo, circumibat vulpes ad radices, se comminans ascensuram, se nidos omnes cum fœtibus direpturam, nisi sibi pulus proiiceretur vnus. Trepidantes palumbi agebant, quòd petebat, & abibat; reuertebatur ad simile; quousque passer dato palumbis consilio, continere se nidis suis, vulpes à fraude sua fraudata est: sed in passerem vertit insidias, non viribus, sed adulatione.]

Erat in dumo passer, vulpes affuit beatificans auiculas, quòd volatu suo se protegerent à bestiis, & laqueis terræ: sed hoc vnum decebat, inquit, qua ratione contra ventorum turbines & frigora se protegant. Voluit passer gloriari & concionari cum garrulo, respondit, se protectionem habere, dum stabat boreas à sinistris; mergebat enim caput sub plumis ad dexteram; & è contra, si à dextris

fiagens vulpes se non satis audire, propter distantiam, protrahebat alloquiū. Dilapsus est passer ad tamos proximiore terra. Quæsiuit vulpes, dum ventus flaret ab anteriori, quid agebat? sic, ait, dimittens caput ad pectoris plamas. Exilæ vulpes in non videntem, & deceptam blanditiis, vorax rapuit. Affabulatio est.

Damus aliquando tale aliquod salubre consilium, quod dum præteritimus decipimur.]

Quid hac simplicitate candidius, aut festiuitate amœnius?

Obseruandum autem erit in his apologis, ne nimis sint crebri, ne dictione nimis faceta, & quæ ad scurrilitatem accedat, pertextantur: denique, vt personam, vt locum, vt rem deceant. Multa in hac re, à grauibus viris prudentiæ sale temperata placuerunt, quæ si ab adolescentibus dicerentur, in opinionem incurrerent scurrilitatis.

TERTIVS FONS
Inventionis, Adagia.

CAPVT V.

AD Parabolas accedunt Adagia, & plerumque cum iis confunduntur, in eoque maximè consentiunt, quod rerum exprimant similitudines: vnde parœmia dicitur ῥῆμα παρόμιον πεπειμμένον, ἐν τῇ χρῆσει τῶν πολλῶν, καὶ ἴσοι ἰλίω: ὅτι πλείονα ὄμοια μεταληθῆναι διακρίβρον. Verbum vulgare, & multorum vsu tritum, quod à paucis ad plura similia transferri commodè queat. Verùm, non est vna omnium adagiorum ratio: nam alia verè popularia sunt, & cuique vel imperito obuia, quæ Græci παροιμίας ἀμύδεις appellant: alia, sacra, ἱερά, vt nominantur, quæ à vulgi sensu remota, reconditam magis doctrinam ex varia historiæ eruditione sunt complexa. De quibus mihi videtur loquutus Sy-

Apologi, cum sa'is & gravitate adhibendi: non enim omnes decent.

Adagiorum multa genera.

nefius, cum ea veteris philosophiæ reliquias appellat.

Ἡ παροιμία, inquit, σφόν· πῶς δ' ἐχέει σφόν· πῶς δ' ἐν Ἀριστοτέλει φησὶν, ὅτι παλαιὰ ἐστὶ φιλοσοφία, καὶ τῶν μεγάλων ἀνθρώπων ὁδοὶ ἀπολοιμύουσιν ἐκ τῶν κλειμμάτων, περὶ τῶν δὲ διὰ σωματίων, καὶ δεξιότητων, παροιμίας δὲ καὶ ῥῆμα, καὶ λ. (καὶ τὰ ἱερά) πῶς ἀρχ. ὥστε βίβλον ἐπιλέγειν αὐτῇ. πᾶν πολὺ ῥῶσι τὰ αἰεὶ ἀλλοθεῖν διὰ σοφώτεροι.

Βόλον βλέπειν ἀσπίδα δόξασα καὶ κελοί.

Sapiens proverbium. Quidni enim sapiens sit? cum proverbium dicat Aristoteles esse veteris Philosophiæ, inter maximas hominum ruinas intercidentis, quasdam reliquias, ob brevitatem dexteritatemque servatas? Proverbium igitur hoc est, sermo dignitatem habens, & tanquam è sacrario Philosophiæ, vnde antiquitatem traxit, depromptum, ex quo, grani est pulchròque aspectu. Veteres enim nostris hominibus inuestiganda veritatis longè cupidiore erant.

Quamobrem in hoc genere scribendi elaborarunt olim viri graues, Chrysippus, Cleanthes, Theætetus, Aristides, Aristophanes, Æschylus, Milo, Aristarchus, &c. inter quos celebres (qui nunc extant opera & labore Andreæ Scoti, ex nostra societate viri eruditissimi) Zenobius, Diogenianus, & Suidas, è quibus Erasmus omnia, quæ ad Parœmias Græcas continent, decerpit.

Erit in his adagiis obseruandum, ne crebra & obscura admisceantur orationi: quod puerile est & vitiosum; sed vbi res feret, commodè, quasi gemmulæ, purpuræ, inserantur: maximè verò in epistolari stylo, qui parœmiarum amœnitate cultius enitescit.

In orationibus, ad eruditionem potius valent, quàm ad stylum, & præsertim si in res subiectas, miti quadam vibranitate conferantur, tum etiam insigni aliqua interpretatione collustrentur.

Quid in iis obseruandum.

QVARTVS FONS INVENTIONIS, Hieroglyphica.

CAPVT VI.

VETERES illi, qui arcanam Philosophiam symbolis ænigmatumque velis adumbrabant, ne in plebeiorum hominum sensus intelligentiamque permaneret, hieroglyphica, sacra quædam monumenta, non literis vocabula, sed sculptis rerum animaliumque figuris significantia adinuenerunt quo artificio celebres in primis fuisse narratur Ægyptij: de quibus ita Hermotimus Luciani, τὸ γὰρ εἰ μὴ δὲ χρῆμα ἴσα χρῆσιν ἐστὶ κλήρον, ἀλλὰ πῶς σημαίει, καὶ χαρακτηρισ, ὅτι πολλὰ Αἰγύπτιοι χάρουσι, αὐτὰ τὰ χερματίων κυνοκεφάλους πῶς ὄντας καὶ λεοντοκεφάλους ἀνθρώπων; Quid si neque literas in sortibus describamus, sed characteres, & signa, qualia multa pro literis Ægyptij pingere solent, canino & leonino capite homines: Quod & Septentrionalibus populis in vsu fuisse testatur Olaus Magnus. Nonnulli (inquit) priuatis computis instar Ægyptiorum, variis animalium figuris pro literis vtiebantur. Quibus cum dicta sapientum præclara, & sententiæ exprimuntur, euenit vt in animos instillentur iucundius, quod submoto quasi obscuritatis velo, repente lux emicare videatur. Vnde & in sacris literis multa traduntur in parabolis: cuius rei difertam rationem reddit Origenes. Sicut in nouissimis diebus, Verbum Dei ex Mariæ carne vestitum processit in hunc mundum: & aliud quidem erat quod videbatur in eo; aliud, quod intelligebatur. Carnis namque aspectus in eo patebat omnibus, paucis verò & electis dabatur veritatis agnitio.

Ita, & cum per Prophetas, vel legislatores verbum Dei profertur ad

homines, non absque comperentibus profertur indumentis. Nam, sicut ibi carnis, ita hîc literæ velamine tegitur, vt litera quidem aspiciatur, tanquam caro, latens verò intrinsecus sensus tanquam diuinitas sentiatur. Accedit, quod ait D. Augustinus: [quemadmodum multa per vitrum, aut succina, pellucunt iucundius: ita magis delectat veritas per imagines & symbola collucens. Si dicas; Concordia res crescunt discordia dilabuntur, pigrius incitat: At si addas hoc, veteres illos excellentis ingenii viros, in arcanis philosophiæ mysteriis subtiliter expressisse, primùm quidem per formicam, quæ imposito caduceo in elephantum excreveret; ex altera verò parte, per elephantum gladio superposito in formicam desinentem: nescio quomodo & inuentionis subtilitas, & imaginis expressio, sensus titillat suauius, & dum placet, persuadet efficacius.

Habent igitur amœnam eruditionem hieroglyphica, & symbola, modò prudenter, & parcè, vt cætera, adhibeantur: quæ enim per se admirabilitatem obtinent, si crebrius inferciantur orationi, fiunt communia, & fastidiosos sensus ipsa pulchritudinis satietate obruunt. De iis autem extat Horri Niliaci libellus, nuper à me notis & commentariis illustratus. Hic auctor Pierio ansam dedit ad hieroglyphicorum libros concinnandos, eruditos illos quidem, si modò maior esset fides penes multa, quæ sine authoribus afferuntur, in magna Ægyptiarum rerum, atque historiarum (vt necessariò contingere oportuit) penuria. Qui Pierium secutus Brixianus, ingens symbolorum volumen congeffit, omnia bona malæ commiscet; si delectus adhibeatur, auctor alioqui non inutilis futurus.

Luc. in Hermot. p. 118.

Olaus Magnus l. 1. c. 21.

Orig. sup. Len. Hom. 1.

August. ep. 119.

Hieroglyphicorum & parabolari. in commendat. sic.

QUINTVS FONS INVENTIONIS, Emblemata.

CAPVT VII.

VT est imaginum vbique amans humanum ingenium, vix ad necessitatem inuenta multa humanæ vitæ subsidia, parietes, pauimenta, domus, vestes, vasa, cum cœperunt variis figuris & imaginibus collustrari. Hinc in parietibus vermiculata, in pauimentis tessellata, in lignis segmentata, in vasis ornamenta, in clypeis admirabiles cœlaturæ, quæ paulatim postquam ad elegantiora defluere cœperunt ingenia, eruditis, argumentis dictisque sententiosis enituerunt. Hæc emblemata, quæ cum hieroglyphicis in eo conueniunt, quod symbolorum naturam habeant; differunt verò, quod rem sublatis ænigmatum velis purius liquidiusque proponant. In hoc genere præclara & arguta lauserunt ingenia, vt ex variis Imperatorum illustriūque virorum symbolis licet colligere, ex quibus plerumque lepida & suavis affuit eruditio. Magnifica imprimis fuerunt vexillorum clypeorūque symbola, qualia sunt, quæ apud Æschylum in Tragicæ de septem ad Thebas commemorantur, & ab Homero & Virgilio in Heroua clypeis describuntur. Hunc morem ab heroicis ductum temporibus posteri constantissimè retinuerunt, & in eo præcipuè Athenienses φιλόκαλοι; quos irridens Lacon, muscam pro omni emblemate, eamque minutis lineis incisam sculpi curauit in clypeo; Cuius rei causa cum ab eo rogaretur; *Tam propè, inquit, ad hostes sum accessurus, vt vel muscam nostram dispicere possint.* Post vexilla & clypeos locum sigillis assignemus: nulla gens, nullus Imperator, nullus penè priuatus, qui sibi peculiare symbolum non affectarit, Nihil hic opus est Persarum

Æschylus
ἐπιπέτατον

aquilas aureas, noctuas Atheniensium, Thebanorum sphinges commemorare. Quid ea quæ de Augusto feruntur? quam elegantiam habent? qui maturitatem in rebus gerendis ostensus, in altera nummi parte, quem cudi iusserat, papilionem vnà cum fluuiali cancro cœlari voluit, vt festinandum lentè moneret. Mæcenas ille doctorum fautor & parens, ranam vsurpauit (vt nonnulli volunt) Seriphiam, ad commendandam silentij religionem. Carolus V. Imperator pro imperatorio iure habuit symbolum sibi peculiare, duas Herculis columnas cum lemmate, & vltra. Hæc exempli causa commemorata sint; licet infinita ex symbolis imperatoriis, Adolphi Octonis nummis, ipsius denique Alciati, Iunii, Brossardi iconibus colligere, quæ vt sunt exquisita ingeniorum inuenta, ad orationes illuminandas, si modò bellè accommodentur, plurimum habent suauitatis.

Vide Symbola Imperatorum.

SEXTVS FONS INVENTIONIS, Testimonia veterum.

CAPVT VIII.

Veterum testimonio, inter argumenta, remota plurimum obtinent dignitatis, si modò ab auctoribus fide dignis, iisque grauibus & eruditis, emanarint. Hoc est in rerum confirmationibus telum frequens, & plerumque amentatum. Nam cum nostra, licet sagaciter inuenta, refutari refellique possint liberius, sola auctorum, qui modò omnium consensu magni sunt & celebres, obseruantia tam mitem elicit assensum, vt pudor sit diffiteri, quæ illa superiorum sæculorum oracula suo calculo comprobarunt. Hanc authoritatem in Theologicis, orthodoxi Patres: in Philosophia, Aristo-

teles; in philologia, omnes antiqui & primæ classis auctores sibi vendicant. Bene igitur rationi dicendi consulunt, qui sibi de omni re & disciplina, grauiâ, selecta, rara grauissimorum testimoniorum *ἰστορικῶν* per locos communes digerunt, quæ in promptu semper habere possint; & hæc præsertim longè securius afferuntur, cum ex fonte hausta, non ex riuulis delibata sunt. Qui tamè varis lectionis præsidio destituuntur, ad communes locos, quorum seges posterioribus sæculis penè infinita enituit, coguntur recurrere. Pleni sunt rerum varietate Clemens Alexandr. Aristot. Plutarch. Plin. Seneca, Stobæus: quos qui auidè legunt, non dubium est, quin aureo factu pectus compleuerint suum. Succedunt tot noua collectanea, Patrum sententiæ, Platonis *ῥῆματα*, Polyanthea noua, Coccij thesaurus, sylvæ allegoriarum, & qui quotidie nascuntur tot eruditi sacrarum literarum interpretes, in quibus magna communium locorum vbertas: sed hæc in fonte semper tutiora. Iam igitur nemini testimonia deesse poterunt, vt verendum sit, ne quod Agesilaus ille prudentissimus Imperator pronunciauit, cum machinam bellicam nimis solerter ad vsum vel minimè industriosorum militum excogitatum vidisset, nunc iure dicendum sit; *Papa, virtutem sustulisti: vos eruditi viri doctrinam peritis imperitisque hominibus fecistis communem.*

Sed tamen in tractatione magnum est discrimen, nec vbi Achillis hasta, ibi Achillis est manus. Videndum est imprimis, vt testimonia commodè & loco dicantur: non omnes orationes decent: illæ quæ totæ ad suauitatem, & dictionum delicias sunt compositæ, raro istum testimoniorum vsum admittunt; ita verentur de numero suo suarum periodorum ambitu discedere: aut si interdum assunt, parcè delibant, suntque in *ἰστορικῶν* potius rei,

quàm in recitatione occupatæ. Quæ verò rationum pondera; & sensus, magis quàm verba sectantur, magni faciunt auctoritates, in quibus tamen tenendus est modus; si enim nimis sint, si communes, si sine vi & pondere allatæ, puerum magis colligentem sapiunt, quàm virum ingeniosum.

Hic existit aliqua dubitatio, vtrum Græca Græcè referenda, carmina etiã orationi adtexenda sint? Quod ad primū attinet, Demetrius Phaler. in lib. quem de elocutione scripsit, eos reprehendit, qui Græcis vocibus peregrinas immiscerent, & hoc ab Oratoris elegancia docet esse disunctum. Ex quo perperam faciunt illi, qui ad eruditionis ostentationem in vna oratione omnia confundunt idiomata. Tiberius in senatu noluit Græcam vocem *ἑλενηνα* vsurpare, quæ tamè maximè necessaria videbatur. Quid igitur, qui sine vlla necessitate Hebræorum Græcorūque testimoniorum sylvam congerunt? num satis oratores sapere videntur? In libris, commentariis, & ad probabilitatem non delectationem, compositis orationibus, vbi necessitas exigit, si maiorem vim & pondus oratio sit habitura, istud vsurpare non est indecorum; & in explicationibus quidem authorum dignitatem habet permagnam: In concionibus verò farrago tot peregrinarum linguarum, cum præsertim conciores sit popularis, non ad eò plebeiis auribus iucunda, quæ magis afficiuntur eo quod liquidius intelligunt: itaque Græca sapius aut Hebraica citare, superuacaneum est, nisi fortè ea sint efficacitate dictionis, vt faciliè alieno idiomate reddi non possint. Hoc pacto Græcum verbum se vsurpasse in senatu commemorat Cicero, Philipp. 1. & in Pisonem, habet, argentum *οὐχεται*: sed hæc quàm sobria? Neque verò magis errore vacant, qui in Gallicis concionibus, seu orationibus, Latinorum prolixos locos &

communes, sine vlla vi & ἐπερμία coagmentant; Græcos etiam auctores, vt D. Gregorium Nazianz. & Chrysoftomum, Latine loquentes inducūt, cum elegantius nostrate lingua redderentur.

Versus porrò nec multos ingeri, nec omnino excludi velim: nam qui ad excludendos ab oratione versus, Ciceronis & Demosthenis exēplum afferunt, parum mea sententia proficiunt. Neque enim magnopere mirandum est, si in negotiosis concionibus, vbi consultò artem & eruditionem occulant, poëtarum testimonia non expromūt, qui in literario potiùs puluere sunt commemorandi: quanquā insunt aliqua vestigia, vt in Orat. pro Muræna, & in Pisonem. Sed hæc in exornatiuis orationibus longè commodiorē fortita sunt locum. Auctoritatem habemus ex Dione Prusæo, grauiſſimo oratore, qui Homericis versibus in iis quas sapienter copiosèque conscripsit orationibus, vsus est sæpissimè. Quāquam quid Dionem appello? nonne & D. Paulus in ea nobilissima concione, quam de Deo Athenis habuit, Arati illud vsurpauit θεὸς γένετο ἰσχυρὸς; & D. August. in serm. de SS. Innocent. ad populum, sententiam illam tertiam: Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit?

SEPTIMVS FONS Inventionis,

Ἐπιγραμματ.

CAPVT. IX.

Testimoniorum gemmæ sunt, quæ à Græcis vocantur ἰσχυρὰ, dicta graua, & sententiosa; quorum apud veteres tanta fuit auctoritas & pretium, vt nihil ad maiestatem orationis exaggeradam putarent excitari.

Itaque & summam laudem meruit Thucydides, quod sententiis appositè vsus esset; & poëtarum vtilissimus habitus est Hesiodus, qui licet ad Homeri grauitatem, nec argumento, nec dignitate carminis affurgat: tamen ob crebras quas habet sententias, mirificam laudem apud posteros est consecutus. His artibus à tenero fingi eruditique pueros volebant, non modò vt ad normam virtutis surgentem arotulam conformarent, sed etiam ad eloquentiam, cui peritiles videbant νόμους, adiumenta suggererent. Antiquissimæ sunt, (inquit Quintil.) quæ propriè, quamuis omnibus idem sit nomen, sententiæ vocantur, quas Græci νόμους appellant, vtrumque autem nomen ex eo accepèrunt, quod similes sunt consiliis & decretis; vt illud Afrî Domitii. Princeps qui vult omnia scire, necesse habet multa ignoscere.

Aliæ porrò graues sunt, & magnificæ, quales Platonis & Philonis sententiæ de Deo, & rebus diuinis; vt, ἡ τὴν ἐν τῷ οὐρανῷ οὐρανὸν διὰ τῆς ἀνομιᾶς ἐστὶν ἀπορώτα δυνάμει, ἀκατότητα ἔχει. οὐρανὸς ἔστι ἀκατότητα τῶν κατὰ φύσιν ἔχοντων ἡμετέριον ἀφ' ἑαυτῶν ἄμωρον ἢ λόγον; & c. Penes, inquit, vnum Deum due sunt excelsissima & prima virtutes, Bonitas, & Potentia: & eius quidem bonitate omnia in hanc lucem excitantur, potentia verò administrantur: Tertium quidpiam est, cuius nexu duo priora copulantur, verbum Dei; & illud quidem per duo Chorubin; hoc, per igneum gladium significatur. Hæc plena maiestatis, quæ vt augeat, addit, se hanc doctrinam ab anima sua θεολητορευόμενον diuino furore incensâ, accepisse. Tale illud D. Aug. Deus melius scitur nesciendo. Aliæ sunt acutæ & breues, quales sunt illæ Senecæ, Boëtij, Taciti, Sallustij, Q. Curtij, &c. vt, Quadam tempora eripiuntur nobis, quadam subducuntur, quadam effluunt. Magna pars vite elabitur male agentibus; maxima, nihil agentibus,

agentibus, tota aliud agentibus.

Dum differtur vita, transcurrit.

Fiet, vt minus ex crastino pendas, si hodierno manum inieceris.

Viuere voluit, qui mori non vult: & quæ ex aliis citat, maximè ex Publio Syro;

Anara tam deest quod habet, quam quod non habet.

Habet quod vult, qui velle, quod sat est, potest.

Iniuriarum remedium, est obliuio.

Pessimum veri affectus & iudicij venenum sua cuique utilitas.

Auaritia omnia venalia habere edocet.

Animus vereri qui scit, scit tunc aggredi.

Regum sapius opes assentatio quam hostis euertit: & cætera infinita.

Aliæ sunt festiuæ, & prouerbiales; vt Αχιλοχρηματια Σπάρταν ἔλοι, ἄλλο δ' ἔδεν. Auaritia Spartam capiet, nihil praterea. Αἶπον ἦρας κορυθου νέστητος ἀμεινον. Aquila senectus Gracculi iuuentute melior.

Δήρος ἀνήρ σέφανον μὲ ἔχων, δὲ ἴψ' ἔσπολωλως, Delphus vir coronam quidem habens, sed siti periens.

Διοσὸς πῶλε δὲ ὄκων, ἑδ' ἕτερον καταλήψη. Duos lepores venans, neutrum capies.

Θρίψαι τὸς λυκιδεῖς, θρίψαι κύνες ὡς σὸ γάρον. Pasce luporum canulos, pasce canes vt te lanient.

Λύχνε χεῖρα ἔχων, ἐπιχέιν μίμνησο ἔλαιον. Lucerna si indigeas, memento oleum infundere.

Μὴ κινεῖ Καμαρίναν, ἀκίνητος δ' ἀμεινον. Noli mouere Camarinam, quiescens melior est.

Νεκροῦ σῶμα λίοντος ἐρυθρίδουσι λαγῶσι. Mortui leonis cadaveri insistant lepores.

Ὁψὲ θεῶν ἀλίδουσι μέλοισι, ἀλίδουσι δ' ἀπὸ πῆ. Serò molunt Deorum mole, sed bene comminunt.

Πολλοὶ τοὶ νεοπυροβόροι, πῶσοι δ' ἔτι Βέλγαι. Multi Thyrsiferi, pauci Bacchi.

Πουλύποδος κερδοῦν ἐν μὲν κερδόν, ἐν δ' ἐν ἰσθλόν. Polypi capiti bonum inest, & malum.

Dici non potest quantam venustatē spirent huiusmodi elegantia: quas quibus sibi familiares continuo vsu reddunt, præclara ad venustandam orationem comparant adiumenta. Pleni sunt autem libri, & veteres, & noui, his locis communibus; ex quo penè in contemptum venerunt apud fastidiosos: feligenda erunt in tanta sylua lectissima quæque. Deinde obseruandum quod monet Quintilianus, non debere esse nimis crebras sententias: Tertio, personæ esse accommodandas: parum enim decet adolescentem adhuc rerum imperitum, præsertim suo Marte sententiosè loqui.

Cum sententia congruit apophthegma, nisi quod sententia laxius plerumque sumitur. Apophthegma autem semper est dictum breue, rotundum, & sententiosum, vt definitur à Budæo. Adde, quod decus accipiat ab illustribus personis, quibus maximè tribuuntur apophthegmata: quales sunt Pontifices, Imperatores, Reges, Legati. Hæc quo pretio fuerint, satis indicat eruditus de Apophthegmatis, Plutarchi libellus, quem Trajano Imperatori obtulit. Cuius vestigia secuti syllogistæ, nobis innumerabilem vim apophthegmatum prodiderunt. Non est semper in eadeo antiquis insistendum, vt nostræ tempora, ingeniorum, dictorum exemplorumque fecunditate satis opulenta, negligamus. Ideo præclarum erit, nostrorum Regum, & illustrium virorum admiscere sententias, quales feruntur: HENRICI MAGNI, quarum selectas aliquas inuenies in consolatione ad Mariam Augustâ, quam ex Gallico Patris Richeomii, viri de eloquentia Gallica perbenè meriti, Latine reddidi. Fuit profectò in admirabili tege illa extemporaneorum di-

Corn. Tac. Hist. l. i. Sallust. Q. Curt.

Ex fragmento Græco.

Theocrit. Anaxag. Laert.

Steph. de urbib.

Lib. i. Anthol. Plut. de ser. nummis vñdici. Plato in Phadone. Plutar. de aud. poet.

Deorum insignis felicitas, & βαρυλο-
για Λακωνικοτάτη, digna quæ memoriæ
commendetur monumentis.

OCTAVVS FONS IN-
ventionis, Leges.

CAPVT X.

Nonn. Dion.
41. Cic. 2. de
leg.

LEgem Reginam Deorum & ho-
minum appellat Pindarus apud
Athenæum; quem secutus Nonnus
in Dionysiacis cecinit,

Αἴγιος ἄναξ θνητῶν, ἢ ἀθανάτων.

Et est certè vnicum quoddam quod
vniuersum mundum regit, imperandi
prohibendique sapientia. Ex quo ma-
gnæ sunt authoritatis leges, si modò
ad æternæ veritatis normam compo-
natur. Nam, vt ait D. Augustinus, *Om-
nium legum est inanis censura, nisi diuina
legis imaginem gerat.* Vt corpora no-
stra sine mente, sic ciuitas sine legibus,
suis partibus, vt neruis, ac sanguine, &
membris, vti non potest.

Val. l. 3.

Atque, vt magna est legum excel-
lencia, & maiestas, sic etiam iurispru-
dencia, quæ easdem tractandas susce-
pit, sapientiæ seminarium est, & om-
nis prudentiæ officina. Cùm præser-
tim constet, leges à prudentissimis sui
æui mortaliū inuentas, sæculorum
ingeniorumque accessione ad immen-
sum decus effloruisse. Cecrops Athe-
nienfis leges præscripsit, Argiuis
Phoronæus, Cretensibus Minos, &
Rhadamanthus, Lycurgus Lacedæ-
moniis, Babylonis Zoroastres. Roma-
ni postea ex sapientissimis quibusque
duodecim tabulas compilarunt, quas
merito (vel Ciceronis testimonio)
multorum Philosophorum scriptis
anteponas. Sed omnium ingenia, la-
bores, & curas vicit Iustinianus Im-
perator in codice edendo, quem Iu-
stinianæum de suo nomine appellauit.

Authores
variarum
legum.

Ad hoc curandum opus, Decemvira-
tus constitutus est ab eodem Impera-

tore, delectique Ioannes Patricius vir
consularis, & exquæstor; Leontius
magister militum ex P. Prætorio: Pho-
cas magister militum, & Patricius; Ba-
sfilides Patricius ex præfecto prætorio
Orientis; Thomas exquæstor sacri pa-
latij; Tribonianus Magister Officio-
rum; Constantius comes sacrarum lar-
gitionum; Theophilus comes sacri
Consistorii; Dioscorus & Præsenti-
nus togati Iudices sacri Prætoriani: Il-
li ex tribus Codicibus, Gregoriano,
Hermogeniano, & Theodosiano, ter-
tium elucubrauerunt illum ipsum Iu-
stinianæum. Ex his fontibus, iurisperi-
tis maximè petenda est eruditio, quæ
quàm grauis sit, quàm prudens, quàm
locuples, quis pro dignitate satis com-
plecti possit? cùm præsertim Christia-
næ veritatis face illustrata, ad summū
generis humani bonum tam salutare
leges prodierint. Et quamuis ex gen-
tilitatis malo prisca legislatores in va-
rios inciderint errores, magna tamen
sapientiæ vestigia in iis plerumque est
reperire; qualia sunt illa apud Persas:

Baron. ad
ann. Christi,
526.

Iustitiam ante omnia colunt, & ad
eam pueri exercentor; ex quo Xeno-
phon pueros apud Persas ad discen-
dam iustitiam, non secus ac in ludum
literarium Græci solent, frequentes
conuenisse memorat, *ἣ οἱ μὲν παῖδες
εἰς τὰ διδασκαλεῖα φοιτῶντες ἀγροῦσι, μαν-
θάνουσι δὲ δικαιοσύνην, ἣ δέγουσιν, ὅτι οἱ τὰ
τῶ ἔρχονται, ὡσπερ παρ' ἡμῶν οἱ τὰ γράμ-
ματα μαθησόμενοι.*

Xenoph. l. 1.
Cyp.
Prudentia
& integritas
in multi le-
gibus anti-
quorum.
Persa.
Herod. l. 1.

Item veritatem sectantor, dolum
malum remouentor.
Magistratibus parento.
Ingrati in iudicium vocantor, &
pro delicto puniuntor.
Adulteria, & lecti genialis iniurias
vindictantor, & c.

Joseph. l. 11. c. 6

Apud Aegyptios.

Aegyptij.

Singulis annis apud prouinciarum
præsides, omnes vnde viuant, demon-
strantor. Si quis sexus faxit, aut vnde

legitimè viuat, non demonstrarit, capi-
tale esto.

Herodot.

Periuri capite mulctantor.

Apud Athenienses.

Athenienses.
Laert. in
Anaxag.

Si quis in insēpultū hominis cadauer
incidat, omni parte id terra obruat, &
sepeliat, ad occasum spectans.

Athei morte mulctantor.

Si quis pudicitiam prostituerit, aut
expatrarit, huic interdicitur ius apud
populum concionandi.

Apud Lacedæmonios.

Omnes Dij Deæque colantur arma-
ti, & id miro artificio, ad mollitiem de
ciuitate abigendam, militarem disci-
plinam excolendam.

Plato de
Republ.

Votum omnium sit vt Dij honesta
ob bonas actiones largiantur, nihilque
ampliùs.

Maiorum imperium libenter om-
nes pati assuefiant.

In legibus Numa.

Romani

Deos patrios colunt, externas su-
perstitiones aut fabulas ne admiscēt.
Ne quid inauspicatò publicè ge-
runtor.

Nocturna sacrificia priuilegiisque
amouentor.

Mœnia sancta existimantor.

Dis ex amputata vite ne libantor.

Pellex aram Iunonis ne tangit, si
tangit, Iunoni crinibus demissis a-
gnum fœminam cædit.

Patronus, si clienti fraudem faxit,
sacer esto.

Hæc exempli causa, in quibus par-
tim religionem, partim prudentiam e-
lucere videas, atque cōsententiis &
apophthegmatis sunt grauiora, quod
non vnius priuati, sed ciuitatum &
clarissimarum gentium sunt monu-
menta. Congelli olim in singularem
libellum nondum editum, Agyptio-
rum, Persarum, Atheniensium, Lacedæ-
moniorum, Romanorum denique
præcipuas leges, & *ἡθῶν*, ex quibus mul-
ta possunt ad eruditionem decerpi.
Verùm cauendum est, ne ista, aut in-
caulis afferantur, aut loco inepto

commemorentur; aut, dum peregrina
recensemus, quæ ante pedes no-
stros sunt, prætermittamus.

NONVS FONS INVEN-
tionis, Sacra litera.

CAPVT XI.

VERùm ista omnia humanæ sa-
pientiæ inuenta, licet exquisitissi-
ma, quota portio sunt diuinæ sapien-
tiæ? Præclare, vt cætera, hoc à D. Au-
gustino dictum est.

August. l. 2.
de doctrina
Christi.

Quantum autem minor est auri, ar-
genti; vestisque copia, quam de Egy-
pto secū ille populus abstulit, in cōm-
paratione diuitiarum, quas postea Hie-
rosolymæ consecutus est, quæ maximè
in Salomone rege ostenduntur; tanta
fit cuncta scientia; quæ quidem est v-
tilis, collecta de libris gentium, si diu-
narum scripturarum scientiæ compa-
retur. Nam quicquid homo extra di-
dicerit, si noxium est, ibi damnatur: si
vtile est, ibi inuenitur. Et cùm ibi quis-
que inuenit omnia, quæ vtiliter alibi
didicit, multò abundantius ibi inue-
nit ea quæ nusquam omnino alibi, sed
in illarum tantummodo scripturarum
mirabili altitudine & mirabili humili-
tate discuntur. Diuus verò Cyprianus
lib. singulari de spectaculis, scripturæ
miracula sic explicat, vbi Christianum
à spectaculis auertens, ad scripturas
aduocat omni theatro præstabiliores.

Cypr. lib. de
spectaculis.

Scripturis sacris incubat Christianus
fidelis; ibi inueniet condigna fidei spe-
tacula: videbit instituentem Deum
mundum suum, & cùm cæteris animalibus
hominis illam admirabilem fabri-
cam, melioremque, facientem: specta-
bit mundum in delictis suis: iusta nau-
fragia; piorum præmia, impiorumque sup-
plicia: maria populo siccata; & de petra
rursus populo maria porrecta: specta-
bit de cælo descendentes messes, non ex
areis; inspiciet flumina, transitus siccos;
refrenatis aquarum agminibus inhi-
bentia. Videbit in quibusdam fidem

cum igne luctantem, religione superata feras, & in mansuetudinem conuersas, intuobitur, & animas ab ipsa morte reuocatas, &c. ad summum concludit, scripturam esse theatrum miraculis refertissimum, & exclamat, quàm hoc decorum spectaculum, fratres, quàm iucundum, quàm necessarium. Nunquam finis esset dicendi, si de scripturæ excellentia & auctoritate dicere vellem.

Annotabo tantum duos insignium Ethnicorum locos, qui cum in sacras literas incidisset, & biblia nostra euoluissent, non potuerunt eorum maiestatem diffiteri. Primus est Amelij Apamensis Philosophi Platoniciis cum Plotino præceptore, & Geminiano, Romæ clari nominis fuit, quem Proclus in commentariis ad Timæum Platonis, sæpe Ἀμελίον Amelium nominat. Is cum legisset apud Diuum Ioannem (IN PRINCIPIO ERAT VERBUM) miratus est, quod barbarus, ut ait ipse, homo ita fuerit philosophatus: Καὶ νῆ Δι' ὄν ο' βάρβαρος ἀξιοῖ ἐν τῇ τ' ἀρχῆς πᾶξεντε καὶ ἀπαξία καὶ δευτεροκῶτα πρὸς δεῖν ἄν), καὶ δεῖν ἔν), δι' ἡ παντ' ἀπλωῶς καὶ ἄλλῃ. quod Cyrillus confirmat aduersus Iulianum.

Amelius.

Cyrill. aduers. Iul. l. 8.

Dion. Long. lib. 1. 15.

Alter est Dionysij Longini in libello περὶ ἰσοκρίτου, priori libro memoratus, ubi maiestatem notionum mentis & sensuum commendans, citat ex Homero Neptunum aurigantem, quem locum à poëta grauissimè per textum ostendit: nam

πρῶτα δ' ἔρεα μακροῦ, καὶ ὕλη Πρωτὶν ἰσοκρίτου Προσιδῶνος ἰόντος.

Mox Moysen cum Homero comparans, ait illum Iudæorum legislatorem, non fuisse virum de trivio, qui tam sublimem de Deo notionem habuit, ut de eo scriberet: Dixit Deus, fiat lux, & facta est lux; fiat terra, & facta est.

Ταύτη καὶ ο' τ' Ἰουδαίων θεομοδίτης ἔχῃ ο' πρῶτον ἀνὴρ, ἐπειδὴ τ' οὐ δεῖν διαλάμν' ἔχῃ ἀξίαν ἐργασίαν καὶ ἐπιπέλων, ἀδύνατον οὐ τ' ἔχῃ

εἰς ἄλλῃ γρηγοῦσας τ' νόμων εἰπεν ο' θεός, φησὶ. τ' ἡμῶν οὐδὲν, καὶ ἐγένετο ἡμῶν καὶ ἐγένετο.

Hæc obseruatione digna sunt in paganis hominibus: quorum ore etiam literis sacris dignitas tribuitur.

Quod ad eius usum attinet, Theologorum est proprius: Hæc eorum hæreditas, hic campus, hoc stadium. Ex quo mirum est, nonnullos tam venerandæ sapientiæ dignitate, copia & utilitate omissa, ad steriles Adonidis hortulos, fragilia humanæ sapientiæ choragia, tam lubenter deflectere. Contra, inuerso ordine iurisperitos neglectis iis quæ ad se attinent, sacra biblia sapius quàm leges in ore habere. Pulchrum est & modestum, se intra suorum castrorum ambitum quemque continere; & si quædam propter mutuum artium vinculum ex iis depromenda sunt, tamen in hac parte nunquam nimios esse nos oportebit; ne quis Apelles exiliens è latebra, illud inclamet, Ne sutor ultra crepidam.

DECIMVS FONS INVENTIONIS, Ratio, & Solertia in locis.

CAPVT XII.

ET hæc quidem ad variam eruditionem attinent, quæ eloquentiæ fecunda quædam nutrix esse comprobatur. Nunc de ingenii fonte videamus, sine quo quantacunque fuerit eruditio, gladius erit in vagina reconditus, cuius acies hebescet.

Cum tota ratio dicendi tribuatur in subiecta, & enunciata: quorum illa sunt, de quibus sermo est; hæc, quæ de re affirmantur, aut negantur; ad perfectam subiecti & prædicati distinctionem, vtile admodum tenere Aristotelis categorias; ex quarum, & cæterorum quæ ad differendi rationem attinent, ignoratione, nonnuncquam multa Rhetores peccare solent.

Subiecta, siue res, quæ in quaestionem cadunt, sunt aut superiora & simplicia, ut Deus, Angeli, cælum, elementa; aut mixta animata, ut homo, animalia; aut inanima naturalia, ut plantæ; aut moralia, ut virtutes, & vitia; aut artificialia, ut domus, naues, horologia, &c.

De quibus omnino decem formari possunt quaestiones, an sint, fuerint, esse possint? explicatur per affirmationem, dubitationem, negationem.

Quid sint, explicatur per definitionem rei, siue illa sit essentialis, siue ex adiunctis (quod est apud oratores frequens) constata.

De quo sint, explicatur per demonstrationem causarum, materialis, & efficientis.

Quare sint, explicatur per demonstrationem causæ finalis, formalis, & efficientis.

Quantæ sint, explicatur per affectionem magni, vel multi, & comparisonem ad res alias, vnde & illæ quaestiones comparatiuæ appellari solent.

Quales sint, explicatur per differentias, proprietates, adiuncta.

Quando sint, explicatur per declarationem rei, quomodo, & à quo, & quid sit in tempore.

Vbi, explicatur per expositionem rei, quomodo, & à quo, & quid sit res in loco.

Quomodo sint, explicatur per insinuationem modi.

Cum quo sint, explicatur per enumerationem instrumentorum, mediolorum, signorum.

Ex his apparet; non secus ac vnum pulmenti genus, à perito coquo fit varium; ita rem ab oratore in varias distributam quaestiones, mirificè fecundari atque illustrari. Ostendo exemplis: si quis orationem quaerat de Luscinia auicula, putes fortasse angustum dicendi campum, diuide, & vberem laxumque reperies. An sit & Sint-

ne Luscinia, quæ vocentur Sirenes, ut est apud Lycophronem: fuerintne aliquando tales, & an possint esse in rerum natura.

Quid sit propriè luscinia, & cum de genere auium esse constet, qua differentia eidem, aut maximè propria, ab aliis discriminari possit.

De quo sit: Quibus vitæ principijs constet, quale cum sole, cum aëre, cum aquis habeat commercium. An à cuculo, quod aiunt, generetur, generariue possit; quæ sit habitudo eius corporis; plùsne ignis an aëris habeat, an cum terreno etiam & aqueo genere aliquid sortiatur affinitatis.

Quare sit: An ad Dei gloriam prædicandam; an ad ornamentum vniuersi, an ad mulcedinem suauitate cantus homines, an etiam ad pascendos, an potius ad exemplum vigiliæ, innocentia, suauitatis, & laboris?

Quanta sit: Quàm parua corporis mole, quàm tenera, quàm composita membrorum omnium in tam breui corpusculo concinnitate; cum quibus auibus id habeat commune.

Qualis sit internis affectionibus: quàm simplex, quàm innocens, quàm pertinacis vigiliæ, quàm studiosa cantionum, quàm ambitiosa, quo colore prædita, qua voce, & cæteris corporis adiunctis.

Quando: quando pariat, quando canat, verène semper, an aliquando æstatè; die, an nocte: deinde an meridie, an sub auroram, an prima face; quando discat, quando quiescat, quando nidificet, &c.

Vbi; Quibus locis delectetur, an montanis, an syluestribus, cultis, desertis, frigidis, &c.

Quomodo; Quomodo vnumquodque faciat, quo instinctu, qua arte, qua dexteritate doceat, discat, canter, quot sonorum generibus luxuriet.

Cum quo; Quæ circa eam antecedentia, quæ consequentia, quæ

figna eandem semper comitantia.

Quæ omnia in hac materia, & in cæteris enucleata argumenta, non modò ad condendas orationes, sed integra volumina suppeditabunt. Atque hæc de quæstione subiecta, nunc ad locos & probationes artificiosas veniamus.

DE LOCIS

in genere.

CAPUT XIII.

QUOD literæ sunt apud Grammaticos, hoc apud Rhetores loci: vt enim ex literis verba, sic ex locis rationes & argumenta coalescunt. Nihil est omnino, ad inuentionis fecunditatem uberius ad dispositionis rationem concinnius, ad memoriæ subsidium efficacius. Quamobrem & adolescentibus diligenter inculcandi sunt, & in iis frequenter exercendi, ex quo ad omnem dicendi materiam reclusos inuentionis fontes commodius felicitate habeant. Nec sunt in ea re imperiti quidam audiendi, qui se sine vsu locorum certis rationibus vti dicunt: fieri enim potest, & fit quotidie, vt, qui nunquam locos viderunt, ex locis ratiocinentur, sicut & qui literas nunquam didicerunt, earum tamen sonos loquendo necessarid pronunciant: sed vtrumque rudium est, & multis erroribus obnoxium. Quantò illi rectius, qui id ex arte faciunt, & omnia rationum momenta cognoscunt? Euenit deinde exercitatis, vt et si minimè de singulis locis cogitent, ex iis tamen optimas rationes educeant; quas si velint recognoscere, ad artis normam expressas inuenient.

Neque enim quoties verbum aliquod est scribendum nobis, toties eius verbi literæ sunt cogitatione conquirendæ: nec quoties causa dicenda est, toties ad eius causæ sepo-

sita argumenta reuolui oportet: sed habere certos locos, qui, vt literæ ad verbum scribendum, sic illi ad causam explicandam statim occurrant: sed loci demum oratori prodesse possunt, qui est versatus in rebus, vel vsu, quem ætas denique affert; vel auditione & cogitatione, quæ studio præcurrit ætatem.

Sunt autem loci communes, notæ, & argumentorum sedes: quorum alii sunt interni, alii externi.

Interni sunt in rei substantia, vt definitio, genus, differentia, species, partium primariarum enumeratio, coniugata:

Alii externi, sed tamen cognati, & iis valde necessarii, vt causa finalis, & efficiens, & effecta. Alii externi appliciti, vt notatio, adiuncta, contraria, repugnantia, similia, relata, comparata; vnde sexdecim loci communes satis noti colliguntur, qui rursus in alios diuidi possunt, & argumenta magnis incrementis fecundare. Ostendo exemplo: Laudandum mihi liliū proponitur, (versabor enim in iis argumentis quæ forensibus causis, & chris difficiliora sunt:) Siceius laudem ab omnibus locis perrexam.

DEFINITIO PER

Synonymiam.

Quid est enim aliud liliū, quàm Quomodo ex omnibus locis decerpenda sint argumenta. terræ ornamentum, plantarum gloria, oculus florum, pratorum gemma, pulchritudo radii suauiter emicantibus fulgurans, vt Sappho dixit de rosa: *ῥῆς κόσμου, φῦτ' ἀγλαίωμα, ὀφθαλμὸς ἀνθέων, λιλύων τρυφή, κέλευθ' ἀσπράγγου.* Vtuntur enim oratores, vt docebo, maximè in exornatio genere, definitionibus.

Per descriptionem.

Videte vt est ex omni parte formosum, Num excelsa facies? num

maiestate cinctum caput, cuius oneri vix collum sufficit? Num argenteorum foliorum striati ordines? Num paulatim in latitudinem se explicantes angustia? Num resupina per ambitum labella? Num delicatissima, quæ interiorius sunt, fila? Num foliorum stantia croceis aureolis capita? Num odor, num candor eximius satis istud, vel me tacente, prædicant?

NOTATIO.

Nec immeritò profectò Græci *λείριον* & *καλλιρίον*; Latini, lunonis rosam; Mauritani, Susen ab vrbe potentissima nobilissimæque appellant. Hæc omnia sapiunt blandam pulchritudinis maiestatem, sed efficacius *λείριον* venustum, suauem, amabilem florem significat. Cuius nominis tanta est amplitudo, vt flores omnes, qui modò specie & suauitate sint excellentes, *λείρια* nominet Apollonius in Argonauticis:

ὧς δ' ὅτε λείρια καλὰ περιερόμιονσι μέλιοςα.

PARTIVM ENUMERATIO.

Quò mihi videtur etiam spectasse natura, quæ lilia in tot pulchritudinis genera diuisit, vt non vnum duntaxat florem, sed omnes omnium eximios colores, & dignitatem videantur assequuta: si candida consideres, quid purius, aut amabilius? Si Persiana, quid speciosius? Caulis est illis ternam cubitorum, quem fusè ambiunt folia ex cæruleo virentia, mucronata, flores nutantes nolarum effigie nigricant: radix bulbosa, fissa, minimè squamis loricata, albida, auersa parte sessilis, & plana, porrectis subtus obscure flauentibus. Si Polyrhifa, quid artificiosius? Nam & hastulas æmulantur, & radices habent multas, non admodum crassas, albas,

huc & illuc sparsas, dulces glutinosas, ex quibus caulis erigitur sapius duos cubitos altus, canus, sine medulla, in quo flores candidi odorati, stamina lutea, semen in vasculo triangulari conclusum, nigrum triquetrum. Si rubra, quid magis varium? caule quidem minora sunt, foliis angustis, & nigricantibus, è summo flores erumpunt, singuli suis pediculis, modò longioribus, modò breuioribus insidentes, coloris purpurei, crocei, notulis similiter quibusdam nigris, & perquam exiguis ornati. Si cruenta, quibus flores rutilant, & bulbos nucleis stipatos proferunt, quid ardentius? quid Narcissos & Hemerocallidas, & cætera id genus commemorem? nullibi fecundiori pulchritudine luxuriasse natura videtur.

CONIUGATA.

Nihil mirum igitur, si quicquid delicato pulchritudinis flore suauiter enitescit, hoc à lilio liliatum dicimus: Sic orationem liliatam dicimus, *une oraison fleurdelisee*, quam Dionysius Halicarnassæus *ῥοσὸν καὶ ῥοσέμον λόγον* nominat.

GENVS.

Omnes quidem flores singularis naturæ ridentis clementia, ad humani generis oblectationem, vniuersi decus, variæque vtilitates, profudit; quorum vsu non modò profana recreantur, sed sacra ipsa excoluntur: (& hic latus dicendi campus.)

SPECIES SEV FORMA.

Verum peculiari quodam iure liliū sibi vendicat, quòd simul asperxeris, statim tibi præstantissimi omnium floris veniet in mentem.

SIMILITUDO.

Ex illis. Quid nos magis exhilaret quam aspectus pulcherrimorum aulæorum? quæ natura, omnium architecta, & parens, ubique stravit in suis latifundis, ut admiranda forma & speciosa varietate colorum, radicis, caulibus, ramorum, foliorum, floris, nostros oculos pasceret, ac reficeret, spectaculo quidem ornatissimo, & instructissimo; quod etiam vel maximè squallidos rusticos, & incultos homines alliciat, & delectet? quando verò Salomon in hac regis fortunæ opulentia, & omnium deliciarum molliæ, tot exquisitis vestium coloribus radians, ad vnius lilij dignitatem assurrexit?

DIFFERENTIA.

Habent quidem manufacta, plerumque egregiam venustatem: Sed tantum à naturali pulchritudine differunt, quantum natura Dei illius præpotentis administra, mortalium manus, vim industriamque superat. (Et hinc excurri latius potest, in differentia naturalis pulchritudinis, & manufactæ.)

CONTRARIA.

Si igitur natura ita instigante flores nigros, infaustos, malè olentes detestatur: qua amoris benevolentia lilium amplectemur? quo nihil ad candorem amœnius, nihil ad prosperitatis significationem candidius, ad odorem etiam, quem suavissimum spirat, dulcius quicquam esse potest?

ADIVNCTA.

Accedit ad cæteras lilij virtutes, quod in Francorum sit insignibus.

Idque non humano consilio, sed Angeli cœlitus deferentis beneficio: quo nihil ad lilij laudem dici potest illustrius. Francia illa cæterarum gentium Regina, quam HONORIVS tertius, Pontifex, Christi Pharetram lectissimis sagittis abundantem appellat; quam Gregorius Magnus tantum cæteris nationibus præstare censet, quantum Regiæ dignitatis apex omnibus honoribus antecellit; Francia, inquam, illa lilia ab ipsis pene mundi cunabulis, in Moysis candelabro, & Salomonis templo sanctissimis religionibus consecrata, per vniuersum terrarum orbem suavissimi odoris halitu diffudit.

ANTECEDENTIA

Consequentia.

Ita autem amplexa est, ut Regem Francorum in illa Maiestatis sede, & Iustitiæ pulvinari (quod vocant) sedentem, sine liliorum insignibus, non magis intueri liceat, quam solem sine luce. Vbicunque Regia Maiestas ius dictura sederit, ibi lilia: ubicunque lilia fulserint, hinc Regiæ maiestatis quosdam radios præsentem te dicas.

REPUGNANTIA.

Nec minùs repugnat Regem venerari, & calcare lilia, quam Cæsares adorare, eorumque statuas frangere, deterere laureas, honoris insignia reuellere.

CAUSAE.

Sive igitur, cum esset parvus, & lactens Hercules, Noueræ Iunonis vberibus suppositus, argenteus mammarum humor cœlestibus stillis depluens, tantum florem produxerit, siue natura plenius suæ munificentiae velificata ediderit, nihil plantis inuenio diuinius.

EFFE-

EFFECTA.

Neque tantum ob speciosam illam maiestatem dico, qua præditum est, sed propter magnas & vberes, quas in hominum commoditatem deriuat, utilitates. Quis enim nescit quod habet Pallad. l. 2. de re rustica, oleum linum ad morborum remedia, perquam salutare semper extitisse? & cæ.

COMPARATIO MINORVM & PARIVM.

Quid igitur si calthis, ac violis, & huiusmodi floribus tantum tribuimus, quid lilio deberi existimatis? quod ipsum constat longè omnium esse præstantissimum? Nisi quis fortè rosam Sapphonis & Anacreontis versibus decantatam, illi parem esse contendat; huic non multum aduersabor, modò lilium inter flores, Regis partes obtinere fateatur, rosam huic veluti Regiam comitem adiungat.

DE LOCORVM DELECTV.

CAPVT XIV.

Placuit hoc specimen subijcere, ut ostenderem, quanta est in locis ad quamlibet quæstionem tractandam fecunditas: non quod velim, omnes, & isto ordine intrudi. Rectè M. Tullius. Orator locos percurreret omnes, utretur aptis, non imprudenter ista copia, sed omnia expendet & seliget. Non enim semper, nec in omnibus causis, ex iis eadem argumentorum momèta sunt. Iudicium igitur adhibebit, nec inueniet solum, quod dicat, sed etiam expendet. Nihil enim feracius ingeniis iis præsertim quæ disciplinis exculta sunt. Sed ut segetes fecundæ, & vberes, non solum fruges, verum herbas

etiam effundunt inimicissimas frugibus; sic interdum ex illis locis, aut leuia quædam, aut à causis aliena, aut non vtilia, gignuntur, quorum ab oratoris iudicio delectus magnus adhibebitur: quoniam modo ille in bonis hærebit & habitabit suis. Nunc de singulis in specie dicendum est.

DEFINITIONIS DIGNITAS, & varia appellationes.

CAPVT XV.

Operis umbram, orationem dixisse fertur Democritus, quod delineatio quædam rerum fiat beneficio verborum. Est id quidem in cæteris, sed maximè in definitione conspicuè, quæ non modò umbra est, sed viua rei quam describit, imago, atque ideo *εἰκαστικός* à veteribus nominata est. Fuit certè illud Pausiæ pictoris & Glycæ coronariæ iucundissimum certamen; cum hæc innumeros flores summa varietate distinctos proponeret; Ille verò eorumdem formas & colores exprimere, ac diuersos veluti luxuriantis naturæ ludos artis beneficio consequi niteretur. Sed nec minor definitionis splendor, aut dignitas, quæ res tot & tantas, quas huius cœli ambitu, diuina mens complexa est, paucissimis quibusdam verbis depingere atque illustrare conatur. Ex quo si tanta statuariæ artis magnitudo, quæ (ut ait Cassiodorus) primùm à Thuscis profecta mentibus, & inuentis, ita creuit apud posteros, ut parem populum Romæ daret, quem ipsa rerum parens natura procrearat: Non minima laus profectò Definitionis, quæ hanc rerum vniuersitatem, tot accuratis descriptionibus, quasi statuis & imaginibus amplexa est.

Hæc de prima Definitionis appellatione.

Eadem, terminus.

Secundò à Græcis dicitur ὄρος, quasi terminus, aut lapis terminalis; ex quo Definitio quoque à Latinis nuncupata est. Magnum profectò nomen, & quod Definitionis dignitatem satis indicat. Sacros enim fuisse apud veteres, lapides terminales scimus, non alia de causa, quàm quòd agrum ab agro discriminantes, contrètionum omnium materiam succiderent: ex quo cecinit Ovidius in Terminum,

Tu populos, vrbesque, & regna ingentia finis,

Omnis erit sine te litigiosus ager.

Terminorū religio notabilis.

Sed, quod magis mireris, ita religio si fuere Terminorū lapides, vt si quando quis in Arabia lapidibus proiectis stratus ager inueniretur, ominosus idē & culturæ inhabilis iudicaretur, ne fortè lapis aliquis vnus ex Terminalibus violaretur ab insciis. Quamobrè plerique inuidia moti eiusmodi lapides in agros vicinorum proieciabant, quò illis postea cum graui detrimento cessaret ager.

Vlpian l. Sunt quædam. D. extr. criminibus.

Hoc crimen σκοπελισμὸν nominabāt, vt ex Vlpiano liquet, Sunt quædam, inquit, quæ more prouinciarum, coërcitionem solent admittere, vt putā in prouincia Arabia σκοπελισμὸν crimē appellant: Cuius rei admissum tale est; Plerique inimicorum solent prædium inimici σκοπελίζειν, id est, lapides ponere, indicio futuros, quòd si quis eum agrum coluisset, malo letho periturus esset insidiis eorum qui scopulos posuissent. Quæ restantum timorem habet, vt nemo agrum accedere audeat, crudelitatem timens eorum qui scopulissimum fecerunt. Haec rem Præsides exequi solent grauiter, vsque ad pœnam capitis, quia & ipsa res mortem comminatur.

Hæc Terminorum Religio.

Quanta igitur Definitionis dignitas, quæ ὄρος, Terminus, nominatur, & longè aliter quàm de facti agrorum limites, res totius vniuersi distinguit, omnémque tollit permissionem? Ana-

stasius Synaita in ὁδηγῶ, cap. i. Definitiones ὄρους appellatæ censet, quasi ὁρισμοὶ ἢ ὁφθαλμοὺς παραστάτων ὑπαρχόντας, quòd sint rerum visus & oculi.

Tertiò à Platone in Theateto cum Sole comparatur, quòd non secus ac clarissimum sydus humanæ imbecillitatis tenebras discutiat, & magnum ad capeffendas disciplinas conferat adiumentum.

Definitio Soli comparata.

DE DEFINITIONE

simplici, & Logica.

CAPVT XVI.

ET si definitionibus Logicis parciùs vtuntur Oratores, qui non sic illo, sed fuso quodam & adipali dicendi genere delectantur: debent tamen accuratæ definitionis tenere rationē, ne rerum ignari, frustra, cum nihil opus est, luxurient in verbis. Est igitur definitio, vt ait Aristoteles, λόγος ὁ πρὸς τὴν σημασίαν, vel, vt ait Cicero 1. de orat. Rerum breuis & circumscripta quædam explicatio; vel, vt habet author ad Herennium, Oratio, qua rei alicuius proprias amplectitur potestates, breuiter & absolute. Partes eius sunt genus, & differentia, è quibus quasi anima & corpore consistit. Fit enim vt rem definienti primùm notiora occurrant, & cum multis communia, quæ cum differentia, quasi proprio quodam vinculo complexus fuerit, tunc existit definitio, vt si hominem definire velis, primùm occurrit animalis, hoc est, naturæ sentientis notio, mox propiùs consideranti, in rationis sinu, quasi in proprio essentiæ domicilio versari cognoscitur; Ex eo animal rationis particeps nominatur. Hæc integra Definitio. Sed quia proprias rerum differentias inuenire difficillimum est, per

Aristot. topic. l. i. c. 1. Cicero l. 2. ad Heren. 17. & 2. de inuent. 153. ubi offert exemplum de nauis.

proprietates & accidentia, maximè apud oratores, Definitiones tradi solent.

Vitia Definitionis.

Tria vulgò in rebus definiendis occurrunt vitiorum genera. Primum est, cum propter multitudinem verborum, nimium quàm necesse sit, res extrahi videtur. In quo errauit Porphyrius, qui hominem definiuit λογικὸν ζῶον θνητὸν: nihil enim opus erat mentionem facere mortalitatis. Sed hanc idcirco dictionem subiunxit, vt distingueret ab angelis, qui tamen ζῶα λογικὰ propriè dici non possunt. Secundum est, cum ob paucitatem res non satis explicatur: vt si dicas, hæreditas est pecunia, qua morte alicuius ad quempiam peruenit iure, non est satis, addendum, nec ea aut legata est testamento, aut possessione retenta. Tertium fit, cum genus, aut differentia commodè non est assignata.

Virtutes Definitionis. Arist. lib. 5. Top. c. 5.

Contra, virtutes Definitionis sunt tres, vt sit dilucida, breuis, & propria. Fiet autem dilucida, si vitentur ea, quibus obscuratur. Talia sunt primùm homonyma. Idcirco hanc Definitionem non probat Aristoteles, καὶ εἰς ἄλλην ἀγωγὴν εἰς ἑαυτὴν. Generatio est deductio ad substantiam. Secundò, metaphoræ, vt si quis Altricem pro Terra, aut pro Temperantia, Conuentum vsurpet.

Definitiones Platonis audaces.

Tertiò, verba impropria & nouata; quo nomine Aristoteles reprehendit Platonem, qui oculum, ὀφθαλμοκίον, araneam σπιδάκης, medullam ὀστέοχρῆς definiuit.

Breuis erit, si nihil addatur superfluum; est autem illud superfluum, & redundans, quo sublato, id quod reliquum est, perspicuam facit rem definitam. Sic qui definit, hominem animal rationis particeps, disciplinæ capax, peccat redundantia verborum.

Propria fiet, si rem, cuius est definitio, lucidiùs exprimat; nec similis sit veterum pictorum imaginibus; qui si hominem aut leonem depingissent,

discerni haud facilè poterant, nisi superscriptus esset titulus; Hic, homo est; hic, leo.

Ad summum index & veluti Lydius lapis Definitionis, is erit, si Definitionem ita cum eo quod definitur, conuertat, vt ex Definitione res, & ex re Definitio consequatur.

Arist. l. 2. Top. c. 2.

Eius vsus in argumentando triplex esse solet, vt notauit Cicero in Topicis; aut enim subiecti definitionem sumere licet, aut attributi, aut vtriusque, ad definitionem explicandam. Quod enim Definitioni conuenit, aut non conuenit: conueniat idem necesse est, aut non conueniat rei quæ definitur: Vt si is qui dolet aliorum rebus prosperis; non sit sapiens, cum inuidus sit huiusmodi, eum sapientem non possis meritò dicere. Cui autem Definitio tribuitur, vel detrahitur, eidem tribuè vel detrahi necesse est, quòd definitur: vt si Imperator est vir rerum militarium sciens, non potest Cicero non esse Imperator, qui magna rerum bellicarum peritia Parthos in Amanomonte debellauit. Si ars est, quæ cognitis penitusque perspectis, & in vnum exitum spectantibus, & nunquam fallentibus rebus continetur, nec eiusmodi rebus constat eloquentia, profectò eloquentia ars dici non potest.

Deinde, si Definitio Definitioni conueniat, aut non conueniat; definitum quoque definito conueniet, aut non conueniet. Vt si rectus animi habitus laude dignus est, cum talis sit virtus, sua laude carere non potest. Quod autem magis suscipit rei propositæ definitionem, id magis tale est: vt, si vtile definitur, quòd ad finem conducit, id quòd magis conducet, vtilius erit. Hæc & similia pertinent ad vulgata Logicorum axiomata, quæ licet apud Aristotelem in sexto Topicorum plenius indagare. Ego, quando ista tractandi ratio non est huius instituti, ab istis Logicorum exilibus

argutiis, in planiorem Rhetorum campum transferam orationem.

DE DEFINITIONE per partes.

CAPVT XVII.

Cicero de hac Definitione oratoria agit 3: de Orat. sect. 108. Et in Orat. 117.

Quando intimas rerum formas, tanta obscuritate humanis ingeniiis natura vallauit, varios Definiendi modos coguntur indagare ipsi plerumque Dialectici, sed Oratores, qui delectationem & pompam quaerunt, non modo non coguntur, verum lubentius feliciusque in hoc genere versantur: quod variis definitionum generibus ostendam.

Primum occurrit, & illud quidem satis vsitatum, per partes conflatum; cum videlicet singulas partes amplexi rem describimus: quod duobus potissimum modis praestari solet: Primo, cum breuiter & strictè res exprimitur, vt si domum, substructionem ex tecto, fundamentis, & parietibus definitiam; annum, spatium duodecim mensium; mensem, spatium triginta dierum.

Altero, cum ornatius enucleatiusque, vt in illustrioribus argumentis saepe contingit, partes assignantur. Si quaeras a Lactantio, quid sit sphaera Archimedis? Aes concauum (dicit) variis circulis, Equatore, Zodiaco, coluris, tropicis, definitore confectum: quo similitudinem mundi ac figuram Archimedes machinatus est. In quo Solem ac Lunam composuit, vt inaequales motus, & caelestibus similes conuersionibus, singulis quasi diebus efficerent, & non modo accessus Solis, & recessus, vel incrementa diminutionesque Lunae, verum etiam stellarum, vel errantium vel vagatum, dispares cursus, orbis ille dum vertitur, exhiberet. In quo genere disertissime lusit Claudianus:

Lactant. l. 1. c. 5.

Iuppiter in paruo cum cereret aethera vitro,

Risit, & ad superos talia verba dedit: Hucce mortalis progressa potentia cura?

Iam mens in fragili luditur arte labor.

Iura poli, verumque fidem, legesque Deorum,

Ecce Syracusius transfudit arte senex:

Inclusus varijs famulatur spiritus astris,

Et vinum certis motibus urget opus.

Percurrit proprium mentitus signifer annum,

Et simulata nouo Cynthia mense redit.

Iamque sumum voluens audax industria mundum,

Gaudet, & humana sidera mente regit.

Partes primarias expressit Vitrum, Spiritum, deinde Solem, Lunam, Stellas. Haec definitiones cum ita fusae extiterint, descriptiones dicuntur. Et haec est optima describendi ratio, in rebus maxime corporeis singulas partes enucleate prosequi.

DE DEFINITIONE per causas.

CAPVT XVIII.

Secunda ratio definiendi, eaque ornatissima, fit per causas, a quibus profluunt effecta: haec enim permagno inter se cognationis vinculo continentur. Sic Aristoteles ζειν αιματος Aristot. 2. de Animal. et κερδίου iram definiuit, (ebullitionem sanguinis circa cor:) non quod haec proprie sit iracundia, sed quod ex eo sanguinis ardore, huiusmodi excitetur affectus. Hoc nouerat Homerus, cum Agamemnonis iracundiam describens, canit:

Aristot. 2. de Animal.

Homer. Iliad. I.

μῦθος δ' ἔμεγα φρένας ἀμυζιέλαινα Πύρροιο, ὅσος δ' οἱ πυρὶ λαμπυτέωντι ἵκτετα.

Et Claudianus.

Claud. p. negr. de 3. cons. Honor.

Iram sanguinei regio sub pectore cordis

Protegit, imbutam flammis, avidamque nocendi,

Præcipitemque sui: rabie succensa tumescit,

Contrahitur tepesacta metu, cumque omnia secum

Duceret, & requiem membris vesana negaret,

Inuenit pulmonis opem, madidumque fluenti

Præbuit, vt tumida ruerent in mollia fibra.

Cum autem quatuor sint rerum causa, tarius per formas internas, quia latent; nec saepe per finem, quia minus rei imaginem exprimit; saepius per materiam, per causam efficientem saepissimè, definiunt Oratores, quod ita pleniorum rei quam definiunt, cognitionem mentibus ingenerent, cum praesertim simile producat sibi simile, magnumque sit inter causas efficientes & effecta commercium. Quamobrem Aeschylus in Prometheo, vbi horribiles illos Aetnae tumultuantis aestus expressit, subiicit causam, quanquam fabulosè, vt Poeta:

Aeschyl. in Prometh.

Τείον ἢ Τυφῶν ἰζαναΐσει χέλον Θρωῖς ἀπλήσιν βίδεισι πυρῶνόν ζέλης.

Hanc autem Typhon ebulliens eructat iram,

Feruentibus telis immensa & flammiuoma tempestatis.

Atque in eo longè prudentius Seneca, quam Sophocles, qui in Oedipo, tetram illam grassantis pestis stragem descripturus, incipit:

Seneca in Oedipo.

Iam nocte pulsa dubius effulsit dies,

Et nube maestum squallida exoritur inbar,

Lumenque flamma triste luctifica gerena.

At ille inter tot miserandos effectus, quos describit:

Ἐνθα σαλδὴ κἄν ἀκουσίται κἄρα Βυθῶν ἔτ' ἔχ' οἶά τε φοινίη σάλου.

Sophocles in Oid.

Φθίνουσα δὲ κἄλυξιν Ἰσχυρτοῖς χθονός, Φθίνουσα τ' ἀγάλαις βυθόμοις, τόκοισι τε Ἀδόνιοις γυμνακῶν, & cætera.

Urbs (inquit) fluctu quassatur, nec lenare

Ex profundis caput valet, ex cruenta tempestate:

Interiorum enim iam frugiferi folliculi terra,

Interijt soboles armentorum, una cum immaturois.

Fætibus mulierum.

Causam verò superiorem pestis non exprimit: quod scitè non omisit Virgilius, Aeneid. 3.

Corrupto caeli tractu, miserandaque venit

Arboribusque satisque lues, & lethifer annus.

Linguebant dulces animas, aut agra trahabant

Corpora: Tum steriles exurere Syrius agros;

Arebant herba, & victum seges agra negabat.

Neque verò tantum vna causa, sed plures ad vim maiorem & amplificationem commemorari solent: vt si in ira, non tantum ardor, & ebullitio sanguinis, sed priores etiam causae prodantur, vt obliuio beneficiorum, contemptus, minae, iniuria; & cætera eiusmodi.

DE DEFINITIONE per effecta.

CAPVT XIX.

Tertius definiendi modus ad oratorias definitiones & amplificationes aptissimus fit per effecta: boni ab effectis ex Cic. pro Caccinna n. 78. D. Ambros. l. de Eius & sciuntio c. 10.

Vide descriptionem veritatis ab effectis ex Cic. pro Caccinna n. 78. D. Ambros. l. de Eius & sciuntio c. 10.

simè expressum. [Ebrietas, fomentum libidinis, ebrietas incentiuum infaniae, ebrietas venenum sapientiae: Hæc sensus hominum mutat, & formas: per hanc fiunt ex hominibus equi adhinientes: Siquidem naturali vapore corporis calidi, & præter naturam vini calore flammati, cohibere se non queunt, & in bestiales libidines excitantur, vt nullum tempus præscriptum habeant, quod doceat indulgere concubitu. Vocem amittunt, colore variantur, oculis ignescunt, ore anhelant, fremunt naribus, in furore ardescunt, sensu excidunt: Hinc phrenesis periculosa, hinc calculi grauis pœna, hinc exitialis cruditas, hinc vomitus frequens, semefas epulas cum internorum viscerum cruore fundentium: Hinc etiam vanæ imagines, incerti visus, instabilis gressus, vndas sæpe transfiliunt sicut foueas: Nutat his cum facie terra, subitò erigi & inclinari videtur, & quasi vertatur, timentes in faciem ruunt, & solùm manibus apprehendunt, aut concurrentibus montibus sibi videntur includi. Murmur in auribus, tanquam maris fluctuantis fragor, & resonantiâ fluctu littora. Canes si viderint, leones arbitrantur, & fugiunt. Alij risu soluuntur in condito: Alij inconsolabili mœrore deplorant, alij cernunt irrationabiles pavores. Vigilantes somniant, dormientes litigant. Vita his somnium est, somnus his mors est.] Hæc est definitio, siue descriptio per effecta, cuius imitatio, latum vt vides, dicendi campum suggerit. Prouidendum tamen ne nimis leues effectorum minutiae disquirantur. Deinde, vt quæ in longa descriptione afferuntur, ordinem inter se, & decoras ab vno ad alterum transitiones habeant.

Hæc similitudine dubia à mari præclarissime videtur Clemens Alexandrinus p. ed. l. 2. p. 1. ebriy mentem de φιλίαν εις θυδόν ειχαμίας φφ οινυ περιουσίας.

DE DEFINITIONE

per accidentia.

CAPVT XX.

Quartum definitionis genus fit per accidentia, priori haud multum dissimile, nisi quòd magis vagum est, diffusum, & sine respectu ad causam. Ita describitur homo, *Animal prouidum, sagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis, & consilij.* Ita definitur fama, velox malum, à Virgilio, & Tertulliano in apologetico c. 7. *Tertull. in Apol. c. 7.* Natura famæ omnibus nota est, vtrum est fama malum, quo non velocius vltimum? cur malum fama? quia velox? an quia plurimum mendax, quæ nec tunc quidem cum aliquid veri affert sine mendacij vitio est, detrahens, ad iiciens, demutans de veritate? *Quid* quòd ea illi conditio est, vt non nisi cum mentitur, perseueret, & tandiu viuunt, quandiu non probat? Siquidem vbi probauit, cessat esse, & quasi officio nunciandi functa, rem tradit: & exinde res tenetur, res nominatur.

Talis est definitio amoris apud Plautum in Trinummo:

Blandiloquus, harpago, mendax, cupidus, auarus, Elegans, dispoliator, latebricolarum hominum corruptor, Blandus, inops, celati indagator, nam qui ab eo quod amat Quam extemplo sanis sagittis percussus est, illico res foras. Labitur, liquitur, da mihi hoc, met meum, si me amas, sodes, &c.

quibus blandi illius & vesani monstri proprietates exprimuntur. Quod Moschus etiam poëta disertius est prosequutus in descriptione Cupidinis.

Χρωτα μ ου λεικος, περι δ ειχθος, ομαματα δ αυφ Δριμυλα, η φλογοβεντα, κακα φρενες, αιδε λειλημα.

Cic. 1. de legibus 2. 21.

Tertull. in Apol. c. 7.

Plant. in Trinummo

Mosch. Anthol. lib. 1. ep. 188.

Ουδ' ἴσον νοεῖ καὶ ἀδύνατος, ὡς μίλι ποταμὸς.
 Ἦν δ' ἄρα, νόσος ἔστιν ἀνήματος ἡπεροπευτάς,
 Οὐδ' ἐν ἀλαθεύων, δόλιον βρέρο, ἀγρία παίσδει.
 Εὐπρόσκαμον δ' ἄρ' ἔχει, ἰταμόν δ' ἄφροσπον.
 Μοκκίλα μὲ τήνφ χερύδρια, μακροὶ δ' βάλλαι,
 Βάλλει δ' εἰς Ἀχέροντα, καὶ εἰς Αἰδίου βασιλῆα.

Sic mare dicitur à D. Ambrosio, hospitium fluuiorum, fons imbrium, derivatio alluuiorum, inuentio commeatuum, quo sibi distantes populi copulantur, quo præliorum remouentur pericula, quo barbaricus furor clauditur, subsidium in necessitatibus, refugium in periculis, gratia in voluptatibus, salubritas valetudinis, separatorem coniunctio, itineris compendium, transfugium laborantium, subsidium vectigalium, sterilitatis alimentum. Hexam. lib. 3. cap. 5. In hoc genere sunt definitiones secundæ. Mûdus est æternus circuitus, spectabilis suppellex, multiformis firmatio, æternus tenor, anfractus sine errore. Sol cœli oculus, diei ornatus, distributor horarum, splendor sine occasu; Luna, Cœli purpura, Solis æmula, solamen iter agentium, directio nauigantium, larga rostris, præfagium tempestatum. Terra, basis cœli, meditullium mundi, fructuum mater & custos, operculum inferorum, nascentium genitrix, nutrix viuientium, vitæ cellarium. Homo, Mens in carne, spectrum temporis, speculator vitæ, mancipium mortis, transiens viator, anima laboriosa; Mulier insaturabilis bellua; homini pernicies, continua sollicitudo, pugna nunquam desinens, continentiaë naufragium. Paupertas, bonum odiosum, sanitatis mater, curarum exilium, repertrix sapientiaë, negotium sine damno, possessio absque calumnia, sine sollicitudine felicitas. Senectus, mors viuientium; Verbum, proditor animi;

Oculi, duces corporis, vasa luminis, indices animi.

DE DEFINITIONE PER similitudinem.

CAPVT XXI.

Definitionem per similia nonnulli profus reiiciunt, quòd longè ab omni probandi ratione disiunctam esse putent. Velenim (inquiunt) qui rem per similitudines describit, ipsius naturam nouit, vel ignorat. Si nouit, quanto melius est rei naturam expromere, quàm vanas imagines & umbras confectari? Si verò nescius est, quo pacto synceram imaginem subijciet oculis, eius ipsius quòd minimè dignoscere potuit? Sed has argutias ratio & vsus doctissimorum hominum refellit, qui plurimum non modò ad delectandum, sed etiam ad persuadendum in definitionibus, per similia, farentur esse subsidii. Rei etenim cognitionem confusam, veluti quibusdam radiis vestiunt, & suauius in animos mentemque intimam perlabantur. Quòd si ea esset humani ingenij felicitas, vt vel latentes quasque rerum naturas cognosceret; tamen non inutillis esset definitio, quandoquidem & expressas vultuum, quos viuos intueri licet, effigies in picturis, (tanta est similitudinis illecebra) diligimus, & miramur.

Erit igitur huius definitionis vsus, vbi non quid res sit, exiliter & enucleatè quæritur, sed vbi iam nota exquisitis similitudinum ornamentis est decoranda. Parum est si dicas, mens irati, mens est inquieta, & tumultuosa. Hoc ornatius, si cum D. Chryostomo eloquaris: Mens irati, forum est plenum tumultu, vbi multus est euntium & redeuntium clamor, camelo-

Definitio per similia, non est inutilis.

Vide Cicero in Topicis, sect. 32.

Vide Chryostomus eloquaris: soft. tom. 4. hom. 24.

rum ac asinorum fremitus, argentiorum & ætiorum vtrunque cudentium strepitus: Contrà mens tranquilla, & mitis, vertex est quispiam montis, qui clementiorem cœli auram natctus est, puros solis radios, limpidas fontium scaturigines, multasque florum amœnitates, & ista quantam habent dignitatem?

D. Chryf. Homil. in venerabilem C. vniuersi. Cruce. m.

Σταυρός Χριστιανῶν ἐπιπέδι, σωρὸς τυφλῶν ὀδηγὸς, σωρὸς ἀπειροπαθῶν ἐπιπέδι, σωρὸς πλωτοῦ ἀποκομιθῆναι, σωρὸς ἀδικοῦ ἐξοικονομῆσαι, σωρὸς πλουσίων χαλινὸς, σωρὸς ὑψηλοτέρων ἀντίταγμα, σωρὸς δουλοῦντων ἐλευθερία, σωρὸς βαρβάρων ζιλαρωπεία, σωρὸς βασιλέων μεγαλοπρέπεια, σωρὸς ἀνέμων νόμος, σωρὸς οἰκουμένης ἀσφάλεια, σωρὸς ὀπλον ἀκαταμάχητον, σωρὸς εἰδῶλων καυθήσις, σωρὸς βωμῶν ἀναστή, σωρὸς κίονος ἀραιομὸς, σωρὸς ἐκκλήτων ἡρώσις, σωρὸς ἰθῶν σωτηρία, σωρὸς πολέμου ὄψιν βεβηρία, σωρὸς χειμαζομένων εὐδία, σωρὸς οὐρανῶν κωβιγενήσις, σωρὸς ὀρφανῶν πατήρ, σωρὸς ἀγγέλων ὑμολογία, σωρὸς θεούλου πῶσις, σωρὸς δαιμόνων ἐξέρισις, quæ omnia intellectu facilia sunt.

Bern. de consil. l. 3.

Vides quæ in hac definitione diuitiæ, quot conglobatæ similitudines? Differunt autem à similitudine, quod in similitudine res dicatur per imaginem, & comparationem: hic sine comparatione affirmetur. Consuetum est autem SS. Patribus ita definire in ἀξίωσι, vt, ambitio est futile malum, secretum virus, doli artifex, mater hypocrisis, liquoris patens, vitiorum origo, tinea sanctitatis.

DE DEFINITIONE PER Negationem.

CAPVT XXII.

Vltimum genus definitionis fit per negationem, vbi orator exprimendo quid res non sit, auditoribus colligendum relinquit quid sit. Vt quid sit libertas, quaris? nulli rei

seruire, nulli necessitati, nullis casibus. Seneca ad Lucilium. Est illud vstratissimum in diuinis definitionibus: & disertissimè expressit Maximus Tyrius. Pulchrum Deum dicam, & pulcherrimum omnium pulcherrimum: haud quidem pulchrum corpus, sed vnde pulchritudo in corpora emanat; neque etiam pulchrum pratum, sed vnde, & prata, & amnes, & mare, cœlum ipsum, cœlestesque Dij pulchritudinem decerpunt. Inde enim pulchritudo omnis, tanquam ex pereæni purissimoque fonte, ad nos vsque perlabitur, tantumque, aut fortitudinis, aut firmitatis, aut salutis rebus in singulis, quantum ab eo fonte resperguntur. Ex quo si nihil hauriant, continuo turpes, dissolutæ corrumpæque tabescunt: Hoc tibi si satis est. Deum inspeixisti: Sin minus, quæ non alia poterût eiusdem naturæ interpretatione proferre? Fac in eo, nec magnitudinem, nec colorem, nec figuram aliquam cogites, non aliud præterea quicquam, quod materia pati consuevit. Ex quo fit etiam vt ea diuinæ naturæ præstantia suarum tenebrarum latibulo inclusa, ratione nostri VN (Non) aut (nihil) appelletur, vt nonnulli philosophantur in hunc Exodi locum: Estne Dominus in nobis? VN EN

Maximus Tyrius in orat. de Deo.

Deus VN EN

Lans Deo, silentium.

Neque verò tantum his negationibus, sed casto plerumque silentio vtuntur oratores, tanta Dei maiestate percussi, & præclare vbi nos psal. 65. legimus. Verba Davidis Hebraica sonant: *Tibi silentium laus Deus in Sion.* וְיָשֵׁב בְּצִיּוֹן אֱלֹהֵינוּ וְנִשְׁמָע וְנִשְׁמָע quod silentium efficacissimum est: vnde Moyses (vt notat Zoar.) in 14. Exod. licet corde orare, dicitur clamare, quia silentio tam grandi nihil vehementius.

DE

DE MODO AMPLIFICANDÆ Definitionis.

Ac primùm de Amplificatione per Synonymiam.

CAPVT XXIII.

EX his varios amplificandæ Definitionis locos facile est colligere: Adde & illam, quæ per figuras fieri solet, amplificationem; cuius primus modus est Synonymia, quæ in definitionibus per similitudinem vstratissima est, & cum Antonomasia, seu pronuntiatione, percommodè temperatur. Tale est illud Ciceronis pro Milone, vbi Curiam describit, templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilii publici, caput vrbs, aram sociorum, portum omnium gentium, sedem ab vniuerso populo Romano concessam vni ordini. Habet hæc definitio ornatum; & pompam, estque ad amplificationes nata; & à SS. P.P. per sæpe vsurpata.

Cicer. pro Milone.

SS. Patres hoc definitiõis genere vsi.

Ita plerunque definit D. Chrysof. vt in illis quæ iam protuli. & in istis in quibus crux ab eo describitur. Fortius beatitudinis causa, discordiæ amputatio, Pacis firmamentum, Bonorum omnium copiosa largitio, Salutis indicium, Sol iustitiæ, Spes Christianorum, Resurrectio mortuorum, Cæcorum dux, Desperatorum via, Claudorum baculus, Consolatio pauperum, Frænum diuitum, Euerio superbiorum, Triumphus aduersus Demonas, Adolescentum Pædagogus, Nauigantium gubernatrix, Periclitantium portus, Obsessorum murus, Parentum orphanorum, Tutrix viduarum, Libertas seruorum, Regum magnificentiæ, Philosophia Imperatorum Ecclesiæ fundamentum, Orbis terræ tutela, Cornu Ecclesiæ, Christianorum gla-

dius. Sanctimoniam documentum, Summa bonorum omnium.

Hæc ex diuersis homiliis in Crucem. Non dissimilia habet sanctus Ephrem, σωρὸς νικητικῶν ὀπλων τῷ βασιλεὺς Χριστοῦ, Χριστιανῶν ἕψις, νεκρῶν ἀνεστασις, χαλῶν βακτηρία, βασιλέων μεγαλοπρέπεια, μοναζόντων εὐφροσύνη, γυμνητευόντων σκέπη.

S. Ephrem hom in Cruce.

Eodem laudationis genere, frequenter in B. Virginem vsi sunt SS. Patres, vt D. Laurentius Iustinus Protopatriarcha Venetus. Maria est porta cœli, paradisi ianua, stella maris, solatium mundi, peccanti refugiū, naufraganti portus, auxiliū periclitanti, erranti via, desperanti salus, mundi interuentrix, intercemprix peccati, diaboli terror, & spiritualibus nequitibus pauor. Ipsa est tabernaculum testamenti, arca fœderis, templi propitiatorium, thronus Dei, virga florida, nubecula leuis, hortus conclusus signatus fons, porta clausa, columna immaculata, rosa redolens, liliū candens, flos nitens, virgula fumans, oliua virens, vitis fructificans, cupressus se attollens, palma frondens, terebinthus se expandens, campus germi-

D. Laurentius Iustinus de casto commento c. 10. Definitio B. Virginis per Synonymiam.

nans, terra pullulans. Est etiam ipsa gloriofa aurora surgens, lucifer rusticulus, luna pulchrior, sole splendidior, auro purior, gemmis pretiosior, balsamo suauior, margaritis carior, nectare dulcior, omni harmonia delectabilior. Etiam neruosiūs aliquanto quam plerique Latinorum, Methodius; à quo Deipara nuncupatur, ἡ κεκρυμμένη πρὸς ἀσπίδου, ἡ εἰς ἀρετὰν ἀνάστασις, ἡ ἀπὸ τῆς ἀνάστασης ἀνάστασις, ἡ ἀπὸ τῆς ἀνάστασης ἀνάστασις, ἡ ἀπὸ τῆς ἀνάστασης ἀνάστασις.

Methodius quo Deipara nuncupatur, ἡ κεκρυμμένη πρὸς ἀσπίδου, ἡ εἰς ἀρετὰν ἀνάστασις, ἡ ἀπὸ τῆς ἀνάστασης ἀνάστασις, ἡ ἀπὸ τῆς ἀνάστασης ἀνάστασις.

quo Deipara nuncupatur, ἡ κεκρυμμένη πρὸς ἀσπίδου, ἡ εἰς ἀρετὰν ἀνάστασις, ἡ ἀπὸ τῆς ἀνάστασης ἀνάστασις, ἡ ἀπὸ τῆς ἀνάστασης ἀνάστασις.

Methodius quo Deipara nuncupatur, ἡ κεκρυμμένη πρὸς ἀσπίδου, ἡ εἰς ἀρετὰν ἀνάστασις, ἡ ἀπὸ τῆς ἀνάστασης ἀνάστασις, ἡ ἀπὸ τῆς ἀνάστασης ἀνάστασις.

Dd

ῥόνδτος, παλαιώτατον κ' ἀξιότατον τοῦ
θεοῦ ἐπιδαίμια.

Maria est incircumscripti circunscriptio ; speciosissimi floris radix ; Creatoris mater ; nutrix omnia nutrientis ; omnia continentis complexio ; gestatrix eius qui verbo portat uniuersa ; Hæc est per quam carnem ingressus est Deus ; Purificantis carbonis forceps ; præangustus illius sinus qui sinu suo omnia complectitur : incomprehensibilis roris vellus : Bethleemitica cisterna, quam velut vitæ refocillatricem Dauid defiderauit, & ex qua immortalitatis poculum immortalibus emanauit : præpitatorium per quod Deus humanam naturam indutus, mortalibus innotuit ; impollutum illius indumentum, qui lucis vestimento circumfunditur ; Deo nullius rei indigo carnem mutuata, quam ipse non habebat.

Atque, vt hæc definitio ad laudandum, sed etiam ad vituperandum valet, & crebro in eodem genere vsurpatur : Sic Basilius definit vanam gloriam : γλυκὺ σικυδάριον τοῦ πνεύματος πλούτου, τὸ ἴδιον τῶν ἡμετέρων ἰσχυρὸν πολέμου, τὸν οὐτὶ τῶν ἀρετῶν, τὸ μὴ ἠδουῖν τὰ ἡμέτερα καλὰ ληίζουσαν, τὸ μάλιστα χροσάνα τῆς οἰκείας ἀπάτης δηλητηρίου, καὶ ταῖς διανοίαις πᾶν ἀνθρώπων τὸ ἀλεθρίαν ἀρέζοντα κύλιον. Blandum prædonem opulentia spiritualis, suauem animorum hostem, vermem virtutum, honesta quæque opera cum voluptate deprædantem, quæ lethale fraudis poculum melle illinit, & mentibus hominum fatalem porrigit calicem.

Quò autem sit securior huius definitionis vsus, quatuor notanda sunt : Primum, ne nimis longus tractus continetur : qui affectationem habet, & frigidis plerunque metaphoricis est obnoxius ; Secundum, vt quando ex translationibus hæc definitiones constant, non sint duræ, morosæ, pu-

D. Basilius
A. fecit. c. 10.

tidæ, violenter accersitæ : Tertium, vt quæ copulantur, affinitatem quandam & cognationem habeant, neque desultoriè in dissimillima quæque raptim incurramus : Quartum, vt lectissima, quoad fieri possit, ad has exornationes afferantur, eaque distributionibus & antithetis, vt ex superioribus exemplis patuit, varientur.

DE AMPLIFICATIONE
per Definitionem mixtam.

CAPVT XXIV.

Magnam vim habent ad amplificationem huius loci mixtæ definitiones, quales sunt quæ primum per negationem fiunt, deinde per assertionem, tertio per contrariorum oppositionem : Ostendo exemplo : Cicero in Pisonem, verum Consullem describitur, quò Pisonem hoc nomine indignissimum conuincat, primum ostendit, quod non sit Consul : deinde quid sit : ad summum pugnantium conflictum facit admodum ornate, sic : [quid ? tu in hictoribus, in toga, & prætexta esse consulatum putas ? quæ ornamenta etiam in Sexto Clodio te Consule esse voluisti. Huius tu Clodiani canis insignibus consulatum declarari putas ?] En quid non sit Consulatus : non est toga, prætexta, fasces, &c. iam accipe, quid sit : [Animo consulem esse oportet, consilio, fide, grauitate, vigilantia, cura, toto denique munere Consulatus.] Hæc descriptio Consulatus ab adiunctis.

Tum ingerit pugnam contrariorum. [Ego Consulem esse putem, qui Senatam esse in republ. non putauit : & sine eo consilio Consulem numerem, sine quo Romæ ne Reges quidem

Cicer. in
Pison. n. 23.
Fusum est
oratorum
definiendi
genus, ex
Cicerone.

esse potuerunt,] & cætera, quæ ille in rebus gestis Pisonis Consulatus dignitati omnino contraria enumerat. Tandem concludit acriter, & neruose : Qui latrones igitur ? siquidem vos Consules ? qui præones, qui hostes, qui proditores, qui tyranni nominantur ?] Hæc est artificiosissima definitio, & præclarum imitationis exemplar.

DE AMPLIFICATIONE
per Contentionem ironicam.

CAPVT XXV.

Alius est amplificandi modus per Contentionem ironicam ; cum res ironicè secundum aduersariorum mentem definitur ab Oratore : deinde remoto ioco, grauitate & ornate describitur. Tale est illud Ciceronis pro domo sua ad Pontifices. [An tu P. R. esse putas illum qui constat ex iis qui mercede conducuntur, qui impelluntur vt vim afferant magistratibus, vt obsideant Senatam, optent quotidie cædem, incendia, rapinas : & cetera] exclamat, O speciem dignitatemque P. Romani, quam Reges, quam nationes exteræ, quam gentes vltimæ pertimescant, multitudinem hominum ex seruis conductis, facinorosiss, ex egentibus congregatam !]

Mox seridè definit : [Ille, ille populus est dominus Regum, victor atque Imperator omnium gentium, quem illo clarissimo die, scelerate, vidisti ; tum cum omnes Principes ciuitatis, omnes ordinum atque ætatum ciues, se non de ciuis, sed de ciuitatis salute sententiam ferre censebant.] Huiusmodi definitiones planè graues & oratoricæ sunt.

DE CONFIRMATIONE
Definitionis.

CAPVT XXVI.

VT definitionem suis partibus absolutam facere satis operosum est ; sic inualidam refellere facillimum. Vbi enim aliquid improprium, commune, metaphoricum est assignatum, illud statim aduersariis magnam suggerit ansam caillationis. Definierat semel Plato hominem, animal implume, bipes ; Diogenes Cynicus, homo dicax, & Academicorum irrisor, galum deplumem & nudum in mediam Platonis scholam proiciens, En homo (inquit) Platonicus ; sic mirificè plerunque ludunt oratores, vbi inanes & mancas aduersariorum definitiones refellunt, & definitis non conuenire, imò contraria prorsus accommodari posse ostendunt : Sic Tertull. in Apologetico. Quid hoc mali est, quod naturam mali non habet ? timorem, pudorem, tergiversationem, penitentiam, deplorationem ? Quid hoc mali est, cuius reus gaudet ? cuius accusatio votum est, & pœna felicitas ? Non potes dementiam dicere, qui reuinceris ignorare. Sic Velleius apud Ciceronem, lib. 1. de natura Deorum, contra Stoicos, de natura qui mundum animantem, immortalem, beatum, & rotundum dictabant, agit caillatione, Nunc autem hætenus (inquit) admirabor eorum tarditatem, qui animantem, immortalem, & eundem beatum, & rotundum esse velint ; quòd ea forma vltimè neget esse pulchriorem Plato. At mihi vel cylindri, vel quadrati, vel conici, vel pyramidis videtur esse formosior. Quæ verò vita attribuitur isti rotundo Deo ? nempe ea celeritate contorqueatur, cui par nulla cogitari quidem possit. In qua non video vbiquam mens constans, & vita

Arist. top. 1.
7. c. 5.
αὐτῶν ἑστῶν ὁ γὰρ ἀνακρίσει.

Diogen.
Laert. in
Diogene.

Tertull. in
Apolog. c. 2.

Cicer. l. 1.
de natura
Deorum.

beata possit infistere: quodque in nostro corpore, si minima ex parte significetur, molestum sit; cur hoc idem non habeatur molestum in Deo? Terra enim profectò, quoniam pars mundi est, pars est etiam Dei. Atqui terræ maximas regiones inhabitabiles atque incultas videmus, quod pars earum appulsu solis exarserit, pars obriguerit niue pruinaque, longinquo solis accessu; quæ, si mundus est Deus, quoniam partes mundi sunt, Dei membra, partim ardentia, partim refrigerata dicenda sunt: Vides quàm latus pateat in istis confutationibus campus, ubi præsertim aliquid absurdi est ab aduersariis prolatum? Continuo orator sua dexteritate trullam faciet de Minerua. Et hæc in confutatione rotius corporis.

Aliàs vnum membrum reprehenditur, si quid dictum laxiùs, si quid strictiùs conclusum, vt ex definitionis vitii est colligere, si plenè reprehendi non potest, vellicatur, distorquetur, duriùs accipitur.

Cæcilius apud Minutium. Sic malignè Cæcilius, quæ de Dei scientia & prouidentia dicuntur à Christianis, interpretatur. Deum (inquit) illum suum, quem nec ostendere possunt, nec videre, in omnium mores, actus omnium, verba denique & occultas cogitationes diligenter inquirere, discurrentem scilicet, que vbique præsentem: Molestum illum volunt, inquietum, (videt *κακοψαλιαν*, nihil eum huiusmodi dictum in Dei definitione,) impudenter etiam curiosum: Siquidem astat factis omnibus, locis omnibus inter errat: cum nec singulis inseruire possit per vniuersa districtus, nec vniuersis sufficere in singulis occupatus.

Ad cauendas istas illusiones in contentiosis orationibus, vt quæ pugnæ sunt & bellorum, agendum siccè, concludendum strictè, colligendum acutè; abstinendum simili-

bus, & metaphoris: ad summum oportet,

Τὰ σὺν σὺν, ἢ σὺν πρὸς σὺν πρὸς λέγεται.

DE PARTIVM ENUMERATIONE, Loci dignitas, & definitio.

CAPVT XXVII.

EA demum est diuinæ naturæ perfectio, vt nullius rei indiga, nulla quoque partium congerie ad suæ integritatis absolutam rationem con crescere possit. At cætera rerum creaturarum genera, vt ab hac simplicitate longè distita sunt, atque remota, sic etiam diuersarum partium nexibus coalescunt, quarum spectata in singulis cognitio, nos ad totius notitiam, facili quodam itinere conducit. Quamobrem inter locos, partium enumeratio plurimum obtinet splendoris, vt quæ non modò ad rem dignoscendam, sed etiam vberiori stylo pertegendam, non mediocriter conferat adiumentum. Est autem rei in singulas partes apta quædam distributio. Partes, apud Ciceronem, (ne ad Logicorum testimonia recurramus,) duobus modis intelliguntur: Sunt enim partes totius, quod in se easdem partes complectitur, vt corpus, humeros, brachia, thoracem; sunt & partes generis, quas genus sub se continet; alio modo species, & formæ nominantur, vt prudentia, iustitia, & fortitudo, ratione virtutis: vel, si mauis, aliæ partes sunt essentialis, aliæ sunt integrantes, & accedunt magis ad decus totius, quàm ad compositionem. Ex hac distinctione partium in tractandis rebus dignitas & decor, tum, quod maximè est in oratione momenti, claritas affusa consurgit; vt hunc locum iure totius sermonis æconomiam possis appellare. Ac quemadmodum in confuso corpore, ubi

Vide Cic. in part. 3. tertio de orat. sect. 19. & 51. in Bruto 214.

Partium enumeratione æconomia sermonis.

(quod aiunt) neque pes, neque caput, omnia fœdè permixta, & monstrosa sunt: sic etiam ubi nulla ab oratore instituitur concinna partium distributio, fluctuare, & immensis quibusdam tenebris circumfundi orationem necesse est. Hoc in maiori mundo, hoc etiam in minori, Dei conditoris sapientia solertissimè prouidit, in quibus tanta, tam varia, tam prudens singularum partium distributio, non modò ad suas cuique functiones eximiam facilitatem, sed decus præterea atque elegantiam impertitur.

DIVISIO HVIVS LOCI secundùm rem, & varia genera enumerationis.

CAPVT XXVIII.

QVANTA est partium diuersitas, tanta quoque consurgit loci varietas. Vt igitur partium, aliæ sunt essentialis, quæ genera, species differentialisque spectant: Aliæ accedunt, quæ ad proprium accidensque Logico-rum referuntur: Sic diuersa quoque, & in quinque partes ad summum distributa nascuntur argumenta, quæ inter se, & dignitate differunt, & robore.

Cicero lib. 1. offic.

Præstantiora enim sunt & validiora, quæ essentialiam spectant, quàm quæ extrinseca tantum, & adscititia sunt. Essentialis hæc est partium enumeratio sumpta à partibus generis: Sed omne quod honestum est, id quatuor partium oritur ex aliqua: aut enim in perspicua veritatis solertiaque versatur, aut in hominum societate tuenda, tribuendoque suum cuique, & rerum contractarum fide; aut in animi excelsi atque inuicti magnitudine, ac robore; aut in omnium quæ fiunt, quæque dicuntur, ordine, & modo: in quo inest modestia & temperantia.

Ex quo ita liceat concludere, si virtus est, aut prudentia est, aut iustitia, aut fortitudo, aut temperantia: Alia sumitur à partibus intrinsecis, & essentialiam rei componentibus, quales sunt in homine corpus, & anima rationis particeps: ex quo rectè inferas eum non esse hominem, qui siue corpore, siue animâ fuerit destitutus. Et hæc quidem argumenta robustissimè conuincunt: Alia quæ appositas complectuntur potestates, & accidentia, minus quidem habent ponderis, valent tamen ad ornatam amplificationem, orationisque circumductam amplitudinem; tum coniuncta vim obtinent; quodque magis propria sunt illius rei cui tribuuntur, eo difficilius eleuantur. Ad hoc genus pertinent quæ habet Arnobius lib. 3. aduersus

Arnob. 3.

gentes. [Sed vt enim ad vsus certos manus, pedes, oculi, cæteraque constructio membrorum sua quæque in officia constituta est: ita conuenit credere in sui muneris functionem has esse partes comparatas; aut confitendum est in Deorum corporibus esse aliquid vacuum, quod sit frustra & inaniter fabricatum. Quid dicitis o sancti atque impolluti Pontifices religionum? Habent ergo Dij sexus, & genitalium membrorum circumferunt fœditates, quas ex oribus verecundis infame est suis appellationibus promere.] Ita irridet Ethnicos, qui corpoream faciunt diuinitatem, singulas corporum partes colligens, etiam viles & obscenas, vt hanc corporis fabricam à diuina natura alienam esse ostendat.

DIVISIO SECUNDVM

Modum; & varia argumentationum ab enumeratione partium genera.

CAPVT XXIX.

HÆc prima enumerationis partium diuisio secundum rem, alia secundum rei modum consurgit; & ea triplex est: Vna, cum affirmatis omnibus partibus, affirmatur totum: Altera, cum negatis omnibus partibus, negatur totum: Tertia, cum seiunctis cæteris partibus, vna relinquatur; quæ affirmatur, aut negatur. Exemplis illustriora fient omnia. Contendit probare M. Tullius, Pompeium summum esse Imperatorem: id per omnes & singulas optimi Imperatoris virtutes; filium orationis longius extendens, sic confirmat. [Ego enim sic existimo, in summo Imperatore, quatuor has res inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, autoritatem, felicitatem. Pergit, & omnia enitere in suo Pompeio fuisse ostendit.] Quis igitur hoc homine scientior vnquam esse debuit? qui è ludo atque pueritiæ disciplina, bello maximo atque acerrimis hostibus, ad patris exercitum, atque in militiæ disciplinam profectus est? &c. Deinde, de eius iustitia: [Cuius legiones sic in Asiam peruenerunt, vt non modò manus tanti exercitus, sed ne vestigium quidem cuiquam pacato nocuisse dicatur? Et, de temperantia. Non auaritia ab instituto cursu ad prædam aliquam reuocauit, non libido ad voluptatem, non amœnitas ad delectationem, non nobilitas vrbis ad cognitionem, non denique labor ipse ad quietem: Et, de auctoritate. [Quod igitur nomen vnquam in orbe terrarum clarius fuit? &c.] Postremò, de felicitate: Vt eius semper voluntatibus non modò ciues assenserint, socij ob-

temperarint, hostes obederint, sed etiam venti tempestatèque obsecundarint.] Sic Minutius probat mundum aliquando interiturum, à partium collectione: Omnia quæ orta sunt, occidere; quæ facta sunt, interire: Cælum quoque cum omnibus quæ cælo continentur, ita vt cœpisset desinere; fontium dulci aqua marisve nutriri; in vim ignis abiturum Stoicis constans opinio est: quòd consumpto humore mundus hic omnis ignescat, Et Epicureis de elementorum conflagratione & mundi ruina eadem ipsa sententia est.

Negatis omnibus partibus, negatur totum. Si cælum non est ignis, aër, aqua, terra: Igitur non est elementum. Ad hunc locum collineat Martialis epigramma:

Si quid opus fuerit, scis me non esse Secundus modus.

rogandum,

Bis nobis dicis, Baccara, terque die:

Appellat rigida tristis me voce Secundus;

Andis, sed nescis, Baccara, quid sit opus.

Penso te coram petitur, clarèque palamque;

Andis, sed nescis, Baccara, quid sit opus.

Esse queror, gelidàsque mihi tritàsque lacernas;

Andis, sed nescis, Baccara, quid sit opus.

Hoc opus est, subito fis ut fidere minus.

Dicere ne possis, Baccara, quid sit opus.

Sic argumentatur: Neque pecuniam ad dissoluendum æs alienum, neque pensionem, neque victum, neque vestes, neque cætera id genus tanta sermonis affabilitate promissa largiris; nihil igitur eorum quæ ad vitam sustentandam sunt necessaria, impendis.

Reiectis & succis cæteris partibus

Tertius modus.
Publius Syrus.

Cicer. 2. Philipp.

affirmatur vna, sic: Mulier, aut amat aut odit; nihil est tertium: non amat, igitur oderit necesse est. Hic duo tantum membra sunt, & reiecto vno, alterum assumitur. Aliàs plura ingeruntur, vt Philippica 2. Quid putem? contempnum me: non video nec in vita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mediocritate ingenii, quid despiciere possit Antonius. An in Senatu facillimè de me detrahi posse credidit: qui ordo clarissimis ciuibus benè gestæ reipubl. testimonium multis, mihi vni conseruatæ dedit? An decertare mecum voluit contentione dicendi? Hoc quidem beneficium est; quid enim plenius, quid vberius, quàm mihi, & pro me, & contra Antonium dicere? His omnibus reiectis vnâ partem assumit: illud profectò est, non existimauit sui similibus probari posse se esse hostem patriæ, nisi mihi esset inimicus. Item illa expeditio, quæ refertur 4 ad Herenn. Necesse est cum cõstet istum nostrum fundum fuisse, ostendat te aut vacuum possedisse, aut vsu tuum fecisse, aut emisse, aut hæreditate tibi venisse. Vacuum cum ego adessem, possidere non potuisti: Tuum vsu fecisse, etiamnum non potes: Emptio nulla profertur: hæreditate tibi me viuo mea pecunia venire non potuit. Relinquatur ergo, vt me de meo fundo deieceris.

Cic. 4. ad Herenn.

Eodem argumento vitur Orosius contra Iudæos: *Quâ rem gerunt?* quod scelus conflant? quæ maleficia suscipiunt, propter quæ à Deo, quem tam propitium olim habebant, omnino deserantur? Simulachris immolant? immò eorum contactum perhorrescunt. Commenticiòs Deos asciscunt? At eo nomine, quòd Deum colant, efferunt. Et id verum: Sed moribus immanibus efferati sunt: at ipsi summam sibi laudis, æquitatis & pietatis assument. Quid ergo est? parumne supplices preces ad Deum adhibent; immo in precibus assidui sunt. (Resumit.) Si

igitur nec simulachra colunt, nec vanos Deos inuocant, nec humanum sanguinem fundunt, nec se impia fraudis impuritate contaminant; cur illos Deus, quos in fidem suam recepit, tam diuturno tempore, ope sua destruit? His igitur succis, veram causam infert, Iudæorum perfidiam.

DE VI ET VERITATE
huius loci.

CAPVT XXX.

VSus argumenti cautionem & memoriam requirit oratoris; cauendum est enim, ne in partium collectione minùs sit accuratus; quod faciet, si aut res necessarias omittat, aut addat superfluas, aut discrepantes confundat, aut eadè bis numeret, & veluti à se dissoluat, atque dissiugat. Tum qui propositus est initio numerus, est illi expeditè percurrendus, dandaque opera ne longiuscula plerumque digressio sermonem & mentem à proposito abripiat. Videas enim aliquot, qui cum tria aut quatuor proposuerunt, vltimi iam non meminissent, aut si meminissent, tantum temporis in vno capite pertexendo conterunt, vt eius quod restat expediendi, spatium & facultas non suppetat. Satiùs esset nihil omnino proponere, quàm post iacta hæc propositionum fundamenta, & rerum apparatus, auditoris expectationem fallere, ne munerariis antiquorum similes videamur, qui cum montes aureos persæpe promitterent, nihil præter arenam dabant. Aduertendum est præterea, vt in affirmatione vel negatione procedat argumentum. A toto (quòd aiunt) molis ducuntur argumenta ad singulas partes primarias, idque tantum affirmando; valet enim hoc argumentum: Si domus est, & fundamentum est, & tectum, & parietes;

non autem, & fenestrae sunt, & asseres, & cetera: id genus leuora. Si corpus est humanum, cerebrum habet, & cor, & iecur, non autem; & digitos x. & ungues; & pilos. A negatione vero totius molis ad singularum partium negationem non procedit argumentum. Ut, domus non est, nec igitur fundamentum. Nam possunt esse domus fundamenta, sine ipsius perfectione. A toto tamen generis vim suam obtinet hoc argumentandi genus: Id est, qui negat alicui totum generis, negat & singulas partes, quas suo ambitu complectitur. Ut si neges calliditatem esse virtutem, accuratè colliges, eam nec esse prudentiam, nec iustitiam, nec fortitudinem, nec temperantiam.

DE VSV ET AMPLIFICATIONE huius loci.

CAPVT XXXI.

Vsus argumenti à partium enumeratione, amplissimus est, & per totum corpus eloquentiae longè lateque diffusus. Primum ad totius orationis oeconomiam, mirum in modum valet, & quasi Ariadnae filum dirigit institutum sermonem, ne fluctuet in errorum (quod aiunt) labyrinthos; ex quo videas totas plerumque orationes hoc vno niti fundamento, quod insuper aliis atque aliis constatum argumentis in immensam excrescit amplitudinem. Nobilissima illa quae ad Donatum de gratia Dei inscribitur D. Cypriani epistola, tota fermè est in hoc argumento: Hoc ipso fulcitur Ciceronis oratio pro lege Manilia: Hoc sapissimè vsurpant Lactantij, Arnobij, Minatij, aduersus nostrae fidei inimicos gloriosa certamina.

Secundò promptissimum est ad laesendos aduersarios telum ad refellendos idem clypeus fortissimus. Nam

& acutè colligit, & rationes glomerat, & acriter insilit, & feruidè instat. Si verò resistendum, quadrato velut agmine insultantium vndique telorum impetus eludit: quod in confirmatione demonstrabo, plenius, in oratione Palamedis, ex Gorgia Leontino.

Tertiò, Amplificationis, quae vna virtus maxima est, perpetuum veluti quoddam reperietur esse seminarium. Nam si res grauius narranda, si describenda, si oculis plenissimè subiicienda, parum est vno conspectu proponere. At si incipias singulas partes disquirere, discutere, enucleare, tunc vis & amplitudo, quasi ingentis cuiusdam fluminis perpetuis vndarum vorticibus explicati, sese efferet: quod illustrissimis exemplis comprobare, nullo negotio possum. Miraberis huius orationis maiestatem, & delicias

Volo sub conspectu meo ponere, quae gentium oculos, regumque perstringunt; volo intueri pretia sanguinis animarumque vestrarum. Prima mihi luxuria spolia proponere: siue illa vis per ordinem expandere, siue, ut est melius, in vnum aceruum dare: Video elaboratà scrupulosa distinctione restudinem, & foedissimorum pigerrimorumque animalium testas ingentibus pretiis emptas, in quibus ipsa illa quae lucet varietas, subditis medicamentis in similitudinem verè coloratur: Video istic mensas, & aestimatum lignum senatoris censu, eo pretiosius quo illud in plures nodos arboris infelicitas torfit: Video istic crystallina, quorum accendit fragilitas pretium: Omnium enim rerum voluptas apud imperitos, ipso quo fugare debet pretio, crescit: Video murchina pocula: Parum scilicet luxuria magnifuerat, nisi quod vomant, capacibus gemmis inter se propinarent: Video vniones non singulos singulis in auribus comparatos: (iam enim exercitatae aures oneriferendo sunt) Iunguntur inter se, & insuper alii binis super-

Senec. l. 7. de benef. c. 9.

Eximia luxuria descriptio per partium enumerationem.

superponuntur. Non satis muliebris infania viros subiecerat, nisi bina aut terna patrimonia auribus singulis pendissent. Video feticas vestes, si vestes vocandae sunt, in quibus nihil est quo defendi corpus, aut denique pudor, possit: quibus sumptis mulier, parum liquidò nudam se non esse iurabit. Haec ingenti summa ab ignotis etiam ad commercium gentibus accesserunt, ut matronae nostrae, ne adulteris quidem plus suo in cubiculo, quam in publico ostendant, &c.

Parum igitur, si dixisset, video luxum huius ciuitatis profundissimum; singulas partes, & adiuncta luxus excutit: vnde vis & amplitudo huius orationis. Sed Nonnus Dionys. 4. Cadmi pulchritudinem à singulis partibus colligit:

Οἶδον ἰγὼ παλάμῃ ροδὸδάντυλον, εἶδον ὀποπλίω.
 Ἡδὲ μελὶς ἀζύουσαν, ἰρωτοτόκῃ δ' ἠρωτοπύου
 Ἐς ῥόδῃ ροινίοντα παρηίδες, ἀκροραῖν δ'
 Δίγῃα χροίνων ἀμαρύνεται ἰχθυα τάρων.

Et caetera, quae in thesauro Graecae poeseos attuli, & interpretatus sum.

Longè alio modo Lactantius, Dominicae crucis acerbiteratem, à singularum partium cruciatu exaggerat:

Vertice ad vsque pedes me lustra, en aspice crines
 Sanguine concretos, & sanguinolenta sub ipsis
 Colla comis, spinisque caput crudelibus haustum:
 Vndique diuisa pluens vinum super ora cruorem:
 Compressos speculari oculos, & luce carentes.
 Afflictaeque genas: arentem suspice linguam,
 Felle venenatam, & pallentes funere vultus.
 Cerne manus clauis fixas, tractosque lacertos:

Atque ingens lateri vulnus: cerne inde fluorem
 Sanguineum, fossisque pedes, artisque cruentos:
 Flecte genu, lignumque Crucis venerabile adora.

Non alio modo Seneca direptionem urbis amplificat: Vires in consilio benef. c. 27. sunt; velut signo ad permiscenda omnia dato, non igni, non ferro abstinetur, soluta legibus scelera sunt, nec religio quidem, quae inter arma hostilia supplices texit, vllum impedimentum est ruentium in praedam. Hic ex privato, hic ex publico, hic ex prophano; hic sacra rapit, hic effringit, hic transilit; hic non contentus arguto itinere, ipsa quibus arceatur, euertit, & in lucrum ruinam vertit; hic sine caede populatur, hic spolia cruenta manu portat, nemo non fert aliquid ex altero: & Hieron. epist. 8. lib. 1. de sene centenario. Oculi puro lumine vigent, pedes imprimunt certa vestigia, auditas penetrabilis, dentes candidi, vox sonora, corpus solidum, & succi plenum: cani cum rubore discrepant, vires cum aetate differunt: non calidi acumen ingenij frigidus sanguis obtundit; non contractam rugis faciem arata frons exasperat: non denique tremula manus per curuos cerae apices errantem stylum ducit.

Quid moror? omnes fermè descriptiones & amplificationes huius loci cum includunt,

DE MIXTVRA FIGVRARVM; cum loco enumerationis, & quibus ornamentis amet vestiri.

CAPVT XXXII.

Neque verò satis est huius loci vim nosse & opportunitatem, nisi intelligas quibus temperari de-

debat coloribus, quibus ornamentis excitari.

Amat igitur imprimis tractari per anaphoras, quod exemplum Senecae superius allatum satis indicat. Addam & aliud, ex quo facile quisque discere poterit, quo artificio longior partium enumeratio tractanda sit, ut blandius & alacrius influat: [Alius libidine insanit, alius abdomini feruit, alius lucri totus est, alius caeca ambitione in gladios ruente.] Iam, ne tedium afferat eadem vox nimis repetita, immutat [Adice torporem mentis, ac senium, & huic contrariam inquieti pectoris agitationem, tumultusque perpetuos; adice aestimationem sui nimiam, & tumorem, ob quem contemnendus est, insolentem: iterum variat:] Quid contumaciam in peruersa nitentium, quid leuitatem semper aliud transilientem loquar? (nec satis:) Huc accedat temeritas praecipua, & nunquam fidele consilium daturus timor, & mille errores, quibus volumur; audacia tumidissimorum, discordia familiarissimorum, & publicum malum, incertissimis fidere, fastidire possessa, quae consequi posse spes non fuit. Haec prima variandi ratio.

Alius ornandi modus est per distributionem, cum vnaquaeque enumeratarum partium suo proprio verbo concluditur.

Sic eleganter Cyprianus de laude martyrij: Si iustus es, & Deo credis: quid pro eo sanguinem fundere metuis, quem pro te toties passum esse cognoscis? in Isaia sectus, in Abel occisus, in Isaac immolatus, in Ioseph vendatus, in homine crucifixus. Tum disertissime Augustinus de laude Charitatis: Caritas in Abel per sacrificium laeta, in Noe per diluuium secura, in Abrahama peregrinatione fidelissima, in Moysa inter iniurias lenissima; in Dauid tribulationibus mitissima, in tribus pueris blandos ignes innocenter spectat, in Machabaeis saeuos ignes

Senec. l. 7. de benef. c. 26.

Cypr. de laude martyrij pag. 429.

August. de laud. Charitatis.

innocenter tolerat, casta in Susanna supra virum, in Anna post virum, in Maria praeter virum, libera in Paulo ad arguendum, humilis in Petro ad obediendum, humana in Christianis ad confitendum, diuina in Christo ad ignoscendum.

Tertius modus est per subiectionem, cum qua huic loco frequens & penes necessarium commercium, maxime cum obiectiones remouendae sunt. Sic Cicero in oratione de provinciis Consularibus: Nam ipse Caesar, quid est cur in provincia commemorari velit? aemulitas eum, credo, locorum, urbium pulchritudo, hominum nationumque illarum humanitas, & lepos, victoriae cupiditas, finium Imperij nostri propagatio retinet: Sic per subiectionem causas omnes exponit.

Deinde ad singula respondet, seruat eiusdem ordinis tenore. Quid illis terris asperius? quid incultius oppidis? quid nationibus immanius? quid porro tot victoriis praestabilius? quid Oceano longius inueniri potest? An reditus in patriam habet aliquam offensionem? vtrum apud populum, a quo missus est? an ad Senatum, a quo ornatus est? an dies auget eius desiderium? an magis obliuionem? an laurea illa magnis periculis parata, amittit longo interuallo viriditatem?

Quartus, per congeriem, cum qua magnam habet affinitatem, cum praesertim vtrumque ad amplificationem sit natum.

Huiusmodi est ex prima Catilinaria exemplum.

Quid enim, Catilina, est quod te iam in hac vrbe delectare possit? in qua nemo est, extra istam coniurationem perditorum hominum, qui te non metuat? nemo qui te non oderit? Quae nota domestice turpitudinis non iniusta vitae tuae est? quod priuatarum rerum dedecus non haeret infamiae? quae libido ab oculis? quod facinus a manibus vnquam tuis? quod flagitium

Cicero de provinc. Consular.

Cic. inuest. l. in Catil.

a toto corpore abfuit? cui tu adolescentulo, quem corruptelarum illecebris irretisses, non ad audaciam ferru, aut ad libidinem facem praetulisti? quid vero nuper, cum morte superioris vxoris, nouis nuptiis domum vacuam fecisses, nonne etiam alio incredibili scelere hoc scelus cumulasti? quod ego praetermitto, & facile patior fileri, ne in hac ciuitate tanti facinoris immanitas, aut extitisse, aut non vindicata esse videatur: praetermitto ruinas fortunatum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus senties. Ad illa venio quae non ad priuatam ignominiam vitiorum tuorum, non ad domesticam tuam difficultatem ac turpitudinem, sed ad summam atque ad omnium nostrum vitam salutemque pertinent. Ita congeriem malorum, quae Catilinam, partim impeditum atque obstrictum tenent, partim etiam illi minatur, per partium congruam enumerationem expressit.

Et Iulianus Imperator, compendio syntagma Libanii commendans, omnes virtutes cofertas colligit, partium enumeratione συναδρομῶν includens, ὁλόγος, ὡς ὀρέγες, ὡς οὐλέσεις, ὡς διαίρεσις, ὡς ἐπιχειρήματα, ὡς τάξις, ὡς ἀπορροαί, ὡς λέξις, ὡς ἀρμονία, ὡς συνθήκη!

Longum esset omnia recensere, satis fuerit dixisse, hunc locum ad omnem amplificationem esse accommodatissimum; & ad tractationem, ornatum & illustres figuras desiderare.

DE NOTATIONE Nominum.

An Nomina sint naturae caelestis?

Consultatur Zoar, & Rabbini.

CAPVT XXXIIL

Nobilissimam questionem, atque inter principes Philosophos dis-

crepantibus sententiis agitatum, hic locus obiter excutiendam monet. Si enim quod a Platone dictum est, nomina sunt a natura, tanto plus auctoritatis nominum notatio apud quosque sapientes habitura est. qua in renugatoria sunt doctorum Hebraeorum sententiae: Nam (vt caetera omittam) qui de his ipsis arcanis fabulosisime conscriptus est liber Zoar, Adamum, refert, cum nomina rebus imponeret, magnam ex ea qua florebat rerum scientiam, adhibuisse religionem: Literas enim non quascunque tumultuariè arripuit, sed eas inquisiuit, quae tactus & influxus syderum, rei denominandae ministerio iam ab aeternamente destinatarum, significarent.

Addit praeterea mundum ex viginti duabus literis esse constatum; quarum tres, tribus elementis; duodecim, Zodiaci signis; septem etiam errantium stellarum orbibus sunt accommodatae. Has vero ultimo loco numeratas duobus modis pronunciarum, acuto scilicet & remissiori sono. Cum planetas significant in suis domiciliis constitutos, liquidius & sonantius efferuntur; quod tunc ipsarum stellarum sit vis acrior, & impetus concitator. quod si eadem, ab iis quas assignant Astrologi sedibus peregrinantes planetas exhibere volunt, litteras mollius & languidius pronuntiant: quod res ipsas viribus destitui, & emortuo veluti vigore tabescere dicunt. Iam vero litterae corporeas rerum creatarum partes designant; quod sine voce sint, & quasi intermortuae; puncta vero iidem affixa, quae apud Hebraeos vocalium instar obtinent, formarum sunt imagines, quibus materia suo ingenio languida excitatur, & animatur. Denique ad integram totius perfectionem adduntur accentus, quae eas quas Physici operatiuas nominant, formas exhibent. Ex quo, qui Hebraica (vt aiunt) nomina liquidè, & accuratè pronuntiat, caelestis &

Zoar's opinio.

inferioris mundi œconomiam depingit. Hæc Rabbiorum commeta, quæ ab iis esse conficta non miror, sed à viris doctis hæc magni fieri & curiosius inuestigari, hoc admiratione magis dignum est. Vigenerius certe istas & alias huiusmodi fabulas, in suis characteribus commemorat, quas non confutat; sed tamen refellere non est adeo operosum, cum ipsæmet leuissimo ictu impulsæ corruant. Mitto enim quod huc syderum tactum inducant, qui Astrologis multarum ineptiarum, atque ipsiusmet inapieratis fundamentum esse solet: Vnde hoc didicit Zoar, astrorum influxus à certis literis significari, quas Adam cuique nomini, secundum varios syderum aspectus commodauit?

Quid igitur, cum tantum septem literæ planetis inseruiant, quos in hæc inferiora potissimum influere volunt, ex istis septem literis omnia confestim nomina coalescere oportebit? Sed sanguis nouemdecim literas cœlo tribui. & ad significandos syderum varios influxus assumi: quid igitur? cæteræ quæ istam stellarum vim non significant, à nominum compositione perpetuo exulabunt, siquidem eas tantum inferi oportet, quæ cum cœlo & syderum tactu commercium habeant? Deinde: cum ferme omnia ex tribus radicalibus literis apud Hebræos sint conflata, trium igitur tantum syderum aspectum patientur omnia, cætera erunt otiosa? Iam, cum iisdem prorsus literis consent nomina, non modò diuersæ, sed contrariæ prorsus significationis, aut res eadem natura esse oportebit, aut certe inanes istos astrorum influxus. *וַיִּבְרָא* apud Hebræos significat sanctum esse, idem immundum esse. Vnde *וַיִּבְרָא* Hosee 4. vers. 14. dicuntur effœminati, & catamiti. Iam quæro à Zoare, qui fit vt cum eadem sint literæ, & iisdem syderum influxus ipsis literis illigati, res tamen inter se dissimillimæ sint? vt vna sancta sit, alte-

ra omni execratione dignissima?

Postremò, quid literarum nobis mundum fabricat? cur tres tantum literas elementis tribuit? quartum, aut nullum erit, aut iniquè cum illo actum erit, cui nulla commodata fuerit literula. Denique aut ante istas literas emerit mundus, aut literæ ipsæ ante mundum extigerunt. Si primum, non coaluit ex literulis: si secundum, quomodo astrorum influxus istæ literæ significabant, cum necdum essent sydera? Omnino vanitatis plenissima sunt hæc commenta: sed & in eam deuenit dementia audax illud Promethei genus, vt se ex variis literarum mixturis numerum stellarum, & rerum omnium creatarum, scire posse confideret: quod tamen Deus sibi reseruauit, qui enumerat multitudinem stellarum.

CONFUTATUR RUCELINUS, & cæteri Nominales.

CAPVT XXXIV.

Eosdem ferè Rabbiorum errores, multis iam sæculis intermortuos, & ab omnibus irrisos, reuocauit Rucelinus, natione Brito, præceptor magistri Petri Abelardi nouatoris: primus enim sectam Nominalium instituit contra Reales; & nominum cognitione, rerum quoque cognitionem contineri, magno conatu defendit, sub annum Domini 1140. Ex quo graua & cruenta inter studiosos Parisienses prælia sunt excitata. Meminit Auentinus lib. 6. qui & vetus epigramma recitat in eandem sectam compositum:

Quas Ruceline doces, non vult Dialectica voces,

Iamque dolens de se, non vult in vocibus esse.

Res amat, in rebus cunctis vult esse diebus.

Voce retractetur, res sit. quod voce docetur.

Plorat Aristoteles, mugas dicendo semiles,

Res sibi subtractas per voces intitulas.

Porphyrusque gemit, quia res sibi lector ademitt:

Qui res abrodit, Ruceline, Boëtius odit.

Non argumentis, nulloque sophismate, sentis

Res existentes in vocibus esse manentes.

Hæc rudis sæculi monumenta, quæ satis indicant hanc Rucelini opinionem meritò displicuisse. Etenim quæ potest ex nominibus haberi cognitio? Mitto quod pleræque sint exilia, & ab imperitis hominibus imposita. Ea tamen ipsa, quæ plus habere videntur splendoris, aliquam rei proprietatem, non internas causas, amplectuntur. An si bouem *ἀρῖ* ἢ *βοῦν*, à clamore & mugitu dictum tenes, eius interiorè formam, materiam, potestates denique cæteras nosti? Quam multa alia præter hanc nominis exilitatem, ad perfectam cognitionem desiderantur? sed faciamus nomina perfectas esse rerum imagines; quid tum? An si à præstantissimo pictore ad omnes artis numeros expressa fuerit hominis effigies, idcirco humanam naturam habere dicitur? Somniis omnino ista sunt similia, quæ suapte natura dissoluuntur, tantum abest vt longiorem confutationem mereantur.

DE NOMINVM AMBITIONE, & religione.

CAPVT XXXV.

His tamen, opinor, vanissimorum auctorum fulta principiis latius

manauit inanis quædam nominum religio, & singularis speciosorum titulorum auiditas. Hinc *Alexandri, Ptolomæi, Pharaones, Casares, Constantini, Orhomanni*: ipsi denique *Abyssini* suum regem *Bellugiam*, vt ferunt, hoc est, incomparabilis præstantiæ gemmam, appellarunt, quod nomen etiam posterit multi constanter retinuerunt.

Parum est, si apud reges hæc tantum fuisset ambitio, & non in omnes longè latè que peruagata.

Tam sæpe occurrunt in Romana historia *Claudy, Cluenty, Marcelli, Scipiones, Sergy, Manlij, Potitij, Pinarij, Mamerci, Cacilij, Calpurnij*, quibus se appellationibus non modò nobilitari, sed & fortunari credebant. Omittot cognomina, viris, ingenii, armorum, aut denique virtutis gloria illustribus, dari solita; *Pericles* à fulmine eloquentiæ, dictus est *Olympius*; *Apia Attica, Xenophon; Antipho, κορυδαίτης*, siue *Orationum coquus*; *Marcus* etiam *Varro* satis inepto nomine à *Palæmone Grammatico, Literarum porcus*, quod nihil illo lautius aut fœcundius, nihil ad varias palati voluptates parabilius: *Cyro, Solis* nomen fuit: *Gell. l. 13. Neroni, Nerinis, siue Martis: Antigono, Energetæ, siue benefactoris. Edmundus, Angliæ Rex, Ferreum latus: Lucullus, Xerxes togatus: Traianus, optimus: Antonius, Pius* appellatus est.

Hoc Francorum Regibus commune, qui multis agnominibus vulgò appellati leguntur. Infinitum esset singula, non modò regiæ dignitatis, sed ipsorum etiam plebeiorem nomina ab iis exquisitè affectata recensere. Vna inter tot gentes extra *Garamantas* inuenta est, apud quam imponendorum nominum nulla esset consuetudo. Longè sapientius Christiani, qui ab ipsis Ecclesiæ incunabulis cœperunt, SS. Martyrum appellationes filijs imponere: quod testatur Theodoretus.

verum Hi- span.

Regis VII. vxor prius sterilis, tandem dolo erga maritum vsa, concepit. & in ipso partu multis pro salute parturientis orantibus, filium peperit, cum summa Regis & omnium nobilium lætitia. Infantem natum Regina statim ad Ecclesiam misit, ad imaginem Mariæ Virginis. Cum puero multis Ecclesiam ingredientibus, sacerdotes, qui matutinas horas recitabant, de aduentu infantis ignari, psalmum canere cœperunt: Te Deum laudamus: Hinc ad aliam Ecclesiam profecti omen arripiunt; Benedictus Dominus Israël. Nec satis, cum Rex (inquit) infanti nomen eligeret, duodecim cereos albos, eiusdem longitudinis, ponderis, molis, apud altare facelli, in honorem B. Mariæ Virginis, & duodecim Apostolorum, iussit accendi: quorum singula nomina singulis cereis scripserat, destinaratque animo, vt illius Apostoli nomen, cuius cereus reliquis extinctis & consumptis perdurasset, nomen arriperet: Hac igitur ratione infans Iacobus est appellatus, quod diui Iacobi cereus superuixisset.

Addit, illum iam grandem res magnas gessisse, & Fortunati nomen adeptum. Quicquid sit, hæc si superstitiosè fuerint obseruata, meritò ad Chrysofostomo arguuntur, nec in exemplum trahenda sunt.

NOTATIO LITERARVM numeralium, & eius ominis vanitas.

CAPVT XXXVII.

Nil non tentauit curiosa obseruatio; etiam numerorum in literulis exquisitam habuit rationem. Credebant enim antiqui, superstitiosa fide, tantam esse vim in nominibus, vt quæ numeris eminerent, cæteris inferioribus longè præstantiora felicioraque essent. Quamobrem ducibus singulari certamine congregentibus, ex

literis numeralibus, quæ in cuiusque nomine reperiebantur, omen captabant victoriae. Hac ratione Hectorem Patroclo, Achillem Hectore superiorè extitisse memorant. Hoc disertè testatur Terentianus Maurus:

Terent. Maurus.

Et nomina tradunt ita hæris peracta, Hæc ut numeris pluribus, illa sint minima. Quandoque subibunt dubia pericla pugna, Maior numerus quâ steterit, fauere palmam; Presagia lethi minima patere summa; Sic & Patroclum Hectorea manu perisse, Sic Hectora tradunt cecidisse mox Achilli.

Hectoris enim nomen numerum habet 1225. Patrocli 871. Achillis 1276. vt ex numerorum Græcorum ratione, & singularum literarum supputatione patet. Sic numeratur nomen bestiae Apoc. 13. & complectitur 666. cui numero respondet nomen Μαόμης: Sic nomen Christi per ambages expressum est à Sybilla:

Τίτταρα φανήντα φέρε, τὰ δ' ἀζανη δὲ αὐτῶ Δίωτῶν ἀβήλων, ἀριθμὸν δ' ὅλον ἔξο- νομύω Ὅκτω γὼ μονάδας, τέσσας δεκάδας ἐπὶ τούτοις, Ἡδ' ἔκδοτητάδας ὅκτω. Hoc efficit nomen Iesus 888. Per numeros igitur nomina exprimere non est nouum: sed inde futuri omina captare, est irreligiosum, & vanum. Bello, quod Mauritius dux, Saxonie elector, contra Carolum V. Imperatorem pro liberatione Landgrauij gessit, sollicitis admodum Mauritanis, quem exitum res habitura esset; Quidam per iocum iussit eos bono esse animo: nam à Carolo vinci Mauritium non posse; causam rogatus, respondit; veteris diuinationis esse

Theodot. serm. 8.

Τὰς δ' ἑ. μαρτύρων παρασηχρῆσαι μάλλον ἔσασιν ἢ πάντες ἢ τὰ ἑλεγκτῶν ὀνόματα, ἃ τοῖς παισὶ ἢ τὰς τέτων παρασηχρῆσαι ἐπιπιδέ- νσι πονηροῦσιν, ἀσφάλεια αὐτοῖς ἐν φυλά- κῶ ἐντεῦθεν μηχανώμενοι.

Martyrum verò appellationes magis norunt omnes, quàm vel anticiſsimorum nomina. Ad hæc suis liberis imponere student, quò eis inde securitatem & presidium comparent.

Φυλακῶ dixit. Nam & phylacteria dicta sunt. Cuius nominis ratio, vt plenius intelligatur, sciendum est, antiquos, contra venena & maleficorum hominum artes, gestasse quædam Antidotata, quæ ipsi amuleta & phylacteria consueuerant appellare: fiebant autem plerumque ex lauro, vnde laureum baculum gestari notat Zenobius, contra insidias maleficorum:

Zenob. cent. 3. adag. 12.

Δάφνην φορεῖ βακτηρίῳ τὰ το λήγειν εἰσ- δασιν οἱ ὑποπνῶν ἐπιβουλεύμενοι, παρόσον ἀλεξίφοδῶν ἢ δὲ ζην. Alias fiebant ex lapillis, ex quo Dioscorides refert mulieres Selenite lapide instar phylacterii vsas.

Kaὶ ἀπὲρ φυλακτηρίου φειδύματι αὐτῶν αἱ γυναικες χρῶνθ. Idem eodem libro Iaspides φυλακτήρια φείαπτα nominat: Alias phylacteria fiebant ex characteribus & nominibus sacris; qualia erant Iudæorum, qui legem Dei in membranulis descriptam instar coronæ deferebant, vt liquet ex sacris: cuius moris vestigia nunc etiam retinent Abyssini, vt notat Iarricus, tom. 2. historiar. Hæc qui ob reuerentiam sacrarum literarum deferebant, bene quidem faciebant: sed qui certos asrorum fluxus innexos sacris literis credebant, toto cælo errabant: nec immeritò tales errores & superstitiones Antiochena Synodus damnauit. Eodem modo se nomine & imagine Alexandri magni, pulchros beatosque putabāt Ethnici: nonnullique Christiani his plerumque superstitionibus erant implicati; quos increpat D. Chrysof. in homiliis ad populum Antiochenum.

CURIOSA NOMINVM obseruatio, & antiquus ritus illustratus.

CAPVT XXXVI.

Neque verò his contenta limitibus fuit, sed latius manauit in pueros nominum indendorum superstitio. Auctor est Diuus Chrysofostomus, nonnullos adhuc sua ætate Christianos, ad hos Ethnicorum ritus defluxisse, vt infanti nomen imposturi cereos complures accenderent, suo cuique nomine assignato: puta, hic Zosimus appellabatur; alter, Stephanus; tertius, Procopius: Atque eius demum qui cæteris extinctis superuixerat, nomen, quasi longioris æui & futuræ felicitatis omen arripietes, imponebant infanti. Ηνίκα δὲ καλεῖται τὸ παιδίον δειν, ἀφίντες ἀπὸ τῶν ἀγίων αὐτὸ καλεῖν, ὡς οἱ παλαιοὶ πρῶτον ἐποίουν, λύχνους ἀφαντες, καὶ ὀνόματα αὐτοῖς ἐπιτιθέοντες, τὰ διαρκέσαντα μέχρι πολλοῦ, ἢ παιδίου ποιούσιν ὀμύνομοι. ἐντεῦθεν πολλὸν αὐτὸ σοχαζόμενοι βίωσεν χρῆνον.

Ritus nominum indendorum.

D. Chrysof. in c. 4. ad Corint.

Hoc ab Andronico seniore Imperatore factitatum, ex G. Pachymetrii historia discimus. Cum enim illi complures puellæ morerentur, mulierculæ cuiusdam suasu, sub partum vxoris, duodecim cereas imagines, virili statura, totidem Apostolorum nominibus insignitas, accendit ordine: cumque partus in tempus, quo S. Simonis statua ardebat; incidisset, puella Simonis est vocata, specie quidem pulcherrima, sed quæ anno ætatis octauo Crali Seruix Despotæ nubere coacta, corrupto vtero sterilis extitit.

Pachymetrius.

Hoc idem penè secundum superstitionem à D. Chrysofostomo exagitam describit Marineus.

Maria (inquit) Petri Arragonum Marin. l. 10.

fiduciam: Nam, ut Achilles victoris nomen, numeris qui literarum notis indicarentur, plenius esset, quam Hectoris; sic Mauritij statim initio nomen, Caroli nomine esse numerosius. Congruit omen cum exitu; sed tamen futilem diuinationis rationem arguit, quod eodem nomine Mauritius Imperator a Phoca victus est, quem pleniori appellatione antecellebat. Ipsi demum postea Ioannes Fridericus Saxo, & Philippus Landgravius, cum plenissimis nominibus, Caroli armis bello Germanico cesserunt. Ex quo nihil inde notationem nominis capere roboris plane certum est, cum quotidiana experientia hanc anilem vanitatem satis confuter.

DE ANAGRAMMATISMIS.

CAPVT XXXVIII.

Ad notationem nominis illustrandam non raro assumuntur anagrammatismi: quorum vsus antiquissimus, in hac vsque tempora dimanauit. Credibile est a Iudaeorum cepisse doctores, qui nata ad huiusmodi literularum obseruationes ingenia habuerunt: quae deinde linguae Hebraeae in his nominum inuersionibus fecunda quam maxime felicitas, non mediocriter adiuuit.

Primum Geneleos verbum, בְּרֵשִׁית *Bereschith*, quinquaginta ferme modis per varios anagrammatismos inuertes Rabbini lectitarunt; e quo tandem sensum illum confecerunt: *Pater principium, & finis, per filium creauit caelum, ignem, fundamentum, magni hominis compositione optima.*

Aliter Elchana inter suos auctor haud ignobilis, post diligentem inuestigationem inuenit: *In sapientia, quod est verbum, & filius summi Patris, producta est prima materia rerum omnium.*

Deinde ex fonte bonorum inexhausto data est eis forma, & deinceps omnia impleta sunt opulenta Dei bonitate, in gratiam generis humani, sed maxime electorum.

Haec ex inuersione & interpretatione singularum literarum nimis acute suo more colligunt. Apud Graecos & Aegyptios, blandiente passim poeti anagrammata caluerunt. Eustathius in Iliad. aliqua commemorat, qui Iunonem aërem significari probat, ex anagrammatismo, ὅτι Ἡ ἔσ' ἀήρ ἀηλοῦ ἢ ἡμασι, ἢ ἐκ τῆς ἀναγραμματισμοῦ. ἐξ ὧν γὰρ Ἡ ἔσ' ἀναγραμματισμῶν, ἐκ τούτων καλεῖται ἢ ὁ ἀήρ: subiungit haec anagrammatum exempla: ἄλλος, ὁ ἄλλος; ἀρετή, ἐροτή; φλύαρος, φλαῦρος; λιάρος, ἐλαρός; λόχος, ὁ ἄλλος; οὐλίος, λοίρος; ὁ λιθός, λείθος; χλόη, χλόη; Ἄτλας, τάλας; ὠκυχίτης, σαπρὰ τύχη. Similiter inquit quidam, τῶν ἐπιπέπων κολάκων τῆς Ἀρσινόης Ἡρας ἰὸν ἀναγραμματισμῶν, ἀπὸ τῶν θελοπικῶν τῆ βασιλείας. Ἀρσινίω ὡς πρὸς τὸν σὺν ἔῃ) Ἡρας ὁ σφερόδιον.

Consummatorum, inquit, aliquis adulatorum Arsinoes nomen in *Iunonis violam* transtulit. Regina Arsinoe adulatorie blandiens, quasi ipsa Iunonis olfactorium esse mereretur. Qualis fuerit hic adulator, quem sugillat Eustat. vetus interpret Lycophronis aperit: qui eundem poetam huius anagrammatis authorem fuisse dicit, & similiter in Regis Ptolomaei nomen lusisse, Πτολομαῖος, ἀπὸ μέλιτος.

Nascuntur similia quotidie sub manu. Nusquam ingenia ad hos Musarum ludos fecundiora: Mitto ea quae in *Henricum Magnum* aeternae memoriae principem, & in eius filium *Ludovicum XIII.* Christianissimum Regem, illiusque parentem augustam *Mariam Medicam*, a Poetis sunt decantata; poetis ideo relinquenda.

DE

DE ORIGINE ET ETYMOLOGIIS NOMINUM.

CAPVT XXXIX.

R Edeo vnde digressi eramus: omnis tot curiosis nominum obseruationibus, vna & omnium frequentissima ratio est in originis & significationis inuestiganda ratione: quae licet non sit a natura, tamen in iis maxime nominibus quae sapientes habent auctores, iuxta naturam est, & rei quam designat, propriam non raro amplectitur potestatem; quod ex infinitis propè etymologiis liquet. Et nihil opinor, aliud voluit Plato in Cratylo, cum tantam vim nominum originibus tribuere visus est.

Hoc, ut in caeteris quibusque longius, in Hebraea tamen eminent spectabilius, ut quae Adamum omnis sapientiae gloria excellentem nacta est inuentorem. Nam in illud Genes. 2. *Appellauitque Adam nominibus suis cuncta animalia*, Eusebius Caesariensis scribit, cum Moses dicat, *Omne, quod vocauit Adam anima viuens, ipsum est nomen eius*: nihil aliud dicere voluit, nisi accommo dare ad naturam rerum nomen fuisse inditum. Addit, Platonem non impositione nuda, sed duce natura, rectè nomina rebus imponi docuisse, idque barbarorum autoritate confirmasse; per quos Hebraeos intelligit; non enim apud alios talem obseruationem inuenies.

At Moses Barcephas, (ut animaduertit Pererius in hunc locum,) tradit, Adamum editiore Paradisi loco insidentem, augustaque radiati capitum maiestate spectabilem, singulis animalium generibus nomina indidisse: illa verò summissis capitibus pronā, & praestrectis fulgore tantae auctoritatis oculis, ad vocem appellantis

Euseb. l. 3. de praep. Euang. c. 4. Vide etiam Chrysost. Hom. 5. in c. 26. Genes.

praeteriisse: quam aduersus hominem reuerentiam sapientissimus Philo brutas animantes ait deposuisse, postquam nefarie illa se peccati labe contaminauit.

Certè, ut caetera omittamus; apparet, quaedam nomina apud Hebraeos eximia esse significationis: quod si vel vnum Dei, & Adami, nomen compares, facilius occurret. *El*, significat potentiam; *Adam*, miseriam; *El*, denotat fortitudinem; *Adam*, imbecillitatem; *El*, sustentatorem; *Adam*, qui neque stare, neque per seipsum sustineri potest. Dein ut *Adam* rex totius orbis terrarum constitutus est a Deo; ita quatuor mundi partes primis elementis delineatas, singulari nomine complexus est, ut notant qui scrupulosius ista rimantur, Hebraei quidam, & Graeci *A*, ἀναπλω siue ortum significat; δ, δύστην, occasum; α, ἀρκτον, Septentrionem; μ, μεσημβριαν, meridiem.

Quid de stupendo nomine dicemus, cuius vim nulla oratione, nec ratione explicandam, satis illa declarant, quod ipsum summus Pontifex solus, idque in anno tantum semel, decima luna Septembris in interiori sacratio, arcano quodam more a Moyse tradito, pronunciare auderet? quid de caeteris quorum vis magna, & infinita propè multitudo, cum praesertim vnus Iosephi libellus de arcano sermone conscriptus, vndecim locorum millia ex sacris. vi ipsius nominis explicet: Num haec magnae opulentiae, quae ex notatione nominum petitur, loco numeranda sunt?

Consequuntur Hebraeos Graeci, & Latini, qui sapienti nominum inuentione non contenti, libros etiam etymologiarum copiosissime conscripserunt. Inter quos extant magnum illud etymologicum, nominatus *liber*, & *Marcus Varro*, librorum *helluo*, vir incomparabilis eruditionis, quamuis in his originibus tradendis, dum suae linguae studio nimis

Theodor. l. 55 de curat. Graec. de Latinis dicit, συγκριότερον τῆς ἑλληνικῆν τῶν ἑσθίων ἡμῶν, ἢ τῶν ἑσθίων ἡμῶν, ἢ τῶν ἑσθίων ἡμῶν, ἢ τῶν ἑσθίων ἡμῶν.

ut audierat Nazianz. in Athan. ait Rom. laborare...

Præter etymologias nonnulli curiosius notarunt fatalem quendam nominum cum rebus consensum.

Plutarchus, in Sertorio quatuor Actæonas numerat, infelici nomine & exitu. Primus laceratus est a suis canibus: duo, apri occurfu perempti; Syrus vnus, alter in Arcadia: tertius, in Bœotia a canibus discerptus: amatorius furor vltimū lanauit. Duo Attyes illustres fuerunt, alter Syrus, alter Arcas: vterque ab apro interfectus est. Duæ vrbes à suauissimis plantis, violæ & myrrhæ, nomen trahentes: Ios & Smyrna, altera natales, altera mortem Homeri sibi vendicat. Fuerunt duæ Iuliæ, mater, & filia: hæc Augusto genita; altera, Marco Agrippa, ambæ adulterii damnatæ. Duæ Agrippinæ: mater, Caligulam, filia, Neronem peperit. Duæ Faustinæ: maior impudica, impudicissimam filiam habuit. Obseruatū est imprimis, Cæsares omnes quibus Caij prænomen fuit, ferro periisse. Sic ominosa Glocestrensis apud Anglos, & Mulbergi apud Germanos nomina existimantur.

Sabell. En. l. l. l.

Polyd. hist. Angl. l. 23.

Sed hæc plena vanissimæ obseruationis ostendunt exempla contraria Augusti, & Augustuli, Constantini primi, & vltimi, quorum hi Imperia fundarunt, illi fundata amiserunt.

In etymologiis verò latior & magis tritus est campus: in quibus magna est sæpe rerum & nominum similitudo.

Aristoteles, libro primo de cælo, aιδερα από τει δειν dictum, in perpetuo motu esse confirmat; contra Anaxagoram, qui eundem απο τει δειν nominatum asseuerabat, ex quo cælum volebat esse igneum.

Granius cœlibes appellatos censet, quasi cœlites, quod vxoriis curis liberi, cælo & rebus diuinis vacent.

Alij, verbum, dormire, απο τει δειν...

των non in scite deriuant, quod antiqui cubarent in pellibus.

Diuus Augustinus enceniare dicit eos qui noua tunica induuntur, απο τει δειν...

Magnum etymologicum, απο δειν, οπ ποδ τει δειν, quod a Deo sit virginitas; vel, vt Anastasius Synaita voluit: απο δειν, οτι ανρωσιν δανατοϊ τει σαρκος. Idem in ο δειν, ανθρωπον δε το ανω θρειν, quasi ανωθροπον, fursum spectantem, αλοπιν, δε το αλειν παντα. Hæc ille.

Θεον, απο τει δειν, a currendo; quod Ethnici primos omnium inter Deos Solem & Lunam venerati sunt, quos cum perpetuo currere & moueri cernerent, θεους, quasi currentes, nuncuparunt, (ας αττοι γδ) δια τε το ιππεισαν το ονομα: & orat. 3. de Angelis, Hebraicè & Græcè aduersarii nostri nomen expendens Theodoretus, scribit:

Ημεις γδ τει τους, η τει τει τον γα εφροντα, ον σαταναν τα δεινα προσαγορευει λογια. δηλοϊ ο τουνομα τει ανωσιν, η τει Εβραϊων ανωσιν. η γλει ο αυτον η δεινα χαρη, η διαβολον, ος τει δειν ποδ τοις ανθρωποις συκοφαντουμτα. η αυτοις γι ανθρωποις ιριν ποδς αλληλους η δε μαδχην ιμβάλλοντα.

Nihil opus est infinita percensere, hæc exempli causa dicta sint.

DE VSV NOTATIONIS

Cominuatorum.

CAPVT XL.

Notationis vsus apud Grammaticos frequentior, quam apud oratores, quorum non est ista excipisci curiosius, ne extra constitutos artis limites euagentur. Nonnunquam tamen incidunt eæ occasiones, quibus etymologiæ, etsi nihil aut parum ad persuadendum roboris habeant, ad delectandum & ora-

Vide Aristot. l. 2. poster. c. 10. Cicero in Top. scilicet 35.

tionem, & vrbantate quadam suauiter venustandam, plurimum obtineant iucunditatis: & ita vsus est Marcus Tullius in Verrem, facere ludens in festa Verrea, quæ Verres in Sicilia suo nomine institui curauerat:

Cicero 2. in Ver. 5.

O Verrea, inquit, præclara; quod enim accessisti, quod non attuleris tecum istum diem? Etenim, quam tu domum, quod sanum adiisti, quod non euerum atque exterfum reliqueris? Quare appellentur sanè ista Verrea, quæ non ex nomine, sed ex moribus naturæque tua constituta esse videantur.

Martialis libro nono epigram. 11. in Earini pueri nomen ornatissimè lusit his verbis:

Nomen cum violis rosisque natum, Quo pars optima nuncupatur anni, Hyblam quod sapit, Atticisque flores, Quod nidos olet alitis superba, Nomen prætare æliacas beato, Quo mallet Cybeles puer vocari, Et qui poculat temperat. Tonanti: Quod si Parrhasia sones in aula, Respondent Veneres Cupidine sive. Nomen nobile, dulce, delicatum, Versu dicere non rudi volebam: Sed tu Syllaba contumax repugnas, Dicunt Earinon tamen poeta.

Sed ne poetarum testimoniis vtamur, Ælius Aristides in laudatione Iouis, ab eius nominibus, eorumque notionibus, materiam arripit orationis.

a Ουτοι μ, inquit, εκ ιλλησθαις κα δίκαις νικηθ διδοις, αζρεσθαις κεληται. εν η μαχαις εγπαιος, εν η νασσις η πασι κωποισ βοηθων σπηρ ετος. ελδ θειας, ετος μελιγρος. εικωτος, α τε η πατηρ. ετος βασιλδης πολιδης, η παθεσθαις υπερος, εραθιδς κορυφαιος. παντ ο α αυτουσ αρε μαχαια η ωριποντα ονομασθαι.

Proxima sunt notationi nominum coniugata, quæ a Græcis ουσσιχα & ουσυχα nominantur, à Cicerone definiuntur, quæ ortu ab vno variè commutantur. Tale est illud 4. Tuscul.

b Qui enim potest, in quo libido cupiditasve sit, non cupidus & libidi-

nosus esse! in quo ira; non iracundus? in quo angor, non anxius? in quo timor, non timidus?

(Item illud:) Iam mentas argenteas de omnibus delubris iussit auferri, in quibus se veteris Græciæ inscriptum esset, Bonorum Deorum: vti se eorum bonitate velle dicebat.

Alia nonnunquam sola significatio, vt virtus, & studiosus, αποδαιος, quæ est frugi, conueniunt: Alia voce dumtaxat, non sensu: alia appellatione simul & re, qualia sunt ferme omnia, à quibus dubio procul valet argumentum. Nam, quod tribuitur, aut negatur vni, coniugatis reliquis quoque vel datur, vel demitur.

Sed hoc plerumque argumentandi genus exile est, & frigidum, nec (præsertim vbi res per se satis nota est vt eum sapientem esse, qui habuerit sapientiam) ingerendæ sunt istæ probationum nugæ, quas merito redarguit Quintil.

Tractantur venustè aliquando per hyperbolem, vt, non est improbus, sed ipsamet improbitas. Sic 1. Verrina, num. 26.

Mihi non vnus homo improbus opprimendus est, id quod Siculi petierunt: sed omnino omnis improbitas, id quod P. R. iam diu flagitat, extinguenda est.

Per Parenomasiam, vt quarta Verrina, num. 129.

Quæ iste: cum cognouisset nouus astrologus, qui non tam cœli rationem quam cœli argenti duceret.

Per Asteismum, vt quarta Verrina, num. 24.

Satisne vobis magnam pecuniam Veneris homo, qui è Chelidones inu in provinciam profectus esset, Veneris nomine quæsisse videtur?

Per translationem, Philippica vndecima, num. 3.

Animaduerti dici iam à quibusdam, exornari à me etiam nimum Brurum, nimium Cassium ornari.

quos ego orno, nempe eos qui sunt ornamenta patriæ.

Sic in rebus notis non sunt Logicè discutienda, sed aliquo figurarum artificio obiter instillanda.

N. N.

a *Ælius Aristides, oratione in Iouem; Et primum quidem nomen Iouis explicat, Ζῆς ὁ πρῶτος τῶν θεῶν, ὁ ἰσχυρὸς ὁ ἄριστος.*

b *Item Cicero i. de diuinat. sagire enim, sentire acutè, est; ex quo sagæ, animi.*

teriam ad rerum generationem influant. Ita enim philosophantur, in homine tria esse spectabili dignitate conspicua, corpus, animam, intellectum; & animam quidem corpori, intellectum animæ præstare.

Similiter in hac rerum vniuersitate, inueniri materiam, & formas, ipsisque formis superiores Ideas, quæ ad structuram rerum Verbo sunt diuina veluti quædam instrumenta.

Hæc, si perinde atque dicuntur, omnia intelliguntur, fabulosa sunt; si per similitudinem, non ineptè dicta inueniuntur.

Atque hæc, opinor, causa fuit, quæ Platonis de Ideis placita carpendi, anam Aristoteli & cæteris philosophis dedit; quod ille multa per allegorias immisceret, quæ ipsi contentiosæ disputationis auidi, cum dextera manu à Platone data, sinistra, non sine dolo malo arriperent, tot rixarum materiam in ideis discutiendis præbuerunt. Neque enim aliud Platonem per ideas intellexisse, quàm ipsas naturas rerum, & species vniuersas, vel ex hoc Timæi loco patet, in quo ita scribit:

Ἀνθρώπων γένος, βαρῦτι τότοι ὃ ἔπος Platonis τῶν ἰδῶν, ὁ μολογῶν μὲν ἐστὶ τὸ καὶ ταῦτα μα. ἔχον εἶδος ἀγίνητον, καὶ ἀνώλεθρον, ὅτε εἰς Platonis de ἰδέαι τοῖς ἀρχαῖοις ἀποδοθέν, ἐπὶ αὐτὸ εἰς ideis verba ἀλλοκῶτον, ἀόρατον ὃ, καὶ ὡς ἀναίδητον sensu. τῆτο ὃ νόησις εἰληχεν ὀπιοκοπίην.

Quippe cum hominum (inquit) singularium genus, sit breue quiddam, & angustum, statuenda est aliqua naturæ humanæ species, quæ nec quotidie generatur, & corrumpitur, ut cætera: nec tot adscititiis conditionibus contrahitur: hæc autem corporeis oculis aut aliis sensibus non subiacet, sed eius cognitionem sortitus est intellectus.

Dixit autem, τῆτο ὃ νόησις εἰληχεν ὀπιοκοπίην: quia non est intellectus;

naturas vniuersas formare, sed considerare, contra eorum philosophorum placita qui eadem fieri ab intellectu volunt. Quæ quæstio satis copiosè discutitur in scholis, nec ad hoc attinet institutum; satis enim est mihi hæc prælibasse, ut ostenderem, vberem argumentorum fontem peti à Genere, idque omnino oratoribus esse necessarium, cum hypothesis, quæ de rebus singularibus est, negatur, ad thesin & res vniuersas, siue axiomata, perflugium habere.

Ex eo Generis tractatio instituitur apud Rhetores. In hoc autem minus religiosi sunt, quàm Logici, qui Genus definiunt secundum Porphyrium, τὸ καὶ πλεόντων καὶ ὑπερέχοντων τῶν εἰδῶν, ἐν τῶν τὶ ὄντων κατηγορημάτων.

Generis definitio, § vii. Cicer. i. de inuât. sect. 30. Arist. lib. i. de histor. animal. c. 3. Galen. l. i. de Temper.

Aliter, inquam, Rhetores accipiunt: Nam id omne Genus appellant, quod communius est, & suo ambitu atque significatione complectitur minus commune; ut Animal, Hominem & Leonem: Arbor, Quercum & Cedrum. An verò ista, quæ ambitu generis continentur, specie differant, aut numero, nihil attinet apud Rhetores enucleatè disquirere.

Definitur à Cicerone in Topicis, Notio ad plures differentias pertinens: sic enim Virtutis notio ad iustitiam, prudentiam, & cæteras virtutes extenditur: quæ species eiusdem generis nominantur. Ex quo intelligis speciem nihil aliud esse quàm partem generi subiectam.

Est quidem ex hoc fonte robustum argumentum: Nam, quod tribuitur vel denegatur generi, id quoque speciei siue parti subiectæ tribui denegarique necesse est.

Si omne argentum legatum est, igitur purum & signatum (ut argumentatur Cicero in Topicis:) Si nulla simia est caudata, igitur neque Indorum simiæ.

Præterea sublato genere tollitur species: Ut, si non est virtus, neque Iu-

stitia est, aut fortitudo: contra posito genere, ponitur aliqua species, quamuis incerta, ut, si est elementum, vel ignis est, vel ær, vel aqua, vel terra.

Ex eo notandum est, quod ait Fabius libro quinto, Genus ad præbandam speciem minimè valere, sed ad refellendam magni esse roboris: Neque enim valet hoc argumentum: Arbor est, igitur Platanus est, cum infinitæ sint arborum species, nec vni magis quàm alteri, arboris ratio conueniat. Bene igitur ex genere incertam speciem colligi notat axioma, non autem certam & determinatam. Contra negato semel genere, nulla omnino species stare potest. Quæ enim animal verè negaueris, eundem nec hominem, nec brutum esse necesse est.

Hæc de argumenti potestate; nunc de eiusdem vsu apud oratores agamus: quorum non est, certis semper conclusionibus pungere, sed latius ad speciem maiestatis explicare orationem.

DE VSV HVIVS

Loci.

CAPVT XLII.

Primum illud statuendum est, huius loci laxitatem prudentiæ limitibus esse restringendam: multi enim, qui longos amant orationum circuitus, statim se in thesin coniciunt, etiam si minimè res postulare videatur; & quia res fortè communior, multorumque trita vestigiis, amant inhærere diutius: ex quo fit, ut antequam ad hypothesis deueniant, totum iam dicendi tempus consumserint.

Hoc quidem vitium iuuenile est, & longè à sapientum hominum iudicio; atque vsu disiectum qui statim peruidet, quid ad rem causam

Rerum singularium mutabilitas.

Idem uigilantes ad thronum Dei.

Malus usus generis.

230 DE INVENTIONE, ET LOCIS,

Locis communes non semper tenendis.

que attineat; & totum illud inutilium argumentorum choragium respuunt. Quid enim opus est, vbi de iustitia & prudentia sermo est, continuè se in Virtutis laudes effundere, omnes eius proprias potestates disquirere, aperire, enucleare, totiesque miseram, quod ait ille, Cramben, radio affectis auribus ingerere? Qui has ambages quærunt, similes illis videntur, qui domum suam, cum primùm ingredi possint, per longos tamen circuitus iter affectant.

Nec mirum quod fortasse nullibi peius sit istis oratoribus, quàm domi, omnia dicere auent, præter ea quæ ad institutam causam faciunt. Quod si, vt sæpè fit, penuria rerum quæ ad propriam attinent, versantur in communi; nonne centies optatius, pauca, & ad rem dicere, quàm longa & inani oratione intemperanter abuti?

Χωρίς τὸ τ' εἰπεῖν, πολλὰ, ἢ τὰ κατὰ.

Vt est in vetere prouerbio. Fieri non potest, vt quis & multa simul dicat, & opportuna. Itaque, quanquam in scriptis commentariis, copiosæ eruditionis causa legibus oratoriis soluta, liberior fertur oratio, tamen meritò suspectæ sunt, & doctis hominibus inuisæ magnæ illæ voluminum moles; quibus hæc vna videtur esse ambitio, vt nihil sibi aut aliis dicendum relinquunt.

Prolixitas etiam in commentariis fugienda.

Hæc quidem quæ afferuntur plena manu, si ad rem difficilem enodandam, aut obscuram atque exilem plenius illustrandam facerent, plurimum haberent commendationis; sed vbi præter rem intruduntur, licet aureæ sint, & gemmeæ, necessariò apud acris quoque iudici viros, multum deperdunt existimationis. Quid enim opus est, si contextus vnus Ciceronis habeat, Marce sili, continuè de fecunditatis apud antiquos gloria, de iure trium liberorum, de cœlibatu, de proletrariis dicere?

Exemplum locorum extraneorum.

Infinita quidem hic eruditè assertè possunt, nemo dubitat: sed quàm parum ad rem, quàm frigidè, quàm pueriliter dicentur?

Item, si muscam Martialis, in electro mortuam & sepultam, memorem, confestim mihi dicendum erit de Beelzebub principe muscarum, de variis muscarum generibus, de parasitis, adulatoribus, curiosis, qui nomine muscarum censentur; de pueris muscarum abactoribus in conuiuio, de muscariis, seu flabellis ad abigendas muscas compositis, deque eorum vsu, etiam ad altare, cuius meminit Hildebertus Cenomanensis epistola septima.

Hildeb. Cenom.

[Num verò silentium, ad hunc præsertim locum, si non doctius, saltem prudentius, quod maius est, existimabitur? Magna res tacuisse loco.]

Repudiato igitur hoc generis & formarum vsu, sic existimo; Vnum ad probandum valere, & hunc strictè ac rotundè, cum aliquo elegantiae temperamento tractandum.

Vsu generis in probationibus.

Sic Lactantius, mundum, Deum non esse probat his verbis, vbi. vtrumque argumentum, & generis & formarum satis lepidè coniungit.

Lact. l. 2. c. 6.

[Quod si fieri non potest, vt stellæ Dij sint, ergo nec sol quidem, nec luna Dij esse possunt, quoniam à luminibus astrorum, non ratione differunt, sed magnitudine. Quòd si hii non sunt, ergo nec cœlum quidem, in quo illa omnia continentur. Simili modo, si terra, quam calcamus, quam subigimus, & colimus ad victum, Deus non est, nec campi quidem ac montes Di erunt: Sed si hii non sunt, ergo nec tellus quidem vniuersa Deus videri potest.

Genus à Lactantio substituit tractatum.

Item si aqua, quæ seruit animantibus ad vsum bibendi, aut lauandi. Deus non est; nec fontes quidem ex quibus aqua profluit, si fontes non

sunt, nec flumina quidem, quæ de fontibus colliguntur; si flumina quoque Dii non sunt, ergo & mare, quod ex fluminibus constat, Deus haberi non potest. Quòd si neque cœlum, neque terra, quæ partes mundi sunt, Dij esse non possunt, ergo ne mundus quidem totus, Deus est: quem iidem ipsi Stoici animantem & sapientem esse contendunt.]

Hic multa generis & formarum argumenta conglobata potes intueri, & ab hoc exemplo tractationis imitationem ducere.

Alius vsus generis in sps. initiis descend.

Alius vsus est generis in propositionibus & initiis dicendi; Vbi grauis quædam, & quæ suo ambitu multa complectatur, præmittitur sententia, quæ ad hypothesein sternat viam.

Demosth. in orat. funebri.

Sic Demosthenes, cum eorum prudentiam, & fortitudinem, qui pro patria occubuerant, ornaturus esset, præmittit, duo esse virtutum principia commendatione digna, prudentiam, & fortitudinem; quarum illa, quid sit agendum, præscribit; hæc exequitur.

Ἔστιν γὰρ, ἔστιν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς ἀρχὴ τῶν σωείσων, πῆρας δ' ἀνδρῶν, ἢ τῆ μὲν δοκιμαζέται, τί παρατερον ἔστι, ἢ ὁ σωζέσθαι.

Hæc paucis; deinde mortuos vtriusque virtutis laude floruisse ostendit; ex quo innuit, eos spectabili prædicatione commendandos: & Aristides in Panathenaica oratione ita incipit, vt ostendat, Nutritios quemque suos ex lege commendare: sibi alumnos esse Athenienses; ideòque se hoc studium laudationis tantæ ciuitati debere.

Aelius Arif. in Panathen.

Νῦμος ἔστι τοῖς Ἕλλησι παραλαῖος, οἶμαι, ἢ ἔρωταρον τοῖς πλείστοις, ἔρωσι χάριν ἐπιφέρειν ἀπασαν ἴση δὴ σωτηρίᾳ. Ἔς τινος δ' ἀνδρῶν ἀποτέροις ὑμεῖς ἀγροῖ τις, ὃ ἀνδρες Ἀθῆναιοι, δοκῶν δὲ γε ἄσπετος εἰς Ἑλλάδας τελεῖν ὃ βάλον ἀρετῆν, ὃς γέ μοι φαίνεται μάλα μὲν γὰρ ἢ νενομισμένους ταῦτοις ἔρωσι, ἢ κοινῆς, ὑμῶν δὲ δὲ ἀνδρῶν ἢ εὐροῖ τις ἐπωρύμοις, ἢ πορισίαις, οἰομένων ἔς ἀρχῆς, &c. Deinde concludit, Δὲ δ' ἢ μόνον ἢ εὐ-

νοῦν ἡρεκεῖ τῶν παύτων ὑμῶν ἔδ' ἢ φούρι.

DE CAVSARVM DIGNITATE, & NUMERO.

CAPVT XLIII.

Postulat huius loci dignitas, vt cæteris consequentibus anteponantur, cuius, vt vis plenior in res influit, sic cognitio & vberior est, & ad omnia comprobanda efficacior.

Vna quidem rerum omnium primaria est causa, Mens æterna, quam omnem habere speciem pulchritudinis, & rebus creatis, veluti affusam esse, vel Porphyrius agnoscit, qui νοῦν αὐτογενῆτον ἢ αὐτοπαύτορα, καὶ δὲ ἀντόχαλον nominat. Ab eo principio causæ omnes fluunt, & pendent, quas in quatuor genera à Philosophis distributa esse constat, in materiam, efficientem, formam, & finem; quæ, vt in maioris mundi constitutione concurrerunt, sic & ad res omnes, quas in hoc vniuerso cernimus, producendas, mirabili virtute transfunduntur.

Porph in 4. de bist. philosoph. citatur à Cyrillo contra Iulianum.

Prima ab æterno exitit causa efficiens, Deus, opifex Vniuersi, quem in Amore transformatum, cum mundum creare vellet, non incitè finxit Pherecydes: quòd hæc rerum productio permagnum sit amoris diuini argumentum. Creationem autem inchoauit à rudi inertique rerum congerie, quam Chaos antiqui nominarunt; hanc deinde digestit, & omni ornamentorum genere miscèe locupletauit. Quòd autè per istud Chaos, nihil aliud Orpheus & Hesiodus intellexerint, quàm vetustissimum limum ex terra, & aqua, ex quo acervo res omnes eductæ sint, declarat Athenagoras Philosophus Christianus.

Athenag. in Apolog.

Hv ἡ δὲ ὕλη, inquit, ἀπὸ τῆς αὐτῆς τοῖς ὁμοίαις, ἀπὸ τῆς ὕλης καὶ τῆς κατῆσθαι.

Materiam rudem, & informem, variae postea & multiplices formae, in eius veluti gremium transfusae, Dei ita volentis arbitrio admirabili pulchritudine collustrarunt. Deinde omnia in vnius hominis utilitatem, & decus, suavi conditoris providentia, tanquam in finem directa atque constituta sunt.

Aristot. 2. Physic. c. 3. Cicero in Top. c. 58.

Hec, vt in Vniuersi molitione clariùs licet intueri, sic etiam in rebus singulis perspicuntur, quae ex his ferme quatuor causis compositae sunt atque conflatae. Ex quo plurimum ad probandum & ornandum valent, vt in singulis plenius ostendam.

Causa in genere illud est quod effectum per se producit, ad cuius productionem, cum materia, forma, efficiens, & finis vario modo influant, merito omnes causae nomine censentur.

MATERIA, ET EIVS usus apud Oratores.

CAPVT XLIV.

Materia igitur est ex qua res fiunt, quam Aristoteles libro 1. Physicorum nominat ὑλην τὸν ἀσχηματισμένον ἢ ἄσχηματιον, τὸ ἐνυπόχροντος μὴ καὶ συμβεβηκός, quanquam de materia prima loquitur φυσικώτερον. Constat enim ex Physicis, aliam materiam esse primam, aliam secundam; aliam proximam, aliam remotam; aliam permanentem, aliam transcurrentem, & cetera. huiusmodi.

Synes. Hymn. 1.

Prima est illa propriae, quae primum subiectum nominatur, quae formam accipit, nec ipsa formam habet; quam Synesius hymno primo τρυφα τὰ νκθ-μν, fecem mundi nominat.

Materia remota sunt, v. g. ligna in sylua, ratione habita domus extruenda; eadem iam recisa, affabrefacta, &

dedolata, in proximam materiam cedunt.

Permanens denique est, quae in re effecta manet, vt aurum in statua.

Transiens, quae transit in aliud, vt farina & aqua in panem. Sed ommissis istis, quae Physicorum sunt propria, huius causae apud Oratores usus tradendus est. Illi igitur mittentes hanc materiam inuestigationem, materiam tum naturalem, vt in corpore humano, tum etiam arte signatam, vt in manufactis, sapientissime considerant; & inde in compositum eliciunt argumenta. Laetantius, mundum & factum esse, & corrumpi posse probat, ex eo quod tali materia sit constatus, quae mutationi subiaceat.

Usus argumenti a materia Laetant. l. x. c. 9. D. Ambr.

Materia semper verò fuisse non potest, quia mutationem non caperet, si fuisset. Quod enim semper fuit, semper esse non desinit, & vnde absuit principium, abesse hinc etiam finem necesse est. Quinetiam facilius est, vt id quod habuit initium, sine careat, quam vt habeat finem, quod initio caruit.

Materia ergo, si facta non est, nec fieri ex ea quicquam potest; si fieri ex ea non potest, nec materia quidem erit. Materia est enim, ex qua aliquid fit: Omne autem quod fit, quia recipit opificis manum, destruitur, & aliud esse incipit. Ergo, quoniam finem habuit materia, tum cum factus est ex ea mundus, & initium quoque habuit.

Diuus Ambrosius in Hexamero, à Hexam. l. 2. materia quoque naturali aquae sic dicit argumenta.

[Videmus plerumque exire nubes de montibus. Quæro vtrum de terra ascendat aqua, an ea, quae super caelos est, largo imbri descendat. Si ascendit, vti que contra naturam est, vt ascendat in superiora, quae grauior est, & portetur aëre, cum aër subtilior sit. Aut si conciti orbis totius motu rapi-

piur

DE CAUSA efficiente.

CAPVT XLV.

Causa efficiens vna est, quae laetissimum dicendi campum suggerit, & non tam verbis quam rebus foecundam sustentat eloquentiam.

Hanc in multiplices ramos partiantur, ex quibus maior nascitur vbertas, & ratiocinandi facultas promptior. Aliae causae superiores sunt, aliae inferiores, aliae primariae, aliae adiuuantes: Aliae naturales, aliae morales, aliae artificiales: Aliae procreantes, aliae conseruantes, aliae interimentes, & tot nomina quae enucleatius exquirunt Physici. Inter causas superiores efficientes, prima est Deus, a quo graues laepe desumuntur amplificationes, qualis est illa D. Gregorij Nazianzeni, vbi per longam effectorum enumerationem, Deum primam & nobilissimam causam causarum colligit.

Dens cause causarum cuius primus est.

Τὸν ἀνακτα, ἢ δεσπόζοντα, Δι' ὃν ὁ κόσμος, δι' ὃν αἶνος, Δι' ὃν ἀγγελῶν χορεία, Δι' ὃν αἰῶνι ἀπαυσοί, Δι' ὃν ἡλιος προλάμπει, Δι' ὃν ὁ δρόμος Σελήνης, Δι' ὃν ἀστρῶν μέγα κέλευθρον, Δι' ὃν ἀδραστὸς ὁ σέμνος, Ἐλάχην νοεῖ τὸ θεῖον, Λογικὸν ζῶον ἀάχαρον, Σὺ γὰρ ἔκπρασ τὰ πάντα, Ἐαρχὴν τὰ ἐν ἐκείνω.

Regem, dominum, Per quem hymni, per quem laudes, Per quem Angelorum choreae, Per quem sacra eterna, Per quem Sol praesulget, Per quem cursus Etona, Per quem siderum ingens ornatas, Per quem homo grauis, Sorritus est intelligere diuina, Rationale animal existens.

Cg.

pitur aqua, sicut imo orbe rapitur, ita summo diffunditur.]

In manufactis satis commune est a materia ducere laudis argumentum: Sic mensam ab Imperatore Iustiniano in templo sanctae Sophiae dedicatam laudat Cedrenus.

Usus materiae in manufactis. Mirabilis materia mensa. Cedr. in compend. Et Baron. ad Iustin. anno 31.

[Mensam (inquit) Iustinianus Imperator fieri iussit, opus imitatione nulla æquandum. Constabat verò auro, argento, omnisque generis lapidibus, lignis, metallis, omnibusque rebus quas & terra fert, & mare, & vniuersus mundus. Ex omni enim materia pretiosa plura, ex viliori pauciora collegerat, liquatisque his quae fluunt, sicca illis immiserat, atque in formam mensae absoluerat. Itaque varium illud opus intuentibus stuporem iniiciebat.

Hegesipp. in anaceph. historia.

Similiter Hegesippus in illa flebili monodia, pulchritudinem Solymae commendans:

[Vbi, inquam, es ciuitas referta populis, venerabilis regibus, acceptabilis Deo, gratiae sedes? Pauimenta tua de marmore, parietes tui fulgentes marmore, portae tuae micantes auro, aliae argento nitentes.

Si res quae commendatur, vilioris sit materiae, formae verò praestantioris, omissa materia, forma ipsa commendari solet.

Negatio materiae facit ad laudem D. Ambr. l. 6. c. 7.

Etiam gloriosum, in Deo, Angelis, & anima humana, negare materiam, quae nulla est. Sic D. Ambrosius.

[quis hoc dicit? nonne Deus, qui te fecit? Quid est Deus? estne caro, an spiritus? non caro vti que, sed spiritus. Cuius similis caro esse non potest, quia ipse incorporeus, & inuisibilis est; caro autem comprehenditur, & videtur.]

Artes & scientiae vultu commendantur a materia, id est, obiecto.

Ad hanc quoque causam referuntur scientiarum obiecta, a quibus ipsius quae est in scientia dignitatis, sumitur argumentum, vt notat Aristoteles analytic. post. lib. 1. cap. 24.

Tu enim condidisti uniuersum,
Tribuens suum cuique locum.

Hunc Fatum, Prouidentiam, Naturam, persæpe Philosophi Ethnici nominant, vt auctor est Seneca. Vis illum Fatum vocare? non errabis. Hic est ex quo suspensa sunt omnia, ex quo omnes cause causarum. Vis illum Prouidentiam dicere? rectè dices. Est enim cuius consilio huic mundo prouidetur, vt inconcussus eat, & actus suos explicet. Vis illum Naturam vocare? non peccabis; est enim ex quo nata sunt omnia, cuius spiritu viuimus. Familiare est Oratoribus in eum omnium quæ rectè geruntur in vita, causas refundere; contra, tristes etiam euentus eidem in scelerum vltionem assignare. Hoc Cicero & Demosthenes sæpe faciunt, tum ad excitandos, tum ad leniendos hominum animos, qui numine velut omnium potentissima causa, facilius reguntur. Alii porrò fatum à Deo discernentes, alteram & proximam Deo causam fecerunt. Est autem multiplex fati acceptio, vt rectè notat Picus Mirandulanus, aduersus Astrologos. Nam modò pro natura sumitur, & sic τὴν ἐμπαροῦσιν δάνατον, naturalem mortem appellat Demosthenes. Modò apud Ethnicos pro syderibus, modò etiam pro necessitate se per æternæ consequentiæ nodos explicante ponitur, & ita plerunque impiè nomen fati vsurpant Astrologi, vt Ptolomæus, qui causarum connexionem, ex motibus astrorum vim & efficaciam trahentem definit; quò alludit Iuuenalis cùm dixit,

Iuuenal. Satyr. 27. v. 200. cum quo faciunt Priscilliani, & Barthesanes, Heretici. Ammian. Marcell. l. 23. c. 3. D. Thom. 15. s. ph. sic.

Sylus, & occulti miranda potentia fati.
& Seneca in natur. quæstion. cùm vocat rerum omnium necessitatem, & actionem, quam nulla vis potest irrumperere. Et vnde Ammianus Marcellianus: Nulla vis humana, vel virtus, meruisse unquam potuit, vt quod præscripsit fatalis ordo, non fiat. Verùm

orthodoxa fides hanc fatuam in actionibus humanis fati necessitatem explofit: apud quam fatum, vt ex Boetio & D. Thoma patet, [est ordo causarum naturalium, vel rebus mobilibus inhærens mobilis dispositio, per quam diuina prouidentia omnes suis quoque necit ordinibus.] Hoc modo licet fatum inter superiores causas numerare. Alioqui vanum nomen est, & fatum non ponunt nisi fatui, vt ait D. Augustinus, tantum abest, vt orator Christianus debeat istius causæ mentionem facere: Multo minùs Fortunæ, cuius tamen summum nomen est apud gentes. Huic aræ, imagines, delubra, huic sexcenta nomina; Primigenia, fortis, viscosa, obsequens, redux, mammosa, barbata, publica, Augusta inuocatur, nunquam ineptiarum finis. Vna nominatur, vna accusatur, vna agitur rea, vna cogitur, sola laudatur, sola arguitur, & cum conuictis colitur, volubilisque à plerisque, & cæca etiam existimata, vaga, inconstans, incerta, varia, indignorum faulrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta, & in tota ratione mortalium sola veramque paginam facit. Plerunque solent oratores ad detrendas aduersariorum laudes, prosperos eorum successus Fortunæ ascribere. Quod ab Æschyne contra se dictum confutat Demosthenes in oratione de Corona. Sic Timotheum fortissimum, eundemque felicissimum Imperatorem, inimici dormientem pinxerunt, & rete gestantem, in quod vrbes & viros vltro fortuna deuolueret. Castor etiam Deiotari Regis accusator, quòd eius se insidiis Cæsar expediisset, tribuit Fortunæ Imperatoris: quamobrem Cicero non leuiter stomachatur. Contra si quos infelices habuerunt successus, culpam statim reiciunt in Fortunam. Verùm præclare Sartyicus,

Boet. 4. de cons. D. Aug. in Ioan. tract. 37. Oratores Christ. fati nomine, Ethnic. more, uti non debent. Vide D. August. l. 4. de ciuit. Dei. Plin. l. 2. c. 7. quomodo fortuna nomine utantur Oratores. Plutarch. in apophth.

Nullum numen abest si sit prudentia, sed nos Te facimus Fortuna Deam, cæloque locamus.

Aristot. l. 2. phys. c. 5.

Fortuna nulla est, ip si homines fortuna sunt, dum inopinatos rerum, quas gerunt, fortiuntur exitus, vt acutè ostendit Aristoteles: ἢ τὴν αἰτία καὶ συμπεσόντων, ἐν τοῖς καὶ ἀποδίπτον τὴν ἐνέχῃ τῷ. Quamobrem hæc inania de fortuna cõmentata ab oratore Christiano commemorari, non modò indignum est, sed etiam superuacaneum. Omissis igitur his causis, aliæ inferiores sunt, & magis ad manum, partim naturales, partim artificiales, partim etiam morales. Eæque aut rem totam conficiunt, aut adiuuant, aut conseruant, aut interrimunt; vnde nomina primariæ, adiuuantis, conseruantis, interimentis etiã causæ. Naturaliũ rerum causas in oratione civili, si sint extra statum causæ, curiosi non inquirunt oratores, vt si quis deliquio solis conterritos exercitus, aut æstu maris haustas ciuitates memoret; non est illius continuò scrutari causas, variâque & discrepantes hac dere philosophorum afferre sententias: quanquam non nihil obiter potest attingere, cauere tamen debet, ne sit nimius, nisi fortè id causa postulet: Vt si timore fracti & debilitati sint animi, quòd Eclipsis Solis aut Lunæ ab Astrologo prædicta in terrorem contigerit: tunc orator plenius & liberius ostendere poterit, minimè mirandum esse, Solis defectiones, itemque Lunæ, prædici in multos annos, ab iis qui siderum cursus & motus numeris persequuntur. Ea enim prædicunt, quæ naturæ necessitas perfectura est. Vident ex constantissimo motu Lunæ, quando illa è regione Solis facta incurrit in vmbra terræ, quæ est meta noctis, vt eam obscurari necesse sit: quandoque eadem Luna subiecta Soli, atque opposita nostris oculis, eius lumè obscurat: in quo signo quæque errantium stellarum, quoque tena-

Vfus causarum naturalium apud oratores.

Cic. 2. de diuin.

pore futura sit, qui exortus quoque die signi alicuius, aut qui occasus futurus sit. Contra si exhorum religione teneatur exercitus, ne proficiscatur in expeditionem, conuincere poterit orator, totam rem nugatoriam esse. Si enim in extis aliqua vis, quæ declarat futura, necesse est, eam, aut cum rerum natura esse coniunctam, aut conformari quodammodo numine Deorum. Arqui diuinarum rerum natura tanta tamque præclara in omnes partes motusque diffusa, quid habere potest commune? non dicam gallinaceum fel: (sunt enim, qui vel argutissima hæc exta esse dicunt: sed Tauri optimi iecur, aut cor, aut pulmo, quid habet naturale, quod declarare possit quid futurum sit? Infinita contingunt etiam in ciuilibus causis similia, in quibus oratores, & falsas rerum naturalium causas confutare, & veras statuere necesse est. Aliàs cùm nihil opus est, parcius in istis versari debent. Liberius hæc aliquanto scrutantur historici, etiam qui res ciuiles describunt, data occasione defectio- num Solis, & Lunæ, æstus maris, eluionum, pestilentia, incendiorum, & cæt. eiusmodi causas requirunt. Sed Physicorum est, qui ex instituto res tractant, pleniorum de causis naturalibus instituere sermonem. Familiare est item in rebus artefactis, opera ab opificibus, libros ab auctoribus, vrbes à fundatoribus, omnia denique inuenta à suis inuentoribus commendare. In ciuilibus verò causis, & cæteris orationibus, rerum, factorum, virtutum, vitiorum, affectuum, euentorumque omnium causas indagare, proferre, enucleare. Ex his enim oritur non puerilis quædam, sed grauissimis aucta sensibus amplificatio, si modò germanæ cuiusque rei causæ assignentur. Tum verò si multæ sint adiuuantes simul conglobatæ, grauem & erectam maiestate faciunt orationem. Ducta est à cau-

Cic. ibidi.

sis efficientibus hæc Ciceronis amplificatione in Verrem: Agunt eum præcipitem pœnæ civium Romanorum quos partim securi percussit, partim in vinculis necavit, partim implorantes iura libertatis, & civitatis in crucem sustulit: Rapiunt eum ad supplicium Dij patrij: quòd iste vnus inuentus est, qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret: & parentes pretium pro sepultura liberum posceret. Religiones verò cæremoniæque omnium sacrorum sanorumque violatæ, simulachraque Deorum, quæ non modò ex suis templis ablata sunt, sed etiam iacent in tenebris, ab isto retrusa, atque abdita, consistere eius animum sine furore atque amentia non sinunt. Item, Nihil te nocturnum præsidium palatii, nihil vrbis vigiliæ, nihil timor populi, nihil consensus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultusque mouerunt?

DE FORMA.

CAPVT XLVI.

EXcellens quidpiam est, & (vt ait Aristoteles, *θεῖον, ἀγαθὸν καὶ ἰσπετόν*) forma, per quam res est id quod est, & ab vno quoque discriminatur. Forma formarum est, vt Trismegisti philosophia liquet, Verbum diuinum cuius scintillæ quædam sunt formæ omnes, quæ rebus insperæ eis essentiam & vim quandam mirificam impertiunt. quæ si oculis paterent, quantam sui excitarent admirationem! Verùm, quæ nostræ cognitionis est tenuitas, vix vnã ex infinitis nouimus, umbras quasdam & vestigia formarum confectari cogimur. Duplex autem

est forma: Vna quidem intima, quæ cognosci satis non potest: Altera, species quædam externa, & rei compositio, seu figura, de qua frequentius loquuntur oratores. Qualis erat terra incomposita, talis res sine forma: Istius deinde compositionis atque ornatus gratia plurimum in se deriuauit dignitatis. Hanc formæ pulchritudinem disertè commendat. *D. Ambrosius. Erat incomposita, quia nulla gignentium,* nec thoris herbosa riparum, nec opaca nemoribus, nec læta fegetibus, nec umbrosa supercilijs montium, nec odora floribus, nec grata vinetis. Meritò incomposita, quæ ornatibus indigebat, cui deerant vitium ferta gemmantium. Ostendere enim voluit Deus, quia nec mundus haberet gratiam, nisi eum vario cultu operator ornasset. Cælum ipsum intextum nubibus, horrorem oculis, mæstitiam animis, excitare consuevit: Terra imbribus madefacta fastidio est, maria procellis turbata, quos non incuriunt metus? *Pulcherrima est rerum species.* Ductum est item à forma nobiliore hoc quod sequitur argumentum. Animam habes, Dei signatam caractere: hanc igitur Deo reddere debes: quod plenius explicat Theodorus in Epitome. *Ἐὰν τὸ προσωποειδὲς νομισματός οὐ κέρι εἶπεν, ἢ τινὸς τὸ κτήμα, ἀλλὰ τί- νος ἢ εἰκὼν ἢ ἐπιγραφή. Καίσαρος ἵνα οὐδὲν ἐκείνη δεθῆ ἕτως ἢ οὐ πρὸς ἐπιγραφῶν ἢ ἔχει δεῖ Χριστοῦ τὸ ὄνομα τῷ θεῷ, τὸ δὲ πνεῦμα ὡς εἰκόνα.* Vt, in numismate, inquit, Cæsariano, quod Domino oblatum est, quæsiuit ipse, non cuius esset possessio, sed cuius esset imago, & inscriptio, vt illi redderetur: Sic fidelis signatus est à Christo, Dei nomine, spiritum verò habet Dei imaginem. Ex quo infert Deo reddendum esse. Rarè ab istis formis intrinsecis, quæ ignotæ sunt, sed ab extremis quæ videntur, argumenta ducunt oratores.

D. Ambr. Hexam. li. c. 8.

Theodot. in Epitome.

D. Ambros. Hexam. 6. c. 9.

Sic hominem à figura & specie corporis commendat *D. Ambrosius. Formam tamen humani corporis est venustior, status erectus, & excelsus, vt neque enormis proceritas sit, neque vilis & abiecta pusillanimitas, tum ipsa habitudo corporis suauis, & grata, vt neque belluina vastitas, horrore sit; nec gracilitas tenuis, infirmitati. Ac primùm omnium, cognoscamus humani corporis fabricam instar esse mundi. Siquidem vt cælum eminet aëri, terris maria, quæ velut quædam membra sunt mundi: Ita etiam caput supra reliquos artus nostri corporis cernimus eminere, præstantissimumque omnium, tanquam inter elementa cælum, tanquam arcem inter reliqua vrbis mœnia. In arce autem hac, regalem quandam habitare sapientiam secundum Propheticum dictum: Quia oculi sapientis in capite eius: hac esse cæteris tutiorem, & ex illa membris omnibus vigorem prouidentiamque deferri. Quid enim robur & validitas lacertorum proficiat, quid velocitas pedum, nisi capitis velut Principis sui imperialis quædam adminiculetur potestas? Ex hoc enim destituuntur vniuersa, aut omnia fulciuntur. Quid agat fortitudo, nisi oculo duce vtatur in prælium? Quid fuga, si desit obrutus? Carcer est totum corpus, tenebroso inhorrens situ, nisi oculorum illuminetur aspectu quod ergo Sol & Luna in cælo, hoc sunt oculi in homine. Sol & Luna, duo mundi lumina: Oculi autem quædam in carne sidera fulgent desuper, & inferiora claro illustrant lumine, nec patiuntur noctis quibusdam nos tenebris implicari, speculatores quidam nostri die ac nocte excubant. Nam & ex sopore membris cæteris citius excitantur, & vigilantes circumspiciunt omnia, & cætera, quæ ille vir admirabilis fusiùs profequitur. Familiarissimum est ex hoc loco rerum corporearum, tam naturalium quam arte factarum, descriptiones nobilissimas trahere, vt ple-*

nius suo loco ostendemus. Videntur vt Ambrosium illud os, etiam Hirundinem, & nidum à materia & forma simul describit: *Hirundo minuscula corpore, sed egregiè pio sublimis affectu, quæ indiga rerum omnium, pretiosiores auro nidos struit: Deinde; Legit enim festucas ore, easque luto illinit, vt conglutinare possit. Sed quia lutum pedibus non potest deferre, summitatem pennarum aqua infundit, vt facillè his puluis adhæreat, & fiat limus, quo paulatim festucas vel minutos furculos sibi colligat atque adhærere faciat. Hæc de materia; statim formam exhibet, & fabricam speciosam instar pauimenti complanatam, sine texturatum rimulis, ne teneris frigus irrepat.*

DE FINE.

CAPVT XLVII.

FInis quidem exitu, causarum vltima est, destinatione autem prima. Nam vt ex radice caudex, rami, folia, fructusque erumpunt: Sic ex fine tota vis & ratio actionum humanarum existit. Nec sine causa Galenus *τὸ πρὸς τῆς ζωῆς ὑπολήψιν εἶσαν* nominat. Diu. verò Chrysostomus ait, imprimis cuique intelligenti considerandum esse finem; à quo si rerum omnium œconomia cœperit, longè melior & fortunatior erit, non modò in maioribus negotiis, sed in iis etiam quæ leuioris videntur momenti: *ὁ σωμαίης τῶς τῆς ὀρεῶντα, καὶ τὴ βυλέμενον, πάντα τὰ διὰ καὶ ἀπὸ τῆς, καὶ οἰκονομεῖν ἀπαντα αὐτῶν καλῶς δεῖται ἀπὸ τῆς*; quò spectat illud Satyrici.

Finis cognitio utilis.

Galenus. D. Chryf. orat. 3. de gloria.

Perf. sat. 3. c. 60.

Est aliquid, quò tendis, & in quod dirigis arcum: An passim sequeris cornos, testæque buroque,

Securus, quò pes ferat, atque ex tempore viuis,

Finis primus, & vltimus hominis, ceterorum norma esse debet: qui antiquis cogitum fuit difficillimus.

Iuuerit igitur, imprimis in iis quæ tractantur rebus, finem accuratè cognoscere, quando ex eo prudens orationis distributio futura est. Sed euenit persæpè, vt siue propter ingenii & iudicii imbecillitatem, siue ob prauos affectus, qui instar nubium clarissimo alioqui mentis syderi offunduntur, siue etiam ob insitam rebus humanis obscuritatem, ad finem hallucinemur, fictumque pro vero arripiamus, ex quo magni & infiniti errores pullulant.

In quæstione, quam de finibus bonorum & malorum philosophorum disputatio ventilauit, ducentas octoginta & octo sectas esse Marcus Varro Romanorum omnium doctissimus animaduertit: Quæ tamen omnes à vero aberrarunt; ipsa deinde media, quæ respectu vnius ac folius finis per multa sunt, in infinitum crescere oportuit. Ex quo sexcentis erroribus & vitiis oppletum fuit humanum genus. Nec mirum, si diuina habent oracula: *Hoc inueni, quòd fecit Deus hominem relictum: & ipse se infinitis miscuerit quæstionibus.* Vt in hoc, ita in multis, vel minimis, quotidie peccatur ab imprudentibus: quo fit vt magnè sit ad stabilendam causam adiumentum destinatum finem agnouisse. Videas aliquos ad dicendum aggredi, antequam quid velint, aut spectent, aut à quibus, aut quomodo destinarent. Vnde & verba quasi globulos ex argilla mittunt in pectora, quæ statim franguntur antequam eò quòd missa sunt, perueniant: Contra alios, qui & finem syncerum omnino spectant, & ipsum qualis sit egregiè norunt, faces & sagittas ignitas in animos spargere. Tanti est in eo esse prudentem. Est autem finis, vt rectè animaduertit Aristoteles, id cuius gratia fit aliquid, idque non extremum, sed optimum: & rectè D. Augustinus finem perfectionem esse ait, non consum-

Ecc. 7. v. 30.

ptionem. Vbi rectè assignatus est finis, quo in deliberationibus maximè facto opus est, ad eum tanquam ad centrum omnia argumenta referri solent, quæ media esse oportet ad finem destinatum consequendum. Hunc sibi finem aliquis proposuit, diuitem fieri oportet, *Bene moritur, qui dum moritur, lucrum facit*: Continuum avaritia suggerit argumenta ad finem accommodata:

Vende animam luero, mercare, atque excute solers,

Omne latus mundi: ne sit præstantior alter,

Cappadocæ rigida pingues plausisse casta,

Rem duplica. Feci: iam triplex, iam mihi quarto,

Iam decies redit in rugam. Depunge, ubi sistam.

Inuentus, Chryssippe, tui finitor acerui.

At si quis amat bonam mentem, & cælum itineris sui terminum statuit, inclamat *Spiritus*.

--- nostrum est

Quod viuis: cinis, & manes, & fabula fies,

Vive memor lethi: fugit hora, hoc quod loquor inde est.

DE VSV ET AMPLIFICATIONE CAUSARUM.

CAPVT XLVIII.

EX iis apparet huius loci vsum frequentissimum esse, eundemque vtilissimum. Materia ad corporum rerum, siue naturalium, siue manufacturarum commendationem, vel vituperium valet. Qualis est enim materia, tale plerumque est opus: sic Cicer. 3. de natura Deorum omne corpus mortale esse probat, quia constat ex elementis. Omne corpus, inquit, aut aqua, aut ignis,

S. Aug. enar. in psal. 31. V. sus. finis in deliberationibus præcipuus.

Perf. sat. 6.

75.

Cic. 3. de natura Deorum.

aut aër, aut terra est, aut id quod concretum ex his, aut aliqua ex parte eorum; horum autem nihil est quod non intereat. Efficiens eruditam habet cognitionem, & vbi multæ simul congruunt, per amplam dicendi materiam suppeditant: Tum in excogitando ingenium, in dirigendo iudicium, in explicando flumen orationis expriment. Forma interior ad Philosophos pertinet, species & figura exterior ad hypotyposeon vsum non mediocriter facit. Iam verò finis, in deliberatiuis orationibus, omnino necessarius est, & ad ordiendam orationis telam aptissimus. Ex causarum qualitate, effectorum fermè rationem conditionemque inferimus, non leuibus argumentis, si modò causæ ipsæ rectè assignatæ fuerint. Alioqui non deerit confutandi locus, si materia, si forma, si efficiens, aut finis, præter rem, aut etiam contra rem ab aduersario constitutus, ostendatur peccasse in principiis; causas, aut falsas pro veris, aut obscuras pro certis, aut pro germanis remotas attulisse: Aliæ profertur, quæ cum ratione & communi hominum sensu, & effectis, consentiant. Sic qui Solem noctis causam dixerit, quòd eius absentia terris nox irreat, conuincetur falsam causam attulisse: non enim Sol causa tenebrarum est, licet ex eius absentia nox necessariò consequatur. Verum cum ansam cæteræ causæ refutationis præbeant, maximè tamen efficiens, quæ vt plurimum in multos ramos diffundi solet, & accommodatè per amplificationem tractari. Exemplum istius confutationis habes in Arnobio contra Ethnicos, qui Christianos obhi terrarum omnium malorum fontem extitisse dicebant; hoc ille primum irrisione traducit.

Arnob. l. 1. aduers. gentes.

Nunquid (inquit) postquam Christiani esse cœperunt, in contrarias qualitates prima illa elementa mutata sunt, ex quibus res omnes con-

sentum est esse concretas? Nunquid machinæ huius & molis qua vniuersi regimur, & continemur inclusi, parte est in aliqua relaxata aut dissoluta constructio? Nunquid vertigo hæc mundi primigenii motus moderamen excedens, aut tardius reperere, aut præcipiti cœpit volubilitate raptari? Nunquid ab occiduis partibus attollere se astra, atque in ortu signorum fieri cœpta est inclinatio? Nunquid ipse syderum Sol princeps, cuius omnia luce vestiuntur, atque animantur calore, exarsit, in teipsum, atque in contrarios habitus moderaminis soliti temperamenta corripuit? Nunquid Luna desit redintegrare se ipsam, atque in veteres formas nouellarum semper restitutione traducere? (ita ludit per interpretationem:) mox ea quæ impurantur Christianis, ante Christianos contigisse conuincit. Casus, inquit, frequentissimi grandinis accidunt; in literis præcis non videmus imbres saxeos totas sæpe comminuisse regiones? difficiles pluuiæ fata faciunt emori, & sterilitatem indicunt terris: Immunis enim antiquitas mæris ab his fuit, cum etiam flumina cognouerimus ingentia limis inhoruisse siccatis? Pestilentia contagia vrunt genus humanum: Annalium scripta percurrere, vniuersas disceris gentes sæpenumero desolatas, & viduas suis esse cultoribus. (Deinde) quando est humanum genus aquarum diluuiis interemptum, non ante nos? quando mundus incensus in fauillas, & cineres dissolutus est, non ante nos? Quando vrbes amplissimæ marinis coopertæ sunt fluctibus, non ante nos; & cætera, quæ ille vastè profertur. (Mox confutatis istis, quæ afferebantur causis, alias subiicit:) *Quid si enim prima materies, quæ in rerum quatuor elementa digesta est, miseriarum omnium causas suis continet irritatio-*

nibus inuolutas? Quid si syderum motus, certis signis, partibus, temporibus. lineis, pariunt hæc mala, & subiectis afferunt variorum discriminum necessitates? Quid si statis temporibus rerum vicissitudines fiunt, atque ut in maritimis aestibus, modò secundæ res affluunt, modò rursus restuunt, malis reciprocantibus, prospera? Quid si materiæ fax ista, quam sub nostris calcamus ingressibus, hanc habet sibi legem datam, ut expiret nocentissimos halitus, quibus corruptus aër iste, & corporibus labem ferat, & negotia infirmiter humana? Quid si, quod proximum vero est, quicquid vobis videretur aduersum mundo, non est malum?) Sic poterit hic locus disertè amplificari.

EFFECTA.

CAPVT XLIX.

Vide Cicer.
in Topic.
sect. 67.

usus effecto-
rum amplif-
simus.

EX iis quæ de causis hætenus dicta sunt, facile est effectorum rationem cognoscere, quando effecta sunt orta de causis, & habent perpetuum inter sese commercium quò fit ut causæ in quatuor distinctæ species, tot effectorum creent genera: Est enim suus cuique effectus, quasi soboles addicta, ex quo virium suarum capit argumentum. Homo corporeus est, videtur, tangitur, palpatur, hoc habet à materia: ratiocinatur, intelligit, sapit, & id nactus est à forma: Tres facultates in vna anima præcællentes obtinet, intellectum, voluntatem, & memoriam. Causæ efficientis, hoc est, Dei vnus in tribus personis, character est eximius & maximus. Ad æternum bonum se, suaque dirigit; ad hoc finis proprius impellit. Ita quæque causa, distinctos sortitur effectus. Est autem huius loci usus amplissimus, idemque fecundissimus. Si genus demonstratiuum spectes, sapius hoc pertexitur

loco: quid enim illa rerum gestarum commemoratio aliud continet quàm effecta? Si iudicialis generis habeatur ratio, hoc loco fulcitur; cum præsertim tam frequentes facti vel infecti quæstiones agitentur. In deliberatiuo quoque genere multa necessariò effecta, sæpius expromenda sunt, sed hæc *ex v. 30.* Nunc si accuratius consideretur, ad tria potissimum vtilissimus inuenietur. Primum est, quod res eas, quas sua natura tenet, & quasi tenebrarum latebris valuit, effectorum beneficio, quasi per sobolem parentes, agnoscamus: si non plena, saltem rudi cognitione. Sic Deus O. M. ex effectis agnoscitur, ut argumentatur Minutius: *At enim, quem colimus Deum, nec ostendimus, nec videmus: Imò ex hoc Deum credimus, quòd eum sentire possumus, videre non possumus.* In operibus enim eius & in mundi omnibus motibus, virtutem eius semper præsentem aspiciamus: cum tonat, fulgurat, fulminat, cum serenat: (Deinde,) Erras ô homo, & falleris: Vnde enim Deus longè est, cum omnia cœlestia terrenaque, & quæ extra istam orbis prouinciam sunt, Deo cuncta plena sunt? Vbiq; non tantum nobis proximus, sed infusus est. In Solem aded rursus intende: cœlo affixus, sed terris omnibus sparsus est. Pariter præsens vbiq; interest, & miscetur omnibus: nusquam enim claritudo violatur: quanto magis Deus auctor omnium, ac speculator omnium, à quo nullum potest esse secretum, tenebris interest, interest cogitationibus nostris, quasi alteris tenebris? Non tantum sub illo agimus, sed cum illo (ut propè dixerim) viuimus, Ne nobis de nostra frequentia blandiamur, multi nobis videntur, sed Deo admodum paucissimi.

Sic ex eo quod videamus Dei nutu tempora obsequi, spirare ventos, fontes.

Minutius
Felix in O-
tatio.

D. Cypri. li.
de bono
patientia.

Vide Senec.
l. 1. de ira.

fontes fluere, grandescere messium copia, fructus mitescere vinearum, exuberare pomis arbuta, nemora frondescere, prata florere, Dei bonitatem laudat Cyprianus. Ex eodem loco petuntur, virtutum, vitiorum, affectuum, quæ oculis corporeis minime patent, argumenta. Ira non videtur? Audax & minax iratorum vultus, tristis frons, torua facies, citatus gradus, inquietæ manus, color verus, crebra & vehementius acta suspiria, iræ soboles, satis arguunt qualis mater ipsa sit, si adhuc ignoras. Vnde ut per iram spumant apris ora, dentes acuuntur attritu; tauro- rum cornua iactantur in vacuum, & arena pulsu pedum spargitur; leones fremunt, inflantur iratis colla serpentibus, rapidorum canum tristis aspectus est; ignorare non poteris, non leue monstrum esse, à quo tantus in omnibus animantibus furor pariatur. Si turbinè nescis, rapta ab eo armenta, & totas naues in sublime elatas agnosce, quàm vehemens & furiosus sit, agnosces.

II. Ad narrationes & descriptiones plurimum valent effecta: ex ijs enim res clarissimè subiiciuntur oculis. Sic canina fames describitur ab Ouid.

--- petit ille dapes sub imagine
somnia,
Oraque vana mouet, dentemque in
dente fatigat,
Exercetque cibo delusum guttur
inani.
Proque epulis tenues nequicquam
denorat auras:
Vt verò est expulsa quies, furit ar-
dor edendi,
Perque avidas fauces, immensa que
viscera regnat:
Nec mora, quod pontus, quod terra,
quod educat aër,
Poscit, & appositis queritur ieiunia
mensis,
Inque epulis epulas quarit: quòdque
urbibus esse.

Quòdque satis poterat populo, non
sufficit vni;
Plurisque cupit, quòd plura suam de-
mittit in aluum.

Similia sunt infinita quæ in libro descriptionum reperies.

III. Ad amplificationes aptissimi sunt effectus, & quo plures sunt, eò fufius rem extendunt. Rectè autem tractantur per congeriem vibratam & intercisam, ut *Patientia est*, quæ nos Deo commendat & seruat: Ipsa est, quæ iram temperat, quæ linguam frenat, quæ mentem gubernat, pacem custodit, disciplinam regit, libidinis impetum frangit, tumoris violentiam comprimit, incendium simularum extinguit, coercet potentiam diuitum, inopiam pauperum refouet, tuetur in virginibus beatam integritatem, in viduis laboriosam castitatem, in coniunctis & maritalis indiuiduam charitatem, facit humiles in prosperis, in aduersis fortes, contra iniurias & contumelias mites, &c.

Quod ad vim & usum argumenti attinet, non est vbiq; ratum, malam esse causam, ex qua mali effectus prouident; fit enim plerunq; ut ex alio fonte manent effecta, quæ certis causis ascribimus, cum ipsæ tantum per accidens concurrant, non est ferrum malum, quod interficit, sed nos ipsi improbi, qui id in mala nostra conuertimus, quod aduersus feras datum est. Et ira Seneca ventos bonos esse probat, ab effectis permultis. Dedit, inquit, Deus ventos ad custodiendam cœli terrarumque temperiem, ad euocandas suppressas aquas, ad alendos factorum arborumque fructus: quos ad maturitatem cum alijs causis adducit ipsa iactatio, attrahens cibum in summa, & ne torpeat promouens, &c. At si lacerant nauigia, nostrum peccatum est, qui per auaritiam elementa mundi confundimus.

D. Cypri. de
bono Pa-
tientia.

Vis huius
argumenti

Senec. l. 5.
quæst. nat.

ADIUNCTA, ANTECEDENTIA, CONSEQUENTIA.

CAP. L.

VT diuersis coloribus illitæ fulgent tabellæ dulcius, atque excitatiùs sunt gratæ: Ita varijs vndique adiunctis perspersæ quotquot cœli ambitu res continentur, suauiorem quãdam habent speciem dignitatis. Illa igitur vocantur adiuncta, quod sint cum re coniuncta, quæ tam probationum materiam suggerunt, vt hic vnus locus, rationum & argumentorum seminarium meritò appellari possit. Habet autem apud Rhetores (vt notat Marcus Tullius in Topicis) locum præcipuum. Nam & ij adiunctis vtuntur sæpius, & delectantur impensius. Omnia orationum genera siue illa Demonstratiua sint, siue Deliberatiua, siue etiam ad foris controuersiasque pertineant, hoc vno maximè nituntur loco; ita tantum habet vbique fecunditatis. Licet autem innumera sint quæ vocantur coniuncta, possunt tamen ad septem genera reuocari, quæ vulgari versiculo continentur:

Adiuncta latissime patet apud Oratores.

Quis, quid, ubi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando.

Quis, personam significat, in qua spectantur adiuncta animi, corporis, & fortunæ, (vt vulgus appellat:) in animo expenduntur affectiones, vt amor, & iracundia; vitia, vt ambitio, auaritia, luxuries; artes denique, & disciplinæ, vt Grammatica, Rhetorica, Philosophia, quæ omnia latissimè diffunduntur: In corpore, figura, species, color, deformitas, pulchritudo, valetudo, debilitas, tarditas, agilitas, &c. In externis, nomen, genus, conditio, victus, vestitus, consilia, facta, casus, orationes, &c. prope infinita.

Ab adiunctis animi, fortunæ & corporis, sumptum est illud Sallustij; Lucius Catilina nobili genere natus fuit, magna vi, & corporis, & animi, sed ingenio malo prauoque: huic ab adolescentia, bella intestina, cædes, rapinæ, discordia ciuilibus, grata fuere, ibique iuuentutem exercuit; corpus patiens inedia, algoris, vigiliæ, supra quàm quicquam credibile est; animus audax, subdolanus, vanus, cuiusvis rei simulator ac dissimulator, alieni appetens, sui profusus, ardens in cupiditatibus, satis loquentiæ, sapientiæ parum, vastus animus, immoderata, in credibilia, nimis alta semper cupiebat. A corpore ductum est illud Martialis:

Crine ruber, niger ore, breuis pede, lumine luscus, Rem magnam præstas, Zoile, se bonus es.

Item Ciceronis, Nonne ipsum caput, & supercilia illa penitus abrasa, olere malitiam, & clamitare crudelitatem videntur? Nonne ab imis vnguibus vsque ad verticem summum, si quam coniecturam affert hominis tacita corporis figura, ex fraude, mendacijs, & fallacijs constare videtur? qui idcirco capite & supercilijs semper est rasis, ne pilum vllum boni viri habere videatur. Sic Medici & Physiognomici sana esse corpora conijciunt ab adiunctis, quando appetitum habent cibi addictis horis, bene comedunt, & æquè digerunt, suos somnos dormiunt, citò sudant, rarò sternunt, leniter incedunt, mediocriter pinguescunt, & omnibus sensibus vigent: hæc adiuncta sunt sani corporis.

Accedunt externa, vt vestes, apparatus, comitatus; & cætera. Sic D. Gregor. Nazianz. in descriptione muliebris choragij, varia ornamentorum adiuncta prosequitur: Εανδεις πλοκαμίδας, βοσρηχων ἑλικας, & σοφισματα σκίμιστοιωντων & πριμαν κεφαλιων ἀπμοτάτα, & ἑδρητος περιφρέουσης, & διαφανους

D. Gregor. Nazianz. orat. 11.

πολυτέλειαν, &c. de quibus alio loco. Quid, negotium ipsum quod geritur, indicat; itaque potius est adiunctorum sedes, & fundamentum.

Vide Cic. in-partit.

Vbi, loci differentias complectitur, sacri, profani, maritimi, remoti à mari, plani, montuosi, leuis, asperi, salubris, pestilentis, opaci, aprici, culti, inculti, celebris, deserti, ædificati, vasti, obscuri, rerum gestarum vestigijs nobilitati, à quibus singulis possunt desumi argumenta. Sic Marcus Tullius, Antonij, qui pro concione vomuerat, sæditatem à loco exaggerat: Si inter conam in tuis illis immanibus poculis, hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? In cœtu verò P. R. negotium publicum gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is vomens frustis esculentis vinum redolentibus gremium suum; & totum tribunal impleuit?

Cicer. 2. Philipp.

Auxilia non modò ministros, sed varia quoque instrumenta ad rem gerendam necessaria complectuntur, vt in venatione sunt:

Virg. 4. Æneid.

Regia rara, plaga, lato venabula ferro.

quæ Oppianus fusiùs:

Oppian. 1. ven.

Δικύατε χαλιδας τε, βεζρων τε πολύσωνα δεσμά,

Άρμιυς, ευσεφείας τε λυρως, παραόν τε πινάδεςν:

Cassæque, furculæque, funiumque stridentia vincula.

Regia crassa, benèque plexa vimina, longumque Pantherem.

Cur. Causam amplectitur, siue vnam, siue plures, maximè tamen effectrices, adiuuantes, vel finem, qui ad agendum impulerit: de quibus superiori loco dictum est.

Quomodo. Rei gestæ varios modos enucleat: si sacrificium; si triumphus, si pompa, si cædes narratur, statim modus & ratio rei gestæ ponitur ob oculos. Sic Arnobius contra gentes, ritum Ethnicorum in colenda Cybele percenset, & interpreta-

Arnob. 1. 5. adu. gentes.

tur. Quid enim sibi vult illa pinus quam semper statis diebus in Deum matris intermittitis sanctuario? Nonne illius similitudò est arboris, sub qua furens manus, & infelix adolescentulus intulit, & genitrix diuim in solatium sui vulneris consecrauit? Quid lanarum vellera, quibus arboris colligatis & circumuoluitis stiptem? Nonne illarum repetitio lanarum est, quibus iam deficientem contexit, & tēporis aliquid rata est se posse membris conciliare frigentibus? Quid compti violaceis coronis, & redimiti arboris ramuli? Nonne illud indicant, vt mater primigenijs floribus adornauerit pinum miserabilis indicem testimoniūque fortunæ? Quid pectoribus applaudentes palmas passis cum crinibus Galli? Nonne illos referunt in memoriam luctus, quibus mater Turrita cum Ædesti lacrymabili puerum prosequuta est eiulatu? Quid temperatur ab alimonio panis, cui rei dedistis nomen Castus? Nonne illius temporis imitatio est, quo senum ab Cereis fruge violentiam cæroris abstinuit? Sic ab adiunctis modi, & variorum instrumentorum, carpenti illius sacri impij verè & ridiculi materiam quæsiuit. Eodem modo Heliodor. Æthiop. hist. lib. 3. pompam describit ab adiunctis: Ηγαιτο μὲν ἑκαστὸν μὲν ἑτερομῶνον ἀνδρῶν, ἀξιοκότερον βίον τε καὶ σολῶν ἐφευκομένων. τὸ μὲν ζῶσιν ἐκαστὸν χροῖον λευκὸν εἰς ἀκάλω ἀπέσσελλε; ἄλλο δὲ ἡ δέξια σὺν ὀρω καὶ μαζῶν παρηρημένῳ πύλεων δόσμον ἐπικεράδων.

Heliod. Æth.

Primum quidem procedebant centum viri initiati, non minùs vitam quàm veste rustici, & singuli tunicas habebant candidas; quas tortilis nodus substrictas colligebat: Manus dextera simul cum mamilla & humero nudata, ancipitem securim vibrabat, &c. de quibus in descriptionibus.

Cicer. in-partit.

Quando, designat tempus. In tem-

poribus autem præsentia, & præterita, & futura cernuntur. In his ipsis vetusta, recentia, instantia, paulo post aut aliquando futura. Insunt etiam in temporibus illa quæ temporis quasi naturam notant, ut hyems, ver, æstas, autumnus; aut anni tempora, ut mensis, ut dies, ut nox, hora, tempestas, quæ sunt naturalia. Fortuita autem, sacrificia, festi dies, nuptiæ. Inter hæc adiuncta, alia alijs præstantiora, & rei propria sunt; longè enim magis proprium est homini, loqui; equo, hinnire, quàm illi pilcum, huic ferre ephippium. Ex quibus facillè colliges, licet adiuncta eius sint naturæ ut rem necessariò non conuincant; ubi tamen magis singularia sunt, aut multa simul conglobata, non parum obtinent roboris: ut in cæde probanda, telura, cruor, clamor, titubatio, permutatio coloris, oratio inconstans, tremor, &c. Confutantis erit, ea quæ ex adiunctis ad probandum erunt petita, ut obscura, incerta, omni mutationi obnoxia, refellere; eadem rebus ab eo quod intenditur, alienissimis, tribuere, ut pallorem, timorem, & trepidationem, etiam innocentissimis ad criminis facti nouitatem obstupescensibus.

Adiunctorum ab antecedentibus. Et consequentibus. Dissimulatio.

M. Antonius 2. de oratore, adiuncta cum antecedentibus & consequentibus coniungit. At verò M. Tullius in partitione rectè distinguit; quoniam adiuncta ex sua natura non concludunt necessariò, quòd sint rerum signa, & præsentioris. Antecedentia verò & consequentia, necessitatem habent conclusionis, si modò talia sint qualia esse oportet. De his hæc habet Cicero in Topicis. Locus Dialecticorum est proprius ab antecedentibus, & consequentibus, & repugnantibus: nam adiuncta, de quibus antè diximus, non semper eueniunt; Consequentia verò ea dico quæ rem necessariò consequuntur; Antecedentia, quæ

rem necessariò antecedunt: ut si homo est, animal est; si Sol ortus est, dies est. Talia sunt illa Lactatij. Quod dissoluitur, interit; quod interit, ortum sit, necesse est; quod ortum est, habuit fontem vnde oriretur, id est, factorem aliquem, sentientem, prouidum peritumque faciendi. Item: Quod semper fuit, semper esse non desinit; & vnde abfuit principium, abesse hinc etiam finem necesse est.

Lact. l. 2. c. 9. exempla.

Materia si facta non est, nec fieri ex ea quicquam potest; si fieri ex ea non potest, nec materia quidem erit. Materia enim est, ex qua aliquid fit. Dices hunc locum minimè videri ab alijs seiungendum, cum præsertim instar spiritus & sanguinis permeet vniuersos. Ita res quidem se habet, si res ipsæ spectentur: at verò si necessitas consecutionis, quæ sola considerari debet, in iudicium disceptationemque veniat, peculiarem ordinem constituit. Minus quidem apparet in ijs exemplis, quæ causæ sunt & effectus; ut si Sol lucet, dies est, posset & illud quoque exemplum ad locum causarum referri. At si dicam, vir est, igitur & puer fuit aliquando, faciliùs hæc inferendi vnum ex altero perspicietur necessitas. Locus hic, ut patet, ad subtiliter aliquid colligendum magis quàm ad alendam orationis fecunditatem facit. At verò adiuncta locos amplificationum extremos suggerunt, quod licet passim intueri: vel hinc vnus spectetur magni Senecæ locus, quo auaritiam describit ex adiunctis.

Anteced. locus an ab alijs seiungatur.

Quid agis auaritia? quot rerum caritate aurum tuum victum est? Omnia ista, quæ retuli, in maiore honore pretioque sunt. Nec volo tuas opes recognoscere, laminas vtriusque materiæ, ad quas cupiditas nostra caligat: Deinde: Video istic diplomata, & syngraphas, & cautiones, vacua habendi simulachra, umbras quasdam auaritiæ laborantis, per quas decipiant animum, inaniùs

Senec. l. 7. de benef. c. 10.

opinionem gaudentem. Quid enim ista sint? quid fœnus, & Kalendarium, nisi humanæ cupiditatis extra naturam quæsitæ nomina? Quid sint istæ tabulæ, quid computationes, & venale tempus, & sanguinolentæ centesimæ?

Quid aliud habent quàm adiuncta tot descriptiones corporum, ut camporum, fontium, fluuitorum, arborum, metallorum? & cætera.

Histor. Plin. l. 3. c. 6.

Malus punica sic describitur ex adiunctis: Punica malus arbor est, haud aded procera, folio angusto, nitidique; viroris, oleæ aut myrti æmulo, crassiusculo, rubris intercurstantibus venulis, è rubro pediculo pendulo. Rami multi flexiles, spinosi: flores puniceo, oblongi, calathi modò patuli, ore stellatim dissecto, è quo folia emergunt tenuia, colore coccineo, agrestis papaueris æmula, cum granulis quibuldam, medijs capillamentis appensis, ut in rosa fluctus, pomum est corio & membrana tectum, extrà rufescente, intrà flavescente, innumeris granis fartum, angulosis, rubentibus, vinoso succo refertis officulis in eis latentibus, quæ grana intercurstantibus flauis tenuibusque membranis, miro naturæ artificio distinguuntur.

CONTRARIA RE
pugnantia.

CAPVT LI.

Vide Arist. in categor. c. 3. Cicero in top. sect. 47. Dignitas huius loci ostenditur illustri exemplo.

AMphitheatrum quoddam est hic locus, in quo pugnantium & collidentium inter se argumentorum robor gratiùs perspiciuntur, & meliùs: Siquidem contraria contrarijs opposita magis elucescunt. Quantam maiestatem habeat hæc argumenti ratio, patefaciam hoc exemplo: Si dicam Christianos pudicos esse, continentes, moderatos, patientes, iustos, simplices, parum habet ornatus oratio: At si con-

trarijs Tertullianis, & Ethnicorum (vel apud suos optimorum) vitijs oppositis Christianas virtutes ostendam, longè clariùs & suauius emicabunt.

Hoc præstat argumento à contrarijs Tertullianis. Cæterum, si de pudicitia prouocemur, lego partem sententiæ Atticæ in Socratem corruptorem adolescentium pronuntiantem. Christianus vxori suæ soli maritus nascitur; Democritus excæcandò semetipsum, quòd mulieres sine concupiscentia aspicere non posset, & doleret, si non esset potitus, incontinentiam emendatione proficetur: At Christianus saluis oculis fœminam videt, animo aduersus libidinem cæcus est. Si de probitate defendam, ecce lutulentis pedibus Diogenes superbo Platonis thoro alia superbia deculcat: Christianus, nec in pauperem superbit: Si de modestia certem, ecce Pythagoras, apud Thurios; Zenon, apud Priennenses, tyrannidem affectant; Christianus verò, nec ciuitatem. Si de æquanimitate congregiar, Lycurgus *επιτοκαστηριον* optauit, quòd leges eius Lacones emendassent: Christianus, etiam damnatus gratias agit. Si de fide comparem, Anaxagoras depositum hostibus denegauit: Christianus, etiam extra fidelis vocatur. Si de simplicitate consistam, Aristoteles familiarem suum Hermiam turpiter loco excidere fecit: Christianus, nec inimicum suum laedit. Idem Aristoteles, tam turpiter Alexandro regendo potiùs adulatur, quàm Plato à Dionysio ventris gratia vendicatur: Aristippus in purpura sub magna grauitatis specie nepotatur, & Hippas dum ciuitati insidias disponit, occiditur. Hoc pro suis omni atrocitate dissipatis, nemo vnquam tentauit Christianus. Hæc, ut vides, oratio, quæ tam grandis assurgit, fulcitur loco à contrarijs; cuius vis

Tertull. in apo. g. c. 47.

magna est, & amœnitas pergrata. Solent autem hæc contraria in quatuor partiri genera, Aduersa, Priuantia, Affecta ad aliud, & Contradicentia. Aduersa sunt, quæ sub eodem genere posita plurimum differunt, vt virtus & vitium. Cõueniunt enim in genere qualitatis, licet alioqui quàm maximè discrepent. Talia sunt ista: Ex hac parte pudor pugnat, illic petulantia; hinc pudicitia, illinc stuprum; hinc fides, illinc mendatio: hinc pietas, illinc scelus: hinc constantia, illinc furor: hinc honestas, illinc turpitudine: hinc continentia, illinc libido.

Vfus huius loci est, vel in amplificando; vt si sobrietatis honestas & decus, ex descriptione ebrietatis subiiciatur oculis, & dicas, sobrietatis eam esse pulchritudinem, quæ solis corporeis oculis videri nequeat; eam meliùs ex opposito ebrietatis vitio intelligi: Deinde stultitia & fœditas ebriorum exaggeretur his verbis, Sedentes in foribus tabernarum homines, tunicam non habentes, nec sumptum sequentis diei, de Imperatoribus & Potestatibus iudicant, imò regnare sibi videntur, & exercitibus imperare. Fiunt ebrietate diuites, qui sunt in veritate inopes: aurum donant, dispensant pecunias populis, ciuitates adificant, qui non habent unde cauponi potus sui pretium soluant: Feruet enim vinum in his, & nesciunt quid loquantur: diuites sunt, inebriantur; mox vbi vinum digesserint, cernunt se esse mendicos: Vno die bibunt, multorum dierum labores; de ebrietate ad arma confurgunt, calicibus tela succedunt, pro vino sanguis effunditur, & ipsum sanguinem vina fuderunt. Quàm fortes sibi videntur homines in vino, quàm disertis, quàm etiam pulchris, ac decori, cum stare non possunt? Mens titubat, lingua balbutit, pallor exanguis ora suffundit, fœtor ebrietatis horrore fit, barba-

Cic. 2. in
Caut. n. 25.

D. Ambr.
de Elia. c.
12.

ri in ferrum ruunt, vulgus in rixas, & cætera, de quibus alibi plenius. His commemoratis, ponantur sobrietatis contrariæ virtutes, tranquillitas mentis, lumen ingenij, vis prudentiæ, honestas affabilitasque sermonis, studium sapientiæ, in rebus gerendis industria, in sumptibus faciendis moderatio, & cæt. ita ornatiissime fiet amplificatio. Aliàs vsus contrariorum est ad probabilitatem, strictèque & limatè colligit argumentum, duobus præsertim modis: Ab affirmatione ad negationem, & à negatione ad affirmationem: Ab affirmatione, vt cum vno affirmato negatur alterum, sic Martialis:

Ebrius es, nec enim faceres hoc sobrius vnquam.

Sapiens est, igitur minimè stultus, hoc necessario concludit. Aliter à negatione ad affirmationem non valet, nisi ea sint contraria quæ nihil intermedium habeant, vt si verum est Syri axioma: Mulierem aut amare semper, aut odisse, nihil esse tertium: bene colliget qui sic argumentabitur: Mulier non amat, igitur oderit, necesse est: Contrà titubat istud, non est albus, igitur est niger.

Priuantia sunt habitus, & eius priuationes, vt mors, vita, lux; tenebræ, visus cæcitas. Differunt ab aduersis, quòd priuationes nihil ponunt in re, sed solam contrarij absentiam indicant, vt mors, vitæ; tenebræ, lucis; cæteroqui ista nihil sunt. Deinde aduersa sibi inuicem succedere possunt, vt calor frigori, & frigus calori. At priuantia (si modo potentiæ non actus sit priuatio) hoc minimè possunt. Cæteroqui habent illud cum cæteris commune, vt ipsis idem conuenire non possit, & se ex eodem subjecto expellant etiam validiùs quàm aduersa, quæ in temperato gradu sibi inuicem conciliari possunt. Eandem

D. Aug. in
Iacob. Quæ
est vita no.

porro amplificationis materiam ac superiora suggerunt. Nam, v. g. vitæ miseras hac oratione patefacit magnus doctor. Vita hæc est vita dubia, vita cæca, vita ærumnosa, quam humores tumidant, dolores extenuant, ardores exsiccant, aër morbidat, escæ inflant, ieiunia macerant, ioci dissoluunt, tristitiæ consumunt, sollicitudo coarctat, securitas hebetat, diuitiæ iactitant, paupertas deiecit, iuuentus extollit, senectus incuruat, infirmitas frangit, mœror deprimit, & posthæc omnia, mors interimit. Ostendit, contraria morti conuenire, quæ nos hisce miserijs & molestiis expediat. Hæc D. Augustinus, subtilis in inueniendo, in disponendo prudens, in elocutione minus sæpe latinus. Sic qui cæcitas tranquillitatem & commoda memorat, Petrarca, Dialog. 69. diuersa videndi facultati conuenire asseuerat.

Cic. pro
Marcell.

Comparata, seu, vt Logicis appellantur, relata, ea sunt quæ se mutua naturalis affectionis confociatione complectuntur, vt datum, acceptum, pater, filius; id enim habent ex sua natura, contra legem cæterorum contrariorum, vt vno posito ponatur & aliud; hoc sublato, tollatur. Et ex hac ratione vim in affirmatione & negatione capiunt. Vt, ex quo profectò intelligi potest, quanta in dato beneficio sit laus, cum in accepto tanta sit gloria. Aptæ sunt ista omnino ad aliquid exiliter colligendum, minus ad amplificationis vbertatem valent; quòd fit vt ad Dialecticos, qui eadem copiosissimè tractant, à Rhetoribus remittantur. Nec plus habent succi quæ vltimo contrariorum loco recensentur. *Contradicentia*; quæ nihil aliud sunt quàm opposita, quorum vnum negat, alterum affirmat. Itaque simul de eodem, atque eadem ratione, vera esse non possunt. Vim habent ad pi esse & subtiliter vrgendum, conuincen-

dosque vehementer aduersarios. Sic Cicero, prima Tusculana, mortuos non esse miseros probat contra Epicurum, quòd esse, & non esse, contradicentia sint; quæ simul vera esse non possunt, nec falsa. Ergo cum mortui non sint, nec erunt miseri; alioqui simul essent, & non essent. Eò verò acriùs vrgent, quòd magis inter se pugnant, vt sunt *Repugnantiæ*, quæ nulla certa lege aut numero dissident. Qualia sunt amare & cruciare, parcere & sæuire, dissimulare & punire. Hoc loco inuectus est Tertullianus in edictum Traiani, qui Christianos non quidem inquiri, sed oblatos puniri, volebat. *O sententiam* (inquit) necessitate confusam, negat inquirendos, vt innocentes; & mandat puniri vt nocentes: Parcit, & sæuit; dissimulat, & animaduertit. Quid temetipsum censura circumuenis? si damnas, cur non & inquiris? si non inquiris, cur non & absoluis? Latronibus vestigandis per vniuersas prouincias militaris statio sortitur: In reos maiestatis, & publicos hostes, omnis homo miles est, ad socios, ad consocios vsque inquisitio extenditur: solum Christianum inquiri non licet, offerri licet; quasi aliud esset actura inquisitio quàm oblatio. Damnatis ergo oblatum, quem nemo voluit, requisitum; qui puto iam non meruit ideo pœnam, quia nocens est, sed quia, non requirendus, inuentus. Et Latentius eodem fermè telo ferit Stoicos, eum eos ostendit, Deum facere præstantissimam naturam, eandemque vilissimam: Si Deus est mundus (inquit) vt sentiunt, quòd eius præstantem naturam magis commendent, & partes eius vtique immortales sunt; ergo & homo Deus est, quia pars est (vt dicitis) mundi; si homo, ergo iumenta, & pecudes, & cætera genera bestiarum, & auium, & piscium; quoniam & illa eodem modo sentiunt, & mundi partes sunt.

Repugnantiæ.

Tertull. in
apolog. c. 2.

Lat. l. 2. o.

At hoc tolerabile est; nam & hæc colunt Ægyptij, sed res eò pertinet, ut ranæ, & culices, & formicæ. Dij esse videantur, quia & ipsis inest sensus, & partes mundi sunt. Hoc genus argumenti ad refellendos conuincendosque aduersarios potentissimum. Restat ut de similitudine, differentia, comparatione maiorum, minorum, & parium dicamus.

DE SIMILITUDINE.

Similitudinis locum esse non modò delectabilem, sed vtilem, contra Euclidem.

CAP. LII.

Scena est mundus, plena imaginibus, homo ipse imago est, & in imagine pertransit: quid mirum igitur, si rerum similitudinibus & imitatione delectatur? Fuit illa quidem Euclidis Megarensis, & aliorum nonnullorum sententia, locum similitudinis, ut prorsus inutilem, de cæterorum albo eradendum esse: vel enim quod affertur simile, rei cui accommodatur, rectè congruit, vel est ab eius natura rationeque disunctum: Si primum, cuius tandem (aiebat) simplicitatis est, eum corpus habeas, vmbra quætere; & rerum soliditate contempta, vanas imagines confectari? si alterum, tota similitudo non modò inanis, sed etiam inepta redditur, atque importuna.

Sed hanc arguti hominis sententiam diluere non est ad eò nobis opus. Fatemur enim similitudines esse congruas rerum imagines, & eas quidem rebus etiam antea perspectis placere, & dum placent, persuadere.

Accidit enim sapissimè, ut viuum hominem, & spirantem, minimè miremur, at viui & spirantis ho-

minis effigiem, delicatissimum nauiculi alicuius pictoris monumentum, ipsius artis atque industriæ suauibus illecebris capti, longè magis amplectamur: imò turpes & monstrosos vultus, quos re ipsa odimus, in picturis diligimus, tanta est vis similitudinis. Nec immeritò Deus O. M. ut nos ad sui amorem pelliceret, suæ diuinitatis vestigia in rebus creatis longè latèque dispersit, sed maximè in homine, cui se illustriori quadam maiestatis nota penitus effudit. Atque ut illum Phidiam ferunt, in Minerua, quam præ cæteris simulachris eximia præstantissimæ manus gloria, omnibusque artis lenociniis expoliuerat, suam imaginem impressisse: sic Deus præpotens illerum moderator, homini radii suæ maiestatis, præclarissimam imaginem inussit: nec eà tantum re contentus, mundum illum elementarem, quem cernimus, ad superioris cuiusdam atque intellectualis formam, similitudinemue composuit: Deinde cùm rudes & impositos homines ad se traduxit, sanctissimisque legibus vincire cæpit, prius quidem figuras veluti quædam veritatis vmbra præmisit, quas cælesti postea luce collustraret. Quid in corpore ipso? num indicia sunt mentis, num animæ simulachrum est ratio, & rationis oratio? Num maioris mundi in minori ducta sunt lineamenta? Num Ecclesiæ status ad cælestem hierarchiam collineat? num facultates, num artes, num omnia, si benè spectentur, spirant quandam rationem similitudinis? Ex quibus profectò cõformationis quadam necessitate similitudines videmus in orationem influxisse: quarum non modò suavis est iucunditas, sed ratio ipsa efficacissima est. Videre enim licet permultos qui proposita rerum nuda veritate, nullo modò mouentur, aucupio quodam elaboratæ similitudinis delectari, rapi, incendi. Hoc, ut cætera,

Simile à Minerua Phidia.

Omnia spirant similitudinem.

D. Aug. op. 119. Præclarus D. Aug. locus in commendationem Similium.

disertissimè dixit D. Augustinus, epistola centesima decima nona, ubi quantum in parabolis & similitudinibus momenti sit positum, his verbis ostendit:

Credo, quòd ipse animi motus, quamdiu rebus adhuc terrenis implicatur, pigrius inflammatur; si verò feratur ad similitudines corporales, & inde ad spiritualia, quæ illis similitudinibus figurantur, ipso quasi transitu vegetatur, & tanquam in facula ignis agitato incenditur, & ardentiore dilectione rapitur ad requiem & quietem. Cõducebat enim hæc sensuum multiplicitas humanæ mentis somnolentiæ excitandæ. Quod in promptu est, negligimus, ut in foribus hydriam, iuxta Græcorum prouerbium, ad recòdita semotaque sumus audiores, & ut magis illa iuuat quæ pluris emuntur, ita cariora nobis sunt quæ cum labore sumus assequuti, quàm quæ vltro obtigerunt. Præterea, quemadmodum multa per vitrum succina pellucunt iucundius, ita magis delectat veritas per allegoriam relucens. Demum sicut habet plus caloris radius, speculo, aut ænea pelui exceptus; ita vehementius afficiunt animos nostros, quæ per allegoriam traduntur. Hæc D. Augustinus: in quibus non modò delectationem, sed & vim tribuit similitudini permagam. Nolim tamen diffiteri, apud Dialecticos, telum plerunque imbecillius esse, similitudinis argumentum, quod exagitari vellicarique facilius potest: sed apud oratores, ubi res aliquando non tam probandæ sunt, quàm illustrandæ, persuasivam obtinet cum quadam illecebra delectationis.

DEFINITIO SIMILITUDINIS, & diuisio in Simplicem & Compositam.

CAP. LIII.

Similitudo est cognitionis quædam inter res similes affectio: Affectio rerum dicitur, ne in ipsa tantum oratione sita existimetur, si-
Vide Oic. ad Her. l. 4. scilicet 60. & de Inuent. scilicet 42.

militudo; oportet enim ante industriam comparantis mutam esse in ipsis quæ comparantur rebus, speciem similitudinis. Hæc autem affectio, vel maior est, vel minor, vel in vno vel in pluribus adiunctis intercedit; quòd minimè necesse sit, quæ comparantur, consentire prorsus in omnibus, alioqui paria magis essent, aut æqualia, quàm verè similia. Quod multi haud satis intelligentes, in deteriore ea quæ per similitudinem dicuntur, partem capiunt, atque ubi simplex est ratio similitudinis, ibi requirunt æqualitatem; in quo varios & multiplices trahi errores necesse est. Comparari potest homo cum aqua, cum igne, cum formica, cum elephanto, cum rebus non modò diuersissimis, sed etiam plenè aliquando contrariis. Nec tamen vitium erit in comparatione, si modò vnum aut alterum caput similitudinis complectatur. Si diceretur ignis, aqua, leo, elephas, formica; continuò in eodem, ignis, aqua, elephantis, formicæ, partes essent assignandæ; sed cùm igni, aqua, elephanto, formicæ similis dicatur, si vnum duntaxat cognitionis argumentum proponatur, sufficit ad ipsam rationem similitudinis, quæ est adiunctarum saltem rerum comparatio. Adiunctorum autem tot possunt esse collationes, quot sunt prima rerum genera, siue categoriæ. Nam licet sapius in qualitate, quæ

Vide Oic. ad Her. l. 4. scilicet 60. & de Inuent. scilicet 42.

Similitudo non est æqualitas.

latissimè funditur, similitudines consistant, cæteras tamen categorias, vt quantitatem, & situm, vt agere, vt pati, & similia, complectuntur.

Diuisio 52. m. li. udi. 115. Similitudinis autem variæ diuisiones & genera notantur à Rhetoribus. Et primùm quidem Similitudo simplex est, quæ duarum est rerum in vna duntaxat affectione consensus, vt auari & hydropis, in cupiditate: Alia multiplex; quâ modò res multæ cum multis in eadem parabola comparantur, modò vna cum multis, modò duæ quidem conferuntur, sed in affectionibus multiplices.

Theodor. in orat. de fide. Videas in hoc Theodoretii exemplo quatuor imò octo comparari. *ὄψιν γὰρ ἔστιν ὀφθαλμὸς ἐν σώματι, πᾶσι δὲ πῖσι ἐν διανοίᾳ. Μαλλον δὲ ὡστερ ὀφθαλμὸς δεικνύει τὰ ὄρατα, οὕτω δὲ αὐτὸ ἡ ψὴ δεικνύει τὰ δεικνύομενα.*

Quod enim est oculus in corpore, hoc fides in mente. Imò, vt oculus eget lumine, cuius beneficio cernat ea quæ in videndi sensum cadunt; sic mens luce, quæ ostendat diuina. Comparantur oculus, fides corpus, mens: diuina, visibilia. Iterum lux, & fides: quanquam alia in qualitate, vt lux, & fides; alia in habitudine duntaxat, vt mens, & corpus, conferuntur. Aliàs vna duntaxat cum multis, & in multis confertur, quò gratia similitudinis existit suauior. Qualis est ista Senecæ: In homine optimum quid est? Ratio: hæc antecedit animalia, Deos sequitur.

Senec. ep. 76. Ratio ergo perfecta, propriū hominibus satisque communia sunt. Valet? & leones. Formosus est? & pavones. Velox est? & equi. Non dico in his omnibus vincitur. Non quæro, quid in se maximum habeat, sed quid suum. Corpus habet, & arbores: habet impetum & motū voluuntariū, & bestia, & vermes. Hæc bet

vocem; sed quanto clariorem canes, acutiorem aquilæ, grauiorem tauri, dulciorem mobilioremque Iusciniæ?

Huius similitudinis magnus decor est, & iucunditas, quia summa celeritate animum transfert in varia: quò motu creatur delectatio. Vide tam paucis verbis hominem cõparatum cum leone, cum pavone, cum equo, cum arboribus, cum vermibus, cum canibus, cum tauris, cū aquilis, cum Iusciniis, & singula singulis attributa præclare assignata. Res autè duas in multis affectionibus comparare, satis illud quidem commune est: & quò plura reperiuntur similia, eò maius est decus similitudinis. Tales sunt ornatissimæ similitudines, quæ per σύγκρισιν fiunt, qualis est ista apud Arnobium, vbi taurus agens suam causam apud Iouem, contra hominum crudelitatem, à quibus indignè mactatur.

An quòd animal vile sum (inquit) *Arnob. aduers. gentes.* nec rationis nec consilij particeps, quemadmodum pronuntiant isti, qui se homines nominant, & feritate trāsiliunt belluas? Nonne primordiis iisdem eadem & me genuit informauitque; natura? Nonne spiritus vnus est, qui & illos, & me regit? num cõsimili ratione respiro, & video, & cæteris afficior sensibus? Habent iecora, pulmones, corda, intestina, ventriculos; & mihi membrorū non idē numerus est attributus? Amant suos fœtus, & gignendis cõueniunt liberis. Non & mihi prolis subrogandæ est cura, & dulcedo, cum fuerit procreata? Sed rationales illi sunt, & articulatas exprimunt voces; & vnde illis notum est, an & ego quòd facio, meis rationibus faciam? & vox ista, quam promo, mei generis verba sint, & solis intelligantur, à nobis? Tale est Ciceronis in oratione pro Muræna. Vigilas tu de nocte, vt tuis consultoribus respondeas. Ille vt quòd intendit, maturè cum exercitu perueniat:

Te, gallorum, illum, buccinarum cantus exsuscitat: Tu actionem instituis: ille aciem instruit: Tu caues ne tui consultores; ille ne vires aut caltra capiantur, & cæt. Nihil interest autem, vtrum hæc articulata, an permixta dicantur, vt in illo Senecæ, vt furētium certa indicia sunt, audax & minax vultus, tristis frons, torua facies, citatus gradus, inquietæ manus, color versus, crebra & vehementiùs acta suspiria: Ita irascentium eadem signa sunt: Flagrant, & micant oculi, multus ore toto rubor, exastuante ab imis præcordijs sanguine, labia quatiuntur, dentes comprimuntur, horrent ac subriguntur capilli, spiritus coactus, ac stridens, articulorum seipfos torquentium sonus, gemitus mugitusque, & parum explanatis vocibus sermo præruptus, & cæt. Vides hinc furiosum & irati, non per articulos diuisam, vt in Ciceronis exemplo, sed confusam in multis adiunctis collationem.

ALIA SIMILITVDINIS diuisio in Parabolam, Exemplum, Inductionem.

Ac primùm de parabola.

CAPVT LIII.

Similitudinem vulgò diuidunt in Parabolam, Inductionem, & Exemplum.

Parabola propriè est rerum alioqui diuersarum, in vna aut pluribus affectionibus collatio; Dixi, diuersarum; nam genus est aliquod similitudinis, quod citra vllam translationem mixturam, ex rebus penè paribus vsurpatur, quales sunt exëplorum comparationes, vt si confertur orator cum oratore, cum iudice iudex, Imperator cum Imperatore. At parabola ingeniosior est, & res

quæ comparentur, vt ait Quintilianus, longiùs repetere solet.

Vnde Aristoteles dixit, parcemias, siue parabolas; fieri ἀπ' εἰδῶς ἐν εἰδῶς à forma ad formam, sic æger cum animo, præceptor cum colono, scutum cum Martis phiala comparantur.

Quint. l. 5. Arist. l. 3. Rb c. 18.

Educuntur autem parabola, partim à rebus naturalibus, vt à cælo, syderibus, elementis, meteoris, animantibus, plantis, lapidibus, & cæteris huiusmodi, partim ab artibus, & scientijs, rebus moralibus, & ciuilibus, animatis, inanimis, profanis, sacris, humanis, diuinis. Nihil est demique in rerum natura, quod in similitudinem conformationemque aliquam trahi non possit. Ex quo apparet quàm varia sit & locuples parabola, quæ latissimè per totius mundi vniuersitatem sese diffundat.

Hoc certè dicendi genus ita placuit antiquis, maximè verò Hebræis, omnium hominum sapientissimis; vt quicquid modò in eloquentia esset lectissimum, & valde figuratum; hoc ἔργον *maschal* parabolam dicerent: & ita quidem Salomon aureum prouerbiorum librum inscripsit, non quod omnia per similitudinem dicta sint: (plurimæ enim γῶμαι sunt absolutæ;) sed à nobilissima quam existimabat parte, totum librum denominauit.

Eandem parabolarum in sublimi præsertim locutione, rationem ab Hebræis acceptam omnes Orientales sunt consecrati; & hoc ipso tempore, qui a pud eos doctiùs vrbaniùsque loquuntur, quam plurima effertur per parabolas. Nec dubitabit, hunc apud eos principem fuisse sermonem, & quasi cæterarum omnium locutionum dominam parabolam, qui animaduertent, apud Hebræos eodem verbo exprimi, dominari, & parabolicè loqui: hoc enim est ἔργον, quasi ad solos principes & rerum dominos attineret parabola.

Ad id etiam vetus illud Scythicae eloquentiae monumentum, quod est in Quinto Curtio; Vbi Principes totius gentis viri, apud Alexandrum Regem legatione fungentes, multa per rotundas & concisas parabolas exprimunt: vt; [Quid tu ignoras, arbores magnas diu crescere, vna hora extirpari? Stultus est, qui fructus earum spectat, altitudinem non metitur. Vide ne dum ad cacumen peruenire contendis, cum ipsis ramis, quos comprehenderis, decidas. Leo quoque minimarum auium sit pabulum, & ferrum rubigo consumit. Nihil tam firmum est cui non sit etiam periculum ab inualido.

Non ex alio fonte quam ab Hebraeorum imitatione manarunt Pythagorae symbola, & celeberrima semper fuerunt Aegyptiorum Hieroglyphica.

Distinguitur porro parabola in quatuor genera: vna est *naïdos*; secunda *naïdos*; tertia, *quætos*; quarta, *naïdos*. Parabola habitudinis, affectus sit, cum habitudine & affectione; naturæ & actionis, cum in natura & actione res comparantur. Quæ collatio nobilior est & maior. Quot enim & quam varia, ex natura & actionibus animalium, virtutum ad homines traducuntur argumenta?

Nihil opus est hic persequi pluribus, cum plena sint his collationibus sacra profanæque argumenta: satagebant enim veteres, quicquid modò ex naturali historia variisque antiquitatum lectionibus selegebant, ad morum institutionem traducere.

Sic D. Ambrosius, postquam ciconias turmatim exeuntes, stipantesque cornices descripsit, ad exemplum transfert hospitalitatis, his verbis:

D. Ambr. Hexa. l. 5. c. 16. Exercitum credas cum signis suis pergere, sic omnes viandi comitandique, & præcundi ordinem ser-

uant. Cornices autem deducunt eas, ac dirigunt, velut quibusdam turmis stipatricibus prosequuntur, ad eò vt adiumenta quædam bellantibus aduersus inimicas aues conferre credantur, & proprijs periculis bella aliena suscipere. Cuius rei indicium est, quia nullæ per interuallum illius temporis, residere in locis reperiuntur: Et quia cum vulneribus reuertentes, manifesta quadam sui sanguinis voce, certisque loquuntur indicijs, grauium se certaminum subijisse conflictum:

(Tum infertur Apodosis:)

Discant homines hospitalia seruare iura, & ex auibis cognoscant, quid religionis hospitibus sit deferendum, quod obsequium deputandum.

Vbi paulò longius ducuntur parabola, colligunturque acutiùs; tunc in imaginem & emblema efformantur; quale est illud ex Aeliano: Si velis salutem leuiori damno emptam exprimere, cum hoc lemmate: *Ne peccatam pecco*, vel, *pro toto pars bene deperditur*, pinge Orcinum sibi vulnus inferentem, vt hamum quo tenetur, eijciat.

Emblema de Orcino pisce.

Piscis est Cetaceus qui natura, non arte, quæ sibi maximè conducunt, intelligit. Itaque si quando hamo captus & confixus fuerit, primum quidem luctatur quantum potest, vt expellat: quod si minimè facere possit, vulnus lecat magis luculentum, & corporis damno, se ab hami molestia capturæque expedit.

Hoc faciunt qui vitam & salutem leuioribus redimunt detrimētis. Sic plerumque, vbi non suppetunt ex historia, sumuntur ex fabulis & apologis quæ plurimum habent venustatis, vt ad hanc sententiam illustrandam, *Mendacium cauda nigrescit*, simij parabola.

Mercatores in nauì Atticam legebant, cum simiolis, vt fieri assolet, lufitantes, cum ecce grauis tempestas, & præfens naufragium: Iam-

simia elegans parabola.

que disiectis & fluitantibus penè omnibus, nabit in vndis simius. Huc delphinus pusionem ratus, simulque miseratione ductus, qua in homines commoueri solet, blandissimè defert humeris ad portum. Iam in conspectu erat Piræus, & tædium laboris fallebant sermonibus: Simius de suo genere interrogatus, se ciuem Atheniensem, & nobilem, & luculentis opibus prædicat: Postremo cum quæreretur ab eo, an Piræum nosset (erat autem portus Atheniensis, infantissimo cuique notus) Noui, inquit, noui, optimus ille est mihi amicus, & summus ac imprimis familiaris: Delphinus tam impudenti mendacio offensus, vanum simiolum aquis suffocandum reliquit.

Aristot. Rh. l. 2. c. 19.

Elegans parabola, de vulpe, & orinaceo.

Nec minus venustatis habet ea quæ refertur ab Aristotele inter probationis oratorie exempla, quæ Aesopus fertur, apud Samios, virum Reipublicæ Principem, repetundarum accersitum, in summo capitis discrimine defendisse.

Vulpes, inquit, dum flumen transiret, in quandam voraginem, rapido aquarum cursu detrusa est; cumque illinc non posset emergere, diu afflictata, & à caninis muscis stimolata iacuit; cum ecce Erinaceus fortè transiens, misericordia commotus, quærit à vulpe an illas caninas muscas auferret, vt miseram molestia expediret. Minimè, inquit; quas enim vides caninæ muscæ, iam mei sanguinis plenæ sunt, eoque paruo contentæ: Si verò eas abstuleris, aliæ venient famelicæ, quæ reliquum sanguinem ebibent, Sic etiam (inquit ille) viri Samij; hic quidem homo nihil ampliùs vos lædit; est enim diues: si verò hunc interficiatis, succedent alij esurientes, qui vos & vestras fortunas penitus exsugent.

Hanc probationum suauitatem Aristoteles iure commendat: quarum tanta vis est, vt, quod ab ora-

to potissimum spectatur, persuadeant simul, & delectent. Hæc me causa impulit, vt quod ad delicias & ornamenta eloquentiæ maximè facere existimabam, multas lectissimarum iconum centurias in vnum volumen coagmentarem; quod opus diu à me postulatum, tandem in publicam vtilitatem emisi.

DE EXEMPLO ET PROBATIONIBUS, & comparatis.

CAPVT LV.

Apologos, quos in Parabolis enumerauimus, nonnulli cum exemplis confundunt; inter quos etiam est Aristoteles lib. 2. Rhetor. cap. 39. Nam exemplorum duo facit genera: Vnum, quod rerum præteritarum expositionem habet: alterum, quod ab ipso oratore factum est, & excogitatum. Malo tamen exemplum cum Cicerone definire, Facti alicuius, vel dicti, cum certi auctoris nomine expositionem: quo fit vt exempla communiùs appellentur, quæ ex hominum vita expressa sunt; facta verò, ab oratore, vt fabulæ, apologi potius & parabola nominantur.

Cicer. 2. Rhetor.

Exemplorum autem ratio, licet minus habeat ingenij, & iucunditatis, quam istæ parabolarum delicia, tamen si rectè fiat, grandis est, & ad persuadendum efficax, cum præsertim omnes faciliùs ducamur exemplis, quam verbis, quibus ad incitamenta virtutis adduntur stimuli non mediocres.

Quemadmodum enim, vt ait D. Hieron. si, qui laborant oculis, spongiæ, ac vestium cyaneo colore pannos tenentes, frequenter in ea intueantur; ex eo colore nonnullum capiunt morbi leuamen: sic qui ho-

minis clementissimi & humanissimi imaginem præ oculis habeas, & in hac assidue oculos defigās, etiamsi millies abundet ira mentis oculum perturbans, ad hoc virtutis exemplar respiciens, perfectam conserueris sanitatem, puramque animi philosophiam ac tranquillitatem.

Ex quo profecto apparet exempla magni esse æstimanda.

Colliguntur autem, vel à pari, vel à maiori ad minus, vel, quod frequentissimum est, à minori ad maius. A pari sic usus est Seneca:

Bona mens omnibus patet: omnes ad hoc sumus nobiles. Nec rejicit quenquam Philosophia, nec eligit: omnibus lucet. Patricius, Socrates non fuit. Cleanthes aquam traxit, & rigando hortulo locauit manus: Platonem non accepit nobilem Philosophia, sed fecit. Quid est, quare desperes te posse fieri parem? Omnes hi maiores tui sunt, si te illis geris dignum. Item: Ceterum si propterea Liber, Deus, quod vitam demonstrauit, malè cum Lucullo actum est, qui primus Cerasa ex Ponto Italiae promulgauit: qui non est propterea consecratus, ut nouæ frugis auctor, quia inuentor & ostensor.

Pergit, & insectatur Ethnicos, qui non in pari honore cum Dijs posuerint, qui nequaquam factis erant inferiores. Quid ergo damnatis, quorum Collegas adoratis? quot potiores viros apud inferos reliquistis? Aliquem de sapientia Socratem, de iustitia Aristidem, de militia Themistoclem, de sublimitate Alexandrum, de felicitate Polycratem, de copia Cræsum, de eloquentia Demosthenem: Quis ex illis Dijs vestris, grauior & sapientior Catone? autior & militior Scipione? quis sublimior Pompeio? felicior Sylla? copiosior Crasso?

Exempli vis.

Sen. ep. 44.

Tertull. in Apoc. c. II.

eloquentior Tullio? Ad summam concludit, æquè Deos illos ac cæteros assumendos.

Ducuntur à maiori, cum ostendimus, aut licere nobis parua, cum æqualibus nostris maiora permittantur, aut posse pati vel facere quidpiam leuius, qui grauius antea gesserunt, & similia: qualia sunt ista:

Noli tam esse iniustus, ut cum tui fontes, vel inimicis tuis pateant, nostros riuulos etiã amicis putes clausos esse oportere.

Ad hunc ipsum locum pertinent oratoriarum gradationes: ut,

Neque verò se populo solum tradidit, sed etiam Senatui; neque Senatui modò, sed etiam præsidij publicis; neque ijs solum, verum etiam eius potestati, &c.

Sed videndum est, ut quæ comparantur, eiusdem sint generis: neque enim qui potest grauius copiosissimèq; de omni re differere, idè dicetur posse natate, cum sit quidpiam in natura rei minus.

Frequentiora sunt, quæ à minori ad maius ducuntur argumenta. Sic Lactantius à sphaera Archimedis, Dei prouidentiam probat.

An Archimedes Siculus, concauare, similitudinem mundi ac figuram potuit machinari, in quo ita solem & lunam composuit, ut inæquales motus, & cælestibus similes, conuersionibus singulis, quasi diebus efficerent: & non modò accessus solis & recessus, vel incrementa diminutionesque Lunæ, verum etiam stellarum, vel errantium vel vagarum dispares cursus, orbis ille dum vertitur, exhiberet? Deus ergo illa vera non potuit machinari, & efficere, quæ potuit solertia hominis imitatione simulare?

Quo in genere est illud Ciceronis maximè figuratum:

Quod enim fretum? quem Euripus? tot motus, tantas, tam varias putatis

Cic. pro Muran.

Pro Mil.

Lactant. l. 5. de origin. err. c. 5.

habere agitationes fluctuum, quatas perturbaciones & quantos æstus habet ratio comitorum?

Et Demosthenes nefarium esse probat Androtionis nomen in sacris vasis inscribi; quòd ne in templum quidem eum ingredi, ob flagitia & libidines leges sinant:

Καὶ οὐ τὸ σῶμα ἠταρηνέτος, ἀλλ' ὅσον οἱ νόμοι εἰς τὰ ἱερὰ εἰσέλαι, τὰς τὸν νομὸν ἐν ταῖς ἱεραῖς, ἀπὸ τῶν φιδῶν ἐπιτελεσμένον ὄντι

æstus consumuntur, & redeunt. Certè, semina non nisi corrupta & dissoluta, fecundius surgunt. Omnia pereundo seruantur, omnia de interitu reformantur.

Hæc quæ sequitur, artificiosè per collectionem collecta: in qua ostendit omnia quæ in Christianos exercentur supplicia, in idola ab ipsis Ethnicis usurpari, Crucibus & stipitibus impositis Christianos; quod simulachrum non prius argilla deformat, Cruci & stipiti superstructa? In patibulo primum corpus Dei vestri dedicatur: Ungulis deraditis latera Christianorum; At in Deos vestros per omnia membra validius incumbunt ascia, & runcinæ, & scobinæ. Ceruices ponimus, ante plumbum, & glutinum, & gomphos, sine capite sunt Dijs vestri. Ad bestias impellimur, certè quas, Libero, Cybelæ, & Cælesti applicatis. Ignibus vrimum, hoc & illi à prima quidem massa. In metalla damnamur: inde censentur Dijs vestri. In insulas relegamur: solet & in insula aliquis Deus vester, aut nasci aut mori. Concludit tandem, si per hæc constat diuinitas aliqua: ergo cum qui puniuntur, consecrantur, & numina erunt dicenda supplicia.

Aliæ sunt morales & valde populares, qualis est ista D. Augustini.

Longam cœnam malā nemo vult habere, nec ferre. Longā vitam malam penè omnes volunt habere: utique, si grande est quod viuimus, bonum sit omnium grande. Quid enim vis malè, dic mihi? puto nihil: in omnibus actionibus, cogitationibus, cupiditatibus, nihil malè vis, terram malam non vis, segetè malam non vis utique, sed bonam; bonam arborem vis, equum bonum, seruum bonum, amicum bonum, filium bonum, uxorem bonā. Et quid hæc magna, quoniam, quidè ipsam vestè malam non vis habere, sed bonam. Postremò caligam non vis habere nisi bonam. Aut da mihi aliquid te velle quod

Pulcherrima inductio per collectionem Tertull. in Apolog. c. 12.

D. Aug.

Felicia inductio, & que multum habet. &c.

DE INDUCTIONE.

C A P. LVI.

Inductio, quæ ab Aristotele nominatur, locupletissimum est similitudinis genus, in quo varia similia coaceruari ad aliquam propositionem colligendam solent; ut

Effeminat animos amoenitas nimia: nec dubiè aliquid ad corrumperendum vigorem potest regio. Quælibet viam patiuntur iumenta, quorum durata in aspero ungula est. In molli palustrique pascuo saginata, citò subteruntur, & fortior miles ex confragoso venit; segnis est vrbanus, & verna. Nullum laborem recusant manus, quæ ad arma ab aratro transferuntur: in primo deficit puluere ille vnctus, & nitidus.

Quorsum tot similia tam acutè vibrata, nisi illud colligat: superior loci disciplina firmat ingenium?

Inductio igitur, ut vides, à parabola & exemplis non differt, nisi quòd illa vno duntaxat claudi, hæc non nisi multis similibus perfici comprehendique potest. Alioqui parabolas tum naturales, tum morales, & omnis generis exempla cõplectitur.

Hæc ad confirmandam resurrectionem ex natura ducta sunt.

Lux quotidie interfecta resplescet, & tenebræ pari vice decedendo succedunt: Sydera defuncta viuiscunt; tempora vbi finiuntur, incipiunt, fru-

Sen. ep. 51.

Tert. Apol. c. 48.

malum est? solam animam vis habere malam. Quid te offendisti? quid de te tu ipse meruisti, non vis esse malum, nisi te solum?

Ex eo vult concludere, eum bonum esse oportere, qui omnia bona appetit.

Planè istæ, quæ contortius vibrantur, multum habent *πορρωτης*, & ad probandum quidpiam efficacissimæ sunt. Quæ longius trahuntur, in rebus præcipuè notis, & communibus, tædio sunt obnoxia.

Frequentes sunt apud Ciceronem & Demosthenem exemplorum inductiones, in quibus hæc temperies seruanda est, vt si fuerint nota & communia, quàm celerrimè indicatis aliquando solis nominibus expediantur: sin habent aliquid melioris notæ, trahenda erunt longiusculè: quod tamen sine aurium fatietate fieri velim. Vide quibus acuminibus ista vibrentur apud Senecam, pro sepeliendo sui homicida:

Sen. contr. l. 8 c. 4. Omnibus natura sepulturam dedit. Naufragos idem fluctus, qui expulit, sepelit; suffixorum corpora crucibus in sepulturam suam defluunt. Eos qui viui vrantur, pœna funerat. Irascere interfectori, sed miserere interfecti.

DE RECTO VSV SIMILITUDINIS, & varia eius tractatione.

C A P. LVII.

Vitanda similitum luxuries. PRIMò cauendum est, ne similitum gratia quæ solet esse, popularibus præsertim auribus, illecebra, in nimiam fecunditatem luxuriat.

Vidi ego aliquas huius temporis scriptorum orationes refertas similibus tam crebris, vt imagines ipsæ impedimento essent, quominus res discerni mentis oculis, atque inter-

nosci possent. Quod certè vitium omnino puerile est, & à grauitate orationis logè disiunctum; etsi enim in demonstratiuo genere ferri solet liberiore cultu compta dicendi vis, & ratio, nunquam tamen centones similitudinum, iustarum orationum loco numerari velim: prudentis est manum de tabula præclare & loco ponere, nec in rebus etiam pulchris, florentibus, & lætis, fatali quadam ingenij redundantis lasciuiam modum excedere.

Secundò, cum varia sint genera similitudinum, & ex variis desumantur rebus, prudentis erit Oratoris diligenter inspicere, quid cuiusque aures ferant, aut stomachus patiatur. Num enim ridiculum est, apud plebeios, & crassioris ingenij homines, similitudines ex reconditis disciplinis accersere, vt in eo ipso quo faciem perspicuitatis contendis accendere, maiores tenebras offundas?

Hæc in re exemplum præbuerunt magni & spectabiles viri, qui cum apud plebem agerèt, familiaria quæque, quasi præmansos adhuc infantibus cibos, in medium attulerunt: Vbi verò apud eruditos viros est sermo, licet exquisitioribus inuentis pascere, & iis similibus quæ variam sapiat eruditionem, quamquam parècè semper, & sobriè, vt rerum, locorum, temporumque ratio præscribit, vsurpanda.

Tertio perspicendum est ne dum sublimiores quærimus similitudines, quibus delicatas aures pascamus, in intortas, violentas, & frigidias incidamus. Quod plerisque tamen nimis familiare est. Alijenm quamuis rem modicam, aut certè mediocre tractent, continuò magnarum rerum, quas illi comparent, expromunt imagines; & pumilionem per Gigantis colossum, non sine risu exprimunt: Non secus ac si quis in Homeri Batrachomyomachia, ran-

Similitudines audire vobis accomodanda.

Vitiosa sicut similitudines hyperbolica.

nam, cui pro clypeo folium, pro lancea sit iuncus, cum Pallade, Ægidis terroribus cinctæ, & hastam, instar fulminis quatiente, comparet.

Hæc prorsus ridicula sunt, nec tolerabiliora, quæ nugator sophista in Isocratem effudit: eum quippe cum Agamemnone comparabat; quòd, vt hic intra decennium Troiam expugnasset; sic ille decennali labore panegyricam quandam orationem consummasset. Præclara comparatio Imperatoris cum Sophista, orationis cum vrbe, euerfionis cum perfectione!

Quid qui capillos Seratonices Reginæ raros, & sædos, cum delicatissimis hyacinthi floribus contulit; addito etiam Homeri versu;

Ætiam in Imaginibus.

Οὐκας ἡκὰς κόμας ἰακινθίνων ἀνθεῶν ὀμοίως;

An ista tandem contra eloquentiam, an potius contra veritatem grauissimè peccauit?

Excidunt pleraque similia, partim adulatoribus, partim etiam adolescentibus; qui magni sunt hyperbolarum amatores.

Non sunt admittenda minutia ad ampla quadam significantia.

Quarto, contrarium etiam nonnunquam vitium accidit, cum quæ sua natura magna sunt, minutulis quibusdam similitudinibus deteruntur: quo in genere peccasse animaduertitur à Longino poëta, qui tonitrua cum tubarum clangoribus nimis demissè comparauit: quamquam cum aliquo adiuncto per proportionem dictum tolerabilius videtur, vt cum Tryphiodorus tonitru, non tubam simpliciter dixit, sed tubam cœlestem, *ἑστῆσαν σάλπιγγα*: cum quo similiter Nonnus:

Nonn. Dion. l. 4.

Βρονταῖσι πατάροισι Διὸς ἐκκίσητο σάλπιγγι.

Occurrunt etiam nonnunquam

non modò tenues sed etiam ridiculæ & sordidæ, quibus prorsus abstinentum est, nisi fortè quis ad facetias & risum componat orationem; aut ingenuam morum simplicitatem, qualis est in rusticis, efformare velit. Tale est illud in poemate quodam Gallico de rustico homine, qui foro, & tabularijs antea inuisis, cum fortè plenissimum illum confessum Sënatus, Patrùmque purpuratorum cœtum contemplatus esset, Curiam cum agro cepis confito comparauit: homo animæ candidissimæ: nec dissimilis illi quem Dion in Venatore proprijs depingit coloribus.

Dion in Venatore.

Quæ verò sordidæ aliquid habent scurrilitatis, potius Atellanarum exordia, quàm Oratoris grauitatem decent.

Cauendū à scurrilibus & sordidis.

Nec placent etiam apud graues personas, quæ ex sordidis & contemptis artibus assumuntur: quòd eloquentiæ dignitatem deterere nõ mediocriter possint: At in rebus diuinis prudenter admodum incedendum est, nec temerè quælibet similitudines sunt arripiendæ, quibus res sacras comparentur. Quamuis enim sua natura omnem rerum inferiorum præstantiam excedant, non est tamen vetitum, quando fieri aliter non potest, ex ijs rebus quæ in sensus nostros cadunt, elicere similitudines, modò illud accommodatè & circumspectè fiat. Nolim enim, quod plerique præposterè admodum faciunt, poëtarum fabulas ad fidei nostræ mysteria transferre. Æternam patris sapientiam cum Minerua conferre; Virginem Mariam, cum Danaë auribus cœlestis rore facta: Castores, ex oui testa emergentes; cum Christo nascente; Naturam humanam Sospitatoris nostri beneficio in plenam libertatem assertam, cum Andromeda à Perseo liberata: quæ om-

In diuinis profanarum historiarum maxime vero fabularum similitudines declinanda.

Iustin.
Mart. Apo-
log. 2. p. 157
edit. Rob.
Stephani.
nia, ut ait Iustinus Martyr, Dæmon, sacrorum simia, in peruersum imitamentum excogitauit, ut Christianæ religioni illuderet, Ethnicos homines infinitis superstitionibus irretiret.

Τῶτων μὲν ἡ ἀπορητικὴν λόγον ἀποφαι-
τες οἱ δαιμονες, Διονύσιον μὲν ἔρασαν γα-
ρονέαι ὑπὸ τοῦ Διός, &c. quæ copiosis
verbis profequitur.

Neque verò tantum in diuinis, sed in grauium etiam personarum laude prospiciendum est, ne qua vis aut ambigua similitudo irrepat, quæ in alios sensus facillè torqueri possit ab ijs qui omnia in peiorem partem interpretantur.

Vasia tra-
Ratio simi-
litudinis.
Arist. lib. 3.
c. 16.
Quod verò ad tractationem similitudinis attinet, varijs fieri solet modis: Primus est, cum nulla intercedit similitudinis nota, quamuis re ipsa sit similitudo: ut cum dicimus: Scutum est Martis Phiala: arcus, fistula sine chordis: ira, equus indomitus: hæc enim similitudinis habent, non naturæ, rationem, licet per similitudinem minimè efferrantur.

Secundus est, cum nota similitudinis apponitur, sed tamen similitudo concisè sine vlla partium deductione, in vnum membrum contrahitur. Quo in genere pleræque sunt similitudines, prouerbiales, & acutæ, quales sunt istæ:

Arist. l. 3.
c. 2.
Populus Atheniensis similis est Nauclero robusto, & surdastro. Demosthenes.

Samij similes sunt infantibus, cibum quidem sumunt, sed flentes.

Oratores Athenienses similes sunt nutricibus, quæ cibos deglutiunt, & infantium ora saliuam perungunt. Democrates.

Cephalodotus thuri similis est, dum perit, oblectat. Antisthenes.

Demosthenes, tibijs similis est, quibus si collum demas, reliquum

erit inutile. Æschines.

Hipponax similis est vespæ, non magnum quidem murmur excitat, sed acriter pungit. Dio Prusæus.

Plenæ sunt istæ similitudines gratiæ & festiuitatis.

Tertius modus est, cum similitudo suis partibus, hoc est, propositione & apodosis constat, sed illæ non adedò fusè explicantur: qualis est ista:

Ut ignis in aquam coniectus con-^{Cic. pro}
tinuò extinguitur & refrigeratur: ^{Roscio.}
sic referuens falsum crimen, in purissimam ac castissimam vitam collatum, statim concidit.

Ibi sunt tria quæ sibi respondent; ignis, crimen, aqua, vita, refrigerari, excidere.

Quartus modus explicatissimus est, cum non modò similitudo suis constat partibus, sed illæ fusæ æquabilique oratione cum dignitate explicantur: quod fieri maximè solet, cum dictum aliquod vel factum ex historia proponitur, & narratur, cui succedit Apodosis, in qua partes partibus accommodantur. Talis est illa apud Ciceronem pro Roscio, num. 59.

Quare facillè omnes patimur esse quamplurimos accusatores, quòd innocens si accusatus sit, absolui potest: nocens nisi accusatus fuerit, condemnari non potest.

(Deinde:) Anseribus cibaria publicè locantur, & canes aluntur in Capitolio, ut significetur si fures venerint. At si fures internoscere non possunt, significant tamen, si qui noctu in Capitolium venerint, & quia id est suspiciosum, tametsi bestię sint, tamen in eam partem potius peccant, quæ est cautior. Quòd si luce quoque canes latent, cum Deos salutatum aliqui venerint, opinor ijs crura suffringantur, quòd acres sint etiam tum cum suspicio

nulla sit. (Tandem sequitur redditi-
tio satis ampla, & copiosa.)

Simillima est accusatorum ratio. Alij vestrum anseres sunt, qui tantummodo clamant, nocere non possunt: Alij, canes, qui & latrare & mordere possunt. Cibaria vobis præberi videmus: Vos autem maximè debetis in eos impetum facere, qui merentur. Hoc populo gratissima est. Deinde, si voletis, etiam tum cum verisimile erit aliquem commisisse, in suspitione latrare, id quoque concedi potest. Sin autem sic ageris, ut arguas, aliquem, patrem occidisse, neque dicere possitis, aut quare, aut quomodo, at tantummodo sine suspitione latrabitis,

crura quidem nemo vobis suffringet, sed, si ego vos bene noui, literam illam, cui vos vsque eò inimici estis, ut etiam alias omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigent, ut postea neminem alium, nisi fortunas vestras accusare possitis.

Et hæc de similitudine: dissimilitudo illi opposita fit, cum ea quæ simul comparantur, diuersa esse ostendantur; ut

Soles occidere, & redire possunt,
Nobis cum semel occidit breuis lux;
Nox est perpetua una dormienda.

Eius tota ratio ex similitudine factis manifestè colligitur: Vfus verò in confutatione similitudinum potissimum vigere solet.

Finis Libri quarti.

D E

AMPLIFICATIONE.

LIBER QUINTVS.

AC PRIMVM.

DE VITIO MALÆ

Amplificationis.

CAPVT PRIMVM.

NOCORVM tractationi satis opinor appositè subiungetur amplificatione, quæ ex locorum cōgerie co-

alescere atque innutrirī solet.

Dici non potest quàm varij sint in hac parte tenuiorum Rhetorum errores, qui hoc vnum rati decus eloquentiæ, si amplificent; neque circumspectè res obseruant, neque modum vllum tenent; sed dum augendi studio pruriunt in omnibus, importunissima garrulitate miseræ aures obruunt. Haud scio an vllum sit vitium magis à vera germanaque eloquentia alienum, quàm inepta & puerilis amplificatione rerum & sententiarum inanis, vanòque strepitu verborum intemperantiùs lasciuiens. Cui enim non pariunt nauscam illè tentè

circumductiones, quas postquam cum tēdio exforbueris, oratione permolesta fatigatus cogaris Laconicum illud exclamare: *Nihil es prater vocem.*

Et sunt qui huiusmodi amplificatores eloquentes putant: Ego, cum prudentiæ, quæ prima pars est eloquentiæ, sint expertes, ineptos & pueriles censeo; quin arbitror plus ad vim dicendi facere sententiã appositè dictam, quàm totam illam redundantiam puerilis ingenij.

Quæ est igitur (dices) optima ratio amplificationis? magnum est definire, & multum ad totam dicendi rationem facit.

Si quidem rectam amplificationem eloquentes viri nominarūt; atque imprimis arbitror in eo differre magnorum oratorum amplificationem, à puerili quadam

Quomodo differat bona amplificatione à mala.

Nihil tam alienum ab eloquentia quàm puerilis amplificatione.

QVID SIT AMPLIFICATIONE, & quotuplex.

Et de optimo caractere Amplificationis.

CAP. II.

Circumfertur ab antiquis Rhetoribus, sed non satis peritiss, Amplificationis nimis vaga definitio qua dicitur λέξις, μέγιστος ἐπιπέδου τοῦ κατακειμένου: Oratio magnitudinem addens rebus subiectis. Nimis inquam diffusa est hæc definitio; nam troporum & affectuum potest esse communis, vt rectè obseruat Longinus Criticus: si quidem illa magnitudine quadam efferunt orationem.

Alia est natura sublimitatis, quam ἕψος vocant, alia amplificationis: sublimitas est in attollenda, amplificatione in fundenda oratione; illa in vi, hæc in lecta multitudine; illa magis spectat qualitatem, hæc quantitatis & diffusionis rationem habet. Est igitur amplificatione, συμπλήρωσις ἀπὸ πάντων ἢ ἐπιπεδίων τοῦ περιγυμνασίου, ἢ πύπων, ἰσχυροποιούσα τῆ ἐπιμονῆ κατὰ σκοπεύειν ὄψιν: Plenitudo quædam, quæ ex omnibus rerum adiunctis, terminis, & locis, commemoratione roborat orationem.

Primum igitur est plenitudo, non redundantia; quo plene significat, per amplificatione fieri corpus orationis, venusta quadam plenitudine confurgens, non tumore distentum.

Hæc autem plenitudo non petitur ex inani fuce verborum, vel strepitu numerorum, sed ex optimis quibusque rerum adiunctis; idcirco addidit ἀπὸ πάντων ἢ ἐπιπεδίων τοῦ περιγυμνασίου.

Postremo locum modum amplificationis docuit, cum ait sic.

congerie: Quod illa rerum & sententiarum magnitudinem paulatim succrescentem, cum iusto circumspetorum verborum pondere contineat: hæc verbis & nugis, inani quodam strepitu ad imperitarum aurium insidias luxuriantibus, humiliter intumescat.

Itaque, vt summus aliquis, & rei militaris peritissimus Imperator, ad operosam quandam expeditionem lectissimum iuuentutis florem deligit, quem armis animis que incitatum mittit in aduersarios: Sic noui oratores, vbi rem amplificandam vident, & id præstantis esse, vt plurimum, opus eloquentiæ, non minutis quædam confectantur, sed illustria quæque in locum vnum optima ratione distributa coagmentant, quod totius orationis vis & amplitudo plenior futura sit. At contra ignaui Rhetores imbecillam & propè seruilem gregiariorum multitudinem centuriant, quæ nihil potest esse contemptius.

Nec immeritò Longinus Criticus tales amplificatores perstringit, qui vel varietate distendunt, vel quisquiliis & ramentis farciunt orationem:

Φλοῖσθι ἄσπερα καὶ φολικὰ ἐκκατάλλοντες. λυμάνεται γὰρ πάντα τὸ ὄλον; ὡσανεὶ ἄνθη καὶ ἄραιωματα ἐμποιοῦντα μέγιστην σιωποδορυμμένα.

Si ingeniosam oratoris amplificationem consideres, dicas te eximiam structuram, quadratis lapidibus, præclaro inter se nexu coherentibus, compositam intueri: si contra futilem & amplificatorium orbem, parietes videbuntur luto, paleis, & calculis malè obducti, hiantibus vndique rimis dissati. Quod igitur hoc vitium in graui præsertim eloquentia sædum declinari possit, nonnulla præcipienda sunt.

frequentatione scilicet & commoratione, non quod eadem etiam atque etiam semper iteranda sint, sed quod idem variis adiunctis sit illustrandum: quod eodem in loco indicat his verbis:

Ἐπεισὶ ἑτέροις ἐπισηκλωμένα μεγέθει σιγήσας ἐπεισάγεται κατ' ὁπίσασιν, alia aliis veluti in orbem circumductæ magnitudines, continenter ingeruntur per gradationem.

Duo autem sunt præcipua ferme amplificationis genera; vnum sit per augmentum, quod proprie vocatur αὐξήσις; alterum per δεινώσιον, siue exaggerationem: hoc inter αὐξήσιον & δεινώσιον conuenit, quod vtraque ampliolem faciat orationem; sed illa plus habet diffusionis, & ambitiosi circuitus: hæc adiunctis rerum & ponderibus magis auget, quàm verbis.

Itaque in celsa illa exaggeratione, paucis aliquando res in summam extollitur magnitudinem, cum adiuncta varia atque epitheta aliud atque aliud significata, per gradationem aliquam intorquentur: in fusa autem amplificatione nihil noui per sepe affertur, sed vnum atque idem diuersis sententiis, per iustam commorationem, dicitur, & figuris dumtaxat variatur. Exemplum δεινώσιως fit illud ex Demosthene, hominem à communi vita, & omni morum vrbantate alienum, calumniatorem, tetrum, funestum, generis humani hostem, describit his verbis:

Demost. I. in Aristog. 73.

Οὐχὶ ἔστι πολιτικῶν ἀγαθῶν, καὶ ἑὸς ἀδελφῆς, πλὴν ψυχῆ διατίθει, οὐ τέχνης, οὐ χειρῆς, οὐ δόξης ἐργασίας οὐδεμίαν ἐπιμαλῆται, οὐ φιλανθρωπίας, οὐχὶ ὀμιλίας οὐδεμίαν κοινωνεῖ. ἀλλὰ πᾶσι πᾶσι δὴ ἀγροῦν, ὡστὸρ ὄφει, ἢ σκορπίου, ἢ κροκόδειλου, ἀπὸ τῆς ἀπείρου καὶ κείσε σκοπῶν τινὶ σκίφει οὐκ ἀσφηνίαν, ἢ κακῶν τι φερόσσει. Ἐπισηκλωμένα μεγέθει σιγήσας ἐπεισάγεται κατ' ὁπίσασιν, ὡστὸρ ὄφει, ἢ σκορπίου, ἢ κροκόδειλου, ἀπὸ τῆς ἀπείρου καὶ κείσε σκοπῶν τινὶ σκίφει οὐκ ἀσφηνίαν, ἢ κακῶν τι φερόσσει.

Ἐν πόλει κούρειον, ἢ μυσσηδίων, ἢ ἀπὸν ἐργασίαν, οὐδὲ πᾶσι ἐν ἀλλ' ἀσπίδας, ἀκίδρυτος, ἀμικτος, οὐ χέειν, οὐ φίλιαν, οὐ δὴ οὐδὲν ἂν ἀδρωπος μίτερος γνώσκων εὐδ' ἂν δὲ οἱ ζῶσθαι πᾶσι ἀσπίδας γέρουσιν εἰς ἀδου, μετ' ἑαυτῶν, μετ' ἀλλήλων, καὶ βλασφημίας, καὶ φθόνου, καὶ εἰσέως, καὶ νείκου. ὠριέρεται.

Vide, vt non vnum, atque idem dicit, sed nouis semper sententiis, nouis verbis rem eandem frequentat, & attollit.

Nullum (inquit) ciuiliū bonorum vnquam attigit, quo animum excoleret suum: Non bonas artes, non agriculturam, non industriam denique vllam curat, nullius humanitatis & communis vsus est participes: sed incedit per forum, quasi serpens, aut scorpius exerto spiculo, huc & illuc prospectans: si cui noxam, aut calumniam, aut aliquod aliud malum afflare, vel saltem timorem incutere possit, vt inde pecuniam conficiat.

Nunquam frequentat tonstrinas, vnguentarias, aut alias officinas, in quas cœtus hominum confluere solent, sed nefarius, extorris, expers societatis humanæ, non gratiam, non amicitiam, non quidpiam aliud eorum nouit quibus honestas vitæ continetur.

At si quos pictores, inter conculeratos, inferorum supplicii addictos pingere solent, cum iis versatur in omni execratione, blasphemia, inuidia, seditione, iurgiis, & contentionibus perpetuis volutatus.

Hæc vna est ex Demosthenis amplificationibus valde insignis, & opulenta, quam Cicero imitatus libro quarto ad Herenniam, in imagine Sycophantæ, & calumniatoris. Vides in hoc exemplo amplam circumferri orationem, & maiestate plenissimam: quo pacto autem id fieri contingit, animaduerte. Non amplificat ludens in sustentationi-

bus & locis communibus. quid igitur præstat? res rebus etiam atque etiam auget.

Primum, hominem omnis industriae & ciuilis vitæ ignarum ostendit: Deinde, vt serpentem & scorpionem exerto calumniæ aculeo depingit: mox virus, & damna, & clades: eadem extorrem facit factorum, religionum, vitæ communis postremo, cum damnatorum apud inferos picturis assidue versantem. Ita alia atque alia subinde facies orationis, cum gratia simul & terribili varietate collucet, & in immensam attollitur grauitatem.

Nec verò cum idem hoc genus attigit, inferior est Demosthene Marcus Tullius: Nam, vt cæteras omittam, quàm densa est, & acris, & volubilis hæc amplificatio?

Vestramque simul, iudices, æquitatem & mansuetudinem vna mater oppugnat. At quæ mater? quam cæcam crudelitate, & scelere ferri videas, cuius cupiditatem nulla vnquam turpitudine retardauit, quæ vitij animi in deterrimas partes iura hominum conuertit omnia, cuius eâ stultitia est, vt eam nemo hominem; ea vis, vt nemo scæminam; ea crudelitas, vt nemo matrem appellare possit. Atque etiam nomina necessitudinum, non solum naturæ nomen, & iura mutauit. Vxor generi, noverca filij, filia pellex. Item Philip. 13. n. 18.

Qua enim in barbaria quispiam tam teter, tam crudelis tyrannus, quàm in hac vrbe, armis barbarorum stipatus Antonius? Cæsare dominante veniebamus in Senatum, si non liberè, attamen tutò. Hoc archipirata, (quid enim dicam tyranno?) hæc subfellia ab Ithyreis occupabantur. Prorupit subito Brundisium, vt inde agmine quadrato ad urbem accederet: lautissimum oppidum, nunc municipium, honestissimorum quondam colonorum Sinuestam, fortissimorum

militum sanguine impleuit: Brundisij non modò in sinu auarissimæ sed etiam crudelissimæ vxoris delectos Martiæ legionis centuriones trucidauit. Inde se quo furore, quo ardore ad urbem, id est, ad eadem optimi cuiusque rapiebat? Quo tempore, Dij immortales ipsi præsidium improuisum, nec opinantibus nobis obtulerunt. Cæsaris enim incredibilis ac diuina virtus, latronis impetus crudeles ac furibundos retardauit: quem tum ille demens lædere se putabat edictis, ignorans, quæ eumque falsò is diceret in sanctissimum adolescentem, ea verò recidere in memoriam pueritiæ suæ. Ingressus urbem est, quo comitatu, vel potius agmine? cum dextra, sinistra, gemente Populo Rom. minaretur dominis, notaret domos, diuisum se urbem palam suis polliceretur.

Hic si verba ponderes & sententias nouas subinde, & magis ac magis illustres inuenies. Et hic est laudatissimus amplificandi modus in δεινώσιον, siue densa & contorta amplificatione.

EXEMPLVM FVSÆ & ambitiosa illius Amplificationis.

Ex Cicerone 7. in Verrem, numero

10. 11. 12. 13. 14.

CAPVT III.

IN Tricalino, quem locum fugitiui iam antè tenuerunt, Leonidæ cuiusdam Siculi familia in suspicionem vocata est coniuurationis, res delata ad istum statim, vt par fuit, iussu eius, homines, qui nominati fuerant, comprehensi sunt, adductique Lilybæum; domino denunciatum est vt adisset, causa dicta damnati sunt.

Cic. pro Cluent. Exemplum δεινώσιως ex Cic.

A comparatione minorum. Dominus Cæsar. Archipirata Antonius.

Quid deinde? quid censetis? furtum fortasse, aut prædam expectatis aliquam. Nolite usquequaque eadem querere. In metu belli, furandi qui locus potest esse? etiam si qua fuit in hac re occasio, prætermissa est. Tum potuit à Leonida numerorum aliquid auferre, cum denunciavit ut adesset. Fuit nundinatio aliqua, & isti non nouo, ne causam diceret. Etiam alter locus, ut absoluerentur.

Damnatis quidem seruis, quæ prædandi potest esse ratio? produci ad supplicium necesse est. Testes enim sunt, qui in concilio fuerunt; Testes publicæ Tabulæ, Testis splendidissima ciuitas Lilybætana, Testis honestissimus maximusque conuentus ciuium nihil potest: producendi sunt.

Itaque producantur, & ad palum alligantur.

Etiamnum mihi expectare videmini iudices, quid deinde factum sit: quod iste nihil unquam fecit sine aliquo quæstu, atque prædâ? Quid in eiusmodi re fieri potuit, quod commodum est? expectate facinus quæ n vultis improbum: vincam tamen expectationem omnium: nomine sceleris coniurationisque, damnati, ad supplicium traditi, ad palum alligati, repente multis millibus hominum inspectantibus soluti sunt, & Leonidæ illi domino reddit.

Quid hoc loco potes dicere, homo attentissime? nisi id quod ego non quero: quod denique in re tam nefaria, tamen ne si dubitetur quidem, queri oporteat? quid, aut quantum, aut quomodo acceperis, remitto tibi hoc totum, atque ista te cura libero: neque enim metuo, ne hoc cuiquam persuadeatur, ut, ad quod facinus nemo, præter te, vlla pecunia adduci potuerit, id tu gratis suscipere conatus sis. Verum de ista furandi prædandique ratione nihil

dico: de hæc imperatoria iam tua laude disputo. Quid ais, bone custos defensorque prouinciæ? Tu quos seruos arma capere, ac bellum facere in Sicilia voluisse cognoras, & de consilij sententia iudicaras, hos ad supplicium, iam more Maiorum traditos, & ad palum alligatos, ex media morte eripere ac liberare ausus es? ut quam damnatis seruis crucem fixeras, hanc in demnatis scilicet ciuibus R. referuare?

Perditæ ciuitates desperatis omnibus rebus hos solent exitus exitiales habere, ut damnati in integrum restituantur, vincti soluantur, exules reducantur, iudicatæ res rescindantur: quæ cum accidunt, nemo est quin intelligat rure illam Rempublicam. Hæc vbi eueniunt, nemo est qui vllam spem salutis reliquam esse arbitretur: atque hæc sicubi facta sunt, ut homines populares aut nobiles supplicio aut exilio leuantur: ut non ab ipsis qui iudicassent, ut non statim, ut non eorum facinorum damnati, quæ ad vitam & fortunas omnium pertinerent.

Hoc verò nouum & eiusmodi est, ut magis propter reum, quam propter rem ipsam credibile esse videatur, ut homines seruos, ut ipse, qui iudicaret, ut statim è medio supplicio dimiserit, ut eius facinoris damnatos seruos, quod ad omnium liberorum caput & sanguinem pertineret.

O præclarum Imperatorem! nec iam cum Marco Aquilio fortissimo viro, sed verò cum Paulis, Scipionibus, Marijs conferendum.

Tantumne vidisse in metu periculoque prouinciæ, cum seruitiorum animos in Sicilia suspensos propter bellum Italiæ fugitiuorum videret; ne quis se commouere auderet, quantum terroris iniecit? comprehendit iussit, quis non pertimescat?

causam

causam dicere dominos; quid seruis tam formidolosum fecisse videri pronunciauit: exortam videtur flammam paucorum dolore ac morte restinxisse.

Quid deinde sequitur? verbera, atque ignes, & illa extrema ad supplicium damnatorum, metum cæterorum, cruciati & cruce: hisce omnibus supplicijs sunt liberati.

In hoc opinor exemplo satis apparet vis fusæ illius amplificationis.

Primum rem proponit nuda & simplici oratione: In Tricalino, quem locum fugitiui iam antè tenuerunt, &c.

Poterat, & quod reliquum erat, vno verbo dicere, soluti sunt. At quibus artibus fundit orationem? Primum, ut solet, suspendit animos.

Quid deinde? quid censetis, furtum fortasse, aut prædam expectatis aliquam? Nolite usquequaque, & cætera, quæ satis latè explicantur, mox;

Expectate facinus, quæ vultis, improbum. Vincam tamen expectationem omnium.

Tandem quod antea inchoarat, de crimine exponit longè illustrius.

Nomine sceleris coniurationisque damnato, &c.

Inde ad epilexin delabitur.

Quid hoc loco potes dicere, homo attentissime, nisi quod ego non quero, quid, aut quantum, aut quomodo acceperis?

Hoc perurbanum est.

Quid ais bone custos defensorque prouinciæ?

Commoratio est: quid enim aliud dicit, quàm quod antea bis attigit de crimine, sed nouis verbis, nouis sententijs, & figuris, nouis etiam adiunctis?

Ex eo transit in locum communem: Perditæ ciuitates: & ex symptomatis communibus vim morbi colligit.

Ad summum, ipsum factum per tentat, & agit per ironiam. O præclarum Imperatorem, &c.

Diceret accipitrem, circa prædam iam certam, lento alarum remigio, quasi ludibundum circumuolare.

QVÆNAM SIT
melior amplificatio.

CAPVT. IIII.

QVOD si quis à me querat, quæ tandem melior sit amplificationis forma, an tumens illa latè que subsultans, an pressis illigata rationibus, & argumentis?

Secundam planè alteri omnes, qui modò gustum vllum habent synceræ eloquentiæ, dubio procul anteponent: sed euenit nonnunquam, ut tales sint auditores, qui fuso & luxuriant sermone ambitu capiantur, quales ferè plebeiæ sunt & pueriles aures, quibus, nisi eisdem sententijs paulisper immutatis, sæpius inculcatis, propter ingenij imbecillitatem, vix assequuntur.

Quamobrem solent cum istis oratores, veluti sinuosus orationis flexibus inter se recurrentibus ludere. At certè apud politas & negotiosas aures, hac ratione amplificare, ut eandem planè rem dicas, commutes, & expolias, non modò putidum est, sed penè intolerabile. Quis enim hanc orationem ferat?

Nullum tantum est periculum, quod sapiens pro salute patriæ vitandum arbitretur. Cum augetur incolumitas perpetua ciuitatis, qui bonis erit rationibus præditus, profectò nullum vitæ discrimen sibi pro fortunis Reipublicæ fugiendum putabit: & erit ea sententia semper, ut pro patria studiosè, quamuis in magnam descendat vitæ dimicationem.

*Pulchra
ratio sim-
plicis am-
plificatio-
nis.*

Hoc sanè est pueriliter ludere, non eloqui: Quàto illustrior est ea amplificatio, ubi res proprijs verbis, crebris sententijs, nouis insuper adiunctis exponitur; hæc, etiamsi nullæ admirationes, aut suspensiones, miserationes, inuectiuae, execrationes, & figuræ simul accedant, tamen afficit vehementer: qualis est ista Ciceronis, qui nusquam mihi videtur efficacius amplificare, quàm cum aliquis narrat, vt 7. Verr. pag. 490. numero 116. ubi de miserorum supplicio:

Includuntur in carcerem condemnati, supplicium constituitur in illos, sumitur de miseris parentibus nauarchorum, prohibentur adire ad filios suos; prohibentur liberis suis cibum vestitumque ferre.

Patres hi quos videtis, iacebant in limine, matresque miserae pernoctabant ad ostium carceris, ab extremo complexu liberum exclusæ, quæ nihil aliud orabant nisi vt filiorum extremum spiritum excipere sibi liceret.

Aderat ianitor carceris, carnifex prætoris, mors terrorque fociorum, & ciuium licitor Sextius, cui ex omni gemitu doloræque certa merces comparabatur; vt adeas, tantum dabis; vt cibum tibi initio ferre liceat, tantum: nemo recusabat. Quid, vt vno ictu securis afferam mortem filio tuo? quid dabis, ne diu crucietur? ne sæpius feriat? ne cum sensu doloris aliquo aut cruciatu spiritus auferatur? etiam ob hanc causam pecunia licitori dabatur. O magnum atque intolerandum dolorem! o grauem acerbamque fortunam! non vitam liberum, sed mortis celeritatem pretio redimere cogebantur parentes.

Atque ipsi etiam adulescentes, cum Sextio de eadem plaga & de vno illo ictu loquebantur, idque postremum parentes suos liberi orabant, vt leuandi cruciatus sui gratia licito-

ri pecunia daretur: multi & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis multi: verumtamen mors sit extrema: non erit: Estne aliquid vltra, quò progredi crudelitas possit? reperietur. Nam illorum liberi non erunt securi percussi, ac necati, corpora feris obijcientur. Hoc si luctuosum est parenti, redimat pretio sepe liendi potestatem.

Tum numero 141.

Hæc cum maximè loqueretur, sex lictores circumstant valentissimi, & ad pulsandos verberandosque homines exercitatissimi: cædunt accerrimè virgis, denique proximus licitor (de quo iam sæpe dixi) Sextius conuerso bacillo, oculos misero tundere vehementissimè cepit: Itaque ille, cum sanguis os oculosque compleisset, concidit, cum illi nihilominus iacenti latera tunderentur, vt aliquando spondere se diceret. Sic ille affectus, illinc tum pro mortuo sublatus, breui postea est mortuus. Iste autem homo venerius, & affluens omni lepore & venustate, de bonis illius in æde Veneris argenteum Cupidinem posuit. Sic etiam fortunis hominum abutebatur ad nocturna vota cupiditatum suarum.

DE MATERIA, ET
formis, seu methodo Ampli-
ficationis.

CAPVT V.

PRimum quidem amplificatori prudenter spectandum censeo, quid materia ad dicendum propofita ferat, aut patiatur. Neque enim existimandum est omne genus argumenti capax esse Amplificationis. Sed vt cera modicè calefacta fingentis sequitur manum, & nullo negotio diduci fundique potest: contra verò à lapide haudquaquam illud

*Materia
amplifica-
tionis apta
querenda
est.
Non ex
omni ligno
ad eum usque,
nec ex om-
ni argu-
mento nas-
citur Am-
plificatio.*

exprimas, vt admoto igne, humanaque industria, distendatur: ita profectò euenire solet in amplificationibus; quædam enim argumenta mirificè nata sunt ad *ἀνεκτίον*; quæ si, vel digito leuiter attingas, statim suo pte velut ingenio fundentur, quasi concatenatas in se rationes diffusionis habeant:

Alia verò longè exiliora sunt, quæ vix orationis cultu possunt splendescere. Quenam igitur, inquires, amplificationem patiuntur?

Hoc prudentiæ est oratoriæ præuidere, nec temerè omnia per amplificationem dicere.

*Res minu-
tanon sunt
capaces am-
plificatio-
nis, nisi for-
tè in ludo,
& facerij.*

Primum res minutæ & exiles hanc orationis laxitatem non admittunt; quas si operosa industria coneris amplificare, idem facias ac qui torcendo fingendoque milio studium & operam poneret. Verùm egregia laus est res paruas extollere, & ex muscis elephantos facere! Non nego, festiui esse ingenij; quod multi disertis homines fecerunt, res aliqui contemptas, vt muscam, & febrim, orationis beneficio, in excelsum quandam attollere speciem granditatis: sed nego id ipsum pertinere ad orationem grauitatis.

Itaque, qui hæc scribunt, ludere se profitentur, & nos ludentes suspicimus; quos si seriò loqui putaremus, amentes potius quàm eloquentes iudicaremus; quòd contra communem omnium mortalium sensum niterentur. Quemadmodum igitur in myrmecidijs, cum nauiculam audimus, aut quadrigam eburneam muscæ pinnulis intectam, bellissimi ingenij & delicatissimæ manûs industriam probamus, non tamen vt ista, vel elegiacos versus, seculo subtiliter incisos, Ioui Olympio, & Myrmecidem, Phidiæ anteponamus: Simili quoque ratione minutias istas rerum quæ ab epigrammatistis aut encomiastis ornari amplificarique solent, laudamus ob inge-

nij, quæ in ipsdem elucet, subtilitatè, in grandi certè genere eloquentiæ non ponimus; nec Lucianum, Demostheni, aut Lucilium Homero comparamus.

Quamobrem sic existimandum est, ad grauem amplificationem requiri grandem materiam, vel re ipsa, vel hominum, apud quos agimus, opinionione. Tales sunt res diuinæ & celestes, supra mentis nostræ intelligentiam positæ: Nam omne ignotum pro magifico est. Item humanæ insolitæ, inuitatæ, maximè lætæ, illustres, mirabiles, vel contrà diræ, atroces, funestæ, calamitosæ, in quibus exaggerandis triumphare solent oratores. Quanquam in istis plus est sæpe feclicitatis quàm industria; quòd secum suam *ἀνεκτίον* ferant.

Alia sunt quæ nec ita magna sunt, nec ad contemptam exilitatem accedunt, sed medium quendam locum obtinent; vel cum per se magna sint, non tamen talia videtur auditoribus: in his amplificandis meliùs ars oratoris & industria conspicitur. Et hæc quidem de materia.

*Gravi: ma-
teria suam
secum tra-
hit ampli-
ficationem.*

*Res medio-
res plus
artis expe-
tunt, cum
amplifi-
cantur.*

DE FORMA, ET
methodo Amplificationis.

Ex Græcis Sophistis.

CAP. VI.

IN hac amplificationis forma & methodo perscrutanda, præclari omnino artifices, non modò Græci, sed etiam Latini, elaborarunt; quorum hîc discutere & comparare sententias non erit alienum.

Aphthonius in loco communi præcepta complexus est Amplificationis: si quidem locus communis nihil aliud est quàm ipsamet amplificatio, cum ab eodem auctore definitur *λόγος ἀνεκτικός ἢ περὶ ὁρίων τῶν λόγων, ἢ ἱκανῶν*. Oratio amplificatoria

*bonorum aut malorum quæ alicui in-
sunt.* Rem autem totam amplifica-
tionis decem capitibus circumscribit:

Primum est *ἡ ἐναντία*, à contra-
rio, vt si flagitium aliquod aut sce-
lus amplificetur, huic Maiorum
placita, & leges contrarias esse
ostendas: quæ cum ex sanctissi-
ma disciplina & excellentissima sa-
pientia sint profectæ, hoc facinore
dissoluuntur, calcantur, infringun-
tur.

Itaque solemne est istis ampli-
catoribus habere in ore, *Mai-
ores nostri*; tum veteres historias,
& exempla arcessere, quæ sui sæ-
culi moribus & corruptelis oppo-
nant.

Secundum est, *ἡ ἐκδοσις*, expositio
criminis, quæ fit non simplici narra-
tione, sed viua quadam & vegeta
descriptione, cui commodè addi-
tur fermocinatio; vt si communis li-
bertatis & legum oppressorem de-
pingendo, dicas:

Ille hæc secum; Mene igitur in hac
Republica, in hoc infimorum homi-
num cœtu, in hac iuris æqualitate de-
spectum atque irrisum precariã ani-
mam trahere? Mihi Fimbriam, &
Bambalionem, ex plebeia fæce quis
quilias, leges dicere?

Me ad tam vilem famulatam, tan-
quam pecudem abijci? non patiar,
non sinam.

Nimis diu occurrentem pleno fa-
uore fortunam meis ædibus extrudo,
arripiam quod offert imperium, le-
ges patrias extra Indos & Garaman-
tas relegabo: Fiam ego, fiam lex, &
dominus omnium.

Hæc, inquam, ille cogitans, inex-
piabile parricidium destinat Sparta-
cus. Et cætera.

Tertium, *ἡ σύγκρισις*, comparatio mi-
norum, vt si hoc de delenda republi-
ca cõsiliium, cum simplici homicidio
comparetur, & dicas perniciosus ho-
micidio; sed vni duntaxat alicui

vitam eripit; at ille omnium iu-
gulis suæ crudelitatis sicam inten-
tauit.

Quartum *ἡ πρόωμη* (quam Cicero vo-
luntarium facinus appellat) qua o-
stenditur, non ex casu aut ex com-
motione homines in tantum scelus
erupisse, sed paratum esse ac medi-
tatum facinus. Quamobrem cum
aut fortuna, aut vehemens aliqua
perturbatio, ceteros plerumque reos
excusare soleat, hunc prouisa male-
ficij ratio grauioribus iudicij vincu-
lis constringit.

Quintum, *ἡ παρέκβασις*, excursio, quæ
fit cum non tantum crimen, aut
factum, de quo quæstio est, exagita-
tur, sed tota præterea rei vita discu-
titur; quam veluti telam aliquam
nequitia, totam criminibus pette-
xuit.

Sextum est, *ἡ ἐλεος ἐκβολή*, cum mul-
torum scelerum inmanitate com-
memorata, nullus misericordiae lo-
cus relinquitur. Vt si dicas, non esse
quod talis reus, mœrentem & squali-
dam vxorem liberòsque perfusos
lacrimis pro se deprecatores adhi-
beat; longè maiorem rationem ha-
bendam legum, quarum integritate
omnium salus & incolumitas conti-
netur.

Septimum est, *ἡ νόμιμον*, ratio petita à
legibus: Nam, vt viris fortibus, qui
suis consiliis & laboribus, patriæ li-
bertatem asseruerint, præclarissimos
honores decreuere: Ita parricidas,
qui matris iura violare ausi sunt, æ-
ternis supplicis viuos mortuòsque
mactarunt.

Octauum, *ἡ ἰσχυρία*. Iustitiæ & æ-
quitatis lex postulat, vt pestis,
quam in omnes bonos machinan-
tur improbi, in eorum caput refun-
datur.

Nonum *ἡ ὑπερεργον*, utilis erit reipub.
hæc animaduersio, si quidem tam fu-
nestis capitibus sublati, cæteri quic-
tiores viuent.

Decimum est, *ἡ δωρεάν*: facile est

emergentem istam improbitatem in
fomite præfocare, hanc adultis po-
stea viribus corroboratam stirpitus
cuellere difficillimum erit.

Hæc ille non ignobilis sophista
fermè percenset, ex quibus ampli-
ficationes contexi possint: quæ etsi
commodè dicuntur, nondum tamen
plenam, & ex omni parte cumula-
tam habere videntur rationem am-
plificationis.

QVAM METHODVM
Amplificandi Cicero præceptis
consignarit.

CAP. VII.

NON dissimilia sunt à Græco-
rum Rhetorum inuentis, quæ
Marcus Tullius libro secundo ad
Herennium copiosius est perfequu-
tus.

Loci (inquit) communes ex decem
præceptis commodissimè sumuntur,
adaugendi criminis causa.

Primus locus sumitur ab authori-
tate, cum commemoramus quantæ
curæ ea res fuerit Dijs immortalibus,
aut maioribus nostris, Regibus,
ciuitaribus, nationibus, hominibus
sapientissimis, senatui: qui locus tra-
ctari poterit ad imitationem exordij
pro Domo.

Cum multa diuinitus à maioribus
nostris inuenta atque instituta sint;
tum nihil præclarius quam quod, &c.
Res igitur præclarissimè constituta
proponetur, quam is de quo quæri-
tur, conuellere conatus sit.

Quò vero maior erit testimonio-
rum tum diuinorum tum humano-
rum numerus, & grauior authori-
tas, eò illustrior consurget ampli-
ficatio.

Secundus locus est, cum confide-
ramus, illæ res de quibus crimina-
mur, ad quos pertineant: vtrum ad

omnes, quod atrocissimum est; an ad
superiores, quod genus ij sunt à
quibus authoritatis locus commu-
nis sumitur; an ad pares, hoc est, in
eisdem partibus animi, corporis, for-
tunarum, positos; an ad inferiores,
qui omnibus his rebus antecellun-
tur. Sic illa grauitas rei exaggeratur
ab eodem auctore.

(Quòd si villo tempore magna
causa in Sacerdotum populi Roma-
ni iudicio ac potestate versata est;
hæc profectò tanta est, vt omnis rei-
publ. dignitas, omnium ciuium salus,
vita, libertas, aræ, foci, Dijs penates,
bona, fortunæ, domicilia, vestra sa-
pientia, fidei potestatiue commissa
creditaque esse videantur.)

Tertius locus est, quo percuncta-
mur quid sit euenturum, si omni-
bus idem concedatur: & ea re negle-
cta, ostendemus quid periculorum
aut incommodorum consequamur:
vt.

Si C. Verres, (homo vita atque
factis, omnium iam opinione dam-
natus) absoluator, totam iudicio-
rum rationem conuelli, &c.

Quartus locus est, quo demon-
stratur si huic sit remissum, multos
alacriores ad maleficia futuros, quos
adhuc expectatio iudicij remoratur.

Concinne tractat hunc locum pro
Flacco, n. 5. Damnatus est is qui Ca-
tilinam signa patriæ inferetem inte-
remit: quid est causæ cur non is qui
Catilinam ex vrbe repulit, pertime-
scat? &c. vbi ostendit, Flacco damna-
to acerrimos fore improborum in
bonos impetus.

Quintus locus est, per quem osten-
dimus, si semel aliter iudicatum sit,
nullam rem fore quæ incommodo
mederi, aut erratum iudicium corri-
gere possit. Quo loco non incom-
modum erit vti cæterarum rerum
comparatione; vt ostendamus a-
lias res posse, aut vetustate sedari,
aut consilio corrigi: huius rei, aut
leniendæ aut corrigendæ, nullam

DE AMPLIFICATIONE.

270

rem adiumento futuram.

Philipp. 4. Vt, (Quoniam in foueam incidit, obruatur; si enim hinc emerferit, nullius supplicij crudelitas erit recusanda. Et, Hanc verò quæ ad eorum liberos atque infantium puero- rum incunabula pertinet, nisi hoc iudicio à vobis reuicitis & spernamini, videte per Deos immortales, quem in locum remp. peruenturam pute- tis, &c.

Sextus locus est, cum ostendimus ex consulto factum, & dicimus vo- luntario facinori nullam esse excu- sationem, sed imprudentiæ iustam deprecationem paratam.

Vt (Diadema ostendis, gemitus toto foro: vnde diadema? non enim abiectum sustuleras, sed attuleras domo, meditatam & cogitatum sce- lus,) &c.

Philipp. II. Septimus locus est, quo ostendi- mus, tetrum facinus, crudele, nefar- ium, tyrannicum esse: quod genus, iniuriæ mulierum, aut earum rerum aliquid quarum rerum causa bella suscipiuntur, & cum hostibus de vita dimicatur: Talia sunt illa, (Ecce tibi geminum in scelere par, inusitatum, inaudidum, ferum, barbarum.)

Octauus locus est, quo ostendi- mus, non vulgare sed singulare esse maleficium, spurcum, nefarium, inu- sitatum, quò maturius & atrocius vindicandum sit.

Vt, (Expectate facinus, quàm vul- tis improbum: vincam tamen expe- ctationem omnium.)

Nonus locus constat ex peccato- rum comparatione; quasi cum dice- mus maius esse maleficium stuprate ingenuam, quàm sacrum lædere, quòd propter egestatem alterum, alterum propter intemperantem su- perbiam fiat. Sic per comparationem augetur Antonij crudelitas. (L. Cin- na crudelis, C. Marius, in iracundia perfenerans; L. Sylla, vehemens: ne- que vllius horum in vlciscendo a- cerbitas progressa vltra mortem est:

ecce tibi, & cætera.

Decimus locus est, per quem om- nia quæ in negotio gerendo acta sunt, quæque rem consequi solent, exponemus acriter & criminose, & diligenter, vt agi res & geri nego- tium videatur, rerum consequetium enumeratione; & ita exaggeratur morstrebonij, Philippica vndecima.

QUOD ISTAE PRÆCE- ptiones de Amplificatione minus ac- curatè traditæ videantur: & de Casij Longini sententia.

CAP. VIII.

ET illæ quidem præceptiones, si prima fronte spectentur, locu- pletissimam habere videntur fege- tem amplificationis, non tamen vim eius omnem rationemque comple- xæ sunt. Primùm enim illi auctores, quasi iudicum subfellia, & latrones, & parricidas, aut huiusmodi crimi- na semper cogitarent, nihil de cæte- rarum rerum amplificatione dixe- runt: Deinde ipsam fermè Amplifi- cationis animam, quæ in grauibz figuris sententiæ consistit, omisere. Tertio ista quoque locorum allata diuisio verbosior est quàm limatior. Quid enim sibi volunt tertius locus & quartus, nisi rem ostendunt am- plificandam ab euentu? quod cum vno argumento contineatur, parum commodè in duos locos discerptus atque diuisus est? Septimus quoque & octauus locus omnino concur- runt, & verbis duntaxat discrimi- nantur: quàmquam etiam in vtro- que dixit, crimen ostendi nefarium: quòd sit vt magis τωτολογίαν faciat, quàm noui aliquid insinuet. Itaque (si hæc Ciceronis sunt) crediderim eum magis ex Græcorum commen- tarijs, quàm ex suo ingenio iudicio- que scripsisse.

Acutius certè Dionysius Longi-

nus, cum de forma & methodo Am- plificationis, in qua huius præceptio- nis ἀκμή & vigor totus consistit, ali- quid diceret, noluit rem certis de- finire limitibus; sed Amplificationis formas dixit esse sexcentas, hoc est, propè innumerabiles; sic autem ille:

Ἐπεὶ ἐτέροις ἐπισημασμέναι μὲν οὐκ ἔστιν ἐπισημασμέναι, κατ' ὄψιν, εἴτε διὰ τοπικῶν, εἴτε δειωσῶν, ἢ ἀεὶ μᾶλλον, ἢ κατὰ σκευὴν ὀπῆσιν, εἴτ' ἐποικονομίαν ἔρ- ρων ἢ παθῶν μνησῶν ἢ ἰδέαι τῶν ἀνέσεων γίνονται. Aliæ alijs, inquit, conglobatæ magnitudines continenter gradatio- ne quadam ingerantur: siue per lo- corum tractationem, siue per exag- gerationem, siue per rerum & pro- bationum corroborationem, siue per dispensationem actionum & af- fectuum; ad summum addit, in- finita enim forma sunt Amplificatio- num. Quæ sanè dum expenduntur, obscura sunt. Nam δειωσις quam affert, species est potius quàm mo- dus Amplificationis, & τοπικῶν in κατὰ σκευὴν ὀπῆσιν faciliè incidit. Quid igitur ex ea diuisione colligemus? cum nec Longinus hanc certam esse voluerit: sed cum aliquas enume- rasset amplificationis formas, statim subiecit esse sexcentas. Sunt quidem permultæ, si sigillatim omnes spe- ctentur: sed tamen existimo totam amplificationis rationem ad duo ca- pita posse referri, ad locos, & figu- ras; Et hoc attigit cum dixit fieri am- plificationem per τοπικῶν & δειωσῶν; per τοπικῶν nihil aliud voluit quàm variam locorum omnium tractatio- nem; per δειωσῶν, exaggerationem, quæ fit per exclamaciones; admira- tiones, obiurgationes, & cætera fi- gurarum instrumenta. Præter has rationes, etiam si quis diu expendat, & nodum quærat in scirpo, nihil in- ueniet. Loci porò cum afferuntur, non sunt nudi & simplices produ- cendi, sed vario inter sese nexu con- globandi, quò plus roboris habeant.

Totus car- do Ampli- ficationis n duobus voluitur.

Vt qui funes torquent, quò robu- stiores faciant, de industria duplices triplicisque componunt: Ita loco- rum frequentatio multum affert re- bus, vigoris & ponderis. Succedent deinde figuræ, sententiæ; excel- sæ, graues, intesæ, & quod multum iuuat ad grauitatem, aptis verbis in- textæ: ita magnifica procurret am- plificatio. Vt si atrox quodpiam fa- cinus, qualis est iniuria augustissimo sacramento illata, esset exaggeran- dum, post εὐσεβῆσθαι per aliquod πά-θος, aut quidpiam simile, dices, quo nomine appellem hoc facinus nef- cio; multa deinde inquires atrocità nomine, quæ magnitudine huius sceleris victa esse ostendes: Mox in- torquebis oratoriam definitionem, per synonymiam, & vocabis postre- mum sacrilegiorum omnium, impieta- tem, celo & terris, inferis pene ipsis oru- bescendam.

Exemplum & metho- dus ampli- ficandi.

Eodem vestigio rem expones, si modò aures ferant, & sermo patia- tur: (Quædam enim adeò scelestæ sunt, vt honestè commemorari non possint:) Vertes te deinde ad singula adiuncta: Quis, quid, vbi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando: in quibus vberem amplificationis se- getem inuenies: Causas etiam inue- stigabis tam prodigiôsæ malitiæ, de- pinges volitantes scelestissimorum dæmonum cateruas, qui Fanaticos Lycanthrophos in sanctissimas reli- giones ardentibus furiarum tædis instigent.

Adiuncta multi ad amplifica- tionem cõ- ferunt.

Ex eo conuertes stylum ad ὀπῆσιν; quæ res cui istud sacrilegium compa- rare possis; facies superiorum scele- rum enumerationes, arcesses ex hi- storijs deplorata tæpora, cruda facta, res funestas, nihil simile reperire te fatebere. Pij, si cum hac impietate conferantur, videbuntur Ariani; mi- sericordes, Turcæ; religiosi, Brasi- liensēs. Ad summum erumpent grâ- des figuræ, modò ἀπῆλθης in scele- ratos, ad quorum supplicia terræ &

maria, & brutæ animantes euocabuntur, modò conuertetur sermo ad Angelos pacis amare stentes, modò ad B. Virginem, modò ad Christum ipsum, & supremum rerum omnium Patrem. Omnia iura diuina & humana, leges omnes, & consuetudines, senes, pueri, mulieres, infantuli, pecudes ipsæ vltionem à Deo flagitabunt. Hinc affectus, hinc concitationes, hinc tonitrua, & fulgura.

Is est igitur in rebus grauibus amplificandi modus, qui grandem eloquentiam, & vehementes affectus, & lacera, & spiritum, si quisquam alius, desiderat. Prouidendum est autem, vt amplificatio, quod dixit Longinus, per *πίεσιν* fiat, & sensim quasi per scalarum gradus ad maiora procedat. Nam qui post grauia quædam enarrata, minuta proferunt, Mandrabuli in morem degenerant. Deinde non minus etiam amplificatio- nis filum producendum, ne aut rumpatur, aut supra modum tenuetur, & simile sit corporibus, quæ licet aspectu integra, neruis tamen parum firmantur.

Cæterùm hæc duo amplificatio- nis capita in *πομπή*, & *δυναμίσει*, constituta, siue in locis & figuris, non satis vidit Erasmus, in libro de copia verborum: Nam diuisio formarum amplificatio- nis, quam affert, certè in eo elaudicat quòd putat duas esse & distinctas amplificatio- nis formas, rem per adiuncta & circumstantias dilatare, quæ vnâ in rem incidunt: deinde ipsam amplificatio- nem facit speciem dilatationis, cum sit genus. Cæteroqui tyronibus ea quæ tradit, non sunt inutilia; in quorum gratiam hic iuuat aliqua ascribere.

DE AMPLIFICATIONE
NIS DUODECIM MODIS CREBRÒ
VSRPATIS.

CAPVT IX.

Primus Amplificandi mo-
dus per enumeratio-
nem partium.

Fit, cum sententia breuiter com- prehensa, & quasi conuoluta, explicatur, vt si dicas quempiam re- luxu perdidisse, parum est. Ad dila- tandum, varias possessionum for- mas, & dispares perdendi rationes enumerabis; sic Lucianus in Harmo- nide, cum summam dicere po- tuisset *τὴν ἀλλήλην ἐπιμαθήκη*, ex- plicatis partibus distendit, *Ἐδιδάξα- με ἡδὴ ἀμύπητον τὸν ἀυλὸν ἐς τὸ ἀκριβὲς καὶ ἔμπνην ἐς πλὴν γλωσσίδα λεπτόντι καὶ ἔμπνην καὶ ἔσποθήμεν τὸν διαπύλοισ ἐνα- φὸς ὑπὸ πικρῇ τῇ ἀφῆσι καὶ δίσσει, καὶ βαινεν ἐν ῥυθμῷ, καὶ σιωφῶνα ἦναι τὸ μέλη πρὸς τὸν χορὸν, καὶ τὴν ἁρμονίαν ἐκείνης διαφυλά- τειν τὸ ἴδιον, τῆς Φρυγίας τὸ ἔνθεν, τὸ Λυ- δίου τὸ Βακχίων, τῆς Δωρείου τὸ σεμνόν, τὸ Ιο- νικὸς τὸ γλαφυρόν. ταῦτα μὲν οὐδὲν παῖτα ἐπι- μαθήκη παρὰ σοῦ: id est, docuisti me iam exactè adaptare tibiam, atque in eius lingulam inspirare tenue quid- dam ac modulatum, tum commodo facilliquè contactu submittere digi- tos in crebra sublacione ac demissio- ne vocis; ad hæc ad numerum ingre- di, & vt modi congruant ad chorum; præterea quod cuius harmoniæ generi proprium est, obseruare; Phry- giæ, diuinum impetum; Lydiæ, Bac- chicum furorem; Doricæ, grauita- tem ac modestiam; Ionicæ, iucundi- tatem.*

SECUN-

SECUNDVS, PER
ANTECEDENTIA.

CAP. X.

Hic admodum affinis est: quo- ties non contenti semel exitum rei proponere, ex quo reliqua quæ præcesserunt, per se queant intelligi, singulatim ea quoque commemora- mus, per quæ ad eum exitum peruē- tum est. Huius præceptionis hoc erit exemplum: Cicero, Catilinæ cona- tus oppressit: id ita locupletabis; Ca- tilinæ nefarios conatus per iuuenēs perditissimos, totius Romanæ ciuita- tis exitum atque internecionem mo- lientes, M. Tullius Cicero Consul sua sagacitate statim odoratus est, singu- lari vigilantia peruestigauit, summa prudentia deprehēdit, miro in Rem- publ. studio prodidit, incredibili elo- quentia conuicit, grauissima autho- ritate repressit, armis extinxit, ma- gna felicitate sustulit.

Item aliud: Ex ea virgine filium sustulit. Hac ratione dilates licebit. Eam virginem, quòd esset singulari forma, miserè deperibat: Deinde amoris impatiens, simplicem puellæ animum promissis sollicitauit, muneribus corrupit, blanditiis deliniit, officijs in mutuum amorem pelle- xit, improbitate vicit, denique con- suetudinem cum ea habuit, ac deuir- ginauit: Aliquanto post tempore vterus virginis cœpit tumescere, foetu videlicet concepto: Demum exactis nouem mensibus, parturijt, ac puerum peperit.

Item aliud exemplum: Vibem cepit; ita poterit ampliari. principio Féciales rem repetitū missi, qui pacis etiam condiciones offerrent: quas cum oppidani non acciperent, copias vndique comparat, admouet exerci- tum vnâ cum machinis ad vrbs mœ- nia: Illi cōtra è muris acriter hostem

repellunt; tandem hic superior in- congressu, conscensis mœnibus vr- bem inuadit, ac rerum potitur.

TERTIVS, PER CAVSAS.

CAP. XI.

Ab hoc rursum non ita vehe- menter abhorret, quoties rem non nudam exponimus, sed altiùs etiam causas repetimus, à quibus initiis sit profecta. Veluti si cui non satis sit dixisse, bellum intercessisse Gallis cum Neapolitanis; verum etiam addat, quæ fuerint simultatis causæ, quis instigator, quæ suscipien- di belli occasio, quæ vincendi spes, quæ vtriusque fiducia. Hoc vt diluci- dius quàm vt egeat præceptione, ita difficile sit exemplum nisi plurimis verbis propendere. Quare super se de- bimus, & lectorem ad Sallustium ac Liuium relegabimus.

QUARTVS, PER ADIVNCTA.

CAP. XII.

Non admodum ab his discre- pat, quoties non simpliciter proponimus negotium, sed enume- ramus etiam illa quæ negotium comitantur, vel consequuntur. Quod genus sit, Bellum tibi acceptū feremus; hoc pacto poteris ditare rem: Exhaustum in barbaros mili- tes ararium, fractam laboribus iu- uētutem, proculcatas segetes, abacta pecora, incensos passim vicos ac vil- las, desertos agros, euersa mœnia, compilatas domos, dirpta fana, tot orbos senes, tot orphanos liberos, tot viduas matronas, tot virgines in- dignè constupratas; tot adolescen- tium licentia deprauatos mores, tan- tum funerum, tantum luctus, tan- tum lacrymarum: Præterea extin-

etas artes, oppressas leges, oblitteratam religionem, confusa diuina humanaque omnia, corruptam ciuitatis disciplinam: vniuersum, inquam, hoc malorum agmen, quod ex bello nascitur, tibi vni feremus acceptum, si quidem belli fueris author.

QVINTVS, PER EVIDENTIAM, Descriptiones, Hypotyposes.

C A P. XIII.

Quoties vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi gratia, rem non simpliciter exponemus, sed seu coloribus expressam in tabula spectandam proponemus, vt nos depinxisse, non narraſſe, lector spectasse non legisse videatur.

Ita prestare poterimus, si prius ipsi totam rei naturam, omnesque circumstantias, ac veluti faciem animo lustremus: Deinde ita verbis ac figuris idoneis effingamus, vt quam maximè fiat euidens perspicuaque lectori: Hac virtute præcellunt cum omnes poetarum præcipuè Homerus; quemadmodum suis indicabimus locis. Constat autem præcipuè descriptione rerum, temporum, locorum, & personarum.

Rei descriptione locupletabimus orationem, cum id quod fit, aut factum est, non summatim aut tenuiter exponemus, sed omnibus faucibus coloribus ob oculos ponemus; vt auditorem siue lectorem, iam extra se positum, velut in theatrum, auocet; hanc ab effingenda rerum imagine Græci vocant hypotyposim: etiam si vocabulum hoc commune est, quoties aliquid oculis subiicitur: Veluti si quid expugnatam ciuitatem dicat, cuncta nimirum in summa complectitur, quæcunque talis fortuna recipit: (vt enim Quintiliani verbis:) At si apertias hæc quæ verbo vno inclusa erant, apparebunt effusa per domos ac

templa flammæ, & ruentium tectorum frangor, & ex diuersis clamoribus vnus quidam sonus, aliorum fuga incerta, alij in extremo complexu suorum coherentes, & infantium fœminarumque ploratus, malè vsque in illum diem seruati fato senes. Tum illa prophanorum sacrorumque direptio, efferentium prædas, repetentiumque discursus, & ante suum quisque prædonem catenatis & conata retinere infantem suum mater. Et sicubi maius lucrum est, pugna inter victores. Licet enim hæc omnia complectatur euersio, minus est tamen totum dicere, quam omnia. Hactenus Fabius. Idem huius euidentiæ citat exemplum hoc, ex Cælio in Antonium: Namque ipsum offendunt temulento sopore profligatum, totis præcordijs stertentem, ructuosos spiritus geminare, præclarasque contubernales ab omnibus spondis transuersas incubare: & reliquas circumjacere passim, quæ tamen exanimatæ terrore, hostium aduentu percepto, excitare Antonium conabantur: Nomen inclamabant, frustra ceruicibus tollebant, blandius alia ad aurem inuocabat, vehementius etiam nonnulla feriebat: Quarum cum omnium vocem tactumque nosciteret, proximæ cuiusque collum amplexu petebat: nec dormire excitatus, nec vigilare ebrius poterat, sed semiformno sopore inter manus centurionum concubinarumque iactabatur. Nihil, inquit Fabius, his nec credibilius fingi nec vehementius exprobrari, nec manifestius ostendi potest. Refert idem descriptionem conuiuij luxuriosi. Videbat, inquit, videre alios intrantes, alios verò exeuntes, quosdam ex vino vacillantes, quosdam hesternæ potatione oscitantes: Humus erat immunda, lutulenta vino, coronis languidulis, & spinis cooperta piscium.

Addatur hæc etiam descriptio Apro-

nij, ex lib. 3. in Verrem; Aspicite, Iudices, vultum hominis, & aspectum; & ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus retinet, illos etiam spiritus Sicilienses quos fuisse putatis, cogitate ac recordamini. Hic est Apronius, quem in prouincia tota, Verres, cum vndique nequissimos homines conquisisset, & cum ipse secum sui similes duxisset, non parum multos; nequitia, luxuria, audacia sui simillimum iudicauit. Itaque istos inter se per breui tempore, non res, non ratio, non commendatio aliqua, sed studiorum turpitudine similitudineque coniunxit. Verris mores improbos impurosque nostis? Fingite vobis, si potestis, aliquem, qui in omnibus istis rebus par ad omnium flagitiorum nefarias libidines esse possit: Is erat Apronius ille; qui, vt ipse non solum vitæ sed etiam corpore atque ore significat, immensa aliqua vorago est, aut gurges vitiorum turpitudinumque omnium. Hunc in omnibus stupris, hunc in fanorum expilationibus, hunc in impuris conuiujs principem adhibebat; tantamque habebat morum similitudine coniunctionem atque concordiam, vt Apronius, qui alijs inhumanus ac barbarus, isti vni commodus ac disertus videretur: vt, quem omnes odissent, neque videre velent, sine eo iste esse non posset: vt, cum alij ne conuiujs quidem iisdem quibus Apronius, hic iisdem etiam populis vteretur: postremo, vt odor Apronij teterrimus, oris & corporis, quem (vt aiunt) ne bestia quidem ferre possent, vni isti suauis & incundus videretur. Ille erat in tribunali proximus, in cubiculo socius, in conuiuio dominus; ac tum maximè cum accumbente prætextato prætoris filio, in conuiuio saltare nudus cœperat. Sed hæc nos copiosissimè libro vndecimo.

SEXTVS, PER Digressionem.

C A P. XV.

Superioribus est affinis quam Græci *παρρησια* appellant. Ea est, definitore Quintiliano, alicuius rei, sed ad vtilitatem causæ pertinentis, extra ordinem excurrrens tractatio. Adhibetur autem, vel laudandi gratia, qualis est apud M. Tullium pro L. Cornelio popularis illa virtutum Cn. Pompeij commemoratio, in quam ille diuinus orator (nam Fabij verbis vtatur) veluti nomine ipso ducis, cursus dicendi teneretur, abrupto quem inchoauerat sermone, diuertit: aut vituperandi, aut ornandi, aut delectandi, aut præparandi. Sumuntur autem ex iisdem fermè locis, quos modò retulimus, ab expositione rerum gestarum, à descriptione locorum, regionum, personarum; item à tractatione fabularum, apologorum: Præterea à locis communibus, quoties amplificandæ rei gratia, in gloriam, in luxuriâ, libidinem, avaritiam, turpem amorem, tyrannidem, iram, ac reliqua vitia, dicimus; atque his, causa velut aliquantisper omiffa, diutius immoramur: aut contrâ, quoties frugalitatem, liberalitatem, continentiam, studia litterarum, pietatem, taciturnitatem laudibus efferimus: Hi tantum momenti habent ad copiosè dicendum, vt clari aliquot auctores eos ex professo tractauerint: (Xpæus appellant.) Sunt & illi loci communes, his non dissimiles, quoties libertatis commoda ponimus ante oculos, contra seruitutis incommoda; mutabilitatem fortunæ, mortis æquam omnibus necessitatem, quantum valeat pecunia in rebus mortaliū, vitæ humanæ breuitatē, atque id genus alia innumera describimus.

Porro longius immorari licebit excursionibus, vel in initio dictionis; quas habet illa Herculis Gallici, apud Lucianum; & Lamiarum, apud Politianum descriptio; vel in fine, quod iam fessus recreetur auditor; quemadmodum in Georg. fere facit Virgilius. In medio, si quando digredi libebit, celerius eò redeundum unde digressus sis; nisi pars causæ iam absoluta digressionis ansam præbebit; veluti post narratam causam; quod ad securam argumentationem auditor reddatur alacrior; aut post probationem, siue omnino post locos inamœniores, quod tedium subtilitatis discutiatur; aut nisi res ipsa locos huiusmodi suapte sponte offerat, qui inuitent ad diutius immorandum.

Nota, hanc amplificationem prudenter esse tractandam, nec temerè, ubi multa & necessaria in proprijs argumentis suppetunt, ad alia digrediendum.

SEPTIMVS, PER gradationem.

CAPVT XV.

FIt, vt, facinus est vincire ciuem Romanum, scelus verberare, necare, quid dicam, in crucem tollere? Verbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potest. Ad hoc genus pertinet & illud, cum congestis ordine quodam circumstantijs in contextu & cursu semper aliquid priore maius insequitur. Huius exemplum est in secunda Ciceronis Philippica, de vomitu Antonij. O rem non modò visu fœdam, sed etiã auditu! Si inter cœnam in tuis immanibus illis poculis, hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? In cœtu verò populi Romani, negotium publicum gerens, Magister equitum, cui ructare turpe esset, is

frustis esculentis, vinum redolentibus, gremium suum & totum tribunal impleuit. Hic singulæ voces incrementum habent. Etenim per se deforme fuerat, vel non in cœtu vomere, in cœtu etiam non populi, etiam non Romani, vel si nullum negotium gereret, vel si non publicum, vel si non magister equitum. Hæc si quis diuidat, ac circa singulos gradus immoretur, augebit quidem orationis copiam, tamen minùs efficaciter amplificabit.

OCTAVVS, PER comparationem.

CAPVT XVI.

FIt Comparatio vel fictione, vel exempli collatione. Fictione, quæ *καὶ φαντασία* vocant, vt in prima parte exempli quod modò retulimus ex Cicerone: fingit enim hoc inter cœnam accidisse priuato. Eiusdem est illud in Catilinam: Serui me hercle mei si me isto pacto metuerent, vt te metuunt omnes tui, domum meam relinquendam putarem. Collatione exempli; quoties proposito velut simili exemplo, efficimus vt id quod exaggeramus, aut proximum illi, aut par, aut maius etiam videatur: velut Cicero pro Cluentio, cum exposuisset, Milesiam quandam à secundis heredibus pro abortu pecuniam accepisse: Quanto est, inquit, Opianicus in eadem iniuria, maiore supplicio dignus? Siquidem illa cum suo corpore vim attulisset, se ipsam cruciauit: Hic autem idem illud effecit per alieni corporis cruciatum. In hoc genere non solùm tota totis, sed etiam partes partibus comparantur: sicut hoc loco pro Milone: An verò, vir amplissimus Scipio, Tiberium Gracchum, mediocriter labefactantem remp. priuatus interfecit; Catilinam, orbem terræ, cæde atque

incendio vastare molientem, nos Consoles perferemus? hic & Catilina, Graccho, & status Reip. orbi terrarum, & mediocris labefactatio, cædi & incendijs, & vastationi; & priuatus, consulibus comparatur. Quæ si quis dilatare velit, plenos per singula locos habeat.

NONVS, PER ELEVATIONEM graduum.

CAPVT XVII.

FIt quoties res atrocissimas, quæque in summam ipsi extulimus inuidiam, eleuamus consultò, quod grauiora videantur quæ sequutura sunt. Quod genus est illud Ciceronis: Leuia sunt hæc in hoc reo: Metum virgarum, nauarchus nobilissimæ ciuitatis, precio redemit; humanum est: Atrocissimum quiddam expectetur, necesse est: cui hæc quæ sunt atrocita, comparata, humana atque vñtata videantur.

DECIMVS, PER congeriem.

CAPVT XVIII.

Amplificamus & congerie verborum & sententiarum, idem significantium, quæ finitima est figura *συμπαρομοίωσις*, de qua priùs dictum est. Vtitur hac M. Tullius in actione pro Ligario. Quid enim tuus ille, Tubero, districtus in acie Pharsalica gladius agebat? Cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi, manus, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? Hic velut aceruo creuit oratio. Idem fit interim omnibus altiùs atque altiùs insurgentibus: vt in hoc exemplo: Aderat ianitor carceris, carni-

fex prætoris, mors terròrque sociorum, & ciuium Romanorum licitor Sextius.

VNDECIMVS, PER correctionem.

CAPVT XIX.

Amplificamus etiam quasi correctione quadam, vt Cicero in Verrem: Non enim furem sed raptorem, non adulterum, sed expugnatorem pudicitia, non sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumque, non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium sociorumque, in vestrum iudicium adduximus.

DVODECIMVS, PER conglobatas definitiones.

CAPVT XX.

Tale est illud D. Chryostomi, ubi crucem sic describit: Crux totius beatitudinis causa, discordia amputatio, pacis firmamentum, bonorum omnium copiosa largitio, salutis indicium, Sol iustitiæ, spes Christianorum, resurrectio mortuorum, cæcorum dux, claudorum baculus, consolatio pauperum, frænum diuitum, euersio superbiorum, triumphus aduersus dæmonas, &c.

De istis definitionibus abundè dixi superiùs. Item ille amplificandi modus fit per epitheta & aduerbia.

DE DELECTV LOCORVM,
& figurarum, ad amplificationem
obiter monitum.

CAP. XXI.

ATque ne tantum ad criminum & maleficiorum amplificationes tradita ratio pertinere videatur; si disquisitiùs enucleare velis, illinc præstantissimarum rerum excellentem gloriam, illinc virtutum decus, illinc vitiorum turpitudinem, illinc calamitatum atrocem speciem, illinc admirabilium rerum naturas, illinc exquisitissimarum artium delicias, & cætera id genus augeri necesse est.

Sed qui proprii sùnt singulorum loci commodiùs opinor in epidictico genere differemus: Nunc, vt id obiter præcerpamus, res vel corporeæ sunt, vel ab omni materiæ concretionem secretæ; quæ sunt corporis expertes, vt Deus, Angeli, mentes, virtutes, scientiæ; primùm ornantur loco negationis: quædam enim adeò sublimia sunt, vt facilius sit dicere, quid non sint, quàm eorum naturam explicare; nec immeritò sapientes illi Ægyptij apud Damasciù, pro omni laude diuina ter *οκείρος ἀγνοῦσιν*, id est, *incognitam caliginem*, inclamant: Deum scilicet adumbrantes, cuius cognitio, cum tantis difficultatibus septa sit, meliùs scitur ignorando, quàm temerè aliquid asserendo.

II. Loco *ἐπιφανῆς*, hoc est, *eminentia*, cum ex varijs rebus quasi flosculos perfectionis decerpimus, quos in ea re quam commendandam suscepimus, longè excitatiùs vigere ostendimus.

Tertius locus est ab effectis; quo res spirituales *σωματοποιουῦν*, id est, *quasi corpore vestiuntur*, vt præter suam naturam mortalium sensibus subijciantur.

At verò vbi res corporeæ sunt, ex varijs conflatur partibus, sepius, vt in descriptionibus fieri solet, per ipsarummet partium enucleationem, & adiuncta, frequentantur: quamquam nulla res est, quæ per omnes locos communes atrolli non possit. Itaque in toto genere valent, quod docet Marcus Tullius, definitiones conglobatæ, consequentium frequentatio, & contrariorum, & dissimilium, & inter se pugnantium rerum conflictio, & causæ, & ea quæ sunt de causis orta, maximèque similitudines & exempla.

Figuræ in rebus illustrandis adhibentur leniores, & magis compræ, vt hypotyposes, distributiones, antonomasiæ quædam excellentes. In contentionibus verò aduersus crimina vsurpantur vehementes increpationes, ironiæ amarulentæ, epiphonemata, execrationes, apostrophæ.

DE DELECTV VERBORVM
ad amplificationem.

CAP. XXII.

Verba quoque, quod præcipit M. Tullius, ponenda sunt illustrata, & tamen inlita, vt *O acerbum mihi (iudices) temporis illius memoria*, *Pro Plancio*, & *loci cum hic in me incidit, complexus est, conspergitque lacrymis!* Grauiora, vt *Pramiorum amplissimum, gloria, qua Pro Milone breuitatem vite posteritatis memoria ne consolatur*. Plena, vt, *De me semper P. R. semper omnes gentes loquentur, nulla unquam obmutescet vetustus*. Sonantia, *Polluerat stupro sanctissimas religiones, senatus gravissima decreta perfrangerat*.

Addit idem auctor, iuncta, facta, cognominata, non vulgata, superlata, imprimisque translata. *Iuncta* sunt composita, quæ grauiùs sunt

anhelata; vt, *contrucidare, pertimescere*: Facta, vt, *Vlamine Appiætatem, aut Lentulitatem valere apud me plus quàm ornamenta virtutis existimas?* Sed hoc parciùs imitandum. Cognominata, vt, *expelletur, exterminabitur, eijcietur*. Non vulgata, vt, *Quas ille præceps amentia casis prostratisque sanctissimis lucis, substructionum insanis molibus oppræsserat*. Superlata, *Saxa, & solitudines voce respondent*. Translata, vt, *Omnes in me meosque redundant ex illo fonte dolores*.

Hæc omnino maiestatem attollunt orationis, vbi præcipuè figuris dictionum illigantur, quales sunt, isocola, anadiplofes, asyntheta, polysyntheta, & cætera huiusmodi, quibus ad rei cumulum circumductæ quasi torno verborum circumscriptiones, quàm aptissimè iunguntur.

DE MIXTVRA LOCORVM
& Figurarum.

CAP. XXIII.

Quod verò ad mixturam attinet Locorum & Figurarum, sunt qui ista putidiùs inquirant, & putent non nihil ab antiquis, in hac temperie religiosiùs obseruatum. Mihi verò videntur veteres Oratores, ad hanc primùm curam animum intendisse, vt quàm illustres locos & figuras deligerent: Deinde eandem pro rerum opportunitate, vt magistra ratio & prudentia suaderet, variè commiserent; in qua mixtura tanta est diuersitas, vt difficile sit certis iam complecti legibus. Nam si diligentius perscruteris, omnes penè omnibus locos locis, & figuras figuris illigatas atque intextas reperies; Sed hoc in varijs argumentis. Itaque videndum est in hac potissimùm, quid materiæ ratio patiatur, aut admittat;

videntur certè ij primùm loci, qui essentiam rei magis spectant, meliùs coniungi, vt definitio, genus, species, causæ, partium enumeratio: deinde antecedentia, consequentia, adiuncta, similitudines, contraria, & cæt. id genus.

Inter figuras aliæ pertinent ad conformationem imaginum, descriptionemque rerum, aliæ ad probationem argumentorum, aliæ ad exhilarandam orationem, aliæ ad succendendam; quæ verò sunt eiusdem generis, coniunguntur; quamquam ad varietatis illecebram, aliæ aliis insuper adduntur, tam diuerso contentu, vt difficile sit in hac re certum aliquid definire.

Iuuat tamen aliqua exempla ex Cicerone potissimùm legere, quibus conformationem illam locorum & figurarum in amplificatione cognoscere atque annotare possis.

AMPLIFICATIONES
Ciceroniana discutuntur.

Ac primùm avaritia & ambitio P. Rulli exaggeratur per congeriem partium, atque effectorum, & per anaphoram tractatur.

CAP. XXIV.

Hæc tu P. Rulle M. Bruti sceleris vestigia, quàm monumenta maiorum sapientiæ sequi maluisti. Hæc tu cum istis tuis actoribus excogitasti, vt vetera vectigalia venderetis, & expleretis noua. Vbi Capuam ad certamen dignitatis opponere vis, vt sub vestrum ius, iurisdictionem, potestatem, vrbes, nationes, prouincias, liberos, populos, Reges, terrarum denique orbem subiungeretis, vt cum omnem pecuniam ex ærario exhausissetis,

Locorum
cognatio.

De lege
Agrar. contra
Rullum
97. & 98.

ab omnibus Regibus, gentibus, Imperatoribus nostris coëgissetis, tamen omnes vobis pecunias ad nutum vestrum penderet: vt iidem partim inuidiosos agros, à Syllanis possessoribus, partim desertos ac pestilentes, à vestris necessarijs, à vobismetipsis emptos, quanti velletis, P. Romano indiceretis: vt omnia municipia, coloniásque Italíæ nouis colonis occuparetis, vt quibuscunque in locis vobis videretur, ac quàm multis videretur, colonias: vt omnem rempubl. vestris militibus, vestris vrbibus, vestris præsidijs cingeretis, atque oppressam teneretis: vt ipsum Cn. Pompeium, cuius præsidio sæpissimè populus Romanus contra acerrimos hostes, & contra improbissimos ciues victor extitit, proscribere, atque horum conspectu priuare possentis, vt nihil auro & argento violari, nihil numero & suffragijs declarari, nihil elata manu perfringi posset, quod vos non oppressum atque ereptum teneretis, vt volitaretis interea per gentes, per regna omnia, cum imperio summo, cum iudicio infinito, cum omni pecunia, vt veniretis in castra Cn. Pompeij, atque ipsi castra, si commodum vobis esset, venderetis; vt interea magistratus reliquos, legibus omnibus soluti, sine metu iudiciorum, sine periculo petere possentis; vt nemo ad populum Ro. vos adducere, nemo producere, non senatus cogere, non Consul coërcere, non tribunus pleb. retinere posset.

Notatur
artificium
huius am-
plificatio-
nis.

Iam cuius facile est istius amplificationis artificium intueri: Primum constat rebus, & magnis, & multis, quæ in personis & negotijs sitæ sunt. Vident vt breuissimè Rulli avaritiam, circa vectigalia, Capuam, ærarium, prouincias, agros Syllanos, oppressionem virorum fortium, & cæt. notauit magna orationis volubilitate; hæc pertinent ad *δυναμις*. Quæ ve-

rò verbis duntaxat augent, *ins, iurisdictioem, potestatem, vrbes, nationes, prouincias, liberos, populos, Reges, terrarum denique orbem*, hæc spectant *δυναμις*: forsitan vno verbo Demosthenes dixisset, *terrarum orbem*. Sed hic Ciceronis modus plurimum valet ad illam adipalem, quam fouebat, eloquentiam innutriendam.

Sequens modus multum est in δυνάμις: quippe vno verbo, cum vellet dicere præceptis fuisse Nauij consilium per sermocinationem, & ἰδοστωίαν, ita subiicit pro Quintio num. 53.

Cum ius amicitiae, societatis, affinitatis augetur, cū officij rationem atque existimationis duci conueniret, eo tempore, tu non modò, aut C. Aquilium, aut L. Lucullum, sed ne ipse quidem te consuluisti, sed ne ipse quidem ad te retulisti, ne hæc quidem locutus es: Horæ duæ fuerunt: Quinctius ad vadimonium non venit: quid ago? respirasset cupiditas atque auaritia, paululum: aliquid loci rationi & consilio dedisses: tu te collegisses, nõ in eam turpitudinem venisses, vt hoc esset tibi apud tales viros consistendum, qua tibi vadimonium non sit obitum, eadem te hora consilium cepisse hominis propinqui fortunas funditus euertere.

Hæc verbosior est amplificatio, popularis tamen, & ad motum efficax. Eiusdem generis est ista num. 188. pro Cluentio p. 674.

Quod hoc portentum. Dij immortales! quod tantum monstrum in vllis locis, quod tam infestum scelus, & immane, aut vnde natum esse dicam? iam enim videtis profectò, Iudices, non sine necessarijs me, ac maximis causis, principio orationis meæ de matre dixisse; nihil est enim mali, nihil sceleris; quod illa ab initio filio noluerit, optauerit, cogitauerit, effecerit.

AMPLI-

AMPLIFICATVR
Sassia libido, num. 11. pro
Cluentio.

CAP. XXV.

CVM essent hæ nuptiæ, plenæ dignitatis, plenæ concordiae, repente est exorta mulieris importunæ nefaria libido, non solum dedecore, verum etiam scelere coniuncta. Nam Saffia, mater huius Auiti (mater enim à me nominis causa, tametsi in hunc hostili odio & crudelitate est, mater, inquã, appellabitur) neque vnquam illa ita de suo scelere & immanitate audiet, vt naturæ nomen amittat. Quo enim est ipsum nomen amantius indulgentiusque maternum, hoc, illius matris, quæ multos iam annos, & nunc cum maximè filium interfectum cupit, singulare scelus, maiore odio dignum esse ducetis. Ea igitur mater Auiti, Melini istius adolescētis, generi sui, contra quàm fas erat, amore capta: Primò, neque id ipsi diu, quoquo modo poterat, in illa cupiditate continebatur: deinde illa flagrare cepit amentia, sic inflammata ferri libidine, vt eam non pudor, non pudicitia, non pietas, non macula familiarum, non hominum fama, non filij dolor, nõ filiae moeror à cupiditate reuocaret: Animam adolescentis, nondum consilio ac ratione confirmatum, pellexit iis omnibus rebus quibus illa ætas capi ac deliniri potest. Filia, quæ non solà illo cõmuni dolore muliebri, in eiusmodi viri iniurijs angeretur, sed nefarium matris pellicatum ferre non posset, de quo ne queri quidem sine scelere se posse arbitraretur, ceteros sui tanti mali ignaros esse cupiebat, in huius amantissimi sui fratris manibus, & gremio, & moerore, & lacrymis consenescebat. Ecce autem subi-

tum diuortium, quod solatium omnium malorum fore videbatur. Dificidit à Melino Cluentia: vt in tantis iniurijs, non inuita: vt à viro, non libenter. Tuna verò illa egregia, ac præclara mater, palam exultare lætitia, ac triumphare gaudio cepit, victrix filiae, non libidinis. Itaque diutius suspitionibus obscuris lædi famam suam noluit: lectum illum genialem, quem biennio antè filiae suæ nubenti strauerat, in eadem domo sibi ornari, & sterni, expulsa atque exturbata filia, iubet. Nubit genero socrus, nullis auspicijs, nullis auctoribus, funestis ominibus omnium. O mulieris scelus incredibile, & præter hanc ynam in omni vita inauditum! ò libidinem effrænatam, & indomitam! ò audaciam singularem, non timuisse, si minus vim Deorum, hominumque famam, at illam ipsam noctem faceret illas nuptiales? non limen cubiculi? non cubile filiae? non parietes denique ipsos, superiorum testes nuptiarum? Perfregit, ac prostrauit omnia cupiditate ac furore, vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.

Animaduerte in hac tota narratione singulare grandis illius & exaggeratæ eloquentiæ artificium: primum rem improbam & funestam narraturus, incipit à commemoratione bonorum quæ antecesserant, quò res fiat atrocior: Cum essent hæ nuptia plena dignitatis: Deinde, quàm ingeniosa illa parenthesis! Saffia mater huius: (mater enim à me nominis causa, &c.) Mox rem pedetentim explicat, seruat ἰδωίς legibus. Primum amat Saffia; deinde flagrat: Tertio tota inflammatur; & hæ flammæ exaggerantur à contrarijs: Magnæ procul dubio fuerunt, quæ pudorem, pudicitiam, pietatem, metum dedecoris, hominum famam vicerunt. Hæc enim istius libidinis fr-

Explicatur
superior
amplificatio.

na solent esse valentissima. Dein adiuncta in persona filiae illustri ^{id est} exprimuntur. Sed hæc tantum præludia: Quid, quomodo atollitur sequens oratio?

Tum verò illa egregia ac præclara mater, & vitrix filia, non libidinis, quam disertè appositis inualefcit adiunctis? lectum illum genialem, quem biennio ante filia sua nubenti strauerat, in eadè domo sibi ornari & sterni, expulsa atque exturbata filia iubet. Postremò nubit genero socrus, nullis auspiciis, nullis antegribus. Quid restabat, nisi exclamationis fulmen, O mulieris scelus!

AMPLIFICATIO BENEFICIJ accepti, per Comparata, Adiuncta, & partes, ad Quirites, post reditum, num. 5.

CAP. XXVI.

Comparatio, & antitheta.

A Parentibus, id quod necesse erat, paruus sum procreatus: à vobis natus sum Consularis. Illi mihi fratrem incognitum, qualis futurus esset, dederunt, vos spectatum, & incredibili pietate cognitum, reddidistis. Rempubl. illis accipi temporibus, eam quæ penè amissa est: à vobis eam recuperaui, quam aliquando omnes vniuersi opera seruata iudicauerunt. Dij immortales mihi liberos dederunt, vos reddidistis. Multa præterea à Dijs immortalibus optata consecuti sumus; nisi vestra voluntas fuisset, omnibus diuinis muneribus caruissimus, vestros denique honores, quos etiam gradatim singulos assecuti, nunc à vobis vniuersos habemus, vt quantum antea parentibus, quantum Dijs immortalibus, quantum vobismet ipsis, tantum hoc tempore vniuerso cuncta populo Rom. debeamus. Nam cum in ipso beneficio vestro

tanta magnitudo est, vt eam completi oratione non possim, tum in studiis vestris tanta animorum declarata est voluntas, vt non solum calamitatem mihi detraxisse, sed etiam dignitatem auxille videamini. Non enim pro meo reditu, vt pro P. Popilij nobilissimi hominis, adolescentem, filij, & multi præterea cognati atque affines deprecari sunt.

Hæc ratio augendi per antitheta, pulchra est, & suavis: adduntur etiam adiuncta; scilicet in largiendo beneficio alacritas, & cætera.

ALIA PARS AMPLIFICATIONIS per *μεταβολήν*.

Post reditum ad Quirit.

CAP. XXVII.

Quid dulcius hominum generi ^{Partium & numeratio} à natura datum est, quam sui cuique liberi? mihi verò & propter indulgentiam meam, & propter excellens eorum ingenium, vitæ sunt mea chariores, tamen non tanta voluptate erant suscepti, quanta nunc sunt restituti. Nihil cuiquam fuit vnquam iucundius, quam mihi meus frater; non tam id sentiebam, cum fruebar, quam tunc cum carebam; & posteaquam vos me illi, & mihi eum reddidistis: Res familiaris sua quemque delectat; reliquæ meæ fortunæ recuperatæ, plus mihi nunc voluptatis afferunt, quam tunc incolumi afferebant: Amicitia, consuetudines, vicinitates, clientela, ludi denique, & dies festi, quid haberent voluptatis, carendo magis intellexi, quam fruendo. Iam verò honores, dignitas, locus, ordo, beneficia vestra, quanquam mihi semper clarissimam visâ sunt, tamen ea nunc renouata, illustriora videntur, quam si

obscurata non essent. Ipsa autem patria, Dij immortales, dici vix potest, quid charitatis, quid voluptatis habet! quæ species Italiæ? quæ celebritas oppidorum? quæ forma regionum? qui agri? quæ fruges? quæ pulchritudo vrbis? quæ humanitas ciuium? quæ reip. dignitas? quæ vestra maiestas? quibus ego omnibus antea rebus sic fruebar vt nemo magis.

Quid notandum in superiori amplificatione.

Vident vt singula quæque commoda minutatim, sine tamè vlla sermonis ignobilitate, aut rerum obscuritate, discutiens, amplam effecit orationem. Si quidpiam hæc humile fuisset interpositum, corrupisset eloquentiæ grauitatem: quod fatuus quispiam fecit in veteri poemate, qui Elysiorum cæporum voluptates commemorans, Solem & cucumeres dixit esse illi periucundos. Quæ cognatio Cucumerum, & Solis? Deinde, cuius ingenij est nobilissimis voluptatibus Cucumerum esum inferre?

AMPLIFICATIO REI calamitosi, per gradationem, & hypotyposin, &c. pro Quintio, num. 95.

CAP. XXVIII.

Miserum est exturbari fortunis omnibus? miserius est, iniuria. Acerbum est ab aliquo circumueniri? acerbius à propinquo. Calamitosum est bonis euertere? calamitosius cum dedecore. Funestum est à forti atque honesto viro iugulari? funestius, ab eo cuius vox præconis quæstu prostitit. Indignum est à pari vinci, aut superiore? indignius ab inferiore atque humiliore. Luctuosum est tradi alteri cum bonis? luctuosius, inimico. Horribile est causam capitis dicere? horribilius priori loco dicere.

Coniunctio, & de scriptio facta.

Omnia circumspexit Quinctius, omnia periclitatus est C. Aquili, non

prætermodò, à quo ius impetraret, inuenire non potuit, atque adeo, ne vnde arbitrato quidem suo postularet: Sed ne inimicos quidem Sex. Næuij, quorum sæpe & diu ad pedes iacuit stratus, obsecrans per Deos immortales, vt aut secum in iure cõtenderent, aut iniuriam, sine ignominia, sibi imponerent. Denique ipsius inimici vultum superbissimum subiit, ipsius Sex. Næuij lachrymans manum apprehendit in propinquorum bonis perscribendis exercitatâ, obsecrauit per fratris sui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, at ætatis suæ, si non hominis, aut humanitatis rationem haberet: vt secum aliquid integra sua fama, qualibet dummodo tolerabili conditione transigeret; ab ipso repudiatus, ab amicis eius non subleuatus, ab omnibus magistratu vexatus, atque perterritus, quem præter te appellet, habet neminem, tibi se, tibi suas omnes opes fortunâque commendat: tibi committit existimationem, ac spem reliquæ vitæ, multis vexatus contumeliis, plurimis iactatus iniuriis, non turpis ad te, sed miser confugit. E fundo ornatissimo deiectus, ignominia omnibus appetitus, cum illum in suis paternis bonis dominari videret, ipse filia multam dotem conficere non posset, nihil alienum tamen vita superiore commisit. Itaque te obsecrat, C. Aquili, vt quam existimationem, quam honestatem in iudicium tuum, propè iam acta ætate, decursaque attulit, eam liceat ei, secum ex hoc loco efferre, ne is de cuius officio nemo vnquam dubitauit, sexagesimo denique anno, dedecore, macula, turpissimâque ignominia notetur, ne ornamentis eius omnibus Sex. Næuius pro spoliis abutatur, ne per te ferat, quominus, quæ existimatio P. Quinctium vsque ad senectutem perduxit, eandem vsque ad rogam profequatur.

Hæc gradatio, vt postea dicitur, tota ad amplificationes facta est, nihil ea ad augendum, aut fecundius aut suauius.

Altera pars amplificationis, continet *κατωπιων* calamitosi hominis opulentum aduersarium demulcentis: *Denique ipsius inimici vultum superbissimum subit*, cui additur sermocinatio, *Obsecrauit per fratris mortui cinerem*. Res ipsa per se satis luctuosa est, & in se suam continet amplificationem, modo discrete narretur.

AMPLIFICATIO AB
Effectis. Describitur vir bonus, pro
Cecinna, num. 78.

CAP. XXIX.

Vereor, de tali viro ne plus dicam, quam vos aut sentiat, aut apud vos commemorari velitis. Quapropter hoc dicam, nunquam eius auctoritatem nimium valere, cuius prudentiam populus R. in cauendo, non in decipiendo, perspexerit: qui iuris ciuili rationem nunquam ab æquitate seiunxerit, qui tot annos, ingenium, laborem, fidem suam P. Romano promptam expositamque præbuerit; qui ita bonus & iustus vir est, vt natura, non disciplina, consultus esse videatur; ita peritus ac prudens, vt ex iure ciuili, non scientia solum quædam, verum etiam bonitas nata videatur; cuius tantum est ingenium, ita prompta fides, vt quicquid inde haurias, purum liquidumque te haurire sentias.

AMPLIFICATIO LXXV.
per adiuncta: pro Roscio Ame-
rino, n. 133.

CAP. XXX.

Habet animi relaxandi causa rus Hamœnum, & suburbanum, plura præterea prædia, neque tamen vllura, nisi præclarum, & propinquum; domus referta vasis Corinthiis, & Deliacis; in quibus est anthesa illa, quam tanto pretio nuper mercatus est, vt qui prætereuntes pretium enumerari audiebant, fundum venire arbitrarentur. Quid præterea celati argenti? quid stragularum? quid pictarum tabularum? quid signorū? quid marmoris apud illum putatis esse? tantum scilicet, quantum è multis splendidisque familijs in turba & rapinis coaceruari vni in domo potuit. Familiam verò quantam, & quam variis cum artificijs habeat, quid ego dicam? Mitto hæc artes vulgares, coquos, pistores, lectiarios: animi & aurium causa tot homines habet, vt quotidiano cātu, vocum, & neruorum, & tiliarum, nocturnisque conuiujs tota vicinitas personet. In hac vita, Iudices, quos sumptus quotidianos, quas effusiones, fieri putatis? quæ verò conuiuia? honesta credo in eiusmodi domo? si domus hæc habenda est potius quam officina nequitiae, diuersorium flagitiorum omnium? Ipse verò quemadmodum composito & delibuto capillo passim per forum volitet, cum magna cateruatogatorum, videtis, Iudices: vt omnes despiciat, vt hominem præ se neminem putet, vt se solum beatum, solum potentem putet.

AMPLIFICATIO CAPACI-
tatis, 2. Philipp. num. 65.

Per partium enumerationem, &
comparata.

CAPVT XXXI.

IN eius igitur copias cum se subito ingurgitauisset, exultabat gaudio persona de Mimo, modo egens, repente diues. Sed, vt est apud Poëtam nescio quem, *Malè parta, malè dilabuntur*; incredibile, ac simile portentis est, quoniam modo illa tam multa, quam paucis non dico mensibus, sed diebus, effuderit; maximus vini numerus fuit, permagnum optimi pondus argenti, pretiosa vestis, multa & lauta suppellex, & magnifica multis locis, non illa quidem luxuriosi hominis, sed tamen abundantis. Horum paucis diebus, nihil erat. Quæ Charybdis tam vorax? Charybden dico; quæ si fuit, animal vnum fuit. Oceanus, medius fidius, vix videtur tot res, tam dissipatas, tam distantibus in locis positas, tam citò absorbere potuisse. Nihil erat clausum, nihil obsignatum, nihil scriptum, apothecæ totæ nequissimis hominibus condonabantur, alia mimi rapiebant, alia mimæ, domus erat aleatoribus referta, plena ebriorum: totos dies potabatur, atque id locis pluribus: suggerebantur etiam sæpe (non enim semper iste felix) damna aleatoria conchyliatis Cn. Pompeij peristromatis: seruorum in cellis lectos stratos videres. Quamobrem definite mirari, hæc tam celeriter esse cōsumpta: non modò vnus patrimonium, quamuis amplum, vt illud fuit, sed vrbes, & regna celeriter tanta nequitia deuorare potuisset. Fit per subiectione ante oculos cum vibrata quadam orationis celeritate.

AMPLIFICATIO LUCTVO-
si spectaculi de bonis Cnei Pompeii.

Per hypotyposin, sustentationem,
epiplexin, &c. 2. Philipp. n. 64.

CAPVT XXXII.

Hæc posita pro æde Iouis Statuoris, bona, miserum me! (consumptis enim lacrymis, tamen infixus animo hæret dolor,) bona, inquam, Cnei Pompeij Magni, voci acerbissimæ subiecta præconis: vna in illa re seruitutis oblita ciuitas ingemuit, seruientibusque animis, gemitus tamen populi Romani liber fuit expectantibus omnibus, quisnam esset tam impius, tam demens, tam Diis hominibusque hostis, qui ad illud scelus sectionis auderet accedere: inuentus est nemo præter Antonium, præsertim cum tot essent circa hastam illam, qui auderet, quod omnium fugisset & formidasset audacia. Tantus igitur te stupor oppressit, vel, vt verius dicam, tantus furor, vt primum cum sector sis isto loco natus, deinde cum Pompeij sector, non te execrandum populo Romano, nō detestabilem, non omnes tibi Deos, omnes homines, & esse inimicos, & futuros scias?

Et hæc plena, artificiosa, & grauis. Primum, quam appositè interiecta, luctuosa parenthesis. Bona (*miserum me*) deinde, vide vt suspendit animos. *Expectantibus omnibus quisnam esset tam impius*. Postremo, quæ fulmina exclamationum! *Tantus igitur te stupor oppressit, &c.*

*AMPLIFICATIO BELLI
crudelis: Philipp. 14. n. 8.*

Per causas efficientes, effecta, comparata, &c.

CAP. XXXVIII.

Bellum inexpiabile infert quatuor *Coff.* vnus omnium latro- num teterrimus: gerit idem bellum cum senatu populoque R. omnibus, quanquam ruit ipse suis cladibus, pestem, vastitatem, cruciatum, tormenta denunciat. Dolabellæ ferum & immane facinus, quod nulla barbaria posset ignoscere; id Deorum consilio factum esse testatur: quæque facturus esset in hac vrbe, nisi eum hic ipse Iupiter ab hoc templo atque mœnibus repulisset, declarauit in Parmensium calamitate. Quot optimos viros honestissimosque homines, maximè cum auctoritate huius ordinis, populique R. dignitate coniunctos, crudelissimis exemplis interemit prodigium illud & portentum L. Antonius, infigne odium omnium hominum, vel, si etiam Dij oderint, quos oportet, omnium Deorum? refugit animus P. C. eaque formidat dicere, quæ L. Antonius in Parmensium liberis, & coniugibus effecerit: quas enim turpitudines Antonij libenter subiernunt, easdem per vim lætantur aliis se intulisse. Sed vis calamitosa est, quam illis intulerunt, libido flagitiosa, qua Antoniorum oblita est vita. Est igitur quisquam, qui hostes appellare non audeat, quorum scelere crudelitatem Carthaginensium victam esse fateantur: qua enim in vrbe tam immanis Annibal capta, quàm in Parma surrepta Antonius? nisi fortè huius coloniarum, & cæterarum, in quas eodem est animo, non est hostis Antonius putandus. Si verò colonia-

rum & municipiorum sine vlla dubitatione hostis est, quid tandem huius censetis vrbis, quam ille ad expiandas egestates latrocinij sui, concupiuit, quam iam pridem metator & callidus decempeda sua saxa diuiserat? Recordamini, per Deos immortales, P. C. quid hoc biduo timuerimus à domesticis hostibus rumoribus improbissimis dissipatis; Quis liberos, quis coniugem aspiceret poterat sine fletu? quis domum? quis tecta? quis larem familiarem? Iam aut scdissimam mortem omnes, aut miserabilem fugam cogitabant. Hæc à quibus timobantur, eos hostes appellare dubitamus? grauius, si quis attulerit, nomen libenter assentiar; hoc vulgari contentus vix sum, leuiore non vtor.

AMPLIFICATIO CRIMINIS INIURATI: G. Verr. n. 67. 68. & 69.

Per adiuncta, & varias figuras.

CAP. XXXIV.

Lex maximo conuentu Syraculis in foro, (ne quis fortè me in crimine obscuro versari, atque affingere aliquid suspitione hominum arbitretur,) In foro, inquam, Syraculis flens, Deos hominesque contestans, clamare cœpit, candelabrum factum è gemmis, quod in Capitolium missurus esset, quod in templo clarissimo, populo R. monumentum suæ societatis amicitiaque esse voluisset: id sibi Caium Verrem abstulisse; de cæteris operibus, ex auro, & gemmis, quæ sua penes illum essent, se non laborare: hoc sibi eripi miserum esse & indignum. Id etsi antea iam mente & cogitatione sua, fratrisque sui, consecratum esset; tamen tum se in illo conuentu ci-

nium Romanorum dare, donare, dicere, consecrare Ioui optimo maximo, testemque ipsum Iouem suæ voluntatis ac religionis adhibere. Quæ vox? quæ latera? quæ vires huius vnus criminis querimoniam possint sustinere? Rex Antiochus, qui Romæ ante oculos omnium nostrum biennium fere, comitatu regio, atque ornata fuisset, is cum amicus, & socius populi Romani esset, amicissimo patre, auo, maioribus antiquissimis, & clarissimis, opulentissimo, & maximo regno, præcepserat prouincia populi Romani exturbatus est. Quemadmodum hoc accepturas nationes exterarum: Quemadmodum huius tui facti famam in regna aliorum, atque in vltimas terras peruenturam putasti? Cum audierint à Prætoribus populi R. in prouincia violatum regem, spoliatum hospitem, eiectum socium populi Romani, atque amicum. Nomen vestrum, populique R. odio atque acerbitati, scitotè, nationibus exteris, Iudices, futurum, si istius hæc tanta iniuria impunita discesserit. Sic omnes arbitrantur, præsertim cum hæc omnino fama de nostrorum hominum auaritia & cupiditate percrebuerit, non istius solius hoc esse facinus; sed eorum etiam qui approbarint. Multi Reges, multæ liberae ciuitates, multi priuati opulenti, ac potentes habent profectò in animo Capitolium sic ornare, vt templi dignitas imperijque nostri nomè desiderat; qui si intellexerint, interuerso regali hoc dono, grauius vos tulisse: grata fore vobis; populoque R. sua studia, ac dona arbitrabuntur: Sin hoc vos in rege, tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba, neglexisse audierint; non erunt tam amentes, vt operam, curam, pecuniam impendant in eas res quas vobis gratas fore non arbitrentur. Hoc loco Qu. Catule; te appello; loquor enim de tuo clarissimo

pulcherrimoque monumento: non iudicis solum seueritatem in hoc crimine, sed propè inimici atque accusatoris vim suscipere debes; tuus enim honos in illo templo; senatus populique R. beneficio; tui nominis æterna memoria simul cum templo illo consecratur. Tibi cura suscipienda, tibi hæc opera sumenda est, vt Capitolium quo modo magnificentius est restitutum, sic copiosius ornatum sit, quàm fuit: vt illa flamma diuinitus extitisse videatur.

AMPLIFICATIO MISERIAM, per antitheta, acutaque & vellicantes sententias, stylo picto, & declamatorio.

Senex reuersus è captiuitate, deplorat filium insepultum, & cæcam vxorem.

CAP. XXXV.

L E X.

Qui in calamitate parentes deseruerit, insepultus abiiciatur. Qui habebat vxorem & filium captus à piratis scripsit domum de redemptione: Vxor, flendo oculos amisit; filius, retinente matre profectus, vicariis manibus redemit patrem. Idem in vinculis decessit, abiectus in mare, & appulsus ad litus patrium est eiectus; vult illum sepelire pater, mater prohibet.

Quid enim passus sum tam leue, vt non comparatio mei, felices etiam aliorum miseras faciat? Græue est à piratis alligari, magis dicat hoc, qui sciat, quàm citò capti moriantur. Alligatus sum, sed tamen magis queror, quèd solutus sum. Indigna est impietas in suos, quæ quantà versetur in hoc iudicio, videtis.

Quintil. declam. 6. fol. 16. p. 2. principium aptum, & acutum. Nota gradationem artificiosissimam.

Sed mihi hoc quoque querendum est, quod me & vxor nimirum dilexit, & filius. Quid ergo putarem in rerum natura posse reperiri, quod orbitate acerbius videretur? Non contigit mihi, quod cæteris, miserimum filium efferre. Parum est, quod iuueni, singularis exempli, causa mortis fui, *et tam pretiosa redemptus anima, senex odiosus morte filii mei vino.* Parum est, quod mihi lectum meum fluctus nuntiarunt, & aliud agenti patri subito ad littus orbis appulsa est, quod miserimum iuuenem toto iactatum mari, etiam si nae interpellasset, serò sepelirem, adhuc supremo prohibeor officio, & ne quid solatij contingat, perdo etiam matris misericordiam. Inicit errantē corpori manum mulier, *et piratis, et tempestate crudelior,* atque vt accedat dolori meo cumulus, quæ hoc facit, vxor mea est. Ne quis tamen erret ignarus, nõ est filij mihi nouerca, sed mater, ð facinus! ð cladibus nostris mutata natura! Mater ignem ultimum filio negat, & mulier, quæ maritum quoque suum debilitata desiderat. Quis hoc de istâ credat? filium non flet, funditus euerfa fulmen hoc gladiumque non sentit.

Item pag. 19. eiusdem libri idem exaggeratū egregiū.

Praclava amplificatio miserrime inter piratas captiuitatis. Dispicitur et ovesa diceret H. liodorus. Artificiose æliosis.

mihi quotidie esse metuendum, quantum pati captus, audere pirata potuisset. Nihil est desiderio suorum grauius, timui ne quem ex meis viderē. Nihil tempestate minacius, quotidie naufragiū optaui: nam mortem confitebor, fenili inertia vna causa minùs cupiebam, ne defunctum nemo sepeliret. Quam vestem relictam captiuo putas, nili quæ præda non erat? quales epulas, cibosque præbent, qui ipsi raptu viuunt? Nam illa quidem satis digna quis dixerit? vtrum carcerem, & inundatam sentina nauiculam, & inpositum nuda trabe irrequietum latus, reuinctas post tergum manus, alligatos, tanquam esset quæ fugeremus, pedes? Solæ in carcere tenebræ iuuabant.

Nunc autem aliquot è patribus amplificationes, *χρυσῶν* operis κορυφαίου subiungamus.

AMPLIFICATIO CALAMITOSI STATUS, per antitheta, et hypotyposin.

Describitur miseria pauperum, cum luxu diuitum comparata, ex D. Gregorio.

C A P. XXXVI.

Αλλ' οἱ μὲν ὑπαιδρῶν παλαιωρῶσιν ἄσπρον, ὑμεῖς δ' οἰκίσωμεν οἰκίας ἑσπέρων, λήδοις παντοίοις δειλοδομήσας, καὶ χρυσῶν καὶ ἀργύρου κατασκευασίας καὶ ἡφιθῶδες λεπτῆς διαδέσσει, καὶ ποικιλίᾳ χρῶστος, ὀφθαλμῶν ἀπατηλοῖς δολοδομήσας: καὶ τὰ μὲν οἰκίσωμεν, τὰς δ' οἰκοδομήσωμεν. τίσις; ἂν δὲ κληρονομοῖς ἴσως ἡμῶν, ἀλλὰ ξένοις, καὶ ἀλλόθροισι. καὶ τούτων, ἴσως οὐδὲ τοῖς ἀγαπῶσιν ἡμᾶς, ἀλλὰ τοῖς ἀπεχθισμένοις, καὶ φθονερωτάτοις, ὁ κἀκῶν ἔραστον. καὶ οἱ μὲν βρωσῶσιν ἐν τειχίοις καὶ διασπασμένοις βῆκεισι, μᾶλλον δ' οὐδὲ τούτων πύργον ὑποορῶσιν. ἡμεῖς δ' ἀνύψωμεν ἡμᾶς αὐτὰς ἐδῆσι μαλακῶν καὶ ὑψηλοῦσιν, καὶ τοῖς ἐν λίνῳ καὶ σπῶν.

Greg. Nazian. in or. 16. pag. 248. Mirus in Græcis verborum delictus, et grauitas. Amplificationes autē Gregorij sui magis ad dei uocem seu uehementiā, et maiestatiē, quam ad χρῶσιν uerborum composita.

ρῶν ἀείροις ὑψώσασαι, καὶ τοῖς μὲν ἐναορῶσιν ἡνίοχον μᾶλλον, ἢ ἑμπερῶσιν; οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὰν τὸ πειρῶν καὶ πείρασον. τὰ δ' ἐνδόν ἡρῶν ἀποκείσσει, φροντὶς ἀρχῆστος, καὶ ἀνόντος σιπῶν διαπῆν, καὶ χροῖν τὰ παῖτα κατὰ ἀλλήλοισιν, καὶ οἱ μὲν ἐδὲ τ' ἀνακρίσας βροφῆς ὑποορῶσιν; ὡς ἡμῶν βροφῆς, καὶ τ' ἐκείνων ταλαιπωρίας! ἀλλὰ κείσσει) ἑσπέρων ἡμετέρων θυρῶν, ἐκλυδῶσιν καὶ λιμῶσιν. ἂν δὲ τὰς ἑσπέρων αἰθῆσιν ἀφορμᾶς, παρὰ τὸ σῶματὸς ἔχοντες. ἐσπέρων φωνῶν μὲν εἰς τὸ οὐδὲρῶσαι. χροῖν δ', εἰς τὸ ἀπερῶσιν ἐφ' ἡκεσῖα ποδῶν δ', εἰς τὸ ἀπερῶσιν τοῖς ἔχουσιν. ἀναπῶσιν δ', εἰς ὑποορῶσιν τ' ἀπηνωσῖας τὸ βαρύτατον τ' κἀκῶν, κερῶσιν κρινόντες. τοῖς ἐφ' ἀλλήλοισι μόνον ἐχθροῦσιν, ὅτι μὴ τῶν αὐτῶν λέβητι βλέπεσιν; καὶ οἱ μὲν ἔσως, ὑμῶν δ' ἀνακρίσῖα λαμπερῶν λαμπερῶν ἐπιτελάσας ὑψηλῆς τ' καὶ μετεώρου, καὶ τ' ἀπῶσιν, καὶ ἀναπῶσιν ἐπιτελάσας, καὶ φωνῆς ἀκούσασιν τ' αἰπῶσιν, ἀναπῶσιν; εἰ δὲ ἡμῶν τὸ μὲν ἔδαφος ἐσπῶσιν ἀνδρῶσιν πολλῶσιν, καὶ τ' ἔσως ἔσως, τῶν δ' ἄσπρον κατερῶσιν μύσας, καὶ μύσας τοῖς ἐσπῶσιν καὶ πολυτελεσῖταις, ἵνα καὶ μᾶλλον ἐκλυδῶσιν. παιδῶσιν δ' ἀπῶσιν τὸν μὲν ἐν κόσμῳ καὶ ἐφεξῆς, ἀνῶσιν τὰς κοίτας, καὶ ἀπῶσιν. καὶ τῆ καὶ ἀπῶσιν κορυφῶσιν ἀπῶσιν πλείον ἢ ὅσων συμφέρεται, λίχνοις ὀφθαλμοῖς κεκοσμημένοις. τῶν δ' τὰς μύσας ἐπ' ἀπῶσιν δακτύλων ἔχοντας, ὡς οἶοντε ἐσπῶσιν τὰ ὅμοια καὶ ἀσπῶσιν. τῶν δ' ἑσπῶσιν κερῶσιν ἀνῶσιν τῶσιν σφίξωσιν, καὶ τῶσιν ἐν χροῖν ἀνῶσιν τὸ ἀπῶσιν τ' ἀπῶσιν ἀναπῶσιν; καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις, πλείον μὲν κρεῶν τῶν ἑσπῶσιν, παῖτων χρῶσιν ἡμῶν τ' ἀπῶσιν πλοῦσως, ἀέρος, γῆς, ὕδατος, καὶ σπῶσιν τοῖς μαγείσιν καὶ ὀφθαλμοῖν μαγῶσιν. ἀρῶσιν δ' ἵνα πᾶσιν, ὅσος τις ἀσ μάστιξ τῶν λίχνων ἡμῶν καὶ ἀρῶσιν κολακῶσιν χροῖσιν, τὸ βαρῶσιν φροῖν καὶ ἀρῶσιν, τὸ ἀπῶσιν ἀπῶσιν καὶ ἀπῶσιν, τῶν καταρῶσιν αὐτῶσιν αὐτῶσιν τοῖς καταρῶσιν βροῦσιν; καὶ τοῖς μὲν πολῶσιν, κορῶσιν καὶ ὕδατος, ἡμῶν δ' καὶ μέγιστος μέγιστος οἱ τῶσιν κρατῶσιν; μᾶλλον δ' καὶ ἑσπῶσιν τῶν μῦσιν τοῖς ἀκαλοστέσιν. καὶ τ' μὲν ἀπῶσιν ἑσπῶσιν τ' ἀπῶσιν, καὶ τ' ἀπῶσιν ὡς ἀπῶσιν, ἀπῶσιν τ' ἀπῶσιν.

λοσφῶσιν. Ζημία δ' εἰ μὴ ἀπῶσιν τῶν ἐσπῶσιν καὶ τ' ἀπῶσιν ἔχοντων τῶσιν ἀπῶσιν. δεῖ γὰρ ἡμᾶς ἀπῶσιν, καὶ τ' ἀπῶσιν ἀπῶσιν, ἢ εἶναι, ἢ νομῶσιν, ὅσος ἀπῶσιν, εἰ μὴ κακοῖ νομῶσιν, καὶ δῶσιν γαστῶσιν, καὶ τ' ἀπῶσιν.

Quid? Illine sub dio vexabuntur, nos autem domos splendidissimas incolemus, omnis generis lapidibus exornatas, auro & argento illuminatas, ac tenuium calculorum dispositione, varioque picturæ artificio, fallacibus oculorum illecebris? atque alias quidem incolemus, alias autem extruemus? Quibusnam autem? ne hæredibus fortasse quidem nostris, sed exteris, & alienis, istæque ne amicis quidem fortasse, sed inimicissimis, maximaque in nos inuidia flagrantibus; quod quidem malorum omnium extremū est. Quid? illine in asperis & laceris pānis obrigescent, immò ne eos fortasse quidem habebunt; nos autem in molliibus & circumfluentibus vndique vestibus, telisque ex tenuissimo lino ac serico contextis lasciuemus? atque in aliis quidem indecorè potius quam honestè & ornate nos ipsos geremus: (sic enim quicquid superfluum & curiosum est, uoco:) alias autem in arcis recudemus, curam inutilem & incommodam, à tineis excedendas, & à tempore, quod omnia conficit, absumentas; atque illis ne necessaria quidem alimenta suppetent? ð profusas meas delicias! ð grauem illorum calamitatem! ue-

Luxus diuitum cetera ades.

Paupertum nuditatis cum luxu vestium comparatio.

Egregium patdos.

Cacitatem intelligit.

iudicant, oculisque dūtaxat gratiam habent, quòd ipsorum labem minimè videant: Atque hi quidem ad hūc modū, nos autem in altis pensilibusque lectulis, eximisque, & quas pene tangerè nefas sit, stragulis splendidi, splendide recumbemus: si vel solam petitionum vocem audiamus, stomachantes? Atque etiam illud oportebit, vt pavimentum nostrum floribus, plerūque etiam extra tempus, fragret, & mensa suauissimis, ac sumptuosissimis vnguentis perfundatur, quò magis in dies effœminemur: pueri etiam astent, partim ornate, ac suo quisque ordine, comis soluti, effœminati, ac cæsarie expoliti, magis quàm impudicis oculis conducatur: partim extremis digitis pocula teneant, quàm fieri potest decentissimè, simul ac tutissimè, partim follibus ventum super caput excitates, atque auris manu conflatis obefas carnes refrigerent, mensa insuper carnibus redundet, elementis omnibus nobis prolixè & copiosè subministrantibus, aère nèpe, terra, aqua; nosque coquorum, & eorum qui epulas instruunt, lenociniis comprimamur: omnèsq; de eo còcertent, ecquis auido & ingrato ventri quàm maximè bládiatur, graui omnino facinæ & malorum omnium auctori, belluæ profus infaturobili, ac perquam infidæ; quæ cum fluxis illis & caducis cibis breui interitura est. Et quidem illi præclare secum agi putabunt, si vel aqua expleantur; nos autè vini pocula vsque ad temulentiam hauriemus, immo etiam vltra temulentia, saltem ij qui maiore laborant intemperantia; atque ex pluribus vinis alia reiciemus, alia vt suania & grata probabimus, de alijs etiam philosophabimur, atque in detrimento ponemus, nisi ad patrium vinū, exoticum etiam quoddam, velut tyrannus, accedat. Nos quippe lautos & delicatos, & profusiores, quàm vsus

Lexus circa apparatus conuuium.

Venter beati fortis, et appetitum.

exigat, aut esse, aut haberi oportet, perinde atque vereamur, ne, nò mali existimemur, ac ventris, & eorum quæ sub ventre sunt, mancipia.

AMPLIFICATIO ATROCIS supplicij per hypotyposin.

C A P. XXXVII.

NAÏS φόρτον ἔχουσα ἢ περιούτερον ἔνα, ἢ τὸτον, οὐδέ ἐστὶ κακοῦ πινος, ἀλλ' ἐστὶ πίστεως κινδυνεύοντα. καὶ πελάγοις ἀφίει, οὐχ ἵνα σώσῃ ἢ ἐπιβάτω, ἀλλ' ἵνα ἀπολέσῃ. καὶ ὁ φόρτος φερόμενος, ἐυσθεῖς γὰρ, καὶ πῶρ τῷ φόρτῳ σωθήσεται, καὶ βυβα τὸ κινδύνον ἢ κολάσεως ὁ δίκαιος. φεῦ τὸ δέματός! φεῦ τὸ δέματός! ἢ ναὶς πελάγιος, τὸ δέματόν ἐπὶ ταῖς ἀκταῖς, ἢ ἐν ἐπιπέδῳ, ἢ ἢ ὁδὸν ἐπιπέδῳ. πῶς αὖ ἐν ὁλίῳ τὸ πολὺ παρρησιάζομαι; ἀνέπειται τὸ πῦρ, διαπαντᾷ ἢ ναὶς, σωδαπαντᾷ ὁ φόρτος, πῦρ ὕδατι μίχεται, καὶ σωθῆσθαι τὸ ἐναντία, εἰς ἐυσθεῖς κολασιν, καὶ διὰ φοιτῆτα ἐν σώματι μερίζεται, καὶ πῦρ ἐστὶ τῷ θαλάσῳ ἀφεται ἕνος. ἢ περιούτερον μὲν τάχα τίς ὡς ἡμέτερον καὶ φιλανθρώπων. περιούτερον ἢ εἶρε δέματι ἕσθον τε καὶ ἀπύσιν, ἀπὸ κυβερνήτου πλοίου, εἴνευ χειμῶνος ναυάγιον. καὶ ὁ περιούτερος κόνις, καὶ εὐδὲ κόνις, σπαρεῖς ἐν τοῖς ὕδασι. καὶ οὐδέ ποσσῶτον ἢ ἕσθον, ἕσθον τελευταῖος γὰρ ἐσθμονες ἕσθον τυχεῖν. εἰ δὲ μὴ τελευταῖος, ἀλλὰ πρῶτος γὰρ πᾶντος, ἢ καὶ τοῖς ἀσθεῖσιν ὀφείλεται.

Ex D Grægorio pag. 416.

NAÏS presbyterum vnum portans, eumque non sceleris vltius, sed fidei causa periclitantem, in mare demittitur, non vt vectorem feruet, sed vt perdat. Atque is quidem qui vehebatur, vt pote vir pietate præstans, animo erat prompto & alacri. Comes autem illi ignis adiungitur, ac nouitate poenæ maiorem in modum lætatur persecutor. Proh spectaculum graue! proh acerbam tragœdiam! nauis mari fertur, spectantium multitudo ad litus

Græcis et acuta amplificatio, appositis antithetis vibrata.

Videartem amplificatiōis per delictum.

effunditur, partim lætantium partim lugentium. Quonam pacto rem tantam paucis exprimam, atque in aspectu collocabo? Ignis accenditur, nauis vnà cum onere suo absumitur, ignis aquæ miscetur, rēque inter se contrariæ, ad pijviri supplicium concurrunt; duòque elementa corpus vnū partiuntur, & nouo atque inaudito more fax super mare attollitur: ad quam, vt benignam & humanam: fortasse quispiã accessit, propior autem factus miserandum atque incredibile spectaculū reperit, nauigationem sine gubernatione, naufragium sine tēpestate. Sic presbyter cinis efficitur, immo ne cinis quidē, vt pote in aquis sparsus. Nec verò sacerdotij dignitas tāta fuit, vt honestiorē saltē mortē consequeretur, aut si nò mortē, at certè sepulturam, quæ impiis etiã & sacrilegis hominibus debetur.

πάθος αγρο.

AMPLIFICATVR DEFINITIO virtutis per inductionem.

C A P. XXXVIII.

Amplificatio per inductionem. D I. Chrysofost. p. 572. oratione quod nemo ladiurnis a se ipso. S. Chrysostomi amplificationes plus habent suauij verborum, et laetitatis.

Tί ποτ' οὐκ ἔστιν ἵππου ἀρετή; ἂν τὸ χροσσω ἔχῃν χαλινόν, καὶ τελαμῶνας τοικους, καὶ σρωμάτων θεσμόν ἐκ σελικῶν νημάτων σὺν κείμῳ, καὶ τάπητας ποικίλους, καὶ χρυσόπασους, καὶ φάλαρα λιδοκόλλητα, καὶ πλοκάμους χρυσῆς ὀρνίθους συμπλεκτέμῳ; ἢ τὸ εἰρημικὸν εἶναι καὶ ἐν σελῆ, καὶ βαδίζειν ἔνυρθμα, καὶ ὄπλαι ἔχῃν ἵππῳ ἀρεπένους ἡγναίῳ, καὶ ἀνδραῖν κεντηθεῖν ἢ ἐν ἀποδημίαις μακραις, ἢ ἐν πολέμοις ἀρμυζέσθαι, καὶ διώσασθαι καὶ ἐν παρρησίᾳ καὶ πολλοῦ φαίνεσθαι τὸ παρρησιάζεσθαι, καὶ ἡρώδης ἡρωδῆς σάξιν ἢ ἀναβάτω; ἐκ εὐδελῶν ἢ ταῦτα ἵππου ἀρετή, ἐκ ἐκείνου; ἢ ὄνων, καὶ ἡμιόνων, πείαν φαίνε ἀρετῶν εἶναι, οὐ τὸ διώσασθαι μετ' εὐκολίας ἀλλοφορεῖν, καὶ φαδίας τὰς ἐδίδε δεικνύειν, καὶ πόντας ἔχῃν σερβόρητι πόντας κινδυνεύουσι; μὴ τὰ ἔξωθεν αὐτοῖς ἀρτικέμῳ συντελεῖν πόντας. ἢ οἰκείῳ ἀρετῶν αὐτῶν φησάμεν;

ἔδαμῳ. ἀμπλον ἢ πείαν θαυμαστέμῳ; πῶς τοῖς φύλλοις κερῶσῳ, καὶ τοῖς κλήμασιν, ἢ πῶς τῷ κερῶσῳ βεδομένῳ; πείαν ἢ ἀρετῶν ἡγναίῳ εἶναι φαμέν, ὅταν μεγάλοις ἔχῃ τὸν κλάδους, καὶ πολλῶν πῶν ἀπὸ τῶν φύλλων κέρμῳ, ἢ ὅταν ἢ οἰκείον κερῶν θαυμάλιον καὶ πανταχοῦ διασπαρμένον ἐμφανῆ; οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων πειώμεν. διευκρινήσασθαι τῶν ἀρετῶν τὸ ἀνθρώπων, καὶ βλάβῳ εἶναι ἐκείνῳ νομισθέν μόνῳ, ἢ ἀντὶ λυμαινομένῳ. τί οὐκ ἔστιν ἀρετὴ ἀνθρώπου; οὐκ ἔχῃματα, ἵνα πείαν δειξῆς. οὐδέ ὑγιεία σώματος, ἵνα φοβηθῆς νόσον. εὐδὲ ἢ τῶν πολλῶν ἐσθονήσῃ, ἵνα ἐσθονῆς ὄψιν πονηρῶν. οὐδέ τὸ ζῆν εὐπῶς, καὶ εἶναι, ἵνα φοβηθῆς σοὶ γένηται ὁ θάνατος. εὐδὲ ἡγευεία, ἵνα δουλείαν φύγῃς. ἀλλὰ τῶν ἀληθῶν δόξῶν ἀρτικεία, καὶ ἢ καὶ ἢ βίον ὀρεδότης.

Quid ergo est virtus equi? numquid aureum habere frænum, & huiuscemodi cingula, stragularum vincula ex fericis filis contexta, tapetes variatos auròque intertextos, phaleras gemmis distinctas, comas aureis funiculis complicatas? an verò cursu esse velocem, cruribus bene firmis numerosè incedere, & vngulas habere generoso equo dignas, robore præditum esse, lōgis itineribus ac bellis idoneo, posse & in acie magno animo, & in fuga equitem incolumem conseruare? an non perspicuum est, his non illis equi virtutem contineri? Asinorum verò, & mulorum, quam virtutem esse diceres? an non posse onera commodè gestare, itinera faciliè conficere, habere pedes qui firmitate saxa imitentur? Num ea quibus extrinsecus circumdati sunt, aliquid ad virtutem ipsorum proprium conferre dicemus? nequaquam. Vineam deinde quam admirabimur? foliis comatam, & palmitibus, an frustu onustam? Quam etiam oliuæ virtutem esse dicimus? cum magnos habet ramos, & multam foliorum comam? an cum suum fructum vberem, & in omnes

partes dispersum ostentat? Sicigitur etiam in hominibus faciamus: discernamus virtutem hominis, idque solum damnum existimemus, quod illam violet. Quid igitur est virtus hominis? non pecunia, vt paupertatem metuas: nec sanitas corporis, vt timeas morbum: non multitudinis opinio, vt suspectam habeas existimationem malam, nec vita per se solita, sine accessione certoque proposito fine, vt mors tibi formidabilis existat, nec libertas, vt seruitutem fugiat; sed veræ doctrinæ diligens studium, vt vitæ honestas.

AMPLIFICATIO BREVIS Miseriarum vita, per synathroisum.

D. Chrysof. tract. Quod nemo lædatur nisi à seipso, pag. 577.

C A P. XXXIX.

Φέρε δὲ τὰ προσωπία ἀφύγοντες τὰ φαιδρά, καὶ περιφανή τ' αἰχρά, καὶ δουσιδὲς τ' ἀρετῶν ὀψέως τέτων, δειξάμεθα τ' ἐταυροειδῶν γυμνασίων πῶς βδελύσκειται τοῦτον ἢ τοιαύτη ζῶν, ἢ ψευδαῖς, καὶ πλούτῳ, καὶ διωταῖαις ἀρετῶν, ἀειχρῶν, καὶ δουσιδῶν, καὶ πολλῆς βδελύξεως γέμων, τὸ ἀνδρῶν, καὶ φορτικῶν, καὶ πικρίας ἐμπειλησμένων. καὶ ἢ δὴ τὸ πᾶν μάλα ἐστὶ τὸ πάσης ἀποσερῶν τὸν δόγοντα συζητήσις. ὅτι καὶ ἀνδρῶν, καὶ πολλῆς τ' πικρίας ἐμπειλησμένος ὁ βίος οὗτος, ποσειδῶν τε αὐτῶν, καὶ ἀριστοῦδατος ἐστὶ, καὶ μυελῶν γέμων κερκῶν, κινδύων, αἰμάτων, κρημῶν, σκοπέλων, καὶ φόνων, καὶ φόβων, καὶ τρέμων, καὶ φθόνου, καὶ βασκανίας, καὶ ὀπιθυμίας, καὶ φρονήτου διωκεῖς, καὶ μείμνης, καὶ κέρους ἔχων οὐδὲν, οὐδὲ κερσῶν τ' πσοῦτων κερκῶν οὐδὲνα φέρων, ἐπὶ ἢ κόλασιν, καὶ τιμωρίαν, καὶ τὸ δεινῶς βασανίζεσθαι.

Age verò, speciosis laruis, à turpi ac deformi facie detractis, meretricis mulieris fœditatem ostēdamus. Talis enim est vita ad voluptates, diuitias, & honores proiecta, infamis, inquinata, flagitiis ac fordi-

bus oppleta, molesta, grauis, multifque acerbitatib' oppressa. Hoc enim est quod vitæ huius amore delinitis omnem admittit veniam; quod cum tot rerû asperitatibus sit referta, desideratur ab eis, & magnoperè expeditur, plena capitis discriminibus, precipitiis, scopulis, cædibus, timoribus, terroribus, inuidia, perpetua cura, & sollicitudine; quodque nullum lucrum, nullum fructum tantorum laborum afferat, nisi pœnam ac supplicium, & æternos cruciatus.

AMPLIFICATIO AVARITIÆ per effecta, & imagines.

D. Chrysof. tract. quod nemo lædatur nisi à seipso, pag. 578.

C A P. XL.

Ἄρα τὸς ἀνίας, καὶ μανία ἀειδέκτος, καὶ γοφὸς ἀδιόρθωτος, τὰς πάντων κτερεῖ ψυχῆς. καὶ πάντα ἔρωτα οὗτος νικῆται ὁ ἔρωτος, καὶ παροσαμβνός, ἔξέβηκε τ' ψυχῆς. καὶ οὐτε φιλίας, καὶ συγγενίας οὐδ' ἡμιαικὸς καὶ παιδῶν, οὐ τί ἄλλοιτ' αὐτὸν ἀνδρῶν ποσειδῶν; ἀλλὰ πάντα χαρμὰ ἔρριπται, καὶ καταπύπεται, τ' ὠμῆς ταύτης, καὶ ἀπαιθρῶν δεσποίνης τ' δόγων τὰς ἀπαιθρῶν καταλαβῶν ψυχῆς. καὶ ἢ ὡς δεσποῖναι τῶν ἀπαιθρῶν, καὶ ὡς πύραντος ἀπηνῆς, καὶ ὡς βαρβαροῦ ὠμῆ, καὶ ὡς πύρην παιδῶν, καὶ πολυτελεῖς, κατωχμῆι, καὶ κατατῆνῃ, καὶ μύεοις κολλάει κινδύνους τε καὶ τιμωρίας, τοῖς ἡρόδοις διελύγει αὐτῆ. καὶ φοβερὰ τὸς οὐσα, καὶ ἀμείλικτος, ἀρχία τ' καὶ ἀπληθῆς καὶ ἀρετῶν ἔχουσα βαρβαρικῶν, μάλλον τ' δευαῖδες, καὶ λυκοῦ καὶ λέοντος ἀειώτερον, ἀρετῶν τὸς εἶναι δοκεῖ, καὶ ποσειδῆ, καὶ μέλιτος γλυκύτερα τοῖς αἰχμαλωτῶν ἐστὶν αὐτῆς, καὶ ἔξοφ καὶ ὄπλα καὶ ἔκτισιν κατ' αὐτῶν χαλκῶν, τ' ἡμέραν, βαρβαρῶν ἀοριήτων, καὶ ὅτι κρημνῶν ἀγροῦσα, καὶ σκοπέλων, καὶ μυελῶν αὐτοῖς κλέκτου κολλῶν δίκτυα, ζῆλωτος αὐτῶν νομίζε) ποιεῖν, τοῖς τ' ἠλωκῶν αὐτοῖς, τοῖς τ' ἐπιθυμοῦσιν δόγοναι. καὶ κατὰ τὸ ἐν ἀμάρ, καὶ βορβόρω ἐκ κινδύνου ἀφῆν ἡδὲ, καὶ βυφῶ, καὶ

καὶ δαδρῶν, κοπρον σωεχῶς ἀνελίθοντες. ἔτω δὲ καὶ οἱ τῆ φιλαργυῖα δόγοντες, τ' ζῶν τῶντων εἰσὶν ἀθλιώτεροι.

Abies quædam desperata, furor effrænatus, morbus insanabilis, omnium animos obtinet: Hic amor omnem fūditus amorem extinctum atque oppressum eiicit ex animo. neque amicitia ratio habetur, neque cognationis, quid dico amicitia, & cognationis: non vxoris, & liberum, quo quid viuus potest esse charius? sed omnia humili abiecta & conculcata sunt vbi crudelis isthæc & inhumana mancipiorum domina, tanquam sauuus tyrannus, aut barbara quædam immanis, aut meretrix publica, & sumptuosa, omnia dedecorat, conficit, & sexcentis obiicit periculis ac pœnis, eos qui illi seruire in animum induxerunt. Cùmque sit terribilis, acerba, crudelis, sæua, vultu barbarico, quin potius ferino, & quàm lupus ac leo tetriore; mansueta tamen, & expereda, & melle dulcior suis captiuis esse videtur: cùm etiam gladios & arma quotidie contra eos cudad, ac barathra effodiat, ad præcipitia ducat & scopulos, infinita supplicij retia texat, beatos eos tamen præstare cefetur, tum ipsis captis, tum iis qui in eisdem laqueos se induunt; atque, vt in cloaca & cœno sus cum voluptate & deliciis volutatur; aut, vt scarabei in stercore continenter versantur; ita etiam auaritia capti istis animantibus sunt miseriore.

AMPLIFICATIO GVLÆ, & ebrietatis, per congeriem.

D. Chrysof. tract. Quod nemo lædatur nisi à seipso. pag. 580.

C A P. XLI.

Οἱ αἰεὶς διαμμενεσθῶν πῶς ἡμῶν ἐξοπί τ' εἰσάδων κατακείμενοι, καὶ

διὰ τὰ δειπνα τοῖς αἰεῖσις σωαπῶντες, καὶ τῶν γαστέρων διαρρηγνύοντες, καὶ τὰς ἀδύσεις πείροντες, καὶ τῶν ὑπὸ δίκῳ τ' ἐδεσμάτων φορτικῶν τὸ πλεῖον καταποντίζοντες, καὶ ὑπεραντλον ποιῶντες πῶντα, καὶ κατὰ τὸ ἐν ναυαγίῳ τῶ τῶ σώματος κατακλύζοντες αὐτῶν, καὶ πέδας, καὶ χειρῶν πέδας, καὶ γλωσσῶν πέδας ὀπνοοῦντες, καὶ ἀπαιθρῶν καταδεσμοῦντες τὸ σῶμα, δόστως σιδηρῶν χαλεπωτέρῳ δεσμῶ τῶ τ' μένης, καὶ τ' ψευφῆς, καὶ μὴτε ὀνειργῶν ἀππληθῶν φοβερῶν, τ' τε μανομῶν ὄντες ἀθλιώτεροι, καὶ αὐθαρέτων πνα δαίμονα ἐπφῶντες τῆ ψυχῆ, καὶ γάλως ἀρετῶν τῶ δειπῶ τ' οἰκῶν, μάλλον τ' καὶ τραγῶδια, καὶ δεικρῶν ὑπερδῶν τοῖς ὀπτικῶν αὐτῶν, καὶ μὴδὲνα εἰδότες τ' παρῶντων, μὴτε εἰπεῖν τι καὶ ἀκούσαι διωμῶν, ἀλλὰ φοβῶν ἀπὸ τῶν εἰσάδων ἐπὶ τῶ κλίνῳ ἀγῶνται.

Eadem Latinitate donata.

Qui ad dimensum diem super choros accumbunt, cœnas cum prandiis copulant, ventrem disfrumpunt, sensus deprauant, immodico ciborum onere nauigium demergunt, sentinam inexhaustam & exundantem reddunt, & tanquam in corporis naufragio nauem vndis obruūt. pedicas, manicas, & linguæ vincula necunt, totumque corpus suum vincunt vinculo ebrietatis, & luxus, grauiore quàm ferrea catena, ac nec syncerum & purum capiunt somnū, neque ab horribilibus infomniis liberi sunt, furentibusque miseriore, volūtarium quendam dæmonem in animum inducunt, risui spectantium famulorum expositi, imò etiam luctui & lacrymis meliorum inter eos; neminem nouerunt eorum qui adfunt, neque dicere quid neque audire possunt, sed inter gestantium manus, à toris ad lectulum feruntur;

Ebrietas dæmon voluntarius.

AMPLIFICATIO
virtutum.

CAP. XLII.

Amplificatio virtutum & rerum laudatarum cōformari poterit ad hæc exempla Ciceronis.

Doñuisti gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarū genere abundantes; sed tamen ea vicisti quæ & naturam & conditionem vt vinci possent, habebant. Nulla est enim tanta vis, tantæque copia, quæ non ferro ac viribus debilitari frangique possit. Verum animum vincere, iracundiam cohibere, victoriam temperare, aduersarium nobilitate, ingenio, virtute præstantem, non modo extollere iacentem, sed etiã amplificare eius pristinam dignitatem; hæc qui faciat, non ego cū summis viris cōparo, sed simillimum Deo iudico.

O vitæ Philosophia dux! ò virtutis indagatrix, expultrixque vitiorum! quid non modò nos, sed omnium vita hominum sine te esse potuisset? tu vrbes peperisti; tu dissipatos homines in societatem vitæ conuocasti: tu eos inter se primò domicilijs, deinde coniugijs, tum literarum & vocationibus apud rhetores passim occurant, mirum est cur de diminutione permulti nihil attingant, siue quòd ab eloquentia hanc rerum extenuationem alienam esse putent, siue quòd nullam esse artem diminutionis existiment.

Ego sic existimo; in summo Imperatore quatuor has res inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem. Quis igitur

tur scientior vnquam aut fuit, aut esse debuit? qui è ludo atque pueritiæ disciplina, bello maximo atque acerrimis hostibus, ad patris exercitum, atque in militiæ disciplinam profectus est, qui extrema pueritia miles fuit summi Imperatoris, in eunte adolescentia maximi ipse exercitus Imperator? qui sapius cum hoste confligit, quam quisquam cum inimico concertauit; plura bella gessit quam ceteri legerunt; plures prouincias confecit quam alij concupiuerunt; cuius adolescentia ad scientiam rei militaris non alienis præceptis sed suis imperijs; non offensionibus belli, sed victorijs; non stipendijs sed triumphis est traducta.

Item. Non enim illæ sunt solæ virtutes imperatoriæ, quæ vulgo existimantur, labor in negotio, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in prouidendo; quæ tanta sunt in hoc vno, quanta in omnibus reliquis imperatoribus, quos aut vidimus, aut audiuius, non fuerunt.

DE DIMINVTIONE.

CAP. XLIII.

Verum cum multa de amplificationibus apud rhetores passim occurant, mirum est cur de diminutione permulti nihil attingant, siue quòd ab eloquentia hanc rerum extenuationem alienam esse putent, siue quòd nullam esse artem diminutionis existiment.

Ego verò sic arbitror, & istam quam vocant *μειωσις*, prudentissimæ parem esse eloquentiæ, & eius artificium minimè negligendum. Occurrunt autem sæpè tempora minuendi, quorum imprimis haberi oportet rationem.

Et illud quidem frequentissimum

est, cum ab aduersario cōtra rem nostram est aliquid copiosius exaggeratum, quod infringi atque comminui multis modis solet: vel enim dicemus calentem adhuc Rhetorum studijs hominem suo ingenio plenius indulsisse, simile videri circulatorib⁹, qui mansuefactas circumducunt belluas; cum verò, & scriptis programmatibus, & crebro tympanorum sonitu ad videndam eximiam magnitudinis belluam omnes inuitarint, degenerem feram, & vt aiunt, murem pro leone ostentant. Sic illum diu verbofo ambitu perstrepuisse, vt rem parnā extolleret, sed omnia in eius contemptū refundi, non fieri verbis elephantos ex culicibus, manere semper eadem rerum pretia, siue quis attollat, siue detrahat. Aduersariū intemperanter abusū auribus grauissimorum hominū quibus id persuaderi posse existimauit, quod vix muliercularū aut puerorū credulitati insinuaret.

Deinde, si quæ afferri possit comparatio, in qua ea ipsa quæ ad rem attollendam magnificentissimis verbis prædicauit, per antistagogen rei vilissimæ, vel haud ita laudatæ, tribuamus, & risum inde excitare possimus auditorum, quod sæpè fit, perit tota illa quæ ab aduersariis est conformata magnitudinis species, & in fumos euanescit. Vt si quis formam aliquam pulcherrimi corporis exquisitis orationis pigmentis ornarit, nos deinde irridendo, eadem de olla dici posse demonstramus; vel si operosissimum Regis alicuius Mausolæum amplissimis verbis extulerit, nos rursus sciam nobilius sepultam ostendamus: quod ingeniosissimè fecit Martialis, vbi agit de vipera in succino sepulta, l. 4. ep. 48.

Flentibus Heliadum crustis dum vipera serpit,

Fluxit in obstantem succina gemma feram:

Quæ dum miratur pingui serore teneri,

Concreto riguit vincta repente gelu. Ne tibi regali placeas Cleopatra sepulchro,

Vipera si tumulo nobiliore iacet.

Sic & Cupidinem Deorum potentissimum, cum aliquis verbosissima oratione laudasset; bellissimè retorquens aduersarius, cum vespæ contulit: *Alas habet, & vespæ: icelum habet, & vespæ;* & cetera quæ in eodem argumento dici possunt.

Vel si quæ ab aduersario dicta sunt, omnes veritatis habent numeros, nec rectè, aut securè confutari possunt; tunc aut dicendi modus erit perstringendus, aut otiosa oratio vellicanda, quòd ea frustra conetur extollere, de quibus nemo ambigat: sic calidissimè Cæsar, cum in consultatione de supplicio Catilinariorum non lubenter audiret, coniurationis crimen atroci quadam, vt debebat, oratione augeri, non refellit quidem eos qui grauissimè de hoc crimine dixerant, neque enim erat, aut tutum aut prudens hoc facere; quid igitur facit, vt rem minuat? modum dicendi arguit: *sed per Deos immortales, quòd ista oratio pertinuit? an, vt vos in festos coniurationi faceret? scilicet, quem tanta res, atque tam atrox non permouit, eum oratio accenderet?* Vel si facti aliqui minus data sit occasio, tum contra faces aduersarij aspergenda erit frigida, vt magnū & iniustarum facinus! vestem scidit, resarciatur; & reliqua similia.

At quæres? num præter hæc tempora, & concertationes, occurant etiam plerumque loci, in quibus diminutione sit viuendum? Ita est profectò, artificiosissimæ est eloquentiæ, sua prudenter minuere, vel certè dictis minimè attollere. Tum verò rectè fit, cum res magnæ dicuntur, cum apud magnos auditores, cum personæ graues & gloriosissimæ famæ loquuntur; quarum dicta, vt oracula, non verborum multitudine, sed

*Laus Cle-
mentia pro
Marcello.*

*Laus philo-
sophia s.
Tusculana*

*Virtus Im-
peratoris.*

pondere, vim suam obtinent, simplicius enim narrant, & tamen tonant oratione, quia vita fulgurant. Paulus Æmilius, apud Titum Liuium, orationem habet de suis rebus gestis: nihil minus ornatum, stylum epistolarem diceret, *Profectus ex Italia, classem à Bryndusio, sole orto solui; nona diei hora cum omnibus meis nauibus Corcyram tenui. Inde quinto die Delphis Apollini, pro me exercitibusque vestris sacrificauit, Regem ad pugnam coactum vici, Macedoniam in potestatem populi Romani redegit.* Hæc à summo Imperatore profecta, longè magis eruditas aures afficiunt, quàm si ipse Marcus Tullius ornatissima oratione suas in Amano

victrorias celebraret. Fit autem vt auditores hac modestia deliniti, plura silentio suppressa existiment, & verborum moderationem flagrantissimis studiis compentent.

Eandem diminutionis rationem fermè sequuntur, qui ponderosam amant in oratione sobrietatem, studentque potiùs vt magna viuant, quàm vt diferta loquantur. Itaque consultò, & synonyma, & duplicata, & contrapofita, & sustentationes, & commorationes, & expolitiones, & circumductiones verborum declinant, ac *scum scum* dicunt: sed tantam habent in vita venerationem, in dictis maiestatem, vt amplificationis ornatu nihil indigeant.

PLACVIT

PLACVIT HVIC QVOQVE,
post aliquot delibata, variam locorum communium ex Cicerone supellectilem, ad vberiora amplificationum exempla, notatis numeris subijcere.

A

Dolecentium voluptates, pro Cæl. 39.

Ambitio 2. Agr. 97. 98.

Ambitio Candidatorum,

mnr. 76. 77. Planc. 12. eius periculum. mur. 74. 75. Milo. 45.

Agriculturæ voluptas, de senectute 51. 52. 53.

Animæ immortalitas; de senectute 77. 78. 79.

Auaritia fugienda 3. offic. 75. 76. 77. 15. 35. violat omnia, pro quinct. 26. 53. 38. manil. 37. 65. Flacc. 72.

73. Harusp. 59. pro Sext. 94. Pifo. 86. 90. & paradox. 1.

Amicitia, 2. Ant. 38.

Amor in aliquem, iv. Catil. & pro domo 27. 28. Planc. 22. 27. 29. 80. 81. mil. 70. 101. Deiot. 39.

Audacia, Amer. 95. Cæcin. 2. i. Ant. 90. i. Catilin. 2. 3. 4. pro domo 115. 116. 117. 140. 141. Harusp. 4. Sext. 1. 2.

Aduersa fortuna suas habet utilitates, post reditum 2. 3. 4. 5. 6. pro domo 86. 87. Pifo. 41. 42. 31. 32. 33. 34. 44.

Austeritas nimia, mur. 74.

Authoritas spectabilis, manil. 43. 44. 45. Syll. 80. ex mil. 12.

B

Belluas immanitate superare; Amer. 63.

Bonorum infectationes, Sext. 1. 2.

Beneficij accepti prædicatio, post reditum, ad Quirites, 5. & c. post reditum in Senat. 2. 3. Harusp. 16.

Planc. 2. 4. Mil. 101. 102. Posth. 47. Marcel. 3. 35.

C

Causæ malorum omnium, 2. Ant. 53. 54. 55. 71. 72.

Calamitas hominis, Amer. in tota peroratione. Item exordium totum pro Flacco, & peroratio.

Exordium pro Sylla. Et peroratio pro domo. 4. 4. Sext. 7. 121. 122. 128. 145. mil. 35. Posth. 45. 46. & c.

pro Quinctio numer. 49.

Calamitas eius cuius bona sunt subhastata.

Cædes Sext. 76. 77. 78. 79.

Ad Constantiam cohortatio, manil. 69.

Constantiæ Syll. 83. post reditum ad Quir. 19. pro domo 4. Sext. 60.

Provinciis 41. mil. 62. 63. 65. 9. 101. Deiot. 36. 37.

Pp

298

DE AMPLIFICATIONE,

Concordia, Harusp. 60. 61. 63. Lig.

33.

Consolatio 14. Philipp. 34.

Corruptela temporum, 2. Catil.

10.

Conscientiæ vis, 3. Cat. 11. post reditum in Senat. 36. pro domo 140. 141. Piso.

Continentiæ & grauitatis laus, ex ijs quæ pro Cælio, num. 39. 46. 47. Milon. 62. 63. 2. Ant. 68.

Conuiuî Damoclis, tusculana. v. 61.

Crimen magnum. Font. 10. Cluent. 25. 29. Pis. 94.

Criminum frequentatio, act. 1. in Verrem, initio, & vltima in Verr. sub finem.

Cruelitas, 14. Philipp. 8. 9. & 10. pro

Rosc. Amerino. 63. Cluent. 177. 188. 199. Rab. 12. 13. & c. 3. Catil.

24. 25. Flacco. 73. Syl. 76. pro domo 43. 63. 64. Harusp. 35. Sext.

22. 30. 32. 135. Vatin. 23. & vltima in Verrem, maximè in supplicio Gaiij Consani. Pis. 17. 18. 83.

84. 85. Lig. 11. 12. 13. 14. ii. Ant. 63. iii. Ant. 4. xi. Philipp. 1. 2. 3. 5.

6. 7. 8. 9. egregiè xiii. Philipp. 18. 21. 21. Amer. 63.

Conflictus virtutum & vitiorum ii. Cat. 15.

Clementiæ Laus. Marc. 1. 9. 17. 18. 19. Lig. 15. 16. 29. 30. 38. 39. Deiot. 33. 34. 40.

D

Diues Rab. 3. 4.

Decretum iniquum, Flacc. 15.

Degener, Sext. 110. Rab. 2.

Decoctor, Flacc. 90. 91. Sext. 110.

Damnatio iniqua, pro domo 46. 58. 59. 60. 65.

Diuina vltio, Amer. 131. pro domo 140. 141. Harusp. 37. 38. 39. Pis. 85. Mil. 86.

Discordia tollenda, Harusp. 54. 55. 60. 61. Sext. 104. 108. 109. xiiii. Phil. 17. 18.

Dolor. 2. Catil. 10. iiii. Catil. 2. pro domo 97. 98. Harusp. 43. planc. 34. Sext. 3. 4. 14. 27. 32. 63. 64. 88. 121. 122. Cælio 60. Mil. 16. 18. 201. 100.

Dignitas maior durioribus legibus obstringitur. Cluent. 150. Flacc. 87. vbi locus præclarus de molestiis & periculis eorum qui præfunt.

Diligentia in studio. Planc. 66. Cæli. 45. 46. 74.

E

Errori & temeritati sumus omnes obnoxij, posth. 22. 23. 24. 25. 16.

Eloquentiæ fructus, Muran. 24. vis eius, & 1. de Orat. num. 30. 31. 32.

33. Harusp. 41. Sext. 107. 108. 109. Balbo 3.

Exempla virtutis multum mouent. Arch. 14.

F

Fama celebris pro lege Manilia, 43. 44. iiii. Catil. 26. Syll. 24.

Cælio 6. Mil. 98. 99.

Fama & existimatio læsa, orat. pro Quinct.

Fama non bona, Cluent. 4. Pis. 47. Falsum crimen, Cluent. 9. 166. & c.

Flacc. 11. 12. 19. 96. Syll. 74. 75. Planc. 30. 56. 57. Cæli. 15. 23.

53. 56. 57. 66. Deiot. 8. 15. 16. 19.

Fraudulentus, Quinct. 12. 13. 16. 19. 22. 26. 29. 56. Amer. 116. 117.

Cecinn. 14. 15. 19. Cluent. 70. 71. 72. ii. Agrar. 20. Flacc. 46. 47.

48. post reditum in Senat. 12. Sext. 19. & 12.

Fortunis spoliatus, Amerini peroratio pro domo 106. 111. 114.

Fœminæ laus, Amerin. 147.

Furor, Harusp. 39. Piso 47. 50. Mil. 99. vi. Ant. 4. 5. 6. 7.

Frugalitas, Deiot. 26. 27.

G

de Gloria, & de modis compa-
Grandi, locus communis pro-
lixus, ii. Offic. 43. vsque ad 52.in Gloria recipienda laborandum,
Manil. 6. exord.

Gloriæ amor, Arch. 26. vsque ad 30.

Sext. 143. Cæli. 76. prouinc. 38.

Piso. 56. 57. 58. 59. 62. Mil. 98.

99. Marcel. 28. 29. 30. 31. i.

Anton. 29. 30. ii. Anton. 32. 33.

114. 115.

Græcorum mores, & eorum in-
testimonijs leuitas, pro Flacco 9. 10.

11. 12. 13.

Gratiarum actio 2. Agrar. i. III. Cat.

26. post reditum ad Quirit. 5. 6.

& 53. 27. egregiè post reditum
in Senat. 2. 3. 22. 29. 35. 38.

Planc. 2. 3. 68. 72. 77. 78. 79. 80.

81. Balbo 1. Marcel. 10. 35. iii.

Anto. 3. 4.

Gratia, aut potentia inuidiosa, A-
merin. 122.

Gratus omnibus Arch. 5. 6. Vatin. 7.

8.

Ingratiâ redire cum inimico, posth.

19. 32. 33.

H

Helluo, Pis. 13. 21. 41. ii. Ant.

66. 67. 104. 105.

Homo frugi, Quinct. 59. 93.

Honestus, & locuples Amer. 15.

Honores post mortem decernendi,
ix. Philipp. ferè tota.

Honor digno collatus, exordium ii.

Agrar. Planc. 50. Sext. 6.

Humaniorum literarum fructus, Ar-
ch. 22.

Humanitas, Amer. 41. 42.

Humanarum rerum inconstantia, &
pericula, Flacc. 87. Syll. 91. pro do-
mo 146. Mil. 7. v. Ant. 26.

I

Inominiam subire, & suis bo-
nis spoliari, summum malum,
Quinct. 49. 95. Pis. 47. 48. i. Ant.

31.

Impietas, Font. 20. 21. pro domo

104. Vat. 14. ii. Ant. 56.

Imperatoris virtutes quæ, Manil.

28. 29. & c.

Iniuriam vlscisci, Syll. 46. 47.

Iniuria damnumque, Quinct. 34. 47.

51. 53. 71. 74. 95. Amer. 49. pro

domo 106. & c. Sext. 29. 54. 93. de

prouinc. 5. 10. 71.

Improbi viri mores, aut auari,
Quinct. 55. 56. pro Cluent. 630.

L. 1. in Verr. nu. 10. l. 2. n. 134. de

Timarchide.

Innocentia alicuius, Font. 27. exord.

Flacc. 7. Syll. 77. 78. 79. 84. 85.

Cælio 55.

Balbo 13. Posth. 6. 10. 11. Deiot.

20.

Immortalitatis spe omnes labora-
mus, Rabir. 26. Sext. 47. 48.

Marcell. 11. 28. 29. ii. Ant. 114.

xiii. Philip. 32. 33.

Iudicum officium, Cluent. 159. Mur.

41. Posth. 11. 12.

Iudicis quanta prudètia esse debeat,
Font. 15. Flacc. 95. Pis. 94. posth.

11. 12.

Iram deponere, Deiot. 8. 9. ii. Ant.

84. 36. 76.

Iratus leui de causa, Vat. 4. i. Ant.

26. 27.

de Iure & iurisconsult. pro Cæcin-
na. 66. 67.Iuris ciuilis quanta sit æquitas, &
quàm diligenter sit obtemperan-
dum, eiusque fructus, Sext. 90.

91. 92. ix. Phil. 7. 11.

Iurisprudentiæ laus, 1. de orat.

199.

Iurisperitorum labores, Mur. 19.

Iustitiæ necessitas, præclarus locus

communis, 2. offic. n. 39. 40.

Pp ij.

L.

Laus egregia viri boni, & prudentia Cæcinn. 77. 78. Manil. 3. Cluent. 107. 113. Cœl. 59. Legū utilitas, & autoritas, Cluent. 146. earum euerfio, Pif. 9. 10. Marcel. 24. 25. Deiot. 32. Libertas, Planc. 47. Balbo 31. Posth. 3. 4. & ii. offic. 52. 53. 54. præclare in peroratione. Libertas in agendo cum laude, Planc. 93. 94. Libertatis ius, Balbo 31. Licentia nimia in Republ. nocet, Flac. 16. 17. Laborandum tendenti ad ardua, 59. Sext. 102. 136. 137. 138. & c. Cœlius 45. 46. 47. Literarū studia, Arch. & Tusc. v. 67. Luxuria, Amer. 75. ii. Catilin. 7. 10. 22. Post reditum in Senat. 10. 12. 13. 14. Harusp. 59. Sext. 20. Cœl. 47. 48. 57. 59. Pif. 25. 66. 67. 2. Ant. 44. 46. Luxus, sumptusque, Amer. 134. 135. 2. Catil. 20. 22. 25. post reditū in Senat. 15. Harusp. 44. Sext. 18. Cœl. 57. 67. Pif. 13. 22. 25. 48. ii. Anton. 15. 104. 105. Ludi pro Mur. 39. 40.

M.

Mala bonis permixta, v. de Finibus, num. 91. Malitia, Quint. 48. ii. Agr. 28. Magnas res gerere 2. Catil. 28. Mater in filium impia, Cluent. 12. Mansuetudo, Muren. 6. Syll. 8. 86. 87. Mansuetudo Romana in ciues, Rabir. 10. & c. 16. Militaris gloria quanta sit, Mur. 22. 24. 30. Maledicus, Mur. 13. Flacc. 12. Syll. 46. 47. pro domo 3. Planc. 30. 56. 57. Sext. 110. Cœl. 6. 30. Balb. 56. 57. 58. Pif. 31. 32.

Magistratus boni partes, pro Syll. 25. 26. Mors immatura, Cecinn. 12. Mutari in deterius, i. Ant. 33. 34. Modestia, Cecinn. 103. Maiorum laus, & religio, Harusp. 18. 19. Memoria conseruat beneficium, iii. Catil. 16. post reditum ad Quir. 1. Mors non est timenda, 4. Catilin. 7. 8. Sext. 47. 48. ii. Ant. 37. 118. 119. iii. Ant. 13. vi. Ant. 6. 7. i. Tuscul. Mors pro patria, vel Religione, quàm gloriosa, xiiii. Philipp. 31. 32. Mortis contemptus, Tuscul. i. per totum. Mundi pulchritudo ii. denat. deorum, 95. & conseq.

N.

Nobilitatis quæ debeant esse studia, Ameri. 145. ex virtute laus eius, Mur. 16. 17. Pif. 2. Nobiles in bono vel malo excellent, Quint. 31. Nobilitatis splendor, & gloria, Sext. 11. Noua res, & insolita, Vat. 31. 32. 35.

O.

Odio esse omnibus, Pif. 45. 46. 64. 65. 93. 96. 98. 99. Oppresso opitulari, Amer. 27. Odium in bonos, Vat. 24. 25. Balbo 66. Pif. 16. 20. 21. 26. 31. 32. Mil. 36. 52. 53. x. Philipp. 4. 5. 6. 7. Odium alicuius. 2. Catilin. 11. Syll. 83. post reditum ad Quir. 23. pro domo 60. 61. 62. Vat. 1. 9. Officium conferre in eos maximè, quibus debemus. Arch. 1. 2. Optimates, aut populares qui, Sext. 96. 97. & c. Orator vehemens, & remissus iii. de Orat. 28.

Oratoris laus, & eloquentiæ iucunditas, ii. de Orat. n. 34. & 188. Otium ii. Agr. & 188. **P**atricidium, Rosc. n. 62. Patientia ii. Agr. 45. x. Philip. 7. xi. Phil. 7. Pax, Agrar. 23. ii. Agr. 9. 101. 102. prouinciis 30. 31. Marcel. 14. 15. ii. Ant. 113. xiii. Ant. 1. philosophiæ laus, v. Tuscul. sect. 5. & num. 60. de physica. Præmium virtuti decernendū, Balb. 22. 23. 24. & c. 51. 65. 66. prouinc. 38. Milon. 59. Pœna parricidij, Amer. 70. exord. Popul' facile excitatus, Cluent. 13. eius inconstãtia, Mur. 35. 36. 53. Flac. 87. Planc. 7. 10. 11. 15. Sext. 115. 116. Potètia inuidiosa, ii. Agr. 23. Pif. 35. Patriæ columen, & seruator, Marc. 24. 26. 32. 33. ii. Ant. 113. v. Ant. 37. 38. 39. 42. 43. 44. 49. 50. 51. vii. Ant. 6. 7. x. Philipp. 11. 12. 13. xiiii. Philip. 12. 13. 14. Præteritio egregia, Quint. 13. Amer. 13. Manil. 25. 37. Cluent. 41. iii. Agr. 4. Rabir. 17. i. Catilin. 14. pro domo 122. Planc. 59. Sext. 13. 108. Cœl. 54. perfidia, Amerin. 109. 110. & c. egregiè Flacc. 9. 10. 11. 12. & c. Sext. 46. Deiot. 30. xi. Philip. 8. pietas res ornat, Harusp. 19. 20. perficere oportet inchoata, prouinc. 34. vii. Ant. prudentia, xiii. Philip. 6. 7. **Q**uærimonia, Amerin. 9. 12. 29. 30. exordium pro Flacc. & 103. Sext. 64. 93. 45. egregiè Catil. 59. Mil. 35. 103. 40. Queri sine causa, Flacc. 57. **R**apacitas, Quint. 38. 39. 42. Cluent. 67. 68. Harusp. 59. mil. 76. 77. 79. & passim in Verrenis ii. Ant. 62. 66. 67. 68. 97. iii. Ant. 9. 10. v. Ant. 32. 33. viii. Ant. 8. 9. 10.

Rebellis, vi. Ant. 4. 5. 6. 7. 8. 9. Religionis studium, Harusp. 18. Resistere improbitati aliorum, Cecin. 2. Harusp. 6. 7. Retorquere in aliquem crimen. Amer. 79. Cecin. 3. Harusp. 6. 7. 17. Repulsa, Mur. 48. Sext. 25. 26. 27. Ridicula res, Harusp. 8. Resipiscunt nonnunquam homines, Cœl. 28. 41. 43. 77. xii. Ant. 5. 7. Rusticæ vitæ innocentia Amer. 75. S. **S**euerus, Amer. 85. Sceleratus, Cluent. 39. 41. 44. 48. 87. 99. i. Catil. 12. 13. 17. 25. ii. Catil. 7. 8. Mur. 49. 50. 82. Sill. 70. 71. 76. post reditum in Senat. 10. pro domo 23. 26. Harusp. 35. 42. 55. 57. 58. Sext. 16. 17. & 29. Vat. 18. 19. 20. 22. prouinc. 3. Seditio, i. Agr. 23. 26. ii. Agr. 8. 10. 13. iii. Agr. 16. t. Cat. 12. 18. Seditiosi, iii. Catil. 4. Mur. 50. pro domo 13. 24. 54. & c. 89. 110. Pif. 9. 15. 20. 21. 26. Sacrilegus, pro domo 109. & templorum euerfor. ibid. 140. 141. Harusp. 28. 32. 33. 37. 38. 57. Milo. 91. 92. & 4. lib. in Verrem. passim. Simulatus, & versipellis, Cœl. 12. Pif. 1. 2. i. Ant. 20. ii. Ant. 89. exord. Stoicorum instituta, Mur. 61. 62. 63. 74. Spectaculum triste, pro domo, 100. Planc. 99. Mil. 104. ii. Ant. 64. x. Pif. 8. Supellex lautissima, Amer. 137. Superbus, Amer. 135. Clent. 105. iii. 112. xiii. Ant. 4. Stupidus, pro domo 105. **T**emperantia, Manil. 40. & lib. i. de offic. 101. Tempori & hominibus seruire Cluent. 139. Planc. 93. 94. 95. Cœl. 12. Balbo 61. Posth. 26. 27. 29. Temporis angustia, Rab. 6. 9. Timor ex magnitudine periculi, Quint. 6. Oratoris 77. Cluent. 51.

egregiè Sext. 12. Mil. 1. Deiot. 1. &c.
 Timor consequitur scelus, Amerin. 65. &c. Cluent. 54. pro domo 140. 141. Harusp. 39.
 Timendus aliquis, iii. Catil. 16. 17. pro domo, 6. 8. 137. Cœl. 21.
 Testes multi innocentia Font. 4. 5. 6. 7. &c. 34. 35. Cluent. 195. &c. Rabir. 8. Flacc. 100. 101. Sext. 9. 10.

V

Varietas rerum, & dissimilitudo. iii. de orat. 23.
 Verba non tam spectanda, quam consilium eorum qui scripserunt, 49. &c. egregiè 81. &c.
 Veritas tandem innotescit, Cluent. 55. 63.
 Vberes agri, i. Agr. 21. ii. Agr. 66. 79. 80.
 Urbs nobilis, ii. Agr. 40.
 Viri boni & mali, pro domo, 130. 131. Pis. 41.
 Virtus solum bonum, v. Tuscul. 44. & per totum.
 Vita ducū laude digna, Planc. 27. 29.
 Vita civilis ii. offic. n. 13. 14. 15. &c. beata, Academ. 23.
 Voluptatis affectus, Sext. 22. 23. Cœl. 75.
 Voluptatis adiuncta, ii. de fin. 23. Pis. 69.
 Voluptas honesta, iii. de orat. 176.

Voluptates refugientes, 39. 41. 42. 45. 46.
 Voluptates senum, honestæ, de senect. 45. 46. 47.
 Voluptatibus maximis finitimum fastidium, iii. de orat. 96. opt. induet.
 Vis, Quinct. 47. 82. Amerin. 69. Cæcinn. 33. 42. 45. 47. 48. Cluent. 96. Flacc. 97. pro domo, 53. 54. 55. Harusp. 33. Sext. 79. 80. 85.
 Viagere, non est prudētis, Cæcinn. i. Sext. 60. Pis. 42. 43. Mur. 7. 19. Deiot. 36. 37. 38.
 Vlcisci nolle, post reditum in Sen. 21. Sext. 88. prouinc. 2. x. philipp. 7.
 Victoria sui ipsius quàm gloriosa, pro Marcell. 8. 9.
 in Verrinis plena sunt omnia accuratissimis amplificationibus, quæ stylum adolescentum mirificè possunt acuerè. Tales sunt Rei facinorosissimi l. i. in Verr. n. 10. vsque ad 15. de Apolline Deliacò spoliato n. 47. ibid. de spoliatione Pupilli n. 93. l. 2. n. 134. Timarchides, nu. 22. Apronij narratio de Lollio ibid. n. 61. l. 5. spoliatio Haluntinorum nu. 51. furtum trullæ Antiochiæ Regis filiis ereptæ nu. 61. ibid. de Candelabro ibid. 64. Diana Segeftana ib. 74. de Sceptro Herculis 93. de supplicis multa graphica & lectu dignissima.

D E
DISPOSITIONE
ET PARTIBVS
ORATIONIS.
LIBER SEXTVS.

EIVS DIGNITAS.

CAPVT PRIMVM.

*Dispositio-
nis excel-
lentiæ.*

Fab. l. 7.

*Natura
stat per or-
dinem.*

Tingenij fôtes Inuentio, sic iudicij, dispositio recludit; qua nulla virtus ad pulchritudinē orationis aptior concinniorve reperiri potest; vt à qua omnis concinnitas, & præcipuus emergit in structura decor: Neque enim, vt ait Quintilianus, quanquam fulsis omnibus membris, statua sit, nisi collocetur: & si quam in corporibus nostris, aliorumve animalium, partem permutes, atque transferas, licet habeat eadem omnia, prodigium sit tamen: Et artus etiam leuiter loco moti, perdunt quo viguerunt, vsū: & turbati exercitus sibi ipsi sunt impedimento. Nec mihi videntur errare qui ipsam naturam stare ordine putant; quo confuso peritura sunt omnia: sic oratio ca-

rens hac virtute, tumultuetur necesse est, & sine rectore fluitet, nec cohareat sibi, multa repetat, multa transeat, velut nocte in ignotis locis errans, nec initio, nec fine proposito, causam potius quàm consilium sequatur. Hæc ille.

Ex quibus multorum huius temporis scriptorum imperitiam redarguas, qui præferuido quodam ingenij calore accingunt se ad scribendum, antequam quid velint, aut quomodo, secum fuerint meditati.

Quamobrem toto orationis cursu videas volantem stylum, & ludibundum, qui inanes vndique flosculos aucupatur, solidæ rationis parum, aut nihil habet. Destituitur enim iudicio; quæ pars est eloquentiæ optima, ac per totum corpus sermonis æquabiliter diffusa: huius

Ordo.

Stylus volans & ludibundus.

pondere subfultans leuitas firmatur, imperfecti ingenij fœtus velyt lambuntur, & formantur, omnis denique ratio ac cultus enitescit.

DE PRVDENTIA DISPOSITIONIS, & Iudicio.

CAPVT II.

Dispositio-
nis prima
pars, dele-
ctus.

Prolixa
orationes
fugienda.

Delectus
rerum.

Examen
styli.

Primæ partes dispositionis sunt. Ex ampla rerum copia, quas siue lectio authorum suggererit, siue fons ingenij profuderit, pauca & præclara seligere. Vehementer enim erant (quod superius docui) qui in eodectus eloquentiæ situm existimant, si quam maximè proluxas orationes habeant, & nihil eorum quæ excogitarint, aut inuenerint, omittant: ex qua cupiditate fit vt non modò communia, sed aliena quæque & frigida, amplificationis desiderio intrudant. Vt enim Macedonum phalanx ex modico, sed lectissimo militum numero conflata, suis præsidio, hostibus exitio fuit: Contra verò innumerales Darij copiæ suis ipsæ viribus distractæ atque laceratæ, non tam ad iumenta virtutis, quam impedimera exercitus censèbantur: Ita profectò in orationibus euenit, quæ breues, ac substrictæ, lectis rebus, rationibus; instructæ sunt, longè acrius percellunt animos: contra longæ, fluctuantes, confusæ; pondus & ictu non habent.

Sedeat igitur in dispositionis limine iudicium, tanquam regius Cæsar, qui inuenta omnia maturius examinet, aliena repudiet, negligat communia; rara, si non ad rem fuerint, nò grauatè relinquat, eligat pulchra, neruosa, florida; & quòd maximum est, rectà ad rem collineantia. multa enim persæpe dicuntur fucata, quæ apud imperitos alicuius gratiæ lenocinio se insinuant: At si à grauibis viris excutiantur, vel modicè pertra-

ctentur, statim quasi leuiculi flores in manibus emarcescēt. Contra, quæ sunt acriter excogitata, & prudentissimo ingenij examine selecta, minus habent simulatæ venustatis, plus pòderis & intelligentiæ, ideòque accuratiùs instruunt ac delectant diutiùs.

DE TRIPlici DISPOSITIONE in genere.

CAPVT III.

Dispositio à Dialecticis vulgò in tria genera diuiditur. Vna dicitur naturalis, altera arbitraria, tertia artificialis.

Naturalis est, quæ naturæ ordinem sequitur, atque imitatur: atque id quatuor potissimum rebus, tempore, natura, loco, dignitate, quod obseruat Aristoteles in Logicis. Tempore, aliud alio prius posteriusve dicitur, quemadmodum hodiernus dies prior est crastino, crastinus perendino: Item bellum macedonicum prius Ciuili, punicum prius Macedonico. Natura, alia prius sunt existendi necessitate, sol, luce; anima, homine: & ad summū, totū, partibus; causa, euentis; subiecta, adiacētibus. Loco priora dicuntur, quorū vnū præcedit aliud positione: sic vltima cælo, citima terris, dicitur Luna. Dignitate prius est, quod præstātius habetur, vt aurū, argēto; argentū, plūbo.

Ordo arbitrarius est, qui nulla cæta ratione constat, sed solo dicentis aut scribentis arbitrio dispensatur. Talis est liber Æliani de animalibus, vbi omnia de industria permiscet: & si quis rationem quærat, Homo est (inquit) sui arbitrij, licet illi pro voluntate scribere.

Artificialis ordo est, qui ab arte ad aliquem destinatum finem aut voluptatis aut vtilitatis dirigitur, ex quo plerumque minimè seruato natura

Dispositio
triplex: &
eius exem-
pla.

turæ ordine, prima posterioribus subiungit. Talis est ordo poëtarum, qui de industria res ab ouo non citant, sed à fine, aut medio incipiunt; deinde principia, data occasione intermiscent, quòd magis pendeat animi, & plus ex inopinato rerum euentu colligant suauitatis. Item artificialis dicitur, quòd non sponte naturæ vbique profusus, sed ab arte cultus & instructus appareat.

DE TRIPlici DISPOSITIONE artificialis.

CAP. IV.

Dispositio
Artificialis
triplex.

Aristoteles, in Logicis triplicem artificiosæ dispositionis speciem notat. Vna est Analytica, seu resolutiua: altera, Compositiua; tertia, Definitiuæ.

Analytica quatuor modis fieri constituitur: Primò quidem, cum à toto ad partes, quas Philosophi integrantes, Cicero, totius appellat, fit processus: vt si quis de toto homine primū dicat, deinde singulas corporis partes pedetentim discutiat. Secundus est, cum non in partes totius, sed in partes generis fit gradatio: vt si explicata fortitudine, de magnanimitate in aggrediendo, & patientia in tolerando disserā. Tertius, cū propositio aliqua gradatim in sua principia resoluitur: vt si dicā, tolerandum esse dolorem, quia honestum est; & honestū, quia cū virtute coniunctū. Quartū, cum à fine ad media regressus, per simile gradationem instituitur: vt si quis præuideat Rhetoricæ finē esse bene dicere: bene dici non posse sine elocutione; elocutionē, verbis, quasi corpore, rebus nò secus ac anima, cōstare: ideo inchoandū ab istis illi qui ad destinatum scopū peruenire velint.

Contraria est dispositio *σωτερινη*, & quatuor itē modis opposita: nam

à partibus totius ad totū perlabitur: vt cum ab elementis Rhetoricæ ad considerationē integræ artis confurgit: similiter in partibus generis, prius temperatiæ partes & momenta, quæ ipsū genus, cōsiderat. Denique principia enunciationū, prius quàm enunciationes, media ante finē explicat.

Tertia est Definitiuæ, ex vtriusque temperie conflata: fitque cum res in genere primū definitione explicatur, deinde in partes siue species tribuitur, quæ & singulæ descriptionibus proprietatibusque suis illustrantur, cum de optimo genere dicendi dicitur, quale sit illud imprimis constituimus, mox varia genera & species ad vberiore intelligentiā cōplectimur: quæ methodus in tradendis disciplinis optima censetur.

DE DISPOSITIONE Oratoria.

CAP. V.

Dispositio Oratoria primū iuxta tria causarum genera, deinde secundum partes & corpus Orationis spectanda. In consultatione, & iudiciis, vbi res manu fermè ducunt oratorem, dispositio facilius est; & hæc fermè obseruantur.

1. Si quæ sunt ab aduersariis proposita, & iam contra nos inchoata auditorum præiudicia, magnopere laboradum, vt hæc initio refellatur; cum præfertim tota oratio nihil pòderis esset habitura, si quis aduersus existimationem nostram scrupulus subesset. Hoc Demosthenes, hoc Cicero, hoc ceteri oratores accuratè obseruant.

2. Naturali ferè ordine omnia secundum hanc saltem rationem componuntur, vt prius fulciat sequens: quemadmodum in mathematicis probationibus decem ex nouem prioribus dependent.

Dispositio
in consul-
tatione &
iudicijs
qua.

3. Si animi malè affecti mediocribus rationibus persuaderi non possunt: Primò robustissima quæque proponuntur, quibus veluti impressa opinio maiori impetu cōuellatur, & quasi validus cuneus validiori cuneo trudatur.

4. Si auditorum animi rationes perferant, & expectent, sedata & molli insinuatione, leuiores aliquando subiiciuntur; quibus gradatim ad maiora ascenditur, vel etiam sparsim collatis argumentis dimicatur. Sed hoc in magna causæ fiducia, & aduersariorum imbecillitate, quos cōtinentes, per leuicula argumenta, quasi sustibus, nō iustis armis expugnamus.

5. Quod vilitatissimum est, robusta initio, quasi hastati milites, robustiora in fine, non secus ac triarum, ponuntur: inualida, quasi imbellis turba, in medium coniiciuntur.

Vbi verò plures quæstiones aut facta discutiendo occurrunt, nisi circumstantiæ aliud præscribant, grauiora priori loco calentibus attentione animis, dici oportebit, maximè si ab iis consequentia approbari illustrarique possint.

In laudatione, qui vitam gradatim narrare solet ordo, censetur nimis olere scholam: satius est orationem in certa virtutum capita partiri; & res gestas, non ordine naturæ, sed artificiali recensere. Hæc secundum diuersa orationis genera: de quibus plenius suis locis.

Quod ad partes attinet, præit exordium, succedit narratio, aut propositio, quam excipit confirmatio, & hanc claudit peroratio: quanquam in eo pueri & rudes vehementer errant, qui putant nunquam esse iustam orationem, nisi hæc omnia secundum tritas & communes Rhetorum regulas fuerint religiosè seruata. Ratio, & prudentia, eloquentiæ totius anima, pro rerum, locorum & temporum opportunitate multa mutat,

addit, succidit: & spectat, non quid schola sed quid aures auditorum ferant.

In exordio plerumque is seruatur ordo, ut rerum dicendarum propositio præmittatur, cui ratio succedat.

In narratione & expositione oratoria, si nihil aliud obstiterit, naturalis temporum ordo seruandus erit. Verum si primæ narrationis partes paulò duriores fuerint, reliquæ verò gratiores, & magis ad rem nostram, non erit alienum ab ijs quæ benignius audientur, occupare animos: vel si fastidiosæ aures nullas insinuationes ferant, graue esse debet, multa præcidere, & ad ea, quibus causæ vis & notitia continetur, statim deuenire.

In confirmatione iudiciali & deliberatiua, qualis esse debeat dispositio, ex ijs quæ superius dicta sunt, liquet.

In chrijs moralibus, & eruditis orationibus, præclare instituenda est dispositio, ut non subsultet oratio instar locustæ, exempla vndique, aut dicta, aut fabulas occupans, sed fuso amni similis, tractum habeat, & ad vnum scopum rectè collineet.

Exordium graue esse debet, & rem potius spectare quam personam, ut postea dicetur.

Post exordium multum dignitatis habet grauior quidam discursus sumptus à genere maximè proprio rei, quam tractamus, quod ad speciem commodus pateat ingressus. Sed is debet esse breuis, & in re communi rarus: ut, si mihi de Diui alicuius laudibus dicendi proponatur hic textus: *Erat lampas ardens, & lucens*: Vestibulum orationis, & quasi propylæum commodè fieri poterit, de lucis præstantia & dignitate. Sed prouidentum, ut ornatum sit & parcum, néve, quod plerique inconsultè faciunt, laxius sit tota domo. Hoc præmissa grata concinnitate ad orationem fiet

decursus, à luce corporis, ad lucem animorum, & sanctitatis. Deinde, ut hic textus suggerit, oratio in duo veluti brachia discriminabitur: nam & arsisse charitate, & sapientia luxisse ostendetur: quod ardere, ut ait D.

Lucere & ardere perfectum.

Argumentorū ordo. Bernardus, parum sit; lucere, vanum; lucere & ardere perfectum. Argumenta autem ita erunt disponenda, ut quæ à genere, definitione, partium enumeratione, causis, effectis, principem locum obtineant.

Remota, ut historia, & testimonia, cum artificiosis eleganti suauitate contemperentur.

In peroratione, si repetantur, & verbis, & sententijs, & non nihil etiā ordine varianda; vbi nullus præmittitur discursus, extat tamen semper aliqua propositio generalis, in qua, ut arbor in semine, sic tota inclusa sit oratio.

DE EXORDIO IN GENERE.

An Exordium sit pars orationis necessaria.

CAP. VI.

NVnc orationis partes aggrediamur: quarum numerum constanti omnium Rhetorum scientia firmatum, nihil attinet in discrimen reuocari. Quanquam non ita res intelligenda est, eam continuò mancā esse orationem, quæ ex quatuor hisce partibus, exordio, narratione, confirmatione, & peroratione, non coaluerit. Plerasque enim partes nonnunquam amputandas esse docet prudentia; quas si intrudere coneris, deforme potius corpus facias & inutile, quam quicquam roboris & gratiæ concilies.

Et, ut ab exordio incipiam, dici non potest quantæ sint in hac parte

ex præceptorum redūdantia ineptiæ, quamque ignoratè titubetur à multis, qui veteres scholæ cātilenas scrupulosius obseruandas putant, vbi nihil opus est, imò re ipsa penè reclamante, & nauseantibus auriculis, longo verborum circuitu communes & frigidus exordij modos ingerunt. Venimus in id penè tēpus, vbi vetus Arceopagitarum lex renouanda sit, qui dicere iubebant oratores sine exordio.

Quorsum enim illi ambitus, & tot verborum phalæx, ut beneuolè audiaris? at beneuolentiæ officit tuæ garrulitas: Non verbis, aut nugis, sed sapientia & virtute, quæ sunt animorum

Exordiorū prolixitas fugienda. *Virtus & sapientia animorum ἐπιπέδεις.* *ἑπιπέδεις.* *Quid quodd, aut sermo est in concione sacra, vbi conciliatricula illa animorum in graui præsertim persona delinitio, vitium est haud mediocre:*

Vitiosa esse inuitia exordia. Aut apud viros negotiosos, prudentes, politicos, qui non titillantur verbulis, sed longè alia habent beneuolentiæ fundamenta: aut etiam in demonstratiuo genere versatur oratio; sed & hinc beneuolentiæ tantum colliges, quantum industria merueris.

Deinde, si nemo erga te malè affectus est, imò, ut sæpe fit, lubenter audiunt, amant, suspiciunt, quorsum in parergis beneuolentiæ ludas diutius?

Rarè omnino occurrunt occasiones, vbi in istis prolationibus sit immorandum; si tamen occurrant, si malè affecti fuerint auditorum animi, si aliqua suspicione præoccupati, quæ in Oratoris detrimentum manare possit, tum locus beneuolentiæ, ut res, tempus, & prudentia suggeret, percurratur.

At verò attentione opus est: verum: ut attendere, venerunt auditores; & in principijs aures arrectæ sunt: vel maximè, si res placuerit, attendent: sin autem leuia quæque & friuola sis dicturus, frustra πνευματικὸν ἄδελφον, & Persarum montes aureos pollicebere. Plus autoritas, plus res ipsa,

plus verbum commodè & ἐν ῥητορικῶς dictum parat attentionis, quàm longa proœmia.

Locus docilitatis videtur magis necessarius: sed & hîc paucis pertexcendus est, ne dum vis dociles facere auditores, incipias diuisionibus & subdiviisionibus confundere.

Quid igitur? Omnia (inquies) exordia sunt amputanda: minimè illud quidem, sed prudenter moderanda: eos tantùm agito, qui in præludijs & prolegomenis amant tempus & aures frustra consumere. *Ubi que illis melius quàm in re,* politè dixit Aristoteles. Idcirco ut tibicines, quos nusquam peius esse aiunt quàm domi, amant extra rem & foris canere: vel etiam ut serui & pueri mendaces ad interrogata directè nō respondent sed circuitus orationis quærūt, suæ sibi improbitatis conscij: Ita illi videntur æquitate causæ ac bonitate destitui, qui sine vlla necessitate inanes ambitus expoliunt.

Res vna exordij est maximè necessaria, indicare finem cuius gratia fit oratio; cætera plus habere videntur pompæ quàm necessitatis.

Quamobrem, non mihi reprehensione dignus videtur Gorgias Leontinus, qui de Eleorum laude dicturus, ita exorsus est; *Ἡλις πόλις εὐδαίμων, Elis beata ciuitas.*

Circuitum maluisset Aristoteles, ut si quis dicat honore afficiendos bonos, & idcirco à se Aristidè laudari: Commendandas illustres ciuitates, & hanc ob rem Elidem commèdari.

Num hoc tandem rotandus apud eruditas præsertim aures: *Ἡλις πόλις εὐδαίμων, Elis beata ciuitas?* Explet enim exordij necessitatem, quam præscribit Aristot. & indicat vno verbo quid velit, & quorsum suscepta sit oratio. Non dissimile videtur exordium D. Greg. Nazianzeni in laudem Athanasij:

Ἀθανασίου ἑπιφανῶν ἀρετῶν ἐπιπέσω, Alti-

nasium laudans, virtutem laudabo.

Num hoc tãdem cōptius, quàm si dixisset, virtutē laudare oportet, ideo Athanasium laudo? aut quid simile?

DE VARIIS EXORDIORUM generibus.

CAPVT VII.

PRimum illud statuendum est, duo esse exordiorum genera. Vnum necessitatis, alterum ornatus atque pompæ. Quod necessitatis est, ut ait Aristoteles, indicat finem cuius gratia fit oratio. Et quidem est sine fuce, & circuitione verborum, grauibus & negotiosis orationibus familiare. Tale est illud Euryptolemi apud Xenophontem, *τὰ μὲν κληρονομίῶν ἀρχὴν εὐδαίμων, τὰ δὲ καθ' ἀπολογισμὸν.* Partim accusaturus huc ascendi, partim etiam defensurus. Quod est ornatus, varium pro inuentione & expolitione ingeniorum esse solet, conuenitque orationibus in quibus & eruditio expectatur, & delectatio.

Secunda diuisio est Vlpiani in I. Olynthiaca, qui exordia diuidit in ea quæ initio orationis fiunt ad viã præmuniendã, & in ea quæ in media plerunque concione solent inferi, ad renouandã attentionem, aut docilitatē.

Tertia est Licymnij Rethoris, qui exordiorum in genere tres formas constituit, Eperesin, Apoplanesin, & Ramos.

Quid Eperosis seu impressio in exordiis.

PRima est ἐπέρωσις: cuius verbi ambigua est significatio: nam ἐπέρωσις tria significat, ut notat magnum Etymologicum, cessationem a bello, ut in illo Homeri, *πέλεμους δ' οὐ γίνετ' ἐπέρωσι:* secundo, impetum, ut *Ὁραε δὲ Τυδείδης μὲν δάεστος ὄχετ' ἐπέρωσι:* per δάεστος ἐπέρωσι, intelligit impetum hastæ.

Exordium necessitatis & pompæ.

Vlpianus in I. Olynth.

Licymnius in arte. Exordij diuisio secundum Licymnium.

Aristot. Rhet. l. 3 c. 14. πάντων ἡ ἐλάττω διαβίβειν ἢ ἐν τῷ ὡρεῖ γματι. Exordij prolixis & inutilibus abutentes quales sint.

Gorgia Leontini exordium concisum.

Itera Gregorij Nazianzi.

Tertio ἐπέρωσις est recedere, ut *καταπέσσειν οἱ ἴσται*, idem interpretatur *καταπέσσειν, recesserunt.* Planius tamen hîc intelligendum videtur de impetu: ne si recessum aut deflexionē accipias, confundatur cum ἀποπλανήσει. Est igitur ἐπέρωσις exordium ex abrupto: quod videtur violenter impetere, quasi prima impressio exercitus. Tale est illud decantatum Ciceronis: Quo usque tandem abutere Catilina patientia nostra?

Quid ἀποπλανησις.

SECunda, ἀποπλανησις, seu aberratio. Apud Iulium Rufinianum figura est, cum iudex à re contraria nobis auertitur. Hinc exordio nomen, quod errare & exspatiari videtur à proposito.

Est quidem illud insinuationi perquam simile, & nomine tenus tantum differre videtur. Nam per cuniculos subit animos auditorum, ut fieri solet in re parum honesta & accipiti; flexus ac mæandros innectit, mox præparatis animis præmunitisque cogitationibus re aperto Marte gerit. Exemplū habes inferiùs in Diono Prusæo, orat. II. vbi cū ostensurus esset Troiã non fuisse à Græcis euersam, contra omnium sæculorum & gentium corroboratã opinionē, orationis initio aliud prorsus agere videtur, cū dicit, homines egre discere, & à doctis facilè in errorem induci, &c.

Quid Rami, siue Ramosum.

TERtia appellatur, ὄχοι, Rami. Quid sint verò, nullus, quem sciam, Rhetorum meminît. Ego si liceat conijcere, existimarim Ramos appellari, exordium quod in varia subinde exordia, quasi in ramos, funditur. Nam Vlpianus in orationibus Demosthenis, ad tria aut quatuor plerumque notat exordia; quem nu-

merū (inquit) non solent excedere oratores, nisi valdè infaniãt. Tale videtur exordium Ciceronis in oratione promuræna: in qua, ut causa erat grauiissima, & varia ab aduersarijs conflata erant impedimenta, necesse fuit omnia amplo illo & veluti ramoso exordio amoliri.

Quid ἐνδοσίμων.

ALia præterea exordiorum nomina citantur à Rhetoribus. ἐνδοσίμων meminit Aristoteles l. 3. c. 14. Quod specialius cadere videtur in demonstratiuū genus, ut sit proœmium exornatiuū, ducta metaphora à Citharædis. Nam auspicator Rhythmi, vel melodiæ, & præscriptum, quod datur ab ipso chorodidascalo, cui accinere chorum oportebat, nominatur ἐνδοσίμων, ἀπὸ τοῦ ἐνδοξοῦ, quòd grauitè concederetur.

Quid Carceres.

AFfertur & βαλβίς, id est, Carceres, pro prima parte exordij: sed hoc metaphoricum nomen est, omnibus initijs commune. Et Antiphon in oratione περὶ ὀμνοίας, βαλβίδα δ' ἀρχῶν dixit. Quid sit propriè, explicat Harpocration in voce βαλβίς. ἢ γὰρ καὶ τῶν ὑσπληγγα γινούσων γραμμῶν, διὰ τὸ ἐπὶ ταύτης βεβηκέναι τὸν διεσμέας βαλβίς καλεῖται. Linea ad carceres, in qua consistebant cursores. Transtulit Lycophron ad exordia orationis, per allegoriam.

Ἐγὼ δ' ἄκραν βαλβίδα μιν εἰδού χάσας, ἄνεμι λοξῶν εἰς διεξόδους ἐπιπέσω, Πρώτῳ ἀρέξας νύσταν ἕως πηλῶς διεγμύσι. Ego verò lineam extremam soluens à funiculo, Aggrediar obliquorum cursu verborum, Prima pulsauit repagula, ut alatus cursor.

Alia divisio Exordiorum.

Hermogenes l. 1. de inuentio- nibus, variorum proœmiorum meminit: quorum vnum dicitur...

Quid Exordium ex Opinione.

Exordium ab opinio- ne.

Proœmium ex opinione, fit cum pro statu rerum, & opinione hominum, exordimur. Ut si negotium lætum, & hilares habeamus...

Si contra res triftis, & funesta, de- iectos atque dolore percussos ostendat auditores; sic (inquit) exordire...

Tale illud est Ciceronis in quarta Catilinaria. Video P. C. in me omnium vestrum ora atq; oculos esse conuersos.

Ad hoc genus pertinent purgationes suspicionum, & præiudiciorum, à quibus sæpissimè exordia ducuntur: cum industrij sit Oratoris, antequam ad causam accedat...

Fulmen ominosum, Olympij nomen Pe-

Cælestis, quo antea appellabatur. ricti cense- detrahendum. Sic (inquit) exordi- tur ad eleuandam suspicionem, qua ex æmulatione, & inuidia in Periclem loqui videretur.

Est quoque exordiū, cum Iudicium in aduersarios, vt pote improbos, odium, & corroboratam omnium de eorum scelere suspicio- nem commemoramus.

Tale est illud Demosthenis, & Midiam. Tale est illud Demosthenis, & Midiam. Tale est illud Demosthenis, & Midiam.

Quid Exordium a pō κμερῦ.

Exordium a pō κμερῦ fit cum ab insigni aliquo euentu, & commemorabili occasione, ansam arripit orator, vt illud quod intendit, validiùs perficiat: Tale est exemplum: Citantur rei impietatis, qui intra pomœrium contra religionem ararunt, & sementem fecerunt.

Exordium ab occasione.

Pomœrium sacrum. Arare intra pomœrium.

multam laboris cepissent, nihil inde frugum messuerunt.)

Idem; Qui de patria erant eiefti, iuxta eius limites vrbem condiderunt: Mox, deflagrante bello ciuili à patria in pristinā ciuitatem admissi, strenuam operam nauarūt, eamque asseruerunt in libertatem. Tunc de eorū reditu deliberatur. Sic exorditur orator: (Reuocandine sint in patriam, quos extrema huius vrbs calamitas, ad nostram omnium salutem reduxit, nos opinione duntaxat quæsimus, re ipsa verò iam confecimus.)

Quid exordium ex abundantia, contra incidentibus, acolumbo, & cat.

Abundantis exemplum Phya.

Exordium ex abundantia, fit cum abundantia causæ nonnulla nos omittere dicimus: vt,

Phya mulier pro Minerua ornata, & insigni curru vecta Athenas ingreditur, Mineruam se dicitans, Pistratumque, quem illi eiecerunt, commendans. Quo facto, populo adhuc rudi os subleuit, & tyrannum, à quo subornata fuerat, reduxit. Inde accusatur, ita incipit accusator:

Possem equidem audacè mulierculam, vt in Mineruæ nomen, quam peculiari religione hæc ciuitas semper coluit, iniuriam, arcessere impietatis: Sed omisso hoc sacrilegio, deorūque vltioni permisso, à quibus solis rectè vindicari potest: quæ contra huius populi maiestatem admisit, commemorabo.

Exordium ex antiphrasi.

Exordium ex antiphrasi.

Exordium ex antiphrasi apud Apollinum Rhetorem, fit ex antiphrasi, vt per Anthithestes nostræ cum aduersariorum rebus aut factis comparantur.

Exordium ex antiphrasi sumitur ex antè dictis, aut factis: quibus congrua dispositione subiungitur: Ad

id accedit exordium ex hypothési, quod fit ex suppositione aliqua, quæ antea præcessit: ἐν βαρύτητος dicitur, quoties per παρρησίαν, seu apertam & generosam dicendi libertatem, ducitur principium.

Quid exordium ex subdiuisione?

Exordium ex subdiuisione fit, cum non vnum duntaxat, sed multa inferuntur, quæ in suas partes distribuuntur. Idem planè videtur cum eo quod superius ramos à Licymnio appellatum demonstrauimus. Tale est illud exemplum: Decoctor aliquis, & impurus, metricibus, quas alebat, Musarum imposuit nomina. Accusatur non modè impuritatis, sed & impietatis, hoc modo:

Subdiuisionis exemplum.

Si Mangonis impudicitia communes sibi franos, & modum aliquem imposuisset, minùs quidem dolendum foret: Nunc autem cum ad singularem nequitiam, etiam violata religio accesserit; duobus criminibus tenetur; quorum vnum est impudicitia, alterum impietatis; & cæt.

Item Demades orator, quærenti Philippo quales essent Athenæ, eas illi descripsit in mensa: inde citatur reus:

Kαὶ διὰ τὸ ἄλλον μὲν βίον, ἢ ἀνδρες Ἀθῆναισι, ἢ προσόντα Δημόδῳ, ἢ πῶς προσδοσάν, ἄξιον ἢ καλῶσαι τὸτον: οὐχ ἡμισυ ἢ ἢ διὰ τὰ νῦν ἄπῳ γενημένῳ, ἢ ἢ ἢ ἀν ἀρχαίῳ μὲν καὶ ζῆμιαν πεινῆ τῆ πολι.

Antea quidem (viri Athenienses) & propter vitæ flagitia, & ob crimen proditiōnis, haud mediocri supplicio dignus erat hic Demades; nunc autem vel maximè postquam receti facinore damnata huic ciuitati, & dedecus sempiternum inussit.

Hoc rursus exordium in tres for-

mas diuidit Hermogenes, sed leui fundamento.

Sex exordiorum fontes.

Itaque omissis tot Rhetorum commentis, & nominibus, puto Exordia recte ad sex capita posse reduci.

Exordium ab adiunctis. Primum locum obtinent ea quae sumuntur ab adiunctis, quorum scilicet vberima est, & multiplex: quot genera personarum, conditionum, locorum, temporum, causarum, modorum, in quibus infinita est varietas, tot nascuntur exordia.

Exordium ab expositione sententiae. Secundum, ea quae fiunt a simplici & rotunda expositione rei, seu consilij, quod suscipit orator, idque sine furo, & calamistris: vt, Causa haec agitur contra sacrilegum, & cetera. Elis beata ciuitas a me commendatur.

Exordium ex visceribus rei. Tertium, ea quae a visceribus rei, hoc est, internis, principijs, sumuntur, vt cum quis vituperandum Philippum sibi proponens, orditur ab hoc communi theoremate. Necessariam esse virtutis laudem, & vitij vituperium, quod ex vtroque ciuitati non mediocris cretur utilitas. Tale exordium Aphthonij Sophistae.

Exordia ab exemplis. Quartum, quae sumuntur ab Exemplis, parabolis, iconibus, fabulis, proverbijs, apophthegmatis, & cetera. quae plus habent pompae & circuitationis: nos inferius exempla afferemus.

Exordium ab inuocatione. Quintum, quae ab inuocatione, quale est exordium orationis de Corona, apud Demosthenem; & Ciceronis, pro Muræna.

Exordium abrupto. Sextum denique, quae ducuntur ex abrupto; quae vt magis calida sunt & incensa, peculiaremque habent

modum, ita peculiarem merentur locum. Ad haec, capita omnia vel saltem praecipua, reduci posse existimo. Sed de istis posthac fusius in Exeplis.

DE MODO EXORDII.

An debeat esse argumentosum, & floridum.

CAP. VIII.

Omne ab exordio probationem remoueri nonnulli Rhetores volunt: Alioqui quomodo (inquit) a confirmatione discernetur exordium, si praeter rationem suam argumentari & probare nitatur? Deinde cum ad probationem mentes auditorum comparare debeat, ipsum omni argumentatione carere oportet. Sed tamen constat, multa, eaque industriorum oratorum exordia, iacta quaedam habere probationum fundamenta, & sparsa veluti rationum vestigia, quae deinde, sensim latius manant incrementis. Quae obrem in hac quaestione, & exordia, & argumenta, vt permagna sunt, atque illustri varietate, longè disiungenda esse videntur. Si exordia sunt ducta a circumstantiis rerum, iisque ad causam non adeo pertinentibus, sed tantum ornatus & excursionis gratia, ea vt plurimum proemia nihil continent argumentosa. Si vero tertij generis sint exordia, quae a rerum visceribus, & internis veluti principijs ducuntur, recipiunt argumenta non quidem omnia, sed ea maximè quae sunt a genere: ita enim grauius & liquidius influunt. Sic dicturus contra adulteriam, exorditur a foeditate adulterij, & laude castitatis, quo sit vt simul preparat animos, simul etià causam fulciat, & ad orationem commodius delabatur. Hoc opinor voluit Quintilianus, cum praecipit ne exordium sit argu-

Exordium nec debeat esse argumentosum nimis, nec prorsus sine argumentatione.

Quint. l. 4. c. 1.

mentosum nimis, vt confirmatio. Nec prorsus sine argumentationibus, vt est narratio.

Quo character scribenda sunt exordia.

Quod ad characterem attinet, simplici cultu exordia esse debere contendunt: & id quidem rectè, si praesertim generis iudicialis aut etiam deliberatiui ratio habeatur: in quibus nimis copta pro suspectis solent esse exordia. Quis enim ineptum non putet, si cum totum orationis genus sobriū & graue esse debeat, initium furo & pigmentis sit delibutum? Neque tamen esse oportet nimis grada & austeria; sed quod eruditè notat Halicarnassensis, in libro de *Ἰστορίαις*, plus habere suauitatis quam maiestatis, ne nimia grauitate, quos conciliatos esse volumus, auocent auditores. At vero in orationibus exornatiuis, quae non ad suasionem sed delectationem instituuntur, longè alia ratio: & vehementer errant qui haec genera vna ratione praecipiti complectuntur. Oportet enim haec proemia compta esse, florida, venibus & graui pullulantia: quanquam non esse aliquid, aut translatum audaciū, aut ab obsoleta vetustate, aut poetica licentia sumptum. Nondum enim recepti sumus, & custodit nos recens audientium intentio: magis conciliatis animis & iam calentibus haec libertas, si modò vnquam toleranda est, feretur alacrius.

Quint. l. 4.

Exordium partibus recte insuendum.

Exordiorum locos communes habebant antiqui oratores.

Academicis inseruit. Sic autem ille ad Attic. lib. 16. c. 5.

De gloria librum ad te misi, & in eo proemium id est quod in academico tertio. Id euenit ob eam rem, quod habeo volumen proemiorum: ex eo eligere soleo cum aliquid *ὑπομνήματα* institui. Itaque iam in Tusculano, qui non meminissimae abusu isto proemio, conieci idem in eum librum quae tibi misi. Cum autem in nauilegerem Academicos, agnouerit erratum meum. Itaque statim novum proemium exaravi, & tibi misi, tu illud desecabis, & hoc agglutinabis.

Cicero habuit volumen Exordiorum.

Hoc qui faciunt pueri, sine iudicio, ex alijs authoribus exordia male suis tyrocinijs aptantes, praesepè corpori equino humanum caput coguntur adtexere. Iam ad praecipua magis familiaria, & exempla deuotiamus.

Exordia adscititia.

DE EXORDIORVM COMMUNIBUS PRAECEPTIS.

CAP. IX.

Curare igitur oportet, in grandi praesertim oratione, aditus honestos, vt in basilicis praecleara vestibula: sed tanta est in ijs plerumque elaborandis difficultas, vt expeditius sit orationis exitum inuenire, quam principium: Ego missam faciens syluescentium praecceptorum congerie, primum explicatè pauca & necessaria de exordio subijcio; mox nostro more *ἡμετέροις*, exempla praecceptorum rationibus subiungo.

Exordia aditus honesti.

Affinius Rhetor Gracius multas habet maxime de exordijs iudicialiū praecceptorū minutias, quas videre licet Rhetor.

In exordio considero nomen, definitionem, diuisionem partes, vitia, virtutes, & tractationem.

Grac. p. 682. Exordij nomen, & definitio.

Exordium dictum est, (metaphora ducta a Textoribus;) Proemium, a Citharædis, vt testatur Magnus Aurelius Cassiodorus in compendio Rhetoricæ, *οἰον* (inquit) cantus est,

Cassiodorus in Rhetorica compendia.

& citharædi pauca illa quæ antequam legitimum certamen inchoet, emerendi gratia canunt, Procæmium nominarunt: Oratores quoque ea qui prius ordiuntur orationis causa, & ad conciliandos sibi iudicum animos præloquuntur, Procæmij appellatione signarunt.

Exordium (inquit Cicero) est principium orationis, per quod animus auditoris, vel iudicis, constituitur, vel apparatus ad audiendum.

Eius duo facit genera, Procæmij, & Ephodon siue insinuationem.

Procæmium est apertum principium:

Ephodos est subdolum initium, occultius irrepens in animos iudicis (inquit Fortunatianus.) Sed de hac exordiorum diuisione plenius antea dictum est.

Partes exordij. Partes exordij nonnulli quatuor afferunt: quanquam istud vbique non obseruetur. Notatur tamen plerunque *Expositio, Ratio, Redditio, & Comprobatio.* Expositio est, oratio rem indicans, vt, *Neminem vestrum latet. (Quirites) quanta mala Carthaginenses propter vestigalium magnitudinem patiuntur.* Ratio est causa quæ redditur expositionis, vt *Neque enim res ita parua, vt latere possit.* Redditio est breuis assumptio, seu complexio eius, quod expositione & ratione conficitur: *Vos autem decet, Quirites, pro gloria & laude vestri nominis, tributa miseris diminueret.* Comprobatio est redditionis causa, *ne cogantur tantam calamitatem experiri, vt filios quos genuerunt, in perpetuam vendant seruitutem.*

Vitia.

Vitia exordij sunt, vulgare, commune, commutabile, longum, separatum, translatum, contra præcepta. *Vulgare*, quod in communes causas accommodatur, vt Delphicus gladius. *Commune*, quod non minus in hanc quam in contrariam causam potest accommodari.

Longum, quod pluribus verbis & sententiis vltra, quam satis est producitur.

Separatum, quod non ex ipsa causa ductum est, nec sicut aliquod membrum orationi annexum.

Translatum, quod aliud conficit, quam genus causæ postulat, vt si docilem faciat auditorem, cum beneuolum causa desideret.

Contra præcepta, quod eum qui audit, neque attentum, neque docilem, neque beneuolum efficit.

Virtutes sunt in Quantitate & Qualitate. *Virtutes.*

Quantitas in eo est, vt orator iustam habeat exordij magnitudinem, & viriliter se expediat.

Qualitas, vt de re sit, & pro res & ab extremo principio ad narrationem descensus subtiliter fiat.

Tractatur exordium ad conciliandam beneuolentiam, attentionem, docilitatem. *Exordij finis.* Quanquam, vt monui, ineptum est existimare, his partibus singulis deberi semper in exordiis locum.

Beneuolentia petitur à personis, à rebus, ab adiunctis personarum & rerum: In persona oratoris, spectatur modestia, officium, necessitas, publica utilitas, æquitas, & id maxime in iudiciis: In persona clientis, nobilitas, innocentia, virtus, eruditio, promerita in remp. In aduersariis, odium, crudelitas, perfidia, malitia, diffidentia, autoritas, infesta libido, intemperantia, amètia, furor, barbaries, petulantia, consilia, pactioes, diuitiæ, auspicia, clientelæ, facultates, affinitates, eloquentia. Sed hæc ad genus iudiciale attinent: in rebus spectatur locus, tempus, opinio, fama, expectatio vulgi, dybitatio, sollicitudo, admiratio, votum, inuocatio diuorum, abominatio, historia, exemplum inopinatum.

Attentionis concilianda ratio, & exemplum. Vide Cicer. pro Roscio Amerino 9. 10. Anton. 10. 47. pro Calio 86. Syllas 3. 34. 69. pro domo. Breuitatis promittenda exemplum. Anton. 47. Quant. 34. 45. Amer. 89. 91. 94. Flacc. 12. pro Domo 32. Attentionis partes sunt, res magna, noua, præclaræ, incredibiles, inusitata, terribiles, humana, illustres, obscuræ, difficiles, fructuosæ, iucundæ, auditoribus viles.

Docilitatis partes sunt distributio: In tractatione vt plurimum omnia debent esse mediocria, & modesta, sententiæ, vox, vultus, compositio. A structura aberit verbum omne insolens, audaciùs translatum, vetustum, poëticum, luxu diffluens. Nisi fortè quis in iis declamatoribus, qui artem de industria profitentur, aliam rationem esse putet.

At verò, quoniam ea sæpius nobis occurrunt argumenta, vbi nihil à loco, aut tempore, aut personis desumendum est, vnde nimis vulgaria plerumque fiunt exordia, vnã rationem exordiorum breuem & minime communem paucis trado. A re ipsa exordium; quod vt commodius fiat, spectanda est quæstio ad dicendum proposita. Atque vt ea particularis est, gradum facere oportet ad generalem, & ab eadem exordiri: hoc est, incipere oportet à propositione generali, quæ ducta ex intimis ipsius quæstionis visceribus, instar sit fundamenti: In hoc nihil puerile, nihil affectatum; & ita quidem exordium est, vt fermè extra exordium sit; nam dum se insinuat, iam probat.

Ita tamen, vt quod vult Quintilianus, neque nimis argumentolum sit, neque prorsus argumentatione careat; hoc non modò Chriis, sed ipsis iudicialibus causis accommodatū est, v. g. Agitur hæc quæstio an legitima parentibus debita postponi debeat legatis in piis causis factis. Tale erit pro causa religiosa exordium. Magna est apud probos piòsque omnes piæ causæ commendatio, magnum imminutæ charitatis, & frigiditatis Christiani amoris argumentum, quoties legatorum in Ecclesiam & pauperes fauor, vlla ciuilibus officij

consideratione superatur. Et hoc iacto fundamento orator descendat ad causam. Ab antiquorum etiam dictis vel factis, similibus vel dissimilibus, in hoc genere incipi nihil vetat. Contrà:

Pro patre tale sit initium:

Natura quæ cõmunis est omnium parens, non modò mutuis beneuolentiæ officijs homines inter se conciliat, sed & philosophiarum affectus, & amicitia iura, plerunque ex propinquitatis gradu & agnationis vinculo immittit atque instillat.

Aliud est in hoc genere apud eundem exemplum. Heredes postulant, viduam impudicã ipso luctus anno, dotalicio priuari. Exordium fit à cõmuni pudicitia laude. Castitatis & pudicitia cultus, vnica res est, & vera feminarum commendatio, & insignie muliebris laudis monumentum. *Idem l. 1. c. 3.*

Alterum est: Cùm ab ipsa hypothesis gradimur ad thesin, & rem initio dicendi proponimus, vel potius primis lineamentis adumbramus, sine tamè vlla insinuatione. Tale mihi Arcopagitarum patronorū exordium simplex & concisum fuisse videtur. Vt, viduam hæredes mariti arguunt, & adulteram & cardis mariti participem fuisse: Sic, Causa hæc agitur aduersum mulierem, & adulteram, & cæde mariti insignem, Titia non modò constante matrimonio, thori genialis calcato fœdere, turpiter se prostituit, sed & intra annum luctus libidine peccauit in cineres mariti: Deinde crimen commune exaggeratur. *Idem rerum iudicat. l. 1. c. 4.*

Hæc igitur exordia maxime propria: cætera tamen, quæ ab alijs adiunctis ducuntur, vt personarum, & locorum, non sunt contemnenda, si modò communia raris quibusdam ornamentis illustrentur; quod quo pacto fieri possit, hic subijcio, cum aliqua exemplorum varietate.

DE EXORDIIS IN DEMONSTRATIVO GENERE, AB HISTORIJS, FABULIS, & EXEMPLIS.

CAP. X.

Demonstrativum genus, ut natum est ad pompam, exordiorum flore, propter cetera vestiri atque ornari solet.

Sumuntur autem ab adiunctis personarum, rerum, locorum, temporum: & ea satis crebra sunt, quae per insignem aliquam historiam fiunt, cui statim propria redditio accommodatur; quod si bellissime fiat, specimen habet eruditionis & ingenij: Contra si tortum, si intrusum, si nimis affectatum, iuvenilem styli sapit.

Exempla nonnulla suggeram, quae passim usurpari video: quanquam hanc exordiendi rationem, haud ubique probaverim.

Adiunctum persona Oratoris.

Si se tenuem in dicendo profiteri velit, & concursum auditorum habeat, qui eum circumstant, ament, suscipiant; exordietur a similitudine nocturnae, ut est apud Dionem Prusaeum in Olympico.

Exordium a fabula nocturna. Dion Prusaeus in Olympico.

Αλλ' ἢ τὸ λεγόμενον, ὃ ἀνδρες, ἐγὼ καὶ παρ' ὑμῶν, καὶ παρ' ἑτέροις πλειοσι, πέπονθα, τὸ δ' γλαυκὸς ἀποπνέει καὶ ἐξέρχεται πᾶτος. ἐμὴν δὲ οὐδὲν σφωτῆραν αὐτῶν οὐσαν, οὐδ' ἐβλήθη τὸ εἶδος, ἀλλὰ τοιαύτην ὅποιαν ἴσμεν, ὅταν δῆποτε φθέρῃ ἡ λυπηρὴ καὶ οὐδαμῶς ἡδὴ, πειέπυσσι τὰ ἄλλα ὄρνεα. ὅταν δ' ἴδῃ μόνον, τὰ δὲ καθ' ὅμματα ἐγγίσι, τὰ δὲ κινεῖται πειπέπυλα, (ὡς μὲν ἐμοὶ δοκεῖ, καταφρονῶντα δὲ φασίτητος καὶ ἀδυνείας. οἱ δ' ἀνδραποποι φασίν, ὅτι δυνάμει τὴν γλαυκὴν τὰ ὄρνεα.) πῶς δ' οὐ δὲ τὰ μάλλον ὄρνυτα δυνάμει, καλὸν οὐτὸ καὶ ποικίλον; ὅτι καὶ ἀμ-

τὸν ἐπαγεμένον καὶ ἐπιδεικνύοντα τὸ κάλλος ἢ πλεον, ὅταν ἀεζωυνη) πρὸς τὴν ἡλείαν, ἀνακλάσις τὴν οὐραν, καὶ πεισίσις αὐτῶν παταχθέν ὡς περ εὐειδὲς θύασσον, ἢ πινι γροφῆ μινδέντα οὐρανὸν ποικίλον ἀσπίς, & cetera? quae sic παροφραστικῶς εἰρηνο: Mihi verò (Audit. humaniss.) absurdum illud & incredibile, quod de noctua narratur, & hic apud vos, & apud alios complures, accidisse video: Illa enim quum ceteris volucris sit neque sapientior, neque formosior, sed talis qualem nos saepe vidimus, quando fortè vocem fundit mœstam prorsusque insuavem, circumstant aliae aves, imò simul atque eam conspexerunt, partim propè assident, partim in orbem circumvolant: Quid verò Iunoniam avem, pulchellum illum pavonem, qui gemmat floribus, nitet purpura, micat auro, stellis radiat, qui dum se infringit, rotat, delicias agit, & conchata caudæ volumina explicat, magnificentissimum theatrum, aut cœlum ipsum micantibus stellis vndique vermiculatum, spectatorum oculis subiicit, non ita admirantur, non fractos lusciniæ modulos? non moribundi oloris voces, ipsa suavitate dulciores, tantopere suspiciunt? Sic vos quoque cum tot amœna habeatis spectacula, tot acroamata, tot Rhetores, tot Poëtas, vos tamen me, cum eruditissimis hominibus minimè comparandum, circumstatis, & summa benevolentia complectimini.

Mihi verò (Audit. humaniss.) absurdum illud & incredibile, quod de noctua narratur, & hic apud vos, & apud alios complures, accidisse video: Illa enim quum ceteris volucris sit neque sapientior, neque formosior, sed talis qualem nos saepe vidimus, quando fortè vocem fundit mœstam prorsusque insuavem, circumstant aliae aves, imò simul atque eam conspexerunt, partim propè assident, partim in orbem circumvolant: Quid verò Iunoniam avem, pulchellum illum pavonem, qui gemmat floribus, nitet purpura, micat auro, stellis radiat, qui dum se infringit, rotat, delicias agit, & conchata caudæ volumina explicat, magnificentissimum theatrum, aut cœlum ipsum micantibus stellis vndique vermiculatum, spectatorum oculis subiicit, non ita admirantur, non fractos lusciniæ modulos? non moribundi oloris voces, ipsa suavitate dulciores, tantopere suspiciunt? Sic vos quoque cum tot amœna habeatis spectacula, tot acroamata, tot Rhetores, tot Poëtas, vos tamen me, cum eruditissimis hominibus minimè comparandum, circumstatis, & summa benevolentia complectimini.

Ab adiunctis item Oratoris.

SI parvus corpore & primo aspectu vilis, præter expectationem aliquid sublimius aggredi videatur: ita poterit exordiri a venusta historia Luciani; quam stylo oratorio sic reddo:

Antiochiam, locum nobilem, celebrem quondam urbem, copio-

Lucianus de Salutatione.

sam, audiistis; at quid de Antiochenis sim narraturus, nemo vestrum fortasse cognovit. Fuerunt illi non solum vernulæ vrbanitatis, sed & saltationum, ut scenica vrbis ferebat, quam studiosissimi, tum in iudicando ita acres, ut exilia quæque ad censuram reuocarent suam. Illic histriofanè non inuenustus: sed ut bellissimis ingeniis amplam istam corporis speciem plerunque natura denegavit, corpore erat perpusillo: hic cum in scenam prodisset, Hectorem saltaturus; omnium exclamatio audita est: Hectorem expectabamus, Astyanactem videmus; quod ridiculum, si quis in me non magnæ expectationis homulum, festiuius hodie torqueret, ferrem naturæ vicem, neque hominis vrbانيتati succenserem, sed tamen oratum vellem, ne quid ante datam saltationem diceret.

Exordium ab historia de Salutate Hectorem.

Si alteri succedat Oratori, cuius commendare velit virtutem.

Polemonem illum ferunt cum ei singulari omnium consensu honorificæ legationis munus obtigisset: in qua ut cetera erant egregia, tum illud non postremum, quod Scopeliano viro sapientissimo celeberrimoque imprimis oratori succederet; antequam se accingeret ad iter, conceptis verbis orasse, ut Scopeliani Suada sibi adesset; deinde generosum senem suaviter, ut solebat, complexum, dixisse versum Homericum:

Philostatus in Scopeliano. Exordium successoris in laudem antecessoris. Polemon. Scopelianus.

Δὸς δὲ μοι ἀμοιβὴν τὰ σὲ πύχρα διατηρήσω.

Quod mihi hodierno die (Audit.) video usurpandum. In simili genere est Eunomij Cicada.

Eunomij Cicada. Photius in epistola ad Ioannem Patricium. Exordium a Cicada Eunomij.

Ferunt in Eunomij Citharædi lyra Cicadam olim confedisse, & quacunquē poterat vocula ceterarum fidium delicatissimos concētus profequutam. Simili profectò ratione cum tot tibi egregij Poëtæ blandissimos citharæ nervos impellentes encomia cecinerint; Ego licet te-

nus, amoris tamen & studij plenus accedo, & eorum ego voces confector, &c.

Adiuncta rerum in re graui & magnifica, ut in laude maximi viri.

Lucium Æmiliū, ferunt cum beatam illam Elæi Iouis imaginem vidisset, diu attonito similem hæsisse, tandemque in eas voces erupisse, Παπα, solus Phidiæ Iupiter, Homericus Iouis maiestatem complexus est: Ego verò minimè dubitè, hoc ipsum de Scipione verius affirmare: Solus quippe potuit tantam tamque illustrem diuinarum virtutū effigiem mortalium oculis aspiciendā in mortali corpore proponere. Nullus verò est adeo disertus, qui eius dignitatē, laudes, & decora, satis ornate complecti possit. Quid igitur? Ego ne rudis declamator, &c. Item,

Exordium in re ampla. Exordium ab Æmily dicto. Polybius, & Suidas. Iupiter Elæus.

Marathoniam pugnam (Auditores) summa armorum dimicatione à Græcis barbarisque pugnatam sæpius audiistis, at nec mediocri ingenij contentione scriptam accipite.

Sunt enim ex tota Græcia, quæ politissimis semper ingeniis floruit, trecenti homines delecti, qui quod fortissimi bellatores gladio fecissent, iidem stylo consequerentur. Utinam illi in æuum nostrum redirent, gloriofiorem aliquanto campum in hodierno argumento inuenirent.

Exordium a Marathoniam pugna. Plutarch.

Marathoniam pugna.

In laude cuiusdam Virtutis, & exhortationibus.

Campaspe egregia imprimis corporis virtute fœminam Alexander ille magnus habebat in deliciis: quam dum Apellis opera pingi curat, ut erat pictor homo mollioris ingenij, neque nimis austerus ad amores, ex puellæ oculis, quos propius intuetur, ignem deriuat in pectus, & sui operis amat exemplar. Neque ego, (Audit.) ita ferus ero, & ferreus, ut qui dum egregiam virginem, Castitatem dico, meæ orationis coloribus exprimo, eius amoris faci-

Exordium in laude Virtutis. Campaspe fuerat casta Ælianus var. hist. l. 12. c. 3. qui eandem nominat.

bus incendi me, & vos pariter non facile patiar.

Oraculum de doctri-
na. Athenien-
siu in aures
Dion.
Chryf. ad
Alexandri-
nos orat. 32
expressum
e Græco.

Institutio
pneogonim.

Tibicinis
iudicium.
Philoftr. in
Apollonio
l. 5. c. 11.

Babylonici
forum. idē
l. 1. c. 18.

Ab inauribus Atheniensium. Diuina illa verè, & Phœbi tripode digna vox, qua olim Athenienses oraculum monuisse narrat Atticæ faciendæ facile princeps Dion Chrysostomus. Cum enim sedulo quærent, qua ratione optimis legibus & institutis vincirent ciuitatem, fertur numen respondisse, beatâ fore rem. si liberorum auribus, quod omnium pretiosissimum est, appenderent: at illi puerorum auriculas pertunde-
bant auro, & geramis onerabât: hoc rati in omnium rerum natura esse præstantissimum; & ita Phrygum, Lydorum, Arabum effeminatos pu-
siones, uon Athenienses, facere vide-
bantur. Ego verò, &c.

Tibicen valdè sapiens (audit.) discipulos auditum mittebat ineptissimos quosque tibicines, vt ex eis quo pacto canendum non esset, intelligerent; redeuntes deinde omnes perfectæ artis numeros edocebat, vt quomodo canendum esset, ediscerent. Et nos ex quotidianis aliorum vitijs satis superque. quid minimè faciendum esset, vidimus: nunc autem, si placet, quid ad felicitatem obtinendam, quam se cupere omnes dicunt, paucos scimus quærere, maximè expediat, contemplerur.

Loci dignitas.

Quantum terroris ad dicendum accedentibus afferret Babylonicum illud dicasterium, ex saphyrinis lapidibus conflatum, in quo, mirum dictu, inter cœrulei coloris nubes, illicibus aureis interstinctas prominentes, ex lacunari Deorum effigies pende-
bât, norunt sapientissimi oratores, qui illo in loco dixerunt: Mihi verò, & huius loci religio, & vester omnium confessus tantum affert timoris, quantum ad oratoris bene nauis debilitandam industriam suffi-
ciat.

Loci vilitas, siue molestia.

Scopelianus (auditores) cum rogaretur à Clazomenijs, vt in eorum vrbe declamaret, Non canit, inquit, Philomela in cauea. Et hoc à me ita dictu velim, non quod hunc locum contemnam; est enim honestus, & celebrer; sed quod me dum impensius vos diligo, tot inuidorum vexationes exercent, vt ingenium mororibus, quasi piscis retibus, implicitum, ægrè sese possit expedire.

In laude funebri.

Mihi verò quid dicam (auditores) in mentem non venit, ita me repentini mali turbo percussit, & stupore sensus confudit. Desideratis verba, at nihil præter lacrymas habeo, & suspiria. Est certè iniqua consuetudo, quam in istis laudationibus obseruamus; dicere iubemus eos, quibus flere magis conueniret, & eloquentiam requirimus, vbi quantum viget dolor, tantum extabescit ingenium.

Vellem Dij fecissent immortales (P. C.) vt viuo potius Seruio Sulpitio gratias ageremus, quàm mortuo honores quæreremus.

Mortuos quidem istos flere facile est, at laudare difficillimum; qui enim à natura inditum viuendi desiderium aspernati sint, & occumbere honestè, quàm afflictam Græciæ fortunam cernere maluerunt, an non eam suæ virtutis memoriam reliquere, quam nulla complecti possit oratio?

In inuestina. In vituperio iniquissimi hominis.

Rediret vtinam in hanc vitam Parrhasius, qui Demum illum Atheniensem, tam ingenioso olim argumento, tam subtili artificio depinxit, varium, iracundum, iniustum, inconstantem, ferocem, amentem, furiosum, & si quis alius color est, quo immane portentum exprimi possit; inueniret in hoc homine satis argu-

Scopeliani dictu acutum.

Philoftr. in Scopeliano. Luscinia.

Dio Prius orat.

Cic. Philipp. 9.

Demost. in laudatio. ne funebri.

Demus Zeuxidis. Plin. l. 35. c. 10.

menti ad similem tabulam: Ita enim sceleratus est, vt dubitem an ipse ex vitiis totus, an ex eo vitia nata sint atque profecta.

Pausan. in Bœoticis. Aranea Thebanorum.

Breuem historiam refert Pausanias (auditores) breuem sed argutam, quam & me narrare, vt spero, iuuabit, & vos audiuisse nunquam pœnerebit. Araneæ, inquit, apud Bœotios, dum ipsi innocentia simulatque otio florere, ad legiferæ Cereris templum, telas niueo candore amabiles texuerant: postquam verò deprauari ipsi & bello ardere cœperunt, textrices stamina non vt antea candida, sed atrii coloris nube infuscata eodem in loco fixerunt. Et hoc mihi liceat apud vos profiteri (audit. humaniss.) Ego huius laudator fui atque amicus, quãdiu ipse virtutis, pacis, & concordie fuit: Nunc autem postquam scelere & maleficio inquinatus, detestabili in omnes bonos odio flagrare cœpit, mutata ratio est; ad huius legiferæ Themidis templum, nigram & dentatam afferro orationem, vt ipse niger est, & dentatus, si tamen carbonem inueniam, qui eius fuliginem exprimere possit.

DE DELIBERATIVO.

CAP. XI.

Exordia in Deliberati-
no.

IN Deliberatio exordia graui esse oportet, nec tamen curiosius elaborata: nihil vetat ab exemplo aliquando incipere; vt si quis rem honestam & vtilem proponat apud generosos auditores: ita poterit exordiri.

Timotheus Tibicen. Alexandri generositas. Dion orat. 1. de regno, ex editione eruditi. Morelli.

Timotheum quondam illum Tibicinem, ferunt, cum primum Alexandro Regi artis suæ specimen exhiberet, cecinisse, iuxta illius mores, admodum peritè atque musicè, non mollem neque remissam cantionem, quæ ad ignauiam desidiãque

duceret, sed ipsum opinor rectum, qui Mineræ appellatur, nomum. Et Alexandrum quidem confestim exiisse ad arma, tanquam diuino numine incitatum. Quod profectò effecit, non aded musicæ vis, vt Regis animus acer atque iracundus: Quoniam Sardanapalum nunquam certè è cubiculo à mulieribus fuscitasset, non solum Timotheus, aut alius quispiam ex iunioribus, sed neque Marlyas ipse, aut Olympus; quin etiam mihi videtur, quod ne Minerua quidem (si fas est dicere) eundem nomum percurrente, ille vnquam arma correpturus erat, sed longè prius surrecturus ad saltandũ, aut fugiendum, vsque aded miserè affectus erat ob potestatem deliciãque. Vtinam hodierno die sic vestros cõcitarem animos, &c.

Aliàs ab attentatione & promissione magnorum commodorum, vbi præsertim ad populum agitur, vt Olynthiaca prima.

Adiunctum rei.

Ego verò sic mihi persuadeo, vos magnæ opulentie loco hanc orationem meam numeraturos.

Aliàs à precatone, & molli obiurgatione eorum qui nimis frigidè deliberant.

Maximè vellem, Athenienses, vt qua in omnes estis humanitate, eandem erga vos ipsi adhiberetis: Nunc autè maior est dexteritas in aliorum malis corrigendis, quàm in iis quæ ad vos attinent, prouidendis.

Aliàs à reprehensione eorum qui fictam deliberationem instituunt, & adhibent sibi consiliarios, quos minimè sequi cupiunt.

Si scitis, Athenienses, quid de rebus ipsis factu sit optimum, non modò superuacaneum est, sed improbum, eas ad deliberandum proponere: nam si, quæ ipsi antequam sententias rogaueritis, tanquam optima & vestris commodis maximè cõsen-

Demost. Olynth. 1.

Idem

anea, amplectimini; quorsum istdem audiendis frustra obtundi attinet? sin autem ista consideratis, quasi ex iis quæ dicentur, statuendum sit: Non, opinor, æquū est, si qui velint eis non facere dicendi potestatem.

In genere *παραδίδωμι*, suadendo scilicet aut dissuadendo, quod incredibile videatur.

Dion prusaus or. 11. ex Græco. Contendit in hac oratione probare illū à Græcis non fuisse euer- sū. Itaque longa in- nuatione utitur.

Novi equidem propemodum, quodd omnes homines docere difficile sit, in errorem autem inducere facile; & discunt quidem, si modò discunt à paucis, & iisdem apprimè eruditiss; in errorem autem inducuntur ocyus à multis, iisque imperitis, & non tantum ab aliis, verum ipsi à semetipsis. Veritas enim amara est stultis, & iniucunda; mendacium autem dulce & blandum; quemadmodum, opinor, iis quibus dolent oculi, lumen videre molestum est: tenebræ autem, absque tristitia sunt & suaves, quòd videre non sinant. Aut quomodo ita sæpe inualuissent mendacia, quum veritas esset præsto, nisi per voluptatem vicissent? quem autem difficile sit (vt dixi) docere, longè tamen difficilius est dedocere, præsertim eos qui longo tempore mendacia audiuerunt, neque ipsi soli in errorem inducti sunt, sed & patres eorum, & aui, & omnes ferè maiores. Non enim facile est horum cõuellere opinionem, etiam si quis manifestè conuincat. Quemadmodū & iis qui supposititios pueros alunt, difficile est tamen exinere opinionem, etiam si quis vera dicat: quæ quidem initio si quis dixisset, numquam eos suscepissent. Porro hoc ita validum est, vt multi mala potius sibi vendicent, & confiteantur aduersum sese, si prius sint persuasi, quàm bona post longum tempus audientes. Proinde, neque vos

Prozam à Græcis non fuisse euer- sū.

(viri Ilienses) mirabor si fide dignior rem putaueritis Homerum, qui pessima aduersum vos mendacia finxit,

quàm me vera dicentem.

In exhortatione ad virtutem contra curiosos.

Multi quidem homines, de quæstionibus controuersis in quibus eruditorum hominum triumphare solet industriæ & disputare auct, & audire: de iis verò quæ constanti hominum opinione rata sunt, & fixa, superuacaneum esse quicquam docere, existimant. Ego sanè si viderè vos in iis quæ recta esse cõsemus, permanere, nihilque facere quod rationi confirmatæ aduersetur, neque ipse putassè necessarium esse loqui de rebus perspicuis: Quoniam autem nõ à bonorum & malorum ignorantia adeo vos video perturbari, quantū ab eo quòd non ratiocinationibus de his obtemperatis, neque sequimini eas quas ipsi habetis opiniones; magnam me arbitror vtilitatem allaturum, si eas cõtinuò vobis in animum reuocem, sermonèque adhorter, vt obediatis, factoque conseruetis officium. Quemadmodum enim, opinor, & medicos & naucleros videmus sæpe eadem præcipere, non eò quòd non primum audierint, quibus præcipiunt, sed quòd eos negligere, animumque non attendere videant: Ita & in vita vtile est sæpe iisdem de rebus dicere; quòd multi quidem sciant quid conueniat, sed non faciant. Non enim finis est ægrotantibus, scire quid sibi proffit, sed eo (opinor) vt; hoc enim illis sanitatem præstat: neque aliis dicere fructuosa & perniciofa ad vitam, sed non aberrare in horum electione. Sicuti enim videre licet, quòd qui ex oculis laborant, sciant quidem se sentire molestiam, si manus oculis admoueant, non velint tamen abstinere: simili modo & in aliis accidit negotiis, vt multi quidem & clarè sciant, quòd non proffit quid facere, incidant tamen in illud. Quis enim nescit, incontinentiam magnum esse malum? sed tamen quàm

Dion prusaus orat. 17. Exordia grania & philosophica è Græco expressa communi versione.

quam plurimos inuenias incontinentes: Et, per Iouem, segnitiam omnes sciunt, non solùm non posse acquirere vitæ necessarias: verum etiam acquirita disperdere: tamen reuera plures inuenire est segnes, quàm qui aliquid operis facere velint.

Itè in exhortatione ad ridiculos, & voluptuarios aptissimum exordium.

Idem ad Alexandr. orat. 31.

Nunquid tandem velletis, ò viri, paulisper seria agere, & attendere: quandoquidem ludendo, ætatem transigitis nulli rei animum seriè aduertentes? Ludi sanè, & voluptatis, & risus (vt dicam quod res est) nunquam vlla vobis est inopia: nam & ipsi ridiculi estis, & faceti, & multos horum habetis ministros: rerum autem seriarum magna vos video laborare penuria. Quamquam sūt qui vos laudent, tanquam sapientes & acutos, quòd tot hominum millia, pariter & quæ oportet cogitetis, citòque proloquamini quicquid cogitaueritis: Ego verò magis vos laudarem, si tardè proloqueremini, & modestè taceretis, rectèque cogitaretis, quod & nunc facietis, quoad illam laudem acquiratis aliam maiorem, nouamque, & honestiorem: quod cum tot sitis numero, sermonibus tamen habitis vtilibus, omnes tenueritis silentium: & ad hoc ostenderitis, quod non solùm idonei sitis cogitata proloqui, sed etiam audita intelligere: Chorea hæc quidem laus est, simul loqui posse, imò ne chorea quidem; cur enim omnes defraudentur melodia? populi verò, bene auscultare.

Sullust. in Catilina.

A virtute deliberantiū valdè aptū. Nisi virtus atque fides vestra satis spectata mihi foret, ne quicquam opportuna res cecidisset: spes magna dominationis in manibus frustra fuisset: neque ego per ignauiam, aut vana ingenia, incerta pro certis captarem. Sed quia multis & magnis tempestatibus vos cognoui fortes

fidòsque mihi, eo animus ausus est maximum atque pulcherrimum factum incipere, simul, quia vobis eadè quæ mihi bona malaque esse intellexi. A persona suadentis.

Neque mihi hoc arrogo, neque si arrogarè, satis sanus viderer, vt, veluti Polemon aliquis Hannibalem Martis spiritus vigore iuueniliter exultantem, in re militari instituere, ac erudire suscipiam: sed tamen vt summi gubernatores interdum à vectoribus admoneri solent, æquo animo, quæ est vestra humanitas, moneri à me patiamini.

Polemon hortator Annibalis.

Faciam, vt Imperatores instructa acie solent, quanquam paratissimos milites ad præliandum videant, eos tamen adhortantur. Sic ego vos ardentem & erectos ad libertatem recuperandam cohortabor.

Noctuam quidem deformem non modò corpore, sed & cantu iniucundam, fastidioforum hominum molities respuit, eidemque insultat. Sed tamen si Æsopo fabularum concinatori credimus, & prudentis olim animi fuit, & consilij. Suasit quippe auibus, ne quercum crescere sinerent: fore enim vt ex ea viscum nasceretur, quo ipsæ caperentur: atque cum homines linum sererent, iussit illius semè erutum deuorari, ex quo futura præuidebat retia. Quid? cum sagittarium vidisset, *Perissis*, inquit, *anes*, ille homo vestris vos pennis anteuertet, pedes ipse vobis alas immistēs sagittas. Sed tamen furdus caneat, vt fatua contemnebatur. Et fortasse fors noctuæ apud vos hodierno die contigerit (Audit.)

Noctua prudentia. Dion. Chrysost. de 1. Dei cognitione.

Glauco, vt aiunt, (Aud.) pugil fortis & generosus, cum in ludis Olympicis premeretur ab aduersario, parentis rusticuli hominis, qui tum fortè aderat, voce excitatus est ad decus. Nam cum de media turba, quanta maximè poterat vocis contentione vir simplex exclamasset,

Glauco pugil. Rusticus filium pugilem animosum.

ma. & am. ap. s. : Fili mi, ista ab aratro; hoc dicto inflammatus adolescens aduersarium ingenti plagâ cum certâ victoriâ percussit. Quid mirum igitur, si ego, quamquam istius vrbauitatis, quam illi tantopere efferunt, insolens, vos licet benè animatos, & iam in procinctu stantes, hortari videar, quando & ipsi olitores nonnihil aliquando loquuntur opportunè?

DE IUDICIALI. CAPVT XII.

Iudicialis exordia.

IN iudiciali pro reo, vbi est causa grauis, & ipse miser, Libanius sæpe vitur hoc exordio: *ἀπὸ τοῦ ἀδύτου, ἢ ἀδύτου, &c.*

Liban. in Oreste. Expressum è Graco. *ἀπὸ τοῦ ἀδύτου, ἢ ἀδύτου, &c.*

Equidem sic arbitrabar, & sic in animum inducebâ meum, mihi post infinitos angores atque ærûnas, quas ego formidolosi temporis acerbitate animo & corpore exâtlauî, æquior tandem aliquando fortunâ nostris rebus fore. Videbam enim, omnes quotquot sunt mortales, modò quidem miseros, modò fortunatos, & me hominum conditione natum, sperabam tēpus illud visurum, quo si non planè recrearer animo, saltem inter saxa & solitudines ferarum comes perpetuus, meas deplorare miserias, & repenti lacrymarum fonte dolorum incendia restingerem. Sed longè secus accidit quàm opinarer, ita me dirus & insatiabilis Alastor exercet, & calamitates per sua veluti vestigia reflectûtur. Et nunc integer ille homo me ad vestrum tribunal adducit, vt miseram animam, quam Scyllæ, & Charybdes, aut misericordia aut contemptu reliquerunt, ante vestrum tribunal, si possit, exhauriat.

Item apud Libanium.

Nondum Genius ille meus satiatu est malis, nondum fortunæ nocercales iræ deserbuerunt, nondum coniurata in meam perniciem malorum agmina sese omnia effuderunt:

Ecce ad hominem animi & corporis morbo confectum, ad cadauer miserum & abiectum, infames corui aduolat, vt ossa, si nihil aliud reliquum est, exportent.

Hæc sunt *κατακλιόμενα*, & ad hoc genus pertinent, in quo reus de spe præmiorum quæ expectabat, ad metum suppliciorum traducitur.

Cum in maximis periculis huius vrbis, atque Imperij, grauissimo atq; acerbissimo reipubl. casu, socio atque adiutore consiliorum periculorumque meorum, L. Flacco, cædem à vobis, coniugibus, liberis vestris, vastitatem à templis, delubris, vrbe, Italia, depellebam, sperabam (Iudices) honoris potius L. Flacci me adiutorem futurum, quàm miseriarum deprecatorem.

Cicero pro Flacco.

Maximè vellem (Iudices) vt P. Sylla, & antea dignitatis suæ splendorem obtinere, & post calamitatem acceptam, modestiæ fructum aliquem potuisset percipere: Sed quoniâ ita tulit casus infestus, vt amplissimo in honore, cum communi ambitionis inuidia, tum singulari Antonij odio, euerteretur: Et in his pristinae fortunæ reliquiis miseris & afflictis, tamen haberet quosdam, quorum animos ne supplicio quidem fatiar eposset; quanquam ex huius incommodismagnam animo capio molestiam, tamen in certis malis faciliè patior oblatum mihi tempus, in quo boni viri lenitatem meâ misericordiamque notam omnibus quondam, nûc quasi intermissam agnoscerent: improbi ac perditu ciues edomiti atque victi præcipitante Rep. vehemètem me fuisse, atque fortem: conseruata mitem ac misericordem faterentur.

Idem pro Sylla.

Adiunctum accusatorum.

Quæ res in ciuitate duæ plurimû possunt, eæ contra nos ambæ faciunt in hoc tempore, summa Gratia, & Eloquētia: quarum alteram, C. Aquili vereor, alteram metuo. Elo-

Exordia ad adiunctis accusatorum &c. Idem pro Quinctio.

quentia Q. Hortensij neme dicendo impediatur nonnihil commoueor. Gratia Sexti Næuij, ne P. Quinctio noceat, id verò mediocriter pertimesco.

Adiunctum rei, & personæ, & causæ grauis.

Idem pro Balbo.

Si auctoritates patronorum in iudicijs valent, ab amplissimis viris L. Cornelij causa defensa est; si vsus à peritissimis; si ingenia ab eloquentissimis; si studia ab amicissimis; & cum beneficijs cum L. Cornelio tū maxima familiaritate coniunctis; &

Idem pro Verre.

Quod erat optadum maximè (Iudices) & quod vnum ad inuidiam vestri ordinis, infamiâque iudiciorū sedandam maximè pertinebat; Id nō humano consilio, sed prope diuinitus datum atque oblatum vobis summo reipubl. tempore videtur.

Adiunctum oratoris, & ratio consilij: Frequens huiusmodi exordium apud Ciceronem; vt in Diuinatione in Verrem.

Diuinat. in Verre.

Si quis vestrum fortasse (Iudices) aut eorum qui adsunt, fortè miratur, me, qui tot annos in causis iudicijsq; publicis ita sim versatus, vt defenderim multos, læserim neminè: subito nunc mutata voluntate ad accusandum descendere: Is, si mei consilij causam rationemque cognouerit, vnâ, & id quod facio, probabit, & in hac causa profectò neminem mihi esse preponendum actorem putabit.

Pro Rosc. Amerino.

Credo ergo vos (Iudices) mirari quid sit cum tot summi oratores, hominesque nobilissimi, sedeant, ego potissimum surrexerim: Is qui neq; ætate, neque ingenio, neque auctoritate sim cum his comparandus. Omnes enim hi, quos videtis adesse in hac causa, iniuriam nouo scelere conflata putant oportere defendi, defendere ipsi propter iniquitatem temporum non audent. Ita fit vt adsint, propterea quod officium sequuntur; taceant autem idcirco, quia

periculum metuunt. Quid ego? audacissimus ego in omnibus? minime. Attamen officiosior quàm ceteri? ne istius quidem laudis ita sum cupidus, vt alijs eam preceptâ velim.

Adiunctum Iudicum.

Cum multa diuinitus, Pōrifices, à Ad Pontifices. maioribus nostris inuenta atque instituta sunt; tum nihil præclarior, quàm quod vos eosdem, & religionibus Deorum immortalium, & summæ reip. præesse voluerunt: vt amplissimi & clarissimi ciues remp. benè gerendo; Pontifices, religiones sapienter interpretando, rempubl. conseruarent. Quod si vlllo tempore magna causa in sacerdotum populi Rom. iudicio ac potestate versata est, hæc profectò tāta est, vt omnis reipubl. dignitas, omnium ciuium salus, vita, libertas, aræ, foci, Dij penates, bona, fortunæ, domicilia, vestræ sapientiæ, fidei potestati que commissa creditaque esse videantur. A precatone pro Muræna, quod precatus sum, &c.

EXORDIA EX ABRVPTO, & concisa.

CAP. XIII.

EXordia, quæ vocantur ex Abrupto, sine insinuatione, & cuniculis, quasi quodam calore mentis excussa, apprimè decēt negotia feruida, & viros acres, Laconicæque breuitatis amatores. Idcirco sæpe in concionibus Imperatorum & Ducum vsurpantur, vt est annotare in Liuiο.

Minutus apud Liuiū Manlius Capitolinus.

Spēctatum hac ad rem fruendam oculis, sociorum cædes & incendia, venimus?

Quousque tandem ignorabitis vires vestras, quas natura, ne belluas quidem voluit ignorare?

Popilius.

Quid stas miles? non cum Latino Sabinoque hoste res est, quem victum armis, socium ex hoste

facias: In belluas strinximus ferrum: hauriendus aut dandus est sanguis.

Vestius. Hic praebituri vos telis hostium, estis indefensi, inulti? Quid igitur arma habetis?

Camillus. Quae tristitia milites haec, quae insolita cunctatio est? Hostem, an me, an vos ignoratis?

Porcius Cato. Tempus, quod sepe optastis venit, quo vobis potestas fieret virtutem vestram ostendendi.

Gregor. Nazianz. in plaga gradinis. Τι λύτετε τάξιν επανυκάλω; πρὶ βιάζεσθαι γλωσσῶν νόμο διαλέουσαι;

Quid solutis ordinē laudabilem? quid cogitis linguam legi seruientem?

Scilius. Ferro hic tibi submouendus sum, Appi, ut tacitū feras, quod celari vis.

Hoc in anteriorem orationem est re-tortum.

Appius apud Liniū. Neque nouum neque inopinatum mihi est, Quirites, si quod vnum familiae nostrae semper obiectum est ab seditiosis Tribunis, id nunc ego quoque audiam.

Hoc etiam admirabilitatem habet in breuitate.

Exordium per Porphyrus. H' δὴ ο, τε ερεως εσα ηεραδς η γης, η ηη μετωως καρ τδ ερενη, η οί ανδρωποι νόμον εν διαλάση εβουσι, η οί ιχθύες ον ωεσ- τερον ανδρωποι.

Desicles apud Herodot. Nunc profectō cœlum sub terra erit, terraque cœlo supereminebit, homines mare incolent. Pisces domesticum prius hominum accipient.

Sequens ad suaforiam per opportuniū. Εν οσι γυω Κρηίμαρχε βεη η κατὰ ελωσαι Αθώας, η γυωθρας ποιύπαντα μημεσωων λησπεδλ η απαντα ανδρωπων βιον, οιον εδδ Αρμυδός τε η Αεισο; εντων λειπυσι.

In te Callinache situm est, Vtrum Athenæ in seruitutem redigantur, an tu eas liberando, memoriam tuam omne æuum relinquant, qualem nec Armodius quidem atque Aristogiton reliquerunt.

Abruptum illud est, & concisum, simulque admirabilitate distinctum.

(En (Quirites) illius Apij proge-

nies, qui decemuir in annū creatus, altero anno se ipse creauit, tertio, nec ab se, nec ab vilo creatus, priuatus fasces & Imperium obtinuit. Nec antè continuando absticit magistratu, quàm obruerent eum malè parta, malè gesta, malè retenta imperia.)

Exordium eōisum & admirabile. Aliud breui rotunditate collectum rem ponit statim ob oculos, ut.

Τὰ μὲν κατὰ προήσαν, ὡ ἀνδρες Αθωάσιοι, ἀνέβλω εἰς δάδε, Περικλέους ἀναλκμα μοι ον-τος, η ὀπτηδεύη, η Διομέδοντος φίλε, τὰ δὲ κατὰ λορησάωμος, τὰ δὲ εὐμβελύσωων ε μοι δοκεῖ ἀρῖσα εἶναι ἀπάση τῇ πολει.

Partim acculaturus (viri Athenienses) Periclem necessarium, & amicum meum, atque Diomedon-tem mihi beneuolentia coniunctum huc ascendi: Partim etiam suafurus, quæ reipubl. maximè salutaria esse videntur.

Hoc quod sequitur, habet in gra-uitate festiuitatem. Βασίλευ πάτερ εθ δηρδνή ηησμομα ωεσ σε η ηδονη;

Vtrum apud te Rex vtar veritate, an iucunditate?

Aliud celeritatem habet in suauitate, ut.

Ανδρες σύμμαχοι, ανδρωππων τδ ηεση- μβρον πάδος. τδ ηδ ἀμαρταεην ανδρωποις οντας, εδεν οίμαυ θαυμασον.

Viri socij, humanum est quod aduersi accidit: Nam quod homines errent, vt homines, nihil puto mirandum esse.

Istud Laconicum est. Δίχμα λέγατε, ὡ ἀνδρες Πλαταιείς, λω ποιείτε ὁμοια ταῖς λέγοις.

Rectè dicitis (viri Plataenses) si verbis facta respondeant.

Etiā à similitudine exorsus est Xenophon. Αλλ ἐμοί δοκεῖ (ὡ ἀνδρες σύμμαχοι) ὁμοιον εἶναι τὸ ἔ Λακεδαιμονίων ωετῖμα, οἶον ἔρ τὸ ἔ ποταμῶν.

Atqui mihi videtur (viri socij) res Lacedæmoniorum perinde se habere, ac fluuiorum, &c.

Conuenit sequens in rem bene gestam, & gratulationem.

Bene habet (Quirites) vicit disciplina militaris, vicit Imperij maiestas. Audite rem nouam, fratrem crudelem, nouercam misericordem.

DE NARRATIONE. Narrationis diuisio, & vsus. CAP. XIII.

Antequam ad narrationis præcepta progrediar longius, tantisper subsisto in limine, quod verbi distinguam ambiguitatem. Plerique enim narrationem in eas angustias adduxerunt, vt id solum esse vellent, quod facti ciuilibus, statúsque causæ, vt cædis, vt furti, vt sacrilegij, &cæt. expositionem complecteretur; quo fit vt eorum de narrationibus præcepta tenuia sæpe sint, & inter vnus iudicialis generis fines contenta. Verum notatione dignū est, quod obseruat Quintilianus, aliud esse narrationem causæ, aliud eorum quæ pertinent ad causam.

Narratio causæ tota iudicialis est, quæ rei de qua quæritur, continet enucleationem, vt cædis Clodianæ in Miloniana. Eorum verò quæ pertinent ad causam, latè sumitur pro cuiusque rei vel facti expositione.

Huius octo species commenti sunt argumentosi Rhetores, & vt solent, in plerisque nimij; cuius diuisionis author est Curius Fortunatianus: apud quem in artis Rhetoricæ scholis sic distribuitur.

Prima narratio dicitur δηγησις, quæ principalis est, totam facti rationem solidè amplectens.

Secunda, ἀντιδηγησις, quæ fit cum

res secus narratur, quàm ab aduersario fuerit exposita.

Tertia est μερικὴ δηγησις, quæ non primariam tantum facti rationem, sed omnes eius partes & circumstantias enucleatè discutit.

Quarta est παρὰ δηγησις, quæ aliquas res gestas extra causam positas inducit, ad confirmationem tamen causæ non inutiles, vt si dicturus de Sej furto, nonnulla de eius ingluuie & intemperantia, quasi rapacitatis fomite, differas.

Quinta, ὑποδηγησις, narratio, quæ quæstioni comprobandæ subiungitur, & quasi subintextitur à propria narrationis sede digressa.

Sexta est καταδηγησις, quæ fit cum tota oratio narratiua est.

Septima est ἐπιδηγησις, quum latius in quæstionibus, vel ante epilogos exequimur eas res gestas quas in narratione breuiter attingimus.

Vltima est διαπεινή, quæ res gestas, non tam docet quàm exaggerat.

Ex iis perspicuus fiet narrationis vsus: si quidem in genere demonstratiuo, vt in laudatione personæ, vtendum καταδηγησει, & διασκευη, cum tota res narratiua sit, sed non exili filo prætexenda, verum magnis & colloquentibus styli gemmis decoranda.

In concionibus, & Christi, seu orationibus, & scientiæ & quæstionis nulla est δηγησις, aut primaria narratio; sed eius vicem implet generalis propositio. Variæ tamen sunt παρὰ δηγησις.

In genere iudiciali opus est semper narratione, nisi constet omnino de re gesta inter accusatorem & reum: Sed ea pro prudentia oratoris locum nonnunquam mutat, vbi aliqua ante constitutionem causæ præiudicia & similia sunt amolenda: aliqua etiam reticet, alia im- mutat, alia colorat, alia inuertit, alia

Propositio generalis implet vicem narrationis. Concioniæ & Christiæ narrationes quæ. Narrationis vsus in Christi, Concion. genere in- dic. & cæt.

alia exaggerat. pro causæ & rei necessitate.

In genere deliberatio non est vbiq; necessaria *δημιος*, si constet de re de qua deliberatur: Sin autem, & *δημιος* plerunq; & *αυτιδημιος* vtendum est, *consilium resque, locis que dabunt.* Nunc narrationis in vniuersum sumptę vitia & virtutes consideremus.

NARRATIONIS

vitia octo.

CAP. XIV.

Prolixitas narrationis inerti fluuio similis.

Primum est, prolixitas, quam, vt ait D. Greg. Nazianz. ad Helladium, rebus metiri maxime oportet, non versibus, aut verbis: fit, vbi quis se viriliter expedire non potest, sed vt iners fluuius lutum & cœnum turbidis aquis ægrę volutat: res quærît ab ouo, vbi nihil est opus; frigida & otiosa adiuncta confectatur, quæ languida & iacenti oratione non sine tædio profectitur.

Secundum, Parentheses crebrę, & lōgæ, quæ sermonem institutum aliò trahunt, distrahuntque, non sine multis ineptijs.

Tertium, ambiguitas verborum sententiarumque, vt si quis dicat, aiunt Pyrrhum Romanos hoc prælio fudisse. Quis inde victor, quis victus intelligi potest?

Quartum, nimia personarum rerumque multitudo, & confusio, vno veluti impetu sensibus obiecta, animum confundit auditoris. Distendere oportet paulatim narrationem, nec omnia eiusdem membra in nodum contrahere.

Quintum, quicquid incredibile, & fabulis simile, præter communem naturam, præter morem, & rationes, atque vias agendum.

Sextum, Dictio humilis, obscura, impropria.

Septimum, Dissolutio, sine vllō decore, nexu, & articulis.

Octauum, Eiusdem verbi crebra & inepta repetitio.

NARRATIONIS

virtutes.

CAP. XV.

Contra, Narrationem decent *Timantis tabula.* virtutes.

Prima, expedita breuitas, in qua nihil tamen mancum; nihil concisum & decurtatum videatur: neque enim putes te semper Timantis tabulas auditoribus obijcere, in quibus plus intelligendum erat, quam pingeretur; si vis intelligi, narrare oportet; sed caue ne longas periodos, vbi nihil opus est, curiosius hinc affectes; breuitas percommoda cōficietur simplicibus verbis, semel vnaquaque re dicenda, nulli rei, nisi vt dilucidè dicas, seruiendo.

Secunda perspicuitas, qua oratio, vt pellucidus amnis fluit, & ea fit vstitatis verbis, proprijs, dispositis, aut circumscriptione conclusa, aut intermissa, aut concisione verborum.

Tertia, probabilitas est in genere, si nō nimis compta oratio atque expolita; si est authoritas & pondus in verbis; si sententiæ, vel graues, vel aptæ opinionibus hominum & moribus.

NARRATIONIS PROBABILITAS

ex quindecim rebus petita.

CAP. XVI.

In specie quindecim enumerantur à Cicerone, quæ ad probabi-

litatem spectant, & à Maioragio his vulgaribus exemplis illustrantur: quæ in iuuentutis gratiam hic subijcere non erit superuacaneum.

Primò, Personæ in quibus considerantur nomen, natura, victus, fortuna, habitus, affectio, studia, consilia, facta, casus, orationes.

Nomen, vt pro Rosc. Amer.

(Nam duo isti sunt, T. Roscij, quorum alteri Capitori cognomen; iste qui adest, Magnus vocatur.)

Natura considerantur, vt, an timidus, an audax, an fortis, an prodigus, an avarus, an liberalis, robustus, aut infirma valetudine; atque ita de reliquis, vt Cicero de P. Clodio.

(Vbi vidit homo ad omne facinus paratissimus, fortissimum virum, inimicissimum suum, certissimum consulem.)

victus etiam spectatur, vt pro Roscio Amerino.

(Cum hic filius assiduus in prædijs esset, cumque se voluntate patris rei familiari vitæque rusticæ dedisset.) Pro P. Quinctio, docet, Næuiū scurilem vitam egisse, neque iura societatis didicisse: Pro M. Cœlio, docet, eum in adolescentia cum optimis viris vixisse.

(Nemo hunc M. Cœlium in illo ætatis flore vidit, nisi aut cum patre, aut mecum, aut in M. Crassi castissima domo, cum artibus honestissimis erudiretur.)

In fortuna spectatur nobilitas, & diuitiæ, atque his contraria; vt pro Roscio Amer.

(Sextus Roscius, pater huius, municeps Amerinus fuit, cum genere, & nobilitate, & pecunia, non modò sui municipij verum etiam eius vicinitatis facilè primus, tum gratia atque hospitij florens hominum nobilissimorum.)

Habitus, vt pro Quinctio.

(De Sexto Næuio fit magna mutatio loci, non ingenij; nam qui ab adolescentulo quæstū sibi instituerat, sine impediō, posteaquā nescio quid impedit, & in cōmune cōtulit, mediocri quæstu cōtentus esse nō poterat.)

Affectio differt ab habitu; quia habitus est diuturnior; affectio facilè mutatur, vt lætitia, spes, mœror, timor. Cicero pro Q. Ligario.

(Quo audito partim cupiditate inconsiderata, partim cæco quodam timore, primò salutis causa, pòst etiam studij sui, quærebant aliquem ducem: Paulò pòst atque ille nq; mediocri cupiditate arripuit imperium.)

studium est vehemens animi applicatio ad aliquid agendum, quæ in persona consideratur: vt pro Archia Poëta.

(Nam vt primùm ex pueris excessit Archias, atque his artibus, quibus ætas puerilis ad humanitatem informari solet, se ad scribendi studium contulit.)

Consilia sæpe explicantur in narrationibus, vt pro Rosc. Amer.

(Consilium ceperunt plenum sceleris & audaciæ, vt nomen huius de parricidio deferrent.)

Facta, vt pro Milone.

(Subitò reliquit annum suum, seque in annum proximum transtulit. Item, Roma subitò ipse profectus pridie est.)

Casus est, qui præter spem, atque opinionem accidit, vt pro Q. Ligario.

(Bellum subitò exarsit, quod, qui erant in Africa, antè audierunt geri, quàm parari.)

Oratores multò probabiliorem sæpè narrationem faciunt: vt pro Milone.

(Palam agere cœpit, & apertè dicere occidendū milonē. Idem etenim palam dictabat consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse.)

Hæc omnia sunt in personis consideranda.

Secundò, sit narratio probabilis, à temporibus; vt pro Q. Ligario.

(Q. Ligarius, cum esset adhuc nulla belli suspicio, Legatus in Africam cum Proconsule C. Confidio profectus est.) Pro M. Cælio, docet à tempore, Cælium Catilinæ familiarem non fuisse.

Tertiò, à loco, vt pro Milone, vt

(Ante fundum suum insidias Miloni collocaret.) Sepe etiam à loco narrationes incipiunt, vt 3. in Verrem, (Oppidum in Helleponto Lampfacum, Iudices.) Interdum locus, & tempus vnà copulantur, vt pro Roscio Amerino, Occiditur ad balneas palatinas, rediens à cœna Sextus Roscius.)

Pro Milone, (Fit obuiam Clodio ante fundum eius, hora ferè vndecima, aut non multò secùs.)

Quartò, si cum facti & euenti causa ponetur; erit probabilis narratio: causarum enim explicatio fidem facit, vt

(Cur Clodius insidias Miloni fecit? quia occurrebat ei, mancam ac debilem Præturam suam futuram consule Milone.)

Quintò, si testata dici videbuntur, vt pro Milone.

(Quin etiam Fauonio fortissimo viro quærenti ex eo qua spe fureret Milone viuo: respondit, triduo illum, ad summum quatrinduo periturum: quam vocem eius, ad hunc M. Catonem statim Fauonius detulit.)

Sextò, si cum hominum opinione, vt pro Roscio Amerino.

(De vita rustica, quæ vita maxime disiuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta.) & pro Milone, (Fecerunt serui Milonis, quod suos quisque seruos in tali re facere voluisset.)

Septimò, si cum auctoritate

coniuncta, vt pro Roscio Amerino.

Etenim rectum putabat pro eorum honestate se pugnare, propter quos ipse honestissimus inter suos numerabatur.

Authoritas verò maximam vim habet ad faciendam fidem, vel in eo qui dicit, vel in eo de quo dicitur. Nam auctoritate magna præditis hominibus facilius creditur, quia nulla est in eis mendacij suspicio, & quæ dicuntur de viro magnæ auctoritatis, faciliè probantur, vt si quis narret Catonem esse amantem patriæ, alienum ab avaritia, fortem & constantem in negotiis; potest etiam auctoritas ad imperium referri, vt in Verrinis Cicero multa narrat, quæ Verres pro auctoritate Imperij, quod gerebat, flagitiosè perpetrarat.

Octauò, si cum lege, vt pro Milone Cicero, lege natura probat vnicuique licere vim repellere.

(Est enim (inquit) hæc, Iudices, non scripta, sed nata lex, &c.)

Nonò, si cum more, & consuetudine, vt in eadem oratione.

San hoc & ratio doctis, & necessitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipsa præscripsit, vt omnem sempervim, quacunque ope possent, à corpore, à capite, à vita sua propulsarent, &c.

Decimò, si cum religione coniuncta, vt ibidem.

(Iter solerane, legitimum, necessarium Miloni esse Lanuuium ad flaminem prodendum, quòd erat dictator Lanuij Milo.)

Vndecimò, si probitas narrantis significabitur: probis enim viris faciliè credi solet. Ideo Aristoteles inter probationes artificiosas, mores etiam ipsius, si exprimantur, annumerat, vt pro Milone:

(Nihil dico quid Resp. consecuta sit,

nihil quid vos, nihil quid omnes boni; nihil sanè id profit Miloni, qui hoc fato natus est, vt ne se quidem seruare potuerit, quin vnà Remp. vósque seruaret.)

Duodecimò, si antiquitas, hoc est, orationis grauitas, quæ antiquitatem quandam & venerationem præ se ferat: vt pro Milone.

(Qui non honoris gradum spectaret, vt cæteri, sed & Lucium Paulum Collegam effugere vellet, singulari virtute ciuem, &c.)

Tertiodecimò, si memoria dicentis significabitur; nam ea quæ promptè & memoriter narrantur, vera esse videntur: cum autem quis hæret, & in dicendo vacillat, neque sibi constat, ficta loqui videtur; idè pro uerbo datur, Mendacem esse memorem oportere.

Quartodecimò, si orationis veritas, hoc est, si antea solitus est vera dicere; probabile est enim, eum qui semper antea veridicus fuit, etiam nunc vera narrare; mendax autem id assequitur, vt neque cum vera dicit, ei credatur.

Vltimò, vita fidès maximè probabilem orationem efficit; si quidem vita antea facta firmum quoddam testimonium est: scelestus enim & improbus nullam fidem habet: probò verò homini faciliè creditur: idcirco dicunt, Oratorem, bonum virum esse oportere.

Q. V. A. R. T. A. V. I. R. T. V. S.
Narrationis, Suanitas, in decem partes diuisa.

CAP. XVII.

Q. Varta virtus, Suanitas, quam decem efficiunt:

Primò, admiratio, quæ tum excitatur, cum aut magna, aut noua, & inaudita dicimus, Magna, vt si quis

narraret, à Scipione adolescente defensum fuisse patrem, ac protectum, cum Annibal eum vrgeret in prælio. Ita ostendit Cicero, magnum fuisse factum Cæsaris Octauiani, quòd adolescens, ac penè puer; exercitum veteranorum compararit, patrimonium effuderit, & M. Antonij furori obstiterit; quin eiusdem factum ostendit esse nouum & inauditum.

Multa, inquit, memini, multa audiui, multa legi, nihil ex omnium seculorum memoria tale cognoui.) Ita pro Aulo Cluentio, (O mulieris scelus incredibile, & præter hanc vnam, in omni vita inauditum!)

Secundò, expectationes concitata multum delectant, cum dubitant auditores, quòd res sit euasura: vt pro Aulo Cluentio.

Summa omnium expectatio, quidnam sententiæ ferrent nummatij Iudices. Et cum essent hæ nuptiæ plenæ dignitatis, plenæ concordiæ, repentè est exorta mulieris importunæ nefaria libido non solum cum dedecore, verum etiam scelere coniuncta.

Hac de causa multi fiunt circuitus verborum, & præparationes in dicendo, vt maior expectatio concitetur; quod in Verrem frequentissimè Cicero facit. In comædiis & tragædiis expectationes rerum futurarum concitata magnopere delectant.

Tertiò, exitus inopinati, quando felices apparent, summam afferunt iucunditatem: quod ita Cicero affirmat.

At viri sepe excellentes, accipites varique casus, habent admirationem, expectationem, lætitiã, molestiam, spem, timorem: si verò exitu notabili concluduntur, expletur animus iucundissimæ lætitionis voluptate; tales sunt omnes comædiarum exitus, hoc est, inopinati, & felices.

Quartò, suavis fiet narratio, si motus animi interponentur; nam, ut ait Aristoteles, in omni animi motu inest quædam iucunditas. Cicero pro Aulo Cluentio, de Saffia Cluentij matre.

Deinde ita flagrare cœpit amentiâ, sic inflammata ferri libidine, ut eam non pudor, non pudicitia, non pietas, non macula familiæ, non hominum fama, non filij dolor, non filix mœror, à cupiditate reuocaret: animum adolescentis, nondum consilio ac ratione firmatum pellexit, &c.

Quintò colloquia personarum in narratione delectant, ut 3. in Verrem.

Quæso, inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuam non intrò vocari iubes? (Et paulo post:) Tum ille, ut aliquid responderet, negavit moris esse Græcorum, ut in conuiuio virorum accumberent mulieres. Hic tum alius ex alia parte. Enimvero ferendum hoc non est, vocetur mulier; & quæ sequuntur.

Sextò, dolores expressi delectant: inest enim quædam etiam in dolore iucunditas, ut pro Roscio Amerino.

Quod Amerinis eò vsque visum est indignum, ut vrbe tota fletus gemitusque fierent. (Pro Aulo Cluentio.) In huius amantissimi sui fratris manibus, & gremio, mœrore, & lacrymis confescebat.

Septimò, iracundiæ mouent delectationem. Siquidem Homerus iram canit effuso melle dulcior. Sic Cicero pro Roscio Amerino.

Nemo erat qui non ardere omnia mallet, quàm videri in Sexti Roscij optimi viri atque honestissimi bonis iactantem se ac dominantem Titum Roscium.

Octauò, metus in narratione sua-

uitatem afferunt: ut pro Roscio Amerino.

Vsq̄ue ad eò autem ille pertimuerat, ut mori mallet, quàm de iis rebus Syllam doceri. (3. in Verrem.) Hæc vbi filio nunciata sunt, statim exanimatus, ad ædes contendit, ut & vitæ patris, & pudicitix sororis succurreret.

Nonò, lætitiæ faciunt iucundam narrationem; ut pro Cluentio:

Tum verò illa egregia ac præclara mater palam exultare lætitiâ, ac triumphare gaudio cœpit. (3. in Verrem:) Fit sermo inter eos, & inuitatio, ut Græco more biberetur, hospes hortatur, poscunt maioribus poculis, celebratur omnium sermone lætitiæque conuiuium.

Decimò & vltimò, cupiditates expressæ delectant; ut pro R. Amerino.

Hoc cõsilio atque ad eò hac amentia impulsus, quem ipsi, cum caperent, non potuerunt occidere, eum iugulandum vobis tradiderunt. (pro Cluentio.) Sanguinem suum profunderè omnem cupit, dummodo profusum huius antè videat. Et hæc suauitas in rebus.

In verbis suaue genus erit dicendi, primùm elegantia, & iucunditate verborum sonantium & lenium, deinde coniunctione, quæ neque asperos habeat concursus, neque disinctos, atque hiantes, & sit circumscripta non longo anfractu, sed ad spiritum vocis apto, habeatque similitudinem æqualitatemque verborum.

geto, & conuertit in adolescentem iactum; qui quidem ipse concidit: terra verò miserta illius florem produxit.

ALIA.

ΕΡως ἀπλεται ποταμιῶ. πόδον οὐκ ἐμ- Alpheus. Εὐέλικεν Αλφειῶ Σικελίῃ, πηγῆς, Α- Arethusa. ρεῖδουσις τῶνομα. πληγῆς δ' ἐρχεται δι' Ἰοῖου παρ' αὐτῶν, φυλάττων ἀμυγῆς καὶ ἐν θαλάττῃ τὸ ῥεῖθρον.

Mor tetigit amnem: immisit- Aque cupiditatem Alpheo fonti Siciliæ, nomine Arethusa. Itaque ille faucibus fertur per Ionium mare ad ipsum: in mari etiam ipso impermissum flumen se ruans.

TYPVS NARRATIONIS civilis, in tenui charactere.

Cic. lib. 2. de inuentione.

CAP. XIX.

Item itinere quidam proficiscens secum aliquantum nummorum ferentem est comitatus: cum hoc, ut ferè fit, in via sermonem contulit, ex quo factum est, ut illud iter familiarius facere vellent. Quare, cum in quandam tabernam diuertissent, simul cœnare, & in eodem loco sonnum capere voluerunt: cœnati discubuerunt ibidem. Caupo autem (nam ita dicitur post inuentum; cum in alio maleficio deprehensus esset,) cum illum alterum; videlicet qui nummos haberet, animaduertisset; noctu, postquam illos arctius, ut fit, iam ex lassitudine dormire sensit, accessit: & alterius eorum qui sine nummis erat, gladium propè appositum è vagina eduxit, & illum alterum occidit, nummos abstulit, gladium cruentum in vaginam recondidit: ipse sese in lectum suum

Est item elegans in hoc genere lib. 3. offic. n. 58.

TYPVS NARRATIONIS poetica.

Ex Libanio.

CAP. XVIII.

Deianira Oeneus.

Ἡϊάνηρα δὲ Οἰνέως ἐβέλετο μὲ γα- μῆν Ἡρακλῆος. εἶχε δ' ἢ ποταμῶν ἁγέλων ἕως κόρης ὃ δ' ἀμφοτέρω δίδικας, ἐδ' ἕτερον χραίσει. ἕσπας ἔν' ἄθλον ἢ θυγατέρα, διαγωνίζεσθ' ἐκέλευε, καὶ Ἡρακλῆος εἶχε παλαιῶν, τὸ κέρας ἀνασάσας τὸ ποταμῶν καὶ τὸ αἶμα ἔρρει, ἀφ' ἧ Σειρῶν ἐγένετο.

Deianiram Oenei filiam petebat uxorem Hercules: at fluuius Achelouis tenebatur amore virginis. Oeneus in utroque timidus, in neutro gratificari: lubet igitur, proposita filia, præmij loco, illos decertare: Vicit tū Hercules in lucta, defregitque cornu fluuij: de cuius profuente cruore natæ fuerunt Sirenes.

ALIA.

Hyacinthos.

Ἀκῆς αἴδος ὑέκινθον; ἄπο τοῦ πάλας μαιεσμον Ἀμυκλαίων, καὶ καλόν, ἐργασίῃ δ' αὐτῶν γέρονται δύο, Ζέφυρος τε, καὶ ὁ Κλυτῶς. ἐπεί δ' ἐχραίσειτο τὸ θεῶν, βουλευθ' φόνον ὁ Ζέφυρος ἐπ' αὐτῶν, καὶ τήρησας ἀφίενται δίσκον, (ἐπιιδύετο δ' Ἰάκωντος Ἀπόλλωνι πα τοιαῦτα;) πνέει τε ἀπὸ τ' Ἰαυγάτε, καὶ περὶ βέπει τὸ μαιεσάω ἢ βολίω. καὶ τὸ μ' ἐκτα. ἢ δ' γὰρ ἠλέει τὸ πάθος, καὶ ἀνὴρ τὸ ἄνδρος.

Adistin' de flore hyacinthi? Fuit olim adolescens ille Amyclæus formosus, habuitque amatores duos, Zephyrum, & Latonæ filium. Cum autem Deo inseruiret, insidias illi struit, ut interfectorus, ventus; & obseruato tempore quodiscum eiecerat, (nam docebat hæc Hyacinthum Apollo) flat de Tay-

TYPVS NARRATIONIS
politica, stylo sublimi, & magnifico.

CAP. XXII.

Sed vna est apud Ciceronem Regina cæterarum Verrina 3. quæ incipit à topographiæ descriptione Lampfaci vrbs, in quam Verres aduenit.

Deducitur iste ad Ianitorem quendam hospitem, comitésque eius apud cæteros hospites collocatur: Vt mos erat istius, atque vt eum suæ libidines flagitiosæ facere admonuerant, statim negotium dat illis suis comitibus, nequissimis turpissimisque hominibus, vt videant, & inuestigent, ecquæ virgo, sit aut mulier digna, quamobrem iste Lampfaci diutius commoraretur: Erat comes eius Rubrius quidam, homo factus ad istius libidines, qui miro artificio quocumque venerat, hæc inuestigare omnia solebat: is ad eum rem istam defert: Philodamum esse quendam genere, honore, copijs, existimatione facile principem Lampfacenorū: eius esse filiam, quæ cum patre habitaret, propterea quodd virum non haberet, mulierē eximia pulchritudine, sed eam summa integritate pudicitiaque existimari. Homo, vt hæc audiuit, sic exarsit ad id quod non modò ipse nunquam viderat, sed ne audierat quidem ab eo qui ipse vidisset, vt statim ad Philodamum migrare se diceret velle. Hospes Ianitor, qui nihil suspicaretur, veritus, ne quid in se offenderit, hominem summa vi retinere cœpit. Iste, qui hospitis relinquenti causam reperire non posset, alia sibi ratione viam munire ad stuprum cœpit: Rubriū, delicias suas, in omnibus eiusmodi rebus adiutorē suum, & conscium, parum lautè diuersari dicit: ad Philodamum deduci iubet:

quod vbi est Philodamo nunciatum, tametsi erat ignarus, quantum sibi ac liberis suis iam tum mali constitueretur, tamen ad istum venit, ostendit munus suū illud non esse: se cum suæ partes essent hospitem recipiendorum, tamen ipsos tantum Prætores, & Consules, non Legatorum assecclas recipere solere. Iste qui vna cupiditate raperetur, totum illius postulatum, causamque neglexit, per vim ad eum qui recipere nō debebat, Rubrium deduci imperauit. Hic Philodamus posteaquam ius suū obtinere nō potuit, vt humanitatem consuetudinēque retineret, laborabat. Homo, qui semper hospitalissimus amicissimūque nostrorum hominum existimatus esset, noluit videri ipsum illum Rubrium inuitis in domum suam recepisse: magnificè & ornate, vt erat imprimis inter suos copiosus, conuiuium comparat, rogat Rubriū, vt quos ei commodum sit, inuitet, locum sibi soli, si videatur, relinquat: vt etiam filiū suum, lectissimum adolescentem, foras ad propinquum suum quendam mitteret ad cœnam. Tum Rubrius istius comites inuitat, eos omnes Verres certiores facit quid opus esset. Mature veniunt, discumbitur: fit sermo inter eos, & inuitatio, vt Græco more biberetur, hospes hortatur, poscunt maioribus poculis: celebratur omnium sermone lætitiæque conuiuium. Posteaquam satis res Rubrio calere visa est: Quæso, inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuam non intrò vocari iubes? homo, & qui summa grauitate, & iam id ætatis, & parens esset, obstupuit hominis improbi dicto. Instare Rubrius: Tum ille, vt aliquid responderet, negauit moris esse Græcorum, vt in conuiuio viro-rum accumberent mulieres. Hic tum alius, ex alia parte: Enimvero ferendum hoc non est, vocetur mulier: & simul seruis suis Rubrius, vt

ianuam clauderent, & ipsi ad fores assisterent, imperat: quod vbi ille intellexit, id agiatque id parari, vt filia suæ vis afferretur, seruos suos ad se vocat, his imperat vt seipsum negligant, filiam defendant, excurret aliquis, qui hoc tantum domestici mali filio suo nunciet. Clamor interea fit tota domo, pugna inter seruos Rubrij, atque hospitis: iactatur domi suæ vir optimus, & homo honestissimus: pro se manus quisque affert; aqua deinde feruenti à Rubrio Philodamus perfunditur. Hæc vbi filio nunciata sunt, statim exanimatus ad ædes contendit, vt & vitæ patris, & pudicitia sororis succurreret: omnes eodem animo Lampfaceni simul vt hoc audierunt; quòd eos tum Philodami dignitas tum iniuriæ magnitudo mouebat; ad ædes noctu conuenerunt. Hic licet istius Cornelius, qui cum eius seruis erat, à Rubrio quasi in præsidio ad auferendam mulierem collocatus, occiditur, serui nonnulli vulnerantur. Ipse Rubrius in turba sauciatur: ille qui sua cupiditate tantos tumultus concitatos videret, cupere aliquā euolare, si posset, &c.

Hæc vna, vt optimum iuuentuti exemplar proponi potest.

NARRATIO, ET HYPOTYPESIS pulchra, de pauperis filio, qui pro diuite amico pugnavit usque ad necem in certamine gladiatorio.

Pauperis filius pro diuite pugnat.

CAP. XXIII.

Quint. de cl. 6. f. 16. p. 2. Saginagla diatoria. Gladiatori tyrones discunt quotidie scelus.

Alebat deuotum corpus grauior omni fame sagina, & inter debita noxæ mancipia contemptissimus tyro gladiator, vt nouissimè perderem calamitatis meæ innocentiam, discebam quotidie scelus. Hæc tamen omnia sustinui, tuli, aded difficile est etiam sua causa mori. Et

iā dies aderat, iamque ad spectaculū supplicij nostri populus conuenerat; iam ostentata per arenam perituro-rum corpora mortis suæ pompam duxerant, sedebat sanguine nostro fauorabilis domus, cum cuius, vt interiecto mari, non fortunam quisquam nosse, nō natales, non patrem poterat, vna tamen res faceret apud quosdā miserabilem, quòd videbar iniquè cōparatus; certa enim arenæ destinabar victima, nemo munerario vilius steterat.

Fremebant vbique omnia apparatus mortis, hic ferrum acuebat, ille accendebat ignibus laminas, hinc virgæ, inde flagella afferebantur, omnes piratas putares.

Sonabant clangore ferali tubæ, illatūque Libitinæ toris funus ducebatur ante mortem. Vbique vulnera, gemitus, cruor, totum in oculis periculum.

Si quid est in me abdicatione dignum, iudices, agnosco, quòd in hæc amicum meū mihi. Est quidē felicibus difficilis vera miseriarū estimatio: figurate tamen, qui tunc animus mihi, quæ cogitatio fuerit. Nāque & natura redit in extremis tristes præteritæ voluptatis recordatio, & mihi cū generis conscientia, cum fortunæ consciscius aliquando fulgor, cum liberales artes, cum omnia quòdam honestiora munerario meo, domus, familia, amici, cæteraq; nunquam videnda in vltima mortis expectatione succurrerent, tenenti seruilia arma, & ignominiosa morte perituro, tum (si vlla miseris fides est) quid horū omnium ignari agerēt propinqui? nihil peius de fortuna mea suspicantes, quā quod scripsēram; illud tamē grauissimum, quòd patrem, qui tandiu non veniret, captum putabam. Ergo tota cogitatione intentus in mortem, expectabam cruentum illum confectorum. Quis enim dubitet quid futurum fuerit, si ego pugnassem? ille

Pompa gladiatoria.

gladiatorum apparatus.

Voluptatis recordatio in miseris grauis.

quoque occisus est, qui inter nos, ut apparet, fortior fuit.

His cogitationibus attonito, & in mortem iam penè demerso, inopinata subito amici mei species effulsi. Obstupui totumque corpus percurrit frigidus pavor, neque aliter quam si vana objiceretur oculis imago, mente captus. At ubi primum lux rediit, laxatum que est iter vocis, Quid tu, inquam, quo casu peruenisti huc, miser? numquid & te vendidere pirata? At ille complexus ceruices meas, effusus in pectus meum lacrymis solutus, intercepto propè iam spiritu, sero, iam trepidante me primam vocem, & diu solam, edidit, *satis vixi*. Et verò causas itineris reddidit; & venisse se ad redimendum indicauit: Et, unde, inquit, tibi pecunia? nisi redieris in gratiam, & te pater meus misit?

*Amicitia
fidelis ex-
emplum.*

*Malicia su-
stentatio.*

Audite gentes, audite populi, non solita iudicium nostrum corona circumstet; sed si patitur natura rerum, totus ad cognitionem talis exempli orbis circumfluat. Tacete priora sacula, in quibus tamen à primordio generis humani, paucissima amicitiae paria admirabilia fecerat longa temporibus nostris fides intercepta; quicquid historiae tradiderunt, carmina finxerunt, fabulae adiecerunt, sub hac comparatione taceant.

*Amici pau-
peris gene-
rositas.*

Quis crederet, (si dubitari posset) inter duos amicos, quorum alterum immunem malorum omnium fortuna fecerat, alterum piratis ac lanistae tradiderat, meliorem conditionem fuisse captiuum? Si diues essem, inquit, pecuniam pro te attulissem, Quod vnum pauperibus praesidium est, manus habeo, piratis has daturus fui, has pro te in pugna vicarias dabo.

Ignosce pater, quod nimia contentione affectus, penè tibi orbitatis vulnus imprefferim. Testor Deos, non per me steterisse quod viuo. Neque enim ita me efferat ludus, aut

in tantum durauerat animum longa caedis meditatio, ut eum amicum vellem occidi, qui pro me mori poterat. Vindicabam mihi fortunam meam, & adhuc necessitatis gladiator depugnare etiam volebam, neque ullis precibus poteram euinci, quamquam se non superfuturum alioqui minabatur, idque vnum affirmabat: interesse, vtrum vicarium vellem habere mortis, an comitem.

Non vici: quid igitur actum sit queritis? Duxit me ad munerarium, Iudices. Quas ego illius preces, quam pertinaces lacrymas, quam miserabilem obstinationem vidi? Nemo vnquam sic rogauit missionem. Transferitur in illum detracta corpori arma; & malè aptatis insignibus festinatum par producit. Quid me admonetis supremarum amici mei precum? quibus haec alimenta, carè empti, inopi patris senectuti petita: adiutorium hoc ad causam putatis? me pudet quod rogatus sum; Per hanc, inquit, mihi, lucem ultimam, per notissimam amoris nostri fidem, non sinas mendicare patrem meum, sustineas, adiuues, prestes affectum; si mereor, tu sis illi vicarius meus. Nec plura dicendi tempus fuit, iamque suprema per galeam dederam oscula, digressisque in diuersum ministris permissus Mars erat.

*PARENTUM
CHRYA.*

O quam sollicitus spectavi, quam attonita mète, quam simili corporis motu? Quoties ad infestum mucronem, quasi ipse peteret, me submisit? Quoties ad conatus erectus sum?

O misera cogitatio! ô crudelis natura metus! meritò tu, amice, pugnare maluisti. Facinus indignum, illum animum, illum ardorem non contigisse castris, non bellicis certaminibus, ubi vera virtus, nulla pugnandi lege praemium scribitur.

Qua vi praelium inuaserat, iratus etiamnum tanquam aduersario meo, ad omnes callidè veterani gladiatoris

ris astu impetus excipiebatur, omnes contra se erant. Nec difficilem tamen sub illo praesertim auctoramento habuisset missionem, sed noluit gladiator viuere.

Igitur iam nudum corpus vulneribus offrens, ut totam propè mercedem se mel solueret, stans periit; cui licuit in patria, in domo, inter propinquos, securo consensescere aëo, cui tranquillam sine reprehensione agere vitam, iacet confectus vulneribus, & primo inuētutis flore periit miser, fato meo.

At ego qui debebar illi fortunae, quem mors sibi destinauerat, emissus ludo nocentior, quam venditus, etiam viatico illius infelicis reuertor.

NARRATIO DE CASO
CANIO.

CAP. XXVI.

*Cicero 3.
officiosa.*

Canius, eques Romanus, nec infacetus, & satis litteratus, cum Syracusas, otandi causa, non negotiandi, ut ipse dicere solebat, se contulisset, dictitabat se hortulos aliquos emere velle, quod inuitat et amicos, & ubi se oblectare sine interpellatoribus posset. Quod cum percubisset, Pythius ei quidam, qui argentariam faceret Syraculis, dixit, venales quidem se hortos non habere, sed licere uti, Canio, si vellet, ut suis. Et simul ad cenam hominem in hortos inuitauit in posterum diem. Cumque ille promississet, tunc Pythius, ut argentarius, qui esset apud omnes ordines gratiosus, piscatores ad se conuocauit, & ab iis petiuit, ut ante suos hortulos postridie piscarentur, dixitque quid eos facere vellet. Ad cenam venit Canius, erat opipare à Pythio apparatus conuiuium. Cymbarum ante hortulos multitudo, pro se quisquod ceperat, afferebat, ante pedes Pythij pisces proiecebantur. Tum Canius: Quae so, in-

quit, quid esto Pythi? tantumne piscium? tantumne cymbarum? Et ille: quid mirum, inquit? hoc loco est, Syraculis quidquid est piscium: hic aquatio; hac villa isti carere non possunt. Incensus Canius cupiditate, contedit à Pythio ut venderet, grauat ille primò. Quid multa? impetrat. Emit homo cupidus, & locuples, tanti quanti Pythius voluit, & emit instructos, nomina facit, negotium conficit. Inuitat Canius postera die familiares suos, venit ipse mature, scilicet nullum videt, querit ex proximo vicino, num feriae quaedam piscatorum essent, quod eos nullos videret. Nullae quod sciam, ille inquit, sed hic piscari nulli solent. Itaque mirabar heri quid accidisset. Stomachari coepit Canius. Sed quid faceret, &c.

NARRATIO DE MORTE
SOCRATIS.

CAP. XXV.

Haec ille locutus, surrexit, & contulit se in conclauem quoddam ad lauacrum. Crito autem illum sequebatur, sed nos iussit expectare. Mansimus igitur differentes de iis quae disputata fuerant, caeque considerabamus inter nos. Interdum & commemorabamus calamitatem nostram, quanta nobis illa accideret; videbamurque planè non secus ac parente priuati, reliquam vitam in orbitate traducturi esse. Posteaquam verò ille lauisset, apportatque essent ad eum liberi (habebat enim duos paruulos filios, & vnum grandem); adessentque iam familiares mulieres, collocutus cum illis praesente Critone, & datis mandatis quae voluerat, iussit mulieres & pueros discedere, venitque ipse ad nos. Atque erat iam propinquus occasus solis; diutius enim intus fuerat commoratus. Vbi autem aduenit, totus affedit: neque sanè multa posthac locutus est.

Tum affuit minister vndecimuirorū, coramque illo assistens: Non accusabo te, o Socrates, inquit, eo quo alios nomine accusare soleo, qui irascuntur mihi, & malum imprecantur, cum denuncio illis hauriendum esse venenum, coactus à magistratibus. Te verò cum toto hoc tempore cognoui constantissimum simul & mansuetissimum, & fortissimum virum omnium qui vnquam hoc in loco fuere: tum satis scio, non irasci mihi, sed illis quos scis esse autores huius rei. Proinde nunc (cur enim assim, nosti) & vale, & operam da vt quæ ferre necesse est, quam minimè iniquo feras animo. Interque hæc lacrymans se auertit ac discessit. At Socrates aspiciens ad illum: Etiam tu vale, inquit, & nos faciemus quæ mones. Et mox ad nos: Quam vrbanius inquit hic homo est? Atque is toto hoc tēpore me inuisere, & sæpe mecum colloqui: fuitque planè vir optimus. Quam verò constanter me nunc deplorat? Nos verò, Crito pareamus illi, afferatque aliquis venenum, si iā est tritum: sin minùs, terat ille. Ibi Crito: At ego, inquit, o Socrates, solem adhuc in mōtibus esse, neque penitens occidisse arbitrator. Quinetiam scio accepto nūtio quoddam valde serò bibere, atque post cenam demum, & potum largiorem, ac coniunctionē eorum quorum quisq; maximo desiderio tenetur. Quare ne festines; adhuc enim satis temporis suppetit. At Socrates, Iure hæc, inquit, Crito, ab istis fiunt, quæ commemorasti; lucrū enim inesse arbitratur; egoque iure facturus nō sum: Nihil enim lucri facturus videor, cū paulo tamen post bibero, nisi vt ipse me ridiculum esse iudicem ob vitæ cupiditatem, quique iam parcam illi deficienti. Ito igitur, & morem mihi gere, cauēque aliter facias. His auditis, Crito innuit propè astanti puero; qui egressus, & plusculum temporis

foris cōmoratus, rediit, adducens eū qui oblaturus venenum erat, quod apportabat in calice tritum. Equū conspicatus Socrates, age, inquit, vir optime: nam tu harum es rerum peritus: quid nunc agendum est? Nihil aliud, inquit, quam potus vt obambules, donec grauari crura senseris, deinde accumbes, atque reliqua ipsū ager. Simulque porrexit illi calicē. Hic vero accepto illo, mi Echebrates, minimè turbatus, sinēque trepidatione, immutato & colore & vultu, sed vt consueuerat, toruum obtuens ad illum: Quid narras, inquit, de hoc poculo? Vtrū alicui hinc libare quicquam licet, an non licet? Tantum, inquit, o Socrates, miscemus, quantum ad mediocrē haustum satis esse existimamus. Intellego, inquit ille: Deos quidem certè precari licet, vt hæc hinc migratio illuc felix eueniat: id quod & precor & ego opto. Atque hæc locutus, paululum moratus, admodū expedite sinēque omni difficultate exhaustit. Nostrum quidem plerique ægrè hæctenus lacrymas cōtinere potueramus: Vbi verò & bibentē vidimus, & exhaustum iā venenum esse, vincebamur planè, mihi que ipsi adeo vi lacrymarū numen quoddam erūpebat. Itaque obuolutus deplorabam me ipsum: non enim illum sanè, sed fortunā meam, qui tali amico priuatus essem. At Crito ante me cum lacrymas continere nō posset, surrexerat. Sed Apollodorus dudum etiam lacrymari non cessauerat. Tum verò inter lacrymas fremens & indignans, nemini non fletum mouit, præter quidem Socratem, qui, Quid agitis, inquit, inepti? Ego enim certè, non minimam hanc habui causam, cur mulieres ablegauerim, ne in hunc modū delinqueretur: Nā audiui fauendum esse linguis, mortis tempore. Proinde quiescite & perdurate. Quæ cū audiuissemus, pudore affecti repressimus lacry;

mas. Ille verò cum aliquantisper obambulasset, cumque iā diceret crura grauari, reclinauit se supinū: id enim minister veneni iusserat, isque atrectans simul eum, paulo post inspiciebat pedes & crura. Deinde vehementius premens pedem, rogauit an sentiret; hinc peruenit ad tibias, atque ita descendens, demonstrauit eum iā frigescere & rigescere. Itēque atrectans, postquam, inquit, cor attigerit, tum interibit. Iamque adeo propemodum frigus supra inguen euaserat; atque ille remotis vestibus, quibus fuerat obuolutus, quod quidem postremum fuit locutus, Esculapio, inquit, o Crito, gallum debemus: quem videte vt reddatis, atque cauete ne hoc negligatur. Ita erit, inquit Crito. Sed nunquid aliud imperas: Hoc interroganti nihil magis ille respōdit. Hic finis o Echebrates, fuit amici nostri, viri, vt dicere possū, eorū qui nobis noti fuere, omniū & fortissimi & sapientissimi, & iustissimi. Sunt & aliæ narrationes perelegantes, quales sunt de fraudibus Philænis apud Sallustium, & de Zopyro apud Liuium.

DE CONFUTATIONE,
& Confirmatione.

CAP. XXVI.

Confutatio-
nis quinque
modi.

DIctum est superius satis copiosè de argumentis, nunc confutationis modum doceamus. Confutantur argumenta multis modis, vel ipsius Aristotelis testimonio.

Primò, *hædænoquæ*, hoc est, contemptu, quando contempnimus, & nihili facimus aduersariorum dicta: sic ferè totam Cælij accusationem Cicero voluit videri magis iras & iurgia diffidentium in amore, & amantium querimonias, quam vera crimina.

Secundò, *hypocrisis*, hoc est, actione, vultu, gestu, & vocis sono: tale est

illud:

*Cantando tu illum, aut vnquam tibi
fistula cera
iuncta fuit?*

Tertiò, *increpatione*, vbi crimen aliquod maximè alienum, vel ipsa iudicum opinione, cum indignatione reicitur, vt, *Dij te perdant fugitiue*, qui ista obijcis.

Quartò, *antisagoge*, seu compensatione, cum afferimus rem, vel parem, vel maiorem: talis est disputatio pastorum apud Virgilium, vbi vnus quidem mouet quæstionem.

*Dic quibus in terris, & eris mihi
magnus Apollo,
Tres pateat cæli spatium non amplius vlnas.*

Alter non dissoluit, sed noua quæstione aduersarium capere nititur.

*Dic quibus in terris, inscripti nomina regum,
Nascantur flores?*

Quintò, *apoplanesi*, hoc est, deductione, & fallacia, cum iudicem vel auditorem à re nobis contraria deducimus, quando pollicemur de eo quod obiectum est, nos alio loco esse dicturos: & ita sensim elabimur, auditorumque animos ab eo quod nos premebat, ad aliarum rerum vtillem considerationem traducimus: quod sæpe facit Cicero.

Sextus est communis confutandi modus, si negentur falsa, vt à nostra opinione, consuetudine, à personis, à rebus, à testimoniis aliena, ostendanturq; absurda, repugnantia, contradicentia, distinguantur dubia, illustrentur obscura, causæ & rerum & factorum afferantur.

Quæres, quis tandem vsus, aut modus confutationis optimus censeatur? Habenda est in eo, rerum, personarum, & temporum non leuis ratio: Multa indignatione, multa risu, multa interrogationis alicuius vrbinitate tela aduersariorum sunt per sæpe feliciter hebetata, quæ ratio-

Prudētiam
confutatio-
nibus ser-
uandam

num multitudo nunquam euicisset: imò ea sæpe obijciuntur, in quibus refellendis, si te pugnacem ostenderis, aliùs facti suspicionem defigis mentibus auditorum: Prolepses etiam, & excusationes non petita, sæpe accusationes fuerunt.

Videndum igitur diligenter, quid oratoria prudentia præscribat.

Nonnunquam personæ sunt tantæ authoritatis, & sanctitudinis, vt vel silentio, vel vno saltem verbo satis luculentam per se faciât apologiam.

Lin. 1. 8. Bell. Mac. Scipionis Africani auctoritas admirabilis.

Scipio Africanus, cum ab accusatore quodam importunè, & præferuidè posceretur, multique insuper delictis oneraretur, ad longam accusationem respondit;

(Hoc die, Tribuni plebis, vosque Quirites, cum Annibale & Carthaginensibus, signis collatis, bene ac feliciter pugnaui: Ego hinc extemplo in Capitolium, ad Iouem Optimum, Maximum, Iunonemque, & Mineruam, cæterosque Deos, qui Capitolio atque arci præsent, salutandos, ibo, vtq; gratias agam. Vestrum quoque, Quirites, quibus commodum est, ite mecum, & orate Deos, vt mei similes principes habeatis.)

Confutatio qua usus Scipio, mirabilis.

Nihil obiecit, nihil purgauit, totam tamen secum traxit multitudinem; & calumniatorem nequicquam latrantem, luculenta plaga percussit. Hæc authoritatem Scipionis decebant, qui, vt generosissimus leo, canè non putauit sua dignum iracundia.

Confutatio Sophistarum

Alij procaces Sophistas, & omnibus infestos, arguta nonnunquam interrogazione, aut parasyllogismo ceperunt, ijsque frustra captiolo orationis ambitu nitètib; securim iniecerunt. Iuuant talia nonnunquã, si comòdè stant, & pro decoro personarũ. Sed istis omiſſis, vbi res ea indicatur quæ legitimũ certamen requirat, tũ confutationi pugnaciter insistendũ.

In confutatione sunt falsa aduersariis imponenda.

Et primũ quidem intentatæ ab aduersario petitiones sunt proponendæ,

quas nonnulli sæpe de industria dissimulare, eleuare, & in ambiguas sententias trahere solent: quod ego, malè fidei, & apud acutos auditores, nauumque aduersarium, minùs securum arbitror. Is enim statim iustam querelam infert, sua inuerti, se obtorto collo trahi, non esse hanc suam mentem, parum fideliter agi. Itaque ipso statim limine refutantis periclitatur fides, & quicquid malè iactis fundamentis astruitur, leuissimo ictu concidit. Leoni (inquit Apologus) homo quispiam picta fuitaque leonum simulachra ostēdebat, valentissimi cuiusdam bestiarum calcata pedibus; & sui generis robur prædicabat. Tum verò leo; Fabulæ sunt, inquit, ista: quid si leones pingere fingeret; didicissent, quot homines videres, leonũ pedibus cõpressos atque subiectos: maud dissimiliter euenit in iis qui leues quasdam & ficulneas aduersariis rationes affingunt, de quibus ipsi nunquã cogitarunt: Hinc in confutando diserti sunt, & planè magnifici.

Confutatio multiosa.

Simile de iis, qui fingunt ea qua confutent.

Sed hæc præuaticationis potiùs sunt, quàm iusti certaminis, nec apud graues viros licet, ne in eos quidem, Quorum Flaminia tegitur cinis, atque Latina.

Hanc ob rem, qui suæ in refutando sinceritatis plenius dare volũt indicium, ipsa plerũque aduersariorum verba ex scripto recitant, & præfigunt, deinde confutant; sed non semper necesse in eosdem iurare apices, modò fideliter sensus assequamur.

Confutatio sincera.

Postquã obiecta petitio est, sequitur confutatio, quæ tota ex locis argumentorum coalescit. Ea censetur autem optima, cum excurrit per ea capita, quæ Græci Rhetores ἀνακόουδον, ἀδύατον, ἀσπής, ἀπίθανον, ἀσπεπής, ἀσμφορον appellant. ἀνακόουδον robustissimum est confutandi genus, quo velim primũ si fieri possit aduersarium feriri. Dicitur enim inconsequens, seu repugnans: quod fit, cum

Confutatio ad genera multa.

ex aduersarij oratione multa passim dicta colliguntur, quæ conciliari nullo modo possint, sed manifestam inter se contentionem habent. Tum certè non leuis plaga infertur, cum is non tantum nobiscum, quantum secum pugnare ostenditur.

Eiusdem generis est ἀδύατον, vbi quod factum obiicitur, fieri non potuisse, aut esse, firmis rationibus addicitur, quæ à natura & causis rerum, cæterisque similibus sumuntur; si hæc probari non possunt, enitendum est vt saltem ἀπίθανον, res minùs probabilis hoc loco, hoc tempore, his personis fuisse videatur.

Item, si ab aduersario minùs dilucidè collecta sunt argumenta, exagitandæ erunt eius coniecturæ, quod incerta pro certis, obscura pro notis, falsa pro veris afferat. Non esse rem quæ geritur, tam parui momenti, vt leuissimis figmentis sit permittenda.

Accedunt ἀσπεπής, & ἀσμφορον, quæ non tantam vim habent ac superiora: commodè tamen nonnunquam adhibentur, vbi res, quæ obijcitur, primũ à dignitate personæ aliena, deinde minimè lucrosa, aut commoda.

Cassius.

Postremò etiam damnosa ostenditur: solebat enim Cassius vetus illud querere; Cui bono.

Confutationis ordo.

Ordo autem confutationis à prudentia Oratoris meliùs præscribitur: sæpè minuta quædam obiecta, quasi leuioris armaturæ milites, in primo agmine conciduntur, mox ad grauiora deuenitur. Sæpè quæ maioris sunt ponderis, priùs confutantur: quibus expugnatis, tenuia quæque facillè concidunt. Nonnunquam caput illud percellitur, cui cætera, quasi per annulos catenarum nexa cohærent, exinde reliqua nullo negotio dissuuntur.

Pugnatur aliquando cæsim contra multas & exiles rationes, aliquan-

do diductiùs res vrgetur, & quò plus caloris & spiritus habeat confutatio, bene tractatur per dialogismos, ironias, subiectiones, concessiones, ratiocinationes, cõparationes, concisè vibratas propositiones, & similia, quibus vis & ardor oratoris magis incalescit.

Confirmatio.

In confirmatione contraria est ratio eorundem argumentorum; cæteroqui per idem prope flum extenditur; - quanquam magnum discrimen habendum est confirmationis demonstratiuæ, & iudicialis: Illa si quidem, cum de iis rebus agat sapius, quæ oranibus probatissimæ sunt, florem, ornatum, & gratiam spectat potiùs quàm contentiosam probationem.

Hæc magis instat rebus, & argumentis, & prudenter quidem facit, si minuta, & quæ facillè ab aduersariis vellicari possunt, amputat.

Ea autem maximè primis & vltimis ordinibus opponit: quæ robustissima sunt, quæque primas aggressiones, vt plurimum vehementiores, firmè sustinent.

Vtitur autem vtraque, tum confutatio, tum confirmatio, telo argumentationis; cuius variæ sunt species.

N. N.

a Hoc Diuus Dionysius Areopagita, cap. octauo de diuinis nominibus, vocat πρὸς τὸν ἀντίπαλον ἀνταρτίως διαμαρτυρῶν.

DE RATIOCINATIONE, & inductione.

CAP. XXVII.

Ratiocinatio disputatorum telum est proprium; & si ea minùs expressè oratores, magna tamen dexteritate, vtuntur. Nam, &

342 DE DISPOS. ET PART. ORAT.

orationes plerunque totas in syllogismo fundatas esse videas. Itaque non simpliciter & nudè propositiones exeant oportet, sed aliis insuper argumentis confirmentur, passimque figurarum illustrentur ornamentis; ipsa denique conclusio satis per se intellecta latenter per varios motus, quasi per cuniculos in animum irrepit.

Son. ep 76. Inductio- nis insigne exemplum.

Inductio familiarissima est oratoribus, & ad ornandum illustrissima. Audi illà Senecæ, quã magnifica est. Naui bona dicitur, non quæ pretiosius coloribus picta est, nec cui argenteum aut aureum rostrum est, nec cuius tutela ebore cælata est, nec quæ fiscis ac opibus regiis pressa est, sed stabilis, & firma, & iuncturis aquam excludentibus spissa, ad ferendum incursum maris solida, gubernaculo parens, velox, & contentiens vento.

Gladium bonum dices, non cui deauratus est baltheus, nec cui vagina gemmis distinguitur; sed cui, & ad secandum subtilis acies, & mucro munimentum omne rupturus.

Regula non quàm formosa, sed quàm recta sit quæritur.

Eo quodque laudatur, cui comparatur quod illi proprium est. Ergo in homine quoque nihil ad rem pertinet, quantum aret, quantum fœneret, à quàm multis salutetur, quàm pretioso incubat lecto: quàm pellucido poculo bibat, sed quàm bonus sit.

Virtus sola hominem facit.

Hæc suauiter instillantur, probantque simul, & delectant: tum si rerum, quæ inducuntur, magna sit multitudo, latissimum præbent campum orationis.

Talem inductionem inuenies apud Tertullianum, libro de pallio, cap. 2. vbi à cælo, elementis, hominibus, &c. probat omnia mutari.

Eiusdem generis sunt exempla,

quorum vsus frequens, probatio facilis, & efficax, nec impar delectatio, vt non immeritò dicatur longum iter esse per præcepta, breue & efficax per exempla; & vt ait Petrus Diaconus, apud D. Gregorium, dialog. l. 1.

Exemplorum vis.

In expositione virtutum, qualiter inuenienda atque tenenda sit virtus agnoscimus. In narratione verò signorum cognoscimus inuenta, ac retenta, qualiter declarentur: Et sunt nonnulli, quos ad amorem patriæ cælestis plus exempla quàm prædicamenta succedunt.

In omni genere orationis hæc argumentatio plurimum valet. Nolum tamen, quod plerique faciunt, multorum exemplorum farraginem afferre, sed delectu & parcitate temperare.

DE ENTHYME- mate.

CAP. XXVIII.

Enthymemata & epicheremata Rhetorum sunt iacula: Atque enthymematis quidem magnus est vsus, cum præsertim omnes ingenij notiones, & sensa à Græcis vocentur enthymemata. Nec alia fuit mens Alcidis, cum ἰνομάτων & ἰσομεμέτων ἐννοεῖται nominauit, inuentionum fecunditatem, sermonisque vberem facilitatem.

Cic. in Topicis.

Magis arctè dicuntur Enthymemata, quæ sunt ex contrariis conclusa; vt enim illa acutissima sunt, sic enthymematis nomen ἑστὶ νόχλον sibi vendicant. At verò, nec pressius sumpta nec latius, vulgò vocantur enthymemata argumentationes ex propositione & conclusione constatæ; vt insidiator fuit Clodius; igitur iusta nex homini illata.

Oratores qui circa hypothéses

versantur, plerumque maiorem propositionem, vt notam & communem omittunt, in minori verò toti sunt, & sic syllogismos traducunt ad enthymemata.

nent ἀντιπρόθετα, quæ ex vtraque parte conuertuntur.

Aristoteles Rhetoric. l. 2. huiusmodi proponit exemplum.

Dilemma Aristotelis.

Sacerdos quædam dissuadebat filio ne quando verba faceret ad populum. Nam si iniusta, inquit, iusseris, Deos habebis iratos: si iusta, homines. Id hoc pacto retorfit adolescens: Imò expedit orationem habere apud populum, quandoquidem si iusta dixeris, Di me amabunt: si iniusta, homines.

Dilemma Protagoræ & Euathli.

Talis Protagoræ & Euathli captio. Hic cum se illi in disciplinam Rhetorices tradidisset, grandi mercede pactus, ea lege, vt primo dicendi tyrocinio apud iudices euinceret: iam bellè eruditus mercedem negat. Diem illi dicit magister. Et debes, inquit, Euathle, mercedem; si vicero, vt condemnatus, si viceris, vt pactus: At versutus discipulus, Mali corni malum ouum, acutè ἀντιπρόθεον reddidit: Imò si vicero, ex iudicum sententia solutus & liberatus sum: si vincor, ex pactis nihil debeo, ea conditione tibi obstrictus, vt in prima causa palmam referam.

DE SORITE.

CAP. XXXI.

Sorites, quem Cicero aceruallem syllogismum lib. 2. de diuinatione appellat: minus est apud oratores frequens, & ad captiosas quæstiones magis accedit. Quin inter cauillationes numerat Vipianus, de verborum & rerum significatione.

Natura Cauillationis (inquit) quam Græci σπέρτω appellauerunt, hæc est, vt ab euidenter veris per breuissimas mutationes disputatio

Cauillatio quid?

DE EPICHE- remate.

CAP. XXIX.

Epicherematis nomen, si ratio ipsius spectetur, omni argumentationi commune est: & Alexander quidem in Topic. li. 3. ἐπιχειρημα ait esse syllogismum dialecticum. Valgius aggressionem vocat: Censuram autem indicat, non nostram argumentationis tractationem, & æconomiam, sed ipsam rem, quam aggredimur, id est, argumentum, quo aliquid probatur sumus, etiam si nondum verbis explanatum, iam tamen mente conceptum ἐπιχειρημα dici. Verum discrimen istud tenuè est, & imbecillum, cum nõ inchoatas tantum, sed omni ex parte perfectas argumentationes epicheremata nominari cõstet. Vfus obtinuit apud Rhetores, vt dicatur breuiter comprehensa ratiocinatio, cuius tres partes in vnius veluti propositionis corpus coalescant. Neque enim opus est omnia semper dilatare multis. Verbum intelligenti fat est.

Epicheremata quid?

DE DILEMMATE.

CAPVT XXX.

Dilemma quod definitur à Suida, τὸ διὰ τὴν λαμβανόμενον φερόμενα, argumentum ab vtraque parte concludens aduersarium; plurimum ad confutationes valet; vt, Si improbus est, cur vteris? si probus, cur accusas? Ad hoc genus parti-

ad ea quæ euidenter falsa sunt, perducatur.

Hipparchia.
Fraus
Hipparchia.

Sic Hipparchia Cratetis Cynici vxor Theodoro *ἀδελφῆ* illiuit. Potest Hipparchia præstare quod est honestum, inquit, & honestum est: quovicissim concessio, quod non est iniustum, hoc iustum proculdubio est: Esto, inquit Theodorus: Tum virago, quod faciens Theodorus non diceretur iniuste agere: idem si faciat Hipparchia, non diceretur iniuste agere. Quum annuisset ille, subiicit: Sed Theodorus seipsum percutiens, non diceretur iniuste agere: Nec igitur Hipparchia, si idem faceret. Ad hoc Theodorus nihil respondit.

DE CORNIBVS, CROCODILO, & ELECTRA.

C A P. XXXII.

Est in hoc genere σοφισμῶν τῶν οὐπῆς. ἀπὸρ Ηομερῆος 9 Οδύσσειας. Lucia. in vitar. au-
tion.

Inter captiosas argumentationes numerantur Cornua, vt, Quod non amisisti, habes: Centum aureos non amisisti, igitur habes.

Crocodilus *ἀμαχὸς καὶ βίαιος πολιορκῶς*, per irrisionem tamen, vocatur in Vitarum auctionibus: de qua ita Chrysippus disserit cum mercatore:

Vide ergo, est ne tibi puer? Quid ni? Quid si hunc ad flumen forte ambulantiem Crocodilus rapiat, postea se verò redditurum polliceatur hac lege, vt illi verum dicas, quidnam de puero reddendo apud se decreuerit: quid tu dices ipsum in animo constituisse? *Πεῖραν* siue serraliter appellatur.

Has igitur nugas profitebatur huiusmodi Syllogismus.

Electra verò dicitur, Captio, vbi quis quidpiam arguitur simul nosse, & non nosse, facere, & non

facere. Dicta est ab Electra filia Agamemnonis, quæ eandem rem simul & norat, & non norat. Astante enim illi Oreste adhuc incognito, sciebat quidem Orestem suum esse fratrem, ipsum autem præsentem ignorabat. Illæ sunt sutellæ compositionis, & diuisionis, amphibologiæ à dicto secundum quid, & similia à pueris iam irrisa, quæ nihil ad oratores attinent: inter quos & dialecticos magnum discrimen est. Hi enim *ἀκροῦσι* punctim tractant omnia: Illi vestiunt ornamentis, & animant motibus.

In deliberatio porro & iudiciali genere tota ferme confirmatio petitur ex adiunctis.

In demonstratio motum spectat potius & delectationem, quam probabilitatem: quod plerumque de iis rebus agitur quas negare possit nemo, vel quæ saltem multis honestæ & laudabiles videantur.

EXEMPLA CONFUTATIONIS.

Exemplum ex Gorgia Leontino, acutum & velox, antea libatum, nunc expressius notatum.

Palamedes crimen proditiōnis diluit.

C A P. XXXIII.

Proditiōnis initium aliquod fieri oportuit, & id per colloquium: occultarum enim rerum index est oratio: quo pacto autem colloquium fuisset inter nos sine congressu? qui verò congressus esse potuit, cum nec ego ad illum venerim, nec ipse ad me vnquam venerit.

E Graecis expressum.

rit, nec literæ sine tabellario vllæ à nobis vltro citroq; mitti potuerint? sed finge congressum, finge etiam inter nos mutuū colloquium. Quid deinde collocutus est Græcus cum barbaro? quomodo dicens & audiens, an solus cum solo? sed nullum est nobis linguæ commercium: Atqui factum est per interpretem: iam tertium nobis statuis indicem eorum quæ maximè occulta esse oportebat. Sed esto, factum fuerit, quod tamen est infectum; si dem dare & accipere vicissim nos oportuit: & quænam ista fides? Iusturandum dices? quis verò mihi proditor vel iurato credidisset? at obfides dati: qui? fratrem vnum habeo, præterea neminem, quem neque imprudentibus vobis dare, neque ab hoste vllum filium aut affinem accipere potui. Esto, pecunia, inquit, tentata res est, & perfecta; vtrum gaudio an exigua? exiguum tanta res non capiebat, gradem multos asportare oportuit, & tot coniurationis testes fieri: verum & de istis scire velim, pecuniam an interdum tulerint an noctu? noctem variæ & multiplices vallant custodia, quas ne mufca quidè declinaret: die, opinor, sed lux istis sceleribus aduersatur. Esto & ihud, quanquam absurdum & iniustum concedatur: in castra hostium penetraui, pecuniâ cepi, aut ad me ab hoste delata est; qui potui ego circumstantem exercitum, & sexcentos oculos latere? age iam, quo pacto istam, quam dices, pecuniam recondidi, quo pacto seruaui? vsus ego sum? nō latuiffem: defossam reliqui? nihil profuiffet: concedantur tamen omnia quæ assumis, quanquam ineptissima sunt, cōuenimus, colloquuti sumus, pecunias accepi, latui, recondidi; oportebat me, quod caput est rei, proditiōnem perficere? non est opus, vt scitis, vnus. Conspirarunt mecum alij: qui? seruine an liberi? si quis vestrum, quotquot estis inge-

nui, rescuerit, ante iudices deferat: seruorum igitur opera vsus sum? infida res, Di; boni! & non satis efficax: quid tum? cum seruili manu mille naues prodidiffem? alios, inquit, induiffes: difficile est vobis superiores inueniri: sed vnde adduiffem? quomodo intruiffem? per portas? Principes, clauis habent, & seruant vigilantissimè: per scalas? quæ? cum sint omnia propugnacula militibus circum sepra? diruiffem, inquit, murum, & tum credo custodia, quasi statua æneæ me spectassent otiose? omnino incredibile est.

Hactenus arbitror absolutum confutationis exemplum esse propositum.

EXPENDUNTUR VARIÆ exempla confutationum.

Ex Cicerone, cuius mirifica cum pugnacitate notatur suauitas.

Modus confutationis, per conglobatas rationes, magna vi & celeritate vibratas, ad persuasionem & motum efficax.

C A P. XXXIV.

Cicero, pro Caelio: Quid expectatis amplius? an aliquam vocem putatis, ipsam pro se causam & veritatem posse mittere?

Hæc est innocentia defensio, hæc ipsius causæ oratio, hæc vna vox veritatis. In crimine ipso nulla suspicio est, & in re nihil est argumenti: in negotio, quod actum esse dicitur, nullum vestigium sermonis, loci, temporis: nemo testis, nemo conscius nominatur: totum crimen profertur ex inimica, ex infami, ex crudeli, ex facinorosa, ex libidinosa domo: domus autem illa,

quæ tentata scelere isto nefario dicitur, plena est integritatis, officij, religionis: ex qua domo recitatur vobis iure iurando de iuncta auctoritas, vt res minimè dubitanda in contentione ponatur, vtrum temeraria, procax, irata mulier sinxisset crimen, an grauis, sapiens, moderatusque vir religiosè testimonium dixisset videatur. Reliquum est igitur crimen de veneno: cuius ego, neque principium inuenire, neque euoluere exitum possum. Quæ fuit enim quamobrem isti mulieri venenum vellet dare Cælius? ne aurum redderet? num petiuit? ne crimen hæreret? num quis obiecit? num quis denique fecisset mentionem, si hic nemini nomen detulisset? quin etiam Herennium dicere audistis, verbo se molestum non futurum fuisse Cælio, nisi iterum eadem de re suo familiari absoluto nomen hic detulisset. Credibile est igitur, tantum facinus nullam ob causam esse commissum? & vos non videtis, fingi sceleris maximi crimen? vt alterius causa sceleris suscipiendi fuisse videatur? cui denique commisit? quo adiutore usus est? quo socio? quo conscio? cui tantum facinus, cui se, cui salutem suam credidit? seruusne mulieris? sic enim obiectum est. Et erat tam demens hic, cui vos ingenium certè tribuitis; etiam si cætera inimica ratione detrahitis, vt omnes suas fortunas alienis seruis committeret? At quibus seruis? refert enim magnopere id ipsum: hisne, quos intelligebat, non communi conditione seruitutis vti, sed licentiùs, liberiùs, familiariùs cum domina viuere? quis enim hoc non videt, Iudices? aut quis hoc ignorat, in eiusmodi domo, in qua mater familias meretricio more viuat: in qua nihil geratur, quod foras proferendum sit: in qua iustria, libidines, luxuries, omnia denique inaudita vitia, atque

flagitia veniunt: hic seruos non esse seruos? quibus omnia committantur? per quos gerantur? qui versentur iisdem in voluptatibus? quibus occulta credantur? ad quos aliquantum etiam ex quotidianis sumptibus ac luxuria redundet? Id igitur Cælius non videbat? si enim tam familiaris erat mulieris, quam vos vultis; istos quoque seruos familiares esse dominæ sciebat: sin ei tanta consuetudo, quanta à vobis inducitur, non erat: quæ cum seruis potuit esse familiaritas tanta? Ipsius autem veneni quæ ratio fingitur? vbi quaesitum est? quemadmodum paratum? quo pacto? cui, quo in loco traditum? habuisse, aiunt, domi, vimque eius esse expertum in seruo quodam, ad rem ipsam parato: cuius percelerari interitu esse ab hoc comprobatum venenum. Pròh Di immortales! cur interdum in hominum sceleribus maximis, aut conuiuetis, aut præsentis fraudis pœnas in diem reseruatis?

N. N.

I. Primum nota vt ipso aditu acer est, & sibi instans; hoc exemplar esse poterit initiorum consutationis. I I. Et subiectio in istis multum habet acrimonia, & propositos, ea praeclarissime vtitur. I I. Telorum fit turbo, & velox quadam emissio, vt tanto oratori iure quis acclamet, βαλλ' οὐτως. I V. In hoc pugnacitatis calore, asperguntur etiam orationi, compta quidam sales, hominis ingenio accommodatissimi.

MODVS CONFVTATIONIS
per expeditionem.

CAP. XXXV.

Occurrunt nonnunquam multa leuia confutanda, in quibus diu non est immorandum; sed singula carptim perstringenda, quo in genere nexus & transitiones sunt plerumque difficiliore; exemplata sunt in Cicerone, pro Plancio. Quæstisti vtrum mihi putarem, equitis Romani filio, faciliorem fuisse ad adipiscendos honores viam, an futuram esse filio meo, qui esset familia Consulari? Ego verò quam illi omnia malo, quam mihi; tamen illi honorum aditus nunquam feliciores optavi, quam mihi fuerunt; quin etiam ne fortè ille sibi me potius peperisse iam honores, quam iter demonstrasse adipiscendorum putet. Hæc illi soleo præcipere (quamquam ad præcepta ætas non est gnati) quæ ille à Ioue ortus suis præcipit filiis: Vigilandum est semper. Multæ insidiæ sunt bonis. Nostis cætera, quæ nonne, id quod multi vident, quæ scripsit grauis ille & ingeniosus poëta: scripsit, non vt regios illos pueros, qui iam nusquam erant, sed vt nos & nostros liberos ad laborem & laudem excitaret? Quæris quid potuerit amplius assequi Plancius, si Cn. Scipionis fuisset filius? Magis ædilis fieri non potuisset: sed hoc præstare, quod ei minùs iniudetur. Etenim honorum gradus summis hominibus & infimis sunt pares: gloriæ dispares. Quis nostrum se dicit M. Curio, quis C. Fabricio, quis P. Duellio parem? quis Atilio Calatino? quis C. & P. Scipionibus? quis Africano, Marcello, Maximo? eosdem sumus honorum gradus,

quos illi assecuti. Est enim in virtute multis ascensus: vt in gloria maximè excellat, qui virtute plurimum præstet. Honorum populi finis est, consulatus: quem magistratum iam octingenti ferè consecuti sunt. Horum si diligenter quæras, vix decimam partem reperias gloriæ dignam. Sed nemo vnquam sic egit, vt tu. Cur iste sit Consul? quid potuit amplius, si L. Brutus esset, qui ciuitatem dominatu regio liberauit? Honorum nihil amplius, laude multum. Sic igitur Plancius, nihilominus quæstor est factus, & tribunus plebis, & ædilis, quam si esset summo loco natus, sed hæc pari loco orti, sunt innumerabiles alij consecuti. Profers triumphos Ti. Gracchi, & C. Marij, & quæris quid simile in Plancio. Quasi verè isti, quos commemoras, propterea magis laude fuerint digni, quod triumpharunt, & non quia commissi sunt iis magistratus, in quibus re benè gesta triumpharent? Rogas, quæ castra viderit: qui & miles in Creta, Metello hoc Imperatore, & tribunus in Macedonia militum fuerit, & quæstor tantum ex re militari detraxerit temporis, quantum in me custodiendum transferre maluerit. Quæris num disertus? Imò id quod secundum est, ne sibi quidem videtur. Num Iurifconsultus? quasi quisquam sit, qui sibi hunc falsum de iure respondisse dicat? Omnes enim istiusmodi artes in iis reprehenduntur, qui cum professi fuerunt, satisfacere non possunt: non in iis qui abfuisse ab his studiis contententur. Virtus, probitas, integritas in candidato, non linguæ volubilitas, non ars, non scientia requiri solet. Vt nos in mancipiis parandis: quamuis frugi hominem, si pro fabro, aut pro textore emimus, ferre molestè solemus, si eas artes, quas in emendo secuti sumus, si fortè nescierit: sin autem

emimus, quem villicum imponere-
mus, quæ pecori præficeremus, nihil
in eo, nisi frugalitatem, laborem, vigi-
lantiam, esse curamus: sic pop. Rom.
deligit magistratus, quasi reip. villi-
cos: In quibus, si qua præterea est
ars, facile patitur, sin minus, virtute
eorum & innocentia contentus est.
Quotus enim quisque disertus: quo-
tus quisque iuris peritus est, ut eos
numeres, qui volunt esse? quod si
præterea honore dignus nemo, quid-
nā tot optimis & ornatis civibus
est futurum? Iubes Planciū de vitij
Laterensis dicere. Nihil potest, nisi
cum minus in se iracundum putabis
fuisse. Idem effers Laterensem lau-
dibus, facile patior, id te agere multis
verbis, quod ad iudicium non perti-
neat: & id te accusantem tandiu di-
cere, quod ego defensor sine pericu-
lo possim confiteri. Et ibidem n. 30.
Hic tu vitæ splendorem maculis as-
pergisti? Iacis adulteria, quæ nemo
non modò nomine, sed ne suspicione
quidē possit agnoscere; maritum ap-
pellas, ut verba fingas, non solum
crimina. Ductum esse ab eo in pro-
vinciā aliquem dicis, libidinis causa;
quod non crimen est, sed impunitum
in maleficio mēdaciū; raptam esse
mimulam, quod dicitur Atinæ factū
à iuvene, vetere quodā in scenico
iure, maximèque oppidano. O ado-
lescentiam traductam eleganter! cui
quidem cū quod licuerit, obijciatur,
tamen id ipsum falsum reperiatur.
Emissus aliquis è carcere, & quidem
emissus (ut cognovistis) necessarii
hominis optimique adolescentis ro-
gatu: idē postea præ mandatis requi-
situs. Atque hæc nec vlla alia sunt
coniecta maledicta in eius vitam, de
cuius vos pudore, religione, integri-
tate dubitatis. Pater verò, inquit,
etiā obesse filio debet. O vocem du-
ram atque indignā tua probitate, La-
terensis! Pater ut in iudicio capitis,
pater ut in dimicatione fortunarum,

pater ut apud tales viros obesse filio
debeat? qui si esset turpissimus, for-
didissimus, tamen ipso nomine pa-
trio valeret apud clementes iudices,
& misericordes: valeret, inquam,
comrauni sensu omnium & dulcis-
sima commendatione naturæ.

N. N.

*I. In hoc exemplo nota quomodo
tractanda sit confutatio, qua multis
rebus, iisque levibus refellendis est oc-
cupata, & qua dexteritate transuo-
landa, plura nonnunquam sint defru-
genda, ne si in rebus parvi momenti
diutius versetur, inopescat oratio. II.
Animadvertite in tota hac confutatio-
ne velocitatem acrem, & expeditam,
qua fit per incisa naviter quasi
amento vibrata, nihil spissum, nihil
productum, nihil attritum, & langui-
dum, sed tota oratio, quasi flamma,
nova & continenti pabulo diutius ali-
tur. III. Urbanitas quoque permixta
palastram addit orationi, à qua Cice-
ronis ingenium nunquam recedit.*

*MODVS CONFUTATIONIS
mixtus seruis rationibus, &
ironiis aculeatis.*

CAP. XXXVI.

Cicero Pisonem confutat, qui
se triumphum spreuisse profite-
batur: n. 56. At audistis, Patres con-
scripti, Philosophi vocem; negavit
se triumphum cupidum unquam fuisse.
O scelus! ô pestis! ô labe! cum
extinguebas senatum, vendebas au-
thoritatem huius ordinis, addicebas
tribuno plebis consulatum tuum,
rempubl. euertebas, prodebas ca-
put & salutem meam vna merce-
de provinciæ: si triumphum non
cupiebas, cuius tandem rei cupiditate
arsisse defendes? sæpe enim

vidi, qui & mihi, & cæteris cupidio-
res provinciæ viderentur, triumphum
nomine tegere atque velare cupiditatem
suam. Hoc modo D. Silanus
Cōsul in hoc ordine, hoc meusetiam
collega dicebat; neque enim quis-
quā potest exercitum cupere, aper-
tèque petere, ut non pertextat cupi-
ditatem triumphum. Quod si te senatus
populusque Roman. aut non appe-
tentem, aut etiam recusantem, bellum
suscipere, exercitum ducere coegisset,
tamen erat angusti animi atque
dignitatem contemnere. Nam ut le-
uitatis est, omnem aucupari rumorē,
& omnes umbras etiam falsæ gloriæ
consectari: sic levis est animi lucem
splendorēque fugientis, iustam
gloriam, qui est fructus veræ virtutis
honestissimus, repudiare. Cum verò
non modò non postulante atque co-
gente, sed inuito atque oppresso se-
nato, non modò nullo pop. Rom.
studio, sed nullo ferente suffragium
libero, provinciæ tibi ista manupre-
tium fuerit non eueris per te, sed
perditæ civitatis: cumque omnium
tuorum scelerum hæc pactio exstiterit,
ut si tu totam remp. nefarijs la-
tronibus tradidisses, Macedonia tibi
ob eam rem, quibus tu finibus velles,
redderetur: cum exhauriebas arariū:
cum orbabas Italiam iuventute, cum
mare vastissimum hyeme transibas;
si triumphum contemnebas, quæ te,
prædo amentissime, nisi prædæ ac
rapinarum cupiditas tam cæca rapie-
bat? Non est integrum Cn. Pompeio
consilio iam uti tuo; erravit enim,
non gustarat istam tuā philosophiam.
Ter iam homo stultus triumphavit.
Crasse, pudet me tui, quid est, quod
confecto formidolosissimo bello,
coronam illam lauream, tibi tanto-
pere decerni volueris à senatu? P.
Seruili, Q. Metelle, Ca. Curio, P.
Africane, cur non hunc audistis tam
doctum hominem, tam eruditum,

præterea quam in istum errorem indu-
ceremini? C. ipsi Pontino, necessa-
rio meo, iam nō est integrum: Reli-
gionibus enim susceptis impeditur.
O stultos Camillos, Curios, Fabri-
cios, Catilinas, Scipiones, Maxi-
mos! ô amantem Paulum, rusticum
Marium, nullius consilij patres isto-
rum amborum consulum, qui trium-
pharunt! sed quoniam præterita mu-
tare non possumus, quid cessat hic
homulus ex argilla & luto factus E-
picurus, dare hæc præclara præcepta
sapientiæ, clarissimo & summo Im-
peratori, genero suo? fertur ille vir,
mihi crede, gloria: flagrat, ardet,
cupiditate iusti & magni triumphum,
non didicit eadem ista, quæ tu, mitte
ad eum libellum: sed iam, si ipse co-
ram congregari poteris, meditare, qui-
bus verbis incensam illius cupiditatem
comprimas, atque restinguas,
valebis apud hominem volitantem
cupiditate gloriæ, vir moderatus, &
constans, apud indoctum eruditus,
apud generum socer. Dices enim ut
es homo facetus, ad persuadendum
concinnus, perfectus, politus è scho-
la: Quid est Cæsar, quod te suppli-
cationes toties decretæ, tot die-
rum tantopere delecent? in quibus
homines errore ducuntur: quas Dij
negligunt: qui (ut noster ille diu-
nus dixit Epicurus) neque propitij
cuiquam esse solent, neque irati?
Non facies fidem, scilicet, cum hæc
disputabis: tibi enim, & esse, &
fuisse Deos videbit iratos. Vertes
te ad alteram scholam: diseres de
triumpho. Quid tandem habet iste
currus? quid vincit ante currum du-
ces? quid simulachra oppidorum?
quid aurum? quid argentum? quid
legati in equis, & tribuni? quid cla-
mor militum? quid tota illa pom-
pa? inania sunt ista, mihi crede, dele-
ctamenta penè puerorum, captare
plausus, vehi per vibem, conspici
velle: quibus ex rebus nihil est,

quod solidum tenere, nihil quod referre ad voluptatem corporis possis. Quin tu me vides, qui ex qua provincia T. Flaminius, L. Paulus, Qu. Metellus, T. Didius, innumerabiles alij, leui cupiditate commoti triumpharunt: ex ea sic redij, vt ad portam Æliquinam, Macedonicam lauream conculcarim, ipse cum hominibus quindecim malè vestitis, ad portam Cœlimontanam sitiés peruenerim? quo in loco mihi libertus præclaro Imperatori, domū ex hac die biduo antè conduxerat: quæ vacua si non fuisset, in cæpo Martio tabernaculum mihi collocassem. Numus interea mihi, Cæsar, neglectis triumphalibus, domi manet, & manebit. Rationes ad ærarium retinui continuò, sicut tua lex iubebat: neque alia vlla in re legi tuæ parui; quas rationes, si cognorisi; intelliges, nemini plusquàm mihi literas profuisse. Ita enim sunt perscriptæ scitè, & literatè, vt scriba, ad ærarium, qui eas retulit, perscriptis rationibus, secum ipse caput sinistra manu perfricans, commurmuratus sit. Ratio quidem Heracle apparet, argentum *diætas*. Hac tu oratione non dabito quin illum iam ascendentem in currum possis renouare. O tenebræ! ô lutum! ô sordes! ô paterni generis oblite, materni vix memor! Ita nescio quid istuc fractum, humile, demissum, sordidum, inferius etiam est, quàm vt Mediolanensi præcone, auo tuo, dignum esse videatur. L. Crassus homo sapientissimus nostræ ciuitatis spiculis prope scrutatus est Alpes: vt vbi hostis non erat, ibi triumphî causam aliquam quæreret. Eadem cupiditate vir summo ingenio præditus, C. Cotta, nullo certo hoste, flagrauit, eorum neuter triumphauit; quòd alteri illum honorem collega, alteri mors ademit. Irrisa abs te paulo antè M. Pisonis cupiditas triumphandi, à qua te longè dixisti abhorrere:

qui etiam si minùs magnum bellum gesserat, vt abs te dictum est, tamen istum honorem contemnendum non putauit. Tu eruditior quàm Piso, prudentior quàm Cotta, abundantior ingenio, sapientia, quàm Crassus, ea contemnis, quæ illi idiotæ, vt tu appellas, præclara duxerūt? Quòd si reprehendis, quòd cupidi laureæ fuerint, cum bella, aut parua, aut nulla gessissent: tu tantis nationibus subactis, tantis rebus gestis, minimè fructum laborum tuorum, præmia periculorum, virtutis insignia contemnere debuisti. Neque verò contempsisti, licet Themista sapientior; sed os tuum ferreum Senatus conuicio verberari noluisti.

Est & illa confutatio ironica, & artificiosa, cum debile aliquod aduersarij præsidium oratores extollunt per iocum & derisum, vt faciliùs infringant; sic res militares Verris confutat Cic. 7. Verr. n. 3.

Non possum dissimulare. Iudices: timeo, ne C. Verres propter hanc virtutè eximiã in re militari, omnia quæ fecit, impunè fecerit. Venit enim mihi in mentem, in iudicio M. Aquilij, quantum auctoritatis, quantum momenti oratio M. Antonij habuisse existimata sit: qui vt erat in dicendo non solum sapiens, sed etiam fortis, causa propè perorata, ipse arripuit M. Aquilium, constituitque in conspectu omnium, tunicamque eius à pectore abscidit, vt cicatrices Pop. Rom. iudicis que aspicerent aduerso corpore exceptas: simul & de illo vulnere, quod ille in capite ab hostiũ duce acceperat, multa dixit: eoque adduxit eos, qui erant iudicaturi, vehementer vt vererentur, ne quæ viri fortuna ex hostiũ telis eripuisset, cum sibi ipse nõ pepercisset, hic nõ ad populi Rom. laudem, sed ad iudicium crudelitatem videretur esse seruatus. Hæc eadem nunc ab illis defensionis ratio viãque tentatur: idem quæri-

Vide item præclarum eius exemplum. 1. de diuin. n. 33.

tur: sit fur; sit sacrilegus; sit flagitiorum omnium vitiorumque princeps: at est bonus Imperator, & felix, & ad dubia reip. tempora referuandus. Non agam summo iure tecum: non dicam id quod debeam forsitan obtinere; cum iudicium certa lege sit constitutum; non quid in re militari fortiter feceris, sed quemadmodum manus ab alienis pecuniis abstinueris, ab te doceri oportere: non, in quã, sic agam, sed ita quærã quemadmodum te velle intelligo, quæ tua opera, & quanta fuerit in bello. Quid dices? an bello fugitiuorum Siciliam virtute ibi tua liberatã? magna laus, & honesta oratio: sed tamè quo bello? nos enim post id bellum, quod M. Aquilius confecit sic accepimus, nulum in Sicilia fugitiuorũ bellum fuisse. At in Italia fuit. Fateor, & magnũ quidem, ac vehemens: num igitur ex bello partem aliquã laudis appetere conaris? num tibi illius victoriæ gloriã cum M. Crasso aut Cn. Põpicio comunicandam putas? non arbitror hoc etiã de esse impudentiæ tuæ, vt quidquam eiusmodi dicere audeas. Obstitisti videlicet, ne ex Italia trãsire in Siciliam fugitiuorũ copiæ possent: vbi? quando? qua ex parte? cum aut nauibus, aut ratibus conarentur accedere? nos enim nihil vnquam prorsus audiuius, & illud audiuius, M. Crassi fortissimi virtute cõsilioque factũ, ne ratibus coniunctis, fretis fugitiui ad Messanã trãsire possent: à quo illi conatu non tantopere prohibendi fuissent, si vlla in Sicilia præsidia ad illorum aduentũ opposita putarentur.

N. N.

1. Hac ad apparatus valet, & pompam, vbi tenentur iam auditorum animi, nec res tam probationem desiderant, quàm delectationem. Itaque in istis, argumentis Cicero mirificus artifex in suauis lacrimosa orationis fle-

xibus ludens, totum illud ostentat apparatus eloquentiæ choragium, hypotyposes facit, inducit sermocinationes, modò ridet, modò seriò pungit, modò vellicat, & nihil non præstat ad ornandum.

MODVS CONFUTATIONIS per interrogationem.

Cicero pro Quinctio, nu. 36. ita rotunde aggreditur.

CAP. XXXVII.

NEgo fuisse causam cur postulare: nego ex edicto possidere potuisse: nego possedisse: hæc tria cum docuero, perorabo. Non fuit causa cur postulares: qui hoc intelligi potest? quia Sexto Neui, neque ex societatis ratione, neque priuatim quicquam debuit Quinctius: quis huic rei testis est? idem qui acerrimus aduersarius. In hac re te, te (inquam) testem, Neui, citabo. Annum, & eo diutiùs post mortem C. Quinctij fuit in Gallia tecum simul Quinctius, doce, te petiisse ab eo istam nescio quam innumerabilem pecuniam; doce, aliquando mentionem fecisse, dixisse deberi; debuisse concedam. Moritur C. Quinctius, qui tibi, vt ais, certis non minus grandem pecuniam debuit, hæres eius P. Quinctius in Galliam ad te ipsum venit in agrum communem: eò denique vbi non modò res erat, sed ratio quoque omnis & omnes literæ. Quis tam dissolutus in re familiari fuisset, quis tam negligens, quis tam tui, Sexte, dissimilis, qui cum res ab eo qui contraxisset, recessisset, & ad hæredem peruenisset, non hæredem cum primùm vidisset, certiore faceret? appellaret, rationem afferret? si quid in controuers-

siam veniret, aut intra parietes, aut summo iure experiretur? Itane? quod viri optimi faciunt, si qui suos propinquos, ac necessarios, charos, & honestos esse atque haberi volunt; id Sex. Nævius non faceret, qui vsque eò feruet ferturque avaritia, ut de suis commodis nolit aliquam partem amittere, ne quam partem huic propinquo suo vllius ornamenti relinquat? Et is pecuniam, si qua deberetur, non peteret, qui, quia quod debitum nūquam est, id datum non est, non pecuniam modò, verum etiam hominis propinqui sanguinē vitamque eripere conatur? Huic tu molestus esse videlicet noluisti, quem nunc respirare libere non finis, quem nuac interficere nefariè cupis, cum tu prudenter appellare volebas? Ita credo hominem propinquum, tui obseruantem, virum bonum, prudentem, maiorem natu volebas, aut non audebas appellare. Sæpe ut fit cum ipse re confirmasset, cum statuisses de pecunia mentionem facere, cum paratus meditatúsque venisses, homo timidus virginali verecundia, subito ipse te retinebas: excidebat repente oratio cum cuperes appellare, non audebas, ne inuitus audiret: id erat profecto. Gredamus hoc, Sex. Nævium, cuius caput oppugnet, eius auribus pepercisse.

N. N.

Nota argutum initium, & velox, in quo pugnacitas suo calore delectat. Toto deinde cursu, non ludit, ut in superius commemoratis amplificationibus, sed acerrimis virget rationibus, & geminum namque insigit aduersario.

MODVS PER SVBIECTIONEM
frequentissimus, & optimus.

Cic. pro Quinctio n. 41.

CAP. XXXVIII.

Appellandi tempus non erat? at tecum anno plus vixit. In Gallia agi non potuit? at & in prouincia ius dicebatur, & Romæ iudicia fiebant. Restat ut summa negligentia tibi obstiterit, aut vnica liberalitas: si negligentiam dices, mirabimur: si bonitatem, ridebimus: neque præterea quid possit dicere inuenio. Et pro Sexto Roscio n. 37.

Occidisse patrem Sex. Roscius arguitur: scelestum, Dij immortales, ac nefarium facinus, atque eiusmodi, quo vno maleficio scelera omnia complexa esse videantur! Etenim si (id quod præclare à sapiētibus dicitur) vultu sæpe læditur pietas: quod supplicium satis acre reperietur in eum qui mortem obtulerit parenti, pro quo mori ipsum, si res postularer, iura diuina atq; humana cogebant? In hoc tanto, tam atroci, tam singulari maleficio, quod ita rarò extitit, ut si quando auditum sit, portentum ac prodigij simile enumeretur; quibus tandem te C. Eruci argumentis accusatorem censet uti oportere? nonne & audaciā eius, qui in crimen vocetur, singularem ostendere, & mores feros, immanemque naturā, & vitam vitij flagitijque omnibus deditā, denique omnia ad perniciem profligata atque perditā? quorum tu nihil in Sex. Roscium, ne obijciendā quidem causā contulisti. Patrem occidit Sex. Roscius: qui homo? adolescentulus corruptus & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta. Vetus videlicet licarius, homo audax, & sæpe in cede

versa-

versatus: at hoc ab accusatore ne dici quidem audistis. Luxuries igitur hominē nimirum, & aris alieni magnitudo, & indomiæ animi cupiditates, ad hoc scelus impulerūt. De luxuria purgavit Erucius, cum dixit, hunc ne in conuiuio quidem vllò ferè interfuisse: nihil autē vnquam debuit: cupiditates porrò quæ possūt esse in eo, qui (ut ipse accusator obiecit) ruri semper habitavit, & in agro colendo vixerit? quæ vita maximè disiuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta. Quæ res igitur tantū istum furorem Sex. Roscio obiecit? patri, inquit, nō placebat, patri non placebat? quam ob causam? necesse est enim eā quoque iustā, & magnam, & perspicuam fuisse. Nam ut illud incredibile est, mortem oblatā esse patri à filio, sine plurimis & maximis causis: sic hoc verisimile non est, odio fuisse parenti filium, sine causis multis, & magnis, & necessariis. Rursus igitur eòdem reuertamur, & queramus, quæ tanta vitia fuerint in vnico filio, quare is patri displiceret? At perspicuum est nullū fuisse. Pater igitur amens, qui odisset eum sine causa, quem procrearat. At is quidem fuit omnium constantissimus. Ergo illud iam perspicuum profecto est, si neque amens pater, neque perditus filius fuerit, neque odij causam patri, neque sceleris filio fuisse. Nescio, inquit, quæ causa odij fuerit: fuisse odium intelligo: quia antea cum duos filios haberet, illum alterū, qui mortuus est, secum omni tempore volebat esse: hunc in prædia rustica relegarat. Quod Erucio accidebat in mala nugatoriāque accusatione, idem mihi vsu venit in causā optima. Ille quomodo crimen cōmentitium confirmaret, non inueniebat: ego res tam leues quæ ratione infirmem ac diluam, reperire non possum. Quin ais Eruci? tot prædia, tam pulchra, tam fructuosa, Sex. Roscius filio suo relegationis

ac supplicij gratia, colenda ac tuenda tradiderat.

MODVS PER COACERVATIONEM EXEMPLORUM, in quo diligenter notandi sunt nexūs.

CAP. XL.

Efficax quoque genus confutationis, quo aduersariorum ora prima aggressione obturantur, cum facti, quod ipsi obijciunt, statim luculentū exemplum in graui auctore profertur: ut pro Milone num. 7.

Negant inueneri lucem esse fas ei qui à se hominē occisum esse fateatur. In qua tandē vrbe hoc homines stultissimi disputant? nepe in ea quæ primum iudicium de capite vidit M. Horatij fortissimi viri: qui nondum libera ciuitate pop. Rom. comitijs liberatus est, cum sua manu sororē interfecit esse fateretur. An est quisquam qui hæc ignoret, cum de homine occiso queratur, aut negari omnino solere esse factū: aut rectè, aut iure factū esse defendi? Nisi verò existimatis demētem P. Africanum fuisse, qui cum à C. Carbone tribuno plebis, in concione seditiosè interrogaretur, quid de T. Gracchi morte sentiret, respondit, iure cęsum videri. Neque enim posset, Hala ille Seruilius, aut P. Nafica, aut L. Optimius, aut C. Marius, aut me consule, senatus non nefarius haberi, si sceleratos ciues interfici nefas esset. Itaque hoc iudices, non sine causa fictis fabulis doctissimi homines memoriæ prodiderunt, eum, qui patris vicioscendi causā, matrem necauisset, varietatis hominum sententijs, non solum humana sed etiam deæ sapientissimæ sententia liberatum. Quod si duodecim tabulæ nocturnum furem, quoquomodo: diurnum autem, si se telo defendert, interfici-

Y. y

impunè voluerunt: quis est, qui quoquo modo quis interfectus sit, puniendum putet, cum videat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipsis porrigi legibus? At qui si tempus est illum iure hominis necandi, quæ multa sunt, certè illud est non modò iustum, verum etiam necessarium: cum vi vis illata defenditur. Pudicitiam cum eriperet militi tribunus militaris in exercitu C. M. rij, propinquus eius Imperatoris interfectus ab eo est cui vim afferebat. Facete enim probus adolescens periculosè, quæ perpeti turpiter, maluit: atque hunc illis vir summus, scelere solutum, periculo liberauit. Infiatori verbò & latroni, quæ potest afferri iniusta nex? Quid comitatus nostri? quid gladij volunt? quos habere certe non liceret, si uti illis nullo pacto liceret. Est enim hæc, iudices, non scripta, sed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus: verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti: non instituti, sed imbuti sumus: ut si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, si in tela, aut latronum aut inimicorum incidisset; omnis honesta ratio esset expediendæ salutis. Silent enim leges inter arma, nec se expectari iubet, cum ei qui expectare velit, antè iniusta pœna luenda sit, quàm iusta repetenda. Et si per sapienter, & quodammodo tacitè, dat ipsa lex potestatem defendendi: quæ non modò hominem occidi, sed esse cum telo hominis occidendi causa vetat: ut cum causa, non telum quæreretur, qui sui defendendi causa telo esset usus, non hominis occidendi causa habuisse telum iudicaretur.

Vide item, quæ habet Cicero pro Amer. 42. 44. 45. 48. 52. 54. Cæcinn. 82. 84. Muræ. 67. Harusp. 17.

CONFUTATIO.

Pro cæco reo parricidij per. ἀνακόλυτον, & ἀνιδυλον.

C A P. XL.

VOlo nunc scire quemadmodum dicat explicatum, tam difficile facinus: cæcus parricidium cogitavit, cum quo? cuius se commisit oculis iturus per totam domum? Quem ducem elegit ille, qui erat in cubiculo suo solus? Secum, opinor, secum deliberat. Sufficit sibi, cum homine expeditissimo loquitur. Cur enim socium conscientiam quærat? omnia potest scire. Primum nox quando sit: Deinde prospicere sollicitè, an omnis familia dormiat: Gradu suspensio ponere certa vestigia, & in omnem timoris sui partem sollicitum circumagere vultum. O quàm parum est in metu, ipsos etiam oculos habere. Ita non iste sibi dixit? Occidere quidè patrem volo, sed quem sequetur hæc manus? Nocte solus egrediar, sed quædo perueniam? putas non iunctis habitare liminibus? domus inter patrem filiumque media. Quantum erroris, quantum moræ! spatium ingens, & vix metiendum. Cæcitas inconsulta quid agis? nox antè deficiet. Quid si deinde uterque vigilauerit? quid si nouerca? age, limè inueniam, cardinem sine strepitu mouebo, dormientis cubiculum intrabo, quiescentem feriam patrem, semel satis erit, nec nouerca vigilabit. Securus egrediar, sciète nullo reuertar. Vota sunt ista, sed oculorum: cæcus desperaret etiam, si tam multa nox polliceretur. Hoc loco quæram necesse est, quæ ratio fuerit ut iuuenis ad parricidium suo potissimum gladio uertetur. Nimirum illud in mentem venit, quia erat relicturus. Nam si alienum & ignotum in vulnere patris

Quintil. decl. 1.

gladium reliquisset, poterat de percussore dubitari. Hic attulit suum, ut etiam si euassisset, tamen ferro suo teneretur. Cur ergo, inquis, gladium in cubiculo tuo habebas? quia habueram semper, quia uisurus illo non erã. Ferrum ego parricidio meo, tot antè annos præparauit, & secundum illum, quem minabar, patri tandiu innocens fui. Ego eram ferro ac mente paratus, & tot abiere noctes; antè gladium illum familiarem oculis tuis feci, antè omnibus se ruulis notum. Pependit in cubiculo meo, tanquam testis conscientiam meam, palam in medio, negligenter, sic ut subtrahi posset. Non illud conscientiam trepida uelauit, tam notus in cubiculo fuit, quàm cæcitas domini.

Confutatio, in qua explicatur lex.

Lex, Qui parentes in calamitate deseruerit, insepultus abijciatur.

Quint. decl. 6.

Filius, ut patrem redimeret è vinculis, matrem cæcam reliquit.

Pater alligatus est, mater cæca est. Vnus utriusque filius, magna locorum distantia. Habet lex in medio debitorem. Duc ad utrum mauis, ad utrumque non potes, nisi hanc misero conditione imponimus, ut quicquid fecerit proijciendus sit. Si exierit, mater sepeliri vetabit: si remanserit, pater.

DE PERORATIONE.

C A P. XLI.

Perorationis momentum.

Henrici Magni iudicium de orationibus.

Peroratio, quasi extremus actus restat, oratori strenuo & diligenti minimè negligendus: Et eo quidem magis excelsendus, quòd, quæ ultimo loco dicuntur, aculeum mentibus auditorum potissimum infingere atque relinquere debeant. HENRICVS ille MAGNVS, cuius, ut & Regis optimi, & suauissimi Parentis, sapius iucundissimè recurrit memoria, ut magnum, & in omnibus rebus climatum fuit eius iudicium,

dicebat se oratores ex perorationibus agnoscere; quòd initio artificiosius illigata verborum structuris, ad numeros ferretur oratio: sub finem natura ipsa, se in suis motibus promeret frequentius. Euenit usu plerumque multis, ut initia habeant splendida, lentos & iacentes exitus. Cum enim toti in illud quòd primum occurrit; in exornanda scilicet proœmia, acerrima mentis cogitatione ferantur, extrema, vel iam hebescentibus ingenij & industriæ aculeis, vel certè temporis penuria perquam neglecta atque arida esse patiuntur. Itaque initio, cum elaboratæ orationis, veluti pennis innixi, rapiuntur; placent: sub finem, deficiente iam arte, cum parum naturæ habeant, aut licet habeant, cum grauissimas sententias, & motus, ex tempore tractare difficillimum sit, quasi ex utraque pennis aues corruunt, & de formi lapsu affliguntur ad terram, eo maxime tempore quo alacrius eminere debuerant. Quamobrem prudentis est oratoris, initio, nò ita magnificis illis eloquentiæ propylæis, & Ionicè structuræ delicijs capi, quin maturè consideret; qua porta commodissimè excedere, virilitèrque se expedire possit. Hoc magnus artifex Tullius perquam solerter nouerat; cuius ut omnibus, sic in perorationibus eximia fuit felicitas; nec sine causa, ubi plures cum eo oratores dicebant, hanc illi partem exarandam communi omnium consensu deferebant.

Causa fluuuantis perorationis.

prudentiam providendo epiloge.

Locus perorationis.

Ut verò quis peroratione nauiter utatur, spectandum est causæ genus. Occurrunt enim plerumque casu, quæ nec orationem merentur, nec perorationem: vel etiam breues orationum, in quibus si perorationem labores contentius, videaris raris, & inornatæ domunculæ, cæteris incuria neglectis, grande & locuples posticum adstruere. Vbi perorationem non desiderat oratio, saltem conari.

oportet, vt aliqua virili & expedita conclusionē claudatur. Si longior fuerit, & grauior, tum erit epilogus summa diligentia adtexendus, ne in portu, quod aiunt, naufragium faciat oratio. Quanquam verò sepe in multis orationis locis, post res confirmatas frequententur epilogi, in fine tamen præcipuum regnum obtinent.

Partes.

Atque cum tota ratio perorationis in duabus potissimum sita sit rebus, in enumeratione, & motu: vtrumq; consideratè spectandum, nec leui industria tractandum erit.

Enumeratio-
tionis dex-
teritas.
P. Emundus
Augerius.

Enumeratio illa, & ἀνακεφαλαίωσις rerum, plurimū desiderat industria. Nostra memoria Pater Emundus Augerius, vt erat magnus in cæteris orator, sic in ea parte, non mediocriter excollebat. Erat illi semel concio iam prouecta, cum de repente adfuit HENRICVS TERTIVS, Galliarū Rex Christianissimus, cui Pater multis erat nominibus charus, & periuicundus. Cæpit ille, quæ antea dixerat, relegere, & per sua vestigia recurrere, tanta dexteritate, tã concinna dispositione, tã facili sententiarū claritate, tam distincta varietate verborū, vt qui aderant per multi graues viri, & in eloquētia benè versati, hoc vnū perfecti oratoris opus, & præstantissimum & difficillimum effecerent.

Danda est igitur opera singularis, vt hæc enumeratio non sit Crambe repetita (quod ait Satyricus) sed vel vti subtilissimum industriæ pietoris opus, qui in exiguam quandam tabellam, rem magnam, & antea diffusam, collegerit.

Gemma in
qua casus
Phaeth.
Galen. l. 17.
de v. s. part.
p. 1.

Casum Phaethontis in gemma annuli expressum, admirabili vel potius stupendo artificio memorat Galenus. Videbatur adolescens solis filius, crinito radijs capite flagellum tenens, in aureo curru sedens, quæ celeres quadrigæ rapiēbant, tãta subtilitate sculptæ, vt sedecim pedes æquorum minutissimis lineolis di-

stincti eminent. Hinc rubentis ardoribus cæli facies, Iouis iræ, infelicis patris desperatio, & attoniti casus nouitate cælestes hærebant. Illinc decresebat mare, ebulliebant aquæ, terra continenti incēdio flagrabat, & longè latèque sparsi flammarū globi syluas, montes, prata, pecudesque absumebant: Ingentis illud artificij, & delicatissimæ manus. Pari profectò ratione præclarum censeatur oratoris opus, vbi per totam orationem variè dispersa vno aspectu ponit ob oculos, & aptis motibus animat atque incendit.

Curabit in eo ne nimius sit, & inutilis minutias exquirat, quæ à grauioribus facilè rebus absorbentur. Deinde, vt coquus cibos varijs condimentis, ita nouum orationis ferulum, & sententiarum nauitate, & verborum varietate prudenter aspergat. Tertio, vt illud potissimum frequentet, & quod causæ fundamentum est, & auditorum animis relinquere nititur. Deinde, vt aptos motus accomodet, qui toti sunt in affectibus, & figuris, de quibus consequentibus libris agendū est. Exemplorū cum passim in Cicerone præstantissima quæq; affluat, nihil opus fuit multitudinem percēdere: nihil vetat tamen, quominus hoc ex Quintiliano audiamus; cætera ex figuris & affectibus, satis abundè peti cōmodèque poterunt.

PERORATIO MISERABILIS
pro filio, qui cum sua captiuitate, & morte patrem redemisset, mortuus in vinculis à matre sepeliri prohibetur.

CAPVT XLII.

Vbi virtus? vbi pietas? peristi miser, & malè audis. Non morienti pater affedi, non ægri caput molliori sede composui, non fatigatum latus mutauit, non spiritum excepi. Absens, extinctus, euersus, mortem tuam inueni. Nemo ægro vincula laxauit; nemo manus ferro

Peroratio-
nis prae-
pta.
Legenda
perorat. pro
Milone. n.
94 pro
Cluent. nu.
188. pro
Flac. in 44.
pro Sylla,
pro domo,
pro Mur.
pro Planc.
&c.

Quint. de cl.
6.
Affectus
miseratio-
nis in mor-
te filiorum,
Miseria
imago.

ordidas ad accipiendos remisit cibos. Tantum catenarum causa solutus est, neglectus, despectus. Quidni vilis senis vicarius? inter tot ardentissima febrium desideria, non habuisti, quem posceres; quo modo te vincula composuerant, iacuisti, matrem, patrem, propinquostantum cogitasti. Nunquid indulgeo mihi, quod te puto inspirasse in carcere meo? Nōdum matri satisfactum est.

Crudelita-
tis est exi-
gere pœnas
à cadaveri-
bus.

Quoniam pœnas à cadaveribus exigis; audi sequentia tempora, mors ipsa filij tui naufragium fecit, per tot fluctus volutatum corpus intumuit, tot collisum scopulis, tot spatiosis tractum arenis, nunquam tamen infelicis, quàm cum venit in terram.

Sepultura.

O quàm graue est mori! quanto grauius, quod ego viuo superstes filij mei? Viuo, omnibus diis hominibusque, sed ante omnes mihi, & inuisus & infestus, & vxoris quoque pietatem perdo. In funere filij diuortium fecit, video hæc rerum naturæ bona, quæ filio abstuli. Omnis me ætas, mei admonet luctus; senectus, ad quam non peruenit; misera pueritia, quam nunc transiit; adolescentia, in qua periit. Supersum, vt si felicissimè cesserit, rogū meum videam, & edaces circa corpus filij mei flammæ. si hoc non contigerit, nigrum cadaver, & deforme etiam ignotis spectaculum, inter hæc mala credetis, puto, si dixerō, vellem oculos non habere. Quid nunc amplius?

Oculi au-
gens dolo-
rem.

Ad te vxor preces cōuertam irritas, malè tentatas? Tu verò perge, & bono tuo vtère, felicem te, quod in hac fortuna tua irasceris. Ad hoc confugiendum est. Per communes casus, per calamitatem meam, humanæ calamitatis exemplar, ita vos coniugēs vestræ ament, non sic desiderent, ita hoc orbitatis meæ vltimum exemplum sit, ita vos habere tam pios filios non necesse sit; miseremini. Si vicarium accipitis, me

proiicite, non inuidiosæ preces sunt, nihilominus impero, Non læta sententiam vestram sequeretur gratulatio, non ad templa deducar, sed ad sepulchra: Etiam cum vicerō, flendum est: Si verò vincimur, ibo in litus miser, planctibus aues abigam, aut me corpori filij mei, velut tumulus imponam. Iacebimus duo impulta cadauera, me fortis obijciam, aut circa singulorum domus, ad genua prætereuntium ibo, & recepto iam miseris more supplex, non cibos petam, non stipem mendicabo, terram, & collatas miserantium manu glebas, aut, quod certè licet, filium in mare proijciam. Iam crudeles aquæ, & venti malè secundi, reddo vobis vestrum beneficium. Ferte quolibet: licet ab barbaros, licet ad hostes, licet ad piratas. Forrè aliquis iubebit sepeliri, certè (quod sciam) nemo prohibebit.

Item in causa adolescentis ad remedium fraterni morbi, exacti iussu patris, & occisi.

Peroratio flebilis, per apostrophē ad animum mortui.

Conuertitur hoc loco, Iudices, *Quint. decl. 8.* mulier infelix, & velut ad quandam præsentiam amici iuuenis, Siue, inquit, tandem securitate mortis explicitus, in aliquo sedis æternæ pudore requiescis; siue exclusus; ac vagus, & inter fabulosa supplicia metuendus, adhuc laceratione per stupentes horrentesque manes umbra discurrens, audi miserimæ matris iniquissimam complorationem. Non quidem licuit mihi in illud cubiculum conditorium tuæ mortis irrumperere, nec supra charissima membra prostrata meis vulnera tua tegere visceribus; quod solum tamen potui, corpus, quod medicus, quod reliquerat pater, hoc sinu misera collegi, ac vacuum pectus frigidis abieciisque visceribus rursus impleui, sparsos artus amplexibus iunxi, men-

Quint.
decl. 8.

Manes.

Affectus
Matris in
morte filij.

bra diducta composui, & de tristi terribilique facie, tandem ægri cadauer imitata sum, Hoc est tamen quod de tristissima orbitate præcipuè ferre non possum, propter fratrem videris occisus, nec tamen vquam constare poterit, an tu sanaueris fratrem.

Item, Ecce super lectulum effusa feralem, laceros artus & perustum complexa corpus exclamo, teneo vnicum meum, velit nolit inuidia, meum misera formosum. Hoc erat, quod infelicissimam matrem vltra solitæ charitatis exagitabat affectus, amabam marite periturum. Infames quantumlibet hanc impatientiam, ego mihi videor defuisse, ces-

sasse, multum de lætitia, multum perdidisse de gaudiis. Nemo vquam nimis amavit. Excuso tibi, inquit, iuuenis innocentissime, quod supremis tuis nondum præstitisti misera comitatum. Viuere quidem te defuncto continuo non debui, sed mori marito tacente non potui. Rumpam tædium lucis inuisæ, sed prius licuerit coram ciuitate manibus tuis iusta perfoluere, cum damnato supra calidissimum silentium parricida, nihil te dixisse constiterit. Ignosce quod ad iudicium istud orbitata duravi. Timui, ne si ad exitum impatientia, si præcipiti pietate properassem, faceret alium parricida de mea morte rumorem.

Finis Libri sexti

DE
ELOCUTIONE,
LIBER SEPTIMVS.

DE ELOCUTIONE.

CAPVT PRIMVM.

QVÆ ad elocutionis virtutes attinet, sunt à nobis in prima eloquentiæ parte diffusius exposita. Sed tamen, quoniam semel ad præceptiones defluximus, nonnulla de huius ipsius virtutis Rhetoricæ culturâ, saniorum Rhetorum placita trademus. Sunt enim in hac parte (vt liberè fatear) infinitæ, vel etiam aliquot veterum Rhetorum ineptiæ; qui cum ad sublimes illas eloquentiæ vires assurgere non possent, toti in literulis syllabisque aucupandis, & in tornanda periodo hæserunt. Quæ res etsi in suo genere non sunt negligendæ; tamen eas consecrari morosius, & præ istis heroïcos sensus parui facere, hominis est intemperanter abutētis otio, & literis. Ego enim sic arbitror, eloquentiam, ex sensibus, & verbis, quasi ex animo & corpore conflata esse.

In minutis elocutionis enodandis scrupulosus immorari puerilis est ingenij.

Qui contemptis grauibus sententijs, omnes in verborum structuram curas & cogitationes intendunt, similes illis videntur, qui neglecto spiritu, *cælestis auræ particula*, solam curem impensius curant. Cauent enim vehementer, ne collidantur literæ, ne hiatus incurrant vocalium, ne asperos auribus sonos contumaces syllabæ efficiant: Dant singularem operam, vt trahantur periodi, vt comptius interstincta particulis cola, vt oratorij pedes concinant, vt post longos circuitus frequens sit illud intercalare Epifodium, esse videatur.

Interim præclaris sensibus exhausti, ieiuni, macilenti, totas orationes Græculorum nugis & literarum obseruationibus complent. Hoc quidem misera vanitas est, & ea opinor, quæ sanctorum virorum scriptis castigatur, puerilis loquentia, inanis rerum, plena ineptiarum.

Quoniam non hæc à me ita dici

velim, vt omnem verborū ornatum, conemendum putem: Nā vt corporis honestam curam gerunt etiam sapientes, sic & in graui oratione culturam elocutionis esse volo, sed eam grādem, & cum maiestate decoram. Duo tantū reprehendo, primum, quodd ista putidiū à plerisque, magno ceterorum eloquentiæ ornamentorum dispendio, curentur: deinde, quodd ad sacras conciones, & serias orationes, in quibus pugnare oportet, non ludere, iuuentilius traducantur.

Cauendum est omnino, ne oratio, quæ ferri debet, ac fluere, dimetiendis pedibus ac perpendendis syllabis consenscat. Nam id tum miserum, tum in minimis occupati est. neque enim qui se totum in hac cura consumpserit, potioribus vacabit, si quidem relicto rerum pondere, ac nitore contempto, tessèrulas (vt ait Lucilius) struet, & vermiculatè inter se lexes cõmitet. Quamobrem, & cum de hac tota re scriptum sit à nonnullis, etiam abundantius quàm oratoria grauitas postulet; quæ leuiores sunt, omittam, aut certè perstringā: Quæ verò melioris notæ fuerint, à veteribus præsertim animaduersa, non præteribo.

ELOCUTIONIS DIVISIO, & eius prima pars Elegantia.

CAPVT II.

Elocutionis omnium clarissima diuisio est, quæ traditur à Cicrone quarto ad Herennium, in Elegantiā, Compositionem, & Dignitatem. Elegantiā est, quæ facit vt vnumquodque purè & apertè dici videatur. Hæc distribuitur in Latinitatem & Explanationem. Latinitas sermonem purum conseruat. Duos Grammaticorum scopulos, solæ-

Quint. l. 9.

Cic. 4. ad Her. c. 2.

cismum & barbarismum declinat, & honestam in omnibus conseruatur orationis munditiem. Primum igitur, vt Latine loquamur, videndum est, sed & verba afferamus ea quæ nemo iure reprehenderit; & ea sic casibus, & temporibus, & genere, & numero conseruemus, vt nequid perturbatum, ac discrepans, aut præposterum sit. Hæc ex Grammaticorum petuntur officina, in qua procedenda sunt accuratiū puerorum ingenia, ne cruda adhuc studia in grauiores scientias propellant, & congrui sermonis imperiti præbeant se deridendos. D. Basilii legatum sibi à Valente Rhetorem, Demosthenem nomine, haud satis Δημοδενικὸς in Grammaticos errores impingentem, castigauit verbano dicto: Δημοδένης σολοικίς.

Quo verò risu exceptum est apud Athenienses DATIS Melos? qui, vt vir Persa, & miles, minùs ad Atticas factus elegantias, Græcè loqui conatus, dixit ἠδίκαι ἢ χαίρουμαι. Erat hoc hospiti & duci militiæ condonandum. Sed minùs tolerandi sunt, qui cum istis vitiis laborent, profitentur tamen elegantias, & in alios, si quid fortè titubarint, sunt impensè dicaces. Nec in facete lusit Aufonius in eiusmodi farina: Rhetorem, qui scriperat actiua voce Reminisco.

Reminisco Rufus dixit in versu suo. Cor ergo versus, imò Rufus non habet.

Haud dissimilis quispiam legatus, qui ad Alexandrum Tertium missus, contra S. Thomam Cantuariensem Archiepiscopum, sparsurus querimonias, illud identidem in oratione vsurpauit, oportuebat. Ex quo grauisimo cõtui risum propinauit non mediocrem.

Pater (inquit) & Domine, inter est beatitudinis vestræ, quod perperam actum est in perniciem vniuersitatis, ad pacis & debitæ concordie statum

Cic. 3. ad Orator.

Demosthenis Valentis Legatus. Sozom. l. 16. c. 16.

Suid. in voce. Δάτης Aristoph. in pace.

Hilarius Cisteruensis Legatus. Sozom. l. 16. c. 16.

statū citius reuocare, ne nimis huiusmodi immoderata præsumptio multorū stragè, & Catholicæ Ecclesiæ scissurā possit procreare. Id parum attedit Dominus Cantuariensis, dum relicto maturiori consilio, se solum consuluit. vt sic sibi, & suis, Regi, & regno, populo, & clero grauiores labores procrearet, & angustias: & certè virum tantæ auctoritatis non decuit, nec oportuit, nec aliquando oportuebat.) Addit qui scripsit historiam: Ita grammatizabat Hilarius Cicestrensis, dicens oportuebat, insuper suos, si sciperent, non oportuebat sibi in tabulis præbuisse consensum. Hic vnus ex cœtu prorumpes in vocem: Male, inquit, tandè venisti ad portum.

Altera pars elegantie est explanatio, quæ reddit apertam & dilucidam orationem. Ea comparatur duabus rebus, vsitata verbis, & propriis: Vtitata sunt ea quæ versantur in sermone & consuetudine quotidiana: Propria, quæ eius rei verba sunt, aut esse possunt, de qua loquimur. Hæc virtus elocutionis fundamentum est: qua qui non fuerit imbutus, frustra nititur ad superiora. Quantum est enim error eorum qui nihil proprijs verbis efferentes, in omnibus translationum conseruatur delicias? quod plerunque faciunt, vt humilitatem verborū vitent, vt ille, qui in actione Ibericas herbas, se solo nequicquam intelligente dicebat, nisi irridens hanc vanitatem Cassius Seuerus, Spartum eum dicere velle indicasset. Solent hinc in delectu verborum Rhetores nonnulla tradere de factis, protractis, subtractis, commutatis, sonantibus, exilibus, sordidis, grandibus, vastis, quæ pluribus prosequi, superuacaneum esse arbitrator. Nam puri dilucidique sermonis ratio, in linguis præsertim antiquis, tota ex veterum scriptorū imitatione, & magistro vsu dicendi, petenda est: Ac demum bona verba habenda

sunt, quibus locupletissimi quique dictionis authores & magistri vsi sunt; quibus nisi fueris contentus, frustra sonantes litterulas & syllabas aucupabere.

DE COMPOSITIONE, secunda parte Elocutionis.

Eius definitio, officium, gratia.

CAPVT III.

Compositio est structura partium orationis (vt definit Hælicarnasseus) θέσις παρ' ἄλληλα ἢ τῷ λόγῳ μορίων, ἃ δὴ ἢ σοιχεῖά τινες λέξεως κελοῦσι. Eius officium est, verba inter se connectere, vt ne quid præposterum sit, ne quid asperum, aut vastum, ne quid obscurum negligentius, ne quid expressum putidius. Deinde singula inter se concisa colis distinguere, mox etiam numeroso periodorum ambitu vincire.

Eius vis moderata, maximè verò in exornationibus plurimum obtinet suauitatis, & vt ait citatus author, ἀφ' ἐπιπῶ τῷ λόγῳ ἁριστία. Atque, vt artifices, qui versicolore ornatu vestimenta distinguunt (Græci ποικιλταί, Latini, Phrygiones, & plumarios appellant) plurimum rei vestitiaræ decoris addiderunt: Sic, qui eleganti verborum textura conficiunt orationem, exornatiuum illud genus, quod totum penè in delectatione sitū est, magna voluptate perfuderunt. Verba quantumuis lecta sint, & nobilia, plurimum suauitatis & ornamentorum amittunt, nisi aliqua structuræ ratio & concinitas accedat. Res enim perinde se habet, atque in mentis sensibus, quantumuis illis generosi fuerint, emarcescunt, nisi orationis perspicuitate, copia, felicitate promantur: sic lepor ille ver-

Compositio artis artifices comparatur cū Phrygijs.

Bayon. ad Chri. 1164. Sec. 34.

Cic. 2. ad Her.

Quint. l. 2. c. 8.

De verbis oratorijs, vide Cic. 3. de Orat. sect. 1. 10.

borum, sine structuræ lenocinio deflorescit.

Hoc Dionysius Homericorum verbum exemplo declarat; qui cum verbis consent humilibus, tamen ex iuncturæ concinnitate plurimum iucunditatis hauserunt: sunt autem illi:

Τὸ δ' αὖτ' ἐκ κλισίης Ὀδυσσεὺς ἔχ' ἴδιος
Ἰφροβος,
Ἐπιπύοντο ἄριστον, ἄμ' ἠοὶ κραιβάριον
πύρ,
Ἐκπεμψάν τε νομῆας ἄμ' ἀγροδρόισι
συεσι.
Τηλέμαχον δ' πείλαιον κίχες ὑλακόμενοι,
οὐδ' ὕλαον παρθόντα, νόησε δ' ἴδιος
Ὀδυσσεὺς,
Σαίοντες τε κίχες. Ἄσπεδ' ἔκρυπος ἦλθε
πυρρῶν.

& cætera, quæ, ut ait ille, διὰ τῶν τελευτάων ἢ παπεινοτάτων ὀνομασίων πλάκται. Sed totam ex iunctura gratiam mutuantur. Hæc si Latinè redantur, non possunt suos numeros retinere: Cum iisdem comparari possunt quæ in Moreto incerti authoris leguntur:

Membra leuat sensim vili demissa
grabato,
solicitaque manu tenebras explorat
inertes,
vestigatque focum: lasus quem denique
sensit.
Parvulus exusto remanebat stipite
fumus,
Et cinis obducta celabat lumina
pruna:
Admouet his pronam summissa fronte
lucernam,
Et producit acu stupas humore ta-
rentes
Excitat & crebris languentem flabibus ignem.

Deinde.

Inde abit, assistitque mola, paruaque
tabella,
Quam fixam paries illos seruabat in
vfu.

Lumina fida locat; Geminos turba
veste lacertos

Liberat, & cinctus villosa tegmine
capræ

Perverrit cauda silices, gremiumque
molarum.

Admouet inde manus operi, par-
titus utramque:

Lana ministerio, dextra est inten-
ta labori,

Hæc rotat assiduis gyris, & concit-
at orbem.

Trita Ceres silicium rapido decurrit
ab istu,

Interdum sessa succedit lana la-
bori.

Alternatque vices: modò rustica
carmina cantat,

Agrestique suum solatur voce la-
borem.

Et quæ toto illo poemate continentur Homericis ab Halicarnasseo allatis non dissimilia.

Hæc igitur, inquit, cum de humili materia, & per se humilia sint, ex decore numerorum mirificas habent vneres. Neque verò id tantum in verbis: exemplum citat ex Herodoto.

Γύνη, οὐ γὰρ σε δοκῶ πείθειν μοι λέγοντι τὰ περὶ τῶν εἰδῶν τῶν γυναικῶν. ὅτι γὰρ ἐπιπύοντες ἀνδράποισι ὄντα ἀπώστερον ὀφθαλμῶν. ποιεῖ ἕπος ἐκείνου θεάσθη γυναικῶν ὃ δ' ἔμεγα ἀναλοήσας, εἶπεν. Δέσποτα, πῶς λέγεις λόγον οὐχ' ὑγιᾶ; κελύων με δεσποινῶν πῶς ἐμὴν θεάσασθαι γυναικῶν; ἀμὰ δ' ἔχοντι θεοδουλοῦν, συνεκδίδεται ἔχ' αἰδῶ γυνή. Hæc, & similia, quæ ex Cicerone infinita possunt afferri, si dissolvas, μικρόκομψα, ἀρχαῖα, μαλισταχέ, facias necesse est. Porro tota structuræ ratio continetur in periculis, de quibus dicendum est.

DE PRÆSTANTIA NUMEROSA ORATIONIS, & eius ortu.

CAP. IV.

Magni illius Augustini vox est, Mundum Dei canticum esse: & rectè quidem dixit; is enim est omnium musicorum, sine controuersia, princeps; cuius nutu numerosissimus vniuersi concentus, perpetuas concordie feruat leges. Atque ut omnia certo quodam pondere ac mensura condidit, sic illa videntur ab ipsis cunabulis instillatam retinere numerorum suauitatem. Quid mirum igitur, si animus aurium nuntio naturalem quandam in se retinet omnium vocum mensuram? Homo profectò animal est natura musicum, & musicæ vis, per aurium sensus, quasi per animæ vestibula, si quando potentiùs illapsa est, tum delicato titillationis lenocinio mentem surripit, & miti quodam dominatu vendicat. Agrestes ipsi belluarum sensus, hac dulcedine mulcentur: & Iouis quidem Aquila apud Pindarum, vbi Apollinis lyram audiuit, prædarum & fulminis oblita, iam conniuentibus oculis mergitur in soporem. Tum fulmen ipsum hac illecebra delinitum confidete paulatim flammæ ardore languescit.

Musica
laus.

Quòd si omnia vel numerosa sunt, vel ipsis numeris delectantur, non oportuit, orationem, egregium quoddam opus hominis, in quo pulcherrimæ mentis cælata est effigies, numerorum legibus esse destitutam. Quamobrem, primùm quidem nata sunt poetarum ingenia, quorum ars exquisito quodam flore dicendi luxurians mirifica suauitate eloquentiam vitamque perfudit;

Ipsi deinde oratores, cum poetarum viderent artes florere laudibus, certos cursus conclusionisque verborum inuenerunt, quibus illigata non modò ferretur contentiùs, sed etiam blandiùs se insinuaret oratio. Itaque cum plerique veterum infracta, ut sæpiùs, atque amputata loquerentur, claudicaret, insisterent, & quasi inter saxa fractis & reluctantibus aquis obstreperent, emerfit deinde illa scitissimè tornata circumscriptio; cuius primi auctores fuere Thrasymachus, & Gorgias: in quorum scriptis vidisses sublimia ingredi, leuia duci, acria currere, delicata fluere, ad summum omnia ferri enucleata quadam ratione modulatiùs.

Ortus
numerorum.

Hoc verò dicendi genus, vbi oppressis suauitate mentibus perplacere cœpit vehementiùs, non erubuit quidem fori subsellia, quantum in iusta pugna, ut in verborum delectu tranquilliores, sic etiam in numeris sedatiore esse oratores solent. Verùm omnibus gloriosum postea visum est, fluentem largiùs orationis impetum vincire moderata lege numerorum, cum id præsertim eloquentiæ palæstram, & vltima quasi lineamenta conferrat.

Qualis enim Vlysses apud Homerum, Palladis opera, alius atque alius apparet: Modò enim paruus, rugosus, sordidus videbatur,

Numerosa
orationis
præstantia
illustratur
eleganti
similitudine.

Πτωχῶ, λευγαλέω ἐναλίγκιος ἢ τῷ μέγαντι:

Mox cum eundem ipsum virgula tetigisset Minerua, augusta & spectabili specie, hyacinthinòque capillo cernebatur:

Μεῖζονα τ' εἰσδέειν, ἔχ' πάρονα δῆκεν ἰδέειν.

καθ' ἃν ἔχρητος
Ὀύλας ἦκε κόμας ὑακινθίνω ἀΐδει
ὁμοίως.

Haud dissimili ratione, sine numeris, quasi pannis & centonibus hispida videtur oratio: mox eorum decore temperata, læta, florens, illustrius emicat.

Tantum in periodis ad exornatiuam præsertim orationem momentisum est, vt quadrigæ albæ videantur, quibus Regina triumphat eloquentia. Has si omni ex parte sustuleris; Rhetoricam peditem, humilem & abiectam facias necesse est. Neque verò cum periodon laudo, grandes illas vbiq̃ue verborum circumscriptiones probari velim, cum etiam contractiores multum habeant venustatis. Exempla affert Halicarnassensis ex Platone, Demosthene, & Æschine.

PLATO.

Plato *Εργων γδ σδ περιχθέντων λόγων κελύς ἐπιταφίω λόγω.* *Εργων γδ σδ περιχθέντων λόγων κελύς ἐπιταφίω λόγω.* *Ἐργων γδ σδ περιχθέντων λόγων κελύς ἐπιταφίω λόγω.* *Ἐργων γδ σδ περιχθέντων λόγων κελύς ἐπιταφίω λόγω.*

DEMOSTHENES.

Ὁ γδ οἱς ἀνὲρ ἄλλοθεν ταῦτα πρῶτον ἐκ κατασκευάζόμενος, ἔπος ἐμοὶ πολυμῆ, καὶ μὴ πτω βέλλῃ, μηδὲ τὸ βέουη.

ÆSCHINES.

Ἐπὶ σου τῶν κελύς, ἐπὶ τῶν νόμοις κελύς, ἐπὶ τῶν δημοκρατίαν κελύς.

Hæc, inquit, quamuis contorta, & rotunda, numerosæ suauitatis verbis augentur; quæ si dissoluas, florem gratiæ sustuleris.

DE NOMINE, ET definitione Periodi.

CAP. V.

Periodus dicta est metaphora ducta à cursu circulari, quæ cursoribus obibant in stadio. Definitur à Demetrio Phalereo:

Συνδέσεις ἐπιτήδευσι, & σύστημα ἐν κώλων ἢ κομμώτων εὐκαταστροφῶν, πρὸς τὴν διανοίαν τῶν ὑποκειμένων ἀπρηπτομένων.

Ab Aristotele tertio Rhetoricorum λέξις ἀρχὴν ἔχουσα καὶ τελευτή. Plinius & clariùs à Cornificio describitur Densa, & continens frequentatio verborum, cum absolutione sententiarum. Cicero modò ambitum, modò comprehensionem verborum, aliàs complexionem, nonnumquam circuitum, conuersionem, orbem, clausulam, continuationem nominat. Ex quibus satis apparet quid sit periodus. Talis autem videtur iusta, in oratione pro Cæcinnâ. (Si quantum in agro locisq̃ue desertis audacia potest, tantum in foro atque in iudicijs impudentia valeret: non minùs in causa cederet Aulus Cæcinnâ, Sexti Ebutij impudentiæ, quantum in vi faciendâ cessit audaciæ.) Hæc 4. colis satis apertè distinguitur.

Demetrius Phaler. l. de eloc. Arist. 3. Rhetor.

Quid sit cauendum in periodo.

Cauendum est porro vehemèter, ne iustæ periodi explendæ gratia, quo melius cadat aut voluatur oratio, inania quædam verba inculcemus, quasi complementa numerorum. Nihil frigidius est, puerilius, & à vera germanaque eloquentia magis alienum, quàm vbi materia non patitur, sed res est pressè & rotundè (qualia multa in tertiâ dicendi figura occurrunt) efferenda, periodorum tractu inanem distende. *Duplex oratio vincit, & soluta.* aliam esse vincatam, aliam solutam.

orationem. Vincata propriè dicitur, quæ periodis decurrit; soluta, quæ licet suos pedes & numeros habeat, non est tamen his circumscriptionibus certa lege recurrentibus illigata: Talis est Herodoti vt plurimum locutio: Talia etiam in Demosthene & Cicerone multa occurrunt *διὰ γὰρ* dicta, in quibus non est periodorum ratio requirenda.

Arist. l. Rhet. c. 9. Aristoteles fulam elocutionem comparat cum Dithyramborum Anabolis, quæ sunt longæ sermonis excursiones, stata lege minimè recurrentes. Versam verò, quæ dicitur periodus, cum strophis, & antistrophis Lyricorum.

DE DIVISIONE PERIODI.

Pneumate, Clauis, Chiasmo, &c.

CAP. VI.

Periodorum variæ traduntur à Rhetoribus diuisiones; quarum aliæ ad sensum verborum, aliæ ad structuram pertinent. Ego, vt omnè ambiguitatem submoueam, grauioribus primùm diuisiones afferam, minutias deinde suo loco discutiam.

Quid pneuma, in periodis.

Primùm, vna est, quæ ab Hermogene appellatur *πνεῦμα*, spiritus, & definitur, *συνδέσεις λόγων, διανοίαν ἀπαρτίζον ἐν κώλοις, ἢ κομμώσι, μετακείμενον πρὸς τὴν διανοίαν τῶν πνεύματος, καὶ τῶν φωνῶν τῶν λέγοντος*; Structura orationis, quæ sensum membri incisisque definitum, ad oratoris spiritum & vocem accommodat. Talis dicitur iusta periodus.

Quid clauis.

Alia dicitur Clavis, *ἢ κλεις προσὸν πνεύματι, καὶ ἀπὸ τῆς περιόδου τῶν ὄλων ἐπιχειρήματος ἀνακλειστικῆς συνόδου*. Decursus totius argumenti breuiter comprehensus. Et hæc tam communis est Rhetorum, quàm dialecticorum. Appellatur autem clavis: quòd vt clavis ostium, sic expeditè referat vim argumenti.

Aliè nomen habent à diuersis figuris, quibus contextuntur, inter quas nobilis est *χαζορομία*.

Quid est periodus χαζορομία.

Est autem periodus *χαζορομία*, cum in quadrimembri circuitu, vtrifque propositionibus ambæ redditiones respondent: & contra, vt apud Demosthenem, Olynth. 2.

Ὁ ἄνδρ' οὗ Φίλιππος ὄσφ' πλείονα ἀξίαν προσηύκετ' αὐτῷ, ποσὺν τε δαυμαστέως παρὰ πᾶσι νομιζέτω. Τρεῖς δ', ὧ ἀνδρες Ἀθιναῖοι, ὄσφ' χέρον ἢ προσηύκε κέχρηδε τοῖς ἀεθέμασι, ποσὺν τε πλείονα ἀξίωσιν ὠφλήκατε. Etenim Philippus, quo plura supra suam ipsius dignitatem fecit, eò plus habet apud omnes admirationis. Vos autem, yiri Athenienses, quòd peiùs quàm par erat, rebus vsi estis, eò maiori dedecore afficimini.

Chiasmus.

Dicitur autem *χαζορομία*, quasi decussata, à χ litera, quæ crucis in modum interfecantibus seipsas duabus obliquis lineis figuratur. Vnde & *χασμός* figura, quando quatuor propositis, tertium secundo respondet, & conuenit quartum primo.

Alia *ισοσηχίς*, & *ισοπλευρής*, hoc est, quadrata, quatuor membris æqualibus constans.

Alia rotunda, *σφρηγέλιος ἀποτυπώσεν ἰσρόν*, rotundè, & concinnè, quasi toro facta, vt loquitur Plutarch. de auditione. Itaque nomen potius est omnium elegantium periodorum generale, quàm speciale.

Demosth. Olynth. 1.

Alia *ἐπιτιμητική*, siue increpatoria dicitur, breuis, & expedita, vt *Φίλιππος ἀνύστατο τοῖς θεοῖς ταῦτα, ἀύμων πινεσ ἐνδαδὲ ποίωσιν*: Philippus quidem à Diis postularet, ea ipsa quæ vestrum plerique faciunt.

Alia *ἡρωικὴ*, sententiōsa, vt *εὐπερίφη παρὰ τῆς ἀξίαν, ἀφορμῆς κελύς φερῆναι τοῖς ἀνοήτοις γινέτω*, Prosperis rebus vt supra meritum, stultis occasio est malè sentiendi.

Alia *ἀποφαντική*, enuntiatiua, quæ fit per rectos casus, *ἀγ' ὅτ' εὐδοκίαν ἐπέειπες σφραγέλιος ὄμιλος*.

Alia per interrogationem, ut *τίς ὁ εὐβοῖαν ἀφαιρήσει;* ἄλλος: τίς ὁ κεφαλῆ αὐτῶν ὄρειον, &c. Quis Eubœam sibi vendicat? quis cepit Oreum?

Alia *ὑπερηχική*, redargutoria, ut si dicas, num hic ipse est qui Eubœam sibi vendicavit, qui cepit Oreum?

Afferit & *ἀνεπιπικῆς*, & *ἀρνητικῆς*, & *ἀπαγορευτικῆς*, demonstratiuas, negatorias, prohibitiuas. Sed Græculæ sunt istæ diuisionum minutia; nūc ad cæteras partitiones veniamus, quæ ex periodi partibus & membris colliguntur.

DE PARTIBVS PERIODI.

CAP. VII.

DVæ sunt periodi partes, Colon, siue membrum, siue intermissio & Comma, quod intermissio pariter, & articulus nominatur.

Membrum est oratio sensus perfecti, sed suspēsi, è toto corpore periodi abrupta: vel res breuiter absoluta, sine totius sententiæ demonstratione. Hoc Demetrius cum manu comparat, quæ ita pendet à corpore, ut in se cumulatam habeat naturæ suæ perfectionem. Id si longius fuerit, *ῥηνογοντὴς* appellatur, ut auctor est Hermogenes.

οὐκ ἔστι
ῥηνογοντὴς.

Est igitur colon, *Antequam P. C. dicam ea, quæ hoc tempore dicenda arbitror.* Vides sensum suspensum: Assume reliquam partem, & confice periodum. *Exponam vobis breuiter consilium perfectionis, & reuerſionis meæ.*

Articulus, siue comma dicitur, cum singula verba interuallis distinguuntur: cæsa oratione hoc modo: *acrimonia, voce, vultu, aduersarios perterruisti.* Est igitur comma pars coli, siue membri, vno vel pluribus verbis constans.

Hinc multiplex periodus secundum varia interualla distinguitur; alia oratoria, alia historica, alia sim-

plex, alia composita, alia magna, alia parua, alia mediocriſ, alia etiam perigraphæ appellatur.

Oratoria amplior est, & fusior, quæ utuntur Oratores.

Historica astrictior, ad vsum historicorum.

Simplex, quæ vno longiorimembro constat. Tale est exordium pro Cluentio; Animaduerti omnem accusatoris orationem in duas diuisas esse partes.

Composita, quæ fit ex nexu plurium membrorum, ut superior; (Antequam, Patres conscripti, &c.)

Magna, quæ maioribus colis, aut pluribus quàm quatuor constat.

Parua, quæ paucioribus quàm quatuor.

Mediocriſ, quæ quatuor intermissionum ambitu definitur:

DE PEDIBVS PERIODI.

Ex Halicarnassensi.

CAP. VIII.

DIonyſius Halicarnassensis Rhetor quidem præstantissimus, in libro de compositione nominum pedes oratorios sic enumerat, & probat.

Primus est Spondeus aptus, & grauis.

Iambus non omnino est ignauus, sed aptus humili & attemperato sermoni.

Trocheus mollior est, & humilior. Pyrrhichius est tenuis, & planè demissus.

Tibrachus nihil habet venustatis, & grauitatis.

Molossus ex tribus longis, ut *errores*, planè grauis est.

Amphibrachus ex duabus breuibus, & media longa, ut *amate*, non est adeò heroicus.

Anapæstus grauis, & aptus ad se-

ria atque affectus exprimendos.

Dactylus optimus est, & heroicus, aptusque rebus amplioribus.

Creticus, siue amphimacer, ex duabus longis, & media breui, ut *castitas*, non est repudiandus.

Melior tamen Bacchiusex duabus longis, & vltima breui, ut *laudare*.

Hyperbacchius ex prima breui, & duabus longis, ut *haberem*.

Dochimus quoque pes est insignis, ex quinque syllabis, prima breui, duabus longis, breui, & longa, ut *amicos tenes*.

Dichoreus ex duobus trochæis, ut *sempiternus*, volubilis, & aptus maximè in clausulis.

Item Pæon primus, ex prima longa, & tribus breuibus, ut *conterere*. Pæon secundus, ex tribus breuibus, & vltima longa, ut *temeritas*.

Et hi frequentiores sunt apud Oratores.

DE NUMERO, ET MIXTURA PEDVM.

Ex Cicerone.

CAPVT IX.

NON est hic meum consilium, varias de numeris & pedibus arcessere sententias, & in ista labyrinthi perplexitate sine fructu ludere iuuenilius.

Equidem existimo, totam illam tractationem à M. Tullio tanto iudicij pondere & sententiarum nitore descriptam, ut qui in hoc opere videatur laborasse contentius, cæterorum scriptorum vel studia restin-xerit, vel ingenia suâ claritate presserit: Quamobrem, ne gestum coram Roscio agere in scena videamur, faciam quod mei est instituti. Primum, quid præcipiat, exponâ: deinde, quid de tota numerorum præceptione sentiam, paucis indicabo. Sic igitur ille.

(Fluit omnino numerus à primo,

tum incitatius breuitate pedum, tum proceritate tardiùs: cursum contentiones magis requirunt: expositiones rerum, tarditatem. Inſistit autem ambitus modis pluribus: è quibus vnum est secuta Alia maximè, qui dichoreus vocatur, cum duo extremi chorei sunt, id est, è singulis longis, & breuibus. Explanandum est, quòd ab alijs ijdem pedes alijs nominantur vocabulis. Dichoreus non est ille quidem sua sponne vitiosus in clausulis, sed in orationis numero nihil est tam vitiosum quàm si semper est idem. Cadit autem per se ille ipse præclare: quòd etiam fatietas formidanda est magis. Mè stante C. Carbo, C. F. Tribunus plebis in concione dixit his verbis: O Marce Druſe. Hæc quidem, duo binis pedibus incisim, dein membratim: Tu dicere solebas, sacram esse Rempubli-cam. Hæc item membra ternis: post ambitus, Quicunque eam violauissent, ab omnibus esse eis pænas persolutas. Dichoreus; nihil enim ad rem, extrema illa longa sit an breuis: Deinde, Patris dictum sapiens temeritas filij comprobauit. Hoc dichoreo tantus clamor concionis excitatus est, ut admirabile esset. Quæ-ro, nonne id numerus effecerit? Verborum ordinem immuta, fac sic. Comprobauit filij temeritas: iam nihil erit, etsi temeritas ex tribus breuibus, & longa est: quem Aristoteles ut optimum probat, à quo dissentio. At eadem verba, eadem sententia, animo istuc satis est, auribus non satis, sed id crebriùs fieri non oportet. Primum enim numerus agnoscitur, deinde fatiat, postea cognita facilitate contemnitur. Sed sunt clausulæ plures, quæ numerosè & iucundè cadant. Nam & Creticus, qui est è longa, & breui, & longa, & eius æqualis pæan, qui spatio par est syllaba longior, quàm commodissimè putatur in solutam ora-

tionem illigari, cum sit duplex; nam aut è longa, & tribus breuibus, qui numerus in primo viget, iacet in extremo; aut è totidem breuibus & longa, in quem optimè cadere censent veteres: ego non planè reiicio, sed alios antepono. Ne spondæus quidem funditus est repudiandus, etsi, quòd è longis duabus, hebetior videtur, & tardior; habet tamen stabilem quandam, & non expertem dignitatis gradum; in incisionibus verò multò magis, & in membris; paucitatem enim pedum, grauitatis suæ tarditate compensat. Sed hoc cum in clausulis pedes nomino, non loquor de vno pede extremo: adiungo (quod minimum sit) proximum superiorem, sæpe etiam tertium. Ne Iambus quidem, qui est è breui, & longa, aut par choreo, qui habet tres breues, sed spatio par, non syllabis, aut etiam dactylus, qui est è longa, & duabus breuibus, si est proximus à postremo, parum volubiliter peruenit ad extremum, si est extremus choreus, aut spondæus; nunquam enim interest, vter sit eorum in pede extremo: sed iidem hi tres male concludunt, si quis eorum in extremo locatus est, nisi cum pro cretico postremus est dactylus; nihil enim interest, dactylus sit extremus, an creticus: quia postrema syllaba breuis, an longa sit, ne in versu quidem refert. Quare etiam pæana qui dixit aptiorem, in quo esset longa postrema, vidit parum: quoniam nihil ad rem est, postrema quàm longa sit. Nam pæan, quòd plures habeat syllabas, quàm tres, numerus à quibusdam, non pes habetur. Est quidem, vt inter omnes constat antiquos, Aristotelem, Theophrastum, Theodectem, Ephorum, vnus aptissimus orationi, vel orienti, vel mediæ, putant illi etiam cadenti: quo loco mihi videtur aptior Creticus. Dochimus autem è quinque syllabis, bre-

ui, duabus longis, breui, longa, vt est hoc, (amicos tenes) quouis loco aptus est, dum semel ponatur: iteratus, aut continuatus numerum apertum, & nimis insignem facit. Duo enim aut tres sunt ferè extremi seruandi, & notandi pedes, si modò non breuiora & præcisa erunt superiora, quos aut choreos, aut heroos, aut alternos esse oportebit; aut in pæane illo posteriore, quem Aristoteles probat, aut ei pari cretico. Horum vicissitudines efficient, vt neque ij fatientur, qui audient, fastidio similitudinis, nec nos id quod faciemus, opera dedita facere videamur.

Hæc Cicero: ex qua oratione fluctibus cincinnis diffusa laxiùs fermè istud colligas, probari ab eo dichoræum, sed cum temperamento ad vitandam satietatem, creticum orationi cadenti aptissimum; pæana vtrumque in principio; & medio, spondæum, choræum tribrachyn, dactylum; quem aut parum volubiliter iungi cum choræo, aut spondæo extremum locum tenente; quare si isti tres pedes concurrant, dactylus, qui instar cretici censetur in fine, in extremo erit collocandus: Ad summum dochimum omni loco congruum, sed malè affectari.

Neque verò hic erit alienum, Strabeii, & aliquot recentiorum, in Ciceronianum numerorum usum obseruationes & exempla notare, quibus conformari faciliùs imitatio possit. Cum igitur periodus tota debeat à capite ita fluere, vt ad extremum veniens ipsa consistat, non modò ambitus clausulæ, sed etiam principia atque media notanda sunt.

IN PRINCIPIIIS HÆ

fermè probantur pedes.

Creticus.

Vt (Neminem vestrum ignorare arbitror, Iudices.)

Pæan.

Pæan.

Vt, (At beneficio sum vsus tuo. Leuia sunt hæc in hoc reo crimina.)

His adijce dichoreum, & bachium, & palimbacchium, vt, non enim potest ea natura quæ tantum facinus commiserit, hoc vno scelere esse contenta. Vehabatur in effedo tribunus plebis. At quanta merces Rhetori data est?

Dochimus.

Vt, (Catenas habebat hospes tuus.)

Molossus.

Vt, (Idem Verres, qui fuit semper.)

Anapæstus.

Vt, (Patior, Iudices, & non molestè ferò.)

IN MEDIO.

Amplissimus est vterque pæan, primus & quartus. Nec solum dignitatem affert & amplitudinem, sed etiam volubilitatem atque celeritatem, qua animi concitati affluente voluptate recreantur, vt, Vincat aliquando cupiditas voluptasque rationem, dummodo illa in hoc genere præscriptio moderatioque teneatur.

In hac oratione breui sex pæanas primos accipere possis: ex quibus incitator est cursus atque magnificentior amplitudo. Item: Fieri enim non potest vt animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, sæpe nimia copia, inopia etiam, nonnunquam impeditus, hoc quicquid est quod nos facimus, in dicèdo, in modò agendo, verum etiam cogitando, sustinere possit.

IN FINE.

Probantur Creticus, & Dichoreum.

Vt, (Verrem, non vt hominem, cum homine comparetis, ne qua tali viro mortuo fiat iniuria; sed vt pacem cum bello, leges cum vi, forum & iurisdictionem cum ferro, & armis, aduentum & comitatum cum exercitu & victoria conferatis.

Choreus, & Molossus.

Vt, (Fateor me salutis omnium causa ad eam partem accessisse subleuandam, quæ maximè laboraret.)

Dochimus.

Vt, (Quos amissimus ciues, eos Martis vis perculit, non ira victoriæ.

Creticus duplex.

Vt, (At quæ ipse cogitans sentio, in communionem tuorum temporum contuli.)

Aliquando, Creticus triplex.

Vt, (Facere enim probus adolescens periculosè, quàm perpeti turpiter, maluit.)

Creticus, & Dactylus.

Vt, (Omnis oratio moribus confonet.)

Tribrachys cum Spondeo.

Vt, (Diu multumque, Brute, dubitavi.) Et, (Maximus est fructus incunditasque sapienti.)

Choreus & Dispondæus.

Vt, (In monumentis maiorum suorum sit interfectus.)

Iambus & Dispondæus.

Vt, (Sed etiam gloriam per tales viros infringendam.)

Tres Spondai.

Vt, (Victoriis illustratæ sunt.)

QVID DE ISTIS NUMERORUM obseruationibus, & tota compositione sit sentiendum, & de cauendis vitiis

CAP. X.

Hæc igitur, si fuerint moderatè obseruata, lætioribus nonnunquam numeris exhilarant orationem. At contrà, si putidiùs discutiantur, sermonis nitorem non mediocriter artis infelicitate corrumpunt.

Atque vt Callimachus, nimis affectatæ diligentia statuarius, fertur infausto expolitionis studio; suorum operum decus inquinasse, dictus in quadam tyrannide naturæ florem

Rhetores morosius numero studentes

sunt, sæpe de καλλίστητος, quòd artis violenta

καλλίστητος

A a a

opprimeret; sic videas plerosque, dum syllabis aucupandis insistant morosius, ab illo currentis amnis alueo, in transversa deterius abripi.

Etenim, ne quis putet istas numerorum leges à certa quadam & immutabili lege fluere, certè, qui de pedum bonitate scripserunt, dum omnia suarum aurium iudicio metiuntur, pugnantia nonnunquam inter se dicunt, vt in constituendo numero, parum numerosè videantur concinere. Vitat Ephorus spondeum, & trochæum: quos tamen, vt generosos pedes, passim alij permiscunt orationi.

Ab Aristotele dissentit nonnihil Cicero; à cicerone, Quintilianus: sed quid mirum? cum ipsi, qui hæc accuratius sunt confectati, suis præceptis non semper inhæserint?

Heronymus Sophista notavit 30. versus in orationibus Isoc. Certè Hieronymus ex Isocratis aliquot orationibus triginta fermè versus collegit, quos Sophista in hac numerorum gloria triumphanti iuveniliter obrudit; atque is corrector importunus in eo ipso loco quem reprehendit, senarium imprudens immittit. Ipsæ Ciceronis orationes, si ad præscriptos semper exigantur numeros, inuenientur aliquando deflectere, non quòd hæc ignorarit, sed quòd præ sententiarum grauitate maluerit aliquando contemnere, Quamobrem & in eo grammatica ingepia versus aliquot inter orationes deprehenderunt, vt in Pisonè; *Proh Dij immortales! quis hic illuxit dies?*

Et Luianæ historię initium ab Hexametro, à quibus non est vellicatū? *Facturusne opera pretium*, quanquā nemo melius collocare potuit.

Quomodo discendi numeri. Quid igitur ad hanc numerorum rationem cōsequendam facere oportet? Primùm quidem arbitror, lectissimis auctoribus, maximè verò vni Tullio diutius insistentum, vt eius stylo, quasi coloratus animus generoso fœtu impleatur; tum haud ita

multum erit laborandam de numeris: quod enim accidit scribentibus, vt non de singulis literis cogitent, sed ipsæ vitæ ad verborum textum veniant; sic vbi fuerit circumscripta mente sententia, confestim verba, ea etiam numeri suauitate qua fuerint instillata, concurrent.

Ne quid igitur imperiti in hac numerorum lege confectanda peccent deterius, rectè monet Cicero:

Sed magnam exercitationes flagitat: ne quid eorum qui hoc genus secuti non tenuerunt, simile faciamus, ne aut verba traiciamus aperte, quò melius aut cadat, aut voluatur oratio: qua traiectione verborum vitur Cælius Antipater, & nihilo tamen aptius explet concluditque sententias: aut inania quædam verba inculcemus, quasi cōplementa numerorum. Quo vitio Asiatici maximè numero seruiantes laborant.

Sunt etiam, qui illo vitio, quod ab Hegesia maximè fluxit, infringendis concidèdisque numeris, in quoddam genus abiectum incidant. Sicularum simillimum. Tertium est, in quo fuerunt fratres illi Asiaticorum Rhetorum principes, Hierocles & Meneles; apud quos varietas non erat, quòd omnia ferè concludebatur vno modo: quæ vitia qui fugerit, vt neque verbum ita traiciat, vt id de industria factum intelligatur, neque inferciēs verba, quasi rimas expleat, nec minutos numeros sequens concidat delumbetque sententias, nec sine vlla commutatione in eodem sepe versetur genere numerorum, is omnia ferè vitia vitauerit.

In genere autem hæc erunt obseruanda, in dicendo nihil esse propositum, nisi aut ne immoderata, aut angusta, aut dissoluta, aut fluens sit oratio. Itaque non sunt in ea tanquam tibicini percussione modi, sed vniuersa comprehensio, & species orationis clausa & terminata est; quod

Vitia, quæ obrepunt numeris. Cic. in orat. sect. 229.

Quid in genere obseruandum in numeris.

voluptate aurium iudicatur.

Cauendum ne oratio multis breuius exiliat, neve longiorum continuatione languescat, ne continuentur ij pedes ex quibus efficiuntur triti vulgatique versus, quod voluit Cicero, cum dixit;

Neque tamen hoc tanti laboris est quanti videtur: nec sunt Rhythmicorum omnia, ac Musicorum acerrima norma dirigenda: efficiendū est illud, modò ne fluat oratio, ne vageatur, ne insistat interiūs, nec excurrat longius, vt membris distinguatur, vt conuersiones habeat absolutas: neque semper vtendum est perpetuitate & quasi conuersione verborum, sed sepe carpenda membris minutioribus oratio est: quæ tamen ipsa membra sunt numeris vincienda.

DE VSV PERIODI.

CAP. XI.

Operæ pretium est, de vsu quoque periodorum monere discitem, ne quis ob imperitiā putet orationē perpetuis numeris adstringendam; numerosum esse quicquid dicitur, & concinnum, nihil verat, numeros vbi que habere frigidū est. Nā numerosum est in structura dictionū: numerus autem est interuallorum longorum & breuium varietas: bene cōstruere min⁹ habet curę; interuallis distinguere, operosioris est apparatus, qui nō est vbi que necessarius. Idcirco rectè præscribit M. Tullius:

Genus autem hoc orationis, neque totum afflumendum est ad causas forenses, neque omnino repudiandum: si enim semper vtare, cum satiētatē affert, tum quale sit, etiam ab imperitis agnoscitur. Detrahit præterea actionis dolorem, aufert humanum sensum actoris, tollit funditus veritatem, & fidē. Sed quoniam adhibenda

nonnunquam est, primū videndum est, quo loco, deinde quādiu retinēda sit, tum quot modis commutanda.

Adhibenda est igitur numerosa oratio, si aut laudandum est aliquid ornatiūs, vt nos in accusationis secundo de Siciliæ laude, aut in senatu, de Consulatu meo, aut exponenda narratio, quæ plūs dignitatis desiderat, quā doloris; vt in quarto accusationis, de Ennensi Cerere, de Segestana Diana, de Syracusarum situ diximus.

Sæpe etiam in amplificanda re, concessu omnium funditur numerosè & volubiler oratio. Id nos fortasse non perfecimus, conati quidem sepius sumus; quod plurimis locis perorationes nostræ voluisse nos atque animo contendisse declarant.

Id autem tū valer, cum is qui audit, ab oratore iam obsessus est, ac tenetur. Non enim id agit, vt insidietur, & obseruet, sed iā fauet, processumque vult, dicendique vim admirans, non inquit quod reprehendat.

Hæc autem forma retinenda non diu est, nec dico in peroratione, quā ipse includit, sed in orationis reliquis partibus: nam cum sis his locis vsus, quibus ostendi licere; transferenda tota dictio est ad illa quæ nescio cur, cum Græci *κατακατα* & *κατα* nominent, nos non, rectè incisa & membra dicamus.

Hæc Cicero, cuius vestigia relegens Quintilianus, addit quoque de suo multa.

Vbi cumque acriter erit, & instanter pugnaciterque dicendum, membratim cæsimque dicemus. Nam hoc in oratione plurimum valet: adeoque rebus accommodanda compositio, vt asperis asperos etiam numeros adhiberi oporteat, & cum dicente, equè audientem in horrescere. Membratim plerumque narrabimus; vt ipsas periodos maioribus interuallis, & velut maioribus nodis

resoluemus, exceptis quæ non dicendi gratia sed ornandi narrantur, ut in Verrem Proserpinæ raptus. Hæc enim leuis & fluens contextus decet. Periodus apta proœmiis maiorum causarum, ubi sollicitudine, commendatione, miseratione res eget: Item communibus locis, & in omni amplificatione: sed poscitur tum austerâ, si accuses: tum fusa, si laudes. Multum & in epilogis pollet. Totum autem adhibendum est, quod sit amplius compositionis genus, cum iudex nõ solum rem tenet, sed etiam captus est oratione, & se credit actori, & voluptate iam ducitur.

Historia non tam finitos numeros, quam orbem contextumque desiderat. Namque omnia eius membra connexa sunt: quoniam lubrica est ac fluit: ut homines, qui manibus invicem apprehensis, gradum firmant, continent, & continentur. Demonstrativum genus omne fusiores habet liberioresque numeros. Iudiciale & concionale, ut materia varium est, sic etiam ipsa collatione verborum.

DE MENSURA PERIODI.

CAP. XII.

Ambitiosus est plerunque nimis periodorum tractus, atque in eo ipso quod moderatum esse oportet, & numerosum, modum omnem numerumque excedit quod ne contingat, prudenti ratione providendum summi Rhetores decreverunt.

Demetrius quidem Phalereus libro *περὶ ἐπιμωσίας*, eos irridet qui eiusmodi periodos frequentes congerunt; quos ait, capite, non secus ac ebrios, malè consistere; auditores vero, propter affectationem naufragari. *ἢ τε καὶ πικρὰς ἀριόδους λεγόντων, οὐδ' αὖ κεφθαίρα δάδως ἐσθίσιν, ὡς ἐπὶ τῶν οἰνωδῶν. οἱ δ' ἀκούοντες γαυπῶσι δια τὸ ἀπίθανον.*

Ille autem delicatus orator hunc modum statuit: ex ambitibus autem ij qui sunt minores, ex duobus membris constituuntur: maximi verò ex quatuor. Qui quatuor membra excedunt, hi modum atque mensuram periodi transeunt. Fiunt etiam quædam circumscriptiones, quæ tribus membris, quædam, quæ vno (quas simplices continuationes nominamus) continentur. Quando enim membrum longitudinem & flexum in fine habuerit, tunc unius membri ambitus efficitur: ut *ἢ τὸ σαφὲς φέρεισιν πολλὸ φῶς παρέχει τὰς ἀκούοντων διανοίας*: ubi autem multa iunguntur membra, enitendum est, ut in colon amplum, & dignitatis plenum, cadat circumscripção.

Ut verò periodus sit moderata, cautio adhibenda est, ne membris longius excurrentibus utamur, alioquin compositio immoderata, & ad intelligendum difficilis efficitur; Nam neque ars poetica ultra hexametrum progressa est, nisi alicubi in paucis.

Atque ut redundantia orationem non decet, sic neque exiguitas, ob ieiunam & angustam nominum structuram: qualis hæc est, vita brevis, ars longa, præcepto occasio, quam ille *κεκρημαπομένην ἢ συκταφρήτην* vocat.

Hæc fermè nobilis Sophista, qui profectò, dum maiores periodos omnes, quatuor hexametris circumscribit, videtur mihi de vestis magnitudine aut parvitate decernere, antequam corpus nouerit. Primum concipienda est mente sententia, deinde illi periodus, ut vestis, accedit. Itaque, cum quis orator versatur in illo tenui & elimato genere dicendi, nec habet amplam rerum cogeriem, mollioribus fermè numeris explet sententias: at verò, cum in rebus exaggeratis adiutorum obuersatur multitudo, sæpissime extra istas delicatiorum Rhetorum ripas, vibratus orationis impetus efferuescet.

Rectè dixit Xenophon, *ἀφίκοντο οἱ Ἕλληες ἐπὶ τῆς Τηλεβοῶν πεταμόν. ἔτος δ' αὖ μέγας ἦ οὐ, καλὸς δέ.* Venerunt Græci ad Teleboam fluvium: hic magnus quidem non erat, amœnus tamen, & peruertit gratiam periodi, qui ita extulit: erat quidem ille magnitudine multis inferior, at ceteros amœnitate longè antecellebat.

Peruertit, inquam: quorsum? quia Pygmæo grandiores cochurnos aptare voluit, quàm pedis mensura pateretur.

At verò, si mihi non Teleboas, sed Tigris, aut Ister extra ripas efferuescens sit describendus, qui se vasto quodam impetu restagnans efferat audaciùs, qui agros antea ætendis frugibus mites, nunc desolatos obruat, qui sudatos tot mensibus agriculturalium labores proterat, qui segetes in culmum iam erectas, & læto partu luxuriantes decuriat, qui boves hauriat cum suis laboribus, qui supra miserorum agrestium mapalia feratur elisus, & torrens, qui obstantes frustra moles, per nexus operum manans excindat, qui insépulta etiam mortaliù capita, & abreptos à complexu matrum paruulos cõmuni ruina sepeliat, quis tunc me iubeat quatuor hexametris orationem circumscribere?

Prima igitur lex magnitudinis in periodo est circumscripção sententiæ, & notionis, quæ est in mente; hæc si grauis est, & multarum rerum comitatum habet, longiores amat tractus verborum: sin contrà brevis, vel modica, ut in attenuato & mediocri genere fieri solet, puerilis est ingenij diffusius extendere.

Deinde etiam in graui genere videndum est ne longiores periodum irrepant ex affectatione, sed necessitate quadam fluere videantur, ne multæ grandiores continentur, ne elidant spiritum dicentis, ne rametis & quisquilis, hoc est, minutis sensibus sint oppletæ, & quasi bullatis

nugis intumescant.

DE ARTIFICIO IMPLENDÆ PERIODI.

CAP. XIII.

Amplificandæ igitur Periodi artificium plurimum confert ad eloquentiam: de quo hîc pauca subiungam. Amplificatur autem periodus quinque modis:

- Primò, per definitionem:
- Secundò, per enumerationem:
- Tertiò, per interpretationem:
- Quartò, per congeriem, siue incrementum.
- Quintò, per adiuncta, siue per circumstantias.

I. Per definitionem: ut pro Milone Cicero, cum posset dicere, vidimus curiam incendi: Verbum illud definit, & ita amplificat: Vidimus templum Sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilij publici, caput vrbis, aram sociorum, portum omnium gentium, sedem ab uniuerso populo Romano concessam vni ordini, inflammari, excindi, funestari.

II. Per enumerationem partium. Ut cum esset satis dicere, Omnes lugent Clodium, tamen partibus ita enumeratis exornat: Publij Clodij mortem æquo animo nemo ferre potest. Luget Senatus, mœret equestris ordo, tota ciuitas confecta senio est, squallent municipia, afflictantur Colonix, agri denique ipsi, tam beneficium, tam salutarem, tam mansuetum ciuem desiderant. Hæc dilatandi ratio pulcherrima est, & præstantissima, cum totum in partes diducimus.

III. Per interpretationem. Ex verbo protrahitur oratio, cum, quod semel vno verbo dictum, idem aliis verbis eiusdem significationis repetitur: Sed magnus esse debet

dictationis delectus: vt, An verò, Iudices, vos soli ignoratis: vos hospites in hac vrbe versamini, vestrae peregrinantur aures. neque in hoc peruagato sermone ciuitatis versantur? Cicero 2. Philippic. Tu ingredi illam domum ausus es, tu illud sanctissimum limen intrate? tu illarum ædium Dijs penatibus os illud importunissimum ostendere? Huius generis apud Ciceronem innumerabilia penè sunt exempla, & plura quàm apud Demosthenem.

I V. Per incrementum, siue congeriem, vt, abiit, excessit, euasit, erupit: & ita multa synonyma à Cicerone congeruntur, quæ nihil faciunt ad interpretationem, ad amplificationem multum.

V. Per adiuncta, quæ septem enumerantur. *Quis, quid, ubi, quibus auxilijs, cur, quomodo, quando.*

*Naturalia
vel fortu-
na.*

Quis, significat personam, cuius adiuncta sunt, vel à natura, vel à fortuna. A natura, homini insunt animi aut corporis bona, vel mala; animi bona sunt, virtutes, & scientiæ: mala, vitia, & ignorantia.

Ad eadem quoque pertinent omnes artes, & scientiæ, quibus quisque potest præditus esse, & quarum usus aut bonus est, aut malus: præterea vis naturalis, & ingenium, indoles, memoria, & alia: Affectus, ira, odium, lenitas, amor, cupiditas, lætitia, metus, spes, dolor, misericordia, clementia, & alij. Corporis bona sunt, proceritas, forma, dignitas in viris, venustas in scæminis, velocitas, pulehritudo, vires, valetudo, robur, sexus, & cætera.

Corporis mala sunt, nimia paruitas, enormis proceritas, deformitas, infirmitas, tarditas, mutilatio, claudicatio.

Fortunæ bona, aut mala, sunt; nomen, genus, propinqui, affi-

nes, liberi, amici, educatio, studium, opes, honores, potestas, magistratus, libertas, diuitiæ, nobilitas, mores, &c. ex quibus quæuis notatio duci potest.

Quid, rem notat factam, dictam, cogitatum, opus quod fit, fiet, aut factum est.

Vbi, designat locum, in quo res est, fuit, erit, fit, fiet, aut facta est.

Habet locus varias species exprimendas, quas commemorat Cicero in Partitionibus oratoris: vt, si sit sacer, profanus, publicus, priuatus, commodus, incommodus, angustus, amplus, apertus, clausus, inferior, superior, munitus, immunitus. Tempora sunt, pacis, & belli, induciarum: anni quoque partes enumerat, hyemem, ver, æstatem, autumnum, menses, hebdomadas, dies festos, nefastos, noctem, diem, & cæt.

Auxilium complectitur præsidia, vires, causas adiuuantes, corporis & fortunæ bona, instrumenta animata, vt seruos, ministros; inanimata, vt sicam, gladium, hastam, tormenta. *Quoties*, significat numerum quæcumque, aut iterationem rei factæ, aut faciendæ.

Cur, causam maximè efficientem exprimit, aut finalem, aut facti, aut dicti: vt, quo consilio, cuius respectu; rei publ. religionis, amicorum, rei priuatæ, tyrannidis, lucri; qua spe? quo metu? quo dolore? qua lætitiis: &c.

Quomodo, indicat modum quo res tacta est, aut fit, aut faciendæ est; qui modus aliquando designatur breuiter per aduerbia, per ablatiuos, per comparatiuos, per similitudines; aliquando latè & copiosè per alias circumstantias explicatur, vt, si mortis aut pugnae modus referatur.

Quando, tempus refert, quo

quidpiam fit, fiet, aut factum est: in hoc genere sunt tempora pacis, & belli, induciarum, anni partes, autumnus, hyems, ver, æstas, mensis, hebdomas, dies festus, nefastus, ferrenus, pluuus, nox, vesper, mane, meridie.

Nunc illustre exemplum subiiciam, quo artificium Ciceronis in eo deprehendas. Vis intueri quid possit ista amplificatio? sige tibi hanc periodum: Quæ precatus sum, cum consulem L. Murænam renuntiaui, eadem precor & vt vos cum populo Rom. consentiatis. Age, perspice nunc, vt est immutata per adiuncta, congeriem, &c.

Quæ precatus sum à Diis immortalibus, Iudices, more institutæque maiorum: illo die, quo auspicato comitijs centuriatis Lucium Murænam Consulem renuntiaui, vt ea res mihi magistratuique meo, populo plebique Romanæ, bene atque feliciter eueniret, eadem precor ab iisdem dijs immortalibus, ob eiusdem hominis consulatum vnà cum salute obtinendum: Et, vt vestrae mentes, atque sententiæ, cum populi Romani voluntate suffragisque consentiant, eaque res vobis populoque Romano pacem, tranquillitatem, otium, concordiamque adferat: Et ex eo licet videre, quæ sit iusta periodi amplificatio; habenda enim est ratio perspicuitatis; nec multa sunt cum obscuritate promiscuè agglutinanda: Cauendum quoque, ne dum amplificationis studio abducimur periodus in nimiam magnitudinem excresecat, nisi fortè sit distributio, aut enumeratio, & similes amplificationis figuræ.

DE DELECTVET
compositione Nominum, ad venustandam Periodum.

CAP. XIV.

Age nunc, quoniam protrahendæ periodi rationem habes, quæramus venustandæ modum; is autem est duplex; in delectu scilicet & compositione verborum: legenda sunt, vt præcipit Cicero, consonantia, grauias, lenias, nitida.

Consonantiora sunt superlatiua positiuis, in graui præsertim genere dicendi: vt pro lege Manil. (Quantum mihi frequens conspectus vester multò iucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus est visus, Quiritis.

Item verbalia præstant plerunque, vt, *Dominatrix animi cupiditas*, consonantius est, quàm si *dominam dicas, regnatorem Asia* grauius protulit Virgilius, quàm *regem*.

Ad summum composita, vt grandiora sunt, sic vocaliora, pro Roscio Amer. (Parentum pœnas à conceleratissimis filijs repetunt. Sic, constuprare, permouere, excruciare, meliora sunt, quàm stuprare, mouere, cruciare.

Grauiora sunt, quæ maiorem vim aut bonitatis aut malitiæ ostendunt; quæque magis aut prodesse, aut nocere videntur.

Leniora sunt, si vitentur sordida & abiecta: licuit Martiali inquinato vocabulo uti, quod Cicero melius expressit per detractionem confecti consumptique cibi; nolo dici, morte Africani castratam esse Rempubl. nolo sterco curiæ dici Glauciam, quamuis sit simile; tamen est utrobique deformis cogitatio similitudinis.

Hæc vbi lecta fuerint vocabula,

magno deinde artificio sunt coniungenda: si quidem felicissimus est dicendi modus, cui rectus ordo, aut apta iunctura, & cum his numerus opportunè cadit: quod si negligatur, plurimum de oratione detrahitur suauitatis. Sex vitia contra compositionem notat Cicero.

Primum est concursus & hiatus vocalium, quæ vastam & incomptam orationem reddunt, vt; *Vacca anea amœnissima*. Et, *Ego omni officio*; quanquam Ciceronianum est, sed in familiari colloctione toleratur.

Secundum, eiusdem literæ nimia assiduitas, quæ rixetur in orationis commissura, vt; *Rex Persarum Xerxes pontum pedibus pertransiuit*. Aspera sanè & iniucunda hæc oratio, propter asperos consonantium concursus: melius, si quis ita commutet; (*Xerxes opulentissimus Rex Persarum*, cum in Græciam venire decreuisset, super Hellepontum fabricato ponte, pedibus ipsum mare pertransiuit.

Tertium, eiusdem verbi nimia assiduitas, vt; Nam cuius rationis ratio non extet, ei rationi ratio non est fidem habere.

Quartum, nimis crebra Homœoptota, vt; *Veniunt flentes, plorantes, lacrymantes, obtestantes*.

Quintum, traiectio verborum, & transpositio inconcinna: quo in vitio est Lucilius poëta, vt sæpe, tum in hoc versiculo:

Has res ad te scriptas Luci misimus Seli.

Nec mirum, si stans pede in uno trecentos versus similes componeret. Affectata est autem ista compositio Mæcenatis, *inter sacra mouit aqua fraxinos*, & idè peruersa.

Sextum, longa verborum continuatio, & nimis proluxa periodus, quæ & auditoris aures & oratoris spiritum lædit, nisi tamen necessaria

videatur aliquando perigraphæ, quæ est excessus supra iustam periodum, propter multiplicem partium enumerationem.

His adde amphibologiam orationis, & collidentia nomina, vt, *res inuisa visa*, & multa monosyllaba leuius subsultantia, & si quæ ex postrema syllaba antegressæ dictionis, ac prima consequentis fiat nominis deformitas.

Ordo & collocatio.

Ordo & collocatio verborum hoc exigit, vt in simplicibus leuiori postponatur grauius, cum oratio amplificatur, cum imminuitur; grauioribus leuiora succedant. Sic 2. Philipp. Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate.

Secundò, vt rerum naturalis ordo & dignitas seruetur; Nam viros, & fœminas, diem & noctem, ortum & occasum dicas potiùs, quam seculum.

Tertio, ne permutato ordine, quædam sint superuacua, vt, *filius, primogenus*. Dionysius Halicarnassæus, hæc nimis quidem accuratè & morosè initio obseruauerat; nam nomina verbis semper anteposenda, verba aduerbiis censebat; & hoc confirmat Homeri testimoniis, *ἀνδρῶν μοι ἐγγεπέ μῆσα παλῶσπον. & μῶν ἀεὶ δε θεά, & κτείνε δ' ἀπποφάδω*. Sed propter alias obseruationes sententiam mutauit.

OBSERVATIONES IN Cicerone.

CAP. XV.

NEque verò sunt contemnendæ obseruationes, quæ ex Cicerone afferuntur.

Prima, Ablatiuus absolutè positus, aut ante verbum aut initio ponendus. (Stulti autem, malorum obser-

obuersate memoria torquentur: sapietes bona præterita renouata delectant.) Initio, vt, (Re intellecta in verborum vsu faciles esse debemus, 4. Tusc. n. 19.

Secundò, Adiectiuum dissyllabum substantiuo plurium syllabarum postponitur elegantius. Cicero de Oratore: (Quid enim est maius, quam cum tanta sit inter oratores bonos dissimilitudo, iudicare quæ sit optima species, & quasi figura dicendi?) & 1. de diuinat. num. 52. Pythagoreis interdictum putatur, ne faba vescerentur: quæ res habet inflationem magnam.

Tertio, adiectiua multitudinem significantia ornatius substantiuis postponuntur, vt, (Definitio primum deprehensio verbo vno, aut addito, aut dempto, sæpe extorqueatur è manibus; Chari sunt parentes, chari liberi, propinqui, familiares, sed omnes omnium charitates patria vna complexa est.

Quartò, Adiectiuum polysyllabum in fronte orationis, & sine, non inuenustè ponitur, vt Miseri qui sunt inglorij. Et pro Quinct. Nihil enim facile persuadetur inuitis.

Quintò, adiectiuum à substantiuo positione venustè subiungitur, vt (Est omnino patriæ charitas meo quidem iudicio maxima, sed amor voluntatisque coniunctio plus habet suauitatis.

Sextò, cognomina interdum propriis nominibus præponuntur. Sic Marcus Tull. Phalereus Demetrius meo quidem iudicio, præstitit cæteris.

Septimò, cognomen interim à proprio seiungendum, vt, Marcum verò Cethegum. Cic. de Claris Oratoribus.

Octauò, comparatiuus & superlatiuus postponitur elegantius substantiuo, vt (Cultura animi philosophia, quæ extrahit vitia radicitus,

& præparat animos ad fatus accipiendos, eaque mandat ijs, & vt ita dicam, ferit, quæ adulta fructus vberimos ferat.) Et 2. Philipp. Intercessoris iniquissimi beneficio obtinuit.

Nonò, comparatiuus initio orationis vsitate ponitur: Idem finem periodi decorat, atque exornat. Quintilianus. Decentior equus, cuius astricta sunt ilia, si idem velocior. Et Tusc. 5. Nihil visum est illo planè iucundius.

Decimò, Nomina propria, & ea polysyllaba, periodi initium honestant, vt: Neoptolemus ille quidem, & Antiochiam locum nobilem.

Vndecimò, nominibus proprijs, quod additum est ad laudem aut vituperationem, id est sapius proponendum. Tantus amator secreti Demosthenes.

Duodecimò, in pronomibus, vt, satis est comprobatum illud, refert rem prius dictam hoc posterius.

Nullus, elegantius substantiuo postponitur. Sic apud Ciceronem. Ad te scribendi meo arbitratu facultas nulla datur. Et in epistolis, maius mihi dare beneficium nullum potes.

Pronomen primitiuum participio, & nonnunquam nomini adiectiuo postponitur: vt, Pythagoras non sapientem se, vt qui ante eum fuerunt, sed studiosum sapientiæ vocari voluit.

Tertiodecimò, verbum modi finiti, quod multis syllabis constat, in orationis principio non in eleganter ponitur: vt, Solet in mentem venire illius temporis: & Excitat eos magnitudo & varietas.

Decimoquartò, Item finem sæpius implet, & venustat. Sed tamen errant, qui semper ultimo loco ponendum præscribunt.

Nam polysyllaba nomina verbis nimis simplicibus sunt ornatiore.

Decimoquintò, verbum substantivum, *Est*, rectè initio post aliam dictionem ponitur, vt apud Cic. *scpe*. Ea est enim, &c.

Decimosexto, *Sum*, verbum, præcedente comparatiuo, aut superlatiuo, eleganter finem orationis occupat, vt Tusc. 2. nùm. 69. Nullum theatrum, virtuti conscientia maius est.

Decimoseptimò, infinitum passiuui verbi vsitatus quam actiuui, cum verbo componitur. In pueris oratio perfecta nec exigi nec sperari potest: Quintil. Et C. pro Milone; Insidiatori verò quæ potest inferri iniusta nex?

Præsentis temporis verbum, quam præteriti, in historia fabulæ narranda, elegantius dicitur.

Decimooctauò, Aduerbia adiectiuus nominibus, aut aduerbijs ex adiectiuus nominibus factis, postponuntur, aut si præponantur in mediò, aliquid non inelegeranter ponitur, vt: Stylus intermissione paulum admodum de celeritate perdit: Quintil. Cicero, Multò tamen pauciores oratores, quam boni poetæ inueniuntur.

Coniunctio, & articuli periodi.

Decimononò, Coniunctiones frequentissimæ periodorum faciunt initium, & orationis corpus, veluti quibusdam aureis catenulis vincunt.

Vsitatoria sunt ista: Ac illud quidem, Ac mea quidem sententia, Neque verò, Iam verò, Sed etiam, Etsi, Quamobrem, Itaque, Vt enim quisque, Quinetiam, Verùm ego, Verum enim verò, Num igitur, &c.

In Aduerbijs.

Numquam me hercule, Primùm, Deinde, Nunc autem, &c.

In Pronominibus.

Quis enim, Quis autem, Quo quidem, Quid quòd, Hoc enim, Hoc

profectò, Hæc autem omnia; Quibus de causis, Illud profectò, Ego verò, Mihi verò.

DE DIGNITATE

elucutionis, & definitione figura.

CAP. XVI.

Restat tertia, eaque nobilissima pars elocutionis *Dignitas*, quæ tota confurgit ex figuris. De quibus nunc plenius agendum videtur.

Atque, vt id maiori fiat perspicuitate, primùm varia figurarum nomina, & exempla, ex veteribus, Hermogene, Longino, Aquila, Rutilio Lupo, Rufiniano, & cæteris, ordine alphabetico subiiciam. Mox de vsu & accommodatione dicam. Tertio earundem e partem, seu permutationem, & variam in varijs authoribus & stylis tractationem breuiter ostendam. Nota porò, figurarum nomine tropos. etiam vulgò contineri: quanquam, si propriè & signanter loquamur, *ὅ μὲν πρόπος ἀπὲρ ἑν ὀνόματι γίνεσθαι ἀρετῆ, τὸ δὲ ἁρμῆ, περὶ πλείων ὀνομάτων κἀσχημῶν*, vt declarat Alexander Rhetor de figuris: Tropus est virtus in vno dumtaxat verbo, figura, lumen & ornatus in pluribus. Accedit, quòd tropus immutatis à propria significatione verbis fiat, *ἀλλόπειρον αὐτῆ πρὸ ἰδίου ὀνόματος ἔχει*; figura verò propriam retinet rei significationem, *τὸ ἰδίον ὄνομα πρὸ ἀσχημῶντος σώζει*. Deinde alia est figura dictionis, quæ fit dumtaxat in verbis, quibus immutatis ipsa dissoluitur. Talis est allusio: non enim, *ἡ δουλεύειν, & βελέειν* alludunt apud Græcos, Latine eandem vim retinent. Figura autem sententiæ, cum in sensu & notionibus mentis sit constituta, verbis etiam immutatis non tollitur.

Definitur ab eodem Alexandro

figura *ἡ ἀδύναμις λόγου ἐπὶ τὸ κρείττον, Μνηταίο oratio nis in melius*, hoc est, oratio quædam forma dicendi. Cæcilius Calendites eandem sic definit, *ῥήσιν εἰς τὸ μὴ εἶναι οὖσαν*. Molon, *Μεταβολὴ εἰς ἕδωλον ἡ ἀγνοία τῶ ἀκούει*.

NOMENCLATURA figurarum ordine alphabetico:

Ex antiquis Rhetoribus expressa.

CAP. XVII.

Acyron, siue, Acyrologia.

Improprium, vt; sperare, pro timere. Terent. Nam, quod tu speras, propulsabo facili. Et Herod. l. 8. *ἀππαλοῖς τὸ εἶναι ἡλιζοῦ*. Aduersarios se habueros sperabant.

Etiologia.

P. Rutil. Hoc schema efficitur ratione breui, & sententiosa. Ita vt, quod dubium est visum, ad certam fidem adduci videatur, vt; Etsi acerbum vobis quod dicturus sum, videbitur, tamen æquo animo audiendum est: nam ferè, verum consilium, quod initio auditu graue est; in posterum cognita vtilitate fit iucundum. **Lycurg.**

Aganactesis.

Iul. Ruf. Indignatio, quæ fit maximè pronuntiatione, vt: Fero ego te Torquate, iam dudù fero. Cic. pro Sylla. Et, *Cantando tu illum, aut unquam tibi fistula cera iuncta fuit*. **Virg.**

Allæsis.

In hoc schemate diuisio & separatio est personarum, aut rerum, & demonstratio quantum interfit; vt: Diuersa studia in adolescentium animis aduerteramus, tamen si fratres erant, vno atque eodem sanguine orti: alter in studio laudis versabatur.

& industria virtutis, vitam gloriosam sed laboriosam sequebatur; alter in augenda pecunia occupatus, & habendi cupiditate deprauatus, summas diuitias, summam virtutem existimabat. Hic nimirum magis erat laboriosus, qui laborem, condendi non vtendi causa suscipiebat.

Hegesias. Item. Non enim simile est viuere in æqua ciuitate, vbi ius legibus valeat: & deuenire sub vnus tyranni imperium, vbi singularis libido domnatur. Sed necesse est, aut legibus fretum, meminisse libertatis, aut vnus potestati traditum, quotidianam commentari seruitutem. **Hyperidis.**

Allæsis apud Alexandrum Rhetorem aliud sonat, scilicet mutationem numerorum, casuum, personarum.

Amphidiorrhesis.

Apud Alexandrum Rhetorem; *ὅταν πρὸν εἴπω, ἢ εἰπόντες ἀσπάζεσθαι ἢ λόγον*, cum dicti alicuius acerbicatem, & antequam dicatur, præmunimus, & postquam prolatum fuerit, mitigamus.

Anaclasis.

Hoc schema fieri solet, cum id quod ab altero dictum est, non in eam mentem, quæ intelligitur: sed in aliam, aut contrariam excipitur. Huiusmodi est vulgare illud **Proculianum**. **Proculius**, cum filium suum moneret, & hortaretur, audacter ex bonis ipsius sumptum faceret, quas in res vellet, atque opus esset: nec tum denique speraret libertatem licentiamque vtendi futuram, cum pater decessisset; cui, viuo patre promiscuè omnia liceret: ac filius respondisset non esse opus sæpe eadem oratione moueri, nec se patris mortem expectare: Et **Proculius** pater subiecit, Immo verò minimè meam mortem expectes, nec properes moliri vt velocius moriar.

Rut. Ruf. Reflexio dicitur & commutatio.

Plato interrogatus, qui Respubl. beata fieret? respondisse dicitur; Si aut qui sapiunt, imperare; aut qui imperant, sapere discant.

Item Theophrastus dicitur dixisse, Prudentiam esse officium, amicitiam probatam appetere; non appetitam probare.

Item Aristoteles dicitur dixisse, Eius esse vitam beatissimam, cuius & fortunæ sapientia, & sapientię fortuna suppeditet.

Anacænosis.

Communicatio est, cum aut ipsos aduersarios consulimus, aut cum iudicibus deliberamus. Cicero in Diuinatione. (De te iam, Cæcili, me hercule extra hanc contentionem certamenque nostrum: & reliqua. Est & idiotismus.) Item pro Quintio, Si de prædiis tuis ageretur. Sex. Næui, si in paruula re captionis aliquid vererere: non statim ad C. Aquilium, aut ad eorum aliquem, qui consuluntur, concurrisses? cum ius amicitię, societatis, affinitatis ageretur, &c. idem ibidem. Ego pro te nunc hoc cōsulo post tempus in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, consulere oblitus es. Quæro abs te, C. Aquili, L. Luculle, P. Quintili, M. Marcelle, vadimonium mihi non obijt quidam socius, & affinis meus, qui cum mihi necessitudo vetus, controuersia de re pecuniaria recens intercedit, &c. Item pro Sexto. Si rectè vestram bonitatem atque prudentiam agnouit, non multum me fallit: si conq. R. S. primùm expectari. Cato, Si vos in eo loco essetis, quid aliud faceretis. (& alibi.) Communem rem putate, ac vos huic propositos. Virgilius.

---fuit & tibi talis

Anchises genitor, Dauni miserere senectæ.

Anadiplosis.

Reduplicatio. Rarum apud oratores figuræ genus, frequentius apud

poetas: si quando tamè & in ciuilem orationē incidit, mediocrem dignitatem habet. Interest autem inter hoc & palilogiā, ac epanalepsin, quòd hęc ea quæ in superiore membro postrema ponuntur, in posteriore prima repetuntur, ad hunc modum: Concurrerat ad tantæ rei nuntium, sic vt commune ciuitatis periculum monebat, senatus frequens, equester ordo vniuersus. Tale est & illud Terentianū, negat Phamiū esse hanc sibi cognatā. Demipho negat esse cognatā.

Anadiplosis item est eiusdem verbi continuatim repetitio, vt,

Et longum formosè vale, vale, inquit, Iola.

Et, O Corydon, Corydon, qua te demencia cepit?

Et, Me, me, adsum qui feci, in me conuertite ferrum.

O Rutuli.

Latinè dicitur hæc figura duplicatio. Vide Palilogiam.

Anarepsis.

Huius figuræ meminit Hermogenes, & exemplum affert illud Demosthenis, & λέγεις ἐπεὶ λέγουσιν ἄλλοι, ἢ δὲ πλείους ἐγὼ, ἢ δὲ ὅτι ταῦτα: videtur grauis quædam responsio; nam accipitur, est, consulta respondere.

Analepsis.

Repetitio eiusdem sententiæ, vt ostendam primùm causam non fuisse, cur à Prætoze postulares, vt bona P. Quintij possideres, deinde ex edito te possidere non potuisse, postremò, non possedisse. Differt ab anaphora, quòd hæc sit repetitio in principiis sententiarum.

Anacænosis.

Hoc schema tunc prodest, atque omnis eius utilitas in eo est: cum volumus ostendere necessitudinem aut naturæ, aut temporis, aut alicuius personæ: quemadmodum fecit Myron, Amicus meus fuit Cremonides, & opinione omnium magis familiaris: & pro salute eius, quæcunq;

Iul. Ruf.

Eadē tractatio & antistasis.

Rut. Lup.

Myron.

potui, feci: sed posteaquam maior vis legis, nostrum auxilium ab illius periculo remouit, calamitatis ac luctus eius particeps eram: Nam opitulandi facultas omnis erepta iam fuerat. Item Democharis. Nihil enim valebat assidua pro fratre, ac misericors deprecatio, cum iudicaret tyrannus: cuius crudelitas omnem naturæ necessitudinem extinguabat.

Democh.

Anafœne.

Est superiorum proxima figura (scheseos, anthypophoræ, &c.) qua ab aduersarijs maxima proposita distribuiamus, ac redarguimus, velut falsa, vt

Nunc Lyciæ sortes, nunc & Ioue missus ab ipso

Interpres diuūm fert horrida iussa per auras.

Latinè dicitur, destructio, vel enacuatio.

Anastrophe.

Αἰθέρας δῖος ἐν δεύτερα τάξει, vt ἐπιώμειρα. Verus scholiast. Græcus. Annotatio in paronomasia.

Anthypophora.

Est figura sententiæ, qua aduersarioꝝ nobis sententias ac dicta proponimus, ac substituimus, in hoc tantum, vt illis respondeamus, vt

Iul. Ruf. p. 38. Prolepsis, & Subiectio.

Verum anceps pugnæ fuerat fortuna, fuisset. Si perijisse satis semel est, peccare fuisset Ante satis. Latinè dicitur oppositio, vel obiectio.

Antimetabole.

Commutatio, vt (Nō viuo, vt edā, Ted edo, vt viuam, 4. ad Herenn.) Hęc eadem Diallelon, & Anaclasis.

Antisagoge.

Compensatio. Est autem huiusmodi, vbi aliquid difficile & contrarium confitendum est: sed contra injicitur non minus firmum: qualia sunt hæc de rege Ptolomæo apud Ciceronem.

Aquila p. 16. Οταν ἔτι ἐγγὺν ἐστὶ τῆς ἀντιδωδου. Alexand. Rhetor. Difficilis ratio belli gerendi: at plena fidei, plena pietatis. Et si dicas,

magnus labor, multa pericula proponuntur: at gloria ex his immortalis est consecutura.

Antiphraſis.

Est figura sententiæ, cum quædam negamus nos dicere; & tamen dicimus: vt apud Lucilium, (Non tango quod auarus homo est, quòdque improbus, omitto. Et apud Virgilium.

Quid memorem portus, Lucrinòque addita claustra?

Latinè dicitur omissio. Aliam antiphraſis est in abusu nominis, & etymologiæ, vt, bellum, quòd minimè bellum.

Antistasis.

Est, cum idem verbum reperitur in contrario sensu, vt,

Vna salus victis, nullam sperare salutem.

Et) Ex illo Corydon Corydon est tempore nobis.

Hęc Latinè dicitur intentio. Eadem tractatio, & analeps.

Antistæchon.

Αντιστοιχει, Athen. lib. 2. est oppositio litterarum, vt, οιδῶν, μέδων.

Antistrophæ.

Conuersio. Species huius figuræ cum eandem ferè vim habeat, contraria est epanaphoræ, eo quòd ibi ab eadem parte orationis sapius incipitur, hic in eadem partem definitur: cuiusmodi est hoc, pro Fonteio. Frumenti maximus numerus è Gallia, peditatus amplissimæ copię è Gallia, equites numero plurimi è Gallia. Eadem epistrophe, & conuersio, & epiphora.

Aquila 10.

Antitheton.

Hoc pluribus modis fieri solet, & habet in omni genere orationis summam utilitatem. Quare separatim demonstrandum est de vno quoque genere eius. Vnum est, cum contrariæ res inter se conferuntur. Charisij. Alter eorum erat in dando benignus, alter erat in accipiendo astu-

P. Rutil.

Charisij.

tus. Hunc omnes conquirebant: illum vitabant, ne ab eo viderentur. Huius enim pudor erat omnibus iucundus: illius autem impudentia, ipsi suavis, cæteris amara.

Hoc idem fieri potest in vna persona, ita vt fecit Dinarchus, cum ipse de se diceret; Olim in adolescentia sedulo omnem gloriam sectabar: at nunc in senectute summum me ambitionum inuasit odium: tunc facile multo opitulabar, nunc iam meipsu tueri vix possum: tum mihi beatissimus videbar, si quampluribus benefecissem; nunc contra vereor, ne quid mihi desit ad necessarium ætatis meæ cultu, tunc ego ipse pro republ. fortiter arma capiebam, nunc præter quam laudare eos, qui republicam armati defendunt, nihil valeo.

Est etiam genus huiusmodi, quod in eadem sententia, priori verbo contrarium quod est, infert, & coniungi solet. Idori. Non ille stultitia aut furore impulsus, tam graues labores frustra subiret: sed ex acerbitate laboris, iucundos voluptatis fructus sibi parabat.

Aliud est item quod superiori infert, sed consequenter, ita vti fecit Demetrius Phalerens.

Nobis primùm Dij immortales fruges dederunt: nos quod soli accipimus, per omnes terras distribuimus. Nobis maiores nostri rempublicam reliquerunt: nos etiam socios nostros de seruitute eripimus. Itaque & amplissimus nobis honos ab omnibus habetur, & propter huius honoris dignitatem superbiæ nostræ nemo vestigium experitur.

Antitheton, oppositum ex contrarijs. Hæc figura constat ex eo, quod verba pugnantia inter se paria paribus opponuntur: Cuiusmodi brevissimum est illud Ciceronis:

Domus deerat? at habebas. Pecunia superabat? at egebas. In pace ad vexandos ciues acerrimus, in bel-

lo, ad expugnandos hostes inertissimus.

Antizugmenon.

Siue iniectum. Hoc genus enumerationis diuersam habet vim à Diczeugmeno: ibi enim copia verborum iactatur, hinc breuitas. Nam, vt in superiore singulis membris singula diuersa reddimus; ita hic plura in vno coniungimus; quale est hoc:

Quorum ordo humilis, fortuna fordida, natura turpis ab oratione abhorret. Hoc enim postremum, abhorret, ad tria refertur. Sin autem hæc figura ita fit, vt in postremo sit pars orationis, quæ duo aut plura membra coniungat, tum in primo tum in medio iniectionem, seu ἐπιβολὴν vocemus licet.

Præstat autem vim orationi pluribus verbis in eadem rem collocatis, non idem significantibus, sed maius aliquid: hoc modo, Verberatur, cruciatur necatur.

Antithesis.

Est cum verbum verbo pari potestate per contrarium redditur, vt (Seque nouo veterum deceptum errore locorum.) Et (Voluitur ille vomens calidum de pectore flumen Frigidus. Latine contrarium, vel oppositio potest dici.

Antonomasi.

Est pronomiatio, vt nouus Arpinas, pro Cicerone.

Aparethmesis.

Annumeratio, quæ fit perspicuitatis gratia, vt, ἡμετέροις ἔσθ' ἡ δὲ θεοῖς. Hermogenes lib. 1. ἐπιιδεῶν.

Aphorismus, vel Diuismus.

Descriptionum per reprehensionem, quæ exprimit & corrigit vim sententiæ, & potestatem. Quare potest videri species emédationis: nam quæ temerè dixeris, reprehendit. Tullius (Quamquam illa non pœna, sed prohibitio sceleris fuit.) Aut aliàs. (Ciues, inquam, si hoc nomine appellare fas est. Eadē correctio, & epianorthosis.

Aquila. p. 22. Adiunctio.

Ἄνω καὶ ἰσού; vbi dictio semel posita sapius intelligitur, notatur à Græco quodam scholiaste, μετ' ἐπιβολῆς, est- que Grammaticorum.

Apodosis, siue, Apoplanesis.

Reiectio, vel reprobatio quarundam rerum, quasi in quæstionem non venire dignarum: neque oportuisse, aut ab aduersarijs poni, aut à nobis quæri, aut à iudice postulari. Quod schema mirè facit ad acceleratè fugiendum, vt & tacuisse, & tamen non timuisse videamur, vt in re difficili, & contraria, non hæreamus. In qua figura breuiter morati, ad aliud statim transire debemus. Cicero pro Cælio, (Equitis Romani autem esse filium, criminis loco poni ab accusatoribus, neque his iudicantibus oportuit, neque defendētibus nobis.

Apophasis, siue Etiologia.

Venustum schema, vbi, quasi alio interrogante, nobis ipsis respondemus, & rationem reddimus. Cicero. Si quis furem occiderit, iniuria occiderit. Quamobrem? quia ius constitutum nullum est. Quid si se telo defenderit? non iniuria: Quid ita? quia constitutum est, Cesar pro Bithynis, Quid ergo? syngraphæ non sunt, sed res aliena est. Et hæc tenus vbi nobis respondemus: aliàs, vbi aliis: quod nisi arte procedit, causam prodit: vt apud Virgilium, interrogante altero, quod negare non poterat, subtiliter occurrit, ne furtum fecisse existimetur:

An mihi cantando victus non red-deret ille,

Quem mea carminibus meruisset fistula captum?

Et testis interrogatus à reo, Num fustibus vapulasset, Innocens, inquit. Aut cum dicitur, Quæro an occiderit hominem? & respondetur, latronem; vt confessionem præcurrat defensio.

Apophonisma.

Sententia responsiua, vt apud Cæ-

Idem p. 16.

Idem p. 25. Ratiocinatio.

Idem. Ruf. p. 27.

lium, Fac velis, perficies. Apud Tullium, Literarum radices amaras, fructus dulces. Apoplanesis.

Est, aut iudicis à re contraria nobis auocatio, quam cum desiderat, aut ab aduersario commonetur, vt quærat, nos obscurando, & miscendo, & promittendo quidem, dicturos nos, sed suo loco, ad aliam rem auocamus; & rursum dum dicimus, sensim ad aliud transimus, & ab eo quod contra nos est, auocatur, & suspenditur iudex: vel coniuncta rerum multitudine implicatur, vt non de vno sed de pluribus putet sibi sententiam esse dicendam: vt pro Cluentio fecit Cicero; in qua oratione tenebras se offudisse iactauit iudicibus Cluentianis: Intelligent nihil me, nec subterfugere voluisse reticendo, nec obscurare dicendo; ego me, Iudices, ad eam causam accedere, quæ iam per annos octo continuos; vsque eò, efficiam profectò. Deinde: Versatam esse in iudicio pecuniam constat: per totum caput. Deinde: Vnum quidem, Nemo erit tam inimicus Cluentio, vsque ad finem ipsius.

Aporia.

Hoc schema efficitur, cum quærimus, quid, aut quemadmodum pro rei dignitate dicamus: nec reperire ostendimus. Lysia. Nec iam rationem inuenimus, quæ flecti posse speremus: ita nos omnibus modis tentatos, acerba ac nimium tua facultas affligit.

Item Hegesia; Non hæc est, vt Hegesia; vulgari verbo appellatur, calamitas; quid igitur? quod proprium imponam nescio, nisi illud vnum, tantam esse ærumnæ magnitudinem, vt omnem fortunæ superbissimam crudelitatem ingenij miseria superarit.

Aporia eadem est, ac Diaporesis, addubitatio quædam, cum simulamus quærare nos vnde incipiendum, quid potissimum dicendum, an omnino dicendum, Cumque artificia-

Idem p. 26.

P. Ruf. Lys. p. 19. Lysim.

Idem. Ruf. p. 25.

liter simulamus, non res inuenire, non paratos venisse. Cicero in Verrem. Quem? quemnam? recte admones, polycletum esse dicebant. Et de domo sua apud Pontifices, tibi literas ille misit? quas? aut nunquam misit: aut si misit, in concione recitari noluit. Itaque siue ille misit, siue protulisti: certe consilium tuum de honore Catonis nudatum est.

Apostropestis.

Aquil. p. 14

Reticentia, cum intra nos suppressimus ea que dicturi videmur, quod aut turpia, aut inuidiosa, aut alioquin nobis grauius dictu sunt: ut est Demosthenicum illud proæmium, Non pari ego & aduersarius periculo ad iudicium venimus: sed mihi quidem, nolo autem quicquam initio dicendi, omissius proloqui. Interdum etiam utimur hac figura, quasi ad alia properemus. Tale est Virgilianum illud,

Quos ego: sed motos præstat componere fluctus.

Definitur ab Alexandro Rhetore λόγος ἐπιτείνων τὸ πρῶτον ὁμιλίαν, ἢ παραλείπων τὸ γινωσκόμενον, ἢ σιωπῶν τὸ αἰσχρὸν. Oratio extendens quod reticetur, ut apud Demosthenem. Μήτηρ μὲν ἔσθ' ἔρχε πολίται: πατήρ δ' ἔν' ἐγὼ πόντον. Plus auget silendo, quam si enarrasset: Alias, vel omittit quod notum est, vel reticet quod obscenum est.

Apostasis.

A nonnullis *separatio* dicitur, quod permixtos sensus separat, atque dilatat. Videtur æqualibus membris & interuallis distincta oratio, metaphora ducta à confitis arboribus. Nam Theoph. lib. 3. de caus. plant. confitarum arborum *internalla* vocat ἀποστάσεις. Meminit eius figuræ Hermog. lib. 1. ἐπὶ ἰδεῶν, & Philostr. in epist. ad Iulian. αἰεὶ ἀποστάσεις, εἴ τε πρῶτον λέγει, ἢ λόγων Γοργίου, ἐπεὶ ἁρξάμενος πολλὰ καὶ μὲν, μάλιστα δ' ἐν τῷ πᾶσι ἐποικίλων κίχλη. Apostasis verò, seu pro-

iectione orationum Gorgiæ in familiarem usum & consuetudinem veniebant, sapientissime quidem, maxime verò in poetarum circulo. Tale est illud, seruebat forum cubiculo, Prætor meretrici, carcer conuiuio, dies nocti. Murrhedius apud Senecam. Meminit quoque Philostratus in Gorgia, ὁρμῆς τε καὶ τοῖς σοφιστῶν ἡρξῆ, καὶ πρῶτον δὲ ὁλοκλήρως, καὶ πνεύματος, καὶ τῶν τὰ μέγιστα μέγιστος ἐξελικνύμενον, ἀποστάσεων τε καὶ πρῶτον δὲ. Aristides ἐπὶ σμυρναίων, αἰεὶ ἀποστάσεων fieri, ὅταν πρὸ συμπλέκην καὶ τὰ ἄλλοις καὶ σιωπῶν ἀμύλητος ἀποστασῆς, εἰς ἀρχὴν ἰδὲ ἐπισημασθῆναι. ὥστε τὸ σιωπηρὸν ἢ νοημάτων χροίον ἀποστασῆναι. Rhet. Græc. p. 642. Cuius definitionis satis obscuræ, hic est sensus: Apostasis est amplificatio quædam sententiæ, per variam rerum inter se copulatam ferriem, in idem principium reuoluta. v.g. *grauia patrat Philippus*. Simplex est sententia, & minime figurata. At si diffundas hoc pacto, *Thessaliam subingavit, Euboeam sibi mancipauit, in Hellespontum proficiscitur*, &c. sensibus & colis inter se distincta ac separata, tunc fit ea quæ à Græcis Rhetoribus dicitur ἀποστάσις. Omnia enim declarant, & explanant, quod initio positum est, *grauia patrat Philippus*.

Apostrophe.

Auersio. Necessaria plerumque; figura, vbi, quæ ad alios dicta volumus, ad alios dicere videmur. Sic plerumque conuertimus orationem in reum, ab iudice, cum illa tamen, quibus aduersarium alloquitur, iudici alligatur. Acutissimum exemplum in Philippicis Demosthenis, vbi, quibus verbis populum Atheniensium monitum vult, eadem se dicit apud Græcos, & Arcadas, & Messenios concionatum inuidiosè. Et M. Tullius, cum sæpe aliàs, tum pro Roscio, conuertit orationem ad Chryfogonum, ab illo loco, Rogat oratque te Chryfogone, &c.

Ata.

Ata.

Iul. Ruf. p. 27. Execratio oratoria, apud Ciceronem: ô scelus! ô portentum in vltimas terras exportandum! Apud Virg.

At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis,

Dij, si qua est caelo pietas, qua talia curet,

Perfoluant grates dignas.

Eadem Casara.

Astesismus.

Iul. Ruf. p. 24. Urbana dictio. Hac figura fit exercitatis aliis ingenua festiuitas, ut apud Ciceronem, Respicite, respicite, Iudices, hominum fortunas, respicite Fabricij senectutem: cum hoc, respicite, ornandæ orationis causa sepe dixisset, respexit ipse: at Fabricius à subfellijs demisso capite discesserat. Et aliàs, negabat ius tam nequam esse Verrinum. Et idem alibi, excrebatur Sacerdotem, qui tam nequam Verrem reliquisset.

Asyntacton.

Quum consueta orationis structura, siue syntaxis immutatur: quod multis modis contingit, quos in Homero obseruat Plutarchus, de schematibus. *Asyntheton.*

Iul. Ruf. p. 32. Est, vel dialyton, cum oratio nulla coniunctione connexa, velut solutæ sententiæ regulam seruat. Vt, consilium, partim galea clypeoque resultant. Irrita deflexit, partim stringentia corpus. Et, ipsi numerumque modumque carinis. Nos æra, manus, naualia demus. Latine dicitur *dissolutio*, vel *inconnexio*. *Asyntheton* autem, modò per singula verba fit, æra, manus, naualia demus. Et, Hæc eadem Ænea, ter tam, mare, sidera iuro. Modò per plura verba, & per ea quæ Græci vocant *κῆρα*.

Denique, quid vesper serus vehat, unde serenans

Ventus agat nubes; quid cogitet humidus auster,

Sol tibi signa dabit.

(Et) -- nube caua speculatur amicti, Quæ fortuna viris, classem quo litore linquant, Quid veniant, &c.

Anaphora.

Vehemens rei amplificatio. Vt 2. Philipp. O rem non modò visu scèdam, sed etiam auditur! si inter cœnam in tuis illis immanibus p oculis, hoc tibi accidisset, &c.

Brachypeia.

Hoc fieri solet, cum orator breuitate sententiæ præcedit auditoris expectationem. Lyfia. Quæres à me, qui iure obtinere possim, quo iure mihi Polignus reliquit, quo iure prætor dedit possessionem. Leges defendunt, ad te non pertinent, hi veritatem sequantur. Item eiusdem, Sed nos æquum est volutatem dispicere, Nam consilio valuit, fortuna lapsus est, homo fuit, fatetur, cœcedendum non omnia posse; hoc enim Deorum est proprium.

Characterismus.

Quemadmodum pictor coloribus figuras describit: sic orator hoc schemate, aut vitia, aut virtutes eorum, de quibus loquitur, deformat. Lyconis. Quid in hoc arbitrer bonæ spei reliquum residere; qui omne vitæ tempus vna ac desperatissima consuetudine produxit: nam simul atque ex prioribus horis diei, nimia cibi ac vini fatietate vix meridiano tempore, plenus crapulae est expectatus: primum, oculis mero madidis, humore obcæcatis, visu grauidis, lucem constanter intueri non potest: deinde confectis viribus, ut pote cuius venæ non sanguine sed vino sunt repletæ, se ipse erigere non valet: tandem duobus innixus, languidus, qui cubando sit defatigatus, tuniceatus, sine pallio, soleatus præ lectulo, palliolo frigus à capite defendens, flexa ceruice, summissis genibus, colore exangui, protinus ex cubiculari lectulo excitatus, in triclinium trahit.

tur. Ibi præstosunt quotidiani, pauci eodem studio excitati conuiuæ. Hic verò princeps paulum illud reliquum, quod habet, mentis ac sensus, poculis extrudere festinat, & eos bibendo prouocat. & lacessit, perinde ac si in hostium prælio, quam plurimos superarit, atque adfixerit, amplissimam sibi victoriam paratam existimans. Interea præcedit, simul & illud tempus & potatio: oculi vinum lacrymantes caligant, ebriosum ipsi, vix ebrii cognoscunt: alius sine causa iurgio proximam lacessit: alius somno deditus, vi cogitur vigilare: alius rixari parat: alium turbas vitantem ac domum reuerti cupientem retinet ianitor, pulsas; exire prohibet domum, interdicitum demonstrans. Interim alium contumeliosè exera ianua eiecitum, vacillantem puer sustentat, adducit, palli per lutum trahentem. Nouissimè solus in triclinio relictus, non prius poculum ex manibus emittit, quam somnus oppressit bibentem, ac dissolutis artubus, ipsum poculum suapte natura dormienti excidit.

Catachresis.

Abusio vocis vt, equum ædificant.

Catara.

Katara, execratio, vt, Dij te perdant, fugitiue. Eadem Ara.

Chariensismus.

Idem. p. 24.

Sive *scomma*. Hac figura fit festiua dictio, cum amœnitate mordax, vt apud Ciceronem, infirmo corpore, atque ægro, colore, vt ipse iudicare, &c. Et apud eundem: facite enim, vt vultum ipsius, & illam vsque ad talos demissam purpuram cogitetis.

Xiasor.

Apud Scholiastem Aristidis eadem est figura ac *chiasmus*, decussatarum scilicet sententiarum textura, vt, Doctorum sanctissimus, & Sanctorum Doctissimus.

Chleuasmus.

Idem.

Sive *epicentemesis*. Hac figura ri-

sum excitat, & seuerè proposita, vix excutit, eludens personarum, aut rerum comparisonem. Vt apud Virgilium, meque timoris Argue tu Drance. Apud Ciceronem. Quasi verò, ego de facie tua catamite dixerim: vel aliàs potuisset contumeliosius facere, si tibi hoc Parmeno per aliquem, ac non ipse Parmeno nuntiaffet. Est vt apparet ironiæ species.

Cleticon.

Κληπιδὸν ᾄδου est inuocatio, vnde *κληπιδὸν ᾄδου*, hymni ad Deorū opera inuocandam; Facit, inquit Hermogenes, hæc figura Apollitrophen, & *καταροεση*, hoc est vehementiorem, quendam impetum sermonis.

Climax.

Aquil. p. 21.

Quod Græci vocant, *ascensus* nominetur à nobis. Malo enim ascensum, quam scalam, aut gradiculos, vt quidam dixerunt. Est autem figura, per quam decora, & à Demosthene commendata: in qua postremum quodque verbum in priore mēbro, aut parte aliqua elocutionis positū, in inferiorem rursus assumptum inijcitur: atque ita, velut gradibus quibusdam, connectitur oratio: ad hunc modū. Ponā enim ipsum Demosthenicū verbum: E nō dixi hæc quidem, non autem scripsi: nec scripsi quidē, non profectus sum autē ad legationē: nec profectus quidem, non persuasi autem Thebanis. Hic animaduertis quāto elatius dicta sunt, quā si simpliciter enuntiaffet, & dixi hæc, & scripsi, & in legationē profectus sum, & persuasi Thebanis. Sic M. Tullius pro Milone. Neque vero te populo solum, sed etiam senatui commisit: nec senatui modò, sed etiam publicis prædiis & armis: neque his tantum, sed etiam eius potestati, cui senatus totam Remp. commisit. Parcè autē vsus est figura. Nam in tertio gradu contentus fuit dicere; neque his tantum, ne rursus totum illud repeteret; neque solum publicis prædiis,

& armis tantum: videlicet, quia & longum & insuauē futurum erit. Egregiè autem, & (vt mihi videtur) feliciter, Licinius Caluus in Vatiniū, non ergo pecuniarū magis quā repetundarum; neque maiestatis magis quā Planciæ legis: neque Planciæ legis magis quā ambitus: neque ambitus magis quā omnium legum omnia iudicia perierunt.

Idem. Rufin. p. 32.

Climax est, cum ex re in rem gradum tibi sententiæ faciunt, vt, Quæ Phœbo pater omnipotens, mihi Phœbus Apollo Prædixit, &c. Et, *Torna leana lupum sequitur, lupus ipse capellam:* *Florentem cyrisum sequitur lascina capella.*

Latine hæc figura dicitur *gradatio*.

Cœnotes.

P. Rutil. p. 3. Epianalepsis.

Hoc duorum schematum coniunctionem habet: quod & ab vno verbo omnes sententiæ incipiunt, & in vno nouissime acquiescunt. Stratonclis. Quæritis nouam rationem administranda reip. at reperire meliorem quā à maioribus accepistis, non potestis. Quæritis maximis sumptibus faciendis, quomodo tributa ne conferatis: at consilijs captas ærarij opes, quas cupitis, augere non potestis. Quæritis quemadmodum scelere cōtaminatis hominibus parcatis: at ignoscendo nocentibus, innocentium salutem custodire non potestis.

Compar in Isocolo.

Commoratio in Epimone.

Commutatio, vide in Anaclassi.

Communicatio, vide Anacœnosis.

Concessio in Paromologia.

Deesis.

Idem. Ruf. p. 27.

Obsecratio, vel obtestatio, qua Deos oramus, aut homines. Cicero, pro Deiotaro, Per dexteram istam tuam ego obtestor, Per ego has lacrymas. Pro Roscio, *ἢ ἑσπυλας*, rogat, oratque te Chryfogone, Apud deos. Virg. Per superos atque hoc cœlum.

Per ego has lacrymas, dextramque tuam te. Plautus, ita Deos obtestor per senectutem tuam.

Diabole.

Criminatio, & quasi denuntiatio eorum quæ futura sunt. Cicero pro Milone. Erit erit illud profectò tempus, & illucescet aliquando ille dies, cum tu salutaribus, &c. Terent. Videre videor iam illum diem, quo hinc egenus profugiet aliquò militatum, Apud Virg.

Sed non ante datam cingetis mentibus urbem,
Quam vos dira fames, nostraque iniuria cadis,
Ambesas subigat malis absumere mensas.

Diacope.

Sive *diastole*, est, cum inter duo eadem verba diuersum ponitur aliquid medium, vt, Culpatusue Paris, diuūm inclementia diuūm. Et. Duc age, duc ad nos. Et. Scis Proteus, scis ipse. Latine dicitur *separatio*. Species est, vt apparet Anadiploleos.

Diarexis.

Est figura sermonis, cum rerum distributione, vt, *Hic Dolopum manus, hic saeuus tendebat Achilles:*
Classibus hic locus, hic acies certare solebant.

(Et) *Hic portus alij effodiunt.*

(Et) *ferit ense graue Thymbraus Osirim.*

Hæc Latine dicitur *distributio*, vel *designatio*: clara, & subtilis apparet in copula verborū cum nominibus, vt, [spirare ventos, fontes fluere, grandescere copias messium, fructus mittere vinearum, exuberare pomis arbusta, nemora frondescere, prata florere. Et versus ille Licetij de Proteo ad D. Augustinū, quā tersus est, *Spumat aper, fluit vnda, fremit leo, sibilat anguis.* *Diallage.*

Improprio nomine dicitur *Infinitia*: tractus est potius orationis quā figura.

Diallilon.

Διαιλλίλον est sententiarum reciprocatio, commutationi similis. Ut, inter pueros senex, inter senes puer. idem Enagonion, & *χαισιν*.

Dialogismus.

Iul. p. 27. Hæc ita fit, cum quis secum disputat, & volutat quid agat, vel quid agendum putet. Apud Terent. Quid igitur faciam? Virg.

En quid ago? rursusne procos irrifa prioras

Experiar?

Cicero pro Cluentio: dein Iudicibus: mihi igitur nihil quaeretur. In Verrinarum li. 1. Si populo redimitur, mihi præda de manibus eripitur. Quod est igitur remedium? quod?

Dialysis.

P. Rutil. p. 5. A synthetico.

Hoc Schema contrarium est Polysyntheto. Nam demptis omnibus articulis sententiæ diuisæ pronuntiantur. Daphnidius, Quid autem me conuenit facere Byzantij? subire publicæ causæ iudicium, magno nomini aduersariorum fortiter resistere, non vereri periculum, diligenter posteritatis crescere, non minas extimescere, constanter in causa pro vobis perseuerare? omnia feci, vestrum commune commodum spectans: tamen non desunt, qui ex tatis meis officijs aliquid velint vituperare. Itē Lysia. Omnibus in rebus suâ confidentiam ostentabat: debitum petebamus? non dissoluebat, minabamur? contenebat. lex nihil valebat: magistrat^o negligebat. Venit hoc tamen nobis nouissimè tēpus vlciscēdi.

Dianæa.

Iul. p. 27. Hæc figura fit propriè, cum præponitur non id quod fieri oportet, sed quod fit. Tullius, D. Labella autem, quemadmodum homines nobiles decet, vlcisci iniuriam fortissimè perseuerat. Virg. Furor arma ministrat. Applicatur huic figuræ etiam chria, sententiæ necessaria. Ut Cato in Thermum post censuram. [Qui ventrem

suum, non pro hoste habet, qui pro Republ. non pro sua obsonat: qui staltè spondet, qui cupidè ædificat.]

Diaphora.

Hoc Schema cum verbu iteratum, *P. Rutil. p. 4.* aliam sententiam significat, ac significauit, primò dictum. Id est huiusmodi: Hunc tu, frater, eiusdem sanguinis particeps, in hac fortuna deferere potuisti: cuius ærumæ quemuis extraneorum hominem, modò hominem, commouere possent? Item, In vniuersum mulierem; quid potius dicam, aut verius, quam mulierem. Eadem est cum traductione.

Diaphoresis.

Addubitatio. Hac vtimur, cum propter res aliquas volumus videri dubitare, & quasi ab ipsis iudicibus consilium capere, quo potissimum genere orationis vtamur. Quale est pro Cluentio proœmium: Equidem, quò me vertam, Iudices, nescio: negem fuisse, illam rem, &c. Item, pro Cornelio: Pugnem apertè contra nobilissimorum hominum voluntates? studia, consilia, cogitationesque eorum aperiam? &c. quæ quasi dubitans, an sibi facienda sint, dicit. Vide in Aporia.

Diastene.

Apud Hermogen. lib. 3. de Inu. eadem cum *διασπασσι*.

Diasyrmus.

Hæc figura fit, cum rem aliquam aut personam eleuamus. Ut apud Tullium, Est adhuc (quod admirari vos video) non Verres, sed Quintus Mutius. Et in eodem. Sed repentè è vestigio, ex homine, tanquam ex aliquo Circeo poculo, factus est Verres: redit ad se, atque ad mores suos. Et alibi, Quid ad hæc Næuius? Ridet scilicet nostram amentiam, qui in vita sua rationem summi officij desideremus, & instituta bonorum virorum requiramus.

Diasyrmus, eleuatio, vel irrisio. *Aquil. p. 16.* Ea figura est, qua ludentes, quæ di-

cantur ab aduersarijs, dissolu. nus. Qualis est ille locus pro Muræna in Sulpitium, totus de ciuili.

Diatyposis.

Aquil. p. 15. *περὶ σωτηριῶν καὶ σωτηριῶν ἐξουσιῶν ἀπὸ ἀλεξανδρο.* *Descriptio*, vel *deformatio*, vbi rebus derelictis, personarum & formas ipsas & habitus describimus, & exprimimus; vt Tullius hoc modo: Ponite ante oculos vobis Rullum, in Ponto inter vestra atque hostium castra, hasta posita cum suis formosis finitoribus auctiorantem. Item plenius pro Milone, Si hæc non gesta audiretis, sed picta videretis: tamen appareret, vter esset infidiator. Et deformat Milonem in rheda sedentem, penulam cum vxore. Item, Clodium, cum equo, & cum delectis, villa egredientem. Eodem modo pro Roscio de Glauca: Nonne vobis hæc, quæ audistis, oculis cernere videmini, iudices? non illum miserum, ignarum casus sui, reduntem à cœna videtis? non positas insidias, non impetum repentinum? non versatur ante oculos vobis ipse Glauca? & quæ sequuntur.

Dicaologia.

P. Rutil. p. 7.

Hoc Schema fieri solet, cum æquitatem causæ quàm maximè breui sententia complectimur. Id est huiusmodi, Quod si me reprehēdis, cū homo adolescens lapsus sim; vehementer erras, qui quid natura valeat, ignoras: acerbūque & iniquus es, qui quod æqualiter omnibus putes ignoscendum, vni imputas, & in vno arbitraris vindicandum. Item Lysia. Nam ego huic, Iudices, quicquid ad superius tempus attinet, nihil succenseo: nihil enim deliquisse cognoui; sed in hoc nouissimo facto, cum plenum malitiæ perfidiæque inuenissem, meritò reprehendere atque odisse cœpi. Quæritis fortasse, quid acciderit causæ: quam obrem eundem, & laudem & vituperem: quòd idem, commutata

voluntate, non est qui fuerat; neque idem nunc de se audire debet, quod prius consueuerat, cum sine noxa se gerebat. Non arbitratus est igitur, rursus eum reuerfurum ad officium, atque amicum tibi futurum? Quo modo? quem sciam tantum facinus in se admisisse, vt in reliquum tempus, neque beneficio locum, neque beneuolentiæ spem relinqueret?

Diezeugmenon.

Aquil. p. 12.

Disiunctio. Siue *disiunctum*. Hæc figura ita ornat & amplificat orationem: vt diuersis, redditionibus verborum, membra, quæ vocamus *κῆρα*, disiungat, ac separet, siue duo, siue plura. Hoc modo, Capuam colonis deductis occupabunt, Atellam præsidio communiunt: Nuceriam, Cumas, multitudine suorum obtinebunt: cætera oppida præsidij deuincient. Tale est illud: Veniet igitur sub præconem tota Propontis, atque Hellepontus: addicetur communis ora Lyciorum, atque Cilicum, Mysia, & Phrygia. Veniet Propontis atque Hellepontus sub præconem, id est, conditioni legitime parebunt. Animaduertere autem potes, nihil interesse, vtrum in postremis partibus membra disiungantur, necessitate verborum, an in primis, an hoc vicissim fiat.

Dilemmaton.

Annunerator ab Hermogene inter figuras: sed vt apparet inter argumentationes est referendū: non differt enim à communi dilemmate. H. lib. 4. de inuentionibus.

Distributio.

Vide *Diazetis*: ea est, quæ vnum quodque proprio circumscribit verbo: vt, apud Ambrosium Hexam. l. 3. c. 15. de aqua, Inter arenas flaua, inter cautes spumea, inter nemora viridantior, inter florulenta discolor, inter lilia fulgentior, inter rosæta rutilantior, in gramine liqui-

dior, in palude turbidior, in fonte perspicua, in mari obscura & Iulius Firmicus libro de errore profanarum religionum, de Ioue. In cygno fallit, in Tauro rapit, ludit in Satyro, Sic Minutius felix.

Pluuias fluere, flare ventos, grandines increpare, nimbis collidentibus tonitrua mugire.

Ecbasis.

Digressio. Excurio à proposito.

Ellipsis.

Aquil. p. 25 Id est, *detractio*, contraria Pleonasmio. Ornatur oratio, cum verbum aliquod detrahimus à sua significatione, hoc modo; & illi quidem, qui à se contumeliam morte inimici respulit, ignosco. Videntur autem mihi, Iudices, qui sententias pro illo tulerunt: nam multos fuisse audio. Hic apparet tum illud deesse, videntur autem mihi, & iudices idem sensisse, vel ignouisse: sed quia intelligebatur, ideo detractum est, vt ipsa celeritate commotior esset nunciatio.

Emphasis.

Altiozem præbens intellectum, quam quem verba per se ipsa declarant.

Enagonion.

Figura, qua contrariorum sensuum inductione, pugnae quoddam simulachrum exhibet. Desinitur à Scholiaste Aristidis apud Photium, in Aristidis Panathenaeo, *ἡ ἑναγωνία ἐστὶν ἀγὼν τῆς ἐπιτομῆς ἢ τῆς ἐπιτομῆς*, est species Anathesis, vt iustis fortior, fortibus iustior. Eadem *διὰ γωνίων* ibidem appellatur.

Energia.

Iul. p. 35 Est figura, qua formam rerum & imaginem ita oratione substituiamus, vt lectoris oculis presentiaque subijciamus. Eadem *Hypotyposis*, *Diatyposis*, *Characterismus*, *Descriptionis*.

Emthemema.

Iul. Ruf. p. 28. Est, cum periodus orationis ex

contrariis sententijs astringitur. Apud Lucilium, [Si me nescire hoc nescis, quod querere dico. Quæ diuinas quicquam, aut querere debes] ipse: Et si scis q. b. e. scire hoc d. t. Cicero in diuinatione; tamen hic operam tuam pollicebere, qui te neque velle sua causa, nec si velis, posse arbitrantur.

Epagoge.

Fit hæc ex rerum uerborum collatione, vel argumentorum, salua tamen similitudine rerum. vt *Virg.*

Improuisum aspris veluti qui sentibus anguem.

Presit humi nitens.

Et Cic. pro Roscio comparat occupationes Iouis Opt. Maximi, Syllæ rebus gestis propius: Argumentorum autem, vt Lucretius, [Nam si tu fluctus, undasque è gurgite falso Tollere decreueris, ventum prius. Hæmatium tu, Ventum, inquam, tollas,] &c.

Epanadiplosis.

Est, cum idem verbum in eadem sententia, & primum est, & extremum. vt, [Cæsar, & famam & nomen tot ferre per annos: Tithoni prima quot abest ab origine Cæsar. Et, Antè nouis rubeant quam prata coloribus, antè. Et, Vnum illud tibi nate dea, proque omnibus vnum. Et, Ipsum obtestemur, veniamque oremus ab ipso.] Latine dicitur *inclusio*.

Epanalepsis.

Hoc schema fieri solet, cum id p. *Rutil.* quod dictum semel est, quo gratius p. 3. fit, iteratur. Id interdum fit vno verbo: interdum plurium verborum coniunctione. Verbum sic iteratur: *Pythiæ*. Quid contra tot res tamque euidentes dicere potes Demosthenes? cognitum enim est te rempublicam venalem habuisse, cognitum est. Item Hegesæ. Sed instiga-

bat multitudinis animum ad bellum inferendum concitatus iracundia furor. Furor, inquam, non ratio, sine qua nihilvquam populus ex sententia gessit. Sed plurium verborum iteratio est huiusmodi: At ego in his ærumnis amicis sum spoliatus omnibus, Iudices: qui non, quod me odissent, sed quod inimicorum factionem pertinuissent, me in malis deseruerunt.

Aquil. p. 10 *Epanalepsis, repetitio.* Hæc figura tantum à Palilogia distat, quod in illa quidem vna pars orationis bis repetitur, tum coniunctim, tum interposito vno aut altero verbo; quo vehementior elocutio videtur fieri: at in hac ex plurium verborum continuatione repetita, idem queritur: vt, si dicas, Patriæ suæ quisquam, o dii immortales! exitium est machinatus? hæc non potest: iam non potest, inquam, libera hæc ciuitas esse.

Iul. Ruf. p. 29.

Epanalepsis, repetitio sententiæ propter aliam necessariam causam, non vt fit in figuris elocutionis; sed apud Lucilium: vel consilio vestrum, quod dictis olim cælicolæ adfuisse: mus priore concilio. Cic. pro Rabirio, Libenter, si esset integrum, profiterer idem, Saturninum C. Rabirij manu interfectum. nihil me iste clamor commouet; Vique huc libenter, inquam, profiterer.

Idem p. 10.

Epanalepsis, est eorundem verborum simul positorum, eiusdemque sententiæ, p. st multa interiecta, cum aliqua periodi conclusione facta repetitio: vt,

Huc pater ô Lenæ, tuis hic omnia plena

Muneribus, tibi pampineo gravidus autumnus

Floret ager, spumat plenis vindemia labris.

Huc pater ô Lenæ veni!

Et, Pastorum musam Damonis, & Alpheibæi,

Immemor herbarum, quos est mirata inuença
Certantes, quorum stupefacta carmine lynces:
Damonis Musam dicemus, & Alpheibæi.
Latine hæc figura dicitur *resumptio*, vel *repetitio*.

Epanaphora.

Est, cum ab eodem verbo pluribus inchoatæ sententiæ incipiunt.

vt,
Hic gelidi fontes, hic mollia prata, Lycori,
Hic nemus, hic ipso tecum consumerer auo.
Et, *Num fletu ingemuit nostro? num lumina flexit?*
Num lacrymas victus dedit? aut miseratus amantem est?
Et, *bellum ô terra hospita portas: Bello armantur equi, bellum hæc arma manantur.*

Et, Ver adeo frondi nemorum, ver otile siluis.

Et, Nocte leues stipula melius, nocte arida prata

Tondentur, noctis lentus non deficit humor.

Latine hæc figura dicitur *regressio*.

Epanaphora, quod relatum vocant. Hæc figura vel frequentissime, & Demosth. & M. Tul. & omnes vehementes oratores vtuntur: quando præcipue, & ipsi commoti videri volunt, & iudicem commouere. Constat autem ex eo, quod eadem pars orationis læpius per singulos ambitus, aut per singula membra, interdum etiam breuius per cæsa, quæ *κλιμακα* appellant, repetitur hoc modo: Verres calumniatorem apponebat; Verres de causa cognoscebat; Verres pronuntiabat. Aut si dicas: Ille venire hostes nuntiavit, ille vos in motum belli compulit, ille in tumultu vt ciuitas esset, effecit. Per ambitum autem repeti-

potest eadem pars orationis sic: Tandiu Tib. Gracchus populo gratus fuit, quamdiu leges ad voluntatem eius, non ad vtilitatem reip. compositas ferebat: Tandiu C. Gracchus, quamdiu legibus agrarijs, & frumentarijs, & cæteris profusionibus ærarijs multitudinem imperitam promerebatur: Tandiu Saturninus plurimum potuit, quamdiu easdem illas frumentarias largitiones, & agri diuisiones pollicebatur.

Epanodus.

Iul. Ruf. Est, cum duobus breuius pluribusue propositis, ad singularem enarrationem recurritur. Vt, --- diuellimur inde, Iphitus, & Pelias mecum, quorum Iphitus auro iam grauior.

Et,

Protinus Orsilochem, & Buthen, duo maxima Teucridum Corpora, sed Buthen auersum cuspide fixit Loricam galeamque inter, qua colla sedentis.

Inuenit. Latine dicitur *euerfo*, vel *egressio*.

Epanorthosis.

Iul. Ruf. Est, cum supradictum verbum verbo sequenti corrigitur. vt, Non subripere, hoc est furari. Latine dicitur *correctio*. Sic Cestus Pius. Erat nauigium, imo fuerat. Eadem Aphorismus.

Epembole.

Hermog. *Επιβολή* *intercalatio*. Apud Hermogenem figura est non dissimilis Parenthesi; *επιβαλλειν* enim est *interferere*, & *intercalare*. Sic vsurpauit Plato in Timæo, *εδὲ ἐπὶ μικρῆ λόγῳ, πᾶρερρον ἄλλο μικρὸς ἐπιβαλλήτων*. Neque ad orationis prolixitate, otiosa quædam alia longitudo interferenda.

Epenythmesis.

Επειθύμησις melius inter argumentationes collocatur, quam inter figuras. Est rationum atque enthy-

mematum acrior quædam & contorta volubilitas. Vnde Hermog. *μετὰ μετὰ λόγους*.

Epexegetis.

Enarratio potius est quam figura; de qua in narratione.

Epexergasia.

Επεξεργασία, expolitio, cum in eodem loco manens orator aliud atque aliud dicere videtur. Cic. de Heren.

Epibole.

Hoc schema dupliciter fieri consuevit, cum pluribus & diuersis sententijs, aut vnum, aut idem verbum singulis præponitur: aut varietas verborum; quæ tamen eandem vim inter se habent: quæ ab vno verbo sæpius proficiuntur, sunt huiusmodi. Lycurgi. Nam cum iuuentus concitata temerè arma caperet, & quietos Thessalos manulacessere conaretur: iure senatum coëgi, autoritate sua comprimere adolescentium violentiam. Ego questoribus interminatus sum, ne sumptum stipendio præberent. Ego armentario patefacto restiti, atque efferræ arma prohibui. Itaque mea vnus opera compressum, non concitatum bellum, non necessarium, scitis. Item Hegesæ. Misere mini mei, Iudices, quem coniurata tanta vis inimicorum oppugnat. Misere mini solitudinis, cui ne in somno quidem tempore periculi liberum adhibere ad communem calamitatem decernendam licitum est. Misere mini senectutis, quæ me etiam sine cæteris malis grauius defatigat. Varietas verborum, quæ eandem vim habet, huiusmodi est: Demosthenis. Dolui, viri Athenienses, vbi illum clandestinum hostem impunè intra murum vidi vagari: agrè tuli, quod omnium vestrum facilitatem vnus fallaciâ tentatam intellexi: commouit me, quod in accipiendâ iniuria plerosque lætitiâ ostentantes cognoui.

P. Rutil. p. 2. Eadem Anaphora & Epianaphora.

Epicrisis.

Epicrisis.

Επιπίσις, cuius meminit Hermogenes, in capite *ἐπὶ ἀντιδινοῦ λόγου* t. 2. Id. definitur ab ipso Hermogenis Scholiaste, *λόγου συνδέστος ἐπιπίσις ἐξ ἑλεαίσις*, sermonis dicti confirmatio, & corroboratio: vbi statim sententiæ, seu propositionis allatæ subiicitur ratio. vt apud Demosth. de corona, *Δεινὸν μὲν, ὅτι γὰρ ἐξ ἑλεαίων πῶς γὰρ οὐ; καὶ τὸ παρῶδες*; Graue illud quidem, ô terra, & Dij! quomodo enim non esset graue contra patriam?

Epidiorthosis.

Alexander. Ab Alexandro Rhetore à Prodiorthosi discriminetur; quod hæc ante dicti cuiusdam acerbitatem præmuniat auditorem: Illa orationem iam durius prolatam corrigat & mitiget.

Epimneme.

Commoratio, cum in loco firmissimo, quo toto causa continetur, manetur diutius. Cic. 4. ad Herem, *ἐπιπλεῖον, ἐπὶ τῷ αὐτῷ νοήματος ἐπιμνηστικῆς* Alexander Rhetor.

Epiphonema.

Iul. Ruf. p. 29. Hæc sententia in fine expositæ rei cum affectu enuntiatur. Cicero in Verrinis, non vitam liberam, sed mortis celeritatem precabantur.

Epiphora.

P. Rutil. p. 3. epistrophe, & anastrophe. Inter hoc Schema & Epibolem hoc interest, quod in superiore vnũ pluribus sententijs auteponitur: in hoc autem omnium sententiarum, vnum atque idem nouissimum verbum. Socratis; Non enim alius quis est, cuius opera in has difficultates inciderimus: Sed initio ad bellum suscipiendũ nos primũ impulit Philippus: deinde in ipso belli labore ac periculo deseruit nos Philippus: Nouissimæ nunc calamitatis nostræ, atque culpæ suæ censuit idem Philippus.

Epiplexis.

Iul. Ruf. p. 27. Siue epitimesis. Fit hæc figura cum iugamur, aut coarguimus.

Cic. in Catilinam, Patere tua confilia non fentis? quem nostrum ignorare arbitraris? Terent. Non ego te vidi, manum, &c. Virg.

Non ego te vidi Damonis pessime caprum

Excipere insidijs?

Epiploce.

In hoc ex prima sententia, secunda oritur; ex secunda, tertia, atque ita deinceps cõplures. Nam quemadmodum catenam multi inter se circuli coniuncti vinciunt; sic huius schematis seriem complures sententiæ inter se connexæ continent. *Lysia.* Constat igitur, Iudices, Simonem domo sua, ab suis Dijs penatibus, vi cum summa iniuria esse exturbatum. Nam Chæremenes cum hominibus armatis ad eum venit, cum venisset, sine vlla religione domum eius expugnauit: expugnata vi domo, familiam abstraxit: abstractam, tormentis omnibus excruciauit: cruciatam, vinxit: vinctam, in publicum proiecit: opinor, ne suum maleficium tacitum lateret, sed vtcum prætereuntes prostratam familiam viderent, & à vicinis rem gestam audirent, simul, & oculis, & auribus, scelus illius vsurparent. Item, Lycurgi. At mihi mirum videtur, quod tam excelsum boni gradum, homo summi laboris exceperit? Nam cui præsto est sua voluntas, industrius sit necesse est: industriam verò, scientia consequitur: ex scientia, copia & facultas ingenij nascitur: ex qua facultate vera, & facili, felicitas laudis oritur. Neque enim temerè diligens studium virtutis, fructus fortunæ fallit.

Epistrophe.

Est, cum in eadem verba plures sententiæ desinunt. vt, Horatius, *Iul. Ruf. p. 32.*

si curtatus in aquali tonsore capillos

Occurri, rides: si forte subuicula penna

DE ELOCVTIONE,

394

Alia species
Epitro-
phes artifi-
ciosa, cum
non eadem
quidē ver-
ba repetū-
tur. Sed ta-
men perio-
di per cer-
tam de-
finatam
aliquam
diuisionem
concludū-
tur.
Vide exē-
plum apud
Method.
homil. de
hypapanis
p. 80. ubi
per Epithe-
ta claudir.
Aquil. p. 14

*Trita subest tunica, vel si toga dissi-
det impar,*

Rides.

Quale forsitan sit, -- similis si cura
fuisse,

*Tunc quoque fas nobis Teucros are
mare fuisse.*

Et, Impius ante aras, atque auri cecus
amore.

Latine dicitur reuerso.

Epitheton.

Etiam inter figuras numerari solet,
quod appositè collocatum, venustè
colorat orationem.

Epitrochasmus.

Percursio. Hæc rursus figura
differt à coaceruatione: quod cum
illa res diuersas plures in eundem
locum conferat, hæc distantia plura
inter se percutiens velocitate ipsa
circumponit: vt si velis dicere, Cæ-
sar in Italiam euolat, Corfiniū præ-
sidio desertum cœperat, vrbem potie-
batur, Pompeium persequebatur.
Idem censet Alexander Rhetor

πολύ διεσκόπη σιωπῆς καὶ ἀειγιότης.

Epithemesis.

Est etiam proxima figura, cum ad-
uersarium iisdem verbis, quibus ab
eo lacesisti sumus, percutimus. Vt in
illo, *Quis Deus in fraudem, qua dura
potentia nostra Egit? ubi hic Iuno, quia
scilicet Venus dixerat, si nulla est re-
gio Teucris, quam det tua coniux Dura.*
Et, *Bis capti Phryges.* Latine dicitur
Obiurgatio.

Epithrecon.

Επιθρησίων, percursorio, vbi res & sen-
tentia summa velocitate percurrunt,
& discutuntur. Eadem est cum
Epitrochasmus. Herm. li. 2. de formis
dicendi.

Epitrope.

Hoc fieri solet, cum alicui rei ve-
hementer confidimus, & de nostro
iure iudicibus largimur: vt quemad-
modum videtur illis, constituent, at-
que eis pareamus. Hyperidis. Sed
ego iam iudices summum ac legiti-

mum, quod exposui, meæ causæ ius
omitto: vobis, quod æquissimum
videatur, vt constituatis, permitto.
Non enim vereor, quin etiam si no-
uum vobis instituendum, libenter id
quod postulo, propter vtilitatem
communis consuetudinis sequa-
mini.

Epitrope. Hæc fit, cum figuratè *Iul. Ruf.*
concedimus, quod velit, quis faciat. P. 18.
vt *Virg. Æneid. 1.*

*I. sequere Itabiam ventis, pete regna
per undas.*

Et *Cic. in Catilin.* Quid expectas?
proficiscere: nimium iam diu te Im-
peratorem illa tua Manliana castra
desiderant.

Epizeuxis.

Sive *Diplosis*, geminatio vnius
verbi, vel plurium in eadem sen-
tentia duplicatio. vt, Vos appello
fortissimi viri. *Quint. lib. 9. c. 3.* di-
stinguitur ab *Anadiplosi*, quod hæc
fit in diuersis sententijs: *Anadiplo-
sis* eadem, & reduplicatio.

Erotisma.

Interrogatum. Eo vtimur, vbi ex-
actuando aliquid interrogamus, &
augemus eius inuidiam, hoc modo:
Fuisse illo in loco? dixisse hæc
ita gesta esse? renuntiasse ea qui-
bus decepti sumus: Hæc enim si sine
interrogatione dicantur, ad hunc
modum, hic fuit illo in loco, & ita
esse gesta dixit, & falsa renuntiando
nos decepti: hæc sic prolata minus
inuidiosè proferuntur.

Erroris inductio.

Numeratur à *Cicerone* inter fi-
guras: quam *Scaliger* refert ad iro-
niam, l. 3. c. 9 L

Ethologia.

Morata oratio quans est ista *Lyfia.* P. *Rust.*

Rure rediens, Iudices, homo
maior natu, magno calore, vix
sufferens viæ molestiam, tamen his
verbis egomet me consolor: fer-
fortiter demum laborem; iam bre-
ui domum venies expectatus: exci-

piet te defatigatum diligens atque
amans vxor: ea sedulo ac blandè præ-
ministrando detrahet languorem, &
simul seniles nutriendo recuperabit
vires. Hæc me in itinere cogitatio
propè confectum confirmabat. Post-
ea vero, cum domum veni, nihil ear-
um rerum inueni: sed potius bellum
intestinum ab vxore contra me com-
paratum. Item *Demosthenis.* At
medius fidius, Iudices, ego sic arbi-
trabar, filium ad patrem dissoluto
vultu venturum, lacrymis patrium
finem oppleturum, supplicem pre-
caturum, obsecraturum, blâditia sua,
quod petisset, à patris mollitie impe-
traturum: Sed hic longè aliter: nam-
que incredibili confidentia armatus,
ad patrem aduolauit sicut hostis: at-
que initium sermonis, cum iurgio
sumpsit. *Ethopœia.*

Moralis confictio. Hæc figura dif-
fert à *Prosopopœia*; eo quod & ibi
personas fingimus, quæ nusquam sūt:
hic certis quibusdam personis verba
accomodatè adfingimus, vel ad im-
probitatem earum demonstrandam,
vel ad dignitatem. Tale est illud pro
Quinctio. Quid *Sex. Næuius* ad hæc?
ridet nostram amētiam, scilicet, cum
ab eo officia boni viri desideramus. Et
quemadmodum natus, inquit, &
quemadmodum educatus sum, me-
mini. Vetus est, de scurra diuitem fa-
cilius multò quàm patrem familias
fieri posse, &c.

Ethopœia, est alienorum affectuum
qualiumlibet, dictorumque imitatio,
non sine reprehensione. Latine dici-
tur *figuratio*, vel, *expressio.*

Eucha.

Precatio; *Virg.*

*Da nunc Tymbre pater ferro, quod
missile libro.*

Cic. in Catilinam, cum intocat Io-
nem ad pœnam coniuratorum, atque
ita concludit, *Æternis suppliciis vi-
uos mortuòsque mactabis.*

Exallage.

Ἐξάμαχον, immutatio, & diuersitas.
Vbivaria subinde cursim inferuntur.
vt, *Primum Amphipolin cepit, dein-
de Pydnam, mox Potidæam, postea
Methonem: Exinde ingressus in
Thessaliam. Demosth. 1. Olynth.*

Exartesis.

Ἐξάρτησις, suspensio. Annumeratur
etiam à nonnullis inter figuras: quæ
fit, vbi figuræ figuris implexæ sunt,
sicut annuli in catena: vnde plena,
grandis, & suavis decurrit oratio.
quod in *Cicerone* & *Demosthene*
passim occurrit. *Hermog. lib. 1. de
formis. Excitatio.*

*Ἐξέτασις, quoties languentem audi-
toris animum, aut tædio affectum,
excitamus. vt,*

*Non mihi si lingua centum sint, orâ-
que centum,*

Ferrea vox. Scalig. lib. 3. poet.

Expeditio.

Appellatur ratiocinatio à partium
enumeratione volubilis, & sibi in-
stans: de qua inferius.

Exurbenismus.

Figura hæc fit, cum rem aliquam *Iul. Ruf. p.*
extenuamus, & contemptam faci-
mus. vt apud *Luciliam:*

*At magnum fecit, quod verbis Gra-
ca Latinis:*

Miscuit.

Apud *Tullium* pro *Cecinna:* Eiecti
ego te armatis hominibus, non de-
ieci, vt tantum facinus, non in æqui-
tate iuris, sed in vna litera latuisse vi-
deatur. Item in *Philippicarum* se-
cunda, Nunc quod quæ rebas quo-
modo redissem: prima luce, non te-
nebris: Deinde cum calcets, & toga,
nullis caligis, nec lacerna. *Caro* apud
Athenienses, *Antiochus* epistolis
bellum gerit, caligis & attramen-
tò militat.

FIGURA per casum genitium. *Iul. Ruf. p.*
Vt si dicamus, constans vir animi. *32.*
Item alia: vt se habent ista;

*Isque amens animi, & timore ac-
census amaro.*

Et, *At non infelix animi, Phœnissa.*
 Et, *Attutam pius Aeneas, atque integer aui*
Afcanius.
 Et, *Hic annis grauis, atque animi maturus Aethes.*
 Et si quis dicat, pecuniæ diues: vt,
Insula diues opum.
 Et, *Diues equum, diues pictæ vestis, & auris.*
 Item, --- *quas illi læta bonorum.*
 Et, *Expediunt fessi rerum.*
 Et, *Ille mihi ante oculos fœlix, functusque laborum,*
Egregiusque animi.
 Et si qua sunt talia.
 Figura per datiuum. Si quis dicat, timeo illi, pro timeo pro illo, & talia, vt
 --- *& pariter, comitique onerique timentem.*
 Et, *Tunc decuit metuisse tuis.*
 Et, *Hac cum Dardanio Aenea miranda videntur,*
 pro ab Aenea. Et quæ antiquè dicta sunt,
 --- *cui nomen asylo Romanum est.*
 Et, --- *cui nunc cognomen Iulo.*
 Additur &, *Cui Remulo cognomen erat.*
 Et, --- *cui nomen Amello fecere agricola.*
 Item si qua sunt talia.
 Figura per accusatiuum. vt si quis dicat, Togam fufus, pro fufam togam habens, vt se habent ista,
 --- *nodoque sinus collecta fluentes.*
 Et, *sciffa comam.*
 Et, --- *roseas laniata genas.*
 Et, --- *tumidusque nouo præcordiarre-gno.*
 Et, *Inflatum hestuno venas, vt semper, Iaccho.*
 Et, *Ecce manus inuenum interea post terga reninctum.*
 Et quæ antiquè dicta sunt,
 --- *forfan & hac olim meminisse iuuabit.*
 Et, --- *numeros memini si verba tene-*

nerem:
 pro, numerorum memini. Item si qua sunt talia.
 Figura per ablatiuum. Si quis de quopiam dicat, Magnus virtute, bonus bello, pro, in bello. Et, erectus capite incedit. Vt se habent ista:
Purpureis cristis inuenes auròque coruscis.
 Et, *Sunt mihi bis septem præstanti corpore Nympha.*
 Et, *Vnde prius lætum siliqua quassante legumen.*
 Et, *tereti subnectit fibula gemma.*
 Et, *qui fortè tapetibus altis Extractus.*
 Et, *Quam tua ne spoliata armis, excus-sa magistro*
Deficeret.
 Item si qua sunt talia.
 Figura Græca, aut casuum varietas. vt,
Montibus in nostris solus tibi certæ Amyntas.
 Et, --- *placidone etiam pugnabis amoris?*
 pro, tecum certat, & cum amore pugnabis?
 Et, *Reddidit vna bouum, vocem,*
 pro vna è bobus. Item similia. Aut propositione detracta. Vt
 --- *maria aspera iuro.*
 Et, *Tyrrhenum nauigat aquor.*
 Item quæ sunt talia.
 Figura per personas. Vt si quis dicat, vos superi Iupiter precor. Vt sunt ista:
Vos ô Calliope precor aspirate carenti.
 Et, *Vos ô patricius sanguis, quos vine-refas est.*
 Item si qua sunt similia.
 Figura per numeros: Vt si quis dicat, Populus locuti sunt. Vt
Pars in frustra secant, verubusque trementia figunt.
 Et, *Pars calidos latices, & abena v-dantia flammis*
Expediunt.
 Et, --- *sanitque animis ignobile vulgus,*

--- *donec me flumine viuo Abluero.*
 Figura per aduerbiorum qualitatem. Vt cum dicimus, Ad illum cœno. Ad villam moror, pro apud villam. Et terræ iacet, pro in terra. Et, Domi militiæque res gestas. Et, cuius domo nota est annos sexaginta natus. Et, tot annos bella gero.
 Figura per Pleonasmum. Vt, Antiquum obtines. Vt, Mortem occumbere, & obire diem, & viuere vitam, & pugnare pugnam, &, ire iter, & oculis videre, &
 --- *voce vocans Hecatem.*
 Et, *Hunc oro sine me furere ante furorem,*
 ac si qua sunt talia.
 Figura per eclogam verborum. Vt cum enuntiamus bonos dicere, fortes pugnare. Item, da bibere, da cœnare. Et,
 --- *Donat habere viro.*
 Et, *Cunctaturque metu, lethumque instare tremiscit:*
 Et, *Da sternere corpus.*
 Et, --- *da iungere dextram.*
 Et, --- *quale per æstum*
Dulcis aqua saliente sitim restingue-re riuo.
 Et, *Hoc ridere meum tam nil, nulla tibi vendo.*
 Iliade.
 Figura per eclogam aduerbiorum, Vt cum dicimus, magnum tonat, tumidum loquitur.
 --- *magnumque fluentem Nilum.*
 Et, --- *vique volutus Ad terras.*
 Et, *Immane sonat per saxa.*
 Et, --- *nec longum latabere.*
 Et, *graue olentis Auerni.*
 Et, --- *horrendum intonat armis.*
 Et, *Nanibus, infandum, amissis.*
 Et si qua sunt talia.
 Figura per pronomina. Vt, nullus dixeris, pro ne dixeris. Et, Quis mulier.
 Figura per eclogam nominum. Vt cum dicimus, bonum est virtus, mali infamia. vt
 --- *Tum pietate grauem ac meritis si forte virum quem*
Conspexere, silent.
 Ibidem. Figura per præpositionem, ad, modò semel & simplicem positam. Vt si quis dicat, aduoluo illum, pro ad illum voluo. Et accedo illum, quasi ad illum accedo. Vt
 --- *Explorare locos, quas vento accesserit oras.*
 Et, *Nuntia famâ ruit, matrisque adlabitur aures*
 Euryali.
 Et, *Electra vt Gray perhibent Atlantide cretus,*
Aduchitur Teucros.
 Modò simpliciter relatum. Vt quin adeat ad eum? aggrediar ad illum. Et si qua sunt talia.
 Ibidem. Figura per præpositionem in, modò semel simplicem elatum. Vt
 --- *Inflauit cum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras.*
 Et, *Tu calamos inflare leues.*
 Quasi in calamos, ebur, flare. Et apud Sallustium, atque eos à tergo incurrerunt, quasi, in eos incurserunt. Modò dupliciter elatum. Vt
 --- *Induerat Circe in vultus ac terga ferarum.*
 Et, *Induit in florem, & ramos curuauit olentes.*
 Et, *Hunc in prona iugo lauum incumbibat in amnem.*
 Et si qua sunt similia.
 Figura per verborum qualitatem. Vt caput velor, pro caput velo, aut capite velor. Vt,
 --- *capite ante aram Phrygio velabar amictu.*
 Et, *Flaua caput nectuntur oliua.*
 Et, --- *pecudum fuluis velatur pectora fetis.*
 Et, --- *aut pacem Troiano ab rege petendum.*
 Et, --- *populare penates,*
 pro populari.
 Figura per modos temporum. Vt cum dico, libens fecero, pro faciam. vt

Dulce satis humor, depulsi artubus hædis.

Et, Tale tuum carmen nobis diuine poëta,

Quale sopor fessis in gramine. Gradatio.

Climax, & κλιμακωτῶν ὄψις ab Hermogene. Vide Climax. Bis tantum in Demosthene inueniri hanc figurã notat idem Hermog. lib. 1. de formis.

Heterogenes.

Heteroptoton, Heteroprofopon, Heterarithmon, à veterè quodam Scholiastè Græco annumerantur inter figuras grammaticas: satis ex notione sui nominis perspicuæ sunt.

Homæon.

Hæc figura fit, cùm ex partibus aliqua similitudo colligitur. vt, Virg. Sic oculos, sic ille manus, sic ora tenebat.

Etiam in actu fit homæon, vt idem Virg.

Non aliter quàm si immisissis ruat hostibus omnis

Carthago, aut antiqua Tyros.

Cic. in Verrinis ait, succinctã Scyllam lupis, & canibus, cum pube tenus virgo sit, similem esse Verris, & comitum illius, quibus quasi canibus succinctus sit.

Homæoptoton.

Hæc in duobus verbis eundem habet casum, aut eandem nouissimam syllabam. Id est huiusmodi. In rebus aduersis, cui præsto est consilium, non potest deesse auxiliũ. Item Soficratis; Nam qui secundis rebus libenter assentiuntur, ijdem simul ac se fortuna contristauerit, primi insidiantur.

Homæoptoton simile in casibus. Hoc ex eo nomen accepit, quòd membra illa, id est, κῆρα, in eisdem casus cadunt ad hunc modum: huic igitur socios vestros criminanti, & ad bellam vos cohortanti, & omnibus modis, vt in armu multu essetis, molientur. Hæc enim tria in eundem casum

determinata sunt.

Homæosis.

Est, cùm per similitudinẽ res præstantur. Cuius species sunt primæ duæ, paradigma, & parabole. Horum distantia est, quòd paradigma facit vera exempla, parabole ficta ostendit.

Homæoteleton.

Hoc minus euidens est, quàm homæoptoton, & minorem affert auribus iucunditatem. Nam neque tam paria duo verba sunt: neque eundem habent casum, & sonum vocis, quam Græci ὁμοτέλειαν appellant. Id est huiusmodi: Nam res publ. nostra ad hunc statum gloriæ peruenit, non multitudine hominum, sed seueritate legum.

Horismus.

Hoc schema fit, cùm definimus aliquam rem nostræ causæ, ad vtilitatem, neque tamen contra communem opinionem. Id est huiusmodi. Nam virtutis labor, vera voluptatis exercitatio est. Sed fieri solet hoc schema nonnumquam ratione supposita, tum denique magis illustratur, ita vt fecit diues auarus: In villa ædem feci Fortunæ. Crimen arguitur temeritate illius, quæ tam locupletes copias dederit ei qui odisset vti.

Hyperbaton.

Quod opportuna ordinis mutatione aliquid ex significatione mutando numerosam reddit orationem. Fab. lib. 8.

Hyperbole.

Aliis schema, alijs tropus videtur; Cæterum fit, cùm excedit veritatem sententia. apud Virg.

Qui candore niues anteirent, cur sibus auræ.

Hypexaresis.

Ab Alexandro Rhetore nominatur inter figuras; fitque cùm in comparatione rerum, aut personarum aliquas excipimus, cum quibus comparationem nullam inire volumus.

apud Homerum.

Αὐδ᾽ ἔσσι ἰδὴ ὀρετῆσιον ἐκείνου ἐν ἔδελῳ, Ὀὐδ' Ἡρακλεῖ οὐτ' Εὐρύτῳ. Hypobole.

Subiectio, cùm interrogamus aduersarios: aut quærimus quid ab illis, aut quid contra nos dici possit: deinde subiicim⁹ id quod dici oportet è contrario. vt, Amplum patrimonium relictū est? At patris bona vænierunt, &c. Cicer. 4. ad Herenn. Hypocrisis.

Est figura sententiæ, cùm aduersarium gestu & pronuntiatione extollimus, vel abijcimus, & spernimus. vt, in illo, Cantando tu illum? aut unquam tibi fistula cera

Iuncta fuit? Additur enim, Tu nullus alioqui, illum autem magnū in canendo. Et, --- non ego Daphnin

Iudice te metuam. Qui, scilicet mihi iniquus es, & non rectè iudicaturus. Latine dicitur, pronuntiatio.

Hypomone, Et παρ᾽ ὀφθῶν, quo suspenduntur auditorum animi. Arist. Rhet. lib. 3.

Hypostasis. Est præstantia quædam animi, & fiducia orationis. Vt, Ἡλιέξαι + ἀλιππον, φανερὰς αὐτῶς, ἐπεὶ τὸν ἐκείνου συμμάχους, αὐτὸν αἰσαμβροῖς ὁμοιοῦσιν. Hermog. ἐπὶ ἰδ. lib. 1. p. 283. Redargui tPhilippum tam apertè, vt eius locij exurgentes faterentur.

Hypoxexsis. Est, cùm singulis rebus sententiis quo singula debita verba iunguntur.

vt, Procumbunt picea, sonat ista securibus illex, Fraxinæaque trabes, cuneis & fissile robur scinditur, aduolunt ingentes montibus ornos. Et, Venit hyems, teritur Sicyonia

bacca trapetis: Glande sues redeunt læti, dant arbusta silua. Et, Varios ponit fetus autumnus, & alie Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.

Hæc figura Latine vocatur subinertio, vel subinsertio, vel subnexio.

Υπερολογία. Vel, ὑπερον ὀρετῆσιν, est sententia cùm ordo in verbis mutatur: vt, --- torere parant flammis, & frangere saxo.

Et, Postquam altos tetigit fluctus, & ad æquora venit.

Prius enim franguntur fruges, & postea coquuntur: & antè ad æquora venit, & sic tetigit fluctus. Tale est & illud: Hic accipiet benedictionem à domino, & misericordiam à Deo salutari suo. Prius enim dominus miserando iustificat impium, & sic benedicendo coronat iustum.

Hanc figuram peculiarem Homero fuisse indicat M. Tull. ad Attic. ὑπερον ὀρετῆσιν, ὁμοιοῦσιν.

Icon. Fit, cùm perfectæ formæ similes conferuntur. Virg. Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis.

Cicero de L. R. Mare quod sua naturâ tranquillum sit, ventorum vi agitari & conturbari solet: sic populus Romanus.

Ironia.

Simulatio. Frequentissima apud oratores; qua figura aliud verbis significamus, aliud re sentimus. A quo genere figuræ præcæmium pro Ligario sumptum est: Nouum crimen C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum, &c.

Ironia, sententiæ figura, quam hoc modo enuntiabo: hic enim egregius author communium commodorum custos, & defensor reip. salus & columen ciuitatis; de quo contraria, scilicet intelligi velim. Muta-

Jul. Ruf. p. 22.

P. Rutil. p. 30.

Aquil. p. 19.

Jul. Ruf. pag. 25.

P. Rutil. p. 10.

P. Rutil. p. 8.

Beda. Pref. byt. p. 330.

Jul. Rufini. p. 28.

Aquil. p. 14.

Idem. p. 17.

bo verba ordine eorum verso, vel tota locutione aliter explicata, sic: namque iste cuius ope, & auxilio, videlicet ciuitas, nititur. Manet utique Ironia eadem, neque læditur verborum immutatione. At verò si figura elocutionis sit, quam *repetitionem*, Græcè ἐπαναφορὰν vocamus, quæ est huiusmodi: Ille author discordiarum, ille dux seditionum omnium, ille tumultuosus, proditor in bello: & illam partem orationis repetitam sæpius in initio membrorum, aut caesorum, sustulero, & tantum semel dixero, subiungens, &c. hoc modo: ille, qui seditionum author, discordiarum concitator, in pace tumultuosus, in bello proditor fuit: figuram elocutionis sustuli. Nonnunquam autem, immò plerunque concurrere potest, ut sententiæ figura coniungatur cum elocutionis figura: qua hoc modo enuntiatum est: Ille amator patriæ egregius, ille reip. custos, ille defensor libertatis, ac legum. Cùm hoc de eo dicatur de quo cõtraria intelligi volumus; & ironiam esse, quæ figura sententiæ est; & epanaphoran, de qua cùm maximè diximus, quæ est elocutionis. Nunc ad instituta pergamus. Sunt igitur figurarum elocutiones aliæ, ad ornandum tantum, & quasi ad pingendam orationem accommodatæ: quibus princeps Gorgias Leontinus vsus est, sed sine modo. Et ideo illius oratio, quæ initio audientes nouitate permouerat, fastidium meruit. Ilocrâtes autem, post eum parcius, necnon etiã ipse Demosthenes, sed tanta moderatione, vt nusquam in tædium incurrat.

In Ruf. p. 24.

Ironia. Elocutiuncula Sallustiana, cõmodissimè exprimitur, cùm aliud in pectore reclusum, aliud in lingua promptum habemus, & sententia enuntiationis in contrarium a verbis accipitur. vt apud Virg.

Scilicet is superis labor est.
Apud Tullium pro Ligario, Nouum crimen, Cai Cæsar, &c. in Clodium, & in Curionem, tu verè festiuitus, tu elegans, tu solus vrbanus, quem decet muliebris ornatus, &c.

Ironiæ autem species sex. Chleuasimus, siue epicertomesis, Charietismus, siue scommma, Asteismus, Dialectismus, Exuthenismus, Sarcasmus.

Isocolon.

Hoc autem duabus aut pluribus sententijs breuibus, & inter se paribus, exigitur: ita vbi hoc est: Nequaquam mihi diues est, quamuis multa possideat; qui neque finem habet cupiendi, neque modum status vtendi. Nam & multum desiderare, egentis est signum: & nihil parcere, egestatis est initium. Seorsum est, beneficium dare libenter, & iniuriam facere nolle. Nam dando beneficium, extemplo beneuolentiam acquirimus: non faciendo iniuriam, duntaxat odium vitamus.

P. Rutil. p. 10.

Isocolon, exæquatum membris. Fit autem, quoties non pugnantibus inter se sed paribus tantummodo verbis, duo vel etiam plura membra quæ καὶ dicimus, explicantur: vt si dicas hoc modo: Classem speciosissimam instruxit, exercitum pulcherrimum & fortissimum delegit. Adde etiam licet; Sociorum maximam & fidelissimam manum comparauit. Et longius eodem modo progredi, dum in fastidium incurras.

Aquil. p. 100.

Leptologia.

Rei cuiusdam per minutias absoluta expositio, ὅταν ἐνὸς ἐκείνου ἢ συμβεβηκότων ἢ συμβεβαιόντων πῶς ἀκριβῆς καὶ ἐπιλεπτῶ ἐξερρασίαν ποιῶμεθα. Hæc figura plerumque officit grauiori eloquentiæ, vbi minuta quæque non sunt percensenda.

Alexand. Rhetor. p. 578.

Liptote.

Δειπλοτὴ, malum *λεπτότης*, quum minus dicitur, & plus intelligitur, vt Georg. 3. Nec mihi displiceat, id est, valde

valde placeat. Notatur à Seruio. eadem ferè cum *μειῶσθαι*.

Lytton.

Eadem est figura apud scholiastem Aristidis, ac *δὲ μῆλον*, de quo superius. *Merismos.*

P. Rutil. p. 5. Synathorismus, &c. v. geries.

Hoc schema singulas res separatim disponendo, & suum cuique proprium tribuendo, magnam efficere vtilitatem & illustrem consuevit.

Lycurgi. Cuius omnes corporis partes ad nequitiam sunt appositissimæ, oculi ad petulantem lasciuiam, manus ad rapinam, venter ad auaritatem, virilis naturæ membra, quæ non possumus honestè appellare, ad omne genus corruptelæ, pes ad fugam; prorsus, vt, aut ex hoc vitia, aut ipse ex vitijs ortus videatur.

Item Aristotelis. Alexandro enim Macedoni, neq; in deliberando consilium, neque in præliando virtus; neque in beneficio benignitas deerat, sed duntaxat in supplicio crudelitas. Nam, cùm aliqua res dubia accidisset, apparebat sapientissimus: cùm autem confligendum esset cum hostibus, fortissimus: cùm verò præmium dignis tribuendum, liberalissimus: at cùm animaduertendum, clementissimus.

Meiosis.

Diminutio. Attenuatio orationis per modestiam. Cic. 4. ad Herenn. in Liptote.

Metabasis.

P. Rutil. p. 7. Apostrophe

Hoc schema duobus modis fieri solet. Ex quibusvnum genus est cuiusmodi: cùm ab ea sententia, quam proposuimus, conuertimur ad aliquam personam, aut rem, aut fortunam, & tanquam præsentem appellamus, ita vt is fecit. Myron. Hæc mulier nuper fuit locuples, & potens in amore, atque delicijs necessariorum; ornatus eius opibus abundabat: manus ancillarum, quæ sequebantur, comitatus appellabatur. Nunc contra subito & graui casu

afflita, vix mediocri ancillulæ dignitatem retinet. O fortuna, quam vehementer te rerum varietas oblectat, & quã magno odio est tibi beatæ vitæ perpetuus & constans fructus!

Alteri genus est, cùm ad id quod demonstrare instituiamus, ab alia re & actionem & orationem nostram reuocamus.

Demosthenis. Sed nimirum inopinans incidi in causam temporis huius alienam, de qua posterius dicendum. Quapropter ad illud quod paulò prius agendum, reuertor.

Metanœa.

P. Rutil. p. 9.

Hoc schema fieri solet, cū ipse se, qui loquitur, reprehendit: & id quod prius dixit, posteriori sententia commutat: Ita vti facit Demosthenes. Hunc quoniam de me, vt volui, cognouistis, iudicium per ipsius vitia constituam. Nam dum opus est, parentes appellat, quos scitis non ignotos fuisse, sed huiusmodi, vt omnes, hos execrarentur. Sed hic bonus vir grãdis natu, atque serò, serò loquor: imò verò nuper, atque his paucis diebus simul & Atheniensis & eloquens est factus.

Item; At hic omnium sceleratissimus, nouo more atque exẽplo alieni facinoris vindex; ipse confidentissimè, nõ criminibus sed armis reum laceßere conatus: conatus! nimium remissè loquor. Nam qui tamen cõdem per fecerit, huiusmodi incepti duntaxat arguere, penè maleficij largitionem est facere. Congruit cum epanorthosi, & aphorismo.

Metaphora.

Ad vnum verbum contracta similitudo. Definitur à D. Augustino, lib. contra mendacium, c. 10. de re propria ad non propriam verbi alicuius vsurpata translatio. *Metastasis.*

Aquil. p. 16.

Metastasis, trãsmotionem quidam inter figuras nominant, cùm rem à nobis aliò transmouemus; non ita vt ibi causam constituamus; alioquin

iam non figura erit, sed species quædam eius itatus, quem, qualitatis, aut ex accidenti, appellant, secundum Hermagoram. Cæterum alibi in parte aliqua orationis sententiæ hoc modo figuramus: quale est apud Demosthenem, initio defensionis pro Ctesiphonte:

Cum bellum, inquit, Phocense cõflatum esset: non per me: nondum enim ego ad rempubl. accesseram.

Tale & illud pro Cornelio videri potest de ærario:

Refertum, inquit, tribunitijs legibus, exhaustum à quibus sit, ipsi sciunt.

Metastasis est, vel metabasis, cum à loquentis persona ad personam transitum facimus, ratione aliqua, vel defectu, vt;

Non hac Euanthro de te promissa parenti

*Discedens dederam. Deinde;
Et nunc ille quidem spe multum captus mani,
Fors, & vota facit.*

Deinde;

*Infelix, funus nati crudele videbis.
Hic nostri reditus, expectatiq; triumpho:*

*Hac mea magna fides: at non Euanthro pudendis
Vulneribus pulsum aspicias.*

Hæc figura dicitur *variatio*, aut *transitus*. Vide in *Metabasi*.

Metathesis.

Est, cum quod antè dictum est, postponitur, & quod post dictum est, anteponitur, vt:

Eripis ut perdas, perdis ut eripias.

Conuenit cum diallelo, commutatione, & anaclasi, superius dictis.

Metonymia.

Nominis pro nomine positio, adiuuentor pro re inuenta, possessa pro possessoribus, & contra contenta pro continentibus, effecta pro efficientibus referuntur.

Mesozugma.

Coniunctio, cum interpositione verbi, & superiores orationis partes comprehenduntur, & inferiores, hoc modo: formæ dignitas, aut morbo deflorescit, aut vetustate.

Mimesis.

Morum affectuumque imitatio, in Ethologia, & Ethopœia.

Myterismus.

Irrisio, à πῖρὸν πῦρ, à naso, qui est irrisionis symbolum. Vnde Hora.

— naso suspendit adunco.

Necebitas.

Avelum, cum factum aliquod in suas causas, vt naturam, leges, mores, vel etiam fatum, refunditur, vt:

Sed me fata Deum, &c.

Noëna.

Noëna intellectus dicitur, sententia quæ obscurè vult intelligi: quod non dicit, vt in eum quem sapius à ludo redemerat soror, agentem cum ea talionis, quod ei pollicem dormienti rescidisset. Eras dignus, vt haberes integram manum. Sic enim auditur, *Fabius*, vt depugnare. Fab. lib. 8.

Occupatio in Paralefi.

Omoticon.

Schema, quod per iusiurandum effertur, vt à πῖρὸν πῦρ Μακεδῶνι ἀποκρίσθαι. Demosth. pro Corona. Obseruat Dion. Long. in lib. de sublimi eloquentia. *Onomatopœia.*

Nominis fictio, vt, Syllaturit, Syllam imitatur. Hæc nominatio 4. ad Herenn. *Oxymoron.*

Seu contentio, figura ex periculo petita, atque ita affectatè & acutè enuntiata, vt ad infamiam accedere videatur, vt ait Quintilianus, vt, in nuptæ nuptiæ, impia pietas.

Palindromia.

Relatio, quâ plura verba verbis pluribus vna serie eodemque ordine referuntur. Vide Cic. 3. de Orat. sect. 205. tale illud vulgatum:

Pastor, arator, eques; pavi, colui, susperavi.

Capras, ruis, hostes, fronde, ligone, manu.
Palilogia.

Iteratio. Hæc figura repetito eodè verbo, aut nomine, non diuersa vult intelligi, sed idem quod significatur, efficere vehementius. Cuiusmodi est hoc: ferrum, ferrum, inquit: & hoc in iudicio dicitur, ei cianturq; proterui: repetitum enim hoc ferrum indignitatem rei, atque audaciã eius in quem dicitur, impenitus significat. Nec solum nomen, aut verbum, sed omnis pars orationis iterari ad eundem usum potest: vt cum dicitur, Tu, tu Antoni, Cæsari ruenti atque omnia permiscere cupienti, causam belli ciuili dedisti.

Palilogia est, cum verbum, quod in prima sententia est vltimum, in sequente fit primum, vt

Pierides vos hæc facietis maxima Gallo,

Gallo, cuius amor tantum mihi cre-

Et, Addit se sociam, timidisque super-

uenit Ægle,

Ægle Naiadum pulcherrima.

Et, Deiphobum vidi lacerum crudeli-

ter ora,

Ora, manusque ambas.

Et, Concurrunt Tyrhena acies, atque

omnibus vni,

Vni, adysque viro telisque frequentibus instant.

Latinè dicitur *iteratio.*

Paradiastole.

Qua dissimilia discernuntur: vt, cum te pro astuto sapientem appelles, pro confidente fortem, pro illiberali diligentem.

Paradiastole: hoc schema plures aut duas res, quæ videntur vnã vim habere, disiungit: & quantum distet, docet, suam cuique propriam sententiã subiungendo. Hyperidis. Nam cum cæterorum opinionem fallere conaris, tu tete frustraris: non enim probaste pro astuto sapientem intelligi: pro confidente, fortem: pro

illiberali, diligentem rei familiaris: pro maleuolo, seuerum: nullum est enim vitium, quo virtutis laude gloriari possis.

Hoc idem schema solet illustrius fieri, cum ratio proposito subiungitur. Id est, huiusmodi: Quapropter nolo te sapius parcum appellare, cum sis auarus. Nam, qui parcus est, vitur eo quod satis est: tu contra, propter auaritiã, quo plus habes, magis eges. Ita non tam diligentia fructus quam inopiã miseria te consequitur.

Paradiastole est, cum similes res discernuntur contrarijs redditis, vt

Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres,

Arborib' vèti, nobis amaryllidis ira. Iul. Ruf. Et, Dulce satius humor, depulsis arbutus hædæ,

Lenta salix facta pecori, mihi solus Amyntas.

Latinè dicitur *discriminatio.*

Paradigma.

Paradigmatis quidem triformis est ratio. Nam exemplum, aut personas tantum exhibet sine sermone, aut sermonem sine personis, aut simul vtrumque. Personam sine sermone, vt Cic. in Milon.

Neque enim potuisset, aut Hala ille Seruilius, aut P. Nafica, aut L. Opimus, aut C. Marius, aut me cõsule senatus non nefarius haberi, si sceleratos ciues interimere nefas esset.

Sermonem sine persona. Catonis est dictum, pedibus compensare pecuniam.

Sermonem pariter, & personam, Cic. pro Roscio, Estne hoc illi dicto atque facto Fimbriano simillimum? Rursum parabola & ipsa tripertita est, per icona, homœon, epagogen.

Paradoxon.

Siue hypomone, sustentatio, vel inopinatum. Hoc schema suspendit sensum: deinde subiicit aliquid contra expectationem auditoris, siue magnum, siue minus: & ideo sustentat.

tatio, vel inopinatum dicitur, Cicero pro Ligario.

Hinc profectus, non ad Caesarem, ne iratus: non ad domum, ne iners: non aliquam in regionem, ne condemnare causam illam, quam secutus esset, videretur, &c.

Paralepsis.

Aquil. p. 24. Præteritio. Frequens est huius figuræ vsus, vbi quasi prætermittentes quædam, nihilominus dicimus, sicut pro Milone tota illa quæstio inducta est; qua docet e Republ. fuisse occidi Clodium.

Quod si non possem, inquit, diluere crimen, vt dilui, tamen gloriose hæc prædicare Miloni liceret.

Item de domo sua contra Clodium.

Videsne, me non radicibus euellere omnes actiones tuas, neque illud agere, quod omnino apertum est, te omnino nihil egisse iure, non fuisse Tribunum plebis? (&c. quæ prætermittere se ait: nihilominus dicit) Vtemur autem hoc adiumento in ijs quæ infirma vel inuidiosa nobis futura sunt, si directo dicantur.

Paraphora.

Non est figura, sed vitium orationis, putâ barbarismus, apud Hermog. ἐπὶ μακάριον δεινότητος.

Parasitosis.

Rup. Lup. p. 10. Hoc schema est, cum aliquid nos reticere dicimus, & tamen tacitum intelligitur. Et hoc vtendū est, cum aut notam rem esse auditoribus arbitramur, aut suspicionem excitare maiorem reticendo possumus.

Lycurg. In præsentia, Iudices, iniussu populi, quæ improbissimè gesserit, reticebo: de falsis eius literis, quas ad senatum miserit, nihil dicam: quæ illi sæpe interminati sitis, omittam. Nam, & hæc vobis nota sunt, & quæ nouissimè multo indigniora commisit, & quamprimùm cognoscenda.

Hyperid. Cogis me iniuriæ tuæ causam proferre; nihil agis: non di-

cam, sed ipsum tēpuseam patefaciet.

Parembole.

Παρεμβολή, quando extrinsecus quædam nihil ad institutum pertinentia interseruntur, vt apud Homerum;

Καὶ μὰ τὸ θεὸν σπῆλλον τὸ ἄσπερον ἔφυλακα καὶ ἡ ὄψις. Φύσει.

Iuro per hoc sceptrum, quod nec folia vlla nec ullos Ramos producet, &c. quæcunq; de scepro dicit: tandem quod principio quadrat, infert.

ἢ περὶ Ἀχιλλῆος ποδῶν ἴσθ' ὄσας Ἀχαιῶν. Certè olim cupiet Pelidæ turba Pelasgæ.

Plutarch. de Schemat. Homeri.

Paregmeson.

Est æquè similis figura, cum ex supradicto verbo aliquid deriuatur, vt, Iul. Ruf. p. 12.

--- ultrò

Ipsè grauis grauiterque ad terram pondere vasto

Concidit.

Et, Oppetere ingentem, atque ingenti vulnere victum.

Et, Voce vocat Hecaten.

Et, Ire iter, & castris audebit vellere signa.

Latinè derinatio dicitur.

Parentesis.

Rut. Lup. p. 5. Cum in continenti sententia aliquid interponitur, quod neque eius sit sententiæ, neque omnino alienum ab ea sententia: tum denique hoc schema efficitur, sed periculosè ponitur: nam aut mirè ineptum, aut vehementer iucundum auribus accedere consuevit.

Demosth. Nos scilicet omnes (vt ferè fit) repentino nuntio perturbati obstupuimus: Adimantus autè solus (nā est homo multum vehemēs, & in reip. cōmodis satis liber) magno clamore efflagitabat, vt Senat' haberetur, & prout tēpus postulabat, celeriter quod opus esset, constitueretur.

Eiusdem: Audieram appropinquare, tum statim magistratum certiorum feci. Vos Dij immortales (quorum est in templo gestum) testificor. Illi neglexerunt, & rem tantam dif-

ferre maluerunt: cum interea subito portas hostis obsedit.

Parison.

Aquil. p. 18. Πάρισον coniungitur ab Hermogene cum allusione, vbi affertur illud exemplum ex Thucydidis lib. 1. καὶ παρεπιβλέειν αὐτοῖς μάλλον, ἢ αὐτῶν ἐκλέειν. Hoc compar alij Rhetores interpretantur.

Parison, propè æquatum: differt autem à superiore Isocolo, quod ibi membrorū verba paria sunt numero: hīc vno, vel altero addito, aut in superiore membro, aut in postremo, pariter excurrunt: vt si hoc enūties, Neque gratia, & diuitijs locupletū corruptus, neque minis & denuntiatione potentum perterritus, neq; difficultatibus & magnitudine rei à proposita magnitudine deiectus. Hoc enim postremum pluribus verbis quàm superiora, enuntiatum membrum longius produxit: quod fieri & in primo potest. Sed ibi opportunius, si quò longius erit cæteris, initio prænuntiatur; in posteriore autem, si ad postremum producitur.

Parodia.

Παροδία, ὅταν ἕως εἰπὼν τὸ ἴσθ' αὐτῶ τὸ λοιπὸν πᾶσις ἐρμηνεύσῃ. Cum orator particulam aliquam versus efferens, reliquum soluta oratione interpretatur.

Sic plerumque recensentur versus à Demosthene & Cicerone in orationibus καὶ παροδίων.

Paromæon.

Rut. p. 10.

Hoc schema, & homœoteleutom, & homœoptoton, ferè non multum inter se distant: tamen quid intersit, ex vniuscuiusque supposita sententia cognoscere poteris: & multo diligentius ex Græco Gorgiæ libro vbi pluribus vniuscuiusq; ratio redditur.

Paromæon, hoc verborum efficit similitudinem: ita, vt hoc est:

Nam disputandi aut suadendi est aliud idoneum tempus: cum quidem aduersarius armatus præsto est,

resistendum est huic, non verbis, sed armis.

Paromologia.

Hoc schema fit, cum aliquot res aduersario concedimus: deinde aliquid inferimus, quod aut maius sit, quàm superiora, aut etiam omnia quæ posuimus, infirmet.

Hyperidis. Sume hoc ab iudicibus nostra voluntate; neminem illi propiorem cognaturum quàm te fuisse concedimus, officia tua nonnulla in illum extitisse; stipendia vos vnà fecisse aliquandiu nemo negat. Sed quid contra testamentum dicis, in quo scriptus hic est?

Item eiusdem. Quid à me sapius bis verbis de meo officio requiris? scripsisti vt seruis libertas daretur; scripsisti ne liberi seruitutem experirentur; scripsisti vt exules restituerentur; scripsisti vt ne quis exilio afficeretur: Leges igitur, quæ prohibebant hæc, non negligebas? Non poteram, propterea quòd literis earum arma Macedonum opposita obsistebant.

Paronomasia.

Hoc, aut addendâ, aut demendâ, aut mutandâ, aut porrigendâ, aut contrahendâ literâ, aut syllabâ, fieri consuevit: Estque huiusmodi;

Non enim decet hominem genere nobilem, mobilem videri: nam cum omnibus hominibus, tum maximè maximo cuique inconstantia turpitudini est.

Item, Ad huius sceleratissimi opera, qui fuit locus? religiosissimus: nimirum quia traditam sibi publicorum custodiam sacrarum, non honori sed oneri esse existimant.

Paronomasia est, secundum prædictum verbum positio alterius, ipso poscente sensu: vt apud Terent.

Nam inceptio est amentium; haud amantium. [Et:] Tibi erunt parata verba, huic homini verbera. Quale illud poterit forsan videri;

*Nec quisquam errantes acies, le-
thumque ferentes*

*Sustentare? Contrà, & aliter;
—puppiſque tua, pubeſque tuorum.*

Latine dicitur *adnominatio*, vel
adfectio.

Paronymia.

Aquil. p. 19

Leuis imitatio. Hæc figura ornat
orationem, vt in nomine, aut in ver-
bo interdum ſyllaba, nonnunquam
littera immutata, diuerſa ſignificet:
vt ſi velis ſic enuntiare;

Alluſio.

Prætor iſte, vel potius prædo fo-
ciorum. [Et frequens illud apud ve-
teres eiufmodi eſt. Cui quodlibet
hoc licet.

Non indecorè interim, & prio-
ris verbi poſtremitas, ſimilitudi-
ne poſterioris excipitur: vt ſe ha-
bet.

Legem flagitas, quæ tibi non
deerat; erat enim diligentiffimè
ſcripta.

Parrheſia.

*P. Rutil. p.
11.*

Ferè contrarium eſt hoc ſchema
ſuperiori epitropæ. Nam in hoc ve-
hementer cum iudice agendum eſt,
& vitium aut erratum eius audacter
coram eo reprehendendum: ſed di-
ligenter hoc verendum, & rarè aſſi-
mulandum eſt inuitos neceſſariò di-
cere, ne magis confidentia quàm
dolore excitati videamur: atque ita
non fides, ſed odium iudicum confe-
quatur.

Demotheſis. Sed ego liberam
vocem veritatis apud vos omittam,
non inquam, nec reticebo, quod ſa-
lus communis dicit. Flagitat veſtram
operam, viri Athenienſes: in tanto
reſpubl. periculo eſt: vos enim dece-
pti eſtis temerè omnibus credendo:
& quorum ignatiſſima ſunt confi-
lia, eorum ſententias vtiliſſimas exi-
ſtimando.

Item Lycurgi, Sed vos, iudices, vos
hæc facere debetis. Nam cum in
ſententijs, ferendis nocentibus re-
miſſionem paratis, vos improbo-

rum ſtudia ad peccandum excitatis. *Iul. Ruf. p.*

Parrheſia, oratio libera, quam
Cornificius licentiam vocat. Cicero
pro Ligario, Suſcepto bello Cæſar,
geſto etiam ex parte magna, nulla vi
coactus, &c.

Contrà idem: Quid aliud egimus
Tubero, niſi vt, quod hic poteſt, nos
poſſemus? Interdum adulanter in-
ducitur, vt hic adulatio eſt pro Ra-
birio perduellionis, liberè cum ait,
qui continetis vocem veſtram indi-
cem ſtultitiæ, teſtem paucitatis?

Pathopœia.

Hæc vel odio, vel iracundia, vel
miſericordia commouetur. Vir-
gil.

*—domus interior gemitu miſeroque
tumultu.*

Miſcetur.

Cic. pro Roſcio, Nemo erat, qui
non ardere illa omnia mallet, quàm
videre in Sexti Roſcij bonis domi-
nantem, &c.

Apud eundem in Verrem, Cla-
mor interea fit tota domo, pugna
inter ſeruos Rubrij, atque hoſpitis,
&c. [Alio loco,] Cædere ianuam
ſaxis, inſtare ferro, ligna & ſarmenta
circundare, ignemque, &c.

Periphrasi.

Circuitus loquendi, vel neceſſi-
tatis, vel ornatus cauſa adhibi-
tus.

Permiſſio in Epitrope.

Periſſologia.

Redundantia verborum. Ser-
uius, vt,

—faciem mutatus & ora.

Pletton.

Πλετων, implexarum inter ſe ſen-
tentiarum textura, vt, Inter formo-
ſos ſapiens, inter ſapientes formoſus.
Scholiaſtes Ariſtidis.

Pleonaſmus.

Magis neceſſarius huius figuræ
uſus in eo eſt vt. verba quidem adij-

ciamus, non tam enuntiandæ rei ne-
ceſſaria, quàm vt ex his magnitudo,
vel dignitas, vel moralis aliqua com-
mentatio, aut denique ſpecies mo-
tura iudicem, circumponantur. Alio-
quin ſi nihil eorum additio verbi ef-
ficiet, vitioſa erit. Itaque ſi dicas,
M. Cato ille: quamuis ſufficiat no-
men tantummodò poſuiſſe; videar-
is tamen plus ſignificaffe addito
(ille.)

Item hoc, Quæ malum! eſt iſta
voluntaria ſeruitus? plus quiddam
habuit ex eo, quodd (malum) inter-
poſitum eſt. *Plethynicon.*

Longinus.

Longinus inter grauitatis figuras
nominat. πλινδωνπιν, vbi uſurpatur
numerus pluralis pro ſingulari.

Ploce.

Aquil. p. 19.

Copulatio. Ea figura elocutionis, in
qua idem verbum, aut nomen bis
continud poſitum, diuerſa ſignificat:
vt eſt illud, Sed tamen ad illum diem
Memmius erat Memmius. Ita enim
hoc bis poſitum eſt, vt ſuperius qui-
dem nomen tantum ſignificet homi-
nis, poſterius velit intelligi eundem
qui ſemper fuerit, ac ſui ſimilem.

*Iul. Ruf.
p. 31.*

Ploce, cum idem verbum ſententi-
æ ad conſummationem ſuperio-
ris retorquetur, vt;

*— Vos o quibus integer ani-
ſanguis, ait, ſolidaque ſuo ſtant ro-
bore vires:*

Vos agitate fugam.

Quale forſitan & illud accipi po-
teſt:

*van etiam Arcadia mecum ſi indice
certet,*

*van etiam Arcadia dicat ſe indice
victum.*

Latine dicitur *implicatio*, vel *retra-
ctio*.

Polyptoton.

*P. Rutil. p.
3.*

Hoc ſchema ſolet complures ſen-
tentias alio atque alio modo, vt
pronuntientur, efferre, Cleocha-
ris.

Nam vehementer admiror, Lace-

dæmonij, ſi præter hunc quem-
piam exiſtimatis eſſe, cui ob has
cauſas iure ſuccenſere debeatis. Hic
eſt enim, qui nobis imploratam
ſpem victoriæ eſt pollicitus. Hunc
vos non ſolum in conſilio dando cæ-
teris propoſuiſtis, ſed etiam in con-
ficiendo negotio principem præfeci-
ſtis. Huic omnium veſtrum fortu-
nas vniuerſi commiſiſtis. Ab hoc
igitur vno priſtinæ pollicitationis
rerumque geſtarum rationem repo-
ſcere debetis.

Item Charifij. Pater hic tuus nunc
denique eſt, vt egeſtatem tuam de-
bere alere videatur? Patrem nunc
appellas, quem prius egentem auxi-
lio tuo, vt alienum deſeruiſti? Patris
tu filius es ad potiundas opes, cuius
ad ſenectutem violandam crudeliſſi-
mus hoſtis fuiſti? Nimirum nullo
conſilio filios procreamus; nam ma-
iorem partem ex illis doloris & con-
tumeliæ capimus.

Aquil. p. 10

Polyptoton, ex pluribus caſibus.
Hanc figuram ex eo nominarunt,
quodd cum ſæpius initio ab eadem
parte orationis ſtat, illa ipſa pars de-
clinationibus caſuum aut generibus
aut numeris immutatur.

Caſuum declinationibus, hoc mo-
do:

Senatus eſt ſummi imperij confi-
lium: ſenatui reiubl. cura manda-
tur: ad ſenatum in dubijs pericu-
loſiſque rebus omnis ciuitas reſpi-
cit.

Generibus autem hoc modo:
Pulchra autem hæc fama contin-
git ciuitati, ſi optimè meritum ci-
uem damnauerimus: pulchrum erat
exteris nationes exiſtimare inſectio-
res nos eſſe bonis quàm malis? Pul-
chrè communibus vtilitatibus con-
ſulemus, ſi quos oppreſſos, &
hoſtes cupiere, nos circumueneri-
mus.

Numeris autem, ſic.
Grata ſemper ſingulis fuerunt,

quæ commodi eorum causa constituta sunt. Gratum ille superior Africanus Senatoribus fecit, qui primus eius ordinis subfellia à populo liberavit.

PolySyntheton.

Rut. Lup. p. 41

Hoc schema efficitur cum sententia multorum articulorum convenienti copia continentur.

Pythiæ, Ille hunc pœna constructum trahebat, hic autem vociferabatur, concursus verò non mediocris, cum tamen omnes opitulari vellent, sed nemo auderet: neque ibi Magistratus aderat: nec circumspicientes, quod potissimum confugeremus, reperiebamus: sed vno tempore nos & præsens & futurum malum perturbabat. Nam præsens tempus acerbissimum erat plenum, reliquum verò timoris.

Item Diarchi, Partim nostri silebant, partim autem ingentem clamorem excitabant. At hi socij, præclara nostra auxilia, neutrum poterant; neque enim constanti silentio, neque forti clamore strenuè quid agere conabantur. Huc accedebat ignavus tubæ strepitus, qui nihil eorum mentes ad virtutem excitabat.

Procatalepsis.

Jul. Ruf. p. 36. Alexand. Rhetor. Græc. Rhet. p. 317.

Est schema dianctas, cum id quod aduersarius arrepturus est, aut quæ obiecturus, præsumimus, ac prædicimus: ut illud,

— neque me Argolica de gente negabo.

Hoc primum.

Et, — scio me Danais è gentibus unum.

Et, — bello Argolicos fateor petiisse penates.

Latine hæc figura dicitur *præceptio*, vel *anticipatio*. Græcè etiam *prolepsis*.

Procatasceue.

Jul. Ruf. p. 36.

Est procatalepsi proxima, cum rei de qua acturi sumus, colorem præparamus, atque prætendimus,

vt in illo:

Anna soror, quæ me suspensam in somnia terrent?
vsque — *quæ bella exhausta canebat.*

Nam primò de infomniis quæstio est, demum mirari se virtutem hospitis dixit, & veram fidem esse, à diis illum genus ducere: misereri etiam casus, & errores, vt verecundiùs postea de amore fateretur, quasi in affectum hospitis, vel infomniis, vel admiratione calamitatis inducta sit. Hæc figura dicitur Latine, *Præparatio*.

Prodiaphesis.

Προδιαφήσις, Figura, quæ perspicuitatis causa verbum aliquod, licet absoluto sermone, subiungit.

Alexand. Rhet. p. 584. Aquil.

Ὅταν ἐν ὄνομα ἐπινοήσῃ πεπληρωμένον λόγῳ, πρὸς διαστροφὴν πλείονη, vt apud Homerum.

ΑΜ' ὅκ' Ἀργείδ' ἠ' Ἀγαμέμνον, ἡ δὲ δανείδων μῦθ'· vox *δυνος* redundat.

Prodiorthosis.

Præcedens correctio. Hæc figura, vbi aliquid necessarium dictu, & insuaue audientibus, aut odiosam nobis dicturi sumus, præmunit. Exemplum apud Ciceronem frequens: *Quamquam sentio, quanta hoc cum offensione dicturus sum, dicendum est.*

Alexander Rhetor hoc affert Demosthenis exemplum:

Καὶ μοι πρὸς θεῶν ὅταν ἐνέγα τ' Ἐχθίστου λέγω, ἔσω πῆρ' ἡσία τὰ λέγειν. Quæso vos per Deos immortales, vt cum optima de causa dicam, mihi dicendi libertas non denegetur.

Prolepsis.

Hoc est, cum id quod aut in aduersarij causa, aut in iudicis opinione esse aut fore arbitramur contrarium nobis, præoccupamus dicere, & cum ratione dissoluere.

Demosthenis. Atqui ego illum, Iudices, arbitror Lycurgum laudatorem producturum, scilicet qui sit testis

Rut. Lup. p. 8.

testis eius pudori, ac probitati: sed ego Lycurgum vobis præsentibus hoc vnum interrogabo, velintne se similem esse illius factis & moribus. Quod si negauerit, satisfactum vobis esse de veritate nostra debebit.

Lysia. Hac oratione sæpius apud me utebatur, & orabat, vt suarum ærumnarum misererer, inopiæque subuenirem. Quid multa? commotus humanis precibus deprecantis, quod petebat, dedi, solus soli, quo minùs nota calamitas hominis esset. Sed vt paratus venisse videatur, iam se negabit accepisse, & flens vobis supplicabit, vt se à calumniatoribus eripiatis. Vos autem, cum sic agentem videritis, facitote, vt & illius, & mei memineritis.

Jul. Ruf. p. 30.

Prolepsis est schema *λέξως*, id est, *figura elocutionis*, cum ante numerus redditur verbis, quam res personæ affingantur, vt,

Nectantum Rhodope miratur, & Ismarus Orphea.

Et, *Interea reges, ingenti mole Latinnis*

Quadrivago vehitur currum, &c.

Latine appellari potest *præsumptio*, vel *anticipatio*.

Prosapodosis.

Aquil. p. 20.

Redditio. Nomen hæc figura ex eo accepit, quod idem nomen in postrema parte membri, aut eadem quæcunque pars orationis redditur, est connexa; vnde id membrum aut is ambitus cœpit, vt si velis hoc modo eloqui, cum quid quasi indignis, aut doleas: Tibi sceleratissime omnium, imputare omnes calamitates suas debet Respubl. tibi. Aut sic: Hæc ô Dij immortales, in ciuitate moliri ausus est Glaucia?

Rut. p. 1.

Prosapodosis. Hoc schema duobus modis fieri & tractari potest. Nam sententijs duabus, aut pluribus propositis, sua cuique ratio vel posterius reddetur, vel statim sub vnaquaque sententia subiungetur. Quibus po-

sterius ratio subinfertur, huiusmodi sunt. Demosthenis. Non enim pariratione Philippus, atq; nos, diuersis rebus medetur: sed ille vsque conitur, quoad restituat, atque exuperet. Nos contra, statim vinci meditamur. Ille enim pro laude, sicut pro patria, præliatur: nobis autem si nihil accedit mali, satis, ac nimium boni videtur. Cum singulis sententijs statim ratio subiungitur, hoc exemplo Demetrii Phalerei. Nam quod beneficium tempore, & cupienti datur, gratum est: utilitas enim, ac voluntas accipiendi, honorem dantis facit amplioem: At quod serò & desideranti dari datur, ingratum est: amisso enim tempore utilitatis, cadit accipiendi cupiditas.

Prosynapantesis.

Προσυναπώντησις, occurfus, cum duobus nominibus positis, iterum ad eadem fit recursus: Alexander Rhetor, qui eiusmodi affert exemplum; ἐλθόντων Ἀδριαίων, ἢ Λακεδαιμονίων Ἀλακεδαιμονίων ἢ Ευρυβάδων ἢ Ζηνομάχων ἢ Θεμιστοκλέους.

Prosoportia.

Hoc fit, cum personas in rebus constituimus, quæ sine personis sunt, aut eorum hominum, qui fuerunt, tanquam viuorum & præsentium actionem ac sermonem deformamus. Ἀρετὴ πρὸς σωπιποριώτος τηρεται τὸ βούλημα, ἢ τὸ θθος πρὸς σωπιποριώτος. Orig. contra Celsum l. 7. p. 369. id est huiusmodi. Nam cum crudelitatis mater est auaritia, tum pater furor: ea huic facinori coniuncta, parit odium, inde item nascitur exitium. Hoc genere vsi sunt poëtæ, qui fabulas scripserunt in prologis: nam humana figura produxerunt personas, quæ in veritate artis & voluntatis sunt, non personæ.

Alterum genus est, ita vt fecit Hyperides, cum de adolescente impudico diceret:

Quid si tandè, Iudices, apud ipsam

naturam, hanc causam agerem? (at- qui ita diuisit muliebrem virilemque personam, vt suum cuique opus at- que officium distribueret:) ei ego hunc ostenderem, muliebri ritu esse suo corpore abusum? nonne vehe- mentissimè admiraretur, si quisquã non gratissimum munus arbitraretur, virum se natum: sed deprauato naturæ beneficio in mulierem conuertere se properasset?

Item Charisij. Existimate quæso Remp. hinc adesse, & pro vestra libertate supplicem vobis accedere: simul & liberis vestris & matres- familias amplexam tenere: parentes vestros ætate confectos ad se appli- care: redigere vos in memoriam, qualem se à maioribus acceperitis: obsecrare pro sacris ac delubris Deorum immortalium, pro paren- tum monumentis, pro vobis ipsis & salute vestra. Hæc si præsens agit, vt dixi, republ. quid animi estis habi- turi? quæro.

Prosopopæia est personæ confictio. *Aquil. p. 14.* Hæc figura plurimum in se continet dignitatis, cum republ. ipsam loquentem inducimus, aut defunctos aliquos quasi excitamus ab inferis, & in conspectu iudicis collocantes, oratione hos circundamus. Talis est illa pro Cælio, Appij cæci persona inducta contra Clodiam, ita dicens:

Mulier, quid tibi cum Cælio? quid cum homine adolescentulo? quid cum alieno? Sæpe enim, quæ nos ex nostra persona dicentes vix ferant iudices, supposita dignitate personæ liberius dici & conuenientius poterunt.

Prosopon. *Προσωπων μεταθεσις,* quam alij confundunt cum apostrophe, fit vbi sermo diuertitur ad secundam personam. *Φωνὴ κἀμμήτας ἐν ἀπειθείας ἀνήλοισι.* Longinus *ἐπὶ ὑφῶς,* diceret indefef- fos, & indomitos inter se.

Protimesis. *Προτιμήσις,* electio vertitur à Trapezuntio.

Prostaxis. *Ἰμβίσιο,* cum sententia imperandi modo effertur.

Protome. *Προτομή,* præcisio orationis, quam à reticentia distinguit Cicero 3. de orat. Sed nimis vrgeo, commoueri videtur adolescens: ad me reuertar.

Prozeugma. Cum verbum, quo res comprehenditur, primum collocatur. Vt, Desflorescit formæ dignitas, aut morbo, aut vetustate. Auth. ad Herenn. lib. 4.

Protrope. Adhortatio ad aliquam rem est, & Polilogia, Virg. nunc nunc insurgite remis Hortor vos socij. Cic. in Verrem 3. actionis libro, Vos quod ad vestram famam, senatusque consulta pertinet, Iudices prospicite, atque consulite, &c.

Præpergasia. Vel *parascene, præmunisio.* Quam antè vtimur, vt confirmet id quod subiecturi sumus. Vt si testem producturi sumus, antè est, vt ei fidem habendam esse doceamus. Quare est velut generalis locus, & tractatus communis. Cicero pro Milone; antè præmunis licere hominem occidere, & tum subito occisum P. Clodium, iure, & sine inuidia: cum ita dicit, Negant intueri lucem esse fas ei qui à se esse hominem occisum fateatur. In qua tandem ciuitate hoc homines stultissimi disputant?

Pyasma. *Quasitum.* Hoc genus à superiore erotemate eo differt, quod ad interrogatum vna voce tantum responderi potest, vel à negante, vel à consistente: quæsito autem occurri non nisi pluribus potest, hoc modo: si dicas, qua igitur ratione bellum geremus? quæ auxilia nobis parata

erunt? quis erit qui subuenire volet, cum tam acerbè socios tractauerimus? Alexander Rhetor cum Aquila sentiens definit, *πρὸς ὃ διεξοδημὸς ἀπυπῆσαι δὲ, ἐν δὲ πλείονων.*

Ratiocinatio in Apophasi.

Sarcasmus.

Iul. Ruf. p. 25. Hæc figura quibusdam videtur eadem quæ chleuasmus, sed à perfectissimis propria significatione descripta est. Peculiariter enim scædiora eâ significamus, non tamen sine dicatitate concinna. Vt apud Virg.

Novimus, & qui te, transfuersa tuentibus hircus.

Apud Ciceronem, Sexte noster, bona venia, quoniam dialecticus est, & hoc quoque liguris. Et pro Cælio, quod facerem vehementius, nisi mihi intercederent inimicitia cum istius mulieris viro, fratre volui dicere: semper hinc erro. *Schæsis.*

Iul. Ruf. p. 36. Proxima figura est anthypophore, qua aduersariorum affectum quemlibet fingimus cui respondeamus. Vt in illo:

Indignum est Italos Troiam succendere flammis
Nascentem, & patria Turnum consistere terra:
Quid face Troianos atra vim ferre Latinis?

Hæc non ita Iuno proposuit, quasi manifestè Venus indignum esse dixisset, sed quasi indignum esse Veneri fingeret, vel suspicaretur. Hæc latinè dicitur *adfectio.*

Solutum.

Aquil. p. 22. (Sic enim voco, quod *ἀσώδῆτον* Græci vocant) fit ita, vt demptis coniunctionibus & præpositionibus, quibus verba & nomina connectuntur, singulatim vnumquodque enunciemus. Cuius frequentissimum exemplum est per totas orationes M. Tullij: sed hoc vnum ad exemplum

sufficiet. Expecto vim edicti; seueritatem prætoris: faueo oratori, cupio octupli damnari Apronium. In his animaduertimus nullam neque disjunctionem, neque propositionem interpositam. Facit autem figura hæc ad celeritatem, & ad vim doloris aliquam significandam: qua plerumque cum commoti sumus, hoc modo incidere solemus. Illud etiam præceptum habeto, actori veræ causæ nunquam timendum esse, ne nimius sit in figuris sententiarum. Si enim fieri possit, vt omnes ad aliquam vtilitatem figurentur, non vitandum.

Streptolyton.

Huius figuræ pauci admodum meminere. Notatur à Scholiaste Aristidis apud Photium in Aristidis rathenaico. Innuit esse figuram, quæ ex reciprocis constet magna varietate inter se contextis. Ciuitas est vt iustis fortior, sic fortibus æquior, aut potius iustis omnino iustior, & violentis omnibus potentior. *ἢ μὲν τὰ δίκαια πεινῶντων ὀχρρωτέρων, ἢ τὰς δυνάμεις ἐχρότων ἐπεικιστέων. καλλὸν δὲ ἢ μὲν τὰ δίκαια πεινῶντων ἀριεστέρων εἰς αὐτὸν τὸ δίκαιον λόγον. ἢ τὸ ἐπὶ τῷ βιάσει δυνάτω τῶν εἰς τέλος. ὡς ἀμφοὶ τὰ ἧδὸν δι ἀμφοῶν νικῆν.*

Vide Photium p. 655.

Subiectio in Prolepsis, & Procatalepsis.

Syscenasis.

Hoc schema docet diuersas res coniungere, & communi opinioni cum ratione aduersari, & habet magnam vim, vel ex laude vitium, vel ex vitio laudem exprimendi. Hyperidris. Nam hominis auari atque aforti vnum atque idem vitium est. Vterque enim nescit vti: atque vtrique pecunia dedecori est. Quare merito vtrique pari pœna afficiuntur, quos pariter non decet habere. Item Lyfia. Quapropter pergam: in multos largitionem.

P. Rut. p. 9.

Hyperidris.

abstinentiæ testimonium non credideris: multo enim confidentius hoc genus hominum furatur. Nam quo magis esset ad sumptum ambitionis, audacius facit rapinam, vt huic ipsi ambitioni copia suppeditari possit. Item Demosthenis. Cùm ei quidam obiecisset, matre Scytha natum, respondit: Non miraris igitur, quòd Scytha, matre barbara natus, tam bonus & clemens euaserit? Item eiusdem. At ego hunc propterea malū esse existimo, quianimum se gerit seuerū. Namque ex hominibus humanitatem ac misericordiam tollere, maximum signum malitiæ videtur. Ego contra deos precor: namque eiusmodi ciuem habemus, qui ad supplicium sumendum in omnes partes fit inexorabilis.

sustentatio in paradoxo.

Syllepsis.

Iul. Ruf. pag. 30. Est, cùm duabus diuersis que sententiis & rebus vnum datur verbum minimè vtrifq; conueniens. Vt, (Inclusos vtero Danaos, & pinea furtim Laxat claustra Sinon.) Laxat enim, ad Danaos referri non potest, sicut, ad claustra. Et, (Optime Graiugenūm, cui me fortuna precari, Ac vitta cōptos voluit prætere ramos.) Non enim sicut cui prætere ramos, ita & cui precari, potest videri ratione connexum. Et, (His quidam signis, atque hæc exempla secuti.) Hæc Latine dicitur *Correptio*.

Symploce.

Aquil. p. 21. *Connexum.* Hæc figura ex vtraque earum quas supra demonstraui, composita est: vtraque orationis speciè circumdat. Nam & incipit sæpius ab vna parte orationis, & toties in vnam atque eandem desinit, vt hæc se habet; Quis legē tulit? Rullus. Quis tribus sortitus est? Rullus. Quis decem viros creauit? idem Rullus.

Synathroismus.

Hoc & singulis verbis & plurium verborum coniunctione fieri potest. Singulis verbis, hoc modo:

Clearchi. Sed cùm ad supplicium sumendum se cōfirmaret, multa simul eum reuocabāt officia, consuetudo, tempus, existimatio, periculum, religio: que singulas proprias ei cogitationes ad remorandū subiciebant. Item Democharis. Nam quis hæc simul vniuersa perpeti possit, timorem, morbum, senectutem, contumeliam, inopiam, vim? quarum quæuis vna res, per se satis est grauis ad perferendum. Sed in coniunctione plurium verborum huiusmodi est. Lycurgi. Nemo enim nocens sine summo mœrore est, Iudices, sed multa simul eum perturbant. Quod adest, sollicitudinis plenum, quod futurum, est formidolosum, lex paratū supplicii ostentās, vitia ex vitij coacta, occasionem arguendi maleficij captās inimicus: que quotidiana vehementer eius animū excruciant.

Synchorefis.

Συγχόρησις, cùm aliquid etiam iniquum causæ fiduciā concedimus. Quint. lib. 9. c. 2.

Synchresis.

Siue *antithesis*, comparatio rerum atque personarum inter se cōtrariarum. Vt, ego plector, quòd tu peccas: tu delinquis, ego arguor pro malefactis: vna elena redeat, virgo pereat innocēs: tua reconcilietur vxor, mea negetur, filia mea. Cicero pro Muræna, Vigilas tu de nocte, vt cōsultoribus tuis respondeas; ille vt maturè, quòd intendit, cum exercitu perueniat, &c. Item in Verrinis, iste multo scelerator & nequior quàm ille Adrianus, aliquanto etiam felicior fuit, &c.

Synchresis.

Confusio est, hyperbatum obscurū.

Synecdoche.

Notum ex vulgaribus tropis.

Synæceiosis.

Συναίεσις, *Commisio*, quæ duas res diuersas colligit, vt, tam deest auaro quod habet, quàm quod non habet. Fab. lib. 8. cap. 3. à Scaligero dicitur Cinnus, poet. lib. 3. cap. 45.

Synonymia.

Aquil. p. 12. *Communio nominis.* Vt imur autem eo genere elocutionis, quoties vno verbo non satis videtur dignitatem aut magnitudinem rei demonstrare: ideòque in eiusdem significatione plura conferuntur; vt si dicas, prostrauit, afflixit, perculit.

Systrophe.

Est *conuersio* & conuolutio.

Tapinosis.

Cùm rei dignitas verbi humilitate deprimitur, vt gurgis, pro mari: Quintil. lib. 8. cap. 3. Rei magnæ humilis expositio definitur à Seruio.

Tautologia.

Aquil. p. 21. Eadem rem pluribus verbis significat hoc schema. Differt autem per exiguo à superiori figura, Synonymia: Ibi enim singule partes ex ordine idem significantes ponuntur: hinc vnius nominis, aut verbi prius positi, vis deinceps pluribus verbis explicatur: vt si dicas; Senatus populique Romani summum consilium, à quo ordine iura exteræ nationes petunt. Hic enim vnū nomen, Senatus, prosecutionem accipit ex pluribus verbis, non aliud significantibus. Qui enim summum cōsiliū dixit, & eū ordinem à quo exteræ nationes iura petant, non aliud quàm senatū dixit, sed prosequendo latius ornauit elocutionem. *Traductio.*

Eiusdem verbi crebrius positi quedam distinctio: vt, Qui nihil habet in vita iucundius vita, is cum virtute vitam non potest colere: Cic. lib. 4. ad Herenn. Eadem est cum analepsi.

Zeugma.

Est cùm vnum verbum communiter multis sententijs iungitur, ad omnes pari significatione pertinens, adnexum, vt,

Aeneas urbe, & socijs, & classe relicta.

Latine hæc figura dicitur *ligatio*, vel annexio.

NE quid igitur à me in hac parte desideraretur, visum est istam figurarum nomenclaturam, ex Demetrio Phalereo, Hermogene, Longino, Alexandro, Aristidis scholiaste, Rutilio, Aquila, Rufiniano, Beda, & cæteris breuiter subijcere; tum propter antiquitatis auctoritatem, quam magni facio, tum propter variam, & sanè non inutilem *ἡμετέραν* cognitionem. Sed quia multas in tot veterum obseruationibus esse minutias nemo non videt, nunc ommissa leuiorum figurarum disquisitione, de vfu earum quæ notiores sunt, & ad orationis ornamenta sæpius adhibentur, maximè Ciceronianis exemplis pauca dicam.

DE VSV, ET VARIIS
ordinibus figurarum.

CAP. XVIII.

QUOD vestis corpori, stellæ cælo, pratis flores, regum coronis margaritæ, scenæ & foro tabulæ, atque insignia; hinc orationi figuræ, quibus nihil in oratorum apparatu magnificentius: sed tamen tenendus est in vfu quidam modus, ne si nimis fuerint, ipsæ oratio potius oblini quàm distingui videatur.

Nescio enim quo pacto, non modò in rebus humanis, sed & in verbis contingere solet, vt summa voluptas fastidio sit vicina: & pulcherrima quæque si fuerint communiora, satietate impleat animos potius quàm

delectent. Itaque & in mundo recurrentes diei & noctis vices lucem efficiunt mortalibus iucundiorē, & annum temperant, hyemis rigor, feruor æstatis, amœnus v̄ris decor, & autumnus grata maturitas, quæ à Deo in natura primùm condita, orator in verbis (sunt enim quasi naturæ imagines) imitabitur, nec orationem figuris farciat potius, quàm decorabit.

Itaque nunc de earum v̄su à nobis dicendum est, non eo quidem ordine qui tyronibus tradi solet, sed qui instituto nostro & dedolatis ingeniis sit commodior. Ac certè dum complector animo figuras omnes, vel ad docendum, vel ad mouendum fictas reperio.

Primùm igitur de iis agam, quæ ad illustre & suauē genus dicendi, in quo potissimùm effert se delectatio, attinent, deinde grauis generis ornamenta, & figuras, quibus & docere & mouere possumus, ostendam.

Figuræ fermè omnes, quibus hæc dicendi suauitas excolitur, aut in conformatione alicuius imaginis, aut in repetitione verborum, aut in dictionum nexu, & quadam gratia coninnatatis versantur. Quæ rerū imagines efformant, vel vno, aut paucis verbis faciunt: ex quo oriuntur metaphoræ, antonomasias, epitheta, periphrases, synonymiæ: vel artificiosius atque vberius expoliunt imagines, vnde descriptiones emergunt.

DE PRIMORDINE figurarum.

Quæ imagines, vno vel paucis verbis exprimunt.

CAP. XIX.

Prima series figurarum metaphoram, antonomasiam, epithetum, periphrasim, synonymiam comprehendit. De translatione hæc

præscribit Demetrius.

Metaphora est ad vnum verbum contracta similitudo, quæ suauitatem & splendorem addit orationi, vbi moderatè adhibetur; nam si frequentior fuerit, dithyrambos scribeamus, non orationes; neque violentas esse oportet istas translationes, sed ductas à similitudine: sunt autem hæc similia, Imperator, gubernator, auriga.

Non semper conuertuntur metaphoræ; licuit poëtæ radicem montis pedem appellare; hominis pedera appellare radicem non decet: licuit Apuleio & Plinio pediculos nominare serpentes; dracones, pediculos nuncupare insanum est. Tutior est metaphora, & iucundior, quæ fit per similitudinem, addita quadam particula, aut quodam simili: quod Platoni & Xenophonti familiare est. Optimæ sunt illæ, quæ tribuunt sensum rebus inanimis, vt de telo, in aduersam aciē inuolare cupit. Incidit aliquando ita propriæ & claræ, vt non translata, sed naturæ videantur.

Et de ijs intelligendus M. Tullius in Oratore, cum dixit:

Ex omni genere frèquentissimæ translationes erunt, quod ex propter similitudinem trāsferunt animos, & referunt, ac mouent huc illuc: qui motus cogitationis celeriter agitatus per se ipse delectat.

Rem quoque augere debent metaphoræ, & conciliare admirationem: qui cælum canere tuba dicit, cum tonat: rem magnam tenui metaphora deterit. Sunt enim tonitrua omni tubarum clangore vehementiora. Xenophon vndare exercitum dixit magnificè: at si vndas maris cum exercitu conferas, & exercitum rirè, ineptè loqueris: si audaciores sint tropi, fulciuntur epithetis. Theognis arcum, lyram appellat; audax est, addit, sine fidibus, temperat metaphoram.

*Metaphorâ
necessitas
genuit, de-
lectatio iu-
cunditasq;
celebrans.*

Metaphorarum magistra optima consuetudo sermonis: omnia sunt penè metaphorica, & nos latent, metra vox, acutum ingenium, acer, homo, duri mores, hæc sunt proprijs nominibus venustiora. Sed cauendum maximè in soluta oratione, ne latius ductis metaphoris parabolas poëticas faciamus: quod Xenophonti excidit, *quasi equus solutus campo superbit, exultat, & calce ferit, &c.* Parabola hæc est poëtica.

Antonomasia, & eius v̄sus.

Antonomasia est pronomination, siue significatio, vice nominis posita, vt, Adulter fororius, & Furia religionum muliebrium: pro Clodio, apud Ciceronem: Mundi elementum optimum, pro cælo; apud Orpheum; Mænas quinqueira, pro Helena, apud Lycophronem. Ex quo apparet non aded frequentem esse bonis oratoribus hunc tropum; quorum est proprietatem verborum consecrari, non ficta vbiq; arripere: & certè in eo ridiculus videretur Lycophron, qui nihil penè dicit sine antonomasia, nisi se ænigmata scribere profiteretur.

*Orph. in
hymno
atheris.
Lycophron
in Cassan-
dra.*

*V̄sus anto-
nomasia.*

Primus v̄sus erit ad necessitatem, propter verbi penuriam, vt cum Aristoteles Cinedias molles, & venereas cantilenas appellat.

Secundus ad ornatum, vt cum Plato nominat caput, arcem corporis humani: voluptatem, malorum escam: linguam, saporis magistram: hepar, coquinam corporis: domicilium cupiditatum, gynæceum: ire sedem, andronem: aquam, Deam sobriâ. Hæc digna Platonis maiestate.

Tertius ad dissimulationem, cum de industria orationem volumus obscurare. Sic Aiabarchen, siue Arabarchen Hierosolymitanum, Pompeiū nuncupat Tullius.

Quartus ad indignationem, & aganactesim. Rarè apud Ciceronem. Clodium, semper belluam, pe-

stem, furiam: apud Demosth. pro Æschine ὄλεθρον γεγραμμένα audies.

Epithetum.

Epithetum, vt habet Phauorinus in lexico, ὄνομα τὸ ἐπικειεῖον ἢ προσθηκὴ ὁμωνύμων πρὸς ἑαυτὸν, δηλοῦν ἐπαίνου ἢ φθόνου, est nomen proprijs appellatiuisque additum, laudem aut dedecus significans.

V̄sus triplex discretionis, proprietatis, ornatus. Primus est necessitatis, vt si Bosphorū nominans, Thracium appellem, aut Cimmericum: sic enim distinctionem locorum facio.

Secundus est, in natura rei, & more loquendi, vt cum Deum Optimum Max. Mariam virginem dicimus; quis enim, ait Epiphanius, aut quo sæculo ausus est quispiam proferre nomen sanctæ Mariæ, & interrogatus non statim intulit Virginis vocem?

Tertius, ornatus, ad illustrem orationem conducens: nam si quis dicat Bruti prudentia Tarquinium expulit, Latine & eleganter dixisse videtur: sed quantò grauius & sublimius hoc idem erit, si quis hoc modò epithetis exornet, Incredibilis, ac propè diuina Iunij Bruti prudentia, superbillimum atque crudellissimum regem Tarquinium, ab vrbe Romana, dominatu regio expulit?

Vt triplex epithetorum virtus, ita triplex vitium: dehonestant enim orationem longa, intempestiua, crebra: longa, vt domiporta (quis enim hoc in oratione ferat) intempestiua, vt si quis raras aues, & nigros olores vbiq; nominet: quod apud Iuvenalem inuenerit semel, opportunè tamen, & loco.

*Rara avis in terris, nigroque simili-
ma Cygno.*

Crebra, qualia solent esse eorum qui epitheta consecratur frigidè admodum, & pueriliter; quid opus est enim vbiq; nigrum coruum, niuem candidam, durum adamantem,

*V̄sus epi-
theti.*

decantare, & nunquam existimare colophonem periodo impositum, nisi per superlatiuum aliquod frigidum concludatur.

Synonymia.

Synonymia est verborum idem significantium congeries; cuius vsus est in fuso dicendi genere, Ciceroni perquam familiaris. His oratio modò quasi ingens fluuius affluentium vndarum accessione voluitur, modò incisis quasi iaculis armata vibratur. Hanc orationem, vt Nilum aut Istru fluentem admiror.

Quæ precatus sum à Dijs immortalibus, Iudices, more institutòque maiorum, illo die, quo auspiciato comitijs centuriatis L. Murænam consulem renuntiaui, vt ea res mihi magistratuique meo, populo plebique Romanæ, bene atque feliciter eueniret: eadem precor ab iisdem Dijs immortalibus, ob eiusdem hominis consulatum, vnà cum salute obtinendum, & vt vestræ mentes atque sententia, cum Pop. Rom. voluntate suffragiisque consentiant, eaque res vobis populòque Rom. pacem, tranquillitatem, otium, concordiamque afferat.

Ecce duodecim ferræ synonyma in hac periodo, quibus carere potuisset, sed non sine detrimento gravitatis.

Ex alia parte quasi sagittæ infesto turbine erumpere videntur: O tenebræ, ô lutum, ô sordes! & ego te non recordem, non furiosum, non mente captum, non tragico illo Oreste, aut Athamante dementiorem putem?

Animaduerte vt anaphora, quasi amento impulsâ, vehementiorem habeat emissionem: Atque vt ista habent admirabilitatem, & quandâ gradationem, qua sensim ad maiora contendunt: ita nihil putidius quàm de triuio synonyma sine vilo delectu & nervis arripere, quæ onerant

potius quàm ornant orationem.

Et illæ quidem figuræ ingerunt quandam conformationem imaginis: at quæ sequuntur, longè illustriorem.

DE SECUNDA SERIE

Figurarum, in illustri & suavi genere dicendi, quibus Icones rerum efformantur.

CAP. XX.

Volusianus in epistola ad Diuum Augustinum, inter cæteras instrumenti Rhetorici diuitias commendat Iconismatum pulchritudinem, & iure: mentem enim validius feriunt oratores, qui hanc viarutem obtinent, cumulatius.

Descriptio igitur, qua nihil in Rhetorum thesauris opulentius, in quatuor partes diuiditur; quarum prima imago, altera effictio, tertia notatio, quarta demonstratio, siue hypotyposis, nominatur.

Imago, est, formæ cum forma, cum quadam similitudine comparatio. Ad quod genus referuntur parabola, quibus nihil clariùs docet, nihil mouet suaviùs, nihil iucundiùs delectat.

Vis vanum doctrinæ simulatorem, multis quidem libris, & studiorum insignibus refertum; sed elinguem? agnosce in Citharædo pisce.

Animaduerte, quæso, hominem, imè vanum simulatorem, & citharædo simillimum inuenietis. Piscis est, Auditores, in mari rubro, discriminato vertice, pinnis aureis, & rutili coloris fulgore totus efflorescens: Citharam dorso gestat, nigris lineis quasi fidiculis intentam. Expectatis fortasse, vt canat? nolite, quæso: mutus enim est piscis: non dissimili modo iste magnam elegantissimorum librorum copiam circumfert, quanquam ne mutire quidem aut hircere in publico audeat.

Vis auaritiâ? intuere in dipside. Serpens

Lucian. de dipfadibus. Serpens perniciosissimus est, (Audientes;) Dipfas, puto, vocatur: huius venenum sitim excitat acerrimam; ex quo fit vt qui ab eodem icti sunt, vina petant, & fontes, sed frustra; in dies enim, imò in horas, exardescit sitis, quanta potest esse maxima, & nulla potione restinguitur. Dipfas est, dipfas, inquam, crudelis, auaritiæ sitis, & pecuniarum cupiditas, quæ nunquam expletur.

Effictio, est expressio corporis; vt: Hunc dico, Iudices, rubrum, breuem, incuruum, canum, subscipsum, cæsum, cui magna est in mento cicatrix. Sed vnâ tibi subijciam ex Sidonio Apollinari omnibus numeris absolutam, si modò stylus plus haberet nitore.

Sidon. lib. 1. ep. 2. Effictio Theodorici Regis. Si forma quærat, corpore exacto, longissimis breuior, procerior eminentiorque mediocribus. Capitis apex rotundus, in quo paululum à planitie frontis, in verticem cæsaries refuga crispatur: ceruix non sedet neruis, geminos orbes hispidus superciliorum coronat arcus: si verò cilia flectantur, ad malas medias palpebrarum margo propè peruenit: aurium ligula, sicut mos gentis est, crinium superiacentium flagellis operiuntur: nasus venustissimè incuruus, labra subtilia, nec dilatatis oris angulis ampliata: si casu dentium series ordinata promineat, niueum protinus representat ipsa colorem. Pilis infra narim fruticibus quotidiana succissio: barba concavis vultu temporibus, quam in subdita hirta parte surgentem, stirpitus tonsor assiduus genas adusque forcipibus euellit: mæti, gutturi, colli, nõ obesi sed succulenti lactea cutis, quæ propius inspecta iuuenili rubore suffunditur: namque hunc illi crebro colorem non ira sed verecundia facit. Teretes humeri, validi lacerti, dura brachia, patulæ manus.

Notatio, est descriptio morum ab adiunctis: quo in genere eloquentif-

lima diuitis ostentatoris apud Cic. 4. ad Herenn. Disertissimi item Theophrasti characteres, vnum tibi, & alterum exemplum ex sexcentis subijciam.

Vani hominis descriptio, ex Theophrasto.

Homo verò ineptè ambitiosus est, qui ad cœnam vocatus conuiuatori ipsi studeat assidere: qui filium Delphos abducatur, vbi comam ponat, qui operam det vt pedisequum habeat genere Æthiopem; qui etiam si minam argenti velit soluere, laboret vt reddat in aspero; & si bouem sacrificarit, solet anteriorem capitis eius partem magnis redimitam fertis, pro foribus in ipso introitu figere, vt intelligant quicumque ingredientur, esse ab ipso bouem maceratum. Atque vbi pompam cum alijs equitibus duxit, reliquis omnibus puero traditis, qui ea domum referat, ipse trabeatus in forum pergit, & ibi deambulat, cumque illi paruulus aliquis canis fuerit mortuus, monumentum ei faciet, ascriptis etiam in columella his verbis: *Soboles Melitensis.* Iam cum æreum annulum Æsculapio consecrarit, appensis subinde nouis coronistotum atterit, atque adeo ipse quotidie vnguētis oblinitur. Sed hæc plenius in libro hypotyposeon.

Habes in hoc exemplo illustrata capita, quæ si oratorio stylo fundas, latius luculentam efficies descriptionem.

Multa huiusmodi occurrunt apud Ciceronem; vt

Descriptio deterrimi hominis, *Harusp. resp. num. 56. 57. 58.*

Catilinæ, pro Cælio num. 11.

Egentis seditiosi, pro Sext. n. 110.

Mulieris amantis, & sceleratæ, pro Cluent. num. 12. vsque ad 19.

Diuitis splendidi, pro Rosc. Amerino, num. 133. 134. 135.

Oratoris, in Bruto, num. 139.

Tæpestatis, in Synesio, ep. Græc. 172.

Verris in epist. Græc. 235. Virtutis & Voluptatis, Plutarch. de Fort. Rom. 270. & 271.

Demonstratio est: cum res ita verbis exprimitur, vt geri, & ante oculos esse videatur, vt in hac descriptione fulminatorum. Verba Græca sunt:

Κατὰ πῶν Ἀήμων, ἡπὸ θρυῖ μεγάλης θρασυῖ ἀκτῶν, ὅτι τὸ χαλοῦ μῦθον κέρας ἔνυσου. τὸ δὲ χροῖον ἦτο λιμῶν ὄβρι ἐς κεραίαις ἐπιπέφωρ λαπίαις. ἡφους δὲ πῶν θρυῖ ὄβριον, ἡ σκηπτῶ ἐς ἀνωτῶ ἐκδεδέντος, ἡ μὲν ἐβέβλητο. οἱ θρασυῖ δὲ ἐκπληξέως ἀνωτῶ ἐμπροσθεν ἐφ' οὐπὲρ ἕκαστος ἐτυχε παρῶν, οὕτως ἀπέδρανον. ὁ μὲν δὲ κλίμα ἀναεῖ μῦθος, ὁ δὲ πῶν, ὁ δὲ βάλων, ὁ δὲ ἐδίον, πῶν ἡφους ἀφῆκον ἐπιπευμῶροι, καὶ μέλαρες ὡσπερ οἱ χαλκοὶ τῶν ἀνδρακῶντων ὅτι πῶν ἐμπροσθεν ἡ πῶν.

Philostr. in scopeliano.

Eadem Latine.

In Leno, sub maxima quercu mesores octo cœnabant, qui quidem locus infulæ cornu appellatur, vbi portus est, qui in cornua tenuia inflectitur. Cum ergo quercus à nube magna circumuenta fuisset, continuò demisso fulgore illa de cœlo tangitur. Messores stupore perciti, prout quisque fortè operatur, ita occubuit: hic enim poculum efferens, hic verò bibens, hic lauans, hic autem comedens, syderati, maectati, & nigri omnes, non secus atque statuaræ in lacu feruentissimæ fornacis animas egerūt. Sed hæc plenissimè libro hypotyposè, nunc satis fuerit delibasse.

Distributio.

Distributio, quæ proximè ad descriptionem accedit, est venusta quedam partitio, in qua singula singulis respondet, vt in illo Pollucis, quod notat Philostratus. Proteus Phariis miraculum Homericum est; multæ quidem eius diuersæque formæ: In aquâ attollitur, in ignem acceditur, in leonem exandescit, in suem rait, serpit in draconem, affilit in pantheram, assurgit in arborem.

Pollux Sophista.

Item Plinij: Aquæ subeunt in im-

bres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: Aër densatur nubibus, furit procellis.

Et Solinus de monte Atlante, Manat fontibus, nemoribus inhorrescit, rupibus asperatur, squallet iunio.

Et Tertull. Apol. c. 10. Vani erunt homines, nisi certi sint à primordio pluuias de cœlo ruisse, & sydera radiaffe, & lumina floruisse, & tonitrua mugisse.

Quid hac dictione ornatus: nescio quo pacto, vt oculus luce, sic animus perspicuitate gaudet; cuius artifex est hæc figura, singulas discernens particulas; vt mens Anaxagoræ homœomeriam.

Modò est in solis nominibus, & à simili casu incipit; vt apud himeriū, audacia superat Ixionem, ferocia Salmoneum, temeritate Tantalum.

Varius usus distributionis.

Modò casus confunduntur ad vitadâ cacophoniam, vt in illo Plutarchi.

Erat quidem in eo Cyri spiritus, Agefilai temperantia, solertia Themistoclis, vsus Philippi, fiducia Bræsidæ, eloquentia Periclis.

Modò per homœoptoton clauditur, orationis membris pari tenore fluentibus. Tale illud Ciceronis exemplum pro L. Muræna.

Meruisse verò stipendia in eo bello quod tum populus Rom. non modò maximum, sed etiam solum gerebat, Virtutis: patre Imperatore libentissimè meruisse, pietatis: sinem stipendiorum patris victoriam ac triumphum fuisse, Felicitatis fuit.

Sed præclara omnino huius figuræ temperies, cum adiunctam habet diuisionem, epanodon, polysyntheton, anaphoram, qualis est illa pro Cælio:

Sed ego Attratino humanissimo atque optimo adolescenti meo necessario ignosco, quia habet excusationem vel pietatis, vel necessitatis, vel ætatis. Si voluit accusare, pietati

tribuo: si iussus est, necessitati: si sperauit aliquid, pueritiæ. Cæteris non modo nihil ignoscendum, sed etiam acriter est resistendum.

Quid hoc artificiosius: non est ornatus puerilis ingenij: & si quæ figura iudicium requirit, hæc certè flagitat. Antithesis.

Pro Gal. 12, 3.

Præclarum Rhetorum ἡμῶν est antithesis, figura ad suaue & illustre dicendi genus accommodatissima: est enim contrariorum, vel certè diuerforum, oppositio: quo quidem delectationis aucupio mirificè capiuntur animi, & præclara quæque fiunt ex contrarijs. Ex concordia enim & discordia per rerum nascentium & intereuntium vicissitudines stat mundus, ex antiphtongis numeris in musica veritas: ex diuersis coloribus decor in pictura efflorescit: vnde fit, credo, vt hac contrariorum oppositione auris delectetur, nõ secus ac pascitur oculus, cum certantes videt Athletas: nec mirum, si olim antithesis docta figura appellata fuerit.

— crimina rasis

Librat in antithesis, doctas possuisse figuras.

Laudatur.

Vsus figuræ varius est.

Antithesis varij modi & vsus. Philo de Josepho.

Primus simplicior, vbi bina tamè opponuntur, & ea diuersa potiùs, quàm contraria: vt: Non nostri ingenij, vestri auxiliij est, Iudices. [Et] ἀγλόσειον ἦτο, μὴ ἀπιδύματ' ἰδον ἦτο, γῆ, μὴ παρὰ γῆρα μῦθος.

Secundus, cum multa multis, & ea contraria constanti ordine interiecta per polyptoton, vt in illo Himerij aduersus Epicurum.

Quomodo autem congruit voluptas laboribus, patientia delicijs, academia meretricibus, philosophia popinis, temperantia impuris adolescentibus? Et hæc neruosa, & ad dignitatem apta.

Tertius fit nulla casuum connexo-

rum varietate, sed continua geminorum oppositione, per anaphoram, & incisa.

Ex hac enim parte pudor pugnat, illinc petulãtia: hinc pudicitia, illinc stuprum: hinc fides, illinc fraudatio: hinc pietas, illinc scelus: hinc constantia, illinc furor: hinc honestas, illinc turpitude: hinc continentia, illinc libido.

Huius generis insigne est exemplum apud maximum Tyrium, orat. 4. vbi comparat amicum & adulatorem.

Quartus, cum plura præmittuntur similia, quibus deinde contraria pari numero respondent, & ea incisa, vt

Denique æquitas, temperantia, fortitudo, prudentia, virtutes omnes, cum iniquitate, cum luxuria, cum ignauiâ, cum temeritate, cum vitijs omnibus.

Hæc erit apta conclusio post geminorum oppositionem, ad varietatem, & hæc iterum ad pugnam apta.

Quintus est Synchronis: vbi gemina quidem iunguntur, vel diuersa, vel contraria, sed numerosius, & iniustis ac paribus membris: non tamen incisus, vt: Vigilas tu de nocte, vt tuis consultoribus respondeas. [Ecce tibi alterum membrum pari numero syllabarum, diceret à M. Tullio numeratas] Ille, vt quò intendat, maturè cum exercitu perueniat.

Hæc antithesis numerosæ pompæ: potiùs est quàm pugna.

Sextus, congeries, in qua diuersa partim bina copulantur, partim plura pluribus, vt in Miloniana.

Est enim hæc, Iudices, non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripimus, hausimus, expressimus.

Septimus, ridiculus est, dignus Neronianis versibus, qualis sunt isti:

Fortia neglecti velabant colla capillis: Et per neglectos velabã colla capillos.

Deinde:

Ab quoties umbra porrexi brachia mota:

Ab quoties umbra reduxi brachia mota.

Octauus fit per negantia: Cuius adolescentia ad scientiam rei militaris, non alienis præceptis, sed suis imperijs, non offensionibus belli, sed victorijs, non stipendijs sed triumphis est traducta: valet ad rem exaggerandam per εὐξήσιον, supra communem morem.

Oxymorum.

Proximum est Antithesi contrarium, siue Oxymorum, quod Contentionem nōminat M. Tull. differunt tamen nonnihil.

Oxymoron quomodo differat ab antithesi.

Antithesis potest fieri ex diuersis: Oxymorum semper ex contrarijs asserit: hoc in eodem ponit contraria: illa lenior & ad sensus accommodatior; hoc vehementius, & ὑπερβολικώτερον, id est, ad Hyperbolem magis accedens: qualia sunt illa, in nuptia nuptia, in sepulta sepulchra; δάσεν δάσεν. In quibus est & Anacalasis, seu reflexio vocis.

Vfus Oxymoris, siue Contentionis.

Contentio tota est ad admirabilitatem, & eius vsus in rebus, virtutibus, vitijs exprimendis, quæ prodigio aliquid simile habeant; qualia sunt illa Aristidis in prat. Themistoclis de Xerxe. Mons procellosus nauigatur, fretum integrum ponte commisso pedibus traicitur, per mediū Athum nauigant triremes, in fluctibus currentem Medorum equitatum vidit Hellepontus.

Et in mare equites, in solem tela, in fluctus plagas & verbera ingeres.

Epistol. 8. l. 1.

Idem Sidon. Apol. In qua palude, indefinenter, rerum omnium lege peruersa, muri cadunt, aquæ stant, turres fluunt, naues sedent, ægei deambulant, medici iacent, argent balnea, domicilia conflagrant, sicuti viui, natant sepulti, vigilant fures, dormiunt potestates, scene-

rantur clerici, Syri psallunt, negotiatores militant, milites negotiantur, student pilæ senes, alex iuuenes, armis Eunuchi, literis fœderati: Tu vide qualis sit ciuitas, vbi tibi lar familiaris incolitur, quæ facilius territorium potuit habere quàm terram. Philo de mundi opificio, χαίρων φλέγει, δέος χαίρων, ἕρ μετοπνείζει, μετοπνεει ἐαείζει.

Ad hanc quoque figuram attinet illud Tert. c. 44. Apologetici. Nam si qui fortè verè de sterilitate Christianorum conqueri possunt, primi erunt lenones, perductores, aquarioli, tum Sicarij, Venenarij, Magi, item Aruspices, Arioli, Mathematici. His infructuosos esse magnus fructus est.

Antisagoge.

Affinis est quoque antithesi Antisagoge, non vulgare orationis ornamentum; quæ paria paribus pensat, aut minora maioribus, aut maiora minorib. Quale est illud Plutarchi:

Natalium splendor res est præclara sanè, sed bonum à maioribus profectum; diuitiæ in pretio sunt, verum earum possessio à fortuna pendet, quæ eas se numero ademit habentibus, & non sperantibus obtulit. Magnæ opes, tanquam scopus propositæ sunt ijs qui cupiunt loculos exhaurire, seruis, maleficis, ac calumniatoribus: & quod maximum est, etiam pessimis adsunt diuitiæ. Gloria, res est, vt venerabilis, ita instabilis: pulchritudo, optabilis, sed paruo durans tempore; sanitas, pretiosa res est, eadèmq; facilè mutatur; robor digna res est laude ac voto, sed morbo aut senectute facilè aboletur: quanquam (vt vnoverbo dicam) qui ob vires corporis sibi plaudat, scire debet se à verò aberrare. Quantū enim est hominis robor, cū aliorum animalium robore comparatum? Elephatorum puta, tauro- rum, leonum? Doctrina, omniū quæ

Anaphora, Epistrophe, Epanalepsis, Traductio, Allusio, Commutatio.

Anaphora est repetitio in principijs sententiarum aptissima ad enumerandum, vt, Nihil te nocturnum præsidium palatij, nihil vrbs vigilie, nihil timor populi, nihil consensus bonorum omnium, &c.

Vfus Anaphora.

Ad insectandum, Tu in forum prodire, tu lucem conspicerere, tu in horum conspectum venire conaris.

Ad affectus amabiles: Te dulcis coniux, te solo in littore secum, Te veniente die, te discedente canebat.

Virg. Georg.

Temperatur cum Epistrophe, Synonymia, homœoptoto, homœoteleuto.

Idem fere est vsus Epistrophes seu conuersionis, quæ repetitio est in fine: vt iustitia vicit, armis vicit, liberalitate vicit.

Epanalepsis seu complexio vtramque figuram amplectitur, repetitque in fine & principio; Figura ad exaggerationes virtutum & vitorum aptissima; nisi statim feriret fastidiosissimas aures, & eius artificium illico nudum pateret. Idcirco non est nimis continuanda, sed Anaphora, Traductione, Polyptoto cum amœnitate varianda.

Vfus Epanalepsis.

Traductio. Crebra est eiusdem dictionis repetitio, sed cum casuum aut modorum varietate, aut mutatione in sensu: vt, qui nihil habet in vita iucundius vita, is cum virtute vitam non potest colere.

Cui similis est allusio, amari iucundum est, si curetur ne quid sit amari: sed hæc leuiora.

Vehementiam habent conglobati casus, ex Antithesis vibrati, vt in illa imprecatione Didonis:

Littora littoribus contraria, fluctibus undas,

nobis adsunt bonorum, sola immortalis est, & diuina. D. Hieronymus egregiam habet eiusdem figuræ speciem, ad Heliodorum: Paupertatem times, sed beatos pauperes Christus appellat: labore terreris, nemo athleta sine sudoribus coronatur; de cibo cogitas, sed famem fides non timet: supra nudam metuis humum exesa ieiunijs membra collidere, sed Dominus tecum iacet: squalidi capitis horret inculta cæsaries, sed caput tuum Christus est; infinita eremi vastitas terret, sed tu Paradisum mente deambulas. Vide item D. Cyprian. ep. 16. p. 39.

Vfus antisagoges.

Vfus est in argumento à partium enumeratione, & comparatis, in re exaggeranda, vel imminuenda; nec caret sua acrimonia; vt illa Himerij. Aras non euertisti, at eas frustra esse ostendisti; cum rerum prouidentiam tollis, ob quam aras extruximus: sacrificia noua non introduxisti, at omnia sustulisti.

DE TERTIA FIGURARUM SERIE, QUÆ SUNT IN REPETITIONE.

Anadiplosis.

CAP. XXI.

Anadiplosis modi duo.

Anadiplosis, est iteratio verbi in eadem sententia aliquando continenter: vt ô Mysis! ô Mysis! sed artificiosior cum aliquid interijcitur; vt illa Demosthenis: πῶν ἐν (ὁ αἰδὲς Ἀθῶναι) πῶν ἐν σικοφάντης. Mala res, viri Athenienses, mala res calumniator. Sic Cicero, Non es commotus, cum tibi mater pedes amplexaretur, non es commotus. Et, Dij immortales, sine gemitu hoc dici non potest: non nemo etiam in illo sacrario reipubl. in ipsa, inquam, curia non nemo hostis est.

Vfus est in affectibus, temperies cum exclamatione.

Imprecor arma arma, pugnent ipsique nepotes.

Proxima est *Commutatio*, sententiarum discrepantium inuersio, vt illud Simonid. Pictura loquens poësis est; Tacita poësis pictura est: & Esse oportet, vt viuam; non, viuere, vt edam.

DE QUARTA SERIE FIGURARUM.

Ad suauē dicendi genus pertinentium, maximē in structura Periodorum.

CAP. XXII.

REstant in hoc dicendi genere figuræ: ex quibus periodi venustatem capiunt, & numerum; quo in genere excellit Isocrates; ita eius oratio tota est continentibus vinctâ numeris, vt in testo tegulæ: neque tamen eo ad pugnam aptior: vt enim si quis currentium corpora vinciat, de celeritate multum deprehatis sic ea oratio, quo pedibus & copulis strictior est, plus suauitatis habet, minus acrimoniæ.

Ornant igitur periodos modò *Asynthesa* crebris incisus, quasi vehiculis, contorta. Gere morem parenti, pare cognatis, obsequere amicis, obtempera legibus. Et hæc ad aculeos.

Polythesa ad grauitatem. Grauius enim est illud Homeri.

--- πατήρ ἀνδρῶν τε θεῶν τε, **vel** vna coniunctiuncula.

Homæoptota similiter cadentia, quæ iisdem casibus efferuntur. Hominem laudas egentem virtutis, abundantem felicitatis.

Homæoteleuta, quæ iisdem modis: vt turpiter audes facere, nequiter audes dicere.

Plenus est istis Apuleius, vt, tibi respondēt sydera, redeunt tempo-

ra, gaudent numina, seruiunt elementa; & certè nimis ab antiquis affectata respuit posteritas, cum propter artificij facilitatem paterent omnibus.

Optima est vtriusque figuræ temperies: vt in illo, perditissima ratio est amorē petere, pudorem fugere, diligere formam, negligere famam.

Sunt istis affines disiunctiones, coniunctiones, adiunctiones.

Disiunctio vnum quodque certo concludit verbo, Pop. R. Numaniam deleuit, Carthaginem sustulit; Corinthum disiecit, Fregellas euerit. Suauis, est sed fastidio obnoxia, nisi ingenium sit & prudentia in distributione.

Coniunctio interpositione verbi prima ligat vltimis: vt, formæ dignitas aut morbo deflorescit aut vetustate.

Adiunctio verbum præponit, aut postponit: vt deflorescit formæ dignitas, aut morbo, aut vetustate. Vel, aut morbo, aut vetustate, formæ dignitas deflorescit.

Sed nihil æquè venustat orationem, ac illi suauitatem affundit, quæ Isocolon, seu compar, in quo sunt membra orationis, quæ constant fere ex pari numero syllabarum: vt in illo Ciceronis: Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. His periodis sparæ Isocratæ orationes.

DE ALTERO ORDINE FIGURARUM, quæ ad grauitatem faciunt.

CAP. XXIII.

SEquuntur illustriores figuræ sententiarum, quarum siue ad docendum, siue mouendum, splendor est maximus.

Nos primùm eas quæ in demon-

strando sunt positæ, deinde quæ in velitatione & dialogismo, postremò, quæ in affectibus, subijciemus.

Cicero pro Sexto Roscio 11. 142.

Prima est diuisio, quæ rem in partes distribuit, & dilemmate ferit aduersarios. Si id actum est, fateor me errasse, qui hoc maluerim: fateor insanisse, qui cum illis senserim. Tametsi inermis, Iudices, sensi. Sin autem victoria nobilium ornamento atque emolumento reipubl. populòque Rom. debet esse; tum verò optimo & nobilissimo cuique meam orationem gratissimam esse oportet.

(Illa habet vim & probabilitatem, hæc etiam affectum.)

Cic. pro Rosc. num. 142.

Vnum per fugium, Iudices, vna spes reliqua est S. Roscio, eademque reipubl. vestra pristina bonitas, & misericordia: quæ si manet, salui etiam nunc esse possumus; sin ea crudelitas, quæ hoc tempore in republ. versata est, vestrosque animos (id quod fieri profectò nõ potest) duriores acerbioresque reddit: actum est, Iudices: Inter feras satius est ætatem degere quàm in hac tanta immanitate versari. Valebit illud genus in perorationibus.

vsus diuisionis.

In principijs propositionum habet illa maiestatem. Duæ res sunt quæ hominem locare possunt in amplissimo gradu dignitatis, vna Imperatoris, altera Oratoris boni; & cæt.

Expositio.

Alterum genus diuisionis est *expositio*, cum rationibus compluribus enumeratis, quibus aliqua res aut fieri, aut non fieri potuerit, cæteræ tolluntur, vna relinquitur; quam nos intendimus hoc modo: necesse est, cum constet istum nostrum fundum fuisse, ostendas te aut vacuum possedisse, aut vsu tuum fecisse, aut emisse, aut hæreditate tibi venisse. Vacuum, cum ego ad essem, possidere non potuisti: tuum vsu fecisse etiam nunc non potes. Emptio nulla profertur, hæreditate tibi me viuo

mea pecunia venire non potuit: relinquitur ergo, vt me vi de meo fundo deieceris.

Tertium *Merismos*; cuius mentio est apud Rutilium Lupum: descriptio quædam rei, aut personæ, à singulis partibus. Hæc exornatio complectitur distributionem, sed habet aliquid vehementius, vt in illo Lycurgi oratoris.

Cuius omnes corporis partes ad nequitiam sunt appositissimæ; oculi ad petulantem lasciuiam; manus ad rapinam; venter ad auuiditatem; virilis naturæ membra, quæ non possumus honestè appellare, ad omne genus corruptelæ; pes ad fugam, prorsus vt ex hoc vitia, aut ipse ex vitijs ortus videatur.

Vsus erit in laudando, in vituperando, in re exaggeranda, cum ita singulæ partes fumentur, epithetisque proprijs donabuntur.

Gradatio figura est omnino ad amplificationem facta, quæ sensum à minoribus, quasi per scalarum gradus, ascendit ad summa.

Decantatum est illud, Facinus est vinciri ciuem Romanum, scelus verberari, propè parricidium necari; quid dicam, in crucem tollere? verbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potest. Non fuit his omnibus iste contentus: spectet, inquit, patriam, in conspectu legum libertatisque moriatur. Deinde apponatur aculeata conclusio, aut exclamatio cum indignatione, aut admiratione, vt res tulerit.

Habet hæc figura fastidium, si frequentior fuerit. Andocid. de industria superlatiuum omittit; *δεινόν ποσειδῶν, ἕποτ' ἀγροουμένων τὴν δικαίαν ποσειδῶν κημῶς, πολὺ δ' ἡλεπώτερον ὅτις τις ἐπιγὰμος τὴν διαφέροντα, παρὰ βάνην πολεμῶν.* Graue quidem est ab ijs qui equitatem ignorant, male tractari; multò verò durius, cum quis ea nouit quæ iusta sunt, & audet prætergredi.

Andocides in Alcibiad. p. 31. n. 30.

Himerius apud Phostium. Tutiùs occultatur artificium hoc modo; malum odit, communis virtus est: cum malo etiam bellum gefit. Hæc pulchra ratio exaggerandæ rei, dum minora fumuntur, & laudantur quidem, sed statim maioribus obruuntur.

Synathroifmus. *Synathroifmus*, siue frequentatio, est congeries rerum, & rationum, viuida orationis celeritate decurrentium; cuius vis in suadendo aut dissuadendo maxima, & in perorationibus frequens; vt, Nemo enim nocens, sine summo mœore est, Iudices, sed multa simul eum perturbât; quod adest, sollicitudinis plent; quod futurum, est formidolosum: lex, paratum supplicium ostentans; vitia ex vitiis coacta; occasionem arguendi

Rutil. ex ycurgo.

Plut. de fortuna Alexandri.

Mobilis, & cito congregans expressa à Plutarcho. l. de fort. Rom.

maleficij captans inimicus: quæ quotidiana vehementer eius animum excruciant. Et, Alexandro verò, quid supra dignitatem, quid citra sudorem, quid incruenta victoria, quid citra pulueris, vt dicitur, tactum? postremò quid inelaboratum obtigit? amnes sanguine mixtos bibebat, quos cæcorum corporibus iunctos traieciat: herbam fame enectus edebat, quam primâ offendisset: obrutas altis niuibz gêtes adiit, vrbes sub terram merfas excidit, pugnancia maria nauigauit, arida Gedrosiorum Arachosiorumque littora permessus, in mari prius etiâ quàm in terra stirpes vidit.

Sed illud mobilis, & *πορπτερον*. Trophæa alia super alia eriguntur; triumpho triumphos excipiunt, arma sanguine calentia nouo subinde sanguine abluuntur, victorias numerat, non cadauerum spoliolumve aceruis, sed subactis regnis, populisque in seruitutem redactis, insulis continentibusque, classibus suis patefactis; ea est Romanorum Imperij magnitudo. Vna pugna Philippus Macedoniam perdidit, vna clade accepta Antiochus Asia cessit, vno prælio victi Carthaginenses Libyam

amiserunt, denique vir, vnus exercitus impetu imperio Armeniam adiecit, Pontum Euxinum, Syriam, Arabiam, Albanos, Iberos, & omnino quæ cis Hyrcanos Caucasumque sunt: ter illum victorem vidit Oceanus terras ambiens, Numidas in Libya ad littora vsque meridiana repulit, Hispaniam Atlantico tenus subegit cum Sertorio descendentem: Albanorum reges insectans intra Caspium pelagus compulit; bella hæc omnia egregiè profligauit, publicæ fortunæ ope adiutus: ab ea verò destitutus, sua tandem ipsius sorte cecidit. Enimvero magnus ille Romanorum genius, non vt Macedonum, ad dieculam aspirans, aut breuiculo tempore florens; nec terrestris modò, vt Lacedæmoniorum; aut maritimus, vt Atheniensium, &c. Vide item ex Saluiano, lib. 1. de gubernatione Dei, vbi res gestas Moyfis perstringit.

Ratiocinatio est per quam nos ipsi à nobis rationem poscimus, quare quidquam dicamus, & crebrò nosmet à nobis petimus vnus cuiusque propositionis explanationem: ea est huiusmodi;

Maiores nostri, si quam vnus peccati mulierem damnabant, simplici iudicio, multorum maleficiorum conuictam putabant. Quo pacto? quoniam quam impudicam iudicârât, eam veneficij quoque damnatâ existimabant. Quid ita? quia necesse est eam quæ suum corpus addixerit turpissimæ cupiditati, timere permultos. Quos? istos, virum, parentes, cæteros, ad quos videt sui dedecoris infamiam pertinere. Quid postea? quos tanto pere timeat, eos necesse est vt quoquo modo possit, veneficio petat.

Hæc figura habet multum *ὁμοειπικου*, & ad docendum demonstrandumque efficacissima est, & valde popularis.

Cic. 4. ad Herenn.

Ratiocinatio concionibus aptissima.

DE FIGVRIS IN VELITATIONE, & CERTAMINE.

CAP. XXIV.

Prolepsos varia genera.

Prolepsis est occupatio obiectio- nis, cuius varia sunt genera.

Modò concisa est, vt: Esto, ipse nil potest, at venit paratus cum subscriptoribus exercitatis, & disertis.

Modò ampla & magnifica, itémque irrisione amarulenta, in proponenda aduersarij oratione; qualis est illa.

7. in Ferr. num. 10.

Quid agam, Iudices, quò accusationis meæ rationem conferam? quò me vertam? ad omnes enim meos impetus, quasi murus quidam, boni nomen Imperatoris opponitur: noui locum, video vbi se iactaturus sit Hortensius: belli pericula, tempora reipubl. Imperatorum penuriam commemorabit: tum deprecabitur à vobis, tum etiam pro suo iure contendet, ne patiamini talem Imperatorem Pop. Rom. Sicularum testimonijs eripi, ne obteri laudem Imperatoriam criminibus auaritiæ velitis.

Cic. 4. ad Herenn.

Modò expeditionem habet adiunctam, vestigat, tentat, capit, omnes aduersarij rationes breuiter subiecit, diluitque cum dexteritate, vt illa:

Quæro igitur vnde iste tam pecuniosus sit factus? amplum patrimonium relictum est? at patris bona vnierunt. Hæreditas aliqua obuenit? non potest dici: sed etiam à necessarijs omnibus exheredatus est. Præmium aliquod ex lite, aut iudicio cepit? non modò id non fecit, sed etiam insuper ipse grandi spon- sione victus est. Ergo si his rationibus locupletatus non est, sicut omnes videtis, aut isti domi nascitur autum, aut vnde non est licitum, pecunias accepit, & tunc appellatur *subiectio*: qua vsus Philo de legatio-

ne ad Caium, *τὸ ἦθος τῶ ἐλάσιον*, pag. 783. &c.

Argutissima species subiectio- nis.

Modò per anaphoram & homœoptota vibratur, qualis est illa omnium argutissima de Harusp. resp. Tu meam domum religiosam facere potuisti, ecqua mente? qua inuaferas? qua manu? qua disturbaras? qua voce? qua incendi iufferas. qua lege? quam ne in illa quidem impunitate tua scripseras. quo puluinari? quod stupraras. quo simulachro? quod creptum ex meretricis simulachro, in Imperatoris monumento collocaras.

Sustentatio.

Sustentatio est dicti suspensio ad maiorem attentionem, vt illud Demosthenis:

Demost. pro Coron.

Βούλομαι πὶ τὴ πρεσβύτων ἐπιπῶν, καὶ μου, αὐτῶ Διός, καὶ θεῶν ἁπάντων, πῶς ἔσθ' ὁλλῶ δυνάμει: Cupio autem quidpiam admirabile dicere, & quæso per Deos, ne quis hanc miretur dicendi insolentiam.

Et Cicero: Audite, audite Consullem, Iudices, nihil dicam arrogantius; tantum dicam totos dies atque noctes de republica cogitatem.

[Illa maiestatis plena est: hæc aeris, & expedita.]

Cic. 4. in Ferr. num. 106.

Cognitorem adscribit Sthenio: quem? cognatum aliquem, aut propinquum? non. Thermitanum aliquem, honestum hominem ac nobiliem? ne id quidem: at Siculum, in quo aliquis splendor dignitatisque esset? minimè. Quid igitur? ciuem Romanum. cui hoc probari potest? cum esset Sthenius, ciuitatis suæ nobilissimus, amplissima cognitione, plurimis amicitijs: cum præterea tota Sicilia multum auctoritate, & gratia possit, inuenire neminem Siculû potuit, qui pro se cognitorem fieret? hoc probabit? an ipse ciuem Romanum maluit cedere: cui Siculo cum is reus fieret, ciuis Romanus cognitorem factus vnquam sit.

Vides, vt in ratione variatur & venustatur. Ista minus habet acrimoniae, sed plus expectationis.

Etiamnum mihi expectare videmini, Iudices, quid deinde factum sit: quod iste nihil vnquam fecit sine aliquo quaestu, atque praeda. quid in eiusmodi re fieri potuit, quod commodum est? expectare facinus, quam vultis improbum: vincam tamen expectationem omnium; nomine sceleris coniurationisque damnati, ad supplicium traditi, ad palum alligati, repente multis millibus hominum inspectantibus soluti sunt, & Leonidae illi domino redditi. Alias iuuat transitiones, vt:

Quid deinde furcifer, quod progreditur? & Venio nunc ad illud aureum nomen Chrylogoni.

Licentia.

Demosth. Philip. 3.

Licentia, παρρησία, libertas, & fiducia loquendi: quo genere abundat Demosthenes, vt ὡς ἐξ ἑδωκεν μὴ ἐλάσσειν ἢ εἰπεῖν, ἀνδρῶν δ' ἦ. Vereor ne quid dicam odiosum, sed omnino verum. Acris est ac amarulenta.

Cic. Phil. 1.

Altera excelsa: quid? de reliquis reip. malis licet: ne dicere? mihi verò licet, & semper licebit dignitatem tueri, mortem contemnere.

Tertia, lenis est, quae videtur exercere aculeos, cum aliqua acrimonia, quam mulcet, & mitigat, vt.

Cic. Phil. 9.

Vos enim (Patres conscripti) graue dictu est, sed tamen dicendum, vos, inquam, Seruium Sulpitium vita priuastis: quem cum videretis se magis morbo, quam oratione excusantem, non vos quidem crudeles fuistis, (quid enim minus in hunc ordinem conuenit) sed cum speraretis nihil esse, quod non illius autoritate & sapientia effici posset, vehementius excusationi obstitistis, atque eum, qui semper vestrum consensum grauissimum iudicauit.

set, de sententia deiecistis.

Quarta, adulatoria, quae simulat libertatem, cum tamen ea dicat, quae auditoribus scit esse gratissima: Talia sunt illa pro Ligario, Vide quam non reformidem, vide quanta lux liberalitatis & sapientiae tuae, mihi apud te dicendi oboriatur.

Communicatio.

Communicatio est, quasi cum vobis ipsis, apud quod dicas, deliberatio. Vfus communicatio- apta ad purgationem figura, in qua multum est probabilitatis. Ego pro te nunc consulò post tempus, in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, consulere oblitus es. Quæro abste Cai Aquili, L. Luculle, P. Quintili, M. Marce, vadimonium mihi non obijt quidam socius, & affinis meus, quicum mihi necessitudo vetus, controuersia de re pecuniaria, recens intercedit: postulone à Prætorè, vt eius bona mihi possidere liceat? an cum Romæ domus eius, vxor, liberi sint, domum potius denuntiam? Quid est, quod hac tandem de re vobis possit videri? Profecto si rectè vestram bonitatem, atque prudentiam cognoui, non multum me fallit, si consulamini, quid sitis responsuri: primùm expectare: deinde si latitare, ac diutius ludificare videatur, amicos conuenire, quærere quis procurator sit, domum denuntiare: dici vix potest, quam multa sint quæ respondeatis ante fieri oportere, quam ad hanc rationem extremam ac necessariam deuenire.

Concessio.

Concessio est in dictis, sicut permissio in factis.

His quidem figuris videmur aliquid aduersario concedere, quod tamen nihil contra rem nostram facit, immò ex fiducia nostræ æquitatis & abundantia rationum proficiscitur.

Varia concessionis forma. Cicero 5. Verr. 110. 219.

Adiunctam vt sapius habet paralepsim, qua nos multa, & ea aliquando graua, præterire fingimus, vt ad maiora veniamus, sic: Verum hoc quoque vobis remitto, negligite præterita si vultis, sed ne reliquas spes turbetis, atque omnes prouincias euertatis.

Hæc expedita. Confringat iste sanè vi sua consilia senatoria, quæstiones omnium perumpat, euolet ex nostra seueritate.

Altera inuidiosa, & ironica, qua reus in inuidiam adducitur; synchroismon enim habet magnorum criminum, quæ omnino concedi non possunt, & tamen videtur præterire, vt nocentissimum hominem ostendat. Sic, verum esto; nihil est, quod non emi possit, si tantum des quantum velit venditor, spoliemus orbem terrarum, vendamus vectigalia, effundamus ærarium, vt locupletatis, aut inuidiæ aut pestilentiae possessoribus, agri tamen emantur: Quid tum, quæ erit in istos agros deductio?

3. Verr. 11. 13.

Cicero pro Milone.

Tertia grauis, cum aganactesi, vt in Milone de Clodio. Excitate, excitare eum, si potestis, ab inferis, frangatis impetum viui, cuius vix sustinetis furias insepulti.

Permissio est, vt illa in 7. Verrina. verfrica frontem, & dic te digniorem qui consul fieres, quam Catonem.

Ironia, Epilexis, Aposiopesis, Allegoria.

Varij modi ironia.

Ironia, vna est breuis & faceta, vt cum Lamia deformem interpellaret. Audiamus, inquit Crassus, pulchellum puerum: at ille bellè retorfit, non potui formam ipse fingere, ingenium potui.

Cicero in Pisonem. Ironia ampla & festiua. Spectus.

Alia fusa & magnifica, vt illa in Pisonem, qui triumphum contemnebat. Non est integrum Cneo Pompeio consilio iam vti tuo; errauit enim; non gustarat istam tuam

philosophiam; ter iam homo stultus triumphauit. Crasse pudet me tui, quid est quod confecto formidolissimo bello, coronam illam lauream tibi tantopere decerni volueris à Senatu? P. Seruili, Q. Metelle, C. Curio, P. Africane, cur non hunc audistis tam doctum hominem, tam eruditum, priusquam in illum errorem induceremini? C. ipsi Pontino necessario meo iam non est integrum: religionibus enim susceptis impeditur. O stultos Camillos, Curios, Fabricios, Calatinos, Scripiones, Marcellos, Maximos! O amentem Paulum, rusticum Marium, nullius consilij patres istorum amborum consulum, qui triumpharunt! Et postquam satis ludit, mactat hominem exclamatione. O tenebræ! O lutum! O fordes!

Demosth. in orat de Corona.

Tertia amarulenta, quæ dicitur sarcasmos, ridet & pungit, vt Vespa. Talia sunt illa Demosthen. ἀποβάρηκος πικρῆκος, ἀρεσῆκος Οἰνόμακος, πρεσβύσιμος ῥήτωρ. Tragica Simia, rusticus Oenomaus, adulterinps Rhetor.

Epilexis, est grauior quædam increpatio, apta Demosthenis grauitatis, qualis est illa: τί οὐδ' ὁ παλαιότερος σκροφάρτις; ἢ λόγους πλάττει; ἢ σιωπῆν ἐκ ἑλλεβοείζης ἐπιτέτται; Quid igitur o miser calumniaris, quid mendacia fingis? quid elleboro te non purgas?

In hoc genere plerunque valet Aposiopesis, Allegoria, Epanorthosis.

Aposiopesis est reticentia, cuius vñs triplex est. Vel enim reticetur propter obscenitatem, vt in illo Virgilij;

Nonimus, & qui te. Vel propter despectum, quod malis ominis esse videatur.

Sed Vlpianus i. philipp. notat, Demosthenem de industria philippi verba remittere, ne mala auis interueniat.

Vel propter grauitatem; nam, vt ait Demetrius, Quæ latent, grauiora putantur. Tale est illud Iuuenalis:

Maiores primus quisquis fuit ille

horum, Aut pastor fuit, aut illud, quod dicere nolo.

Demetrii Phalaride allegoria inuicem.

Allegoria. ad terrorem incutendum est aptissima, adyto aut nocti simillima, nescio quid habet horro- ris; quia, quæ minùs videntur, magis timentur: omnia mysteria sunt Allegoriis velata, ad grauitatem & horrorem. Grauiùs dixit Dionysius, Locris vastitatem minitans, (Nunc Cicadæ apud vos in nudo cantabunt solo;) quàm si rem dixisset apertius, iracundior visus esset, & minùs metuendus. Sed cauendum à continuata Allegoria, ne videamus ænigmata facere. Hæc Demetrius.

Correctio.

Correctio- nis varia species. Pro Cælio n. 31. Pro Rosc. Amer. n. 134. Pro Sext. n. 110.

Correctio vna est mordax, vt: Quod quidem facerem vehementius, nisi mihi intercederent inimicitia cum istius mulieris viro: fratrem volui dicere, semper hinc erro. Et: Quæ verò cõiuia honesta credo in eiusmodi domo, si domus habenda est potius, quàm officina nequitia, & diuersorium flagitiorum omnium?

Alia vehemens cum Anadiplosi: cui benedixit vnquam bono? benedixit immò quem fortem & bonum ciuem non petulantissimè insectatus est?

Pro Lig. n. 26. Philip. 3. num. 3.

Alia leuior per addubitationem & moderationem. Constantiam dico, nescio an meliùs patientiam possem dicere. Et: Patrimonium effudit; quanquam non sumus vsi eo verbo, quo decuit: non enim effudit, sed in salute reipubl. collocavit.

DE TERTIA SERIE Figurarum in affectibus.

CAP. XXV.

Figuras claudent exornationes sententiarum omnium illustrissima. Exclamatio, Imprecatio; Sermocinatio, Prosopœia, Apostrophe, Aporia, quibus nihil ad affectus mouendos potentius: sed tamen si frequentius adhibeantur, & in leui materia, nihil miserabilius.

Exclamatio, alia acuta, & breuis, vt, Quænam, malum, est ista voluntaria seruitus? fuerit quædam necessaria.

Exclamatio- nis var- modis.

Alia fusa, & plena, quæ tot generibus distinguitur, quot sunt affectus

Auerfionis & horroris: ô scelus! ô portærum in vltimas terras exportandum!

Alia admirationis cum laude, vt: ô ciuem natum reip. memorem sui generis, imitatorémque maiorum. Et illa epistola Iuliani tota in exclamatione, ô λόγος, ô φρένες, ô σωφροσύνη, ô δίκαιος, ô σπρηνηματτα, ô τάξις, ô ἀπορρομα, ô λέξις, ô ἀρμονία, ô σωφροσύνη! O eloquentiam, ô mentem, ô prudentiam, ô distributionem, ô vim argumentorum, ô dispositionem, ô adiuncta, ô dictionem, ô numerum, ô compositionem!

Epist. Iuliani tota in exclamationib. admirationis.

Doloris exclamatio. Dionysius Milesius laudatur apud Philostratum ob hanc monodiam, sed persona Demosthenis, in Chæroneæ cladis lamentatione. O Chæronea perniciosus ager! ô transfuga ad barbaros Bœotia: ingemiscite heroum animæ, prope Plateas victi sumus. Ad hoc genus accedunt deplorationes, & querimonie, quarum exemplum in vna valde suauis & elegantisubijcio.

Dionysii Milesii laudata exclamatione.

Alian. p. 417. in ep. Græc. col- lectaneis.

Deploratio Apum transfugarum.

Aluearia mihi sunt apibus vacua, & discesserunt à laribus, non hæcenus fugitiua. Enimvero & fideles permanserunt, & quasi in domibus, sic in suis cellulis habitauerunt; atque pratum habuerunt roridum, & floribus copiosum, atque excepturum eas omni ferculorum genere; illæ verò nimio penè studio laboris, nobis conuiuium præbuerant multo & egregio melle; & nunquam huius suauissimi partus steriles fuerant; nunc autem discesserunt, nihil à nobis mali passæ: non, per Aristzum, & Apollinè ipsum; atque exules sunt, domusque ipsarum orba est, & flores in prato circum circa senio languescunt. ego verò, cum recordor earum volatum, & gratissimam choream, nihil aliud me opinor, quàm filias amississe. Irascor igitur eis. Cur enim reliquerunt alunnum suum, & verè patrem atque custodem, ac procuratorem minimè ingratum? Itaque oportet me inuestigare, quò errandæ peruenerint; atque vbi post fugam confederunt, etiàm-ne quicquã eas receperit; habet enim profus alienas, & nihil ad se pertinentes: deinde, cum inuenero, multis verbis exprobrabo eis ingratum animum, & violatam fidem. Græca præclara sunt, & artificiosa.

Græca verba sunt.

ΤΑ σπλήν μοι ἦ μελιτῶν κενά. καὶ ἀπεφοίτησαν ἢ ἐστίας, ἐν οὐσαι τῶος ἀρεπῆδες. ἀλλὰ γὰρ καὶ πρὸς δέμερον. καὶ ἔφακα ὡς οἶκος εἰς τὸς αὐτῶν οἴμβλους. καὶ εἶχον λειμῶνα ἔυφροσον, καὶ δὴ καὶ ἀνδῶν ἔυφροσον. καὶ εἰσιδόμεναι πανδαυσία. αἱ δὲ ἔσπερ φιλεραγίας ἢ ἀγαν ἀνδραστῶν ἡμῶς πολλῶν καὶ κελῶ τῶ μέλιτι. κοῦδέποτε δὲ ἦ ἦ ὠδίνος ἢ γλυκείας ἢ τῶν ἀγροῖ. νῦν δὲ ἀχροντο ἀποῦσαι, λυπηδεῖσαι παρῶς ἡμῶν οὐδέν. οὐ μὰ τὸν Ἀεῖσαῖον καὶ τὸν Ἀπόλλοι αὐτῶν. καὶ αἱ μὲν εἰσι φυγάδες. ὁ δὲ οἶκος αὐτῶν ἡρῶς ἔστι, καὶ τὰ ἀνδῶν τὰ ἐπὶ τῶ λειμῶνι τῶν αὐτῶν γὰρ. Εἴθε δὲ αὐτῶν ὄταρ ἔσπομην.

δὴ τὸ πῆστος, καὶ τὸ εὐχαιεσον χροίας, οὐδὲν δὴ οὐ ἢ γὰρ τῶ εὐραπέτες ἀρρηδῶ. ὁρ- γῶμα ἔσο οὐδὲ αὐτῶν. πῆ γὰρ ἀπέλιπον προσέτα αὐτῶν καὶ ἀπεχῶς πατέρεσ, καὶ φροσον, καὶ μελεδωνόν ἐν ἀρχαίεσον; εἴ δὲ με ἀνι- χροῦσαι ἢ πλεῖλυ αὐτῶν. καὶ ἔποιο ποτὲ ἀπο- δεῖσαι καὶ ἔλυται, καὶ τίς αὐταῖς ἔπεδῆσται, ἔχει γὰρ τοὶ καὶ οὗτος καὶ μηδὲν προσηκῶσας. εἴτα εὐρῶν ὄνειδῶ πολλὰ καὶ ἀγνώμονας καὶ ἀπίσους.

Execrandi in rebus tragicis, clarissimarumque personarum funestis cædibus, contra parricidam notæ sunt & aptæ istæ formulæ:

O dementissimi furoris belluam, Hyrcanis tigribus prognatam, ad latrocinium patriæ, ad pestem Italiae, ad totius mundi perniciem natam, & ex omnium sordium colluue concretam! ô vltimum inferorum portentum! ô sicam furiarum sacris ini- tiatam, & impijs Dæmonum execrationibus deuotam! ô infaustissimam lucem, & omni nocte tristio- rem, qua, hiatu discesserunt inferi, vt te cum iam sustinere non possent, te inquam, istis terris importunissimum animal euomerent. O si tuus ille natalis dies, in annorum redeat curriculum, extabescat protinus, aut feralibus cometarum portentis funestetur. Non est, non est meum (auditores) in tanta doloris acerbitate exclamare, opus esset vel ipso Caci ore flammæ globos eru- ctanti, vel Thyestæ, aut Oedipi im- precationibus; neque tamen ad tantæ criminis detestationem pares essent. O rem funestam, terram videre dirissimo illo parricidio incestatam, & cælum ipsum tanti sceleris aspectu confusum! &c. similia.

Deprecatio grauis pro Muræna in peroratione. Quæ cum ita sint, Iu- dices, primùm reipubl. causa, qua nulla res cuiquam potior debet esse; vos pro mea summa & vobis cognita in remp. diligentia moneo, pro autoritate consulari hortor.

Cicer. pro Muræna. num. 86.

pro magnitudine periculi obtestor, vt otio, vt paci, vt salutis, vt vitæ vestrae, & cæterorum ciuium consuletis: Deinde ego fidem vestram, vel defensoris & amici officio adductus, oro, atque obsecro, Iudices, vt ne hominis miseri, & cum corporis morbo, tum animi dolore confecti, Lucij Murænae recentem gratulationem noua lamentatione obruat.

pro Deiot. num. 8.

Pathetica pro Deiotaro. Quam obrem, hoc nos primum metu C. Cæsaris, per fidem, & constantiam, & clementiam tuam libera, ne resistere in te vllam partem iracundiæ suspicemur. Per dexteram te istam oro, quam regi Deiotaro hospes hospitii porrexisti: istam, inquam, dexteram non tam in bellis & in præsidij, quam in promissis & fide firmiorem. Sermocinatio orationem effingit.

Philosfr. p. 578. in Philagro.

Sermocinatio superbi. Deinde putas solem vespero inuidere, aut curæ ipsi esse, si quæ stella alia in cælo est? Non ita se habent res ingentis huius ignis: nam videtur mihi etiam poetico more sic loqui: Do tibi septentrionem: tibi meridiem: tibi vesperum: omnes autem in nocte: omnes cum ego non videor.

Græca verba sunt:

Ἐτα ἄτε ἥλιον ἑσπέρα φθονεῖν, ἢ μὲν μὲν αὐτῷ εἴ τις ὅτι ἀστὴρ ἀλλος ἐν οὐρανῷ; ἢ χ' ἕως ἔχει τὰ τῷ μεγάλου τούτου πνεύσ. ἔμοι μὲν δὲ δοκεῖ ἐν ποιητικῶς, ἐκείνῳ διαμένει. σὺ δὲ ἀρκτον δίδωμι, λέγοντα, σοὶ δὲ μισομβείων, σοὶ δὲ ἑσπέραν. πάντες δὲ ἐν νυκτὶ, πάντες ὅταν ἔγῳ μὴ βλέπωμαι.

Ep. 129. ex Euripide.

Auari. Seneca ad Lucilium. ubique tantum quisque, quantum habuit, fuit. Quid habere nobis turpe sit queris? nihil. Aut diues opto viuere, aut pauper mori. Bene moritur, qui diu moritur, lucrum facit.

Pecunia ingens generis humani bonū. Cui non voluptas matris, aut blanda potest Par esse proli; non facer meritis parens. Tam dulce si quid veneris in vultu micat, Merito illa amores cælitum atque hominum mouet.

4. ad Hor. Mors viri magnanimi præclarissime expressa.

Magnanimi in morte egregia habet Cicero. Cum militibus vrbs redundaret, & omnes ciues timore oppressi domi continerentur: venit iste cum sago, gladio succinctus, iaculum tenens: quinque adolescentem hominem simili ornato subsequuntur, irumpit in ædes subito: Deinde magna voce, vbi est, inquit, iste beatus ædium dominus, quin mihi præsto fit? Quid tacetis? Hic alij omnes stupidi timore obmutuerunt: Vxor illius infelicissimi, cum maximo fletu ad istius pedes abiecit sese. parce, inquit, & per ea quæ tibi dulcissima sunt in vita, miserere nostri, noli extinguere extinctos, fer. mansuetè fortunam, nos quoque fuimus beati, nosce te esse hominem.

At ille: Quin illum mihi datis, ac vos auribus meis opplorare definitis? non abibit. Illi nunciatur interea, venisse istum, & clamore maximo mortem minari: quod simul audiuit: heus, inquit, Gorgia, pedisse que puerorum, absconde pueros, fac vt incolumes ad adolescentiam perducas. Vix hæc dixerat, cū ecce iste præsto. Sedes (inquit) audax? non vox mea tibi vitam ademit? exple meas inimicitias, & iracundiam satura tuo sanguine. Ille cum magno spiritu: Metuebam, inquit, ne planè victus essem: nunc, vt video, in iudicio mecum contendere non vis, vbi superari turpissimum est, superare pulcherrimum: interficere me vis; occidat equidem, sed victus non peribo. At ille; In extremo vita tempore, etiam sententiosè loqueris, neque

ei, quem vides dominari, vis supplicare?

Tum mulier: Immo quidem iste rogat, & supplicat, sed tu quæso commouere. Et tu per Deos, inquit, hunc amplexare, dominus est, vicit hic te, vince tu nunc animum. Cur non desinis, inquit, vxor loqui, quæ me digna non sunt? Tace, & quæ curanda sunt, cura. Tu cessas mihi vitam, tibi omnè benè viuendi spem, mea morte eripere? Iste mulierem repulit abs se lamentantem: illi nescio quid incipienti dicere, quod dignum videlicet illius virtute esset, gladium in latere defixit.

Vide item præclarum exemplum pro Cælio n. 33. in orat. Appij Claudij. Cic. 4. ad Herenn.

Prosopopœia non tantum oratione fingit, sed personam, vt cum patria loquens inducitur hoc modo: Ego illa plurimis trophæis ornata, triumphis ditata certissimis, clarissimis locupletata victorijs, nunc vestris seditionibus, ô ciues, vxor; quam dolis malitiosa Carthago, viribus probata Numantia, disciplinis crudita Corinthus labefactare non potuit, eam pati emini, nunc ab homunculis teterrimis proteri, atque cõculari? Item; Quod si nunc L. ille Brutus reuiuiscat, & hic ante pedes vestros adsit, non hac vtatur oratione? Ego reges eieci, vos tyrannos introducitis? Ego libertatem, quæ non erat, peperis; vos partam seruare non vultis? Ego capitis mei periculo patriam liberaui: vos P. liberi sine periculo esse non curatis? Hæc figura est eorū oratorū qui canunt maioribus tibijs.

Apostrophe conuersi sermonis, modò ad Deos, modò ad homines, modò etiam ad res inanimas, vt. Nunc te Iupiter Opt. Max. Et ὦ γῆ καὶ ἕλιος καὶ ἀήρ: Quod orator Græcus obiicit Æschini.

De corona 406. Dionys. Milefius.

Cum orco, seu iureiurando, coniungitur ad maiorem grauitatem, vt notat Longinus, καὶ ὁ δὲ θανάτιον ἡμῶν, ὁ ἀνδρῶν Ἀθιωάτι, τὸν θεοῦ ἀπάντας, &c. Nunc sit ad mortuos, vt, Inge-

miscite heroes, qui sub terra celsis conditi. Et, ἢ μὴ τὸν ἐν Μαργαρίτι κρηνηδωκίοντα, &c. vos verò patriæ natos iudico: quorum etiam nomen à Marte est: vt idem Deus, urbem hæc gentibus, vos huic vrbi genuisse videatur. In fuga fœda mors est, in victoria gloriosa; etenim Mars ipse ex acie fortissimum quemque pigneri solet. Illi igitur impij, quos excidistis, etiam ad inferos pœnas parricidij luent. Vos verò qui extremum spiritum in victoria effudistis, piorū estis sedem & locum consequuti: breuis autem vobis vita data est; at memoria benè reddita vitæ sempiterna, quæ si non esset longior quàm hæc vita, quis esset tam amens, qui maximis laboribus & periculis, ad summam laudem gloriamque contendere? Actum igitur præclare vobiscum, fortissimi, dum vixistis, nunc verò etiam sanctissimi milites, quod vestra virtus, nec obliuione eorum, qui nunc sunt, nec reticentia posterorum infepulta esse poterit, cum vobis immortale monumētum, suis penè manibus senatus populūque Rom. extruxerit. Ad res inanimas: vt; Vos enim Albani tumuli, atque Luci, vos, inquam, imploro, atque obtestor.

Philip. 4. n. 32.

Aporia, dubitatio nobiscum per dialogismum, vnum pro multis erit exemplum, quo ipsis inimicis lacrymas excussit C. Gracchus. Quod me miser conferam? quod vertam? in Capitoliumne? at fratris sanguine redundat: an domum? matremne vt miseram lamentantemque videam, & abiectam?

Lib. 3. n. orat. n. n. n.

Cicero pro Muræna hanc ipsam imitatus est: fons, & origo exiit apud Andocidem, τίνα γὰρ ἀδελφείαν ἔχεις; ἀλλὰ τὴν δὴν κεν. τὸν ἀδελφῶν; ἀλλὰ ἐν εἰσποῦς πύλαις; ἀλλὰ ἔπος γὰρ ἔστιν. ὁμοίως τὸν νεῦν καὶ αὐτὴ πατρὸς ἐμῆς, καὶ αὐτὴ ἀδελφῶν, καὶ αὐτὴ πύλων Ἰσθμοῦ.

Andocid. ἐπὶ ἑαυτῷ κατὰ τὴν 1907. 16.

contuso sacra disijciat, Deoque vim afferat; ne mente infraeta, rei tam obstupendæ gratiam spoliât. Ego post iugulationem, lamentantem alloquar; ego colam plorantem, hisce verbis, desine lamentari, ne fte puerum, ipsa iugulatione cohonestatum. Donum erat vltroceum, infans non sine dolore partus. Filium non tollit parens, si plus prodest: neque temerè ferrum iit per mediam sobolem. Ausa sacrum facere dextera, beneficium spondet. Quem Deus dedit, repetiit; quem formauit, requisit: quem rogatus dederat, rogâs recipit, nec quidquam impedit, quominus reddat cum ita visum erit. Nam qui eum, cum non existeret, dedit, vel morte prostratum vltro dabit. Qui tibi aluo effæta matrem esse concessit, & puerum iugulatum remittet ad vitam. Quodque

ad solatium valet plurimum, ô mulier, is cuius in potestate est filius, vt mactaretur, flagitauit. Vitulum nuper obtulisti; Isaac oblati ecquid bonorum non speres? Tali oratione tamque generosa ratione semper naturæ obloquenti os obstruens, mentemque exacuens, ac manum corroborans, de suis extractam visceribus victimam capit, cursu contendit in montem, pedem senescentem iuuenili cursu promouet. Naturam & afflictionem peruincebant affectio, nec non pietatis contentio senium, omniâque palam ardori in Deum inflammato cedebant. Exsiliabat in montem, sacrificij adiutricem victimam ipsam sumens. Ipse enim ignem & gladium manu tractabat, lignisque victimariis Isaacum victimam pulcherrimam aggregabat.

LOCI COMMUNES PRÆCIPVARVM FIGURARVM Ciceronis indicati.

Apostrophe.

Ro domo, num. 104. O Dij Immortales (vos enim hæc audire cupio) p. Clodius vestra sacra curat, &c. ad num. 112.

Pro Ligar. n. 9. Quid enim, Tubero, tuus ille districtus in acie Pharfalica gladius agebat? &c.

pro Caelio, nu. 59. Proh Dij immortales! cur interdum, &c.

*Secunda Tuscul. n. 29. Concludunt ratiunculis Stoici; cur non sit malû, quasi de verbo, non de re laboraretur. Quid me decipis, Zeno? nam cum id quod mihi horribile videtur, &c.

Sexta Verrina, nu. 79. Te nunc p. Scipio, te, inquam, lectissimum ornatissimumque adolescentem appello, &c.

Pro domo, num. 3. vbi alloquitur Clodium. Ac primum illud à te, homine vesano, &c.

Prima Catil. initio. Quousque tandem, &c.

In Pisonem, initio. Iamne vides bellua, &c.

Pro Quinctio, n. 91. Nunc causa perorata, res ipsa, & periculi magnitudo, &c.

Pro Marcell. num. 2. Ergo & mihi meæ pristinae vitæ, &c.

pro Muræna, num. 3. A quo tan-

dem M. Cato, est æquius, &c. Et ibidem, n. 7. Ego Serui Sulpici, me in petitione tua, &c.

pro Ligar. n. 2. Habes igitur, Tubero, quod est, &c.

pulcherrima, 14. philipp. n. 32. Vos verò patriæ natos iudico, &c.

Verrina tertia, num. 47. potestne tibi vlla spes salutis commoda ostendi, &c.

Verrina sexta, n. 18. Ecquis pudor est, Verres, &c.

Allegoria.

Pro Roscio Amerino, nu. 89. &c. 90. Te pugna Cannensis, &c. Nihil enim mali est, &c.

Pro Cluent. n. 72. Guttam aspergit huic Bulbo, &c.

In Pisonem, n. 20. Neque tam fui timidus, &c.

Pro domo, nu. 12. Quid si vtrumque fuit, &c.

Pro domo, nu. 27. Desinant, desinant homines iisdem machinis, &c.

Pro plancio, num. 94. An cum videam nauem secundis ventis, &c. Et ibid. nu. 95. Nunc venio ad illud extremum, &c.

Pro Sextio, n. 71. Exierunt malis omnibus atque execrationibus diouulturij paludati, &c.

Pro Caelio nu. 51. Sed quoniam emeruisse iam è vadis, &c. Et ibidem, n. 67. prægestis animus iam videre primum, &c.

Concessiones.

Pro Flacco, num. 96. Litemus igitur Lentulo, parentemus Cethego, &c.

Pro Quinctio, n. 56. Verbum, quoniam tu id tibi arrogas, & concedi postulas, concedamus.

Pro Roscio Amer. n. 8. Si præter, &c. Non recusamus, quin illorum libidini Sexti Roscij vita dedatur.

Pro Marcello num. 23. Sed tamen cum & augeamus sanè suspicionem tuam, &c.

Pro Ligario, num. 36. Sed erit ad bellum, dissenferit, &c.

Pro Deiot. n. 30. Esto, concedatur, hæc quoque acerbitatis, &c.

Verrina 3. nu. 15. Confringat iste sanè vi sua, &c.

Verrina 5. n. 28. Verùm esto, reperiatur aliquis, &c.

Verrina 5. n. 219. Verùm hoc quoque vobis remitto, negligite, &c.

Verrina sexta, n. 19. Verùm fac te impetrauisse, fac, &c. quid, &c.

Vltima Verr. nu. 4. Hæc eadem nunc ab illis defensionis ratio, &c.

Pro Cluent. n. 132. Verùm esto, condemnat Popilium Gellius, &c.

Ibidem, n. 146. Vt tibi concedam hoc indignum esse, &c.

Climaces.

Pro Quinctio, nu. 95. Miserum est exturbari fortunis omnibus, miserius est, &c.

Vltima Verrina, num. 169. Facinus est vinciri ciuem Romanum, scelus, &c.

Correctiones sententiæ.

Prima Catil. nu. 22. Quanquam quid loquor, &c.

Prima Catil. nu. 24. Quanquam quid ego te inuitem, &c.

Pro Ligar. n. 24. Quæro, quid facturi fuissetis, &c.

Pro Rege Deiotaro, nu. 16. Quis prudentior? quanquã Deiotarũ, &c.

Philippica 14. num. 22. Nunquam enim in civili bello supplicatio decreta est; decretam dico; &c.

Pro Rabir. n. 27. Sed quid ego de iis omnibus, qui, &c.

Vltima Verrina, n. 108. Sed quid ego hospitij iurã in hac, &c.

Comparationes.

Pro Fonteio, n. 3. vsque ad 6. Est in eadem Prouincia, &c.

Pro Quinctio, n. 93. Non comparat se tecum, &c.

Pro Rosc. Amer. n. 13. Accusant ij, qui hunc ipsum, &c.

Pulcherrimè pro Rosc. Amerino, nu. 88. Restat, Iudices, vt hoc dubitemus, vter, &c.

Pro Rosc. Amer. n. 118. ad n. 120. Num iste discipulus magistro, &c.

Pro Comædo, nu. 20. Oro, atque obsecro vos, qui nostis, &c.

Pro Deiot. num. 31. O tempora! ô mores! Cn. Domitius ille, &c.

Pro Comædo num. 7. Quid est, quod negligenter scribamus aduersaria, &c.

Vltima Verr. 124. Vestros quondam nautas cõtra Carthaginem, &c. At nunc, &c.

Verr. 1. n. 35. Ac vide quantum inter futurum sit inter meam tuamque accusationem, &c.

Verrina 1. n. 61. At vide quid differat inter meam opinionem, ac tuam, &c.

Pro Marcello, nu. 5. Soleo sæpe ante oculos ponere, &c. vbi sit comparatio Cæsaris cum cæteris.

Ibidem comparantur victoriæ alię cum victoriis Cæsaris, num. 8. Domuisti gentes immanitate barbaras, &c.

Ibidem, num. 9. Itaque C. Cæsar.

bellicæ tuæ laudes, &c. At verò, cum aliquid, &c.

Vltima Verr. nu. 114. Nihil addiam videtur, Iudices, &c.

Pro Deiot. n. 12. Ignosce Cæsar, si eius auctoritati, &c.

Cæsaris cum Pompeio, pro Marcello, num. 17. Vidimus tuam victoriam, &c.

Gladium vagina vacuum in vrbe non vidimus, &c.

Pro Muræna, n. 22. Sed, vt hoc omisso, &c. Vigilas tu de nocte, &c. Ille, vt eò, quò intendit, &c.

In Pisonem: comparat se Cicero cum Pisonem, n. 2. vsque ad n. 9. Is mihi etiam gloriabitur, &c.

Philipp. 14. n. 9. Quæ enim in vrbe tam immanis, &c.

Pro Rabir. perd. reo, num. 11. Quamobrem vter nostrum tandem, Labiene, &c. vbi Cicero comparat se cum Labieno.

Vltimo paradoxo sub finem. O. Dij immortales! non intelligunt, &c. Capit ille ex suis, &c. Ergo centena, &c. illi aurata testæ, &c.

Sexta Verr. n. 115. Nemo ferè vestrum est, quin, &c.

Vltima Verr. n. 109. Catenas habebat hospes tuus, &c.

Pro Cluentio, n. 194. Quid conferram, Syllamne cum Iunio, &c. Philipp. 4. n. 15. 16. 17. Nam, quod se similem, &c.

Tertia Catilin. num. 24. ad nu. 26. Etenim recordamini Quirit. &c.

Pro Sylla, n. 72. ad 76. Agedum, conferte nunc cum illius vita, vitam P. Syllæ, &c.

Conuicia, seu Epilexes.

Pro Cæcinnæ n. 14. Quam personam iam ex quotidiana cognoscitis, &c.

Pro Deiot. nu. 21. Dij te perdant fugitiue: ita non modò, &c.

Ibidem nu. 26. Quæ crux huic fugitiuo potest satis supplicij afferre? &c.

2. Verr. n. 2. Adduxi enim hominem, in quo, &c. depeculatorem erarij, vexatorem Asiæ, &c.

Ibidem n. 7. Nunc homo audacissimus, atque amantissimus, &c.

Ibidem n. 15. Quæ cum ita sint, iste homo amens, ac perditus, &c.

Verrina 2. num. 6. De impudentia singulari quòd adest, quod, &c.

Ibidem n. 42. Quid hoc homine faciatis? Aut ad quem spem, &c.

Ibidem nu. 113. Homo importunissime, cur tantam iniuriam, &c.

Paradoxo 4. Nunquamne homo amentissime te circumspicies? Nunquamne quid facias, &c.

Verr. 4. nu. 40. Quid huic homini facias, &c.

4. Verr. vltima pag. An ab hac eius infamia, nequitia, &c.

5. Verr. n. 5. Ego in vno homine omnia vitia, &c.

Ibidem nu. 23. Verris mores improbos, &c.

Ibidem n. 41. Quibus rebus id assequutus es? &c.

Ibidem nu. 65. Hæc tu omnium mortalium profligatiff. &c.

In Pisonem nu. 19. Ego istius peccidis, ac putidæ carnis, &c.

Sexta Verrina, n. 47. Quid hoc est? quod hoc monstrum, &c.

Ibidem n. 75. Hæc cum istis sacrorum omnium hostis, &c.

Ibidem nu. 112. Quæ deprecatio est igitur ei reliqua, &c.

Ibidem n. 148. Theomastus quidam, homo ridicule, &c.

pro Cluentio nu. 182. Mulier iam non morbo, sed scelere furiosa: &c. cætera.

Ibidem nu. 67. Sicut ab homine ad excogitandum acutissimo, ad audiendum impudentissimo, &c.

1. Catil. n. 13. 14. & 15. Conuiciatur Catilinæ. Nemo qui te non odert, &c.

Ibidem nu. 25. & 26. Ad hanc te amentiam natura peperit, &c.

2. Catil. n. 7. ad 10. Quid enim mali, aut sceleris, &c.

Deprecationes.

PRO Deiotaro, n. 8. Quamobrem hoc nos primum metu, &c.

Pro Quinct. n. 97. Nævij lacrymans manum apprehendit, &c.

2. Verr. num. 43. Cui loco, per Deos immortales, &c.

Pro Marcell. n. 33. Quare omnes te, qui hæc salua esse volumus, & hortamur, & obsecramus, vt; &c.

Distributiones.

PRO Manilia, initio, Itaque neq; hic locus, &c.

Ibidem nu. 6. primum mihi videtur de genere belli, &c.

Ibidem n. 36. Ac primum, quanta innocentia debent esse Imp. &c.

Initium orationis pro Quinctio n. 1. Quæ res in civitatem duæ, &c.

pro Roscio Amerino nu. 35. Tres sunt res, quantum ego, &c.

1. Verr. n. 27. Cognosce ex me, quoniam hoc primum, &c.

pro Cæliq. n. 2. Atratinus habet excusationem, vel pietatis, vel necessitatis, &c.

pro Muræna, n. 12. Meruisse verò stipendia in eo bello, &c.

De provincijs Consularibus, n. 43. Terror iniectus Cæsari de eius actis, &c.

Ibidem num. ultimo. Si dignitas agitur Cæsaris, &c.

pro Milone n. 2. profectò nec iustitiæ suæ putaret esse, &c. Nec sapientia, &c.

Dubitationes.

PRO Quinctio, n. 56. Quo te nomine appellemus? Improbum; &c.

Ibidem, n. 94. Quid agendum est? qui Deus appellandus est; &c.

Ibidem, n. 57. Quid ergo est? vereor mehercule, ne aut, &c.

Sexta Verr. initio. Venio nunc ad istius, quemadmodum ipse appellat, studium, vt amici eius, morbum, &c. Ego quo nomine appellem nescio, &c.

pro Rosc. Amer. n. 29. Quid primum querar? unde potissimum, &c.

2. Verr. n. 32. Nunc ego Iudices, iam vos consulo, quid mihi, &c.

Sexta Verr. n. 88. Est crudelitatis, quod, &c. Illud verò quid sit, iam non queo dicere: quo nomine appellem nescio, &c.

Ultima Verr. n. 2. Quid agam, Iudices? quo accusationis meæ, &c.

pro Cluentio, n. 4. Equidem quod ad me attinet, quò me verà nescio, &c.

Exemplorum usus.

PRO Deiotaro, n. 31. O tempora! ô mores! Cn. Domitius, &c.

Ibidem, nu. 36. Etenim si Antiochus magnus, &c.

pro Rabirio perd. recò, n. 20. ad 22. De te ipso, Labiene, quæro, &c.

Ibidem, n. 21. Cum ad arma Consules ex S. C. vocauissent, &c.

Ibidem, n. 24. At C. Decianus, de quo tu sæpe commemoras, &c.

Ibidem, n. 26. Huic quid afferet aliquam deprecationem periculi, &c.

Ibidem, n. 27. Quid de illis honestissimis viris, &c.

Secunda Verr. num. 51. Fac tibi paternæ legis Aciliæ veniat in mentem, &c.

Te Pater Aneas, & anunculus excitet Hector.

paradoxum 1. plenum exemplis. Neque ego vnquam illum bona perdidisse dicam, &c.

paradoxo 2. Nec verò ego M. Regulum ærumnosum, &c.

paradoxo penultimo. Quid enim censens, si L. Mummius aliquem istorum videret, &c.

Epiphonemata, & Exclamationes.

PRO Rosc. Amerin. n. 82. Vereor, ne aut molestus sim vobis, &c.

Virgilius, *Tanta nobis erat Romanam condere gentem!*

Virg. 3. Aeneid. vers. 55.

Quid non mortalia pectora cogis Auri sacra fames?

Idem 10. Aeneidos, versu 501. vs. que ad 505.

Nescia mens hominum fati, sortisque futura, &c.

Cicero pro Sext. n. 93. O Dij Immortales, quemnam ostenditis, &c.

Pro Rab. Postu. n. 37. Nunc verò quid agitur, &c.

Philipp. 10. n. 8. O spectaculum illud, non modò, &c.

Ibidem, n. 18. Quæ (malum) est ista ratio, &c.

Ibidem, nu. 11. Quæ tempestas, Dij immortales, &c.

Philipp. 3. nu. 8. O ciuem natum Reip. memorem; &c.

pro Sext. nu. 27. O diem illum, Iudices, funestum Senatui, &c.

Secunda Catil. nu. 10. Hunc verò, si sui fuerint, &c. O nos beatos! ô temp. fortunatam! ô præclaram laudem, &c.

Pro Milone, nu. 95. O frustra, inquit, suscepti mei labores! &c.

Pro Sylla, nu. 91. O miserum & infelicem illum diem, quo, &c.

Pro lege Manil. nu. 33. Proh Dij immortales! tantamne vnus hominis, &c.

Quinta Verr. nu. 176. Quid enim est reliquum, nisi vt fateare, &c. O consuetudo, &c.

Sexta Verr. num. 8. Sed quid ego tam vehementer inuehor? &c. O Dij immortales, &c.

Ultima Verr. nu. 121. Per Deos immortales, Iudices, quo tandem animo sedetis?

PRO Deiotaro, nu. 21. Dij te perdat, fugitiue, &c.

Ibidem, num. 26. quæ crux huic fugitiuo potest, &c.

philippica 6. n. 12. Igitur est patronus L. Antonius, malam quidem illi pestem, &c.

philippica 13. nu. 22. O Spartaces! quem enim te potius appellem?

Ibidem, n. 48. Quin tu abis in malam pestem malumque cruciatum.

Virgilius 2. Aeneid. vers. 24.

O patria, ô diuum decus Ilium, &c. --- Inchyta bello

Mænia Dardanidum: quater, &c.

Cic. pro Flacco in peroratione, n. 102. 103. O nox illa, &c.

Verrina 5. n. 137. proh Deum hominumque fidem, &c.

Verrina 6. nu. 146. O rem ridiculam! ô desertum hominem, &c.

pro Roscio Amerin. nu. 146. per deos immortales, quæ ista crudelitas. pro Rosc. Amer. n. 77. O Dij immortales, rem miseram & calamitosam! &c.

Fictiones.

VERRINA prima, n. 20. Si tibi Q. Cæcili, hoc Siculi diceret, &c.

pro Ligar. nu. 17. Si cum hoc domi faceremus, quod & fecimus, &c.

Verrina 6. n. 69. & 70. hoc loco, Q. Catule, te appello, &c.

Ultima Verrina, n. 78. Quid si fugisset? si vincula rupisset? &c.

Ibidem, n. 137. Hæc tibi si tuus pater diceret, &c.

Ibidem, n. 148. Si quis Rex, si qua ciuitas exterarum gentium, &c.

Ibidem, num. 149. Si hæc apud Scythas dicerem, &c.

Ibidem, nu. 167. Tolle hanc spem. tolle hoc præsidium, &c.

pro Cæcinnæ, nu. 1. Si quantum in agro locisque desertis, &c.

Ibidem, n. 2. Si causa more institutaque omnium defendatur, &c.

Ibidem, n. 5. Simili effret vnus
A. Cæcinnæ causa agenda, &c.
 Pro Cæcinnâ, n. 35. Si Cæcinnâ cum
 in fundo effret, &c.
 Pro lege Manilia, n. 50. Quod si
 Roma Cn. Pompeius, &c.
 Pro domo sua ad Pont. n. 131. Quid
 diceret, ô nefanda, & perniciofa la-
 bes, &c.

Catil. 4. n. 12. Etenim quæro, si
 quis pater familias, &c.

Pro domo sua ad Pont. n. 139. Quæ
 si omnia, &c.

Pro Sext. n. 81. Hic quæro, Iudi-
 ces, si illo die gens ista, &c.

Pro Milone, n. 55. Si hæc non ge-
 sta audiretis, sed picta videretis, &c.

Ibidem, num. 78. Quamobrem si
 cruentam gladium tenens, &c.

Ibidem, n. 8. Quin sic attédite, Iu-
 dices, &c. fingite igitur cogitatione
 imaginem, &c. Quid vultu existima-
 uistis, &c.

Hypotyposes.

Verrina septima, n. 160. Ipse in-
 flâmatus scelere ac furore, &c.

Pro Rosc. Amer. nu. 98. Nonne
 vobis hæc, quæ audistis, cernere ocu-
 lis videmini? &c.

Pro Rosc. Amer. nu. 23. 24. Inte-
 rea, &c.

Ibidem, n. 97. & 98. Etiâ ne in-
 tam perspicuis rebus, &c.

Verrina tertia, nu. 141. Isti color
 immutatus est: vultus, oratio, &c.

Vltima Verr. nu. 26. 27. 28. 29.
 Iterum primum laborem, &c.

Pro Cluent. Iudicij corrupti vide
 fraudem, à n. 71. ad 77. Capit hoc
 consilium, &c.

Prima Catilin. n. 20. Quid est, Ca-
 tilina? ecquid attendis, &c.

Secunda Catil. n. 2. Iacet iste nûc
 prostratus, & retorquet oculos, &c.

In Pisonem, n. 25. Erant illi corrupti
 capilli, & madentes cincinnorum
 simbria, &c.

Secunda Catilin. n. 5. Hos quos vi-
 deo volitare in foro, &c.

Tertia Catilin. num. 13. Ac mihi
 quidem, Quirites, cum illa cert. &c.

In Pisonem nu. 42. 43. ad 78. An
 ego, &c.

Sui reditus in Pisonem, nu. 51. ad
 53. Reditus Pisonis, à 53. & 56.

Ironia.

Sexta Verrina, n. 86. Virgis iste
 cæderet sine causa, &c.

Vltima Verr. n. 11. & 12. Quid hoc
 loco potes dicere, &c.

Prima Catilin. n. 23. Ac sic mihi
 inimico, vt prædicas, &c.

Ibidem, num. 28. Præclaram verò
 populo Romano refers gratiam,
 &c.

Secunda Catil. n. 12. Homo enim
 videlicet timidus & permodeustus,
 &c.

Pro Milon. n. 92. Excitate excita-
 te eum ab inferis, &c.

Pro Ligario, num. 26. Sed vide,
 quæso, C. Cæsar, constantiam orna-
 tissimi viri, &c.

Pro Deiot. n. 16. At, credo, hæc
 homo inconsultus & temerarius non
 videbat, &c.

Ibidem num. 31. Blesamius, tyran-
 num Cæsarem scriberet? &c. &
 num. 34. Nam de statua quis queri-
 tur, &c.

Philipp. 14. n. 7. Gratæ verò no-
 stræ Diis immortalibus gratulatio-
 nes erunt, &c.

Occupationes, seu prolepses.

Pro Rosc. Amerino, nu. 5. For-
 sitan quærat, qui iste terror sit,
 &c.

Verrina prima n. 47. Esto, ipse ni-
 hil est, nihil potest, &c.

Ibidem, n. 48. Deinde, vt opinor,
 habet Allienum, hunc tamen à sub-
 sellijs, &c.

Pro

Pro Arch. n. 20. Ac ne quis à nobis
 hoc ita, &c.

Ibidem nu. 3. Sed ne cui vestrum
 mirum esse videatur, &c.

Ibidem nu. 9. At domicilium Ro-
 mæ non habuit is, &c.

Ibidem, num. 12. Quæres à nobis
 Gracche, cur tantoperè, &c.

Ibidem, nu. 15. Quæret quispiam,
 quid? illi ipsi, &c.

Ibidem, nu. 23. Nam si quis raino-
 rem gloriæ fructum, &c.

Pro Marcello, n. 22. At si tui nihil
 cogitant sceleris, cauendum est, &c.

Pro Ligario, nu. 20. Reprehen-
 dendo igitur? Minimè verò, &c.

Pro Deiot. n. 16. At credo, hæc
 homo inconsultus, &c.

Ibidem, nu. 33. At quàm acutè col-
 lecta crimina? Blesamius, &c.

Philipp. 14. n. 13. Tu igitur ipse de
 te; dixerit quispiam, &c.

Pro Rabir. perd. reo, n. 23. At fuit
 vester patruus, &c.

Verrin. 3. n. 118. At per Deos im-
 mortales, quid est, &c.

Verr. 5. n. 117. Hic mihi etiam di-
 cere audebit, &c.

Ibidem, nu. 118. Scio quid soleat
 fieri, scio quid queat, &c.

Pratermissiones & prateritiones.

Pro Lege Manil. nu. 28. Sinite
 hoc loco, Quirites, sicut Poëtæ,
 &c. praterire me vestram calamita-
 tem, &c.

Ibidem, n. 60. Non dico hæc loco
 maiores nostros, &c.

Pro Quint. nu. 13. Verùm his de
 rebus non necesse, &c.

Verr. 1. n. 29. Nec ea dico, quæ
 si dicam tamen, &c.

Ibidem, num. 24. Hæc tu scis ad
 me esse delata, quæ si velim profer-
 re, &c.

Verr. an. 26. In quo ego quid eniti,
 &c. malo in aliorum spe relinquere,
 quàm, &c.

Ibidem, n. 36. Intelligo quàm scrupu-
 loso difficilique, &c. quamobrem
 nihil dico de meo ingenio, &c.

Pro Ligario, num. 24. Sed iam hoc
 totum omitto, &c.

Pro Ligar. nu. 30. Ignoscite, Iudi-
 ces, errauit, lapsus est, &c.

Pro Deiot. n. 5. Vt enim omit-
 tam, &c.

Verr. 2. num. 24. In stupris verò
 & flagitijs nefarias eius libidines
 commemorare, pudore deterreor,
 &c.

Ver. 2. nu. 38. Cognosceat ex me
 populus Rom. quid sit, &c.

Ibidem, nu. 39. 40. Iam verò quo-
 modo ego, &c.

Verr. 3. nu. 32. Itaque primum il-
 lum actura, &c. pratermittam, &c.

Ibidem, num. 75. Quid eius la-
 crymas, & concursiones proferam,
 &c.

Ibidem, n. 128. In fartis tectis vero,
 &c. quid ego dicam? &c.

Ibidem n. 148. Sed ineptum est de
 tam perspicua re disputare, &c.

Verr. 5. n. 59. Mitto vincla, mitto
 carcerem, &c.

Ibidem, toto num. 103. Sentio, Iu-
 dices, moderandum mihi esse iam
 orationi meæ, &c.

Verr. 6. nu. 37. Non tibi obijcio,
 quòd, &c.

Ibid. n. 48. Hic nolite expectare,
 dum ego hæc crimina agam, &c.

Prosopopeia.

Philip. 5. n. 5. Hoc qui non videt,
 excors, &c. & nu. 6. Meus ami-
 cus est, &c.

Philippica 7. n. 5. Fauas tu hosti?
 literas tibi ille mittat? &c.

Philippica 10. n. 7. Vos autem D.
 C. si M. Brutum, &c.

Virgilius, 2. Æneid. vers. 430.
 ----- Aeneas,

Iliaci cineres, & fata extrema mee-
rum

Testor in occasu vestro, Nec tela, nec
vllas

transisse vices Danaum.

3. Aeneid. versu 55.

Fas omne abrupit, Polydorum obrun-
cat, & avro

si potitur. Quid non mortalia pectora
cogis,

Auri sacra fames?

Verrina 5. nu. 205. Quid an hæc
Hortensius? Falsum esse crimen?
hoc nunquam dicet, &c.

Verr. 6. nu. 79. P. Scipio cum qui
illa sustulit, &c.

Ibidem, n. 82. Hæc abs te non Si-
culorum defensor, &c.

Catil. 4. num. 2. Quæcumque mihi
vni proponeretur, &c.

Pro Balbo, nu. 47. Existat ergo ille
vir, &c.

Pro Deiot. n. 19. At quàm festiuè
crimen contexitur, &c.

Ibidem num. 21. Horum, inquit,
eram conscius, &c.

Ibidem, n. 24. Addidit etiam illud,
equites non optimos, &c.

Ibidem, n. 25. At eo, inquit, tem-
pore ipso Nicæam Ephesumque,
&c.

Verrina 2. num. 20. Verè loquar,
Iudices, &c.

subiectisnes.

Verrina 3. n. 150. Nam quid ar-
gumentamur, quò ista pecu-
nia peruenerit? fecit, &c.

Verrina 6. n. 27. At quomodo ab-
iecit, non possum dicere, &c.

De Haruspicum responsis, nu. 33.
Tu meam domum religiosam facere
potuisti? &c.

Philippica secunda, num. 2. Quid
putem? contemptumne me non vi-
deo, &c.

Pro Ros. Amer. n. 131. Placet igitur
in his rebus, &c.

Gorgias in Palamede, p. 188, ha-
bet egregiam.

Pro Ligario, n. 7. Apud quem igitur,
&c. nempe apud eum, &c.

Pro Quinctio, n. 6. Quid ergo est?
primùm magnitudo pericali, &c.

Ibidem, n. 41. Appellandi tempus
non erat? Ac tecum, &c.

Ibidem, n. 43. Quid igitur pugnas?
an quod, &c. & n. 44. vt honestiore
iudicio conflictere. At, &c.

Ibidem n. 62. At quis erat procu-
rator, credo, &c.

Ibidem, nu. 74. Vbi erant cæteri
creditores, &c.

Transisiones.

Verrina 3. nu. 115. Cognoscite
aliud hominis in re vetere, &c.

Ibidem, n. 123. Superbia verò qua
fuerit, quis ignorat, &c.

Pro Rosc. Amer. n. 66. Qua pro-
pter vos oro, &c.

Pro Marcell. n. 21. Nunc vero ve-
nio ad grauissimam, &c.

Verrina 3. num. 41. Nolite quæso,
Iudices, breuitate orationis, &c.

Verrina 3. nu. 103. Verùm ad illam
iam veniamus, &c.

Verrina 4. nu. 34. Quantam pote-
statem habuerit, videtis, quas res,
&c.

Verrina 5. nu. 10. Superiore omni
oratione perattentes vestros animos
habuimus, &c.

DE DEMOSTHENICIS
figurarum tractatione.

CAP. XXVI.

Demosthenes, in tractatione fi-
gurarum sententiæ, gravis est,
& varius: non habet illud quidem
genus molle, & declamatoriũ, quod
otiosis auribus abbladiatur, sed totus
fermè est in *πρακτικῷ*; in quo certè
vim habet prope incredibilem; quod
hæc è multis pauca satis indicabunt?

INTERROGATIO.

Quis vsus interrogationis apud Demosthenem?

Ἐπεὶ ὕπαιρται ἡ ἀπόκρισις, ὡς ἐπισημαίνεται ἐν τῷ ἑπιπέδῳ: ὡς ἐπισημαίνεται ἐν τῷ ἑπιπέδῳ, ὡς ἐπισημαίνεται ἐν τῷ ἑπιπέδῳ.

Ὅτι καλῶς ἔχειν ἠγούμαι. διὰ τὴν
ὅτι μοι δοκεῖ παρὰ ὅσα ἂν εἴη τις
ἐπὶ τούτων, ἐκείνῳ μὲν ἔχει φιλοπομίαν π-
να, ἢ μὴ δ' οὐχὲ καλῶς πεπεραῖσθαι. Ὁ μὲν
γὰρ ὅσα πλείονα ἐπὶ τῷ ἀξίῳ πεποίηκε
ἢ αὐτῷ, ποσῶν δαυμασότερες παρὰ
πᾶσι νομίζονται. ὁμοίως δ' ὅσα χείρον ἢ ἀξί-
σθαι κέρειναι τῶν ἀξίωμασι, ποσῶν τῶν
πλείονα ἀρχίλλω ἀφίκαται. Ταῦτα μὲν οὕτως
πεπεραῖσθαι.

Non consultum esse existimos
quamobrem? quia quicquid ea
de re dixeris, id vt ei aliquid afferre
laudis, sic à nobis non præclarè ad-
ministratum esse videatur: quo enim
is plura supra dignitatè suam gessit,
ed admirabilior apud omnes habe-
tur. Vos quantò deterius quàm de-
cuerat, vti rebus estis, tantò maior-
em ignominiam suscepistis. Hæc
igitur omittam.

SYNATHROISMVS.

Animaduerte hic orationis vibratam celeritatem.

Philippum dices, quasi torpentem effusum rapi, & Gracia vrbes
inmoluere mira velocitate.

Ἡ ἀρετὴ λογιστὰ τῶν ὁμῶν, ὡς ἀνδρες
Ἡ ἀδυναμία, καὶ θεωρεῖ τὸ πρόπον δι' ὃν
μέγας γέγονεν, ἀδελφὸν ὃν καὶ ἀρχαίς,
Φίλιππος: τὸ πρῶτον Ἀμφίπολιν λαβὼν,
πρὸς ταῦτα Πύδναν, πάλιν Ποτιδαίαν, Με-
θώνην αὐτῆς, εἶτα Θεσσαλίαν ἐπέβη. καὶ
ταῦτα φέρων, Παγασούς, Μαγνησίαν, παρὰ
ὃν ἐβούλετο ἐννεπίστας ἔρπει, ἦρχετ' εἰς
Θρηάκιον, εἶτ' ἐκεῖ τὸν μὲν ἐκβέβαλε, τὸν δὲ
καταστῆσεν ἢ βασιλέων, ἠδὲ ἦσε. πάλιν
βασιλεὺς, ἐκ ὅτι τὸ βασιλευμεν ἀπέκλιθεν, ἀπὸ
αὐτοῦ Ὀλυμπίου ἐπεχίρησε. ταῦτα δ' ἐπ' Ἰλ-
λυεύου, καὶ Παύου, αὐτῶ, καὶ πρὸς Ἀρβυ-
βαν, καὶ ὅστις ἐπ' εἶπε.

NVmqvis vestrum cogitat, A-
thenienses, & spectas, quem ad-
modum magnus euaserit, infirmus
cum esset initio Philippus? Primùm
Amphipoli capta, postea Pydna,
mox Potidæa, denique Methone,
postremò Thessaliã inuasit. De-
mum, quum Pheras, Pagasas, Ma-
gnesiã, omnia suo arbitratu com-
posuisset, in Traciã abiit. Deinde
ibi, Regibus alijs eiectis, alijs consti-
tutis, in morbum incidit: ex eo pau-
lulum recreatus, non ad sacordiam
se deflexit, sed statim Olynthios est
aggressus. Eius autem in Illyrios, &
Pæones, & aduersus Arymbam, &
quò non.

PROLEPSIS.

Prolepsis habet frequentes; est enim pugnae rationibus, & in aliorum subdolan-
dandis refellendisque obiectiombus sagax & industrius.

Tὶ οὐδ' ἂν, εἴποι ταῦτα λέγεις ὑμῶν
γυνῶν; ἢ αὐτῶν, ἃ ἄνδρες Ἀθῆναιῶν,
καὶ αἰδιόδοτε ἀμφοτέρω, καὶ τὸ πρῶτον κα-
θέσασιν αἰεὶ τῆς ἀρετῆς, ὡς ἀντιστε-
λῆς. καὶ τῆς φιλοπονησίας, ἢ πρῶ-
τον ἀπαντᾷ χεῖρτι, καὶ συζῆσι Φιλίππου. ὅρ' ἢ
ταῦτα ἔστιν ὅπως ἀγαπίσας τοῖς πεπερασμένοις
ἡσυχίαν ἔχουσι.

Quid ergo, inquiet aliquis, ista
nobis cōmemoras nunc? Vtrū-
que vt cognoscatis, Athenienses, &
fentiatīs, tum proijcere singulatim
semper aliquid rerum, quàm non ex-
pediat; tum perpetuam in rebus ge-
rendis alacritatem, quā erga omnes
Philippus vitur: prae qua fieri non
poterit, vt rebus gestis contentus, in
otio se contineat.

ALIUD EXEMPLVM PROLEPSEOS.

Tὸ μὲν οὐδ' ἔπιπμαῖν, ἴσως φήσου τις
ἂν ἔαδον, καὶ παντός εἶναι, τὸ δ' ἔσθ' ἔ-
στ' ἐπὶ παρόντων, ὅτι τῆς ἀρετῆς, ἀπορραίνεσθ',
ἢ εἶναι συμβούλου. ἐγὼ δ' οὐκ ἀγνοῶ μὲν,
ἃ ἄνδρες Ἀθῆναιῶν, τὰς, ὅτι πολλὰ καὶ
ὑμῶν οὐκ ἔστιν αἰτίαι, ἀλλὰ τὰς ὑπὸ τοῖς
καρπῶν ἀρετῶν εἰπόντας, ἐν ὅρῳ
ποιεῖσθε, ἂν πὶ μὲν καὶ γινώσκω ἐμῶν. οὐ
μὲν οἶμαι γε δεῖν, ἢ ἴδιαν ἀσφάλειαν σκο-
πεῖν, ἢ ὑποσέλασθ'.

AC reprehendere quidem, di-
xerit forsā aliquis esse facie-
le, & cuiusvis: quid autem de his
rebus statuenda sit, pronuntiare
id esse consiliarij. Ego verò, quan-
quam illud non ignoro, sc̄pe
vos, non iis qui sunt in culpa, sed
his qui postremi sententiam dixe-
runt, irasci, vbi quid ex sententia
non euenerit: non tamen arbitror
meae priuatae salutis ita habendam

esse mihi rationem, vt quicquam dissimulem, quod è re vestra futurum esse
ducam.

MEOSIS.

Tanta industria plerumque vituperat, vt videatur rem minuere,
eallidè tamen auget: nam praetextu istius moderationis
altius imprimit vulnus.

Vide quam molliter agit: diceret eum Philippo parcere, satū tamen indicat eum
in hoc actu se superfundentis fortuna praua qualibet posse committere.

Olynth. i.

Kὰδ' ἀνδρῶν ὅς ὑβρίζῃς, ὡς φασί, καὶ μὴ
Δι' οὐδ' ἀπεισον ἴσως. τὸ γὰρ εὖ ἀρετῆς
παρὰ τῆς ἀξίας, ἀφορμὴ τῆς κακῆς φρονήσεως
ἀνομιῆς γινέσθαι.

ET homo importunus est, vt aiūt:
neq; profecto id incredibile for-
tassis est: nam res secundiores, quàm
par est, temeritatis occasionem in-
cautis praebent.

SUBIECTIO.

Subiectiones contortas amat & pugnaces, quae totae
rigeant aculeis rationum.

Olynth. i.

HΝ Δὲ εὐεῖνα Φίλιππος λάβῃ, τίς αὖ-
τὸν ἐπι κωλύσει δεῦρο βασιλεῖν; Θη-
βαῖοι; μηδὲν πικρὸν εἰπεῖν ἢ, καὶ συρροῦσθαι
ἐπιτοίμως. ἀλλὰ Φωκέες; οἱ δ' οἰκίαν
οὐχ οἶοί τε ὄντες φυλάττειν, ἢ μὴ βοη-
θήσῃτε ὑμεῖς. ἢ δῆλος τις; ἀλλ' ὅτι τὰ οὐχ
βαλίστεται.

S In illa Philippus occuparit: quis
cum porro huc ire prohibebit?
Thebani? ne sit dictu acerbius etiam
expeditè vnà irrumpent. An Pho-
cenfes? qui ne sua quidem sine ve-
stris auxilijs tueri possunt. Aut alius
quispiam? at hercule, nolet.

EXAGGERATIO CLADIS BELLICÆ.

In exaggerando non est verbosus, sed de industria concidit ora-
tionem, & vt Timantes in tabulis, plura relinquit
cogitanda, quàm pingit.

Olynth. i.

Eἰδὲ δὴ πόλεμος τίς ἔξει, πόσα χεῖρ νομί-
σαι ζημιωθήσεσθαι; καὶ προσέται ἢ ὑβείσ.
ἐπὶ ἢ τῆς ἀρετῆς ἀσφάλειαν, οὐδεμίαν ὑβρίαν
ζημίαις τοῖς γε σώφροσι;

Quòd si quae hostiles copiae ve-
nerint; quantae clades erunt
metuendae? accedet proteruitas, at-
que insuper ipsius rei dedecus: quod
nullo minus est detrimento, sapis
quidem hominibus.

EPIPLEXIS.

Olynth. 3.

Hφρασεῖται τίς ἐμοὶ παρρησίαν, πόσον
ἀλλοθεν ἰσχυρὸς γέγονεν, ἢ παρ' ἡμῶν
αὐτῶν, Φίλιππος, ἀλλ' ὅτι ταῦτα φά-
λος, τῶν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει γυνῶ ἀμεινον ἔχει;
καὶ τί ἀντι εἰπεῖν ἔχει; τὰς ἐπὶ ἀρετῆς ἀσφάλει-
αν, καὶ τὰς ὁδοὺς ἀσφάλειαν, καὶ κηλίνας,
καὶ λήρας; ἀποβλέψατε δὲ πρὸς τὰς τοιαύ-
τα πολιτευομένους. ὧν οἱ μὲν ἐκ πηλοῦν κλέ-
στοι γέγονασιν, οἱ δὲ δὲ ἀδελφῶν ἐντιμοί, ἐγὼ
δὲ τὰς ἰδίας οἰκίας τῆς δημοσίων οἰκοδομημάτων
σεμινοτέρας εἰσὶ κατεσκευασμένοι. ὅσα δὲ τὰ τῆ
πόλεως ὑβρίων γέρονε, ποσὺ τῶν τῶν ἡγε-
ται. τί δὲ τὸ πρῶτον αἶτιον τούτων; καὶ τί δημο-
σίων εἰρηκαλῶς τότε, καὶ γὰρ οὐκ ὀρθῶς; ὅτι
quandò respublica plus detrimenti cepit, tantò res istorum factae sunt am-
piores. Quae igitur causa est horum omnium? & cur tandem se
omnia tum praclare habuerunt, & nunc haud rectè? Primum, quòd

Alioqui progrediatur aliquis,
& mihi dicat, unde, nisi per
nosmetipfos, ita sint auctae opes Phi-
lippi? Sed heus tu, si vitiosa haec sunt,
at vrbannarum rerum status est me-
lior. Ecquid autem dici queat? num
propugnacula, quae tectorio induci-
mus? & viae, quas tectorio induci-
mus? & nuga? Eos quae so intuemini,
quorum haec acta sunt in Republica;
quorum alij emendicis facti sunt di-
uites, alij ex obscuris clari, nonnulli
priuatas aedes publicis substructioni-
bus splendidiore compararunt: &
Kkk ij

το μὲν πρῶτον, καὶ σπείρειν αὐτοὺς τὰ πολέων ἀντιπρῶτον ὁ δῆμος, δεσποτῆς ἢ πολιτευομένων ἡμῶν, καὶ κύνειος αὐτὸς ἀπαίτων ἢ ἀγαθῶν. καὶ ἀγαπητῶν ἡμῶν, παρὰ τὸ δῆμον, ἢ δῆλον ἐκείνῳ, καὶ πρῶτον, καὶ ἀγαθῶν πρὸς μεταλλάξιν. νῦν δὲ παλαιαντίον, κύνειοι μὲν ἢ ἀγαθῶν οἱ πολιτευόμενοι, καὶ διὰ τούτων ἀπαντα περὶ τῆς. ὑμεῖς δὲ ὁ δῆμος ἐκνεουσιμῶν, καὶ φησὶν ἡμεῖς ἡμεῖς, συμμάχοις, ἐν ἑσπερίῳ καὶ περὶ ἀπὸς μέγιστον γέγονεν, ἀγαπητῶν ἐὰν μεταλλάξῃ δουρικῶν ἡμῶν, ἢ βοήθεια πέμψωσιν οὗτοι. καὶ τὸ παλαιὸν ἀναδραστήτων, ἢ ὑμετέρων αὐτῶν χεῖρον περὶ σφίσις. οἱ δὲ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει καὶ ἀναδραστήτων, ἢ ἀναδραστήτων ἐπὶ ταῦτα, καὶ πειθαρχήσουσι, χεῖρον δὲ αὐτοῖς ποιούμετες. ἔστι δὲ οὐδέ ποτ' οἰμαί, μέγα καὶ νεανικὸν φρόνημα λαβεῖν, μηκέτι καὶ φαῖλα περὶ τῶντας. ἐπεὶ ἅπαντα ἡμῶν καὶ ἀναδραστήτων ἢ ἀναδραστήτων ἢ, τοῦτων ἀναδραστήτων καὶ φρόνημα ἔχειν ταῦτα. μὰ τὴν Διὸς ἡμῶν, ἐπὶ αὐτῶν δαυμάταιμι, εἰ μὲν ἔτι ἐπιπύνη ἐμοὶ χροῖτο παρ' ὑμῶν βλάβη, ἢ πεποιθότων αὐτῶν ἡμῶν. οὐδὲ γὰρ περὶ τῆς ἀπὸ πάντων αἰεὶ παρ' ὑμῶν ἔστιν. ἀλλ' ἔγωγε, ὅτι καὶ νῦν γέγονε, δαυμάτω. ἐὰν οὐκ ἀλλὰ νῦν γὰρ ἐπὶ ἀπαλλαγῶν τούτων ἢ ἔδωκ' ἐδελάσσετε στρατεύεσθαι τε, καὶ περὶ τῆς ἀξίως ὑμῶν αὐτῶν, καὶ ταῖς φησὶν αἰσῶν, ταῖς αἰσῶν ταῖς ἀφορμαῖς ἐπὶ τῶν ἔγωγε ἢ ἀγαθῶν χεῖρον ἔστω, ἴσως ἀπ' ἴσως, ὅ ἀνδρες Ἀθηναῖοι, τέλειον πὶ καὶ μέγα κλίστα δὲ ἀγαθῶν, καὶ τῶν τοιούτων λιμμάτων ἀπαλλαγῶν, ἀπὸ τοῖς ἀδελφοῦσι παρὰ τῶν ἰατρῶν στίχαις διδόμενοις ἔστω. καὶ γὰρ οὐτὲ ἰατρῶν ἀντιπρῶτον, οὐτ' ἀποδιδόντων ἔστω. καὶ ταῦτα ἀνεμῶν νῦν ὑμῶν, οὐτε ποσὶν ἔστω, ὅσως ἐφέλεται ἔχειν πρὸς διαρκῆ, οὐτ' ἀποδιδόντων δῆλον πὶ περὶ τῆς ἔστω. ἀλλ' ἔστι ταῦτα ἢ ἐκείνου βασιλικῶν ἐπιπέσει οὐκ.

Etum aliquod & magnum bonum consequemini, talibus lucellis repudiatis, quæ cum cibis, quos dant ægrotis medici, conferri possunt. Et enim, vt illi neque vires augent, neque emori patiuntur: sic & ista quæ vos nunc percipitis; neque tanta sunt vt iustam vtilitatem aliquam afferant; neque vos ijs despectis, ad alia conuerti patiuntur; sed alimenta sunt vestrum omnium lo-

& populus, cum ipse militare aude- ret, dominus erat magistratum, & bona omnia in sua potestate habebat: & beneficium agi putabant cæteri omnes, si à populo, & magistratum, & honorem, & beneficium aliquod consecuti essent. Nunc contrà, bona omnia in potestate sunt magistratum, & per hos geruntur omnia: vos populus eneruati & spoliati pecunia, focius, famuli & additamenti vicem obtinetis: contenti theatriali pecunia, quam isti vobis impertiunt: aut bucculis, si quas fortè miserint. Et, quod est omnium ignauissimum, cum ea vobis dantur, vestra quæ sunt, gratiam etiam habetis, quasi beneficia in vos conferantur. Qui verò vos in hanc urbem, tanquam carcerem, includere, ad talia vos alliciunt, & cicurant, vt vos ad nutum paratos habeant. Neque verò, mea quidem sententia, fieri vnquam potest, vt magnos & generosos animos sumant ij, qui paruis & vilibus rebus occupantur: Nam qualiacunque hominum studia fuerint, talibus eos & animis esse præditos necesse est. Hæc medijs fidius, haud mirabor, si mihi qui dixerim, plus apud vos nocuerint, quàm iis qui ea fecerunt. Neque enim semper apud vos omnibus de rebus libere loqui licet; idque ego, vel nunc licuisse miror. Quod si nunc saltem, moribus istis relictis, militare voletis, & agere pro vestra dignitate, atque istis domesticis opibus, velut instrumentis, vt emini, ad externa bona comparanda, fortassis, Athenienses, fortassis perfe-

ITEM EPIPLEXIS BREVIS, ET MORDAX.

Flumen magnæ mentis est hæc oratio.

Ομά τ' Δία, καὶ τὸν δῆμον θεοῖς, οὐ δυνάστε ὑμῶν ποιήσαι, οὐδὲ βύλε- δεῖ. ἀλλ' εἰς τὸτο ἀφίχθε μωσῶν, ἢ παρ- νοίῳς, ἢ ἐκ ἔρω πλάγῳ, (πολλὰίς γὰρ ἐμοῖσι ἐπελήλυθε, καὶ τὸτο φοβείσθ, καὶ πὶ δαυμά- νιον τὰ περὶ ματὰ γάμῳ) εἰς λοιδορίας, ἢ φθῶν, ἢ σπάρματος ἔνεκ' ἢ ἢς πρὸς αὐτῶνται αἰτίας ἀναδραστήτων, (ὅν ἢ δὲ ἂν ἀναδραστήτων ἔμοι ὅς ἐκ εἰσι τοῖστοι,) λέγειν κηρύσσει, καὶ γελᾶτε ἂν πρὶς λοιδορη- δῶν. καὶ οὐ γὰρ τὸτο πρὶς δεινόν, καὶ ὅν δει- νόν, ἀλλὰ καὶ μὲν πλάγιος ἀσφδελίας πολιτε- υεσθ' δεδωκῆτ' ἑστῶν, ἢ τοῖς ὑμῶν λέγειν.

Quod, ita me amet Iupiter ali- que Dij, neque potestis vos facere, neque vultis: sed in eam stultitiam venistis, aut delirium, aut nescio quid dicam (sæpe enim illud etiã vereri mihi subit, ne quod numera res agitet) vt conuitij, aut inuidiæ, aut dicitur gratia, quæcunque vobis causa in mentem inciderit; homines mercenarios, (quorum quidam haud negatarij sunt se esse tales) dicere iubebatis: & rideatis, si quibus conuitia fecerint. Neque dum hoc graue est, quanquam graue: sed & illud eis dedistis, vt minore cum periculo Rempubl. gerant, quàm vestri defen- fores.

ITEM OBIVRGATIO.

In qua descriptio antiquorum morum, quos cum nouis comparat.

Si comparentur ea, quæ Isocrates habet in eodem argumento, venationis videbuntur, & ludorum: hæc insti prælij.

Olynth. 3.

Εκείνοι τῶντων οἷς ἐλαττοῦν οἱ λέγον- τες, ἐπὶ ἐφίλοισιν αὐτοῖς ἄσπερ ὑμῶν οὗτοι νῦν, πέντε ἑκατὶ καὶ ἑξήκοντα ἔτη ἢ ἑλλῶν ἡξῶν ἐκόνην. πλείον δὲ ἢ ἡμίσεια τέλαυτα εἰς τὴν ἀκρόπολιν σμύνησθαι ἑσθῆ- κούε δὲ τῶντων ἔχον ἢ χεῖρα ἂν ταῖς βασι- λείς, ἄσπερ ὅτι περὶ σκῶν, βαρβαροῖν ἑλλῶν. πολλὰ δὲ καὶ κἀκὰ καὶ περὶ καὶ νῦν μαρτυροῦντες ἔσθῳν περὶ σκῶν αὐτῶν στρατευομένοι. μοῖοι δὲ ἀναδραστήτων, κρέντιω ἢ ἐπὶ ταῖς ἔργοις δὲ- ξῶν ἢ φθονοῦτων κατ' ἐλίπῳ. ἐπὶ μὲν δὲ ἢ ἑλλῶν ἡξῶν ἴσως τοῖστοι. ἐν δὲ ταῖς κατ' ἢ κλῆν αὐτῶν, θεάσασθε ὅποιοι ἔν τε ταῖς κοι- νοῖς, καὶ ταῖς ἰδίαις. δημοσίᾳ μὲν τῶντων οἰκοδο- μῶματα καὶ κλῆν τοιαῦτα, καὶ τοσαῦτα κατε- στέλευσαν ἡμῶν ἰσθῶν, καὶ ἐν ἑστῶν ἀναδραστήτων & priuatis in rebus se præbuerint. Publicè igitur ædificia, & ornamenta talia, & tanta instruxere nobis sanorum, & quæ his continentur donariorū.

Illi igitur, quibus non adulaban- tur Oratores, quos non ita ama- bant, vt vos isti nunc, quinque & sexaginta annos Græcis volentibus imperarunt: amplius decies mille ta- lenta in arsem congesserunt; & regem istius prouinciæ dicto audien- tem habuerunt, sicut æquum est pa- rere Græcis barbarum, & multa præ- claræque trophæa terrâ marique parta erexerunt, cum ipsi militarent, & foli mortalium eam rerum gesta- rum gloriam, ad quam nullus inui- diæ pateret aditus, reliquerunt. Ac in tuenda Græcia fuere tales. In ipsa verò vrbe, spectate quales & publicis

ὅτι μὴδὲν ἢ ἐπιτηδεύσαντες ὑπεροχῶν λε-
λειρησάμενοι ἴδια δὲ ἔργοις ἡσυχάζοντες, καὶ ὑπο-
δραστῆς ἐν τῷ ἢ πολιτείας ἡδὲν ἡδονῶντες, ὅσοι
ἢ Κλεισθέδου, καὶ ἢ Μιλτιάδου, καὶ ἢ ποτε
λαμπροῦσιν οἰκίαις ἐπιτηδεύσαντες οὐδὲν ὑμῶν ὅποια
ποτ' ἔστιν, ὅρα δὲ τῷ γέροντος οὐδὲν σημε-
πίαν οὐσαν. οὐ γὰρ εἰς πειρομένην ἐπαρτήσαντο
αὐτοῖς τὰ ἢ πόλεως, ἀλλὰ τὸ κοινὸν αὐξάνειν
ἐκαστος ἔπειθε δέειν. ἐκ δὲ τῷ τὰ μὲν Ἑλλήνων
σπουδῶν, τὰ δὲ παρὰ τῶν θεοῦ ἐπισημῶν, τὰ
δὲ ἐν αὐτοῖς ἴσως διοικεῖν, μετὰ μὲν εἰκότως
ἐκπύσαντο ἐνδραμονίαν. τότε μὲν δὲ τῷ τῷ ἢ
ἐξόπλον εἶχε τὰ πρῶτα ἐκείνοις χρο-
νίοις, οἳς εἶπον, πρῶτα.

vt nihil addi possit à posteris ad illo-
rum excellentiam. Priuatim autem
ad eò modesti fuerunt, & tanta cura
institutum Reipubl. obseruarunt, vt
si quis fortè vestrum Aristidis, &
Miltiadis, & illius ætatis illustrium
hominū ædes nouit, cuiusmodi sint,
vicini ædibus nihilo esse splendidio-
res videat. neque enim rei familiaris
amplificandæ gratia Rempubli-
cã gerebant, sed quisque sibi rem com-
munem augendam esse putabat. Cũ
autem res Græcorum fideliter, reli-
gionea Deorum immortalium piẽ,
cõmercia inter ipsos æquabiliter ad-

ministrarent, non iniuria magnam sibi felicitatem pepererunt. Tunc igitur
ad hunc modum, dum illi, quos dixi, summæ Reipublicæ præerant, se res ha-
buerunt.

(Deinde ad sua tempora descendit.)

Olynth.

Νυνὲ δὲ πῶς ὑμῶν ἑσὶν ἢ χριστῶν ἢ
νῦν πρῶτα ἔχει, ἀλλὰ γὰρ οἰκίαις,
καὶ παρὰ πλοῦτος, καὶ τὰ μὲν ἄλλα σιωπῶν,
πῶς αὖ ἔχον εἰπεῖν. ἀλλ' ὅσοις ἀπαντες ὁ-
ρεῖτε ἱερμίαις ἐπιληνῶν, καὶ Λακεδαιμονίαν
μὲν ἀπολωλότων, Θεβαίων δὲ ἀγρότων ὄντων,
ἢ δὲ ἄλλων οὐδενὸς ὄντος ἀξίως ἔχειν ἢ
πρῶτα ἢ ἡμῶν ἀντιτάξασθαι. ἔχον δὲ ἡμῶν,
καὶ τὰ ἡμέτερα αὐτῶν ἀσφαλῶς ἔχειν, καὶ τὰ
ἢ ἄλλων δικαία βραβεύειν, ἀπεστρέψαμε μὲν
χώρας οἰκίας, πλείω δὲ ἢ χιλία, καὶ πεν-
τακόσια τάλαντα ἀνηλόκωμεν εἰς οὐδὲν
δέον. οἳ δὲ ἐν τῷ πολέμῳ συμμάχοις ἐκ-
πησάμεθα, εἰρήνης οἴσεις ἀπολωλέκαμεν
ὄντοί. ἔχον δὲ ἐφ' ἡμᾶς αὐτὰς τηλικού-
ται ἡσυχία.

Nunc dum leues isti præfunt,
quis rerum vestrarum status
est? Idemne, & similis? ac cætera qui-
dem taceo, cum habere multa dice-
re. Sed quoniam in tantam videtis
solitudinem, quantam incertis
omnes, cum Lacedæmonij perierint,
& Thebani occupati sint, & cætero-
rum nemo tantas vires habeat, vt no-
biscum de principatu contendere
auserit: cumque nobis liceret, & priua-
ta nostra sine periculo tenere, & reli-
quorum cõtrouerfias disceptare: ta-
men priuati sumus nostra provincia,
& amplius mille & quingenta talen-
ta nullo cum fructu insumpsimus, &
quos in bello socios parauimus, hi
contra nosmetipsos tantum instruxi-

pacis tempore perierunt, & hostem
mus.

ITEM OBIURGATIO GRAUIS, ET SERIA

Philipp. 4.

Υμῶν ποινῶν οὐτ' ἀκούειν ἔστιν αὐτῶν
ἢ νῦν, αὐτὰ παρὰ τὰ πρῶτα
οὐτε βουλευσάμενοι οὐδενὸς εἰδόμενοι ἐφ'
ἰσχυρίας. ἀλλ' ὅσοις μὲν ἐκείνοις παρὰ πλοῦτος
ἐφ' ὑμᾶς, ἀμελήσαντες τῷ ποιεῖν τῶν καὶ
ἐπιτηδεύσαντες ἔδειξάμεθα καὶ ἐὰν πλείω

Vos autem nec audire, priu-
quam res ipsæ adfint, vt nunc,
nec vlla de re deliberare soletis per-
otium: sed cum ille se contra vos in-
struit, idem agere, & vicissim instrui
cessatis: & si quis aliquid tale dixe-

ἢ, ἐκβλήσθε. ἐπειδὴ δὲ ἀπολωλὸς ἢ πο-
λιόρκου ἡμῶν πρὸς τὴν πόλιν, πλὴν αὐτῶν ἀπο-
δραστῆς, καὶ παρὰ πλοῦτος ἔδειξάμεθα. καὶ ἢ ἀκκοῦσαι μὲν,
καὶ βεβουλευσάμενοι τότε καμῶν, ὅσοι ὑμῶν ἐκ ἡδονῶν
λίσιοντες παρὰ πλοῦτος καὶ ἢ χριστῶν τοῖς παρὰ πλο-
ουασμῶν, νῦν ἡμῶν ἀκούετε, παρὰ πλοῦτος ἐκ
ἢ τούτων ἔδειξάμενοι, μόνον ἢ πᾶντων ἀνθρώπων
ὑμῶν τούτων τοῖς ἄλλοις ποιεῖτε. οἳ δὲ γὰρ
ἄλλοι πάντες ἀνθρώποι, πρῶτον ἢ πρῶτα
εἰδόμενοι χριστῶν τῶν βουλευσάμενοι, ὑμῶν ἢ ἢ τῶν
πρῶτα.

rit, eijcitis. Postquam autem periis-
se aut obsideri aliquid intellexistis;
tum demum auditis, & instrui mini.
Fuisse autem audiendi tempus, &
cõparandi sese, tum cum vos nolui-
stis: rei autem gerendæ, & vtendi
apparatu, nunc cum auditis. Itaque
his moribus soli mortalium omnium,
contrà quàm alij solent, factitatis.
Nã omnes alij homines ante nego-
tia deliberare solēt; vos post negotia.

ITEM NOBILISSIMA OBIURGATIO
morum recentium

Philipp. 3.

ΤΙ οὐκ αἶπρον τούτων; οὐ γὰρ ἀνευ λό-
γου, καὶ δικαίας αἰτίας, οὐτε τῶν οὐτως
εἶχον ἐπισημῶν πρῶτα ἢ χριστῶν ἀπαντες οἱ
Ἕλληνας οὐτε νῦν πρῶτα τὸ δουλεύειν. καὶ πρὸς
τὸ τῶν ἢ ἀνδρες Ἀττικῶν, ἐν ταῖς ἢ πολ-
λῶν διανοίας, ὅντων ἢ ἐστιν, ὃ καὶ τῷ Περ-
σῶν ἐπισημῶν πλοῦτος, καὶ ἢ χριστῶν ἢ ἢ
Ἕλλάδα, καὶ οὐτε ναυμαχίας, οὐτε πρῶτα
μάχης οὐδενὸς ἢ ἢ πᾶσι. νῦν δὲ ἀπολωλὸς,
ἀπαντα λελύμεθα, καὶ ἀνευ καὶ ἢ πρῶτα πρῶτα
πρῶτα τὰ ἢ Ἕλλήνων πρῶτα. τί οὐκ
καὶ τῶν οὐδὲν ποικίλον οὐδὲ σφοδρὸν, ἀλλ'
ὅτι τῶν πρῶτα ἢ ἀρξεν ἀεὶ βουλομένων, ἢ
καὶ διαφθερῶν τῶν Ἕλλάδα, χριστῶν λαμ-
βάνοντες, ἀπαντες ἐμισοῦμεν καὶ χαλεπώτα-
τον καὶ τῶν δούλοισιν ἢ ἢ χριστῶν, καὶ
πρῶτα μάλιστα τῶν σκώλαξον, καὶ πρῶτα
πρῶτα οὐδενὸς καὶ οὐδὲ συζητήσιν. ἢ οὐκ
ἐφ' ἡμῶν ἢ πρῶτα πρῶτα, ὅν ἢ τῶν καὶ
πρῶτα ἀμελοῦσι: καὶ ἢ πρῶτα πρῶτων, καὶ τῶν
μὴδὲν ἐξέλουσι ποιεῖν, καὶ ἢ πρῶτα ἀπὸ πρῶτα
πρῶτα πρῶτων, πλείω πρῶτα πρῶτα, ὅσοι
καὶ πρῶτα πρῶτα, οὐδὲ ὅλος ἢ πρῶτα
πρῶτων οὐδὲν. νῦν δὲ ἀπῶν ἢ ἀπῶν ἢ ἀπῶν
ἐκπύσαντα ταῦτα. ἀντιστήσιν ἢ ἀπῶν τῶν
πρῶτων. ἢ ἢ ἀπῶν καὶ γενόσκειν ἢ Ἕλλάδα.

Qvæ igitur causa est harum re-
rum? neque enim sine ratio-
ne, & iusta causa, vel tum ad eò ala-
cres erant ad libertatem defenden-
dam omnes Græci, vel nunc ad tole-
randam seruitutem. Fuit tum ali-
quid, fuit, Athenienses, in populi ani-
mis, quod nunc non est: quod Persarum
opulentiam vicit: quod Græciẽ
libertatem afferuit: quod neque na-
ualibus neque terrestribus in prælijs
succubuit. Id postquam nunc per di-
tum est, omnia corrupit, & totam
Græciam sursum deorsum permis-
cuit. Quid igitur fuit illud? nihil
multiplex, aut artificiosum, sed vni-
uersale & perpetuum odium eorum
qui à dominandi cupidis, aut etiam
Græciam corrumpere conantibus,
pecuniam accipiebāt. Grauißimum
crimen erat, si quis acceptorum mu-
nerum conuinceretur: eumque ma-
ximis pœnis afficiebant: neque de-
precationi erat aut veniæ quic-
quam loci. Proinde occasionem
singularum rerum, quam fortuna
etiam negligentibus contra atten-
tos, & ignauissimis contra stre-
nuissimos sæpe suppeditat; à nemi-
ne vel Oratore, vel Imperatore nundinari licebat; neque etiam concor-
diam inter nos, neque diffidentiam aduersus barbaros, & tyrannos: ne-
que denique tale quicquam. Nunc tanquam è foro, & diuendita sunt
omnia, & contra importata ca per qua Græcia, & perijt, & laborauit.

DE ELOCVTIONE.

450

ταῦτα δ' ἐστὶ πῖ; Ζήλος, εἴ τις εἴληφ' ἐπι-
χέλος, ἀνόμελοισι σὺν νόμῳ τοῖς ἐλευθε-
μοῦσι μῦθος, ἀν' αὐτοῖς τις ἐπιπλάττει
πᾶσα πάντα, ὅσα ἐκ τῶ δωροδοκεῖν ἤρτη).
ἔπειτα τελεῖται γὰρ, ἡ σωματικὴ πλῆθος, ἡ
ῤημάτων ποσότης, ἡ τ' ἄλλης κατασκευῆς
ἀρθροῖα, ἡ πᾶσι τοῖς ἀν' ἐξουσίᾳ τὰς πό-
λεις κρίνει, γὰρ πάντα, ἡ σκλαίω, ἡ με-
ζωτέρῃ τ' ὅτε πολλὰ ἄλλ' ἀπαντα ταῦτα
ἀρχεῖται, ἀπερὶ ταῦτα, ἀνοήτως ὑπὸ τ' πω-
ροῦτων γήρεται.

Ea quæ sunt? Admiratio, si quis ali-
quid accepit: risus, si confitetur: ve-
nia, si conuincitur: odium, si quis ista
reprehendit: cætera omnia, quæ pẽ-
dent à corruptelis. Nam & triremes,
& multitudo hominum, & pecunia;
rij redit°, & reliqua apparatus copia,
cætera denique, quibus vrbium vires
æstimari solēt, nunc omnia multò, &
plura, & maiora sunt, quàm superiori
etate: sed vniuersa hæc inutilia, irrita,
manca sũnt, per eos qui cauponãtur.

S V S T E N T A T I O.

In qua Οξύμορον quoddam in sensu, vt fiat admirabilior.

Philipp. I. Ο γὰρ ἦν χειρῶν αὐτῶν ἐκ τῶ παρε-
ληλυθότος χρόνου, τὸ το σφ: τὰ μὲν
λογητὰ βέλτερον ἔαρχεται. Τί οὖν ἔστι τὸ τῶ;
ὅτι οὐδὲν ἂν ἀλλοίως Ἀθῆναι, τ' δὲ ἴστωι
ποιωῦτων ὑμῶν, καὶ τὰ τὰ πρῶτα ἔχει.
ἔπειτα γὰρ, εἴ πως τ' ἀπερὶ ταῦτα, περὶ ἴστων,
οὕτως εἶχεν, οὐδ' ἂν ἔγινε ὡς αὐτὰ ἐγ-
γὴ γέμεται. ἔπειτα ἐνθυμητὴν, ἡ παρ' ἀγ-
λων ἀκόσμητον, ἡ τοῖς εἰδῶν, αὐτοῖς ἀναμ-
μωσιμωδῶς ἡλικίᾳ ποτ' ἐχάτηται διωκῶν
Λακεδαιμονίων ἢ οὐ χρόνος οὐ ποτὶς, ὡς
καλῶς ἡ περὶ τῶν οὐδὲν ἀνάξιον ὑμῶν
ἔπερὶ ταῦτα τ' πόλεως, ἡ δὲ ἔμεναι αὐτῶ
τ' δὲ ἴστων τ' περὶ: ἔμειναι πόλεμος. τίος
οὖν ἔτετα ταῦτα λέγω; ἡ εἰδῶν τε, ὡ ἀλλοίως
Ἀθῆναι, καὶ δεκάτη, ὅτι οὐδὲν οὐτε φυ-
λακτοῦ ὑμῶν ἔστι φοβερόν, οὐτ' ἂν ὄλιγω-
ρῆτε, τοιοῦτον οἶον ἀπ' ὑμῶν βούληται παρε-
δεῖμασι χρόνων, τῆ ὅτε γῶν τ' Λακε-
δαιμονίων, ἡ ἔμεναι τε ἐκ τ' περὶ ταῦτα
πρῶτα τ' νοῦν, ἡ τῆ γὰρ ἔσται τούτου,
δὲ τῶ παρεπόμενα, ἐκ τῶ μὲν φροντίζεν
ἀν' ἐχθρῶ.

NAm quod in eo superioribus
temporibus fuit pessimum, id
ipsam est ad ea quæ restant, opti-
mum. Quid illud igitur est? quod
propter locordiam vestram, & ne-
glectum officij, res aduersæ sunt.
Nam si vobis omnia quæ decet,
agentibus, res ita se haberent; ne-
spes quidem vlla relinquereetur, eas
fore meliores. Deinde cogitandum id
quod partim ex alijs auditis, partim
ipsi noistis: atque in memoriam re-
uocandum quanta aliquando poten-
tia Lacedæmonij præditis, idq; non
ita olim, quàm præclare & conue-
nienter, nihil alienum dignitate vr-
bis admiseritis; sed pro defensione
iuris bellũ illum sustinueritis. Qua
igitur gratia hæc dico? vt sciatis,
Athenienses, & videatis, nec quic-
quam præcauentibus vobis esse for-
midabile: neque, si neglexeritis, ex
animi vestri sententia quicquam suc-
cessurum: vti que exemplis vtamini,

potentiæ quæ tum fuit Lacedæmoniorum, quam vigilantia vestra superastis,
& tunc insolentiæ Philippi, propter quam æstiuamus, eò quod nihil eorum
quæ curanda erant, curauimus.

EXEMPLVM ORATIONIS CIVILIS, ET
figuratae, per dialogismos, & fermocinationes:

Qua est valde practica, & efficax ad sensus ferendos.

Magna in hoc genere figurarum Demosthenis felicitas.

Philipp. I.

Π Ο Τ' οὖν, ὡ ἀλλοίως Ἀθῆναι, ποτὲ
ῤη, περὶ ταῦτα; ἐπιδοῦν, γὰρ Δία, ἀνάγκη τῶ
ἡ; γὰρ τῶ πῖ ῤη τὰ γινόμενα ἡγεῖται; ἐγὼ
ῤη γὰρ οἶμαι, τοῖς ἐλουθέροις μεγίστην ἀνάγ-
κην ἔχει τῶ περὶ τὰ πρῶτα ἀιχμῶν εἶ-
να. ἡ βέλτερον, ἔπειτα μοι, ἐπιδοῦντες αὐτῶν
πρωτοῦτα κτ' ἡ ἀρχῆν, λέγεται π
κενόν; γὰρ οἶομαι γὰρ ἂν π κενότερον, ἡ Μα-
κεδῶν ἀνὴρ Ἀθῆναις καταπολεμῶν, ἡ τὰ
τ' Ἐλλῆων διοικῶν: τέθνηκε Φίλιππος;
οὐ μὰ Δί, ἡ δὲ ἀδυνεί. τί δὲ ὑμῶν διαφέρει;
ἡ γὰρ ἂν οὕτως π πάδη, ταχέως ὑμῶν ἔτε-
ρον Φίλιππον ποιήσετε, ἀντὶ οὕτως περ-
σέχετε τοῖς περὶ ταῦτα τ' νοῦν.

QVando igitur, Athenienses, a-
genda quæ sunt, agetis? Vbi
aliquid acciderit? vbi credo neces-
sitas aliqua fuerit? Quid verò de iis
quæ nunc fiunt, est existimandum?
Nam ego quidem arbitror liberis
hominibus maximam esse necessita-
tem, susceptum in rebus gerendis
dedecus. Num vultis circum euntes
alius percontari alium in foro: Age
dic mihi, numquid affertur notii? po-
tèstne quid magis nouum fieri,
quàm quòd homo Macedo subigit
Athenienses, & Græciam admini-
strat? Obiit Philippus? non certè

quidem, sed ægrotat. Quid verò vestra interest? etsi enim aliquid ei acci-
derit, celeriter vos alium Philippum facietis, si rebus ita eritis intenti.

Item hac plena γοργότητος, habet Epiplexin, Ironiam, Prolepsin, &c.

Philipp. I.

Ο γὰρ ἔχειροτονεῖτε τ' ἢ ὑμῶν αὐτῶν
δεκατημίχρους, ἡ στρατηγούς, καὶ
φυλάρχους, ἡ ἑπαρχούς δύο. τί οὖν οὕτω
ποιούσι πλῆθος ἐνὸς ἀνδρῶς ὃν ἂν ἐκπέμ-
ψατε ἐπὶ τ' πόλεμον; οἰοῖσθε τὰς πομπὰς
πέμπουσιν ὑμῶν μὲν τ' ἰεροποιῶν. ὡς περὶ γὰρ οἱ
πλάπτοντες ἴστων πλῆθους, εἰς τ' ἀρχῆν
χειροτονεῖτε τῶν ταξιαρχῶν, ἡ τῶν φυλαρ-
χῶν, ἐκ ἐπὶ τ' πόλεμον. Οὐ γὰρ ἐχθρῶ, ὡ
ἀλλοίως Ἀθῆναι, ταξιαρχῶν, παρ' ὑμῶν,
ἑπαρχῶν παρ' ὑμῶν, ἀρχῶν τὰς οἰκείους εἶναι,
ἡ ἡ ὡς ἀπὸ τῶ τ' πόλεως ἡ δυνάμεις; ἡ δὲ
εἰς μὲν Δῆμον τ' παρ' ὑμῶν ἑπαρχῶν εἶναι
πλῆθον, τ' δὲ τῶ τ' πόλεως κτημάτων ἀγω-
γῶν Μενελάων ἑπαρχῶν; ἡ οὐ τ'
ἡ δὲ μεμψόμενος ταῦτα λέγω, ἡ ὑπ'
ὑμῶν εἶδει χειροτονημένον εἶναι τῶν, ὅς τις
ἐκ τῶ. ἴσως τ' ταῦτα μὲν εἶδῶς ἡγεῖται λέγειται.

NOnne verò creastis è vestris
ciuibus decem centuriones, &
duces, & tribunos, & magistrōs
equitum duos? Quid autem isti plus
agunt vno viro quem miseritis ad
bellum? Reliqui pompam vobis o-
beunt cum sacrificulis. Vt enim ij
qui luteos fingunt, in forum creatis
centuriones, & tribunos, non ad
bellum. An non oportuit, Athe-
nienses, centuriones, ciues; magistrōs
equitum, ciues; magistratus dome-
sticos esse: vt reuera essent copix ci-
uitatis? An in Lemnum vestro ma-
gistrō equitum nauigandum est; eo-
rum autem qui pro nostræ vrbis
possessionibus præliantur, Menelaus
est magister equitum? Neque hæc
hominis reprehendendi causa dico: sed à vobis eum creatum esse o-
rtebat, quisquis tandem sit. Fortassis autem hæc restè dici putatis:

476 τὸ δ' ἔστι χρεμάτων πέντε καὶ πόσει ἕξαι, μά-
λισσι πιδεῖτε ἀκούσαι, ὅτο δὴ καὶ φραγῶ,
χρεμάτα ποιῶν, ἔστι μὲν ἢ προφῆ. σιτηρέσιον
τοῖς στρατιωτικοῖς μόνον τὰ τῆ δυνάμει ταύ-
την τάλαντα ἐνεγκόντα, καὶ μικρόν τι πρὸς.
δέκα μὲν ναυσὶ τα χείρας, τετρακόντα τάλ-
αντα, ἔθισον εἰς πέντε ναυῶν μισθῶν, τὸ
μῦθος ἕκαστου. στρατιώτας δὲ διαλίσις, το-
σαῦτα ἕτερα. ἵνα δέκα ἕκαστος τὸ μῦθος ὁ
στρατιώτης δεσχεμαὶ σιτηρέσιον λαμβάνῃ τοῖς
δ' ἰσπεῦσι διακοσίσι οὖσιν, ἑὰν τελέκοντα
δεσχεμαὶ ἕκαστος λαμβάνῃ τὸ μῦθος, δίδεναι
τάλαντα.

pecunia verò quanta, & unde com-
paranda sit, maxime audire cupitis;
id igitur sanè expediam. Ea est pe-
cuniar ratio, ut ad alèdum hunc exer-
citur, & cibaria duntaxat militibus
comparanda, nonaginta sint talenta
numeranda, & paulò amplius: decem
celeribus nauibus quadraginta ta-
lenta; vicenar minar in nauem singu-
lis mensibus: militum duobus milli-
bus totidem alia, vt duas singuli
milites drachmas in mensem pro ci-
bariis accipiant: equitibus ducentis
numero, si tricenas drachmas in mē-

sem accipiant singuli, duodecim talenta.

SERMOCINATIO, ET ORATIO
valdè morata.

Philipp. 4. Ἀλλὰ ἐπειδὴ πρὸς φιλίππων
ἐμπέση, εὐθύς ἀναστὰς τις λέγει,
ὡς οὐ δεῖ ληθεῖν, οὐδὲ χεῖρα ἰσχυρῶς
παρεῖσαι εὐθείας ἔχει, τὸ πῶς εἰρήνῃ
ἄγειν ὡς ἀγαθόν, καὶ τὸ πρὸς φραγῶ
μεγάλῃ, ὡς χαλεπὸν. καὶ διαρπάξεν τινες
τὰ χρεμάτα βύλονται. καὶ ἀγῆς λόγους,
ὡς οἰνῶ, ἀμνηστῆταις λέγουσιν. ἀλλὰ δεῖ δὴ
ποῦ ἢ μὲν εἰρήνῃ ἄγειν, οὐχ ὑμᾶς πεί-
θειν, οἷον πεποιθῆσθε καὶ φραγῶ, ἀλλὰ τὸ
πολέμου φραγῶντα. ἀλλὰ γὰρ ὁμοῖος πειθεῖ,
τὸ γὰρ ἀφ' ὑμῶν ἀπαρχει.

Sed vbi aliqua Philippi mentio in-
ciderit, statim quidam surgēs di-
cit, non esse nugadum, nec decernend-
dam bellum: atq; ordine collationem
instituit: in pace viuere quàm præ-
clarum: & magnum alere exercitū,
quàm difficile; &, quidā diripere vo-
lunt erarium, aliasque fabulas narrat,
vt opinantur, verissimas. Verum, pa-
cè vt seruetis, non vobis certè est per-
suadèdū, quibus persuasū est: sed illi,
qui rei militari vacat: Cui persuasū si
fuerit: in vobis sanè mora nulla erit

ΠΑΡΗΣΙΑ.

Philipp. 11. Ἐγὼ ἢ πᾶσι θεοῖς τὸν δῆμον καὶ παρρησίας
ἔρω πρὸς ὑμᾶς, καὶ ἂν ἀποφύγομαι.
οὐχ ἵνα εἰς λοιδορίαν ἐμπέσω, ἔμαυ τὸ μὲν
ἔχιστον λόγον παρ' ὑμῶν ποιήσω, τοῖς δὲ ἔμοι
προσπερυσσῶν ἀγαθῶν, καὶ μὴ πρὸς φραγῶ
φρασην τὸ πάλιν δεῖ τι λαβεῖν παρὰ φιλίππου.
οὐδὲ ἵνα πλεονέξω ἀδολογῶ, ἀλλ' οἶμαι πρὸς
ὑμᾶς λυπήσειν ἂν φιλίππου φραγῶ μᾶλλον
ἢ πᾶσι.

E Go, ita me Dij ament, verū apud
vos liberè dicam, & non dissimu-
labo: non vt in conuitium delapsus,
efficiā vt ego vicissim consitiis apud
vos incessar: iis autem qui ab initio
mihī infesti fuerunt, nouam pròbeam
occasionem aliquid accipiendi à Phi-
lippo, neque, vt frustra garriam: sed
quòd aliquando vobis molestiora
Philippi facta puto, quàm nunc.

DEPRECATIO.

Philipp. 11. ΤΑΥΤ' οὖν, ὡς μὲν ἐπομνήσαι, καὶ
ἱκανῶν εἴρηται. ὡς δὲ ἂν ἐξέτα-
σθῆν μάλιστα ἀκριβῆς, μὴ γένοιτο, ὅ πα-
τες θεοί.

HÆc igitur, vt admonendi gra-
tia, nunc dixisse sufficiat: absit
autem, idque Dij omnes prohibeant,
ne experiundo certissimè compro-
bentur.

DE EXARTESI FIGURARUM,
& figuris declamatorijs.

CAP. XXVII.

Aliud est tractationis genus o-
mnino pietum, effluens, & de-
clamatorium, quale est logodædalo-
rum, qui ad aurium potius delicias,
quàm ad probabilitatem elaborant
orationem: cuius hęc exempla non-
nulla subiiciemus, in quibus figuras
figuris implexas, & contortulas acu-
minum conclusiones possis agnos-
cero.

Epanodos.

Cestius In Sacerdote debere æstimari pu-
dicitiam, innocentiam, felicitatem;
quàm pudica sit, miles ostendit;
quàm innocens, Iudex; quàm for-
tix, relictus.

Subiectio.

Ibidem Si- Eam vobis Sacerdotem promit-
to, quam incestam nulla facere
possit fortuna. Potest aliquid ser-
uitus cogere: seruiuit, & barbaris,
& piratis: Inuiolata apud illos man-
sit. Potest aliquam corrumpere pro-
lapsi in vitia sæculi praua consue-
tudo: etiam matronarum notum in
libidine magisterium. Licet illam
ponatis in lupinari, & per hoc illi
intactam pudicitiam efferre contig-
it: Fuit in loco turpi, probrosè
leno illam prostituit, populus ado-
rauit: nemo non plus ad seruandam

pudicitiam contulit, quàm ad vio-
landam attulerat. Multum potest
ad rectū quoque, pudici animi pro-
positum: hostis gladio non succum-
bet: imò, si opus fuerit, pudicitiam
vindicaret. Incredibilem videor in
puella rem promittere: iam præsti-
tit. Adolescentem misericordia po-
puli beneficium polluere tentantem
gladio repulit. Fuit, qui illam ac-
cusaret cædis: absoluta est. Ne
qua vobis posset esse dubitatio, quæ
ventura erat ad Sacerdotium, an-
tura esset, an integra: iam iudica-
tum est.

Subiectio cum Epiphonemate, Apo-
strophe, ad rem inanem, &
Anaphora.

Cui me vitæ reseruas: vt ædificem?
aspice incendium: Vt nauigem? aspi-
ce naufragium: Vt educem? aspi-
ce sepulchrum.

Exclamatio.

De forti sine manibus, ex Triario. Cont. 73
Dij boni & has manus aliquis de-
rist: & Controuers. 4. in forti sine
manibus.

O misera pietas, inter qua parentum
vota constitisti.

Et de Olympicis fratribus, qui pa-
tris minas veriti, cum inter se pu-
gnarent, mutuis vulneribus concide-
rant, iuuenes inuicti nisi habuissent pa-
trem, py iuuenes, nec parricidium pa-
tri negare potuistis.

Anrelius Fescus.
Retrò amnes fluant, & sol contra-
rio cursu orbem reuocet: confugiat sa-
cricilegus ad aras, raptorem rapta iudi-
cat.

Aporia.

Contr. 6. lib. 1.
De filia Archipiratae. Tu ibis?
Quò infelix, quas petitura regio-
nes? est enim tibi aliquis locus? pa-
ter tuus nobis maria præclusit, meus
terras.

Si vincitur, periturus est: si non
vincitur, seruiturus est ei à quo in
cruce[m] petitur. Ex altera parte lex
est, ex altera testamentum, crux
vtrimque.

Arelj Fesci p. 21. con. lib. 1.
Iactatus inter duos patres, vtrius-
que filius, semper tamen felicioris
abdicatus: positus inter duo pericu-
la. Quid faciam? qui alunt, abdi-
cant: mendicant, qui non alunt. Il-
lud tamen pater, Deos testor, diui-
tem te relinquo.

Anaphora mixta, cum Asyntheticis, cum Anarexi, & Antithesi.

Blondi p. 12. lib. 1. n. 4.
Quando ergo, inquit, optatis? Hoc
tempore non possum: curo vulnera:
familiam reficio: expugnatam do-
mum lugeo: ereptam virginitatem
consolor: minantem sibi ipsi custo-
dio. Quando optatis? cum rapta
voluerit, non cum raptor. Quando
optatis, cum tu nolles. Quando, in-
quit, optabis? Paro me optioni,
confirmo animum.

Anaphora mixta.

Blondi p. 12. lib. 1. n. 4.
Venit subito deformis squallore,
lacrymis. O graues fortuna vires
tuæ, ille diuus modò superbius ro-
gavit alimenta, rogavit filium suum,
rogavit abdicatum suum. Interro-
gas, quamdiu rogauerit? ne Dijs
istud nefas patiantur, vt diu roga-
uerit: diutius tamen quàm tu. Quæ-
ritis, quid fecerit? quod sole-
bat.

Distributio.

Sumpsi instrumenta mortis, so-
litudinem, & laqueum: alterum
aptum morituro, alterum misero:
quisquis interueneris, si amicus es,
desse: si inimicus, specta.

Seruiebat forum cubiculo, Præ-
tor meretrici, carcer conuiuio, dies
nocti. Vbi Seneca vltimam partem
dictam notat, ad implendum tetra-
colum: quem enim sensum habet,
seruiebat dies nocti?

Quòd sordidatus fui, luctus est:
quòd fleui, pietas est: quòd non ac-
cusauit, timoris est: quòd repulsus
est, vestrùm est.

Distributio cum Anaphora.

Vt sciamus illam apud lenonem
fuisse, blanda est: vt sciamus apud
piratas, cruenta est. Nemo, inquit,
me attigit: domi lenonis rationes
captura conueniet. Age, si quis hoc
iplum concupit, quod virgo eras?
Age, si quis ne negare posses, ferrum
appulit?

Epilexis, Asyntheticon, Homæoptoton.

Desertor patris, inimici cliens,
vxo[r]is mancipium, non fleuisti pa-
trem, non quæsiuisti, sic inimico
placuiisti.

Concessio.

De Vestali accusata, quòd scripsit
set hunc versum:

*Felices nupta, moriar, nisi nubere
dulce est.*

Vixit modeste, castigatè. Non
illi cultus luxuriosior: non conuer-
satio cum viris licentior. Vnum
crimen vobis confiteor: ingenium
habet. Quidni inuideat Corneliae?
Quidni illi, quæ Catonem peperit?
Quidni Sacerdotes parientibus?

Hypotyposis.

Julius Ba- sus sen. lib. 9. cont. 1. p. 92.
Dereco occiso in conuiuio à Fla-
minio. Inter temulentas reliquias
sumptuosissimæ cœnæ, & fastidiosos
sub ebrietate cibos, modò excisum
caput humanum fertur, inter pur-
gamenta & iactus cœnantium, &
sparsam in conuiuio scobem, huma-
nus sanguis euerritur. Si quis au-
tem est, Iudices, qui desideret, vt
Prætoris referam crudelitatem,
quot præter hic iugulauerit, quot
innoxios damnauerit, quot carcere
incluserit; huic ego me satisfactu-
rum polliceor. Vno conuiuio, cum
sua prætura reum euoluam; insti-
tuuntur ab isto in prouincia epulæ,
& magnifico apparatus extruitur
conuiuium, distinguuntur argenteis
poculis aurea:

Albuij 84.
Quid multa? è carcere in conui-
uium Prætoris: cui stupenti misero
meretrix arridet, interim virgæ pro-
muntur, & victima crudelitatis an-
te mensam ac Deos trucidatur.
Me miserum, imperij Romani ter-
rore luhisti! ô qui crudelitate supe-
rasti omnes tyrannos, soli tibi inter
epulas voluptati fuit morientium
gemitus?

Hic vltimus apparatus cœnæ fuit.
In eodem triclinio video Præto-
rem, amatorem, scorta, cædes. Meretrix,
Prætori, Prætor prouinciæ impe-
rat. In conuiuio constituitur catena-
tus: qui cum languentes Prætoris
istius aspexit oculos, existimans ip-
sum Prætoris beneficium, dimitti,
gratias isti agere: & vtriusque mani-
bus mensam tenens: Dijs, inquit, im-
mortales tibi parem gratiam refe-
rant. Quicumque in eodem trichli-
nio accubabat, alius vbertim demis-
so capite flebat: alius auertebat ab
illa crudelitate oculos: alius ridebat,
quogratior esset meretrici. Hic iste
inter varios coniuuarum vultus sub-

moueri iubet: miserum stare ad præ-
bendas ceruices immortum. Inte-
rim distinguitur mora poculis: nec
sobrii quidem carnificis manu, ci-
uis Romanus occisus est. Non peto,
quominus securi percutiatur: illud
rogo, legi potius quàm scorto ca-
dat. Memento terrorem imperio
quæri, non oblectamenta mulier-
culis. Quid ego nunc referam, Iu-
dices, ludorum genera, saltationes,
& illud dedecoris certamen, Præ-
tor ne se molliùs moueret, an me-
retrix?

Capito.
Ex surgite nunc Bruti, Horatij;
Decij, & cætera decora imperij. Ve-
stri fasces, vestrae securæ, in quan-
tum, pro bone Iupiter, dedecus re-
ciderunt: Istis obscenæ puellæ iocan-
tur. Quid si per Deos immorta-
les, nullo solemnem die, populo in-
spectante, in foro conuiuium habui-
ses, non minuisse maiestatem im-
perij nostri? Atqui, quid interest,
conuiuium in forum, an forum in
conuiuium attrahas? (Deinde de-
scripsit qualiter in foro collocetur.)
Ascendit prætor tribunal inspectan-
te prouincia, noxiæ post terga ligantur
manus, statim intento ac tristi
omnium vultu, fit à præcone silen-
tium: Adhibentur deinde legitima
verba, canitur ex altera parte classi-
cum. Nunquid vobis videor de-
scribere conuiuiales iocos? Heu?
quàm dissimilis exitus inijtis adest.
Accusauit te: quis? indicarunt te:
qui? te Prætor damnatum pronun-
tiauit: occidit meretrix.

Descriptio mutilorum.

Hinc cæci innitentes baculis va-
gantur, huic trunca brachia circun-
feruntur, huic conuulsi pedum ar-
ticuli sunt, & torti tali, huic elisa
crura, illius immolatis pedibus
cruribusque, femina contudit: aliter
in quemque sæuiens ossifragus iste,

*Seni St-
neri. Sen-
calib. 10.
cont. 3. p.
112. nu. 40.
& 50.*

DE ELOCVTIONE.

456. alterius brachia amputat, alterius eneruat: alium distorquet, alium delumbat, alterius diminutas scapulas in deforme tuber extundit, & risum in crudelitate captat. Producagedum familiam semiuiuam, tremulam, debilem, cæcam, mancam, famelicam; ostende nobis captiuos tuos: volo, mehercules, nosse illum specum tuum, illam humanarum calamitatum officinam, illud infantium spoliarium, sua cuique calamitas, tanquam ars assignatur. huic recta membra sunt, & si nemo obstet naturæ, proceritas micabit, ita frangatur, vt homo se alleuare non possit, sed pedum curumque resolutis vertebris reptet: huic extirpentur radicitus: Huic speciosa facies est: potest formosus mendicus esse: reliqua membra inuoluta sint, vt fortunæ iniquitas in beneficia sua scruentis, magis hominū animos percellat. Sine satellitibus tyrannus calamitates humanas dispensat.

Gradatio mixta, cum Epanodo.

Cornely Hispani p. 11. cont. 1. 2. 30.
Homo est: non vis ali hominem? cuius est: non vis ali ciuem? amicus est: non vis ali amicum? propinquus est: non vis ali propinquum? sic peruenitur ad patrem. Homo est, cuius est, amicus est, propinquus est. Ergo non erit vitium porrexisse stipem, nisi dixerō, pater est?

Sampson. Galanis p. 14. n. 40. l. 3. 60. 2.
Tu Sacerdos? quid si tantum capta? quid si tantum prostituta? quid si tantum homicida? quid si tantum rea fuisses?

Interrogatio.

Argentan. Sen. lib. 1. cont. 1. p. 1. n. 50.
Accessit, inquit, ad me pater obrutus sordibus, tremens, deficientibus membris: rogauit alimenta. Interrogo vos, Iudices, quid facere oporteat? Nam istum non interro-

go, scit quid facturus sim: non patrem, vt alteri patri faciam iniuriam, alteri inuidiam. Cūm vetuisset me alimenta præstare, si qua est fides, non putauit illum ex animo vetare. Lenocinatur, inquam, gloria meæ, vt videar etiam prohibitus aluisse.

Ad significandum fraternum odium, Emphasis.

Vos, Iudices, audite, quàm valde eguerim, fratrem rogauit.

Syriac. li. 1. p. 13. n. 20. cont. 1.

Figura constans obscuris sententijs, per Metonymiam.

Quid inclusa feceris, nec querere debemus, nec scire possimus.

Fulu. Sparf. Seneca p. 14. n. 10. l. 1. cont. 2.

Epistrophe nobilis, cum Antithesi.

Sacerdoti pro libertate vota facienda sunt; captiuæ mandabitur: pro pudicitia vota facienda sunt; prostituta mandabitur: pro militibus vota facienda sunt; isti mandabitur: Id enim deerat: & templa eas recipient, quas aut carcer aut lupanar eiecit?

Cornely. Hisp. cont. 2. p. 14. n. 10. l. 1.

Antithesis.

Non potest in ea sperari Sacerdos, in qua sperari meretrix potest: Aliis oculis virginem leno æstimat, aliis pontifex.

Menio Seneca. cont. 2. p. 14. l. 1. n. 30.

Paralepsis cum Descriptione, & Apoposepsi.

Describam nunc ego pendentem fluctibus carcerem, & catenas macie meæ laxatas, & detritam lateribus meis consciam malorum carinam, & obrutam perennibus tenebris.

Hypotyp. per Paral. p. 1. n. 50. Quinil. decl. 6. p. 17.

bris feralis loci cruentam cecitatem? Ista verò, si quid pudoris habeo, tacenda sunt.

Profopœzia, cum Hypotyposepsi, & Reticientia.

Hypotyp. sum Profopœzia. Quinil. decl. 6. p. 17.
Nam dignum illud spectaculum latronibus erat, cūm pater filiisque de vinculis contenderent, & sibi quisque carcerem vindicaret. Ego iam vsu defendebam meum, & in his annis iam maturam mortem assereram. At ille contrà, ego te in calamitatibus deseram? Ego alligatum relinquam? & quoniam modo ad matrem redibo, quæ misera desiderio tui dies noctesque fletibus iungit, quæ viuere sine te non potest? Non dicebat tamen omnia, & cūm assiduos planctus, & irrequietas duceret lacrymas, adieciat, iam penè cæca est, fortasse si redieris, videbit. In summa, non recedo: fas est mihi, etiam inuitis parentibus benè facere. Non recedo, si perseueras, demus piratis lucrum. Aut vicarius ero, aut comes. Quantum inter hæc fleuit? Quando cecidit oculos suos? Si perseuerassem, duos excæcaueram. Obstupuerunt pietate tanta, etiam latrones, & per immobiles ante vultus fletus cucurrit. Non tenuissent fortasse iuuenem, nisi redempturos parentes talem filium credidissent. Ipse in se transtulit ferreos nexos: & hilarior alligatus est filius, quàm solutus est pater. Supremum tamen, & nefas in æternum, me iam catenatis manibus amplexus, postquam mei cura discesserat, Matrem, inquit, tibi per hæc merita commendo. Tu illam tuere, defende, ama, ne relinque, sic paria faciemus.

Item. decl. 6. p. 17.
Abacta est à perituro prima mater, & modò tedula ministeria seruorum repente mutata sunt in mor-

tis officia. Detrahuntur tremantibus velamenta membris, & vt grassaturas manus totum corpus admitteret, nudatur miserabilis ac deflenda macies. Toto deinde tenditur toro, & ad immobilem rigidamque patientiam per omnia lectuli spatia daturus exponitur. Accipit carnifex ille telum, non quò dextera statim totum vulnus imprimeret, sed quò leuiter paulatimque descendens, animam in confinio mortis ac vitæ librato dolore suspenderet. Hæc exhortatio, hoc fuit perituri iuuenis alloquium: fortiter dura, patienter admitte, sanabitur frater: Non est quòd exanimeris metu, dolore deficias: Caue viscera exclamacione ne lases; anhelitu gemituque concutias, ne remedium pereat alienum.

Passus est miser discurrentem per omnia reserati pectoris improbum vagæ artis errorem. Contentum fuisse medicum, toto homine discentem primo putatis aspectu? Egesta sæpe vitalia, pertractata, deducta sunt, fecerunt manus plura, quàm ferrum. Stat iuxta medicum pater, apertis visceribus inhians, stillantem animæ cædem cruentis manibus agitantem, ne festinet, hortatur, iubet altius diligentiusque scrutari, interrogat, dubitat, contendit, affirmat, & accipit de filij morte rationem. At mulier infelix cluis aduoluta foribus, cruentumque secretum toto corpore effringens, velut super busta tumulosque clamabat: Audi, miserime iuuenis, si quis adhuc tibi superest sensus, exaudi, non permittit hoc mater, crede orbitat: meæ, crede lacrymis, nec frater hac vellet ratione sanari. Inter hæc reficiebatur miser haustibus, detinebatur alloquiis, comprimebatur residuus cruor, cludebantur aperta vitalia.

Nemo vnquam tam noua pertulit commenta scuitæ, tanquam sanaretur occisus est.

Profopopæia per incisa in affectibus.

Profopopæia per incisa in violento affectu. Pater petit ab vxore sepulturam filij, quem ipsa insepultum volebat.

Per matrimonium te vetus, & per mutuam charitatem, quæ vtrique nostrum magno constat, adiicio, per commune pignus, per omnes pariter actos, & beneficio filij plures, per meum in te obsequium iam mei miserere, cuius soles. Crede mihi, hoc quod patior, carcere peius est, captiuitate crudelius. Mea ista pœna est. Quid tibi tantum mali feci? quid ostendi?

Quintil. decl. 6. fol. 17. p. 2.

Finis Libri septimi.

DE
AFFECTIBVS.
LIBER OCTAVVS.

AFFECTVVM VIS,
& præstantia.

CAPVT PRIMVM.

Ut Deus in ventis, sic orator in affectibus ambulat.

Eleberrimum est diuini vatis oraculum, Deum super pennas ventorum ambulare: quo dicto, eximia quædam, velut aurigantis Dei species, humanis penè subijcitur oculis. Noster autem orator, numinis quædam portio, & excellens imago stupendæ illius maiestatis, affectibus, quasi ventis rapitur, & eos ipsos in auditorum animis excitare solet. taceant Poëtæ Æolum suum, qui *luctantes ventos; & sonoras* (vt aiunt) *tempestates moderatur*: Et modò quidem coërcet, ac mitigat, modò velut sonitu & terroribus armatas acies emittit. Nihil oratore admirabilius, qui non modò affectuum, quasi ventorum, habenas dare nouit, & restringere: Verùm ipsi penè tonitruis ac fulguribus, amplo quidem illo & terribili satellitio circumuallatus stupatusque esse

videtur: quod de Atticæ eloquentiæ principe, non in scitè dixit Lucianus, eum pro satellitibus, quasi potentissimum Regem *βασίλευς ἡ ἀπατάνας* habuisse memorans. Atque eius quidem eloquentiæ, quæ in affectibus dominatur, summum est imperium: nam cœtus hominum tenet, mentes allicit, voluntates impellit quò vult, & vnde vult deducit, opem fert supplicibus, excitat afflictos, re is dat salutem, liberat periculis, ad summum, mitem quandam tyrannidem in peccatoribus hominum constituit. De hac licet illud Pindari pronunciare:

Demosth. satellites, corruscationes, & tonitrua Cic. de Or.

*Καὶ τῶν αἰχματῶν ἐξ ἑνὸς ὀφθαλμοῦ.
Aenas pueris, ἔν
Δὲ δ' ἀνὰ πάντα τῆς Διὸς αἰετός ἐστι
Κεῖται πᾶσι γ' ἀμοφοτέρω
Θεὸν χαράξαι.*

Pindar. Pyth. sid' a.

Et Iouis cupiditatem fulmen extinguit & pertinacis vigilia. Aquilam inducit in soporem, ipsum denique Iouem, intimis sensibus delinitum titillat.

De affectibus Cicero legend. 2. de orat. 205

potentius inflectit. Quæ rationes efficiunt, vt affectuum, in sublimi præsertim eloquentia, vsus sit frequentissimus, & cognitio pernecessaria, de qua, vt quæ ad Rhetores attingunt, liquidius pertractemus, nonnulla primùm de affectuum definitione & causis præmittenda sunt.

AFFECTVVM DEFINITIO, causa, diuisio.

CAP. II.

Deus cum hominem primum fingeret, simul cum anima varios illi affectus, quasi futuras virtutum cotes indidit; quos si Stoica falce velis rescindere, stipitem facies ex homine, sine vigore, sine sensu. & quod pessimum est omnium, & quod omnino quasi pennis aues, ita affectibus homines, ad destinatos cursus rapiuntur: & hos quidem alij, quasi egregios virtutum administratos, & prodromos faciunt, alij, abiectionis clauo; eosdem intemperantes dominos, & summa crudelitate efferatos experiuntur. Ex quo fit, vt in permotionum moderata temperie, animæ perpetua quædam serenitas, magnaque (si modò in terris haberi potest) felicitas sita sit, atque collocata. Sunt porro affectus, quos Stoici vocantur, & ipsa summat; Cicero permotiones; alij motus & passiones appellant, sentientis animæ, ex boni vel mali opinione nata commotiones, vel, vt D. Nemesius habet, lib. de natura hominis c. 15. Affectio est motus animæ rationis expers, ob opinionem boni vel mali. Fons ergo & origo omnium affectuum est anima sentiens; neque enim ex intelligente, aut etiam vegetante, dimanant, cum in plantis, & in ipsa hominis mente atque intelligentia, nullæ sint affectiones. Alij

Laetitia affectus cotes virtutum. Pessimum ingenium.

Affectuum nomen, & definitio.

motus sunt leniores, quos ἡδοναί Cicero nominat; alij vehementiores, ἰδναι, & qui παθητικοί appellantur; Et si recta ratio rationem excedant, animæ οἰκονομίαν, aduersis veluti ventis labefactant, & diuellunt. Quod, quàm sæpe faciant, & quàm feroces ludos ludant, testis est humana natura, à primi parentis lapsu, permolesta variorum affectuum tyrannide violenter abrepta: vt non immeritò queratur Philo, veluti in arcam Noemi, bestias, ita in corpus humanum affectionū motus, immanes quasdam & indomitas feras, post hanc naturæ labem esse admittas:

Quicquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas, Gaudia, discursus, nostri farrago libelli est.

Quæ omnia essent tolerabiliora, si modum facerent: verum vt subitis procellis crescentes amnes, legitimum excedunt alueum, superque vel segetes, vel plantarum culturam præcipientes lati, rusticorum operum salubritatem & decus euertunt; Sic animus, affectuum impetu abreptus atque obsessus extinguitur. Sed hæc Ethicis plenius discutienda relinquimus.

Iam verò earum quæ παθητικοί nūcupantur, affectionum variæ diuisiones afferuntur.

Diuus Thomas apex Theologiæ, affectus diuidit secundū geminā sentientis animæ facultatem, concupiscibilem, & irascibilem, quam Græci melius ὀρεξιτικὸν, ἢ θυμικὸν nominant; & in Appetente quidē collocat amorē, odium, desiderium, fugā, gaudium, & dolorem: in irascente spem, desperationē, timorē, audaciam, irā. Galenus, ex candescentiā, irā, timorem, mœrorem, inuidiam, cupiditatē, amorē & odium memorat. Stoici ad quatuor fôges, voluptatem, dolorem, spem, timorem, omnia referunt. Plato, sub finem Timæi, duo veluti

Vt in arcam Noemi, bestias sic affectus in animos immitti. Philo lib. de plant. Noemi. Iuuenal. Sat. 1. Tyr. 1. Maximus Tyrinus orat. 17.

Affectuum diuisio. D. Thom. 1. 2. q. 23.

Galenus lib. de cognos. & cur. aff. 2.

permotionum elementa facit, Voluptatem & Dolorem. Aristoteles, quæ hic sequimur, 12. motuum genera recenset. Iram, mansuetudinem, amorem, timorem, confidentiam, verecundiam, & inuerecundiam, gratiam, & commiserationem, indignationem, inuidiam, & æmulationem. Omnia quidem appositè dicta, hæc ex boni malive præsentis vel absentis varia ratione, ab aliis fusiùs, strictiùs ab aliis colliguntur. Aristotelis tamen diuisio ad ciuiles motus, & Rhetorum tractationem magis facit; quam in singulis postea plenius discutimus; maximè autem motus amoris, lætitiæ, voluptatis, spei, metus, odii, iracundiæ, delinutionis, & miserationis, qui in hac sublimi, quam tractamus, eloquentia, sæpius dominantur, sigillatim exponam.

AFFECTVVM SEDES, instrumenta, seu vehicula.

Et qui sint Dæmoniici affectus.

CAP. III.

Affectuum sedes. Daniel. 7.

Proverb. 21.

Affectuum sedes, cor humanum est, mare illud magnum Danielis, in quo quatuor venti (tot scilicet perturbationum fontes) aduersis motibus in sese plerunque feruntur infesti. Nec sine causa מים בל Pelage Maiim diuisiones aquarum, cor Regis appellauit sapiens. Mirum est quomodo vna particula tantos & tā varios fluctus capere possit. Quod autem cordi aptius infideant, ratio est, quod spiritu, calore, & sanguine, quasi instrumentis, vehementes illi affectus, quales sunt amoris, & iracundiæ potissimum, indigeant, quorum omnium cor focus est, & domicilium. Quo fit etiam, vt ad violentos affectus promiores sint, quibus plurimum caloris est, & sanguinis: spiritusque ipsi subtiliùs elabo-

borati intra cordis receptaculum emicant. Itaque & in adolescentibus motus viget acriores; qui in senibus, remittente se paulatim calore, siccant vt plurimum, & languescunt.

Ad hæc instrumenta naturalia, plerunque externæ causæ accedunt, vt Dæmones, qui corporis humoribus implexi, mirum quantos fluctus in humanis corporibus excitant, mentemque vitis mancipatam, penitus labefactant. Vnde Chaldaicam illam sententiam, quæ ex Zoroastris disciplina manauit, Σὺν ἀγγέλων δῖπες θρόνος οὐρανίου, explicans Pfellus, & post eum Augustinus Euginus: Vas, inquit, est composita vitæ nostræ constitutio. Fera terrestres, qui circum terras vagantur Dæmones. Igitur nostram vitam, scatentem malis affectibus, eæ fera inhabitant; Siquidem hæc genera cum ipsis affectibus coalescunt, fiuntque eadem quasi substantia: Quocirca cum & ipsi affectionum sint plenè, ad corporeas & incorporeas affectiones adiunguntur, & connectuntur, simile simili attrahentes, cum habeant vim mouendarum perturbationum. Hanc animam impotentissimis affectibus, quos Dæmones excitare solent, mancipatam, admirabilis Isaias sub hac pictura adumbrare visus est.

(Sed requiescent ibi bestia, & replebuntur domus eorum diabolibus: Et habitabunt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi, & respondebunt ibi vlulè in ædibus eius, & Sirenes in delubris voluptatis: ubi per pilosos, Dæmones, vt explicat versio 70: interpretum, vel etiam satyros, vt alij volunt, satis aperte innuit.

Nec dissimilia, de permotionibus Dæmonum ope excitatis, sentit Mercurius Trismegistus.

Μηδανὸς μέγιστος τὸ κάρπου κενὸν ὄντος δαίμονος, ὅστις ἐοικὸς ἔσται, ἐκαστὸν δὲ ἰδίαν ἐκέρχεται τὸ ἀσπύριον. ἢ ἐκείνου ὁ νόσος τῆ

affectus dæmoniici

Tantum vna fera terrestres habitabunt. August. Eugub. l. 8. de perenn. Phil. c. 28.

Isaias 13. 23

Mercur. Trismeg.

απαρῶν, μοιχείαι, φόνοι, πατροπύλας, ἱεροσυλίαι, ἀσθεῖαι, εὐχόλαι, καὶ κρημνῶν καταφοράς, καὶ ἄλλα πάντα ὅσα δαιμόνων ἔργα.

Cū nulla mundi pars vacua sit Dæmone : qui subiens tacitè mentem, propriæ operationis inseruit semen, & peperit ipsa mens, quod factum fuerit, videlicet adulteria, cædes, parentum verberationes, sacrilegia, impietates, strangulationes, per præcipitia impulsiones, & alia omnia, quæ sunt Dæmonum opera. De his portentosis affectibus, non est nobis futurus sermo, sed de iis qui humanitus concitari commouerique solent.

QVID SPECTANDVM in iis qui mouent affectus.

CAP. IV.

Cur tanta in excitandis motibus diffinitas. Primum statuendum est, non esse cuiusuis hominis affectus illos, præcipuè vehementes & intensos excitare vel remittere; quippe donum Dei est: cuius, vt in sensus & mentes summum est imperium, ita pro sua voluntate mortalibus impertit. Auida est sui iuris & regni, quælibet natura, neque alium in suo dominantem facile patitur. Itaque in iis per motionum incitamentis, longè dispar est Dei & hominum ratio.

Dei opus est excitare affectus. Deus enim, (quod à Theodoro præclare dictum est) vt sine vectibus, & ferramentis, hanc præclaram vniuersi constructionem sapienter est machinatus: Cōtra homines, si quid moliantur, tot & tam diuersis egent instrumentis, vt in eo ipso in quo comparando naui & potentes videri volunt, suam fateri cogantur imbecillitatem. Pari omnino ratione in mouendis affectibus oratores, nisi diuina ope suffulti fuerint, frustra verborum strepitu quasi malleorum aures confundunt, animam

porrò minime attingunt. Deus vero, sine turba, sine murmure, sine voce subtiliter penetrat, & intimis sensibus illabitur.

Hæc fuit Christi Domini efficax permouendorum hominum ratio, qui cū vnctione Spiritus intinas perfunderet mentes, & copiosa cœlestis parentis luce collustraret, plus tacendo, vel, (si loqui oportebat,) plus vna efficiebat vocula, quàm sexcenta verborum & quisquiliarum humanarum volumina.

His nixi præsidii Apostoli, & quotquot sacri oratores ac doctores extiterunt, eas promotiones animis intulerunt, quas nulla vnquam lenocinantis facundiæ ratio expressisset. Sit igitur hæc prima lex, ad bonos motus in hominū pectoribus excitandos, opus esse Dei mouentis spiritu, & quo plus cum Deo cōmercij habuerint oratores, eo in excitandis affectibus fore vehementiores. Sed vt præsidia quoque humana exequamur, statuunt Rhetores, primam & omnium potentissimam in humanis rebus, motus excitandis rationem, in similitudine affectuum esse positam. Quos enim impressos habent motus oratores, eos facilius in auditorū pectus transfundunt. Ardere te oportet, si vis cendere, tritari cum mæstis, cum lætis gaudere, cum iratis exandescere. Nihil æquè flexibiles trahit animos, ac tota ratio similitudinis. Ferunt, ab ipsis primordiis, vt corporibus, sic certis animis indita quedam simulachra, & vestigia similitudinis: quo fit, vt illi in primis etiam cōgressibus, cū sese antea nunquam agnouerint, statim ad beneuolentiæ coniunctionē, ipsa quæ in eis est similitudine prolectati, velocius emicēt, tenaciūque sibi mutuo inhæreant; quod de Theagene & Chariclea narrat Heliodorus lib. 3. Æthiopicō; qui vbi primum in mutuum cōspectum venerunt, statim animæ, quæ se ipsæ

Prima ratio motus excitandi diuina.

Rationes humana. Prima similitudo affectuum, & animorum. Vide Cic. de orat. sect. 189. Veterū de similitudine animorum opinio.

Heliod. lib. 3. Æthi.

Σοφία, γὰρ ἅσα πικρῶς ἄβαστον βίω μερείμαυς.

dem ferè à Deo notis, & characteribus impressas agnouerunt, totæ in vultum varijs motibus perfusum profiluerunt: ὁ μὲν τε γὰρ ἀγῆλοις ἐώρουσθ' ὡσπερ ἢ ψυχῆς ἐν περὶ τῆς ἐντελεύσεως τοῦ ὁμοίου ὀπτηνέσις, καὶ πρὸς τὸ κατ' ἀξίαν ἀκρίβιον περὶ ἐπιμύσεως, inquit ille.

Hæc est animorum συμπάθεια, & cognatio, ad excitandos quoslibet motus efficacissima: & vbi similes occurrunt animæ, haud difficile mutuis colloquijs, quasi beneuolentiæ vehiculis, statim & ipsæ affectus in alios deriuant, & ab alijs deriuatos suscipiunt, atque instar sulphuratorum quamprimum inardescunt.

Anima sulphurata, ut vocantur à Plinio.

Tales fuerūt Castoris & Pollucis, Achillis & Patrocli, Orestis & Pyladis, cæterorumque, qui inter amicorum paria recensentur, animæ, quæ tanto affinitatis nodo erant agglutinatæ, vt in ludicris & serijs pari voluntate concinerent: eadem vellent, vel nollent, quasi mens vna (vt à Minutio Felice dicitur) in duobus esset diuisa. Adulatores quoque, qui hanc similitudinē non habent, vt eos quibus infidantur, facilius decipiant, eisdē prorsus sibi motus affingunt:

Minutius Octauio.

Æquonalis.

Rides, matore cachinno concutitur: flet, si lachrymas conspexit amici, Nec dolet. Igniculum bruma si tempore posscas, Accipit Endromidem: si dixeris a-stuo: sudat.

Secunda sapientia mensuras.

Et hæc quidem prima ratio ducta est à natura. Secunda est; motus efficax ratio, sapientia, vel sapientiæ existimatio, si quidem ea mitius tractantur, & in omnem partem inflectuntur animi. Tantum est & tam augustum sapientiæ nomen: de qua non immeritò canit Synesij lyra:

Synesij in hymnis.

Σοφία δὲ μοι παρῆν ἁγάδ' ἢ νεότατα, ἁγάδ' ἢ γῆρας ἔλκεν, ἁγάδ' ἢ ἀσαστὰ πλῆγε

III. Virtus, maximè verò sanctitas, & iustitia vel etiam sanctitatis & iustitiæ opinio. Nihil enim maculosa, vel vita, vel fama, cum hominibus commodè geri potest: Ipsi qui toti sunt in flagitijs & sceleribus voluntati, improbitatis nomen auersantur. Contrà, omnes lubenter se ac sua permittunt ijs quos innocentia & sanctimoniam gloria florere putant. Nec immeritò Andocides orator, vt primùm vitā suam rectè instituat, quod amissa probitatis existimatione, omnes persuasionis nerui succindantur. Quæ causa impulit Lacedæmoniorum grauem confesum, vt ab improbo homine probā sententiam prolatam, eandē à frugi viro dici iuberent, quo plus haberet roboris.

Tertia virtus & sanctitas.

IV. Conditio, & autoritas dicentis, vehemens quoque animorum est incitamentum. Vt amento iacula, sic robustius autoritate dicta vibrantur. Byssina verba fordescunt in diptera; in bysso, & purpura, vilia quæque collucunt. Magni omnino refert, sitne qui loquitur Therfites, an Agamemnon. Scipio, an Sextus, Clodius, aut Bambalio, Vnum enim verbum viri auctoritate grauis, efficiet, quod longissimæ obscuri hominis orationes præstare non poterunt. M. Scaurus, verbosa oratione à Vario Sucronensi accusatus, quod accepta à Mithridate pecunia Rempublicam prodidisset, vno verbo respondit. Iniquum est (Quirites) quum inter alios, me rationem vitæ reddere. Sed tamen audebo vos interrogare. Varius Sucronensis ait M. Amilium Scaurum mercede corruptum populum prodidisse. A. Amilius Scaurus huic culpæ se affinem esse negat: vtri creditis? Nominato tantum authore, & reo, permotus rei indignitate populus, accusa-

Plin. de vitis illustribus.

tionem repulit: Tantum, vel muta eloquentia, cum autoritate coniuncta semper habuit ponderis.

quinta
aim.

V. Huic auctoritati plurimum fauet ætatis maturitas, cui honor, & imperium naturæ ipsius calculo videtur attributum. Satis fuit Augusto ad tumultum inter nobilissimos iuuenes excitatum, protinus compescendum, dixisse: *Audite iuuenes senem, quem iuuenem senes audierunt.*

Plutarch.
in Apoph.

Sexta eloquentia vis. Hæc omnia eloquentiæ mirum in modum inseruiunt.

VI. Iam quod caput est, ei qui ad sublimes illos motus assurgere cupit, grandem esse oportet eloquentiam, acrem, nervosam, incitatum, non quæ primo impetu sidat & colabatur, sed quæ perpetuis innutritis rebus, crescat, & fecundetur. Accedere oportet vocem, nervos, & latera, quæ contentionem illam ferat, & inardescens animi veluti flammam commodè sustentent. Si quis ita est comparatus, vt hæc subsidia quam promptissima habeat, poterit dubio procul in ratione affectuum versari non infeliciter: sin contra & autoritas deest, & eloquentia, periculosum est aggredi: sunt enim è pelui (quod aiunt) fulgura, fulgores videlicet, ex vasculorum nitore vibrati, qui pueros tantum territant, nocendi vim nullam habent, quin post speciem quandam, & inanem pompam grauitatis, soluuntur in risum. Sed ipsa licet eloquentiæ vis magna sit, desit tamen doctrinæ & virtutis, ac cæterorum quæ auctoritatem conciliare solent, opinio, nescio quo pacto grauiora personæ non aguntur his moribus; quod indignum sua amplitudine exitiment, alienum, quod superiores ubique videri volunt, in suo pectore regnantem & quasi triumphantem admittere. Itaque succensent, quod ait Longinus, *αὐτὸς ἑαυτοῦ ἀρετῆς ἑσθλῆς τρυφήν ἰσχυροῦς*, quod Ale-

xander Pheræus declarauit, qui Poëtam multauit, à quo in tragœdia Hecubâ *πυθιτικώτερον* conscripta, non nihil commocuit, & ad miseratōnis affectus, à quibus ob singularem ingenij scruitiam abhorrebat, fuerat inflexus.

QV I D S P E C T A N D V M
in personis, quæ mouenda sunt
ad affectus.

CAP. V.

Spectandi veld sunt imprimis auditores, quos cupis permouere, à quibus rei permagnum pēdet momentum; qui cum natura plerumq; disunctissimi sint, varias quoque & multiplices fortiuntur affectiones. Alij ad iras & odia faciles, miserationibus non magis mouētur quàm cautes Marpesiæ. Alij viri boni & *ἀπιδωροῦται*, nec non pueri & fœminæ ad doloris & misericordiæ affectus facillimè impelluntur, ad iras & odia languescunt. Alij tenero quidem ingenio præditi, sed longo rerum usu atque assuetudine firmati, vt nihil multum mirantur, sic neque miserantur. Alij toti sunt in rerum intelligentia & eruditione perquirenda, graues, austeri, difficiles, à mollissimis illis affectionibus longè remoti. Alij denique naturæ ipsius & educationis vitio, quasi *corneis fibris* (quod ait Poëta) *ἰκοαλισί*, stupore magis quàm crudelitate nihil sentiunt. Dicit non potest quot sint hominum genera & quàm variè se habeant ad affectus: Idcirco prudentissimo oratori, diligenter erit obseruandum, quod cuiusque ferat stomachus.

Varia animorum descriptiones ad affectus.

Cognoscet autem, si inspiciat quale sit hominum apud quos agat, ingenium, qua educatione à tenero formati, quibus persuasionibus imbuti, quibus instructi moribus, qua

etate,

etate, quo sexu, qua conditione, & nonnunquam in priuatis, qua valedudine, habitudine corporis, denique, quo loco, quo tempore, accedat ad mouendum.

Ingenium cognoscendum.

Primum igitur ingenium (vt superiori libro ostendi) infinitas habet varietates, vt non vnum quidpiam homo videatur, sed multiplex, & in omnem partem versatile, vt ait Synesius:

Synes. ad Arcad. *Ἄλλοι ἀπλοῦ πνεῦμα οὐδὲ μονοειδὲς ἀνθρώπος. Ἀλλὰ συνώμισεν ὁ θεὸς εἰς ἑνὸς ζῴου οὐσίαν, ὄχλον διωκέμενον παμμερῆ τε καὶ πάμφωνον ἕξ ἑσμή, ὁμοίαν, ἰστέρας ἐνείον ἀποπύτερον, καὶ μᾶλλον πὶ πολυκέρδηρον.*

Non enim simplex quidpiam, & vniformis naturæ homo est. Sed ad huius vnus animalis constructionem, turbam quandam facultatum miscellaneam atque omnigenam coagmentauit Deus, & sumus (opinor) monstrum Hydra prodigiosius, pluribusque capitibus præditum: quæ varietas siue à qualitate animæ, siue ab astris, siue ab humoribus corporis profluat, haud leuiter consideranda est.

II. Educatio, & consuetudo vitæ, altera prorsus, & vt ait D. Augustinus, *affabricata natura*; quam consequitur obfirmata de rebus opinio: ad affectus, vel suscipiendos vel repudiandos, incredibilem vim obtinet. Difficile est contra torrentem niti, & inueteratas longo temporum curriculo consuetudines euellere. Contrà, facillimum est ad ea homines impellere, quibus prima educationis conabula assueuerunt. Spartanium sudori innutritum, & pulueri, ægrè ad otium literarium compelles: Atticum Philologum libris immersum, haud facillè in solem & puluerem pertrahes. Vt piscis aquâ, sic familiarissimis quique rebus, quasi proprio elemento, delectantur. Quanquam si peruersa est consuetudo, non semper cedendum est,

sed eo firmitus oblectandum, quo expugnatur difficilior. Sic D. Cyprianus in desides Christianos, qui vim prauæ obtendebant consuetudinis. *Consuetudo* (inquit) *sine veritate, vetustas erroris est.*

Cyprianus ad Pomp.

Tertio loco sexus, ætas, conditio, perpendenda atque examinanda sunt. Fœmina, quam Philo cum appetitu comparat, plerunque affectus suscipit facillius, tenacius seruat, difficilior deponit, atque eijcit, rationibus oblectatur, res semel apprehensas, ob ingenij imbecillitatem, obfirmata fouet pertinacia.

Ætas, & conditio. Phil. l. i. Allegor.

Pueri voluptarijs sensibus maxime titillantur: Iuuenes, ad iras & gaudia promiores sunt: Senes, difficilior mouentur. Ad hæc conditio, & vitæ studia, vehementes habent in hanc aut illam partem emissiones.

Habitudo corporis, & constitutio.

Postremò habitudo corporis, ex Physiognomia considerata, indolis speciem præfert: iuuat & ipsa quoque constitutio, cum præsertim alij affectus sint sanorum, alij ægroantium, & nonnulli certis temporibus & horis turbentur, quod fit, vt omnia circumstantiarum momenta, maturè discutienda sint, & ad personas diligenter accommodanda.

Apud doctos istos, & politicos viros, non sunt adhibendi molles & teneri affectus, vel etiam dolore incensî, ne solus videaris inter frigidos ac quietos furere, & bacchari. Licuit Marco Tullio in Miloniana, apud populum, qui tunc his capiebatur illecebris, flexibiles illos, quos scimus, affectus miscere. Apud viros graues, in curia, hoc præsertim veteratorio sæculo, si idem facere coneris, risum magis quàm lacrymas excitabis. Affectus potius sit, acrimoniæ & viuidi doloris, si quando adhibendus est, quàm inclinati & vulantis. Apud ferros, agrestes, & stupidos, si suauis & lacrymabilis

Nnn

affectus, etiam numerosè profundas, idem facias, ac si apud tigres citharam pulses, aut immanes balænas acu pungere atque excitare velis. Hic voce, hic lateribus, hic vasta quadam iracundia opus est; [vt ipsa punctim indignari videatur oratio.] Soli animi simplices, & adhuc reru rudes, profusiores illas miserationes lubenter admittunt, grauioribus vero iracundiæ motibus plus æquo consternantur.

DE DVSBVS AFFECTVVM radicibus, voluptate, & dolore, & ratione mouendi.

CAP. VI.

Qui solent in quotidianis orationibus occurrere, frequentius affectus sunt voluptatis, miserationis, doloris, & iracundiæ. Voluptas, & lætitia floridas exornatiui generis orationes comitantur; in iudicijs plerunque miserationes regnant, & iracundiæ.

Duobus autem modis comparantur voluptas, verbis & rebus. Res eæ delectant auditores, quibus ipsi innutriti solent, & habent aliquod cum eorum natura commercium: Et ita graues exsculptis sententijs, probi exemplis virtutum, studiosi arcanis artium quas tractant, quoad fieri poterit, pascendi sunt. Omnes, quatum occurret, rebus magnis, nouis, admirabilibus, insolitis excitadi: adhibenda quoque oratio lenis, mollis, sonora, numerosa, florida, varia, succulenta, carnosâ, arguta, læta; & cum res occurrit, sermo festiuitatis leporibus aspergendus, quibus multum voluptatis conciliare solent oratores. Satis quidem humana natura ad risus & delectationes prompta est, nec multum in eo genere stimula-nda, ne quæ debet esse grauitas oratoris, in scurrilem quandam dica-

Quomodo comparantur voluptas, & lætitia.

Admiratio mater est voluptatis.

Ridicula in motibus lætitiæ re-peranda.

citatem degeneret. Permittuntur oratoribus ridicula nonnunquam, quibus tamen instar Comicoꝝ abuti minimè debet, sed omnia prudentiæ & honestatis sale condire.

Talis in Lucio Crasso oratore vrbinitas fuit, & cum grauitate iunctus facietiarum oratorius non scurrilis lepos, quem plurimum Cicero commendat. Nec minoris apud Græcos nominis fuit Leo Byzantius, auditor Platonis, & Sophista nobilis, qui vno vrbinitatis dicto apud Philippu Regem cõfecit quod Demosthenes longa oratione apud Athenienses frustra tentauit. Philippo enim contra Byzantium venienti festiuus occurrens: Dic age, inquit, Philippe, quæ te causa trahit oppugnatum nostra mcenia? At ille, amor, inquit, tuæ patriæ, quâ vt potiar veni: Leo excipiens, atqui respondit, non instrumento bellico sed musico amâtibz opus est; quo dicto ducem à bello Byzantino auertit. Orationis verò mollis, & vernantis ad hos sensus accommodata iucunditas blandissimè mulcet pectora: Qualis est ista, Η γείτο μὲν γὰρ ἐπ' ἀμάξης ἀπὸ σιωπῆδος λευκῆς βοῶν ὄρουμένη, χιτῶνα δ' ἀθύρτρον ποδῆν χροῦσῆς ἀκτῆσι κατὰ πᾶσαν ἡμῆισο. Ζωνὴ δ' ἐπιβέβλητο τοῖς σένοις καὶ ὁ περὶ χροῦσῆδος εἰς ἐπιβλήτω τὸ πᾶν ἴδιαι τῆ-χῆς κατὰ κλεισθῆν, & cæteræ similes orationis deliciæ, quæ sine vilo externarum rerum apparatu suapte natura delectant.

Cicero in Orat.

Leonis factu dictu Philostr. in Leone.

Aethiops.

DE DOLORE ET MISE-ratione in genere :

Et quibus moueantur rebus: sintne externæ species præter orationem adhibendæ.

CAP. VII.

Primum vt affectiones sunt per-motiones sensuum, ea in mo-

uendis affectibus sunt proponenda quæ sensibus vicina sunt. Quæ de causa res vniuersales (vt notat Aristoteles) minimè voluntatem mouent, nec dialectici sunt ad motus eliciendos apti, nec ad eisdem suscipiendos parati, qui plus intelligentiæ & speculationi tribuunt, quàm sensibus; persuaderi quidem possunt, motibus verò, & affectionibus inardescere difficilius possunt. Mens enim ex arce tantisper euocanda, vt eorum ardore inflammetur. Atque vt oculorum sensus omnium acerrimus est, sic quæ oculis subiiciuntur, validius irritant animos, quàm quæ demissa per aures influunt. Miserabile quidem fuit in laudatione Cæsaris, Marci Antonij Epicedium. Heu canos sanguine cruentatos: Heu vestem laceram! Cæsar inuictissime, inuictissime Cæsar! Hanc ideo togam sumpteras, vt in ea morereris. Veru anima istoru verboru fuit vestis cruenta ante oculos Populi Romani, explicata: hæc vel infantem fecisset eloquentem. Hoc consilio nudata etiam sæpissimè militu, ad ostendendas cicatrices, corpora, prolati ipsorum qui periclitabantur, parentes squallidi, filij parui mœrentes, vxores luctu confectæ; quarum rerum, inquit Quintilianus, ingens plerunque vis est, in rem præsentem animos ducentium.

Ea in motibus proponenda, quæ ad sensum magis accedunt.

Species oculis oblecta ad motum efficaces. Dio. Cass. in orat. funebri Cæsaris.

Zonaras.

Aspectus infantis seditionem mitigat.

Fulgos. l. 8. c. 10.

Gregor. 9. ad placandos P. Romani animos, capita

commendans, ita derepentè omnium animos immutauit, vt qui ante re-belli in Pontificem animo sæuierant, contra Fridericu vltro arma caperent. Non dispari ratione Franciscus Dandulus, ad deprecandam suæ reipublicæ culpam, auertendumque anathematis fulmen, ad Clementè V. missus, catena ferrea collo iniecta, itaq; ad Pontificis pedes prouolutus, eò miseratione commotus, veniã impetrauit, & patriæ fuliginem deterisit.

St. aposto- lorum manibus deportans ostendit. Sabellic. l. 7. ann. 9.

At dices, si tantum momenti ad mouendos affectus incõporeris imaginibus, ob oculos positus, situm est, atque collocatum: quorsum Fabius Quintilianus oratoris consilium irridet, qui depictam tabellam statuit in imaginem rei, cuius atrocitate iudex commouendus erat? Quæ enim est (inquit) Actoris infantia, qui mutam illam effigiem magis quàm orationem pro se putet loquuturam? Respondeo, præclaram fuisse Quintilianiani animaduersionem: Etsi enim gladius, & cruenta vestis, & suppliciorum tormenta, & cicatrices, & filij parui lugentes prolati, nonnunquam iudicum oculos inflexerunt; est tamen istis modus adhibendus, vt cum natura negotij congruere, non foris accersita esse videantur. Qualia sunt, quæ picturis & hominum artificio sunt comparata; Ipsa enim apparatus molitione motum extinguunt, dum animus ad ea quæ ficta manifestè perspicit, aduersus fidem, dominatus sur iure validius obluclatur. Itaque in ipsis tragædijs, in quibus maior effectus solet licentia, non probantur, apud eruditos præsertim oculos, expressæ rerum, per simulachra & species, figmenta, quæ plerunque, vt satis rei maiestati non respondent, multum de actionis dignitate detrahunt. Dixi apud eruditos oculos: nam rudis populus, qui parum valet mente & intelligentia, in theatris,

Fab. l. 6. c. 1.

Species ex- termanimis apparata non mouet.

oculorum magis delicias desiderat, quam aurium. Sed quia non frequenter cadunt in orationes, expressæ rerum ad motum oculorum imagines, alia via ineunda nobis erit, de qua statim dicemus.

Auditus vis, & effectus. *Ælian. via histor. l. 2.*

Alius sensus est auditus, qui pleniusque vehementer sonis percellitur, ex quibus totus animus inardescit; ideoque apud multos populos receptum ut musicam adhibeant in præliis. Lydi tibiis & fistulis, Cretenses cithara & fidibus Marti præluserunt; Lacedæmonij carminum concentu animati, mirabiles pugnas ediderunt: Timotheus, ut est apud Dionem Prusæum, in Alexandrum Macedonem suis modulis pro arbitrio transfundens affectus, ut aliàs torpentem incitaret, aliàs incitatum atque adeo furentem mitigaret.

Dion. orat. de regn.

Empedocles Agrigentinus, furibundum adolescentem, stricto gladio hospitem impetentem, mellitis cantionibus reuocauit.

Cassiod. Var. l. 1. Musica sua uis quadã tyrannis.

Illi sunt admirabiles Musicæ affectus, de quibus disertè Cassiodorus. Hæc cum de secreto naturæ, tanquam sensuum Regina, tropis suis ornata processerit, reliquæ cogitationes exiliunt: omniãque faciteijci, ut ipsam solummodo delectet audiri. Tristitiam noxiam iucundat, tumidos furores attenuat, cruentam sæuitiam efficit blandam; excitat ignauiam soporantemque languorem, vigilantibus reddit saluberrimam quietem, vitiatam turpi amore, ad honestum studium reuocat castitatem, sanat mentis tedium bonis cogitationibus semper aduersum, perniciofa odia conuertit ad auxiliatricem gratiam, & quod beatissimum curationis genus est, per dulcissimas voluptates expellit animi passiones, incorpoream animam corporaliter mulcet, & solo auditu, ad quod vult deducit quam te-

nere non præualeat, verbo tacito manibus clamat, sine ore loquitur, & per insensibilium obsequium præualeat sensuum exercere dominatum.

Hæc Cassiodorus: in quibus vim Musices planè admirabilem commendat: Nec sine fructu olim nonnulli oratores, & salutis ac vitæ deprecatores, Musicam precibus admiscuerunt: si quidem Theodulphus è vinculis Ludouicus Pius liberauit, postquam ab eo plena voce cantari audiuit hymnum, quem in vinculis recens meditatatus fuerat: *Gloria, laus, & honor tibi sit, Rex Christe redemptor.* Quæ ratio impulit etiam antiquos illos Getas, ut cum citharis legationes de pace & concordia obirent, rati illud ad mulcendos animos potentissimum esse incitamentum. Neque verò ad concitandos furores minus habet virium. Testis est illa historia, quam de Erico II. Daniæ rege narrat Saxo grammaticus. Apud Ericum, inquit, cognomine bonum Daniæ regem, citharædus quidam, haud ignobilis, admirabilis & propè stupendos artis suæ commendabat effectus, maximèque; illud ipsum, quod in humanos sensus mentesque obtineret imperium: Rex verborum nouitate percussus, qui neque tantam vim Musicæ arbitraretur, continuò hominem artis specimen edere iubet, & torpentes animos ad furorem martium, si posset, accendere. Annuit ille, & ne qua nocendi ansa daretur, arma ex aula omnia efferri præcipit, custodisque in atrio collocari, quo furentes, si quæ fortè in insaniam agerentur, compescerent. Dictum factum. Tum ille, qua plurimum pollebat cantandi peritia, primum quidem inusitata seueritatis concentum edidit; quo, stupore quodam & mœrore, omnium quotquot aderant auditorum mentes cernebantur oppressæ: deinde aded suaves, & mellitos

Cranx. 2. r. c. 17. Metr.

Saxo l. 12. Daniæ. Mirabilis effectus musica.

cantus effudit, ut toti iactatione corporis, intemperantè proderent lætitiæ. Tandem verò, ubi acrioribus modulis intonare cœpit, continuò totis tectis fremere, tumultuari, arma & gladios inclamare. Nec mora accurrunt custodes, ut Regem cum aliis furentem contineant: Sed ille effractis atrij foribus, arrepto ense, quatuor transfodit, & actus in rabiem taurus, totis bacchatur ædibus. Vix tandem puluinarium & lectulorũ mole vndique oppressus cõtineri potuit. Postquam menti restitutus est, relicto procuratore regni filio, Hierosolymam expiandorũ homicidiorũ, per pios cruciatus, gratia profectus est, atque in Cypro defunctus.

Sunt omnino, & sonorum, & earum rerum quæ corporis subijciuntur oculis, admirabiles effectus, & stupendi nonnunquam magis quam imitandi. Rarus est enim istorum locus, neque apud prudentes viros probantur illi concionatores, qui in concionibus de venerandis Domini cruciatibus, fictas personas, & corporeas suppliciorum imagines, cum nouitate subijciunt oculis; inter quæ, ridicula nonnunquam possunt occurrere, quæ tantum abest ut dolorem concitent, quin risum potiùs eliciant. Quamobrem, & ab huiusmodi dramatis cauendum est, & oratione magis, qua nihil homini nobilius datum est, quam istis signorum figmentis vtendum; quamquam & lugubris Musica, hîc moderatè apposita, non erit importuna.

QVÆ RES AD motum adhibenda.

C A P. VIII.

Quoniam igitur hæc signætorum species, rariorem in oratione obtinent locum, tenendus est mo-

Ratio mouendi ab hypoty.

modus, qui ad has effigies propius accedat. Valebunt imprimis viarum descriptiones, quæ acutissimè sensus intimos ferire solent. Exemplum affero. Smyrnâ vrbe nobilissima terræ motu collapsa, perorat Aristides Legatus apud Antoninos, ut instaurationem promoueat. Non desert ruinarum picturam, quod facere solebant, qui naufragio fortunarum iacturam fecerant, sed ipse luculenta descriptione, miseræ vrbis fatum ponit ob oculos. *Καίτοι Σμύρνα τὸ ἴδιον Ἀσίας ἀγαθία, ἡ ἴδιον ὑμετέρας ἐκκαλλώπιμα ἡμεροίας, πνεῖ ἐς σσημοῖς ἐπιτεθείσα, & cæt.* Deinde postquam eius pulchritudinem, quam nuper ipsi Imperatores viderant, commemorauit, exclamat: *Ναὺ πάντα ἐν κόποι. μέμνη μὲ ἐκείνος λιμὲ, οἴχε) ἡ ἀρχὴς καλλι. κόσμοι ἡ ὁδὸν ἀφανείς. γυμνάσια ἡ αὐτοῖς ἀνδραγαθία καὶ πᾶσι δέφραρ). γαὶ ἡ οἱ μὲ κείν), οἱ ἡ κατέδυσαν. Ἡ δὲ πᾶσι δὲ ἀναστατή πόντων, ἡ τὸ καλλοῦς ἐπιγυμνος ἀνδραγαθίας ἀπασιν ἀναστάτων διαμαρτυρῶν, ἀποπέραντας κολωνὸς ἐρίπων ἡ νεκρῶν. (ἐφευγε δὲ ἐρημῶν ὀππνεύουσι. Iacet Smyrna ornamentum Asiæ, vestri decus imperij, igni ac terræ motibus contrita (innox narrata eius pulchritudine) hæc nunc omnia sunt in cinere. Clausus est portus ille, perierunt fori ornamenta: viarum decora euauerunt: gymnasia cum ipsis viris & pueris collapsa: templa partim iacent, partim hausta sunt. Iucundissima denique spectatu vrbs, & pulchritudinis apud omnes insignis cognomento, iniucundissimum effecta est spectaculum, & cadauerum tumulus: *Nunc vero desertam persflant Zephyri.* Ad has voces Imperatores lacrymas non tenuerunt. Suavis est enim omnino motus. Hic Ciceronis grauis est & efficax. Ponite igitur ante oculos, *P. conscripti, miseram quidem illam; & flebilem speciem, sed**

Aristid. orat. de Smyr.

Suauis Aristid. motus.

Ciceronis motus in morte. Trebonij Philipp. 11.

ad incitandos animos vestros necessariam, nocturnum impetum in urbem Asia clarissimam, irruptionem armatorum in Trebonij domum, cum miser ille prius latronum gladios videret, quam quæ res esset audisset: furentis introitum Dolabellæ, vocè impuram, atque os illud infame, vincula, verbera, equuleum, carnificè, tortoremque samariū. Hæc

Euripid. in Medea.

Hypotyposeos species. Sic apud Euripidem euiscerata flammis Creusæ, & infelicissimi parentis lacerato filij corpori pertinacius adhaerescens species, licet per nuntium narretur, potentissima est ad affectus.

Quid Q. Haterius? cum de filia Archipiratæ diceret, quam captiuus adolescens abduxerat: omnia terrore compleuit. Deinde ad adolescentem conuersus: Quid exhorruisti? focer tuus venit.

Narrationes rerum magnarū, etiam nuda & simplices mouent.

Secundò, non modò descriptiones, sed ipsæ pene nudæ rerum narrationes, in rebus maximè tristibus, sufficiunt ad motus eliciendos, modò cū ea, qua par est, fiant dignitate.

Cic. ult. in Verrem. Gaij Cossani supplicium apud Cic. efficacissimè ad motum descriptionem.

Narratio de supplicio Gaij Cossani apud Ciceronem, in qua simplicem rei gestæ expositionem profiretur, plus me afficit, quàm si omnia exaggeratione & clamoribus constreperent: quantam enim vim habent illa?

Figura, sententia subtilimos apta ad motum, ut sermocinationes.

Cædebatur virgis in medio foro Messanæ ciuis Romanus, Iudices, cum interea nullus gemitus, nulla vox alia, istius miseri inter dolorem crepitumque plagarum audiebatur, nisi hæc: Ciuis Romanus sum: Et cætera planè admirabilia.

Tertio, multam valent ad incitandos affectus, figuræ, sententiæ graues, admirabiles, inflammatae, vt exclamationes, detestationes, diræ, aporiæ, conuersiones, querimonie, lamentationes; quarum illustria exempla alibi subiecta sunt. Maximè autem aptæ personarum

sermocinationes, quales sunt apud Iosephum in Eleazari & Machabæorum supplicio.

Οὐ θέσομαι σε, παιδεύτῃ νόμῳ. οὐδέ ἐξομῶμαι σε, φίλῃ ἐλευθέρῃ. οὐδέ κενταχίω σε, φιλόσοφῃ λόγῳ. οὐδέ ἐκάρησομαι σε, ἱεροσολῶν πικρία, καὶ νομοθεσίας ἐπιτήρησιν. ἀγνὸν μὲ οἱ πατέρες προσδέχονται, μὴ φοβηθῆνται σὺνταὶ μέγιστον αἰσίου κας.

Ioseph. de Machab. Multum valent sermocinationes cum hypotyposei coniunctæ.

Nunquam te mentiar, ô lex vitæ moderatrix, nunquam te violabo, dilecta temperantia: nunquam te, sancta Philosophia, dedecore afficiam: nunquam te denegabo, venerabile sacerdotium, & sacrarum legum scientia: purum me & intaminatum parentum manes accipient, nec vllus me mortis & suppliciorum timor infringet.

(Deinde cum miserabili affectu describitur carnificina.)

Eleazari supplicium ex Iosepho expressum.

Cum hæc Eleazarus, ea quæ erat libertate & iustitia præditus palam diceret, armatorum, qui circumstant, manibus trahitur ad pœnam, nudatur, suspenditur, flagellatur: quo ex vtroque latere ictus impios perferente, Præco clamabat; Expugna tadem pertinaciam senex, & Regi obtempera. Magnanimus autem Eleazarus, nec flagellis, nec tormentorum ictibus fatigabatur, quasi per quietem somniumque acerbissima quæque pateretur: securus igitur, & intrepidus, pœnarum ferebat dolores, & venerandos erigens ad cælum oculos, sciebat cui se crederet, cui animam dedicaret, & hinc atque inde respiciens corporis sui frusta dissolui, cruorem etiam exundantem latere vtroque profluere; mirabatur ipse suam, quam Deo nouerat, deberi patientiam. Tamen fragilitatis humanæ conditione, quæ cruciatus tam exquisitos ferre vix poterat, in faciem semilaceram ruit, eas gratias stratus agens Domino, quas paulò antè stando

egisset. Vnus verò ex armigeris percutitus furore, atque insania, vt Regi se fidelem in re tam prophana tamque sacrilega ostenderet, iacentem calcibus suppressit, & quò ad acerbiorum supplicij carnificinam trahe-retur, exegit: ille verò & animo fortis, & corpore, ac summi Dei verus vbique athleta, dolorem omnem intrepidus ferebat, tortoresque omnes patiendo debellabat.

Summa interim lacerantium admiratio, quòd viribus (vt existimabatur) destitutus senex, omnem suppliciorum diritatem tam patienter toleraret. Inclamabant interdum; Quousque, Eleazare, obfirmatum aduersus omnes animum retinebis? nec te huius lucis vsura capiet, nec tot suppliciorum immanitas terribit? gusta porcinas carnes, & exi in libertatem.

Eleazarus qui in pœna tacuerat, in tam sinistra persuasione non tacuit, & hoc verbo grauius laceratus, quàm supplicio; Non ita (inquit) non ita ignaui & imbelles Hebræorum filij sumus, vt viam salutis, quam vsque ad canos istos sine labe seruauimus, tam perfidiosè mortis impèdientis metu deseramus; in tuis, sanctissime parens Abraham, manibus, & in sinum tuum gremiumque venturi, gratissima voluntate moriemur. Hoc robur intuentes armigeri, sanctissimum senem, iussu regis, instillatis prius in nares fœtidis liquoribus, in igem imposuere.

Quæ omnia vir admirabilis fortissimè pertulit, tam semiuultato corpore, morientibus oculis cælum respiciens, exclamat: Tibi, rerum omnium parens optime, & sanctissime, fragiles has exuuias depono: tibi, & tuæ legis amore, hanc quam dedisti animam lubens volensque profundo. Accipe me pro cunctis, & dona mihi cunctos, sit mors mea laborum & ærumnarum omnium finis: misc-

ferere gentis quam huc vsque sub alis clementiæ tuæ seruasti.

Hæc, & his similia Græcus author persequitur, quæ (vt apparet) etiam si simpliciter narrentur, mirram habent affectus suauitatem; nec dissimilia sunt quæ in eodem argumento habet D. Ambrosius l. 2. de Iacob. & vita beata, vbi sic de Machabæis:

Ambros. l. 2. de Iacob. c. 12.

Nemo timuit, nemo trepidauit, nullus ad mortem ex tot fratribus pigrior fuit, sed omnes, tanquam ad immortalitatis viam, ita ad mortem per acerba supplicia cucurrerunt: & mater consona cernens filiorum agmina, tanquam pia anima, sui membra corporis in filijs offerebat, & per artus proprios videbatur sibi subire tormenta. Cadebant filij tormentis exulcerati, mortui super mortuos aduoluebantur, corpora super corpora volutabantur, capita super capita exsecabantur. Refertus erat locus cadaueribus filiorum, non fleuit mater, non lamentata est, non oculos cuiusquam preffit, aut ora morientis clausit, non lauit vulnera, sciens gloriosiores esse, si euiscerati & concreti pariter puluere & sanguine viderentur, quales solent de bello redire victores, qualia solent tropheæ ex hostibus reportare. Quæ cithara dulciores ederet cantus, quàm morientes filij in tam grauibus supplicijs ediderunt? erumpebat enim naturæ gemitus etiam inuitis.

Hæc vir diuinus: Suam verò Agnetem, quo affectu exprimit? num tubis omnibus hæc vox potior est?

Fuitne in illo corpusculo vulneri locus? & quæ non habuit, quo ferum reciperet, habuit vnde vinceret. At istius ætatis puellæ, toruos etiam vultus parentum ferre non possunt, & acu districta solent puncta flere, quasi vulnera. Hæc inter-

Narratio D. Ambr. de sancta Agnete motus efficac. lib. 1. de virginit.

cruentas carnificum impauida manus, hæc stridentium grauibus immobilis tractibus catenarum, nunc furentis mucroni militis totum offerre corpus, *mori adhuc nescia, sed parata,* vel si ad aras inuita raperetur, tendere Christo inter ignes manus, atque in ipsis sacrilegis focus, trophæum Domini signare victoris: nunc ferratis colla manusque amhas inferere nexibus: sed nullus tam tenuia membra poterat nexus includere. Nouum martyrij genus! *non dum idonea pœna, & iam matura victoria:* certare difficilis, facilis coronari, magisterium virtutis impleuit, quæ præiudicium ferebat ætatis. Nô sic ad thalamum nupta properaret, vt ad supplicij locum læta successit, gradu festina virgo processit, non intorto crine caput compta, sed Christo, non floſculis redimita, sed moribus. Flère omnes, ipsa sine fletu [Deinde tribuit illi orationem.

Sponsi iniuria est expectare placitum. Qui me sibi prior elegit, accipiet: quid percussor moraris? *Perreat corpus, quod amari potest oculis, quibus nolo:* Stetit, orauit, ceruicem inflexit. Cerneret trepidare carnificem, quasi ipse addictus fuisset, tremere percussoris dextram, pallescere ora, alieno timentis periculo, cum puella non timeret suo. Hæc magnam & planè illecebrosam viam habent ad amoris, miserationis, odij, iracundiæ, & catetos affectus excitandos: & si sæpius ita gloriosa illa martyrum certamina, victoriæ, triumphij, ea, qua par est, dignitate narrentur, fructus parerent infinitos.

Ad istas autè, quæ finguntur, proſopopœias, iuuerit appositè, prout fert rei narratæ natura, nonnullas subtexere exclamationes, vt in supplicio Gaiij præstitit Cicero; postquam enim miseri istius repetitum clamorem, *Ciuis Romanus sum,* commemorauit, statim erumpit in mi-

tem exclamationem.

O nomen dulce libertatis! ô ius *Exclamationes appositè magnis narrationibus subiuncte, sunt valde efficaces.* eximium nostræ ciuitatis! ô lex Porcia, legesque Sempronix! ô grauiter desiderata, & aliquando redita plebi Romanæ tribunitia potestas.

DE QUALITATE AFFECTuum lenium, & violentorum;

Et quomodo ijs vtendum.

C A P. IX.

Affectuum alij lenes sunt, alij violenti; & illi quidem suaviter influunt, hi citato quodam impetu vibrantur: Hi dolorem moderatum decent, illi quasi iracundiæ satellites ad subita excubant, & vehementius exiliunt: illi tractantur securius, hi in tumorem plerumque degenerant. Exemplum lenis & moderati affectus tale est apud Quintilianum, vbi ipse filij mortem deſſet:

Illum, inquit, de quo summa conceperam, & in quo spem vnicam senectutis meæ reponebam, repetito vulnere orbitatis amisi. Quid nunc agam, aut quem vltra esse vsu mei Dijs reprobantibus credam? Nam ita fortè accidit, vt eum quoque librum, quem de causis corruptæ eloquentiæ emisij, iam scribere aggressus, simili ictu ferirer. Tunc igitur optimum fuit infestum opus, & quicquid hoc est in me infelicitum literarum, super immaturum funus consumpturis viscera mea flammis iniicere, neque hanc impiam viuacitatem, nouis insuper curis fatigare. Quis enim mihi bonus parens ignoscat, si studere amplius possum? ac non oderim hanc animi mei firmitatem, si quis

Tab. l. 6. Affectuum lenium exemplum.

in me est alius vsus vocis, quàm vt incusem Deos, superstes omnium meorû: nullam terras despiciere prouidentiam tester? si non meo casu, cui tamen nihil obijci, nisi quod viuam, potest. At illorum certè, quos vtique immeritos mors acerba damnauit, erepta mihi prius eorundem est mater, quæ nondum expleto ætatis vndeicesimo anno, duos enixa filios, quamuis acerbissimis rapta fatis, fœlix discessit. Ego vel hoc vno malo sic eram afflictus, vt me iam nulla fortuna possit efficere fœlicè. Nam cum omni virtute quæ in feminastadit, functa sit, insanabilem attulit marito dolorem, tum ætate ea puellari, præsertim meæ comparata, potest & ipsa numerari inter vulnera orbitatis: liberis tamen superstibus oblectabar, & quod nefas erat, sæua, sed optabat ipsa: me saluo maximos cruciatus præcipiti vita effugit. Mihi filius minor, quintum egressus annum, vt in malis agerem, prior alterum ex duobus eruit lumen. Non sũ ambitiosus in malis, nec augere lacrymarum causas volo, vt inamque esse ratio minuendi, sed dissimulare qui possum, quid illi gratiæ in vultu, quid iucunditatis in sermone, quos ingenij igniculos, quam præstantiam placidè, & (quod scio vix posse credi): tantum altæ mentis ediderit? qualis amorem quicquæ alienus infans mereretur. Illud verò insidiatis, quo me validius cruciaret, fortunæ fuit, vt ille mihi blandissimus, me suis nutricibus, me auix educanti, me omnibus, qui sollicitare solent illas atates, anteferet. Quapropter illi deſſori, quem ex matre optima, atque laudem omnem supergressa, paucos ante menses ceperam, gratulor. Minus enim est, quod flendum meo nomine, quàm quod illius gaudendum est. Vna post hæc, Quintiliani mei spe ac voluptate nitebar, & poterat sufficere solatio. Non enim flo-

sculos, sicut prior, sed & decimum iam ætatis ingressus annum, certos atque deformatos fructus ostederat. *Imitare per manes.* Tuero per mala mea, per infelicem conscientiam, per illos manes, numina doloris mei, has me in illo vidisse virtutes ingenij, non modò ad percipiendas disciplinas, quo nihil præstantius cognoui, plurima expertus, studiique iam tum non coacti, (sciunt præceptores) sed probitatis, humanitatis, pietatis, liberalitatis; vt prorsus possit hinc esse tanti fulminis metus, quod obseruatum ferè est, *celerius occidere fest inatam maturitatem;* & esse nescio quam, quæ spes tantas decerpit inuidiã; ne videlicet vltra quàm homini datum est, nostra prouentur. (Deinde) Tuôsne ego, ô meæ spes inanes, cum labètes oculos, cum fugientem spiritum vidi? corpus frigidum exangue complexus, animam recipere, auramque communem haurire amplius potui? dignus his cruciatibus, quos fero, dignus his cogitationibus. Têne consulari nuper adoptione, ad omnium spes honorum patris admotum, te auunculo Prætori generum destinatum, te omnium spe Atticæ eloquentiæ candidatum, superstes parentis habiturus est tantum ad pœnas? Et si non cupido lucis, certè patientia vindicet te, reliqua mea ætate.

Haftenus Quintilianus: cuius affectus (vt apparet.) sunt valde ciuiles, & humani: cõparentur nunc ea quæ in eodem argumento scripsit Himerius famosus ille sophista, qui Iuliani temporibus floruit, Christiano nomini perinſensus. Inuenientur quidem vehementiora, sed quæ persepe degenerent in frigidum. Sic igitur ille de morte filij:

Himerij affectus, citè Quintiliani affectibus comparatè.
 Ω πάρος ἦ Αἰγύλιος μεγαλοφωνίας ἀξιόν!
 Ηεγυλῆϊ μὲ ἐδέησε πολλῆς περιόδου, καὶ ἔθ' ἀθλων, ὅμαι, δωδὲκα, ἵνα μάρτυρας ἔα ἀρετῆς ἢ ἰσὺ ἠλιον πάντων κτήσατο. σὺ δὲ εἶσα τῆς κωκυλῆς ἐμῶν ἐπέβης καὶ στήθεσ' ἔμειν.

ταῖς Ἑρακλείοις τοῖς δάμασι. τίς ἀπέκρε δάμων ἢ ἐμῆς ἐστὶς ἢ χρυσῶν βόσφυρον; τίς ἢ πύρον ἢ ἐμῆς δόξας ἕσθεσε; τίς ἑρευνοῦν τὸ παρῆεν ἑρευδος; καὶ τὸ πρῶτον ἄνδρ, καὶ ἡδὺ μειδιαιμάτων σὺν πρῶτων ἐσώλησεν; οἱ μοι, Διόνυσε, πῶς ἠέλικας ἐκ τῆς σοῦ τελευτῆς πᾶσι ἢ ἑρὸν ἀρπαζόμενον, & cætera, quæ extant apud Photium. Latine hunc sensum habent. O dolor Æschyli dignus cothurno! Herculem terras peruagari, & duodecim adeo labores subire, vt terrarum orbem, veluti virtutis suæ testem relinqueret: Tu verò intra tuos commoratus terminos, egregie factis nobis columnas Herculis superasti? Quod quæso numen auream cæsariæ familiæ detondit meæ? quis gloriæ meæ splendorem extinxit? Quænam furia genarum ruborem, blandum iucundumque vultus tui risum eripuit? Qua ratione, heu me! passus es, ô Liber! ex delubris tuis sacrum diripi iuuenem? Commune hoc aduersum te, meamque familiam Erinnyes trophæum fixerunt. Cur ei thalamum nuptialem inferiorem nõ apparauit, quãdoquidem superiorem ei Parcæ inuiderunt? Heu quibus, quàm tristibus seruatus sum luctuosis sermonibus! Omnia cum orationum argumenta tractarim, vnum luctus semper declinaui; nesciebam enim me meis lamæris seruari. O qui antea ætatis terminos virtutum dotibus transiisti; iam verò morte commutasti! qui fraterno amore etiam Dioscuros superasti! Illi quidem pro Helena bellum gesserunt, raptum tamen non prohibuerunt. Tu verò fratris tui germani custos, omni mureas fortior, tu omnibus morbis, solo animi robore restitisti. Improbis fortasse dæmon, & crudelis, ideo tecum contendit, & mulis periculis superatus, tandè aliquando clandestinis & fallacibus machinis te prostravit. Neque verò cessisti ad extrema vsque dæmoni, vt possumus au-

Edi. P. Sæph. p. 2711.

Affectus frigidi, & tragici, ali quando etiam pueriles.

dire, sed corpore licet cesseris, animo non cessisti. Verum strangulauit ille, perque vim abstulit; Tu verò in ipso laqueo animam agebas, amabilem tibi nutricem voce inclamans, te omni ope destitutum sic laqueo conclusit. Nouerat enim, quod sæpe victus, patre præfente & iuuante discesserat. Vicerat, & obstinatos immobilisque iudicum animos; & tum primùm seuerum illum confessurum risisse apparuit. Desiderio tui mentes illas flexisti, quas Diij ipsi, iudicio disceptantes, flectere nequierunt. Occlusisti mihi portas vrbis, occlusisti Eleusina. Qua ratione Mineræ sacrificabo, quæ pro te furiam contra Dæmonem illum non excitauit? Quomodo Deum patrium colam, pater ob filium contristatus? ô audaces sermones! iacet Rufinus, & vos adhuc floretis! ô infelix lingua, Musarum prius instrumentum, nunc verò turpis Dæmonis! ô qui clarius Lucifero splenduidisti! qui lætissimum mihi tum diem ostendisti, cum te primùm Sol conspexit! iam verò rursus tristissimum, quo acerbum illum & tragicum nuncium percepi.

Hactenus sophista Ethnicus, & quidem satis verbosè. Vehementiores videntur illi affectus, non sunt tamen graues; pluris vnum illud Quintiliani facio.

(Iuro per illos manes numina doloris mei) quàm totam istam monodiam. Primùm enim, & Baccho & Mineræ vehementer iratus nuncium remittit, Eleusinae & patriorum Deorum cultum auersatur, nihil nisi furias & dæmones, in se fatalis iouidæ concitatos loquitur, linguam ipsam suam Alastoris cuiuspiam instrumentum confitetur, quæ omnia doloris sunt tragici, furiosi & desperati. Deinde, cuius amentia est, scholiasti um adolescentem cum Hercule, Cultore &

Polluce, comparare, eius desiderio mentis inflexas prædicare, quas diij flectere nullo modo potuerant?

Certè & in ijs affectibus, quam poesim fermè scribis, longè prudentior est author Æthiopicôn. Nam ecce Theagenes Charicleam velut mortuam luget, quæ tamen adhuc erat in viuis: erumpunt affectus satis quidem vehementes, sed non infani.

Ὁ πάθος ἀτλήτου, φησὶν, ὁ συμφροδὸς δειλάτου! τίς οὕτως ἀκόρητος ἑλληνίς τις ἡμετέροις κακοῖς ἐνεβάκηχουσε, φησὶν ἢ ἐνέκουστος ἐπιβαλοῦσα, κηδύοις θαλασσῶν, κηδύοις περιεσθίων ἑσβαλοῦσα, ληστῆς παρεσθύσα πολλάκις, ἢ ὄντων ἡγοσεώσκει; ἐν μόνον αὐτῇ πάντων ἐσκέλετο, καὶ τὸ το ἀνῆρτασα. κείτῃ Χαερίκλεια, καὶ πολέμιας χεῖρὸς ἔργον ἢ φιλιτάτη γηγῆται. δῆλον μὲν ὡς ἰσοφροσύνης ἀνδραγαθία, καὶ ἐμοὶ δίδων ἐαυτῶν φυλάτῃσσι. κείτῃ δὲ οὐδὲ ἄλλοις ἢ εὐσυχῆς, οὐδὲν μὲν αὐτῇ ἢ ἀεὶς ἀπογαμῆται εἰς οὐδὲν ὄφθαλμοῦ ἐμοὶ χρομῆται. ἀλλ' ὁ γλυκεῖα περιεσθῆναι τὰ τελευτῆται, καὶ εἰωδοται, ἐπισκῆψον, εἴπῃ καὶ κτ' ἡμερῶν ἡμερῶν. Οἱ μοι, σιωπῆς! καὶ τὸ μαντικὸν ἐκείνο καὶ δεκρόρον σῶμαι σῆν κατέχει; καὶ ζῶρος πῶν ποσφόρον, καὶ χείρὸς πῶν ἐν τῇ ἀνακτόρος κατελιπῆται; ὁφθαλμοῖς ἢ ἀφρογῆς οἱ πᾶσι τὸ κῆδος καταστράψαται, οὐδὲν οὐδὲν ὄφθαλμοῦ, οἶδα ἀκριβῶς. Ἀλλ' ὅτι, ἀνσεπὶς ὀνομάσσει; νύμφῃ; ἀλλ' ἀνῆρτασα γαμετῆται; ἀλλ' ἀπίεστος. τίνα οὐδὲ ἀνακλέσω, τίνα φροσφῆναι λοιπὸν; ἢ ἀεὶ τὸ πῶν ὀνομάτων ἡδισον, Χαερίκλεια; ὁ Χαερίκλεια, θαρσει, πρὸν ἔχεις ἢ ἐρωμένην; ἀπολήψῃ με μὲν ὕστερον. ἐν ἄδου γὰρ χροῖς ἐπέξω, καὶ ἐαυτῆ σπαγῆς, καὶ σπῆσσομαι τὸ σοὶ φίλιον αἶμα τὸ το' ἔξῃ δὲ ἡμῶς ἀποχέρον μῆται τὸ δὲ σπῆσαιον.

Animaduerte quàm (vel in isto argumento in quo rarus est modus) cõpositi sint, & nõ pueriles affectus.

O dolorem (inquit) intolerabilem, ô calamitatem diuinitus immissam! quænam aded infatiabilis furia in nostris bacchabatur fœneribus? quæ exilium nobis à patria

Theagenis Charicleam velut mortuam de silentis affectus satis vehementes.

Pulcherrima lamentatio.

imposuit, sexcentis maris prædonumque periculis obiecit, omnibus fortunis spoliatus? Vnum erat pro omnibus relictum solatium, sed & hoc ereptum est. Iacet Chariclea, & hostili manu dilecta perempta est; hæud dubiè pudicitiam propugnans, & mihi se asseruans: Nihilominus tamen iacet infelix, neque ipsa quenquam ex forma frustum cepit, neque mihi vlli vsu fuit. Cæterum, ô dilecta, alloquere me iam vltimò, solito more: manda quidpiam, si quid adhuc spiras. Heu me miserum! taces? fatidiculum illud, & diuino lepore præditum os, silentium premit? Caligo igniferam, & ex sacrario Deorum ministram, chaos occupauit? Oculi verò lucis expertes, qui nuper gratissima pulchritudine fulgurabant? hos nõ vidit interfecto, certo scio! Cæterum, quo te nomine quispiam appellet? sponsane? at desponsata non es: an pronuptæ? enimvero expers es coniugij. Quã igitur appellabo? quam nouissimis verbis alloquar? An omnium suauissimò nomine, Chariclea? O Chariclea, adesto animo, fidum habes amato-rem: hæud ita multò post me acceptura es; iam enim tibi inferias peragam mea ipsius cæde, amico tibi sanguine faciam, & ambos capiet nos hæc spelunca, rude & tumultuarium monumentum.

Vtinam hic auctor in grauiori argumento versatus fuisset, ingenium illi candidum, politum, & ad maiora eloquentiæ decora natum. Cauendum est omnino, vt postea ostendimus, ne istis miserationibus, quod per sæpe contingit, excidat oratio, alioqui in frigidis & pueriles dissoluetur affectus: satius est moderatè lugere, quàm istas ineptissimas nœnias ridentibus occinere.

In iracundia felicius vehementior.

rum affectuum fræna laxantur; vt patet in Ciceronis Pisoniana, quæ flammæ & faces iaculatur; tragicas etiam imprecationes usurpat, quibus ait se diriora imprecari.

Exempla
πονητων
in iracundia.

Quæ est igitur pœna? quod supplicium? id mea sententia, quod accidere nemini potest, nisi nocenti, suscepta fraus, impedita & oppressa mens conscientia, bonorum omnium odium, nota iusti Senatus, amissio dignitatis.

(Deinde) Neque verò ego, si vquam vobis mala precarer, quod sæpe feci, in quo Dij immortales meas preces audierunt, morbū, aut mortem, aut cruciatum precarer.

Thyestæa ista execratio est Poëtæ, vulgi animos, non sapientum mouentis.

Vt in naufragio expulsus, vsquam saxis fixus asperis;

Eniſceratus latere penderes, saxa spargens tabo,

Sanie, sanguine atro.

Sed neque nimis exaggeranda res est; nam qui in tenui argumento Thyestæos clamores fundit, ineptus est, & risum magis efficit quàm iracundiam.

DE IMMODERATIS & nugatorijs Affectibus:

Dèque Aristidis & Libanij in hoc genere erroribus.

C A P. X.

Nescio quo pacto rerum humanarum vitio, sit, vt quæ eximie pulchra aut iucunda sunt, quasi venerint ad summum, facile deflorescant, & in fastidium contemptumque defluant.

Nihil præclarius in tota eloquentia, quàm ratio affectuum, nihil æquè fragile est, nihil erroribus magis

obnoxium, quibus tota illa gratia & honoris pompa marcessit, & quæ antea pulchra & speciosa videbantur, in risus ineptiæque pueriles dissoluuntur. Hoc sæpè contingit in affectibus, dum humanos limites, modumque prudentiæ transiliunt. Exemplum sit ex Aristidis monodia, de Smyrna, in qua multa quidem satis appositè dicta, vt;

Ὁ Ζεὺ τί χεῖροισι, ποτερον σιωπῶ Σμύρνης κειμήριος; τίνας μεταλαβὼν ἀδελφάντος φόνον; ἢ τίνα τῶν καρτερίων κερτερῶν; ἢ ὀδύρωμαι; ποίαν ἀρμόνιαν ἀρμόσιμος;

Proh Iupiter quid agam? vtrum tacebo collapsa Smyrna? cuius adamantis, si taceam, hoc ingenium est quis stupor tolerantia? an lugebo? quam verò adaptans harmoniã, &c.

Aristidis lamentatio de euerſione Smyrna.

Hoc initio deinde satis grauius vrbis dignitatem commendat, commemorans Corybantum choros, educationes, ac natales Deorum, Peloponesi coloniam, Theseum conditorem locorum sub Sipylo, Homeri ortum, certamina, trophæa, victorias, deinde suburbia, portus, bafes, campos, prospectus, maria, fontes, templa, theatra, forum, & cætera ornamenta, quorū iactura grauis est ad mouendos affectus. Mox ingenio suo plus æquo indulgens, totam orationem conuertit in exclamationem.

O fontes, o theatra, o vici! o curricula partim sub tecto, partim sub dio! o splendidissimam fori formam! o vias auri templorumque cognomine, singulas quadras, & fori vicem singulas exhibentes! o portus charissimam desiderantes vrbem, o gymnasiorum decora, o templorū & septorum amœnitates! o marina ornamenta! o cuncta hæc somnia! o casus Asiæ, o reliquæ ciuitates, o terra omnis, & omne quod intra atque extra Gades est mare, o orbis astrorum! o qui cuncta vides, sol, quale

sustinuisti videre spectaculum? Et cætera, quæ longissimo tractu continuantur, vt oporteat omnino, & exhauriri dicentis spiritum, & audientium animos satietate compleri. Postremò addit ridicula quædam, Gorgones si reuiuiscerent, non iam Medusam, & suum oculum, sed Smyrnam communem Asiæ oculū defleturas; Auibus ferè inuidet, quæ ruinã euaserint; Oportebat, inquit, eas in commune bustum ciuitatis insilire, amnes lacrymis manare, totã terram detonderi, & vbique naues cum nigris velis solui. Hæc puerilia sunt, & nimia: sunt tamè eius verba;

Ἦπου ἢ Γοργῶνες εἰ περὶ ἴσταν, ἢ ἂν τῶν Μεδουσαι, οὐδὲ ἔ αὐτῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ ἢ ἢ Ἀσίας ἐπὶ ἄστυν. Ἐ, Νῦν ἔδει ἢ πάντος θιγανοῦ εἰς πύρ ἀγῆσθαι· παρέχει ἢ ἢ πόλις ἀφθονοῦ· πᾶσαν ἢ τῶν ἡπειρῶν ἀποκείρεσθαι· πᾶντος αὐτῆς ὁ βόσρυχος οἴχεθαι· νῦν ποταμοῖς δάκρυσι βυλῶμαι, νῦν ὀλέθους ἐμπλευσαι μέλασι τοῖς ἰστίοις.

Haud dissimilis est Libanij sophistæ nœnia de incendio Daphnitici templi; quam lepidè exagitat D. Chrysostomus, in oratione de S. Babyla Martyre. Nonnullorum hic sensum attingemus: incipit:

Libanij sophista nœnia de incendio Daphnitici templi.

Viri, quorum oculis æquè ac meis caligo offusa est, in posterum neque pulchram neque amplam ciuitatem hanc vocemus.

(Deinde conuersus ad Apollinem)

Adhæc, cum aræ tuæ sanguinem sentirent, sedulus Daphnes custos, vel contemptus cum esses, permansisti, o Apollo, aliquoties etiam iniuria laceſſitus, atque externo spoliatus ornatu, patienter tamen tulisti; Nunc verò multis ouibus, multis item bobus ad aram tuam mactatis; postquam sacrosanctum Imperatoris os pede excepisti, intuitus quæ prædicabas, visus liberatus esse mortuo quodam [S. Babylam martyrem intelligit] quem tu iudicaueras malum tibi vicinum esse, ac tibi ob-

strepere: de medio statim cursu solum vertisti. Vndenam hoc tempore gloriabimur apud eos, qui memores sunt sacrorum, statuarumque tibi erectarum? [Mox] Quale, o Iupiter, laborantis animi laxamentum perdidimus! Quàm Daphnes regio tumultibus vacua erat, quando etiam templum ipsum magis vacuum, vt pote, in quo natura, ex sese quasi portum in portu fecerat: ambobus quidem admodum tranquilliss, altero tamen maiorem tranquillitatem præstante. Quis non ibi mortem, quis non ibi timorem, quis non ibi luctum deposuisset? Quis propterea fortunatas insulas inibi desiderasset?

[Hæc tolerabilia: quæ sequuntur puerum magis sapiunt quàm conſummatum Rhetorem.]

O dexteram malignam, o iniquum ignem! quoniam primùm dilapsus est? quodnam mali huius exordium? nam à tecto exortus ad reliqua deinceps serpsit: ad illius caput, ad faciè, ad phialam, ad Cydarim, & talarem vestem: Vulcanus enim ignis arbiter, non comminatus est igni huic detrimentum afferenti, cum beneficio deuinctus Apollini deberet, ob indicium olim sibi ab illo factum: sed neque Iupiter, qui imbrium habenas tenet, aquam in ignem dimisit; qui præsertim olim Lydorum Regi periclitanti aquam extinxerit. [Pergit insanire.] Viri trahitur mihi mens ad Dei Apollinis speciem, ac mihi ob oculos cogitatio typum ipsum repræſentat, formæ læuitatem, colli mollitiem, idque in lapide cingulum, quo aurea tunica circa pectus sic colligebatur, vt partim subsideret, partim subsurgeret. Deniq; totus Dei habitus, cuius iram vel feruentem non sedauisset, vt qui similis esse cantilenam occinenti? Et herculè audiuit hunc olim aliquis (vt aiunt) in meridie cithara ludentem? Aures beatas! Cæterum cantus

erat terræ laudatio; cui quidem de aureo cyatho libare mihi videtur, quod puellam oculauerit dehiscens, ac sese deinde contrahens.

Tandem describit incendium, in quo ridiculum est quod ait, Iulianū Imperatorem, vbi de templi incēdio rumor auditus est, Mercurij talaria quæsiuisse, vt ad flammam restinguēdam properaret, Nymphas è suis fontibus egressas, ingentem luctum excitasse. Postremò concludit:

Præsta te mihi talem, Apollo, qualem te reddidit Chryses, dum Græcis imprecaretur, iræ plenum, & nocēti adsimilem: quandoquidem tibi ornamenta cum redderemus, & quicquid olim de templo tuo ablatum fuerat, restitueremus: præceptum est quod colamus simulachrum, haud aliter, quàm si sponsum aliquis interim dum corollæ contexuntur, moriatur.

Hi non sunt affectus, sed deliramenta, vt præclare animaduertit D. Chrysofomus.

DE LANGVIDIS AFFECTIBVS, & ijs qui vocantur ἀπυλαστοί. CAP. IX.

Dorionis egregium dictum. Act. l. 8.

DOrion ille quidem tibi cē haud dignobilis, & præ cæteris factus, vt multas in omne genus hominum, sic in poetas & oratores plebasque contorsit argutias: qui in rebus magnis describendis fuissent argumento longè inferiores. Itaque cum tempestatem à Timotheo descriptam in natura legeret, liquidò affirmavit, se in feruenti cacabo vidisse vehementiorem. Hoc plerisque oratoribus accidit, qui in ijs affectibus effingendis, qui vehementiam habent non mediocrem, ita ipsi remissi sunt, & languidi, vt multum de rei maiestate detrahant. Quis eum fingere non putet, qui in grauissimis adiurijs languorem orationis simul

habeat, & actionis? Natura ipsa in istis sua sponte profilit satis, nec acrioribus indiget incitamentis: nam & imperiti, & barbari, dū suas, aut propinquorum lamentantur iniurias, ita voce, vultu, & tota actione se gerūt, vt appareat, eos, quod agūt, imis sentire medullis, ac visceribus, Si quis igitur orator ita est naturæ imbecillitate constitutus, vel etiam voce, & lateribus ita tenuis, vt nec possit indignari, nec irasci, nunquam huiusmodi argumenta tractare debet.

Quis Martem tunica tectum admantina Digne dixerit, aut puluere Troico Nigrum Merionem? aut ope Palladis Tydidem superis parem.

ff rat. t. co am odor II.

Qui genium habuerit potentis naturæ; (quanquam non omnino in hac re cedendum est naturæ; sed si vehementius quàm par est, incitata fuerit, restringenda est nonnunquam, & ardoris cuius compescendus, ne in eos motus incidamus, quos Rhetores ἀπυλαστοί nominant, in conditos scilicet, & agrestes, nec palæstræ cultura perpolitos.) Sit Oratori modestia, quod C. Graccho Erycinus seruus: quæ non fistulâ eburneâ, sed rectæ rationis lege, modò inconditi motus vastitatem colligat, modò intemperantis vehementiam reprimat, modò lasciuientis luxuriam amputet, ad summum, omnia iuxta decori leges & iura componat.

DE MIXTURA AFFECTUUM.

CAP. XII.

DElectationis mater est varietas, quam, vt natura in reb, sic in oratione ars, & ipsa quæ conficitur ex arte ratio, prudenter obseruat. Non erunt igitur omnia vno affectu pertextenda, sed prout rerum actionumque dissimilitudo postulabit,

grata disparitate miscenda: quam necessariò actionis excitata quædã species atque admirabilitas consequitur. Et hoc ipsum in Sapphone Poëtria de meliore nota commēdat Dionysius Longinus; quòd vt sublimis artifex, diuersos motus summa varietate, nec minùs eleganti pulchritudine tēperaret, vt in istis versibus:

Φάνεται μοι κείνος ἴσος θεῶν
Εμῶν, ἢ μὲ ὅστις ἐναντίος τοι
Ἰζάνει, ἢ πλοῦσιον ἀδρυφόνε
Σὺ ἔσθα κείν.
Καὶ γὰρ ὁσὶς ἰμερόεν, τὸ μοι τὰ
Καρδίαν ἐν στήθεσιν ἐπλόασεν.
Ὡς ἴδον σ' ὡς βροχῶν, ἐμὸν γὰρ αὐδάς
Οὐδὲν ἔθ' ἠκέ.

Et ceteri, quos Latinos habes apud Catullum.

Sed quis in eo Euripidis & Senecæ Medeam non miretur? quanta dexterritate miscent affectus, quàm admirabili varietate distingunt.

En motus doloris, quàm aptè expressus:

Doloris motus aptè expressus.

Ὡ τέκνα, τέκνα, σπῶν ἰθὺ ὅτι δὴ πόλις,
Καὶ δόμ' ἐν ᾧ λιπύπτες ἀθλίαν ἐμὴ,
Οἰκίσσετ' αἰεὶ μητέρες ἐσσημῶντι:
Εἴω δ' ἐς δῆλον γαῖαν εἶμι δὴ φυγᾶς,
Πεῖν σπῶν ὄνασθ, καὶ πειθεῖν ἐσδαίμονας,
Πεῖν λέκτρα, ἢ γυναικᾶ, ἢ γαμηλίους
Εὐνὰς ἀγῆλαι, λαμπάδας τε ἀναρξέθειν.
Ὡ δυσάλαινα τ' ἐμὸς ἀνδραδίας, &c.

Suavis est iste motus, moderate tristis, & leniter in intima pectoris influens: statim tristitiæ immiscet mollem risum innocentissimam animarum, quæ matri ablandiuntur, ex quo ignescit dolor.

Ἐὺ φεῦ τί μερσοδέρκευδε μ' ὄμμασιν τέκνα:

Τὶ μερσογαῖτε σ' πανύσσιον γέλων!

Et inter hæc horror & deliquium animæ.

Αἴ τί τί δ' ἐγώ; καρδίαι γὰρ οἴχεθ',
Γυναικῆς, μιμνῶ φασιδεγὺ ὡς εἶδον τέκνων.

Max aucriatur consilia de cæde liberiorum concepta.

Ὅχι ἐν δουραμίῳ, χερπέτω βυλεύματι

Τὰ μερόθεν, ἄξω παίδος ἐκ γαίας ἐμοῦ.
Statim resumit dolorem: misericordiam, metum, in furiosam lætitiā, crudelitatem, iracundiam, audaciam, commutat.

Καὶ τοί τί πάγω, βέλομ' ἔλεωτ' ὄφλη
Ἐχθροῦ μεδέσσει τὸν ἐμὸν ὄζυμῆς;
Τολμητέον.

Deinde subito ista affectuū moles, quasi fluctus ad saxū allisa frangitur, & post inanes ventos, veluti ridētis cœli clementior aura succedit.

Ἄ ἄ μὴ δῦτα θυμὲ, μὴ σὺ ἐργάση τάδε,
Ἐάσον αὐτὸν, ὃ πάλα, φείσσει τέκνων.

Sed quàm brevis est bonorum portio: Ecce qui inter doloris & iracundiæ cæcitatē, veluti radius lucis emicuerat, iterum densissimis tenebris circumfunditur:

Μὰ τὸν παρ' ἄλλω καρτέρος δῖος εὐρεῖ,
Οὗτοι ποτ' ἔσση τῶθ', ὅπως ἐχθροῦ ἐγώ
Παίδος παρήσω τὸν ἐμὸν κερδύβεισαι.
Πᾶντως σφ' ἀγάλη καὶ θανεῖν.

Vehemens omnino motus, etiam addito per manes & inferos iureiurando: sed tamen quasi torrens ad robustissimum obicem fidit, postquam liberos diffuauia est, intimis philosorgiæ aculeis lancinata.

--- Δότ', ὢ τέκνα,
Δότ', ἀσπᾶπαδε μητὲρ δόξιν χέρεθ',
Ὡφιλτάτη χεῖρ, φίλτατον δὲ μοι σώμα:
Καὶ γῆμα, ἢ μερσοπῶν ἐυγῆες τέκνωθ
Ευδαίμονοῖτον, δῆλ' ἐμὴ, τὰ δ' ἐσδάδε
Πατὴρ ἀφείλετ', ὃ γλυκεῖα μερσοβόλη,
Ὡ μηδυνὸς χεῖρ, πνεῦμα δ' ἠδισον τέκνων,
χευεῖτε, χευεῖτε, ἐκ' ἐτ' εἶμι μερσοβλέπειν.

Nec inferior in his affectibus miscendis Seneca; quàm artificiosissimè enim Medæam de nece liberorum cogitantem exprimit.

Non statim tam demens & furiosus exurgit affectus: sed vt cruenti & horribiles cometæ ex vario halitu paulatim concrefcunt, ita ex variis motibus præuāq; rerum aptissimè connexarum dispositione, vehementissimus ardor pectoris incitatur.

Ὁβρατία
hæc
gressus
cometæ
cum motu

Primum, vt leones singulari certamine congressuri, ilia identidem cauda percurstantes, robur excitant; ita languentem animum ad maiorem iracundiam irritat.

Incumbe in iras, teque languentem excita:

Penitusque veteres pectore ex imo impetus

Violentus hauri: quidquid admis-

sum est adhuc,

Pietas vocetur.

(Deinde.)

Medea nunc sum, creuit ingenium malis.

Ita proludit furori, & veluti classicum canit. Mox quam artificiosè, quamque per varios anfractus, in vehemētissimum illum quem intendit motum delabitur: nescio quid animo iam delibauit, tamen ad primos tam atrocis maliciæ impetus, bonæ indolis semina quædam restiterunt, subtimuit, & refugit:

— *Nescio quid ferox*

Decruit animus intus, & nondum sibi Audet fateri.

Diffimulat igitur pudore confusa, quod primum cogitauerat, & aliud proponit haud multum dissimile.

— *Stulta properari nimis:*

Ex pellice vinam liberos hostis meus Aliquos haberet.

Statim excludit illam moderationem, & vela permittit furori, etiã specioso, vt opinatur, & æquo prætextu.

— *Quicquid ex illo tuum est,*

Crensa peperit: placuit hoc pœna genis,

Meritoque placuit. Vltimum magno scelus

Animo parandum est: liberi quondam mei,

Vos pro paternis sceleribus pœnas date.

Apertè ludit audacia. Mox succedunt in scenam verecundia, metus, misericordia.

Cor pepulit horror, membra torpes-

cunt gelu,

Pectusque tremuit, ira discessit loco: Materque tota coniuge expulsâ redit.

Egone, vt meorum liberum, ac prolis meæ

Fundam cruorem? melius: ah demens furor!

Statim, vt in alternis vndis recurfant furores.

— *Occidunt: non sunt mei.*

Et derepente;

— *Mei sunt, & culpa carent.*

Et quæ sequuntur profus ab Euripide expressa.

Heu cara proles! unicum afflictâ domus.

Solamen: hinc vos ferte, & infusos mihi

Coniungite artus,

Postremo serenum illud, doloris & furoris turbine confunditur.

— *Rarsus ignescit dolor,*

Et fernet odium: repetit inuisam manum

Antiqua mentis ira: quâ ducis, sequor.

Placet etiam Iosephum in eodem Ioseph. l. 7. de bello Iud. c. 13. argumento audire, vbi matrem Hierosolymitanam describit, se ad filioli necem accingentem.

Βρέφος (ἔπιπυ) ἀθλίον, ἐν πολέμῳ, καὶ λιμῷ, καὶ σέσει, τινὶ σε τηρήσω; τὰ μὲ παρὰ Ρωμαίοις δουλεία καὶ ζῆλον ἐπ' αὐτῶν, φθαίει δὲ καὶ δουλείαν ὁ κίμος, οἱ εὐσιπασαὶ δ' ἀμφοτέρων χαλεπώτεροι. Ἰδὲ, ἡσοῦ μοι προφῆ, καὶ τῆς εὐσιπασαὶς ἔρινυς, καὶ τὰ βίῳ μῦθος, ὁ μῦθος ἐλλείπων τῆς Ἰουδαίων συμφορῆς.

Miserâ (inquit) soboles, cui te referuo in bello, & fame, & seditione? Apud Romanos si vixeris, seruiturus es, vel certè fames præueniet seruitutem: sed omni seruitute & fame crudeliores sunt seditionis: Morere, & esto matri cibus, seditionis furia, & humanæ vitæ fabula, quæ sola deest calamitatibus Iudæorum.

Iosephum cum Euripide & Seneca, 11

ca, in Roma capta ab Alarico sic expressi, & miscui: vbi Romana mater ad eandem lanienam acuitur:

Motus ex Iosepho, Euripide & Seneca expressi.

Cui te referuo, matris infelix puer,

Cui dira Erinny's tortili primas iuba

Amplexa cunas, oris afflauit nigri

Iethale virus? dura Lucina labor!

Cui te referuo? cur referuo? ad quas neces?

Ad gladium, an ignes? ad famem? an pestem, & feras?

Morere Leona, morere, sis matri cibus,

Solare rabiem ventris incesti, miser,

Miser Leona morere, sis matri cibus.

Te, dulce pondus, mensibus denis tuli,

Clausum sub aluo visceribus autum meis;

Et nunc rependi gratiam matri, puer;

Relicta pridem viscera introrsum subi.

Deinde, vt fert istorum motuum ratio, spectrix furialibus incitatur ad nefas:

Incesta facies Dirâ ineluctabilis,

Quid fœda gyro membra feriali rotas?

Ad omne facinus non rudem dextram affero:

Feriam, peribit, glutiam carnes meas,

Mox succedit miseratio, & ad pueri vocem grauitè commota exclamat:

O dulce germen matris! ô sanguis meus!

Eheu tepentes proluunt lacrymâ genas!

Pietas recursat, corda mitescunt fera;

Rursusque mater, tigride cicta, redit.

O tenera membra, ô dulce caput, ô flos tener!

Olabra mellea, ô manus, ô lumina! O parce nate, parce genitrici tua.

Animula dulcis vine, morietur pa-

rens:

Morietur audax, impium & vecors caput.

(Iterum stimulant miseram furiam)

Sernabo Gotthis liberos! iterum furor,

En iterum Erinny's corde bacchatur fero,

Lymphata versat pectora, exagitat, coquit:

Omnes in illo corpore excepi rogos, Quosunque saui busta Typhonis crepant.

Non ibo inulta: quodlibet possum malum,

Fidem, pudorem, numen, exturbo ocyus.

Hinc præliantur affectus:

Morietur insons? sed lupa fontis puer.

Mens est, & isto ventre condetur meus.

Nati sepulchrum fiet hinc matris sinus.

Hæc sola restat fabula, & magna venit

Spectanda scena, defer audaces manus.

Perge ira, perge.

Subsidit statim, & in tepefcit:

— *Vincor infelix parens,*

Heu cor rigescit, membra torpescunt gelu!

Perimere natum, fundere cruorem meum?

Comedere carnes? melius: Ah demens furor!

Resilic statim motus, quasi violentus fatelles, & miseram rapit:

Morietur: esto, quid moror? pia, im-

pia!

Morietur: esto.

Hæc mixtura affectuum plurimum habet virium, & suauitatis.

At dices? si dolor & iracundia sola excitanda sit, eruntne lætæ species adhibendæ? id omnino cum dextertate præstandum est. Solent plerumque læta præmitti, quo ex eorum læ-

ctura grauius postea stimuletur dolor: quod in Aristidis exēplo docui, vbi nobilissimæ vr̄bis am̄enitatē & delicias cōmemorans, viam sibi sternit ad monodiā. Cauendū est tamē, ne cū doloris aguntur partes, faceta quædā & iucunda intēpestiue misceātur, quæ gliscentē plerūque motum elidunt, & ser̄ia conuertunt in risum.

DE MODO ET RATIONE
mouendi.

CAPVT XII.

*Captanda
occasionē
mouendorū
affectuum.*
IN modo & ratione mouendorum affectuum hæc præcipuē sunt obseruanda:

Primò, postquam orator, & personarum quas constituit permouere, & suarum virium, exploratam habet rationem, debet omnino rerum cætera quæque adiuncta diligentissimè examinare. Cōtingunt enim aliquādo tempora, vbi repentino aliquando casū iam commoti animi flexibiles sunt, & in eam in quam semel inclinarunt partem, facillimo ictu impelluntur. Itaque tunc feliciter cadunt oratorum tali, cū eis locus & ratio temporum, cæteraque id genus famulantur. Cōtrā, difficilior est mouere, vbi iā senio ad similes affectus pectora obduruerunt, aut contrarijs etiam affectibus occupata impeditaque sunt: tunc certandum rationibus, instandum, colluctandum: nihil enim inanes motus efficiēt, nisi peruicax aduersus ea quæ dicuntur, iudicium, dextro Marte expugnatū fuerit. Docendus est atque erudiendus etiā imperitorum intellectus, antequam motus inardescant, & nunquā ex abrupto incipiendum, nisi iam mutæ rerum circumstantiæ egerint, quod erat ab oratione expectandum: licuit Ciceroni ita exordiri.

Quousque tandem abutere, Cati-

lina, patientia nostra? &c.) Et prudenter quidem in eo fecit: iam enim ita partim metu, partim iracūdia, & dolore incitati erant omnium animi, vt magis ipse, nascentibus veluti affectibus obstetricari videretur, quā nondū natos generare, ac deformare. Quod plerique malè arripientes in frigidis & sedatis argumentis, statim in acutissimos erumpunt sonos.

Secundò; Etsi comparare animos ad motum oporteat, magnā tamen curā prouidendum est, ne ipsi accersiti aut intrusi videantur affectus; si enim comparati, si affectati, si nimis artificiosi appareāt, quasi detecti hostium subterranei cuniculi, aut eluduntur, aut minus habent virium. Elicienda est permotio latenter, non autem cum ea aperto Marte pugnandū.

*----- nec nocte paratum
Plorabit, qui me volet incuruasse
querela.*

Qua in re lepidissimum est quod narrat Quintilianus de adolescentulo caudico, qui apud Cassium Seuerum dicturus, inter cæteros motus cōparauerat, *Quid meto vultu intueris, Severe?* Ad hæc frigidè vir grauis: *Nō me hercules, inquit, faciebā, sed sic scripsisti.* Ecce & quā potuit truculentissimè eum aspexit. Alius transtulit aliquādo puellam, quæ foror esse aduersarij dicebatur: (nam de hoc lis erat) in aduersa subfellia, tanquam in gremio fratris relicturus. At is præmonitus iam decesserat. Tum ille alioqui vir facundus, inopinatæ rei casu obmutuit, & infantem suam frigidissimè reportauit. Alius imaginem mariti pro rea proferre magnū putauit, & ea sapius risum fecit; nam & hi, quorum officij erat, vt traderent eam ad epilogū, ignari quid esset epilogus, quoties respexisset patronus, offerebant palam, & prolata nouissimè deformitas ipsa imaginis, præteritam quoque gratiam orationis perdidit.

*Motus non
debent videri
accersiti.*

*Motus vt
corrumptur.*

*Qua argumenta re-
quirantur
in motibus*

*Sententia
in motibus
crebra.
Affectus si-
dis diffusa
oratione.*

*Tab. 1. 6. c. 2
Festina
narratione
motibus
cōparatis.*

Tantum est in insulsis motibus periculi. Quid igitur? nihil erit apparandum? quid, & quomodo dicas non erit meditandum? Absit: Affectibus enim proprias sententias & verba aptare, res vna est omnium difficillima, & magnorum peculiaris laus ingeniorum; quam tentarunt multi, præterierunt pauci: quò fit, vt raro temerario ingenij calore, satis feliciter excutatur. Comparanda est, opinor, motio, sed ita comparanda, vt naturaliter influere, non intrusa esse, videatur, nisi fortè exercitatissimis in dicendo hominibus contingit, vt in eo etiā repētino furore sint scælices.

Tertiò in rebus prouidendum est, ne ijs quæ proponuntur, opus sit intentione iudicij quā acuta: nam, vt superius monui, quò magis inuestigando laborat intellectus, eò magis in sensu minuitur permotio: ex quo vitiant & corrumpunt affectus, qui vbi primū mouere incœperint, statim erudita quædā & recondita cōmiscēt; quibus dum auditoris adhaerescit intellectus, motio præterfluit.

Quartò, argumenta debent esse mixta, & confusa, sapientique quodā errore vagari, vt videantur ab incensa potiùs mente subijci, quā vlla artificij exquisitione comparari. Sic apud Virgilium Dido, apud Senecam Medea, coloribus & confusis cogitationibus raptim per omnia desiliūt.

Quintò, Debent esse in affectibus crebra, acuta, & vibrantes sententia: sidit enim affectus diffusa oratione, non secus ac tempestas, cū ventus spargitur, fit imbecillior. Bene igitur apud Ciceronem, mulier ad victoris abiectā pedes exclamat: Miserere nostri, noli extinguere extinctos, fumus aliquando scælices, raemento te esse hominem.

Hæc si periodicè dicerentur, priùs gladius hostis feriret, quā esset absoluta periodus.

Sextò, in motibus affectionibus, di-

ctio erit mobilis, & cita: sed tamen honesta, & grauis: in vehementibus & valdè incensis, erit stylus, qui saxa deuoluat, vt [Pontem indignatus Araxes.] Idcirco in tragœdijs plerumque cothurnata verba, & translationes longè petita conceduntur.

Septimò, vt nerui in cithara, neque nimium intendēdi, neque inertius remittendi, ita in affectibus, maximè vero ab oratore, adhibenda quædam est in modo, in rebus & verbis mensura: atque, vt curandum est, ne sint iacentes, infirmi, inclinati; ita etiam non nimis acuendi, ne in parenthesisum transcant: nam permotiones vbi nimia fuerint, speciem habent vitiorum, & eos ipsos qui ita affecti sunt, oratores, contemptos faciunt, suique impotentes.

Ad summum sapienti prouidendū erit, lacrymulas citò ardescere, & ardorem animorum extinguere: non istis tantum sensuum permotionibus insistendum, sed firmissimis præsidij mentem rationemque muniendam, quibus conceptas affectuum flammæ alere conseruareque possit.

Octauò, Occurrunt etiam nonnunquam res adeo magnæ, & graues, vel adeo diræ, funestæ, lætæ, incundæ, insolitæ, inauditæ, vt melius (non fecus ac Timantis Agamemnon) videantur silentio premi, quā medioctri oratione exprimi. Has obres, Aiæcis & Didonis silentium in Necya Homeri, & Virgilij, meritò omni oratione grauius sapientes iudicauerunt.

Parui siquidem affectus sapius loquuntur, magni stupent. Itaque in hoc gaudij veluti torrente, Theagenes & Chariclea non loquuntur apud Heliodorum, nisi paucissimis, & ijs interruptis vocibus *ὦ θεοὶ ἄριστοι*. Ad summum, stupore detixi concidunt, & toti supereffluentis gaudij vortice obruantur.

Nonò, prospiciendum est vt non in-

*Diçtio qua
ad motus
apta.*

*Motus iē-
perandi.*

*Magnimo-
tus super e-
gendi si-
lentio.*

sola peroratione (quanquam præcipuus est in ea locus) sed per totam etiam orationem, vbi res postulat, diffundantur affectus; neque vt Musica odiosa atque importuna, præter sem ingerantur, neque etiam locis necessarijs desint, sed prudenti quadam œconomia dispensantur.

DE REMISSIONE affectuum.

C A P. XIII.

Festiuam narrat historiam Suidas de Ignis & Nili certamine. Chaldæi (inquit) Ignis cultores, Deum illum suum per omnes terrarum oras exultantem, cæterorumque domitorem, circumferebant, quod vi ignis cætera quæque idola dissoluerentur. Vbi ventum est in Ægyptum, sacerdos quispiam, callido vir ingenio, hydriam quandam in Dei speciem efformatam, vel, vt alij volunt, ingentem Nili statuam cauam, aquæ plenam, & innumeris foraminibus, quæ tunc cera obduxerat, concisam producit. Nec mora: dato signo Dij congregiuntur: Ignis statuæ Nili subijcitur; qui postquam afflare cœpit, liquefacta cera, statim per rimulas ingens aquarum vis erupit, qua ignis extinctus est, & Chaldæorum superstitio derisa. Simile quidpiam in affectu contingere non raro cernitur. Is enim semel emissus, volat ferox, alacer, & incensus, pugnat, vincit, triumphat, quod si in aduersarium inciderit hominem frigidum, vaftrum, subtilem, vt ignis à Nilo extinguitur. Oratori igitur, qui mouet affectus, non tantum inanis calor, qui statim effluat, sed animorum solida persuasio, quæ in posterum etiã remaneat, quærenda est. Contrã, ei qui cupit remittere, & frangere, primum aperienda est ars mouentis:

quod est omnium ad contemptum motus efficacissimum. Ostendendum quippe auditori, comparatam de industria hanc in eius simplicitatem machinam, vanis illum umbris agitari, & quasi Panico terrore moueri: quod vbi intelligit ipse, suos iridet affectus, & suspectum habet eum qui mouere conatus est, imò persæpe quasi fraudulentum deceptorem auerfatur.

Argumenta deinde aut apertè aut tacitè oppugnanda, res extenuandæ, verba minuenda, leones & elephãti in culices & formicas efformandi. Si non leuiter impressus sed tenaciùs infidès pectori colluctetur affectus, aliò quantum fieri poterit, auertendæ erunt & deducendæ cogitationes.

Ad summum, comparato iam auditoris animo, aliæ motiones erunt excitandæ; vt clatus enim clauum, sic motus motum pellit, colliduntur etiam nonnunquam tanquam vndæ in mari, alius aliù auget, vel minuit, vel tollit. Odium misericordia mitescit, fauor inuidia diluitur, ira amore, vel reuerentia in tepescit. Risus denique vel exhilaratione animi, vel cõuersa in se cogitatione excitatus, magnos sæpè & atroces motus composuit, & verbum appositè ac festiuè dictum omnem motum doloris, iracundiæ, miseracionis, & cæterorum apparatus virèsq; confudit.

DE AMORE.

Amoris nomen.

C A P. XIV.

VT cœlestes orbis, is qui omnium supremus est, suo ambitu contentos, motu pariter versat, & rapit: sic omnes affectus vnus amoris complexu comprehensit, vnus quoque amoris conuersio-

AMORIS DEFINITIO, & de triplici anima motu.

Ex S. Dionysio præclarè.

C A P. XV.

PRæclarè vox Xenophanis Colophonij, qui auidum diuinitatis humanum ostendens ingenium, homines non modò se Dijs similes facere, sed ipsos sibi Deos assimilare contendit; quando eos humana specie, & ea qua vel plurimum delectantur, pingere fingerève solent.

Scitum Xenophanis dictum.

Hoc ipsum (inquit) facerent boves & leones, si manus haberent, & eas artes nossent, quibus humanum ingenium nobilitatum est: equi quidem equos, & simias simias in diuinam similitudinem efformarent.

Ei χείρας εἶχον βόες ἢ λέοντες, ἢ γράψαι χείρας, ἢ ἐργατελεῖν ὡσπ̄ ἀνδρες, ἴππαι μὲ τ' ἴπποισι, βόες ὅ τε βουῖν ὁμοίαις, καὶ θεῶν ἰδέας ἔχουσαν, ἢ δέματ' ἐπίοισι τοιαύτῃ οἰόντῃ κἄντο δέμας εἶχον.

Hoc quidem in cæteris, maximè vterò in picturis & imaginibus amoris perspicuum est, quas ad ingenium suum vnus cuiusque finxit & accommodauit affectus: Nihil hîc opus est infinita poetarum deliramenta in eo genere persequi, satius est ad saniores recurrere sententias.

Ex Aristotele discimus, Amorem nihil aliud esse quàm propensionem appetitus in bonum, siue illud sit verum, siue cogitatione duntaxat amatis describatur. Plenius magnus & admirabilis Dionysius amorem de-

Arist. in topicis.

S. Dionys. li. 4. de diuinis nominibus.

finit, συγκρατικὴν διαίτην ἐν τῷ καλῷ, ἢ ἀγαθῷ, διὰ τὸ καλὸν καὶ ἀγαθόν. Vim quandam, quo animus pulchro & bono adhærescit, qua pulchrum & bonum est. Quæ definitio non mo-

Dion. e. 4. de diuinis nominibus.

Magnam etymolog. in voce ἔρω.

Ὡσεὶ τὸτο δὲ τὸ ἔρωτος ὄνομα μὴ φοβηθῆναι, μὴδὲ τις ὑμᾶς δουλεύειτω λόγος ἐπὶ τοῦτε δεδιπτοῦσθαι: addit, S. Ignatium ante se hac eadem voce in sacris vsus, & esse nomine ἑρώτης θεοτέρου: quo fit vt nihil habeat suspicionis. Græci porrò ἔρωτα dixerunt, ἀπὸ τοῦ εἶρειν, πὶ δεξιμῶν ὁ σωδῶν γδ ἡμᾶς πόνος: à nectendo, quòd animos desiderijs, quasi laqueis, implicet, vel amantium pectora mentè que coniungat, aut etiam, inquit, πρὸς τὸ εἶρω, τὸ λέγω. λέγω γδ οἱ ἐρώωντες, à loquendo, quòd loquaces sint qui amant: vnde & amorem ab Hebræo nomine אָמַר amar, hoc est, loqui, deriuant nonnulli; quanquam Latinas voces ad Hebræos rarò deduci velim: sed hæc Grammaticis disceptanda relinquamus.

dò materiale sed etiam ipsum formale amoris obiectum (vt Theologi appellant) eruditè comprehendit: Atque in eo longè præstantior est, quàm quæ à Theophrasto affertur, cum amorem esse dicit animi concupiscentiam, quæ celerem habet ingressum, tardum verò regressum: aut eius, qui definit; πάθος ψυχῆς ἀπολαύσεως. Ex hac autem Dionysij definitione colligimus, Animum motum quendam esse animæ, quo fertur in rem dilectam, quanquam non ambulando fit hic motus, (vt ait D. Augustinus) sed amando. Pergit idem sublimis auctor, & in diuinis nominibus triplicem animæ, siue potius mentis constituit motum, circulem, rectum, obliquum; quorum vim rationemque sic describit: ἡ κινήσις ἢ ὁ ἰσθὸς κέρονται ἦτες, κυκλικῶς ἢ ἐνὶ ἑαυτοῦ τῆς ἀνάγκης καὶ ἀπελευθέρτου ἑλαμψέσι τῶ κελῶν, ἢ ἀγαθῶν. κατ' εὐθείαν ὃ ὀπίσταν ἀεσιῶσιν, εἰς τὸ ἦ ὑφειμένων ἀεσιῶσιν, εὐθεία τῶ πάντων ἀεσιῶσιν. ἑμοφῶδῶς ὃ ὅτι καὶ ἀεσιῶσιν, ἢ κατὰ βέλτερον, ἀνεκφοιτήτως κέρουσιν ἐν ταυτῆτι ἀπὸ τῶ ταυτῆτος ἀπὸν κελῶν, ἢ ἀγαθῶν, ἀκρυταλκτικῶς ἀεσιῶσιν.

Diotima amorem, definit, immortalia desiderium. Maximus Tyrius eundem animam remigium appellat. Idem Dionysius p. 299. Triplex anima motus.

expressos. Et Angeli quidem aciem generosæ illius mentis intendentes in Deum, circulari quodam motu mouentur, dum infinitas perfectiones, in sese veluti per orbem annuli recurrentes, contemplantur, & (vt ait ille) æternos quosdam obeunt circulos, ex bono in bonum veluti desilientes. Vbi autem Dei præpotentis imperio delabuntur in terras ad rerum humanarum curam, recta ferri incipiunt, à cælo, quasi ad hæc infima lineam ducentes. Verum, quoniam ita gerunt impositas à Deo in terris prouincias, vt ad originem suam & fontem vsquequaque redeant, imò illi semper adhæreant, non secus ac radij solis, qui in terras effusi cælo tamen copulantur: ex eo ἑμοφῶδῶς moueri, & in se veluti conuolui dicuntur.

Circularis motus Angelorum quid sit.

quid sit rectus.

Alia ratio nostri amoris est: primum enim recta ferimur, & per res creatas, quasi per scalarum gradus, ad præpotentis Dei perfectiones contemplandas rapimur: in quibus deinde circulum æternum obeuntes, suauissimè conuiescimus. Mox à Deo in amorè proximi, & à proximi amore in Deum delati, semper tamè utriusque hærentes, κίνησιν ἑμοφῶδῶς, gyri voluminisque modo mouemur.

quid sit ἑμοφῶδῶς, in se conuolutus. Ratio nostrimotus, siue amoris.

Qui rerum naturas & mundi conomiam speculantur Philosophi, nec ad vniuersi principem & moderatorem Deum vsquam deueniunt, rectè quidem mouentur, sed nunquam in illo amabilissimo rerum diuinarum circulo conuiescunt. Contra, qui sublimibus contemplationis pennis subnixi, ad illam Moydis lucidissimam caliginem sese extulerunt, choream suauissimam ducunt, diuinis amoribus delibuti. Qui verò ita hærent Deo, vt proximorum etiam salutem nauiter promoueant, illi sunt qui mixtam, vt vocant, vitam delegere, Deo gratissimam, & terrarum orbi vtilissimam; siqui-

qui ita mouentur recta.

Intellectus, inquit, diuini, circulo quodam moueri dicuntur, dum pulchri bonique splendoribus, principio & fine carentibus, coniunguntur. Recta verò linea, quando ad inferiorem curam prodeunt, recta omnia peragentes; obliquè verò, quando inferioribus ita prouident, vt tamen à propria identitate (hoc enim verbo ταυτῆτος utitur) non discedant, circa pulchrum videlicet, atque bonum, identitatis causam, indefessam choream exercètes. Quæ verba satis obscura sunt; nec qui Dionysium enarrauerunt, sanctus Maximus, & Pachymera, multò liquidius explicat. Arbitror ego, cum Marsilio Ficino, Animæ, Deum diligentis, veluti quosdam saltus fuisse

Explicatur Dionysius.

Plinius.

dem, vt ait vir Ethnicus, (Deus est mortali, iuuare mortalem, & hæc ad æternam gloriam via.)

miserè laceratur & labefactatur genus humanum.

Amor animalis, impulsio quædam vehemens est in sensu, ad rem amatâ, plerūque cæca, importuna, temeraria, animali & voluptuario homini cum brutis animantibus communis.

Amor denique naturalis, est rerū, quæ intelligentia & sensu carent, ad cumulatam sui absolutionem decursus: de quo D. Augustinus libr. 11. de ciuitate Dei, sic loquitur; Amores corporum, momēta sunt ponderum, siue deorsum grauitate, siue sursum leuitate nitantur. Hanc enim ποσῶν, ad sui conseruationem perfectionemque, Dei prouidentia rebus indidit vniuersis. Et ita quidem amore incoccussus stat mundus, dum suprema ad curam inferiorum, suaui quadam delectatione descendunt, infima verò, superiora, à quibus omnino pendunt, redamant: ipsa denique paria, mutuò inter se conciliantur, vel mente, & ratione, vt in hominibus: vel solo sensu, vt in brutis; vel denique momento & muta quadam impulsione, vt in rebus inanimis fieri solet, sic catenis amoris conglutinantur & cohærent vniuersa. Quæ causa mouit Hesiodum, vt in ipsis mundi incunabulis, è chao & nocte, primùm volucris alis exilientem Amorem depingeret, eo si quidem vinculo coalescit rerum vniuersitas; sed præter hanc vsitatam amoris rationem, qua corpora in suum quæque locum feruntur, & plantæ nutrimentum trahunt; Insunt etiam plerumque rebus admirabiles sympathiæ, & antipathiæ: sic mala gemella, quæ germanitatis poma vocantur, semper cohærentia sunt, & nunquam singula in fœtu: sic palma Syagrorum, eiusdem cum Phœnice nominis, cum Phœnice quoque moritur, & renascitur: sic magnes, ferrum, electrum, sympathia palæas trahit. Contra aquilæ pennæ, naturales

Sympathia & antipathia naturales.

DE QVINQVE AMORUM GENERIBVS.

CAP. XVI.

Sanctus Hierotheus apud Dionysium, Amorem in quinque genera partitur, in θεῖον, ἀγγελικόν, νοεῖον, ψυχικόν, φυσικόν, diuinum, angelicum, intellectualem, animalem, physicum.

Diuinus is est, qui in Deo, & ipse Deus est; quo nihil ad maiestatem augustius, nihil ad sanctitatè purius, nihil ad constantiâ firmitus stabiliusque esse potest. Hoc ipso res creatas, infinitæ suæ maiestatis stillas, maternis plusquam visceribus amplectitur, & quasi nouiter quotidie creas omnia, in suæ prouidentie gremio sustetat, fouet, fœcundat. Nec mirum, si Iouem Tigillum antiqui illi dixerunt, quòd prouidæ mentis cura, non secus ac æternis columnis inconcussas mundi partes stabiliret. Accedit ipsa dilectionis teneritas, qua rebus magnis ita voluit esse prouisum, vt ne infima quidem negligeret: si quidem eo suauiter dispensate, minima quæque nascuntur, crescunt, resoluuntur.

Amor angelicus propius ad Deum accedit, quando Angeli copiosius æterno gloriæ fulgore illuminati, Deū longè ardentius & firmitus quàm nos diligunt, res deinde humanas, Deo ita iubente, summa charitate procurant, in hominum salute promouenda, alacres, magni, & constantes ad ministri.

Amor intellectualis, nostræ mentis est, cum ratione diligentis in verum bonum propensio: qui si talis semper esset, nunquam tantas in terris misceret tragedias, quibus

Plin. l. 15. c. 14. & l. 14. c. 4. l. 28. c. 8.
 cæterarum auium plumis immisceri se non ferunt; Pantheræ quoque & Hyænx immortale odium, in ipsas cadauerum trāsit exuuias, si quidem pelles simul suspensæ adhuc bellum exercent, tanti sunt naturalis amoris, & odij, effectus. Et hæc quidē amoris secundum subiecta diuisio.

D. Thom. l. 2. q. 24.
 Aliam rationem sequutus est D. Thomas; cum ratione motiui, quod est in amante, duplicem amorem constituit; vnum concupiscentiæ, alterum amicitia. Diuersus est, inquit, amor concupiscentiæ ab amore amicitia: quodd amore concupiscentiæ, quis in bonum magis, quod alicui vult, fertur, quā in illum cui vult: sed amore amicitia, magis in illum, cui bonum volumus, inclinamur. Amore igitur concupiscentiæ diligunt, qui se magis quam rem amatam quærent: Amore verò amicitia, qui non sua commoda, sed amicorum bonum appetunt.

Amor amicitia & concupiscentia.

Sapiens, inquit Seneca, etiamsi contentus est se, tamen habere amicum vult: si ob nihil aliud, vt exerceat amicitiam, ne tam magna virtus iaceat: non ob hoc quod Epicurus dicebat, vt habeat qui sibi ægro affideat, succurrat in vincula coniecto, vel inopi: sed vt aliquem habeat, cui ipse ægro affideat, quem ipse circumuentum hostili custodia liberet. Qui se spectat, & propter hoc ad amicitiam venit, malè cogitat; quemadmodum cœpit, sic desinet: & mox, qui vtilitatis causa assumptus est, tamdiu placebit quamdiu vtilis fuerit. Hac res florentes amicorum turba circumfudet, circa euerfos ingens est solitudo, & inde amici fugiunt, vbi probantur. Hac re, ista tot nefaria exempla sunt, aliorum, metu relinquuntium; aliorum, metu prodentium. (Deinde:) Ista, quam tu describis, negotiatio est, non amicitia.

Ad summum, D. Augustinus, rem

secundum obiecta metiens, duos amores facit, Dei, & Mundi: quos nomine Erotis & Anterotis veteres expresserunt.

DE EROTE, ET Anterote:

Déque turpis amoris vesania.

CAP. XVII.

Diuinè, vt cætera, magnus ille Dionysius turpem amorem, de diuinis Idolum amoris, & lapsum à vero amore describit. *ἔρως αἰετός ἐστι ἀλκήν ἔρως, ἀλλ' εἰδωλον, ἢ μάλλον ἐκπιώσις τῶ ὄντι ἔρωτος.* *Dionys. l. 4. de diuinis nominibus. Impurus amor idolum est amoris.* Vt igitur magnum scelus admittunt, qui præpotentis Dei maiestatem nullis terminis circumscripam, in muris corpusculum colligunt, vel etiam in piscis, aut vulpis, aut simiæ figuram deformant: sic & eos culpa non mediocri teneri fatendum est, qui affectum illum amoris, quem Deo dari consecrarique oportebat, in putidi corpusculi, mundi, & rerum humanarum quibusquiliis conuertunt. Inde natum est hoc portentum Cupidinis, ab inanibus Poëtis, tam variis carminibus celebratum. *Alexis apud Athen. l. 13.* Sed, opinor, Alexis omnium solertissimè depingit: monstrum enim facit ex omnium naturarum ingeniorumque præpostera quadam congerie agglutinatum, viriliter audax, muliebriter timidum, furore atque amentia præceps, s. collida ratione cordatum, labore infractum, prodigalitate dissolutum, ambitione prodigiosum. Aristophon autem in *Aristoph. l. 4. Pythagorite*, narrat, eundem è cælo præcipitem datum, & iis quibus antè micabat pennis, indutam fuisse victoriam. Melius Antisthenes, apud Theodoretum, irridet eos qui ob-scæni amoris quasi Dei alicuius pi-

cturas

cturas faciunt, & infinitas in eum nugas comminiscuntur. Non est, inquit, non est Deus, Amor, sed natura corruptæ vitium, à quo, dum vincuntur miserè homunciones, turpissimum animæ morbum, Dei nomine consecrant.

Theodoret. orat. 3. Τὸν δ' ἔρωτα κακίαν ἐλάττει τὴ φύσιν, ἢς ἥτοις ὄντες οἱ κακοδύμοιες θεῶν πτω νόσον καλέουσι. Inde inuectus in Venerem:

Vtinam, inquit, eam tenerem, quam ipsi sibi Deam fingunt, certè sagittis conficerem, quando tot lectissimas nobis matronas corrumpit. Quamobrem disertè monet Maximus Tyrius, verum amorem à falso secerni oportere, more nummulariorum, qui nummum legitimum discriminant ab adulterino. Proclus verò, & ipse Philosophus Platonicus, in amoribus idem contingere dicit, ac in sacris & expiationibus. Qui se expiant (inquit) aut Deos consulunt, antequam puriori numinis præsentia fruantur, in varios terrenorum Dæmonum impetus, atque terri culamenta, nonnunquam incidunt, à quibus à sinceris bonis ad materiæ fæcem abripiantur. Sic & in vita instituenda, tot popularium amorum turba impedimento est, quominus liquidiore cælestium voluptate perfundamur. Hæc ratio plerosque Ethnicorum mouit, vt Anterotem terreno amori contrarium facerent; quorū pugna expressis imaginibus describitur apud Pausaniam, in Eliacis. Cupido enim palmam tenet, quam Anteros infringere atque extorquere de manibus nititur. De hoc Anterote intelligendum Mariani Scholastici epigramma:

Maximus Tyrius orat. 8. Proclus l. de anima & demoniis.

Pausan. in Eliacis l. 1. poster. Marian. Anthol. l. 4. De hoc ip. se vide Lucianum in encom. Demosth. l. 4. p. 893.

ὄν ἀπὸ πανδίου (ἔρω) Κύπριδος, ἢ ἀπὸ γαῖης. Εἰμὲ καὶ, ὑλαῖνς ἔκτρος εὐφροσύνης. Ἄλλ' ἔγω ἐς καθεστὴ μερόπων φρένα πνεύσων ἀνάπλω.

Εὐμαθῆς, ἡρώδης δ' οὐκ ἐμὸν ἵσταναίω. Ἐκ δ' ἀρετῶν σεφάνους πόσων πλέκα, ἢν ἀπ' ἑλένης. Τοῖς δ' φέρων, πρῶτον τὸ σοφῆς σέφομαι.

Non ex vulgiva (hostes) Venere, non è terra

Sum, nec corporea soboles latitia:

Verum ego in pura mortalium mente facem accendo

Proba eruditionis, mentem in cœlum educo.

Ex quatuor autem virtutibus totidem coronas decerpo,

Quas omnes fero, sed prima me coronat sapientia.

Hæc Ethnici per nebulam duntaxat viderunt. Quanto melius Christiani; inter quos sapiens ille idiota, in libello de amore diuino, vtriusque pugnas non inani verborum fūco, sed Dei mouentis spiritu describit, vbi de impudico amore hæc habet: Talis amor est laqueus animæ, crimen vitæ, mors suaui, blanda percussio, interfectio liniens, mellileū, perniciēs delicata, mali natura, boni colore depicta, domus tempestatis, dulce venenum, malū spontaneum, sapida iugulatio, & omnium rerum calamitas. Nam Adam & Euam de Paradisi delicijs ciecit, cœlestes terrenos fecit, humanum genus in infernum demersit, vitam abstulit mundo, laborem & pressuram inuenit, & malum quod ad mortem perducit, fœdat pueritiam, perdit iuuentutem, incitat ac inquietat emortuam carnem, & senectutem.

Idiota lib. de amore diuino.

QV91

DE CAUSIS AMORIS in genere.

CAP. XVIII.

Plato in Coniuiio.

Abulam narrat Plato, in Coniuiuo, de Amoris natalibus. Quando nata est, inquit, Venus, parato coniuuiio discubuerunt Dij ceteri, & Consilij filius, Porus, affluentiae Deus. Cum cenati essent, Penia, (sive Latine Paupertatem malis dicere) mendicatura cibum, ut pote epulis illic abundantibus, venit, & circa fores obuersabatur. Porus quidem nec stare ebrius (vinum namque nondum erat) Iouis hortum ingressus est, & somno grauatus dormiebat. Penia vero inopia compulsa, quo pacto filium, quasi quibusdam insidijs, ex Poro conciperet, excogitauit. Quare iuxta illum accubuit, Amoremque concepit. Habet igitur amor ex matris ingenio, ut pauper sit, pulchrumque & bonum, quasi naturae suae cumulatam absolutionem appetat. Hoc amoris obiectum, haec causa, & origo, vnde omnes eliciuntur amores.

Amoris natales.

Pulchri vero bonique magna est affinitas, ingens amicitiae nodus: vnde pulchrum & bonum Hebraei vno vocabulo טוב טוב appellarunt, Graeci εν καλε εν αγαθου vnione κελουαγαθου fecerunt. Haec pulchritudo cum bono semper copulata, illex est amoris, & fax ipsius cupiditatis. Vna est autem perfecta & absoluta omnibus numeris species, splendor gloriae penes patrem luminum, & figura substantiae eius.

Illex amoris κελουαγαθου, Pulchrum, & bonum.

Triplex pulchrum.

Ex ea, tanquam ex lucis fonte triplex emicat pulchritudo, vna quidem per Angelicos intellectus, puras illas & ab omni labe deterfas mentes: Altera per intellectuales animas, atomos quasdam stupen-

dae illius maiestatis: Tertia denique ceteris longe inferior, per varia corpora, quibus inest, longe lateque spargitur, atque diffunditur; Non secus ac si lumen vnum, per tria quaedam vitra, coloribus inter sese dissimillima, in oculos nostros desiliat.

Quod si eos aspectus haberemus, qui diuina liquidò contemplari possent, rerum caelestium pulchritudini, quasi purissimo fonti semper affixi, nunquam diuelleremur; sed miseri & hebetes, propter naturae nostrae partim imbecillitatem, partim etiam peruersitatem; per species corporeas, quasi vitra, crassa plerunque & sordida, pulchritudinis ac lucis riuulos confectamur, ad quam etiam mentis corruptae vitio & contagione saepius hallucinamur.

Quomodo circa pulchrum amor fallitur.

Ex quo praeclare Diuus Dionysius, ad veri amoris faces in animis excitandas, post pulchrum & bonum, statim collocat φως νοητων, lumen intellectuale, quod cum ipsa pulchritudine coniungit. φως νοητων λεγεται, το εσ ποτ φως αγαθου, εν δικη πηγαία, εν καρβυλλουσα φωτοχυσία, πηγαία εν καρποσμιον και εγχοσμιον νοου εν τει πληρωματος αυτης καταλαμπουσα: Lumen intellectuale appellatur, quod supra omne lumen bonum est, tanquam fontis radius, & superfluens luminis diffusio, omnem, quae supra & intra mundum est mentem, sua plenitudine illustrans. Hoc igitur nos primum ad boni cognitionem intelligentiamque promouet, deinde etiam ad amorem suis quodammodo facibus irritat.

Secunda ad amorem illecebra, φως νοητου, lumen & cognitio.

Tertio. Conciliatricula est amoris, Tertia similitudo, & ingens ad vincendas simulque retinendas mentes incitamentum. Similia quippe gaudent similibus; & Simia Simiae, Graculus Graculo iucundissimus, vel, ut est in vetere prouerbio.

Ἰβηλέ μὲν τέρψιφι φίλος, μὲρ μὲν δὲ μὲν ἐμὲ quod Ouidius expressit his versibus:

Scilicet ingenis aliqua est concordia iunctis, Et seruat studij foedera quisque sui. Rusticus agricolam, miles fera bella gerentem, Rectorem dubia nauita puppis amat.

Quarta, mutua amor. Senec. ep. 9.

Quarto. Vetus amatorum affertur à Seneca, sine medicamento, sine herba, sine vilius veneficae carmine: si vis amari, ama, Et verò, pretium amoris a commodatissimum, est amor, nullumque videtur adeo rigidum & ferox ingenium, quod amoris illecebra non pelliciat ad redamandum. Contingit tamen nonnunquam, vel naturae arrogantia, vel arcana quadam antipathia, vel vitiosi amoris corruptela, qui luctam quandam & discrimen appetit, ut homines, quos vident ad amandum procliuēs, minimè redament, quinimo eorum magis amore capiantur, qui minùs amori respondent; secundum vulgatum Ausonij versum:

Hanc volo, qua non vult; illam qua vult, ego nolo. Haec ferme sunt praecipuae amoris causae, quas enucleatius prosequutus Aristoteles, in quindecim genera diuidit.

QUINDECIM AMORIS causa in specie, ex Aristotele.

CAP. XIX.

Prima, est beneficentia, vel benefica voluntas; amant enim omnes, eos qui benefecerunt, aut quos putant velle benefacere. Quae

affectio, tam naturalis est, ut ipsi bel-luarum ingeniis coaluerit.

Secunda; habere res communes, de iisdem lætari, in iisdem periclitari simul in societatem laboris, simul in praemiorum & fructuum contubernium venire.

Tertia, est iustitia; amant enim iustos & innocentes; quales sunt, qui non ex aliorum damnis viuunt, sed honestis artibus, suaeque sibi industria victum comparant.

Quarta; esse bonum, & integra fama. Talibus enim volunt omnes amici fieri: quin & ipsi improbi amant hoc specioso gloriosae amicitiae titulo, rerum suarum infamiam tegere.

Quinta; non aduersari: Itaque amant, in communi vita & consuetudine affabiles, qui neque sunt exprobratores beneficiorum, neque vitiorum censores: Qui crimina minimè obseruant, qui non maledicunt, irascentibus non aduersantur, aut si irati fuerint, facillimè conciliantur.

Sexta; studiosè se gerere. Amant enim omnes bene affectos, qui admirantur, qui fauent, qui insigni beneuolentia prosequuntur, cum omnes amari & suscipi lubenter velint.

Septima similitudo; amant quippe similes, & eadem profitentes, si non impediunt, neque ex eodem sit vita. Etsi enim similitudè per se pariat amorem, tamen propter aliquod impedimentum gloriae, vel lucri, gignit indignationem, & inuidiam; iuxta Hesiodi dictum:

Και νεραμει νεραμει κοτα, εν ταντοτα τεκτων. Και παρος παροσ φθονος, εν αιουδα αιουδα.

Octaua, familiaritas; amant enim apud quos sic se habent, ut non

afficiantur metu, nec pudore, maximè in his quæ sunt ad opinionem: Alia enim ad veritatem turpia sunt, quæ nemo vnquam probus admiserit: Alia sunt ad opinionem, quæ potest, sine culpa, quilibet facere.

Nona; Nimia reuerentia; nam amant etiam eos apud quos pudore afficiuntur, eorum qui sunt *deus iudicatur*, propter eam quam aduersus ipsos habent obseruationem.

Decima; æmulatio; aut enim amant eos, aut iis amici esse volunt, quibus cum de amore concertant, & quorum æmulationem appetunt, & non inuidiam.

Vndecima; Procuratio bonorum. Nam amant eos, quibus bona procurarent, nisi in ipsos maiora mala redundarent.

Duodecima; beneuolentia fidelis. Volunt enim amici esse ijs qui amant similiter absentes, & præsentis, ac etiam mortuos.

Decima tertia; nulla fictio. Itaque amant eos qui non fingunt apud ipsos: Tales autem sunt, sua ipsorum vitia dicentes.

Decima quarta, nullus metus. Amant enim non metuendos; id circo, qui popularitati studuerunt Principes, lubenter audiuerunt, quod de Theodorico dixit Sidonius, *timet timeri*.

Decima quinta; fiducia. Amamus enim ipsos quibus confidimus.

De effectu & usu huiusce Affectus.

Amor & Beneuolentia oratori necessaria. **F**lmineus est hic affectus, sed blandè fulminat, & intimas auditorum mentes sensusque peruadit. Hanc vnã machinam, si nactus est orator, Helepolin quandam nactus est, qua sine violentia, sine strepitu, sine vllò tumultu in animos

possit inuadere. Si contrà laboret odio, flagret inuidia, & multitudinis oculis sit inuisus, nulla sunt ingenij & eloquentiæ præsidia quæ fatiscum fortunare atque corroborare possint. Quid igitur faciet, & quem in vsum hanc de amore tractationem confeyet? Primùm, opinor, dabit operam, vt amicos & beneuolos eos habeat, apud quos agat: Sed non inanibus verborum illecebris, & mellitis, (vt ait ille) globulis paratur beneuolentia, imò apud viros graues & synceros, his artibus malè audit amicitia. Vitæ sanctimonia, virtute, sapientia, bonitate, cæterisque præsidij excitari corroborarique amores oportet. Quod luculentè docet D. Ambrosius.

Primùm, inquit, nouerimus, nihil tam vtile quàm diligi: nihil tam inutile quàm non amari. Popularis enim & grata est omnibus bonitas, nihilque quod tam facilè illabatur humanis sensibus. Ea si mansuetudine morum ac felicitate animi, moderatione præcepti, & affabilitate sermonis, verborumque honore, patienti quoque sermonum vice, modestiæque adiuuetur gratia, incredibile quantum procedit ad cumulum dilectionis. Iam, si quis consilio, vsu, ministerio, officijs populari comprehendat gratiam, aut quis periculum suum pro vniuersa plebe offerat, non est dubium quin tatum charitatis in eam à plebe refundantur, vt populus salutem eius & gratiam sibi præferat. Hæc sunt amatoria potentissima, quæ oratores persæpe de se, cum suauitate tamen modestiæ, & liberiùs de iis quos in iudicijs tuentur, commemorare solent; & hæc de humano amore.

In sacris concionibus, aliæ diuini amoris faces, alia incitamenta & fomenta quærenda sunt: quibus pleni sunt libri, & sapientum voces. Imò mundus, quantuscun-

Ambrosius. l. 2. de officio. c. 7. Nihil tam vtile quàm diligi.

Amoris remissio.

que est, ingens quoddam volumen est, in quo, quot res visuntur, tot leguntur characteres, qui diuinam sapientiam & bonitatem, expressis verbis commendant; & ad redandum prouocant. Neque verus piusque amator, res creatas ob aliam causam diligit quàm quia creatoris Dei, quem amat, vel imagines sunt, vel vmbre: & quantò similiores apparent, tantò magis admiratur & laudat. Nunquam deerit excitandi amoris campus ei, qui Dei infinitas virtutes, & profundissima in humanū genus beneficia expenderit. Veruntamen, nisi radius cœlestis luminis, animos ad præstantis illius doctrinæ fatus accipiendos comparit, nullius quicquam valebit oratio.

Alius præterea vsus est in remissione, cum videlicet, aut amor nimis acer temperandus est, aut etiam prauus è corde & medullis euellendus. Hoc opus, hic labor est: cum valentissima quippe bellua luctandum, apud quam, sæpe tantum valent petitæ è Philosophia rationes, quantum apud cecum colores. Bene tamen in hac re præcipiunt sapientes, cogitationes amentium aliò traducendas, & vsus ac consuetudinis remissione, vim amoris intemperantis esse infringendam. Vt enim rei dilectæ præsentia, quasi fomite, sustentatur amor; sic vbi ista ex oculis erepta est, & aliis iam curis animus assueuit, languescunt quotidie desideriorum faces, & paulatim extinguuntur. Pleunque etiam ipsa fatietate obruitur cupiditas, & vehementissimis voluptatibus, vicinum irrepit fastidium. Quò fit vt viri prudentes, etiam honestas amicitias temperent, ne cum acriores fuerint, & assidua consuetudine fatiatæ, atque oppletæ, faciliùs intepescant. Iuuerit etiam, rei intemperanter dilectæ vitia & deformitates, ob oculos amantis ponere: Cum enim omnes, in amore pul-

chrum bonumque appetant, in quo variis quasi spectris & figmentis falsæ pulchritudinis elusi, quàm sapissimè deflectunt à vero; si apertis semel oculis turpitudinè agnouerint, in eo ipso quod pulcherrimum mente ac cogitatione deformabât, statim incipiunt odisse quod antea fragrantius deperierunt.

Ad summum amor amore, quasi clauus clauo, depellendus, & animo fœdis amoribus obefesso, alia studia, quibus ipse delectari honestè possit, instillanda sunt; multos literæ, alios venatio, alios aliæ exercitationes, variæque oblectamenta sanarunt; sed nihil homini, præsertim Christiano, præstantius est, quàm ad diuina orationis & abstinentiæ præsidia recurrere; hæc est enim *armatura fortium*, qua coniurata in omnium perniciem tela, potentiùs infringuntur, vel remissa nocendi diritate, penitus hebescunt. Sed horum remediõrum tractatio ad aliud pertinet institutum.

AFFECTVS AMORIS exempla.

CAP. XX.

Qvanta vis sit honesti amoris, quàmque suaves eius affectus, à nullo commodiùs quàm à Diuo Ambrosio, in ea oratione quam in obitu Satyri fratris habuit, arbitrator esse delineatum.

Nunquam totus in me fui, sed in altero nostri pars maior amborum. Atque vtinam, vt memoriæ, vt gratiæ, ita etiam vitæ tuæ, hoc quicquid est, quod spiramus, aut spirare possemus: dimidiùmque meorum decideret temporum, quod ad tuorum proficeret vsum.

Ego te frater hæredem feceram, tu hæredem me reliquisti.

Ego te superstitem optabam, tu me superstitem dimisisti: Quid me

successor hæredis? quid agam meæ vitæ superstes? quid agam exors huius quod cupio luminis?

Ego te, frater, non requiram, aut possim vnquam obliuisci tui? Quas grates? quæ munera referam tibi? Nihil à me præter lacrymas, habes. Aut fortasse securus meriti tui, quas solus superstites habeo lacrymas non requiris. Nam etiam cum adhuc viueres, fieri prohibebas, mœrorumque magis nostrum, quam tuam mortem tibi esse testaberis dolori.

Habeo planè pignus meum, quod nulla mihi peregrinatio iam possit auellere: habeo quas complectar reliquias: Habeo tumulum, quem corpore tegam. Vtinà potuisssem aduersus mortem tuam, meum corpus obijcere. Si gladiis petitus esses, me potius pro te obtulisssem. Nihil mihi profuit vltimos hausisse anhelitus, nihil status meos inspirasse morienti. Putabam enim, quodd, aut tuam mortem ipse susciperem, aut meam vitam in te transfunderem.

An. ego possum, aut non cogitare de te, aut vnquam sine lacrymis cogitare? Quid mihi sine te, aut tibi vnquam, sine me voluptati fuit?

Ades, inquam, & semper ostendens, & te toto animo ac mente complector, aspicio, alloquor, osculor, comprehendo: Ipsæ iam noctes, quæ quasi molestiores viuente te videbantur, quodd mutui conspectus copiam denegarent, ipse iam somnus colloquiorum nostrorum dudum interruptor inamabilis, dulcis esse cœpit, quia te mihi reddidit.

Teneo igitur te, frater, nec mihi temors aut tempus auellet. Ipsæ dulces lacrymæ sunt, ipsi stetus iucundi, quibus restinguitur ardor animi, & quasi relaxatus euaporat affectus. Neque enim sine te esse possum, aut tui non meminisse vnquam, aut meminisse sine lacrymis. O amari dies, qui interruptam copulam perditis!

ô flebiles noctes, quæ tam bonum consortem quietis, & indiuiduum mihi comitem perdidistis!

Parâ hospiti consortium, & quem admodum hîc nobis omnia fuere cõmunia: Ita illic quoque diuiduum nesciamus, nec quæso cupientem tui deseras, properantem expecta, festinantem adiuua, & si diutiùs tibi morari videor, accerfe. Neque enim vnquam prolixius absumus à nobis, tu solebas reuifere; nunc quoniam redire non potes, nos ad te ibimus, equum est vt officium rependamus.

Mellei planè, & vt vno verbo dicam, ambrosij affectus; quibus si celeberrimam Origenis de S. Magdalena in Christum amore, humiliam conferas, nihil inuenies amantius. Sed hæc in priuata amicitia. Alij sût affectus, ad publicam beneuolentiam conciliandam valde compositi, quibus propter summam meam suauitatẽ, refertus est M. Tullius: nescio enim quo pacto blandissimè se in animos insinuat, longè aliter quã Demosthenes; qui in istis, ex ingenij sui conditione, durior est & austerior. Quid est magis illecebrosum hac oratione?

Video P. C. in me omnium vestrum ora atque oculos esse conuersos. Video vos non solam de vestro, ac republica, verum etiam, si id depulsum sit, de meo periculo esse sollicitos. Est mihi iucunda in malis, & grata in dolore, vestra erga me voluntas. Sed eam per Deos immortales quæso deponite, atque oblitifalutis meæ, de vobis ac de liberis vestris cogitate. Mihi quidem si hæc conditio consulatus data est, vt omnes acerbitates, omnes dolores cruciatûsque perferrem: feram non solum fortiter, sed etiam libenter, dummodo meis laboribus, vobis, P. R. dignitas salûsque pariat. Ego sum ille Consul P. C. cui non forum, in quo omnis æquitas continetur; non campus, consularibus auspiciis con-

Cic. 4. in Catil.

Affectu beneuolentia.

secratus; non curia, summum auxilium omnium gentium; non domus, commune perugium, non lectus, ad quietem datus, &c.

Hæc intimos sensus voluntatẽsq; deuinciunt, vbi scilicet nostrâ causa sollicitum & ærumnosum virum grauem videmus, qui omnia sua pericula negligit, vt nostris rebus prouideat.

Hoc idem ipsum eloquentissimè tractat D. Chryostomus, vbi suum in Constantinopolitanos studium, amorem & charitatem intimam declarans, ait, se omnium nomina cordi & visceribus impressa gerere, eorum perpetuo meminisse, de vniuersorum salute sollicitum: quod fit, vt dum de aliorum commodis noctes diẽsq; cogitat, sui penè obliuiscatur.

D. Chry. in orat. antequam iret in exilium. Adulatorij affectus vltandi.

Τιμὴς ἐμοὶ πατέρες, πῶς ὑμῶν δυνάμει ἐπλασθῆναι; ὑμῶς ἐμοὶ ζῶν, ὑμῶς ἐμοὶ ἐν δολίμοις ἐὰν ὑμῶς θεοκλήτε, ἐνδοκίμοι. ὅσε ἐμοὶ ζῶν, πλουτοῦ ἐν ἡμετέρω κείτω ἡμοῦ. ἐγὼ μνηστικὸς τῶν ὑμῶν σπαργίλων ἐπιμοῖς, ἢ οὐδὲμίαν χάριν παρέχω, ἀλλὰ ἢ ὀφθαλμῶ ἀποδίδωμι, &c.

Quam alieni sunt isti affectus, ab illa Georgij Corcyæorum Episcopi fœda adulatione! qui vt Imperatoris Emanuelis Ducæ beneuolentiam captet, ita eum alloquitur.

Georgij Corcyæsis ad Emanuel. Ducam epist.

Eodem die quo ab oculis meis discessisti, Domine Imperator, discessit etiam à me modica illa corporis valetudo, quam fueram adeptus: Fortasse enim, quemadmodum audimus de Apostolis Dei præconibus factum, quodd sola ipsorum vmbra, infirmorum ægritudines curabat; ita etiam de mea corporis infirma valetudine, ego possem in Christo gloriari, quodd tua vmbra, Imperatoris scilicet mei à Deo custoditi, mea membra quamprimum firmat, & corroborat; & quasi cadauer quoddam, corpus meum in vitam reuocatur; & quasi paralyticus alter, ego exulto; idque non semel aut iterum

mihi euenit, sed etiã tertio: Vt hinc apertè conijciam, quodd gratia quoddam diuina corpus tuum (potentissime Domine) consequatur; quod etiam de Elisæo, duplici videlicet Elia, quia duplicem spiritum habebat Elia, in sacris habetur literis, quodd viuificum illud Elisæi corpus, cadaueri cuidam cum accessisset, illud in vitam quamprimum reuocauit. Quid igitur ego animo voluam? aut quid dicam, nisi quodd magna fultus spe, quam habeo de recuperanda salute, sequor te, Imperator, quocumque ieris? Hæc oratio tam Græcula, nunquam altos & generosos animos pelliciet ad amorem, quia potius auersionem & stomachum ingenerabit; mallem dixisset cum Poëta:

Te sine, va misero mihi, lilia nigra Calphurnius videntur,

Nec sapiunt fontes, & acefcunt vina bibenti:

At tu si venias, & cãdida lilia fiet,

Et sapient fontes, & dulcia vina bibentur.

quod fufius postea dixit Olympius.

Te sine, va misero mihi, lilia nigra videntur,

Pallentẽsquerosã, nec dulce rubens hyacinthus,

illos nec myrthus, nec laurus spirã odores:

At tu si venias, & candida lilia fient,

Purpleaque rosa, tum dulce rubens hyacinthus,

Tum mihi cum myrtho, laurus spirã & odores.

DE AFFECTIBVS Lætitiã, & spei.

CAP. XXI.

Vicini sunt amor, voluptatis & lætitiæ affectus. Amor enim circa bonum, tam futurum quam differtur.

Amor, lætitiã & spes, quomodo differtur.

præfens; verfaturo: Spes, fola futuri ratione definitur: Lætitia, motus eft animi, ex iudicio præfentis iam boni. Nihil autem attinet, an ipfum fit verum, an opinione duntaxat deformatum; neque enim minùs afficit rerum iucundarum imago, quas fibi quis certiffimè tenere perfuadet, quàm fi iam præfentes forent.

Talis erat Argini illius lætitia, qui cum eximios fibi comædos audire videretur, geftiebat gaudio:

In vacuo folus feffor planifor que theatro.

Non eft autem difficile, ex ijs quæ de amore dicta funt, excitandæ lætitiæ modum rationemque colligere. Nam vbi res quæpiam vehementer adamata in vsum potestatemque noftam deuenit, tum influit lætitia, motus quidem ille calidus, & plerunque vehemens, vt quo pulfantur viscera, cor dilatatur, exiftit rifus, exultatio, hilaritas, & gefticulatio.

Catiliarius.

At fi moderatior fuerit, vocatur hilaritas, quæ mentem feremat, sanguinem purgat, vultum grato florèntique colore perfundit. Vbi ex lætitiæ motu tantisper refedit animus, fedatior iam factus, oriri folet delectatio, & voluptas, quæ eft voluntatis in bono fuauiffimè conquefcens, tranquillitas. Is eft lætitiæ & voluptatis curfus. Sed cum varia funt voluptatum genera, varij quoque earum concitandarum modi exoriri folet. Aliæ funt viles, corporeæ, momentaneæ, sæpius etiam turpes & foedæ. Aliæ nobiles, delicatæ, diuturnæ, ad summum puræ & celestes. Qui fenfibus omnia metiuntur, non fecus ac fpongiæ aquâ per fuos meatus trahunt, atque illorum anima, fanguini & carnibus immerfa, per quinque duntaxat fenfus, quafi per tot poros & fistulas, voluptates elicit.

Delectatio & voluptas.

Duplex voluptas.

Voluptatis fenfum quales.

Hifunt vifus, auditus, gultus, odoratus, tactus. Infima omnium eft, quæ ad fenfum tactus pertinet delectatio, planè bruta, & terreftis: paulo honeftior, quæ ad gultum, fed nihilominus contempta. Leuis eft in odoratu, qui fenfus in homine hebetiffimus eft, nec tam eft odor fuauis gratus, quàm teter foetidus eft, & moleftus. Aures, quæ ad aërem pertinent, aliquid habet pulchritudinis; oculi, qui ad igneam illam naturam, & æthereæ proximam, accedunt, cæteris longè præftant fenfibus. Et tactus quidem ac gultus voluptate defatigatis fenfibus citò extinguntur, multumque moleftiæ & grauitatis, vt Nilus luti, fecū trahunt. Cæteri fenfus, diutiùs fuam hauriunt voluptatem, habent tamen admixtam vmbra aliquâ vanitatis. Diuturniores funt phantafiæ voluptates, quàm fenfuum; quæ enim de diuitiis, honoribus, & gloria, infedit foelicitatis opinio, tenaciùs in heret, fed inani bono decipit.

Ludovic. Vines l. 3. de anima.

Liquidiores funt inferiores quæ vocantur animi delectationes; excellentiffimæ omnium & puriffimæ, quæ ad mentem, mentique & voluptatis præceptum munus, contemplationem & amorem Dei, referuntur: habent enim cum æternis illis, quæ nos beatos efficiunt, perpetua quoddam commercium, *Dulcis hora, brevis mora.*

Voluptates mentis omnium maxima.

Norunt, qui funt experti, quique fupra reculas humanas inftar aquilarum euecti, ad illius aureæ tranquillitatis facrarium, & lucidiffimam omnipotentis Dei caliginem deuenerunt.

Hæc igitur, cum tam varijs inter fe difcriminibus voluptatum genera funt diftincta, & vnufquifque fuum bonum, fui ingenij, indolis, ac cupiditatis modulo folet metiri; difficile eft, pari ratione in omnibus fenfum excitare voluptatis. Si quis orator, cum Pandoræ pixide, bonorum omnium genere refertiffima, confcenderit in fuggellum, & ambitiofo purpuræ, avaro aureorum miffilia,

filia, helluoni epulas, & vina, voluptuario denique, amores & delicias largiretur; Is non modò apud plebeios homines, fed apud ipfos chlamydatos, & purpuratos, Orpheo, vel ipfo etiam Mercurio eloquentior haberetur, nullusque ad excitandos lætitiæ motus, aptior foret, aut foelicior: fed

Lætitia vfus in re oratoria.

Nobis non licet effe tam difertis.

Quis erit igitur lætitiæ in eloquentia vfus? nemo fuadebit oratori, vt ad exhilarandos auditores muficam canat, aut pulcherrimos colores fpectandos proponat, aut etiam antiquorum more, bellaria & tragemata fpargat in populum, hæc ad theatralium actionum delinimenta pertinent. In oratoria facultate, alijs rationibus captatur iucunditas: Delectant, vt dixi, philologi, auditores fuos, exquisitis argumentis, nouis, ingeniofis, doctis, inufitatis, vtilibus, oratione culta, molli, facunda, vernanti, picta, variè figurata. Hæc enim fermè funt quibus aurium excitantur delicia. In ciuilibus orationibus occurrunt malorum fugæ, bonorum fructus, commodorum accessio, ludi, pompe, triumphus, celebritates, è quibus, & eiuſdem generis rebus, lætitiæ motus excitari foecundarique folet. Eft autem illud vſitatum, vbi rerum aduerfarum proſperis ſucceſſibus deterfa eſt fuligo, ad lætitiæ augendam, ſuperiorum laborum refricare memoriam, & cum præſentium bonorum fructibus & voluptate comparare. Hoc præſtitit Marcus Tullius, in oratione ad Quirites poſt reditum, vbi ſui exilij memoria, ſibi reditus fructum iucundiorem redditum eſſe declarat.

Cicer. poſt reditum ad Quirites.

Etſi (inquit) homini nihil magis optandum, quàm proſpera, æquabilis, perpetuæque fortuna, ſecundo vitæ, ſine vlla offenſione, curſu: Tamen ſi mihi tranquilla & placata

omnia fuiſſent; incredibili quadam, & pene diuina, qua nunc veſtro beneficio fruor, lætitiæ voluptate caruiſſem.

Deinde enumerat ea quæ lætitiæ vulgo in vita ciuili creare poſſunt, liberos, affines, fortunas, amicicias, conſuetudines, vicinitates, clientelas, ludos, dies feſtos, dignitates, locum, ordinem, patriæ charitatem, ſpeciem prouinciæ, celebritatem oppidorum, formam regionum, agros fruges, & cætera, quorum voluptatem, carendo ſe magis quàm fruendo, intellexiſſe dicit.

Cicer. 4. in Catil.

At ſecunda Catilinaria triumphat, & exultat, vt ait ipſe, hæc oratio.

Tandem aliquando, Quirites, L. Catilinam furentem audacia, ſcelus anhelantem, peſtem patriæ nefariè molientem, vobis atque huic vrbi ferrum flammamque minitantem, ex vrbe vel eiecimus, vel emiſimus, vel ipſum egredientem vrbe proſecuti ſumus. Abiit, exceſſit, euasit, erupit; nulla iam pernicies à monſtro illo, atque prodigio, mœnibus ipſis, intra mœnia comparabitur, &c. In quibus proſecuto grauis eſt & heroicus ad excitandam lætitiæ motus. Videas enim tripudiare gaudio oratorem, muros verò, & ipſos vrbs parietes, grauiffimo antea terrore percuſos, (ſicut olim ad Amphionis lyram lapides) vehementer exultare.

Conſequens affectus, qui pompas & ludos decet, minus quidem habet grauitatis, ſed plurimum feſtiuitatis. Decerptus eſt autem ex Panegyriſte Maximiani Imperatoris.

Panegyriſte Max.

De te igitur, Cæſar inuictè, hodie gratulationis exordium ducimus, ille veſtræ maiſtatis ortus, iſto quo illuxit auſpicio vèris illuſtrior, cui dies ſerenus, atque, vt celebrantes ſenſimus, vltra rationem temporis, ſol æſtius in caluit, auguſtior: fulgens luminis claritate, quàm cum.

originem mundi nascens animavit: Si quidem tunc, inter illa rerum tenera primordia, moderatus dicitur ne noceret, nunc ardentior, ne maiestate vestra videretur obscurior. O felix beatumque ver, nouo partu, iam non amoenitate florum, nec viriditate segetum, nec gemmis vitium, nec ipsis tantum fauonij, & luce serenata lætum, atque venerabile, quantum ortu Cæsarum Maximorum! O tempus, quo merito quondam omnia nata esse credantur, cum eodem nunc confirmata esse videantur. O Calendæ Martiæ, sicut olim annorum voluentium, ita nunc æternorum auspices Imperatorum.

Sed omiffis exclamationibus, præ-

clara est quoque lætitiæ excitandæ ratio, cum res per se hilares & lætæ, quales sunt pompæ, supplicationes, triumphi, ingressus regum & ampliffimorum virorum in ciuitates, populi occurfus, acclamationes, encomia, & panegyres describuntur. Obiiciuntur tunc cogitationi coronæ, flores, odoramenta, aurum, argentum, pictæ vestes, chori delicatiffimi musicorum, collucantium facium globi, & cætera id genus, quæ vernanti oratione explicata, necessariorum lætitiæ ingenerant. Num tota florida est, & læta, hæc D. Gregorij oratio, qua ingressum magni illius Athanasij ad Alexandrinos, celebrat his verbis?

D. Greg. orat. in Athanasium pag. 391.

Πῶς ἀνπαροστήσαμι τὸ λόγῳ, τὸ μέγα ἐκείνο θέαμα; Ποταμὸς ἦσαν εἰς ποιητῶν τὸ ἴδιον ἔργον καὶ τὸ Νεῖλον εἰπεῖν, ἃ χυσοῦντο ὄντως καὶ ἔυσταχον, ἐμπαλιν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐπὶ τῆς Χαίρης βέοντα, ἡμερησίαν ὁδὸν οἶμαι καὶ περὶ πέντε. ὅστε μοι μικρὸν ἐπισηρῶσαι τὸ διηγήματι. ἐκείσε γὰρ εἰμι, καὶ οὐδὲ ἀπαχθῆναι τῆς λόγων τῆς τελετῆς ἀκρίτως βλάδιον. πῶλος μὲν ἦν ἡ γυνὴ μου, (καὶ μὴ μοι τῆς ἀπανοίας μέμνησθε,) ὡς μικροῦ ἢ ἐμὸν Ἰησοῦ ὁ πῶλος ἐκείνος. εἴτ' οὐδ' ἔξ ἔδραν λαὸς, ὃν εὐποιοῦν ὀπταίνετο τῆς ἀγνοίας δεσμῶν λυόμενον, εἰ τὴν πᾶν ἄλλο βύλεται παροδοῦναι τὸν λόγον. κλέιδι δ' αὐτὸν ἔσπευον, καὶ ἐρώσεις ἱματίων πολυαδῶν καὶ ποικίλων περὶ πτερυγίων τε καὶ ὑποπόδιων. ἐπαύδα μόνον ἀπμαδέντος τῆς ὑψηλοῦ καὶ πολυτελοῦς, καὶ τὸ ἴσον μὴ ἔχοντος. εἰκὼν καὶ αὐτῆς ὀπταίνετο Χριστοῦ, καὶ οἱ περὶ βόωντες καὶ περὶ χροῦντες. πάλιν ὅσον οὐ πᾶσι δὲ ὁμιλος μόνον τὸ εὐρημουῦν ἔστι, ἀλλὰ καὶ πᾶσι γλώσσα σύμφωνος καὶ ἀντίθετος, νικῶν ἀλλήλους ἐπειρομένων.

Quoniam verò modo spectaculi illius magnitudinem oratione referre queam? Fluvius vnus omnes erāt. Nilum etiam Poëta quispian diceret, illum, inquam, verè aurifluum, & spicis vberem, ab vrbe ad Chæream retroacto cursu fluëntem, diei vnus itinere, atque eo amplius. Liceat mihi per vos, quæso, paulum adhuc in hac narratione lasciuire: Illic enim animus versatur, nec sermonem ab ea solemnitate reuocare facilè possum. Pullus ipsum vehebat (ac peto à vobis neme audaciæ accusetis) non secus ferè ac Iesum meum pullus ille: siue Gentilis populus, quem ignorantia vinculis solutum, per commodè conscendit, siue quid aliud nobis hoc sermone designetur. Hoc vnus interfuit, quod Christum rami susceperunt, & varia indumenta multiplicique florum genere confrata, ante ipsum proiecta sunt: excelso autem & magnifico viro Athanasio nihil tale factum est. In eoque vno impares honoris habuit. Iam hinc quoque aduentus Christi expressam imaginem videre licet, quod erant etiam qui præeundo clamarent, ac chorum agerent: nisi quod non puerilis duntaxat turba, faustis illum acclamationibus excipiebat, verum etiam omnis lingua concors & aduersaria hominum sese mutuo superare contendentium,

ἐπὶ γὰρ λέγειν κρότους πανδήμους, καὶ μύρων ἐκχύσεις καὶ πανηγύδας, καὶ πᾶσαν φωτὶ κατασπαρτισμένην πύλιν, καὶ δημοσίους ἐστάσεις καὶ οἰκίας, καὶ ὅσοις αἱ πόλεις τὸ φαιδὸν ὀπταίνουσιν, ἃ τότε ἰδὼν βολῆς ἐκείνῳ καὶ παρὰ τὸ εἶκος ἐχραῖζοντο; οὕτω πᾶν αὐτὸ πᾶν ὁ θαυμάσιος ἐκείνος, καὶ μὴ τοιαύτης καταλαμβάνει τῆς πανηγύδας.

Nam quid publicos plausus comorem, & unguentorum profusionem, & totam urbem lumine coruscantem, publica item & priuata conuiuia, cæteraque, per quæ vrbes lætitiæ atque hilaritatis argumeta edunt; quæ tum illi ampliffimè, & supra quàm credi queat, conferebantur? Sic vir eximius, ac cum tali pompa & celebritate, ciuitatem suam ingreditur.

Affectus lætitiæ cælestis.

Habent & orationes sacræ, suos lætitiæ affectus, & illos quidem graues, & vehementes, quos à rerum diuinarum splendore, maiestate, & iucunditate hauriunt. Quo enim gaudio delibutus hæc dicit Augustinus?

August. serm. 136. de temp.

Non queo, fratres charissimi, quod mente concipio, ore proferre, & cordis mei lætitiæ lingua non explicat. Hoc autem non solum ego patior, qui cupio narrare quæ sentio, sed etiam mecum vos patimini, plus exultantes in conscientia, quàm eloquio proferentes. Videtur enim mihi hæc dies cæteris diebus esse lucidior, Sol mundi clarior illuxisse, astra quoque omnia vel elementa lætari, & quæ patiente Domino proprium lumen retraxerant, & noluerant creatorem suum aspicere crucifixum, ecce nunc victorem illum, & ab inferis resurgentem, nouo claritatis suæ venerantur obsequio.

Hilarius homil. 1. in Pascha.

Quid Hilarius? quàm acutè eandem lætitiæ pingit? Exulta cælum, & lætare terra. Dies ista amplius ex sepulchro radiat, quàm de Sole resulfit. Ouet infernus, quia resolutus est: gaudeat quia visitat est: exultet, quia ignaram lucem post sæcula longa vidit, & in profundæ noctis caligine respirauit. O pulchra lux, quæ de candido cæli fastigio promicasti, & inter fluenta purpurea, sedentes in tenebris & vmbra mortis subita claritate visitasti, vel vestisti. Confestim igitur æterna nox inferorum,

Christo descendente resplenduit, sicut fridor ille lugentium, & catenarum disrupa ceciderunt vincula damnatorum. Attonitæ mentis obstupere tortores, omnis simul impia officina contremuit, cum Christum repentè in suis sedibus vidit. Et hic D. Nazianzeni affectus, num gaudio subsultans ferri videretur, cum ait:

Χριστὸς ἠγανάτω, &c.

Gregor. Nazianz. orat. 37.

Christus gignitur & glorificatur. Christus è cælo: obuiam prodite. Christus in terra: subfide. Cantate Domino omnis terra. Atque vte hæc duo in vnum contraham: Lætentur cæli, & exultet terra, propter cælestè, ac postea terrestrem. Christus in carne: tremore, & gaudio exultate, tremore, propter peccatū; gaudio propter spem. Christus ex Virgine. Mulieres virginitatem colite, vt Christi matres sitis. Quis eum qui à principio est, non adorat? Quis eum, qui postremus est, non laudat ac celebrat? Rursus tenebræ soluuntur, rursus lux creatur, rursus Ægyptus tenebris vexatur, rursus Israël per columnam illuminatur. Populus qui in ignorantia tenebris sedet, magnam cognitionis & scientiæ lucem inspiciat. Vetera transferunt, ecce facta sunt omnia noua. Litera cedit, spiritus superat, vmbra prætereunt, veritas ingreditur, &c.

Ac Chrysostomus num iam cernere futura, num extra se rapi, num totus lætitiæ perfundi videatur, cum hæc de SS. Apostolis perorat?

D. Chrys. in epist. ad Rom. homil. 32.

Hinc rapietur Paulus, hinc Petrus: considerate, & horrete quale spectaculum visura sit Roma, Paulum videlicet repente ex theca illa cum Petro resurgētē, in occursum Domini sursum ferri. Qualem rofam Christo mittet Roma? qualibus coronis duabus vrbs ista splendet? Quibus catenis planē aureis cincta est? quales habet fontes? Quis mihi nunc dabit circumfundi corpori Pauli, affigi sepulchro, videre puluerem corporis illius, quæ adhuc in Christo decrant, adimplentis? Stigmata illius prædicationem Euangelij vbique seminantis? puluerem, in quam, oris illius, per quod Christus loquutus est, per quod lux emicuit, quouis fulgure clarior, & vox exiit dæmonibus, quouis tonitruo terribior?

Referta sunt istis affectibus Patrum scripta, maximè vbi diuina salutis nostræ mysteria, aut futuræ vitæ commoda percensent. Adhibent etiam nonnunquam honesta blandimenta, ad auditores grauitè & suauiter permulcendos; quales sunt apud D. Greg. Nazianzenum, & D. Chrysostr. nobilissimæ vèris & mundi descriptiones; quibus in sacris concionibus opportunè vsi sunt, vt postea dicturi sumus.

Germana est lætitiæ spes, quæ circa bonum futurum versatur, motus planè blandissimus, cuius miseri suauitate deliniti recreantur, languentes excitantur, incalescunt frigidi, mortui pene reuiuiscunt. Nihil fermè hoc motu frequentius habent oratores, dum hortari, consolari, impellere animos student; quod facilius quidem præstant, quàm cætera; nam iucundissima est spei persuasio, & nihil ferè adeo leue ac minutum, ad quod credula ingenia non adhærescant.

Animaduerti autem oportet nonnullorum errorem, qui ad spei mo-

tus excitandos, ijs vtitur rebus quibus cupiditas & amor irritari, spes autem minimè fulciri possit. Quod enim res sit præclara, spectabilis, fructuosa, nihil ad sperandum facit, quàm quàm magnas ingerat amoris faces. Quid igitur spem format & sustentat? adminicula sunt, & subsidia, quæ ad rem obtinendam plurimum valent: qualia sunt in genere, rem fieri posse, factum esse aliquando quid simile in pari causa, credibile esse futurum hoc tempore, hoc loco, hoc negotio: deinde per singula discurrens orator, exponit certa ad rem efficiendam præsidia, vt ad bellum gerendum pecuniam, milites, arma, machinas, commeatus: ad magistratum, & dignitatem obtinendam, fauorem, & beneuolentiam ciuium, gratiosos amicos, bene nummata marsupium, & cætera id genus.

Is motus est ad spem compositus.

Iam enim nō solum homines, sed etiam Deos immortales, ad remp. seruandam arbitror consensisse: sine enim prodigijs atque portentis Dij immortales nobis futura prædicunt: ita sunt apertè denuntiata, vt illi pœna; & libertas nobis appropinquet: siue tantus consensus omnium, sine impulsu Deorum esse non potuit, quid est quod de cœlestium voluntate dubitare possimus? & cætera quæ consequuntur. Simili modo Galgacus, apud Cornelium Tacit. ab adiumentis ab bellum necessarijs, suis terrorem minuit, & fiduciam instillat his verbis:

Ne terreat vanus aspectus; & auri fulgor, atque argenti, quod neque tangit, neque vulnerat, in ipsa hostium acie inueniemus nostras manus. Agnoscent Britanni suam causam, recordabuntur Galli priorem libertatem, deserēt illos cæteri Germani, tãquam nuper Vspij reliquerunt. Nec quicquã ultra formidinis, vacua castella, ferum coloniæ, inter

quid indicat ad sperandum.

Cicero. 4. Philipp.

Cornel. Tacit. in vita Agricola.

DE METU.

CAP. XXII.

malè parentes, & iniuste imperantes ægra municipia, & discordantia, &c.

Præclaro artificio duo præstat, hostium vires minuens, suas verò exaggerans. Frequens est autem in eo genere à cœlestium fauore, auspicijs, ominibus, portentis, bene sperandi materiam capere; quod religione flexibiles promptius animi ducantur. Quamobrem & belli duces, ab omnibus plerunque etiam fictis & conquisitis, apud historicos sæpissimè milites suos animant.

Dio. l. 62.

Insigne exemplum est, apud Dionem, lib. 62. Vbi Bunduica excellenti planè robore Heroïna, Britanos suos ad bellum aduersus R. P. incensa admodum oratione cohortata, postremò etiam leporem è gremio memisit, ominis capiendi causa: qui cum prosperè processisset, yniuersa multitudo lætis animis acclamauit: Illa autem ad Andrastem, Viraginum, opinor, & Martij operis Deam. *χαίρειτε σὺν ἔχῳ ὁ Ἀνδραστὴν, ἡ θεοστυχεύουσα σὺν γυνὴ γυναικῶν*, &c. quæ omnia magnam fiduciam militibus indidere. Innumera sunt eiusdem argumenti exempla, de quibus nihil attinet hîc pluribus dicere. Cauendum est autem apud graues & cordatos viros, leuia quædam spei momenta, & vt aiunt, mera vigilantium insomnia proferre, quæ nihil addunt fiduciæ, sed risum potiùs & contemptum pariunt. Quod indicauit Ciceronis ille iocus in Pompeianum, qui redintegrandum bellum esse aiebat, & bene sperandum, quod in castris Pompeij septem Aquilæ repertæ essent. Rectè moneres, inquit Cicero, si pugnandum esset nobis cum graculis. Vbi vanis spei figmentis lemèl decepti sunt animi, difficiliùs postea tractantur, & pelliciuntur.

Oppositus est fiduciæ metus, diurus quidam tortor & satelles, quo meticolosæ animæ grauissimè vexantur. Est enim animi concussio in expectatione mali, quæ plus aliquando officit quàm ipsius mali præsentia. Siquidem multos impendentium malorum formidine & opinione exanimatos esse constat. Vfus est huius motus, cum ab instituto aliquo, vel consilio, vel opere deterrendi sunt animi, nec satis bonorum illecebra capiuntur: Tunc enim malorum metus necessariò incutendus est.

Plurimum autem iuuat orationem, natura constitutioque corporis eius, cui metum cupit inurere. Plerique enim sunt adeo meticolosi, vt frondium instar, ad leuissimum quemque venti impulsu contremiscant.

Tales sunt à natura qui parum calidi sanguinis habent circa cor diffusum, qui se atra bile macerant, a lacritatēque & vigorem in dies extinguunt, qui obscuræ vitæ, & meticolosæ institutioni assueuerunt, qui se & alios tenerrimè diligunt: his enim timeant, quos amant, necesse est. Ad hæc timoribus faciliùs pulsantur prudentes, & considerati, qui pericula longiùs provident, nisi ea sint quibus se facile expedire posse credant. Item improbi, conscientia terroris exagitati: & ad omnia (vt aiunt) fulgura expallescentes: Par est enim multos timere qui multis segetem timendi præbent, nisi eos, à quibus malè timentur, imbecillimos putent. Apud ingenia mollia, & natura meticolosa, facilius est excitare terro-

Metus diurus satellus.

qui meticolosi.

Spes.

Iucundissima est spei persuasio.

DE AFFECTIBVS,

502

rem : dura, & versuta, nunquam nisi magnis commouentur rebus.

Res metuenda.

Tria autem sunt genera, vt animaduertit Aristoteles, rerum metuendarum.

Vnum, earum quæ interimunt, vt fulmina, incendia, eluiones, ferarum impetus, hostium concusiones.

Alterum, earum quæ magnam molestiam afferunt, vt amissiones parentum, coniugum, liberorum, fratrum, fortunarum, ignominia, carcer, exilium.

Tertium, earum quæ signa sunt rerum eiusmodi, & certius indicant periculum. In quo etiam genere portenta & prodigia, quæ præter ordinem rerum cursum accidunt, grauissimos terrores incutere pectoribus solent. Neque verò satis est mala esse, ad deterrendum proposita; nisi enim ea proximum damnum ruinentur, non æquale facile commouere valent. Timentur enim non omnes qui nocere possunt, sed qui cum possint, velint; & cum velint, promptissime faciant. Maximè vero, vbi, qui læsi sunt, armatam habent potentiam, suntque ipsi iniusti, & contumeliam suo iudicio perpessi, quique timorem faciendum aut habendum decreuerint, tum formidolosi cuique prudenti redduntur.

Industria timoris excitandi.

Industria concitandi timoris prima est, nosse quid quisque amet; hac enim pungendus est, qua diligit; hic vis acrior, hic sensus mollior est; sic ambitioso, honorum iactura: auaro, pecuniarum amissio; amatori, deliciarum ereptio proponitur.

II. Res, quæ merito timeri possunt, & ex ijs emergentes casus, graui oratione sunt proponendi, vt pene ipsis subijciantur oculis.

Qui quod plures & atrociores fuerint, eo maior erit timoris grauitas, vt si ciuium animi ad deditionem ef-

sent compellendi, mouerentur ab ipso futuræ calamitatis (si vrbs in hostium manus deueniret) metu. Depingerentur, Ciceronis more, arces subito vno incendio concidentes, cruor exundans, sepulta patria, miseri atque inseparati ciuium acruui, lamentationes matrum familias, fuga virginum atque puerorum, & cætera, quæ simul collecta, ingens quoddam fecerunt erumanarum omnium incendium.

III. Iuuat proxima pericula subijcere, & eorum qui eadem in eodem negotio perpessi sunt, exempla percensere.

Mouentur enim omnes periculi similitudine, maximè cum totius negotij adiuncta paria sunt: quod Demosthenes grauius & magnificè præstat, cum Athenienses hortatur; ne Philippum quasi suis viribus impari, & proinde nulla damna importaturum, despiciant. Quod vt obtinet, vicinas vrbes & prouincias totas iam à Philippo vastatas, per *σωα Προισμὸν* commemorat, vt alienis malis faciat suas cautiore.

Ὀλωθὼν γὰρ διὰ καὶ Μεθώνων, καὶ Ἀπολλωνίαν, καὶ Δῖο καὶ Πειραιῶντα πόλεις ἐπιπέλας ἐῶ, αἱ ἀπάσαι οὕτως ὁμοῦ ἀνέστηκεν ὥστε μὴδὲνα μὴδ' εἰ πῶποτε ἐκιδέσθαι, εἶναι βέβαιον προσελάθονταί τι πῶν, καὶ τὸ φώκων ἐδρος πρὸς τὸ ἀρηρημένον σιωπῶν· ἀλλὰ θεπάλια πῶς ἔχει, &c.

Demosth. Philip. 3. num. 30.

IV. Nihil nimium minari oportet; habent enim minæ muliebris aliquid iracundiæ, nec immeritò, *ἄλλου ὄγκου ἀπειλῆς*, dixit Nonnus Poëta. Canes, qui crebrius latrant, minus sunt formidolosi; & qui perpetuo garrunt riuiuli, nunquam naues haurient: Sic qui assiduis minis perstrepunt, minus incutiunt timoris; incipiunt enim, qui sæpe huiusmodi sine euentu audiunt, assuescere, & vt fabrorum ferrariorum canes, iuxta incudem dormire.

Nonn. Dionys. lib. 18.

V. Iracundia ita expromenda est,

vt semper aliquid videatur habere reconditum: Qui enim se totos effundunt, quasi apes exciso iam aculeo, minus sunt metuendi. Pleraque etiam quæ prolata minus haberent grauitatis, aut per aposiopesein sunt reticenda, aut allegoriarum inuolucris tegenda, quo formidinis plus habeant. *Quæque latent, minora putat*: plus incurrit terroris à graui persona dictum. *Quos ego: Δυσμεγέων δὲ τε πῶδες*, aut aliquid simile, quam multæ & frendentes minæ. Et rectè Demetrius Phalereus eum ducem laudauit, qui ad timorem hostibus incutiendum, dixit enigmatica, *Faciam vt in eorum agris, cicada in nuda canant humo*. Hoc enim, quid velit, plenè nescitur, & dum in varias trahitur interpretationes, plus metus incutit & terroris.

VI. Diligenter prouidendum est oratori, apud quos agat, & quid ex eo metu velit; si enim salutarem metum esse cupit iis quibus imprimit, non debet apud molles præsertim animos, vehementius agere, ne ex metu in pauorem, stuporem, desperationemque veniant. Alij sunt, qui nauiter suppliciorum metu terrendi sunt, alij veneratione & reuerentia continendi, vt filij apud parentes, discipuli apud præceptores. Habet quidem veneratio aliquid metus, sed plus pudoris admistum. *Est enim compressio quadam animi ex opinione magnitudinis bonæ, at certè nobis innoxia, quam in alio reueremur*. Ex ea temperie magni & boni, nascitur amor & pudor: Vnde experimur quod nõ incitè dixit quispiam apud Cæsarem: *Qui apud te audent, Cæsar, dicere, magnitudinem tuam videntur ignorare: qui non audent, bonitatem. Venerationem autem istam tuetur admiratio: quæ vt familiari consuetudine deperdi solet, cum præsertim, quæ leonè antea vix intueri audebant vulpes, incipiant paulatim*

Veneratio quid differat à metu.

cum eo lustrare: Ita etiam reuerentiæ quidpiam facilè minuitur, nisi solida sit, & magna, & nouum quid promens in dies, ac demum tanta, vt se à contemptu facilè vindicare possit: quod præstant verba & facta grauia, virilia, constantia, sublimia, sine vanitate, & fucò. Hæc qui norunt, ad motam sibi venerationem impensius & ardentius colunt. Hanc contra eleuant verba & facta puerilia, ludibunda, scurrilia, leuia, vana, inconstantia, demissa, abiecta, quibus tollitur ipsius excellentiæ, quæ animos perfuderat, opinio.

Portenta plurimum valent ad terrores.

VII. Et postremo, ad terrorem valentissima sunt portenta, & prodigia, vel eorum etiam opinio, quæ credulos multitudinis animos in omnem partem versare solent. Quam multi enim defectioe Solis & Lunæ, quam ignorabant, accedente tunc ad cælestes minas oratoris voce, à suis consilijs profus reuocati sunt, & deterriti?

Nicias ipse dux Atheniensium, cum exercitum XL. millium, circa Syracusas mutatis castris seruare posset; cum Luna deliquium pateret, quasi periculi aliquid portenderet, superstitiosè à motione castrorum, suadentibus nonnullis, abstinuit; ex quo florentissimum exercitum in Ianiam apertam coniecit. Quin & populum, sua memoria, adeo amentem refert Viues, vt Lunam ab asino epotam, vanis terroribus inductus crederet: cum asino de fluuio, vt assollet, bibente, Lunæ imago renidens in fluuio, ad obiectam nubem subito se condidisset. Quam obrem & miser asinus in carcerem actus, & post legitimam quæstionem sectus est, vt Lunam mundo redderet. Dicit non potest quantum in eo superstitio-

Polyb. l. 9. & Diad. l. 13.

Viues in lib. 10. de cau. dei, & 16.

num genere luserint oratores, & quam graues inde terrorum affectus incusserint, quos prodita calliditate,

sedare, & in risum vertere facillimum fuit.

At in sacris concionibus, alia habemus non vana terculamenta, sed firmissima iracundiæ Dei in improbos argumenta, in quibus cœlestis illa eloquentia, vt alias videbimus, triumphare solet.

De metus remissione nihil hîc atinet pluribus dicere, cum ex contrario affectu spei & fiduciæ satis sit manifestum.

DE O D I O.

Eius definitio.

CAP. XXIII.

QVæ de amoris natura dicta sunt hæcenus, commodiorum ad omnes odij affectus cognoscendos sternunt vim. Vt enim amor est ad rem dilectam naturalis quædam propensio, sic odium, est animæ ab eo quod malum sibi esse sentit, auersio. Nonnulli cum ira confundunt: siquidem D. Augustinus in libro definitionum, Odium, veterem iram ex pluribus causis collectam, & diurno tempore perseverantem, definit; haud multum à Marco Tullio dissentiens, qui odium iram inueteratam esse dixit. Sunt ista quidem inter se magno affinitatis vinculo coniuncta; differunt tamen non nihil, vt ingeniosè obseruat Aristoteles in Rhetoricis. Primum enim, Ira propriè ex priuatis aut communibus, quæ ad nos quoquo modo spectant; iniuriis, ebullire solet; Odium ex fontibus magis vniuersis oritur, vt ex improbitate, licet ipsa minimè nos læserit: improbos quippe omnes auersamur, non autem omnibus irascimur; sed singulis, à quibus nos læsos esse abstrahamur. Deinde ira, cum molestia

quadam & dolore coniuncta est, cum præsertim perturbationis quasi fluctus intumescunt: Odium sine molestia est & dolore eius qui odit.

Tertiò, ira studet dolorem & cruciatum inferre ei cui succenset: Odium, malum potius quàm molestos sensus machinatur. Postremo, ira mitigatur faciliùs, & malis illius cui irascitur, satiata, statim deferuescit: Odium sanatus difficiliùs, & nulla fermè mali magnitudine superatur.

DE QVATVOR Odij generibus.

CAP. XXIV.

NON vna est Odij natura, sed in multis veluti concisa ramos, qui videntur ad quatuor capita posse referri commodiùs. Vnum est odium melancholicum; Alterum, ferinum; Tertium, humanum. Quartum denique, naturale. Melancholicum, ex atræ bilis redundantia oriri solet; quæ ita plerunque miseros agit, & versat, vt omnes honestas voluptates, lucem, homines, se denique ipsos oderint. Itaque conscios fugiunt oculos, vitæ ciuilis auersantur studia, & in vastas penetrant solitudines, in quibus hominum odio & vitæ tædio contabescunt. Talis fuit Timon *ἡμιόλιος*, in omne genus humanum singulari odio teter, & funestus, qui se nullum luculentius populò Atheniensi largiri posse credebat beneficium, quàm si ad mortis compendia, patibula & funes suggereret. Hanc odij velaniam *morbium Bellerophonæum* antiqui nominarunt, quòd ea ipsa tristitiæ tabe laborasse Bellerophon crederetur, vt indicat Rutilius Lu-

Rutilius Lupus in Itinerario.

Hunc.

Hunc nimia bilis morbum assignavit Homerus

Bellerophonæis sollicitudinibus.

Sed homo Ethnicus, Christiano nomini perinfectus, impiè Anachoretarum & monachorum institutum fugillat, quos *Lucifugas viros* nominat, & Bellerophæo morbo percitos, in solitudinibus degere existimat. Si quem habuisset rerum diuinarum sensum, homo ad cœnum magis aptus, quàm ad cœlum, agnouisset, nullos esse lætiores, nullos tranquillioris animi vitæque commodioris, quàm qui remissio vanissimis rebus nuncio, totos se Deo tradiderunt; & ad hanc vitam excolendam, non tristes, seueros, melancholicos, sed iucundos, faciles, lætosque requiri.

Ferinum odium est rabiosa quædam nocendi auiditas, quæ nullis expletur pœnis: sed in ipsa mortuorù sæuit cadauera. Tale fuit Achillis in Hectorem odium. Neq; enim eius quem oderat, morte & sanguine expletus, etiam abiectum, supplicem, animam agentem dirissimis verbis alloquitur, quibus Homerus hanc odij immanitatem exprimit:

Uiad. 2.

Μή με κύων γούνων γούναζο, μηδέ τοκήων
Αἰ γὰρ πῶς αὐτὸν με μῦθος καὶ θυμὸς ἀνείη
Ὡ μ' ἀποταμνόμενον κρέα ἐδιδῶμαι.
Ne me canis per genua deprecare, neque per parentes, *Vinam me & robur & animam* sneret,
Thas carnes dissectas in partes crudas mandere.

Dion. in Traiano.

Hæc odij ferini sunt indicia, alheroico ingenio alienissima. Talis est lycantrophorum atque anthrophagorum immanis quædam sæuitia, & diritas, qui in humano sanguine tripudiant. Hoc sub Traiano nonnulli Iudæi incitatissimis furore animis præstitere: nam post ingetem

Romani exercitus lanienam, carnes occiforum sunt epulati, & intestinis adhuc cruore stillantibus præcincti. Nec mitior fuit Dionysius Pannonù dux, qui victo Gabra, & Branna, trophæu ex ossibus interfectorù erexit; aut Alboinus, qui sibi Cunimundi interfecti caluariam, in vas efformauit. Hæc humanum excedunt modum; quæ non nisi à tetra, immani portentosaque natura proficiscuntur. Tertium odium humanum est, quod humano more & modo concipitur, & adhibitis etiam remediis, deponitur & sanatur.

Nicetas.

Vltimum naturale est, ex arcana quadam antipathia proficiscens; qua fit vt alij ad res alias minus sint affecti, sed naturæ quodam instinctu auersentur, licet odij materiam & fegetem non videant. Sic in naturalibus, lupina tympana, dissoluunt ea quæ ex agnino corio sunt conflata, & aquilarum pennæ alias deterunt; brassicæ denique ac rutæ inimicitia quædam est, & aliorum haud dissimilium.

CAVSÆ O D I I & fomenta.

CAP. XXV.

CAUSÆ odij & fontes non sunt hîc latius inquirendi, cum ex amoris cognatione intelligentiæque satis pateant. Contrariorum enim contraria ratio est, & quæ amoris causis aduersantur, hæc omnia ad odium excitandum, haud mediocriter faciunt. Nam vt odium melancholicum, ferinum, ac naturale mittamus, & humanum, quod huius est instituti, breuiter attingamus, mali siue veram siue fictam rationem habet, ex qua nascitur, & sæcù datur. Tria autem in specie Aristoteles enumerat, è quibus frequentius odij, natura coalescit, iram, Sff.

detractionem, incommodum. Nam si odium inueterata est iracundia, omnino ex reside irarum flamma succrescit odium, & temporis diuturnitate in pestiferum quoddam malum concrefcit.

Calumnia porrò, vna est magnorum odiorum fomes & sentina, siquidem cum omnes fermè honoris & famæ appetentissimi sint; haud æquo animo patiuntur se aduersis linguæ telis impeti. *Calumnia ipsam conturbat sapientem.* Nam & Basilii, ep. 82. ad irrogatam sibi de hæresi calumniam, ait se, & corde palpasse, & lingua defectum, & pene aduersus omne genus humanum, ob morù & linguæ peruersitatem, odiù concepisse. Dicit non potest quanta plerunque & quàm tetra odiorum incendia, vnius susurrionis lingua improbè ventilata, excitârît. Quod si præter calumniam, incommodum in bonis, vel animæ vel corporis, vel etiam fortunis accedat, eo magis odium stimulat, & in magnam quandam molem indignationis coalescit. Itaque vehementer oderunt, qui bonorum iacturas, exilia, corporis mutilationes, structas nomini atque honori suo infidias ab alijs agnouerunt, & difficilè, nisi ipse qui intulit, resarciat iniurias, cõquiescunt.

Vives de anima, qui ad odium proni.

*manet alta mente repostum
Iudicium Paridis, spretæque iniuria formæ.*

Adhærescunt autem odia præcipuè meticulosis; nam, vt ait Ludouicus Vives, Suspicio magnum hic regnum obtinet, in qua vel meticololum nostrum ingenium sequimur, vel coniecturam ex ratione aut experimentis; quod alios quis læsit, quod eius parentes & propinqui læserunt, quod qui tales sunt, solent lædere, vt qui robusti & animosi absque mente, & feræ famelicæ, vel iracundia.

Item ignaui homines in odium sunt proni: Quippe qui vndique imminere sibi damnum metuunt; itaque oderunt omne genus virium ac potentia à qua lædi possunt. Vnde tam cruenta & vecors in principibus illis suspiciosis, vt in Caligula & Nerone, extitit sæuitia. Præterea odiù ex siccis est & frigidis; idcirco eiusmodi personis, locis, temporibus inualefcit, vt melancholicis, hyeme, morbo, egestate, fame, infamia. Agit quidem in his altiùs radices odium, sed iners & segne, acuitur autem ad acerbiteratorem calore. Iam qui tenerimè sese amant, leuibis de causis oderunt alios; semper enim lædi se autumant; & omnia in duriorum partem interpretantur. Hæc, odij vt sæpius causæ sunt, & fomenta. Mali verò corui malum est ouum: nam ex eo suppullulat maledicentia, & rabiosa quædam dicacitas; quæ vbi incanduit, in acerbiteratorem, sæuitiam, immanitatem denique cõmutatur.

DE ODIÏ CONCITATIONE, & REMISSIONE.

CAP. XXVI.

Odiorum flammam excitare facile est, restinguere difficilimum. Siquidem vitio humanæ naturæ, omnes fermè ad odia promptiores sunt, quàm ad amores: Vbi autem animo infederunt, altiùs sui vestigium imprimunt, vt non nisi ægrè postea moueantur. *Cui dolet, meminit; cui placet, obliuiscitur.* Amores plerumque & beneficia, pluma sunt leuiora: Damna & odia, plumbo grauiora, cordi tenacius adhærescunt.

Excitatur autem vulgo odium, si quid ostenditur factum ab aduersarijs spurcè, superbè, fastidiosè, crudeliter, confidenter, malitiosè, flagitiosè: si à persona sor-

Quomodo excitatur odium.

didâ, impura, illiberali, sæua, arroganti, idque, aut dolo, & rapina, aut vi, & ferro, iniquissimis consilijs; si in priuata damna, & publica, si præter metum, suspicionem, expectationemque nostram.

Hæc & similia oratores commemorare solent: deinde his capitibus inflammant animos in vltionem facinoris: Huiusmodi erimina maiores seuerissimè coercuisse: Non in paucos, sed in superiores, atque adeo totum reip. corpus labefactandum, tendere, latius impunitate manatura, nisi vis mali maturè rescindatur:

Dementis audaciæ exitum per multos expectare, qui aliorum impunitate corroboratam suam ipsorum exerant audaciam. Maleficium tale esse, vt neque imprudentia excusari, neque leniore manu corrigi possit; id non modò ab hominibus, sed à barbaris & feris esse remotum. Talia sunt quæ in parentes, liberos, coniuges, consanguineos, hospites, in patronos, præceptores, in homines claros & nobiles, ipsos denique mortuos, iniuriosè committuntur.

Deinde hæc ipsa ex loco comparatorum augentur, illustrantur, exaggerantur, Dira, horrida, truculenta, ipsis hostibus, feris, saxis & solitudinibus deploranda ostenduntur: quorum exemplis plenæ sunt Demosthenis ac Ciceronis orationes. Et mox aliqua in capite de iracundia proferemus. Odij remissio licet sit ipsa difficilior, non omnem tamen excludit medicinam, vbi præsertim eminent aliqua mentis celsitudo & generositas.

Odij remissio.

Primum hebetatur rebus calidis atque humidis, rebus lætis ac valde prosperis, vt animaduertit Vives; cum scilicet tristitia, & rigor, quidam pectoris odiorum comes ferè perpetuus, paulatim se frãgit. Secundo adimitur misericordia, quæ solet in magnis calamitati-

bus, vel ferreis animis irrepere; tollitur etiam spe, aut cupiditate certa aliquid ab inimico adipiscendi, quod vtile, aut iucundum credamus fore; multò verò rectiùs præsentis boni lætitia atque voluptate. Tertio, diluitur maiore aliquo & grauiore odio, aut aliarum rerum magni momenti cura & sollicitudine.

Quarto, sublatis causis, quibus odium concitatum fuit, ipsum quoque aboleri contingit; vt cum qui odio habebatur, repenti in alium mutatus est, aut alia amandi causa emergit, vt quod propinquus, necessarius, bellicosus, cruditus, reipub. vtilis.

Quinto debilitatur odium, si quis quæ alij dixerint, bellè interpretari, & in meliorem partem deflectere assuescat: sed nullum præsentius remedium, quàm rerum terrenarum contemptus, Christianarum decor & mansuetudo virtutum, Christi que Domini heroica quædam imitatio.

DE MOTIBVS IRACUNDIA, & DOLORIS.

Eius motus vim arduam & præstantem esse, & primordia à poëtis data.

CAP. XXVII.

Flmina sub Ioue sunt, (inquit ille:) Enimvero non omnium est oratorum, graues illos & accensos iracundiæ motus, heroicis viribus & lacertis intorquere.

Hic Martem tunica relictum adamantina ostendere oportet, hæc tonare, fulminare, & permiscere oportet omnia. Et quis hoc satis dignè præstiterit, nisi cui ingenium acre, velox, igneum, sublime, excitatum, vox, lacerti, vires, pondus, vultus.

frontis rigor, fulgor oculorum, & cætera, quæ ad huiusmodi affectus concurrunt.

Motus iracundia he- roica diffi- ciles.

Multi fortasse Alexandrum in pueritiæ rudimentis lyra proludentem depinxerunt, pauci fulminantem expressere; ludicra quædam amatoria, vel etiam mites honestæ amicitia blanditias, & suaues illos, atque, vt ita dicâ, byssinos affectus, satis bellè permulti reddere solent: At frementis iracundiæ tonitrua, flammæ & ignes aptè fingere, paucorum est, & magnum sublimis eloquentiæ argumentum. In quo certè dicendi genere quantum posset magnus vbique dicendi artifex Homerus, in Achillis iracundia effingenda satis declarauit. Quàm enim sublimis est & heroicus, vt cæteros omittam, hic motus Achillis aduersus Agamemnonem,

Homerus in iracundia exprimens generosus.

Erumpunt ista ex intimo pectore planè lacertosa: Primùm, quàm aptè grauem & heroicum gemitum exprimit in dolore iracundiæ: deinde, quod in ciuili vita apud veteres summum habebatur probrû, statim impudentiam obijcit admodum impudentiæ: neque enim impudentem duntaxat, sed ànαι δειλὸν ἀπειθήμον, impudentia quasi veste indutû ducit: Ad summum grande illud vocabulum κρηδωλέωφρων sententiam claudit, quo ira tanquam maiori vehiculo rapitur, vt fortius in aures & pectus Agamemnonis euibretur.

Ista verò quem genium habent, quàm excelsè, quàm acerbè, quàm heroicè collecta!

Οἰνοβαρής, κνωὸς ὄμματ' ἔχων, κραδίη δ' ἑλάροιο.

& Δημοβόρος βασιλεύς, ἐπεὶ ἐπιδανῶσιν ἐγείσσει.

Ἡ γὰρ ἂν Ἀργείην νυδ' ὕσατα λωβήσαιο.

Vino grauis, probrum Regi quàm ignominiosum, quod verò subsequitur, quàm opportunè & loco; Cui-

nis oculos habens, & cor cerni: canis scilicet oculos, ob inuidiam alienæ felicitatis, & rapacitatem: cor cerui, ob animum in prælijs & congressibus deiectum. Hæc iuuenem iræ & zelotypiæ stimulis percitum præclarè exprimunt. Agamemnonis verò ira grauior est, & planè regia. Nam cùm discessum Achilles minaretur, generosè respondet:

Φεύγε μάλα εἴποι θυμὸς ἰππόστυ, εἰδὼ σ' ἔργω
Λίσσομαι εἴνεκ' ἐμῆιο κλέην παρ' ἔμοιγῃ.
ἢ ἄλλοι
Οἱ κέ με τιμῶσισι, μάλιστα δ' ἠμπίτεται Ζεὺς.

Fuge cito, quocumque animus impulerit, Nunquam te deprecabor, vt mei gratia maneas.

Hæc ad contemptum ambitiosi Principis, qui totâ Græciâ suis armis sustentari existimabat, sufficiunt. Iam illud quantæ est dignitatis.

--- apud me sunt alij, qui me honorent, Maxime verò omnium consiliarius Iupiter.

Ex Homeri fonte Tragici poëtæ, Græci, Latini, hauserunt, qui in istis affectibus exprimendis admirabiles, vt posthac videbimus, habent emissiones. Quo spiritu enim Medea Euripidis intorquet:

Οὐ γὰρ μάτ' Ἰκαονίαν, ἢ ἐγὼ σέλω
Μάλιστα πάντων, ἢ ἔσωερζὸν εἰλόμῃ
Ἐγείτω μινχοῖς γαῖαν ἔστις ἐμῆς,
Οὐ χείρων τις αὐτῶν τεμὸν ἀγγυλὴ κέαρ.
Πικροῖς δ' ἐγὼ σπιν καὶ λυγροῖς θύσσω γέμοις,

& cætera, quæ ibidem fusiis.

Non per Dominam, quam ego veneror supra omnes Deos. Hoc iusiurandum excelsam ostendit iracundiam in heroïna: deinde sublimius quod adiungit, operum adiutricem meorum, quasi ipsa Hecate in eius foret ministerio: iam illud, quàm toruum & minax:

Nemo cum suo gaudio meum contristabit animum:

illis ego acerbis & funestas preparo nuptias.

& cætera. Eodem spiritu Sophocles, Ἴτ' ὃ παρὰ πόνιμοι βεννύες, Γεωδε, μὴ φείδεθε παρ' ἡμῶν κρατῶ. Ite ὃ veloces & ultrices furia, Gustate, nec parcite vniuerso exercitui: & reliqua.

Sed, qui omnium tragicorum ingenia expressit, & sæpe vicit Seneca, quantus est & quàm felix in istis imaginibus? quis hîc poëtæ mentem vehementi quodam turbine afflatam rapi & torqueri non dicet?

Seneca in Thyeste.

----- Audite hoc scelus, Quocumque diffugistis, audite inferi, Audite terra, noxque Tartarea grauis.

Et, Conuolue mundum, bella ventorum undique Committe, & omni parte violentum intona.

In Hercule furenti.

Et, Non sic furore cessit extinctus pudor, Populos vt omnes impio aspectu fugè. Arma, arma, Theseu, flagito prope rem mibi, Referte manibus tela: si remanet furor,

Pater recede; mortis inueniam viam. & cætera infinita.

Virg. 7. Eneid.

Neque verò istis etiam aculeis, quanquam mitior vir ingenio, vacat Virgilius. Hęc generosam & amarulentam iram sapiunt.

Sanguine Troiano & Rutulo dotabere Virgo:

Et Bellona manet te pronuba: nec faciantum

Cisseis pragnans, ignes enixa ingales.

Quin idem Veneri partus suus, & Paris alter,

Funestæque iterum recidina in Pergamata da.

Certè excellunt in istis motibus poëtæ, tum furore insito, tum argumenti libertate.

Non omnia licent oratoribus, qui Musas colunt seuertiores, multa tamen à poëtarum gēte in isto genere expressere: & Marcus quidem Tullius, Tragicorum assidua lectione pectus compleuit suum: Demosthenes tantus in affectibus poëtarum imitator fuit, vt illi etiam interdum versus graues & iracundi exciderēt. Atque ita ingenium formatur à poëtis: sed postea oratoria falce refecanda sunt permulta, & ciuilis prudentiæ adiumentis eliminanda, quæ affectuum cognitio & tractationis modus suggeret.

DE NATVRA IRÆ.

CAP. XXVIII.

Igneus hic est & vehemens affectus, ἀμαχος ἢ ἀκύντος, vt appellatur à Platone; qui nisi rationis frænis coerceatur, quantas solet excitare tragædias! Hæc autem erit optima iracundiæ ratio, si à virtutis amore proficiscatur, & in improborum vitia potius quàm ipsos homines excandescat.

Diuus Augustinus epist. 115. ad Nebridium, ita de hoc affectu est philosophatus.

(Ira est turbulentus appetitus auferendi ea quæ facilitatem actionis impediunt. Itaque plerumque non hominibus tantum, sed calamo irascimur in scribendo, cùmque collidimus, atque frangimus: & aleatores tesseris, & pictores penicillo, & cuique instrumento quilibet, ex quo difficultatem se pati arbitratur. Hæc autem assiduitate irascendi fel crescere etiam Medici affirmant. Cremento autem fellis, rursus, & facild & prope nullis causis existentibus irascimur.)

Definitur ab Aristotele, appetitio cum dolore adiuncta, eius quæ spe

Arist. 2. Rhetor.

rari potest vltionis, propter apertum aut certè existimatum nostri nostrorumque contemptum.

Primum appetitio est, & ea vehemens atque incitata. Deinde cum dolore: Grauius enim intimis præcordijs affliguntur irati, vt ipsa videantur pectora rumpere; quod disertè notat Lucretius.

Lucr. l. 3.

Sed calidi plus est ollis, quibus acris corda,

Iracundaque mens facile effervescit in ira:

Quo genere in primis vis est violenta leonum:

Pectora qui fremitu rumpunt plerumque gementes,

Nec capere irarum fluctus in pectore possunt.

Quem dolorem satis indicat vultus teter, nunc subito retrorsum sanguine fugato expallescens, nunc in os omni colore ac spiritu verso subrubicundus, & cruento similis, venis tumentibus, oculis nunc trepidis & exilientibus, nunc in vno obtutu defixis, & hærentibus, &c. quæ à Seneca lib. 9. de ira, & D. Gregorio Nysseno, de octo beatitudinibus, fusiùs describuntur.

Seneca l. 1. de ira.

D. Greg.

Nyff. de 8. beatitud.

Homerus Iliad. 18.

D. Damas. l. 2.

Orisod. l. 6. 16.

In hoc tamen doloris æstu titillat spes vltionis, aliquè sensu iucunditatis: quæ ob causam Homerus non nihil etiam mellis tribuit iracundiæ.

Diuiditur porro ira à Diuo Damasceno in tres species: Prima appellatur *χολη* & *χολος*, quam bilem & indignationem vertit, quæ excitari solet, cum quis ob leue dictum aut factum statim exardescit; qui affectus cum cupiditate vltionis mixtus est, placaturque faciliùs.

Secunda est *μολος* (vbi perperam nonnulli *μανια* legunt) Iracundia est permanens & diuturna; qualis ea quæ in Achille describitur de Homero, tot heroum funeribus, & miserissima Græciæ ingemiscentis clade vix satiata.

Tertia ab eodem appellatur *κωτος*, *κωτος* quæ (inquit) ira est reposita, ac recondita, vlciscendi occasione captans; in quo certè eadem fermè est, ac *μολος*.

Alij non *κωτος*, sed *μανια* tertio loco ponunt, quam Eustatius *ορεσθη* *εξουαν* iram prorsus à mente alienatam, præcipitem, insanam; Latini, furorem nominant: & talis est ea, quæ à Gregorio Nysseno cum energumenorum affectibus comparatur.

Eust. in l. 1. Iliad. in 110.

Eadem enim (inquit) iratis, quæ Energumenis accidunt. Sanguine diffusi ac distorti eorum qui à Dæmone torquentur, sunt oculi, lingua præceps, voces præruptæ, ac latranti similes, quassatio capitis, manuum stolidi motus, pedes instabiles, totius corporis concussio. Hæc sunt irato & dæmoni communia. Hoc vno duntaxat differunt, quod vnum voluntariù malum est, alterù non est.

DE CAUSIS IRÆ, ET QVI ad iracundiam præclines.

CAPVT XXIX.

Iracundiæ causas, ingeniosè, vt solet, & feliciter est persequutus Aristoteles, libro secundo Rhetoricorum.

Sex sunt (inquit) præcipuè, quæ iratos efficiunt, dolor, impedimentum, vehemens cupiditas, despicientia præsentis status, offensio præter expectationem, quædam circumstantiæ. Vnde sex genera eorum colligit, qui faciliùs irascuntur:

Primum est, eorum qui dolent propter aliquam despicientiam; quæ causa iræ maxima est, & cæterarum omnium origo. Quod autem quisque vel dignitate clarior est, vel gloriæ cupidior, eò magis despectus irritatur.

Hinc illæ querimoniæ Iunonis

apud Senecam in Hercule furente, & apud Virgilium.

Est ego, quæ diuinam incedo regina!

Baronius ad annum Insigni Iunioris sequendum.

Cuius rei memorabile est ira Narsetis argumentum: cum enim ille animosus Eunuchus, & rei militaris gloria præstantissimus, Totilam Gothorum Regem, Martio vigore & spiritu planè ingentem debellasset, mox inconstantis fortunæ ludo iactatus, non modò Italiæ præfectura spoliatus, sed à Sophia Imperatrice impotentis animi fœmina probris concisus est: Quippe illa dictitabat,

Narsetem ad pensa & lanas esse relegandum.

Quæ vox nimis petulanter effusa, egregij spiritus & roboris ducem, mirum in modum efferauit. Nec mora, se Iustino Imperatori, & Sophiæ eius vxori, eam telam orsurum dixit, quam nulla eorum vis aut industria posset retexere: quod præstitit, cum Longobardos à regionis suæ squallore, ad fertiles Italiæ cæpos euocauit: quorù armis magna Italiæ pars Imperatori detracta est; tatum veneni habuit muliebris calumnia.

Secundum: qui in rebus suis aliquo afficiuntur impedimento, siue apertè quis obsistat, & refragetur, siue cum possit, minimè faucat: vt si quis sitienti potum denegat, aut famelico panem.

Tertium: Ad iram propensissimi sunt, qui vehementi aliqua cupiditate trahuntur, vt ægrotantes, paupertate laborantes, sitientes, amantes, *genus irritabile*.

Quartum: quorum præsens status despicitur, vt ægrotans, in iis, quæ pertinent ad morbum: paupertate laborans, in iis quæ pertinet ad paupertatem: Bellator in his quæ ad bellum. Cuius contemptus manifestissima sunt exempla. Quibus enim furis agitatur Philoctetes apud Poetas, ob morbum despectus, & à Græcorum exercitu seipsum? Quibus iræ

Vitia corporis obiecta iram inflamant.

motibus obnoxij sunt, qui ob vitium aliquod corporis, aut notam deformitatis, iridentur? Cornelius Senator, cum à Domitio Corbulone struthiocamelus depilat vocaretur, in confesso grauiissimo Senatus lacrymas non tenuit.

Hipponax Poëta cum esset singulari oris deformitate, ideòque à ludibundis pictoribus depictus, & in derisum publicum propositus, adeò excaduit, vt derisionis authores, impulsoresque, furioso tamine ad suspendium adigeret. Pauperes verò grauius contemptum ferunt, si antea diuites extiterint, & eò miseriarum delapsi, à suis etiam despiciantur. At milites, & poëtæ, ceterique scriptores, ipsi etiam opifices, facillimè stomachantur, si in iis quibus florere se laudibus cupiunt, parui pendantur. Sub Boleslao III. Polonorum Rege Palatinus quidam Polonus, cui Rex in opprobrium ignauitæ, leporis pellem, colum, & fufum miserat, tam iniquo tulit animo vt sibi ipsi violentas afferret manus.

Cramer. 6.

Herodes Atticus; cum adhuc adulescens coram Antonino Imperatore perorans, præ timore & conturbatione mentis obmutuisset, contemptum veritus, pene se in Istrum desperatione proiecit.

Titus Labienus ingenio suo superstes (vt ait Seneca) esse noluit, sed eius libris ex S. C. combustis, vltro se in maiorum suorum monumenta ferri atque includi voluit. Tanta crux est gloriæ cupidis despicientia.

Philost. in Herode.

Magna crux gloria, despicientia.

Quintum; vehementiùs irritantur qui præter expectationem offenduntur, maximè ab iis quos sibi beneuolos & amicos fore existimabant. Sicut enim insperata boni species, vbi primùm obiecta est, maiori iucunditate sensus perfundit; sic etiam doloris minimè expectati, grauius percellit iniuria.

Ad summum enumerantur, qui

certis quibusdam horis & temporibus turbari, & vt maria, ventis cieri commoueri que solent.

Cause iracundia 17. ab Aristotele.

Nec satis fuit Aristoteli, hæc in genere enumerasse: septemdecim deinde causas specie prosequitur, è quibus excitari conslarique solita est iracundia. Hæ sunt, subfannatio, illusio, detrimentum contumeliosum, maledictum, amicitia despiciens, consuetudo honorandi omiffa, ingrati animi signum; nulla existimatio, officium spretum, gaudium in aduersis, neglectus, auscultatio aut inspectio malorum, despicientia in rebus charis, nulla gratiarũ actio, dissimulatio, beneficentia in alios, & non in ipsos, obliuio; ad summum contemptus apud eos à quibus gratiam & famam colligere qui irascuntur, vehementer cupiunt.

Ad hæc cuiusque ingenium, natura, temperies, ætas, conditio, diligenter erunt consideranda, è quibus plurimum momenti in iram deriuatur. Non opus est in his immorari pluribus, nimis multæ causæ sunt, & nimis promptæ, quæ iratos faciunt; longè opportunius est de tractatione & moderatione huius affectus differere.

DE CONCITANDO O.DIO, & iracundia.

CAP. XXX.

Hæc erunt igitur capita, per quæ hodie & iracundiæ vis facile inardescet: nunc autem modos & exempla, affectuumque in eo genere varietatem exequamur.

Primum artificium est Oratoris ad animos iam suspicionibus exulceratos, & mediocriter inflexos, accedere, quo facilius motum concipiãt. Vt enim in corpore humano, si ad humores malè affectos, ipsa cœli ratio atque intemperies accesserit,

tantò citiùs vis morbi inualescit: Sic animum præuijs iam similitudinibus leuiter occupatum, vel ad eas ipsas suscipiendas, natura atque ingenio dispositum, acrioris flammæ vis corripit, correptumque faciliùs incendit.

Hoc M. Tullius in accusatoribus Deiotari animaduertit, qui cum ad vlceras Cæsaris aures accessissent, eas in tranquilla etiam mète similitates excitãt, quas vix disertissimi oratoris faciãdia potuit restinguere.

Secundò: Ipsius personæ quæ dânum intulit, species quædam indigna, atrox, crudelis, funesta, quantũ res patitur, exprimenda est, quo iniuria quæ inde profecta fuerit, grauior & minimè toleranda videatur.

Tertio, eius ipsius qui læsus est, vt occurrerit, comparanda erit innocentia, virtus, sapientia, conditio, dignitas, cum personæ quæ læsit, improbitate, scelere, barbarie, indignitate.

Quartò, iniuria illata per graues hypotyposes oculis subijcienda, sublimibus figuris, vt exclamationibus, apostrophis, prosopopœijs, aganactesi, & cæteris erit excitanda.

Quintò, comparatione minorum factum erit exaggerandum, & varia exempla etiam magnarum iniuriarum colligenda, quæ cum hac vna improbitate collata, longè minora videantur.

Sextò, non modò præsentis mali vis erit commemoranda, sed etiam futuri, si talis iniuria fuerit impunita; terror ex varijs adiunctis incutiendus.

Septimò, si qua externa species animos irritare acriùs potest, tempore & loco erit adhibenda.

Octauò, si suspicio sit affectati motus, aut animi priuato odio iniquè affecti, tum lentè, remissè, callidè oratores progredi solent, & simplicem magis rei narrationem quàm vllam amplificationem per-

Nonò,

Nonò, permagna habenda est rerum, personarum, locorum, temporumque ratio, vt pro istorum varietate motus aut sint acuti, aut lenes, aut mediocres: nec sint comicè iracundi, nec muliebres, nec tragicis minis & doloribus intemperantes.

Decimò, curandum est vt orator decorum personæ retineat, neque ipse actione intemperanter abutatur: quæ omnia plenius exemplis illustro.

QUOMODO A PERSONIS, rebus, & signis, concietur iracundia.

CAPVT XXXI.

Cic. de Harusp. resp.

Personam in odium adducitur à vitis animi & corporis, atque ipsius conditionis indignitate. Is Ciceronis modus quamoptimum mihi videtur. Etenim si vnum hominem deterrimum poëta præstanti aliquis ingenio, fictis conquisitisque vitis deformatum vellet educere, nullum profecto dedecus reperire posset, quod in hoc non inesset, multaque in co-

defixa ac penitus hærentia præteriret. Appositum initu; pergit, & ad commouendos animos deterrima affert vitia, contra Deos, patriam, parètes, quæ homo ille perpetravit: Diis (inquit) immortalibus, & patriæ nos primũ natura conciliat: eodem enim tempore, & suscipimur in lucem, & hoc spiritu cœlesti augemur: & in certam sedem ciuitatis ac libertatis ascribimur: Iste parentum nomen, sacra, memoria, Fontiano nomine obruit, Deorum ignes solemnnes, mensas, abditos ac penetrales focos occuliat, & maribus non inuisa solùm, sed etiam inaudita sacra inexpliabili scelere peruertit; idèmq; earum templum inflammavit Dearũ, quarum ope etiam alius incendiis subuenitur. Quid de patria loquar, quæ primum eum ciuem vi, ferro, periculis, vrbe, omnibus patriæ præfidiis depulit, quem vos patriæ conseruatorem esse sepius iudicaueritis, &c.

Hæc oratio grauis est, distributa, & pedetentim exaggerata. Audi iam Gregorianæ eloquentiæ fulmen, vt Cappadocem describens, in odium adducat.

Gregorius Nazianzenus Orat. XXI. in Athanasium.

Tæges η Καππαδοκίον εν τῷ ἐργασίῳ ἡμετέρων ὀσμῶν, πνεύνη τὸ γένος, πνεύνητες τὴν διαίτην, δουλεύοντες ἡγεύεσθαι, δὴ ὀπίμκτον, οἷον τὸ τῷ ἡμῶν γινώσκοντες, ἰτὰ μὲν σφραγῖς ἀλλοτρίαις δουλοῦν, καὶ μάχης ὄνειον, πάντα καὶ ποιῆν καὶ λέγειν ἐπὶ τῇ γαστρὶ μεμαθηκός, τὰ τελευταῖα δὲ, καὶ πολιτεία παρεσφραγῖν, καὶ πνευδὲν ταύτης τὰ ἔργα, ὅσον ὑεῖον κρεῶν ὑποδοχῆα γενέσθαι, οἷς τὸ σφραγιστικὸν πρέσβεται, εἴτα κελὸν περὶ τῷ πῖστιν ἡρόδοτον, καὶ τῇ γαστρὶ πολιτευομένου.

Cappadox quoddam monstrum, Cex vltimis terræ nostræ finibus oriundum, malum genere, animo peius, ne omni quidem ex parte liberum, sed dubium ac permixtum; cuiusmodi mularum genus esse constat; primũ alienæ mensæ mancipium, atque offa venale, sicque comparatum & edoctum, vt omnia ad vètris gratiam tum faceret, tum loqueretur; tandem cum ad Rempubl. gerendam pestiferè se contulisset, atque extremo & sordidissimo illius muneri, hoc est, suillis carnibus, quibus turba militaris alitur, suscipiendis præfectus fuisset, atq; in comisso sibi negotio infidũ se præbuisset, totamque muneris sui administrationem ad vètram retulisset,

Improbis descriptione.

T t t

ἐπειδὴ τὸ σῶμα ὑπὲρ ἐλείπετο μόνον, δευ-
σμον ἐνοεῖ, καὶ ἀπὸ τῆς ἀμείβων χεί-
ρων, καὶ πόλιν, (οἷα τὰ τῶν φυλάδων) τέλος ἐπι-
κακῶ τῶ κοινῷ τῆ ἐκκλησίας, οἷον τις Αἰγυπτια-
κὴ πλῆρη, πῶν Ἀλεξανδρεων καταλαμβαίνῃ,
ἐπαύδα τῆ ἄλλης ἰσαται, καὶ τῆ κακουρίας ἀρχε-
ται, καὶ ὡς τὰ λλα μὲ ὀυδενὸς ἀξίος, οὐ λόγων
ἕυθεσιῶν μεταρρηκῶς, οὐ πῶσιμῶσιαν σα-
μύλος ἐκ ἐυσεβείας ἡμῶν γ' οὐ π καὶ πλά-
σμα κενὸν προικέμενος, κακουρήσῃ καὶ συ-
χέαι περὶ ματα πάντων δεινότητος.

Iciplinis imbutus, non in congressu & colloquio facetus, non pietatis lar-
uam saltem & inanem speciem præferens, verum ad suscipienda facinora,
resque perturbandas appositissimus.

Item Iuliani orat. IIII.

Aλλ' ἐποίει με μαρτυρὸν ἢ τῶ ἡθους ἀνώ-
μαλία, καὶ τὸ περιπίπῃ τῆ ἐυστάσεως· εἰσὸρ
μῶντις ἀπίστος, ὅς τις εἰκάζειν οἶδε καλῶς, οὐ-
δενὸς γ' ἐδδκει μοι σημασιὸν εἶναι χριστοῦ, ἀυ-
χῶ ἀπαγῆς, ὅμοι πολλοῦμοι καὶ ἀνάσκη-
μοι, ὀφθαλμῶς σοβέμενος καὶ πειροφροῦμοι,
καὶ μαρτυρὸν βλέπων, πόδες ἀσατωῦτες καὶ
μετοκλήζοντες, μυκτῆς ὕθειν πνέων, καὶ πε-
ειφροῦσιν, περὶ σάπου χημικῶσι κατὰ μέλα-
σοι, τὸ αὐτὸ φρόντες γέλωτες ἀκρατεῖς τε
καὶ βραπιατάδεις, νέυσεις καὶ ἀγανέυσεις. οὐ
δουδὲν λόγῳ, λόγος ἰσάμενος καὶ κοπῶμοι
πνέυματι, σρωπῆσεις ἀπακτοὶ καὶ ἀπώετοι-
ἀποκρίσεις οὐδὲν τούτων ἀμείρους, ἀμύλλας
ἐπεμβαίουσιν, καὶ ἐκ ἐυσαδεῖς, οὐδὲ τῶξει
περὶ οὐδὲ παιδένσεως. πῶν καὶ ἐκασον γερ-
φοιμ; ὅτερον περὶ τῶ ἐρῶν ἰδεοπάμω, ὄν καὶ
ἐπὶ τῶ ἐρῶν ἐγνώσειται.

Sed me morum ac gestus ipsius *Iuliani*
Sinaquabilitas, atque ingens quæ *descriptio.*
dam mentis emotio, vatem efficie-
bat; siquidem vates ille optimus est,
qui rectè coniiicere nouit. Neque
enim mihi boni quicquā significare
videbātur, ceruix minimè firma, hu-
meri quos subinde agitabat & attol-
lebat, oculus vagus & oberrans, ac
furiosum quiddam intuens, pedes in-
stabiles & titubantes, nasus contu-
meliam spirās, vultus lineamenta ri-
diculi, idem significantes rufus pro-
terui & æstuantis; nutus & renutus.
omni ratione carentes; sermo herēs.
spirituque intercifus; interrogationes
præcipites & imperitæ, respon-
siones his nihilo meliores; alia in
alias insultātes, nō autem graues & constantes, nec eruditionis ordine pro-
gredientes. Quid singula describere necesse est? Talem ante opera conspi-
catus sum, qualem in operibus postea cognoui.

Sidonii
Apoll. ep.
lib. 1. 3.
Eodem genio, sed impari stylo,
Gnatonē improborum signiferum,
Sidonius Apollinaris efformat; de
quo plenius in libro descriptionum,
post multa eius crimina addit;
Fæculentiæ omnino par cloacali,
quæ quò plus commota plus facti-
da est. Ita viuens, paucis volupta-

ti, nullis, amor; omnibus risui, ve-
ficarū ruptor, fractorq; ferularū, bi-
bendi auidus, auidior detrahendi, ra-
bido, pariter ore spirās cœnū, spumās
vinum, loquens venenum, facit am-
bigi, putidior, temulentior, an faci-
norosior existimetur.
[Subiungit de corpore: [

Enimvero ille sordidior est atque
deformior cadauere rogali, quod fa-
cibus admotis semicomburstū, mox-
que sidente strue torrium deuolu-
tum, reddere pyræ iam fastidiosus
pollinctor exhorret. Præter hæc lu-
mina gerit idem lumine carētia, quæ
Stygiæ vice paludis voluunt lacry-
mas per tenebras, gerit & aures im-
manitate barrinas, quarum, fistulam
biforem pellis vlcerosâ circumuenit
faxeis nodis, & tufosis humore ver-
rucis, per marginem curuum protu-
berantibus; portat & nasum, qui
cū sit amplius in foraminibus, &
strictus in spina, sic patescit horro-
ri, quod angustatur olfactui, præten-
dit os etiam labris plumbeum, rictu fe-
rinum, gingiuis purulentum, den-
tibus buxum. Et cætera que ille
grandi & horribili oratione.

Omitto quæ habet Demosthenes
in Ælchinem, Aristogitonem, & Mi-
dian; Cicero in Pisonem, Vatium,
Clodium, Antonium & cæteros.

Iam vbi hac & simili proposita
immanitate, obiecta est eius qui in
odium adducitur, species, si contrâ
læsa personæ dignitas opponatur,
confurgit indignatio; vt.

*Cic. 4. Phi-
lipp.*

Est igitur, Quirites, P. R. victori
omnium gentium, omne certamen
cum percussore, cum latrone, cum
Spartaco.

*Sallust. in
orat. Phi-
lippi.*

Et appud Sallustiū. Proh Dij boni,
qui hanc urbem, omiſſa cura adhuc
regitis: marcus Æmilius omnium fla-
gitiosorum postremus, qui peior an-
ignauior sit, deliberari non potest,
exercitum opprimēdæ libertatis ha-
bet, & se è contempto metuendum
effecit: vos mussantes, & retractates
verbis, & vatum carminibus, pacem
optatis magis quàm defenditis?

In factō demū proponēdo, & aptif-
simis verbis atq; eotēciis explicādo,
permagna totius affectus vis cōsistit.

Quis istud Marci Arethufij mar-
tyrium, quod narratur à D. Grego-

rio Nazianzeno, sine iusto iracundiæ
dolore in authorē supplicij, & singu-
lari in Martyrē miseratione, audiat?

*Greg. Na-
ziāz. orat.
3. in Iulia-
num.*

Ducebatur senex sacerdos, Athle-
ta volūtarius, per mediam ciuitatē,
omnibus, præter persecutores &
carnifices, tum ob ætatem venera-
bilis, tum ob vitæ probitatem vene-
rabilior. Ducebatur porrò ab omni-
bus cuiuslibet ætatis & conditionis,
ac fortunæ, æquè vrgentibus viris &
fœminis; adolescentibus & senibus,
tam qui publica negotia administra-
bant, quàm qui honoribus ac digni-
tatibus præditi erant; atque hoc vnū
certamen cunctis propositum erat,
vt furoris aduersus senem immani-
tate sese metuò superarent, omni-
būque pietatis pars esse censebatur;
quam plurimis eum malis afficere,
pugilemque senem, aduersus totam
ciuitatem decertantem superare.
Raptabatur per plateas, volutaba-
tur in cloacis: crinibus, & quauis
alia corporis parte admixta, nempe
cruciatibus, contumelia ab ijs tra-
hebatur, qui in Mithræ sacris hu-
iusmodi supplicijs iuste cruciantur.
A pueris ad pueros pēdulul remitte-
batur, qui cultris pennariis genero-
sū illud corpus certatim excipiētes,
instar ludi diram agebant tragœdiā.
Tormentis etiam tibiæ illius ad
ipsa vsque ossa comprimebantur; li-
neis filijs amputabantur aures, te-
nuissimis quidē illis, sed firmissimis.
Ipse interim sporta in altum subla-
tus, melle & iusculo vndique perfu-
sus, apibus & vespis meridiano tem-
pore pungebatur, ardentissimo sole
lucente, atque huic quidem carnes
colliquante, illis autem beatarum
carnium, non enim dixerim misera-
rum, esum acriorem efficiente.

Hæc è Græcis Latinè expressa, ne
Græcis vsque testimoniis paginas
oneremus: quæ vel liquidè sim-
plicitér que narrata, ad motus conci-
tandos vim habent non mediocrem.

Corn. Tac. Sic Galgacus apud Cornelium Tacitum, Britannorum suorum animos, odiis aduersus populum Romanum irritans, quam excelsè, & Romanorum crudelitatem, & suorum miserias narrat?

Raptores (inquit) orbis, postquam euncta vastantibus defuere, terras & mare scrutantur: si locuples hostis est, auari; si pauper, ambitiosi: quos non oriens, non occidens satiauerit. Soli omnium opes atque inopiã pari affectu concupiscunt. Auferre, trucidare, rapere falsis nominibus imperium; atque vbi solitudinem faciunt, pacem appellant. Liberos cuique ac propinquos suos natura charissimos esse voluit: hi per delectus alibi seruituri auferuntur. Cõiuges sororesque, & si hostilem libidinem effugiãt, nomine amicorũ atque hospitem poluuntur. Bona fortunãque in tributum egerunt, in annonam frumẽtum, corpora ipsa ac manus syluis ac paludibus emuniẽdis, verbera inter ac cõtumelias, conterunt. Nata seruituti mancipia semel veneunt, atque vtrò à dominis aluntur: Britannia seruitutem suã quotidie emit, quotidie paciscit. Hęc ad mouendam iracundiam grauior & amarulenta dicta. Quid si iam accedat vehementiũ figurarum emissiones, vt; Καὶ πάντα δουλεύουσιν εἰς ὑμᾶς; Deinde tot eriminũ sibi conscius impurus ille audebit in eos intueri; Et contra Aristogitonẽ; Καὶ οὐδὲν ὑμῶν χερσὶν οὐδὲν ὄφθαλμοῖς ἔχον φανήσεται ἐφ' οἷς ὀβριθεὺς οὗτος καὶ ἀναίδης ἀνδρῶπις οὐτοσὶ βιάζετ' ἄνους νόμους. Nullus deinde vestrũ succẽsere & irasci videbitur, in iis quibus execrandus ille, & exhausti pudoris homo leges violat.

Demosth. de falsa legatione.

Cicero in Pisonem.

Hęc sunt faces, & classica. Quid Cicero? quo genio in odium & iracundiam rapit? Cũ quidem tu, ò vecors, & amẽs, cũ omnes boni, abditu inclusique mœrerent, templa gemerẽt, tecta ipsa

urbis lugerẽt, complexus es illud funestum animal, ex nefariis stupris, & ciuili cruore, ex omnium scelerũ importunitate & flagitiorum impunitate concretũ? Atque eodem in templo, eodem loci vestigio, & temporis, arbitria nõ mei solũ, sed patrię funeris abstulisti? Quid ego illorũ dierum epulas? quid lætitiã & gratulationem tuã? quid cum tuis sordidissimis gregibus intemperatissimas perpotationes prædicẽ? Quis te illis diebus sobrium; quis agentem aliquid, quod esset libero dignum; quis denique in publico vidit; cũ collegẽ tuĩ domus cãtu & cymbalis personaret; cũque ipse nudus in conuiuio saltaret: in quo, ne tum quidem, cũ illum suum saltatorium versaret orbem, fortunę rotam pertimescebat? Hic autem non tam concinnus heliulo, non tam musicus, iacebat in suo Græcorũ fœtore, atque vino; quod quidem istius in illis Reipubl. luctibus, quasi aliquod Lapitharum aut Centaurorũ conuiuũ ferebatur: quo nemo potest dicere, vtrum iste plus biberit, an vomuerit, an effuderit.

Hęc crudelitas & turpitudine tam sublimi oratione expressã, ingentes habet aculeos. Post hęc modò vibrantur confertæ exclamationes: vt; O tenebræ, ò lutum, O sordes! [Et alibi:] O scelus, O portentum in vltimas terras exportandum! [Et rursus:] O spectaculum miserum atque acerbũ, ludibrio esse Urbis gloriam, P. R. nomen, in hominum conuentu atque multitudine, piratico Myoparone, in portu Syracusarũ, de classe populi Romani triumphum agat pirata, cũ Prætoris nequissimi acerbissimi que nauim prædonum remi aspergerent!

Modò apostrophæ & conuersiones accedunt ad homines, ad Deos, vt,

Per Deos Immortales, Iudices, quo tandem animo sedetis, aut hęc

quemadmodum auditis? vtrum ego desipio, & plusquam satis est, doleo in tanta calamitate miserãque sociorum? an vos quoque hic acerbissimus innocentium cruciatus, & mœror pari sensu doloris afficit, &c. Ad Deos, vt: καλῶ δὲ ἱκανῶν ὑμῶν, ὃ ἀνδρες Ἀθλωαῖοι, τὸς θεοὺς ἀπαντας.

Ω πολλὸς ἔπαρση γυμνὸς, ὡς ἐπὶ τὸν τῶ μόνον, ὡς εἰκεν, ἔλαβες, ἢ ἐν ταύτῃ σφαγῆς! Dio l. 44.

Demosth. de Corona. Cicero in Pisonem.

Modò comparata proferuntur exempla.

Quis hoc fecit vlla in Scythia tyrannus, vt eos, quos luctus afficeret, lugere non sineret? mœrorem relinquis, mœroris aufers insignia: eripis lacrymas, non consolando, sed minando.

Modò per prosopopœias orationes exprimuntur, mortui ipsi ad tribunal Iudicum & confessum auditorum appellantur: siquidem Orestes apud Libanium, aptè admodum patris demortui animam, & Apollinem Pythium, tanquam innocentis suę propugnatores, aduocat. Ad summum tanquam balistis exploduntur indignationes, execrationes, diræ, & cætera id genus, de quibus in figuris: Adduntur etiam minæ, & varij terrores incutiuntur, vt [Erit, erit illud tempus.] & similia.

Quòd si etiam signa extiterunt, vt corpora spurcè tractata, liuores, cruor, vulnera, vestes, gladij, suppliciorum instrumenta,

Signa externa aptè hic proferuntur.

Clotildis, Clodouæi filia, & Childerti, Clotharij atque Theodoricij Regum Fræcorum soror, ab Almarico Rege Visigothorum Ariano, cui nupserat, ignominiosè duritẽrque tractata: imbutum suo cruore sudarium ad fratres Reges misit: quibus veluti literis sanguine exaratis percitum, classicum tota Francia cecinerunt, & immane illud bellum conflarunt: quo res Visigothorum prorsus attritæ ceciderunt. Nec alia res magis P. R. excitauit, quàm cũ Antonius

Paul. æmil. l. 1.

Cæsaris vestem explicas exclamauit;

DE VARIETATE MOTIVUM IRACUNDIÆ, & eorum vsu:

Ac de vitiosis motibus in hoc genere.

CAPVT XXXII.

A dhibenda est à prudenti scilicet oratore permagna in hisce motibus concitandis temperies, vt insanos quosque & ignauos reijciat; sanos contrã & generosos studiosissimè consequatur. Primum quidam motus sunt iracundiæ, qui videntur magni & violenti, sed re ipsa verbosi sunt, degeneres, ignaui: qui à comicis, plebeiis hominibus tribui solent: Rumpuntur enim nonnunquam iracundiã, & quo magis irascuntur, eo pleniorẽ omnium captant risum. Talia sunt ista apud Terentium:

Tum autem Syrum impulsorem: vab! quibus illum lacerarem modis. Sublimem, medium, arripere, & capite primum in terra statuerem, Ut cerebro dispergat viam: Adolescentis ipsi oculos eriperem, post hac precipitem darem: Ceteros ruerem, agerem, raperem, tunderem, & prosternerem.

Fulgura sunt hęc (vt diximus) è pelui.

Quin apud Plautum, quanto dolore & iracundiã hęc senex?

Perij, interij, occidi: quò curram? & quò non curram?

Plautus in Aulularia.

Tene tene, quem? quis? nescio, nihil vido, cacus, atque

Equidem quò eam, aut ubi sim, aut quis sim, neque cum animo

Certum inuestigare; obsecro vos ergo mihi auxilio,

Oro, obtestor, sitis: & hominem demonstratis, qui eam abstulerit.

Qui vestitu, et creta occultant sese, atque sedent, quasi sint frugi.
 Quid ais tu? tibi credere certum est, nam esse bonum te vultu cognosco.
 Quid est, quod rideas? noni omnes scio fures esse his complures.

Hæc tamiracunda ad risum ab ingenio poëta sunt comparata. Homo enim dolore & iracundia cæcus seipsum interrogat, & simul responderet, modo pugnancia secū loquitur modò alios laudat pariter & vituperat; quas ob causas meritò deridetur.

Quæ sunt igitur huius affectus vitia? facile est istud quidem prudentiæ diiudicare. Primùm vitiosi sunt nimis vehementes, atque infani. Tantùm enim abest, vt iracundiam vel terrorè iniiciant clamosi ist inugatores, quin potius se ipsos præbet deridendos; quòd ratione, præstantissima hominis parte, videatur destituti.

Secundò, deridentur qui licèt infani nihil admodum habeant, supra rem tamen & personam sunt elati: quales sunt qui in causis & negotiis minoris momenti adhibentur ad tragædiæ grauitatem nimis compositi. Quod vitium pueris familiare est, qui in affectibus & iudiciis nullum persæpe tenent modum. Atqui vt res alioqui viles, amplissimis extollunt laudibus, sic etiam in minora quæque crimina, æquè solent, ac in maxima, excandescere.

Tertiò generosi plerumque motus verbis antiquis atque inflatis deteri infringique solent; Num enim in risum cedit hæc iracundia Medæe apud Pacuuium?

Motus generosus quid eneruet,

Pacuuius in Medea.

Quidnam autem hoc soniti est, quod stridunt foris?
 Ubi ille est? memiseram! quoniam clamor eliminat.

Si quis me hac oratione incilet, quid respondeam?

Vtinam nunc matrescam ingenio, vt meum patrem vicisci queam.

Egredere tyranni noni temeritudinem, Me caluitur suspicio.

Quartò, cauendum est seriis iracundiæ motibus miscantur ioci, & ridicula. Neque enim licet irasci oratori, vt Ballioni.

Forum coquinum qui vocant, stultè vocant;

Plaut. in Pseudolo.

Nam non coquinum est, verum furinum est foris.

Nam si ego iuratus peiorem hominem quarerem,

Coquum non potui, quàm hunc, quem duco, ducere.

Multiloquum, gloriosum, insulsum, inutilem:

Quin ob eam rem Orcum recipere hunc ad se noluit.

Ut esset hic, qui mortuis cenam coquat:

Nam hic solus illis coquere quod placeat, potest.

DE GENEROSIS iracundia motibus.

C A P V T. XXIII.

Extant plerique generosi iracundiæ motus, qui quasi liberi, paterni corporis similitudinem, sic animæ ipsius Oratorum, à quibus fluunt, effigiem quandam præferunt, vt non immeriti d, illustrium parentū sobolem possis appellare. Quain re præ cæteris admirabiles, D. Gregorius Nazianz. Demosthenes & Cicero extitere. Quo enim spiritu hæc aduersus Iulianum?

MOTVS IRASCIBILIS.

Gregorius Nazianz. aduersus Iulianum Orat. III.

Επιδέσατε, & ἀσέβησατε, & ἀπαίδευ-
 πάτατε τὰ μεγάλα, σὺ κ' ἢ πσοῦτου κλή-
 εου, καὶ τῆς οἰκουμένης καρποφορίας καὶ ὅ-
 πάντα διδραβούσης τὰ πέρατα, διὰ τὸ εὐτε-
 λείας τὸ λόγῳ, καὶ τῆς μαρτίας, ὡς αὐτοὶ φαί-
 τε, τὴ κηρύγματος, ὁ σοφοῖς ἐμίσησε, καὶ δού-
 μονας ἔπαυε, καὶ χρονον ἑσπικόντισε, τὸ αὐτὸ
 παλαιόν τε ὁμοῦ τυλάγον, καὶ νέον, (ὡς ὑμεῖς τὸ
 θεῶν πηλτερετένεθε,) τὸ μὲ τοῖς ἐλίγῳ, τὸ
 ὅ τοῖς πολλοῖς καὶ τὸ μὲ τῇ σκιαγραφία, τὸ ὅ
 τῇ τελειώσει τὸ μωρητῆ κμαεῖς ἰδοῖς ταμμευ-
 δέντος σὺ κ' ἢ τῆς μεγάλης τὸ Χριστοῦ κληρο-
 νόμιας, ὁ πῖς, καὶ πόσος, καὶ πόθεν, καὶ μέγας.
 καὶ ἐ παυσωδῆς, ἐδ' ὅν πλέον ἢ σὺ μαυῶ-
 σί πνες, ὅκ' ἐπὶ πλέον αἰ βουδουμένης τε
 καὶ ἀρθησωδῆς; (πῶσῳ γὰρ τὸ φερρήσσει, καὶ
 τοῖς ὀραμῶσις,) ἢ ὁ θεὸς ἠποίησε, καὶ ὡς ἀν-
 θρωπος ἐκλήρωσεν, ἢ νόμος ἐτύπωσε,
 καὶ χάρις ἐπλήρωσε, καὶ Χριστὸς ἐνεκαίμισεν ἢ
 φερρήσσει συνέπῆξαν, καὶ ἀπόστολοι συνέδη-
 σον, καὶ ἐναργησῆσαι κατηήσαντο; κ' ἢ Χρι-
 στὸ εὐστῆς, τοῖς σὺς μιάσμασι, σὺ κ' ἢ τὸ κό-
 σμον καθήραντος αἵματος, τοῖς σὺς αἵμασι,
 σὺ πόλεμον κ' ἢ ἠρλήνης; σὺ χεῖρα κ' ἢ τὸ
 σὺ ἠλωθεῖσῃς τὴ καὶ διὰ σὺ; σὺ κ' ἢ τὸ χολῆς
 πῶ σὺ γέισιν; κ' ἢ τὸ σωροῦ πρόπομον; κ'
 τὸ θανάτου κεπάλυσιν, κ' ἢ ἀναστάσεως ἐπα-
 νάσασιν; κ' ἢ μάρτυρας, ἐδὲ μάρτυρας; μετὰ
 Ηρώδῳ διώκτης καὶ μετὰ Ἰούδαν φερρότης.
 (πῶσῳ ὅσον ὁ ἀρχὴν πῶ μετὰ νοῖαν ἔδειξας
 ὡσπερ εὐεῖνος.) καὶ χριστοκτόνος μετὰ Πιλάτον,
 καὶ μετὰ Ἰουδαίους μισοθῆας, καὶ ἠδὲ δῆδῃς τὰ τὸ
 Χριστοῦ σφάγια, ἐδὲ ἐφοβήθης τὸν μέγας
 ἀγωνιστῆς, τὸ Ἰωάννου εὐεῖνον, τὸ Πέτρον,
 quo mundus purgatus est, cum tuis cruoribus? tūne bellum aduersus pacem? tūne manum aduersus eam quæ & pro te, & propter te, clavis tranfixa est? tūne aduersus fel gustum tuum? aduersus crucem trophæum? aduersus mortem oppressionem? aduersus resurrectionem, infurrectionem, & rebellionem? aduersus martyrem, ne martyres quidem? post Herodem persecutor, & post Iudam proditor, (nisi quòd non laqueo, vt ille, pœnitentis animi significationem dedisti;) post Pilatum, Chriticida; post Iudæos, Dei hostis? non victimas pro Christo cæsas veritus es? nec magnos pugiles extimuisi, Ioannem illum, Petrum,

Homo stultissime, & impijssime, & in magnis rebus imperitissime, tūne aduersus tantam sortem, ac per totum orbem fufam oblationem, quæ per sermōnis vilitatem, prædicationisque, vt ipsi fortasse dixeritis, stultitiam, omnes terræ fines complexa est, quæ sapientes vicit, & dæmones oppressit, & tempus superauit, eadem vetus simul & noua, (vt vos Deorum quendam portentose confingitis,) illa paucis, hæc promiscuæ multitudini; illa adumbratione, hæc perfectione mysterij ad sua tempora reseruati? Tūne? quis autem, & quantus? & unde profectus? Aduersus magnam Christi hæreditatem, magnam, inquam, illam, nec etiam si quidam maiori quàm tu, furore atque infania præcipites ferantur, finè habituram, verum longiùs progressuram, altiùsque affurrecturam, (mihi enim & Prophetarum oracula, & ea quæ cernimus, fidem faciunt; quam, vt Deus, creauit, & vt homo, hereditate consecutus est; quam lex adumbravit, & gratia expleuit: quam Prophætæ coagmentarunt, & Apostoli, quasi vinculis constringerunt, & Euangelistæ numeris omnibus absoluerunt. Tūne aduersus Christi sacrificium, cum tuis piaculis? tūne aduersus eum cruorem, quo mundus purgatus est, cum tuis cruoribus? tūne bellum aduersus pacem? tūne manum aduersus eam quæ & pro te, & propter te, clavis tranfixa est? tūne aduersus fel gustum tuum? aduersus crucem trophæum? aduersus mortem oppressionem? aduersus resurrectionem, infurrectionem, & rebellionem? aduersus martyrem, ne martyres quidem? post Herodem persecutor, & post Iudam proditor, (nisi quòd non laqueo, vt ille, pœnitentis animi significationem dedisti;) post Pilatum, Chriticida; post Iudæos, Dei hostis? non victimas pro Christo cæsas veritus es? nec magnos pugiles extimuisi, Ioannem illum, Petrum,

† Παῦλον, † Ἰακώβον, Στέφανον, † Ἀνδρέαν, πῶ Θέκλαν, τὸς ἐπ' ἐκείνους τε, καὶ περὶ ἐκείνων, † ἠηθεῖας περιγινώσκουσας; οὐ πνεὶ καὶ σιδήρῳ, καὶ θυρῶσι, καὶ πυρρῆναις περιδύμας ἀπηγωνίσαντο; καὶ παροῦσι κακοῖς καὶ ἀπειλοῦμενοι, ὡς ἐν ἄλλ' οὐκ οὐκ ὀφείλουσι ἢ ἀσπυματοὶ; πῶς ἔνεκεν: ἵνα μὴ περιδύσῃ μὴδὲ μέχρι ῥήματος πῶς ἐυσεβείαν. ἔν αὐ μὴ ἀλλὰ πῶς, καὶ πῶς ἔνεκεν. παρ' ὧν δαίμονες ἔχουσι, καὶ νόσοι περιδύονται. ἔν αὐ ἐπαφάναι, καὶ ἔν αὐ ἐπαφάναι, ἔν καὶ τὰ σώματα μὴν ἴσα δυνάμει ἔχουσι ἡλικίας ἡλικίαι, ἢ ἐπαφάναι, ἢ πῶς ἔνεκεν. ἔν καὶ ῥῆματι αἵματος μόνον, καὶ μὴδὲ σύμβολα πάθους, ἴσα δυνάμει τοῖς σώματι.

sanctæ, siue tangantur, siue honorentur; quorum vel solæ sanguinis guttæ, atque suppliciorum signa idem possunt quod corpora. [Hæc etiam trucidis

Paulum, Iacobum, Stephanum, Lucam, Andream, Theclam, eos, qui & post illos, & ante illos, pro veritate periculis se obiecerunt? qui cum igni & ferro, & belluis & tyrannis, & præsentibus malis & denunciatis, alacri animo, velut in alienis corporibus; imò quasi corporum expertes, dimicaverunt? cur? ne pietatem, vel verbo tenus proderent: Quibus præclari honores & festa constituta sunt: à quibus dæmones propelluntur, & morbi curantur: quorum apparitiones & prædictiones; quorum vel sola corpora idem possunt quod animæ

Οἷον, φασι οἱ τὰ ἐκείνου σέβοντες καὶ ἠδὲν, καὶ φιλανθρωπον. ἀλλ' ὅτι οὐ δημοσίᾳ, διωκόμενοι Χειρῶν, περιδύκε, καὶ πάντα παρῆσαν, ὅσα δοκεῖ τοῖς δώκοισιν, ἀφίεντες ἂν τὸν τῶν δώκεν αἰτίας. πῶς ὑδρῶν ἢ, οὐδὲς πῶς οὐκ εἶπεν ἡμεῖς, ὅτι ἐνεκα κερδῶς ἀπὸ μᾶς περιδύκετο. εἶπεν τῶ μύθῳ περὶ οὐδὲ πῶς Πάταρικῶν χίμαιραν, ὅτι τρεῖς, καὶ ἀνομοίους, ὡς τε εἶναι φεβρωτέρων. ἢ ἢ ἐν ἔδου Κέρβερον, ὅτι τοσαύτας τε καὶ ὁμοίας, ἢ τὸ δαλίτην κακὸν πῶς Σκύλλαν, ὅτι ἔχεν ἐν κύκλῳ, καὶ λευκοτάτης καὶ τοῖς τὰ ἀπὸ φαῖν ἀμψίς ἔχουσι καὶ φιλανθρωπα, καὶ εἰς ὅσον οὐκ ἀνδρῶν. (ἡ δὲ ἰσὺς, περὶ ἡμᾶς πῶς συγγενὲς ἔχουσι) αἱ ἢ ἀπὸ τούτου κινώδεις κερδῶς, καὶ θηριώδεις, οὐδὲνδὲ ἴσαν ἀραδου, ἔχουσι ὅλους ἀπάξουσι, καὶ μὴδὲν εἰς κίνδυνον διαφέρουσι, τοῖς ἀπὸ τῶν χαρῶνδεις. ἢ καὶ τῶ τῶσων σὶ, καὶ τῶ σπενδοντιῶν τὰ βέλη, καὶ τὸς λίθοις κτυπησῶν, ἀλλ' οὐ τὸς σπενδοντιῶν, καὶ τὸς τῶσων; ἔπ

gnationis cuiusdam necessitudine nobiscum deincta;) at reliqua capita canina erant & belluina, atque omnino perniciofa, classes totas corripientia, nec, quantum ad periculum, ab opposita Charybdi quicquam differentia. An tu etiam sagittariorum & funditorum sagittas, ac lapides, non autem funditores ipsos & sagittarios accusabis? an venatorum

Non ita est, inquit, qui res illius venerantur, novumque Deum illum nobis effingunt, suavem, inquam, illum, & benignum? verum quia nequaquam aperte promulgavit, ut Christiani vexarentur, atque ea omnia paterentur, quæ persecutoribus collibitum esset, idcirco eum à persecutionis crimine vindicant. Atqui Hydram nemo unquam lenem & mansuetam dixit, quod novem capita pro vno proferret, (si quid fidei poetis habendum est: nec Pataricam Chimæram, quod tria, ac diuersa, ut terrorem maiorem afferret: aut illum apud inferos Cerberum, quod totidem & similia: aut Scyllam, æ quoream pestem, quod sex in orbem, maximæque horrenda, & tamen superiores ipsius partes suaves & humanas fuisse narrant, nec aspectu iniucundas (virgo enim erat, cognationis cuiusdam necessitudine nobiscum deincta;) at reliqua capita

Hydra.

Chimæra.

Cerberus Scylla.

καὶ τῶ φαρμακίῳ τὰ δηλητήρια, καὶ τῶ κεραιώτων βοῶν, καὶ ἀπὸ ἐπαφάντων θηρίων τὰ κέραια, καὶ τὸς ἔνυχα: οἱ ἢ χεῖρας τούτοις, ἐκτός ἐσονται, καὶ οὐ μετέξουσιν τῶν τολμῶν, αἰτίας; πολλῆς ταῦτα τῶ δόξης, καὶ ὄντος σοφιστοῦ, δειδύμα, τοῖς ἑαυτῶ σιωπῶντος κακῆς καὶ τῶ τῶ λόγῳ διδάμει τὸ δηλῶς συγκαλύπτοντος. ἀλλ' ἔστιν ὅπως ἑαυτὸν ἀποκρύψει, οὐδ' ἂν πολλὰ γραφῆ, καὶ πῶς τοῖς ἡλικίαις ἢ ἐπιτοίαις, οὐδ' εἰ πῶς Αἰδὸς κωλύει, ὅ δὲ λέγεται, περιδύκετος, ἢ τῶ δακτυλίῳ γύβη, καὶ τῶ σφοδρῆ τῶ σπενδοντιῶν ἔχουσι, ἑαυτὸν ἀποκλύψει. τοῦ ἀπὸ οὐδ' ὅσα φέρειν ἐπιχερεῖ, καὶ διαδιδόσκων, τοσούτῳ πλέον δόξωσιν περὶ δηλῶσιν διαζέστη, καὶ τοῖς σιωπῶντος τούτων κριταῖς: ὡς ταῦτα περὶ τὸ καὶ τολμῶν, ὅς οὐδ' ἂν αὐτὸς ὡς δικαίως περὶ τοῖς ἔχουσι σιωπῶντος. οὕτως ἐυλόγων ἔστιν κινώδεις, καὶ πάντα ἔχουσι ἐαυτῶ ἐπιπέπασα.

natorum canes, & veneficorū toxica, & cornupetarum boum, & dilaniantium ferarum cornua, & vngues: qui autem his vtuntur, extra culpam ponentur, nec criminis earum rerum, quas perpetrarint, participes erunt? Magnæ profectò hæc stultitiæ fuerint, ac sophista proculdubio opus habuerint, qui vitiorum suorum patrocinium suscipiat, viribusque eloquentiæ veritatem obtegat, Sed nulla unquam ratione seipsum occultabit, ne si in omnem quidem partem se verset, ac per vafritiem suam in omnes formas immutet, atque Orci galeā, vt dici solet, induat, aut Gygis annullo, & palæ conuersione, sese suffuretur. Imò contrà, quò magis elabi atq; effugere tentat, hoc magis comprehenditur, & conuincitur apud veritatis tribunal, ac prudentissimos quoſque earum rerū iudices, vt pote hæc faciens atque committens, quæ ne ipse quidem vt iusta defendere queat. Addeò expugnatu facilis res est improbitas, atq; vnde cumq; secum ipsa pugnat.

Orcigalea. Gygis annulus.

Quantum in odium commune exciuit, & pudorem afferant.

Hæc quæ turpitudinem habent admixtam, vt libidinum, potationum, obsequiorum infamium, non modò commune odium excitant, sed ei ipsi in quem dicuntur, pudorem afferunt non mediocre qualia sunt quæ in nobili Philippica, Antonio, de vomitu, & amoribus: Æschini, in oratione pro corona, de comica opera, de obscuritate familiæ, & vilissimis ministeriis in sacris Cereris, obiciuntur.

Nunc singula expendamus, Vnde tantus & tam grauis confurgit motus, paucis ad imitationem notandum est.

Prima emissio fit per amarulentam exclamationem; homo stultissime & impiissime: Subiicit vltimoloco, quod grauidus ambitiosum Iuliani pungebat ingenium: in magnis rebus imperitissime. Mox, qua maiestate orationis, Ecclesiæ pingit maiestatem? Aduersus tantam sortem, qua fa-

pientes vicit. Dæmones oppressit, tempus superauit! Hæc, & cætera magnifica. Iam ex aduerso personam Iuliani quo carbone delineat: Tunc quis autem, & quantus? & vnde profectus?

Hæc ad contemptum grauiora sunt, quam si longum verborum circuitum texeret: nam & innatam animi generositatem indicant; quæ ne dignetur quidem omnes minutias excutere, vt genus, vt educationem, & pueritiam, & vnde profectus? Suspicionem tamen animis auditorum relinquunt, verbis ipsis longè grauiorem.

Tertiò, ex antithesi & oppositione contrariorum, pugnam CHRISTI & Iuliani subiiciens oculis, ingentem motum excitat. Tunc manum, aduersus eam, quæ, & pro te, & propter te clavis transfixa est? Quæ omnia vim habent maximam, & altissimam eloquentiam.

Tandem ista, verbane videntur an potius fulmina, quæ epiphonematis vice subiiciuntur: *Post Herodem persecutor, post Judam proditor: & quod amarulentam habet ironiam, nisi quod non laqueo, ut ille, pœnitentiæ animi significationem dedisti: post Pilatum Christianicida, post Iudeos Dei hostis.*

Postremò, quæ consummatæ malitiæ est, arguit in Iuliano effrœnatam audaciam, omnis timoris, tam diuini quàm humani, expertem, à quo luculentæ plerunque ducuntur amplificationes. *Non vidimas pro Christo casus veritus es, nec magnos pugiles extimuidisti, Joannem illum, Petrum, Paulum: quæ magnificè & pro rei dignitate dicuntur. Addit falsam & aculeatam ironiam: Hac non colis, sed contemnis, qui Herculis rogam, ubi de industria Hercules Oetæos, & Pelopas, & humeros eburneos, &c. id genus commemorat, quo magis aduersarium irriter, qui poëtices ac fabularum cognitionem Christianis hominibus absconditam esse cupiebat. Is est igitur Gregorij character in motibus iracundiæ, & ex vngue leonem licet agnoscere.*

Demosthenes multum habet calidi & incensi: atque in his profectò motibus longè felicis quàm in miserationibus dominatur, quantum non est fusa eius, ut solet, iracundia, sed concisis vibrata locutionibus, quas tela ignea meritò quis possit appellare. Videtur autem nonnunquam, præ vehementia, oratoris inclusus colluctari spiritus, & non secus atque habitus in ardentinube circumrotari, strepere, minari, nondum tamen exilire, ut terror ipse quolibet exitu grauior sit, & formidolosior. Numquid enim in istis videtur ignes parturire, necdum tamen edere? *εἰς ἀποπνεύματα, cum de Æschinis audacia & facinoribus loquutus, ut plura suis auditoribus cogitanda relinquat, & eorum tan-*

tam esse turpitudinem ostendat, ut sine nausea & animi cruciatu dici non possint.

In his ego, inquit, strangulor. Nondum fulmen cecidit, & eo terribilius est: & οὐχ ὁ ἀπὸ εἰπῶν πῆ, postquam multa eructauit in aduersarium? Numquid hic est barbarus? num execrandus? num? Hic intercidit, quasi præ atrocitate nomen vix inueniens, deinde transilit: Num ipse est, quod quisque dixerit mali? Curtum quidem illud, sed grauis & generosi stomachi.

Quid Cicero *πῆταλας* summus in omnibus? huius strictæ & fastidiosæ iracundiæ, ubi modò vult, multum habet: ut, tuæ coniugis, bonæ fœminæ, locupletis quidem certè: Bambalio quidam pater, homo nullo numero, nihil illo contemptius: qui propter hæsitantiam linguæ, stuporèque cordis, cognomen ex contumelia traxerit. At auus huius nobilis, Tuditanus nempe ille, qui cum palla & cothurnis nummos populo de rostris spargere solebat. Vellem hanc contemptionem pecuniæ suis reliquisset, haberetis nobilitatem generis gloriosam. [Grauis dubio procul, & amarulenta oratio, quæ plus celat quàm promit. Nam, quo artificio, M. Antonij auaritiam perstringit? *Vellem hanc contemptionem:* Et istud, Quod mihi igitur certamen esset huiusmodi? cum C. Mario scilicet, aut cum aliquo pari, an cum altero barbaro Epicureo, cum altero Catilinæ laternario, quos neque herculè ego, neque supercilium tuum, neque collegæ tui cymbala ac crotala fugi: & ego istius pecudis, ac putidæ carnis, consilio scilicet aut præsidio niti volebam? ab hoc eiectò cadauere, quidquam mihi opis aut ornamenti expectabam? [Quæ plena sunt acerbi contemptus. Iam ubi habenas laxat iracundiæ, quantus & quàm admirabilis est!]

Ciceronis motus in iracundia.

Cic in Pisonem.

O Dij immortales, tunc etiam, atque aded vos geminæ voragine, icopulique Reipublice, meam fortunam deprimitis, vestram extollitis? [Et:] O familiæ! [hic tantisper moratur] dein, non dicam Calpurniæ, sed Cluentiæ: neque huius vrbis, sed Placentini municipij: neque paterni generis, sed braccatæ nationis decus.

Et contra Antonium: Tu mentis es compos? tu non constringendus?

Iam ista sunt incensa fulmina.

O audaciam immanem! Tu ingredi illam domum ausus es? tu illud sanctissimum limen intrare? tu illarum ædium Diis penatibus os importunissimum ostendere? quam domum aliquamdiu aspicere poterat, nemo sine lacrymis præterire, hac te in domo tamdiu diuersari non pudet? in qua, quamuis nihil sapias tamen nihil tibi potest esse iucundum. An tu illa vestibula, rostra, spolia, cum adspexisti, domum tuam te introire putas? fieri non potest: quamuis enim sine mente, sine sensu sis, ut es: tamen & te, & tua, & tuos nosti. Nec verò te vnquam, neque vigilantem, neque in somnis, credo mēte posse consistere: necesse est, quamuis sis, ut es, violentus, & furens, cum tibi obiecta sit species singularis viri, perterritum de somno excitari, furere etiam sæpe vigilantem.

Et pro domo. O Dij immortales. (Vos enim hæc audire cupio) P. Clodius vestra sacra curat. [Deinde.] Quid tibi necesse fuit anili superstitione, homo sanatrice? &c.

Tum: Quid homini teterrimo, crudelissimo, fallacissimo, omnium scelerum libidinumque maculis notatissimo, &c.

Quid de me, quod tulisse te dicis, parricida fratricida sororicida, nōne extra ordinem tulisti, &c. [Hoc demum stomachum eructare est.] Et: O cœnum! ô portentum! ô scelus!

hanc tibi legem Clodius scripsit, spurcio: em lingua sua.

Grauis hic stomachus, si quisquam alius: Vbi verò stimulandi sunt ad iracundiam iudices, quis illo potentior?

Si hæc non ad ciues Romanos, non ad aliquos amicos nostræ ciuitatis, non ad eos qui populi Romani nomen audiissent: denique, si non ad homines, verum ad bestias, aut etiam, ut longius progrediar, si in aliqua desertissima solitudine, ad saxa & icopulos hæc conqueri & deplorare vellem: tamen omnia muta atque inanima, tanta & tam indigna rerum atrocitate commouerentur. Num verò, cum loquar apud Senatores P. R. legum iudiciorumque, & iuris auctores, timere non debeo, ne non vnus iste ciuis Romanus illa cruce dignus, cæteri omnes simili periculo indignissimi iudicentur. Paulò antè, Iudices, lacrymas in morte misera atque indignissima nauarchorum non tenebamus. Quid nunc in nostro sanguine tandem facere debemus? nam ciuium Roman. sanguis coniunctus existimandus est. Et quæ habet in Verrena, initio actionis 2.

Agunt eum præcipitem pœnæ ciuium Roman. quos partim securi percussit, partim vinculis necauit, partim implorantes iura libertatis, & ciuitatis, in crucem iustulit. Rapiunt eum ad supplicium Dij patrij: quod iste inuentus est, qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret, & parentes pretium pro sepultura liberum posceret, &c. quæ longè latèque exaggerata, ad incendendam Iudicum iracundiam plurimum valent. Etiam illud 4. ad Herenn. ad incitandum validum est.

Quod si istum, Iudices, vestris sententiis liberaueritis, statim sicut à cauealeo missus, aut aliqua teter-

V u u ij

Demosthenis iracundia acris & generosa fulminum cum nube colluctanti comparatur.

Verr. 7.
Iracunde
&c ongu
stion is mo
tus.

4. ad Herenn.

tima bellua soluta ex catenis, volabit, & vagabitur in foro, acuens dentes multos (an potius inultos?) in cuiusque fortunas, in omnes amicos atque inimicos, notos & ignotos incursans, aliorum famam depeculans, aliorum domum atque familiam perfringens, republ. funditus labefactans. [Quamquam istud, nondum consummata, vt apparet, eloquentia. Mitto cætera prope innumerabilia, quæ passim occurrunt.

Innata est fermè omnibus oratoribus hæc ingenij celsitudo, sed in diuinis hominibus eò clariùs elucet, quo sanctitatis armis freti, in vitia liberiùs inuehuntur. In quo admirabilis est, sicut in cæteris, D. Chrysofost. maiestas: quo enim spiritu dixit aduersus Eudoxiam?

Rursum Herodias furit, rursum bacchatur, rursum ab Herode caput Ioannis iniuriâ petit abscindi: Rursum Iezabel Nabutæ vineam eripere fatagit, & sanctum Eliam ad montes compellere.] Horribilis planè oratio, quæ licet in historiam de cæde Ioannis Baptistæ diceretur, omnes tamen in Eudoxiam, quæ tunc acerbissimè Ioannem Chrysofostomum persequebatur, dictum existimârunt. Hoc initium, quod inuenitur in oratione ab Antonio Agellio ex veteri codice decerpta, immutatum est homilia decima quinta in Matthæum, vbi his verbis exorditur: Heu me, quid agam? vnde sermonis exordium faciam? quid dicam? vel quid taceam?

Cætera planè conueniunt; habent autem amarulentam in ambitionem & crudelitatem mulierum inuectiuam.

Quid inter agrestes feras leone sæuius? sed nihil ad mulierem. Quid dracone atrocius? sed & hoc, muliebre superat ingenium.

[Deinde]

Danielem leones in lacu reueriti

sunt, iustum verò illum Nabuten Iezabel interfecit. Cetus Ionam in ventre custodiuit: Dalida autem Samson circumuentum illecebris, raso etiam capite deformatum, hostibus tradidit dracones, & aspides, & feræ cornutæ, Ioannem Baptistam in solitudine degentem, immanitatis oblitæ tremuerunt: Herodias verò eidem caput amputauit, & tanti viri mortem in pretium saltationis accepit.

Motus crescit ex comparatis, quæ superiùs notauimus: iam quo impetu ardentis sagittæ vibrantur in Herodem?

Adulterium Herodes committit, & in carcerem pergit Ioannes; sic iudicat sedens in loco Iudicis, reus in loco vindicis, innocentia persequutor. Rogo vbi rerum facies? vbi forma? vbi pudor? vbi existimatio publici cognitoris? vbi Deus? vbi homo? vbi fas? vbi lex? vbi ipsius iura nature? Simul omnia sunt, Herodes, te agente, te iudicante, te viuente confusa.

Et ista, quàm grandi & nervosa dicuntur eloquentia?

Mensa migrat in ferarum caueam: in arenam funerum Regia conuertitur: fiunt de conuiuis lanienæ spectatores: mutatur furore conuiuium, fit cibus cædes, vinum transit in sanguinem. Versus est dies natalis in funebrem, ortus in occasum, cæna in homicidium. Neruorum cantus nœnias concinunt, & tragædia personat, quam omnium sæculorum intuebitur memoria.

[Quid deinde?] Ingredditur bellua non puella: cruorem sitit, non choreas: discurret per aulam imagine duntaxat muliebri fera importuna; per collum iubas spargit, non capillos, variis torquet membra flexibus, crescit interim immanis sæuitia, sic grandis crudelitate, non corpore, tremitt ore, dentibus frendet, ferrum non suscipit, sed producit.

Tom. 1.
hom 15. in
Matth.

Hom. 16 in
Matth.

Sed omnium planè ingenia, mordaci quadam acrimonia stylique volubilitate superauit S. Hieronymus. Nam vt cæteros omittam, Heluidium, Iouinianum, Vigilantium; qua oratione Rufinum veterem amicum exagitat?

Illud verò ridiculum, quòd post triginta annos ad parentes se esse reuersurum iactat: homo, qui nec patrem habet, nec matrem, & quos viuentes iuuenis dereliquit, mortuos senex desiderat: nisi fortè parentes, militari vulgarique sermone, cognatos & affines nominat. [Mox: [Periclitatur Romæ illa probatissima fides eius: & hic supinus, & lassulus, post triginta annos per mollissimum Flaminia iter effedo venire non potest: sicque præterdit longi itineris lassitudinem, quasi triginta annis semper cucurrerit, aut bienno Aquileia sedens, præteriti itineris labore confectus sit.

[Et alio in loco.]

Hæc taces, quæ omnes flagitant, & ad illa respondes, quæ nullus inquirat: Fumos quoque meos frequenter irrides, eo quòd similem scire me, quod nesciam, & enumeratione doctorum rude illudam vulgus. Tu videlicet flammeus, imò fulmineus: qui in loquendo fulminas, & flammæ ore conceptas tenere non potes. Atque vt ille Barthochabas auctor seditionis Iudaicæ, stipulam in ore succensam anhelitu ventilabat, vt flammæ euomere putaretur: ita & tu nobis alter Salmoneus, omnia per quæ incedis, illustras, & nos fumosos arguis, de quibus fortè dicatur, qui tangis montes, & fumigant; nec intelligis, quid fumus in Propheta significet, locustarum; & quod pulchritudo oculorum tuorum amaritudinem fumi nostri ferre non potest.

Sed hæc eius, mel & rose, si cum istis conferantur.

Attu bonæ spei columen, extræ

Hieron. in
Sabin.

stimulis inflammatus, factus es mihi in arcum prauum, & contra me conuitorum sagittas iacis; inimicus tibi factus sum, vera, dicens: Non doleo de maledictis: quis enim nesciat nihil nisi flagitiosum tuo ore laudari? Hoc plango, quòd te ipsum non plangis; quòd te non sentis mortuum, quod, quasi gladiator, paratus Libitina in proprium funus ornaris, &c.

Claudam riuos, si iracundiæ adhuc muliebris generositatem anno-tauero.

Bunduica, Britannica fœmina, regio planè spiritu, & genere, cum aduersus Romanos exercitum ad centum & viginti hominum millia comparasset, in tribunal ex terra palustri excitatum conscendit, procero corpore Heroïna, forma honestissima, vultu seuro, voce aspera, capillo fuluo, admodum promisso, versicolori tunica induta, & insigni lorica munita, tum hastam manibus ferens, sic locuta est:

Πίπιδε μὲν τοῖς ὄρκοις αὐτοῖς, ὅσον ἕνεκα δὲ δουλείας διασέρει. [Deinde animos ad bellum concitans, appositè, & grauitè Romanorum iniurias exaggerat.] τί μὲν γὰρ οὐ τῆ ἀίχμας, τί δ' οὐ τῆ δόξιας, ἡ δούρατος εἰς τὴν Βρεταννίαν οὐτοὶ παρέμψαν, παπὸν δαμῶν, &c. Mox: καὶ πῶς κρείττον ἢ ἀπαξ ποίπεσθαι μάλλον, ἢ μὲ κενῶν ἕνεκα δὲ ὀνομάτων κατ' ἔπος λυτροῦσθαι; πῶς δ' ἐσφάχθαι, καὶ ἀπικαλέσαι μάλλον ἢ κενῶν ἐσποτεῖς πειράξαι; καὶ τοὶ πῆ τῶτο εἶπον; διὰ δὲ τὸ τελευτῆσαι παρ' αὐτοῖς ἀζήμιον ὄσιν. Ἀλλ' ἴτε ὅσον καὶ ἑστὶ τῶν κενῶν τελευτῶν. παρ' ἑμὲ δὲ τοῖς ἀγίοις ἀδράποισι, καὶ τῶν δουλεύοντάς ποινὴ δὲ δαιάτος ἕνεκα δὲ. Ρωμαίοις δ' ἂν μόνοις καὶ κενροὶ ζῶσι πρὸς τὰ λήμματα. Postquam igitur incommoda grauitè enumerauit, addit: At quantò melius fuit, semel vendi, quàm falsis nominibus libertatis singulis annis redimi? quanto verò honestius generosâ morte defungi, quàm misera & tri-

Dio l. 62.
initio, p.
702.

Vice Ba-
ron. tit 5.
p. 243.

butaria capita circumferre, Verum quid dixi? etiam apud Romanos sine pensione tributi, mori non licet. Notis enim omnes, quot & quanta mortuorum nomine pensitemus. Quumque eos qui apud alias gentes seruitutem seruiunt, mors afferat in libertatem, *soli populo Romano mortui viuunt in quaestum.* Hæc mascula. Sed quæ sequuntur omnes habent numeros grauitatis: cum Romanos infectans ait, *κισαρωδῶ καὶ πύττω κικῶ δουλεύοντες, Citharædo, & quidem malo* (quod minimè Nero audire auebat) seruiunt. Postremo: *Μὴ γὰρ τοὶ μὴ ἐμοῦ μὴδ' ὑμῶν ἑπιβασίλευσεν ἡ Νερονίς, ἡ Δομιτία, ἀλλὰ ἐπέβη μὲν Ρωμαίων ἀδουσα δεσποζέτω ἢ ἢ ἄξιοι τοιάυτη γυναικὶ δουλέυειν ἕς ποσούτων ἢ ἐν χεῖρον ἀνέχοντες πειρηνοῦσιν;* tum conuersa ad Adrasten, *ἡμῶν ἢ οὐδ' ἀέσποινα ἀ εὐ μόνη παρὰ πολις.* Absit enim, vt in posterum, & mihi, & vobis imperet *Neronis aut Domitiae:* (Ita Neronem effœminatū generoso planè fastu appellat:) sed illa psaltria dominetur populo Romano. dignus est enī, qui huic mulieri seruiat, cuius tyrannidem tam longo temporis spatio sustinet.

DE VASTIS MOTIBVS
iracundia

Déque lenibus & moderatis.

CAPVT XXXIV.

Motus iracundia in obiurgationibus

Distinguenti sunt etiam nonnulli motus grandes, & vasti, quorum apud rusticos homines duos & ceruicofos, vel etiam apud alios inueteratæ malitiæ viros, nonnunquam opportunus est vsus: Neque enim compositis ad eloquentiam motibus plus mouentur quàm cantilenis: Atque vt ipsi vasti sunt & vegrandes: ita etiam atrocibus plerumque & incompositis, sine tamen prudentiæ dispen-

dio tractandi, quod mihi videtur Gilda sapiens in acri illa contra Ecclesiasticum ordinem corruptione, cum apud feros & plumbeos homines res ageretur præstitisse. Ita enim incipit: Britannia habet Sacerdotes, sed nonnullos insipientes; quam plurimos ministros, sed multos impudentes; Clericos, sed quosdam raptores, subdolos, Pastores, vt dicuntur, sed occisioni animarum lupos paratos: quippe non commoda plebi prouidentes, sed proprii plenitudinem ventris quærentes.

Gilda sapiens in corruptione. Biblioth. SS. t. p. 587.

Deinde: Pinguetudinis gratia tauro-rum more raucos, & ad illicita infeliciter promptos; vultus arroganter in altum habentes, & sensus conscientia remordente ad ima vel tartarum demersos.

Mox: quid ad hæc dormitantibus animæ oculis aspicias? Quid talia surdis sensuum auribus auscultatis?

Ita vir pius, in tota illa inuectiua homines tractat non molli articulo blandiens, sed quasi robustiori tuba classicum canens, non curat autem, quàm dispositè dicat, aut lectè, aut quibus figuris illuminet affectus; videt enim cum crassis ingeniis agendum; quibus si mollius propines iracundiam, cogeris dicere: *Memiserunt! non intellexerunt.*

Alta prorsus in obiurgationibus agendi ratio est, apud generosos animos; qui non temere irritandi, sed leni quadam & honesta iracundia stimulandi sunt; quod prudentissimè & disertissimè præstitit M. Tullius Philipp. prima in nobili illa Dolabella & Antonij reprehensione, *Sed per Deos immortales.* Te enim intuens dolabella, qui es mihi charissimus, non possum de vtriusque vestrum errore reticere. Credo enim vos homines nobiles, magna quædam spectantes, non pecuniam, vt quidam nimis creduli suspicantur, quæ semper ab amplissimo quoque,

Obiurgationū vsus apud generosos animos.

clarissimòque contempta est, non opes violentas, & populo Romano minimè ferendam potentiam, sed charitatem ciuium, & gloriam concupisse, &c. quæ alibi fusiùs.

Hæc planè prudens, excelsa, & moderatè iracunda obiurgatio. Habes eiusdem rei præclarum exemplum in oratione Germanici, vbi militem ob concitatam seditionè obiurgat: *Quod nomen huic castri dabo?* (non enim eos dicit ingratos, improbos, consceleratos, quibus ipse adhuc egebat)

Milites ne appellem, qui filium Imperatoris vestri vallo & armis circum sedistis? an ciues, quibus tam proiecta est senatus autoritas? Hostium quoque ius & sacra legationis, & fas gentium rupistis.

Crimen proponit, conuitiis abstinet, stimulat etiam pristina virtutis recordatione: *Prima ne, & vicecima legiones;* sub finem quoque asperitatè melle diluit: *Tua Diue Auguste caelo recepta mens: Tua pater Druse imago, tui memoria,* iisdem istis cum militibus, quos iam pudor, & gloria inflat, eluât hanc maculam. Similia sunt quæ habet Liuius in obiurgatione Scipionis, de quibus suo loco. In hoc certè genere grauis, & honestus, & suavis est Basilus magnus, in epistola ad virginem Lapsam. Crimen enim exponit magna verborum & figurarū amplitudine, abstinet tamen acrioribus conuitiis: nam vult corrigere, non insultare.

Cornel. Tacit. l. x. Ann.

Basil. ad virgin. Lapsam. 546.

Vbi est ille reuerendus tuus habitus? Vbi honesti mores, & vestis frugalis virginem decens? & honestus ex pudore rubor, & decorus ex continentia & vigiliis afflorescens pallor, omni coloris suauitate præstantior? Quoties in orationibus impolluta lacrymas effudisti? Quot literas ad sanctos sæpe exarasti, quid postulas? non vt nuptias humanas, aut hanc plenam ignominie & decoris corruptionem contraheres, sed ne à Do-

mino Iesus excideres. Quot verò munera à sponso accepisti, quid opus est dicere? conuictum cum virginibus, progressum cum iisdem encomia virginitatis, virgineas benedictiones, literas velut ad virginem scriptas. At nūc modica aura rebellis afflata spiritus conturbasti, & venerandam illam hæreditatem breuissimæ voluptatis momento commutasti, quæ si faucibus aliquando placuit, felle tamen post hac amariorem experieris. Hæc ferè ad verbum è Græco expressa. Deinde,

Corrupta est autem, non solùm mens tua, sed cum eadem virgineum corpus fœdissima libidine contaminatum. Et horrendum, illud quod pudet me dicere, sed tamen piget tacere, ardet enim velut ignis ossibus ipsis, & medullis adhærescens, nec diutius sustinere possum, *sublatis membris Christi, fecisti membra meretricis.*

In eodem genere longè acerbior est D. Ambrosius. *Vnde incipiam?* quid primum? quid vltimum dicam? Bona commemorem, quæ perdidisti? An mala desicam, quæ inuenisti? Eras virgo in Paradiso Dei, vtique inter flores Ecclesiæ, eras sponsa Christi, eras templum Dei, eras habitaculum Spiritus sancti: Et quoties dico eras, necesse est vt toties ingemiscas, quia non es quod fuisti. Incedebas in ecclesia, tanquam columba illa, de qua scriptum est: *Pennę columbæ de argentea,* & postiora domi eius in pallore auri: splendebas, vt argentum, fulgebas, vt aurum, quando cum syncera conscientia procedebas. Eras tanquam stella radians in manu Domini, nullum ventum, nullas nebulas pertimescebas. Quæ ista subitanea conuersio? Quæ ista repentina mutatio? De Dei virgine facta es corruptio Sathanę; de sponsa Christi scortum execrabile; de templo Dei, sanum

Ambros. ad virgin. lapsam. cap. 2. Si modo eius est; quod vix credibila.

Ambros. in reprehensionibus Basilis acrior.

immunditiæ, de habitaculo Spiritus sancti, tugurium diaboli. Deinde:

Væ tibi misera, & iterum væ, quæ tantâ bona parui temporis luxuria perdidisti. Quam tibi spem apud Christum Domini reliquisti, cuius membra tollens, fecisti membra metreticis? Mox ad corruptionem conuertit orationem:

Cap. 9.

De te autem quid dicam, Fili serpētis, minister Diaboli, violator templi Dei, qui vno scelere duo crimina perpetrasti, adulterium vtique, & sacrilegium planè, vbi vas Christo oblatum, Domino dicatum, dementi temeritate polluisti. Baltasar ille Rex Persarum, qui in vasis Domini, quæ de templo Hierosolymis fuerant à Patre eius ablata, bibere cum suis amicis & concubinis vsurpauit, ipsa nocte Angeli manu percussus crudeli morte punitus est. Quid de te arbitraris, perditæ pariter, & perditor? &c.

Baltasar
cur punitus.

Cap. 4.

Hæc verò etiam aduersus Lapsum grandia sunt, & horrois plena. Cesset, cesset iam violentiæ figmentum, cesset ruboris argumentum, vbi toties membra illa dicata Christo, scellesto mæcho suis visceribus polluenta præbuiti. Horret animus, mens tabescit, cum ad adytum sceleris peruenitur. Nam & Medicus quamuis fortis sit animo, cum altius ta-

Orat. 4.
296.

TAs δ̄ φουθήσεις, & ἀνπεουθήσεις, αἱ δ̄ θαυμάσιος ἐκείνος, & τὰ ἡμέτερα διασῶραν, τοῖς γεγεθῆσιν ἀντεπεδύκοντο, το ἐπιβώμιον πῦρ ἀνάπλων, πολλόρου θύσουδου, ἢ κελόν γε τῷ Ρωμαίων βασιλέως τὰς γνάθους ἔξην ἀρχιμονόσις, & γέλωτα πῆλιν παρεχέσους, οὐ τοῖς ἔξωθεν μόνον. ἀλλὰ & αὐτοῖς οἷς ταῦτα ἀρέσκον ἄετο πῶν Ἀθῶναι δ̄ ἐν ἡ κούε πῶν εἰσὶν δέν, ὅτι τοῖς ἀλλοῖς κατῆρα-

men secat vulnus, puto ex parte aliqua sustinebit horrorem. Heu perditam, iamne intelligis omnes tibi vias excusationis omnimodis clausas? Iānesentis, quantum tibi mali, & in carne & in anima, nefaria libido contulerit: Non istam de te confusionē tuus expectauerat pater, qui te sibi singularem gloriam computabat. Non hunc luctum, & has lacrymas ex te sibi nasci crediderat mater, quæ partus sui gemitum per tuam virginitatem consolabitur, &c.

Ad summum post increpationes, adhibet salutaria remedia.

DE MIXTVRA MOTVVM iracundia.

CAPVT XXXV.

Motus iracundiæ nonnunquam cum Sarcasmo, hoc est, acri atque mordacis risu præclarè temperatur: Et hoc quidem vehiculo subnixus affectus, aduersarios in inuectiuis vehementius afficit, atque deridendos præbet: Minus autem ad auditorum iracundiam excitandam valet, quàm miserationis temperies. Hoc genere acerbè inuectus D. Gregorius in Iulianum.

Motus iracundia quomodo temperatur.

Iam sufflationes, & reflationes, quas admirandus ille vir, doctrinæque nostræ fugillator, ventulis mulierculis in contrarium ostentabat, altaris ignem accendens, quo tandem orationis loco ponemus? Præclarum enim profectò erat, Imperatoris Romani buccas indecorè tumentes cernere, risumque ingentem non externis tantum, sed his etiam quibus hac ratione placere se putabāt, excitantes. Minervam autem suam tibias execratam non audiebat,

Iracundia motus mixtura cuius moridaci.

σατο οἷς ἀναρχιμονόσιον εἰσὶν αὐτῶν κατῆρα δανεν, αὐτ' ἐσπῆρου χρησιμῶν τῷ ὕδατι: τὰς δ̄ περὶ τοῖς, & φιλοποσίας, αἱ δ̄ δημοσίαι τὰς πόρνας ἀνπεουθύνετο ἡσυχάλων τὸ ἔσπελγες, μυστηρίου ἡμέρα, πῶς οὐ θαυμάζει;

postquam aquis speculi vice vsa, eas dedecori sibi esse prospexit. Propinationes verò, & pocula, quibus metretices palam publicèque poscebat, vicissimque poscebatur, mysterij obtentu petulantem libidinem obuelans, quis non laude & admiratione prosequatur?

Hæc, inquam, magis fatigant aduersarios, sed non æquè odium irritant auditorum. Alia est mixtura motus iracundiæ, cum affectu miserationis. Est enim ad iram concitandam efficacissima, narratio aliqua, aut deploratio rei funestæ, & crudelis. Atq; ex ardore doloris, animus ad iracundiam facili nutu propēsus delabitur. Hoc artificio vsus est M. Antonius, cum ad vltionem Cæsaris P. R. sollicitaret animos; neque enim in peroratione, vbi vehementior est oratio, maledictis in interfectores sæuit, sed tragicam Cæsaris mortem, quanta potest verborum miseratione deplorat; quo modo dolorem primùm flebilem, deinde iracundiam & furorem concitauit. Sicigitur ille apud Dionē.

Oratio Antonij in funere Cæsaris, apud Dio. l. 44.

Αλλ' οὐτος ὁ πατήρ, οὐτος ὁ ἀρχιερεὺς, ὁ ἀσπὴρ, ὁ ἥρωας, ὁ θεὸς τέθεικεν, εἴ μοι τέθεικεν. Vide, quo pondere ista colliguntur: Is pater: is Pontifex: is Sanctus: is Heros: is Deus mortuus est. Heu, me miserum, mortuus est! Deinde modum explicat stupendæ mortis, & indignæ, ὅτι τῷ τείχους ἐπιβουλεύδης, ὁ & ἐς Βρετανίαν ἐσπῆρος στρατῶν. Non morbo, non vulnere, non casu repentino abreptus, sed inter mœnia ciuitatis insidiis occisus, qui ad extremas vsque Britannia oras saluus & incolumis bellum duxerat. Et ista plena sunt affectus, ἄσπλος, εὐπέλεμος: γυμνός, ὁ ἐπικροπιός: περὶ τοῖς δικασθεῖσις, ὁ δικαστής: περὶ τοῖς ἀρχαῖς, ὁ ἀρχων. Inermis, ille bellicofus: nudus, ille pacificus: ad tribunal peremptus, iudex: in curia, princeps curiæ.

Mox: πῶς δὴ τὰ σοὶ Καῖσας φιλανθρωπία, πῶς δ̄ ἡ ἀσπλία, πῶς δ̄ οἱ νόμοι;

Quid tibi profuit Cæsar, humanitas? quid sanctitas? quid leges? Et Σὲ δ̄ οὐτως οἰκτρῶς ἀπέκτιναν οἱ φίλοι. Tene tam miserandè contrucidâruis amici.

Iam: Καὶ νῦν ἐν ἀρχῇ περὶ κείνου ἐσπῆρῶν, δὲ ἦς πολλὰς ἐπέμπους ἐσπῆρῶν, & ἐπὶ τῷ βήματος ἔρριψαι κατῆρῶν, ἀφ' οὗ πολλὰς ἐδημιόρμους. Iaces in foro iugulatus, in quo nuper coronatus triūphabas: Mactatus, & proiectus ad suggestum, è quo tam sæpe ad populum perorasti.

Postremò conuersus ad cadaver: Οἷμοι πολλῶν ἡματιωδῶν! ὦ σελῆς ἡσυχάλων, ἡ δ̄ ἐπὶ τούτῳ μόνον, ὡς ἐνικον, ἡσυχῆς ἐν τούτῳ σπῆρῆς!

Heu me, canos tuos sanguine cruentatos! Heu tunicam discerptam, & dilaceratam, quam ad id solum sumpseras, vt ea morereris! Non fuit opus longa in interfectores oratione, satis dolor, satis lacerata vestis & cruor loquebantur. At dices, quòd si odium in vitium aliquod sit concitandum, vbi præsertim istæ imagines externæ, casus miserabiles, noui atque inopinati, non suppetunt, quid tandem erit præstandum? Artis est eximie, ea plerumque suggerere quæ rerum natura denegauit, & fictas imagines, quibus sensus impellantur, quantum locus prudentiæque patitur, conformare. Quam in re admirabilis est D. Ioannis Chrysofostomi industria, qui cum ad detestationem iuris-jurandi commouere vellet audi-

D. Ioann Chrysofostomi in motibus industria.

tores, Ioannis Baptistæ caput pallidum, & cruentum, in orationis imagine producit, manibus fermè palpandum, & domum asportandum suis auditoribus præbet: Vocē dein-

de illi tribuit: *Me insurandum interfecit (inquit) odio habete interfectorem meum.* Dignus est locus qui integer excribatur.

DE ODIS CONCITANDO IN VITIA,
& fictione imaginis.

Ex D. Chrysofomo exemplum.

CAPVT XXXVI.

Ex Diuo Chrysof. hom. 14. p. 177.

KΑΙ γὰρ παρελάσσει πρὸς ὑμᾶς, πλὴν κεφαλῆν Ἰωάννου λαβόντας ἀποτρυμιθῆναι, καὶ θερμοῦ τῶ ἀίματος ἐπὶ ἀποσείζουσαν, οὕτως ἀπελθεῖν οἰκασθὲ ἐκαστον, καὶ κλιθεῖν πρὸς τὸ ὀφθαλμῶν ὄραν αὐτῶν, φωνῆν ἀφιέσσαν, καὶ λέγουσαν, Μισήσατέ μου τὸ σφραγῆσθαι ὄρκον ὅπερ ἔχεται ἐν ἐπιήσει, τῷ ὄρκου ἐπίσησον ὅπερ θυμῶς πνευματικῶς ἐκ ἰσχυρῶν, τῶ ὄρκου ἀνάγκην παρεσιεύσατε. καὶ ὅτι ἐν ἡλίχρῳ δημοσίᾳ, παιδῶν ἀκουούτων, ἠνέκε θυμῶς τὸ ἐπιτίμησον ὁ πνευματικῶς, ὅτι τὸ εἰς ὄρκου ἀνάγκην ἐαυτὸν ἐπέθηκε, τότε τὸ μακαρία ἐκείνῳ ἀπέτιμε κεφαλῆν. τὸ αὐτὸ δὲ τῶ καὶ νῦν παρελασθῶ, καὶ παρελασθῶν ἐ πάνομοι, ὅσα ὄρκου ἀπὸ ἀπώμων, ταῦτῶν βασιλεύετε τὸ κεφαλῆν, ἀπέτιμα, καὶ πᾶσι αὐτῶν ἐπιδεικνύμα, βοᾶσαν, καὶ τὸ ὄρκου κατατρούσαν. καὶ γὰρ σφόδρα ἀμὲν φάσκει καὶ ὀλιγωροῖ, τῶν ὀφθαλμῶν τὸ κεφαλῆν ἐκείνῳ ὄντες, φωνῆν εἰς ἡμᾶς βλέπυτας, καὶ ἀπειλουώτας ἠμῶν, χαλινῶ πᾶσι ἐντονώτερον τῶ φῶλον ταῦτῶ σφραγισθέντες, ἄλγειν καὶ ἀποσρέφειν δυνασόμεθα φάσκει τὸ γλῶτταν ἀπὸ τὸ ἐπὶ τοῖς ὄρκου ὄρκου.

ET enim antea vos rogavi, ut Ioannis caput abscissum, adhuc calido cruore distillans sumentes, sic domū quisque suā redeatis, & putetis ante oculos habere ipsum, vocem emittentem; & dicentem: *Odio habete iugulatoremeum, Iuramentum.* Quod increpatio non fecit, hoc fecit iuramentum: quod ira non potuit tyrannica, hoc periurij necessitas effecit. Et quando, nempe omnibus publicè audientibus, arguebatur, increpationē generosè tulit tyrannus: cum verò se in iuramentorū necessitatem adigit, tunc illud beatum caput abscidit. Hoc ipsum igitur & nunc peto, & peterenon desistam, ut quocunque abierimus, hoc gestantes caput abeamus, & omnibus clamans ostendamus, & iuramenta condemnans. Quamuis nāque valdè simus ignaui, & negligentes, capitū illius oculos intuiti, terribiliter nos respicientis, & minantis iurantibus, fræno omni vehementius per timorem huiusmodi poterimus linguam à iurandi præcipito.

PRæclarum omnino exemplum, ad quod similia multa exprimi conformarique poterunt. Quibus efficacius peccatorum fæditas, & miseria ex effectis, ad sempiternam detestationem oculis subicietur.

Vide etiam Ciceron. vltima Verri: *Aspicite, aspiciate, Iudices, squalorem sordeſque sociorum: vbi est artificiosus locus indignationis, & commiserationis.*

DE INDIGNATIONE
CAPVT XXXVII.

EXistit & generosa quædam iracundiæ species, quam indignationem appellamus, quoties ex secundis alicuius rebus, qui lautiori fortuna maximè sit indignus, iustum dolorem concipimus. Quia in re sapissimè triumphant Oratores, & Poëtæ, dum facinorosos homines, aut certè viles & propudiosos, ad amplissimos honores euectos esse indignantur. Quam generoso fastidio Horatius ista in Menam, Pompeij magni libertum, excussit:

Horatij in Menâ indignatio. Epod. od 4.

*Lupis, & agnis, quanta sortitio obigit,
Tecum mihi discordia est.
Ibericis peruste funibus latus,
Et crura dura compede.
Licet superbus ambules pecunia,
Fortuna non mutat genus:
Videsne sacram metiente te viam,
Cum bis ter vlnarum toga,
Vt ora vertat huc et huc cunium
Leberrima indignatio?
Sæctus flagellis hic triumphalibus
Præconis ad fastidium,
Arat Falarni mille fundi iugera,
Et Appiam mannistertit.*

Iuuenal. satyr. 1.

Apparet in istis sæua quædam generositas, & nobiles aculei, qui eo magis probantur, quòd in improbi hominis arrogantiam commodè videantur exerti. Sed non alio absynthio versus suos intigunt satyrici. Quis non miretur Iuuenalis ingenium, & excelsam atrimoniam, dum hæc effundit:

*Patricios omnes opibus cum pronocet vnus,
Quo tondente grauis iuueni mihi barbassabat:
Cum pars Niliace plebis, cum verna Canopi
Crispinus; Tyrias humero renocante*

*lacernas,
Ventilet æstium digitis sudantibus aurum,
Nec sufferre queat maioris pondera gemma;
Difficile est satyram non scribere,
Nam quis iniqua
Tam patiens urbis, tam feruens, ut reneat se,
Causidici noua cum veniat lectica Mathonis,
Plena ipsa; post hunc magni delator amici,
Et citò rapturus de nobilitate comesa?*

Quam aptè Cinamiillus, qui tonfor fuerat, indignitatem; Crispini annulos æstius ventilantis, mollietiem, & Mathonis caussidici lecticam, *Plenam ipsa*, (tantum erat homini abdomen) satyrico carbone describit, & ista, quo risu dicuntur?

Cinami tonforis descriptio.

*Montani quoque venter adest, ab domine tardus,
Et matutino sudans Crispinus amomo,
Quantum vix redolent duo funera;
Sanior illo
Pompeius tenni iugulos aperire susurro,
Et qui vulturibus seruabat viscera Dacis
Fuscus, marmorea meditatus prælia villa:
Et cum mortifero prudens Veiento Catullo,
Qui numquam vise flagrabat amore puella,
Grande & conspicuum nostro quoque tempore monstrum,
Cacus adulator, dirisque à ponte satelles,
Dignus Aricinos qui mendicaret ad axes,
Blanda que denexa inclaret basia rheda*

Satyr. 4.

Vt totam illam Imperatoris ceteruam exagitat: quæ ex tenui fortuna ad palatinos honores ereperat? planè ad magna eloquentie decora

natum erat istud ingenium; Sed ne Poetas commemoremus, quis tandem in istis Cicerone & Demosthene felicitior: cuius ista sunt indignationis pro Sestio? *Inuent magistratum.* Tribuni Plebis, qui omnes se de me promulgaturos confirmarent. Ex his princeps emitur ab inimicis meis, is quem homines in luctu iridentes, Gracchum vocabant: quoniam id eam fatu civitatis fuit, *ut illa ex vepreculis extracta nitidula, rempubl. conaretur arroderi.* Alter vero, non ille Seranus ab aratro, sed ex deserto Gaii Oleli horreo, calathis grauis in Calatinos ac Lelios insitus, subito nominibus in tabulas relatis, nomen suum de tabula sustulit. Et in Vatium: *At illud tenebricosissimum tempus inuentis atatis tue patiar latere.* Licet impune per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris, habeat hoc premium tua indignitas, ut adolescentiae turpitudine obscuritate & sordibus tuis obtegatur.

Cicero pro Sestio.

Cicero pro Vatino.

Gravis & generosa indignatio.

Facile est autem colligere quibus de causis, & in quos, & in quibus exoriri solet indignatio. Nemo, inquit Aristoteles, ob alterius virtutes, sed ob diuitias & potentiam inuidiosam succensere indignarique solet; maxime vero, cum quis a tenui & macilenta fortuna, subito ad excitatam & speciosam demigrat.

Indignatio in quibus & in quos exoritur.

Neque vero tantum in improbos, sed etiam in bonos alioqui viros, qui tamen ea quae prestantioribus debentur, obtinent, incitatur aliorum indignatio; ut cum quis desultorius protrudit se in numerum cursumque quadrigarum. Porro ad indignationem procliuus sunt nobiles, honoris cupidi, generosi, qui non equo animo gloriae sibi hereditatem diripi patiuntur. Modus excitandae indignationis erit, si per contentionem pristinae fortunae vilitas, cum praesentis lautitia comparetur. Deinde, variae exclamationes, quae rimoniae, redargutiones, prout argumendi ratio suggererit, inferantur. Haec eadem ad motum inuidiae excitandum non mediocriter faciunt.

DE REMISSIONE IRAE, seu delinitione:

Ac de eius industriis.

CAPVT XXXVIII.

VT igni aquam, sic iracundiae delinitionem ingeremus: cuius inunus est animum ira exstuantem mitigare, & ad auream reducere aequitatem. Iracundia quidem non secus, ac illa Ate Homerica.

Remissionis ira officium.

Ate Homer. Iliad 1.

συναρὰ δὲ ἀρπίδες θυμὸν πάσις πολλῶν ὑπεκώσθη δειρὶ, φθῆναι δὲ τε πάσαι ἐπ' αὐτῆς, Βλάπτουσι ἀνθρώπους.

Valentissima (inquam) illa belua praecurrit, & per orbem vagatur, damna & clades ingerens: Quis

verò tantam pestem auerteret, nisi succurrerent venerandae Iouis filiae, quae Lite nominantur, & ab Homero insigni artificio describuntur.

Χαλαί τε βροχαί τε, πνευμάτων τε ὀδύνη.

Claudae sunt ob iacentem & inclinatam demissionem; rugosae ob vultus maestitiam; strabae oculis, ob reuerentiam qua aduersus iratos vtuntur: ut recte interpretatur Eustatius. Aten igitur consequuntur, & morbis iracundiae faciunt medicinam; de qua nunc dicturi sumus.

Non est autem huius instituti rationem praescribere, qua quisque proprios iracundiae motus reframet; cum de ea re disertè imprimis & copiose inter ceteros Plutarchus & Seneca tractarint: Sed qua ratione excitatos in aliis iracundiae fluctus, quasi obiectis scopulis fangat, & allidat Orator, hoc demum edocere Rhetorum est; & huius partis quam nunc habemus praemanibus.

Primum igitur hoc spectare oportet, non omnem iracundiam esse medicinae capacem. Vna leuissima est, quae simul excandescit, simulque mitigatur: Atque, ut in bona corporis constitutione fieri solet naturam valenti sanè ad robusta, ad conseruationem corporis semper excubante, prius insultantes morbi repelluntur, quam antidotum, & remediorum acies sit exerenda; Ita prorsus euenit, ut qui leni admodum sunt ingenio praediti, iracundiam sua sponte citius expellant, quam aliorum egeant delinitionibus.

Alta est ire species, quam *μαρία*, seu futorem, diximus; quae in hoc perturbationum aestu vinculis magis eget quam verbis.

Tertia, quae *μῦσις*, iracundia permanens, nuncupatur, delinitionis expectat remedium; placaturque nonnunquam, si opportunè adhibeatur. Neque tamen apud quasuis

promiscuè personas rectè adhibetur delinitio; quaedam enim sunt pigrae, viles, & crudeles animae, quae blanditiis, ut tigres musicorum cantibus, irritantur. His ego, nec occini velim, nec ludos fieri; sed aliis, & seuerioribus quidem, minarum ac terroris remediis rem transigendam esse facile censuerim.

At verò apud generosa quaelibet ingenia, plurimum semper valet delinitio, in qua elaboranda eximita virtus est oratoris.

Personae verò ad deliniendam iracundiam accommodatae illae sunt, quae minus habent roboris, & ad vim inferendam suspicionis, quales sunt mulieres, pueri, senes, sacri & religiosi viri, vel etiam ij qui sua autoritate tam suauiter cogunt, ut rubor sit aduersari. Atque in hoc certè genere potentissima semper fuit ars foeminarum; quibus cum mitis inest facundia, & ipsa, quae muta commendatio esse solet, formae species; permagnam vim habent ad suadendum.

Persona ad deliniendam iracundiam apta.

Testes sunt illae Sabinae, quae imperium Romanum penè in ipsis cubilibus belli furoribus extinctum, admirabili & prope stupendo foedere composuerunt.

Plutarcho in Romano.

Testis Volumnia & Veturia, quae Coriolanum perniciosi consilij in patriae funus armatum, flexerunt, & de sententia deiecerunt.

Polyenus l. 8. Val. l. 5.

Testes denique in sacris Estera & Abigail, quae duos potentissimos Reges leniunt, & quos nulla hostium arma expugnare poterant, illae prudentia, mansuetudine, facundia, deuinciunt, flectunt, mitigant, & ex ferocibus prope leonibus, mites agnos efficiunt. Quid pueri? M. Antonius paruulum filium, ad Brutum & Cassium, qui in Capitolium confugerant, pacis obsidem misit: quae res, & spectaculo iucunda, & ad concordiam effi-

Cicero Phil. l. 1.

Senes ad
irā extin-
guendam
idonei.

Philo de
legatione
ad Caium.

cax, aliquo saltem tempore extitit Nec alia re magis Themistocles Molossorum regem sibi conciliauit, quā ipsius filiorum pro se supplicem obtendens, tantum est in tenera illa ætate apud omnes, maximè verò apud parentes & affines, delinimentum. Senes ipsi, qui imbecillitate prope ad pueros accedunt, vt sunt per se miserandi, ita ad extinguendas iracundiæ flammæ plerumque idonei Extat nobile exemplum in Philone, vbi miserabilis ille Iudæorum Senatus canis puluere conspersis, reiectis post terga manibus, flebili vlulatu personas, ad Petronium venit, oraturus, ne Caii statua Hierosolymitani templi adytis inferatur. Itaque imprimis suam imbecillitatem ad conciliandum indicē, & seditionis suspicionem auertendā, obtendunt. Α' πολλοί (inquiunt) ἔσμεν, ὡς ἴπαι, &c. de quibus alio loco. Iam personæ sacræ, & religiosæ, maximè verò Pontificum, quantos habent aculeos! Alexāder, Iudæos, quod Darius partibus fauissent, prædæ destinabat, & cædi; Ecce laddus Pontifex, diuinitus somnio monitus, cum cætu Sacerdotum byssinis vestibus amictu, ipse hyacinthia stola & Tiara præfulgidus obuiam Regi procedit; apud quem tantum valuit sanctitas religionis, & stupor ille, qui vel barbarorum mentes ferire solet, vt prædam (ita enim loqui fas est) suam adoraret. Sed & Alexandro longè ferocior Atila, Leoni Romano, & Lupo Tricassino, manus in omnium terrarum perniciem armatas, dedit, adeo salubris est ratio eos ad conciliandos homines adhibere, qui Deum quotidie humano generi propitium reddere sacrificiis & precibus conantur. Iam quod ad modum delinutionis attinet:

Captanda est imprimis opportuna temporis ratio, quæ plurimum in hac re momenti sibi vendicare solet. At-

que vitæ remedium efficacissimum est mora, sic nunquam irati, calētibus adhuc animis, iniuriæ præsentis imagine sunt deliniendi: Expectandum tantisper, donec se frangat impetus, nisi aliud alia rerum adiuncta suaserint. Quis enim leoni rugienti occurrat? Aut quis abactis fœtibus insanientem tigrim mollire studeat? Omnino plus valet arte malum, & suo ipsorum dāno experti sunt multi, qui cum in his perturbationum fluctibus inimicos delinire studerent, prius districtos in suum iugulum gladios senserunt, quā liceret inualidum orationis telum aduersus Martis gladios exerere. Peropportunum autem cum huiusmodi hominibus agendi tempus erit, vbi exorta quædam noua lætitiæ iucunditas, fel pristina iracundiæ non nihil diluerit. Itaque, qui iudicio vicerunt; qui hostem debellârunt, qui insigni aliquo honore recens affecti sunt, & ludis, conuiujs, aut aliis animorum remissionibus vacant, iam exteris doloris nubeculis, ad mansuetudinem propensiores sunt, & eo maximè tempore commodiùs aduentur.

II. Vt ferè famelicæ oblata primum corpora comedunt auidius, tractantque diriùs; mox cruore & carnibus saginata, paulatim deseruescunt: quæ ratio, opinor, fuit, vt Polyphemus, magni beneficij loco Vlyssinum numeraret, quòd eum postremo loco esset deuoraturus; sic enim cum eo remissiùs agendum fore censebat: Ita profectò in iracundia euenire solet primos scilicet impetus habet admodum vehementes; iidem ipsi satiati longè remissiores fiunt. Quamobrem & prudentis erit priores illas iracundiæ emissiones subterfugere, donec aliorum pœnis fuerint expletæ, & iam gliscente aliqua miseratione dissolui incipiant, Qua ratione Philocrates, vt

Tempus
ira reme-
dium.

Polyphemi
erga Vlyf-
sem benefi-
cium.

est apud Aristotelem, cum prodictionis accusaretur, tamdiu subticuit, quamdiu recentem populi iracundiam vidit: at vbi nonnullorum supplicis cœpit mitigari, peropportunam causæ agendæ occasionem sibi datam ratus, quamoptime se purgavit.

Vide Arist.
l. 2.
Rhetor.

III. Vt ira ex suspicione contemptus, vel ipso contemptu efferuescit; ita omnis despicientiæ opinio, quamprimùm amolienda est; quo facto omnes iracundiæ fibræ mitiùs euellentur. Euenit enim plerumque hominibus, vt tauris, qui rubra pila irritantur, suspitionis quibusdam imaginibus terreri concitarique, quas si sustuleris, videas repenti, iracundiam, non secus ac fluctum ad scopulos allisum frangi, atque debilitari, imò instar etiam fumi vane-scere.

Quamobrem, si quæ putatur iniuria, falsa est, hoc firmissimis comprobandum argumentis: Si vera, ex ratione mentis eius qui rem admittit, variisque adiunctis diluenda; inter quæ prima erunt, quòd cum despicientiæ consilio minimè fecerit, quòd irato, quòd per casum exciderit: quòd in se ea quæ in alium fecerit, committere etiam soleat, quæ nunquam faceret, si quid contemptus inesse arbitraretur.

IV. Optima ratio est ad contemptus suspicionem, vnde innutritur iracundiæ flamma, prorsus eluendam, demissio non ficta. Satis est enim (quod aiunt) leoni corpus prostrasse; & sedentem canes non mordent. Hac ratione generosissimi quique animi placari solent, qui cum solius honoris cupidi sint, in aduersariorum demissione plenè conualescunt. Contrà verò viles animæ, odiorum aculeis incitata, damna & pœnas sitiunt, nec vllis officiorum rationibus leniuntur.

Demissio
vera ad
iram pla-
candam
apta.

V. Verecundia alicuius personæ honore dignæ, dona etiam & beneficia, quæ partim in promptu sunt, partim etiam sperantur, instar aquæ affusæ, iracundiæ fomites extinguunt; nec adeo ferreum os inuenitur, quod sustineat allatrare pascentem.

VI. Misera ipsa eius in quem iræ aculei exerebantur, iracundiam plerumque vertit in miserationem. Et si is est inimicus, qui stupore aut alio casu nihil sentiat, desinit iracundia, & cum morte quidem intermoritur; odium autem, in morte, & post mortem etiam regnat.

VII. Magnæ est industriæ, & felicitatis ingenij, iram in risum conuertere; quod fecisse permultos læto admodum festiuoque exitu didicimus. Augustus Cæsar, vt est apud Dionem, Corocotæ famosissimo prædoni vehementer iratus, sestertium decies illi qui hominem ad se viuum adduxisset, promiserat: Venit ultro ad Cæsarem prædo, & ea quæ erat festiuitate, præmium sibi, quasi ex iure postulat. Cæsar, inaudito clementiæ exemplo, non modò homini vitam dedit, sed & numeros quos indiciproposuerat, præsentis numerari iussit. Simili quoque facetiarum industria Leo Byzantius, Philippum, Anaximenes, Alexandrum, ab urbium & populorum clade, vt alio in loco ostendimus, auerterunt. Tantum habet roboris verbulū aliquod opportunè dictum; maximè verò, vbi amabiles sunt, & dilecti, quibus irascimur, difficile est iram diutius præcordiis inclusam continere.

Insignis
ars Coro-
coræ in Au-
gusto deli-
niendo.

Verbuli
oportune
dicti ma-
gna vis.

VIII. Vbi grauitas rerum, personarum, temporumque ratio postulat, adhibentur petita ex Philosophorum officinis, sed maximè ex Christiana sapientia, remedia; quibus iracundiæ vilitas, damna, turpitudinis; contra, clementiæ generositas, decus, atque in humanum genus

profusa vtilitas subiicitur oculis; qua in re triumphare solent oratores: vbi praesertim apud principes viros hunc dicendi campum aperuerunt. Nunc ad exemplorum rationem veniamus.

HOMERILITAS AD insigne delinitionis exemplum compositas.

Item ex Plutarcho, Liuio, Dionysio Halicarnassensi exempla.

CAPVT XXXIX.

Extat apud Homerum grande & luculentum delinitionis exemplum, in eo libro qui inscribitur, λιτωι, vbi ad Achillem mittuntur legati, qui eundem pertinaci iracundia obfirmatum leniant, & Agamemnoni, totique Graecorum exercitui, concilient. Ingeniose autem omnia a Poeta videntur obseruata: Primum delegantur personae, quae partim misericordiae inflectere, partim amore & verecundia pellicere non mediocriter possent. Caput legationis est Phoenix, canitiae venerabilis, & Achilli, apud quem moderatoris viceungebatur, apprimè charus. Huic duo comites adduntur Vlysses & Ajax; vnus sapientiae gloria, bellicis alter laudibus, in toto exercitu florentissimi. Tempus praeterea illud occupatur, quo Graecorum miseris Achilli iam abundè satisfactum putabatur; dein consultò in ipsam conuiuij laetitiam incidunt, & per honorificè a viro principe excipiuntur. Post familiaria tandem colloquia vltro citroque iactata, cum iam conuiuij finis esset, Vlysses accepto poculo sic Achillem salutat:

Legatio ad Achillem.

Salutatio Vlyssis ad Achillem.

Χαῖρ Ἀχιλλεῦ, θεῶν μὲν εἴσις καὶ ὀπιδεύς.

Hæc artificiosa ad institutam legationem delinimenta. Statim ille, qua erat facundia; summam Graecorum calamitatem aperit, quæ sola Achillis iracundiæ sufficere poterat.

Ἀλλὰ λίλυ μέγα πῆμα Διόσφορος εἰσε-
έρωντες
Δαιδιδυ, ἐν δολίῳ ἢ σωσέμεν, ἢ ἀπο-
λέσθαι
Νῆας εὐστέμεν, εἰ μὴ σὺ γὰρ δύσταν
ἀγέην

& cætera, quæ graui copiosaque oratione amplificat. Mox, quæ est eius industria, patrem Achillis senem gloriosum, & toti Græciæ venerabilem, qui tunc aberat, tanquam praesentem, & cum filio colloquentem, inducit:

ὦ πάτερ ἢ μετὰ σὺ γὰρ πατὴρ ἐπετέλλετο
Πηλεΐς
Ἡμασι τῷ ὅτι σ' ἐν Φθίῃσι Ἀγαμέμνονε
πέμπει
Τέκνον ἐμὸν κέρτος μὲν Ἀδριαῶν τε καὶ
Ἠῆν
Δάσσοσ' αἰὲν ἐθέλωσι, σὺ δ' ἐμεγαλήτορα
θυμὸν
Ἴθρον ἐν στήθεσσι, & cætera. Deinde:
ὦς ἐπέτελλ' ὁ γέρον, σὺ δ' ἄλ-
θῆσαι.

Ad summum amplissimos honores, & dona commemorat, quæ Agamemnon Achilli pollicebatur, vt iam nulli locus contemptui esse posset. Postremò, quod ad animum gloriæ cupiditate volitantem delinendum facere vel plurimum poterat:

σὺ δ' ἄλλοις ἄρ' παραχαίεις
Τεθρομένους ἐλθαίσε κ' ἔρατόν, οἱ σὲ
θεὸν ὄς

τίσουσ' - quippe illum instar alicuius numinis in toto exercitu honorandum fore pollicetur.

Post Achillis responsionem Phoenix senex lacrymis perfusus loquitur, & senili orationi indulgens, multa

multa de se, & Achillis infantia, cui admodum tenero fuerat admotus, commemorat, intimùmque illum quem à teneris vnguiculis imbiberat alumnus erga moderatorem suum, amorem præterdit, quem pro nihilo haberi nefas est. Deinde ad maiora conuersus, sermonem illum, de Ate & Litis summa grauitate conditum immiscet, & ex Dearum contemptu terrorè iniicit. Enimvero, inquit, verendum est, ne Preces magnæ illius Diuæ à te paulò duriùs acceptæ, ad thronum Iouis parentis conuerantur, & debitas despicientiæ pœnas exigant. Mox seruato vbique decoro, longam illam de Meleagri iracundia historiam pertexit, qui vxoris precibus delinitus fatum patriæ extremum auertit Ingerit extremo loco, quod ab Vlyssè iam dictum Achillem vehementer titillârat:

Aiacis sermo ad Achillem.

Ἴσον γὰρ σὲ θεῶν τίσουσιν Ἀχαιοί.
Vltimo loco perorat Ajax paucis & familiaribus verbis, planè ad ingenium militare compositis. Nam & liberè Achillem increpat:

Σχέτλιος οὐδὲ μεταστρέπει φιλόδητος ἐταί-
ρων:

& eius amores perstringens;

οἴης. Νῦν δὲ τοι ἐπὶ πατρὶος οὐδὲ κούρης
ἀρίστας.

Amanter deinde, & familiariter:

Αἰδέσσαι δ' ἐμεγαθρον ἑσώροισι δὲ τοι
εἰμὸν.

Volumnia g' auis delinitio.

Hæc verò Volumniæ ad Coriolanum filium oratio apud Plutarchum plena est maiestatis.

Ὅρῃς μὲν, ὃ πά, κἀν αὐτὰ μὴ λέγωμεν, ἐδῆπι καὶ μορφή τῶν ἀδελφῶν σωμάτων τεκμαί-
ερόμενος, οἷαν οἰκουρίαν ἡμῶν ἢ σὴ φύρῃ πειρε-
ποίησε. λόγιται δ' ἡ γυνὼ ὡς ἀτυχεσάτων πατρῶν
ἀσθὶν μετα γυναικῶν, ὡς τὸ ἠδίστον θάματα φοβε-
ρότατον ἢ πύχην πεποίηκεν. ἐμοὶ μὲν ἦδον, ταῦτη δ'
αὐδ' ἐσ, τοῖς δ' πατρίδος τίχρησιν ἰδεῖν ἀγνη-
θήμερον ὃ δ' ἐστὶ τοῖς ἄλλοις ἀτυχίας πάσις καὶ
κακοπηνῆας περὶ μύθων, εὐχεσάμενοις, ἡμῶν
ἀπορώτων γεγονεν: & cætera, quæ ne lo-

gior sum, Latine reddam, & oratoricè. Primum exordium est valde graue & appositum: [Qualem domi conditionem (fili) tua nobis fuga reliquerit, ex veste & miserorum corporum facie, satis opinor conicere potes. Tecum enim reputa nos omnium calamitosissimas fœminarum ad te deuenisse: Quibus quod iucundissimum natura gederat spectaculum, fortuna terribilissimum fecit. Mihi, vt filium huic, vt virum patriæ obfessorum videat.

Quæ verò cæteris in miseris & calamitatibus solatio esse solent, fuscæ ad Deos preces, illæ nos in summas coniciunt angustias. Neque enim licet, & patriæ victoriam, & tibi à Diis immortalibus postulare salutem: Sed quæ nobis ipsi hostes imprecantur, hoc miserè postulare cogimur, vt aut patria careamus, aut te orbentur coniux & liberi.

Ego verò non expectabo vt hanc mihi fortunam decernat belli necessitas: Verùm nisi persuasero, vt tu extinctis odiis & dissensionibus, vtriusque partis benefactor esse malis quàm perditor, sic habeto tibi per cadauer demortuæ parentis ad patriæ oppugnationem esse transcendendum.

Absit enim vt ego illam diem expectem, qua vel triumphari de filio à ciuibus, vel filium de patria triumphanlem videam. Si abs te postularè, vt proditis Volscis, quibus fidem obstrinxisti, patriam seruares, grauis omnino & perplexa foret deliberatio. Neque enim ciues perdere honoratū, neque eos, qui tuam fidem sequuti sunt, villo modo proderè fas est.

Hoc minimè volo. Quid igitur postulo? quod Volscis æquè ac nobis salutare est & honorificum: illis verò gloriosius, quòd victores ea concessisse videbuntur, quæ ipsi accipient, pacem & concordiam.

Horum tu omnium author esse potes; quæ si non euenerint, in te

vnnum culpa vtrimque conferetur. Bellum, vt vides, incertum, hoc habet certi: vt, aut victor patriæ furia sis futurus, aut victus, per iracundiam atque imprudentiam, amicissimos homines censearis in summum discrimen adduxisse. (Deinde illa, quibus instat.) Quid files filii: An verò decorum censes iracundiæ tuæ omnia indulgere? matri verò pro tantis rebus deprecanti nihil gratificari? Hoc cene magni animi est, iniuriarum tam pertinaciter meminisse? Pietatem verò in parentes tot nominibus venerandâ colere & reuereri, indignum est? Et quem par est beneficiis gratiam rependere lubentiùs quàm te, qui animi labem ad eò infensis odiis persequeris?

Et quidem infelix patria, fatis iam pœnarum dedit: Matri verò nullam gratiam retulisti, ad eò in vlciscendis iniuriis, quàm in remunerandis beneficiis, promptiores & acrior.

At certè oportebat imprimis mihi hanc vnam honestam, & iustam petitionem concedi? quam si non obtineo, quid ultra extremam omnium miserorum spem differo?

Facunda planè mulier: nec mirū si vicit: ad hanc enim orationem reddidit illas voces. Coriolanus, [Quò me adegisti mater? vicisti.] Comparentur nunc illa Titi Liuij, **SINE PRIVS**, quàm complexum accipio, sciam ad hostem, an ad filiū venerim? Captiua, matèrne, in castris tuis sim In hoc me longa vita, infelix senecta traxit vt exulem te, deinde hostem viderem? Potuisti populari hanc terram, quæ te genuit, & aluit? Non tibi, quamuis infesto animo & minaci perueneras, ingredientem fines ira cecidit? Non quum in conspectu Roma fuit, succurrit; Intra mœnia illa domus, ac penates mei sunt? Mater, coniux, liberi? Ergo ego nisi perissem, Roma non oppugnaretur: nisi filium haberem, libera in libera patria mortua.

essem. Sed ego nihil iam pati, nec tibi turpius, quàm mihi miserius, possum, nec vtiſſim miserima, diu futura sum. De his videris, quos, si pergis aut immatura mors, aut longa seruitus manet.

Hoc ipsum argumentum nobilissimè tractauit Dionysius Halicarnasensis, in quo rationibus est pugnax, & affectibus satis vehemens. Nam inter cætera, præclare mouet à religione Veturia, timorem numinis incutiens: Neque enim existimandum esse ait, τὸ ἴδιον ὀργῆς θυμῶς εἶναι, τὰς δ' ἀνθρώπων ἀδανὰ τῶς.

Deinde affectus maternos habet valde mites:

Ἡ πρὸς ὀρφανὸν ἐπὶ τὸ πατρὸς καταλειφθέντα παρὰ λαλοῦσα νήπιον, διέμβρον ἐπὶ σοὶ χῆρα, καὶ πᾶν ἐπὶ τῇ παιδοτροφίᾳ ἀλλωτλητὴ πόνους, ἔμῃ μητρὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ πατρὶ, καὶ ἀδελφοῖς, καὶ τροφοῖς, καὶ ἀδελφῇ, καὶ πάντεσσι τὰ φίλτατα σοὶ χροῶμαι.

Cùm te, inquit, tenella admodum ætate, pupillum à patre relictum suscepissem, vidua permansi, educationis labores pertuli, nec matristantū, sed patris, fratris, nutricis, sororis, omnium denique carissimarum necessitudinum loco fui.

Iam illud excelsum, quod ait, se si hoc beneficio affecta moriatur, corporis solutam compagibus, in beatorum purum candidūque domiciliū esse migraturam, vbi sanctis illis & immortalibus animis, filij pietatem narret, & à Diis meritas impetret gratias.

Contrà, si repulsam patiat, actum esse de sua vita, aduenisse tēpus, quò sibi violentas manus inferat, & filio vltrices maternæ cædis relinquat furias, quæ eum nusquam securo animo consistere patiantur. Postremo Deos inuocat, vt eam mentem dent filio, quæ cum sua gloria & reipubl. salute consentiat.

Magni planè artifices, qui tamen in hoc argumento multum differunt:

Dionys. Halic. 8. Antiquit. Ro. p. 521.

Comparatur in hac Volumnia

oratione tres magni artifices.

Titus Liuius acuminum studiosus, rem breuissimè coustringit, pugnax, suavis, ingeniosus: Dionysius, laxior est, & in plerisque vastus, affectus tamen habet valde graues & vehementes: Plutarchus mediocritatem sequutus, nec strictior est, nec prolixior, sermo illi grauis, honestus, efficax, qui nec luminibus caret, nec acumina desiderat; tractu autem, Liuii speciosior est.

affectus, & insiti doloris particula in alienum pectus deriuatur. duo autè sunt genera lacrymarum, quas per Irrigium superius & inferius significatas, in lacris agnoscit: D. Gregorius. Ex irriguo superiori fluunt lacrymæ, puræ, cælestes, liquidæ, quarum fons est dei amor; siue ob peccatorum detestationem, siue ob Christi desiderium, dilectionisque ardorem, siue ob tormentorum Domini miserationem dimanent.

Duo lacrymarum genera.

Iosue 15. 10 Gregor. l. 3. dial. c. 24.

Basil. de margaritis Basilius, vinum Angelorum lacrym. Bernard. Cantis.

Lachryma definitio.

DE MISERATIONIBVS, & lacrymis.

De variis generibus lacrymarum.

CAPVT XL.

Herod. in orat. Anton.

Senec. ad Mat. c. 11.

Deuenimus ad eū affectū in quo sæpius triumphare solet maximorum Oratorum industria, si quidē dolorem ex alienis præsertim malis imprimere, miserationem concitare, lacrymas elicere, grandis est & felicitis eloquentiæ, nec immeritò Lacryma auditorum nominantur laudes oratoris.

Primum igitur, quod ab Antonino Imperatore apud Herodianum præclare dictū est, τὸ ἀνθρώπινον φύσει ἐλεεινόν, Homo animal est natura misericors; hoc eum suæ miseriæ docuerunt. Quid enim est homo, nisi quod omnium ore iactatur, mutationis imago, temporis spoliū, inuidiæ & miseriæ trutina, phlegma, & bilis, imbecillū corpus, & fragile, nudum, suapte natura inerme, alienæ opis indigens, ad omnem fortunæ contumeliā proiectū. Huic partim bonorum absentia, partim ingruentium malorum procellæ, partim quotidiani casus, partim etiā ipsi (si nihil aliud immineat) humores corporis, fatis longam mœrorum telam texunt: quos vt aliqua ex parte alleuaret natura, lacrymas dedit, atque eas dum profundit, euaporat

Dulces verè lacrymæ, quas cœli margaritas Basilius, vinum Angelorum Bernardus appellat. Qui has excitare conantur sacri Oratores, nisi diuinis nitantur præsidis, aquas è pumice postulabunt.

Alię lacrymæ sunt humanæ, & prorsus naturales, quæ ex caussis humanis & naturalibus fluunt.

Est enim lacryma, propriè, humor ex calefactione humidi ac teneri cerebri, distillans per oculos; quæ calefactio, si vehementior fuerit, ita vt cerebrum exsiccet, lacrymis est impedito: ex quo fit, vt viri in dolore & iracundia fletus non effundant.

Alios etiam ingens animi mœstitia & stupor ita confundit, calorisque vim comprimit, vt nullus sit lacrymis locus. Contrà, vbi cerebrum mediocriter calidum est, humidum, molle, ac tenerum, faciliùs erumpit.

Accidunt etiam nonnunquam ex vento valido, ex fumo, ex aduersa valetudine, ex intemperanti risu, quo cerebri humiditas incaleſcit: Sed maximè ab affectionibus excutuntur, quales sunt amor, desiderium, ira, inuidia, pudor, lætitia, & ea quæ hinc principem locum obtinet miseratio. Extant & fictæ lacrymæ, quas tanquam ex vero affectu hypocrite nonnunquam ciere solent; quales sunt Polydori in Hecuba, apud Euripidem. Multi enim ministris cerebri humoribus, quod ait ingeniosus Poëta.

Vt fletent oculos erndiere suos.

DE INDUSTRIIS
miserationum.

Ac primùm, quid circa personas
& res considerandam.

CAPVT XLII.

*Lacrymu-
la vis.*

Lacryma nihil fermè tenuius esse videtur, vt pote, quæ sit aque guttula quam primùm exarscens; Tam violenta tamen plerunque in intimos sensus mentisque permeat, vt ea ipsa emolliat, quæ nullis viribus expugnari posse videbantur.

Non est igitur minimi ingenij, nec industria, hos motus appositè concitare. Frustra sudant multi, & omnem (quod aiunt) lapidem mouent, vt lacrymas excutiant, cum tamen se potius deridendos in sua flebili monodia præbeant, quàm vllos fletus exprimant.

Delicata est omnino hæc permotio, atque vt violentia & imperio reprimi non potest, sic neque importunis clamoribus & eiulatibus excitari.

Nihil opus est multum monere auditorem vt flet; non iustus hic erumpit, sed suo opte ingenio excitatus, sensim & leniter eliquatur affectus. Loquaces, illi sæpius & flebiles nugatores, siccis audientur oculis. Vna verò sententia cum affectu pronuntiata, vel silentium ipsum cum decoro actionis efficiet, quod verbosa minimè poterit oratio.

Hoc igitur motu vt congrua ratione uti possimus, primùm personarum, si quando alias, diligens habenda est ratio.

Parum apti sunt, vt iam dixi, ad miseracionis affectus, primùm summum felices, qui nihil dum in rebus humanis senserunt acerbitatis, sed

compositis ad arbitrium omnibus, secundissimos cursus tenuerunt; nihil enim ad se lacrymas attinere putant, sed perpetuæ cuiusdam securitatis imagine, aliorum miseras negligunt, & nihil durius ad auriculas admittunt.

Secundum locum tenent, qui in extremas deuenere calamitates, vt iam neque timendi, neque sperandi vllam occasionem habeant, sit enim nescio quo pacto, vt diutinis malorum sensibus hebetati, ad flebiles motus obstupescant.

Tertiò numerantur homines acutuli, prudentes, ingeniosi, faceti, veteratores, eruditi, qui rariùs & difficiliùs istos affectus admittunt, ita sunt alijs rebus assueti.

Contrà ad lacrymas procliuus sunt, primùm boni viri, secundùm vetus Græcorum prouerbiùm, *Αγαθὸν δ' ἀπιδάμυροι ἄνδρες.* Habent enim cereas animas, & ad miseracionum motus flexibiles.

Deinde, multa olim & grauiâ passî, cæterorum miseriis, vbi occurrerint, promptus commouentur. Redit enim prioris fortunæ quoddam vestigium, & imago quæ intimis implicita sensibus misericordiam in aliorum casibus, ex fortunæ similitudine faciliùs excitat.

His accedunt imbecilles, quique, & timidi, vt senes, pueri, fœminæ, orbi, debiles; ex suo enim statu alios metiuntur, & dum timent ne quid sibi miseriarium eueniat, ad alios miseracione subleuandos longè sunt paratior.

Addo omnes, qui bonis artibus & teneris studiis sunt innutriti, nisi fortè rebus similibus audiendis assueti incipiunt ista negligere. Hoc igitur inprimis nauo & prudenti oratori considerandum erit, cum quibus aget personis, ne corneas fibras frustra conetur titillare, sed eas impellat, quæ tanquam nubes aqua fœtæ, & leuiter à ventis agitate, in miseratio-

*Qui ad
miseratio-
nes inepti.
Vide Ari-
stot. l. 2.
Rhet.*

*Qui pro-
cliuus ad
lacryma.*

nes & fletus faciliùs resoluantur.

*Qua misera-
tiones
concitare
solent in
genere.*

Quod autem attinet ad ea quæ vulgo miseraciones concitare solent in genere, sunt omnia *ἀναγεννητὰ*, vt appellat Aristoteles hoc est, quæ perenni perimendique vim habent: quales sunt morbi, alimenti indigentia, senectus, supplicia, cruciatus, solitudo ab amicis, deformitas, & debilitatio membrorum, mentis alienatio, & cætera, quæ in animis, corpora, & fortunas cadere solent; quorum malorum amplissima seges, & nusquam in aliis animantibus quàm in homine fœcundior.

*Fundamē-
tum misera-
tionum.*

Augentur porrò ista ab adiunctis, vel personarum, vel locorum, vel temporum, vel finis, vel modi.

*Innocentia
misera.*

Personarum, vt si maximè innocens sit, qui miser est: si nobilis, rei militaris gloria, si patientia & optimarum artium disciplinis excultus, si specie corporis, si affabilitate sermonis, si morum candore, gratia, simplicitate, & cæteris ornamentis, quibus vulgo homines commendari solent, præstiterit, si familiaris, si similis ætate, genere, dignitate: hæc sensum doloris efficiunt molliorem.

Deinde etiam augetur miseratio, si ab indignissimis hominibus, & ab iis quos beneficiis deuinxerat, præter omnium cogitationem illata sit iniuria.

A loco. Si eos habeat miseriarum suarum spectatores miser, quos minimè velit, si in loco, qui minimè eum deceat, & cruciatuum acerbitatem augere possit.

A tempore, si noua, si extra tempus iniuria sit illata; vt si tener flosculus in ipso ætatis limine fuerit demersus, cum iam ad magnas spes pubescere inciperet, eo magis defletur: Et hoc in funere Pulcheriæ plurimum luget Gregorius Nyssenus.

*Gregor.
Nyss. in fu-
nere Pul-
cheriæ.*

Nostis (inquit) teneram hanc columbam; Quæ in nido regio nutriebatur, quæ iamprimùm quidem nitidioribus pennis volucris euadebat, sed æ-

tatem gratis & virtutibus excesserat: vt relicto nido discesserit, vt ex oculis nostris auolauerit, vt eam inuidia repente de manibus nostris raperit, siue columbam hanc dicere oportet, siue recēs pullulatem florem, qui nondum quidem toto suo splendore ex gemmis ac vaginis emerisset, sed partim quidem iam enituisse, sed partim verò in lucem emerurus speraretur; nec eo minùs in exigua sui parte mirum in modum resplenderet, vt repente in gemma emarcuerit, &c.

A fine. Si quis patitur, Dei amore, & virtutis conseruandæ gratia patitur, quales sunt martyres; quos si idè cruciatus honestatis causa suscepti ad misericordiam mouendam efficacissimi sunt.

Multa postremo in modo, & cæteris circumstantiis contingunt: vt boni quid alicui euenire, multa perperasso, cum iam nullus fructus sit futurus. Qualia fuerunt regia munera ad Diophitum iam mortuum missa. Vel, viuo quidem magnam esse opulentiâ, veruntamen eum in phrenesim lapsum, nihil eorum sentire. Quales esse poterant Nabuchodonosori purpuræ, sceptra, sellæ Regiæ, quarum rerum vsum mentis impos, erras in solitudinibus, minimè percipere poterat.

Hæc ferè sunt miseracionis obiecta; in quibus minimus labor est; occurrunt enim promptius quàm cætera, sed penes modum grauior & impensior cura versari solet.

DE CONCITATIONE
miseracionis per Characterisimum.

CAPVT XLIII.

Facilis est omnino & expedita miseracionis a lacrymarum concitatio. Cum ipsi ante oculos misera-

ri versantur, & ea doloris edunt signa, quæ in his angustiis natura solet egerere.

Quando autem hæc desunt, danda est singularis opera, vt eorum quæ gesta sunt, characterismus & descriptio quàm artificiosissimè fiat, quo res ante oculos poni videatur.

Concitantio-
nis mi-
serationis
per descri-
ptionem
via du-
plex.

Notandum est autem in hoc genere duplicem iniri viam, alij enim (vt cum Quintiliano loquar) in malis copiosa admodum figuratæque oratione diffundunt.

Alij in hac re parciores rem quàm aptissime, sine vllis superiectionibus exponunt, & moderatis affectibus opportunè distinguunt; in quo plerumque miseratione digniores videntur, quòd minimè sint queruli, & in rebus amplificandis profusi. Talia sunt illa Quintiliani commemorata superius.

Mihi filius minor, quintum egresus annum, vt in malis agerem, prior alterum ex duobus eruit lumen. Non sum ambitiosus in malis, nec agere lacrymarum causas volo, vtinamque esset ratio minuendi, sed dissimulare qui possum quid ille gratiæ in vultu, quid iucunditatis in sermone, quos ingenij igniculos, quam præstantiam placidæ & quod scio vix posse credi, tantum altæ mentis ediderit.

Vide quàm modesta oratio, & ideo apud eruditas præsertim aures est ad affectus magis efficax. Satis enim & cum magno affectu expressa videtur his verbis orbitas: *Vt in malis agerem, prior alterum ex duobus eruit lumen.* Iam, quàm aptè ista post verecundam orationem subiunguntur: *Sed dissimulare qui possum quid illi gratiæ?* vt non apparatus, sed dolore expressus, reluctantè etiam animi grauitate, videatur affectus. Hæc autem prudenter intexta: *Nec augere lacrymarum causas volo, vtinam esset ratio minuendi.* Dissimulat enim, se concitandi affectus iniuisse consilium, quod longè

efficacius, quàm si multis verbis flere iuberet auditores: quod artificium obseruauit M. Tullius in Gaii supplicio. *Rem*, inquit, *in medio ponam*, quæ tantum habet ipsa grauitatis, vt neque mea, quæ nulla est, neque cuiusquam ad inflammandos animos eloquentia requiratur. Deinde.

Cicero vltima in Verrem.

Cædebatur virgis in medio foro Messanæ ciuis Romanus, cum interea nullus gemitus, nulla vox alia istius miseri, inter dolorem crepitumque plagarum audiebatur, nisi hæc, *ciuis Romanus sum.* Et.

Crux, crux, inquam, infelici & ærumnoso, qui nunquam istam potestatem viderat, comparabatur. Deinde. Quàm aptè ad motum interiecta exclamatio. *O nomen dulce libertatis! o ius eximium nostra ciuitatis! o lex Porcia, legesque Sempronie.* Hæc etiam si nihil aliud diceret misera & miserabilia sunt, plusque afficiunt grauium personarum animos, quàm ambitiosæ querimoniæ; maximè verò vbi res sunt per se satis atroces, & funestæ, qualis est historia de cæde liberorum Sedeciæ in sacris. Si ille euulsis luminibus squallidus, & crucentus, hæc simpliciter narret, quis miseratione non moueatur?

Sedecia querimonia.

Continuo mittuntur ad nos in carcerem Babylonij carnifices, & me comprehensum, iis catenis, quas ærumnoso trahebam, ad palum alligant.

Quid sceleris pararant, nesciebam, tantum exerebam iugulum, hortabar vt ferirent, mortem extremam miserorum spem, quasi iam proximam lætus amplectebam. Sed illi longè atrociores cogitabant tragædias: filios quippe meos arripiunt, & lenta morte cruciatos, sub ipsis parentis oculis necant. Vidi, vidi, & in id tantum oculos habui: nunc eorum, vt vides, cruore iaceo resperfus. (Hic cum tantisper suspirasset:) At illi te-

net morientibus oculis me aspiciabant, & cum hæretet adhuc in labelis anima, Patris, heu blandum & dulce nomen, sed perituris nihil profuturum! appellabant. Postquam miseriis meis sum abudè satiatus, iidem carnifices, qui lucem filiis eriperent, mihi oculorum lumen eruunt: [fateor (dilectissimi) hoc non doluit, vestra magis vulnera doluerunt.].

Hæc simplici narratione & modicis affectibus dicta, non mediocrem tamen ad excitandas miserationes vim habent.

Alia ratio est cum, excelsè, figuratè, magnificè, res ponitur ob oculos. Qualia sunt illa D. Chrysofomi de martyribus, vbi varia eorum tormenta non simpliciter narrantur, sed per antitheses copiosissimè illustratur.

Ex D Chry
sof. homil.
43. p. 576.

AΝΘΡΩΠΟΣ ΕΠΕΣΟΡΕΤΑ, ΦΗΝ, ΟΙ Δ' ΩΣ ΕΠΙ
ΡΟΔΑ ΕΤΡΕΧΟΝ. ΠΩΡ ΑΥΤΗΝ, ΟΙ Δ' ΩΣ ΕΙΣ ΤΗ-
ΣΑΙ ΨΑΛΤΑΝ Ή ΧΕΩΝ ΕΑΥΤΩΝ ΕΡΡΙΨΑΝ. ΚΑΤΕΞΑΝΑ
ΤΑΣ ΠΛΕΥΡΑΣ, Ή ΒΑΔΕΙΑΣ ΑΝΕΤΕΜΟΝ ΟΥΛΑΧΑΣ, ΚΑΙ
ΚΑΤΗΓΑΡΟΝ ΡΥΑΚΑΣ ΑΙΜΑΤΩΝ, ΟΙ Δ' ΩΣ ΧΕΥΣΩ ΠΑΝ-
ΤΟΔΕΝ ΠΕΡΙΡΡΕΟΜΕΝΟΙ, ΟΥΤΩΣ, ΕΜ ΔΗΩΠΙΣΤΟΝ. ΤΟΙΣ
ΚΡΗΜΝΟΙΣ ΕΡΡΙΨΑ, Ή ΕΙΣ ΠΕΛΑΓΟΣ ΚΑΤΕΠΟΝΤΟΝ, ΟΙ
Δ' ΟΥΧ ΩΣ ΕΙΣ ΒΥΘΟΝ ΚΑΤΑΒΑΙΝΟΝΤΕΣ, ΔΗ ΩΣ ΕΙΣ
ΑΥΤΟΝ ΑΝΑΒΑΙΝΟΝΤΕΣ Τ' ΟΥΘΥΝΟΝ, ΟΥΤΩ ΔΙΕΚΕΙΝΤΟ
ΟΚΙΣΤΩΤΕΣ, Ή ΑΓΑΛΛΟΜΕΝΟΙ, Ή ΩΣΩΡ ΕΝ ΙΕΡΩ
ΠΟΜΩΗ ΧΟΡΕΙΟΝΤΕΣ, Ή ΕΝ ΛΕΙΜΩΝΙ ΠΑΙΖΟΝΤΕΣ
ΧΛΟΡΟΙ. ΟΥΤΩ ΤΑΣ ΠΥΡΑΙΕΣ ΕΚΑΣΤΕΣ ΗΡΠΑΖΟΝ,
ΟΥΧ ΩΣ ΠΥΡΑΙΕΣ, ΑΛΛ' ΩΣ ΑΥΤΗΝ ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΕΣ
ΕΑΙΕΝΑ, Ή ΣΕΦΑΝΕΜΕΝΟΙ. Ή ΤΗ Τ' ΟΙΚΕΙΑΣ ΠΕΡ-
ΔΥΜΙΑΣ ΕΠΕΒΟΛΗ ΤΑΣ ΕΜΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΟΝ ΠΥΡΑ-
ΙΕΣ.

Martyrum
tormenta
describuntur.

CARBONES, inquit, substernebam: Cilli autem tanquam ad rosas currebant. Ignem accendebam: illi verò, tanquam in fontes frigidarum aquarum seipfos proiciebant. Latera cædebam, & profundos in eis sulcos faciebam, & riuos sanguinis deducebam: illi autem tanquam auro omni ex parte circumfluentes gloriabantur. E præcipitiis iaciebam, & in mare demergebam: illi verò, non tanquam in profundum descendentes, sed tanquam in ipsum cælum ascendentes, ita affecti erant exilientes, & exultantes, & tanquam in sacra pompa choreas dulcentes, & in herbido prato ludentes: ita irripiebat vnusquisque cruciatus, non tanquam cruciatus, sed tanquam vernos flores carpentes, & coronas contextentes; & insigni animi sui alacritate cruciatus meos præueniebant.

ITEM DE SANCTIS MACHABÆIS.

D. Chrysoftomus, homil. pag. 625.

Eκείνος μὲν γὰρ τὸ πολὺ τὸ δεινὸν, καὶ ὀλιγοψυχία λοιπὸν ἀπετέμνετο, αὐτῆ δὲ ἀκαταίμαχτος καὶ ἀκραιφνῆς γνώμη τρανωτέραν ἔδεικνυσε τῆς ἡλικίας αὐτῆς, διὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν ἰδέαν τετραπλῶ πῦρ, ὅθεν ἔκλυον οἱ τυραννοὶ ἐκείνος, ὅπου ἔβλαψεν ἡ φύσις, ὅθεν ἔβλαψεν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἢ ποιούτων ἀπὸ ψυχῆς κείνων οὐ βασιλευσάντων τυραννοὶ ἐκείνος, οἷον ἀπὸ ψυχῆς τῆς ἡλικίας κείνων οὐ τυραννοὶ οὐκ ἔστιν. ἐκεῖ μὲν γὰρ ἡ τροφή τῆς πύργου, καὶ πύργου, καὶ συσπασίον, καὶ κληματαὶς αὐτῶν. ἀπαιδῆτα δὲ φύσις, ὁδῶντες, φιλοσοφία παιδῶν συμφορὰ, οὐχ οὕτως ἐπιφανίζοντο ἐκείνοι ἐπὶ τῆς πύργου κείνων ὡς ἐπιφανίζοντο αὐτῆ διὰ τὴν φιλοσοφίαν. ὅτι ἐκείνοι διὰ τὴν εὐσεβείαν, καὶ φύσις ἐμάχετο χεῖρι, καὶ ἡ νίκη τὴν χεῖρος αὐτῶν, εὐσεβεία ὁδῶν πειραχθέντο, καὶ πῦρ ἐκείνοι πύργου, τὸ πνευματικὸν τῆς φυσικῆς, καὶ τῆς πύργου τὸ ὁμιότητος τῆς πύργου καυθέντος. καὶ κατὰ τὴν ἀλαλία πέτρα δεχομένη κυματῶν πύργου, αὐτῆ μὲν ἀκίνητος ἔμεινε, ἐκεῖνα δὲ ὄφρα διηλύθησαν ἀφανίζονται ῥαδίως. οὕτω δὲ καὶ ἡ καρδία τῆς γυναικὸς ἐκείνης, ὅπου πύργου ἀλαλία πέτρα κυματῶν δεχομένη πύργου πύργου τῶν ὁδῶν. αὐτῆ μὲν ἀκίνητος ἔμεινε, τὰς δὲ πύργου πύργου ἐκείνας ἐπὶ καὶ φιλοσοφίας γάμων διέκλυε λογισμῶν. ἐπιφανίζοντο δὲ ἐκείνοι τῶν πύργου, ὅτι ὄντως μήτηρ αὐτῶν ἔστιν. ὄντως ἐκείνοι γήσονται πάντες αὐτῆς, ἢ διὰ τὴν συσχίαν τῆς φύσεως, ἀλλὰ διὰ τὴν κοινωνίαν τῆς ἀρετῆς. οὐ ἐνύμζεν ὄφρα κολαστικὸν πῦρ, ἀλλὰ γαμήλιον λαμπάδα. οὐχ οὕτως μήτηρ κοσμοῦσα πάντας εἰς γάμον εὐφραίνεται, ὡς ἐκείνη κολαστικῶν βλάβουσα ἔχαιρε. καὶ κατὰ τὴν τῆς σολῆς πειραχθέντα νυμφικῆς, τῶν καὶ σφαιρῶν πλέκουσα. τῶν δὲ πασάδας ἰσασα γαμήλιος. οὕτω τῆ μὲν ἐπὶ τῶν λέβητος,

NAm illis quidem pars maior doloris animi deliquio succidebatur: hæc verò integra mente, iudicio illæso, sinceriorum eorum quæ gerebantur, sensum, ob naturam capiebatur: ac videre erat ignem triplicem; quem ille tyrannus accēdebat, quem excitabat natura, quem Spiritus sanctus inflammabat. Non talem Babylonius tyrannus ille fornacem excitavit, qualem matri fornacem hic tyrannus accendit. Nam illic quidem ignis fomes erat naphtha, pix, stuppa, tarmentum: hinc verò natura, dolores partus, liberorum amor, puerorum concordia. Non ita illi iacentes in igne vrebantur, atque hæc ob amorem liberorum vrebatur, sed ob pietatem vincebat, & natura cum gratia pugnabat, & victoriam gratia reportabat: religio maternum affectum superabat, & ignis ignem vincebat, spiritalis naturalem, & quæ crudelitas tyranni succendebat. Et quemadmodum marinus scopulus, qui fluctuum incurfus excipit, ipse quidem manet immobilis, illos autē in spumā dissolutos facillè tollit; sic illius quoque mulieris cor, tanquā scopulus, marinos fluctus excipiens, dolorum incurfus: ipsa quidem mansit immota, sed incurfus illos firma, & philosophiæ plena mēte dissolvit. Ostēdere tyranno cōtendebat, se verè matrē illorum esse, verè filios illos suos esse genunos, non propter naturæ cognitionē, sed propter virtutis communionem.

Non se ignem tormentorū, sed faciē nuptialem cernere arbitrabatur. Non ita mater, quæ filios ad nuptias exornat, lætatur, vt illa, suppliciiis cūm cerneret excruciatos, gaudebat, & quasi hunc stola sponsali amiciret, illi coronas neceret, alteri thalamos nuptiales erigeret, ita hunc ad lebetes, illum

τὸ ἐπὶ τὰ πύργου πύργου, τὸ τῆς κεφαλῆς ἀποτεμνόμενον ὄφρα ἠγάλλετο καὶ αὐτῶν καπνοῦ, καὶ κνίσσης μετὰ, καὶ διὰ τῆς αἰσθητικῶν ἀπαιτῶν τῶν πύργου ἰδέχεται τῶν παίδων, διὰ τῆς ὀφθαλμῶν ὄφρα, διὰ τῆς ἀκοῆς τῆς φιλιάτων ἀκούσα ῥημάτων αὐτῆ τῆ ῥῆσι τῆς καπνῶν δεχομένη τῆ σαρκῶν, τῆ ἰδῶν ἐκείνων, καὶ ἀπὸ τῆ ἀπὸ τῶν ἀπίστοις, τῶν θεῶν τῆ καὶ αὐτῆ παίδων ἰδέσθων.

illum ad sartagines currentem, alium capite truncatum cūm cerneret, exultabat. Omnia tum fumo nidoreque redundabant, ac sensibus omnibus affectis, liberos suos experimento cognoscebat: per oculos eos intuens, per aures verba exaudiens, ipsis naribus fumum illum carniū suavem & insuavem excipiens: insuavem quidem infidelibus: Deo verò ipsique omnium suauissimum.

Nec minus in hoc genere admirabilis est D. Gregorius Nazianzenus, è cuius Græco hæc expressa, vbi matrem Machabæorum filios in martyrio circumstantem describit.

Quis non interesse huic supplicio, cūm hæc legit, & beatam Heroïnam videre se putet?

DE MISERATIONE.

Per contentionem fortunarum.

C A P V T X L I I I.

At verò strenua mater, non secus atque auicula, cuius pullos anguis, aut alia insidiosa quepiam fera arripuit, circumuolabat, stridebat, obsecrabat, vna in septem filiis certabat, nihil eorum omittens quibus eos ad victoriam paratior alacriorēsq; redderet. Modò cruoris stillantes guttas rapiebat: modò lacera colligebat membrorum fragmenta, modò etiam defunctorum martyrum reliquias, sanguinem suum adorabat, alium inter suos amplexus exanimè recipiebat, alium porrigebat, alium interim ad eandem pugnam comparabat, omnibus quantum poterat exclamans:

CRebra est quoque & efficax, quæ per contentionem fortunarum fieri solet miseratio: nam, cū maximum sit infortuniij genus, fuisse aliquando scelicem, vbi quis ab excitata florentique fortuna, in maximas devenit acerbitates, optima ratio est commouendi affectus, si vtraque fortuna per insignem antithesin comparetur: quod magnificè præstitit Cicero in peroratione pro Muræna.

Euge filij mei, euge strenui mei milites, euge in corporibus fermè incorporei, euge legis patriæ, canæquæ senectutis meæ, atque ciuitatis quæ vos aluit, & ad eam virtutis magnitudinē euexit, præsidium ac propugnaculum: Paulūm adhuc, & vicinus: defatigantur carnifices, hoc vnum extimesco: paulūm adhuc, & ego inter mulieres beata, & vos inter adolescentes beati. At fortasse vos matris desiderium angit? Nequaquā vos deseram, hoc vobis polliceor, nō tam liberos meos odi.

Modò maximo beneficio P. Romani ornatus, fortunatus videbatur, quòd primus in familiam veterem, primus in municipium antiquissimum consulatum attulisset: Nunc idem squallore sordidus, cōfectus morbo, lacrymis ac mœrore perditus, vester est supplex, Iudices, vestrā fidem obtestatur, misericordiam implorat, vestrā potestatem atque vestras opes intuetur. [Deinde.] Si, (quod Iupiter omē auertat,) hūc vestris sententiis afflixeritis, quòd se miser vertet: Domūm ne, vt eam

D. Greg. orat 22 de Machabais.

Miseratio efficax per fortunarum contentionem.

Cic. pro Muræna. Vide perorationem orat pro L. Flacco, & Quintilio.

imaginem clarissimi viri, quam paucis antè diebus laureatam in sua gratulatione conspexit, eandem deformatam ignominia, lugentemque videat? An ad matrè? quæ misera, modò consulem osculata filium suum, nunc cruciatur, & sollicita est, ne eundem paulò post spoliatum omni dignitate conspiciat? Sed quid ego matrè, aut domũ appello, quæ noua pœna legis, & domo, & parète, & omnium suorũ consuetudine cõspectũque priuat? Ibit igitur in exilium miser? quò? ad oriētis partes, in quibus annos multos Legatus fuit, & exercitũ duxit, & res maximas gessit? at habet magnum dolorem, vnde cũ honore decesserit, eodẽ cum ignominia reuertit? An se in contrariam partem abdet? vt Gallia Transalpina, quem nuper summo cum imperio lubentissimè viderit, eundem lugentem, mœrentem, exulem videat? &c.

Motum verò vtrumque per characterismum, & vtriusque fortunæ contentionem complexus est Hegesippus scriptor nobilis, in illa sua Hierosolymitana monodia, quam hïc ex Græco oratoridẽ expressimus:

Hegesipp. in Anas.

Hegesipp. monodia lamentabilis.

Vbi est maxima ciuitas Hierusalem? vbi decora Sion? vbi templum admirabile? vbi sanctitatis illud sacrarium, quod semel in anno summus Pontifex, rem diuinam facturus ingrediebatur? Proh dolor, nunc idipsũ in cineres cõuersũ, sceleratis vestigiis hostes polluerũt. Vbi es ciuitas referta populis? venerabilis Regibus: dei domiciliũ, gratiarũ omnium sedes? Parietũ tuorũ splendori pavementorũ respõdebat nitor, incrustata marmoribus tecta fulgebant, partim auro partim argento radiabant portæ: tibi vni omnes ornamentorũ deliciae afflorescebãt: nunc nudata, à culminibus iaces euersa, cremata, ab ipsis diruta fundamentis, & qui ex omni terrarum plaga, ad te confluerant, tecum occubuerunt: mortui

Regia domus descriptio.

Regia domus ruina.

cum ciuibus inquilini; vt non dubium sit, totum in vna vrbe mundum periisse: [Deinde:] Cui nos scenæ fata seruat? quò diutiùs pertinacem animam trahitis? Duri oculi! qui hæc videre possunt: immites animi! qui velle possunt vitam tot funeribus superstitem, nisi fortè eo videntur sibi felices, quòd iam miseriore esse non possunt. Quocumque oculos circumferimus, vbique occurrant funera. Vrbis tota vacua ciuibus, plena cadaveribus, mortuorum sepulchrum est, & forale quoddam bustum, è quo excitatæ fauillæ solem ipsum mœstitia confundunt. Hunc patriæ communem tumulum soli nunc incolunt macilenti senes, instar laruarum, cinerulenta canitie, scissa veste, squallore & lacrymis obruti, nudis propè filiorum mortuorum ossibus incubant; si fortè auium rapacitatẽ cohibere possint: mulieres pauca, incolumes è patrio solo abducuntur, quas miles non ad vitam sed ad libidinem seruauit. Deinde nos semiuiri cœlum intueri possumus? vt sydera etiã habeamus nobis æternarum conscia miseriarũ.

Celestis

Hęc amplificandi ratio grauis est, & vehemens, atque eo ornatior, quo antithesis ex pluribus membris composita artificiosè procedit.

Eandem rationem sequutus est Nicetas Choniates in illa sua lamentatione, qua Constantinopolin amaris profus lacrymis luget. Hęc autem è multis Latinè exprimamus.

Threni Niceta.

O fecunda genitrix! bysso & purpura imperatoria pridem amicta, nunc autem sordida, squalida, & germanis orbata liberis! ò pridem in alto dignitatis fastigio collocata, angusto vultu, regali incessu, structurâ magnifica incedens, nunc humilis, depressa & ad terram afflicta corruisti: laceratæ sunt quippe tuæ vestes, tua illa imperiosa ornamenta profanis concisa manibus, extinctus est:

Nicetas Choniates in deplor. Constant.

fulgor oculorum, & qui priùs suauiter efflorescebat faciei decor, totus rugis exaratus est. Quid dicam amplius? post hanc incendij fuliginem, quæ te supra modum deturpauit, ex Regina facta es anicula caminaria, depressa es à vecordi gente, terrarum sentina, & colluuii, cuius olim partem si non genuisti, at certè euexisti, & tuis sæpè visceribus saginasti, vt tibi gratiam rependeret: Iaces nunc umbra, & cinis: At nos miseri è tuo sinu diuellimur, nec licet extremas libare lacrymas, sed quasi passeruli, quarum mater discusso nido abrepta est, timidè circumuolamus, lugubri sono pipientes, siti, inedia & miseris confecti.

Mortuorum deplorandorum modus.

Meneclides in deploratione Bacchidis.

Hęc περὶ φεραστικῶς è multis, quorum pleraque in nimium tumorem assurgunt, vel in degeneres lacrymas desinunt. Est & hic modus in deplorandis mortuis familiarissimus, & eo vsus Meneclides in deploratione Bacchidis.

Ἡ δὲ ἐν ἐπιμνηστικῶς τοῖς θυμῶσι ἔσται μετὰ ταῦτα, ἐν τῇ ἰστορίᾳ καὶ ἐν τῇ ἐπιμνηστικῇ. ἀρχὴν δὲ οἶον ἐφ' ἑστέγητο, οἶον ἔβλεπεν, ὅπου ἦ ὀμιλίαις αὐτῆς Σαρδωῶν ἐπίδρωτο· ὡς δὲ ἡδὲ πῆ καὶ ἀκλήροτον ἀπὸ τῆς φιληνιάτου νέκταρ ἔσασεν· ἐπ' αὐτοῖς (μοι δοκεῖ) τοῖς χεῖλεσιν αὐτοῖς ἐκλάδισεν ἢ πείσω. ἀπυτὰ ἐκείνη γὰρ ἦ κερὸν ἐπέσβεσάτο, ὅλας δὲ χεῖρας πῶ ἀφ' ἐδὲ πῶ δεξιῶσιν αὐτῆς ἔρρει τὰ πύλα τῆς πόσεως μνηστικῆς, καὶ ἢ τοῖς ἕσφαινοῖς δακτύλοισι κρουσθῆναι λέγει ἔρρει, καὶ ἢ ἢ πῶ τῶν μελοῦσα χεῖρασιν, κωφῆ, λῖδος, καὶ κωφῆ.

Hęc molliusculè, sophistæ more. (Non amplius hilaritate plenis oculis, subridens me aspiciet, neque propitia atque beneuola tempus faller iucundissimis narrationibus. Nuper quidem qualis erat eius oratio, qualis aspectus, quot in eius colloquiis inerant Sirenes, quàm suauè & immortale nectar ab oculis manabat, in summis, vt mihi persuadeo, eius

labris suada cõfederat, aut certè cœstu Veneris cincta erat, imò cum gratiis Venerem fuit amplexa: Nunc autem euauerunt illi inter epulas molliissimi cantus, & lyra eburneis digitis pulsari solita, conticuit. Iacet omnibus adamata: proh dolor! lapis, & cinis.]

Homerus Hectorem mortuum deplorat.

Homerus quoque in morte Hectoris, vbi miserandos profus affectus immiscet, præclare illud inter cetera, dum cadauer mortui ad currũ Achillis alligatum & raptatum describit:

Τοῦ δ' ἰὼ ἕλκεσσι κοιλίας, ἀμφὶ δὲ χεῖρας
 Κνωπέω πύπλωτο, κέσθ' δ' ἄπαι ἐν κοιλίᾳ
 Κάτο, πάρος χεῖρεν' τότε δὲ Ζεὺς δούλοῦσεσσι,
 Δάκνεν ἀεικίονα δὲ ἐν ἐπιπέδι γαίῃ.
 Hoc autem raptato excitabatur puluis, circumque verò
 Cyanea coma aspergebantur. Totum verò caput in cineribus
 Iacebat olim gratiosum: sed tunc Iupiter hostibus
 Dedit detur pandum in eius patria terra.

Hęc quanquam obiter dicta, multum habent miserabilis affectus. Nec aliter Virgilius:

----- quantum mutatus ab illo
 Hectore.

DE MISERATIONE PER REPRESENTATIONEM IMAGINIS.

Præclara in eo Sophoclis dexteritas!

CAPVT XLIV.

Efficacissima omnium ratio mouendi, quæ fit per representationem imaginis rerum absentium, aut aliqua monumenta mortuorum: si modò illud prudenter & opportunè, non frigidè & affectatè procedat, vt pluribus superiùs monuimus,

Miseratio per representationem efficacissima.

Testis Drusi imago, testis illa Cæsaris toga lacera, quæ tantas tragedias excitauit: Sed, vt ea quæ iam ex Tacito & Dione commemorata sunt, emittamus, extat apud Sophoclem nobilis locus, in quo, Electra tenens, vt arbitrabatur, in vasculo, fratris Orestis cineres, flebiliter lamentatur. Operæpretium est, hunc affectum consideratius expèdere: est enim præ cæteris candidus, tersus, ingenuus, multumque habet prudentiæ, & suauitatis. Sic igitur illa vasculum intuens; (quæ vel soluta oratione red-dita plena sunt venustatis.)

Periphrasis à Sophocle expressa.

O monumentum hominis omnium longè mihi charissimi! ô dulces fraternæ animæ reliquæ! Qualem tibi Orestes, accipio? quatum ab illo mutatum, quem ex paternis ædibus florentem dimiseram; nunc te infœlix istis porto manibus, cinerem, fabulam, & nihil. Vtinam potius te in patriis ædibus vita defecisset, quàm ista te infœlici pietate, me & te his funeribus referuassè. Occidisses nõdum tot miseriarum conscius, & te innocentissimam animam paterni manes ac cineres, comitè accepissent: nunc iaces aliena terra, post mortem etiam exul, & fugitiuus, tam longè à tuâ sorore, quæ misera nec morietis spiritum excepit, nec mortui cadaver lauit, nec dilectis manibus inferias tulit, sed te peregrini tumultuario sepulchro, & trallicitia humanitate cõdiderunt. O spes inanes, ô infelicè educatione meam! quid profuit mihi, infatigatæ tuæ, & matris, & gerulæ vices reddidisse, tibi cibos meo ore māsos in os ingessisse, tecum lussisse, & tibi tenellis lussibus fatigato amanter accubuisse?

Heu! quot delicias vna mihi dies, instar infesti turbinis, abstulit: tecum enim omnia vitæ solatia perierunt, tecum in eodem sepulchro iacent conclusa atque composita: Quid enim aliud sperem? Consceleratæ

matris cultro victimario confectus est pater: ego cruentis doloribus confecta; tu quasi somnium euanuisisti, & tot spes irritæ ceciderunt; nunc in nostris faneribus tripudiant inimici. Deinde promittebas in dies, te paternarum & mearum iniuriarum ultorem affuturum: hiccine est Orestes, quem pollicebaris? umbra, & is qui tribus digitis portatur, cinis. Heu te miserum! heu me infelicem: ô corpus miserabile! ô frater! quàm infaulto hinc itinere ablegatus es! ô frater amantissime! vt te perdidisti? amantissime frater! vt me perdidisti? Actum est, suscipe me vnâ tecum in idem vasculum: quid enim aliud sũ quàm umbra, & cinis? Noli sororem in morte spernere, quam tuam piè in vita coluisti. Tecum mihi, vna fors, vnus animus, vna omnia semper extiterunt, & nunc vnâ amborum cineres miscebuntur, nec vlla nos temporum iniuria diuullet.

Hęc sanè ex ipsa oratione multum capiunt suauitatis: sed tamen nescio quo modo, per imaginis representationem melius animantur.

Miserabile est enim, intueri Regiam illam virginem, vasculum, quo fratris cineres cõtineri existimabat, toties exosculantem, suisque perfudentem lacrymis: quæ actio, licet muta esset, haberet tamen suos ad motum aculeos.

Accedit & mixtura motuum, quæ affectus longè iucundiores facit. Nam & vasculum ab Oreste incognito Electræ est oblatum, & præsens ipse lugetur, tamquam mortuus: vnde profectò irrepit auditorum animis miseratio, quæ iam affulgente lætitia suauissimè titillatur.

DE MISERATIONE, PER sermocinationem.

C A P V T. X L V.

Magnam quoque vim ad permouendos affectus obtinent sermocinationes; in quibus eorum

qui duras patiuntur calamitates, verba & orationes aptissimè confortantur; quales sunt præcipuè moribundorum, orborum, exulum, & cæt. eiusdem generis: quod Cicero præclarus artifex non omisit in Milone.

Homini calamitosi oratio.

Me quidem, Iudices, exanimant & interimunt hæ voces Milonis, quas audio assiduè, & quibus inter sum quotidie. Valeant (inquit) valeant ciues mei, sint incolomes, sint florentes, sint beati: stet hæc vrbs præclara, mihi que patria carissima, quoquo modo merita de me erit. Tranquilla republ. ciues mei, (quoniam cum illis non licet,) sine me ipsi, sed tamen per me perfruantur. Ego cedam, atque abibo, si mihi republ. bona frui non licuerit, at carebo mala: & quamprimùm tetigero bene moratam & liberam ciuitatem, in ea conquescam. O frustra (inquit) suscepti mei labores: ô spes fallaces: ô cogitationes inanes meæ! &c.

Hęc oratio clamitosis hominis tam grauitè expressa, vehementer animos mentisque percellit.

In eo genere sunt vltima, vt dixi, virorum moribundorum ad coniuges, aut patrum ad filios, conuocantur; quæ vbi aptè finguntur & pronuntiantur, vel è durissimis pectoribus miserationem excutiunt. Finge Sedeciam apud Nabuchodonosorem, damnatum, sic filios postremum alloqui:

Quid me aspicitis, dulces animæ? patrem non hodie primùm amittitis: tunc desijt in humanis esse vester parens, cum miser & captiuus esse cœpit. Viuite fœlices amores mei, si quæ fœlicitas in seruitute esse potest. Vos fortasse melior fortuna, cū Deo visum fuerit, reuerset. Ego, qui vos simul genui, & perdidit, solus proficiscar ad mortem meoque sanguine, quicquid est sceleris, expiabo.

Valete solatia mea, & cùm vobis ereptus fuero, Deum patrem cogitate qui vos in tutelam suam accipiet, & nunquam desertos esse patietur. State constanter patriis legibus, & ceremoniis, nec vlla vos temporum iniuria ab auitæ religionis sanctitate diuullet. Matrem Reginam in hac viduitate & exilio miserrimam consolamini, fraternam inter vos concordiam sanctissimè fouete. Ego, si quid sepulti mortuorum cineres sapiunt, vestri non obliuiscar; Adero sæpè dormientibus, vigilantibus adero, & vestræ seruitutis angores, qua potero voce, mitigabo. Valete, iterum meæ delicia; valete liberi, quondam beati, nunc infœlices; quondam florentes, nunc calamitosi? quondam Regis filij, nunc exulis, & fugitiui: Hic vester dominus est, huic supplicate, amplectimini genua; quis pudor est? Vos miseros quidem effecit fortuna: ignobiles non ideo faciet. Quid sceptrum vos adhuc, & Reges cogitatis? Date fatis manus, & si vos vestra ætas dolere nondum docuit, matris fletus imitami. Heu nimis maturè discitis esse miseri!

Patris moribundi ad filios grauis oratio.

Oratio composita est ad ferreum Regis pectus commouendum: itaque miserationes habet satis flebiles: grauitate tamen conditas: Neque enim Sedecias pro sua vita supplicat, verum se, de coniugis & liberorum salute vehementer sollicitum, vt debebat, ostendit: Hęc enim cura, in paterna viscera vehementissimè penetrat: & nullus adeò ferus est, qui huiusmodi sensibus mollissimè non titilletur. Vidi, vidi nobilissimum & facundissimum adolescentem, cùm hæc magno, vt erat imprimis ad dicendum compositus, actionis decoro recitaret, multorum lacrymas expressisse.

Iam Patrem orbum, quod miserabilius est, audiamus. Iacobus est ille Patriarcha, magnis & arduis laboribus à puero exercitus, & quem idèo generosior decet constantia, quàm Sedeciam Regem mollissimis stu-

diis ianutritum : ad hoc tamèn fulmen, ex morte Iosephi filij (vt ipse arbitrabatur) contortum, ita loquitur apud Philonem, orationem miserationibus & grauitate con-

ORATIO IACOBI PATRIARCHÆ, in ficta morte Iosephi. Philo, lib. de Ioseph.

ΟΥΧ ὁ θάνατος με λυπῆ τέκνον, ἀλλ' ὁ πύτυ τάφους. εἰ ὅτι γῆς ἐτάφης ἢ σῆς, παρηγερούμην· ἐδεσθῆπυσσα, εὐοσιλέυσα, ὡς ἔτερον ἀποθνήσκοντα, τελευταίων ἁσπατάτων ἐπιβλήντων, τὸν ὀθθαμους' σωκέκλεισα, ἐπεδάκρυσα κήρυξά τῶ νεκρῷ, περὶ τελευτῆς ἐκλήθην, ἢ νομιζομένων ἐδὲν παρέλιπον. ἀλλ' ἂ εἰ καὶ ἐπὶ τῆ ξένης, εἴποι αὐτὸν, τὸ οἰκτεῖον ὄφλημα ἢ φύσεως ἀπολαβέσις· ὃ οὗτος, μὴ κηθήσει. ὡς τὸ ζῶντος αἱ πατρίδες, ἀποθνήσκοντες ἢ πᾶσι γῆ τάφος. ἀκύμοροι δ' εἰσι πάντες ἀνθρώποι. καὶ ἢ ὁ μακροβιότατος, ὀλιγοχρονιώτατος, ἀπὸ ζῆταζόουρος αἰώνι. εἰ ἢ δὴ, καὶ βιαιώτος, καὶ ἢ ἐπιβουλήσ' ἐδὲν ἐπίσκειν, ἢ αὐτὸν μοι κενρότερον κληθὲν ὡς ἀνθρώπων ἀγαθετάτων· οἱ κτείναντες, νεκρὸν αὐτὸν ἠλέησαν, ὡς ἐπαμύνησ' κόριν, καὶ τὸ σῶμα ἐκρούσθη· εἰ ἢ καὶ πλείον γένοιτο ἀμύνηται, τὴν πλείον ἔχουσι, ἢ ἴσταντες ἀταφον ἀπαλλάξῃσ' ἢ ἢ ἐν ὁδῷ παρόντων ἴσως τις ὄψασ' καὶ δεσπόμενος, εἰκτον ἢ κοινῆς λαβῶν φύσεως, ὀπιμελείας καὶ ταφῆς ἠξίωσ' γυνὴ δ', ὡς λόγος, ἀπιδάσωσις καὶ σαρκοβόροις θηρίων ἐυωχία καὶ θοῖνη γέρονται, γενοσάμενοις, καὶ ἐσταθεῖσι τῶ ἐμῶν σπλάγγων. ἀθλητὴς εἰμι τῶ ἀβελήτων, ἐκεῖ γένημα πρὸς πολλὰς κακοπαθείας, ἀλόμενος, ξενιτεύων, θηπέτων, ἀναγκάζομενος ὑπὸ ὄν ἡκισ'. ἐχρῆμ' καὶ πολλὰ μὲ εἶδον, πολλὰ ἢ ἠκούσα μυστὰ δ' αὐτὸς ἔπαθον τῶ ἀνικέσων, ἐφ' οἷς παιδεύεις μετανοεῖν, ὡς ἐροῦμεθ' ἡμῶν.

Non tam ego tuam mortem, filii mi, doleo, quàm sepulchri iacturam : nam si tibi sepulchrum contigisset in terra propria, nec mihi deesset solatium. Affedissem ægrotanti, ante mortem, impendissem morienti extrema oscula, clausissem oculos, mortuum perfudissem lacrymis, extulisset magnificè, nihil omissem è iustis funeribus ; atque etiam si peregrè defunctus esses, dixissem tecum, perfolutum est naturæ debitum, noli tristari, viui habent suas patrias, at mortuorum omnis terra sepulchrum est : Breuis æui sunt omnes homines ; nam qui maximè longæuius fuit, quantillum temporis vixit, si ad eternitatem id conferas ? vel, si omnino moriturus eras per vim & insidias, leuius fuisset extingui manibus hominum, qui mortuum saltem miserati, obruissent terra, & cadauer sepeliissent ; aut, vt crudelissimi fuerint, quid amplius potuissent, quàm insepultum proiicere ? quem mox viator aliquis præteriens, memor naturæ communis, humasset, misericordia commotus ? Nunc, vt fertur immites & caniuoras bestias pauisti, & saturasti meis visceribus. Hactenus multos labores inopinatos exantlaui : in his miseriis abundè sum exercitus, errando, peregrinando, mercede seruiendo, dura ferendo imperia, vsque ad vitæ periculum exagitat, à quibus minimè oportuit : multa vidi, multa audiui, multa passus sum grauia, quibus ad patientiam eruditus perdurau;

ἀλλ' ἐνδὲν τῶ συμβεβηκότος ἀφορμὸν ὄντερον, ὁμοῦ πλὴν ῥά μιν καὶ ἡμεῖς νατῆραφα, καὶ καθήκηκε τί γὰρ μείζον ἢ οἰκτερότερον πένθος ; ἢ γὰρ ἐδὲν τῶ παιδὸς διακονοῦμαι μοι τῶ πατρί. ἢ γὰρ ἢ μέρεσ', ἢ μέλος, ἢ βραχὺ λείψανον. ἀλλ' ὁ μὲ ὄλος δὲ ὄλων διδάσκων, μὴδὲ παφῆς διωκτῆς μεταλαχρῆν. ἢ δ' οὐδ' αὐτὸ ἐπιπέφθῃμαι μοι δοκεῖ τὸ παρῶν, εἰ μὴ ὡς αὐτῶν ὑπομνησιν, καὶ ὄν καὶ ἔσπε μὴνε κένισιν, εἰς ἀλήσεισ' καὶ συνεχῆς ἐμοὶ συμφορῆς ὀβλιυο possit irrepere.

sed nihil præsentis casu intolerabilius, qui totum animi mei robur subuertit atque deiecit. Quis enim luctus potest esse maior, aut miserabilior ? vestris pueri ad patrem perlata est; ex ipso non membrum, non frustum, non vel minimæ reliquæ, totum deuorârunt bestia: nihil superest, quod sepulchro inferatur. Ac ne vestem quidè recepi, nisi vt ad eius aspectum recrudescat doloris memoria, ne vnquam tantæ calamitatis

DE SERIIS MOTIBVS Miserationis.

Et de prudenti eorum tractatione.

CAPVT. XLVI.

Placuit hanc exemplorum copiam ex clarissimis quibusque scriptoribus explicare; quod nihil imitatione fit in hoc genere dicendi præstabilius. Cæterum mens totius eloquentiæ prudentia consulèda est, quæ quid, quoue ordine & loco dicendum, suggerat. Alij sunt in theatris & pulpitis apud Philologos: alij in oratione ciuili, apud Iudices, vel etiam sacros oratores affectus. Quippe in theatri illo genere liberius quasi dictionis habentæ laxantur. Ciuile autem pro dignitate personarum parcius est, grauius, & verecundius. Quamobrem & nimia nonnquam affectuum teneritudine luxuriat M. Tullius; quos etiam ab eo prudenter adhibitos fuisse tanti viri auctoritas credi postulat, haud tamen in omni orationis genere & loco imitandos suaderem. Vide querimoniam Pauli Amilij, qui intra triumphum sui celebritatem, duos, totius familiæ columnen, filios amiserat, quàm sobria est & excelsa.

Defunctam esse fortunam publicam meam tam insigni calamitate spero, quod triumphus meus, velut ad ludibrium casuum humanorū, duobus funeribus liberorum meorū est interpositus. Et quum ego & Perseus nūc nobilia maximè fortis mortalium exempla spectemur: ille qui ante se captiuos, captiuus ipse duci liberos vidit, incolumes tamen habet: ego qui de illo triumphauim, ab alterius funere filij ad alterum accurrens ex Capitolio, propè iam expirantem, veni; neque ex tanta stirpe liberum superest, qui Lucij Amilij Pauli nomen ferat. Grauis est istud doloris exemplum: nec minùs generosa extat apud Cornelium Tacitum Senecæ morituri suprema oratio: cum enim vltima viro admirabili necessitas esset denuntiata, & omnes, qui aderant, suauiter collacrymarentur, ille amicorum lacrymas coercens. Vbi præcepta, inquit, sapientiæ? vbi tot per annos meditata ratio aduersum imminentiā? cui enim ignaram fuisse scitiam Neronis? neque

Cicero non omnibus affectibus imitandus.

Lin. l. s. Grauis misratio.

Tacit. l. x. Seneca morituri suprema oratio.

aliud superesse post matrem fratremque interfectos, quam vt educatoris, præceptorisque necem adiceret?

Quid Socrates apud Platonem? qua constantia moritur? num longè melius, & ad affectus potentius est, consummata sapientiæ viros ita loqui, quàm flebiles aliquas nenas occidere? Quippe virtus ipsa & magnificentia, in qua grauitas & auctoritas est, plus proficit ad misericordiã commouendã quàm humilitas & obsecratio.

Hoc igitur imprimis considerandum erit Oratori, apud quos dicat, & quam personam agat. Dicendum in curia, in foro, apud prudentes & limatos homines: in oratione etiam funebri apud populum, loco sacro: facessant illæ naniæ muliebres, & quicquid est ambitiosarum, lacrymarum. Tota, si opus est, graui dolore condatur oratio. Si Domini, venerandi cruciatus, aut martyrum tormenta narrentur, motibus quidem opus est, & iis vehementioribus: sed tamen retinere oportet maiestatem, nec vnquam in illos muliebres, inclinatos, vluantes affectus demigrare.

Secundò prospiciendum est, quò tandem euaturus sit hic motus: nam si inanis tantùm spectatur profusio lacrymarum, quid hoc sterilius? Omnia, quæ ex recta ratione geruntur, ad bonum aliquod solidum collineare oportet. Si miserationes tractat patronus, ad vtilitatem causæ faciant: si sacer orator, in iis se exerceat, conetur non steriles lacrymulas, sed fletus salutare elicere.

Tertiò, nunquam videatur orator velle lacrymas ciere, & in id artis machinas componere. Audax est alienos fletus sibi polliceri: hoc qui expectant auditores, pertinaciùs obluantur, ac quidquid affertur, sua expectatione minus existimant.

Quartò, infantissima eorum ratio diligenter fugienda: qui cum appara-

tas orationes recitent, sibi aut verba suspiriis intercludi, aut vocem lacrymis debilitari, apud ipsos etiam auditores, fletum tenere non posse, dicit, cum omnia frigidè & insulse facta appareant. Hæc ad comicos risus quàm ad miserationes aptiora sũt.

Quintò, cum iuxta vetus Apollonij Rhetoris dictum, citò arefcat lacryma; non modò quia falsa est, ideò que ipsa acrimonia faciliùs consumitur: sed quia alienorum præsertim malorum leuissimus est aliis sensus, quia tenerrimè (vt solent omnes) se diligunt; nunquam diu in miseratione commorandum est: siue enim lenta sit, & iacens, ideò citiùs abrumpenda, quia nihil incondita miseratione infelicius; siue secundos cursus teneat, non est nimis indulgendum, ne satietate & fastidio, quod rebus etiam optimis innasci solet, obruatur.

Sexto, vbi res per se sunt satis tristes & funestæ, qualia sunt dira innocentissimorum hominum supplicia, non sunt adscititiis rebus & figuris temerè exaggerandæ, ne videamur argumenti penuria & sterilitate res alienas excogitare.

Septimò, danda est opera, vt honesti sint aditus, & recessus ad affectum; & aditus quidem talis esse debet, vt non videatur questitus apparatus, sed vt eius, qui repente excitatur, motus aliqua subesse ratio videatur. In quo errat plerique, qui antequàm intellexerint auditores, quid velint, aut in quo argumento versentur, statim incipiunt furere, & insanire, cum nulla causa tam atrocis tempestatis appareat: ex quo coniciunt auditores, Claudiana forte tonitrua, quæ statim in risus soluentur. Recessus verò talis erit, vt non exhaustus, nec satiatus, sed sui potens, consultò in alium sermonem, cum apta quadam digressiuncula, sermonem diuertere orator videatur: nisi fortè in extrema

Apollonij Rhetoris dictum.

Plato in Phadone.

Finis motuum quis esse debeat.

parte orationis versetur motus, & desinere ex abrupto opportunum iudicetur; quanquam hoc rariùs præstandum est; nam aut affectationem habet, aut intemperantis motus opinionem relinquit auditoribus, aut etiam inopiæ verborum, & memoriæ conturbationi à plerisque imperitis tribuitur.

Octauò, character orationis in miserationibus esse debet minimè affectatus, non turgidus, non insolens, non festiuus, non politulis metaphoricis comptus, aut periodorum structura ambitiosus, sed candidus, sobrius, & cum generositate aliqua demissus, rebus & sententiis creber, numeris simplex, toto denique corpore ingenuus.

Nonò, accedat ad elocutione actio, rebus & verbis accommodata; cuius tanta vis est, in hoc præsertim genere, vt lectissimos quosque affectuum, sine eius beneficio inclinari, retere, extingui videamus: contra, vel mediocres affectus decorum actionis incendere, & in eximiam quandam dignitatem efferre solet. Sed de tota actionis ratione alibi plenius.

Quæret fortasse hîc aliquis, sintne apparandi motus oratori? videtur enim hæc agendi ratio clarissimorum hominum sententiis non mediocriter auersari: Siquidem Demetrius Phaleræus aperte dicit:

Demetr. Phaleræus. Ουμός ἐστι πάθος τέχνης οὐ δεινῆ, ἀλλὰ δεινῆ πρόπον πῶτα αὐτοῦν εἶναι ὑπὸ τῆ πεινύτων: (hoc est) Motus iracundiæ, & miserationis, arte non indiget, sed oportet, eos veluti quodam naturæ impetu fluere.

Dion. Halic. in Lyfia. Hoc est quod Dionysius Halicarnassensis dicit, αὐτοῦν εἶναι, ἢ αὐτοῦ αἰσθηματικῶς λέγειν.

Nec immeritò videtur irrisisse Saticyricus eos qui ad misericordiam mouendam apparatusissimas afferunt orationes.

Perf. Sat. 2. --- cantas, cum fractate in trabe pictum

Ex humero portes? verum, nunc nocte paratum

Plorabit, qui me volet incuruasse querela.

Quæ si vera sunt, nihil igitur erit eloquenti, quomodo, aut quid dicat, cogitandum: nam, cum difficillima pars eloquentiæ videatur in motibus consistere, si nulla, quod aiunt, arte indigent, quid est, quod magnopere, putemus Oratori elaborandum?

Verum, nunquam hæc fuit mens eorum qui de eloquentia syncere iudicarunt: Si quis verè iratus est, aut dolet, non solet opinor cogitare in ipso permotionis æstu, quomodo dolorem aut iracundiam verbis depingat, faces adhibente natura:

Verum, quia oratorum est, non tam irasci aut dolere: quàm aliorum iras & dolores exprimere, summa arte providendum arbitror, quomodo id rectè præstare possint: alioqui, si nihil est artificij, dicamus quoque, pictores, dum furiosum Athamantem, & moerentem Antiopeam depingunt, nihil artis beneficio indigere, quando rem oportet, facere quàm maximè naturalem. Nemo tamen hoc dicit, nemo ita iudicat, sed artificiosissimos esse putamus opifices, qui propius rerum naturas æquuntur.

Ita quoque se res habet in eloquentia, motuum solers quædam ratio magna res est, & eximiorum oratorum coloribus digna, nec dubium est quin multum in id impendant industriæ.

Quorsum igitur contra sentire grauiissimi videntur authores? Primum eos reprehendunt, qui cum nihil opis habeant à natura, morosa quadam opera & infelici labore motus parturiunt; de quibus dixit Pindarus.

--- κούρητες ὡς Γαρυέταν διὰς αἰῶνος ὄρηχα δειλῶν:

Deinde illos qui in rebus afflictis, tristibus, calamitosiss, vel certè seriis,

& graubus, vndique flosculos car-
punt delicatissimæ orationis, & in
doloris motibus, ingenij luxuria, fi-
gurarum mollitie, periodorum deni-
que laciniolo ambitu intemperanter
lasciuunt: Hos omnes iure Critici
Rhetores ineptiarum condemnant.

Quintil. l. ii.

Commoueaturne quisquam eius
fortuna (inquit Quintilianus) quem
tumidum, ac sui iactantem, & ambi-
tiosum inuitorem eloquentiæ in an-
cipiti forte videat? non: imò oderit
reum verba aucupantem, & anxium
de fama ingenij, & cui esse diserto va-
cet.

Idem l. ii.

Quamobrem in his summa cura est
egregijs oratoribus, quomodo artifi-
cium occultent: vt, quod ait idem au-
ctor: Illa quæ dicimus, non domo at-
tulisse, sed ibi protinus sumpsisse vi-
deamur: & oratori, & ipsi causæ plu-
rimùm confert: nam & magis miratur,
& minùs timet iudex, quæ non putat
aduersùs se præparata.

Aristoteles
artem te-
gendam
dicit.

Non dicit domo non esse afferen-
da, quæ dicimus, sed ita agendum, vt
non videamur attulisse: quod simili-
ter Aristoteles, 2. Rhet. Διδόνει λαμβάνει-

νειν ποιούτως, & μη δοκείν λέγειν πεπλασ-
σμένας, ἀλλὰ πεφυκότας.

Oportet (inquit) artem ita obscu-
rare, vt non ex vllò apparatu, sed om-
nino naturaliter dicere videamur:
quòd si quædam molliores figuræ in
oratione transluceant, quæ sine cura
& cogitatione fluere nõ possunt, sta-
tim ars deprehenditur, & vis motus
sedit: Nam, vt ait Dionysius in Iso-
crate:

Χαλεπώτερος πᾶς ἐν ἀπουδίᾳ, ἄωρον ἀεθ-
γμα, & πολυμώτατον ἔλεω. Oratio nimis
elegans, & festiua in rebus serijs, in-
tempestiua res est, & miserationi
contraria.

Ars tegan-
da.

Poëtica &
sophistica
in motibus
oratio ab
oratoria
diuersa.

Alia plerunque ratio est Poëtarum,
& sophistarum, qui omnia auriù de-
lectatione metiuntur: licet enim mo-
dum in iis quoquè tenere debeant,
tamen longè suas artes produnt li-
berius, quàm ij qui non iam argen-
teis hastis pugnant, sed graue & labo-
riosum discrimen ingressi sunt.

Nunc, quæ ad actionem attinent,
etsi breuiùs perstringere visum est,
tamen quia aliud argumentum spe-
ctat, in sequentem libellù reiciemus.

Finis Libri octauis.

D E

PRONVNTIATIONE,

LIBER NONVS.

Actio cor-
poris elo-
quentia.

NELOQUENTIÆ potissimùm exer-
citatione conformari solet actio;
cuius vis maxima est, & ad omne
momentum persuasione efficacissima. Est enim cor-
poris quædam eloquentia, quâ fit, vt
animus optimis sensibus affluens in
corpus emanet, eique sui generosam
speciem imprimat. Vt igitur lumen à
sole, sic ab intima mente profluit
actio: imò mens ipsa in actione se pro-
dit, quasi in speculo; & per vultum,
per oculos, per manus, per vocem, o-
ptimum eloquentiæ instrumentum,
in exteriorâ sese diffundit: cumque ea
quæ interiora sunt, minùs pateant
multitudinis ingenijs, quæ omnia ex
oculis metiri solet: contrâ, quæ videtur
& audiuntur, vehementius animos
per sensum transfusa percellant,
euenit, vt qui actione floruerint ora-
tores, omne (quod aiunt) punctum
semper retulerint: nec immeritò ean-
dem eloquentiæ primariam & penè
vnam virtutem agnouit Demosthe-
nes.

affectat eloquentiæ, diligenter con-
formanda est, & omni ex parte per-
polianda; quamquam superuacua-
neum existimo, de ijs longam præce-
ptorum seriem texere; quæ potius
naturæ cuiusque affectione, viua vo-
ce, & continuâ exercitatione petenda
sunt, quàm ex scriptorum monumen-
tis expectanda: Qui enim hæc scrupu-
losius inquirunt ex libris, & exercita-
tioni minimè insistant, idem mihi fa-
cere videntur, ac si quis vt in stre-
nuù militem euaderet, gladiatorum
dictata multa quàm auidè colligeret
ludi verò gladiatorij aspectum, &
rudes, & petitiones, & declinationes
nunquam digladiando experiretur.
Est autem cuiuslibet promptius a-
ctionis vitia & deformitates notare,
quàm quid optimum sit, in tanta
corporum & ingeniorum varietate
definire.

Actio vsu
potius dis-
citur
quàm præ-
ceptis.

A A a ij

Quamobrem, & ei qui serio decus

DE ACTIONE MOLLI,
& CURATA.

CAPUT I.

Familiarissimū est iis qui ex Rhetorum ludo, & præceptis, adhuc valent iuuenilius, actionem nimis mollem & curatam studiosè confectari, quæ plurimum sæpe deperditur grauitatis.

Actio scilicet nimis plerumque delicata.

Alius est, Athleta in ludo; alius, miles in acie: cum ad pompam & delectionem referantur omnia, exilire solet liberius actionis quædam affectata iucunditas; At ubi seriò cum hoste configendum est, deflorescit hic ab arte numerosus lepos, & plus sæpe naturæ quàm præceptis tribuitur.

Actio nimis curata non fert solem & puluerem legitimi certaminis.

Non enim satis sani videntur qui certantem hominem, & iam in fudata lorica desflagrantem, volunt minutulis quibusdam præceptis & legibus illigare: qui Oratores ad religiosam Phonsorum obseruationem reuocant, abstinentiam ciborum variam præcipiunt, liquidorum etiã plasmatum sorbitiunculas præscribunt, gestum deinde formant, quasi ex paxide ad choreas, non ad tubarum sonitus, armorumque terrores educuri essent oratorum. His igitur sæpenumero contingere solet, quod Sybaritarum equis, ludionibus quidē illis, sed minimè bellicosus: Quippe gens chorearum ad insaniam usque auida, etiã equos numerosè saltare docuerat; qui postquam ex saltationum umbraculis, in solem & puluerem sunt producti, Martis & tubarum ignari, nimis insulsè compositis motibus lasciuientes, se & totum exercitum perdiderunt: ita illi ab imis vnguiculis ad verticem usque venusti Rhetores, qui triumphant in lusionibus, in legitimis præliis, eandem teneant rationem, se &

Simile de equis Sybaritarum.

causas in discrimen adducunt.

Itaque bene monet Quintilianus, actionem non esse deliciis molliendam: Alioqui nitida illa & curata pronuntiatio insolitum laborem recusat, vt assueta gymnasiis & oleo corpora, quamlibet sint in suis certaminibus speciosa, atque robusta, si militare iter, faciesque, & vigilias imperes, deficient, & quarant victores suos, nudumque sudorem.

DE ACTIONE RVDI,
& VASTA.

CAPUT II.

NEque tamen cum mollis & compta repudiatur actio, eò deueniendum est, vt cum iis sentiamus, qui rudem illam, & qualem impetus cuiusque animo rulit, actionem iudicant fortiozem, & solam virtis dignam. Est enim profectò ab arte moderata quædam cultura capienda; Nam etsi præceptis istis in dicendo manifeste non vtimur, tamen apparet atque extat, vtrum aliquando didicerimus.

Moderata actionis cultura.

Vt enim (quod ait M. Tullius) qui pila ludunt, non vtuntur in ipsa lusione artificio proprio palæstræ: sed indicat ipse motus didicerintne palæstram, an nesciant.

Sic in orationibus iudiciorum, concionum, Senatus, etiam si non adhibentur gestus ex schola, facile est tamen intueri, vtrum is qui dicat, liberaliter aliquando fuerit institutus.

Omnis quidem affectatio ac nimis delicatus lepos inuisus est, & meritò in serijs præsertim orationibus suspectus:

At ipse neglectus actionis incidit in-

DE ACTVOSA ET
frigida.

CAPUT III.

IS est plebeiorum fermè hominum sensus, vt nullam putent egregiam, nisi quæ *pontem indignetur*, actionem, in qua rigidi vultus toruitas, & clamoræ fauces, & vox vlulans, & pedis suppfiones, & brachiorum remigatio, & totius corporis dissoluta quædam atque intemperans iactatio: quæ tamen agendi ratio, quàm parum sincera sit, & prudens, declarant summorum Oratorum de pronuntiatione iudicia.

Actiue quales sint

Siquidem Demosthenes eorum perstringens incitiam, qui, vt valentissimum quemque lateribus, ita optimum iudicarent Rhetorem, præclare monuit, Oratores, non ex voce sed ex mente dignoscendos, *ἐν τῷ φωνῆς, ἢ ἐν τῷ νόμῳ.*

Demosth. de clamoribus iudicium.

At M. Tullius clamorosos illos latratores claudis similes esse dictabat: sicut enim hi ad equum, imbecillitatis suæ perfigium; ita illi ad clamorem, ignorantia suæ præsidium concurrunt. Hoc deinde clamore, quasi robusto iumento ferocius inuecti, apud imperitos quosque tripudiant. Sed nunquam Homerus Stentorem inter oratores numerauit: nec magis hoc nomine possunt fieri eloquentes, quàm baiuli citharædi.

Itaque, licet promptissimum sit eloquentia telum vox firma & robusta, ne tamen nimia contentione politis auribus officiat, prouidentum est.

Nec immeritò Carneadem Stoicum, nondum tantæ apud Philosophos autoritatis, in gymnasio differentem, misso quopiam gymnasiarchus monuit vt vocem acutam remitteret: Erat enim natura vocalissimus. At cum ille respondisset;

Carneades, vt clamorosus arguitur.

aliud vitium rusticitatis, quæ meritò placere non possit.

Itaque, vt qui formæ nimis student elaborantq; curiosius, delicatæ mollietiei suspicionem non effugiunt: contra, qui omnino negligunt, rigorem quendam animi & duram speciem præferunt austeritatis:

Non dissimili ratione, quæ nimis excolitur actio, pueriles delicias sapit: quæ prorsus contemnitur, in agrestem duritiem transit, quæ auditores retinere non potest: tenendus est, vt in cæteris, modus, & medium, in quo solet virtus consistere. Quamquam si in altero peccandum foret, faciliùs excusaretur simplex quædã rusticitas, quàm putidiuscula vocis, gestus, & habitus affectatio. Quod Philostratus disertè notauit in Philiscò, qui adèò Antonino Imperatori ob infractam molliem actionis displicuit, vt immunitate, qua cæteri penè omnes sophistæ gaudebant, exideret: vbi inter cætera notat,

Philost. in vita Philisci sophista.

Actiouis delicata rigida censura.

ὃ πῶς πολλῶν ἄμων ἔδωκε, ἢ πῶς φωνῆς μεθόδους, ἢ πῶς γλῶσσαν ὑψηλῶς, ἢ βλέποντες ἐπερωσέποι μᾶλλον ἢ ἐς τὰ νόμους: Veste, inquit, indecorus, voce penè effæminatus, lingua supinus, & aliò quouis potius in dicendo, quàm ad sensa respiciens visus est. Quamobrem Imperator in Philiscum conuersus, eius os continuo repressit; angustas interrogationes ingerens; ad quas cum Philiscus minimè responderet: *ἢ μὲν ἄδεις* inquit Antonius, *δένυσσι ἢ κόμῳ, ἢ ῥήπτει, ἢ φωνῆ:* & cum sibi, ob sedem Athenis datam, immunitatem quoque concessam dictitaret, respondit Imperator, se non *δὲ μὲν ἢ δὲ γλῶσσαν λογάτια,* immunitatem concedere. Ita ille vitio prauæ actionis irrisus & mulctatus est.

Da mihi vocis modum: Non inepte occurrit, do eum qui tecum sermocinatur.

Ex quo fit, vt pro locis & auditoribus conformanda sit vox, ne aut nimis demissa sit, aut etiam sonantius quam necesse sit, exiliat.

Multò verò magis gestus prudenter est temperandus, ne in calore orationis, præter modum subsultans efferatur.

Quintus Haterius, quem sufflammandum Augustus Imperator, sumpta à curribus metaphora, dictitabat, seruum, à tergo, perorans habuit, qui ardore quodam eloquentiæ vehementius procurrerentem, tactu vestis moneret, & ad æquitatem orationis reuocaret.

Dici non potest, quantum à veteribus exagitata fuerit ea quæ in rebus etiam modicis cernitur apud complures insolens totius corporis, vbi nihil opus est, iactatio.

Sextus Titius, homo loquax, & acutus, tam solutus & mollis fuit in gestu, vt saltatio quædam nasceretur, cui saltationi Titij nomen esset; ita actuosus orator triualibus etiam probris concisus, eius vitij deformitatem magis insignè reddidit.

Nec temperatior fuit Manlius Sulla: quem cum vomitius. Afer multum in agendo discursantem, salientem, manus iactantem, togam deiciens, ac reponentem vidisset, non agere dixit, sed satagere, hoc est, frustra miserè que conari.

Alij hac corporis agitatione minime contenti, multa passuum millia, vt ille Virginij antisophista, declamant; contra quos lineam meritò Cassius Seuerus poscere solebat, vt aliquem excursionis terminum, qui in stadiis adhiberi solet, constituerent.

Alij mentum intorquent, alij femur & frontem in nugis feriunt: alij pulpitem perpetuis ictibus terunt:

nonnulli etiam capillos vellunt: quod Socrati ardore mentis incitatisimo contigisse narrat Diogenes Laërtius.

Hæc ferè vitia sunt actionis prorsus illaudatæ: quæ cum omnes dedecent, maximè tamen graues personas, & sedatas orationes: et si in oratore plurimum laudis obtineant affectus, numquam tamen ita debent esse immoderati, vt extra se exilire orator videatur; alioqui nisi per motionis ipse potens fuerit, contemptus efficitur.

Deinde grauitati non parum officere solet crebra illa corporis iactatio, & iuuenilis motus ostentationem habet non mediuam.

Contrà, quæ sine hac gestulatione sapientum voces exprimitur, ex tranquillo mentis sacrario, quasi ex oraculo fluere videntur, & ideo ad persuasionem plus habent firmitatis.

Quanquam in eo magna est argumenti ad dicendum propositi habenda ratio, & alia sedatè, alia seuerè nonnunquam & atrociter dicenda sunt, nunquam tamen insanè; quod ijs accidit qui in nugis tragica & vlulanti voce lasciuunt.

Aliorum longè dispar est ratio, qui adè miserè & frigidè dicunt, vt vbi irasci, tonare ac fulgurare oporteat, non magis ardescant, quam gallinæ madidæ, & lectoris tono Thyesteas exercitationes decurrant.

Hoc vitium in M. Callidio, Q. Gallo accusatore, perstringit M. Tullius. Cum enim affirmaret se testibus, chirographis, quæstionibus, probaturum sibi à reo fuisse preparatum venenum, sed interim rem atrocem, remisso vultu, languida voce, ac reliquo gestu parum concitato pronuntiaret, M. Tullius; Tu, inquit, nisi fingeres, M. Callidi, sic ageres? Ex actione colligens, illum non ex animo loqui.

Qui sunt ita affecti, ad consolandos

Haterij actio vehemens. Seneca in controuersis.

Titius saltatio. Cicero in Bruto.

Quintil. li. ii. Oratoris est agere, non satagere.

Sedata grauis persona oratio, qua se ex sacrario prodire videtur.

Actio frigida.

Cicero in Bruto.

Canis appellatur Caricum vitium. Spid. & Fab. l. ii.

in valetudinario ægrotos magis quàm ad grandiores orationes sunt idonei; quamquam occurrunt nonnunquam tempora, & auditores, apud quos ipsi sunt valdè apti, vt apud Areopagitas, qui res simplici oratione narrari, nullis verò motibus exaggerari incendiue iubebant.

In hoc genere magna & ætatis, & personarum, & rei ad dicendum propositæ habenda est ratio: quædam enim sunt quæ gestum nullum ferunt; sed quò simplicius dicuntur, eò plus habent ad persuadendum roboris. Contrà, gestus si quid artis oleat, de fide & authoritate dicentis non nihil detrahit.

Alia tempora de industria promittunt eloquentiam, alia celant, & eius percallidè declinant opinionem; omnia rerum momenta prudentissimo præsertim oratori sunt expendenda; & vt styli, sic actionis quoque adhibenda est varietas.

DE CANTU, ET monotonia.

CAPVT IV.

Sed nos errata quæ in actione contingere solent, plenius agnoscamus. Omnino, vt ea tota in pronuntiationem & gestum diuiditur, ita vocis & corporis vitia sigillatim expendenda sunt.

Quo in genere primum est & familiarissimum cantus: quod inutilius sit, an fœdus, dubitare se dicit Fabius: appellatur istud à nonnullis Caricum vitium, & κακὴν μῆσιν, quòd Cares, vt lamentabili cantilena supra cæteros delectati, locum pro uerbo dedere: ita etiam flebiles Rhetores habuerunt, quos pene cantasse in epilogis testatur Marcus Tullius, & Fabius Quintilianus. Si quis autem quærat quid sit cantus, dixerim esse clamoram

quandam & subsultantem vne ferme tenere nãiam.

Primū igitur animaduertas in cantoribus μεροτονίαν, hoc est vocem etiã in cantu, vnus semper tenoris, similē tabulis, quas μεροχρημάτοις appellant: non quòd non habeant aliquam modulorum disparitatem, quam cantus necessariò solet includere, sed quòd desit illis aucupium gratissimæ varietatis, qua pro argumentorum dissimilitudine suam nauis oratores perspergunt actionem.

Cantores non habet vocis varietatem.

Itaque, si narratiunculam quandam in submisso genere dicendi cantores percurrant, vbi minimè affectatus requiritur pronuntiationis lepos, insurgunt, in clamant, cantant, nec alio tenore dicunt, fer vinū, fer aquam, o puer, vel, nam postquam venit hic ad balneas, caput defricari, quàm, O Cheronea parriciosus ager! o trās fuga ad Barbaros Bœotia! ingemiscite Heroum anima, ad Plataas victi sumus. Deinde quicquid dicunt, tāta voce tantæque contentione spiritus pronuntiant, vt ægrè postea submittere, & in exilem sonum deflectere possint, sed vox semel incitata, quasi effrænatis Numidarū equus ruit, & nulla moderatione temperatur.

Accedit inter eosdem semper limites subsultans quidam puerilis tonus: quo vox in aliis muliebriter frangitur, in aliis perquam flebiliter vlulat, ad summum totam pronuntiationem corrumpit.

Fœdum illud quidem est in oratoribus, (vt ait Quintilianus) & inutile vitium: fœdum, propter inflexiones muliebres, & vlulatus: inutile, propter frugis & fructus inopiam. Nihil magis officit persuasioni, nihil minus afficit nauum auditorem, nihil viro oratore indignius.

Canis fœdum pronuntiationis vitium.

Quare quicumque hanc agendi rationem sequuntur, paucis fortasse mulierculis, & auribus valdè plebeiis placent; à viris prudentibus, non secus ac declamatores pueri au-

diuntur, qui nec delectare, nec prodesse possunt.

Quaquam euenit saepe, vt istud, quicquid est vitij, tum sanctitatis, tum doctrinae virtutibus nonnulli sacri Oratores tegant; tamen si hanc eloquentiae maculam eluerent, longè gratior eorum, addo etiam vtilior, in publicum maneret oratio.

Radix est ortus cantionis.

Radix vt plurimum huius mali pululat in scholis, in quibus pueri rebus tragicis & grandibus afflucti, quae vocis contentiones & alios flexus desiderant, rati omnia eodem tenore pronuntianda, & in hac vocis infractione pulchritudinem quandam extare eloquentiae, res ciuiles, minutas etiam plerumque, vel festiuas, eodem spiritu dicunt, & pronuntiant. Videre est etiam adolescentulos in in finis scholis delitescerent, (ita dulcium vitiorum illecebra trahit imitatores,) Despau- terianos versus recitate, non secus ac si Milonianè peroratione, aut Priami caedem, aut Niobes lacrymas declamarent.

Educatio cantus.

Hoc demum vitium in theatris alitur, vbi torui, & furiosi, & vluantes, & ad insaniam vsque actiuosi visuntur, quae dum apud imperitum populum, qui istis rebus pascitur, habeant aliquid iucunditatis, è scena transeunt, non modò in oratorum pulpita, sed in ipsas concionatorum cathedras, ex quo latius in dies blandum serpit malum.

Qua igitur ratione haec pronuntiatione tam peruersa euelli possit? hac, opinor, si pueri primùm rebus submissis & humilibus rotundè pronuntiandis assuecant, nec statim ad tragicas illas naenias, aut furores etiam, procurrant.

Remedii aduersus cantum.

Deinde, si sensum eorum quae recitant, maturè animaduertant, interdum etiam vernacula, non illa inflata, & tragica, sed grauias & sedata pronuntient. Praeceptores bene mouentes audiant, sua etiam vitia in aliis

recognoscant.

Postremò, vbi iam ad illos palaestrici motus aptiores & magis compositi fuerint, in orationibus exercentur, quae varios motus ac vocis inflexiones admittant, vt quid submissè ac leniter, quid festiue, quid atrociter, quid fedate, quid concitatiùs dicendum videant, e quibus pronuntiationis grata comparatur varietas.

Pronuntiationis exilis siccitas fugienda.

Neque verò cum tantopere cantus exagitur, in eorum sectam transeundum est, qui dum Scyllam fugiunt, in Charybdin incidunt: Dum enim sibi persuadent, cantionem esse ab oratore alienam, in exilem quandam deueniunt pronuntiationis siccitatem quotidiano sermone simillimam: quae iure reprehendit Quintilianus: oportet enim esse aliquid in actione nitore, & curae, quod qui penitus euellere student, corrumpunt eloquentiam. Maximè verò illud apparet in floridis argumentis, vt in ipsa Poematum recitatione, in qua, qui pueros in eam conantur adducere seueritatem, vt naturaliter, quod aiunt, pronuntient, non solùm quicquid in ea aetate est, tollunt gratiae, & iucunditatis, sed eorum actionem subsurdam, exilem, languidam, & pene senilem faciunt, vt praeter istas iam cantores deserti & bene fortunati videantur. Quis enim eum ferat, qui istos versus humiliter pronuntiet:

Soror Tonantis (hoc enim solum mihi Nomen relictum est) semper alienum Iouem, Ac templa summi vidua deserui atheris, Lochmque caelo palsa, pellicibus dedi.

Non secus, ac si Dauus aliquis dicat,

Here salue, aut Phedria secum:

Dum rus eo, coepi ego met, mecum interuiam,

Sic ut sit, vbi quid in animo est molestia,

Aliam

Cantus in oratione sub obscurior esse ber.

Aliam rem ex alia cogitare.

(Quaquam & haec etiam aliquid artis desiderant) planè ridiculi sunt, qui ita pronuntiant, nec vident; M. Tullium hoc genus improbasse, qui dixit in oratione, cantum esse aliquem subobscuriorè; artificiosos scilicet vocis flexus subindicans, quos, qui omnino reiiciunt, dum se artificiosa dicunt improbare, fruuntur sanè sua persuasione, sed caeterorum labori dent veniam, qui nihil credunt esse perfectum, nisi vbi natura cura iuuatur.

DE ALIIS PRONUNTIATIONIS VITIIS.

De Coccysmo, Brancho, Suspiriis, blasa Nare.

CAPVT V.

Alia sunt pronuntiationis vitia, & aequa plurima, inter quae Coccysmus, Branchus, Suspiria, et blasa Nares, saepius numerantur.

Coccysmus fit, cum vox supra vires vrgetur, vnde & suffocata saepe, & maiore nisu, minus clara est, & interim elisa in illum sonum erumpit, cui Graeci nomen ab immaturo gallo- rum cantu dederunt. Quale autem istud sit, apparet ex Iulio Polluce, qui κοκκυσειν gallis tribuit, ex auctoritate Demosthenis & Hyperidis, *Ἰππείδης δὲ καὶ Δημοσθένης, ἐπὶ ἀλεκτρούων τὸ κοκκυσειν εἶπον.*

Iulius Pollux lib. 5. c. 14.

Fabius. II

Branchus, siue, Βραγχος, est longus, & plenus, & clarus satis spiritus, non tamen firmè intentionis; ideòque tremulus, vt corpora quae aspectu integra neruis parum sustinentur, vt ait Fabius: cuius etiam vitij meminit Pollucis Onomasticon, & Βραγχόδον φωνὴ nominat.

Pronuntiationis vitia.

Suspiriosi alij sunt, qui spiritum cum stridore per raritatem dentium non recipiunt, sed resorbent: sunt qui crebro anhelitu, & introrsum

etiam clarè sonante, imitentur: imèta, onere & iugolaborantia: Quod affectant quoque, tanquam inuentionis copia vrgeantur, maiorque vis eloquentiae ingruat, quam quae emitti faucibus possit: Est aliis concursus oris, & cum verbis suis colluctatio: Iam tussire & expuere crebrò, & ab imo pulmone pituitam trochleis adducere, & oris humore proximos spargere, & maiorem partem spiritus in eloquendo, per nares effundere; etiam si non vitique vocis sunt vitia; quia tamen propter vocem accidunt, huic loco subiiciuntur. Quòd verò ad rectam spiritus & vocis aetionem attinet, nec volubilitate nimia confundenda, quae dicimus, quae & distinctio perit, & affectus, & nonnunquam etiam verba aliqua sui parte fraudantur; cui contrarium est vitium nimiae tarditatis; Nam & difficultatem inueniendi faretur, & segnitia soluit animos, & in quo est aliquid temporibus praefinitis, aquam perdit. Promptum sit os, non praecipit: moderatum, non lentum: spiritus quoque nec crebrò receptus, concidat sententiam, nec eò vsque trahatur, donec deficiat: Nam & deformis est consumpti illius sonus, & respiratio sub aqua diu pressi similis, & receptus longior, & non opportunus, vt quia fiat non vbi volumus, sed vbi necesse est. Haec Fabius.

DE VOCIS NATURALIBUS, vitij & virtutibus.

CAPVT VI.

Iulius Pollux, Onomastici lib. 1. ca. 26. viginti ferme vitia enumerat, quibus mala vox appellari solet.

Vox nigra quae

Prima est μέλαινα, nigra, hoc est, obscura, translatione ducta ab oculis ad aures. Nam vt nigrum segnius oculos afficit, ita haec vox difficilius in aures penetrat; & secum minus

habet amœnitatis, imò tristes retinet quidpiam horroris.

Φαῖα, fuscæ vel subnigra, differt quidē à nigra, quòd minùs habeat obscuritatis, sed tamen à puræ vocalitatis nitore longè abest.

Αυδής, inamœnitas: quales esse solent aliquando robustissimæ voces, cū quibus rarò miscetur iucunditas. Et id in Cassio Seuero mirabile fuisse memorat Seneca, quòd valentissime vocis retineret suauitatem. Hæc enim inter se raro conueniunt, vt eadem vox sit suavis, & solida.

Συμφοδ, pusilla, dicitur à Quintiliano, quæ ἀσπρόφων, excelsæ & prægrandi opponitur. Talis est eorum qui pipite magis videntur quàm loqui.

Σπυη, angusta, quæ veluti per arctum gutturis canalem tenuiter eliquatur, nec aures implet auditorum.

Δυσήκοος, Quæ vel difficilè auditur, vel auribus importunè molesta est.

Ασπής, subfurda, vocatur à Fabio, quæ, vt Aspendius citharista, sonum intus retinet, nec vocales habet emissiones.

Εκκεχυμένη, confusa, nec plene articulatæ sonis distincta.

Εκμειλής, absona, discrepans, & inconcina.

Αμελής, neglecta, sine nitore, & palæstra.

Ανάγωγος, rudis, & intractabilis, quales esse solent puli equorum effrænes.

Απειθής, ad persuadendum inepta, qualis esse solet vox cantantium in oratione.

Δυσκαμής, regida, quæ ægrè flexiones admittit.

Τετραχέια, dura, & aspera, quæ strepitum aures offendit.

Διεσπασμένη, discerpta, quæ fit, quando sermo subsultat imparibus spatiiis ac sonis, miscens longa breuibus, grauiacutis, elata summissis, & inæqualitate horum omnium, sicut pedum, claudicat sermo: eadem varia & in-

constans dicitur. Λυμπεή, tristes & acerba, quæ auribus in iucudum sonum fundit, qualis esse solet rotarum stridularum, aut inconcinnarum auium.

Βεβυλάτης, infirma, qua tenuis & elilus spiritus in raucam exilitatem spargitur.

Χαλκίζουσα, anea, quæ instar ætis vehementi quodam tinnitu aures ferit.

Οξεία, acuta, quæ sonantiùs quàm par est, aures percellit, & penetrat. Non enim acutissimus sonus orationibus conuenit, quòd prætenuis sit, & nimis secans, & immodicæ claritatis, contrariæ verò virtutes sunt.

Υψηλή, alta, quæ ex firmis sparsa lateribus, aures implet plenissimè.

Υπερβολος, excelsa, & exaggerata, quæ non modò plenius auditur, sed ipsa firmitate durabilis est.

Λαμπρά, clara, quæ nitidiùs personat, & nullis maculis infuscatur.

Πλατυία, plana, tusa, explicata.

Εαρέια, gravis, & prægrandis, qualis esse solet valentissimorum musicorum, quæ si admixtam habeat suauitatem, laudatissima vox est; at verò dulcedinis expers, plerunque in vastam enormitatem spargitur.

Λευκή, candida, & pura, quæ aures afficit, vt color albus oculos.

Εκκεκαθαυμένη, pura, pura, & quasi omnibus vitis ac sordibus defæcata.

Ηδεία, suavis, quæ gratiæ quodam flore delectat.

Επαγωγός, illecebrosa, flexibilis, & delicatis modulis affluens.

Ευμελής, exquisita, culta, facunda.

Ευπειθής, rotunda, simplex, & ad persuasionem aptissima.

Ευάγωγος, tractabilis, quæ facile ab imo citatur ad summum, à summo defluit ad imum, & in omnes concluditur varietates.

Ευκαμής, flexibilis, & rigoris expers, quæ fingentem sequitur, vt cera mollis digitos.

Ευήρωτος, volubilis, citata, & velox.

Virtutes vocis.

qualis esse solet optimorum oratorum, vbi pugnat densius.

Γλυκεία, dulcis, & molli quodam decore efflorescens.

Αιγυθία, canora, stridula, & ad citharæ fides apta.

Σαφής, plena, perspicua, & auditu facilis.

Διαφανής, splendida, & molliter pellucens. Et hæc ferè sunt vocum genera, & virtutes, quæ à natura proficiuntur, ab arte tamen culturam capiunt, & nitorem,

DE QUATVOR VIRTVIBUS PRONUNTIATIONIS.

CAPVT VII.

Quatuor sunt præcipuè pronuntiationis virtutes, Puritas, Perspicuitas, Cultus, Habilitas.

Fab. l. II. Prima virtus pronuntiationis, Puritas.

Puritas est salubritas quædam vocis, in qua nihil est vitij; cui officit vox subfurda, rudis, immanis, dura, rigida, varia, præpinguis, aut tenuis, inanis, acerba, pusilla, mollis, effœminata. Contrà iuuat os facile, explanatum, iucundum, vrbicum, in quo nulla rutilitas, neque peregrinitas resonet, vt ait Quintilianus. Cicero 3. de Orat. 41. pari ratione condemnat vocem mollem, muliebrem, extra modum absonam atque absurdam, item agrestem & rusticanam: vultque pronuntiarum non asperè, non vastè, non rusticè, non hiulcè, sed pressè, æquabiliter, & leuiter. Accedit etiam tonus, seu accentus, quo homines vt æta tinnitu dignoscuntur. Hæc virtus, tum natura, tum consuetudine paratur; cuius vis magni momenti est. Itaque plurimū iuuabit à teneris rectæ pronuntiationi assuescere. Nam qui grãdiores peregrinas linguas discunt, vix adèd purè pronuntiant, vt ab indigenis vitioso quodam sonitu nō discernantur.

Perspicuitas, & lux pronuntiationis, est in articuata quadam expressione omnium syllabarum, legitimisque interpunctionibus: de qua ita præcepit Fabius.

II. Perspicuitas.

Dilucida verò erit pronuntiation, primū si verba tota exegerit, quorū pars deuorari, pars destitui solet, plebisque extremas syllabas non profertentibus, dum priorum sono indulgent. Vt autem est necessaria verborum explanatio, ita omnes computare, & velut annumerare literas, molestum & odiosum. Obseruandum etiam, quo loco sustinendus & quasi suspendendus sermo sit, quod Græci, ἄνω διασολῶ, vel, ἄνω σπυλιῶ, vocant, & hoc arte, vt apparet, est parabile.

III. Virtus Ornatus.

Ornatus est cultus vocis, & nitor, cui plurimū suffragatur à natura vox facilis, magna, beata, flexibilis, firma, dulcis, durabilis, clara, pura, secans, erecta, auribus cedens, & cæteræ virtutes, quas ex Iulio Polluce commemorauimus. Accedit etiam totius organi pulchra compositio, vt lateris firmitas, vt spiritus cum spatio pertinax, & labori non facile cessurus.

Habilitas est inconstanti quadam æquabilitate, pro argumentorum diuersa ratione, iucunda pronuntiationis varietas. Vt enim optimus stylus, licet sit perpetuò æquabilis, & sibi constans, tamen pro materia subiecta nunc grauis, nunc floridus, nunc leniter demissus apparet: sic laudata vox semper eadem, & à sua bonitate non discedēs, multas pro rerum conditione admittit varietates, è quibus omnis ei decor efflorescit. Dicitur non potest quantam habeat gratiam ars illa variandi, quantum auditores exhilararet, & ipsum oratorem laboris vicissitudine reficiat. Contrà verò Monotonia, non modò dicentem enecat, sed ipsos exanimat auditores. Omnino vt standi, ambulandi, sedendi vices sunt, nihilque horū pati-

IV. Habilitas.

Varietas pronuntiationis virtus, mirificè grata.

diu possimus: Ita in pronuntiatione amamus gratam vocis iniusta æqualitate varietatem.

Erit igitur vox, vt præcepit Quintilianus, lætis in rebus plena, simplex, hilaris, fluens: In certamine, erecta totis viribus, & velut omnibus nervis intenta, atrox in ira, & aspera, ac densa, & respiratione crebra; paulum in invidia facienda lentior, quia non ferè ad hanc, nisi inferiores, confugiunt.

At in blandiendo, fatendo, satisfaciendo, rogando, lenis & submissa. Suadentium, & monentium, & pollicentium, & consolantium, grauis: In metu & verecundia contracta: in adhortationibus fortis, disputationibus teres, miseratione flexa, & flebilis, & consultò quasi obscurior; at in egressionibus fusa, & securæ claritatis, in expositione ac sermonibus recta, & inter acutum sonum & grauem media. Attollitur autem concitatis affectibus, compositis descendit, pro vt vsus rei, modò altiùs, vel inferiùs. Hoc profectò qui præstare poterit, pronuntiationis æquetur perfectionem.

Et hanc ipsam virtutem Ausonius commendat in Gratiano. Quis tenor vocis cum remissa, quæ temperatio cum vtraque dispensas? Quis Oratorum læta iucundiùs, facunda cultiùs, pugnantiã densiùs, aut densata glomeratiùs dixit? aut, quod est cuique liberum, cogitavit?

Cicero 3. de Orat. 216. pronuntiationem in plura genera diuidit, lene, asperum: contractum, diffusum: continenti spiritu, intermissò; fractum, scissum: flexo sono, recto: attenuatum, inflatum. Hi sunt (inquit) actori, vt pictori expositi ad variandum colores.

Fracundia amant acutum, incitatum, crebrò incidens.

Miserationes, flexibile, plenum, incitatum, flexibile.

Metus, demissum, hæsitans, & abiectum.

Vis, contentum, vehemens, imminens quadam incitatione grauitatis.

Voluptas, effusum, lene, tenerum, hilaratum, ac remissum.

Molestia, graue, ac vno pressu obductum.

DE GESTV ET RITIBVS: antiquorum in numerando, & loquendo per gestus.

Et de hoc curiosæ, Astabasdæ obseruationes.

CAPVT VIII.

Restat altera pars actionis gestus, cuius loquax est quodammodo silentium; siquidem Cassiodorus in variis, Orchestrarum loquacissimas manus, linguosos digitos, silentium clamorosum nominat, & eius expositionis tacitæ meminit, quam Musa Polyhymnia reperisse narratur. His corporis, maxime verò digitorum, signis in numerando plurimum vsos fuisse veteres testatur Nicolaus Smyrnæus Astabasdæ, qui libellum à doctiss. Morello editum de ea re conscripsit, ἐκφορῶν τῶ δακτυλικῶ μέτρῳ. Non erit hîc à realienum quædam capita subiicere, vt inde varios vermiculatorum digitorum flexus, vt loquitur Martianus, nec non nimis fortassis putidam in eo antiquorum inuentorum subtilitatem lector agnoscat.

Gestus loquax silentium.

Manus loquaces. Digitus linguosus.

Nicolaus Smyrnæus Astabasdæ.

RATIO ANTIQVORVM putidiuscula, numerandi, & loquendi per gestus.

EN ὃ τῶ χερσὶ κατέχεις τὸς ἀριθμοὺς οὐτως· καὶ ἐν μὲ τῇ εὐωνύμῳ αἰὶ δ'οφέλεις τὰς μονάδας καὶ δεκάδας κρατεῖν. ἐν δ' τῇ δεξιᾷ τὰς ἑκατοντάδας καὶ χιλιοτάδας. τὰς δ' ἐπεκρεῖνα τούτων ἀριθμοὺς κρατεῖν ἔστιν ἐν πνι-οὐ γὰρ ἔχεις ὅπως κατέχεις ἐν τῶ χερσὶ.

Συσελλομῶν τῶ ἀριστεροῦ ἐν μικροῦ δακτύλῳ τῶ μύωπος καλεῖται, τῶ δ' τῆ δ' ἑτέρων ἐπιτεταμένῳ, καὶ ἰσαμῶν ὀρθίας, κατέχεις ἐν μὲ τῇ ἀριστερᾷ χερσὶ μονάδα μίαν. ἐν δ' τῇ δεξιᾷ, χιλιοτάδα μίαν.

Καὶ πάλιν συσελλομῶν καὶ τούτου, καὶ τῶ μετ' αὐτῶν δευτέρου δακτύλου τῶ παραμῆσου, καὶ ὀρθίου καλουμῶν, τῶ λοιπῶν τριῶν. ὡς ἔφημεν, ἰπλωμῶν, κρατεῖς ἐν μὲ τῇ εὐωνύμῳ, δύο, ἐν δ' τῇ δεξιᾷ διαχίλια.

Τοῦ δ' αὖ τρίτου συσελλομῶν, ἦτοι τῶ σφαιλέου καὶ μέσου, κειμῶν, καὶ τ' ἑτέρων δύο, τῶ λοιπῶν δύο ἐπιτεταμένῳ, τῶ λιχανοῦ λέγω, καὶ τῶ ἀπ' ἄλλοις, εἰσὶν ἄσφ κρατεῖς, ἐν μὲ τῇ λαίᾳ, γ'. ἐν δ' τῇ δεξιᾷ, τετραχίλια.

Πάλιν συσελλομῶν τῶ δύο, τῶ μέσου καὶ τῶ παραμῆσου, ἦτοι τῶ δευτέρου καὶ τρίτου, καὶ τ' ὀρθίων ἰπλωμῶν, τῶ ἀπ' ἄλλοις λέγω, καὶ τῶ λιχανοῦ, καὶ τῶ μύωπος, εἰσὶν ἄσφ κρατεῖς, ἐν μὲ τῇ λαίᾳ, δ'. ἐν δ' τῇ ἑτέρῳ τετραχίλια.

Πάλιν τῶ τρίτου καὶ μέσου συσελλομῶν, καὶ τ' λοιπῶν πέντε ἐπιτεταμένῳ, δηλοῦσιν ἄσφ κρατεῖς ἐν τῇ λαίᾳ, ε'. ἐν δ' τῇ δεξιᾷ πενταχίλια.

Τοῦ ὀρθίου πάλιν τῶ δευτέρου συσελλομῶν, καὶ τ' λοιπῶν ἰπλωμῶν, κρατεῖς, ἐν μὲ τῇ εὐωνύμῳ. ζ', ἐν δ' τῇ ἑτέρῳ, ἑξαχίλια.

Τοῦ μύωπος πάλιν τῶ ἀριστεροῦ ἐπιτεταμένῳ, καὶ τῇ παλάμῃ σφραζόντος, τῶ λοιπῶν ἰσαμῶν ὀρθίων, εἰσὶν ἄσφ κρατεῖς, ζ'. ἐν δ' τῇ ἀλλῇ, ἑπταχίλια.

Τοῦ δευτέρου πάλιν τῶ παραμῆσου ὀρθίας ἐπιτεταμένῳ καὶ κλίνοντος ἄλλοις οὐ.

IN manibus ita numeros continabis: & in manu quidè læua vnitates & decades tenere debes; in dextra verò centenarios & millenarios. Numeros autem, qui hos excedunt, notare alicubi oportet. Nam integrum tibi non erit illos manibus continere.

Minimo seu auriculari digito contracto: quatuor verò reliquis extensis & erectis, in sinistra quidè manu vnitatem solam contines, in dextra verò millenarium. I. I M.

Rurfus contracto minimo, & medico, reliquis tribus, vt dicimus explicatis: in læua duo, in dextra millia duo tenes.

II. II M.

Tertio autè, qui medius & infamis dicitur, compresso, iacentibus aliis duobus, ac reliquis extensis, indice nimium & pollice, quæ contines, in sinistra quidem tria sunt, in dextra verò tria millia. III. III M.

Porro duobus mediis incuruatis, nempe medio & medico: & reliquis extensis, nempe pollice, indice, & auriculari, exprimis in sinistra quidè quatuor: in dextra, quatuor millia.

IV. IV M.

Rurfus tertio medioque contracto, & quatuor cæteris expansis, denotas quinque, læua, ac dextra quinque millia. V. V M.

Præterea incuruatis infami & annulari, & reliquis exprorectis, in sinistra tenebis senarium: in altera, sex millia. VI. VI M.

Itè minimo auriculariue extenso, & palmæ radici seu brachiali appposito, reliquis eleuatis, designas septem, læua altera septem millia. VII. VII M.

Rurfus annulari medicoue pariter exprorecto, & inflexo, donec extre-

τῆς αὐτῆς τελείως περιεργίῃ, κειμένη, ἢ ἴσως
περὶ τῆς ἑξήκοντα, ἢ τῆς ἑβδομήκοντα, ἢ τῆς
οὐκὸς οὐδὲ ἢ τῆς ἑξήκοντα, ἢ τῆς ἑβδομήκοντα,
ἢ τῆς ὀκτακισχίλια.

Οὕτως οὐδὲ ἢ τῆς ἑξήκοντα, ἢ τῆς ἑβδομήκοντα,
ἢ τῆς ὀκτακισχίλια.

Πάλιν τῆς ἀπίχειρος ἠπλωμένων, οὐχὲν
δ' ὑπερμετρίας, ἀλλὰ πλαγίως πως, ἢ
τῆς λιχανοῦ ὑποκλινομένη μετὰ τῆς
ἀπίχειρος περιεργίῃ ἀφ' ἑαυτῆς, ἕως ἀπὸ
ῥημάτων σχήματα. ἢ δὲ λοιπῶν τελῶν
φυσικῶς ἠπλωμένων, ἢ μὴ χραιζομένων ἀπὸ
ἀλλήλων, ἀλλὰ συνημμένων, τὸ τοιοῦτον, κ'
δηλοῖ, ἐν δὲ τῆς δεξιά. ς'.

Πάλιν τῆς τετάρτης, ἢ λιχανῶ κειμένην,
ἐξ ἠπλωμένων ἐπὶ εὐθείας ὁριζίας, ὡς περὶ ἴση
γερμῆ. ἢ τῆς λοιπῶν τελῶν συνημμένων, ἢ
περὶ τῆς παλάμης ὡς ἐν σχήματι γωνίας,
ὑποκλινομένην μικρῶν. ἢ τῆς ἀπίχειρος ὑπερμετρίας
τούτων κειμένη, ἢ συνημμένων τῆς λιχανῶ,
ἢ τὸ τοιοῦτον, κ' δηλοῖ. ἢ ἐν τῆς δεξιά διακό-
σια. σ'.

Τῆς λιχανῶ πάλιν, ἢ τῆς ἀπίχειρος ἐπι-
ταμῆως ὑποκλινομένην, ἢ κ' τὸ ἀκρον αὐτοῖς
ἐγγίζοντων, ἢ τῆς λοιπῶν τελῶν ἐπιταμῆως,
ἢ συνημμένων ὄντων, ὡς ἄρονται παρὰ τὸ φέρονται,
λ'. τὸ τοιοῦτον δηλοῖ, καὶ ἐν τῆς ἑτέρας τετρακό-
σια.

Πάλιν τῆς τεσσαρῶν ἐπὶ εὐθείας ἐπιτα-
μῆως, καὶ τῆς ἀπίχειρος ὑπερμετρίας ἢ λιχανῶν,
ὡς περὶ Γάμμα κειμένου, καὶ περὶ τὸ ἕξωθεν
ἀποκλειπόμενος μέρος, ἐν τῆς λαϊά δηλοῖ τετρα-
κοντα, καὶ ἐν τῆς δεξιά τετρακόσια.

Πάλιν ὁσούτως τῆς τεσσαρῶν ἠπλωμένων, ἢ δ'
ἀπίχειρος ὡς περὶ Γάμμα ἐπὶ τῆς ἕξωθεν μέρους,
κειμένην, ἐπὶ τῆς εἰς τῆς λιχανῶ, παντήκοντα
δηλοῖ, καὶ ἐν τῆς ἑτέρας πεντακόσια.

Τέτων ἢ οὕτως ἔχοντων, καὶ τῆς λιχανοῦ κει-
μενῶν τῆς ἀπίχειρος ἐπιφερομένου, ἢ χυρῶς ἀν

mam volæ partem aptè contingat,
adiacente etiam minimo, reliquis tri-
bus, medio, indice, & pollice subla-
tis: gestus, qui fit in sinistro, exprimit
octo, in dextra octo millia.

VIII. VIII M.

Sic igitur tertio digito, siue medio,
pariter cōstitutō: atque aliis duobus
ita positis, primo, auriculari videlicet,
& secundo, siue medico, eadē cōfor-
matione, in læua declarant nouem, in
dextra nouem millia. IX. IXM.

Præterea pollice expanso, non ta-
men eleuato, sed obliquè vtique, &
indice inflexo, quo vsque in priorem
articulum pollicis concurrerit, ita vt
coalescat figmatis figura, reliquis au-
tem tribus naturaliter exporrectis, &
non separatis à se inuicem, sed con-
nexis, talis gestus in sinistra denotat
decem: in dextra centum. X. C.

Ad hæc, quarto, qui index dicitur,
explicato, recta tāquam equali linea:
reliquis tribus connexis, & ad palmā
quasi figura anguli paulùm inclinatis,
pollice autem super his iacente, & ad
indicem simul admoto: in sinistra ta-
lis gestus viginti designat: at in dextra
ducenta. XX. CC.

Rurfus indice & pollice in porre-
ctum subinclinatis, & in apice sum-
mo sibimet appropinquantibus, cæ-
teris, tribus extensis, & connexis,
prout à natura ducuntur: talis fle-
xus triginta declarat in læua, & tre-
centa in altera. XXX CCC.

Item quatuor recta extensis, & pol-
lice superinducto indici, instar literæ
Γ. gamma, & ad partem superiorem
exteriorem spectante, in sinistra no-
tat quadraginta, & in dextra qua-
dringenta. XL. CCCC.

Porrò eodem modo quatuor er-
plicitis recta, & copulatis pollice
verò instar Γ. gamma in interiorem
partem flexo, ad pectus, siue artum
indicis, quinquaginta denotat in læ-
ua, & in altera quingenta. L. D.

Hæc cum ita se habeant & in in-
dice pollicis circumflexo, ita vt index

περὶ λαύη τῶ μέσῳ κονδύλῳ τῆς πρώτου, ἢ
δευτέρου ἀφ' ἑαυτοῦ. τὸ δ' ἀκρον τῆς αὐτῆς λιχανῶ τῆς
εἰς τῆς συμπίσῃ τῆς ἀπίχειρος, ἐξήκοντα δηλοῖ, ἢ
ἐν δεξιά ἑξακόσια.

Πάλιν ὁμοίως τῆς τελῶν ἠπλωμένων, ἢ, ὡς
ἢ πολλὰς εἰρήκων, συνημμένων, κειμένην ἢ
τῆς ἀπίχειρος τῆς λιχανῶ, ἢ κ' τὸ ἀκρον αὐτῆς
τῆς ἀπίχειρος ἐλλοικισθῶς ἐπιφερομένου τῆς λιχα-
νῶ, ἐξ ἑξήκοντα δηλοῖ, ἢ ἐπεντακόσια.

Πάλιν τῆς τελῶν συνημμένων ἢ ἠπλωμένων ἐν
ῥημάτων γωνίας, καὶ περὶ τῆς παλάμης δίδει
ἑλεπότων, ἢ τῆς ἀπίχειρος ἐπάνω τῆς μέσου καὶ
τελῆς δακτύλου, τῆς κονδύλω τῆς περὶ τῆς εἰζῆ
ὄντι τῆς αὐτῆς δακτύλου κειμένη, ἢ περὶ τῆς πα-
λάμης ἠρμισμένη, καὶ τῆς λιχανῶ ἐπάνω τῆς ἀπί-
χειρος κειμένη ἐπὶ τῆς περὶ τῆς ἀφ' ἑαυτοῦ αὐτῆς,
ἢ χυρῶς αὐτῆς τῆς αὐτῆς ἀκρον ἐπὶ τῆς εἰς τῆς συμπίσῃ
τῆς ἀπίχειρος, ἐξ ἑξήκοντα τὸ τοιοῦτον δηλοῖ.
ἢ ὀκτακόσια. ω'.

Αὐτῆς τῆς χεῖρα παλαισοῦ δὴ κίλυ σσειλάς,
ὁριζίας ὄντος τῆς ἀπίχειρος, ἢ τῆς περὶ εἰς εὐθείας
δακτύλος, ἢ τῆς λιχανῶν ἀφ' ἑαυτοῦ, ὡς ἀπὸ τῆς συσο-
λῆς τῆς γένου ἐγγίνετο, τὸ τοιοῦτον ῥήμα, ἐν δὲ
τῆς εὐνούμφ χεῖρι, δηλοῖ. ὀνηνήκοντα, ἐν δὲ τῆς
δεξιά ἐπεντακόσια.

contingat media iunctura, primum &
secundum articulum, & frons eiusdē
indicis montem pollicis præcingat,
sexaginta declarat in sinistra, & sex-
centa declarat in dextra. LX. DC.

Item tribus similiter extensis, & vt
sæpe diximus connexis pollice etiam
super indicē immisso, quū ad summi-
tatem vnguis in gyrum eoëunt, cum
indice signat septuaginta in læua, &
septingenta in altera. LXX. DCC.

Rurfus tribus iunctis erectisque,
vt ad figuram anguli, & ad palmam
prospicientibus, pollice autem supra
medium & tertium digitū innitente,
& incumbente curuaturæ, quæ ad ra-
dicē ipsius est, & ad palmā adaptato,
atque indice super illi circumflexo ad
primum articulum, donec summitate
concidat in montem pollicis: talis
gestus in dextra effingit octoginta, &
octingenta in læua. CXXX. DCCC.

Denique manu palmi instar con-
tracta, erecto pollice, ac digitis tribus
extensis, demisso indice, vt à contra-
ctione flexus assolet: eiusmodi gestus
in sinistra nonaginta indicat, in dex-
tra nongenta. LXXX. DCCC.

Neque verò tantum numerâsse,
sed, & per determinatos quos-
dam gestus collocutos fuisse narrat
Isidorus l. c. 25.

Sunt quædam & digitorum notæ,
sunt & oculorum, quibus secum ta-
citi proculque adstantes colloquen-
tur: sic mos est militaris, quoties con-
fentiat exercitus, quia voce non po-
test, manu promittat. Alij quia voce
non possunt, gladiatorum motu salu-
tent. Vnde etiam Ennius, de quadam
impudica, quasi in choro pila ludens
datatim dat se, & communem facit:
Alium tenet, alij adniētat, alibi manus
est occupata, alij peruellit pedem, alij
dat annulum spectandum, & à labris
alium inuocat, cum alio cantat; arta-
men alijs dat digito literas, & Salomō

annuit oculo, terit pede, digito loquitur.
Testatur id quoque saltatio Chiro-
nomica, qua motus manuum ad nu-
merum compositus, affectus animi
prodebat. Et vt aliquid ex sacris re-
censeamus, extat libellus Arię Mon-
tani, qui Hieremias inscribitur, de
gestu, & actione, è quo varias gestuū
significationes colligas, quas ipse ex
sacro Instrumento confirmat. Ego,
quod huius magis proprium est insti-
tuti, Oratorum Poëtarumque ali-
quot testimoniis demonstrabo.

VARIÆ GESTVVM naturalium significationes, ex sacris, & profanis.

CAPVT IX.

Omnia motus animi (quod preclarè à Marco Tullio dictum est) suum quendam à natura habet vultum, & sonum, & gestum, totumque corpus hominis, & eius omnis vultus, omnesque voces, vt nerui in fidibus, ita sonant, vt à motu animi quoque sunt pulsæ. Itaque non erit superuacaneum hæc de motu naturali præmittere.

Capitis demissio mœstitiam & luctum consequitur, estque is habitus solemnus, iis qui diuinæ iræ deprecandæ causa ad squallorem se abiciunt; quanquam id nonnunquam vitio hominum, simulatione magis & imitatione veritatis, quam certo & constanti animi proposito fiat. Sic D. Remigius Clodouæum Regem Francorum, ad Christianam demissionem hortatus, dixit,

Miis deponito colla Sicamber.

Caput attollere, superbientium & arrogantium gestus est. ἀνχένα γὰρ ἐστὶν ἀείρειν, apud Nonnum dionysiacōn 19. Cervicem ferocem erigere, id est superbire.

Caput altum & erectum victores ferunt, estque lætitiæ, ouationis, & victoriæ signum: & is gestus Matri Machabæorum parva iam victoria tribuitur à D. Gregorio Nazianzeno.

Capitis nutus apud Homerum Iliad. 1. est ratæ promissionis signum.

Ἀλλ' ἄγε τῇ κεφαλῇ κατανώσμαι

FRONS.

Frons dura, ad obstinationis & contumaciæ, perfidiæ, impudentiæque notas refertur. Vnde & frons perisse dicitur iis, qui summa impu-

dentia sunt armati, Clamet Melicerta perisse Frontem de rebus. Persius.

OCVLI.

Oculi, per quos maximè animus emanat: sunt enim, vt ait Damascius in vita Isidori, ἀρχαῖα καὶ τοῦ γένους ἀκριβῆ. accurata quadam animi simulachra. Et, vt ait Plinius. Ardēt, intenduntur, humectant, coniuent; hos cum osculamur, animum ipsum videmur attingere.

Plin. lib. 11 c. 37.

Oculi in sublimē elati, arrogantia atque superbiæ indicium faciunt: sicut demissi, humilitatis. Gregorius Nazianz. in odis.

Κόπο βλέπων ταπεινῶ.

Oculos attollunt orantes, & petentes aliquid à Deo.

Ad cælum tendens ardentia lumina frustra. 2. Æneid.

Oculi aucti, negantis aut fastidientis, vel dissimulantis, aut negligentis gestum ostendunt. Sic Didonis vmbra Æneam respiciens apud Virgilium:

Illa solo fixos oculos auersa tenebat.

Oculi nictantes malitiosos mores arguunt, cogitationesque indicant peruersas, & noxias. Vnde Comicus, Nec illa ulli homini nutet, nictet, annuat. Et infaustas opinor κατανώσεις ἐοικώς, nictationes simulachrorum, notat Plutarch. in Camillo.

Plaut. in Asinaria.

Oculi lacrymis deficientes, vehementissimum & durissimum dolorem indicant, qui leuari vel flendo nequeat.

Tristior, et lacrymis oculos suffusa nictentes. Æneid. 1.

Oculos attollere in rem aliquam, est ei attendere, cupidèque animum advertere.

obtinèque haret defixus in vno.

Æneid. 1.

Oculi clausi meditantem & cogitantem animum produunt: idque non rarò in malam partem interpretamur. Vt prouerb. 16. Qui attonitis oculis

Capitis demissio quid significat, &c.

ὁ δὲ ἐστὶν τὴν κεφαλὴν ἄνω μάλιστ' ἀνέγειν.

LINGVA.

Linguam qui mordet propriam, doloris & laboris impatientiam prodit. Apocal. 16.

DENTES.

Dentibus frendere, hoc est, dentes diductis labiis ostendere, iridentium & insultantium est habitus.

Indignabundi etiam hominis gestus est, aduersum alterum grauiter affecti, dentibus stridere. Æneid. 3.

Dentibus infrendens gemitu. Et Apollinaris;

Ὅσα λέων ὀλοῖς ἐρυχάλοσ ἀπάγει θυμῶ.

FACIES TOTA.

Faciem in rem aliquam conuertere, intentionem, studium, attentionem, operamque, præstantis gestus est. Æneid. 2.

Contrà verò faciem auertere, vel abscondere, negligentis, renuentis, auersantis, atque detestantis habitus est.

Illa solo fixos oculos auersa tenebat,

Nec magis incepto vultum sermone mouetur,

Quam si dura silex, aut stet Marpesia cances.

Faciem demittere, eorū est quos conscientia accusat. Æneid. 3.

Deiecit vultum, & demissa voce locuta est.

Contrà verò, faciem tollere, eorum est quos bona conscientia, & spes fidèque erigunt, charitas quoque animat.

Faciem etiam in terram demittere, adorantis & tremētis diuinam maiestatem habitus est. Nonnus in Ioannem:

Μάρτυρον ἰκεσίης κυρτούμενον ἀνχένα κέμψεν.

Est etiam facies, superbiæ atque arrogantia index. Cic. 4. Verr. Nostis os hominis, nostis audaciam.

VULTVS.

Varia etiam & multiplici forma vultus mutatur, quod & Latinum ipsum indicat nomen. Estque varia-

oculis cogitat praua, Hebraicè נָחַץ id est, claudens.

Oculos aperire, vigilantium & attentendum. Cicero pro Milone. Aliquando ad eum puniendum oculos aperuisti.

MARES.

In naribus magna vel iræ vel lenitatis significatio est, in sacris literis. Nares enim vento vel fumo incensæ, iram grauissimam, & præsentis vltionis auidam, significant. Iob: Ascendit fumus de naribus eius, & ignis ex ore eius vorabit, carbones succensi sunt ab eo. Et gloria narium eius terror. Contrà verò summæ lenitatis indicium est narium latitudo, & facilitas respirationis.

Narium varia affectiones.

Atque lenitas & patientia Dei hac imagine indicatur, qui perpetuo à Prophetis פִּם אַפֵּי אֱלֹהִים id est, latis naribus, est appellatus, pro quo interpres noster, longanimis, vertit. Iob. 39. 23.

Applicabant ramum ad nares, certa vani cultus ceremonia ad ortum Solis adorantes, quasi odoris suauitatem Soli tribuentes, & ascribentes. Ezech. 8. 17.

OS.

Manus super os imposita eorum habitum describit, qui veritate redarguti, aut potestate auctoritatèque conuicti, obmutescunt, pudefactique tacent. Mich. 7. 36. apud Ethnicos, adorantium gestus est, vt patet ex Apuleio, Metam. 1. 4.

Oris affectiones & significata.

Et admouentes oribus suis dextram, primore digito in erectum pollicem residente, vt ipsam prorsus Deā Venerem religiosi adorationibus venerabantur,

LABIA.

Labia contrahere, oculis innuere, ad irrisorum, & duplicum, aut maleuolorum gestum indicandum pertinet. Idem etiam labia scindere aut retorquere significat. Prouerb. 16. 30.

rum animi affectionum index ple-
rumque certissimus.

Pallidus mœstítiam, timorem, &
dolorem prodit.

Obscurus, & niger, miseræ, & la-
boris, vehementisque animi turba-
tionis index est.

Ad summum, vt ait Quintilianus,
dominatur maximè vultus. Hoc sup-
plices, hoc minaces, hoc blandi, hoc
tristes, hoc hilares, hoc erecti, hoc
submissi sumus, hoc pendent homi-
nes, hunc intuentur, hunc spectant
etiam, antequam dicamus, hoc quod-
dam amamus, hoc odimus, hoc plu-
rima intelligimus.

BRACHIA.

Brachium extensum, vel eleuatum,
potentiam, & facultatem ad rem ge-
rendam conficiendamque, significat:
estque authoritatis, roboris, victoriæ
habitus. Contrà, cohibere brachium,
est pudoris, Cicero pro Cœlio:

Nobis olim annus erat, vnus ad co-
hibendum brachium toga constitu-
tus, vt exercitatione ludòque campe-
stri tunicati vterentur.

Brachium sigillatum, memoriam
indelebilem indicat in sacris. Cantic.
3. *Pone me vt signaculum super brachium
tuum.*

CUBITVS.

In cubitum recumbere, est immo-
rantium, & familiariter securèque
agentium. Eccles. 9. *Nec accumbas cum
ea super cubitum.*

MANVS.

Membrorum omnium totius hu-
mani corporis, manus vt habilissima,
& in omnem partem motu facillima;
ita etiam & multiplicis habitus ar-
tifex, & variæ significationis est in-
dex.

Vt sunt autem binæ manus, dextra
& sinistra, interdum altera, interdum
etiam vtraque, & motum, & habitum
efficit, quorum præcipuas formas in-
dicabimus.

Manus altera sublata & erecta, vel

extenta, vim, & robur, potentiam-
que indicat. Exod. 15.

Manus etiam altera, videlicet dex-
tra, eleuatur ad iuramentum.

Manus extenta pacificatoris, & si-
lentium indicentis, habitus est. Pers.
satyr. 4.

*Fert animus calida fecisse silentia turba.
Maiestate manus.*

Manus ori admota, habitus est ta-
centis, & modestè agentis, admiran-
tis etiam, secumque reputantis.

Tali gestu exhibebatur Harpocra-
tis simulachrum, Ægyptios, Tales
quoque sunt, quorum *χρυσία κληῖς ἐπι-
γλωσσῶν βέλκεν*, vt ait Sophocles.

Est etiam obseruantix erga alium
habitus & cultus signum. Iob. 31. 27.
Et osculatus sum manum meam ore meo.

Manum extendere ad indicandam,
& probandam, confirmandamque
sententiam, aut personam. Inde *χρει-
στολόγη* apud Græcos, idem est ac
sciscere, & decernere.

Manum dare, habitus est, fœdus
& societatem firmantis cum alio,
aut sese in alterius potestatem de-
dentis. Cic. epist. 1. 7.

Totum hominem tibi trado, de
manu (vt aiunt) in manum tuam,
ista & victoria & fide præstan-
tem.

Manum alterius apprehendere, ad-
monentis, hortantis, & robur ad-
dentis est. Sic Græci *χειρογωγῆν* vsur-
pant.

Manus porrectio, auxilium opem-
que significat. Synesius.

*Σὺ δὲ χεῖρας δίδου, σὺ κἀλαί, σὺ μάκαρ ὕλας
ἀνὰ γὰρ ἰκέτην Ἰουχάγ.*

Manus in altum sublata, orantis,
& miseriam suam profitētis, habitus
est, Virgil. 4. Æneid.

*Dicitur ante aras, medio inter numina
dinum,*

*Multa Ionem manibus supplex orasse
supinis.*

Manus implere, in sacris est, initiari.

*Harpocra-
tes simul.
Clavis au-
rea in lin-
gua silen-
tium.*

*Χρειστο-
λόγη.*

*Manus
lauare.*

LIBER NONVS,
ad munera & sacrificia offerenda, vt
Paral. 1. 29. *Impleat manum suam hodie.*

Manus sibilauare, innocentiam, &
puritatem, atque alienationem à ma-
lo, vel opere vel consilio, profitentis
habitus est, & hoc ex Iudæorum mo-
re, vt patet ex Psal. 72. 15. *Lauauit inter
innocentes manus meas.*

Manus tolluntur etiam ad publi-
cam gratulationem Deo præstan-
dam, atque ad laudem: Æneid.

*Sustulit exutas vinculis ad sidera pal-
mas.*

Manus in sinu tenere, otiosi ne-
gligentisque habitus est, vt Psal. 72.
Hoc Prou. 11. vocatur, *יָדֵי יָדָוּ*.

Manibus plaudere, iridentium
insultantium, explodentiùmque est,
apud Hebræos: aliter hoc signum
Græci Latinique interpretantur,
quibus plausus gratulationis indi-
cium est.

Manum sub femore Abrahæ po-
suit famulus, antiquo & arcano iu-
risturandi ritu, solis opinor Hebræis
noto, idque, vt patres interpretantur,
quod ex Abrahæ femore egressurus
esset Messias, Genes. 24.

Manus impositæ aliis, potestatem
superiorem significant, communica-
tam ei cui manus imponuntur, & of-
ficij, muneris, ac vicis traditionem,
atque authoritatis etiam dignitatis-
que concessionem, & hoc quidem in
sacris: apud profanos verò auctores,
manum iniicere, est sibi vendicare.
Virgil. 10. Æneid.

*Iniecere manuum Parca, reliisque sacrâ-
tunt*

Euandri.

Victimis macandis manus ij qui
sacrificabant, imponere solebant: eo
habitu suorum ipsorum reatuū pro-
fessi & debiti exsolutionem, atque vic-
ces victimis ipsis expiationis causa
tradentes, magna arcani mysterij de
Christo significatione. Hoc ex more
Hebr. Leuitic. 4.

Præterea, in benedictione, atque

*Manum
imponere.*

felici imprecatione, manus impone-
bantur.

Manuum plausus, approbationis
& laudis etiam significationem ha-
bet. Isaia. 55. 13.

Manus super caput, significant do-
lorem & mœtorem, animique im-
patientiam. Sic apud Latinos fron-
tem ferire, iracundiæ & angoris si-
gnum: Ingemuisse, vt frontem fe-
rias. Cic. ad Att. 1. 1.

Manuum propriarum commissio,
& complicatio, aut completus bra-
chiorum, ad pigrorum, desidum, &
stultorum notas indicandas, affertur
sæpè in sacris.

Palmam alterius tangerè, habitus
est, fidem metuum sibi dantium, fœ-
dere aut alio pacto conuenientium.
Vnde apud Zenoph. *Βυαννὸς πέμπι-
δείων*, id est, publicam fidem.

Denique de manuum vsu hæc præ-
cipit Quintilians.

Manus verò, sine quibus trunca
esset actio, ac debilis, vix dici potest,
quot motus habeant, cum penè ip-
sam verborum copiã prosequantur.
Nam cæteræ partes loquentem ad-
iuuant, hæ, propè est vt dicam, lo-
quuntur: an non his poscimus? pos-
licemur? vocamus? dimittimus? mi-
namur? supplicamus? abominamur?
timemus? interrogamus? negamus?
gaudium, tristitiam, dubitationem,
confessionem, pœnitentiam mo-
dum, copiam, numerum, tempus
ostendimus? nunc eadem concitant?
inhibent? supplicant? probant admi-
rantur? verecundantur? num in de-
monstrandis locis atque personis, ad-
uerbiorum atque pronominum ob-
tinent vicem? vt in tanta per omnes
gentes nationesque linguè diuersita-
te, hoc mihi omnium hominum cõ-
munis sermo videatur.

DIGITVS.
Digitus ori admotus silentium ta-
citur nitatèque significat. Iuuenalis:
digito compeſce labellum.

*Manuū in
actione di-
gnitas.
Quintil.
1. 11.*

Digito loqui, arrogantium est, & imperiosum. Tibullus:

Et vocet ad digitum me tacitura sonum.

D E X T R A.

Dextram dare, eorum est, qui amicitiam societatemque simul ineunt, & munerum communionem profitentur. *δεξιόδωξ* etiam dicitur, *φιλῶφῶνος ἔχειν*.

P E D E S.

Pede percutiunt irrisores, & insultantes alienis calamitatibus, in sacris: ut *Ezech. 25*. Significat etiam apud Plutarchum hic gestus imperiosus: *ὁ περὶ τῆς ἰσχυρίας ἐπὶ τῶν κρούσων τῶν ποδῶν τῶν ἀνδρῶν ἐστὶν περὶ τῆς ἐπιτοκίας δαυάμεις*, inquit Pompeius.

Pes constans, vel rectus, certum, constans, & rectum studium propositumque indicat.

Contrà verò, pedes moti, inconstantis & titubantis habitus cum sint, sententiæ mutationem, aut dubitationem, metumve arguunt in arcana significatione. Vagi etiam pedes, apud Græcos præcipue, in mulieribus flagitium significant: vnde Theognis nominat *γυμναῖος περὶ δ' ἄρμον*, adulteram.

DE GESTU ORATORIO.

C A P V T V.

Legendus Cic. 3. orat. 218.

ET ista quidem signa sunt naturalia, in quæ nullis artium instructus adiumentis, impetus prorumpere solet. Non licet tamen oratori, ubique gestus, quamuis ipsi rerum explicatissimi sint, adhibere. Nam, quo, infantia eorum est qui nihil sine motu corporis dici volunt? Itaque, si de ægroto loquantur, pertentant venas, modicorum more, si de citharædo, manus in modum percutientis nervos formant; si de tibicine, admotis ad os vermiculantibus digitis, parum abest quin sibilum red-

In decorum nimie gesticulatio.

dant. Hæc ne in scena quidem Comitorum sunt toleranda. Abesse enim debet plurimum (ut ait Quintilianus) à saltatore orator, ut sit gestus ad sensus magis quam ad verba accommodatus. Non enim, aut in illa periodo: *Stetit soleatus Præter populi Romani*: inclinatio incumbētis in sinum mulierculæ Verris effingenda est: aut in illa: *Cædebat in medio foro Messana*; motus laterum, qualis esse ad verbera solet, torquendus; ne vox quidem in expositionibus, qualis esse solet, aut eiulantium, aut furentium eruenda; hæc enim nimis affectatam sapiunt imitationem, & oratoris aduersantur grauitati.

Longè igitur errant in hac parte nimis actiuosi, qui modò præliantur, modò poscunt pocula, modò micant argutiis digitorum modò cubitos vtrimque in diuersum latus ventilant, iaculantur, secant, vrunt, terunt omnium artium modos, figuras & status expriment: Atque illi imperitæ fortasse plebi videntur belle admodum agere, prudentibus autem & sedatis furere & insanire iudicantur. Fugienda cernix elata *ἐξυψηλαζύτων ἢ μετώρου*. Caput incuruum, rigens, obstipum, laxum, effluens, *κορυβαρπάζων*, crispantes humeri, vultus asper, *αὐδάδης*, impudens, mollis, frons caperata, tristis, deiecta, oculi defixi, immobiles, *καρτοποιβωδοί*, assidue nictantes, nimis versatiles, Saturnij, truculenti, torni, canini, emissitij, supercilia elata, os peruersum, nares vncæ & corrugatæ, status humilis, indecens corporis filum, manus incompolitæ, pedes *ἀστυγυγες*.

Gestus oratorum talis esse debet, ut emineat etiam in affectibus grauis quidam decor: de quo ita præcipiant Alcuinus, & Quintilianus.

Ut recta sit facies, ne labra detorqueantur, adstringantur, mordeantur, ne corrugentur nares, ne immodicus hiatus distendat rictum,

Alcuinus in sua Rhetorica.

ne supinus vultus, ne deiecti in terram oculi, ne inclinata ceruix, ne elata aut depressa sint supercilia, oculi rigidi, & extenti, & languidi, aut torpentes, aut stupentes, aut lasciuui, & mobiles, aut natantes, & quadam voluptate suffusi, aut limi, aut poscetes aliquid, pollicentē sive nunquam esse debent: Pectus ad ventrem projicere indecorum est, varicare supra modum, & stando, deforme est, & accedente motu, propè obscænum.

Reprehendenda illa frequens in vtramque partem nutatio, quam in Curione patre irrifit & Iuuius, quaerens, quis in lintre loqueretur.

Hæc obiter Quintilianus: de manu verò, in qua plus est operæ, plura subiicit, quæ scrupulosius obseruari nolim, cum præsertim simplex & minimè affectata manus compositio, nunc magis ardeat: non pigebit tamen legere.

Quintilianus in obseruationibus in manibus.

Est autem gestus ille maximè communis, quo medius digitus in pollicem contrahitur, explicitis tribus, & principijs utilis, cum leni in vtramque partem motu modicè prolatus, simul capite atque humeris sensim ad id, quò manus feratur, obsecundantibus; & in narrando certus, sed tum paulo productior, & in exprobrando & in congruendo acerpatque iustans. Longiùs enim partibus his & liberiùs exeritur. Vitiosè verò idem sinistrum, quasi humerum petens, in latus agi solet: quanquam adhuc peius aliqui transuersum brachium proferunt, & cubito pronuntiant. Duo quoque medijs sub pollicem veniunt, & est hic adhuc priore gestus instantior, principio & narrationi non accommodatus.

At cum tres contracti pollice premuntur, tum digitus ille, quo vsum optimè Crassus Cicero dicit, explicari solet: Is in exprobrando & indicando, vnde ei nomen est, valet, & alieuata ac spectante humerum manu

paulum inclinatus affirmat. Versus in terram, & quasi pronus, vrget, & si aliquando pro humero est. Idem summo articulo, vtrinque leuiter apprehenso, duobus modicè curuatis, minùs tamèn minimo aptus ad disputandum est.

Acriùs tamen argumentari videntur, qui medium articulum potius tenent, tanto contractioribus vltimis digitis, quanto priores descenderunt.

Est & ille verecundiæ actioni aptissimus, quo quatuor primis leniter in summum cœuntibus digitis non procul ab ore aut pectore fertur ad nos manus, & deinde prona ac paululum prolata laxatur.

Hoc modò cœpisse Demosthenem credo in illo pro Ctesiphonto timido demissioque principio: sic formatam Ciceronis manum, cum diceret: Si quid est in me ingenij, Iudices, quod sentio quàm sit exiguum. Eadem aliquatenus liberiùs deorsum spectantibus digitis colligitur in os, & fusiùs paulò in diuersa resoluitur, ut quodammodo sermonem in ipsum proferre videatur.

Binos interim digitos distinguimus, sed non inserto pollice, paulum tamen inferioribus intrà spectantibus, sed ne illis quidem tensis, qui supra sunt. Duo interim extremi palmam circa ima pollicis premunt, ipse prioribus ad medios articulos iungitur, interim quartus obliquè reponitur, interim quatuor remissis magis quàm tensis pollice intus inclinato, habilem in latus, demonstrando, aut distinguendo, quæ dicimus, manum facimus, cum supina in sinistrum latus, prona in alterum fertur.

Sunt & illi breues gestus, cum manus leuiter pandata, qualis vuentium est, paruis interuallis, & subassistentibus humeris mouetur, maximè apta, parè, & quasi timidè loquentibus.

Est admirationi conueniens ille gestus, quo manus modicè supinata,

ac per singulos à minimo collecta digitos, redeunte flexu simul explicatur, atque conuertitur. Nec vno modo interrogantes gestum componimus, plerumque tamen vertentes manum, vtrunque composita est: pollicis proximus digitus, mediūque, qua dexter est, vnguem pollicis summo suo iungens, remissis cæteris, est & approbantibus, & narrantibus, & distinguētibus decorus.

Cui non dissimilis, sed compressis tribus digitis, quo nunc Græci plurimum vtruntur, etiam vtraque manu, quoties enthymemata sua gestu, vel vt cornu, tundunt cæsim.

Manus lenior promittit, & assentatur, citatior hortatur, interim laudat. Est & ille vrgens orationem gestus vulgaris, magis quam ex arte, qui contrahit alterno celerique motu, & explicat manum. Est & illa caua, & rara, & supra humeri altitudinem elata, cum quodam motu, velut hortatrix manus, à peregrinis scholis iam propè recepta. Tremula scenica est. Digitos, cum simul coierunt, ad os referre, cur quibusdam displicuerit, nescio. Nam & id leuiter admirantes, & interim subita indignatione, velut pauescentes, & deprecantes, facimus. Quin compressam etiam manum in signum pœnitentiæ, vel iræ, pectori admoemus, vbi vox, vel inter dentes expressa non dedecet: Quid nunc agam? quid faciam? Averso pollice demonstrare aliquid, receptum magis puto, quam oratori decorum. Sed cum omnis motus seu partes habeat septimūque sit ille, qui in se redit orbis, vitiosa est vna circunuersio, reliqui ante nos, & dextera, læuāque, & sursum & deorsum aliquid ostendunt. In posteriora gestus non dirigitur: interim tamen velut reijci solet.

Optimè autem manus à sinistra parte incipit, in dextra deponitur, sed vt deponere, non vt ferire videatur,

quanquam & in fine interim cadit; vt citò tamen redeat, & nonnūquam resilit, vel negantibus nobis vel admirantibus. Hic veteres artifices illud rectè adiecerunt, vt manus cum sensu & inciperet & deponeret. Alioqui enim, aut ante vocem erit gestus, aut post vocem; quod est vtrumque deforme. In illo lapsi nimia subtilitate sunt, quod interualum motus tria verba esse voluerunt, quod nec obseruatur, nec fieri potest: sed illi quasi mensuram tarditatis celeritatisque aliquam esse voluerūt, nec immeritò; ne aut diu otiosa esset manus, aut, quod multi faciūt actionē continuo motu conciderent.

Aliud est, quod, & fit frequentius, & magis fallit. Sunt quædam latentis sermonis percussiones, & quasi aliqui pedes, ad quos plurimorum gestus cadit, vt sit vnus motus, *Novum crimen: alter, C. Caesar: tertius, & ante hunc diem: quartus, inauditum, deinde, propinquus meus.* Et: *Ad te Q. Tubero delulit.* Vnde id quoque fluit vitium, vt iuuenes cum scribunt gestu promodulati cogitationem sic componant, quomodo casura manus sit. Inde & illud vitium, vt gestus, qui in fine dexter esse debet, in sinistram frequenter desinat. Melius illud, cum sint in sermone omnia breuia quædam membra, ad quæ si necesse sit, recipere spiritum liceat, ad hæc gestum disponere: vt puta *Novum crimen C. Caesar*, habet per se finem quendam suum, quia sequitur coniunctio: Deinde: *Et ante hunc diem inauditum*, satis circumscriptum est. Ad hæc commodanda manus, idque dum irrupit, erit prima, & composita actio. At vbi iam calor eam concitauerit, etiam gestus cum ipsa orationis celeritate crebrescet. Aliis locis citata, alijs pressa conueniet pronuntiatio. Illa transcurrimus, congerimus, abundamus, festinamus, ac instamus, inculcamus, infigimus. Plus autem affectus ha-

bent lentiora. Ideoque Roscius citatior, Æsopus grauior fuit, quòd ille comœdias, hic tragœdias egit. Eadem motus quoque obseruatio est. Itaque in fabulis iuuenum, senum, militum, matronarum, grauior ingressus est. Serui, ancillæ, parasiti, piscatores citatius mouentur. Tolle autem manum artifices supra oculos, demitti infra pectus vetant, adeò à capite eā petere, aut ad imum ventrem diducere, vitiosum habetur. At sinistram intra humerum promouere, vltra non decet. Secum auersantes in læuam partem, velut propellemus manum, sinister humeris proferendus, vt cum capite ad dextram ferente consentiat.

Manus sinistra, nunquam sola rectè gestum facit, dextræ se frequenter accommodat, siue in digitos argumenta digerimus, siue auersis in sinistram palmis abominamur, siue obicimus aduersas, siue in latus vtrumque distendimus, siue satisfacientes, at supplicantes.

Diuersi sunt autem hi gestus, siue submittimus, siue adorantes attollimus, siue aliqua demonstrationi aut

inuocationi protendimus: [Vos Albani tumuli, atque luci.] Aut Gracchanum illud: [Quòd me miser conferam? quòd vertam? in Capitoliumne? at fratris sanguine redundat, an domum?] Plus enim affectus in his iunctæ exhibent manus. In rebus paruis, tristibus, mitibus, breues: magnis, lætis, atrocibus, extensiores sunt.

Vestis ea esse debet, quæ conditionem, & locum, & tempus deceat: in qua, vt nimia cura suspicionum habet mollitiæ, ita supina negligentia à ciuili cultu aliena est. Cæterum si quando illud Fabij valuit, maximè in actione retinendum est. Nōrit se quisque, nec tantum ex communibus præceptis, sed etiam natura sua, consilium capiat formandæ actionis. Qui plura volet, legat eruditissimum librum, Ludouici Cresolli, è Societate nostra, qui actionem oratoriam accurate profequutus est: mihi tantam rerum comprehensionem vno corpore molienti, diutiùs immorari, in re præsertim, quæ solo pene vsu discitur, non placuit.

Finis Libri noni.

DE EPIDICTICA ORATIONE.

LIBER DECIMVS.

EIVS ORTVS, ET CHARACTER.

CAPVT PRIMVM.

*Demon-
stratiui ge-
neris ortus.*

Osteaquam de
præceptis oratio-
nis fustus dictum
est in genere, su-
perest vt singulas
orationum spe-
cies, quæ magnâ
habent in tracta-

tione dissimilitudinem, eodē quo cœ-
pimus, ordinis & rationis filo perse-
quamus. Occurrit statim in limine
subridens *Epidictica* (sic enim voca-
tur) eloquētia; quæ vt plurimū habet
floris & gratiæ, sic aures & animos
suauis quadam delectatione perfundit.
Natū est hoc orationis genus, si præ-
fertim non inchoata & rudis, sed cu-
mulata eiusdē ratio spectetur, adulta
& iā prope corroborata eloquentia.
Nam vt arma primū quidē rudia ex-
pediuit periculorū metus, ad proprii
capitis defensionem, quæ deinde va-
riis expolire rationibus ac ornāmētis
ars hominū cōmentā est: Sic eloquē-
tiam, concionū, iudiciorūmq;, quibus
res ciuiles administrantur, necessitas
primū effudit; vsus deinde aliquis,
quanquam nondum illam grandem

*Epidictica
quado in-
regro flore
perfectio-
nis emine-
re cœpit.*

& speciosam, corroborauit.

Mox cū docti homines orato-
riæ facultatis rationem acrius per-
pendere cœperunt, & à litigioso ta-
bularum clamore turbulentisque
concionum fluctibus, paulatim ad
sapientiæ condimenta, honestamq;
delectationem traducere: Emerfit
quædam dicendi ratio, quæ licet fo-
ro & negotiosis hominibus esset in-
uisa, apud eruditas tamen & vacuas
aures, mirum quoddam haberet au-
cupium blandissimæ maiestatis. Ta-
lis est Platonis & Isocratis eloquē-
tia, grauissima quæque præcepta sa-
piētiæ, & virtutis amabili flore ora-
tionis complexa, quo nihil ad egre-
gias mentes oblectandas arbitror
potentius.

Quæ species postquam mitiori li-
teratorum seculo per placere cœpit
multos habuit sectatores, qui hac
Platonis verecūda maiestate, haud-
quaquam contēti, totas orationes
hilariū & liberiū, ad aurium deli-
cias, variis expolitionibus distinxerunt:
Hos, sophistas, nondum odio-
so sed honesto nomine, vel etiam

λογοδηδαιολογος

λογοδηδαιολογος appellabant, de quorum
ortu, & caractere, hæc in Oratore
scribit Cicero.

*Cicer. de
Epidictico
genere iu-
dicium.*

*Demostri-
tium ge-
nus quale
esse debeat.*

Sed quoniam plura sunt orationum
genera, eaque diuersa, neque in vnā
formam cadunt omnia, laudationum,
scriptionum, & historiarum, & ta-
lium suasionum, qualem Isocrates fe-
cit Panegyricum, multique alij, qui
sunt nominati *sophistæ*, reliquarū-
que rerum formam, quæ absunt à fo-
rensi contentione, eiusque totius ge-
neris quod Græcè *δημηγορικόν* nomi-
natur, quod quasi ad inspiciendum, de-
lectationis causa comparatum est, non
complectar hoc tempore, non quod
negligenda sit (est enim illa quasi nu-
trix eius oratoris quem informare
volumus, & de quo molimur aliquid
exquisitiū habere.) Ab hac, & ver-
borum constructio, & numerus libe-
riore quadam fruitur licentia. Datur
etiam venia concinnitati sententiarum:
& arguti, certique, & circum-
scripti verborum ambitus concedū-
tur, de industriaque, non ex insidiis,
sed apertè ac palam elaboratur, vt
verba verbis quasi demensa & paria
respondeant, vt crebrò conferantur
pugnantia, comparenturque contra-
ria: vt pariter extrema terminentur,
eundemque referant in cadendo so-
num: Quæ in veritate causarum, &
ratiū multo facimus, & certè oc-
cultiū.

Thrasymachus.

*Theodoros
Byzantius.*

In Panathenæico autem Isocrates,
ea se studiosè consecratum fatetur:
non enim ad iudiciorum certamē, sed
ad voluptatem aurium scripserat. Hæc
tractasse Thrasymachum Chalcedo-
nium primum, & Leontinum ferunt
Georgiam: Theodorum inde Byzan-
tium, multosque alios, quos *λογοδη-
δαιολογος* appellat in Phædro Socrates:
Quorum satis arguta multa, sed vt
modò primūque nascentia, minu-
ta, & versicolorum similia quædam,
nimiūque depicta. Idē paucis quale
totum sit id genus, describit num. 42.

Dulce igitur orationis genus, solu-
tum, & effluens, sententiis agutum,
verbis sonas, est in illo Epidictico ge-
nere, quod diximus proprium Sophi-
starum, pompæ quàm pugnæ aptius,
gymnasiis & palæstræ dicatum: Spre-
tum & pulsum foro: *ὀπιλάζει γὰρ ὁ ἐπιλέ-
ται καὶ δὲ ὁ ὅπως πειραζομένων ἑαυτὸν*, inquit
Synesius.

*Synesius in
Dione.*

Hæc eloquentia primū inter scho-
larum vmbas educata, postea in pu-
blicis Athenæis, & theatris, frequen-
tissimo plausū excēpta, late persulta-
uit, cū eam Imperatores blandiū
alerent, & doctissimorum hominum
ingenia frequentibus præmiis & ho-
noribus extimularent.

*Magnus
vigor Epi-
dictica sub
Imperato-
ribus.*

In scholis autem prima adolescen-
tum tyrocinia tenuerunt epistolarum
munditiæ, enucleatæ, propriæ, signa-
tæ: narrationes, descriptiones, Etho-
peicæ: In stricta verò oratione Ecloga-
rum rusticitas amœnis quibusdam
verborum violis intermicans, & ele-
giarum viror in molli petulantia la-
liciū: Deinde iucunditates lyricorum,
urbaniæ iamborum amaritudi-
nes, aculeatique lusus, exitūque epi-
grammatum floruerunt.

Mox ad declamationes ventum est,
quibus inter scholarum vmbacula
iustis certaminibus proluderetur.

DE DECLAMATIONE contra Montanum.

CAPVT II.

Epidicticæ illius perfectioris, & cæ-
terorum quoque generum, sem-
per principium fuit vmbatilis inter-
priuatos parietes exercitatio: quam
non immeritò iuuentuti commen-
dant grauissimi dicendi præceptores.

Sed tamen Montanus Votienus,
Orator haud ignobilis, in declama-
tionum receptum, & longa iam
exercitatione corroboratum mo-

*Votieni de
declama-
tionibus
iudicium.*

De decla-
mationum
agendi ra-
tione, va-
nitate, &
miseria
multa Sy-
nesius p. 55.
in Dione.

Stultitia
gratuita
periculosa.

rem, grauisanè oratione inuehitur apud Senecam : cuius hîc rationes, quò liquidius refutentur, adscribam: Qui declamationem parat, scribit, non vt vincat, sed vt placeat. Omnia itaque lenocinia ita conquirat; argumentationes, quia molestæ sunt, & minimum habent floris, relinquit, sententiis explicacionibusque audientes delinire contentus est, cupit enim se approbare, non causam.

Sequitur autem hoc vsque in foris declamatores vitium, vt [necessaria deserant, dum speciosa sectantur,] Accedit illud, quò aduersarios quamuis fatuos fingunt, respondent illis, & quæ volunt, & cum volunt.

Prætere nihil est quod errorem aliquo damno castiget: stultitia eorum gratuita est. Vix itaque in foro futurus periculosus stupor discuti potest: qui crevit dum tutus est.

Quid quòd laudationibus crebris sustinentur, & memoria illorum asfuevit certis interuallis quiescere? Cū ventum est in forum, & desit illis ad omnem gestum plausus excipere, aut deficiunt, aut laborant.

Adiice nunc, quod ab aliis nullius interuētū excutitur. Nemo ridet, nemo ex industria obloquitur, familiares sunt omnium vultus, in foro, vt nihil aliud ipsum, illos forum turbat.

Hoc quod vulgò narratur an verū sit, tu melius potes scire. Declamatorix virtutis Patronem Porcium vnicum exemplum, cum pro reo in Hispania Rustico Porcio propinquo suo diceret, vsque eò esse confusum, vt à solæcismo inciperet: nec antè potuisse confirmari, tectum ac parietes desiderantem, quam impetrauit, vt iudicium ex foro in basilicam transferretur. Vsque eò ingenia in scholasticis exercitationibus delicatè nutriuntur, vt clamorem, silentium, risum, cælum denique pati nesciant.

Non est autem utilis exercitatio, nisi, quæ operi simillima est illi ad

quod exercet: itaque durior solet esse vero certamine. [Gladiatores grauioribus armis discunt, quam pugnant:] diutius illos magister armatos, quam aduersarius sustinet: Luctantes, binos simul ac ternos fatigant, vt facilius singulis resistent. Cursores, quòd intra exiguum spatium de velocitate eorum iudicetur, id sæpe in exercitatione decurrunt, quod semel decursuri sunt in certamine.

Multiplicatur ex industria labor, quo condiscimus, vt leuetur, quo decernimus. In scholasticis declamationibus contrà euenit, omnia molliora & solutiora sunt, in foro partem accipiunt, in schola eligunt: illic iudici blandiuntur, hîc inferiunt, illic inter fremitum circumsonantis turbæ intendendus animus est, vox ad aures iudicis perferenda est; hic ex vultu dicentis pendent omnium vultus. Itaque velut ex vmbroso & obscuro prodeunt locò, claræ lucis fulgor obcæcat: sic istos à scholis in forum transeunt, omnia tanquam noua & inusitata perturbant, nec antè in oratorem corroborantur, quam multis perdomiti contumeliis puerilem animum scholasticis deliciis, languidum verò labore durarunt.

Quæ rationes licet aliqua probabilitate percellant animos, non tamè id euincunt, vt declamationum vsus tot sæculis vsurpatum possint de medio tollere: Reclamant enim sapientum voces, qui has epidictici generis orationes eloquentiæ cunabula dixerunt, quòd his educata nutrimentis oratio se postea colorat, & roborat, vt gratior simul ac fortior ad publicas conciones emanet.

Sed videtur in ipso rationum limine Votienus non mediocriter aberrasse: etenim quasi vna in eloquentia spectaretur necessitas, ita direxit omnem argumentationem, vt declamatorum genus conuelleret,

Gladiatorum exercitationes dura.

Cursores.

Declamationum de-
fensio.

Delectatio comes eloquentia.

Declamationum vsus

quòd speciosum esset, & plenum illecebris: Qui profectò si statuit, à ciuili etiam eloquentia speciè & delectationem penitus esse remouendâ, quantam ei maiestatem detrahit, in quod necessitatis pistrinum compingit? sin autem, & res serias eruditionis ac humanioris etiã orationis condimentis intingi necesse est, quod summi in eloquentia viri semper vsurparunt, fateatur oportet, in declamationibus plurimum esse adiumenti; è quibus illa vis efflorescit, & in ciuiles etiam orationes acita quadã suauitatis aspergine diffunditur. Nam quod declamatores obiicit nullo dano castigari, plausibus assuescere, mollissimis nutrimentis, educari, ad summum, cum in forum venerint, loci fulgore obcæcari;

Num hæc vitia potius declamantium quam ipsius declamationis? Quid si instituat declamatio grauior, sub disciplina & censura optimi præceptoris? Quid si ad iusti certaminis exemplar paulò seuerius cõponatur? Quid si aduersarij sint acres & vegeti, apud quos languere & dormire non liceat? quid si frequentia auditorum confessu, & aculeis gloriæ tota extimuletur actio? vtrum tandem paratior accedat ad forum, qui ex hac vmbatili exercitatione, magna cum ingenij commendatione discesserit; an is, qui nunquam scholas videt, nunquam hominum vultum tulerit, nunquam os ad dicendum aperuerit? Quis adeò iniquus rerum æstimator, vt censeat, prima statim emissionem in forum ablegandos esse adolescentes, & ad hanc negotiosæ vitæ austeritatem fingendos, antequam in mansuetioribus Musis ponant rudimentum? Quod profectò si fieret, verendum esset, ne aut oppressa serum grauitate, indolis teneritas fatisceret, aut ad trucem quendam atque inconditum horrorem, cultus inopia rigesceret.

Discit primùm canis venaticus in aulâ pelles allatrare, mox feras in syluis persequitur: balbutientibus modulibus, mellitissimis cantibus proludent lusciniæ: spectant è nido solem Aquilæ pulli, antequam propius aggrediantur, & sustineant firmius; Ad legitimos congressus pugnæ simulachra sternunt viam.

Nihil prius in fructum erumpit, quam in florem, Spectanda est in declamationibus adolescentum indoles, antequam in seriis laboribus duretur: Non tamè eò dico, vt velim (quod hîc, opinor, arguit Votienus) iuuenes in declamationibus connescere, vt apud Rhadamanthū exerceant quæ in scholis didicerint. Post iustas prolusiones educend i sunt in campum, quò citius clamorem, silentium, solem, puluerem, cælum denique pati discant.

Sed ne forum, & sub sellia, aut scholas etiam semper cogitemus, extant ea tempora, & loci, quibus auditores doctis, amœnis, sculptis orationibus sunt permulcendi, &, vt cum Dionysio loquar, non nihil oportet deargueri: ex istius autem eloquentiæ supellecile petenda sunt adiumenta: quando demonstratiuum genus complexa est.

DE GENERE DEMONSTRATIUM.

CAPVT III.

Demonstratiuum genus primum locum obtinet: quod, vt Nilus ille Nonni;

Ποδὶον γονόντι χῆρον ἐπιλάσομαι ἔδωρ,
Ἐπὶ δὲ διὰ σομάτων εἰσιλυθὸς εἰς ἄλλα πῆλα.

Est sanè Nilus fluuiorum omnium maximus, fecundissimus, & suauissimus. Quæ omnia demonstratiuo generi magnopere congruunt.

Magnitudo quæritur? omnium rerum laudes & vituperia cõtinet: fecunditas expetitur? nullum verbis aut rebus vbertus: desideratur suauitas?

Puerorum institutio ad eloquentiam.

De argueri.

Nonni
Dion. l. 13.

Demonstratiui generis excellentia.

at tota Ciceronis, Demosthenis, Iſocratis Myrothecia hoc genus exhauſit.

Quòd ſi apud Procopium χρυſοφρέοντα Nilum audiuiſti; vnde χρυſοφρέας appellatur à Cedreno; hinc quoque fontes aurei magna vbertate diffluūt. επιδεικτικὸν quidē à Græcis nuncupatur, quòd totū ad pōpam & magnificentiā natū videatur: nam επιδεικτικῶν dicēbātur in ludis & certaminibus oratores, poētæ, citharædi, quoties de palma cum æmulis, magna hominum frequentia certarent: Nunc igitur de nobili & tam ſpacioſo genere dicēdū.

Præcepta generis Demonstratiui.

Demonſtratiuū genus eſt, quod laudem & vituperium continet: Ex quo laudationum præcepta & vituperij hinc tradenda ſunt. In eo ſpecto, quid laudandum, & vituperan-

dum? & quomodo?

Quatuor, teſte Ariſtotele, cadunt in laudationem; Deus, homo, animalia, inanima. Modus, & ratio patebit in ſingulis.

LAUDATIO DEI.

CAPVT IV.

ΕΚΔΙΟΕ igitur, vt ait Theocritus, ἀρχαίμεθ' : in laudatione Dei duo ſpectantur: materia, & forma. Materiā hinc appello argumentū laudationis, Dei puta ampliffimas virtutes: formā, vel modum, & characterē. In laudes uinas latiffimus patet dicendi ex variis locis campus, ſed in eo excellunt definitiones conglobatæ, quibus frequenter vitur Syneſius, & D. Gregorius Nazianzenus. Sic autem Syneſius in hymnis deū laudat:

In Dei laudatione de duo ſpectanda.

Deus recte laudatur definitionibus conglobatis.

Dator gratiarum.

Radix mundi.

Centrum entium.

Ex se ortum principium.

Dispensator, & parens rerum.

Vnitatum unitas pura.

Monadum monas prima.

Pater sui pater.

Entium semen.

Veritas sapiens.

Fons sapientia.

Ocule in ipſius.

Mundi creator.

Inclinatorum rotator ſyderum.

Δότης εὐαγίων.
Ρίζα κόσμου.
Κέντρον ὄντων.
Αὐτοσῆτος ἀρχῆς.
Ταμίης πατρὸς τῶν ὄντων.
Ἐκδητικῶν ἑνῶς ἀγνῆ.
Μονάδων μονάς τε ἀσπότη.
Πάτερ αὐτοπατῶρ.
Ὀντων ἀσπῆμα.
Ἀσπῆμα σοφίας.
Πάτερ σοφίας.
Ὀμνία σεαυτῶν.
Κόσμου κτίσας.
Κλειῶν σφαιρωτῶν ἀσπῶν,

Virtutes & ornamenta quecunq; emicant in rebus humanis, illa, tanquam in fonte, ſunt in Deo, à quibus ipſe cōmendari poteſt. Ex promā illuſtriſſimū exemplū, quod præclare omnino & diuinè attigit Maximus Tyrius, nobilis Philoſophus, & Rhetor, orat. de deo, vbi Dei laudandi rationem quaerit.

Maximus Tyrius, Orat. de Deo.

ΚΑΛὸν γὰρ εἶναι τὸ θεόν, καὶ τῶν καλῶν τὰ φανώτατοι. διὲν ἔστωμακρόν, ἀλλ' ὁ δὲν καὶ τῶ σώματι ἐπιρρεῖ τὸ κάλλος. οὐδὲ λήμων κάλλος, ἀλλ' ὁ δὲν καὶ ὀλεϊμῶν κάλλος, καὶ ποταμῶ κάλλος, καὶ θαλάσσης, καὶ ἑσπῆς, καὶ πῶν ἐν ἐσπῆσι θεῶν πᾶν τὸ κάλλος τῶτο ἐν εἰδέο βεῖ ὅτι ἐν καὶ ἐν ἀσπῆσι.

Pulchrū deū dices, & pulchrorum omnium pulcherrimum. Haud quidē pulchrū corpus, ſed vnde pulchritudo emanat in corpora: neque etiam pulchrum pratium, ſed vnde, & prata, & amnes, & mare, cœlū ipſum, eius enim pulchritudo omnis, tanquā

Deus omnia. Maximus Tyrius egregiè de Deo Philoſophatus.

ἐπιρρεῖ ἀσπῆσι, καὶ ἀσπῆσι τοῦ καλοῦ ὅτι αὐτὸ μακρόν ἐστωμακρόν, καὶ ἐσπῆσι, καὶ σωζόμενα, καὶ καλοῦ αὐτὸ ἀπὸ εἰπεται, αἰσθῆσι καὶ διαλόγου καὶ οὐδὲν ἐσπῆσι. εἰ γὰρ ταῦτα ἴκανα, ἐσπῆσι καὶ τὸ θεόν, εἰ καὶ μὴ, πῶς πῶ αὐτὸν ἀνιῆται, ἐσπῆσι γὰρ μοι μὴτε μάχης, μὴτε χῶμα, μὴτε γῆμα, μὴτε ἀσπῆσι ὅτι ὅλης πάσης.

ex perenni puriffimòq; fonte, ad nos vsq; delabitur; tātūmque, aut fortitudinis, aut firmitatis, aut salutis, rebus in ſingulis ineſt, quantum ab eo reſperguntur: Ex quo ſi nihilū hauriāt, cōtinuò turpes, diſſolutæ, corruptæque tabeſcūt. Hoc tibi ſi ſatis eſt, deū ipſum inſpexiſti: ſin minùs, quænam

alia poterūt eiufdem naturæ interpretationem proferre? Fac, in eo nec magnitudinem; nec colorem, nec figuram aliquam cogites: non aliud præterea quicquam, quod materia pati conſueuit.

Dei varia nomina.

AD hæc accedunt illa Senecæ Natur. quaſt. libr. 3. vbi Deus appellatur cultos rectorque vniuerſi: animus, & ſpiritus, fatum, cauſa, prouidentia, natura mundani huius operis, Dominus, &c. de quibus inferiùs.

Deus laudatur ab adiunctis & effectis.

Tertia ratio laudationis diuinæ, eſt ab adiunctis, & affectis. In eſſentia laudabitur maietas, in maiestate æternitas, in æternitate fœlicitas, beneficentia in creando, in regendo prouidentia, in frangendis improbis fortitudo, in puniendo iuſtitia, lenitas in indulgendo, in ſubleuandis hominum miſeris perpetua bonitas. Hunc locum eximie tractauit Apul. II. Met. cuius verba & ſtylum non probo, ingenium in multis non reſpuo. Sic igitur ille, deum in perſona Iſidiis deſcribit:

Apuleij locus eximius de Deo.

Tu quidem ſancte, & humani generis ſoſpicator perpetue, ſemper fouendis mortalibus miſericordie, dulcem matris affectionem miſerorum caſibus tribuis; nec dies nec quies villa, ac ne quidem momentum tuis tranſcurrit beneficiis otioſum, qui mari terræque protegis homines, & propulſis vitæ procellis, ſalutarem porrigis dexteram: qui fatorū etiam inextricabiliter contorta retractas licia, & fortunæ mitigas tempeſtates, & ſtellarum varios meatus cohibes, te ſuperi colunt, obſcruant inferi, tu rotas orbem, illuminas ſolem, regis mundum, calcas Tartarum, tibi reſpondent ſydera, redeunt tempora,

gaudent numina, ſeruiunt elementa: tuo nutu nutriuntur nobila, germinant ſemina, creſcunt germina, tuam maietatem perhorreſcunt aues cœlo meantes, fœræ montibus errantes, ſerpentes ſolo latentes, ponto natantes belluæ. Idem argumentum attigit Mercurius Trimegiſtus oratione V. ἐπὶ ἀφαινῆς θεῶς φανερότατος ἔστω.

Deus recte laudatur ab imaginibus.

Quartum genus eſt ſatis frequens ab iconibus, ſiue ſimilibus: vt cūm Deus Opt. Max. cum ſole, cum anima, cum oculo comparatur: Facimus in eo, quod ſolent qui ſolem deſixis oculis intueri non poſſunt, radios per nubem emiſſos ſuſtinent. Ita nos cūm tantæ maietatis ſplendor obruat, ad figurarum nubes & vela conſugimus.

Laudationis Dei modus.

Modus erit, non tanquam Panegyriſtæ omnia aucupantis, ſed tanquam religioſi encomiaſtæ, magnum illum rerum opificem admirantis potiùs, quàm laudantis; nihil enim nimis enucleandum.

Quòd ſi alicuius diei celebritatem, & myſterium commendemus peculiare, vt Chriſti natalem, reſurrectionem, aſcenſionem; gratulabimur orbi terrarum, ob commune donum, & inſigne erganos dei beneficium; rem magna verborum dignitate aperiemus: illuſtrabimus ab adiunctis, à ſimili, à comparatione minorum, ab exemplis. Poſtremò, adhibebimus faces, quæ auditores in dei amorem inflamment. Nunc

graviorum authorum breues aliquot & sculptas Dei laudationes, vel potius descriptiones, videamus.

DEVS.

Expressus ex D. Gregorij, Philonis, & aliorum sensibus.

Dei con- mium & descriptio.

Deus est (auditores) Deus est: Decquis non malit hic obstupescere, quam loqui? vos appello, purissimi animarum cœtus, qui beatas illas sedes æternis syderibus illuminatas incolitis; non minus in æternitate fœlices, quam in fœlicitate æterni: quoties in hoc speculum oculos defigitis; toties conuictis splendore lucis obruti, & pennas ori præterditis, vt radios veluti per nubẽ emis- sos excipiatis: quos aliter sustinere non potestis. Quid igitur nos vilissimos homunciones facere oportebit, quoties de hoc æternæ mentis numine cogitabimus? latebras profecto suæ sibi gloriæ densissimas tenebras offudit, quas cum animus per- rumpere conatur, opprimitur magis quam lucet: mentem quippe Deus illuminat, & mentis celeritatem præteruolat, pectus accendit, nec pectoris angustiis capitur, quãtuncun- que percipitur, tantundem subripi- tur, suãque fuga cruciat & illecat amatores: deinde queris, homule, qualis Deus sit, qualem verò tibi mente ac cogitatione depingis? cor- pus (opinor) excellenti partium venustate & compositione confurgens: caue- sis, ab omni concretionem mor- tali solutus est: pedes illi dabis? qua- les? igneos: quorsum? vt incredibili celeritate hæc & illa loca collustret: at implet omnia; manus illi tribues? quas? amplissimas: cur ita? vt acci- piat, & donet quã largissimè? sed à nemine accipit, qui omnium bono- rum deliciis circumfluit: donat verò

manibus, sed munificentia: quã mun- dum ipsum tam magnifico partium omnium apparatu, & tanta rerũ om- nium supellectile nobilitauit: oculos assignabis? quos? celeres, flammeos, volubiles, latè spectantes omnia, ob- scura quæque tenebrarum acerrima visus acie penetrantes? at ipse totus oculus est.

Dei ma- nus muni- ficentia; & munificen- tia ma- nus Dei.

Verùm tenere in describendo ali- quẽ modum oportet.

Pulchrum igitur Deum dices, & sapientem, & fortem: non errabis: est enim sapientia, & fortitudinis exemplar: non quidem sapiens, & fortis Angelus; sed vnde sapientia & robur in Angelos, & homines emanat. Non pulchrum pratum est, non pulcher amnis, pulchrum mare, pulchrum etiam cœlum, sed vnde prata, & amnes, & mare, & cœlum ipsum, cœlestesque animæ pulchri- tudinem decerpunt: inde enim, tan- quam ex perenni purissimòque fonte ad nos vsque delabitur, tantumque decoris, aut firmitatis, aut salutis, rebus singulis inest: quantum ab eius copia resperguntur: ex quo, si nihil hauriunt, continuo turpes, dissolutæ, corruptæque contabescunt.

Deus fons pulchritu- dinis.

Itaque in illo fœlicitatis solio collo- catus, placidissimè regit omnia, & fatorum seriem admirabili prouid- entia dispensat: quòd si quando ter- rorem imis pectorum medullis incu- tit, quis ad eius speciem non perhor- rescit? hunc aues per cœlum voli- tantes, sparsæ per dumeta belluæ, & immania phocarum corpora maris fluctibus obruta pertimescunt. Gra- ditur autem insigni maiestate, Che- rubinis insidens, & celeri vento- rum turbine circumquaque rapi- tur, sexcenta consequuntur cur- rorum millia, in quibus igneæ cohorte Angelorum copiosa luce cir- cumfusæ radiant: Sol tanti tamque stupendi numinis vmbra, potius quam effigies, ad eius nomen expa-

Dei timor.

Maiestatem.

Sol vmbra Dei.

uescit, adamantinæ cœli portæ con- tremiscunt, intendunt se flammeæ nubes, & lucido horrore totum hoc spatium circumuestiunt; mugiunt in- terim tonitruum fragores, scintillat fulgura, volitant procellæ, ruunt ful- mina, immixtique grandini rutili car- bones depluunt: hinc discedit cœlũ, hiant terrarum latebræ, terrore per- fusi manes, mortuorum regem sen-

tiunt, qui vno tēporis momento sex- cētos mūdōs cōdere, conditōsq; vel tenuissimo halitu difflare potest.

Legendus D. Dionysius Areopagi- ta, ca. 4. cœlest. Hierarch. & ca. 4. de diuinis nominibus, vbi de bonitate, pulchritudine, suauitate Dei infinita reperiuntur. Videndus item Tertull. de Trinitate: Trismegistus, Theodo- retus, Synesius.

Ex Philone, libro, Quòd Deus sit immutabilis.

Deus ex- pers com- positionis.

Ὁ δὲ Θεὸς ἀτε ἀγέννητος ὢν, καὶ τὰ ἀγέ- ῳ γὰρ ὄν εἰς ἡρώτων, ἔδενος ἐδεδῆν ἢ τῆς ἡγνήμασι προσόντων. ἐπι, καὶ τὴν ἐμὴν εἰ κέχρηται τῆς ὀργανικῆς μέρεσι; ἑάσεις μὲν ἔχεν ἢ προσ- σέχου ἑαυτὸν: ἑα δὲ τῆς ἢ πῆ, πῆ πληρωτῆς τὰ πάντα; καὶ πρὸς τῆς, μὲν δὲ ὄντος ἰσοτήτου; καὶ ἔνεκα τῆς, ἢ φρονήτων ἄσπερ καὶ ἡμῶν, καὶ χεῖ- ρα μὲν τοῖς πρὸς τὸ λαβεῖν, καὶ δεύου, λαμβανέ- ῃ δὲ παρὸς δένος ἔδεν, ἔδεν ἢ λόγῳ χεῖρῶντος ἑσπρέτη δωρεῶν, ἢ καὶ ἢ κόσμον εἰεράζετο. ὀφ- θαλμῶν καὶ μὲν ἢ ἐδεδῆν, ὢν ἀνευ φωτὸς αἰδουτῆ τῶν καὶ ἢ γίνεται, τὸ ἢ αἰδουτῆ φῶς ἡγνήτων. ἐάσει ἢ ὁ θεὸς φωνὴ χεῖρῶντος ἑαυτῶ.

Sed Deus, vt pote ingenit⁹, & crea- tor omnium, nihil opus habet iis quæ rebus creatis infunt. Quid enim dicemus de vsu instrumentalium par- tium? pedes ei dabimus, progredien- di gratia? at quò ibit, cum impleat omnia? ad quem accedat, cum nemi- nem honore parem habeat? aut quam tandem ob rem, cum humanis curis careat? quid manus, ad accipiendum dādumque? ipse à nemine quicquam accipit: donat autem verbo suo munificentiam administrantē, per quod mundum condidit. Oculis certè non eget, quibus sine luce sensibili nihil comprehenditur; at sensibilis lux creata est: Deus autem propriæ lucis vsu videbat, etiam ante mundum conditum.

Ex D. Gregorio Nazianz. Orat. I.

Dei abyf- sus operit.

Αἱ καὶ ἀεὶ φῶσις μόλις χεῖρισι δεῖ- λαμπεότητι, ὃν ἄβυσσος καλύπτει, ἢ σκότος ἀποκρυφῆ, & φῶς ὄντος τῆς καὶ ἀεὶ φῶ- τῆς, καὶ τῆς παντὸς ὄντος. Ὁς καλὸν ὄντι ἀπῶν, καὶ ἀνευ παντὸς καλῆ. Ὁς γὰρ φῶς φέρεται, καὶ διαφύγει καὶ τὰ χεῖρ, καὶ ἄλλο. ἑσπρέτων ἀεὶ τοσούτον ὄσον καταλαμβάνεται, καὶ ὑπὸ τῶν πρὸς τὰ ἀνευ τὸν ἑσπρέτων, καὶ τὸ ὄσον καὶ τῆς κλέπτει.

PVræ naturæ vix Dei splendorem capiunt, quem abyssus operit, cuius tenebræ latibulum sunt, vt potè luminis purissimi atque plerisque in- accessi, qui & in vniuerso & extra v- niuersum est: qui & pulchritudo om- nis est, & supra omnem pulchritudi- nem, qui mentis celeritatem atque subtilitatem effugit, quantumque percipitur, tantumdem semper se subducit, amantésque sui ex eo, quòd fugit, ac velut iam comprehensus se proripit, ad superna allicit.

Bernardus quoque in eo genere subtilis.

Bernardus in eo genere subtilis.

Quid est Deus? longitudo, latitudo, sublimitas, profundum: longitudo, propter æternitatem; latitudo, propter charitatē; sublimitas, propter maiestatem, profundū, propter sapientiam: Deus amat, ut charitas; nouit, ut veritas; sedet, ut æquitas; dominatur, ut maiestas; regit, ut principium; tuetur, ut salus; operatur, ut virtus; reuelatur, ut lux; assistit, ut pietas.

Anastasi Synaita in ἁγιῶν, breuiter, sed ἐμπαρκῶς, θεὸς ἰσὶα ἀνάπτος, αἰτία παντακλή, πάντων αἰτίας αἰτία τῆς ἁπλοῦς. Deus substantia causæ expers: Causa omnipotens: Omnis causæ causa quædam supra substantiam.

Arnobius, grandis sensibus, dictione rudis.

Arnobij descriptio generosis sensibus, sed stylo ruidiori.

O Maxime, ô summe rerum inuisibilium procreator, ô ipse inuisibilis, nullis vnquam comprehense naturis: dignus, dignus es verè (si modò te dignum mortali dicendum est ore) cui sperans omnis intelligensque natura, & habere & agere nunquam desinat gratias, cui totâ conueniat vitâ genu nixo procumbere, & continuatis precibus supplicare. Prima enim tu causa es, locus rerum, ac spatium, fundamentum cunctorum quæcunque sunt, infinitus, ingenitus, immortalis, perpetuus, solus, quem nulla delineat forma corporalis, nulla determinat circumscriptio qualitatis, sine situ, motu, & habitu; de quo nihil dici potest, & exprimi mortalium significatione verborum: qui, ut intelligatis, tacendum est; atque ne per

umbram te possit errans inuestigare suspicio, nihil est omnino mutiendū. Da veniam, rex summe, tuos perfectibus famulos: &, quod tuæ benignitatis est proprium, fugiētibus ignosce tui nominis & religionis cultum: non est mirum, si ignoraris, maioris admirationis est, si sciaris.

Ex Seneca, nat. q. proem.

Quid est Deus? mens vniuersi. Quid est Deus? quod vides totum, & quod non vides totum: sic demum magnitudo illius illi redditur, quâ nihil maius excogitari potest: si solus est, omnia, opus suum, & intra & extra tenet. Quid ergo interest inter naturam Dei, & nostram? nostri pars melior animus est, in illo pars nulla, præter animum: totus ratio est, & Plinius. Totus est sensus, totus visus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus sui.

Dei definitio ex Seneca.

L. 2. c. 7.

Ex eodem, 3. Natur. quest. c. 45.

Næ, hoc quidam crediderunt, Iouem esse, qualem in Capitolio, & in cæteris ædibus, videmus mittere manu fulmina; sed eundem, quem nos, Iouem intelligunt, custodem, rectorum vniuersi, animum ac spiritum mundani huius operis dominum, & artificem, cui nomen omne conuenit. Vis illum fatum vocare? non errabis: Hic est ex quo suspensa sunt omnia, ex quo omnes causæ causarum: vis illum prouidentiam dicere? rectè dices; est enim, cuius consilio huic mundo prouidetur, ut incōcussus erat, & actus suos explicet. Vis illum naturam vocare? non peccabis; est enim, ex quo nata sunt omnia, cuius spiritu viuimus. Vis illum vocare

Deo nomine omne conuenit.

care mundum? non falleris: ipse enim est totum, quod vides; totus suis partibus inditus, & se sustinens vi suâ.

Philo, lib. de Cherub.

Deus apertus finis omnis felicitatis.

Θεὸς ἐστὶ ἀκοινῶν ἰσὶος καὶ ἀνέγδοτος, ἀνώδυνος, ἀκλήεις, ἐν δαμονίας ἀκέρτα μεσος, τελειοτάτη ἡ τούτου φύσις, μάλλον δὲ αὐτὸς ἀκέρτα, ἢ τέλος. ἢ θεὸς ἐν δαμονίας.

Eadem Latine.

Deus est expers malorum omnium, sepe vegetus, doloris nescius, indefessus, sinceræ felicitatis plenus, ipsius naturæ perfectissima, imò ipse est fastigium extremaque linea felicitatis.

DEVS SEDENS IN Cherubin.

Apud Ezech. ex figura Villalpandi, stylo oratorio reddita.

Propheta apud Babylonios captiuo aperitur cœlum, & Dei magnificentissima arcana ostenduntur: Ecce tibi primum ab Aquilone ventus ingruit, hinc cœlo intendunt se nubes volucris flammis accensæ, quas aureus circumfusi circuli fulgor magna vestit dignitate. Continuo succedit ingens ille currus immanibus rotis incitatus, quas & interiùs arcana vis animat spiritus, & exteriùs micantium oculorum interstincta multitudo iucundissimè perspergit; curru impendet cœli species, & in cœlo thronus ex sapphiris pulcherrimè cōcinnatur: in quo sedet princeps ille mundi Deus, amplâ, quâ est præditus, maiestate: iam verò curru, instar quadrigarum, rapiunt quatuor iuuenes, igneo & fulgurante vultu, humana cætero qui, eaque præclarissima

facie conspicui, nisi quòd & pectora leonum iubis cernuntur obsita, & ad vtrumque latus pernices veluti aquilarum alæ, iam volatui proludentes. & pedes ad vituli plantam deformati, speciosum corpus mystica deformitate terminant.

DE LAUDE PERSONÆ in genere.

Prudentia in laudationibus adhibenda.

CAPVT V.

Cum omnis laudatio ad honestatem & decus spectare debeat, dàda est imprimis opera, ut quicquid laudandum suscipitur, honestæ laudis segetem & argumentum præbeat. Tū verò ita tractandum est, ut non ementitis superiectionibus, sed veris solidisque rationibus, ac laudum argumentis, tota innitatur oratio. Rarò tamē inuenias laudatores qui velint,

Eminentia superiectiones in laudationibus vitanda. Præstat sicum dicere, quam fingere.

Τὰ σὺν, σὺν: τὴν σάφην, σάφην λέγειν.

Ficus ficus: Ἐσκαφὴν, σκαφὴν dicere.

Amant omnes, res, quas sibi laudandas sumpserunt, supra naturam & mores extollere, ut ipsi videantur eloquentes. In quo quātus est error eorum qui hæc faciunt, qui non vident: tantum enim abest ut argumento decus & gloriam concilient, quin potius eruditas aures deterreant: & dū blanda quadam ac propè insana mentendi dulcedine, titillantur in multis, hoc assequuntur, ut vera etiam narrantibus minimè credatur.

Solent autem pueri, & leues personæ, in hæc vitia potissimum incurere; quæ cum minimè spectent, quid cuiusque rei postulent adiuncta, volitant in locis communibus, & eos à re & virtute militari com-

Superiectiones in laudationibus sunt puerorum.

mendant, qui hostem nunquam videntur: ab eruditione, qui vix ἄφρα, βήτα, didicerunt.

Hoc genus laudatorum faceret admodum irrigit Seneca in ἀπολογικῶν, cum in funere Claudij Imperatoris, qui fatuus & imbellis habebatur, poetas inducit cantantes.

Claudij imperat. Laus ridicula.

Fundite fletus,	Edite planctus,
Fingite luctus,	Resonet tristi
Clamore forum.	Cecidit pulchre
Cordatus homo,	Quo non alius
Fuit in toto	Fortior orbe.
Ille citato	Vincere cursu
Poterat celeres:	Ille rebelles
Fudere Paribos,	Lenibusque sequi
Persida selis:	Certaque manu
Tendere nervum:	Qui precipites
Vulnere parvo	Figeret hostes,
Pictaque Medi	Terga fugacis.
Ille Britannos	Ultra noti
Littora Ponti,	Et caruleos.
Scuta Brigatias,	Dare Romuleis
Colla catenis	Jussit, & ipsum
Nona Romana	Jura securis
Tremere Oceanum.	

At bonus Imperator nihil unquam istorum cogitavit.

Vt autem plenius ostendat talium laudatorum ineptias, qui sapere, dum se egregie commendare aliquem existimant, ea dicunt, quibus non leuiter offendatur: Addit:

Defleat virum,	Quo non alius
Cuius potuit	Dicere causas.
Vna tantum	Parte audita,
Sapere & neutra.	

[Tum cum Minore comparatur.]

Tibi iam cedit	Sede relicta,
Qui dat populo	Jura silenti,
Creteatenens	Oppida centum.

Hec quidem ridicula, & ad risum composita laudatio.

Præclarum Lyssippi apophthegma.

Num igitur satius unumquemque suis ornare coloribus, quam fictos & adulterinos conquirere? Sapiebat profecto Lyssippus, qui Alexandrum cum hasta finxerat, Apellem arguens, qui eundem fulminantem depinxisset.

Ego enim (aiebat) veris Alexandri virtutibus nihil affinxi, cum ea hasta expressi, cuius vis & gloria nunquam est interitura: At vero Apelles, qui fulmen in manu fortissimi Regis appinxit, num videtur de eius gloria detrudere? nam dum fictis ornat insignibus, spoliat veris. Fulmen posteritas non credit, hastam ignorabit.

Plut. in Iside, & Osiride. In laudibus enim turpe est illa credere, qua nec ille, de quo narratur, agnoscat. Ennod in vita Epiph.

Et prudenter illud quidem: nam quis animo non aueretur, aut rideat, cum indignos exquisitis supra merita, vel etiam humanam conditionem, laudibus videt ornari?

Stratonice, Seleuci vxor, deformis, & calua; a poetis, quibus certamen talenti mercede indixerat, suas comas hyacinthinas predicari lubenter audiuit: In quantum vero deusum cessit haec laudatio, apud eos qui rem penitus nouerant? Num satius fuisset tacere, quam tam flagitioso & impudenti mendacio aures inquinare?

Stratonices vetula & calua capilli vocantur hyacinthini. Lucianus in imag.

Ad dices: Si exiguum est argumentum, quomodo assurgat, nisi arte & industria expoliatur? esto, valeat industria, sed absit mendacium, absint ineptiae. Si modica est materia, leni stylo pertextenda est, nec semper illa παρρησια γὰρ ὀφείλει in rebus leniculis vsurpanda: plus enim valet verbum grauius, modestè, & opportunè dictum, quam tota farrago puerilium amplificationum.

DE ARGUMENTIS ET tractatione demonstratiui generis, in laude persona.

CAPVT VI.

Argumenta in hoc genere plus habere debent speciei & floris, quam pugnacis calor. Cum enim, vt superius demonstratum est, honesta quæque, ἔνδοξα, in laudis argumentum cadant, non est anxie

Genus demonstratiui magis debet esse fluidum, quam argumentum.

laborandum, quomodo probes auditoribus talia esse; cum iam omnium mentes satis consentiant; sed in eo cursus industriae versari debet, vt que per se pulchra, graua, excelsa sunt, excitato quodam orationis flore vestita ponantur ob oculos.

Demonstratiui Generis argumenta.

In quo plurimum valent definitiones conglobate, partium enumerationes, similitudines, adiuncta, effecta, contraria, sententiae graues, sculptæ, eruditæ, historię insignes, & ex optimis quibusque auctoribus petita, cum insigni varietate doctrinæ, supellex.

Demonstratiui Generis forma.

Atque, cum res gestę eius qui laudatur, potissimam suggerant argumentorum copiam, ita sunt percurrente, vt multis suauitatis condimentis, in ordine, transitionibus, figuris temperentur.

Quo in genere excellit Pliniana Charis, & acutum illud in singulis penè clausulis aures vellicans, tum sententiosum elata quadam maiestate collucens. Qualia sunt ista:

Ac sicut maris cœlique temperiem turbines tempestatęque commendant, ita ad augendā pacis tuę gratiā illū tumultū præcessisse crediderim.

Habet has vices conditio mortaliū, vt aduersa ex secundis, ex aduersis secunda nascantur: occultat vtrorumque semina Deus, & plerumque bonorum malorumque causę sub diuersa specie latent.

Animaduerte, vt excelsè ornatur hæc oratio, tū generosa similitudine, tum sententiis exquisitis. Quid? vbi de adoptione Traiani differit, quam grauius & disertè illud infert? Communicato enim imperio sollicitior tu, ille securior factus est. O nouum atque inauditum iter! Non te propria cupiditas, proprius metus, sed aliena uilitas, alienus timor principem fecit. Videaris licet, quod est amplissimum, consecutus inter homines, felicitus tamen erat, quod reliquisti; sub bo-

no principe priuatus esse desisti.

Item.

Non vnus Neruæ iudicium illud, illa electio fuit. Nam qui vbique sunt homines, hoc idem votis expectabant, ille tantum iure principis occupauit, primūque fecit, quod omnes facturi erant; nec Hercule tantopere cunctis factum placeret, nisi placuisset, antequam fieret. At quo temperamento, Dij boni, potestatem tuam fortunamque moderatus es? Imperator, titulis & imaginibus, & signis, cæterum, modestia labore, vigilantiā dux, & legatus, cum iam tua vexilla, tuas aquilas magno gradu anteires, neque aliud tibi ex illa adoptione, quam filij pietatem, filij obsequium assereres.

Modestia Traiani.

Vides igitur artificium Oratoris, quod nude dici potuisset ab historico, adoptatum fuisse Traianum a Neruæ Imperatore, magno omnium consensu, pari adoptati principis in vtraque fortuna moderatione; hoc Plinius oratoria quadam magnificentia in summum attollit orationis decus; quod consequitur morata oratione, generosis acuminibus, suauibus & appositè temperatis figuris. Iam eius imperio modestiam vide.

Artificium huius laudationis.

Vidimus humescentes oculos tuos, demissumque gaudio vultum, tantumque sanguinis in ore, quantum in animo pudoris. Atque hoc magis incensum sumus, vt precaremur, ne quando tibi non eadem causa lacrymarum, vt que non vnquam frontem tuam abstergeres.

Pudor.

O te felicem, quod cum dicemus, non opes tuas, sed animum mirabamur.

Felicitas in animo.

Est enim demum vera felicitas, felicitate dignum videri.

Felicitas vera.

Item.

Horum vnum si præstitisset alius, illi iam dudum radiatum caput, & media inter Deos sedes auro staret.

aut ebore, angustioribusque aris & grandioribus victimis inuocaretur. Tu delubra non nisi adoraturus intras: *Tibi maximus honor excubare pro templis, &c.*

Pietas Traiani.

Honoratus.

Scis enim ubi vera principis, ubi sempiterna sit gloria, ubi sint honores, in quos nihil flammis, nihil fenestutis, nihil successoribus liceat. Arcus enim & statuas, aras etiam templaque demolitur, & obscurat obliuio; negligit carpitque posteritas: Contra contemptor ambitionis, & infinitae potestatis demitor, a nullis magis laudatur, quam quibus maxime necesse est.

Haec oratio, ut videre licet, generosis viua sensibus, lectissimis praeterea verbis & figurarum exornationibus collustratur; ex quo in tantam speciem assurgit.

Figura demonstratiua.

Eius autem generis figurae propriae sunt, Antitheses, Isocola, Homoeoptota, Homoeoteleuta, Distributiones, Oxymora, sententiae concinnae, acutae, vellicantes, numerosi fluentesque periodorum exitus, & caetera id genus, quae efficiunt ut res alioqui communes hac varietate placeant. Nec immerito dixit Plinius de suo Panegyrico:

Atque utinam ordo saltem & tractatus, & figurae, spectarentur. Nam inuenire praclare, enunciare magnifice, interdum etiam barbari solent: disponere apte, figurare varie, nisi eruditus negatum est.

Quod vero ad ordinem & transitum attinet, non sine causa video notatum a Plinio: Arbitror enim hanc unam rem esse, e qua toti orationi plurimum afflari soleat lucis, gratiae, iucunditatis.

Ordo & dispositio in demonstratiua genere quae sit momentis.

Nihil tam infantem prodit in his panegyricis oratorem, quam dispositio fluctuans, excursions intempestivae, & transitus inconcinni. Quamobrem danda erit singularis opera, ut decenti membrorum con-

gerie totum opus coalescat, ne quid laxius extuberans, ne quid protritum, ne quid importune adscitum, ut faciles aditus, ut digressus prudentes, ut ex uno in aliud commodè transeat.

Hanc autem exornatiui generis dispositionem, paucis tradidisse videtur M. Tullius in partitionibus.

Nam (inquit) aut temporum seruantur gradus, aut generum distributiones, aut a minoribus ad maiora ascendimus, aut a maioribus ad minora delabimur, aut haec inaequali varietate distinguimus, cum parua magnis, simplicia coniunctis, obscura dilucidis, laeta tristibus, incredibilia probabilibus inteximus.

Demonstratiui generis dispositio & collocatio quintuplex.

Quinque hic collationis modos animaduertit: primus est cum gradus temporum seruantur, ut cum patria primum & parentes recensentur, deinde educatio, studia, praecipue, mox adolescentia, iuuentus, maturitas, senectus, mors denique continuo orationis filo pertexuntur. Quae ordinem veteribus placuisse video. Nam Isocrates, in Euagora Cypri Rege exornando, hunc dicendi tenorem sequutus est; nec multum ab eo in Antonij vituperatione declinauit M. Tullius. Quin & Plinius in nobili panegyrico idem ferme iter aggressus est: nam Traiani laudationem ordine quodam temporum peragit, orsus ab adoptione, ad tertium eius Consulatum, in quo panegyrim pronuntiauit. Quicquid igitur moderate interea, liberaliter, benignè, vtiliter in publicum fecit, recenset, diducit, ornat, saepe floridè, & ut ait Lipsius, penè Poetarum in morem.

Primus ordo nisi gratiis aspergatur, plerumque est scholasticus, nimis languidus.

Haec series, ut liberè fatear, multum olet scholae, & nisi gratiis aspergatur, acutisque sententijs extimuletur, sedit, & languescit.

Secundus plus habet artis.

Secundus ordo est, cum generum distributiones sequitur, nulla temporum habita ratione: ut cum nostro arbitrio certa quaedam ca-

pita, quasi statum totius orationis constituimus, per quae vniuersae laudationis ratio excurrat: qui ordo plus habet ingenij & prudentiae: Et eundem vsurpauit M. Tullius, cum magnum suum exornaturus, quatuor res dixit in summo Imperatore inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem; & ad haec quatuor genera, laudes, omnes Pompeij reduxit.

Hi duo sunt collocationis modi praecipui: nam caeteri, qui afferuntur, possunt in eosdem incurrere.

Tertius.

Tertius igitur est, cum minora quaeque decerpimus, a quibus sensim ascendimus ad maiora, ut si Achillem laudaturus, a tyrocinio sub Chirone incipias, & eius pueriles lusus ac venationes laudibus prosequaris; mox nullis temporum gradibus seruatis, statim ab hoc lusu, animos auditorum ad egregia herois facta traducas, eumque in bello Troiano fulminantem depingas.

Quartus.

Quartus ordo profus contrarius est, cum commemoratis egregiis alicuius viri virtutibus, minutias etiam & facta leuiora recensemus. Quod Damis prestitisse perhibetur in suo Apollonio: Nam, cum reprehenderetur, quod catellos imitatus, qui conantibus dominis micis de mensa colligunt; ita ille minuta quaeque Apollonij, operi incrispisset suo: Respondit, de mensis Deorum analecta quoque sedulo esse colligenda: *ὅτι μὴ δὲ τὰ πικρὰ ἢ ἀμβροσίας ἀπὸλλυδι.*

Damidis argutum responsum.

Quintus modus philologorum. Varius & suauis.

Quintus modus, in quo inaequali varietate res miscentur, maxime conuenit philogis, qui admirationem, & alios affectus, ex inopinatis casibus aucupantur.

Heliodorus in Aethiopicis.

Et hunc consecutus est Heliodorus in Aethiopicis: nullo enim temporum aut rerum ordine seruato, statim incipit a medio, & lectorem in tragicam quandam solitudinem inducit, ignoratione tristi suspensum,

quoniam ea quae narrantur, sint eruptura. Mox per episodica personas inducit, quae praeteritarum rerum quidpiam narrent, quod antea fuerat delibatum: nouarum interim narrationum obscura quaedam semina spargit, quae suo tempore prodeant in lucem.

Quinto demum & septimo libro post longissimam sustentationem, intelligentiam eorum quae in primo libro scripserat, perficit: dum a septimo ad extremum pergens, omnia inter se quam aptissime connexa, non secus ac aedificium varia contignatione luculentè compactum ostendit.

Sextum a recentioribus nonnullis excogitatum video, qui laudationes suas, & res quae laudantur, saepe in pyramides, hortos, fontes coronas, & caetera id genus, *ἀνὰ πύραμίδας* efformant; quod si commodè fiat, speciem habet ingenij: sin contra in cacozeliam, frigus, & ineptias non raro incidit.

DE LAUDE PERSONAE, in specie.

CAPVT VII.

IN laude personae quinque sunt notanda: natura fortuna, seu conditio, institutio, actiones, circumstantiae.

Vide Ciceronem lib. 2. de orat. sect. 46.

Natura comprehendit corpus, & animum.

In animo virtutes & scientiae commendatur,

In corpore laudatur pulchritudo, robur, agilitas, sanitas: Ingens enim bonum est mens sana in corpore sano; quanquam suus est (ut dixit Seneca) virtuti in lectulo locus. Verum tamen felix censetur a Thalete, *τὸ μὲν σώμα ἰσχυρὸν, τὸ δὲ ψυχὴν εὐμαίειον.*

Fortunas, opes, natalium splendorem, diuitias, honores, affines, amicos, clientelam continet, & cætera, quæ cum imperio coniuncta sunt, aut priuata.

Instituto fidem facit naturæ, eamque illustrat.

Actiones naturam hominis perficiunt, & institutionem.

Circumstantiæ rem ornant, & per totum laudationis corpus variè distribuuntur.

Vniuersæ autem laudationis necessitas, vtilitas, & delectatio scopus esse debet.

Sed vt res fiat clarior, & plenior, prælibabo illustria quædam argumenta, & exempla; ad quorum imitationem insignium virorum laudationes effigi possint.

Exemplum laudationis mixtæ.

ELegans est laudis gonus, & iniitiis accommodatissimum, cum multa simul mixta commendantur per antisagogen.

Tale est illud Plinij in Traiano: Enituit aliquis in bello, sed obsoleuit in pace; alium toga sed non arma honestarunt: Reuerentiam ille terrore, alius amorem humanitate captauit; ille quæsitam domi gloriam in publico, hic in publico domi partem perdidit. Postremò, nemo adhuc extitit, cuius virtutes nullo vitiorum confinio læderentur.

At Principi nostro quanta concordia, quantumque concentus omnium laudum, omnisque gloriæ contingit vt nihil feueritati eius, hilaritate; nihil grauitati, simplicitate, nihil maiestati, humanitate detrahatur. Iam firmitas, iam proceritas corporis, iam honor capitis, & dignitas oris, ad hoc, ætatis inflexa maturitas, nec sine quodam munere deum festinatis senectutis insignibus ad augendam maiestatem ornata cæsaries, nonne longè, latèque principem ostentant.

Huc accedat laus Origenis eximia apud Vincentium Lirinensem. Si vita facit auctoritatem, magna illi industria, magna pudicitia, patientia, tolerantia. Si genus vel eruditio, quid est nobilius? qui primum in ca domo natus est, quæ est illustrata martyrio? deinde pro Christo, non solum patre sed omni facultate priuatus, tantum inter sanctæ paupertatis profecit angustias, vt pro nomine Dominicæ confessionis sæpius, vt ferunt affligeretur. Neque verò hæc in illo sola erant, quæ cuncta postea tentationi forent, sed tanta etiam vis ingenij, tam profundi, tam acris, tam elegantis, vt omnes penè multum longèque superarit; tanta doctrinæ ac totius eruditionis magnificentia, vt pauca forent diuinæ, penè fortasse nulla humane Philosophiæ, quæ non penitus assequeretur. Cuius scientiæ cum Græca cederent, & Hebræa quoque elaborata sunt. Eloquentiam verò quid memorem? cuius fuit tam amœna, tam læta, tam dulcis oratio, vt mihi ex ore ipsius non tam verba quam mella quædam fluxisse videantur? Quæ non ille persuasum difficulta disputandi viribus elimauit, &c. Et paulò post. Iam verò quanta apud omnes illius admiratio, quanta gloria, quanta gratia fuerit, quis exequi valeat? Quis non ad eum paulo religiosior ex vltimis mundi partibus aduolauit? Quis Christianorum non penè, vt Prophetam, quis Philosophorum non vt magistrum veneratus est? Quam autem non solum priuatæ conditioni, sed ipsi quoque reuerendus fuerit imperio, declarant historiæ, quæ eum à matre Alexandri Imperatoris accitum ferunt, cælestis utique sapientiæ merito, cuius & ille gratia & amore flagrabat. Sed & eiusdem epistolæ testimonium perhibent, quas ad Philippum Imperatorem, qui primus Romanorum

principum Christianus fuit, Christiani magisterij auctoritate conscripsit. De cuius incredibili quadam sciëntia, si quis referentibus nobis Christianum non accepit testimonium, saltem testificantibus Philosophis gentilem recipiat confessionem. Ait namque impius ille Porphyrius, excitum se fama ipsius Alexandriam ferè puerum perrexisse, ibique vidisse iam senem, sed planè talem tantumque qui arcem totius scientiæ conscendisset.

Laus generis, siue nobilitatis.

Nobilitas quid?

PRæclarum omnino locum in personæ laudatione nobilitas occupat, quæ nihil est aliud quam nascendi felicitas, Et hoc Dei quidem donum est non contemnendum; nam si illustrium virorum reliquias & simulachra colimus, quantum magis liberi viuas & spirantes patrum imagines suspicere debemus? Vbi parentum deest claritas, ad commune episodium recurritur. *Mian ouygenian aretlu einai.* vel genus potius silentio premi solet.

In modo autem & tractatione eius loci, primum laudandi parentes, deinde gratulandum illi qui in se transfusam habeat cum maiorum fortuna, virtutem. Præclarum est exemplum in Panegyrico Constantini Magni ab oratore quodam Belga, apud Treuiros recitato.

Constantini nobilitas. Claudius.

A primo igitur incipiam originis tuæ nomine, quod plerique adhuc fortasse nesciunt, sed qui te amant plurimum, sciunt. Ab illo enim Diuo Claudio manet in te auita cognatio, qui Romæ imperij solutam & perditam disciplinam primus reformauit, immanèque Gothorum copias Põrti faucibus & Istri ore proruptas, terra matique deleuit; vtinam diuturnior recreator hominum, quam maturior Deorum comes extitisset: Ab illo generis authore, in te omnis im-

perij fortuna descēdit, deinde omnes inter participes maiestatis tuæ, hoc habes, Constantine, præcipuum, quod Imperator es, *tantaque est nobilitas originis tuæ, vt nihil tibi addiderit honoris, imperium, nec possit fortuna numini suo imputare, quod tuum est, omisso ambitu, & suffragatione.* Non fortuita hominum conuentio, non repentinus aliquis fauoris euentus te principem fecit, *imperium nascendo meruisti;* quod quidem, mihi Deorum immortalium munus, & primum videtur, & maximum, in lucem statim te felicem venire, & ea, quæ vix alij totius vitæ laboribus consequuntur, iam domi parta suscipere.

Laus corporis, Pulchritudo.

Pulchritudo corporis nonnumquam simulachrum est egregiæ mentis: *Αειδιότατον ἀγαθόν, ἡδίστον θεῶν, ἡδίστον ἢ ἀνθρώποις,* vt ait Dion, & secundum Syrimimos *multa commendatio.* Maximus Tyrius pulchrū animum in pulchro corpore, rectè comparat cum amœnissimo fluuio, qui per exquisitas prætorum opes & delicias fluit, *ποταμοῦ κάλλος λειμῶνι σπάρρεσιν, ψυχῆς ἀνδρὸς ἐμπεφυτευμένον σώματι κάλλος.*

Pulchritudinis laus.

Est porro pulchritudo apta membrorum proportio, cum quadam coloris suauitate: In viris dignitas, in fœminis venustas appellatur.

Et in heroibus quidem illis sæpe laudatur proceritas corporis, maiestas capitis, oris dignitas, ætatis maturitas, fulgor oculorum, veneranda pariter & grata maiestas, quæ perstringat simul & inuitet aspectus.

Notantur etiam expressè notæ corporis, vt in Seleucidis, Anchoræ in Augusto, stella Capricorni, in Spartana Thebanorum familia, *ἀόχρη, cu-*

ius meminit Dio Prus. orat. 4.

Constantini Magni speciem sic eius Panegyristes expressit: Est istud exemplum graue: nihil enim nimis enucleat: cauendum est ab ineptiis eorum qui in laude grauis personæ, vt B. Virginis, vernante styli lasciuia speciem aliquam Helenæ efformare nituntur. Sic igitur ille.

Pulchrum quidem, Dij boni, & cœleste miraculum, Imperator adulescens, in quo illa quæ iam summa est fortitudo, adhuc tamen crescit, in quo hic fulgor oculorum, hæc veneranda pariter & grata maiestas perstringit simul, & inuitat aspectus; talē illum magnum regem, talem Thessalum virum mente concipio, quorum summa virtus celebratur.

Non frustrā enim doctissimi viri dicunt, naturam ipsam, magnis mentibus domicilia corporum dignametari, & ex vultu hominis ac decore membrorum colligi posse, quātus illos cœlestis spiritus intrārit habitator. Itaque te cūm ingredienties milites vident, admirantur, & diligunt, sequuntur oculis, animo tenent, Deo se obsequi putant, cuius tam pulchra forma est, quā certa diuinitas.

Sic Alexander forma fuit supra hominem augustiore, ceruice celsa, lætis oculis, & illustribus, malis ad gratiam rubescentibus, reliquis corporis lineamentis, non sine maiestate quadam decorus.

Alias descriptiones, partim dignitatis virilis, partim venustatis muliebris, vidē in libro Hypotyposeon.

Laus agilitatis.

Laudatur agilitas ab affectis, in currendo, iaculando, luctando, venando: eandem in saltando apud graues viros minimē laudārim. Augustinus, in Gratiano Imperatore

Christiano, agilitatem ita commendat: *Quis cursum tam perniciter incitauit? quis palæstram tam lubricus expedit? quis saltum in tam sublime collegit? nemo abductiūs iacula contorsit, nemo spicula crebriūs coniecit, aut certiūs destinata percussit.*

Mirabamur Poētā, qui effrænes dixerat Numidas, & alterum, qui ita collegerat, vt diceret *in equitando verbera, & præcepta esse fuga, & præcepta sistendi*, obscurum hoc nobis legentibus erat; Intelleximus te videntes, cū idem arcum intenderes, & habenas remitteres, aut equum segniūs euntē verberare concitares, vel eodem verberare intemperantem coërceres; qui te visi iunt hoc docuisse, non faciunt; imō, qui visi sunt docuisse, nunc dicunt.

Laus agilitatis in venando.

Neque verò hæc erit inuenusta laus; cuius decus etiam plerique Principes affectarunt, vt Mithridates, Hadrianus, Carolus Magnus, Hêricus I. & Albertus Imperatores. Ipsa etiam, inter mulieres Euphrosyna, Alexij Angeli, Imper. Byzantini, vxor, quod testatur Nicetas. 1. 3. aurata chirotheca accipitrem sustinuit, inter aucupes & venatores frequens. Verūm adhibendus est in laudatione modus, eaq; temperamento prudentiē condienda. Neque enim Baiazetē in eo laudārim, quod maiorum curarū expers, septem millia virorum, qui accipitres curarent, haberet, aut Barnabam Vicecomitem, qui multa canum millia miserorum rusticorum sumptu alenda vicatim distribuerat. Laudari solet venator, si venerit, postquam pietati & grauibus negotiis fecerit satis, non remissionis causa, sed exercitationis, sed agrestium vtilitatis. Si inter sylvarum horrorem montiūque vestitus viri-

viridissimos, numen veneretur, hoc peculiari laude dignum: ita Traianum suum venantem describit Plinius:

Plinius in Traiano.

Quòd si quando cum influentibus negotiis paria fecisti, instar refectionis existimas mutationem laboris, quæ enim remissio tibi, nisi lustrare saltus? excutere cubilibus feras? superare immensa montium iuga, & horrentibus scopulis gradum inferre, nullius manu, nullius vestigio aditum; atque inter hæc, pia mente adire lucos, & occurfare numinibus? Olim hæc experientia iuuentutis: hæc voluptas erat, his artibus futuri duces imbuebantur, certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu, nec mediocre pacis habebatur decus submota campis irruptio ferarum, & obsidione quadam liberatus agrestium labor.

Commentatio venationis.

Vsurpabant istam quoque gloriam illi principes, qui obire non poterāt: Vsurpabant autem vt domitas frætæque claustris feras, ac denique in ipsorum ludibrium emissas mentita sagacitate colligerent.

Lusit quoque in eo genere Claudia- nus ad Honorium lepidè suo more.

*Tu cum per altas impiger ilices
Præda citatum cornipedem reges,
Telis iacebunt sponte tuis fera:
Gaudensque sacris vulneribus leo,
Admittet hastam, morte superior.*

Laus agilitatis, siue strenuitatis, in re militari, & campestri exercitatione.

IMago est rei militaris, venatio: ad rem igitur ipsam veniamus. Artis militaris peritia ab imitatione Plinij ad Traianum commendari potest.

Traianus bellicosus.

Quid apud milites? quam admirationem quemadmodum comparasti?

cūm tecum in ediam, tecum ferrent sitim, cūm in illa meditatione campestri militaribus turmis imperatorium puluerem sudorēque misceres, nihil à cæteris, nisi robore ac præstantia differens? cūm eminus libero Marte tela vibrares, nunc vibrata susciperes, alacer virtute militum, & lætus, quoties, aut cassidi tuæ, aut clypeo gaurior ictus incideret? laudabas quippe ipse ferientes, hortabarique vt auderent, & audebant iam, cūm spectator moderatōrque ineuntium certamina virorum, arma componeres, tela tentares, ac si quid durius accipienti videretur, ipse vibrares. Sed quis disertius artem militarem extulit, quam Cicero in suo Pompeio pro lege Manilia, num. 28.

Quis igitur hoc nomine scientior vnquam, aut fuit, aut esse debuit? qui è ludo atque pueritiæ disciplina, bello maximo, atque acerrimis hostibus, ad patris exercitum, atque in militiæ disciplinam profectus est? qui extrema pueritiā miles fuit summi Imperatoris? Ineunte adolescentia, maximi ipse exercitus Imperator? qui sæpius cum hoste conflixit, quā quisquam cum inimico decertauit? plura bella gessit, quā alij legerūt? plures prouincias confecit, quā alij concupiuerunt? Cuius adolescentia ad scientiam rei militaris, nō alienis præceptis, sed suis imperiis, non offensionibus belli, sed victoriis, non stipendiis sed triumphis est traducta? Quod denique genus belli esse potest, in quo illum non exercuerit fortuna reip. Ciuile, Africanum, Transalpinum, Hispaniense, mistum ex ciuitatibus atque ex bellicosissimis nationibus, seruile, nauale, varia & dispersa genera, & bellorum & hostium, non solum gesta ab hoc vno, sed etiam confecta, nullam rem esse declarant, in vsu militari positam, quæ huius viri scientiam fugere possit. Iam verò virtuti

Cnei Pompeij, quæ potest par oratio inueniri? quid est quod quisquam aut dignum illo, aut vobis nouum, aut cuiquam inauditum possit afferre? Neque enim illæ sunt solæ virtutes Imperatoris, quæ vulgò existimantur, labor in negotiis, fortitudo in periculis, industria in agendo, celeritas in conficiendo, consilium in prouidendo; quæ tanta sunt in hoc vno, quanta in reliquis Imperatoribus, quos aut audiuimus, aut vidimus, non fuerunt. Testis est, &c. De Cesaris bellica peritia, vide Sueton. 37.

LAVS A VARIIS artibus, & scientiis.

In qua delineantur primis veluti apicibus capita quibus scientiæ & virtutes commendari solent.

Grammaticum.

DE laude Grammaticæ legendus Capella li. 3. Diomedes in epist. ad Athanasium. Diodorus lib. 12. in Chatondæ legibus. C. Suet. de illustribus Grammaticis, & de Criticis. Mercur. 6. variar. cap. 19.

Grammaticalans.

In Grammatico verò primùm laudabuntur inuenta, si quæ in literarum figuris, potestate, voce um significatione, nominum expositione, prudenter excogitârît.

Secundò, documenta, si viva voce, si scriptis, si vlu cõsuetudine hominũ docuerit, linguas, litteras, authores.

Tertiò, si quàm purè loquatur, & scribat.

Quartò, si linguas multas, si præstantes, vt Hebraicam, Græcam, Latinam, calleat.

Quintò, si subtiliter etymologias arcessat à fontibus, ambiguas & obscuras, magna ingenij dexteritate illustret.

Sextò, si profunda in eo historico-

rum & poëtarum lectio; si subtilitas in interrogando, alacritas in disputando, prudentia in interpretando. Grammatica enim, vt ait Philo, libro de Cherub, *πεινικιλὴ εὐεννώου, & παιλίων πρῶτον ἰσοείας μεταδιόκουσα.*

LAVS RHETORIS, siue Oratoris.

PHilo eodẽ libro de Cherub, paucis omnem vim Rhetoricæ complexus est: *Ρητορικὴ δ' τὸς τὴν ἐκείνης ἀνάγκης ἐξυτάξουσα, & πᾶσαι τὴν πρέπουσαν ἐπιμωσίαν ἐφαρμόζουσα, τρυφόντις, & περικουδύσις, & ἐμπικίλι ἀνεσίς, & ἰδρύσις, & περιουσία, & ἡ περιγλωττῶν καὶ τὰ φωνητικὰ ἔργα ἐυσεβῆς περικύουσα.*

Rhetorica quid? ex Philone.

Explorat vim omnem dicendi, & vnicuique argumento propriam accommodat elocutionem: preterea contentiones, & affectus vehementissimos, & remissiones, & suauitates, & delicatos lepores, & pronuntiationis artificium dispensat.

Laudabitur ergo Rhetor à partiũ enumeratione Rhetorices, & in omnibus absolutus ostendetur.

Primò, si eius inuentio sit fecunda solers, ingeniosa, hominum sensibus accommodata.

Secundò, si dispositio apta, prudens, clara.

Tertiò, si elocutio pura, elegãs, perspicua, culta, venusta, plena, mollis, florida, suavis, incitata, grauis, omnidenique verborum ornatu & sententiarum grauitate affluens.

Quartò si pronuntiatio elegans, venusta, decens.

Quintò, si memoria felix, firma diuturna.

Sextò, si doceat, scribat, declamet, oret, concionetur, deliberet, legatione fungatur cum dignitate, dexteritate, facilitate, grauitate, prudentia.

Septimò, si in certaminibus eloquentiæ fuerit coronatus, ad sum-

rum si moueat, persuadeat, flectat impellat; in animis hominum regnet, & dominetur.

Extat præclara laus viri eloquentis apud Lucanum, in poëmatio, ad Calphurnium Pisonem, v. 43. Item apud Ouidium l. 2. de Ponto, Eleg. 5. ad Solanum. Apud Plinium Iuniolem l. 2. ep. 3. Apud Senecam in controuersis de Crasso Seuero in præfatione. l. 3. apud Synesium in Dione.

Ausonius in actione gratiarum ad Imperatorem. Pronuntiatio commoda.

Nonnulla complexus est Ausonius ad Gratianum his verbis: *Quis aut dicenda prudentius cogitauit, aut consultius cogitata disposuit, aut disposita maturius expediuit?*

Deinde, quis tenor vocis, cùm incitata pronuntias, quæ inflexio cùm remissa; quæ temperatio cùm vtraque dispensas? *Quis Oratorum læta, iucundiùs; facunda, cultiùs; pugnantia, densiùs, aut densata, glomeratiùs dixit, aut, quod est liberum, cogitauit; Vellem, si rerum natura pateatur, Xenophon Attice in nostrum æuum venires, tu quid ad Cyri virtutes exequendas votum potiùs quàm historiam commodasti, cùm diceres, nõ qualis esset, sed qualis esse deberet. Sinuncia tempora ista procederes, in nostro Gratiano cerneres, quod in Cyro tuo non videbas, sed optabas.*

Laus Poëta.

Capita.

LEGendus est Cornelij Taciti, siue Fabij Quintiliani dialogus, qui multa habet, pro Poësi, & contra Poësin. Item Sil. Italic. sub finem lib. 11. Anthol. l. 1. ep. eis πινικίς. Luciani Genethliacon, apud Statium. Floridus. l. 3. succif. c. 7. in obtrectatores Poëtarum.

Poësis quid?

Poëticè dicitur à Maximo Tyrio. orat. 28. *φιλοσοφία, τὸ μὲν χρόνον παλαιὸν τῆν δ' ἀρμονίαν, ἑμαρτος, τῆν δ' ἡγάγειν μυστολογίαν: Philosophia, tempore vetusta,*

consonantia metrica, argumento fabulosa.

Laudatur Poëta primùm si variis linguis scribit; Græcè, Latinè, Gallicè; si omnia poëmatum genera, vt epigrammata, elegias, odas, comœdias, tragœdias, satyras, heroica.

Secundò, si ingeniosus, acutus, grauis, suavis, peripicuus; si seruat in rebus spiritum, proprietatem & elegantiam in verbis, decorum in actionibus.

Tertiò, si recitat, docet, scribit, mouet, delectat.

Quartò, si præmiis nobilitatus fuerit, dignitate, statua, corona, obsequiis, hymnis, sepulchro, & ceteris honoribus; quibus affecti veteres poëtae leguntur.

Laus Philosophi.

PHilosophiæ laudem paucis conplectitur M. Tullius, Tuscul. 5. sect. 5. Martianus verò Capella descriptionem habet Dialecticæ, lib. 4. vbi depingitur acri visu, & vibrantibus continua mobilitate luminibus, crinibus tortuosis, sub pallio viperinas insidias occultans.

Inter Poëtas Claudianus, in consularu. Mallij Theodorici, vers. 60. locum pertexit insignem de laude philosophi. Item C. Sidonius Apollinaris, in Panegyrico Anthemij, vers. 18.

Ad has quoque laudationes faces præferunt, qui philosophorum laudes & vitas conscripserunt, vt Eunapius Sardonius Antistitis Idolorum filius, Porphyrius, Socio, Philostratus Lemnius. Ammonius Ægyptius, Dion Bithynius, Diogenes Laërtius, & Luciani Demonax.

In Logico igitur obiter commendabitur subtilitas in inueniendo, in dicèdo perspicuitas, in disputàdo vis.

Laudabitur Physicus, si inuenierit causas, effectus, res, rationes, regiones, & cætera, quibus vitæ

ciuili decus & vtilitas conciliari possit.

Secundò, si res omnes naturales, cœlum, ignem, aërem, aquam, terram, meteora, stirpes, arbores, herbas, animalia, eorûmque affectus, figuram, proprietates, lineamenta, staturam complexus fuerit.

Tertiò, si in Physicis, mechanicis sit versatus, vt si salinarius, hydraulicus, aquilegus, fluminum deriuator.

Quartò, si naturali scientia in medicis, bellicis, politicis, rusticis, nauticis, architectonicis, ludicris, theatris, vtiliter fœlicitérque vtatur.

Ethici verò partes sunt de summo bono philosophari, vitia & virtutes suis coloribus depingere, definire, distinguere, mederi affectibus, mores instituere, saluberrimis præceptis vitam regere.

Laus Medici.

Ad laudem Medicinæ in genere præstat legere vitam Galeni, ex Iulio Alexandrino collectam, Andream Tiraq. in commentariis de nobilitate, Antonium Gueuaram in epist. ad Doctorem Melgarim Brissonium. Sunt multa Medico cum Physico communia; sed præterea laudatur medicus, si quid inuenerit in medicinæ inquisitione, ratiocinatione, obseruatione.

Secundò, si execllat, rem anatomicam cognoscendo, dispensando medicamenta, prædicendo, medendo, curando, &c.

Laudem, & conditiones Jurisperiti, vide libr. 12.

Laus Mathematici.

DE Mathematicis disciplinis dicit Augustinus lib. de Ordine: quas multi sancti nesciunt quidem, & qui etiam sciunt eas, sancti non sunt. Constat tamen, si legitimè tractentur, earum

dignitatem & vtilitatem permagnam esse. His suffragantur Timæus Platonis. Aristoteles multis in locis, Alcinous in Isagoge ad doctrinam Platonis. Quin Plutarchus commemorabilem sententiam Platonis notat, *θεῶν μάλιστα πάντων γεωμετρῆν.*

Laudabitur Mathematicus, si musicam, perspectiuam, mechanicam, cosmographiam, geometriã calleat.

Secundò, si in astrologicis sit versatus, aliqua inuenerit, docuerit, scripserit.

Tertiò, si cœli motus, astrorum cursus, & conuersiones, annos, bissextum, solstitia, eclipses, plenilunia, festos dies, rectâ ratione indaget, aperiat, explicet.

Quartò, si astronomia feliciter & vtiliter in vita ciuili vtatur, si non sit Genethliacus, iudiciarius, prognosticus, Criticus, Chaldæus.

Quintò, si tempestates futuras, vbertatem, fertilitatem, celebritatem loci prædicat.

Sextò, si arithmeticam probè teneat, non nihil inuenerit, communicat eadem in temporum distributionibus, supputationibus, disciplinis, contractibus, mercimoniis, tributis benè vtatur, &c.

Laus Musici.

EXTat apud Cassiodorum lib. 2. Variar. 40. ad Boëtium Patricium præclara laus Musica. Item apud Martianum Capellam lib. 9.

Laudatur Musicus ab effectis, si musicam inuentis, exemplis, scriptis illustrat, certarit, in publicis certaminibus coronatus fuerit.

Secundò, si fidicen, citharædus, lyrista, tibicen, choraula, tubicen.

Tertiò, si in sacris, in honestis spectaculis, in prælio, cū laude cantarit.

Si musica memoriam firmarit, studia grauiora lenierit, agrestes cicurabit, pietatem & cultum dei promo-

De iis intelligendus Tertull. Expelluntur Mathematici, sicut & Angeli eorum præsumptores stellarum nos immutabili arbitrio agi.

uerit, castitatem fuerit tutatus, temperantiæ consuluerit, ad fortitudinē incitabit, ad prælium animabit, iram sopierit, tristitiæ nubem discusserit, &c.

Laus Theologi.

IN apice scientiarum sedet Theologia, quæ propiùs solem æternū respicit: vera sapientia, præ cuius luce profanæ scientiæ nihil aliud videntur, quā marcescētes vanitates, vt appellatur à D. Ambrosio, Hexam. l. 6.

Exemplar laudibus huiusmodi esse poterit, quod habet D. Greg. Nazianz. in oratione funebri S. Basilij, vbi eius sapientiam excellenti stylo commendat. Paucis & byssinis verbis S. Augustini laudem complexus est Volufianus. *Legi deest, quicquid ab Augustino contigerit ignorari.*

Ab ea sic commendatur Theologus: Primò, si librorum sacrorum, si patrum orthodoxorum, & decretorum Ecclesiæ accuratam cognitionem habeat.

Secundò, si prudenter, piè, fœliciter interpretetur, viua voce, scriptis, commentariis, concionibus.

Tertiò, si sublimes quæstiones de Deo, Angelis, & Christianæ religionis mysteriis, quæ ad scholasticam attinent, disertè, subtiliter, sanctè, grauitè enucleet.

Quartò, si Theologiam, quam Moralem vocant, de actionibus Christianis licitis, vel illicitis, partim vi iudicii, partim longa lectione fuerit complexus; si in huiusmodi quæstionibus discutiendis solers sit, & prudens, &c.

Laus pietatis.

AScientia ad virtutes transeo, Primum locum obtinet Pietas: de qua Synesius in libro ad Imperatorem Arcadium, de regno.

Ευσέβεια ἢ σεβασμὸν τῶν θεῶν λέγουσιν, κρηπίς ἀσφαλῆς ἐστὶν ἢς ἐστὶ ζεῖ τὸ ἄγαλμα ἕμπροσθεν. Hæc basis firma est, cui imperij & vitæ priuatæ simulachrum insistit.

Vt est autem cultus erga Deum, huius partes sunt amor Dei, timor, & honor, testatus fide, spe, charitate, & officiis iustitiæ Christianæ.

Pietatis partes & munera.

Secundò, hæreseôs odium, zelus propagandæ religionis Christianæ.

Tertiò, preces; supplicationes, orationes religiosæ, cum frequentia, constantia, perseuerantia, vehementia, feruore, ardore.

Quartò, grati animi significatio erga Deum, votina, vel libera, corporis volūtaria afflictatio, castitas, paupertas, obedientia, peregrinatio religiosa, honores Ecclesiasticis habitibus, librorum sacrorum, templorum, imaginum cultus, &c.

Nonnulla attigit Aufonius ad Gratianum: Nullum quidem diem ab adolescentia tua, nisi adorato Dei numine, & voti reus, & illico absolutus, egisti, lotis manibus, mente pura, immaculabili conscientia, & quod in paucis est, cogitatione sincera (inde castitas Imperatoris:) Oportet conclaus tui, non sanctior ara Vestalis, non Pontificis cubile castius, nec puluinar Flamini tam pudicum.

Aufon. in actione gratiarum ad Imperatorem Gratianum.

Addit de modestia. Cuius vnquam egressus auspiciator fuit, aut incessus modestior, aut habitudo cohibitor, aut familiaris habitus condecentior?

Laus prudentiæ.

PRudentia, quæ à Synesio ἀπεισῶν ἀρετῶν βασιλικωτέρα dicitur, ab Aristotele definitur, *Ἐξίς κτ' λόγῳ δὴνδύς, κτ' ἀγαθὰ ἀνθρώπων ἢ κακὰ ποικίλη.* Habitus cum recta ratione, in bonis malisque actiuus.

Laudabantur in prudente octo virtutes administræ prudentiæ, memoria.

Octo virtutes in

prudencia
comiamu
diligenter
notanda.

intelligentia, docilitas, solertia, ratio, prouidentia, circumspectio, cautio.

Memoria, est cognitio rerum præteritarum:

Intelligentia, præsentium.

Docilitas, notitia per institutionem comparata.

Solertia, quæ est ingenij in inueniendo & coniciendo sagacitas.

Ratio, quæ argumentatione & ratiocinatione concluditur.

Prouidentia, est ipsa dispositio rerum ad finem consequendum idonearum.

Circumspectio, est ad circumstantias rei ipsius, de qua agitur, attentio.

Cautio denique, molitio quædam mentis, aduersus ea quæ se obliant, impedimenta.

Et hæc de ipsa virtute considerantur.

Quod verò ab obiecta pertinet, vel est in rebus priuatis, circa coniugem, sobolem, fortunas, rei familiaris administrationem, in venditionibus, emptionibus, commutationibus, locationibus, ære alieno dissoluedo, diuitiis conseruandis.

Vel in publicis, extra bellum in legibus ferendis, non ferendis, arbrogandis, seditionibus comprimendis, conseruandis ciuitatibus, reconciliandis: tributis, vectigalibus, iudiciis disponendis.

In militia, in bellis suscipiendis, non suscipiendis, tempore, loco, rei gerendæ modo, captandis, occultandis suis consiliis, hostilibus detegendis, eludendis, militibus deligendis, exercendis, animandis, parandis armis, vasis, machinis, impedimentis, classibus, comitatibus, stipendiis, acie instruenda, pugna pugnanda, victoria moderanda. Attigit nonnulla Plinius in Traiano.

Hoc verò Principis atque etiam Consul, reconciliare æmulas ciuitates, tumetefque populos non imperio ma-

gis quàm ratione comescere. Intercedere iniquitatibus magistratum, infectumque reddere quicquid fieri non oportuit. Postremò velocissimi sideris instar, omnia, inuisere, omnia audire, & undecumque inuocatum statim velut numen adesse; Talia esse crediderim quæ ipse mundi parens temperat nutu, si quando oculos dimisit in terras, & facta mortaliū inter diuina opera numerare dignatus est, quibus nunc per te liber solutusque cælo tantum vacat, postquam te dedit, qui erga hominum genus vice sua fungeris: fungeris enim, sufficisque mandatis, cum tibi dies omnis summa cum utilitate nostra, cum tua laude condatur.

Laus actionum, & laboris, in tuenda republ.

Latinus Pacatus virum egregiis districtum negotiis sic effert laudibus:

Latinus Pacatus in Panegyri Cōstātin.

Gaudent profectò diuina perpetuo motus & iugi agitatione se vegetat æternitas; & quicquid homines vocamus laborem, veltra natura est; vt indefessa vertigo cælum rotat, vt maria estibus inquieta sunt, & stare sol nescit; ita tu Imperator continuatis negotiis, & in se quodam orbe redeuntibus, semper exercitus es.

Laus iustitia.

Magna imprimis iustitiæ veneratio, nec immeritò *ἡ δὲ δίκη* *ἡ δὲ δίκη*, monet Argentarius Anthol. l. 4. cuius faciem auream & aureos oculos fecit Pindarus apud Athenæum lib. 12.

Iust. facies aurea.

Hæc certè, (vt ait Cyprianus, lib. de 12. abusionibus) est pax populorum, tutamen patriæ, immunitas plebis, munimentum gentis, cura languorum, gaudium hominum

Iustitia in comium.

temperies aëris, serenitas maris. terræ fecunditas, solatium pauperum: de cuius laude scripsit Libanius Oratione singulari, & præclara habet Tull. lib. 2. Officiorum, sect. 39. & 40.

Est autem virtus vnicuique suum tribuens, quæ in tres partes diuiditur: Vna, naturalis est, quam ab ipsa natura accepimus; altera legitima, quæ est ex constitutione Principis, aut populari auctoritate sancita; tertia, posita est in consuetudine, quæ ius continet, si ne lege, propter antiquitatis obseruantiam vsitatam.

Iustitia partes & laudationis capita.

Iustitia naturalis in sex quoque partes distribuitur: Prima est religio, iustitia erga Deum, & vis quædam menti insita, quæ Dei metu, & sacrorum ceremoniis hominem regit. *Δικαιοσύνης τὸ κέντρον ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνοσιβίου*, inquit Porphyrius, lib. de abstinentia à carnibus.

Secunda pietas, Iustitia, quæ Deo, patriæ, parentibus, amicis, affinibus, diligens cultus, ac debita redditur obseruantia, & charitas.

Tertia, gratia officiorum bonorum, amicitiarum memoria, & remuneratio.

Quarta, vindicatio, qua iustitia vim aut contumeliam, defendendo propulsat, aut in scelera animaduertit.

Quinta, obseruantia & veneratio maiorum, vt sacerdotum, & senum.

Sexta, veritas, in dictis, simplicitas, & fides.

Partes iustitiæ sunt, maximè eius quæ in vindicando & defendendo posita est, iustos & infontes tueri; iniustos & noxios persequi: accusando, deferendo, cognoscendo, inquirendo, damnando, suppliciis afficiendo: Acta, contractus, leges, decreta publica, pacta iusta sancire, & sancita defendere, iniusta rescindere, antiquare, abrogare, fœnus iniustum tollere, res & fortunas legitimis dominis reddere, nummos adulterinos tollere, mensuras & pondera æqua-

re, iustam distributionem facere, dignis digna tribuere, fidem seruare patriæ, principi, magistratibus, popularibus, ciuibus, externis, domesticis, hostibus, gratiam bene meritis referre.

Laus fortitudinis.

Fortitudo murus est Semiramidis, quo vita aduersus tot impendentes malorum procellas munitur.

Duris ut illex tunsa bipennibus, Nigra feracis frondis in Algido. Per damna, per cades ab ipso Ducit opes animi umque ferro.

Pati quidam

Et hoc putat esse pati, quod *καταλγεῖν* *φουδὲν εἰς δουλοπρίαν*, vt ait Nazianz. in tractaticis.

Est autem virtus, qua res mortiferas *ὄσα ἀνακερπηθῶ*, mortemque ipsam, contemnimus.

Fortitudinis quatuor sunt species, quarum splendor est maximus; magnanimitas, fiducia, patientia, perseuerantia.

Magnanimitas, est exaggerata animi quædam moderatio, qua res magnas & aggredimur & administramus.

Fiducia est, per quam magnis & honestis rebus animus multum in se latere præsidij, Deo semper auspice, existimat.

Patientia, est rerum aduersarum honestatis causa, perpassio voluntaria & diuturna.

Perseuerantia, est continuus vitæ tenor in rebus honestis & magnis.

Partes igitur fortitudinis sunt, moderatio in vtraque fortuna; aggressio rerum periculosarum, vt hostium, latronum, ferarum, incendionum, &c. defensio urbium, armorum, vexillorum, &c. tolerantia animi molestiæ, dolorum corporis, inedia, sitis, morbi, laboris, algoris, vulnerum, verberum, tormentorum, ignium,

paupertatis, ignominia, naufragio-
rum, &c.

Laus Temperantia.

FRænum porrò aureum Tempe-
rantia, quæ ἐν τῇ ᾗ αἰδήσεων πελυ-
φονία παρέχει νήφοντα νοῦν. Est enim, ra-
tionis in libinem, atque in alios non
rectos animi imperus, firma ac mode-
rata dominatio.

Temperantiæ partes tres sunt, con-
tinentia, clementia, & modestia.

Continentia est, qua, ratione &
consilio continentur cupiditates.

Clementia, lenitas in puniendo.

Modestia, est pudor honestus, & in
honoribus moderatio.

Huius igitur munus est, frænare
cupiditates, maximè venerem, lin-
guam, gulam, iram: frugalitatem,
& sobrietatem exercere in cibo po-
tùque, abstinentiam à cupedis & o-
piparis condimentis, alios præterea
ad temperantiam incitare, verbis,
exemplo, legislatione, interdicto, frui
temperantiæ commodis, flore & in-
tegritate corporis, suauitate castimo-
niæ; declinare prauas consuetudines,
libros obscænos, cantiones, imagi-
nes, spectacula impudica; integrum
castimoniam florem tueri, studio lite-
rarum, labore corporis, abstinentia,
siti, inedia, modesto vestitu, fuga, &
latebris.

Nonnulla assequutus est Latinus
Pacatus, insignis orator, in Panegyri-
co Theodosij.

An quis ferret molestè, ad Princi-
pis senis modum coerceri? aut sub-
stratum doleret sibi de priuata luxu-
ria, cum videret, Imperatorem. re-
rum potentem, terrarum hominum-
que dominum, parcè contentè que
viventem, modico & castrensi cibo iei-
unia longa solantem? ad hæc aulam
omnem Spartanis gymnasiis durio-
rem, laboris, patientiæ, frugalitatis

exemplis abundantem? neminem
inueniri, qui auderet ad penum re-
gium flagitare, remototum litorum
piscem, peregrini aeris volucrem,
alieni temporis florem: & cætera
planè egregia.

Tandem addit: Tuæ, Imperator,
epulæ mēsis communibus parciores,
locorum ac temporum fructibus in-
struuntur. Hinc certatim in omnes
luxuriæ pudor, parcimonie cultus
inoleuit, & quiescentibus legum
sumptuariarum minis, subit quando-
que priuatim sui pœnitentia.

Laus Clementia.

Clementia, Dei natura est, virtus
Clyna ex omnibus maximè amabi-
lis: in cuius commendationem extat
præclara Themistij oratio, de huma-
nitate Theodosij Imperatoris, habita
in Senatu.

Nonnulla item attigit Chrysof. in
orat. Flauiani, hom. 20. ad populum
Antiochenum.

Multa quoque & præclara habet
Claudianus in Panegyri Mālij Theo-
doricij, iuxta vers. 210.

Sed quis artifex laudem clementiæ
melius tyrones docebit quā M. Tul-
lius, orat. pro M. Marcello, num. 8.

Domuisti gentes immanitate bar-
baras, multitudine innumerabiles,
locis infinitas, omni copiarum genere
abundantes; sed tamen ea vicisti, quæ
& naturam, & conditionem, vt vinci
possent, habebant:

Nulla est enim tanta vis, tanta co-
pia, quæ non ferro ac viribus debi-
litari frangique possit. Verùm ani-
mum vincere, iracundiam cohibere,
victoriam temperare; aduersarium,
nobilitate, ingenio, virtute præstan-
tem, non modò extollere iacentem,
sed etiam amplificare eius pristinam
dignitatem; hæc qui facit, non ego
cum summis viris comparo, sed si-
millimum Deo iudico.

*Clementia
Dei natu-
ra.*

Hanc

Hanc eandem virtutem egregiè
laudat Aristides in panegyrico Mar-
ci Aurelij Antonini, vbi ait;

Ἡμετέτη καὶ ἐπειρεῖα διενήνοχεν ἀπαίτων
βασίλειον. ὄσσημικρον μὲν οἰα-
πατῆς. μικρὸν δὲ
οἰα πικρὸν ἢ δῆλον εἶπερ εἶναι.

Laus liberalitatis.

*Liberali-
tas.*

Liberalitatis & munificentia splē-
dor est maximus: est enim, vt ver-
bis Nicetæ vtar, ἐλέους ἄβυσσος, καὶ δαύλασσα
φιλανθρωπίας. Laudatur autem ab effe-
ctis, in quibus consideratur & ea quæ
erogantur, & ij in quos erogantur.
Elucet igitur magnificentia in vrbibus
condendis, reparandis, in aquarū,
fluminum, lacuum deriuationibus,
expurgationibus, in templis, mona-
steriis, xenodochiis, scholis, gymna-
siis extruendis, theatris, amphithea-
tris, circis, viis publicis muniendis,
sternendis, incidendis, in pōtibus, ar-
cibus, turribus, vallis, mœnibus, ag-
geribus, in porticibus, balneis, ther-
mis, viuariis, hortis, bibliothecis, in
ærariis, portibus, naualibus, horreis,
cellis, aquæ ductibus, puteis, in armis,
machinis, vestimentis, pompis, ludis,
nuptiis, conuiujs, in quibus nimis
plerumque munifici sunt homines.

In sepulchris, aris, baptisterijs, sacra
supellectile, imaginibus, picturis, obe-
liscis, colossis. Liberalitas non æquè
sumptum facit ac munificentia: Libe-
ralitatis tamè est dare alimēta, agros,
domos, pecunias, vestes stragulas, li-
bros, vasa, vectigalia, redditus, deci-
mas, primitias, priuilegia varia, reli-
giosis, pauperibus, orphanis, amicis,
hostibus, exulibus, captiuis, viris lic-
teratis.

*Humilitas
ab uno
Ethnicorū
Antisthe-
ne habita
est pro sum-
mo bono.*

Humilitatem Rhetores & Philoso-
phi præci vix agnouerunt: quanquam
Theodoretus, in oratione de fine &
iudicio, refert, Antisthenem, sum-
mum bonum posuisse in ἀπορία, quo
nomine rectè designantur humiles.

Huius partes sunt: sacerdotia, di-
gnitates, regna, imperia, vestitus ho-
norificos, triumphos, trophæa, sta-
tuas, imagines, titulos, elogia magni-
fica negligere, honores declinare:
quod multifecerunt, latebris, fuga,
morbi prætextu, mutilatione: Item
de se demissè sentire, loqui, ad serui-
lia munia se abicere.

*Humilita-
tis partes.*

Et hæc de laudibus personæ secun-
dum virtutes animi & corporis satis.
Vituperatio ex contrariis, vt apparet,
locis petitur, nec aliis aut plenioribus
indiget præceptis. Tantum illud pru-
dentes oratores obseruant, vt ad vi-
tuperandum necessitate potiùs ducti
quàm sua natura incitati videantur.
Deinde, vt à maledictis triuialib⁹ ab-
stineant: Tertio, vt nihil conuictorū
temerè effundant, sed quidquid di-
xerint, certis addicant rationibus.

Nam improbum, & perfidum, &
impium, &c. id genus aliquem dice-
re, nihil verò demonstrare, rixari est,
muliercularum aut puerorum mōre:
quod rectè notauit Demosthenes
Olynthiaca secunda. τὸ μὲν οὖν ἐπισημαίνον καὶ
ἀπιστον καλεῖται, ὄνει τὰ πεπενημένα δει-
κνύται, καὶ ἰσοδορίαν εἶναι τις ἀφ' ἧσιν καλῶς δι-
κνύται. τὸ δὲ πάντ' ὅσα πόποτ' ἔπλεξε διεξιόν-
τα, ἐφ' ἅπασιν τοῦτις ἐλέγχειν, καὶ βραχέος λόγου
συμβαίνει, δεῖ δὲ καὶ διὰ τὴν ἀρετὴν ἢ γούμαι συμπε-
ρεῖν εἰρηδῆ. Nunc quoniam hoc de ipso
loco, nobilissimi Rhetores tradunt,
Panegyricarum, nuptialium, natali-
tiarum denique orationum metho-
dum, hanc ex Dionysio Halicarnass.
subiiciam;

G G g g

ARS PANEGYRICORVM. Nuptialium, & natalitiarum Orationum.

Ex Dionysio Halicarnassensi, De Panegyri

Græca incipiunt, πανηγυρις ευρημα εστι: qua quoniam nihil ad elegantiam faciunt, omittimus; ea tantum indicantes, qua signanter in auctore dicta fuerint.

Oeconomia & distributio.

CAPVT VIII.

Panegyris quid.

Panegyrica orationis methodus.

IN præfatione ostendit, quid sit panegyris, & quæ eius inuentio. Ait esse, ευρημα εστι δωρον θεων εις αυταπεισιν η επι τον ειον μεγαλον πανεγδοδωδωδω. Propriè autem Panegyres dici celebres conuentus, & ludos, quorum finis τέρψις, η ευχαρηστια. Addit Athletas & Musicos. Μουσων η ΑπOLLωνος οπαδου. ornare Panegyres, sed maxime viros doctos, & eloquentes: deinde præcepta delabatur.

Primò, Dij panegyris præfides laudandi, & hoc est, inquit, σεσωπιον πλουγυρις σερωειδωρον η λορου; sed istæ falsorum numinum laudationes longè à Christianis exulent, qui speciosissima in Deo & sanctis nacti sunt argumenta. Plenus est autem Aristides harum laudationum exemplis, è quibus imitatio ad sanctiora argumenta traduci poterit.

Secundò, De vrbs laudibus in istis veterù panegyricis tractabatur. Quomodo autem vrbs laudanda sit, hoc inferiùs doceo pleniùs.

Tertiò, De certamine & laudis dicebatur: cuius laudationis capita sunt: Ortus, comparatio cum aliis certaminibus, tempus certaminis, seu annitempestat, qua celebratur. Variæ

eius species, Coronæ victoribus tributæ, vt quercus, oliua, laurus, pinus. Quintò, Laudantur principes, & panegyris auctores.

Sextò, Elocutio panegyricorum non debet esse μινύστροπις, sed ποικίλη, η μεμυγμένη, & valde figurata: in qua sint διηρημένα distributiones, ac παρβολαι η συγκρισεις.

De Panegyrisio Antimachus.

Panegyris, solemnitas scilicet quinquennialium ludorum celebritas, siue conuentus, est inuentum & donum Deorum, ad requiem maiorum rerum, quæ ad vitam attinent, tradita, (sicuti quodam in loco inquit Plato) cum Dij humanum genus ad laborem natum miserati essent. Coacti autem fuerunt à sapientissimis hominibus conuentus, & à ciuitatibus publicè communi decreto, ad reficiendos recreandósque animos, ac ad oblectationem atque solatium constituti. Tributus verò ad hos mutuo celebrandos est à diuitibus suppeditandarum quidem pecuniarum sumptus, à principibus circa hos ornatus, ad magnificentiam apparatus, rerumque ad id commodarum opulencia. Panegyrim athletæ corporum robore ornant plurimum: & Musarum ac Apollinis affectatores, musica qua sint exculsi. At virum qui in litterarù & eloquentiæ studiis versatus fuerit, ac vniuersum vitæ tempus in eis consumpserit, atque contriuerit, in ornanda panegyri ita sese gerere oportet, ac tanto inniti artificio, vti eius oratio à vulgari dicendi ratione abhorreat.

Age igitur, ô Echeocrates, ad hoc tanquam duces viæ nequaquam tritæ, nec à multis tentatæ, facti, explicemus tibi ea quæ olim à nostratis sapientiæ parentibus nobis tra-

Ex versane Antimachi emendata.

Panegyris inuentores

Sol auctor bonorum.

Vrbs laus.

dita accepimus: illi verò, & illorum etiam superiores, à Mercurio & à Musis habuisse dixerunt: non secus ac Aleræus pastor ab eisdem in Helicone possim est consecutus. Age itaque cum huiusmodi arte orationes sequere. Deus etenim, vniuersæ, quæcunq; sit, panegyris aliquo modo præses, & eiusmodi est nominis: vt, Olympiorum, Olympius Iupiter: eius autè quod in Pythiis sit certaminis, Apollo. Principium igitur huiusmodi orationis, quæcumque fuerit, laus Dei nobis sit, tanquam vultus, seu persona quædam splendida, in sermone initio posita, atq; constituta. Laudandi autem exordium, ab iis quæ deo insunt, eique attribuantur, prout res copiam suppeditant, sumes. Si quidem Iupiter fuerit adducendum erit, deorum Regè, rerumque omnium opificem esse: Si verò Apollo, musices inuentorem extitisse, & eundè esse cum Sole: Solem autem omnium omnibus bonorum auctorem. Præterea si Hercules erit, Iouis esse filium: & ea quæ mortalium vitæ præbuit, connumerabis. Et locus ferme complebitur ex iis quæ quilibet aut inuenerit, aut hominibus tradiderit. Verùm hæc breuiùs narrabis: ne præcedens oratio sequenti maior euadere videatur.

Deinceps vrbs laudes, in qua publicus conuentus celebratur, vel à situ, vel ab ipsius ortu, recensere oportebit; in quo sanè, qui Deus, aut heros eius conditor extiterit, aut si aliquid habebis, quod de eo in medium possis afferre: si quid videlicet ab eo vrbi præclarum, vel bello vel pace gestum fuerit, commemorabis. Congruet etiam, de magnitudine, si ampla, vel parua sit, aliquid dicere: quòd pulchritudine excellit; quòd licet parua, potentia tamen cum amplissimis est adæquata. Deinde quæcunque ad templorum, aut in his ad ditamentorum, seu donatorum,

publicorum priuatorumque ædificiorum ornamentum attinent, non erunt silentio prætereunda: quemadmodum Herodotus quodam in loco, quinque & sex tabulatorum ædificia Babyloni esse dicit. Si fluuius sit magnus, si purus & nitidus, vel regionem incolentibus utilis. Si itidem aliqua fuerit fabula quæ de ciuitate prædicetur. Hoc pacto multum suauitatis, plurimum lepòris atque dulcedinis habebit oratio. Ad hæc de ipso certamine dicendum erit, quodnā habuerit initium, quæ ipsius fuerit cõstitutio, vel quam ob causã positū dedicatūque sit. Si aliqua sit fabula, vel aliquid aliud priscū, horum nihil erit omittendū. Ad id verò cum veneris, nō erit locus simpliciter trãseundus: sed cū aliis certaminibus oportebit hoc comparare. Nam id tibi suppeditabit dicendi copiam. Et hoc modo augebis orationem, vt ab anni partibus comparans. Si quidem veris tempore agatur, explicandū erit agi in maxima temperie caloris, & frigoris: si in hyeme, in validissimo atque accerrimo (vt quispiam dixerit) tempore celebrari: si in æstate, ad exercitationem contemplationemque spectatorum constitutum esse, & voluntatis indicium atque probationem existere, & deficientibus athletis, spectatores decertare debere. Poteris etiã autumnum à fructuū collectione, seu & conseruatione, non parum laudare: & ab eo quòd iam homines à laboribus cessent, atque quiescant. Deinde considerandum erit quomodo sint disposita certamina. Etenim si musicū & gymnicū sit, planè perfectum esse, in eoque nihil deesse, & sine aliquo defectu, corporum robore, vocum concentu, ac reliquis musicæ partibus temperatum, existere. Si autem gymnicum sit, musicam tanquam animum mollientem atque effaminantē abdicasse, corporū vero robur sumpsisse, atque retinuisse.

se:& sollicitudinis & angoris modum ad fortitudinem, qua in bellis opus est, comparandam conferre plurimū.

Coronam præterea, quæcumque sit, ne silentio negligenter prætereas. Non enim cū in hac re peragenda versaberis, tibi laudes deerunt. Nam si quercum laudare contigerit, eam Ioui sacram dices, & primum atque antiquissimum fuisse hominibus cibum: & nequaquam mutam aut elinguem: quippe quæ in Dodona sit aliquando locuta. Si autem oliua fuerit celebranda, Palladi dicatam, laborum medelam, ex hac planta antiquos erexisse dedicasseque trophæa: hanc arborem esse signum & notam victoriæ; Pallademque, cū superasset Neptunum, hac prima coronatam fuisse differes: & eandem certantibus esse familiarissimam: athletarum enim certamina per oleū conficiuntur: nec non orationi sociam existere, eique multum suffragari, qua publici conuentus exornantur. Laurum quoque pari ratione laudibus efferes, dum Apollini sacram, plantamque vatibus dedicatam dices: in qua planè laudanda, si Daphnes fabulam attingere volueris, non utique alienum nec absurdum videbitur. Similiter etiam, si quid aliud affuerit, vt Cereris fructus, vel pinus, circa vnum quodque istorum te poteris diffundere. Nec illud erit extra magnificentiam & gloriam, si certaminis coronam cum reliquorum certaminum coronis comparandam duxeris.

Quercus Ioui sacra

Regis laus, panegyris fastigium.

Regis verò laus, à te veluti totius orationis fastigium, inducatur, apponaturque, & quod verè omnium certaminum præses, qui pacem tuetur, propter quam certamina perfici queunt. Nonnulli etiam illos qui ludos disponunt, laudibus prosequuti sunt: si quidem hi gloria insignes sint, quòd aliis antè in rebus vtilis fuerint, at in his splendidissimi at-

que ornatissimi reperti sint. Si verò nulla habeas antiquorum, quæ in medium possis afferre, explicandum erit principium gloriæ, quæ ad patriam pertineat, esse maximum, & Græcorum generi maximè innatum. Reliqua, elocutio sit, vt vniuscuiusque natura & voluntas postulat.

Verum si in dicendo præstare oportet, atque antecellere, vt quod sentio, dicam ingenuè, numquam auctor fuerim, vti eiusmodi elocutio sit vnus tantum modi, sed varia simul & mista: & alia sint simplicitate excurrentia, alia oppositis & ifocolis Isocratis respondentia, alia autem distributionibus expressa.

Scio enim, nostratis chori ducem, & præfultorem, hanc viam, vel in pluribus, vt ita dicam, sectatum fuisse: nisi quidpiam in aliquo præcipuè genere scribere proposuisset. Cuiusque autem formæ dicendi, materia videtur facultatem præbere. Verum iis quæ excogitaueris, oportet etiam consequentem & congruam elocutionem inducere: quem-admodum narrationes, & aliquid fabulæ habentia, simplici & non fucata oratione opus est explicare. Quæcumque autem de Regibus, vel de Diis, Optimis Maximis, litterarum monumentis mandare volueris, ac cum venustate, sententiarum gravitate & maiestate verborum dicenda erunt.

Quæ verò ad collationes, siue similitudines, nec non ad comparationes pertinent, vrbano sermone complecteris: nisi quispiam ad hoc, dignum aliquod orationis genus in omnibus præbuerit.

Illud tamen, quod prædictum est, habet plus ostentationis, & maiorem affert populo delectationem, atque voluptatem.

NN.

Πιστος. Frigidè autem hîc Antimachus, vel si fide non careas. Est in Greco, οἶον οἱ καρπὸς τῆς νηπιτικῆς πίστεως.

Item Matrimonij.

Deinde, εὐπορήσεις ἢ πού τι πρὸς τούτων ἐργάσου: ex quo apparet, εὐπορήσεις non referri ad πιστος: puto legendum cum Sylburgio πίτος; nam pinus, vt testatur Archjas, præmium quoque fuit eorum certaminum.

erga patriam, ob maius vinculum necessitudinis. Miseriæ humanæ tolerabiliores ex societate. Voluptates ex eodem, contubernio iucundiores. Propagatio familiarum, pagorum, vrbium, affinitates & amicitia, vbi exempla fœlicium connubiorum afferenda.

PRÆCEPTA DE ORATIONE Nuptiali.

Ex Dionysio Halicarnassensi.

Similia ferme habet Menander Rhetor Πρὸς ἐπιθαλάμιον.

Oeconomia.

CAPVT IX.

EXordium officiosum ad amicum, in quo ad significandam gratulationem suam vsus est verbis, συχρεθέν, ἢ ἀναστανθέν. Bacchari dicuntur οἱ ποιητῶν ἢ ῥητῶν ἐνδοξοτάτους. Statius in epith. Stellæ, multumque parè bacchamur ad aras.

Epithalamij seu Nuptialis orationis partes

Primum argumentum Diis (inquit) inuentoribus ducetur. Christiani tanto vberius habent hoc argumentum, quanto dei nuptiarum auctoris maiestas, laruas omnes falforum numinum obscurat.

Secundum argumentum, à natura, ipsiusque vi, & in rebus omnibus prognerandis fœcunditate: qui locus à Statio pertextus est in epith. Stellæ, versu 182. μὴ τ' λύσῃ τὸ χάρις εὐδὸς ὑπὸ τ' φύσεως ἐδημιουργηθὲν γάμος: Menander Rhet.

Tertium argumentum, honestas nuptiarum.

Quartum, effectus, quædam species immortalitatis. τὸ αὐτῶν ὄνειρον ἐν τῇ κοινότητι τὸ γάμου γέροντες ἀθάνατον.

Nuptiarum fructus.

Quintum argum. varia adiuncta, & vtilitates, quæ ex castis nuptiis proueniunt. Temperantia ex vagis thoris coercitis. Affectus prolixior

Sexta pars, votum pro fœlicitate nuptiarum, & coniugum concordia. Omen & præsagium de liberis futuris, ac eorum honesta educatione. Filii patrum εἰ κόνες ἐμῶν. Exempla de claritate filiorum, & eorum gloria in parentes redundante erunt proferenda.

Septima pars, laus coniugum, quæ præcipua est totius operis, & in nobilium panegyricis cæteris præponenda. Afferuntur laudationis istius capita, de quibus supra dictum est liquidius.

Octauum, Vaticinium de excellentia filiorum. Character autem huius orationis debet esse simplici cura limatus, ἀφελὲς & Xenophonteus.

Sic igitur ille:

Mihi profectò iucundum admodum fuisset, tuis non solum adesse sed interesse nuptiis, o carissimum caput: quò tecum simul chorum ducerem, tecum baccharer: & paulo post conficiendum matrimonium, iterum atque iterum laudibus extollerem, Hymenemque (quem in nuptiis dici par est) canerem. Verum cū vinculum hoc, quod ad litterarum studia, ad prætèrque eruditionem attinet, nos inuicem separet, (absit enim vt mente, affectu, & cogitationibus, quæ ad animorum coniunctionem spectant, vnquam seiungamur, (idcirco habeas hoc à me tanquam aliquod munus, ad vsum atque ornamentum nuptiarum, vt nec expers nec ignarus sis eorum quæ de his dici con- suevere: seu tu id apud te ipsum ser-

uare, siue alicui tanquam symbolum ad promerendam gratiam conferre volueris. Fortè igitur & tu iam à iuuetutis initio huiusmodi orationem protulisti, dum primà apud me Rhetoricorum viam ingressus, tum cæteris conscribendis componendisque rhetoricis exercitationibus operam nauares, tum etiam ea quæ quæstiones vocantur, & ex his ea quæ ad orationem de nuptiis pertinent, & cohortationem ad eiusmodi res studiosè admodù persequeris: In illis enim, quæ præcipua sunt, hanc etiam in primis materiam iuuenes ad scribendum deligunt, an sit vxor ducenda. Oratio autem, quam nunc in manibus habemus, in eiusmodi locutione genere versatur: nec ab iis, quibus in quæstionibus Deorum vt consueuimus, dissentire videtur: quòd hi scilicet inuenere ostenduntque hominibus nuptias. Iupiter enim & Iuno, primi coniungentes & copulantes. Proinde hic quidem omnium *pater* vocatur; illa verò, *iuga* nuncupatur: quòd marito fœminam coniungat: & ab istis diis, reliquorum Deorum, qui in nuptiis celebrantur, ac nuptiales, natalisque appellantur, cœtus in mortalium vitam prodiit. Et nuptiæ sunt in causa, vt Dij isti ita nominentur, colantur, maximoque in honore habeantur. Nam ab iis nuptiis, neque horum Deorum cultus celebrationesque ad homines peruenissent. Deinceps orationem de natura oportet inducere, quòd hoc ipsius est opus, sperare scilicet, concipere, & parturire. Idque per omnia ipsius opera, & animalia, & plantas transire.

Nuptiarum laus.

Adducemus postea differentiam, quæ est in hominum cœtu atque societate: quòd alia sanè imprudenter & temere miscetur; homo autem ordinem quendam matrimonii, & institutum inuenit, non vt gregatim ferarum more lasciuire concedat, sed qui duorum maximè commodorum

coniunctionem societatemque per vniuersam vitam excogitauerit. In qua planè commemoranda attinges, à fera, agrestique acerratica vita discessisse, & ad humanum, mansuetum, ordinatumque victum per matrimonium deductos fuisse. Et hominum genus cum mortale sit, ex matrimonii coniunctione, atque societate, propter continuationis seriè, immortale effectum fuisse. Nam susceptione posterorum, veluti lumè accenditur: quòd & posteritati per generationem hominis permanet, ac nunquam extinguitur. Et hoc vtique symbolum optimum, non pecuniarum, aut possessionum, sed ipsius naturæ, & generis, non inuaria quicquid dixerit. Scrutaberis & quæres præterea post hæc, quot bona eis contingant, qui vxores ducunt: Primum quidem, ad gloriæ existimationem: Nam temperantiæ fructù, quæ nimirum optima virtutis est pars, statim ab ipsis nuptiis assequi incipiunt. Matrimonium enim, continuò temperantes homines reddit: quoniam ij qui ad id sese contulerent, ab illegitimo inordinatoque coitu liberati, ad solam propriam vxorem respicere videntur. Ex hoc namque homines honoratioribus euadunt, fideiorem, beneuolentioresque omnibus in rebus erga patrias censentur: eo quòd suos ipsorum liberos, tanquam obsides, patriis dederint: propter quos in primis necessarium est, vt in consilium ahibeantur recipianturque. Ad dolores etià & difficilia quæ sunt in vita, nuptiæ sūt, vtilissimæ: quippe quæ hæc tanquã onera reddat leuiora, cum molestiarum omnium vxores faciamus participes, & ex societate & communicatione non minimam capiamus consolationem. Hinc ea quæ suauius & iucunda sunt, necesse est vt videantur iucundiora, cum ipsi non nobismetipsis tantum lætemur, sed filios, vxores, aliosque consanguineos habemus,

Matrimonii honesti laus & fructus.

quibuscum hæc communicemus, qui profectò hæc nobiscum celebrent, nobiscum gaudeant, ac lætitia simul efferantur. Hac de causa dies festi, solemnes celebritates, ludii, conuentus publici, iucundiores sunt: quia inter multos fiunt, & cum multis communicantur, Ex qua nimirum re affinitates augeri necesse est.

Addes etiam, quòd ex hoc primum habitationes domusque sunt ædificata, ædificia coniuncta, postea pagi vicique facti, & deinde ciuitates constituta. Ex matrimonio verò, quam plurimorum cognitio, & cum externis hominibus affinitas cognitioque est consecuta. Ad quòd comprobandum, apponendæ erunt & commemorandæ celebres & gloriosæ nuptiæ, vel antiquæ: & bona quæ propterea hominibus prouenere, explicanda: & difficilia atque molesta ferè omnia matrimonio depelli, ne non fugari, demonstrandum: & quo pacto Menelaus propter nuptias Helenæ, immortalis factus sit, & Peleus ob Thetidis matrimonium, & Admetus propter Alcestim, fatalem mortem euitauerit.

Pueritiæ recordatio suaui.

Vbi autem de his satis dictum fuerit, precibus, quæ bonorum petitionem pro nuptiis ac susceptione liberorum habeant, vt eris. Præterea tibi erit effingenda malorum auersio, veluti prædicenti qualis vita sit futura cum liberis, & quòd eorum chorus, si contingat, erit insipienti iucundissimus, & quòd rursus instaurabitur quodam modo, & vnà cum propriis liberis iterum adolescet. Tum etiam memorare oportebit ea quæ & ipse aliquando in iuuentute gesserit. Suauis enim & iucunda est eorum quæ in pueritia nostra fecerimus, recordatio: nec aliud est quòd nos rursus faciat reuiuiscere. Si verò quisquam suam ipsius imaginem inanimatam inspicens delectatur, quãdo hanc non inanimè, verò expressam, viuam & spirantem intue-

tur, & non vnà, sed multas, (si ita contingat,) quanto magis lætari debet? Hinc rursus discedendù, & attingendæ sunt, atque commemorandæ aliqua historia, in quibus sint, quotquot mortales propter liberos floruerint, & propulsatis atque auersis malis, fœlices fortunatique euaserint, vt Anchisæ, Æneæ operâ, cõtingit. Opus est etiam personas illorum qui matrimonio coniunguntur, nequaquam silentio præterire, sed harum quoque laudes in mediū afferre. Aliquando igitur hæc dicendi forma in principio, aliquando in fine vtendum est. Si enim personæ fuerint gloria admodum celebres, in principio; si minù insignes, hæc erunt subdenda, & vltimo loco recedenda. Laus autem, ea quæ in laudationibus sunt, continebit, & loci idem ipsi erunt, à patria, à genere, à natura ab educatione: & quòd æquales, similes, certique ambo sunt. Sumes itidem laudandi argumentum ab ipsorum parentibus atque maioribus: qui profectò si ex eadem sunt patria, quòd iam diu familiares, atque peculiare ex loco sint: si autem ex diuersis, quòd à Diis Optimis maximè in hanc societatem coacti fuerint: item si ex eodem genere sunt, quòd incrementum, amplificatio, & familiaritas affinitatis alia ad aliam accessit: proinde vinculum multo firmitus & validius effectum est. Quando autem à variis studiis atque institutis sunt, vt militiæ, vt literarum, contentum hunc, cum sapientiæ sit adiuncta fortitudo, optimum esse consentaneum est. Addes insuper, quales par est futuros illos, qui ex his procreati suscipiuntur. Si autem tu ipse, qui orationem haberes, vxorem duceres, de hoc ipso eleganter & venustè exordium faciendum est: quòd si amatores, amores & delicias suas laudat, multo nimirum magis te decet matrimonium laudare, quã illos suas ipsorum delicias: & quòd oratione & disciplina etiã ex hoc vtendum est,

tanquam iam exordientem, & de filiis vaticinantem, quod & ipsos in iis quæ ad disciplinam pertinent, præstantes euasuros verisimile ac nequam dissentaneum est. A simplici verò elocutione non erit discedendum, sed Xenophontis & Nicostri vestigiis inhærendum, in paucis ad grauitatem orationem efferendo, si alicubi sententiarum cogat magnitudo. Hæc ille.

PRÆCEPTA DE Oratione natalitia.

Partes, & Capita Genethliacæ
Orationis.

CAPVT X.

Primò occurrit, Tempus & dies, si quid in eo celebre. Calendæ natalibus felices æstimabantur. Item dies septimus, & sextus. Nonus dies mensis Soli consecratus. Quintus decimus Mineræ sacer & plenilunio illustris.

Secundò, Anni tempestas commendanda.

Tertio, Dies festi, si ita contingat, commemorandi.

Quarto, Locus in quo quis natus est, considerandus.

Quinto, Familia eius qui laudatur, commemoranda.

Sextò, Deueniendum ad partem orationis præcipuam, quæ est laudatio eius cuius dies natalis anniuersaria memoria celebratur, vbi præscribitur modus & character istius laudationis.

Septimò, precatio & votum.

Sequitur oratio quæ in puerorum natiuitate dici consuevit: nuptias enim partus subsequatur oportet: quam & ipsam hoc modo conuenit

perficere. Cû natiuitatis vniuscuiusque principium sit dies in qua in lucē editur, pauca de die dicantur necesse est, quæ quasi laudem occasionis cuiusdã & opportunitatis complectantur, atque contineant. Si vti que proprium aliquid, insigne vel decorum præter alios dies habuerit: vt si calendis natus sit, quod est mensis principium; Principium autem est optimum, & à principio sunt omnia: & quod est totius dimidium, vel totum, auctore Platone. Si verò septimus, vel sextus sit, sacros hos dies Diis dicat esse dicemus, & communitatem quãdam esse cum diis ipsis, ob natiuitatis opportunitatem. Poteris etiam de nono dicere, quod est Soli consecratus: & quod consentaneum est, illum qui eiusmodi die natus fuerit, insignem & illustrem euasurum, & forte etiam (quemadmodum est Solis natura) beneficum. Si autem fuerit quintus decimus, hunc itidem Mineræ attribui, & in hoc perfectum esse plenilunium: & quod par est, hanc viri natiuitatem eiusmodi futuram, vt in ea nihil desit: Eodem etiam modo de reliquis diebus, quos aut principio aut fini accommodare studebis: & consideratis iis quæ in medium possis afferre, sic laudem conficere conaberis. Postmodum verò & tempus cuiusmodi sit, considerare necessariū erit: & omnem tempestatem, aut hyemis, aut vèris, aut reliquarum anni partium, quemadmodum in laudibus ad ludos attinentibus, temporum proprietates indicauimus: hyemi sanè fortitudinem, vèri speciosam venustatem tribuentes; æstati agrorū fructus, & bonorum omnium copiam: reliquo autem tempori, operum vacationem, & laborum quietem.

Erunt præterea significanda, quæ aliquando accidere temporibus vt si quis natus sit die festo, scilicet Bacchanalibus, aut mysteriis, aut aliquibus publicorum cõuentuum solem-

*Dies nonus
mensis Soli
Sacer.*

*Superstitio
antiquorū.
Dies is.
Mineræ
consecra-
tus.*

nibus celebritatibus. Hæc enim omnia argumenti facultatem ad prosequendas laudes tibi suppeditabunt.

Hinc autem ad ea loca in quibus natus est aliquis, veniendum.

Primum quidem ab eo quod nationem continet, ad Asiam, ad Europam videlicet: & hinc rursus explicandum, si natio Græca sit, vel barbara: si sapientia aut fortitudine prædita, vel si aliquid eiusmodi insigne atque præclarum in se habuerit. Deinde ad illud quod continetur, progrediendū, vt quænam sit ciuitas, & ipsorum metropolis: aut si sit ei quæ primum dignitatis locum obtinet, in honore proxima, si ampla & florens, si frequenti hominum multitudine referata, si ingeniis fecunda, ac ad virorum virtutem fertilis, aut si aliquod aliud ciuitatis strenuè factum fuerit. Tum ea quæ in vrbe continentur, prosequeris; ex qua familia quis natus sit, quod non ex humili & abiecta, quod non ex ignobili sed ex præclaro genere: ex quibus auis & parentibus; quorum laudem (prout res copiam suppeditauerit) perstringes.

*Hominis
laus.*

Ad hæc, ad laudem illius de cuius laudatione agitur, cuiusque est natalis dies, deuenies; quam sit natura; tum in iis quæ ad animi magnitudinem attinent. Si magnus sit, Aiaci: si pulcher & fortis, Achilli similem dicessi boni, & prudentis consilij, aut iustus, aut moderatus, & temperans fuerit, congruentibus personis, Nestori, Themistocli, Aristidi, Phocioni illum æquiparabis. Si comis & facilis sit, quod excandescantiam quandam laudabili mansuetudine admistam habet, & quod ad agendum est efficax. Si autem paruus sit, vt Tydeus, & Conon.

Parui.

Explicabis etiam, qualis sit in iis quæ ad degendam vitam pertinent: si lautus & elegans sit, si magnificus; qualis in priuatos, qualis erga ciuitatem, tum liberalitate, tum cæteris re-

bus quæ ad honoris & gloriæ studia spectant.

Item si in aliqua scientia sit eminent, vt in medicina, aut in rhetorica, aut in philosophia: appositè, vt debet, laus quæ in his est, inducenda erit, ad quæcumque horum singula vtilia videbuntur. Sic enim multiplex, ampla, & copiosa fiet oratio, vt comprehendi possit qualis olim iam fuit, qualis est in præsentem tempore, qualémque in posterum fore consentaneum est. In hoc autem cum erimus, nequaquam alienum aut absurdum fuerit, si tam ab aliis Diis quam ab iis qui natalibus præfunt, precibus petierimus, vt præfens vita atque futura, melior quã præterita contingat, ac vt confectis multis temporum spatij, liceat ad maturam, sælicem fortunatãque senectutem peruenire. Hæc Dionysius.

PRÆCEPTA DE Epithalamis.

Hoc est de orationibus, quæ ad epithalamum perfectis nuptiis recitari solebant.

Oeconomia.

CAPVT XI.

Hæc oratio eadem ferè est cum nuptiali. Ex ordium à propositione dicendorum.

Prima pars: Nuptiarum laus obiter percurrenda.

Secunda, laus coniugum, & eius præcipua capita.

Tertia, Affectus atque studium ante matrimonium, & diligentia in his nuptiis conciliandis.

Quarta, popularium atque affiniū lætitia ex isto connubio, ipsarumque nuptiarum celebritas.

Quinta, Variarum personarum quæ occurrent, circumstantiarum.

H H H

Epithalamij partes.

Sexta pars, cohortatio ad mutuam concordiam. Sic igitur ille.

ANte Orationem de Natiuitate, (id enim multiplex) ampla & copiosa fiet oratio, quæ apud thalamum dici consuevit, & ea quæ separatim dicuntur, solet attingere: eademque est cum nuptiali oratione, nisi quod differt tantum tempore; quia perfectis nuptiis hæc recitatur: in reliquis tamen prædictæ orationi penitus respondere videtur: & post nuptias, veluti Hymenæorum loco canitur. Sūt igitur etiam apud Sappho huius formæ dicendi exempla, cū odæ epithalamij inscriptionem habeant. Verum quia carminis & solutæ orationis nō eadem est tractatio, sed longè dispar & diuersa ratio, quoniam sicuti metris, ita etiam mentis notione & sententiis hæc differunt, hoc pacto hanc itidem orationem commodè tractari posse censo, si in exordio statim hoc significaueris, alios quidem hymenæū canere consueuisse, nos verò Hymenæi loco orationem habere, non tibiis, aut citharis, neque ædepol, aliquo eiusmodi cantu, sed eorum laudibus, & hymnis, qui matrimonio copulantur.

Post hæc deinceps adducendum erit, quod hominibus existentibus nuptiæ sunt admodum necessariae. Ex his enim vniuersa humani generis conseruatio propagatioque dependet: & quæcunque alia bona ad nuptias pertinent, oratione persequeris.

Deuenies postea ad personas, quæ ad nuptias conueniunt, in eisquæ versantur, & quænam hæc sint, explicabis.

In quo sanè de ipsarum genere, de educatione, de corporum pulchritudine, de ætate, quot fortunæ bona habeant, & quodnam earum studium officiumque sit, differendum erit. Eas præterea, diligentiam, uti

matrimonium atque coniunctio efficeretur, adhibuisse: & quo animo sint nuptiarum causa familiares, itemque alieni, & ciuitas ipsa publice. Et matrimonium planè omnibus curæ esse, ab omnibùlque summo studio colit: & nuptias, cuiuspiam frequenti virorū mulierumque conuentui, & calendarum celebrationi, & ciuitatis solemnifesto similes existere.

Quemadmodum autem in nuptialibus, post reliqua illud inspicere dignū putamus, uti si ex eadem patria, si ex eodem genere: ita in his quoque eiusmodi orationis partem non minimi faciendam esse duces.

Post laudes verò & laudationes cohortatio quædam nuptias celebrantibus accedat ad mutuam inter se studium exercendum, ac ad vnum idemque sentiendum.

Eo maxime autem, quod plurima bona ex huiusmodi cōcordia & amore necessariò contingant, ab vniuersali materia, ad singularē propriæque orationem trahes: videlicet, quod cōcordia omnibus hominibus est bonorum dux, quod ab ea omnibus maxima commoda proueniunt, incredibiles vtilitates proficiscuntur, & potissimè matrimonio coniunctis.

Ad quod comprobandum, si à celebri vsu non abhorreere volueris, illud Homeri scitè dictum tibi adducendum erit; nullum maius bonum, quam dum vir & vxor concordet, & idem sentientes, ædes habitent: quanto ob eam rem inimici dolore, quantaque amici voluptate afficiantur.

Postremò precibus vteris, ut quæ primùm liberi procreentur, ac in lucem edantur; quod eorum nuptias inspicere, Hymenæum canere, & eiusmodi orationum consiciendarum materiam occasionemque rursus habere valeamus.

DE LAUDATIONE funebri.

CAPVT XII.

*Orationis
funebri
ortus
Vide superius
laudationem
persona.*

ANtiquum est orationis genus laudatio funebri; de cuius ritus origine, extat elegans dissertatio apud Dionysium Halicarnassensem.

Vtrum (inquit) Valerius, primus hunc morem apud Romanos instituerit, an institutum à Regibus sequutus fuerit, certò affirmare non possum.

Quod tamen hoc sit Romanorum vetus inuentum, in funere illustrium virorum, virtutes eorum laudari, neque à Græcis primùm institutum fuerit, ex communis historię scriptis didici; quæ tam vetustissimi poetæ quam celeberrimi historici prodiderunt.

Nam certamina quidem funebria, in honorem clarorum virorum gymnica, & equestria, à necessariis facta tradunt, ut ab Achille in Patrocli, & multò antè ab Hercule, in Pelopis funere.

Hos tamen publicè laudatos nulli prodiderunt; præter Athenienses tragicos, qui ciuitati suæ assentantes, Thesæo Argiuos sepelienti hoc quoque fabulosè attribuerunt. Serò enim Athenienses legitimis funeris ritibus hanc laudationem funebrem reddiderunt, siue ab aliis qui ad Artemisium, & Salamina, & Plateas pro patria occubuerant, initium duxerint, siue etiam à rebus gestis in campis Marathoniis: sed ea quoque quæ in campis Marathoniis sunt gesta, sexdecim annis Bruti funere sunt posteriora, si modò ab his primis laudes in defunctos cœptæ sunt dici.

Sed si quis missa facta hac quaestione, quinam primi laudes fune-

bres instituerint, examinare, aut scire voluerit, apud vtros mos iste meliùs se habeat, longè prudentiùs hunc apud hos quam apud illos constitutum reperiet: Quia Athenienses videntur, eorum causa qui in bello cæsi sepulturæ mandantur, orationes funebres instituisse: ex vna tantum virtute, quæ in ipsa morte apparuerit, etiam si quis cæteris in rebus fuerit nequior, existimantes viros bonos iudicandos: At Romani omnibus viris claris, siue eorum ductu auspiciisque bella fuissent confecta, siue in Reipubl. administratione & gubernatione, prudentia dedissent consilia, & præclara edidissent facinora, hunc honorem haberi statuerunt, & non solum iis qui in bello cecidissent, sed etiam aliis, quemcumque illi finem vitæ sortiti fuissent: existimantes, ob virtutes totius vitæ actæ, non solum autem ob gloriosum obitum viris bonis laudes deberi. Hæc de origine funebri laudationis.

Extant funebres orationes Gregorij Nazianz. in Basilium, in patrem, & sororem: Aristidis, in Eteoneum: Gregorij Nysseni, in Placidiam & Pulcheriam. Ambrosij, in Theodosium, &c.

Quod verò ad modum attinet, quem idem Dionysius tractat in technicis, ad eadem capita laudationis refertur, quæ superius sunt declarata. Addit verò insuper aliquid de mortis genere & circumstantiis, tum luget & deplorat, tum lacrymas abstergit, & consolatur: quod plenissimè ab Aristide, in funebri laudatione Eteonei præstitum est. Nam post narratas eius virtutes, exclamat suo more, *ὁ κίλλοι τὸ ὄφθαλμῶν κεκλεισμένοι ἢ ἀπαντα ἡδὴ χεῖρον. κερδὴ δὲ ἢ πλεονεχῆς χαιεῖσάτη, νῦν δὲ κίλλει,* &c. quæ suo loco reddemus:

Mox inducit Deos è machina consolantes, *παύσαθε, ὦ ἄνθρωποι, Σίλετε ὄχι, nec enim miser est puer, aut vir*

*Orationis
funebri
ars.*

potius, nec miseratione prosequendus obiter quod instituit: & similia, quæ supra panegyri fortitur λόγος ἐπιτάφιος.

Epitaphia

Ad hoc genus pertinent epitaphia, quæ sunt laudationes & lamentationes vno verbo comprehensæ: vt,

Vide Brisson in Formulis.

Aniciæ Phaltoniæ Probæ, Consulis vxori, Consulis filix, Consulum matri, Anicius Probinus V. C. Quæstor, candidatus, deuinctus maternis officijs, dedicauit. Et,

Parens infelicissimus, afflictibus præposteritate naturæ, filium hoc tumulo condidit, quem impotens una mors ademit, præripuitque senij baculum; cui iam defessa ætas admittens, per breues annos suos alleuabat; nunc autem mors adsequitur, quam tristes lacrymæ deseruerunt.

DE GRATIARVM actione.

CAPVT XIII.

VT in humana Societate, vel habendæ vel referendæ gratiæ officium est omnino necessarium; sic neque ratio *ἁρεσιολογία* in Rhetoricis prætermittenda est: tota autem fermè ex istis locis decurrit: Quale sit beneficium, quàm amplum, quàm utile, quàm expetendum, à quo datū fuerit, an à Rege, Principe, duce, viro denique septabili: Cui concessum; vni, an pluribus; an claro, & nobili; an abiecto, humili, immerito, vel nō tam cumulata mensura promerito: quod sepius profiteatur modestiæ causa, qui gratias agunt: quo titulo datum: & tractatur sæpè per extenuationem meritorum, & amplitudinem beneficij. Quando: vel citò, vt amantiùs; vel tardè, vt consideratiùs; vel inter maxima negotia largientis, & angustias recipientis, vt cariùs: Quomodo: candido & profuso animo, verbis expressis, onere nullo accipientis,

Capita gratiarum actionis.

Beneficiū vt laudatur.

commoditate maxima, vbi: quo loco, publicone an priuato: qua corona spectante, qua luce, qua frequentia hominum: & similia.

Partes; autem fermè sunt exordium, vel propositio rei, expositio & exaggeratio beneficij, repromissio beneuolentiæ, studij, amoris, obseruantix, &c. quæ facile est in Aufonij diserta sanè gratiarum actione, atque in ipsius Ciceronis orationibus, pro M. Marcello, & post reditum in Senatu, & ad Quirit agnoscere. Aufon. apertè incipit.

Exordium.

Ago tibi gratias, Imperator Auguste: si posses, etiam referrem: sed nec tua fortuna desiderat remunerandi vicem, nec nostra suggerit restituendi facultatem. Priuatorum ista copia est, inter se esse munificos: tua beneficia, vt maiestate præcellit, ita mutuum non reposcunt. Cicero ad Quirites, fluenti & ambitioso exordij tractu vtitur.

Quod precatus à Ioue Optimo Maximo, ceterisque Diis immortalibus sum, Quirites, eo tempore, cum me fortunâsque meas, pro vestra incolumitate, otio concordiaque deuoui, &c. Ad summum propositio est quædam beneficij & gratiarum agendarum delibatio.

Exaggeratio beneficij.

Vterque beneficium cumulatè exaggerat à prædictis circumstantiis, tum præcipuè M. Tullius, magna sermonis maiestate, in eo quod sibi collatum est beneficio, omnia bonorum genera contineri ostendit, vt liberos, fortunas, amicitias, consuetudines, vicinities, clientelas, ludos, dies festos, honorem, dignitatem, locum, ordinem, &c.

Persona largientis.

Aufonius: Aguntur enim gratiæ, non propter maiestatis ambitum, nec sine argumentis, Imperatori fortissimo: Testis est vno pacatus

Gratiani laus.

anno, & Danubij limes, & Rheni. Liberalissimo. Ostentat hoc diues exercitus. Indulgentissimo. Docet securitas erroris humani. Consulissimo. Probat hoc tali Principe Oriens ordinatus, &c.

Cui concessum.

Eo amplius beneficium est, quo ad plures attinet; nec omisit illud M. Tullius in Marcello. Est verè fortunatus ille, cuius ex salute non minor penè ad omnes, quàm ad illum ventura sit, lætitia peruenerit. Quod ei quidem meritò atque optimo iure contigit. Quis enim est illo, aut nobilitate, aut probitate, aut optimarum artium studio, aut innocentia, aut vilo genere laudis præstantior?

Quo titulo.

Hoc præclarè tractat Aufonius ad Gratianum. Subiiciet aliquis: ista quidem adeptus es, sed effare, quo merito? *Quid me oneras sciscitator? Rationem felicitatis nemo reddit.* Deus, & qui Deo proximus, tacito munera dispertit arbitrio: & beneficiorum suorum indignatus per homines stare iudicium, mauult de subditis disse miraculum.

Quo, inquis, merito? ego nullum scio, nisi quod tu, pijslime Imperator, debere te dicis, & hoc debere latissimè pertinet.

Quando.

Tu Auguste venerabilis, districtus maximo bello, assaultantibus tot millibus barbarum, quibus Danubij ora prætextitur, comitia consulatus mei armatus exerces.

Quomodo.

Cum Gratianus Imperator consu-

latum Aufonij conferens, soluere se dixisset quod debebat, & adhuc debere quod solueret: hinc exclamat Consul Rhetor:

O mentis aureæ dictum bracteatum! ô de pectore candidissimo lætæ sermonis alimoniâ! Quisquamne tam parens est in ostentatione beneficij? quisquam pòdus gratiæ suæ, vim meriti profitetur alieni? quisquâ denique, quod indulget, quasi ab obnoxio deferatur, pretium mauult vocare, quàm domum? Certet huic sententiæ veteres illi & Homericij oratores, subtilis deducta oratione Menelaiis, & instar profundæ gradinis ductor Itachestus, & melleo delibutus eloquio, iam tertiæ Nestor ætatis.

Vbi.

Consilium meum ad Deum retuli: & quemadmodum solus, cui præsto est tam grande consilium? an plenius cum Senatu, cum equestri ordine, cum plebe Romana, cum exercitu tuo, & prouinciis omnibus deliberas?

Hæc igitur, & similia adiuncta quæ varia in diuersis negotiis occurrunt, orationis filo pertexti solent. Postremò, repromissione tota oratio concludi: solet: vt:

In referenda autem gratia hoc vobis repromitto, semperque præstabo, mihi neque in consiliis de republ. capiendis diligentiam, neque in periculis à republ. propulsandis animum, neque in sententia simpliciter referenda fidem, neque in hominum voluntatibus pro republ. laudandis libertatem, nec in perferendo labore industriam, nec in vestris commodis augendis gratam animi beneuolentiam de futuram, &c.

Bractearum dictum.

Consilium ad Deum referre.

DE SALVTATIONIBUS Principum.

CAPVT XIV.

V Sitatiffimæ sunt & hoc tempore orationes, quas Græci vocant προσφωνήματα, quales sunt principum virorum salutationes.

Easdem à veteribus vsurpata testatur illa celebris Atheniensium oratio ad M. Antonium, vel potius adulatio, quæ egregiè deprehensa est, & castigata. Nam cum Antonius vellet se Liberum patrem dici, & hoc nomen statuis subscribi iuberet, habitu quoque & comitatu Liberum imitaretur; occurrerunt venienti ei Athenienses cum coniugibus, & liberis, & Διόνυσον salutauerunt. Bene illis cesserat, si nasus Atticus ibi substitisset; dixerunt despondere ipsos in matrimonium Mineruam suam, & rogauerunt vt duceret. At Antonius ait ducturum, sed dotis nomine imperare illis mille talenta. Tum ex Græculis quidam ait, Κύριε, ὁ Ζεὺς πῶ μιντερό σου Σεμέλῃ ἄφρωνον εἶχε, Domine, Jupiter matrem tuam Semelem sine dote habuit. Huic quidem impune fuit: sed Atheniensium sponsalia mille talentis æstimata sunt.

Hoc exemplo, discant adulatores, quàm sæpè noxium sit, apud Principes viros, hoc scdissimæ assentationis genere leuius obganire. Quod verò ad tractationem προσφωνήματων attinget, antiquum illud Parysatidis præceptum perutile meminisse oportebit, verba esse feligenda byssina, addo etiam pauca. Longum esset ire per singula, & eorum ineptias recensere, qui in ea re peccant frequentius: quoties tacenda dicuntur, & dicenda prætermittuntur silentio: quoties ad gratiam conquistæ laudes, vanæ & mendaces obtruduntur, quæ

personæ non magis conueniunt; quæ Pymeo colossæ crepidæ? Quoties ipsa prolixitas occulpatas aures enecat, quæ istas aggressiones magis quàm prælij congressum formidant? Quam obrem sapiunt, qui ðmissis parergis, quod intat, nauiter exequuntur. Tria autem huius fermè sermonis sunt capita:

Primum, gratulari solet aduentum, atque omnium de ea re conceptam significare lætitiã.

Secundum, rationes istius gratulationis reddit, à meritis consalutati principis: cuius laudes paucis quidem, sed summo delectu conquistis sententiis perstringuntur.

Tertium, vouet & dedicat mentes, animos, pectora, fortunas, spes, opes, & similia.

Nunc autem, quoniam trita res est omnium penè gentium linguis, prolixioribus verbis abstinẽbo.

DE LAUDE puerorum.

CAPVT XV.

VT prima Solis Orientis crepuscula ridere blandiùs solent, sic & in pueris, in quibus vis pulcherrimæ naturæ paulatim efferuescit, virtutum teneritas delectat, & gratam dicendi materiam, si non adeo locupletem, suis oratoribus fuggerit.

Neque enim mihi Themistius in suo Valentiniano, neque Aristides in Eteoneo, iucundum laudationis campum, aut desiderasse, aut cum obtigisset, humiliter tractasse iudicandi sunt.

Laudantur fermè pueri ab his capitibus A paterno maternoque genere, à similitudine patriarum virtutum; quam viuam & spirantem in suæ vitæ pictura expriment; à

Salutationis partes.

Pueri quibus capitibus laudantes.

forma corporis, & educatione: A pietate in Deum, obseruantia in parentes, & præceptores: Ab ingenij acrimonia, cum morum festiuitate, sermonisque affabilitate, coniuncta: A pudore, innocentia, integritate, castimonia; Ab industria, eruditione, & artibus, cæterisque animi & corporis ornamentis: Denique à spe rerum maximarum; quæ omnia atheres illi in iis quæ de pueris conscripserunt, encomiis suauissimè prosequuntur. Et bene quidem Themistius incipit:

Valentini pueri laus. Ὡ παῖ δύοῖν ἀπλήτων πατέρων, ἐμ οἶδα ὃ, πὶ σε προσεπιπών, μάλλον τὸ χριμτὸ προσήκοντος, πύτερον τὸ μέλλον ἢ τὸ ὀρέμενον.

O puer duorum inuictissimorum patrum soboles, haud satis liquet, quo pacto te pro dignitate compellem, an ex præsentis, an etiam ex futuro te appellare debeam! Mox post generis amplitudinem, attingit educationem: ἐπὶ ὃ ἐν ἀρχαῖς ἀριφερέμενος συρατεύεις τῷ πατρί, ἢ συρατῆρα, ἢ τρέφει σε ὅτι ἐν δαλάμοις κατακοιμίζων, οὐδὲ δημῶν προσβάτων ἢ μυελῶν ἀλλὰ ἐπὶ τῷ Ἴσῳ, ἢ τοῖς χειμῶσι τοῖς Σκυθικοῖς. Iam verò in vlnis gestatus adhuc in expeditionem cum patre proficisceris, cum eo exercitum ducis; neque te in thalamis blandè somnium concilians educat, nec adipe ac medullis ouium, sed ad Istrum, atque in media Scytharum hyeme nutrit.

At verò Aristides, vt suo loco ostēdam, priuatas virtutes magis prosequitur. Non indifertè hoc argumentum attigit Odapius in Eubaldo.

Primaliterarum rudimenta eã ætacula hausit, qua vix cæteri loqui solent. Nemo totidem annorum non ab illo puer, in omnibus rebus præteritus, nemo non relictus est. Itaque puer illis in studiis iam non pueriliter se gerere, speique multo plus habere, & quàm illa ætas daret, videbatur.

Indole autem atque facie ea fuit, vt iurares illos Veneris pueros Amores, quos Poëtæ aiunt, Matri præsto esse,

atque illudere, aliam oris formam, genarum, oculorum, non habere. Docere puerum incipio, nihil eorū quæ in aliis esse solent, video in nostro. Non deliciarum vllas illecebras, non præuos ad licentiam mores, non adiutam impunitate audaciam, non denique arrogantis fortunæ vllum in pueri animo impressum vestigium inspicio: Non molestiam satietatēque dicendi, aut commorandi cum se natu maioribus. Nihil eorum in eo fuit; grata potius expectandaque omnia, &c.

LAUS ANIMALIVM.

CAPVT XXVI.

DIXI copiosius de laude personæ quia frequentius est hoc laudationis genus. Nunc oppositum initio ordinem sequutus, methodum, quam in laudandis animalibus seruant Technici, paucis expedio.

Laudantur animalia à pulchro, vtili, & necessario: sicut & res cæteræ. Hęc sunt enim prima laudationis fundamenta.

Capita erunt, gens, parentes, robur, pulchritudo, labor, agilitas, cantus, humani sermonis imitatio, fidelitas, gratus animus, amor in dominos, prudentiæ, fortitudinis, temperantiæ, & cæterarum virtutum adumbrata simulachra.

Exemplum habes in musca Luciani: Tanta enim industria persequutus est omnia, quæ de musca dici aut cogitari possunt; vt vix aliud quicquam in hoc genere magis luculentum reperias.

Principiò enim quęcunque ad Musca corporis habitum, compositionem laus.

membrorum, speciem atque vsum partium pertinent, exquiritur. Mox ad interiora progressus, prudentiam, fortitudinem, remissionem, in eadē commendat: ad summum victus & diætæ rationem. Nomen, genus, cognomines etiam puellas ostendit. Et hæc quidem ex variis historiarum naturalis scriptoribus repetenda, eruditione & eloquentiæ suauitate temperanda; quo in genere plurimum valēt descriptiones: Nō satis est enim oratori accepta ab historicis nudē & simpliciter enuntiare, sed præterea quibusdam artis lenociniis ornare decorum est. Exemplum subiicio in laude apum, & formicæ.

Extat apud Quintilianum nobilis declamatio, in qua pauper damni per iniuriam dati actionem intendit diuiti, quod eius apes veneno illitis floribus peremisset, vbi postquam suas narrauit fortunas, de apibus multa & præclara commemorat.

LAVS APV M.

C A P V T X V I I .

Ex Quintil. decla.
12.

Cætera animalia videtur mihi natura vñibus nostris genuisse, hæc etiam deliciis; cum ea, quod in illis, quæ, vel scindendo solo, vel maturando itineri comparamus, multus antè redditus infumitur labor; & cum perdomanda, cum alenda sint, nihil tamen possunt sine homine, & tantum coacta profunt.

Apis parvū
hominis
exemplar.

Apes faciunt iniussæ fauos, sine vllō rationis humanæ ministerio, totus fructus vltro venit. Adijce, quod cætera animalia, aut satis incurrunt, aut viribus nocent, primaque, vt fama est, hostiæ causa pecudi fuit læsa fruges.

Harum ita innoxius per prata sylvasque discurret labor, vt tantum

factum opus appareat. Qua satis digna persequar laude? Dicam animal quodammodo paruum hominis exemplar? Hoc humana excogitare non potuit solertia. Etiam ratio nostra, quæ sub terris lucrum inuenit, quæ maria inquisitione sua sideribus immiscuit, hoc tamen efficere, consequi, imitari non potuit. Venena potius inuenimus.

Iam primùm futuræ laudabilis vitæ digna principia. Non illas libido prognerat, domitrix omniū animalium Venus: vtque homines in excusationem sui, fabulis tradiderunt, etiā Deorum posteritas has regnis suis excepit: Absit inimica virtutum voluptas castis sine labe corporibus. Solæ omnium non edunt fœtus, sed faciūt. Ipsæ paulatim sicut stipatæ sunt, per mella viuiscūt, & vt oportet, animal laboriosum, ex opere nascitur.

Inde vt adoleuit iuuentus, & ad similes labores ætas roborata conuoluit, relinquitur liber parentibus locus. Et ne coacta in angustum multitudo noua turba laborer, quasi habitata verecundiæ ratione, cedit populus minor, suspensumque proximis ramis examen humanas manus expectat. Acceptas cum fide colit sedes. Et cum ingenia nostra, quæ nos, scilicet ambitiosi nostri æstimatores, proxima diuinis credimus, ad percipiendas disciplinas multo labore defudent, nulla apis nisi artifex nascitur.

Quid credas aliud, quàm diuinæ partem mentis his animis inesse? Quid præcipuum referas? Noc vt cætera animalia per pastus vaga incertum quieti capiunt cubile, noctis arbitrio semper habitatura, sed tutas sedes continent, vrbes tectis, turba populos imitantur. Non vt feræ volucres, non vt præsentis modò cibi memores in diem viuunt, duraturus hyemi reponitur victus, & repletis verè cellis tutus annus est. Etiam cum ad humanos vsus opera subducta sunt,

Apum castimonia.

Seueritas.
Præfugia.

Misericordia.

Opus.

Nulla apis nisi artifex nascitur.

repa-

reparare amissa contendunt, & labor damno incenditur, & nunquam deficit animus, antequam locus. Quid? quod inter animalia, quæ non verba coniungunt, non verba rationis inuicem negant, tantus operis consensus est, tanta difficillimæ rei, laboris concordia? Non humano vitio in proprios quæque vsus lucrum ducit, in publicum viuatur, & communes opes congeruntur in medium; nec fas est delibare gustu, priusquam plena horrea securos spondeant menses. Quis porro tantus ardor operis, quæue officiorum partitio, vt aliæ congerant onera, aliæ accipiant, aliæ liniat? Quæ seueritas in castiganda inertia? Multa dictu visuque miranda, præuidere tempestates, nec dubio se cælo tradere, nec vltra viciniam nubilo tendere.

Nam si leues auro iniquior rapuit, ad dirigendos in destinata cursus modico lapilli pondere librare pennas: Illas maiorum pectorum totis pro rege castris procurrere, & inire bella, mortemque honestam pro duce oppetere. Adijce, quod si quas, aut ætas longior, aut morbus oppressit, efferuntur prius corpora, posteriorque operum quàm funerum cura est. Quid illigare cruribus flores? quid ore succos in publicum ferre? Me tamen ipsius operis præcipua admiratio subit; non est temerè: nec fortuitam figuram, & sedes modò reponendis cibus quæsisse credas: rudis cera componitur, accedit vñibus inenarrabilis decor: Nam primùm tenacibus vinculis fundamenta suspendunt, tum ab exordio in omnem partem opus æqualiter crescit, nec quicquam ex inchoatis paruum est, quod non sua portione perfectum sit: iam nec alia parte opus esset. Gemina frons ceris imponitur, & cum foraminibus tantum spatium detur, quantum ad generanda examina puram spem capiat, (ipsi enim sibi in-

uicem anguli hærent, & ita muro vinciuntur, atque alligantur, vt quod volens, medium sit) his textis, ne vniuersi mellis effluat, pondus, intercepta onera cluduntur. Quis non stupeat hoc fieri posse sine manibus? nulla interueniente doctrina hanc artem nasci? Quid non diuinum habent, nisi quod moriuntur?

ENCOMIVM formicæ.

Ex Basilij, Hieronymi, & ceterorum imitatione expressum nostro stylo.

C A P V T X V I I I .

Philo, Iudæorum fermè omnium peruditissimus, idemque eloquentissimus: in commentario quem de plantatione Noëmi, disertissimè, vt cætera, conscripsit, fabulam narrat, non minùs suauitate iucundam, quàm sapientiæ fructu præclaram. deus, inquit, rerum omnium opifex, cum admirabilem mundi structuram, tantamque variâ partium non modò congerie, sed & compositione confurgentem, diuinæ mentis solertia machinatus, oculis subiecisset, fertur, ab iis quibus in hoc opere administris vsus fuerat, quæsisse: quidnam de tota vniuersi ratione videretur? tum vnus admodum liberè, quod sentiret, respondisse: vocem aliquam grandem, acutam, elatam desiderari: quæ omnes mundi peruagata regiones, sine vlla intermissione, Dei laudes & sapientiam prædicaret, & eam, quæ, vel in tenuissimis rebus cernitur, summi artificis industriam, imperitis hominibus prædicaret.

Quæ profectò si res esset, non laboraremus in laude formicæ: nunc autem & ingenij humani imbe-

Præclarum
figmentum
Philonis

Propositio. cillitas, & ipsa rerum obscuritas, tenebras dicentibus offundat, & deinsticute orationis ornamentis plurimum detrahat, necesse est. Est certeformica, Dei opus, tam rei dignitate præstans, artis subtilitate limatum, operis perfectione absolutum; quàm humanis sensibus tenue, rude impolitumque videri solet. In magnis siquidem corporibus, cælo, terra, mari: vel certè in maioribus, vt in tot animantium figuris; affluentemateria perfacilis molitio natutz fuit: in his verò, tam paruis, tam contemptis, tam prope nullis, quæ ratio? quanta vix, quàm inextricabilis perfectio? Et vbi fulgentes oculos, & visum prætendit in formica? vbi odoratum applicuit, vbi inseruit gustatum? quomodo duriusculis partibus, quasi ossibus corpusculum interstinxit? qua ratione venulas instar ramulorum diffudit? quo pacto, à vertice per dorsi vertebra ad caudam vsque diffluentem medullam produxit? qua solertia tenues membranulas distendit? qua molitione mouentem omnia spiritum acrem, vegetum, actuosum, tam fragilibus & delicatis particulis affudit? An etiam iecur; & in iecore vasculum bilis receptaculum; cor denique, & renes, costularum interstinctione, quasi parietibus obsepserit, nescio, cuncta tamen admiror: Sed nihil ingenio est admirabilius. Nam, quæ res in hac mortalium vita plurimum possunt, prudentia, fortitudo, religio, non obscuris quibusdam in formica notis, sed tanquam in clarissimo speculo collucent.

Ab ingenio. Prudentia. Audio in prudentiæ comitatu duas esse virtutes primarias, cautionem, & prouidentiam: quarum illa in malis arcendis, hæc in bonis procurandis tota est: istas verò, quis formicis, nisi iniquus Iudex fuerit, denegabit? Primum enim, quod per se maximum est; rempublicam habent, non Solo-

nis aut Lycurgi præscriptis, sed æternis naturæ legibus constituam: & ne continuus in quotidianis operibus labor, distractionem afferat amicitiarum, & socialis vitæ commercia ac voluptates minuat: certis diebus interquiescunt, nundinas exercent, & miti hilaritate celebrant. Qui tunc omnium concursus, quàm amicæ salutationes, quàm dulcia, (si à nobis intelligerentur) colloquia: quæ animarum, quàm suavis, quàm iucunda consociatio?

Redeunt deinde in domunculas, quas sibi multis mæandris flexuosas ad varios vsus construxerunt. Et silente quidem Luna, quasi syderis absentia contristatæ, intra cauernulas se continent; mox vbi risit cælo facies clementior, nullius rei magis impatiens, quàm otij effundit se portis niger formicarum exercitus, & rura proxima pabulatur: vnus omnium ardor, vna mens, vnus spiritus, munia diuersa & prudenter inter se distincta exercent: Aliæ prædas per calles angustos, nunc humeris obnixæ, nunc pedibus auersæ, magna corporis cõtentione conuectât: ferunt onera corpusculis inaiora, nec tamen sub fasce succumbunt. Aliæ venientes gratulationibus excipiunt, aliæ continuis morsibus humum egerunt, aliæ constructis aggeribus meatus aquarum excludunt, aliæ grana corroduunt, & veluti forcipe distidunt, ne in herbam exeant; aliæ fruges madidas exsiccant, & suauiter in Sole aplicantur: laborat tota gens, feruent opere viarum semitæ, silices ipsæ teruntur sub itinere: ita nihil non potest continua sedulitas.

Quis inter hæc spectacula, tam piger, tam solutus, tam de se parum cogitans; qui non accendatur ad labores, qui non suis rebus inuigilet, quem non pudeat vinci à formica?

Labor & industria.

Robur & generositas animi.

Formica Indorum.

Neque verò magis laboriosæ sunt, quàm fortes: (de nostratibus nihil dico, quæ supra corporis modulum ingentis animi robore & fortiudine sūt præditæ) aliæ sunt Indicæ (si nescitis) aliæ sunt, quæ vt corpore longè grãdiores, ita etiam valentiores sunt, ad conflictus & prælia natæ. Degunt, vt sæpius, apud Indos septentrionales, qui Dardæ vocantur, auri (non tamè vt cæca gens mortalium,) studiosæ. Ex quo, hÿeme, cum ab æstiuis laboribus datur vacatio, totæ sunt in aurifodinis, ita nūquam possunt esse otiosæ: feruent, laborant, humum fodiunt, aurum egerunt, vincunt opera gigantum. At verò æstate cum ob vapores se in cuniculos abdidere, concurrunt ad prædas Indi latrones, vt auro sine vilo labore potiantur. Verùm odore illico afflatæ prouolât formicæ, itarum stimulos exerunt, summa contentione tuentur suum, cum prædonibus decertant, & plerumque licet pernicipibus camelis fugientes, allequuntur, fœdaque laceratione contritos obruncant. Feritatem ingenij dicit quispiam, & vesanam auri sitim? Nihil minus, mihi credite: aurum quidem ad prædicanda Dei opera egerunt: cuius, si vt Solis & syderum aspectu contenti essent homines, nihil in nostrum genus sæuirent: sed cum idem videant ad cædes, adulteria, sacrilegia, & infinita, quæ quotidie experimur vitiorum portenta exportari: quid mirum si non secus ac summi nummis satellites, ad aduertendum malorum omnium fomitem excubant? In quo non tam mihi ob fortiudine, quã ob singularem iustitiæ amorem videntur commendandæ. Ecquid amplius postulatis à formica? religionem? (hoc enim vltimum promiseram:) at certè, quod summæ pietatis est, mortuas sepeliunt: nec detrita assiduis laboribus corpuscula cum defecerunt, sepulchri honore carere patiuntur.

Formicæ rum religio.

Audio etiam, eas quæ in acie genere se ceciderunt, si quando ab hostibus teneantur, maximo; quod inter eas fertur pretio, redimi: vt Iusta virtuti reddantur: & ad simile factum similique virtutem posterarum mēs excitetur. Quid hac pietatem aſuetius? quid hac iustitia equius? quid religione sãcti? Quod si Ægyptij accipitrem cū Deorum honore coniunxerunt, quod in sepultis cadaveribus terram ingerat: quo in numero formicæ de mortuorū sepultura tam sollicitam, habendam putatis? ecquis erit tã iniustus & imprudens arbiter, qui ceteras animates cū formica audeat comparare? Date, date quascunque liberit, ipsum si vultis elephantum, & quantum superetur à formica, cognoscite. Ille inutili carniū mole & sagina grauatur: hæc eximij corporis elegancia, & agilitate præstat. Ille languidus est ingenio, & penè fatuus hæc semper incitata viget acrimonia. Ille vel à vili puero regitur: hæc ne regis quidè maximi ferret dominatum. Ille si à musca stimulatur, vlcisci nō potest: hæc muscas & cætera in suã prædã conuertit. Hic ad bella & alia onera gerèda feruuliter cogitur, hæc regnat in pace, in bello si quid opus est, dominatur. Ille seruituti mancipatus de victu sibi parando, ne in diem quidem vel horam cogitat: hæc in annū sua sibi horrea, suas fruges cōparat. Ille tota die torpet otiosus: hæc ne momentum quidem in otio patitur effluere. Ille modò draconum modò hominū præda fit & ludibrium: hæc semper capit, raro capitur. Ille in triumphis ad læsciuentiū oculorum contèptum lætè incedens ostentatur: hæc nō nisi mortua ad voluntatem victoris subsistit. Ille præter corpus nihil habet speciosum: Illa nihil minùs quàm corpus, habet conspicuum. Quo fit vt ad cælestium mentium contubernium, quas Deus his corporis compagibus expeditas esse voluit, quàm proximè

Accipiter ceter Ægyptiis sacer.

Formica cum Elephanto comparatio.

Itè Eleph cum Formica.

accedat. Ne quidem de formicæ laudibus dicentem, rei iamdudum fallit obscuritas, & multa necessario prætermittere cogit. Itaque aut illâ, quam initio dixi, voce cælesti ad prædicandum: aut meo vestroque omnium silentio ad mirandum, opus esse video.

DE LAUDE RERVM inanimarum.

CAPVT XIX.

Inanima ut laudanda.

Animalia consequuntur res inanimæ, partim naturales, ut Cælum, stellæ, elementa, pluuia, grandines, coruscationes, fulmina, fontes, maria, lapilli, gemmæ, metalla, plantæ, & cætera id genus: Partim manufacta, ut vrbes, ædificia, statuz: Partim quæ ad mores, actiones, & partim hominum spectant, ut vitia, virtutes, artes, bella, conuiuia, iracundiæ, libidines, morbi supplicia: quæ omnia ferme ad descriptiones attinent: quarum satis amplam segetem in altero tomo subiiciam. Tria porro in his descriptionibus seruanda potissimum duco.

Primum, ut rei, quæ laudanda aut describenda occurrit, non modò partes præcipuæ, sed etiam minutæ, quæque, acri disquisitione perquirantur: quod non nisi à rerum peritis præstari potest. Nam examinanda sunt genera, & species, causæ, effecta, & adiuncta, quæ latum descriptionis campum suppeditant, non quòd omnia sint ubique coaceruanda, sed delectus fieri debet ex multis.

Descriptionis dispositio.

Secundum, circa dispositionem descriptionis non mediocris est prudentia, ut non sit tumultuaria & desultoria, sed leni pellucidòque omnium partium tractu digesta; quod præstabitur ab eo qui collocationem argumentorum prudenter animad-

uerterit. Bene autem collocare mihi videntur qui prius ea persequuntur, quæ rei essentiam propius attingunt, mox cætera quæ sunt magis adscititia, commemorant. Postremò etiam addunt effectus, vsus, virtutes, utilitates, & cætera id genus.

Itaque in descriptione rerum naturalium, ut tempestatis, terræ motus, pestis, solent nonnunquam præmitti causæ, vnde coaluerunt. In manufactis, materia & efficiens celebrantur, dein singula adiuncta notantur: si verò consequantur effectus insignes & luculenti, non solent prætermitti: quòd fusiùs postea declarabitur exemplis.

Tertium, stylus descriptionum duplex est, vnus historicus, pressus, acer, & concinnus; alter Epidicticus, paulo magis pictus & effluens. Quid cuique loco & argumento conueniat, prudentia satis iudicabit. Nunc aliquot exempla delibemus.

LAUDATIO, ET descriptio Mundi.

Ex Theodoro, & D. Cypriano.

CAPVT XX.

MVndi laudatio, siue descriptio, præclarum est dicendi argumentum, in quo omnes omnium penè disertorum calami desudarunt. Hunc autem ferme modum tenent, ut per causas, partes, & adiuncta filium trahan orationis. Sic Theodoretus oratione quarta de materia, & mundo, post explosas variorum Philosophorum sententias, hanc primùm rerum motionem à sapientissimo & potentissimo artifice commendat, his verbis:

Ὅτι τὴν πάντων ποιητὴς, ἔτ' ὀργανῶν, ἔτ' ὕλης ἀέτα, ἀλλ' ὅτι ἔτι τοῖς ἄλλοις τεχνίταις, καὶ ὕλη, καὶ ὀργανῶν, καὶ ἰσχύος, καὶ πόνου, καὶ ἐπιπέλει, καὶ ἐπιπέλει, τὰ τὰ δὲ τῶν ἄλλων ἢ ἐβλήσας. Ἡδέλησε ὅτι ἔτι ἰδρύσαστο, ἀλλ' ὅτι ἔτι ἀρκεί, ὁδομάσαστο. ῥάδιον μὲν γὰρ αὐτῶν καὶ μνησίου καὶ ἑπιπέλειου δημιουργῆσαι κόπριος.

Hæc ubi de opificis potentia & sapiëntia attigit, præcipuas vniuersi partes aggreditur. Ἐργονότων τὰ μὲν ὄντων αἰδιότης, τὰ δὲ γινώσκων, καὶ τὰ μὲν ἐπιπέλει, τὰ δὲ ὄρουσθαι ἀνεπίπελοι καὶ ἑτα πεποιήκει.

Solet deinde ad singulas partes oratio delabi, quas nitido vernantique colore prosequitur. Quo in genere multa sunt exempla quæ nos pluribus suo loco. Nunc istud Cypriani prolusionis instar audiamus.

Habet istam mundi pulchritudinē, quam videat, atque miretur; Solis ortum aspiciat: rursus occasum mutuis vicibus dies noctesque reuocantem; globum Lunæ, temporum cursus incrementis suis decemētisque signātem; Astrorum micantium choros, & à summo de summa mobilitate fulgentes: Anni totius per vices membra diuisa, & dies ipsos cum noctibus per horarum spatia digestos, & terræ molem libratam cum montibus, & proflua flumina cum suis fontibus extensa maria cum suis fluctibus, atque littoribus: Interim constantem pariter summa conspiratione, nexibusque concordia extensum aërem medium tenuitate sua cuncta vegetantem, nūc imbres contractis nubibus perfundentem, nunc serenitatem refecta raritate reuocātem. Et in omnibus istis incolas proprios, in aëre auem, in aquis piscem, & in terra hominem. Hæc, inquam, & alia opera diuina, sint Christianis hominibus spectacula.

LAUS IMPERII, REGIONIS, VRBIS.

CAPVT XXI.

Latissimus erit dicendi campus, si Urbis laus quibus decurrat capitibus. per eadem filum laudationis extendas.

Erunt autem septem, Origo, in qua primùm inquirendus fundator. An Deus, an Heros, an Homo, inquit Menander Rhetor, & de eius laude dicendum paucis; si obscurus, & incertus, satis eum suæ vrbs gloria commendari ostendes: Si famæ haud ita bonæ, apologia erit vtendum.

Diurnitas, siue antiquitas, cuius frequens est commendatio. Sic Athenienses, cum Sole genitos: Arcades ante Lunam natos prædicant. Si vrbs antiqua, dices legibus naturæ ita constitutum esse, ut quod antiquissimum est, idem quoque sit honore dignissimum. Si recens, eam instar puellæ pubescere, & ad optimas quasque spes in dies assurgere.

Romæ laus.

Fines, copiaz, opera, viri virtutes. Quæ quidem omnia in Romæ laudatione apud Aristidem & cæteros facile apparent, & animaduertet qui grauissimos quosque authores legit, quorum testimoniiis utitur eruditus Lipsius, de magnitudine Romæ.

Eius Origo est ab Ænea & Troianis.

Antiquitas excedit annorum duomillia, & trecentos.

Fines, ab oriente fuerunt Euphrates, à meridie Nili cataractæ, deserta Africa, & mons Atlas, ab Occidente Oceanus, & à Septentrione Danubius, & Rhenus: tales sub Augusto Imperatore termini sunt constituti.

Copia.

Tum maritimæ tum pedestres erāt, quæ ad tanti imperij incolumitatem sufficerent.

Opulentia.

Ad auri centum & quinquaginta milliones ex annuis redditibus.

Opera.

Maximè laudantur in vrbe, situs, munitio, amplitudo, hominum multitudo, alimenta, ædificia, templa, fora, theatra, circi, balneæ, thermæ, viæ, pontes, statuz, monumenta, aquæ ductus, priuata ædificia,

Quæ omnia breuiter eruditionis causa in antiqua Roma admirabilia fuisse ostendit Lipsius in Admirandis:

Situs.

Ἰδὸς ῥήτορος nominatur à Menandro Rhetore, in quo primùm consideratur salubritas, quæ magni est momenti, & laudatur vrbs, vel domus, quo est λαμπρότης, οὐρανότης, ὑγειονότης, vt loquitur Plutarchus.

Situs vt laudāndus.

In vniuersum autem, vt notat idem Menander, consideratur situs, ratione cæli, maris, terre: si locus ad orientem spectat, laudabis in eo lucis principium, & quasi solis cunabula: Si ad occasum, dices, quòd instar coronidis appositus, solem cum laudationibus & hymnis dimittere videtur: Si ad meridiem, quòd in cælo, velut in acie plagæ cælestis medium occupat: Si ad Septentrionē, quòd instar arcis munitissimæ editissimam mundi partem obtinet: Si montosus est, laudabis munitioem, & cum neruoso quodā corpore comparabis: Si planus, molitiem & æquabilitatem: Si regio ficta est, qualitatem in ea cælestem commendabis: si fœcunda, vtilitatem: si infrugifera, frugalitatis alumnā dices.

Hęc ille Rhetor Græcus: apud quem plura quoque de situ urbium videre poteris.

Luius nonnulla in Romæ situ commendat his verbis:

Non sine causa Dij hominésque hunc vrbi condendæ locum elegerūt, saluberrimos colles, flumen opportunum, quo ex mediterraneis locis fruges deuehantur, quo maritimi cōuentus accipiuntur, mare vicinum ad commoditates, nec expositum nimia propinquitate ad periculum classiu, externarum regionum; Italiæ mediū.

Munitio.

Munitioes laudantur à loci ingenio, & operibus hominum.

Roma munitissimo loco sita, vt Alpibus, & Apennino defensa: quod Rutilius hisce versibus celebrat:

Si factum certa mundum ratione factemur,

Consiliūque Dei machina tanta fuit:

Excubiis Laeis rætexuit Apenninum:

Clastraque montanis vix aduenda viis.

Inuidiam immit natura, parūque putauit,

Arctois Alpes opposuisse minis:

Sicut vallauit multis vitalia mēbris,

Nec simul inclusit, quæ pretiosa tulit:

Iam tum multiplici meruit munimine cingi,

Sollicitūque habuit Rōma futura Deos.

Hominum multitudo.

Decus vrbs quoque est hominum multitudo: nec abs re Aristides orator, qui Adriani temporibus floruit, Romam comparat cum Homericæ niue, quæ excelsorum montium iuga operit, & agros item ac pingua viorum culta abdit: tantam Romam esse, vt in quacunque parte quis constituerit, nihil impediat, & in media eum esse: ὅπερ ἡ περ αὐτῆς γήνοιο, ἔδεν ὅτι τὸ κολόν ὁμοίως εἶναι ἐν μέσῳ.

Alimenta.

In alimentis consideratur bonitas,

copia, salubritas, comportandi & emendi facilitas.

Aristid. Mare per medium vestrum imperium porrigitur, cui vndique amplæ regiones adiacent, necessaria pleraque vobis subministrantes. Nam ex omni terra marique, quicquid vel anni tempora gignunt, vel regiones singulæ, fluuij, lacus, artelque item, & ingenia, tum Græcorum tum barbarorum, proferunt, id omne ad vos defertur. Itaque si quis talia omnia videre desiderat, is vel per totum orbem peregrinetur necesse est, vel in vestra ista vrbe versetur. Quicquid enim apud alias vel crescit, vel conficitur, hîc affluit & abundat: tot autem & tantæ onerariæ naues, singulis anni temporibus appelluntur, vt vrbs, communis quedam orbis officina videatur. *ἡ πόλις ἡ ὅλη ὀργασίη, vt appellat.*

Ædificia.

Ædificia magnum vrbi decus afferunt, & publica quidem primùm laudanda, deinde priuata commendantur à materia, forma, artifice, sine partibus, adiunctis.

Illa per Synathroismon laudat Ammianus lib 16. cap. 6. vbi Constantij ingressum in urbem Romam describens, ipsum intuentem & mirantem præcipua operum, facit.

Deinde, intra septem montium culmina, per accliuitates planitiemque posita vrbs membra collustrās, & suburbana, quicquid erat, primum id eminere inter alia sperabat; Iouis Tarpeij delubra, quantum diuina terrenis præcellunt, lauacra in modum prouinciarum extructa, amphiteatri molem solidatam, lapidis Tiburtini compage, Pantheon, vel vt regionem teretem, spatiosa celsitudine fornicata, elatósque vertice scansili suggestus Consulam, & priorum Principum imitamēta portantes, & vrbis templum, forūque Pacis, & Pompeij theatrum, & o-

Montes Romani.

Tarpeia vrbes.

deon, & stadium, aliæque inter hæc decora vrbis æternæ. *Templa.*

Templorum laudatur antiquitas, altitudo, lōgitudō, latitudo, materia, structura, ornatus, donaria, religio, &c. Romæ quadringenta & viginti quatuor fuerunt: Celeberrima, Tarpeion, Pantheon, Templum Pacis: Tarpeion siue Capitolinum templū, quale erat sub Tarquinio, describit Dionis. Halicarn. Situm est, inquit, in altera crepidinē, habetque in ambitu octo iugera, sic vt latera singula ducentorum ferè pedum sint: exigua latitudinis & longitudinis eius differētia, nisi quòd ista illam vincit vix pedibus quindenis: qua parte frons eius meridiem spectat, triplici columnarū ordine circumcingitur; ab aliis lateribus, duplici. In ipso sunt tres sellæ ex ordine à lateribus communiōne parietum clausæ, media est Iouis vtrinque, altera Iunonis, altera Mineræ, sub eodē laqueari eodēque tecto.

Roma templa.

Templum Capitolinum.

Templum Diana Ephesia.

Conferamus si placet cum hac descriptione Ephesie Dianæ templum, miraculum orbis terrarum. Sic describit Plinius naturalis historia lib. 36. c. 14. Magnificentie vera admiratio extat templū Ephesie Dianæ, ducentis annis factū à tota Asia: in solo id palustri fecere, ne terræ motus sentiret, aut hiatus timeret: ne in lubrico atque instabili fundamenta tantæ molis locarentur, antè calcatis ea substrauere carbonibus, dein velleribus lanæ: vniuerso templo lōgitudō est quadringentorum viginti quinque pedum, latitudo ducentorum viginti; columnę centum viginti septem à singulis regibus factæ, sexaginta pedū altitudine, ex his triginta sex cælatæ, vna à Scopæ. Operi præfuit Chersiphro architectus. Summa miracula, Epistylia tantæ molis attolli potuisse: id consequutus est ille vt peronibus arena plenis molli puluino super capita columnarum exaggerato, paulatim exinaniens ab imo, vt sensim

totum in cubili. sideret difficillimè hoc contigit in limine ipso, quod foribus imponebat. Etenim ea maxima mōles fuit, nec sedit in cubili arxio artificii mortis destinatione superma. Cætera eius operis ornamenta plurium librorum instar obtinent nihil ad specimen naturæ pertinentia. Vide etiam quæ Iosephus habet de templo Hierosolymitano, libro sexto de bello Iudaico, cap. 14. τὸ ἵερὸν ἰδρυτο, &c. ubi fuse hoc mundi miraculum describit.

Theatra.

Theatra præcipuum locum obtinent, inter vr̄bis ornamenta, in quibus spectantur partes, vt scena, postceniū, orchestra, cunei, cauea: deinde ornatus, vt columnæ, tabulæ, signa, ad summum totum scenicorum choragium. Nonnulla attigit Plinius li. 36. cap. 15. in theatro Scauri. M. Scaurus fecit in ædilitate sua opus maximum omnium quæ v̄mquam fuere humana manu facta, non temporaria mora: verum etiam æternitatis destinatione theatrum hoc fuit: scena ei triplex altitudine trecentarū sexaginta columnarum, in ea ciuitate quæ sex hymettias non tulerat sine probro ciuis amplissimi: Ima pars scenæ è marmore fuit, media è vitreo: inaudito etiam postea genere luxuriæ, summæ tabulis inauratis columnæ, vt diximus, imæ duodequadragenarum pedum: signa ærea inter columnas fuerunt tria milia numero, cauea ipsa cepit hominum octoginta millia, cum Pompeij amphiteatro toties multiplicata vr̄be, tantò que maiore populo, sufficiat largè quadraginta millia, &c.

Fara.

Fora Romæ quinque, Romanum, Iulium, Augustum, Transitorium, Vlpium; non prætermittuntur ab encomiastis, quæ erant profus magnifica.

Balnea.

Balnei structura laudanda, excutiendæ partes singulæ: ornatus deinde insigni laude non caret. Habes de hac reluculentum exemplum ex Luciano, de quo nos libro v̄ndecimo: Seneca quoque perstringit epist. 87. Pauper sibi videtur, ac fordidus, nisi parietes magnis ac preciosis orbibus refulerint, nisi Alexandrina marmora Numidicis crustis distincta sint, nisi illis v̄ndique, & in picturæ modum variata circumlitio prætexatur, nisi vitro circumdetur, nisi Parisius & Thasius lapis, quondam rarium in aliquo templo spectaculum, piscinas nostras circumdederit, nisi aquam argentea epitonia fuderint. Et adhuc plebeias fistulas loquor: quid cum ad balnea Libertinorum perueno, quantum statuarum, quantum columnarum est nihil sustinentium, sed in ornamentum positarum, & impense causa; quantum per gradus cum fragore labentium? eo deliciarum venimus vt nihil nisi gemmas calcare nolimus.

Aqua ductus.

In aquæ ductibus spectantur moles artificia, operis utilitas, iucunditas, necessitas, &c. De quibus Plinius: Si quis, inquit, diligentius æstimauerit aquarum abundantiam in publico, blaneis, piscinis, domibus, Euripis, hortis, suburbanis villis, spatioque aduenientium sexstructos arcus, montes perfoscos, conualles æquatas, fatebitur nihil magis mirandum fuisse in toto orbe terrarum. Lepidè Rutilius:

Quid loquor æreio pendentes fornice riuos,

Qua vix imbriferas tolleret Jris aquas?

Hos potius dicas creuisse in sydera montes,

Tole Gigantum Gracia laudat opus.

Pontes.

Pontes.

In Pontibus consideratur fluminum celebritas, Pontium necessitas, structura, firmitas, vsus, utilitas, & cætera, de quibus Xiphilinus. Traianus imperator pontem lapideum super Istrum statuit, quem ego nec dignè quidem habeo admirari. Nam etsi alia pulcherrima principis eius opera extant, tamen hoc est super omnia: pilæ igitur eius sunt viginti è lapide secto, & quadrato, quæ altitudinem habent centum & quinquaginta pedum, latitudinem sexaginta, distant inter se centum octoginta pedes fornicibus deuinctæ; quomodo autem non aliquis sumptum in istas pilas admiraretur, quomodo non & constituendi firmandiq; modum, idque in flumine magno & vorticoso, & fundo ipso infido & limoso? nam nec auertere quidem cursum fluminis licuit v̄llo modo. Nec verò de magnitudine fluminis ideo dixi, tanquam ibi maximum sit, imò verò alibi duplo maius est, aut triplo, atque instar pelagi se diffundit: sed quia locus ille arctissimus ibi locorum, & aptissimus ponte iungi, est tantus. Quo autem magis in arctum illud ex lato extrahitur, & rursus in latum se effundit, tanto nimirum & rapidius fluit, & profundius existit; & hoc quoque difficultatem, atque arduum operis valdè auxerit. Magnitudo igitur Traiani ex eo quidem constat: non tamen vsus nunc nobis præbet, sed pilæ duntaxat stant; quasi in eum finem modò structæ, vt documento sint nihil esse quod ingenio humano non possit effici.

Priuata ædificia.

In priuatis ædificiis sunt domus & villæ. In quibus laudatur amplitudo, structura, ornatus. Tanta erat laxitas majorum ædium Romæ, vt angustè se habitare putaret, cuius domus tantum pateret quantum

Cincinnati rura patuerunt: erant autem quatuor iugera: Molitio admirabilis erat; columnæ ex longinquis regionibus conquisitæ: de quibus tam sæpè mentionem faciunt Poëtæ. Propertius:

*Quod non Tenariis domus est mihi
fulta columnis,*

*Nec camera auratas inter eburna
trabes.*

De structura & ornatu communitate Seneca epist. 96. Quid inter pueros & nos interest? nisi quod nos circa tabulas & statuas insanimus carius inepti? illos reperti in littore calculi leues, & aliquid habentes varietatis delectant, nos ingentium maculæ columnarum, siue ex Ægyptiis arenis, siue ex Africæ solitudinibus aduectæ, porticū aliquam, vel capacem populi cœnationem ferunt: miramur parietes tenui marmore inductos; cum scimus quale sit quod absconditur, oculis nostris imponimus, & auro tecta perfundimus, quid aliud quàm mendacio gaudeamus? scimus enim sub illo auro fræda ligna latitare, quid, quod, vt ait idem, versatilia cœnationum loquearia ita cœgmentabant, vt subinde alia atque alia facies succederet, & toties tecta quoties fercula mutarentur?

Nero Cæsar vestibulo ædium suarum colossum centum viginti pedum habuit, deinde porticus triplices, item stagnum maris instar circumseptum ædificijs, ad vr̄bium speciem, rura in super armis atque vineis, & pascuis, syluisque varia, cum multitudine omnis generis pecudum, & ferarum in cæteris partibus, cuncta auro lita, distincta gemmis, vnionumque conchis: erant cœnationes laqueatæ tabulis eburneis versatilibus, vt flores, & vnguenta desuper spargerentur: præcipua cœnationum rotunda, quæ perpetuò, vice mundi, diebus ac noctibus circumagerentur.

Ædificiorum
luxus.

Villa.

Specimen villarum aspice in vna villa. Extat, inquit Plinius Gordianorum villa Prænestina, ducentas columnas vno peristyllo habens: quarum quinquaginta charistæ Claudianæ, quinquaginta Syenitides, quinquaginta Numidicæ, pari mensura sunt; in qua basilicæ centenariæ tres, cætera huic operi conuenientia, & thermæ quales præter urbem nusquam in orbe terrarum. Commemoratur quoque Plutarchus in Lucullo eius ædificia sumptuosissima: nam ad Neapolin tumulos suspendit fossuris, euripis, & riuis pisculentia ædificia sua circumiecit, diætas marinas extruxit, quas Tubero stoicus contemplatus, appellauit eum Xerxem togatum.

Sed operæpretium est egregiam Caij Plinij Iunioris epistolam lib. 5. epist. 6. legere, vbi de industria villam omnibus coloribus depingit.

Fontes.

Laudem fontis petemus ex Plinio. Fons oritur in monte, per saxa decurrit, excipitur cœnatiuncula manufacta; ibi paulum retentus in Larium lacum decidit, perinde die statis autibus & diminutionibus crescit de- crescitque, cernitur id palam, & cum sūma voluptate deprehenditur, iuxta decūbis, & vesceris; atque ex ipso fonte (nam frigidissimus) est potus.

Flumina.

Flumina laudantur ab ortu, scaturigine copiosa, velocitate, colore, piscaru, piscium generibus, & multitudine, & aliis fluuiis, quos recipiunt, & locis, per que fluunt, denique à nauium frequentia.

Montes.

Mons celebratur à magnitudine, radicibus, vallibus, vitibus, miraculis, prodigijs, rebus, memorabilibus, frugum vbertate, & copia.

Agri.

Laudationis in agro capita erunt, fertilitas, amœnitas, varietas arborum, & herbarum, cultura, situs.

Viri et virtutes. Sed omnino laudanda sunt vberius ea quæ communi consensu maiora sunt, religio, legum maiestas, ritus, consuetudines, privilegia, iustitia, clementia, fortitudo, probitas, constantia, ars militaris, doctrina, studia, Gymnasia, opificum industrie, de quibus diximus superius.

Quæ Cicero pro Flacco, sectione 62. paucis complexus est, cum de Athenarum vrbe sic agit.

Adfunt Athenienses, vnde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atque in omnes terras distributę putantur; De quorum vrbe positione propter pulchritudinem, etiam inter Deos certamen fuisse proditum est: Quæ vetustate ea est, vt ipsa ex sese suos ciues genuisse dicatur: & eorum eadem terra parens, altrix, patria dicatur: auctoritate autem tanta est, vt iam fractum prope ac debilitatum Græciæ nomen huius vrbis laude nitatur.

Et de Lacedæmoniis.

Adfunt Lacedæmonij, cuius ciuitatis spectata & nobilitata virtus, nõ solum natura corrobodata, verum etiam disciplina putatur: qui soli in orbe terrarum septingentos iam annos amplius vnus moribus, & nunquam mutatis legibus, viuunt.

Ibidem de Massilia, & cæteris.

LAUS VIRTUTVM, & Scientiarum.

CAPVT XXII.

LAUS Virtutum, & Scientiarum, Liis fermè capitibus excurrit, quæ in laude personæ notari superius.

In virtutibus quippe expenditur

honestas, vtilitas, necessitas: quod vt plenius assequatur orator, modò eorum definitionem, seu potius descriptionem clarissimis pingit coloribus, modò ipsius obiecti dignitatem amplificat, modò eiusdem virtutis varias partes, & quasi membra singula disquisitè percurrens explicat, modò eius originem & causas arcessit, modò effectus admirabiles ponit ob oculos, modò contrariorum vitiorum pingit deformitatem, modò inferiorum virtutum comparatione, eam quam laudat, celsius attollit.

Ad hæc contexit sapientum effata, historias, similitudines, emblemata, quibus quasi tessellato opere distinguatur oratio. Horum nonnulla persequutus est Aphthonius in Encomio sapientiæ; Primum enim ab eius dignitate incipit, & ostendit, sapientiam Communem esse Deorum possessionem, κοινὴν κτῆμα θεῶν.

Nam Iunoni nuptias, Marti bella, Vulcano fabalia, Neptuno tribui nauigationes, sapientia verò omnes indigere, & θεῶν μὲν ἀντιπῶν ἐκ τῆς παντοσύμφορον: Proinde semen esse quoddam cæli, & radium summæ maiestatis, quo qui inter mortales præditi sunt, hos θεῶν παῖδες appellamus.

Mox ad eius necessitatem & varias vtilitates delabitur, & plenè indicat, sapientiam, omnium esse temporum, omnium negotiorum propriam, nec magis pacis quàm armorū, πλεονεχῶν ἢ ἀντιπῶν, ὡς εἰρηώτερον πατρῶος ἀγροσύνας, ἢ ἰσχυρῶς οὕτω μετῆχεν ὡς ἀγροσύνην καὶ δάπανος μάχης.

Deinde eius commoda vbique terrarum in vita ciuili percurrit, & quid imperatoribus & belli ducibus, quid agricolis, quid nauigantibus, quid vniuerso hominum generi conferat, ostendit.

Ἄντι γεωργίᾳ ἀπὸ κατὰ πῶν γῆν, ἢ τοῖς πλεονεχόμενοι πῶν δαλαπῶν, &c.

Nec satis; ipsam sapientiam in cœlum penetrantem inducit, & totam

superioris mundi Oeconomiam admirabili virtute complexam.

Ἄντι λαθεῖν οὐ κατέλιπον ἂν ἀπορρήτων ὀυρανῶν ἔχει παρ' αὐτοῦ. Καὶ γὰρ ὅσον ἡλιος περιέδραμῶν ἕσαστος, μὴν σοφία τοῖς ἀνθρώποις ἔδωκεν.

Quartò, eius diuersos effectus artificiosè per historias explicat, vt cum dicit, sapientiam, Troiam cœpisse: sapientiam, Cyclopi oculum effodisse: sapientiam, Persarum robur contriuisse.

Postremò auget à comparatione minorum, & sapientiam cum fortitudine comparans, hanc longè inferiorem, illam gloriosiore planè declarat.

Εἰτά τις ἀπὸ ἀνδρείων παρεβόλη. &c.

Ad hoc genus pertinent λόγοι, quos antiqui χεῖρας, ab vtilitate nominarunt; sunt enim propriè orationes de vitijs & virtutibus, aliqua sententia complexis, quæ tractantur sæpissimè per Paraphrases, & descriptiones rei, per causas, per cōtraria, per similitudines, per exempla, per veterū testimonia, quæ Aphthonius in arte vocat παρεφρασεῖς τὸ ἢ αἰτίας, τὸ ἐναντίον, παρεβολῶν, παρεδείματα, μαρτύρια παλαιῶν. Quorum omnium ars ex Libanio, Theone, & Aphthonio, vel iis qui adhuc nare discunt cum cortice, satis notæ est.

Artes & scientiæ haud dissimili quidem ratione laudantur: Solet enim primùm earum inquiri nobilitas, quæ ex inuentoribus non rarò peti solet. Deinde ostenditur antiquitas, & ortus, & progressus, & obiecti dignitas, & commoda in omnem ciuilem vitæ partem longè latè que diffusa, & honores istarum artium professoribus habiti, & libri scripti, & ingeniorum claritas, & multitudo, & scientiæ veritas, & constantia, & necessitas, & si quid huiusmodi.

K K k k ij

Sapientia laus.

DE VETERVM IN EPIDI-
cticis orationibus artificio.

CAPVT XXIII.

Placet quoque ad huius libri co-
ronidem nonnulla de veterum in
tractandis orationibus Epidicticis,
artificio suggerere; licet superiora
sint exemplorum varietate distincta.

Primum omnium occurrit Thucy-
dides, cuius funebris legitur oratio
lib. 2. in Athenienses qui pro patria
fortiter occubuerant. Sed, vt dicam
quod sentio, minimè est Epidicticus,
imò austerus, grandis, subhorrurus,
& rerum potius sincerus pronuncia-
tor (quod dixit M. Tullius) quàm fa-
cundus laudator. Itaque hunc *ἐπι-
φειρο λόγον*, quod nihil habeat admodum
eximiū, prætermitto, summa capita
delibasse contentus, in quibus dispo-
sitiō admodum vulgaris, & excursio-
nes, quas nollem hoc tēpore imitari.

Partitio orationis Thu-
cydidis.

Thucydides
ἐπιφειρο
λόγος.

Oratio fu-
nebris Thu-
cydidis.

Primum, exordium est ab excusa-
tione, rei magnitudine, cum virium
tenuitate comparata. Simile est exor-
dium Demosthenis in *ἐπιφειρο λόγος*,
cuius li. 1. meminit Tenuitate (inquit)
oratoris periclitatur fama celebrata-
tis. Itaque fatius res magnas obuol-
uere silentio, quàm ingenij culpa
deterere. vide Horat. od. 6. lib. 1.

Secundum, Laudationis fit initium

Vita præ-
stantiss. ci-
uium col-
lecta teip.

Ὅτι οὐδὲν ἐστὶν ἄλλο πλεονέκτημα ἢ
ἀρετῆς ἀξιοῦντες στείλαιεν, καὶ λίσσεν
ἢ ὄρανον αὐτῆ προσέμετροι. κοινῆ γὰρ τὰ σώ-
ματα διδόντες, ἰδίᾳ δὲ ἀξίῳ ἐπινοῦν.
ἀπόμεινον, καὶ τὸ τῶν ἐπισημότατων, ἐκ ἐν-
δὲ καὶ μάλλον, ἀπὸ ἐν τῷ ἡ δόξα αὐτῶν
ficientissimam sepulturam, non magis

communi & antiquo filo. Maiores
primūm laudantur etsi minū ad rē:
similia in Demosthenis *λόγος ἐπιφειρο*,
& in odis Pindari, in quibus laxiora
sunt huiusmodi Iustitantis facundia
parerga.

Tertium, Politia Atheniensium ab
optima temperie commendatur. Ex-
perti sunt autem primūm Reges, de-
inde *ἀρχόντας* perpetuos: Mox Decen-
nales, re in Democratiā, de qua hīc
agit Thucydides, adductā.

Quartum, Atheniensis respublica
sectata est elegantiam cum frugalita-
te, Philosophiam sine mollitie. Talem
temperiem laudat Plutarch. de for-
tuna Alex. τὸ ἀνεμελὲς ἐκ ἀρχῆν, τὸ ἐπίπλοον
ἐκ ἀπαραμύθητον.

Quintum, Athenienses non tan-
tūm vr̄bis sed & op̄eribus student.
Nam sapiens oratio sine actione,
clauda virtus est, vt ait Cyrillus apud
Sanctum Maximum.

Sextum, Athenienses benefici, nec
similes τῶν ἐπὶ τῶν κρημῶν συκῆς ἀφ' ὧν
αὐθροπὸς μηδὲν λαμβάνει, vt ait Plutarch.

Septimum, Confirmat narratio-
nem ab effectis.

Octauum, Post laudem vr̄bis &
maiorum, delabitur in laudes mor-
tuorum; quos à fortitudine gloriosa
mortis commendat: De huius obi-
tus gloria extat Arist. hymnus apud
Laërt. Ἀρετὰ πλούμωθε ἔσθαι βεστίω.
&c.

Nonum, Cæteros acuit eorū exem-
plo; quanquam eius oratio plus ha-
bet grauitatis quàm aculeorum.

Hac autem præcipue nota visa sunt, ubi
agit de mortuorum gloria.

Non statuerunt sua virtute frau-
dandam esse ciuitatem, specio-
sissima eam collecta donantes. Pub-
licè namque corpora impendentes,
priuatim laudem, quæ nunquam se-
nescet, acceperunt: simul & honori-
eam, in qua ipsi sunt siti, quàm sem-

Sepulchriū
illustrium
virorū to-
tus mun-
dus.

πρὸς τὸ εὐχρόντι αἰεὶ, καὶ λόγον καὶ ἔργον κερῶ
ἀείμνητος καταλείπει. ἀνδρῶν γὰρ ἐπιφειρῶν
πᾶσαι γῆ τὰφος, καὶ οὐ σκελῶν μόνον ἐν τῇ οἰκειᾳ
σημαίνῃ ἐπιφειρῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ μὴ προσκοῦσῃ
ἀγροφῶς μνήμῃ παρ' ἐκείνῳ τὸ γῆρας μάλλον ἢ
τὸ ἔργον ἐν διακτάται. οὐδὲν γὰρ ἡμεῖς ζηλώσαντες,
καὶ τὸ εὐδαιμον, τὸ ἐλεύθερον, τὸ ἡλευθερον, τὸ
εὐψυχον κρινάντες, μὴ περιεσθῶδε τὸν πελεμ-
κοῖς κινδύνοῖς. οὐ γὰρ οἱ καλοπροσωπῆτες δικαιο-
τέρον ἀφειδοῦν ἀν' τῶ βίου, οἷς ἐλπίς οὐδὲ ἀγα-
δοῦ. ἀλλ' οἷς ἢ ἐναντία μεταβολῆ ἐν τῷ ζῆν ἐπι
κινδυνεύεται, καὶ ἐν οἷς μάλιστα μετὰ τὰ δια-
φύεργα, ὡς πὶ πᾶσι σοσι. ἀλγεινότερα γὰρ ἀνδρῶν
καὶ φρονίμα ἔχοντι ἢ ἐν τῷ μῆ. τὸ μακαριδοῦναι
κακῶς, ἢ ὁ μῆ. ῥόγμῃς καὶ κοινῆς ἐλπίδος ἀμα-
γνήθωτος καὶ ἀναδιδίτος θανάτου.

Orationis
funebris ex
Aristide
exemplū.

Longè suauior est, mollior, & me-
thodo instructior in laude Eteo-
nei; cuius orationis hæc sunt capita:

Primum, Exordium lenè & elegās,
in quo delineatio totius orationis.
Deflendum esse scilicet Eteoneum
mortuum, propter eximias virtutes,
quibus effulsit.

Secundum, Virtutes mixtæ Eteo-
nei summam perstrictæ: apta est ini-
tiis hæc veluti præcepta, & summa
tantū capita delibans laudatio. Paucis
autem multa complectitur, & pluri-
mum habet venustatis. Exemplum at-
tuli ex Plinij Panegyrico, & Gregor.
Nazianz. orat. in Athanas. ὑπὸ μὲν ἡμῶν
τῶν ἔργων, ταπεινῶς δὲ τῷ φρονίματι, &c. quæ
infra fusius.

Tertium, Laudationis initium à ge-
nere, quod est in istis argumentis fre-
quens. Et apud Herodianum gloria-
tur Commodus Imp. ὁμοῦ δὲ με' εἶδεν
ἄλλιος ἄνθρωπον, καὶ βασιλέα.

Quartum, Breuissimè educatio
& pulchritudo laudantur. Sic paucis
sunt perstringenda, in quibus nihil

piterna gloria, quæ, vt, sese quodque
offeret tempus, vel narrandi, vel imi-
tandi, celebranda relinquitur. Quip-
pe illustrium virorum tumulus orbis
vniuersus: neque id domesticorum
tantum saxorum testatur inscriptio,
sed etiā sine literis in externas gentes
egressa memoria, magis apud animum
cuiusque quàm apud vr̄nas commo-
ratur. Quos ipsi nunc ad imitandum
vobis cum proponatis, & fœlicitatem
existimatis esse libertatem, rursusque
libertatem esse fœlicitatem, nolite
bellica recusare discrimina. Neque
enim, qui aduersa fortuna laborant,
iustius vitam contempserint, quibus
spes boni nō est, sed quibus aduersa commutatio, ex prospera fortuna in ad-
uersam periclitatur. Tristiórque est viro prudenti, contumelia comes igna-
uia, quàm per fortitudinem, & publicam spem, sine sensu futura mors.

multum eminet, nec tornandū, quod
ait Iulianus, milium. Et hæc grauiora
quàm si formæ laudem picto stylo te-
xuiſſet. Magnum est mentem bonam
in pulchro corpore sortiri. Laudat
autē in eo, Γέροντα δ' ἰουῦ, σέρεθ δ' ἡβώσας, vt celebratur Græco prouerbio, Mē-
tem senilem in corpore iuuenili. Et
eos gratiores iuuenes Cato Tulij cē-
set, qui præ se ferant aliquid tenectū-
tis: quod de nobilissima Virgine, &
Martyre Eulalia, cecinit acutè, vt so-
let Prudentius,

Meus seni-
lis in cor-
pore iuue-
nili.

Moribus teneris caniciem meditata senū.

Literarum
studium.

Quintū, Cōmendatur in eo literarū
studiū, & eruditio. Vita est hæc sapiē-
tis. Otiū verò, sine litteris, viui homi-
nis sepultura: quod præclarè dixit Se-
neca: Ὁ νοῦς αἰεὶ, σοὶ καμνέτω πτωχὸς θεοῖς
νοήμασι, monet Nazianz, tetrast.

Sextum, Obseruantia in præce-
ptorem. Eximia laus eius ætatis cui
sufficit obsequij gloria. Quantū au-
tē præceptorum charitati debeat, de-
clarat Seneca l. 6. de beneficiis.

In docendo, & labore & tedium

tulit, præter illa quæ percipientibus in commune dicuntur, aliqua instillavit ac tradidit. Hortando bonam indolem erexit, & modò laudibus fecit animum, modò admonitionibus discussit desidium; Ingratus sum: nisi illum inter gratissimas necessitudines diligo.

Episcopi dicitur moderatores inuentutis. Nec mirum, si Episcoporum nomẽ tributum olim iuuentutis moderato-ribus, vt liquet ex Oppiano, lib. 1. de venat. v. 681.

Præcepto- res Episco- pi nominati. Μυσπολων έργων ἀπο πῦδες ἴωσιν. Ἀθροῖ, οἱ δ' ἄρ' ὁπιδεν ἐπίσκοποι ἔγγισ' ἰώντων.

7. Celebratur eius verecundia, vbi dicitur αἰδοῖς ἀγαλμα, hoc est, pudoris simulacbrũ Præclara laus apud veteres, apud quos magna veneratio hu- iusce virtutis: testatur nobile dictum hieroglyphicis incisum in propylæo Pylonis contra impudentiam, ὀργό- μθοι κὶ ἀπορημόθοι πῶς μισεῖ ἀγαίθειαν, ex Clemente Alexand. lib. 5. in Sym- bolis.

Octauum, Deploratio, & affectus, quàm suauissimi amoris: quando non degenerant in insanam illam næniam, quam habet Himerius in

simili, argumento; cuius ego feci mentionem in libro de affectibus.

Nonum. Deus è machina conso- latur affines mortui: in quo artificio- sa sophistæ peroratio; quia per hanc profopopœiam, & orationi plus gratiæ, & dictis plus auctoritatis conciliatur. Verba autem non iam sunt tanquam ἐν σιήτησιν (quod aiunt) θεμισευόμενα, sed planè, quæ videantur ex Oraculo fusa, ita tota sententiis illuminantur, vt vestis auro. Tales sunt istæ:

Vitæ tempus etiam longissimæ breuissimum esse, si cum æternitate comparetur, pulcherrimè quoque dixit Philon, in oratione Iacobi Patriarchæ: κὶ γὰρ ὁ μακροβιότατος, ὀλιγο- χρονοῦτατος ἀντιέταζόμενος αἰῶνι.

Boni est Ποῦτα, ante satietatem, fabulæ finem imponere. Simillima dixit Tullius in dialogo de senectute.

Senectus autem peractio ætatis est, tanquam fabulæ, cuius defatigatio- nem fugere debemus, præsertim ad- iuncta satietate. Ex Seneca, quomodo fabula, sic & vita; non quamdiu, sed quàm bene acta sit, refert.

Hæc autem præcipua nota visa sunt.

Deus è machina.

Laus Eteonei, ex Aristide.

Deplo ratio mortis Eteonei. Ὡπῶτα σὺ καλλίστε παίδων! ὃ τῆς μὲ πρεσβύτουσ ἡλικίας ἐν ὀπτακμαυόθουσ, ἢ δ' ἄρ' ἀρχούσιν σεμνότερος φανείς, κὶ πρεσβύτερος, σὲ ποδοῦσι μὲ ἡλικιωτῶν χροῖ, ποδοῦσι ἢ πρεσβύτεροι. ποδοῖ ἢ ἢ τὰ μέγισα ἐπὶ σοὶ πόλις ἐλπίσασα. ἡ σὺ πρῶτος, πρῶτα δὴ κὶ τελευταῖα εὐφρανῖς. κιντῆ ἢ ποῖαι νύκτες, ἢ πῖνες ἡμέραι λοιπῶν; ἢ πρῆν μὲ ὡς καλλίπαις ἦδετο. νῦν ἢ ἔξή- λεγεται ὡς δυσκοῖτα. ὃ κῶκλοι μὲ ὀφθαλμῶν ἐκείνων κεκλεισμένοι ἢ ἄπαντα ἦδη χροῖνον. κερδῆ ἢ ἢ πρῶτερον χροῖ- σῆτι, νῦν ἐν κῶνει. χροῖτες ἢ ἀφανείς. ὃ πό- δεις οἶον φέροντες ἢ δεσπότης, ὡρεδῶκατε!

Pulcherrime puer, qui cum le- gitimam ætatem non esses affe- quitus, eam tamen, quæ contige- rat, grauitate superâsti: nunc te re- quirunt, & æqualium cateruæ, & se- niores, & vrbs; quæ maximam de te spem conceperat, quàmque tu nu- per primùm simul & postremùm exhilarâsti. Quæ verò noctes, vel quæ dies matri restant? quæ cum prius ob fœlicem sobolem celebraretur, nunc infelicis partus est conuicta? ὃ fulgi- di oculorum orbis, in perpetuum deinceps claudendi! ὃ caput antea festiuissimum, nunc in cinerem con- uersum! ὃ manus dilapsæ! ὃ pedes, qualem dominum ferendo titubâstis!

ὃ νυμφῖν ἐλεινότερος, πῶ ἄρ' π' κραιολῶν, κὶ τε- φαοῖς μάλλιν πρέπων, ἢ θρηνηῖν, οἶαν ὄν ἄρα- τῶ ἀωείαν ἐλήησας. ὡς πρῆν ἡμεῖσιον ἄδειν σοὶ, κραιεῖν εἶναι τῶ θρῦλῶσι ἄδειν κραιτελεβες. ὃ ἡμίμα κραιλλισον! ὃ ὀδῆγμα κοῖνον τοῖς Ἐλλῆσιν ἀυξανάθρονον. οἶχι δὴ πρῶσιμα σῦμβουσι, τοσοῦτον εὐφρανῖας, ὄσον λυπῶσαι μελίζῶας.

Ἐπῆρ χροῖταιμοι τῶ πῆ Πινδύρου πρῶδεῖται. Ἀσράτε, κὶ ποταμοὶ, κὶ κῶματα πῆγτου, πῶ ἀωρίαν πῶ σῆν ἀνακαλεῖ. ὃ πῆ δευτέρη πῶμα- τις, οἶες, ἐφ' οἶα τῶ γειῶ κραισαι! ὃ ἢ ὀπιδήκεις, ὄσον αὐτῶ δῶπτερον ἡμῖν ἔσσειεν! ὃ πῆ πρῶσι κῶ δαιμόνος, ὄς πρῶδεῖξας ἀπῆσις ἐκραιυθῆται, κὶ λόρους, κὶ ζῆλον, κὶ χροῖαν, πῆρῶ πῆστων ἐν- βραχέι τῶ δῶμα κραιτελλῖσιν! ὃ συμφορεῖται κοῖ- ναὶ λορίαν κὶ χροῖαν ἔσῶν τί ποτε κὶ ἀποκρίνω- μαὶ πρῶς τὰ ψηροῖματα; ἢ τῶτο, ὄπ' Ἐπῶ- νεις οἶχεται πρῶτα τῶν κραιπῶσις, ὃ δῶδῶτα πῆ πῶιδαν, οἶαν σοῖσπῆμῶ κραιλλῖον! οἶανταῦ ἀπο- λάυεις λόραν. ἀλλὰ ἢ ὄσπῆρ ἐν Τρῶαδῖα πῆν ὡς δῆλῶσας μεταξὺ τῶ ὄδουκῶν, δεκά μοι κραι- κῶνειν φανῖς ἀπῶ κραιχῆσις, θεοῦ πῆσις μεδα- βῶλλαντες ἢ θρῦλῶν εἰς ἐνερμῖαν. ὃ δὴ κῶρ- νος, πῶνσῶδε, ὃ ἀνθροπῶ. ὄσ οἶκῖες ὃ πῶσις, μάλλιν δ' ἀνῆρ. οἶδῆ ἢ ἔειδῆ δῖχμος ἢ πρῶσις ἡ ἔσειλατο. ἀῆ εἰ ἔσῶρ πῆ ἄλλος ἔχει κραιλῖς γε δῆ τὰ ἀνθροῖπια. εὐ γὰρ κραικῶτες, εὐ ἢ Ἀχῆ- ρων τῶτῶν γε εἰλήφασαν, οἶ ἢ δῖκη κραιψῆ πρῶ- λαβοῦσαι. ἀῆ εὐκλειῖς κὶ ἀγῶρος ἦδῆ ἢ λοιπῶν ἄπαντα χροῖνον πρῶσιον ἦρας.

te & sponso recens vsto miserabi- liorem, & coronis quàm næniis ap- tiorum! qualem in hac ætatis tempe- rie, exciti asti luctus intemperiem; qui priusquàm tibi Hymenæus caneretur, neniarum dicendarum tempus occu- pāsti! O decorem venustissimum! ὃ vocem quæ communiter Græcis crescebat! At proœmio recitato dis- cessit è vita, & delibatam lætitiā vērtit in doloris argumentum.

Adiicis & illud Pindari, quoniam succurrit: sideraque, & flumy, & fluctus maris inuim deplorant in matu- rum finem! ὃ alterum casum! qualis, in quali tempore iaces? ὃ malorum appendi- cem, vt nobis iterum hanc ædem ca- lamitas incussit! ὃ tragicum genium, qui cum nuper nobis curias, oratio- nes, applausum, & gaudium prætu- lisset, breui fabulam diuersa ratione conclusit. O communem, & eloquẽ- tium & infernorum Deorum iactu- ram. Quidnam ad decreta responde- bo? vtrum Eteoneũ ad superos abiis- se? ὃ festiuissime puer, qualem tibi mie- to libelum, qualibus nunc foueris orationibus! Enimvero non aliter quàm in tragœdia quadã, videor mihi inter lamentationes, Dei alicuius, ex machina vocem exaudire, qui nenias in laudes conuertat, itaque dicat: Sile- te homines, nec enim miser est puer, aut vir potiùs, nec miseratione profe- quendus ob iter quod institit; quin ipsi, si cui alij, bene accidit humanitus. Nam nec Cocytus illum, nec Acheron excepit, nec vrna conteget, sed glo- riosus deinceps, & senij experts heros, deget.

Malo in- telligi de iẽp̄o, quia Græci co- nūes habēt ἐπῶνῶ, quàm cum Canero, inueniunt.

Hæc pro iuuenis morte ἐλεινῶς Gregorius Nyssenus, vbi Pulche- riam regij sanguinis præcerptum longè grauior hoc sophistâ sanctus flosculum deflet, his verbis:

Gregorius Nyssenus in funere Pulcheria.

Deplo ratio mortis Pul- cheria. N Eοδαλῆς ἀνδρος, ὄσῶπῶ μὲ ἔλον τῆ κῶ- λῦκων ἐξέλαμψεν ἦδῆ, τῶ δὲ λάμψεν | F Los recens pullulans, qui non- dum quidem toto suo splendore ex gemmis ac vaginis emerisset, sed partim quidem iam enituisset, partim verò in lucem emerfurus

ἡλπίζετο, ἕως ἄρα ἐν τῷ μικρῷ τε, καὶ ἀπελθεῖ
ἡλαμπεύει. ὅπως ἂν ἄρως ἐν ἀπέσει τῆ κελευμένη,
ἕως πρὸς ἀκμῶν περιθρῆν, ἕως δλον ἐσωδία
πιπᾶσαι, τὸ ἄνθος αὐτὸ πρὸ ἐκαστοῦ κατεβῆν, ἕως
κόνις ἐβύετο, ὁ οὐτὲ ἐδρέξατο πρὸ οὐτὲ ἐσεφα-
νώπατο, ὅμως μάλιστα ἡ φύσις ἐπόνησεν.

speraretur: nec eo minus in exigua at-
que imperfecta sui parte resplende-
ret: vt repente in gemma emarcuerit,
ac priusquam ad suum vigorem per-
uenisset, ac summum incrementum
inactus esset, totumq; cum suavi odo-
re decorem panderet, atque diffun-

deret, ipse circa se defluerit, & in pulverem redactus sit, quem neque quisquam decerpfit, nec coronis adaptavit, sed frustra natura laboravit.

Atque sequuntur ex Nazianzeno, pro rerum & personarum conditio-
ne, plena sunt grauitatis.

LAUDATIO MIXTA ET,

conclisa per frequentationem.

Ex D. Gregorio Nazianzeno orat. in
D. Athanasium.

Αλλ' ὡς ὕψιλος μὲ τοῖς ἔργοις, παπει-
νός ὃ τῷ φρονήματι. ἕως πῶ μὲ ἀρε-
τῶν ἀπερίτοτος, πῶ ἐντυχίαν ὃ καὶ λίαν
ἐυπερίτοτος, πρῶτος, ἀργύροσ, συμπαθῆς,
ἡδὺς ἢ λόγον, ἡδίων ἢ πρῶτον, ἀγγελικός
τὸ εἶδος, ἀγγελικώτερος πῶ δόξαν, ἐπι-
πλήσαι γαλιωδῶς, ἐπαυέσαι παιδευτικός, καὶ
μυδῆτερον ἢ καλῶν τῆ ἀμπεύει λυμυάαδ,
ὅμως ποιῆσαι καὶ πῶ ἐπιπλήσαι πατρικῶ,
καὶ ἢ ἐπαυόν, ἀρχικόν. μήτε τὸ ἀπαλὸν ἐκ-
λυτον, μὲδὲ σύφον ἢ ἀυστηρόν. ὅμως τὸ μὲ,
ἐπιπλήσαι, τὸ ὃ φρονήσιν. καὶ φιλοσοφίαν
ἀμφοτέρω. ἐλάχιστα μὲ λόγου διὰ ἢ πρῶ-
σον, δέξιμος, ἀρκούτα πρὸς παιδαγω-
γίαν. ἐλάχιστα ὃ ῥάβδου, διὰ ἢ λόγον. ἐπι-
ἢ ἐλάττω τομῆς, διὰ πῶ ῥάβδον μετρίως
πλήθυσαν.

potius illa facilitatis & benignitatis; hæc, prudentiæ nomen haberet; vtra-
que verò sapientiæ laudem consequeretur. Ita denique se comparans, vt
nec sermone propter mores abundè ad institutionem sufficientes, magno-
pere opus haberet, nec rursus propter vim facultatè que dicendi, virga
admodum egeret; sectione porrò multò minus, ob virgam moderatè fe-
rientem.

Vita quidem sublimis erat, ve-
rùm animo humilis; atque eā
quidem virtute, vt nemo ad eam as-
pirare posset. ceterum ea comitate,
vt ad eius congressum facilis aditus
omnibus pateret, mansuetus, ab ita
alienus, ad miserationem propensus,
sermone iucundus, moribus iucun-
dior, facie Angelicus, in increpando
placidus, in laudando erudiendi vim
habens: sic vtrumque temperans, vt
neutrum horum per immoderatio-
nem labefactaret, verum & increpa-
tio paternam charitatem, & laudatio
imperio dignam grauitatem obtine-
ret: nec aut mollities dissoluta, aut
seueritas rigida, & tetrica esset; quin

Laudatio
pulchra S.
Athanasii.

Item

Item ex eodem.

ὅμως ἐπαυέται ἢ ἐν νηστείαις ἕως περὶ εὐχαρίσ,
οἶον ἀσάματον τῆς ἄλλου, ὁ ὃ ἢ ἐν ἢ
ἀργυρπνίαις τε καὶ ἡλαμυδίας, ἔντονον τε καὶ
ἀήπιον. ὅμως ἢ ἐν περὶ εὐχαρίσ ἢ δρομύων. ὅμως
πῶ πρὸς ἢ ὑπερέχοντα ἀντιπύαν, ἢ πρὸς ἢ
παπεινὸν συγκατάλασιν. αἱ παρθενοὶ ἢ νυμφαγω-
γῶν, αἱ ὑπὸ ζυγόν, ἢ σωφρονισμῶ. οἱ ἢ ἐρημίας, ἢ
πλερωτῶ. οἱ ἢ ἀπλότητος, ἢ ὀδηγόν. οἱ
ἢ θεωρίας, ἢ θεολόγων. οἱ ἐν ἐνδυμίας, ἢ
χαλιόν. οἱ ἐν συμφοραῖς, πῶ παρκαλῆσιν.
πῶ βακτριαν, ἢ πολιῶ. πῶ παιδαγωγίαν,
ἢ νεότης. ἢ πηνία, ἢ παρσιμῶ. ἢ ἐντορία, τὸν
οἰκονόμου. δοκῶσι μοι, ἕως χῆρι, πῶ περὶ πῶ
ἐπαυέσει, ἕως ὄρανοι πῶ πατέρας, ἕως πῶχοι
τὸν φιλόπρωχον, ἕως τὸν φιλόξενον οἱ ξένοι, ἕως
ἀδελφοὶ τὸν φιλάδελφον. οἱ νοσοῦντες, τὸν
ιατρῶν, ἕως βούλει γόσον ἕως ἰατρῆσαν. οἱ ὑγμάνον-
τες, ἢ φύλακα ἢ ὑγείας. οἱ πάντες, ἢ πᾶσι
πάντα γινώσκον.

Hic illius, velut corpore vacantis,
& orationibus assiduitatem laudibus
vehat: Ille insuperabilem in vigiliis &
psalmodiis vigorem: Alius egentium
curam & præsidium: alius, vt vel su-
perbis & elatis restiterit, vel ad humi-
les se demiserit, narret. Virgines lau-
dent pronubum; quæ matrimonij iu-
go constrictæ sunt, moderatorem; qui
solitariam vitam agunt, excitatorem
& erectorem; qui in sodalitiis viuunt,
legislatorem; simplices, deductorem;
speculationi dediti, Theologum; hila-
res, frænum; calamitosi, consolatorè;
canities, baculum; iuuentus, pædago-
gum; paupertas, largitorem; diuitiæ,
dispensatorem. Quin mihi videntur &
viduæ patronum laudaturæ, & pupilli
patrem, & pauperes pauperum studiosum, & peregrini hospitem, & fratres
fratrum amantem, ægotantes medicum, idque cuiuscunque morbi ac medi-
camenti volueris, sani, valetudinis custodem, omnes denique eum qui omnia
omnibus factus est, vt omnes vel quàm plurimos lucri faceret.

LAVS ERVDITIONIS MIXTA

per Synathroismon.

Ex D. Gregorio Nazianzeno, oratione
magnum Basilium.

Basilij
laus.
Eruditio-
nis laus vel
scientia.

Ποῖον μὲ εἶδος ἐπέπληθε παιδευσεως, μαλ-
λον δὲ ποῖον, οὐ μὲδ' ὑπερβολῆς, ὡς μόνον;
ὅπως μὲ ἀπαντα διελάδων, ὡς οὐδεὶς ἐν,
οὐτὼ ὃ εἰς ἀρχὴν ἔχουσαν, ὡς ἢ ἄλλων οὐδὲν, αὐτου-
δῆ ἢ δ' ἐνθυμία σωτῆρ ἐραμῶν, ἐξ ὧν ἐπισημαί, ἕως τέ-
χνας τὸ κρῶτος ἔχουσαν ἡκιστα μὲ τᾶχοις φύσεως
διὰ τὸνον δέξιμος, ἡκιστα ὃ τόνου, διὰ τᾶχοις.

Quod disciplinae genus est, in
quo versatus non sit, atque ita
eximie versatus, quasi in eo solo elab-
orasset? Sic nimirum omnia complexus,
vt ne vnū quidē quisquā: singula rur-
sus ita ad summum, quasi nihil aliud
præterea didicisset. Ad ingenij enim
actioniā studiū accedebat, ex quibus imperiū artibus scientiisque compa-
ratur. Qui cum celeritate naturæ propter laborem & contentionem minimè
opus haberet, quemadmodum nec labore, propter ingenij magnitudinem:

LLII

ούτω ἢ ἀμφοτέρω συλλαβῶν, καὶ εἰς ἐν ἀγα-
 γῶν, ὡς ἐδὴλον εἶναι ποτὶ τὸν πύτων ἐμεί-
 νος θαυμασιώτερος. τίς μὲν ῥητορικῶν ποσῶ-
 νος, ἢ πρὸς ἄλλος πένυσαν, εἰ καὶ τὸ ἴδιον
 εἰπὼ μὴ καὶ ῥητορῶν ἴδιον, τίς δὲ γραμματικῶν,
 ἢ γλώσσαν ἐξελλωλίζῃ, καὶ ἰσοείαν συνάγει, καὶ
 μέτροις ὄψασται, καὶ νομοθετεῖ ποιήμασι, τίς
 δὲ ἢ φιλοσοφίαν, ἢ ὄντως ὑψηλῶς τε καὶ ἄνω
 βάνουσιν, ὅση τε περικλήσῃ καὶ δεικνῇ, ὅση τε
 περὶ τὰς λογικὰς ἀποδείξεις καὶ ἀπὸ δόξαις ἔχει,
 καὶ τὰ παλαιότατα, καὶ δὴ διαλεκτικῶν ἐν γνά-
 ζουσι, ἀσφάλειαν εἶναι τὸν λαβερῶν δόξαις διεξελθεῖν,
 ἢ τὸν ἐμείνου ἢ λόγον ἄξιον διαφυγῆν, εἰ πύ-
 του ἐδέχθη, ἀσφονομίας ἢ καὶ χαμηλείας, καὶ
 ἀριθμῶν ἀβαλογίας, τοσούτων λαβῶν, ὅση μὴ
 κλονεῖται τὰς περὶ πάντων κομφοῖς. τὸ περὶ τὸν
 δέπνυσαν, ὡς ἄχρηστον τίς ἐστὲν εἰς ἐξέλιπον.
 ὡς μᾶλλον μὲν τὸ αἰρεθὲν τὸ παρεθέντος ἐξείναι
 θαυμάζειν.

fic tamen vtrumque coniunxerat, vt
 non satis liqueret vtro nomine admi-
 rabilior esset. Quis in Rhetorica illa,
 inquam, vim ignis spirante, cum eo
 comparandus, tamen si illius mores à
 Rhetorica moribus dissiderēt? Quis
 in Grammatica, quæ linguam ad Græ-
 cismū format, historias colligit, me-
 tris præest, carminibus leges præf-
 cribit? Quis in Philosophia, excelsa
 procul dubio scientia, & sursum gra-
 diente, siue eam partem spectes, quæ
 in actione & speculatione posita est,
 siue eam quæ in Logicis demonstra-
 tionibus, aut oppositionibus, & con-
 certationibus, versatur, quam Diale-
 cticam vocant? in qua adeo excelluit,
 vt iis qui cum eo disputabant, facilius
 esset sese extricare è labyrinthis, quàm

argumentorum eius laqueos effugere: si quando res ita postularer? Iam verò
 Astronomiam, Geometriam, numerorum proportiones hæcenus didicisse
 contentus, vt non ab iis qui in eiu smodi rebus sciti & eruditi sunt, exagita-
 retur: quicquid supererat, vt pietatis cultoribus infrugiferum contempserit:
 adeo vt & quod elegit, magis admirari ac prædicare liceat, quàm quod re-
 liquit.

HÆc nos obiter: Qui plura vo-
 let in hoc genere, videat Luciani
 Demosthenem, Plinij Traianum, Pa-
 negyrésque Imperatorum ex Latino
 Pacato, Eumene, & aliis: nulla est ma-
 teria, in qua sæcundiùs omnia penè
 ingenia luxuriârint.

Pro animalium laude infinita sunt
 apud Ælianum, qui eorumdem φύσεις
 elegantissimo stylo est persequutus.
 Equi encomium habet Hierocles in
 præfatione libri secundi Hippiatrico-
 rum, & Gryneus in Hippiatrica.
 Bouem celebravit Libanius, Musicā
 Lucianus, Apes Quintilianus; de qui-
 bus nonnulla dixi superiùs. Multa
 etiam, quæ ad animalium laudes atti-
 nent, inuenientur in Hypotyposi-
 bus.

ARTIFICIVM ET
suauitas Aristidis in laude Smyrnae.

CAPVT XXIV.

INter res inanimas celeberrima est
 laus vrbium: in qua visum est
 Smyrnæ encomium ex Aristide sub-
 iicere: quòd elegantissimè ciuitati vi-
 deatur suauissimam orationem ac-
 commodasse.

*Babylonis
 descriptio-
 nem vide
 apud Phi-
 lostr. l. i. c.
 18 p. 372*

Sunt autem eius hæc præcipua
 capita:

Primum laudis caput, est ab anti-
 quitate, quòd Smyrna tertio in-
 staurata, ex eo & antiquitatem suam
 probet, & pulchritudinem osten-
 tet: sitque, quod ait Tertullianus
 de Carthagine, in libro de Pallio,

vetustate nobilis, nouitate sælix:
 quod illustrat similitudine ducta à
 magnis operibus, quæ veluti tempo-
 ris lima expolita, sensim ad elegatio-
 ra defluunt. Hanc esse quoque nat-
 uræ œconomiam disertissimè decla-
 rat Philo Iudeus, libro de mundi
 opificio.

Secundum, Populi nobilitas, qui
 aut indigena est, aut ab aliarum vr-
 bium indigenis: quos ipse sua gloria
 nobilitauit, deliciis perfudit, robore
 animauit. Huius autem bellicæ for-
 titudinis vnum affert exemplum in
 Chiis à Smyrnensibus egregiè de-
 bellatis: cuius victoriæ monumen-
 tum Naui est, quotannis in pom-
 pa Bacchanaliorum delata.

*Anathe-
 mata vi-
 toria.*

Consuetum illud fuit antiquis, ar-
 ma, clypeos, signa, vexilla, naues, &
 cætera huiusmodi, ad victoriæ mo-
 numenta seruare; sic C. Memmius
 Rostratas prisorum Latinorum na-
 ues, quas deuicerat, in Rostris collo-
 cari iussit: vnde & loco nomen.

Tertium, Omisissis venusta tran-
 sitione pluribus, vt satis perspectis, ad
 commendationē pulchritudinis de-
 labitur, quam σοφιστικῶς admodum
 laudat, dignam asserens quæ inter
 stellas collocetur. Sic Erinna Lesbia,
 Romam dixit, γὰρ Ὀλυμπόν, Olympum
 terræ.

*Roma ter-
 ra Olym-
 pus apud
 Erinnam.*

Quartum, Formæ illius cœlestis
 notas & insignia sigillatim expendit.
 Sunt autem situs, magnitudo, partiū
 vrbis aptissima cōformatio, ornāmē-
 ta, quibus tot & tam variis collucet,
 vt tota ex signis & picturis conflata
 esse videatur: Strabo lib. 14. de his
 verba faciens laudat in Smyrna post
 situm, ῥυμοποιῶσαν διάφορον, ὁδὸς λιθου-
 ρώτοις, σοῦς μεγάλας, τετραγῶνας ὀππέ-
 δις τε καὶ ἰσθμῶς, vices commodè de-
 ductos, vias lapidibus stratas, porticus
 magnas, & quadratas, in planis &
 editis locis.

Quintum, Post conformata præ-
 cipua vrbis membra, ad singula de-

scendit, & laudat ædificia, templa,
 theatra, gymnasia, fora, portus, lau-
 cra, curricula, fontes: quorum & spe-
 cies & multitudo delectat: His acce-
 dit tanta ex aëris temperie suauitas,
 vbrstot ædificiis extructa, ruris ta-
 men amœni instar esse videatur.

Sextum, Post tot rerum & spe-
 ctaculorum frequentiam commo-
 dè subiecit ἐπιθώγημα merè Atti-
 cum, & suauè, non hyperbolis va-
 stum.

Septimum, Ab ædificiis transit
 ad cætera vrbis adiuncta, Animi
 corporisque voluptates: ac impri-
 mis artes commendat, quarum tan-
 tam esse copiam dicit, vt iure quis
 Smyrnam Disciplinaryum Larem ap-
 pellârit.

Et ex iis magna quidem effluit
 animi voluptas. Ad corporis autem
 tum vtilitatem tum oblectationem,
 vberrimus est maris terræque pro-
 uentus, & omnis generis opificia,
 quibus vita ciuili adiuuaci ornari-
 que possit.

Octauum, Et ne quid ad singula-
 rem voluptatem hominibus præfer-
 tim literatis desit, pro vrbis portis
 non est quidem ille Apollo ἀγγεὺς, qui
 à Græcis, Hesychio teste in ara co-
 lumnæ speciem referente celebratur
 pro foribus, sed fluuius Meles
 Homeri natalibus insignis: qui
 Smyrnam abluens, eandem in-
 credibili suarum deliciarum spe-
 ctaculo perfundit. Huius superio-
 res fontes describit in orbem
 circinatos, & pulcherrimis moni-
 libus similes; posteriora aquarum
 Euripis scaturientia, ostia nullo a-
 quarum tumultu obstrepentia, pis-
 ces cicures, ludibundósque, præful-
 tores.

*Apollo
 ἀγγεὺς;
 cultus pro
 foribus.
 Meles.*

Ad summum, fluuium nobilem,
 cui vt Sperchio iuuenes, cincinnos;
 sic carminum primitias, in Homeri
 honorem nobilissima quæque inge-
 nia consecrant.

Nouum, Meleti amœno fluuio succedit amœnus Neptuni campus, ex porrecta quædam planities, maris antea estu perfusa, nunc autem sola ipsius vestigia, non sine amœno quodâ spectaculo ostentans. Ex eo amplissima & pulcherrima vrbis facies, iucundissimisque prospectus.

Decimum, Post tot ornamentorum expositionem colligit, tantam esse vrbis gloriam, vt vni Smyrnæ decor damno esse videatur, quo minus à suis laudatoribus ornari possit. Tū infert similitudinum aliquot delicias; portum, cum vmbilico; mare, cū vrbis oculo comparans: quæ, vt aptiora, carminibus Musarum filiis relinquit.

Vndecimum, Pulchritudo sine gratia, hamus est sine esca natans: quamobrem rectè post ciuitatis pulchritudinem subiungit affusam illi gratiam: quam cum Iride, Lyræ suauissimo concentu, & splendore, qui ab Homero in ædibus Menelai describitur, egregiè comparat.

Duodecimum, Pauca de sinu maris & portu subintexit, quasi eum subterfugissent: Sed consultò, artificiosum hunc orationis exitum quæsiuit, vt cū de portu ageret, orationem appelleret ad portum.

Hæc porro suauioris elegantia visa.

Aristides.

Ὅμαι γὰρ, ἢ πρὸς εἰδωλὸν πόλεως εἰδειφαίνεσθαι κατ' οὐρανόν, ὡς περὶ τὸ στεφανὸν φασι τὴν Αἰετὸς, ἀλλ' αἰδωλὰ ποταμῶν τε καὶ ζώων, ὅσα πορὸς θεῶν ἐπιμένει, ἢ ἢ ἀφ' αἰνεσθὲν γνησιαί. οὐπω μοι δεκτὴ πρὸς κέναι παρὰ δαίμονα πόλεως εἶναι, &c.

SI qua præstantissimæ vrbis imago in cælo esset collocanda, vel vt

Ariadnæ aiunt coronam, aliæque tum fluuiorum tum animalium Diis dilectorum simulacra; Smyrnæ equidem existimarem præcæteris eo honore dignam fore: adeò videtur exemplar quoddam vrbis esse; nec vel Homero ciue, vel alia ad commendationem ciue indigere, cū ipsa sui amorem omnibus conciliet, ac penè cogat; neque aures, sed oculos, suæ pulchritudinis admiratione perfundat.

Primum mari insistentem, perpetuum emittit pulchritudinis florem, quasi non paulatim constituta sit, verum tota simul à terra emerferit. Magnitudinem verò non pro necessitate vel occasione fortita est, sed vbique ampla, sibi que similis conspicitur, & laxitatem pro incremento pulchritudinis habet: neque multas esse vrbes dispersas dixeris, sed vnam multas parem, eamque sibi variarum partium nexu conformem, non aliter atque in humano corpore, vinciri inter se pulchra membrorum coagmentatio solet.

Iam ornamenta, quæ tum in ipsa tum circa ipsam visuntur, æquæ sunt & multa & splendida, atque omnium maximè exoptanda. Quinimo tota, sicut vestis aureis imaginibus illusa collucet. Si quidem ab occasu ad ortum processeris, è templo in templū venies, & à colle ad collem per vicus pulcherrimos.

Quod si in arcē consistas, tum & mare subterfluit, & suburbia appellant, & vtriusque ciuitas permixta, tribus iucundissimis spectaculis animum exhilarat: nec habet quis vbi oculum figat, vbi ad se singula, tantquam in vario monili, attrahunt. Cū ab arce descenderis, ortui exposita loca te excipient, ac primum templum pulcherrimum præsidis Deæ.

Quæ autem deinde sequuntur, ne senex quidem posset commemorare.

Exordium in laude pulcherrimæ vrbis apertissimū.

Vrbis egregia ornamenta.

commodè. Nam omnia deinceps ad littus vsque, gymnasiis, foris, theatris, portubus, aliisque ornamentis tum arte tum natura factis certatim resplendent, nec quicquam vel spectaculo vel vsu caret.

Ac lauacra quidem tot sunt, vt penè dubites, vbi lauare velis: Curricula verò omnis generis, partim in vrbe media, partim in sinibus, eaque inter se præstantia. Fontes demde tot sunt, quot ædes: imò etiam, ac plures: tum vici pro foris, iique quadrifariam se inuicem secant, quò plenius sole collustrentur: atque adeò, quod mox negabam, multas prope modum vrbes, ac singulas ad imaginem totius describunt.

Auræ verò tum vernæ tum æstiuæ etiam lusciniarum ac cicadarum poetarum dulcedinem superant: aliæque alia peragantes loca, nemoris instar vrbem totam reddunt.

Quanam vel pictura vel sculptura possit hæc exprimere? Quin perpetuò tanquam in solemnem exornata pompam, & priuato splendet & publico apparatu: Perfico elegantius tentorio spectaculum. Animi præterea voluptates nunquam hinc deficiunt, nec Musarum vlla, quæcunque ciuitates hominum frequentant, caremus. Nam & indigenæ sunt, & aduenæ multæ: adeo, vt disciplinarum quidem ratione, Latrem hunc regionis facile dixeris. Theatra verò varia, tum ad certamina tum ad alias ostentationes comparata, magna sunt numero. Ad hæc, opificia omnis generis, marisque ac terræ proventus æqualis. Denique vtrique hominum generi sola hæc vrbs est commodissima, siue qui in otio & voluptate statuunt degere, siue qui tacitè philosophari volunt. Aptas enim laboribus remissiones habent, ita vt fatigari non possint.

Iam qui pro foribus est ornatus ciuitatis, instar Compitalitij Apollis.

nis, Meles cognominis, Nymphas è sinibus, per specum deducit in mare, vt illæ cū lauacrum habeant perenne, tum à Nereo Nereides modico recipiant interuallo.

Pariter autem ex antris, edibus, arboribus, atque etiam ex medio flumine Meles exilit, & ad mare progreditur. Ac superiores quidem eius fontes circulari sunt figura, & monili valdè similes; inferiora speciem Euripi referunt: Ad ostia verò minimum strepit, ac lenissimis fluctibus mari miscetur; cuius & accessus concitati excipit, & recessus nitescentis comitatur, vt difficilis sit concursus animaduersio. Quinimò piscium a bundantiam, qui quidem cicures sint, & in ripa cum hominibus epulentur, & ad tibiam saltent, atque insultent conuiuis: cū vel pueri narrare possunt, tum omnibus videre licet: Pulchriores autem fluuij partus, iique in omnes effusi ciuitates, in Homero communi Græcorum nutritio & amico, tam parentibus quàm ipsismet pueris, meritò censentur. Quocirca iure singuli ad Meletis, tantquam ad Sperchij, fontes, quod ait ille, orationum, non crinium primitias obtulerint, vt Homeri causa fluuium celebrent. Melete traiccto, Neptuni campus occurrit: quod est vrbis donum, simile meo iudicio, ac dissimile Thessalico. Nā vt ille deductis montibus planam reddidit Thessaliā, emisso ex plauide Peneo: ita hic de montibus mare reduxit, parè terreno marinum ornatū vrbis concilians.

At poëta quidem aliquis hoc fortasse delectationis causa diceret, portum quidem vmbilicū vrbis occupasse, mare autem oculum; non minus iis qui fines vtrinque incolunt, quàm accolis conspicuum: tum arcem quidem vndique ex vrbe emicnere, mare autem, quasi basim triangulum subtendere, hætenus à Melete ad ortum discedens, quatenus

Pisces cicures.

Neptuni campus.

638 DE EPIDICTICA ORAT.

flexui sufficiat. Sed hæc quidem, inquam, per partes aliquis illustrare possit. Gratiam verò, per omnia, more Iridis, diffusam, quæque urbem, instar Lyre, tum sibi tum externis ornamenti consonam reddit; & perpetuum instar æris Homericæ ad cælum vsque pertingentem splendorem, quisnam verbis cõsequi possit? Non ita, nec Meles præclaros habet liberos, nec eloquentia quisquam valet. Quinimò sola inter omnes vrbes spectatorem non auditorem postulat: nec tam spectatorem quàm conuictorem perpetuum, si quis ipsam probè perspicere velit, laudumque mercedem indidem reportare.

DE SINGVLARI EIVSDEM authoris artificio, in laude Putei.

CAPVT XXV.

Putei laudationis artificium.

CLaudam riuos ad Puteum; Qui elegantem sophistæ artem contemplari voluerit, legat quæ scriptis eius tò φέρει Ασκληπιού. Inueniet profectò disertum hominem, nihil eorum omisisse, quæ ad Putei commendationem facere possunt Incipit.

Τί δ' αὖ εἴποις τὸ φέρει τὸ ἱερόν, &c. Primum, Exordium est per addubitationem, ex abrupto: quasi nesciat quid de Puteo Æsculapii sit dicturus, vnde orationem auspiciari debeat. Tum illud elegans est, quod subiungit, facilius esse eiusdem putei aqua pellucida sitis ardorem restringere, quàm laudes aquæ predicare. Pressisse videtur in eo, sicut solet, demosthenis vestigia, qui in ἐμπροσθε dixit, mortuos flere, cuius in promptu esse, at laudare difficile. Illustrat deinde orationem præclara, & ex amantibus ducta similitudine, qui delicias suas præsentem indicare possunt: absentes pro deside-

ria commendare non possunt. Sic apud Maximum Tyrium Dei amator ἀδενεί μεῖς τῶν τῶ πατρὸς ἡ δῆμιος γὰρ δέξω, & silentio potiùs laudat quàm oratione.

Secundum caput est, Principium laudationis à situ, seu loco: in quo commendatur salubritas, puritas, pulchritudo, celebritas, sanctitas, propter templi scilicet religionem.

Tertium, Comparatione locum magis ornat, & commendat. Ipsi enim Epidauro Æsculapij natalibus illustrato anteponeit; quod Æsculapius Epidaurum, istius sedis amœnitate illectus, videatur reliquisse.

Quartum, Laus aquæ ab origine, quòd fluat à platano, vel, quòd sanctius est, ab ipsis templi fundamentis.

Quintum, Propriis notis aquam commendat, septem autem illæ sunt, tenuitas, leuitas, lenitas, dulcedo, habitas ad potum, perennitas, & incorrupta quædã sinceritas. Leuitatẽ eius ex eo probat, quòd nõ vt Peneus fluuius patiatur sibi Titaresium superfudi, sed omnibus innaret, in profundũ, non secũs ad ficulneum lignũ solet, demersis. Huius naturæ est amnis Siliæ, qui nihil sibi innatare patitur, vt author est Strabo lib. 15. ἐν δ' τῆ δρεῖν Ἰσθμῶν ποταμὸν εἶναι ἐν ᾧ ἡ μὲν δὲν ὀπιλεῖ.

Sextum, Aquam Æsculapij, cum ipsius Stygis riuo audet comparare, cuius vix ineluctabilis esse perhibetur; nam omnia metalla & lapides perforat, præter pocula ex cornu Asini Scythici confecta; quorum materiã miratus Alexander, Delphos misit, & Apollini consecrauit, vt habet Ælian. de animal. lib. 10. Itaq; cũ indomitus videatur hic liquor tantis viribus efferescẽs, nõ quidem robore parẽ hanc aquã facit: sed apposita eius nectarea suauitate, Stygẽ eleuat.

Septimum, Laus ab aquarum copia, quam per dolij antapodofin illustrat. Rationem autem eius copię affert, quòd Æsculapij sit, veluti ad-

Stygis aqua omnia perforat.

minister: cuius cùm semper profusa sit benignitas, puteum talem illi esse oportet, qui, nusquam interistente aquarum vbertate, mortales poterit, & exhilaret. Sic Vulcani instrumenta ad Domini nutum præsto sunt apud Homerum, suo pte motu (tantum est obsequij studium) procurrentia.

Octauum, Delabitur ad vsum, celebritatem, & varias huius aque vtilitates: quòd non tantũ potui, lotionibus, templi illustrationibus, amœnissimo præterea voluptatis spectaculo, sed ipsis curationibus deseruiat. Quod autem hîc affert de aquarum medicina, Plinius exequitur lib. 31. cap. 2. sed & Tullius Laureas celebrauit carmine, fontem Ciceronis, cuius aqua fuit oculis saluberrima.

Et quoniam totum legitur sine fine per orbem,

Sint plures oculis qua medeantur aqua.

Poterat & Dæmon ad falsi numinis venerationem fouendam, in hoc Æsculapij fonte aliquid ex sua arte & consuetis fraudibus moliri.

Clitor fluuius pisces vocales facit.

Nonum, Vocem quoque ex hac Æsculapij aqua mutis redditam significat: sic Clitor fluuius pisces suos vocales facit, vt habet Mnaseas Patrẽsis in Periplo. sic Hippocrene Poẽtas afflat, vnde & ἄλλοι ὕδαρ appellatur à Nonno, & εὐπεῖς ὕδαρ ab Antipatro, Antholoh. l. 2. si penes fabulas sit fides.

Decimum, à comparatione vini & nectaris, tum celebrium fluuiorum, hanc aquam exornat. Numerantur autem imprimis aqua Delia, Apollini sacra, & Cnidus, qui, à Curtio, non spatium aquarum, sed liquore fertur memorabilis; tum Eurymedon Pamphylia: & Choaspis Asia fluuius; è quo solo Persicos Reges bibere auctor est Solinus: tum Peneus, qui amœnissima Tempenemorosa conuale defluit: & fons Abyssus, quem à profunditate nomen habuisse constat. Hesych. Ἄβυσσος ὕδατα ἀπαιεῖ. ἔσι δ.

ἐν Ἀργεὶ λίμνῃ οὕτω καλεῖσθαι. Aristides.

QVid autem de sacro Puteo dicemus? an orationis facultatem inculabimus, quæ nequeat ad omnia pertingere, nec semper naturam rerum abundè valeat explicare? Pulchritudinem certè ac voluptatem eius nulla declarabit oratio, verũm facilius ex hac aqua bibimus, eamque iucundè aspiciamus, atque in ea lauamus, quàm de ipsa quicquã dicimus. Vt autem ij qui pulchras amant mulieres, formæ præstantia capti, quales quidem ament, sciunt, veruntamen, si quis eos interroget, nihil de absentibus possent dicere, præsentem autem ostenderent: Ita & puteum hunc amamus quidẽ quàm plurimi, aut potiùs omnes ferè: qualis autem sit, dicere non possumus: verũm si quis de eo nos interroget, hunc, ad ipsum deducemus, atque ei ostendemus: Illi verò, nec hoc sufficeret, donec eo gustato, lotum Homericam videretur degustasse; quippe qui manere vellet, ægréque ab eo discederet.

Exvers. C. Canteri.

Lotus Homericæ.

Nec tamen decet nos, more sitientium, quod aiunt, tacitè bibere, quin etiam verbis exornemus: ac tum seruatore Deum, cuius & hoc opus est, salutemus, tum nymphas eius incolas, quæ nobis vsum gratiæ diuinæ concedunt, & subministrant. Quod igitur erit principium? an quemadmodum, cùm ex eo bibimus, admotò labris poculo non cessamus, sed infundimus subito, sic oratio quoq; nostra subito dicet omnia? Illud igitur nobis sit, quasi labris admotum, quòd in pulcherrimo sit totius orbis loco. Quem enim ex omnibus Deus, vt saluberrimum & purissimum elegit locum, hunc beneficiis suis illustrissimum reddidit, is vtique omnium est per orbem totũ pulcherrimus. Quanquam etenim, quibus in singulis locis nati sunt initia Dij,

etiam hæc in honore sunt ob hoc ipsum habenda, quod Deos receperint: Illud tamen longè maius est, quod ipsa ab usque Epidaurò huc profectus Deus, maximè amavit hunc locum, atque ostendit, eum se, cum delectam, tamen cæteris prælatum deinceps incolere. Cui autem loco Deus, ac Deorum quidem benignissimus, censuit immorandum, eum nos, qui quidem serui eius simus, alio quam optimi, nomine dignabimur? Itaque in pulcherrimo orbis loco est Puteus. Præterea ipsius templi locus is, qui sub diuo peruius est, optimo loco iacet. Medius enim puteus in medio constitutus est. Aqua verò, vel à platanò fluit: quandoquidem & hæc instar notæ cuiusdam est agnata, vel si maus, quod quidem pulchrius est, & sanctius, ab ipsis quibus insitit templum, fundamentis.

Quo fit ut omnes hoc opinentur, atque credant, è salubri ac salutari loco aquam profluere: quippe quæ à templo, & seruatoris pedibus proficiscatur. Nec enim posset ex salubriori loco profluere. Et in tali quidem loco sita, & à talibus oriunda, meritò dicitur optima.

Aque commendatio.

Ac primùm quidem tenuissima est, ad aëris naturam proximè accedens, deinde, quod hinc sequitur, lenissima simul, & mitissima, tum dulcissima, & maximè potabilis, ac perennis, & ad cuius potationem vinum non desideres.

Et Homerus quidem Titaresium Peneo dixit superfundì, quemadmodum aquæ homo præ lenitate innatat. At verò huic aquæ, meo iudicio, siquidem alia infundatur, sursum exilit, illa tanquam phallo quodam in profundum delabente, nisi potiùs etiam infusam aquam videatur lenitate sua, in altum esse sublatura: quæ quidem non arroganter à nobis dici, indicant pondera. Quid autem dixerit Stygis riuus, si oppositus pro-

pendeat: hæc autem fluxio, nec à Styge oritur, nec aliud quicquam horrendum habet, sed vel sanitatis, vel nectaris, vel similis alicuius rei iure riuus dici posset. Cui illud est etiam testimonio, quod hæc aqua temporis vitium non patitur, verùm quæcunque est hausta, eodem modo atque ea quæ in puteo relinquitur, incorrupta manet, & sincera.

Iam verò abundantia putei tanta est, quanta nullius, ut ita dicam, alterius, ac robustos quidem eos qui hauriunt, & cautos oportet esse, ne inuadantur.

Solus igitur ex omnibus puteis, quicunque exhauriuntur, equalè perpetuo copiam præbet, pertuso dolio ex contraria parte respòdens. Ut enim illud nunquam impletur ista, hic semper ad labrum usque plenus est.

Cùm enim humanissimi Dei minister sit, & adiutor, ad ministerium promptissimus, ac semper plenus conspicitur. Et sicut ille nunquam ab hominibus seruandis cessat, sic dominum hic imitans, indigorum vsui nunquam non suppeditat, cùm sit, quasi alumnus quidam, donumue Æsculapij;

Vulcanii instrumenta sponte moueri.

quemadmodum Vulcani instrumenta finxit Homerus, ad eius voluntatem moueri. Et quoniam huc usque dicendo perueni, quænam est inter homines aqua, quæ cum hac in vsu cõparari possit? nec enim potus modò, sed idem etiam lauacrum est iucundissimum, ac tutissimum: nec pro anni tempore mutatur; quin & æstate frigidissima sit, & hyeme clementissima, præsentis vbique temporis molestias mitigans, qualem quidem decet fontem sacrum Æsculapij existere. Ac pulchra quidem ista sunt & iucunda, siue quis iis utatur ipse, siue alios videat partim æstate circumputeum deinceps, ut examen apum, vel muscas circum lac, circumfistere, & à matutino usque tempore vaporem iastar potus alicuius sitim reprimentis

mētis præoccupare, partim cùm glacie concreta manus lauerint, calidiores ac iucundiores fieri: verùm sunt & alia, in quibus hoc puteo Deus tanquam operis socio vititur, multisque sæpe ad ea quæ volebant à Deo impetranda, puteus hic vsui fuit.

Nec secus atque medicorū & præstigiatorum serui ad ministeria sunt exercitati, & adiumento suo spectatores atque ægrotos stupefaciunt: Ita magni operum mirabilium artificis, & ad hominum salutem omnia referentis hoc est inuentum, hæc possessio. Itaque in omnibus eum iuuat operibus, & apud multos pharmaci locum obtinet. Multi enim cùm ex hoc puteo lauissent, visum recuperarunt: multi ex aqua eum bibissent, pectoris sanitatem, anhelitum laborantem, receperunt. Multorum etiam pedes, aliaue membra sunt correcta.

Aqua virtutes. Fontium commendatio.

Quid, quod ex mutuo quidam eloquens olim factus est, quemadmodum, qui de sacris biberunt fontibus, vaticinari solēt? Nec desunt, quibus quod aquam duntaxat hauserant, saluti fuit. Quinimò cùm ægrotis adeo salutaris est, tum sanis etiam cuiusvis alterius aquæ vsus præbet insignem.

Qui enim hanc gustauerint, iis aliam aquam quæuis fordet, ut si quis post vinum fragrans vappam bibat.

Sola porrò hæc aqua, tam ægrotis eadem quam valentibus æquè est iucundissima, & vtilissima, ut nec vel lac cū ea comparare, vel vinum desiderare possint: quandoquidem est instar nectaris eius, quod Pindarus perenne, potabile, ac diuina quadam mistura temperatum cecinit.

Quocirca si duo proponantur vobis pocula, alterum hac aqua, alterum alia simul, & vino præstantissimo plenum: vtrum essetis sumpturi, dubitare possietis. Præterea reliquæ aquæ sacræ, qualis est Delia, aliæque similes, paucorum vsibus patent: hæc per vrentium salutem, non quod eam nemo contingat, sacra redditur: eademque & lustrationibus templi sufficit, & hominibus ad potionem ac lauacrum, & spectantium delectationi.

Ego certè, nec Cnidium, nec Eury-medontem, nec vnde Rex bibebat, Choaspm, nec eum, cui pulcherrimas ad vtramque ripam coronas emisit terra, Pensem, neque Abyssum, neque aliam aquam vllam, cum hac vndique sacra velim cõparare, sed tantum eam inter aquas excellere, quantum Præses ipsius Deus Diis præstat reliquis, dixerim.

Choaspm fluminis est quo bibit Rex Persarum. Abyssus fons.

Hoc restat adiicere, piè nos facturos, si sic scētiamus, quædoquidè primus de ipsa Deus hæc, ut aiunt, sententiã tulit.

Finis Libri decimi.

LIBRI VNDECIMI
INSTITVTVM.

VNdecimus hic liber Epidicticos Characteres hypotyposon complectitur; in quo variorum aucthorum, qui modò in florido genere nituerunt, ingenia, & quasi ex Græcorum Latinorumque tesserulis opus mirificè vermiculatum poteris agnoscere. Sunt omnino Hypotyposes, viue quaedam rerum imagines, & compendiosa laudationes, ac vituperationes, quibus nihil est in eloquentia ornatius, si modò ea temperies adhibeatur, quam imperiti non nòrunt, dum omnia farciunt descriptionibus. Atque, ut nouitius ille Pictor, qui Helena tabulam totam auro compleuit, cum pulchram orationem facere non possint, diuitem malè adscitis ornamentis faciunt. Videndum est, quid argumentum, quid locus, quid personæ, quid aures ferant, ut quis prudenter istis imaginibus vtatur. Sed de vsu aliàs: Nunc inter has Epidictici generis delicias ludens, satis vberem hypotyposon copiam in ordinem digessi, permultas ex Græcis *μελοεργασίας* expressi, obscuras illustravi, mancas & mutilas supplui, notas ad aliquot obscuriores locos adieci: Quo in opere varietas cum fructu & voluptate coniuncta, studia inuentutis excolere simul & exhilarare poterit.

Homo, mè-
sura om-
nium Ho-
mo animal
immortale
in mortali
carcere.
Plato in
Axiocho.

Ordinemur ab homine; hic enim est πάντων μέτρον: Duas eius natura orationi præbet ansas, hac vim cælestem, illa terrenam effigiem attingimus. Quid est enim aliud homo, quam ζῷον ἀθάνατον ἐν θύτῳ καθεῖς ἰθάρον φερπέῳ; Animal immortale, in mortali carcere cōclusum; Sed immortalis anima, quibus in tanta rerum difficultate depingetur coloribus? mirari possumus, describere satis non possumus. Verùm nonnulla de eadem materia iam delibauimus libri tertij capite primo, & multa se prodeunt in Ethicis characteribus, quæ ad animi lineamenta attineant; nunc inferiorem naturam, quæ prima occurrit oculis, consideremus.

CHARACTERES
EPIDICTICI.

LIBER VNDECIMVS.

VARIAS HYPOTYPOSES COMPLECTENS,
Ex antiquis authoribus Græcis, & Latinis.

DESCRIPTIONES HOMINIS.

H O M O .

Descriptio I.

Ad Mar-
ciam.
Ex Seneca.

Quid est Homo quodlibet quassum vas, & quodlibet fragile. Iactatu, nò tēpitate magna, ut dissiparis, opus est: vbi cumque arietaueris, solueris. Quid est homo? imbecillum corpus, & fragile, nudum, suapte naturâ inerme, alienæ opis indigens, ad omnem fortunæ contumeliam proiectum: cum bene lacertos exercuit, cuiuslibet feræ pabulum, cuiuslibet victima: ex infirmis fluidisque contextum, & lineamentis exterioribus nitidum, frigoris, æstus, laboris impatiens, ipso rursum situ & otio iturum in tabem: Alimenta metuens sua, quorum modò copia modò inopia rumpitur, anxie sollicitæque tutelæ, precarij spiritus, & malè co-

hærentis. Soli semper nutrimentū vitiosū, & inutile. Miramur in hoc mortem vnus, qua singulis opus est? nūquid enim, vt concidat, res est magni molimenti: Odor illi, saporq; & lassitudo, & vigilia, & humor, cibus, & sine quibus viuere non potest, mortifera sunt, quocumque se mouet, statim infirmitatis suæ conscius, non omne cœlū ferens, aquarū nouitatibus, flatūque non familiaris auræ & tenuissimis caussis, atque offensionibus morbidum, putre, cassum: à fletu vitæ auspiciatum. Cum interim quantos tumultus hoc tam contemptum animal mouet? in quantas cogitationes oblitum suæ conditionis venit? immortalia, æterna volutat animo, & in nepotes pronepotisque disponit: cum interim longa conantem

M M m m ij

eum mors opprimat, & hoc, quod senectus vocatur. pauci sunt circuitus annorum.

Notę.

Vide quę habet Plinius in proem. l. 7. planę eximia, & Plato in Axiocho, ubi ait hanc inferiorem naturam, ad omnem vim mali excipientam, esse coagmentatam, ἢς τὰ ἕδοντα ἀμυχάα, ἔϋ πῖνα, ἔϋ εἰς πλείους ὀδύνας ἀα κειραμυθία, τὰ δ' ἀγλαῖα ἀκραφῆν, ἔϋ πολυχόνια, ἔϋ τ' ἕδοντων ἀμοίρα, &c. Id est, cuius voluptates ulcerosę, & volatiles, multisque permixtę doloribus: dolores verò meri, diuturni, & voluptatum expertes.

Cornel in Genes pag. 53. varias definitio- nes hominis habet.

CORPVS HVMANVM in genere.

Descriptio.

DEus igitur solidamenta corporis, quę ossa dicuntur nodata & adiuncta, inuicem neruis alligauit atque constrinxit: quibus mens, si excurrere aut resistere velit, tanquam rétinaulis vteretur, & quidē nullo labore nullóque conatu, sed vel minimo nutu, totius corporis molem temperaret ac flecteret: hæc autem visceribus operuit, quemque locum decebat, utque ossa solida tegerentur: item visceribus ipsis venas admiscuit, quasi riuos per corpus omne diuisos, per quas discurrens humor & sanguis vniuersa membra succis vitalibus irrigaret: & ea viscera formata in eum modum, ut quid vnicuique generi aptum fuerit, superiörä pelle contextit: quam, vel sola pulchritudine decorauit, vel setis adoperuit, vel squamis munivit, vel plumis insignibus adornauit. Illud verò commentum Dei mirabile, quòd

vna dispositio & vnus habitus innumerabiles animantium præferat varietates.

Nam in omnibus ferè quę spirant, eadem series & ordo membrorum est. Primum enim caput, & huic annexa ceruix: Item collo pectus adiunctum, & ex eo prominentes armi: adherens pectori venter: Item huic subnexa genitalia. Vltimo loco femora, pedesque. Nec solùm membra suam tenorem ac situm in omnibus seruant, sed etiam partes membrorum. Nam in vno capite ipso certam sedem possident aures, certam oculi, nares item, os quoque; & in ore dentes & lingua.

Nota.

Hac Lactantius libro de opificio Dei cap. 7. Suavis est & ingeniosus in eodem argumento Ambrosius, Hexameri libro sexto, capite nono, D. Gregor. Nazianz. orat. 34. & alij innumeri, qui eandem materiam atigerunt. Sed inuati in istis, etiam Medicos audire, qui hac tanto accuratius describunt, quanto norunt melius inter quos, et nostro seculo Laurentius, in eo libro quem de hac humani corporis structura scripsit, non modo est accuratus in rebus, sed in stylo etiam plurimum habet dignitatis. Ex eo igitur descriptiones aliquot nobiliorum partium afferemus.

CAPVT.

Descriptio III.

HOminem ob naturę maiestatem miraculum miraculorum, animal adorandum & venerandum, à sapientissimis Egyptiorum Sacerdotibus appellatum fuisse constat. Maiestatis porro imaginem licet vbique habeat expressam; lucet tamen in capite plures diuinitatis illius, & principatus animę radij.

Quid sine capite est homo; iacet in hercule, iacet sine honore, sine nomine, quasi truncus iners, & ignobilis: sola Principum capita, auro, ære, marmore sculpta in pretio sunt; per caput iurabāt veteres; capitis nutu patra confirmabant; caput vbique plenissimū maiestatis: at illud ipsum solius cerebri gratia constructum est; cuius domicilium & propugnaculum à Principe Medicorum appellatur.

Ex Laurentio: Item.

CEREBRVM.

Plinius li. II.

EST hoc viscerum excelissimum, proximumque de cælo; hanc habent sensus arcem munitissimam hinc culmen, hic vigor, hinc mentis est regimen; est cerebrum non modò sensuum sedes, & motuum œconomiarum artifex, membrorum vastissimas moles & masculorum prætumida corpora neruorum fibris, quasi funiculis, non sine admiratione trahens; sed & sapientię est domiciliū, memorię, iudicij, cogitationū, quibus opifici Deo humanū genus redditur simillimum.

Plato diuinissimum hoc appellat membrum, nec solùm præcipuum, sed etiam totum in corpore. Homerus οὐρανὸν nominat, quòd ad instar primi orbis, eius vias illustratione inferiora moueantur, ac sentiant hinc sacram Palladis arcem Poëtę locant, dum eam Iouis cerebro natam fingunt: propterea à cerebri esu, tanquam à re sacra abstinebant veteres, & sternutantibus bene precabantur. Quod denique in mundo est cælum, in homine est cerebrum: Illud intelligentiarum, hoc rationis est domicilium. Sunt sanè hæc omnia diuinitatis cerebri certissima argumenta. Sed hoc vnum inter cætera præstantiam luculenter demonstrat, quòd cerebro omnia famulentur, eiusque solius gratia totum corpus constructum sit, homo nempe ad intelligentem totus est natus, at intelligentis

facultatis sedes est cerebrum. Situm est in editissimo loco, tanquam arce, ac domicilio omnium tutissimo, & ut irruētibus extrinsecus iniuriis minus foret obnoxium, ossibus vndequaque, quasi propriis sepimētis hoc natura obuallauit, orbiculari figura tornatum est, tum ut capacius, tum ut nocuentis minus occurreret: adde quòd diuinissimo membro perfecta debetur figura: est tamen quadamtenus oblongum, geminis verticibus extumescens. Et, ut eius magnitudo ingens est, & homini, quàm cæteris animalibus, capacius, & amplior moles; ut vnicum hominis cerebrum, duobus bouum cerebris grandius, & capacius; quid eius fabricę concinnitatem loquar, quid solertem naturę in eius structura solertiam? quid huius regię domus columnas? & cōcamerata inuolucra, quę superbę molitionis ingentem molem sufficiunt? quid atria? quid thalamos? quid sinus quatuor? quid speculum lucidum? quid arteriolarum inexplicabiles Mæandros, & quasi labyrintheos flexus? Miror profectò, & cum vetustissimo Zoroastre exclamare cogor, ó homo audacis naturę miraculum!

OCVLI.

Descriptio 4.

OCuli quædam sunt in carne sidera, ut ait D. Ambrosius, ἀράματα ψυχῆς ἀκρίβη, secundum Damascium, in vita Ihsodori, accurata mentis simulachra, quorum structuram cum multi stylo fuerint prosequuti, non dubium est quin Marcus Tullius orationis lumine cæteros superarēt. Sic igitur ille:

Sensus autem interpretes, ac nunciij rerum, in capite, tanquam in

Ambrosi. Hexam. l. 6. para. 9.

Ex Cic. 2. de natura Deorum.

arce, mirificè ad vsus necessarios, & facti & collocati sunt, tanquam speculatores locum altissimum obtinēt, ex quo plurima conspicientes suo fungantur munere: quis verò opifex, præter naturam, qua nihil potest esse callidius, tantam solertiam persequi potuisset, in sensibus? quæ primùm oculos membranis tenuissimis vestiuit, & sepit, quas primùm perlucidas fecit, vt per eas cerni posset, firmas autem, vt continerentur; sed lubricos oculos fecit: & mobiles, vt declinarēt si quid noceret, & aspectum, quò velent, facillè conuerterent; ac ielque ipsa, qua cernimus, quæ pupilla vocatur, ita parua est, vt ea quæ nocere possunt, facillè vitet, palpebræque, quæ sunt tegumenta oculorum, mollissimæ tactu, ne læderent aciem, apertissimæ factæ, ad claudendas pupillas, ne quid incideret; & aperiendas; idque prouidit, vt identidem fieri posset cum maxima celeritate. Munitæque sunt palpebræ, tanquam vallo pilorum, quibus, & apertis oculis, si quid incideret, repelleretur, & somno, coniuuentibus cum oculis, ad cernendum non egeremus, vt qui tanquam inuoluti quiescerent.

Latent præterea vtiliter, & excellentis partibus vndique sepiuntur; primùm enim superiora superciliis obducta sudorem à capite & fronte defluentem repellunt, genæ deinde ab inferiore parte tutantur subiectæ, leuiterque eminentes; nasus ita locatus est, vt quasi murus oculis interiectus esse videatur. Iam verò, quàm sunt in cernendo subtiles, in his artibus, quarum est iudicium oculorū, in pictis, fictis, cælati, formis, in corporum etiam motione, atque gestu, colorum etiam & figurarum, tum venustatem atque ordinem, & vt ita dicam, decentiam oculi iudicant, atque etiam alia maiora: nam & virtutes, & vitia cognoscunt, iratum, proprium, lætantem, dolentem, fortem, igna-

uum, audacem, timidum, cognoscunt.

Laurentius minùs dictione religiosus, accuratam tamen habet descriptionem, his verbis:

Naturæ speculum est oculus, microcosmi lumen, pars ætherea, solis ianua, fenestra animi, magnæ mentis imago. Figura est in primis rotunda, & aliquantulum oblonga, quò ad capacitatem, robur, agilitatem promptior sit, atque expeditior. Et gemini quidem sunt ocelli, in loco editissimo capitis collocati, vt noctu atque interditi non secùs ac vigilantes excubent, & nocitura quæque agili declinatione atque flexu deuinent: nec satis, in antrum quoddam ac veluti sinuosam vallem retrufi cernuntur, quò & eorum securitati prouideatur, & minori naturæ dispendio spiritus dissipentur: quin vt extrinsecus irruentibus iniuriis minùs sint obnoxij, ossibus vndeque & palpebris, quasi propriis sepimentis sunt obuallati: magnitudo eorum tanta est, quanta ad rerum imagines sufficiat: natura tota est aquea, mollis, lubrica, splendens, pellucida, vt celerius rerum omnium spectra, colores, imaginem excipiant. Totum præterea oculorum corpus, sex musculis, totidem tunicis, tribus humoribus, duobus neruis, venis, & arteriis quamplurimis, adipèque copioso constituitur. Musculi vndeque mirà volubilitate pernices versant tunicæ fluentem naturam, veluti solidiori vallo muniunt; quarum vna est venulis & arteriis quam plurimis distincta, fundæ similitudinem reddit, altera cornea duritie, & pelluciditate, cornu præternatæ & accuratè politum refert. Tertia vna acinum, & folliculum, à quo pedunculus auulsus est, figura, colore, tenuitate, læuitate externa spectantibus exhibet. Quarta tenuitate telas aranearum æmulatur. Quintam reticularem à retis similitudinē

LIBER VNDECIMVS. 647
medici dixerunt. Postrema veteribus incognita, vitrea, & ipsa vitreum humorem omni ex parte ambit. Detectis tunicis effluunt statim, & in apertum prodeunt partes oculorum nobilissimæ: humores quippe, aqueus, crystallinus, & vitreus, sed crystallino summus debetur honor, qui anima oculi, speculum interiùs, & centrum ideo dici solet.

Quid neruos loquar, quorum vnus visioni, alter motioni deseruit? quid adipem? quid venas? quid arteriolas? quid musculos? portenti profectò simile, quòd vno corpusculo tam varij generis particulas natura concluderit. Quid de oculorum effectis dicam? vident, mirantur, adamant, concupiscunt, amoris, iræ, furoris, misericordie, vltionis indices sunt; in audacia profiliunt, in reuerentia subsident, in amore blandiuntur, in odio efferantur, gaudente animo hilares subridēt, eodem mœrente languescunt, in irâ exasperantur, in cogitatione ac cura quiescunt, cum mente semper intēti: vnde tot vsus, tot nomina, torui, truces, flagrantes, graues, transuersi, limi, submissi, blandi ad summum ad animi motus ita sunt compositi, vt alter animus esse videatur.

Vide Plin.
Lii. c. 37.
p. 253.

A V R E S.

Descriptio V.

AVres, animi lances, suam quoque merentur commendationem: quam Cicero lib. 2. de natura Deorum, paucis pertexuit.

Auditus semper patet, cuius etiam sensu dormiētes egemus, à quo cum sonus est acceptus, etiam è somno excitamur. Flexuosum iter habet, ne quid intrare possit: si simplex & directū pateret, prouisum etiam vt si qua minima hostiola conaretur irrumpe-

re, in sordibus aurium, tanquam in visco, inhæresceret: Extra autē eminent, quæ appellantur aures, & tegēdi causa factæ, tutandique sensus, & ne adiectæ voces laberentur, atque errarent priusque sensus ab his pulsus esset. Sed duros, & quasi corneolos habent introitus, multisque cum flexibus, quòd his naturis relatus amplificatur sonus. Quocirca & in fidelibus, testudinē resonatur, aut cornu, & ex tortuosis locis & inclusis redduntur ampliores. Aurium item est artificiosum quoddam & admirabile iudicium, quo iudicatur, & in vocis, & in tibiartum ac neruorum cantibus varietas sonorum, interualla, distinctio, & vocis genera permulta, canorum, fuscum, lene, asperum, graue, acutum, flexibile, durum, quæ hominum solummodo auribus iudicantur.

C O R.

Descriptio VI.

Sed nihil corde admirabilius, hoc vasculo quo tanta rerum continetur immensitas: de quo præclare Laurentius:

Hoc præstantioris animæ sedes, vitæ domiciliū, fons sanguinis, & quasi perpetuus caloris focus; quo vigente omnia vigent, intereunte marescunt, atque dilabuntur. Primùm pyramidis est figura sensim gracilescente: ex basi enim ampliore in turbinatū mucronem definit, quo longitudo ad tractū, rotunditas ad robur amplitudinēque conferat. Sitū est in medio thorace, vt vitalem spiritum & viuificum nectar salutaris instar syderis, in omnia extrema diffundat: Quantitas eius exigua, vt cæterorum vitæ principiorum; quorum vis maxima in parua mole spectabilis emicat; carne durā est, & solidā; quò & illa inditi-

à Deo caloris flamma contineatur facilius, & necessaria perpetui motus agitatio, atque diuturnior, atque expeditior, sic in suos actus prorumpat: Caro hæc triplici villorum genere intertexta est; quorum recti à basi ad mucronem extremum producti, in cordis diastole sanguinem per venam cauam in dextrum sinum, aërem per arteriã venosam in sinistram trahunt: obliquorum ministerio attractis perfruitur: qui verò transuersi orbiculatim cor eiusque ventriculos ambiunt, sanguinem in pulmones, vitalem spiritum in aortam, & fumidos vapores in arteriam venosam egerunt. Ad sunt venæ nutrientes, & ingenitum calorem fouentes arteriæ, totam basim cordis instar coronæ cingunt, & ramulos hinc inde explicant. Totum deinde corpus peculiari tunica cingitur, & adipe copioso, tota fere cordis superficies oblinitur, ne ob perennes motus incendio conflaret, & fatiscat. Quid eius motum loquar? quem non minus mirari liceat, quam cœli labentis conuersionem, aut Euripi septies interdiu & noctu reciprocantis æstus? hæc agitatione fit spirituum generatio, & nihil omnino in perfecto animali ferax est, nisi vis vlla præpotens cordis fecunditatem largiatur.

MANVS, & digiti.

Descriptio VII.

Quam verò aptas, & quam multarum artium ministras manus natura homini dedit? digitorum enim contractio facilis, facilisque porrectio, propter molles commissuras, & artus, nullo in motu laborant: Itaque ad pingendum, ad sculpendum, ad neruorum eliciendos sonos, ac tibiariam, apta manus est, ad motionem

digitorum. Atque hæc oblectationis, illa necessitatis: cultus dico agrorum, extructionesque tectorum, tegumenta corporum, vel, texta, vel futa, omnemque fabricam æris, & ferri: ex quo intelligitur, adinuenta animo, percepta sensibus, adhibitis opificum manibus, omnia nos consecutos, vt tecti, vt vestiti, vt salui esse possimus, vrbes, muros, domicilia, delubra habeamus. Iam verò operibus hominum, manibus cibi varietas inuenitur, & copia; nam & agri multa ferunt, quæ vel statim consumantur, vel mandentur condita vetustati: & præterea vescimur bestiis, & terrenis, & aquatilibus, & volatilibus, partim capiendo, partim alendo: efficimus etiam dormitu nostro quadrupedum vectiones, quorum celeritas atque vis nobis ipsis adfert vim; & celeritatem: nos onera quibusdam bestiis, nos iuga imponimus; nos elephantorum acutissimis sensibus, non sagacitate canum, ad vtilitatem nostram abutimur: nos è terræ cauernis ferrum elicuimus, re ad colendos agros valde necessariam. Nos æris, auri, argenti venas penitus abditas inuenimus, & ad vsum aptas, & ad ornatum decoras: arborum autem confectione, omnique materia, & culta, & syluestri, partim ad calefaciendum corpus igni adhibita, & ad mitigandum cibum vtimur, partim ad ædificandum, vt tecti, septi, frigora caloresque pellamus: magnos vsus autem affert ad nauigia faciēda, quorum cursibus suppeditantur omnes vndique ad vitam copiar: quasque res violentissimas natura genuit, earum moderationē nos soli habemus: maris atque ventorum, propter nauticarum rerum scientiam: plurimisque maritimis rebus fruimur, atque vtimur.

COMA.

COMA.

Descriptio 8.

Coma reuerenda in senibus, veneranda in sacerdotibus, terribilis in bellatoribus, decora in adolescentibus, compta in mulieribus, dulcis in pueris, inquit Ambrosius, Hexam. lib. 7. cap. 9.

Huius descriptionem in muliere persequutus est Apuleius, suo, vt solet, stylo intemperantiùs velificatus.

Quid cum capilli color gratus, & nitor splendidus illucet? & contra solis aciem vegetus fulgurat: vel placidus renidet? at in contrariam gratiam variat aspectum, & nunc aurum coruscans, in mellis lenem deprimitur umbram, nunc coruina nigredine cæculus, columbarum colli flosculos æmulatur: vel cum guttis Arabicis obunctus, & pectinis arguti dente tenui discriminatur: & pone versum coarctus oculis occurrens, instar speculi, reddit imaginem gratiorem?

Quid cum frequenti sobole spissus cumulat verticem? vel prolixa serie porrectus dorsa permanet? tanta denique capillamenti dignitas, vt quauis auro, veste, gemmis, omnique cætero mundo exornata mulier incedat, tamen nisi capillum distinxerit, ornata non possit videri. At in Photidenon operosus, sed inornatus, ornatus addebat gratiam. Vberes enim crines leniter emissos, & cernice pendulos, ac deinde per colla dispositos, sensimque sinuato patagio residentes, paulisper ad finem conglobatos, in summum verticem nodus adstrinxerat.

Apul. libr. 2. Met.

Nota.

Contra solis aciem vegetus fulgurat. Callistratus de coma Narcissi; κόμης

ὀπρῆσις ἡ γράμμι, capillis aureis fulgurabat, nō satis ἐμφορικῶς, redditur fulgebatur. Idem ἡλιῶσαι, comam Meleagri dixit.

At in contrariam lege, Aut in contrariam.

Aurum coruscans in mellis lenem deprimitur umbram; Significat, auri radiantis fulgura mellei coloris minus vegeti, velut quibusdam umbris temperari. Διαφανοῦς ἔστι κομῶν ἡ κόμης, dixit Nazianzenus, oratione vndecima.

Cornina nigredine corulus. Hunc capillorum colorem probat Anacreon;

Γαῖφ' ἡ μοι πείρας τὸ σπῆρον

Ἀπαλὸς τε, ἔξ ἡλάνας.

Columbarum colli. Quæ Lucretius describit lib. 2. Nero Cæsar in suis Leoninis.

Colla Tyberiacæ splendent agitata columba.

Guttis Arabicis: vnguento nardino, vellacryma myrrha, quæ laudatissima est in Arabia. De vnguentis & tintura capillorum notius, quam vt hîc debeat inculcari.

Pectinis arguti dente tenui discriminatur,

— aut morsu numerosi dentis eburno.

Multifidum discriminat. Claudius in nuptiis Honorij. v. 103.

Pone versum coarctus: pone verticem modo religatus.

Crines nodantur in aurum. Maro;

Partagio. Beroaldus exponit ornamentum genus, quod summa in camisia circa ceruices assuunt mulieres, crispissimum, & sinuatum.

CORPVS HV-
manum in specie.

SEV,

Varia descriptiones Ho-
minum.

APOLLO.

Description 9.

Ex Apuleio, lib. 1.

Descriptiones Apuleij si qua occurrunt,
cum summo delectu erunt imitanda:
nam hic auctor, quod pramonui, spe-
durus est, insolens; & supra modum pu-
tidus: habet tamen multum ingenij; & si
meliori Ciceroniani styli censura casti-
gatus esset, plus in istis obtineret venu-
statis.

Contra Apollinem (ridiculum
dictu) aduersis virtutibus culpa-
bat: quod Apollo esset, & coma intō-
sus, & genis gratus, & corpore gla-
bellus, & arte multifcius, & fortuna
opulentus. Iam primum, inquit, cri-
nes eius premullis antiis, promullis
caproneis, anteuentuli, & propendu-
li, corpus totum gratissimum, mēbra
nitida, lingua fatidica, seu tute ora-
tione, siue versibus malis utrobique
facundia æquiparari. Quid? quod ve-
stis tenuis, tactu mollis, pur-
pura radians? quid? quod & lyra eius
auro fulgurat, ebore candicat, gem-
mis variegat? quid? quod & doctissimè
& gratissimè cantillat? hæc omnia,
inquit, blandimenta, nequaquam

virtuti decora, sed luxuriæ accom-
modata, circa corporis sui quali-
tatem speciem maximam ostenta-
re.

Nota.

Apollinis characterem similiter
habet Apollonius, Argonauticōn
lib. 11. v. 675.

Quintus Calaber, lib. 9.

Antipater,

Anthol. 4. Philostr. Iun. p. 837. in
Marsya.

Coma intonsus. Nonn. Dionys.
lib. 10.

Phæbus coma intonsus, solutos
cincinnos quatens.

Genis gratus: Σηλείας παρειδς, dixit Cal-
limachus in Apolline, v. 37.

Pramullis antiis.

Antiæ muliebres, capilli demissi
in frontem appellari ex Græco viden-
tur: quod enim nos contra, illi ἀντὶ δι-
cunt.

Festus Adhelmus de laudibus vir-
ginitatis, cap. 28. Antiæ frontis, &
temporum cincinnati calamistrō cris-
pantur.

Caprona equorum iubæ in fron-
tem deuersæ, dictæ quasi à capite
pronæ.

Comas fluitare Capronas dixit
Lucilius.

Nec mirum, si de hominibus dixe-
rit: nam & iubam virilem, capillum
nominat Seneca de breuitate vitæ. t.
11. Quomodo excandescunt, si quid
ex iuba sua decisum est

Vestis? tenuis. Citharædi vbi-
que magno vestis cultu atque chora-
gio depinguntur. Talis qui describi-
tur à Cicerone, 4. ad Herenn. Talis
qui à Luciano, & Apuleio Florid. l. 2.

IN HOC GENERE DESCRIPTIONVM

picti & florentes sunt Græci sophista, ut Philostratus,
& Callistratus; ex quibus descriptiones aliquot
subijciam, quas ego verti, non quidem ad verbum,
ut interpres, sed paulò liberius, ut Orator.

Ex Callistrato.

CVPIDO PRAXITELIS.

Description X.

ΕΡως ὡς Πραξιτέλης τέχνημα, ὁ ἔρως
ἄνθρωπος, παῖς ἀδύνητος, καὶ νέος, πῆρου-
γας ἔχων, καὶ πῆξα. χαλκός ὃ αὐτὸν ἐπιπυ-
καὶ ὡς ἀπὸ ἔρωτα τυπῶς τύραννον δεδόν, καὶ
μέγαν, καὶ αὐτὸς ἐδωκασέυετο. οὐ γὰρ ὡς εἰ-
ρητο χαλκοῖς εἶναι τὰ πάντα, ὅτι ὅσον ὡς,
Ερως ἐγένετο. εἶδες ἀπὸ χαλκὸν ἐρυπτό-
μῃον, καὶ εἰς ἐυσταρίαν ἀμυχανίας χλιδῶν-
τα, καὶ ὡς βραχέως εἰπῆν, τὰ ἀναγκασία
πληρωῖ αὐτῆ ἢ ἕλλω ἀρκῶσαν. ὕψος
ὡς ὡς, ἀμοιβῶν μεγαλειότητος. χαλκῶ ὃ
ἔχων σιωπῶν ἢ χροῖαν ἐυαλθῆς ἔωρετο. ἢ
ἢ κινήσεως ἔργων ἐστερημένος, ἔτοιμος ὡς
δείξαι κίνησιν. εἰς μὲν γὰρ ἔδρασαν εἰσιμιον ἰ-
δρυτο. ἡπάτα ὃ ὡς καὶ ἢ μετώρου κωεί-
των φορέα. ἐγαυροῦτο δὲ εἰς γέλωτα, ἐμ-
πυρόντι, καὶ μαίλιχον ἐξ ὀμμάτων διαυγά-
ζων, καὶ ὡς ἰδεῖν ὑπακούοντα τῷ παθεῖ ἢ
χαλκόν, καὶ δεχόμενον ἐυκόλως ἢ γέλωτος
μυμῆσιν. ἰδρυτο ὃ, εἰς μὲν πῶν κορυφῆν ἢ
δείξιν ὀπκῆμῶν κερπὸν, τῆ ὃ ἐτέρῃ με-
τεωρίζων τὸ τοξόν, καὶ πῶν ἢ βάσεως ἰσορροπῆαν
ὀπκῆλων ἐπὶ τὰ λαυά. πῶν γὰρ ἢ ἀριστερῆς λα-
γόνος ἔκτασιν ἀνίστη πῶς πῶν ἐνμαρῶντα, ἢ
χαλκοῦ τὸ στεγανὸν ἐκκλάσας. πλόκαμοι ὃ αὐ-
τῷ πῶν ἐκωδῆλῶ ἐκκλάσων, ἀδύνησι, καὶ ἐναιλοι,

Cupido erat Praxitelis artificiu,
Cipsemet Cupido, puer floridus,
tener, pinnatus, arcu & sagittis ferox,
ex ære mollissimè conformatus: at-
que, ut Cupidinem magnum, & do-
minatorem Deum effingens, ipsum
etiam metallum imperiosius domi-
nari videbatur: non enim iam ferebat
omnino æris speciem, sed quantum
naturæ ratio patiebatur, totum ce-
debat in Cupidinem. Videres quippe
ærs deliciis affluens, & mirum in mo-
dum carnis mollitia teneritateque
luxurians, atque, ut summatim dicā,
ad necessarias quasque partes explen-
das materiam seipsa planè conten-
tam: Siquidem molliculus erat puer,
à maiestate alienus, qui & ipsi quo-
que æri congruentem colorem na-
ctus, fœliciter adolescere cerneba-
tur. Iam, hæc èt motionis expers, emi-
canti similis erat, & in firma basi col-
locatus, spectantium fallebat ocu-
los, quasi iam pinnis aërem euerhera-
ret. Quinetiam iactabat sese profu-
sior in risum, igneo quodam & mel-
lito aspectu fulgurans: & videre quidam fas erat æs affectui obtempe-
rans, & ad risus imitationem bellissimè compositum. Erectus insuper fuit,
brachio ad verticem dextrum inflexo, altera manu arcum attollens, & in
hac incessus æquilibratate paulò ad læuam proiectior, etiam sinistri lumbi
deflexio propendebat, ad æris facilem tractationem soliditate molliter
infracta: Cincinnuli verò florigeri & crispantes caput eius inumbrabant.

νεοτήτων ἀσπλάγγοις ἀνδρός. ἢ ἡ δαυμάτος
 οἶος ὁ χαλκός. ἰδίῳ γὰρ ἔρεδης ἀπέσιλβεν,
 ἢ ἀκρον βασύχων ἀερίδμον. ἀλαμύρῳ ἢ ἡ
 δεξὶς ἀσπλάγγοις, μολδαμίζομιν παρὲς πλῆ
 κωδισον. ἐμαὶ δὴ δεσπυμύρῳ πλῆ τέχνῳ, ἐπὶ
 πρῶτον ὅτι ἢ χροὸν ἠσκησε κινούμῳ Δαίδα
 λος, ἢ χροὸν παρῆχεν αἰθήσει. ὅπου Πραξιτέ
 λης, εἰς πλῆ εἰκόνα ἔρωτος ἀνέθηκε μικροῦ, ἢ
 τοήματα, ἢ πέρυγι ἢ ἀερετέμηνι ἐμυχαρή
 ουτο.

colorem sensibus animasse, quando Praxiteles in muta Cupidinis imagine, quaedam etiam ferme sensa inluserat, & ipsum alarum remigio aërem celerimè secantem solertiùs effinxerat.

Nota ad Cupidinem.

De hoc Cupidine Praxitelis legendus Pausanias in Atticis. Scholiastes Anthologia. Iulianus à praefectis Aegypti, Tullius Geminus, & Leonides in epigrammatibus de eodem scriptis.

Τύραννον θεόν. Alcibiades Cupido erat fulminator, ut habes in iconibus. Vide or-

natissimas descriptiones Oppiani, de amoris tyrannide, quarum memini in thesauro.

Ἐραυροῦτο. Similiter Iulianus, κλίνας αὐχένα γάειον.

Μείλιχον δὴ τὸτο γὰρ, ἢ μείλιχος ὄστιν. Pallas in Thespio Cupidine.

VOLVIT ET APVLEIUS ISTAS GENTILIUM
 Deorum picturas stilo florido persequi, sed propter sermonis insolentiam, longè Græcis deterior est. Sic autem indicium Deorum describit.

Descriptio XI.

ERat mons ligneus ad instar incly-
 ti montis illius quem vates Ho-
 merus Idæum cecinit, sublimes instru-
 ctus fabrica, confitus viretis, & viuis
 arboribus, summo cacumine, de ma-
 nibus fabri fonte manante, fluviales
 aquas eliquans. Capellæ paucullæ tū-
 debant herbulas, & in modū Paridis
 Phrygij pastoris, in barbaricis ami-
 culis, humeris defluentibus pulchrè
 indufiatus adolescens, aureâ tiarâ cō-
 tecto capite, pecuariū simulabat mi-
 nisterium. Adest luculentus puer nu-
 dus, nisi quod ephebia chlamyde fini-
 strum tegebat humerū, flavis crinib⁹
 vsquequaq; cōspicu⁹, & inter comas
 eius aureæ pinulæ cognatione simili

fociatæ prominebāt: quæ caduceū &
 virgula Mercurium indicabāt. Is sal-
 tatorie procurrens, malūmq; bracteis
 inauratum dextra gerens, ei qui Paris
 videbatur, porrigit, quæ mādaret Iu-
 piter nutu significans; protinus gra-
 dus scitulè referens è conspectu fa-
 cessit. Insequitur puella vultu hone-
 sta, in Deæ Iunonis speciem similis, nā
 & caput stringebat diadema * candi-
 dum, ferebat & sceptrum.

Irrupit alia, quam putares Miner-
 uam, caput contexta fulgenti galeâ, &
 oleaginea corona tegebatur ipsa ga-
 lea, clypeum attollens, & hastam qua-
 tiens, & qualis illa, cum pugnat. Su-
 per has Venus introcessit alia vifent-

* Alij candida.

do decore perpollens, gratia coloris
 ambrosæi designans Venerem. Ipse
 autem color Deæ diuisus in speciem,
 corpus cādīdum, quod cælo demeat,
 amictus cærulū, quod mari remeat.
 Iam singulas Virgines, quæ Deæ pu-
 tabantur, sui obibant comites.
 Iunonem quidem Castor & Pollux,
 sed isti Castores erant scenici pueri.
 Hæc puella, varios modulos lasciuia
 concinente tibia, procedens, quieta,
 & in affectata gesticatione, nutibus
 honestis pastoris pollicetur, si sibi præ-
 mium decoris addixisset, sese regnum
 totius Asiæ tribuituram. At illā, quā
 cultus armorum Mineruam fecerat,
 duo pueri muniebant: præliaris Deæ
 comites armigeri, Terror & Metus,
 nudis gladiis insultantes. At pone ter-
 gum tibicen Homerum canebat bel-
 licosum; & permiscens bombis gra-
 uibus tinnitus acutos, in modū tubæ
 saltationis agilis vigorem fuscitabat.
 Hæc inquieto capite, oculis inspectu
 minacibus, citato & intorto genere.
 gesticatione alacri, demonstrabat
 Paridi si sibi formæ victoriam tradi-
 disse, fortem trophæisque bellorum
 insignem suis adminiculis futurum;
 Venus ecce cum magno caueæ fauo-
 re, in ipso meditullio scenæ, circum-
 fusus populo lætissimorum paruulo-
 rum, dulce subridens constitit amœ-
 nè Illos teretes & lacteos puellos di-
 ceres tu Cupidines de cælo vel mari
 commodum inuolasse. Nam & pin-
 nulæ, & sagittulis, & habitu cætero
 formæ præclaræ congruebant, & ve-
 lut nuptiales epulas obituræ dominæ
 coruscis prælucebant facibus, & in-
 fluunt innuptarum puellarum deco-
 ræ soboles. Hinc gratissimæ gratiæ;
 illinc horæ pulcherrimæ, quæ iaculis
 floris, ferti, & soluti, Deam suam pro-
 pitiantes, scitissimum constuxerant
 chorum, dominæ voluptatum vērīs
 coma blandientes. Iam tibiæ multifo-
 rabiles cantus lydios dulciter circum
 sonant: quibus spectatorum pectora

suave mulcentibus, longè suauior,
 Venus placide commoueri, cunctan-
 tique lentè vestigio, & leuiter per
 fluctantes pinnulas, & sensim annu-
 tante capite cœpit incedere, molli-
 que tibiæ sono delicatis respon-
 dere gestibus, nunc mite conuienti-
 bus, nunc acre comminantibus gesti-
 re pupilis, & nonnunquam saltare so-
 lis oculis. Apul. met. 10.

Hæc nimis affectata, & puerilia.

Item quod habet de pompa Veneris in mari floridum est, nisi stylo infuscaretur.

ECce iam profundi maris vdo re-
 sedit vertice, & ipsum quod inci-
 pit velle statim quàm si pridem præ-
 cepit, non moratur marinū exequiū:
 adiunt Nerei filia chorū canentes,
 & Portunus cærulū barbis hispidus,
 & grauis piscoso sinu Salacia, autiga
 paruulus Delphini Palæmon, iam pas-
 sim maria perfulcantes Tritonum ca-
 teruæ, hic coccha sonaci leniter buc-
 cinat, ille sericè tegmine flagrantia
 solis obstitit inimicæ: alius speculum
 sub oculis dominæ prægerit, currus
 biges alij supernatant. Talis ad Ocea-
 num pergentem Venerem comitatur
 exercitus.

Idem Metamorph. 4.

Nota.

Non assentior Beroaldo, qui per verticē profundum, immum maris intelligit; quin potius ἡ ἄσπετος θαλάσσης designat, quæ Arnob. l. I. aduersus gentes Ponti terga dixit. Depingitur enim Venus ἀσπλάγγου, qualem depinxit Leonides Tarentinus.

Τὰν ἐκφυροῦσαν ματρός ἐν κόλπῳ, ἐπ
 Α φρήτε μομφύρουσαν.
 Emersam ex sinu matris, adhuc
 Spuma fluitantem.

Bellissimè Anacreon od. 51. ex quo non-
nulla decerpit Apuleius.

Et ipsum quod incepit velle.

Morem ostendit delicatissimarum fru-
lierum, quæ, ut ait ille, ad digiti sonum sua
mandata impleri volunt; sin autem, solea
obinrgabere rubra.

Cæruleis barbis hispidus, alibi multi-
barbum dixit, Marfyam nõ adeo delicatè
exprimens illud Nonni περίων δ' ευρυχέ-
ντος, &c. Dionys. λδ.

Salacia. D. Augustinus lib. 4. de ci-
uitate Dei.

Quid est, quòd mare Neptuno tribuitur,
Terra Plutoni? & ne ipsi quoque sine con-
iugibus remanerent, additur Neptuno
Salacia, Plutoni Proserpina?

Auriga paruulus Delphini.
Dixit ad imitationem Anacreontis:
apud quem.

Desiderium & Amor circa Venerem
αἰ ἀδουράδω equitani ἐπὶ Δῆφῳ χορευ-
τῶν.

Maria persulfantes. melius quàm
præsultantes expressit, & illud Anacreon-
tis, qui ἰώμα τέμνειν, ἀυλακα. θαλάσσης, sul-
cum maris dixit.

Concha sanaci buccinat.
Ut apud Nonnum: Trilon ipse ἐβόμβην
ἠδὰ δὲ κόχλω, Buccinatorum dixit Cicero
filius. epist. 21. l. 16. in eo ut in ceteris au-
dacior quàm pater.

Speculum prægerit.
In quo delicatissimarum puellarum
triumphabat luxus. Senec. 1. Natur.
q. 17.

Specula totis parva corporibus, auto ar-
gentoq̄ue calata sunt: denique gēmis ador-
nata: & pluris unum ex his fœmina con-
stituit, quàm antiquarum dos fuit illa, quæ
publicè dabatur Imperatorum pauperum
liberis.

Item Apuleius lib. 6. Metamorph.

I Vbet construi currum, quem ei
Vulcanus subtili fabricâ studiosè
põliuerat, & ante thalami rudimen-

tum, nuptiale munus obtulerat: Lune
tenuantis detrimento conspicuum;
& ipsius auri damno pretiosum. De
multis quæ circa cubiculum dominae
stabulant, procedunt quatuor candi-
dæ columbæ, & hilaris incessibus pi-
cta colla torquentes iugum gemmeū
subeunt, susceptaque domina lætæ
subuolant, currum Deæ prosequen-
tes, gannitu constrepenti lasciuiunt
passeres, & cæteræ quæ dulce canti-
cant aues, melleis modulis suauere-
sonantes, aduentum Deæ prænuntiat,
cedunt nubes, & cælum filia pandi-
tur, & summus æther cū gaudio sus-
cipit Deam: nec obuias aquilas, nec
accipitres pertimescit magnæ Vene-
ris canora familia; tum se protinus ad
regias Iouis arces dirigit.

Nota.

Ante thalami rudimentum, nuptia-
le munus obtulerat. Similiter Claudia-
nus, de nuptiis Honorij, & Mariae.

Mulciber, ut perhibent, his oscula con-
iugis emit

Mœnibus, & tales uxoriis obtulit
artes.

Lunæ tenuantis detrimento con-
spicuum.

Significat currum arcuatum, & ad effi-
giem Luna corniculata figuratum:

Auri damno pretiosum.

Quod enim ars raserat ex auro ad arcua-
tam figuram tenuandam, hoc ipso fuit opus
politius & nobiliss.

Currum Deæ prosequentes, ganni-
tu constrepenti lasciuiunt passeres.

Passeres, columbæ, olores sunt in famuli-
tio Veneris. Sappho in hymno ad Vene-
rem.

Κἀγοὶ ἐπὶ σὲ ἄρον,
Ὀκῆς ἐρυθρὸν πτερόγας μελάνας.
Ποικιλὰ θινύοντες ἀπ' ὠρέων αἰθέρες διὰ
μέγαν-

Pulebri verò te ducebant,
Et veloces passeres, nigras pennas
Variè agitanter, è caelo aërem
Per medium.

Quod ad columbas, maternas agnoscit a-
ues Enneas apud Maronem, et Purpureis
ales oloribus vehitur. Apud Horat. od. 1.
l. 4.

Nec obuias aquilas, nec accipitres
rapaces pertimescit.

Tales Milui ad rapinas incitatissimi,
ut nec macelli carnibus parcant, Ioui sa-
cra non tangunt.

Τῶν δ' ἐπὶ τοῦ Διὸς ἱερουργίας ἐκ αὐτῶν ἀποσπῶνται
το. Alian. de animal. l. 2. c. 67.

Iouis cæruleum supercilium. κωνέησιν ἐπὶ
ἄφροσι νεύσι Κερνίαν. Ιλ. α.

DIANA.

Ex Apuleio, 2. Metam.

Descriptio XII.

Contra Parius lapis in Dianam
E factus, tenet libratam totius lo-
ci mediocritatem: signum perfectè
luculentum, veste reflatum, pro-
cursu vegetum, introeuntibus ob-

DIONISII STATUA.

Callistratus in signum Dionysij.

Descriptio VIII.

Ἐαὶ δὲ λαὸν μὲν ἔλω ἰδεῖν τὰ περὶ Κρή τῶν πνε-
υειν δαύματα, κινέμεθα μηχανῶς τὰ πη-
ματα, ἢ περὶ ἀνθρώπων αἰδοῦσιν ἐκβιδέσθαι
τὴν χεῖρα. αἱ δ' οὖν Πραξιτέλειοι χεῖρες ζῶπκα
διόλω κερτεσκεύαζον τὰ τεχνήματα. δῆσος ἴω,
ἢ Διόνυσος εἰσῆκει, ἠιδέον ἄμα μισοῦμενος. οὐτω
μὲν ἀπλοῖς, ἄς περὶ σάρκα μεταρρημῆσαι
τὴν χαλκῶν οὐτω ἢ ὑπερὶ κερτεσκεύαζον ἔχων
τὸ σώμα, ὡς ἐξ ἐτέρας ὕλης ἄμα μὴ χαλκοῦ
πεφυκός. ὅς χαλκός μ' ἄν, ἤρυθραίνετο. ζῶπς δ'
μετουσίαν ἔχων, ἐβέλετο τῶν ἰδῶν δεικνύ-
ναι.

D Aedalo sanè integrum fuit vi-
dere in Creta, incredibilia quæ-
dam, ac miranda opera, quæ fabricis
occultis agitantur, vtque aurum
ad humanos sensus effingendos præ-
ter naturam cesserit: verum, Praxi-
telis manus spirantia prorsus molite
sunt artis simulachra. Nemus fuit,
in quo dionysius constiterat, adoles-
centis habitū imitatus, ita certè mol-
liter, vt es cum carne, summa concin-
nitate cōgrueret: adeò verò tenerum
ac delicatū corpus inerat, vt ex alia quavis materia, potiùs quàm ex ære con-
flatum videretur. Siquidem es cū esset, erubescerebat: & cū vitæ commu-
nionem haberet nullam, eius tamen gestiebat præ se ferræ;

ἀφαιδύρω δὲ σοί, ὡς τὴν ἀκμὴν ἔσθ' ἔλατο. καὶ ὄντως μὲν ὁ χαλκὸς ἠὲ σιδηρὸς. ἔσθ' ἢ τῆς τεχνῆς μαλακώδους εἰς ἀσφραγῆς, ἀπεδιδρασκε δὲ χειρὸς τὴν αἰδήσιν. ἠὲ δ' ἀσφραγῆς, ἀδελφῆτος γέμων, ἰμέρω φέδωτος, εἶν' αὐτὸς Εὐρείπιδος ἐν Βακχαις εἰδοποιήσας ἔξεδωκε. κισσὸς δ' αὐτὸν ἔσερε περιδύων ἐνὸν κληρ. ὡς κισσὸς ἠὲ ὁ χαλκός, εἰς κληρὸν χαμυλωμένους, καὶ τὴν βοσφύχων τὴν ἐκλεπῆρας ἐν μετώπου κεχυμένους αἰ ἀσέλωι. γέλωτος δ' ἐμπλεως, θ' δὴ καὶ παντὸς ἠὲ ἐπικνενα δάμματος, ἰδονῆς ἀφίδια τὴν ὑλλω τεμῆρα, καὶ τὴν παδῶν δήλων ἠσπυρίων δ' χαλκόν. νεβρίς δ' αὐτὸν ἔσκεπν' οὐχ οἶαν εἰωθεν ὁ Διονύσος ἐξάπιδεξ, ἀλλ' εἰς τὴν δ' εἰρας μύμησιν ὁ χαλκὸς μετεβλήτο. εἰσῆκει δ' τὴν λυγρὴν ἐπερείδων τῶν θυρῶν. ὁ δ' εἰρας ἠπάτα τὴν αἰδήσιν. ἐν χαλκοῦ πεπονημένους, χλαρῶν π, καὶ τεθληδὸς ἀποσίλβειν ἐδεδάξτε, ὡς αὐτὴν ἀμειβόμενος τὴν ὑλλω. ὄμμα δ' ἠὲ πύρι διδυρῆς, μανκῶν ἰδῆν. καὶ τὸ βακχέουσι μοι ὁ χαλκὸς ἐνεδείκνυτο, καὶ ἐπιδείξεν ἐδδειάσας, οἶμα, τὸ Περσῆτελεις καὶ τὸ Βακχέουσι ἐκταμῆσαι δαυκέντος.

nam si contrectasses, ad tactus aciem cedebat: ac re ipsa quidem solidum & contumax metallū, sed artificio molitum in carnem pulposam, manus contactum subterfugiebat, cæterum floridus, teneritate refertus, ac cupidine diffusus cernebat; qualem Euripides ipse in Bacchis accurata simulachri fictione expressit. Hedera certè ipsum circumuestiebat erratico corymborum flexu in orbem diffusa; æs quippe instar hedere in ramos inflexum, cincinnorum nodos à fronte diffusos colligebat: totus porro in risum effusus visebatur, quod certè omne miraculum excedebat, cum voluptatis notas exprimeret materia, & metallum naturæ æmulū, permotiones affectūque fingeret. Hiannuli membrana ipsum velabat, nō qualem Dionysius solebat appensam habere, sed ad pellis imitationē æs conformatum erat. Porro stabat. lyram thyrso fulciens; ac thyrsus e tñā sensū fallebat, quippe qui ex ære fabricatus, virens quiddam ac floridum eū ipsa certans materia, iaculari putabatur. Preterea oculus igne rutilans, furiosum intuebatur: sed enim metallum vim bacchantis indicabat, & furore accendi videbatur: perinde opinor ac si Praxitelis bacchicū œstrum inferere valuisset.

Nota.

Ἀφαιδύρω δὲ σοί: Similiter dixit in Cupidine, ἀφαιδύρω δ' ἢ δριξέσθ' ἔλαται. quāquam alia ratio verbi ἔσθ' ἔλαται, & ἔσθ' ἔλαται. Itaque non possum assentiri viro eruditissimo sic interpretanti, vigore quodā excitabatur, malle, ad tactus

aciem cedebat. Ita inquit, molle, & delicatum as erat, ut tangenti cedere videretur. ὡς ἀκμὴν ὄνυχων, dixit D. Basilus, & Plutarchus, ex fortè hic simile quidpiā desideratur. Verum, & germanum hunc esse sensum declarant inferiora, ἀπεδιδρασκε δὲ χειρὸς τὴν αἰδήσιν.

CÆRVS, SIVE OCCASIO.

Callistratus in Occasionis imag.

Descriptio XIV.

Παῖς δ' ἠὲ ὁ Καρὸς ἠεὶ ὄν, ἐν. κερδῆς ἐς πόδας ἰπποδῶν τὸ δ' ἠέως ἀδύσ: ἠὲ δ'

Cærus autem puer erat pubescens, & ipso pubertatis flore, qui

τὴν μὲν ὄνυχων ἀκμὴν, σείων-ἴελον, καὶ ζεφύρω πλάσιν, ὡς δὲ βυλοντο, καταλιπὼν τὴν κόμην αἰετον. τὴν δ' ἔχων εἶχεν ἀσφραγῆν τῆ λαμπρόδον τὸ σώματος τὰ ἀσφραγῆν. ἠὲ δ' Διονύσος, καὶ τὸ πλεῖστον ἐμφερῆς. τὰ μὲν γὰρ μέτωπα χεῖρσιν ἔσθ' ἔλαθεν. αἰ παρειαὶ δ' αὐτῶ, εἰς ἀνδρος ἐρευνάμενα νεοτήστον ὠρεῖζοντο, ἐπὶ βύσσει τῆς ὀμμασιν ἀπαλὸν ἐρύθημα. εἰσῆκει δ' ἐπὶ πνος σφαιρῆς, ἀπ' ἀκρων τὴν παρῶν βελικῶς, ἐπὶ ῥωμῶς τὸ πόδε. ἐπεφύκει δ' οὐ γενομισθῶς ἢ δριξέ. ἀλλ' ἢ μὲ κόμην καὶ τὴν ὀφρύων ἐσφραγῆσαι, τῆς παρειαὶ ἐπίσσει τὴν βοσφύχων. τὰ δ' ὀπιδεν ἠὲ τὸ κερδῆ πλοκῶμων ἐλεύθερα, μόνω τὴν ὄνυχων χεῖρσιν βλάστω ἐσφραγῆσαι τὴν τριχῆς.

qui se venantibus membris affuderat, gratissimus. Magna erat in primis vultus dignitate, lanuginem quatiēs, & cincinnos, quos Fauonio, quocunque veller, agitando permiserat. Ad hæc florido nitebat colore, veluti quibusdam corporis fulgetris vernantes rosas explicaret, eratque Dionysio maxima ex parte persimilis: at enim frons gratiis emicabat, genæ regij florris instar rubentes, iuuenili decore fulgebant, ipsis oculis gratissima quadam face ruboris accensis: stabat autem in globo, summa pedum plantâ insistens, quâ & pinnis volucer exilire propè videbatur: capillus nō more solito creuerat, verum coma contra supercilia repens, ad genas cincinnum effuderat, occiput verò capillorum nexibus liberum, rariissimos tantum pilos à primo ortu insitos ostendebat.

N I L V S.

Philostratus in Nilo.

Descriptio XV.

Περὶ τῆ Νείλου οἱ πύχης ἀδύρῶσι, πύχης δὲ ἔμμετρα τῶν ὀνόματι. καὶ ὁ Νείλος αὐτοῖς ἐσφραγῆται, τὰ τε δὴ καὶ τὸ πικρὸν αὐτῶν ὄσος διγυπτιοῖς πρὸς ἐχθρῶν σαχρατι οὐδ', καὶ οἷον ἐσφραγῆται αὐτῶ ἐν τῶ ὕδατος, βρέφη ἀπαλὰ, καὶ μειδιῶντα. μετέχεν δ' οἶμα αὐτὰ, καὶ τὰ λάλα. καὶ οἱ μὲν τοῖς ὄμοις αὐτῶ ἐσφραγῆσαι, οἱ δὲ τῶν πλοκῶμων ἐκρέμαται. οἱ δὲ ἀκμῆ ὡς κερδῆσιν. οἱ δὲ κομαζουσιν ἐπὶ τῶ σέρον. ὁ δ' ἀναδιδωσιν αὐτοῖς ἀσφραγῆ, τὰ μὲν ἀπὸ τῶ κόλπου, τὰ δὲ ἀπὸ τῶ ἀκμῆς, ὡς σφραγῆς τὸ ἀπ' αὐτῶν διαπλέκειν, καὶ κερδῆσιν ἐπὶ τῶ ἀνδρῶν ἰεροῖ, καὶ ἐνὸν δειξ. καὶ ἐσφραγῆσαι δὴ ὡς δὴ τὰ παιδία, σείροις ἄμα. ταυτὶ γὰρ ἔγαυλα ἐκείνα τῶ ὕδατι. κερδῆσιν οἱ μὲν οὐδ', καὶ οἱ πύχης οἱ τῶ, οἱ τῶ Νείλω πύχης πρὸς ἐσφραγῆσαι, ἀπὸ κεν, ἠὲ ἠεὶ βλαδεία τῆ δὴν, μὴ δέος τοῖς παιδίοις ἐμπόση.

Cvbiti circa Nilum ludunt pueri, corporis modulo cognomines: quibus Nilus summopere oblectatur, cum ob alia tū vel maximè, quod ipsum, quantum Ægyptiis profusus sit, enuntiant: procedunt igitur, & velut ex ipsa aqua molles ac ridentes progrediuntur infantes: participes autem esse & sermonis existimo. Hi quidem ipsius humeris insident, hi à cincinnis eius suspenduntur, nonnulli in vlnis dormiunt, alij in pectore petulanter saliant, ipse verò tam ex sinu quàm ex vlnis, flores offert pusionibus, vt ex ipsis corollas contexant, & super floribus dormiant, sacri prorsus, & sacris odoribus perfusi: & ex pueris alius abò cū sistris ascendit: hæc enim illi aquæ consona sunt instrumenta: Cæterum, crocodili, & (qui à nonnullis Nilo adscribuntur) hippopotami, nunc in imo iacent vortice, ne pueris terrorem incutiant.

ORPHEVS.

Philoftratus in Orpheo.

Descriptio XV.

Ορφεα τὸ Μούσης, δέλεαι τῆ μουσικῆ, καὶ τὰ μὴ μετέχοντα λόγου, λοζοποιοὶ φασι πάντες. λέγει καὶ ὁ ζωγράφος. λέων τὸ οὐδ', καὶ οὐδ' αὐτῶ πλοσίον ἀκροατῶν τῶ Ορφέως, καὶ ἑλαφός, καὶ λαγῶδες ἐκ ἀποπιδῶσι τὸ δέμας τῶ λέοντος, καὶ ὄσσις ἐν δὴρᾳ δεινός ὁ δὴρ ξυμαγαλάζονται αὐτῶ βράδυμῶ, γυμ βράδυμοι. σὺ δ' ἡ μὴ δὲ τὸν ὄρριδας ἀγροῖς ἴδης, μὴ τὸν μοισκοῖς μόνον οἷς ἐνευσομαῖν τοῖς δὴσσι ἐξῶς. δὴ δὲ οὐρα καὶ τὸ κεράτιον κολοῖον, τὸ λακέρυζαν αὐτῶ, καὶ τὸ τῶ Διὸς ἀετῶν, ὃ μὴ ὅπτιος ἀμφατῶ πτέρυγα ταλαυτεύουσ, ἢ ἑαυτῶ ὑπενός ἐς τὸ Ορφέα ἐλέπει, οὐδ' ὅτι σφραγίσαντες τὰς γῆρας, ὅτι τῶ δέλεα γρητος, λυκοὶ δ' οὗτοι, καὶ ἄρνες ἀναμίζ, ἢ τεθνηπότες. νεανίεσται δ' πὶ καὶ μίξρον ὁ ζωγράφος. δὴ δὲ ἀνασάσας τὸ εἶζῶν ἀκροατὰς ἀγριταῦτα πῶς Ορφεῖ, καὶ σφίσισην αὐτῶ. πένυκη τε αὐτῶ καὶ κωπάειπος καὶ κλῆθερε, καὶ ἀγριερος αὐτη, καὶ ὅσα ἄλλα δὴ δὲ ξυμαγαλόντα τὸν πῆρδοις, οἷον χεῖρες, ὅτι τὸ Ορφέα ἐρσηκε, καὶ τὸ δὴστρον οὐδ' αὐτῶ σφικκίουσιν, ἢ δεινὸν τὸ τέχνης. ἢ οἷτε ὄρριδες ἐπ' αὐτῶν κωδέζοιντο, καὶ ἀκείνος ἑσπὸ σιγῆ μουσουργίῃ. ὃ δ' ἡ κῆθηται, ἀπὸ πύχου ἐκβάλλον ἴουλον, ὅτι πῆρδοντα τῆ παρεια, πῆρδον δὲ γρησουργῆ ὅτι κωδέτης αἰρῶν. τὸ δὲ ὄμμα αὐτῶ ξυμὸν ἀβερῆτη ἐνερῶν, καὶ ἐνδεογ, αἰετὸ τὸ γῆρας ἐς θεολογίαν τεινύστικ. τὰχα δὲ πὶ καὶ γυμ ἀδει, καὶ ὄρρις, οἷον ἀποσημαίνουσα τὸ νοῦ ἀσμάτων, ἐυδύς τε αὐτῶ μεταδέουσα, ὅτι τὰς τὸ κινήσεων γρησῶς,

circumdāt, ac certē theatrum ipsius, gratia, non sine exquisito quodam artificio circumcludunt. Cerne iam vt aues in ramis confideant, & Orpheus in vmbra moduletur: ipse quidem sedet, erumpens lanuginem genis molliter inserpentem: etiam auro fulgentem in capite rectam gestat, & oculus ipsi mollitie simul atque ignea solertia temperatus. Deoque plenus apparet, mente ad considerationem de natura Deorum semper intentus: fortē etiamnum aliquid canit, ac supercilium quasi designaret caninum sensum, repente cum ipso mutatur, ad motionum conuersiones.

ΟRpheum, Musæ filiū, mollissimis fidibus, rationis etiam expertes feras demulsiſſe, omnes fabulosi testantur scriptores, omnium ferarum pictorum colores loquuntur. Quare leo & aper propè adſunt, Orpheum auscultant: & ceruus quidem ac lepus minimè ab impetu leonis resiliunt, & quibuscunque in venatione terribilis hæc fera visa est, congregantur segnes ac remissi, cum ipso, vt apparet, feriāte. Cæterum, ne aues quidem inertes videris non canores tantum, quibus suaves modulos concinere faltibus mos est: quinetiam vide clamorū garcculum, & stridulam cornicem, & Iouis aquilam: hæc quidem qualis est, alarum librata remigiis, vt sponte sua defixis oculis Orpheum spectat, nec se ad proximum lepuleculum, præde scilicet, oblita conuertit. Hic porro constrictis maxillis (quæ ars est Orphei mulcentis) & lupi & agni promiscuè attoniti, saltatorium orbem versant. Maius porro quiddam animosus pictor comminiscitur: nam arbores à radicibus auulsas, ad auscultandum Orpheum ducit, atque ipsi in orbem sistit. Pinus igitur, & cupressus, & alnus, & populus: hæc & alia quæuis arbores, confusis ramis, tãquam confertis manibus, Orpheum

tãquam confertis manibus, Orpheum auscultant: & ceruus quidem ac lepus minimè ab impetu leonis resiliunt, & quibuscunque in venatione terribilis hæc fera visa est, congregantur segnes ac remissi, cum ipso, vt apparet, feriāte. Cæterum, ne aues quidem inertes videris non canores tantum, quibus suaves modulos concinere faltibus mos est: quinetiam vide clamorū garcculum, & stridulam cornicem, & Iouis aquilam: hæc quidem qualis est, alarum librata remigiis, vt sponte sua defixis oculis Orpheum spectat, nec se ad proximum lepuleculum, præde scilicet, oblita conuertit. Hic porro constrictis maxillis (quæ ars est Orphei mulcentis) & lupi & agni promiscuè attoniti, saltatorium orbem versant. Maius porro quiddam animosus pictor comminiscitur: nam arbores à radicibus auulsas, ad auscultandum Orpheum ducit, atque ipsi in orbem sistit. Pinus igitur, & cupressus, & alnus, & populus: hæc & alia quæuis arbores, confusis ramis, tãquam confertis manibus, Orpheum

καὶ τῶν ποδῶν, ὃ δὲ λαῖος, ἀπερείδων εἰς τῶ γλῶ, ἀγχει τῶ κωδέσιν. ὅτι μὲν κείμην. ὃ δὲ ξίος δὲ ἀνοσθῆται τὸ ῥυθμόν, ὅτι κρτῶν τοῦ δαρος τῶ πιδίλω. αἱ χεῖρες δὲ ἢ μὴ δεξιά ξυμάχουσα ἀπειξ τὸ πλῆκτρον ὀπιτέτα) φθογγοῖς ἐκείνη τῶ ἀκῶνι, καὶ κερπῶ εἴσω τένοπι. ἢ λαῖ δὲ ὄρδοῖς πλῆθῆ τοῖς δακτύλοῖς τὸν μῦτος.

At pedum quidem læuus terræ nixus citharam sustinet incumbentem femori, dexter verò oditur mēdulos, pulsans solea pauimentum: manuum autem dextra plectrum firmiter tenens, extenditur supra fides incumbente cubito, & palma introrsum nutante, ac reflexa; sinistra rectis ferit digitis fides.

Nota ad Orphei statuam.

Hoc argumentum deserit prosequutus est Claudianus in prefatione libri secundi, de rapui Proserpina: quod hic habes tam delicate descriptum, ut nihil in Græcis ueneribus opulentius aut elegantius esse possit.

Ora puer primâ signans intonsa inuenta: Maro.

Μεταδύουσα ὄρρις. Μεταδέουσα conuicit interpret: ego nihil mutandum cenſeo: vsus eodem uerbo Philostratus in Amphione, ἡσπέτα, καὶ ὅτι τῶ ἔεν μεταιδεί, et si proprie in floribus, ad cateras tamen mutationes exprimendas traducitur σοφιστικῶς.

καὶ λαγῶδες οὐκ ἀποπιδῶν.

Securum blandi leporem fouere mollosi.

Vicinumque lupo præbuit agna latus.

Ὁ δὴρ, ἢτα appellatur leo, κατ' ἔροχῶ. quod, ut ait sapientissimus Philo, habeat τῶ φύσεως μοναρχίαν.

CITHAROEDVS.

Apeleius, lib. 2. Florid.

Descriptio: XVII.

καὶ τῶ λακέρυζαν αὐτῶ, hoc γλώσσης πνυδαεξίσης, quod adiunctum uulgarissimum dixit pro subiecto.

Ita Hesiodus, & Dinus Gregorius appellant λακέρυζαν μελάδχορον.

Ὁ δὴρ τῶ δέλεοντος, nihil immutandum uideo, & ex interpretatione nostra planius est huius loci sensus.

ADolefcens est uisenda pulchritudine, crinibus, fronte parili, separata, per malas reuulsus: ponē autem, coma proluxior interlucentē ceruicem scapularum finibus obumbrat: Ceruix succi plena, malæ uberes, genæ teretes, ac modico mento iaculantur, eique prorsus citharædicus status, deam conspiciens, canenti similis, tunicam picturis variegatam deorsus ad pedes deiectus, ipsos Græcanico cingulo chlamyde uelut utriusque brachium, adusque articulos palmarum. Cætera decoris instrumentis dependent, cithara baltheo cæzata, apta structim sustinetur: manus eius tenera procerulè læua distantibus digitis neruos molitur; dextrâ psallente

Neanίεσται, iuueniliter inuentis exultat.

Sic Plutarchus dixit, ἐν τῆ βουλή νεανίεσται: & Horatius, Jnuenari uersibus.

Aut nimirum teneris iuuenentur uersibus unquam.

πένυκη τε οὐδ'. Et comitem Quercum Pinus amica trahit.

δεινὸντα τὸ τέχνης, locum, ut uideo corruptum suspicatus est interpret: sed nihil expeditius: nam δεινὸντα refertur ad τὰ δεινὰ, non ad δεινόν.

ἀπὸ πύχου, uescipē designat, qualis ille. ἀπὸ χεῖρας τὸν ἔραν ἐπὶ κύκλον ὑπὸ πῶς.

Nonn, Dio.

gesta, pulsabulum citharæ admouet, seu parata percutere, cum nox in canticis interquieuit: interim canticum videtur ore tereti, & semihiantibus inconatu labellis eliquare.

Confer cum ista descriptionem Luciani, que habetur aduersus indoelium.

M A R S Y A S.

Ex eodem Apuleio.

Descriptio XVIII.

EO genitus Marfyas, cum in artificio patrifaret tibicinij, Phryxætera, & barbarus, vultu ferino

trux, hispidus, illuribarbus, spinis & pilis obsitus: fertur (prophnefas) cum Apolline certauisse, turpis cum decoro, agrestis cum erudito, bellus cum Deo, Musæ cum Minerua: dissimulamenti gratia Iudices astitere, ad deridendam scilicet monstri illius barbariem, nec minus ad stoliditatem illius puniendam: sed Marfyas, quod stultitiæ maximum specimen est, non intelligens se deridiculo haberi, priusquam tibias occiperet inflare, prius de se & Apolline quedam deliramenta barbarè effutiuit, laudans se, quod erat, & coma relicinus, & barba squallidus, & pectore hirsutus, & arte tibi-

MEMNON.

Philostratus, in Memnone.

Descriptio XXI.

Σκόπει γὰρ ὅσος μὲν κείταυκε ἢ γὰρ ὅσος ἢ ὁ τῷ βοσρύχων ἄσαυτος, οὐκ οἶμαι Νείλω ἔτρεφε. Νείλω γὰρ Αἰγυπτίῳ μὲν ἔρχεται πρὸς ἐμβόλους, Αἰθίοπες, τὰς πηλαίας, ὅσα τὸ εἶδος ὡς ἔρρω, καὶ τῷ ὀφθαλμῶν ἀπολλοδότων. ὅρα ἢ ἕλον ὡς κτ' ἠλικίαν τῷ κτείναντι. οὐδ' αὖ μάλα φαίνεται ἢ Μέμνονα. τὸ γὰρ ἀκράτως ἐν αὐτῷ μέλαν ἔσθ' φαίνεται πρὸς αἰδοῖς.

ETenim aduerte, quantus humi iaceat, quantaque cincinnorum spica, quos, puto, Nilo nutriebat: Nili enim ostia, Ægyptij, fontes, Æthiopes habent: aspice quantum species ipsa roboris, oculis etiã extinctis præferat: aspice præterea lanuginem, quam interfectoris ætati congruat, ne nigrum quidem diceres Memnona:

nam quæ ipsi inest sincera nigredo, floris nescio quid præ se fert.

MELEAGER VENATOR.

Philostratus in Meleagro.

Descriptio XX.

ὅρα δὲ, καὶ τὰ πρὸς αὐτὸν εἰπωμένω. συγνὸς μὲν ὀνεαίας, καὶ πᾶσι σπειρώων. κνήμια

AGedum, etiam quæ ad ipsum spectant, commemoramus: Callosus est ac rigidus adolescens, & corpore toto vegetus, furæ

δ' αὐτῷ ὑπαγεῖς, καὶ ὄρεσσι, φέρειν τὸ ἐν τοῖς δρόμοις ἰκαναί, καὶ ὑφιστάμεναι ἢ ἐκ χειρὸς ἀγῶνα, φύλακες ἀγαθαί. μίσης τε ξαυδὸν ἐπιτρομίδι ἀμολογῶν τοῖς κέτω, καὶ ἰχθῖον, οἷον διδύμα θαρσείν, ὡς ἐκ ἀκταρατιστοῦ ἔσθ' ἢ τὸ σὺς ἐμβολῆς ἢ νεανίω. πλευρὸς ἢ βαθεῖα, καὶ γαστήρ ἀπειπίλος, καὶ στήνα τὸ μέτερον περὶ κεί- μῆρα, καὶ βρογχίων διπρωκῆρος, καὶ ὄμοι περὶ ἀνχῆνα ἔρρωκῆρον ζυμάπροντες, καὶ βάσιν αὐτῷ διδόντες. κόμην τὴν ἠλιώσα, καὶ ἀπὸ κνήμα νύκτωρ ἢ ἄρμῆς, ἕνερρον καὶ χαρσπὸν ἰκανῶς δεδουκῶς τὸ ὄμμα. ἢ τε ὄφθαλμοι, καὶ ἀντιμῶν, ἀπὸ τῷ θυμῷ πᾶσι, καὶ ἢ τὸ περὶ σῶμα κρεττάσας. οὐδὲ ξυγχωρεῖσα πρὸς κέλλοις πὲρ χεῖρα, διὰ τὸ ἐπιτετάσθ' ἔδης ἢ λευκῆ ἔσθ' ἰχθῖον, καὶ κρηπίς, ἔσθ' σφυρῶν, ἔρεσιμα ἀσφῆδῆς τῆ βῶσι, χλαμύδα τε κροκοβαφῆ ἔσθ' ἀνχῆνος κοκκώσας, τὸ θνητὸν ἐφίσαται.

benè compactæ, rectæ, non minùs instadiis ad currendum aptæ, quàm ad luctæ certamen cominus sustinendû firmæ: femur iunctum toris, genu inferiori tibiæ, respondet, & talis coxæ- dix, vt polliceri audeat, adolescentem apri impetu minimè subuersum iritum latera plena, & venter minimè obesus, & pectora moderatè extuberantia, & brachium articulis nexum, & humeri ad ceruicem validam coherentes, basim ipsi exhibent; comæ verò soli concolor, & nunc præ impetu & alacritate erecta, & toruum intuens, cæsius oculus, & supercilium haudquaquam remissum, sed in animi æstu totum, vt & ipsa vultus constitutio: quæ non concedit de forma,

propter commotionem adolefcētis, quicquam dicere: Accedit vestis candida super genu, & solea super malleolo, fulcrum quidem tutum incessui. Denique chlamyde croco tincta, ceruici inuoluta, indutus belluam expectat.

NARCISVS.

Callistratus, in Narcisso.

Descriptio XXI.

EΙσὴν ἢ ἐπ' αὐτῇ Ναρκίσος, ἐκ λίθου λευκοῦ πεποιημένος. πᾶσι λυῖ, μᾶλλον δὲ ἠίδεος ἠλικιώτης ἔρωτων, ἀσραπὴν οἱ οὐκ ἄστυ τὸ σῶμα ἀπολλοδότων κέλλοις. λυῖ ἢ τῶν ἢ τὸ ὄμμα. κόμης ἐπιχρῖσις ἢ σραπῆ, κτ' ἢ μὲ τὸ μέτωπον ἢ περὶ τὸς ἑλισσοκῆρας εἰς κνήλον, κτ' ἢ τὸ ἀνχῆνα, κεχυμῆρας εἰς τῶτα. ἔβλεπε δ' ἐκ ἀκράτως γαυρῶν, οὐδὲ ἰλαρῶν κταραθῶς. ἐπιπέφυκε γὰρ ἐν τοῖς ὄμμασι, ἐκ τῆ τέχνης, καὶ λύπη, ἵνα μὲ τὸ Ναρκίσου καὶ τῶ πύχλω ἢ εἰκῶν μιμῆται.

Narcissus stabat è marmore candido confectus: puer erat, vel potius adolescens coæuus Cupidinû, qui veluti quasdam faces è corporis formositate iaculabatur: eiusmodi verò conformatione extitit: aureâ cæsarie fulgurabat, capillo ad frontem, in orbem reuoluto, sed per ceruicem diffuso in terga: obtutus eius, non pure ac planè superbus, neque hilaris omnino: insitus quippe fuerat in oculis mæror, ex arte, vt cum Narcisso, imago etiam fortunam eius imitaretur.

CALVMNIA LVCIANI.

Descriptio XXI.

Εν δὲ ξιά τις ἀνὴρ κείνεται, τὰ ὅσα παμμεγέθει ἔχων, μικροῦ δὲν τοῖς τῷ Μίδου ποροποιότα, πλὴν χεῖρας ποροποιῶν πόρρωθεν ἐπὶ μνημοσύνη τῆ Διαβολῆς. Περὶ δ' αὐτὸν ἔσσι δύο γυναικίαι, Ἀγροιάμοι, δουκίαι, καὶ Ἰπυλίαις. ἑτέρωθεν δ' ἑστέρεχεται ἡ Διαβολὴ, γυναικίαι ἐς ὑπερφροσύνην πάγκραλον, ὑποδερμον δ' καὶ παρακεκνημένον, οἶον δὲ πλὴν λύπῃ καὶ πλὴν ὀργῇ δεικνύουσα, τῆ ἑτέρας δὲ νεανίαν πνύα, τῶν τευχῶν σύρουσα, τὰς χεῖρας ὀρέζοντα εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ μαρτυρούμενον τὸν θεοῖς, ἠγαῖται δὲ ἀνὴρ ὀχρὸς καὶ ἄμορφος, ὀξύ δαδρῶς, καὶ ἑοικὼς τοῖς ἐκ νόσου μακρῶς κρετοσληκόσι, τῶν γυνῶν εἶναι τὸν φθόνον ἂν τῶ εἰ κείσσει. καὶ μὴ καὶ ἄλλαι πνύαι δύο παρομαρτῆσαι, ποροπέπουσαι, καὶ ἄριτέλλουσαι, καὶ κατακοσμάται πλὴν Διαβολῆς. ὡς δὲ μοι καὶ ταύτας ἀμυλῶσεν ὁ φριγγιτῆς τῆς εἰκότος, ἡ μὲν Ἐπιβουλή τις μὴ ἡ δ' Ἀπάτη. Κατόπιν δ' ἠκολούθει παῦν πενδικῶς τις εὐσκενασμένη, μελανέμων καὶ κατασπεργμένη, Μετάνοια δ' καὶ αὐτὴ ἔλεγετο. ἑπεσρέφετο γυνῶ ἐς τὸ τυπῶν δακρυόουσα, καὶ μετ' αἰδοῖς, πάντῃ πλὴν ἀλήθειαν ποροποιῶν ὑπέβλεπεν. Ad dextram confidet quispiam auribus praelongis insignis, quales ferè illæ Midæ feruntur: Manum porrigit procul accedenti Calumniæ. Circumstant eum mulierculæ duæ, Ignorantia, ni fallor, ac Suspicio. Adit aliunde propera Calumnia, eximie compta vultu ipso & gestu corporis efferam rabiem, & iram æstuanti conceptam pectore præ se ferens, sinistra facem tenens flammuomam: dextra secundum adolescentem capillis prehensum, manus ad superos tendentem, obtestantemque immortalium Deorum fidem, rapit. Anteit vir pallidus, in speciem impurus, acie oculorum minimè hebeti,

cæterum planè iis similis qui fontico aliquo morbo contabuerunt. Hunc faciliè conicias Liuorem esse. Quinetiam mulierculæ aliquot Calumniæ insequantur comites, quarum est munus, dominam hortari, instruere, comere: interpres picturæ aiebat Infidias esse & Fallaciam. A tergo, lugubri habitu, pullata laceraque Pœnitentia subsequitur, quæ capite in tergum deflexo, cum lacrymis ac pudore procul venientem Veritatem excipit.

MELANCHOLIA.

Descriptio XXIII.

Albertus Durerus artificiosissimus pictor, cuius diuinæ manus multa immortalia opera extant, profundi atque cogitatis animi motus, qui melancholici dicuntur: (putantur enim eorum esse, in quibus atra bilis, vñ vocant medici, abundat:) eos igitur ita expressit: Mulier sedet demisso capite, manūque cubito nixa, quem genu fulcit, illud sustinet; & vultu seверо, quasi in magna consideratione nusquam aspicit; sed palpebris deiectis humum intuetur: omnia autem sunt circum illa obscura. Ipsa clauas appensas habet lateri. Capillo est neglectiore, & diffuso. Propter eā visuntur artium instrumēta, libri, regulæ, circini, normæ, etiā ferramēta, & lignea quædā opera. Ut autē indicaret, nihil non talibus ab ingeniis comprehendi solere, & quæ eadē sæpenu-

mero in absurda deferrentur, ante illam scalas in nubes eduxit, per quarū gradus quadratū saxum veluti ascensionem moliri fecit. Iacet autē prope hanc ad pedes ipsius, contracta corporis parte, parte etiam porrecta, canis, cuiusmodi illa solet bestia in fastidio esse, languida & somniculosa, & perturbari in quiete. Cernere etiā est quasi ad fenestram à pictore aranearum telas, & venationem harum, inter alia huius naturæ indicia, tenuissimis lineis expressa.

TRITONES, EX Pousania.

DIGNITAS VIRILIS, SEV THEAGENES.

Helioid. in Æthiop. lib. 3.

Descriptio XXV.

Αλλὰ τούτοις δ', Κνήμων, ποιήτοις ὄντας, οὕτως ἑστέρεξε καὶ παρέδραμῶν ἡ τ' παρόντων ὄψις: ποροποιῶν ἡ ἰππαρχον (μὴ δ' τὸ μέλημα τὸ ἐμὸν Θιαγῆς) ἅπασ ἐπέσρην. ὡσεῖ ἔδοξεν αὐτῷ ἑστέρεξε τὸ φαινόμενον ποροποιῶν ἅπασ ἡμικρυῶν, ποροποιῶν ἡμῶς ὀφθαλμοῖς κατέλαμψεν. ἰππῆς μὲ καὶ αὐτὸς, καὶ ὀφθαλμοῖς πυγχανῶν, καὶ ὄρου μελίαν χαλκόσμον ὀφθαλμοῖν. τὸ δ' κρατὸς οὐχ ἑστέρεξε, ἀλλ' ἀπὸ γυμνῆς τ' κεφαλῆς ποροποιῶν, φοινικεβαφῆ χαλμύδα κατέλαμψεν, ὡς τὰ μὲ ἄλλα χροσὸς ἐποίησε, τὸν Λαπίθαις ὅπιν τὸν κενταύρου ὀπλίζαν. ἡ ἄρβυλη δ' Ἀδύων ἠλεκτρίων ἑστέρεξε, πλὴν Γοργῆς κεφαλῆς εἰς τὸ ἑστέρεξε, ποροποιῶν. ποροποιῶν δ' π' χεῖρες τὸς γυρομῶν, καὶ ἀνέμῶν λιγῆ αειπῆ, μελίχρον δ' ἐπέπνευ, τ' μὲν κόμην ἠρέμα κατὰ μετώπου τὸς ὀφθαλμοῖς ποροποιῶν, καὶ χαλμύδος τὰς ἄκρας τὸς γότοις τὸ ἑστέρεξε, καὶ μεσῆς ὀφθαλμοῖς εἰπῆς ἂν κατ' ἡ ἰππαρχον αὐτὸν αὐτίαν τ' ὀφθαλμοῖς τὸ δαδρῶν,

Sed hos, Cnemō, sic ornatos despiciebant oculi eorum qui aderant, & in perfectū equitē (erat autem mæcura Theagenes) conijciebantur, vt videretur tanquam à fulgure totum id quod prius lucebat, obscuratum esse. Tantam lucem vnus nobis cōspectus attulerat, cum eques quoque ipse esset, & armatus, & hastā fraxineā æreā cuspide vibraret, non te ctus galeā, sed aperto capite sese ostentans purpureā chlamyde indutus, in qua Lapitharum & Centaurorum pugnā intertextē ex auro figurē expresserat; fibula verò Palladem ex electro scitissimè factā repræsentabat, Gorgonis caput in scuto pectori præferētē: addebant autem aliquid gratiæ, & cōmendationis, venti placidiores auræ. Blādè enim aspirabat, & modò comā ceruicibus molliter affusam diuerberabat, modò capillos in fronte discernebat, modò chalydis fimbrias tergo equi, & femorib' insternebat. Dixisses, & equū ipsū intelligere formā domini.

ὡς καλὸν καὶ ἄλλ' ἄνθρωπον φέρειν ἢ ἡνίοχον αἰδανέειν. οὗτοι τὴν ἀρχὴν κυμαίνων, καὶ εἰς ὄρθον οὐκ ἔχοντες κεφαλῶν ἐρείων, καὶ σὺ βαρὰ ἢ ὀφρῶν κ' ἢ ὀφθαλμῶν ὀπιθνεύων, ἔφερον καὶ ἐφέρετο γαυροῦ μῦθος ἐνὸν τὰ περὶ πόδων, καὶ ἐφ' ἐκείτηρον ἄμυν ἑαυτὸν ἐν μέρει ταλαντεύων, ἄκραν τὴν ὀπλάϊν ἢ γῆ λεπτὸν ὀπιθροτῶ, εἰς γαλλυυὸν κίνημα τὸ ἔνμα κατερρύθμιζεν.

& quod pulcher ipse, & pulcherri-
mum gestaret, sentire, rectorem. Ita
collum commouens, & arrectis au-
ribus caput attollens, & trux iuper-
cilium supra oculos versans, ferebat,
& ferebatur exultans, ac superbiens:
& laxato fræno alacriter progrediens:
ac in vtrumque latus alternis sese li-
brans, extremâque vngula leniter ter-

ram pulsans, agitationis contentione inaccessu modico temperabat.

ITEM THEODORICVS.

Lidonius Apollin. epist. II. lib. I.

Descriptio XXVI.

Si forma queratur, corpore exacto,
Slogissimis breuior, procerior emi-
nentiorque mediocribus: capitis a-
pex rotundus, in quo paululum a pla-
nicie frontis, in verticem cæsaries re-
fuga crispatur: ceruix non sedet nec-
uis, geminos orbis hispidus superci-
liorum coronat arcus. Si verò cilia
flectantur, ad malas medias palpebra-
rum margo prope peruenit. Aurium
legulæ (sicut mos gentis est) crinium
superiacentium flagellis operiuntur.
Nasus venustissimè incuruus, labra
subtilia, nec dilatatis oris angulis, am-
pliata: si casu dentium series ordinata
promineat, niueum protinus repræse-
ntat ipsa colorem. Pilis infra narium
antra fruticantibus quotidiana succi-
sio. Barba concavis hirta temporibus,
quam in subdita vultus parte
surgentem, stirpitus tonfor assiduus
genas adusque foreipibus euellit
Menti, gutturis, colli, non obesi, sed
succulenti, lactea cutis, que propius
inspecta, iuuenilli robore suffundit-
tur. Namque hunc illi crebro colo-
rem, non ira, sed verecundia facit: te-
retes humeri validi lacerti, dura bra-
chia, patulæ manus, recedete aluo pe-

ctus accedens. Arcam dorsi humilior
inter excrementa costarum spina dis-
criminat. Tuberosum est vtrumque
musculis prominentibus latus, in
succinctis regnat vigor ilibus. Car-
neū femur, internodia politum benè
mascula: maximus in minimè rugosis
genibus honor. Crura furis fulta tur-
gentibus: & qui magna sustentat
membra pes medicus.

Vide eruditum in hanc epistolam R. P. Sirmondi commentarium.

In picturis & imaginibus mulierum nihil opus est inmorari pluribus. Plena sunt his argumentis lenium. Poëtarum nuga, qui, ut ait D. Augustinus.

Pulchritudinem corporis, quæ est infimum bonum à Deo factū tempo-
rale & carnale, malè amant, postposito, intimo, eterno, & sēpiterno Deo.

Pulcherrimus mundus, & omnia que in eo sunt, clamant se facta à pulcherrimo Deo: quod surdæ aures non audiunt.

Subjiciam unam aut alteram picturam, ut habeant adolescentes, quod castè in istis imitentur. Verum ut libere moneam, à grani oratione, multo magis

concione,

concione, istæ descriptiones alienissima sunt. Itaque poterunt magis Poëtis ad Dearum proserpicias esse adiumento, quã ab oratoribus in seriis rebus afferri. Quis enim fer-

ret, in re graui, hanc styli mollitiem quam habet Aristænetus, cum Diuam suam vanissimus sophista describit his verbis?

VENVSTAS MVLIBRIS.

Ex Aristæneto epist. I.

Descriptio XXVII.

Ὁ φύσις τὸ κάλλιστον φιλοτέχνημα, ὡ γυναικῶν ἔκλεια, καὶ διὰ πάντων ἑμφύχως ἢ ἀφροδίτης εἰκῶν. ἐκείνη γὰρ, ἵνα κάλλος ἀφροδίτην εἰς διώματι ἀπογελάτω τῆς λόγους, λευκὰ μὲν ὀπιθὲ καὶ ὑπερυδροὶ παρειά, καὶ ταύτη τὸ φαίδρον ἐκμιμουῦται ἢ ῥόδων. χεῖλη δὲ λεπτὰ, καὶ ἠρέμα διηρημένα, καὶ ἢ παρειῶν ἐρυθρότερον. ὄφρῶς τε μέλαινα τὸ μέλαν ἄκρατον. τὸ δὲ μέσοσθρον ἐμμέτρως τὰς ὀφρῶς διορίζει. ῥίς ἀσθεῖα, καὶ περιουμένη τῇ λεπτότητι ἢ χεῖλῶν, ὀφθαλμοὶ μεγάλοιτε καὶ διαυγῆς, καὶ καθαρὰ φωτὶ διαλάμποντες. τὸ δὲ μέλαν αὐτῶν, αἰ κόραι μελαντάτοι, καὶ τῶ κύνκλα λευκῆν ἀγγίλλω λευκώταται, καὶ ἐκείτηρον ὑπερβολῆ πρὸς τὸ ἔτερον ὀπιθῆκνυται. καὶ τὸ λίαν ἀρόμοιον, εὐδοκίμει παρεκείμνον. ἔνθα δὲ τὰς χεῖρας ἐγκειδεδυμένας πᾶσαι περὶ σκωπῆν. ἢ ἢ κόμη φυσικῶς ἀουλισμένη ὑπανδύνη ἀσθεῖ, καὶ ὀμορῶν, ἐμφορῆς. καὶ ταύτων αἱ χεῖρες τιμημέναι ἢ ἀφροδίτης. τὸ ἀρχὸς λευκότε, καὶ σύμματος τῶ πρὸς ὄπω, καὶ ἐκασμῆτες ἢ, δι' ἀλγῆτα τεδαρρῆκεν ἑαυτῶ. ἀρῖκεται μὲν λιθοκόλη ἢ πειδῆρραι. ον, ἐν τῶ τοῦ ὄμα γέγραπται ἢ καλῆς, γεφίματα δὲ ὄστ ἢ λιθῆλον ἢ δέσις. ἔστ ἢ ἐμμήκως ἡλικία. ἡμια καλόντε καὶ ἀρῖμετρον, καὶ τῶ πῶ πω σιωδιαπ-
δέμνον ἢ μελῶν. ἐνδεδυκῆ μὲν, εὐπερὶ στωπο-
πάτη. ἐμδύσα δὲ, ὄλη πρὸς ὄπων φαίνεται, ἐά-
δισμα τεταγμῶν, βραχὺ δὲ, ὄσπερ κωπέει-
πῆς, ἢ φοινίξ σείμῶς ἡσυχῆ. (ἐπὶ φύσει τὸ κάλλος ἔστιν ὑπερῆσανον.) ἀλλὰ ἐκείνοις μὲν, οἷα φυτὰ, κινεῖ ζεφύρου πρῶν, αὐτῶν δὲ πῶς ὑποσαλεύουσι τῶν ἐρώτων αἱ αὐρεῖ.

Naturæ eximium operæ pre-
tium! O mulierum decus! o
viuam, spirantem per omnia Veneris
imaginem! Nam illi, vt Veneriã for-
mam quantum pote verbis depingã:
Mixtæ cãdidiore ac tenu rubore ge-
næ, natiuum rosarum splendorem re-
ferunt, subtilia labra tenuique inter-
stitio distincta genarum purpuram
vincunt, supercilia fusca purissima ni-
gredine, disparataque inter se æqua-
bili meditullio: nasus rectus, & adæ-
quatus tenuitati labiorum, oculi ma-
gni, flagrantés, & puro lumine suffe-
cti, in quibus nigrum pupulæ lactei
circuli vicino candore circumfusum,
ex ipsa colorum pugna temperiem
pulchritudinis facit excitatiùs gra-
tam; in qua gratias insidentes, cuius
adorare promptum est. At coma suo
ingenio fusa similis est crispitudine
(vt Homerus ait) hyacinthino flori, &
hanc opinor manus Veneris discrimi-
nauere. Ceruix alba, vultus nitori
haud dissimilis; & inornata licet, satis
esset suis deliciis ferox: sed tamē eam
monile præcingit exquisitis lapillis
illuminatum, & formosæ nomen præ-
ferēs, cui gēmarum ordo pro litteris.
Statura procera, vestis elegans, con-
ueniēti que, & membrorum confor-
mationi adæquata: si vestem induit,
formosa est: si exuit, tota forma est.
Incessus cōpositus, sed breuis, cupressi, aut palmæ in modū agitæ modico
fauonio: (tanta est præcellentis forme dignitas:) sed illas opinor plantas aura
Zephyri commouet, hanc leues auræ Cupidinum quodammodo subleuant;

Ppp

ταύτην ἑαυτῆς ὡς οἶον τε λῶ, οἱ κορυφαῖοι γε-
γέσθαι τῶν ζωγράφων. ἦν ἴκη, οὐδ' οἷοι γράφειν
Ἐλένην ἢ Χάριτες, ἢ ἢ ἀπὸ τῆς πλὴν ἀρχοῦσαν τῆ
Χαείτων, οἷον εἰς ἑσφονὲς παρὰ δειγμα κέλλοις
ἀφορῶντις, ἀνασκοποῦσι πλὴν εἰκόνα Λαίδης,
καὶ τὴν δὲ ἀποτυπωῦται θεοσχεπῶς τὸ φιλο-
τεχνύμῳν εἶδες. ἦν ἴκη, ἢ φθέρηται, βαβαί, ἢ ται
τῆς ὀμιλίας αὐτῆς αἰ σιελῶες, ὅσση ἢ γκῶπια σω-
μιλλόδορος. τῆ χαείτων πᾶσων ἢ λαίς τῆ κερῶν
ἑσφῶπιτα, ἢ μειδῶ πᾶν ἀπαργῶν. οὕτως
οὐδ' πλὴν ἐμὴν ὠρεῖζαδῶν ἢ τρυφῶσαι ἑσφ
πλοῦτε τῆ ἐναρπείας, οὐδ' ἀτ' ὁ μῶμος ἐν ἑλα-
χίσῳ μιμήσται.

fundit? Ad hunc modum florentem, opibúsque & forma spectabilem, ne mi-
nimúm quidem mordere potest Momus.

*Hæc etsi sint ab omni ob scemitate expurgata, nimis tamen sunt mollia, nec virilem
stylum decet.*

I T E M.

Ex Petron. Arbitro. in Saty.

NVlla vox est quæ formam eius
possit comprehendere: nã quic-
quid dixerò, minus erit. Crines inge-
nio suo flexi, per totos se humeros
effuderant: frons minima, & quæ ra-
dices capillorum retro flexerat; su-
percilia vsque ad malarum scriptu-
ram currentia, & rursus confinio lu-
minum penetrè permixta: oculi cla-

riores stellis extra lunam fulgētibus:
nares paululum inflexæ: & oscu-
lum quale Praxiteles habere Dianam
credidit. Iam mentum, iam ceruix, iã
manus, iam pedum candor, intra auri
gracile vinculum positus Pariú mar-
mor extinxerat. Itaque tunc pri-
mum Dorida vetus amator contem-
psi.

ALIVD.

Heliod. in Æthiop. lib. 3.

Hῆγο μὲ γδ' ἐφ' ἀμαμάξιν ἀπὸ σινωείδης
λευκῆς βοῶν ἐχουμένη. χιτῶνα δ' ἄλουε-
ρὴν ποδίησι χρυσῆς ἀκπίσι κατὰ σασόν ἡμφίεσο.
ζώνην δ' ἐπιβέβητο τοῖς σένοις λῶ ὁ τεχνισά-
μῳος, εἰς ἐκείνῳ τὸ πᾶν τῆ ἑαυσεῖ τέχνης. κα-
τέφξ quicquid habuit industriæ, conclusisse videbatur, cum neque

Vehebatur insigni rhæda, can-
dido bonum iugo: vestis eius
purpurea ad pedes vsque demissa, &
aureis radiis interstincta: zona porro
pectus præcinxerat, in quam arti-
fex quicquid habuit industriæ, conclusisse videbatur, cum neque

τέκλεισιν, οὐτε σφῆτερον π τῶν τιν χαλκευσα-
μῳος, οὐτε αὐδῆς διωρησῶμος, δουρὶν γδ' δεξιῶν-
ποιον τὰ μὲ οὐραῖα κτ' τ' μεταφρέγων ἐδῆσμινε.
τὸν δ' αὐθῆνας ἑσφ τὸς μαζοῖς παρὰ μείψας, ἢ
εἰς βερέχον σκολιδὸν διαπλέξας, ἢ τῆς κερῶν
διολιθῆται τῆ βερέχου πυργηρῆτας, ὡς σφῆσι
τῆ δεσμοῦ κτ' πλευρῶν ἐκείθεν ἀπηώρησεν. εἰ-
περ ἀτ' τὸς σφῆς ἢ δουρὶν ἐρπειν, ἀλλ' ἔρπειν, ἢ χ'
ἑσφ βλοσυρῶ ἢ ἀπνῆν τῶ βλέμματι φοβερεῖς,
ἀλλ' ὕγρῳ κῶμματι διάρροωθῆοις, ὅσση ἀπὸ τῆ
κτ' τα σερῶα τῆ κόρης ἰμέρι κατευναζομένηοις. οἱ δ'
ἦσαν πλὴν μὲ ὕλλω χρυσῆ, πλὴν δ' χρῶσαν κυανέοι.
ὁ γδ' χρυσὸς ἑσφ τῆ τέχνης ἐμελαίνετο, ἵνα τὸ
πᾶν ἢ μεταβάλλον τῆ φολίδος, τῶ ξανθῶ τὸ
μάλαν εἰσκραδῆν ἐπιδείξῃται. τοιαύτη μὲ ἢ ζῶν
τῆ κόρης. ἢ κόρη δ' οὐτε πατῆρ διάπλοκος, οὐτε
ἀπῶ δετος, ἀλλ' ἢ μὲ μῶλλῆ ἢ ὑπὶ αὐθῆνας, ὅμοις
τῆ ἢ νότοις ἑσφ κῶμαινε. πλὴν δ' ἀπὸ κορυφῆς, ἢ
ἀπὸ μετώπῳ δάφνης ἀπαλοὶ κλῶνες ἑσφρον, ῥο-
δουδῆ τε ἢ ἡλιθῶσαν διαδόντες, ἢ σβεῖν τῆς
αὐραῖς ἑσφ τῆ πρέπυτος ἢ ἐφῆντες. ἑφῆρε δ' τῆ
λαίφ τὸ τόξον ἐπίχρυσον ἑσφ ὁμῶν τὸν δεξιὸν
τῆς φερέσται ἀπυρτημῳος. τῆ δ' δατέρφα λαμ-
πάδων ἡμῆμεν. ἢ οὕτως ἑσφουσαι πλέον ἀπὸ τῆ
ὀφθαλμῶν σέλας ἢ δάδων ἀπύγρζεν.

antea quicquam eiusmodi fabricá-
set, neque iterum pari arte conficere
potuisset. Geminos enim dracones,
caudis primùm inter scapulas aptè
connexis: deinde productis ceruici-
bus in mamillas defluentes, & tortili
nodo ita implexos, vt capita, & sinuo-
so flexu subducta, tanquam ipsius
nodi appèdices exstarent, ab utroque
latere suspederat. Dixisses, angues re
ipsa serpere; non iam rigido & terri-
bili aspectu formidabiles: sed humi-
do sopore defluentes, puellæ pectore,
veluti illicio consopitos. Ac illi qui-
dem erāt (quod ad materiam attinet)
aurei, cæterùm colore cærulei. Aurū
enim arte enigrescebat, vt asperitatē
ac varietatem squammæ, fuluóque
perfusum nigrorem repræsentaret.
Talis quidē erat zona puellæ. Coma
verò, neque omnino collecta, neque
dissoluta, sed pars à collo sensim pro-
ducta super humeros effluebat, pars
à vertice, & fronte deducta, lauri te-
nellis coronata ramis, rosis, & soli
per similibus, modicè stringebatur, ne
præter decorum blandientibus illusa
uoniis orraret. Ferebat autem sinistrâ arcum deauratum, à dextro humero
pharetra dependente, altera vero facem accensam. Cùmque eo habitu esset,
maius tamen ab ipsius oculis lumen quàm à face exisibat.

ORNATUS MULIEBRIS.

D. Gregor. Nazianz. oratio II.

Descriptio XXVIII.

OΥτ χρυσὸς ἐκείνῳ εὐδοκίμῳν τε-
χνη ποιηθεῖς εἰς κέλλοις πειρουσίαν,
ἢ ξανθαὶ πλοκαμίδες, διαφανῶν μῶαί τε
ἢ ἑσφρανόμῳαί, καὶ βοσφύχων ἑλικες, καὶ
σοφίσματα σκηνοποιῶν τῆ πῆριαν κεφα-
λίῳ ἀπῶτάτα, ἢ ἐδῆτος περὶ ῥεούσης,
καὶ διαφανῆς πολυτέλεια, ἢ λίθων ἀυγαί
καὶ Χάριτες χρυσοῦσαι τῆ πλοσίον ἀέρε,
gnificentia, non lapidū splendores, &

Non illam aurum arte ad exi-
miam pulchritudinem elabo-
ratum ornauit, non flauæ comæ,
tum apparentes tum sublucetes,
non crinium nodi & imposture, pre-
tiosum caput, summa cum infam-
ia scenam efficientium, non cir-
cumfluentis & pellucidæ vestris ma-
gnificentia, non lapidū splendores, & Gratia propinquum aërem colorantes
P P P P ij

ἢ τὰς μορφαὶ ἀριλάμπυραι, ἢ ζωγράφων τέχναι, καὶ ὁ κἀποδὴν πάσης ἀπιδιμουρ- γῶν, ἢ κατακρύπτων τὸ θεῖο πάσμα ἐπι- βόλοις χρομασι, καὶ διὰ τὴν πῆλιν αἰσῶν, ἢ περὶ τοὺς θεῖαν μορφῶν εἰδωλον πορνι- κῶν λίχνουσι μμασιν, ἵνα κλέβῃ τὸ νόδιον κἀλ- λος τὴν φυσικὴν εἰκόνα τηρουμένην θεῶ, ἢ τὴν μιλλοπι.

ac formam lumine circumfudentes, non pictorum artes, & præstigiæ, ac & vilis & paruo constas pulchritudo, terrenusque fictor, in contrarium fa- bricans, insidiosisque coloribus Dei- figmentum obducens, & per hono- rem infamiam iniurens, ac diuinam formam meretricium procacibus oculis idolum proponens, vt adulterina pul- chritudo naturalem imaginem, quæ Deo, ac futuro æuo, seruatur, surripiat.

chritudo naturalem imaginem, quæ Deo, ac futuro æuo, seruatur, surripiat.

DEFORMIS.

Ex Sidonio Apollinari, epist. 13. lib. 3.

Hic author sensibus ingeniosus, stylo præfractor.

Descriptio XXIX.

ENimero illo sordidior est atque deformior caduere rogali, quod facibus admotis, semicombutum, moxque sidente strue torrium deuolutum, reddere pyra iam fastidiosus pollinctor exhorter. Præter hæc lumina gerit idem lumine carètia, quæ Stygiæ vice paludis voluūt lacrymas per tenebras. Gerit & aures immunitate barrinas, quarum fistulam biforem pellis vlcerosa circumuenit fa- xeis nodis, & tofosis humore verrucis. Portat & nasum, qui cum sit amplius in foraminibus, & strictus in spina, sic patescit horrore, quod angustatur olfactui. Prætendit os etiam labris plumbeum, rictu ferinum, gingiuis purulentum, dentibus buxum, quod spurcat frequenter exhalatus è concauo molarium computrescentium mephiticus odor, quem supercumulat esculenta ructatio, de dapibus hesternis, & redundantium sentina canarum. Promit & frontem, quæ sceddissimo gestu cutem plicat, supercilia verò distendit.

Nutrit & barbam, quæ iam senectute canescens, sit tamen morbo nigra Syllano. Tota denique est misero facies ita pallida, veluti per horas umbris mæstificata larualibus.

Taceo relictam sui molem vinctam podagra, pinguedine solutam. Taceo cerebrum crebra vibice peraratum, quod parum amplius tegi constat capillis, quam cicatricibus. Taceo pro breuitate ceruicis occipiti supinato scapularum adhærere confinia. Taceo quia decidit honor humeris, decor brachiis, robur la- certis.

Taceo manus chiragricas, vinctis cataplasmatum pannis, tanquam castibus inuolutas: taceo, quod alarum specubus hircosis atque acescentibus latera captiua vallatus, nares circum sedentium ventilatas duplicis. An sancti peste funestat.

HAstenus de corporum imaginibus; nunc animorum simulachra videamus, quæ maximè appa-

rent in motibus & affectibus. Extant in eo genere, characteres Theophrasti, prudenter & ingeniosè conscripti è cuius, & cæterorum antiquorum sensibus, multos χαρακτήρες expressi, & Latinitate, non vt interpres, sed vt orator donauit.

bus, multos χαρακτήρες expressi, & Latinitate, non vt interpres, sed vt orator donauit.

VIRTUS, ET VOLVPTAS.

Philostratus, in Apollonio.

Descriptio XXX.

Hæc χρυσῶν τε κατασκευασμένη, καὶ ὀρ- μωις, ἑδῆν τε ἀλιπορφύρω, καὶ πα- ρειῶς καὶ χαίτης ἀναπλοκίς, καὶ γεφῶσις ὀμμάτων. ἔσι δ' αὐτῇ καὶ χρυσοῦ πείδιλον. γέγραπται ἢ καὶ τέτω ἀνοσοῦσι: ἢ δ' αὖ- πεπονηκίαι ἢ περὶ σφῆρας, πρᾶχθ' ὅρῳσα, τὴν δ' αὖχμὸν πεπονηκίαι κόσμημα, καὶ ἀνυπόδητος ἢ ἀρετῇ, καὶ λιτῇ πῶν ἑδῆντα. καὶ γυμνῇ δ' αὖ ἐφαίνετο, εἰ μὴ ἐγίνωσκε τὸ ἐν Σηλείαις εὐρημῶν.

ERat autem hæc quidem auro monilibusque ornata, veste in- super purpurea, & oris pulchritudi- ne nitens, & coma præterea discrimi- nata, & variis nodis alligata, & pictis superciliis fulgens; aureos quoque calceos gestans, tumido incessu huic insultabat. Altera verò, labore fessæ similis, aspectu horrida, macie quoque, & squalore confecta, nudis etiam pe- dibus, & simplici veste amicta, vt nu- da etiam esset proditura, nisi quod in fœminis decorum est, agnouisset.

da etiam esset proditura, nisi quod in fœminis decorum est, agnouisset.

ADVLATOR.

Expressus ex Athenæo, lib. 6. & aliis historicorum sensibus; nostro verò stylo donatus.

Descriptio XXXI.

Accipite iam quid ille turpiter & luxuriosè fecerit in Malthinum (meliùs Malrhinam dixero) vi- rum diuitem, sed improbum; quem suum Alexandrum, imò Iouem so- let appellare. Iacebat adolescens vi- no marcidus, in lectulo, qui fert delicatorum ingenium) tumebat pluma, collucebat auro, flagrabat purpura. Duo cum isto adultores hominem circumstant, in eum plusquam deceret, officiosi, nequissimo genere leuitatis: vnus pedes lydio, hoc est, delicatissimo panniculo im- positos mollissimè titillabat; & idem-

tidem demissa ceruice suauiter osculabatur, dignos exclamans pedes, qui suis vestigis rosas funderent, lac- tibus & mellis fontes aperient: Alter manum propendentem è lectulo, & languidè, vt fit ab ebriis, demissam lenissimè demulcebat; τοῦ χιῶν, Græcula assentatione frequenter ap- pellans. Tertius, qui nemini in hac nequitia cedere volebat, diffusos per lacteam ceruicem crines, sinistra lenibat manu; dextrâ flabellum te- nens, ex mirifico caudæ pauonina choragio conflatum abigebat muf- cas, ne quæ in domini caput inuola- rent: sed tam bonus custos esse non potuit, quin vna, vt est bestiolarum importunissimum genus, ad corpus vsque iacentis penetraret: tum indi- gnè factum clamant omnes, & que- rantur impudentissimas esse bel- luas, quibus non satis sit, homines pungere: nisi Deorum sanguinem.

lambant. Hic tamen, qui cæteris, vt nequior ita ingeniosior volebat videri, non nihil animalculo cōdonādū esse censebat; rem audaculam fecisse; ceruicem illam roseam appetiisse, quis non appeteret! inuolāsse, non vt pungeret, sed vt oscularetur. Præclara oratio, sed nulla apud iratos; edictū fit in muscas, totis ædibus exterminatur: creatur inauditus antea magistratus, muscarum præfectus, cui ex officio incumbat, totis ædibus muscas expellere. Quid, cum noster hypobolimæus Alexander nuper se laborare fingeret ophthalmia? bonus ille parasitus, hallucinabatur ad fercula, Alexandrinum puerum sibi poculum porrigentem non videbat.

Bene actum cum genere humano, si turpissimum assentator fame & siti periisset. Quoties ructantem aut mingentem dominum laudauit, quoties ægroti saluam linxit, quoties febriculosi vomitum frustris esculētis vinum redolentibus, abundè profusum, spurcissimo ore excepit. Paruane ista? parua sunt; si quod iter facienti accidit, commemoremus. Ad regis latus equitabat comes indiuiduus, cū cælo intendere se nubes, consecuta repente tonitrua, & coruscationes: tum ille, venerationis, vt videbatur, plenus, conuersus ad Regem: Et tu (inquit) proh magne Iupiter, sic tonas? Ad summum constans rumor est, eum aream destināsse, in qua templum ex manubiis adulatoriis est consecraturus; *Domino, Deoque nostro*: & si quid ampliùs volueri, Iphigeniam habet domi, filiam vnicam, & nubilem, cui vittas impositurus est, & ad noui Dei aram immolaturus.

A M B I T I O S V S.

Ex D. Cypriano, epist. 2. l. 1.

Descriptio XXXII.

QVos honores putas esse, quos fasces, quam affluentiam in diuitiis? quam potentiam in castris? in Principatu licentiæ potestatem? malorum blandientium virus occultum est, & arridentis nequitiæ facies quidem læta, sed calamitatis abstrusæ illecebrosa fallacia; instat quoddam veneni, vbi in lethales succos dulcedine aspersa, calliditate fallendi, sapore medicato poculum videtur esse, quod sumitur: vbi epotaeris, pernicies haustro grassatur: quippe illū vides, qui amictu clariore conspicuus fulgere sibi videtur in purpura, quibus hoc sordibus emit, vt fulgeat? quos arrogantium fastus prius pertulit? quas superbas fores matutinus saluator obsedit? quod tumentium contumeliosa vestigiola, in clientum cuneis antè præcessit, vt ipsum etiam salutatum comes postmodum pompa procederet, obnoxia nō homini, sed potestati: neque enim colli moribus meruit ille, sed fascibus: horum denique videas exitus turpes, cum anceps temporum palpator abcessit, cum priuati latus nudum desertor assecla scœdauit; tunc lacerata domus plagæ conscientiam ferunt; tunc rei familiaris exhaustæ damna noscuntur; quibus redemptus fauor vulgi, & caducis atque inanibus votis, popularis aura quæsitæ est.

S V P E R B V S.

Expressus ex Sueonij Caligula, & cæteris.

Descriptio XXXIII.

Videte, si placet, hominem; moriar, ni totus ex fastu atque arrogantia, & iniquissimo genere superbiz constatus est. Hic est, qui Imperium orbis terrarum, suo supercilio, vt Atlante cælum, niti putat: nec iam meminit quod homo sit, ex argilla & luto fictus: quinimo se ex astris lapsū putat, & qui incertos habet parentes in terris, originis suæ principium repetit à cælo. Cernite, quo se iactat incessu? quibus nos intuetur oculis? quā voce (si modò loquitur) omnes præ se contemnit? Animaduertistis, vt modò depictas gemnatasque indutus penulas, manuleatus & armillatus, in publicum procedat: modò sericatus & cycladatus obambulet? modò in crepidis vel cothurnis, modò in speculatoria caliga, nonnunquā focco muliebri prodeat, plerumque verò aurea barba fulmen tenent, ac fusciam, aut caduceum, Deorum insignia, sese insolentiùs ostendet: hic cæteros homines præ se mures, aut muscas, aut culices esse arbitrat: si quis eum leuissimè pepulerit, si tegerit, si minimo verbo se suspicatus fuerit offensum, non exorabilis. Si aliquam calidam tardiùs attulerit puer Alexandrinus, iubetur continuò trecentis affligi verberibus: si crystallū fregerit, ad murænas exclamat. Homines per diem quingentos occidere, idem est apud Busiridem, ac tesseris ludere. Deinde ille ebrius, non tam vino quàm cruore miserorum, exclamat, *Aut Casarem oportet esse, aut fatuū.* Parum est scire in homines, ni cōpedes Oceano iniiciat, iacula immit-

tat in solem: fluminis plagas inurat: leuis quotquot sunt simulachra, eadem capite truncari, & suam ceruicem imponi mandat. Quoties cum ipso Ioue iurgatur, quoties illi succentet? quoties exilia & vltimos Gedrosiorum tractus minatur, nisi pluat, aut tonet, aut serenum faciat, quando ipse voluerit? Quid, quod nuptiarum pompā adornat, & Mineruam aut Lunam de cælo lapsam iri in suos amplexus autumat? stultus, qui non videat, se eadem in capite gerere. Quid quod ipse deses, & imbellis, & effeminatus, cū conchis & margaritis bellum gerit, dein spolia vocat Capitolio Palatioque debita? & apparatusissimos triumphos instruit, quasi Phraatem, aut Aruiragum ad genua supplices admiserit?

Ad summum, cum se omnium hominum qui sunt, fuerunt, aut futuri sunt, sapientissimum dicitur, vnum sermè verficulum tenet, quem sapientissimè habet in ore;

Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas.

Aut si quos alios nouit: Megabyssia sunt ex tragædiis ducta, quibus vehementer delectatur, vt, Calcere cælum restat, &c.

A V A R V S D I V E S.

Ex D. Cypriano, epist. 2. l. 1.

Descriptio XXXIV.

Sed & quos diuites opinaris, continuat saltibus saltus, & de cōfinio pauperib⁹ exclusis, infinita ac sine terminis rura latiùs porrigētes, quib⁹ argenti & auri maximū pōdus, & pecuniarū ingentiū vel extructi aggeres, vel defossè strues: hos etiam inter diuitias suas trepidos, cogitationis incertæ sollicitudo discruciat, ne prædo vastet, ne percussor infestet, ne inimica

cuiusque locupletioris inuidia calū-
niosis litibus inquietet. Non cibus
seculo somnūve contingit: suspirat
in conuiuio, bibit licet gemmā: & cū
epulis marcidum corpus thoros mol-
lior alto sinu condiderit, vigilat in
pluma, nec intelligit miser, speciosa
sibi esse supplicia, auro se teneri alli-
gatum, possideri magis quam possi-
dere diuitias, atque opes. O detesta-
bilis cæcitas mentium, & cupiditatis
insanæ profunda caligo, cū exone-
rare se possit, & leuare ponderibus,
pergit magis fortunis augmentibus in-
cubare, pergit pœnalibus cumulis
pertinaciter adhærere: nulla in clien-
tes inde largitio est, cū indigētibus
nulla partitio, & pecuniam suam di-
cunt, quam velut alienā domi clausā
sollicito labore custodiunt: ex qua,
non amicis, non liberis quicquam, nō
sibi denique impertunt. Possident ad
hoc tantum, ne possidere liceat alteri.
O nominum quanta diuersitas! bona
appellant, ex quibus nullus illis, nisi
ad res malas vsus est.

AVARVS, ET TENAX.

Expressus ex Theophrasto, Plauto, &
cæteris.

Descriptio XXXV.

Sordidum hominem, vel potiùs
Sportentum hominis, si lubet, in-
tuere: vt vestes habet strictas, easque
atritas, & tot interpolatas versico-
loribus panniculis, quot sunt in cri-
bro foramina. Cerne, vt loculos ha-
bet situ obritos, plauces ferrugine illi-
tas, oppletas araneis aedes, vt ipse ca-
pite est, vsque ad cutem, raso, ne sæ-
pius tonsoris opera indigeat: vt domi
nudis pedibus obambulat, ne quid in-
terim calceos deterat: citiùs ex pumi-
ce aquam quam ex eo elicueris bene-
ficiam. Agrum quotidie inspicit, an

limites eodem loco maneant immoti,
ficum de suo horto neminem gustare
sinit, neminem per suum fundū tran-
sire, aut vllum cadium pomum tol-
lere, ignem in ædibus extinguere iubet,
ne quis corroget testula: & si quis for-
tè vicinorum (vt sæpe fit) cultrum, se-
curim, pistillum, mortarium, aut ali-
quid simile vtendum rogitet, fures
venisse dicet, atque abstulisse. Porro
autem, dæbitum si quis die præstituta
non soluerit, vt est importunus ex-
ctor, pœnam pro mora, atque ad eò
vsuræ vsurâ sole exigere. Quid, quòd
seruos alicui siliquis, & si quis eorum
patinam aut ollam fregerit, de eius
demento tantum detrahi iubet, quāti
erat quod fractum est? Quid, quòd
vxor, si tricalchum amiserit, domum
euertit, omnem supellectilem, lectos
etiam atque capsas loco mouet, & an-
cillis equuleum, ni inueniant, mina-
tur? Iam domi, cū bruma est, riget
frigore, & ne candelam accendat, fe-
lem circumfert, cuius oculis tanquā
facibus illustretur: at cū populares
conuiuio est excepturus, nec aliter
fieri potest, diu antè pertentat macel-
lum, pisces, agninam, vitulinam, cetū,
porcinam, cara inuenit omnia. Tum
vacuus rediens, secum inter eundem
mussitat, festo die, si quid prodegero,
profesto egere licebit, satius est nihil
emere: re demum cum vxore diu de-
liberata, decennem gallum gallinacū
iugulat ad geniale conuiuium, & pue-
ris vncinatos pedes cristâque de ca-
pite resectam largiens; Capite hoc,
inquit, & genium curate, quando se-
mel prodigere oportet: mox conuo-
catis conuinis, atque iis epulantibus,
tetricum quidpiam renidet, summis
labris ridens, ac interim, quot quis-
que calices educit, in conuiuio nume-
rat, penè ad singulos ingemiscens.

ELE-

ELEGANS, ET BLANDVS.

Expressus ex Theophrasto, Iuuenale,
& cæteris.

Descriptio XXVI.

Intuemini, si placet, hominem, vt
lab imis vnguiculis ad verticem vs-
que totus est pulchellus! quæ frontis
exporrectæ serenitas? quæ suauitas o-
culorum, quæ venustas oris, quæ re-
nidentis ad singula vultus amœnitas?
quot in facie veneres? quot volitant
cupidines? quot roseis labellis insidēt
sirenulæ? cernite, vt dentes habet ni-
tidos, Indico ebore, vel primâ niue
candidiores: vt iongos ac graciles di-
gitos magnæ lucentisque gemmæ
incendunt, quarum pondera ætius
tempore ferre vix potest, sed identidē
annulos ventilat, nequid sub tantillo
onere sudoris manus contrahant.

Quid quòd comam habet scitissimè
à tonsore magistro rotundatam, ma-
dentes cincinnorum simbrias, molles
cerussataeque buccas, vestes sericas,
holosericas, quarum quotidie mutat
colores, siue ostentationis causa facit,
siue hominis delicias etiam, quod ait
ille, *pannus Bombycinus urit*: quacūque
pergit, hic pullulare rosas, fluere bal-
sama, nasci seplassiam diceres: tam be-
ne olet vnguenta, vt malè quid ole-
re suspicer: atque cū talis ipse sit,
quid mirum, si vt pauo cōchatis cau-
dæ voluminibus, & versicolore plu-
marum amictu superbiens, se frequē-
ter intuentur, ceruicem rotat, gradū
frangit, & sic in vicis ambulat, vt per-
sonatus rex in tragœdia, spectans fre-
quenter an ipse spectetur. Si quando
venit in forum, eam partem maximè
frequentat, in qua sunt argentariorū

mensæ, vt se multitudini, quasi venu-
stissimam imaginem à pictore nuper
expressam, spectandum præbeat: per
ea se loca ventilat, in quibus frequē-
tes epheborum & virginum chori, à
quibus maximè vult videri, &
laudari: in theatro autem & specta-
culis iuxta ipsos Prætores sedet, quòd
faciliùs omnium oculos in se conuer-
tat. Domus illi est elegans, & amœna,
atrium picturis refertum, horti volu-
ptuarij, cœnationes laqueatæ, in qui-
bus aureilacunarum fulgori pauimen-
torum respondet nitor: lauta & mun-
da supellex, splendida toreumata, ta-
petes aurei, mirabilium rerum figuris
intexti, libros, quos ipse nunquam le-
git, lucentes auro Syttibi vestiunt,
cauda vulpina tergit puer quotidie,
ne minimus puluisculus adhærescat,
ad summum passim in eius ædibus vi-
deas cantillantes auiculas, garrientes
picas, loquentes psittacos, ludentes
simias, & si lubeat interius cimelium
penetrare, ostentabit mathematicum
choragium, speciosarum ferarū exu-
uias, peregrinarum ossa belluarum,
Canadientes, arcus, sagittas Indicas,
versicolores lapillos, marinas cōchas,
mannos textiles, mera puerorum cre-
pundia: in cōgressu totus est melleus,
salutat blande, comiter amplecturi
prehendit manus, tractat auriculas,
mulcet capillos, suum filiolum, suum
mél, suum corculum identidem ap-
pellans. Ad cœnam inuitatus hospite
rogat, vt filios euocet, quibus ingre-
dientibus, negat ficum sicui tam esse
similem, quam illi sint parentibus.
Mox eos sibi assidere iubet, oscula-
tur, colludit, tragematis refertit.
Quòd si quando inter disceptantes
electus fuerit arbiter, lites primùm
audiet magna facilitate, tum dicet, vi-
detur vterque rectè ratiocinari: ami-
cis curiosa munuscula sæpe missitat,
& rogatus vt aulam spectaculis com-
modet, libenter facit: dein inter spe-
ctatores, vt solet, conspicuus, assiden-

tibus crebrò dicitur, hanc suam aulam esse.

Item Seneca 7. Nat. 1.

Nondum satis robur omne proiecimus; adhuc quicquid est boni motis, extinguimus, leuitate & politura corporum, muliebres munditias antecessimus; colores meretricios matronis quidem non induēdos viri sumimus: tenero & molli incessu suspendimus gradum, nō ambulamus, sed repimus; exornamus annulis digitos, in omni articulo gemma disponitur, quotidie comminiscimur, per quæ virilitati fiet iniuria, vt traducatur, quia non potest exui.

Idem, de breuitate vite, 12.

Quid illos otiosos vocas, quibus apud tonsorē multæ horæ trāsmittuntur, dum decerpitur si quid proxima nocte succreuit? dum de singulis capillis in consilium itur? dum aut dissecta coma restituitur; aut hinc atque illinc deficiens, in frontem compellitur? quomodo irascuntur, si tonsor paulò fuit negligentior, tanquam virum tonderet? quomodo excandescunt, si quid ex iuba sua decisum est? si quid extra ordinem iacuit, nisi omnia sua in annulos suos reciderūt? quis est istorum, qui non malit rempubl. turbari, quàm comam? quis non sollicitior sit de capitis sui decore, quàm salute? quis non comptior esse malit, quàm honestior?

Item Tertull. de cultu foemin.

Proprias præstigijs formæ, & hic virilis sexus sibi agnoscit: barbam acrius cadere, interuellere,

circūdare capillum, disponere, etiam colorare cantem, primam quamque subducere totius corporis lanuginem, pigmento quoque muliebri distinguere, cætera pulueris cuiusdam asperitudine læuigare, tum speculum omni occasione consulere, anxie inspicere.

Alia, ex Arbitro.

Cum has miraremur lautitias, Trimalcio lautissimus homo digitos concepuit: ad quod signū mætellam spado ludenti supposuit: exonerata ille vesicâ, aquam poposcit ad manus; digitosque paululum aspersos, in capite pueri terfit.

Longum erat singula excipere: itaque intrauimus balneum, & sudore calefacti momento temporis ad frigidam eximus; iam Trimalcio vnguento perfusus tergebatur, nō linteis sed palliis ex lana mollissima confectis.

Tres interim iatraliptæ, in conspectu eius falernum bibebant: hinc inuoluitus coccinâ gauisapa, lecticæ impositus est, præcedentibus phaleratis cursoribus quatuor, & chiramaxio, in quo deliciae eius ferebantur, puer vetulus, lippus, domino Trimalcione deformior.

Cum ergo afferretur ad caput eius, cum minimis symphoniacis tibiis accessit, & tanquam in aurem aliquid secreto diceret, toto itinere cantant.

Sequimur nos iam admiratione saturi, & cum Agamemnone ad ianuam peruenimus, in aditu ipso stabat ostiarius prasinatus, cerasino succinctus cingulo, atque in lance argentea pisum purgabat.

Super limen autem cauea pendeat aurea, in qua pica varia intrantes salutabat.

Cæterum, dum ego omnia stupeo, penè resupinatus crura

fregi: ad sinistram enim intrantibus, non longè ab ostiarij cella, canis ingens catena vinctus, in pariete erat pictus, superque quadrata litera scriptū, *Canis, canis, canem*: & collegæ quidem mei risere, ego autem collecto spiritu, non destiti totum parietem persequi: erat autem venalitium titulis pictum, & ipse Trimalcio, capillatus caduceum tenebat, Mineruæque ducente tenia intrabat: hinc quæ admodum ratiocinari didicisset, deinde dispensator factus esset, omnia diligenter curiosus scriptor, cum inscriptione reddiderat: in deficiente vero iam porticu leuatum meritò in tribunal excelsum mercurius excipiebat; præsto erat fortuna cornu abundantanti copiosa, & tres Parcæ aurea pensa torquentes.

Notauit etiam in porticu gregem cursorum, cum magistro se exercentem: præterea grande armarium in angulo vidij, in cuius ediculae erant lares argentei positi, Venerisque signū marmoreum, & pyxis aurea non pusilla, in qua barbam ipsius candidam esse dicebant.

Ego interrogare atriensem cœpi, quas in medica picturas haberent, Iliada, & Odyssæam, inquit.

Iam ad triclinium venèramus, in cuius parte prima procurator rationes accipiebat, & quod precipuè miratus sum in postibus triclinij fasces erant cum securibus fixi, quorum vnam embolum nauis, æneum siniebat, in quo erat scriptum; *G. Pompeio Trimalcioni, viro angustali, Cinnamus dispensator.*

Sub eodem titulo etiam lucerna bilychnis de camera pendeat, & duæ tabulæ in vtroque poste defixæ: quarum altera, si bene meminim, hoc habebat inscriptum. *III prid. Kalèd. Ianuar. G. noster foras cenat: altera Lunæ cursum, stellarumque imagines pictas, & qui dies boni quique incommodi essent, distinguente bulla*

notabantur.

De huius descriptionis interpretatione alibi dixi.

R V S T I C V S.

Expressus ex Theophrasto, Cicerone, & cæteris.

Descriptio XXXVII.

A Nimaduertite quæso, hominis, vel potius pecudis, stuporem, & rusticitatem: vt est hirtâ, barbâ, neglecto capillo, colore fæusco, nigris dentibus, ab imis vnguibus ad verticem vsque stipes Æthiops.

Par corpori vestis, horrida scilicet, & inculta, quæ strictè ad eò plerumque artus tegit, vt nudet inuercundè. Calceos habet pede ampliores, quibus ipse non tam ambulat quàm natat: eosdem interdum clavis suffigit, & ingenti strepitu quatit pavementum. Loquitur interim contenta voce, quasi surdis canat, aut celeuma nauticum vrgeat, amicis necessariisque parum fudit, de rebus maximis ad famulos refert: & si comitiis interfuerit, quæcumque ibi gesta fuerint, rusticis operis narra: illis ad singula, vt faciunt cicones, acclamantibus; ipse nihil eorum quæ cæteri digna admiratione iudicant, quinimò vnguenta nō suauius fragare thymo, & barbaram fistulam citharæ præstare dicitur.

Si bos, aut asinus, aut hircus occurrerit, homo gradum sistere, admirari, contemplari, quasi in alium orbem raptus.

Quid quòd domi, etiam si ipse sit, locuples, nihil lautum, nihil elegans, nihil exquisitum, ne magnopere quidem præter præposteram gulæ voracitatem, sumptuosum: toreuma nullum, maximi calices, & hi Placentinis extracta mensa, non conchyliis, aut piscibus, sed multâ carne subrancida, serui sordidati mini-

strant, & ij plerumque Æthiopes, quibus nolles per mediam noctē in bustuariis occurrere: ille interim ingurgitat, dein poculentus, vel iacet in Græci vini fœtore stertens, vel si quando concinnior fuerit, saltat, & canit intempestiuè molestus omnibus: mox canem ad se vocat, & apprehenso blandientis rostro, Fidam, inquit, belluam, dominum, & domum, & inquilinos omnes custodit.

Vbi cubitum discesserit, si de aratro, aut falce, aut cophino, quæ fortè vicinis vtendum dederat, somniarit, intempesta nocte mentionem eorum faciet, nec vllam partem capiet quietis. Tum si visum fuerit, molam versabit cum ancilla, cum eadem quicquid in buccam, garriens, & si quid è promptuaria cella depromserit, decerptum inde frustum vorabit, cauēs ne pistrix hoc resciscat. Ad summum est omnis vitæ ciuilis, & humanitatis ignarus.

RUMORVM CONFICTOR.

Expressus ex Theophrasto,
& aliis.

Descriptio XXXVIII.

Chamæleontes vento pasci miramini? quia potius rumigerulum suspicite, vt totus ex ventis conflatus est. Hic patulis auribus rumusclos omnes excipit, & ad sermones colligendos, fingendos, confarcinandos, totus excubat; non curat, an vxor, an liberi domi egeant, an in balneis vestes amittat, an dum in porticu pedestres naualesque pugnas narrat, vadimonio citatus non respondeat; aut dum munitissimas vrbes verbis capit, cœna illi interim excidat, præ infana fingendi & garriendi dulcedine

negligit omnia. Quæ porticus, quæ officina, quæ fori pars, quam non cœties quotidie suis passibus terat? at, que hic obuiam amicis factus, statim mutato vultu suauiter renidet; & Quid noui (inquit) bellissimum caput?

Antequam rogatus alter respondeat, pergat; Nihilne noui dicitur, nihilne audiuit? veni igitur, veni, & affer sitientes aures, ego te sicut video, nouarum rerum epulis hodie sum excepturus. Tum incipit narrare, rediisse naues ex India recentes, admirabile prorsus esse regionis ingenium: illic spargi saccharum, vt apud nos, niues: placentas in summis arboribus crescere; lepores esse magnitudinis luporum; Regis Mogoris mortuam simiam, cuius vel solum dentem centenis aureorum millibus æstimaret: Turcarum copias à Persis esse delatas: magnum Sophi Christianæ religionis institutum suscepisse: super ea re legatos misisse ad summum Pætificem: fore, vt Romæ vel Parisiis intra paucos dies salutari lauacro tingatur.

Quòd si quis dicat: Tu autem his credis? imò rem bonis authoribus deferri asseuerat, rumorem crebrescere, omnium sensus mirificè congruere: Si pergas authores huius rumoris inquirere aut Asterij tibi puerum, aut Lyconem è prælio nuper reuersum, aut Polyperchontem, ad summum nominabit eos quos nosse minimè possis. Postquam narrauerit omnia, si hominem incœnatum valere iubens, nihil illo tristius; sin tu inuitaris comiter ad cœnam, quoties inter pocula exclamabit; O miserum Turcam! ô lætos nuntios! Numquid meritò suauissimas epulas auribus tuis me parare dixeram? tu verò tacitus hoc tecum habeto: mox egrediens ad ciuium vnumquemque accurrit, vt ei narret omnia,

SIMULATOR.

Expressus ex Theophrasto, Cornelio Tacito, & Poëtis comicis.

Descriptio XXXIX.

Simulator talis est, qualem difficilè capias, nisi fueris idem. Hominem diceris vulpeculam habere sub pectore, ita solers, varium, versatile, multiplex ad omnia fingit ingenium: Sæuè blanditur, blandè sæuit, dominatur superbè, seruit humiliter, facie tamen est nonnunquam liberali, lætis & illustribus oculis, ore, facundo, sermone ciuili, veste speciosa, ad omnem rationem humanitatis, vt videtur, compositus. Hic si tecum congreduatur, subridens, semiuoculas franget, verba concidet, siue natura siue assuetudine suspensa semper & obscura: quòd si ad ingenium ars accedat, & sensus suos de industria regere nitatur, non iam sensa sed mera loquetur ænigmata. Non credo, nò puto, obstupesco, non ita intellexi, alius eram ab illo: Porro, si quid agit, id vehementer occultat; & cum transactum fuerit, se adhuc deliberare dicit. Quicquid audierit, videri vult animum non aduertisse; quicquid flagrantissime cupierit, specie recusantis dissimulabit se velle: si fortè magistratus, aut dignitas, aut honor aliquis à popularibus & sociis deferatur, modestissime differet solam Heroum mentem tantè molis capacem: se in partem oneris publici aliquando vocatum, experiendo didicisse quàm arduum, quàm laboriosum esset, rempubl. gerere. Proin in cœtu, tot illustribus viris subnixo, ad alium deferant, qui sit autoritate grauior, & vultu peritior. Hic, dictum benè, exclamat aliquis? alium igitur quæramus:

Vulpes vehementi dolore æstuat, & in ipso doloris æstu fingit hilaritatē. Quid cum tuis opibus inhiat, & prædā querit? superbas fores matutinus saluator obsidebit, arrogantium mediastinorum fastus perferet, famem, moram, & bilem impotentissimas dominas deuorabit, vt antisper alloquatur quem cupit fallere, nec centesimam passus repulsam desistet, aut de prædâ desperabit. Cum insinuatus fuerit, nullum sibi ministerium non honestum putabit: dicitur non plus commouebitur.

Quam si dura flect, aut stet Marpesia cautes:

Frontem sibi salua inspergi patietur, & ea tolerabit, quæ nec Sarmenus, nec vilis Galba, Sanniones Cæsaris, ad imperatoriam mensam pertulissent: Iam cum insidias struit, si te alienatum à se senserit, vltro veniet salutatum, in os palam laudabit, mœrentem lenissimorum verborum lenocinio consolabitur, tuis miseris ingemiscet, etiam lacrymulas fundet armoris sui testes. Ad summum, omnem penitus exui simultatē oportere, se tuū esse ex asse, ad omnia paratissimum, in quoscunque terrarum tractatus miseris, & si in calum inusseris, ibit. Quòd ab alio contumelia affectus fuerit, illum vel verbo satisfacientem beneuolè amplectetur, ignoscet, securo animo esse iubebit, interim per alios, iudicium, supplicia, & arcanam pestem machinabitur. At verò pactus aliquis, negabit se meminisse, & si iustissimi æris debitor cōuictus fuerit, primùm rem trahet, quantum poterit, deinde palam iubebit, quæstorem suum, alienum æs dissolueri, clam monebit, ne quid eroget, etiam si ipse imperare & vehementer urgere videatur. Postremò, quotidianis vexatus creditorum quiritationibus, Ignauum, inquit, quæstorem ærario meo præ-

feci, & accersito ad se homine, Heus tu, inquit; cessator, itane pecuniam, quam iniunxeram, reddidisti? quid me, vel punctum tēporis in ere alieno verbari pateris? nā tu! sed dimitte hominē, tecū postea rationē iungam seueriūs. Hęc palam, vt omnes audiant; clam in aurem insuffrat, persta fortiter, caue quidpiam dederis; Nec satis, cum in hospitium venit, primūm hospitam nonnulla liberalitate ad se illectat, & illi minutias quasdam pecuniarum soluit, Attica (quod aiunt) fide: Mox conciliata sibi gratia; Splēdidos, inquit, viros, hospita, hodie

sum accepturus, fac vt omni apparatus extructum sit conuiuium, si quid illi, vt fieri solet, in cœnam erogare vouerint, dic, me tibi satisfecisse: facit imperata simplex mulier, mensam genialiter instruit, veniunt qui fuerāt inuitati, discumbunt, Saliarem in modum epulantur: in discessu, conuiuii pecunias offerentibus, Satis fecit, inquit illa, hospes meus: hic vocem arripit, & litem postea intentantē hospitam proprio iugulat gladio. Ad summum tale est hominis ingenium, vt satius, sit cum vipera, quàm cum illo, sub eodem tecto degere.

I M P O S T O R .

Expressus ex Luciano. in Pseudomant.

Descriptio LX.

Πρότερον γὰρ σοι αὐτῶν ὑπογράψω τῶ λόγῳ πρὸς τὸ ὁμοιωτάτων εἰκότας ἢ μορφῶν, ὡς ἀπὸ δυνάμει. καὶ τοι μὴ γεωφικός τις ἀντίνα σοὶ καὶ τὸ πρὸ δεξιῶν. τὸ δὲ σώμα μέγας τε ἰὼ καὶ κνήμης ἰδεῖν, καὶ θεοπροπίης ὡς ἀλλήλων: λευκὸς πῶν χροῖαν, τὸ ἦρειον οὐ πῶν λάσπος, κόμην μὲ ἰδίαν, ἢ ἴδῃ πρὸς δεξιῶν ἐπιλείμνος, εὐ μάλα εἰκασμύλιον, καὶ τὸν πολλοῖς, ὅππῃ ἰδέσθαι, κεληθῆαν. ὀφθαλμοὶ περὶ τὸ γρογγὸν καὶ ἔνθεον διαμφοῦντες. φάνημα ἠδισόν τε ἄμα καὶ λαμπρῶν ταυόν. καὶ ἄλλως οὐδὲ μὲν μεμπῆος ἰὼ ταῦτά γε, τοῖόςδε μὲ πῶν μορφῶν. Ὅλως γὰρ ἐπιγνώσκον ποι, καὶ τῶ λογισμῶ διατύπασον ποιηλοτάτων πινῶ ἰσοῦς κέραςιν, ἐκ νέου φθοῖς, καὶ δόλων, καὶ ἀπειρηθῶν, καὶ κακοτεχνῶν συγκειμήτων, βραδίων, τολμηρῶν, παρθελοχόν, φιλόπονον ἐξερράμαδων τὰ νοσήντα, καὶ πεινῶν, poterat improbari: ac figura quidem hominis erat huiusmodi. Prorsus enim finge mihi, & cogitatione efforma quam maximè variam ingenij temperaturam; indolēmque ex mendacio, dolis, periuriis, maleficiis confusam, promptam, audacem, versatilem, & ad efficiendum, quæ cogitasset, nullum refugientem laborem, apposita ad persuadendum,

AC primūm tibi depingam hominem, effigiem eius, quo ad potero proximè verbis adumbrans: tamen si non sum admodum pingendi peritus. Corpore igitur, vt interim & hoc tibi repræsentem, procerus erat, & aspectu decorus, planèque specie diuina quadam, & maiestatis plena colore candido, barba admodū hirsuta, coma partim natia tectus, partim apposititia: sed hęc adedò scitè & eleganter, vt plerique imitatam adscititiamque non agnoscerent: oculi vehementer acres, ac versatiles, tum diuinū quiddam relucens: vox dulcissima, paritèrque clarissima, in summa, quoad has res, nulla ex parte

καὶ εὐξὸς ὄψιν, καὶ ὑποκριτικῶν τῶ βελτιόνος, καὶ τῶ ἐναντιωτάτῳ ἢ βουλήσεως εἰκίαν. οὐδὲ τις γοῦν τὸ πρὸς τὸν ἐπιγρογγόν, οὐκ ἀπέλαθε δόξαν λαβῶν ὑπὸ ἄντῳ, ὡς εἶναι πάντων ἀνθρώπων χρηστότατος, καὶ ἐπιεικέστατος, καὶ πρὸς ἐπι ἀπλοῦκώτατος τε, ἀφελέστατος.

cuique facile fides habēda videretur: tum quæ mirè simularer, optima quæque ea, quæ à mente essent diuersissima, præ se ferret. Primūm igitur nemo cum illo congressus est, qui non hac cum opinione discesserit: vt cum mortalium omnium optimum, æquissimūmque, præterea simplicissimūm; minimèque fallacem existimaret.

G A R R V L V S .

Expressus ex Horatio, & Theophrasto.

Descriptio LXI.

DEambulabam nuper in via sacra, vt mos est me, nescio quid poetarum nugarum meditans: certè totus in iis hærebam acerrima mentis cogitatione defixus, occurrit aliquis, quem vix ego de facie noueram, & apprehensa manu: heus, inquit, dulcissimum caput, vt vales? benè, inquā, ac suauiter, & te vicissim saluere iubeo: ego viam inire, & ille me callidè insectari, quasi subtimuisset, ne euaderem: Tandem occupo, & vt nauiter videbam impudentem, nunquid vellet? rogo. Tum ille: Videris, inquit, amicos non esse, at ego, si nescis, eruditus homo sum: Nec mora, cœpit, postquam incaluit, de poetis garrire, quicquid in buccam, superioris ætatis heroes commemorare, de prauitate temporum queri, ingenia deterrere. Ego interim expectans donec finiret, modò currebam ocys, modò cōsistebam, modò seruo nescio quid in aurem insuffrabam, vt me negotiū habere coniceret: & iam præ tædio sudore persusus, mecum tacitè felices Bolanos prædicabam, quos ferreo cerebro natura finxisset: fatuus nihil de garrulitate remittens, mihi narrabat, quod superiori nocte somnauerat, & tum quæcunque in cœ-

na sibi fuerant apposita, omnia sigillatim recensēbat. tum frumenta in foro vili vānisse pretio, peregrinos esse in hac vrbe quam plurimos, se agrum in sequentem annum esse culturum, & cum ad nihil responderem, imò, neniderem quidem: Video, inquit, te defatigatum, & de discessu cogitantē, sed nihil agis, te enim vsque detinebo, & quocunque ieris, sequar: age, quò te pedes? hic ego, nihil opus est te vexari, agrorum inuiso, via transiberina, ad hortos vsque Cæsaris, hominem tibi ignotum. Esto, inquit, nō sum valdè occupatus, & minimè piger, liber te, quando semel cœpimus, comitari. Ad hæc auriculas demisi, vt solent iniquæ mentis aselli, quoties vector grauius dorso pondus ingerit. Incipit denuò garrulus, quasi nihil antea dixisset. Si benè me noui, inquit, non Viscos, aut Varios pluris facies. Quis me versus, aut plures, aut citiùs scribit? quis palæstram tam lubricus expedit? quis pernitiùs currit? quis suauius cantillat? Interpellandi hic locus oportunus videbatur, Habes, inquam, parentes, aut cognatos, qui te saluū velint? neminem, inquit, omnes extuli, & sepelivi ò fortunatos, inquam, perforce quando

cœpisti, solus, vt vides, resto, quem tu hodie tua garrulitate mactabis. Et enim si Sabella anus, vera prædixit, neque mihi gladius hostilis, neque dolor lateris, neque tussis, aut podagra, sed lingua garruli est pertimescenda: idcirco bene monebat prudens saga, vt cum primùm ab ephebis excessissē, garrulos quam diligēter declinarē. Veneramus ad Vestæ, sub horam nonam, sensim extabescēte iam Sole: & hic forte citatus vadimonio, aut respondere debebat, aut causâ cadere. Tum me hilariter intuēs, Cōmoda, inquit, operam litiganti, & tātis perades, dum citatus respondeo: Moriar ego, respondi, si iam præ lassitudine stare valeo, aut si vllam iuris civilis partem noui: deinde ægrotus amicus quando à me conuenietur? at vir bonus, Hæreo, inquit, & inter sacrum, saxumque, (quod aiunt) isto, tēne, an rem meam relinquere debeam: sed quicquid est, sequeris: Miserum me (mecum aiebam) ad quam aurium lanienam veni? cum ille protrahit me frustra reluctantem.

I N E P T V S.

Descriptio XLII.

Expressus
ex Theophr.
&c. stylo pi-
etiori.

Homo est, si quisquam alius, ineptus, qui tēpus, quod postulet, nunquam videt: aut plura loquitur, aut se ostentat; aut eorum quibuscum est, vel dignitatis vel cōmodi rationem non habet: in omni denique genere inconcinuus est, & multus. Amicum licet videat occupatissimum, de nugis interpellare nō veretur, æstu febrique iactatum inuisens, futili garrulitate perstrepat, omnibus inuisus: Eos qui è longinquo itinere recentes aduenerunt, & languent de viâ, ad deambulandum secum, inuitat & cum

iam præ tædio; & lassitudine stare nō possint, quærit numquid iucunda sit deambulatio; mox inter suos familiares, de sua vxore aut seruis intempestiuè loquitur; & rem aliquam orsus, à capite exponit veterem putâ cantilenam, quam omnes centies audiuerūt, ab ouo tamen, vsque ad mala citare non desinit: cæteris ad hæc nauseantibus solus ineptissimè ridet, & sibi plaudit, quasi inuenerit, quod pueri in faba. Idem in officiorum minutiis semper multus: quæ maioris momenti sunt, negligit, arreptas de triuuis facetias omnino frigidâs ludibundus in amicos intorquet, & gratificari putans, interim lædit, atque in eo sibi magnopere comis esse videtur, & urbanus. Modò saltare iubet sobrios, modò mercibus iam venditis adducit emptorē, qui pluris emat: modò venit ad testimonium dicendū, cum iam lis dirēpta est, modò etiam amico mortuo festinans & anhelans accersit medicū. Quid quòd facilis in omnibus, ea in se recipit, quibus præstādis minimè par sit? & si fortè quærat de via, præibo, inquit, præibo? mox dux fit itineris, cuius exitum cum inuenire non possit, meritò præbet se deridendum. Ad hæc curiosè de exercitu, vectigalibus, iudiciis, sciscitatur à magistratu: & à poëtis quærit, quò nomine Cyclopi canes appellarentur: miraturque ab Homero prætermisum. Quòd si vxor obierit, intempestiuos ciuilatus edit, & in cippo sepulchri, auos, abauos, tritauos, totamque genealogiam curat inscribi, addens insuper. *Dixi.*

STV-

S T V P I D V S.

Descriptio XLIII.

Ex Theo-
& cæter.

Stupidus eiusmodi est, qui cum ad quatuor vsque numerauit, incipit mēte cōfundi, & cum diu calculos in omnem partem versauit, rationēsq; putauit, rogat ab eo qui sibi assidet, de ea re minimè cogitans, dic obsecro, summa quanta est? ac si fortè litē intentauit aliquis, vbi ad eum diem vētū, quo disceptari causa debet, eius oblitus, in agrū proficiscitur. Vxore nuper mortua, rogat, cur non veniat ad prandium, & eam per seruum iubet accersi, at illo dicente dominam vixisse: non inquit memineram. Idē, pileum, quem habet in capite, zonā, quā cinctus est, sæpè quæritat, & non inueniens, furto sibi surrepta fuisse queritur.

Hoc inter
cætera tri-
buitur
Claudij
Imperat.
metuēda,
& à Sal-
ustio.

Quid cum aliquis ex familiaribus diem obiisse nunciatur? Non credo, inquit, de obitu ad me scripisset, qui mihi semper fuit de intimis: si tamen mortuus sit, bene illi vertat. Nec satis, debitas sibi pecunias recipiens, testes adhibet, ad cautionem: cum puero iurgatur, quòd cucumeres hyeme non emerit: pratum si à talpis infestetur pauimento sterni iubet: canū, si rinxerint, vnum, ad exemplum aliorum, damnat suspendio; testas & lapides sæno mollire assidue fricando conatur: & cum à pulcibus pūgitur, iam vos, inquit, pessima animalcula, bellè decipiam: nam candelam extinguam, ne me morsuunculis appetere possitis.

C A L V M N I A T O R.

Descriptio LXIV.

Calumniator iste, quem videtis, non est homo, sed lamia, omniditate terrima: sine fronte, sine oculis, sine conscientia; monstrum planè horribile, cui soli prominent dentes turpi rubigine infecti, cui feralis pallor, cui deformis macies, cui nudata carnis ossium cōpages restat. Draconis alicuius pestilentem sceleton, aut exsiccatū cadaver dices. Quid tum? dignam hanc ferali effigie vocem, aut potius sibilum emittit, per forum medium serpit, dentibus adun- cis, aspectu rabido huc & illuc circūspectans, si quem reperiatur, cui aliquid mali faucibus efflare, quem ore attingere, dentibus infecare, lingua cōspargere possit; hinc licētius supergressus, fluminis modo, fortunis sese complurium repentinus infundit, fertur per strages multiplices ac ruinas, vinculis corpora ingenuorum, affligens: & quosdam obtrens manibus, crimina scilicet multa conarscinnando, à veritate longè discreta, vt est in complicandis negotiis artifex dirus: inde & Catena inditum est cognomen.

Ex Am-
miano. &
cæter.

Cicero 4.
ad Heren-
nium.

Ammian.

O S T E N T A T O R.

Descriptio XLV.

Iste, inquit, Iudices, qui se dici iuitem, putat esse præclarum primùm nunc videte quo vultu vos intueatur: nonne vobis videtur dicere? Darem, si mihi molesti non assentis: cum vero sinistra mentum subleuat, existimat se gemmæ nitore, & auri splendore, aspectus omnium perstringere. Cum puerum respicit,

Ex Cicero
4 ad He-
rennium.

R R r r

hunc unum, quem ego noui (vos non arbitror nouisse) alio nomine appellat, deinde alio, atque alio, heus tu, inquit, veni Sannio, ne quid isti barbari perturbet: ut ignoti, qui audiunt, unum putent eligi de multis. Ei dicit in aure, aut, ut domi lectuli sternatur, aut, ab auunculo rogetur Æthiops, qui ad balneas veniat, aut Asturconi locus ante ostium suum detur, aut aliquid fragile falsæ choragium gloriæ cōparetur: Deinde exclamat, ut omnes audiant, videto ut diligenter numeretur, si potest, ante noctem: Puer qui iam bene hominis naturam nouit. Tu illo plures mittas oportet, inquit, si vis hodie transnumerari. Age, inquit, duc tecum Libanium, & Sossiam. Sanè deinde casu veniunt hospites homini, qui istum splendide dū peregrinaretur, receperant: ex ea re homo hercle sanè conturbatur: sed tamen à vitio naturæ non recedit: Bene, inquit, facitis, cum venitis, sed rectius fecissetis, si ad me domum recta abiissetis. Id verò fecissemus, inquit illi, si domum nouissemus. At istud quidem, inquit, facile fuit vnde libet, inuenire. Verum ite mecum. Sequuntur illi: sermo intereà huius consumitur omnis in ostentatione. Quærit, in agris cuiusmodi frumenta sint: negat se, quia villæ incensæ sint, accedere posse: nec ædificare etiam nunc aude: tametsi in Tusculano quidem cœpit in sanire, & in iisdem fundamentis ædificare. Dum hæc loquitur, venit in ædes quasdam, in quibus sodalitiū erat eodem die futurum; quò iste pro notitia domini ædium, ingreditur cū hospitibus: Hic, inquit, habito: perspicit argentum, quod erat expositū, visit triclinium, stratum probat: accedit seruulus, dicit homini clarè dominum iam venturum, si velit exire. Itane, inquit? eamus hospites, frater venit ex Salerno, ego illi obuiam procedo: huc vos decimā venitote. Illi decimā quò iusserat, veniunt, quærūt

hunc; reperiunt domus cuius sit: in diuerforium derisit sese conferunt. Vident hominem postera die: narrat, exostulant, accusant: Ait iste eos similitudine loci esse deceptos, angiporto toto deerrasse: contra valetudinem suam se ad multam noctem expectasse.

Sannioni puero negotium dederat, ut vasa, vestimenta, pueros, corrogaret: Seruulus nō inurbanus, satis strennè & concinnè comparat; iste hospites domum deducit. Ait se ædes maximas cuidam amico ad nuptias commodasse: Nuntiat intereà puer argentum repeti; (pertimuerat enim, qui commodaret) Apage te, inquit, ædes commodauī, familiam dedi, argentū quoque vult; tametsi hospites habeo, tamen vtatur licet, nos Samiis delectabimur. Quid ego, quæ deinde gesta sunt narrem? eiusmodi est hominis natura, ut quæ singulis diebus efficiat, gloria atque ostentatione; ea vix annuo sermone enarrare possim.

I D E M.

Descriptio XLVI.

Secundum hanc formulam imperamus Eumolpo, ut plurimum tussiat, ut sit modò solutioris stomachi, cibosque omnes palam damnet, loquatur aurum & argentum, fundosque mendaces, & perpetuum terrarum fertilitatem. Sedeat præterea quotidie ad rationes, tabulasque testamenti, omnibus fidem renouet; & ne quid scenæ deesset, quotiescunque aliquem nostrum vocare tentasset, alium pro alio vocaret, ut facile appareret dominum etiam eorum meminisse, qui præsentem non essent.

Nota.

Ut plurimum tussiat. Festina quæ-

MOLLIS ET
delicatus.

Descriptio 48.

Hicita viuebat iste bonus Imperator, ut ne cum facile hybernis mensibus non modò extra lectū, sed ne extra lectum quidem quilibet videret. Ita diei breuitas, conuiuīis, noctisque longitudo stupris & flagitiis conterebatur. Cū autem ver esse cœperat, (cuius initium iste non à Fauonio, neque ab aliquo astro notabat, sed cū rosam viderat, tunc incipere ver arbitrabatur,) dabat se labori, atque itineribus, in quibus usque eò se præbebat patientem atque impigrum, ut eum nemo vnquam in equo sedentem videret. Nam, ut mos fuit Bithyniæ regibus, lectica hexaphora ferebatur, in qua puluinus erat perlucidus, Meliteni rosa fatus: Ipse autem coronam habebat vnā in capite, alteram in collo, reticulūque ad nares sibi admoūebat, tenuissimo lino minutisque maculis, plenum rose: sic confecto itinere, cū ad aliquod oppidum venerat, eadem lectica usque in cubiculum deferrebat: eò veniebant Siculorum magistratus, veniebant equites Romani: id quod ex multis iuratis audistis: Controuersiæ secretò deferrebantur: paulo post palam decreta auferrebantur: Deinde vbi paulisper in cubiculo, pretio non æquitate, iura descripserrat; Veneri iam & Libero reliquum tempus deberi arbitrabatur: uo loco mihi non prætermittenda videtur præclari Imperatoris egregia ac singularis diligentia: nam scitote esse oppidum in Sicilia nullum, ex iis oppidis in quibus Prætores consistere, & cōuentum agere solent; quo in oppido nō isti ex aliqua familia non ignobili delecta mulier esset: Itaque non-

Ex Cice.
s. in Ver.

dem ista descriptio, sed plenior, quam habet Cicero 4. ad Herennium, de qua superiorius.

Loquatur aurum & argentum.

Ad eloquentiam sapere refertur, ut apud D. Gregorium Nazianzenum in iambicis, χρυσίου ἂν ἀλλήτω νόμισ ἀπερατος λόγος.

Hic pecuniosi hominis nummatam ostentationem designat.

Ne quid scenæ deesset. Erat enim verè diues Senicus, ἐν τῇ κωμῳδίᾳ.

Alium pro alio. Hac ostentatoris ars bene exprimitur à Cornificio, vel potius Cicero.

D I V E S.

Descriptio 47.

Ex Cicero
ne, pro
Roscio.

Habet enim relaxandi causa rus Hamænum, & suburbanum; plura præterea prædia; neque tamen vllum nisi præclarum, & propinquum: Domus referta vasibus Corinthiis, & Deliacis, in quibus est Authepsa illa, quam tanto pretio nuper mercatus est: ut qui prætereuntes pretium annumerari audiebant, fundum venire arbitrarerentur. Quid præterea cælati argenti? Quid stragulæ vestis? quid pictarum tabularum? quid signorum? quid marmotis apud illum putatis esse? tantum scilicet, quantum è multis splendidisque familiis in tuba & rapinis coarceruari vnā in domo potuit; familiam verò quantam, & quā variis cum artificibus habeat, quid ego dicam? mitto hæc artes vulgares, coquos, pictores, lecticiarios; animi & aurium causa tot homines habet, ut quotidiano cantu vocum, & neruorum, & tibiarum, nocturnisque conuiuīis, tota vicinitas personet.

nullæ ex eo numero in conuiuio adhibebantur palam; si quæ erant castiores, ad tempus veniebant, lucem & conuentum vitabant.

Nota.

Ex Fauonio. Hoc iudicium Horatii od. 4. l. 1.

Soluitur acris hyems grata vice veris, & Fauoni.

Lectica Hexaphora. Quæ scilicet à sex seruis succollantibus portaretur. Mart. l. 2. ep. 81. & Iuuen. Saty. 1. v. 66. Tlerū que octo adhibebantur, & fiebat Octophorum, de quo intelligendus Catullus.

Non, inquam, mihi fuit tam malignè,

Vi Prouincia quòd mala incidisset,

Non possem octo homines parare reelos.

Sed cum rosam. Et certè dixit Pancrates.

Καὶ ῥόδον εἰ αειροῖσιν ἀνοιβόμβουον ζεφύροισιν.

Vnam in capite. Frequens in conuiujs ad coronarum usum rosa; unde eam regnare dixit Martialis ep. 19. l. 10.

Dum regnat rosa, dum mandent capilli.

Hanc lasciuiam Christiani, in honorem spinea corona Domini, postea dete-

stati sunt, quod testatur Clemens Alexandrinus Padag. l. 2. c. 8.

Αλόγισον, ἀκικόυτας ἡμᾶς ἢ κείον ἀκάνθους ἑσεμώμβουον, ἀπὸς ἐντροφῶντας τῷ σιμῶ κω- εἰς πέθει, ἀναδείξαι τοῖς ἀνδρῶν. Insanum est, nos cum audierimus Dominum spinis coronatum, quasi venerandis Christi cruciatibus insultaremus, redimeri floribus.

Aurificem damnatum à senatu, quòd inter bella Panica coronatus visus esset, dixi in Iconibus.

Alterum in collo. Hanc hypothemiadem nominatam memorat Athenans Deipnosophist l. 15. Ἐκάλου ἡ ἢ οἱς πε- εἰδόντο ἢ πρᾶχρον στεφάνοις, ἑποδυμάδας, Quòd halitum, & tanquam suffitum ex inferiori parte exhalarent.

Controuersie secretò deferebantur.

Hoc in Seronato grauer reprehendit Sidonius Apollinaris lib. 2. ep. 1.

In cubiculo damnat, in quaestione dormitat.

MOLLES.

Item.

Hos quos video volitare in foro, quos stare ad curiam, quos etiam in Senatum venire: qui nitent vnguents, qui fulgent purpurâ; mallem fecum suos milites eduxisset. In Casil. l. 2.

MOLLIVM HABITVS.

Descriptio XLIX.

Ακωγικόν δὲ οὐδὲν πρὸς αὐτῶν εἰφαίνε- το, δὴ ἀβρότερον αὐτῶν εἶχεν, καὶ συ- βόλειδος μεσοῖ ἦσαν, ἀνδρες λείοι τὰ σκέλη, λι- πταὶ τὰς κόμας, καὶ μὴ δὲ χειροῖς χροῦμβουοι, δὴ ἢ ἢ ἑδῶτα μαλακοί.

Philostrot. in Apoll.

ERant autem habitu haudquaquam Laconico, sed molli atque lasciuo, atque ipsi delicijs omnibus affuebant, expolitis cruribus, comis autem vnguento stillantibus, abrais barbis, vestitu insuper fluxo ac molli.

Item.

Ὁ δὲ ἰδὼν ἢ περὶνότερα, σοβούτα δὴ ἢ ἀρραῖς, ἐν στεφάνῳ ἢ μύροις με- δῶντα, ἢ κωμάζοντα, ἢ πάσης ἀκολασίας ἐμ- ππλάμβουον, ἢ ἢ δᾶς ἀδύνατα πρεπούσας τῷ βίῳ.

Synesius ad fratrem.

Item.

Idcirco animas misit, vt diuini ponderis & grauitatis oblitæ, gemmas, lapillos, margaritas, castigatis dispendio cõpararent: conspiciendis quærent corporibus fucos, in- nec terent his colla, laminas pertunderent aurium imminuerunt frontes limbis, fulgine oculos obumbrarent, nec in formas erubescerent masculorum calamistris vibrare cefariè, cutem corporis leuigare, incedere poplitibus nudis, omnique alio cultu vigorem virilitatis exponere in habitum fœminarum deliciisque mollire.

Arnob. cont. gent. lib. 2. 2. De luxu Regis Indici, vide 2. Curtium l. 8.

IMPROBVS, ET POTENS.

Descriptio L.

PER hęc tempora Vulcatio Ruffino absoluto vita, dum administrat, ad regendam præfecturam prætorianam, ab vrbe Probus, accitus, claritudine generis, & potentia, & opum amplitudine cognitus orbi Romano: per quem vniuersum penè patrimonia sparsa possedit iuste: an secus non iudicioli est nostri. Hūc quasi gemina quædam, vt poetæ fingunt, fortuna præpetibus pennis vehens; nunc beneficum ostendebat, & amicos altiùs erigentem; aliquotiens insidiatorem dirum, & per euentas noxium similtates; & licet

Ex Am- miano l. 27. c. 10. In hoc au- thore sty- lus quidem plerumque acerbus est. & præfra- ctus, ma- gnitamen- & vberes sensus.

Hic enim videns scortatorem; per forum volitantem, coronatum, vnguents ebrium, perulantem lasciuientem, omnique turpitudine oppletum, & cantus canentem vitæ accommodatos.

potuit, quoad vixit, ingentia largiendo, & interpellando potestates affluas: erat tamen interdum timidus ad audaces; contra timidos, celsior; vt videretur, cum sibi fideret, de cothurno strepere tragico; & vbi pauperet, omni humilior socco.

Atque vt natantium genus elemento suo expulsus, haud ita diu spirat in terris; ita ille marcebat absque præfecturis, quas ob iurgia familiarum ingentium capeffere cogebatur; nunquam innocentium percupiditates immensas, vtque multa perpetrarent, impune dominum suū mergentium in remp. Neque, fatendum est, numquam illa magnanimitate coalitus, clienti, vel seruo agere quicquam iussit illicitum: si verò eorum quemquam crimen vllum compererat admisisse, vel ipsa repugnante iustitia, non explorato negotio sine respectu boni honestique defēdebat. Quod vitium reprehendens, pronuntiat Cicero: Quid enim interest inter suaforem facti, & probatorem? aut quid refert vtrum voluerim fieri, an gaudeam factum: Suspiciosus tamen, & minutus suopte ingenio fuit, & subamarum arridens, blandiēsq; interdum vt noceret. Si autē per spicuum est in eiusmodi moribus malum, tum maximè cum celari posse existimatur. Ita implacabilis, & disruptus, si ledere quemquam instituisset, vt nec exorari posset, nec ad ignoscendum erroribus inclinari.

Ideoque aures eius non errant, sed pluribus videbantur obstructæ: in

summis diuitiarum & dignitatū cul-
minibus anxius & sollicitus, ideó-
que semper leuibus morbis afflictus.

Nota.

Gemina quedam, ut poëta fingunt,
fortuna, &c.

Respexit foriè illud Orphei:

Οἷς ἄνδρ' ἴδ' ἔχεις κτεάων ἀλλήδ' οὐ πο-
λύολ. 609.

Οἷς δ' ἄλλ' ἴδ' ἔχεις, θυμὸν χέρον ὀρμαί-
νουσι.

Illis enim præbes diuitiarum vim opu-
lentam:

Illis verò malam paupertatem, animo iras
concitans.

(Talis inquit in amicos Probus.)

De Cothurno strepere tragico.

Insolentia efferri, Megabyzique di-
cta & edicta proponere, ut rex in Tra-
gœdia solet.

Norunt omnes, Cothurnum calceamen-
tum esse Fragicorum, ut soccum Comœ-
dorum.

Mart. l. 8. epist. 3.

Aut iuuat ad tragicos soccum transfer-
re cothurnos.

Vt natantium genus.

Τὸ ἄντικυ φῶνι dixit Gregor. Nazian.
orat. 34. Sozomenus l. 1. histor. Eccl. c. 13.
Similis parabola usum refert magnum An-
tonium, cum diceret, Monachos, extra a-
quam. τὸν ἄνδρ' ἴδ' ἔχεις ἕνεκα τῶν ὑγερῶν ὀυ-
δῶν πρέφειν, μοναχοῖς δ' ἄπομον φέρειν ἔρε-
μων.

Clienti, vel seruo iussit. Clientem,
vel seruum Latinus dixisset. Deinde co-
litus magnanimitate, redolet Ammia-
num.

R A B V L Æ.

Ammianus sui temporis Rabulas,
&c. ita describit.

Descriptio LI.

Ammia-
nus Mar-
cell. l. 30.

AT nunc videre est per eos om-
nes tractus, violenta & rape-

cissima genera hominum, per fora *Confer cū
istis, qui
habet Sî-
donius, ep.
7. lib. 5.*
omnia volitantium, & subsidentium
diuites domos, vt Spartanos canes,
aut Cretas, vestigia sagaciùs colli-
gendo, ad ipsa cubilia peruenire caus-
larum. In his primus est cœtus eo-
rum qui seminando diuersa iurgia,
per vadimonia mille iactantur, vidua-
rum postes, & orborum limina de-
terentes, & auidi inter discordantes
amicos, aut propinquos, vel affines,
simultatum, ob leuis scrinij recepta-
cula, odia struentes infesta: in quibus
ætatis progressu, non vt aliorum vi-
tia tepescunt, sed magis magisque ro-
borantur. Inter rapinas, insatiabiles;
inopes, ad capiendam versutis ora-
tionibus Iudicum fidem; quorum
nomen ex iustitia natum est, sicam in-
genij distringentes. Horum obstina-
tione libertatem temeritas, constan-
tiam audacia præceps, eloquentiam
inanis quædam imitatur fluentia lo-
quendi, quarum artium sæuitate, vt
Tullius asseuerat, nefas est religio-
nem decipi iudicantis: ait enim;

Cumque nihil tam incorruptum
esse debeat in republ. quàm suffra-
gium, quàm sententia; non intelligo
cur, qui ea pecuniâ corruerit, pœna
dignus sit; qui eloquentiâ, laudem
etiam ferat: Mihi quidem hoc plus
mali facere videtur, qui oratione,
quàm qui pretio Iudicem corrup-
pit: quod pecuniâ corrumpere pru-
dentem nemo potest; dicendo, po-
test.

Secundum est genus eorum qui
iuris professi scientiam, quam repu-
gnantium sibi legum aboleuere dis-
sidia, velut vinculis ori impostis, re-
ticente iugi silentio, vmbrarum sunt
similes propriarum. Hi velut fata
natalitia præmonstrantes, aut Sibyl-
læ oraculorum interpretes, vultus
grauitate ad habitum composita tri-
stiosem, ipsum quoque venditant,
quod oscitantur. Hi vt altius videan-
tur iura callere; Trebatium loquun-

tur, & Cæsellinum, & Aisenum, &
Auruncorum Sicanorūque iamdiu
leges ignotas; cum Euandri matre ad-
hinc sæculis obrutas multis, & si ex
voluntate matrem tuam finxeris oc-
cidisse, multas tibi suffragantes abso-
lutionem lectiones reconditas polli-
centur, si te nummatum senserint.

Tertius eorum est ordo, qui vt in
professione turbulenta clarescant ad
expugnandam veritatem: ora merce-
naria procudentes, per prostitutas
frontes, vilésque latruncis, quò velint,
aditus sibi patefaciunt crebros, qui
inter sollicitudines Iudicum, per mul-
ta distatas, inresolubili nexu vincien-
tes negotia, laborant, vt omnis quies
litibus implicetur: & nodosis quæ-
stionibus de industria iudicia circum-
scribunt, quæ cum rectè procedant,
delubra sunt æquitatis, cum depra-
uantur, foueæ fallaces, & cæcæ, in
quas si captus ceciderit quisquam,
non nisi per multa exilis lustra, adus-
que ipsas medullas exustus.

Quartum & postremum est genus,
impudens, perniciosa, & indoctum, eo-
rum, qui cum à literariis eruperint
ludis, per angulos ciuitatum discur-
runt, mimiambos, non causarum re-
mediis congrua commentantes, fores
diuitum deterendo, cœnarum cibo-
rūque aucupantes delicias exquisi-
tas: qui cum semel vmbraticis lucris,
& inhiandæ pecuniæ, vndique se dedi-
derint, litigare frustra, quoslibet in-
nocētes hortantur: & ad defenden-
dā causam admissi (quod rarò contin-
git) suscepti nomen & vim negotij
sub ore disceptatoris, inter ipsos con-
flictuum articulos, instruuntur, cir-
cumlocutionibus indigestis ita sca-
tentes, vt colluuiouis teterrimæ au-
dire existimes vltulabili clamore Ther-
siten.

Quum autem ad inopiam munien-
darum venerint allegationum, ad
effrenatam deflectionem conuiciandi
licentiam: quo nomine ob assidua in-

personas honorabiles probra, diebus
dictis aliquoties sunt damnati: è qui-
bus ita sunt rudes nonnulli, vt nun-
quam se codices habuisse memine-
rint, & si in circulos doctōrū authorū
inciderint, nomen piscis, aut edulij,
peregrinum esse vocabulum arbitra-
tur: si verò aduena quisquam inuira-
tum sibi antea Marcianum verbo te-
nus quæsierit, Oratores omnes con-
festim se Marcianos appellari fingūt,
nec iam fas vllum præ oculis habent,
sed tanquam avaritiæ venundati, &
vsucapti, nihil præter, infeminatam
præter, infeminatam pretendi licen-
tiam nōrunt: & si quem semel intra-
retia cœperunt, cassibus mille impe-
diunt, & vinciunt, per morborum
simulationem vicissim consultò ces-
santes, vtque peruulgati iuris profe-
ratur lectio vna, septem vendibiles
introitus præparant; dilationum exa-
mina longissima contextentes: & cum
nudatis litigatoribus dies cesserint,
& menses, & anni, tandem obtrita
vetustate controuersia, intromissa
ipsa capita splendoris, ingressa alia
secum aduocatorum simulacra indu-
cunt: Cumque intra cancellorum ve-
nerit septa, & agi cœperint alicuius
fortunæ, vel salus, atque laborari de-
beat vt ab infonte gladius, vel calami-
toso detrimenta pellantur, corruga-
tis, hinc inde frontibus, brachiisque
histrionico more formatis, vt concio-
naria Grachi fistula post occipitium
desit, consistitur altrinsecus diu, tan-
démque ex præmeditato conclusio
per eum qui est in verba fidentior,
suaue quoddam principium dicendi
exeritur, pro Cluentio vel pro Ctesiphonte
orationum æmula ornamen-
ta promittens: & in eam conclusionē
cunctis finem cupientibus desinit; vt
nondum se patroni post speciem litis
triennium editam causentur instru-
ctos, spatioque proogati temporis
impetrato, quasi cum Antheo veterē
colluctati, perseveranter flagitant.

pulueris periculosi mercedes.

Veruntamen hæc cum ita sint, non desunt Aduocatis incommoda plurima parum sustinenda rectè victuro: namque fellulariis quæstibus inescanti, inter se hostiliter dissident, & ruptâ maledicendi ferociâ, vt dictam est, multos offendunt: quam tunc effutiunt, cum commissarum sibi causarum infirmitatem orationibus validis conuelare non possunt, & Iudices patiuntur interdum, doctos ex Philistionis aut Æsopi cauillationibus, non ex Aristidis illius Iusti, vel Catonis disciplina productos: qui ære graui mercati publicas potestates, vt creditores molesti opes cuiusquemodi fortunæ rimantes, alienis gremiis excutiunt prædas. Ad extremum id habet caustidicina cum cæteris metendum, & graue, quòd hoc ingenitum est penè litigantibus cunctis, vt cum iurgia mille casibus cadant, accidentia secus in potestate esse existiment patronorum, & omnem certaminum exitum, iisdem soleant assignare: & nõ vitis rerum, aut iniquitati aliquoties disceptantium, sed solis defensoribus irascantur.

Nota.

Spartanos Canes, & Cretas.

Horum meminisse Philostratus in venatione suam, idque κτ' ἔχοντων, quòd sint sagacissimamari.

Et Horat. epod. od. 6.

Fulvus Lacon,

Amicis vis pastoribus.

Ad ipsa cubilia. Voluit imitari illud Ciceronis in Pisonem 83. Scelerata tua, non vestigiis odorantes ingressus tuos, sed totis volutationibus corporis atque cubilibus persequi sumus.

Viduarum postes. Postis pro domo, vt pila, siue columna apud Catullum, quod iam notauimus.

Sicam ingenij distringentes, Similiter Caligula peroraturus, stricturam

selucubrationis sua telum minabatur.

Libertatem temeritas. Disertè Seneca epist. 45. Virtus nobis sub virtutis nomine obrepunt: Temeritas sub titulo fortitudinis latet: Moderatio vocatur ignavia: pro cauto timidus accipitur.

Vmbrarum sunt similes propriarum. Carpit silentes Iurisperitos, quos νεκρών vocat ἔδωλα κερμάτων. Vide Anselmum de statua Rufi.

Hi velut fata natalitia præmonstrantes. Alludit ad illud Ciceronis pro Muræna. Erant in magna potentia, qui consulebantur, à quibus etiam dies tanquam à Chaldæis petebantur. Fata natalitia autem dixit Genealogiarum dementissimas prædictiones: ἦ ἔτι ἦ ἡσέον ἀποδόν nominauit D. Chrysest. in epist. ad Galatas. Fato ipse Tertull. de anima c. 39. Dum in pariu Lucina & Diana eiulantur, dum per totâ hebdomadam Iunoni mensa proponitur: dum vitima die fata scribenda aduocantur.

Cællius: Alfenus, vt Iurifconf. Alfenus Varus lib. 40. scripsit.

Per prostitutas frontes. Frons prostituta est perdita audacia, & meretricia simillima.

Delubra æquitatis. Μέγιστα δίκης τελέων, magna iustitia templâ dicuntur Anthol. epigr. 4. & olim Iudicum confessus in templis, vt notauit in Iconibus.

Vlulabili clamore Therfiten. Vidit illud Homeri.

Θερσίτης δ' ἐπ' ἑοῦτος ἀμετροπέτης ἔκωλεα.

Ὅς ἢ ἐπὶ ἀφροσύνησιν ἄκοσμά τε πολλὰ τε ἦδει.

Therfiten autem solus adhuc loquacissimus tumultuabatur:

Qui verba in anatro suo immoderata multaque sciebat.

Per morborum simulationem. Præclare ampliationes litium molitiosas, & cessationes exagitat.

Septem vendibiles introitus. No-

tu in eos mos Rhetorum, qui certa exordia sibi fabricabant, quibus in omni argumento, quasi Delphico gladio, uterentur.

Aduocatorum simulachra. Silentēs patronos, quos prius dixit umbris suis similes.

Et agi cœperint alicuius fortunæ, vel salus. Quis non videt Persiarum illud:

Fur es, ait Pedio: Pedius quid? criminaris

Librat in antithetis, &c.

Concionaria Gracchi fistula. Notus Caij Phœnascus, qui à tergo concionantis domini fistulam tenens, concitatum & iratantem, molli tenore mollicbat. Plutarch. in Caio.

Pulueris periculosi. Puluis hic, forensis acies, vt apud Tullium 1. de Orat. Educere dictionem, ex umbratili exercitatione in puluerem.

Philistionis. Philistio Poëta comicus, qui scripsit inter ceteras Comœdias Βαυλικίας ἀφ' ἑκδύλων, Nugas, & Ridiculum, & risu ipse mortuus est. Suidas. Sidon. epist. 11. lib. 11.

SENATVS POPVLIVQVE
Romani sui temporis flagitiosos mores describit Ammianus his verbis.

Descriptio LII.

Ammianus Marcell. lib. 28.

ITA autem pauci sunt inter eos seueri vindices delictorum, vt si aquâ calidam tardiùs seruus attulerit, trecentis adfigi verberibus iubeatur. Si hominem sponte occiderit propriâ, instantibus plurimis vt damnetur vnus dominus, hactenus exclamat; Quid faciat maniosus & nequâ? Ciuilitatis autem hoc apud eos est nûc, quòd expedit peregrinos iure interficere, quibuslibet, quanquam rogatis ad conuiuium, excusare. Defunctum enim patrimonij se perpeti Senator existimat, si ij defuerit, quem aliquo-

ties libratis sententiis inuitauerit semel. Pars eorum, si agros visuri processerunt longiùs, aut alienis laboribus venaturi Alexandri magni itinera se putant æquiparasse, vel Cæsaris: vel si à lacu Auerni lembis inuecti sunt pictis: Puteolos, vel Caietam maximè, cum id vaporato audeat tempore: vbi si inter aurata flabella laciniis sericis inciderint muscæ, vel per foramẽ umbraculi pensilis radiolus irruerit solis; queruntur quòd non sunt apud Cimmericos nati: Dein cum à Siluani lauachro, vel Mammeæ aquis ventitant hospitalibus, vt quisquam eorũ egressus tenuissimis se terferit linteis: solitis pressorii vestes luce nitentes arbitra diligenter explorat: quæ vnâ portantur sufficientes ad iuandos homines vndecim: tandemque electis aliquot inuolutus, receptis annulis, quos ne violentur humoribus, famulo tradiderat; digitis vt metatis abitis quidam ex his, licet rari, aleatorũ vocabulum declinantes, ideoque se cupiètes appellari tesserariorum: inter quos tantum differt, quantum inter fures & latrones: hoc tamen fatendum est, quòd cum omnes amicitia Romæ tepescant, aleatoria solæ, quasi gloriosis quæ sitæ sudoribus, sociales sint, & affectu nimio firmitate plena connexæ: vnde quidam ex his gregibus inueniuntur, ita concordēs, vt quis illos esse existimet fratres. Ideoque videre licet, ignobilem, artis tesserariorum callentem arcana, vt Coronem Porcium ob repulsam Præturæ, nec suspectam antea, nec speratam, incidere grauitate composita mœstiorẽ, quòd ei in maiore conuiuio, vel confesso, proconsularis quidam est antelatus.

Subident aliqui, curiosos homines, senes, aut iuuenes, orbos, vel cœlibes, aut etiam vxores habentes aut liberos, (nec enim in hoc titulo discrimen aliquod obseruatur,) ad voluntates condendas, allicientes eos technis miris; qui cum supremis in-

ticiis ordinatis, quæ habebant reliquerunt his quibus morem gerendo testati sunt, illico percunt.

Alius cum dignitate, licet ceruice tumidâ, gradiens, notes antea obliquato contuetur aspectu, vt post captas Syracusas exitimes reuerti M. Marcellum. Multi apud eos negant esse superas potestates in cælo: nec in publico prodeunt, nec prandent, nec lauari arbitrantur se cautiùs posse, antequam ephemeride scrupulosè sciscitata didicerint. Vbi sit, verbi gratia, signum Mercurij, vel quotam Cancris sideris partem polum, discurrens obtineat Luna.

Alius si creditorem suum flagitare molestiùs aduerterit debitum, ad aurigam confugit audentem omnia prælicenter, eumque vt veneficum curat vrgeri. Vnde non nisi reddita cautione, dispendioque afflictus graui, discedit, & additur huic, debitorè voluntarium includit vt proprium, nec ante eius profectioem perabsoluit. Parte alia vxor (vt prouerbum loquitur vetus) eandem incudem diu noctuque tundendo, maritum testari impellit: hocque idem vt faciat vxor, vrget maritus instanter: & peritiuris altrinsecus adsciscuntur, vnus in cubiculo, alter eius æmulus in triclinio, repugnantia tractaturi: ipsedèque subseruntur genitalium extorum interpretes controuersi: hinc præfecturas profusiùs largientes, & sepulturas diuitum matronarum; inde ad exequias vitorum scæminas inuitates: & necessaria parari oportere innuentes, nec in rebus humanis quicquam bonum nörunt, nisi quod fructuosum. Sic amicos, tanquam pecudes, eos potissimum diligunt, ex quibus sperant se maximum fructu esse capturos: quæque mutuam illi quid petüt, Soccus, vt Mitiones videbis, & Lachetas: cū adiguntur vt reddat, ita cothurnatos, & turgidos, vt Heraclidas illos Ctesiphontem, & Temenum putes.

Notæ ad descriptionem Senatus Romani.

Alienis laboribus venaturi. Neque enim laborant in venando, sed conclusas seruorum industria in septa feras, cū omni facilitate capiebāt. Quod Plinius ostendit in Traiano. Vsurpabant ista quoque gloria illi Principes, qui obire non poterāt; Vsurpabāt autem vt domitas fractasque claustris feras, ac denique in ipsorum ludibrium emissas mentita sagacitate colligerent. Quod inuentum Persicorum Regum indicat Currius Rufus li. 8. Barbara opulentiæ in illis locis, haud vlla sunt maioræ indicia, quàm magnis nemoribus salibusque nobilium ferarum clausi greges. Spatiosas ad hoc eligunt syluas, perenniū aquarum fontibus amœnas.

A lacu Auerni lēbis inuecti sunt pictis. Auernus lacus est Capania prope Baias, Baiis quoque proximi Puteoli, & Caieta, oppida omni deliciarum genere referta; quæ delicati illi, velut lautitiæ suæ reseptacula frequentabant: & ne quid ad voluptatem deesset, pictis nauigijs perlenissimos amuium fluxus feriebantur. Talis Cleopatraræ nauis describitur à Floro lib. 4. aurea puppe veloque purpureo.

Quam Plutarch. fusius profecquitur in Antonio, vbi Reginam nauigantem inuauit, & in perthiōu χρυσοφύμνω τὸν μὲν ἰσθίον ἀλκρηῶν ἐμπιπτασμένων, & ὁ ἑρσιῶς μεγίστων πᾶσι ἀναφροσύνης πρὸς αὐτὸν αἶμα πείρησι καὶ κτάσεως συνημοσύναις. Vide descriptionem. Talis Neronis inter Copas nauigatio apud Tranquill. in Ner. 27.

Inter aurata flabella. De vsu flabellorum ad abigendas muscas, & ventulum excitandum, habes Propert. lib. 2. el. 24. Mart. l. 3. ep. 80. Ter. in Eunuch. act. 3.

Siluanilauacrum. Prop. lib. 4. Sil-

Personarū Reges quomodo veniunt.

Auernus lacus.

Nauis elegans.

uani ramosa domus, penè in ipsius verbis faucibus. Aqua verò Mammea dicitur therma ab Alexandro Senero instaurata, de quibus Aelius Lampridius. In his thermis nominis sui, iuxta eas quæ Neroniana fuerunt, aqua inducta, quæ Alexandrina nunc dicitur, Nerna thermas suas, de priuatis adibus suis, quas emerat, diruptis adificijs, fecit.

Solitissis pressoriis vestis. Vestes significat in pralo compositas: qui mos veterum fuit. Mart. l. 2. v. 45.

Sic tua compositis perlucet prala lacernis,

Sic micat innumeris arcula synthesibus.

Digitis vt metatis abit. Fortè hic aliquid corruptum, nisi metatos digitos intelligit, inseritis annulis distinctos, vt hortum digestis in quincuncem arboribus compositum: hoc enim est metari, apud Columellam lib. 9. Quod autem annullos ita componerent, testis est Seneca 7. de natur. 51. Exornamus annulis digitos in omni articulo gemma disponitur.

Aleatorum vocabulum declinantes. Nam aleatores legibus Romanis damnati, vt licet colligere ex Cicer. Philipp. 2. & aleatoris nomen infame. Vide Juuenal. satyr. 1. Martial. Horat. 24. l. 3. Clementem Alexand. in Padagogo. D. Cyprian. contra aleatores: ad summū leges, quæ extant in Codice Theodos. multa de alta diximus alibi.

Tesserarios. Tesserarij quid aliud sunt quam aleatores, et hi quid sunt nisi aleatores? idcirco dixit differre, vt fures, & latrones, qui parum differunt; nisi hi sint obsequiosos viarum, illi nocturni grassatores.

Aleatoricæ amicitie. Has rabiosas tam amicitias dixit Cyprianus contra aleatores.

Subsident aliqui. Perstringit testamentorum captatores, quorum iam frequens mentio apud Satyricos, vt nulli domus notior quam illi sint.

Multi apud eos negant esse supe-

ras potestates.

Illinc prima mali labes mortalibus agris,

Naturam nescire Dei.

Nec in publico prodeunt. Misera tyrannis Astrologia iudiciaria, quam superstitionem diserte confutat D. Aug. lib. 5. de Ciuitate Dei. c. 7. Chrysost. in epist. ad Galat. Tertull. de Idololatria. Jsidorus Pelusiota ep. 228. Helladius, Theodorus, Mar. Ficinus, &c. innumeri.

Parte alia vxor. Perfidia inter coniuges detestanda, qui cum se mutuo heredes fecerunt, insidijs quique mutuis vicissim vita insidiantur.

Mitones videbis, & Lachetas. Mitones & Lachetes persona comica viles & humiles.

Ctesiphon, & Temenus. Heraclida tragicæ Reges: quod ad soccum attinet, Probum παροπρωκός dixit humiliorem socco, lib. 27. c. 10.

Ad descript. Populi Romani.

Per Ianos. Iani Roma templa tria. Primum, Bifrontis, à Romulo seu Numæ conditum: Alterū, Quadrifrontis, ab Augusto, vt testatur Seruius, instauratum. Tertium, à Diuillio, de quo Tacit. l. 2. Annal.

Circumflexerit metam. Nörunt omnes, aurigas in ludis Circensibus, ita circumflexisse metam, vt eam non tangerent, vnde Claud. Meta timetur equis, & Horat. Metaque fernidis Euitata rotis

Per sibilos exploduntur. Quo Cicero ad Anticum pastoritias fistulas appellat, vt supra notauimus.

Spectaculo Exodiario. Exodium, carmen ridiculum, quod in exitu chori fabula Attellana cantabatur. Juuenal. satyr. 6.

Vrbicus exodiarius monet Attellana.

Per te ille discat. Prouerbum apparet fuisse in ridiculis tempore Ammiani, sed vnde, aut qua occasione natum, nemo, quod sciam, meminit.

Astrologia iudiciaria tyrannis.

Iani Roma templa 3.

Annulorū vsus.

Tesserarij quis.

H V N N I.

Descriptio LIII.

Ex Am-
miano. l.
31.

HVnorum gens monumentis veteribus leuiter nota, vltra plaudes Mæoticas glaciale Oceano accolens, omnem modum feritatis excedit: vbi quoniam ab ipsis nascendi primitiis infantium, ferro sulcantur altius genæ, vt pilorum vigor tēpestius emergens, corrugatis cicatricibus hebetur; senescunt imberbes absque vlla venustate, spadonibus similes. Compactis omnes firmisque membris, & opimis ceruicibus prodigiosè deformes: & pandi, vt bipedes existimes bestias, vel quales commigrandis pontibus effigati stipites, dolantur incomptè in hominum figuras: sic & in sua vita visi sunt asperzi, vt nec igni, neque saporatis indigeant cibis, sed radicibus herbarum agrestium, & semicruda cūstus pecoris carne vescantur, quàm inter femora sua, & equorum terga subsertam, foru calefaciunt breui. Edificiis nullis vquam tecti, sed hæc velut ab vsu communi discreta sepulchra declinant. Nec enim apud eos, vel arundine fastigiatum reperiri tugurium potest: sed vagi, montes peragrantes, & sylvas, pruinas, famem sitimque perferre ab incunabulis assueri, peregrè tecta, nisi adigente maxima necessitate, non subeunt; nec enim apud eos securos existimant esse sub tectis. Indumentis opertiuntur linteis, vel ex pellibus syluestrium murium confarcinatis. Nec alia illis domestica vestis est, alia forensis. Sed semel obsoleti coloris tunica collo inferta, non antè deponitur, aut mutatur, quàm diurnam carie in pānulos defruit defrutata. Galeris incūuis capita tegunt, hirsuta crura coriis munientes hædinis; corumque calcei formulis

nullis aptati vetant incedere gressibus liberis.

Qua caussa ad pedestres parum accommodati sunt pugnas: verū equis propè affixi, duris quidem, & deformibus, & muliebriter iisdem nonnunquam insidentes, funguntur muneribus consuetis: in ipsis quiuis in hac natione pernox, & perdius emit, & vedit cibumque sumit, & potum, & inclinatus ceruici angustæ iumentis, in altum soporem ad vsque varietatem suffunditur somniorum: & deliberatione super rebus propositâ seriis, hoc habitu omnes in communi consultant. Aguntur autem nulla seueritate regali, sed tumultuario primatum ductu contenti perumpunt quicquid inciderit, & pugnant nonnunquam laceffiti, sed ineuntes prælia cuneatim variis vocibus sonantibus toruū; vt que ad pernecitatem sunt leues & repentini, ita subito de industria dispersi languescunt, & imposita acie cū cæde vasta discurrunt, nec inuadentes vallum, nec castra inimica pilantes, prænimia parte decernuntur: eosque omnium accerrimos facile dixeris bellatores, quod procul missilibus telis, acutis ossibus, pro spiculorum acumine arte mira coagmentatis, sed distinctis cominus ferro, sine vi resistunt, hostesque dum mucronū noxias obseruant, contortis lacinis illigant, vt laqueatis resistentium membris equitadi vel gradiendi adimē facultatē

Nemo apud eos arat, nec stiuam aliquando contingit; omnes enim suis sedibus fixis, atque lari, vel lege, aut ritu stabili dispalantur, semper fugientium similes, cum carpentis, in quibus habitant, vbi coniuges ex villis vestimenta contexunt, & coeunt eum maritis, & pariunt, & adusque nutriunt pueros, nullusque apud eos interrogatus, vnde oritur, respondere potest, alibi conceptus, natusque procul, & longius educatus, Per inducias insidi, inconstantes ad omnem

auram incidentes spei nouæ, perquam mobiles totum furori incitissimo tribuentes.

Inconsultorum animalium ritu, quod honestum inhonestumue sit, penitus ignorantes. Flexiloqui & obscuro, nullius religionis, vel superstitionis reuerentia aliquando districti, auri cupidine immensa flagrantes, adeo permutabiles, & irasci faciles, vt eodem aliquoties die à sociis nullo irritante desciscant, itidemque propitientur nemine leniente.

Hoc expeditum indomitumque hominum genus externa prædandi auiditate flagrans immani, per rapinas finitimorum grassatum, & cædes, adusque Achaiam peruenit.

Nota.

Telamones
Aslanes.

Effigati stipites. *Ii vocantur Telamones, & Aslanes: Virruuius lib. 6. c. 10. Item, si qua virili figura signa mutulos aut coronas sustinent, nostri Telamones appellant. Cuius rationes, quid ita, aut quare non inueniuntur? Græci verò eos Ατλαντες vocitant. Atlas enim historicè formatur, sustinens mundum.*

HELLVO.

Ex Cicerone in Verrem.

Descriptio LIV.

ERant autem conuiuia non illo silentio Prætorum, atque Imperatorum, neque eo pudore, qui in magistratum conuiuio versari sollet: sed cum maximo clamore, atque conuitio: etiam nonnunquam res ad manus atque ad pugnam veniebat: iste enim prætor seuerus, ac diligens, qui populi Romani legibus, que in poculis ponebantur, obtemperabat: itaque erant exitus eiusmodi, vt alius,

inter manus, è conuiuio, tanquam è prælio, auferretur. alius tanquam occisus relinqueretur: plerique fusi, sine mente, ac sine vilo sensu iacerent, quiuis vt cū aspexisset, non se Prætoris conuiuium, sed vt Cannensem pugnam nequitie videre arbitraretur.

AFFECTVS.

AMOR.

Ex Græco Oppiani.

Ὁβριμὸς ἔσως πόντος ἑσσι.

Descriptio LV.

AMor, vt aiunt Poætæ, ephēbus est, glabellus corpore vultu speciosus, alis volucer, manu promptus, arcu, sagittis, & facibus armatus. Quin potius affectus est animi in rem amatam, præceps, vehemens, incensus. Qui, deus bone, quantus est, quanta machinatur? quantum imperat? & quantum ludit? stæt quidem terra firmissimis defixa radicibus, & tamen ab eo commouetur: fluunt in quietam maria continuis lapsibus, & ab eo constringuntur. Altum est cœlum, & ab eo speratur: profundi sunt inferi, iidem ipsi ab eo penetrantur: in æthere, in aquâ, in igne, in terris, infra terras, vbique sui dominatus impressi vestigia: ipsi meherculè mortui eius potentiam reuerentur, sceptrum adorant, formidant imperium. Ad eius ignem Vulcanus fumus est, debilia sunt solis tela, scilicet Iouis fulmina. Crudeles enim habet sagittas, acerbæ, ardentes, igneas, prudentiæ corruptices, furiosas, quæ vbi primum cor attigerunt, immedicabilem quandam tabem instillant, quæ non modo homines, sed & brutæ animantes totæ liquefcunt. Quid cum ipse improuisus instar procelle;

labitur in pectus, & per oculorum fenestras in cor hominum penetrat, velox, acer, acutus, facibus vndique collucens? lenem flammam medullis atque ossibus inspirat; quæ dolorum æstus, & furores, longius inserpens, secum trahit. Hac flos corporis, & venustas coloris, deperditur, pallor vultus obsidet, in maciem liquantur genæ. Hæc cavantur oculi, tabescunt lumina, mens tota de sede conuulsa percellitur.

I R A.

Descriptio LVI.

Arnob lib. 1. **Q**uid est enim aliud irasci, quam insanire, quàm furere, quàm in vitiois libidinem ferri, & in alterius doloris crucem efferati pectoris alienatione debacchari? Hoc ergo Dij magni nôrunt, perpetiuntur & sentiunt, quod ferè, quod belluè, quod mortiferæ continent venenato in dente natrices: quod lenitatis in homine; quod terreno in animante culpabile est, præstans illa natura, & in perpetua virtutis firmitate consistens, scire aufferatur à vobis. Et, quid ergo sequitur necessario? ni ut ex eorum luminibus scintillæ emeant, flammæ estuent, anhelum pectus spiritum iaciat ex ore, & ex verbis ardentibus labiorum siccitas inalbescat?

A V A R I T I A.

Extat Chrysostomi præclarissima descriptio Homil. 29. in Mattheum, & homil. 9. in 1. ad Corinthios, ubi depingit mulierem quandam, formæ belluina, barbaram, ignem spirantem, tristificam, nigram, quales Ethnici Poëtæ depingunt Scyllas; quod fusè

Isidorus Pelusiota hac imagine est prosequutus.

Descriptio LVII.

Τὸν μὲν τῶν σωματίων ἔρωτα, ἀπὲ δειμαῖν μὲ ὄντα, ταχέως ἢ σθεγνύμενον, διὰ τὸ τοιοῦτον ζῶντες οὐκ ἀποκρίνεται, ἢ πέρυξί γε φρουρα, ὅτι ποτὲ μὲν ἀποκρίνεται τὰ παρὰ, καὶ πίνισον, ποτὲ δὲ ἀκόρον ἀρίπταται. Τὸν δὲ τῶν χερμάτων οὐδεὶς οὐτε πλάσσει οὐτε γράσει ἐτολίμασε. τὰ χαρμὰ ἐπιδή οὐδὲ ἔρωτος ἔστιν, ἀλλὰ μανία ἀήκεστος. τὰ χαρμὰ ἢ ἐπιδή οὐτε πλάσσει, ἀλλὰ οὐτε γράσει, ἀπὸ τὸν οἶοντε οὐτε δὲ πενήκοντα μόνον ἔχει κεφαλὰς καὶ τῶν μυθευομένων ὕδραν, δι' ὃν τῶν ἀπληρώτων γὰρ τῶν προσώπων παραπέμπει. & cætera, quæ Latinè sic reddunt:

Corporum amorem, ut qui acer quidem sit, verum celeriter extinguatur, ob eam causam pictores cum facibus & pennis depingunt, quoniam nunc libidinem inflammat, nunc rursus ob saturitatem euolat. At pecuniarum amorem nemo vnquam fingere aut scribere ausus est. Cuius rei hæc fortasse causa est, quia ne amor quidem est, sed insanabilis furor? aut hæc fortasse, quia nec fingi nec describi potest. Neque enim quinquaginta duntaxat capita habet, ut fabulosa illa Hydra, per quæ ad inexplebilem ventrem cibos transmittat; nec insaturabilis illius portenti instar afficitur: nec denique Briarei in modum, centum duntaxat manibus armatus est, quin ne pennas quidem habet; Satiari enim atque expleri nequit. Quoniam itaque modo quispiam tale monstrum effingere aut pingere queat? cum quo Scylla comparata fidem inuenisset, etsi alioqui incredibilis? Verum quoniam oratio quouis colore expressior est, ac quavis cerâ ad effingendum mollior, quantum libebit, eum delimitare conabor. Non quod id perfectè atque absolutè consequi

possit, sed ut belluinam ipsius & inamœnam effigiè iis qui eo capti sūt, inuectiuâ oratione proscindat. Mihi enim puero nusquam similis esse videtur: non enim amor, sed furor; verum fœminæ cuidam: nam hoc quoque amentia ipsius, atque improbitatis indicium sit, belluina forma prædita: ignemque spiranti, ac sexcentas vipers crinium loco in capite habenti, perpetuò sibilantes, ac mortiferum venenum euomentes: sexcentas item manus vnguibus abundantes; quorū opere alios lacerat, alios sagittis impetit, ab aliis pecunias extorquet: ac denique sexcenta ora: neque enim minatur duntaxat, aut calumnias struit, verum etiam adulatur: ac seruilem in modum alloquitur, & peierat, turpisque quæstus causa innumeras excogitat occasiones. Quin oculos habet non ut naturæ consentaneum est, cernentes, aut quenquam verentes, non amicum, non fratrem, nō cognatum, non benefactorem: verum asperum quoddam, & acre, atque crudele, & inhumanum, igneumque obtentes. Neque enim rerum naturam perspiciat, nec illud animaduertit, quod persæpe cum permulta mouerit, ad hostium manus pecunias transmiserit: vnde etiam innumeras ei, qui captus est, notas inussit. Porro autem aures vsque adeo septas & obturatas habet, ut nec supplices preces, nec gemitus, nec fletus, nec vituperationes audiat: tantum verò ab eo abest, ut pennas habeat, quæ saturitatem designant, ut ne pedes quidem ipsi virvillus cordatus tribuere queat. Neque enim egredi, atque ab eo qui captus est, secedere potest: verum manus in omnes immittens, ferro quouis ac plumbo grauior insidet: atque ita comparata est, ut omnia quicquam accipiat, verum eorum quæ accipiat, multitudinem, fomitis atque incitamenti materiam habeat, rerumque acceptarum finem, capiendarum initium faciat:

ecquis igitur accerrimo & inexplebili furore, atque innumera peccata, & maledicta, & dedecora, & intemperantias, ac petulantias nobis conflante capiat, ecquis animum inducat, eum in hac vita, tam miserè viuere, ut dies, noctesque velut flagris quibusdam laceretur? nec requiem vllam aut somnum sentiat: & hic suppliciorum atque cruciatuum initium capiat? Quid autem initium dico? Hic enim eos, quos ceperit, tyranno quouis acerbis torquet, & excruciat, in eos insultas, ac præcipuas partes attingens, ac ne tantillum interquiescere sinens verum grauiorem ipsis pœnam inferens, quàm ij luant, qui ad metalla damnati sunt. Nam illis, confecto opere, somno ac quiete fruilicet; his autem ea somni quoque portum, velut aggesta terra obstruens, noctu quoque sæua illa & inhumana edicta proponit. Hos enim ad latrocinia mittit, illos ad cædes perpetrandas: ac ne debitum quidem mortuis munus veretur, quod etiam barbari ac Dæmones honore prosequuntur: verum aduersus mortua corpora nefarias eorum, quos obstrictos tenet, manus armat: nouum & sceleratum latrocinij genus excogitans. Quomobrem omnia ipsius vitia mente voluentes, nēpe, quod belluina forma prædita est, atque terra & mamœna, quod spirans, inexplebilis, & oculis, auribusque capta, & crudelis, & execranda, & Deo inuisa & implacabilis, atque crudelis: neque enim blanditiis atque obsequiis delinita aliquid remittit, verum, tum potius efferatur, cum maximè colitur: nullum non lapidem moueamus, quo ab ea minimè capiamur, facilius enim erit non capi, quàm cum captus sis, effugere, si autem nos capi contigerit, omnes nervos contententes, diuinam operam imploremus: hæc enim sublatâ, nemo à tali captiuitate abstrahi potest. Multis enim talis est hæc captiuitas,

vt ab ea emergere ac reuocari nequeant: quæstus quidem faciendi cupiditatem comprimamus: quæ autem collecta sunt, aut confertim, aut paulatim egentibus distribuamus: nam hæc demum sola ratio est, qua ab eiusmodi captiuitate reuocemur.

Nota.

Hæc luculenta pictura Auaritiæ ab adiunctis partium, granissimi viri penicillo expressa: in qua hæc obiter noto.

Δειμῶν μὲ ὄντα. & de eodem dixit Opirianus,

ἀσθμαλὴς δὲ πνεῦς δειμῶν ὀμολήν.

Inspirasque ignis acutam vim.

Σωλημαπίσι καὶ Πέριξι, Hæc est eius pictura apud Græcos, Satyrum, Alcaum, Antipatrum, Macium, Crinagoram, Moschum, Marcianum, &c. quorum testimonia nihil hic attinet infercire.

Μανία ἀήκεστος, χυσομανίαν dixit D. Basil. φιλοκερδέα λύσση, Nonnus in Ioannem.

Πενήκοντα κεφαλάς. Hoc commentum Pisandri Cæmæensis, inquit Scholiastes, Anthol. ad l. 4. qui Hydra multas ceruices finxis ad horrorem

Βελέρω, ιλ. α. 403.

Ὡ καὶ τὸ Σιώλλης. Similiter M. Tullius Antony insatiabilem auaritiæ conserere cum Charybdi. Quæ Charybdis tam vorax. Aristophanem sequitur, qui in equitibus: dixit φάργυρα καὶ χείρουβδον ἀεπάρης, quæquam hic per metaphoram extulit, quod ille vetat, de orat. l. 3.

Σηλητιῶν μανίαν. σηλητιῶν ἐστὶ διηυλιγὰρ, & quasi in pilis & columnis incisum omnibus proponere; qui mos Athenis fuit,

vt testatur Demosthenes Philipp 3. in columnis videlicet arcis eorum nomina inscribere, qui publica infamia notati essent. κατέθεντο εἰς σηκῶν χαλλῶν γράσαντες εἰς ἐκρόβαν.

Columnis in scribere nomina.

ΑΡΘΜΙΟΣ.

Ὁ Πυθῶνακτος ὁ Ζελείτης ἄπιμος ἔστω. Ex quo σηλητιῶν, δημοσιῶν vt interpretatur Snidas, & confirmat D. Greg. αἰ εἰκόνας σηλητιῶν σου τὸ λάβω τὸ σῶματος. Quæquam in bonam etiam partem usurpauit Philo, de vita Mosi, l. 3. ἵς τὸ ἐυχάριστον ἀθανάτη ζῆται, καὶ ἀνάγει πῶν σηλητιῶνται παρὰ τῶ θεῶ. Cuius gratus animus immortalis memoria celebratur, & velut scriptis in columna literis, manet apud eum.

Quò respexit Ausonius, cum dixit in actione gratiarum, ad Gratianum Imperatorem. Has ego literas tuas, si in omnibus pilis atque porticibus, vnde de plano legi possint, instar edicti pendere mandauero, nonne tot statuis honorabor, quot fuerint paginæ libellorum?

Μυρίας μὲ ἔχεις. Hæc furiarum ἀνακνήν.

Quibus anguinea redimita caterua Evros expirantes præportat pectoris iras. Catullus.

Μυρίας δὲ χεῖρας ὄνυξι κομῶσας. Præclare ista rapacitatem bellua exprimit, cui fœdissima ventris ingluuiæ, vncæque manus.

Ὀὐδ' αἰδουμένοις πνά. Prosper, lib. 2. de vita contemplatiua. Vastat in nobis quicquid verecundiæ & pudoris inuenerit.

Ακοῶς δὲ ποσῶσσι π. Nihil omnino audit auarus, dum ab eo aliquid petitur, aut si audit, hanc vnam vocem respondet, vt ait D. Basilus. ἐκ ἔχω, ἂ δῶσω.

Αὐτοπυσσιν ἐκ εἰδῶς. Cyprianus nobili epistola: Suspirat ille in conuiuio, bibat licet gemma: et cum epulis marcidum corporis torus mollior alto sinu condiderit, vigilat in pluma.

Παντὲς τοσάντι μικρότερον. Recte ferreum eius imperium Prosper nominat.

O facinus inauditum! Suauis Christi iugo contempto ferreum cupiditatis imperium voluntaria mentium inclinatione suspicimus.

Auaritia ferreum imperium.

RABIES, ET PHRENESIS,

Ex Philostr. in Hercule furente.

Descriptio LVIII.

Τὸ δὲ αἰδῶσι μὲ ἀντῶν οὐδεμία, ἀναρρίπτει δὲ τὸν περσόντας, καὶ συμπατεῖ, πολὺ μὲν ἀφ' οὗ διαπύων, μαιδῶν δὲ βλοσυρῶν, καὶ ξέρον, καὶ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἀπενίζων ἐς αὐτὰ ἀδρά, δὲ τὴν βλέμματος εὐνοίαν ἀπάγων, ὡς ἀξένηπάτηται. βρυχάται, δὲ καὶ φάργε, καὶ ὁ ἀσπὶς ἐμπάλαται, καὶ ἀναιδύσση αἰ τῶν ἀντῶν φλέβες, δὲ ὄν' ἐς τὰ κενεῖα τὴν κεφαλῆς ἀναρρίπτει πάντα χορηγία τὸ ἴσους.

Ipsè verò eorum nihil omanino sentit, sed adeuntes reiecit, ac proculcat, multam quidem expuens spumâ: truci atque insolenti risu cachinnans, defixisque in ea quæ facit, respiciens oculis: tum seuerus aspectu, quasi delusis sensibus: guttur interiùs fremit, ceruix inflatur, intumescunt venæ, per quas ad capitis vitalia tota morbi vis influit.

INVIDIA.

Ex D. Basilio.

Descriptio LIX.

Ὁ φεῶς ἐστὶ δίδραγμα, δαιμόνων ἔνσημα, ἐμπόδιον εὐσεβείας, ὁδὸς ἐπὶ γέενναν, σέρισις βασιλείας, δήλοι δὲ πῶς καὶ αὐτὸ τῷ περσῶσσι πυγχανουσι οἱ φθοριώτες. ὄμμα τούτοις ἐνερὸν καὶ ἀλαμπές, περιεὶα κρηφῆς, ὄρης συμπεπληκῆα.

Serpentis est documentum Inuidia, diaboli inuentum, inimici factio, punitiois arrhabo, pietatis impedimentum, via ad gehennam, regni priuationam & ipso fatentur ore hoc vitium inuidi, aspectus illis est aridus, & obscurus, gena subtristis, supercilium demissum.

NVNC DESCRIPTIONES ALIQVOT
pracipuorum animalium subijciemus, laudatis au-
ctoribus; ad quarum exempla cetera in eodem genere
conformari possint.

A V E S.

Ex D. Gregorio Nazianzeno.

Descriptio LX.

Σκέψαι μοι καὶ ὄρνεον ἀγέλας, καὶ ποιμ-
λίας, ἄντε χήματα, καὶ χρώματα, ἢ τε ἀλά-
λων, ἢ ἢ ὠδιάνων, καὶ τίς τούτων μελωδίας ὁ λό-
γος, καὶ παρὰ πῖνος: πῆ δὲ ὁ ὄρνις ἢ τίς τῶν ἐπι-
σηδεὶ μαγάδα, καὶ τὰ ἐπι τῶν κλάδων ἄσματά τε,
καὶ τερεπίσματά, ὅταν ἡλίω κινουῦνται μεσημέ-
ρην μούσων γούργος, καὶ καταφρονῶσι τὰ δῆσι,
καὶ ὁ δὲ ἰσορῶν φωνῆς παρὰ πῆμπος.

AD hęc greges auium considera,
quãque varia & multiplici figu-
ra sint, variisque coloribus: quĩ fiat vt
alix mutæ sint, alix canoræ: quæque
harum suauissimi cantus sit ratio, & à
quo hęc facultatem acceperint: quis
lyram cicadis in pectore dedit? &
cantus illos, atque garritus, quos
cũ meridiano solis æstu ad muscam

excitantur; in arborum ramis fundunt; ac nemora sono implent, & viatorem
vocibus prosequuntur?

P H O E N I X.

Descriptio LXI.

ÆThiopes atque Indi, discolors
maximè & inenarrabiles ferunt
aues; ante omnes, nobilem Arabia
Phœnicem; haud scio an fabulosum
vnũ in toto orbe, nec visum magno-
pere. Aquilæ narratur magnitudine,
auri fulgore circa colla, cetera pur-
pureus, roseis caudam pennis distin-
guentibus, cristis faciem, caputque
plumeo apice cohonestate. Hic post-
quam longam sæculorum seriem vi-
uendo expleuit, naturæ ipsius instin-
ctu rogam concinnat, suauis fragran-
tium lignorum copiã refertum, quẽ
sepulchri simul & lectuli loco sit ha-
biturus: in eo sepelitur, & quiescit.

Mox etiam ex eo resurgit ad vitam:
postquam enim afflantibus solis ra-
diis incensa iam pyra cõflagrauit ales
nobilissimus, vt suis mox cineribus
pubescat, exiguum vermiculum relin-
quit in fauilla: qui paulatim animam,
& speciosi corporis induit effigiem;
sic Phœnix pater est, & patri similli-
mus filius.

Vide Plin. lib. 10. c. 2.

A Q V I L A.

Descriptio LXII.

Aquila enimvero cùm se nu-
bium tenuis altissimè sublimate,
euecta alis, totum istud spa-
tium qua pluitur, & ningitur, ultra
quod cacumen nec fulmini nec

fulguri locus est, in ipso (vt ita dixe-
rim) solo ætheris, & fastigio hye-
mis: cùm igitur eò sese aquila extu-
lit, natu elementi læuorsum vel dex-
trorsum tanta mole corporis labitur,
velificatas alas quò libuit aduertens,
modico caudæ gubernaculo, inde
cuncta despiciens, ibidem pennarũ
eminus indefesa remigia, ac paulisper
cunctabundo volatu pene eodem lo-
co pendula circumuetur, & quærit
quorsus potissimum in prædam sese
supernè ruat, fulminis vice: de cœlo
improuisa simul campis pecua, simul
montibus feras, simul homines vrbi-
bus vno obtutu sub eodem impetu
cernens, vnde rostro trãs fodiat, vnde
inuncet vel agnum incuriosum, vel
leporem meticulosum, vel quod-
cunque esui animatum vel quodcun-
que esui animatum vel lanatum fores
obtulit.

Apul. lib. 1. Florid.

P S I T T A C V S.

Descriptio LXIII.

Psittacus auis Indiæ est, instar illi
minimo minus quàm columba-
rum, sed nec colorum columbarum.
Non enim lacteus ille vel liuidus,
vel vtrinque subluteus, aut sparsus

est, sed color Psittaco viridis, ex in-
timis plumulis, & extimis palmulis,
nisi quòd sola ceruice distinguitur.
Enimvero certicula eius circulo ni-
ueo velut aurea, qui pari fulgoris
circumactu cingitur, & decoratur: ro-
stri prima duritia, cùm in petram
quampiam cõcitus altissimo volatu,
præcipitat, rostro se velut anchora
excipit. Sed capiti eadem duritia, quæ
rostro: cùm sermonem nostrum co-
gitur æmulari, ferrea clauicula caput
tunditur: imperium magistri vt per-
sentiscat hæc ferula discenti est. Di-
scit autem statim pullus vsq; ad duos
ætatis suæ annos, dum facile os vt
conformetur; cum tenera lingua, vt
conuibretur. Senex autem captus, &
indocilis est, & obliuiscus. Verùm ad
disciplinam humani sermonis faci-
lior est Psittacus glande qui vesci-
tur, & cuius in pedibus vt hominis
quini digituli numerantur: Nõ enim
omnibus Psittacis id insigne, sed om-
nibus proprium: quo eius lingua la-
tior quam ceteris auibus, eo facilius
verba hominis articulantur patetio-
re plectro, & palato. Id verò quod di-
cit, ita similiter nobis canit, vel potius
eloquitur, vt vocem si audias, homi-
nem putes: Nam quidem si videas,
idem conari, non eloqui.

Id. Florid. lib. 2.

P A V O , E X L V C I A N O.

Descriptio LXIV.

Ὁ δὲ παῖς ἦρος ἀρχιμήδου, πρὸς λειμῶνα
πνὸ ἐλθῶν, ὅποτε καὶ τὰ ἀνθὴ ἀεθέεισιν, ἢ
ποθειότερα μόνον, καὶ ὡς αὐ εἶποι πῆ, ἀνθὴ ῥέ-
πτεα, καὶ τὰς βαφὰς καθαριώτεα, τότε καὶ οὐ-
τος ἀκπτάτως τὰ πτερά, καὶ ἀναδείξαι τῶ
ἡλίω, καὶ πῶ ὄρεσιν ἐπάρεσ, καὶ πάντοθεν
αὐτῶ πρσιήσως, ἐπιδεικνυται τὰ ἀνθὴ τὰ
αὐτῆ, καὶ τὸ ἕαρ ἢ πτερόν, ὥσπερ αὐτὴν
ca se pãdens, spectãdos excibet & illius

Pauo autem incipiẽte vère ad præ-
tum aliquod accedens, quãdo &
fiores prodeunt, nõ amabiliores mo-
dò, sed & (vt ita dixerit quispiã) flo-
ridiores: & quod ad colorem & tin-
cturam attinet, liquidiores: ipse quo-
que extentis pennis, iisque ostensis
foli, & sublata cauda, eãque vndiq; cir-
ca se pãdens, spectãdos excibet & illius

περικαλιόντος ἄνθρωπος ἐστὶν ἁμιλλῶν. ὁπ-
 ρῆσει γὰρ ἑαυτὸν, καὶ πειράσει, καὶ ἐκπομπῆσει
 τῶν κλέει. ὅτε δὲ καὶ θαυμασιώτερος φαίνεται
 πρὸς τὴν αὐγλῆν, καὶ ἀπομύθων αὐτῶν τῶν χρωμά-
 των, καὶ μεταβαλλόντων. ἡμα, καὶ πρὸς ἕτερον ἑ-
 μορφίας εἶδες τρεπομένων. πᾶσι γὰρ δὲ αὐτὸ μά-
 λιστα ἐπὶ τῶν κύκλων οὐς ἐπ' ἀκροῖς ἔχει τοῖς πτε-
 ροῖς, ἰεῖδες πρὸς ἕκαστον περικαλιόντος. ὁ γὰρ τῶν
 χαλκῶς λεῖ, ἢ ἐκκλίναντος ὀλίγον, χρυσοῖς
 ὀφθαλμοῖς, καὶ τὸ ὑπὸ τῶν ἡλίου κινουμένους, εἰ σικ-
 αδεῖν, χρυσαυγῆς ὄψιν. οὕτω μετακινεῖται πρὸς τὸ
 φῶς ἢ πτέρωσις.

prato, ad huiusmodi contentionem
 & certamen ipsum prouocante: con-
 uertit quippe seipsum, & circumagit,
 & quasi quādam pōpam agit pulchri-
 tudinis suæ: quando videlicet etiā ad-
 mirabilior apparet ad splēdorē solis,
 variantibus se coloribus, & paulatim
 in alios atque alios transeuntibus, a-
 liāmque ac nouam formositatis spe-
 ciē subinde recipiētibus. Accidit autē
 hoc potissimūm in circulis, quos in
 summis pennis habet, quorum quē-
 libet, quasi quædā irides circundant.

Nam qui antē æreus visus fuit, mox inclinante se paulam illo aureus con-
 spicitur: & rursūm, quod ad lucem apparuit, si sub vmbra transferatur, vi-
 ride videbitur. Adeo ad luminis vicissitudinem pennarum ille ornatus va-
 riatur.

Lucian. de domo.

Item ex Tertulliano.

Tertull. de
 pallio.
 Cataclista
 vestes de
 pressorio.
 splendētes.
 Tunica pa-
 tagiæ a
 auro cla-
 uatio.

Quamquam & Pavo pluma ve-
 stis, & quidem de cataclistis, im-
 mō omni conchylio depressior, qua
 colla florent, & omni patagio aurati-
 or, qua terga fulgent & omni syr-
 mate solutior, qua caudæ iacent,
 multicolor, & discolor, & versicol-
 or, numquam ipsa, semper alia, etsi
 semper ipsa, quando alia toties de-
 nique mutanda, quoties mouen-
 da.

tuis sine vlla intermissione canere so-
 leat; vnde enim in auicula tam perti-
 nax spiritus? vnde vis illa continendæ
 animæ, in canendo tanta, & vnā con-
 tinuatione cantionis viuz contentio-
 nes vocis & remissiones continean-
 tur? vnde tam artificiosa tāmque per-
 fectæ musicæ scientia, tam ingeniosa
 modulatio, tam gratus auribus so-
 nus, qui modò in longum, continuo
 spiritu trahatur, modò summa qua-
 dam cum varietate flectatur, nunc
 concisa voce distinguatur, nunc in-
 torta copuletur? Quid cum iterū vo-
 cem reuocat, ex integra comprehen-
 sione cantum edit? quid cum mo-
 dulos, nec inopinatò derepentēque
 commutat? quid cum ipsa secum iu-
 cunda & tacitā murmurat? nulla me-
 herculè tã abstrusa, tam difficilis est
 cantio, quam non exprimat luscinia,
 plenam, grauem, acutam, crebram,
 extentam, summam, mediam, imam.
 Quid plura? Iam paruulis in faucibus
 omnia, quæ tanto labore, tanta indu-
 stria, tanto studio, tot inuentis instru-
 mentis genera cantionum ars homi-

LVSCINIA.

Descriptio. LXV.

Lusciniā, auditores, vnā ex au-
 libus maximè solent, ij qui naturas
 animalium scribunt, admirari, quòd
 in tam paruo corpusculo tam cla-
 ra, tam suavis, tam magna, tam iu-
 cunda vox inueniatur: quòd verno
 tempore, cum frondescere arbores
 incipiunt, diebus ac noctibus perpe-

num excogitauit, integra atque per-
 fecta reperiuntur.

Vide Gesnerum in Luscinia.
 Adde quæ habet Plinius lib. 10. c. 39.

Primūm tanta vox, tam paruo cor-
 pusculo, tam pertinax spiritus. Deinde
 in vna perfecta Musicę scientia
 modulatus editur sonus: & nunc cō-
 tinuo spiritu trahitur in longum, nūc
 variatur inflexo, nunc distinguitur

conciso, copulatur intorto; promitti-
 tur reuocato, infuscatur inopinato:
 interdum & secum ipse murmurat:
 plenus, grauis, acutus, creber, exten-
 tus, vbi visum est, vibrans, summus,
 medius, imus: Breuitérque omnia tã
 paruulis in faucibus, quæ tot exquisi-
 tis tibiarym tormentis ars hominum
 excogitauit.

COLVMBÆ COLLVM.

Ex Philone, de Temulentia.

Descriptio LXVI.

Tὸν ἀνζύνα ἢ πικροεὐς ἐν ἡλιακῆς αὐ-
 γαῖς ἢ κατηγόνας, μυεῖας χρωμάτων
 διὰ πλοῦτα ἰδέας, ἢ οὐχὶ φοινικοῦ, καὶ κινουῦ,
 πυροποῦ τε καὶ ἀψιδρακοειδῆς, ἐπὶ δὲ ὠχρῶν καὶ
 εἴθερος, καὶ διὰ παντοδωπὰ ἔχει χρώματα, ὧν
 οὐδὲ τὰς κλήσεις ῥᾶδιον ἀπομνημονεύσαι

Vidisti aliquando columbæ cer-
 uicē radiis solis expositam, quā
 multis modis colores variet, puniceū,
 cæruleū, igneū, & carbunculi speciem
 referentem, pallidum item, & rubicū-
 dum, & alios omnigenos, quorum ne
 vocabula quidē memorare sit facile?

HIRVND O.

Ex D. Ambrosio hexam.
 lib. 5. cap. 17.

Descriptio LXVII.

Hirundo, minuscula corpore, sed
 egregiè pio sublimis affectu,
 quæ indiga rerum omnium, pretiosio-
 res auro, nidos struit: quia sapienter
 edificat; Nidus enim sapientiæ pretiosior
 est auro: & cetera: de quibus alibi di-
 ctum.

grues frequentissimas conuolare: nec
 pignerit meminisse, quatenus expedi-
 tiones suas dirigant. Sub quodam
 militiæ eunt signo, & ne pergentibus
 ad destinata vis statuum renitatur, a-
 renas, deuorant, sublatisque lapillis
 ad moderatam grauitatem saburrā-
 tur: tunc se tollunt in altissima, vt
 de excelsiore specula metentur quas
 petant terras. Fidens meatu præit
 cateruas: volatus desidiā castigat
 voce, quæ cogit agmen. Ea vbi fa-
 tigata est, succedit alia: Pontum
 transituræ angustias captant: & qui-
 dem eas promptum est oculis de-
 prehendere, quæ inter Taurinam
 sunt, & Paphlagoniam, id est, inter
 Caramben & Κεῖν μύπον. Cum
 trans medium alueum aduentasse se
 sciunt, scrupulorum sarcina pedes li-
 berant. Ita nautæ prodiderunt; com-
 pluti sæpè ex illo casu, imbre saxatili.

CRVES.

Idem lib. 5. hexam. cap. 15.

Descriptio LXVIII.

Manifestum sanè est, in Septen-
 trionalem plagam, hyeme

arenas non prius euomunt, quam securæ sedis suæ fuerint: concors cura omnium pro fatigatis, adeo, ut si quæ defecerint, congruant vniuersæ, & lassas sustollant, usque dum vires otio recuperentur: nec in terra cura se- gnior: excubias nocte diuidunt, ut ex-

somnis sit decima quæque. Vigiles ponduscula digitis amplectuntur; quæ si fortè exciderint, somnum coar- guant: quod cauendum erit; clamore indicant: ætatem in illis prodit color; nigrescunt enim senectute.

A P E S.

Ex D. Gregorio Nazianz. orat. 34.

Descriptio LXL.

Πόθεν ὁ μελισσῶν τε καὶ ἀράχων τε φιλοργόν, καὶ φιλότεχνον, ἵνα ἢ τὰ κη- ρία πλέκονται, καὶ σωθένται δι' ἡραγόνων σείγγων, καὶ ἀπέρθων. καὶ τὸ ἐδραίων ἀν- τὶς διὰ τὸ μέσου διατεχίσματος, καὶ ἡγά- γησπιπελοκωμῶν ἢ εὐθείαις τῶν γωνιῶν πνεύματινται, καὶ τὰυτὰ ἐν ζοοερείς οὕτω τοῖς σύμβολοις, καὶ ἀοράτοις τοῖς πλάσμασι; fulciant, idque in tam caliginosis aluearibus obscurisque figmentis?

C V L E X.

Descriptio LXX.

IN magnis siquidem corporibus, laut certè maioribus, facilis officina sequaci materia fuit; in his tam paruis, atque tam nullis, quæ ratio? quanta vis, quàm inextricabilis perfectio? & sunt alia dictu minora? sed vbi visum in eo præterdit? vbi gustatum applicuit? vbi odoratū inferuit; vbi verò truculentam illam, & portione maximam vocem ingenerauit? qua subtilitate pennas adnexuit? prælongauit pedum crura? disposuit ieiunam caueam vti aluum auidam sanguinis, & potissimum humani, sitim accendit; telum verò perfodie do tergori, quo spiculauit ingenio? atque ut in capaci cum cerni non potest exilitas, ita & reciproca geminavit arte, ut fodiendo acuminatum pari-

ter, sorbendoque fistulosum esset; Quos teredini ad perforanda robora cum sono teste dentes affixit, potissimumque è ligno cibatum fecit? Sed turrigeros elephantorum miramur humeros, taurorumque colla, & truces in sublime iactus, tigrium rapinas, & leonum iugas, cum rerum natura nusquam magis quàm in minimis tota sit? *Plin. lib. 11. c. 2.*

S C O R P I O.

Descriptio LXXI.

MAGNUM de modico malum; Scorpium terra suppurat: tot venena, quot ingenia: tot pernicies, quot & species; tot dolores, quot & colores.

Nicander scribit & pingit, & tamen vnus omnium, violentiæ gestus de cauda nocere: quæ cauda erit

quodcumque de posthumo corporis propagatur, & verberat perinde ut scorpionis series illa nodorum venenata intrinsecus venula, subtilis, arcuato impetu insurgens, hamatile spiculum in summo tormenti ratione restrin- gens.

Tertull. in Scorpiaco.

A R A N E Æ.

Ex Philostrato.

Descriptio LXXII.

AT aula intus deserta ac destituta videtur, & ne columnæ quidem amplius ipsam firmant ac sustinent, quod & concidat ac diffuat, sed solis est habitanda araneis: solet enim animal silentio ac solitudine contexere. Aspice & fila, hoc expuentes stamen in pauimentum descenderunt; ipsas porro intuere, per illa descendentes atque reciproco meatu ascendentes, per aërem volantes, iuxta Hesiodum, ac volare meditantes, pictor ostendit: Angulis attextunt, domos, has quidè latas, has verò concauas: in latis æstatem agunt, in cauis hyemant. Pulchra igitur, & hæc pictoris opera: Nam araneum ipsum sic tenuiter elaborasse ac iuxta naturam indicasse, ipsiusque filium laboriosum ac difficile pinxisse, artificis est prudentis, atque ad amissimam vera referentis. Hic autem nobis tenuissima quoque contexit; ecce quadrangularis funis ab ipso est angulis circumiectus, ut mali rudensi tenuis autem funicolo applicita est tela, quàm plurimos exprimes orbes; quorum à primo ad minimum extensi contexitur laquei æquè atque orbes, inter se distantes, per quos qui in perficiendo adiuuant opere discurrētes, remissa intendunt stamina; verum & texendi mercedem allequuntur, multas, si quæ telis implicantur, capien-

tes. Vnde ne prædam quidem ipsarum præterit ac neglexit pictor. Hæc enim pede, illa suprema tenetur penna, ista à capite deuoratur. Palpitant autem atque agitantur, effugere nitentes; ipsam tamen nec confundunt, nec dissolunt telam. *Philost. in telis.*

Item ex Plinio.

ORditur telas, tati que operis materiae vterus ipsius sufficit, siue ita corrupta alui natura statim tempore (ut Democrito placet) siue est intus quædam lanigera fertilitas, tam moderato, vngue, tam tereti filo, & tam æquali deducit stamina, ipso se pondere vsus. Texere à medio incipit, circinato orbe subtegmina adnectens, maculâque paribus semper interual- lis, sed subinde crescentibus, ex angusto dilatans indissolubili nodo implicat. Quanta arte celat pedicas scutulato rete grassantes? quàm non ad hoc videtur pertinere cribratæ pexitas telæ, & quadam polituræ arte ipsa per se tenax ratio tramæ? quàm laxus ad flatus non ad respuenda quæ veniant sinus, derelicto laxo præterenti summa parte, ut arbitrari liceat illa quæ difficile cernuntur, atque ut in plagis lineæ offensa præcipitantur in sinum? Specus ipse qua concameratur architectura? & contra frigora quanto villosior? quàm remotus à medio, aliudque agenti similis: inclusus verò sic, ut sit necne intus aliquis, cerni non possit? Age firmitas quanta irrum- pentibus ventis, qua puluerum mole degraunte? latitudo telæ sæpe inter duas arbores, cum exercet artem & discit texere: longitudo fili à culmine, ac rursus à terra per illud ipsum veluti reciprocatio, subitque pariter ac fila deducit. Cum verò captura incidit, quàm vigilans & paratus ad cursum? licet extrema hæreat plaga, semper in medium currit, ex quo sic maximè totum concutiendo impli-

cer. Scissa protinus reficit ad politurā sarcians. Namque & lacertarū catulos venantur. Hos primū tela inuoluentes, & tunc demum labra vtraque morſu apprehendentes, amphitheatriali ſpectaculo cum contingit. Sunt & ex eo auguria. Quippe incremento annium futuro telas ſuas altiūs tollunt, iidē ſereno non textūt, nubilo textunt: ideoque multę araneę imbrium ſigna dant.

CVLEX ET PVLEX.

Ex D. Auguſtino Enarr. in Pſal. 148.

Descriptio LXXII.

Qvis diſpoſuit mēbra pulicis & culicis, vt habeāt ordinem ſuū, habeant vitam ſuam, habeant motum ſuum? Vnam beſtiolam breuem minutiffimam confidera quam volueris. Si confideres ordinem membrorum ipſius, & animationem vitę, qua mouetur, pro ſe fugit mortem, amat vitam, appetit voluptates, deuitat moleſtias, exerit ſenſus diuerſos, viget in mota congruo ſibi. Quis dedit aculeum culici quo ſanguinem ſugat? Quā tenuis fiſtula eſt qua ſorbet? Quis diſpoſuit iſta? quis fecit iſta? expaueſcis, in minimis lauda magnū.

VERMIS INDICVS.

Ex D. Ambroſio Hexam. lib. 5. ca. 23.

Descriptio LXXIV.

Vide Plin. lib. 11. c. 23. **F**ertur hic corniger vermis, conuerſi primū in ſpeciem Eruce, atque in eam mutari naturam: inde proceſſu quodam fieri Bombylius: nec eam tamen formam figuramque cuſtodit, ſed laxis & latioribus foliis

videtur pennas aſſumere. Ex huius foliis mollia illa Seres depectunt vellerā, quę ad vſus ſibi proprios diuites vendicārunt. Sed ego plenius in pictura ænigmatis, eius naturam ſum perſecutus.

B O M B Y X I N

Ænigmate.

Animal vobis in hac tabella depinximus (Principes illuſtriſſimi, cęterique auditores ornatiffimi) ſine carne, ſine ſanguine, oſſibus, venis, arteriis, neruis, inteſtinis, oculis, auribus, pilis, ſquammis, ſpinis; quid hoc monſtri eſt? Ne vos diu morer, Bombyx eſt, Bombyx, inquam, laborioſus opifex, & nendis regum veſtibus natus. O naturę audacis opus! quis non miretur? quis non obſtupescat ex tenui ſemine primū naſci vermiculum *argenti*, tam minutum, vt penē oculorum fugiat aciem? hunc in Eruca paulatim grādeſcere, ex Eruca fieri Bombylium, diuinū planē artificem? quē vbi puro elegātique domicilio acceptum, & albę mori frondibus ſaginatam, per genitarum ſcabitur emiferis, poſtquam pabuli ſacietas eſt, vērē incipit, & ex ſuis viſceribus diductos florum tractus effundere, quibus ſibi ouata figura domicilio conſtituit, quo nec Caſtor & Pollux, nec eorum ſoror Helena, pretioſiore videntur excepti. Itaque nec Porphyrogenitis inuidet, nec iis regum puſionibus, quos aiunt collucētes margaritis cunas habuiſſe: in hac ſericea domunculo deliteſcit Bombylius, quaſi puellus in vtero matris cōfixus, & artes meditatatur admirandas. Abſoluto demum lanificio, poſt 40. diem, ex Bombyce ſubnaſcitur Papilio cornucus vermis, & quatuor alis pennatus, quem exiſtis carceris aurei quaſi ſeptis emicare cernimus in aēre; ex hoc necydalo vermium proge-

Aristotelis cap. 19. 15 hiſt. animal.

Lib. 4. c. 9.

progeneratur ſemen, quibus noua ſubinde animalculorum ſoboles aſſuit. Delineaui paucis (auditores) naturam vermiculi, de quo magna eſt inter viros doctos controuerſia. Fueritne ſæculis antiquis noſtris ignotus regionibus, an à Juſtiniani temporibus, vt narrat Procopius, tātū Europę cœperit bombycina veſtis innotescere. Hanc Alexander Neapolitanus probat ſententiam, quam & Alciatus nobilis Iuriſconſultus amplectitur, leuem, vt arbitror, ob cauſam: quōd enim apud antiquos libram ſerici, auri penſatam libra legit apud Vopiſcum, noſtro autem ſæculo non ſit eadē pretij ratio, ſpecies putat eſſe diſparatas: Verūm quis non videt rerum earumdem, pro temporum varietate, æſtimationem longē aliam eſſe, vt nihil inde roboris capiat argumentum? Marſilius Cagnatus ad Alouſium Iuriſconſultum, obſeruat. li. 4. cap. 11. quod ab iſtis libatum fuerat, tradit longē copioſius, & acriter defendere conatur; Vermem noſtrum antiquis inuiſum atque ignotū fuiſſe. Admouet autem nobis robuſtas, vt arbitrat, ex Plinio machinas. Nam ſi hic Bombyx, qui nunc promiſcuē notus eſt omnibus, apud veteres extat ſcriptores, vel certē Aſſyrius eſt, vel Cou: qui ambo deſcribuntur à Plinio, lib. 11. cap. 22. & 23. Aſſyrius eſſe nullo modo poteſt; quid enim noſtro vermiculo cum nidis lutēis, quos hic dicitur ſingere tanta duritia, vt ſpiculis perforari vix poſſint? Quid quōd & in iis ceras largiūs quā apes facit? hoc à noſtro tam alienum eſt, quā volatus à boue. Cou forte erit? at enim naſci tradunt ex cu-preſſi, terebinthi, fraxini, quercus florum imbribus decuſſum terrę halitu animante fieri autem primō papilionem paruum nudūque, mox frigorum impatientia villis inhorreſcere, pedum deinde aſperitate radere foliorum lanuginem in vellera.

Quid habent iſta cum noſtro vermiculo commune? Hęc omnia pluribus Cagnatus proſequitur non inrudite. Sed tamen quantum voluerint, reclament, non diſcediam ab Iſidori & Bayſi caſtris, qui Bombycem noſtrum etiam expreſſum putant à Plinio, quāquam modico verborum temperamento hęc aſſertio videtur indigere. Qui putant alium eſſe ab antiquorum bombyce vermē noſtrum, non mediocriter errāt: Qui à veteribus eundem planē deſcriptū atque enucleatum exiſtiant, in aliū impingunt ſcopulum. Quomodo concilientur, quærīs? mediam ſemitam arripe. Plinianus Bombyx noſter eſt, ſi de re quæratur: ſi de modo, alius eſt. Qua ratione id coniciam, attendite. Verba ſunt Plinij ipſiſſima: Vermium Aſſyriorum origo eſt grandiore vermiculo gemina protendente ſui generis cornua; hi Eruce ſunt. Fit deinde quod vocatur Bombylius, ex eo Necydalus, ex hoc in ſex menſibus Bombyx, telas araneorum modo textunt ad veſtem luxūque ſceminarum. Turbat aliquid in ordine; nam primo eſt *argenti*, deinde Eruca, tertio Bombyx, poſtremo Papilio ſive Necydalus. Cętera planē conueniunt. Quin ex ſuis viſceribus inſtar araneę telas diducere, non pedum carminatione vellera ſubigere hoc loco planē recognoſcit. Quid mirum autem ſi multa Plinium, Ariſtotelem, Diodorum, & cęteros in tanta rerum obſcuritate fugerint? Nam licet opera bombycina ab ipſis Auguſti temporibus fuerint celebrata, non tamen educati vermes in Græcia, ante Juſtinianum: vſus eorumdem ſub Rogerio manauit in Sicilia, è Sicilia in Gallias ſub Carolo VIII. quod animaduertit Serræus in theatro Agriculturę. Hęc mihi ad conciliandas doctorum virorum ſententias præmittenda viſa ſunt. Nunc ſingulas Ænigmatis partes relego

tam claras, vt pene radio solis scriptæ videantur. Pro Bombyce puerum depinximus: quid mirum? Bombyx vulgo *sel* vel *zir* teste Seruio nominatur: At hoc nomen & Hominem & Bombycem significat: quin ex Seribus populis factos Bombyces Musarum filij putant. Alij autem hi pueri sunt minusculi, alij grandiores, alius dormit, alius volat, quid hoc rei est? Quatuor sunt hic Seris metamorphoses prius à me significatæ. Tenelli & nudi pusiones sūt *ἀγαπῆς*, minusculi vermes, qui primū nascuntur ex papilionis semine: Grandiores & villosi sunt Eruca: Qui verò molliter quiescit inter delicias, & riulos aureos instar filiorum depromit ex ore, Bombyx est, serici, vt videtis, artifex. Qui pennatus tenet sublime Papilio, siue Necydalus: ex ouato emerfit domicilio. Rem tenetis, causas & effecta cognosce. Nascuntur Bombyces variis modis, ex semine, ex arboribus, ex Tauro siue Necydali semine: hoc siue benignus solis tepor, siue mulieres fotu, sicut incubatu gallinæ pullos, excludunt. Res nota est. Oriuntur præterea nonnunquam, sed rarissimè ex quercus, cupressi, & aliarum arborum foliis quas hic depinximus. Ad summum, posteriora sæcula inuenere veteres silentium; si vermiculorum defecerit semen, iuuentum capiunt, includūt stabulo, per viginti dies macerant, omni cibo potūque semoto: tantūm mori folia profuenter obijciunt, quibus saginatum mactant: ex corrupto deinde cadauere (res mira) progenerantur Bombyces, qui sole in Tauro existente, & augeſcente luna commodiùs emittuntur ad pensa. Quamobrem & has notas delineauimus in apicè tabulæ. Spectabilis hæc fœmina, quæ nentem vermiculū quasi suos amores contemplatur, & ex eo magnum sperare videtur emolumentum: Pamphila est, Coa mulier, nobi-

lis & delicata, quæ prima telas Bombycum recordiri, rursusque texere inuenit: non fraudanda gloria excogitatæ rationis. Aggerit autem flores, & odoramenta affundit suo vermiculo; quippe his omnibus delectatur. Contrà arcet mures, & oleum femouet (quod hic per Palladem designauimus) hæc enim Bombycibus sunt infesta. Quis præterea vir habitu regio pronus Bombycem veneratur? Magnus hic est Chamus, vt vulgo appellatur, Tartarorum; Tartari autem sunt Seres; apud quos hic vermis abundè nascitur: tanti hunc faciunt, vt ex Bombycinio opere sua fermè simulacra, suos habeant Deos: vnde appositè pictor Serum principem ad Bombycis cunas prouolutum depinxit. Ridet hanc eceremoniam rusticus philosophus, Anacharsidis tegmine contentus, & sericatos omnes videtur his verbis cōpellare: O cæci mortales, quid agitis? parum est ex mari vestitum piscari, parum est plumis auium, ex velleribus, ex florū depexa lanugine sectari, etiam ignobiliū vermium viscera per studiosam luxuriā eraditis, vt aduentitio cultu fulgeatis, vestri desertores, animalium prædones, in hac vitæ scena omnium actores flagitiorum: certè vos natura non recipit: nisi nudos: Deus nō nisi vilissimis pellibus texit, vt solent qui ad metalla dominantur. Vos vitæ dati, laboribus nati, metallo & fodinis mancipati, vestium delicias quæritis? Parum fuit his vestibus fœminas in publico nudari, nisi & viros effœminassent. Vicit Medicam gentem Alexander, victus est à Medica veste: tati est hæc cicatrix peccati probrosa nuditas, vt auro & sericis sit obducenda. Quærite quasi libet vestes per terras & maria, vna tantūm, vna est hominum vestis, *Virtus, Dei color*. Hæc ille, opinor, diceret, si vocem pictor fingere potuisset.

*Aristoteles
lib 5. c. 19.
& Plinius.*

L E O.

Expressus è Græco Phile,
Oppiani, &c.

Descriptio LXXV.

Leonem ad timorem animantium videtur produxisse natura. Cernis vt flammeo colore rutilus accenditur? vt superbe graditur; vt vasta se corporis mole efferens, præ se despicit omnia? quantum est, & quàm vegetum in hoc pondere robur? quanta in robore alacritas, quantus in substrictis membris animosi spiritus dominatur vigor?

Caput illi amplum maiestatem feræ præ se fert: magni & lucentes oculi, inter villosa supercilia scintillant, colla & armos effusæ vestiunt iubar, magna vis laterum spirat, maior pettoris firmitas protuberat, maximus sœuit oris terror: qui totus est immani dentium rictu septus. Quid genua loquat? quid tibi arum compagem? quid neruorum densitatem? quid vngues? ex quibus, vel solis, leonē possis agnoscere? quid incessum? quid saltum, quid cursus celeritatem? quid omnia? Et cum sit vbique magnus, quanto tamen se maior est, si quando venatorum senserit impetum: nulla tūc mora, exilit è spelunca, & primūm truculenta rugit immanitate: ad huius rugitum pertimescūt, & aues cælo volantes, & per sylvas vagantes feræ, & immerse maris vorticibus bellæ, ipsæ denique nemorum frondes, ipsi montium vestitus, ipsa saxa contremiscūt; hoc veluti signo dato accingit se ad pugnam, & primūm longam, immanem, villosam caudam explicans, terram plaudit: moxilia percursans, eadem, veluti voluntario flagello idem idem diuerberans, ad summum oculis ciaculatur fulgura, oris

profundam voraginem aperit, dentes exerit, in hostes summa velocitate inuolat, hos cauda atterit, illos pedibus conculcat, aliorum trementes artus cruentis faucibus, fœdissima laceratione populatur.

E L E P H A N T V S.

Ex C. Iulio, stylo historico.

Descriptio LXXVI.

Elephanti, iuxta sensum humanū intellectum habēt, memoria polent, syderum seruant disciplinam: luna itaque crescente, gregatim amnes petunt, mox aspersi liquore, solis exortum, motibus quibus possūt, salutant: deinde in saltus reuertūt: duo eorum genera sūt: nobiliores indicat magnitudo, minores, nothos dicunt: candore dentium intelligitur iuuenta: quorum alter semper in ministerio est, alteri parcitur, ne hebetatus assiduo percussu minū vigeat, si fuerit aliquando dimicandum.

Cum venatu premuntur, pariter affligunt vtrosque, vt ebore damnato non requirantur: hanc enim sibi causam periculi præsentunt: oberrant agminatim: natu maximus ducit agmen, etate proximus cogit sequētes. Flumen transituri minimos antè mittunt, ne maiorum ingressus alueum atterant, & profundos depressis vadis gurgites faciant: Venerem ante annos decem, fœminæ; ante quinque, mares nesciunt: biennio coeūt, quinis, nec amplius in anno, diebus: non prius ad gregatium numerum reuersi, quàm viuis aquis abluantur. Propter fœminas nunquam dimicant: nulla enim nouerunt adulteria: inest illis clementiæ bonum: quippe si per deserta vagabundum hominem viderint, ductus vsque ad notas vias præbent: vel si

confertis pecoribus occurrerent, itinera sibi blanda & tacita manu faciunt, ne quod obuium animal interimant. At conflictu fortuito si quando pugnatur, non mediocrem habent curam fauciorum: nam fessos vulneratosque in medium receptant, cum captiuitate venerint in manus hominum, manusuecunt sumpto hordei succo: maria transmeaturi, naues non prius subeunt, quam de reditu illis sacramentum lauat. Indicos elephantos Mauri timet, & quasi paruitatis suae conscij aspernantur ab iis videri; non annis decem, ut vulgus, sed biennio, ut Aristoteles definit, vtero grauescunt, nec amplius quam semel gignunt, nec plures, quam singulos: viuunt in annos trecentos, impatientissimi frigoris, truces edunt, lapides hauriunt, gratissimas in cibatu palmas habent; odorem muris vel maxime fugiunt. Pabula etiam, quae a musculis contacta sunt, recusant; si quis casu chamæleontem deuorauerit, vermem elephantis veneficum, oleastro sumpto pesti suae medetur: durissimum dorso tergus est, ventri mollius: setarum hirsutiae nulla.

TIGRIS.

Ex Solino.

Descriptio LXXVII.

Sed magnis deinde spatiis intercedentibus ostia Oxii fluminis Hyrcani habent, gens syluis aspera, copiosa immanibus feris, foetaque tigris: quod bestiarum genus insignes maculis notae, & pernicitas, nobile reddiderunt: fuluo nitent: hoc fuluum & nigrantibus segmentis internudatum, varietatem apprimè decet; pedum motum nescio pernicitas an velocitas magis adiuuet: nihil tam longum est quod non breui penetrent: nihil adeo

antecedit, quod non illico assequantur. At maxime potentia earum probatur, cum maternis curis incitatur: cum catulorum insistent raptoribus: succedant sibi equites licet, & astu quantolibet amoliri praedam velint, nisi in praesidio maria fuerint, frustra est ausum omne. Notantur frequentissime, si quando latrones, suos asportantes catulos, renaugantes vident, in littore irrita rabie se dare praecipites, velut propriam tarditatem voluntaria castigantes ruina. Pernicitas est celeritatis, velocitas patientissimae fortitudinis.

PANTHERA.

Ex eodem Solino.

Descriptio LXXVIII.

Pantherae quoque numerosae sunt in Hyrcania; minutis orbiculis superpictae, ita ut oculatis ex fuluo circulis, vel caerulea vel alba distinguatur tergi suppellex. Tradunt, odore earum & contemplatione armenta mirè affici, atque ubi eas persentiscant, properatè conuenire, nec terreri, nisi sola oris toruitate; quam ob causam Pantherae, absconditis capitibus, quae reliqua sunt spectanda praebent, ut pecuarios greges stultos in obtutu, populentur secura vastatione. Sed Hyrcani, ut hominibus intentatum nihil est, frequentius eas veneno, quam ferro necant. Aconito carnes illinunt; atque ita per compita spargunt semitarum: quae ubi est sunt, fauces earum angina statim obsidentur: idèò gramen *μαρδαλια* illi appellauerunt: sed pantherae aduersus hoc virus excrementa humana deuorant, & suo ingenio pesti resistunt. Lenta illis viuacitas, adeo ut eiectionis interaneis mortem diu differant.

CHAMELON.

Ex eodem Solino.

Descriptio LXXIX.

Per omnem Asiam chamelon plurimus, animal quadrupes, facie quam lacertae, nisi crura recta & longiora ventri iungerentur, prolixa cauda, & eadem ad vertiginem torta, harum tinguens, subtili aduncitate, incessus piger, & ferè idem qui testudinum motus: corpus asperum, cutem, qualem in crocodilis, deprehendimus: subducti oculi, & recessu concauo introrsum recepti quos nunquam nictatione obnubit. Visum denique non circumlatis pupillis, sed obtutu rigidi orbis intentat. Hiatus eius aeternus, ac sine vllius vsus ministerio, quippe cum neque cibum capiat, neque potu alatur, nec alimento alio quam haustu aeris viuat: color varius, & in momento mutabilis: ita ut, cuicumque rei se coniunxerit, concolor ei fiat: colores duo sunt, quos fingere non valet, ruber & candidus, caeteros facile mentitur. Corpus penè sine carne, vitalia sine liene, nec nisi in corculo paucillum sanguinis est. Latet hyeme, producitur vere: Impetibilis est coraci, à quo cum interfectus est, victorem suum primit interemptus: nam si vel modicum ales ex eo comederit, illico moritur.

Idem, ex Tertull. lib. de Pallio.

Est & quadrupes tardigrada, agrestis, & humilis, aspera. Testitudinem Pacuianam putas; non est: capit & alia bestiola versiculum de mediocribus oppido, sed nomen grande: Chamæleontem qui audieris, haud antè gnarus, iam timebis aliquid am-

plius cum leone. At cum ostenderis apud vineam fermè sub pampino totum: ridebis illico audaciam, & Graciam nominis: quippe nec succus est corpori, qui minoribus multò licet. Chamæleon pellicula viuunt, capitulum statim à dorso: nam deficit ceruix. Itaque durum reflecti, sed circumpectu emissitij ocelli, imo luminis puncta vertiginant. Hebes, fessus vix se à terra suspendit: molitur incessum stupens & promouet; gradum magis demonstrat, quam explicat, ieiunus scilicet semper, & indefectus: oscitans vescitur, follicans ruminat, de ventocibus: Tamen & chamæleon mutare totus, nec aliud valet. Nam cum illi coloris proprietates una sit, quod accessit inde suffunditur. Hoc soli Chamæleonti datum, quod vulgo dictum est, de corio suo ludere.

CAMELVS.

Expressus ex Oppiano.

Descriptio LXXX.

Praclarum, mite, domesticum est Camelorum genus hominibus ad circumuehenda onera perquam familiare. Corpus illi supra caeterorum animantium speciem procerum, & pudentis interstitio tergore maculosum, caput caeteroqui amplum paulatim ad verticem gracilescit: ex eo geminae cornuum species emergunt, supra vero tempora secundum aures, duo moliter confurgunt apices, in ore lacteus prominet numerosa serie dentium nitentor, oculi iucundissima luminis faciescintillant: terga lata, & insigni colliculo protuberantia, crurum non aequalis mensura; postici enim pedes anterioribus minores, ex quo non nihil claudicare videtur. Cauda talis est, qualis ceruis aut damis esse so-

Oppian. de venat. lib. 13.

ret, summis à tergo nigrantibus villis hirsuta. Ad summum tali est ingenio, ut onera quam maxima dorso ferat, & longam viam continuo cursu deuoret; quòd si quando consistat,

non vult flagris & verberibus adigi, sed suavi modulatione demulceri: hac itineris labores mitigat, & veluti nouis animis ac viribus reuirescit.

A P E R.

Philostratus in venat. Suum.

Descriptio LXXXI.

Oppian. de venat. li. I.

ΚΑὶ ὄρω τὰ ἔργα τῆ δουρίῃ. καὶ τὰς ἐλαίας ἐξαρῶσθε, τὰς ἀμπέλους ἐκτέτμηκε. καὶ οὐδὲ σικλῶ καταλέλοιπεν, οἱ δὲ μύλον, οὐδὲ κικανθῶ πάντα ἃ ἐξήρκεν ἐκ τῆ γῆς, τὰ μὲ ἀπορύθων, τοῖς δὲ ἐμπύλλον, τὰς δὲ πικρακνώδωνος. ὄρω δὲ αὐτὸν, καὶ τὴν χαίτην φερίηοντα, καὶ τὴν ἐμ- ἐλέποντά, καὶ οἱ ὀδόντες αὐτῆ καταρουσῆν ἐφ' ἡμᾶς, ὃ θηναῖοι.

FERæ opera intueor: nam oleas effodit, vites abscidit, & neque ficum, neque malum, neque maliflorâ reliquit: sed cuncta radicitus euellit: hæc quidem effodiens, in hæc verò incidens, alia verò atterens. Video autem ipsum & setis horrentem, atque igneis rubentem oculis, & ipsius in vos strident dentes, ó generosi.

C E R V V S.

Ex Græco Oppiani.

Descriptio LXXXII.

CERuus est procera corporis statura, præcellenti forma, lata facie, magnis & insignibus oculis, tergo variis maculis interstincto: huic obesa pectora, & ingentes armidecorè protuberant, crura ad pernicitatem cursus aptissima molliter gracilescunt, nares patulis foraminibus, veluti quatuor siphonibus concisè ingentem spiritum hauriunt, & identidem crebris flatibus emittunt. Ceruix minuta atque elegans protenditur: sed præcipuum in cornibus miraculum: nemps diceres densis præaltisque arboribus constitum, & longis ramorum flexibus intertextum. Hocilli natura præsidium aduersus venatores dedit: quò si semel

obuios perculerit, lethalter vulnerat. Sed in hac membrorum specie, & decori corporis quadam maiestate, desidet imbellis animus, qui non ita sæpè lacessit Martem, adeo omnem salutis & vitæ spem collocat in fuga; currit enim quàm velocissimè, Parthicam sagittam crederes, aut fulgur, tam pernici tam violento concitatur impetu.

M A R T I C H O R A.

Expressa è Phile, Æliano, & aliis.

Descriptio LXXXIII.

FNestum Indorum portentum est martichora; qua nihil ad robur potentius, nihil ad speciem terribilius, nihil ad strages ruinâsq.

Descriptio. LXXXIV.

MONOCEROS animal est Indicum, ferox, horribile, trauculentum, non vnam feram diceres, sed portentum ex multis belluis in vnum coeuntibus, ad terrorem humani generis fuisse constat. Corpore est instar equi, non modò procerò, sed valenti: capite, ceruo, pedibus, elephanto: cauda, apro, vicu: leonæ similis.

Eminet in media fronte nigrum cornu, duorum fermè cubitorum, quo nihil asperius natura molita est: neque enim vt cætera cornua, aut concinnitatem habet vllam, aut leuitatem, neque pari vndique leuore riget æquabiliter diffusum, sed ferri lima mordacius, multiplicibus in orbem gyris conuoluitur: hoc insolenter profusam capitis iubam quatiens, quasi strictum mucronem, longum, minacem, noxium, protendit: currit autem quàm velocissimè, & magno sonitu fremituque fertur, inaccessible montium solitudines & densissimos saltus peragrans, quòd si, aut lasciuiâ seminis, aut iracundia (vt solet) in suum genus exardescat, furit in saturabiliter, fodicat, vellit, infringit, laniat, quâcûque rapitur, huc fur orem, huc insaniam, huc strages & funera ruere crederes: at si fortè eximia virgo processerit obuiam, continuo furiales animalis iræ deferuescunt, mitescit animus, rectâ ad virginem pergit, demittit sese, blanditur, in eius denique sinu molliter conquefcit.

M O N O C E R O S.

Expressus è Plinio, Æliano, & aliis.

omnes funestius: corpore est instar leonis valentissimi, cute sanguinea, villis setisq; perhispida, in ferocibus mēbris (mirum) humani capitis species affurgit, in quo & terribiles oculorum faces emicant, & ad horrorem mortalium composita densissimis pilis veluti fruticantur supercilia. Aures nec omnino breues, nec adèd longæ, partim hispidæ, partim etiam ad ligulas glabnæ subrigēt. Os omnino ternâ dentium pectinatim coeütium serie, ceu triplici vallo munitû, in speciem magnæ voraginis expāditur: sed præcipuum in cauda prodigium: magnitudine quippè non minor cubitali, a peris vndique spinis riget, veluti scorpionis a culeis spiculata, tantum & tam atrox telum fera bellua flectit in omnes partes, celeritate per magna. Nunc enim à tergo educû protendit ad caput, nunc in terga reijcit, nunc in dextram, nunc in sinistra vibrat, simulque emissas quasi ex pharetra sagittas, ad iugeri spatium terribili fremitu iaculatur; & si succensa rabies ardentius fuerit, vngues ipsos reuulsos de pedibus, in venatores intorquebit. Quid, quòd voce est tam canora, vt imitetur fistularum modulò, tubarûmque concentum? Quid, quòd ea crudelitate est, vt humanis carnibus ipsaturabiliter expleatur? Quid, quòd saltu sic potest, vt morari eam nec extentissima spatia possint, nec obstacula latissima?

DRACO INDICVS.

Expressus ex Philostrato.

Descriptio LXXXV.

Εἰσὶ δὲ τὰ μὲν ἀμφὶ ὁμοίῳ τοῖς μεγίστων οὐδὲν, λεπτότεροι δὲ, καὶ διάστροφοι, καὶ τὴν αἰχμὴν ἄσπιλοι, καὶ ἀσπίδοι τῆς μεγάλης ἰχθύων, οἱ δὲ ὄφεις δέονται τὴν μὲν φολδα, χρυσοὶ φαίνονται, τὸ δὲ μήκος, ὡς τὸν πεδινόν. ἤδη δὲ αὐτοῖς βοσρυχάδη, χρυσὰ καὶ κέρα, καὶ κατοφρυγῶνται μάλλον ἢ οἱ πεδινοί. ὄμμα τε σκοπεῖται τῆ ὀφρυῖ δεινόν, καὶ ἀναιδῶς δεδρακός. ὑπὸ χαλκόν τε ἔχει φέρονται, ἐπειδὴ τῆ γῆ ὑποκυμαίνουσι. ἀπὸ δὲ λόφων πρῶτον ὄντων, αὐτῶν ἀμφοῖς ἄπει, λαμπαδίου πλέον. οὗτοι καὶ τὸν ἐλέφαντα αἰετοῖν, quibus perinde ac si essent ænei, resonant, quando in terra serpunt; è cristis verò, quæ rubræ sunt, ignis, scintillare videtur: & isti quoque elephantos capiunt.

Sunt autem ingentibus porcis similes, membris, sed corpore graciles, & in quamcunque partem versatiles; rostro autem validissimo, tanquam ingentes pisces. Montani verò Dracones squamas habent coloris fului, longitudine autem excedunt campestris; barbæque illis setosa, & ipsa coloris aurei; supercilia profundiora habent quam campestris. Oculi superciliis sub sunt, toruè grauitérque aspicientes: quibus perinde ac si essent ænei, resonant, quando in terra serpunt; è cristis verò, quæ rubræ sunt, ignis, scintillare videtur: & isti quoque elephantos capiunt.

CANIS.

Expressus ex sensibus Oppiani de Venat. lib. 1. v 401.

Μηκεδανὺν κρατερὸν δέμας. Descriptio LXXXVI.

Canis si absolutum modò videre desideras, talis est: Corpus illi procerum & validum, caput amplum, læue, bene oculatum, lumina miti fulgore cærulea in oculis ardescunt: os oblongum, & pulchra dentium pectinatim coeuntiu serie bene ferratum, aures modicæ delicatâ obducuntur cutè, ceruix protèsa, robusta pectora, ampli latique armi, obliquæ costarum series craticulatimque distinctæ, lumbi modica carne sufferti, nec præpingues sunt, nec macilenti; crurum rectæ, & mollibus internodiis proluxæ tibiz. Anteriores pedes posticis bre-

uiores, cauda gracilis, & promissa ad talos vsque desinit.

Item, ex eodem loco. Ζατρεφέες ἀργέων ἰσκότες.

Alius procerior in speciem colalis assurgit, facie quidem depressa, simis naribus, horribilibus interciliis, quæ cæsius oculorum fulgor violentius irradiat, tota facies hispida veluti senticetis fruticatur, lati porriguntur humeri, corpus valentissimum, ad vim inferendam promptius, quam ad currendum: sunt enim eius vires firmæ, acer impetus, terribilis ferocia, atque animus infesta rabie semper armatus.

PRÆ-

fixit, ad ea sum eius tellure concussa.

PRÆLIUM INTER CANEM, Leonem & Elephantum.

T A V R V S.

Ex Plinio.

Descriptio LXXXVIII.

IN diam petenti Alexandro Magno Rex Albania alterum mittens canem, addidit mandata, ne in paruis experiri vellet, sed in Leone Elephantoque: duos sibi fuisse, hoc interempto, præterea nullum fore. Nec distulit Alexander, leonemque fractum protinus vidit. Postea elephantum iussit induci, haud alio magis spectaculo lætatus! Horrentibus quippe per totum corpus villis, ingenti primùm latratu intonuit: mox ingruit assultans, contraque belluam exurgens, hinc & illinc artificio dimicatione, qua maximè opus esset, infestans atque euitans, donec assidua rotatum vertigine af-

Tauris in aspectu generofitas, torua frôte, auribus setosis, cornibus in procinctu dimicationem poscentibus. Sed tota comminatio prioribus in pedibus stat: ira gliscente, alternos replicans, spargensque in altu arenam, est solus animalium eo stimulo ardescens. Vidimus de imperio dimicantes, & ideo demonstratos rotari, cornibus cadentes excipi, iterumque resurgere, modò iacentes ex humo tolli, bigarumque etiam cursu citato velut aurigas insistere.

E Q V V S.

Ex Synesio.

Descriptio LXXXIX.

Επεμὰ σιδῶεν ἵππων ἀκροφύεσσαν εἰς ἀπατην ἀρετῶν ἵαπων προσήκουσαν, ἢ χρεῖσιν μὲν ἐν ἀμίλλαις δέμας, χρεῖσιν δὲ ὅταν ἐπι θήρῶν λέγῃς, καὶ ἐν ἀγῶσι πελεμκοῖς, καὶ ὅταν κρατῆρας ἐπι τῷ Λιβυκῷ προπαίῳ πομπῆν ἐπιγίνοιον. οὐδὲ οἶδα ἐπὶ μᾶλλον ἔστι κωμηγῆς, ἢ κέλες ἐναργῆσις, ἢ πομπῆς, ἢ πολεμιστήριος. εἰ δὲ Νισαίων ἵππων ἰδεῖν ἔστιν ἀξιώτερος, ὁ χροῖός τε ἐν τῷ κρανίῳ, καὶ λήπτοσχερος τὴν ὀσφυῶν, τάχα μὲν οὐδὲ τοῖς ἵπποις ὡσπερ οὐδὲ τοῖς ἀνθρώποις ἀμὰ πάντα δίδωσι ὁ θεός: μήποτε καὶ τὸ πῶς καὶ πῶς ἐκείνας αὐτῶν τῶν ἀρετῶν συντελεῖ, εἰ τὰ μαλακὰ

Equum tibi dono misi ad omnem virtutem, quæ quidem in equo cernitur, habilissimum natura & expeditissimum: quo vteris in curriculum certaminibus: vteris etiam in venando preliisque militaribus, & cum de Libycis triumphum egeris; etenim non possum satis constituere, magis sit venator, an celes ludorum, an verò triumphator; an bellator; quòd si Nisensibus equis aspectu deformior est, cranio verrucoso, lumboque obeso, cogitabis, quemadmodum neque hominibus sic nec equis omnia coniunctim à Deo dari: ad eas autem virtutes hoc ei nihil confert, si mellia

XXX

ἡ σκληρῶν ἰλάσθαι παρὰ τὴ φύσιν ἐκλιρῶσατο. πρὸς μὲν τοὶ πῶς ποιοῖς ὅσα σαρκῶν οἶδον διαρκέστερα. οἱ μὲν οὖν παρ' ἑμῶν ἵπποι τῆς σαρξὶ παλαιοῖς εἰσιν. οἱ δ' ἡμῶντες τοῖς ὀστέοις.

duris pau ciora à natura sortitus est: ad labores verò certū est ossa carnibus plus habere momenti: vestri sunt igitur carnib⁹ pleniores, nostri, ossibus.

Nota.

Equus Celes.

Commendat equum ab usu, & utilitate, nonnihil in eius maciem iocatus κέλιος. Equus Celes ἵππος ὁ μινάμπυξ ἢ δ' εὐμακός. ὁ μινάμπυξ λέγεται ὅτι κέλιος λέγεται: quem Orion ἀπὸ τοῦ κέλιου vult dictum, quod est τρέχειν ἢ βαδίζειν. Equus est singularis, & cursor, qui nunc sellarius, à currendo, sic appellatus. Hoc qui utebantur in ludis, dicebantur κελήσιον, & Celetes quoque idem nominati.

Equi Nisaei.

Nissensibus equus. Mallet Nisaei. Nisaei equi apud Persas commendatissimi, unde & Solis victima Nisaei equus. λευκὸν ἵππον τὸ σφόδρα Νισαίων dixit Philostratus in vita Apollonij lib. 1. c. 10. Οὐδὲ τοῖς ἀνθρώποις ἀμα πάντα. Hoc secundum illud Homeri: ἔτερον μὲν ἔδωκε πατὴρ, ἔτερον δ' ἀπέκυσεν.

Item.

PRimum pectus & cura sphaeris carneis decenter ornantur, costae in quandam latitudinem porriguntur, alius in breuitate constringitur, caput ceruinam reddit effigiē, imitatur velocitatem cuius videtur habere similitudinem. Hic est subpinguedine nimia mansuetus, magna mole celerrimus, aspectu iucundus, vsu gratus. Incedit molli ter, seffores suos insanis festinationibus non fatigat, quiescitur in ipso potius quam laboratur, & compositus delectabili moderatione, agilitate nouit continua perdurare. Cassiodorus var. 4.1.

Item ex Philostrato.

Τὸ δ' μερῶν ὀχέεται μὲν ἐφ' ἵππῳ λευκῷ, μέλαινα δ' ὡς ὄρεα ἢ κεφαλὴ τῶ ἵππῳ, ἢ λευκὸν ἀποτέτρενται ἀνακινῶν ὅτι τὰ μετώπια, κατ' αὐτὸ δ' σελήνης τὸ πλῆρες, ἢ φάλαρα ἔχει χρυσοῦ, ἢ χαλκὸν κόκκου Μινδικού. τουτὶ γὰρ τὸ χρῶμα παρὰ τὴ φύσιν τῶ χρυσοῦ, καὶ δάσφ' οἱ πύργωδες λίθοι. σολὴ τῶ μερῶν. χλαμὺς ἔχουσα π' ἀέμου ἢ κάλπου. τὸ μὲν χρῶμα, ἐκ φοινίκης ἀλουργίας, μὲν ἐπινοῦσι φοινίκης. ἀραπέδω δ' ἢ ἀλουργῶν μάλιστα, δονοῦ γὰρ σφραγίσσειν, ἔλακε πινὰ παρὰ τῶ Ἡλίου ὄραν, ἢ τῶ δ' Ἰδνῆ ἀνθεῖ φαίνεται. μέντε diligatur, cum enim obscurari videatur, pulchritudinem quandam à sole trahit, & Ides herbae flore inspergitur.

CAeterum adolescentulus equo quidem vehitur niueo, nigrum, verò, vt vides, est equo caput: candidumque frōti impressus est orbis, Lunae plenitudinem referens. Habet & aureas phaleras, & cocci Medici frænum. Hic enim color aurum illustrat, vt ardentis lapilli. Indumentum adolescentulo est chlamys, venti aliquid ac sinus habens. Color quidem ex Phœnicea purpura, quam laudant Phœnices: Purpurarum rucem maxime diligatur, cum enim obscurari videatur, pulchritudinem quandam à sole trahit, & Ides herbae flore inspergitur.

Nota.

Purpura triplex.

Ex φοινίκης ἀλουργίας. Hic obseruatione dignum est, apud antiquos triplicem fuisse purpuram. ἀλουργία, φοινικία, Ἑρμιονικία. ἀλουργία est carulei coloris, qua violacea purpurea à Cornelio Nepote, à D. Hieronymo ad Nepotianum purpura violē dicitur: ad quam alludit Horat. epist. ad Augustinum.

Lana Tarentino violas imitata veneno.

Altera est φοινικία, qua, vt ait Gellius, exuberantiam splendorēque raboris habet: quia una potuit altera esse vegetior. Tertia est Hermionica alba, cuius meminit Plutarch in Alexandro, Lucianus in Pseudomante: & Frossardus Regem Lusitania alba purpura vestium inducit.

Ides αἰδῶν. Idem hic interpret herbam exponit: verum quis istius ita meminit? Nō me fugit, Plinium obiter Idaam herbam memorasse c. 11. lib. 27. sed nihil de eius purpura. Malim cum Hesychio formam & pulchritudinem interpretari, vt in Palastra, φοινικία ἢ κόκκον μετρία τῆ Ἰδνῆ.

Vide alias descriptiones, & cum ista compone Theagenem Heliodori.

LEPVS.

Ex Aelian lib. 13. de animalibus. Cap. 14.

Σμῆρτ' ἀ τὰ σφῶτα ἀπὸ τ' ἡνὸς ὁ λαγῶς, & cetera.

Descriptio. XC.

PRimum ex terra exiliens saltu fertur Lepus, & per dumeta, alia: ue densiora virgulta, & rigua loca expeditus perlabitur: tum verò sicubi herbae sint alae, & frequentes, ex iis facile sese explicat, atque elabitur: ac

quemadmodum leonibus caudē ad excitandas vires magno adiumento esse dicuntur, sic huic aures roboris quasi vexilla, & cursus ei incitamenta existunt: fugiens eas ad tergum retorquet, sicque ipsis tanquam stimulis torporem & ignauiam, ne à currēdo retardetur, concitat, iam porro cursum, nec vnum, nec rectā tenet, sed & huc & illuc se versat: & verò de recto flexu decurrit, vt perturbet ac decipiat canes: ad id quidem diuerticulum, quò vult iter conuertere, de auribus alterutram intorquet, eaque quasi moderatrice cursum dirigit: neque verò improvidē vno eodemque tempore omnes suarum viriū neruos prodigit: sed impetū insequentis obseruat: qui si ad insequendum tardus est, & segnis, non omnem suam celeritatem profundit, sed dūtaxat canes antegredi maturans, sese integrum seruat, & viribus suis moderatur, ne suam omnem currendi facultatem vrgens, ex incitato cursu viribus deficiat: penitus enim cognoscit se ad cursum longē multumque antecellere, & videt impensius laborare non esse necesse. Quòd si pedum celeritate canis ad conficiendū iter pollet, tum omnibus reuocatis viribus Lepus quanto maximē potest cursu fertur.

Cum autem longē multumque canem anteuerit, & longo sanē interuallo venatores atque equos reliquerit, tum in aliquem tumulum ascendit, & in posteriores pedes sese erigens, tanquam ex aliqua specula, & insectantium, quantum equidem existimo, eos vt debiliores rider. Et ita hoc veluti lucto confidentior, etiam quietem tranquillitatemque adeptus, ex lassitudine, gratē & libenter dormit.

VULPES PISCANIS.

Expressa ex Olao.

Descriptio XCI.

OMnes in vnam vulpem fraudes natura videtur congersisse. Nihil tam varium, solers, subdolum, versatile, fraudulentum: vna est in plagis septentrionalibus, vt in ceteris, sic in piscando, ingenio prorsus admirabili. Obambulat igitur in ripa fluminis, & si quando pisculorum, maxime vero cancrorum, subiit desiderium, caudam villis fetisque obstitam molli-ter demittit in flumen; hanc summis aquis instar retis innatantem, cancri prædam, credo opportunam, rati, mordicus appetunt, sed illa summa celeritate caudam retrahit, & inhaerentem cancrum ictu affligit ad terram, mox læta pabulatur.

BOS VNICORNIS.

Ex Cæsaris libro 6. de bello Gallico.

Descriptio XCII.

Est bos cerui figura, cuius à media fronte inter aures vnum cornu existit excelsius, magisque directum his quæ nobis nota sunt cornibus: ab eius summo sicut palmæ ramique latè diffunduntur. eadè est formæ marisque natura, eadem formæ magnitudinèque cornuum.

ALCES, IBIDEM.

Descriptio XCIII.

Sunt quæ appellantur Alces. Harum est consimilis capris figura, & varietas pellum: sed magnitudine paulo antecedunt, mutileque sunt cornibus: & crura sine nodis articulisque habent: neque quietis causa procumbunt; neque si quo afflictæ casu conciderunt, erigere se se, aut subleuare possunt. His sunt arbores pro cubilibus; ad eas se applicat, atque ita paulum modò acclinatæ quietem capiunt; quarum ex vestigiis cum est animaduersum à venatoribus, quò se recipere consueuerunt, omnes eo loco, aut à radicibus subruunt aut abscindunt arbores, tantum vt summa species earum stantium relinquantur. Huc cum se consuetudine acclinauerint, infirmas arbores pondere affligunt, atque vnà ipsæ concidunt.

VRI, IBIDEM.

Descriptio XCIV.

VRi sunt magnitudine paulo infra elephantos; specie & colore & figura tauri: magna vis est eorum, & magna velocitas: neque homini neque feræ, quam conspexerunt, parcunt. Hos studiosè foueis captos interficiunt. Hoc se labore durant adolescentes, atque hoc genere venationis exercent, & qui plurimos ex his interfecerunt, relatis in publicum cornibus, quæ sint testimonio, magnam ferunt laudem. Sed assuescere ad homines, & mansuescere, ne paruuli quidè excepti possunt. Amplitudo cornuum & figura, & species, multum à nostrorum bouum cornibus differt. Hæc studiosè cõquirit, ab labris argento circumcludunt, atque in amplissimis epulis pro poculis vtuntur.

PISCES

CETVS.

Maffæus: Stylo historico.

Descriptio XCV.

PER eosdem ferè menses, nouum & multiplex aliud in mari miraculum extitit. Classis nauium nouem, duce Georgio Buitto, dum ex Lusitania Indiam petit, rostrata celsior Rhoterici Vasæi Pereriæ, in medio cursu, repente veluti freno equus adducto, ita substitit, magno cum atque sonitu, ac motu, qualis, vbi in vada & syrtes incurritur, edi consuevit: Eo ipso terrore perculsi nauet, demissa vtrinque bolide, profundum sine dubio mare comperiunt. Cum inflatis vento velis hereret nauigium, nihilominus, despiciendi causa, quòd esset nox, admotis ad marginem luminibus, implexam alueo ingentem belluam vident: carinæ centum & quinque dodrantium longitudine, applicuerat corpus, cauda gubernaculum illigarat, alis immanibus latera ad summum vsque cingebat, quas iam in alas per imprudentiam nonnulli manus iniecerant, ad spectaculum adeò tetrum, ingenti videlicet horrore nauetæ militesque perfusi: vt verò dolij magnitudine vasto hiatus nouissimè, caput extulit, metu exanimati penè omnes, infernum profecto monstrum diuinitus inmissum credere, ad viuam tot noxiorum corpora glutienda.

Pauci, quibus in tanto discrimine mens animusque constiterat, consultandi gratia in vnam partem secedunt. Erant, qui contis & iaculis, balistisque depellendum suaderent ceterum: alij contra nil magis tali tempore vitandum aiebant, ne tantæ molis animal vulnerebus irratum, concussis

su ipso & agitatione violenta nauem euerteret: In summa inopia consilij, cum nihil explicaretur, & maior in singula momenta terror instaret, suppliciter ac demissè pacem & veniam Dei & cœlestium exposcere, atque ad vota precésque confugere placitum est. Neque ea irrita fuere. Sacerdos, cum linteo, & stola, & signo crucis in medium prodiit. Ab eo sacris carminibus & exorcismis delimita bella (mirum dictum) nulla cuiusquam noxâ, relicto nauigio, cum è portento sis narium fistulis ingentem reflasset aque vim, sese admodum placido lapsu in mare demisit.

BALÆNA.

Tinemuthana.

Expressa ex Olao magno.

Descriptio XCVI.

Belluam molis ingentis in arenam Tinemuthanam ætus proiecit: quam dum ego describo, fabulam te audire putes: rem tamè veram narro.

Balæna est longitudinis vlnarum triginta, vel, si maior, nonaginta pedum: latera quasi magnæ vrbis propugnacula triginta costarum ordines obuallant, quarum vnaquæque ad viginti ferè pedes excurrit: sesquipedali pariter ambitu collecta. Duas circumquaque pinnas arrigit, quindecim pedum, tantæ immanitatis, vt vna decem bubus deportanda satis esse possit. Tres illi ventres hiant, imò vasti specus & voragines, in quibus edendi inexplebilis cupiditas, & æterna penè fames regnat, cauda bifurcata & ferrata in latitudinem septem vlnarum diffusa panditur.

Monstrosa omnia: sed nihil capite monstruosius: dices in eo tanquam

in arce immanis belluæ diritatem cō-
sedisse. Eius longitudo vsque ad ri-
ctum septem vlnarum; eadem men-
sura linguæ fuit: oculorum interualla
quindecim cubitos collegerunt. O-
culi soli & nares tanto corpori valde
impares, & quales bubus esse solent;
riktus instar inferni barathri, sex vl-
narum longitudine, ad clades animā-
tium multiplices, & mundi funera
panditur; maiore aliquanto spatio,
maxillæ horribiles excurrunt, quæ
ingentium arborum moles adæquāt.
Non vnum pisci guttur, sed triginta
variis quasi cuniculis & meatibus
conciſa; quorum quinque prægran-
dia ad voracitatem simul & terrorem
composita. Dentium vicem habent
laminæ corneæ, etiam pilis, quod mi-
reris, obſitæ; quibus ferale palatum
rigit, veluti plumbo ferrōque cata-
phractum: ad summum duæ in capite
cataractæ, quibus immensos aquarū
vorticēs eiecit. Terra omnino bel-
lua, qua nihil immanius vnquam, aut
visum est, aut creditum: ea cum mor-
tua in littus appulisset, magna ex par-
te discerpta, centum ferme ingentia
plaustra suis reliquiis impleuit.

*Addenda hic Balanarum & Orcarum
pugna, ex Plinia. l. 9. c. 6.*

BALANARVM ET Orcarum pugna.

Ex Plinij lib. 9. cap. 5.

Descriptio XCVI.

HOc scire Orcas, infestam his
belluā, & cuius imago nulla re-
præsentatione exprimi possit alia
quàm carnis immensæ dentibus tru-
ulentæ. Irrumpunt ergo in secreta,
ac vitulos earum, & fœtas, vel etiam
num grauidas lacerant morſu, incur-
ſuque ceu Liburnicarum rostris fo-
diunt. Illæ ad flexum immobiles, ad

repugnandum inertes; & pondere
suo oneratæ, tunc quidem & vtero
graues, pariendiuæ pœnis inualidæ so-
lū auxiliū nouere in altū profugere,
& se toto defēdere Oceano. Contra,
Orcæ occurrere laborāt, seseque op-
ponere, & cautium angustis trucida-
re, in vada vrgere, saxis illidere. Spe-
stantur ea prælia ceu mari ipso sibi
irato, nullis in sinu ventis, fluctibus
verò ad anhelitus ictūsque quantos
nulli turbines voluant.

DELPHIN, ET PVER.

Ex Plinio iuniore.

Descriptio XCVII.

ESt in Africa Hipponensis colo-
nia, mari proxima, adiacet ei na-
uigabile stagnum ex quo in modum
fluminis æstuatium emergit, quod
vice alterna, prout æstus aut repres-
sit, aut impulit, nunc fertur in mari,
nunc redditur stagno.

Omnis hîc ætas piscandi nauigan-
dique, atque etiam natandi desiderio
tēnetur: maximè puerorum, quos
otium, ludūque, sollicitat. His glo-
ria & virtus altissimè prouehi; vi-
ctorille, qui longissimè vt littus, ita
simul nautas reliquit. Hoc certamine
puer quidam audentior cæteris, in
vltiora tendebat: Delphinus oc-
currit, & nunc præcedere puerum,
nunc sequi, nunc circuire, postremo
subire, deponere, iterum subire tre-
pidantēque præferre, primum in
altum: mox flectit ad littus, redditque
terræ: & æqualibus serpit per coloniā
fama; concurrere omnes, ipsum pue-
rum tanquam miraculum aspicere,
interrogare, audire, narrare: postero
die obsident littus, prospectāt mare,
& si quid est mari simile: Natant pue-
ri, inter hos ille, sed cautiūs.

Delphinus rursus ad tempus, rur-
sus ad puerum venit. Fugit ille cum

Sic igitur incipit:

Ἐρωτα Δελφίνος ἐν Ἰάσω.

Celeber ille iam olim Delphini
in Iaso amor; quo formosum a-
dolescentem persequutus est, non est
mihi silentio prætereundus. Iasensū
igitur gymnasium mari imminet: illic
ephebi post cursus & palæstras mare
ingressi, & cum aliquando natationi
indulgerent, vnum ex illis formā præ-
stantem Delphinus quidem acerrimè
amare occēpit: ad quem cum aduaf-
set, initio non ei mediocrem metum
incussit, sed aucta paulatim familiari-
tate, ita puerum sibi conciliauit, vt
planè amicum & beneuolū haberet.

Itaque lusitare inter se cœperunt &
natando inuicem certare. Aliquando
puer insidens illi, seſſor equo, su-
perbus vehebatur, atque hoc specta-
culum tum Iasenses tum peregrini
admirabantur: Pergebat enim suos a-
mores vehens Delphinus, & in mare
tantum procedebat quantum libebat
puero: Deinde reuertebatur, & prope
littus eum restituebat: vbi inuicem
digressi, hic domum suam, ille in pel-
agus redibat: solebat autem apparere
Delphinus eo ipso tempore, quo di-
mittebatur gymnasium eo, quem ex-
pectauerat, viso, puer gaudebat, se-
que & colludendo belluæ maris, &
suæ pulchritudinis formæ iucundum
præbebat spectaculum: vt qui nō ho-
minibus modò sed etiam feris for-
mosus videretur. Sed nescio quæ in-
uidia redamantem illum non multo
post tempore sustulit: nimium enim
exercitatus & fessus aliquando puer,
cum toto ventre in vectorem suum
Delphinum temerè se iniicit: non a-
nima duertens aculeatam spinam dor-
si erectam esse, atque horrentem: cu-
ius acuminibus eius vmbilicus quia

cæteris. Delphinus, quasi inuitet, re-
uocet, exilit, mergitur, variosque or-
bes implicat, expeditque. Hoc, altero
die, hoc, tertio; hoc, pluribus, donec
homines innutritos mari subiret ti-
mendi pudor: accedunt, & alludunt,
& appellant, tangunt etiam & attre-
ctant præbentem; Crescit audacia ex-
perimento: maximè puer, qui primus
expertus est, adnatat, natanti insilit
tergo: fertur referturque, agnoscit se,
amat putat, amat ipse, neuter timet
neuter timetur, huius fiducia, man-
suetudo illius angetur, nec non alij
pueri dextra læuaque simul eunt hor-
tantes, ac monentes.

Ibat vnà, id quoque mirum, Delphi-
nus alius, tantū spectator, & comes. Ni-
hil enim simile aut faciebat aut patie-
batur: sed alterum illum ducebat, re-
ducebat, vt puerum cæteri pueri. In-
credibile (tam verum tamen quàm
priora) Delphinum gestatorem col-
lusorēque puerorum, in terrā quo-
que extrahi solitum, arenisque sicca-
tum vbi incaluisse in mare reuolui.
Constat, Octauium Auitum, legatū
proconsulis, in littus educto, religio-
ne praua superfudisse vnguētum, cu-
ius illum nouitatem odorēque re-
fugisse: nec nisi post multos dies visū
languidum, & mœstum; mox redditis
viribus priorē lasciuiaū, & solita mi-
nisteria repetiisse. Confluebant ad
spectaculū omnes magistratus, quo-
rum aduentu, & mora modica, res-
publ. nouis sumptibus atterebatur,
postremò locus ipse quietem suam,
secretum perdebat. Placuit occul-
tè interfici, ad quod coibatur. Hęc
tu qua miseratione, qua copia dese-
bis, ornabis, attolles? quamquam nō
est opus affingas aliquid altruas, suffi-
ciet: ne ea quæ sunt vera, minuantur.

Vide in eodem argumento lucu-
lentam Eliani descriptionem, lib. 6.
de animalibus, capite sexto.

exulceratus esset, ex eo factum est vt & venæ quædam abrumperentur, & permultus sanguis efflueret, ibique puer extremum spiritum effunderet. Id delphinus partim expondere sentiens; non enim vt iam vt consueuerat, tam leuis infidebat, nempe qui spiritibus sese non subleuaret: partim sanguine imbutum mare videns, id quod res erat, vt intellexit, amasio suo superstes esse noluit. Quamobrem multo robore, quemadmodum Rhodia nauis plenis velis propulsa, sic simul cū defuncto in littus se eiecit: ambóque, hic iam mortuus, ille animi defectione expirans humi strati iacuerunt.

Alian. de Anim.

Addenda Mugilum & Delph. pugna Plin. lib. 9. cap. 8.

DELPHINORVM ET Mugilum pugna.

Ex Plin. lib. 9. cap. 8.

Descriptio. XCVIII.

ESt prouinciæ Narbonensis & in Nemaufensi agro stagnum Laterna appellatum: vbi cū homine delphini societate piscantur: Innumera vis mugilum stato tempore angustis faucibus stagni in mare erumpit, obferuata æstus reciprocatione. Qua de causa prætendi non queunt retia, quæ molem ponderis vlllo modo tolerēt, etiam si non solertia insidietur tempori. Simili ratione in altum protinus tendunt, quod vicino gurgite effeere, locumque solum pandendis retibus habilem effugere festinant. Quod vbi animaduertere piscantes, concurrunt autem multitudo temporis gnara, & magis etiam voluptatis huius auda, totusque populus è littore quanto potest clamore conciet Simonem ad spectaculi euentum; celeriter del-

phini exaudiunt desideria, Aquilonū flatu vocem prosequente, Austro vero tardiùs ex aduerso referente: sed tunc quoque improvisò in auxilium aduolant. Propere apparet acies, quæ protinus disponitur in loco vbi coniecta est pugna. Opponunt sese ab alto, trepidòsque in vada vrgent. Tunc piscatores circundant retia, furcisque subleuant. Hac mugilum nihilominus velocitas transit. At illos excipiunt delphini, & occidione ad præsens contenti, cibos in victoriam differunt. Opere prælium feruet, includique retibus se fortissimè vrgentes gaudent. Atque ne id ipsum fugam hostium stimulet, inter nauigia & retia, natantesue homines ita sensim relabuntur, vt exitus non appareat. Saltu, quod est aliàs blandissimum his, nullus conatur euadere, ni summittantur sibi retia. Egressi protinus ante vallum præliantur. Ita peracta captura, quos interemere, diripiunt. Sed enixioris operæ quàm in vnus diei præmium, vt conscij sibi, operiantur in postèrum, nec piscibus tantum, sed intrita panis è vino satiatur. Quæ de eodem genere piscandi in Iasio sinu Mutianus tradit, hoc differunt, quod vltro neque in clamati præsto sint, partèsque è manibus accipiant, & suum quæque cymba è delphinis socium habeat, quamuis noctu & ad faces. Iplis quoque inter se est publica societas.

CONCHA.

Ex Plinio.

Descriptio XCIX.

Firmioris iam testæ murices, & concharum genera, in quibus magna ludentis naturæ varietas, tot colorum differentiarum, tot figurarum, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe castis, in

Descriptio. CI.

in dorsum elatis, læuibibus, rugatis, denticulatis, striatis, vertice muricatum intorto, margine in mucronem emisso, foris effuso, intus replicato. Iam distinctione virgulata, crinita, crispa, cuniculatum, pectinatim, imbricatim vndata, cancellatim reticulata, in obliquum, in rectum expansa, defata, porrecta, sinuata, breui nodo ligatis, toto latere connexis, ad plausum apertis, ad buccinam recuruis. Nauigant ex his veneriæ præbentes concavam sui partem, & auræ opponentes per summa æquorum velificant, saliant pectines, & extra volitant, seque & ipsi carinant.

Addenda concha carinata nauigera, ex Plin. c. 30. l. 9.

CONCHA CARINATA Nauigera.

Ex eodem.

Descriptio C.

Nauigeram similitudinem & aliam in Propontide visam sibi prodidit Mutianus, concham esse acatij modo carinatam, inflexa puppe, prora rostrata: in hac condi nauplium animal sepiæ simile, ludendi societate sola; duobus hoc fieri generibus. Tranquillo enim vectorem demissis pal-mulis ferire vt remis. Si verò flatus inuident, eadem in vsu gubernaculi porrigi, pandique concharum sinus aura. Huius voluptatem esse vt ferat, illius vt regat. Simulque eandem descendere incluso sinu fluctu hausto, territam visu forte tristi. Id enim vbi constat rumore, nauigantium humana calamitas in causa est.

POLYPVS.

Ex D. Ambrosio.

Fraudulentum illud Polypus ingenium non præteribo, qui vadoso in littore petram nactus, affigitur ei, atque eius nebuloso ingenio colorè subit, & simili specie terga obductus, plurimos piscium sine vlla suspitione fraudis allapsos, dum notam non præcauent, & laxum opinantur, castibus furtiæ artis includit, & sinu quodam suæ carnis intercipit.

Ibidem quomodo cancri ostrea diptychum suum explicantia, iniecto lapide venentur, præclare describit.

Pliny addenda disertè descriptio.

Ex Plinio lib. 9. cap. 30.

Non sunt prætereunda ex L. Lucullo proconsule Bæticæ comperta de Polypis, quæ Trebius Nigerr, è comitibus eius, prodidit, auidissimos esse concharum: Illas ad tactum comprimi, præcidentes brachia eorum; vltroque escam ex præda capere. Carent conchæ visu, omnique sensu alio quàm cibi & periculi. Insidiantur ergo Polypus apertis, impositoque lapillo extra corpus, ne palpitu eiiciatur, ita securi grassantur, extrahuntque carnes; illæ se contrahunt, sed frustra discuneatæ. Tanta solertia animalium hebetissimis quoque est. Præterea negat vllum esse atrocius animal ad conficiendum hominem in aqua. Luctatur enim complexu, & sorbet acetabulis, ac numeroso suctu detrahit eum. In naufragos vrinatèque impetum capit. Sed si inuertatur, elanguescit vis. Exporrigit enim se resupinatus, mitè omnibus marinis expetentibus odorem quoque eorum, qua de causa & nassis illinuntur. Cætera quæ idem retulit, in nostro propiora possunt videri. Carteiæ in ceteris affuetus quidam polypus exire

ē mari in lacus eorum apertos, atque ibi falsamenta populari, conuertit in se custodum indignationem assiduitate furti immodici. Sepes erant his obiectæ, sed has transcendebat per arborem, nec deprehendi potuit nisi canum sagacitate. Hi redeuntem circumuafere noctu, concitique custodes expauere nouitatem. Primū omnium, magnitudo inaudita erat, deinde color muria oblioi odore diri. Quis ibi polypum expectasset, aut ita cognosceret? cum monstro dimicare sibi videbantur. Namque & afflatu terribili canes agebat, nūc extremis crinibus flagellatos, nunc robustioribus brachiis clauarum modo incussos, ægreque multis tridentibus confici potuit. Ostendere Lucullo caput eius dolij magnitudine, amphorarum xv. capax, atque (vt ipsius Trebij verbis utar) barbas, quas vix vtroque brachio complecti esset, clauarum modo torosas, longas pedum acetabulis siue caliculis vrnalibus peluium modo, dentes magnitudini respondent. Reliquiæ asseruatæ miraculo, pendere pondo D.CC.

ECHINVS.

Ex Ambr. l. 5. Hexam. c. 9.

Descriptio CII.

Echinus animal exiguum, vile, ac despiciabile (marinum loquor) plerumque index futuræ tempestatis, aut tranquillitatis adnūtius esse solet nauigantibus. Denique, cum procellam ventorum senserit, calculum validum arripit; eumque velut saburram vehit, & tanquā anchorā trahit: ne excutiat fluctibus. Itaque non suis se librat viribus, sed alieno stabilit, & regit pondere.

POMPILVS NATANS.

Ex Plin. lib. 9. cap. 31.

Descriptio CIII.

Pompilus supinus in summa equorum peruenit, ita se paulatim subrigens, vt emissa omni per fistulam aqua, velut exoneratus sentina, facile nauiget. Post duo prima brachia rectorquens, membranam inter illa thiræ tenuitatis extendit: Qua velificante in auras, cæteris subremigans brachiis, media cauda vt gubernaculo se regit: Ita vadit alto, liburnicarū gaudens imagine; & si quid pauoris intrueniat, hausta se mergens aqua.

DESCRIPTIONES IN ANIMORVM.

IN SVLÆ FORTVNATÆ.

Descriptio CIV.

Οσοις μὲν δὴ ἐν τῷ ζῆν δάμνον ἀγάδος ἐπέσπευσεν, εἰς τὴν εὐσεβῶν χάριν εἰκίζον, ἔγδα ἀφθονοὶ μὲν ὄρεσι πικρῆσπον γούης βεβύουσι. πικρὰ δὲ ὑδάτων κενδρῶν βέουσι, πικροὶ δὲ κερμῶνες ἀνδρῶσι πικροὶς ἐσσεζέμενοι. Δικτεῖται δὲ φιλοσόφων, καὶ δέσποτα ποιητῶν, καὶ κωμικοὶ χοροί,

Qvibuscūque in vita fors melior aspirauerit, sedes in colūt piorū, vbi omnes horæ scatēt omnigena fructuum vbertate, fontes puris labūtur aquis, variis prata floribus innumera vernant. Cōuentus sunt Philosophorū, theatra poetarū; exultantium co-

καὶ μωσικὰ ἀκούσμετα, συμπόσια τε πολυτελή, καὶ εἰλαπύλαι αὐτοχρηγήτοι, καὶ ἀκίεστοι ἀλυπία, καὶ ἡδέια διατα. ὅυτε δὲ χεῖμα σποδῶν, ὅυτε δάλαπες ἐγγύνης, ἀμὲν εὐκρατος ἀδὲς χεῖρ, ἀπικαὶς ἡλὶς ἀκίπσον ἀνακρενάδωρος.

ronæ, musicque concertus ad hæc instructa genialiter conuiuia, & ipsa se suggerens victus affluentia, indolentia immortalis, iucunda victus ratio. Non enim frigus illis, non æstus est grauis, sed temperatus aër funditur, mitibus solis radiis illustratus.

MVNDS.

Ex Minutio Felice, in Octauio.

Descriptio CV.

Quid enim potest esse tam apertum, tam confessum, tamque perspicuum, cum oculos in cœlum iustuleris, & quæ sunt infra supraque, lustraueris, quam esse aliquod numen præstantissimæ mentis, quo omnis natura inspiretur, moueatur, alatur, gubernetur? Cœlum ipsum vide, quam latè tenditur, quam rapidè voluitur, vel quod in noctem astris distinguitur, vel quod in diem sole lustratur: iam scis, quod sit in eo summi moderatoris mira & diuina libratio: vide & annum, vt solis ambitus faciat, & mensem; vide vt Luna auctu, senio, labore circumagat. Quid tenebrarum & luminis dicam recurstantes vices, vt sit nobis operis & quietis æterna reparatio? Relinquenda verò astrologis prolixior de syderibus oratio, vel quod regant cursum nauigandi, vel quod arandi metendique tempus indicant: quæ singula, non modò vt crearentur, fierent, disponentur, summi opificis & perfectæ rationis eguerūt; verum etiam sētiti perspicui, intelligi, sine summa solertia & ratione non possunt. Quid, cum ordo temporū, hac frugum stabili varietate distinguitur? nonne auctorem suum parentemque testatur? ver æquè, cum tuis floribus, & æstas cum suis messibus, & autumni maturitas grata, & hyberna oliuitas necessaria: qui ordo facilè

turbaretur, nisi maxima ratione consisteret.

Iam prouidentia quantæ hæc hyems sola glacie vreret, aut æstas solo ardore torreret, aut omni & veris inferere medium temperamentum, vt per sua vestigia reuertentia anni occulti & innoxij transitus laberentur. Mari intende, lege littoris stringitur, quicquid arborum est, vide quam è terræ visceribus animatur; aspice oceanum, refluit reciprocis æstibus; vide fontes, manant venis perennibus: Fluuios intuere, eunt semper exercitis lapsibus.

Quid loquar aptè disposita recta montium, collium flexa, porrecta camporum? Quidve animantium loquar aduersus sese tutelam multiformam? alias armatas cornibus, alias dentibus septas, & fundatas vngulis, & spicatas aculeis, aut pedum celeritate liberatas, aut elatione pinnarum? Ipsa præcipuè formæ nostræ pulchritudo, Deum fatetur artificē. Status rigidus, vultus erectus: oculi in summo, velut in specula, cōstituti: & omnes cæteri sensus, velut in arce compositi. Longum est ire per singula, nihil in homine membrorum est, quod non & necessitatis causa sit, & decoris: & quod magis mirum est, eadem figura omnibus, sed quædam vnicuique lineamenta deflexa; & sic & similes vniuersi videmur, & inter se singulè dissimiles inuenimur. Quid nascendi ratio, quid cupido generandi; nonne à Deo data est? & vt vbera partu maturescere lactescant, & vt tener factus vbertate lactei roris adolescat?

Vide qua Marcus Tullius habet in eo argumento, libro secundo de natura Deorum.

PARADISVS
Terrestris.

Descriptio XCI.

Ex imaginibus P. Richeomij, nostra Latinit. expressi s.

IN voluptuarios hortos devenimus; quos si nondum videtis, animo & cogitatione efformate. Regio in primis, amœna, quippe situ præcella, specie eximia, bonis opulenta, omni deliciarum genere affluens: Terra partim in planiciem exspatiâs, partim in colliculos molliter assurgens, vernantem frugiferarum arborum copiâ explicat: In ipso hortorum apice fons est eximius, qui primum argenteis aquarum vorticibus ebulliens, mox diffusus in fluuium sinuosis flexibus atque meandris concisus oberrat, & felicia arua perennibus fecundat rivulis. Ad summum in quatuor salientes diuisus, celeberrimos amnes efficit, qui varias terrarum plagas interfecantes, pingui ac feracilimo rigant.

Primus, opinor, Phison arenulas aureas, & illustre collucetium margaritarum decus egerit ad ripas, quas ob colonorum inopiam nemo colligit: Auidius post hac tantæ opulentiæ non ita simplex posteritas inhiabit. Cæli admodum iucunda temperies; quippe clementius renidens solis fulgor, vel minimas nebularum maculas tempestiue discutit. Ignis cætero qui violentus in suo feriaturo regno, & æri leniter insidens calor & luminis iucundissimam terris temperiem impertit.

Iam vero & hæc pratorum herbescens viriditas intermicantium florum varietate picturata, & hæc arborum pubes renatis modo flosculis laciuiens, præsentis, opinor, vèris præbet argumentum. Cum eodem suas par-

tes agunt reliquæ tempestates. Itaque & iam ætatis beneficio aristas molliter flavescere; & in his pomariorum deliciis fructus maturefcere videas, qui carpentis inuitent manû. Ex altera parte autumnus gratam oliuitatem, & vites diffusa corymborum luxurie collibus inserpentes, & iam præmaturis racemis vestitas, etiã ante Noëmî tempora, speciosius ostentat. Nullus hic hyemis rigor, ita vim omnem, retundunt, partim clementiores solis radij, qui felicè plagam circuestant, partim etiã molles fauoniorum animæ, quorum flabellis & placidissimo murmure regio tota circumquaque ventilatur. Dices quatuor hinc tempestates vnâ concinere, vèrè tamen superiores partes semper obtinent. Hinc nemorum tractus densissimo frondium vestitu diffusi, quarum alia simplici cultu virefcunt, alia paulatim è viriditate ceruleas luteasque tum purpureas & igneas transeunt in maculas, quales in arcu cœlesti cum voluptate miramur. Atque eo ipso tempore Pfitiaci, & quæcunque vario plumarum cultu aues emicant, ad gratissimum pastum aduolantes, augent oblectationem: cum folia, & fructus, atque ad eo ipsa alites variis colorum picturis in certamen vsque luxuriant.

Quid quod non modo certant pulchritudine auiculæ: sed fractis vocularum modullis mellitissimos cantus fundunt: inter quas Ipscinea, pertinaci, vt solet, spiritu, modo in longum numeros trahit, modo summa quadam varietate flectit, modo concisa voce distinguit. Fugerat me pene ales ille paradisiacus, quem ex palma suspensum cernitis; est tenui imprimis corpusculo, versicolore plumarum amictu: in eo diuinitus ludente natura, superbiens, lutei capitis maiestatem interlitus cervicis viror irradiat: pennæ mediocriter implumatae purpurascunt, reliquum corpus-

auro subrutilo iucundissime flavescit.

Beatus ille cœlestium civis, & naturæ parentis deliciae, numquam appellit ad terras: ita in aère perpetuum sibi fixit domicilium. Neque verò pedes habet, neque eorum usum desiderat; si quando enim post variam agitationem subit defatigatio, duabus pennis longiusculis se, veluti filis æneis, applicat ad arbores, & ex iisdem spectabile corpus librat. Leonum, tigrium, atque elephantorum greges, quos in varia sparsos videtis, omni feritate deposita placidissimos lucos oberrant, & suis alumnis blandiuntur; nec mirum, si Adamus & Eua belluarum ingenio confisi, sine villo timore propius accedunt, & inter easdem vagantur liberiùs.

REGIONES.

INDIA.

Ex Q. Curt. stylo historico.

Descriptio CVII.

Vide Sicilia descriptio apud Iustinum, initio lib. 4. ubi de mari, Scylla, Charybdi, & cæteris portentis.

INDIA tota fere spectat orientem, iminùs in latitudinem, quam in recta regione spatiosa. Quæ austrum accipiunt, in altius terræ fastigium excedunt; plana sunt cætera. Multis & in clytis amnis, Caucaſo monte ortis, placidum per campos iter præbent. Indus gelidior est quam cæteri: aquas vehit à colore maris haud multum abhorrentes. Ganges omnium ab ortu fluuius eximius, à meridiana regione decurrit, & magnorum montium iuga recto alveo stringit: in eum obiecta rupes inclinant in orientem; vtque rubro mari accipitur, & findens ripas, multas arbores cum magna soli parte exorbet: saxis quoque impeditur, quibus crebro reuerberatur. Vbi

mollius solum reperit, stagnat, insulâque mollitur. Acesines eum auget. Ganges in mare decursurum intercipit, magnoque motu vterque colliditur: quippe Ganges asperum os influenti obicit, nec repercussæ aquæ cedunt. Dyardenes minus celebris auditu est, quia per vltima Indiæ currit. Cæterum non Crocodilos modo, vti Nilus, sed etiam Delphines, igneasque alii gentibus belluas alit. Erimanthus crebris fluxibus subinde curuatus, ab accollis rigantibus capitur. Ea causa est, cur tenues reliquias, iam sine nomine in mare emittat: multis præter hos amnis tota regio diuiditur: sed ignobilibus, quia non adeo interfluunt. Cæterum, quæ propiora sunt mari, austri maximè deurrunt; ij cohibiti montium iugis, ad interiora non penetrant, ita alendis frugibus mites: sed adeo in illa plaga mundus statutas temporum vices mutat, vt cum aliq̄ feruore solis exstuent, Indiam niues obruat: rursumque vbi cætera rigent, illic intolerandus æstus existat. Mare cæterè, quo alluitur, ne eolore quidem à cæteris abhorret. Ab Erithræo rege inditum est nomen, propter quod ignari rubere mare existimant. Terra lini ferax; inde plerisque sūt vestes: libri arborum teneri, haud secus quam ceræ, literarum notas capiunt. Aues ad imitandum humanæ vocis sonum doctes sunt. Animalia inuisitata cæteris gentibus, huic inuestita. Eadè terra & Rhinoceros alit, non generat. Elephantorum maior est vis, quam quos in Africa dominant, & viribus magnitudo respondet. Aurum flumina vehunt, quæ leni modicoque lapsu segnes aquas ducunt. Gemmas margaritasque maris littoribus infundit: neque alia illis maior opulentiæ causa est, vtique posteaquam vitiorum commercium vulgauerit in exteras gentes. Quippe æstimantur purgantia æstuantis freti pretio, quod libido constituit.

ingenia hominum, sicut ubique, apud illos quoque locorum situs format.

BRASILIA.

Maffæus, in Indica historia.

Descriptio CVIII.

ESt autem Brasilia noui orbi pars, quam paulò post Capralis accessum, Americus Vespucius Florentinus, eiusdem Emmanuelis auspiciis, accuratius explorauit; atque à duobus ab Æquatore gradibus, partibusque, ad gradus quinque & quadraginta in astrum excurrans, trigoni oblongi speciem refert: cuius basis in Æquatorem ac Septentrionem obuersa, ab oriente in occidentem rectà protrahitur. Angulus extremus ignotus, ad meridiem regiones attingit: latus in orientem spectans, interposito mari Hesperiiis Æthiopiibus adiacet: alterum latus à Prouincia Perùana determinat iuga montium adeò celsa, ut ipsos auium volatus fatigare dicantur, vno dumtaxat, quod adhuc exploratū sit eoque difficillimo transitu. Regio fermè totam in primis æmœna est: Cœli admodum iucunda salubrisque temperies: lenium quippe à mari ventorum commodissimi flatus matutinos vapores ac nebulas tempestiuè dissipant, solèsq; purissimis ac nitidissimos reddunt. Scattet ea tota plaga fontibus ac syluis, ac amnibus inclytis: quibus (ut reliquos taceam) is, quem argenteum vocant, leucarum quadraginta octo, in mare fertur, adeò violentus, ut inde nauatæ dulces hauriant latices, priusquam ex alto tellurem conspiciant. Terra partim in planitiem expansa, partim in colles clementer assurgens, felix præpinguibus glebis, & riguo solo, semperque vernante: credita semina multiplici reddit scœnore; ac

facchari præsertim est ferax, quod cœleste est domum.

TAPROBANA.

Ex Maffæo, lib. 3.

Descriptio CIX.

HÆc ouali maximè figura ducendarum circiter & quadraginta leucarum ambitu, leucas in longitudinem septuaginta octo patet, in latitudinem quatuor, & quadraginta, atque à Cori promontorio, ut supra diximus, auuisa freto vadoso, Piscariæ, quam appellant, orâ protrahitur: ea clementia cœli, soli ubertate, & copia fluminum, aquarumque perennium, ut primorum parentum sedes olim perhibeatur fuisse: varia pecorum armenta, nec non elephantos gignit egregiè bellicosos, ac dociles cæteris metallis caret, ferum incolæ effodiunt: plurimas ferè gemmas, verum præcipuè claritate sapphirus, chrysolithos, pseudopallos, ac pyropos, itémque aromata pretiosa, cinnamomum, piper, ac palmas eximie bonitatis.

Ad hæc, vel in primis iucundo spectaculo syluosi montes, ad effigiem theatralem inflexi, vastam planitiem oblongo circuitu in caueæ formam includunt: quorum vnus in arduam, & surrectam altitudinem penè septem leucarum exurgit.

PLAGA FRIGIDA.

Ex Curtio.

Descriptio CX.

PAtropamisadæ appellantur, agreste hominum genus, & inter barbaros maximè inconditum; locorum

asperitas, hominum quoque ingenia durauerat. Gelidissimum septentrionis axem ex magna parte spectant: Bactrianis ad occidentem coniuncti sunt: Meridiana regio ad mare Indicum vergit; Tuguria latere primò struunt; & quia sterilis est terra materia, vdo etiam montis dorso, vsque ad summum ædificiorum fastigium eodem laterculo vtuntur. Ceterum structura latior ab imo paulatim incremento operis in arctius cogitur: ad vltimum in carinæ maximæ madum coit. Ibit foramine relicto supernè lumen accipiunt: ad medium vites, & arbores, si quæ in tanto terræ rigore durare poterunt, obruunt: penitus hyeme defossæ latent, cum niue diffusa aperiri humus cœpit, cœlo solique redduntur. Cæterum, adeò altæ niues premunt terram, gelu & perpetuo rigore constrixtæ, ut ne auium quidem feræ vllius vestigium extet: obscura cœli veriùs umbra, quæ lux, nocti similis premit terram, vix ut quæ propè sunt, conspici possint; in hac tamen omnis humani cultus solitudine destitutus exercitus, quicquid malorum tolerari potest, pertulit, inopiam, frigus, lassitudinem, desperationem, multos exanimauit rigor insolitus niuis, & multorum adussit pedes, plurimorum oculos,

præcipuè perniciosus fuit fatigatis; quippe in ipso gelu deficientia corpora sternerant; quæ cum moueri defissent, vis frigoris ita adstringebat, ut rursus ad surgendum conniti non possent.

PLAGA TORRIDA.

Ex eodem Curtio.

Descriptio CXI.

AQuarum (ut antè dictum est) penuria, prius quam desiderio, desperatione bibendi sitim accendit per quadraginta stadia: ne modicus quidem humor existit: arenas vapor æstiu solis accendit, quæ ubi flagrare cœperunt, haud secus quam continenti incendio cuncta torretur. Caligo deindè immodico terræ feruore incitata lucem tegit campumque: In Asia, quæ vasti & profundi æquoris species est, nocturnum iter tolerabile videbatur, quia rore & matutino frigore corpora leuabantur. Cæterum, cum ipse æstus oritur, siccatur, omnemque naturalem absorbet humorem siccitas, ora visceraque penitus vruntur.

HORTVS.

Philostratus in Amoribus.

Descriptio CXII.

MΩν ἐπὶ τοῦ τοῦ ἀνὰ τὴν κήπον εὐωδίας, ἢ ἐραδωσίου ἔστω; ἀλλὰ προσδομῶς ἀκουε. προσεδομῶς γὰρ σε μὲν λόγου, ἢ τὰ μῆλα. πῶς θοὶ μὲν οὗτοι φυτῶν, ὁρῶν πορεύονται. τὸ μέσον δ' αὐτῶν, ἐλευθερία βαδίζον, πῶς δ' ἀπαλλὰ κατέχει τὸς δέμοις,

NVmquid eius quæ in horto est beneuolentiæ quicquam sensit? an hoc serò te adit? sed prompto audias animo: te enim vnà cum oratione, mala quoq; percutiēt hi quidē plantarum ordines recti incedunt, per quorum mediū ambulandi facultas datur, mollis autē herba curriculos obtinet,

οἷα καὶ κατακλιθέντι προμνησθῆναι. ἢ π' ἀκρον
ἢ τ' ὄζων μῆλα χρυσῶς, καὶ πνεσῶς, καὶ ἠλιώδη σε-
σάρωνται, καὶ ἐσμὸν ἄλον τ' ἐρότων μαργαρίων ἀν-
τιῶν

Vide Ciceronem, de Senectute, num. 59.

vt strati instar iacentibus sit. A sum-
mis autem ramis mala aurea, fluaque,
ac lucida, ad se excolenda vniuersum
Cupidinum examen attrahunt.

Item, ex Aristaneto, epist. 3.

ΕΝΔΑ ΠΛΑΤΑΝΟΣ ἔτι ἀμφικαφῆς τε, καὶ σύ-
κιος. πνεύμα ἢ μέγριον, καὶ πᾶσι μολύδακῆ,
ὡσεὶ δέουσι ἐπιπυρρῆν εἰσώδηα, ἐπὶ τὸ πείδιον κα-
τακλιθῆναι. Οἱ τ' πολυτέλεστα τῶν δαπέδων δει-
δεῖται, πολλὰ δ' ὀπωρέας, πηλοῖον Ὀχρῶν, καὶ
ροῖα, καὶ μήλα αἰγλαόκαρποι φαίνονται ἀνὰ κρο-
μαίῳ. τ' ἢ ὀπωρῶν ἀνὰ τῶν νυμφοῦν τὸ χρυ-
σίον. ἢ ἢ οὐκ αὐτὰ, καὶ ἕτεροι δὲν δέουσι πη-
λοῖον, &c. quæ sic Latine redduntur:

NAm ibi platanus densa ramis, o-
paca umbra, aura modica, herba
mollis, & tempestate æstiuâ florere
docta: confedimus humi, qua ditissi-
mus campus, arborésque iuxta cre-
bræ frugifere,

Punicâque, & piri, & fructu gratissi-
ma malus.

Dicat quis, Homericum versum
referens, pomariis nymphis sacrum
locum: sed his aliisque iuxta arbori-
bus florêtes rami, fructus vberes, sua-
uissimo odore permulcent amœnum
locum. Decerptû ego folium cœma,
laxavi digitis, tum admoui naribus, id
mihî odorem spirauit longè dulcissi-
mum: iuxta pampini pātulæ altæque
admodû, amplexæ nostra diu tenuere
inflexu colla, dum circulatim pendu-
las uas attendimus, quarum turgent
aliæ, aliæ primulo nigrore mature-
scunt; acerbæ quædam, aliæ florentes
adhuc videntur. Ergo ad maturiores
alius reptans ascendebat, alius subli-
mis è terra, summa læua quantum po-
terat, adprehensa arbore ascendebat
in ramos, alius decerpebat dextera,

alius ex arbore manum tendebat ca-
no colono. Sub Platano fons amœ-
nissimus fluit aque tam frigida, vt pe-
de rigorem sentias: lepidus fons, in-
quam, sed & iucundè temperatus Fa-
uoni spiritu tempestatis æstum de-
mulcens, dum dulcem & canorum so-
num inspirat, & multam ex arboribus
suauitatem odorum secum trahens
respondet suauissimis N. vngui-
bus, miscétque odores simul, & ferè
æquabili suauitate recreat sensus; nisi
quod paulum superabat vnguentum,
mea sententia hoc sôlo, quod Limô-
næ vnguentum erat: sed & auræ voca-
lis sonus argutum resonabat sonoro
cicadarum sono, quæ & meridiei estû
leniebat: dulce lusciniæ circumuoli-
tantes cantillabât: Alias quoque sua-
uifonas auiculas vsurpauimus auri-
bus veluti modulatis canticis collo-
quentes hominibus: adhuc mihi antè
oculos habere eas videor, quarum illa
in silice requiescit, illa alam refrige-
rat, siccatur alia, estque ex aqua quæ
quid trahat: est quæ cernua terram
despectet, vicium inde quæsitura.

Vide quoque apud Alianum, lib. 13 de
animalibus, cap. 18. egregiam descrip-
tionem horti Regis Indorum.

MONS.

Ex Maffæo, lib. 5.

Descriptio CXIII.

Sed præcipua camino Tarnatenfi
Snobilitas; mons in nubes assurgit
excelsus, & arduus, cuius inferiora
densis nemoribus vestiuntur: supe-
riora ex incendiis glabra & horrida
sunt: in vertice crater hiatu vasto in
plures circulos circumductos maio-
res minoribus, ad speciè amphitheatri
discedit, inde per æquinoctia, maxi-
mè certis flantibus ventis, cum hor-
rifono fremitu flammæ atro mistæ
fumo & fauillis erumpunt, & omnia
latè loca cineribus complent.

FLVVIVS EXVNDANS.

Plinius, lib. 8. epist 17.

Descriptio CXIV.

NVnc istic quoque immitte &
turbidum cœlum, hîc assidue
tempestates & crebra diluuiâ: Ty-
beris alueum excessit, & demissiori-
bus ripis altè superfunditur; quam-
quam fossa, quam prouidentissimus
Imperator fecit, exhaustus, premit
valles, innatat campis: quaque pla-
num solum pro solo cernitur, inde,
quæ solet flumina accipere, & per-
missa deuehere, velut obuius retrò
cogit; atque ita alienis aquis operit
agros quos ipse non tangit.

Anio delicatissimus amnis; ideò-
que adiacentibus villis velut inuita-
tus, ac retentus, magna ex parte ne-
mora, quibus inumbratur, & fregit,
& rapuit. Subruit montes, & deci-
dentium mole pluribus locis clau-
sus, dum amissum iter quærit, impulit

tecta, ac se super ruinas euexit aque
extulit. Viderunt hi, quos excelsiori-
bus terris illa tempestas non depre-
hendit: alibi diuitum apparatus &
grauem suppellectilem, alibi instru-
menta ruris, alibi boues, aratra, re-
ctores, hîc soluta & libera armenta:
atque inter hæc, arborum truncos,
aut villarum trabes, atque culmina
variè latèque fluitantia: ac ne illa qui-
dem loca malo vacauerunt, ad quæ
non ascendit amnis; nam pro amne
imber assiduus, & deiecti nubibus
turbines, prompta opera, quibus præ-
tiosa rura cinguntur, quassata, atque
etiam discussa monumenta, multi
eiusmodi casibus debilitati, obruti,
obtriti, & aucta, luctibus damna.

FLVMEN ALDVABIS.

Ex Cæsare lib. 1. de bello
Gallico.

Descriptio CXV.

FLumen Alduabis, vt circino cir-
cunctum, penè totum oppidû
cingit: reliquum spatium, quod non
est amplius pedum DC. qua flumen
intermittit, mons continet magna al-
titudine, ita vt radices eius montis ex
vtraque parte ripæ fluminis contin-
gant. Hunc murus circumdatus ar-
cem effigit, & cum oppido coniun-
git.

PONS IN RHENO.

Ex eodem lib. 4. de bello Gallico.

Descriptio CXVI.

CÆsar Rhenum transire decre-
uerat, sed nauibus transire,
neque satis tutum esse arbitrabatur,

neque suæ neque populi Romani dignitatis esse statuebat. Itaque et si summa difficultas faciendi pontis proponebatur, propter latitudinem, rapiditatem, altitudinemque fluminis; tamen id sibi contendendum, aut aliter non transducendum exercitum existimabat. Rationem igitur pontis hanc instituit. Tigna bina sesquipedalia, paulum ab imo præacuta, dimensa ad altitudinem fluminis, interuallo pedum duorum inter se iungebat. Hæc cum machinationibus immissa in flumine defixerat, fistucisque adegerat, non sublicæ modo directæ ad perpendiculum, sed prona, ac fastigiata, ut secundum naturam fluminis procumberent; his item contraria duo ad eundem modum iuncta; interuallo pedum quadragenum ab inferiore parte contra vim atque impetum fluminis conuersa statuebat: hæc utraque bipedalibus trabibus immixtis, quantum eorum tignorū iunctura distabat, binis utrimque fibulis ab extrema parte distinebantur. Quibus disclusis, atque in contrariam partem reuinctis, tanta erat operis firmitudo, atque ea rerum natura, ut, quo maior vis aquæ se incitauisset, hæc arctius illigata tenerentur. Hæc directæ materia iniecta contexebantur, ac longuriis cratibusque consternebantur, ac nihilo fecius sublicæ ad inferiorem partem fluminis oblique adigebantur, quæ, pro pariete subiectæ, & cum omni opere coniunctæ, vim fluminis exciperent: & alia item supra pontem mediocri spatio; ut si arborum trunci, siue naues, deiiciendi operis causa, essent à barbaris missæ; his defensoribus earum rerum vis minueretur, nec ponti nocerent.

FONS.

Ex Apuleio, in Metam.

Descriptio CXVII.

Namque ibi saxum immani magnitudine procerum, & inac-

cessa salabritate lubricum, mediis de faucibus lapidis, fontes horridos eue-mebat: qui statim proni foraminibus laciniis editi, perque proclive delapsi, & angusti canalis exacto contacti tramite, proximam conuallem latenter incidebant: dextera leuaque cotibus cauatis perferunt, & longa colla porrecti sæui Dracones; inconniua vigilæ luminibus additis, & in perpetuam lucem populis excubantibus.

CLITUMNVS
FONS.

Plinius, lib. 8. epist. 8.

Descriptio CXVIII.

Vidistine aliquando Clitumnum fontem? si nondum: (& puto nondum, alioqui narraffes mihi) vide quem: ego (pœnitet tarditatis) proximè vidi.

Modicus collis assurgit, antiqua cupressu, numerosus, & opacus: hunc subter fons exit, & exprimitur pluribus venis, sed imparibus; eluctaturque facit gurgitem, qui lato gremio patefcit purus, ac vitreus, ut numerare iactas stirpes & relucetes calculos possis. Inde, non loci deuexitate, sed ipsa sui copia & quasi pondere impellitur. Fons adhuc, & iam amplissimum flumen, atque etiam nauium patiens, quas obuias quoque & contrario nisu in aduersa tendentes transmittit, & perfert: adè validus, ut illa, quæ properat ipse, tanquam per planum solum, remis non adiuuetur.

Iucundum utrumque, per iocum & ludum fluitantibus, ut flexerint cursum, laborem otio, otium labore variare: ripæ fraxino multa, multo populo vestiuntur, quas amnis peripicæus, velut mersas viridi imagine muniuerat.

Rigor aquæ certauerit niuibus, nec color cedit, adiacet templum priscum, & religiosum. Stat Clitumnus ipse amictus indutusque prætexta: præses numen atque etiam fatidicum indicant sortes. Sparsa sunt circa, sacella cõplura, totidemque Dei simulachra, sua cuique veneratio, suum numen: quibusdam verò etiã fontes: nã præter illum, quasi parentem ceterorum, sunt minores, capite discreti, sed flumini miscuntur, quod pontem transmittitur: is terminus sacri profanique. In superiore parte nauigare tantum, infra etiam natate concessum: Balineum Hispellates, quibus illum locum Diuus Augustinus dono dedit, publice præbent, & hospitium: nec desunt villæ, quæ sequuntur fluminis amœnitatem, margini insistent: in summa nihil erit, ex quo non capias voluptatem.

Nota in Clitumnum fontem.

Vide, quem ego proximè vidi.

Nata sua hypotyposcos ἢ φαντασίαν εὐεργίας, quæ rem catero qui absentem, legentium penè subiiciat oculis.

Modicus collis, &c. Fontem arborum ramis opacatum significat: quod tantopere *Alianus in suis τρυφήν, prædicat, de Põto, πολλὰ ἢ κατ' ἀπὸ τῆς οὐχίας ἐκ τῆς παραπλευροῦ καὶ τῶν δένδρων, ἢ τῶν ἑνεργητικῶν κλάδων πικτεται.* Multa circa fluminum umbra ex assitis arboribus & impendentibus ramis oriuntur.

Eluctatus. Eluctari videtur fons, cum in ortu argenteos vortices glomeratim bulantes vomit.

Amplissimum flumen. Clitumnus, agri Falisci celeberrimus fluminis, de quo *Virg. 2. Georg.*

Hinc albi Clitumne græges, &c.

Eius enim aqua pota candidos faciunt boues, ut memorat *Plinius, l. 2. c. 103.*

Illam quæ poperat. *Qui declinui, inquit, flumine nauigant, nulla remigazione indigent: qui aduerso fluminis oblu-*

stantur aluco, illum egerrimè contis remisque superant, ita rapido cursu fertur incitatus.

Per iocum ludumque fluitantibus: amœnandi, ut ait *Saluanus, animi caussa nauigantibus.*

Viridi imagine. *Præclare hoc Statius in Tiburtino Manly Vopisci.*

—nemora alta citatis

Incubere vadis, fallax re sponfat imago

Fronibus, & longas eadem fugit umbra per undas.

Arbores igitur, velut mersas in lucenti amne, numerari significat, cum re ipsa umbra sensum fallant.

Templum priscum. *Clitumni, opinor, plena non modo superstitionibus vrbes, sed & agri ipsi. Unde & Plinius in Traiano dixit: illustrare saltus, excutere cubilibus feras, superare immensa montium iuga, & horrentibus scopulis gradum inferre. Inter hæc pia mente adire lucos, & occurrere numinibus: quia ubique etiam, inter has solitudines sparsa fana, & simulachra.*

Clitumnus amictus ornatuque prætexta. *Fluniorum statua pro ripis stabant consecrata, & virili quidem specie. Talis Nilus & Phasis apud geminos Philostratos. Talis hic Clitumnus in super prætextatus, ut Patricius: Non accipio de area aut lapidea prætexta, sed vera. Mos enim antiquorum simulachra vestiebat. Quod ex Tranquillo discere est, c. 21. in Caligula. Quin & prægnantes mulieres molliorem parium sibi pallicebantur si idolorum vestibus essent amicta. Hoc Tertullianus indicat, lib. de anima, cap. 39. Omnes, inquit, idololatria obstetricæ nascuntur, dum ipsi adhuc uteri infulis apud idola confectis, redimtis, gemina sua demoniorum candidata profidentur.*

Fatidicum indicant sortes. *Plena fortibus & sortilegiis eo tempore fuit Italia.*

Hinc *Tranestina, illinc Tiburtina. Hic & Falisca. Omnes Tiberis, ambone Tranquillo, discutere conatus est,*

ne sic in annos principis inquirerent. Sed Prænestinarum sortium maiestate territus destitit. c. 63.

Is terminus sacri profanique.

Clitumnus nempe sacra prædia & agros à profanis distinguit.

Hispellates. Agri (opinor) Falisci incolæ.

Multa multorum inscripta. Detabulis votivis luculentum habes Theodoretii testimonium in oratione de martyribus de quo alibi dixi.

FONS ÆSTIVOSVS.

Plin. epist. 3. o. lib. 4.

Descriptio CXIX.

ATtuli tibi ex patria mea pro munusculo, quætionem altissima ista eruditione dignam: fons oritur in monte, per saxa decurrit, excipitur cœnatiuncula manu facta: ibi paulum retentus in Larium lacum decedit. Huius mira natura: ter in die stans auctibus ac diminutionibus crescit, decrescitque: cernitur id palam, & cū summa voluptate deprehenditur: iuxta recumbis, & vesceris, atque etiam ex ipso fonte (nam est frigidissimus) potas: interim ille certis dimensisque motibus, vel subtrahitur, vel assurgit; annulum, seu quid aliud ponis, in sicco alluitur, sensim ac nouissimè operitur. Decegitur rursus, paulatimque deseritur: si diutius obserues, vtrumque iterum, ac tertio videas: spiritusque aliquis occultior, os fontis & fauces modò laxat, modò includit, prout in latus occurrit, aut decessit expulsus, quod in ampullis cæterisque generis eiusdem videmus accidere: quibus non hians nec statim patens exitus est: Nam illa quoque, quamq̃ in prona, & vergentia per quasdam obluentis animæ moras, crebris quasi singultibus sistit, quod

EPIDICTICI,

effundunt. An quæ Oceano natura, fonti quoque? quaque impellitur ratione, aut resorbetur ille, hac modicus hic humor vicibus alternis supprimitur, vel egeritur? an, vt flumina, quæ in mare deferuntur, aduersantibus ventis, obuióque æstu retorquetur? ita est aliquid quod huius fontis excursus per momenta repercutiat: an latentibus venis, certa mensura, quæ dum colligitur quod exhausterat, minor ritus est, & pigrior; cum collegit, agrior maiorque profertur? an nescio quod libramentum abditum, & cæcum, quod cum exinanitum, suscitatur & elicit fontem; cum repletum, moratur, & strangulat?

Nota.

Quætionem. Ea quæstio est, qua curiosis Prometheus in Caucaſo fixit crucem. Multas huc discretissimè rationes affert Plinius.

Sed quis rem acu tangat? Possidonium sugillat Aristotelem, qui æstum fieri dixerat, propter sublimia littora, quibus aqua repercuteretur. Apollonius in ea, quæ ad Indos scribit epistola, ait, ὁ κενὸν ἐφύδεις ἐλασώδηρον πένευμασιν, ex multis hiantibus, qui partim sub ipso, partim in terra circa ipsum sunt, ad exteriora diffundi, ac rursus retrocedere. Bona pars hanc πηρυμείδα iriuit luna: in quibus est Julius Cæsar, l. 4. de bello Gallico. Satis cum Antiphilo concludere:

Θαύμα εἶναι δάμνω σε τὸ μυστήριον, ὅδ' ἐματίνα
Σὺ δὲ γάρον, ἀρρήτω ταῦτα μέμνηε φέουσι.

FONS AMMONIS.

Ex Curtio; lib. 4.

Descriptio CXX.

ESt etiam illud Ammonis nemus, in medio habet fontem: aquam Solis vocant. Sub lucis ortum tepida manat: medio die, cum vehementissimus est calor, frigida eadem fluit: inclinato in vesperam caleſcit: media nocte feruida exæſtuat; quoque propius nox vergit, ad lucem multum caloris decreſcit: donec sub ipsum diei ortum, assuetum tempore languescat. Id, quod pro Deo colitur, non eadem effigiem habet quam vulgò diis artifices accommodauerunt. Umbilico tenus arietis similis est, & habitus smaragdo & gemmis cœgmentatus: hunc cum responsum petitur, nauigio aurato gestant sacerdotes, cum multis argenteis pateris, ab utroque nauigij latere pendentibus. Sequuntur matronæ virginæsq; patrio more inconditum quoddam carmen canentes: quo propitiare Iouem credunt, vt certum edat oraculum.

TEMPLE.

Ælianus, variè hist. l. 3. c. 1.

Ἐστὶ δὴ χῶρος μεταξὺ κείρους.

Descriptio CXXI.

ESt itaque locus inter Olympum & Oſſam fitas: sunt autem hi montes altitudine immensa præditi, & quasi diuina quadam cura diiuncti: atque in medio locum complectuntur, cuius longitudo ad quadraginta stadia porrigitur; latitudo

verò in aliis partibus pedes centum, in aliis paulò etiam plus continet. Per hunc medium labitur fluuius, qui Peneus appellatur, in quem reliqui fluuii confluunt, & aquam ei communicando, magnis augent incrementis: hic locus habet varia & omnis generis oblectamenta, non manibus hominum facta opera, sed spontanea natura, quæ tunc ei plurimum ad pulchritudinem ambitiosè contulit, cum locus primùm nasceretur, nam in eo hedera copiosa & admodum hirsuta viget, ac floret, & instar generosarum vitium, in proceras arbores ascendendo serpit, atque ipsis adnascitur. Est & smilacis magna copia, buæ collem ipsum ascendens saxum inumbrat, ita, vt illud quidem lateat, cernatur verò nihil, præter viridantem herbam, sitque veluti quædam oculorum panegyris. In ipso campo & planitie varij sunt luci, scenæ continuæ, æstiuo tempore gratissima viatoribus receptacula, in quibus suauiter alsum captare possunt: diffluunt etiam riui crebri, & aquæ frigida, atque ad bibendum suauissima. Has aquas perhibent prodesse etiam lauandibus, & ad sanitatē conferre. Concinunt etiam aues hinc inde dispersæ, & in primis muscæ, quæ sitientes aures mirificè recreant, atque indefessos cum voluptate deducunt viatores, modulationibus suis prætereuntium laborem subleuantes. Ad vtrumque latus fluminis oblectamenta illa sunt, de quibus antea dixi: & remissionibus quietique apta loca. Per media verò Tēpe Peneus venit, quietè & leniter fluens, in modum olei: hic umbris densissimis opacatur: quæ ab assitarum arborum ramis ortæ, maxima diei parte solares radios arcent à flumine, & nauigantibus temperatā frigore nauigationem præbent.

Zzzz iij.

ELYSII CAMPI.

Lucianus, in vera historia, l. 2.

Αυτῆ μὲ οὐδ' ἰ πόλις.

Descriptio. CXXII.

Ipsa autem ciuitas tota aurea, murus verò smaragdo lapide cingitur, porro portæ septem sunt omnes ex integro ligno, & amomo: Pavimentum verò ciuitatis, & quæ intra mœnia est, terra eburnea: omnium autem Deorum templa beryllo lapide constructa sunt, & altaria in eis maxima, vno è simplici lapide amethysto constant: in quibus diis immolant: circa ciuitatem verò fluuius defluit vnguento optimo, huiusque latitudo regalium cubitorum centum: altitudo quanta natantibus sufficiat: porro ipsius balnea, domus magnæ sunt, vitreæ, cinnamomo succenæ: at qui pro aqua, ros tepidus in peluibus seruat: vtuntur autem vestibis purpureis tenuissimis araneorum telis: Hi corpora non habent, sed & impalpabiles sunt, & absque carne, formam autem & effigiem solam habent, ac ostendunt: incorporei tamen cum sint, stant, mouentur, intelligunt, vocemque emittunt, omninoque videtur eorum anima nuda quædam circumuagari, corporis similitudine circumdata: si quis autem non tetigerit, non credet, quod videtur non esse corpus. Sunt enim vt vmbre rectæ, non nigre: senescit nemo, sed ea ætate qua se eò contulit, permanet. Denique hæc haudquaquam est nox, sed dies: neque admodum clara, sed quale crepuculum esse solet, iam Auróra apparente ante orientem solem. Talis lux terram habet, quare & vnum solum anni tempus nouère. Semper enim apud eos ver est, & vnus ventus

spirat zephyrus. At locus cunctis quidem floribus, omnibus mæsuetis plantis & floribus viret. Quæ illic sunt vineæ, duodecies quotannis ferunt, & singulis mensibus vvas reddunt. Mala verò granata, ac malos, cæteraque poma terdecies ferre dicebant. Nam mense, qui apud eos Minos appellatur, bis ferre fructum: pro frumento verò spicæ, in summitate paratos panes emittunt, vt fungos. Fôtes sunt percuitatem, aquæ quidem quinque, ac sexaginta, & trecenti; mellis verò alij totidè, vnguenti quingenti: verum & hi minores sunt: flumina lactis septè, & vini octo. Conuiuium verò celebratur extra ciuitatem, in cæpo, qui Elysus vocatur: etenim pratum est pulcherrimū, & circa illud, nemus omnium arborum specie consitum, vmbra discubentibus faciens: stratū autē substernunt è floribus: ministrant autē, ac cuncta afferunt vti, præterquã quòd vinum non miscent, siquidem eo nõ indigent: nã circa conuiuium arbores sunt vitreæ magnæ, è micante vitro: harū fructus, pocula sunt omni specie operis ac magnitudinis. Vbi autē quis ad conuiuium accesserit, vnum ex illis vel duo, mensis decerpta apponit: ea confestim vino replentur: pro fertis verò luscinæ canoræque volucres cæteræ, flores è proximis pratis ore legentes, cum cantu eòs superuolant, asperguntque. Porro vnguntur adhuc modum: densæ nubes vnguentum cõbibentes è fontibus, ac flumine, supraque conuiuium sparsæ, sensim exprimentibus ventis tenuissimum quiddam, velut rorem distillant, in cœna autem musicæ & cantilenis vacant. Canuntur autem imprimis Homeri versus, qui & ipse adest, & cum illis conuiuatur, supra Vlysses discumbens: choreæ autem sunt è pueris, & virginibus. Præfunt verò illis, & concinunt, Eunomius Locrus, & Ation Lesbicus, & Anacreon, & Stefichorus: Nam & hunc apud

eos vidi, iam ipsi Helena reconciliata. Vbi autem hi quieuerunt, secundæ choreæ succedunt, è cygnis, philomenis, ac hirundinibus. Posteaquam & illæ canere cœperint, iam tota sylua resonat, præfidentibus vëtis. Hoc autem maximum ad lætitiã habent; fontes duo sunt circa conuiuium, vnus quidè risus, alter verò voluptatis. Ex horum ambobus, in initio conuiuij omnes bibunt, deinde reliquum læti ac ridentes exigunt.

Nota.

Hæc descriptio, vt apparet, & exquisitis inuentis, & elegantiarum deliciis tota affluit: Cum eadem conferrri poterunt hypotyposes, quas habent Homerus, Odyss. d. Pindarus, Olymp. eid. l. Aristophanes, βατραχ. 154. Sibylla, l. c. Virgilius 6. Aeneid. Tibullus: sed valla locupletior inuenietur. Adde ad hoc argumentum Paradijsi terrestris descriptionem, quam ex P. Richeomio Latinam feci. Gilbertus cognatus hic affert descriptionem Elysiarum camporum, quam totam inuenies apud Muretum.

VILLA IULIANI.

Expressa ex Iuliano Imp.

Σελῆμα δῖον ἰανέον, &c.

Descriptio. CXXIII.

Prædiolum exiguum quatuor iugerum, quod à Theta mihi datum in Bithynia est, tuæ sapientiæ beneuolentiæque dono: do vilius me hercule munus, quam quod opibus celebre, & beatum existimatione, & sermone hominum efficere possit. Verum non vsque adeo iniucundum, nec insuaue, si tibi singulis partibus & circumstantiis illud descriptum ob oculos ponam. Nihil verò obstat, quominus tecum iocemur, homine abundante gratiis, atque

eruditione. Dissitum est à mari stadiis non plus viginti, vt neque mercator, neque nauta nugator aut incuriosus huic loco sit molestus. Neque tamen prorsus Nerei gratiis destituitur: sed piscem semper habet recentem & palpitantem. Progressus autem ab edibus in collem quendam, eo Propontidem insulasque oculis perlustrare possis: itemque urbem à generoso ac strenuo rege cognomitatam. Non algis muscòque insistit, neque vbi periculum sit, ab eiectione in littus & arenam, mitibus omnino, ferèque non nominatis: sed in hedera, cepilique, & herba fragante. Ibi amœnissimum est, recubantem, cum librum inspexeris, deinde visum recreare, atque in naues, & mare summa cum voluptate transmittere. Ea mihi adolescenti prorsus tenero habitatio videbatur iucundissima. Nam & fontibus non malis prædita est, & balneis nõ inamœnis, hortòque, & arboribus. Posteaquam verò ad vitilem & constantem ætatem peruentum esset, veteris illius consuetudinis viuendi me desiderium cepit, venique sepe: neque inanis, aut inutilis ille nobis conuentus fuit.

At ibidem agriculturæ meæ paruum quoddam monumentum, vinea breuis, quæ vinum suauiter fragrans atque dulce gignit: non expectans, donec à tempore Bacchus aliquid accipiat. Videbis gratias, botrus tum in vite, tum sub torculari pressus, rosas olet. Mustum iam in cadis cõtentum ita est, quasi è nectare haustum sit, si Homero credimus. Qui factum est ergo, vt non magna copia sit eiusmodi vitium, neque in complura iugera sint transfusa? forte quoniam negligentius insitionem curauit, sed cum sobrius Bacchi crater mihi sit & frequentatio nympharum, itatum parauit quantum ad meum, meorumque necessariorum, qui pauci sunt, vsum pertineret. Nunc verò tibi charum

caput dono, requidem ipsa paruum, gratum tamen amico ab amico profectum, domo domum, iuxta sapientissimum vatem Pindarum. Literas ad lucernam hiulcè & tractim scripsi: quamobrem, si quid peccatum est, velim id non accuratius examines, vt Rhetor Rhetorem.

Nota.

Από τή θησ, qua sit illa Theta, non video. Melius, opinor, si nihil κερτολορωπιτες, ηθσω, auiam, quod ipsum verbum sonat. dixerimus.

Pisces Neres Charites. Νηρηας χαιρετας Nerei charites: sunt pisces, vt ex eo patet, ηχει θ ηχθον ωεσ: φατον αει, η αααααεγτα.

Antigoniam intelligit, ab Antigono rege conditam, eique cognominem, qua & Nicæa postea dicta est. Strabo lib. 12. κηπηια ηθ Αντιγώνη δε αυτην Αντιγονιαν ωεσσειπεν. Hac autem Bithynia vicina, in qua hoc pradiolum.

Ουκ αυ αμθροντα: locus hic erat confusus, quem germano sensui restitui: quid enim volebat: Non expectans, donec à tempore Bacchum accipiat: significat, non esse ex vinis asperis, qua oporteat tempore condiri, ac mitigari.

Vinulatem Nectaris. Νεκταρες απορροδζ Ομηρωπσευονη. Al-lusi ad illud Odysee 9. vers 359.

Αλλα το δ' αμθεσθης η νεκταρες θειν απορροδζ.

Varium hoc ambrosia & nectaris est latex, inquit de vino generoso: quod postea Panyasis est imitatus.

Νηρηθιος δ ηθ Διονυσου κρητης. Aqua dilutus. Aeschylus, in Eumenidibus aquam vocat, χολος αοινης, νηρηθια μιλιγματα.

Iuliani immanis frugalitas. Hanc autem frugalitatem in Juliano commendat Ammianus, lib. 25. & immanem fuisse (vt eius verbo utar) assenerat.

Omitto prolixas villarum descriptiones, quas vide apud Plinium libr. 2. epist. 17. & lib. 5. ep. 6. & apud Sidonium Apollinarem, lib. 2. epist. 2.

SOLLITUDO TORRIDA.

Ex Curtio, lib. 4.

Descriptio CXXIV.

AC primo quidem, & sequenti die tolerabilis labor visus, nondum tam vastis solitudinibus aditis, iam tamen sterili & moriente terra: Sed vt se aperuere campi alto obruti sabulo, haud secus, quam profundum æquor ingressi: terram oculis requirebant. Nulla arbor, nullum culti soli occurrebat vestigium, aqua etiam deuexerat, quam vtribus camelis deuexerant, & in arido solo, ac feruido sabulo nullæ erant. Ad hæc sol omnia accendebat, siccaque & arida erant omnia, cum repente siue illud Deorum munus, siue casus fuit, obductæ cælo nubes, solùm, vigente æstu fatigatis, etiam si aqua deficeret, auxilium. Enimvero, vt largum quoque imbrem excusserunt procellæ, pro se quisque excipere eum, quidam ob sitim imponentes sui, ore quoque hiantè captare cœperunt.

SPELVNCA.

Apuleius, lib. 4. Metam.

Descriptio XXV.

Mons horridus syluestribusque frondibus umbrosus, & in primis altus fuit. Huius per deuexa obliqua, qua faxis asperrimis & ob id inacessis, cingitur: conualles lacunosæ, caueeque nimium spinetis aggeratæ,

Descriptio CXXVII.

PRærupta erat rupes, quæ spectat occidentem; eadem, quæ vergit ad orientem, leuiore submissa fastigio: multis arboribus obsita. Perennem habet fontem, ex quo largæ aquæ manant. Circuitus eius nonaginta duo stadia comprehendit. Petra, non vt pleræque, modicis ac mollibus cliuis, in sublime fastigium crescit, sed in metæ maximæ modum erecta est, cuius ima spatiosiora sunt. Altiora in altius coeunt, summa in acutum cacumen exurgunt. Radices eius Indus amnis subit præaltus, vtrimque asperis ripis. Ab altera parte voragines eluisionisque præruptæ sunt, nec alia expurgandi patebat via, quam vt replerentur.

CORYCIVS SPECVS.

Ex Pomponio Mela, lib. 1. c. 13.

Descriptio CXXVI.

SVprà specus est nomine Coryscius, singulari ingenio, ac supra quam vt describi facile possit eximius. Grandi namque hiatus patens, montem littori appositum, & decem stadiorum cliuo satis arduum, ex summo statim vertice aperit. Tunc altè demissus, & quantum dimittitur, amplior, viret lucis pubentibus vndique, & totum se nemoroso laterum orbe complectitur: adeo mirificus ac pulcher, vt mentes accedentium primo aspectu consternat, vbi contemplati durauere, non fatiet. Vnus in eum descensus est, angustus, asper, quingentorum & mille passuum, per amœnas vmbas & opaca syluæ quiddam agreste resonantis, riuus hinc atque illinc fluitantibus.

RVPES.

Curtius, lib. 6. & 8.

VITIS.

Ex Diuo Ambrosio, Hexam. lib. 3. cap. 12.

PRimum omnium, nihil gratius florentis odore vitis: siquidem de flore earum succus expressus, poculi genus conficit, quod & voluptati & salutis sit. Deinde, quis non miretur, ex acino vinaceo, vitem vsque in arboris summum cacumen prorumpere, quam velut quodam amplexu fouet, & quibusdam brachiis ligat, & circumdat lacertis, pampinis vestit, fertis vuarum coronat? Quæ ad imitationem vitæ nostræ primum viam defigit radicem; Deinde, quia natura flexibilis & caduca est, clauiculis, quasi manibus quibusdam, quicquid apprehenderit, stringit, hisque se erigit, & attollit,

S E G E S.

Ex eodem D. Ambrosio, lib. 3.
Hexam. cap. 8.

Descriptio CXXIX.

SVscipit igitur granum tritici pustris gleba, & sparsum cohibet occatio, ac velut materno terra gremio fouet, ac comprimit. Inde, cum se granum illud resoluerit, herbam germinat: grata ipsa iam species herbescentis viriditatis: quæ statim genus satû similitudine sui prodit: vt in ipso suæ stirpis exordio, cuius generis herba sit, cognoscas, atque in herbis fructus appareat; paulatimque adolescit in scœnum, culmóque pubescens erigitur, & assurgit. Ast vbi se geniculatam iam spica sustulerit, vaginæ quædam, futuræ frugi parantur, in quibus granum formatur interius, ne tenera eius primordia aut frigus lædat, aut solis æstus exurat, aut ventorum inclementia, vel imbrum vis sæua discutiat. Succedunt quidam ordines spicæ, mirabili arte formati, vel ad speciem grati, vel ad tutamen nexu quodam inter se naturalis colligationis adstricti, quam providentia diuina formauit. Et ne frugis numerosioris pondere, velut quædam cedat fultura culmorum, vaginis quibusdã ipse culmus includitur, vt geminatis viribus frugem possit multiplicem sustinere, ne impar arbor onere curuetur in terram. Tum supra ipsam spicam vallum struitur aristarum, vt quasi quadam in arce prætendat, ne auium minorum morsibus suis exuatur fructibus, aut vestigiis proteratur.

Cõpara qua habet Cicerò. lib. de Senect.

PALMA INDICA.

Maffeus, lib. 7.

Descriptio CXXX.

MVltis rebus ad victum, necessariis carent incolæ, sed pro iis omnibus vna est palma; sic eam appellant; Iudaicis & Africanis caretas ferentibus longè præstantior: quippe non proceritate solùm, & pulchritudine excessit; verùm etiam tota prorsus in vsu est, ita multiplici, vt vulgo, si quem frugi & industrium laudibus efferre volunt, palma vtiliorem appellent. Tengam Narlemue Indicorum, seu nucem Indicam Lusitanidixere. Humani fermè capitis magnitudine: duplici operimento: quorum exterius in summo leue, stupea intus densitate (cairum vocant) netur, ac textur, cannabis, & spartimodo, cum alios in vsus. tû præcipuè in vitilium nexus, & anchoralia: Neque materia vlla ad nauticos funes & maris impetus obsequentior: nãque & salsuginem amat ea plãta. Cairum quoque ex ea prognatum, & marinis aquis immersum identidem reuirefcit: & anchoris illigatum fluctuantes salo naues egregiè continet. Non tam ab innata duritie, vel operis firmitate, quàm viriditate ipsa, & lantitia quadam, ad instar corij: vt se vel in altum elato nauigio, miramin tenuitatem extendat: vel residente rursus in crassitudinem contrahat.

Quod secus in nostris euenit rudentibus: quæ nimirũ ipsa vi ac pertinacia sæpe rûpuntur: Interior autè calix, rufo colore, & globosa rotunditate prædurus, addito auro vel argento in pocula figuratur: ipsa verò pomi caro, amygdæ in modum pinguedine quadam, & grato sapore lactescens, non per se tantùm in cibo grata est, ac salubris; verùm etiam vbi visum fuerit, exhausto lacte paulatim in oleum eliquatur: Totus autem racemus dum ex eo

tener adhuc emicat fructus, nodo constrictus, ac leniter incisus, in obdita oris angustis vascula optimum instillat succum: ex quo variis artibus coctionibusque, veteri (vt Strabo ipse testatur) inuento, mel seu saccharum, vinum acetumque perficitur. Iam folia cum & librariis pro papyro sint, & loco tegularum imposita domibus arceant imbres, tum etiam in vestis formam facili simul ac spisso contextu nectuntur: denique vna eademque arbor omnia prorsus ad rem nauticam instrumenta ac materiam prebet: quippe truncum, & ramos in malum, assamenta, clauosque: comam in vela: cairum in funes (vt dictum est) omnium optimos: filaque ad laternm futuras, postremò coccum ipsum, quæque ex ipso conficiuntur in onera: Ita non sine miraculo quodam omnibus planè rebus ex semet apta, & instructa nauigat palma, eademque discussa per hyemem viuaces ad prunas lentaignium alimenta suppeditat.

Incolæ importato lino sericóque ta lares tunicas eleganti opere texunt, quibus honestius multo quàm cæteri Indi velant corpora. Piscantur etiam palmeis verriculis minuta conchylia: Sunt qui veneræ Conchæ genus putent, miro splendore & colorum varietate; hæc saburræ loco in onerarias indita, ad diuersas, in regiones euecta, apud Gangaridas, & Sidonios, vilioris monetæ explèt vicem, ad res parui pretij coemendas: apud Hesperios autem Æthiopas, cum rebus etiam carioribus permittantur. *Maff. l. 7.*

VIOLEA MARTIA.

Descriptio CXXXI.

Ex hist. plant. Rouill. l. 7.

Hæc humilis per terram repit fragraræ modo, folia fundens à radice multa, lata, oenosa, per ambitum leuiter ferrata, hederæ foliis

minora, rotundiora, tenuiora, nigrioraque, præsertim parte superiore, inter quæ medijs exeunt pediculi tenues, teneriusculi, singuli singulos flores ferentes, pulchros, odoratos, colore in nigro purpureos, nonnumquam pallidiores, nonnumquam candidos, ex quinque foliis compositos, ac deinde penfiles folliculos, vasculave rotunda per maturitatem in tres partes dehiscencia, semen minutum, album, in rotunditate oblongum, miliaceum, medullosum completentia; radices tenues sunt, & fibratæ.

OCELLVS.

Damascenus Loiolet.

Descriptio CXXXII.

FOLIIS est longis, carnosis, duris, ^{Rouillius, l. 7.} angustis, in extremo acuminatis, incanis, cauliculis multis, iunceis, rotundis, geniculatis, læuibibus, cubitalibus, aut altioribus, coemantibus pyridatim internodiis, in quorum, & iis adnatorum cacuminibus calices sunt longi, teretes, glabri, orbiculo superiore denticulati, è quibus flores omnium speciosissimi prodeunt, ex senis foliolis, qui simplices sunt, ex multo pluribus multiplices per extremas oras scitè simbriati, caryophyllorum odoratu, sed longè suauissimo, colore aliàs purpurascente dilutiùs, aliàs intensiores, rubore nitente, aliàs candido.

Sunt & non pauci albi, & purpurei punctis aspersis versicolores, quæ coloris varietate & odoris suauitate, cum rosis de principatu certant.

LILIVM.

Ex D. Ambrosio, cap. 8. lib. 3.
Hexam.

AAaa ij

Descriptio CXXXIII.

Considerate lilia agri, quantus sit candor in foliis, quemadmodum stipata ipsa folia ab imo ad summum videantur assurgere, vt Scyphi expriment formam, vt auri species quedam intus effulgeat, quæ tamen vallo in circuitu floris obsepra, nulli pateat iniuriæ.

Idem expressum ex Plinio, &c.

NVM verò talis est lilij pulchritudo? num excelsa species? num maiestate cinctum caput, cuius oneri vix collum sufficit? num argenteorum foliorum strati ordines? num paulatim in latitudinem se explicantes angustie? num resupina per ambitum labella, num delicatissima quæ interiùs sunt fila? num filorum stantia crocis aureolis capita? nū odor, num candor eximius, fatis illud, vel me tacente, prædicant? egregio flore digna vestris, cuius viror radiat, fulget purpura, aurum rutilat, crocus accenditur; tot enim sunt in lilio colores, vt Theophrastus, Plinius, & Dioscorides naturalis historię antesignani authores memorant; quin & lilia tota rubentia Narcissos vocant: O flos natura corculum, & mundi delicium; macte ista specie, macte tam va-

rio colorum apparatu. Felix quidem multis, sed in vno omnium felicissimus, quòd præconem habes tuarum laudum, non Apollinem, sed Christum, qui te regis magni opulentie anteposuit.

LILIVM PERSICVM.

Ex Rouillio, l. xv.

Caulis est lilio Persico ternum cubitorum, quem fusè ambiunt folia ex cæruleo virentia, mucronata, liliis cruëtis paria; flores nutantes, nolarum effigie obsoleta purpura nigricant: radix bulbosa, fissâ, minimè squammis loricata, albida, auersa parte sessilis, & plana, portectis subtus obscure flauentibus.

R. O S A.

Ex D. Ambrosio.

Descriptio CXXXIV.

SVrreberat antea floribus immixta Steneris sine spinis rosa, & pulcherrimus flos sine vlla fraude vernabat: Postea spina sepsit gratiam floris, tamquam humanæ speculum præferens vite, que suauitatem perfuntionis suæ finitimis curarum stimulis sæpe compungat.

Ambrosii Hexal. c. iii.

V E R.

Ex Theophylacto.

Descriptio CXXXV.

ONON ð τὸ διαβήγει παρῳρῆσεν ὑδάταν. ὡς ἡδὲ ὁ ζέφυρος ἁποκινῶν ἡρέμα τὸν κλάδους, ποικίλαι ὃ καὶ ὀρνίθων ὄδαί, καὶ ἀνθέων χροιαί, καὶ λειμῶνες δάμνοι. τὰ ἰθὺ γαργαλιᾶς ἐργά, τὰ ὃ φύστος δίδε: πάντα εὐώδη γὰρ ὑγραινόσης χυμοί. τὸ δὲ γυμφῶν αὐτρον οὐ ἐπιμύεσσαι, Θεοκρίτου γὰρ δεῖ. omnia suauissimo odore frangrantia: terre humores saluberrimi. Nymphæarum verò antrum non laudabo, requirit enim Theocritum.

Licet præter labentem riuulum transgredi: Quàm vero suauiter Zephyrus tacito strepitu mouet ramos, ac frondes? Ad hæc variæ auuicantiones accedunt, florum colores, pratorum fructices, partim agriculturalionis opera, partim naturæ dona:

Argumentum istud copiosum est, & passim occurrit: prolixè Libanius id exequutus est in ἐπεὶς ἐπιφροῖσαι: triumphat quoque in eo genere Gregorius Nazianzenus: cuius ego descriptionem Latine reddo libro decimo quarto.

R V S.

Ex eodem Theophylacto.

Descriptio CXXXVII.

OKorýdon, ἐνδαίμων αἰνῆς, καὶ τῆς τύχης φίλος, ὡς εἰκεν. αἱ ἄμπλοι ἢ ἐόπρυσιν ἀχθονται· αἱ ἐχράδες βείδουσι, καὶ τὸ πρυγάντων ὀρέγονται ἀν' ἐλαίαι τῆ γῆ πρῶσθενέυκασι, καὶ τῷ πλάθει τὸν ἐνεγκαιμῶους κλάδους σιάζονται· οἱ λειμῶνες κερτάκομοι· ἢ δῆος ἢ νελοαῖς ἐφάμυλλος ἀλλὰξιν. δῆος καὶ τὸ γαύαιον μὲν ἢ δῆον εὐφροῖνει ἢ ἀνδρα. τοσοῦτοι γὰρ παῖδες ἰπῶν ὡσεὶ καὶ Δαναῶν καὶ Αἴγυπτιον ἢ εὐτεχνίαις νικῶν. δῆος μὲν γὰρ ἔσθη ἰσομάχιστος, δῆος δὲ γολουχέας ἐπαύσκατο. ἔπειτα ὃ ἔρπουσι μήπω δὲ ὀρῆσι βαδίσσας ἀπαρξάμενοι. ἐνιοὶ παρεστραυλίζουσι, καὶ τὸς ὀδόντας ἀμείβουσι. δῆος δὲ ἀμυλλῆς ὀπθαινοῦσι. καὶ ἢ δὴ παῖδες εἶναι κεκλήρανται σὺεργος δίκλω ἀλλῶν ἢ τὴν ἡλικίας αὐτῶ τύχης συντέτακται.

Corydon, homo beatus, & fortunatus amicus, vt apparet. Vites grauantur botris, pyri onusta sunt, & vindemiatores postulant, oliuæ ad terram inclinant, & præ multitudine ferentes ramos onerant; prata comis luxuriant; area paleis æqualis est sulcis. Sed & vxorcule cum reliquis hominem oblectat; tot enim sunt eiliberi, vt etiam Ægyptum, & Danaum, liberorum felicitate superet: alius enim adhuc lactare desit, cæteri repunt, qui nondum rectè gradi cœperunt: quidam balbutiunt, & dentes efferunt: reliqui ad vigorem ætatis accedunt, & iam adolescentiam grandioreni sortiti sunt: ad modum distinctionum tibiæ, series ætatis est ei composita.

H Y E M S.

Ex eodem Theophylacto.

Descriptio.

ΑΠῶ τὸ μέγιστον, καὶ ὁ καιμῶν ἀπίντα γῆ. ἢ ὃ θάλασσα τὰς γαλλωσιαίας ἀουδῆς διήκουτο, οἱ πλωτῆρες τὸν λιμῶνα ὡς σωτῆρες ὄντες ἠσπάζοντο, καὶ ὀκαρρῆς ὀπιπλῶν αὐτῶ δῆσαν κερτίφυγε, καὶ ὁ μύρμηξεν ἢ λαγός ἢ γῆς, καὶ τὸν πόνους εἶχεν ἐστίασιν ὀπιπθῆσιν.

Præterit Autumnus, & iã hyems terre ingruit; mare tranquillitatis frædera rupit: nauigantes portus quasi fospitatores amplectuntur: & rusticus ad focum confugit, & formica in cauernis terræ suis laboribus partu victu fruitur.

TEMPESTAS.

Legendus Curt. lib. 4. Val. l. 1. cap. 8. Liuius, lib. 21. & 40. circa finem. D. Chrysof. ep. 1. ad Olympiadem Diaconissam : & cæteri. Disertè quoque descripsit Maff. his verbis:

Descriptio CXXXVIII.

OCeani sæuentis ventorumque furentium ea precipuè regna sunt: in id spatium audaciùs quàm feliciùs ingressis Maio mensè Lusitanis: flammeus cometes, horribili specie, in decimum vsque diem continèter apparuit: iamque variante sæpiùs cælo ac pelago, atrè ac fordidè nubes, ad Septentrionem conglobatæ, omnem in se flatum, quasi reciprocando, collegerant: mare languidum erat; insidiosa tranquillitas: nautæ locorum ignari ac tempestatum, ad auram vndique captandam, totos velorum expanderant sinus, cum ex iis quas dixi nubibus, vniuerso repente impetu sese effundens aquilo, transfuersas quatuor naues, quarum ad cõtrahendum minùs aptè disposita fuerant armamentaria, inspectantibus cæteris, momento ita euerit, & obruit, vt è tanto hominum numero nemo profus euaserit. In iis Bartholomæus diazius, cuius suprà meminimus, rei nauticæ gloria in primis illustris, cum è tot iam ac tantis periculis antea fuisset ereptus, miserandum in modum interiit: saluti aliis fuere, vel demissæ raptim antennæ, vel vbi id non licuit, vela ipsa vento dirupta: eo tam horrendo spectaculo examinati qui superfuerant consanguineos alij, alij caros a micisque oculis frustra requirere: ad lacrymas & complorationem proni; vt quos in mœrorem ex interitu alieno sui cuiusque periculi metus obstupescere-

ret. Quippe Borea pertinaciter flâte, pelagus identidem intumescere, fluctus modò ad astra ferri, modò ad tartara pœne ima sublidere: Naues cum extremo salutis discrimine propemodum inter se collidi. Ad hæc atra caligo, & rudentium stridor, & dissonæ voces varia & incerta iubentium, non oculorum modò sed etiam aurium vsu abstulerant: Quin & salum ipsum interdito piceo, noctu igneo colore terrebat.

TERRÆ MOTVS.

Ammianus lib. 17. cap. 7.

Descriptio CXXXIX.

Iisdem diebus terræ motus horridi per Macedoniam, Asiamque, & Pontum; assiduis pulsibus oppida multa concusserunt, & montes. Inter monumenta tamen multiformium ærumnarum eminuere Nicomediæ clades; Bythyniæ vrbiū, matris, cuius ruinarum euentum verè breuiterque absoluiam.

Primo lucis exortu ad diem Nonū Cal. Septembr. concreti nubium globi nigrantium lætam paulo antè cæli speciem confuderunt: & amandato solis splendore, nec contigua vel opposita cernebantur. Ita oculorum obrutu perstricto, humo inuolutus crassæ caliginis squalor insedit. Dein velut à numine summo fatales contorquente manubias, ventoque ab ipsis excitante cardinibus, magnitudo furentium incubuit procellarū: cuius impetu pulsorum auditus est montium gemitus: & elisi littoris fragor: hæcque sequuti Typhones, atque presteres, cum horribico tremore terrarum, ciuitatem & suburbana funditus euerterunt;

& quoniam accliuitate collium ædes pleræque vehebantur: aliæ super alias concidebant, relanguentibus cūctis, fonitu ruinarum immenso. Interim clamoribus variis excelsa culmina resultabant, queritantium coniugum, liberosque & si quid necessitudinis arctè constringit.

Post horam denique secundā multò ante tertiam aër iam sudus, & liquidus, latentes rexit funereas strages. Nonnulli enim superuentium ruderum vi nimia constipati, sub ipsis interiere ponderibus; quidam

collo tenus aggeribus obruti cum superesse possent, si qui iuuissent, auxiliorum inopia necabantur. Alij aliquotum extantium acuminibus fixi pendebant: vno idè cæli complures: paulo ante homines, nunc promiscuæ strages cadauerum cernebatur. Quosdam domorum inclinata fastigia intrinsecus ferebāt, intactos, angore & inedia consumendo.

Vide quoque Dionem, seu Xiphilinum in Traiano.

DILUVIUM.

Ex Basilio Seleuciæ oratione in Noemum.

Descriptio CXL.

Aνθεν ουγενεις χειμαρροις ηκανπιζε, και ποθεν ηπειρος αβυσσος ανεπεμπε, και ωεις η υδατος φυση η κτισεις εροχηουτο εκ επι ξηρας η θαλασσης διακρισις, ενι ρειθρη τα παυτα σωειχρητο, εκ επι πηραι, η λιμναις, η κρηται σω χριεπι ρεουσαι, αλλ' αγειοις πλοησικατεπινπιζοντο τα συμπαυτα. ου βλασηματων κελλη, η δειδρων ανθη, ου πελλεις, ου πεδιαδες, ουχ αι η ερεων κορυφαι, αλλα παυτα τως κυμασιν ενανθαγει, και η καλυπτωδεια ταφω. οι πλυαι θρωποι δυμοι σω κρηαι τως γνωμεις εκωεισων ενμημασι. ω η ζωντες εμειλωσαν, αποθνησκων απ αυτης εκ ηξειουτο. ουτω μη ον τη σε κητοκλυσμου αφελιδεντες σαγηνη, εν η των κυματων πληγαις σφενδονομοι ωεις ελεεινην θανατου τρωπον υπεφειεντο, η ανηλαν συμφορας πτωεσυμοι. ει μη αυθων χαιδεντες τως υδασι, νεκροι ταχεις απδεικνωτο. οι δε εμπνεοντες, αιδουσι σε παυτοι μακρον υπεδεχοντο θανατον. αλλοι η και ωεις βραχη ωεις-

SUpernè cælum torrètesiaculabat, & dū aquæ emergebant, ad aquas elementares creatæ res redigebatur. Nulla iā arida marisque discretio, vnus fluenti alueo cõtinebantur omnia: non iā scaturigines, & lacus, non fontes cum voluptate fluentes, sed immanibus vndis demergebantur vniuersa. Non germinum species & arborum flores, non vrbes, non planities vlla, non montium vertices, sed omnia fluctus inter naufragium, cõmuni operta sepulchro: frequentissimæ gentes vnâ cum animi improbitate volutabantur in monum entis: quæ enim viuientes se conspurcauerant, ab ea morientes non merebantur abiungi. Ita diluij fagena comprehensi, inter fluctuum vortices rotati, ac mutua calamitate puniti, miserando mortis genere surripiebantur:

hi confertim aquis oblimati, confestim mortui videbantur: illi spirantes non sine mali sensu longam excipiebant mortem: alij modico duran-

καρτερήματα, μακροτέρω τῶ θανάτῳ ἢ π-
 μωσίαν ὑπέμειναν. πόσι πρὸς τὰς ἑρῶν κο-
 ρυφᾶς ἀναδραμώντες, ἀκέρω θυγῆ τῶν φόβον
 ἐξήλεξαν, πόσι πρὸς τὰς ἑρῶν ἀκρωρεί-
 ας ἀνερποντες κατὰ κλυδωνιστῶν, καὶ δὲ πρὸ
 ἑρῶ τῶν τῶν ἑρῶν; ἐπέκειτο δὲ ὡκὼν ὁ
 κατακλυσμὸς πρὸς πανθάνων τοῖς ὕδασι. κα-
 τὰ τὴν ἑρῶν τὰ σύμπαντα, ἕως ἀπαντα
 δῆπας, ὁ αὐτὸς θάνατος ὁμοῦ καὶ τῶν
 ἐγένετο. ἐρπετὰ τοῖς ἀνθρώποις νεκρωθέντα
 σιωπηπτόλαζε. ἄλογοι φύσις μετὰ θανα-
 τον τοῖς λογικοῖς συμείχτο. κύνες ἀνδρῶν
 ἐνὶ καλυπθόμενοι κύματα, καὶ πλοῖον ἀλλή-
 λων λοιπὸν περιθινόμενοι, κοινῆ τὸ ζῆν ἀπε-
 πίδοντο. Νῶε ὁ μόνος ἐν πανθίμῳ θανάτῳ
 ζῶν ἐκέρπουτο πρὸς δόξον. καὶ δὲ πρὸς
 βεργήτης ἐν μέσῳ τῶ σάφει τοῖς ἑρῶν
 μεταχειζόμενος οἰκίας, καὶ τῶ κατακλυ-
 σμῶ πάντοθεν πολιορκούμενος, ἀδελῶτος ἑ-
 μῶν, ὁ ἑρῶ κτίσεως λειψῶν ταμείας, ὁ φύ-
 λαξ τῶν τῶ θεοῦ δημιουργημάτων ταχθεῖς, ὁ
 καὶ δὲ πρὸς ἐν ἀκροπόλει τῆ κνωπῶ σαδινεύσε
 ὁ τῆς κτίσεως ναυαγούσης μόνος γαλλῶς ὡς
 διαπλεύσε, ὁ πῖσι καὶ ἑρῶ ἢ κατακλυσμῶν
 βιασάμενος.

tes tempore longius morte crucia-
 mentum sustinebant. Quam multi
 montium capita incurfantes, intēpe-
 stiva fuga trepidationem inutilem
 ostenderunt? quam frequentes, qui
 ad arborum vertices adrepserant, cō-
 prehendebantur rapidissimè vndis
 aduolitantibus? Instabat acerrimè
 diluuium ad alta quæque ductum, à
 tergo ferebat omnia, donec simul
 omnibus implicatis idem mors esset
 & tumultus: mortua cum hominibus
 reptilia summis aquis innatabāt. Ra-
 tionis exfors consorsque natura vna
 morte comprimebantur: canes cum
 hominibus iisdem operti fluctibus,
 ac deinceps prope inuicem circum-
 uoluti communiter vitam ponebāt.
 Noëmus verò solus per omnium
 gentium stragem vita fruebatur ino-
 pinata. Quemadmodum gubernator
 quispiam in naui meditullio fidei
 tractans gubernacula, & diluuiο cir-
 cumquaque obsessus, inconsumptus
 manebat; qui creaturarum seruabat
 reliquias, qui Dei creaturis custos appositus erat, qui in arca velut arce sta-
 dium decurrebat, qui creatura naufragium faciente placidè solus enauiga-
 bat, qui fide & ligno diluuiο vim afferebat.

PARVVLVS IN AQVIS SVFFOCATVS

Ex eodem authore in Moysè.

Descriptio CCLI.

Καὶ ὡς δὲ ἑρῶ πρὸς δόξον. τῶ δι-
 μουεροῦ μὲν ἐπλαπῶν χεῖρες, βα-
 σιλῶς δὲ χεῖρες τοῖς ὕδασι πῶ πλῆ-
 σιν ἀπὸ λειψῶν. καὶ πανταχῶ τῶν ὀδῶ-
 νων ἦσαν κατὰ σκοποῖ, καὶ ποταμὸς τῶν
 πικτομῶν ἐχειροτονήτο δημος. νόμις ἐ-
 γέρετο, καὶ φύσις ἠυδύετο, καὶ πρὸς
 ἐκρίνετο, ὀδῶν κατεδικάζοντο, καὶ
 τόκος ἐδουμάζετο, καὶ φύσις παρρησία
 στυλῆτο. ἐλόχευε ὁ ποταμὸς τὰ πικτόμια,
 καὶ διεδέχετο τὰς τῶν μητέρων γασ-
 τρας, ἢ τῶν γαστρίων γαστῆς. ἀπὸ βέρος
 ἐπῆκετο, καὶ μῆτω τὰς ἠλιακῶς ἀπῆρας
 δαύμων, πρὸς τὰς τῶ ποταμοῦ ὀδῶν ἐ-

ERátque facinus perquā insolens:
 Quod Dei manus efformabant,
 regis manus aquis obliterabant. Vbi-
 que erant geniture speculatores, &
 flui⁹ natorū carnifex cōstituebatur.
 Lex seruabatur, & natura mulctaba-
 tur, & si qua periculi redēptio, iudicio
 erat obnoxia. Parturæ damnabantur,
 & partus explorabātur, naturæ quo-
 que libertas spoliabatur. Flui⁹ par-
 tū infidiis excipiebat, & matris aluo
 fluminis alueus succedebat. Fœtus
 recens editus, ac nondū solare iubar
 contuitus ad fluij dolores transmit-
 rebatur,

πῆκετο, πρὸς ἑρῶ πάντων ἐλεινότερον.
 φονεύς ὁμοῦ καὶ τῶν ὀδῶν τῶν πικτομῶν
 ἐγένετο, καὶ τόκος τῶ θανάτῳ σύγχερος. ἀνεί-
 ρεσις τῆ γενήσει σιωπῆσε, καὶ μητέρες ἀρῆσι τῶν
 ὀδῶν ἐρχόμενα, γαστῆς μητέρες ἀπῆχοντο.
 ἀγνοία τῶ πικτομῶν εἶναι τὰς ὀδῶν ἐυχόμε-
 να, πρὸς λαβῆν ἐπῆχοντο τῶ θανάτῳ ἢ τόκον,
 ἵνα μὴ τῶ ποταμοῦ μητέρες ἐπαρξῶσι πένθος ὡς
 αὐτῶς πρὸς τῶ τόκος τὸ πικτόμια, καὶ γαστῆς
 ἀκέρτοι μετὰ γόνον καὶ τόκον ἠυδύεοντο. καὶ
 ὀδῶν τὰ βέλη δευόμενα, δεῖξαι τῶν πόνων
 τοῖς κερτοῖς ἐκ πῆδῶντο. τὰς ὀδῶν ὑπέμεινον,
 καὶ τῶν ὀδῶν ἢ κερτῶν ἐκ ἐδέχοντο. ὀδῶν
 βότρεις ἐτρῶντο τῆς φύσεως. τοιαύτη μὲν ἢ
 τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὸν θεὸν φιλοφροσύνη.

tebatur. Reim sanè commiseratione
 dignissimam! infantium iugulator
 erat fluuius, pariter & sepulchrum;
 ac genitus morti coæuus, stragésque
 cum generatione concurrebat, quæ-
 que matres ad partionis vsque mole-
 stiam procefferant, genitrices fieri
 deprecabantur; quòd partum futu-
 rum ignorarent, stare suos dolores
 præoptantes, & mortem ante par-
 tum oppetere gestientes, vt ne fluuiο
 genuisse viderentur. Partus illis ante
 partum, luctum pariebat, & post con-
 ceptum partumque ventres fructu
 priuati reperiebantur. Nec quæ in
 partura erant expertæ dolorum spicula,
 fructum commonstrare poterant:
 pariendi molestiam sufferebant, nec vllum
 ex doloribus fructum capiebant.
 Immaturi naturæ racemi vindemiabantur.
 Talis erat hominum cum Deo
 contentio.

TEMPLVM.

De vrbibus, templis, & ædibus dixi
 superiori libro: Non erit tamen
 hic abs re audire Egnatium de Ve-
 netiani templi structura.

Descriptio CCLI.

Templum D. Marci, Venetiis, nõ
 tam magnitudine & vastitate sua,
 quàm ornatu insigne: & in primis
 augustum; si primùm ingrediare, cru-
 cis figuram præferre videtur: cu-
 ius anguli in altissimas confurgunt
 turres, ac testudines: quarum fa-
 stigia, vt reliqua templi facies, plum-
 beis regulis adoperta, ad centum vi-
 ginti stadia ex alto ad vrbem nau-
 gantibus, inter eminentissima vrbis
 ædificia occurrant: superbissimi ad id
 fornices, mira inter se arte cōeuntes
 totam molem fulciunt. Quicquid
 operis est à media templi parte, puris-
 simo fulget auro, nulliū opere mi-
 rifice variegatum: in ipso testudinum
 connexu Græcanici operis vetustissi-

mæ imagines, mœsta quadam ac
 venerabili præsentia horrorem cum
 religione mixtum oculis spectan-
 tium inferunt; marmoreæ, vndi-
 que tabulæ, ad pauimentum vsque
 ipsum, varij moris, occurrunt,
 tanto artificio sibi ad inuicem com-
 positæ, vt eadem inter se similes
 videri possint. Sedilia circum ea-
 dem marmorea. Pauimentum ver-
 miculato opere marmoreis frustis
 distinctum. Columnæ complures
 Parij lapidis, vel Thapfici, aut Numi-
 dici, cum duplici suggestu marmo-
 reo. Cautum decreto publico fue-
 rat, vt quicquid egregij operis Ve-
 neti, ipsi nauigantes, quocūque ter-
 rarum ambirent, id ipsum Venetias
 deferrent. Vestibuli aurei fornices,
 trecentis & amplius fulciuntur co-
 lumnis, magnitudine & colorum
 varietate conspicui; intercolum-
 nia, & quicquid in area ipsa operis
 est cum ipso pauimento, marmo-
 reis tabulis protectorio renidet; ve-
 stibuli partem superiorem, equi
 B B b b b.

quatuor ænei diuerso statu varióque exornant : templi supercilium senis sese pinnaculis explicat: quorum singula in tabernaculi speciem surrecta singulas habent ex candido lapide statuas; nudi genij, aliaque splendidissimi aspectus simulachra, suo quæque statu operibus inserta, miro quodam modo ipsam pinnarum exornant intercapedinem. Extructum ferunt sub Sebast. Ziano Duce, ab architecto Constantinopolitano.

D O M V S.

Ex Apuleio.

Descriptio. CXLII.

I Amque sufficienti recreata somno, placidiore surgit animo : videt lucem proceris & vastis arboribus constitum; videt fontem vitreo latice perlucidum : Medio luci meditullio, propè fontis ad lapsum domus regia

est, edificata non humanis sed diuinis, ac artibus. Iam ab introitu primo Dei cuiuspiam luculentum & amœnum te videre diuersotium. Nam summa laquearia citro & ebore curiose cauata, subeunt aureæ columnæ : parietes omnes argenteæ cælamine cõteguntur: bestiis, & id genus pecudibus occurrētibus ob os introentiũ. Mirus profus magnæ artis homo imò semideus, qui magnæ artis subtilitate tantum effigiauit argentum : Enimvero pauimenta ipsa lapide pretioso cæsim diminuto in varia picturæ genera discriminantur vehementer: Iã cæteræ partes lógè latèq; dispositæ domus, sine pretio pretiosæ, totiq; parietes solidati massis aureis splendore proprio coruscant, vt diem suum sibi domus faciat, licèt sole nitente: sic cubilia, sic porticus, sic ipsæ valuz fulgurant. Nec secus opes cæteræ maiestati domus respondent; vt equidem illud rectè videatur ad conuersationem humanam magno Ioui fabricatum cæleste palatium.

N A V I S.

Ex Luciano.

Descriptio CXLIII.

Αλλά μεταξὺ τῆς λόζαν ἡλικίῃ ναὺς, εἰκοσι καὶ ἑκατὸν πῆχων, ἕλεξο, ὀγκυπηρὸς, τὸ μῆκος εὖρος δ' ἑξήκοντα τέταρτον μάλιστα τούτου, καὶ ἀπὸ τοῦ κατὰ κράτος ἐστὶ πηδῆρα ἢ βαρυτάτου κτ' ἢ ἀντλον, ἐνθά πρὸς τοῖς εἰκοσι. τὰ δ' ὄμ' α ἡλικίος μὲν οἷός, ὅσων δ' ἀδ' ἕχει ἢ κεραίαν, οἷον δ' ὡς ἑστὸν κέχρηται, ὡς δ' ἢ πρῶτα μὲν ἐπιπέσειν ἢ ἕμα καμπύλῃ χυσοῦν χηλίσκον ἐπιπέσειν, κατὰ κερὸν δ', ἀνάλογον ἢ πρῶτα ἑστὸν ἐπέσειν ἐς τὸ πρῶτον ἀπομυρudente vtitur: vt autem ipsa quidem puppis paulatim assurgit inflexa, atque aureum anserculum supernè habens, impositum: è regione verò qua proportione prora prominet, in anteriorem partem longè por-

Sed interea dum sermones ferimus, quanta nauis hæc? centum & viginti cubitos in longitudinem porrecta : latitudine autem supra quartã maximè partem mensuræ huius patens: tũ à summis foris, ad summũ vsque, quo profundissima est, eo loci videlicet, quo sentina defluit, nouem & viginti cubitos alta. Præterea autem quantus malus, quantamque sustinet antennã, quanto autem

κωνοῦ δὴ, ἢ ἐπιόντων ἢ τινὸς θεῶν ἔχουσα, ἢ ἰσπ' ἐκαστῶν δν.

Ὁ μὲν γὰρ ἄλλος κόσμος, αἱ γερφαί, καὶ τὰ ἰσίου τὸ πρῶτον πρῶτος, πρὸς πούτων αἱ ἄγκυραι, καὶ σφοδραὶ, καὶ πειρηγῶν, καὶ αἱ μὲν ἢ πρῶτα οἰκίσσας δαυμάτια πάντα μοῖ ἐδδξε. καὶ τὸ ἢ νευτῶν πλῆθος σπαστο πῶδ' αὖ πρὸς εἰκόσιν. ἐλπίετο δὲ ἢ τοσούτων ἄλλοι ὅσον ὡς ἑαυτὸν εἶναι πᾶσι τοῖς ἐν τῇ Ἀπικῇ ὀκιάσιν πρὸς πρῶτον.

recta, cognominem naui Deam, isidè videlicet, vtrimque additam habens. Nam cætera quidem ornamenta, vti picturæ, & veli flammeus ille atque prasinus color, & ante hæc, anchoræ quoque: & vertè di circumagendique instrumenta, & habitationes illæ post puppim, omnia admiratione digna vita mihi sunt. Iam & nautarum multitudo, cum exercitu comparari possit; dicebatur autem tantum frumenti numerum portare, quantus in annum victum sufficere omnibus in Attica posset.

SCYPHVS.

Ex Turfelino.

Descriptio CXLIV.

HENRICVS III. cum Lauretanam Virginem, publicis implicatus negotiis, visere, ac muneribus colere ipse non posset; Lusitanum vnum ex proceribus Gallie suo loco ad eam destinauit, cum regali munere, anno M. D. LXXXIV. Donum votium, Scyphus egregius erat. Virgini, vt virilem Regi regnoque stirpem impetraret, munus, & materia & opere maximè insigne, Scyphus ipse, ex gemma excauata : lapidem Lazuli vocant hodie, (vt quibusdam placet) Sapphirũ appellabant : Hæc gemma eximia magnitudine est, & aureis internitet venis. Operculum Scyphi crystallinum tornatile quod auro circumclusum clarissimæ gemmæ, distinguunt. Porro summo operculo Angelus aureus Gallici regni insigne Liliū adamantinum sustinet manu. Constat quip pe liliū ex tribus adamantibus mira arte alligatis. Scy-

phi pes smaragdinus auro obducitur atque subternitur, circa, gemmis eximiis & vnionibus adornatus: in ipsa smaragdini pedis solea quam auream esse diximus, doni author, & causa literis incisa.

SCLOPV S.

Ex Massæo.

Descriptio CXLV.

NONdum apparueruat gentibus iis nouè subtilitatis, & operis admirandi balistæ, oblongum in tubum, & æqualiter teretem, ex ærefusili figuratæ: quæ non funibus aut neruis intentæ singula mittunt spicula; sed inexcogitata priscis ratione: ad applicitos tenui ab tergo foramine igniculos, cum incremento multiplici rapiendos, certo primum nitrati ac sulphurei pulueris modulo temperatæ, dein infertos ore patente ferreos ex arte globos, catenasque, & alia obturamenta, fulminum instar flammis eluctantibus, cum horrendo fragore contorquent.

VENATIO.

Philoftrat. in amoribus.

Descriptio CXLVI.

MΗδὲ ὁ λαγῶδες ἡμᾶς ἐκίνοσε δια-
φειγέτω. σωθῆναι σῶμα δὲ αὐτὸν
τοῖς ἔρωσι. ἔπειτα τὸ θνητὸν ὑπερβαλόντων ἢ
μυλῆαις, ἢ σπύγγων, τὰ πῖπνοντα κατα-
λείπον, διαδραχῶσιν οὗτοι, ἢ παρὰ πλοῦσιν. ὁ
μὲν, κρότω χερῶν, ὁ δὲ, κεκραγῶς, ὁ δὲ,
αἰασίων ἢ χλαμύδα. ἢ οἱ μὲν ὑπερπυκνῶνται
τῷ θνητοῦ καταβοῶντες. οἱ δὲ, μετέπειτα αὐ-
τὸ πικρῶν ἴχθυος. ὁ δὲ ἕως ἐπιρριψῶν ἐαυτὸν
ἄρμισσι, ἢ τὸ θνητὸν ἀπὸ ἐστέρητο, ὁ δὲ,
ἐπικουλεύει τῷ σέλιγι τῷ λαγῶ. ἢ δὲ, ἢ
διωλίδου ἢ ἐκκότα. γελῶσιν οὖν, καὶ
καταπέπλωσιν. ὁ μὲν, εἰς πλεονεχίῃ, ὁ δὲ,
πρωῆς. οἱ δὲ, ὑπὸ πάντες, ἐν τοῖς δὲ
διαμαρτίας ἡμᾶσι. τοξέυῃ δὲ οὐδεὶς, ἀλλὰ
πιεθῶνται αὐτὸν. ἐλεῖν ζῶντα, ἰερεῖον τῆ ἀφ᾽ ὧσιν
δὲ τῆ ἡδίστου.

lus autem sagittas in eum mittit, sed viuum capere conantur, Veneri suauis-
simam hostiam.

PRÆLIVM.

Ex variis Poëtarum Græcorum, &
historicorum sensibus, maximè
verò Libani, qui in ἐπιφράσει πρὸς ῥωμα-
χίαις id prolixè describit.

Descriptio CXLVII.

IN lato patentique campo in-
struitur acies, stant in procinctu
milites, ex hac parte glomerati in-
ter se pedites, pes pedi, vir viro,
clypeus denique clypeo confertus
adhæret. Ex illa alarum vice expli-
cantur equites, cristarum vmbri-
s opacati, ære ferroque cataphracti,
vnus est omnium ardor, scintillant
oculi, spirat in vultu furor martius,

NE lepus quidem ille nos fu-
giat, sed eundem venemur.
vnà cum Cupidinibus. Hanc ferā sub-
malis sedentem, quæ poma cædiua,
partim edit, partim semesa relin-
quit; amores venantur. Hic quidem
manuum plausu, ille verò clamitans,
tertius chlamydem concutiens, &
alij superuolant leporem, clamori-
bus incessentes: alij verò ipsum per
vestigia insequuntur. Hic autem, quo
impetu se ipsum immisurus irruit?
sed fera aliò est conuersa. At hic le-
poris cruri insidiantur: huius verò
è manibus lapsus est. Itaque ridet, &
ipsi ceciderunt, hic quidem in latus,
hic verò pronus. Hi omnes supini,
errorem vario indicante habitu: nulf-

fiduciæque permittas horror, virtu-
tem quasi subditis stimulis incitat:
hinniunt interim equi, volitant si-
gna, fulgent gladij, concinunt li-
tui, clangunt tubæ, & immani quo-
dam strepitu tympana personant.
Iam congressus, iam pugna, etiam
pulueris nubes, variique discursus;
iamque tormentorum flammæ, &
fragores, missiliūmque globulorum
conciatæ grandines: mox collisæ in-
ter se in modum rostratarum na-
uium acies trudent, trudentur, fe-
riunt, cædunt, vicissimque feriun-
tur, & cæduntur: alternis veluti flu-
ctibus reciprocatæ: sequuntur inde
varia, quæ solent fortunæ ludibria,
cædes multiplices, deuictorum fu-
ga, clades nunc singulorum nunc

vnuerforum: eques pedisque con-
fusi, armati, inermes, integris debiles
impliciti, equi suffossi, in cruore la-
psantes, trunca capita, succisi popli-
tes, spirantia cadauera, morientium
gemitus, insultantium clamores: atq;
inter hanc rerum faciem flumen ex-
vndans sanguinis.

NAVMACHIA BRVTI
cum Massiliensibus. Cæsar,
lib. i. de bello Ciuili.

Descriptio CXLVIII.

DM hęc ad Ilerdam geruntur,
Massilienses vsq; L. Domitij cõ-
filio Naues longas expediunt, nume-
ro xvii. quarum erant xi. tectæ. Mul-
ta his minora nauigia addunt, vt ipsa
multitudine nostra classis terreatur,
magnum numerum sagittariorum,
magnum Albicorum imponit; atque
hos præmiis pollicitationibꝫque
iucitat. Certas sibi deposcit naues
Domitius, atque has colonis pastoribꝫ
que quos secum adduxerat, com-
plet. Sic, omnibus rebus instructa
classe, magna fiducia ad nostras na-
ues procedunt; quibus præerat D.
Brutus: hęc ad insulam, quæ est con-
tra Massiliam, stationes obtinebant.
Erat multo inferior numero nauium
Brutus, sed delectos ex omnibus le-
gionibus fortissimos viros antesigna-
nos, centuriones Cæsar & classis ac-
tribuerat, qui sibi id muneris depo-
scerant: ij manus ferreas, atque
harpagones parauerant, magnòque
numero pilorum, tragularum, reli-
quorūmque telorum, se instruxerāt;
ita cognito hostium aduentu, suas

naues ex portu educunt, cum Mas-
siliensibus configunt. Pugnatum v-
trimque est fortissimè atque acer-
rimè: neque multum Albici nostris
virtute cedebant, homines asperi &
montani excitati in armis: atque ij
modò digressi à Massiliensibus re-
centem eorum pollicitationem ani-
mis continebant; pastorēque indo-
miti spe libertatis excitati, sub ocu-
lis domini suam probare operam stu-
debant Ipsi Massilienses & celeri-
tate nauium, & scientia gubernato-
rum confisi, nostros eludebant, im-
petūsque eorum excipiebant, & quod
licebat, latiore spatio, producta lon-
gius aie, circumuenire nostros, aut
pluribus nauibus adoriri singulas, aut
remos transcurrentes detergere, vt
possent, contendebant: cum propiūs
erat necessariò ventum, ab scientia
gubernatorum atque artificij, ad vir-
tutem montanorum confugiebant.
Nostri quòd minùs exercitatis remi-
gibus minùsque peritis gubernatori-
bus vtiebantur, qui repenti ex onera-
riis nauibus erāt producti, neque dū
etiam vocabulis armamentorum cog-
nitis, tum etiam grauitate & tardita-
te nauium impediēbātur. Factę enim
subitò ex humida materia, non eun-
dem vsum celeritatis habebant. Itaq;
dum locus comminus pugnan-
di daretur, equo animo singulas binis
nauibus obiciebant, atque iniecta
manu ferrea, & retēta vtraque naue, di-
uersi pugnabāt, atq; in hostium naues
trāscendebāt: & magno numero Albi-
corum & pastorum interfecto, par-
tem nauium deprimunt, nonnullas
cum hominibus capiunt, reliquas in
portum compellunt.

DAVIDIS ET GOLIATH MONOMACHIA.
Ex Basilio Seleucia.

Descriptio CXLIX.

KΑὶ δὲ παρῶν ὁ Γολιάθ, πόλις ἐστὶν
ἐν τῷ ῥώμῳ, βασις δὲ τῶν δεινῶν,

AC iam præsens adera Goliath,
ingens robore, grauis aspectu,
B B b b ij

ἢ δὴ τοῦ δαίμονος ἐπιπέμματος λόγους κατέ-
 πληθε, τὰς δὲ κωμῶν γαστέρας τὰ φων ὑπὸ
 ποιήσιν ἐπιγυροῦσιν. ἀπὸ τῆς δὲ τοῖς λό-
 γοις ὁ Δαυὶδ κηρύττων τὸν σύμμαχόν, δεικνύς
 ἐκείνῳ τὸ οὐρανόν, ἀπὸ τῆς ἀπὸ τῆς
 πύλης νίκης, ἢ νικητῶν μαρτυροῦσιν. ἐν γὰρ
 ὁ μωνοικέτης πρὸς τὸν ἐργου, τὸν τῶ ἐργου κερ-
 πὸν τῶ δεσπότη πρὸς τῶν. Σὺ γὰρ ἐργου, φησί,
 πρὸς με ἐν ῥομφαίᾳ ἢ δρεσι, ἢ ἐν ἀσπίδι ἐργου
 ὁ ἐργου πρὸς σε ἐν ὀνόματι κυρίου σὺ βασιλεὺς
 τοῦ παντοκράτορος Ἰσραὴλ. Σὺ ὡς εὐτελὲς
 ὄρας, ὡς πολέμιός, τὸ φαεινόν, ἢ ὡς ὄρας, τὰς
 δὲ μάχης ῥήδων μετρεῖς ἐργου ὁ σοὶ δεδόν ἀπὸ τῆς
 πύλης πολέμιόν. γνῶσθι δεδὸν δεξιάν ἢ ἀφανοῦς
 ἀεικελεύουσιν. ἢ τὸ ἐμαῖς ταύτως χερσίν, ἀλλὰ τὸ
 τῶ δεδὸν καὶ δοπιζομαι, ἢ σοὶ μὲν τὸ ζωῆς πύ-
 κερδῶν ἀφαιρήσομαι. δεῖ γὰρ σε μηδὲ ὁ μὲν δα-
 νάτον ἀποδρῶν ἀγνοεῖν. ἐπὶ σοὶ πτωχὸν μακροτέρῳ
 δανάτῳ. ἢ γὰρ πύσης ἢ νίκης, τὸ
 τῶ ἢ νίκης πρὸς τὸν ἐργου. ὁ φιλοθέων,
 ῥημάτων, ἢ πρὸς τὸ νίκης νενικηκότων. ἢ μὲν οὐ
 γλῶττα πρὸς πύσης ἐφιλοσόφει πρὸς ἀπὸν, ἢ τὸ
 χεῖρ πύσης σπενδύλῳ ἢ σπενδύλῳ, τοῖς ἀγῶσιν
 ἀπὸ τῆς πύσης. ὁ μὲν οὐκ ἀπὸν ἐπὶ μ-
 πετο, τὸ δὲ κρῶνος ἐργου, ἢ τὸ κερδῶν πύ-
 πλητῶν ἀπὸ τῆς πύσης, ἢ ἢ ψυχῆ τῆς σώματος
 ἐργου. ἢ νεκρὸς ἐργου Γολιάθ, ἐν ὄνυχι τῆς
 πύσης, κλαπὸς τῆς δανάτῳ ἢ ἀπὸν, ἐργου
 τὸ ἀπὸ τῆς πύσης. τῶ λαφύρεν πύσης,
 πρὸς τῶν Χάειτος, ἢ ἀπὸ τῆς πύσης τὸ
 γνῶσθι, βλασφημίας ὁ ἐλεγχος, ἢ νικητῶ-
 δεῖσις θεασύτητος.

ac certè dæmonum opera factus ela-
 tior, superbiloquentia perterrefacie-
 bat, canūque ventres pro sepulchro
 promittebat. Cui verborum fastui
 David auxiliatorem, quem promul-
 gabat, opponebat: ostentans illi de
 cælo aduersarium, prædicens victo-
 riam, ac victorem cōtestatus. Gratus
 seruus, qui vel ante operā operæ fru-
 ctum offert domino, *Tu venis, dixit
 David, ad me, cum gladio, & hasta, &
 clypeo; ego autem venio ad te in nomine
 Domini exercituum, Dei agminū Isracl.*
 Tu quidem contemptim intueris, ὁ
 bellator, quod ob oculos est, & re-
 bus, quas vides, pugnæ spes metiris:
 ego verò Deum tibi aduersarium op-
 pono. Cognosces Deum, cæca dexte-
 ra prosperè bellātem. Nō hīscē meis
 manibus sed diuinis obarmatus sum,
 tibi que cum vita caput adimam. Ne-
 que enim te ignorare par est, quæ post
 mortem sustinebis: infligam tibi præ-
 nam morte diuturniorem. Quo enim
 Deo credo victoriā meā fore, eius
 ope victoriæ prædico modum. O ple-
 nas amoris diuini voces, vel ante vi-
 ctoriā potitas victoriæ! lingua de fi-
 de cum incredulo disputabat; manus
 fundam in vsum certaminis pro fide
 suscepti optabat. Misso igitur lapide
 galea rumpebatur, plagam caput ad-
 mittebat, & anima de corpore fugiebat,

fatigue celeritate sensu mortis car-
 ruit: sternitur mortuus Goliath, sternitur alienigenarum turris. Hoc fidei
 spoliū est tropæum Gratia, auxiliij cælestis indicium, blasphemix coercitio,
 columna index extinctæ audaciæ.

DIREPTIO VRBIS.

Ex Ammiano, lib. 31.

Descriptio C L.

Tunc erat spectare cum gemitu,
 facta dictu visūque prædita,
 attonitas metu fœminas flagris con-

crepantibus agitari, fœtibus graui-
 das adhuc immaturis, antequam pro-
 dirent in lucem, impia tolerantibus
 multa. Implicatos aliò matribus
 paruulos, & puberum audire lamen-
 ta: puellarūque nobilium, quarum
 stringebat fera captiuitas manus.
 Postque adulta virginitas, castitasque
 nuptarum ore affecto flens vltima
 ducebatur: mox profanandum pu-
 dorem

dorem optans morte (licet crucia-
 bili) præuenire: inter quæ, cum bel-
 læ ritu traheretur ingenuus, paulo
 antè diues, & liber, de te fortuna, et
 inclementi, querebatur, & cæca, quæ
 cum puncto temporis breuioris ex-
 tortum, & dulcedine charitatum,
 domòque extorem, quam concess-
 fisse vidit in cinerem, & ruinas, aut
 lacerandum membratim, aut serui-
 turum sub verberibus, & tormen-
 tis, crudo deuouisti victori.

SCENICI LVDI.

Ex D: Cypriano, epist. 2. lib. 1.
 Descriptio C. L.

Conuerte hinc vultus ad diuerfa
 spectacula, nō minùs pœnitē-
 da cōtagia: in theatris quoq; cōspic-
 ies, quod tibi, & dolori sit, & pudori:

Cothurnus est tragicus prisca fa-
 cinora carmine recensere: de parti-
 cidiiis, & incestis horror antiquus,
 expressa ad imaginē veritatis actio-
 ne replicatur, ne sæculis transeunti-
 bus exolescat quod aliquando com-
 missum est; admonetur omnis ætas,
 auditu fieri posse quod factum est:
 nunquam æui senio delicta moriun-
 tur: nunquam scelus obliuione
 obruitur; nunquam scelus obliuione
 sepelitur: exempla fiūt, quæ esse iam
 facinora destiterunt; tum delectat in
 mimis, turpitudinum magisterio; vel
 quid domi gesserit recognoscere, vel
 quid gerere possit, audire. Adul-
 terium discitur, dum videtur; & leno-
 cinante ad vitia publicæ authoritatē
 malo, quæ pudica fortasse ad specta-
 culum matrona processerat, impu-
 dica de spectaculo reuertitur. Ad huc
 deinde morum quanta labes, quæ
 probrorum fomenta, quæ alimēta
 vitiorum, histrionicis gestibus in-
 quinari? videre contra fœdus iūsq;ue
 nascendi, patiētiam incestæ turpitu-

dinis elaboratam? Euriantur mares,
 honor omnis & vigor sexus, enerua-
 ticorporis dedecore mollitur: plus-
 que illic placet, quisquis virum in
 fœminam magis fregerit: in laudem
 crescat ex crimine; & peritior, quo
 turpior iudicatur. Spectatur, hic,
 pro nefas! & libenter. Quid non
 possit suadere, qui talis est? mouet
 sensus, mulcet affectus, expugnat
 boni pectoris conscientiam fortio-
 rem: Nec deest probri blandientis
 authoritas, vt auditu molliore per-
 nicies hominibus obrepat: exprimūt
 impudicam Venerem, adulterum
 Matrem, Iouem illum suum, non
 magis regno quàm vitiis princi-
 pem, in terrenos amores cum ipsis
 suis fulminibus ardentem; Nunc in
 pluraas oloris albescere, nunc aureo
 imbre defluere: nunc in pubescen-
 tiū puerorum raptus, ministris aui-
 bus proflire: quære nūc an possit ef-
 fe, qui spectat, integer, vel pudicus.

SALTATORES.

Maffæus, lib. 1.
 Descriptio C L I.

NAires autem penes quos totius
 rei militaris est cura, vt septi-
 mum circiter ætatis annum attingē-
 re, teneri corpusculi neruis diu mul-
 tum que distentis, laxatisque compa-
 gibus adhibita frequenti vnctione
 sesamini olei per aliptas peritissi-
 mos, ad agilitatem pene incredibi-
 lem perducuntur: Itaque velut exof-
 ses artus, omnem in partem arbitra-
 tu suo torquere ac flectere, saltus
 retrorsum æquè atque in aduersum
 edere longissimos, & in lucta varios
 nexus pariter implicare, atque expli-
 care condiscunt.

CONVIVIA, ET LVXVS.

Apuleius, lib. 6. Metam.
 C C c c

Descriptio CLII.

Vide qua
habet D.
Ambr. l.
de Elia, &
Ieiunio
c. 13.

NEc mora cum cœna nuptialis affluens exhibetur, accumbat summum torum maritus, Psy-chen gremio suo complexus, sic & cum sua Iunone Iupiter, ac per ordinem deinde tori, Dei. Tunc poculum nectaris, quod vinum Deorum est, Ioui quidem suus pocillator ille rusticus puer: cæteris verò Liber ministrabat: Vulcanus cœnam coquebat. Horæ rosas & floribus purpurabāt omnia. Gratix spargebant balsama. Musæ quoque canora personabant. Apollo cantavit ad citharam. Venus suavi musicæ superingressa formosa saltavit: cum Musæ quidem chorum canerent, tibias inflaret Satyrus, & Paniscus ad fistulam disceret.

J T E M.

Expressum ex variis Græcorum & Latinorum sensibus.

Non conuiuium dixisses, sed Amphitheatrum quoddam voluptatum, in quod omnes sensuum cupiditates de palma decertaturæ conuenerant. Primum quidem ad oculi lasciuientis delicias, composita cœnatio quicquid auri, argenti, & margaritarum vsquam fuit, partim in vasis, partim in simulachris, partim etiam in parietum ornamentis expendisse videbatur, qui licet toti auro ac gemmis collucerent, & parietum splendori pauimentorum responderet nitore, nihil tamen laqueari fuit admirabilius; quippe in lucentis globi testudinem ad cœli speciem fornicatum, noctes dièsequemoueatur, varias idētidem micantium syderum formas, & cœlestia simulachra, non sine magna admiratione referens: & ne quid permissis hac delectatione oculis vacarent nares, arcanis exinde fistulis

emissa balsama, conuiuiis gratissimo omnium spectaculo respergebant. Ad aurium oblectationem tres chorij compositi fuerunt, quorum vnus Nympharum fuit, alter Appollinis, & Musarum; tales enim sibi vultus, pueri Symphoniaci sumpsērūt: Tertius ex auiculis constabat, quæ stans legibus quasi iustæ mellitissimos temperabant cantus.

Suæ quidem & tactui voluptates, fuerūt: sed gustui primas omnes deferebant. Is enim vt expleretur, bellum cœlo, terris & mari, ad interneccionem vsque fuerat indictum, vt ex omnibus elementorum spoliis vna mensa confurgeret. Itaque duo lectissima auium, septem verò piscium millia ordine alphabetico per vices, in vno cōiuiuo sunt allata; inter quæ prodigiosa: patina, nouo genere luxuriæ consecrata; in qua Scarorum iecinora, Phasianorum & Pauonum cerebella, lingue Phœnicopterorum, Murenarum lactes, à Carpathio vsque, fretoque Hispaniæ, per nauarchos & triemes petitarum.

Additæ pro nefas! aues humani sermonis dociles, vt inter cætera ciborum portenta imitatio hominis manderetur. Aurei præterea panes, atque aurea obsonia, & ingens vis margaritarum aceto subacta delicatissimis pulmentis aspergebatur, ne quid ad luxum nepotinos deesse videretur. Ministrabant pueri, & virgines, ex omni pulchritudine delecti, pro Diis Deabūque ornati: interdum etiam mensæ arcanis rotulis incitatæ suo pte nutu ad manus epulantium accedere, ad aliquod deinde tempus subsistere, mox dilabi, atque diffluere videbantur. Additi errant Pincernæ aurei, & crystallini, quorum alij myrrhatum vinum, alij callidam, alij etiam frigidam temperabant. Inter hæc spectacula sedebant omnes conuiuæ coronati, marcidij, ebrij, non tam vino quam deliciis.]

PANCARPIA VENATIO.

Descriptio CLIII.

Vide Cal-
phurnij
versus.
Hic nixos
leporis. &
non sine
cornibus
apros, &c.

NEc mora totus circus variis arboribus confitus in speciem viridissimi nemoris visus est: Conclufi deinde varij belluarum, partim ferarum, partim etiam cicurum greges, quos in id muneri vndique conquifitos magnificentia solers aluerat. Mox direptioni cōdictus dies, qui vbi primum illuxit omnium votis expectatus, venatores, partim pedites, latis armati venabilis, partim etiam equites, omnes numerofo canum agmine stipati, præsto sunt: spes quoque potiundæ prædæ, nonnullas è mulieribus viragines, & ephebos militariter armatos effuderat. Intenti omnes sigore tubæ personauerunt: ad hunc sonum instar rapidissimi fluminis effusi in syluam inuolant: varia tum oberi-

tur certaminis species; quippe cum perniciouso cursu, dolo cū astutis, ferro cū robustis, ad interneccionē vsque variè dimicatur. Hinc cœri fugaces per abrupta nemoris concitatissimis pedibus feruntur, illinc lepores acerrimam canum vim fugitantes, sexcetos flexus & mæadros implicat. Hinc animosi leones, nō viribus defecti, sed multitudine obruti, inter cruenta venabula generosas animas excutiunt. Illinc apri rapido furore præcipientes induunt ferrum: & si quando, vt sæpe fit, dominantur feræ, cruētos mortalium artus, aut incurfantes obterūt, aut rabidis faucibus insultantes dilacerant; Parte alia trahuntur cicures minori dispendio, sed inter ipsas trahentium manus mēbratim disceptæ euanescent. Cæsis belluis rapina cōuertitur in arbores, quæ radicibus euulsæ à valētissimis brachijs exportantur: hinc quæ frondens sylua fuerat, campus est permixtus hominum & ferarum cadaueribus, & cruentis arborum stragibus oppletus.

L V C T A.

Philostat. in amoribus.

Descriptio CLIV.

Λἔγω καὶ τὸ πάλιον. καὶ ἴδ' ἔπειτα ἐκλιπαρεῖς. ὁ δὲ ἢ ρικκε τὸ ἀντίπαλον, περὶ τῆς αὐτοῦ κτ' ἢ νότων, καὶ εἰς πνίμα ἀπολαμβάνει, καὶ καταδέει τῆς σκίλευσι. ὁ δ' ἢ, οὐτε ἀπογορευέει, καὶ ἀρδὸς ὑπανάει, καὶ διὰ αὐτῆς χεῖρας, ὅφ' ἢς ἀλχεται, σπερλώσας ἕνα τὸ δακτύλιον. εἴθ' ὅν, οὐκέτι οἱ λοιποὶ ἔχουσι, ἢ δὲ εἰσὶν ἐν τῷ ἀπειξί. ἀγγεῖ τὸ σπερλώσας, καὶ καταδέει τὸ παλαιστοῦ τὸ οὐδ'. ἴδεν δισσερβίνουσι οἱ θεώματι τὸ σφόδρον, ὡς ἀδικουσι, καὶ ἐκπαλαῶσι, καὶ μάλιστα αὐτῶν καταλιδοῦσι.

& præter luctantium moerem faciat, pomisque ipsum appetunt.

DIcam luctam, quando & hoc deprecaris Hic quidem aduersarium superauit, & in eius dorsum inuolans arripit, vt suffocet, iamque cruribus illaqueat. Hic verò, neque deficit, & rectus assurgit, manūque, qua angitur, dissoluit, vnum de digitis reflectens, post quem non amplius reliqui tenaciter continent. Doler enim contortus, & luctatoris aurem mordet. Vnde spectantes indignantur cupidines, quod, & inique,

TRIUMPHVS.

Curtius, lib. 9.

Descriptio CLV.

IGitur (vt supra dictum est) æmulatus Patris Liberi, non gloriam solum, quam ex illis gentibus deportauerat, sed etiam famam, siue ille triumphus fuit ab eo primùm institutus, siue bacchantium lusus statuit imitari, animo super humanum fastigium elato. Vicos per quos iter erat, floribus coronisque sterni iubet: Liminibus ædium, crateras vino repletas, & alia eximie magnitudinis vasa colligi: Vehicula deinde constrata, vt

plures capere milites possent, tabernaculorum in modum ornari, alia candidis velis, alia veste pretiosa. Præmibat amici, & cohors redimita floribus, coronisque. Alibi tubicinum cantus, alibi lyræ sonus audiebatur. Item in vehiculis pro copia cuiusque adornatis comessabundus exercitus, armis, quæ maximè decora erant, circumpendentibus, ipsum conuiuâque currus vehebat, crateris aureis, eiusdemque materiæ ingentibus poculis prægrauis. Hoc modo per dies septem bacchabundum agmen incessit.

Romanorum triumphos, quia prolixius descripti ab historicis, & cuique noti, lubens omitto.

Finis libri vndecimi.

D E

ELOQVENTIA CIVILI:

QUÆ DELIBERATIVVM

& Iudiciale genus complectitur,

LIBER DVODECIMVS.

PRÆFATIO.

*Civilis elo-
quentia an-
tiquitas, &
necessitas.*

*Moyfes cur
legationem
formidet.*

Exod. 4.

Loquentia civilis illa quidem, rudis adhuc, & impolita, magnam habet commendationem antiquitatis: siquidem cum ipsis hominum cætibz habuit initium, quin non nisi beneficio sermonis inter se coaluerunt. Vbi primum vestigium societatis extitit, ibi dominari cœpit oratio, quæ mortalium incultam barbariem paulatim ad mansuetioris vitæ iura legesque traduxit. Tanti autem fecere veteres in hac civili vita dicendi rationem vt hoc vnũ ad regendos inflectendosque animos præsidium vel maximum arbitrarentur: cuius ope destituti Principes, se concionum fluctibus obicere profusus verebantur. Itaque Moyfes ille sanctissimus, in sacris, licet antea cœlestibus prodigiis esset confirmatus, formidat tam legationem à Deo impositam quod non sibi videretur eloquens, nec acquiescit, priusquam audiat: *Aaron frater tuus Leuitos, scio quod eloquens sit: Ecce ipse egre-*

ditur in occursum tuum. Ipse loquetur pro te ad populum, & erit os tuum. Ita his quoque sermonis humani communibus adminiculis vt diuina maiestas voluit, vt suam gentem durissimæ seruitutis laboribus oppressam, primum liberaret, deinde inter vastas solitudines errantem consolaretur, mox etiam Sacrarum legum cultu perpoliret.

At postquam apud Hebræos constituta fuit respublica, celebratae sunt *Portæ*, in quibus conciones, & iudicia exercebantur: ex quo fit vt nonnunquam pro ipsis magistratibus sumantur: nec sine ratione, *Portas mortis*, ad psalmum 9. pro iniquis Iudicibus accepit Remigius. Gloriosum igitur fuit in porta dicere, concionem audis auribus instantem detinere, salutaribus consiliis suos ciues iuuare, contra vim munire, pupillis, & viduis adesse velut Deum de machina, infectum reddere quicquid non oportuerit: quicquid oportuerit, factum, rationum pondere dicendi-

CCCC ij.

Conciones
Græcorum.

que vi ac suavitate vendicare. Nec dissimili exemplo apud Græcos ab heroicis inde temporibus frequentata sunt conciones; in quibus quantum esset ardor animi, & concurrentium fremitus, describit Homerus his versibus:

Ηύτε ἔδρα εἶσι μελισσῶν ἀδύαον,
Πέτρης ἐν γλαυρυφῆς αἰεὶ εἶον ἐρχομένηων,
Βοτρυδῶν ἢ πέτονται ἐπ' ἀνδρασι εἰσαεγῆσιν.
Αἰ μὲ τ' ἄνδρα ἄλλης πεπτηῖται, αἰ δὲ τε ἔνθα.
Ὡς ἴ' ἔδρα πολλὰ νεῶν ἄπο, ἢ κλισιάων.
Ηἰόνος παρὰ τοῖδε βαθείης ὄστραγοντο
Ἰλαδῶν εἰς ἀγορῶν.

Cogitar scilicet populus à nouem vocalissimis præconibus, instar apum racematim effusarum conuolat, confurgunt Principes, concionantur. Agamemnonis maiestas quædam dicendi propria est, in Menelao suavis elucet breuiloquentia, Nestori melleum flumen cordi est, Vlysses fundit orationem densam, & hybernis nauibus simillimam. Hæc Ciuilis eloquentiæ cunabula; quæ si rectè confideretur ante Epidicticam cœpit, sed nunquam perfectionis culmen attingit, antequam exornatiuæ huius & mulcentis Suadæ, veluti quodam vberæ fecundaretur. Duo autem sunt eloquentiæ ciuilis, quantum complecti quidem licet, brachia, quorum alterum in suasionibus & dissuasionibus viget: Alterum in controuersis & iudiciis sese promit vberius. In his enim quasi quibusdam gloriæ theatris hæc facultas semper floruit, atque dominata est. Quamobrem vtotam hanc eloquentiæ rationem liquidius complectamur, in genus deliberatiuum & iudiciale diuidemus.

Duo Elo-
quentiæ ci-
uilibus bra-
chia.

DE LIBERATIVVM
genus.

CAPVT I.

DEmonstratiui generis diuitias contemplati, nunc quali ex amœnissimis hortis in aulam sanctiorem progredimur.

Deliberatiuum genus est, in quo cœlestis illius Mineruæ domicilium, sacrarium Themidis, rationis, & prudentiæ sedes, fons mentis, iudicij, & consiliorum omnium.

Ἐξ οὗ τὰ κεδνὰ φλασάνει. Γουλιέλμου.

Is olim nobilissimis ingeniis aditus ad laudem fuit, hic dicendi campus, hic cursus gloriæ, hæc triumphorum omnium seges, hoc eloquentiæ quoddam seminarium. Atheniensis quippe & Romana respublica cum ex Aristocratiâ regerentur, & vnicuique, qui modò ius haberet sententiæ, liceret derep. & opinari, & dicere, quam non oratorum cœpiam effuderunt? Ingens erat animorum impetus, omni conatu properantium ad decus. Inuitabant suis pretiis res maximæ, de quibus diceretur; titillabat dulcis illecebra gloriæ, & mouebat reipublicæ amplitudo, & si nihil decus publicum, priuatum certè commodum, cum inde amplissimæ fierent rebus familiaribus accessiones, nonnunquam incitabat. Hinc Demostenes, hinc Cicerones, hinc Æschines, & Hortensij, hinc Cottæ, & Hyperides, vigorem & spiritus in rebus sumpserunt.

Postquam mutatus est Reipubl. status, & penes vnum omnia fuerunt, volitans illa concionum libertas imperio paulatim restricta, & quæ antea in publico disceptabantur ab innumeris ad paucos traducta, inter sanctioris aulæ priuatos parietes agi-

Æschylus
in tragedia
de septem
ad Thebas.

Oratorum
factio mul-
tum nocuit
reipubl.

tata sunt. Et hæc certè longè melior, si non ad eloquentiam acuetdam promptior ratio.

Nam quot per deliberatiuum genus in istis Democratiis importata fuerunt incommoda, qui concionum fluctus, quæ actorum tragædiæ fuerunt, quis ignorat?

Quotus enim erat inter istos oratores, qui sincere studeret reipublicæ, qui priuatis non esset inescatus commodis, qui venalem linguam non haberet? Itaque cum ad morum peruersitatem audax illa & armata loquentia accederet, ea ab orationibus in populum gerebantur, quæ iniustissima & crudelissima ciuitates multæ expertæ sunt.

Nunc igitur in regno à popularibus illis concionibus exclusum deliberatiuum genus locum habet, partim in Principum consistoriis, vbi ciuilibus prudentia, & consummata in rebus peritia, cum graui & ponderosa quædam eloquentiæ forma vim obtinent: partim etiam in concionibus sacris, & ad populum hortationibus, quæ illuminatam sapientiam, & incensam caritate orationem, non multas verborum argutias desiderant: Partim etiam in priuatis rebus, quæ ad vitæ institutionem pertinent; quo in curriculo nobiles philosophi, vt Hocrates, Dio Prusæus, Maximus Tyrius, Adrianus Epicteti, Plutarchus, Seneca, & alij feliciter desudârunt.

PRÆCEPTA GENERIS
deliberatiui ex veteribus &
πρω expressa.

CAPVT II:

IN deliberatiuo, sex considero, definitionem, diuisionem, materiam, causam efficientem, formam, finem. Deliberatiuum est, quod positum

in consultatione, habet in se sententiæ dictionem.

Partes sunt duæ, Suasio, ad quam referuntur exhortationes, monitiones, petitiones, consolationes, preces: & Dissuasio, ad quam spectant dehortationes, obiurgationes, & cæt.

Suasio, est oratio deliberatiua, quæ primùm consultatione, quid faciendum sit, ostendit.

Dissuasio, est oratio deliberatiua, quæ auditoribus aliam partem ac suasionem ostensa est, persuadere conatur.

Materia in genere est de contingentibus futuris, quæ ad nos referri possunt, & quorum causa & origo est in nobis sita, non est autem de fine deliberatiuo, sed de his quæ pertinent ad finem.

In specie, si causa sit publica, quinque ab Aristotele numerantur, lib. i. Rhetor, vestigalia, bellum, pax, custodia regionis, quæ importantur & exportantur: ratio ferendarum legum. *πρόσι, πλάμεις, εἰρήνη, φιλαλήχρητες, εἰσαγόμενα καὶ ἐξαγόμενα. νομισθεσία.*

In priuatis causis tot occurrunt quot sunt hominum negotia, in vita & re familiari instituenda, vt an literis debeat nauare operam, aut mercaturæ Polemon? an uxorem ducere, an cœlibem vitam consecrari, an angulum emere, an iter suscipere, an in Canadiam nauigare?

Materia, alia simplex, alia composita.

Simplex, vbi vnum quid in questionem cadit, vt an Athenienses rem naualem curare debeant.

Composita, vt, an Cæsar victo Pompeio Romam remeare, an in Hispaniam proficisci debeat.

*Efficientes causa deli-
berationis.*

Efficientes causæ sunt, qui deli-

Cic. 3. ad
Herenm.
Partit. A-
ristot. Rhet.
l. 1.
συμβουλῆς
τὸ μὲν οὖν
προσὶ, τὸ
δὲ ὑποπροσ-
πι.

Delibera-
tiui quin-
que argu-
menta.

berant, in quibus primùm spectanda
authoritas, & in publica caussa, quis
sit status politia.

Respubli-
cae dua.

Seneca libro de beata vita, cap. 3.
duas republ. animo in vniuersum
complecti iubet; Vnam magnam, &
verè publicā, qua dii (inquit) atque
homines continentur; in qua non ad
hunc angulum respicimus, aut ad il-
lum, sed terminos ciuitatis nostræ
cum cælo metimur: Alteram, cui
nos ascripsit conditio nascendi. Re-
guntur porro ciuitates tot modis,
quot sunt genera administrationis.

Respublica
magna
quæ?

Monar-
chia.

Variæ autem sunt species politia-
rum. Regnum, siue Monarchia, est
vnius principatus, siue, vt ait Aristo-
teles, lib. 3. politiarum, vnius impe-
rium, communemque vtilitatem
spectans.

Monar-
chia & Re-
gni differe-
ntia.

Polybius, lib. 6. Monarchiam à
Regno distinguit, quod Monarchia
dicatur, si quis robore corporis &
animi viribus præstans, sibi Impe-
rium & principatum alicuius po-
puli sumat, obtineat, sine volunta-
rio populi consensu: Regnum ve-
rò sit dominatus reipublicæ consen-
sione vni concessus. ἀρχασιγένεως (in-
quit) ἢ φυσικῶς συνίσταται μοναρχία. Ταύ-
τη δ' ἐπιτετα, καὶ ἐν ταύτης ἡγεμονίας καὶ
κατασκευῆς καὶ διορθώσεως βασιλεία.

Aristocra-
tia.

Aristocrata est optimatum Impe-
rium, vel, vt ait idem Polybius, cum
respublica secundum electionem à
iustissimis & prudentissimis viris æ-
qualiter administratur. Ηπὶς κατ' ἐπι-
λογὴν τῶν ἢ δικαιοτάτων ἢ φρονιμοτάτων
αὐθρῶν βασιλεύεται.

Democra-
tia.

Democratia definitur, Imperium
populi communem vtilitatem spe-
ctans. Hæc sunt tria politiarum ge-
nera recta, & legitima, quibus praua
totidem opponuntur à Polybio:
Tyrannis, Oligarchia, Ochlocratia.

Tyrannis.

Tyrannis est abusus Monarchiæ,
& illegitima imperij occupatio.

Oligarchia

Oligarchia est imperium ad vtili-
tatem paucorum diuitem spectans.

Ochlocratia est tenuissimæ plebis
principatus.

Ochlocra-
tia.

Addi potest ex diodoro, Anarchia,
quæ solet exurgere ex turbulentissi-
mis temporibus, vbi, sine Rege
& cæteris magistratibus fluctuat im-
perium.

Anarchia

Prudentis igitur erit oratoris vide-
re, an agat cum Regibus & Princi-
pibus; quibus, vt ait Parysatis illa
apud Plutarchum, verbis opus est
byssinis; an cum optimatibus, apud
quos honesta & legitima dicere oportet;
an cum plebe, bellua multorum
capitū, cum qua negotium tractare,
difficillima res omnium. Neque verò
satis est dignitatem in viris spectare,
sed mörum, & conditionis, & inge-
nij rationem habere oportet. Pru-
denter igitur Aristoteles in Rhetorica
agit de moribus iuuenū, & senum, &
virovū, quæ ego hîc ἐπιτύπω subiicio.

MORES IUVENVM,
virovum, & senum.

CAPVT. III.

Heronymus in Ecclesiastē, cap.
12. paucis adolescentiam desi-
niens, huic adiungit comitem stulti-
tiam. Chrysostomus epist. 3. ad O-
lympiadem ait, hac ætate ingentem
esse libidinum tempestatem, magnā
verò rationis imbecillitatem. Ηπὶς
λατ' ἐπιθυμίας ζῆλον, ἀδενέστερος δ' ὁ λο-
γισμός. Similiter Ambrosius de Abel
& Cain lib. 1. cap. 3. Iuuentutem va-
riarum illecebris passionum feruere.
Sed vbi maturior ætas accesserit, tã-
quam pubescentis lasciuix tempe-
state discussa, tranquillitatem refun-
di. & in quosdam portus quietos las-
cix animæ nauigium subducere. Basilius
in cap. 3. Iaiæ, pluribus iuuen-
tutis mores describit. Plato, lib. 7.
de legibus, facit puerum quauis be-
stia intractabiliorem, his verbis; ὁ δ'
παῖς

παῖς πάντων θηρίων ἔστι διουσιταχέιστος τῶν.
ἄσθ' ἔχει πύλον τῶ φρονεῖν μίση κατῆρη-
μύλων, ἐπιβουλον, καὶ δειμύ, καὶ ὑβριστότατον
θελῶν γίνετα.

ἐπιθυμίας.
λοι, ἀψίκο
ροι πῶς
τὰς ἐπιθυ-
μίας.
Horat.
amata re-
linquere
pernix.

Iuuenes sunt cupidi & parati ad
ea efficienda quæ concupiuerint, se-
ctatores voluptatum, & in horas
mutabiles, fastidiosi in cupiditati-
bus, & celeriter quidem) & valde
concupiscunt, statim verò sedantur:
vehementes sunt eorum imperus,
sed non diuturni; cuiusmodi ægrorū
fitis & fames; at senum cupiditates,
partim decrescunt, partim langu-
escunt; quare lucri sunt auidi, & re-
missis voluptatibus lucre seruiunt;
Viri mediocriter se habent ad volu-
ptates.

Θυμικοί
ἢ δέξιν-
μοι.
Talibus
exarsti di-
stis violē-
tia Turmi.
τὸ νέον ἄ-
παι, ἢ ἡ-
λὸν ἔστ' ἢ
θρασύ.

Iuuenes sunt iracundi, statim ex-
candescentes, maximè si propter stu-
dium honoris parui fiant: Senes ex-
candescunt imbecillius; viri mode-
ratius.

Heliod.
οὐ κακοή-
δεις ἀλλ'
ἐυήδεις.

Iuuenes studiosi sunt honoris &
excellentiæ, & victoriæ magis quàm
pecuniarum; nondum enim egesta-
tem experti sunt. Senes sunt vitæ
appetentes, maximè extremo tem-
pore; quia cupiditas est rei absentis,
& quo minus est vitæ, eo magis de-
siderant.

ἔμπροσ-
τι.

Iuuenes, vt plurimùm non sunt
malis moribus, quod nō sint vetera-
tores, Senes contrà, sunt magis verfi-
pelles, vt omnia in peiorem partem
rapiant; Viri sunt in vtroque mode-
ratiores.

ἐυέλπιδες

Iuuenes sunt creduli, quia nondum
in multis decepti: Senes suspiciosi,
quia magis periti: Viri, neque leuiter
credunt, neque omnibus detrahunt
fidem.

αἰ γαυπη-
λοι, vt
Apollo.

Iuuenes sperant multa, quia futu-
ri multum habent: Senes timent
omnia, etiam tuta: Viri, neque ni-
mis confidunt, neque nimis timent.
Iuuenes sunt verecundi, & facilè
erubescunt: Senes duriores habent
frontem: Viri, neque omnino vere-

cundi, neque sine aliquo rubore sūt.

ny Me-
dam: ἢ δ'
ἐγκληδὸν
ὑστερ βα-
λοῦσα Παρ
θενικὰς
ἐρῶθ' ἡγε
παρὶδύς.
φιλῶφίλοι.
ἀπαντα
ἐπὶ τὸ
μᾶλλον ἢ
σποδὲ ὠ-
τερον ἀ-
μαρτά-
γους.

Iuuenes honesta præferunt vtili-
bus: Senes necessaria honestis: Viri
mediocritatem obtinent, inter parci-
moniam & luxuriam.

Iuuenes curiosi sunt sodalium: gau-
dent enim consuetudine: Senes non
ita: Viri, mediocriter.

Iuuenes in omnibus ferè sunt ni-
mii, nimis amant, nimis oderunt, tū
putant se scire omnia: Senes peccant
defectu, & putant quidem, sciunt au-
tem nihil: Viri, neque amant, neque
oderunt effusius, sed oderunt qua-
si amaturi, & amant quasi odio ha-
bituri.

Iuuenes misericordes sunt; sua e-
nim innocentiæ ceteros metiuntur;
Hoc ipsum viris & senibus conue-
nit.

Iuuenes ridēt iuberter, & sunt
faceti: Senes plerunque ἀγέλαστοι ode-
re ridiculos: Viri sectantur medio-
critatem. Hæc paucis Horatius com-
plexus est:

Ætatis cuiusque notandi sunt tibi
mores,
Mobilibusque decor, maturis dandus
& annis,
Reddere qui voces iam scit puer, &
pede certo
Signat humum, gestit paribus colludere,
et iram
Colligit ac ponit temere, & mutatur in
horas
Imberbis iuuenis; tandem custode re-
moto,
Gaudet equis, canibusque, & aprici gra-
mine campi:
Cereus in vitium flecti, monitoribus
asper,
Vtilium tardus pronisor; prodigus
eris,
Sublimis, cupidusque, et amata relin-
quere pernix:
Conuersis studiis atas, animusque vi-
rilis
Querit opes et amicitias: inseruit
honori:

Horatius
in arte.

Commisisse cauet, quod max mutare laborei:

Multa circumueniunt incommoda: vel quod

Quarit, et inuentis miser abstinet, & timet uti,

Vel quod res omnes timidè gelidèque ministrat.

Dilator, spe longus, iners, avidusque futuri:

Difficilis, querulus, landator temporis acti

Se puero, censo stigatorque minorum.

Et hæc quidem aurea, Aristotelisque & Horatij digna iudicio: sed tamen ingenia plerumque in consuetudine, & vitæ ratione, atque institutis, ita mutantur, ut inueniantur senes pueri, & pueri senes: Hæc erit prudentis oratoris animaduertere. Ex iis quæ dicta sunt, colliges, ut plurimum iuuenum animos illecebra gloriæ titillandos, temperandum aliquando in eorum leuioribus vitiis, expectandum tantisper donec iracundiæ & cupiditates deferuescant, nihil cum cupidis agi, defecatis emotionibus animi, omnia futura remissiora, contra torrentem non esse lucrandum. At si indomitæ libidines fuerint, & maior in dies audacia, præcipuè in agrestibus animis, ut non modo temporis longinquitate non mitescat, sed obfirmatæ malitiæ incrementis serpat latius: efficiendum ut qui lenitatem contempserunt, seueritatis aculeos sentiant. Solent enim simillima ingenia, ut muscæ aceto, sic seueritate excitari, aut ad exemplum aliorum frangi, si modò curuari non possunt. Apud senes maximè spectanda erit utilitas, pecuniæ, prædiorum, opulentia, & omnium commodorum ad vitam accessio. Apud viros, ut ipsi rationem audiunt, oratio erit ex honestate & utilitate temperanda.

MORES SECUNDVM conditionem.

CAPVT IV.

Nobiles, omnino sunt honoris cupidi: ita enim compositum est hominum ingenium, ut ea quæ habent, studiosius quærant & accumulent: At nobilitas est dignitas quædam & honor maiorum, qua fit ut alium atque alium honorem semper appetant. Idem quoque facile contemnunt, sunt enim fastidiosi stomachi. diuites sunt sæpè contumaces, contumeliosi, delicati, ob mollitiem & felicitatis ostentationem arrogantes, apud quos difficile est agere, nisi terrens fortune, virtute reprimatur. Sed licet apud Theophrastum videre elegantissimos harum personarum characteres.

Nobilium mores.

Mores plebis.

Mores plebis describunt summi artifices, Plato, Sallust. Cornelius Tacitus, Seneca, Xenophon.

Platoni dicitur bellua multorum capitum *ἄριον πολυκέφαλον.*

Xenophonti, *ἀχάριστον, ἄμων, βάσιανον, ἀπειθεύον,* multitudo, inquit, ingrata, crudelis, infida, imperita.

Cornelius ait, vulgi sunt impigræ linguæ, ignaui animi.

Liuius, priuata cuique stimulatio, vile decus publicum.

Sallustius, multitudo vulgi magis more quàm iudicio, post alium aliis, quasi prudentiorem, sequitur.

Item. Natura inuidum vulgus ægris oculis alienam felicitatem intuetur.

Ingenio est mobili, seditiosum, atque discordiosum, cupidum nouarum

rerum, quieti & otio aduersum, aut seruit humilius, aut superbe dominatur: Hæc & alia Lipsius. Apud huiusmodi homines, nisi prius bonis moribus excolantur, difficillima est omnino oratio, vbi nulla ratio: Itaque in istis & similibus satius conticescere, quàm sine fructu, & sæpe cum maximo periculo verba facere. Tentanda sunt etiam nonnunquam remedia seueriora, vbi minimè profunt lenia. Sed hæc de moribus personæ.

Iam in deliberatio genere spectandus sequitur post efficientem finis, & is, honestas cum utilitate coniuncta, omnis autem honestas cum virtute posita est.

De honesto.

Virtus est animi habitus, laudabiles eos efficiens, in quibus est: cuius quatuor sunt fontes, Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Temperantia: de quibus in demonstratio genere dictum est.

Nunc quomodo ex partibus antea enumeratis, orator elicere possit argumenta ad rem suadendam, vel dissuadendam, ostendemus, si rem secundum iustitiam probare velit.

Primum, demonstrabit, eam diuino cultui consentaneam, summo numini gratam, & acceptam.

Secundò, patrum institutis & legibus, consuetudinibus maximè conuenire: parentum, affinium, ciuium charitatem inter se continere.

Tertiò, spectare ad referendam gratiam, quo nullum officium magis necessarium est.

Quartò, improborum audaciam reprimere, bonis signum ad bene sperandum proferre.

Quintò, disciplinam & modestiam ciuitatis, hoc maximè factò contineri.

Postremò, nefas esse fidem violare, officium negligere, ignominiosam perfidiam notam subire, seruandam cum hostibus fidem, necessitudinem cum clientibus retinendam, deinde religiosè obseruandum vetus dictum: *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris.*

Vt rem honestam esse secundum fortitudinem planè faciat orator, in primis magnam esse ostendet, quæ non vile habeat virtutis experimentum.

Secundò, pro honesta causa non modò subeundos, sed vltro etiam appetendos esse labores.

Tertiò, mortem quavis turpitudine iucundiorem esse.

Quartò, virum non esse, qui propter dolorem, ab officio, fortitudine, & honestate recedit.

Quintò, pro veritate, & sua suorūque, sed potissimum pro Dei gloria nullas inimicitias formidandas, nulla tormenta recusanda.

Temperantia vberem suafori & dissuasori materiam suppeditabit, cū ostendit, quàm magnum, quàm regium, quàm diuinum sit libidinem coercere, vota immodica, & cupiditates non admittere, volitantem vanæ laudis cupiditate animum cohibere: eundem crudelitate incitatum, ratione compefcere, victis ignoscere, iacentes erigere, denique in summa dignitate & rerum potentia tenere modum.

Prudentia per cæteras sparsa virtutes efficiet, ut orator aduocet in consilium præteritas, memoria duce, & comite experientia. cōsideret præsentis, consulat peritos bonosque consiliarios, se ipsum excitet & acuat ad bene coniiciendum, ratiocinetur, prouideat, circumspectat locum, tempus, facta, personas, prospiciat difficultates, & maturè adhibeat remedium.

Hæc ad prudentiam: quæ secus fiunt, contra prudentiam fiunt.

Honesti ratio quomodo tractanda.

DE UTILI.

CAPVT V.

*Utilitatis
duae par-
tes.*

Utilitatis duę sunt partes: Prima, incolumitas; altera, felicitas. Proponet igitur prudens orator malorum fugam: eo enim argumēto maximē afficiuntur auditores; nec ullus est adeo sui negligens, qui non statim cogitet, quo pacto se à periculo expedire, & salutem consequi possit. Felicitas omnes utilitates cōplectitur, quę humanam vitam exhilarant; sub ea continentur artes, nobilitas, gloria, amicitia, pulchritudo, robur, valetudo, omnia denique commoda, quę tanti faciunt mortales, vt ad ea pene sola aures arrigant, tera perfuntoriē & oscitanter audiant.

DE NECESSARIO,
Facili, Incundo.

CAPVT VI.

Omnia porrò argumenta facile obruit necessarium: Nam et si utilitates, quàm speciosissimę ostendantur, inveniuntur tamen adeo se gnes animę, quę non facile commouentur, maximē si quid exhauriendū est in negotio laboris. At vbi necessitas rei obeundę clarissimē ostēditur, qualis est salus animę, corporis, fortunarum, compendiosius est ad suasionē & dissuasionem iter. Ecce Olibano comiti multis criminibus immerso, suadendum fuit, vt religiosum institutum arriperet. Quę honestatis illecebra, aut utilitatis magnitudo hominē ad alia omnia, vt videbatur, prorsus natum inflectere potuisset, vt id cōsilij caperet? At vbi à viro sãcto, cui suam conscientiam permiserat, au-

*Platus. l. i.
cap. 14.*

diuit nullum aliud ad æternam felicitatem sibi iter esse relictum; Homo, qui à teneris aulę deliciis assueuerat, ita repente est immutatus, vt relicto pristino vitę genere, totum se religiosę disciplinę committeret. *Orcyni pitiis ars.* Orcynus hamo captus luculentius sibi vulnus infert, vt hamū extrudat: Qui veneno infectum habent membrum, id patiuntur, quanquam acerrimo dolore, excindi, lanienam omnem subeuntes, vt quod reliquum est vitę, seruent, ac tueantur, inducti vna ratione necessitatis.

Orcyni pitiis ars.

Ælianus de animalibus.

Nec aliud habet potentius argumentum M. Tullius ad suadendum bellum aduersus M. Antonium, quàm istud, *Agitur enim, non qua conditione victuri, sed victurine sumus, an cum supplicio ignominiaque perituri.*

Cicero Philipp 4.

Additur his quoque capitibus facilis iucundique ratio, quę non leue ad inflectendos animos sortita est momentum. Quamuis enim res & honesta sit, & multas contineat cum honestate cōiunctas utilitates; tamen si nimis sit operosa, deterret plerumque animos, & minores habet ad suadendum emissiones.

DE ARGUMENTIS
& Affectibus generis deliberatiui.

CAPVT VII.

Argumenta huius generis primum sunt omnes loci topici, de quibus libro quarto fusius actum est, deinde auctoritates, & testimonia, pacta, conuentiones, exempla, &c. similia.

Sed nihil ita familiarē est ac sunt rerum, personarum, locorum, temporum, rationum, causarum denique adiuncta: è quibus, si rem bene discutias, inuenies omnia fere decerpi argumenta.

*Deliber.
gen.*

Nec vllum validius est telum, quam ommissis communibus de honestate digressionibus, ad ea, quę rei intima sunt deuenire.

Affectus.

Affectus autem huius partis præcipui sunt, desiderij, spei, amoris, timoris. Nam vel bona quærenda proponuntur, & tunc eorum desiderium excitari atque inflammari solet: vel ad desiderium accedit certa atque explorata ratio facultatum, quibus ea facile possumus assequi, & hoc spem erigit, erectamque fouet, ac sustentat: Vel rei bonitas, pulchritudo, utilitas, quasi præsens ob oculos ponitur, vt ardentiores quasdam amoris faces iniiciat: Si contrā dissuadendū est, res impeditę, difficiles, molestę, terribiles ingeruntur, quibus motus terroris & desperationis cōmouētur.

*Hermog.
lib. 1 de
Inuent.*

Demades orator, cum fortē ad Philippum Regem legatus missus esset, vt eum Athenarum desiderio incenderet, urbem descripsit in mensa. Contrā, Cicero vt pacem dissuadeat cum M. Antonio faciendam, postquam nullam intercedere posse ostēdit, vt motus terroris & odij inurat, eius crudelitatem depingit.

*Cicero
Philip 4.*

Nullus ei ludus videtur esse iucundior, quàm cruor, quàm cędes, quàm ante oculos trucidatio ciuium.

DE ARTIFICIO SVASIONUM,
& dissuasionum.

CAPVT VIII.

*Suadendi
Persua-
dendi ars.*

Svasionis igitur, vel Dissuasionis hoc primum caput est, vt venę teneantur hominum, intimique eorum delibentur sensus, cum quibus res agenda est. Neque solum natura, ingenium, institutio, conditio, sed etiā affectus, vt amores, odia, metus, voluptates, & priuata quęque adiuncta perquirenda sunt; Quę, quo melius dignoscuntur, eo faciliorem suppeditant persuadendi rationem.

Atque vt Imperator in vrbs obsi-

dione loca omnia sagacissimē percontat, vt qua parte debiliorem viderit, hac impressionem faciat, sic orator omnes pectoris aditus collustrat, antequam destinato, quod cupit, ictu feriat. Hęc ars fuit Alexandri Magni, non minùs disertis oratoris, quàm nauis Principis; qui cum exercitū haberet, ex variis gentibus constatum, varia oratione, vt cuiusque animis aptum erat, milites alloquebatur: Macedones, tot bellorum in Europa victores, ad subigendam Asiam, atque vltima Orientis, non ipsius magis quàm suo ductu profecti, inueteratę virtutis admonebantur. Illos terrarū orbis liberatores, emensosque olim Herculis & Liberi patris terminos, non Persis modò, sed etiam omnibus gentibus imposituros iugum. Macedonum Bactra & Indos fore: Minima esse, quę nunc intuerentur: sed omnia victoria parari. Hęc apud generosos animos. Deinde cum videret tot terrarum spatia emensos, non nihil difficultatum occurru re-tardari insinuat.

*Curtius
l. 4.*

*Suasionis
artificiose
exemplū.*

Non præruptis petris Illyricorum, & Thraciæ saxis sterilem laborem fore: spolia totius Orientis offerri. Vix gladio futurum opus: Totam aciem suo pauore fluctuantem vmbonibus posse propelli. Victor ad ad hęc Atheniensium Philippus pater inuocabatur, domitęque nuper Bœotię, & vrbs in ea nobilissimę ad solum dirutę species representabatur animis.

Cum audiret Gręcos, admonebat, ab iis gentibus illata Gręcię bella, Darii prius, deinde Xerxis insolentia, aquam ipsam terramque populantium, vt neque fontium hauitum, nec solitos cibos relinquerent. Deinde Deum templa ruinis & ignibus esse delata: vrbes eorum expugnatas: scædera humani diuinique iuris violata.

Ilyricos verò, & Thraces raptoviuere assuetos, aciem hostium au-

ro purpuraque fulgentem intueri iubebat, prædam non arma gestantem. Irent, & imbellibus fœminis aurum viri eriperent: aspera suorum montiû iuga, nudosque colles, & perpetuo rigentes gelu ditibus Perfarum campis agrisque mutarent. Ita quâ quisque capitur escâ deliniendus.

Suadentis partes quas?

II. In eo qui suadet; duo potissimû requiruntur, auctoritas, quæ ex sapientia, virtute, opibus, ætate, & cæteris inualefcit: Deinde amor & beneuolentia in res nostras. Primum igitur maximè solemus moueri eorum sapientia, peritia, & experimentis, qui aliquid suadent, vel dissuadent; quod eleganter his versibus expressit Ausonius:

Auson. in epigram. ad Theodosiû Imperat.

Agricolam si flana Ceres dare semina terra
Gradinus iubeat, si capere arma ducem,
Soluere de portu classem Neptunus inermem:
Fidere tam fas est quàm dubitare nefas.
Insanum quamuis hyemet mare, crudaque tellus
Seminibus, bello nec satis apta manus:
Nil dubites auctore bono.

Itaque nauum ducem facillè sequuntur milites, & in quamcumque partem inflexerit, mouentur. Quin laceris & exarmatis nauigiis impositi nonnunquam tranant maria, & quidlibet moliantur, vnus viri robustissimi quadam auctoritate concitati: sin contrâ imperitus sit, aut infelix Imperator, tutissima quæque formidant. Similiter in cæteris euenit: Nam & peritos medicos requirunt ægroti, quibus suam salutem committant: quos vbi tales sibi persuaserint, nihil non valetudinis recuperandæ causa sub eorum auspiciis faciunt: callidos, & longo rerum vsu tritos nautas, nauigâtes; doctos præceptores, discipuli, bonos fabros, bo-

nos sartores, bonos etiam cerdones quisque desiderat, quibus rem suam committat. Ad peritiâ accedat oportet integritas, & certam nos beneuolentia. Nam si peritissimum hominem in ea re quam aggredimur nacti sumus, versutum tamen, fallacem, & sui potius amantem quàm nostri, deprehendamus, eius suasiones & dissuasiones auersamur. Hoc Virgilius in oratione Iunonis & Veneris indicare voluit quarto Æneidos: Nam Iunonem, blanda & valde probabili oratione de retinendo Ænea Carthagine, loquentem inducit:

Simulatores & ver. sui semel detecti, nihil persuadent.

Sed quis erit modus? aut quo nunc certamine tanto?
Quin potius pacem æternam, pactosque hymenæos.
Exercemus? habes tota quod mente petisti;
Ardet amans Dido, traxitque per ossa favorem;
Communem hunc ergo populum, paribusque regamus
Auspiciis: liceat Phrygio seruire marito,
Dotalesque tua Tyrios permittere dextra.

Quid hac oratione in speciem honestius, aut vtilius? nec tamen persuadetur Venus. Cur? — sensit enim simulata mente loquantur. nec sibi tam beneuolam Iunonem credere poterat. Frustra igitur laborant in suadendo, aut dissuadendo, qui minimè diliguntur, aut amici non putantur. Prius deuincire pectus oportet, quod ferias; quod si labore aliqua suspicione, paulatim obsequiis & certis beneuolentiæ signis euellenda est, antequam res longius progrediatur. Contrâ, si nihil obtiterit, si sapiëntia, si integritas, si fida in suadente beneuolentia, magni sunt ad omnem persuasionem aculei, & qui his fultus aduimiculis suadet, σὴν πλεονδύαται ἢ πλεοναλωμάτων. σιγήματα καὶ ἐπιλαϊς κρείε καὶ τοῖς ἐπιγνώμασι ὡς

S. Ignatius in epistola ad Philadel.

ἡρεσὶ τῶν κηδεύων, vt author est D. Ignatius Martyr, in epistola ad Philadelphenses: Silëntio plus potest quàm alij verbosa oratione: Mandatis enim Dei, & iustitiæ præceptis congruit, vt fides citharæ.

Cicer. s in Verr. Curt. l. 4.

III. In argumentis videndum est vt minuta succidantur, ea autem proferantur quæ maioris sunt ponderis; qualia sunt diuina; Nam omnes religionem mouentur, & nulla res multitudinem efficacius regit. Plenæ sunt exemplis omnium gentium historiæ, in quibus falsa etiam superstitione delusæ mortalium voluntates in omnem partem flexibiles impelluntur. Atque, vt ait Valerius Maximus, prisci Romani statas solemnésque ferias Pontificum scientia, bene gerendarum rerum auctoritate, augurû obseruatione; Apollinis prædictiones, vatum libris; Portentorum, depulsa Hetrusca disciplina explicari voluerunt.

His artibus Zoroastres apud Babylonios, apud Lacedæmonios Lycurgus, apud Athenienses Minos, apud Romanos Numa multa suaserunt: Verùm, fraude superstitionum agnitâ, nullum argumentum est debilius.

Diuinis proxima sunt humana, ὅρα αὐαρεπτιὰ; que spectabile dānum inferunt vt morbi, plagæ, membrorum mutilationes, amissio fortunarum, quorum propositi terrores si imminere videantur, potentissimis machinis animos percellunt.

Αὐαρεπτιὰ consequuntur bonorum spes, & promissiones, quibus quisq; pro suo ingenio, vt superius demonstratum est, afficitur; quo certiora autem videntur, eò plus afficiunt.

Suasionis forma & modus.

Quartò, quod ad modum attinet, videndum est, vt commodo loco, vt opportuno tempore, vt minimè suspicioso, & reluctanti, eius, qui mouendus est animo, prima fiat aggressio; Deinde, vt non apparatus, non insidians videatur oratio, non verbosa

fit, non picta, non iuueniliter lasciuens: sed simplex, honesta, sineera, parca verborum, sententiis & argumentis pressa: quod maximè fieri oportet, vbi de re negotiosa sermo est apud callidas & occupatas aures, adde etiam suspicaces: nam tunc omnis ornatus habetur pro dolo.

Alia tamen agendi ratio est in floridis argumentis, qualia solent esse Ethicorum Philosophorum: tales enim orationes expolitionem, quam sobriam illam quidem, & minimè fucatam, desiderant: iuuerit nonnūquam verbis res & experimenta coniungere; quod Cyrus admodū prudenter fecisse memoratur à Iustino: qui cum expeditionem in Medos pararet, conuocato populo, iubet omnes prestò cum securibus adesse, & syluam viâ circumdatam excidere. Quod cum strenuè fecissent, eosdem postera die, ad paratas epulas inuitat: deinde, cum alacriores ipso conuiuio factos videret, rogat, si conditio proponatur, vt rius vitæ sortem legant, hesterni laboris, an præsentium epularum; presentium, vt acclamauere omnes, ait, Hesterni similem labori omnem vitam acturos, quoad Medis pareant: se sequutos, hodiernis epulis. Lætis omnibus, Medis bellum infert. Itare ostendere oportet, quod suadetur: nihil enim est ad infringendam aliorum dissuasionem, nostramque sententiâ confirmandâ, potētius.

Si res desint, valida sunt exempla sæpius ob oculos ponenda, quæ magnum in vtramque partem momentum habere solent.

DE EXHORTATIONE & Cohortatione.

CAPVT IX.

Exhortatio differt à Suasione.

Exhortatio differt à Suasione, quòd hæc fit cōsiliij, illa, motus in Sua-

sione siquidem Orator docere, in exhortatione inflammare nititur: quã obrem, & in suadendo, vt re adhuc incerta, plus argumentorum est, in exhortando plus caloris. Prouidendũ est in primis, vt res ad quam hortamur alios omnes, numeros habeat honestatis: nam si quid turpiculi appareat, rationibus prius erit diluendum, quã motus & affectuum faces adhibendã.

In exhortando animus prius ratione vincendus quam morandus.

Secundò, nunquam plenè exhortandum videtur, antequam de rei facilitate constet: nam si minimè conuictos & reluctantes adhuc animos coneris exhortari calidiùs, idem facias ac si lignum adhuc viride & crudum prima aggressione nitaris incendere. Itaque nec de suo ingenio desperantem, abiectum, & formidantem omnia, statim incelsa oratione mouebis, vt literas discas; nec auarum, aut sordidum, vt sumptum faciat, nec Drancem frigidum, vt prelietur: sed occupandi paulatim rationibus animi, donec quæ obuersantur, difficultatum pondera discutiantur.

Animi qui dano sulphurati.

Tertiò, vt sulphurati quidam sunt animi, secundum Plotini dictum, qui statim flammam concipiunt; ita parciores verbis apud eos esse oportet oratores; pigris verò & segnibus validiùs instandum, si quidem speretur aliqua ratio honestatis: sin autem tã angustæ sint & tenebricosæ mentes; vt nulla bonæ spei scintilla promicet, quid attinet frustra polixam oratione perdere? in quo præclare monet Dio Prusæus in oratione prima de regno, successus eloquentiæ & exhortationum maximè pendere ex eorum animis, quos hortaris. Alexãdri illum Macedonem Timotheus tibicem, canens bellicum, ita rapiebat, vt eodem vestigio ad arma prosiliret: At hoc ipsum, inquit, non tam ex Timothei numeris contingebat, quanquam erant præstantes illi quidem, & planè bellicosi, quã ex ipsius Alexandri

acri quodam incitatioque ad pulcherrima quæque ingenio: nam Sardanapalum deliciis effœminatũ, numquam Timotheus, aut Apollo quidem ipse, de cubili excitasset, vt abiecta muliebri consuetudine, ferro se accingeret.

Quartò, si persona quæ hortatur, plurimũ habeat auctoritatis, minùs pugna rationibus, minùs calens & profusa verbis videri debet (nisi temporum & periculorũ ratio aliud exspectat:) Nam dignitas ipsa potentissimum ad feriendos animos telum, & vt ait Cornelius Tacitus, Suasio vel Exhortatio, ab eo qui iubere potest, vim necessitatis affert. Cauendum est tamen ne factũ aliquo verbis parcere, aut in rebus incensis frigidè exhortari, quamuis nobilis orator videatur.

Quintò, in exordiis & insinuationibus præferre debet sapius orator ^{exhortatio lenis.} spes egregias de eorum virtute quos exhortatur, vt se potius, officij, aut alia ratione inductum, id ipsum exhortationis genus aggredi demonstrat, quã quòd hortatore alij indigeant, qui sua sponte sint satis incenssi. Hoc artificium obseruat Dio Prusæus, ad Traianum, & M. Tullius 4. Philipp.

Faciam igitur, vt Imperatores instructa acie solent, quanquam paratissimos milites ad preliandum videant, vt eos tamen adhortentur: sic ego vos ardentis, & erectos, ad libertatem recuperandam cohortabor.

Sextò, etsi minimè argumentosa ^{Non debet esse nimis argumentosa.} debeat esse cohortatio, & prolixis rationibus affluens; sunt tamen viuidæ & pressæ rationes afferendæ, quibus veluti clauis audientium animis quã altissimè defigatur. Erunt autem minimè petendæ ex intimis rei, & negotij, quod tractatur, adiunctis, quæ si clarissimis & recentibus adiungantur exemplis, multum habent ad permouendos animos ponderis. Nec istud omittit

M. Tullius

M. Tullius in sua exhortatione.

Vt igitur Catilinam diligentia mea, Senatus auctoritate, vestro studio & virtute fregistis; sic Antonij nefarium latrocinium, vestra cũ Senatus concordia, tanta, quanta nunquam fuit, felicitate, & virtute exercituum, ducumque vestrorum breui tempore oppressum audietis.

Septimò, exhortationis anima est pugna quidam calor, qui plurimus in figuris acris & densis agnoscitur; vt,

Non est, non est vobis, Quirites, cum eo hoste certamen, quo cum aliqua pacis conditio esse possit: neque enim ille seruitutem vestram, vt antea, sed iram iratus sanguinem concupiscit: nullus ei ludus videtur esse iucundior, quã cruor, quã cædes, quã ante oculos trucidatio ciuium. Non est vobis res, Quirites, cum scelerato homine atque nefario, sed cum immani tetrãque bellua: quæ, quoniam in foueam incidit, obruatur.

Octauò, potentissimum est exhortationis genus, vbi prærit exemplis, qui perorat verbis: Itaque in illa disertissima Marij regis oratione, post acres & varias rationes illam addit, quasi colophonem:

Ipse, non patrio more solùm, sed etiam, vt conspici possim, curru vehor, nec recuso, quominius imitemini ^{Dehortatio.} huius siue fortitudinis exemplum, siue ignauiæ fuero.

In dehortatione par est fermè ratio, nisi quòd animi iam præmissa hortatione perclusi, contrariis rationibus muniendi sunt, & ardor, si quis est, restringendus. In quo plurimum aliquando valent ironiæ, quibus ea quæ ab incensis hortatoribus sunt allata, quasi ingesta frigida obruuntur. Redarguitur auditorum simplex credulitas, qui se fascinari & quasi naso duci permittunt. Adhortatorum veteratorum ingenium, & fraudes, consulto ad impellendos animos

Eius ars.

compositæ notantur. Res aut mala aut vilis: aut si bona est, dura, laboriosa, difficilis, & supra facultatem omnem ostenditur.

Montes aurei à vanis hortatoribus promissi deridentur. contra labores, & pericula, & incerti exitus, etsi contingant parum frugiferi, exaggerantur. Dissimilitudo exemplorum, si quæ ab aduersariis sint intertextæ, plenius indicatur. Alia, & magis nota, & communibus hominum sensibus accommodata proponuntur. Ad summum animi à iucunda bonorum specie, ad terrores & impeditas difficultates traducuntur.

DE CONCITATIONE, & Conciliatione.

CAPVT X.

Quæ de affectibus odij & iracundiæ, eiusque lenimentis antea dicta sunt, concitationis & conciliationis artificium satis ostendunt. Ac animos quidem ad iracundiã atque odium mouere, obiecta præsertim iniuriæ atrocioris specie, eaque Rhetoricæ excitata coloribus, haud est operosũ, cũ omnes ad suas vlciscendas iniurias, nõ leui propensione rapiantur: At verdardentes furis restinguere,

Hoc opus, hic labor est.

Conciliatio.

De priuatis conciliationibus nihil dico, in quibus, & ars, & prudentia requiritur singularis; Quid in paradis efferatæ multitudinis animis, quæ præsidia satis secura reperiri possint? Certè fatendum est, debilia hinc esse eloquentiæ opera, nisi aliis præsiidiis sustententur. Quis enim furenti belluæ incrimem suadere obiciat? aut musico concentu tigres emollire tentet? quanquam multum potest diserta oratio, nisi tamen alium habeat comitatum, quã verborum, parum secura est: quem verò? sa-

E E e e

pietati, sanctitatis, amplitudinis, benevolentiae, amoris; addo etiam radios quosdam maiestatis, quos Deus imprimere solet in eorum vultu quos sibi veluti vicarios in regendis hominum cœtibus constituit:

Tum pietate grauem, & meritis, si forte virum quem,

Conspexere, silent.

Hac ratione Iulius Cæsar seditionem exercitus verbo vno compefcuit, *Quirites* vocando, qui sacramentum eius detrectabant. Augustus vultu & aspectu Aethiicas legiones deterruit. Alexander Seuerus admodum adolefcens tumultuantes copias ita repressit, vt & vultus pondus, & oculorum fulgura non ferret.

*Conciliat-
tionis me-
thodus.*

Hęc igitur primâ lex conciliandorum animorum, dicentis auctoritas, & maiestatis apex venerandus. Deinde tempora diligenter obseruanda sunt, nec temerè calenti adhuc turbe, etiam cum iustissimis auctoritatis & innocentiae præsidii credendū. Primi enim impetus solent esse belluarum, qui semel atque deflagrarunt, liberiorē ansam orationi prehensionēsq; permittunt. Postremò etiam, & venæ hominum tenendæ, sensusque delibandi, & periclitandæ voluntates, & origo mali pertentanda, vt quid doleant, quid cupiant, quid timeant animi, plenius agnoscat. Ad summum, modò lenimentis, modò etiam seuerioribus remediis, prout res & tempora postulabunt, vulneri medendum est.

*Concita-
tionis infi-
gne exem-
plum.*

Sunt apud Cornelium Tacitum duo insignia pacandarum seditionum exempla, in quibus, & in rebus ferè iisdem diuersa hominum ingenia, variæque & multiplicēs negotiorum tractus cernuntur. Turbatur in Pannonia, & grauis oritur seditio, authore Percennio: Agnosce primū hominem, & malas artes concitationis.

Erat (inquit) in castris Percennius

quidam, dux olim Theatralium operarum, dein gregarius miles, procax lingua, & miscere cœtus histrionali studio doctus.

Digna fax hac seditione: nunc animaduerte quā opportunè tempus captat, & per cuniculos primū rem aggreditur.

Is imperitos animos, & quānam post Augustum militiæ conditio ambigentes impellere paulatim nocturnis colloquiis, aut flexo in vesperam die, & dilapsis melioribus, deterrimū quemque congregare; Postremò promptis iam & aliis seditionis ministris, velut concionabundus, interrogabat:

(Agnosce insigne artificium lingue virulentæ:)

Cur paucis Centurionibus, paucioribus Tribunis, in modum seruorum obedirent? quando aufuros exproscere remedia, nisi nouum & nutantem adhuc Principem, precibus vel armis adirent? satis per tot annos ignauia peccatum, quod tricena & quadragena stipendia senes, truncato ex vulneribus corpore tolerent. (Deinde) Militiam grauem, infructuosam, denis in diem assibus animam & corpus æstimari: Verbera & vulnera, duram hyemem, exercitatus ætates, bellum atrox, aut sterilem pacem, sempiterna.

Hi concitationum stimuli. Vide etiam faces. Vibulenus quidam gregarius miles, ante tribunal Blasi alleuatus, circumstantium humeris apud turbatos, & quid pararet, intentos:

Vos quidem, inquit, his innocentibus, & miserrimis, lacem & spiritum reddidistis, sed quis fratri meo vitam, quis fratrem mihi reddidit? quem missum ad vos è Germanico exercitu de communibus commodis, nocte proxima iugulauit, per gladiatores suos, quos in exitium militum habet, atque armat? Responde, Blase, vbi cadauer abieceris, ne ho-

*Concita-
tionis ars
malitiosa.*

stes quidem sepulturam inuident: cū osculis, cū lacrymis dolorem meū impleuero, me quoque trucidari iube; dum interfectos nullum ob scelus, sed quia vtilitati legionum consulebamus, ij sepeliant.

*Pacanda
seditionis
ars in Dru-
so.*

Mira ars concitandæ multitudinis: quid postea? cooritur atrox tempestas: ad quam sedadam mittitur Drusus à Tiberio, rudis digendi, sed cui promptum erat ad asperiora ingenium, hic cū truculentis adhuc vocibus concio streperet, nec satis tutum videretur consistere in publico, magnis artibus rem tentat, & perficit. Nam, cū fortè luna clariore penè cœlo visa esset languescere, hoc ad incutiendum militibus terrorem opportunum ratus, quæ casus attulerat, in sapientiam vertit. Circumiri secretò tentoria iubet, accersit Centurionem Clementem, cui plurimum multitudo fidebat, & si quilibet bonis artibus grati in vulgus, qui tum & eadem culpa tenebantur, sibi deuincit. Hi commutata oratione apud suos disserunt.

Quousque filium Imperatoris obsidebimus? quis certaminum finis? Percennione & Vibuleno sacramentum dicenti sumus? Percennius & Vibulenus stipendia militibus, agros emeritis largiuntur? Denique, pro Nerone & Drusis, imperium P. R. capeissent? quin potius, vt nouissimi in culpam, ita primi ad pœnitentiam sumus? tarda sunt quæ in commune expostulantur: priuatam gratiam statim mereare, statim recipias.

Ita per conscios quā aptissime commotæ, iam inter se suspectæ cæterorum mentes: nec difficilè coniurationis moles hoc artificio defluxit. Drusus, vt documentum seueritatis relinqueret, iam desertos à seditionis concitationis duces, Percennium & Vibulenum interfici iubet, & totam rem pacat:

At verò Germanicus Cæsar eo-

dem tempore; ad tumultum in Gallis compefcendum mittitur, qui vt, erat vir eloquens, & mansuetus, rem leniori brachio aggreditur, orationē habet magnificam, in qua, à veneratione Augusti orsus, flexit ad victorias triumphosque Tiberij, Italiae inde consensum, fidem Galliarū extulit: Mox seditiones increpans: Vbi modestia militaris, vbi veteris disciplinæ decus? quoniam Tribunos, quò centuriones exegistis?

Quid hæc lenis maiestas profuit orationis apud inconditam multitudinem? quæ decora non exorbuit Germanicus? Eò vsque deuentum est, vt cū oblato, si vellet, imperio, se moriturum potius quàm fidem exuturum clamitaret, ferrūque à latere direptum deferret in pectus, quidā hortarentur, vt feriret: Quin & Calpurnius quispiam strictum obtulit gladium, addito, *acutiorē esse.*

Nec satis, nocte concubia, concursu ad ianuam facto, reuulsisque foribus, Cæsare intento mortis metu vexillum tradere subigunt, in legatos ipsos efferescunt, & omnia dira tumultus facie confundunt

Quæ tandem ratione pacata seditio? miseratione potius quàm auctoritate. Nam cū à furentibus Cæsar filiorum Caligulam & Augustam vxorem summoneret, incederet que muliebri & miserabile agmen, profuga ducis vxor; paruulum sinu filium gremis, pudor inde & misratio: quæ eò traduxit milites, vt mutati sæuissent in seditiones.

Lentiora quidem hæc remedia, sed tamen mitiora fuerunt,

DE CONSOLATIONE.

CAPVT XI.

Inter cætera eloquentiæ adiumenta, non postremum est illud
E E e e ij

subsidium, quod miseris impertiri solet consolatio, ærumnarum dulcissimum quoddam nepenthes.

Hôcinopia, carcer, morbi, seruitus, orbitas, &c. quibus humanum genus, ad omnem fortunæ contumeliam proiectum, confictari solet, aliqua ex parte leniuntur.

Hæc aduersus mortis nimis quotidianæ vulnera crebrò vsurpata est à sapientissimis viris medicina; qualis Senecæ ad Polybium, Marciam, & Heluiam; Plutarchi ad Apollonium; Aristidis ad Eteonei parentes, consolatio.

Capita sunt alia cõmunia, alia priuata; primum, nascendi, & moriendi necessitas: nihil esse perpetuum: pauca diuturna: quicquid cõpfit, definire: vniuersum ipsum interitus legibus, aliqua ex parte subiacere; quod disertè tractauit Staius, in epicedio Glauciæ,

— Omnia functa

Aut moritura vides, obeunt noctesque diesque,

Astræque, nec solidis prodest sua machina terris.

Nam populos mortale genus, plebisque caduca

Quis fleat interitus? hos bella, hos æquora possunt,

His amor exitio, furor his, & sana cupido:

Ut sileam morbos.

Quicquid habet ortus, finem timet: ibimus omnes:

Ibimus.

Ad hæc inferetur superbæ esse impotentisque arrogantia, vt quis in hac naturæ necessitate, cuncta ad eundem finem reuocantis, se vnum ac suos seponi velit.

Secundò, petetur à miseris vitæ, iuxta hanc sententiam: *Omnis vita supplicium est*: quo in genere, cui deesse potest oratio?

Tertiò, ab aliorum variis calamitatibus. Omnes agendum mortales

circumspice, Larga vbique flendi, & assidua materia.

Alium ad quotidianum opus laboriosa egestas vocat: Alium ambitio nunquam quæta sollicitat: Alius diuitias, quas optauerat, metuit, & voto laborat suo: Alium sollicitudo, alium labor torquet, alium semper vestibulum obsidens turbat: Hic habere se dolet liberos, hic perdidisse; lacrymæ nobis deerunt, antequam causæ dolendi.

Quartò, bona si quæ à mortuo relicta sunt, non eius fuisse propria.

Quicquid est, Martia, quod circa nos ex aduentitio fulget, liberi, honores, opes, ampla atria, & exclusorum clientium turba, referta vestibula, clara, nobilis, aut formosa coniux, cæteraque ex incerta & mobili sorte pendencia, alieni commodatique apparatus sunt.

Quintò, est bonum mortis optimum naturæ inuentum, quæ captiuorum catenas leuat, ægrorum morbos sanat, exulibus patriam reddit, res à fortuna malè diuisas exæquat, &c.

Sextò, felicitas consequentis vitæ, quæ puras & candidas animas excipit.

Hæc Christianæ menti instar omnium est consolatio, quam Ethnici, qui per nebulam saltem dispexerunt, haud quaquam omittunt: vt Plutarchus ad Apollonium;

Ὅπου ἂν τις εὐσεβῆσι τὴ μεταλλαξάντων ἔστι πρὸς τὴν, ἢ ἀσθενῆσαν (καὶ δὲ ἀπὸ λήθητι) καὶ χῶρος πρὸς ἀποπελάγησιν, ἐν ᾧ διατείνουσιν αὐτῶν ψυχῆι. καὶ αὖτὸς ἔχειν σε δεῖ πρὸς τὸ μακάριον τοῦ βίους σου, ὅτι τῶτοις συγκαταεθμῶνδε σὺν ἔσαι.

Septimò, additur, dolorem, non modo inutilem esse, sed turpem: idcirco Lyciorum legislator, viros in funeribus vestem muliebrem gerere voluit, quò se in luctu mulieres fieri admonerentur. Deinde illæ la-

Vita miseria

Elyfici cap. Animorū immortalitas.

Plur. ad Apoll. Lyci in funeribus vestē muliebrem gerunt.

crymæ, vel tibi, qui luges, profunt, vel mortuo: si tibi, amator es tui, non defuncti; si mortuo, infelicem putas, quem non debes. Hanc eandem rationem fufius vrgent Plutarchus & Seneca.

Octauò, sæpissimè vel præmittuntur vel subiiciuntur exempla eorum qui propinquorum mortes generoso animo tulerunt; quæ quò magis domestica sunt, & nota, plus habent impressionis; & hæc quidem in locis communibus.

Singulares verò sumuntur ab adiunctis defunctorum, à vitæ scilicet bene actæ virtutibus, disciplinis, opibus, ornamentis, liberis, propinquis, mortis genere, supremis verbis, testamentis, exequiis, monumentis, & cæteris id genus, quæ longè satius est percurrere, quàm locos communes consecrari, qui fastidio esse solèt, nisi concinna varietate & clarissimis sententiis illuminentur.

Quamobrem, mirari mihi contigit, duorum præstantissimorum virorum artem in consolando non vulgarem: cum enim in communi loco versarentur, rarissimè tractarunt.

Primus fuit Democritus, qui vt Darium Regem in morte coniugis pertinaciùs lugentem consolaretur, promisit se mortuam ab inferis excitaturum, si modò, quæ ad tantum opus essent necessaria, rex liberaliter suppeditaret.

Darius ad hanc vocem aures arripere, obsecrare, omnia pollicerit: Philosophus petit sibi dari trium nomina, qui nunquam lugubria sumpsissent; nulli propinquorum aut amicorum morti indoluissent: qui cum in toto regno non essent inuenti, ex eo, à communi moriendi necessitate, & fatali lege, præclarum sumpsit consolationis argumentum.

Alter est Philosophus quispiam non inurbanus, qui Arfinoen Reginam, filij mortem sine intermissione lamentantem, hac fabula consolatus est:

Quo tempore Iupiter honores inter Dæmones distribueret, fortè tum luctum abfuisse, ac omnibus iam diuisis superuenisse, cumque sibi quoque tribui aliquid honoris postularer, Iouem omnibus in alios insumptis honoribus, luctui largitum esse dolorem & lacrymas, quæ mortuis impenduntur.

Sicut ergo alij dæmones eos diligunt, à quibus coluntur: ita ad te quoque, Regina, luctus non accedet, si nullo honore ipsum afficias: quòd si suis eum honoribus studiosè veneris, nouam tibi semper lugendi materiam suggeret.

Hæc satis artificiosè. Quod verò ad modum attinet consolandi, pro varietate personarū longè debet esse diuersus: cum aliis, Philosophorum armis apertè pugnandum; cum aliis, remissius agendum; indulgendum est aliquid naturæ, concedendæ lacrymæ, quibus extinguitur ardor animi, & paulatim relaxatus euaporat affectus, vt loquitur D. Ambrosius.

Non opprimuntur fletus præceptorum seueritate, sed magis irritantur: hic iustè dolet, qui dolere vetatur.

Itaque plerumque consolationem differre iuuat, donec primus ille æstus deferbuerit, & quasi flendo voluptas expleta fuerit: nemo enim tentat ipso funebri die matris oculos exficcare.

Ad summum, longinquitas temporis, ciuilique in tolerando dolore constituetur honestas: lætarum subinde rerum influentes species, vel etiam alij affectuum motus excitati, lacrymas citò abstergere solent.

Nec immeritò Seneca ad Polybiū

Consolationis necessitas.

Moriuntur omnia.

Plutarc. in consol. ad Apol.

Consolationis varietas.

Consolationis ars mirifica.

Julian in epist. ad Amarium.

Nomina trium in tota Perside non sunt inuenta.

bium, in aula Claudij Cæsaris, magnam auctum honoribus, cum fratris morte plus æquo perturbatus videretur, scribit.

Cum voles rerum omnium obliuisci, cogita Cæsarem, fas non est tibi, saluo Cæsare: de fortuna queri.

DE FORMA, ET caractere Elocutionis.

In genere deliberatiuo.

CAPVT XII.

Forma deliberatiui generis erit instructa sententiis & argumentis, nec adeo profusa verbis, maxime vero cum apud graues personas agendum erit, succingere oportebit phalerata orationis fluentes lacinias.

Nihil enim tam a persuasionem, quam in hoc potissimum genere spectatur, alienum, quam præculca & ambitiosus fluens oratio.

Itaque disertè notat Dionysius Longinus, περὶ ὑψους, simplici Minerva, cum viris Principibus & dominis tractanda esse negotia: nam si coneris fucos elaborata dictionis heroicū animum circumuenire, ἀγαυατεὶ ἔνδρος, εἰ εἰς παῖς ἀφρων ἰσὸν τεχνίτου ῥήτορος χυμῶν ποῖς κατασφίζεται, καὶ εἰς καταφρονῆσιν ἐαυτοῦ λαμβάνων ἢ παρακορισμῶν, εἴσοτε μὲ ἀποδεικνύεται τὴ σωφρον, succenset, si quasi puer imprudens, a callido Rhetore minutis figuris inducatur, & in contemptum sui fucatas probationes interpretatus sepius totus effertur.

Et hæc, inquam, in negotiis, ubi res & personæ contractum quoddam & siccum orationis genus desiderant. Nam plerumque etiam intercidunt suasionem magis adipales, & quæ ad epidicticas orationes multum accedant. Nolim ego illas ni-

mis austeras & horridas fieri, sed suis pigmentis interdum colorari.

Talis est illa suasio Sidonij Apollinaris, epistola sexta libri primi, ubi virum nobilem, rusticana & umbratili vita impalescentem, ad capeffendos reipubl. honores paulò hilaritè hortatur, & floridiùs, his verbis:

Proh pudor, si relinquere inter subsequas rusticanos, subulcòsque roncantes!

Quippe, si & campum stiuam tremente proscindas, aut prati floreas opes, panda curuus falce populeris, aut vineam palmitè grauem, cermuus rastrois fossor inuertas, tunc est tibi summa votorum beatitudo. Quin potiùs expergiscere, & ad maiora se pingui otio marcidus & inneruis animus attollat. Non minus est tuorum natalium viro, personam suam excolere, quàm villam, &c. ibidem fusiùs.

SECUNDA PARS Ciuilis eloquentiæ.

GENVS IUDICIALE.

CAPVT XIII.

VT Iusticia, virtutum omnium præclarissima, plurimum in rebus humanis splendoris obtinet: Sic genus iudiciale, quod in eadem virtute, generis humani custode, fortiter afferenda versatur, ingens sibi deus vendicat excellentiæ.

Nulla gens tam feroci tamque inculto ingenio, quæ si modò vmb. am reipubl. habuit, statim iudicia, & leges, & fora non habuerit: hæc enim tranquillitatis propugnacula, præsidia salutis, ornamenta dignitatis.

At verò iudices, qui eadè dispètant,

tanto pretio sunt, & fuerunt apud quosque mortales, vt eosdè (Theodoro teste) sacra littera deos non vereantur appellare.

Iudices Dij appellantur.

Τὰ δὲ θεῖα λόγια τῶ γεροντότων οὐδὲν εὐσεβέστερον ἀποπαρέρουθ θεόν. ἰσχυροῦτος μὲ γὰρ φιλοῦ μεταξὺ δὲ κεν τοῖς δικάζειν πεπρωμένοις. Sacra verò littera nihil creatum Deum appellant: nominis solius, non naturæ communionem Iudicibus sunt impertitæ.

Reges, primi iudices.

Idcirco apud nobilissimas quasque gentes, Reges primum ius dixerunt; de quibus ait Petrus Blesensis:

Qui dat Regibus diuitias terræ, ab eis aurum non postulat, & argentum; sed vt audiant causam populi, & arguant pro mansuetis terræ.

Certè Imperatores Romani id magni fuerunt: quod declarat Claudij exemplum; qui, vt ait Suetonius, & Consul, & extra honorem, laboriosissimè ius dixit, etiam suis sacrorumque diebus solemnibus, nonnunquam festis quoque antiquitus religiosus.

Et notatu quidè dignum est, quod habet Dion in Hadriano Imp. à quo cum muliercula ius petiisset, recusassetque: illi retrorsit, Noli iuris imperare.

Reges Fræcia in iure dicendo celebres.

Verum præclarum iuris dicendi exemplum dedere supra ceteros Fræcorum Reges, qui singulari priuilegio sibi manum iustitiæ vendicauerunt, quam nulli vnquam principes in insignibus habuerunt: & appositè Agathias, de Gallico populo, ait:

Τὸ εὐαίρον, δικασίον εἶναι. τὸ δὲ ἀερον, εὐμῶδες.

Curia Fræcie quàm honorifica.

Accedunt sapientissimæ illæ Curia: quarum, vt cælum sideribus, sic Gallia purpuris collustratur; quibus nihil, aut ad sapientiam grauius, aut ad dignitatem honorificentius.

Quas ob res, generis iudicialis magna semper extitit & adhuc extat dignitas, in quo possit regina eloquentia triumphare.

Sed, vt eius splendorem plenius agnoscamus, & singularem circa res iudiciarias veterum prudentiam: placeat vno aspectu illustrium regnorum & rerum publicarum fora ponamus ob oculos, vel saltem per transendam inspiciamus: plenior enim de iis sermonem consultò relinquimus: iis qui tractandas gentium antiquitates susceperunt.

DE ANTIQVORVM circa forum & iudicia cura et dignitas fuerit.

Et de iis, Persarum, Egyptiorum, Græcorum, Romanorum denique instituta breuiter comparata.

IUDICES PERSARVM.

CAPVT XV.

PRIMUM apud Persas selecti Iudices, fuere, Κασιλάς, seu, Κασιλάσι δικασταί, qui ex consultissimis viris Persarum legebantur; quorum erat perpetuus magistratus, nec nisi in demortui locum alius sufficiebatur.

Iudices Regij apud Persas.

Hi ius postulantibus reddebant, leges patrias interpretabantur, & ad eorum collegium controuersia omnes referebantur. Herodotus in Thalia, lib. 3. his verbis exprimit:

Οἱ δὲ Κασιλάσι δικασταί, κεκριμένοι ἀνδρες γίνονται Περσέων οὗτοι δὲ τοῖσι δικασταῖσι, καὶ ἐκζητοῦν τὰ πατρίων νόμων γίνονται.

Iudicij nãmarij præcipua.

Quanta verò integritate ab iis administrari iudicia reges vellent, testatur Sisamnis exemplum: qui cum ob rem iudicandam, pecuniam cepisse conuictus esset, Cambyfes, ex corpore eius detractam pellem, sellæ

Sisamnis iniquitatis supplicium.

Fucus orationis apud graues personas periculosus.

intendit, in eaque filium eius iudicaturum confidere iussit. Herodotus, l. 5. in Terpsichore, ἀπὸ τερατοῦ κλειῶν ἀπὸ σπαρακῆς, καὶ ἐν ταῖς ἐργασίαις, ἐς τὸν ἄνω ἐκείνου.

Eadem certè de causa & Darius Sandocem nummariarum Iudicè, hoc iudicandi munere, in comitatu suo furgentem, in cruce agi iussit, quod pecunia corruptus malè iudicasset: quemadmodum Herodotus, lib. 7. scribit.

FORVM ÆGYPTIORUM, Labyrinthus, et Diacasterium.

CAPVT. XVI.

Nec minùs in ea re Ægyptij prouidentes fuere. Ac ius quidem apud eos de rebus maximis dicebatur in aulis Labyrinthi, qui describitur à Strabone, lib. 17.

Ad hæc, inquit, est labyrinthi fabrica, opus haud impar pyramidibus, & adiacens regis sepultura, eius qui labyrinthum construxit: locus est in primo fossè ingressu, ad triginta quadragintaue stadia procedenti; est planities quædam mensali forma pagum habens, & multorum regum regiam, quot priùs præfecturæ erant. Nam rotidem aulæ sunt columnis ambitæ, inuicem cõtinuæ: omnes vno ordine, & vno pariete, tanquam paruo quodam muro, ante se sitas aulas habent.

Viè verò, quæ ad eas tendunt, ex auerso sunt ipsius muri ante ingressus cryptæ quædam multæ, ac longæ, quæ inter se vias flexuosas habent, ut nemo peregrinus ingredi aulam ullam possit, nec egredi sine duce.

Dignum admiratione, quod vniuscuiusque domus tabulata, ac etiam cryptarum lacitudines, ex lapideis pluteis integris, & magnitudine insolenti constructæ sunt, nullo vsque,

Ægyptij in Labyrintho iura reddunt.

Labyrinthus, Ægyptiorum forum. Forum in formam Labyrinthi.

nec ligni, nec alius materiæ interuentu.

At si quis in tabulatum ascendat, quod non admodum altum est, quippe vnica contentum contignatione, videre potest lapideum campum, tantis lapidibus instratum: inde ad aulas visu retorto, cernere deinceps eas septem & viginti ordine positas, & columnis è solido lapide innitentes; parietes quoque ipsos, ex lapidibus non minoribus compositos: in fine huius ædificij, quod plus stadio occupat, est sepultura quædam, pyramis quadrangula, cuius quodlibet latus, quatuor ferè est iugerum, & altitudo par. Sepulti nomen est Imandes: dicunt tot aulas ita factas esse, quòd solerent omnes præfecturæ eò conuenire: atque epulum quoddam sacris vicis ac mulieribus fiebat, sacrificij gratiâ deo reddendi, & iuris dicendi de rebus maximis; quæuis autem præfectura in suam aulam procedebat.

ASSESSORES.

DE Assessoribus in Iudiciis, Diodorus, lib. 1. cap. 1. part. 2.

Has propè, inquit, domus erat columnis suspensa, cuius latus quoque duo iugera complectebatur: in ea itatuz lignæ positæ haud paruo numero, repræsentantes eos qui disceptarent, respicientes eos qui in iudiciis sententias ferrent.

Hi ab vna muri parte sculpti triginta erant absque manibus, & in medio iudicij princeps, cuius à collo suspensa Veritas penderet, & oculis esset subglaucis, librorum cumulo circumstante; Hæc imagines præ se ferebant, Iudices integros esse debere: Prætorem solam respicere veritatem.

IV.

IUDICIORVM ratio apud Ægyptios.

Totam Iudiciorum rationem idem Diodorus, lib. 1. cap. 3. persequutus est.

Iudicia, inquit, non vulgari cum diligentia fiebant: existimabant enim sententiarum latores, maximi esse ad communem vitam momenti, in vtramque partem: Nam punire nocentes, auxilium ferre oppressis, optimam ad prohibenda mala facinorosa viam putant. Pœnam verò delicti, pecunia aut gratia tolli, existimabant confusionem vitæ communis fore.

Quamobrem ex vrbibus clarioribus, ut Heliopoli, Memphi, Thebis, viros optimos eligebant, quos iudiciis præficerent: qui Iudicum confessus, neque Athenarum Areopagitis, neque Lacedæmoniorum Senatui cedere videbatur.

Postquam hi conuenerant, triginta numero, inter se eligebant optimum virum, quem Iudicij principem constituebant: in locum cuius ciuitas alium Iudicem substituerebat.

Veritatis imago à iuaice collo appensa fertur.

His omnibus victus, sed principi opulentior, à Rege dabatur. Is aurea catena signum variis ornatum lapidibus, à collo suspensum, quod appellabant Veritatem, gestabat.

Cæptis iudiciis, ac signo veritatis à principe proposito, omnibusque legibus, quæ octo libris continebantur, in medio eorum cõstitutis, mos erat, accusatorem scribere ea in quibus alium accusabat, modumque patratæ iniuriæ, aut damni facti, quantique eam æstimaret.

Rursus accusatori reoque inuicem respondendi locus erat. Ita bis auditis litigatoribus, cum iudices de controuersia quæssent, princeps si-

gno Veritatis in partem verio rem verso, sententiam ferebat.

Hic mos iudiciorum apud Ægyptios erat: existimantes, accusantium excusantiumque altercatione, & scriptis, veritatem maximè elici posse.

Sanè oratorum ars, hypocritarum fraudes, lacrymæ periclitantium, multos à recto veròque iudicio auerterunt.

Videre quidem licet, aut errore, aut affectione aliqua, aut misericordia, aut oratione dicentis, sæpius reos à iudicibus fuisse absolutos.

Verùm, si aduersantium scripta penitus intelligantur, existimant iudicari rectiùs (veluti nota veritate) posse, cum neque ingenio, neque industria, neque mendacio, neque audacia, neque arte iudicia peruerterentur, sed cuique esset commune ius: tum quia tempus dabatur accusatori reoque ad disceptandum; tum quia Iudicës, ex eorum responsis elicerent veri iudicij modum.

SACERDOTES Iudices.

Et de Saphiro Veritatis.

Ægyptiorum sacerdotes olim etiam Iudices erant: & quidem inter eos princeps erat sententiæ maximus natus, & in omnes statuendi ius habebat.

Eum, omnium hominum esse iustissimum & syncerissimum oportebat, qui circa collum, ut diximus, imaginem ex saphiro gemma confectam gestabat, quæ vocabatur Veritas. Ælianus, lib. 14. vet. hist.

Ægyptijs quoque Regibus (quod & supra attigimus) ex præscripto legis antiquæ, moris fuit, Iudices mox futuros iureiurando adigere, ne si

Rex quidem iniusti quippiam iniunxisset, à virtutis medio declinatos, nec lineam omnino (quod dicitur) moturos.

ATHENIENSIVM FORA

varia:

Et eorum ratio.

CAPVT. XVII.

ET quidem in ea re Atheniensium natio non minus litigiosa, quam ingeniosa, Persarum quoque & Aegyptiorum curas cautionesque superavit; quot licet ex tot foris, quæ ipsi habuerunt, colligere: de quibus Pollux, Onomast. lib.8.

Fora, inquit, Atheniensium, Ἀρεως πύλος, vicus Martius; iudicabat vero actiones cædis, & vulneris ex prædatione, incendij, veneficij, si scilicet quis dans occidisset: fiebat autem contestatio, & deinde iudicium: αερομαχία δὲ ἢ ἐν ἑλίω, οὐδὲ οὐκίμειδ.

Exordiis uti in Areo pago non licebat.

Exordiis uti non licebat, aut affectuum commotione. Post primam autem sententiam exilium licebat capere, si quis parentes occidisset.

Mensibus verò singulis, tribus diebus continuis ius dicebant: quarta scilicet mensis deficientis, tertia, & secunda.

Novem principes, qui singulis annis, post censum datum semper Areopagitibus addebantur, sub dio iudicabant.

Cædis autem actiones intendere licebat vsque ad consobrinos, & iure iurando inquirere, quisnam mortui cognatus sit: sique familiaris fuerit, accusatur, & relegatur.

In hoc ius dicitur de cædibus iniuste commissis: ἐν τούτῳ ἀτρίχεται πρὸ

τῶν ἀκουσίων φόρων, inquit Pollux. Nam post Troiæ excidium, Græcorum quidam Palladium habentes, Phalero appulerunt; & per ignorantiam ab incolis occisos, abiectos esse, & horum quidem nullus vius impulit. Acamas autem iudicavit, Græcos esse qui Palladium habeant: & siquidem sepultos, secundum Dei oraculum, ignotos nominarunt: illic verò constitutum est palladium, & de fortunis ibidem iudicant.

Areopagti picturam, quam Iul. Pollux omisit, habet Pausanias in Articis.

In Areopago, inquit, ara erat Minervæ deprecatrix, ἀρείας, quam exererat Orestes iudicio solutus.

Argentei præterea lapides, ἀργυρολίθοι, in quibus rei & accusatores sedebant, & hunc quidem contumeliæ, illum imprudentiæ vocabant, ἡ δὲ ἕβρεας, ἡ δὲ ἀναδείας.

Proxima ædes Eumenidum, ἑσμενῶν, quibus tamen in forma nihil erat horribile.

Denique Plutonis, Mercurij, & terræ simulachra, quibus sacra faciebant, qui in causa capitis fuerant absoluti.

Rei absoluti sacra faciebant Plutoni.

Forum apud Delphinium, τὸ ἐπὶ Δελφινίῳ ἰδρύθη μὲν παρὰ τὸ Αἰγῶς, λέγεται δὲ Ἀπολλωνίου Δελφινίου, ἢ Ἀγρίμειδι Δελφινία, id est, ab Ægeo constitutum est, dedicatum autem est Apollini Delphinio, & Delphinia Dianæ.

Primus ibi iudicatus est Theseus, expians cædem ab illo occisorum latronum, & Pallantidarum, duos occidisse quidem confessus est, hoc autem iure fecisse affirmavit.

Forum in Prytaneo, τὸ ἐπὶ πρυτανείῳ διέτεται πρὸ τῆς ἀποκτείναντων, καὶ ὄσση ἀφαιεῖς, ἢ περὶ τῶν ἀφύχων τῶν ἐμπροσθέντων, καὶ ἀποκτείναντων, Id est, Ius dicit de occisis, si ignoti fuerint, & cadaueribus incidentibus, aut interemptis.

Hoc autem forum Trigonum regeges constituerunt: quos oportebat incidens cadauer eiicere.

Forum Putei, τὸ ἐν φρέσσι. ἐν τούτῳ αἰεῖντο εἰς πρὸς τῶν φευγόντων ἐπὶ ἀκουσίου φόρου ἀτρία, δεύτερον ἀπὸν ἀκουσίου ὑπεροχάβοι: Id est, Ibi iudicabatur, si quis exilium de cæde fortuita accusaretur, & secundum actionem voluntariæ cædis acciperet.

Erat & in mari iudicium καὶ ἡ ἐν αἰπῆ πρὸς πλεύσαντα, τῆς γὰρ οὐ ἀναπλήρωτον, ἀπὸ τῆς νεὸς ἐρχοῦ ἀπολογεῖσθαι μὴτε ὄγκωσεν εἰς τὴν γῆν ἐσθλάωτον, Id est, & reum, quidem ad nauigantem, & non tangentem terram à naue defensionem iudicere oportebat, neque scalam, neque anchoram terræ iniicientem.

Forum in Lyco, à quo Lyci decas. τὸ ἐπὶ Λύκῳ, ἀπὸ οὗ καὶ ἡ Λύκου δέκας. καὶ Ἡεας δὲ ἰδρύθη αὐτὸ δὲ ἐχρὸν τὸ θεῖου μαρτυρῶν, id est, Iunonis istic templum constitutum erat, habens ferè formam.

Heliam.

Heliam maximum inter omnia fora fuisse testatur Pausanias.

Vlpianus autem ita dictum affirmat, aut quòd eò maxima hominum multitudo conuocaretur, aut quòd à sole locus illustraretur.

Helia verò quingentorum erat, ut ait Pollux, ἡ ἑλιαιὰ δὲ πεντακοσίων. Deinde: si verò mille iudicibus opus erat, duo fora coniungebantur: sique mille & quingentis, tria.

Calculos autem duos habebant æneos, perforatum, & non perforatum, & vnam cui cæmus impositus erat, per quem calculus immittebatur.

Vna iudiciorum.

Deinde duas habebant vinas, quarum hæc quidem ænea, altera verò lignea erat, & hæc quidem condemnatoria, illa verò absolutoria: æneæ operculum superiacebat, vnius calculi foramen habens, quo postea arcana magis iudicantes, contra suspectos utebantur.

Forum denique funibus circumdabatur, iubente quidem Rege.

Thesmothesis autem forum implentibus, funium ambitus à quinquaginta pedum spatio ducebatur, & ministri astabant publici, ne quis iudicio non indigens accederet.

Fori porro iudicialis ianua, καλλιθεῖς dicuntur, quas Romani Cancellatas vocitant.

Trigonum forum aliud dicebatur à lociforma:

Parabystum ab obscuro, in quo situm est, loco.

Magnum verò Metichi forum, ab artifice Meticho sic dictum est, ut ait Pollux. τὸ δὲ Μητίχου δικαστήριον μέγα, οὕτω κληθὲν ἀπὸ ἀρχιτέκτονος Μητίχου.

Erant numero quidem erant quinquaginta, & vnus. Dracon autem hos constituit de optimatibus electos. Ius autem dicebant sanguinis reis in quinque iudiciis.

His verò Solon Senatam ex Areopago addidit.

Pene autem ludibrio habitum est Ephetarum iudicium.

Dicti autem videntur, quòd primum Rege iudicante fortuitæ cædis reos, Dracon Ephetis iudicium hoc permisit, ἐφέσιμον, hoc est, translatitium, id à Senatu faciens.

ROMANI Iudices.

CAPVT XVII.

Romani longè minus primis temporibus, in iudiciis ac litibus occupati fuerunt: Testatur quidem illud, quod in maxima litium raritate, forum nullum erat definitum: vnde illud Virgilij:

Judiciumque forum, & Patribus dat in a vocatis.

Forum acutis lapidibus cur strauerit Cato.

Quamobrem Cato Censorius, cum designatam litibus sedem populus adornaret, pavimentumque insterneret, id fieri quam acutissimis lapidibus curavit, ne gens Martia litigiosis operibus paulatim assuesceret.

Reges Romani, Iudices.

Quanti tamen iudicia, fecerint, declarat Dionysius Halicarnassensis, libr. 2. qui inter Regis potissima munia recenset, των ἀδικημάτων τὸ μέγιστον διακρίνειν.

Transiit deinde hæc potestas ad Consules, qui, ut ait Suidas, erant πρεσβυτοὶ καὶ παλαιότεροι, πῶν Ῥωμαίων πῶν διοικούντες.

Et statim communicata cum Senatu: Nam ordo Iudicum primis temporibus tantum fuit penes Senatum, ut testatur Polybius lib. 6. Lege demum Gracchi iudicia ad equites translata, ut liquet ex Appiano & Velleio Paterculo.

Sed maximè ordinarij iuris disceptatores Prætores fuerunt, qui post annum sexcentimum quartum, cum essent perpetuæ quaestiones introductæ, Carbone forum tenente sunt instituti, ut habet Cicero in Bruto.

Sed nos hæc obiter, ut antiquorum curam penes iudicia ostendemus.

DE IUDICE.

Ex Philone Iudæo.

CAPVT XVIII.

Iudicis virtutes.

Præclari Iudicis condiciones Philo Iudæus paucis complexus est. Primum, inquit, requiritur, ut sit: παντες ἀλόγου πάθος, καὶ πάσης κακίας ἀμύπητος, ut sincerum animum habeat, & nullis pravis affectibus obnoxium;

quod fiet, si is qui indicaturus tribunal ascendit, iudicari se non minus quam indicare, cogitet.

Facilis est recti persuasor innocens Iudex, contra nullas culpas timet reus, quas habere respexerit cognitorem.

Sinceri autem animi magna pars sincera religio: idcirco iudex, Coll. 2. Authentic. apud Iustinum iurat;

Κοινωνικός εἰμι τῆ ἀγία καὶ θεοῦ καὶ ἀποστολικῆ ἐκκλησίας, καὶ κατ' οὐδένα τρέπομαι ἢ χεῖρον ἐπινοῶντα αὐτήν.

Secundum, quatuor primariis virtutibus eminere debet: Prudentiâ, ne decipiatur; fortitudine, ne leuiter inflectatur; temperantia, ne voluptatibus corporis animi acies hebelcat; iustitia, eius anima est.

Hoc ipsum Plato confirmat, 2. de legib. μηδὲ τὸν δικαστὴν ἐκέρχουσι ὄντας οἷνε γένεσθαι.

Tertium, Cauendum illi, ne incerta pro certis accipiat, fidat oculis potius quam auribus.

Ὡσα ἂν ὀρθολογῶν ἀπὸ πτόσεως καὶ ἀπὸ ἀρῶν ἐπιμοιβῆς ἀγαθῶς διακρίνει τὰς φύσεις: Nam (ut ait Cassiodorus) non facile erroris vitio sordescit, quem doctrina purgauerit; contra ignorantia Iudicis, est calamitas innocentis.

Quartum, nec accipiat munera, quia πῶν δίκης ἕνεκα διὰ κερφόρου βαινεν ἐπ' εὐθείας.

Si in aurem Iudicis vel Aduocati susurret pecunia; Orpheilyra, carmen Amphionis, Musa Virgilij, voce cuniae suffocantur.

Iudices pecunia corrupti.

Quid plura? vbi nummus loquitur, Tulliani eloquij tuba raucescit: vbi nummus militat, Hæctoreæ militiæ fulgura compefcuntur: vbi pugnat pecunia, virtus expugnatur Herculeæ: nummus vincit, nummus regnat, nummus imperat vniuersis.

Iustinus Authent. coll. 2. tit. 2. nou. 8. in præfatione, vult Iudices, καὶ δαεῖται καὶ ἄλλοι καὶ ἄλλοι.

Neque tantum ipsi puris manibus Iudices esse debent, sed latronibus præterea & depeculatoribus infesti, ut sint instar Pelichi statuae; cuius erat ea vis, ut fures, quasi iniecta remora retineret: testatur Eucrates apud Lucianum, in Philopseud.

Quintum, ut sit magnus veritatis amator: quam idcirco summus Iudæorum sacerdos ad cor impressam gestabat, cum hac inscriptione, Veritas & Illustratio.

Veritas gestatur à summo Iudæorum sacerdote.

Ἀλήθειαν καὶ ἀνάλυσιν τῶν ἀδικημάτων καὶ ἀλλοτρίων, καὶ διαπρεπέστατον ἐν τῷ ἔργῳ ἡγεμονικῶν.

Personarum acceptio fugienda.

Sextum, ut non animaduertat personas, sed res: πῶν φύσιν τῶν πραγμάτων ἀπαλασον καὶ γυμνῶν ὄρασθαι, Alienum te à personis omnium redde in Iudicio (inquit Hieron. ad Damasc.)

Septimum, ut misericors sit in pauperes, ἔλεον καὶ φιλανθρώπων διαταγμάτων πρῶτον.

Octauum, ut sua potentia vtatur, ad subleuandas non opprimendas hominum miseras, sitque in dignitate ciuilibus & moderatus: Μη καὶ ἀπὸ ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγαθῶν κηραπαλακρηπιάζειν τὸν ἐλάττητον τῶν δυνάμεων.

Nonum, ut in decernendo non sit præceps, Cunctator esse debet qui indicat de salute.

Lib. 2. ca. 51 constit. Apost. τὰς κρίσεις δικαστῶν μονομερεῖς πειθεῖσθαι, πλείστον ἡμέρας ποιούσας πῶν ἕξτασιν, καὶ συμβελητῶν πολλῶν, καὶ παρὰ πτάσματος μίσου πλεονητῶν δεῖν καὶ ἄσπον δανάτου ὁ μέλλον ἐπιθροῖν, πρὸς ἕλεον ἀπάρας τὰς χεῖρας, διαμαρτύρεται ἀδώς ὑπαρῆν τὸ ἀμαρτίας τὸ ἀνθρώπου.

Iudices antequam ferret sententiam, Solem testabantur.

Ad summum, sit innocentiae templum, temperantiae sacrarium, ara iustitiæ, absit à iudiciariis mentibus aliquid prophanum.

DE ADVOCATIS.

CAPVT XIX.

Prætorum nomen.

Prætorum nomen apud Græcos commune fuit illis qui causas age-

rent, & à Latinis Patroni, Oratores, Caussidici, Aduocati etiam postremo sunt nominati: quanquam Aduocatus apud veteres dicebatur, non qui causam ageret, sed qui amico litiganti præsentiam assiduamque seditionis operam commodaret, ut actorum testis esset, idemque adiutor pro virili.

Reorum comitatus.

Ductum inde opinor, quod rei, vel ut misericordiam mouerent, vel, ut potentiam ostentarent suam, quam plurimos amicorum aduocare, iidemque stipati in forum prodire solebant. Declarat hoc epilogus Lyfia, pro Micia:

Ὅτι ἐγὼ, ὁ ἀνδρες δικαστῆ, οὐκ ἴσθαι δεισσομένους, καὶ ὑμῶν ἀναβιβάζουσαι. τὸ πρῶτον σπύροντων, οἳ μὲν ἀνδραγαθῶς αὐτὸν παροτρύνουσιν, καὶ μεγάλῃ πῶν πῶν ποιούντες, ἐν τῷ πελέμῳ περὶ τὴν ἀδίκην, &c. in quibus ostendit, se nullos habere aduocatos, quod omnes propinqui, pro patria dimicantes occupauissent.

Inde latius fuso vocabulo, aduocati plerumque nominantur quilibet affectatores; quales Marci Antonij aduocatos intellexit Tullius, i. Philipp. satellites nempe, qui ipsum stipabatur, & fortibus viris, ad Senatum omnes obsepebant vias.

Puto eos apud Arbitrum audacius interpretari Aduocatum nomen, qui pro furibus & spoliatoribus vestis, accipiunt, hoc loco induci.

Aduocati tamen iam penè nocturni, qui volebant pallium lucrifacere, flagitabant, uti apud se vtraque deponerentur. (Nam de affectis & stipatoribus potest intelligi.)

Sed quotquo modo se res habeat, tandem proprium & familiare nomen Aduocati, penes causarum actores remansit.

Magna fuit eorum apud Græcos, maximè verò Athenienses, claritas, si quidem in hoc eloquentiæ regno πρότορες, ut in mari venti, dominabantur. Et certè egregij patroni omnem

Aduocatum laus.

commendationem merentur : nec
nimirum, si insignibus honorum titu-
lis, in Imperatorum constitutionibus
ornantur : sic enim habet Theodosij
& Valentiniani nouella de postulâdo.

Digni omnibus honoribus habeantur,
qui Aduocati esse meruerint. Quo enim
honore impares esse credimus eos, qui
vita & eloquentia reipubl. & priuato-
rum commodis deseruiunt?

Petrus Damiani.

Beatus Petrus Damiani, in sermone
de resurrectione Domini, eorum honorifice
meminit his verbis:

Qui gloriose vocis confissi munimine,
lapsa erigunt, fatigata reparant, non
minùs prouident humano generi, quàm
si clypeis & thoracibus sese patriamque
defendant.

Cod. l. 2. tit. 7 de aduocatis diuersi iudic. 14.

Quæ verba videtur ex Leonis & Anthemij
Imperatorum honorifico illo de Aduocatis
elogio desumpsisse, quod legitur Codicis
lib. 2.

Aduocati, qui dirimunt ambigua
facta causarum, suæque defensionis
viribus, sæpe publicis in rebus ac priuatis,
lapsa erigunt, fatigata reparant, non
minùs prouident humano generi, quàm
si præliis atque vulneribus patriam
parentesque seruent: neque enim solos
nostro imperio militare credimus, qui
gladiis, clypeis, & thoracibus nituntur,
sed etiam aduocatis. Militant namque
causarum patroni, qui gloriose vocis
confissi munimine, laborantium spem,
vitam, & posteros defendunt.

Gregor. Syntag. part. 3 l. 49 de actionibus.

Quamobrem nec immeritò, inter cætera
honorum insignia concessum vrbis
consistorialibus aduocatis legitimus,
vt doctos iuuenes, in vtroque iure
doctoris laurea ornarent, vt ab ipsis
honoris esset initium, quos præcipua
quædam gloriæ prærogatiua dignos
omnes censerent,

Synesius in epist. ad Ioan.

At verò, si aduocati neglecto officio
sunt indocti, clamosi, iniusti, rapaces,
splendorem istius nominis, pessimis
sordibus inquinant: Tales

sunt, quos Synesius describit. *αὐθροπία
αὐαδῆ, καὶ παμπόνηρα, καὶ οὐδὲν ὕψος,
ἀνὰ λαίδηρα, καὶ κακορραφίαν εἰδὼτα, Ἄο-
μυλὸς ἰμπυδέντες, ἰν ὀμνίβυς πρᾶποστερὸς,
ἀτὼυε περὴυερὸς, κομνιαιτωρὸς, μᾶλορ ἰμὼυε
ἀρχιτεκτορ.*

Et Aristophanes portentoso verbo,
ὄρθορὸι ποποκαρῖν το δνικαταλωπὸρ εἰρὶς nomi-
nat; quasi miseris, & insomnes calum-
niantes, litiūque consarcinatores dice-
ret.

Aristoph. in Vesps.

Contra hos sanctorum virorum iaciuntur
fulmina: Nam D. Bernardus vbi Eugenij
Papæ aures ab huiusmodi hominibus
deterret:

Bernard. l. 2. de consideratione.

Hi sunt, inquit, qui docuerunt lin-
guas suas loqui mendacium: disertis
aduersus iustitiam, eruditi pro falsitate:
sapientes sunt, vt faciant malum:
eloquentes, vt impugnent verum.

Et Petrus Blesensis;

Hodie soli auaritiæ student Patroni
causarum, atque illud venerabile nomen,
& gloriofa professio, notabili venalitate
vilescit.

Carolus Magn. in capitul. de pace, c. 12.

Carolus Magnus, in capitulari de pace,
huiusmodi aduocatos à iudiciis submouendos
monet:

Praui Aduocati tollantur, & vicedomini,
& vicarij, & centenarij, & tales eligantur,
qui sciant, & velint iuste causas discernere,
& terminare.

Claudius Imperator, insigni animaduersione
Aduocatorum licentiam coercuit, cum vnum
ex istis Iudæum Gallicum, (vt est apud
Dionem, malim tamen cum Zonara legere,
Iulium Gallicum) in Tiberim præcipitari
iussit:

Dion. l. 10

*Ἰυλιὸρ δὲ πρὶν Γαλλικὸρ ῥήτωρ δνικω ποτελέ-
ροντὸ δ Κλαυδίου ἀρχεδεις, ἐκέλευσεν, αὐτὸρ,
εἰς τὸ Τίβεριν ἐμπελνθῆναι.*

Vnde Domitij Afri, patroni reorum,
suo tempore præstantissimi locus, cuius
auxilium, cum quidam imploraret, à Gallico
destitutus, *Quis tibi indicauit, inquit, me
natorum*

Gallico meliorem esse? quasi vellet dicere,
nemini iniuste causæ patrocinium suscipiendum,
nisi natando se confideret, Claudij Imperatoris
seueritatem euasurum?

Primum igitur hoc in patrone non frustra
requiritur, vt sit vir bonus, quod præstabit;
si quod vno verbo dixit Cassiodorus in Variis;

Cassiod. l. 3. var. ep. 4

*Iudicantis animum portet ad subsellia
cognitorum:* pudoris enim sustinere
iacturam nescit, qui se prius iudice
corrigitur.

D. Aug. ep. 14.

Eluceat autem in primis amor veritatis:
nam si ex mendacio lucrum faciatur,
inclamandum quod ait D. Augustinus.

Redde, quod accepisti, quando contra
veritatem stetit, iniquitati aduisti,
iudicem sefellisti, iustam causam
oppressisti, de falsitate viciisti.

Deinde fides in clientem, sine vlla
suspensione præuaricationis.

Tertiò, incorrupta quædam generositas,
quæ istum sanguinariam, & de miserorum
visceribus pastam eloquentiam perpetuò
aueretur, nec tum lucro quàm honestati,
& miserorum, maximè verò pauperum,
vtilitatibus seruiat.

Ludouici XII. de Aduocatis dictum.

Quartò, dexteritas quædam in regendis,
& maturitas in conficiendis negotiis;
ne quod Ludouicus XII. aiebat, quemadmodum
cerdones corium dentibus, sic lites ille
distendat: quod miseros sæpe exclamare
cogit, quod incertus ille author, in poemate
de lite:

Litis calaminas.

*O dira lites! o iurgia dira Deorum!
O furis Ereboque sata! mortalia semper
Continuò, diro laniatu corda sciantes.*

Accedat deinde oportet egregia
suppellex, scientiæ iurisque cognitio,
sine qua aduocatus, rabula potius dicendus
est, quàm patronus.

Anastasius Cæsar prohibet quædam
confortio aduocatorum associari, antequam
per statuta tempora, legum eruditioni
noscatur inhæsisse.

In concilio verò Basiliensi, vetatur,
ne ante studium legum impensum per
quinquennium, in aliqua nominata
academia quispiam Baccalaureus legum,
vel iuris Cæsarei fiat, vel Pontificij,
vel nominationem obtineat, exceptis
filiis natis ex vtroque parente nobili;
quibus sufficit triennium: quod ex
constitutione Regis Ludouici XII. cautum
est, anno 1512. artic. 8. nunc autem
permulti fiunt aduocati citius quàm
quantur Asparagi, quos meritò quis
ὄλαρ πρᾶρ ἀρῶν, καὶ ψυχὸρ φαρμάκων ῥητόρων,
dixerit.

Aduocati dotes

Anserius præterea in stylo Parlamenti,
desiderat in aduocato gestum maturum,
vultum lætum, moderatam humanitatem,
curialem formam, iræ temperamentum.

DE SCIENTIA PATRONI.

CAPVT XX.

Eloquentiæ comes est in Patrono
scientia, de qua præclaras habet monitiones
Bossuetinus noster, in sua bibliotheca,
quas hic obiter perstringemus.

Cognitu imprimis necessaria sunt
(inquit) iuris origo, æquitas, partitio
legum, & legalium librorum, iuris
consultorum veterum ingenia, interpretum,
qui sequuti sunt labores, qualitas,
cautiones adhibendæ.

Ordo Iurisprudentiæ addiscendæ.

Decalogus legum omnium tympus, & primus iuris peritorum liber.

VT primò diuinâ ac æternaliter
cognita, quæ lex amoris est, lex ab ipso
neo data, hoc est, Decalogus, probè
noscatur. Vt vis Christianæ legis,
quam è cælo detulit

æterna patris sapientia, quæ ve legem naturalem, & alias impleuit, non tam intelligatur quàm diligatur, & aliis, (vt æquissimum est,) præferatur.

Mox duodecim tabularum liber ediscendus.

Tum ad leges duodecim tabularum accedat: de quibus ait M. Tullius I. de Orat. Bibliothecas mehercule omnium philosophorum vnus mihi videtur 12. tabularum libellus & auctoritatis pondere & vtilitatis vberitate superare.

Inde ad Romanas veteres leges transeant, quæ ab aliis collectæ sunt post Pomponium, & eiusmodi reliquos.

Mox ad Iustiniani institutiones, ac demum reliquas ciuilibus corporis partes veniant.

Sic verò sine circuitione, aut ambagibus, inspectabunt in id semper, quod optimum est, memores illius, quod afflatu diuino David Rex pronuntiauit. Cognouit, inquit, Domine, quoniam æquitas iudicia tua. Et illius: Diuina lex illuminat oculos: Et rursus illius: Hæc est voluntas Dei, sanctificatio vestra.

Institutiones Iustiniani.

Tum verò, vbi auctores per paucos & obatos, attentè & maturè perlegerint, iam tutiores ad publica negotia & tribunalia accedent, memores præsertim & patriæ, quam non habemus hîc stabilitam, sed in cælo, & diuini illius Tribunalis, cui omnes aliquando sistemur.

Scopus iurisprudentiæ.

Non erit autem, cur aliquis novos hæreticorum libros de Iurisprudentia verset, qui linguæ elegantioris speciem ornati (cum in iis sæpissimè lateant spinæ hæresum, & impietatis) solent adolescentum animos à recto plerumquæ abducere.

Cauendū à Iurisconsultis hæreticis.

Hoc ipsum, quod in Axiomaticorum est sacramento, hic commendandum, κοινωνικὸν εἶναι τῆ ἀγῶ τῷ Θεῷ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ.

CORPORIS CIVILIS Vniuersalis partitio.

CAPVT XXI.

Hæc vbi delibauerit, sciat studiosus, Ciuile corpus, quod in Europæ Academiis etiamnum est in vsu, tribus præcipuè partibus consistere; Institutionibus, Pandectis, & Codicis constitutionibus, qui nunc præcisè Codex nominatur: cui ad extremum quartus earum liber additus fuit: quæ deinceps per omne Iustiniani Imperium scriptæ sunt, quæ ve tum nouellæ tum authentica dici solent.

Iuris ciuilibus partes.

Priora illa omnia, Iustiano Cæsare mandante, præcipuè verò Triboniani suasu & opera, paulò plus triennij spatio collecta sunt. Hic enim constitutiones Imperatorias ex tribus libris, qui Gregorianus, Hermogenianus, & Theodosianus vocabantur, adhibito quadantenus delectu, vnum in librum redegit, quem codicem constitutionum Latine inscripsit.

Iustiniani libri Triboniani suasu quâdo & quomodo conditi.

Adhibitus est ad hoc opus nobilis ille de iuratus cuius mentionem feci lib. 4. c. 10.

Vix abiit annus, cum idem Tribonianus, Græcis hominibus, qui tum videbantur iurisprudentiæ laude ceteros anteire, ad societatem laboris Iustiniani iussu adscitis, veterum Iurisconsultorum scripta vniuersa in Principis palatium deportari, atque inde Pandectas confici curauit.

Triboniani & ceterorum in iurisprudentis illustranda opera.

Exeunte triennio, cum res tota penè peruenisset ad calcem, Iustinianus, nouo mandato, institutiones iuris colligi & scribi voluit ex iuris disciplinæ elementis, quæ antiqui Iurisconsulti tradiderant.

Pandectarum Institutiones Digestorum libri.

Deinde non ita multo post emissi sunt in lucem quinquaginta Digestorum, seu Pandectarum, libri.

Anno vertente, cum iam extarent eiusdem Imperatoris complures de variis rebus constitutiones, & in his, ex,

ex, quæ quinquaginta decisiones vulgo nominantur, post superiorem illâ codicis editionem promulgatæ, idem Tribonianus, sociis quatuor labori adhibitis, nouissimo Imperatoris iussu, priorem illum, quem diximus, Codicem reconcinnandum suscepit; cû, vt posteriores constitutiones eundem in librum referrentur, tum, vt quæ ex superioribus mutatae atque abrogatae fuissent, eodem ex libro tollerentur.

Codex.

Et hæc quidem ad ciuilibus corporis antiqui vniuersalem partitionem, cui tamen postea pro variis sæculis varia accessere, quæ apud Possesinum numerata licet inuenire.

Basilii, Constantini, Leonis, & Constantini.

Post Iustiniani Imperium, multis annis, Basilii, Constantinus, & Leo, legum volumen ediderunt, quæ vocatum, quo leges compendiosè cõplectebantur, & per epitomen enarrabant: in quo cum multa essent confusa, Constantinus Harmenopolus omnia supplere, confusa distinguere, ac totum penè opus dissolutum absolueret conatus est, eundemque titulum suæ epitomæ attribuit, vt vocaretur, vel ἑξ ἑξῆς, quoque vocaretur, vel ἑξ ἑξῆς, quoniam in sex libros erat distributa.

Harmenopuli liber perutilis.

RATIO EDISCENDI.

CAPVT XXII.

Hæc cum ita sint, & verò ab Iustiniani institutionibus soleant vbique iurisprudentiæ fundamenta iaci, profectò cuiusmodi hæc fuerint, sperandum est eiusmodi fore quidquid superstructur, videlicet ex solidissimis, solidissimum. At soliditatem hanc parient tria: Verborum & sententiarum intelligentia; tradendi eas ratio pro iuuentutis captu, viteque nostræ breuissimo spatio: pietatis demum, sine qua veritas eueritur, & summum ius summa fit iniustitia, suis

Quomodo fundamēta per solidum iacienda in studiis Iuris.

quibusque locis accommodatio.

Verborum intelligentia. Græca & Latina lingua necessitas.

Ad verborum & sententiarum intelligentiam cum Latine tum Græce linguæ peritia vtilissima est, ne dicam prorsus necessaria.

Latine linguæ maiestatem, quoniam Iurisconsulti veteres vnâ cum Romanis Imp. mordicus retinuerunt, nisi iuris interpretes studiosique calluerint, atque adedò adamauerint, sæpissimè errabunt, impingent, somniabunt quæ nunquam somniarunt qui leges nobis tradiderunt.

Maiestas Latini sermonis.

Magistratus prisca (inquit Valerius Max.) quantopere suam populique Romani maiestatem retinentes, vt se gesserint, hinc cognosci potest, quod inter cætera obtinendæ grauitatis indicia, illud quoque magna perseuerantia custodiebant, ne Græcis vnquam, nisi Latine, responsa darent; quin etiam ipsa linguæ volubilitate, qua plurimum valent, excussa, per interpretem loqui cogebant, non in vrbe tantum nostra, sed etiam in Græcia, & Asia; quæ scilicet Latine vocis honos per omnes gentes venerabiliôr diffunderetur: nec illis deerant studia doctrinæ, sed nulla non in re pallium togæ subiici debere arbitrabantur: indignum esse existimantes, illecebris & suauitate literarum. Imperij pondus & auctoritatem domari. Hac illo.

Sermone Græco (ait Suetonius de Tiberio) quamquam aliis promptus, & facilis, non tamen vsquequaque vsus est: abstinuitque maxime in Senatu, adedò quidem, vt monopolium nominaturus, veniam postularet, quod sibi verbo peregrino vtendum esset; atque in quodam decreto Patrum, cum ἑρβλῆμα recitaretur, commutandum censuit, & pro peregrino, nostratem vocem requirèdum, aut si non reperiretur, vel pluribus, vel per ambitum verborum, rem enuntiandam: Militem quoque

Græcè testimonium interrogatum, nisi Latine, respondere veruit.

Eadem ferè de ipso testatur Dio. At de Claudio scribitur, quòd splendidum virum, Græciæque prouinciae principem, verùm Latini sermonis ignarum, non modò ex albo Iudicum erasit, sed etiam in peregrinationem redegit.

*Verborum
Iuris inter-
pretes qui*

Cùm autem Labeo, Ulpianus, Paulus, Scæuola, & reliqui, toti penè in eo sint, ut legum, edictorum, testamentorum, stipulationum verba interpretentur, atque ab iis decerpta sint propemodum omnia, quæ leguntur in institutionibus: quid assequenter quibus Latina lingua fuerit barbara, cùm ipsi potius, quoniam Latinae linguae barbari fuerint, barbariem loco veritatis, ac plerumque iniuriã pro iure sint propagaturi?

*Labeo &
eius hono-
rifica com-
mendatio.*

Labeo, inquit Gellius, iuris quidè ciuilis disciplinam principali studio exercuit, & consulentibus de iure publicè respõsit, cæterarumque bonarum artium non expers fuit, & in Grammaticam sese, Dialecticam, litterarumque antiquiores penetraverat, Latinarumque vocum origines rationè que percussit: Ea que præcipuè scientiã, ad enodandos plerosque iuris laqueos, utebatur. *Hac Gellius.*

*Pandectarum
interpretes
& quibus
verborum
& rerum
intelligen-
tia cõpen-
diaria vix
adiscitur,*

Legum verò fontes, Pandectas, ante paucos annos, quoniam in hac re (vti mox dicetur) Politianus, Haloander Budæus, Alciatus, Zasius (qui legi non debet nisi expurgatus) Vigilius, Pyrrhus, Antonius Augustinus (qui postea fuit Episcopus Tarraconensis,) & reliqui non sudaurent, habebamus corruptissimos; vitæque magna pars comminiscendis naniis consumebatur, Latine linguae incitia.

Accedit Lexicon quidem, siue dictionarium iuris ciuilis extat à variis vel collectum vel auctum, quod magno vsui solet esse, non solum tyronibus, verum etiam ætate ac studio

proiectis: Sed quoniam ab hæreticis sæpè fœdatũ est, aut illatis hæreticorum Ministrorum auctoritatibus, vt Melanchthonis, & istiusmodi aliarum pestium, aut latenti hæresum insperione in dedicatoriis epistolis, siue additis ad extremum opusculis: Idcirco omnino curandum est, vt quæ huiusmodi sunt, prorsus ablegentur.

Vt autem Romana lingua alias ornauit, illustrauit, perfecit, sic vicissim ipsa à Græca ornata, illustrata, perfecta est. Itaque si in reliquis disciplinis (quod alibi ostensum est) necessitas eius apparuit, multò magis in Romanis legibus, Iurè que ciuili, constabit.

Ad explicandas sanè dictiones illas, quæ magnam habent emphasim; ad idiotismũ phrasum, quæ ab ea usurpatæ sunt, ad menda corrigenda, quæ Typographorum vel Amanuensium incuria passim irrepperunt: ad intelligendos locos, qui planiùs ab interpretibus verti poterant, ad declinandos errores, ex Latini sermonis amphibologia, & denique ad eas voces percipiendas, quæ in editionibus Latinis, atque in ipso foro remanserunt nemo paulò perspicacior non intelliget summam Græcæ linguae vtilitatem ac necessitatem. Plenæ sunt Iustiniani Constitutiones, Theophili, & Constantini, aliorumque Græcorum lib. Latinis illis vocibus: *Domitium, Legatarius, Mandatarius, Donatarius.* Et huiusmodi artis vocabulis: quin etiam illis; *κουεἀπωρ, κουεἀπελευν, & κουεἀππο, πῖραν, λήραπε, &* huiusmodi sexcentis, quæ ideo molesta erant Herennio Modestino, dũ Græcè Latina, vt ille inquit, iura docebat. Sic Latini Consulci. *Hypotheca, Chirographo, Emphyteusi, Sitionia, Heremodicio, Orphanotropho, Xenos, Archigeronte, Dioiceti, Epistalmata, Thlibiis, Cantharidibus,* atque aliis plerisque nominibus Græcis vtuntur. Et notatur propterea vel Politianus, vel Haloander, quòd

Græcarum Pandectarum notas vel ille non diligentissimè, vel hic reuera nunquam viderit, licet eas se proferre polliceretur. Taceo multa in digestis Græco dicendi genere scripta: quòd cùm Græca natio venit in Romanam potestatem, linguae suæ copiam & artem secum in urbem intulit. Id quod & Priscianus olim, & Guilielmus Budæus in nostris quoque legibus meminit.

Constat autem, Trebonianum, ea quæ à Iureconsultis Græcè inuenit, scripta, eadem lingua describi curasse, hodiè que in Pandectis Florentinis extare Græca responda: Authentica quoque ipsa Græcè fuisse scripta, quæ vix paucos ante annos intelligi poterant linguae Græcæ ignorantie. Duodecim verò legum tabulas maxima ex parte è Græcia delatas, quemadmodum & philosophiam, omnè que ingenuas artes, quæ Iurisconsulto maximè congruunt, Græcè fuisse traditas. Græca ideò vt cùm Latinis semper coniungeret, Tullius filio erat auctor. Norunt omnes, marcum Catonem Censorium, eundem Oratorem, eundem historie conditorem, eundem iuris, eundem rerum iusticarum peritissimum, inter tot operas militiae, tantas domi contentiones, rudi seculo litteras Græcas, senem etiã ætate que iam declinã didicisse. Hinc fit vt interpretes Græci, etsi Romanæ antiquitatis ignorantie labi potuerunt, & adeò lapsi sunt, magno tamen præsidio sint iis qui in hac disciplina cupiunt excellere. Sanè Græca lingua familiaris fuit Modestino, Papiniano, & Scæuolæ, aliisque omnibus, è quorum libris digesta conscripta sunt, ac quæ nunc omnium manibus teruntur, cum addiscuntur breuiore temporis spatio, tum eorundem interpretationibus magnopere iuuamur ad ea quæ amissimus, restituenda.

Atqui Theophilo, præter non ita multos in eadem antiquitate lapsus

qui Iustiniani institutiones vertit in Græcam linguam, nullum alium ad eos libros intelligendos esse aptiorem, scripsit Antonius Augustinus, ac reliqui postea comprobauerunt.

Quod verò ad rerum interpretationem attinet, inter plurimos interpretes qui institutiones Iustiniani explanauerunt, petendam maximè existimat Posseuimus istorum studiorum rationem ex Syluestro Aldobrandino, & Viglio Zuichemo; quibus si quis addere voluerit Ioachimum Mynsingerum, & Franciscum Hotomannum, meminerit, ne manum admoueat iis qui Ecclesie permisso non sunt editi, neque emaculati: Sed de his & cæteris auctoribus, qui volet, illum consulat.

DE FORMA CIVILIS Eloquentia.

CAPVT XXIII.

NVnc ad formam & characterem dicendi in hoc forensi genere à prudentibus viris traditum venio: de qua re cùm in eo libro quem de stylo conscripsi, non pauca dixerim, tota hæc tractatio breuior futura est & ciuilis eloquentiæ limitibus circũ scripta.

*Eloquentia
ciuilis in
duas sectas
conciõsa.*

Atque vt ea tantum attingam genera, quæ nunc spectatissima sunt apud omnes; duas potissimè eius eloquentiæ, quæ nunc in foro & vita ciuili regnat, sectas esse video: Alij enim orationes instar commentariorum scribunt, ex magna linguarum atque testimoniorum sylua congestas, vt amplam speciem doctrinæ præferant; Alij verò dicendi genus longè dispar conseruant, accuratè, subtile, elimatũ, suauè, optimis sensibus affluens, magno verborum delectu illuminatum, & venusta periodorum concinnitate vndiq; circumtonsum; quod etsi minus habeat doctrinæ ostentum.

tationis, minus tamen habet ineptiarum.

Quærunto igitur adoleſcentes cui potiffimum ſtylo inſiſtere debeant? nec deſunt vtrimque tationes quæ in diuerſa ſuſpenſos animos abripiant. Nam quod ad primum dicendi genus attinet, magnam concitat doctrinæ opinionem, quæ vna res hominû auribus ſuauiſſimè blanditur, magnam habet admirationem, cum in vnam orationem videmus omnium ferme ſæculorum lumina confluiſſe.

Loquuntur vnius hominis ore tot veteres; & ſua quiſque vernacula loquitur, reſonant vndiq; varia idioma: Græca, Latina, Hebraica, interdû Chaldaica, & Arabica, quibus Italica & Hiſpanica non raro admixcuntur. Nô eſt iâ fabula tricorpor Geryon, quæ ternis loquutum linguis mythologi conſinxerunt. Audimus vno hominis ore tot peregrinas voces, vt eius mō ſtri varietatē miremur eſſe ſuperatā.

Afferuntur præterea authores tam diuerſi, tam ignoti, tã abditi, qui poſt liminio in lucem ſæculorum redeunt, tam lectæ pronuntiantur ſententiæ, tam exquisitæ rerum obſervationes, tam illuſtres notæ, vt putes in vnius mortalis anima omnium heroum ingenia, artes, inuenta reſtoruiſſe. Tum verbô hæc dum ex memoriæ ſacrario promptiſſima quadam facundia & efferueſcentibus verbis proferuntur, quis eſt qui hunc hominem non ſuſpiciat, quis non obſtupeſcat, imò quis hominem putet, non vinam quãdam, & ſpirantem bibliothecam, cui Dem omnes antiquarum diſciplinarum theſauros crediderit?

Titillat animos hoc tergeminum ſophos, & latiùs in perniciem eloquentiæ ſui veneni ſuauiſſimè diffundit. Quod ſi quis obiciat tantam peregrinæ eruditionis oſtentationem plurimum habere vanitatis. addunt qui ſe huic ſtylo addixerunt, longè latiore & modeſtiorẽ eſſe: nã qui

ex veterum mente loquitur, plus habet modeſtiæ, quàm qui ſui ingenij inuenta ſuis auditoribus venditat. Aduletur ſibi quiſque recentiorum hominum, quantum volet, & novos ingenij ſui fœtus, vt partum ſimix ſolent, demiretur, nunquam tamen hoc aſſequetur, vt antiquos illos, quibus coronatis tot ſæcula plauleſerunt, de gloriæ hæreditate dimoueat. Quamobrem, eum dicunt ſua, parũ habent auctoritatis; at cum veterum ſententias & monumenta referunt, nõ iam homines loqui videntur, ſed quædam ex tripode oracula.

Hinc fructus apud auditores vberior, quibus, etiam ſi præceptorem egeris, haudquaquam perſuaſeris, vt à te audita quaſi antiquorum effata ſuſcipiant, ſiquidem rebus etiam optimis facile adhæreſcit ex nouitate faſtidium: ſed ne multis (inquiunt) rationibus moremur, diſcrimen omne ſuſtulit experientia; nam qui huiusmodi actiones habent, aut orationes, nullis veterum ſententiis, quaſi ſtellis, illuminatas; etiam ſi lautiffimũ manufactæ orationis explicent inſtrumentum, frigidè tamen & oſcitanter audiuntur; nec prodeſt quòd dicat ſe orationem, ex veterum quidem ſenſibus coagmentatam fingere, ſed conſultò premere, ne obſcurent eloquentiam. Primum enim illiberales ſunt, & erga ſummorum hominum manes ingrati, qui eorum premere nituntur memoriã, & iis tenebras offundere, à quibus lucem acceperunt. Deinde ſi nolunt intelligi, cur vtuntur, cur operam iis impendant: cur ciauum purpuræ inſunt, ſi regendi conſilium eſt? ſed nec tamen illi regunt: & qui hæc aliis diſſuadent, poſtquam contra doctos omni conatu declamarunt, doctrinam auctorum uſurpant, haud quidem latentè, & obſcurè, vel ſi quis modeſtiorẽ ſe in ea reſingat: vt illa virgo Virgiliana.

Et fugit ad ſalices, et ſe cupit ante videri.

Hæc ferme ſunt ſectæ argumenta.

Equidem fateor violentum eſſe conſuetudinis imperium, cuius vis vbi ſemel in hominum animos ſenſuſque peruaſit, non facile, niſi grauiffimæ cuiuſdam auctoritatis viribus & lacertis refringitur.

Qui primi in foro Gallico poſt ſuperiorum ſæculorum infantiam, præcipua quadam eloquentiæ maiestate eminere viſi ſunt, cum eſſent & ſanctiore doctrina exculi, & variorum librorum lectionem callerent, ſtatim ſe in hoc dicendi genus coniecere; quod in tanta linguarum & rerũ ignorantia pleniffimum erat admirationis.

Itaque illi cum eſſent auctoritate graues, eruditione celebres, & ciuiliũ artium diſciplinis præclariffimè inſtructi, plurimos habuerunt imitatores, qui ſe ad vnius principis exemplar, quãtum maximè poſſunt, nituntur eſſingere. Sed orientur (opinor) viri, niſi iam nati ſunt, magni, & ſapientes, qui illam dicendi peruerſitatem, quæ ſe noſtrorum hominum agglutinavit ingenijs, aut penitus euellent aut certè ſuccifis viribus debilitatam & comminutam in aliud domicilium emittant.

Eſt enim proſectò error mentis, qui ſe dulcibus vitijs inſtillat, & ſpecioſo quodam doctrinæ pretextu oppreſſis vanitate ſenſibus illudit.

Primum enim, quis veterum ita loquutus eſt?

Non ſum is qui velim omnia ſemper ad normas antiquorum reformari, ſcio, multa pro ſæculorum varietate, multa pro hominum ingenijs, populorumque diſparitate mutari, maximè verò in eloquentia; cuius hoc fuit ſemper regnum, ſcenæ (vt aiunt) opinionique ſeruire. Sed tamen haudquaquam arbitror, contemnendam præſtantiffimorum hominum, in iis præcipuè artibus, quarum gloria floruerunt, auctoritatem,

Quis igitur tanta idiomatum varietate, tam denſa testimoniõrum copia loquutus eſt?

Non mirum eſt (inquiunt) ſi Græci, qui & linguam ſuam mirantur impenſiùs, & cæterarum gentium artes ac diſciplinã reſpuunt, nunquam ferantur hiſ testimonijs delectati; niſi fortè Moſem velis à Demoſthene Hebraicis citari verbis. Eſto, hoc concedamus, Græcos, vt plurimum ſua lingua contentos, cæterorum populorum idioma vel ignoratſe, vel contempſiſſe; diffiteri tamen non poſſumus, aliquos etiam veterum Græcorum Latinis litteris exultos. Nam & Euſebium nouimus Virgilianos verſus ex Pollione Græcos feciſſe: nec imperitum Latinis fuiſſe exiſtimem Gregorium Nazianzenum, qui de Cypriani eloquentia tam accuratum tulerit iudicium. Sed & demetrium quendam, ex Græcis accepimus, diuũ Thomam Græcis litteris reddidiſſe, quod olim Zacharias Pontifex, in Gregorij magni dialogis fecerat: aliquando tamen illi Latina cum Græcis commiſcent.

Hoc Demetrius Phalereus, vir iudicij (vt apparet) limatiſſimi, in oratione fieri prohibet.

Quid verò Latini oratores, & qui vnus omnium inſtar eſt, Tullius? quãdo prolixis & frequentibus Græcorũ testimonijs in orationibus vtitur.

Atqui proſectò hic vir, ſi quiſquam alius, Græcarum litterarũ fuit peritiſſimus, & ea etiam argumenta ſæpius attigit, in quibus liberius exultare poterat, vt in humaniorum ſcientiarum laudibus, ea oratione quam pro Archia Poëta conſcripſit. In hac tamen, & in cæteris, conſultò eam Græcæ eruditionis oſtentationem fugit, ne forum iu Varronis bibliothecam commutare videatur.

Neque tantum hoc exemplo do-

Doctorem orationem habet ſpeciem

Doctrina orationibus an adhibenda?

Conſuetudinis vis

Antiquariã

cuit, sed quid ipse de tota resentiret, in grauiſſima Antonij Oratoris persona paucis indicauit his verbis:

Semper ego exiltimaui iucundiorē & probabiliorem huic populo Oratorem fore, qui primū quā miniam artificij alicuius, deinde nullam Græcarum rerum ſignificationem daret.

Nil opus eſt cætera perſequi, ſi noſtra querimus tempora: ecce præ oculis & manibus omnium, vir, quo neque auctoritate quiſquam grauior, neque acrior iudicio, nec vſu ciuiliſ eloquentiæ limatior, Verrius Procellarius, qui in eo libro, quem de Gallica eloquentia non minūſ ſapienter quā politè conſcripſit, totam illam rerum & testimoniſ inconditionem farraginem tam graui cenſura perculit, vt ad eius iudiciſ aliquid addere ſit de re ipſa multum detrudere.

Quo ſe igitur præſidio tuebuntur, qui hanc dicendi rationem defendunt, an iis rationibus quas ſuprà commemorauim?

Enimvero multum habet hoc laudis, variam locorum atque testimoniſ ſyluam congerere, quod mediocribus etiam ingeniſ, ſi librſorum copia affluerit, poteſt eſſe cōmune:

Num verò hoc potiùſ admirabile eſt, orationem egregiſ præditam ſenſibus, leni & æquabili tractu diſſuſam, accuratam iudicio, verborum luminibus, & temperie figurarum præclariffimè conſurgentem, quaſi magnæ mentis flumen in aures circumſtantium profundere, quā ex Sanchoniatoniſ fragmentiſ; Glyca, & Micrologo putidiuſculos aliquot locos eruere?

Hæc dico, non quòd doctorum vitſorum operam in commentariſ & obſeruatiſ antiſ quitatiſ reſpuā, quæ magnam apud literatos obtinet commendationem, ſed eloquentiæ laureiſ præferri haudquaquam tulle-

rim: nam & ipſi qui hæc ſcribunt, experiuntur quanta facilitate excidant in iis qui in librſorum vſu mediocriter ſunt verſari, & ſi quod poemata aut orationem ſuo Marte pungere aggrediantur, tum demum fateri coguntur, artem dicendi omnium eſſe operoſiſſimam.

Qui ſit igitur, vt non æquè ſuos auditores teneat eloquentia, ac varia ſolet eruditio?

Primū, quia rarò talis inuenitur eloquentia, quæ perurat, & rapiat: deinde, quia ſiquæ optimè conſcripta fuerint, non talem nanciſcuntur actionem; paucos denique legitimos habet de ſua dignitate iudiceſ? nam quæ fermè dicantur ab eloquentibus, cū ea terſa & nitida eſſe oporteat, ſit vt ab imperitiſ in promptu cuique eſſe iudicentur: iidem tamen ſi hoc ipſum conentur dicere, agnoſcunt quantum. non dicam in iſta grandi eloquentia ſed in minuta quiddē ſubtilitate ſit difficultatiſ. Quòd ſi & ipſa eſſet, & quæ eſſe debet eloquentia, & æquas ac eruditiſ aures haberet, nihil eſſet ex omnibus humaniſ artibus admirabiliuſ. Sed honorificum eſt (inquiunt) & modèſtum, præclaris veterum vt iſteſimoniſ niſ, nec ſua pro antiquiſ obtrudere: Quafi verò antiquorum doctriſ nunciſ remitteret eloquentia, nec eos & ſæpe, & honoris cauſſa appelleret? Num verò, & vbi viſ probatiſ num deſiderat, ſi quæ ſint in authorum verbis *εμφατικώτερον*, hæc excutiunt eloquentes; num firmiſſimas habent ex omni ſcientiarum inſtrumento rationeſ, num earū Principes crebriſ appellant ſermoniſ, num ipſi laudant impenſiſ? num de ſuiſ aliquid arrogantiſ prædicant? Quòd ſi nihil antiquorum inuentiſ addi poſtri Cenſoreſ volunt, ſuadeo vt arteſ, & ingeniſ, in piſtrinū quoddā contumeliſ ſeruitutiſ adigāt: nec patiātur homineſ exercere quod natiſ ſūt. Sed noſ

eloquentia cur cedere videatur eruditio.

Cicero 2. de orat. ſect. 153.

Verrius, in eloquentia Gallica.

Doctrina copia & teſtimoniſ farrago eloquentia inimica.

doctſ ſcholiaſtaſ & philologoſ ſuiſ commentariſ relinquamus, & nihil eloquentia dignum iudicemus, in quo offuſa testimoniſum luxurieſ lucem obſcuret orationiſ.

Rectè igitur præcipere videntur qui hæc de forenſi eloquentia præſcribunt.

Primū, vt forma generiſ iudicialiſ notior ſit atque illuſtrior, diſtinguenda ſunt omnino genera cauſſarum: quædam enim ſunt cauſſæ, de quibus & audire & dicere penè indignū eſt: ad quas ſi ſplendorem eloquentiæ patronuſ afferat, iſ videatur *ὁπὸ φακῆ μῦρον*, in lenticula vnguentum quære: nec enim illuſtrem orationem afferre debet, niſi qui parem cauſſam inuenit. Aliæ ſunt ornatæ, & planè *ὀπιδεικτικὰ*, quæ apparatus ſtylum deſiderant: aliæ ſunt mediocreſ, quæ attempertatum dicendi genus poſtulant: aliæ denique negotioſæ, & graueſ, quæ ſine fuco verborum, & affectatione rerum, tractandæ ſunt. Et grauior in iſ peccant qui vt eruditioniſ famam conſequantur, ardent quadam prurigine citandi, & paſſim orationibus authorum testimoniſ iſdem verbis ingerunt, quæ ad inanè potiùſ oſtentationem, quā ad robur cauſſæ attinent.

Secundum vitium eſt eorum qui exquisitam vernantiſ ſtyli laſciuiam, variæque expolitioniſ figureſ ſoler-tiſſimè componunt; quos Perſiuſ meritò exagitat.

*Fures ait, Pedio; Pedium quid? criminariſſiſ
Librat in Antihetis, doctſ poſuiſſe figureſ
Laudatur: bellum hoc, hoc bellum, an Romule cenet,
Men moneat quippe, & cantet ſi naufraguſ, aſſem
Protulerim: cantatſ fracta cū te in trabe pictum
Ex humero portet, verū nec nocte paratum*

Cauſſas ſpendiæ tractare; Vnguentū in lenticula.

Plorabit qui me volet incurraſſe querela.

Quid enim tam frigidum atque alienum, quā in diſcrimine capitiſ aut fortunarum, ambitioſo genere orationiſ ſeſe oſtentare? & Blæſum imitari, qui ſacrilegiſ & peculatuſ poſtulatſ à Cyrenenſibus, capitiſ cauſſam dicentſ, non ſe oratoriſ defendit lacertis, ſed Neroni placiturum ſperans, leuia carmina & facileſ verſuſ in Senatu recitauit?

Tertium eoſ ſpectat, qui vel in leuioribus cauſſiſ petitaſ ex varia antiſ quitate hiſtorias tam auidè infarciūt, vt in hoc ſuum palmarium vel præcipuum repoſitum eſſe arbitrentur, quos ſi non aliud, illud certè Luciliſ edocuiſſe deberet:

*Χοιείδιον ἢ βοῦν ἀποκώλον, ἢ μίαν αἴγα,
ἢ γὰρ χείειν ἔιληθαι μεδάειον Μεγικλειſ.
Ὅπτε ὃ μοικονόν τι φέρεſ Οδρυάδαν γαργήπαι,
Ὅυτ' ἀπάγω κλέπταιſ οὐτ' ἀπὸ Θερωπυλῶν.
Ἀλλὰ φέρεſ Εὐτυχάδην ἔχρωθι κριſτη, ὄστυπαι:
Ἐγὼ δὲ μοι Ζέεξηſ, ἢ Λακεδαίμονιοſ.
Πλὴν καὶ μοῦ μήθευπι νόμου χείειν, ἢ μέγα κρέζω,
Ἄλλα πέγει Μεγεκλήſ, ἄλλα τὸ χοιείδιον.*

Quod Martialiſ lib. 6. feſtiuiſſimè imitatuſ canit:

*Non de vi, neque cade, nec veneno,
Sed liſ eſt mihi de tribuſ capelliſ,
Vicini queror haſ abeſſe furto:
Hoc iudex ſibi poſtulat probari.
Tu Cannas Miſbridaticū quoſ bellum,
Et periuria Panici furoriſ,
Et Syllatſ, Mariſſque, Mutiſſque,
Magna voce ſonas, manū quoſ tota,
Jam dic Poſthume, de tribuſ capelliſ.*

Verſuſ ad cauſſaſ maſ adhibitiſ. Antiquariſ Cauſſiſ dici exagitantur.

Sublatis igitur his & similibus vi-
tiis, prouidere debet hoc maximè tē-
pore orator, vt dicenda tacendaque
calcat, ac semper ad euentum festi-
net, & ad nouas res, non secus ac no-
tas, auditorē rapiat. Superuacaneum
non modò sed & puerile videtur cō-
munibus causis exordia ad texere, tra-
heréque diffusius, & in transitionibus
ac parergis luxuriare; quæ omnia lu-
dentium sunt potiùs declamatorum,
quàm negotiorum hominum.

Quartum ad eos pertinet qui lon-
gos amant circuitus, & diem, quod
aiunt, dicendo eximere. Bene de hac
remonet Paschalius. V.C.

Quæ ratio, inquit, est adstricti mō-
ris, totiusque ad eò vitæ, eadem quo-
que est sermonis: vt enim in libera
ciuitate fatendum est multa redūda-
re in moribus, ita in orationibus, quæ
ibi habentur, multa plerumque inest
procacitas linguæ, & superflus que-
dam verborum luxuries similis morū.

Patronorū
grauium
Stylus.

Id totū in aula excipitur magno de-
risu, & exponitur pari fastidio. Quip-
pe aulico palato, id est, docto, & eru-
dito, nihil magis ad gustum est, quàm
sobrietas quædam ponderosa. Sena-
tores liberi populi hoc amplectūtur,
quod multo sermone diem eximunt
ac multa libertate agunt.

At in aula hæc libertas est pro lasci-
uia, & nisi temperatur, continuò de-
ridenda propinatur. Neque enim nu-
da, aut sola placet, sed ita si obnubi-
tur grata illa suauitate, quam prog-
nignt peritia morū Principis. Illa qui-
dem simplicior, hæc artificiosior. Et
verò attentis & perspicaces rerū esti-
matores satis intelligunt, in iis genti-
bus quæ regnantur, vulgare sermo-
nem, cui meritò nomen indi potest,
Morum speculo, præ se ferre nescio
quid pressi, concinni, neruosi; quale
extat illud de Menelao dictum, qui,

ὄπισθε γὰρ ἀγύρευε
Παῦρα μὲν, ἀπὸ μάλιστα λιγέως.

GENVS
Iudiciale.

DE STATV, ET
tractatione Causarum.

CAPVT XXIV.

Restat vt Patronum, armis pieta-
tis, eloquentiæ, & eruditionis in-
structum, in causarum tractationem,
quasi in aciem educamus. Quæ in re
primùm cognoscendæ sunt quæ à
Græcis *στάσις* appellantur, de quibus,
cùm infinita sint propè apud Rhetor-
es Græcos sermonum curricula, lu-
bet rem in pauca contrahere:

Status, vt ex vulgatis definitionibus <sup>Statu
quid.</sup> constat, est quæstio, quæ ex primo caus-
sarum conflictu nascitur; in quo sciē-
dum est, quod habet Tullius, quid sit
intentio, depulsio, quæstio, ratio, ra-
tiocinatio, infirmatio, quæ D. Au-
gust. in sua Rhetorica fusiùs expli-
cat.

Intentio igitur est, cùm crimen ali-
quod intenditur ab aduersario, vt, C.
Flaminius Tribunus plebis Rempu-
blicam malè gessit: hunc pater suus
consilium plebis habentem de tem-
plo deduxit: Arguitur à filio læsæ ma-
iestatis.

Depulsio, cùm crimen defenditur
à reo, vt, non læsi maiestatem: ex hoc
conflictu status fit.

Quæstio an maiestatem læserit Caij
Flaminiij pater?

Ratio, quod assertur in causæ
fundamentum, vt in filium meum
potestate vsus sum, inquit pa-
rens.

Rationis infirmatio, cùm dilui-
tur, quod ad fulciendam causam as-
fertur. At enim, qui patria potesta-
te, hoc est, priuata auctoritate, Tri-
bunitiam potentiam, videlicet po-
puli

puli potestatem, minuit, is maiesta-
tem læsit: (Arguit filius.)

Iudicatio *κρινόμενος* summa torius
rei, & status quæstionis; ad quem
collineare debent omnes argumen-
tationes. An minuatur maiestatem, qui
in Tribunitiam potestatem patria
authoritate vtatur.

Longum est recensere, quot sint in
hac parte scholasticorum, tum Græ-
corum, tum Latinorum, ineptiæ, qui
infinitas propè præceptorum minu-
tias de statibus congerunt. Ne tamen
artis formulæ ignorarentur, placuit
istud ex Curio Fortunatiano vetere
Iuriconsulto subiicere.

DE STATV
inuestigando:

Et de causis Asystatis.

CAPVT XXV.

Asystata
causa sine
fundamen-
to quomodo
dignoscun-
tur.
Ασύστατων
πλῆρα γενε-
ρα recenset
Hermoge-
nes.
ἐπὶ τῶν στα-
σῶν,

Asystata, quæ appellantur causæ
sine statu, & fundamento, se-
cūdum Hermagoram, sunt quatuor
modis, quum est, aut *ἐλλειπούσα*, aut
ἰσότησα, aut *μονομερής*, aut *ἀπορῆς*.

Ellipusa; quum aliquid deest ex
circumstantiis, quod faciat quæstio-
nem: vt si aliquis abdicatur, nec ab-
dicationis vlla sit causa. Eadem di-
citur, κατ' ἑλληνίς, & κατ' ἰσότητα, & κατ' ἰσότητα.

Isazusa, quum eadem ex vtraque
parte dicuntur, & nihil proprium est
partis alterius, vt, Duo adulescentes
vicini speciosas vxores habebant, ac-
cusant se adulterij. Quicquid enim
altera pars dixerit, idem & altera di-
ctura est. Eandem *ἰσομερής*, & κατ' ἰσότητα, & κατ' ἰσότητα nominant.

Monomeres, quum ex prima par-
te tantum constat, nec quicquam ex
secunda afferri potest. Hæc eadem
ἑτερομερής, & κατ' ἑτερομερῶς.

Aporos, quum iudex non inuenit
quam sententiam dicat: vt, tres si-
militer agebant, duo soli reuerfi
sunt: accusant se inuicem cædis: Hic
enim iudex non inuenit, quid sequa-
tur, cùm vterque ab altero dicat oc-
cisum, & nihil vtroque ad proba-
tionem afferri possit, deficiente cir-
cumstantia.

Sunt & aliæ species, quas apud
varios artium scriptores inuenimus, <sup>Asystatorū,
sine causa-
rum sine
statu &
fundamento
alia species</sup>
vt, *ἀπτερέφουσα*, *ἀρχαίως*, *ἀδύνατος*,
ἀπιδυνοσ, *ἀπορῆς*, *ἀναισχύντος*, *παρ' ἰσότητα*, *ἀλόγος*.

Antistrepausa, quum actionem
suam conuertunt litigantes. Talis
fuit causa Protagoræ, & Euatli, de
qua dixi libro 6. cap. 28.

Achromos, quum color facti non
inuenitur: vt, Decem milites belli
tempore pollices sibi amputauerunt;
rei sunt læsæ Reip.

Adynatos, quum id in themate
ponitur, quod sit contra rerum natu-
ræ fidem: vt si infans accusetur adul-
terij.

Apithanos, cùm id inuenimus in
themate, quod minus verisimile est:
vt quum oculos cæci recuperasse di-
cuntur. Quæ materiæ (inquit) solent
recipi; quoniam, quamuis minus ve-
risimile sit, oculos recuperasse cæ-
cum, tamen possumus credere à diui-
na Majestate alicui aliquando hoc
esse concessum.

DE CAVSIS
cacofystatis.

CAP. XXVI.

Cacofystata sunt, quæ leui & <sup>Cacofystata
causa, qua
sunt leui &
ruinosa fun-
damento sta-
nina</sup>
Cruinoso fundamento innitun-
tur, vt sunt *ἀπορῆς*, *ἀναισχύντος*, *παρ' ἰσότητα*, *ἀλόγος*.

Aprepes, quum aliquid personæ incō-
gruens inuenitur, vt, vir fortis præ-
mium accipiat. Quado fortiter fecit,
petit præmij nomine nuptias filię suæ.
HHhhh

Anaschyntos, quum prima pars impudens inuenitur, vt luxuriosus pater abdicat filium frugi.

Parthistoria, quando in contro- uersia inuenimus quod sit contra hi- storix fidem.

Alogos sine ratione componitur: quamuis omnia asystata alogos dici possunt; siquidem nusquam in his ratio reperi potest.

DE DVCTV.

CAPVT XXVII.

Quid sit fundata co- trouersia faciendum. Ductus post statum in- quirendus, hoc est ratio totius causa agenda.

Q Vum cognouerimus mate- riam consistere, ductum quaerimus, hoc est, modum, quo tota cau- sa agenda sit.

Ductus sunt quinque, Simplex, subtilis, figuratus, obliquus, mixtus: Simplex; quum simpliciter id agi- mus, ita vt in themate positum est: Subtilis, quum aliud est in themate, aliud in agentis voluntate.

Figuratus, quum palam dicere pu- dor impedit.

Obliquus, quum periculum pro- hibet aperte agere.

Mixtus, qui est ex variis compo- situs.

Ductuum quinque modi, & eo- rum exempla.

Simplex ductus, vt, Inuentus est quidam iuxta cadauer recens homi- nis occisi, sit reus caedis: causatiuum litis est, quod sit inuentus, quod est praeteriti temporis; & ideo verum est consilium, ac per hoc simplex est ductus.

Subtilis, Amicos non habet, abdi- catur: Subtilis inquam est ductus: quoniam aliud est in themate, aliud in agentis voluntate: nam quantum est in themate, abdicat filium, non tamen verè abdicat, sed titulo abdi- cationis suadet vt amicos habeat.

Figuratus, Adulteros liceat occi- dere. Infamis fuit in nulum, inuenit filius adulterum obuoluto capite, nec eum occidit: interrogatus ergo

à patre, qui fuerit adulter, cui peper- cerit, non dicit, & abdicatur. Figura- tus est ductus, quoniam pudore de- terretur filius patri palam dicere: tu adulter fuisti.

Obliquus: Qui inuaserat, deposuit dominationem sub pacto abolitioni- nis: vult petere magistratum, con- tradicitur. Ductus erit obliquus, quoniam periculo prohibetur, qui contradicit, aperte mentionem face- re iniustae dominationis.

Mixtus: Qui infamis fuit in nu- rum, arcem occupauit: vocauit ad se filium, & interrogauit, an rumo- ri crederet, negauit se credere; de- posuit pater dominationem, sub pa- cto abolitionis; filius repudiavit vxorem, interrogat pater causas re- pudij, non dicit, & abdicatur. Ductus est mixtus, id est, & figuratus & obli- quus, quoniam pudore deterretur patri palam dicere, tu adulter fuisti, idè repudiavi vxorem: & obliquus, quoniam periculo prohibetur aper- te mentionem facere iniustae domi- nationis.

D I V I S I O

causarum.

Ad imaginem statuum cognoscendam.

CAPVT XXVIII.

R Eperto ductu considerabimus septem genera cotrouersiarum. Quatuor genera in antiquis Rhetoribus posita, quae valent ad intelligenti- am formularum.

Nota porro, legalem controuer- siam dici, quae petitur ex aliqua lege civili scripta.

Rationalem, quae ex dyedoy lege

rationis, & re aliqua, seu facto ad rem spectante.

Controuersia simplex rationalis, qua.

Simplex rationale, cum res vna vel factum simpliciter tractatur: vt in- uentus est iuxta cadauer recens ho- minis occisi, tenens cruentum gla- dium, reus est caedis.

Simplex le- galis. Coniuncta rationalis qua habet duo causa- tina ex ra- tione.

Simplex legale, quum lex vnã facit quaestionem, vt, Peregrinus mu- rum ne ascendat: peregrinus murum ascendit, & hostem propulsauit, pe- titur ad poenam.

Coniunctum rationale, quod con- stat duabus rebus, & causatiuis.

Rebus, quum multa quaeruntur, vt si aliquis accusetur, & adulterij, & sacrilegij.

Causatiuis, quum vna res quaeri- tur, & multis causis approbatur: vt, Luxuriosus adolescens iurauit se vxo- rem non esse ducturum, & abdicatur: illic enim vna quaestione ostendimus, an abdicandus sit, sed causatiuis con- iuncta est, & quod luxuriosus est, & quod iurauit se vxorem non esse ducturum.

Coniuncta legalis duo habet causa- tina ex lege civili.

Coniunctum legale: quum quaeritur ex contra plures leges sit ad- missum, vt, Peregrinus murum ne ascendat, & nocte nemini liceat esse cum telo: Peregrinus murum cum telo nocte ascendit, & hostem pro- pulsauit: petitur ad poenam. Hic enim contra duas leges fecisse dicitur, & quod peregrinus murum ascenderit, & quod nocte cum telo fuerit.

Comparati- ua rationalis.

Comparatiuum rationale: quum aut personae, aut res comparantur.

Personae, vt, Qui plus Reipubl. praestiterit, petat praemium. Contendunt Medicus, & orator. Hic enim quaeritur, qui melior sit: vtrum medi- cus, an orator.

Res, vt, Qui plus Reipubl. praesti- terit, petat praemium: alter hostes ab obsidione repulit, alter hostium ciui- tatem cepit. Contendunt de praemio: hic enim facta eorum & res compa- rantur: vt quaeratur, quid plus sit, hostes repellere ab obsidione, an ho-

stium ciuitatem capere.

Comparatiuum legale, quum le- ges comparantur: vt qui auxilium parentibus non tulerit, capite plecta- tur: & Mas templum Cereris si in- gressus fuerit, capite puniatur: In templo Cereris matri auxilium filius tulit, petitur ad poenam. Hic enim quaeritur per comparisonem, secun- dum quam legem filius facere de- buerit.

Comparati- ua legalis.

Mixtum: Quando non ex vno ge- nere materia composita est, id est, quum & simplex est genus, & com- paratiuum, aut cum & rationale, & legale.

Controuer- sia mixta ex variis.

Simplex, & comparatiuum: vt, Quidam prodicionis accusabatur: ex filii eius alter fortiter fecit, alter de- seruit: petit pater de viro forti, vt abolitionem iudicij peteret. Ille in- columitatem desertoris fratris opta- uit, & reo non adfuit patri: absolutus pater abdicat filium. Hic enim & simpliciter quaeritur, an contra vo- luntatem patris, praemium ei licuerit petere, & per comparisonem, quid magis debuerit optare.

Mixtum, ex rationali & legali, vt, Qui prodicionis damnatus fuerit, magistratui detur custodiendus, & trigesima die torqueatur, vt confcios dicat, & adulteros liceat occidere: prodicionis damnatus magistratui collegae suo datus est custodiendus. Ille eum in adulterio deprehensum occidit, reus est conscientiae. Hic enim & rationale est genus, in quo quaeritur, an hic conscientus fuit, an ille adulter: & legale, in quo quaeritur, an eum illi licuerit occidere, qui torqueri debuerat, vt conscientus di- ceret.

ALIA DIVISIO causarum.

Petita à genere Characteris,
sive Elocutionis.

CAPVT XXIX.

Alia genera cōtrouersiarum, quae considerantur causa, ratione characteris, sive elocutionis, & modi agendi: sunt igitur, Ethicum, Patheticum, Apodicticum, Diaporeticum, Mixtum.

Ethicum genus, in quo moralitas quaedam, id est, mores hominum considerantur, ut sunt comœdiæ.

Patheticum genus, in quo motus est animi, & vis quaedam, & impetus mentis, ut sunt tragœdiæ, ut;

Indemnatos liberos licet occidere, tres filios lege indemnatorum, in conspectu matris occidit: mater eodem gladio se interemit.

Reus est, quod causas mortis præstiterit.

Apodicticum, in quo pugna quæstionum est.

Peregrè proficiscens reliquit apud amicum certam frumeti mensuram. Ille in fame ciuitatis duplo pretio frumentum vendidit: reuersus amicus contendit de lucro.

Diaporeticum, in quo addubitatio est, nec quicquam certi affertur, ut;

Cum duo fratres dissidentes contenderent armis, pater intercessit, vulneratus est, incertum à quo; quærent filij, à quo sit vulneratus: non dicentem accusant dementiæ.

Mixtum, quod non ex vno genere compositum est: ut est hæc ipsa materia patris vulnerati: nam & patheticum est in fratrum congressione, & diaporeticum est à dubitatione patris.

DE STATV, ET eius diuisione.

CAPVT XXX.

Repertis generibus controuersiarum, quæritur status, quo consistit controuersia.

Genera statuum sunt duo; Rationale, & Legale.

Interest inter rationales status & legales: quod rationales rei alicuius vel facti habent quæstionem: legales autem legis & iuris continent disceptationem.

Rationales status, secundum Hermagoram sunt quatuor, Coniectura, Finis, Qualitas, & Translatio: sed translationem tantum accepimus legalem: quoniam nulla translatio, id est, præscriptio, sine lege potest esse.

Coniecturalis status, & eius varia species.

Coniecturalis status sex modis fit: aut quum de facto constat, & de persona non constat: aut quum de persona constat, & de facto non constat: aut quum de vtroque non constat: aut quum de sola voluntate sit quæstio: aut quum de re ipsa quæritur: aut cum est anticategorica.

Quum de facto constat, & de persona non constat, ut, Cum abdicato filio, qui militabat, inuentus est pater telo filij sui occisus; reus est filius parricidij. Hic enim de facto constat, id est, occisum esse patrem, sed de persona non constat: quæritur enim an à filio sit occisus.

Quum de persona constat, & de facto non constat, ut, Luxuriosum filium pater abdicauit: abdicatus medicinæ studuit: postea decumbenti patri dedit poculum, quod

Quid status.

Genera, & species statuum.

Sex species coniecturalis status, & earum exempla.

diceret sanitatis: pater in media portione, ait se venenum accepisse, filius residuum poculum bibit, & decessit pater, reus est filius parricidij. Hic enim de persona constat, quoniam filius poculum dedit: sed de facto non constat: qualem enim potionem dederit, vtrum veneni, an sanitatis, incertum est.

Quum de vtroque non constat, ut, Luxuriosus pater non comparuit, reus est parricidij filius. Hic enim non constat, occisum esse patrem: & si constiterit, incertum est an à filio sit trucidatus.

Quum de voluntate quæritur, ut, Luxuriosus adolescens nocte à meretricis domo expulsus, cereum ardentem ante meretricis fores abiicit, domus arsit: arguit eum, ut restituat. Hic enim, & de persona, & de facto constat: sed tantummodo quæritur, qua id fecerit voluntate.

Quum de re ipsa quæritur, quando capiti & oculis quæstio est, non de facto aliquo: id est, cum quæritur an aliquid fuerit illud de quo quæstio est, non, an aliquid sit factum: repetebat à commilitone suo pecuniam tanquam creditam: negantem se debere, occidit, sed & se interfecit: repetunt pecuniam hæredes interfectoris, ab hæredibus pernegantis: illi contradicunt. Hic enim non de facto quæstio est, sed de eo an pecunia ante illa sit credita.

Antithetica est mutua accusatio: id est, quum aliqui se inuicem accusant: ut vir fortis habebat nouercam, habebat & in matrimonio captiuam: ambiguis signis obiit: accusant se inuicem venæcij nouerca & captiua.

Finitiuus status.

Finitiuus status fit, cum id quod obiicitur, non hoc esse contendimus: Est autem quintuplex: aut quum simplex est quæstio, quæ anasceualti ca, id est, refellens, dicitur: aut quum

duplex actio est: siue comparatiua, quæ Antioristica dicitur: aut quum duplex quæstio est, siue coniuncta: aut quum ex partibus definitus: aut quum est Antithetica.

Simplex definitio, quum vnam rem simpliciter definimus: ut, naufragia ad publicanos pertineant: cuiusdam naufragi corpus, cum ornamentis ad litus expulsum arena obrutum est, id publicani eruerunt, rei sunt sepulchri violati. Hic enim simpliciter quæritur, quid sit violare sepulchrum.

Duplex actio, siue comparatiua, quum duas res diuersas definiant litigantes, ut, sacrilegus capite plectatur, fur quadruplum soluat: de templo quidam priuatam pecuniam sustulit, petitur ad pœnam, offert quadruplum, quasi fur. Hic enim alter sacrilegium dicit esse commissum, & hoc definit; alter furtum, & comparatione quæritur, quid sit admissum, vtrum sacrilegium, an furtum.

Duplex quæstio, siue coniuncta: quum duas res, quas prima pars definit, eadem aduersarius impugnat, ut, qui non initiatus sacra enunciauerit, capite plectatur: non initiatus sacra vidit in somniis, reulit ei qui fuerat initiatus: ille ait, hæc sunt sacra: petitur ad pœnam, & contradicunt. Hic enim quæritur, quid sit initiatum esse, & quid sit enunciare.

Ex partibus definitio: quum vnam rem multis partibus definimus: ut, Qui obsidebantur ab hostibus, auxilia à finitimis conduxere; in itinere sunt auxilia, recessere hostes ab obsidione: petunt illi pactam mercedem: hi contradicunt. Hic enim quæritur, quid sit auxilium præstare: quod ex partibus definimus, quod & decreuerunt, & quod miserunt, & quod hostes recesserunt.

Antithetica definitio, qua non tantum crimen negamus, verum etiam

qua fit ex pugna defensionis operatarum.

commodū aliquod afferimus. Commendatam sibi ab Ephebo chlamydem; defuncto eo, in monumentis maiorum ei posuit; accusatur à patre Ephebi, sepulchri violati: Hic dicit sepulchrum à se non tantum non esse violatum, verum etiam esse & ornatum.

Status qualitatis, & eius duplex species, absoluta, & assumptiua, quot modis fiat.

Absoluta species status qualitatis fit duobus modis.

Status qualitatis duplicem constat esse speciem: Absolutam, qua factum absolutè defenditur; Assumptiuam, qua rebus aliunde assumptis coloratur.

Absoluta qualitas duobus modis fit: facti qualitate, & iuris ratiocinatione.

Facti qualitas est, quum ostendimus, factum, quo arguimur, non esse perniciosum, & idè naturali iure esse concessum; vt damnato Milone Cicero exclamauit, urbem Romam bonis ciuibus sedem esse non posse: reus est læsæ Reipub.

Iuris ratiocinatio fit quatuor modis, lege, more, sectâ, arte.

Lege, Indemnatos liberos liceat occidere: tres filios lege indemnatorum occidit, reus est vxori malæ tractationis. Hic enim se dicit lege fecisse

More, Mos apud Scythas fuit, vt sexagenarij per pontem mitterentur. Scythæ Athenis sexagenarium patrem per pontem deiecit, reus est patricidij. Hic enim dicit se secta sua fecisse, vt hoc disputaret.

Arte, Pictor naufragia pinxit, & publicè proposuit: nemo nauigat, reus est Reipub. læsæ: necesse est, sua se arte defendat, quòd pictores consueuerunt huiusmodi multa pingere, & publicè proponere.

Assumptiui status qua-

Assumptiua qualitas constat, re-

latione, remotione, compensatione, ^{tuor partes, sine species.} venia.

Relatiuus status fit, quum reus culpam refert in eum propter quem arguitur, vt, Miles in acie exclamauit, Vincimur; occisus est ab Imperatore. Reus fit Imperator læsæ Reipubl. contradicit: dicit enim militem peccasse, & idè occidi debuisse, quòd hoc clamauerit.

Remotiuus duobus modis fit, quum aut in personam remouemus, aut in rem.

In personam, vt: Legatus intra trigesimum diem nauiget: legatus, non accepto à quæstore viatico, non nauigauit intra trigesimum diem: reus est malè gestæ legationis; hic enim remouet crimen malè gestæ legationis, quòd viaticum non accepit.

In rem: vt, Missus est ad expugnandam hostium ciuitatem, inuenit illam luc laborare, reduxit exercitum: reus est læsæ Reipubl.

Compensatiuus status fit duobus modis; cum aut delicto meritum comparamus, aut cum maiori incommodo consultum esse contendimus.

Delicto meritum comparatur, vt, Miles ex acie ad muros confugiebat, Imperator muros diruit, victoriam reportauit; reus est læsæ reip.

Maiori incommodo prospectum esse contendimus, vt, Tyrannidis tempore speciosum filium amico commendauit, vocauit ad se patrem eius tyrannus, & tormentis expressit, vbi erat filius: satellites misit ad amicum, amicus puerum occidit, tyrannus se necauit, amicum mater, puer cædis accusat, adest ei pater. Hic enim dicit puerum maiori à se pudoris iniuriâ liberatum.

Venia omnis, aut purgatiua, aut deprecatiua.

Purgatiua quatuor modis fit, errore, casu, necessitate, obliuione.

Errore, vt Exulem intra fines de-

prehensum liceat occidere. Ex duobus geminis fratribus similibus alter exulabat; fratrem eius quidam, tanquam exulem, occidit; reus est cædis. Hic enim se dicit errore fecisse.

Casu, dum venatur, hastam in feram misit, hominem occidit, eo vulnerare perit, reus fit cædis. Hic enim dicit, se non voluntate, sed casu fecisse.

Necessitate, Orator captus ab hostibus, laudes eorum scripsit, iubentibus his, & publicè recitauit: gratuito dimissus est, ad suos reuersus læsæ Reipubl. accusatur. Hic enim dicit, se non voluntate, sed necessitate fecisse.

Calenda sacris desinata.

Obluione; Sacerdos omnibus Calendis sacrum non fecit, petitur ad pœnam. Hic enim aliter defendi non potest, nisi memoria sibi allegauerit excidisse.

Deprecatiua venia: cum nulla potest esse defensio, sed eum, cui liceat ignoscere, tatummodo deprecatur.

Hæc ille, quorum nonnulla sunt plerumque spinosa, & exilia: sed visum est hoc antiquitatis monumentum non omittere: in cæteris liberiori cursu fluet oratio.

DE TRACTATIONE

statuum in specie, deque singulorum exemplis.

Ac primùm de Coniecturali.

CAPVT XXXI.

IN Coniecturali statu vbi de facto non constat, duo maximè spectantur, voluntas, & facultas; si enim & voluerit, & potuerit reus, argumentum est quòd fecerit: sin contra, expedit se laqueis accusationis.

Ad voluntatis significationem spectatur motus animi: Cupiditas, do-

lor, motus, voluptas, vitia: in corpore, valetudo, forma, vires: in externis locus, tempus, modus, &c.

Hæc sunt fidei capita, per quæ orator excurret.

Status Coniect. partes dicit.

Primùm, si cupidus fuerit, qui accusatur, vt, Cæsar rapuit sponte Principatum, quòd à puero flagrauit gloria, & habuit hos versus in ore, quos ex Euripide vertit Cicero.

Si violandum est ius regnandi causa Violandum est, in aliis rebus pietatem colas.

Metus: vt, Drances arguitur quòd eadem perpetrârît; facile negatur, quia, vt ait Virgilius:

Homini est frigida dextera bello.

Voluptas, vt, Antonius citatur reus adulterij, expendatur vita eius à puero: quod Cicero facit Philipp. 2.

Deianira.

Dolor, vt Deianira occidit maritum: quid mirum? Zelotypiæ furore doloreque flagrans, à Seneca tragico sic exprimitur:

O quam cruentus feminas stimulat dolor,

Cum paruit vna pellici & nupta domus!

Scylla, & Charybdis Sicula contorquens fretas,

Minus est timenda, nulla non melior fera est.

Virtutes, vt Cicero pro Deiotarotaro.

Deiotarus.

Deiotarus (inquit) non est saltator, quare? Omnes sunt in eo regie virtutes: quod te Cæsar, non ignorare arbitror: sed præcipuè singularis & admiranda frugalitas: etsi scio hoc verbo Reges non laudari, frugi hominem duci non multum habet laudis in rege: fortem, iustum, seuerum, grauem, magnanimum, largum, beneficum, liberalem, hæc sunt Regie laudes.

Vitia, apud Sallustium,

Arguitur affectasse dominatum Catilina, quid mirum? nobili genere natus fuit: ingenio malo, prauoque. Huic ab adolescentia bella intesti-

Catiline.

na, cædes, rapinæ, discordia ciuili, grata fuere, ibique iuuentutem suam exercuit, patiens corpus inedia, algoris, vigiliæ, supra quam cuiquam credibile est: animus audax, subdolos, vanus, cuiuslibet rei simulator, atque dissimulator, alieni appetens, sui profusus, ardens in cupiditatibus, satis eloquentiæ, sapientiæ parum, vastus animus, immoderata, incredibilia, nimis alta semper cupiebat.

Præclaræ coniecturæ, & dignæ Sallustio.

In corpore verò, ad confirmandam voluntatem faciunt valetudo, forma, vires, ætas, sexus, &c.

Corporis
forma ad
probationes
facit.

Forma, inquam, facit coniecturam morum; et si ea non satis firma est, quin ad ornandum potius quam ad probandum valet. Vsurpauit tamen Cicero, & Sidon. Apoll. Gnatonem signiferum esse omnis turpitudinis ostendit, vel ab ipsa corporis figura, quam egregiè describit.

Vires, & ætas: vt Penelope, Laertes, & Telemachus, vim inferre proci non possunt: nam canunt apud Quidium:

Tres sumus imbelles numero, sine viribus vxor,

Laertesque senex, Telemachusque puer.

Addit etiam nomen aliquid, & institutio, & genus, & vitæ conditio, à quibus ducenda quoque argumenta docent Cicero & Hermogenes: vt si dicamus quempiam Caldum vocari, quod repentino ac temerario sit consilio, & ostendamus apud quos, & à quibus educatus, & eruditus fuerit, quibuscum viuat, vel vixerit, quo more domestico.

Ex fortuna ducuntur argumenta, cum ostenditur quispiam seruus, vel liber, vel diues, vel pauper, vel nobilis, vel ignobilis, vel priuatus: vel cum potestate, vel doctus, vel indoctus.

Ad externa spectant locus & tempus, quorum opportunitas co-

mes est factorum.

Hæc ergo in genere spectantur, locus, tempus, occasio, facultas, facultas: in loco opportunitas, in tempore longinquitas, in occasione facultas, in facultate copia & potestas.

Deinde videndum est, quid adiunctum sit negotio: hoc est, quid maius, quid minus, quid simile, ex quibus coniectura quædam ducitur.

Quod si ea quæ de persona dicta sunt, non fuerint in causa, hortandi erunt iudices, vt veterem famam hominis, non putent in causam peruenire; nam ea illum antea celasse vitia, nunc manifestò teneri.

Defensor autem primùm si poterit, nitetur, vitam eius, qui postulat, demonstrare honestissimam: id faciet si ostendat aliqua eius nota & communia officia, in parentes, amicos, affines, necessarios, in rempubl.

Defensionis
methodus.

Hæc ipsa magna cum orationis grauitate proponet, & illustrabit. Indignatio erit iuncta cum quæstione, per quam miserum facinus esse dicet, ac indignum, innocentem accusari, cum animus omni in vita fuerit à vitiis remotissimus. Sin autem in antea acta vita aliqua turpia erunt, aut falsò venisse in hanc existimationem dicentur, aut ex aliquorum inuidia & obrectatione, aut opinione falsa rumoris; aut necessitati, aut persuasioni, aut adolescentiæ, aut alicui non prauæ affectioni animi attribuentur.

At si nullo modo vitæ turpitudine aut infamia deleri poterit oratione, negare oportebit, de vita eius & moribus quæri, sed de eo crimine cuius arguitur: quare, antea actis ommissis, illud, quod instat, agi oportere. Hæc Cic. 2. de inuent.

Iam ad probandum assumentur argumenta remota, quæ cum foris petantur, arte tamen & industria oratoris, non mediocriter elucescunt.

Argumenta
remota.

Diuina. & cunct. Sunt autem partim diuina, partim humana.

Diuina. Diuina in sex partiuntur, in oracula, auspicia, varinationes, responsa sacerdotum, haruspicum, coniectorum, quæ fufius prosequi nec est huius loci, nec instituti.

Vestalis de saxo precipitata non leditur. Castitas tuca. Seneca Vestalis castitatem probat, quod stupri accusata, & de saxo precipitata, illæsa permanserit.

Concludit in hæc verba: *Damnata, deiecta est: absoluta, descendit.*

Porro, quæ Ethnici diuina testantur esse testimonia, apud Christianos irrisa iacent, & contempta.

Nullus igitur horum vsus: nobis ex Ecclesiæ autoritate, orthodoxorum sententiis & probatis miraculis, omnis testimoniorum diuinitas accensenda. Fuit apud antiquos consuetudo, quam nunc aliqui superstitiosè retinent;

Argumenta petere facti, vel infecti, per ignem, & aquam.

Nam & Germani spuriam prolem explorabant per Rhenum; quem idcirco Nonnus *νονονος* *ἑλθρονος* nominat: & apud Heliodorum, Theagenis & Charicleæ virginitas per ardentem prunas tentatur: de quibus probationibus agit Demetrius Charophylax, Chomatenus.

Per prædictiones, per sortilegia, per *μωμομαγίας*, per obiectum cadaueris: sed hæc partim vetita, partim non satis certa.

Nam (quod ad cadauer attinet) id ipsum præsentem percussore, sanguinem emittere aiunt, & persæpe res est comprobata: itaque hoc indicium quidam magni faciunt, vt Boëtius, decif 116. & Plancus de iudiciis: Alij tamen, & graues authores, non satis esse censent, ad reum quæstioni subiiciendum, nisi alia accedant, vt fama, minæ, inimicitia.

Legendus est Delrio, disquisitionum magicarum, lib. 4. Quidam miraculo tribuunt, quidam casui, alij melius referunt ad antipathiam, ex

vehementi odio occisi in interfectorem; quod qualitatem arcanam impresserit corpori, cum cadauere permanentem: ad quod videtur referendum illud Lucretij;

Inde petit corpus, mens vnde est saucia amore.

Namque homines plerumque cadunt in vulnus, & illam

Emicat in partem sanguis, vnde icimur ictu:

Et si cominus est, hostem ruber occupat horror.

In quo amantis & mortui est comparatio: vt enim ille rem amatam appetit; sic & mortuum corpus rem inuisam impetit.

Sic habet Lem. lib. 2. de occultis naturæ miraculis, cap. 7. Langius ep. 40. Pictorius, dialogo 9. Gemina lib. de characteris, c. 6. & hæc de istis iudiciis sufficiunt.

Humana sunt, quæ spectantur ex auctoritate, & voluntate, & ex oratione, aut libera, aut expressa, in quo sunt scripta, pacta, promissa, iurata, quæ sita: atque in eo quæstionis coniecturalis genere, maximè testes & quæstiones adhiberi solent.

Argumenta
remota, hu-
mana.

Testes debent esse graues, constantes, honesti, & (vt breuiter dicam,) sine affectu: contra reiiciuntur, si natura vani, si leues, si cum ignominia, si spe, si metu, si iracundia, si misericordia impulsus, si præmio, si gratia adducti.

Quæstionum fidem hæc attenuare solent, quod dolorem fugientes multi in tormentis ementiti, persæpe mori maluerunt falsum fatendo, quam inficiendo dolere.

Quod multi etiam suam vitam neglexerint, vt eos, qui his chariores quam ipsi sibi essent, liberarent.

Alij autem, aut natura corporis, aut consuetudine dolendi, aut metu supplicij, aut mortis, vim tormentorum pertulerint, cum essent maleficio infecti.

Alij emitti sunt in eos quos oderant.

Hæc ex Cicerone satis fuerit delibasse; Nam pleniorum istius rei cognitionem ad praxim iudiciorum remittimus.

Accusator, quasi hasta in manu posita, instabit, coniecturas omnes ab animo, corpore, externis, conglobatas exponet: nihil tamen confectabitur morosius.

Contrà, reus ostendet hæc argumenta verisimilia, non propriæ notæ, dubia, incerta, in opinione fundata, omnia in multis aliter atque aliter euenisse, nihil esse tam miserum quam hominis salutem inconstantia committit.

Exemplum huiusce quæstionis luculentum est in Palamede apud Gorgiam Leontinum: cuius ego partem in confutatione Latinam feci, quod præclarum mihi videretur eloquentiæ monumentum Gorgiæ illius Leontini oratio, qui statuâ ex auro solido, propter faciendam donatus est: Ad hæc prætat lege Philotam Quinti Curtij, libro sexto.

Statu finitimus, & de eius tractatione.

DE hoc statu diximus in artificio orationis: fit cum quæritur quid sit res, & quo nomine afficienda? An sacrilegus Diogenes, qui deuiculi idolum ligneum rapuit de triuio, ut sibi coqueret cœnant?

M. Tullius breuiter sic explicat, lib. 3. de Oratore.

Definitionis autem sunt disceptationes, ut, cum quæritur, quid in communi mente quasi impressum sit, ut si disseratur idne sit ius quod maximæ parti sit vtile: aut cum quid cuiusque sit proprium, exquiritur, ut ornatè dicere propriumne sit oratoris, an id etiam aliquis præterea possit: aut cum res distribuitur in partes; ut si quæretur, quot sint genera

rerum expetendarum: aut cum quæ forma, & quasi naturalis nota cuiusque sit, describitur, ut si quæretur avari species, seditiosi, gloriosi, ex quo intelligas, notiones, notationes, definitiones, distributiones, descriptiones, hunc locum tum fulcire tum ornare.

Primus ergo accusatoris locus erit, nominis, cuius de vi quæritur, breuis, aperta, & ex hominum opinione deprompta definitio; ut si accusetur Flaminius læsæ maiestatis, quod filium magistratum gerentem de conicione detraxerit, ita proponenda erit definitio:

Maiestatem minuere, est aut de amplitudine, aut populi potestate; aut eorum quibus populus potestatem dedit, aliquid derogare.

Hoc si breuiter est positum, pluribus est verbis & rationibus confirmandum, & ita esse, ut describeris, ostendendum: Deinde ad id quod definitur, factum eius, qui accusabitur, adiungere oportebit, & ad hypotheseum gradum facere.

Erit & infirmande aduersariorum definitio: ea autem infirmabitur, si falsa demonstrabitur ex consuetudine, & opinione hominum, à turpi, ab inutili, &c. Sed quoniam quæ ad definitiones pertinent, libro quarto sunt explicata, nunc pluribus inculcandum non puto.

Statu qualitatis.

Cum facti, & facti nomine concessio, vis, & natura, & genus negotij ipsius quæritur; constitutionem generalem appellamus, inquit Cic. 2. de inuent. quæ duplex est, Negotialis & Iuridicialis.

Negotialis est, quæ in ipso negotio iuris ciuilibus habet implicatam controuersiam; ut, quidam pupillum hæredem fecit; pupillus autem mortuus est, quam in suam hæreditatem veni-

ret; de hæreditate ea quæ pupillo venit, inter eos qui patris pupilli fecundi sunt, & inter agnatos pupilli, controuersia est.

Iuridicialis est, in qua æqui & iniuri natura, & præmiij & pœnæ ratio quæritur. Iudicialis status duæ sunt partes, vna absoluta, altera assumptiua: Absoluta, quæ factum, ut ex se legitimum tuetur, ab Hermogene dicitur accusatio rei cuiusdam, tanquam obnoxia, quæ tamen omni nota soluta videri potest, à Cicerone relatio nominatur, 2. de Inuent.

Ea est, cum reus (inquit) quod agitur, confessus, alterius se inductum peccato, iure fecisse demonstrat. Sic Horatius occisis tribus Curiatis, & duobus amissis fratribus, domum se victor recipit: is animaduertit sororem suam de fratrum morte non plorantem, sponsi autem nomen appellantem audiuit cum gemitu; & lamentationem indignè passus, virginem occidit. Accusatur.

Absoluti status partes, quas ex Curio Fortunatiano supra, in quatuor capita distinximus, ab aliis ita enumerantur, natura, lex, consuetudo, iudicatum, æquitas, pactum: quæ si in causa ostendat, absoluitur reus, ut accusatur Cereas, quod Bambalionem nocturnum furem occidit, factum legitimum probat.

A natura, quæ docet vim vi repellendam.

A lege, quæ sic habet: Si nox factum furtum est, si in aleis occisit, iure casus esto.

A consuetudine: Hoc à natura expressum, à lege confirmatum, omnium sæculorum memoria seruauit, omnium gentium instituta tenuerunt.

A iudicatio: in simili causa absolutus est Fannius, in quo iudicium auctoritas, & par ratio circumstantiarum plurimum valet.

Ab æquitate: si vita nostra in aliquas insidias, in vim, in tela inimicorum incidit, omnis honesta ratio

quærenda est expediendæ salutis.

A pacto: si contra datam fidem fecerit accusator.

Assumptiua est, quæ colorem sumit ad factum excusandum, cæteroque malum.

Color autem apud Rhetores est, quicquid ad excusationem facti assumitur, quod eius rationem immutat, ut purpura lanam.

Tres autem habet partes, remotionem, comparationem, concessionem.

Remotio omnem culpam remouet, & in alium transfundit, ut Vlyses apud Homer. Iliad. 2. verberans Therisitem, reus citatur, non differtur, sed impudentem muscam, & Regum obtrectatorem se verberasse dicit, qui minimè tolerandus fuerit.

Comparatio, factum aliquod deterioris comparatione, quod alioqui faciendum fuisset, minuit: ut lex Solonis sanxit, *εὐδὴ μὴ τις πείσῃ τὸν πολίτην, ἀμύω ἔσω, si quis non nutruerit parentes, infamis esto.* Aliquis alimenta denegauit patri, excusat se, quod, cum aut patri aut coniugi fame pereundum esset, vxoris salutem vitæ parentis anteposuerit.

Concessio factum concedit, & malum fatetur, sed minuit ab adiunctis.

Purgatio, cum reus se aliquis vi impulsus ad crimen, ostendit: eius partes sunt necessitas, fortuna, permotio.

Necessitas, ut mater Hierosoly. *Josephus* mitana necauit filiolum, sed furore & fame stimulante, pessimis omnino dominis.

Fortuna, pædagogus Croesi filio admotus, venabulo feram appetens, alumnum transverberat: casu factum diluit apud Regem, & certè ita diluit, ut, quod testatur D. Basilii, à Creso absolueretur.

Permotio, quæ à Cicerone, 2. de Inuent. dicitur impulsio, & ratiocinationi opponitur; ut, Achilles districto gladio insilit in Agamemnonem,

Relatio
quid.

Diogenis
factum in
sena.

Herodot.
D. Basilii, in
epist.

sed in eo æstu qui describitur ab Homero, amoris & furoris, omnium impotentissimo.

Deprecatio malum malefactum admittit, nec excusationes multas querit, sed ignosci petit.

Rationes ignoscendi, sunt, rei nobilitas, virtus, anteaactæ vitæ innocentia, officia in reipubl. spes futurorū, minimum periculum in ignoscendo, honestas in venia, si concedatur.

Hic locus dicendi amplissimus, & ubi flexanima illa eloquentia vires suas exerit, & motus excitat.

Nunc de variis generis iudicialis orationibus videamus.

DE ACCUSATIONE.

CAP. XXXII.

Primum omnino, eundemque frequentissimum in genere iudiciali locum obtinent accusationes, & defensiones; de quarum artificio iuuat hinc non nihil submonere.

Accusatio, cum sit rei coram iudicibus delatio, ritè seruatis iudiciorum formulis, honesta debet esse, & grauis: neque enim idem est accusator, ac liuidius quispiam calumniator: qui cum veris criminibus innocentis famam nullatenus aspergi videat, maledicendi rabie ficta conquirat, quibus pessumdet innocentiam.

Accusatio (inquit Cicero) crimen desiderat, alioqui mala & nugatoria futura est.

Nec satis, bonum aut commune aut priuatum spectare debet; quo consilio si destituta sit, in vitia inuidiæ, odij, perfidiæ, facilè prolabitur. Quamobrem & spectata communi utilitate, multos olim Resp. Romana probauit accusatores, & ad hæc studia, iuuenum non rarè aluit industriam, vt inuidiosa optimatum potentia, ab iisdem telis accusationis

circumuenta, vel infringenterentur, vel hebesceret.

Facilè (inquit Cicero) omnes patimur esse quamplurimos accusatores: quòd innocens, si accusatus sit, absolui potest: nocens, nisi accusatus fuerit, condemnari non potest.

Vtilius est autem absolui innocentem, quàm nocentem, causam non dicere.

Sic anseres & canes aluntur in Capitolio, vt significant si fures venerint; at fures internoscere non possunt; significant tamen si qui noctu in Capitolium venerint; & quia id est suspiciosum, tametsi bestia sunt, tamen in eam partem potiùs peccant, quæ est cauior. Quòd si luce quoque canes latent, cum Deos salutatam aliqui venerint, opinor iis crura suffringantur, quòd acres sint, etiam tum cum suspicio nulla sit: simillima est accusatorum ratio. Alij (inquit) anseres sunt, qui tantummodo clamant, nocere non possunt; alij, canes, qui & latrare & mordere possunt, qui si latent sine suspicione, & deferant crimina, nec dicere possint, aut quare, aut quomodo, sunt omnino reprimendi.

Verùm, quia difficile est in istis accusationibus tenere modum; postquam accusatoribus honos & præmium aliquod esse cœpit, tanta fuit accusandi rabies, vt nulla satis munita videretur aduersus improborum linguas innocentia. Quæ ratio effecit, vt à prudentibus Imperatoribus ista accusandi licentia cohiberetur, & delatores, quo nullum pestilentius hominum genus, grauissimis pœnis subiicerentur.

Quamobrem, accusandi prouincia viris præsertim moderatis suspecta semper & odiosa visa est, & defensio quidem (vt ait Tullius) laudabilior: accusatio tamen persæpe probata est. Habet autem pondus suæ authoritatis, cum legitime tractatur; & primum quidem ea quæ ad accu-

Accusatores comparantur cum Anseribus & Canibus.

fundum descendit persona, non aliqua venali aut sanguinaria eloquentia videtur in rei miserias inuehi, non inuidia, non odio, non spe præmiorum ad accusandum rapi, sed oppressæ innocentia misericordia, improbitatis odio, communis utilitatis ratione. Hoc omnes profiteri, si non æquè præstare, solent accusatores; & quæ huiusmodi suspicio subesse possit, hanc primùm conantur eleuare. Nec aliò spectat hoc Ciceronis exordium:

Si quis vestrum (Iudices) aut eorum qui adsunt, fortè miratur, me, qui tot annos in causis iudiciisque publicis ita sum versatus vt defenderim multos, læserim neminem: subitò nunc mutata voluntate, ad accusandum descendere; Is, si mei consilij causam rationemque cognouerit; vnà & id quòd facio probabit: & in hac causa profectò neminem mihi esse præponendum iactorem putabit.

Deinde fusè narrat & amplificat iustissimas causas, quibus ipse ad hanc accusationem fuerit adductus. Sed non opus est in singulis accusationibus tanto ambitu orationis, præfertim vbi quis patronus ex officio & consuetudine facit, reus ita nocens est & infamis, vt tacitè probetur omnibus eius delatio.

Secundò, valdè spectanda occurrat, qualis sit res, persona, & quibus accusetur criminibus.

Puerorum est omnia temerè augere, in omnibus esse nimios. Itaque & leuiculos plerumque errores, non secus ac grauissima quæque crimina insectantur, & exclamant in nugis: *O facinus inauditum! ô scelus in extremas terrarum oras deportandum!*

Longè aliter prudentes accusatores faciunt; qualis reus in iudicium veniat, considerant, timidè incedunt in lubrico, rationem habent dignitatis, & nobilitatis, consulunt, affirmum, qui reo sanguine coniuncti

sunt, honori; non temerè quidpiam & declamatoriè profundunt, notant crimen, designant circumstantias, testimonij conuincunt, de re videntur, non de homine, dicere. At si persona infamis est, & laborat grauitate scelerum, tunc grauiore aculeo exerunt eloquentia.

Tertiò notandum est in modo & ratione agendi, non eam meliorem esse accusationem, quæ multas criminum exaggerationes contineat. Quot putas esse in Verrinis lusum & excursions ad pompam, quas Cicero non dixit in iudicio, sed posteris scripsit, ad nomen potius eloquentia, quàm ad Verris damnationem? si enim in singulis criminibus amplificandis tantum temporis impendisset, multa illi necessarìo prætermittenda fuissent, quæ ad causam maximè attinebant. Quid igitur fecit? acutè crimina collegit, strictè exposuit, tabulas protulit, testes expediuit. Hæc planè sunt arma ferrea, quibus Verres cessit, nescio an istis aureis oppressus: certè non tam subitò conuictus fuisset.

Quartò, magna ars accusatoris, dilucidè narrare, robustè confirmare, abstinere leuiculis argumentis, quæ prima aggressionè refelli manifestè possint: ex quibus & aliorum fides non sine damno periclitetur.

Magnum pondus obtinet oratio, vbi non tantum furem & homicidam clamat, sed quare & quomodo, manifestis addicit argumentis.

Quintò, callidum est accusationis genus, vbi cum acriter & multis criminibus vrgeas, dicas tamen te plurima modestia causa prætermittere: hoc lucrari ex tuâ moderatione eum, vt minùs videatur sceleratus quàm ipse sit. Parcendum auribus iudicum, consulendum verecundia: Hominem ea admisisse, quæ à verècundo aduersario audire non possit.

Quod si nauiter impudens fuerit in parrando, te in commemorando minus verecundum fieri non debere.

Deinde quæ dicas, molliter & frigide necessitate actionis adductum dicere ostendas: Hæc species modestiæ, est apud graues personas ad persuadendum efficax.

Accusatori cauendum à sanguinaria voluntate exprimenda.

Sextò, nunquam sanguinaria voluntas expromenda est: numquam capto & vindicte circumuento, muliebriter insultandum: fit enim plerumque, vt odium quod cupimus accendere, cum vehementior fuerit rei calamitas, deferuescat, & vicissima locum miserationi cedat. Itaque & acres etiam accusatores significant se non hominis cruorem sitire, qui ab omni crudelitate sint alieni, sed dolere quòd reus se in eos laqueos coniecerit, vt nisi cum maximo legum & reipubl. detrimento saluus esse non possit.

Penè illi expedire vt quamprimum damnetur, vt moriatur, & commune odium expiet. Alia tamen ratio est, vbi & molliores timentur iudices, & valde infamis ac scelestus est reus; tum enim grauia quæque atrociter commemorantur, & impunitas futura licentia exaggeratur, vt nullum ei pateat effugium.

DE APOLOGIA, & Purgatione.

CAPVT XXXIII.

Apologia, siue purgatio, defensio est, quæ accusationi opponitur. Hæc pro personarum, rerum, & argumentorum ratione varia & multiplex esse solet.

Etenim, si qui se purgare conatur, est nocens, & acerrimum habet accusatorem, grauior ei nascitur & operosior defendendi ratio. Itaque vbi res manifestissimis tenetur indiciis, iuua: facti excusationem à va-

riis, quæ in rem cadere solent, circumstantiis potius aggredi, quam frustra inficiando laborare.

At verò si innocens est, qui accusatur, & cum calumnia futura est concertatio, potentissimum defensionis telum est innocentia.

Innocentia telum potentissimum.

Et vix vllus inuenietur tam callidus in sutelis calumniator, qui saltem aliquando non impiugat. Nam mendacia, vt præclare dictum est ab antiquo poëta, cauda vt plurimum nigrant, & in extrema sui parte falsa deprehenduntur.

Magna autem est habenda personarum & rerum ratio. Nam si Apologia habenda est ad Reges, & Principes, qui errore conamuni inducti, & ab improbis calumniatoribus decepti, in nos fuerint iniquiores, quam eorum dignitas postulabat; non sunt temerè conuictis irritandi, sed miti potius veritate & prudentia de rebus edocendi, quòd agnita grauitate aduersariorum, fraudibusque detectis respiscant, & nostris sint partibus in postremum æquiores.

Apologia viuis apud Principes.

Tum verò maximè hæc lenitas, vel potius quedam minimè fucara orationis maiestas requiritur à Christianis, & religiosis personis, vt ipsi moderationis quam profitentur, præ se ferant documentum. Quæ ratio præclare ab Athenagora & Iustino in Apologiis inita est; nunquam enim non hononificè Imperatores, & Senatum appellant: & ille quidem modo μεγάλῃ βασιλείῃ, modò μεγίστοις, φιλανθρώποις, & φιλομαθηταῖς, maximos, humanissimos, eruditissimos nominat; hic sacrum senatum, ἱερὸν συνέλητον, atque omni conuictio abstinentes robustis agunt rationibus: qui certè modus efficax est, & potens.

Senatus sac. cer.

Alius est acrior, & magis aculeatus, qui ad improbos & virulentos calumniatores coercendos adhibetur; qui, vt sunt, ceruicosa cuiusdam

audaciæ, leuioribus remediis sanari minimè possunt: sed vt tigres Musica, ita illi suauitate orationis efferrantur.

Tales sunt Hæretici, Ecclesiæ nomini & religionis ordinibus perinfecti, quos Ecclesiastici scriptores, & viri sancti, non molli brachio tractare solent. Talis fuit ille Appion, qui cum in antiquam Iudæorum religionem stomachum petulenter eructasset, multa de Moyse & Patriarchis pessimè fabulatus, à Iosepho acri & neruoso scriptore non segniter carpitur, & confutatur. Nec molli stylo Græcos φιλολόγους & φιλοπάγμονας; Christianæ scilicet religionis derisores, excipit Theodoretus, aut Iulianum mellitius verborum globulis perfundit Nazianzenus: sed in Dei causa faces orationis spirant, quas ardor spiritus in istis argumentis fuggerit.

Apologia methodus.

Ordo autem, & dispositio Apologię talis est: Præmitti solet exordium, in quo defensionis istius ratio affertur, & nonnulla de rei circumstantiis delibantur; quibus ad confutationem fiat apparatus.

Mox ipsa refutatio succedit, potissima pars Apologię: in qua instituenda triplex fermè dispositio seruatur.

Apologia dispositio triplex.

Alij enim ex tota accusatione certa sibi ac præcipua capita confutanda præstiuunt, quibus eneruatis, tota facillè aduersariorum corruat oratio.

Sic Athenagoras Apologiam in tria capi. a totam diuidit, & proponit, his verbis: ἡσὶα ἀπερημίστη ἡμῶν ἄκαθάρματα, ἀδούπητα, θύσεια δειπνα, θίδῃ δειυς μέγῃς. Trium flagitiorum infamis rumor de nobis spargitur: impietatis, Thyestæarum epularum, concubitus incesti. Quæ si vera sunt, postulat, vt Christianorum gens funditus excindatur. sin falsa, sit apud Imperatores veritati locus, & innocentia per fugium.

Mox singula crimina discutit, & refellit. Ad summum perorat à prolixo Christianorum in Imperatores studio, & obseruantia, his verbis:

Athena. in Apol. Christiani quid pro Imperatoribus precari soliti.

Πεὶ μὲν τῆς ἀρχῆς τῆς ὑμετέρας εὐχόμεθα, ἕνα πῶς μὲ παρὰ πατρὸς, καὶ τὸ δικαιοτάτων, διαδεχόμενοι τῷ βασιλείῃ, αὐξήσωμεν, καὶ ἐπιδοσὴν ἄρχῃ ὑμῶν πάντων ἐπιχειρῶν γνησιωδῶς λαμβάνη. τὸτο δὲ βῆσι καὶ παρὰ ὑμῶν, ὅπως ἡρεμῶν καὶ ἡσύχων εἶεν διαζώμεθα, αὐτοὶ δὲ πάντα τὰ κεκελευσμένα σεβόμεθα ἀσμεροποιῶμεν.

Nos enim pro imperio vestro preces ad Deum fundimus, & vt filius (quod iustissimum est) in regno olim parenti succedat, vtque imperium vestrum magis magisque semper augeantur. Denique omnia vobis ex animi sententia eueniant, oramus; quòd & nobis salutare fuerit, vt quietam tranquillamque vitam degentes, vobis interim ad quælibet imperata deseruiamus.

Hæc ratio apta est, cum diuisio commodè fieri potest. Nam & oratio solutiorem habet tractum, & maiorem lucem perspicuitatis. At vbi ab accusatore multa & minuta per totam orationem sparsa sunt, quæ tamen refelli oporteat, pugnandum est cæsum; ex quo quidem fit oratio magis abrupta: non manus tamen habet neruorum.

Hanc viam inuit Iosephus aduersus Appionem: cum enim ille minutis fabulis accusationem referisset, de Moyse Heliopolitano, Sabbathosi, Zabido, & similibus, multa commentus; Apologeticus ex vno in aliud per abruptum salit; quamquam non sine transitionum artificio, quæ res in eo genere difficilis est.

Proponit autem breuiter aduersarij calumniam, totam vim contrahens in pauca, deinde si leuis est, irridet; si quid habere videtur probabilitatis; infringit hoc modo:

Joseph. l. 2. aduers. Ap. rion. Ακούσαι ὅ φησι ἡ προεστυρέων, ὅτι Μωσῆς ὁ Ἡλιε πολίτης, διλοσόπι νεώτερος ἢ αὐτῶν, ἀμείνους ὅ πένοντες, τοῖς δὲ ἀπὸ ἡλικίας ὀπισθενούσιν αὐτῶν, ἐ συγγενο- ἔψοις.

Accepisse autem se dicit à maioribus natu, Moysen Heliopolitatum, scilicet ipse iunior, sed his fidenter habens, qui per ætatem illum familiariter nouerant.

Deinde huius calūniæ vanitatem explodens: Er de Homero quidem poëta, quamuis Grammaticus non posset quænam sit eius patria, certò affirmare, neque de Pythagora tantum non heri, nudius ac tertius nato: De Mose verò tam multis annis illos præcedente, tam facile decernit, credens seniorum narrationi: vnde manifestè illum mentiri apparet.

Quin & temporum ratio, quibus Mosem ait eduxisse leprosos, & cæcos, & claudos, bellè concinit iuxta Grammaticum hunc diligentissimum, & cæt. Ita singula perstringit, & eludit.

Hoc idem præstat M. Tullius in Apologia quam pro se habet secunda Philippica, vbi Antonij argumenta, quasi minuta sagittas, cursim infringit, vt,

Cicero 3. Philipp.

Contra rem suam venisse me nec scio quomodo questus est. An ego non venirem contra alienum pro familiari & necessario meo? Non venirem contra gratiam, non virtutis specie sed ætatis flore collectam? Non venirem contra iniuriam, quam iste intercessoris iniquissimi beneficio obtinuit, non iure prætorio?

Deinde salit in aliud:

At enim te in disciplinam meam tradideras: Nam ita dixisti: Domum meam ventitaras: Næ tu si id fecisses, melius famæ, melius pudicitiaæ tuæ consulisses: sed nec fecisti, nec si cuperes, tibi per C. Curionem facere licuisset.

Apologia tertius mo. dnt.

Tertius apologiæ seu purgationis modus est scriptis codicibus aptior,

quàm pronuntiatis orationibus; vbi non tantum aduersariorum sensus referuntur nostris comprehensi sententiis, seu ipsamet eorum verba commemorantur, discutuntur, minutatim confutantur. Hanc methodum sequuti sunt Basilus in Eunuum, Cyrillus in Iulianum.

DE INVECTIVA.

CAPVT XXXIV.

ET si ad demonstratiuum genus magis pertinere videtur inuectiua tractatio; quando tamen huic generi frequenter immiscetur, & à nonnullis in eo collocatur ordine, non pigebit hic aliqua de eadem adscribere. Quod apud poëtas est satyra, hoc ferme apud oratores inuectiua oratio, scilicet mordax, & ad perstringendos hominum mores accommodata. Differt ab accusatione, quòd hæc fori cancellis concludatur, illa extra fori septa voliter; hæc damnationem rei intendat, illa notam potius spectet infamiae: Hæc modum & ordinem teneat magis temperatum, illa furore quodam ingenij, & orationis impetu potius rapiatur.

Inuectiua ut differt ab accusatione.

Duplex est autem inuectiua; vna in homines, altera in vitia. Quæ hominum, priuatarum scilicet personarum, spectat infamiam, numquam temere vsurpanda est, nisi tales ipsi sint qui exagitantur, vt in summam desperationem prolapsi, & apud omnes infamia notatissimi, nullum bonæ spei locum reliquerint.

Inuect. duplex.

Hæc enim plerumque in eos assumuntur tela, qui viuos & mortuos vulnerent, & ex eorum infamia terrorem aliis, vitiorumque odium sempiternum inurant.

Hac mente D. Nazianzenus in Iulianum, D. Hilarius in Constantium pro Catholica religione sunt inuecti.

Qui

Qui verò priuata solent odia per maledicos stylos in principes viros eructare, parum aliis proficiunt, sibi plurimum nocent.

Ridenda poemata malo, Quàm te conspicua diuina Philippica fama.

Volueris à prima quæ proxima.

Altera, quæ in hominum mores & deprauatæ vitæ licentiam inuehitur, vtilior est & melior. Constat autem ex philosophiæ præceptis, & altissime disciplinæ oraculis, quæ vi & robore amentatæ cuiusdam orationis altissime defiguntur in peccatora.

Inuectiua grauis.

Rursus alia inuectiua, vt Satyra Comica plus habet salis, & moralis vrbانيتatis, etiam dum vitia perstringit, haud obturè depingit. Qualia nimis multa sunt in Petronij Satyrico. Alia prorsus acris & generosa est, fluens ex sublimi sapientia, nihil comicum, nihil leue & ludicrum affectans; sed tota in carpendis moribus posita. Extant certè nonnulla in ipso Arbitro præcella, & inuectiuis maioribus digna. Qualia sunt ista:

Et quis mihi hanc solitudinem imposuit? adolescens omnilibidine impurus, & sua quoque confessione dignus exilio, stupro liber, stupro ingenuus, cuius anni ad tesseram venerūt; quem tamquam puellam conduxit etiam qui virum putauit.

Quid ille alter die, qui tanquam togæ virilis togam sumpsit, quæne vir esset à Matre persuasus est, qui opus muliebri in ergastulo fecit, qui postquam conturbauit, & libidinis suæ solum vertit, reliquit veteris amicitie nomen, & proh pudor! tamquam mulier Sequutuleia, vnus noctis tactu omnia vendidit? Hæc in personam. At in mores grauitè & sententiosè.

Nemo cælum putat, nemo iusurandum seruat? Nemo Iouem pluris facit: Sed omnes opertis oculis bona sua computant.

Inuectiua ordo.

Quod verò ad ordinem & diuisionem attinet, si iusta est inuectiua in hominem, tum eodè filo pertexitur, quo vituperatio: vel enim vitam inspicit à puero, perstringitq; singula, magna orationis libertate, & toto amplificationum apparatu, vel certis instat capitibus, & vitiis, quæ sibi exagitanda proposuit, vt ex orationibus Demosthenis in Aristogitonem, Ciceronis in Antonium, Pisonem, Catilinam, Vatinius, licet agnoscere.

Ferax est istud & procliuè argumentum, nec ei qui per istas reperit orationes, deesse forma dicendi potest. Quòd si inuectiua obiter tantum assumitur, tractatur vt amplificatio per certa argumenta & figuras, quæ ad intimos sensus vellicandos plus habeant virium.

DE OBIURGATIONE.

CAPVT XXXV.

O Biurgatio differt ab Inuectiua, quòd hæc sit aduersus inimicos, illa dilectos etiam attingat. Hæc flagrans sit & tonans, illa acris quidè sepe, sed longè moderatior: Ad summum hæc nocere vt plurimum cupiat, illa prodesse. Est enim ferme obiurgatio, superioris ad inferiorem, ob delicta quædam reprehensio, spectans emendationem eius qui arguitur. Vel igitur Imperatoris est ad milites, vel Principis ad subiectos, vel Pastoris ad gregè, vel Præceptoris ad discipulos.

Obiurgationis & Inuectiua diff. crimen.

Quamobrem pro variis personis & ingeniis varia esse solet. Alij ita sunt ad obiurgationes nati, vt vultu ipso ad senilem tetricamque grauitatem composito, & tono vocis, cui plurimum inest siccitatis, increpationem ferant. Itaque haud multis egent ab obiurgandum artibus.

K K k k k

Mites persona obtur- gationi mi- nimè apta.
 Alij mitiore ingenio præditi, licet multum in fingenda gravitate trutinandisque obiurgationibus laboris impendant, sparsa tamen naturæ suæ relinquunt vestigia, ex quibus agnoscuntur; & quicquid agant, minùs terrent, & timètur. Rursum personæ, quæ increpantur, aliæ sunt duræ, ceruicosa, vecordes; apud quas nisi fremueris, ut Pontem indignatus Araxes, non magis proficies quàm si festuca chalybem perforare contendas.

Obiurgationis methodus.
 Aliæ sunt molli pavidoque ingenio; quas si vehementiùs terrueris, perditurus es. Quid, & quò loco, & qua ratione agendum sit, artifex eloquentiæ prudentia dictabit. Hoc in vniuersum de methodo dici potest.

Primum cum obiurgatio sit propter delictum, erratum ipsum ob oculos ponendum est, ut eius gravitate moueatur is qui increpatur. In quo magnæ est prudentiæ animaduertere, ut si leue sit aut mediocre, non nimis exaggerentur, maximè apud prudentes personas, quæ rerum momenta norunt ponderare. Tantum enim abest ut oratio plus habeat gravitatis, imò de autoritate multum deperdit, cum leue aliquod delictum supra sensum communem & sanam opinionem extollit: sit enim ut ficta & declamatoria credatur oratio, & minùs habeat ponderis in veris, quæ creditur fictis delectari. At si grauius crimen est, certè cum dignitate orationis exaggerandum est, & iuvat aliquando in exordio vsurpare, quod Germanicus contra sæuos & rebelles milites dixit apud Tacitum.

Obiurgationis aptum iurium.
 Quod nomen huic cœtui dabo? Militesne appellem, qui filium Imperatoris vestri vallo & armis circumdeditis? An ciues, quibus tam proiecta senatus auctoritas: Hostium quoque ius, & sacra legationis, & fas gentium rupistis.

Cornel. Tacit. Annal. l. i.
 Ita igitur crimen disertè proponendo satis exaggerat.

Redemum proposita, quò gravitas facinoris plenius appareat, dilatatur à circumstantiis rerum, locorum, temporum, personarum, & similiarum, ut *Primane, & vicesima legiones*: & in verbo *trides* est egregium, quia vterque ordo strenuus antea, & fidelis, & summis beneficiis affectus fuerat. Mox commemoratis pristinis decoribus, & cum presenti furore comparatis, *Egregiam duci vestro gratiam referitis.*

Hic appositè inseritur plena gravis querimoniæ exostulatio, contra ingrati animi fœditatem. Mox succedit comminatio: *Hunc ego nuntium Patri, lata omnia aliis è provinciis audienti, feram?* Hic ordo satis est perspicuus, & efficax. In modo cauendum ex maximè apud liberalia ingenia, ne quid sit nimis clamor, iracundum, querulum, subinsultum: Nam qui vehementiùs clamant, non plus aliquando proficiunt, quàm canes isti latratores, & suam, si quam habent, auctoritatem exponunt ludibrio.

Quia verò fructus obiurgationis, est emendatio, temperandum est aliqua mellis particula, quicquid fuerit acrimoniæ, ut ingenia ad spem & amorem, tacitis stimulis proritentur.

Et id obseruauit Tacitus in peroratione nobilis illius obiurgationis: *Tua, Dine Augusto, celo recepta mens, tua, pater Druse, imago, tui memoria, istis cum militibus, quos iam pudor & gloria intrat, eluant hanc maculam.*

Obiurgationis.
 Ad id verò consequendum efficacissima res est, si qui obiurgatur, amari se, & amoris causa obiurgari sciat, tum condoleas, tum in partem oneris & pœnæ venias, tum pristinæ virtutis recordatione titilles, spem eius emendationis habere te ostendas, fructum & speciem virtutis exhibeas, dura omnia.

& aspera reluctanti futura proponas. Hæc animos flectunt, & inducunt, si modo dociles sint & flexibiles.

At si parum moueantur, iuuerit aliquando per comminationem grauem & concitam desinere, quæ instar tonitru, terreat, & qua parte sit erupturum fulmen, cogitandum relinquat. Sed nos in eo genere Demosthenis, ac M. Tullij, modum longè diuersum antea notauimus; varia quoque exempla in characteribus orationis ciuilibus exponemus.

DE EXPOSTVLATIONE, & Exprobraione.

CAPVT. XXXVII.

Expostulatio quid?
EXpostulatio est grauis quædam querimoniæ accepta iniuria, quæ duabus sit partibus, expositione iniuriarum, & petitione satisfactionis, vel tacita, vel expressa. Artificium huius orationis est primum, ut non simus nimis queruli.

Eius artificium.
 Nam vitium est illiberalitatis, quod fermè in calamitosis, pauperibus, pueris, & mulieribus, frequentius est. Sicut enim felicitas superba est, ita querula calamitas, & omnis imbecillitas: Quæ de loue ipso (ut ait Theophrastus) queritur, non modo si non pluat, sed etiam si serius. Hac labe infectos homines vitandos docet Seneca, illi qui tranquillam vitam degere velit.

Tristes & Queruli odiosi.
 Præcipuè tamen vitentur tristes, & omnia deplorantes, quibus nulla non causa in querelas placet. Constat illi licet fides, & benevolentia, tranquillitati tamen inimicus est comes perturbatus, & omnia gemens.

Senec. l. i. de Tran.
 Accedit quòd sæpius quiritando minùs proficiamus apud aures quæ iam ad huiusmodi querelas obduruerunt.

Secundum est, ut querimonia, si

modò grauis sit personæ, nihil habeat nimis fractum, imbecille, & demissum.

Hoc enim muliercularum est. At quanto plus afficiunt, qui non sunt in malis commemorandis ambitiosi, sed multa se generoso silentio supprime ostendunt, & ea ipsa, quæ commemorant, non sua causa dicere se, sed honesti, aut alienæ vtilitatis ergò profitentur?

Tertiū, multum afficit eximia quædam lux tolerantia, è qua appareat nos multa tulisse, multa nostro silentio pressisse, & propriis detrimentis sanasse: Nunc quod instat, tantum esse ut dissimulari non possit.

Quartum, diligenter spectandum est cuius & apud quos sit exostulatio, & ob quas iniurias exostulet. Si miserorum est, & oppressorum apud superiorem potestatem, solet esse miserabilior, & verbis effusior, qualis est illa Iudæorum apud Petronium præsidem, in Philone:

Λαλις το γδ ἀδραπος ἀπυχών: Alia ratio est cum grauis persona apud parè sibi amicum exostulat, quem non cupit vlcere, sed sanare: tunc enim generositatis plena debet esse querimonia, qualis ea est M. Tullij de Antonio, Philippica prima. Vide enim, qua prudentia, quove artificio progreditur.

Querela Ciceronis plena grauitatis.
 Pauca querar de hesternæ M. Antonij iniuria, cui sum amicus: id què nullo eius officio debere esse præ me etiam semper tuli. Ecce tibi initio pauca questurum se pollicetur, odiofa enim querela muliebris: deinde quo temperamento præmunit?

Cui sum amicus. Iam exponit rem: Quid tandem erat causæ, cur in Senaturn hesternæ die tam acerbè solus cogerer? Solus ne aberam? an non sæpe minùs frequentes fuistis? An eares agebatur ut etiam ægrotos deferri oporteret? Si hic de morbo suo questus multa dixisset, fuisset

fortassis ineptè querulus: sed qua sobrietate?

An ea res agebatur, ut etiam agrotos de ferri oporteret? Annibal credo erat ad portas, aut de Pyrrhi pace agebatur? Deinde: At ille vobis audientibus, cū fabris se domum meam venturum esse dixit. Nimis iracundè hoc quidem, & valde intemperanter. Cuius enim maleficij ista pœna est, ut dicere in hoc ordine auderet, se publicis operis disturbaturum publicè ex senatūs sententia ædificatam domum?

Generosa planè & regalis animi querimonia! At si vis querelam muliebrem in omnem vim doloris intemperanter effusam, lege epistolā Aleonoræ Reginae Angliæ ad Cælestinum Papam, quæ est centesima quadragesima quarta, ubi de vinculis filij queritur: nihil inuenies istis querelis tristius aut flebilis.

Expostulationi vicina est exprobratio: est enim grauior quædam & magis incensa expostulatio cum indignatione mētis, quæ fieri solet in ingratos, crudeles, & improbos. Continet autem expositionem beneficiorum, quæ in eos congesta fuerint, per comparatum, seu contentionem, malitiæ, improbitatis, crudelitatis, quam ipsi pro meritis rependerint. Quod si innocenti à quo eant multis & amplissimis affecti donis, vitam casu aliquo aut summa improbitate eripuerint, tunc graue solet oriri exprobrationis & commiserationis genus.

Grauius admodum exprobrationem Didonis aduersus Æneam pinxit Virgilius:

Num fletu ingemuit nostro, num lumina flexit,
Num lacrymas victus dedit, aut miseratus amantem est?
Qua quibus anteferam? iam iam nec maxima Iuno,
Nec Saturnius hac oculis pater aspiciquit.

Nisquam inta fides, eieclum littore, egentem

Excepi, & regni demens in parte locauit,

Amisam classem, socios à morte reduxi:

Hec furis incensa feror, nunc Augur Apollo,

Nunc Lycia sortes, Nunc & Ioue missus ab ipso

Interpres Diuum fert horrida iussa per auras.

Scilicet is superis labor est, ea cura quietos

Sollicitat?

Mox sequitur comminatio:

I, sequere Italiam ventis, petere regna per undas,

Spero equidem mediis (si quid piumina possunt)

Supplicia hausurum scopulis.

Nec minus pathetica est exprobratio illa Ariadnes à Theseo desertæ apud Catullum:

Siccine me patriis abueclam perfide ab oris,

Perfide deserto liquisti in littore Theseu?

Siccine discedens neglecto numine Diuum,

Immemor ab deuota domum perinuria portas?

Nullane res potuit crudelis flectere mentis

Consilium?

Deinde,

At non hæc quondam nobis promissa dedisti:

— non hoc misera sperare iubebas,

Sed connubia lata sed optatos Hymenæos,

Quæ cuncta aerij disceperunt irrita venti.

tio:

Mox succedit aperta exprobratio: Certè ego te in medio versantem turbidæ leibi

Eripui, & potius germanum amittere creui,

Quàm tibi fallaci supremo in tempore deessem,

Pro quo dilaceranda feris dabor, alioribusque

Præda, nec iniecta tumulabor mortua terrâ.

Hinc aditus ad aculeatas inuectiuas, querimonias, & execrationes:

Quanam te genuit sola sub rupe leana? Quod mare conceptum spumantibus expuit undis?

Qua Syrtis? qua Scylla vorax? qua vasta Charybdis?

Talia qui reddis pro dulci præmia vitæ?

Ad summum in periturum caput euocantur. vltices furæ.

Quare facta virum mulcantes vindice pœna

Eumenides, &c.

Certè magni spiritus hauriuntur à poëtis, & sunt ipsi præclari eloquentiæ artifices. Fac enim ista verbis & numeris oratoris decurrât, quæ grauior institui potest exprobratio? Habes & præclarum eius orationis exemplum in epist. Ciceronis ad Octauiū, à nobili aliquo declamato re non imperitè conscripta. Ista enim satis acriter vellicant:

Quæ tibi non, antequam postulares, maiora quàm velles, plura quàm sperares, detulit Senatus? dedit fasces, ut cum auctoritate defensorem haberet, non ut imperio se aduersum armaret. Appellauit Imperatorem hostium exercitu pulso, tribuens honorem, non ut sua cæde cæsus ille fugies exercitus te nominaret Imperatorem. Decrenit in foro statuam, locum in Senatu, summum honorem ante tempus. Si quid aliud est; quod dari possit, addat. Quid aliud est maius quod velis sumere? In autem supra ætatem, supra cōsuetudinem, supra etiā mortalitatem tuam tibi sunt omnia turbata, cur aut ingratus crudeliter, aut immemor beneficij sui sceleratè circumscribis Senatū? quò te mis-

Poëta magnos spiritus eloquentia suggerunt.

mus? à quibus reuerteris? cōtra quos armauimus? quibus arma cogitas inferre? &c.

DE DEPRECATIONE.

CAPVT XXXVIII.

Deprecatio est incommodi alicuius, ut amissionis honorū, ignominia, supplicij denique, & mortis, per supplicationem auersio, quæ iisdem pertextitur locis quos in sedandis iræ cōmotionibus antea notauimus.

Hæc pars in perorationibus maximè dominari solet. & vehementes plerūque sortitur emissiones. Si conuictus non est reus, precatur, ut sit innocentia, contra calumniæ peruersitatē & atrocē iudicij plagam, tutum ac venerabile per fugium. Si constat de crimine, quod, ut plurimum videtur innuere deprecatio, pœnam & supplicium conatur auertere, aut certè moderari.

Quamobrem hæc oratio spectat eos qui pleniorē habent ignoscendi potestatem, suntque ipsa natura, ad lenitatem mansuetudinēque propensissimi. Si enim apud Iudices, qui ex allegatis & probatis ferre sententiam cogantur, nec summam vitæ & necis habeant potestatem, hæc instituat agendi ratio, vel etiam apud eos qui cū possint ignoscere, tamen obfirmato quodam mentis rigore, in suscepto semel consilio, non secus ac saxum Capitolinum, manere solent immobiles, verendum est omnino, ne tota actio superuacanea futura sit; quamquam miseri, qui omnia perdidērunt, solent quoque leuius verba perdere. Primum deprecationis artificium est

ut molles eorum quos placare animus est, tentemus aditus, postquam vel temporis longinquitate se nihil remiserit iracunda, vel rebus lætis & florentibus, quæ derepentè successerint, quasi fluctu obruta lan-

Deprecatio quid?

Deprecatio ubi inutilis?

Eius ars?

Querela Aleonora dolore intemperans.

Exprobratio Didonis apud Virgilium.

guescat. Secūdam, vt adhibeamus ad deprecādum, personas, vel gratiosas, & potentes, quibus pudor sit aliquid negare: vel maximè miserabiles, quales sunt senes, pueri, mulieres, luctu & squalore confectæ. Tertium, vt si crimen erroris potius humani quàm improbitatis ostendere possimus, id nauiter præstemus: sin autem suspecta futura est omnis defensio, præstat aliquando crimen vel maximum fateri, ne si rationibus nimis contentiosis obluemur, eius qui demulcerur, animus, non tam ad veniam quàm ad pugnam stimulatus incalescat, & vincendi studio feratur: quin etiam dum crimen minuitur, putet sibi de clemētiae laude detrahi, si ignoscat, quòd non magnam scilicet culpam sit remissurus. Quartum, loci communes, quibus ad hanc orationem tractandam utemur, ducuntur à laude & præstantissimis fructibus clementiæ; si quid enim in hac parte rarum est, non vi-

detur omittendum; quanquam nunquam extra rem longiùs vagandum est. Priuatæ rationes ducuntur ab adiunctis, à conditione scilicet personæ, cui poscitur venia, vt à nobilitate, prudentia, bonis artibus, antea actæ vitæ Innocentia, promeritis in Remp. crudelitate & indignitate supplicij; securitate & vtilitate ignoscendi, & iis similibus, quæ ad propulsandum mortis periculum, sagax ingenium excogitare solet. Postremo loco adhibentur affectus, aporiæ, querimoniæ, obsecrationes: quanquam decorum personæ semper retinendum est, & si grauis sit, nihil nimis demissè & muliebriter orandum. Quamobrem Philotas apud Curtium mirificam habet rationem sibi ingenitæ nobilitatis. Non enim humiliter supplicat sibi ignosci, sed ea grauitate & affectu querimonias ei aculat, quæ Alexandrum, vel ferreum, si audiuisset, ad veniam largiendam coegissent.

Deprecationis affectus.

Eiusdem loci communes.

Finis Libri duodecimi.

CHARACTERES

CIVILIS ELOQVENTIÆ.

LIBER DECIMVS-TERTIVS.

In quo generis Deliberatiui & Iudicialis exempla.

EX ANTIQVIS AVCTORIBVS
Græcis, & Latinis: Cum notis.

LIBRI INSTITVTVM.

INSTITVI hoc libro characterem illius civilis Eloquentiæ; non quidē ambitioso tractu fluentis, sed ponderosis sententiis collectæ, vno aspectu oculis subiicere. Congessi igitur in fasciculum breues aliquot, ex Herodoto, Thucydide Xenophonte, Herodiano, Sallustio, Liuiio, Curtio, Tacito, & cæteris, nobiles orationes, qua-

rum œconomiam & artificium paucis digessi; quòd nostra discipulis opera gratior atque vtilior foret. Si quis autem plura desideret, ipsos auctores, quos indico, adire poterit; non mei fuit instituti omnia colligere, quod & à plerisque factum video, sed, quæ illustriora dumtaxat, videntur, interpretari, atque ad confirmationem eloquentiæ proponere.

ORATIO XERXIS DE BELLO

GRÆCIS INFERENDO.

Inuentio tota continetur duobus argumentis, de vindicanda iniuria, & gloria amplificanda.

Dispositio nonnihil fluctuat inter cisa repetitionibus. Elocutio simplex, et candida, non tamen sine verbis byssinis.

Αὐτὸς Πέρσου, οὐτ' αὐτὸς ἡδὴ γινώσκων, ἔλεγον ἢ ἢ ἐν ὑμῶν. πειθεῖς, πρὸς δὲ ἐξ ἀμφοτέρων τὴν αὐτῶν ἡγεσίαν. ὡς γὰρ

Viri Persæ, equidem ego non Ex Herod. ero huius instituti autor, sed l. 7 edit. ab aliis traditi imitator. Nam, quem H. Steph.

ἔγω πυνθάνομαι ἢ προσκυτέρων, οὐδαμῶκα ἠπρεμήσομαι, ἐπεὶ τεπερλάβωμιν τῶν ἡγεμονίω τῶν Σεπασθ τῶν Μήδων, Κύρου καὶ Δαρείου Ἀστυάγα, ἀλλὰ θεός τε οὕτως ἄγχι, αὐτοῖσι ἡμῖν πολλὰ ἐπέπεσι συμφορῶν ἐπι τοῖς ἀμεινόντων, πᾶσι τοῖς Κύρου τε καὶ Καμβύσης, πατρὸς τε ἡμῶν Δαρείου κατέρχασσιν, καὶ προσεκτήσαντο ἄθνηα, ὅπτα μὲν οὖν εἰς ἐγὼ δὲ, ἐπεὶ τεπερλάβωμιν ἔθνη, ἄτο εὐφρόνιστον ἔκως μὴ λείψωμαι ἢ προσεγέρον ἡμοχλῶν ἐν πικρῇ τῆσδε, μηδὲ ἕδωσω προσεπήσομαι διώματι Πέροισι. φρονήσων δὲ ἐνείπω, ἅμα ἡμῶν κῦδος ἡμῖν τε προσεγνήσω, χάριω τε δὲ γὰρ ἐκπαιδαῖσα ἡμῶν ἕδωσονα, διὸ δὲ φαυλοτέρω, παμφορτέρω δὲ ἅμα δὲ πτωρίω τε καὶ πόνω γινώσκω. διὸ ὑμῶν ἐγὼ σωλέξω, ἵνα τὸ γένος πρῆσεν ἑσθέρω ἡμῖν. μέλλω ζεύξω ἢ Ἑλλήσποντον, ἕξω στρατὸν διὰ δὲ Ἑυρώπης ἐπὶ δὲ Ἑλλάδα, ἵνα Ἀθωναίους πτωρήσωμαι, ὅσα δὲ πεπονήσασιν Πέρσις τε καὶ πατέρω ἢ ἐμῶν. ὄρατε μὲ γὰρ, καὶ πατέρω ἢ ἐμῶν Δαρείου ἰσχυόντα στρατεύεσθαι ἐπὶ τῶν ἀσθρῶν τέτοις: ἀπὸ δὲ τετελεύτηκε, καὶ ἡμῶν ἕδωσονα ἀπὸ πτωρήσασθαι. ἐγὼ δὲ ἑσθέρω τε ἐκείνω, καὶ ἢ ἄλλων Περσῶν ἢ προσεγέρον πύσσομαι, ἄπὸν ἢ ἕγω τε καὶ πτωρῶσας Ἀθωνάας. οἶγε ἐμὲ καὶ πατέρω ἢ ἐμῶν ἑσθέρω ἀθνηα ποιούντων, ἑσθέρω μὲ ἕξω Σαρδίης ἕξοντες ἅμα Ἀρταφάρῃ τῷ Μιλτιάδω, δούλω δὲ ἡμετέρω, ἀπὸ κούρω, ἐκέρησαν τὰ δὲ ἄσθρα καὶ τὰ ἰεσά. δευτέρω δὲ ὑμῶν ὅσα ἕξω ἢ προσεγέρον ἀποδῶσας, ὅσα δὲ πτωρῶσας καὶ Ἀρταφάρῃ ἐσθέρω. τὰ ἐπιπύσασθαι κούρω πύσασθαι. τούτων ἡμῶν τοῖς εἰσεκα ἀπὸ πτωρῶσας ἕπ' αὐτῶν στρατεύεσθαι. ἀρα δὲ ἢ ἐν αὐτοῖσι τόσων δὲ ἐνείπω ἀπὸ ἡμοχλῶν, εἰ τέτοις τε καὶ τῶν τέτοις πλωροχῶσας κατὰ πτωρῶσας, οἱ Πέλοπος τῷ Φρυγῶν γέμων) χάριω. γὰρ τε ἢ Πέροισι ἀπὸ δὲ ἡμοχλῶν τῷ Διὸς αἰδέει δμουρέσασθαι δὲ δὲ δὴ χάριω γε οδμείλω κατὰ ἕξω) ὁ ἡλιος ὁ μουρῶν ἑσθέρω τῇ ἡμετέρω, ἀλλὰ σφῶν παρῶσας ἐγὼ ἅμα ὑμῖν μίαν χάριω θῆσω, διὰ πᾶσι δὲ ἕξω δὲ Ἑυρώπης. πυνθάνομαι γὰρ ἕδωσιν.

admodum à maioribus natu accipio, ex quo imperium hoc à Medis eripuimus, Astyage per Cyrus amoto, nunquam conqueuimus, sed ita deus nos agit, & multa nobis sibi obsequentibus in melius confert. Atque ea quidem, quæ Cyrus. Cambysesque ac pater meus fecere, quas gentes imperio addidere, non attinet referre apud probè scientes: ego autem posteaquam hanc sedem accepi, dedi operam ne ab iis, qui hoc honore sūt functi, degenerarem, neve minus potentia Persis acquirem. Quod animo versans, inuenio nobis accessurum gloriam pariter ac honorem, & regionē, neque inferiorem, neque deteriorem ea quam recuperauimus, sed feraciorē, vñā cum ultione iniuriæ, atque vindicta. Ideoque nūc ego vos contraxi, vt id quod agere constitui, vobis exponerem. Constituo, iuncto Hellesponto copias per europam traducere in Græciam, vt Atheniensium vlciscar iniurias, quas cū Persis aliis tum patri meo intulere. Norātis autē, & Dariū aduersus hos virōs bellum mouere destinasse: Verūm ei morte præuento, non contigit vt illos vlcisceretur. Ego verò eius vicē, aliorumque Persarum vlciscens, nō prius definam, quā expugnauero incenderoque Athenas: cuius ciues, & me, & patrem meum priores iniuria affecerunt: primū quum Sardis, vñā cū Aristagora Mileσιο seruo nostro venientes, cremauerunt, lucōsque ac delubra: deinde in vos quid fecerint, terram suam ingressos, quum Datis & Artaphernes duces fuere, omnes scitis. Harum gratia rerum irritor ad inferendum eis bellum: quos, atque ip-

Maionum gloria cal. ear virtutis.

Datis.

Perfu.

forum finitimos, regionem Pelopis Phrygis incolentes, si in potestatem redegerimus, tot bona futura esse ratiocinando comperio. Terram Persidem atheri Iouis conterminam reddemus: Nullam enim reginem spectabit sol finitimam nostræ, sed ego omnem permensus Europam, vñā nobiscum cunctas regiones in vnam redigam.

ἔχει,

ἔχειν, οὕτω πᾶσι ἀνδρῶν οὐδεμίω οὐτε ἔθνος οὐδὲν ἀνδρῶν ἑσθέρω, τὸ ἡμῖν οἶόν τε ἕξω ἕξοντες μάλιστα ὑπὸν ἢ κατέρχασθαι, ἑσθέρω ἑσθέρω. οὕτω οἶτε ἡμῖν αἰπὸν ἕξωσι δὲ ἕξωσι (υγρῶν, οἶτε ἀπαυτοῖ. ὑμῶν δὲ ἄν μοιτὰ δὲ πύσοντας χάριζοιδα, ἐπεὶ ἡμῖν συμλήνω ἢ ἕξωγον, εἰς ἢ ἡκεν δὲ, προσεγέρον πᾶσι πᾶσι ὑμῶν χῆσαι παρῶσας. ὅσα δὲ ἕξω ἡμῖν παρεσκεύασθωμιν στρατὸν κῆλλισα, δῶσω οἰδῶσθαι, τὰ πτωρῶσασθαι νομίζωμαι εἶνα ἐν ἡμετέρω. ποιητέα μὲν γὰρ πᾶσι ἕστ' οὕτω. ἵνα δὲ μὴ ἰδοθῶσθαι ὑμῖν δὲ κῆσαι, πύσασθαι τὸ πρῆσασθαι ἐς μέσον, γινώσκω κερῶν ὑμῶν ἢ βουλόμιν ἀποφῶσθαι.

Nam ita rem habere audio, nullam reliquam esse hominum, neque ciuitatem, neque gentem, quæ nobiscum dimicare possit. Ita subactis iis, quos dixi, & qui nos lacefferunt, iugum seruile sustinebunt. In quo si mihi vos gratificari volueritis, vbi tempus vobis iudicauero, quo vos præsto esse oportet, tunc vnusquisque debet vobis impigrè adesse: quorum, qui ornatissimis cum copiis aderit, eum donabo iis quæ in nostra domo pretiosissima habentur. Et hæc quidem ita agenda sunt. Sed ne solus videar in concilio sententiam dicere, rem pono in medio, iubens vnique, sententiam quamlibet, dicere.

OECONOMIA ORATIONIS.

I. Exorditur ab exemplo & instituto superiorum Regum, qui cum toti animum ad curas bellicas adiecerint: nō decet Xerxem otium & vita molliem sectari. Locus hic benevolentia aut attentionis profusus, fuisse in hac persona maiestate superuacaneus.

gens stimulus generositati, cui probum concoquere difficillimum est: Inuiriæ autem erant clarissimis ducibus illata. Nam Datis et Artaphernes, satrapæ, ab Atheniensibus concisi: Datis verò præter armorum calamitatem etiam perpetua Gracorum irrisioni expositus, à quo datismus barbarismus, quem Δάτιδος μέλος vocat Aristophanes in Pace.

Barbarismus. Datis melos.

II. Ab vili argumentatur: quod magna illecebra cupiditatis sit, Attica regionis fertilitas. Hæc fuit ars Narsetis, cum Longobardos ad Italicum bellum inuitas, ex eadem regione illis eximia magnitudinis pompam pramissit: de quo stratagemate dico in symbolis.

Narsetes ut Longobardos in bellum impulsi.

III. Magno argumento est Darij patris exemplum, cuius spes fato intercisæ, à quo nisi à filio instaurabuntur: Pater si quidem in filio

V. Spes ampla et generosa illustri oratione aggerantur: Siquidem Attica deuicta, Persis cælo proxima futura est. Quem locum est imitatus Gracus Poëta, Anthologia lib. primo, vbi Roma appellatur πάτριος φερίμων οὐ Κνῖνος.

Viniit, qua voluit vinere parte, magis. IV. Uliio iniuriarum proponitur, in-

VI. Illestat pretiis generosos animos. Nam et Persarum Regibus, quod ostendimus in Xenophonte, fuit familiare pro concione fortes laudare, & amplissimè munnerari.

ARTABANI ORATIO DISSVASORIA.

Inuentio est ab argumentis remotis, a recentibus videlicet exemplis infelicium expeditionum.

Dispositio prudens, et artificiosa: a necessarijs excurret in locos communes, graues, et sententiosos: dissuadet, docet, inuehitur.

Elocutio neruosa, grandis, excelsis sententiis exaggerata.

Ω Βασίλευ, μὴ ληθεύσῃς τῶν ἡμεῶν ἀντιπάλων ἀλλήλων, ὅτι ἔστιν ἡμῶν ἀειδέμενον ἔλεος. ἀλλὰ δὲ τῆς εἰρημίας ἡμεῶν ληθεύσῃς... ὅτι ἔστιν ἡμῶν ἀειδέμενον ἔλεος. ἀλλὰ δὲ τῆς εἰρημίας ἡμεῶν ληθεύσῃς...

REx, nisi diuersæ inter se sententia dicantur, non potest quis eligere meliorem, sed necesse habet, ea quæ dicta est, uti: at quum plures dictæ sunt, licet tanquam aurum purum deligere: quod per se discerni cum nequeat, comparatum cum altero discerni potest. Ego patri tuo Dario, eidemque fratri meo, suadebam, ne summeret aduersus Scythas expeditionum, viros nulla vnquam oppida incolentes: sed ille sperans Scythas Nomades se subacturum, mihi non est assensus: itaque sumpta expeditione, multis & egregijs viris de exercitu amissis abscessit. Tu vero, Rex, bellum inferre destinas viris, multo quam Scythæ sunt, præstantioribus, quique & mari & terra optimi esse dicuntur: quibus in rebus quid purum sit, hoc me tibi iustum est promere: iuncto pontibus Helleponto ais te copias per Europam in Graciam deducendum: Atqui eos conuenit aut in terra, aut in mari, aut vtròbique abs te superari, siquidem feruntur viri esse fortes. Cuius rei licet hinc argumentum capi: si tot copias ductu Datidis & Artaphernis Atti-

Sententiarum delictus.

Scythæ Nomades

Graci fortis.

cam regionem ingressas soli Athenienses profligauerunt, ergo non vtraque in parte successit. Quod si iidem conscensibus nauibus pugna nauali victores ad Hellepontum nauigent, ac deinde pontem soluant, hoc durum fuerit, Rex. Neque verò hoc ex mea vnus priuata prudentia coniecto, sed eo casu, quo aliquando parum abfuit quin opprimeremur,

ὅτι πατὴρ σὺς ζεύξαι βόσπορον ἢ Θρηάκιον, γεφυρώσας δὲ πταμὸν Ἰστρον, διέξω ἐπὶ Σκύθας. τότε παντοῖοι ἐρχόντο Σκύθαι, δεινὸν ἔργον λύσαι τὸν πόρον, τοῖσι ἐπιτέτραπτο ἢ φυλακὴ τῶν γεφυρῶν τῶ Ἰστροῦ, τότε γὰρ Ἰστιαῖος ὁ Μιλήτου τύραννος εἰσέσπετο τῶν ἡμεῶν τυραννῶν τῆς γράμης, μὴδὲ λιπώσῃ, διέγρασο αὐτὰ Περσέων πρῆγματα, καὶ τὴν κλιτὸν ἀκούσαι δεινόν, ἔσθ' ἀνδρῶν γὰρ ἐνὶ πάντα τὰ βασιλείας πρῆγματα γυῖος, σὺ δὲ μὴ βέλεις ἐς κινδύον μὴδὲ νατοιοῦτον ἀπικέσθαι, μηδεμίης ἀνάγκης ἔσσης. ἀλλ' ἐμοὶ πείθεο. νῦν μὲν τὸν σύλλογον ἢ δὲ διάλυσον, αὐτίστι τε, ὅταν τοι δοκίμῃ, περὶ τῶν ἀμύμων ἐπὶ σεαυτῷ, περὶ γάρ τε τὰ τοι δοκεῖ εἶναι ἀφίσα. τὸ γὰρ εὐβουλεύεσθαι, κέρδος μίσησον εὐρίσκων. εἰ γὰρ καὶ ἐναντιώσῃαι τὸν θεόν, βεβήλευται μὴ οὐδὲν ἦσεν εὐβουλίᾳ, ἔστωται δὲ ἕσθ' οὐδὲν τῶ βέλεια. ὁ δὲ βεβήλευτος ἀρχὴς, εἰ οἱ ἢ τὸ χηρῶν οἰσῶται, εὐρημα εὐρηκε, ἦσεν ἢ οὐδὲν κακῶς βεβήλευται. ὅρας ὅς τὰ ἄσπρηχοντα ζῶα κεραινοὶ ὄφεις, οὐδὲ εἰσὶ φαντὰ ζῶα. τὰ δὲ σμικρὰ οὐδὲ μιν κνίξει: ὅρας δὲ ὡς οἰκίσματα τὰ μέγιστα ἀεὶ καὶ δύνει, τὰ τοιαῦτα ὀπισκῆπται βέλεια, αἰεὶ γὰρ ὁ θεὸς τὰ ἄσπρηχοντα πάντα κολίειν, οὐτοὶ δὲ καὶ κρατὸς πολλῶν ἕσθ' ὀλίγου διαφθείρεται καὶ τοῖον δὲ. ἐπὶ δὲ σπὶ ὁ θεὸς ἐδοήσας, φόβον ἐμβάλη, ἢ βροντῶν. εἰ γὰρ ἐσθ' ὀφθαλμοῦ ἀναξίως ἐωυτῶν. εἰ γὰρ ἐσθ' ὀφθαλμοῦ ἀλλοῦ μῆλα ὁ θεὸς ἢ ἐωυτῶν. ἐπεχλύσῃαι μὲν νῦν πᾶν πρῆγμα, πικτεὶ σφαλματα, ἐκ τῶν ζῆμια μεγάλα φιλέουσι γίνεσθαι. ἐν δὲ τῶ ὀπρῶν ἐνεσι ἀγαθὰ, εἰ μὴ παρευτήκα δεικνόντα εἶναι, ὅτι ἀνὰ χρονοῦ εὐερίης ἀν. οἱ μὲν δὲ ταῦτα, ὡς βασιλεῦσιν, σμῆμοι λέω. σὺ δὲ πᾶν Γωβρύεω Μαρδόνει, παύσαι λέγων λόγους ματαίους περὶ Ἑλλήνων, ἐκ ἐόντων ἀξίαν ελευθέρως ἀκούειν. Ἑλλήνων γὰρ διαβάλλων, ἐπαίρεις αὐτῶν βασιλεῦσιν ἐρατεύεσθαι. αὐτὸ δὲ τούτου εἴνεκα δοκεῖς μοι πᾶσιν περὶ θυμῶν ἐκ τείνειν. μὴ νῦν οὕτω γῆν).

quum pater tuus iuncto Bosphoro Thracio, ac flumine Istro pontibus commisso, traiecit ad Scythas: cum traiectum Scythæ omnino institere precari Iones, quibus custodia pontium delegata erat, ut interficerent. Quo tempore si Histieus Mileti tyrannus aliorum sententiæ accessisset, ac non contradixisset, actum erat de rebus Persarum. Atqui res dictu quoque horribilis, omnem regis statum in vno viro positum fuisse. Quare noli tu vllum tale adire discrimen, nulla subsistente necessitate, sed mihi potius obtempera: hunc cœtum in præfens missum facito, itumque dum tibi videbitur, re apud te ipsum considerata, edicito, quod optimum esse arbitraberis. Benè enim consultare, comperio maximum esse lucrum. Nā etiam quid è contrario euenturum est, nihilo tamen minus bene consultum est, superantque fortuna consilium: at qui turpiter consultauit, si ei fortuna obsecundauit, ille est quidem voti compos; nihilo tamen minus male consilium cepit. Vides ut prægrandia animalia fulmine Deus ferit, nec finit insolenter efferri, parua verò nihil lædit? vides ut magna semper ædificia magnâque arbores huiusmodi fulmina tela percunt? Gaudet enim Deus eminentissima quæque deprimere. Vnde, & ingens exercitus ab exiguo, profligatur quoties iis Deus, quibus inuidet, aut metum incutit, aut tonitruū. Propterea quidam fecus ac dignitas sua postulabat, in calamitatem inciderunt, quia Deus neminem alium quàm seipsum finit magnificè de se sentire; omnis res properando parit errores; vnde magna detrimenta fieri adsolent: in cunctando autem bona insunt, si non talia, quæ statim videantur esse bona, certè, quæ suo tempore bona quis esse comperiat? Et hoc quidem tibi Rex, suadeo. Tu verò Gobryæ filii, ὁ Μαρδόνι, desine loqui stulta de Græcis, haud dignis qui malè audiant. Nam Græcis detrahendo, ipsum Regem vis excitare ad bellum illis inferendum, ad quod tu omni auiditate contendis: quod absit ut fiat.

Consilij boni lucrū.

De maiestas. Superbos frangit Deus.

διαβολὰ γὰρ ἔστι θειότατον. ἐν τῇ δὴ οὐκ εἰσι ἀδικιοῦντες, εἴν δὲ ὁ δικαίωμος. ὁ δὲ γὰρ διαβάλλων ἀδικεῖ, ἢ παρεόντων κατηγορεῖται. ὁ δὲ ἀδικεῖ, ἀναπειθόμενος πρὸς τὴν ἀσεβείαν. ὁ δὲ δὴ ἀπεὶν πρὸς λόγῳ τὰ δὲ ἐν αὐτοῖσι ἀδικεῖ; διαβληθεὶς ὅτι ἄπο τῶ ἐπέρου, ἢ νομιθεὶς πρὸς τὸ ἐπερὸς κερὸς εἶναι. ἀλλ' εἰ δὴ δεῖ γε πάντως ἐπὶ τῶν ἀνδρῶν τούτων φρατύνεσθαι. φέρε, βασιλεῦς μὲν αὐτὸς ἐν ἡδρα τοῖσι Περσῶν μάλιστα, ἡμῶν δὲ ἄμφοτέρων περὶ ἀπορρήτων τὰ τέτυκα, φρατὺλατε αὐτὸς σὺ, ἐπιπλάμφορος τε ἀνδρῶν τῶν ἑσέλεις, ἢ λαβῶν φρατὺλῶ ὁλοσιν πνὸς βύλαει. ἢ μὲν τῇ σὺ λέγεις, ἀναβαίη βασιλεῖ τὰ πρῆγματα, κτείνε δὼν οἱ ἐμοὶ παῖδες, πρὸς ὅ αὐτοῖσι ἢ ἐγὼ. εἰ δὲ τῇ ἐγὼ φρατύνω, οἱ σὺ ταῦτα παρῶντων, σὺ δὲ σὺ σὺ, μὲν ἀπονοσῆσις. εἰ δὲ ταῦτα μὲν ἄποδῶν ἐν ἑσέλεις, σὺ δὲ πάντως φρατύνεμα ἀνάξεις ἐπὶ τῇ Ἑλλάδι, ἀκούσεσθαι πνα φημὶ τῷ αὐτῷ τῆδε ἄπολεπορῶντων, Μαρδόνιον μέγα π κερὸν ἐξερμασίωμον Πέρσης, ἄπο κινῶν τε ἢ ὀρνίθων διαφορῶντων, ἢ κού ἐν γῆ τῇ Ἀδελμῶν, ἢ σὲ γε ἐν τῇ Λακεδαιμονίῳ. εἰ μὲν ἢ ἄρα ἢ πρὸς τῶν φρατύνεσθαι ὄδον. γνόντα ἐπὶ οἷος ἀνδρῶν ἀναγνώσεις φρατύνεσθαι βασιλεῦς. que discerni, aut in Atheniensium solo, aut in Lacedæmoniorum, nisi fortè antea inter viam: tunc agniturum, aduersus quales viros suades Regi vt moueat bellum.

OE CONOMIA ORATIONIS.

Insignatio gratis: quia dicit, sententias sententiis, vt aurum auro, conferendas. Quæ autem potior, sapientis iudicium, vt Lydius lapis, discernet.

I. Argumentum à recenti exemplo Scythica expeditionis Persis infelicitis.

II. A minori ad maius, Scythia cum Græcis comparantur.

III. A peritiâ Græcorum, non rumore communi, sed clade Persica adhuc recenti comprobata.

VI. Ab effectibus, & ingenti periculo quod in traiectione imminet: & ipsam recentem exemplo Scythica expeditionis confirmatur.

V. Conclusio, & adhortatio gratis ad

Detractio namque importunissima res est, in qua duo sunt, qui iniuriam faciunt: vnus, cui iniuria fit. Qui enim detrahit, iniuriusest, quod non præsentem accusat: item, qui huic credit, iniurius est, quod prius credit quàm rem compertam habeat: & illi cui absenti detrahitur, ob id fit iniuria, quod ab altero insimulatur vt malus, ab altero talis putatur. Quod si omnino bellum his viris inferre oportet, agendum, Rex ipse permaneat apud Perias domi, nostrum amborum liberi deponantur: tu in expeditione isto, delictis, quos velis viris, ac quantiscunque velis copiis: & si ex sententia tua res succedant Regi, interimantur liberi mei, & insuper ego: si succedant, vt ego dico, interimantur tui, & insuper tu, si redieris. Quod si hanc subire conditionem recusas, cupisque in Græciam profus deducere, affirmo fore vt aliqui eorum, qui hinc relinquentur, audiant. Mardoniū post allatam Persis magnam aliquam calamitatem, à canibus volucrifugis que discerni, aut in Atheniensium solo, aut in Lacedæmoniorum, nisi fortè antea inter viam: tunc agniturum, aduersus quales viros suades Regi vt moueat bellum.

maturè consulendum: vbi præclarum est quod dicit: Bonum consilium, etiam si minus fortuna respondit, semper est apud sapientes laudabile: Temerarium nec ipsa quidem felicitas excusat. Hanc sententiam excipit statim locus communis, de Dei potestate, & illustrium fortunarum casibus, grauius pertextus: qui multos habuit imitatores:

grauiore casu Decidunt turres, feriuntque summos Fulmina montes: quod pulcherrimè dixit Synesius in libro de regno, ad Arcadium Imperatorem: Τὸν δὲ λαμπερὸν τῆ πύλαις, τῶσιν ὅτι

Consilium temerarium etiam felix, malum est.

ἢ καὶ δὴ οἷος ἐπὶ φανῆ ἡμέρας, ἢ παρὰ μείδι τῶ δαιμόνος. Subiungit, Deum excelsa deprimere superbos oâsse, & omne sub regno grauiore regna esse: quod habet Seneca in Thyeste; qua sententiosè dicta, grauem & manifestatis plenam faciunt orationem.

VI. Mardonium grauius perstrinxit, non vanus augur calamitatis; vbi & sententiosus est: quod dicit, Calumnia pessima in qua calumniâtis &

calumniam audientis commune vitium est. Similiter Nicetas in Manuele: ὡς ἄρα οὐδὲν πὶ διαβάλλει γλώπης χείρισον ἀφ' ἑσὺ τοῖσι ἀνδράποισι ἔτερον. Philo, γυναικίον ἢ ἀπαίδευτον. vocat.

VII. Postremò non verbis, sed re, Thra-sonem confutat; quod potentissimum argu-menti genus. Is optimè suadere videtur, qui adii- cit consilio periculum suum.

Calumnia morbus muliebris

ORATIO SANDANIDIS, SVADENTIS Cræso bellum aduersus Cappadoces.

Character orationis miti candore et simplicitate ornatus.

Ὁ βασιλεῦ ἐπ' ἀνδρες τοῖστων φρατύνεσθαι παρὰ σκευάλας: οἱ σκυπίνος μὲν ἀνέξυ-ρίδας, σκυπίνω δὲ τῷ δῆλω ἐδίπτει φορέσει, σπρον δὲ ἐκ ὅσα ἐδέλεσιν, ἀλλ' ὅσα ἔχουσι, χερῶν ἔχοντες τρηχίλων. πρὸς δὲ ἐκ οἶνω διαχέον δὲ ἀμὰ ὑδρῶσπῶσι. οὐ σῖκα δὲ ἔχουσι τρώγην, ἐκ δὲ ἀραδῶν οὐδὲν. τῶτο μὲν δὲ, εἰ νικῶσις, πὶ σφῆας ἀπαρήσσαι, τοῖσι ὅτι μὲν δὲ; τῶτο δὲ, μὲν νικῶσις, μάδο ὅσα ἀραδὰ ἀποβαλλῆσις. γενοσάμμοι γὰρ τῷ ἡμετέρων ἀραδῶν, φρεζόντων, οὐδὲ ἀπο-σι δὲ ἔσονται, ἐγὼ μὲν γὰρ θεοῖσι ἔχω χάειν, οἱ δὲ ἐπὶ νέον ποίεσαι Πέρσησι φρατύνεσθαι ἐπὶ Λυδῶν.

reputato. Quum enim semel bona nostra gustauerint, ita illis adhærescent, vt auelli nulla ratione possint. Ad me quidem certè quod attinet, Diis habeo gratiam, quod Perfarum animis nullum fuscipiendi expeditionem aduersus Lydos desiderium iniiciunt.

Ex Hero- doto lib. I.

Sin, tu vero rex aduersus quale hominum genus expeditionem pares? Quibus suæ braccæ coriaccæ, cetera quoque vestimenta, coriacea sunt: qui non quibus volunt cibis, sed quos sua aspera illa regio suppeditat, vescuntur: qui vino minimè vtuntur, sed aquæ sunt potores: qui ne ficus quidem habent, quas esitent, quibus denique nihil rerum bonarum est. Hos si quidem superaueris, quid eis eris pices, quum nihil possideant? sin ab iis superatus fueris, quot bonorum iacturâ clades ea tibi allatura sit, tecum

Cappadoces quales Braccæ

ORATIO PHILIPPI IN SENATV.

Continet suafione belli aduersus M. Æmilium, & Lepidum, in quos atroci stylo inuehitur.

Character est Philippicis Demosthenis simillimus.

Maximè vellem, (P. C.) Remp. à promptissimo quoque defendi: de- quietam esse, aut in periculis, nique praua incæpta consultoribus

Magistra-
tus mali
grauiter
nocent.

noxe esse : sed contra seditionibus omnia turbata sunt , & ab iis quos prohibere magis decebat postremo, quæ pessimi vt stultissimi decreuere, ea à bonis & sapientibus faciēda sūt. Nam bellum atque arma, quanquam vobis inuisa, tam en quia Lepido placent, sumenda sunt: nisi fortè cui pacem prestare, & bellum pati consilium est.

Pro Dij boni, qui hanc urbem omīssa curā adhuc regitis, Marcus Æmilius omnium flagitiosorum postremus, qui peio an ignauior sit, deliberari non potest, exercitum opprimendæ libertatis habet, & se è contempto metuendum effecit. Vos inuisantes, & retractantes, verbis, & vatum carminibus, pacem optatis magis, quam defenditis: neque intelligitis, mollitia decretorum vobis dignitatem, illi metum detrahit: atque id iure, quoniam ex rapinis consulum, ob seditionem, prouinciam cum exercitu adeptus est. Quid ille ob benefacta cepisset, cuius iceleribus tanta præmia tribuistis? At scilicet eis, qui ad postremum vsque legatos, pacem, concordiam, & alia huiuscemodi decreuerint, gratiam habeo peperisse? Imò despecti & indigni repub. habiti, prædæ loco æstimantur: quippe metu pacem repententes, quo habitam amiserant. Equidem à principio cum Hetruriam cōiurare, proscriptos accersiri, largitionibus rempubl. lacerari videbam, maturandum putabam, & Catuli consilia cum paucis sequutus sum. Cæterum illi, qui gentis Æmilie benefacta extollebant, & ignoscendo Pop. Rom. magnitudinem auxisse, nusquam etiam tum Lepidum progressum aiebant, & cum priuata arma opprimendæ libertatis cepisset, sibi quisque opes, aut patrocina quaerendo, consilium publicum corruerunt: Attamen erat Lepidus latro cum calonibus, & paucis sicariis, quorum nemo diurna mercede vitā

mutauerit: Nunc est proconsul, cum imperio non empto, sed dato à vobis, cum legatis adhuc iure parentibus. Et ad eum concurrēte homines omnium ordinum corruptissimi, flagrantes inopia, & cupiditatibus, scelorum conscientia exagitati: Quibus quies in seditionibus, in pace, turbæ sunt: hi tumultum ex tumultu, bellum ex bello ferunt: Saturnini olim, post Sulpitij, deinde Marij, Damasippique, nunc satellites Lepidi. Præterea Hetruria atque omnes reliquæ belli arceste. Hispanie armis sollicitate, Mithridates in latere vectigalium nostrorum, quibus adhuc sustentamur, diem bello circumspicit: quin præter idoneum ducem, nihil abest ad subuertendum imperium.

Quod vos oro, atque obsecro (P. Conscripti (vt animaduertatis, ne patiamini licentiam scelerum, quasi rabiem ad integros procedere, Nam ubi malos præmia sequuntur, haud facile quisquam gratuito bonus est. An expectatis dum exercitu rursus admoto, ferro atque flamma urbem inuadat? quod multò propius est ab eo, quo agitatur statu, quam ex pace & concordia ad arma ciuilia, quæ ille aduersum diuina & humana cepit, non profua, aut quorum simulat iniuria, sed legum ac libertatis subuertende. Angitur enim, ac laceratur animi cupidine, & noxatum metu, expers consilij, inquires, hæc atque illa tentans, metuit otium, odit bellum: luxu atque licentia carendum videt, atque interim abutitur vestra socordia. Neque mihi satis consilij est, metum, an ignauiam, ac dementia cam appellem: qui videmini intenta mala, quasi fulmen, optare se quisque ne attingat, sed prohibere, ne conari quidem. Et quæso considerate, quam conuersa rerum natura sit. Antea malum publicum occultè, auxilia palam instruebantur, & ed boni malos facile anteibant: nunc pax & concordia

Seditio
quales.

Bonus
mognatus.

Ignauia
perfringit.

Coniugia
oratio.

dia disturbantur palam, defenduntur occultè: quibus illa placent, in armis sunt, vos in metu. Quid expectatis? nisi fortè pudet aut piget rectè facere? An Lepidi mandata animos mouent? qui placere ait sua cuique reddi, & aliena tenet? belli iura rescindi, cum ipse armis cogat? ciuitatem confirmari, qui adeptam negat? concordie gratia Tribunitiam potestatem restitui, ex qua omnes discordie accensæ pessime omnium atque impudentissime, tibine egestas ciuium, & luctus curæ sunt: cui nihil est domi, nisi armis partum, aut per iniuriam? Alterum consulatum petis, quasi primum reddideris? bello concordiam quaeris, quo parta disturbatur: nostri proditor, illis inuidus, hostis omnium bonorum, vt te neque hominum, neque Deorum pudeat, quos perfidia aut periurio violasti? Qui quando talis es, maneat in sententia, & retineas arma, te hortor: neu prolatandis seditionibus ipse inquires, nos in solitudine retineas. Neque te prouincie, neque leges, neque Dij penates ciuem patiuntur: Perge qua cœpisti, vt quam maturissime merita inuenias. Vos autem P. C. Quousque cunctando Rempublicam intutam patiemi, & verbis arma tentabitis? delectus aduersum vos habitus: pecuniarum publicè & priuatim extortæ: præsidia deducta atque imposita: ex libidine leges imperantur: quum interim vos legatos & deceta paratis, & quanto mehercule auidè pacem petieritis, tanto bellum acrius erit, quum intelliget se metu magis quam aquo & bono sustentatum. Nam qui turbas & cædem ciuium odisse ait, & ob id armato Lepido vos inermes retinet, quæ vitæ toleranda sunt, ea quum facere possitis, patiamini potius censeat, ita illi à vobis pacem, vobis ab illo bellum suadent. Hæc si placent, si tanta torpedo animos oppressit, vt obli-

Exhortatio
ad Bellum.

scelerum Cinnæ, (cuius in urbem reditu decus atque ordines omnes interierunt) nihilominus vos atque coniuges & liberos Lepido permiffuri sitis, quid opus decretis? quid auxilio Casuli? quin ij, & alij boni Rempublicam frustra curant. Agite, vt libet, parate vobis Cethegos, atque alia proditorum patrocina, qui rapinas & incendia instaurare cupiunt, & rursus aduersum Deos penates manus armare: Sin libertas & bella magis placent, decernite digna nomine, & augete ingenium viris fortibus. Adest nouus exercitus, & ad hoc colonie veterum militum, nobilitas omnis, duces optimi, fortuna meliores sequitur. Iam illa, quæ socordia nostra collecta sunt, dilabentur. Quare ita censeo, quoniam Lepidus exercitum priuato consilio paratum cum pessimis & hostibus Reip. contra eius ordinis auctoritatem, ad urbem ducit: vt Appius Claudius interrex cum Q. Catulo proconsole, & cæteris, quibus imperium est, vbi præsidio sint, operamque dent, nequid Resp. detrimenti capiat.

OECONOMIA orationis.

I. Exordium à conquestione de statu reip. quod est istis oratoribus quam familiare; similis querela Demosthenis Philippica 3. num. 3.

II. Statim ad fontem istius perturbationis præmissa generoso epiphonemate delabitur, & Æmilium vehementer exagitat: Hæc de vobis propius ad Demosthenem accedit; quem putes audire in illam vocem erumpentem, & ad præsidia.

III. Increpat Senatores duriori brachio austerum ingenium, arguens molliem decretorum, in tanta inimicorum audacia; multa similia habet Demosth. Philip. 1.

IV. Inuehitur in Lepidum, cuius latrocina & infamem comitatum, graui-

M M m m m

Bellum feditiosius grauius.

ter ponit ob oculos : quod autem de huiusmodi ciuibus dixit : Quibus quies in seditionibus, in pace turbæ sunt: respexit credo illud Aristophanis in Equitibus:

Καὶ σὺ λαμβάνεις τὸ πᾶν τῶν ἐπιτηδίων.

V. Postquam indigna perduellium scelera expressit, grauius hortatur senatum ad pœnas repetendas : quod summa sit Reip. perniciēs, cum malis etiam facinorum premia conceduntur.

Dij duo Democriti.

Idcirco Democritus duos in rep. tantum Deos statuebat, Beneficium in bonos, Pœnam in improbos : Plin. hist. nat. l. 2.

VI. Incensa oratione, grauius & austerius carpit senatores, imagine Demosthenicæ eloquentiæ ad viuum expressa; nam quod ait de fulmine, quod omnes timent, nemo prohibet; hoc idem Demosthenes Philipp. 3. dixit de grandine, cui Philippum comparat.

VII. In peroratione acri & aculeata planè apostrophe, quicquid reliquum est stomachi, in Lepidum erumpit. Mox collecta per Synathroisum, facinorum indignitate, omnium mentes mirificè incendit. Tum sub finem diluta paulisper atrocioris ingenij acerbitate suauioribus lenimentis, senatum mitius ad dignitatem retinendam hortatur.

SVASIO BELLI CONTRA Romanos grauiissima.

ORATIO GALGACI.

Ex Cornelio Tacito in vita Agricola.

Inuentio argumentorum est à necessario, facili, adiunctis Personarum. Dispositio grauiora initio pramittit, nec tamen desleat in leuita. Elocutio grauis, neruosa; torrens, incensa, sublimis, sententiosa. Hæc oratio inter optimas & grauiissimas censeri potest.

Q Voties causas belli & necessitatem nostram intueor, ma-

gnus mihi animus est, hodiernum diem consensumque vestrum initium libertatis totius Britannia fore. Nam & vniuersi seruitutis expertes, & nullæ vltra terræ, ac ne mare quidem securum, imminente nobis classe Romana. Ita prelium atque arma, quæ fortibus honesta, eadem etiam ignaui tutissima sunt.

Exordium à spe & fiducia.

Priores pugnae quibus aduersus Romanos varia fortuna certatum est, spem ac subsidium in nostris manibus habebant; quia nobilissimi totius Britannia, eoque in ipsis penetrabilibus siti, nec seruitutem littora aspicientes, oculos quoque à contactu dominationis inuiolatos habebamus : Nos terrarum ac libertatis extremos, recessus ipse ac sinus fama in hunc diem defendit. Nunc terminus Britannia patet, atque omnino ignotum pro magnifico est.

Romanorum seruis dominatus.

Sed nulla iam vltra gens, nihil nisi fluctus, & saxa. Et inferiores Romani, quorum superbiam frustra per obsequium & modestiam effugeris, raptores orbis, postquam cuncta vastantibus defuere terræ, & mare, scrutantur. Si locuples hostis est, avaritiam pauper, ambitiosi; quos non Oriens, non Occidens satiauerit. Soli omnium opes atque inopiam pari affectu concupiscunt. Auferre, trucidare, rapere falsis nominibus imperium, atque vbi solitudinem faciunt, pacem appellant.

Liberos cuique ac propinquos Liberos suos natura charissimos esse voluit: hi per delectus alibi seruituti auferuntur. Coniuges sororesque, etsi hostilem libidinem effugiant, nomine amicorum atque hospitem polluantur. Bona fortunæque in tributum egerunt, in annonam frumentum: corpora ipsa ac manus syluis ac paludibus emuniendis, verbera inter ac contumelias contulerunt. Nata seruituti mancipia semel vaneunt, atque vltro à dominis aluntur. Britannia seruitutem suam quotidie emittit.

Brigantes populi.

quotidie pascit. Ac sicut in familia recentissimus quisque seruatorum, & conferens ludibrio est, sic in hoc orbis terrarum veteri famulatu, nouos & viles in exilium petimur. Neque enim arua nobis aut metalla, aut portus sunt, quibus exercendis referuemur: Virtus porro ac ferocia subiectorum ingrata imperantibus. Et longinquitas, ac secretum ipsum, quo tutius, eo suspectius. Ita sublata spe veniæ, tandem fumite animum, tam quibus salus quam quibus gloria charissima est. Brigantes, fœmina duce, exurere coloniam, expugnare castra, ac nisi felicitas in fœcordiam vertisset, exuere iugum potuere: nos integri & indomiti, & libertatem, non in præsentia latenti, primo statim congressu? vnde ostendamus, quos sibi Caledonia viros seposuerit? An eandem Romanis in bello virtutem, quam in pace lasciuiam esse creditis? Nostris illis discessionibus, ac discordiis clari, vitia hostium in gloriam exercitus sui vertunt: quem contractum ex diuersissimis gentibus, vt secundæ res tenent, ita aduersæ dissoluent: Nisi Gallos, & Germanos, & (pudet dictu) Britannorum plerosque dominationi alienæ sanguinem commodantes, diutius tamen hostes quam seruos, fide & affectu teneri putatis. Metus, & terror est, infirma vincula charitatis. Quæ vbi remouebis, qui temerè delierint, odisse incipient: omnia victoriæ incitamenta pro nobis sunt. Nullæ Romanos coniuges accendunt, nulli parentes fugam exprobrantur sunt: aut nulla plerisque patria, aut alia est. Paucos numero circum trepidos ignorantia, cœlum ipsum, ac mare, & sylvas ignota omnia circumspicantes, clausos quodammodo ac victos alij nobis tradiderunt. Ne terreat vanus aspectus, & auri fulgor, atque argenti, quod neque tangit, neque vulnerat. In ipsa hostium acie inueniemus nostras manus.

Discordia ciuium auget hostes.

Agnoscent Britanni suam causam: recordabuntur Galli priorem libertatem, deserent illos cæteri Germani, tanquam nuper Vspij reliquerunt. Nec quicquam vltra formidinis, vacua castella, senum colonia, inter malè parentes, & iniuste imperantes ægra municipia, & discordantia. Hic dux, hic exercitus: ibi tributa & metalla, & cæteræ seruitutem pœnæ, quas in æternum proferre aut statim vlcersci, in hoc campo est. Proinde ituri in aciem, & maiores vestros & posteros cogitate.

OECONOMIA orationis.

I. Exordium à spe, & fiducia: & necessitas inuicta. potentissimum argumentum necessitas, τὸ ἄνασιν ἀδύνατον ἔστι δὴν, quod ait Aeschylus in Prometheus.

II. A superbia, fastu, & insolentia Romanorum, quæ res ad ingenuas mentes vlceras potens est: hinc se erigit inuicta grauis & amarulenta in eorumdem auaritiam, rapinas, crudelitatem, quæ omnia grandibus & acutis ferentibus, quasi amento vibrata, intus defiguntur sensibus.

III. Et nedum ad pompam hæc dicta videantur, succedit enumeratio detrimetorum grauiissimorum, quæ ornatur per Antithesin. Tum acre illud comparatum ductum à mancipiis postremo loco intentatur quasi fulmen. Ecquid grauius dici poterat? Mancipia semel vaneunt, Britannia seruitutem suam quotidie emittit.

IV. Omnis spes solatiij in tantis miseris exclusa vehementer urget & incendit, spem ex ipsa desperatione eliciens. Senec. l. i. ad Neronem. Acerrima virtus est, quam extrema necessitas extundit.

V. Argumentum est à minori ad maius: Nempe simulantur exemplo inferiorum: iis appositè narratis assertur quid Brigantium oppidum Rhetia, duce fœmina, pro libertate fecerit.

VI. Extenuantur hostes Romani, quæ M M m m m ij

plus terroris habent quam virtutis, alienis, ut ait, discordiis clari. Similia habet Demosthenes Olynthiaca secunda, numero 8. & 9.

VII. Adiunctum person. in Britannis, praeclara ad bellum incitamenta ultimo loco afferuntur.

VIII. Minuitur terror hostium, praeclara & excelsa spes proponuntur credularum mentium illecebra, & saepe ἀρετῆς τοῦ πολέμου ἐπιθυμία.

IX. Peroratio acris, & velox, per Anzitheta bonorum & malorum.

DISSVASIO.

ORATIO MARCI Valerij Coruini Dictatoris, ad coniuratos & seditiosos milites, quâ dehortatur à pugna contra patriam.

Inuentio argumentorum est ab adiunctis rerum & personarum.

Dispositio sensim graditur ad maiora.

Elocutio est grauis & splendida, & vt in re subita fieri oportuit, concisa.

Ex Liuiolib. 7.

DEOS immortales, Milites, vestros publicos meosque ab vrbe profisciscens ita adoravi, veniamque supplicem poposci, vt mihi de vobis concordiae partem gloriam, non victoriam, darent. Satis fuit, eritque, vnde belli decus pariatur: hinc pax petenda est. Quod Deos immortales inter nuncupanda vota expoposci; eius me compotem voti vos facere potestis, si meminisse vultis, non vos in Samnio, nec in Volscis, sed in Romano solo castra habere: si illos colles, quos cernitis, patriae vestrae esse, si hunc exercitum civium vestrorum: si me Consullem vestrum, cuius ductu auspicioque, priore anno, bis legiones Samnitium fudistis, bis castra vi coepistis. Ego sum M. Valerius

Coruinus, Milites, cuius vos nobilitatem beneficiis erga vos, non iniuriis sensistis: nullius superbæ in vos legis, nullius crudelis senatusconsulti auctor: in omnibus meis imperiis in me seuerior quam in vos. Ac si cui genus, si cui sua virtus, si cui etiam maiestas, si cui honores subdere spiritus potuerunt; iis eram natus; id specimen mei dederam, ea ætate consulatum adeptus eram, vt potuerim, tres & viginti annos natus Consul, patribus quoque ferox esse, non solum plebi. Quod meum factum dictumve Consulibus grauius quam Tribuni audistis? Eodem tenore duos insequentes Consulatus gessi; eodem hæc imperiosa dictatura geretur, vt neque in hos meos, & patriæ meæ milites mitior quam in vos (horreo dicere) hostes. Ergo vos prius in me strinxeritis ferrum, quam in vos ego: istinc signa canent, istinc clamor prius incipiet, atque impetus, si dimicandum est. Inducite in animum, quod non induxerunt patres auique vestri, non illi qui in sacrum montem secesserunt, non hi qui postea Auentinum infederunt. Expectate dum vobis singulis, vt olim Coriolano, matres coniugesque crinibus passis obuicæ ab vrbe veniant. Tum Volscorum legiones, quia Romanum habebant ducem, quienerunt: vos Romanus exercitus non destiteritis impio bello? T. Quintio, quocumque istuc loco, seu volens, seu inuitus constitisti, si dimicandum erit, tum tu in nouissimos te recipito: fugeris etiam honestius, tergumque cui dederis quam pugnaveris contra patriam. Nunc ad pacificandum bene atque honeste inter primos stabis, & colloquij huius salutaris interpret fueris. Postulate æqua, & ferte: quamquam, vel iniquis standum est potius, quam impias inter nos conferamus manus.

Nobilium moderatio.

Imperij lex optima.

Moderatio in illustri fortuna amabilis.

OECONOMIA orationis.

I. Exordium à religione, ad cuius memoriam feri etiam plerumque animi mollescunt. Habuit in mente Liuius Cicero nis orationes post reditum ad P. R. & pro L. Marana.

II. Adiuncta proponuntur grauisissimarum & sanctissimarum rerum per enumerationem.

III. Ingeritur rerum antea bene gestarum memoria, & tractantur molliori articulo, vt facile irritabiles.

IV. Adiunctum personæ Coruini dehortantis, grauiter amplificatum: hæc est Idea, quam Rhetores Græci λαμπρὰν nominant.

V. Vt dilecta persona facile transfundit affectus, ideo suam charitatem in milites, & in summo excelsæ fortune gradu, modestiam, commemorat; quæ res non paruum habet commendationem, Magnum siquidem est, quod Plinius historicus dixit de Vespasiano Imperatore: Nec quicquam in te mutauit fortunæ amplitudo, nisi vt prodesse tantum posses, & velles.

VI. Concessio grauis & mollis ad milites leniendos peropportuna, vbi ferocientibus animis, per acrem ironiam; etiam atrociam facta concedi videntur, quod pudore victi desistant. Sic Pertinax apud Herodianum; Germanicus apud Tacitum; se gladius percussorum offerunt, irritatos animos, miseratione, simul & verecundia frangunt.

VII. Apostrophe ad ducem, quem nomine appellans, blanda & sapienti oratione demulcet.

VIII. Extremo loco conditiones ponit, a qua & iniqua, qua postularint, ipsis promittens.

ORATIO MARCI Catonis Consulis, pro lege Oppia, contra mulierum luxuriam.

ARGUMENTVM.

Lex Oppia duris belli Punici temporibus lata in mulieres fuerat, quæ eas auris & purpura ornamentis carere volebat.

Rebus iam pacatis, in pleno Reipublicæ otio & felicitate matrona ius mundi muliebris repetunt, & abrogationem legis Oppiæ postulant: Cato hac oratione repugnat.

Inuentio argumentorum est ab auctoritate legis, à disciplina maiorum, ab ingenio muliebri, cupido, & indomito, à detrimentis quæ ex luxu & auaritia consequuntur.

Dispositio duas præcipue partes amplectitur, legem & censuram faminarum.

Elocutio grandis, austera, sententiosa, Catonem vbique spirans.

SI in sua quisque nostrum matrem familias, Quirites, ius & maiestatem viri retinere instituisset, minus cum vniuersis fæminis negotij haberemus; nunc domi victa libertas nostra impotentia muliebri, hinc quoque in foro obteritur, & calcatur, & quia singulas sustinere non potuimus, vniuersas horremus. Equidem fabulam & fictam rem dicebam esse, virorum omne genus in aliqua insula coniuratione muliebri à stirpe sublato esse, ab nullo genere non æquè periculum est, si cætus, & consilia, & secreta consultationes esse finas. Atque ego vix statuerem apud animum meum posse, vtrum peior ipsa res, an peiore exemplo agatur: quorum alterum ad nos Consules, reliquosque magistratus, alterum ad vos, Quirites, magis pertinet. Nam vtrum è rep. sit necne, id quod ad vos fertur, vestra existimatio est, qui in suffragium ituri.

MMmmm iij.

estis. Hæc consternatio muliebris, siue sua sponte, siue authoribus vobis, M. Fundani, & L. Valeri, facta est, haud dubiè ad culpam magistratuum pertinens, nescio, vobis Tribunis, an Consulibus magis sit deformis, vobis, si fœminas ad concitandas tribunitias seditiones iam adduxistis; nobis, si, vt plebis quondam, sic nunc mulierum secessione leges accipiendæ sunt.

Mulierum acerus. Item reprehensio & pugna, pro mundo.

Equidem non sine rubore quodam, paulo ante per medium agmen mulierum in forum perueni. Quod nisi me verecundia singularum magis maiestatis & pudoris, quam vniuersarum tenuisset, ne compellatæ à Consule viderentur, dixissem: Qui hic mos est in publicum procurrendi, & obsidendi vias, & viros alienos appellandi? istud ipsum suos quæque domi rogare non potuistis? An blandiores in publico, quam in priuato, & alienis quam vestris estis? Quamquam ne domi quidem vos, si sui iuris sinibus matronas contineret pudor, quæ leges hinc rogarentur abrogarenturve, curare decuit. Maiores nostri nullam, ne priuatam quidem rem agere fœminas sine auctore voluerunt: in manu esse parentum, fratrum, virorum: nos (si Diis placet) iam etiam rempublicam capessere eas patimur, & foro quoque, & concionibus, & comitiis immisceri. Quid enim nunc aliud per vias, & compita faciunt, quam quod aliæ rogationes Tribunorum plebis suadet, aliæ legem abrogandam censent? date frænos impotenti naturæ, & indomito animali, & sperate ipsas modum licentiæ facturas, nisi vos faciatis. Minimum hoc eorum est, quæ iniquo animo fœminæ sibi aut moribus aut legibus iniunctum patiuntur: omnium rerum libertatem, imò licentiam, si vera dicere volumus, desiderant. Quid enim si hoc expugnaerint, non tentabunt? Recensete omnia muliebria iura, quibus licentiam ea

Mulieres Romanæ non fuerunt

Mulier indomitum animal.

rum alligauerint maiores nostri, per quæque subiecerint viris, quibus omnibus confictas, vix tamen continere potestis? Quid? si capere singula, & extorquere, & exæquari ad extremum viris patiimini, tolerabiles vobis eas fore creditis? Exemplo si nul pares esse cœperint, superiores erunt. At herculè ne quid nouum in eas rogetur, reculant non ius sed iniuriam deprecantur: Imò vt quam accepistis, iussistis suffragiis vestris legem, quam vsu tot annorum & experiendo comprobastis, hanc vt abrogatis: id est, vt vnã tollendo legem, cæteras infirmetis. Nulla lex satis comoda omnibus est: id modò queritur si maiori parti, & in summam prodest. Si quod cuiquam priuatim officiet ius, id destruet, ac demolietur: quid attinebit vniuersos rogare leges, quas mox abrogare, in quos latæ sunt, possint? Volo tamen audire quid sit propter quod matronæ consternatæ procurrant in publicum, ac vix foro se ac concione abstineant. Vt captiui ab Annibale redimantur parentes, viri, liberi, fratres earum! procul abest, absitque semper talis fortuna reip. sed tamen quum fuit, negastis hoc piis precibus earum. At non pietas, nec sollicitudo pro suis, sed religio congregauit eas. Matrem Idæam Pessinunte ex Phrygia venientem accepturæ sunt. Quid honestum dictu saltem seditioni prætenditur muliebri? vt auro, & purpura fulgeamus, inquit, vt carpentis, festis profestisque diebus velut triumphantes de lege victa, & abrogata, & captis & ereptis suffragiis vestris per urbem vectemur: ne vllus modus sumptibus, nec luxuriæ sit? Sæpe me querentem de fœminarum, sæpe de virorum, nec de priuatorum modò, sed etiam magistratuum sumptibus audistis, diuersisque duobus vitiis avaritia & luxuria ciuitatem laborare, quæ pestes omnia magna imperia euerterunt. Hæc ego, quò melior læ-

Lex nulla satis comoda omnibus.

tiorque in dies fortuna reipublicæ est; quo magis imperium crescit, & iam in Græciam Asiamque transcendimus, omnibus libidinum illecebris repletas & regias etiam attrætamus gazas; eo plus horreo ne illæ res magis nos ceperint, quam nos illas. Infesta, mihi credite, signa ab Syracusis illata sunt huic vibi: iam nimis multos audio, Corinthi & Athenarum ornamenta laudantes, mirantesque, & ante fixa fictilia deorum Romanorum ridentes. Hos ego malo propitios Deos, & ita spero futuros, si in suis manere sedibus patiemur. Patrum nostrorum memoria per legatum Cyneam Pyrrhus non virorum modò, sed etiam mulierum animos donis tentauit. Nondum lex Oppia ad coërcendam luxuriam muliebrem lata erat, tamen nulla accepit. Quam causam fuisse censetis? Eadem fuit quæ maioribus nostris, nihil de hac re lege sancienti: nulla erat luxuria quæ coërceretur. Sicut antè morbos necesse est cognitos esse, quàm remedia eorum, sic cupiditates prius nata sunt, quàm leges, quæ iis modum facerent. Quid legem Liciniam excitauit de quingentis iugeribus, nisi ingens cupido agros continuandi? Quid legem Cinciam de donis & muneribus, nisi quia vebigalis iam & stipendiaria plebs esse Senatui cœperat: itaque minimè mirum est nec Oppiam, nec aliam vllam tum legem desideratam esse, quæ modum sumptibus mulierum faceret, quum aurum & purpuram data & oblata vltro non accipiebant. Si nunc cum illis donis Cyneas urbem circumiret, stantes in publico inuenisset, quæ acciperent. Atque ego nonnullarum cupiditatum ne causam quidem, aut rationem inire possum: nam vt quòd alij liceat, tibi non licere, aliquid fortassè naturalis aut pudoris, aut indignationis habeat: sic æquato omnium cultu, quid vnaquæque vestrum veretur ne in

Luxus Romanus perstringitur.

Mulierum antiquarum frugalitas.

Lex nulla, vbi nulla cupiditas.

se conspiciatur? Pessimus quidem est pudor vel parcimoniæ, vel paupertatis: sed vitrumque lex vobis demit, quum id quod habere non licet, non habetis. Hanc inquit ipsam exæquationem nõ fero; ita locuples, cur non insignis auro aut purpura conspicior? cur paupertas aliarum sub hac legis specie latet, vt quod habere non possunt, habitura, si liceret, fuisse videantur? Vltis hoc certamen vxoribus vestris iniicere, Quirites, vt diuites id habere velint, quod nulla alia possit? pauperes ne ob hoc ipsam contemnunt, supra vires se extendant? Næ simul pudere quod non oportet, cœperit, quod oportet, non pudebit; quæ de suo poterit, parabit; quæ non poterit, virum rogabit. Mi-

Maritorum vxoriorum seruitus.

Ego nullo modo abrogandam legem Oppiam censeo: vos quod faxistis, Deos omnes fortunare velim.

OECONOMIA orationis.

I. Exordium graue nimiam virorum indulgentiam perstringit: quod autem affert de hac mulierum audacia exemplum, in Lemno insula contigit, & narratur ab Apollonio in Argonauticis, Statio in Thebaide, Quid, &c. Graui-

tatis fuit Insulam non nominare, ne ista enucleatius disquisisse videretur.

II. Ex eo statuit imprimis periculosa mulierum conciliabula, & huius auctoritates licentia sugillat, addita praeclara, & illustri aduersus absentes mulieres sermone.

III. Contra istam mulierum prebensationem, verecundia, & pudori sexus inimicam, disputat primum a lege maiorum, qui mulieres intra priuatos parietes sine vilo rerum administrandarum iure incluserant. Hoc ipsum Cicero pro L. Murana. D. Ambros. in quest. noui, & veter. test. Mulierem constat subiectam viri dominio esse, & nullam auctoritatem habere. Nec docere potest, nec testis esse, nec fidem dare, nec iudicare. At Tullius in republ. non *πολιτικὴν* requirit Græcorum, sed *οικονομικὴν*, qui doceat viros moderari virginitatibus.

IV. Argumentatur à natura mulierum. Mulier indomitum animal, & licentia appetens, ideo freno moderationis coercendum. *κεῖται μὲν ὁ δὲ ἄνθρωπος ἐπιεικῶς*, inquit Aeschylus in Persis.

V. Ab auctoritate legis, quam minime decet abrogare pro mulierum arbitrio, quibus si id semel concederetur, latius in dies manaret improbitas. Rem autem tractat falsis & acerbis ironiis, Stoico ingenio dignissimis, maxime ubi per sustentationem, & hunc mulierum cœrum & petitionem exagitat. Quod autem ait de matre Idea, Cybeles simulachrum Pessinunte aduectum intelligit, quod Claudia celebris illa Vestalis pertraxit, vt habet Plin. lib. 7. cap. 35.

VI. Etiam si nulla lex esset opposita, tamen flagitiosa est hac mulierum importunitas: quod praeclare exaggerat, ostendens à rei natura & turpitudine petitionis indignitatem. Porro contra huiusmodi luxum mulierum praeclara scripserunt Tertullianus & Cyprianus, libro de disciplina, & habitu Virginitatis, ubi hac inter cœtera: Orna-

Mulier ex-pers aucto-ritatis.

Mulierum luxu.

menta, ac vestium insignia, & leuocinia formarum, non nisi prostitutis & impudicis foeminis congruunt; & nullarum ferè pretiosior cultus est, quàm quarum pudor vilis est.

VII. Iam planè agit Philosophum Stoicum, contra luxuriam ciuitatis grauius inuectus. Duo morbi reipubl. curandi sunt (inquit,) Auaritia, & Luxuria: qui in hac mulierum petitione se produnt, sed præcipuè,

seuior armis

Luxuria incubuit, victumque vlciscitur orbem.

Et is luxus etiam in statuis auro, argento; quò sit vt antefixa fictilia Deorum Romanorum rideantur: erant autem antefixa, qua ex opere siglino tectis affigebantur sub stillicidio.

VIII. Huic luxus intemperantia remedium opponit moderationem antiquarum matronarum, in respiciendis donis, quibus nulla lex fuit, cum nulla esset cupiditas. Varr. L. II. de vita P. R. de quo mulierum Romanarum veterum *πίπτου & moribus*; ex Catone, Gellius noct. Attic. lib. x. cap. 23.

Lex nulla, ubi nulla cupiditas.

Postquam obruta hac moderatione natae sunt cupiditates, tum conditae leges ceperunt, vt lex Licinia de moderatione agrorum, Cincia de muneribus: illius meminit Liu. l. 6. & 7. huius Cornel. Tacit. lib. 13. Patres legem Cinciam flagitant, qua cauetur antiquitus, ne quis ob causam orandam pecuniam donumve accipiat.

Lege Cincia Aduocati prohibentur pecuniam capere.

IX. Cupiditatem istam non modo ambitiosam ostendit, sed & rationis expertem. Neque enim causam habet illum indignationis aut pudoris hæc petitio, cum lex aqua sit omnibus. Hinc solertissime cupiditatis istius fontem indagat, dolent scilicet diuites, quòd pauperas aliarum sub hac lege lateat. Atqui hoc vanitatis est non ferenda.

X. Perorat charactere orationis valde morato, & ad formam ἀνδριῶν λέγου, ubi ostendit, Malum consequens

ex ornamentorum concessione viris & mulieribus importunum. Tum grauius monet, ne luxuriam legis seueritate confringat, solutis demum vinculis, quasi bestiam e cauea in funus ciuitatis emittant. Eandem comparationem habet Cicero 4. ad Herenn. sed laxiorem.

ORATIO LVCII Valerij Tribuni plebis, pro Mulieribus, contra legem Oppiam.

Intentio. Relegit Catonis Argumenta. Dispositio est prudens, & facilis. Elocutio diserta, elegans, vrbana, qua felicis ingenij lumen satis indicat.

Mulierum defensio.

Catonis auctoritas.

SI priuati tantummodo ad suadendum dissuadendumque id quod à nobis rogatur, processissent: ego quoque, cum satis dictum pro vtraque parte existimarem, tacitus suffragia vestra expectassem. Nunc quum vir grauiissimus, Consul. M. Porcius, non auctoritate solum, qua tacita satis momenti habuisset, sed oratione etiam longa & accurata infectatus sit rogationem nostram, necesse est paucis respondere: Qui tamen plura verba in castigandis matronis, quàm in rogatione nostra dissuadenda consumpsit, & quidem, vt in dubio poneret, vtrum id quod reprehenderet, matronæ sua sponte, an nobis auctoribus fecissent.

Rem defendam, non nos, in quos iecit magis hæc Consul verbo tenus, quàm vt re insimularet. Cœtum, & seditiones, & interdum secessionem muliebrem appellauit. Quòd matronæ in publico vos rogassent, vt legem in se ipsam, per bellum, temporibus duris; in pace, & florenti ac beata republica abrogaretis; Verba magna, quæ rei augendæ causa conquirantur, & hæc, & alia esse scio; & M. Catonem,

oratore non solum grauem, sed interdum etiam trucem esse scimus omnes, quum ingenio sit mitis. Nam quid tandem noui matronæ fecerint, quòd frequentes in causa ad se pertinente in publicum processerunt? Nunquam ante hoc tempus in publico apparuerunt? Tuas aduersus te Origines reuoluam: accipe quoties id fecerint, & quidem bono semper publico. Iam à principio regnante Romulo, quum Capitolio à Sabinis capto, medio in foro signis collatis dimicaretur, nonne intercursum matronarum inter acies duas prælium sedatum est? Quid? Regibus exactis, cum Coriolano Martio duce, legiones Volscorum castra ad quintum lapidem posuissent, nonne id agmen, quo obruta hæc vrbs esset, matronæ auerterunt? Iam vrbe capta à Gallis, aurum, quo vrbs redempta est, nempe matronæ consensu omnium in publicum contulerunt. Proximo bello (ne antiqua repetam) nonne & cum pecunia opus fuit, viduarum pecuniæ adiuerunt ærarium? & quum Dij quoque noui ad opem ferendam dubiis rebus accerferentur, matronæ vniuersæ ad mare profectæ sunt, ad matrem Idæam accipiendam? Dissimiles, inquit, causæ sunt: Nec mihi causas æquare propositum est: nihil noui factum, purgare satis est. Cæterum, quod in rebus ad omnes pariter viros foeminasque pertinentibus, fecisse eas nemo miratus est, in causa propriè ad ipsas pertinente miramur fecisse? quid autem fecerunt? superbas mediisfidius aures habemus, si, quum domini seruorum non fastidiant preces, nos rogari ab honestis foeminis indignamur. Venio nunc ad id de quo agitur, in quo duplex Consul is oratio fuit. Nam & legem vllam omnino abrogari est indignatus, & eam præcipuè legem, quæ luxuriæ mulieris coercendæ

Mulierum coctus vtilis.

Mulierum liberalitas in Remp.

causa lata est. Et illa communis pro legibus visa consularis oratio est, & hæc aduersus luxuriam feuerissimis moribus conueniebat.

Itaque periculum est, nisi quid in utraque gani sit, docuerim te, ne quis error vobis offundatur. Ego enim, quemadmodum ex iis legibus, quæ non in tempus aliquod, sed perpetuæ utilitatis causa in æternum latae sunt, nullam abrogari debere fateor, nisi quam, aut usus coarguit, aut status aliquis reipublicæ inutilem fecit, sic quas tempora aliqua desiderarunt leges, mortales, vt ita dicam, & temporibus ipsis mutabiles esse video. Quæ in pace latae sunt, plerumque bellum abrogat, quæ in bello, pax; vt in nauis administratione, alia in secunda, alia in aduersa tempestate vsui sint. Hæc quum ita natura distincta sint, ex vtro tandem genere ea lex esse videtur, quam abrogamus?

An vetus regia lex simul cum ipsa vrbe nata? an (quod secundum est) à Decemviris ad condenda iura creatis in duodecim tabulis scripta? sine qua cum maiores nostri non existimarent matronale decus seruari posse; nobis quoque verendum sit, ne cum ea pudorem sanctitatemque foeminarum abrogemus? Quis igitur nescit, nouam istam legem esse, Q. Fabio & Tito Sempronio Consulibus viginti annis antè latam? sine qua, quum per tot annos maiora non optimis moribus vixerint, quod tandem, ne abrogatâ effundantur ad luxuriam, periculum est? Nam si ista lex ideo lata esset, vt finiret libidinem muliebrem, verendum foret, ne abrogata incitaret. Cur sit autem lata, ipsum indicauit tempus. Annibal in Italia erat victor ad Cannas: iam Tarentum, iam Arpos, iam Capuam habebat, ad urbem Romam admoturus exercitum videbatur: defecerant foetj: non milites in supplementum, non socios nauales ad clas-

sem tuendam, non pecuniam in æra. rio habebamus: serui, quibus arma darentur, ita vt pretium pro illis bello perfecto dominis solueretur, emebantur.

In eandem diem, frumentum & cætera quæ belli vsus postulabant, præbenda, publicani se conducturos professi erant; seruos ad remum, numero ex censu constituto, cum stipendio nostro dabamus. Aurum & argentum omne, à Senatoribus eius rei initio orto, in publicum conferebamus, viduæ & pupilli pecunias suas in ærarium deferebant; cautum erat, quò ne plus auri & argenti facti, quò ne plus signati argenti & æris domi haberemus.

Tali eo tempore in luxuria & ornatu matronæ occupatæ erant, vt ad eam coercendam lex Oppia desiderata sit: Quum, quia Cæseris sacrificium lugentibus omnibus matronis intermissum erat, Senatus finiri luctum triginta diebus iussit. Cui non apparet, inopiam & miseriam ciuitatis, & quia omnium priuatorum pecuniæ in usum publicum vertendæ erant, istam legem scripsisse, tamdiu mansuram quandiu causa scribendæ legis mansisset? Nam si quæ tunc temporis causa, aut decreuit Senatus, aut populus iussit, in perpetuum seruari oportet: cur pecunias reddimus priuatis; cur publica præsentem pecunia locamus? cur serui, qui militant, non emuntur? cur priuati non dabimus remiges? sicut tunc dedimus? Omnes alij ordines, omnes homines mutationem in meliorem statum reipublicæ sentient, ad coniungens tantum nostras pacis & tranquillitatis publicæ fructus non perueniet? Purpura viri vtemur, prætextati in magistratibus, in sacerdotiis: liberi nostri prætextis purpura togis vtemur, magistratibus, in coloniis municipiisque, hic Romæ infimo genere magistris vicorum prætextæ habendæ rus permittemus; nec id vt viui

solum habeant tantum insigne, sed etiam vt cum eo crementur mortui; foeminis duntaxat purpuræ vsu interdiceremus? Et quum tibi viro liceat purpura in veste stragula vti, matrem familias tuam, purpureum amiculum habere non sines: *Equus tuus speciosus instratus erit, quam vxor vestita?* Sed in purpura, quæ teritur, absumitur, non iustam quidem, sed aliquam tamen causam tenacitatis video: in auro verò, in quo præter manupretium, nihil interimenti fit, quæ malignitas est: præsidium potius in eo est, & ad publicos & ad priuatos vsus, sicuti experti estis. Nullam æmulationem inter se singularum, quando nulla haberet, esse aiebat. At hercule vniuersis dolor & indignatio est, quum sociorum Latini nominis vxoribus vident ea concessa ornamenta, quæ sibi adempta sint: quum insignes eas esse auro & purpura: quum illas vehi per urbem, se pedibus sequi: tanquam in illarum ciuitatibus, non in sua, imperium sit.

Virorum hoc animos vulnerare posset: quid muliercularum censetis, quas etiam parua mouent? non magistratus, nec sacerdotia, nec triumphi, nec insignia, nec dona, aut spolia bellica iis contingere possunt: munditiæ, ornatu, & cultus, hæc foeminarum insignia sunt, his gaudent, & gloriantur, hunc mundum muliebrem appellarunt maiores nostri.

Quid aliud in luctu, quam purpuram atque aurum deponunt? quid quum eluxerunt, sumunt? quid in gratulationibus supplicationibusque, nisi excellentiorem ornatum adiiciunt? Scilicet, si legem Oppiam abrogaueritis, non vestri arbitrij erit, si quid eius verare volueritis, quod nunc lex vetat? minus filia, vxores, sorores etiam quibusdam in manu erunt? Nunquam saluis suis exiit mulieribus, & ipsis libertatem, quam viduitas & orbitas facit, detestantur. In vestro arbitrio suum

ornatum, quam in legis, malunt esse: & vos in manu & tutela, non in seruitio debetis habere eas, & malle patres vos, aut viros, quam dominos dici. Inuidiosis nominibus utebatur modò Consul, seditionem muliebrem & secessionem appellando. Id enim periculum est, ne sacrum montem, sicut quondam irata plebs, aut Auentinum capiant. Parendum huic infirmitati est, quodcunque vos censeritis.

Quo plus potestis, moderatius imperio vti debetis. *Potestis moderatè.*

OECONOMIA orationis.

I. Exordium à persona aduersarij, & propositio dicendorum.

II. Refellit primum, quod Cato de cætu & seditione mulierum dixerat: quæ vt nimis atrociter, & extra rem dicta, vrbano risu diluit; Catonem viram nitentem, & trucem oratorem appellans: non esse autem nouum, mulierum cœtum fieri, qui aliàs tanto reipubl. emolumento fuerit celebratus, vel ex ipsis Catonis originibus ostendit. Afferit porro vulgarissima exempla Sabinarum, Marcia, & cæterarum matronarum, in dubijs & formidolosis reipublicæ temporibus, vt bello Gallico & Punico egregie nauatam operam, non modò in pacandis discordijs, & in arario suo censu sustentando, sed in religionibus & ceremonijs procurandis; quo in pietatis officio cæteris semper praluxere. Tum per præoccupationem concludit hunc locum; Si aliàs, inquit, vtiliter pro alijs conuenerunt, cur non in sua causa? Hoc quidem eis denegare, superba arrogantia est, cum & seruatorum preces à dominis audiantur.

III. Post diuisam, ad maiorem lucem distributionis, Catonis orationem, primum agit contra id quod dixit de non abrogandis legibus, & ostendit aliquas pro temporibus vtiliter abrogari. Sicut in nauis administratione, alia in secunda, alia in aduersa tempestate vsui sunt.

NNnn ij

Leges pro
tempore mu-
tabiles.

Cæseris sa-
crum.

In luctu fit
deposita
purpura.

Purpura
vsus.
Purpurati
quid.

IV. Ad legem Oppiam singularem descendit, cuius non esse eam auctoritatem probat, ut aeterna servari debeat: quod euincit maxime a tempore, & occasione legis, ipsiusque legislatoris consilio. Lata est in atroci belli Punici tempestate, non ad coercendum mulierum luxum, sed ad reipubl. subsidium. Nunc autem deterfa huius temporis fuligine, res ipsa aliud suadet.

Quod autem dixit de Cereris sacrificio, lugentibus matronis omnibus intermisso, hoc & alij meminere: a matronis quippe minime atratis, qua post Cannensem cladem non inueniebantur, celebrari oportebat: Itaque senatus finiri luctum 30. diebus iussit. Vide Canter. Var. Lect. lib. 2. cap. 21.

V. A pari ostendit legem temporariam fuisse, cum caetera eius temporis sint antiquata. Sola mulieres, quod perse durum est, huius pacis fructum non sentiunt.

VI. Argumentatur a natura rei, & ipso usu purpurae, qua solet esse multis communis; nam & pueris, & magistris virorum, non modo viuis, sed & mortuis conceditur, quinimo equis ipsis, in quo per μίσησιν videtur purpura dignitatem extenuare; verum obiter animaduertit eandem fuisse semper magna & illustris fortuna notam. Maxime vero sub Imperatoribus, quorum lata etiam leges exstant, ἀσεμδαμῶς ἀληγῶν π μέρους ὄνιον γανέδῳ (quod Leo tamen constitutione 8. permittit.) Augusta ipsa non pariebant, nisi in purpura; siue, quod indicare videtur Themistiis, orat. 6. ad Valentinianum, de purpureis ἀσπράτεϊς intelligitur, siue, de cubiculo πορφυρά, de quo Anna Commena lib. 6. ἀεωρισμένων τῶν πικρέσαις τῶ βασιλίδων οἰκνημα πορφυρέων ὄνομὰ ζῶσιν.

VII. Animaduerte in eo hominis artificium, qui Catois grauem & seriam contra luxum orationem perpetuo factis infringere conatur. Indignum est, equos (inquit) in usu purpurae matronas precedere, qui non modo purpura instrati, sed gemmis quoque crescente luxu ornati sunt.

Equi radiantibus gemmis onusti antecedeabant. Sidon. Apollin. ep. 20. lib. 4. Dehinc callide ad usum auri delabatur. Esto usum purpurae tenacitas maritorum negabit; quia absuntur. At in auro nihil intertrimenti, sed solum manupretium, seu merces pro opera manys.

Equi gemmis onusti.

VIII. Refellit quod postremum dixerat, nullam debere esse querimoniam; quod omnes in eo essent aequales. Imo, (inquit) inde omnium iusta indignatio est, quod videant ea sibi Roma, in luce terrarum, erepta ornamenta, quibus Latina liberè fruuntur; & hanc ignominiam grauius ferunt, quod affectibus magis hic sexus sit obnoxius.

Γυναικεία φύσις ἐαδίως τῶ παίδεσιν ἀλισκομένη, inquit Isidorus Pelusiota, ep. 2. 6. ex eo.

Pugnat cum motu pro mundo mulierum, quod hoc vno & proprio sui sexus solatio, diuitius sint orbata.

IX. Et quia Cato his ornamentis mulieribus concessis virorum libertatem infringi contendebat, hoc refellit; & declarat maritorum imperium liberum, etiam si lex petitionem concedat, aequè semper futurum.

X. In peroratione demulcet viros disertus orator foeminarum, monetque, ut malint vxores in manu & tutela habere, quam in seruitio.

Neque enim sunt famula, sed thalami socia. Idcirco praclare animaduertit Proba Falconia, vbi agit de animantibus, & conformatione hominis.

Quaritur huic alius, nec quisquam ex agmine tanto Audet adire virum, sociusque in regna vocari:

Omnipotens genitor costas & viscera nudat:

Harum vnam iuueni laterum compagibus artibus

Eripuit, subitoque oritur mirabile donum,

Argumentum ingens.

Mulier, argumentum ingens.

GENVS DELIBERATIUM.

Diffusiones.

SCYTHAE LEGATI Oratio.

Diffuadet Alexandro Imperij propagandi cupiditatem. Hac oratio, parua mole, magna sensibus, plena sententiarum gemmis, inter eximias censei potest.

Ex Quinto Curtio.

SIDij habitum corporis tui auiditati animi parem esse voluissent, orbis te noncaperet, altera manu orientem, altera occidentem contingeres. Et hoc assequutus scire velles, vbi tanti numinis fulgor conderetur. Sic quoque concupiscis, quae non capis. Ab Europa petis Asiam, ex Asia transis in Europam.

Deinde, si humanum genus omne superaueris, cum syluis, & niuibis & fluminibus, ferisque bestiis gesturus es bellum. Quid tu? ignoras magnas arbores diu crescere, vna hora extirpari? Salsus est, qui fructus earum spectat, altitudinem non metitur: vide, ne dum ad cacumen peruenire contendis, cum ipsis quos comprehenderit, decidas.

Leo quoque aliquando minimum auium pabulum fit: & ferrum rubigo consumit. Nihil tam firmum est cui periculum non sit etiam ab inualido.

Quid nobis tecum est? numquam terram tuam attigimus. Qui sis, vnde venias, licetne ignorare in vastis syluis viuentibus? Nec seruire vlli possumus, nec sperare desideramus. Dona a nobis data sunt (ne Scytharum gentes ignores) iugum boum, aratrum, & sagitta, & patera. His utimur, & cum amicis, & aduersus ini-

Scytharum insignia.

micos; fruges amicis damus, boum labore quaeritas; patera cum his vinum Diis delibamus; inimicos sagitta eminus, hasta cominus petimus. Sic Scythiae Regem, & postea Persarum Medorumque superauimus, patuitque nobis iter vsque in Aegyptum. At tu qui te gloriaris ad latrones persequendos venire, omnium gentium, quas adisti, latro es. Lydiam cepisti, Syriam occupasti, Persidem tenes: Bactrianos habes in potestate, Indos petisti. Iam etiam ad pecora nostra auaras & instabiles manus porrigis.

Alexander omnium gentium latro.

Quid tibi diuitius opus est, quae te esurire cogunt? Primus omnium satietate parasti famem, ut quo plures haberes, acrius quae non habes, cuperes. Non succurrit tibi, quadiu circum Bactra haereas: dum illos subigis, Sogdiani rebellare coeperunt. Bellum tibi ex victoria nascitur. Nam ut maior fortiorque sis, quam quisquam, tamen alienigenam dominum nemo pati vult. Trahi modò Tanaim, scies, quam late pateat, nunquam tamen consequeris Scythas. Paupertas nostra velocior erit, quam exercitus tuus, qui praedam tot nationum vehit. Rursus quum procul abesse nos credes, videbis in tuis castris: Eadem velocitate & sequimur, & fugimus. Scytharum solitudines Graecis etiam proverbiis audio eludi. Nos deserta & humano cultu vacua magis quam vrbes & opulentos agros sequimur. Proinde fortunam tuam pressis manibus tene. Lubrica est, nec inuita teneri potest. Salubre consilium sequens quam praefens tempus ostendit melius, Impone felicitati tuae frenos: facilius illam reges. Nostri sine pedibus dicunt esse fortunam, quae manus & pinnas tantum habet: quum manus porrigit, pinnas quoque comprehendere non sinit.

Diuitia frivola cogunt.

Denique, si Deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non sua eripere: Sin autem homo es, id quod es, semper esse te cogita.

Stultum est eorum meminisse propter quæ tui obliuisceris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti. Nam & firmissima est inter pares amicitia: & videntur pares, qui non fecerunt inter se periculum virium. Quos viceris, amicos tibi esse caue credas. Inter dominum & seruum nulla amicitia est: etiam in pace belli tamen iura seruatur. Iurando gratiam Scythas sancire ne credideris. Colendo fidem iurant. Græcorum ista cautio est: qui facta consignant; & Deos inuocant: nos religionem in ipsa fide nouimus: Qui non reuerentur homines, fallunt Deos. Nec tibi amico opus est, de cuius beneuolentia dubites. Cæterum nos, & Asiae & Europæ custodes habes: Bactra nisi diuidat Tanais, contingimus: ultra Tanaim vsque ad Thraciam colimus: Thraciæ Macedoniam coniunctam esse fama est: Vtrique imperio tuo finitimos hostes, an amicos velis esse, considera.

OECONOMIA orationis.

I. Exordium est ab ambitionis natura, cuius sitis nunquam expletur, sed Dei ipsius, qui sedet in *εὐδῶν θεολαμπῶν*, (vt loquitur Synesius,) domicilium scrutatur.

I. I. Dissuadent Scythæ, primum à rerum magnarum periculis, quippe culmen excelsæ fortuna lubricum. Similiter Herodotus in oratione Artabani, *ὄψας ὅσος οἰκηματα τὰ μέγιστα ἐπὶ καὶ δὲνδρα τὰ πικρὰ τὰ κεραυνοῦ ἰποκνήσει βέλεια.* & Laberius, Summū ad gradum cū claritatis venerit, consistet; agrè & citius quàm ascendas, decides.

III. Periculum huius conditionis probant, quod magnis parua quaque etiam nocere possunt. Inimicum quamuis humilem docti est metuere. Etiam capillus vnus habet ymbra suam. Pub. Syrus.

IV. Delabuntur ad hyporhesein, & argumentantur à natura suæ gentis, quam bello laceffere, iniquum est & temerarium, & minime is qui aggressi fuerint, impune. Quod autem hic assertur de donis Symbolicis, ductum à consuetudine Scytharum, cuius simile exemplum videas in muneribus ab Idanthura eiusdem gentis Rege, missis ad Darium. Clemens Alex. lib. 5. de quo dixi in Symbolis.

V. Egregia libertate carpitur Alexandri luxus, & in omnium rerum affluentia, inopia. Nam, vt rectè ait Publius Syrus in Mimis.

Instructa inopia est, in diuitiis cupiditas. Hoc ipsius Alexandri victoriarum decursu comprobatur.

VI. Ad hæc liberius minantur nisi bene monentibus pareat, & contra eius arma & diuitias obtendum suam paupertatem, quam Dionysius Prusaus rectè *ἀσπλον χρισμα* nominat.

VII. Proinde perorando hortantur, paupertatem vt fortunam suam pressis manibus tenent. Quippe fortunam citius repetas, quàm retineas; inquit idem Syrus auctor. Addunt ad huius sententiæ confirmationem, ingeniosam Fortuna in sua gente picturam, cum manibus, & stura pinnis, sine pedibus, quod significabant mobilem, & nullo loco consistentem. Contraria est fortuna Latinorum viscosa; quam puto sic nominatam, non quod homines eminens capter, sed quod constans sit, & permanens, quasi visco irretita. Talis *ἡ πέπος Νικη* apud Pompeium Pœtam, & Mars Laconicus in vinculis apud Pausaniam.

VIII. Potentissima vltimo loco adhibent argumenta apud ipsum Alexandrum, qui Dei nomen affectabat: monent quippe, vt sit beneficus in mortales; hæc enim expeditissima ad Dei similitudinem via. *Ἀγαθοποιεῖν ὅστις Benefacere, Δεῖν* (inquit Synesius) fitur in alta sidera. Contra, si vi homines subiugauerit, quot seruos, tot hostes habiturus est.

IX. Postremo dicta, & oblata,

conditiones sanciant, non iureiurando, sed fide, quæ est antiquissimum & præstantissimum nomen:

Ante Iouem generata, decus diuūmque hominūmque, Iustitiæ consors, tacitūmque in pectore Numen. Silius Italicus.

NABARZANIS ORATIO ad Darium:

De prælio differendo, & abdicatione Imperij: Vafra, & callida.

SCio me, inquit, sententiam esse dicturum prima specie haudquam auribus tuis gratam:

Sed medici quoque grauioribus morbos asperis remediis curant: & gubernator, vni naufragium timet, à iactura, quicquid seruaci potest, redimit.

Ego tamen, non vt damnum quiddem facias, suadeo, sed vt te ac regnum tuum salubri ratione conserues. Diis aduersis bellum inimus, & pertinax fortuna Persas vrgere non desinit. Nouis initiis & hominibus opus est. Auspicium & Imperium alij trade interim, qui taudiu Rex appelletur, donec Asia decedat hostis: Victor deinde regnum tibi reddat: hoc autem breue futurum ratio promittit. Bactra intacta sunt: Indi & Sagæ in tua potestate: tot populi, tot exercitus, tot equitum peditūmque millia ad renouandum bellum vices paratas habent; vt maior belli moles superfit, quàm exhausta sit. Quid ruinus belluarum ritu, in perniciem non necessariam?

Fortiorum virorum est, magis vitam contemnere, quàm odisse vitam. Sæpe tædio laboris ad vilitatem sui compelluntur ignaui, at virtus nihil inexpertum omittit.

Itaque vltimum omnium mors est, ad quam non pigre ire satis est. Proinde si Bactra, quod tutissimum receptaculum est, petimus, Præfectum regionis eius Bessum, Regem, temporis gratia, statuamus. Compositis rebus, iusto Regi tibi fiduciarium restituet Imperium.

OECONOMIA orationis.

I. Insinuatione vititur Vulpes in re ambigua, proponens se austeram quidem sed salubriam dicturum, ducto à medicis exemplo. Hanc similitudinem fuscæ prosequitur August. epist. 48. ad Vincentium, & epistol. 1. ad Bonifacium, & Serm. 59. de verbis Domini. Casarius Arelatenfis hom. 8. Philo Iudaus de sacrificiis.

II. Primum apponit religionem, & infelicitatem, ad deterrendum Darium: quo prætextu ambitiosi & improbi, vt videre est in variis historiis, sæpe abuti solent: Quippe nihil efficacius multitudinem regit, & vt ait Iustinus, lib. 8. Iure ille à Diis proximus habetur, per quem Deorum irascitas vindicatur. Verum huiusmodi homines prætextu celo, captant terras.

III. Addit suæ fraudi delinimenta, & spes præclaras in posterum colligit ex adiunctis, si Darius tantisper huic infelicitum rerum velut effuso torrenti se subtrahat.

IV. Quod vafra artis est, etiam sententiosus est insidiator, quod sincerius loqui videatur, & facilius in errorem inducat. Sed *χρῆστος λαλῶντων* suspecta prudentibus oratio.

V. Ad summum rem de compacto gerunt perfidiosi, vt in Velabro Olearij.

Sic multi, animus quorum atroci vincus malitia est,

Composita dicta ex pectore euoluunt suo,

Quæ cū componas, dicta factis discrepant.

Accius in Eumenidibus.

Mortis contemptus.

Diis proximus quis.

Calliditas blanda.

Magna quaque dānis obnoxiā.

Inimicum non cōtemnendus.

Victoria implumis.

Benefacere, Dei nati.

Fite viliūm non est viri fortis.

ORATIO MARCI

Furij Camilli ad Pop. Rom.
de non transmigrando Ve-
ios.

*Hac oratio vna est ex T. Liuij grauis-
simis concionibus. Inuentio argumen-
torum tota pene ab autoritate Reli-
gionis, & vrbis; Populi Romani glo-
ria, & situs commodis. Dispositio à
sacris transfert ad humana. Elocutio
grandis est, & paludata.*

*Ex Liuij l.
5. ab vrbe C.*

A Deo mihi acerbæ sunt (Qui-
rites) contentiones cum Tri-
bunis plebis, vt nec tristissimi exi-
lij solatium aliud habuerim, quoad
Ardeæ vixi, quàm quod procul ab
his certaminibus eram: & ab ead-
em huc, non, nisi me Senatus con-
sulto Plebisque iussu reuocaretis, re-
diturus vnquam fuerim: nec nunc
me, vt redirem, mea voluntas mu-
tata, sed vestra fortuna perpulit:

*Patria reli-
gio.*

Quippe, vt in sua sede maneret pa-
tria, id agebatur, non vt ego vti-
que in patria essem. Et nunc tacerem, &
quiescerem libenter, nisi hæc quo-
que pro patria dimicatio esset: cui
deesse, quoad vita suppeditat, aliis
turpe, Camillo etiam nefas est.
Quid enim repetimus? quid ob-
scissam ex hostium manibus eripui-
mus; si recuperatam ipsi deserimus?
Et cum victoribus Gallis, capta to-
ta vrbe, Capitolium tamen atque
arcem, Diique, & homines Roma-
ni tenuerint, habitauerint: victori-
bus Romanis, recuperata vrbe, arx
quoque, & Capitolium deseretur?
*Et plus vastratis huic vrbi secunda no-
stra fortuna faciet, quam aduersa fece-
rit? Equidem si nobis cum vrbe si-
mul positæ traditaque per manus
simul regiones nullæ essent, tamen
tam euidentis aumen hac tempestate*

rebus adfuit Romanis, vt omnem
negligentiam diuini cultus exemptam
hominibus putem. Intuemini enim
horum deinceps annorum, vel se-
cundas res, vel aduersas: inuenie-
tis omnia prosperè euenisse sequentibus
Deos; aduersa, spernentibus: iam om-
nium primum Veiens bellum, per
quot annos, quanto labore gestum?
non ante cepit finem, quàm moni-
tu Deorum aqua ex lacu Albano
emissa est. Quid hæc tandem vr-
bis nostræ clades noua? non antè
exorta est, quàm spreta vox cælo
emissa de aduentu Gallorum, quàm
gentium ius à Legatis nostris vio-
latum: quàm à nobis, quum vin-
dicari deberet, eadem negligentia
Deorum prætermisum. Igitur vi-
cti captique, ac redempti, tantum
pœnarum Diis hominibusque dedi-
mus, vt terrarum orbi documen-
to essemus. Aduersæ deinde res
admonuerunt religionum: confu-
gimus in Capitolium ad Deos, ad
sedem Iouis Optimi Maximi: sa-
cra, in ruina rerum nostrarum alia
terræ celauimus, alia aucta in fini-
timas vrbes amouimus ab hostium
oculis: Deorum cultum, deserti ab
Diis hominibusque, tamen non in-
termisimus. Reddidere igitur pa-
triam, & victoriam, & antiquum
belli decus amissum: & in hostes,
qui cæci auaritia, in pondere auri,
fœdus ac fidem fefellerunt, verte-
runt terrorem, fugamque, & ca-
dem. Hæc culti neglectique numi-
nis tanta monumenta in rebus hu-
manis cernentes, ecquid sentitis
(Quirites) quantum vix dum ex
naufrajiis prioris culpæ cladisque
emergentes, paremus nefas? Vrbem
auspicato inauguratoque habemus
conditam; nullus locus in ea non
religionum Deorumque est ple-
nus: sacrificiis solemnibus non dies
magis stati, quàm loca sunt in qui-
bus fiant. Hos omnes Deos pu-
blicos priuatoque, Quirites, de-
ferturi

Aiu.

*Roma De-
rum plena.*

*Furij reli-
gio.*

ferturi estis? quàm par vestrum fa-
ctum est, quod in obsidione nuper in
egregio adolescente Fabio, non mi-
nore hostium admiratione quàm ve-
stra conspectum est, cum inter Galli-
ca tela digressus ex arce, soleme Fa-
bij gētis in colle Quirinali obiit? An
gentilia sacra, ne in bello quidem
intermitti; publica sacra, & Roma-
nos Deos, etiam in pace deserri pla-
cet; & Pontifices Flaminisque ne-
gligētiore publicarum religionum
esse, quàm priuatus in solemnigen-
tis fuerit? Forsitan aliquis dicat, aut
Veis ea nos facturos, aut huc inde
missuros sacerdotes nostros, qui fa-
ciant; quorum neutrum fieri saluis
ceremoniis potest. Et ne omnia ge-
neratim sacra, omnēque percen-
seam Deos, in Iouis epulo non alibi
quàm in Capitolio, puluinar suscipi
potest. Quid de æternis Vestæ igni-
bus, signoque, quod imperij pignus
custodia eius templi tenetur, loquar?
quid de ancilibus vestris? Mars Gra-
diue, tuque Quirine pater, hæc omnia
in profano deserri placet sacra, æ-
qualia vrbi, quædam origine vrbis
vetustiora? & videte, quid inter nos
& maiores nostros interfit: illi sa-
cra quædam in monte Albano La-
nuuinoque nobis facienda tradide-
runt. An ex hostium vrbus Roma-
mam ad nos transferri sacra, religio-
sum fuit; hinc sine piaculo in hostium
urbem Veios transferemus? Recor-
damini, agite dum, quoties sacra in-
staurentur, quia aliquid ex patrio ri-
tu negligentia casuque prætermisum
est. Modò, quæ res post prodigium
Albani lacus, nisi instauratio sacro-
rum, auspicioꝝque renouatio,
affectæ Veienti bello reipublicæ re-
medio fuit? At etiam tanquam vete-
rum religionum memores, & pere-
grinos Deos transtulimus Romam,
& instituimus novos. Iuno regina
transfuecta à Veis, nuper in Auenti-
no, quàm insigni ob excellens ma-
triarum studium, celebrique de-

*Albanus
lacus.*

*Iuno Re-
gina.*

dicata est die? Aio locuto, templum
propter cœlestem vocem exauditam
in noua via iussimus fieri: Capitoli-
nos ludos solemnibus aliis addidi-
mus, collegiumque ad id nouum au-
thore senatu condidimus. Quid ho-
rum opus fuit suscipi, si urbem Ro-
manam vnà cum Gallis relicturi su-
mus? si non voluntate mansimus in
Capitolio per tot menses obsidionis?
si ab hostibus metu retenti sumus?
De sacris loquimur, & de templis;
quid tandem de sacerdotibus? non-
ne in mentem venit, quantum pia-
culum comitatur? Vestalibus
nempe vna illa sedes; ex qua eas
nihil vnquam, præterquam vrbs
capta, mouit. Flamine Diali noctem
vnam manere extra urbem nefas est:
Hos Veientes, pro Romanis facturi
estis sacerdotes? & Vestales tuæ te
deserent Vesta? & Flamen peregrè
habitando in singulas noctes tantum
sibi reique publicæ piaculi contra-
het? Quid alia quæ auspicato agi-
mus omnia ferè intra pomerium,
cui obliuioni aut cui negligentia
damus? Comiticia curiata, quibus
Consules tribunosque militares crea-
tis: vbi auspicato, nisi vbi assolent,
fieri possunt? Veiosne hæc transfe-
remus? an comitorum causa po-
pulus tanto incommodo in deser-
tam hanc ab Diis hominibusque vr-
bem conueniet? Sed res ipsa cogit
vastatam incendiis ruinisque relin-
quere urbem, & ad integra omnia
Veios migrare, nec hic ædificando
inopem plebem vexare: hanc autem
iactari magis causam, quàm veram
esse, vt ego non dicam, apparere vo-
bis (Quirites) puto; qui meministis,
ante Gallorum aduentum, saluis te-
ctis publicis, priuatisque, stante in-
columi vrbe, hanc eandem actam
esse, vt Veios transmigraremus. Et
videte, quantum inter meam senten-
tiam vestramque interfit. Tribuni,
vos, etiam si tunc faciendum non fue-
rit, nunc vti que faciendum putatis?

*Flamen
Dialis.*

ego contra (nec id mirari sitis, priusquam quale sit audieritis) etiam si tunc migrandum fuisset, incolumi tota urbe, nunc has ruinas relinquendas non censerem. Quippe cum causa nobis in urbem captam migrandi victoria esset gloriosa nobis, ac posteris nostris, nunc hæc migratio nobis misera, & turpis, Gallis gloriosa est. Non enim reliquisse viatores, sed amisisse victi patriam videbimur: hoc ad Alliam fuga, hoc capta urbs, hoc circūfessum Capitolium necessitatis imposuisse, ut desereremus Penates nostros, exiliumque ac fugam nobis ex eo loco conscisceremus, quem treri non possemus. Et Galli euertere potuerunt Romam, quam Romani restituerunt non videbuntur potuisse. Quid restat, nisi ut si iam nouis copijs veniant, (constat enim vix credibilem multitudinem esse) & habitare in capta absesse, deserta à nobis hac urbe velint, finatis? Quid si non Galli hoc, sed veteres hostes nostri Aequi Volscique faciant, ut commigrent Romam? velitisne illos Romanos, vos Venientes esse? *Non malitis hanc solitudinem vestram, quam urbem hostium esse? Non equidem video quid magis nefas sit. Hæc scelera, quia piget ædificare, hæc dedecora pati, parati estis: Si tota urbe nullum melius ampliùsue relictum fieri possit quàm casa illa cõditoris est nostri, non in casis ritu pastorum agrestiumque habitare est satius inter sacra penatesque vestros, quàm exultatum publicè ire? Maiores nostri conueniunt, pastoresque, quum in his locis nihil præter sylvas paludisque esset, nouam urbem, tam breui ædificauerunt; nos, Capitolio arce incolumi, stantibus templis Deorum, ædificare incensam piget? Et quod singuli facturi fuimus, si ædes nostræ deslagrassent, hoc in publico incendio vniuersi recusamus facere? Quid tandem, si fraude, si casu Veius incen-*

Patria a mor.

Religionis via.

dium ortum sit, ventoque, ut fieri potest, diffusa flamma, magnam partem urbis ablumat? Fidenas inde, aut Gabios, aliamue quam urbem quaesituri sumus, quò transmigramus? Adeo nihil tenet solum patriæ, nec hæc terra, quam matrem appellamus: sed in superficie signisque charitas nobis patria pendet? Equidem fateor, vobis (& si minus iniuriæ vestræ quàm meæ calamitatis meminisse iuuat) quum abessem, quotiescunque patria in mentem veniret, hæc omnia occurrebant: colles, campi, & Tiberis, & assueta oculis regio, & hoc cælum, sub quo natus educatusque essem. Quæ vos (Quirites) nunc moueant potius charitate sua, ut maneatis in sede vestra, quàm postea, quum reliqueritis ea, macerèt desiderio: Non sine causa Dij hominesque hunc urbi condendæ locum elegerunt, saluberrimos colles, flumen opportunum, quò ex mediterraneis locis fruges deuehantur, quò maritimi commeatus accipiantur: mare vicinum ad commoditates, nec expositum nimia propinquitate ad pericula classium externarum, regionum Italiae medium. Ad incrementum urbis natum vnice locum, argumento est ipsa magnitudo tam nouæ urbis.

Trecentesimus sexagesimus quintus annus urbis, Quirites, agitur: Inter tot veterimos populos tantum bella geritis, cum interea (ne singulas loquar urbes) non coniuncti cum Aequis Volsci, tot, tam valida oppida, non vniuersa Etruria tantum terra marique pollens, atque inter duo maria latitudinem obtinens Italiae, bello vobis est par. Quòd quum ita sit, quæ (malum) ratio est expertis alia experiri? quum iam ut virtus vestra transire aliò possit, fortuna certè loci huius transferri hinc non possit? Hic Capitolium est vbi quon-

Roma situm.

Iuuentas. Terminus.

dum capite humano inuento, responsum est, eo loco caput rerum summamque imperij fore. Hic, cum auguratum liberaretur Capitolium, Iuuentas Terminisque maximo gaudio Patrum nostrorum moueri se non passi: hic Vestæ ignes, hic ancilia cælo demissa, hic omnes propitij manentibus vobis Dij.

OECONOMIA orationis.

I. A persona aduersariorum exorditur: modum adducit: suam verò in patriam charitatem commendans, benevolentiam conciliat.

II. Primum argum. à repugnantibus. Absurdum, urbem tanto sudore & sanguine seruatam relinquere, ut plus vastitatis secunda fortuna quam aduersa fecisse videatur.

III. A religione Deorum, quod est potentissimum argumentum. Nam, ut ait Aristoteles, septimo Politicorum, capite octauo. *ἡ πόλις ἡμεῶν ἀπὸ τῆς θεῶν ἐμπύρατα.* & Nicephorus Gregorius, libro tertio, qui religionem cum vita civili aptè coniungit, *ἡ πόλις ἀπὸ τῆς θεῶν ἐμπύρατα.* Potentissimus est dux ad optima quaque, & populi salutem. Contra.

Dij multa neglecti dederunt Hesperia mala luctuosæ.

IV. Colligit presentiam Deorum ab enumeratione effectuum ostendens quomodo saepe rebus turbidis & formidolosis adfuerint, & spreti, pœnas incusserint. Commemorat autem Albanum lacum, Aium, & Fabij legatos. Albani lacus insigne prodigium notat Plutarchus in Camillo, qui astate sicca cum ceteri amnes exarescerent, tam violentus intumuit, ut in summos colles restagnaret.

Vox Aij loquuti fuit, quæ pramonuit Romanos de aduentu Gallorum: Liuius libro quinto. Cicero primo de Diuinatione. Plutarchus in Camillo.

Quod ad legatos attinet, hoc Liuius explicat libro quinto: Legati Fabij tres ad Gallos missi contra ius gentium, armis sumptis tumultum fecerunt.

V. Premunitis terrore Deorum animis transit ad vrbis auspicia, & sacra: in qua nullus locus qui non religionum Deorumque sit plenus; sacrificijs etiam certis sedibus additis, quæ piaculum est (inquit) deserere. De ijs legendus Plutarchus in Romulo, & Numa & Dionysius Halicarnassensis libro primo; & cetera.

VI. Argumentatur ab exemplo Caij Fabij, cuius adhuc recens mentio. *C. Fabij pietas.* De quo hæc habet Valerius Maximus libro primo. Caius Fabius Dorso, Gabino ritu cinctus, manibus humerisque sacra gerens, per medias hostium stationes, in Quirinalem collem peruenit: vbi omnibus solemnè more peractis, in Capitolium post diuinam venerationem victoriarum armorum perinde ac victor redijt.

VII. Occurrit objectioni eorum, qui Romanos, aut sacra Veijs facturos dicerent, aut Romam sacerdotes miseros, qui procurarent? quod & incommodum esse, & saluis ceremonijs fieri non posse ostendit. Porro puluinaria sunt lecti in Deorum festis & sacrificijs strati. Vnde Iuuenal. Satyr. 6. Pulvinar Imperatoris dixit pro lecto, propter sacram maiestatem.

Signum verò Iouis Capitolini, lapis Capitolinus dicitur, à Diuo Augustino; libro secundo de Ciuitate Dei, capite vigesimo nono; vnde Iouem lapidam iurare, ob lapidum simulachrum. Post hæc sacra commemorata Deos per apostrophen commodè alloquitur, & populo ab exemplis maiorum vehementes patriæ superstitionis injicit faces.

VIII. Non tantum patrij Diocurandi sunt, sed & peregrini, qui cum hospitio excepti fuerint, sine piaculo deserere non possunt. Hæc superstitionis deliramenta. Certè Romæ

diligentissima superstitione habebatur collectū quicquid vsquam fuerat vanis erroribus institutum (inquit Sanctus Leo, serm. 1. de SS. Apostolis.) Iuno autem, cuius hic meminit, fuit regina nomine consecrata. Hæc Regina cæli, idolum quippe perstringitur à Prophetis in sacris. Vt Ierem. 7. facere placentas Reginae cæli. Alij tamen per Reginam cæli putant illic intelligi, stellam Veneris, vel Luna; quæ clarissima face conspicua, cæli militia instar Reginae præesse videtur.

Vnde lapidem pellucidum, & eximium, instar Luciferi, in fronte Moloch idoli sculptum, ab Ethnicis, commemorat Oecumenius in Actor. 7. de quo Amos capite quinto. Sidus Dei vestri. Vbi Septuaginta, sidus Dei vestri, ἑμφοῖν: quod nomen ἀμαρτωλῶν in derisionem idoli, nonnulli Græci interpretes verterunt.

IX. A Dijs transit ad sacerdotes, quos nefas, ait, auehere existo sacrorum domicilio, quod semper incoluere: & cum Flamini Diali noctem vnam manere extra urbem nefas sit, quid futurum est, si per singulas noctes peregrè habitavit?

X. A Comitibus urbis, quæ auspiciato alijs in locis fieri non possunt.

XI. Occurrit obiectioni, & fontem huius consilij aperit: quod est prudentis eloquentia Vbi enim arx rationum, quibus potissimum aduersarij imitantur, obsessæ est, facilius iter patet ad reliqua. Occasus autem huius migrationis, quæ pratexebatur, erat adificandi difficultas, & populi inopia; idcirco infracti animi imbecillitatem nunc sanare contendit.

XII. Idcirco à religione transit ad gloriam. P. R. cui in hac migratione pessima dedecoris nota inureretur. Ad Alliam autem flumen, cuius hic meminit, à Gallis Romani concisi, vnde Aliensis dies. Festus, Aliensis dies dicebatur apud Romanos obscenissimi, dominis, ab Allia fluuio, scilicet

Regina cæli.

rhempnan. quid.

Alliensis dies.

vbi Romanus fusus à Gallis exercitus.

XIII. Virget à nomine Romano, & grauitèr inertiam perstringit. Aristides præclare de hac Romani nominis gloria, ἡ τὸ Ρωμαίων εἶναι ἐπισημῶτε ἡ πόλεως ἀλλὰ ἡ τοῦ οὐνοῦ οὐνομα κοινῆ πρὸς, Orat. 14. in Romanis, quasi diceret, idem est Romanum esse, ac orbis terrarum ciuem.

Romani. Cines mundi.

XIV. Pergit segnes animos inflammare: maximè à charitate patria: ex quo consurgit grauis, morata, & ad persuadendum efficax oratio, motibus etiam per opportunis incensa.

XVI. Addit in argumentum utilitatis, quæ gloria annecti debebat, Roma situm, & commoda. De hac re legendus Aristid. oratione in Romanos. καλοῦμαι μὲν ἀπὸς ἀπὸς ἀπὸς, καλοῦμαι δὲ καὶ μὲν μὲν, καταβαίνει δὲ μὲν καὶ δαδάης.

Roma mag nitudo.

XVI. Ad summum sequitur per-oratio, cui etiam grauiore sanctioresque apud P. R. historias de industria seruaui, vbi quod de capite humano in Capitolij fundamentis reperto ait, nota Toli Vulcentani caput fuisse, quod Ar-nobius lib. 6. aduersus gentes, istarum rerum indagator accuratissimus notat his verbis:

Regnatoris in populi Capitolio, quis est hominum qui ignoret Toli esse sepulchrum Vulcentani? Quis est, inquam, qui non sciat ex fundamentum sedibus, caput hominis euolutum, non ante plurimum tēporis, aut solum sine partibus cæteris, (hoc enim quidam ferunt,) aut cum membris omnibus humationis officia sortitum? & cætera, quæ fusè exequitur, exagitans hanc vanitatem.

Toli caput.

Virtus.

ORATIO MARI AD Quirites, de se, & de ea quam parabat in Africam expeditione.

Ex Sallustio.

Mirificè composita est ad C. Marij ingenium hæc oratio. Est enim Latonica, grandis, stricta, nervosa, sublimis; sine arte artificiosissima.

Scio ego, Quirites, plerosque non iisdem artibus imperium à vobis petere; & postquam adepti sunt, gerere: primò industrios, supplices, modicos esse, deinde per ignauiam & superbiam ætatem agere. Sed mihi contra videtur: Nam, quo vniuersa respublica pluris est, quàm consulatus, aut prætura, eo maiore cura illam administrari quàm hæc peti debere. Neque me fallit, quantum cum vestro maximo beneficio negotij sustineam. Bellum parere simul, & ærario parcere: cogere ad militiam eos quos nolis offendere, domi forisque omnia curare, & ea agere inter inuidos occurrentes, factiosos, opinione, Quirites, asperius est. Ad hoc alijs, si deliquere; vetus nobilitas maiorum, fortia facta cognatorum, & affinium opes, multæ clientelæ, omnia hæc præsidio adsunt: mihi spes omnes in memet sitæ, quas necesse est virtute & innocentia tutari: nam alia infirma sunt. Et illud intelligo; Quirites, omnium ora in me conuersa esse, æquos bonosque fauere (quippe beneficia mea in rempublicam procedunt) nobilitatem locum inuadendi me querere. Quo mihi acrius adnitendum est, vt neque vos capiamini, & illi frustra sint. Ita ad hoc ætatis à pueritia fui, vt omnes labores & pericula consuetæ habeam.

Quæ ante vestra beneficia gratuito faciebam, ea vti mercede accepta deseram, non est in consilium, Quirites. Illis difficile est in potestatibus temperare, qui per ambitionem sese probos simulauerunt: mihi, qui omnem ætatem in optimis artibus egi, bene facere iam ex consuetudine in naturam vertitur. Bellum me gerere cum Iugurtha iussistis: quam rem nobilitas ægerrimè tulit. Quæso, reputate cum animis vestris, num id mutari melius sit: ecquem ex illo globos nobilitatis ad hoc aut aliud tale negotium mittatis hominem, veteris profapiæ, ac multarum imaginum, & nullius stipendij: scilicet, vt in tanta regnarus omnium, trepidet, festinet, sumat aliquem ex populo sui officij monitorem? Ita plerumque euenit, vt quem vos imperare iussistis, is sibi Imperatorem alium quærat. At ego scio, Quirites, qui postquam consules facti sunt, acta maiorum, & Græcorum militaria præcepta legere cœperunt, præposteri homines. Nam legere quàm fieri, tempore posterius, re atque vsu prius est.

Benefacti bonorum natura.

Ex peritiâ.

Nobilitas vera.

Comparete nunc, Quirites, me hominem nouum cum illorum superbia. Quæ illi audire & legere solent, eorum partem vidi, alia egomet, gessi, quæ illi literis, ea ego militando didici. Nunc vos existimate, facta an dicta pluris sint. Contemnunt nouitatem meam, ego illorum ignauiam: mihi fortuna, illis probra obiectantur. Quanquam ego naturam vnam, & communem omnium existimo: sed fortissimum quemque generosum esse. Ac si iam ex patribus Albani, aut Bestiæ, quæri posset, mène, an illos ex se gigni maluerint: quid responsuros creditis? nisi se liberos quàm optimos voluisse? Quod si iure me despiciunt, faciant id maioribus suis, quibus, vt mihi, ex virtute nobilitas cœpit. Inuident honori meo: ergo inuideant labori, & inno-

centiæ, periculis etiam meis: quoniã per hæc illum cepi. Verùm homines corrupti superbia ita ætatem agunt, quasi vestros honores contemnant: ita hos petunt, quasi honestã vixerint. Næ illi falsi sunt, qui diuersissimas res pariter expectant, ignaviæ voluptatem, & præmia virtutis. Atque etiam quum apud vos, aut in senatũ verba faciunt, plerique oratione maiores suos extollunt, eorum fortia facta memorando clariore se putant quod contra est. Nam quanto vita illorum præclarior, tanto horum socordia flagitiosior. Et profecto ita se res habet: Maiorum gloria posteris quasi lumen est, neque bona eorum, neque mala, in occulto patitur. Huiusce rei ego inopiam patior, Quirites. Verùm id, quod multò præclarior est, meamet facta mihi dicere licet. Nunc videte quàm iniqui sint. Quod ex aliena virtute sibi arrogant, id mihi ex mea non concouunt: scilicet quia imagines non habeo, & quia mihi noua nobilitas est: quam certè peperisse me, quàm acceptam corrupisse melius est. Equidem ego non ignoro, si iam mihi respondere velint, abundè illis facundia & compositam orationem fore. Sed in maximo vestro beneficio, quum omnibus locis me vobis que maledictis lacerent: non placuit reticere: ne quis modestiam in conscientiam duceret. Nam me quidem ex animi mei sententia, lædere nulla oratio potest: quippe vera, necesse est bene prædicet; falsam vitam morèque mei superat: sed quoniam vestra consilia accusantur, qui mihi summum honorem & maximum negotium imposuistis; etiam atque etiam reputate num eorum poenitentium sit. Non possum, fidei causa, imagines, neque triumphos, aut consulatus maiorum meorum ostentare: at, si res postulet, hastas, vexillum, phaleras, alia militaria dona, præterea cicatrices aduerso corpo-

Imagines nobilitatis.

Fortis viri insignia.

Phalera.

re. Hæ sunt meæ imagines, hæc mea nobilitas, non hæreditate relicta (vt illa illis) sed quam ego plurimis meis laboribus & periculis quaesui. Non sunt composita verba mea: parui id facio: ipsa se virtus satis ostendit: illis artificio opus est, vt turpia facta oratione tegant. Neque literas Græcas didici, parum placebat eas discere, quippe quæ ad virtutem doctoribus nihil profuerant. At illa multo optima Reipublicæ doctus sum, hostem ferire, præsidia agitare, nihil metuere nisi turpem famam, hyemem & ætatem iuxta pati, humi requiescere, eodem tempore inopiam & laborem tolerare. His ego præceptis milites hortabor: neque illos arctè colam, me opulenter: neque gloriam meam labore illorum faciam. Hoc est vtile, hoc ciuile imperium.

Eloquentia in milite non requiritur.

Namque quum tu per molliorem agas, exercitum supplicio cogere, id est dominum, non Imperatorem, esse. Hæc atque alia maiores vestri faciendo, seque & Reipublicam celebrare. Queis nobilitas freta, ipsa dissimilis moribus, nos illorum æmulos contemnit, & omnes honores, non ex merito, sed quasi debitos à vobis repetit. Cæterum homines superbissimi procul errant.

Maiores eorum omnia quæ licebat, illis reliquere, diuitias, imagines, memoriam sui præclaram: virtutem non reliquere, neque poterant: ea sola, neque datur dono, neque accipitur. Sordidum me, & incultis moribus aiunt, quia parum scitè conuiuium exorno, neque histriorem vllum, neque pluris pretij coquum quàm villicum, habeo, Quæ mihi libet cõfiteri, Quirites; nam & ex parente meo & ex alijs sanctis viris ita accepi.

Virtuti.

Coquum.

Munditias mulieribus, viris laborè conuenire, omnibusq; bonis oportere plus gloriæ quàm diuitiarum esse; arma non supellecile decorasse,

Labor, virorum munditia.

OECONOMIA orationis.

Sudor hæreditas fortium.

Quin ergo, quod iuuat, quod charum æstimant, id semper faciant, ament, potent: vbi adolescentiam habuere, ibi senectutem agant, in conuiuio dediti ventri, & turpissimæ parti corporis: sudorem, puluerem, & alia talia relinquunt nobis, quibus illa epulis incundiora sunt. Verùm non est ita: nam vbi se omnibus flagitijs dedecorauerunt turpissimi viri, bonorum præmia ereptum eunt. Ita iniustissimè luxuria & ignauia, pessimæ artes, illis, qui colere eas, nihil officunt: Reipubl. innoxie, cladi sunt. Nunc, quoniam illis, quantum mores mei, non illorum flagitia poscebant, respondendi pauca de republ. loquar.

Primum omnium de Numidia bonum habetote animum, Quirites: Nam, quæ ad hoc tempus Iugurtham cutata sunt, omnia remouistis, auaritiam, imperitiam, atque superbiam: deinde exercitus ibi est, locorum sciens, sed me hercule magis strenuus quàm felix. Nam magna pars eius auaritia aut temeritate duceum attrita est.

Quamobrem vos, quibus militaris est ætas, adnitimini mecum, & cape site rempublicam, ne quemquam ex calamitate aliorum, aut Imperatorum superbia metus ceperit. Egomet in agmine, atque in prælio consultor idem & focus periculi vobiscum adero: me vobis que in omnibus rebus iuxta geram. Et profecto, Diis iuuantibus, omnia matura sunt, victoria, præda, laus: quæ si dubia, aut procul essent, tamen omnes bonos reip. subuenire decebat. Etenim nemo ignauia immortalis factus est: neque quiquam parès liberis, vt æterni forent, optauit: magis vt boni honestique vitam exigerent. Plura dicerem, Quirites, si timidus virtutem verba adderent: Nam strenuus, abundè dictum puto.

I. Exordium à persona aduersariorum, quos obliquè in odium adducit, sibi à suo in rempublicam animo beneuolentiam concilians, vt qui duram prouinciam lubenter pro salute publica sustineat.

II. Expositio suæ vitæ, quam perpetuam anthithesi comparat cum nobilitatis fastu, mollietate, imperitia: vt sibi gratiam apud populum, & honorificam munerera, illis verò creet infamiam. Hinc oratio etiam in hoc ingenio candore plena maiestatis, & veluti toris elata consurgit: Optima porro artes, quarum hic meminit, sunt, labor militaris, disciplina industria, frugalitas. Olim viri boni proprie fortes in bello: vnde Græcorum ætatis. Quin milites in sacramento militiae, promittebant virum bonum, quod docui alibi.

Fortes quæ

III. Et quoniam vnum nobilitatis præsidium erat in fumosis imaginibus & veterum vmbis collocatum, hanc arcem communem loco contra flagitiosam nobilitatem quasi machina, fortiter intentato concutit.

Pari siquidem omnes conditione nascimur, solâ virtute distinguimur.

Nobilitas virtus.

Philo Iudaus, libro de gigantibus, tria hominum genera distinguit, homines terra, homines cœli, homines Dei. Homines terra sunt, omnes qui ad curas terrenas, corporisque voluptates sunt prolecti, licet profapia & opibus polleant.

Hominum tria genera. Homines terra: quid?

Homines cœli, sunt literati, & inuocantur καὶ φιλομαθεῖς. Homines Dei, sunt sacerdotes, & Propheta, qui vitæ puritate, & contemplationis magnitudine seiuncti à sensibus, in mundum intellectualem demigraverunt, iam Angelorum ciuitati inscripti. Eius verba sunt.

Homines cœli.

Τὸ δ' αὐτῶν πῦρ, νεκρῶν ἄρτες, ἐκ τῶν νεκρῶν νόστον μεταπέμψαι, καὶ κείνῳ πῦρ ἡγερέψαι ἀπὸ τῶν νεκρῶν καὶ ἀσωμῶν πῦρ ἰδῶν πελάγῃ. Et hæc vera nobilitas.

Homines Dei.

IV. Deinde, quod artificiosum est, aduersariorum eloquentiam in eorum adammum vertit, sua infantia, quasi innocentia praeclaro argumento gloriosus.

Non placuit, inquit, reticere, ne quis modestiam in conscientiam duceret: hoc est, ne quis silentium meum mala conscientia notam existimaret: Tum respondet, non insidiantis eloquentia furo, sed prolatis donis militaribus, & cicatricibus: Hac enim eloquentia Caij Marrij, ha sunt imagines. Quid hac oratione efficacius, aut grandius? Quod autem hic habet de sua infantia, hoc Plutarchus refert: in Mario quippe dicebat, ῥαλοῖον ὑπερματὰ μωροῦναι, ὅν οἱ δίδα-σκαδοὶ ἐδιδάσκον ἔργους. Ridiculum esse, literas à mancipiis doctoribus (Gracos sugillans) ediscere.

V. Excusat morum rusticitatem, quam cum luxu & mollitia aduersariorum comparatam magni sibi decoris instar esse ostendit. Plena autem est acrimonia & maiestatici oratio, grandibus etiam sententiis, quasi vestis gemmis illuminata. Quid autem grauius & illuminatius esse potest, quam cum delicias aduersariis concedit, sibi sudorem & puluerem quasi propriam hereditatem? Ha sunt virtutis nota. Seneca de vita beata, Virtutem in templo inuenies, in foro, in curia, stantem puluerulentam, coloratam, callosas habentem manus: contra voluptas, ἄσπιλον, ἐμ-χρῖστον χλαυδίον. Ἐλευθερίον, vt describitur apud Maximum Tyrium, oratione quarta.

VI. Transit ad statum belli: de quo & bonam spem P. R. ingerit, & strenua ad milites hortatione concludit, illud subinde inculcans: Neminem ignauia immortalem factum. Quò spectant ea quae habet Cicero. 2. de legibus.

illa propter quae datur homini ascensus in caelum, mentem, virtutem, pietatem, fidem, earumque laudum delubra sunt, nec vlla vitiorum sacra, solemnia obueniunt.

ORATIO P. VALERII Publicolæ Consulis ad Tribunos, omnemque plebem.

ARGUMENTVM.

Exules seruique arceam Romanam nocte, ad magnum numerum, duce Appio Herdonio occupauerant. Quod vbi compertum fuit, reliquum noctis in armis Romani egerunt: ignari, qui homines, quantusque numerus hostium esset. Postero die, cum Herdonius consilium voluntatemque suam declarasset, tum quoque Tribunus plebis, non bellum illud, sed imaginem modò contendebant, ad auertendos à legis cura plebis animos: Populum itaque ab armis discedere iubent. Quod cum Patribus nuntiatum esset, Publius Valerius ex curia in templum ad Tribunos veniens, de periculo cum ijs primum deinde cum plebe sic egisse fertur:

Ex T. Liuiio.

Quid hoc rei est Tribuni? Appij Herdonij ductu & auspicio Remp. euersuri estis? tam felix vobis corrupendis fuit, qui seruitia vestra non commouit author? Quum hostes supra caput sint, discedi ab armis legesque ferri placet? Inde ad multitudinem oratione conuersa: Si vos vrbis, Quirites, si vestri nulla cura tangit: an vos veremini Deos vestros ab hostibus captos! Iupiter optimus Maximus, Iuno regina, & Minerua, alij Dij Deaque obsidentur: Castra seruorum publicos vestros Penates tenent: hæc vobis forma sanæ ciuitatis videtur? tantum hostium non solum intra muros est, sed in arce supra forum curiamque, comitia inter-

rim

orationis.

rim in foro sunt, Senatus in curia est: velut cum otium superat: Senator sententiam dicit, alij Quirites suffragium ineunt. Non quicquid patrum, plebisque est, Consules, Tribunos, Deos, hominesque omnes armatos opem ferre, in Capitolium currere, liberare, ac pacare augustissimam illà domum Iouis Optimi Maximi, decuit? Romule pater, tu mentem tuam, qua quondam arcem ab his iisdem Sabinis auro captam recepisti, da stirpituze, iube hanc ingredi viam, quam tu dux, quam tuus ingressus exercitus est. Primus en ego Consul, quantum mortalis Deum possum, te ac tua vestigia sequar.

I. Propositio periculi, & hortatio ad depellendum.

II. Argumenta petuntur à sacris, qua in istis adhortationibus primum locum obtinent. Vide orationem Camilli de migratione, in qua hunc locum fusius per textum inuenies.

III. Concluditur per Apostrophen ad Romulum; similiter Germanicus apud Tacitum libro primo, cum ad compescendam militum seditionem per oraret, Augusti mentem inuocauit. Tua dñe Auguste cælo recepta mens, Tua Pater Dru. se imago, tui memoria, iisdem istis cum militibus, quos iam pudor et gloria intrat, eluant hanc maculam,

XERXIS ORATIO.

Oratio antiquum candorem minimè elaborati sermonis sapit.

Ex Herodoto.

Ω Περσῶν, τῶν ἰσθῶν ὑμῶν χεῖρας, ὑμῶν σωτῆρας, ἀδ' εἰς τὴν γίνεσθαι ἀγαθούς, ἢ μὴ κατασφραγίσθαι τὰ περὶ δὲν ἐργασμῶν Πέρσης, εἶόντα μεγάλα τε ἢ πολλοῦ ἄξια. ἀλλ' εἰς τὴν ἔκαστος ἢ οἱ σύμπαντες περὶ θυμῶν ἔχωμεν. ξυλὸν γὰρ τῷ ποταμῷ ἀγαθὸν ἀπέσθαι, ἢ ἢ ἐνέμεν περὶ ἀπορροῦν ἀπὸ τῆς πόλεως ἐν τεταμῶναι. ὡς γὰρ ἐγὼ πωθάνομαι, ἐπ' ἀδ' εἰς στρατεύομεθα ἀγαθούς. ἢ μὴ κρατήσωμεν, ἢ μὴ περὶ ἡμῶν ἀγῶς στρατὸς ἀπὸ τῆς πόλεως ἀπὸ τῶν γυνῶν ἢ διαβαίνωμεν ἰππευξάμενοι τοῖσι θεοῖσι τοῖσι Περσῶν γυνὴν λεληθῆσσι.

PERSE, ego vos, quorum opera mihi opus est, contraxi, vt viri prastantes existatis, neue res hæcenus gestas à Persis, magnas præclarasque, dedecoretis, sed cum singulitū vniuersi exhibeamus nos alacres; commune enim hoc hominibus bonum est, strenuos esse. Eaque de re vos censui præmonendos, ad bellum cōstanter tolerandum. Nam (vt ego audio,) aduersus viros egregios tendimus: quos si superauerimus, nullus vnquam nobis alius exercitus obstabit. Nunc igitur Deos præfides terræ Præfides precati transeamus.

ORATIO ARCHIDAMI.

Argumentum.

Comparato bello à Lacedæmoniis & sociis Peloponensibus aduersus Athēnienses, & contractis in vnum copiis. Archidamus rex Lacedæmoniorum, qui illius belli summam obtineret, conuocauit

PPPPP

sociorum proceres, eosque, cum convenissent, hac oratione hortatus est, ut pro se quique suas partes in eo bello susciperent, & fortiter tuerentur, fiduciam quam ex ingenti sua multitudine concipere poterat, conatur ijs extorquere, nullum esse hostem negligendum, nedum Atheniensem, qui & belligloria, & viribus praeferret. In bello gerendo fortitudinem esse adhibendam, & cautionem, remouendam ignavia.

Ex Thucidide.

Item Hortatio militaris Thucydide.

Ἄνδρες Πελοποννήσιοι, καὶ οἱ ξυμμαχοί, καὶ οἱ πατέρες ὑμῶν πολλοὶ στρατιῶται, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Πελοποννήσῳ, καὶ ἐξ ὧ ἐποιοῦντο. καὶ ἡμῶν αὐτῶν οἱ πρεσβύτεροι καὶ ἄπειροι πολέμων εἰσὶν. ὁμῶς δ' ἔτι δ' οὐπω μέγιστα παρασκευῶν ἔχοντες ἑλέσθωμεν. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πόλιν διωπατάτω νῦν ἐρχόμεθα, καὶ αὐτοὶ πλείοι καὶ ἄριστοι στρατεύοντες. δίκαιον οὐδ' ἡμᾶς μήτε τῶν πατέρων χεῖρας φαίμεθα, μήτε ἡμῶν αὐτῶν τὸ δόξαι ἐνδραστεύειν. ἢ γὰρ Ἑλλὰς πᾶσα τῆδε τῆ ὀργῆ ἐπὶ ἔσται, καὶ προσέχει τὴν γῶμιν, ἔνοιαν ἔχουσα, διὰ τὸ Ἀθιναίων ἔχθος, προσέχει ἡμᾶς δ' ἐπιτρούμεν. οὐκ οὐ γὰρ εἰ τῶ καὶ δοκούμεν παλῆσαι ἐπέναι, καὶ ἀσπράξαι πολλὰ εἶναι μὴ αὐτῶν δέν. τὸς εἰανποῖς ἡμῶν διὰ μάχης, τῶν ἐνεκα ἀμολεσερὸν π παρεσκευασμένων χερσίν. ἀλλὰ καὶ πόλεως ἐκείνης ἡγεμόνα, καὶ στρατιώτην, τὸ καὶ αὐτὸν αἰεὶ προσέχει ἐς κίνδυνόν τινα ἔχεν. ἀδικα γὰρ τὰ μὲν τῶν πολέμων, καὶ ἐξ ὀλίγου τὰ πολλὰ, καὶ διὰ τὸ ὄργης αἰ ἐπιχειρήσεις γίγνοντ' ὀλλάκις τε τὸ ἔλασθὸν πλῆθος, δεδῶς, ἔμεινον ἡμῶν αὐτῶν πλεονας, διὰ τὸ καταφρονοῦντας ἀπαρσκευοῖς ἔχουσα. καὶ ἔτι αἰεὶ ἐν τῇ πολεμῆ, τῇ μὲν γνώμη διασολοῖς στρατιῶν, τῶ δ' ὀργῆ, δεδῶτας παρεσκευάσθαι. οὕτω γὰρ ὡς τὸ ἐπέναι τοῖς ἐναντίοις ἐν-συχῶτατοι αὐ εἶναι, ὡς τε τὸ ἐπιχειρῆσαι ἀσπράξεται. ἡμῶς δ' οὐδ' ἐπὶ ἀδύνατον ἀμαυεσαι οὕτω πόλιν ἐρχόμεθα, ἀλλὰ τοῖς πᾶσι σῖσαι παρεσκευασμένω. ὡς τε καὶ πάντ' ὑπὸ τῆν διὰ μάχης εἶναι αὐτῶν, εἰ μὴ καὶ νῦν ὄργημεν.

Viri Peloponenses, ac Socij, & nostri maiores, multas expeditiones, tum in ipsa Peloponeso, tum extra eam sumpserunt; & ij qui ex nobis ipsis sunt proveciore aetate, haud in experti sanè rei bellicae: nunquam tamen maiorem habentes apparatus belli processimus. Verum nunc aduersus validissimam pergitur ciuitatem; & ipsi plurimi & fortissimi militantes. Aequum est igitur, nos, neque patribus deteriores videri, neque nostra ipsorum gloria inferiores. Omnis enim Graecia ad hunc motum animo erecta est, & attenda, vota que facit propter Atheniensium odium, ut nobis ex sententia eueniat. Ita que non est faciendum, ut, etiam si cui videmur permulti in hostem ire, ac magna fiducia esse, illum non proditurum ad conferendum nobiscum praelium, idcirco aliquid de apparatu belli remittatur: sed vnusquisque, & dux ciuitatis suae, & miles, semper expectet in aliquod sibi discrimen per sese esse veniendum. Anceps enim conditio est bellorum, & ex paruo fiunt multa, & cum indignatione configitur. Ac saepe minor animus, dum metuit, maiorem pra contemptu parum instructa profligauit. Oportet autem in hostili terra militantes, animo quidem esse praestanti, ad rem

Ed.H.S.

Fiducia nimia nocet.

ἐν τῷ εὐπω παρεσκευοῖ. ἀλλ' ὅταν ἐν τῇ γῆ ὄργησιν ἡμᾶς θουωτάς τε καὶ τακίαν φείεσθαι. πᾶσι γὰρ ἐν τοῖς ὀμμασι, καὶ ἐν τῶν παρεσκευοῖς ὄργη παρῶντας τι ἀνδρῶν, ὄργη προσέπιπται. καὶ οἱ λογιμῶν ἡγαχιστα χροῖωμοι, ἀμῶν πλείστα ἐς ὄργην κενθισαντ'. Ἀθιναῖοις δ' καὶ πλείοντ' ἀμῶν εἰκος τὸ το δόξαι, οἱ ἀρχην τε τῶν ἀμῶν ἀξιοῦσι, καὶ ἐπέντες τῶν τῶν πῆλας θουω μᾶλλον ἢ τῶν ἐαυτῶν ὄργη. ὡς οὐδ' ἐπὶ τοσαύτω πῆλιν στρατεύοντες, καὶ μέγιστην δόξαν οἰσόμενοι τοῖς τε προσέροισι, καὶ ἡμῶν αὐτοῖς, ἐπὶ ἀμφοτέροισι, ἐκ τῶν ἀπαρκενόντων, ἐπεσθ' ὅποι αὐτῶν ἡγῶται, κόπρον καὶ φυλακῆν πρὸς παντὸς ποιόμενοι, καὶ τὰ παρεσκευοῖς ὄμματα ὄξιος δεχόμενοι. καλλιστον γὰρ τὸ δ' ἡ ἀσπράξεται, πολλοὺς ὄντας ἐνὶ κόσμῳ χροῖωμοις φαίνεσθαι.

quum nondum sub aspectum venimus; at certè quum viderint nos in suis finibus agentes hostiliter, ac cuncta vastantes, tunc se moturos esse. Omnes enim, qui ante suos oculos subito insolitum quippiam patiuntur, iracundia subit: & qui ratione minimùm vtuntur, ij plerunque ad agendum furore profluunt. Quod Athenienses maximè omnium credibile est esse facturos, qui se dignum censent, & aliis imperare, & vicinorù terram vastare, potius quàm suam ab aliis vastari cernere. Igitur tanquam aduersus tantam ciuitatem expeditionem molientes, ac summam gloriam, tam progenitoribus nostris, quàm nobis ipsis allaturi, ad vtrumque, prout resferet, sequimini, quacunque vos aliquis duxerit: memores omni in re ornatus, atque custodiae, & celeriter iussa exequentes. Nam pulcherrimum hoc, tutissimùmque, quum multi sint, cunctos tamen eodem ornatu praeditos cerni.

OECONOMIA ORATIONIS.

- I. Exordium est à gloria maiorum, quod est in istis adhortationibus frequentissimum.
II. In propositione momentum rei expenditur, quod grauissimum ostenditur, ad discutiendam nimiam militum fiduciam.
III. Quippe Mars anceps, & alata victoria: nimia idcirco fiducia militibus

- perniciosa.
Animus vereri qui scit, tutò aggredi. Publius Syrus.
IV. Et eò maior cautio adhibenda, quò contra Athenienses res est, qui domnandi studio flagrantissime aliena expetunt, tantum abest vi sua diripi patiantur.

XENOPHONTIS ORATIO.

Argumentum.

Hac licet brevis oratio, idcirco non praterenda, quia habet egregium specimen cohortationis, ad animandos milites in ipsa iam conferenda pugna.

Ex Xenophonte.

Hortatio militaris ex Xenophonte.

Ἄνδρες, ἀτακτικῶς κεδε ὅσος δὴ μάχας σῶν τοῖς θεοῖς ὀμῶστε, ἴσγτες νε-

Recordamini, Milites, quot praeliis antè, Deorum ope freti, P P p p p ij

Ed. H. S.

νικηκατε, & οια παρουσιν οι πολεμιοις φευγοντες. & εδοτο λογοποιεστε, οτι οτι ταυς δουροισ η Ελλάδαδς εσμιαν. & η επεδρ η γαμωνι τω Ηρακλει, & δηλοισ παρεκαλετε ονομασι. ηδύτοι, εδρεϊόν τι & κελον τω εποντα, & ποιήσαντα, μημλω εν οϊς εδύλει, παρεχεν εαυτω.

hostem viceritis: considerate, quibus incommodis qui fugiunt, afficiantur, cogitate ad nos ad ipsam Græcię portas venisse. Agite, Herculem ducem sequimini. Iucundū certē futurū est, apud quos maximē velitis, præclare dicta factaq; vestratestata relinquere.

AGRICOLÆ ORATIO.

Oratio diserta est imprimis, elimata, acuta, pulchrâ temperie ornamentorum.

sita sunt. Nec inglorium fuerit, in ipso terrarum ac natura sine cecidisse. Si nouę gentes atque ignota acies constitisset, aliorum exercituum exemplis vos hortarer: nunc vestra decora recensete, vestros oculos interrogate, ij sunt quos proximo anno vnam legionem furto noctis aggressos, clamore debellastis, ij cæterorum Britannorum fugacissimi, ideoque tandem superstites. Quomodo sylvas saltusque penetrantibus, fortissimum quodque animal, robore; pauida & mertia ipso agminis sono pelluntur; sic accerrimi Britannorum iam pridē cecidderunt, reliquus numerus est ignauorum, & metuentium. Quos, quot tandem inuenistis, non restiterunt, sed deprehensi sunt nouissimi, ex extremo metu corpora defixere in his vestigiis, in quibus pulchram & spectabilem victoriam ederetis. Transfigite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum aiem. Approbate reipubl. nunquam exercitui imputari potuisse, aut moras belli, aut causas rebellandi.

OECONOMIA Orationis.

I. Exor dium à delinitione militum, & Acroama pristina virtutis recodatione: quod est in iucundum istis efficax. Quippe inuendissimum acroama militum, laus ab Imperatore profecta.

II. Artificiofa et elegas oratio, qua se propositioni insinuat. Fingit enim leni, & morata oratione, militū vota, & con-

Hortatio militaris.

Ex Tacito.

O Ctauus annus est, Commilitones, ex quo virtute & auspiciis Imperij Romani, fide atque opera vestra, Britanniam vicistis, tot expeditionibus, tot preliis, seu fortitudine aduersus hostes, seu patientiâ ac labore pene aduersus ipsam rerum naturam opus fuit: neque me militū, neque vos ducis pœnituit. Ergo egressi; ego, veterum legatorum, vos, priorum exercitū terminos, finem Britannię, non fama, nec rumore, sed castris & armis tenemus, inuenta Britannia, & subacta. Equidem in agmine, quum vos paludes, montesue, & flumina fatigaret, fortissimi cuiusque vocem audiebam: Quando dabitur hostis? quando acies? Veniāt è latebris suis extrusi: en vota virtūque in aperto, omniâque prona victoribus, atque eadem victis aduersa. Nam vt superasse tantum itineris sylvas euasisse, transisse æstuaria, pulchrum ac decorum in frontem, ita fugientibus periculosissima quæ hodie prosperrima sunt. Neque enim nobis aut locorum eadem notitia est, aut com meatum eadem abundātia: sed manus, & arma, & in his omnia. Quod ad me attinet, iam pridem mihi decretum est, neque exercitus, neque ducis terga tuta esse: Proinde, & honesta mors turpi vicia potior, & incolumitas ac decus eodem loco

fictus desideria. ut eos voti sui campotes factos esse pronuntiet.

III. Leniter tandem propositio irrepit, pugnandum esse, quod cogit necessitas, & suadet gloria. Siquidem decorum est in ipso terrarum ac naturæ sine cecidisse.

Fortitudo bellica.

IV. Addit locum facilitas à persona hostium, qui contemptissimi remanserunt; Numerus magis quam viri. & dicit, apud eos, μεροκατα, Homines nullius pretij dicuntur ab Aristophane in Nubibus.

Ignauis milites quibus nominibus appellatur.

DARI ORATIO AD Milites.

Ex quinto Curtio lib. 3.

Hæc inter adhortationes militares grauisima.

Terrarum, inquit, quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Hellepontus, paulo antè domini, iam non de gloria, sed de salute, & (quod salutis præponitis) deliberrate pugnandū est: hic dies imperium, quo nullum amplius vidit ætas, aut constituer, aut finiet. Apud Granicum minima viriū parte cum hoste certauimus. In Cilicia victos Syria poterat excipere. magna munimenta regni Tigris atque Euphrates erant. Ventum est eò, unde pulsus ne fugæ quidem locus est. Omnia tam diuturno bello exhausta post tergum sunt. Non incolas suos coniuges quoque & liberi, sequuntur hanc aciem, parata hostibus præda, nisi pro carissimis pignoribus corpora opponimus. Quod mearum fuit partium, exercitum, quem penè immensa planities vix caperet, comparau, equos, arma, distribu: com meatus, ne tantæ multitudini decissent prouidi: locum, in quo acies explicari

posset, elegi. Cætera in vestra potestate sunt: audete modò vincere, famamque (infirmisimum aduersus fortes viros telum) contemnite. Temeritas est, quam adhuc pro virtute timuistis; quæ vbi primum impetū effudit, velut quædam animalia, amisso aculeo, torpet. Hi verò campi deprehendere paucitatem, quam Ciliciæ montes absconderant. Videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam, & exhaustam. Nam vltimi quos locauit auersos, terga iam præbent. Obteri, mehercule, equorum vngulis possunt, etiam si nihil præter falcatos currus emisero; & bello vicerimus, si vincimus prælio. Nam ne illis quidem ad fugam locus est. Hinc euphrates, illinc Tigris prohibet inclusos: & quæ antea pro illis erant, in contrarium conuersa sunt, nostrum mobile & expeditum agmē est, illud præda graue. Implicatos ergo spoliis nostris trucidabimus: eademque res & causa erit victoriæ, & fructus. Quod si quem è vobis nomē gentis mouet, cogitet Macedonum illic arma esse, non corpora. Multum enim sanguinis inuicem hausimus, & semper grauior in paucitate iactura est. Nam Alexander quantumcumque ignauis et timidus videri potest, vnum animal est: & si quid mihi creditis, temerariū & vecors, adhuc nostro pauore quam sua virtute felicius. Nihil autē potest esse diuturnum, cui non subest ratio: licet felicitas aspirare videatur; tamen ad vltimum temeritati non sufficit. Præterea breues & mutabiles vices rerum sunt, & fortuna nunquam simpliciter indulget. Forsitan ita Di; fata ordinauerūt, vt Persarum imperium, quod secundo cursu per cc. xxx. annos ad summū fastigium inuexerant, magno motu concuterent magis quam affligerent, admonerentque nos fragilitatis humane, cuius nimia in prosperis rebus obliuio est. Modò Grecis vltro bellum inferamus, nunc in sedibus

Fama.

Alexandri definitio procaz.

Fortuna mutabilis.

Fragilitas humana.

nostris propulsamus illatum. Iacta-
mur in vicem varietate fortunæ. Vi-
delicet imperium, quod mutuo af-
fectamus, vna gens non capit. Cete-
rum etiam si spes non subesset, neces-
sitas tamen stimulare deberet. Ad ex-
trema peruentum est. Matrem meam,
duas filias, Ochum in spem huius im-
perij genitum, illos principes, illam
sobolem regie stirpis, duces vestros,
regum instar vinctos habet: nisi, quod
in vobis est, ipse ego maiore parte
captiuus sum. Eripite viscera mea ex
vinculis, restituite mihi pignora, pro qui-
bus ipse mori non recuso. Parentem,
liberos (nam coniugem in illo carce-
re amisi) credite nunc omnes exten-
dere ad vos manus, implorare patrios
Deos, opem vestram, misericordiam,
fidem exposcere, vt seruitute, vt cõ-
pedibus, vt precatio victu ipsos libe-
retis. An creditis a quo animo ijs seruire,
quorum reges esse fastidiunt? Video ad-
moueri hostium aciem: sed quo pro-
pius discrimen accedo, hoc minus iis
quæ dixi possum esse contentus. Pre-
cor vos, per Deos patrios, æternum-
que ignem, qui præfertur altaribus,
fulgorémque solis intra fines regni
mei, orientis, per æternam memoriã
Cyri, qui ademptum Medis Lydisque
imperium primus in Persidem intulit,
vindicate ab vltimo dedecore no-
men, gentemque Persarum. Ite alacres,
& spe pleni, vt quam gloriam
accepistis à maioribus vestris, poste-
ris relinquatis. In dextris iam liberta-
tem, opem, spem futuri temporis geritis.
Effugit mortem, quisquis contemp-
serit: timidissimum quemque com-
sequitur. Ipse non patrio more solus,

Affectus
suauis &
magni.

sed etiam vt conspici possim, curru-
vehor, nec recuso quominus imite-
mini me, siue fortitudinis exemplum,
siue ignauie fuero.

O E C O N O M I A

Orationis.

I. Propositur necessitas pugnae, & mo-
mentum rei, quod grauissimum est.

II. Prouisa à Rege omnia ad bellum ne-
cessaria, animis tantum opus esse, quos vt
faciat, Alexandri famam, & metum ap-
posite omni industria extenuare conatur;
quem fama dumtaxat magnum, re autem
ipsa contemptum ostendit.

III. Et hoc ab adiunctis prælij, qua
Persis opportuna, Alexandro infirma.

IV. Ad summum Alexander vnus
animal est, idque vecors, et temerarium: sic
hostem extenuat Polybius l. 3.

Περσικὰ καὶ μὲν, ἃ ἄριστος, ἃ ἄριστος
ἀλλοτρίως, ἐπὶ δὲ κερδοζῆα καὶ τῶς, εὐχεριστὰ
μὲν τῆς ἐξ ἄποιο. Polyb. l. 3. p. 232. Temeritas

V. Spes ingeritur dictis grauibus &
sententiosis de humanarum rerum vicissi-
tudine, quod sit vt restante fortuna res Ale-
xandri nimis latas accisum iri credibile
sit. Simile est quo Demosthenes Philippica
prima, sectione xij. de Philippo dicit: Μὴ δὲ
ὡς θεῶν νομίζετε ἐκείν τὰ παρ' ὑμῶν πειρῆσαι.

VI. Et spei adicitur ingens telum ne-
cessitas, qua rei um suarum extremam ca-
lamitatem tam graui & morata oratione
exponit, vt ferreos animos possit emol-
lire. Deus solus
immu-
tabilis.

VII. Postremò infertur obsecratio gra-
uis, et incensa. Quod autem hic habet de
aterno igne, explicat Curt. l. 3. Ignis quem
ipsi sacrum & æternum vocabant, argen-
teis altaribus præferbatur.

ALEXANDRI ORATIO,

Ad trecentos milites.

ARGVMENTVM.

In Sogdianis petra erat expugnata difficillima: patebat enim in
altitudinem stadia 30. in orbem verò 150. vnde quaque ardua &
prærupta, ne callibus quidem vllis peruia. Vnus qui ad cacumen
ducebat aditus, & angustus limes, ab hostibus tenebatur. Inside-
rant enim petram triginta hominum millia. Alexander aduersus
impedimenta omnia & naturæ & artificij enitens, ne huic quidem
difficultati cedere voluit; & quoniam vis non valuisset, do-
lo statuit aggredi. Hoc igitur commentus est ad eludendos hostes
stratagemata. Negotium dat ducibus, vt trecentos expeditos iuuenes
conquirant exercitata pernicitatis, qui rem pecuariam in montibus
exercuerint, ac proinde assueuerint in præcipitiis & locis deuijs in-
sistere: his terrorem incutere hostibus parabat. Qui vt conuenerunt,
hac oratione quid fieri velit, exponit. Rationem illis ad cacumen
perueniendi aperit, hortatur vt strenuè rem aggrediantur, & ad-
uersus omnes difficultates luctentur: denique addit animos propositi-
is præmiis amplissimis: itaque illos dimittit.

Hortato-
ria ad rem
arduam.
Ex Q. Cur-
tio.
Alexandri
labores.

Vobiscum (inquit) ò iuuenes,
& mei æquales, vrbium inuicta-
rum antè munimenta superavi, mon-
tium iuga perenni niue obruta emen-
sus sum; angustias Ciliciæ intraui, In-
diæ sine lassitudine frigidis vim per-
pressus sum, & mei documenta vobis
dedi, & vestra habeo. Petra, quam vi-
detis, vnum aditum habet, quæ bar-
bari obsident, cætera negligunt. Nul-
læ vigiliæ sunt, nisi quæ castra no-
stra spectant. Inuenietis viam, si so-
lenter rimati fueritis aditus ferentes
ad cacumen. Nihil tam altè natura con-
stituit, quò virtus non possit eniti. Experi-
do, quæ cæteri desperauerunt, habe-
mus Asiam in potestate. Euadite in

cacumen: quod cum ceperitis, candi-
dis velis mihi lignum dabit: ego co-
piis admotis hostem in nos à vobis
conuertam. Præmium erit ei qui pri-
mus occupauerit verticem, talenta
decem; vno minus accipiet, qui pro-
ximus ei venerit: ad eumque ad decem
homines seruabitur portio. Certum
habeo vos non tam liberalitatem in-
tueri meam, quam voluntatem.

Candor, si-
gnum feli-
citas.

I. Exordium à rebus antea gestis effi-
cacissimum, O passi grauiora.

II. Propositio rei, in qua callido artificio
pericula dissimulantur, et facilitate res a-
lioquin difficilis adumbratur.

III. Hortatio efficax cum præmiorum
lenocinio.

GERMANICI ORATIO.

Conquestio, & hortatio ad vindictam sceleris.

Germanicus Caesar, peragrata Ægypto, in morbum incidit; quo lenatus, alio repente fuit correptus, quo graviter conflictatus est: & suberat suspicio oblata à Pifone, præfide Syria, veneni. Desperata valetudine, sic apud amicos, qui tum frequentes aderant, moribundus loquutus est. Rogat ne impune tantum scelus patiantur esse Pifoni, & Plancina eius vxori, quæ particeps sceleris credebatur. Rationem poenarum persequendarum aperit.

ARGUMENTVM.

EX TACITO.

lesta mandata, aut non credent homines, aut non ignoscent.

II. *Queritur de Pifone, sed hac nimis mollis & languida videtur oratio apud Sapientem, qui vitam omnem, & mortem, vltimū apertis putat, ut loquitur Synefius libr. de Providentia.*

II. *Vltionem flagitat: Inerat hoc animis, & adhuc regnat pessimum axioma, Inimicum vlcisci, vitam accipere est alteram. Publius Syrus. Fatum autem cuius hic initio meminuit est, tñs ei uaprtōns dāvatos, ut appellatur à Demosthene, in oratione mei σεδου, qua opponitur morti violenta. Sic Cicero dixit, mori suo fato, naturali scilicet morte, post iustum atatis curriculum, confici.*

ALEXANDRI

ALEXANDRI ORATIO.

Hortatoria ad expeditionem.

Argumentum.

Inclinatis iam animis multitudinis ad requiem laboriosæ militiæ obrandam, accesserat sparsus, sine authore quidem, sed ex diuturniorum statinorum occasione excitatus missionis rumor. Qui etsi temere percrebuerat, tamen tanta fuerat omnium aviditate acceptus, ut iam totis castris à gregariis militibus reditus compararetur. Quæ res non mediocriter Alexandrum vix ea ingressum, quæ animo & spe præceperat, percutit. Itaque proceribus propter errorem incusatis, illis ipsi authoribus vulgus ab eo errore & cupiditate deducere hac oratione statuit: qua leniter obiurgat milites quod immaturum suarum victoriarum fructum velint percipere. Duas exponit consilij sui causas, cur nondum inceptis desistat: Neque quæ parva sint retineri posse, nisi subactis hostibus, qui supersint, & his domitis, multo vberiores victoria fruetur ostendi, & sese offerre; hæc nisi pacata teneri non posse: pacata verò secum his multo plura esse allatura. Eos præterea ad persequendas de percussoribus Darij poenas impellit.

Ex Quinto Curtio.

*Alexandri
expeditio-
nes.*

Magnitudinem rerum, quas
gessimus, Milites, intuenti-

bus vobis, minimè mirum est, & desiderium quietis, & satietatem gloriæ occurrere: ut mittam Illyricos, Triballos, Bœotiam, Thraciam, Spartā, Achæos, Peloponesum; quorum alia ductu meo, alia imperio auspicioque perdomui. Ecce orsi bellum ad Hellespontum, Ionas, Æolidem, seruitio barbariæ impotentis exemimus: Cariam, Lydiam, Cappadociā, Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphyliam, Pisidas, Ciliciam, Syriam, Phœnicem, Armeniam, Persidem, Medos, Parthienem habemus in potestate. Plures prouincias complexus sum, quàm alij vrbes ceperunt: & nescio an enumeranti mihi quasdam ipsarum rerum multitudo subduxerit. Itaque si crederem satis certam esse possessionem terrarum, quas tanta velocitate domuimus; ego verò, milites, ad Penates meos, ad parentem, sororesque, & cæteros ciues, vel renitentibus vobis erumperem; ut ibi potissimum partā vobiscum laude & gloriā frueret, vbi nos vberissima victoriæ præmia expectant, liberorum, coniugum, parentumque lætitia, pax, quies, rerum per virtutem partarum secura possessio. Sed in nouo, & (si verum fateri volumus) precario imperio, adhuc iugum eius rigida ceruice subeuntibus barbaris, tempore (milites) opuse est, dum mitioribus ingeniis imbuuntur, & efferatos mollior consuetudo permulcet. Fruges quoque maturitatem statuto tempore expectant, ab eo etiam illa sensus omnis expertia, tamen sua lege mitescunt. Quid creditis, tot gentes alterius imperio ac nomini assuetas, non sacris, non moribus, non commercio linguæ cohærentes, eodem prælio domitas esse quo victæ sunt? Vestris armis continentur, non suis moribus; sed qui præsentibus metuunt, in absentia hostes erunt: Cum feris bestiis res est, quas captas & inclusas, quia ipsa-

*Tempus
opportu-
num exp-
tandum.*

QQqq

rum natura non potest, longior dies mitigat. Et adhuc sic ago tanquam omnia subacta sint armis, quæ fuerunt in ditione Darij. Hyrcaniam Nabarzanes occupavit. Bactra non possidet solum parricida Bessus, sed etiam minatur. Sogdiani, Dahæ, Massagetæ, Sacæ, Indi sui iuris sunt: Omnes hi simul, si terga nostra viderint, sequentur. Illi enim eiusdem nationis sunt, nos alienigenæ & externi. Suis autem quique parent placidius, etiam cum is præest, qui magis timeri potest. Proinde aut quæ cepimus, omittenda sunt: aut quæ non habemus, occupanda. Sicut in corporibus egris, Milites, nihil quod nociturum est, medici relinquunt, sic nos quicquid obstat imperio, recidamus. *Parua sape*

*Parua non
contemnenda.
In iis ma-
gis obsisten-
dum.*

scintilla contempta magnum excitavit incendium. Nihil tuto in hoste despicitur; quem spreueris, valentiam negligentiam facies. Ne Darius quidem hæreditarium Persarum accepit imperium, sed in sedem Cyri beneficio Bagoæ castrati hominis admissus: ne vos magno labore credatis Bessum vacuum regnum occupaturum. Nos verò peccauimus, Milites, si Darium ob hoc vicimus, ut seruo eius tradere mus imperium, qui vltimum ausus scelus, regem suum etiam externæ opis egentem, certè cui nos victores pepercissimus, quasi captiuum in vinculis habuit, ad vltimum ne à nobis consulari posset, occidit. Hunc vos regnare patiimini? quem equidè crucifixum videre festino, omnibusque Regibus, gentibusque fidei, quæ violauit, meritis pœnas soluentem. At herculè, si mox eundem Græcorum vrbes, aut Hellepontem vastare nuntiatum erit vobis, quo dolore afficiemini, Bessum præmia vestra occupasse victoriæ? Tunc ad repetendas res festinabitis, tunc arma capietis. Quando autem præstat, territum adhuc, & vix mentis suæ compotem, opprimere? Quatridui nobis iter su-

perest: qui tot proculcauimus niues, tot annes superauimus, tot motium iuga transcurrimus, non mare illud, quod exæstuans iter fluctibus occupat, euntes nos moratur: non Ciliciæ fauces, & angustiae includunt: plana dmania, & prona sunt, *in ipso limine victoria stamus.* Pauci nobis fugitui, & domini sui interfectores, supersunt. Egregium me hercule opus, & inter præmia gloriæ vestrae numerandum, posteritati famæque tradetis: Darij quoque hostis, finito post mortem eius odio, parricidas esse vos vltos, neminem impium effugisse manus vestras. Hoc perpetrato, quanto creditis Persas obsequentiores fore, quum intellexerint vos pia bella suscipere, & Bessi sceleri, non nomini suo, irasci?

Inter grauissimas hortationes est Cyri morientis ad filios oratio apud Xenophontem, Παιδες ἐμοί, quam, quia prolixior est, omitto.

OECONOMIA

Orationis.

I. *Demulcet à rebus antea gestis. Quod fuit durum pati, meminisse dulce est.*

II. *Verum stabilienda est fortuna semel erecta, atque in eo mora opus est.*

III. *Et hoc probatur ab adiunctis dominiarum gentium.*

IV. *Sed neque omnia domita aut pacata.*

V. *Et hæc reliquia si negligantur, ut parua scintilla contempta, magnum excitabunt incendium: Ἀδύνα δὲ τὰ ἴσθι πολεμῶν, ἢ δὲ ἐλπίων τὰ πολλὰ, ut ait Thucydides in oratione Archidami citata.*

VI. *Grauiissime urget à Bessi parricidio, & indignitate, cui crux debetur, non regnum ab eo occupatum.*

VII. *Post iustissimas & necessarias belli rationes facilitas rei conficienda expenditur.*

VIII. *Ad summum generosarum mentium æsa, gloria: hic autem actus extremum est, sed gloriosissimus est, & quasi antea totius operis Coronis.*

CONSULTATIONES.

CONSULTATIO DE propagando imperio.

ORATIO ALEXANDRI, ad Milites.

In hac exhortatione elucet vis blanda persuasionis, & dominium illius suada, fortiter et suauiter in animos influentis.

NON ignoro, Milites, multa quæ terrere vos possent, ab incolis Indiæ per hos dies industria esse iactata: sed non est improuisa vobis mentientium vanitas. Sic Ciliciæ fauces, sic Mesopotamiæ campos, Tigrim, & Euphratem, quorum alterum vado transiuimus, alterum ponte terribilem fecerant Persæ. *Numquam ad liquidum fama perducitur.* Omnia illa tradente maiora sunt vero. Nostra quoque gloria, cum sit ex solido, plus tamen habet nominis, quam operis, modò quis belluas offerentes mœniū speciem, quis Hydaspem amnē? quis cætera auditu maiora quam vera sustinere posse credat? Olim hercule fugissimus ex Asia, si nos fabula debellare potuissent. Creditisne, Elephantorum greges maiores esse quàm vsquam armentorum sunt? cum & rarum sit animal, nec facile capiatur, multoque difficilius mitigetur? Atque eadem vanitas copias peditum equitumque numeravit. Nam flumē, quo latius fusum est, hoc placidius

stagnat, quippe angustis ripis coercitum, & in angustiorem alueum elisum, torrentes aquas inuehit. Contra, statio aluei, segnior cursus est. Præterea in ripa omne periculum est, vbi applicantes nauigia hostis expectat. Ita quantumcumque flumen interuenit, idem futurum discrimen est euadentium in terra. Sed omnia ista vera esse fingamus. Vtrumne vos magnitudo belluarum an multitudo hostium terret? Quod pertinet ad Elephantos, præsens habemus exemplū; in suos vehementius quàm in nos incurrerunt; tam vasta corpora securibus falcibusque mutilata sunt. Quid autem interest, totidem sint quot Porus habuit, an tria millia; cum vno aut altero vulneratis, cæteros in fugam declinare videmus? Deinde paucos quoque, & incommodè regunt. Congregata verò tot millia, ipsa se elidunt, vbi nec stare nec fugere poterint inhabiles vastorum corporum moles. Equidem sic animalia ista contempsi, ut cum haberem ipse, non opposuerim, satis gnarus plus suis quam hostibus periculi inferre. At enim equitum peditumque multitudo vos commouet? cum paucis enim pugnare soliti estis, & nunc primùm inconditam sustinebitis turbam? Testis aduersus multitudinem inuicti macedonum roboris Granicus amnis, & Cilicia inundata cruore Persarum, & Arbela, cuius campi deuictorum à vobis ossibus strati sunt. Serò hostium legiones numerare cœpistis, posteaquam solitudinem in Asia vincendo fecistis. Cum per Hellepontum nauigarem, de paucitate nostra cogitandum fuit: nunc Seythæ sequuntur, Bactriana auxilia præsto sunt, Dacæ Sogdianique inter nos militant. Nec tamen illi tubæ confido, vestras manus intueor, vestram virtutem, rerum quas gesturus sum, vadem prædemque habeo. *Quamdiu vobiscum in acie*

stabo, nec mei nec hostium exercitus meminero. Vos modò animos mihi plenos alacritatis ac fiduciae adhibete. Non in lumine operum laborumque nostrorum, sed in exitu stamus: peruenimus ad Solis ortum, & Oceanum, nisi obstat ignavia: inde victores perdomito sine terrarum, reuertemur in patriam. Nolite (quod pigri agricolae faciunt) maturos fructus per inertiam emittere è manibus. Maiora sunt periculis praemia: diues eadem & imbellis est regio. Itaque non tam ad gloriam vos duco, quam ad praedam. Digni estis, qui opes, quas illud mare littoribus inuenit, referatis in patriam. Digni qui nihil inexpertum, nihil metu omissum relinquatis, per vos gloriamque vestram, qua humanum fastigium exceditis, perque & mea in vos, & in me vestra merita: quibus inuicti contendimus, oro quae loque, ne humanarum rerum terminos aduentem alumnus commilitonemque vestrum, ne dicam Regem, deseratis. Cetera vobis imperavi, hoc vnum debiturus sum: & is vos rogo, qui nihil vnquam vobis praecipui, qui primus me periculis obtuli, qui sepe acie clypeo meo texti, ne infregeritis in manibus meis palmam, qua Hercule Liberumque Patrem, si inuidia abfuerit, equabo. Date hoc precibus meis, & tandem obstinatum silentium rumpite. Vbi est ille clamor alacritatis vestrae index? Vbi est ille meorum Macedonum vultus? Non agnosco vos, milites, nec agnosci videor à vobis, surdas iam dudum aures pulso, aduersos animos & infractos excitare conor. Nescio quid imprudens in vos deliqui, quod me intueri quidem vultis, in solitudine mihi videor esse. Nemo respondet, nemo saltem negat: quos alloquor? quid autem postulo? vestram gloriam & magnitudinem iudicamus. Vbi sunt illi quorum certamen paulo antè vidi, contententium, qui potissimum vulnerati Regis cor-

pus exciperent? desertus, destitutus sum, hostibus deditus. Sed solus quoque ire perseuerabo. Obiicite me fluminibus & belluis, & illis gentibus quarum nomina horretis; inueniam qui desertum à vobis, sequantur, Scythae Baetrianique erunt mecum, hostes paulo antè. nunc milites nostri. Mori praestat quam precario Imperatorem esse. Ite reduces, domos, ite deserto rege ouantes. Ego hinc à vobis desperatae victoriae aut honestae mortis locum inueniam.

O E C O N O M I A

Orationis.

I. Exordium captat à sparsis rumoribus, & afflato terrore, quem statim discentere conatur, cum sua natura famam mendacem experimentis comprobat. Relè in eam sententiam dixit Lucanus libro primo: quisque pauendo

Dat vires fama, nulloque auctore malorum,

Qua fixere, timent: Lucan. l. 1. & Tertull. in Apologético. Cur malum fama? quia velox, an quia plurimum mendax?

II. Atque ut prudens orator timoris scrupulos radicibus euellat, causas scrutatur: illa sunt partim in difficultate traiectionis fluminis, partim ex hostium multitudi- ne, Elephantorumque terroribus, quae omnia solertius extenuat. Porro de Elephantis Iudicis, qui sunt Libycis praestantiores, deque eorum pugna, & moderatione, multa Polybius lib. v.

III. Extenuatis rebus hostium, suas exaggerat, & quasi σωματοποιεί: sum autem illa, virtutes antea parata, bellicarum rerum peritia, gloria nominis, exterarum gentium subsidia, Macedonum robora.

IV. His commemoratis succedit hortatio blanda, & illex, cui additur etiam precatio, qua nihil suauius & robustius: nam, ut ait Tacitus, Suasio & Precatio ab eo qui potest inbere, vim necessitatis

habet. Ad summum nihil omittit ad delinendos milites, modo laudans, modo increpans, modo blandienti, modo irato similis, amore, metu, pudore, potentissimis thachinis pugnat, & quasi dulcia spargit fulmina.

ORATIO POENI
ad Alexandrum, priori
respondens.

Ex Curt.
li. 9.

DI prohibeant à nobis impias mentes, & profecto prohibent: Idem animus est tuis, qui fuit semper, ire quò iusseris, pugnare, periclitari, sanguine nostro commendare posteritati tuum nomen. Proinde, si perseueras, inermes quoque, & nudi, & exangues, utcumque tibi cordi est, sequimur, vel anteceditur. Sed si audire vis, nò fictas tuorum militum voces, verum necessitate vltima expressas, praebere quae propitias aures, imperium atque auspiciam tuam constantissime secutis, & quocumque pergis, secuturis. Vicisti, Rex magnitudine rerum, non hostes modò, sed etiam milites. Quicquid mortalitas capere poterat, impleuimus, emensis maria terraeque melius nobis quam incolis omnia nata sunt. Penè in vltimo mundi fine consistimus, in alium orbem paras ire, & Indiam quaeris, Indis quoque ignotam. Inter feras serpenteique degentes eruere ex latebris & cubiculis suis expetis, ut plura quam sol videt, victoria lustris. Digna prorsus cogitatio animo tuo, sed altior nostro. Virtus enim tua semper in incremento erit, nostra vis in fine iam est. Intuere corpora exanguia, tot perfossa vulneribus, tot cicatricibus putrida. Iam tela hebetia sunt, iam atria deficiunt, vestem Persicam induimus quia domestica sabuehi non potest. In externum degenerauimus cultum. Quoto

Alexandri
res gesta.

Militum
arum nos-
rum sta-
tus.)

cuique lorica est? quis equum habet? iube quae, quam multos serui ipsorum persecuti sunt? quod cuique superfit ex praeda? Omnium victores, omnium inopes sumus. Nec luxuria laboramus, sed bello. Instrumenta belli consumpsimus, hunc tu pulcherrimum exercitum nudum obiicies belluis? quarum ut multitudinem augeant de industria barbari, magnum tamen esse numerum, etiam ex mendacio intelligo. Quòd si adhuc penetrare in Indiam certum est; Regio à meridie minus vastata est. Quae subacta, licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit esse natura. Cur circuitu petis gloriam, quae ad manum posita est? Hic quoque occurrit Oceanus. Nisi mauis errare, peruenimus, quò tua fortuna ducit. Haec tecum, quam sine te, cum his loqui malui, non uti inire circumstantis exercitus gratiam, sed ut vocem loquentium potius, quam ut gemitum murmurantium audires.

O E C O N O M I A

Orationis.

I. Artificiofissima hac responsio, in qua primò milites dant manus suo Imperatori, promptissima quaeque obsequia pollicentis; mox leni insinnatione spargunt mites querimonias, quarum tanta sunt illecebra, ut querendo, avidissimum gloria iuuenem, molliori tractent articulo, & vehementer laudent: sibi quoque subsidium et cessationem laborum in hac arum nosissima expeditione suauiter & magna rationum efficacia flagitent.

CONSULTATIO DE
Imperatore eligendo.ORATIO PER DICAE
ad Milites.

ARGUMENTVM.

Cum Babylone defunctus esset Alexander et totus exercitus receptio sibi duce suo, mœrore consternatus esset; Perdica præcipuus amicorum Alexandri, cui moriens ipse annullum suum tradiderat, conuocata concione admonet, ut Regi ultimos honores exoluant, deinde de alio eligendo, quam primum cogitent.

Ex Curt. lib. 10.

Ego quidem annullum, quo ille Regni atque imperij vires obstringere erat solitus, traditum ab ipso mihi, reddo vobis. Cæterum quam nulla clades huic, qua affecti sumus, par ab iratis diis excogitari potest, tamen magnitudinem reru, quas egit, intuentibus, credere licet, tantum virum Deos accommodasse rebus humanis; quarum sorte completa cito repeterent eum suæ stirpi. Proinde quoniam nihil aliud ex eo superest, quam quod semper ab immortalitate subducitur, corpori nominique quamprimū iusta soluamus, haud oblitū, in qua vrbe, inter quos sumus, quali Rege ac præside spoliati. Tractandum est, Comilitones, cogitandumque, vt victoriam partam inter hos, de quibus parta est, obtinere possimus. Capite opus est: Hoc ne vno an pluribus, in vltra potestate est. Illud scire debetis, militare sine duce turbam, corpus esse sine spiritu. Sextus mensis est, quo Roxane præghans est. Optamus, vt marem emitatur, cuius regnum Diis approbantibus futurum, quandocumque adoleuerit. Interim, a quibus regi velitis, destinate.

Alexander comodatus fundo.

OECONOMIA Orationis.

I. Hæc oratio valde morata est, et civilis: præfert enim insignem moderationē,

et fidem ipsius Perdica: quod magnum erat amoris & beneuolentiæ lenocinium. Atque ut a Principe viro profecta, sententias habet verbis pressas, rebus magnas: vt cum dicit Alexandrum commodatam terris, non datum. Obseruatum est (inquit Fabius lib. 6.) esse nescio quā, quæ spes tantas decerpat, inuidiam. Ne videlicet vltra quā homini datum est, nostra prouehantur. Deinde, quod habet: Militarem sine duce turbam, corpus esse sine spiritu; Rectè ad mentem Seneca, qui de Imperatore ait, Is est spiritus, quem tot millia trahunt. Epaninondas, apud S. Maximum serm. 9. de Magistratu, et Potestate, cum magnum et pulchrum videret exercituum sine duce: Quanta, inquit, belluā caput nullum habet!

Pulchra citō occidit

ORATIO PTOLOMÆI.

Digna prorsus est soboles, quæ Macedonum imperet genti, Roxanis vel Arsinoæ filius: cuius nomen quoque in Europa dicere pigeat. Maiore ex parte captiuū est. Cur Persas vicerimus, vt stirpi eorum seruiamus? quod iusti illi reges Darius & Xerxes, tot millium agminibus, tantisque classibus nequicquam petiuerunt. Mea sententia hæc est, vt sede Alexandri in regia posita, qui consiliis eius adhibebantur, coeant, quoties in commune consulto opus fuerit eoque quod maior pars eorum decreuerit, statuto, duces præfectique copiarum his pareant.

ORATIO MELEAGRI.

Dura, et aspera, qua truculentum oratorem facile arguat.

Nec Dij siuerint, vt Alexandri fortuna, tantique regni fasti-

gium, in istos humeros ruat; homines certè non ferent. Nihil dico de nobilioribus, quàm hic est; sed de viris tantum, quibus inaitis nihil perpeti necesse est. Nec verò interest, Roxanis filium, quandocumque genitus erit, an Perdica regem habeatis: cum iste sub tutelæ specie regnum occupaturus sit. Itaque nemo ei rex placet, nisi qui nondum natus est, & in tanta omnium festinatione, non iusta modò,

sed etiam necessaria, exactos menses solus expectat. & iam diuinat marem esse conceptum, quem vos dubitatis paratum esse vel subdere. Si medius fidius Alexander hunc nobis regem post se reliquisset, id solum ex his que imperasset, non faciendum esse censerem. Quin igitur ad diripiendos thesauros discurritis? Harum enim opum regiarum, vtique populus est hæres.

CONSULTATIO PERSARVM DE statu Monarchia, Aristocratiæ, & Democratia.

OTANIS ORATIO PRO IMPERIO POPVLARI.

Ex Herodoto.

Argumentum.

Oppresso Mago, qui Persarum errore abusus erat ad regnum occupandum, quia inter regnum erat, consultant proceres quid factopus sit, & quod genus administrandæ Reipublicæ sit saluberrimum. In his Otanes populare imperium ceteris antepont; omnibus: in quam sententiam hætenus est habita oratio, qua potissimum regni & popularis imperij contentionem habet.

Et. H. S.

Εμοὶ δοκεῖ ἕνα εἶναι ἡμῶν μοῦνον καὶ ἕνα ἑσθλόν, οὐτε γὰρ ἡδὺν, οὐτε ἀγαθόν. εἴθετε μὲν γὰρ τῷ Καμβύσῳ ὕβριν ἐπ' ἑσὸν ἐπέβηθε, μετασχέκατε δὲ καὶ τῆς τοῦ μεγάλου ὕβριος, καὶ ὡς δ' αὖ ἐν χεῖρῃ κατησθηδόν μοῦνον ἔχον, τῷ δὲ ἐπιεικῶς πείθειν τὰ βέλτεται; καὶ γὰρ εἴ τις ἀφ' ἑσῶν πάντων, πάντα ἐσ' αὐτὸν τῷ ἀρχῷ, ἐκτός τ' ἐσθλῶν ἰσχυρῶν τῶν σπῆσι. ἔργινετω μὲν γὰρ ὕβρις ἑσὸν πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς. εὐθύνει δ' ἀρχῶν ἐνεμύεται ἀφ' ἑσῶν. δύο δ' ἔχον πάντα, ἔχει πᾶσαν κακότητα, τὰ μὲν γὰρ ὕβρις κεκορημένος ὀφθαίπει, καὶ ἀτάτακτα, τὰ δ' ὀφθαίπει. καὶ τοῖς ἀφ' ἑσῶν πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς, ἀεδονὴν εἶδει εἶναι,

ERūdē vt posthac nostrū vnus rerū solus potiatur author nequaquā fuerim: Quoniā id neq; iucundū, neq; vtile est. Nam quò progressa sit Camby sis insolentia vidistis, & Magi quoque insolentiā experti estis. Qui autem, obsecro, sub vnus dominaturus bene constitutæ esse, recteque & ordine administrari queant, cum ei pro libidine agere omnia impunè liceat? & cum hic dominatus sit eiusmodi, qui virū, omnium alioqui optimum, de pristinis curis cogitationibusque dimouere possit? Etenim ad inuidiam iam inde ab initio homini ingenitam accedit ex presentibus bonis insolentia. Quæ duo cū habet, maiorū omnium fontē habet: Quippe qui ex insolentia, quæ vrget, ad multa facinora, ad muta etiā ex inuidia prorumpat. Nam cum quidem, qui solus rerum potitur, ab omni inuidia remotum esse decreret,

Incidia & insolentia duo malorum fontes.

ἔχοντά γε παῖτα τὰ ἀγαθὰ. τὸ δ' ὑπερναντίον τὸ τε ἐς τὴν πολλήν τε πεφύκε. φρονέει γὰρ τοῖσι ἀρίστοισι περὶ οὐσί τε καὶ ζώουσι, χεῖρει δ' τοῖσι κακίστοισι τ' ἀσπῶν. διαβολὰς δ' ἀρίστον ἐνδέχεται ἡγεῖται. ἀναρμόστωτον δ' παύτων, ὡς τε γὰρ αὐτὸν μετρίως δαυμάζης, ἀπέχεται, ὅτι ἔχει, δεσπύεται, ὡς τε δεσπύει τις κέρτα ἀχθεταί, ἄτε δωπείαν ἡ γούμωος. τὰ δ' δὴ μέγιστα ἐρχομαι ἐρεω, νομαία τε κινεῖ πάσεια, καὶ βιάται γυναικας, κτείνει τε ἀφρίτως. πολλὸς δ' ἐρχον, ἀρεσται μὲ οὐνομα παύτων καλλιστον ἔχει, ἰσονομίω, δυντετα δ' τέτων τ' ὁ μὲν αρχες, ποίει οὐδεν. παλφ μὲ γὰρ ἐρχει, ὑπεύθυνον δὲ ἐρχίω ἔχει, βουλευματα δὲ παύτα ἐς τὸ κοινὸν ἀναφέρει. πιδεμαι ἀν γνώμω, μεδέντας ἡμάς μοι αρχίω, τὸ πλῆθος ἀέξεν, ἐν τῷ πολλῷ ἐνὶ ταύτα.

At cum dominatur populus, primum quidem nomen obtinet omnium pulcherrimum, Isonomian, (id est iuris æquabilitatem) deinde verò nihil eorum agit, quæ is, penes quem vnum est summa rerum, agere solet. Sortitur enim populus magistratus, & administrationis rationes refert, suâque consilia inter se communicant. Quamobrem censeo, nobis, missum facientibus vnus dominatum, populum euehendum esse; in eo enim nihil desiderare possumus.

utpote qui omnia bona possideat: Sed ita se erga populares suos gerit, ut qui plane contrario præditus est ingenio. Siquidem eorum optimis quibusque qui superstites sunt, inuidet, pessimis autē delectatur: criminationibus etiâ & calumniis locum dare, optimum esse censeo, & (quod est quiddam maxime secum dissidens) siquidem eum non valde suspicias, infensus est, quod non impense colatur: sin impense quis eum colat, eo cultu tanquam assentatione offenditur: Ut autem ad ea multa, quæ omnium grauissima sunt, veniam, iura patria euertit, mulierum est stuprator, indentorum interfector.

At cum dominatur populus, primum quidem nomen obtinet omnium pulcherrimum, Isonomian, (id est iuris æquabilitatem) deinde verò nihil eorum agit, quæ is, penes quem vnum est summa rerum, agere solet. Sortitur enim populus magistratus, & administrationis rationes refert, suâque consilia inter se communicant. Quamobrem censeo, nobis, missum facientibus vnus dominatum, populum euehendum esse; in eo enim nihil desiderare possumus.

Democratiâ.

OECONOMIA ORATIONIS.

I. Præcepta & concisa sententia contra monarchiam, cuius ratio duplex affertur in genere. Vna utilitatem spectat, altera voluptatem.

II. Primum dissuadet à recentibus exemplis Cambysis & Smerdis; quorum contumelia cui tandem ignota?

III. A natura regni: magnum nequitia irritamentum, nimia potentia. Quod non potest, vult posse, qui nimium potest. Et

fermè duo regnū morbi, contumelia, & inuidia. Hac (inquit) ex vita mollitia, & bonorum affluentia, illa ex metu & insatiabili ambitionis cupiditate. Hinc alia atq; alia vitiorum pestes oriuntur.

IV. Anisapodosis status popularis, in quo (inquit) nomen blandum, criminum exilium, moderatio prudens, & mansucta, ex consiliorum omnium consociatione.

Potentia nimia inuidiosa.

ORATIO MEGABYSI.

Ex eodem Herodoto.

Argumentum.

Sententiam dixit in eodem consilio Megabysus, placereque sibi ostendit quòd superiori sententia regnum videbat abrogari; sed nequaquam sibi probari, quòd rerum summam ad populum deferret? eique generi paucorum dominatum anteponit.

DE-

DE ARISTOCRATIA.

ΤΑ μὲν ὁ πάντας εἶπε, περὶ γυνίδα πύλων, λελέθω καμὸι ταύτα. τὰ δ' ἐς τὸ πλῆθος ἀνωγε φέρειν τὸ κράτος, γνάμης τ' ἀείσις ἡμάρτηκε. ὀμίλου γὰρ ἀρχίου οὐδὲν ἔστιν ἀξιοσηπότερον, οὐδὲν ὑβριστικότερον. καὶ περὶ τοῦ ὕβριν φέρωντας ἀνδρας, ἐς ἀγίου ἀκαλάσου ὕβριν πεσόν, ὅτι οὐδὲ μὴ ὄνα χροῖν. ὁ μὲν γὰρ εἰ πὶ ποίει, γυνώσκων ποίει; τῷ δ' οὐ γινώσκων ἐνὶ. καὶ γὰρ ἀν γινώσκει ὅς οὐτ' ἐδιδάχθη, οὐτε οἶδε καλὸν οὐδὲν, οὐδὲ οἰκίον; ἡδέει τε ἐμπροσθεν πᾶ πρᾶγματα ἀνεῖν νόου, χεῖμάρρη ποταμῷ ἡκλος: δήμε μὲν γὰρ, οἱ Πέρσησι κακὸν νόουσι, οὐτοὶ χεῖμάρρη ἡμῶσι δὲ ἀνδρῶν τ' ἀείσις ὀπιλέξαντες ὀμιλίω, τῶτοισι περὶ δειλίω τὸ κράτος. ἐν γὰρ δὴ τῶτοισι, καὶ ἀνω τοῖ ἐνεσόμετα, ἀείσις δὲ ἀνδρῶν εἰκὸς ἀμῶτα βουλευματα γινέσθ.

EA quidem quæ Otanes, ad abolendum vnus dominatum, perterrita dixit, à me quoque dicta sunt: sed quod ad summam rerum populo deferendam hortatur, in eo certè ab optima aberrauit sententia. Futili enim multitudine nihil est amentius, nihil est insolentius: atquinos, dum tyranni insolentiam fugimus, in populi petulantis insolentiâ incidere, omnino intolerabile fuerit. Ille enim, si quid facit, quid faciat, intelligit, at hic nulla intelligentia præditus est. Ecqua enim præditus esse possit, qui neque edoctus est neque quicquam eorum quæ honesta sunt, aut sibi conuenientia, cognitum habet? Sed in negotia, quæ gerenda sunt, irruens, ea sine vllò

Democratiâ improbat.

Populimores.

consilio protrudit, torrenti similis. Quamobrem, qui Persis malè consultum cupiunt, ij popolare imperium experiantur. At nos præstantissimorum virorum delecto cœtu, imperium illis tradamus. In eorum enim & ipsi numero erimus. Ac profectò, ut præstantissimorum præstantissima consilia sint, rationi consentaneum est.

OECONOMIA ORATIONIS.

I. Dissuadet à natura populi, qui est doxmeta χειριστοτων ζώων, animal morosum, intractabile, præcepta, inops consilij, torrenti fluuiio simile. Plato

etiam definit, animal, βασίλων, ὀμῶν, ἀπώδευτον, animal inuidiam, crudele, iugis disciplina excolitum.

ORATIO DARIÏ.

Ex eodem, ibidem.

Argumentum.

Tertio loco sententiam dixit Darius, quæ regiam Imperium probat: Prestare enim alijs grauitate, stabilitate, comoditate regenda republica.

R. R. III.

Εμοί τὰ μὲν εἴπετα Μεγαβύζος, ἐς τὸ πλῆθος ἔχοντα, δοκέει ὀρθῶς λέγειν· τὰ δ' ἐς ὀλιγαρχίαν, οἱ ὀρθῶς. περὶ γὰρ ἀρετῆς ἐμῶν, καὶ πάντων τῶν λέγων ἀρίστων ἔόντων, δήμου τε αἰεῖσαι, καὶ ὀλιγαρχίας, καὶ μοναρχίας, πολλὰ τὰ τοιαῦτα ἐπιφέρει λέγων. ἀλλ' ἐπεὶ γὰρ ἐνός τῶν αἰεῖσαι ἔδωκεν ἀμείνονα αὐτῷ φανεῖν. γινώσκῃ γὰρ τοιαύτην ἡγεμονίαν ἐπιπροσέχειν ἂν ἀμεινότητος τῶν πλεόντων, σιγήτω δ' αὐτὸν βουλεύματα ἐπιδυσμύειας ἀνδρῶν οὕτω μάλιστα.

Ἐν δ' ὀλιγαρχίᾳ, πολλοὶσι ἀρετῶν ἐπιπέσει ἐς τὸ κοινόν, ἔχθρα ἰδίᾳ ἰσχυρὰ φιλέει ἑλθόντες. αὐτῶν γὰρ ἕκαστος βελόμβος κορυφαῖος εἶναι, γνώμησι δ' ἑκάστῳ, ἔχθρα μεγάλα ἀμεινότητος ἀπικυέοντα, ἃ δὲ ἐν πάσαις ἐγγίγνῃ, οἱ δ' ἴσως, φόνος οὐκ ἔστι τῶν φόνων, ἀπέθειν ἐς μοναρχίαν. καὶ ἐν τούτῳ διέδειξε ὅσον ἔστι τῶν αἰεῖσαι. δῆμον τε αὐτῶν ἀρχόντος, ἀδύνατα, μὴ οὐ κακότητι ἐλθόντες, κακότητος πόνω ἐλθόντες ἐς τὸ κοινόν, ἔχθρα μὲν οὐ ἐγγίγνεται ποῖσι, φίλια δ' ἰσχυρὰ. οἱ γὰρ κακώτεροι τῶν κοινῶν, συκρυφάντες ποιεῖσι τὸ τοιοῦτον γίνεσθαι, ἐς δ' αὐτῶν ἀρετῆς τῶν δῆμον, τὸν ποῖτος παύση, οὐκ ἔστι αὐτῶν, θωμάζοντες οὕτως δὴ κατὰ τὸ δῆμον. θωμάζοντες δ' αὐτῶν ὡς ἐφ' ἑαυτὸν μὲν νερχός ἐσσι, καὶ ἐν τούτῳ δὴ οὕτως, ὡς ἢ μοναρχίᾳ κρείσσον· ἐν δὲ ἐπὶ πάντα συλλαβόντα εἶπεν, καὶ δὲν ἡμῶν ἡγεμονίαν ἐχέτω, καὶ τῷ δόντος· κατέργα παρὰ τῶν δῆμον, ἢ ὀλιγαρχίας, ἢ μοναρχίας, ἔχω πόνω γνώμῃ, ἡμῶν ἡγεμονίαν ἀπὸ τῶν ἀνδρῶν, τὸ τοιοῦτον ἀφιστέλλειν. γινώσκῃ τε τούτου, παρῆσι νόμοις μὴ λυθῆν, ἔχοντες εὐδ' οὐ γὰρ ἀμείνονα.

per fit, dum aliquis potestatem in populum adeptus, tales homines compefcuerit. Quas ob res illum suscipit etiam & in pretio habet populus. Dum autem in pretio est, euadit repente dominator omnium. Quo facto, & hic vnus dominatum, statum esse omnium optimum declarat. Atque vt vno verbo omnia complectar, vnde & cuius munere libertatem habemus: a populo, an a paucorum, an ab vnus dominatu? Quum igitur vnus viri opera libertatem consequuti simus, hinc dominatus vnus viri statum nobis amplectendum tulendumque censeo, ac præterea minimè committendum vt patrias leges, quæ bonæ sunt, labefactemus: minimè enim hoc expedit.

AT mihi, quæ Megabyzus de statu dominatus popularis dixit, rectè dicta esse videntur: At quæ de paucorum dominatu, non item. Si enim tres proponantur status, quorum vnusquisque suo in genere sit præstantissimus, dominatus populi, paucorum dominatus, & vnus, hunc longè antecellere dico: viro enim quopiam optimo nihil vtilius comperiri queat. Eo si quidem animo præditus, populo ita præerit, vt in nullam reprehensionem incurrat, & consilia hostis minimè enuntientur.

At verò in paucorum dominatu, quum in commune singuli virtutis suæ specimen edere conantur, tunc graues inimicitia cõcipiuntur: dum enim quisque caput esse, & primum suam sententiam locum obtinere cupit, in graues inimicitias incidunt, ex quibus seditiones oriuntur, ex his autem homicidia: tandemque per hæc, ad vnus dominatum deuenitur; vnde hunc statum longè esse præstantissimum apparet. Nam contra, si penes populum sit imperium, fieri nullo modo potest quin interueniat improbitas. At quum administrationi reipublicæ interuenit improbitas, non inimicitia, sed firmæ amicitia gignuntur. Quoniam qui se improbè in Reipublicæ administratione gerunt, alij aliorum improbitatem celant. Id autem tantif-

- I. Vnius optimi imperium præstantissimum, Ets βασιλεύς, εἰς κοινὸν ἔσω, iuxta Homerum, Iliad. 2. & Aristotelem, l. 8. Ethic. c. 10. ἄριστον ἢ βασιλεία.
- II. Confirmat, refellendo Oligarchiam, vt dissensionibus obnoxiam, e quibus infinita mala pullulant.
- III. Contrà magna est monarchia vtilitas.

cem, quem sequuntur, eligunt, Arist. l. 1. de hist. anim. c. 1. ἀριστοτέλης τοσοῦτον καὶ δικαιοτέρες μοναρχία, ὅσῳ ἄριστον ἔστιν ἕνος ἀνδρῶν γνώμη ἀριστοτέλει τὸν νῦν, μᾶλλον ἢ πολλοῖς καὶ παντοδαπῶν διαβολῶν ἡγεμονίᾳ: Tanto iustior & mitior monarchia, quanto facilius est vni quàm multis morem gerere (inquit Isocrat. ad Nicoclem.)
 Nulla fides regni sociis, omniſque potestas Impatiens consortis erit. Lucan. l. 1.

MARCI ANTONINI ORATIO AD PROCERES,

qua filium Imperatorem renuntiat,

& commendat.

Ex Herodiano.

Argumentum.

Marcus Antonius, Imperator, quum ex gravi morbo decumberet, nec se procul à vita exitu abesse intelligeret, amicos conuocauit: Ad eos, quum conuenissent, hac oratione est usus, vñque, quum lubricas adolescentia vias, & in ea atate periculi plenam esse potentiam ostendisset, filium commendauit.

Aχθεῖτε μὲν ὑμᾶς ἐφ' οἷς ὀρεῖτέ με διακείμενον, θαυμαστὸν οὐδέ τι. φύσει τε γὰρ τὸ ἀνθρώπινον ἕξειν ἐν ταῖς ὁμοφύλων συμφοραῖς, τὰ τε δεινὰ καὶ τὸ πῶν ὄντων περὶ οὐρανὸν ἀνακαλεῖται μέγιστα. ἐμοὶ δὲ πᾶσι καὶ πλέον ἔσθ' ἀρετῆς παρ' ὑμῶν ὅμοιοι. ἐν γὰρ αὐτῷ διακίμαι ὡς ὑμᾶς, ἀμοιβῆσαν ἔνοιαν εἰκότως ἠλπιεῖ. νῦν δ' ἡμεῖς ἔνικα ἐμοὶ τὸ αἰδέσθαι μὴ μάτην ὡς ὑμᾶς τοσοῦτα χρόνον πημῶν καὶ ἀποδῆν κατὰ τὸ δέσπον, ὑμῖν τε ἀποδιδῆναι χάριν, δεῖξασιν ὅτι κατὰ τὸν ἔπυχε, καὶ ἀμνημονεῖτε. ὁρᾷτε δὴ δέ μοι τὸ ἔργον, ὃ ἀντοὶ ἀνεθρόνισθε, ἀρπὴ δ' αἰετῶν ἡλιμίας ἐπιεανόντα, καὶ δευδύμον, libens detulerim: & vobis referenda gratia ostendendum, non esse eorum quæ acceperitis immemores. Videtis filium, quem ipsummet educastis, primas nunc adolescentiæ metas ingredientem, quasi in solo

Dolere vos, atque angi, quum dita me affectum contemplamini, minimè mirandum: Quippe humanum est humanis casibus ingemiscere, multoque magis misericordiam prouocant, quæ oculis vsurpamus: Cæterum peculiaris nobiscum nostra ratio est. Nam de mei erga vos animi cõscientia, mutuam spero à vobis, quasi meo iure, beneuolentiam. Nunc autem illud incidit, quum & mihi sit iudicium faciendum, frustrane vobis honorem tamdiu habuerim, studiumque omne meum

ὡσπερ ἐν χειμῶνι, καὶ ζαλῆ, ἢ κρυερῶν ὄντων. μὴ ποι φερέμενος ὡς ἀπλοῖς ἢ ἡ δρόντων ἔμπειρίας, εἰς φάυλα ἐπιτηδεύματα πρὸς ἀρ- ραχθῆν γροῦδε δὴ οὐκ αὐτῷ ὑμεῖς ἀπ' ἐνὸς ἑμοῦ πατρὸς πολλοὶ, περὶ ἐπιπέτες τε καὶ τὰ ἕρποντα συμβουλεύοντες. οὐτε γὰρ χροματων πλῆθος οὐδὲν ἀπαρξέας πρὸς τυραννίδος ἀ- κρασίας, οὐτε δορυφόρων φρεσὶ ἰκκαὴν ῥυέδω ἢ ἀρχοντα, εἰ μὴ πρὸς ὑπερβολὴν ἢ ὑπερκόων ἄνοιαν. μάστιγα δ' ἐκείνοι εἰς ἀρχῆς μέγας ἀ- κινδυνώως ἤλασαν, ὅσαι μὴ φοβόν. ἢ ἀπόητος, πόδον δ' ἢ ἀντῶν χροσότητος τῆς ἢ ἀρχομένων ἡμῶν ἀπέσχεαν. οὐ γὰρ οἱ ἢ ἀνδρῶν δου- λεύοντες, ἀλλ' οἱ μὲν πειθοῖς ὡσακούοντες, ἀνύ- ποπτοι καὶ ἢ ἢ κολακείας πρὸς ποιήτου ἀρῶν- τες τε καὶ πάροντες διατελοῦσιν, οὐδέποτε ἀφηνιάουσιν, μὴ μὴ βίβη, καὶ ὑβρεῖ ἐπὶ τὸ το ἀρχῆσιν. χαλεπὸν δ' μετρησάμεν, καὶ ὄρον ἐπι- δεῖναι ἐπιθυμίας ὡσαρπαύτης ἢ ἐβρίας. τοι- αῦτα δ' συμβουλεύοντες ἀπῶν, καὶ ἀν ἀκούει παρὸν ὡσαμμήσκοντες, ὅ μὴν τε ἀντοῖς, καὶ πᾶσιν ἀφισὸν ἀπαδείξετε βασιλέα, πῆ δὲ ἐμῆ μνήμη χαλεπῶδε τὰ μέγιστα. οὕτω ἢ μῆνως ἀί- διον ἀντιῶ ποιήσαι δουλοσάδε.

atque in fluctu vitæ gubernationibus indigentem, ne rerum imperitia de recto quasi cursu ablatu, malis arti- bus impingat. Este igitur vos illi pro me vno multiparentes, excolédo sci- licet, atque optima suggerendo. Ne- que enim aut pecuniæ vis Tyrannidis luxuriam explere, aut stipatiæ satelli- tum agmina tueri principem possūt, nisi illi ipsi, quos regas, animum im- peranti benevolentiamq; accommo- dent. Quippe sic demum diu tutoque imperant, qui non metum ex crude- litate, sed amorem ex bonitate, civiū suorum animis instillant. Neq; enim quos feruire necessitas coëgit, sed quos obtemperare sua quemque vo- luntas adegit, ij sunt in agendo pa- tiendoque, à suspicione omni assen- tatione q; vacui: numquamque impe- ria detrectant, nisi violenter contu- melioseque sint habiti. Est autem dif- ficile in maxima licentia moderari si- bi, & quasi frans imponere cupidi- tatibus. Quod si benè viuendi aucto- res illi fueritis, & quæ nunc coram audit, identidè admonueritis, vna opera, & ipsum vobis, & reliquisque omnibus, optimum principem reddetis, & me- moriam nostram demerebimini: quam scilicet immortalè, hac vna ratione poteritis efficere.

Benevolentia.
Regum Clementia.

OECONOMIA ORATIONIS.

I. Exordium mite à benevolentia procerum erga se, & suo mutuo erga proceres studio.

II. Post locum benevolentia exponit rem, & filij mores in hac ætate lubricos. Est enim, ut ait, Adolescentia, quadam ætatis procella, de qua rectè dixit Ambrosius, Vicina est lapsibus adolescētia, quia variarum ætus cupiditatū, feruore calentis inflammatur ætatis: & in ea potissimum vigent affectus: δὴ- μος ἀγρός, καὶ πολυφώνος, καὶ πολυπαθῆς, in- quit Maximus Tyrius oratione sexta.

III. Qua cum ita sint, orat ut sint ei demortui Parentis loco, cum nullum ma- ius sit præsidium optimorum civiū amo- re, & obsequijs; siquidem Popularium benevolentia, optima regis opulencia: &

firmissimum satellitiū εὐνοία δορυφορέως, ut aiebat Periander, apud Diogenem Laërtium.

IV. Addit quod instillari cupit filio, Clementi leni manu regnādum. Musonius apud Iau. S. Maximum serm. 9. suadet Principi- bus, ut venerabiles potius suis sub- ditis fiant, quàm terribiles. Quanto securior Regis aula cum non crudelita- tis, sed amoris excubiis defēditur? Hæc arxinaccessa, hoc inexpugnabile mu- nimentum, munimento non egeres frustra se terrore succinxerit, qui se- ptus charitate non fuerit.

V. Cōcludit per humanā cōmēdatio- nē filij: quā si nō neglexerint, sibi prin- cipem optimum faciet, Patris verò se- pultos cineres & manes demerebuntur.

COMMUDI ORATIO, in ingressu ad Imperium.

Argumentum.

Commodus, Marci Imperatoris filius, quum paternam imperij hereditatem cerneret, de consilio amicorum sese in castra contulit, ut quum militem donatius & blanda oratione sibi conciliasset, ab eo Imperator appellaretur. Eò quum venisset, hanc concionem apud milites habuit, commemoratōque patris in se & in eos studio, diurnaque sua cum illis consuetudine, quanta sibi coniunctionis & necessitudinis causæ cum ijs intercederent, ostendit: hortatūque est, ut sibi in suscipiendo & amplificando imperio adesse vellent.

Ex eodem Herodiano.

Κοινῶ εἶναι μοι πρὸς ὑμᾶς ἢ ἐπὶ τοῖς καταλαβούσιν διγνηθῆνα, καὶ μηδὲν δέ π ἢ ἦον ὑμᾶς ἐμοῦ δουλοφροεῖν, ἐκαυτὸν ἀκριβῶς πέπεικα. οὐδὲ γὰρ παρὸν μοι τὸ πατρὸς, πλεονεκτῆν ὑμῶν ἠέλιου. ἐμῆνος γὰρ πάντας ὑ- μᾶς ὡς ἐνα ἠγάπα. ἢ χαίρει ἐν μᾶλλον συτρα- πῶτῳ με ἢ ἢ ὄν καλῶν. ἢ μὲ γὰρ, πρὸς ὁρῶν ἠγῆτο φύσεως, ἢ δ', ἀρετῆς κοινωνίαν. φέρων τέ με πολλὰς νήπιον ὄντα, τῆς ὑμετέρας ἐνεχέλεισε πίσεια. διδοῦν καὶ ῥῆσα πάσης εὐνοίας μεδέξην πρὸς ὑμῶν ἠλπίκα. ἢ μὲ πρὸς ὁρῶν, πρὸς αἰά μοι πάντα φειλόντων. τῶν δ' ἢ ἢ λιπώσας, εἰκότως ἀν καὶ συμφορητικῆς ἢ ἐν ὁ- πλοῖς ἔργων ὑποκαλοῖν. πάντας γὰρ ἠμᾶς ὡς ἐνα ὁ πατὴρ ἐφίλειτε καὶ πᾶσαν ἀρετῶν ἐπαί- δευον. ἔδοκα δ' μετ' ἐμῆνον ἐμὲ βασιλέα ἢ πύ- ρη, ὡς ἐπέσκατον, ὡσπερ οἱ πρὸς ἐμᾶ, πρὸς πῆ- τῳ σεμνωδῶμον ἀρχῆ, ἀλλ' ἀ μόνος ἢ ὑμῶν ἢ- ρῶν ἐπὶ τοῖς βασιλείοις ἀπεκινῶν καὶ μὴ πειρα- ζέντα με ἰδιωτικῶν ἀσπράγων, ἀλλὰ τῶν ἢ γα- ερὸς πρὸς ἡδῆν, βασιλεὺς ὡσεδέξατο προσφύ- εις. ὅμῃ δὲ με εἶδεν ἠλιος ἀνθρώπων καὶ βασιλέα εἰκότως ἀν οὐκ πάντα λογίζομενοι, σέρροντε ἢ δδέντα ὑμῶν ἀλλ' ἢ γνηθέντα ἀνοκράτορα.

Communem mihi esse vobiscū huius mœrorem calamitatis, neque vos aliter, quàm me ipsum affectos esse, planissimè persuasum habeo; neq; enim ego superstitute parète ipso meo, superiorem me vobis unquam gessi. Nam ille ita rōs uniuersos, vt vnū aliquem diligebat, lubentiūque me cōmmilitonem, quā filiū vocitabat: quippe hãc naturæ appellationem, illam verò virtutis communicationem existimabat. Quin infantem sæpe me in vlnis gestans, vobis dabat in manus, qualique vestræ mandabat fidei. Quapropter, minimè dubito, quin mihi omnem sitis benevolentiam exhibituri: quum pro alumno me maiores natu habere debeant, ipsos autem æquales, cōdiscipulos, armorum iure appellaue- rim. Si quidem ita nos uniuersos, vt vnum aliquem, pater diligebat, omniūque virtutum studio, ac bonis artibus curabat instituendos. Nunc me post illum vobis principem fortuna dedit, non quidem adscititium, quales ante me fuerunt, neque velut acquisito imperio gloriantem: Quippe vnus ego vobis natus educatūque in aula, imperatoria purpura suscepit, simulque sol hominem me vidit, & principem. Hæc cum animis vestris reputantes, iure principem colite non datum vobis sed natum.

Affectus adolescentie Vagus pigrum & loquax.

ὁ μὲν γὰρ πατὴρ εἰς οὐρανόθεν ἀναστὰς, ὁ πατὴρ ἦδη καὶ σωθεὶς ὄντι θεῶν. ὑμῖν δὲ καὶ μέλειν ἔχει ἐν ἀνθρώποις, καὶ τὰ ἐπιτὴν ἡμῶν διακείν. κατὰ τοῦτον δὲ αὐτὰ καὶ βεβαίως, ὑμῶν τε ἔργον, εἰ τὰ τε τῶν πολέμου λείψανα καὶ πάσης ἀνδρείας ἀπαλείψοιτε, καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀρχῶν μέχρις Ὀκταβίου παρακαλοῦντε. ὑμῖν τε καὶ ταῦτα δεῖαν οἶσαι, καὶ τῶν κόνων πατρὸς μνήμην χάριτον ἀξίως οὕτως ἀμειψέσθε. ὃν ἐπιπέθειν τε ἔλεγε μὲν, καὶ τὰ κατὰ τὸν νόμον ἐφάρξατο κρείσσον. εὐδαιμονοίημι δὲ ἂν τὰ δεόντα περὶ πάντας κατὰ τοιαύτην μαρτυρίαν. καὶ τὰ μὲν κατὰ τὸν νόμον ὑμῖν ἀνδρείως καταπαδόντα, εἰς τὴν ἐκείνου σοφίαν τε καὶ φρασηρίαν ἢ ἀναφορὰν ἔχει. ὅσα δὲ ἂν σιωπῶν βασιλεὺς νέω παραθύμῳ ἐπιδείξειν, τούτων ἢ δεῖαν πίστεως τε ἀγαθῆς καὶ ἀνδρείας ἀποποιεσθε. τὸ, τε ἐν ὑμῖν νέον σιμωπῆτος πληρώσετε, τῆν ἢ ὑμῶν ἐν ἑσθίων ἀνδρείαν ἀγαθὰ τὰ, τε βαίβαρον ἐν ἀρχῇ, νέας ἡγεμονίας κωλύσθαι, οὐτε εἰς τὸ παρὲν καταπαδασίον ἢ ἡλικίας καταφροσύνην, τὰ τε μέλλοντα φοβήσθαι δέει τῶν περὶ ἐργαζώων.

Nam pater quidem iam in cœlum euectus, confors est confessorque Deorum. Nobis autem orbis terrarum gubernacula, rerumque humanarum cura incurabit. Quæ quos successus, quantasque habituræ sunt vires, in vestra manu est. Si enim belli reliquias fortiter deleueritis, & imperij Romani terminos ad Oceanum usque promoveritis, cum ipsi vobis ingentem gloriam comparabitis, tum communis parentis memorię debitam gratiam referetis. Atque eum quidem exaudire quæ dicimus, & intueri præsentem quæ gerimus, & intueri præsentem quæ gerimus, & intueri præsentem quæ gerimus, credite: nos autem felicissimos, qui benefactorum nostrum testem eiusmodi simus habituri. Quæ igitur ad hanc diem fortissimè prosperimèq; gessistis, illius scilicet sapientiæ gubernationique tribuuntur: quæ autem in eum, hoc est cum iuvene Imperatore vestro, præclarè feceritis, ea

sunt vobis ipsis, qua si peculiare cum fidei tum virtutis claritudinem paritura. Quocirca & atati meæ rebus strenuè gerendū auctoritatē conciliabitis, & barbara gens initio noui principatus repressa, neque in præsens contēptu ætatis nostræ se efferet audaciùs, & suis nunc edocta periculis, metu deinceps perpetuò coercēbitur.

OECONOMIA ORATIONIS.

I. Exordium prudens à pietate in patrem, & fiducia in milites.

II. Antonini mortui commendatio, amor eius, & beneuolentia in populares, blanditia in ipsum Commodum; cui magna instar commendationis esse debet, tanto parenti placuisse.

III. Hinc ratio beneuolentiæ, quam expectat à militibus, non noua, & adscititia, sed quæ firmis radicibus inoleuerit quippe imperium cum luce habuit quod dixit, hoc Claudianus in Paganorum Honorij, & imitatus est Panegyristes Constantini Magni, imperium nascendo meruisti, quod quidem mihi Deorum immortalium munus,

Felicitas Natalium

& primum videtur, & maximum, ia lucem statim te felicem venire.

IV. Quare Patre de rebus humanis sublato, cum in eius humeros hac imperij moles refundatur, tantarum rerum administratos hortatur, ad fidelissima obsequia. Argumenta sunt à persona Patris demortui, & rebus antea gestis, quibus etiam accedunt prætorum illecebræ.

ACTIO PARRICIDIJ nobilissima.

Ex Tito Livio.

ARGVMENTVM.

Philippo Regi Macedonum, magni illius Philippi abnepoti, filij duo erant, Perseus & Demetrius; quorum minor natu Demetrius multitudinis fauorem demeruerat, gratus ab initio Romanis, & legationum quas pro patre impigre executus erat, nomine, & alijs præclaris rebus, quæ in egregio principe prælucebant. Hoc ipsum Perseus frater agrè ferebat, quod ita sibi viam ad imperium præmunire Demetrius videretur; erat & patri nonnihil suspectus, quod quacumque in aula regia aduersus populum Romanum dicerentur, refelleret, eorumque causam nauiter amplecteretur; hanc occasionem arripuit Perseus; & ex priuata simultate in apertum odium tandem erupit: Celebrabant fortè lustrum Macedones, cum pro more iuuenes regij suis quisque copys stipati concurrerent; ita tamen ut Persei furori nihil ad iustam prælij speciem præter ferrum deesset: eo certamine longè superior Demetrii acies apparuit; quod indignè ferens Perseus, fratrem ad conuiuium vocantem respuit: festo deinde die iactatis de ludicro utrinque sermonibus, speculator ex conuiuio Persei, ad audiendum quæ in aula Demetrii iactarentur, missus est: qui à iuuenibus ex triclinio Demetrii egressus, male mulctatus abiecit: Eius rei ignarus Demetrius, mox, quin comessatum, inquit, ad fratrem imus, & iram, si qua fortè ex certamine residet, nostra hilaritate lenimus: conclamant omnes

eundem esse, sed qui exploratorem pugnis exceperant, factum dissimulantes, gladios sub veste occultant, quibus se se qua vis esset, defenderent: speculatores in vestibulo adium Persei stabant, qui extemplo ad domum ingressi nuntiant Demetrium venire inter multos gladiis cinctos; hoc metu permotus Perseus, claudit fores, & fratrem aditu excludit. Postero die Perseus insidias sibi à fratre comparatas Philippo patri renunciat. Rex Demetrium ad se vocari, & principes aliquot, iubet, quibus miseram, & suam, & liberorum conditionem, hac oratione significat: qua finita Perseus Demetrium parridicij accusat: Demetrius fratris criminacionem refellit; sed tandem miser adolescens, causa excidit, fratris dolo, patrisque nimis credula crudelitate veneno interfectus est; cuius innocentiam, cum postea Philippus agnouisset, dolore consumptus est, & moriens Thyesteas execrationes in Perseum filium eructauit, quæ irrita non ceciderunt.

PHILIPPI MACEDONIS, de sua liberorumq; infœlici cōditione pronuntiatio.

Hæc oratiuncula est veluti apparatus ad causam.

S Edeo miserrimus pater, iudex Incepatio- nis gravis exemplum. Sinter duos filios, accusatorem parridicij, & reum aut conficti, aut admitti criminis: labem apud meos inuenturus: iam pridem quidē hanc procellam imminentem timebam, quum vultus inter vos minimè fraternos cernerem, quum voces quædam exaudirem: sed interdum spes

animum subibat deflagrare iras vestras, purgari suspiciones posse: etiā hostes armis positis fœdus inisse, & priuatas multorū similitates finitas: Subituram vobis aliquando germanitatis memoriam, puerilis quondam simplicitatis consuetudinisque inter vos, meorum denique præceptorum, quæ vereor ne vana surdis auribus cecinetim. Quoties ego audientibus vobis detestatus exempla discordiarum fraternarum, horrendos euentus earum retuli; quibus se, stirpemque suam, domos, regna funditus euertissent? Meliora quoque exempla parte altera posui, sociabilem consortionem inter binos Lacedæmoniorum reges salutarem per multa sæcula ipsis patriæque: eandem ciuitatem, posteaquam mos sibi cuique rapiēdi tyrannidem exortus sit, euersam. Iam hos, Eumenum Attalumque fratres, à quam exiguis rebus, propè vt puderet regij nominis, mihi, Antiocho, & cuiuslibet regum huius ætatis, nulla re magis quam fraterna vnanimitate regnum æquasse. Ne Romanis quidem exemplis abstinui, quæ aut visa aut audita habebam. T. & L. Quintiorum, qui bellum mecum gesserunt. P. & L. Scipionum, qui Antiochum deuicerunt: patris patrique eorum, quorum perpetuā vitæ concordiam mors quoque miscuit. Neque vos illorum scelus, similisq; sceleri euentus deterrere à vecordi discordia potuit: neque horum bona mens, bona fortuna ad sanitatem flectere viuo & spirante me: hæreditatem meam ambo, & spe & cupiditate improba petitis: eò vsq; me viuere vultis, donec alterius vestrum superstes haud ambiguum regem alterum, mea morte faciam: nec patrem potestis pati: nihil chari, nihil sancti nominis noctis, cuius vice regni vnus insatiabilis amor successit. Agite, conscelerate aures paternas: decernite crimi-

Lacedæmonij reges
bini.

nibus, mox ferro decreturi, dicite palam, quicquid aut veri potestis, aut comminisci libet: reseratae aures sunt, quæ posthac, secretis alterius ab altero criminibus claudentur.

O E C O N O M I A
Orationis.

I. Exordium graue, & plenum commiserationis. Præuisus antea à patre fratrum morbus, & adhibita remedia, quæ propter vim mali patrum valuerunt: hinc illa lacryma.

II. Ex vna parte, funesta discordiarum exempla; ex altera fructus concordie propositus: sed nihil contra vim ambitionis potuere. Coniunctionis exempla sumpta à Lacedæmonijs. Quippe Lacedæmone bini Reges diu regnarunt, cum scilicet luxuriam aberat, & pecunia. Fuit insignis moderatio in Eumene & Attalo regibus, in Quintijs, Scipionibus, quorum meminerunt Valerius, Plutarch. Cicero. Eumenes rex fratribus perpetuo dicere solebat, si vt rege me utemini, ego vobis vt fratribus vtar: sin autem vt fratre, ego vobis vt rege, sanct. Max. serm. de magistratu.

III. Erumpit acerba exulcerati patris inter filiorum discordias conuestio.

PERSEI ACCVSA-
toris actio, in Demetrium
fratrem parricidij
reum.

Status duo complectitur, crimen parricidij, & amicitiam cum Romanis. Inuentio argumentorum tota pene est ab adiunctis. Dispositio grauiora expedit initio. Character est valde præ-

habilis.

habilis, artificiosissima oratio.

A Perienda nimirum nocte ianua fuit, & armati comeffatores accipiendi, præbendūque ferro iugulum, quando non creditur nisi perpetratum facinus. Eadem petitus infidiis audio, quæ latro atque infidiator. Non nequicquam isti vnum Demetrium filium te habere: me subditum, & pellice genitum appellant. Nam si gradum, si charitatem filij apud te haberem: non in me querentem deprehensas infidias, sed in eum qui fecisset, scquires. Nec adeo tibi vilis vita esset nostra, vt nec præterito periculo meo moueris, neque futuro, si insidiantibus sit impune. Itaque si mori tacitum oportet, taceamus, precati tantum Deos, vt à me cœptum scelus in me finem habeat, nec per meum latus tu petaris.

Sin autem, quod circumuentis in solitudine natura ipsa subiicit, vt hominum, quos nunquam viderint, fidem tamen implorentur mihi quoque ferrum in me strictum cernenti, vocem mittere liceat, per te, patriūque nomen: quod vtri nostrum sanctius sit, iam pridem sentis: ita me audias precor, tamquam si voce & comploratione nocturna excitus, mihi quiritanti interuenisses; Demetrium cum armatis nocte intempesta in vestibulo meo deprehendisses. Quod tum vociferarer in re præsentis pauidus, hoc nunc postero die queror: Frater, non comeffantium in vicem iamdiu viuimus inter nos, regnare vti que vis: huic spei tuæ obstat ætas mea, obstat gentium ius, obstat verustus Macedoniæ mos, obstat verò etiam Patris iudicium. Huc transcendere nisi per meum sanguinem non potes. Omnia moliris, & tentas: adhuc, seu cura mea, seu fortuna restitit parricidio tuo: hesternæ die in lustratione, & decursu, & simulachro ludicro pugna, funestum propè præ-

Querimonia grauis.

Ambitio crudelis.

lium fecisti: nec me à morte aliud vindicauit, quam quòd me ac meos vinci passus sum: ab hostili prælio, tamquam fraterno lusu, pertrahere me ad cœnam voluisti. Credisne, Pater, inter inermes conuiuas me cœnaturum fuisse, ad quem armati comeffatum venerunt? Credis nihil à gladiis nocte periculi fuisse, quem sudibus te inspectante prope occiderunt? quid hoc noctis, quid vt inimicus ad iratum? quid cura ferro succinctis iuuenibus venis? conuiuam me tibi committere ausus non sum, comeffatore me cura armatis venientem recipiam? Si aperta ianua fuisset, funus meum parares hoc tempore, Pater, quo querentem audis. Nihil ago tamquam acculator criminose, nec dubia argumentis colligendo, ego: quid enim, negat se cum multitudine venisse ad ianuam meam? aut ferro succinctos secum fuisse? quos nominauero, accersere possunt quidem omnia audere, qui hoc ausi sunt: non tamen audebunt negare se deprehensos intra limen meum cum ferro. Si ad te deducere, rem pro manifesto haberes, factentes pro deprehensis habe. Execrare nunc cupiditatem regni, & furias detestanda. fraternas cogita: sed ne sint cæcæ, Pater, execrationes tuæ, discerne: dispice insidiatorem, & petitum infidiis: noxium huic esse caput, qui occisurus fratrem fuit: habeat etiam iratos paternos Deos: qui periturus fraterno scelere fuit, perfugium in Patris misericordia, & iustitia habeat. Quòd enim aliò confugiam? cui non solemne, lustrare exercitus, cui non decursus militum, non domus, non epulæ, non nox ad quietem data naturæ beneficio mortalibus, tuta est? si iero ad fratrem inuitatus, moriendum est: si recepero intra ianuam comeffatum fratrem, moriendum est: nec eundo, nec manendo infidias euito. Quòd me conferam? nihil præter Deos, Pater, & te, Pater.

Ambitio detestanda.

Dij patris.

Pater.

colui. Non Romanos habeo, ad quos confugiam. Periisse expetunt, quia tuis iniuriis doleo: quia tibi ademptas tot vrbes, tot gentes, modò Thraciæ maritimam oram, indignor: nec me, nec te incolumi Macedoniam suam futuram sperant: sed si me scelus fratris, te senectus absumperit, aut nec ea quidem expectata fuerit, regem regnumque Macedoniæ sua futura sciunt. Si quid extra Macedoniam tibi Romani reliquissent, mihi quoque id relictum crederem receptaculum. At in Macedonibus sauis præsidij est: vidisti hesternæ die impetum in me militum; quid illis defuit, nisi ferrum? quod illis defuit interdiu, coniuuæ fratris, noctu assumpserunt. Quid de magna parte Principum loquar, qui in Romanis spem omnem dignitatis & fortunæ posuerunt, & in eo qui omnia apud Romanos potest? Neque hercule istum mihi tantum, fratri maiori, sed prope est ut tibi quoque ipsi Regi & Patri præferant: iste enim est, cuius beneficio pœnam tibi senatus remisit, qui nunc te ab armis Romanis protegit, qui tuam senectutem obligatam & obnoxiam adolescentiæ suæ esse, æquum censet; pro isto Romani stant: pro isto omnes vrbes tuo imperio liberatæ: pro isto Macedones, qui pace Romana gaudent. Mihi præter te, Pater, quid vquam aut spei aut præsidij est? quod spectare illas literas ad te nunc missas T. Quintij credis? quibus & bene te contuluisse rebus tuis ait, quoddem Demetrium Romam miseris: & hortatur ut iterum, & cum pluribus legatis & primoribus quoque Macedonum remittas eum. T. Quintius, qui nunc est author omnium rerum isti, & magister, eum sibi, te abdicatione patre, in locum tuum substituit: illic antè omnia clandestina concepta sunt consilia: quærentur adiutores consiliis, quum te, plures, & principes Ma-

cedonum cum isto mittere iubet: qui hinc integri & sinceri Romam eunt, Philippum regem se habere credentes: imbuti, & illinc infecti Romanis delinimentis, redeunt. Demetrius iis vnus omnia est: eum iam Regem viuo patre appellant. Hæc si indignor, audiendum est statim, non ab aliis solum, sed etiam à te, Pater, cupiditatis regni crimen; ego vero, si in medio ponitur, non agnosco: quem enim suo loco moueo, ut ipse in eius locum succedam? Vnus ante me Pater est, & ut diuisit, Deos rogo: superstes ei ita sim, si merebor, ut ipse me esse velit. Hereditatem regni, si pater tradet, accipiam. Cupit regnum, & quidem sceleratè cupit, qui transcendere festinat ordinem ætatis, naturæ, moris Macedonum, iuris gentium. Obstat frater maior, ad quem iure, voluntate etiam Patris, regnum pertinet. Tollatur nunc primus in regnum, fraterna cæde sit potior: Pater senex, & filio solus orbatu magis timebit ne irascatur, quàm ut filij vl-cifici necem patiatur; Romani labantur, probabunt, defendent factum. Hæc spes incertæ, Pater, sed non inanes sunt: ita enim res se habet; periculum vitæ propellere à me potes, puniendo eos qui me ad interficiendum, ferrum sumpserunt: si facinori eorum successerit, mortem meam idem tu persequi non poteris.

O E C O N O M I A

Orationis.

I. Exordium callidum, quasi ex flagrantis adhuc delicti commotione erumpat, non domi sit comparatum: deinde artificiosa conquestio, stebilis, subdola, ad motum excitandum aptissima. Quiritatus autem, propriè questus & comploratio eorum qui populum Romanum inuocabant, translaturum est in ore Macedonibus.

II. Scrid delabatur ad causam. Primum crimen & radix omnium obicitur Demetrio, dominandi libido. Fortuna autem, per quam se seruatum hic Perseus dicit, est ipse Genius *ἀγαθὸν μῦθον ἔχων* *ἔσσι*, ut dicitur à Menandro.

Genius.

III. Parricidij crimen intentatum, colligitur ex effectibus & adiunctis, ac primum ex recenti lustratione, quæ imago iusta pugna fuit. (Lustrale certamen à Tacito vocatur, *Annal. l. xvi.*) Hanc (inquit Perseus) dum obiret Demetrius, penè ludo iunxit parricidium.

Lustratio.

IV. Probabilis sit oratio ex circumstantiis aptissime enucleatis: Hinc acris & nervosa pugnacitas.

V. Post rem probatam, per Aporiam adhibetur motus non vi accersitus, sed leniter è suo fonte deriuatus: Dij autem paterni, quorum hic meminit, sunt Penates, de quibus Clemens Alexandrinus *ἀπὸ τῶν πατρῶν*, & Schol. Apollon. & Arnob. aduersus gentes, l. 1. & l. 3.

Dij Paterni, Penates.

VI. Gradum facturus ad aliud crimen, callidè nomen & beneuolentiam Patris vsurpat, deinde summâ dexteritate innectit criminationem de amicitia cum Romanis, & spe inuadendi regni; Philippus autem multatus fuerat aliqua parte imperij à Romanis, & nondum concoctus dolor. Sciebat Perseus qua parte iam exulceratus suspicacis Parentis animus esset feriendus.

VII. Hac igitur ianuâ, quam sibi patere facilius existimabat, irrepit, grauiter exagitat Demetrium, ob amicitiam Romanorum, apud quos legatus fuerat. Hinc dira emulatio seni instillatur: ita autem in responsis Senatus ferebatur, *ὅτι ἂν οἱ Πατριῶν πῶτον τῶν ἑσθ' αὐτῶν χαίρειν, & πῶν εἰς ἀμνηστῶν ἀμπεδῶντα*. Polybius.

Demetrius charus Romanis.

VIII. Firmatur coniectura ex T. Quintij literis ad Demetrium, & callidissime in odium Patris adducitur miser adolescens: efficaci autem oratione dixit, Demetrius iis omnia est. Sic Græcè dicunt *τὸ πάρα*, quod & Latine extulit Arbiter in satyrico: Quare in

cælum abiit, & Trimalcionis Tanta est.

IX. In peroratione prætenditur simulata moderatio, pessimi consilij artifex; sicut fratrum cruorem ista rabies, sed vix malitia sua integumentis euoluta.

DEMETRII, PARRICIDII REI, DEFENSIO.

Relegit duo crimina obiecta, & confutat pene ab iisdem locis, maximè autem conatur repugnantibus implicare aduersarium: quod argumentum ad confutationem potentissimum esse solet. Dictio nobilis est, miserationes valde graues & opportuna.

Omnia quæ reorum ante fuerant auxilia, Pater, præoccupauit accusator, simulatque lacrymis in alterius perniciem, veras meas lacrymas suspectas tibi fecit: quum ipse, ex quo ab Roma redij, per occultam cum suis colloquia, dies noctesque infidietur vltro mihi: nunc non infidiatoris modo, sed latronis manifesti & percussoris speciem induit. Periculo suo te exteret, ut innoxio fratri per eundem te maturet perniciem: per fugium sibi nusquam gentium esse ait, ut egone apud te quiddem spei quicquam reliqui habeam: Circumuentum, solum, inopem, inuidia gratiæ externæ, quæ obest potius quàm prodest, onerat. Iam illud quàm accusatoriè, quoddam noctis huius crimen miscuit cum cætera infectione vitæ meæ; ut & hoc, quod iam quale sit, scies, suspectum alio vitæ nostræ tenore faceret, & illam vanam criminationem spei, voluntatis, consiliorum meorum, nocturno hoc ficto & composito argumento, fulciret: simul & illud quæsiuit, ut repentina minimèque præparata accusatio

videretur; quippe ex noctis huius metu & tumultu repentino exorta. Oportuit autem, Perseu, si proditor ego Patris regni que eram, si cum Romanis, si cum aliis inimicis Patris inieram consilia, non expectatam fabulam esse noctis huius: sed proditionis meae ante me accusatum; si illa criminosa ac vana accusatio erat, inuidiamque tuam aduersus me magis quam crimen meum indicatura, hodie quoque eam, aut praetermitti, aut in aliud tempus differri; ut perspiceretur, vtrum ego tibi, an tu mihi nouo quidem & singulari genere odij insidias fecisses. Ego tamen, quantum in hac subita perturbatione potero, separabo ea quae tu confudisti, & noctis huius insidias aut tuas, aut meas detegam. Occidendi sui consilium me inisse videri vult, ut scilicet, maiore fratre sublato; cuius iure gentium, more Macedonum, tuo etiam (ut ait) iudicio regnum futurum est; ego minor incius quem occidisset, succederem locum. Quid ergo illa sibi vult pars altera orationis, qua Romanos a me cultos ait, atque eorum fiducia in spem regni me venisse? Nam &, si in Romanis tantum momenti esse credebam, ut quem vellent, imponerent Macedoniae regem, & mea tantum apud eos gratia confidebam; quid opus parricidio fuit? an vt cruentum fraternae caede diademam gererem? ut illis ipsis apud quos aut vera, aut certe simulata probitate partam gratiam habeo (si quam forte habeo) execrabilis & inuisus essem? Nisi T. Quintium credis, cuius virtute & consiliis me nunc arguis regi, quum & ipse tali pietate viuat cum fratre, mihi fraternae caedis fuisse auctorem. Idem non Romanorum solum gratiam, sed Macedonum iudicia, ac pene omnium Deorum hominumque consensum collegit, per quae omnia se mihi patrem in certamine non futurum cre-

diderit: Idem, tanquam in aliis omnibus rebus inferior essem, ad sceleris spem ultimam confugisse me insinulat. Vis hanc formulam cognitionis esse, ut vter timuerit, ne alter dignior videretur regno, is consilium opprimendi fratris iudicaretur cepisse? exequamur tamen quocunque modo conficti ordinem criminis. Pluribus modis se petitum criminatus est & omnes insidiarum vias in vnum diem contulit. Volui interdum eum, post lustrationem quum concurrimus, & quidem (si Dux placet) lustrationum die occidere: volui, quum ad caenam inuitavi, veneno scilicet tollere: volui, quum comestatum gladiis accincti me secuti sunt, ferro interficere. Tempora quidem qualia sunt ad parricidium electa, vides: lusus, conuiuij, comestationis: quis dies, qualis? quo lustratus exercitus, quo inter diuisam victimam, praetatis omnium qui vnquam fuere Macedoniae regum armis, reges duo solito more tua regentes latera, Pater, prauecti sumus, & secutum est Macedonum agmen? Hoc ego, etiam si quid ante admisisset piaculo dignum, lustratus & expiatus sacrotum, quum maximè in hostiam, itineri nostro circumdatam, intueas, parricidium, venena, gladios in comestatione praeparatos volutabam in animo; ut quibus aliis deinde sacris contaminatam omni scelere mentem expiarem? sed cactus criminandi cupiditate animus, dum omnia suspecta efficere vult, aliud alio confudit. Nam si veneno te inter caenam tollere volui, quid minus aptum fuit, quam pertinaci certamine & concursu iratum te efficere, ut merito, sicut fecisti, inuitatus ad caenam, abnueres? quum autem iratus negasses, vtrum vt placarem te, danda opera fuit, vt aliam quaerere occasionem, quoniam semel venenum paraueram? an ab illo consilio velut transiliendum ad aliud fuit,

Vini temperantia ferium opus aggressuris.

vt ferrote, & quidem eo die per speciem comestationis occiderem? quodeinde modo, si temetum mortis credebam caenam euitasse meam, non ab eodem metu comestationem quoque euitaturum existimabam? Non est res, qua erubescam, Pater, si die festo inter aequales largiore vino sum vsus; tu quoque velim inquiras, qualaetitia. quo lusu apud me celebratum hesternum conuiuium sit, illic etiam prauo forsitan odio prouehente, quod ia iuuenili armerum certamine, pars nostra non inferior fuerat; miseria haec & metus crapulam facile excusserunt: quod si non interuenissent, insidiatores somno sopiti iaceremus. Si domum tuam expugnaturus, capta domo dominum interfecistatus eram; non temperassem vino in vnum diem? non milites meos abstinuissem? Et, ne ego me solum nimia simplicitate tuear, ipse quoque minimè malus, ac suspicax frater, nihil aliud scio, inquit, neque arguo, nisi quod cum ferro comestatum venerunt. Si quaeram, vnde id ipsum scias, necesse erit aut speculatorum tuorum plenam domum fuisse meam, aut illos ita aperte sumpsisse ferrum, vt omnes viderent: & ne quid ipse aut prius inquisisset, aut nunc criminose arguunturati videretur, te quaerere ex iis quos nominasset, iubebat, an ferrum habuissent: vt tanquam in te dubia, quum id quaesisses quod ipsi fatentur, pro conuictis haberentur; quintu illud quaeri iubes, num tui occidendi causa ferrum sumplerint, num me auctore, & sciente. Hoc enim videri vis, non illud, quod fatentur, & palam est, & sui se tuendi causa sumpsisse dicunt. Rectè, an peperam fecerint, ipsi sui facti rationem reddent: meam causam, quae nihil eo facto contingitur, ne miscueris, aut explicita vtrum aperte, an clam te aggressuri fuerimus. Si aperte, cur non omnes ferrum habuimus? cur nemo,

praeter eos qui tuum speculatorem pulsarunt? Si clam, quis ordo consilij fuit? conuiuii soluto, cum comestator ego discessissem, quatuor substitissent, vt sopitum te aggredierentur, quomodo sefellissent, vt & alieni, & mei, & maximè suspecti, quia paulo ante in rixa fuerant: quomodo autem trucidato te, ipsi euasuri fuerint? quatuor gladiis domus tua capi & expugnari potuit: quin tu, omisa ista nocturna fabula, ad id quod dices, quod inuidiam vrit, reuerteris? cur vsquam regni tui mentio fuit, Demetri, cur dignior patris fortunae successor quibusdam videris, quam ego, quum spem meam, quae, si tu non esses, certa erat, dubiam & sollicitam facis? Haec sentit Perseus, etsi non dicit: haec istum inimicum, haec accusatorem faciunt: haec domum, haec regnum tuum criminibus & suspicionibus replent. Ego autem, Pater, quemadmodum nec nunc sperare regnum, nec ambigere vnquam de eo forsitan debeam, quia minor sum; quia tu me maiori cedere vis: sic illud nec debui facere, nec debeo, vt indignus omnibus videar. Id enim vitium meis, non cedendo cui ius fasque est, non molestia consequar. Romanos obiciis mihi, & ea quae gloriae esse debent, in crimen vertis. Ego nec obses Romanis, vt traderer, nec vt legatus Romanam mitterer, a te petij: missus, ire non recusavi: utroque tempore ita me gessi, ne tibi pudori, ne regno tuo, ne genti Macedonum essem: itaque mihi cum Romanis amicitiae causa fuisti, Pater: quoad tecum illis pax manebit, mecum quoque gratia erit: si bellum esse coeperit: qui obses, qui legatus pro patre, non inutilis fui, idem hostis illis acerrimus ero. Nec hodie vt profit mihi Romanorum gratia, postulo: nec obsit, tantum deprecor: nec in bello coepit, nec ad bellum referretur. Pacis pignus fui, ad pacem retine-

Demetrii honesta & sublimis oratio.

dam legatus missus sum : neutra res mihi nec gloriae nec crimini sit. Ego si quid scelerate in fratrem admisi, nullam deprecor poenam : si innocens sum, ne invidia conflagrarem, quum crimine non possum, deprecor. Non hodie me primum frater accusat, sed hodie primum aperte, nullo meo in se merito. Si mihi Pater succenseret, te maiorem fratrem pro minore deprecari oportebat : te adolescentiae, te errori veniam impetrare : in eo, ubi praesidium esse oportebat, ibi exitium est. E conuiuio, & comestatione propè semisomnis raptus sum ad causam parricidij dicendam : sine aduocatis, sine patronis, ipse pro me dicere cogor : si pro alio dicendum esset, tempus ad meditandum, & ad componendam orationem sumpsissem, quum quid aliud, quam ingenij fama periclitarer, ignarus quid accersitus essem, te iratum, te iubentem dicere causam, fratrem accusantem audiui. Ille diu ante preparata, meditata in me oratione est usus, ego id tantum temporis, quo accusatus sum, ad cognoscendum, quid ageretur, habui : vtrum illo momento horae accusatorem audirem, an defensionem meditarer? attonitus repentino atque inopinato malo, vix quid obiceretur intelligere potui : nedum satis sciam quomodo me tuear. Quid mihi spei esset, nisi Patrem iudicem haberem? apud quem, etiam si à fratre charitate vincor, misericordia certè, reus vinci non debco. Ego enim, vt me mihi, tibi que serues, precor : ille vt me in securitatem suam occidas, postulat ; quid eum quum regnum tradideris, facturum credis in me esse, qui iam nunc sanguine meo, sibi indulgeri aequum censet?

OECONOMIA orationis.

I. Exordium apertissimum, & ex tem-

pore natum, in quo versutias accusatoris detegit, & exulceratum patrem prudenter mitigat.

II. Dolum malum huius criminatio- nis arguit dilemmate ; si enim antea proditor Demetrius, cur tantum scelus in Patrem & regnum tacebatur? Si primum, quorsum illa vetus criminatio?

III. Consutatio, in qua artificiose & subtiliter aduersarium vrget à repugnantibus, incredibile esse palam faciens, eum qui amicitia Romanorum tantum posset ad submouendum fratrem, ad vltimum parricidij scelus animum conuertisse. Accedit Titi Quintij persona grauitas, cuius mores sunt ab istis sceleribus alieni.

IV. Vrget maximè repugnantia aduersarij argumenta. Nam cum Deorum & hominum consensum collegerit penes Demetrium, incredibile est eundem parricidio voluisse, quod illi tanta fauoris lenitate obtigerat.

V. Diluit suspicionem parricidij ab adiunctis temporum, & locorum ; non satis tamen firma videntur argumenta. Quod autem hic ait de lustratione per victimam ; Cruentum habes huius lustrationis ritum apud Herodot. li. 6. Vbi Xerxes Pythio Lydo, quinque filiorum patri vnus vacationem à militia postulanti, quem vellet eligere permisit: Deinde, quem elegerat, in duas partes distractum, ab utroque viâ latere posuit, & hac victima lustrauit exercitum: Non pecude quod fieri solebat, sed humano cruore abusus.

VI. Crimen diluit à securitate animi, & letitia huius diei, qua in homicidis esse minimè poterat. Urbanam autem & candidam excusationem praeiicit, maximè apud suam gentem, cui grata Regum vinolentia. Tacit. Ann. 9.

Porro magna consilia vinolentos non admittunt Quippe anima sicca sapientissima, & inebrietate, vt ait Cle- mens Alex. *ἀνδρῶν, καθ' ἑσπέρην οὐκ οὐκ ἀνδρῶν ἀδελφείαν, τὸ καὶ δὸν ἀδελφῶν οὐκ ἔστιν, ἐν πλεονεξίᾳ τῆς ἐπιθυμίας.* Gubernatrix humana mens abripitur

Querimonia Demetrii grauis.

Xerxes delictus.

Venia & misericordia quanti scienda.

Quasi fluctu se ebrietate superfundente, & mari immersa caligat.

VII. Consutat quod obiectum fuit de armatis, acri & veloci oratione: cuius tamen argumenta non sunt Gordij nodi.

VIII. Transiit à criminatione parricidij ad causam fratrum in se odij, quam per captam sermocinationem praeclare insinuat. Inuidebat quippe Perseus Demetrio singulares animi & corporis dotes, quibus dignior habebatur regno. Hoc de ipso Demetrio testatur Polybius, legatione, lib. *ἄριστος*, inquit, *πολυτὰ ἀδελφῶν ἀπὲρ τὰλλα πείρα καὶ θυσερῶν ἔχων φῶσι ἔχων καὶ πατρῶν.* Inde autem constatam fratris inuidiam prudenti, honesta, sublimi oratione diluit.

IX. Delabitur ad amicitiam Romanorum. In quo aduersarij criminatioes magnifice consutat, eo orationis charactere vsus, quem *λαμπρότης* Graeci Rhetores appellant.

X. Peroratio suauis, & artificiosa, in qua animaduertes postulationes aquas, & ciuiles, motus commiserationis lenes simul & graues, ex cause iniquitate, & angustijs, in quas miser adolescens coniectus est, excitatos: Tum aptam Patris delimitationem, qua non ex inclinato in dolorem aut assensum, animum, sed ex vera generositate oriatur.

CRATERI ORATIO de Philotæ supplicio.

Ex Curio.

Hac est valde artificiosa, simplex verbis, magna sensibus, & in occultanda inuidia, qua ardebat aduersus Philotam, callidissima.

Vtinam in principio quoque huius rei nobiscum delibafses : suafissemus, si Philotæ velles ignoscere, paterere potiùs ignorare eum, quantum deberet tibi, quam vsque ad mortis metum adductum

cogeres potiùs de periculo suo quam de tuo beneficio cogitare. Ille enim semper insidiari tibi poterit, tu non semper Philotæ poteris ignoscere. Nec est quod existimes eum, qui tantū facinus ausus est, venia posse mutari. Scit eos, qui misericordiam consumpserunt, amplius sperare non posse. At ego, etiam si ipse vel poenitentia, vel beneficio tuo victus quiescere volet, patrem eius Parmenionē tantū ducē exercitus, & inueterata apud milites tuos autoritate, haud multū infra magnitudinis tuæ fastigium positū, scio non æquo animo salutem filij sui debitorum tibi. Quaedam beneficia odimus: meruisse mortem, confiteri pudet. Superest vt malit videri, iniuriam accepisse, quam vitam. Proinde scio tibi cura illis de salute esse pugnandum: satis hostium superest, ad quos persequendos ituri sumus. Latus à domesticis hostibus muni. Hos si submoueas, nihil metuo ab externo.

OECONOMIA: Orationis.

I. Primò statuit misericordiam nullam esse, vbi flagitiorum deformitas praeualet, vt ait Cornel. Tacit. Annal. 11. *Misericordia nulla est: vbi flagitiorum deformitas praeualet.*

II. Deinde, si quis locus esset misericordiae, tamen reo tam nobili nunquam fidendum esset, qui hoc ipsum beneficium, quasi sua ignominia monumentum odisset.

ORATIO PHILOTÆ ad Milites.

ARGUMENTVM.

Post Regi orationes habitas quibus falsò accusabatur Philotas, iam supremo supplicio afficiendus, his se purgare conatur, sed frustra: nam prauidicium Alexandri immutari non poterat, & postea etiam per quaestiones & tormenta coactus plura veris dicebat. Verum hac oratione ad milites adstātes, vtitur, quum excessisset Alexander è concione, purgat.

se de suspitione parricidij, de amicitia Amyntæ, de literis in Alexandrum scriptis, graues affectus immiscet.

Ex Quinto Curtio.

Innocenti verba reperire facile est: modum verborum misero tenere difficile.

Verba innocenti reperire facile est, modum verborum misero tenere difficile.

Itaque inter optimam conscientiam, & iniquissimam fortunam, destitutus ignoro quo modo & animo meo, & tempori paream. Abest quidem optimus causæ meæ iudex, qui cur me ipse audire noluerit, non mehercule excogito; quum illi utique cognita causâ, tam damnare me liceat, quàm absolueret: non cognita verò, liberari ab absente non possum, qui à præsentem damnatus sum.

Defendere vincitum, est iudicem arguere.

Sed quanquam *vincti hominis non superuacua solum, sed etiam inuisa defensio est, quæ iudicem non docere videtur sed arguere*: tamen utcumque licet me dicere, memetipse non deferam, nec committam ut damnatus etiam mea sententia videar. Equidem cuius criminis reus sum, non video. Inter coniuratos nemo me nominat. De me Nicomachus nihil dixit, Ceballinus plusquam audierat, scire non potuit. Atqui caput coniurationis me fuisse credit Rex. Potuit ergo Dymnus eum præterire, quem sequebatur? præsertim quum quærenti socios, vel falsò fuerim nominandus, quo facilius, qui tentabatur, posset impelli: non enim, detecto facinore nomen meum præterit, ut posset videri socio pepercisse. Nicomachus, quem taciturnum arcana de semetipso credebatur, confessus, aliis nominatis, me vnum subtrahebat. Quæso, Commilitones, si Ceballinus me non audisset, nihil me de coniuratis scire voluisset, num hodie dicerem causam, nullo me nominante? Dymnus sanè, & viuat adhuc, & velit mihi parcere: quid cæteri, qui de se confitebuntur: me videlicet

subtrahent? *Maligna est calamitas: & verè noxius, quum suo supplicio crucietur, acquiescit alieno.* Totne conscij in equuleum quidem impositi verum fatebuntur? atqui nemo parcat morituro, nec cuiquam moriturus, ut opinor. Ad verum crimen, & ad vnum reuertendum mihi est? Cur rem delatam a te, tacuisti? cur tam securus audisti? hoc qualecunque est, confesso mihi, vbicunque es, Alexander remisisti: dexteram tuam amplexus recõciliati pignus animi, conuiuio quoque interfui. Si credidisti mihi, absolutus sum: si pepercisti, dimissus. Vel iudicium tuum serua. Quid hac proxima nocte, qua digressus sum à mensa tua, feci? quod nouum facinus delatum ad te immutauit animum tuum? Graui sopore acquiescebam, cum me malis indormientem meis inimici vinciendo excitârunt. Vnde, & parricidæ & proditori, tam alti quies somni? Scelerati, conscientia obstrepente, quum dormire non possint, agitant eos furia, non cogitato modo, sed & consummato parricidio. At mihi securitatem, primùm innocentia mea, deinde dextera tua obtulerant. Non timui ne plus alienæ crudelitati apud te liceret, quàm clementiæ tuæ: sed ne te mihi credidisse pœniteat, res ad me deferebatur à puero, qui non testem, non pignus indicij exhibere poterat; impleturus omnes metu, si cœpisset audiri. Amatoris & scortijurgio interponi aures meas credidi, infelix, & fidem eius suspectam habui, quòd non ipse deferret, sed fratrem potiùs subornaret. Timui ne negaret mandasse se Ceballino, & ego viderer multis amicorum regis fuisse periculi causa: Sic quoque cum læserim neminem, inueni, qui mallet perire me, quàm incolumem esse. Quid inimicitarum credis accepturum fuisse, si insontes lacecesssem? At enim Dymnus se occidit. Num igitur facturum eum diuinare potui?

Sceleratissimi punitur. Conscientia.

minimè.

minimè. Ita, quòd solum iudicio fidem fecit, id me cum à Ceballino interpellatus sum, mouere non poterat. Athercule, si conscius Dymno tanti sceleris fuisset, biduo illo proditos esse nos, dissimulare non debui. Ceballinus ipse tolli de medio nullo negotio potuit. Deinde post delatum iudiciù, quid operiturus eram? Cubiculum Regis solus intraui, ferro quidem cinctus. Cur distuli facinus? At sine Dymno non sum ausus? Ille igitur princeps coniurationis fuit. Sub illius vmbra Philotas latebam qui regnum Macedonum affecto. Ecquis è vobis corruptus est donis? quem ducem, quem præfectum impensius colui? Mihi quidem obiicitur, quòd societatem patrij sermonis asperner, quòd Macedonum mores fastidiam: Sic ego imperio, quod dedignor, immineo. Iampridem natiuus ille sermo commercio aliarum gentium exoleuit: tam victoribus quàm victis peregrina lingua discenda est. Non mehercule ista me magis lædunt quàm quòd Amyntas Perdica filius infidiatus est Regi, cum quo, quòd amicitia fuerit mihi, non recusò defendere, si fratrem Regis non oportuit diligere à nobis. Sin autem in illo fortunæ gradu positum, etiam venerari necesse erat, *utrum quæso, quòd non diuinari, reus sum?* an impiorum amicis insontibus quoque moriendum est? Quod si æquum est, cur tamdiu viuo? si iniustum, cur nunc demum occidat? Atenim scripsi, *misereri me eorum quibus viuendum esset sub eo qui se Iouis filium crederet.* Fides amicitia, veri consilij periculosa libertas me decepistis: vos, quæ sentiebam, ne reticerem, impulistis; scripsisse me hoc fateor Regi, non de Rege: non enim faciebam inuidiam; sed pro eo timebam. Dignior mihi Alexander videbatur, qui Iouis stirpem tacitus agnosceret, quàm qui prædicatione iactaret. Sed quoniam ora-

Amynta infidus.

culi fides certa est, sic Deus causæ meæ testis. Retinete me in vinculis, dum consultur Hammon in arcum & occultum scelus. Interim, qui Regem nostrum dignatus est filium, neminem eorum, qui stirpi suæ infidiati sunt, latere patietur: si certiora oraculis creditis esse tormenta, ne hanc quidem exhibendæ veritatis fidem deprecor. Solent rei capitis adhibere vobis parentes. Duos fratres ego nuper amisi: Patrem, nec ostendere possum, nec inuocare audeo; quum & ipse tanti criminis reus sit. Parum est enim, tot modò liberorum parentem in vnico filio acquiescentem, eo quoque orbari, *na ipse in rogum meum imponitur.* Ergo, charissime pater, & propter me morieris, & mecum. Ego tibi vitam adimo, ego senectutem tuam extinguo: quid enim me procreabas infelicem aduerfantibus Diis? an ut hos ex me fructus perciperes, qui te manent? Nescio, adolescentia mea inferior sit, an senectus tua; ego in ipso robore ætatis eripior: tibi carnifex spiritum adimet, *quem si fortuna expectare voluisset, natura poscebat.* Admonuit me patris mei mentio, quàm timidè & cunctanter, quæ Ceballinus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim, cum audisset, venenum à Philippo medico, regi parari, deterere eum voluit epistola scripta, quo minus medicamentum biberet quòd medicus dare constituerat. Num creditum est patri meo? Num vllam auctoritatem eius literæ habuerunt? Ego ipse, quoties quæ audieram detuli, cum ludibriò credulitatis repulsus sum? Sic, & cum indicamus, inuisi, & cum tacemus, suspecti sumus: quid facere nos oportet?

Apostrophe plena affectibus.

OECONOMIA
Orationis.

I. Exordium plenum commiserationis, & iusta querimonia, cadit in illud

T T t t

Publij Syri. Et deest, & superat miseris cogitatio.

II. Confutatio à testibus, quod maioris in hac causa videtur esse roboris.

III. Restat vt cum nihil testes aduersus Philotam dixerint, crimen vnum sit silentij, quod Alexandri clementia iam remissum est. Hic apposite irrepit grauis miseratio, & conquestio; de Alexandri mente per Philota inimicos deprauata. Quod autem nihil malefici contraxerit, testatur sopor ille in quo deprehensus est. Similis ratio in oratione Demetrii apud Liuium, & apud Cicer. pro Sexto Roscio.

IV. Suspicionem criminis constatam ob silentium, diluit, quod delator esset persona contempta, quod parum fidei habere videretur, & saepe in huiusmodi denunciationibus irrita ab Alexandro Philota creditas. Quod si silentio reatum fuisse aliquod Philota scelus, poterat erumpere, cum omnis conficiendi oblata esset occasio.

V. Repugnantia aduersarij, qui Philotam Macedonas dedignari dixerat, cum idem, regnum affectare desereret.

VI. De amicitia Amynta purgat se generose, ab ipsius Alexandri prauidicio. Sic Marcus Terentius apud Tacitum, Ann. lib. 5. amicitiam qua illi cum Seiano, excusat. Non est nostrum aestimare, quem supra ceteros, & quibus de causis extollas: tibi summum rerum iudicium Dij dedere, nobis obsequij gloria relicta est.

VII. Transit ad literas de Alexandri apotheosi oblique scriptas, in quibus libere suam fatetur sententiam, assentationi contrariam, quod seram immortalitatem mallet Regi: Hac purgatio plena generositatis est. Quod autem hic habet de Hamnone, & eius templo, multa Diodorus Siculus biblioth. historie. l. 17. Salutaui Alexandrum, γὰρ ὁ πῦρ, ἃ παύτω παρὰ τὸ θεῖον ἔχει τὸ θεογονεῖν, in quibus recte consentit in Q. Curtij narratione.

Regibus iudicium rerum datum est.

apostrophe ad Patrem Parmenionem absentem, in qua eximij affectus. Postremo nouum argumentum à loco remoto subiungit. Hoc etsi extra ordinem, tamen commodè vltimo loco positum, vt minus apparata videatur oratio.

ORATIO IVDÆORVM ad Petronium Præsidentem, ne Caligulae statua templo inferretur, deprecantium.

Ex Philone, lib. de legat. ad Caium.

Ἀσπλοὶ ἐσθρὸς ὡς ὑμᾶς, &c. qua sic Latine se habent.

I Nermes, vt vides, adsumus, ne quis nos dicat venire hostiliter. Manus autem pro armis à natura datas retro fleximus, otiosas præbemus & corpora ad certos ictus ferire volentibus: vxores, & liberos, familiâsque adduximus, iupplices tibi, & per te Caio aduolumur, domi relicto nemine, orantes vt aut omnes feruetis, aut omnes internecone deleatis. Sumus, Petroni, & natura pacis cupidi, ad quam nos trahit cura liberorum alendorum ex nostris laboribus. Caio imperium adepto primi ex tota Syria gratulati sumus: Vitellio, cuius successor es, tunc in nostra vrbe degente, qui super hac re literas acceperat; & à nobis ad ceteras ciuitates fama lætos nuntios pertulit. Primum nostrum templum excepit pro imperio Caij victimas, vt primū, aut etiam solum, priuaretur religione patria. Decedimus priuatis ædibus, & possessionibus, supellectilem vltro vobis in prædam offerimus, eo animo vt non putemus nos dare sed accipere. Vnum pro his omnibus petimus, ne quid in templo nouetur, vtque feruetur tale, quale à maioribus nobis est traditum. Id si non impetramus, necandos nos præbemus,

Iudæi pacis & quietis auctores. Manus pro armis à natura data.

Iudæi quid fecerint in ritibus & religione seruanda.

ne videamus viui, quod est morte grauius.

Audimus pedestres equestresque aduersus nos parati copias, si dedicationem impediamus: Nemo ita insaniet, vt seruus se opponat domino, libenter iugulabitur. Cadant, maectent, frustatim concidant, sine certamine ac suo sanguine agant quicquid libet victoribus. Quid opus est exercitu? nos ipsi egregij sacerdotes immolabimus victimas, adducemus ad templam mulieres, vxoricidæ: fratres sororesque, fratricidæ: pueros puellasque, innocentem ætatem, puericidæ. Tragicis vocabulis vtendum est in tragicis calamitatibus. Deinde in medio eorum stantes, abluti cognato sanguine (nam talia lauacra ad inferos prope rantibus conueniunt) admiscebimus & proprium, nosmetipsos insuper iugulando. Morientium hoc mandatum erit vltimum: ne Deus, quidem nos accuset, qui vtriusque rationem habuerimus, & Imperatori debitæ reuerentiæ, & sacrarum legum custodiæ: Id fiet, si vitam haud viuendam contempserimus. Audiuimus priscam fabulam è Græca literatura profectam, tantam vim fuisse Gorgonei capitis, vt hac visa homines confestim verterentur in saxeos. Id quanquam fabulosum videatur, negari tamē non potest, simile quiddam magnos nec opinatos casus efficere. Putas, Petroni, si (quod absit) aliqui nostrates viderent in templum deduci statuam, non in saxa mutatum iri, oculis stupentibus, & per singula membra sopito naturali motu corporis? Extremum, Petroni, hoc erit nostrum votum æquissimū, non contendimus ne imperata facias, moram tantum petimus, & oramus supplices, vt nobis liceat legatos ad domum mittere. Fortassis impetrabimus, ne religio celestis numinis, ne leges sanctissimæ aboleantur, neque vltimis etiam posthabeamur gentibus, quibus sui ritus

Gorgonei capitis vis.

manent incolumes; ne decreta eius aui proauique temerentur, quæ nostros mores approbârunt, diligenterque confirmârunt: Forfan his auditis fiet mollior. Non semper eadem sunt voluntates Principum: iratorum verò euanescent celerrimè. Petiti sumus calumniis, permittite adhibeamus remedium: durum est indicta causâ damnari: si nihil impetramus, quid vetat ne quæ nunc vult, tunc faciat? ante missam legationem noli præcidere spem tot millium, non de lucro, sed de pietate contententium: Imò, & de lucro: quod enim lucrum homini est sanctitate vtilius?

Iam sequitur misericordia.

Sanctitas lucrum est.

Hæc tum magna contentione magnoque desiderio dicta sunt ab honoratissimis singultientibus, & anhelis, lachrymis simul ac sudore fluentibus, vt iam Petronio ceterisque miserationem mouerent. Est enim mitis ingenio, & verbis factisque flexibilis.

OECONOMIA orationis.

I. Exordium plenum miserationis, & prudens ad auertendam suspicionem seditionis, ne forte Petronius existimaret hanc popularem turbam, ad res nouandas concitatam. In hac autem demissione longè magis ad instituendos animos sunt idonei, quippe Canes sedentem non mordent.

Canes sedentem non mordent.

II. Argumentantur à suis obsequiis & morum lenitate; quod apud Præsidentem erat efficacissimum. De hac autem gentis beneuolentia, & fide erga Principes, honorifica testimonia colligit Iosephus lib. 2. aduers. Appionem.

III. Tradunt omnia, præter religionem, vnam & maximam animorum opulentiam: deinde in ardentibus & tragicos affectus erumpunt, quibus vel ferreum pectus emolliant. Græca tamen fabula de Gorgone, non multum facit ad grauitatem orationis; & olet stylum

scholasticum nisi velis eos apud Graculum hominem Gracis fabulis consulto vsos fuisse.

IV. Prudenti admodum consilio moram petunt, quam vrgent acriter honestis rationibus. In istis plerumque malorum moram innectere, penitus amoliri est.

Subtexam hinc apologiã Hermenigildi, qui apud Patrem Leuigildum, Gothorum Regem, causam dicit. Si quis rem plenius volet, legat si placet actionem oratoriam, à me de hoc argumento nuper editam.

HERMENIGILDI Apologia.

LEVIG. **A**ge, licet tibi causam adicere, dilue si potes eas sceleris maculas, quæ tibi à sole ipso in os illud tuum importunum regeruntur.

HERM. Innocentiam meam, pater, declarare facile est, innocentiam patrocini inuenire difficile; Te vnũ ego in hac flamma inuidiæ, qua me ictu & prope fumantẽ vides, habui, quem appellarem, quem obtestarer, cui fidem meam iniquissimis calumniis vexatam crederem. Nunc autem te peracerbum accusatorem, seuerum iudicem, & quod crudelius est, patrem iratum experior. Tu me penè ab hospitali mēsa & regijs epulis extractum, ornamentis exui, vinciri, & huius calamitosi carceris tenebris mandari iussisti: vereor ne si me innocẽtem iterum dixero, tuum iudicium, quod semper grauissimum fuit, videar refellere, & dum inno-

centiam meam patrocinari studeo, paternam culpam accusẽ; quæ res mihi supplicii omnibus acerbior semper visa est.

LEVIG. Videte orationis insidias.

HERM. Tacebo igitur (mi pater) si iubes, & silentio premam conscientiam.

LEVIG. Eloquere, peruicax, eloquere: reos inauditos damnare non soleo.

HERM. Loquar igitur (mi pater) quia iubes, non quod cum oratione aut silentio sperem aliquid me effecturum: sed vt cumque se res habuerit, postremas sanguinis mei voces tuis auribus infundam. Etenim si tantum hoc quicquid miseræ animæ reliquũ esse voluisti, à meis calumniatoribus expeteretur, darem cum silentio iugulum, & cruorem meum largissimè propinarem: nunc autem hoc agitur, vt de mortui cineribus quiescere non liceat, sed iis æterna criminis nota per summum scelus adhærescat: hoc si pater iniquum est, peto à te vt filii moribundi vltimos gemitus æquis auribus excipias.

LEVIG. Age, tolle istam insidiosam orationem, dic de crimine.

HERM. Non est hoc nouum crimen (mi pater) iam diu telam illam coniux tua *Goiswintha*, nobis verò nouerca, semper infestior quàm eius dignitas postulabat, in me & fratrem meum molitus. Vtinam (si liceret beatos manes sollicitare) parentis meæ demortuæ, tuæ verò augustæ coniugis animam ad hoc tribunal adducere fas esset, filerem ego, & ipsa loqueretur: diceret, vt impendente fatali necessitate, quæ nobis illam *maturam cælo, sed terris vilem foeminam* eripuit, languentibus vt poterat brachijs me fratremque meum complexa, tibi *per genalem thorum, per castissimos amores, per intaminata connubij fœdera*, communem sobolem commendabat: Ea tunc eramus ætate (mi pater) quæ sensum doloris vix ad-

mittit. Sed tamen vbi tuos rorantes oculos, & te moribundæ corpori affusum, dextramque prehendentem vidimus, non tenuimus infantiles lacrymas, quas & tuus dolor, & matris inter has voces expirantis obitus excussit. Tu verò nos in hac recenti orbitate tuo gremio appressos fouebas, prohibebas flere; quod vix facere poteras; manantes lacrymulas tuis abstergebas digitis, te nobis *patrem presidio, indulgentiã matrem pollicebaris*.

LEVIG. Hæc nihil ad crimen attingunt.

HERM. Veniam (mi pater) veniam statim. Creuit hæc tenella ætas in sinu tuo, & se per annorum curricula ad auream iuuentutem explicauit. Quis tibi tunc Herminigildo tuo charior? quis suauior vnquam fuit? Herminigildo imperia mandabantur, per Herminigildum bella gerebantur: ab Herminigildo populorum fœdera sanciebantur, *Omnia tibi erat Herminigildus*.

LEVIG. Alius tunc erat quàm nunc est Herminigildus.

HERM. Placuit tunc Maiestatibus, vt supra ætatem animum ad nuptias adicerem. Quæ sita est mihi coniux regia, Regis filia, Regis soror, Regis neptis: sed quæ regnorum omnium titulos, omnium imperiorum insignia sola virtute superauit. Heu virgo misera, quibus & quàm indignis tua indole funeribus eras reueruata! Cum hac igitur nouus coniux nouis nuptiis copulatus, videbar omnium principũ fortunatissimus, cui hæc cælestis forma obtigisset: Ego verò non tam flammam alebam cupiditatis, quas vix illa ætas ferre poterat, quàm admirationem diuinæ virtutis: Huius enim pietatẽ, exemplo, doctrina, magisterio fidem primũm recepi, factus illi *ex marito discipulus; ex coniuge, propè filius*.

LEVIG. Mali corui malum ouum.

HERM. Tu interim, mi pater, in secundas nuptias conuolasti. Inducta à te nobis nouerca *Goiswintha*, Ariana mulier, potens, acerba, imperiosa: Continuo mutata omnia, sordent tibi amores pristini, nouæ & subtiles flammæ se in senile pectus insinuant, liberi primi, illius quondam sancti & scelicis thori pignora, iam non sunt solatio sed tædio.

LEVIG. Scelerate, audes etiam coram hoc amplissimo senatu patris thoros incessere?

HERM. Vera dico, per vnũ mulieris furias nobis quiescere non licet, proscindimur calumniis, agitamur toto regno. Non somnus, non vigiliæ, non cibus insidiis vacuus. At crudelis foemina, quæ patetiam tuam tentat in minoribus, cœpit quoque in maioribus ludere. Vxorem meam (hei mihi quanto cū dolore recordari cogor!) angit, stimulat, vexat, omnem efferati pectoris acerbiter in hanc vnam effundit. Iubet vt Christianam legẽ repudiet: tum virgo, eo se *genere natam respondit, vt mori posset, facere nefarie non posset*: hac voce (quæ quid gloriosius?) irritata, tot regum sobolem incessit: pugnis, proterit calcibus, contudit verberibus, ita vt multus è regno corpore sanguis exiret.

LEVIG. Quando hoc auditum?

HERM. Duram habes aurem (mi Pater) ad huiusmodi crimina, sed tamen neque hac importuna & crudeli dementia contenta, imperat scelestum facinus: Pudicum corpus vestibus nudari, nudatum sensim in lacum perfrigida tempestate mergi, donec illa fidem patriã eieraret. Hac barbarie nihil vnquam vidit sol indignius. Demittebant in lacum innocentissimam puellam carnifices, & paulatim quidem, vt acerbis esset singulis membris doloris sensus, funes, quibus ipsa tenebatur *vincta*, laxabant. Illa verò nihil de carnificina querebatur, tantum dolebat nuditatem.

cumque moneretur vt se Arianam fœmel profiteretur, ad singulos cruciatus vna vox excipiebatur, *Christiana sum, Christiana sum.*

Hanc nefariam crudelitatem quam ferro & flammis prosequi iustissimum erat, tolerantia vincere constituimus: secessi cum vxore in urbem quam tu ipse pater donaueras. Sed nouerca, quasi ipsa grauem iniuriam accepisset, quod ferrum nostris corporibus non immerisset, tota vrbe insanire, bacchari, furere, me quasi hostem patriæ, regni bustum, patris interfectorem petulantissimis conuiciis incessere. Vtinam, mi pater, credulitas tua furiosis eius conatibus nimis vxori non esset ancillata: verum in me iussu tuo toto exercitus pondere concurratur, atque in vnum caput terra & mari mundus armatur. Dabis hic veniam, mi pater, si quod natura brutis animantibus suadet, vt se, vt coniugia, vt sobolem, contra vim tueantur, hoc facere tot furii à nouerca laceffitus, conatus sum. Arma sumpsit, non quibus te lacefferem, sed quibus me & regiam coniugem contra impotentissimam & crudelissimam mulierem tam diu defenderem, donec tibi rem causamque plenius liceret aperire.

LEVIG. Mentiris impostor.

HERM. Testor hic delubra cœli tum, arasque, quas ego, cum me inflammato animo prosequeris, postremas occupavi: vbi vidi hoc agi vt me iam fuga tueri non posset, posset autem gladius, si vellem quod lex naturæ iubet, exequi, statui me tuis pedibus in fontem victimam potius aduoluerem, quam in tanta causæ æquitate repugnare. Vidisti prostratum, iacentem erexisti, erectum complexus es. Quid est quod gloriosi illius operis lauream insulcauit, nisi illius dolus que cum armis obruere non potuerit, per iniquissimum iudicium tentat precipitantem impellere? En crimen, en causa cur cilicio indutus, & iis vinculis ca-

tenis quas tu prædonibus referuabas, in tetro atque infami carcere moribundus iaceo.

LEVIG. Romanus non es.

HERM. At Christianus sum & Romanus; hoc enim postremum arguitur: habes in hac parte (mi pater) confidentem reum. Hoc nempe crimen est ex quo reus gaudet, pallet iudex, cœlum latatur, terretur daemones, cœtremiscunt inferi, & cuius accusatio votum est, & pœna, felicitas. Cuperem equidem centies, si liceret, pro hac nominis gloria emori. Iam enim ad Dei laudes prædicandas vnum os nimis angustum videtur; concide corpus, velle, lania, tot ora videbuntur esse quot erunt vulnera; & per sanguinis riuos effusus spiritus, purpurata in cœlum via quam primum euolabit.

LEVIG. Furiose, nemo contemnit vitam, nisi qui desperatus viuit.

HERM. Pœnitet me Arianum vixisse, tunc (fateor) desperatus vixi.

LEVIG. Nunc autem fatuus & vecors viuis, degener.

HERM. Viuo, mi pater, in cilicio splendidus, in vinculis liber, in carcere speciosus.

LEVIG. Hic tuus splendor, tua libertas, tua species est, si me & vxorem meam conuiciis arrodas.

HERM. Imo (pater) te tanquam Regem, dominum, patrem, semper honoravi, timui, veneratus sum: Tuæ verò vxori bonam mentem, & nihil aliud sum precatus.

LEVIG. Satis habet mentis ad tuos conatus opprimendos.

HERM. Nimis fateor; & hoc dolendum est.

LEVIG. Secede, secede; de tuo capite deliberatur.

Agite, Patres sapientissimi, deliberate cui spei tam importunum animal referuemus.

PRINCEPS I. Tanta est, ô Rex potētissime, eius negotij moles, & tam lubrica materia, vt quantum prudētia, quæ diuturno rerum vlu cœcaluit, con-

fert ad dicendum fiducia, tantum rei nouitas & magnitudo stuporis afferrat. Nulla de capite vel hominis vitissimi præcepte esse debet sententia. At verò cum de Regis sobole, & de eo filio deliberetur, in quo tua decliuus ætas & Gothorum salus conquiescere videbatur, magni referre arbitror, vt quæ à te constituentur, tanto fiant consideratius, quanto periculum est in errore perniciosius. Duas, vt video, controuersias accusatio complectitur, quarum altera perduellionis, altera superstitionis. Et in prima quidem quæ mihi grauior visa est, atroces iuuenis querimoniam fuerunt, quibus omnem armorum inuidiam in Goisuintham Nouercam deriuauit. Mihi quidem, ô Rex, de Augusta coniuge tua tam mirifica insedit opinio, vt nihil addi possit amplius: Sed tamen quantum veterum replicare temporum memoriam mēs nostra potest, video per Nouercas sæpe faces importatas quibus florentissimæ arderent familiæ. Tui erit iudicij liquidius videre, an Goisuinthæ Reginæ odia priuignum ad hæc arma compulerunt: certè quod in te iniquo non fuerit animo, facit vt credam, reditus celeritas, & in hac postrema quæ tibi cum illo fuit, congressione fiducia. Habet hoc implicata celeritate conscientia, vt omnia reformidet, tuta ipsa timeat, & si folium increpuerit, expauescat: nihil verò in hoc congressu vidi simile, exporrecta iuuenis facies, lætus atque hilaris vultus, plenus in te animus fiducia, plenus amoris cernebatur, si modò in oculis tanquam in accuratissimis natura speculis mentis simulachra delibamus. Proinde considerandum est etiam atque etiam, an ea quæ circumfertur in literis atrocitas, se istis moribus illeuerit. Quod verò ad superstitionem Romani nominis attinet, non est, ô Rex, mirum, cum illi Christianam vxorem & Gallam coniunxeris, si hæc in virum cum ipsis cupiditatis facibus religionem

transfuderit. Cæterum nemo prudens gladii & hastis numinum metum in hominum animis defigit, vtrique potius doctore opus est quam carnifice. Quos tu nunc vides istius religionis calentes studiis, inflammatos animo, ardore prope ignitos, ætas flectet, vltus leuiet, prudentia tua mitigabit.

LEVIGIL. Quid censēs?

PRINCEPS II. Si ea esset, Rex optime, Hermenigildi audacia, vt sui sceleris integumentis posset esse contenta, ego quidè & in hoc negotio cunctandum arbitrar, & alius suaderem, vt rem quam accuratissimè perpenderent. Nunc autem cum in apertum tetrumque facinus eruperit, quantum illius vitæ additur, tantum tuæ, qua nihil in hoc orbe terrarum pretiosius, detractum puto. Non est is reus cuius non sit formidanda potentia; non est hoc crimen cui debeat impunitas; non est hoc regnum quod tatum dedecus ferat; non est denique is iudex qui se puerilibus lacrymis à iustitiæ cursu detorqueri patiar. Omnia, vt vides, iura diuina & humana polluit, excidit, funestauit: Desertor patriæ, transuga religionis, patris interfector, ne sibi quidem id reliqui fecit, vt sanabilem plagam infligeret: Sed inaudita contumacia remedium tuæ clementiæ in suum vertit scelus. Arma in patre sumpsit, nec regni sanctitas, nec ætatis veneranda canities, nec parentis nomen, nec vox ipsa natura furiosum iuuenem ab infestis conatibus repressit: Tandem stetit in acie, quando potuit, vbi se desertum à suis, inuisum alienis, posteris execrandum vidit, irrepit ad patrem: vt latrocinium in beneficium cōuerteret. Nunc autem neminus audax ad perpetrandum facinus, quam ad defendendum impudens videatur, in nouercam fœminam illustrissimam, & patris amorem, sui furoris consilia deriuat. Inaudita res est, miser crudelis: qui in vinculis audeat castos patris thalamos infectari, quid faciet in purpura? qui in his cento-

nibus alit superbiam, quid facturus est in Attalico? qui reus minatur in carcere, quid efficiet dominator in regno? Spreta Gothorum religione in Romanorum superstitionem perfuga transuolauit, cum patris hostibus contulit consilia, ipsis se administrum, socium, satellitem præbuit: Quærit pater, vt nefarium sacramentum rescindat, negat, persistit in contumacia, & nos mollioribus sententiis pergitur eius audaciam alere, vt nobis in posterum deliberandi facultas eripiatur, illi patranti concedatur. Censeo, igitur, ô Rex, quod è re tua esse arbitror, vt si Hermenigildus in superstitione contumax esse pergat, paternæ seueritatis stimulos experiatur.

PRIN. I. Quid vim affers naturæ?

sine Patrem, Patrem esse.

PRIN. II. Sophron, Pater est Leuigildus, Pater regni, non iuuenis facinorosus. Quasi verò ignota sit parentum in filios seueritas? Cartallum, audiuius, maximi animi iuuenem, quod patris miseras contempsisset, & eius mœsta ac lugentia castra, circumfluentibus quietæ fœlicitatis insignibus intrasset, à patre, vt tum erat, vestibibus, auro & pictura fulgentibus, atque insigni corona radiato capite, in altissimam crucem fuisse suffixum. Scimus Torquati iuuenis victorem spiritum; quod patris iniussu pugnasset & vicisset, patris imperio exhaustum, & domestica fortissimi Imperatoris calamitate sancitum decus publicæ disciplinæ. Nos verò in istis sceleribus iubet conuiuere!

Finis libri decimi tertij.

THEORHETOR,

SIVE

DE SACRAE

ELOQVENTIÆ

MAIESTATE.

LIBER DECIMVS-QUARTVS.

PRÆFATIO.

EVENIMVS tandem in ipsum sanctioris eloquentiæ veluti sacrarium: de qua cum graues imprimis & sapientes viri copiosissimè disseruerint, faciam quod facere periti artifices solèt, qui gemmarum elegantias peranguito concludunt annulo; Sic ego quæcumque ex istis sapientiæ oraculis depromere potui, breui sermonis compedio subiiciam; dabóque singularem operam, vt hic postremus robustioris iam facundæ partus, non minùs gratiæ flore quàm vilitatis fructu commédetur.

Atque imprimis mihi, de dignitate cœlestis eloquentiæ non nihil dicendum est, contra imperitorum hominum audaciam; qui cum omnem dicendi præstantiam ventosâ quadam loquacitate & inanissimis verborum pigmentis meriantur, sacros plerunque scriptores irridere solent procaecius, quod istos orationis calamistros

spreuerint potius quàm ignorârint. Et nobis quidè id conantibus peropportunos se locus obiecit: nam cum in exedram disserendi causa venissemus, Cæcilius, adolescens in ipsa studiorum incude positus, peregrinæ doctrinæ fastu tumens, & à Plauto, Plinio iuniori, ipsóque Cornelio Tacito, quos ille tanquam sua numina venerabatur, adhuc recens, deplorare cœpit nostra tempora, quod nemo iam *palmas oratorias strenuè dentibus ad-morderet*, nemo ad superiora Heroum eloquentiæ tempora conaretur accedere: sed totus ille flos antiquæ facundia exustus atque repressus nostræ ætatis squallore, & veteris vbertatis siti prorsus exaruisset. Tum addebat, in sacras cõciones, quasi in pistrinum, præclara cogi ingenia: hinc tanquam nobiles equos phaleus ephippisque exutos ad mola: consensere, & pro ornatu habere barbariem. Nam quæ potest esse ista sacra eloquentia? De doctrina scilicet Christiana? cuius argumentis nihil est humilior? *Ma-*

*Eloquentia
sacra carpi-
tur à Cæcili-
o.*

V Vuuu

Eloquentia magna, id est, quam flammam alicuius alitur.

dem paulo ornatiori stylo, quando hinc oratoris partes agimus.

Sic equidem existimo, sacram illam sanctorum virorum eloquentiam tantum humanæ præstare, quantum sol umbræ, flamma fumo, diuina mortalibus antecellit. Etenim quæcunque ad grauiorem eloquentiam, siue excitandam siue innuendandam faciunt, fertilis quædam seges sapientiarum, grauiissimarum rerum argumenta, Dij præpotentis afflatus, incredibilis ardor animorum, suavis quædam prudentiarum æconomia, sermonis maiestas, solidarum adminicula virtutum, theatra denique ipsa, & confusus, & gloriosissima laborum præmia, huic vni tam propense fauent omnia, vt meliori cæli riuo iure fecundata videatur.

Eloquentia sacra excellentia.

SACRÆ ELOQUENTIAE dignitas, ex materia nobilitate; ac primùm, quam graues sint in ea de Deo sermones.

CAPVT I.

Placet igitur primùm, strictim & quasi per transennam videamus cœlestis illius eloquentiarum argumenta, quibus mirum in modum nobilitata collucet, vt suos oratores, vel infantissimos, per se faciat eloquentes. Occurrent hinc tibi non fabellæ, & nugæ, non humanæ sapientiarum leuissima quædam choragia, sed maximarum rerum lumina, Deus, Angeli, Christus, Apostolorum triumphus, Martyrum laures, Virtutum decora, supplicia improborum, æternæ denique illius apex felicitatis.

Eloquentia sacra effectus.

Elog. sacr. materia.

At verò de Deo, qui sermones non ij, quales in Platonis aut Stoicorum schola floruerunt, sed qui ex altissima fluunt sapientia, & ex ipsius æterni Parentis sinu deriuantur. Deum ibi audies, mentem ab

Eloquentia forensis opulencia.

gnam eloquentiam, tanquam flammam materia ali, motibus excitari, vrendo clarescere. At hinc videmus, eos, quorum indoles lætior, & præculta suauitas, si modò materiæ splendorem nacta fuisset; vbi ad huiusmodi argumenta ex amœnis luxuriantis scholæ viretis, quasi in alium orbem venerint, repente, aut rerum sterilitate torpentes exarescere, aut in inquinata dictione, quasi residas aquas & plurimum luti secum trahere. Quod si vernantius ipsa se veteris fecunditatis memor explicare cupit oratio, rerum tamen horror & mœstitia necessariò confundit. Quale enim delectamentum est apud plebeias aures, & oscitantes muliercularum circulos, de tritis quibusdam bibliorum historiis longo & inerti verborum circuitu diliterere, aut Christianæ religionis rudimenta tractare, aut à vasto quodam & agresti motu in vitia dicere, res tritas, & ad fastidientis stomachi nauisam, tam sæpe inculcatas? At verò in profana, quam appellatis, eloquentia, siue in umbratilibus spatiis libeat excurrere, siue forenses palmas atrectare, hinc audiuntur rerum complexionum maximarum, hinc sensus vberes, hinc sententiarum stimuli, hinc opulentissima doctrinæ supellex, hinc plausus & fauor omnium.

Vuuuu ij

omni mortali concretionem secretam, optimam, sapientissimam, sanctissimam, spiritum per omnia commeantem, & singulis vniuersi partibus, quasi accuratissimæ lyre fidibus intentum, qui fluentium rerum canticum iucundissimam varietate temperat, ingenitus, immortalis, perpetuus, solus, ipse sibi locus, & mundus, & maximus quidem mundus, sapientiarum, sanctitatis, intelligentiarum, vitæ rationum, formarum, cui spirans omnis intelligensque natura, & habere & agere non desinit gratias.

Deus mundo, vt lyra intentus.

Tertull. lib. contra Praxeam, c. 5.

Sol umbra Dei.

Dei nomen quantum.

Cernes deinde, vt graditur apud Prophetas insigni maiestate, Cherubinis insidens, & celeri ventorum turbine circumquaque rapitur. Sexcenta consequuntur curruum milia, in quibus igneæ cohortes Angelorum, copiosa luce circumfulsæ radiant: sol tanti tamque stupendi numinis umbra potius, quam effigies, ad eius nomen expauescit, adamantinæ cæli portæ contremiscunt, intendunt se flammæ nubes, & lucido quodam horrore totum hoc æris spatium circumuestiunt, mugiunt tonitruum fragores, præmicant fulgura, volitant procellæ, ruunt fulmina, immixtique grandini rutili carbones depluunt.

Hinc discedit cœlum, hiant terrarum latebræ, terrore perfusi manes mortuorum Regem sentiunt. Hæc tibi magnificam numinis speciem inurent.

Deus æstus purus.

Dei attributa.

August. lib. 7. de Ciuit. Dei, cap. 30.

Cumque sit eius natura maximè simplex, nec contineat in se quicquam admistum sui dispar, atque dissimile: habet tamen attributa varia, quæ sigillatim spectata, quantum dicendi & quam fertilem materiam suppeditant? Ecquando exhaurietur immensitas illa, qua longè aliter quam is qui cælo & terris aquas præbet Oceanus, omnia suo ambitu præcingit, in vniuersum diffusus, in se totus rediens, imò

nunquam à se exiens, in se, & in cunctis, semper totus, implens cœlum, & terram præsentem potentia, non absente natura.

Quando satis prædicabitur infinitas, mentis humanæ nodus? quæ exeat, quò se condat, nemo nouit, imò nec exire ab alio, nec in aliud se condere certò nouit; hæc demum beata ignorantia est, quæ scimus ignorando: *ὅτι τοῦτο γινέται παρ' ὁ θεοῦ γινώσκου ἰδὲν ἀγνώστου, αὐτὸ τὸ ἐν ὁρῶν μὴ γινώσκου.*

S. Dionys. Areop. epist. 5. ad Dorothæum.

Quid illa æternitas, immensæ atque interminatæ vitæ tota simul & perfecta possessio, qualis est? Tempus certè, quod perpetuas micantium siderum conuersiones æquis passibus comitatur; fatetur se haud scire, quid sit, aut vnde venerit, se labi, fluere, nasci, occidere, longam veluti carenam in hoc mortalitatis regno vicissim remeando versare, sibi vni incrementa damno esse, hanc verò intactam, illibatam; semper anum, semper formosam Virginem, quæ nec iuuentutis fonte, nec argenteis Canathi fluuij vorticibus indigeat, quibus deterisa prioris æui fuligine, nouo gratiæ flore rubescat; Hinc illa perfecta, & stabilis, atque in eodem felicitatis vestigio consistens immutabilitas, quæ cum omnia per hanc rerum humanarum vicissitudinem videat agi, volui, reuolui, & quasi per eandem serram diuersis motibus reciprocari, tota sibi hæret sine villo sui aut dispendio, aut incremento.

Æternitæ Dei.

Anni tui dies vnus, & dies tuus non quotidie, sed hodie: quia hodiernus tuus non credit crastino, neque enim succedit hesternus. Hodiernus tuus æternitas

Augustin. Confess. lib. 1. c. 13.

Quid dices de tantæ maiestatis inexhausta bonitate, quæ cumulatissimum totius perfectionis florem complexa, nullius rei indigens, omnium opulentissima, se totius nature, atque adeo huic nostræ mor-

talitati profundissima quadam liberalitate profundit?

Providentia Dei.

Quid de inexplicabili providentia, quâ clauum vniuersi regit vigil, & infomnis, suo semper operi assiduus atque intentus? num. tot oculis tibi spectare videret res mortales, quot sunt in illo pulcherrimo ætheris domicilio collucentium formæ stellarum? num tot manibus regere, quot eius potestatis insignia: num tot pedibus lustrare, quot præsentia sunt indicia?

Misericordia Dei.

Quid de singulari misericordia, qua huiusce vitæ subleuat miseras, imbecillitatem erigit, solatur viduitatem, instruit inopiam, lenit acerbitates, & quasi totus sit ex maternis vberibus conflatus, ita semisellorum infantium solitudini, atque orbitati, præsentem vbique & clementem Deum impertitur?

Sciëntia Dei.

Quid si eius scientiam consideres, qua se, qua omnia à se orta intelligit, qua tot cælata in æthere partim errantium, partim inerrantium stellarum simulachra nominat, qua perpetuas dierum conuersiones confignat, qua imbrium stillas percenset, qua arenas numerat, qua profundissimas scrutatur voragines, qua subit & explicat omnia; Num rectè istud occurret? *Equid improuisum est tibi, qui nosti omnia, & nulla natura est, nisi quia nosti eam?*

August. l. 7. confess. 4. Mundos sexcentos potest condere Deus.

Quid si potentiam, qua cælo imperat, qua terras sustinet, qua calcat inferos, qua sexcentos mundos condere, conditòsque vel tenuissimo halitu diffilare potest? Quid si alia innumera coneris inuestigare? quoties argumentorum oppressus magnitudine cogitis exclamare:

ô altitudinem diuitiarum!

Trinitas personarum in Deo.

Iam cum ad illam lucidissimam sanctissimæ Triadis caliginem deuenies, vnum in trinis personis, si liceat, intuebere, Patrem rerum omnium Optimum Maximum, qui dum acerrimo præstantissimæ mentis oculo

se intelligit, & quasi in flagrantissimo nitore speculo suam ipsius faciem contemplatur, filium generat *Κεχρηματισμένον λόγον*, viscerum ingentem partum, vt appellat Synelius, atque adeo imaginem non quidem sublestitis & tenuibus impressam lineamentis, sed æterno diuinitatis caractere signatam, Deum de Deo, & Patri per omnia æqualem Deum: Ab utroque deinde spiratur illa sempiterna amoris flamma, cuius facibus quicquid est modò castissimæ dilectionis inardescit, Spiritus (inquam) centrum Patris, & filij, Patri & filio *ὁ μόνος*: Nam tu quoties de iis cogitabis, toties in illum te Polycriti lacum putabis ingredi, in quem quo altius quis progreditur, eo magis ac magis per singula momenta succrescentibus aquis implicatur.

Spiritus Sanctus centrum Patris & filij.

Vertes igitur te ad fabricam vniuersi, videbis ab ea maiestate iacta terræ fundamenta, libratos colles, diffusas camporum immensitates, prætexta instar elegantissimorum monilium terris maria, tot insularum quasi ocellis & margaritis collucentia, ipsam spirabilem naturam terris intentam concipies, & qui suo complexu cingit omnia summum ætherem, in quo ratis, & in omni æternitate fixis legibus voluntur purissimi stellarum cœtus: totam denique hanc rerum à summo numine locatam homini supellectilem quoties spectabis, toties magnificentissimo rerum spectaculo perfusus laudum materiam in silentij vertes argumentum.

IN ANGELIS QUOQUE LOCUPLETEM ESSE DICENDI MATERIAM.

CAVTV II.

D. Dionys. de his ordinibus agit c. 6. de hierarch. celest. D. Gregor. hom. 34.

Angeli ex pictoribus descriptio.

Angelus nihil præter animum.

Synesius hymn. 12.

Angeli deinde magnæ illius Amētis purissimæ quædam scintillæ, de sempiterni luminis facibus accensæ, tantus & in tot ordines diuisus exercitus, quantum non dicam orationis, sed & admirationis materiam suggerunt? Noli tales tibi fingere, quales fortè apud Pictores & Poetas sæpe vidisti, putiones formosulos, quibus vultus admirabili fulgore circumfusus, crines in ceruicem molliter effusi auro obryzo flauescunt, & lactei colli nitorem blandissimo fauoniorum spiritu ventilati percurrunt: Quibus alæ ex humeris emergunt geminæ, in cœlesti textrina concinnatæ, florida viriditate, qualis in pauonibus esse solet, irradiatæ: aureo, croceo, puniceo, cœruleo denique colore miti admodum temperie variatæ, tot referunt spectantibus pigmenta, quot in arcu cœlesti cum voluptate miramur. Tunica deinde byssina est, quam subtilis denticulati operis limbus circumquaque excurrans magna vestit cum dignitate.

Tales si Angelos cogitas, quales tibi cum pictoribus ludens expressi, totam vim ignoras Angelorum. Natura illis pura est, subtilis, æthereæ, quam nulla corporis figura delineat, nulla materiæ labes infuscat, nullus corruptionis næuus aspergat, & vt summum dicam, nostri pars melior animus est. Angelus nihil est præter animum. At quis animus non ex eo igne delibatus quo sidera volant, & sacri torquentur axes, sed excitatissimæ mentis vigor tantò expressius ad æternæ pulchritudinis exemplar conformatus, quantò de eius fonte propius respargitur, & vberius. Hinc

ille omnium ornamentorum insignis quidam decor, & bonorum immortalis affluentia, quam in conditorem suum gratissimæ voluntatis ingenuitate refundunt. Tu si de beatarum mentium incredibili celeritate cogitas, finge tibi nauim per immensa patentis æquoris spatia remis velisque concitatissimè fluentem; finge telorum è balistis emissas grandines, finge reginam auium aquilam toto illo plumarum remigio instructam, contentissimo corporis nisu, acerrimo cupiditatis ardore ruenem in prædas; finge istas, quæ à poetis memorantur, alas fulminum, & tuum, quando liberum est, animum, & illam animi pupillam mentem fulgure velocius per disiunctissima quæque tam breui momento discurrentem, hanc si cum Angelorum celeritate cõtuleris, testudinem cum equo valentissimo comparabis. Quid dicam de illa præstantissimæ mentis intelligentia, cuius beneficio res omnes, quas nos homuli ex luto & argilla ficti, tanto cum labore addiscimus, & agrè ratio cinando colligimus, illi nullo negotio nullo temporis interuallo sagacissimè peruident, & impeditos quotque difficultatum nodos explicatissimè dissolunt? Quid de illa cognitione matutina, qua modò res in Deo, tanquam in politissimi candoris speculo, vegeti coloris flore viuidius accensas, modò in se iam remittas, & quasi diluto vigore minùs acres contemplantur? Quid de ipsius cognitionis felici quadam constantia, cuius munere contingit, vt eis non minùs ab hac intelligentia cessare liceat, quam plantis, aut animalibus, ab actus vitalis perpetuo quodam ministerio? si quidem intellectio beatis mentibus pro vita est. Iam si gratiam spectes, quibus ab ipsis ortus primordiis mirificè sunt nobilitati, cum rerum molitorum erat in Angelis condensuram, & largiens gratiam, vasa V. Vuuu ij.

Angelorum celeritas.

Philo Iudæus, lib. 1. de opificio mundi. Nois 657. Iuxta Iuxta xi. xi. dicitur non est opus in opus.

Gratia Angelorum.

D. Augustinus, l. 11. de Civitate Dei, c. 9.
 myrreha dices, aut crystallina ab ipsa vniuersitatis artifice comparata, & omnibus artis enucleata lenociniis; in quæ diuinitatis riuus, tanta & tam inuisitata donorum fragrantia depuerent. Denique, si gloriam considerabis, quæ gratiarum amplitudinem est consequuta, totos in Deum videbis amoris similitudine transfusos, atque absorptos, tum in hoc felicitatis domicilio fidos terrarum administratos, nostræ salutis propugnatores, depulsores miseriarum, auipeces felicitatis, duces, altores, pedagogos, & vt summam d. cam, amore germanos, seruos obsequio, auctoritate patres.

Gloria Angelorum.

Officiū Angelorum.

INCARNATIONIS Christi maiestas.

CAPVT III.

Verumenimvero cum multa sint in diuinis istius plenissima maiestatis, persona tamen Christi Domini, vna est totius Christianæ doctrinæ caput, & omnium argumentorum seminarium, à quo multiplicium curricula sermonum explicantur, & in quam omnia longè lateque sparsa reuoluuntur. Num verò quoties *incarnatum Deum* dicimus, toties purissimi Angelorum cœtus obstupescunt, toties horrore perfunduntur mortales, toties contremiscunt inferi? O profundissimam consiliorum caliginem! ô mysteriorum maiestatem! iacebat humana natura in æterni squalloris sordibus, turpis, lacera, deformata, cruentis ipsis dæmonum pedibus protrita, atque conculcata: nullus timor numinis, nulla inferorum suspicio, religionis sensus nullus. Erant omnes pietatis igniculi in hominum mentibus restincti, & quasi in ipso fomite præfocati: Vtique dæmonum simulastra, dæmonum aræ, dæmonum

Natura humana calamitas ante verbi incarnationem.

templa, & quod dicere perhorresco, in ipsis excisis atque funestatis Dei altaribus, dæmonum vexilla, troppæ, triumphales arcus fulgebant. Terrarum orbis luctuosissima facies partim fœdissimi lupanaris, in quod omnes omnium libidinum sentinæ defluerant, partim etiam amphitheatri cuiusdam ex scelerum colluue, & humano cruore macerati, speciem præferebat. Plena omnia stuperis, cædibus, inquinatissimis voluptatibus, immanitate belluarum. Quicquid auaritia in rapinis, luxuries in flagitiis, quicquid in nocturnis bacchationibus gula, quicquid in fastu supercilia, insanis honoribus arrogancia potuerat, hoc totum effuderat. Scalæ pene ipsæ iam cœlo gigantum more admouebantur, vt beatorum excinderentur domicilia, cum interim tetri, vecordes, & impij mortales impressa in priorum liberum ceruices sicut victimaria, miserorum aras respergebant, & inter funestissimas epulas, nidoremque coctorum paruulorum, quos ipsi suo sanguine genitos, huius lucis vsura priuauerant epulabantur.

Quid interea clementissimus parens Deus? non iaculatur fulmina, non frementi diluuii terras obruit, non exquisita tormentorum genera ad cœsceleratorum supplicia machinatur, sed hanc inuitiam, ab ipsis Angelorum mentibus & cogitatione seclulam, vt humani corporis vestitus compagibus, propitius nimirum & salutaris fulgor ad salutem hominum procurandam terris illabatur. Enimvero Dei præpotentis imago ab ipsis mundi cunabulis primis indita parentibus, sed tetra postea fuliginis infuscata maculis, pristino nitore reddenda fuerat: quibus verò artis illecebris id factum oportuit? Deus se homini credo plenissimo diuinitatis fulgore circumfusum repente obducere debuerat?

Theodoretus in serm. de legibus, habet multa de hac re. & de formi mundi statu ante Christum. Omnia reuera quid aliud esse poterat, nisi magna latrocinia, sublati iustitiam? V. de Augustinus, de ciuit. Dei, c. 4.

sed luto & tenebris oppressæ hominum mentes ne minimam quidem illius lucis scintillam, nisi per transfennam videre ac sustinere poterant. Quid igitur summus ille rerum effector atque restaurator molitur? Quid commiscitur? acres illos, & indomitos diuinitatis radios lenissima veluti corporis nube refringit, & in hac primi parentis argilla non iam fugaces & obsoletos sui colores imprimit, quibus finem ætas esset allatura, sed seipsum hoc luteo nostræ mortalitatis ergastulo circumclusum terris exhibet, & vt à summo bono semper fugientem homulum semel assequeretur, ipse hominem induit: In quo mihi videtur aucupes industrios imitatus, qui vt aues suo ingenio vagas & timidias illiciant, confectis è versicolore plumarum apparatu tuniculis facilius venantur, & melius: Vel certè parentes, qui teneris infantibus matre nuper orbatis bubuli lactis candidum florem propinant in vasculo, & vt maternorum vberum similitudine paruulos capiant, labrum poculi modica caruncula obductum pusionis ori supponunt; quod mihi videtur præstantissimus doctor his verbis expressisse:

Dei in redemptione nostra adinuentio.

Christus imitatus parentes filiorum matris orbatorum.

S. Prosper. ex Div. Augusti sententia. 262.

Sicut lac non transit nisi per carnem, vt paruulum pascat, qui panem edere non potest: Sic nisi sapientia Dei, qua panis est Angelorum, ad homines dignaretur venire per carnem, nemo ad verbi contemplandam diuinitatem posset accedere. Quia ergo lux non poterat comprehendendi, ipsa lux mortalitatem subiit tenebrarum, & per similitudinem carnis peccati, participationem dedit luminis veri.

August. epi. 3. ad Volusian. S. Leo serm. 1. de natali Christi.

Sed quod magis mireris, hoc corpuscule vestitus, nihil immutatus fuit Deus. Homo quippe ad Deum accessit, Deus à se non recessit, nec hominem consumpsit, sed ita assumpsit, vt nec inferiorem naturam consumeret glorificatio, nec superiorem minueret assumptio. Quod ingeniosissima simi-

litudine Sanctus Augustinus declarauit:

Sicut cum loquimur, vt id quod in animo gerimus, in audientis animum per aures carneas illabatur, fit sonus verbum quod corde gestamus, & locutio vocatur, nec tamen in eundem sonum cogitatio nostra conuertitur, sed apud se manens integra, formam vocis qua se insinuet auribus, sine aliqua labe suæ mutationis assumit: Ita verbum Dei non commutatum, caro tamen factum est, vt habitet in nobis.

August. lib. 1. de doctrina Christiana, na. c. 13.

Merito itaque, sanctissime Iob, miserabaris, & quærebis, *Quis conclusit ostium mare?* quis verò alius, nisi rerum omnium parens, qui in ipso mundi nascendis exordio tantam & tam latè diffusam aquarum molem, tanquam in vtre circumclusit? nunc autem inexhaustum illud æternæ sapientiæ pelagus tam paruo Virginis vtero circumscriptit? *Quis posuit nubem vestimentum eius, & caligine quasi pannis infantia obuoluit?* quis? nisi, qui hac corporis nostri nubecula, his tam fragilibus, & prope nullis artibus Deum immensum delineauit? *Quem vectem constituit, nisi stupendam illam vnionem silentio potius venerandam quàm verborum multitudine prædicandam?* Verè Domine, hoc est opus tuum, opus (inquam) tuum, de quo Propheta dixerat, *consummationem & abbreviationem faciet Dominus in medio terre.*

Iob. 38. Epiphona in Dei incarnatione.

Vnio hypostatica verus est.

Isa. 10.

NATIVITAS IPSA IN TANTA rerum spoliatione atque humilitate, plena dignitatis.

CAP. IV.

Cerne deinde quæ vitæ primordia, qui progressus, qui exitus fuere Deo, qui hanc operosissimam mundi totius molitionem in cunas hominis fuerat machinatus; non est

DE MAIEST. SACRÆ BLOQ.

inuentus in diuersorio vllus angulus qui cœli depositum exciperet. Primum sibi lectulum strauit in præsepi animalium, postremum in paribulo furciferorum. Cogita illam agrestem domunculam, desertam, semirutam, frigidæ tempestati ventorumque flauibus vndique peruiam; quam tamen crebra de cœlo faces magna dignitate circumuestiunt, Ita hic sanctior locus est rupe Tarpeia, quæ de cœlo sapius fulminata, ostendit quod Deo displiceat. Grande aliquid intus geritur, & quod humana mens capere non possit. Virgo scilicet inter palustres tugurioli cannas, & pecorum anhelitus, fundit ex vtero regem Angelorum.

pellitur, ne ex patrij cœli affectione primum spiritum delibaret, viator nascitur, exul nascitur, nato subinde, & vix quadraginta dierum infantulo aliud exilium decernitur, intentatur tenero & adhuc exangu iugulo sauiissimi regis mucro, paruulorum, quos hic crudelitatis turbo demersit, pene cruore respersus, ex cultis victimariis ereptus, in vltimas barbaræ gentis oras fugit, sine lare, sine pignore, sine hospite, orbis terrarum exul, fermè à communi luce & spiritu seclusus.

PERSONA CHRISTI PLENIS- simum maiestatis theatrum.

CAP. V.

AT quis vir? æterni Patris æternus filius, Angelorum delicia, beatorum lumen, Princeps pacis, humanæ salutis parens, assertor nostræ libertatis, mundi restitutor, in quo ne minimus quidem vnguiculus fuit, qui non spiraret diuinitatem. Si quidem frons maiestate plena, quod illi cum cœlo perpetuum erat, loquebatur commercium. Ita grauis, vt terreret; ita amabilis, vt illiceret; terreret quidem improbos, humiles verò atque abiectos erigeret. Tanta autem inter has vitæ acerbitates serenitate renidebat, vt non dulcius micarent stellæ, non serenius fulgeret lacteus circulus, non placidius spirarent Etesis. Nasus leni & modico tractu diffusus, non rugosus, non asper, non aduncus, cœlestem beati pectoris spirabat prudentiam. Oculos infra superciliorum arcum cum blandirentur, nitidos soles dixisses; cum increparent, fulgura; cum perumperent animos, fulmina. In labris omnes gratiæ sessitabât, omnis affluebat lepos, hinc lactis & mellis flumina, hinc nectaris rui, hinc iugis cœlestis sapientiæ torrens exun-

Christus viator & exul nascitur.

Videndus N. cephor. l. x. cap. 40. qui Christi effigiem & staturam describit, & inter cetera commemorat eum fuisse diuopulm, dmpu- va, om- 2800.

Vide Arnob. lib. 1. aduers. gentes, de cuius sensibus hac expressa.

Natura quid faciat ad conditoris famulatum.

exundabat. Toracius vita clarissimarum virtutum fulgur fuit, oratio tonitruum. Vnus fuit cuius vocem & imperium febris ardores, aquæ intercuttes, & veternoisæ, fœdæ vitiligines, corporisque omnes cruciatus fugiebant, cuius tactu vis sanguinis profuenter ebullientis repente consistebat, cuius obiurgationem immerfi miserorum visceribus dæmones perhorrescebant. Vnus fuit, qui claudos currere præcipiebat, & iam emicabant; porrigere mancos, manus, & iam molles articulorum commissuras explicabant; captos membris, assurgere, & repente lectulos deponabant, alienis paulo antè ceruicibus delati; cæcos videre, & iam cœlum diemque cernebant, qui sine oculis fuerant procreati. Vnus fuit ad cuius castigationem insana se coercerent maria, procellarum turbines tempestatesque fidebant, qui furentis elementi terga lenissimis passibus impunè calcabat, vndis ipsis stupentibus, & se ad conditoris famulatum abiciente natura. Vnus qui numerosissimam quinque millium hominum turbam se per saxa & solitudines affectantem, quinque panibus saturauit; & ne præstigiæ viderentur incredulis, sex sportarum sinus reliquiarum fragminibus impleuit. Vnus qui vectes inferorum, mortisque repagula, potentissima voce refregit, & post tertium diem funeris rediuiua cadauera, ex pollinctorum fasciis expediuit. Vnus qui mentis humanæ laterbras, abditosque recessus permearet, & quid quisque animo volueret, quid consili; agitaret, discussis simulationis integumentis explicatissimè peruideret. Vnus qui cum vnam vocem funderet, à diuersis populis & dissona oratione loquentibus intelligebatur. Vnus denique potens vbiq; opere, & sermone, pauper in nostris, diues in suis.

PASSIO IPSA PLENA maiestatis, & magnorum argumentorum seminarium.

CAPVT VI.

QVod si oppressa virtus maximè luctuosa est, qualis iniicitur animo species, cum illum in nostra salute procuranda inuidiæ flamma circumuentum, pro nobis ictum & fumantem videmus, dum faces in nostrum exitium comparatas suo cruore restinguit?

Factus pro nobis victor & victima: Et ideo victor, quia victima: pro nobis sacerdos, & sacrificium: ideo Sacerdos, quia sacrificium, faciens nos de Dei seruis filios, de Deo nascendo, nobis seruiendo. Eheu tantum virum seruilibus flagris subiectum! finge enim hæc à me non narrati, sed à te videri.

Constituitur in domo Prætoria infelicissimum spectaculum, nudatur corpus verecundum, purissimæ virginis partus, & à fœdissimis lœrariis diuerberatur ad necem. Instant illi voce & flagellis; cruore non minùs ebrii quàm vino, ad columnam alligant, verberibus contundunt, plagas plagis ingerunt, crebris ictibus locus resonat, ex membrorum laceratione vis sanguinis exilit, & iam in toto corpore nulla corporis facies; cum innocentis agni ne minima quidem vocula, inter summos cruciatus audiebatur. Addunt satellites supplicii contumeliam; nam purpura suo sanguine purpuratum corpus induunt, coronam rigentibus spinis aculeatam venerando capiti affigunt, Regem salutant, & os Regis percutiunt, ac tenerissimam redundantium cœnarum popinam cum sputis afflant speculo Angelorum.

Mox vbi deuentum est in caluariam, sacrilegi accingunt se ad carnificum.

Præsepi descriptio, & domus etc.

Hierom. ad Marcell. ep. 18.

B. Virginis elegantia.

Vide S. Fulgent. serm. s. de Epiph.

In Christi infantis clares exclamatione.

Christus vniuersus & vniuersa.

Aug. lib. 10. conf. c. 43.

Carnificum crudelitatem.

Christi contumelia à satellitibus facta.

Compassio Christo cum affectibus pejs.

Luctus in morte Christi.

Tertull. de patientia 13. Patientia laus.

Iobus.

ficinam, & iam emortuum corpus dirissimo crucis multatant supplicio. Clavis configuntur innocentissimæ manus, quæ iniuriam nemini. omnibus pepererant salutem: ferreo vinculo constringuntur sanctissimi pedes, miserum me! pro mea, & omnium mortalium salute fortiter asserenda, tam crebris itineribus exerciti. Natant in cruore oculi duo illa quondam bonorum sidera, improborum verò fulmina: silet os purissimum, ex quo mellei depluebant faui, vineta est lingua quæ silentio ipso parricidarum arguit crudelitatem. Ad hunc aspectum exhorruit cælum, & atra veste suum eluxit conditorem: princeps syderum se repentinis tenebris obduxit, & tantum scelus erubuit, fremuerunt Angeli, cælestis illacrymauit Pater, ipsi vularunt inferi.

Sed hæc (inquit) omnia sunt humilitatis; quantam habere possunt in dicendo maiestatem? Erras, omnino erras, magnum est, & sanctum, & Deo dignum spectaculum, inter corporis lacerationes sibi hærens animus, inter procellas tormentorum mens quieta; inter atrocissima sævientium inimicorum odia, & supplicia, profusa charitas, qua Christus in extremo etiam vitæ spiritu quicquid habuit vocis, virium, & sanguinis, apud Patrem pro carnificum salute deprecatus impendit. Certè de Iobi patientia Tertullianus exclamauit:

Quale in illo viro feretrum Deus de Diabolo extruxit, quale vexillum de inimico gloriæ suæ extulit, cum immundam vlcis sui redundantiam magna æquanimitate distringeret, cum erumpentes inde bestiolas in eisdem specus & passus foraminose carnis ludendo reuocaret?

Vides Iobum magnæ, & illustris pompæ ferculum Deo & Angelis spectatoribus progrediens: sed quem Iobum? non iam apud suos nominatum, non autoritate grauem, non affluen-

tem diuitiarum copia, non numeroso seruitio stipatum, non præclarissima gloria circumfusum; sed Iobum nudum, & orbem, irrisum Iobum in sterquilinio, vlceratum, fœtidum, purulentum, hunc, inquam Iobum vides, in quo scilicet, tanquam in turri ænea, triumphorum cælestium vexilla defiguntur? Quantam igitur putas Christi fuisse maiestatem? quantam in æterni Parentis sinum refusam esse gloriam, cum is inter crudelem inimicorum petulantiam despectus, vexatus, sputis illitus, vinctus funibus, casus flagellis, spinis laceratus, in cruce demum atrocissima laniena deformatus, extremum spiritum pro hominum salute tam constanter, tam piè, tam feliciter effudit.

Christi charitas patientis & fortis. Crucis maiestas.

Cruis potius lucet quam luma.

Non mihi quidem crux videtur patibulum ignominie, sed iniuria perfuncti periculi, prædicatio amplissimi beneficii, testimonium præteriti temporis trophæum fortitudinis, ara gloriæ, theatrum amoris, signum verè magnum: quod vbi tanti cruoris purpura fuit delibutum, nunc inter augustorum diadematum margaritas purius fulget, quàm luna inter micantium ocellos syderum: & in apicibus regum triumphat, quod furciferorum pedibus fuit antea subiectum. Ingens profectò hic liber, ex quo magnorum voluminum series & infinitorum argumentorum existit affluentia.

RESURRECTIO TOTA sapit dignitatem, & secundam habet argumentorum materiam.

CAPVT VII.

Q Vid deinde? At illi feroces animi nondum morte, cruciatur, cruce lætiati, etiam bellum gerunt in

Crudelitas non.

CAPVT VIII.

mortuum, & attentissimè quidem obseruant omnia, ne quis corpus è tumulto surripiat.

Christi resurgentis triumphus.

Redit tamen illa mens, redit victrix, gloriæ suæ splendore quasi purissimis vestibus amicta, innumeris Angelorum beatorumque ciuium choris septa: quorum alii (opinor) triumphos canunt victori, alii gaudio tripudiant, alii palmas & lauros præferunt, alii iucundissimam cælestium florum messem plenis manibus inspergunt. Interim anima subtiliter influit in corpus, quod in morte reliquerat, suique pene simillimum facit: Nam lapidem statim permeauit, nec eius subtilitati marmoris soliditas restitit. Et vbi iam oris pallor? vbi illita sputorum fœditas? vbi concretus sanguis? vbi spinarum vestigia? vbi luentes humeri? vbi manantes cruoris riuus? vbi flagellis artus concisi? Tum breui momento tanta ignominie fuligo deterfa est, & gloriæ fulgor occupauit omnia. Et nunc quidem frons serena, nunc illustres oculi, nunc ad gratiam rube-fcentes genæ, nunc os purpureum, nunc collucet, & vibrat aure casaries; ad summum totus est quasi sol prorumpens è nube.

Christo ad mirabilis pulchritudo restituta.

Gregorius Nissen. orat. 1. de resurr.

Ὁ σπερ χεῖ τὸ ποικιλεθρον τῆς οὐρανοῦς ἡμῶν διαμα. ἐν οἷς ἀεικαταπέλει, τὸ τῆς οὐρανοῦς ἐν μυστῶν λαμπρότων ἐσθλαθροῦν οὐτω πᾶσα ἡ χριστοῦ διλογία κατ' ἀνάστασιν λαμπροῦσα, τὸ τοῦ ἡμῶν τὸ μέγα φῶς ἀσπράσσει.

Non aliter quàm in spectaculo nobis aliquo proposito lumen vnum ex innumeris factibus conflatum perstringeret aciem oculorù; sic omnis Christi benedictio in resurrectionis fulgès gratia, magnam animis nostris splendorem immittit.

ASCENSIO TYPVS EST gloria, & nostra pignus fidei.

Specta deinde triumphos ex hac victoria consequutos; & videbis nõ quidem quadrigis albis per laureatas militum cohortes volantem, sed lucida nube circumfusum, penetrantem in illas æternis sideribus illuminatas domos, suæ gloriæ iamdiu destinatas. Quæ gradientis maiestas, quæ oculorum fulgura, quis vultus splendor, quæ lux ex toto corpore defluit? Mirantur illibati stellarum ignes, obstupefcit luna, sol ipse moderator syderum, fons & dispensator luminis, suas tenebras cum tanti luminis fulgore comparatas ingenuè fatetur: cæli deinde omnes sanctissimo horrore perfusi, certatim sibi tam sanctum, tam augustum, tam diuis hominibusque salutare sydus, omnibus votis desiderant; verum maius est quàm vt istis sedibus detineatur, longius, vt apparet, progreditur, & recta inuolat in æterni Patris sinu. Aperiuntur illæ tot sæculis clausæ fores, & cælestis triumphator ingreditur. Quanta, quàm velox! quàm stupèda cælestium militum acies occurrunt intranti! qui vultus! quæ lumina! qui apparatus! qui flores! quæ suffimenta! qui venientium hinc & inde beatarum mentium, concursus! quæ colloquia! quis amor! quæ vniuersorum lætitia! qui Patris æterni, & filii complexus? quàm sancta? quàm suavis, quàm fidelis confociatio? hoc ne Angeli quidem possunt dicere:

Christo ascendenti quid faciant cælestia.

Ascendit in cælum, ad Patrem scilicet, fructum carnis præferens, in discipulis iustitie semina derelinquens: Dominum euntem ad cælos non præcedit, sed comitatur gloriosa captiuitas: non ante vehiculum ducitur, sed ipsa euehit Saluatorem: Quodam enim mysterio dum filium Dei filium hominis sustollit, ad cælum ipsa captiuitas portatur, & portat.

D. Ambrosii serm. 61. de Pentecost.

PANEGYRICORVM SACRORVM magnam & uberem esse materiam in sanctissima Virgine Maria Dei Matre.

CAPVT IX.

Oratio volucris.

Helena fux Martis & Veneris.

Maria virginitatis aduentus expetitus.

Muli bris mundi descriptio.

QVod si Panegyricorum etiam flores cogitas, & volucris atque incitata luxuriari cupit in mulierum laudes oratio: Noli, quæso, noli apud Isocratem Helenam quærere, illam Martis & Veneris luctuosam facem, in quam venalis linguæ myrocheria, lasciuientis ingenij diuitias sophista pictior effudit.

In promptu est quam laudes, & quæ tibi laudationis præmium reddat cum fœnore; Puella, toties mundi iam prope depositi, & in æternis sordibus ingemiscentis, precibus ac votis expetita: Quinquaginta fermè sæculorum opus; quæ mundi cunabulis ad eius vsque cunas effluerunt.

Tanta molis erat naturam Genitricem Deo, Dominam mundo, vitæ reparatricem Mortalibus parturire.

Humilis quidem est eius species, sed quæ plurimum hausit de cælo, ni se tamen illi cælum nunquam antea sic omnium ornamentorum copia diffuens penitus affudit. Noli tibi hinc fingere fucati medicamenta candoris, genâque ceruffatas, vibratos ferro crines, nodosque tortiles per inexplicabiles mæandrorum sinus implexos: noli quærere purpurissam, sibiium, baccata monilia, stalagmia, murenullas, muscaria pauonina, totumque illud muliebris mudi choragium, quod pulchritudinem mentiri potest, non facere: scena est enim ineptiarum pretiosa, quam illæ studiosa luxuria conquirunt, quæ carius volunt insanire.

At certè vna pulchritudo est, quam mentis integritas efficit, vnius Dei color, & ille quidem totus afflorescit Virgini, quam omnium virtutum integer atque illibatus decor, tanto gloriæ coronat fastigio, vt nihil sit in diuinis operibus, nec splendore magnificentius, nec suauitate dulcius.

Et certe cum attentius cogito, mihi videtur ille summus rerum artifex, & moderator Deus, in hac vna anima propriè conformanda seipso vsus exemplari, meliori quodam pollice in opus incubuisse, & delicatissimis industriæ lenociniis in hanc vnam sui verè imaginem luxuriasse, vt esset quod in arce rerum humanarum positum, omnibus imitandum proponeret.

Quamobrem vbi stellis mens purior, & tot exquisitis affluens ornamentis illapsa est in corporis contubernium, non est illi iniecta fax ista fœda, quæ à nostri generis auctoribus primùm accensa, latissimè in totum postea genus desflagrauit; sed vt puro & micanti auro sapphirus, aut adamas purior inolefcit; sic illibato corpori castissimus animus Dei ita dispensantis manibus inditus est, vt nulla conceptæ Virgini labecula generis adhæresceret.

Editus est deinde in lucem partus ille matris aureus, cui ego facillè crediderim mitiores cæli faces clementius illuxisse, & è diurno squallore re-creatam risisse naturam; quod sibi tunc obortam lucem putaret, cum eam libaret oculis, è cuius vtero fons ipse lucis erat emersurus. Educata est deinde puella inter pudicissimos patietes, in sanctissima patriarum legum disciplina, & iis magnarum artium instructa studiis, quæ aduenienti Deo nobilius instruerent sacrarium. Premebat annorum moras antegressa virtus, & vix legem ferebat ætatis, cui ponere natura leges erubuerat. Iam à

Itaque dicitur Miraton ex doctrina Hebraeorum Princeps facierum, quæ semper stat ante faciem Imperatoris, quasi creaturarum admisionari.

Maria natiuitas.

Maria educatio.

Maria virtutes.

Quantum Maria catenas matronas dotibus superarit.

Sic eâ fermè s. Epiphanius describit, ubi quod que σιμνη χυ παυτα, ελιθλαλος, παρηγηνοος, διπροσμορος.

prima ipsius ætatura, tot in ea micabant dotes, quot serena nocte fulgent in cælo stellæ, instar candentium gemmarum suis orbibus affixæ; habuit enim, vt scitis, in tota vita mirificam omnium virtutum societatem, quibus illam veluti ætatis telam præclarissimis figuris pertexuit. Enituit aliqua formæ elegantia, sed eam parum pudici mores infuscarunt; aliam pudicitæ lumen exornauit, sed obsoleuit superbia; alia natalitiis imaginibus clara, virtutes in ceris habuit; alia laudem à pueritia collectam ante virtutis maturitatem decoxit: alia fortitudinis gloria præfulsit, sed virginitatis laurea caruit. Ad summum nulla inuenta est, quam non aliquis næuus ex ista fatali hominum corruptela detriatus intinxerit: Maria vna est, in quam magnificè consentiens atque conspirans omnium virtutum consensus: vt nihil pudori venustas, nihil grauitas demissioni, nihil comitas grauitati, nihil maiestati simplicitas, nihil constantiæ facilitas, nihil denique (quod antea fuerat inauditum) matris nomen Virginitati detraxerit. Omnes in ea pariter certabant virtutes, omnes vincebant. Sed neque naturæ bonis erat destituta: nam formæ quædam in ea diuinitas perstringebat aspectus, frons pudica, verecundiæ sedes molliter assurgebat, sub nigris & arcuatis superciliis emicabant dulces oculorum faculæ: quæ quàm fortiter in intimum pectus Numinis penetrarant, quis ignorat? Natus venustissimè incuruus castigatam fronti columellam faciebat, labra subtilia, mitis facundiæ, & cælestium gratiarum receptacula, magna sermonis affabilitas, summa incessus modestia, vultus sine mollitie decorus, sine fastu grauis, in perpetuo sereno positus, exundantem de cælo vim lætitiæ vix capiebat. Longum esset cætera persequi, omnia dixero, cum Dei matrem dixero; sed hanc di-

gnitatem cum omnium non dicam hominum, sed etiam Angelorum linguæ pro viribus prædicarint, cogentur exclamare, De dilecta nunquam satis.

ECCLESIA OPVS CHRISTI Ecclesia opus Christi. magnificentissimum.

CAPVT X.

ETiamne parum maiestatis habere videtur Ecclesia sanctissimo Domini cruore fundata, & ad hunc vsque diem locupletissima ornamentorum omnium accessione propagata? Equidem videre mihi videor illam Christi sobolem nunc aureo curru & lucentibus quadrigis inter constita palmis virentibus nemora, lætissimo cursu volantem, cui plura sunt diademata, quàm comæ arborum, plures coronæ, quàm igneæ syderum formæ connectuntur, plures intexti auro & margaritis triumpho, quàm sunt oræ partelque terrarum: Neque enim suam gloriam his mundi curriculis & vitæ spatii definiuit. Fertur autem victrix triumphatrixque vniuersi per calcatas Dæmonum ceruices, per impressa suis vestigiis tumentium satraparum capita, per tot hæreticorum turmas florantissimo Marte concisas, per tot cerasas comminutos: quorum etiam fatum nuper extractæ è vepreculis expectant nitedulæ.

At quibus initiis ad hanc gloriam effloruit? duodecim homuli, qui? auctoritate graues? nihil illis contemptius: opulenti copiosi? quid magis nudum, aut destitutum? eloquentiæ gloria celebres? nihil infantius. Iam tamen illi è fluuiorum ripis, & piscatu recentes, callosis ex diurno labore manibus, longa macie torridi, & omnis conciliatriculæ illius

Apostolorum vocatio.

urbanitatis expertes, rustici è tuguriis, & mapalibus educi, triūphos regum meditantur, partiuntur inter se orbem terrarum, victorias & spolia definiūt, per abrupta montium, igneis veluti quadrigis euecti volitant, feruntur pene extra solem & sidera, per squallentes arenarum tractus, per tostas vehementissimo solis appulsu regiones, per æterno frigore rigentes plagas: in quibus nullum humani cultus vestigium. Perueniunt deinde ad numerosissimas gentes, pugnant nudi, laceri, inermes, contra Reges, satrapas, præfides, iurisperitos, sacerdotes, fluentis in suos humeros totius mundi aciem excipiunt, persuadent impiis religionem; auarissimis, paupertatem; omni libidine inquinatissimis, castimoniam; & quod stuporis plenum est, contritis Dæmonum simulachris, tenaplisque falsorum numinum excisis, cruciarij vexilla in clarissima luce terrarum defigunt: fulgurent deinde mucrones in iugulum exerti, tonent minæ, ruant qua parte volent armorum fulmina, præsto sunt qui excipiant, qui toto pectore mortem induant, & vincant moriendo.

Apostoli viri fortissimi in hominum conuersione.

Ecclesia incrementum.

Ex eo semine se trudit Ecclesia, pusillus grex imprimis, tanquam nidulus inter scopulos gentilitatis affixa, quæ melioribus afflata sideribus crescit in immensum, tunditur, vexatur, premitur; iam de eius vita conclamatum putatur, iam vespillones tumulum apparent, iam meditantur exequias, cum illa nouis viribus repubescens, & felicibus euecta pennis, tranat maria, & ex ruinis suos triumphos instaurat.

*Durus ut illex turfa bipennibus,
Nigra feracis frondis in Algido,
Per damna, per cades, ab ipso
Ducit opes animūque ferro.*

*QUANTA ET QUAM
preclara laudationis materia in san-
ctorum Martyrum certami-
nibus, & religiosa sancto-
rum vita.*

CAPVT XI.

Qua voce præstantissima Martyrum pro fide certamina, & magnificentissimam triumphorum gloriam prædicare possim? hinc mens obstupescit, rigent membra: præstrictus tot radiis hebescit animus, sur argumenti magnitudine absorbetur oratio.

Instruantur, proh fidem, & religionem! toto terrarum orbe carnificinæ, nouis, inuisis, inauditis suppliciorum generibus apparatusissima: instant Imperatores barbari, exitiales, funesti, humani generis lanistæ potius, tortoresque impurissimi, quàm Principes, & quos vno verbo clariùs appellauro, Neronis, Domitiani, Decij, Diocletiani, atque ex veteri illa immanitate, Sapores, Mammuchæ, Dunaanii.

Hoc vnum habent in votis, vt Ecclesiam illam cæli plantam, iam lato gemmarum partu turgentem, & se per dumerata hilaris efferentem, tormentorum procella, cruorisque humani fluctibus obruant. Producentur ex omni terrarum regione Episcopi, sacerdotes, senes, autoritate graues, religione sancti, ætate venerandi, quibus se comites adiungunt, matronæ, & Virgines, sexus imbellis, tenerique flosculi paruulorum, quorum ætatula feris ipsis poterat videri miseranda. Trahuntur ad Prætorium subfella, & à subfelliis ad amphitheatra publicamque lanienam, vnius criminis rei, quod summum Numen colerent, in omnes benefici, solis dæmonibus inuisi; torquentur corpuscula,

Imperatores barbari quid alim Ecclesia intemebat.

quibus vix erat vulnerilocus: non habebant quæ ferrum reciperent, habuerunt tamen vnde vincerent.

Sed quid dico, ferrum? iam neruus, & mucro, & virgæ plumbatæ, & ferrei pectines, & v. gulæ, & cætera exquisitissimorum suppliciorum instrumenta, quæ sine horrore ab ipsis crudelitatis ministris aspici non poterant, pro ludo & deliciis habebantur. Feræ ipsæ aliis semper feræ, solis martyribus clementes nasci videbantur; quod celeritate mortis sæuitiæ facerent compendium. Quamobrem alia iam tormenta quærebantur. Ardebant liquato plumbo perfusi, lento igne cremati, nunquam & toties mortui: In vicem nocturnorum luminum ardebant, inter arenæ proteruam licentiam, & lasciuientium greges ebriorum; quibus clariore stellæ cælum non habuit.

Tormentorū varia genera.

Mugire cogebantur in Tauris æneis, valentissimo igne succensis, qui ad symphoniam beatarum mentium euocabantur. Obiiciebantur Vespis melle delibuti, sole flagrantissimo, purissimis apibus ipsi castiores. Premebantur torcularibus, quorum beatissimus cruor vinum erat Angelorum. Includebantur scaphis, lento & exquisito supplicii genere per varias mortes cruciati, quos pro domo, cæli manebat immensitas.

Torrebantur in ferreis cratibus, qui sparsos floribus, lucentibusque margaritis interstinctos pro Christo lectulos spreuerant; atque inter tot pœnarum acerbitates cum vena crucis ebulliente, concisisque carnibus paulatim cum sanguine vita deflueret, manebat tamen gloriosissimi facinoris conscientia, erectus animus, contemptor deliciarum, pœnarum irritor, sui victor, triumphator tyrannorum; qui tot sibi ora ad Dei laudes celebrandas data putabat, quot erant in corpore vulnera; in

Martyrum constantia.

quem hoc carnifices poterant, quod aduersus solem nebula; qui denique ex catastis, & crucibus, & incendiis integer euolabat in cælum. O fortunatam mortem, quæ naturæ debita, Christo præcepta est! ô Solem ipsum beatissimum, qui vos ex rogis in cælum tendentes excipit.

Vos fortissimi, dum vixistis; nunc postquam à nobis excessistis, sanctissimi milites; nobis hanc patriam vestro cruore pepetistis: Vos frementes populos, & effusos in tam exilia corpora carnificum globos magnificentissimo patientiæ spectaculo superastis.

Vos cælum aperuistis, Vos calcastis inferos, Vobis pro diademate & coronis candentes galæ fuerunt, pro margaritis vulnera, pro exquisitis dapibus ieiunia, pro voluptuariis hortis saxa, & solitudines, pro confectis voluptate balneis stagna glacie rigentia.

Actum est vobiscum præclare beatissimi: nam inter palmarum vestrarum fructus mortui, properantem spiritum effudistis in victoria. Vobis verò tot sunt tumuli, quot oræ terrarum: tot laudes, quot ora gentium: tot triumphi, quot pompæ virtutum: stat ipsa trophæorum vestrorum moles magnificis insculpta literis, vestro ipsorum cruore feliciter exarata, amplis illuminata gloriæ sideribus, quibus vt luceant faces succendit æternas.

Qua verò in parte miraculorum eos constitues, quibus tota pene vita martyrium fuit, qui eas humanæ vitæ blanditias, quibus oppressa virtus conuiuere nonnumquam solet, fortiter à puero repudiarunt, qui se à corpore, & hoc sensuum commercium auocauerunt, qui ad diuinarum rerum cognitionem curam omnem studiumque

Religiosi.

traduxerunt, homines curarum illecebris & negotiorum anfractu expediti, toti hærentes origini suæ Deo, quibus cibibus ieiunium est, paupertas opulentia, cruciatus deliciae, qui quod rarum & difficillimum est, antequam morerentur, sponte cœperunt exire de viuis.

SACRAMENTORVM
Maiestas, & Ordinis præcipua
quadam excellentia.

CAPVT XII.

QVOD si Ecclesiam iam constitutam consideres, & eam augustissimam, quam à cœlesti sponso accepit, sacramentorum dotem; fertilissima dicendi seges, maior etiam admirationis ratio suggeretur. Quos mihi fontes ex toto illo historiae naturalis apparatu, quam aquarum salubritatem, quæ salientium venarum miracula inuenies cum Baptismo comparanda? quo Dæmonum vires tamquam in humido sermones deficiunt; quo tota inferorum machinatio refringitur; quo, eluto corpore, induit animus sanctitatem? De quo certè, & reliquis Ecclesiae mysteriis multa hîc meditatur animus: sed ad singularem Ordinis maiestatem mea festioratio.

Cum Baptismo
mihi comparandum.

Sacerdotij
potestas ad
mirabilis.

Quanta est Deus bone! quam stupenda! quam pene incredibilis hæc potestas! quæ non vno contenta munere, duas eâsq; omnium amplissimas diuinæ virtutis dotes amplexa est: Eucharistiæ consecrationem, & integram peccatorum condonationem. Quid ego iam mirer, ad vnam Moyfis virgam, modò cruentos amnes fluxisse, modò discessisse maria, modò in se resoluta coaluisse, modò largas aquarum venas è saxis exiuisse? Hæc sacerdotis potestate superata videmus.

Verba quippe sacrosancta cum pronunciat, continuè aut fit sanguis Christi: aut cum inhibet, peccatorum pelagus exarescit; aut cum retinet, infanæ veluti fluctuum attolluntur moles; aut cum saxo & adamante duriora ferit pectora, lacrymarum copiosum imbrem elicit, perennisque diuinæ gratiæ riui in animos influunt.

Miramur deinde hoc vno verbulo, *Cœlum, fiat firmamentum*; tantam, tam splendidam, tam speciosam molem: tot lucentium signorum veluti picturis vermiculatam, tot facibus collustratam, atque tot miraculis refertam emeruisse?

At hoc mirabilius, vna sacerdotis voce, Deum ipsum, à quo cœlum, tellus, & amnes, & maria, & quidquid ætheris omnia cingentis amplexu continetur, emanauit, se in orbiculatam modici panis speciem induere.

Miramur ad Helix præces ignem de cœlo delapsum in victimas? Hoc mirandum potius, quòd ad sacerdotis verba, Deus noster ignis omnia comburens influat in hostias. Miramur ad imperium vnius principis Iosue, solem in medio cursu repressum constitisse, *Obediente Domino voci hominis*: parum quòd sol in cœlo steterit: hoc illustrius, quòd ille, cuius est sol, veluti de maiestatis folio detractus, in sacrificantis inueniatur manibus. Quid multa? stupemus, quoties ad hanc vnius puellæ orationem, *fiat mihi secundum verbum tuum*: Deum, Deum (inquam) humano corpusculo circumuestitum: Ac hoc in sacerdotis manibus quotidie perfectum veneramur. Proh fidem numinis! quales & quantas oportet esse manus istas! Quam præclaras, quam innocentes, quam pudicas, quam venerabiles esse oportet istas manus, quæ Deum cœlitus excipiant, Deum tangunt, Deum tractant!

Quanta & qualia esse oportet ista

Cœlum,

Eucharistia.

Nihil comparandum cum miraculo Christi in Eucharistia.

Sacerdotij
puritas in
celebrando.

ista labia, quam pura, quam impoluta, quam angusta labia, quæ Dei vnigenam, filium, Angelorum amores, & delicias, mundi reparatorem Christum, intra sua claustra demissum, cum omni veneratione salutât! quid dico, salutant? imo ipsum sacrosanctis verbis eliciunt.

Sacerdotij
vires miraculosa.

Quid de reliqua potestate licet mihi dicere? mihi verò licet, quod est, liberè pronuciare. Hæc sacerdotis, terrarum Principes, vestris genibus aduoluit: hæc miserorum cætenas dissoluit; hæc inferorum vectes & repagula diffringit; hæc veterem draconem cruoris humani siti ravidum conterit: hæc æstus & flammæ extinguit; hæc os putei furialis obturat: hæc cœli fores aperit: hæc ad omnipotentis Dei mortales contubernium introducit. Audax fuit il-

Reg. 3. v. 17.

lud Helix: *Viuu Dominus Deus Israël in cuius conspectu sto; Si erit his annis ros, & pluuia, nisi iuxta oris mei verba: homuncionem vnum, pauperem, contemptum, longa macie torridum, per triennium cœlum clausisse, nubes verborum impetu attonitas conzinnuisse, iam iam lapsuros imbres detorsisse. Magnum fateor, sed maius, quod sacerdotes nostri faciunt; qui eadem lingua, sanctorum operum administra, claudunt inferos, & cœlum iis qui ingredi cupiunt diuinissimè recludunt: nimis honorati sunt amici tui Deus, nimis abundè rebus humanis indulxisti, qui homulos ex Adami luto concretos ad hunc gloriæ apicem extulisti.*

Iob 40.

Hic te appello, lobe, virorum omnium qui sunt, & erunt, fortissime, si nunc liceat tibi ex pulueribus resurgere, & cum Deo tot olim sermones miscere, deque diuina potentia disserere: si nunc Deus, quod antea fecit, tibi loquatur de turbine, & dicat:

Accinge sicut vir lumbos tuos, interrogabo te, responde mihi, nunquid nosti ordinem in cœlo, & pones rationem eius.

in terra? Nouerunt sacerdotes, & hierarchiæ cœlestis imaginem constituunt in terris. Nunquid ingressus es profunda maris, & in nouissimis abyssis deambulasti? ingressi sunt sacerdotes ingens quali mysteriorum pelagus, & in arcanis Dei ambulant. Nunquid aperta tibi sunt porte mortis, & ostia tenebrosa vidisti? eadem ipsa aperiunt, & claudunt sacerdotes.

Nunquid produces luciferum in tempore suo, & vesperum super filios terra surgere facies? Gratiam ita Deo dispensante penè producant, & in mortalium animos infundunt sacerdotes. Nunquid mittes fulgura, & ibunt, & reuertentia tibi dicent, adsumus? Anathematum fulmina mittunt, & retrahunt sacerdotes viui sacrorum. O ministerij potestatem, o Dei liberalitatem! Ecquis erit ita stupidus & vecors, vt in hac ditone, quasi in suo gloriatur, vt dominari desideret in clero, vt Dei clauibus abuti non uti velit?

Hæc si quis oratoriè velit vberius exornare, latissimum campum inueniet, in quo exultare possit.

EVCHARISTIA, MIRACVLVM
plenum munificentia, & magnus argumentorum campus.

CAPVT XIII.

IAM cum ad illud Eucharistiæ Sacramentum deueneris, *Ευχαριστια* verè, vt appellatur à Diuo Dionysio, *τὸ πάντων ἱεραρχικώτατον, & ἱερωτάτων*, audebis irrita iam pueris gentilitatis comparare miracula, collossos pura Rhodios, & peniles hortos Semiramidis, & Crææ labyrinthos, & aram ex corpibus, & mortuorum somnia, *Μαυζολα*, & si quid est, augurum huiusmodi; Proh reculas & marcescentes umbras vanitatis!

Eucharistia longe superat. 7. mundi miracula.

Eucharistia trophaum amoris.

Eucharistia vna est, cui iure illud conuenit τροφῆαυ ἔρωτος, trophaum amoris. Christus quippe Dominus, cum gloriosissima legatione perfunctus, in æterni Patris contubernium reuolaret, quod amici facere solent, à suorum complexibus ægre diuulsi, & in longinquas terrarum oras profecturi, vt apparatusissimum munus eligant, quod in perpetuum benevolentia pignus, & amoris solatium suis relinquant; hoc perfecit tantò nobilius quanto dilexit ardentius, & potuit magnificentius. Neque enim suis expressam in cera aut in auro poluissimis lineamentis effigiem, non sigillum, non anulum, non quidpiam simile donauit, sed corpus & sanguinem, animam, mentem, diuinitatem, se denique totum quod poterat δωρεν ζωτικόν suis fratribus tradidit, vt corpus, quod ex argilla nostra traxerat; cælum autem vt iam radiis gloriae vestitum, suo iure repetebat, arte mirabili, & ante hunc diem inaudita; cum cælo & terris ita diuideret, vt eodem vtraque pars non diuiso & comminuto, sed toto plenissime frueretur.

Basilus, hamis de charitate, Eucharistia δωρεν ζωτικόν τοῦ θεοῦ uaminat.

Gaudemus, tractatu secundo.

Cedreus & Baron, ad annum Infirmi.

Est istud hereditarium munus testamenti eius noui, quod nobis ea nocte qua tradebatur crucifigendus, tamquam pignus sua presentia deliquit, munus augustum, sanctum munus, munerum omnium cumulatissima perfectio. Mirare quantum uoles sumptuosam illam, & plenè magnificam Iustiniani Imperatoris mensam, quam in templo sanctæ Sophiae dedicauit; stupendum planè donarium; in quod terræ marique delibatas opes, puta lignorum, metallorum, gemmarum omnium purissimum florem studiose luxuria congesserat, vt in vnus orbiculum vniuersi orbis miracula colligeret. Ego verò satis mirari non possum in Eucharistia non fruolam

donorum opulentiam, sed cælestium gratiarum iuge quoddam seminarium, fontem clarissimarum virtutum, culmen bonorum omnium.

Enimuero minimè mirum est, cum & illum contineat, cuius riuis omnia resperguntur, vt orta crescant, crescendo maturitatem assequantur, & matura nunquam senescant. Nec immeritò magnus ille Basilus Eucharistiam appellat κοινωτια τῆς ἀγάπης: bonum enim est, & bonum illud, quod sapientissimo Moyse fuerat antea promissum,

Ostendam tibi omne bonum.

O rem admirandam! antea, Verbum Dei humanos artus induit, nunc in hostiam induitur: Antea cernebatur in sinu Virginis, nunc cernitur inter manus sacerdotis: Antea niueo lactis rore pascebatur, nunc purpureo pascit sanguine: Antea corpus nostrum assumpsit, nunc se in nostrum corpus infudit. Antea se adiecit ad humilitatem carnis, nunc se transmittit in speciem exigui panis.

Quid, quòd sub tam paruis inuolucris totus est; quid quòd in minima particula totus; quid quòd non illapsus è cælo, quod numquam deserit, sed cum hostia modo prorsus mirabili repente coniunctus existit: quid quòd vt diuinitas replet mundum, & tamen vna est; sic innumerabilibus locis consecratur, & tamen vnum corpus est?

Quid quòd licet frangantur & imminuantur species, Christus tamen non secus ac adamas è fracto crystallo proficiens, non contractus, non diuisus, semper illæsus est? Deinde hæc non sunt plena miraculorum?

Quid dicam de ipsis Sacramenti copiosis fructibus, qui in totam Christianorum vitam ex eo fonte

S. Basil. ep. ad Amphilochoium.

ὅν τροφῆαυ θεοῦ λέγουσιν οὐκ ἐστὶν ἄλλο, ἢ ἡμεῖς, Ἰουστίνου Μαρτύρου ἐν Ἀπολογία.

Greg. Nyss. in orat. de Paschate.

FORVM. QVOQVE ESSE in Eloquentia sacra omnium augustissimum.

CAPVT XIV.

Sed tu rostra fortasse adhuc cogitas, & iudicum subsellia, in quibus illam grauem & magnificam dominari putas eloquentiam: Concipe igitur animo, si putes, tribunal summi Iudicis, & tremendam illius diei maiestatem, quo cæli columnæ magno fragore fremitùque concussæ cum ipso Angelorum horrore, & metu contremiscent, quo stellæ repentino flammaram tractu decussæ, vt frondes arborum decident, quo purissimæ solis faces atrâ fuliginè se induent.

In iudicio extremo Dei maiestas tremenda.

Quale erit hoc forum, cum post tumultus stragisque bellorum, post morbosam aëris contagionem, pestilentiumque febrium ardores in mortaliū corpora perbacchatos, post ferarum incurSIONES, & carnificinas, post luctuosam agrorum vastitatem, famemque rabiosam enectis pastam cadaueribus, post terræ motus, post aquarum eluiones, infinitaque plagas gentium, omnia continenti ardebunt incendio, cum ipsæ æternorum fluminum venæ siccabuntur, & quæ nunc cælo minantur operosissimæ ædificiorum molitiones, incrustatæ marmoribus, auro, & argento micantes, inter minuti pulueris quisquilias deflagrabit?

Cum arma, & trophæa, & Regum scepra, & coronæ, & tiaræ, & diademata, & nugæ in pabulum ignis cedent, & gemmæ spumantis freti retrimenta, quibus pretium libido fecit, inter flammæ, his credo dapibus lætas & alacres, crepita-

In iudicio quid erunt bona fortuna.

Yyyy ij

Origenes aduersus Celsum, Gregorius de gloria martyrum, in Polycarpo.

Ἄρτοι ἐδίορθο σῶμα θεοῦ ἡμῶν, ἀγορῆ καὶ ἀγῶν ἅπασαν καὶ ὑψοῦς περιπέτειας ἀπὸ τῶν ἡρώδους.

Quamobrem miror vos, sapientes viri, qui iam in ipsis Ecclesiæ incunabulis Eucharistiam in turricula argentea solebatis asseruare, non minus subtiliter quàm religiosè: hanc quippe significastis turrim esse fortium, è qua mille clypei penderent, quibus tota vis inferorum, quasi fluctus ad scopulos allisus hebesceret. Laudo te, Remigi sanctissime, qui in eo calice aureo, quem Rhemis, in vrbe tui nominis obseruatissima, tuis posteris reliquisti, non minus Dominici sanguinis receptaculum, quàm tuæ illius frugalitatis munificentia monumentum cælari iussisti, litteras non tam opere quàm ingenio tuo deauratas:

Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro.

Verè enim hæc vita est, cuius participes esse non possunt, Qui verbo tenuis, corde sicci, & mente aridi, sacris intererunt, vel etiam communicant donis; lambunt quidem petram, sed inde nec mel sugunt, nec oleum.

Cyprian. serm. de cæna Domini.

bunt. Quale illud spectaculum, cum cœlestes tubæ ingenti fremitu personabunt, cum tot corpora, tot iam sæculis casta tot millia, quæ pœntus hausit, ignis absorbit, ferrum consumpsit, ferarum dentes moluerunt, morbus attriuit, mors ad summum interemit; tam repente per textis ossium commissuris, carne vetita & spiritu animata consurgent?

Quale erit tribunal iudicantis, cuius superbissimos Reges cunæ terrent infantis? quot tunc ardentium curruum millia circumstabunt? quot famulabuntur Angeli? quanto improborum terrore præferetur illud signum, magnum Crucis signum, à consecratis toties despectum, toties irrisum, toties conculcatum? Quis incessus, quæ vox, quis vultus Iudicis, quis pauor mentium, quis pallor corporum, quæ omnium trepidatio?

Quanta illa scena, quàm gloriosus confessus futurus est, cum illi hominum despiciatissimi, illi verberones, illi *semaxij* toto terrarum orbe iactati, vexati, infinitis suppliciis consumpti, radiatis fulgore capitibus sedebunt de Regibus iudicaturi? Quale, & quàm insperatum iudicium, cum ad illum *fulminatricem sententiam* tot barbarorum principum apices contriti, tot purpura, tot fastus, tot amores terrarum vno agmine detrudentur ad inferos, ut eo igne in æternam ardeant, cuius hic noster pictura est? ô ferale lectos prunis ardentibus constratos! ô funesta draconum cubilia! ô inexcrebiles flammaram laqueos! ô vermem conscientie inexpiabilem! ô pœnas immortales! ô longam æternitatem!

At quantum ex altera parte, & quàm plenum magnificentie theatrum, tot florentissimi Martyrum exercitus, tot Prophetarum oracula, tot grauissimorum sacerdotum cœtus, tot chori Virginum, tot sy-

dera, quibus empyrea cœli facies collustrabitur, quæ triumphantium gloria, quis plausus exultantium, quis salutantium concursus, quæ voluptates, quæ deliciae, contrita mortalitatis tyrannide, & in æternum extinctis tot precariae & male hærentis vitæ laboribus, atque molestiis, Deo perfundi, de Deo impleri, de Deo viuere?

Hæc si quis parua existimat, in quibus illa sumptuosa & grauius anhelans defudet eloquentia, videat sanè an in Catulli passere, aut Pfitaco Melioris, aut musica Luciani, aut in minutulis negotiorum humanorum causis plus sit habiturus fecunditatis.

TANTAM ARGUMENTORVM in sacra eloquentia maiestatem melius à Christianis Oratoribus sustineri, qui liquidiores habuerunt spiritum de cœlo.

CAP. XVI.

Certè iam, ut vides, argumenti Majestate multis partibus Christiani vincunt Oratores: reliquum est ut videamus, an cum ipsi in speciosam & locupletem hæreditatem venerint, eam sua inertia neglectam, vastam atque incultam reliquerint. Fortasse enim iis carent adiuuentis, quibus excitari magna triumphantis eloquentie decora poterunt, fauore numinis, ingenio, liberalibus artium studiis, diligentia, exercitatione, præmiis denique amplissimis.

Primum, si quod vestri etiam statuunt Oratores, virum bonum esse Oratorem oportet, nec illum quidem eloquentie gloria fieri magnum, aut celebrem, sine aliquo afflatu diuino: Cumque omnes cõstet animos acerrima quadam agitatione & vel-

In eloquentia sacra Majestas inuenitur argumentorum, sed à Christianis oratoribus.

Scholasticè veri.

Voluptatibus lux mentis extinguatur.

vti diuino spiritu, qui singulis vniuersi partibus intenditur, esse referros: quibus tandem magna mens illa plenius se affundit? an iis qui acceptas à Deo ingenij dotes ad rerum humanarum quisquillas traducunt, & quasi hamis aureis vilissima piscantur animalcula? Num verò iis potius, qui cum se in Dei ære & peculio totos esse cognouissent, magno & alacri animo se in societatis humanæ commercium, in Reipubl. Christianæ decus, & solatium, & in procuranda mortalium salute, penè in ipsam Angelorum contubernium emisertunt? Quod vt commodius facerent plerique, non modò blandissimas illas voluptates, quibus oppressa lux mentis extinguitur, constantissimè repudiârunt, sed ipsis etiam ordinariis, quibus hic contineri videtur spiritus, & vita perfundi, pene nuncium remisere. Qui verò magis ingenio valent, quàm qui detertis vitæ labeculis se veluti limatius speculum cœlestibus radiis obiciunt, vt pleniori luce collustrentur? quàm qui ab vxoriis curis, & his negotiorum procellis remoti, toti sunt in rerum diuinarum contemplatione defixi, qui ab ipsa prope tumultuaria sensuum consuetudine abrepti, beatarum mentium vitam æmulantur? Qui liberalibus disciplinis vehementius incumbunt, quàm qui hoc ex Dei moderatoris cõsilio faciunt, qui virtutem & scientiam suum patrimonium ducunt, qui in Christiani nominis luce, & florentissimis orbis terrarum scholis assiduo versantur, qui diligentia sunt ita contenta, & flagrant, & auida, vt nullum diem sine nobili diuinæ illius supellectilis accessione præterfluere atque excedere patiantur? Exinde quæ diu in hac umbratili vita studiis impallecentes sint meditati, iam matura & miti suauitate decocta, deferunt in publicum, excitatione continua, labore

pertinaci, fructu copioso, ostentatione nulla.

Et si quæ vltimo loco commemorari, præmia expetuntur, quibus excitatus inardescat animus, num tandem magnum, & munificum, & Deo dignum palmarium est, salus animarum?

Quanta, & quàm suavis est gloria, in Dei famulatu esse, Deo in procuratione humanæ salutis inseruire, Deo militare, cuius vim & arma inferorum potestates pertimescunt? Quid aliud Christus fecit in terris? Quid Apostoli? quid Martyres? quid tot Doctorum cœtus fecere? Quid magnificentius quàm bellum gerere cum vitis? Dæmonum vires infringere, perumpere iniquitates, animis iam mollitis atque subactis inierere sapientiam, quæ in æternam frugem adoleicat? Quid optatus, quàm iuuentutis ingenia hoc virtutum succo imbueri, quàm illa candidata nobilissimæ pubis examina, castissimis disciplinis excolere, & prima face surgentes in hac ætatula virtutes deosculari, quàm corroborata iam honestatis laude firmatos continere, quàm pauperibus solatio, diuitibus ornamento, ignaris luci, doctis gratiæ, omnibus esse subsidio: & alios quidem adhuc in terris ad pietatem confirmare, alios parturire, alios in cœlum iam præmississe? Quis non malit inter hæc magnarum artium decora, quàm inter rolas emori?

Eloquentiam sacram docere, est imitari Christi.

Præceptoribus bonis in bene diem da inueniunt.

EFFECTVS SACRÆ ELOQUENTIAE PLANÈ ADMIRABILES.

CAPVT XVII.

AT verò cum eloquentie maiestatem ex rebus gestis ab oratoribus, fructuque copioso in Rempubl. & in omne genus hominum deriuato, tum etiam ex splendidissi-

mis in profliganda improbitate virtutibus, metiri etiam oporteat; verendum est, credo, ne corona Ctesiphontis tam ambitiosa & superfluenti oratione petita, aut vibrata, tam infelici semper exitu in Philippum Regem fulmina; aut Catilina, non tam Ciceronis eloquentia, quam C. Antonij armis iugulatus; aut male diuina Philippica efferatus Antonius: aut post damnationem superuacanea oratione defensus Milo; in contentionem cum illo glorioso celestis eloquentiæ fructu veniant?

Habemus certè quæ opponamus magnificentissima rerum spectacula, ab oratoribus Christianis, iisque non ferro & terrore succinctis, sed innocentia, amore, beneuolentia fretis, edita, expugnatos Reges, refrænatas potentium virorum libidines, vrbes victas, Prouincias miti eloquentiæ fulmine concussas, peragratas non tam passibus quàm victoriis nationes, novos & antea illibatos mundos ad fidem Catholicam adductos.

Nondum Christi Apostolos loquor, de concionatoribus Catholicis dico, qui variis temporibus flourerunt, vicerunt opera gigantum, fluentem in se negotiorum molem exceperunt, exceptam fortissimè sustinuerunt, sustentatam cum laude & gloria gesserunt, immutarunt puerissimos rerum status, obtruscuerunt frementibus inferis; flagitiis, castimoniam; rapinis, charitatem; impietati, religionem; perditæ ac profligatæ licentiæ, disciplinam: Dederunt rebus nouis auctoritatem, pondus antiquis, obsoletis nitorem, obsecuris lucem, fastiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus verò ordinem atque naturam.

Video quantus hinc mihi ad dicendum campus aperiatur, sed non excurram quantum potero; tum quòd ista sint aliorum iam pressa vestigiis, tum quòd in tam spectabili luce sint

posita, vt nullum recessum, nullam obliuionis umbram admittant. Etenim per Deum immortalem, quis decem Oratores Atticos cum vno Atheniensium ciue, beatissimo (inquam) illo sene Areopagita comparare audeat? qui postquam repudiat suis gētis erroribus, Christi fidem complexus est, vidit quid interesset inter umbram & solem, inter fumos & ignem; inter vanitatem eloquentiæ, & soliditatem sapientiæ: Denique inter Demosthenem & Paulum, inter Platonem & Christum: seculam, quam tenebat, inter modicæ vrbis muros eloquentiæ, velut aquilam, miratus est ingenti quodam torrente rerum cœlestium abforberi, & in ignotos terrarum orbes fecundissimo partu refundi.

Irrigauit Græciam, aspersit Italiam, penetravit in Gallias, vrbes florentissimas cepit, non machinis sed doctrinæ suauitate; Martis simulachra, quæ in illo suæ vrbis sacrario coluerat, confregit, atque comminuit, agrestes hominum sensus mitigauit, aspera dedolauit ingenia, superstitiones nefarias, execrabiles ritus, Thyestæ epulas, & tot vagos concubitus implexos per incertum fortis, vi sapientiæ discussit, struxit Deo altaria, templa dedicauit, candidatam fidelium plebem, magnæ gentis primitias Christo aggregauit, ea demum, quæ gesserat suo cruore, quasi cera vsus & sigillo, gloriosus triumphator obsignauit; vir, & vitæ flore, & mortis gloria, & scriptorum maiestate cum paucis comparandus.

Quid deinde sanctus Remigius, Galliarum quoque nostrarum sanctissimum & felicissimum sydus? Cum esset à puero magnarum artium instructus disciplinis, annum agens vigesimum secundum, Rhenensis Ecclesiæ gubernacula suscepit, & is adolescens numerosissimam atque bellicosissimam gentem demulcere cœpit, sensimque ab illa

D. Dion. Areopagita quantum superet oratores Atticos.

D. Dion. Areopag. gesta praeclara ab eloquentia sacra.

Eloquentia sacra non est comparanda cum eloquentia oratorum Romanorum.

Concionatores Catholicis quid faciunt.

moram asperitate, & haud tractabili quodam ingenij rigore, ad Christianæ religionis mansuetudinem decusque pellicere. Quantum fuisse putas sanctissimi vini trophæum, cum inter lætissimam primariæ tunc vrbis faciem, pictorum stragulorum nitore, nouæque cultus gratia renitentem, Clodouæum Regem, non iam Martij spiritus vigore terribilem, sed suauissimi no religionis sensu delibutum, ad saluberrimos baptismatis fontes duceret? quantæ scilicet maiestatis illa verba fuerunt: *Mitis deponere colla Sicamber; adora, quod incendisti; incende, quod adorasti:* cum è vestigio tantus Rex, & tam ferox, purpuratas ceruices Christi iugo submitit, cum sui exemplo traxit populos innumerabiles, & ad simile factum similèque virtutem posteror, per tot labentium seculorum curricula propagauit: qui Christianissimi verè terrarum Reges, pro huius nominis gloria tam sæpe arma tulerunt, & gentes barbaras non minus luce virtutum quàm fulgore gladiatorum terruere.

Quòd si etiam in perexiguis seminibus, vbi in concipientem comprehendentemque naturam inciderint, tota vis est & spes magnarum arborum, quantam censere fuisse magni illius Oratoris gloriam, qui in Clodouæo, non vnius vrbis, aut prouinciæ, sed amplissimæ gentis primitias consecrauit? Multum profectò debet Francia Clodouæo, qui istius florentissimi regni tam parua cunabula, magna incrementorum accessione locupletauit: Plus debet Remigio, qui Clodouæum Christianæ religionis rebus imbuit, sine qua, quid sunt imperia terrarum, nisi speciosa latrocinia?

Longum esset ire per singulos: ex vno ceteros facile cognosces: nunquam in minutulis controuersis sacri luserunt oratores: vnus is semper ludus fuit totas adiungere Chi-

sto nationes, & tot oras lustrare terrarum, quot solis appulsu & radiis accenderentur.

Posteriora iam loquor sæcula. AVGVSTINVS à Gregorio Pontifice cum quatuor dūtaxat Monachorum comitatu, missus in Angliam, totam illam regionem quam tot expeditionibus bellorum populus Romanus frustra sæpe tentauerat, intra paucos annos Christo vicit, & ipsum Edelbertum Regem, cum suis popularibus adiunxit Ecclesiæ.

Eodem successu LAMBERTVS Tessandriam Germaniæ, VILFRIDVS Hollandiam, & Frisiam, SVITBERTVS Saxoniam occupauit, & iidem armis deuicit. AT BONIFACIUS cum iam puer quinquennis Deo militare cœpisset, florentissima tandem gloria concionator euasit, & à Gregorio secundo missus in Germaniam iam libatam, Frisiam, Thuringiam præterea, atque Hassiam subegit, & in hoc gloriosissimo rerum cursu Moguntino Archiepiscopatu ornatus, eloquentiæ laureis, martyrij palmam adiecit. Haud ita multo post ANSGARIUS cum tribus sociis ex monasterio Corbiensis in Gallia Belgica, Dattiam, Suetiam, Gottiam, Grolandiam, cum latissimo fructuum prouentu peragravit.

ADALBERTVS ex Pragensi Archiepiscopo, Cassinensis Monachus, gesta prouina cum Gaudentio fratre profectus in Pannoniam, totam illam gentem, duram antea, & ferocem, mitioribus Euangelij præceptis imbuit, Geisam Regem ad Christum conuertit; mox digressus ad Sarmatas, Russis, Lituaniis, Moschis, Prusianis, Polonis denique, & eorum Regi Boleslao fidem promulgauit: qua in messe animarum, vir sanctissimus ad stipitem alligatus, septemque hastis confixus, martyrij toties audum spiritum in martyrio profudit.

Quid dicam de HVMBERTO, qui

S. Remigij admirabilis potentia ad vincendum Clodouæum Regem.

D. Augustinus quid fecerit sua eloquentia.

Adalbertus gesta prouina propter eloquentiam.

Plus sancto Remigio debet Francia quam Clodouæo.

*Humbertus
quid sua e-
loquentia
fecerit erga
Nicetam.*

Constantinopolim à Pontifice legatus, vt Græcorum Schisma confutaret, Nicetam erroris propugnatorum, coram ipso Imperatore Constantino acerrimè vehementissimèque vexatum eò compulit, vt librum, quem contra fas scripserat, flammis subiiceret.

Quid de Hieronymo Aescvlo, qui eadem legatione functus, Imperatori & genti nostræ religionis veritatem persuasit, secumque quadraginta ex proceribus ad sacros Pontificis pedes, ipsumque adeo concilium, quod tunc Lugduni frequens habebatur, insigni omnium admiratione perduxit?

Quid de Ioanne Capistrano, qui vna excursionem duodecim infidelium millia ex ipsis pene inferorum faucibus eripuit?

Quid de octo Franciscanis, qui in Hungaria non pluribus diebus quàm quinquaginta, ducenta capitum millia in Ecclesiæ septa compulerunt? Posses tibi & istius minimæ societatis, per tot dumeta surgentis, affixa sempiterni numinis tholo commemorare spolia, tot in Europa atque Asia congressus, tot pugnas, tot victorias, & pacatam Iaponiam, & Sinam inter horribiles libatam custodias, & tot messes Orientis, tot vtriusque mundi decora, nisi ipsa rerum claritas, & multitudo, quæ aliis plerumque velificari solet, huius vnus obesset laudibus, & omnem vim orationis absorberet? Nam tot monumentis istius Societatis hominum claruit industria, quot plagæ Solis ortu atque occasu lustrantur, vt ignotum Soli cum locum esse oporteat, qui illorum laboribus fuerit ignotus.

Sed ecce tibi duo præ oculis viri, qui omnem admirationem superarunt, Bernardus, & Vincentius. Horum alter in illa formidolosi schismatis flammâ, qua Christianus orbis deflagrare cœperat, lustravit provin-

*S. Bernardi
eloquentia.*

cias, intercessit hominum iniquitatibus, restitit audaciæ, oppressit furorem, infectum reddidit, quicquid factum non oportuit, & verbi diuini gladio succinctus, fregit terrores armorum, vir tantæ auctoritatis, vt per vnus os Bernardi, purpurati Patres, Episcopi, Reges, Principesque terrarum, quali per commune mundi oraculum loquerentur; Tanti præterea panno illi & contempto, Europam peragranti, concursus & gratulationes fiebant, vt sydera, si in terras descenderent, non essent plus venerationis habitura.

Alteri, haud errabis, si vt olim Timotheo rete appinxis, in quod vrbes, & Prouinciæ, terrarumque regiones se induant; nam in Valentia, Aragonia, Nauarra, Burgundia, Normania, Aruernia, Vasconia, Britannia, Belgio, Insubria, Liguria, Anglia, Scotia, Hibernia, quas ille prouincias non tam passibus obiuit, quàm clarissimis religionis trophæis illustrauit; tot animas ab erroribus, & flagitiorum cœno expediuit, vt Dei opus sit, id ipsum percensere, *Qui enumerat multitudinem stellarum.*

Quod si pugnas & concertationes audire desideras, specta mihi, Athanasij, Ambrosij, Basilij, Chrysostomi, cum Imperatoribus & Augustis mulieribus congressiones, quibus, quid grauius est, aut constantius? Tonant Regum imperia, fulgurant purpuræ, fremunt arma, intentantur mortes, indicuntur exilia: Descendunt in arenam fœminæ, quibus ad singularem præpostera & impotentis naturæ malitiam summum imperium, quasi intentus in bonorum ceruices arcus, accesserat. At illi non secus ac annosæ arbores altissimis defixæ radicibus, cœli frementis iras, inculsamque vim ventorum, atque grandinum fortiter excipiunt; Stant in causâ Dei præclarissimi athletæ, honestissimo puluere fordidi,

*S. Vincentij
vis ob elo-
quentiam
sacram.*

*Sanctorum
Patrum nu-
mera con-
certatio.*

fordidi, læti, alacres, erecti testimonio conscientiæ, patiuntur, vincunt, triumphant, & tandem omnes iafra se procellas despiciunt.

QVOD SACRI AVCTORES sunt etiam maximè eloquentes.

CAPVT XVIII.

Sed non habent sacri Oratores *arsana semota dictionis*, (hoc enim vnus obiicitur) verius dixeris, non habent ineptias; eloquentes esse falsò negaueris. Semper enim magnifici D. Augustini, vt sincerum in omnibus, sic in ea re sagax & prudens iudicium: Vbi (inquit) eos intelligo, non solum, nihil eis sapientius, verum etiam nihil eloquentius mihi videri potest. Et audeo dicere, omnes qui rectè loquuntur, simul intelligere, non eos aliter loqui debuisse: sicut enim est quædam eloquentia, quæ magis ætatem iuuenilem decet, est quæ senilem; nec iam dicenda est eloquentia, si personæ non congruat eloquentia: Ita est quædam, quæ viros summa auctoritate dignissimos, planèque diuinos decet. Hac illi locuti sunt, nec ipsos decet alia, nec alios ipsa: ipsis enim congruit: alios autem quanto videtur humilior, tanto altius non ventositate sed soliditate transcendit. (Addit:)

Posses quidem, si vacaret, omnes virtutes & ornamenta eloquentiæ, de quibus instantur isti, qui linguam suam nostrorum auctorum linguæ, non magnitudinè sed tumore præponunt, ostendere in istorum literis sacris, quos nobis erudiendis, & ab hoc sæculo prauo in beatum sæculum transferendis prouidentia diuina prouidit. Sed non ipsa me plus quàm dici potest in illa eloquentia delectant quæ sunt his viris cum Orationibus gentilium, Poëtisve communia. Illud magis admiror & stupeo, quòd ista nostra elo-

*Auctores sa-
cra eloquen-
tia longè a-
liis superant.*

quentia ita vsi sunt, per alteram quandam eloquentiam suam, vt nec eis deesset, nec emineret in eis: quia eam, nec improbari ab illis, nec ostentari oportebat, quorum alterum fieret, si vitaretur, alterum putari posset, si facile agnosceretur.

Hæc ille vir sapientissimus: quæ postquam subiecit, latissimè probat exemplis; affert enim prolixos aliquot locos ex D. Pauli epistolis, & Amos prophetia, in quibus cola, commata, periodos, figuras, notat accuratiùs quàm vllus Rhetor in Demosthene, aut Cicerone. Ad summam concludit, sacrorum auctorum sapientiam, tanquam inseparabilem famulam, non vocatam, sequi eloquentiam.

QVOD PATRES ECCLESIAE nonnulla etiam picto & florenti stylo scripserint.

CAPVT XIX.

A Nimaduerrere est etiam, ple- *Patres Ec-
clesia cum
Rhetoribus
decerant.*
arunque in sanctorum Patrum scriptis, nonnulla tam dulcibus renidere stoculis elegantiarum, tanta styli suauitate delibata, tam concinnè tamque affabrè facta, vt cum Rhetorum præstantissimis venire in palmæ contentionem possint. Lubet ex omni genere hinc aliquot exempla delibare, quibus hunc librum felicioribus auspiciis claudere atque obsignare possim. Incipiam à Nazianzeno, ecquis amabo, fuit artifex Epidictici generis peritior? Vide vt in oratione de sancto Paschate, vt verè describit ex adiunctis.

*Idè dicit, &c.
Quæ Latine hic reddam, quia
prolixiora sunt.*

R Egina (inquit) tempestatum *Ver, regina
pompas ducit Regi dierum, & tempestatum.*

Z Z Z Z

pulcherrimo, eodemque iucundissimo stipat veluti satellitio.

Nunc cœlum renidet purius, nunc sol altior, auro similior, nunc orbis Lunæ pulchrior splendet, atque illibati stellarum chori clarius enitescunt.

Nunc littoribus conciliantur fluctus. Soli nubes, aëri venti, terra plantis, plantæ oculis. Nunc fontes manant liquidius, & hybernis compagibus expediti, largius amnes fluunt, prata collucunt floribus, turgent gemmis arbores, detonsi nitent herbarum tori, & per virentes agros agni lasciuunt. Iam naues, vt plurimum piis refertæ vectoribus, cum celsumate soluunt è littore, & alas velorum explicant: mox leni cursu fluentibus affultant delphini, & suauissimè quidem anhelantes tranquillo mari fidè comites nautas deducunt.

Δελφίνων ἀδελφικῶν πτερυγίων τῆς θαλάσσης.

Per utile agricolis.

Lætus autem agricola serenum inuuetur cœlum, & aratrum reficit, frugum largitorem Deum appellans, tum strenuè boues aratores cogit sub iuga, & dulces imprimit sulcos, totus iam spe delibutus. At Vpilones cum bubulcis concinnant fistulas, & pastorale carmen accinunt, nunc per gramen abiecti, nunc vmbrosis rupibus insidentes, vèris suauitate mulcentur.

Ἐπιπέδιον ἀνὰ τὴν ἀκρότητα τοῦ πελάγους.

Ex altera parte olitores plantas excolunt, aucupes calamos instruunt, designant ramos ad aucupium, & plumas auium, ad insidias eleganti artificio contextunt. Piscatores profundum scrutantur, purgant retia, petrisque marinis insident.

Ἐπιπέδιον.

Interim apis laboriosa explicatis pinnulis discedit ex aluearibus, sapientiæ datura specimen, & iam prata peruolat, iam flores pabulatur, & castra cerea concinnius elaborat, contextis veluti disparibus ac sexangulis fistulis, rectos quoque vicos, & alternos angiportus mirabiliter implicans, vt operi firmitatem & elegantiam conciliet. Deinde mel in apothecis recondit;

arat quippe, & laborat suo hospiti gratum animalculum, eique feriato fructum affert periucundum.

Quis non videt hanc arationem delicatissimis floribus aspersam? nam & omnia fermè vèris adiuncta accuratè collegit, egregiè miscuit, summa suauitate temperauit.

Imitatus est hanc descriptionem S. Cyrillus 9. λόγων εὐρυτατικῶν p. 95. in fine.

ARGVTA BREVTAS D.

Greg. Nazianzenii in descriptione Pannonis, Cicada, Arancarum.

Eundem quoque sapiunt stylum, quæ habet de Pauone, oratione 34.

CAPVT XX.

Ποῦθεν ταῦς ὁ ἀλαζόν ὄρνις καὶ Μηδικός, ἔπι φιλόκαλος καὶ φιλόπαιδος, ἢ ἀρχαῖα δίαρα, καὶ τὸ πτερόν κυκλωτέρως φεισῆσας, τὸ χρυσαυγὴς, καὶ κατὰ σέρον δεατεῖζει τὸ κάλλος τοῖς ἔρσας μὲν σοβαροῦ βαδίσματος;

Qui fit vt arrogans ille, & Medicus Pauo, elegantiam gloriàmque adeo affectet, elata ceruice, alis aureis stellatis, in orbem circumductis, corporis sui pulchritudinem amafis, cum superbo quodam incessu, velut in theatro spectandam proponit? & de cicada, τίς ὁ θεὸς τῆς τῆς ἐπι σῆδους μαγὰς, καὶ τὰ ἐπι τῆς κλάδων ἀσματοῦ τε καὶ περιπέματα, ὅταν ἡλίω κινουῦται τὰ μεσημβρινὰ μουσουργοῦτες; Quis lyram cicadis in pectore dedit? & cantus illos, atque garritus? quos cum meridiani Solis æstu ad musicam excitantur, in arborum ramis fundunt.

Cicada lyra

Sunt planè ista calamistrata, maxime in Græco, πτερόν χρυσαυγὴς, καὶ κατὰ σέρον, & δεατεῖζει τὸ κάλλος.

Item de Araneis in eadem oratione. Αἱ δὲ διὰ λεπτῶν ἔπι ἀερίων χερῶν ὄψιν ναιμάτων, πολυφθῶν διαττακῶν, πολυπλόκους τοῖς ἴσους ἐξυρμῆνονσι, &c.

S. BASILIUS IN NATVRA QVQVE

Formica disquirenda egregiè lufit.

Nec minùs elegans, & subtilis Basilius, in descriptione Formicæ.

CAPVT XXI.

Ὁ γὰρ οὗτος ὁ ἀεὶ τῶν ὄντων εἶδον κατεληφέναι μεγαλοῦ χεῖρ, τὸ σμικρότατον τῶν φαρανομάτων ὅπως ἔχει φύσεως ἐρμιλωδῶτα, καὶ τίς ἢ τῶν κέρμηκος φύσεως, εἰπάτω, εἰ ἀνεύματι καὶ ἀδύματι συνίχεται αὐτῆ ἢ ζωῆ, εἰ ὅστις τὸ σῶμα διεῖληται, εἰ νεύροις συνδέσταις τὰς ἀρτηρίας πετόνται, εἰ μὴν ἀειβολῆ καὶ ἀδύτων ἢ τῶν νεύρων ἀεικερτεῖται φύσεως, εἰ τοῖς νεύρασι συνδύλοις ἐπι βρέσματος ἐπι τὸ ἔργον ὁ μύθος συμφορετεῖνε, εἰ τῆς φεισῆς τῶν νεύρασις ἡμῶν, τοῖς κινουμένοις μελεσι τῆς ὀρμητικῆς ἐνδίδουσι δυνάμιν, εἰ ἐν ἐν αὐτῶ τὸ ἦπαρ, καὶ τὸ χολιδόχον ἀγγεῖον ἐπι τῆς ἡπατος, νεφροῖ τε καὶ καρδία καὶ ἀρτηρία, καὶ φλέβες ἡμῶν, καὶ διαφράγματα, εἰ ψιλὸς ἔστιν, εἰ τεταχῶν, μονώυχον, ἔστιν, ἢ πολυχειδεῖς ἔχει τὰς βάσεις, πόσον ὁ βίος τῶν χερῶν, καὶ τίς αὐτοῖς ὁ ἔπος τῆς ἀμύλων ἡμῶν, ἐπι πόσον ὁ κῆρυξ τὸ τιτθόχρον, καὶ πῶς ἔτε περὶ πάντες οἱ κέρμηκος, ἔτε ὡσπερσοὶ πάντες, ἀλλ' οἱ ἢ τῶν χαμαὶ ἐρχομένων εἰσίν, οἱ ἄλλοι οἱ φέρονται.

AT qui se omnium rerum scientiam gloriatur comprehendisse, minimum etiam, quod propositum fuerit, quomodo sit à natura formatum, factumque, explicare, & quæ sit formicæ natura, exponere debet. Nū eius vita, spiritu quodam & anhelitu contineatur: Num corpus ossibus intertinctum sit; an neruis, quasi vinculis sint harmoniæ coniugatæ; an musculorum & glandularum circuitu neruorum natura sustentetur; an ex fincipite medulla per dorsi vertebrae neruosa membranulæ, membra, quæ mouentur, motiuam vim & facultatem habeant; an sit in ea iecur, & in iecore vasculum bilis receptaculum, & renes, & cor, & arteria, & venæ, membranulæ, & præcordia; calumne sit, an pilosum, vnumgulum, aut multifidos habeat gressus; quanto tempore viuat, & quæ ipsis procreandæ sobolis ratio; quandiu partum ferant, & quomodo, neque gradientur, neque volent omnes formicæ: sed aliæ humi decurrant, aliæ per aërem ferantur.

Item Basilius Seleucia in descriptione diluuij quæ superius notata est. Ἄνωθεν ἔρχομαι χερμαίρους ἢ κεν κῆτωθεν ἡπειρος ἀβύσσοις ἀνέπημι, καὶ πρὸς τὸ ὕδατος φύσιν ἢ κτίσις ἔσται χερμαίτο, &c.

Item Basilius Seleucia in descriptione diluuij quæ superius notata est. Ἄνωθεν ἔρχομαι χερμαίρους ἢ κεν κῆτωθεν ἡπειρος ἀβύσσοις ἀνέπημι, καὶ πρὸς τὸ ὕδατος φύσιν ἢ κτίσις ἔσται χερμαίτο, &c.

SANCTVS CHRYSOSTOMVS ISTIS ETIAM

orationis pigmentis delectatus.

CAPVT XXII.

Magnus in omni genere Chrysofostomus, his orationis deliciis non caruit: & miratus sum quidem quo pacto, cum ad Olympiadem, le-

ctissimam fœminam, ab exilio scriberet, tam oratoriè inserit in descriptione tempestatis. Quid enim hæc sibi volunt?

Θάλασσαν δ' ἰσθμῶν αὐτῆς κ' ἰσθμῶν
ἀναμοχλοῦσθαι τ' ἀβύσσου, πλωτῆρας τοῖς
ὄρεσιν νεκροῦς ἐπιπλέοντας, ἑτῆροις ὑπερρυ-
χίους ἡμοῦσιν, τὰς σαρίδας τ' ἡλίων ἡγε-
λοῦσθαι, τὰ ἰσθμῶν ἡγελοῦσθαι, τὸν ἰσθμῶν
διὰ κλωσθῶν, τὰς κωπὰς τ' ἡγελοῦσθαι τ' ναυ-
τῶν ἀποπλάσας, τὸν κωπῶν τ' αὐτῆ τ' οἰα-
κῶν ἐπὶ τ' κωπῶν ἡγελοῦσθαι, τὰς
ἡγελοῦσθαι τοῖς ἡγελοῦσθαι, κ' ἡγελοῦσθαι
ἀμυχανίω τ' ἡγελοῦσθαι κωπῶντας, ὁ ἡγελοῦσθαι
βοῶντας, ἡγελοῦσθαι, ὁ ἡγελοῦσθαι μόνον
ἐκ ἡγελοῦσθαι, ὁ ἡγελοῦσθαι μόνον φανόμοτον, ἀλλὰ
σκότος πάντα βλάδι, κ' ἡγελοῦσθαι, κ' ἡγελοῦσθαι
ὡς ἡγελοῦσθαι πλοῖον ἐπιπλέοντας βλάπειν, κ'
πολλῶν πλάτων τ' κωπῶν, κ' ἡγελοῦσθαι ἡγελοῦσθαι
πα πάντα τὸν τῶν πλοῖον ἐπιπλέοντας.

Tempestas.

Mare cernimus ab imis vsque gut-
gitibus vndique reuulsum, nautas
mortuos summa vnda fluitantes, alios
pessum euntes, nauium tabulas disso-
lutas, perrupta & lacerata vela, malos
effractos, remos è nauitarum manibus
elapsos, naucleros gubernaculorum
loco tabulatis insidentes, manibus ad
genua implicitis, ac præ tempestatis
atrocitate in eam consilii inopiam re-
ductos, vt tantummodo lugeant, ac
gemitus & eiulatus acerbissimos edât.
Non cælum, non mare in oculos in-
currens, sed densas atque obscuras
tenebras, caliginemque tantam, vt
nepropinquos quidem perspicere si-
nat: Ingentem denique fluctuum so-
nitum, ac marinas belluas in eos qui
nauigant, omni ex parte impetum fa-
cipientes.

PATRVM LATINO-
rum stylus.

CAPVT XXIII.

Patres Latini, Epidictici generis opulentiam explicant.

PATRES quoque Latini, etsi minùs
in dictione sunt accurati, quàm
Græci, istam tamen plerunquEpi-
dictici generis opulentiam libenter
explicant. Quid enim aliud spirat S.
Ambrosius in Hexamero? D. Hiero-

nymus in historia Pauli, & Malchi;
sed maximè in muliere septies icta?
Quid Saluianus in sua Aquitania, quã
describit his verbis?

Nemini dubium est, Aquitanos No-
uam populos, medullam ferè omnium
Galliarum, & vber totius fœcundita-
tis habuisse: nec solùm fœcunditatis,
sed quæ præponi interdum fœcundi-
tati solet, voluptatis, iucunditatis,
pulchritudinis: Aded illa omnis ad-
modum regio, aut intertexta vineis;
aut florulenta pratis, aut distincta
culturis, aut consita pomis, aut amœ-
nata lucis, aut irrigata fontibus, aut
interfusa fluminibus, aut circumdata
messibus fuit.

Saluian. l. 7.
de gubern.
Dei.

Regio fer-
tilis.

At mellitissimus doctor Cyprianus,
quas in epistola ad Donatum veneres
spargit?

D. Cypria-
nus meliuf-
simus Do-
ctor.

Petamus hanc sedem: dat seces-
sum vicinia secreta, vbi dum erra-
tici palmitum lapsus pendulis nexi-
bus per arundines baiulas repunt,
viteam porticum frondea tecta fece-
runt.

De quibus sanctus Augustinus: Non
dicuntur ista, nisi mirabiliter affluen-
tissima fœcunditate facundiæ, sed pro-
fusions nimia grauitati displicent.

Aug. l. 4. de
doctr. Chri-
stiana. c. 14.

Atque vt in omni genere eloquen-
tes fuisse sanctos Patres ostendamus,
extant Sancti Chrysofomi orationes
in genere deliberatiuo & iudiciali, mi-
rificæ suauitatis, quas hîc stylo paulo
magis oratorio reddemus.

SERMOCINATIO MATRIS
filium à monastico instituto
remocantis.

CAPVT XXIV.

ΕΓὼ, πατρίων, ἀνομιῶν ἀρετῆς τ' ἀνομιῶν τ'
σου ἐκ ἀνομιῶν ἀνομιῶν ἐπιπλέοντας, de sacerdot.
& cetera, quæ Latine sic reddi possunt:

Animaduer-
te hic Proso-
popeia, siue
sermocina-
tionis, quæ
figura ad co-
lores historia,
& sublimis
eloquentia
multum va-
let, grane &
prudens
exemplum.

Patris tui virtute ac præstantia, fili,
me haud ita multum tēporis frui Nu-
men permisit: vt pote, cuius mors, do-
lores eius partus quo in hanc lucem
editus es, continuò exceperit, ac tibi
orbitatem, mihi viduitatem attulerit
intempestiuam: vt fileam viduitatis
ipsum mala, ærumnas, incommoda,
quæ quidem solæ animo illæ comple-
cti rectè queant, quas contigerit, ea ip-
sa perpeti. Nullius enim oratio par
esse possit enarrandis illius negotio-
rum fluctibus, quos subire oportet
puellam, quæ ipsa etiam tum rudis, re-
rumque humanarum expert. simulat-
que paternam domum reliquerit, de-
repentè immensorum dolorum faci-
bus ætuans, curam sollicitudinēque
supra ætatem ac sexum sustinere cogat-
ur: quam videlicet necesse est feruo-
rum ignauias emendare, eorundem
maleficia obseruare, cognatorum pro-
pullare insidias, publicanorum mole-
stias, & quam illi, dum eis tributa nu-
merantur, immunitatem exercere so-
lent, forti generosoque animo ferre.
Proinde quum decedit pater relicta à
se prole, si forte fœmina ea est, magnã
vel sic matri curam exhibet; sed ta-
men hoc ipso tolerabilem, quòd illius
educatio tum impensa caret, tum
etiam formidine vacat.

At filius à patre relictus matris ani-
mum in dies singulos immensa formi-
dine, tum multis complet angoribus,
vt nihil agam de sumptibus, quos fie-
ri oportet, vt ille liberaliter educa-
tur. Quarum rerum omnium nulla
me tamen permouit, vt nuptiis itera-
tis, sponsum alterum in patris tui ædes
admitterem: quin potius in æstu illo
ac turbine rerum permansi, cœlestis
gratiæ auxilio imprimis adiuta, graues
illas viduitatis angustias, nullas ex
parte refugi: cùm mihi inter eas ip-
sas ærumnas, atque incommoda sola-
tio esset non modico, quòd vultum
istum assidue spectare inque eo tan-
quam cælatam demortui mariti ima-

οἱ δὲ τῶν ἡ-
πειῶν καὶ μὲν
nominat,
qui e opus
Latinis au-
ribus durior

ginem, verisq; ac certissimis linea-
mentis expressam mihi liceret asser-
uare. Quo nomine puerulus quum
adhuc esses, primis adhuc oculis
balbutiens, qua potissimùm ætate
maximam liberorum suorum volu-
ptatem parentes sentiunt magno cer-
tè solatio, magnæ iucunditati fuisti.
Atqui ne id quidem mecum exposu-
lare possis, quòd nos viduitatis qui-
dem conditionem perpeffæ fortiter
simus, sed viduitatis eiusdem angu-
stias, cùm essent omnia in dies arctio-
ra. paternas tibi imminuerimus facul-
tates: (id quod infelicibus pupillis
permultis vsu venisse scio:.) Si qui-
dem patrimonium tibi nulla non par-
te saluum integrumque seruaui: quum
nihil etiam prætermiserim sumptuum
eorum qui tibi nominis istius existi-
mationem aliquam parare possent;
quos ego certè suffeci ex nostra do-
te, & ex iis pecuniis quas mecum
domo paterna attuleram. Neque ve-
rò existimare te velim, exprobrandi
gratia, hæc nunc à me dici; Pro re-
bus porro his omnibus vnã abs te
gratiam peto, ne me viduitate altera
inuoluas. neue luctus iam sopiti mor-
sus acridores tuo discessu facias. Meo
me fato occidentem tantisper expe-
cta: hinc enim paulo post nobis, vt
vides, emigrandum est. Nam vt, qui
iuuenes sunt, ad longæ senectutis an-
nos accedant, sperare quidem liceat:
qui autem iam consenuimus, quid
tandem aliud quàm mortem singu-
lis horis impendentem præstolemur?
Itaque vbi hoc corpusculum cum pa-
tris tui ossibus coniunxeris, tum de-
mum, fili, longas profectioes susci-
pe, & quodcunque mare collibitum
fuerit, emetire: nemo tunc prohi-
biturus est. Cæterùm tantisper dum
spiramus, contubernium conuictum-
que hunc nostrum tolera; Noli offen-
sionem Numinis frustra ac temerè in-
currere; & committere vt matrem
nihil commeritam, tam multis im-

Senes mor-
tem quotidie
expectans.

plices angoribus: qui si fortè criminari potes, quòd te in huius vitæ delicias pertractum, rerum tuarum curam temet gerere cogam: te non iam naturæ leges moueant, non educationis consuetudinisque iura tangant, denique nulla te res alia impediatur, quominus nos statim infidiatorum atque hostium loco habeas, nostrumque conturbemium deuites. Sin verò nihil non agimus, vt tu facile alioque in otio possis vitæ huius vsura frui: si minus aliud vinculum, certè hoc vnū te apud nos detineat: nam vt te à sexcentis amardicas, nemo certè fuerit, qui tibi tanta in libertate viuere concedat: quum & neminem esse putem, cui nominis istius existimatio æquè ac mihi vni chara esse possit.

IN GENERE VERO IVDICIALI, eiusdem auctoris præclarissima oratio pro Antiochenis, de statu, ad Theodosium.

CAPVT XXV.

Ὁ βασιλεῦ, ἃ ἐκ ἀντιοχείων ἡ ἔρωτα τῶ τον, &c.

Chrysof. hom. II. 20. ad P. Antioch.

Accusa tio propriè.

HAbes quidem, ô Rex, confitemur res reos; nec enim negare possumus amoris tui erga hanc nostram ciuitatem, prolixam significationem. Quamobrem grauius lugemus, quòd vbi tantopere dilectæ sic furiosi demones inuiderint, vt à quo nobis perincunda quæque, & maximè honorifica cecidissent, in eum pessima sceleris nota videremur ingrati. Tu siue diruas, siue incendas, siue occidas, siue quodcunque aliud facias, nondum dignas de nobis pœnas exegeris, nos innumeris mortibus suppliciorum antevertimus lenitatè. Quid enim luctuosius esse possit, quàm cum Regem, & am beneficium Regem, nostris exulce-

ratum iniuriis habeamus, corameo tamen sisti cogamur, vt hoc gentes audiant, & Sol videat, & nos mundus vniuersus ingrati animi scelerisque condemnet.

Si barbari ciuitatem nostram incurstantes, mœnia diruissent, incendissent domos, & abductis captiuis patriæ solam reliquissent vastitatè, minùs erat luctuosum. Quorsum? quoniam te viuo & spirante, cum tanta tui amoris in nos prosperione, spes erat illa cuncta, licet grauia, solutum iri. & nos iterum ad priorem dignitatis speciem redituros, illustrioreque recepturos libertatem: nunc autem restincta beneuolentia tua, & amoris vinculo tam fœdè violato, quod omni muro nobis erat tutius, ad què iam confugiemus? quòd poterimus aliò respicere, tam leni domino, tam facili Patre iustis de causis irato? Itaque videntur quidem grauia passisse, sed passi sunt omnium grauissima, qui nullum mortalium audeant respicere, nec ipsum spectare solem liberis valent oculis, sed grauissimo pudore suffusi vitæ nocti & latebris commiserere. Itaque libertate sublatâ, nunc sunt omnibus captiuis deteriores, & extremam sustinent ignominiam; Atque dum malorum magnitudinè cogitant, & in quantum contumeliæ deuenerint, nec respirare quidem possunt; siquidem omnes vbique terrarum populos sibi fecerunt acceusatores. Sed si velis, ô Rex, est vulnere medicina, & tantis malis remedium. Sæpius & in priuatis hominibus hoc factum est, & magnæ & graues offensiones, eximie charitatis materia fuerunt: sic & in natura nostra euenit.

Cum enim hominem Deus condidit, & in paradysum induxit, præclarissimis honoribus cumularum, tantam Diabolus prosperitatem non ferens, inuidit: & illum à sua expulit dignitate: Sed Deus non tantum ipsam non deseruit, verum & pro istis voluptuariis hortis cœlum nobis

Vastare.

Charitatis materia, fuerunt offensiones.

Dei misericordia.

aperuit, vt hoc ipso propriam testaretur benignitatem, & demones inuidiam nostra felicitate puniret. Tu Rex Deum imitare. omnia mouerunt demones, vt omnium tibi gratissimam ciuitatem à beneuolentia tua sciungerent: hoc verò cum certò teneas, pœnam quamuis quidem exigas, priori autem amicitia ne nos extrudas. Sed etsi præter opinionem aliquid nunc dicere fas est etiam nunc inter dilectarum primas ipsam scribe, si modò demonomum odium insaturabile vis vlscisci. Si nempe destruas, & subruas, & deleas, quæ prius illi voluerunt, hæc efficies: si verò iracundiam temperaris, & pristini amoris non obscuram significationem dederis: lethalem ipsis plagam intuleris, & vltimam ad ipsos vltionem exegeris: demonstrabis quippe, quòd non tantum nihil amplius ipsis expeditum est per insidias; verum & cuncta ipsis contraria, quàm volebant, acciderunt. Equum autem fuerit, vt hæc facias, & ciuitatis miserearis, cui propter amicitiam tuam demones inuiderunt. Nisi enim ipsam tam vehementer amasses, nec illi tanta insectati fuissent inuidia. Itaque etsi mirandum est, quòd dicitur, est tamen verum, quòd propter te & amicitiam tuam hæc passa est. Quot incendis, quanta subuersione sunt hæc verba acerbiora, quæ antea dixisti? Nunc te contumelia affectum quereris, & pertulisse, quæ nullius vnquam superiorum Regum. Sed, si velis, ô humanissime & sapientissime Imperator, diademate isto clariorem & maiorem tibi coronam hæc afferet contumelia. Hoc nempe diadema est, & tuæ virtutis insigne, & eius qui dedit, liberalitatis indicium: sed corona ex hac humanitate contexta, tuum solius erit, & sapientiæ tuæ meritum: nec te tantum omnes admirabuntur propter fulgorem gemmarum, quantum propter tui victoriam,

Deiecerunt statuas tuas: sed illis

illustriores restituere tibi licet. Si enim iniuriæ authoribus crimina remiseris, & nullam ipsis inflixeris pœnam, non æream in foro tibi statuam erigent, nec auream, nec lapillis coagmentatam: sed omni materia præiosiori amictu vestitam, humanitate scilicet & misericordia: talem in mente quisque sua te erigent, & tot habebis statuas, quot sunt & erunt homines in orbe terrarum.

Non enim nos tantum, verum & post nos futuri, & post illos omnes hæc audient, & tanquam ipsi bene fuerint habiti, sic te admirabuntur, & diligent.

Quod verò hæc non assentationis gratia, sed veritatis dico, antiquam tibi & memorabilem referam historiam, vt discas, quòd non tantum exercitus, & arma, & pecuniæ, & popularium multitudo, & alia huiusmodi, splendoros facere Reges consueuerunt: Fertur beatus Constantinus effigie suâ quandoque lapidatâ multis ipsum instigantibus, ad supplicium de authoribus contumeliæ sumendum, & dicentibus, quòd omnem ipsius faciem saxi conuulnerant, manu faciem palpans, & leniter ridens, dixisse, Ego verò nusquam vulnus in fronte factum video; sed sanum quidem caput, sana verò & facies tota. Illi verò reueriti, & verecundia suffusi, ab hoc iniquo destitere consilio: Et hoc responsum hætenus canunt omnes, nec tantum temporis labefecit, aut huius sapientiæ memoriam, extinxit. Deinde hoc non est trophæis splendidius? Multas vrbes ille condidit, & gentes immanitate barbaras domuit: sed meminimus illorum nihil: hoc autem verbum vsque in præsentem diem canitur, & posteri nostri, & posteri illorum omnes id ipsum audient. Nec hoc solum est admirandum, quòd audient, verum etiam quòd laudibus & faustis acclamationibus

Assuetudine. ita ad exercitum misericordiam.

Beati Constantini mansuetudo.

Mansuetudo trophæis splendidior.

prosequuntur, dicentēque laudabunt, & audientes grato animo suscipient: nec vllus est qui hæc intelligens, silere possit, quin pariter exclamet, & talia dicentem laudet, & innumera ipsi vel mortuo bona precetur.

Quod si propter illud verbum apud homines tanta potitus est gloria, quot apud clementem Deum coronas assequetur? Quid autem opus est, Constantinum & aliena exempla commemorare, cum te de propriis & verè meritis tuis opus sit exhortari? Recordare præteriti temporis, quando solennitate hac superueniente, per totum orbem terrarum epistolas misisti: iubens carcere detentos dimitti, & ipsis ignosci. Addebas quoque gloriosissimam vocem: *Vtinam mihi liceret, & defunctos renouare, & ad priorem vitam reducere.*

Horum nunc reminiscere verborum: Tempus tibi oblatum est, quo possis mortuos ad vitam excitare. Et hi namque iam mortui sunt, & priusquam feratur sententia, ad ipsas inferorum fores calamitosa ciuitas confedit. Tu igitur illam inde reuoca, sine pecuniis, sine impendio, sine tempore, sine vlllo labore.

Tibi enim sufficit imperium, tibi verbum vnum, quo totam hanc mortis caliginem dissipare possis. Nunc ipsam iube ab humanitate tua posthac appellari. Nec enim tantam habebit gratiam illi qui ab initio se condidit, quantam sententiæ tuæ: nec immerito; ille enim vrbe fundata recessit: tu verò iam auctam & grandem, & post tam prosperos rerum successus euerfam excitabis.

Non fuisse aded mirandum, si ab hostibus captam, & barbaris gentibus vastatam liberasses, quam est admirabile nunc pepercisse. Illud enim sæpe multi fecere Reges, hoc autem tu solus facies, & primus præter omnem expectationem. Et illud quidem minime nouum, nec præter expectatio-

nem, sed est quotidianum opus, subditis prodesse: quod autem his affectus iniuriis animum cohibeas, hoc omnem naturam excedit humanam.

Cogita quod nunc non de ciuitate tantum illa tibi consultandum est, verum & de gloria tua, imò verò de toto orbe Christiano. Nunc & Iudæi, & Græci, & Barbari (etenim & illi hæc audierunt) nunc (inquam) intuentur, expectant, vt videant, qualem de hoc negotio sententiam feras: nempe si humanam protuleris, & mitem, omnes decretum laudabunt, & Deum efferent, & inter se dicent: Papæ quanta Christianismi potentia? hominem Deo proximum, penes quem vitæ & necis imperium ita se ardentem iracundia refranare, & docere philosophiam, quam nec homo priuatus exhiberet?

Verè Magnus Christianorum Deus, ex hominibus Angelos facit, & hac necessitate naturali superiores constituit. Noli enim superfluum quendam admittere timorem, & tolerare eos qui dicunt reliquas ciuitates huius impunitate fore deteriores, & ad contemptum Imperii petulantiores. Si enim ad puniendum fuisses imbecillis viribus, & ipsi post hoc facinus te vi superassent, vel certè pari essent potentia, congruè suspicari hæc oportebat.

Si verò territi, præque timore iam mortui sunt, & ad tuos per se pedes abiiciunt, nec aliud quotidie expectant, quam exitialem sententiam; & supplicationes faciunt communes, & in cælum intuentur, & Deum inuocant, & simul nobiscum legationem attingere: & sicut in extremis constituti, de propinquis quisque suis obtestatus est; quomodo non superfluis hic timor? Si iugulari fuissent iussi, tanta passi nunquam fuissent, quanta nunc patiuntur, tot diebus in perpetua trepidatione

Venia dilata quid timidi afferat.

datione transactis, nam & superueniente vespere, auroram se visuros non expectant; & die orto ad vesperrum peruenturos non sperant. Permulti quoque in feras inciderunt, dum vastas sectantur solitudines; nec viri tantum, verum & pueruli parui, & mulieres liberæ, & decoræ, multas noctes & dies in speluncis & conuallibus egerunt: & iam nouus captiuitatis modus ciuitatē occupauit, ædificiis quippe, muris stantibus, incensis ciuitatibus grauiora patiuntur, nullo incumbente barbaro, nec hoste quidem apparente, captis quibusque sunt inferiores, & solum folium si moueatur, omnes ipsos per singulos terret dies; & hæc omnes sciunt: & si subuersam ipsam vidissent, nõ sic essent affecti, vt nunc, qui has ipsius audiere miserias. Ne igitur hoc cogites, quod peiores sint futuræ ciuitates reliquæ. Non enim vrbe diruta, sic in eos animaduertisses, vt nunc per incertam futurorum expectationem, omni supplicio vehementius excruciaſti. Noli igitur ipsis vltiùs calamitates producere, sed iam respirare permittite. Subditos nepe castigare, & facinorū exigere pœnas, facile penitus & promptum: his verò qui cõtumelias intulerunt, parcere, & his qui venia patrauerunt indigna, veniam dare, vnius, & vix alterius est, & maximè cum Rex sit contumeliam passus: & ciuitatem quidem metu subdere facile; omnes autem amicos constituere, & persuadere, vt in regnum tuum se quam beneuolos habeant, & non tantum communes, verum & priuatas pro tuo preces imperio faciant, difficile: licet infinitas quis expendat pecunias, & innumeros exercitus moueat, & omnia moliat, nõ facile tot hominū voluntates ad seipsum adiungere poterit, quot nunc tibi facile erit & leue. Nam & beneficiis affecti, & qui audierint, pariter cum iis qui beneficia acceperint, erga te beneuolē-

Reos, foliū si moueatur, terret.

Manſuetudinis commendatio.

tissimi sunt futuri. Quot pecuniis crastis, quot emissis laboribus, breui temporis momento totum orbem subiugare, & omnibus futuris persuadere, vt quanta filiis suis optant, tanta & capiti tuo optarent? Si autem ab hominibus hæc; cogita quantam à Deo capies mercedem, non tantum eorum quæ nunc sunt, verum & quæ post hæc ab aliis expectantur. Si vnquam enim contingat fieri tale quid, quale nunc factum est (quod Deus auertat) & qui læsi fuerint, in cõtumeliosos velint, insurgere; benignitas & sapientia tua, pro omni ipsis erit disciplina: & erubescēt, si cum tale moderationis exemplum habeant, ipsi inferiores appareant. Itaque omnium posterorum eris præceptor, & palmam ipsis præripies, licet ad ipsum philosophiæ apicem peruenerint. Non enim par est quempiam tantum auspicari benignitatem, & ad alios alium respicientem ab illis elaborata imitari. Quocirca quicumque post te humanitatem & mansuetudinem quantamcunque exhibuerint, tu cum illis mercedem accipies. Qui enim radicem præbuit, hic vtiq; & fructuum author est. Quare nunc quidem nemo tecum humanitatis mercedem partiri potest: tuum enim solius meritum est. Tu verò cum omnibus posteris, si qui tales vnquam fuerint, ex æquo meritum diuidere poteris, & tantam referre gloriam, quantam ex discipulis præceptores: & si nemo talis fuerit, rursum tibi commendationes & laudes per tot sæculorum cursus prouent, Considera namque quale sit posteris omnes audire, quod tam magna ciuitate iam vastitati destinata, pauefactis omnibus, & territis quidē ipsis, & præfectis, & iudicibus, nec hiscere pro miseris illis audentibus, vnus accedens senex Dei sacerdotiū gerens, ex ipso aspectu solo, & nudo occurſu ad reuerentiam Imperatorum mouit: & quod nemini suorum

Parcere magna gloria apud homines, & apud Deum magna merces.

Sacerdotes mouent Reges ad reuerentiā.

permisit, vni hoc seni concessit, Dei leges vt deceat reueritus.

Etenim hoc quoque ipso non te parum, ô Rex, ciuitas honorauit, quodd me ad te legatum misit: sententiam enim de te optimam & pulcherrimam protulerunt, quodd omni principatu tibi subdito, Dei sacerdotes anteponis, etsi viles eos esse contingat. Non ab illis verodd tantum nunc venio, verum & ante illos à communi Angelorum domino missus sum, vt hæc mitissimæ ac benignissimæ animæ proclamem, quodd si hominibus ipsorum debita dimittatis, & pater celestis lapsus vestros vobis dimittet.

Iudiciū Dei excitat māsuetudinē: vel, māsuetudinis causam, memoria iudicij.

Recordare igitur illius diei, quo omnes de actis rationem sumus reddituri: cogita quodd etiam si quid tibi humanitus excidit, omnes sine vllis laboribus abluere præuaricationes per iudiciū & sententiam istam potes. Alij nempe legati aurum & argentum, & alia huiusmodi donaverunt: ego verodd cum sacris ad imperium tuum legibus veni, & prodonis omnibus has prætendo, & te dominum tuum imitari supplico, qui quotidie à nobis contumeliis illatis, numquam suæ benignitatis fontes claudit.

Et ne spes nostras atteras, promissionēque confundas, hoc ego te cum aliis, hoc scire volo; quodd si reconciliari velis, & pristinam ciuitati beneuolentiam communicare, cum multa reuertar fiducia: si verodd ciuitatem asperneris, non tantum ipsam non ascendam, nec ipsius solum videbo, verum & perpetuum mihi indicam exilium, & in aliam me partem terrarū coniciam. Neque enim hoc contingat, vt in illam vnquam adscribi patriam velim, in quam humanissimus tu, & omnium hominum mitissimus Imperator, pacari reconciliarique nolueris.

Placuit hæc ex florentiori Patrum stylo præcæpere; nunc an in Eccle-

siasticis concionibus hæc styli amœnitas consecranda sit, commodius sequenti libro differemus.

DE MIRIFICA Saluiani acrimonia, & vi dicendi.

CAPVT XXVI.

Sed vt ista, quæ plus habent floris, omittamus; lubet quadam ex Saluiana maximè lecta hic subiicere; ex quibus hominis impetum cum Demosthenico comparandum possis agnoscere.

De impuritate & luxuria Theatri.

DE quotidianis tamen obscenitatibus loquamur, quas tales ac tam innumeras legiones demonum excogitauerunt, vt etiam honestæ ac probæ mentes, etsi nonnullas earum spernere ac calcare possunt, omnes tamen penitus superare vix possint. Sicut enim exercitus pugnanturi, ea loca, per quæ vêturas hostium turmas sciunt, aut foueis interciderent, aut sudibus præfigere, aut tribulis infestare dicuntur: scilicet vt etiam si non in omnia ea quispiam incidat, nullus tamē penitus euadat: Ita etiam demones tam multas in vita ista humano generi illecebrarum insidias prætenderunt, vt etsi plurimas earum aliquis effugiat, tamen quacunque capiatur. Equidem quia longum est nunc dicere de omnibus, amphitheatris scilicet, abis lusoriis, pompis, athleticis, peraminariis, pantomimis, cæterisque portentis; quæ piget dicere, quia piget malum tale vel nosse, de solis circorum ac theatrorum impuritatibus dico. Talia enim sunt, quæ illic fiunt, vt ea non solum dicere, sed etiam recordari aliquis sine pollutione non possit. Alia quippe

Salu. lib. 6.

crimina singulas sibi fermè in nobis vendicant portiones, vt cogitationes fordidæ, animum; vt impudici aspectus, oculos; vt auditor improbi, aures; ita vt cum ex his vnum aliquid errauerit, reliqua possint carere peccatis: In theatris verodd nihil eorum relatu vacat, quia & concupiscentiis animus, & auditu aures, & aspectu oculi polluuntur. Quæ quidem omnia tam flagitiosa sunt, vt etiam explicare ea quisquam atque eloqui saluo pudore non valeat. Quis enim integro verecunditæ statu dicere queat illas rerum turpium imitationes, illas vocum ac verborum obscenitates, illas motuum turpitudines, illas gestuum fœditates? quæ quanti sint criminis, vel hinc intelligi potest, quodd & relationem sui interdicit. Nonnulla quippe etiam maxima scelera incolumi honestate referentis & nominari & argui possunt, vt homicidium, latrocinium, adulterium, sacrilegium, cæteraque inhuncmodum: Solæ theatrorum impuritates sunt, quæ honestè non possunt vel accusari, ita noua in coarguenda harum turpitudinum probrositate res euenit arguenti; vt cum absque dubio honestus sit, qui accusare ea velit, honestate tamen integra ea loqui & accusare non possit. Alia quoque omnia mala vrgentes polluunt, non videntes vel audientes. Siquidem etsi blasphemum quempiam audias, sacrilegio non pollueris, quia mente dissentis. Et si interuenias latrocinio, non inquinaris actu, quia abhorres animo Solæ spectaculorum impuritates sunt, quæ vnum admodum faciunt & agentium & aspicientium crimen. Nam dum spectantes hæc comprobant ac libenter vident, omnes ea visu atque assensu agunt, vt verè in eos Apostolicum illud peculiariter cadat; *Quia digni sunt morte non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Itaque in il-

lis imaginibus fornicationum, omnis omnino plebs animo fornicatur. Et qui fortè ad spectaculum puri venerant, de theatro adulteri reuertuntur. Non enim tunc tantummodo quando redeunt, sed etiam quando veniunt, fornicantur. Nam hoc ipso quodd aliquis rem obscenam cupit, dum ad immunda properat, immundus est. Quæ cum ita sint, ecce qualia aut omnes, aut pene omnes Romani agunt. Et cum hæc ita sint; qui talia agimus, negligi nos à diuinitate causamur, relinqui nos à Domino nostro dicimus, cum ipsi Dominum relinquamus. Fingamus enim, quodd respicere nos Dominus noster velit, etiam non merentes, videamus si potest. Ecce innumera Christianorum millia in spectaculis quotidie rerum turpium commemorantur. Potest ergo illos Deus respicere, qui tales sunt? Potest ad eos respicere, qui bacchantur in circis, qui mœchantur in theatris? An fortè hoc volumus, & hoc dignum putamus, vt cum in circis nos & in theatris Deus videat, ea quæ nos aspiciamus, aspiciat quoque ipse nobiscum, & turpitudines quas nos cernimus, cernat etiam ipse nobiscum? alterutrū enim fieri necesse est: quia si nos videre dignatur, consequens est, vt etiam illa vbi nos sumus, videat: aut si ab illis, quod non dubium est, auertit oculos, etiam à nobis qui illic sumus, pariter auertat. Et cum hæc ita sint, facimus hæc tamen, ac sine cessatione, quæ dixi. An fortè in morem veterum paganorum, theatrorum & circorum nos Deum habere arbitramur? Faciebant enim hæc illi quondam, quia has idolorum suorum delicias esse credebant. Nos quomodo hæc facimus, qui odisse Deum nostrum hæc certò scimus? Aut certè si placere has turpitudines Deo nouimus, non prohibeo quin sine cessa-

tione faciamus. Si verò in conscientia nostra hoc est, quod Deus horret, quod execratur, quod sicut in his sit pastus Diaboli, ita offensio Dei; quomodo nos in Ecclesia Dei colere Deum dicimus, qui in obscenitate ludorum semper diabolo deseruimus, & hæc gnari ac scientes, de consilio & industria? Et quæ nobis quæso spes erit apud Deum, qui non casu aut imprudentia Deum lædimus, sed exemplo illorum quondam gigantum, quos insanis conatibus superna tentasse, & quasi in nubes gradum tulisse legimus? Sic nos per iniurias, quas in omni mundo semper inferimus, quasi consensu publico cælum oppugnamus. Christo ergo, ô amentia monstruosa! Christo Circenses offerimus & mimos, tunc & hoc maximè cum ab eo aliquid boni capimus, cum prosperitatis aliquid ab eo attribuitur, aut victoria de hostibus à diuinitate præstatur. Et quid aliud hac re facere videmur, quam si quis homini beneficium largienti iniuriosus sit, aut blandientem conuictis cædat, aut osculantis vultum merone transfigat? Interrogo enim omnes potentes ac diuites mundi huius, cuius piaculi reus sit seruus ille, qui bono ac pio domino malum cogit, qui bene merenti conuictum faciat, & pro libertate quam accipit, contumeliam reddat. Absque dubio maximi criminis reus creditur, qui malum pro bono reddit; cui etiam malum pro malo reddere non liceret. Hoc ergo etiam nos, qui Christiani dicimur, facimus: irritamus in nos misericordem Deum impuritatibus nostris, propitiæm foribus lædimus, blandientem iniuriis verberamus: Christo ergo, ô amentia monstruosa! Christo Circenses offerimus & mimos, Christo pro beneficiis suis theatrorum obscœna reddimus, Chi-

sto ludicrorum turpissimorum hostias immolamus. Videlicet hoc nos pro nobis in carne natus Saluator noster edocuit? Hoc vel per se ipsum, vel per Apostolos prædicauit? Propter hoc humanæ natiuitatis verecundiam subiit, & contumeliosa terreni ortus principia suscepit? Propter hoc in præsepio iacuit, cui seruiert Angeli cum iaceret? Propter hoc inuolui se pannorum crepundiis voluit, qui cælum regebat in pannis? Propter hoc in patibulo pependit, quem pendentem mundus expauit?

*De Carthagine luxuriante
in Circo, inter armorum
terrores.*

Quis æstimare hoc malum possit? circumsonabant armis muros. Cirtæ Carthaginis populi barbarorum: & Ecclesia Carthagenensis insaniebat in Circis, luxuriabat in theatris: alij foris iugulabantur, alij intus fornicabantur: pars plebis erat foris captiua hostium, pars intus captiua vitiorum. Cuius fors peior fuerit, incertum est. Illi quidem erant extrinsecus carne, sed isti intus mente captiui: & ex duobus lethalibus malis, leuius, vt reor, captiuitatem corporis, Christianum, quàm captiuitatem animæ sustinere; secundum illud quod docet Saluator ipse in Euangelio, grauius multo animorum mortem esse quàm corporum. An credimus forte quòd captiuus animo populus ille non fuerit, qui lætus tunc in suorum captiuitatibus fuit? captiuus corde & sensu non erat, qui inter suorum supplicia ridebat, qui iugulari se in suorum iugulis non intelligebat: qui mori se in suo-

rum mortibus non putabat? Frigor, vt ita dixerim extra muros & intra muros, præliorum & ludicrorum confundebarur: vox morientium, voxque bacchantium; ac vix discerni forsitan poterat plebis ciuitatis, quæ cadebat in bello, & sonus populi qui clamabat in Circo. Et cum hæc omnia fierent, quid aliud talis populus agebat, nisi vt cum eum Deus perdere adhuc fortasse nollet, tamen ipse exigeret vt periret?

*Item, De Luxuria Treuitorum
impendente bello.*

sol. lib. 6.

Vidi siquidem ego ipse Treuiros, domi nobiles, dignitate sublimes, licet iam spoliatos atque vastatos, minus tamen euersos rebus fuisse quàm moribus. Quamuis enim depopulatis iam atque nudatis aliquid supererat de substantia, nihil autem de disciplina aderat: grauiorésque in semet hostes externis hostibus erant; vt licet iam à barbaris euersi essent, à se tamen magis euertentur. Lugubre est referre quæ vidimus, senes honoratos, decrepitos Christianos, imminente admodum iam excidio ciuitatis, gulæ ac lasciuia seruietes. Quid primum accusandum est? quòd honorati, an quòd senes, an quòd Christiani, an quòd periclitantes? Quis enim hoc fieri posse credat, vel in securitate à senibus, vel in discrimine à pueris, vel vquam à Christianis: lacebant in conuiuio obliuioni honoris, obliuioni ætatis, obliuioni professionis, obliuioni nominis sui. Principes ciuitatis cibo conferti, vinolentia dissoluti, clamoribus rabidi, bacchatione furiosi; nihil minus quàm sensus sui, imo quia propè iugiter tales, nihil magis quàm sensus sui. Sed cum hæc ita essent, plus multo est quòd dicturus sum, finem

perditioni huic nec ciuitatum excidia fecerunt. Denique expugnata est quater vrbs Gallorum Treuer opulentissima. Promptum est de quo dicam: Sufficere vtique debuerat emendationi prima captiuitas, vt instauratio peccatorum non instaurasset excidium. Sed quid plura? incredibile est quòd loquor, assiduitas illic calamitatum, augmentum criminum fuit. Sicut enim anguinum illud monstrum, vt fabulæ ferunt, quòd multiplicabat occiso, ita etiam in Gallorum excellentissima vrbe iis ipsis quibus coërcebantur scelera, plagis crescebant, vt putares pœnam ipsorum criminum, quàm matrem esse vitiorum. Et quid plura? Ad hoc quotidie malorum pullulatum multiplicatione peruentum est, vt facilius esset urbem illam sine habitatore, quàm vllum penè habitatorem esse sine crimine.

Et postea: Nam præter cætera, cum duobus illic præcipuis & generalibus malis auaritia & ebrietate omnia concidissent, ad hoc postremò rabida vini auaritate peruentum est, vt principes vrbs ipsius, ne tunc quidem de conuiuio surgerent, cum iam hostis urbem intraret: adeo etiam Deus ipsis euidenter, vt credo manifestare voluit cur perirent, cum per quam rem ad perditionem vltimam venerant, eam ipsam agerent cum perirent. Vidi ego illic res laceremabiles, nihil scilicet inter pueros differre & senes. Vna erat scurrilitas, vna leuitas, simul omnia luxus, potationes, perditiones, cuncta omnes pariter agebant: ebriabantur, enecabantur, lasciuiebant in conuiuio, vetuli & honorati, ad viuendum prope iam imbecilles, ad vinum præualidissimi: Infirmi ad ambulandum, robusti ad bibendum, ad gressum nutabundi, ad saltandum expediti. Et quid plura? In hoc per cuncta illa quæ diximus, de-

uoluti sunt, ut completeretur in eis dictum illud sermonis sacri, *vinum & mulieres apostatare faciunt à Deo*. Nam dum bibunt, ludunt, mœchantur, insaniunt, Christum negare cœperunt. Et miramur, post omnia ista, si ruinam rerum suarum passi sunt, qui tanto antè mentibus corruerunt? Nemo itaque urbem illam in excidio suo tantum periisse credat. Vbi enim talia acta sunt, prius iam perierant quam perirent.

De iis qui in summa calamitate petebant Circenses.

Sal. lib. 6.

Iacebant passim vtriusque sexus cadauera nuda, lacerata, urbis oculos incestantia, aibus canibusque laniata; lues erat viuentium, fœtor funereus mortuorum, mors de morte exhalabatur, ac sic etiam qui excidiis supradictæ urbis non interfuerant, mala alieni excidij præferebāt. Et quid post hæc, inquam, quid post hæc omnia? quis æstimare hoc amentia genus possit? Pauci nobiles, qui excidio superfuerant, quasi pro summo deletæ urbis remedio, Circenses ab Imperatoribus postulabant. Vellem mihi hoc loco ad exequendam rerum indignitatem parem negotio eloquentiam dari; scilicet ut tantum virtutis esset in querimonia, quantum doloris in causa. Quis enim existimare possit, quid primum in his, de quibus diximus, accusandum sit, irreligiositas, an stultitia, an luxuria, an amentia? totum quippe in illis est. Quid enim aut irreligiosius, quam petere aliquid in iniuria Dei? aut quid stultius, quam quid petas, non considerare? aut quid tam perditum luxus, quam in luctu res desiderare luxuriam? aut quid amentius, quam in malis esse, & malorum intelligentiam non habere? Quanquam in iis omnibus nulla res minus culpanda est, quam amentia: quia voluntas crimen

non habet, vbi furore peccatur. Quo magis hi de quibus loquimur, accusandi sunt, quia sani insaniebant: Circenses ergo, Treuiri, desideratis; & hoc vastati; hoc, expugnati; post cladem, post sanguinem, post supplicia, post captiuitatem, post tot euerse urbis excidia: quid lacrymabilius hæc stultitia? quid luctuosius hac amentia? Fateor, miserimos esse vos credidi, cum excidia passi estis; sed inferiores vos video, cum & spectacula postulatis. Putabam enim, vos in excidiis, rem tantum atque substantiam, nesciebam etiam sensum atque intelligentiam, perdidisse. Theatra igitur queritis, circum à Principibus postulatis: quæso cui statui, cui populo, cui ciuitati? Vrbi exustæ ac perditæ, plebi captiæ, & interemptæ, quæ aut perit, aut luget? De qua etiam si quid superest, totum calamitatis est; quæ cuncta aut mortitudine est anxia, aut lacrymis exhausta, aut orbitate prostrata, in qua nescias penè cuius sit fors peior ac durior, interfectorum, aut viuentium. Tanta enim sunt miseriæ superstitum, ut infelicitatē vicerint mortuorum. Ludicra ergo publica, Treuiri, petitis; vbi quæso exercenda? an super busta & cineres, super ossa & sanguinem peremptorum? Quæ enim urbis pars his malis omnibus vacat? vbi non cruor fusus, vbi non strata corpora, vbi non concisorum membra lacerata? Vbique facies captæ urbis, vbi terror captiuitatis, vbi imago mortis. Iacent reliquiæ infelicissimæ plebis super tumulos defunctorum suorum, & tu Circenses rogas? Nigra est incendio ciuitas, & tu vultum festiuitatis vsurpas? Lugent cuncta, tu lætus es? Insuper etiam illecebris flagitiosissimis Deum prolocas, & superstitionibus pessimis iram diuinitatis irritas: Non miror planè, non miror, tibi euenisse mala quæ consecuta sunt: Nam quia tertia

excidia non correxerunt, quarto perire meruisti.

Insectatio magistratuum.

Saluianus lib. 7.

Statuunt non adulterandum, & primi adulterant: statuunt non furandum, & furantur: quamuis pene non possim dicere quod furentur; non enim sunt quod agunt, furta, sed latrocinia. Punit enim iudex in alio peculatum, cum sit ipse peculator: punit rapinam, cum ipse sit raptor: punit sicarium, cum ipse sit gladiator: punit effractores claustrorum, & ostiorum, cum ipse sit euerfor urbium: punit expoliatores domorum, cum sit expoliator prouinciarum. Atque hoc vti iam illi tantum qui in potestate sunt positi, & quibus ius exercendorum latrociniorum honor ipse largitur: Illud grauius ac magis intolerabile, quod hoc faciunt & priuati iisdem antè honoribus functi. Tantum eis adeptus

semel honor dat beneficij, ut semper habeant ius latrocinandi. Adde etiam cum destiterint ad administrandum potestatem habere publicam, non desinunt tamen ad latrocinandum potestatem habere priuatam: ac sic leuior est potestas illa quam habuerunt Iudices, quam hæc, quam priuati habent. In illa enim eis sæpe succeditur, in hac nunquam. Ecce quid valeant statuta legum, ecce quid proficit definitio sanctionum, quas illi spernunt maxime qui ministrant. Sanè ad parendum humiles abiectione coguntur; compelluntur iussis obtemperare pauperculi: & nisi obtemperauerint, puniuntur. Eandem enim rationem in hac re habent, quæ in tributis. Soli iussis publicis seruiunt, sicut soli tributa soluunt: ac sic in ipsis legibus, & in ipsa iusta rerum præceptione maximum iniustitiæ scelus agitur, cum ea minores quasi sacra obseruare coguntur, quæ maiores iugiter quasi nulla conculcant.

Finis libri decimi-quarti.

DE FORMA
ET CHARACTERE
SACRÆ ELOQVENTIÆ.

LIBER DECIMVS-QVINTVS.

ARET intimis affixa sensibus nostri Theophrasti memoria: qui licet naturam expleuerit viuendo, nobis tamen immaturus obiisse videtur; tantum sui desiderium bonis omnibus reliquit. Et eius quidem virtutes posterior ætas intuebitur, nec vnquam de tanti viri sapientia, fide, religione, constantia, & assiduis in propaganda Crucis gloria laboribus conticescet. Scis ipse N. qualis & quantus fuerit, nec apud imperitum loquor. Mihi quidem virum illum planè admirabilem, in hac ferrea hominum ætate, quasi aurei generis particulam ostendisse natura videbatur? cuius vita, perpetua fuit vitiorum censura, norma morum, clarissimarum virtutum imago; Vox autè, iuge quoddam sapientiæ cælestis oraculum. Erat illi ingenium velox, pectus sapientiæ & virtutis ferax, mens acris, præcella, & volucris (vt ita dicam) flatibus semper accensa? Quæ neque asperitatibus rerum imminuta torpesceret, neque blanditiis oppressa conueneret. Corpus etiam ipsum laboris patiens, atque illius staturæ & maiestatis, quæ tantæ mētis pondus cōmodè sustentaret. Cūque à puero magnarum artium sōtes imbibisset, qui-

bus prodesse aliquando mortalibus posset, non se vnus vrbs parietibus conclusit, sed magno animo in totius generis humani cōmercium emisit. Emicuit tum illa non ancillatis facundia misera quædam ineluctabilis, quam timerent improbi, veneraretur boni, ipsi terrarum principes formidarent simul, & diligenter. Et cū per tot annos in his concionum fluctibus iactaretur, numquā inexhaustus ille fons arescebat, sed vt Oceanus, qui aquas cælo & terris præbet, in suis semper cursibus totus est, atque integer; sic ille se rebus humanis ita impendebat, vt dare quidem posset, nihil posset deperdere. Nec mirum si tam diuturnus ingentis illius Oratoris vigor fuit: hæbat enim in altissimarum virtutum, pietatis, demissionis, patientiæ, charitatis, nixus radicibus. Nosti quale fuerit eius cum Deo contubernium: cū non secus ac hominum custos Angelus, in exteriora quidem se diffunderet, hæret tamen totus origini suæ, & in se vndique per reciprocos veluti diuini amoris circuitus remearet. Nihil opinionis causa faciebat, omnia cōscientiæ, patriam suam cælum perpetuò intuebatur, & Præsides Angelos supra se circūquaque stātes, dictorum

Otiū viui
hominis
sepultura.

dictorū factorūque censors vitā omnem existimabat aut supplicium, aut militiam; delicatum verò otium, viui hominis sepulturam. Quāobrem opposuit se, dum vixit, murum pro domo Dei, stetit in Ecclesiæ propugnaculis nō coronatus, & mollis, sed puluerulentus, & coloratus. Contra impietatem, contra vitia, contra torrentem rerum humanarū impetum eluētus est, eo semper animo, vt aut vinceret, aut gloriosi operis clauum tenentem tempestas obrueret. Pugnauit, vicit, spolia in cælum præmisit, mox ipse inter cælestium palmarum fructus spiritum exhaustit, vir & vitæ flore, & mortis opportunitate, diuino consilio ortus atque extinctus. Sed hæc alij plenius. Mihi verò peropportunum visum est, præstāissimū hominis præsertim de sacra eloquentia æternū benè meriti iudicium hoc libro inserere, ex ea disputatione quæ illi fuit cū Logodædalo postrema, vt non immerito Cignea diuini oratoris catio possit appellari.

Cignea
catio.

Oceanus
Analogi.

Redibamus fortè ex concione cuiusdam adolescentis, ex eorum numero qui cruda adhuc studia propellunt in publicum; Hic cum declamationem, non enim concionem dixerō, leuiculis Rhetorum floribus aspersam recitasset de pulpito, magna, vt erat linguæ volubilitate, gestusque non inconcinna gratia præditus, videbatur, imperitorū, qui tum aderant, iudicio non mediocrem laudem consequutus. Alij quippe laudabant mellitos (vt ipsi aiebant) verborum globulos, quibus tota oratio perpluebat: alij in cælum efferebant laudibus descriptionem quandam Auroræ, delicatissimis expressam lineamentis, viuisque coloribus illustratam; quæ tamen argumento ita cohærebat, vt ceruix equina cum humano capite: quod bellè dixit Horatius. Alij reconditam vim sapientiæ mirabantur, quod tam subtiliter

Andromedam cum natura humana; Persecum, cum Christo; Danaen, cum Beata Virgine, & nescio quem Pandoræ calceum, cum æterna beatitudine comparasset. Cateri qui studiofiores opinor eloquentiæ videri volebant, quæsdā eius in Pilatum & scribas, & Pharaonem, rabiosulas sanè sed inutiles inuectiuas prædicabant.

Concionā-
tis errores.

Qui minùs ingenio poterant, calorem contentionis, & vibrantes oculos, & digitorum argutias, & pedum suppositiones, & pulpiti assiduas verberationes diligentiissimè notauerāt.

Nec mora, iam perit ab omnibus quasi aureus Suadæ partus iactabatur. O felicem (aiebant) matrè! quæ tantum oratorem peperit, & quod excrescet illa indoles? qualis erit feruor meridianus, si tanta primæ lucis riscunt crepuscula? Adfuit etiam è Poëtarum grege, qui diceret:

*Cedite doctores Romani, cedite Graij,
Nescio quid mains nascitur Am-
broso.*

Nos qui plenis faucibus propinatas adulationes ferre nō poteramus, cum Theophrasto nostro secessimus in exedram. Nam & ab eo sciscitari remotis arbitris auebamus, quid de tota hac ratione concionandi sentiret. Itaque cū opportuno loco ad imaginem D. Pauli confedissemus, rogauit, & per eius expressos in cera vultus, quem tantopere diligeret, ne, quod ab eo sæpe quæsitum esset, & aliquando promissum, de sacra eloquentia iudicium, bonæ fidei debitor, interponere vereretur. At ille remotis excusationibus, quibus sæpe vitur qui sunt carius incepti: Dicam equidem quod cenleo, pro mediocri vsu & facultate, quam mihi triginta ferme anni in his concionum laboribus exacti attulerunt. Nihil autem in hominè dictum velim, quem miseratione potius quàm castigatione dignum puto; & fortasè se seriis eget monitoribus, quibus

B.Bbbb

ad veram sapientiam possit informari. Vos de re quicquid est, non de persona accipite.

Profana doctrina visus frequēs in sacris exagitantur.
 Sæpe numero mirari soleo depravatam istius eloquentiæ licetiam, sine fronte, & oculis; nihil enim aut veretur, aut videt. Heu quò rerum devenimus? Ecclesias penè ipsas in scenas; & conciones in theatrales ludos nituntur conuertere. Ignoscant mihi sepulti piorum manes; sed puto eorum cineribus, si quis modò sensus est, inuri dolorè, cum hæc iactantur in templis, quæ melius inter ludibundas aures in circulis vel etiam theatris narrarentur. Nobis certè adolentibus dicebatur à magistris eloquentiæ, Athenienses, cum ludos gladiatorios, malo vicinarū urbium more, & exemplo, in suam urbem admittere percuperent, Demonactem, qui tum ferebatur in ea Republica clarissimus, grauitè obstitisse. Quò enim aiebat gladiatores cum misericordia, quæ in vrbe vestra (Athenienses) delubris & aris colitur? vel cruentam illam hominum lanienam expellite, vel certè aram misericordiæ, quæ præ vestris stat oculis, euerite. Neque enim fas est ista quæ moribus disunctissima sunt, iisdem sedibus commiseri.

Mihi verò idem in re haud multum dissimili contingit exclamare: quò mihi fabulæ cum veritate? quò mihi phalæ verborum cum sanctimonia? quò cum igne vigili, & tremenda Christi ara, Silenorum & Satyricorum lusus? Itè primùm, sacras imagines è templis conuellite, ignes extinguite, aras subruite, tollite mihi istam speciem plenam grauiissimæ sanctitatis, quæ vel impiorum sensus tacito quodam maiestatis fulgore perstringit. Vel certè si pudet tollere; tot religionis nostræ pignora, quæ contra vanitates istas clamant, obnubite, tum fabulas narrate: quanquam terram ipsam piè

sanctèque consecratam, nisi eradatis, ad has voces indignatum iri crediderim. Fuit quòdam tempus illud, quo instar grauiissimæ matronæ sacra in publicum procedebat eloquentia. Nunc autem pudet dicere, sed piget tacere, hæc, vt leuis meretricula se lenociniis & faciis insinuat; haud enim negat, quòd ipsa talis sit, nec si velit, possit: nec si possit, velit.

Quin audiet statim? *Radix tua, & Ezechiel;* generatio tua de terra Chanaan: Pater tuus Amorrhæus, & mater tua Cethæa; & quando natus es, in die ortus tui non est præcisus umbilicus tuus: & aqua non es lota in salutem, nec sale salita, nec inuoluta pannis. Quæ enim radix Chanaan, nisi Gentilitas? Ecquid pater Amorrhæus, nisi quem sibi fingunt auctorem, & Deum eloquentiæ, Mercurius aliquis aut Hercules Ogmus? Ecquæ Cethæa mater? nisi Ethnicorum Sophistarum schola? Quid umbilicus minimè præcisus; & aquæ salutaris, ac salis, pannorumque inopia, nisi sordes, & stultitiam, & nuditatem, istius denique impudentis turpitudinem prædicat? O mores! adeone generosus ille sanctorum patrum spiritus extabit in nobis, vt pudeat eos agnoscere, qui nos tamen (si modò Christiani sumus) in Christo genuerunt? scilicet pudor est cum Petro & Paulo, cum Matthæo & Ioanne loqui; sunt enim barbari, & lingua vocèque absoni. Qui igitur diurnis nocturnisque terendi manibus, qui apud molles cathedrales appellandi? Philostrati, Ouidij, Plinij, Plutarchi, addite etiam Petronios, Apuleios, ita illi ipsi, quos æternis tenebris sepelire oportuit, prodeunt non in scholarum vmbracula; (iam enim commune est;) sed in suggestum ectionatorum, & in hanc lucem Christiani nominis, quam ipsi si reuiuiscerent auctores, non audent intueri. Tertullianus, libro de

idololatria, Ludimagistros, qui fabulas Poëtarum docent, *Affines esse ait multimoda idololatria. Primum quibus necesse est Deos nationum prædicare, numina, genealogias, fabulas, ornamenta honorifica quæque eorum enunciare, tum solemnia festaque eorumdem obseruare, vt quibus veltigalia sua suppetant, ipsam primam noui discipuli stipem, Mineruæ & honori & nomini consecrare.* Quò igitur in numero fabulosos concionatores censuisset? Adeone sacrarum literarum fontes exaruerunt? Adeone cœlestis eloquentiæ flumina sunt exhausta, vt à Luciano, & Herodoto, & Pausania, & si quid est istius farinæ hominum, quærendum sit quid dicas, aut quomodo concioneris? Audiuntur illi sacris auctoribus frequentius immixti, laudantur eorum sententiæ, & loquuntur mortui in Christianorum pulpitis, nonnulli quos viuos vix Epicurei admisisent. Commiscetur Christus cum Orptheo, vt in Alexandri Imperatoris Larario Plato: Atticus cum Paulo, cum Petro Thucydides, & Lucas cum Apollonio: Præclaram scilicet mixturam! & quid restat, nisi vt Deparam quoque Virginem, cum Helena confundamus? Absit verbo inuidia, sed timendum est, ne qua hic cœlestis ira lateat, quam nostri sensus satis non agnoscant. Audio tonantes minas: *Venite, confundamus linguam eorum.* Ecquid aliud sunt quàm linguæ miscellanæ & confusæ tot profanorū autorum idiomata? quos certè qui spretis Catholicis scriptoribus conatur ingerere, Babel astruunt, quam Deus spiritu oris sui exufflabit. Deinde plaudunt sibi miseri, quasi pulchri sint, & beati, quòd ab imperitis fortè adolecētibus hæc eorum plausibus celebretur eloquentia. Heu quàm carè leues illi sumi gloriolæ constabunt! nisi fortè satis magnum præsidium arbitrantur in sua eloquentia positum, vt se aduersus tre-

mendū summi iudicis Tribunal defendant, cum ab ipsis Dæmon accusabuntur; quòd spreta litterarum maiestate, plena sanctiæ eruditionis, ad nugas & quisquillas deflexerint; quibus ne Adonididem horti, quos ipsi memorant, magis steriles vnquam fuerunt. Sed alia est ratio eorum qui hæc parcè & sapienter vsurpant, alia eorum qui totas conciones his deliramentis inferciunt: qui debebant hoc fulmen Baruchis attendere: *Filij Agar Baruch, qui exquirunt prudentiam, qua de terra est, negotiatores terra, & Theman, & fabulatores, & exquisitores prudentia, & intelligentia; viam autem sapientia nescierunt; neque commentisunt semitas eius.* Hæc æstu quodam mentis Theophrastus noster effudit, ad cuius orationis grauitatem cohorrerunt, qui prius ad mollicrem dicendi rationem videbantur propensiores: neque enim ruentis in se fulminis pondus aut expectare poterant, aut auertere. Nonnulli etiam ex imperitorum numero minus assequuti quid vellet hæc oratio; iam palam omni eloquentiæ decernebant exilium. Itaque diu presso ore substitimus, donec tam austerum sermonem excepit Logodædalus, vir cæteroqui bonus, sed qui orationis cultui studere videbatur impensius, quanquam ab istis ineptijs longè aberat, quas tam acri castigatione Theophrastus verberarat. Ille igitur vt patrociniū susciperet eloquentiæ, quam habebat in deliciis:

Verè tu quidem (ait) Theophraste, & istos quos arguis nugatores adolescentulos, qui totam cœlestis eloquentiæ rationem corruerunt, nemo excusat, nisi sit ipse dementissimus.

Verum subit illud interdum querere, sit ne aliqua in rebus diuinis adhibenda eloquentia? Inuenias enim

Comparatio stulta.

Gen. II.

Externas disciplinæ non sunt penitus reprobanda.

multos homines alioqui minime
s, sed in ea parte nimis (vt arbi-
) austeros, qui quod ijs à puero
sint artibus informati, quibus
genia ad honestū excitantur decus,
loquentiam, quam se assequi posse
liffidunt, in alijs reprehendūt: quod
non tam charitate cōmuni, quàm sui
amore, & gliscentis cuiusdam inui-
dentia stimulis facere videtur. Nam
cū ipsi maximarum artium sint im-
periti, alieni ingenij florē agris ocu-
lis intuentur, & malunt, quod cuiq;
facilius est, bonas disciplinas cōtem-
nere, quàm ad eas ingenium, cum
multis qui in eo puluere à viris do-
ctis exorbēt laboribus, applicare.
Fucum igitur, omnem eloquentiam
esse dicitant, proprium gentilitatis
bonum, Christianis hominibus indig-
num, flabellum vanitatis, nidū su-
perbiā, idolorum denique seruitutē:
quibus sanē verbis nimis atrocibus,
æternum videntur optimis artibus
exilium indicere. Sed hæc tolerabi-
liora viderentur, si qui hanc prædi-
cant immoderatiū, aut Apostolorū
sanctimonia florerent, aut, vt aliqui
Thaumaturgi, præpotentē ad quæli-
bet miraculorum genera expedirent
manum: sed cū ipsi homuli sint,
consilij & mentis inopes, agrē mihi
persuadent, vt ablegatis humanis
præsidijs, quibus vitam & res nostras
diuina prouidentia dispensat, ad ortū
& desidiā cōfugiam. Quamobrem
dum vacui sumus, & iam calere satis
res visa est, cupio, & eorum rationi-
bus occurrere, & eloquentiæ decus
atque honestatem ab iniquissima ca-
lumnia vindicare.

Primū sciscitari ab ijs doctoribus
velim, Malamne putent ex se elo-
quentiā naturalem? malam certē ne-
mo dixerit, qui modō sanæ mētis fue-
rit: nam quod homo animal prouid-
dum, sagax, acutum, plenum rationis
& consilij, intimos animi sensus ora-
tione quasi eximio quodam mentis

simulachro depromat, hoc donū Dei
est minime contemendum. Itaque
& qui in ea re vberiores sunt & acu-
tiores, hos quasi meliore cœli riuo
irrigatos amam°, & suspicimus. Quid
igitur, si à natura nihil mali est, ab ar-
te ne quid lateat verēdū est? At quid
ars, si modō recta sit, aliud conatur
quàm vt insitam vim naturæ promo-
ueat, incitet, excolat? An si quæ ex in-
genij bonitate & vsu quodā iustio-
ris consuetudinis existit eloquentia
nihil habet reprehensionis, tum de-
mū censēbitur vitiosa cū laboribus
& studijs honestissimè culta fuerit?
At verò ars nimis mollē & ornatam
facit eloquentiam? certē si iam orna-
tus & iucunditas accusatur, verendū
est ne non tam nobis cum oratorib°,
quàm cum Deo ipso præpotente il-
lius pulcherrimi mundi artifice, cer-
tamen constitutū sit, atq; susceptum.
Exurgat quippe momus, & dicat,
quorsum tot micantium syderum in
cœlo formæ, num satis vno sole col-
lustrari cœlum poterat? quorsum in
mari tot margaritæ, tot flores in ter-
ris, tot marmoris, auri, argenti que
venæ, quibus sine sui dispendio ca-
ruisset mūdus? Quorsum hæc à sum-
mo rerū conditore inductæ? num sa-
tius fuisset, cœlū laxius ampliorēsq;
terras, vel etiam plures mundos, ad
multarū animantiū vsū fabricare,
quàm vnum tot ex tanta sedulitate
cōquisitis ornamentis expolire? quid
artes ipsæ, quæ non patiuntur naturā
suo frui ingenio? quorsum tā variæ &
tam multiplices inuētæ, quanto me-
lius erat vniuersum semel conditū,
suæ, vt ita dicā, ingenuitati permitte-
re, quàm tot exquisitis artificiorum
generibus à naturali cursu detorque-
re? Hæc si quis diceret, meritō ridi-
culus, ne dicā impius, videretur, qui
summā Dei in constituendis ornan-
disq; rebus prouidentia ad suā cen-
surā reuocaret: Nec dissimili profes-
sione videntur in humanā so-

Οδρος πτω-
χου
ιδωσιν πω-
χου
εθνη επι-
στη
ηδη τα
χρη δε ης α-
νεστη
πρωτοδρι-
αν τα οα-
ματος πω-
ουτον ου-
πο εν λογος
καλλος.
Synes. in
Dione. p.
45. Et mul-
ta conse-
quuntur.

quem or-
natē dicere
quispiam
audit, etiā
verē dicere
existimat.
August.
apud S.
Prosp.
Sent. 165.

cietatē iniurijs, qui hoc quamtūcūq;
est linguæ & orationis commercii,
quo à brutis animatib° distinguimur
esse quàm ornatissimū vetant; quasi
verò, & calceorū ornatū curare nos
oporteat: linguæ verò, quæ vna pars
est corporis (si benē castēq; regatur)
præstantissima, negligere, omnino
atq; abijcere debeamus. Sit (inquiūt)
ornata & pexa oratio, nemo vetat,
sed id dūtaxat in scenis & theatris,
vel etiam in foris & concionibus, in
quibus albis velut quadrigis trium-
phare, & magno fremitu plausūque
celebrari solet. At verò in templo,
in ijs domicilijs quorū tecta ipsa san-
cta sunt & pudica, quid attinet hanc
suadā in fastu & gloria volitantē im-
moderatiū ostentare, quā nec Chri-
stiani ingenij mitis simplicitas, nec
aures salubrioribus innutritæ succis
admittunt? Parum abest quin illi
obtrudant:

Dicite, Pontifices, in sacro quid facit aurum?

*Templi
βρυχνα.* Etenim si tēpla & res diuinæ carere
omni cultu & perpolitioe debent,
cur in Ecclesiarū structurā tācus im-
penditur labor, vt in profusam laxi-
tatem excurrant, vt marmoribus in-
crustatæ fulgeant, vt laquearium di-
gnitati pauimentorū respondeat ni-
tor, vt pictis specularibus, peristro-
matis, & imaginibus ad certamen
vsq; pulchritudinis, luxuriēt? Quor-
sum tam lauta vasorum supellēx ex-
plicatur? quorsum tot lychni pēsiles?
tot aromata, tot gēma, tot faces? tot
& tam accuratæ munditiæ, quæ spe-
ctantium oculos & sensus intimo re-
ligionis horrore perfūlāt? quin nos
reuocatis ad fictilia, quin stultos Sa-
lomones, Constantinos, Iustinianos,
Carolos dicitis, quibus nihil fuit an-
tiquius, quàm æternæ mentis numi-
ni consecratas domos singularibus
in dies ornamentis distinguere? Ad-
dō mellitissimos etiam symphonia-
corum cantus, ducēsq; omnis ge-

neris fidium modulos, veteris quor-
dam scenæ & conuiuiorum delicias,
à sapientissimis auctoribus in Eccle-
sias inuectos esse, quæ nemo repre-
hendit, nisi qui religioni & sanctimo-
niæ bellū indixerunt: Deo enim hæc
fiunt, cuius tam venerandum est nu-
men, quàm certa diuinitas. Quis igitur
sacro oratori meritō succenseat,
si in diuinas laudes quàm expolitissi-
mam profundat orationem, cū in
eius gratiā nihil possit satis esse per-
fectū? Sed hæc, inquiunt, ab Ethnicis
ingenijs & artibus profecta, Deo
placere nullo modo possunt. Primū
quis eos docuit inuentū esse Ethni-
corum, eloquentiā: Nam parū sum-
mis illis Hebræorum mentibus tri-
buunt, si existimant benē dicendi,
præsidijs fuisse destitutas. Sed esto à
gētib; expresserimus: & vnde ipsæ
habuerunt, nisi à Deo bonorum om-
nium largitore? quo fit vt nihil illis
suum eripiamus, sed ab iniquis vsur-
pata possessoribus, in legitimum do-
miniū asseramus; nam si profectō id
sumunt, quicquid à gentibus boni
fuerit prælibatum, id si in nostras
manus vsūque venerit, continuo
esse repudiandum; nouum illis so-
lem, nouos mundos condere oportet,
ne commercium elementorum
habeant saltem cum gentibus com-
mune. Nesciunt simplicis ingenij
homines, ipsa ethnicorum templa,
teterimis flagitijs polluta, cū in
Christianorum potestatem deue-
nissent, non semper excisa fuisse, at-
que conuulsa, sed suis expiata sordi-
bus in sanctissimos vsus concessisse.
Sic enim Pantheum illud accepi-
mus, dæmoniorum omnium rece-
ptaculum; in sanctorum omnium
ædem esse conuersum, vt in ipsis se-
dibus in quibus consederant castra
impietatis, Christiana religio, & pie-
tas fremente Diabolo triumpharet.
Num & Dauid sibi coronam ex au-
ro Idoli Moloch comparauit? Num

Malum h
bonum cō-
uertere.

Christus famosæ illius Magdalene comas, in suum obsequiū dedicatas, abradi iussit? At certè eorum sensu debuerat crines toties malè pexos, malè vnguentatos, non crines, sed dæmonum pilosorum (quos Aquila *πευχλόντας* appellat) nidos, iuuentutis illecebras, & miserarum victimarū libidinis retia, celeriter amputare; cur istangi, extergi, perfricari voluit? nisi vt ostenderet nihil esse impurum, quod suo esset cultui obsequiōque mancipatum? Ecquis iam audebit impudicam eloquentiam nominare, quæ se Deo deuouerit?

Ne autem videar ex sensu meo loqui, proferam clarissimorum authorum testimonia, qui à Christianis eloquentiam minimè negligendam, sed omni studio excolendam, vel etiam authorum profanorum lectione varia, quasi lectis epulis, à teneo nutriendam censuerunt. Omitto sacras literas, in quibus Aaron vel Dei testimonio eloquens appellatur, & sapiens tanquam imbres mittere dicitur eloquia sapientiæ. Diuus basilii, vir non minus eximiæ sanctitatis, quàm florentis eloquentiæ, in ea oratione quam habuit ad iuuenes, de vtilitate ex Græcorum scriptis percipienda, quàm aperte suadet adolescentibus, vt poëtas, historicos, oratores, & omnes omnino homines frequentent, à quibus aliqua vtilitas in animi culturam permanere potest? & ne quis fortè dubitet, eius verba subiijciam: *Επι τὸ τύπου παρασκευῶν, καὶ ποιητικῶν, καὶ λογοποιῶν, καὶ ῥητορικῶν, καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις ὀμιλητέον, ὅθεν ἀνὰ μίαν ἢ πᾶσαν τὴν ἡμετέραν ἀφελεία*. Addit autem humanioribus litteris initiandos esse, qui ad sacras affectant viam; quod perelegantium similitudine declarat expressius. Sicut enim infectores, remissioribus quibusdam coloribus imbuere solent vellera, antequam viuū, & pertinacè Amethystini aut purpuræ florem in-

ducant. Ita, inquit, & nos, vt solidæ honestatis iaciamus per solidū fundamenta, operæ pretium est à teneris, mansuetioribus studijs iungi, antequam ad sacras augustioresque literas accedamus: sic enim fiet vt refractos in pellucido fontis liquore radios videre consueti, ipsum demū solem acriori mentis obtutu contēplemur. Quæ profectò vir diuinus non diceret, si Græcorum eloquentia Christianis hominibus interdici putaret. Nam cur ea nos comparare iuberet à puero, quorum ætate iam prouectis non tantū vsus esset nullus, sed magnum etiam dispendium? Quid ipse qui Basilio consors, & particeps omnium studiorum, atque consiliorum fuit, diuus Gregorius Nazianzenus? In Basilij funebri laudatione generoso admodum animo succenset imperitis, qui liberalioris doctrinæ studia contemnunt: Illud, inquit, inter omnes sanæ mentis homines constare arbitror, eruditionem inter humana bona principem locum tenere: non de hac nostra solum, ac nobiliore loquor, sed etiam externa quam plerique Christiani prauo quodam iudicio, vt insidiosam ac periculosam, & procul à Deo auertentem aspernantur: & cætera quæ Græcè melius: *Οἷμαι δὲ πᾶσιν ἀνθρώποις ἔχοντων παιδείαν ἢ παιδείων ἀγαθῶν εἶναι τὸ πρῶτον, οὐ τῶν τῶν μόνον τῶν εὐχρηστέων, καὶ ἡμετέραν, ἢ πᾶν τὸ ἐν λόγῳ κομῶν καὶ φιλότιμον ἀπὸ μαζούρου, μόνως ἔχει τὴ σωθείας, καὶ τὰ κάλλος τὸ νομῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐξωθεν, ὡς οἱ πολλοὶ Χριστιανοὶ διαπίπτουσιν, ὡς ἐπιβουλον καὶ σφαλερῶν, καὶ θεοῦ πέρρω ἐάλλεσαν κακῶς εἰδότες. ὡστε γὰρ οὐρανὸν, καὶ γῆν, καὶ ἀέρα, καὶ ὅσα τούτων, ἐκ ἐπιείδῃ κακῶς πνεύσειν ἡμετέραν, ἢ τὸ θεοῦ τὰ τῶ θεοῦ σέβοντες, διὰ τῶ το περιφρονητῶν. ἀλλ' ὅσον χριστιανὸν ἀπὸ τῶν κερπουμένων, πρὸς τὴν ἑλπίδα καὶ ἀπόλαυσιν, ὅσον ἐπικίνδυνον διαφένωμεν, οὐ τὸ κτήση τῶν κτήσιν ἐπιμισθῶντες, καὶ τῶν ἀφρονες.*

Tandem concludit:

Οὐτὼ καὶ τῶν πρὸ τῶ μεταστοιχείων τε καὶ θεωρητικῶν ἐδεξάμεθα, ὅσον ἔχεις δαίμονες φέρει καὶ πλάγῳ καὶ ἀπωλείας εὐδῶν, διεπύλαμεν.

Eadem fermè Synesius in Dione: *οἱ δὲ ἀσεμφοῖς ὅτι καὶ ἀσπρόπαι ῥητορικῆς, καὶ ποιήσεως, οὐ μοι δοκῶσιν οὐδὲ ἐκόντες εἶναι τοιοῦτοι. πρὸς δὲ τὸ φύσεως μὴδὲ τὰ σμικρὰ ἰκέρει, &c.*

In quibus ostendit, eloquentiæ contemptores tales esse non sua spē, sed ingenij penuria, tum eos hoc opusculo satismordaci sale perfricat. At qui in omni studiorum genere fuit eminentissimus D. Augustinus, postquam eloquentiæ diuitias à profanis authoribus monuit esse repetendas: Aspicimus (inquit) quanto auro & argento, & veste suffarcinatus exierit ex Ægypto Cyprianus doctor suauissimus, & Martyr beatissimus: quanto Lactantius, quanto Victorinus, Optatus, Hilarius: vt de viuis taceam, quanto innumerabiles Græci? quod prior ipse fidelissimus Dei famulus Moses fecerat, de quo scriptum est, quòd eruditus fuerit omni sapientia Ægyptiorum. Addam Augustino Lactantium, qui sic in institutionibus scribit: Licet possit sine eloquentia, Christiana religio defendi; (vt est à multis sæpe defensa;) tamen claritate ac nitore sermonis illustranda, & quodammodo differenda est, vt potentiùs in animos influat, & vi sua, & instructa religione, & luce orationis ornata. Quod autem grauissimis sententiis hîc effantur, non modò ipsi, sed & alij in suis scriptis constantissimè sanxerunt. Domum te N. deducam tuam, vis ordiamur à Mose scriptorum omnium sanctissimo, eodèmq; vetustissimo, cuius scripta non modò cincinnulos habent interdum oratorios, sed & poëticas redolent amœnitates, tanta insuper orationis maiestate, vt suauis quodam terrore percellat animos simul & delectet? At Iobus ille vir non minus patientis animi, quàm præstan-

August. l. 1. de doctrina christ. 440.

Lactant. l. x. diuina. lib. 6. l.

tis ingenij, qua orationis affurgit grauitate, quot floribus luxuriat, quot vegetis & illuminatis Rhetorum coloribus accenditur? videas quippe apud eum descriptiones omni expolitione distinctas, & ita viuidas, vt rem magis videre quàm audire te credas. Sume tibi ex iato numero equum bellicosum, & vide quàm audaci genio à viro sancto expressus est:

Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circumdabis collo eius hinnitum? Nunquid suscitabis eum quasi locustas? gloria narium eius terror.

Terram vngula fodit, exultat audacter, in occursum pergit armatis:

Contemnit pauorem, nec cedit gladio, super ipsum sonabit pharetra, vibrabit hasta & clypeus. Frenens, & fremens sorbet terram, nec reputat tuba sonat clangorem.

Vbi audierit buccinam, dicit: *Vah: procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & ululatum exercitus: sume Hebraica in manus quorum valde peritus es, & expende, quid ad florè elocutionis, tantis & tam magnificis sensibus desit. Etiam nescio quomodo, vt sæpe fit, pleraque in proprio idiomate sunt augustiora: nam vbi nostra versio habet: Circundabis collo eius hinnitū, est in Hebræo textu *התלכיש עואכו דצסה*: quæ si Latine ad verbum reddas, significant, *Nunquid indues collum eius tonitru?* vide quæ species magnitudinis? equi ceruicem tonitru, quasi veste amictam: & hæc virum loqui, qui fertur quintus fuisse ab Abrahamo? Quamquam scio nonnullos hoc scriptum Mofi tribuere, inter quos est Methodius Martyr, & Episcopus: sed non negant à Iobo primum Arabicis literis consignatum, & ex eo deinde volumine librum, à Moyse compositum, quem nunc præ manibus habemus. Verum quid ad nos attinet; cum nouerimus hæc siue*

Eloquentia humana Moses & Iobus vsq.

Iob. 6. 19. ver. 19.

Eloquentia humana bene cum sacra miscetur.

τὸν ἄνθρωπον ἀπορροῦναι.

τὸν ἄνθρωπον ἀπορροῦναι.

Contemptus eloquentia humana, non admittendus.

à Iobo dicta sint, siue Moyse, sancti Spiritus afflatu atque impulsu fuisse dictata, quæ nisi extaret autoritas, vos fortè phaleras verborum dicere- tis. Gradere nunc à Iobo ad Dau- idè, & Salomonem, Reges, quorum ille quâ speciem eloquentiæ non est complexus in illis canticis, quorum luce non minùs Ecclesia, quàm sole Mundus illustratur? si narrat, & ef- fatur, fundit oracula, si pugnat, tor- quet fulmina, si hortatur, faces accè- dit, si consolatur, miscet nepenthes, & vbi de industria emollit orationè, totus, vt ipse ait, *torrente deliciarum* immergitur. Alterius verò, vt vestis regi, sic auro tota riget oratio. Siue enim in parabolis sententias, magnæ illius mentis pondera, in aculeatas verborum stringit argutias, siue in cantico, delicatissimo flore orationis luxuriat, siue in Ecclesiaste luxus Re- gum, & fragiles mortaliù spes opes- que, nec non lubricas huius vitæ cas- tigit voluptates; nihil est hac elo- quentia diuinius. Quid in Prophetis, ecquem reperies indisertum? num omnes de rebus diuinis canunt quo- dammodo classicum? num grandè & lacertosam vibrat orationem, quam auro feri óque simul lucere & micare fulguribus dixeris? Atque inter eos Isaias vir nobilis, & vrbana eloquen- tiæ censetur ab Hieronymo. Daniel ve- ò humana diuinâque sapientia, à summis, vt ita dicam, vnguiculis ad verticem vsque perpolitus, ipsos Reges idololatras carpit, oblectat, fulminat. Sume Aggæum, sume Za- chariam, sume Hieremiæ amanuen- sem Baruch, sume ipsum eductum ex gregibus atque armentis Amos Prophetam, & ex eo, quem illi for- tasse hircosum dixerint, audies quæ mirari possint vnguètati. Quid quèd scriptor Machabæorum apertè & e- legantiam sermonis desiderat, & si quid rudius exciderit per interualla, stylum excusat? *In his, inquit, faciam.*

Quata elo- quentia in Danid.

Orator.

In eloquen- tia sacra excellueris Propheta.

finem sermonis, & si quidem bene, vt Maccha. historia competit, hoc & ipse velim: sin 615. autem minus dignè, concedendum est mihi. Sicut enim vinum semper bibere, aut semper aquam, contrarium est, alter- nis autè vti, delectabile: ita legentibus, si sepep. exactus sit sermo, non erit gratus.

Vides igitur, authorem, quasi ex Rhetorum præceptis temperare sty- lum, qui vt in pictura luminibus vm- bras, sic in oratione lumina quò ma- gis eniteant remissioribus interdum sententijs adiungi volunt. Hæc ca- nonicus author diceret, si accurati sermonis elegantias, atque suauita- tes in sacris contemnendas esse du- ceret?

Iam te ad sacros Euangelij concio- natores adducam; age quid Paulo sublimius? nihil hîc eloquentiam moror, verborum fucis illitam, & vanissimo periodicularum ambitu tinnientem, volo grandem, præcel- sam, & heroïcis sensibus exaggera- tam: quid in hac parte Paulo defuit? quem longè aliter quàm ille Peri- cles, tonare, fulminare, & permisce- re concionibus orbem terrarum di- xeris? videas illum hominem: *μειό- μαχον* modò Iudæis, modò Græcis, modò Romanis mixtum diuini ver- bi semen vndique sparget; si docet, nihil illustrius; si disputat, nihil eius calore pugnacius; si consolatur, nihil blandius; si minatur, nihil imperio- sius. Hic Genealogistas Iudæos con- fudit, hîc ab Epicureis ruborem ex- pressit, hic Stoicorum nationem plenam contentioso fastu ad Chri- stianæ mansuetudinis disciplinam perduxit; hunc causam è catenis di- centem Præsides timuerunt, & ipsi ante reum palluerunt Iudices; Re- ges laceram pene eius penulam, & vincula complexi de regali maiesta- tis sede ad Christianâ humilitatem sese abiecerunt. Hunc supra huma- nam fortem, quasi de turbine lo- quentem, Lycaones instar numinis coluerunt.

D. Paulus

D. Paulus Platone dis- fertior.

Patrum elo- quentia.

Concionator.

Ignatius in epistola ad Polycarpum.

coluerunt. Fuit planè beatum os eius, fons ille egrediens, de Paradiso Dei, qui in quatuor erumpens flumina, to- tam Ecclesiam mirabili aquarum sua- uitate copiatque resperfit. At dices, re- prehensus est à D. Chrystostomo Chri- stianus quispiam, qui Paulum Platone disertiores fuisse contendebat; quod nunquam fecisset, si eam, quam in Paulo prædicas eloquentiam, vir acerrimi iudicii, & profusi in virum sanctum animi, cognouisset. Errat omnino quisquis ita iudicat: nam Pauli eloquentiam vbi que miratur Chrystostomus, eamque ab illo, & an- te miraculorum editionem, & in ipsis demùm miraculis adhibitam fuisse permagnam asseuerat; verùm negat fuisse eloquentiam, quam eo tempo- re Græci excolebant, cirris dumtaxat inanibus verborum lasciuientem, sed reconditam vim magnæ mentis, quæ in figuris sententiarum longè aliter quàm in tessellatis dictiuncula- rum nugis sese expromebat. Deinde longè efficacius argumentum aduer- sus Ethnicos esse comprobatur, si di- camus, Apostolos, rudes & indiser- tos, tantam sapientium multitudinem vicisse, quàm si eorum prædicemus eloquentiam, quæ & longè minor erat vberissimo sapientiæ fonte, quem suorum præconum mentibus præpo- tens Deus indiderat.

Lubet post istos longana sæculo- rum atque oratorum seriem percen- sere? occurrent tibi in ipsius adhuc Ecclesiæ cunabulis, qui viri? Cle- mentes, Ignatij, Dionysij Arcopagite: quorum primus varias Epistolas & Recognitionum libros eò stylo con- scripsit, qui instar puri amnis labi- tur, sine vllis sordibus; alter totus ardet, & instar ignei torrentis perla- bitur in animos oratione non incul- ta; nisi fortè, vt vnum afferam pro- multis, hæc idiotæ verba existimas, & non figurati oratoris: *τὸ ὃ ὄν ἐστὶ εὐ- δαι, οὐκ ὃ σαρκαί. ἀποδοῦναι Χριστῷ τὸ ὄν*

τὸ θεῶ, ὃ ἀχρονον ἐν χροῖον, ὃ ἀόρατον τῆ οὐρα, ὄρατον ἐν οὐρα, ὃ ἀψηλοῦσσαν, ὃ ἀνεσθὶ ὡς ἀσώματον, δι ἡμῶν ὃ ἀσπῖν, ὃ ψηλοῦσσαν ἐν σάματι, ὃ ἀπαθῆ ὡς θεῶν, δι ἡμῶν ὃ παθητὸν ὡς ἀδραστον, ὃ χτ' αὐτὰ ἔσπον δι ἡμῶν ἐσπομείναντα.

Tertius verò quasi aquila, in purif- simum ætheris locū volucris pen- nis subnixus, nescio quid humana voce grandius loquitur, quod æternæ mentis, & Angelorum sapit com- mercium.

Volue secundum & expende quã- tus Athenagoras: qui in eo mihi vi- detur maximè eloquens, quòd mi- nimè profiteatur eloquentiam, licet adamantinam quandam orationem habeat, non sine lepòre, & festiuitate quadam ingenuæ dulcedinis; vide num quis elegantis & disertius hûc locum attigerit, quo Deus solus ado- randus, non autem mundus, perhi- betur?

Αλλ' οὐ τοῦτον, ἀλλὰ τὸ τεχνίτην ἀυ- τῷ προσκωνητόν. ἢ δὲ ὃ οἱ ὁρῶς ὡμῶς ἀ- φηλοῦσσαι ὡς πηλοῖ, ὃ ἄσπῖν, ὃ ἡμῶν τῶν ἀχρονῶν, ὃ δεσπότης θεογενεῖν, παρ' ὃν ὡ δέοιντο, ὃ πύχρειν, ἐπὶ τῷ σπινθῶ τ' καταγωγῆς ὡμῶν καταβῶρσιον, ἀλλὰ τὸ ἔ βασιλικῶν ἰσῖαν πλειάλλως ἐντυχόντες ἀυ- τῆ δουμάσσει ἡμῶν ἡσμεδύλω, ὡμῶν δὲ πάντα ἐν πᾶσιν ἀρρυσὶ τῆ δόξῃ, & cæte- ra, quæ grauiter admodum & orna- tè disserit.

Est sanè pulcherrimus hic mundus; nam & magnitudine cum sit excellens, vt omnia, sic pulchra omnia continet; non ipse tamen mundus, sed artificiosus ille conditor eius adorandus est: vt ne- que vestro imperio subditi quum ali- qua re indigent vt assequamur, quum vos adierint, omisissis vobis dōminis, ac principibus, nullòque affectis honore, ad palatij vestri magnificentiam se conuer- tunt, sed adificij, regij tam elegantem- structuram obiter admirati, vos ipsi ante supraque omnia honorant. Ve- rùm hoc interest, quòd vos reges in ve- strum usum ades regias adornatis. *Mun- dus autem à Deo non indigente, factus est: est enim Deus sibi omnia, lux inac-*

Athenago- ras.

Athenagoras in legatione pro Christia- nis: p. 17. c. 18. edit. H. S.

Adorandus Deus, non mundus.

cessa, mundus perfectus, spiritus, potentia, verbum. Siue igitur mundus, velut organum quoddam concinnum est, & numerose monetur, illum duntaxat qui fides pulsatur, & concinnam modulationem accinit, non organum ipsum adoro. Hæc & similia, quæ fusiùs profequitur, non nisi à magno pectore, parique eloquentia manare possunt. qui in eodem genere versatus est *Iustinus Martyr*, licet non habeat illas orationis firenulas, quas inepti fortasse requirerent, qui hanc apologetici sermonis legem non vident: est tamen ob fecundam multiplicium rerum doctrinam, castamque robustæ orationis sobrietatem, sapientum iudiciis admirandus; nec immeritò Photio dicitur πολυμαθείας τε καὶ ἰσοριῶν ἀεὶ ἐφέρεσθαι & μέτρον. Huius discipulus fuit *Tatianus* Assyrius, author florentissimi libri, qui & nunc extat contra Græcos nauiter conscriptus: qui licet in eo se barbaræ Philosophiæ sectatoré (nam barbaros etiam Christianos, gentiles Philosophi, ut Iamblichus & Amelius, appellabant) profiteatur, apparet tamen ex ipso opere, quàm accuratè linguam in Iustini schola limauerit.

Nec verò istis minor *Irenæus* Lugdunensis Ecclesiæ sempiternum decus, idem Pontifex, & Martyr, qui sub Commodò Imperatore, & Eleuthero Pontifice vixit, & tempore Severi Imperatoris Martyrium consummauit: cuius libri, qui nunc leguntur aduersus Valentinum, Latine, opinor, redditi; (nam Græca desiderantur;) illius & eruditionis, & eloquentiæ non vulgaria exhibent vestigia.

Perge ad sæculum tertium, in cuius stat limine, quem meritò Latinorum scriptorum (de Christianis loquor) antesignanum dixeris; *Tertullianus*, qui vir, & quantus? non specto leuiculus orationis flosculos quos ipse aut non habuit, aut con-

templis, sed miror in eò torrentis ingenij vim quamdam redundantem, & pondus acerrimæ mentis, quam maioris eloquentiæ sedem possis appellare: quamquam si quando ab heroica illa ingenii austeritate stylum frangit in rhetorum delicias, non est inconcinnus; ut in descriptione Chamaeleontis, serpentis, scorpionis, & pauonis, possis agnoscere: nam ut de cæteris taceam, quid hac oratione dilutius aut figuratius? quamquam *Tertull. de panno pluma vestis, & quidem de cataclitidis, imò omni conchylio depressior, quæ colla florent, & omni patagio aurator, quæ terga fulgent, & omni sirmate solutior, quæ caudæ iacent, multicolor, & discolor, & versicolor, nunquam ipsa, semper alia, & si semper ipsa, quando alia, toties denique mutanda, quoties mouenda.* Ex aduerso floret in Græcis *Origenes*, cuius viri quoties spectamus ingenium, toties facere oportet quod Persæ ad solem orientem, impresso statim ori digito silere, & mirari. Nam cuius fuit fecunditatis fena librorum millia conscribere? cuius, & quàm felicitis linguæ, omnium amanuensium stylos in parturienda tam sublimi doctrina præuerrere? cuius torrentis, nunquam interstere? cuius sideris omnia dicendo alta, infima, media, collustrare, complecti, ascendere? Hæc causa exciuit *S. Gregorium Thaumaturgum*, ut in *Origenis* laudem Panegyrim scriberet; quam eo præsentē adhuc adolescens recitauit. Atque utinam tantus scriptor suo ingenio liberius indulgens in varios errores non incidisset, qui iustam Ecclesiæ censuram prouocarunt. quid eius præceptor *Clemens Alexandrinus*, quem propè Athenæum, vel Plutarchum Christiani nominis, possis nominare? quid fuit tandem in humana sapientia quod non euoluerit, peruiderit, protulerit, nobis thesaurus ipse factus, & quoddam promptuarium mansuetioris

Oratio vera.

Tertull. de panno pluma vestis, & quidem de cataclitidis, imò omni conchylio depressior, quæ colla florent, & omni patagio aurator, quæ terga fulgent, & omni sirmate solutior, quæ caudæ iacent, multicolor, & discolor, & versicolor, nunquam ipsa, semper alia, & si semper ipsa, quando alia, toties denique mutanda, quoties mouenda.

Origenes.

Cyprianus orator.

literaturæ? iam martyrii purpura decorus orator *Cyprianus*, & quod de eodem dixit *D. Augustinus*, totus auro & margaritis Ægyptiorum, hoc est, exterarum disciplinarum, nitens, quas non habet eloquentiæ suauitates? Consequuntur *Arnobius*, *Lactantius*, & qui eos præcessit, *Felix Minutius*, Christiani nominis acerrimi, iidemque disertissimi propugnatores. quartum sæculum ostentat in diuitiis sacram illam oratorum triadem, *Basilium*, *Nazianzenum*, *Chrysostrum*, supra omnem ingenii alcem eloquentes viros, consummata in humanioribus literis peritiæ, grandes, copiosos, suaves, altos sensibus, stylo vberes, omnibus orationis diuitiis ad miraculum vsque refertos. quorum *Gregorius* multus in neruis & sententiis aureæ mētis fœtum limatæ elocutionis structura constringit: *Chrysostrum* totus lucidus, & fluens instar lactei fluminis procurrit sine salebris: *Basilium* medium quædam orationis characterem sequutus, nec strictior est, nec solutior, utrimque felix & temperatus. Quid commemorem *Athanasium*, *Cyrillum Hierosolymitanum*, *Gregorium Nyssenum*, *Cæsarium*, *Apollinarios*, *Ephrem Syrum*? quos huius sæculi partus felicitibus ingeniis clarus in Christianæ gloriæ lucem mira fecunditate profudit? Ecce tibi ex altera parte conspicui sunt, nectare & ambrosia satur *Ambrosius*, blandum facundiæ nomen, & summus in omnibus artifex *Hieronymus*, & magna *Augustini* mens, quem scholastici fortasse Ciceronianis innutriti verborum deliciis, haud existimarint disertum, sed nesciunt ubi sit illud quod quærimus decus eloquentiæ. Ego verò miror hominem in disserendo subtilem, in certando inuictum, in exhortando acrem, & sibi instantem, in persuadendo, quod est colophon oratoris, efficacissimum: qui

D. Greg. eloq.

Chrysostr. eloq.

Basil. eloq.

Ambros.

D. August.

mihî in eo videtur eloquentissimus, quod eloquentiam, qua beatissimum eius pectus erat oppletum, minimè profiteri videatur. Descende si vis ad sæculum quintum, & intuerè *Maximum Taurinensem*, *Paulinum*, *Suerum Sulpitium*, *Saluianum*, *Chrylogum Rauennatem*, *Sidonium*, & quo propè vltimos Græcorum dixeris, magno ut olim *Philoxæmenem* elogiò, *Synesium*, *Theodoretum*, *Isidorum Pelusiotam*, *Aeneam Gazæum*: dic *Synesium* deesse accuratæ orationis veneres, & opulentiam propè infinitam; dic in *Theodoro* tantæ sapientiæ viro desiderari διακρίσιον illud ἰσαγωγὴν ἠδουαίων, quod Græci tanti faciunt: dic *Isidoro* non inesse argutissimam rotundæ orationis breuitatem, dic *Aeneam Gazæum* in tanta disserendi subtilitate florem & gratiam orationis neglexisse; refellet te statim illa dissertatio, quam in *Theophrasto* contra *Procli* ridiculum dogma habuit, qui rapacis & violenti animam non in miluum quidem, ut *Pythagoras*, efformat, sed animæ humanæ milui animam alligar. Hic faceret exicipiens noster *Gazæus*, Si ita est, inquit, formicam *Vlysses* sequetur, quod rei familiaris gubernatores, prudentes & industrii sint ambo: *Vespa Hector* alligabitur, cum ornata galeam habeant, & bellicosæ sint ambo. Itemque *Rana* & *Cleon* unâ vitam agent, quando eundem ambo clamorem edunt; sicque ille quasi lapidem cervici alligatū trahet. Hæc suauitas non est hominis indiseriti. Perge infra, & circumspecte *Procopium Gazæum Sophistam*; *Fulgentium*, *Ennodium*, *Boetium*, *Cassiodorum*, *Gregorium Turonensem*, & *Papam Gregorium*, quos supra ætatem suam dixeris eloquentes. Nolo te in consequentium sæculorum illuuiem trahere: multi certò fuerunt indiseriti, qui non tam eloquentiæ, quàm ipsis eloquentia, temporum fato, defuisse videantur.

Aeneas G. zans.

Pythagoras metempsychosis.

Iustinus Martyr.

Tatianus.

Irenæus.

Sæculi tertii doctores. Tertullianus.

Agunt tamen quidquid possunt, & lacertos mouent, si fortè se ex hac infœlicis sæculi barbarie vindicent. Vide enim quo spiritu hæc S. Hildephonus, qui septimo sæculo floruit.

Et de fonte nascentis virginali egressæ signato cœrum maritale decurreret. Opto, opto, ut sepulchrum oris illius, dolor cruciet, illius dentes serræ concludat, foueam oris eius immobilitatis linguæ compleat: concaua palati aër subductus euacuet, extrema labiorum aëris crustedo conglutinet, ne tallium verborum fœtor erumpat, ne prosecutiones huius odor aspiret, ne anhelitus loquelæ susurret, ne vel exilis sonus tumeat, ne verberatus aër ad infantilia verba conformet.

Audi ergo tu Heluidi, & ad me attende impudorate, me ausculta impudice, me intueri inhoneste, me conspice inuerecunde. Quid impudicitia commoueris? Quid inuerecundus assistis? Quid inhonestus accedis? Quid sine reuerentia occurris? Quid sine pudore vexaris? Vide conatum viri sancti, qui eloquentiam non contempsit, sed sæculi vitio longè ab optimo dicendi genere recessit. Diuus quoque Hugo Eterianus, qui & in hac squalentis sæculi macie vixit, in eo libro quem de regressu animarum ab inferis ad sacræ urbis Pisæ clerum conscripsit, non diffitetur ipse quæsisse *elimatas assertiones clausularum, & instinctiones apertas, & crebris lucubrationibus omnimodam in scribendo diligentiam.* Quid igitur? candidissimæ illæ animæ cum in media barbaria degeret. cirros & elegantias quæsierunt. Nos qui in hac politissimorum hominum luce quotidie versamur, eloquentiam contemnemus, & inuentis frugibus ad miseræ glandes turpes & ieiuni reuoluemus? quis nescit aureum rete ad capiendas animas esse facundiam? Nam, ut ait D. Aug. *quod ornate dicitur, verè dici putatur, sermo simulachrum est animi, & specimen ingenij: is si cultus fuerit, & scintillantib. mar-*

garitis distinctus, illectat mentes hominum, ducit, rapit, & in quamcumque vult partem inflectit. Quod enim delectat, persuadet, & credibile fit quicquid amatur. Contrà si spurcam illam & semibarbaram sermonis illuuiem sine exquisitis doctrinæ notis induxeris in pulpitem, continuò solitudo fit, & vastitas in templis, vel, quod miserabilius est, dormitorio, contemptus, & derisus. Non enim à te ieiunam diuinæ legis expositionem expectant auditores, quam millies audiuerunt, sed volunt doceri, delectari, moueri: quomodo? grauib. sententiis, exquisita doctrina, sculpto & elaborato genere orationis; quam si non habes, fac miracula; si non potes, Dei præsentibus bonis vttere, & noli immundum existimare, quod ipse suis honoribus consecrauit.

Videbatur hæc oratio, omnium, qui aderant, animos probabilitate non mediocri perculisse, cum Theophrastus leniter subridens, ut solebat, Talem (inquit) virum decebat eloquentiæ patrocinari, quo disertiore hoc tempore scimus neminem.

Sed ne extra thesin vagetur oratio, aut quod vos dicitis, Andabatarum more clausis oculis pugnemus, nihil destinatum habentes quod feriamus; primum eloquentiam non contemno, quam ex sua natura bonam, & ad societatis humanæ commercium, Dei præpotentis donum mortalium generi concessum arbitror: sed eam nimis elaboratam & circumtonsam, & manufactam, in sacris præsertim concionibus esse debere non puto: quod si ratio & auctoritas sapientum euicerit, dabis aliquando manus Logodædale. & istam tuam opulentiam foro & scenæ, non sacris pulpitis reseruabis.

Atque ego dum complector animas quas in medium attulisti rationes, ad tria capita reduci posse existimo: Nam & ornatam voluisti orationem, quod ornatus à Deo, & mundo sit in-

Rationes Logodædali pro eloquentia eleuantur.

ditus, & à nobis in rebus fermè omnibus, etiam in sacris consideretur: Deinde hanc esse S. S. Patrum sententiam humanæ eloquentiæ curam quam diligentè haberi oportere: Ad summum, omnes qui superioribus sæculis floruerunt Ecclesiasticos scriptores esse quam eloquentissimos. Hæc ego si à te paulo liberius & argutius dicta, ut vos Rhetores soletis, opposita veritate refellero, existimabo me tibi, & cæteris abundè satisfecisse. Primum si hoc assumis, naturam arte excolendam esse, & quicquid exquisitis artium inuentis addi potest ad naturam, hoc omnino decere, tota (quod aiunt) aberras via. Nam in rebus fere singulis mediocrem cultus rationem sapientes probant, exquisitas verò artium, quæ infinitæ crescunt in dies, munditias, quis omnes laudare possit, aut admittere? Quod non hirtis pellibus, aut foliis in hac ciuili vita induimur, ab arte humana est, quæ tingendorum vellerum rationem, & aliquam vestis concinnitatem prudenter adinuenit, (quamquam melius nudi, & sola innocentia tecti, ut primum sub oculis Dei constitimus, fuisset,) hæc criminis pœna fuit, ut vestes quærerentur, mox abiit in ornatum, cœpitque luxui & lupanaribus proludere. Quod igitur vestimento- rum elegantem quandam & sobriam honestatem ars commenta est, tu iubebis sapientem in hoc genere quærere quicquid ars nouis quotidie inuentis lasciuens astruere poterit? Iubebis piscari vestitum, emendicare vellera de mari, quæ muscolæ lanositatis lautiores conchæ comunt? Iubebis à Seribus Bombyces petere, succis herbarum, & concharum alueis lanas incoquere, de Draconum frontibus, & piscium cerebris, gemmas venari, ut fericatus, armillatus, chlamydatos prodeas in publicum? hoc si facias, tantum demes honestati, quantum addes libidini.

Iam natura comam dedit decoram

in fœminis, blandam in pueris, in viris honestam, ars peccere docuit & atrondere, ne sordes & horrorem contraheret: hoc tibi non sufficet, sed quidquid malatum artium commentis in struendo capillo poterit reperiri, hoc erit tuo capiti superædificandum? quærendæ erunt capillaturæ structrices, eundem ad ferrum & ignem, ne quid crispando desit? Ex vltima Arabia transfuehendi odores, quibus capillus perpluat? aspergendus puluere, & croco, & lixiuorum non vno genere? Etiam exuuiæ capitis alieni fortè immundi & nocentis, adhibendæ, quibus fulgeas? Absit ut artem exerceas hoc naturæ & honestatis dispendio.

Quid in victu? si explendæ famis necessitatem parabilis etiam cultus ornauit, laxandæ erunt ventri habenæ, & sectandum quicquid helluonum ingeniosa in suam perniciem cupiditas commenta fuerit, ut noua quotidie condimenta, languentis gulæ irritamenta gustum titillent, vni palato coquorum & seruorum sudet exercitus, ut in vnum spirantis mortui sepulchrum, terræ, & maris, cœli etiam spolia, pro pudor! ingerantur?

Nemo hoc sanus dixerit, nemo censuerit, arti, quicquid modò cogitat, permittendum, nec vllis rationis limitibus esse restringendam.

Nam quod de ornatu templorum dixisti, vide quam sit augustus, vide quam nulla in eo species, quæ lasciuam & luxum oleat; quæ si esset, oculos proculdubio spectantium offenderet, nec ex sanctissimæ disciplinæ maneret institutis: maiestatem quippe in iis diligimus, nimis delicatam culturæ formam, quæ vanitatem, & pompas præ se ferat, non probamus. Itaque nec aulae profanis argumentis intexta, nec formosulas itas muliercularum effigies, nec nuda rosaque valentissimi lictoris terga

Ornatus templorum qualis.

lubenter in sacris locis consistere videmus. Ipsamet structura, ipsa templorum supellex suam quandam formam habet à populari profanæque distinctam, quam si curiosulus aliquis ab hac specie humana augustiore, in leuiculas elegantias deformare vellet, nemo pateretur. Age enim cum veneranda Beatæ Virginis imagine coniunge Danaen aliquam, in cuius sinum porrectum & nudatum aureo imbre stillans Iupiter desiliat: Infer Pauli statuæ Herculem, Antæum prehensio manibus iugulo præfocantem: Pinge cum Christo Orpheum, ad cuius mellitissimas fides, & aues cælo meantes, & sparæ per terram pœudes vno agmine concurrant?

Qualis musica Ecclesiasticarum.

Quis non succensēbit? quis non indignabitur? Musicam certè, quam ex scenis memoras conuiuīisque in templa translata, non nisi seriam & grauem volumus; in quo, & religiosiores aliquanto veteres fuerunt, quàm nos ipsi sumus.

Audi enim quid de ea re Iustinus Martyr habeat, quæstione centesima septima; cum interrogatus de ea quæ Christianorum Ecclesias decet Musica; respondet:

Iustin. q. 107.

Οὐ τὸ ἀσαι ἀπλῶς ὑπὸ τοῖς νηπιῖοις ἀριθμῶν, ἀλλὰ τὸ μὲν τῶν ἀφύλων ὀργάνων ἀσαι, καὶ ὀργάνων, καὶ κροτάλων διὰ τὴν ἁγίαν ἰσχυρίαν, καὶ τῶν ἀσμάτων ἢ χηρῶν τῶν πτωχῶν ὀργάνων, καὶ τῶν ἀγίων τοῖς νηπιῖοις ὄντων ἀφύλων, καὶ ἀσπλίτων τῶν ἀσμάτων ἀπλῶς. ἢ δὲ καὶ τῶν ἀφύλων τῶν ζῶντων πτόν τῶν ἐν τοῖς ἀσμάσιν ἢ δὲ ἀφύλου.

Vides vt assuetas Ethnicorum scenis fides, cantusque inanimorum organorum cum saltationibus & crotalis ab Ecclesia perpetuò exulare velit: quòd hæc mentem emolliant, & effervescentes cupiditates irritent: contra tantum simplicem, sine fuco, & tot vocularum inflexionibus relinquat.

Faciamus idem in eloquentia, & tot verborum ac periodorum pha-

leras, & quicquid modò est fucatum, valere iubeamus.

Contrà vero venerabilem quandam sermonis & operum sanctitatem retineamus. Neque enim aliud sancti Patres voluerunt, quos tu ad sententia tuæ defensionem, quasi exterarum disciplinarum studiosissimos protulisti.

Philosophiæ scilicet & Rhetoricæ, cæterarumque artium documentis adulescentes non leuiter intingi, sed etiam imbui oportet, partim quòd illa ætas nondum grauiorum Theologiæ studiorum capax, his foueatur nutrimentis, partim etiam vt inde vis & suauitas in sequentis æui curas emanet. Hoc à te citati Basilius, Gregorius & Augustinus diuini homines censuerunt, & nemo sanè negat. At verò si iuuenes postquam vel in rhetorum schola, vel in Philosophorum Lycæo posuerunt rudimentum, ethnicis adhuc calentes documentis, ascendant in pulpitem, & plena (quod aiunt) manu pro Isaia & Paulo incipiant Aristotelem & Ciceronè plebeis etiam auribus propinare, nemo certè hanc insolentiam sermonis à quo animo feret; nemo. Hæc enim didicerunt non vt plenis faucibus in concionibus orerentur, sed vt grauiora disciplina his condimentis leniter aspergerent; eduxerunt ex aliena gente pedesque, non vt ipsæ dominarentur in clero, sed vt seruirent. Nam, qui

Humanioris disciplinæ tempus & modus, qui esse debent.

Usus pergrina doctrina.

Simile.

musicam discunt oratores, aut saltationem gymnici, non ea lege faciunt; vt illi quidem in pronuncianda oratione plena voce canere incipiant, aut hi simul atque scamma transluerint, leuissimis gesticulationibus populum mulceant, sed alii ad inflexiones vocis, alii ad flexus corporum hoc sibi præsidium comparant: ex quo non musici quidem, & saltatores, sed oratores, & palæstritæ, & sunt, & haberi volunt: fac simile tibi proponas in sacris oratoribus,

dicunt quidem à puero disciplinas, quas vos mansuetiores dicitis, non vt apertè plebeis, vel etiam doctis hominibus hæc obrudant in pulpitis, quæ & morosa sunt, & ostentationem habent vanitatis non mediocrem, sed vt iis condimentis aspersa leniter oratio, gratior emanet in publicum.

Itaque, & prudentiores hoc ita sensim & subtiliter faciunt, vt vix appareat, nisi fortè auribus admodum eruditis: At vani, & leues, vel etiam imprudentes, non nihil, dum volunt abundantius infercire, totam orationis grauitatem suauitatemque perdunt.

Simile à Mandragora.

Idem enim in ea re mihi contingere videtur ac mandragoræ vini que mixturæ: quippe vitibus (vt aiunt) affusus mandragoras, vim quandam & suauitatem vino subtiliter instillat; quòd fit, vt qui bibunt, animaduertant se recenti quodam genere voluptatis delectari, sed vnde fit, nesciunt.

At si quis hac vini & mandragoræ vicinia non contentus, succos herbæ illius alioqui mortiferæ calyci indere, atque propinare velit, non iam voluptatè, sed detrimentum est allaturus. Sic, qui molliores scientias cum Theologia copulant, delicato quodam & minimè aperto prudentiæ condimento, pectus deliniunt: qui secus faciunt, obrundunt, & nauisem pariunt. Et hæc ars mihi quidem videtur SS. Patrum, & aliorum: quos tu cumulatè commemorasti Ecclesiasticorum authorum. Moysen, & Iacobum, & Isaiam, & Dauidem, & Paulum, & cæteros eloquentes dicis, & rectè quidem dicis; sunt enim, sed non eo genere quo vestre scholæ solent eloquentes appellare; quamquam Demosthenis ac Ciceronis omnia myrothecia superarunt. Atque vtinam hanc eloquentiam magis quàm Philostrati alicuius, aut

Callistrati, qui iuuenari in Theologicis volunt imitarentur; minùs laboraremus. Vis autè stemus Patrum, quam tantopere laudasti, eloquentiæ? acta iam res est: talis quippe oratio Christianos decet, non putida, & nitidè fluens, & colorata, sed vis quedam ineluctabilis, victrix, triumphatrixque animorum, qua nihil est in rebus humanis imperiosius.

Putida Elogodadoloris eloquentia qualis.

At vos qui hæc laudatis, vestris moribus & ingeniis semper vtimini: si quando enim vobis res diuinæ tractandæ sunt, tantum abest vt facultate quadam orationis mediocri sitis contenti, pensulatè soletis cunctas vuculas examinare, numeratis apices syllabarum, cauetis ne quid hiulcum aut protritum excidat, contumaces syllabas assiduo pumice leuigatis, denique in eam eloquentiam cum vestris phaleris prolapsi estis, vt pudeat vos Dominum Iesum Salvatorem appellare. Sordent vobis Ecclesiastica vocabula, quæ iam per tot sæcula à sanctissimis viris sunt vsurpata. Trinitatem, baptismum, & Missam queritis apud Tullium; si non inueniuntur, quidlibet potiùs per longos verborum circuitus inuenietis, quam ficum ficum, & scapham scapham, appelleris, quæ nam malum est ista eloquentia tam inimica veritati? quid dicam de tot dictionum figuris minutulis illis, quidem, & sepe nullis, quibus ad nauisem distinguitis orationem? quid de quadrigis albis, vestris inquam, periodis? (sic enim audio iam appellari:) fluunt vobis ad numerum erundati verborum ambitus, scitissimis clausulis comprehensi; quidlibet perpetrandum potiùs, aut ferendum, quàm vna periodus de suo curriculo excidat. Aliæ alijs ingeruntur toræ ductiles, vel potiùs è torno recentès, quæ putidam & anxiam vestram diligentiam vel tacentibus vobis arguunt.

Accedunt tot excursions, tor descriptiunculæ, tot historiæ, ab

extrema sæpe India petita: tot ignota belluæ, tot flores inuisi, tot gemmæ non magis indigenis quam vobis nota, quæ cum mysteriis nostræ religionis conferuntur vbique: quanto frigore non dico: sed nihil aiunt in Rhodopeis niuib. esse frigidius.

Quid est in Sanctis Patribus simile? quid adulterinū? quid fucatum? quid non ex optima disciplina profectum? Obijcies, credo, Theodoretum, Græcorum Philosophorum testimoniis, Clementem Alexandrinum, antiquariorum lectissimis observationibus esse refertum?

Quomodo à ss. Patribus profanationis sint usurpata.
Enimuero præclara est obiectio, an si illi qui contra sapientiam Ethnicorum peculiare certamen susceperunt, omnia gentilitatis subilia lustrarunt, & belluam suis eductam latebris, sectatoribus ad derisum ostenderunt, vobis idem apud Christianos licebit? Iam mortui Ioues, & Glaucci, & Porturni, silent Pythagoræ, & Zoroastres, & Democriti, nemo de puluere eorum memoriam excitaturus est; quid habent cum Christianorum pulpitis commune? an quia apud Athenienses paganos homines, & his nutrimentis assuetos, Paulus semel dixit *si vultis*.

Ideo eum Christianos alloquemur, licebit Poëtarum testimoniis totas inferere paginas? hoc quidem mali moris est, & exempli. Sume in manus homilias Augustini, sume Leonis, sume Ambrosii; vide qua sanctitate, quam mita candore, sine furore & calamistris tota incedat oratio, vt vetus matrona iam nihil puerile cogitans, cui grauis ipsa simplicitas pro cultu est. Reuocas me ad patres Græcos.

Cur pilla nonnunquam hilariter dicitur P.P. eloquentia.

Nazianzenum obtendis, Basilium, & Chrysostomum: non ero vsquequaque pugnax, & contentiosus: fatendum est enim ab istis multa plerumque dici floridiū; sed quo pru-

dentia & sanctitatis condimento, nemo nescit.

Florebant iis temporibus, quibus Iulianus Imperator. (Apostata nomine notior,) maufuetioribus litteris Christianis interdixerat. Piaculum erat, fidelium sobolem in publicas eloquentiæ scholas admittere: Ve-tabantur litteræ, quas Deus tamen voluerat omnibus esse communes; exagitabantur tota Græcia Christiani, vt magnarum artium imperiti, & id quidem non iniquo animo ferebant; sed tamen, vt ostenderent hanc gentilium sapientiam, à se potius contemni quam ignorari: exorti sunt viri, qui fratrum Christianorum filios erudiendos suo exciperent sinu, qui scriberent orationes paulo hilariore pictura, qui versus etiam conderent, vt eo spectante & fremente qui se dæmonis satellitè præbebat, Christianorum ingeniorum victrix triumpharet eloquentia. Deinde multum referre arbitror, quid & apud quos Sancti Patres dicant, an etiam eodem tenore & filo dixerint quo scripserunt, valde dubito.

Quædam argumenta tractari volunt amœniū, nonnunquam etiam vt se cumulatior fructu fastidiosis auribus insinuent, honestum quoddam sumunt aucupium iucunditatis, quæ dicuntur, naturali fluunt impetu; quæ scribuntur, impensiore cura sapius elaborantur: Patrum scripta legimus, viuam vocem non audimus. Quamquam & omnia quæ elucubrantur monumenta, hanc habent dicendi temperiem, vt nusquam non spirent grauitatem quandam castissimæ maestatis. Illi sunt igitur vobis imitandi, non lacrymæ Niobes, aut Aiacis furor, Charicleæ suspiria, vel, etiam si vultis, Plinii iunioris, & Horæti pigmenta.

Bonorum (inquit) D. August. ingeniorum clara est indoles, in verbis differentium verum, amare non verba.

verba. Quid enim prodest clavis aurea, si aperire quod volumus non potest? aut quid obest lignea, si hoc potest? quando nil quærimus nisi pate-re quod clausum est?

Non sunt Hebræa, sicut Aegyptia mulieres; hæc siquidem in lectulis eburneis inter stultas delicias pariebant; illæ in sole, & puluere, pene inter ipsa onera partu se leuabant. Nescit tarda molimina Spiritus sanctus, non sunt, vt Dionis Prusæi, & Maximi Tyrii, Christianorum conciones. Illæ inter delicatarum vmbas putidè scribantur & anxie, repant in auro & purpura, comantur, fulgeant, scintillant:

At nos quibus æstus diei & pondus ferendum est, quibus crux, crux (inquam) prædicanda, quibus toti perfidiae criminibus immerfi peccatores excitandi, pungendi, fulminandi, quid habemus cum istis deliciis commune? Num satis quotidiana compertum illud habemus experientia, si quando ad istos concionatores, vel declamatores potius, itamus, qui cultè, & putidè, & circumspèctè loquuntur ad numerum, quæ ex scripto didicerunt? redimus frigidi, quasi à marmorea statua.

Concionum stylus non debet esse mollis & putidus.

Qui posset enim pugnare cum vitis, qui totus vitæus est, & adstrictus legibus numerosæ orationis? quos impetus & emissiones habebit, qui ludit in circulis? quam altè vulnus imprimet, qui anreis & picturatis vititur iaculis? non venit ad pugnam, ad pompam venit, expectatis vt dimicet? venit vt saltet.

Concionatores molles & putidi exagitantur.

Qui in grauissimis curis & cogitationibus exsudare debuerat animus, & alarum remigiis in cælum contendere, inclusus fuit; vbi nam? pudor est dicere, in parua Ifocratis pixide. quid tum? totus volutatus est in vnguentis: quorsum? vt pugnam aduersus hominum flagitia capesseret: præclara scilicet armatura! Quid postea? descendit in cam-

pum; quo exitu? leuissimum vanitatis cymbalum, nescio quid tinnulum iucepuit, & excessit. Vtinam minùs vera dicerem, sed animarum damno experimur, quàm minimè fucata sit hæc oratio.

Numne grauiora studia his minutulis nugis obruuntur? num obsecus animus tenetur? num lingua constringitur? num auditores ipsi, qui multa sæpe sunt, hebetes ad itum tinnitum dormiunt? numne, qui boni sunt, indignantur; numne, qui improbi & leues, modicè titillati sine fructu animarum discedunt? Venisti in aciem, quorsum? vt luderes, num poteras domi? licebat tibi apud rhetores desiderare, & linguam, si mauiis, inaurare, nunc ferrum exerendum est, quid stupes? amice ad quid venisti? ecce victus penuria, ecce famemes, paruuli petunt panem, non est qui diuidat, tu paleas obrudis, paleas Aegyptiorum. Venisti in valetudinarium, ille ambitionis, hic auaritiæ, alter luxuriæ sceleribus & flagitiis totus coopertus, erosus, purulentus, cælo & terris foetet, vrendus est, secandus est, sanandus est, tu barbiton pulsas, quasi verò his cantilenis possis hæc dæmonia eiicere: Discedunt illi miseri in suis malis stupidi, & plaudunt tibi quasi concinno admodum oratori, qui non clamorosus sis, & vt aiunt, rabiosus, tu interim dulcem veneni sorbitiunculam ebibis, & te & alios in discrimen interitus adducis; en quò humanæ sapientiæ nimis impensa cura mentes obsecas rapi; deinde hæc non sunt timenda, non sunt increpanda? Audi quibus censuris totam hanc dicendi rationem Orthodoxi Patres cõdemnent; quando & eorum testimoniis quæ tu pro tuo arbitrio interpretatus es, mecum egisti, non ero in ea re nimis tenax, quominus tibi & cæteris satisfaciam.

Legisti opinor apud Sozomenum, *sozom. lib. 2.* Triphyllium quemdam Ledrensiū *c. 8.*
DDDD

Episcopum ex eo disertorum genere fuisse, qui singularem habent delectum verborum, nec temerè quidquam nisi ex castigatis authoribus dicunt; hic verèbatur *κεφάλαιον* dicere: quod verbum nusquam opinor apud Demosthenem legerat: *οὐκ ἔστι* igitur appellabat. At generosus ille Spiridion, vir antiquæ simplicitatis, in amplissimo Episcoporum cœtu delicatū oratorem grabbatum iussit pronunciare, addens, eum non esse illo meliorem qui grabbatum dixisset, quod eius verbis uti erubesceret: *οὐ σὺ γὰρ ἐφῆ, ἀμείνων, τὸ πρῶτον εἰρηκόπος, ὅτι τῶν ἀπὸ λέξεσι ἰσχυρῶν κερχῶν δαι, Num verò Paulus prædicationem suam fuisse dicit, Non in persuasibilibus humana sapientia verbis, sed in ostensione spiritus, & virtutis, & Hieronymus interpretans, agnoscit: conciones Pauli absque Rhetorici nitore sermonis, & verborum compositione, & eloquij venustate; quanquam absque hoc choragio tonitrua & fulmina non verba spargere dicitur. Audi quid Athenagoras, quem tu laudasti, de Christianorum dicat eloquentia? *οὐ γὰρ λόγια διακρινόμενοι, ἀλλὰ ἀρετὰς ἀγαθὰς ὁμιλοῦμεν.* Neque enim orationes compositas recitant, aut annumerant verba, sed actiones & honestas, & virtutum exempla de se præbent. Audi quid suauissimus doctor Cyprianus: *In iudiciis, in concione, pro rostris opulenta facundia volubili ambitione iactetur. Cùm de Domino Deo, vox est vocis pura sinceritatis; non eloquentiæ viribus nititur ad fidei argumenta, sed rebus. Denique accipe non diserta, sed fortia, nec ad audientia popularis illicebans culto sermone fucata, sed ad diuinam indulgentiam prædicandam rudi veritate simplicia.* Quid Theodoretus, quàm venustè Græcos irridens qui se eloquentissimos putant, cùm dixerint, *μὰ τὸν θεὸν μὰ τὸν ἴλιον, exclamat, Ἀλιουπὸν ὀσλοικισμῶν τὸν Ἀττικῶς κερταλεῦσιν ἐλλογισμῶν, Piscatorum Solæcisimi,**

Atticorum vicerunt Syllogifimos: ad summum non esse Christianū ostendit, *βρεθῆδες ἐπὶ τοῦ λόγου κομμωτικῆ τέχῃ πεποικιλῶδες.* Quid Arnobius, Rhetor alioqui satis phaleratus? ingenuè, quod est, fatetur: nunquam veritas seclata est fucam, neque quod exploratum est ac certum circumduci se patitur orationis per ambitum longiorem, collectiones, & enthymemata, definitiones, omniâque illa ornamenta, quibus fides quæritur assertioni, suspicantes adiuuant, non veritatis lineamenta demonstrant. Hunc eloquentiæ fucum disertè Claudianus Mamertus increpans vocat, *Spumam puerilium verborum, qua imperite aures conspuuntur.* Nazianzenus res Christianas floruisse dicit, cùm superflua hæc & verborum atque arte fucata dicendi ratio, ad diuinas causas aditum non haberet; idcirco Petrus Damianus disertè monet Bonifacium, *Tu itaque dilectissime, in nostris literis noli prurientem mordacis eloquij sperare salsuginem, noli accuratè urbanitatis querere venustatem: omnia tibi simplicitas placeat, qua ad Deum prouocat: non serpentina calliditas, qua lethale virus instillat.* At Diuus Hieronymus acerbè queritur, & fucenset concionatoribus, qui fucata eloquentiam inducunt in Ecclesias. Iam enim in Ecclesia ista quæritur, orniliaque Apostolicorum simplicitate ac puritate verborum, quasi ad Athenæum, & ad auditoria conuenitur, ut planus circumstantium suscitentur, ut oratio artis Rhetoricæ fucata mendacio, quasi quædam meretricula procedat in publicum, non tam eruditura populos, quàm fauorem populi quæsitura, & in modum Psalterij, & tibæ dulce canentis sensus demulceat audientium; ut verè illud Prophetæ Ezechielis nostris temporibus possit aptari, dicente domino ad eum, *Et facta est eis*

1. Cor. 2.

Hier. in epist. ad Eph. c. 4.

Cypr. ep. 2. ad Donat.

Theod. de nat. hoim. 22.

Arnob. aduers. gent. l. 4.

Claudia. Mamert. lib. 3. de stat. anime. Gregor. Nazianz. in laude Athan. Petrus Dam. ad Bonifacium caniss.

Hieron. in præm. l. 3. epist. ad Gal. l. 1. Vide etiam Prosp. l. 1. de vita con. te. 29. c. 14. siml. 186.

quasi vox citharæ suauè canentis, & bene composita, & audiunt verba tua, & non faciunt ea.) Idem carpit Chrysof. & hac re dicit subuerti Ecclesias, quod auditores velint audire sermonem non qui compungat, sed qui oblectet, & tinnulo strepitu & verborum compositione, tanquam citharædis, & cantoribus operam darent, & prauo populi studio concionatores obsequerentur. Demetrius Phalereus (ut Eusebius Pamphilus auctor est) se à Theopompo audisse affirmavit, nonnullos cœpisse quædam ex sacris Hebræorum literis translata, Græcis Ienociniis expolire; eosque repentina cõturbatione percussos, Deum orasse, ut scirent, vnde hoc mali contigisset: tum responsum in somniis, quia res diuinas fucato eloquentiæ inquinaret. Adde grauissimum Origenis locum, Homil. in Iesum Naue: Multus decor est in verbis, & multa in Philosophorum, seu Rhetorum sermonibus pulchritudo, qui omnes de ciuitate sunt Hiericho, id est, mudi huius homines. Vide ne te decipiat fulgor operis, ne te rapiat sermonis auri pulchritudo: memento quia Iesus anathema iussit esse omne aurum quod in Hiericho fuerit inuentum. Sed quid ego sancta & diuina commemoro? ipsi qui politicas orationes scribunt, ita plerumque sunt à fucato phalerisque verborum alieni, ut magis exiles quàm compti videri velint. Philosophi certè antiqui hanc sibi legem dicendi statuerant, ut calami stratum, & ex mellitis verborum contextam globulis orationem, tanquam Philosophiæ grauitati contrariam summopere declinarent: nam ut ait Seneca, *Oratio vultus animi est, si circumtonsa est, & fucata, & manufacta, ostendit illum quoque non esse syncerum, & habere aliquid fracti; non est ornamentum virile concinnitatis.* Maneat igitur quod placere sapientibus video, non oportere omnino icuina

Chrysof. hom. 20. in Acta.

Eusebius lib. 8. de præpar. Euang. Pæna eorū, qui scripturam fucato verborum expolire cœsarunt.

Senec. epist. 115.

esse, & arida, quæ de rebus sacris dicuntur: (neque enim pietas ingenio renunciat,) multum tamen opere impendi in verbis non oportet. Hæc sit propositi nostri summa, quod sentiamus, loquamur, quod loquimur, sentiamus, concordet sermo cum vita, ille promissum suum impleuit, qui & cùm videas illum, & cùm audias, idem est: ut disertè dixit Seneca. Sunt ista quidem, ut dicis, infert Lælius: sed quando eò vsque deuenimus, non patiemur te à nobis diuelli, antequam plenius de charactere huius quam quærimus eloquentiæ, & sacri oratoris virtutibus edisseras. At Theophrastus, Nihil, inquit, blandæ isti vestræ importunitati denegandum est. Itaque si rem non possum, emetiar voluntatem, & id quidem cumulatiorē mensura. Exercent se omnes ad audiendum, cùm Neanias gaudio subsilire visus est, & nunc inquit, Mercurij virgularum, vel potius auri venas mihi videor inuenisse, si ex te coram audire licet, quæ flagrantissimè semper cõcupiui. Tum Theophrastus: Quorsum vero, Neania, tanta te huius rei incessit cupiditas? Ego verò (inquit) non cuperem rem planè gloriosam, quæ effectura est ut mille oculi me loquentem spectent, mille aures ex meo ore pendeant, quæ parat simul & tuetur amicitias; at quisit homines, totas vrbes & prouincias amplectitur? non cuperem ego rem, qua nihil ad vtilitatem commodius, vel ad dignitatem amplius in literis humanis video? Ad hæc Theophrastus generosa ut solebat indignatione exclamauit, *O curua in terras anima!* Tu igitur concionatorem tibi fingis quasi aliquem ex minutis caudicis, qui venetur rumusculos, qui ventiletur in concionibus, qui leges vendat, lucrosam denique & sanguinariam exerceat eloquentiam? Præclara scilicet species concionatoris, quem amant boni, DDDddd ij

Concionatoris optimi labores.

timeant improbi, honestet Deus, ipsi reuerentur Angeli, dignus plane agonista, qui crucem ferat, qui frementis in se mundi pondus excipiat, qui intercedat iniquitatibus hominum, infectum reddat quidquid fieri non oportuit, velocissimi sideris more utrumque orbem lustret, qui cum squallore, inedia, & ærumnis luctetur, ad summum suo cruore, cum opus fuerit, fidem fanciat. Ego (adulescentes) optimum concionatorem duabus maximè rebus niti exitimo, virtute & sapientia; quod cum parum consideratè nonnulli perpendant, ab ipso impingunt limine, & toti deinde grauissimis merguntur erroribus.

Verdere enim licet istos leuiculus declamatores, quos pruritus ambitionis propellit in pulpita: quid putas eos sibi animo fingere, aut meliori? nati sunt ad concionatorum munus, ut boues ad clitellas, aut ad sambucam calones; quippe ætate adulescentuli, & grauissimarum curarum expertes, intra lusum deliciarumque nutriti, si ab incude doctoris umbratilis adhuc recentes duas aut tres descriptiunculas, & totidem questiones aut miseraciones didicerint, statim inuolant in vnus ipsius Angelorum humeris formidandum. Tum eunt in syluam allego-riarum, sine delectu folia colligunt, locos communes deuorant, & si quid ex Ouidij Metamorphosi, aut antiquorum Romanorum rebus gestis ad fidei nostræ sacramenta detortum est, hoc pro anemonis habetur: succedunt margaritæ Gallicæ, quæ molles & pellucidas orationis simbras scintillantibus radiis interstingunt, modò aliquot scripturæ locis leuiter sint asperitæ, pro optima Theologia venditantur. Biblia scilicet euoluere, sanctos Patres legere, Oecumenicorum conciliorum sancita & canones inuestigare, frigidorum est & otiosorum hominum: Num longè mol-

lius est iter, recentium aliquot concionatorum libros compilare, in quibus mirifici sensus, & ex augustiore Caballistarum sacrario petita commentationes; quæ cum dicuntur, oracula non voces humanæ fundi videntur? Hinc hominum admiratio, doctrinæ opinio, & imperitorum stupor. At si in Bibliis aut Patribus terendis confenescas, quid aliud habebis, quàm communis doctrinæ chori-gium, quod milles ante te alij dixerint? num vides nouitatis desiderio prurire omnium aures, & doctos homines esse permultos qui expectent arcana? Tu si vulgaria dixeris, solitudinem facies, & vastitatem.

His delinimentis in fraudem inducuntur miseri, & peregrina nescio quæ quàm auidissimè conquirunt, ut fastidiosas aures mulceant. Non vacat tunc cum Deo meditari quid dicant; non est commodum cogitare, quomodo se in exemplar probitatis & sanctimonie conforment, quomodo vitis hominum medeantur, quomodo consulant pauperibus, quomodo ad virtutis amorem suos auditores pelliciant. Hæc enim antiqua sunt, & exolera, student sapientiæ, expoliant vellus aureum, mox quæ vanissimè didicerunt, turpiter obtrudunt: & alij quidem pecuniâ; alij, quod leuius est, gloriolarum fumo, quasi in mundinis mancipant, non dicam, verbum Dei, (non enim prædicant,) sed animam suam, quam his artibus Dæmon licitatur.

Tum si steterit fabula, & secundocursu fluxerint conciones, remissius viuunt ac molliùs, & curis quidem abdicatis inferunt se ludibundi hominum circulis, res ciuiles tractant, publicis epulis lubenter interfunt: hæc quidquid habent authoritatis naufragia iam virtute deperdunt in scurrilibus.

Agendum expecta ut illis messes aureæ veniant in suum, ut Christo lucrantur animas, ut cælo manipulos

inferant, ut ignem spargant Christianorum mentibus, qui sunt in diuinis Scythica hyeme frigidiores? Hæc dico, non ut insultem, aut nostri sæculi penuriam accusem, quod sanè ex omnibus Ecclesiasticorum ordinibus generosissimos habet concionatores, sed pono in conspectu quæ possunt euenire, & procul dubio multis euenerunt; quorum funestis exemplis sapere debent adulescentes.

Boni concionatoris opus.

Qualem igitur omissis aliorum vitis concionatorem velim, quaeritis? Is primùm mihi quasi alter Samuël adolescat in sacrario, ut à teneris vnguibus discat esse, *Vir orationis, priusquam exeret proferentem linguam, ad Deum leuet animam stridentem*, ut ait S. Augustinus, l. 4. De Doctrina Christiana, c. 14. Assuescat rationes ponere cum Deo, voluntatem Domini exquirere, ab eo rerum gerendarum consilia capere, pro bene gestis gratias agere, ad aram recurrere, illic omnes coronas suas appendere. *Tanti sunt enim homines, quantum eos celestis spiritus intravit habitator.* Audimus in sacris Samuëlem, vel iuuenem, tantæ fuisse authoritatis, *ut non caderet ex omnibus verbis eius in terram.* Vnde tanta vis & gratia sermonis? nisi quia dormiebat in templo Domini, vbi erat arca Dei, noctes diesque totus in precibus, ex quo sibi singularem quandam cum Deo vnionem comparauit, quæ dictis eius robur & maiestatem conferebat? Sume verba, ut humana sunt, quid aliud sunt quàm aura & ventus? At Deus, qui, ut apud Iobum scriptum est, facit ventis pondus, vim quamdam & aculeos imprimi, ut uestus audientium salubriter feriant: Nec immeritò diuinus ille Isaias de hoc magisterio gloriatur: *Dominus dedit mihi linguam eruditam, ut sciam sustentare eum qui lassus est, verbo: erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum.*

Isai. c. 50. u. 4.

Magnus Doctor, scilicet disciplina, ex eo fonte proficiscuntur clarissimæ virtutes, & sacro oratori quam necessariæ, humilitas, & contemptus rerum humanarum, ardentissima in Deum & proximos charitas, in dictis factisque robur, & constantia. *Humilitas.* Necessaria est, inquam, concionatori profunda sui demissio: quia cum multa extollere soleant animos, tum nihil doctrinæ & eloquentiæ opinione ad ingenerandam vel roborandam superbiam arbitror esse subtilius: Nam pulchritudinem, spes opesque humanas, sæpe sorti tribuimus; ingenij bona, nostra esse faciliùs credimus: quæ quo magis publicam lucem ferunt, & assentatores, atque etiam admiratores habet permultos, eo promptiùs improvidis mentibus instillant venenum ambitionis. Dulce videtur & decorum in amplissimo hominum cœtu vnum assurgere, in vnum omnium oculos esse defixos, eum verba hibernis niuibus similia profundere, audientes intimis sensibus affici, pro eius arbitrio dolere, irasci, indignari, gaudere, placari, sperare, diffidere, in omnes partes versari: ad summum gloriosum censetur, esse (quod ille dixit).

Torrentem, & magni moderantem fiana theatri.

Quæ nisi omnia patri luminum accepta referantur, sui impotentes animos vanitate distendunt. Itaque leues & improbi faciliè numinis obli- ti, in profusum sui amorem, communitatem ingeniorum pestem, prolabantur. At egregiæ mentes, quæ à tene-ro præalta humilitatis iecerunt fundamenta, peruidet ea quæ tanti ab hominibus æstimantur, esse parua, deinde etiam non sua; quo fit ut rerum creatori quàm largissimè refundant omnia. Solent autem has honoris umbras, & quisquilias humanas, vilius ministeriorum exercitatione voluntaria pensare, ut quoties aliquid quod hominibus videtur esse præce-

sum, contigerit, toties se vltro abiiciant ad intima, quibus maiorē in dies gratiarum affluentiam experiuntur.

Quod si quando nihil opus sit, ornamenta quæ ipsis Deus plena (quod aiunt) indidit manu, in lucem oculosque mortalium expromere, in sua se testa continent, dulci propriarum virtutum succo visitant, & quod est apud Iobum, *Claudunt stellas sub signaculis*; quid enim aliud sunt quam stellæ tot eximiarum virtutum lumina, quibus animus collucet, sed eorum signaculum & fera & ianatrix est humilitas; quantum potest intus claudit, ne dulcissima humanarum laudum furta subrepant; At si Charitas regina virtutum ad proximorum salutem iubeat opes Dei veluti annulo consignatas explicari, tum humilitas quamquam ægrè & verecundè dat manus.

Zelus animarum.

Feruet tunc zelus animarum: quæ præclarissima nota est Euægelici concionatoris, animas, inquam, fratrum diligit, *Christi Domini peculium*, pro quibus fieri cupit anathema. Omnes in eo defigit curas & cogitationes, vt alias pelliciat, alias firmet, alias ex orci faucibus eripiat, quærit in compicis, quærit in carceribus, quærit in Xenodochiis, nunc in publica luce, & hominum frequentia concionatur, nunc pagos & solitudines lustrat, vt miseram aliquam ouiculam errantem suis ipse humeris reportet ad gregem. Quacunque proficiscitur, ignem spargit, & faces, omnes omnium mentes amore creatoris incendit, & illas quidem parturit, illas lactat, illas educando promouet infirmitatem, & robur adolescentiæ, alias educatas & roboratas exquisitis vestit ornamentis, omnes fouet, omnes amplectitur, omnes in Domini Iesu cupit visceribus, omnia omnibus factus, in eius imitationem qui factus est pro nobis, *in similitudinem carnis peccati*.

Atque cum in dies beatis vltis au-

reos manipulos in patris familias horreum congerat, nihil dum sibi fecisse videtur; vltimos barbarorum tractus & novos mundos cogitat, quibus Euangelij lucem inferat, & si quæ inibi cum extremis arumnis colluctandum, hoc suas rosas existimat. Deus noster ignis est comburēs, & ministros cupit igneos; rectè seletites lapis ortus à luna impressam retinet lunæ effigiem, & ipsæ apes, quæ ex tauri cadauere emergūt, taurini capitis imagunculam delicatissimis (vt aiunt) lineis inustam gerunt in visceribus: Sic ab illo igne produci concionatores ignem retinent in pectore, & per omnes terrarum plagas diffundunt. Hæc eximie charitatis exempla in beato Patre Ignatio ad viuum expressa licet intueri. Nomen eius erat ab igne; ignei & celes virtutis motus fuerunt; ecce tibi à castris transit ad Dei militiam; quis ardor in ipsis instituti incunabulis? qui ignes Manreæ, qui in Monte Serrato fuerūt? Incendit Hispaniam, penetrat in Galliam, horribilibus circumuallata custodiis Turcarum regna charitate complectitur, peragratur Syriam, inflammat Italiam, instruit Belgium, munit Germaniam, vltimas meditatatur Orientis regiones: quod pedibus non potest conficere, capit affectu; Quid dicam de eiusdem socio Beato Xauiero? non insani montes, non turbulentissimæ tempestates, non maria, non montes, non æternus insensarum plagarum rigor, non incultorum tractuum squallor, nulla cæli, aut soli, tam sæua & truculenta facies, nullus, aut ærumnarum, aut seruituris, aut crudelissimæ mortis metus incitatum semel à Deo industriæ cursum retardare potuerunt. Hoc zelo si qui ducuntur concionatores, non est quoddam diu & sollicitè quærant verba, quibus loquantur. Nam calculus ille ignitus de altari sumptus, quo vnus ex Seraphim *lauræ labia purgavit*,

eorundem linguam præparat, & accendit, vt loquantur ignes & fulmina.

*Fortitudo
& Const.*

Paulo aliter Philo in alleg. leg. p. 59. edit Col.

Accedat autem oportet ad charitatem fortitudo, quæ à Diuo Ambrosio cum Tigri fluuio comparatur, qui paradysum deliciarum Dei perennibus aquis irrigat: atque vt iste fluuio omnium velocissimus sonitu magno cursuque fertur, sic illa mirabili pernitate in Dei voluntatem rapitur, & obstantia quæque proruit, atque demolitur; serpit autem duobus veluti brachiis impetēs, atque complectens omnia. Primum enim vbi animum concionatoris inuasit, partim illam inferiorem, quam sensum appellant, cæcam, impotentem, muliebrem, rationique consilioque inimicam, comprimit, fingit, componit, ad suum arbitrium versat, & flectit in quancumque partem Dei imperia propenderint.

Cauet maximè ne libido molliat, ne fulgor honorum perstringat, ne ad reculas humanas deprimat auaritia, mox hominem ita confirmatum instigat, vt manum mittat ad fortia, vt in agro Domini quicunque obtigerit excolendo generosè & patienter desudet, ne frangatur laboribus, ne conuiueat in flagitiis, ne blanditiis credat, ne terreatur minis, ne potentiorum libidini seruiliter ancilletur, sed pro fide & iustitia, pro domo Dei, pro Ecclesiæ libertate stet quasi murus adamantinus; cui Deus dicit per Hieremiam: *Dedi te in ciuitatem munitam, & columnam ferream, & in murum aneum super omnem terram; sauiant licet grandines, voluantur fluctus, præcipitentur torrentes, in perpetuo sereno erit, hoc aduersus eum poterunt calamitates, quod aduersus solem nebulæ. Hæc autem heroicarum virtutum ornamenta, non statim perducuntur ad culmen, sed diutinis excoluntur vitæ laboribus: quanquam semina quædam eorum animis, quos ad id muneris vo-*

cavit Deus, à teneris insperfa licet agnoscere.

Soror virtutis quam in concionatore requirimus, est sapientia, multiplex scilicet rerum tum diuinarum tum humanarum scientia: in hac enim parte Logodædalo lubens volensque assentior. Neque ego is sum qui humanas scientias suauis prudentiæ temperamento conditas repudiari velim, quas sanctissimi Patres suo calculo probauerunt. Tradantur fanè pueri Grammaticis, vt tenera dedolentur ingenia; imbuantur ab optimis Rhetoribus, à quibus dici non potest quantum gratiæ & floris emanet in studia; quæ omnino muta essent & inanima, nisi vis eloquentiæ inspiraret; Terantur etiam castiores Poëta, à quibus, vt ait Theophrastus, sublimitas in verbis, decor in personis, motus in affectibus, & quod animorum conciliatricula res est, illecebrosa quædam iudicundis stadia Philosophiæ, edificantur, aculeati Dialecticorum lusus, & rerum naturalium multiplici causarum nexu conuoluta series, & quicquid supra naturam ad causarum fontem & principium propius accedit.

Volitet ingenij vigore inclyta per illam antiquorum Encyclopædiam adolescentia, non abnuo, non veto, sed ea lege, ne sibi istos scientiæ terminos ad concionandum præfixos putet, ne pro Esthere pedissequas capiat, & quod mantille (vt ita dicam) loco nonnunquam adhibendum est, id pro solido ingerendum putet: Adde etiam, historiæ rerumque ciuilium, negotiorum, contractuum, consuetudinumque prouinciarum, non imperitum esse debere concionatorem, ne in corrigendis hominum moribus, quod sæpe fit, harum rerum ignoratio titubare faciat, sed hæc notitia ad rerum cœlestium fructum sincero pectore dirigenda est. Quod

Concion. sapiens.

Clem. Alex. Stro. i. eos qui cum nullam artem attigerint, se ingeniosos putant, comparat cum illis, qui cum nullam virtutem curant, velint bonos accipere.

Chrysof. lib. 6. de sacerdotio. difertè Chrysoftomus docuit verbis istis, cum dixit, Sacerdotem longè aliter, quàm monachum, *ὡς ἐπισκοπὸς ἀπὸ τοῦ ἐν τοῖς ἁγίοις διακονοῦντος καὶ ἰδιώτου ἕξειν*: hoc est, omnem omnium rerum scientiam in thesauris ingenij repositam habere, eundemque prudentem & varium esse oportere, ut sæcularia nō minùs noscat quàm nō runt ij qui in media hominum turba versantur; rursus harum curarum expers viuat, ut monachi, qui in montibus & latebris sibi domicilia constituerunt. Et hæc quidem ad integram muneris perfectionem velut ornamenta concurrunt.

Concionatoris propria doctrina. Scholastica utilitas. Sec. l. 10. contr. Beda de arte metrica. Gennad. in vita Iuliani Capuani. Alia sunt concionatoris magis propria; quænam illa dices: primùm scholasticæ Theologiæ cognitio; vos fortè Theologiam, quæ in differendi subtilitate versatur, diceretis, sed malo rem propriis verbis designare. Non est nouum scholasticorum nomen; quippe apud Senecam, Bedam, & Gennadium, scholasticos appellari nouimus, scholasticæ eloquentiæ, siue declamatoriæ, professores; ad quos alludens Hieronymus, scholasticos flores, & scholasticam eloquentiam nominat eam quæ Rhetorum floret pigmentis. Ut igitur scholastici Rhetores dicti, qui in scholis & Athenæis, tum præceptis eloquentiæ, tum progymnasmatibus insistentes, pictum quoddam, & florens dicendi genus sequuti sunt: sic scholastici Theologi, qui certiore quadam methodo, & rationibus imprimis ex diuina scriptura, ac traditionibus, seu decretis Patrum in Conciliis definitis, veritatem questionum subtilius discutiunt. Deus enim, (quod præclare à D. Augustino dictum est.)

Aug. ad Volusian. ep. 3. Pleraque ex diuinis literis in aperitissima luce posuit, ut inde pasceremur, & famem pelleremus; alia utilissimis obscuritatibus inuoluit, ut iis sine vlla satietate ingenij solertiam exerceremus.

Hæc agitant scholastici viri planè subtiles, & ad examinanda singulorum rerum momenta perspicacissimi, quorum præceptis, qui non fuerit excoltus, eum sæpe titubare, & labi, & falli in Theologicis necesse est. Profunt omnino concioni, ut *Vsus scholasticæ.* nerui corpori; fac corpus sine neruis, quid aliud erit, quàm moles stupea? Fac totum ex neruis sine succo & carne, & colore, & sanguine, quid erit aliud, quàm teter & exilis scelerus? his qui sine ope scholasticæ Theologiæ egregios concionatores se futuros putant, neruos succidens orationum. Qui verò calentibus adhuc studiis implexas & spinosas Theologiæ difficultates sine coloribus oratoriis, & quasi quadam veste sermonis, ingerunt, lineamenta duntaxat euanida, sine vlla corporis specie deformant.

Quas ob res egregia quadam facultate præditi mihi tempore visi sunt illi, qui scholasticam cum oratoria sine vtriusque dispendio norunt contemperare. Ut enim nihil est puerilius, quàm cum dicendi campus alta quadam ex Theologorum petita fontibus desiderat, redundantibus verborum luxuria farcire concionem: sic importuna quadam, & rudi, & indigesta scholastica nihil arbitror, aut frigidius aut miserabilius.

Scriptura. Habet cum sacris concionibus magis quotidianum commercium Scriptura, qua nihil ad maiestatem excelcius, aut ad vim efficacius, aut ad omnem copiam vberius reperiri potest: Mare profecto est illud magnum, quod nunquam exarefcit, sed nouis subinde influentium vndique rerum incrementis, quasi perpetuis riuis & fluminibus in immensum fecundatur; vnde Augustinus exclamat;

Aug. l. 12. confess. c. 14. Mira eloquiorum tuorum profunditas est; quorum ecce ante nos superficies blandiens paruulis, sed mira profun-

profunditas, Deus meus, mira profunditas, horror est intendere in eam, horror honoris, & tremor amoris.

Et vbinam gentium maius ad omnem doctrinam præsidium concionator inuenturus est? Si Physica quæritur, num hîc rerum omnium causæ sunt in Deo? si Ethica; num bonorum morum lex est & officina? si Logica; num veritas est & lumen mentis? si Iurisprudentia; num sapientiæ & æquitatis sacrarium? si ipsa facultas oratoria; num magnorum sensuum, & acutissimarum complexionum mater est? Quamobrem præclare Tertullianus spectaculorum amatoribus obiicit *sacras literas grande spectaculum*, & omnium rerum opulentiæ atque varietate refertum. Si scenicæ, inquit, doctrinæ delectat, satis est nobis literarum, satis sententiarum, satis canticorum, satis vocum, nec fabulæ, sed veritates, nec strophæ, sed simplicitates. Vis pugillatus & luctatus? præsto sunt non paria, sed multa; aspice impudicitiam deiectam à castitate, perfidiam cæsam à fide, sæuitiam à misericordia contamsam, petulantiæ à modestia obumbratam, & tales sunt apud nos agones, in quibus ipsi coronamur: Accedit quòd eius fructus, non vnus duntaxat sunt tempestatis, sed omnium temporum; neque tantum ad esum sed ad medelam; quo fit vt rectè cum illa arbore Apocalypsis comparatur, de qua dixit spiritus veritatis:

Et ex vtraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim per menses singulos, reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem gentium.

Quisquis igitur serid concionari volet, scripturam longè aliter quàm ille Macedo Homeri Iliadem non in pretiosissimo scrinio, sed in ipsis gerat medullis ac visceribus; & quoties ab ea deflexerit, *toties se extra*

elementum suum peregrinari existimet. Quod certè studium insigni figura commendare voluit Deus, cum Ezechielem ad prædicandum mittens, *Fili hominis (ait) comede volumen istud*: vbi Hieronymus, nisi antè comederimus apertum volumen, docere non possumus filios Israël. Porro ad sacrarum literarum lectionem, cautè & reuerenter aggrediendum est; neque enim existimandum, cum Ciceronem & Virgilium sine interprete legere tyronibus religio sit, licere vnicuique, illotis, quod aiunt, manibus tanta tractare mysteria: & difertè quidem in ea re prælucent sanctorum Patrum interpretationes, quas instar micantium stellarum præpotens Deus in hoc Ecclesiæ firmamento defixit. Quæ ad historiam Hebræam & Græcam attinent, difficilis ex Hieronymo: Allegorias sensusque amagicos recludunt Origenes, & Ambrosius. Aptas ad instituendos hominum mores sententias, deducunt Gregorius & Chrysoftomus; locis obscuris, & perplexis difficultatibus impeditis, Augustinus præfert facem: Breuem & facilem interpretationem subiicit Lyranus, tyronibus non contemnendus. Omitto Tychonij Afri volumen Isagogicum, & Martinij Hypotyposes, quæ canones & regulas ad varios scripturarum sensus eliciendos tradunt, & tot veteres nouosque interpretes, quorum Catalogum apud Bellarminum & Posseuinum licet videre. His ergo ducibus facilius sternetur via, ad sacrorum oraculorum intelligentiam, quorum immensa solet esse profunditas.

Atque cum multa ex Ecclesiastica historia pendeant ad sensus præsertim litteralis rationem dignoscendam, ea non impigrè legenda est: quam Baronius omni laude maior, omnium locupletissimè digessit. Annotandi præterea in aduersariis loci communes, ex iis quæ quotidianis

Hieronymus in Ezech.

Interpretes scripturae qui legendi.

Regula Tychonij explicatur à D. Augustino l. 3. de doctrina Christ. c. 30. tom. 3.

Historia Ecclesiastica cognitio.

teruntur lectionibus, siue ad docendum aliquod dogma, siue ad confundendos errores, siue ad morum & vitæ institutionem, siue ad virtutes inflammandas, siue ad peccata redarguenda, & cætera huiusmodi. Quamuis enim omnia nunc istis syluis & collectaneis affluere videantur, tamen quod quisque sibi priuato labore delegit, & ineditatus est, hoc magis putat suum, hoc securius profert, & vtilius.

Hebraicæ lingua studium.

Hic non segniter videtur incultandum Hebraicarum literarum studium: quarum vim pulchritudinemque demiratus Amelius scriptor Græcus, Plotini discipulus, fateri cogitur, in Hebræa lingua, quam barbaram Græcorum more appellat, permagnam esse emphasim, breuitatem, perspicuitatem, minùs quidem varietatis, quam in Græca, sed minùs ambiguitatis; eius autem verba quia rara sunt testimonia, subiiciam:

Amelij Philosophi Græci de lingua Hebræa indiciu.

ἔχει ὃ βάρεα ἐνομίματα, πολλὰ δὲ ἐμφασίαν, πολλὰ δὲ συντομίαν, ἀμφιβολίας τε ἐλάττωτος κατέργηκε, καὶ περιιλίας, καὶ τὸ πλάτους ἢ λέξεων.

Quamobrem, vt nummi præstantiores censetur, qui mole exigui, maiorem pecuniæ summam complectuntur; sic omnium præclarissima vel eo titulo dicenda est lingua Hebræa, quæ tanta vocabulorum raritate, tot rerum pondera comprehendit. Antonius Posseuinus noster, vir acerrimi iudicij, prudentissimi que consilij, in libro secundo bibliothecæ, vbi de studio diuinæ scripturæ tractat diffusius, Hebræam linguam commendat his verbis: Ortam cum hominis creatione Hebraicam linguam fuisse, atque adeo institutam, qua præcipuè mysteria diuinæ sapientiæ exponerentur, cernissimum est: In ea verò esse tot sacramenta, quot sunt litera, tot mysteria, quot puncta, tot arcana, quot apices, est quoque verissimum; vt non immeritò ipsa Veritas dixerit, non præteriturum à lege

vnum iota aut vnum apicem, donec omnia fierent: Itaque & iure vocata est sancta, quandoquidem mysteria omnia sanctissimæ Trinitatis, noménque ipsum Dei ineffabile, cæteraque ad sanctificandas animas in ea continentur, tanquam in abyfso profunda secretorum, quæ nunquam possit exhauriri.

Ea quoque potissimæ ac nobilissimæ partes vniuersi, quæ conspici possunt, sua quæque primum nomina sortitæ sunt, qualia cælum, terra, mare, lux, nox: quæ & hominibus ipsis imposta nomina complexa est: Quorum significatio totidem elementis, eodémque singularum partium pondere constans, in aliis linguis non est. Præterea nullum idioma, vel pronunciationis integritate gratius, vel simplicium verborum gratia vberius, vel significatione ipsa, aut significandi modis distinctius esse intelligunt ij qui hanc linguam didicerunt. Hæc ille. Adde quòd Haymo in 1. ad Corinth. 13. Hebræam linguam Angelicam nominari ab Apostolo dicit; quòd eius vsus propriè in cælo futurus sit post resurrectionem: cui assentiunt Remigius Viualdus, Ioannes Cardinalis, Vignerus, & alij.

Haymo in 1. Cor. 13.

Quòd si obiicias, viros sanctos, & excellentes Theologos, puta D Bernardum & D Thomam, hoc studio caruisse, respondet, minùs fortè fuisse necessarium iis temporibus, quibus erat vnum fidei labium in vniuersa Europa: Nunc autem in tanta Hæreticorum perfidia, & calliditate, quæ potest esse cunctatio? Itaque D Augustinus, & cæteri Patres, quod ipsi fortasse rerum & occupationum pondere oppressi præstare non potuerunt, hoc aliis vt faciant, suadent, vel, si minùs possint, ad eos qui fuerint peritiores huius linguæ, & in fide Catholica sani, quam diligentissimè recurrant. Nec minùs excellentia Græca est, vt noui testamen-

Lingua Græca studium.

ti, vt Septuaginta interpretum, & Aquilæ, & Symmachi, & Theodorionis: ita aximè verò Græcorum Patrum, intelligètiã assequamur: non quòd velim concionem Hebraicis, atque Hellenicis frequentibus intingi: est enim apud populares aures odiosum: verum extra conciones sacro oratori sæpius cum doctis hominibus agendum est, differendum, concertandum, quo linguarum præsidio, nisi tunc armatus fuerit, aut inscitiam suam fateatur, aut temeritatem prodar necesse est, Quamobrem linguarum studium iuuenibus summopere videtur excolendum, cauendumque ne in Hebræis vana quadam difficultatis opinione quasi Taraxippo in ipsis primordiis hebescant. Non est ea linguæ, quæ putatur, austeritas, nihil conati difficile, modico tantum in ipso limine labore opus est, exforbenda literarum & conjugationum elementa, maximè ex Bellarmini institutionibus; quæ cæteris methodo & claritate præluent: mox eiusdem expositio in psalmum trigèsimum tertium aggredienda: author cum præceptis Grammaticæ coniungendus, Ita quicquid operosæ videtur difficultatis plenù, subitò defringetur, & legentibus mirabilis occurret suauitas: Qui nucleum esse vult, quod est in vetere pro- uerbio, frangit nucem.

Conformatio concionis.

Neque aliam fermè ob causam quam ob quotidianas, partim in concionibus, partim extra conciones, cum omni genere hominum congressiones, oportet, Controuersiarum, & Conciliorum, & Canonum & practicæ Theologiæ, (quam casus conscientia appellamus) concionatorem esse perissimum: hæc enim omnia ad scripturam referuntur, & communi quodam vinculo inter se complexa continentur.

Hac vbi Panoplia fuerit instructus concionator, iam ad concionem descendat. In qua constituenda duo

specto, materiam & formam. Materiam appello, argumenta, quæ in concionibus tractari solent: formam, ipsorum commodam tractationem. Rursus materia alia prima est, alia secunda: prima, thema est ex sacra scriptura, quod ad dicendum proponitur: & licet illud quidem videatur in promptu esse, tamen non minimæ est prudentiæ, ea seligere quæ rebus, locis, temporibus conueniant: quæstiones altas, subtiles, ambiguas, controuersas, vbi nihil opus est, amputare: contra, ea quæ ad mores instituentos potissimè faciant, & præclaram habeant moratæ speciem eruditionis, arripere. In quo certè prudentes viros magnum delectum & iudicium adhibere video. Porro scripturæ themata, alia sunt exornatiua, vt quæ ad B. Virginis & Sanctorum laudem attinent; alia adhortatoria, in quibus magna pars concionum est collocata: vt quæ ad pœnitentiam, charitatem, patientiam, & similes virtutes adhortantur. Alia sunt in eodem genere reprehensoria: vt quæ in corrigendis hominum vitiis versantur: qualia sæpe sunt Prophetarum oracula, cum improbis cælestes minas intentant. Alia consolatoria, vt quæ ad pusillanimes & abiectos recreandos, permulcendas humanæ vitæ miseras, & spem in Deum excitandam potèntissima sunt. Alia didascalica, vt quæ in quæstionibus explicandis desudant, quæ agunt de fide, purgatorio, visione Dei, & cæt. Alia ab hac sublimitate paulò demissiora, & magis familiaria vocantur institutiua, quæ in formanda vitæ disciplina, & tradendis præceptis sunt occupata, qualis est Clemetis Alexandrini Pædagogus. Alia denique mixta, quæ variorum generum suauem quandam temperiem complexa sunt: & hæc quidem longè probatiora: nam in vno genere tota concione versari plus habet aliquando tædij, minus voluntatis.

Materia delectus.

Themat varietas.

Materia se cunda continet argu-
menta & probationes, quæ ad illu-
strandum thema propositum affe-
runtur. Petuntur autem ex locis, par-
tim communibus, partim etiam prop-
riis. Loci cōmunes illi sunt, de qui-
bus libro 4. differuimus, Definitio,
partium enumeratio, genera, causæ,
effecta, adiuncta, & cætera, quæ non
minùs ad sacram quàm profanam
Rhetoricam attinent. Loci Theolo-
gorum magis proprii sunt, scriptura,
traditiones, Ecclesiæ vniuersalis au-
thoritas, sacrorum Conciliorum de-
creta, sanctorum Patrum, & aliorum
saniorum interpretum commenta-
tiones, ius Canonicum, historico-
rum Ecclesiasticorum recensita, &
quæ ex iis fluunt argumentis reuelationes,
promissiones, comminationes,
vaticinia, figuræ, allegoriæ, para-
bolæ, sacramenta, ceremoniæ, quæ-
que magis singularia sunt sumpta ex
prædestinatione, prouidentia Dei,
iustitia, bonitate, amore; cuiusmodi
sunt illustratio nominis Dei, gloria
Christi, voluntas, & præcepta diui-
na, Angelorum custodia, orationes
Sanctorum, virtutis splendor, pecca-
ti turpitudine, magnitudo præmiorum
ac pœnarum; consuetudo & expe-
rientia rerum, naturæ dictamen, con-
scientiæ testimonium, Ecclesiæ vti-
litas, proximorum edificatio, & offen-
so, miracula, consolationis spiritus,
remedia sacramentorum, humanæ
vitæ miseria, vanitas ac breuitas,
mors certa, & incertum eius tempus,
hostiura nostrorum astutia, mundi
peruersitas, & similia, quibus parçè
nonnulla ex humaniorum litterarum
officina poterunt interferi. Atque vt
in summa complectamur omnia,
totam penè rerum & argumentorum
siluam Scriptura Patres, & ratio sup-
peditant. Cum autem in sacris litte-
ris duplex sit sensus, vnus litteralis,
alter mysticus, qui in allegoricis,
tropologicis, & anagoricis subdi-
uiditur; Litteralis maximè placet do-

ctis & historicis hominibus: Mysti-
cus, siue spiritualis, diffusior est, &
popularibus sæpe auribus iucundior:
quanquam in eo tenèdus est modus,
ne insana figurarum dulcedo nos à
corporibus ad vmbas vsquequaque
traducat. Quo in genere sæpe erra-
runt Philo Iudæus, & Origenes: qui
ingenij sui acumina putarunt esse sa-
cramenta: & quæ simplici sensu erāt
interpretanda, in varias allegoria-
rum picturas detorserunt. Quapro-
pter allegoricas expositiones, vt no-
tat Euthymius, per sæpe afferre docti
negligunt, quòd hi sensus facilè de-
struantur, & multi sint ingrati: quid
ille dixisset, si recentiorum quorum-
dam frigidas parabolas legisset, qui
non verentur, *librum generationis,*
Dei param Virginem dicere: tres pa-
nes ab amico erogatos, Lucæ II. Pa-
trem, Filium, & Spiritum sanctum:
nauculam, quam ascendit Christus,
Matth. 6. pœnitentiæ: quinque panes,
quinque libros Moysis: & duos pi-
sces, humanitatem & diuinitatem
Christi? Hæc dicerentur, si vena vlla
generosi spiritus in nobis resideret?
Quod verò ad sanctorum Patrum
attinet testimonia, nec ista videntur
temerè in concionibus coaceruan-
da: quod plerique faciunt, qui se pul-
chros & beatos putant, si vel ad do-
ctrinæ ostentationem, vel ad memo-
riæ miraculum alia aliis ingerant, &
in vernacula concione, nihil nisi pe-
regrinam linguam sonent. Quanto
prudentius est eorum consilium, qui
si quæ sint è Patribus minùs speciosa,
vulgari lingua pertexunt, additis tan-
tùm vocabulis, in quibus maior vis
inest, aut gratia? sic enim, & memo-
riæ subsidium, & temporis paratur
lucrum. Iam vero non in rationibus,
quæ ingenij solertia inueniuntur,
multùm valent definitiones, & cau-
sæ, & effecta, & adiuncta, & partes,
flos autem & pulchritudo ab eximiis
similibus in totum corpus orationis
emanat.

*Euthym. in
psal. 150.*

*Allegoria
vitiosa.*

*Testimo-
nia SS. Pa-
trum cum
industria
proferenda.*

*Forma, &
char. & et
concioni.*

*Exornati-
ua floridius
tractanda.*

Forma concionum non est vna, sed
pro locorum, temporum, persona-
rum, argumentorum denique ipso-
rum varietate, in varias tribuitur
partes. Imperitus est concionator,
qui eandem crepidam omnium pe-
dibus conatur induere: videndum
est quid cuiusque aures ferant, quid
palatum expetat; sed maximè, quid
ad salutem vniuersorum conducatur.
Rursus ex materia alia subinde for-
marum confurgit diuersitas: aliter
enim tractatur exornatiuum genus,
aliter didascalicum, aliter adhorta-
torium. Exornatiuum plus ex sua na-
tura floris expetit, & facundia licet
enim omnis quæ de rebus diuinis
habetur oratio plus olere debeat
grauitatis, & sanctimoniam, quàm ar-
tis, & curæ: tamen fieri non potest
quin in istis speciosis argumentis,
qualia sunt, aut Christi natiuitas, aut
B. Virginis encomia, aut sanctorum
laudes, multa liquidius & ornatius
effluent. Quis enim in illa laudatio-
ne Agnetis, quæ est apud D. Ambro-
sium, & acumina & flores eloquen-
tiæ singulares non agnoscit? *Nomen
virginis, titulus est pudoris.* Appellabo
martyrem, prædicauisatis: proluxa
laudatio est, quæ non queritur, sed
tenetur. Facessant igitur ingenia,
eloquentia conticescat, vox vna præ-
conium est. Hanc senes, hanc iuue-
nes, hanc pueri canant.

Nemo est laudabilior, quàm qui
ab omnibus laudari potest, quo ho-
mines, tot præcones, qui martyrem
prædicant, dum loquuntur. Hæc
duodecim annorum martyrium fe-
cisse traditur. Quò detestabilior est
credelitas, quæ minusculæ non pe-
percit ætati: Imò magna vis fidei,
quæ etiam ab illa testimonium in-
uenit ætate. Fuit ne in illo corpuscu-
lo vulneri locus? Et quæ non ha-
buit, quo ferrum reciperet, habuit,
quo ferrum vinceret. At istius ætatis
puellæ toruos etiam parentum vul-
tus ferre non possunt, & acu districta

solent puncta flere, quasi vulnera:
Hæc inter cruentas carnificum im-
pauida manus, hæc stridentium gra-
uibus immobilis tractibus catena-
rum, nunc furentis mucroni militis
totum offerre corpus mori adhuc
nescia, sed parata, vel si ad aras inuita
raperetur, tendere Christo inter il-
gnes manus, atque in ipsis sacrilegis
focis trophæum Domini signare vi-
ctoris.

Vides quàm acutæ & exsculptæ
sententiæ; & quo errore teneantur,
qui ista argumenta eodem stylo quo
cætera tractanda existimant: Longè
enim diuersa sunt ab alijs, & suo pte
ingenio toros atque expolitiones
quanquam modestas desiderant. Idi-
psum in oratione Basilij de laudibus
B. Virginis, & sermone Procopij
Diaconi, & Chartophylacis in Mar-
cum, ex Naziazeni denique & Chry-
sostomi concionibus facilè possu-
mus agnoscere. Quin etiã non alium
seruant ordinem, quàm eum de quo
in exornatiuo genere dictum est:
Narrant, exaggerant, attollunt, in-
culcant, conferunt, exclamant, dif-
cursiones tamen ad instituendos
mores, aliquando longiores admit-
tunt.

Adhortatorium minùs requirit
concinnitatis, sed plus caloris: lumit
enim certa capita, quibus & hortetur
ad bona, & dehortetur à malis:
qualia sunt Dei gloria, Ecclesiæ de-
cus, nostra ipsorum vtilitas, pœnæ
& præmia: hæc constanti nexu exe-
quitur, vrget, instat, premit, repre-
hendit, consolatur: ad summum plus
est in affectibus & figuris sententiæ,
quàm in delectu & sculptura verbo-
rum. Quo in genere sæpe admirabi-
lis est D. Augustinus: nam & mo-
nendo rationum robore conuincit,
& consolando plenus est suauitatis,
& reprehendèdo grauem quandam
sanctimoniam præfert: quæ non in-
sultat, sed *visceribus misericordie*
compatitur. Et hoc genus efficacis-
simum est.

*Adhorta-
torium
quomodo
tractandū.*

*acc. com-
munes.*

co-

*Duplex se-
sus scriptu-
rarum.*

simum est: Exemplum similitudinis: Ab incantatoribus & sortilegis deterret homines alioqui istis vitiis satis mancipatos: vide quagrauitate, & misericordia: *Fratres mei, non vos plangam? quotidie inuacio ista; & quid faciam? nondum persuadeo Christianis, in Christo spem esse ponendam? ecce si cui factum est remedium, moriatur. quam multi enim cum remedijs mortui sunt, & quam multi sine remedijs vixerunt? Qua fronte exiit anima ad Deum? perdidit signum Christi, accepit signum Diaboli. An forte dicit, non perdidit signum Christi? ergo signum Christi cum signo Diaboli habuisti. Non vult Christus communionem, sed solus vult possidere: quod emit, tantum emit, vt solus possideat: tu facies ei conseruam vendideras, Va duplici corde, qui in corde suo partem faciunt Deo, partem faciunt Diabolo: (deinde,) Cognoscamus ergo agnum, fratres, cognoscamus pretium nostrum.*

Generis didascalici tractatio.

Genus didascalicum duplici modo tractatur: vel enim demissius ad popularem captum familiarissimis similibus, & actuosis figuris: qua in parte, sancti quoque Augustini prudentia omnino admirabilis est, ita plerunque quaestiones altas, & subtiles ad rudiorum intelligentiam format, & fingit, vt in sermone de S. Vincentio data occasione excutit in disputationem de corpore spirituali: vide quo artificio, quam miti simplicitate & candore styli.

Popularis character Augustini.

In sanitate (inquit) magnum est nihil sentire, multa habemus intus in visceribus nostris: quis ea nostrum sciret, nisi in corporibus nostris laniatis videret? viscera nostra interiora, nostra quae dicuntur intestina, vnde nouimus? & nunc est bonum, quando illa non sentimus, tunc sani sumus. Dicis alicui, obserua stomachum, responder tibi, quid est stomachus? Felix ignorantia: nescit vbi habeat, quod semper

sanum habet: si sanum non esset, sentiret: si sentiret, non bono suo sciret.

Sed quamuis laudata corporis sanitate venimus ad celeritatem motus: & inuenimus nos plumbos quodam modo: Quanta est celeritas caelestium corporum? Vis nosse quanta sit? intueris solem, & tibi videtur, quasi non moueatur, & tamen mouetur. Fortè dicis mouetur, sed tardiùs: vis nosse quanta celeritate moueatur? vis ratione colligere, quod non sentis aspectu? si recta via ab oriente vsque in occidentem, in hac terra veredis quisque currens, per quot dies perueniret, qualibet equorum velocitate ferretur? quot mansiones ageret? & cætera, quae fusè persequitur, quasi mansa in os ingerens.

Aliter didascalicum genus tractatur ad eruditarum aurium institutionem, doctis & accuratis argumentis, expositione diuersarum sententiarum, cum delectu melioris, testimoniis, exemplis, elaboratis similitudinibus, & tota illa supellestille tragicæ orationis, quae interdum quanquam parciùs assumenda est.

Iam dispositio quoque pro variis argumentis varia esse solet.

Vna est sine arte, naturali cursu fluens, qualis in paraphrasi & homilias veterum, in historicis & parabolis esse solet.

Paraphrasis siquidem textum sacrum exponit seruato eodem ordinis filo, singulis insistens, omnia discutiens, quanquam breuissimè: hic ordo interpretum potius est, quam oratorum: est enim tædij plenus, apud eruditas praesertim aures, nisi lepore & venustate quadam atpergatur.

Homilia magis sapit oratorium & adipale, amplificationibus & excursionibus ad mores instituentibus paulo longiusculis vtens, cæ-

Dispositio concionum Primus ordo sermè sine arte.

tero qui totam Euangelij seriem familiariter sermone percurrit, atque explicat.

Historica saepe partitionem suapte ingenio suggerunt, vt Euangelium de diuite epulone, eiusdem Diuitis & Lazari conditionem in terris, deinde vtriusque mortem: tertio statum in alia vita.

In parabolis primùm ostendimus scopum parabolæ; secundò signantis, & rei signatæ commercium declaramus: Tertio ad mores informandos deducimus. Et hæc, vt dixi, naturali sermè tenore manant liquidiùs.

Secundus dispositio- nis modus.

Secundus ordo pendet magis ex arbitrio, & arte oratoris: qui fit vel cum ex toto Euangelio, duo aut tria quædam capita discutienda proponuntur minimè inter se coherencia, qualia essent in Euangelio de focu Petri, piorum hominum perpeffiones, & inuocatio Sanctorum, quæ sanè aliquando se insinuant lenocinio varietatis: quod facile fit in multis argumentis afferre aliqua in medium spectabilioris notæ: minùs tamen habent ordinis, & nescio, an magis fructu & vtilitate respondeant.

Pulchriùs igitur res procedit, cum ex toto Euangelio ea deliguntur capita, quæ ordinem & nexum habeant, vt ex vno in aliud commoda succedat digressio. Sic in Euangelio de furdo & muto, primùm tyrannis Dæmonis ostenditur, deinde, quo pacto aduersus animas Dei caractere signatas eandem exercent: tertio qui inde, & quam tetri ac funesti consequantur effectus.

Solet autem itud accommodatiùs fieri, cum in ipso themate, sententiæque ad dicendum proposita, quasi fruges in semine, sic tota vis & ratio concionis includitur, vt in illo, *Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo.* Si dicatur de actu dilectio-

nis, de obiecto dilecto, rationeque diligendi; Sed quod etiam videtur ingeniosius, in vna plerunque vobula tota concio fundabitur; vt in illud, *Calicem meum bibetis.* Si dicitur de duplici calice, Babylonis, & Christi.

Denique saepe non tam spectantur verba; quam ipsius Euangelij scopus, in quem recta collineat & instituitur oratio, modò de ieiunio, modò de charitate, & de qualibet alia insigni materia. Methodus autem propriae solertiae permittitur, quæ sumit argumenta, nunc ab vniuersis capitibus, vt antiquitate, honestate, vtilitate: nunc à causis, qui mos frequentissimus esse solet: nunc ab adiunctis rerum, nunc vtriusque allatis sententiis quaestio disceptatur, & dissoluitur, cæterisque eiusmodi industriæ adminiculis roboratur.

Tertius modus, qui solet habere aucupium quoddam nouæ & gratæ delectationis, est symbolicus: cum thema per symbola & imagines tractatur: quod variis modis contingit.

Tertius modus dispositio- nis symbolicus.

Vel enim sumitur historia; vt si concionator de obedientia dicitur, Isaacum sub paterno cultro effigiet; & in hoc typo omnes obedientiae proprietates atque ornamenta proponat.

Vel adhibetur tantum similitudo, vt cum sub ægroti imagine tota patientiæ ratio explicatur.

Vel allegoria, vt cum iudicium in libro septem sigillis obsignato proponitur, vel per continuam antithesin Apostoli cum luce, & sale, allatis vtriusque proprietatibus conferuntur.

Vel certè illustris aliqua figura instar emblematis depingitur, in cuius explicatione, variarumque partium accommodatione tota demum opera infumitur. Vt si de prouidentia dicitur, pro fundamento sumas

DE FORMA SACRÆ ELOQ.

Ezechielis visionem, & mystica animalia, in quibus eandem expressam fuisse Apollinaris, atque post illum Polychronius, censuit.

Vel si de patientia sermonem facturus, primum subiiciam illam oculis, tanquam honestam virginem iis coloribus expressam, quibus Tertullianus non ignobilis artifex depinxit. Vultus illi tranquillus, & placidus, frons pura, nulla mœroris aut iræ rugositate contracta: remissa æquè in lætum modû supercilia, oculis humilitate, non infelicitate deictis, os taciturnitatis honore signatum, color qualis securis & innoxii: Motus frequens capitis in Diabolum, & minax risus; cæterùm amictus circum pectora candidus, & corpori impressus: vt qui nec inflatur, nec inquietatur. Sedet enim in throno spiritus eius mitissimi, & mansuetissimi, qui in turbine glomeratur, non nubilo liuet, sed est teneræ simplicitatis apertus & simplex, quem tertio vidit Helias. In eodem genere est curus auaritiæ apud Bernardum.

Auaritia rotis vehitur quatuor vitorum, quæ sunt pusillanimitas, inhumanitas, contemptus Dei, mortis obliuio. Porro iumenta trahentia, tenacitas, & rapacitas, & his vnus auriga ambobus præsidet habendi ardor.

Hæc amplam dicendi materiam suggerunt, sed vt liberè fatear, hic modus nisi summa prudentia & dexteritate tractetur, ostendit quippiam iuuenile & leuiculum, quod momento temporis deflorescit; Idcirco haud eorum probarim institutum, qui nunquam acquiescunt, nisi per symbola & imagines concionati fuerint.

Quartus modus est per paradoxon, cum quæstio quædam à communi & plebeio sensu abhorrens, quales sunt in Christiana disciplina permultæ, grauitè & copiosè tractatur, qualis

Tertull. de patientia.

Quartus modus per paradoxon.

est illa D. Chrysofomi, quod nemo laeditur, nisi à se ipso. Idcirco nouitatem actionis excusat in ipso limine, *ὁ δὲ μὴ ἐπὶ τοῖς παρτέροις, ἢ πρὸς τὰ παρόντα κερήνοσι, καὶ τῇ γῆ προσηλωμένοι, καὶ αἰδήταις μὴ δουλεύουσιν ἰδοῦναι; ἢ ὃ νοερὸν ἔσπόμεθα ἀντερομύθοις, καμὸς τις καὶ πικρὸς ὁ λόγος ἔπος εἶναι δοξεί.* Scio fore vt crassioribus, quique presentibus rebus inhiant, ac terra sunt affixi, & sensuum voluptatibus seruiunt, spiritualibus non admodum dediti, noua hæc admirabilisque videatur oratio.

Video & quintam quandam formam, per dialogos & prosopopeias induci, & dramata, & senatusconsulta, & actiones iudiciarias fieri in concionibus, de qua viri prudentes vident; sed nisi præstans quædam facultas & industria hanc agendi rationem ineat, periculum est ne incidat in vitium κακοζήλια. Hæc de variis characteribus concionum.

Nunc de partibus concionis videamus: nolo concionatorem indifertum, nolo nimis oratorem esse: quo vitio laborant nonnulli, qui veteres quasdam partitiones è schola religiosius obseruant, exordia & narrationes, confirmationes quoque & perorationes scrupulosè digerunt, & artificium suum, vel potius infantiam, produnt. Non enim Dei spiritus scholæ legibus vincus tenetur, quanquam nec scholastici Rhetores, hunc partium numerum semper necessarium esse voluerunt, sed partitionem duntaxat & probationem. Primum igitur illi aditus prolixi, fluentes, calamistrati, toti à sacris concionibus relegendur: si longior fueris in exordio, statim auditores permultè prolixitatem sermonis formidantes, demittunt (quod ait ille) auriculas, vt iniqua mentis a sellis; si comptior, dabis suspensionem fuci: vbi minimè fucatum esse oporteat; si extra rem vageris, ad metam te tacita reuocabit omnium conscientia. Rarè contingit, vt orator, vel à se,

Quintus modus per dialogos, &c.

Partes concionis.

vel ab auditorum persona debeat exordiri: si tamen euentus aliquis suaserit, non veto; sed parcè & prudenter faciendum moneo.

Quæ igitur exordia, inquires, apta sunt concionibus? Primum ante precationem video apud graues personas placere simplicem rei expositionem, & totius concionis diuisionem: neque enim istis assentior, qui putant senile & frigidum partiri orationem: quod longè sit ingeniosius artem occultare, & auditorem toto tempore suspensum tenere.

Procul istæ artis & ingenii argutiæ; quæ me ducturus est orator, lubenter inspicio; viam tenenti gratius est iter; hospes & peregrinus in rebus languet citius. Nolo qui me suspèdat, & cruciet, volo qui me doceat. Nec verendum est, ne quid nimium lucis habeat oratio, rarius istud peccatum est, veniam statim meretur.

Ne quid tamen dissimulem, simplicem istam rerum diuisionem nimis austeram & siccum exordium nonnulli putant: Dandum erit fortasse quiddam auribus plenius, si res videatur expectere. Post precationem, instar iusti & maximè proprii exordii, fieri solet, quæ à nonnullis λόγος εἰσαγωγὴ intro-

Exordia concionum.

Isagoge orationis.

dicatur: Mundum quasi duabus columnis iisdem virtutibus sustineri. In id quoque genus commodè incidunt axiomata Theologica, & Philosophica, parabola, exempla, similitudines. A simili exorditur D. Augustinus, sermone 22. *Aurum de terra eligere, qui nouerunt, vbi diuitem ferserunt venam, ibi quicquid artis est, quicquid laboris impendunt.* Et Theodoretus nobilem orationem de prouidentia à similitudine piscatorum, *ἢ ἢ θαλάσσιον βιον αἰσάσασθαι οἱ μὴ τὰς ποταμίας ἐπιθεῖναι.* Item orationem de natura hominis, à simili de magnete cum sacris literis, & sermonem 11. ab Aristippo *μὴ ἐξ ἀνδραγαγῶ.* Cæterùm cauendum ne ista sermonis Isagoge primum sit aliena, deinde ne nimis prolixa, sed concioni prudenti quadam mensura dispenferur.

Alia exordia rem statim aggrediuntur, & prima aggressione tangunt, vt *D. Aug. de S. Vincentio. In passione, qua nobis recitata est, euidenter ostenditur Index ferox, tortor cruentus, martyr inuictus.* Alia sunt ex abrupto, vt apud D. Basilium, *Leo rugiet, & quis non timebit?*

Narratio nulla est in concione, quæ præmissio præcimum necessariò consequatur: *Et confirmatio.* multæ tamen occurrunt *ὁμοειδητοῦς* (vt Græci appellant:) quæ si appositè fiant, & ex optimis afferantur authoribus, frugifera sunt, & plebeiis præsertim auribus periucundæ. Porro narrationis locum tenet propositio illa generalis, in qua tanquam in cardine tota vertitur concio; huic succedit confirmatio, potissima pars orationis, variis constans argumentis; vel, si quid refellendum occurrat, confutatio. Claudit totam concionem, peroratio, quæ fieri solet, non scholastico stylo, ea scilicet repetendo ad ostentationem memoriæ, quæ per totam orationem longè latè que sparsa fuerint, sed per aërem quandam exhortationem, quæ vel nouas, easque potioris notæ rationes contineat, vel certè iam deli-

Peroratio.

batas robustiore quadam vi & lacer-
tis imprimat, vt infixos aculeos inti-
mis auditorum pectoribus relinquat.
Per apostrophen, aut abruptum fi-
nem facere iuuerit aliquando, mo-
dò ne quid nimis frequens & affe-
ctatum.

Elocutio
concionum.

De elocutione quid attinet plura
dicere; cum putem me in hac parte
Logodædalo homini imprimis diser-
to satisfecisse? Etiam vos censetis, &
amplectimini, quod summis concio-
natoribus placere video, qui de sacri
oratoris elocutione hæc præcipiunt.
Habeat eloquentiam sine affectatio-
ne, candorem sine fuco, grauitatem
sine tumore. Sit mediocriter acuta,
non hebes; non redundet luxuria ver-
borum, sed neque sit sterilis, sit suavis,
non ingrata; sit modicè accurata, non
vilis, nec abiecta, nec humi repens;
ante omnia sit viuida, spirans, succi
plena, & roboris, modò vbique sit
etiam apta. Quæritis etiam an nume-
ros & figuras probem? dixi antea re-
ligionem non planè renunciare inge-
nio, sed eius vim & impetum mode-
rari; nolo aucupem syllabarum fieri
concionatorem, nolo periodos circū-
tondere, nolo anxia quadam lima cru-
ciare; puerile enim vitium est, & vix
in ipsis rostris ferendum, certa tamen
interualla quæ fluere solent, vel me-
diocriter exercitatis non veto. Addo
etiam figuras, sed quas? non Nero-
nianas, aut Glyconias, quas doctas
fortasse inepti dixerint; nos ista tessel-
lata orationis leuicula quædam cho-
ragia tyronibus pueris relinquamus,
qui quàm sæpe porcæ naribus aureas
armillas imponunt, ex scholis nosse
possumus. At nos primùm caueamus,
ne accersita sint nostræ figuræ, &
quasi meditata, ne prodeant ex vim-
braculis, non quidem vocatæ, sed irre-
ptitiæ, deinde se ostentent hilariùs,
mox iactent etiam insolentiùs; hæc
enim eloquentia iuuenilis est, & à
piis sensibus ad Sirenularum cantus

Carolus
Regius.

Concionum
figura qua-
les!

animos auocat. Figuræ assumendæ
sunt, partim vt nimis vilem & strigo-
sam orationem vindicent ab humili-
tate, & sordibus; partim vt nimis au-
steram modico quodam cultu exhila-
rent, partim etiam vt motus celeriùs
vibrent, imprimant validiùs, defigant
altiùs. Quamobrem nonnullæ in exor-
natio genere paulo cultiores per-
mittuntur, quales sunt distributiones,
antitheta, & descriptiones, quibus
nonnunquam prudenter & opportu-
nè SS. Patres vtuntur. In eo genere
est illa antithesis sancti Fulgentii, *He-
ri Rex noster trabea carnis indutus, de au-
la uteri Virginialis egrediens, visitare di-
gnatus est mundum: hodie miles de ta-
bernaculo corporis exiens triumphator,
migravit in cælum*, &c. quæ ille fusiùs
prosequitur; in quibus apparet qui-
dam ornatus, sed minimè adscitius
ac importunus; deinde quo dictionis
ad grauitatem temperamentò nosse
vos arbitror.

S. Fulgentii
serm. de SS.
Innocent.

• Eadem lege admittuntur descri-
ptiones, non in parergis, vt ludant
in describenda crepida, aut equo
phalerato, aut venustulæ mulieris fa-
cie, sed vt motui, qui imprimendus
est, famulentur. Quamobrem & in
sermone de SS. Innocentibus Basi-
lius Seleuciæ præclara hypotyposi
describit infantes illos misellos, ciui-
lantes, ad gladiatorum fulgorem con-
niuentibus oculis in vlnas matrum
reflexos: Matres furentibus similes,
alias aliò per vrbem discurrentes,
cum illis miserabilibus suis oneri-
bus locum fugæ queritantes; alias
lacero amiculo; alias proiecto fu-
gientes, alias sparsa coma filiolos
inumbantes; aliam se cursu prori-
pientem; aliam deprehensam, quæ ti-
more diriguerat, & manantes lacry-
mis oculos aspectumque, partim ad
stricti ensis impetum, partim ad inno-
centis animulæ, quæ iam erat sub ictu,
diuidebat, aliam quæ se ferientibus
per confertissima tela irruens oppo-

Descript. in
concionibus
quales.

Basilii Se-
leucia in
serm. de SS.
Innocent.

Innocentiam
Fuerorum
martyrium
egregie de-
scriptum.

nebat: aliam quæ stupore priùs quàm
foboles eius vulnere, corruerat. Hæc
quidem grauias sunt: & ita Martyrum
perpeffiones, inferorum cruciatus, æ-
ternæ vitæ delicias, peccatorum turpi-
tudinem suauissimi Patres plerunque
describunt, sed in extraneas descri-
ptiones, quæ nihil habent præter
pompan, nunquam degenerant.

Addo frequentiores esse debere fi-
guras illas, quæ ad docendum faciunt,
quales sunt interrogationes, respon-
siones, dialogismi, quàm cæteras: &
certè in iisdem multus est D. Augu-
stinus: quo fit vt illam vim torrentis
ingenij, plebeiis etiam auribus quàm
familiariter attemperet, vt, *quarit ali-
quando humana curiositas, & dicit sibi,
purasne per illud spirituale corpus vide-
bimus Deum? Cito quidem responderi po-
test, in loco non videtur Deus, per partes
non videtur Deus, spatys diffusis interual-
lisque separatus non videtur Deus.*

Hæc & similia ad perspicuitatem
orationis multum iuuant; in motibus,
& affectibus, quos dicturus orator à
Deo potissimum mentium domino
flagitare debet; multum dominantur
vehementiores sententiarum figuræ,
vt exclamations, auersiones, conuer-
siones, deprecationes, sermocinatio-
nes, & cætera, de quibus alius disse-
rendi locus.

Accedat ipsa corporis eloquentia,

pronunciatio, quæ eluceat in voce cla-
ra, æquabili, varia pro rerum, quæ di-
cuntur, natura, familiari præferim, ac
naturæ corporisque constitutioni ac-
commodata. Gestus rerum sententia-
rumque naturam sequatur, gaudeat
concionator moderata grauitate, ac
naturali decoro, sit vultus serenus, &
ita se componat, qualem decet eum,
cuius vt tota vita, sic actio pictura
quædam esse debet decoræ honestatis.
Hæc vobis *ἐν τῷ πνεύματι*: nunc, vt cum sa-
pientissimo doctore Gregorio clau-
dam, scitote, concionis siue multitu-
dinis corpus, cui verba facere oportet,
instar esse variæ cuiusdam ac mul-
tiplicis belluæ, ex multis animantibus
magnis iuxta paruisque, nec non feris
ac mitibus conflata; quam qui verbis
cicurare & ducere aggreditur, huic in
natura adeo præpostera & prodigiosa
gubernanda maximus procul dubio
subeundus est labor, *ὡς ἂν ἁπλοῦς καὶ
εὐσυνείδητος, ὡς ἂν ποικίλος καὶ
πολύμορφος, ὡς ἂν ἀσύντακτος καὶ
ἀκατάστατος*, quàm varia & multiplex
scientia, ad omnium animos aptè com-
positæque sibi adiungendos, & vni-
cuique distribuendum τὸ πνεύματι τοῦ
θεοῦ, demensum sermonis: itaque
prima pars, & fermè tota huius sacræ
eloquentiæ prudentia est, & perpetuū
cum Deo commercium: tanti enim
sumus omnes, quantum ab eo cælesti
fonte respergimur, à quo omnis ab-
æternò manat & manabit opulencia.

ἁπλοῦς καὶ
εὐσυνείδητος,
ποικίλος καὶ
πολύμορφος,
ἀσύντακτος καὶ
ἀκατάστατος

Finis Libri decimi-quinti.

CHRYSOSTOMVS.

SIVE IDEA.

LIBER DECIMVS-SEXTVS.

PRÆFATIO.

SATIS multa, ut arbitror, de vtraque eloquentia diximus: & ipse qui opere pauci videbatur animus, post variorum sermonum curricula portum quærit, in quo suavius & gloriofius conuiescat. Nullus autem mihi commodior visus est, quam si tuis auspiciis inchoatum hoc quicquid est operis (ô meritò inter Sanctos eloquentissime, & inter eloquētes sanctissime, Ioannes Chrysostome) per tuas laudes absoluerem. Quanquam quid diu nemo est qui tuarum laudum partem complecti possit, tam angusti humanæ mentis & eloquentiæ limitibus, nisi tu fluminis illius aurei riuiolos, qui ex tuo beato pectore tam feliciter emanarunt, præsens & propitius effuderis. Itaque te ostēdam tibi in hac arce cœlestis eloquentiæ constitutum, non meis quidem lineamentis, sed tuis coloribus, quos in hanc vsque posteritatem transfusos sæculorum mirabitur æternitas. Habent hoc ab arte, non nunquam lutei parietes, ut inducti testorio, variisque picturis collustrati

Laus eximiarum personarum diffusis.

fulgeant, & quod à natura denegatum est nitoris, & gratiæ, hoc artis opera consequantur. At verò nobiles marmoris crustæ, quas suis ipsa coloribus, & ornamentis natura rerum parens decorauit, propriis enitescunt opibus, nec ingentem pulchritudinem falso quodam gloriæ simulachro mentiuntur. Ita profectò magnæ illius tuæ mentis virtus in tam illustri loco, in tam nobili præclarissimorum ingeniorum monumento condita est, atque collocata, ut ipsa se suis diuitiis ostendet, & oratorum potiùs obruat industriam, quam ob oratione mutuetur aliquid nouæ commendationis.

Tu igitur cœlo recepta Mens, hunc postremum laborem, qui ad te vltro decurrit, quia tuus est, in tuam tutelam affere, & vniuerso Operi fœlicem quam potes coronidem impone.

CHARACTER GRAVIS

Concionatoris.

CAPVT I.

ANtequam ad virtutes Chrysostomi deveniam, quem instar omnium esse ostendam, visum est ali-

quot *ideas*, siue formas sacrorum oratorum, qui in vario genere floruerunt, commemoratis etiam quæ virtutibus aduersari solent, vitis, exponere: quo plenior sit rei totius intelligentia. Grauis igitur plerumque talis est. Mentem habet excelsum, & magnarum rerum cogitationibus exaggeratam, nihil in eo humile, fractum, demissum: longè est ab aulicarum assentationum ingenio, calliditatem, & versatilis pectoris lubricos flexus auersatur, raro petit, rariùs prehenfat, rarissimè blanditur, numquam adulatur. In conuictu non est demissè comis, aut vultu sapius renidens, sed plenus maiestatis, sermones infert de rebus magnis, vel si de paruis & exilibus dicat, conuertit ad magna. Vix otiosum quidpiam dixerit; non quærit quæ fuerit hoc anno hyems Italiæ: an cara futura sit annona: Quid dicant Selenodromiorum prognostica, futuræne morbos, aut fœno nocituros imbres pronuncient: Quid noui portet Gallicus Mercurius, & an se moueant Heluetij. Hæc, & similia narrationum genera, quæ apud graues personas putida sunt, nauseanti stomacho repudiat, & continuò de rebus diuinis, temperatè tamen, loquitur. Atque, ut est magnæ auctoritatis, sermones, & mentes hominum, quò vult, rapit, & in omni cœtu, non imperio, sed vita atque ingenio dominatur.

Viri grauis & constantis laus.

In dictis est verax, constans in factis, aduersus facetos serius, in improbos asper, ad potentiorum obsequia rigidus, ad dissimulationem parum aptus, ad fomenta cupiditatis hominum ministranda nunquam flexibilis, ad vitia exagitanda ore & vultu compositus. Summum enim putat nefas officio vitam antepone, & viuendi desiderio honestatem, propter quam vita expetenda est, amittere. Hæret præterea totus sibi, vel potiùs originis suæ Deo, animum impensè colit, in corporis cura parcus est, quam valetudine, non voluptate metitur, in orationibus creber,

multus in vigiliis, magnis semper curis & cogitationibus districtus, ad summum in promouendo Dei cultu totus.

Hæc fermè in priuata vita. In concionibus spirat quam impressit moribus maiestatem. Argumentis delectatur, haud probabilibus, sed planè firmis, solidis, & quæ sint æternæ veritatis. Omnium inuentionum seminarium habet in sacris litteris collocatum, raro peregrinam doctrinam accersit, aut si quid aspergit, cauet maxime ne ostendet; non multa Græcè dicit, aut Hebraicè, historias, imagines, *parabolas*, & cætera quæ in humaniorum litterarum sunt instrumento, vel valere iubet, vel si quid excidit, contemnendo potiùs vsurpat, quam ostentando. Contrà insignes habet ex Prophetis, Apostolis, sed maxime ex Christi Domini sententiis locos, in quibus vim permagnam facit: hæc expendit, hæc inculcat, & quasi malleis cudit atque imprimit pectoribus; his venatur animos, his impugnat, & tamquam machinis capit. De mysteriis, vita, factis, verbis, & morte Domini frequentissimè loquitur, & magnificentissima oratione hæc exaggerat.

Loci concionum graues.

In dispositione argumentorum non vult videri Rhetor, de industria tractum, & collocationem obscurat, ut imperu fluere, non curam olere videatur oratio; maior est enim, quam qui minutis scholasticorum præceptis subiiciatur, artis suspensionem refugit, habet tamen artificium grande, quod pauci sciunt, sed qui hominis ingenium nouere, melius animaduertunt. Genus dicendi sequitur non verbis volucre & incitatum, sed pressum, acre, seuerum, sententiis adstrictum. Consulto fugit sensus sculptos, amabiles, & lasciuiosos, vernantes figuras, & delicatorem verborum violas, tum spissos & productos exitus, tum orationem numerosis legibus circum-

scripam ferre non potest, saccum potius indueret, aut cymbalis personaret, quam se vinceret necessitate sermonis certo quodam tinnitu pueriliter exultantis. At si quæ sunt graues sententiarum figuræ, quæ dicentis libertatem expromant, quæ iubeant, quæ castigent, quæ execrentur, has lubentiùs arripit.

Luctatur crebrò cum vitiis, crebriùs etiam cum fidei hostibus congregitur, & in hoc dicendi argumento regnat: docet acutè, pugnat acriter, potentissimè conuincit, insectatur generosè, & iubet, & omnia quasi ex tripode loquitur. In gestu sæpius est sedator, nisi res aliter postulet; multùm tamen se commouere, non putat esse grauitatis: quòd si his virtutibus statura quoque corporis procera, & acres oculi, & maiestas incessus, & sparsiam aliquor temporibus cani accedant, naturam dixeris ad cumulata operis perfectionem fuisse velificatam.

AFFERVNTVR EXEMPLA istius grauitatis, & expendantur.

CAPVT II.

Multa passim huiusmodi stelo conscripta occurrunt in sanctorum Patrum libris; non omnes tamen in eo dicendi genere pares fuere: sed alij pleniùs, alij remissiùs videntur habuisse, prout varia ferebant hominum ingenia. Inter Græcos Athanasius maximè grauis est: cuius vt vita fulgur, sic oratio fulmen extitit: minus itaque floris habet, quàm cæteri, minus olet scholæ delicias, quàm Diuus Gregorius Nazianzenus, Basilus, Chrysolto- mas: habet tamen orationem grandem, & suo animo parem.

Talia sunt ista in Apologia ad Constantium, vbi orationem orsus iisdem fermè verbis, quibus Diuus Paulus apud Agrippam Regem, in ipso limine beatam illam Apostoli animam inuocat, quem intercessorem pro se apud Imperatorem fieri cupit: quòd & ipse veritatis sit præco, & à Christiano Principe, tantus Christianorum Princeps audiri mereatur. Hæc autem non vastè, & tragicè extulit; sed pressè & grauiter; nam statim post sancti Pauli verba, percommodè subiicit, *Siquidem Beati Pauli verbis utens, illum apud te meum intercessorem facio.* In hoc autem argumento, & in aliis, vbicumque potest, sacras historias aspergit, aut sententias, vt totus videatur se ad hanc palæstram conformare.

Deinde hoc, quod sequitur, quàm generosi spiritus! vbi calumniam de traducto apud Constantem fratrem Imperatore Constantio refellens: *Pudet* (inquit) *reuera vel diluendo de ista re mentionem facere. Quapropter ne alijs quidem percunctantibus respondere velim, ne iterum, dum excusato me, suspicionem animis relinquam.* Num putes videre te Leonem à turba canum circumuentum, quos ne dignatur quidem. sua generositatis memor, aspicere? Mox ad ipsum conuersus Principem: *Tua autem pietati magna & clara voce respondeo, manique extensa, quod didici ab Apostolo. Deum in meam ipsius animam testor.* Videant illi qui Demosthenis mirantur, num & hic minus habeat grauitatis.

Et cum Ariani illi fugam & timiditatem obicerent, quanta generositate ostendit, oportuisse igitur se, si ex istorum sententia magnanimus fieri voluisset, Arianam crudelitatem expleuisse suo sanguine, & quod languorem animi alijs obiciant, non studiosi virtutis, sed auidi cruoris, non ipsi quidem fortes sed in ferina sæuitia leporibus timidiore.

Athanasius inuocat animam Pauli

In Apologia ad Constantium.

In Apologia de fuga sua.

Tum ibidem cum insectatur Ariatorum vitia, non conuiciatur muliebriter, sed affert flagitia magna. & nimis testata. Postremò illud subiungit, *Singuli igitur singulis virtus excellent, una tamen omnibus in genere & communis macula est, quod pro heresi sua, belloque in Christum, non Christiani amplius; sed Ariani appellantur.*

De persecut. ad Orthodoxos. At verò cum illam funestissimam tragædiam describit per sceleratissimum Georgium in Ecclesiam inuentam, narratio plena est grauitatis, & horroris, nihil habet ambitiosæ & diffusæ amplificationis. Ibi Virgines intaminatæ nudantur, Monachi pedibus obruti animam efflant, subiiciuntur seruilibus flagris matronæ, sacri baptismi fontibus iniiciuntur flammæ, aues & nuces pinæ inter effusam improborum lætitiæ, Ecclesiarumque vastitatem, idolis immolantur, quæ ille sine multa aduersus sanctè & grauiter deplorans, longè magis credibilia facit.

Cypriani grauitas.

In aduentus balneas, ex D. Cypri. ca discip. & hab. Virgin. p. 232. S. Cypri. amplificat: sunt graues & generosa Felliciant ista verba, & multum habent per yōmto.

crimen excusat. Sordidat lauatio ista, non abluir, nec emundat membra, sed maculat.

Impudicè tu neminem conspicias, sed ipsa conspiceris impudicè: oculos tuos turpi oblectatione non polluis, sed dum oblectas alios, ipsa pollueris. Spectaculum de lauacro facis: teatro sunt fœdiora quòd conuenis: verecundia illic omnis exuitur, Simul cum amictu vestis, honor corporis ac pudor ponitur; denotanda & contrectanda virginitas reuelatur. Iam nunc considera, an cum vestita es, verecunda sis inter viros; talis, cui ad inuerecundiam proficit audacia nuditatis.

Sic ergo frequenter Ecclesia virgines suas plangit, sic ad infames earum ac detestabiles fabulas ingemiscit; sic flos virginum extinguitur, honor continentæ ac pudor creditur, gloria omnis ac dignitas profanatur. Sic se expugnator inimicus per artes suas inferit: sic insidiis per occulta fallentibus diabolus obrepit: sic dum ornari cultiùs, dum liberiùs euagari virgines volunt, esse virgines desinunt, furtiuo dedecore corruptæ, viduæ antequam nuptæ, non mariti, sed Christi, adulteræ, quàm fuerant præmiis ingentibus virgines destinatæ, tam magna supplicia pro amissa virginitate senturæ.

Mihi verò videtur, quot verba, tot spargi fulmina: sensus sunt grandes, & heroici: Vt, *sordidat lauatio ista non abluir: & spectaculum, de lauacro facis.* Deinde, *sic ergo frequenter Ecclesia Virgines suas plangit, sic ad infames earum ac detestabiles fabulas ingemiscit: & cum dixisset: Illic bonos eximitur cum amictu vestis, non addidit referri hoc ab Herodoto, historix libro primo, & dici in persona Gygis, de vxore Candaulis Regis, & sic in Græco haberi, & sic in Græco haberi, & sic in Græco haberi, & sic in Græco haberi.* Tam Dionysium

Quia & Herodoti in libro primo, de vita & rebus Candaulis Regis, & sic in Græco haberi, & sic in Græco haberi, & sic in Græco haberi.

Halicarnassensem, in libro *de iudaeis* & *de iudaeorum*, hæc Attico stylo reddidisse, cum ab Herodoto Ionicè conscripta essent. Hæc enim omnia dicendi grauitatem attriissent, & ex Episcopo fecissent Sophistam.

Generosæ præterea sunt insectationes: *Impudicè tu neminem conspicis, sed ipsa conspiceris impudicè.* Et si quæ sunt (qualis est ista) figuræ dictionis, fluunt sine vlla affectatione, vt, *quæ cum viros, atque à viris, nude vident turpiter, ac videntur.* Tum verba grauiùs anhelata vt proh, *Virginitatem produunt: Pudori, ac pudicitia dicata corpora prostituunt, & reliqua prorsus similia.*

Augustini grauitas. Affectus Augustini insignis.

Inueniuntur etiam pleraque apud Diuum Augustinum grauiusimè dicta, vt de filio matrem pulsante, à Donatistis baptizato, *In maternum sanguinem fremens albis vestibus candidatur: ceditur mater carnalis, in membris quibus genuit, & pauit ingratum.* At verò Ambrosii dictum ad Calligonium, num videtur ex altâ quadam mente, & his generositatis præsidis instructa fluere. Cum enim hic aulicus impius fatelles audaciæ, dixisset: *Tu me viuo contemnis Valentinianum; caput tibi auferam, & vitam; Retorsit vir sanctus dignam Ambrosio vocem: Vtinam impleas, quod minaris: Ego lubens patiar, quod Episcopi; tu facies quod spadones.* Sed tamen Ambrosius & Augustinus in hoc genere concionatorio plus habent nonnunquam suauitatis & maiestatis, quàm pressæ acrimoniæ.

Ambrosii grauitas, & generositas.

Palladius in Lausica. sect. 23.

S. Antonij admirabilis grauitas.

Magnus quoque ille Antonius licet istius sanctæ expers esset eloquentiæ, augustæ cuiusdam grauitatis in suis sententiis reliquit vestigia, qualia sunt ista quæ Eulogio consulenti respondit: *Is quippe mutilatum pauperem, & omni ope destitutum, domo exceptum per quindecim annos indulgentissimè aluerat, à quo homine scilicet ingrato contumeliis*

indignissimis vexabatur, quibus per-motus quæsiuit ab illo Magno, an mutilatum abiiceret: Tum Antonius: *Abijcias tu eum Eulogi? at qui eum creauit, non abiicit; si tu abijcis, Deus sciscitabit te meliorem, qui eum colligat.* Deinde ad mancum, maledicum, conuerfus: *Mutilate, maculare, celo & terra indigne, non cessas cum Deo pugnare, &c.* quibus vocibus ambos quasi fulmine afflatos dimisit.

DE ALIA SPECIE Grauitatis, quæ Maiestas dicitur.

CAPVT III.

EST & alia species grauium; qui in eo quidem cum prioribus conueniunt, quòd leuia quæque & friuola declinent, spiritus habeant rerum altissimarum, iisque lubenter innutrianur; Sed in eo differunt, quòd alii plus habeant sicci & calidi, illi plus succi & adipalis generis. Itaque amant argumenta splendida, grandia, sublimia, dicunt rationibus, non modò solidis, sed, quod magis delectat, speciosis; nec pressè quidem, & subtiliter & enucleatè; sed amant circuitum, & pompam. ab omni tamen redundantia & affectatione seiunctam: Doctrinam nec ostentant pueriliter, nec premunt obscurè magnas habent orationis diuitias, sed sine fuce habent, thesaurum sapientiæ, sensus directes, verba grandia, tractus lenissimos, figuras dignitate magis, quàm venustate decoras.

Grauitas in christi quasi

Ad summum mihi videntur quasi eximix magnitudinis balenæ ferri tranquillo mari, secumque longos aquarum tractus & flexuosos reciprocantium vndarum vortices agere. Talis

Talis est nonnunquam Diu. Chry-sostomi stylus, vbi ab illo populari fermone leniter assurgens vibrat se in altam mysteriorum caliginem, & arcana quædam Theologiæ grandiore stylo prosequitur. Talis Diuus Gregorius Nazianzenus, vbi de Deo, & sacre doctrinæ maiestate verba facit, orationemque, non iam pressam, & adstrictam, sed paulo vberius explicatam fundit.

Sed maximè excellit Diuus Dionysius Areopagita: qui profectò totus in istis diuinæ naturæ nominibus perscrutandis defixus, & splendidissimarum rerum perfusus cogitationibus, incipit,

Maiorque videri, Nec mortale sonans.

Quo enim genio, hæc dicit?

Dionys. Areop. de diuin. nominib. c. 4.

Αλλ' ὁσπ̄ ἡμᾶς ἐν μέτρῳ πνευ-σθεσιμῶν διαπέφυγε. Καὶ τῶν οὐρανίων ἀρχῶν, καὶ ἀποπεπετωμένων αἰτίᾳ, τ' ἀγαθῶν, τῆς ἀναξίτης καὶ ἀμεταβίου, καὶ ὁλως ἀναλλοίωτου ταύτης τῆς οὐσίας, καὶ τῶν ἀψόρων, εἰ οὐτο καὶ φάσαι, τῆς παμμεγέθους οὐρενοποιίας κινήσεων, καὶ τῶν ἀερώων τάξεων, καὶ εὐπροπειῶν, καὶ φάτων, καὶ ἰδρύσεων, καὶ τῆς εὐλῶν ἀερώων μεταβατικῆς πολυκινήσιας, καὶ τῆς τῶν δύο φωσφῆρων, οὐς τὰ λόγια καλεῖ μεγέθους, ἀπὸ τῶν αὐτῶν εἰς τὰ αὐτὰ περιεδικῆς ἀποκαταστάσεως, καὶ ὡς αὐτὰ ἢ ἡμῶν ἡμεῖσι καὶ νύκτες οὐκ ὀμίμαι, καὶ μιλῶς, καὶ ἐπιουτοὶ μισθῆμοι, τῶς τῶ καὶ ἔν καὶ ἔν καὶ κικλιγῆς κινήσεις ἀφορίζεται καὶ ἀριθμοῖσι, καὶ ἀπῶσι, καὶ σωῆχουσι.

Audis huc bonum quod principia finisque rerum cœlestium completitur, bonum sine incremento, sine diminutione, sine mutatione, bonum à quo vniuersa cœlestium orbium conuersio, & astrorum leges, & pulchritudo, & iumen, & stabilitas, & multiplices cursus errantium stellarum, & solis ac lunæ reciproci circuitus, quibus dierum & noctium curricula definiuntur, & menses & anni, sua per vestigia redeuntē temporum vicissitudines describuntur,

ordinantur, continentur.

Ego Græca intelligentibus loquor; neque enim illa vis verborum satis commodè Latinis auribus potest explicari, & puto multum Dionysio detrahi, quoties Latinè redditur ad verbum: Num videtur hic de Deo, & pulcherrimo eius opificio verba faciens, quasi Aquila ex hominum conspectu subductus, contentissimo volatu se in altas nubes induere, & illic inter fulminum iactus, inter niues & grandines ludere, mox inter stellas spariari?

Dionysius Angelus loquens de turbine.

Verum vbi Triadem illam speculatur, vbi de Verbo diuino differit, & mysteriorum diuinorum maiestatem depingit, non iam est aquila, sed Angelus quispiam loquens è turbine, aut, vt Elias, igneo curru deuectus, supra nubes, & pluuias, & ventos, & quicquid mortale est, auda-

castissimo nisu confurgit: vt: Κατὰ τὸ αὐτὸν ὃ δηδείας λόγον καθέκειται ἢ οὐσίαν ἢ καθ' ἑσῆς ἀειεσία, καὶ ἢ νοῶν ἢ καθ' ἑσῆς ἐνόησι, καὶ πάσαις διανοίαις ἀδανδῆτον ἔστι τὸ καθ' ἑσῆς διανοίαν ἐν, ἀρῆτον τε λόγῳ παντὶ τὸ καθ' ἑσῆς ἀγαθῶν, ἐταῖ: ἐνοποιὸς ἀπίσις ἐνάδος, καὶ καθ' ἑσῆς οὐσία, καὶ νοῖς ἀνόητος, καὶ λόγος ἀρῆτος ἀλογία, ἀνοησία, καὶ ἀνοημία καὶ κενὸν ἢ ὄντων οὐσία.

Idem de diuinis nominib. c. 1.

Quæ est illa substantiarum super omnem substantiam immensitas, vnitatis mentium supra omnem vnitatem, vnum illud nullo quantumcumque sit intellectu comprehensum, sed quod nec comprehendi potest, nec oratione explicari, vt pote supra omnem orationem constitutum, vnitatis vinculum omnis vnitatis, super-substantialis substantia, intellectus inuestigabilis, verbum inenarrabile, quod totum hoc absorbet, & rebus omnibus silentium, stuporem, hæsitantiam iniicit. Nonne verba ipsa si consideres, diuinum quemdam furorē spirant eloquentiæ?

DE VITIIS CONTRARIIS
grauitati, ac primùm de leui-
tate Orationis.

CAP. IV.

Hvic grauitati contraria est leuitas quædam styli puerilis, quâ qui laborant, tales, plerumque deprehenduntur. Dicunt argumentis leuibus, & pictorio duntaxat inductis rationibus; quibus si guttam asperferis, colliquefcnt; si quid minima probabilitate percudit animos, hoc statim arripiunt, nec ponderant vtrum ceruix capiti, an pes hæreat; itaque sæpe suis telis se iugulant. Sectantur vbique iucunda; feria nec capere possunt nec amare: quærun aurium lenocinia, carpūt vndiq; flosculos, conquisitas aliquot verborū violas vbiq; aspergunt, & tristia vernanti etiam sermone sæpius explicāt. Intrudunt violentas historias, perspergunt omnia similibus, continuāt totas orationes descriptionibus, immiscent nonnumquam leues sententias, & exclamant intēpestiuè; & perperam vociferātur, & in remissis canunt, & ostentatione futilis doctrinæ pruriunt, & lasciuiant tinnitu, & multum nugantur in omnibus.

Maria nomen an expressum ab Isia.

Is igitur, qui horum vestigijs insistit, talis est, vt non quærat graues & serias ex sacro instrumento & Patribus rationes, sed putidas quasdā nominum subtilitates, & allegorias, ex quibus leui fundamēto inferat noua & incredibilia: vt, nomē sanctissimæ Mariæ prædictum, & expressum ab Isia, & id probet ex Reuelatore arcannorum, qui Antonio Consuli vrbs Romæ de Matre Messia quærenti, fertur ita respondisse, prout in spelūca duplici oranti Elias reuelauerat.

Quod autē interrogasti, quo nomine Prophetissa vocetur, Maria est nomen eius. Itaq; Isias cecinit c. 9. למרבה המשרה Lemarbe hamisra, quæ verba nihil aliud significant, quam

ad multiplicandum imperium. Tamen frequenter iterabit Lemarbe hamisra nomen esse Dei matris, ex Isia, & si quis vrgeat, & dicat Lemarbe hamisra significare amplitudinem imperij, non Mariam, faciet anagrammata sine lege, & ex decem literis decerpens septem, dicet in Lemarbe hamisra inueniri מרים id est, Mariam sara, Mariam Dominam. Quod si quis obijciat duo he, parum cōgruè hîc mutari in literā י Iod. & interponi ב Beth, in Lemarbe, quod non est in Mariæ nomine: Respondebit: Diuisa est Iod in duo He, vt nobis secreta admirabilia panderet. Quæ admodum enim He ex Daleth & Vau componitur in hac figura ה: Ita Rex Messias componitur ex diuinitate & humanitate: & sicuti hæc duo Daleth, ex quibus procedunt duo Vau, tāquā duo filij, qui ab ipsis oriuntur, hoc modo ה ה: Ita in substantia Regis Messia inueniuntur duæ filiationes: quarum vna est diuinitatis, qua Dei filius est: altera humanitatis, qua erit filius huius Prophetissæ. Et sicut harū literarum Daleth, & Vau, quæ conficiunt He, vnaquæque est abinuicè distincta, quamquā sit vna litera, sic enim scribitur ה: Ita in Messia substantia diuinitatis, & substantia humanitatis, quæ simul vnita sunt, sunt vnus Messias.

Quod autem beth in Lemarbe positum sit, ostendit huius Prophetissæ mentē, & cogitationē omnē esse, vt suam Virginitatem conseruet. Erit enim virgo mente, & actu, quoniam per ב beth בתולה bethula id est, Virgo, significatur: Hæc si quis dicat, oracula fortasse apud imperitos dicere videbitur, sed quàm leuia sint apud graues viros, quis non videt?

Prætereant is qui talis est stylo, etiā suis sensibus respōdeat, aucupabitur argumēta, vbi delicatū florē orationis possit ostentare, eū minimè res postulet: Sed vt pictores imperiti fa-

Sed ingenioso Poëtæ danda est venia, qui in suo ludit artificio.

DE SICCIS.

CAP. V.

Sunt verò, qui dum istas ineptias religiosius fugiūt, in contrarium vitium Siccitatis defleunt, & in quamdam styli maciem incidunt, quæ generosæ vbertatis sibi totam corrumpit orationem.

Illi igitur toti sunt offei, nihil adipalis generis, nihil medullarum habent; sed sensus verecundos, mediocres, attritos; nihil vnquam ingenij calore fundunt audacius, & si quid exiliat, statim opprimunt: Nullos lectiores atreçant locos, nihil ex mansuetiorum Musarū condimentis delibant, nihil in eis ex antiquis historiis accersitum, nihil ex similiū varia opulentiā vsurpatū, nihil ex multiplici scientiarū instrumēto affluit. Versantur in sanis quidē rationibus, sed ijs admodum tritis & communibus.

Præterea tota oratio est cōsiderata, exilis, meticulosa, exanguis, sine colore, sine succo, sine ornatu, vix inuenias stimulum, vix illecebrā, vix vllam animæ fibulam, ex quo vagus & languens auditor ad huiusmodi orationes nauseat. Talia plerumque occurrunt in homilij scriptorum aliquot Ecclesiasticorum posterioris notæ, vt si oratio tota his Druthmari verbis continuaretur.

Loquente Domino turbis salutem animarum, venit quidam Princeps Iudæorum, qui, quia sapiens erat in legē, Archisynagogus, id est, Princeps Synagogæ, vocabatur, qui in eorum congregationibus propter suam peritiam magister erat: & quia nobilis erat, etiam nomen indicatur ab alijs Euangelistis, dicentibus; cui nomen erat Iairus: hæc (inquam)

G G G g g g ij.

Oratores imperiti cū imperitiis pictoribus comparantur.
cere solēt; quæ sūt in tabula præcipue dignitatis, vt os humanū, aut leo rugiens, aut aper spumans, aut equus pernix; & si quid est simile; hæc parū scitè exprimunt; multas autē rosas, & papauera, & frondes, & nugas tabule inspergunt; sic iste, quæ in propofita ad dicendū materia clara sunt, & illustria, nonnūquam omittet, aut parcissimè stringet, totum se autem ad tornandum milium conferet. Talis est, qui in historia Purificationis nihil dicat de Christo oblato, de Virgine offerēte, de Simeone, & eius Prophetia: sed se in laudem columbarum, quas castissima Maria detulit, totum conijciat, & garriat eas habuisse pulchrū collum, cuius color gratus, & nitor splendidius illucesceret, & cōtra solis acie vegetus fulguraret, vel placidus enitesceret, & in cōtrariam gratiam variaret aspectum, & nunc aurū coruscans in mellis lenem deprimeretur umbrā, nunc coruina nigredine cerulum videretur. Itē in historia passionis operosè describat laternam alicuius Iudæi, & dicat fuisse lucum flammis collucētem, & ad arcendas ventorum iniurias vndiq; communitum alternis arundinibus, quas peritissimus artifex eleganter concinnauit; fuisse volubile quædam mundum, in cuius medio sidus fulgeret, vnde vibrantes faculæ per multifore operculū exilirēt. hoc quidē præstitit Nonnus Panopolitanus, in metaphrasi D. Ioannis, his verbis:

Λύχρον ἐνδομύχρον ἀνεμοσκεπὲς ἄλλος ἀείρων,
Ἄλλος ὄσφ δονάκεσσιν ἀραιεαίσισι σωάπλων,
Πικρά μεκζομύοισι γάρων κικλώσαστο τέκτων,
Ἀσεβέσιν μύμημα ἢ ἱκελον ὄξει κόσμη
Μεσοσταγὴς ὅτι λύχρος ὀμῶζυγέος διακόλπου
Ὁξὺ φάος πολυωπὸν ἐσὸ σέπας ἐκπὸ διπέμπων,
Ἀκροφανὲς σελαργίε πολυοχρῆς, ἀλλόμυμον πύρε.

oratio quæ in rerum minutarum explicatione pedetætum insistit, sine sermone splendore, sine nota recondita, sine delectu verborum, adhibita deinde modica aliqua parænesi, aut vitiorum insectatione, & omnia ferme stylo narratio percurrit, sobria quidem est, (neque enim iuueniles habet errores audaciæ,) sed tota sicca est, & exanguis, quam attentio raro consequitur.

Sicut differant a grauib primigenis.

Verum dices: Neque istas orationis quas commemorasti diuitias, inesse primi generis grauib voluisti, quos tamen nemo non in magnis oratoribus numerat. Fateor equidem tales esse ut adscititia consulto fugiant ornamenta, sed habent vim quamdam mentis ineluctabilem, quæ ferit animos ex abdito, & violentum quasi tyrannidis lenocinium in alieno figit pectore.

Graves oratores in quo admirabiles.

Itaque miramur, nos si quando huiusmodi oratores audiuimus, vehementer affici, cum tamen ea quæ ipsi dixerunt, memoria relegimus, non multas inuenimus Patrum sententias, non subtiles locorum interpretationes, non ex liberis incredibiliu historias, non tornum, & Myrthecia Rhetoru, sed tamen tenemur admiratione oppressi, & quid tantu miremur, nescimus; sed hoc magnæ admirationis instar est quod nescim; & certè oportet virtutem esse quandam tanto maiore, quanto occultior est.

Talem fuisse Demosthenis eloquentiam notauimus in superioribus libris ex Longino: multis quidem partibus superabatur ab Hyperide, ornamentis quibusdam, & quasi condimentis eloquentiæ; sed grauitate & indomito robore orationis, & ipsam & omnes absorbebat. Inde plausus, inde hominum admiratio: neque enim cætera animalia quantumuis pulchra, & velocia, & callida tantum admiramur quantum vnus Leonis maiestatem: sic ista grauitas,

etiam leuioribus ornamentis destituta, nuda, & simplex, nos vehementius afficit quam cætera.

Hoc autem imperiosum, ut ita dicam, philtum siccum non habent, sed ut veterum illorum & maxime rudium artificum statua, horrorem quemdam incultu, & quasi corpus osseum præferunt orationis; cui nisi neruos, & succum, & sanguinem, & colorem addiderint, nunquam ad vllam dicendi virtutem efflorescent.

DE VEHEMENTIBVS, qui in laudato caractere versantur.

CAP. VI.

VEhementia est vigor quidam acerrimus dicendi. Vehementes autem tales ferme sunt: Affines videntur grauium maxime primi generis: nam & mentem habent generoso quasi foetam semine, & in nobilibus defudant argumentis, & sententiarum grauitate mirifice delectantur: Sed hoc habent præcipuum, quod commotiores sunt, & verbis effervescentibus magis volucres. Nec mirum: nam plurimum habent calidi atque incensi, suntque natura leonibus perfimiles. Non amant pompam, aut delicias, mollitiemque sermonis, non lubenter versantur in Panegyricorum floribus, sed toti nati sunt ad pugnas & congressus armorum. Campum autem sibi delegerunt præstantissimum; In eo se exercent sapius, sudant alacrius, versantur vtilius. Illic ut sempiterni Dei equites ignei lucent in coccinis, non purpura, sed Dei amore flagrantibus: Tunc verbi diuini gladio accincti, pugnant cominus, eminus feriunt, amputant, concidunt, & mirificas in illo quasi Virtutis amphitheatro referunt victorias.

Concionatoris Vehementis character.

Primum videas eos aliquando in

dicendi principiis exallescere, dum se parant, & vires colligunt, & animos extimulant, mox ubi efferbuerit, tum vultus ardet, tum ignescunt oculi, tum vibrant manus, tum rigent etiam plerisque capilli, ut furentibus apris setæ, tum vox tonat, tum quot motus corporis, tot tela sunt.

Fulmina vehementiū oratorum.

Atque ut halitus velox & inflammatus, in frigida nube fertur, volitat, luctatur, mox eam, qua parte subtilior est, diffringit, & vasto impetu labitur in terras: sic in eorum oratione videntur aliquando verba, & sententiæ trudi, collidere sensimque inardescere. Vident omnes arcum intentum; quid feriat, expectant; mox infesto turbine erumpunt sagittæ, vel potius fulmina, & in quodcumque vitium exagitandum se coniecerint, huic ceruices elidunt. Inde trepidant, quæ frigida mens est criminibus, & pallent, & conuiuent, tanquam ad fulgura. Sæpe etiam aliquos ad hanc orationis vehementiam, cum amplius ferre non possent, tanquam sagittis confixos ingemuisse; alios dolore, quem ex flagitiis conceperant, eodem temporis vestigio exanimatos præcæ narrant historiæ.

Hanc vim tantam & tam acrem non Martis rutilus fulgor, sed Dei mouentis spiritus accendit; famulatur autem natura acris, & velox, & vultus, qui plus habeat horrois, quam suauitatis, & vox plena, & firmalatera, & micantes oculi; & totum actionis pondus; congruunt etiam verba velocius vibrata, sententiæ fortes, generosæ, vellicantes, figuræ non molles, & delicatæ, sed asperæ, & truces, ut sunt exclamationes, imprecationes, execrationes, comminationes, & cætera id genus.

Ex multis exemplis deligam vnum & alterum ex D. Cypriano. Primum est quo crimen Apostatarum, qui

idolis immolarant, insectatur his verbis:

Exciderat quibusdam, pro nefas, omnia, & de memoria recesserunt. Non expectauerunt saltem, ut interrogati negarent, ut thus accenderet apprehensi. Ante aciem multi victi, sine congressione prostrati, nec hoc sibi reliquerunt, ut sacrificare Idolis viderentur inuiti. Vltro ad forum currere, ad mortem sponte properare; quasi hoc olim cuperent, quasi amplecterentur occasionem datam, quam semper optassent. Quid illi, qui a magistratibus vespera vergente dilati sunt? quod ne eorum differretur interitus, etiam rogauerunt? quam vim potest talis obtundere, qua crimen suum purget; cum vim magis ipse fecerit ut periret? Nonne quando ad Capitolium sponte ventum est, quando vltro ad obsequium diri facinoris accessum est, labauit gressus, caligauit aspectus, tremuerunt viscera, brachia conciderunt? Nonne sensus obstupuit, lingua hæsit, sermo defecit? stare illic potuit Dei seruus, & loqui, & renunciare Christo, qui iam Diabolo renunciarat, & sæculo? Nonne ara illa, quo moriturus accessit, rogus illi fuit?

Ex D. Cypriano de lapsis.

Gravis oratio.

Hæc instar & vibrata.

Dei vocis plena manifestat.

Nonne Diaboli altare, quod foetore tetro fumare ac redolere conspexerat, velut funus & bustum vitæ suæ horrere ac fugere debebat? Quid hostiam tecum miser, quid victimam supplicaturus imponis? ipse ad aras hostia, victima ipse venisti, immolasti illic salutem tuam, spem tuam, fidem tuam, funestis illis ignibus concremasti: Ac multis proprius interitus satis non fuit: hortamentis mutuis in exitium suum populus impulsus est: mors inuicem letali poculo propinata est. Ac nequid deesset ad criminis cumulum, infantes quoque parentum manibus vel impositi, vel attracti, amiserunt paruuli, quod in primo statim natiuitate;

Sæpius egrogij, & uberes. S. Cypriani.

tis exordio fuerant consecuti.

Nonne illi cum iudicij dies venerit, dicent: Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo & poculo Domini ad profana contagia sponte properauimus: perdidit nos aliena perfidia, patres sensimus parricidas. Illi nobis Ecclesiam matrem Deum negauerunt, vt dum parui, & improuidi, & tanti facinoris ignari, per alios ad consortium criminum iungimur, aliena fraude caperemur; Nec est pro dolor iusta aliqua & grauis causa, quæ tantum facinus excuset: relinquenda erat patria, & patrimonij faciendæ iactura. Cui enim nascenti atque morienti non relinquenda quandoque patria, & patrimonij sui faciendæ iactura est? vt Christus non relinquatur, salutis ac sedis æternæ iactura timeatur.

Numne si bene consideretur hæc oratio, tota est adamantina: Numne perumpere amat saxa potentius Ictus fulmineo?

Primum quàm grauitè criminis turpitudinem exponit, & auget ab adiunctis, impij puta operis celeritate. *Exciderunt quibusdam, Proh nefas! omnia, & illud, Ante aciem victi, sine congressione prostrati, præiudit fulmini: mox erumpit, numne labauit gressus, caligauit aspectus, tremuerunt viscera, brachia conciderunt.* &c. Deinde, *Ipse ad aras hostia, victima ipse venisti, immolasti illic salutem tuam,* &c. Postremo quàm aptè facta illa sermocinatio paruulorum apud Dei tribunal lamentantium, sibi parentes fuisse parricidas, & tenerorum iugulo nihil commertorum, feralem sicam impressisse.

De D. Cypriano de disciplina & habitu virginum, vbi discipul. & luxum vestium, & fucum mulierum habitu virginum.

Alterum exemplum est in libro de disciplina, & habitu Virginum, vbi discipul. & luxum vestium, & fucum mulierum habitu virginum. Quis non id excretur & fugiat, quod alijs fuerit exitio? Quis id appetat, & assumat, quod ad necem alte-

rius pro gladio fuerit, & telo? Si hausto poculo moreretur, qui biberat, venenum scires esse, quod ille potauit, Si accepto cibo, qui acceperat, interiret; scires esse letale quod acceptum potuit occidere, nec ederes inde, nec biberes, vnde interiisse alios antè conspiceres.

Nunc quæ ignorantia veri est, animi quanta demètia, id velle quod & nocuerit semper, & noceat: & putare quod inde ipsa non pereas, vnde alios perijsse cognoscas? Neque enim Deus coccineas aut purpureas oues fecit, aut herbarum succis & conchyliis tingere, & colorare lanas docuit: nec distinctis auro lapillis, & margaritis, contexta serie, & numerosa compage digestis, monilia instituit, quibus ceruicem, quam fecit, absconderes, vt operiatur illud, quod Deus in homine formauit, & conspiciatur id desuper quod Diabolus adinuenit. An vulnera inferri auribus Deus voluit, quibus innocens adhuc infantia, & mali secularis ignara crucietur, vt postea de aurium cicatricibus, & caernis pretiosa grana dependant graua, & si non suo pondere, mercium quantitate? quæ omnia peccatores & apostata Angelis suis artibus prodiderunt, quando ad terrena cõtagia deuoluti, à cœlesti vigore recesserunt.

Illi & oculos circumducto nigrore fucare, & genas mendacio ruboris inficere, & mutare adulterinis coloribus crinem, & expugnare omnem oris & capitis veritatem corruptelæ suæ impugnatione docuerunt. Et quidem isto in loco pro timore, quem nobis fides suggerit, pro dilectione quam fraternitas exigit, non virgines tantum aut viduas, sed & nuptas puto, & omnes omnino feminas admonendas, quod opus Dei, & factura eius, & plastica adulterari nullo modo, debeat; adhibito flauo colore, vel nigro puluere, vel rubo-

Cypriani hac oratio non est facta malleo, sed anima.

In aurium luxuriam castigatur.

Fucus nigrore genæ reprehenditur.

Grauis, & vehemens oratio.

re, aut quolibet denique lineamenta natia corrumpente medicamine. Dicit Deus, *faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram: & audet quisquam mutare, & inuertere quod Deus fecit?*

A simili.

Manus Deo inferunt, quando id quod ille formauit, reformare & transfigurare contendunt, nescientes quia opus Dei est omne, quod nascitur, Diaboli quodcumque mutatur. Si quis pingedi artifex vultum alicuius & speciem, & corporis qualitatem æmulo colore signasset, & signato iam consummatoque simulachro, manus alius inferret, vt iam formata, iam picta, quasi peritior reformaret, grauis prioris artificis iniuria & iusta indignatio videretur. Tu te existimas impunè laturam tam improbæ temeritatis audaciam, Dei artificis offensam?

Vt enim impudica circa homines, & incesta fucis lenocinantibus non sis, corruptis violatisque quæ Dei sunt, peior adultera detineris. Quod ornari te putas, quod putas comi, impugnatione est ista diuini operis, præuaricatio est veritatis. Monentis Apostoli vox est, *expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio, sicut estis azymi: nam & pascha nostrum immolatus est Christus: itaque festa celebremus, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitia, sed in azymi sinceritatis & veritatis.*

Num synceritas perseuerat, & veritas, quando quæ sincera sunt, polluantur colorum adulterijs, & medicaminum fucis in mendaciū vera mutantur? Dominus tuus dicit: *Non potes facere capillum unum album, aut nigrum: & tu ad vincendam Domini tui vocem vis te esse potiozem?*

Animaduerte genas rosa mētis acrimoniâ.

Audaci conatu & sacrilego contemptu crines tuos inficis, malo prælagio futurorum, capillos iam tibi flammeos auspicias, & peccas, pro nefas, capite, id est, corporis par-

te meliore: & cum scriptum sit de Domino: *Caput autem eius, & capilli erant albi velut lana, aut nix; tu execraris canitiem, detestaris alborum, qui sit ad Domini caput similis? Non metuis oro quæ talis es, ne cum resurrectionis dies venerit, artifex tuus te non recognoscat, & ad sua præmia & promissa venientem remoueat, & excludat? Increpans vigore censoris & iudicis, dicat: opus hoc meum non est, nec imago hæc nostra est; cutem falso medicamine polluisti, crimen adulterio colore mutasti, expugnata est mendacio facies, figura corrupta est, vultus alienus est, Deum videre non poteris quando oculi tui non sunt quos Deus fecit, sed quos Diabolus infecit. Illum tu sectata, rutilos atque depictos oculos serpentis imitata es, de inimico tuo compta, cum illo pariter & arsura.*

Quàm grauis & pugnaz initio est hæc oratio. Quis non id excretur, & fugiat quod alijs fuerit exitio? & id quidem apertis similibus euincit. Deinde hoc præclarè infertur: *Neque enim Deus coccineas aut purpureas oues fecit: quod manifestè expressum est ex Tertulliano. Magna autem ars in eo est, quod in describendo hoc muliebri fuce non mollioribus vitur orationis cincinnulis, ne vim & impressionem argumentorum delicatæ dictionis aucupijs infringat. Tandem fulminat hæc oratio: Dicit Deus, faciamus hominem ad similitudinem, & imaginem nostram: & audet quisquam mutare & inuertere quod Deus fecit? Manus Deo inferunt, id quod ille formauit, reformare & transfigurare contendunt. Ad summum illud quod in extremo posuit, ingeniosæ etiam vehementiæ: *Malo prælagio futurorum, capillos iam tibi flammeos auspicias,**

DE LENTIS ET DEFORMIBVS
qua vehementer auersantur.

CAP. VII.

HVic virtuti duo aduersantur vitia, vnum est in defectu, alterum in excessu, lentitudo deficit, excedit insana deformitas. Est igitur lentitudo, languor orationis vbi incitata esse debeat; lentus autem talis est, qui siue ita constitutus est à natura, siue ætatis ingrauescentis vitio, refringi sibi stimulos ingenij ardoremque restingui sentit. Itaque tardè res concipit, parum explicatè distinguit, minus etiam feliciter inuenit: Tum subsistit, & in continuatione verborum adhærescit, & mutila sæpe atque amputata loquitur, nec dicèdo multò magis se commouet, quàm si marmorea esset statua; nec vultus vllam habet varietatem, nec micantium oculorum loquentes illecebras, nec flexus corporis, nec manus concinnam moderationem: quò fit vt ad dicendum maximè infelix sit & ineptus. Longè differt à lenta, sedata illa & mitis oratio quæ personas graues, vt Principes, senes, doctores, superiores ad summum decet, qui non solent esse commotiores in dicendo, nisi argumenti nouitas aliud postulet, sed ex tranquilla quadam mente ponderosam ac veluti ἐν σιῆτι ἐν παρασκευασίῳ fundunt orationem.

Contrarij sunt istis omnino illi, quos Diuus Augustinus in doctrina Christiana vocat, *vastos & deformes*. Sunt autem fermè valentissimis viribus præditi, lateribus firmis, voce grandi, & messoria, sed parum suaui, vt quæ instar plaustrum male delibuti strideat. In quacumque partem se coniecerint, sunt motus impotentissimi, nam spumant, & sudant, & mugiunt, & tum frontem

feriunt, tum pulpitem, & omnia corporis membra videntur velle diuellere, atque in astantes spargere; rapiuntur autem ab affectu tãquam ab impotenti equo, & planè indomito, nec iam sunt sui compotes. Et quia parum habent sæpe doctrinæ, aut palestræ, dicunt oratione tumultuaria, discriptis sententijs, dictione plebeia, rudi, inquinata, sine vi, sine sale, sine nitore, & nihil magnum habent præter anhelitum. Rari huiusmodi inueniuntur, nisi qui nunquam mitiori scholâ fuerint dedolati, & se totos naturæ vastitati permiserunt.

DE AUSTERIS QVORVM
character non illudat.

CAP. VIII.

Est & character quispiam austerus, horror scilicet dicendi, & nullis lenioribus decocta condimentis acerbitas. Austerus autem talis est, qui primùm rigorem quemdam habet ingenij; quem si nulla mollior imbuit consuetudo, aut disciplina perpoliuit, euadit in quandam asperitatem, humanæ consuetudini non satis tolerabilem. Est autem is fermè sanctis moribus, amans solitudinis, sibi ipsi atrox, & durus, ad voluptatis blandimèta ferreus, oppressis quadam ἀναδείξι sensibus, vt, qui vix parabili victu & necessitate naturæ defungatur. Is igitur cum ad hominum vitam consuetudinemque proflexerit, quasi in alium orbem venerit, ferre non potest si quid cuiuspiam humanitus exciderit, sed stomachatur, & vehementer succenset, & omnia suo ingenio suæque disciplina metitur. Tum si quempiam ridentem viderit, exclamat. vt Abbas ille anonymus in vita Patrum: *Coram celo & terra ratione totius vite nostræ dicturi sumus; & tu rides; & si quis de*

LIBER DE

de mēsa sermonem inferat, ait, *Virtutis cibum esse ieiunium*. Hæc priuatim.

In concionibus, & scriptis præfert mœstitiam quandam orationis, & sæpissimè de morte, & iudicio, & inferis verba facit; tum in vitia seuerissimos aculeos dirigit, & nunquam sine querela dicit: si quæ muliercula comit se elegantius, si stridulos habet calceos, si fluentes lacinias, hoc illi argumentum est, hoc seuerè obiurgat, hoc auget, & exaggerat, tum collapsam esse dicit veterem disciplinam, exiisse de animis pudorem, de corporibus pudicitiam, & ima summis permixta.

Talis est plerumque Tertulliani stylus, nimis atrox & horridus, vt, qui frangere omnia, non sanare velle videatur: qua autem austeritate exagitat ornatum mulierem, testis est liber de cultu foeminarum, vbi inter cætera in hæc erumpit.

Quid crinibus vestris quiescere non licet, modò substrictis, modò relaxatis: modò suscitatis, modò elisis? Aliæ gestiunt in cincinnis coercere, aliæ vt vagæ & volucres elabantur, non bona simplicitate: Affigitis præterea nescio quas enormitates futilium atque textilium capillamentorum, nunc in galeri modum, quasi vaginam capitis, & operculum verticis, nunc in ceruicem retro suggestum. Mirum quòd contra Domini præcepta contenditur. Ad mensuram neminem sibi adiciere posse pronunciatum est. Vos planè adicitis ad pondus collyridas quasdam, scutorum umbilicos ceruicibus adstruendo. Si non pudet enormitatis, pudeat inquinamenti: Ne exuias alieni capitis forsitan immunedi, forsan nocentis, & gehennæ destinati, Christiano capiti suppare. Deinde:

Atque vtinam miserrimus ego, in illo die Christianæ exultationis, vel inter calcanea vestra caput ele-

uem, videre, an cum cerussa & purpurisso, & croco, & in illo ambitu capitis resurgatis: an taliter expectam Angeli in nebula subleuent obuiam Christo. Nescio an manus spathalio circumdari solita, in duritia cæternæ stupefcere sustineat.

Nescio an crus de periscelio in neruum se patiatur arctari. Timeo ceruicem, ne margaritarum & sinargdorum laqueis occupata, locum spathæ non det. Item:

Ipsa concupiscentia non latendi, non est pudica; patitur aliquid quod Virginis non sit, studium placendi vtrique & viris. Tum in oratione de Idololatria, cum artifices ab eo quaestu, quem ex idolis colligebant, auocaret: *Non habeo, dixit, vnde viuam; fides famem non timet.*

Saluianus eundem fermè habet characterem; vt lib. 5. vbi sic insectatur pseudomonachos: Atque hoc videri delicta laici tantummodo, non quidam etiam clericorum; seculares tantummodo, non multi etiam religiosi; imò sub specie religionis vitiis secularibus mancipati: qui scilicet post veterum flagitiorum probra & crimina titulo sanctitatis sibi in scripto, non conuersione alij, sed professione, nomen tantum demutuere, non vitam; & summam diuini cultus, habitum magis quàm actum existimantes, vestem tantummodo exuere, non mentem. Vnde illi se minore inuidia criminosos putant, qui cum pœnitentiam quasi egisse dicantur, sicut mores pristinos ita etiam habitum non relinquunt. Nam taliter fermè omnia agunt, vt eos non tam putet antea pœnitentiam criminum egisse, quàm postea ipsius pœnitentiæ pœnitere: nec tam prius pœnituisse quòd malè vixerint, quàm postea quòd se promiserint bene esse victuros. Sciunt me verum loqui, & testimonium mihi etiam conscientia sua dicunt, cum multi alij tum præcipuè illi nouorum honorum re-

HHHhhh

ligiosi ambitores, & post acceptum pœnitentiæ nomen, amplissimæ ac prius non habitæ potestatis emptores: adeo non sæculares tantum, sed plus etiam quàm sæculares esse voluerunt, vt non sufficeret eis quod antè fuerant, nisi plus essent postea quàm fuissent. Quomodo igitur tales isti pœnitentiam se egisse non pœnitent? Sicut etiam illi de conuersione ac Deo aliquid cogitasse, qui à coniugibus propriis abstinentes, à rerum alienarum persuasione non abstinent; & cum proficantur continentiam corporum, in incontinentiam debacchantur animorum? Nouum prorsus conuersionis genus, licita non faciunt, & illicita committunt. Temperant à concubitu, & non temperant à rapina. Quid agis stulta persuasio? peccata interdixit Deus, non matrimonia; non conueniunt vestris studiis facta vestra: non debetis esse amici criminum, qui dicitis vos sectatores esse virtutum. Præposterum est quod agitis, non est hoc conuersio, sed aduersio: quia iam pridem, vt fama est, opus etiam honesti matrimonij reliquistis: tandem à scelere cessate. Et quidem iustum est, vt ab omni scelere, sed tamen si non ab omni, quia hoc fortasse durum & impossibile esse creditis, certè vel à maximo & prodigioso.

Quàm autem hæc sunt graua, quæ de tributis pauperum eodem libro disputat?

Illud indignius ac pœnalius, quòd omnium onus non omnes sustinent: imò quòd pauperulos homines tributa diuitum premunt, & infirmiores ferunt sarcinas fortiorum: nec alia causa hæc sit quòd sustinere non possunt, nisi quia maior est miserorum sarcina quàm facultas. Res diuersissimas dissimilisque patiuntur, inuidiam, & egestatem. Inuidia est enim in solutione, egestas in facultate. Si respicias quod defendunt, abun-

dare arbitraris: si respicias quod habent, egere reperies. Quis æstimare rem huius iniquitatis potest? Solutionem sustinent diuitum, & indigentiam medicorum. Plus multo est quod dicturus sum, adiectiones tributarias ipsi interdum diuites faciunt, pro quibus pauperes solunt. Sed dicas, cum ipsorum maximus census sit, & ipsorum maximæ pensiones, quomodo id fieri potest vt ipsis sibi augere debitum velint? neque ego id dico quòd sibi augeant. Nam & ideo augent, quia non sibi augent. Dicam quomodo. Veniunt plerumque noui nuncij, noui epistolarij à summis sublimitatibus missi, qui commendantur illustribus paucis ad exitia plurimorum. Decernuntur his noua munera, decernuntur nouæ indictiones, decernuntur potentes, quod soluant pauperes: decernit gratia diuitum, quod pendat turba miserorum. Ipsi enim in nullo sentiunt quod decernunt. Sed non possunt, inquis, non honorari, & liberaliùs accipi, qui fuerint à maioribus missi. Estote ergo vos, diuites, primi in conferendo, qui estis primi in decernendo: Estote primi in largitate rerum, qui primi estis in liberalitate verborum. Qui das de meo, da & de tuo: tamen si rectissimè quisquis ille es qui solus vis capere gratiam, solus pateris expensam. Sed ad quiescimus pauperes vestræ diuites voluntati: quòd pauci iubetis, soluamus omnes. Quid tam iustum, quid tam humanum? Grauant nos nouis debitis decreta vestra, facite saltem debitum ipsum, vobis nobiscum esse commune. Quid enim iniquius esse aut indignius potest, quàm vt soli sitis immunes à debito, qui cunctos facitis debitores? Et quidem miserrimi pauperes sic totum hoc, quod diximus, solunt; quod quare, vel qua ratione soluant, penitus ignorant. Cui enim licet discutere cur soluatur, aut cui permitti-

tur explorare quid debeat? sed tunc id euidentissimè proditur, cum inuicem sibi diuites irascuntur, cum indignantur aliqui eorum, quòd sine consilio aut tractatu suo aliqua decreta sint: tunc à quibusdam eorum audias dici; ô facinus indignum! duo aut tres statuunt quod multos necet: à paucis decernitur, quod à multis miseris depédatur. Honori enim suo vnusquisque diuitum præstat, vt nolit aliquid se absente decerni; non iustitiæ, vt iniqua nolit se præsentem constitui. Denique quod in aliis reprehenderunt, ipsi postea aut pro contemptu præteriti vltione, aut pro potestatis præsumptione constituunt. Ac per hos infelicissimi pauperes sic sunt quasi inter concertantes procellas in medio mari positi; nunc istorum scilicet, nunc illorum fluctibus obruantur.

Hæc ille vt plurimum austerè. Itaque vbi alius qui strauit diceret, blandè se insinualet hominum mentibus, per cuniculos oppugnationem moliretur vitiorum & sæpe habitâ ratione humanæ imbecillitatis non nihil indulgeret, compatere, amanter moneret, cautiones & præsidia aduersus errores summa facilitate præscriberet: Qui austerè dicit, sola vi nititur, vbi que cauterium & chirurgiam adhibet, rarè fomentis vititur.

Hæc ratio tractandi animi humani non adeo felix est; pauci enim inueniuntur apud quos ita agere conueniat, & quos ista remedia non magis vlcèrent, quàm curent. Itaque præclarissimè monet D. Augustinus.

Non asperè, non durè, non modo imperioso ista tolluntur; magis docendo quàm iubendo, magis monendo quàm minando, addit, ne nos ipsi in nostra potestate, sed Deus in nostro sermone timeatur.

August.
epist. 64.

DE EXCESSV AVSTERITATIS, & agresti Charactere.

CAPVT IX.

Verùm austeritas suam præterit aliquando excusationem, fortasse non iniustam: nam boni multum habet, vt quæ plurimum sæpe præ se ferat grauitatis. Sed aliud est dicendi genus in austeritatis excessu positum, quod agreste nominatur, & illud quidem deterrimum: continet enim obiurgationes sine ratione, & modo.

Agrestis igitur talis est, qui præterquam quòd vastus & deformis est, habet quandam naturæ ferociam, & animi prope effrenati biosulas emissiones: vt qui non amore & studio virtutis, aut ex officij ratione reprehendit, sed prauo quidem stomachi morbo, & qui non Deum offensum doleat, sed priuatis iniuriis aut commodis omnia metiatur. Itaque irascitur, & excandescit, si auditores minus auscultent aut reuereantur. Si quid in suis hortis direptum, si quid ex utensilibus furto subductum, si quid pecuniæ quam sperabat, excidit, aut aliquo modo læsus est, inuictius habet subrusticas in latrones, & apertè cõiciatur: canes, molossos, & lupos, & tigres, & lycanthropos, aut quid simile per contumeliam homines appellans. Hæc quidem loquentia tota canina est, & longè à sacrorum oratorum virtute disiuncta.

DE DELICATIS ET ASSENTATORIS, & quàm periculosa sit hæc dicendi forma.

CAPVT X.

IN contrariis militant castris blandi & faceti, & periculosissimè
HHHhhh ij

quidem militant in sinu voluptatis, & deliciarum. Quo in genere fuerunt Principes aliquot Arrianorum, & sunt etiam hodie molliores hæretici. Tales igitur sunt qui specie corporis pulchelli, cultu ipso magis decoro quam viros deceat, instructi, rerum omnium copia affluentes, ad delicatiores assentatiunculas, & aurium lenocinia compositi, toti sunt mellei, toti byssinis verbis opulenti: austeri igitur quælibet fugiunt, grandes illas & atroces Prophetarum sententias, quibus minæ & terrores intentantur mortalibus, de suis chartis expungunt, raro de morte & inferis sermones inferunt; vel si quid necessario de iis dicendum sit, mortem credo (vt olim Ægyptii) facient argentem, & eius spiculum aureum, gemmisque distinctum; ne si tristius spectrum fuerit, ipsi, qui hæc audiunt, in morbum incidant. Tum inferos etiam vernanti oratione prosequuntur, & Phlegethontis cirros igneos more Poëtarum ludentes depingent.

Sed omissis his sermonibus, vt qui etiam nimis videantur austeri; si quid apud Ethnicos auctores molle, delicatum, vernans, pictum, effluens, calamistratum; hoc totum sibi debere putabunt, & consecrabuntur quidem fabulas, quæ multum admirationis habeant, & fabulis adtexent verba recens cusa, inter cathedras molliores, & nonnihil etiam vnguentis delibuta: tum verbis adstruent numeros, quibus ne Malchuinus quidem molliores habuit.

Nil tum opus erit, vt vngues mordeant, aut frontem feriant, cum vox lenissimo tinnitu tota procurret tanquam ad sonum tibiarum, nisi forte interdum aspergantur aliqui affectus ex Ouidij Metamorphosi, & Heroidum Epistolis perquam lamentabiles; vbi Ariadne de Thesei perfidia queratur, & Venus Adonidem lugeat: cum erit opus delicatissimo quodam linteo, eoque apprimè vn-

guentato, vt sudorem excipiat, qui ex tam delicatis membris in hac orationis palæstra fluxerit.

Non erit hic expectandum vt de penitentia dicant, & ieiunio; nam & illi Penitentiam odere tanquam furiam ex veteri tragœdia, & ieiunium perhorrescunt, vt olim pueri Manducum. Nec mirum: nam ex eorum sensu vna lacrymula, quæ fortè ex alicuius mulierculæ oculis inter præclaros illos affectus stillabit, retinguet omnia inferorum busta. Ieiunio autem quid opus est, quo canes examinantur (inquiunt) & relegant in insulas Hypocritarum?

At cum de vitiis agunt, parum abest quin Deos faciant, sicut & multa fecit antiquitas, quæ nondum tamen erat ingenio tam sagaci & perpolito. Quod si meticulosos aliquot adhuc reclamante conscientia terreat, sint omnia protinus alba. Et hæresis dicitur zelus, & stoliditas ingenium, & Epicurea vita, libertas: quid enim facilius est quam personatos inducere in scenam errores? Et si adeo turpia sint, vt colorem non admittant, certè dicitur, esse peccatum, naturæ quoddam profluuium, quod totum Christi sanguine abstersum est, nec pietatis nostræ eget instrumento: sic igitur miserè perdunt, & perduntur.

Va, qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite vniuersæ ætatis ad capiendas animas. Adulatoria concionandi genus reprehenditur. Exech. 13.

DE FACETIS; ET AN
facetia Christianos oratores deceant.

CAPVT XI.

Proximum blandis facetorum genus, quod est à Catholicis doctoris maiestate perquam alienum, hæreticis tamen admodum familiare. Nam cum ad restinguendos omnes pietatis igniculos,

Facetia, ars Comi.

Facetia

& rerum diuinarum sensum stirpitus de humanis euellendum pectoribus. Comi artes sint potentissimæ, hoc primum excogitauit Dæmon, vt per sacrarum ceremoniarum irrisionem, turpèque facetias, ad hæresim spargendam sibi viam communiret, tum easdem iam disseminato errore constanter retineret. Itaque omnes ferme hæreticorum ministri sunt ineptè faceti, & proteruè dicaces, auentque sæpe ludere, & raucidos aliquot iocos spargere in clauas Ecclesiæ, & Petri cathedram, & summi Pontificis crepidam, & indulgentias, & rosaria, & habitum religiosorum, & ignem purgatorium, & si quid simile. Eo autem quisque facundior est, quò pluribus his condimentis orationem intingit, quibus si fuerit destitutus, instar est implumis auiculæ.

Alia autem (inquam) est ratio apud doctores Catholicos, qui cum ferme toti sint in graui genere dicendi, & ad sanctioris disciplinæ normam compositi, nullum tam inertibus facetiis locum reliquere. Si qui tamen inueniantur, qui, vel quòd ita ficti sint à natura, vel quòd putent inesse in istis iocis ad inescandos animos plurimum vrbanitatis, iis vtantur intemperantiùs, malè sibi, malè auditoribus consulant. Nam ridiculis sæpius adhibitis, tum præsertim si ista è triuuii petita, ad humilem scurrarum vitam paulisper accedant, omnes quotquot antea fuerint excitati protinus hebescent pietatis aculei, tum auctoritas & existimatio dicentis facile deperdetur.

Nulline igitur (inquiens) sunt apud doctores Ecclesiasticos sales, quibus interdum orationi viror quidam delectationis aspergatur? sunt verò, sed quinam? vsu parci, sententiis in ipso ludo graues, verbis modesti, & qui, non ex risu lasciuia, sed ex nobili quodam ingenio fluere videantur. Exemplum sit istud ex D. Augustini, libro de opere Monachorum, vbi

grauiter insectatur quosdam monachos crinitos, qui vt desidiose vitæ speciosum titulum prætenderent, laborem manuum condemnabant, & cœli auibis iactabant se perfimiles, quæ neque serunt neque perunt. Hic in eorum desidiam & promissos capillos ludens: An ita (inquit) vacandum est, vt nec tonsores operentur? an quia Euangelicas volucres imitari se dicunt, quasi depilari timeant, ne volare non possint? Deinde eorum rationem exagitans: iam illud dici non potest quàm luctuose ridiculum est, quòd rursus inuenerunt ad defensionem criminum suorum. Virum (inquiunt) Apostolus prohibuit habere comam; qui autem se ipsos iam castrauerunt propter regnum celorum, iam non sunt viri. Mox erumpit in exclamationem, O Dementiam! & cæt. in quibus iocos magna profus grauitate temperat. Est & illud venustum exemplum, quod affertur ab Ænea Syluio, de concionatore Alberti primi, qui Imperatorem, & Procures conspicatus, oscitanter, vt sæpe fit, concionem audientes, contenta voce exclamauit: Queritur, saluarine Principes possint? & re agitata in vtramque partem, excussoque audientium somno: Quidni, ait, possint? si modò baptismo suscepto, in cuius videntes moriantur?

Monachi desidiose vitæ agitantur ab Augustino.

August. ser. les.

Æneæ Sylu. l. 3. comm. in Panorm.

DE SVAVIBVS ET
cultis.

CAPVT XII.

Verum si delectationis etiã quæruntur aucupia, non est longè dessectendum ad vitia, præsto sunt oratores, & ij ex laudato genere qui saluberrimis præceptis aspergant iucundum quoddam lenocinium mellitæ orationis. Tales autem sunt qui appellantur Suaues:

Primum sunt lenissimis moribus præditi, ingenio miti, & tractabili,

Concionatoris suauis & honesti, cultus, character.

HHHhhh ij

natura comes, & facūdi, erga omnes quantum possunt benefici, in communi hominum consuetudine faciles, & prudentes, discreti, vultu ipso semper ad serenitatem composito tranquilli, & qui verè philtrum habeant tantò potentiùs quanto fuerit dulcius. Ij cum natura propter summam ingenij tranquillitatem ad manūctiores litteras sint optimè compositi, postquam ad tam felix & liberale solum culturæ decor accessit, euadunt eloquentes, non quidem eorum genere qui frangant pulpita, & multo sudore vestes impluant, sed qui lenissimo tractu semper æquabiles fluant.

Dicunt igitur rationibus bonis, speciosis, & quæ secum illecebræ aculeos habent: non multa solent aggerere, non inconcinnè disparia coagmentare, non cohærentia ineptè diuidere: sed vt in delectu rerum sunt splendidi, ita in dispositione prudentes. Verbis porrò sunt admodum tersti, mites, candidi, & sine redundantia copiosi, dulcibus quoque figuris mirificè temperati, periodorum anfractu non vasti, sed modica conclusionē lenes, spiritu, voce, vultu, gestu denique moderati, & multum amabiles: & si rem attentius consideres, videbis in eorum oratione castas quasdam veneres, & gratias non quidem violentè accerlitas, sed quæ naturæ propensionem consequantur, crebriùs afflorescere.

Itaque ad argumenta nobilia, pænegyricasque orationes aptissimi sunt, ad insectationes vitiorum, controuersas quæstiones, congressus, & pugnas, vbi grauiùs anhelare oporteat, non ita instituti; irascuntur tamen nonnunquam; nam vt apes, & si multum mellis habeant, suum tamen in melle & floribus retinēt aculeum: sed cum natura sint perquam benigni, si quid duriùs dicant, aut stomachentur acriùs, non sunt, iis præsertim, qui homines norunt, ita ter-

ribiles, imò videntur ad tempus personam assumpsisse, quæ non potest esse diuturna. Longè sunt feliciores in affectibus suauitatis; nam si quid amanter dicendum, si quid manliuè conquerendum, si quid mitiùs deplorandum, in hoc regnant, & mentem suauissimè feriunt. Præterea nati sunt vt plurimum magnam rerum opulentiam, & quasi ex auro atque argèto supellectilem oratoriam; quò fit vt orationem egregiis sententiis attollant, venustent similibus, historiarum suauitate perfundant. Ad summum, vt eos tibi vno aspectu subiiciam, similes mihi videntur amœnissimo flumini, putà Peneo, qui inter Ossam & Olympum decurrens, collibus dextra læuâque molliter curuis, per apparatus agrorum delicias mollissimis flexibus oberrâs labitur. Sic illi purissimo tractu orationis per opulentas eloquætiæ gemmas effluunt, & auditores suos incredibili quadam Suada rapiunt.

Sunt enim in tractatione humani animi perquam felices: neque existimandum est concionatoribus Catholicis rem esse semper cum scœnatoribus, & homicidis, & iis qui carceri nautico sunt mancipati; sed occurrunt sæpe homines bene morati, magna vitæ innocentia præditi, & ad satus sapientiæ excipiendos idonei, apud quos iracundi, vehementes, clamosi, austeri, non multum possint; contra suaues eos meliùs excolant, & cum fructu delectent.

DE AFFECTATIS.

CAPVT XIII.

SIMIA quædam est eius virtutis, affectatio; sed longè differunt à suauibus molles & affectati; contra quos à nobis superiori libro copiosius disputatum est. Illi magnas habent orationis diuitias, sed hõne-

stas, & solidas: hi puerilis quoddam eruditionis choragium. Illi quicquid habent, hoc tanquam propriam hereditatem possident; fluit enim à felici ingenio, eoque non intemperanter culto: At hos videas vt plurimum in aliquot recentiorum libris volutatos adumbrata leuiùs eloquentia & adscititiis ornamentis iuuenihus luxuriare. Illi verecundas nacti sunt gratias, & dicunt quidem suauiter, sed cum dignitate copulant suauitatem; hi sunt in ipsa affectatione sine fræno verecundiæ impudentes. Illi dispensant elegantias, & colores, hi sine vilo delectu passim offundunt: Illi dicunt argumentis prudentibus, & splendidis: hi puerilibus & friuolis. Illi tractum habent orationis cum vi iudicij diffusum, hi per abrupta, quocumque ingenij calor tulerit, rapiuntur. Illi seruant orationis decoram castimoniam: hi troporum vsu pruriunt insolentiùs. Illi figurarum temperant; hi oblinunt. Ad summum illorum oratio videtur honesta matrona cum mundo sibi debito: horum meretricias olet pyxides, & vestem refert quæ parum deceat pudicam.

DE RIIIS ET SIMPLICIBVS oratoribus.

CAPVT XIV.

Concionatores Pij & Simplices.

SVNT & quidam pij, homines animæ vt plurimum mitissimæ, & candidissimæ, qui cum se totos religioni vitæque asceticæ studiis addixerint, similem quoque animo affectum orationem. Sunt autem fermè boni, creduli, & ad lacrymas faciles; non habent tam lautum & copiosum litterarum instrumentum: quas & multi nescire maluerunt; vel si habent, non ostentant. Quarunt enim non alta, docta, aut curiosa, sed humilia, pia, simplicia. Non multum

curant quid textus ferat Chaldaicus, aut Massale Mozarabicum, an Symmachi versio, an Aquila consentiat, & an קיקיאון kikaion apud Ionam cucurbitam, aut hederam significet: Verum toti versantur in religiosis meditationibus de præsepi, infantia, vita, morte Christi, & de venerandis quidem eius cruciaribus tractant sapiùs, tum de nouissimis, morte, iudicio, purgatorio, inferis, & beatitudine cœlesti verba libenter faciunt. Mox hominum peccata & flagitia deplorant, ad penitentiam reuocant, & sui similes cunctos ferè desiderant. Dicunt autem ea non quæ ex variis librorum lectione conquisierunt, sed quæ secum ipsi sunt meditati; & si simpliciores quidem fuerint, loquuntur stylo humili, tenui, inornato, & plerumque dissoluto; valde delectantur exemplis; & omnia miracula quæ legerint, & audierint, in vnum fasciculum non sine fructu colligunt: aspergunt etiam aliquando narrationes ex peregrino instrumento, quæ non adeo accuratè cum Chronologia consentiunt, vt, Augustum Cæsarem cum Sibylla, de Christo colloquutum; & templum Pacis ea nocte qua Christus natus est, cecidisse, & Romulum de suo imperio consulentem, responsum accepisse, duraturum donec Virgo pareret.

Hæc dico, non parui quidem faciens hominum peccatam, quam omni scientiæ opulentia longè constat esse maiorem; verum cum in tam sagacem & fastidiosam ætatem inciderimus, piis etiam concionatoribus magna prouisione opus est, vt videant quid aut quomodo dicant, ne si quid perperam, licet sincero animo, attulerint, in contemptum ministerij cedat.

DE PIIS GRAVIBVS.

CAPVT XIV.

Concionatores pij & graues.

Aliud est genus piorum concionatorum, qui prudenter & robuste sunt pij: nam illud quidem habent cum primis commune, quòd curiosa oderint, totique sint in piis argumentis: verum quia multum habent cum pietate ingenij ac doctrinæ, etsi id minimè videri velint, dicunt ardore quidem magno religionis, sed sententiis viuidis, motu graui, castè, prudenter, circumspectè, & ij quidem ad graues secundi generis proximè accedunt. Est sanè hæc pietas optimum omnium instrumentum; nam cum eruditio, eloquentia, industria, & cætera humana præsidia tanquam leues flosculi decidant, nisi de cælo irrigentur; sola pietas perpetuum obtinet cum Deo commercium; vnde & diuturnior est, & longè quàm cætera fructuosior.

DE DOCTIS.

CAPVT XV.

Concionatoris Docti character.

Non est ea mihi mens doctos illos concionatores carpere, qui suaue quoddam doctrinæ temperamentum, cum pietate, prudentia, grauitate, conduunt, viros omni honore præstantes: sed fingo mihi, quod animo liberum est, doctos aliquot sine iusta prudentia & pietate ad concionandi manus accedere, qui se ingenij & eruditionis profluito permittant. Tales fermè erunt, qui à puero bonis litteris instructi, omniū scientiarum curricula sint emensi, & tantam vndique rerum opulentiam congefferint, vt vix se capiant: itaque quod didicerunt ex magna se-

cundi pectoris abundantia plenius eructant.

Loquentur sæpius Latinè, Græcè, Hebraicè, nonnunquam Arabicè, & Syriacè, variisque idiomatibus concionem intingent: putes te Geryonem illum poëtarum audire, qui ore triplici diuersos eodem tempore fundat sonos. Habebunt frequenter in ore versiones Theodotionis, Aquilæ, Symmachi, Chaldaicam paraphrasin, & cæteras, quas aut castigabunt, aut conciliabunt. Addet etiam multa ex manuscriptis quæ dicent nondum vulgata typis, aut certè Græcè minimè edita, & in hac vel illa Bibliotheca asseruari, puta Lexicon Cyrilli, Victorem Presbyterum in Diuum Marcum, Balsamonem ad Canones Apostolorum, Breuiarium Adefpoton, aut Rabbi Mosen Ben Maimon, qui nuper fuerit ex Oriente asportatus. Sunt autem in examinandis auctoribus accurati, in refellendis acres, in conciliandis prudentes: notant porro ex qua editione legerint quod afferunt, & quo libro, quo capite, quo versu inueniatur: tum addunt irrepsisse errorem quem sic ex Græcis codicibus emendari oporteat.

In historiis sunt apprimè versati, & Chronologiam quidem accuratissimè discutunt, tum frequenter sermonem inferunt de annis Nabupalassaris, & Cyri, irridentque eos qui dicunt, Platonem in Ægypto Hieremiam conuenisse; Cyclos & Eclipses diligenter inquirunt, & expendunt an vera sint omnia quæ Andreas Hierosolymitanus de ratione inueniendi circuli solaris tradiderit: oderunt sensus allegoricos, & exiles ingenij argutias, & ea quæ multum habent floris; litteralem sensum sagacissimè perscrutantur, & ex variis versionibus eruunt; Concilia, & ritus Ecclesiasticos egregiè norunt, tum hæreticos in ratione controuersiarum potenti sepe plaga feriunt.

Afferent

Afferent autem nonnunquam similitudines ex omnium artium instrumento delibatas, vt qui pene omnia nouerint; & ex mansuetioribus litteris multa quoque aspergent. Et vt se aliquando plebi accommodent, dicent nonnihil tenerum & moratum, sed tum videbuntur extra suum elementum peregrinari, nec tam felices habere emissiones. Nam dictione sunt pressi, considerati, enucleati, tono vocis quales solent esse boni anagnostæ, gestu etiam perparco. De iis queruntur rudiores, eos nimis Latinè loqui, etiam si tum Græcè fuerint loquuti. Ii autè qui nominatim haberi inter doctos volunt, lubenter eorum conciones frequentant, aiuntque ita esse concionandum; & si quæ sint ambitiosæ eruditionis fœminæ, prædicant se lubenter audire viros doctos, rectèque intelligere, licet ne ipsi quidem, vt ait Comicus, intelligant. Qui tamen prudentius iudicant, rectè putant, huiusmodi viros multæ, & profundæ lectionis, accuratèque iudicij, esse in scholis & scriptis admirabiles, ad concionatorium genus orationis, quæ res tota est popularis, minus aptos.

DE SEMI-DOCTIS.

CAPVT XVI.

Concionatores aliqui Semidocti.

Est aliud præterea Doctorum genus simulatum, & quasi tectorio inductum. Tales sunt qui à teneris non iecerunt scientiarum fundamenta per solidum, neque linguarum se varia cognitione excoluerunt. Itaque coniectantur fermè riuulos, in quibus seclusa teneatur aquula, fontes autem prorsus ignorant. Multi sunt in recentiorum libris, eosque nauiter compilant; maxime si qui locos communes scripserint; & vt sunt sæpe ingenio non infelici, & venusta oris facundia, dum

hæc efferunt, dicuntque volubilius, ab iis qui minimè intelligunt, putantur multa legisse; nam & antiquos auctores identidè appellant, & quos vix fama compererunt, ita referunt, ac si in eorum libros commentarios edidissent. Verum periculum est aliquando, ne suam incertiam apud doctos prodant, vt cum primis apicibus delineata apud eos, qui collegerunt, inueniunt auctorum nomina, & D. Augustum, (ita enim sæpe appellatur Cæsar Augustus) vsurpant pro sancto Augustino; & si quis auctor tres tantum libros scripserit, ipsi quantum aut quintum proferunt; tum si quid ab eo Græcè aut Hebraicè dictum, id corruptis verbis pronunciant, & in accentu grauius titubant; denique, cum à Chronologia dicunt maxime dissentanea, & Cæsarium veterem cum iuniori confundunt, germanum sacrarum literarum sensum, non adeo curant, sed multa per accommodationem dicunt.

Amant autem fermè rationes frivolas, quæ multum speciei, parum soliditatis habeant, vt quæ ex Cabalistarum penitiorè scrinio sunt petita; quæ cum dicantur, oraculis videantur simillima. Ad summum vt intrudant leuis alicuius doctrinæ choragium, mirabiles plerumque faciunt excursiones, & dissentanea quæque copulant.

DE CVRIOSIS.

CAPVT XVII.

IN vitioso quoque genere sunt nimis curiosi, qui solent in questionibus parum fructuosis plurimum temporis terere. Querunt igitur, an ligno interfectus fuerit Abel, & qualis ligni speciei; ex qua arbore fuerit excisa Mosis virga miraculorum effectrix: Tum dicent, hanc questionem antea agitatam ab Antonio

Illiij

Consule vr̄bis Romæ, & Haccadon huic petitioni ita satisfacisse.

Haecados apud Galatin. cap 17: lib. 16.

Quod me rogas de virga Moſis tibi notitiam dare, dicam tibi quod de hoc ſcriptum reperi: à Rabbi Simone filio Iohai in inueſtigatione ſecretorum dicitur: Virga illa qua Moſes & Aaron miracula faciebant in terra Ægypti, & poſtea in deſerto floruit, gemmâſque edidit, ab ea arbore exciſa eſt, quam Deus Moſi oſtendit in deſerto, vt aquæ amaræ dulces fierent. Et hæc arbor exciſa fuit ab arbore vitæ, quæ in paradifo ſita erat, Angelorû manibus. Quam quidem miſerunt Adæ, cum ille miſiſſet Seth ad paradifum, filium ſuum, miſericordiâ Dei imploraturum de ſuo peccato: Dixeruntque Angeli, Seth, vt plantaret hæc arborem. Quæ quamprimum fructum faceret, miſericordiæ Dei in eum deſcenderent, aperirenturque portæ cœli, quæ obſeratæ ſunt. Hanc autem arborem ſeu potiùs ramum accepit Seth, plantauitque in deſerto, quam poſtea Moſes inuenit, & ex ea virgam ſuam excidit.

Idem lib. 8. c. 5.

Hæc pretioſa fabula cum narratur, aures implet admiratione, & obſtupescunt qui audiunt, quòd tantum & tam mirabilis hiftoriæ arcanum tam diu latuerit. Iidem plerumque fortè examinabunt genealogias Iudæorum, & quærent cur Panther ab Hebræis Dominus noſter fuerit nominatus, & verè Panther ataus ſanctiſſimæ Dei Matris fuerit. Tum de perſona Chriſti, & Beatæ Virginis nimis multa expiſcabuntur, & ſcire auebunt quas illa veſtes & calceos habuerit, an ſecum in Bethlemitana peregrinatione bonem & aſinum duxerit, aurumne in maſſa, an nummos aureos à Magis acceperit: quæ quidem, vel certè non diſſimilia, plerumque ab iis qui hiftoriam tractant, ex deſtinata opera quæri obiter, aut, ſi ineptè fuerint dicta, reſelli poſſunt. Tamen in concionibus niſi res ad-

modum poſtulet, hæc argumenta prolixè diſcutere, curioſitatis plurimum, parum certè fructus habet. Præterea ſi viderint auditores prurire rerum curioſarum deſiderio, afferent ex hiftoria naturali quicquid erit abditum, & incredibile; agitabunt quæſtiones Theologiæ & Philoſophiæ, non tam ad doctrinam quàm ad pompam, vagabuntur per omnia terrarum imperia: & ſi qua minima data fuerit occaſio, huius vel illius imperij Principes à primo ad vltimum percenſebunt. Tum vt arcana etiam dicant omnibus ignota; *Quinquaginta prudentia portas, & triginta duo itinera ſapientia, additis Hebraicè nominibus, cum magna oſtentatione memoria, numerabunt.*

Cabal. l. 1.

DE SCHOLASTICO genere oratorum.

CAP. XVIII.

Succedunt deinde Scholaſtici: Quod verbum ne quis ſecus accipiat quàm intelligam, non nihil diſtinguendum eſt. Primum igitur dicti Scholaſtici viri multæ in omni genere literaturæ, & politioris etiam elegantia, quod ſuperius oſtendiſſe me recordor: nunc autem nomen remanſit penes eos qui Theologiam docent in diſſerendi ſubtilitate poſitam, viros doctos, ingenioſos, acres, & omni honore dignos, quorum exquisitiſſima doctrina in decus & utilitatem Eccleſiæ longè latèque permanuit. Ex eorum ſchola prodeunt nonnunquam concionatores, qui vel ſub ipſa adhuc ſtudiorum incude poſiti, vel certè calentibus etiam tum altioris doctrinæ vigore ingeniis, rebus optimis parum prudenter vtuntur.

Afferunt enim ad aures plebeias, recõditas ex Theologiæ instrumento quæſtiones, de ſcientia Dei, de præ-

DE POPVLARIBVS.

CAP. XIX.

Concionatores populares.
Coronidem his ideis imponat
Popularitas, præclara certè virtus dicendi, & maior ad conciliandos animos, quàm quiſquam putet; eſt ſermonis quædam ad hominum ſenſus accommodata facilitas; quæ rebus, & verbis, ſi non inſtructa curioſius, fluit tamen omnino beatiùs.

Caue autem, popularitatem cum humilitate dictionis confundas: humiliter ſiquidem loqui rudes poſſunt, populariter dicere non niſi naui oratores poſſunt. Proſciſcitur enim hæc virtus à ſœlicis ingenij ſœcunditate, & magna quadam induſtria, cui continuus exercitacionis labor quaſi cumulus acceſſerit.

Populares autem eiufmodi ferme ſunt: Primum ingenio illuſt. i. ſacili, copioſo, ad omnes motus flexibili, lautum habent ſcientiæ inſtrumentum; quod & ſi minimè (propter hoc genus dicendi populare) videatur impositis; tamen ſi quis propiùs conſideret, facile deprehendet, eos magnarum artium ſeminibus orationem mentemque perſperſam habere. Prudentes omnino ſunt & morum, ſtudiorum, affectuum, conſuetudinumque humanarum peritiſſimi, & acri vt plurimum *καυταίοι*, quæ rerum imagines tanto ſeruet tenaciùs, quanto exceperit feliciùs. Verùm ſupra ceteros induſtria pollet mirabili, qua & intimos hominum ſenſus, quos viderint, ſtatim delibant, & ipſi quaſi Protei, non quidem ad calliditatis flexus & illecebras, ſed ad hominum ſalutem procurandam in omnes vertunt formas, *Omnia pene omnibus facti*. Idcirco in regendis hominum animis, quibus nihil eſt ferè moroſius, omnium mihi videntur feliciffimi. Dicunt argumentis, non

tam speciosis quam fructuosis, magnum habent rerum delectum, dispositionem aptam, & concinnam, dictionem felici quodam profluvio æquabiliter fusam, non grandem & cothurnatam, sed neque humilem, aut strigosam, aut attritam. Proœmiantur aptè, narrant dilucidè, præliantur acriter, movent etiam potentiùs. In conformatione imaginum & descriptionum sunt mirifici; quamquam nihil affectant puerilùs; in similibus ingeniosi, in ethopeis & moratis orationibus regnant: Actione sunt non molli & curata, & polita ex schola, sed quæ multum libertatis, & sui iuris habeat. Vocem autem in tam varios flexus & modulos concidunt, vt non vna loqui persona videatur, præcipuè si quid moratum narrant. Tunc enim videntur soli scenam exhibere variis colloquiis verborumque velitationibus distinctam: quò fit vt sine fastidio, longè aliter quam cantores, audiantur.

Et de Idea quidem satis. Nùc si quis à me querat, quæ dicendi ratio perfectissima sit, eam esse arbitror quæ à vitis seiuncta, earum quæ supra commemoratæ sunt virtutum maiorem tæperiem habeat. At verò quia operosa res vnù præstare in omnibus, idcirco rarissimum est, absolutù omni ex parte nancisci concionatorem:

Nunc talem fuisse Chrysoctomum contendemus; & cum duabus maximè rebus vis concionatoris cõtineatur, virtute, & eloquentia; diuim nostrum in vtroque magnum libet ostendere.

CHRYSOSTOMI MAGNA
mens, magna eloquentia seminarium.

CAPVT XX.

PRimum & maximum magnæ illius eloquentiæ seminarium est

magnæ cuiusdam mentis excitata perfectio, quam in S. Chrysoctomo fuisse perinignem, dictorum factorumque constantia. Splendor & veritas, clarissimis monumentis testatur posteris reliquere. Certè quam diu his corporum compagibus tenemur inclusi, mentem, cœlestis auræ particulam videre non possumus; ex quo fit, vt qui ex hominum contubernio discedunt, antequam quidpiam effecerint, quo diuinos illos sensus quibus altissima quæque ingenia dicuntur esse reserpta, posteris aliqua ratione delibandos traderent, vitam nullis eruditionis aut virtutis coloribus impressam, tanquam Mathematicorum inanem lineam videantur confecisse.

At verò quæ clarissimarum virtutum, nobilissimarumque artium ornamentis locupletarunt; in profectò iure existimantur, non in aère pinxisse, sed ætatem, quasi illustrem tabulam, exquisito colorum flore descripsisse, vt mentem ipsam, quam cernere aliter non possumus, in aspectu ponerent. Duo sunt autem præcipui colores, quibus se in hac vita cœlestis pingit animus, Virtus, & Sapientia; quas in S. Chrysoctomo singulares & propè diuinas admiramus.

CHRYSOSTOMI PIETAS,
& consociatio cum Deo.

CAPVT XXI.

Atque vt eas quas sacris orationibus necessarias imprimis virtutes prudentissimi viri iudicarunt, obiter attrectemus, certè sua uis cum Deo consociatio apparatissimis cœlestium rerum delibuta voluptatibus, summi illius ætheris instar esse creditur, cuius motu cæterarum virtutum quasi stellarum perpetuæ conuersiones, per fixas honestatis leges gloriosissimè decurrunt.

Animus in hac vita duob. coloribus pingitur.

Fuit autem hæc virtus in Chrysoctomo non obscura; cuius animus perpetua rerum diuinarum contemplatione, quasi catenis aureis religatus, hærebat origini suæ Deo, & nullum habebat cum terris commercium, nisi quod aut huius mortalitatis necessitas extorquebat, aut regina virtutum factorumque omnium charitas præcipiebat. Mentem quippe quasi purissimi nitoris speculum nullis rerum humanarum sordibus infuscatum, æterno numini prætendebat, vt eius radiis collustratus, quod è cœli duxisset contubernio, hoc cumulatâ quadam mensurâ spargeret in terras. Quamobrem eo ipso tempore, ea ætate, qua iuuenes calcato virtutis fœdere præferoces per medias voluptates indomitis per motionibus veluti quadrigis inuehuntur, is vt vitam summarum arrium præsidis, contra vim impotentis adoleſcentiæ muniret, non se iis quibus frui poterat, deliciis addixit, sed in fratri monasterij septa conclusus, in hac fragili corporis argilla cœpit Angelorum vitam cœlestesq; delicias meditari.

Totus nempe erat in vigiliis, totus in orationibus, totus in maximarum rerum commentatione; hinc illa lux, illa sapientia, ille ardor concionum, ille lacrymæ, quas vbertim hominum flagitia deplorans effundebat. Præterea quod ad sancti viri pietatem indicandam non mediocriter facit, vt erat in Diuum Paulum ardentissima quadam charitate, eius effigiem in eo ipso loco habebat, vbi sancti corpusculum centum laboribus atque vigiliis confectum (fuit enim somni inter cæteros parcissimus) quiescere solebat. In hanc illam imaginem cum Pauli epistolas perlegeret, oculis atque animo defixus, quasi ipsum viuum atq; spiritantem intueretur, conuilebat, allequebatur, orabat, exosculabatur. Quæ autem orationis studium fecerat, & quo animi

ardore in ceteros propagari voluerit, testantur ea quæ posteris reliquit cõscripta de orando Deo monumenta.

CHRYSOSTOMI TEMPERANTIA,
& frugalitas.

CAPVT XXII.

Lebat hanc orationem insigni victus frugalitas, quam ille tota vita excoluit, vt quæ grauissimo in studiorum comes esset perpetua, magnumque conferret ad contemplationem adiuuentum: sic enim se res habet, vt scripsit S. Nilus, *Sobrius mens, vt stella sereno caelo, fulget dulcius.* Contrà, qui culinæ nidore gulæque vaporibus obsessus tenetur animus, quid potest sua natura dignum, quid splendidum commentari? Faciebat hæc cibi parsimonia, vt non lubenter conuiuio interesset, sed cum leuissimo cibo naturæ satisfecisset necessitati, in suam se iucundissimam illam mentis solitudinem totus abdebat. Quamobrem illi qui eius innocentiam furcissimis maledictis consciderunt accusatores, inter cætera criminacionum capita, illud non omiserunt: *Quod hospitalitatem deseruit, solus studens comedere.*

Cassiodorus hoc ipsum stomachi debilitati à plerisque ascriptum commemorat: de quo etiam valetudinis incommodo queritur epistola 6. ad Olympiadem.

Ab ipsis mortis Ianuis reuocatus hæc ad te scribo: Deinde: Hyems enim grauior quàm solebat, exorta, grauiorem quoque nobis stomachi hyemem inuexit: nihilòque melius ac commodius, quàm qui mortem obierunt, imò etiam grauius hos duos menses cõfecit: Hactenus enim lucis huius vira fruebar, vt malorum quibus vndique afficiebat, sensu afficerer.

Quo autem odio prosequeretur
Llliii ij

intemperantiam, testantur eius hominiae contra luxum, ebrietatem, & crapulam acerrimo stylo conscripte. Quin frequenter monebat, *Gula terminum praesigendum esse, natura parsimoniam.*

Palladius, qui eius vitam per dialogum conscripsit, haec de eius victu inferuit: Ipse solus edebat, vt ex parte noui; ob istiusmodi causas: Primo quidem ob calorem capitis abstemius erat; nisi quod in aestu, eo quod Diarrhodon appellatur, utebatur. (Est autem *διάρροδος*, vini species ex rosis compositi.) Secundo, quoniam infirmitatis cuiusdam gratia, eius ordinem desiderabat; adeo vt sapius quae fuerant parata, ingrata viderentur, & quae non aderant, inquiri oporteret. Deinde plerumque cibi oblitus ad vesperam vsque ieiunabat, partim occupatus Ecclesiasticis curis, partim spiritualibus intelligendis abstractus. Contendebat enim, vt eum nihil sacrarum literarum praeteriret.

Tanta autem fuit vitae puritate, vt ex quo baptismum accepit, nunquam omnino iuravit, aut aliquem iurare compulerit, aut mentitus sit, aut cuiquam maledixerit, aut scurrilia locutus fuerit, aut iocos admiserit.

CHRYSOSTOMI PRVDENTIA, & de Concionatoribus iudicia.

CAP. XXIII.

Verum licet permultae aequae splendidae virtutes non parum in eo obtineant commendationis; vna tamen inter caeteras elucet prudentia; cuius praesidio illae, quas instar micantium siderum collucere videmus, omnes honestatis diuitiae reguntur, instruuntur, & summa quadam suauitate dispensantur.

Inclusus variis famulatur spiritibus astris, Inque suum certis motibus vget opus.

Quantus autem huius virtutis vigor fuerit in sancto Chrysostomo, testantur & ea quae de concionatorum virtutibus non minus magnifice quam fructuose multis in locis inculcat.

Tria censebat esse sacri oratoris officia praecipua, arguere errantes, obsecrare iustos, increpare sceleratos.

Vitam rectam, optimum syllogismum.

Concionatores qui humiliter assentantur, aut iucunda cuique loquerentur, dicebat esse cirhaeodos potius quam concionatores, eosque miseros, infelices, & proditores appellare non verebatur.

Sentiebat monendos esse cum charitate errantes: quippe, vt aiebat, Magnus doctor est Charitas.

Laboriosum esse oportere concionatorem, & sedulum, tanquam Christi Apiculam.

Eundem sciscitari oportere de moribus populi, non ex curiositate, sed ex salutis prouisione.

Temerarium esse qui se periculis frustra ingereret, cum nulla causa aut necessitas postularer; si vero de Dei gloria, pietate, & utilitate hominum ageretur, tanta facilitate corpus exuendum, quanta vestimentum, cum in lectum quis se confert.

Cauendam sacro Oratori in carpendis vitis iracundiam, sed, quod olim Phinees fecit, iugulandum, & non irascendum. Hoc est, scelera Verbi diuini gladio sine vlla vitiosa animi commotione perimenda, ne quis increpationis praetextu suam explere videatur cupiditatem.

Inter concionandum personas nominatim non esse perstringendas; sanare enim oportet errantes, non efferare.

Maiorem concionis partem moribus recte impendi.

Tria ad ciuitatis perfectionem esse

Homil. 9. in 2. ad Timot. Homil. 3. in 1. ad Corint. Homil. 38. ad popul. & homil. 30. in Acta. Homil. 33. in Cor. Homil. in Psal. 115. Homil. 9. ad popul. Antioch. Homil. 67. ad popul. Antioch. Homil. 30. ad popul. ad Gal. 6. Homil. 6. ad Eph. 16. ad popul. Antioch. Homil. 17. ad popul. Antioch. De formula dicendi optima homil. in Psal. 115. Homil. 3. ad Tit. Homil. 6. in 2. ad Timot. Homil. 8. in 2. ad Timot. Homil. 27. in 1. Corinth.

necessaria, pietatem ciuim, misericordiam in pauperes, nouitatum detestationem.

Ecclesiasti balbutiendum saepe cum populo quod sit fructuosior.

Eundem oportere summa patientia esse praeditum, & tranquillo animo, more piscatorum, expectare, donec pisces se in rete induant.

Caueat omnino concionator a vanitate, & deliciis; duobus scopulis in illo concionum freto vehementer periculosus. Studeat tamen valetudini, quod suo ministerio defungi alacrius possit.

Nec facilem, nec omnino duram aurem habeat ad ea quae deseruntur crimina.

CHRYSOSTOMI humilitas.

CAP. XXIV.

Nitebantur autem eximiae virtutes insignis modestiae demissionisque radicibus, quam a puero vehementer adamauit; nam cum parentes pro sua nobilitatis splendore eum lauto quodam seruitio stipatum vellent scholas frequentare, totam illam humanarum rerum pompam modestissimus adolescens repudiavit, & vix eo adductus est, vt vno dumtaxat famulo vteretur. Cumque magnum illud ingenium quod supra aetatem se efferebat, non possent homines non admirari, crebrisque gratulationibus prosequi, oblatos sibi etiam tum in hoc primo aetatis limine magnos a scholarum moderatoribus honores ferre non poterat; sed grauata adeo sustinebat, si qui, modo comiter abiici non possent, vt eum facile intelligeres oerant; non honores gerere. Quam obrem eo tempore quo de ingenij claritate praestantissimaque eloquentia spes omnium maximae adblandiebantur, se in solitudines proripuit, vt huma-

nam gloriam forti animo calcata subigeret. Quanto vero hominum conatu ex ea vita quam elegerat tranquillitate ad sacerdotia curasque ecclesiasticas sit prouectus, nemo nescit. In amplissima porro dignitate collocatus ita se gessit, vt, *Non sua sagena immolare*, quod vetatur in sacris; sed contentissimo quodam animi ardore in Dei gloriam niti videretur. Itaque plausus & acclamationes oderat, humanas laudes respuebat, Nullum illi acroama durius quam disertis laudatoris oratio; nihil modestis auribus grauius quam assentatio videbatur. Contra acerbam exilij ignominiam, angores animi, corporis iam aetate & morbis confecti cruciatus suas existimabat delicias; & haec quidem magno conscientiae theatro contentus patientissimedeuorabat, vt nec vellet in publicum, si posset, affluere constantiae famam. Nam & in epistola ad Olympiadem ait, se in suis arumnis volitare & exultare, quasi ingentes nactus esset diuitias; tum praecipit, vt haec contineat nec cuiquam enunciet, imo etiam eorum ora qui haec narrabunt, comprimant.

EIVSDEM CONSTANTIA, & Grauitas.

CAP. XXV.

Verum, vt cum de rebus ipsius ageretur, nihil erat humilius; sic vbi Dei causa & religio suadebat, nihil erat altius, nihil constantius. Equidem miror, hominem inter haec aurae fulgura & coruscationes, inter excussam vim procellarum, inter iactus fulminum, iam ictum, iam fulmantem, iam nefariis illis tædis insanctissimum caput iniectis ardentem, omnes scelerum machinationes, & omnes imperiorum fastus, veluti ruentis in se caeli pondus in-

Homil. 13. ad Philipp.

Ioann. Mosehus in prat. Spirit. c. 191.

Habacuc. 16.

Vide ep. I. 4. ad Olym.

luctabili quodam vigore spiritus excipere.

Quis enim non suscipiat primum magni illius Iohannis cum Gaina congressum? Venit homo Arianus Constantinopolin, Arcadij Imperatoris tumens amicitia, magnum aliquid anhelans, adumbrata bellicarum rerum gloria circumfluens, ingenti aulicorum satellitio, & Arianis clientibus quasi canum gregibus vndique succinctus. Et ne quid ad singularem malitiam deesset, quaesitam scelere potentiam larua quadam sanctitatis & quietis publicae velare nititur. Templum Arianis postulat, nutat Imperator, angitur, quod se vertat nescit; paternae quippe pietatis non pressa, ad exigui temporis recordationem, sed ad omnium saeculorum memoriam iniusta recurrebant vestigia: Contra verò terrebant potentissimi hominis artes, qui si repulsam ambitioso stomacho minus concoqueret, verendum erat ne summam auctoritatem, quasi arcum intentum, in Imperatorem verteret, & res imperij iam concussi, non mediocriter attereret: Accersitur Chrysostomus ille antea contemptus, & pannosus Anachoreta; prodit in medium, congregitur, pugnat, reprimit furorem, frangit audaciam, arrogantissimum hominem quasi puerum virga compefcit. Tum fremente inuidia, exultante nostra religione, fauente caelo, bonis omnibus plaudentibus, haereticorum petitioni securim injicit, & Ducem numerofo militum satellitio terribilem, in ea ipsa vrbe, in qua iam sibi pene sedem moliebat imperij, vagum, contemptum, eiecctum, basilicæ atque adeo sacrarum religionum immunem, irrisum, extorrem facit. Tanta est & tam efficax inermis sacerdotis pro Deo armata constantia!

Quid deinde, quomodo flagitiosos primarioium hominum mores, &

quomodo effusam cleri licentiam, quomodo funestissimas ex veteri illa immanitate oppressorum *Harpys*, à quibus tenuis plebeculae sanguis innocentissimus exsugebatur, fuerit infectatus, quam acer, quam velox, quam animosus illis oblitte- rit, quis ignorat? Sed quia palmarium obtinet constantiae, celeberrima illa cum Augusta concertatio, lubenter caetera praetereo. Coniux Arcadij Eudoxia, mulier, & sexu ipso, & supra sexum arrogans, ingenio saeva, ira effrenata, avaritia insatiabilis, Imperij praeterea auctoritate quasi funestissimo celo in omnes bonos armata.

Primum Eunuchorum & mulierularum septa famulatio, deinde familiariorum satellitum, & quod miserius est, pudendorum Episcoporum feruilibus adiuta ministeriis. Chrysostomum aggreditur, nec iam Callitropes vineam, & pauperum praediola deuorat animo, sed in ipsas aras, & aeterni Numinis honorem iniuriosa, statuat illam argenteam luctuosissimae tragicediae & acerbissimorum dolorum fontem, non longè à tremendis Dei altaribus dedicat.

Hic hominum concursus, hic plausus & clamores, hic saltatorum & histrionum spectacula, hic semimortuae profanae gentilitatis reliquiae excitantur. Quid faciat Chrysostomus? assentetur? praemium est assentationi propositum, amplissimum sanè sacerdotium: contra, si reluctetur, non est tam ignarus rerum atque insolens, vt non videat impotentissimae mulieris furias omnes esse excipendas, & aut vitam extorrem subeundam, aut mortem forti animo oppetendam. Sed tacere non poterat, quae humana maior de caelo vis animabat, obstitit, arguit, increpat. Augustam Ecclesiae aditu prohibet; non illum diadematis fulgor perstrinxit, non satellitum minae terruerunt,

non

Zofan. l. 5.
eam describit.

Socrat. l. 6.
c. 16.
Zof. l. 8. c.
20. Baron.
ad an. 404
3.

non inflexerunt amicorum lacrymae, non concursantium aduersus se Episcoporum fremitus infregerunt, non mouerunt iniquissima in infantis caput coniurata toties concilia, non exilia, non solitudines, non arma, non cruciatus, Archiepiscopum de illo altissimo constantiae gradu deiecere, omnes suo corpore exceptit in se coniectas volitantium quasi furiarum faces, omnia vidit, omnia pertulit, omnium telis vnum caput opposuit, vt, si posset, concitatum in Ecclesiam incendium suo cruore restingueret.

EIVSDEM ZELVS.

CAP. XXVI.

ERat porro beatissimi viri pectore fax quaedam diuini amoris infixata, quae noctes diesque nouis ignium succrescens alimentis, tuas vndique terrarum flammis ventilabat. Amor scilicet ille est, quo tanquam spirabili natura viuunt Angeli, quo sancti inardescunt, quo quicquid est puriorum in terris metium, validissime sauciatur. Atque vt cœlum pro igne solem habet reliquorum moderatorem luminum, fontem lucis, fomitemque ardoris sempiterni: Hic verò mundus inferior nactus est illud elementum aëre superius, cuius inter caetera potentissimus est dominatus: Sic is qui à nobis videri non potest, intelligi tamen potest, mentium quidam à concretione corporis secretarum mundus, pro Sole & igne, pro flammis & radiis, vnum Amorem sortitus est purum, velocem, æthereum, synceram quandam diuinitatis portionem, cuius beneficio mortales penè in ipsam Dei naturam transfunduntur.

Hoc amore deflagrabit Chrysostomus; qui commodatus videbatur, non datus his terris, vt in animos

hominum eas quas ipse è caelo hauserat faces, perpetuo quodam motu spargeret. Quamobrem tamdiu hic arsit, quamdiu vixit, & quoad licuit, instar purissimi sideris creditum sibi orbem lustrauit, dedit obscuris lucem, ægris medicinam, miseris solatium, fastiditis gratiam, omnibus ornamentum, atque naturam.

Et certè mirum est quo pacto vir ille curis animi, corporisque laboribus confectus, hoc sedis triennio tanta gesserit, quanta vix crederet posteritas, nisi incorrupta historiarum fides testaretur.

Fuerunt illi tam breui annorum curriculo, aduersus haereticos Catholicosque Episcopos, tyrannos, barbaros, ipsam demum Eudoxiam, quae omnes immanitate superauit, crebra & formidolosa certamina: Is tamen inter tot rerum asperitates, quae fortissimi cuiusque animum frangebant, atque induitiam debilitare potuissent, non modò non elanguit, sed alacrius eam suorum laborum cursu incitauit, & quaecumque ab optimo ac vigilantissimo Episcopo erant expectanda, hæc summa fide, incredibili constantia, fructu etiam copioso suo gregi praestitit. Quanto autem amore hunc diligeret, eiusque saluti prospectum cuperet, testantur etiam illae voces ex homilia quadragesima quarta in Acta Apostolorum.

Iam (inquit) Dei gratia nobis tertius in hoc munere exactus est annus. Per triduum, vt scitis, saepe etiam per septem dierum spatium hortamur, monemus, reprehendimus, increpamus, lacrymas fundimus, quas malo tamen, ne quis in deteriore partem capiat, meae solitudini quam pulpito credere. Iam eò sum adductus, vt propè mihi de mea salute desperandum sit. quorsum? quia dum me vobis impendo, dum res vestras deploro, dum totus vobis seruo, sit, vt nec mea lugeam, nec

KKKkkk

planè curem; si vos obtemperatis, pro lætitia dolores & cruciatus meos non sentio: sin minùs etiam ius qui inde redundat dolor, mearum miseriarum sensum obtundit.

Et in fermone, antequam iret in exilium, ista sunt ardentissimi affectus: Vos mihi Patres, quo pacto possim omnium vestrum obliuisci? Vos mihi vita vos mihi splendor nominis, vos gloriæ patrimonium. Et ego vestri causa paratus sum vt milles maeter, nec vlla n existimo hinc me ehibere gratiam, quando sic demum lebito munere perfungar.

Quantum autem rerum hoc amoris perpetuo deflagrantis a dore gesserit, eius acta denarrant.

Huius tuasi Arcadius Imperator, cum intellexisset complures iutorum, vel in aula militantium, vel in agistatibus fungentium, esse hæreticos, & specie a dunta ac præcauisse Catholicorum, eoidem magistratibus pulfos, pecuniæque multatos penitus repudiavit. Huius opera Sythæ Ariani erroribus irretiti, postquam eum per interpretem verba facientem audiuere, reiectis erroribus in Ecclesiæ Catholice animum confluxere. Huius industria Nomades mitioribus ingeniis imbuti, sanctissimas religiones à viris Apostolicis, quos in istam regionem Chrysofostomus delegauit, susceperunt. Huius studio Marcionitarum hæresis nondum in fomite præfocata, sed peltiferas ventilans flammias, Imperatoris edicto compressa est. Huius studio monachi in Phœniciam, non sine diplomatibus Imperatoris ad demolenda idolorum fana, cum operis quibus mercedem Chrysofostomus lectissimarum Matronarum sumptibus procurauit, missi sunt. Et ne quid vacaret eius charitas incredibilis, quæ nunquam solet feriari, ipse inter sui exilij acerbissimos sanè dolores, captiuos ex Isauris barbaris redimebat, suisque restituebat

υμεις εμοι πατερες, υμεις εμοι ζωη.

Marcus Diakon in act. s. Porphyr. B. 70. an. 400. Theod. l. 3. c. 30.

Theod. l. 5. c. 9.

sedibus, tum egenti turbæ corrogatis quibus poterat pecuniis humanarum solatia miseriarum suppeditabat.

EIVS INGENIUM, & facundia.

CAP. XXVII.

Eius ingenium statim atque perceptum est, placuit, & digna vitia sunt opera, quæ in arte eloquentiæ ponerentur. Isidorus Pelusiota in epistola ad Orphelium, commendat in Chrysofostomo linguæ facundiam, sententiarum pulchritudinem, argumentorum densitatem, quæ in ipso etiam adolefcetem doctissimi nos viros ad stuporem vsque deniratos.

Quantum verò Chrysofostomi eloquentiam fecerit Libanius, ea tempestatosoponistarum omnium maximus, testatur eiusdem epistola ad Ioannem, quæ apud Isidorum quoque legitur his fermè verbis:

Cum pulchram illam tuam & elegantem orationem accepissem, viris quibusdam, qui & ipsi sunt orationum opifices, atque architecti, eam legi, quorum nullas omnino fuit, qui non gaudio subsiliret, & acclamaret, & ea omnia faceret, quæ homines admiratione percussit & quasi attoniti facere solent. Ego igitur eo nomine vehementer letor, quoddam ad forenses operam in qua arte specimen edis ingenij, demonstratum quoque dicendi genus adiunxeris. Atque te beatum duco, qui ad hunc modum laudare queas: & item eos qui talem suarum laudum præconem nacti sunt: Patrem scilicet qui imperium dedit, & filios qui acceperunt. Baronijs hanc orationem tantopere laudatam à Libanio, scriptam putat à Chrysofostomo in laudem Valentiniæ se-

nioris, & eius filiorum, Gratiani, atque Valentiniani; quo tempore Ioannes annum fermè ætatis vigesimum primum agebat.

Et primæ quidem illæ visæ sunt surgentis veluti ingenij faces; at postquam clarissima indoles cœlestis sapientiæ nobilitata est instrumento, ea dixit & scripsit quæ cum singulari admiratione memoria sæculorum intuebitur. Quis enim fecunditatem illam ingenij vehementer non miretur, cum Nicephorum Callistum audiat prædicantem, se mille Chrysofostomi libros legisse; & Suidam, afferentem, eundem tot exarasse volumina, vt percenteri numerus facile non possit?

De eius stylo Anianus videtur præclare iudicasse, cum dixit: Chrysofostomus illud quasi peculiare cultodit ac primum; quod cum semper sollicitus sit, semper vigilans, & noxij stuporis inimicus, nusquam tamen eius oratio in pompam eleuatur dicentis, sed tota ad vtilitatem aptatur audientis. Est enim stylus ipse Ecclesiæ auribus accommodatus; priscum illud, sed eruditum, dicendi genus exprimens, medius, æqualis, maturus, pudicus, alienus ab omni iniuriæ culpa, pompæque luxuriæ, non squallidus quidem, nec tamen floridus, non impolitus, sed neque nimia subtilitate limatus, non asperitate horridus, nec tamen amœnitate lasciuus, maximam vbi que copiam, admirabilemque indicans facultatem, nusquam tamen ambitionem. Eò sit vt eum magis simplex lector intelligat, & laudet disertus. Denique & S. Basilij admirabilem illam curam loquendi, & plausibilem Antiochi pompam, & sublimem illum Gregorij cothurnum facile intelligas, hac Ioannis mediocritate superata.

Hæc ille appositè quidem & verè: hanc enim dicendi rationem præcipue consecutus est Chrysofostomus,

quamquam si propius rem considerare velimus, nullum profectò inuenimus genus eloquentiæ, nullam elocutionis virtutem, in qua non sit eximiè versatus; quod lubet aliquot eius exemplis comprobare.

CHRYSOSTOMI *grauitas in dicendo.*

CAP. XXVIII.

Flumen illud beatæ orationis Chrysofostomo semper magis cordi fuit, quàm in conciso dicendi genere contorta sententiarum grauitas: Neque tamen omnino hac eloquentiæ forma cauit; sed cum apud Principes viros agendum fuit, in ponderosam sententiarum densitatem orationem collegit. Talia sunt quæ contra Cainam fertur ingenti animo dixisse. Erras Cain; si amicitiam Imperatoris in tuæ impietatis satellitium conuertis. Non licet Imperatori facere quod petis; non licet ei qui pietatem colere instituat, contra sanctissimas religiones aliquid moliri. Templum tibi in vrbe dari postulas? En tibi apertum est, ingredi, preces funde, nemo prohibet.

Sed alterius es sectæ, (inquis,) & æde sacra tibi opus est, in qua cum tuo comitatu rebus diuinis opereris. Quo nomine hoc requiris? Maiora sunt ea scilicet quæ pro imperio militiæ gessisti, quàm quibus tantillum gratiæ denegetur. Tu igitur nihil te præmiorum putas dignum his rebus gestis accepisse? Vnde hæc Ducis dignitas? vnde nomen Consulatus? Nihil dico insultandi causa, sed tamen modestiæ tuæ est cogitare quis nunc sis, quis olim fueris; quæ antea tibi egestas, quæ nunc rerum omnium abundantia, & vt paucis dicam, quo nunc cultu incedas, & quibus antea vestimentis indutus Istrum traieceris.

Expressæ is quæ Theod. habet. l. 5. c. 30.

Si tuorum officiorum meministi, tot vero beneficiorum es oblitus, ingratus es.

Hæc planè sapiunt mentem excelsum, grauissimisque cogitationibus exaggeratam; nec minus habent præfinitas, & grauitatis, quæ apud ipsum Imperatorem dixit contra Arianos:

Dic (amabo) Imperator, si quis haic pulcherrima corona, quam geris in capite, quosdam abiectos & obscuros lapides inter clarissimam gemmarum lucem inseruisset, videretur hoc tibi esse tolerandum? Cumque animos hac petitione suspensos tenuisset, ipsumque haberet Augustum dictis annuentem: tum amplius:

Tu verò non existimas Deum irasci, si in hac ciuitate, in hoc Imperij & gloria domicilio, inter hunc syncerum bonorum cæterum, tandem patris corruptam & depositam partem residere? quo sanè dicto tanta efficacia in ipsius Imperatoris pectus penetravit, vt Arianos imprimis nobiles vrbis expelleret.

MAIESTAS ELOQUENTIAE in Chrysofomo.

CAPVT XXIX.

Solet nonnunquam in argumentis speciosis versari, & in iis remissa tantisper contentione sermonis, quem λόγον ἀγωνιστικόν vocat, pleniùs se diffundere. Tales sunt sermones de incomprehensibili Dei natura: in quibus se ait cælestes choreas duxisse, quasi in florentissimi patri amoenitate, ὡσπερ ἐν λιμῶνι πνιγνυμένων. Nec immeritò fertur enim, & volat, & longè supra populares sermones erigitur, dum agit de illa σολυκατάστασι, & de natura Angelorum, eorumque cognitione: hæc maximè Dionysium sapiunt.

Typus de incomprehensib. Dei nat. ad popul.

Oration. 2. aduers. Iudeos.

Serm. 2. de incomprehensib. Dei n.

διὰ τὸ τοῦ καὶ τοῦ σοφώταται, ἢ γινωσκώταται, ἢ καὶ διαφώταται: quanquam de illa σολυκατάστασι, prudenter mens Chrysofotomi intelligèda est, ne quid subit erroris. Sed non hic interpretandi locus: hæc obiter perstringimus.

Elucet præterea eius maiestas in narratione & hypotyposi splendidarum historiarum ex biblis, quales sunt de miraculis in Ægypto, supplicio trium puerorum, & inimilibus: sic enim ille oratione; Quod nemo læditur nisi à seipso: quæ quia Græcè longiora sunt, Latinè subiciio.

Διατείχεται τὴν φλόγα νεφέλη.

Distinguebat enim flammam nubes undique impendens, & omnibus illis populis gestatoriae domus instat erat. Neque verò noctu face indigebant, quæ tenebras diuiceret, sed erat eis columna ignis, fons stupèdæ lucis in duplicem vium; tum vt lucret, tum vt iter dirigeret. Neque enim lucida duntaxat erat, verum etiam omni viæ ducere certius infinitum illum populum per saxa & solitudine ducebat. Ibant non terra solum, sed etiam mari quasi terrâ. Ausi sunt transcendere fines naturæ, cum læuum pelagus pedibus peragrarent quasi per firmam petram iter facerent. Cumque illis substratum esset elementum illud, solidam terram, camposque supinos, & agros imitabatur: cum verò hostes excepisset, tum maris vices exquebatur: Illis quippe fuit vehiculum, hostibus ipsorum sepulchrum: illos summa cum facilitate transmisit, hos maxima cum vehementia submersit. Qui fuerat hæcenus sine lege aquarum impetus, virorum ratione prædatorum atque prudentissimorum ordinem & obsequiû præ se ferebat; cum iam custodis, iam carnificis vicem obtineret, vnoque die contraria repente præstaret.

Quid cõmemorem petras quæ fluiuios effuderunt aquarum? quid nubes volucrium, quæ corporum multitudine terram texerunt? Quid miracula

patrata in Ægypto? quid prodigia quæ contigerunt in solitudine? quid trophæa, & incruentas victorias? Tanquam enim choreas ducerent, non bellum gererent, ita aduersos domuerunt, ac dominos quidem suos sine armis superarunt, qui verò extra Ægyptum cum ipsis pugnarunt, eos tubis canendo psallendoque vicerrunt: & totum illud spectaculum choreæ potius erat quàm bellum; initiatio magis quàm pugna.

Et de fornace Babylonica.

Quid verò illorum trium puerorum, dic mihi, virtuti superflua tot mala offecerunt? an non adhuc adolescentēs, & admodum quidem teneri, immatura ætate graue illud subire supplicium, & diuturnam captiuitatem, à patria, domo, templo, altari, sacrificiis, litationibus, ab ipso quoque Psalmorum cantu? Non enim illi domo duntaxat eam ob causam arcebantur, sed multa quoque diuini cultus interdicerentur genera. An non barbarorum manibus dediti sunt, lapidis potius quàm hominibus, & quod est grauissimum, in tam longè distitas ac barbaras abducti terrarum oras, in seruitutem grauissimam, non magistrum habebant, non Prophetam, non Principem? Non enim est, inquit, Princeps, neque Propheta, neque dux, neque locus sacrificandi coram te, & inuendi misericordiam. Quin etiã in domum regiam, tanquam in scopulum, ac præcipitium, & pelagus saxi peritque sub aqua latentibus refertum, introducti sunt, sine gubernatore, sine proreta, sine nauis, sine vels scæuum illud mare nauigare coacti, atque in aula regia, tanquam in carcere inclusi. Cum enim philosophari nosset diuinitus, rebus humanis & omni vanitatis fastu superiores, accessionem malorû, etiam illam commorationem esse existimabant: Si enim foris fuissent, & in domo priuata, maioris libertatis spes affulsisset: at verò introducti in il-

In tract. Quod nemo læditur nisi à seipso.

Amplificatio à persona. A re exilij grauitas.

ὄφθαλμῶν γέμων ἢ σπλάχνων. Periculi magnitudo.

βιωτικῶν ἀνάγκων ποσειδάμων.

lum carcerem (carcere namque omnem illam splendoris & magnificentiae speciem, & præcipitiis scopulisque nihil censebant esse meliorem) continuò grauem difficultatem sustinere: Rex enim eos suæ illius Sybariticæ impuræque, & prophanæ mensæ iussit esse participes, id quod eis interdictum erat, & morte grauius videbatur: ac soli velut agni in medio tot luporum erant inclusi. Necessè erat aut fame tabescere (imò verò ad mortem rapi) aut prohibitos cibos degustare. Quid ergo faciunt iuuenes, orphani, captiui, peregrini, serui illorum qui hæc imperabant? Non existimarunt necessitatem sibi ad defensionem sufficere, neque tyrannidem eius, penes quem summum erat imperium: sed omnia moliantur, vt peccatum effugiant, omni licet ex parte deserti. Neque enim pecuniis persuadere poterant, vt potè captiui: non amicitia & familiaritate, vt potè peregrini: non potentia superare, vt potè serui: non multitudine vincere, vt potè tres tantum:

σὺ βασιλεὺς κῆρ.

Suspendit animos. Plena maiestatis amplificatio.

Per subversionem.

Accedunt igitur ad Eunuchum, qui eam potestatem obtinebat, eique verbis quod cupiunt, persuadent, hominem timidum, deque salute sua sollicitum, & meru mortis penè examinatum: Timeo enim ego, inquit, dominum meum Regem, nequando videat vultus vestros macilentiores præ cæteris adolescentulis coauiis vestris, & condemnentis caput meum Regi: Eo timore liberant, vt daret ipsis eam quam pegebant gratiam. Ac postquam omne officium fecissent, Deus quoque deinceps fecit suum. Neque enim solius Dei erat præclarum illud facinus in his, quorum gratia mercedem illi erant accepturi, sed exordia proficiscèbatur ab illorum animo: quem cum præstitissent generosum ac fortem, Dei fauorem sibi conciliarunt, & ad finem, quod meliebantur, perduxerunt.

Vides, qui se ipse non lædit, ei neminem alium detrimento esse: Ecce enim nec iuuentus, neque captiuitas, neque orbitas, neque exilium, nec solitudo, & destitutio eorum, qui ab ipsis starent, nec mandatum graue, nec magnus mortis timor, qui eunuchi oppresserat animum, nec paupertas, nec paucitas, non denique quod in medio barbarorum essent, non quod hostes haberent dominos, non quod in ipsius Regis manus essent traditi, neque cognatorum omnium absentia, neque Sacerdotum, & Prophetarum & aliorum, qui curam ipsorum gerebant, alienatio, nec libationum & sacrificiorum cessatio, neque templi & Psalmodum ereptio, neque quidquam horum eis nocuit: sed tum maiori gloria fuerunt, quam cum iis rebus in patria sua fruerentur. Hoc primo certamine perfecto, insigni corona redimiti, lege in aliena quoque regione seruata, conculcato tyranni mandato, victo dæmonis terrore, neque villo illa ex parte damno affecti, quasi domi sederent, & omnibus illis fruerentur, opere ita liberè perfecto, ad alios rursus agones sunt vocati:

Iterum erant iidem: & certamen priore difficilius ipsis proponebatur, caminus incēdebatur, barbaricus aduersus eos exercitus cum Rege instrucebatur, velut in acie, tota Persica potentia incitabatur, omnia ad vim, ad fraudem ac vim ipsis afferendam comparabantur: diuersa cautionum genera, variæ suppliciorum formæ, minæ aspectus omni ex parte terribilis, & verba aspectu terribiliora: sed tamen quoniam semetipsi non prodiderunt, sed omnem suam operam contulerunt, nihil vnquam damni acceperunt: qui etiam coronis quam priores fuerant, illustrioribus redimiti sunt. Vixit enim eos Nabuchodonosor, & in caminum coniecit: non tamen damno, quin potius etiam commodo affecti, & illustriores red-

didit. Cùmque nec templum (iterum enim eadem dicam) neque altare, non patriam, non sacerdotes, non Prophetas haberent, in aliena, & barbara regione, in medio camini, totiusque illius exercitus, Rege harum rerum auctore spectante, splendendum statuerunt trophæum, & insignem reportarunt victoriam: quam omnium sæculorum memoria celebrabit.

VEHEMENTIA

Chrysostroni.

CAPVT XXX.

Præclare omnino Chrysostronus oratione 2. aduersus Iudæos, comparat concionatores cum pastoribus, fistula simul & funda instructis. Itaque quamdiu noxiæ belluæ nihil afferunt molestiarum, sub ilicem, aut populum strati, fistula canunt, sinuntque oues liberè & pro suo arbitratu pascere: Verùm simulatque senserint alicunde luporum incurfionem imminere, mox abiectâ fistulâ fundam arripiunt, & omisso calamo fustibus & saxis obarmant sese, proque leptis consistentes, magno emisso iubilo, ingentique vlulatu, vociferantes, frequenter ipso clamore feram priusquam irrumpat, abigunt.

Hoc ipse sæpissime præstat: modò enim ad piorum solatium & celestis lætitiæ fructum, suauissimis affluit orationis lenimentis, modò in hominum flagitia & errores, aculeos potentissimos exerit. Plenus est istis exemplis; nec diu nobis in profluente quærenda est aqua: vnde quo spiritu in adulteros hæc dicat;

A malis conuiuuis malæ vobis libidines, hinc lasciuia, hinc vxores contempnæ, hinc scorta in pretio, hinc domorum euersiones, hinc seorsum ac deorsum voluuntur omnia.

(Deinde:)

Vides idem ter per commemorationem repetitum: quod in illa amplificatione facere licet.

vehementia imit. orat. 1. in Iud. Fiff. & fund.

Hom. 24. in ep. ad Rom.

Luxuria in seclatio, 166 adulterij, &c.

Fornicatio nis.

Puro acillimi fonte relicto ad cloacarum cœnum curritis: Cœnū quippe scorti corpus esse nemo negarit, vel te ipsum testem aduoco, qui in iis sordibus es volutatus, tuam conscientiam appello. Deinde non erubescis flagitium, non impurum te, non foedissimo crimine contaminatū vides? (Mox etiam pugna acruis.)

Quid feminas, quod merere non licet? imò si messueris, multum tibi dedecoris fructus afferet. Nam si peperit, tibi dedecus peperit, & puero magnam iniuriam, qui propter te notus & ignobilis nascitur. Cui etiam si innumeras pecunias reliqueris, adhæret tamen macula dedecoris tui, & propter te infamis domi, in vrbe infamis, in foro infamis, siue ex scorto sit, siue ex ancilla futurus est. Tibi verò non vides perpetuam quoque inde infamiam creati, quam neque viuus neque mortuus elues; etenim cùm ex istius impuri corporis vinculis excesseris, manebunt tamen post te tuæ turpitudinis monumenta.

(Tandem crimen auget à consequentibus)

Quid igitur & te, & omnia hoc dedecore afficis, quid feminas auuim sterile, infrugiferum, atque vti nam nò ipsum suos fructus perimeret. Sed prohdolor! Sæpe ante generationē cædes, scortum non permittis vt scortum tantummodo maneat, sed ex meretrice facis homicidam. Sic ex ebrietate scortatio, ex scortatione adulterium, ex adulterio cædes, imò quidpiam cæde immanius; quod quo verbo dicam nescio, ad enorme facinus, portentoso quodam vocabulo opus est. Cædes quod natum est, occidit, hoc ne nascatur, prohibet. Tu (& quis & quantus!) donum Dei, infamia atque dedecore corrupis tu naturæ repugnans legibus, tu generationis promptuarium homicidarum officinam facis, & mulierem quæ ad generationem sobolis data est, ad necis

cium instruis. Nam misera libidinum victima, vt amatoribus perpetuo sit accommoda, & amabilis, & plus interim pecuniæ corrodat, intrepidè facinus aggreditur. Et tu in mulierculam culpam reiciens? tua fraus, tuū scelus est, tu faces & flammam in tuum caput congestisti.

Quid dicam, ex adulteriis pullulare idololatriam? Multæ siquidem vt amentur, incantationes, & libamina, & phyltra innumeraque alia machinantur. Mox etiam parantur venena non fornicatio vtero, sed vxori miserae acque innocenti, innumerae struuntur insidiæ, & Dæmonum inuocationes, & mortuorum incantamenta, & bella quotidiana, & assuetæ contentiones, & odium inexpiabile.

Deinde rem indifferentem etiam mariti ipsi libidinem putant. Hæc oratio planè grauis, plena lacertis, & viribus.

Homilia septima in epistolam ad Colossenses acerbè inuehitur in luxum mulierum, quæ sibi matulas argenteas faciunt: his verbis:

Quid verò mulieres? (pudet quidem, sed tamen necesse est dicere) matulas faciunt argenteas; oporteret vos pudere, quæ hæc facitis; C. risto esuriente tu ita indulges deliciis, imò verò dementiæ? Quasnam hæc luent pœnas? Deinde rogas, cur latrones; cur parricidæ; cur mala, cùm Diabolus vos ita agitet atque discerpat?

Nam mensas quidem, & discos habere argenteos ne hoc quidem animo conuenit rectè puilotophanti, sed torum est deliciarum. Imunda autem vasa facere argentea nunquid est luxus, nunquid inania, vel si quid infania penus est? Scio derideti ab istis delicatis hanc orationem meam; sed dum profum, nihil curo.

Magnam reuera amentiam, magnum furorom procreant diuitiæ, veilent

Multa habet in idem argum. homil. 3. de penitentia. l. 5. et. hom. de David & Saule vehementer inuehit in spectacula.

Antonid.

Quid dicitur quos seu repetitio per frequentationem.

Secundum agon sup. plisij.

(opinor) si fas esset, terram esse auream, & parietes aureos fortasse, & cælum, & aërem ex auro. Quis furor, quæ amentia, quæ febris?

Luxu munerum carpitur.

Alius perit frigore, qui factus est ad Dei imaginem, & tumatulas argenteas fabricaris? O fastum, & arrogantiam! quid amplius fecisset infanus? scilicet tanti facis excrementa, ut ea argento excipias? Scio vos audientes obtorpescere, sed obtorpescere debent, quæ hæc faciunt, & viri qui morbis huiusmodi deseruiunt. Est enim hoc intemperantia, & crudelitas, & inhumanitas, & feritas, & petulantia.

Quæ Scyllæ, quæ Chimeræ, quis Draco, vel potius, quis Dæmon hoc fecit? Quid prodest Christus? quid prodest fides, cum toleratur aliquis ex gentibus, imò verò non ex gentibus, sed ex Dæmonibus? si caput non est ornandum auro & margaritis: qui argento vitur ad tam immundum ministerium, quam assequetur veniam? Non sufficiunt reliqua? quamuis nec illa sunt toleranda: Cathedræ, & scabellæ ex argento omnia. Atqui hæc quoque sunt amentia: sed ubique est fastus superuacaneus, ubique inanis gloria.

Ego vereor, ne ab hac insaniam longius progrediens sexus muliebris monstrorum formam suscipiat. Verisimile est eas cupere, pilos quoque habere aureos. Aut fateamini, vos eo quod dictum est, nihil esse affectos, & excitatos; aut incidisse in concupiscentiam, & nisi pudor retinuisset, non reculauissetis.

Perfarum Regis barba aurea.

Nam si audetis ea, quæ sunt his absurdiora, multo magis existimo eas pilos aureos esse desideraturas, & labia, & supercilia, & auro liquefacto totas illini; si autem non creditis, & existimatis me ridentem dicere, ego narrabo quod audiui, imò verò nunc quoque est: Rex Perfarum barbam habet auream ex lamellis aureis instar pilorum diductis, sed iacet

tanquam mōstrum. Magna tibi laus, Christe, qui nos & sanos fecisti, & istis monstris liberasti.

Animaduerte hic epicherematum densitatem, pugnacis animi calorem, & quasi incusam vim grandinis; aspergit tamen etiam ironiis orationem, quæ sunt huic argumento percommoda; inde, nec minus acer est, & plus habet *πρὸς ὀργήν*.

At homilia de Dauide & Saule grauitè inuehitur in eos qui frequentant spectacula.

Non metuis, non expauescis, dum oculis, quibus illic lectum est, quis est in orchestra spectas, ubi detestanda adulterij fabulæ aguntur, iisdem hanc sacræ mensam intueris ubi tremenda peraguntur mysteria? Dum iisdem auribus audis, & mortuum obsecrante loquens, & Prophetam Apostolumque ad arcana sacrarum litterarum introducens? Dum eodem corde, & lethalia sumis venena, & hanc hostiam sanctam ac tremendam?

AUSTERITAS.

CAP. XXXI.

Habet quoque sæpe multum in carpendis vitis austeritatis, ubi nulla lenimenta adhibet, sed statim vrit, & secat, ut violentum morbum violento remedio opprimat. Tale est illud ex homilia 7. ad Colossenses.

Ecce suadeo, & iubeo, ut & faciei ornamentum, & eiusmodi vasa conteras, & des pauperibus, & nunquam in posterum insanias. Qui vult, resistat; qui vult, accuset, & reprehendat; nullum parior. Quando sum iudicandus stans ad tribunal Christi, procul vos statis, & quæ a vobis existit gratia, me reddente factorum rationem.

Procul

Procul hæc verba: Caue ne discedat, & in hæresin deficiat, est imbecillus, te demitte, & te ei aliquantisper accomoda. Quò vsque? semel, & bis, & ter, non perpetuo. Ecce rursus nuncio, & cum beato Paulo testor, & obtestor, quòd si rursus veno, non paream.

Gula detestatio.

Quæ est hæc mollicies, quæ delicia, quæ contumelia? Contumelia enim est, non delicia. Quæ amentia? quæ insaniam? Tot pauperes circumstant Ecclesiam: & tam multos filios habet Ecclesia, & tam diuites; nulli pauperi potest opem ferre; Sed alius quidem esurit, alius verò est ebrius; alius quidè in argento egerit; alius autem ne panem quidè habet, quo vescatur. Quænam hæc tanta insaniam? quæ nã hæc tanta feritas? Cõtra Helluones verò agit, non miti quidè brachio, hom. 54. ad popul. Antioch. Nūquid mactandi sumus, quoniã nos ipsos saginamus? Quid lautã verimibus melsam apponis? quid maiore alis saniam? quid foetidos sudorũ fontes reponis? quid ad omnia temetipsum reddis inutile? Vis oculũ acrem ferri? fac corpus robustum. Nescis in lyræ fidibus crassam & immundã, ad suauitatem cantus ineptam esse, contrã rasam, intensam, esse vocalem, & canoram? Quid animam obruis? quid parietem crassissimis sordibus oblinis? quid fumos, nebulam, & caliginem exhalas?

Et homilia, *ὅτι ἴδ' ἢ μὴ πρὸς χάριν δὴ μὴ γρηῖν*, austerè dixit, eos qui indignè communicant, iisdem teneri pœnis astrictos, quibus Christi carnifices.

Ὅτι ἀνελάττες τὸ αἶμα δρασποκόν, ὅτε ἀπεδάρτ' ὁ θεὸς ἡρώροι τῆ δτανεία, ὁμοίως ἐμπερινοῖσι τῷ ἐνδύματι τῷ βασιλικῷ. &c.

Qui Dominicũ corpus necant, tum qui immunda recipiunt anima, parem iniuriam regio inferunt vestimento. Disciderunt quidem illud in cruce Iudæi: coinquinat autem is qui immunda suscipit anima: Itaque

licet diuersa peccata sint, tamen æqualis est iniuria.

SVAVITAS CHRYSOSTOMI.

CAP. XXXII.

IAm verò cum hominum cupiditatem liberius volitantem fregisset orationis lacertis, atque viribus, vidissetque animos veluti quodam sidere perculsos; de industria mitigabat austeritatem, & abiecit à fundâ sumebat fistulam. Hoc ipse testatur in homilia, quam *ὅτι τὸ μὴ πρὸς χάριν δὴ μὴ γρηῖν*, de non concionando ad gratiam, scripsit, ubi cum in superiori concione dixisset, eos, qui indignè communicassent, easdem pœnas daturus, ac Christi carnifices: Quo sermone cum multos acrius perstrictos ac obtupefactos cerneret, postmodum ita exorditur:

Ἰκανὸς ἵμῶν, ὁμοίως, καὶ ἐν μέρει πρὸς ἡμᾶς, καὶ βαδύτερον ἐδύνασθη τῷ πλῆθει. &c.

Satis, opinor, vos nuper increpauimus, ac profundior em plagam infliximus: Itaque necesse est hodie medeamur, ac mitiora quædam medicamenta apponamus. Hic enim optimus est medicinæ modus, ut non modò secentur vlcera, verum etiam obligentur.

Quamobrem cum a legato hoc ἀγωνιστικῶς genere dicendi, consultò lenit orationem, ut in floridis fieri solet argumentis; mirificas tunc habet rerum & verborum suauitates.

Præcipuè verò adhibet figuras sententiæ, valde splendidas, & delectabiles, qualis est illa antithesis de Lazaro, & diuite Helluone.

Lazari, diuitis comparatio.

Nam & Lazarus pauper erat; & admodum quidem pauper; paupertati accedebat aduersa valetudo, nisi a se omni paupertate acerbior, quæ ipso.

Intraff. Quod ne moladatur, nisi a se.

paupertatem quoque reddebat grauiorem: aduersa valetudini solitudo, & penuria eorum qui astarent, atque ministrarent: quæ cum paupertatem, tum aduersam valetudinem faciebat acerbior. Horum namq; singula per se quoque molesta sunt; cum vero neque qui ministrent, adsunt, maior fit calamitas, sæuior flamma, dolor acerbior, tempestas atrocior, fluctus vehementiores, caminus ardentior. Quod si quis accuratè circumspiciat, aliud etiam his quartum accedebat, nempe diuitis in vicinia habitantis licentia, & luxus. Sin aliud etiam quintum vis inuenire, flammæ illius fomitem: id quoque in eo perspicuè videbis. Non enim duntaxat genio indulgebat diues ille, verum etiam etsi iterum, tertium, imò verò sæpius in die eum videbat (iuxta vestibulum namque iacebat, spectaculum dirum miserabilis tragœdiæ, qui aspectu solo vel ferreum pectus poterat emollire) tamen neque hoc inhumanum illum ad eam paupertatem leuandam permouit: sed ille lautissimam apponebat mensam, crateras habebat diffuso mero coronatos, nitidos coquorum exercitus, parasitos, & adultores prima luce, & choros canentium, vina infudentium, risus mouentium: omne genus popinaram excogitabat. Obruebatur vino, & crapula, in luxu vestium, mensæ, aliarumque plurium rerum solidos dies agebat; Istum verò, quem graui fame, morbo acerbissimo, obsidione tot vlcera, solitudine, & malis inde consequentibus in dies singulos premi videbat, ne in animu quidem aliquando admisit. Parasiti & adultores nimis epulis penè distruebantur; at iste pauper, & ad eum pauper tot malis cinctus, nec micæ ex illa mensa obrinuit, etiam si vehementer optaret; neque horum quicquam eum læsit; non durus est obloquutus, non vocem edidit maledicam:

diuitissima
li luxus.

sed vt aurum vehementiori igne magis purgatum splendescit; sic etiã ille tot reru asperitatibus vexatus, omnibus fuit superior, tã plagis, quàm quæ multis nascuntur inde perturbationibus. Si enim omnino pauperes cū diuites vident, tabescunt inuidia, & æmulatione conficiuntur, ac vitã sibi non esse viuendam existimãt, idque cū necessarius eis victus & ministri suppetit: Iste pauper, & quidẽ pauper vt nullus alius, nec pauper modò, verum etiam æger, quippe nõ habebat qui astaret, vt villo esset solatio, sed in media vrbe velut in extrema solitudine, fame tabescebat acerbissima; isti omnia tanquã ex fontibus affluere videbat, omni humano subsidio destitutus, canu linguis, ceu perpetua quædã mensa propositus (ita enim omnia eius mēbra luxata ac dissoluta erãt, vt nec illas arcere posset) quàm iniquo animo fuisset, nisi valde generosus ac sapiens extitisset? Cernis qui se non lædat, etsi ab omnibus lædatur, nihil mali perpeti? repetã enim eandẽ orationẽ. Quid namq; aduersa valetudo? quid solitudo eorum qui astarent? quid accessus canum? quid mala diuitis vicinitas? quid magnus luxus, superbia & arrogãtia illius huic nocuerunt? nõ eum ad sustinẽda pro virtute certamina reddiderunt molliorem? quid verò constantiam eius læsit? nihil vsquã; sed eum etiam magis corroborãt, & infinitarum ei materia coronarum, accessio præmioru, incrementu mercedis, seges maioris remunerationis extitit illa maloru multitudo, diuitisque crudelitas.

Cõparãda descriptio siue antithesis quam habet de eodem argumento Chrytologus serm. 124.

In oratione de ordinat. floridius quoque renidet, vt in illa similitudine, cū dicit in pretiosis vnguentis nihil opus esse semper lecythum inuergere, verum etsi quis tantum superficiem attingat summis digitis,

circumstantes replet suauitate fragrantia; ita & in laudibus, &c. *Kai akpas t' ophanēus d' hntai tois dakulois, ton t' aēra d' tēgōs, h' ton pēritas t' euodias enēplhōnēi d' pōntas.*

CHRYSOSTOMI PIETAS.

CAP. XXXIII.

ERat quidem & naturæ facilitate, & optimarum artium studijs ad has orationis delicias compositus: sed tamen longè malebat in cõcionibus pia dicere & salutaria, quã docta & suauia. Itaque si quid illi ornatius excideret, quod plausum hominum excitaret, vehementer animo angebatur; quod declarat hom. 31. in acta Apostolorum.

Plausus
concionum
periculosus

Hoc subuertit Ecclesias, quod & vos non quæritis audire sermonem, qui compungere possit, sed qui oblectet, & tinnulo strepitu, & verborum cõpositione, quasi citharædos & cantores, audientes: Et nos frigidè ac miserè facimus nostris affectibus obtemperantes, quos repudiare oportebat.

Atque idem contingit, ac si pater filium, quem supra modum tenere amat, videat ægrotum: Tum illi quæcumque oblectãt, porrigat, quæ autem vtilia, minimè curet: Deinde quando obiurgatur à medicis, rationem reddat, dicens: Quid faciam? flentem puerum ferre nequeo. Miser, & ærumnose, ac proditor, neque enim talem, Patrem dixerim: Et quanto satius fuerat modico temporis intervallo aliquid acerbis perpeffum perfectæ sanitati restitui, quàm temporariam illam gratiam perpetui doloris fomitem fieri?

Hoc etiam nobis accidit; flosculos verborum, & compositionem, & harmoniam curiosius sectamur, ut canamus, non vt profimus: vt si-

mus in admiratione, non vt doceamus; vt oblectemur, non vt compungamus: vt cum plausu & laudibus discedamus, non vt mores componamus.

Credite mihi; non dicerem aliquin; quoniam quando inter dicendum plausum excito, per illud quidem tempus, humanu quiddam mihi accidit: Cur enim verum quis nõ dicat? & distrahor, & diffundor: vbi autem domum redeo, & intelligo plaudentes sine fructu abijisse, & si fructum accipere poterant, à plausu & laudibus perijisse; ploro, gemo, & lacrymor, & quasi frustra omnia dixerim, sic afficior, mihi que ipsi dico: Quæ sudorum meorum utilitas, si auditores è verbis meis nihil fructus perceperunt? Et sæpius quidem cogitavi legem ponere, quæ huiusmodi plausus prohiberet, & suaderet, vt cum silentio audiretis. Sed sustinete, oro, & credite mihi, & si placet hãc nunc legem firmabimus, ne quis auditor plaudat, quando uos loquimur. At si voluerit admirari, admiretur silens, nemo est qui prohibet. Omne autem studium & alacritas in id collocetur, vt quæ dicuntur, accipiantur. Quare applausistis? de hoc legem pono, vos autem nec audire potestis.

Hæc ille: ex quibus planè apparet, quanto conciones ad pompam & ostentationem factas odio prosequeretur, tum etiam plausus illos in Ecclesia excitari solitos auersaretur. Nec immeritò subuersionem Ecclesiarum nominat.

Periculũ enim erat non mediocre, ne concionator, si plauderetur, intumesceret, sin contrã, deiecto animo frangeretur. Itaque, vt D. Augustini verbis utar, sicut auræ linguarum flauerant à pectoribus opinantium, ita ferebatur, vertebatur, torquebatur, obnubilabatur: Summum pro-

vanitatis
fœdũ est miseræ, vbi Præco Veri-

tatis, degenerat in mancipium vanitatis.

Item homilia 19. in acta, eos reprehendit, qui volunt noua legi, & dici.

Novitatis curiositas perstringitur.

Verum quid dicunt plerique? semper (aiunt) eadem leguntur. Hoc vos maximè perdit. Itaque si quidè sciuissetis illa, neque sic oportebat ab illis recedere: quoniã & in theatris semper eadem fiunt; at tamen non satiamini. Quænam eadem audes dicere? qui neque Prophetarum nomina scis? & non confunderis dicendo, ideo non audienda quoniam eadem leguntur? Etenim tu confessus es, quod eadem dicuntur. Ego si hoc protulissem, te sic accusassem: Te igitur oportebat ad aliam defensionem confugere, non ad hanc tuã accusationem. Dic oro, tu non admones filium tuum: Si igitur ille dicat, quod eadem semper inculcas: nonne contumeliam esse putas? Tunc non oportebat eadem dicere, quando & illa sciuissemus, & operibus declararemus: imò neque tum superflua lectio.

CHRYSOSTOMI DOCTRINA. CAP. XXXIV.

Nemini dubiũ esse potest, quin Chrysoſtomus, & ingenio acer, & labore, in studia semper intentus, & à puero ijs excultus disciplinis, quibus ad magnarum artium decora iuuetus informari solet, magnis tum profanæ tum sacræ eruditionis opibus fuerit cumulatus. Rarò tamen peregrinam doctrinã promit in concionibus. quod si quas historias Ethnicorum afferat, magno temperamento cõdare solet; vt cum de mala Socratis vxore loquitur, homilia 26. in 1. ad Corinthios, neque Socratem neque Xanthippen nominat, sed grauitè insinuat. Dicitur quidem certè quidam ex

Socratis vxor. c. 5. 262. b. p. 101. 41.

Philosophis externis cum malã haberet vxorem, & nugatricein, & cõuitiatricem rogantibus, cur eam habere sustineret, dixisse, *vt domi haberet gymnasium, & palastram Philosophia*: Ero enim (inquit) cæteris mitior, si in ea quotidie erudiar. Cumque à populo in hac sententiam esset exclamatum, intulit: Magna voce exclamastis, sed ego valde defleo, cum Græci sint nobis sapientiores: nobis qui iussi sumus Angelos imitari: Imò verò, qui iussi sumus Deum æmulari in ratione mansuetudinis. Et homilia tertia, aduersus Iudæos, cum varias philosophorum sectas enumerando appellasset, Pythagoram, Zenonem, Platonem, Socratem, Diagoram, se excusat, quod ad Iudæorum captum se demiserit, non tamen ex sui animi sententia fecerit: *Οὐ γὰρ ἐξ οικείας τὸ ποιοῦν ἡμῶν ἦν, ἀλλὰ τῆ ἀδελφείᾳ τῶν Ἰουδαίων συγκαταβαίνοντες*: & se purgat ab exemplo D. Pauli, qui Athenis dicturus, non ex Prophetis, aut Euangelio, sed ab ara gentili sumpsit exordium.

Et Homilia 1. in 1. ad Timoth. Silentium in templis gentium superne inscriptum, continebat digito os, & labia comprimebat, prætereuntes omnes silentij sic admonens: Hæc de Harpocrate Egyptiorum intelligenda: non tamen plenius indicauit. & Serm. in Concubinarios, Non moueris, scilicet, admirande vir, hæc ἀπαίδεια est ijs qui lapidibus cohabitant, non hominibus: Ego autem audiui, quod etiam apud lapides quidam & statuas passi sunt. Cauet plura dicere, & quæ de fatuis amoribus adolescentum narrantur ab historicis, enarrare.

Vtitur plerumque vocum Hebraicarum interpretatione, ex qua commodè sensus in suam rem elicit, vt in illo loco Geneseos, cum Cainum, qui perpetuo tremore multatus est, in Naid, habitasse sacra historia

Silentij p. 101. 41.

Hom. 10. Genesin. dicat, rectè *ναϊδ* interpretatur, *σαλον*: *νν* enim est *mouere*. Et in homilia de mutatione nominum, vocem. Edem dicit significare *γῶν παρθέον*. Quod sumit opinor ab *πῶν*. Inde iabet responderi Iudæis, quorics petierint *quomodo Virgo peperit? Vos verò dicite, quomodo terra virgo, tot & tanta germina profuderit?* At verò in Psalmorum enarratione frequenter textum Hebraicum consulit, & explicat: ex quo conijcias illum Græcæ & Hebraicæ linguæ peritum fuisse.

Nec ignarus quidem fuit Philosophiæ: quanquam eius de cælo & sideribus sententiam multi vellicarunt; cum dixit, hom. 4. in Genesin, vnum tantum cælum esse: *τίς ἂν οὐλοῖται μὲν ἢ τοσαύτῃ διδασκαλίᾳ ἀνάχρηστο ἢ ἀπλῶς ἡ οικείας διανοίας φθέρου λουλομένην, καὶ ἀπειραντίας τῆ θεῆς γρηφῆ πολλοὶ ἔργου λέγειν ἐπιχειροῦντων*. Scio hanc sententiam excusari à D. T. in 1. q. 68. art. 4. quasi hæc à Chrysoſtomo contra hæreticos quosdam, ac Philosophos dicta sint, qui extra huc totum sidereum globum, alios sidereos cælos, & mundos esse tradiderunt. Verum Chrysoſtomi sententiam sine vllò interpretationum flexu nudè acceptam de vno cælo liquido, multi quoque doctissimi viri nunc defendunt.

Alij eius in Geneseos interpretatione simplicem quandam dicendi rationem arguunt: quod mirificas illas Origenis *θεωρίας* non habeat: sed præclare Chrysoſtomum ab istis censoribus vindicat Photius, cum dicit, eum, cum ad Mosaicæ narrationis simplicitatem respexisset, maluisse salutaribus documentis consulere, quàm intempestiuus theorijs præter institutum luxuriare.

Quamobrem eadem de causa grauioribus Theologicarum rerum quæstionibus abstinet; quanquam sublimem quoque eum in huius-

modi argumentis fuisse libri de incomprehensibili Dei natura declarant. Quod si quædam inibi dixerit, quæ videntur Theologorum sententijs repugnare, vt cum in tertio ait, Deum non videri, sed *συγκαταβαίνον*, *συγκαταβαίνον*, minimè mirum est si in tanta rerum obscuritate, cum nondum tot ingeniorum & scholarum lumen accessisset, Patribus nonnunquam aliqui minùs accurata exciderint: Quanquam scio à grauiſſimis viris defendi Chrysoſtomum, quasi non negarit, Dei essentiam ab Angelis videri: sed ipse satis clarè his verbis, quid sentiret, aperuit: *Καίτοι γὰρ οὐκ αὐτὸ ἀίρατον ἔωρον τὸ φῶς, οὐδὲ αὐτῶν ἀίρατον τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ συγκαταβαίνον τὸ φῶς αὐτῶν*. Quanquam non ipsam meritam videbant lucem: Sed quæ videbant, condescensus erant (inquit de Angelis.) Mox quid sit illa *συγκαταβαίνον*, ne quis dubitare possit, explicat: *ὅταν μὴ ὅς ἔστιν ὁ θεός, φωνῆ, ἀλλ' ὡς διωάμιμος αὐτὸν θεωρεῖν οἷος τὸ ἔστιν ὅστις ἐαυτὸν θεοῦν, ὅτι μὲν τῆ ἢ ἐργῶντων εἰδέναι, ἢ ὅπως αὐτὸν ὁμοιωθῆναι*. Quid nomen hoc condescensus significat? Cum Deus, non vt est, se ostendit, sed quoad videre is potest, qui aspectum eiusmodi meruit, eatenus ad infirmitatem videtur suam representationem metitur, ac temperat, condescendere illum tantisper dicimus, & eiusmodi rem condescensum nominamus. Et ibidem, *πῶς ἀποδιωάμεσθαι ἀδὲ αὐτὸς ἔστιν, ὁ θεός καὶ τὰ πάντα συγκαταβαίνον*. A superis quoque virtutibus quanquam condescendens non conspicitur. Idem asserit Theophylactus, in illud Ioannis, *Deum nemmo vidit vnquam*; & Theodoretus in dialogo, quod Deus sit immutabilis: sed omnium scholarum vox reclamationat.

syngata-bais. apud Chrysoſtomum quid?

POPULARITAS.

CAP. XXXV.

Chrystostomi præcipua virtus, est admirabilis quædam popularitas sermonis; quàm virtutem diximus maximorum oratorum esse; eamque si modò perfecta fuerit, ex consummata eloquentia, prudentia, dexteritate, & felicitate quadam ingenij profluere. Eius autem perfectionis hæc in Chrystostomo sunt indicia: Primum suæ orationis mensuram auditorum aures ratus, totum se hominum vtilitati quàm familiarissimè accommodat. Itaque abstrusas & subtiles quæstiones de Prædestinatione, Gratia, & libero Arbitrio, vel consuleò omittit, vel si quid huiusmodi discutiendum, quàm commodissimè ad populi captum facit, in moralem sensum totum feruè se conijcit, & lubenter in istis quæstionibus expatiatur: *Neminem laedi posse nisi à semetipso, Nolle omnia scire, summam sapientiam esse. Eleemosynam, esse artem omnium quæstiosissimam. Melius esse iniuriam pati, quam inferre. Ignominiam esse huius mundi gloriam. Maximum fieri ex miseris calamitatibus lucrum. Mortem esse vitam meliorem:* & si quæ sunt similia, hæc arripit argumenta, hæc inculcat, hæc varijs condimentis aspergit, vt vetera videantur nouitatis quadam gratia reflorescere.

Dispositio concionum Chrystostomi.

Dispositio eius duas feruè partes continet; quarum vna est *ἑκαστοῦ*, enarratiua, qua sacrarum literarum sensus germanè & appositè explicat: Altera est *ἰδίων*, quæ moralem dissertationem complectitur, & si res exigat, adhibet tertiam *προσκειμένην*, qua animæ audientium ad doctrinam satus accipiendos præparantur.

Elocutio autem talis est qualem

diximus, non squallida quidem & strigosa, sed facilis, moderata, pudica, Ecclesiasticis rebus perquam accommodata, non habet sententiarum argutias, non Poëtarum sales, non facetias & iocos difertorum, sed affectum paternæ charitatis, & vim quamdam ex abdito ferientem.

Multum est autem in figuris popularibus; quales sunt dialogismi, & percontationes, & suspensiones. Idcirco crebrò repetit: *Quidnam hoc rei est? Quorsum autem ista? Libenter interrogarem eos qui hæc non credunt;* & multa his affinia. Interdum habet aliqua proverbia non affectata quidem, sed apposita, eaque familiaria, vt in Matth. hom. 84.

Ve, centum viros unum pauperem spoliare non posse: & homil. 24. in acta, ne *χὼ* quidem: homil. 21 ad Ephesios, si enim *Ethnici triobolares quidam viri, & Canes triobolarem amplexi philosophiam:* & hom. 1. de Lazaro, affert illud quod ait communiter etiam iactari in theatris, Hippodromis, & efficinis. *Vnum factum unum, Duo facta nihil.*

Verùm cæteros omnes Ecclesiasticos scriptores similibus crebritate, copia, facilitate, humani animi tractatione, longè superauit; atquo vt pauca ex multis libemus, homil. 42. ad populum Antiochenum, quomodo animæ curam oporteat habere, quum homines vult hortari ad temperantiam Canum exemplo, qua arte hoc facit?

Si quis, inquit, conuiciando nobis dixerit, *Canes*, dolemus: nobis autem ipsis ipsi, contumeliam inferentes non verbo, sed opere: nec tãtam independentes animæ curam, quantam canibus, nihil graue nos pati existimamus. Videris quantis sint omnia tenebris plena? Quodd canum curam habent, ne plus quàm expedit, impleantur, vt veloces sint, vt venas

Canum exemplum ut amplifica- tur a D. Chrystostomo.

tici, dum fame premuntur, & esurie: se verò non curant nè mergantur in crapulam. Et bruta quidem temperanter agere docent, ipsi verò in brutorum feritatem degenerant.

Anigmata loqueris (inquit): & vbi bruta temperanter agunt? An quæso, num tibi videtur opus esse temperantiæ, cum canis fami moderetur; qui postquam venando aliquid cepit, à præsentem se continet esca, & appositam cernens mensam, licet vrgente fame, dominum expectat?

Homil. 42. ad Pop. Antioch.

Reueremini vosmetipsos, vestros docete ventres ita philosophari: non est vobis excusatio. Cum brutæ animanti tãtam inferere Philosophiam possis, multò magis tibi metipsum poteris? Quodd enim hoc humanæ sit curæ, non naturæ, patet; alioquin omnes hoc habere canes oportebat; sitis igitur canibus non inferiores. Vos me cogitis illinc exemplum erere; nam ex cælestibus quidem oportebat. Sed quoniam, si dixerò, vos dicere soletis eos & magnos esse, & nihil ad vos attinere; propterea dico cælestium nihil. Nam, & si Paulum commemorauerò, statim dicitis eum fuisse Apostolum, propterea Paulum taceo: sin hominem dixerò, dicitis hoc illum potuisse, idcirco nec hominem refero, sed bestiam, & bestiam quæ hoc à natura non habeat, ne respondeatis quodd istud natura, non industria effecit. Et quod admiratione dignum, voluntate fit non canis propria, sed cura tua: Nò quodd fatigatus sit, non quodd cursu distractus, non quodd proprius cepit laboribus, computat; sed his omnibus posthabitis, domini præceptum custodit, & ventre superior efficitur: nec id vlli dubium: expectat enim vt laudetur, expectat vt maiorem mensam assequatur. Dic itaque tibi metipsum: Canis, spe futuræ voluptatis, præsentem contemnit; tu verò non vis futurorum bonorum spe, præsen-

tia contemnere?

Sed ille quidem nouit, quodd si in tempestiuè, & præter quàm domino videtur, illum cibum gustauerit, & ipso priuabitur, & dimensum non accipiet, verbera pro cibo sumpturus: Tu verò nec hoc intelligere potes: & quod ex consuetudine didicit ille, hoc ex ratione tu non perficis?

Vides vt in istis ludis, miti, vt solet, popularitate, & cum familiariter quidem dicat, non rapit tamen humiliter; sed non caret oratio suis aculeis, sua vi, suis luminibus; ex quibus possis Chrystostomum agnoscere. Est præterea maximè popularis in depingenda suis coloribus ciuili vita; ex quo genere est illud quodd habet de molestis matrimonij.

Sed enim, si placet, his ommissis quæ à natura matrimonio tributa sint, neque à quoquam volente, nolente, vitari possint, in præsentia perlustremus. Quænam ea sunt? dolores partus: Imò verò altiùs orationem repetamus; quæ matrimonium antecedant, quantum fas est, cognoscamus. Nam accuratè soli experti callent. Adest sponsaliorum tempus: Itaque protinus cura anceps atque varia, quem virum habitura sit, an obscurum, an infamem, an pernicem, an fallacem, & arrogantem, an audacem, an zelotypum, an putidum quempiam, an bardum, an improbum, an durum, an imbellem. Hæc enim omnia nuptas consequi non est necesse: Quippe cum nondum certum sit quem sit sortitura, sed adhuc spes & vota pendeant, animus omnia pauet, ac formidat; neque horum quicquam est quodd non cogitet. Sin dicat aliquis, eam expectantem contraria lætari etiam posse: sic habeto non tam nos bonorum spem solari, quàm malorum metum augere. Nam bona demum cum certò sperantur, voluptatem pariunt; mala, vbi vel suspicio sit, exemplo men-

Matrimonij arumna De virginitate. c. 1. 6.

Huius figura exemplum, ex eo potissimum auctori libuit afferre ut notaret lector, quæ sagax inueniendo, quam densas inuergendo, quæ susus in explendo, quæ tota oratione ne vegetus, acer, figuratus.

Habet huius quoque loci insignè tractatione Hugo lib. de nuptijs carnal. c. 24.

tem concitat ac perturbant. Vt enim m̄cipia, de futuris heris incerta, animo quiescere non possunt: ita virginum mens, ex quo facta sponsio est, fluctuantis nauigij similis est, parentibus in dies alios retinentibus, alios exigentibus. Nam heri victorem procum, hodie gratia vincit alius, & hunc rursus exturbat alius. Quin plerumque in ipso matrimonij tanquam limine, qui sponsus speretur, vacuis manibus discedit, puella à patribus insperato cuida tradita. Nec fœminæ solum, sed viri acerbas curas habent. In hos namque perquirere est; in illius quæ assidue intus conclusa teneatur, morem atque formam quo pacto animaduertat? Atque hæc quidem intra sponsalia. At ubi iam præsto est matrimonij tempus, crescit sollicitudo ac voluptate maior metus est, ne ex eo ipso vaspere ingrata, multò expectatione deterior videatur. Et enim initio laudatam, post contemni ferendum est: Cæterum carceribus, vt sic dicā, eum satietas teneat, ea quando vnquam suspici poterit? Neque hic mihi illud commemora. Quid verò si fors lepida sit? nam nec sic quidem cura hac soluta & libera est: Multæ enim corporis venustate admodum illustres, viros suos capere nequiverunt, quin se præterirent, alijs longè se inferioribus addicti. Iam ea etiam cura expedita, alia rursus molestia succedit, in dotis p̄sione; focer quippe quasi det gratis, haud sanè comiter reddit; tum sponsus, vt qui totā pecuniam numerari cupiat, cum verecūdia exigere cogitur; noua nupta hac patris tergiversatione p̄defacta, virum quouis improbo debitore magis pertimescit; quæ mitto in præsentia. At enim cura hac soluta, continuò aut sterilitatis metus ingruit, aut nimia fœcunditatis anxietas: neque horum adhuc quoquam explorato, vtramque in partem iam inde ab initio timetur. Quod si breui

uterum gestat, rursus cum læticia terror; nihil est enim matrimonij bonorum, timore vacuū: terror, inquā, ne abortu incidente, & quod conceptū est, intereat, & grauida in extremum discrimen veniat: Sin multum temporis inter sit, fœmina hircere nō audet, quasi sit arbitra ipsa pariendi. Porro autem partus momento impendente, vterum tanto iam tempore afflictatum, dolores dirumpūt ac diuellunt: qui vel soli omnem matrimonij voluptatē extinguant. Quin & aliæ deinceps curæ eam sollicitat. Etenim misera & ærumnosa puella, etsi vehementissimè his cruciatibus distenta, nihil his minus formidat; ne pro perfecto & integro, vitiosus atque mutilus infans prodeat; ne pro mare, fœmina: Neque enim hæc eas sollicitudo leuius tum quàm dolores exercet: quæ nō modò in quibus noxam committant, sed etiam in quibus absint à culpa, in his non minùs quàm in illis viros metuant; in eaque tempestate salutis suæ studio omisso, ne quid viro accidat ingratum, vrentur: iam edito in lucem infante, ac post primos statim vagitus, aliæ rursus curæ excipiunt, incolumitatis atque educationis. Si indole est liberali & ad virtutem comparata, iterum in metu parentes, ne quid sinisterum patiat, ne immatura morte obeat, ne in vitium aliquod degeneret. Nam non solum ex improbis probi, sed etiam ex probis improbi ac flagitiosi fiunt. Quorum si quid eueniat inuiatū, intolerabilius malum est, quàm si hæc ab initio contigissent. Sin omnia in eo præclara fixaque permaneant, num mutationis timor assidue præsto est, parentum animos versans, magnamque voluptatis partem eripiens? At non omnibus maritis fas est liberos habere; sitaque mihi aliā rursus anxietatis causam narras. Quare si & susceptis liberis ac non susceptis, & probis ac

flagitiosis

flagitiosis, variis doloribus atque curis continentur; vnde iam porro suauissimam coniugum vitam vocabimus? Iam si domestici concordēs vitam exigant, formido erit ne irruens mors voluptatem dissipet. Imò verò non formido erit, neque id malum duntaxat metuendum fuerit, sed omnino necessitas erit aliquando euenire. Nemo enim non poterit virumque extinctum vno die ostendere. Quod si non contingat, quod superest, necessitas erit vel morte acerbiorē vitam sustinere, seu diu cum ea consenuit, seu parum. Nam ille quo magis periculum fecit, eo maiorem habet dolorem; longa quippe consuetudo intolerabile dissidium facit: hic priusquam amorem delibauerit, feruente adhuc desiderio, ea spoliatus, id ipsum vehementius luget, atque ex contrariis causis eadem vterque miseria tenetur.

Quid iam dicam quæ interim incidunt molestias, diuturnas peregrinationes, angores, & angoribus coniunctos morbos? Quid hoc ad matrimonium (inquit?) & quidem ceterè multæ sæpe eius causa valeudinem contraxerunt. Iniuria enim affectæ, & irritatæ, partim mœrore, grauem febrim concitarunt. Ac quantumuis eo præsentē nihil eiuimodi patiantur, sed facili perpetuò vtantur, peregrè profectioibus in ea mala rursus coguntur. Sed hæc omnia missa faciamus, nec vilius matrimonium culpemus: at non æquè crimen effugere possit.

CHRYSOSTOMI QVOQUE
sacrum os post mortem loquentum;
& eius mortis gloria.

CAPVT XXXV.

Sed beatum illud os (dices) inter diutini exilij molestias indignissima morte oppressum conticuit. O fortunata mors, quæ ipsi triumpho-

rum fuit principium! Quod enim, amabo, spectaculum toto terrarum orbe sol vnquam vidit illustrius, quàm cum sanctissimi viri corpus singulari Theodosij Imperatoris religione Constantinopolim reportatum est? Ferebatur pretiosissimum mundi pignus totius vr̄bis vel humeris, vel studiis, & tot ei erant sepulchra, quot hominum pectora, quantum non sum vnus verbo, quod debui: neque enim ei vllum vnquam sepulchrum fuit, cuius certa fuit semper immortalitas. Redibat ab exilio tamquam ex virtutis suæ theatro, pene adhuc viuus & spirans: nondum enim extinctus videbatur ardor oculorum, nondum attrita frontis grauitas, nondum lingua cœlo altior planè conticuerat. Tota erat etiam in mortuo Chrysostomus. Et quæ antea exulem loca sine lacrymis videre non potuerant, eadem ingenti fœnore lætitiæ videbant triumphantem: quacumque sacra inferebatur reliquiarum theca, hic inundantium populorum multitudo: hic incredibiles plausus mortuo, hic pompæ, hic supplicia, hic suauissimæ carminum modulationes, hic rendentes florum elegantia, hic exquisitissimi odores. Interea flāmis omnia collucere, quasi cœlum suis distinctum sideribus defluxisset in terras; Dies & noctes non tam suis ardere luminibus, quàm frequentia cereorum, oppleri vias, omnes vno agmine concurrere, mixtos diuitibus pauperes, iuuenibus senes, pueris matronas, non sexum, non valeudinem retardare quemquam, ægrotos ipsos ad hoc spectaculū tamquam ad salutis portum deferri: satis se vixisse existimabat, qui huiusmodi mortuum viderat. At verò postquam ad regie vr̄bis muros ventum est. Tum procerum naues ornate cultaque apparatus emicare, omnes obuiam se effundere, sacrum depositum quasi de cœlo rursus accipere.

M M M m m m

re: Imperatorem ipsum dignitas non tenuit, quem religio incitavit, Patrem suum, imò communem magnæ vr̄bis Genium, doctorem orbis terrarum, religiosi manibus excepit, & suo nauigio intulit. O felix nauigium! non egebat remis quod Dei fauor impellebat: appulit primùm ad viduæ Callitropes agrum; agrum inquam illam quem tanta vocis libertate cõtra inuidiosam Augustæ potentiam defenderat. Stetit illic quasi Patronus in domo clientulæ, vt & beati cineres hoc odore iustitiæ, singularisque constantiæ, quam in eodem loco sacrauerat, fruerentur. Exinde in vr̄bem depertatus est curru triumphali, qui triumphum adeptus erat tanto pulchro-

rem, quanto maius est superare patientia. Vidisses in ipso aditu muros vr̄bis exultantes, gestientes domos, confertos pompis viros, tecta ipsa laborantia, & ridentem ciuitatis faciem, quæ se præ lætitiâ minimè capiebat. Stetit Augustus, in conspectu omnium amplexus est pheretrum, collacrymauit, orauit, at populus rogabat mortuum, vt relictam sedem conscenderet. Mirum! soluta lingua est, responsum dedit, bene precata est salutem, & pacem quam nouerat, impertiuit: nec enim mortis tenebatur necessitate, ex qua omnes liquidioram vitam hauserant. Hoc triumphantis eloquentiæ monumento nihil fuit in terris spectabile.

FINIS.

INDEX RERVM ET VERBORVM COPIOSVS.

Primus Numerus signat Paginam, secundus Columnam.

A			
		<i>Accusatio robusta.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Accusationum prudentia.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Accusator differt à calumniatore.</i>	804.1
		<i>Accusatores comparantur cum anseribus & canibus.</i>	804.2
		<i>Accusatorum sinceritas.</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Accusatoris officium.</i>	805.2
		<i>Accusatori cauendum à sanguinaria voluntate expromenda.</i>	806.1
		<i>Acrimonia definitio & eius exempla.</i>	143.1. & 2
		<i>Actio corporis eloquentia.</i>	555.1. fluens ab anima vt lumen à sole. <i>ibid.</i> vsu potius dicitur quam præceptis. <i>ibid.</i> 2. mollis & curata. 556.1. schola nimis plerumque delicata. <i>ibid.</i> nimis curata non ferens solem & puluerem legitimi certaminis. <i>ibid.</i> delictis non est mollienda, idque illustratur comparatione militum & athletarum. <i>ib.</i> 1. 2. rudis & vasta. <i>ibid.</i> 2. eius cultura. <i>ibid.</i> palaestra simul. <i>ibid.</i> vehemens in Haterio. 558.1. frigida. <i>ibid.</i> 2. per eam mens emanat in exteriora. 555.1
		<i>Actiõnis mollis peruersitas, per similitudinem equorum Sybaritarum.</i>	556.1. eius moderata cultura. <i>ib.</i> 2. delicata rigida censura. 557.1. actiõni mala & preposita insensus Antoninus. 557.1
		<i>Actio duplex & comparatiua.</i>	727.2
		<i>in Actiõne vocis varietatis commendatio in Gratiano.</i>	564.1
		<i>Actuosa & frigida actio.</i>	558.2
		<i>Actuosi quales sint.</i>	557.1. 2.
			M M M m m m ij
<i>Aron.</i>	757.2		
<i>Aaron Rex Persarum quale Horologium ad Carolum Magnum Imperatoris.</i>	149.1		
<i>Abrahami præclara ad Deum sermocinatio.</i>	432. 433. & 434.		
<i>Absoluti status modus duplex.</i>	798.1		
<i>Abundantia Prudentiæ filia.</i>	144.1		
<i>Abyssini suum Regem Bellugiam nominarunt. Iudeos imitati sunt in nominum sacrorum phylacteriis.</i>	222.1		
<i>Abyssus quid.</i>	641.1		
<i>Abyssus fons.</i>	<i>ibid.</i> 2.		
<i>Accentus formas operatiuas exhibent ex Zoare.</i>	220.1		
<i>Achromos causa quid.</i>	793.2		
<i>in Achate nouem Musæ cum Apolline impressæ.</i>	149.1		
<i>Achilles Hectori superior.</i>	222.1. eiusdem aduersus eundem odium quale. 503.1. eius ira. 511.1. 2. ad eum missa legatio. 518.1. item compellatio Vlyssis. <i>ibid.</i>		
<i>Axiom, quarta virtus grauitatis.</i>	139.1		
<i>ἀξιὸν λόγος quid?</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Accipiter cur Aegyptius sacer.</i>	619.2		
<i>Acumina ex variis auctoribus.</i>	106.2		
<i>acuminum lex & vsus.</i>	109.2		
<i>Accusatio propriè quid? de Accusatione.</i>	918.1. 2. 804.1. 2. & 5.		

eorum vitia. 558. 2
 Acyron siue acyrologia. 379.1
 Adagium cum parabola confunditur. 188.
 1. eius multa genera. ibidem : adagia popularia sunt, & in eod. ibid. ispe. definitio, ex Synesio. 188. 2. adagiorum scriptores. ibidem. quid in his obseruandum. ibid. ea magis valent in orationibus ad eruditionem, quam ad stylum. ibid. in epistolari stylo maxime vsurpanda. ibidem.
 Adalberij res gesta per eloquentiam 911. 2
 Adam apud Hebraeos quid significet. 215. 1. 2
 Adamus quomodo nomina rebus imposuit. 225. 1. omnis sapientia gloria excellens 225. 2. nomina qua imposuit, accommodate ad rei naturam fieri indita. ibid. ex natura nomina rebus indita. ibid. nominis Adami prima elementa quatuor mundi partes complectuntur. ibidem.
 Adhortatorium quomodo tractandum 773. 1
 Adiuncta quid sint. 242. 1. eorum cum coloribus tabellarum comparatio. ibid. hic locus vocatur argumentorum seminarium. ibidem. adiuncta latissime patent apud oratores. ib. fecundissima sunt. ib. sunt septem genera adiunctorum. ibid.
 Adiuncta animi & corporis qua. 242. 2.
 Adiuncta sumpta à locis. 243. 2. adiuncta sani corporis. 243. 2. adiunctorum ab antecedentibus & consequentibus discrimen. 244. 1. 2
 Adiuncta multum ad amplificationem faciunt. 272. 1. non nimium valent ad implendam periodum. 373. 2. sunt naturalia & fortuita in homine. 374. 1. 2 & 375. 1.
 Adiunctio qualis figura. 382. 2
 Admiratio mater voluptatis. 466. 1
 Adolescentia periculosa. 868. 2
 Adolescentia deprauati mores, & obscena ingenia. 159. 3. & 160. 1
 Adolescentum ingenia licet perquam viuida statim ad seuerius scribendi genus duci non debent. 160. 1
 Adolescentes suo Marte sententiosè loqui

non decet. 193. 2. ver plebis à Demade dicti. 120. 1
 Adolescentia libidinum tempestatem habet. 761. 1
 Adonidis horri. 931. 2. item cum loquentia puerili comparati. 3. 1
 Adonidis idolum. 1171. 1
 Aduersa ex secundis, ex secundis aduersa nascuntur. 185. 2. & 587. 1
 Adulatio castigata. 614. 1
 Adulator insignis. 224. 2. eius descriptio. 853. 1. f. adultores dicti musca. 130. 2 eorum quales affectus.
 Adulatoria oratio. 818. 1. 2
 Adulatorium concionandi genus reprehenditur. 980. 2. Vide, Concionatores.
 Adulteria vetita lege apud Persas. 194. 2.
 Aduocatus qui proprie. 781. 2
 Aduocatus iussu Claudij Imp. in Tiberim precipitatus 781. 2.
 Aduocati prohibentur pecuniam capere. 832. 2.
 Aduocati mali & rabula castigantur. 782. 1. 2.
 Aduocati perfectio. 783. 2
 Aduocati indocti. ibid.
 Aduocati dotes. ibid. 2. scientia. ibid. de aduocatis Ludouisi X I I. dictum 783. 1.
 Aduocatorum claritas apud Gracos, precipue Athenienses. 781. 1. & f. laus. ibid.
 AEdificiorum luxus. 625. 2
 Aegyptij in Labyrintho iura reddunt. 776. 1. eorum leges. 194. 2. eorum forum. 776. 1. eorum mos in malorum deprecatione. 116. 2. anagrammatismi peritissimi. 238. 2. eorum hieroglyphica ab Hebraeorum fonte emanarunt. 7. 1. 2 pro omni laude diu. na ter οὐρόν εἰρωσόν in clamabant. 278. 1
 AEmilius, qui Marcus. 831. & f.
 AEmilij Apamensis Philosophi Platonici de sacris Bibliis testimonium. 196. 1
 Aeneas Gazeus. 939. 2
 AEschines plus habet carnis quam Demosthenes, minus lacertorum. 24. & 25. eius cum Esermino comparatio. 24. 2

Aetatis diuersitas diuersos postulat effectus. 464. 1
 Aeternitas virgo. 891. 2
 de Aethere ex Aristotele contra Anaxagoram opinio. 226. 1.
 Aethiopum mos. 154. 1
 Aetiologia. 379. 1
 Aetna tumultuatis astus causa fabulosa. 205. 1.
 Affectuum descriptiones. 877. 2. affectus humani. 374. in iis eloquentia effectus. 459. 1. 2. cur eorum vsus frequens & cognitio necessaria. 459. 2. & 460. 1. vis & praestantia. ibid. item definitio, causa, diuisio, 460. 1. cur à Deo dati hominibus. ibid. sunt cotes virtutum. ibid. hominibus necessarij vt auiibus penna. ibid. temperies in his maxime seruanda & curanda. ibid. eorum nomen & definitio ex varijs auctoribus. ibid. eorum fons anima sentiens. ibid. eorum distinctio. ib. alij sunt ἰδιότροι alij παθητικοί. ibid. 2. eorum immoderatum effectus. ibid. sunt in animis immisi, vt bestia in arca Noemi. ibid. eorum impetus cum annuum exundatione comparatus. ib. item diuisio. ibid. alia ex Aristotele. 461. 1. eorum sedes, instrumenta seu vehicula. 461. 1. 2
 Affectus Démoniaci. ibid. 2
 cur insideant cordi. ibid. 1. 2
 quanam violentos habeant. ibid. 2. mali affectus cur demonibus mixti: ibid. quid spectandum in his qui mouent affectus. 462. 1. cur tanta in his excitandis difficultas. ibid. Dei opus est affectus excitare. ibid. 1. 2. affectus Domini in hominibus promouendis efficaces. ibid. 2. mouendi ratio prima diuina. ibid.
 Affectuum & animorum prima similitudo. ib. secundo, sapientia maiestas. 463. 1. tertia virtus & sanctitas. ibid. 2. quarta, auctoritas. ibid.
 quinta atas. 464. 1
 sexta, eloquentia vis. ib. affectus mouere sine auctoritate periculosum est. 463. 2. vltima ratio mouendi affectus est habitudo corporis, & constitutio. 464. 2. quid spectandum in personis qua sunt mouenda? 464. 2. varia ani-

morum descriptiones ad effectus idoneorum. 464. 2. affectuum radices duae, voluptas & dolor, & ratio mouendi. 466. 1. 2. ea in ijs proponenda qua ad sensum magis accedunt. 467. 1. species oculis oblata ad affectum efficaces. 467. 1. species externe nimis apparatus auditorum non mouent animos. ibid. 2. quae res ad motum adhibenda. 469. 1. eius mouendi ratio ab hypothese. ibid. 1. 2. ad eum plurimum valent descriptiones. ibid. 2. affectuum lenium & violentorum qualitas. 470. 2. & eorum vsus. ibid. lenium exemplum. ibid. affectus frigidi & tragici aliquando etiam pueriles. 474. 1. 2. affectuum in iracundia exempla. 476. 1. in iracundia vehementiores excitantur. ibid. immoderati & nugatorij. ibid. 1. 2. graues & magnifici magnam habent pompam, pueriles autem magnum fastidium. 476. 2. & 477. 1. 2. languidi & ἀμαύροι. 478. 1. affectuum mixtura. ibid. 2. affectus doloris aptè expressi. 479. 1. 2. affectus cum fluctibus & torrente comparati. ibid. 2. item cum cometa. ibid. cum leone. 480. 1
 Affectus matris Hierosolymitana se ad filiorum necem accingentis. 480. 2
 alij ex Iosepho, Euripide, & Seneca expressi. 181. 1
 quomodo in affectu doloris & iracundia lata & non faceta vsurpanda sint. 461. 1. 2.
 modus & oratio mouendi affectus. 482. 1. captanda occasiones mouendorum affectuum. ibid.
 tempora in his consideranda. ibid.
 Affectus amoris. 484. 2. & 485
 Affectus sidit diffusa oratione motus. 483. 1.
 Affectuum remissio. 484. 1
 Affectus amoris. 493. 2
 Affectus beneuolentia. 494. 2
 Adulatorij vitandi. 495
 latitiae & spei affectus. 495. 496. & 499.
 Amoris exempla. 493. 494. 1
 iracundia Heroica. difficiles. 508. 1. 2
 MMMmmmm iij

I N D E X.

eorum exempla ex Homero, Euripide,
Seneca, Virgilio. 508. 1. 2. eorum va-
rietates & usus in iracundia. 517. 1. ira-
cundia graues. 518. 1. 2. iracundia &
conquestionis. 523. 1. affectus vasti ira-
cundia. 526. 1. lenes & moderati ira. 526.
1. 2. iracundia in obiurgationibus. 526.
1. 2. & 527. in miserationibus & lacry-
mis. 539. 1. 2. in affectibus miserationis
via. 551. 1. & s. affectuum finis quis esse
debet. 552. 1. 2.
Affectus miserationis in morte filiorum.
356. 2. doloris. 904. 1. deliberatiui gene-
ris. 822. 1. 2. ad affectum qualis aditus
554. 2. affectus matris in morte filij.
357. 2. & 358. 1. 2.
Affectus validi ad excitandam misericor-
diam. 965. 1. 2.
Affectus suaves & magni. 854. 1. affectus
doloris. 956. 1. affectus, vulgus pigrum
& loquax. 868. 1.
Agamemnonis cum Isocrate inepta compa-
ratio. 260. 1.
Aganactesis. 379. 2.
Αγαστας ἀπίδαυροι εἰς ἄπες prouerbum
341. 1.
Agere diuina res est. 598. 2.
Agelilai prudentissimi Imp. dictum.
191. 1.
Agnetae martyrium affectibus plenum.
471. 2. & 472. 1.
Aggressio. 341. 2
Agrippa apologus. 281. 2
Agrippina dua. 226. 1
Aiacis ad Achillem oratio. 537. 1.
Aius. 841. 2
Albanorum de Sole, Luna & Caelo iudi-
cium. 149. 2
Albanus lacus. 886. 1
Alberti magni statua. 149. 1
Alboim Cuni mundum odium. 505. 2
Alces. 766. 2
Aleatores infames. 741. 1
Aleonora querela dolore intemperans.
812. 1.
Alexander Mammea officia Ciceronis
assiduo legebat. 165. 2
Alexander sua fama minor. 95. 1. eo na-
scente Diana Ephesia templum conflag-
rauit. 85. 1. eius inepta cum Isocrate

comparatio 85. 2. definitio proca. 853.
2. generositas. 319. 1. labores. 855. 1. ex-
peditiones. 857. 1. res gesta. 861. 1.
Alexander omnium gentium latro. 837. 2
commodatus mundo. 862. 1. tibia cantu
incenditur. 768. 1
Alexander magnus orator. 765. 2
Alexandri Seueri auctoritas. 770. 1
Alexandri Episcopi Hierosolymitani in-
signis Bibliotheca. 164. 2
Alexandri derisores, Cur? 150. 1
Alexarchi nouatoris locutiones. 8. 1. idem
Cassandri Regis filius inter Cacozeos.
120. 2.
Αλιδινος λόγος. 133. 2
Allegoria vitiosa. 956. 2.
Allegoria crobra doctis displicent. 86. 1. ea-
rum in sacra scriptura nimis indagato-
res saepe incidunt in frigida. ib. à Patri-
bus prudenter dicta non sunt ab omni-
bus imitanda: earum dulcedo imponit
auribus. 94. 2. earum usus & iudicium
Demetrii Phalerei. 428. 1
Allegoricus stylus cur vitiosus. 94. 1
Allegorici, & periphrastici Ennodij styli
exempla. 93. 2. & 94. 1
Alliensis dies. 844. 1
Allaosis 379. 1. cum antithesi à quibusdam
mixta. ibid.
Alogos quid? 331. 1
Alpheus. 837. 1. 838. 1
Alta metuenda. 582. 1
Amatores sua fuga crucians Deus & ille-
ctans. 511. 2.
Ambitio. 105. 2. & 208. 1. Titi Labie-
ni. 379. 1. 2. crudelis. 875. 1. & s. 2
detestanda. ibidem. Ambitio & auaritia.
Rulli exaggerata ex Cicerone. 279
280. ambitiosi descriptio. 417. 2
Ambitus quinta virtutis grauitatis. 139. 2.
quomodo fiat. 140. 1. eius modi qua-
tuor. 1. & 2
Ambrosius. 173. 2. eius eloquentia. 939. 1.
in obiurgationibus Basilio acrior. 527.
2. eius grauitas. 968. 1
Amici pauperis generositas. 336. 1
Amicitia fidelis exemplum. 336. 1. amicitia
honestae cur temperanda. 491. 2.
Ammiani stylus poeticus. 92. 2. & 93. 1

I N D E X.

Ammianus miles, grauis. 172. 2
Ammionis fons. 733. 1
Amoris descriptio. 693. & 694. eius defini-
tio ex Plauti Trinummo. 207. 2. nomen.
484. 2. idem cum caelo comparatus. ib.
eiusdem definitio. 485. 1. 2. amor est
immortalitatis desiderium. 486. 1. idem
anima remigium. ib. amoris nostri ratio.
ib. 2. amorum quinque genera, diuinus,
angelicus, intellectualis, animalis, natu-
ralis. 487. 1. 2. amoris diuisio ab Hiero-
theo. 4. ibid. 1. amor fingitur ab Hesiodo
è Chao, & nocte exiliens, & cur. ibid. 2.
eiusdem diuisio ex D. Thom. 488. 1
Amor auicicia & concupiscentia. 488. 1.
de eo caeleste iudicium. ib. alia diuisio ex
D. August. ib. 2. turpis amoris vesania.
ib. 2. impurus amor idolum amoris ibid.
impuri amoris descriptio & effectus. 488
2. & 489. 1. 2. amoris natalis. 490. 1. il-
lex eius καλοεργαδοῦ. ibid. quomodo circa
pulchrum amor fallitur. ibid. 2. secunda
amoris illecebra quos vonov. ibid. tertia,
est similitudo. ib. quarta, mutuus amor.
491. 1. eius causa quindecim ex Aristo-
tele. 491. 1. 2. effectus & usus. 492. 1. 2.
amor oratori necessarius. ibid. 1. quomodo
comparandus. ib. & 2. nihil utilius amore
ex D. Ambrosio. 492. 2. amoris diuini ex-
citandi ratio ex sacris literis petenda. ib.
& 493. 1. eum res omnes creatae com-
mendant. ib. amoris remissio. ibid. amoris
affectus exempla. 493. 2. & 494. 1. amor
amore pellendus. 494. 1. amor prauus
quomodo euellitur. 494. 1. & 495. 1.
amor, letitia & spes quomodo differunt.
495. 2. & 495. 497. 498. 499. & 500.
Amphidiorthosis. 379. 2
Amphistidis stupiditas. 148. 2
Amplificatio puerilis ab eloquentia alienis-
sima. 260. 1. amplificatio bona & ma-
la discrimen. 260. 1. & 261. 1. dicta est
anima oratoris. 260. 2. amplificatio bona
instar eximiae structurae. 261. 1. mala in-
star parietum luto, paleis & calculis
male obductorum. ibid.
Amplificationis definitio nimis vaga. 261.
2. alia vera & germana. ibid. quod est
discrimen inter sublimitatem & ampli-
ficationem. ib. amplificatio est plenitudo

non redundans. ibid. in ea pluribus ad-
iunctis idem est illustrandum. 262. 1. 2.
item duo genera. 262. 1. amplificatio in-
signis ex Demosthene. 2. & 263. 1. alia
à comparatione minorum, ex Cic. ibid.
Amplificationis iusta & ambitiosa exem-
plum. 263. 2. eiusdem exempla ex Cice-
rone. 264. 1. 2. vtriusque collatio. 265.
usus. ibid. otiosa amplificandi ratio. ib.
pulchra ratio amplificatio. 266. alia
insignis amplificatio. ibidem, amplifica-
tiones variae Ciceronis. ibid.
Amplificationis apta materia quaerenda est
266. eius cum cera comparatio. ibid. am-
plificationum sunt capaces res minutae
nisi forte in facetiis. 267. 1. amplificatio
grauis, materia graui requisita. 2. in re-
bus paruis plus expetit artis. ib. praecepta
per 10. capita ex Aphthonio. 267. 268. &
269. de eadem alia praecepta ex Cice-
rone. 269. 1. 2. & 270. 1. 2. praecepta
vtriusque non videntur accuratè satis
tradita. 270. & 271. amplific. formae va-
riae. 271. 1. totus amplificationis cardo in
duobus voluitur. ibid.
Amplificatio non ex omni argumento, sicut
nec ex omni ligno Mercurius nascitur.
266. 2
Amplificationum duodecim modi. 272. 273.
274. 275. 276. & 277. amplificationes
variae ex Cicerone. 279. 280. 281. 282.
283. 284. 285. 286. 287.
Amplificatio virtutum. 294. 1. 2
Amplificandi methodus & exemplum.
271. 2
Amplificatio à personâ. 997. 1. à re. ibid.
Amplificatio maiestatis plena. ib. 2.
Amplificare omnia puerorum est. 805.
1. 2
Amuleta ex Lauro cui vsui apud veteres
222. 1. fuerunt etiam ex lapillis. ibid.
Amynta insidiae. 927. 1
Alia ex nominibus sacris & characteri-
bus. 223. 1. 2
Anaclassis. 379. 2. reflexio siue commutatio
dicta. ibid.
Anacrostis. 380. 1
Anadiposis. 380. 1. eius modi duo. 421. 1
Anaresis. 380. 2
Anagrammatismi vsus antiquus. 224. 1. ortus

INDEX.

à Iudaorum doctoribus. *ibid.* Hebraea lingua his fecunda. *ibid.* eius exempla 1. 2
Ανακρίωσις. 793. 2. 794. 1
 Analepsis. 380. 2. eadem traductio & antistasis dicta. *ibid.*
 Anancæon. 380. 2
 Anaphora definitio & vsus. 421. 2. exempli. 454. 1
 Anarchia. 761. 2
 Anasceue. 381. 1
 Anastrophe. 381. 1
 Anathemata victoria. 635. 1
 Anaxagora de aethere contra Aristotelem opinio. 227. 1
 Anaximeris calliditas. 1. primus author extitit temporanea orationis ex Pausania. 157. 2
 Andabatarum more pugnare quid? 181. 182
 Andocides orator simplex ac sine apparatu. 21. eius consilium. 463. 2
 Andronicus Imperator D. Paulum supra ceteros Doctores amavit. 165. 2. in nominis inpositione superstitiosus. 222. 2
 Angeli ex pictoribus descriptio. 893. 1. nihil habet præter animum. *ibid.* Angelorum ceteris. *ib.* 2. eos pingunt poëta & pictores. *ibid.* 1. eorum scientia. *ibid.* gratia. *ibid.* 2. angeli vasa myrrhea. 894. 1. eorum gloria. *ibid.* 1. officium & custodia. *ibid.* circularis motus eorum qualis est. 486. 2.
 Aniani de stylo D. Chrysostomi iudicium. 995. 1. 2. quo tempore vixit. *ibid.*
 Anima cum numismate comparatio. 236. 2. anima demoniacis affectibus mancipata descriptio & effectus. 461. 2. sulphurata que vocatur à Plotino. 453. 1. anima triplex motus. 486. 1. anima terrena comparata cum spongia. 496. 1
 Animalium laus. 615. 2. descriptiones aliquot. *ibidem.*
 Animus in exhortando ratione potius vincendus quam mouendus. 768. 1. animi in arce dominantis cum Chosrois machina comparatio. 147. & 148. 1. eius dotes, ex Platone. *ib.* dua illius facultates præstantissima. 148. 1. animi sunt species pares virtute, & dignitate impares, & cur

149. 2. & 150. 1. animus in hac vita duobus coloribus pingitur. 988. 2. animis omnium aspersos igniculos fatebatur Plato, sed alius languidiores, alius aciores. 150. 1. animus. 193. 2. eius bona. 220. 1. animorum immortalitas. 772. 2. quidam sulphurati. 768. 1. dehortatio. 769. 1. eius ars. *ibid.* & 2.
 Annibalis hortator Polemon. 321. 2
 Annulorum vsus. 691. 1
 Antecedentium & consequentium ab adiunctis discrimen. 244. 1. 2. hi loci sunt proprii dialecticorum. *ibid.* eorum exempla ex Laëtantio. 5
 Anteros amori terreno contrarius. 489. 1. 2
 Anthypophora. 381. eadem Prolepsis & subiectio dicta. *ibid.*
 Antia quid? 650. 2
 Ανταρπηρα quid? 797. 1
 Anticerones. 112. 113. & 6.
 Antigoni regis iudicium de eloquentia. 127. 2
 Antigono Evergeta nomen fuit. 221. 2
 Antigoniam vrbs. 736. 1
 Antimetabole. 381. 1
 Antiochena Synodus damnauit superstitionem Iudaorum in nominibus sacris. 222. 1
 Antipathia & sympathia naturales. 487. 2
 Antiphon propter eloquentiam Nestor dictus. 21. 1. alius fuit ab Antiphonte qui οὐκ ἐξεῖναι dictus est. *ib.* medicandi doloris animi artem inuenit. *ib.* ἀποπνεύσεως, siue orationum coquus appellatus. 221. 2. eius mors. 21. 1. & 2
 Antiphrafsis. 381. 1. 2
 Antiquitates acuminibus mixtae habent nescio quid florida dictionis. 98. 1
 Antiquarij non sunt oratores. 121. 1. 2. de antiquario stylo. 98. 1. quomodo ab eo cauendum. 2
 Antiquorum laus. 788. 2
 Antisagoge. 381. 1. affinis est antithesi. 420. 2. eius vsus. 421. 1
 Antistasis. 381. 2
 Antistoechon. 381. 2
 Antistrepausa quid? 793. 2
 Antistrophe. 381. 2
 Antitheta

INDEX.

Antitheta cum comparatione. 282. 1. 2. eorum vsus in amplificatione pulcher & suauis. *ibid.*
 Antithetica definitio quid. 797. 2
 Antithesis. 382. 2. varij modi & vsus. 419. 1
 Antitheton. 381. 2. eius exemplum. 456. 2
 Antizeugmæon. 382. 2
 Antoninus Pius appellatus. 221. 2
 Antonini Imperatoris dictum. 539. 1
 Antony in funere Caesaris oratio. 529. 1. lepidum factum. 614. 1
 Antonius ex multorum virtutibus perfectissimam veluti vitæ tabulam exprimebat: eius admirabilis grauitas. 968. 1
 Antonomafia. 382. 2. eius definitio. 415. 1. non est frequens oratoribus. *ibid.* eius vsus. *ibid.*
 Ανταρπηρα motus. 478. 2
 Ανταρθησις. 382. 2
 Apes innocentissima. 616. apis paruum hominis exemplar. *ibid.* 1. & 2. animal laboriosum. *ib.* 2. nulla nisi artifex nascitur. *ibid.* apum castimonia. *ib.* industria & sedulitas. *ib.* & 617. 1. seueritas. *ibid.* præfagia. *ib.* misericordia. *ibid.* operis earum descriptio. 702. 1. 2. transfugarum deploratio. 429. 1. 2
 Aphorismus. 382. 2
 Aphonius Sophista. 168. 2
 Apis Attica Xenophon. 221. 2
 Apithanos quid? 793. 2
 Apluta vetus verbum pro frumenti fure. 80. 2
 Apodicticum quid? 796. 1
 Apodoxis, siue Apoplaxesis. 383. 1
 Apollinarius stylus poëticus. 93. 1
 Apollo. 834. 1. 2. Apollo cultus pro foribus. 635. 2
 Apollonij Alabandensis mos. 153
 Apollonij Rhetoris dictum. 552. 2
 Apollonij iudicium de stylo. 128. 1
 Apologi cum sale, & grauitate adhibendi, non omnes decent. 188. 1. quomodo vsurpandi. *ibid.*
 Apologi confunduntur Aristoteli cum exemplis. 253. 1. apologia vsus apud Principes. 806. 2. methodus triplex. *ibid.* item dispositio triplex. *ibid.*

Apophasis, siue Aetiologia. 383. 1
 Apophonisma. 383. 1
 Apopthegma Lyssippi præclarum. 586. 1
 Apopthegmata quid sint, & quid differant à sententia. 193. 2. vernacula multum habent dignitatis. *ibid.*
 Ανταρπηρα quid in exordio? 309. 1
 Aporia. 383. 2. eadem ac diaporesis. *ibid.* eius exempla. *ib.* & 431. 2. 432. 433. & 434. & 454.
 Aporos quid?
 Apopsopesis siue Reticentia. 384. 1. eius vsus triplex. 427. 2
 Apostasis. 384. 2
 Apostatarum insectatio. 973. 1. 2
 Apostoli quales. 902. 1. eorum vocatio. 901. 1. capita SS. Apostolorum Petri & Pauli pop. Rom. animos placauere. 467. 2
 Apostrophe. 384. 2. eius vsus. 431. 1. 2. exempla. *ibid.* eius vsus in iracundia optimus.
 Apostrophe plena affectibus. 881. 2
 Appion. 807. 1
 Appius Claudius ingenij lumine præstitit. 30
 Aprepes quid? 793. 2
 Apri descriptio. 710. 1. 2
 Apstinus Rhetor gratus. 313. 2
 Apuleius. 172. 2. eius apologia pro se. 112. 2. Martichora similis. 120. 2. eius puerilis descriptio. 87. 1. habet audaces metaphoras. 81. 2. vastam atque horridam orationem in metamorphosi hominis in Asinum. 84. 1. prauus imitator omnia fere integra ex Luciano expressit. *ibid.* pediculos nominauit serpentes. 415. 2. irridet stylum M. Tullij. 113. 1. reddit rationem styli sui. 114. 1
 Aqua in coniecturis adhibita. 801. 1. eius virtutes. 641. 1. commendatio. 640. 1
 aqua Stygis omnia perforat. 638. 2
 Aqualiculus. 137. 2
 Aquila descriptio. 698. 2. eius senectus. 193. 1
 Aquitani medulla ferè omnium Galliarum. 916. 2
 Aranea descriptio. 703. 1. 2
 Aranea Thebanorum. 319. 1
 Arare intra pomerium. 310. 2

I N D E X.

Arbores cum ingenii comparata. 160.1.2
 Archimedis ingenium. 149.1. sphaera. 204.
 item ex Lactantio. 254.2
 Archyta columba. 149.1
 Areopagus. 778.1.2. eius pictura. ibid.2
 Arethusa. 331.2
 Argumenta quae ad suasionem optima.
 765.1.2. humana ad persuadendum
 quae robustiora. 766.1.2. à religione pe-
 tita valida sunt. 849.2. per ignem &
 aquam. 801.1. remota humana. ibid.2.
 remota diuina. 800.2
 Argumentorum grauium quatuor species.
 134.1.
 Aria. 385.1
 Arianus. 168.1. eiusdem supercilium. ibid.
 Aristides. 168.2
 Aristocrata. 760. eius vitia. 866.2
 Aristophanes stylo alicuius poetae frigus
 & niues insperfas dicit. 84.1
 Aristoteles Demosthenem non docuit elo-
 quentiam II. & 12. auream habet sa-
 pientiam opulentiam. 20.2. doctus, acer,
 acutus, neruos & iudicium legentibus
 confert. 167.1. eius categoriae multum
 ad disserendi rationem attinent. 196.2.
 placita Platonis de ideis carpit. 226.1.
 2. eius de aethere contra Anaxagoram
 opinio. 226.1. dictum. ibid. artem tegan-
 dam dicit. 554.1.2
 Arma aurea non vulnerant. 827.1
 Arnobij descriptio generosis sensibus, sed
 stylo rudiori. 584.1.2. eius stylus gran-
 dis & horridus. 671. eiusdem exempla.
 ibid. de eo iudicium. 171.1.2. Ethnicos
 irridet qui diuinitatem corpoream fa-
 ciebant. 214. 215
 Ars regenda. 554.2. artes à brutis ani-
 mantibus effictae. 8.1.2. omnes ingenio
 oratori necessariae. 178.1.2. artes &
 scientiae vulgè commendantur à mate-
 ria. 229.2. ars suadendi & persuadendi.
 765.1.2
 Arsinœ. 773.2. Iunonis viola & olfacto-
 rium. 224.2
 Ascensio Christi est typus gloriae. 899.1.3.
 eius triumphus. ibid.
 Asiatici molles, cur? 150.1
 Asiaticorum vitium de numeris. 367.1.2
 Asinius Pollio intra 4. diem quam filium

amiserat, declamauit: ex Seneca. 158.1.2
 Asoti. 412.1.2
 Aspectus infantis seditione mitigat. 467.1
 Asperitas orationis. 135.1. eius definitio. ib.
 considerata oratio esse debet. ibid.1. non
 conuenit adolescentibus ib. in ea Cicero
 prudens. 2. à Demosthene usurpata. 1
 eius figura & adiuncta 2. & 136.1. in
 concionibus qualis. ibid.
 Assentatio. 133.2
 Assessores. 776.2
 Assumptiui status species quatuor. 798.2
 Assumptiua quid? ibid.1
 Assumptiua qualitas quotuplex. ibid.
 Astabasdus. 564.2
 Ἀστυνοῦ pessimum ingenium. 460.1
 Astrologia iudiciaria tyrannis. 661.2
 Asteismus. 385.1
 Asyntacton. ibid.
 Asyntheton. 385.1. ornat periodos. ibid.
 Asystata quomodo dignoscuntur. 841.1
 Ἀσυστάων plura genera. 793.1
 Asystatorum aliae species. ibid.2
 Athanasius. 632.1.2. eius pulchra lauda-
 tio. ibid.2
 Athanasius. 170.1.2. eius ingressus cele-
 berrimus. 498.2. eius grauitas. 966.1.
 idem inuocat animam Pauli. ibid.2. eius
 generositas in dictis. ibid.
 Ate Homericæ. 532.2
 Athanatos. 150.1
 Athei morte multabantur apud Athe-
 nienses. 194.1.2
 Athenagoras. 937.2
 Athenagora & Iustini in apologia pru-
 dentia. 806.2
 Athenienses atheos morte multabant. 188.
 1. Naucleo robusto, & surdastro simi-
 les. 260.261. oratores nutritibus similes.
 ibid. Athen. leges. 195.1. in aures. 318.1.
 assentatio castigata. 614.1. Atheniensium
 iudicandi varia ratio. 778.1.2. & 827.1
 Atilla Leoni Rom. & Lupo Tricassino ma-
 nus dedit. 534.1
 Atlantes. 693.1
 Ἀτλάντες. 815.1
 Atrebatum ornatus. 157.2
 Atticè dicere quid? 101.1. & 2
 Attributione Dei. 890.2. & f.
 Artys duo ab apro interfecti. 226.1.2

I N D E X.

Auaritia. 193.194. eius descriptio ab ad-
 iunctis ex Seneca. 244.1. eius ampli-
 ficatio per effecta & imagines. 292. &
 293.
 Auaritia ferreum imperium. 696.2
 Auaritia & ambitio Rulli amplificata ex
 Cicer. 279.280. eius descriptio. 694.1.
 & seq. mater crudelitatis. 410.411. eius
 comparatio cum dipsade serpente. 415.
 416.
 Auarus 192.2. comparatus suis & sca-
 rabeis. 292.293. nescit vti diuitiis. 413.
 2. auari sermocinatio. 424.1.2. Descri-
 ptio. 672.1. & seq.
 Auctor aliquis praecipuus ad familiarem
 consuetudinem eligendus. 165.2
 Auctores sacri habent suam eloquentiam.
 913.1. longè alios superant. ib. grauium
 & similibus auctorum discrimen. 88.89
 Auctores noui cur sint in fastidio. 166.
 veteres nouis prelati. 166.2. nouorum
 industria Parmenionis grunntui com-
 parata. ibid. veteres non tantum opinio-
 ne, sed re nouis antecellunt, & cur. ib.2.
 quid singuli ferant virtutis. 167.168.
 169. & seq.
 Audacia mulierum. 831.2
 Auditus vis & efficacia. 468.1
 Auernus lacus. 690.2
 D. Augustinus anno 12. logicos & rhetori-
 cos Aristotelis libros perlegebat. 154.1.
 de eo iudicium. 173.2.2. versus in con-
 cione usurpauit. 193.1.2. eius eloquentia.
 911.2. eius sententia magnifica. 193.1.2.
 à styli puerilis calumnia vindicatur.
 80.1.2. eius magna mens. 939.1
 Augustinus Cacozeorum osor. 121.1.
 eius censura circa stylum. 127.2
 Auium descriptio. 698.1.2. & seq.
 Auri cupiditas. 619.1
 Aurium humanarum descriptio. 647.1.2.
 sunt animi lances. ibid.1
 Ausonij vrbane dictum. 360.1.2
 Auspicia leuia non sunt ab ornatore affe-
 renda. 502.1.2
 Austeritas quae characterem orationis in-
 uat. 976.2. & f.1.2
 Austeritatis excessus, & agrestis character.
 979.2
 Auxesis. 385.2

Autonos eadem cum ea quam μετὰ ἑαυτὴν
 appellat Hermogenes. 140.1.2. primum
 genus amplificationis. 261.2. eius exem-
 plum artificiosum. 275.1.2

B

Babylonicum forum. 318
 Bacchari quid. 604.1.2
 Bachidis laus. 545.1
 Bacculus laureus gestatus contra infidias
 maleficiorum. 222.223
 Baia. 690.2
 Baiazetes magnus venator. 592.1
 Balena Tinemuthana descriptio. 717.2. cū
 balenis graues & speciosi comparantur.
 968.2. balenarū & orcarū pugna. 718.1.2
 Ballionis ira. 548.1.2
 Balnea exagitantur. 1013.1.2
 Balneas adire promiscuas quàm sedum. ib.
 Baltazar cur punitus. 528.1
 Baptismi excellentia. 964.1
 Barba in pixide deposita. 675.1
 Barba aurea Persarum Regum. 1002.1.2
 Barbarismos Datidis melos. 817.2
 Bartochabas. 538.1.2
 Basilius. 173.1. de eodem Libanij iudicium.
 ib. eiusdem vrbane dictum in Demosthe-
 nem Valentis Legatum. 360.2. oburgati-
 tio. 530. eloquentia. 875. laus. 633.1
 Beelzebub princeps muscarum. 230.1.2
 Bellerophonaeus morbus. 543.1.2
 Bellica virtus. 593.1
 Bellicosus Trajanus. ibid.
 Bellugia nominati Abyssini Reges. 222.1
 nominis significatio. ibid.
 Bellum seditiosum gratum. 826. anceps.
 850.2. belli crudelis amplificatio ex
 Cicer. 286.1.2
 Benefacere Dei natura. 104.1. & 838.2
 Benefacti bonorum natura. 845.2
 Beneficium vt laudatur. 612.1. beneficij
 exaggeratio. ibid.2
 Beneficij accepti amplificatio ex Cicer.
 282.1
 Beneuolentia. 916.2. vnde petitur in exor-
 diis est oratori necessaria. 492.1.2. be-
 neuolentia affectus. 494.2
 Beneuolentiae captanda adulatorij exem-
 plum. 495.1.2

I N D E X.

Bernardus. 173.1.2. doctore Christo profes-
sus Rhetor. ibid. & 172. eiusdem contra
falsum legatum Anaclerti vehementia.
138.1. eloquentia. 912.1
Bibliotheca Eumenis supra ducenta millia
voluminum habuit. 164.2. insignis alia
Ptolomaei Philadelphi. ibidem. insignem
Hierosolymis instituit Alexander Episcop.
ibid. Bibliotheca aliquot nobiles. 165.1
Blasus causam dixit versibus. 791.2
Blandi viri descriptio. 673.1. & f.
Boetius Severinus. 174.1. de eo Scaligeri
iudicium. ibid.
Boleslaus Rex. 545.1.2
Bombycis descriptio. 704.2. & f.
S. Bonifacii res gesta. 911.2
Bonus nemo gratuito. 824.2. boni viri am-
plificatio ab effectis. 284.1
Bonum maximum non peccare, secundum
iustificari. 102.1.2. bona aliena & ficta.
365.366
Bona vel sunt naturalia vel fortuita.
374.1.2. & 375.1
Bouinarum pro terguersatore. 80.2
Bouis vnicornis descriptio. 716.1
Bracca. 823.1.2
Brachia. 570.1
Brachyepia. 385.2
Branchus. 561.1
Berythensis vox infirma. 567.1.2
Brasilia descriptio. 776.1
Breuitas arguta D. Gregor. Nazianzenii.
914.2
D. Basilij. 915.1.2. D. Chrysostomi. ibid. 1.2.
& f.
Breuitatis premittenda exempla in exor-
diis. 315.1. nimia character. ibid. & 109.
2. optima lex. ibid.
Frigantes populi. 827.1
Bunduica heroina omen. 501.1. eius descri-
ptio & iracundia motus. 526.527.
eiusdem in Romanos dictum. 527.
Buteonis pro siccis apologia contra Cice-
ronem. 217.1

C

10.10.11
2.11.11

Cacofystata. 793.2. cacofystata cau-
sa que dista. ibid. 1.2. & f.

Cacozelum quid. 83.2. eius cum tumido
stylo discrimen. 84.1. exempla cacozeli.
ibid.
Caroli docti antiquarii Apologia pro se
contra Ciceronem. 115.1. & 2. cacoze-
lorum ortus. 120. inepta locutiones. ibid.
Cacozelia vitium apud Gracos celeberrimum.
161.2. eius ex Luciano descriptio.
ibid.
Κακόζηλον Latine reddit malam affecta-
tionem Quintilianus. 162.1
Cadaver sanguinem emittens, quid signi-
ficet? 801.1
Cadmi pulchritudo per partium enume-
rationem. 220.221
Q. Caelius Metellus velut quadam pru-
dentia officina. 149.1. eius filius Q.
Metellus Caprarius omnino stupidus.
ibidem.
Cades. 546.2
Caelius Antipater. 367.1.2
Cerus. 656.1.2
Caesar. 170.1. dicendi rationem. minime
veteratoriam tenet. 39.2. C. Casaris
nomine insigniti cum Cay prenomine
ferro omnes perierunt. 226.1
Caesarius. 171.1.2
Caestius castigatus ex filij Ciceronis man-
dato. 117.2. & 122.2. acriter inuehitur
in stylum Ciceronis. 117.2
Caius Gracchus grandis fuit verbis, & sa-
piens sententis. 34.1.2. seruum habuit
Erycinum, qui pronuntiationis modos
fistula formabat. ibidem. tantus orator
fuit, ut pra eo cateri oratores pueri vi-
derentur. ibid. tentauit aliquid primis
eloquentiae Romanae primordis in acu-
tis sententis. 104.1
Caius Lelius fuit imprimis eloquens.
32.1.2
Calamitas Quintij aggerata. 283.1.2
Calamitosi hominis narratio. 550
Calamitosi status amplificatio per anti-
theta ex D. Greg. Naz. 288.289
Calenda sacris destinata. 799.1. martia.
498.2. felices.
Caligula velox & callidum ingenium.
151.1
Calix S. Remigij. 907.1
Calliditas blanda. 839.2

I N D E X.

Calligonius. 968.1
Callimachus καλλιμαχος. 369.2
Κάλλος in oratione. 141.2
Calphurnij affectus. 495.2
Caluissij memoria hebes. 148.2. eiusdem
vacillans memoria. 154.1.2
Calumnia magnorum odiorum fomes.
506.1. morbus muliebris. 823.2
Calumnia descriptio. 662.1.2
Calumniatoris descriptio. 681.2
Cambysis seueritas. 775.2. & f.
Camelus quid. 709.2
Campani superbi. 150.1
Campaspe siue Pancaeste. 317.2
Canathus Fluiuis. 891.2
Candaules. 141.2
Candor signum felicitatis. 855.2
Canum exemplum amplificatur a Chry-
sost. 1006.2
Canis frequenter latrantis cum minis af-
fidus comparatio. 502.2. eius descri-
ptio. 712.1. canes ad fores picti. 675.1.
non mordent sedentem. 883.2. Canem
inter, Leonem, & Elephantum, praelium.
713.1
Cantus quid. 559.1. appellatus Caricum
vitium. ibid. cantus secundum vitium pro-
nuntiationis. 559.2. in oratione subob-
scurior esse debet. 561.1. eius educatio.
560.1
Cantionis radix & ortus. 560.1
Cantores in agendo effrantes. 559.2. non
habent vocis varietatem. ib. remedium
aduersus cantum. 560.1.2
Capillorum exhibitio mancipationis sym-
bolum. 116.1. eorum cura. ibid.
Capitolium. 844.2
Cappadoces mendaces, & cur. 150.1
Cappotius Senensis vitam de morte Christi
historiam in suis vngulibus delineauit.
149.1.2
Caprone quid? 650.2
Captiuitatis miserrima inter piratas pra-
clara amplificatio. 238.1
Caput cepae Pericli. 16.1.2
Capitis nutus. 568.1. demissio quid? ibid.
caput altum. ibid. caput attollere. ibid.
idem est in corpore quod caelum in ele-
mentis. 237.1.2. tanquam arx inter ca-
tera urbis moenia. ibid. eius dominatus

in reliquas corporis partes. ibid. capi-
tis humani descriptio. 644.1.2. dignitas.
ibid. & 645.1
Carceres quid in exordiis? 309.2
Charitatis materia. Offensiones. 918.2.
laudes ex D. Augustino.
Carmina vatum in comminatione
Carminum consecrandorum mos. 635.2
Carneades ut clamor arguitur. 557.2
Carnificum crudelitas. 897.2
Caroli Regis. 962.1
Caroli Quinti Imp. symbolum. 192.193
Caroli Zemi oratio. 155.1
Carthaginis luxuriantis in Circo descri-
ptio. 924.2
Cassiodorus. 172.2
Cassius. 341.1
Castitas tuta. 801.1
Cataclista vestes de pressorio splenden-
tes. 780.1
Catachresis. 389.1
Catara. 386.1
Catilina. 1006.2
Cato senior in dicendo grauis. 33.2. trux
orator, homo mitis. 835.2. 835.2. illius
authoritas. 833.2
Cauillatio quid? 343.2
Causa primaria mens aeterna. 231.2
Causae rerum quatuor. 205.1. quae sunt.
231.2. earum dignitas. ibid.
Causa quid sit in genere. 232.1. prima cau-
sa efficiens Deus. 231.2. eadem fecun-
dam sustentat eloquentiam. 233.2. eius-
dem genera multa. ib. naturalium cau-
sarum vsus apud oratores. 235.1. exem-
pla quae tractari possunt ab oratoribus.
ibid. earum vsus oratoribus familiaris-
simus. 238.239. causa in quatuor di-
stricta species tot effectuum creant ge-
nera. 240.1. cuiusque causa sunt ex ef-
fectu. ibid. causa varia vario modo tra-
ctanda. 791.1. earum genera & nomi-
na. 792. & f.
Causae fluctuantis perorationis. 355.2
Causae iracundiae 17. ex Aristotele. 512.1
Causidici antiquarii fatuitas. 791. inepti
causidici. 792.1. eorum eloquentia. ibid.
Causulas splendide tractare. 791.1
καυσοειν. 570.2
Celeritatis in oratione cum suauitate mix-

I N D E X.

tura. 144.2
 Celes equus. 714.1
 Cephisodorus thuri similis. 257.258
 Cerberus. 520.2
 Cerebri humani descriptio. 645.1.2. eiusdem dignitas. ibid.
 Cereris sacrum. 834.2
 Cerui descriptio. 710.1.2
 Ceti descriptio. 717.1.2
 Cethegus & suada medulla. 32.2.33
 Chamaleontis descriptio. 710.1.2
 Chaos. 205.1. quid per illud intellexerint Orpheus & Hesiodus. ibid.2
 Character Urbanus. 833.1. & seq. agresus. 979.2. delicatus assentatorius quam periculosus. ibid. & seq. popularis Augustini. 958.2. item grauis Concionatoris. 964. & s.
 Characterismus. 385.2
 Charientismus. 386.1
 Charitas Christi patiens, & fortis. 898.2. eius materia offensiones fuere. 918.2
 Charybdis. 521.2. symbolum voracitatis. 696.1
 Charybdis patrimonij. 102.103
 Chiasmus quid? 365.2. & seq. 386
 Chimera. 520.1.2
 Chleuasmus. 386.1
 Choaspis fluius ex quo bibit rex Persarum. 641.2
 Cyreiarum & orationum moralium dispositio. 306.2
 Christiani quid pro Imp. precari soliti. 808.2. libros in vsum doctorum post Apostolorum tempora concesserunt. 222.1. ab ipsis Ecclesia incunabulis Martyrum appellationes filiis imposuerunt, ex Theodoro. 221.2. desides insectatur D. Cyprianus. 465.2. non utebantur coronis ex floribus. 684.1.2
 Christus 896. & s. & seq. 892.2. Christus imitatus parentes filiorum matre orbatorum. 895.1. in Christi infantia labores exclamatio. 896. Christus viator & exul nascitur. ibidem.2. Christi persona plenissimum maiestatis theatrum. ibid. Christus victor & victima. 897.2
 Christi contumelia à satellitibus facta.

ibid. Christo compassio cum affectibus piis. 898.1. Christi charitas patiens & fortis. ibid.2. resurgentis triumphi. 899.1. Christo admirabilis pulchritudo restituta. ibid. Christo ascendenti quid faciant caelestia corpora. ibid.2. Christus omnium argumentorum seminarium. 894.1. imitatus aucupes industrios. 895.1. sapientia Dei panis Angelorum. ibidem. gestatur paruulus, adoratur vt Deus. 896.1. eius pulchritudo. ibidem. oculi, nitidi soles. ibidem. potentia in miraculis. 897.1. demissio. 895.1. incarnatio pulchra similitudine declaratur, ibidem. charitas (Vide charitas.) eo incarnato Angeli obstupescunt. 895.1
 D. Chrysoptomi perspicuitas. 133.1. eiusdem homilitas vrbis Parisiensi & ipsius imperii D. Thomas praeserebat. 165.1. de eo perhonorificum iudicium. 173.2. eiusdem amplificationes plus habent fluuij verborum & laxitatis. 291.1.2. teneri affectus. 495.1. motus aculeati & plane ignei iracundia. ibid.1.2. in motibus industria. 529.2. & 530.1. eius magna mens, eloquentia seminarium. 988.1. pietas & consociatio cum Deo. ibid.2. temperantia & fugalitas. 969.2. prudentia, & de concionatoribus iudicia. 990.2. humilitas. 991.1. constantia & grauitas. ibid.2. zelus. 993.2. charitas. ibidem. ingenium & facundia. 994.1. & seq. grauitas in dicendo. 995.2. maiestas. 996.2. & seq. vehementia. 998.2. austeritas. 1000. & seq. suauitas. 1001.2. pietas. 1003.1. doctrina. 1004.1. popularitas. 1006.1.2. rum os post mortem loquutum. 1009.1. & seq. eius mortis gloria. ibid.2. pompa funebris. 1010.1.2
 Cicada descriptio ex Greg. Naz. 914.2
 Cicada lyra. ibid.
 Cicada Eunomij. 317.1.2
 Cicero culmen eloquentiae. 40. confertur cum prato propter varias eloquentiae virtutes. 41.1. comparatur cum Demosth. 41.4.2.43.44.45.46.47.48.49. & seq.

I N D E X.

cum Thucydide. 66. cum Isocrate. 71. & 72. cum Salustio. 74. cum Platone. 67.68.69.70. cum Lysia. 70.71. & 72. cum Seneca. 75. & 76. multis nominibus Demosthenem superat. 41.42.43. & seq. eius oratio comparatur cum Achate. 40.2. virtutes. 41.42. & seq. quam verecundus in acuminibus. 104.2. verbositatis insimulatur ab Apuleio. 113.2. eius filius Castium castigari curat. 117.2. pro eius styl. apologia contra Apuleium. 119.1.2. & 123.1.2. doctus stylus, ibid. de eius ingenio iudicium. 124.1.2. styli defensio. 123.1.2. in propriis laudibus nimis, Demostheni postpositus. 139.1. habebat Platonem in deliciis. 169.2. & 170. ex Platone, Isocrate, & Demosthene multas diuitias congescit. 174.2. Demosthenem imitatus est felicissime. 175.76. volumen habuit exordiorum. 313.2. eius in morte Trebonij motus. 469.2. eius motus in iracundia. 522.2. eiusdem comparatio cum Accipitre. 263.264. versus in Pisoniana. 370.371. eius lectio pueris vtilissima & cur? 164.165. a precatione exordium habet cum Demosthene. 175.176. eius imitatio praefertur Demostheni. ibidem. imitatus est Xenophontem. 180.181. epidicticas orationes palam & aperte omni varietate expoliri ostendit. 186.1. puer poetarum lectioni erat addictus. ibid. commemorat in 1. Philippica se in Senatu gratum verbum vsurpasse, & seq. ibid. praecipiones amplificationis magis ex Graecorum commentariis quam ex suo ingenio scripsit. 267.268. dissentit ab Aristotele in numerorum praecipionibus. 370.371. confertur cum Proteo propter varias eloquentiae virtutes. 42.2
 Cicomorum & cornicum exercitus. 252.1.2
 Cilices mendaces, & cur. 150.1
 Cinami tonforis descriptio. 531.2
 Cincia lex. 832.2
 Citharedi piscis cum vano doctrinae simulatore comparatio. 416.2
 Citharedus Erici Daniae regis. 468.2. citharedi vestis. 650.2. descriptio. 659.1. & seq.

Ciuilis eloquentia antiquitas & necessitas. 757.1.2. eiusdem pars. 775.2. & s.
 Ciuitas florens. 548.1.2. diruta deploratio. ibidem.
 Cladis bellica exaggeratio. 445
 Clamosi. 558
 Claudius. 59E
 Claudij Imperatoris laus ridicula. 586.1
 Claudij Caesaris ingenij stupor. 150.1.2. de eo iudicium. 171.1.2
 Clauis periodus quid? 365.1
 Clauis aurea in lingua silentium. 570.2
 Cleopatra nauigium. 690.2
 Cleticon. 386.1.2
 Clemens Alexandrinus studuit in Pantemi schola. 153.1.2. eiusdem comparatio de ignorantibus, ingeniosos se simulantibus.
 Clementis Alexandrini dictum de ebrietate. 879.1.2
 Clementia Dei natura. 600.1.2. eius laus. 294.1.
 Κληύες. 285.1
 Clitor fluius pisces vocales faciens. 639.1
 Clitummi fontis descriptio. 730. & s.
 Clotildis factum ad iram excitandam. 505.506.
 Cnidus fluius. 619.2
 Codex. 781.1
 Celibes quasi caelites ex Gramio. 227.1.2
 Caelum. 964.2. appellatur mundi elementum optimum ab Orpheo. 415.2
 Cœnotes. 387.1
 Collocatio verborum in periodis obseruanda. 270.2.71. sex sunt vitia contra collocationem. 271.2. eius bene ordinanda. praecipia. ibid. de ea morosum nimis iudicium. ibid. de eadem obseruationes in Ciceronem. 272.1.2
 Color quid. 803.2
 Columba. Vide passeris. eius colli descriptio. 701.1.2
 Columnis inscribere nomina. 696.1
 Coma nigra laudatur. 649.1.2. humana. ibidem.
 Comma quid sit in periodo. 366.1.2
 Commilitonis nomen. 869. & s.
 Communicationis definitio & vsus. 426.2

Comparatio stulta. 931.1
 Comparatio cum Antisibetis. 291.1.2
 Comparationes inepta.
 Comparationes personarum valent ad motum. 515.1.2
 Comparatiua ratio legalis. 795.2
 Compositio III. verborum in periodo obseruanda. 271.2
 Compositio siue collocatio. *ibid.* sex sunt vitia contra compositionem, ex Cicer. 271.2. & 273.1
 Compositio 2. pars elocutionis. 361.2.362.1.2. eius definitio. 361.2. officium. *ibid.* vis. *ib.* compositionis artifices cum Phrygibus comparati. *ibidem.* ea contempta omnis verborum perit elegantia, *ib.* eius gratia. 361.1.2. compositionis tota ratio continetur in periodis. *ibid.* 2
 Conceptio B. Mariae. 900.2
 Concessio quid? 426.2. eius definitio. *ib.* varia forma. 427.1. exempla. *ibid.* & 454.2
 Concha descriptio. 118.2. eiusdem cum stylo puerili comparatio. *ibid.* & 119.1. item eiusdem descriptio. 720.2. alia descriptio conchae nauigerae. 721.1
 Conciliatio. 769.2. methodus conciliationis. 770.1
 Concionator. 937.1.2. concionatoris grauis character. 964. & f.
 Concionatores Catholici quid faciant? 910.1. concionatores varij. 911. & f. concionatoris egregij laus. 928.1.2. concionantis errores. 929.2. concionatoris vehementis character. 972.2. concionandi genus adulatorium reprehenditur. 980.2. concionatoris suauis, honesti & culti character. 981.2. affectati. 982.2. & f. *pij* & simplicis. 983.1. & f. *pij* & grauis. 984.2. item putidius docti. *ibidem.* concionatores semidocti. 985.1.2. curiosi. *ibid.* 2. populares. 987. & seq.
 Concionatores molles & putidi. 945.1. concionatoris sapientia. 959.2. propria doctrina. 960.1. labores. 956.1. typus. 957.1.2. concionatores leues exagitantur. 948.1. scholastici. 969.2. & f. vani quantum in iudicio Dei sunt

reprehendendi. 930.2. in profanos imprecatio. *ibid.* 1.2. nimis scholastici non sunt vtiles. 966.2. & f.
 Conciones Gracorum. 758.2
 Concionum stylus non debet esse mollis & putidus. 945.1. concionis conformatio. 955.1.2. concionum forma & character. 957.1. dispositio. 958.2. & f. partes. 960.2. exordia. 961.1. elocutio. 962.2. figura quales. *ibid.* descriptiones quales. *ibidem* 2. loci graues. 965.2. concionum plausus periculosus. 1003.1. dispositio ex Chrysof. 1006.2. concionum & chreiarum narrationes quae? 325.2. in concionibus ficta persona non subiicienda oculis. 169.170.1.2. concionum dispositio quintuplex. 958.2. & seq. concionis partes. 960.2
 Concitationis insigne exemplum. 770.1. ars malitiosa. *ibid.* 2
 Concordia symbolum. 188.2
 Confirmatio. 341.2. in concionibus qualis. 961.2
 Confutandi genera multa. 339.1.340. & 341
 Confutantium ficta similitudo. 339.1.2. & 340
 Confutatio Sophistarum. 140.1. malitiosa. 340.2. sincera. *ibid.*
 Confutationis quinque modi. 339.1.2
 Confutatio qua vsus Scipio admirabilis. 340.1. in ea non sunt falsa aduersariis imponenda. *ibid.* eius ordo. 341.1. exemplum nobile ex Gorgia Leontino. 344.2. modus per conglobatas rationes. 345.2. & 346. alij confutationis modi. 347.348.349.350.351.352.353. & 354. confutationis exemplum. 354-355. confutatio in qua lex explicatur. 355.1
 Congeries cita & mobilis. 424.1
 Coniecturalis status quoruplex. 796.2. & f. eius tractatio. 799.1.2. sex modi. 797.2
 Coniugata quomodo desiniantur à Cicer. 226.2.227.1. eorum exempla. *ibidem.* nonnumquam sola significatione conueniunt. 227.2. alia voce solum conueniunt.

niunt, alia appellatione simul & re. *ibid.*
 istud argumenti genus plerumque est exile, & frigidum. *ibid.* tractatur venuste per hyperbolem, per paronomasiam, a steisum & traductionem. *ibid.*
 Coniuncta rationalis controuersia & legalis quae? 795.1
 Coniunctio qualis figura. 425.2
 Coniunctiones in periodis, tanquam aureis catenis vinciunt orationem. 378.1
 Conquestionis motus. 546.2.547.1
 Conscientia. 880.2
 Consequentium & antecedentium ab adiunctis discrimen. 244.1.2
 Consiliarius quis? 823.2
 Consilium ad Deum referre. 613.2
 Consilij boni lucrum. 821.2. consilium temerarium etiam felix malum est. 822.2
 Consolationis varietas. 773.1. ars mirifica. *ibid.* necessitas. 772.1
 Constantinus beatus. 919.2. eius clementia. *ibid.*
 Constantinus edixit contra obscenos poetas. 152.2. eius nominis primus imperium fundauit, vltimus amisit. 226.1. eius nobilitas. 591.592
 Constantij impietas exagitur. 137.1
 Consuetudo est affabricata natura. 467.2. ea sine veritate vetustas erroris est. *ibidem.*
 Consuetudinis vis. 789.1
 Contrariorum dignitas ostenditur illustri exemplo. 245.1. eorum magna vis est & aemulitas. 245.2. quatuor sunt genera. 246.1. contraria aduersa quid sunt. *ibid.* eorum vsus. *ibid.* contraria à negatione ad affirmationem non valent. 246.2. contraria priuantia discrepant ab aduersis. *ibidem.* contraria comparata quid sunt. 247.1. eorum vsus. *ibidem.* contraria contradicentia quid. *ibid.* contraria repugnantia quid? 247.2
 Controuersiarum septem genera. 794.2. & seq. controuersia simplex rationalis quae? 795.1. controuersia mixta ex variis. *ibid.* 2
 Controuersiarum genera publica, & quor. 796.1
 Contumeliam pati generosum. 919.1. & f.

Conuitia oratoria. 825.1
 Conuiuorum luxus descriptio. 753.2. & f.
 Coquus. 846.2
 Cor affectuum sedes. 460.1.2. eius descriptio. 647.2. & 648.1
 Coriolanus. 833.2
 Cornelius Tacitus. 172.1. eiusdem grandia & bysina dicta. 105.2. eius censura. 130.1
 Cornelius senator conuitus appetitus. 338.2
 Cornicum & ciconiarum agmen. 252.1.2
 Cornua. 344.1
 Corocotta ars insignis in deliniendo Augusto. 535.2
 Corona Ctesiphontis. 902.2. corona rosea. 684.1. corona ex floribus Christiani non utebantur. *ibid.* corona Hypothymias. *ibid.* 2. corona radiata. 589.2
 Corpus pulchrum dignum magna mentis domicilium. 592.1. corporis bona & mala. 376.1.2. corporis forma effictio. 421.2. deformis descriptio. 541.542. humani item in genere. 644.1.2. in specie. 650.1. & c. eius forma ad probationes facit. 800.1
 Correctionis varia species. 428.1. eius praeclara exempla. *ibid.*
 Corsicus adolescens triginta sex millia nominum fideliter memoria referebat. 148.2
 Corui Rhetoris insulsa oratio. 110.2
 Corycius specus. 737.1
 Corhurnus Tragicus. 685.2.686.1
 Cotta nihil habuit in oratione nisi sincerum, & sanum. 36.1.2
 Cretenses mendaces, & cur. 150.1
 Criminis iniustati amplificatio ex Cicer. 286.287.
 Critias vocabulis propriis orationem continnabat. 19.1
 Critici. 932.2. eorum manus stylo miscelaneo & antiquario plerumque laborant. 95.2. critici cuiusdam fastus & stylus. *ibid.*
 Crocodilus quid? 344.1
 Crux ara gloria. 898.2. maiestas. *ibid.* crux purius lucet quam Luna. *ibidem.* crucis definitio ex D. Chrysof. 209.1
 Crucis amplificatio per synonymiam. 209.1. & 2. Dominica crucis acerbitas
 ○○○○○

per partium enumerationem. 217.1
 Cruditatis. 534.2. eius imago. 542.2. mulierum castigata. 548.2. noua. 888.2. in seipsum. 883.1. eius mater auaritia. pater furor. 415.416
 Cruditatis est exigere pœnas à cadaueribus. 357.1
 Cresiphon. 687.1
 Cubitus. 570.1
 Culicis descriptio. 701.1.2. eiusdem cum pulice. 704.1
 Cultus Dei, vide Deus.
 Cupido Praxitelis. 651.1.2. & s. idem appellatus τῦρανος θεός. 652.2. cum vespa comparatus. 202.2. idem optimè depictus ab Alexi. 489.1.2
 Cupidinis descriptio ex Moscho. 208.2. 209.1
 Curia Francia quàm honorifica. 775.1
 Curia descriptio. ibid.2. & s.
 Curio orator illustris. 39. 40. memoria lapsus est. & cur? 155.156. labili admodum memoria. ibid.
 Curiosi. 985.2. & s.
 Curiosi dicti musca. 228.1.2
 Curiositas ridicula. 985.2. curiositas ingenij humani amat volitare per omnia. 156.2
 Cursores. 578.2
 Q. Curtius. 17. acuta breuitatis summus magister. 106.1. eius acumina varia. ib.
 Cybea sacrorum ritus. 236.1.2
 Cygnea cantio. 929.1
 S. Cyprianus mellitissimus doctor. 916.2. in vno Tertulliano conuiescebat. 165.2. de eo iudicium. 173.1.2. eius grauitas. 967.1. & s. oratio in aduertes balneas. ibid. graues habet amplificationes. ibid. eius verba vellicant, & multum habent πορρωτος. ibid. oratio non est facta maleo. sed animata. 974.2. item grauis & vehemens oratio. 975.1
 Cyro solis nomen fuit. 221.2. Cyri nobilis suasio. 767.2

D

DAEdali simulachra. 655. & s.
 Demones cur malis affectibus imixti. 460.2. & 461

de Daphnitico templo incensio nania. 477.1.2
 Datis. 816.2. eius melos. 360. & 817.2
 Dauidis eloquentia. 936.1
 Dauidis & Goliath monomachia. 749. & s.
 Dearum iudicij de pulchritudine descriptio ex Apuleio. 652. & s.
 Decalogus legum omnium typus. 783.2
 Declamatio. 577.2. declamationum iudicium. ibid. descriptio. 578.2. earum agendi ratio. vanitas & miseria. ib. 1. vsus. 579.
 Decorum. 145.1. eius vsus. 2. & 146.1.2
 Deesis. 387.1
 Defendere vincitum, est iudicem arguere. 589.2
 Defensionis methodus. 800.2. & s.
 Definitio per Synonymiam quid? 198.2. per descriptionem. ibid. eius dignitas & varia appellationes. 201.2. imago & caracterismus appellatur. ib. cum Pausania pictore comparatur. ib. dicta à Graecis ὀπος. 202.1. soli comparata. ibid. quid sit definitio. ibid. 2. eius partes dua. ibid. definitiones oratoriae quales sint. ibid. definitionis vitia tria. 203.1. virtutes. ibid. definitiones Platonis audaces. ibid. debent esse breues. ibidem. quae sunt perfecta. ibid. earum vsus in argumentando triplex. 203.2. definitio per partes duplex. 204.1. per causas. 204.2. per materiam & causam efficientem frequentissima apud oratores. 205.1. per effecta desiniunt opt. mi oratores. ibid. 2. per similitudinem vtilissima. 206.1. 207.2. earum vsus. ibid. & 203. definitio per accidentia. 206.2. definitio per negationem. 208.1.2. amplificatur per Synonymiam. 209.1.2. eius mixta amplificatio. 210.2. definitionis genus sum & oratorum ex Cicer. ibid. inuulda facillimè refellitur. 211.1.2. quomodo ea vtendum. ibid. valet ad amplificandam periodum 378.379. definitio simplex quid? 797. & seq.
 Definitio B. Virginis per Synonymiam. 209.2. eo desiniendi genere vsi sunt SS. Patres. 209.1
 Deformis corporis descriptio. 541.542
 Dehortatio. 813.2. eius ars. ibid.

Deianira. 331.1
 Δείωνος secunda ratio amplificationis. 261.262. eius exemplum ex Demosth. ibid. aliud ex Cicerone. ibid. est crebra in amplificationibus D. Gregory Nazianzeni. 277.2. eius exemplum plenum maieftatis. 973.2
 Δείωνος quid? 145.1.2
 Deiotarus. 799.2
 Delectatio comes eloquentia. 579.1. duplex est. 493.1.2. quomodo paratur à Philologis. ibid.
 Delectus prima pars dispositionis. 224.225
 Delectus locorum & figurarum ad amplific. seruientium. 278.1. delectus verborum. ibid. 2. rerum. 223
 Deliberatiui generis laus. 758.2. eius sex capita. ib. & 759.1.2. quinque argumenta. ib. 2. argumeta in genere. 764.2. & s.
 Delicati descriptio. 683. & s.
 Delicta leuia non sunt multum exaggeranda. 805.1.2
 Delphinus & pueri descriptio. 718.2. & s. item alia ex AElitano. 719.2. & s.
 Delphinorum & mugilum pugna. 720.1.2
 Demades nauticos sales in forum transtulit. 29.30. eius subtile factum. 795.1
 Demetrius Phalereus Rhetor illustris. 12. 13. statuas 360. habuit Athenis. 13.14. suauis videri maluit quàm grauis. 33. 34. comptus auctor frigidus sensus τῦρανος nominat. 156.157. eius de allegoria iudicium. 385.1.2. honesta & sublimis oratio. 877.2. querimonia grauis. 878.1
 Demetrius charus Romanis. 875.1. & s.
 Democratia. 864.2. improbatur. 865.1
 Democritus promissit se Darij regis vxorem ad vitam excitaturum. 773.1
 Demonstrare quid. 580
 Demonstratio 3. pars descriptionis quomodo desinitur. 418.1
 Demosthenes Valentis legatus castigatus à D. Basilio, & cur. 360.2
 Δημοδῆμος σολοικῆς. 360.2
 Demosthenes ab Aristotele non didicit eloquentia precepta. 11. & 12. cunctos Atticos eloquentia superauit. 25.26. eius-

dem cum Cicero comparatio. 41.2. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. & seq. fulmini comparatur. 42. eius vitia. 43.2. eiusdem ἐμπῦριος λόγος frigidior. 44.2. τῦρανος Juane. 48.2. laudator sui. 49.2. mordax. 50.2. fastidiosa eius oratio. 52.1. increpationes. 57.1. & 2. 58.1. elocutio austera & Thucydidea. 62.2. verba plerumque audacia. 63.1. accentuum nouatio. 63.2. actio prius infausta. 64.2. & 65. idem à stylo scholastico alienus. 90. parcus laudum suarum estimator. 138.2. de eo iudicium. 167.1. eiusdem laudatio funebris. 318.1.2. satellites, coruscationes, & tonitrua. 459.2. eius iracundia acris & generosa fulmini cum nube colluctanti comparatur. 522.1.2
 Demosthenis comparatio cum tibijs. 261.2. insignis eius amplificatio. 262.1. eius virtutes. 26. de eodem iudicium Clementis Alexandrini. ibidem. eius oratio mollis 106.107
 Demosthenica figurarum tractatio. 442
 Demus Zeuxidis. 318.2
 Dentes. 569.2
 Deploratio apum transfugarum elegans. 429.1.2. mortis Eteonei. 630. & 631.1.2. 2. mortis Pulcheria. 731. & 632
 Deprecatio quid. 804.1. vbi mutilis. 813.2. eius ars. ib. loci communes. 805.1. affectus. ib. 2. graue exemplum. 429.2. aliud cum affectu. 430.1.2. aliud ex Demosth. 453
 Deprecatiua venia quae? 799.1
 Derisus. 769.2
 Descriptio quae optima. 204.2. ea in quatuor partes diuiditur. 417.1.2. mollis. 137.2
 Descriptiones varia. 417.2. & 418.1. 464.2. valent ad excitandos affectus. 455.2. & 456.1. crebris vtentes cui similes. 715.2. in concionibus quales. 962.2. Smyrnae vrbs descriptio. 469.2. vrbs euerse. ibidem. eius dispositio. 620.1.2. vide librum xj. ex variis descriptionibus concinnatum.
 Desipientia prima iracundia causa. 511.2
 Deus circulus, ex Trismegisto & alijs. 116.2. Dei prouidentia. 134.1. eiusdem definitio per negationem ex maximo Ty-
 ○○○○○ ij

no. 208.2. Nihil appellatur. *ibid.* eius laus maxime silentio celebratur. *ibid.* Stoicorum de eodem definitio. 210.1. illius nomen semel in anno tantum à summo Pontifice apud Hebræos pronuntiabatur. 225.2. prima causa efficiens Deus. 231.2. in amorem transformatus fingitur à Pherocyde. *ibid.* causa causarum cuius primus est vsus. 233.2. eius amplificatio per effectorum enumerationem ex D. Greg. Nazianz. *ibid.* dictus Deus ab ipsis Ethnicis fatum, providentia, natura. 234.1. Dei cognitio ex effectis. 240. & 241. eius bonitas. 241.1. Dei opus est excitare affectus. 452. 1. vt Deus in ventis, ita orator ambulat in affectibus. 459.1. Dei laudatio. 580.2. in eo laudando duo spectanda. *ib.* Deus laudatur à definitionibus conglobatis. *ibid.* de eo Synesius, Greg. Nazianz. & Maximus Tyrius philosophati. 580. Deus laudatur à cumulo virtutum, quas $\alpha\sigma\tau$ $\epsilon\gamma\sigma\alpha\upsilon$ continet. *ib.* Deus omnia. *ib.* laudatur ab adiunctis & effectis. 581.1. laudatur ab imaginibus. *ib.* 2. Deus non est corpus 582.1. fons est pulchritudinis. *ib.* 2. est expers compositionis. 585. supra fatum existens. 581. 1. rector vniuersi. *ibid.* mater dictus. *ibid.* tantum surripitur, quantum percipitur. 582.1. apex est & finis omnis felicitatis. 585.1. prima causa & laus rerum. 582. 583. vt intelligatur, tacendum est. 584. 1. 2.

Deum abyssus operit. 583. & 584. Deo nomen omne conuenit. 584.2

Dei varia nomina. 581.1. Dei laudationis modus. *ibid.* 2. Dei encomium & descriptio. 582.1. manus munificentia. *ibid.* timor & maiestas. *ibid.* 2. definitio ex D. Bernardo. 584. 1. ex Arnobio. *ibid.* ex Seneca. *ibid.* 2. maiestas. 821.2. Deus superbos frangit. *ibid.*

Deus mundo vt lyra intentus. 891.1. Dei nomen quantum. *ibid.* Deus actus purus. *ibid.* Dei attributa. *ib.* eternitas. *ibid.* 2. providentia. 892.1. misericordia. *ibid.* scientia. *ibid.* Deus mundos sexcentos potest condere. *ibidem.* Dei in redemptione nostra adiuuentio. 895. 1. Deus

adorandus non mundus. 937.2. solus immutabilis. 854.2. natura est prestantissima & vtilissima, ex Stoicis apud Latentium. 247.2. rudibus primum hominibus figuræ veritatis future indices præmisit. 248.2. Deus, Angeli, &c. corporis expertia quomodo laudari debeant. 256.2. ipse sibi locus & mundus. 891.1. eius maiestas gradientis, apud Prophetas. *ibid.* oceanus. *ibid.* 2. immensitas. *ibid.*

Dextra. 572.1

Deesis. 387.2

Diabole. *ibid.*

Diacope. *ibid.*

Diaeresis. *ibid.*

Diallage. *ibid.*

Diallelon. 388.1

Dialogismus. *ibid.*

Dialysis. *ibid.*

Diamitosis quid? 116.2

Diana descriptio. 655.1.2

Dianæa. 388.1

Diaphora. 388.2

Diaporesis. *ibid.*

Diasceue. *ibid.* 2

Diasyrmus. *ibid.*

Diatyposis. 389.1

Dicaologia. 389.1

Dictio quæ apta ad affectus excitandos. 483. 2

Dictum festiuum in Diana Ephesina incendium. 85.2

Dictum bracteatum. 613.2

Dictum præclarum de oratoribus, ex Iuliano in Encomio Eusebiæ. 127.2. dictum acutum Scopeliani. 518.2

Dictum Ludouici XII. de Aduocatis. 783.1

Didascalici generis tractatio. 958.1

Didymus Grammaticus tria millia librorum & quingentos scripsit. 148.2. & 149.1

Dies 15. Mineruæ consecratus. 603.2. dies nonus mensis soli sacer. *ibid.* dierum obseruatio. *ibid.*

Diezeugmenon. 389.2

Digitus. 571.2. digiti linguos. 564.2. humanorum descriptio. 648. 1. 2. digitis concrepare. 674

Dignitas & venustas. 587.2. & 588. tertia & nobilissima pars elocutionis. 382.

2. tota consurgit ex figuris. *ibid.*

Diis proximus quis? 839.2

Dilemma quid? 343.1. Aristotelis. *ibid.* 2. Protagora. *ibid.*

Dilemmaton. 389.2

Diluuij descriptio. 743.1.2. & f.

Diminutio pars prudentissima eloquentia. 294.1.2. eius artificium non negligendum. *ibid.* eius vsus. 295. & 296

Dinarchus characterem habet perspicuum. 39.40

Dio Chrysostomus cornu quoddam est Amaltheæ, & cur. 167.2. Platonem & Demosthenem securus. *ibid.*

Dio Pruseus Amaltheæ cornu. 167.2. Homericis versibus vsus est. 201.202. eiusdem laudatio funebris. 318.2

Diogenis tragædia. 129.1. lepide factum. 802.1.2

Dionysius Sophista Herodoti narrationem Atticam fecit. 141. & 142.1.2

Dionysij statua descriptio. 655.1.2. & seq.

Dionysij Pannonum ducis aduersus Gabram & Brannam odium. 505.2

Dionysij tyranni in nouandis rebus ineptia. 80.1. & 120.1

Dionysius quomodo soluerit citharædo. 129.2

Dionysius Halicarnassens. 167.2

Dionysij Areopagita grauitas. 969. 1. Angelus est loquens è turbine. *ibid.* 2. eius laus. 910.2. eloquentia. *ibidem.*

Dionysius. Vide Ephorismus. 382.2

Dipsadis piscis cum auaritia comparatio. 417.1

Disciplina externa non sunt penitus reprimenda. 931.2

Disciplinarum humaniorum tempus & modus quis esse debeat. 942.2

Discordia ciuium auget hostes. 827.1

Discordie symbolum. 195.1.2

Disiunctio. 389.2

Dispositio. 303. eius excellentia. 303.1. prima pars, delectus. 304.1. dispositio triplex & eius exempla. *ibid.* 2. artificialis triplex. 305.1. dispositio in consultatione & iudicis quæ. *ibid.* 2. in lauda-

tionem. 306.1. dispositio argumentorum. *ibid.* dispositionis partes. *ibid.* chreiarum & orationum moralium dispositio. *ibid.* 2. dispositio cōcionum quintuplex. 958. & f. eius primus ordo ferme sine arte. *ibid.* modus qualis. *ibid.* dispositio & ordo in demonstratio genere quanti sit momenti. 415.2. apta, quæ excellens. 324.325. 1.2

Dissertatio de optimo genere dicendi. 110. III

Distributio. 389.2. 418.1. illius præclara exempla. 418. 1.2. illius varius vsus. 418. 2. distributio prudens factorum & affectuum. 454.2. quomodo fit. *ibidem.*

Diues. 623. 628. eius descriptio 683.1. diuitum luxus cum pauperum miseratione comparatus. 224.225

Diuitis malis & Lazari comparatio. 1001. 2. & f. eiusdem luxus. 1002.1

Diuisio definitio. 423.1. eius vis, vsus & exempla. *ibid.* triplex est. *ibid.*

Diuitia esurire cogunt. 837.2. aliena. eorum imperium 831.2. diuitia in cupiditate instructa paupertas. 8,8.2

Docendi munus fuit dignissimum. 18.19. docere. Vide præcepta.

Docilitatis partes. 312.2

Doctor: eius grauis character. 964.2. & f. Doctores in Ecclesia cunabulis. 937.1. Doctores secundi, tertij, quarti & quinti sæculi. *ibid.* 2. & seq. eorum oratio magnam habet speciem. 788.1

Doctrina 230.1. de ea oraculum. 318.1

Doctrina orationi an adhibenda. 778.1. eius copia eloquentiæ inimica. 789.1. in ipsis orationibus epidicticis quomodo ea vtendum. 184.2. eius vanus simulator cum Citharædo pisce comparatus. 416

Doctrina peregrina vsus. 942.2

Dolor quibus moueatur rebus, & sint ne præter orationem externa eius species adhibenda. 346.2. & 347.1. eius motus. apè expressi. 479.1. dolor muliebri.

Domna Augusta. 103.1

Domitius Afer. 423.2

Domus descriptio. 745.1.2

Domuncula Christi nascentia. 896.1

I N D E X.

Domus regia descriptio. 545. 1. eiusdem ruina. *ibid.*
 Dorionis egregium dictum. 478. 1. 2
 Draco Babylonius inter superstitionis initia. 116
 Draconis cor deuorantes belluarum linguas intelligunt. 114. 1
 Draconis Indici descriptio. 762
 Ductus quid. 794. 1. ductuum quinque modi. & eorum exempla. *ibid.* ductus post statum inquirendus. *ibid.*
 Ducis cuiusdam dictum. 503. 1
 Duodecim tabularum liber ediscendus iuris peritis. 784. 1

E

Ebrietas Damon voluntarius. 293. 2. eius descriptio ex D. Ambrosio. 203. 1. 2. eius stultitia & feritas. *ibid.* amplificatio per congeriem. 293. 2. alia eiusdem descriptio per Characterismum. 388. 2
 Ecclasis. 390. 1. 2
 Ecclesia opus Christi. 901. 2. triumphus. *ibid.* eiusdem incrementum. 902. 1. vexatio. *ibid.* eiusdem partes vehementes. 137. 1
 Echini descriptio. 722. 2
 Edictum Constantini contra obscenos poetas. 152. 2
 Edmundus Angerius. 356. 1
 Edmundi humilitas in verbis 100. 1. D. Edmundus ferreum latus est appellatus. 221. 2
 Educatio. 413. 414. liberalis excelsa mentis generositate inducit. 153. 1. 2. bona debet statim à tenero pueros excipere. 156. 2. qualis fuerit apud Rom. primis temporibus. *ibid.* 2. qualis postremis. *ibid.* mollis apud Romanos. *ibid.*
 Educatio, & vita consuetudo multum ualent ad suscipiendos, vel repudiandos affectus. 473. 2
 Effecta maximum habent cum causis commercium. 240. 1. eorum usus. 1. 2. in omni genere orationis utilissimus 2. plurimum ualent ad narrationes & descriptiones. 241. 1. ad amplificationes aptissima. 241. 2. recte tractantur per congeriem vibratam & intercisam. *ibid.*

huius argumenti vis. *ibid.* bis maxime utuntur oratores in definitionibus. 203. 1. quomodo sunt vsarpanda. 203. 204. eorum triplex usus utilissimus. 240. 2. & 241
 Efficiens maximam habet ansam refutationis. 239. 1. eius cognitio erudita & secunda. *ibid.*
 Effectio. 2. pars descriptionis quomodo desinitur. 412. 2. eius exemplum insigne. *ib.* & 418
 Εἰσωλοποιία Euripidis acris & uia. 154. 2
 El apud Hebraeos quid significet? 224. 2
 Eleazari supplicium, ex Iosepho. 470. 2. eius constantia. *ibid.* morientis uerba. 471. 1. 2
 Electra. 338. 339
 Elegancia quid est? 349. 2. eius due partes latinitas & explanatio. *ibid.*
 Elegantis uiri descriptio. 673. 1. & sequentibus.
 Ελεπόλας uirtus & sapientia animorum. 307. 2
 Elephantis pro nutricio pugnat. 333. 1
 Elephanti descriptio. 707. 2. & s. cum formica comparatio. 619. 2
 Ελεχοδός, in se conuolutus quid sit. 486. 2
 Ellipsis. 390. 1
 Ellipusa quid? 793. 1
 Elocutio. 359. 1. 2. eius diuisio, & prima pars Elegancia. 360. 1. 2. eiusdem secunda pars compositio. 361. 1. 2. & 362. in minutis elocutionis enodandis immorari puerilis est ingenij. 359. 1. 2. eiusdem dignitas. 378. 2
 Eloquentia omnes artes ingenua sunt necessaria. 181. 2. & 182
 Eloquentia non solà naturà constat. 1. 1. disciplinarum omnium est regina. *ibid.* ei scriptorum imperitorum multitudo obest. 1. 2. eloquentia triplex, diuina, heroica, humana. 2. 1. sensibus magis constat quam uerbis. 3. 1. eandem habet cum mente humana, quam cum Deo mens affinitatem. 3. 2. eius dignitas, pulchritudo, utilitas. 3. & 4. Deorum inuentum antiqui crediderunt. 4. 1. Pantarba comparatur. *ibid.* ciuilibus Imperatori perquam necessaria. 4. 2. & 5. 1. eius laus ex Cor. Tacito. *ibid.* eius vis ad persuadendum.

I N D E X.

ibid. & 63. 2. 1. Ἐπιδόλις à Philone cognominatur. 5. 2. ortus & progressus. 6. & 7. eiusdem Apologus lepidus. 7. 1. eloquentia anima prudentia. 124. 2. Ethopœia eloquentia. CXI. 2. eloquentia optima quæ placeat auditoribus. *ibid.* adolescentia. *ibid.* 2. uiriliter etas. *ibid.* occasus. 104. uera & germana eloquentia. 130. 2. quæ expetenda, & de ea Cicer. & Plutarchi iudicium. *ibid.* optima quæ. 131. 1. eius tria genera. 131. 2. eius uirtutes ac forma. 132. 133. eius uirtus innumis similis. *ibid.* eius optima figura. 145. 1. eloquentia iuuenum. 2. uirorum. *ibid.* Principum. *ib.* politicorum. 146. 1. Concionatorum. *ibid.* Philosophorum. *ib.* Sophistarum. *ibid.* desiderat ingenij facilitatem. 151. 1. 2. eius corrupta causa. 158. 1. & 159. 1. 2. eiusdem pessimum uirtus delicia, & uitia. *ibid.* eius doctrina tribus rebus potissimum continetur. præceptis, stylo, & uaria eruditione. 159. 2. eloquentia maxime indiget imitatione. 160. 2. cælestis uis, & dignitas. 173. 1. eloquentia & eruditio facultates inter se distinctæ. 333. 2. 334. distribuitur in subiecta & enuntiata. 209. 210. ex uerbis & sensibus constatur. 203. 2. eloquentia effectus in affectibus 470. 1. ea cum auctoritate coniuncta multum ualet. 473. 1. item ad excitandos motus apta quæ. *ibid.*
 Eloquentia apud Dico contra corruptores suos agit. 210. 211. eloquentia Platonis & Isocratis. 455. 2. 436. ciuilibus in duas sectas concisa. 787. 2. eius necessitas & antiquitas. 757. 1. eloquentia Agamemnonis. 758. 2. Nestoris. i. Menelai. *ibid.* Pylis. *ibid.* eius duo brachia. *ibid.* uigor in republica. *ibid.* quando restringi cœpta. *ibid.* eius regnum seruire scena. 789. cur cedere uideatur eruditioni. 790. 2. eloquentia carpitur à Cicerone. 889. 2. magna tanquam flamma alitur. 890. 1. sacra excellentia. *ibid.* 2. adiumenta. *ibid.* materia. *ibid.* eius cultores uarij. 9. 1. & s. in ea maiestas inuenitur à Christianis oratoribus. *ibid.* eloquentiam sacram docere, imitari est

Christum. 909. 2. eius effectus. *ibid.* & s. non est comparanda cum eloquentia oratorum Rom. 910. 1. humana desinitur. 932. 1. humana bene cum sacra miscetur. 934. 1. carpitur. 932. 1. de eius contemptoribus quid dixerit. D. August. 935. humana Moses & Iobus vsi. *ibid.* quanta abundauerit David. 936. 1. in ea excelluerunt Propheta. *ibid.* eloquentia Cicer. cur picta nonnumquam uisa grauis & concionatoria.
 Eloquentes ἦρως nominati, qui & cur? 2. 2
 Elysijs campi describuntur. 734. 1. 2. & seq.
 Emblemata ad orationes illuminandas plurimum habent suauitatis. 190. 1. quintus fons inuentionis. *ibid.* quomodo differant ab hieroglyphis. *ibid.* eorum ortus. *ibid.* in his maxima luserunt ingenia. *ibid.* prima fuerunt clypeorum uexillorumque. *ibid.* maxime fuerunt in sigillis. primis temporibus. *ibid.* omnes peculiare symbolum sibi affectarunt. 190. 2. uaria symbola gentium, & Imperatorum. *ibid.*
 Emblemata Laconis. 190. 1. de pisce orcyneo emblemata. 252. 2
 Empedoclis cantionum uis. 468. 1
 Emphasis. 390. 1. eius exemplum. 456. 2
 Enagonion. 390. 1
 Encomium formicae. 617. 2. 618. & 619. encomium putei. 639. 2
 Εὐδοκίμης quid in exordijs? 390. 2
 Energia. 390. 1
 Ennodius aurum Demosthenis, & ferrum Ciceronis appellat. 95. 1
 Ennodij stylus poeticus. 94. 2. & 95. eiusdem dulces allegoriae nonnullae. 95. 1. & 2.
 Enthymema. 390. 2. Enthymemata. 342. 2
 Enumerationis dexteritas. 356. 2
 Epagoge. 390. 2
 Epanadiplosis. 390. 1
 Epanalepsis. 390. 2. eius à Palimbogia discrimen. 391. 1. definitio & usus. *ibid.* & 421. 2
 Epanaphora. 391. 2
 Epanodus. 392. 1. figura declamatoris &

INDEX.

eius exemplum.	453	Epitrochasmus.	394.1
Epanorthosis.	392.1	Epitimesis.	394.1
Epembole.	392.1	Epitrochon.	394.1
Epenthymesis.	392	Epitrope.	394.1. & 2
Eperefsis quid in exordiis.	398.2	Epizeuxis.	394.2
Epexegetis.	392.2	Equitare.	600.601
Epexergasia.	ibid.	Equitatus prima praecepta scripsit Sarmenes.	592.2
Ephodos quid?	311.2	Equus Celes. 713.2. equus describitur à Iobo. 935.2. equi boni & generosi virtutes. 271.272.2. eius descriptio. 713.1.2. item alia dua. 714.1.2. equi Niffai. 713.2. equorum ornatus. 880.2. equi gemmis onusti. 836.2	
Ephorus spondaum & trochaum vitat in oratione.	404.405	Ericus Dania rex musicâ in furorem actus.	468.2
Ephrem Syrus.	173.2	Eros & anteros.	488.2. & 489.1.2
Epibole. 392.2. duplex est.	ibid.	Erotema.	394.2
Epicedium M. Antonij in laudatione Caesaris.	467.1	Erroris inductio.	394.2
Epicherema quid? 343.1. eius nomen. ibid.		Eruditio varia nutritrix eloquentia. 182.2. eius laus vel scientia. 182.2. cum Persea arbore comparatio. 183.1. eruditio & pietas cum malis germanitatis comparata. 153.1. & cum palma Syagrorum & Phoenicis commercio. ibid. si parce adhibeatur, stylum exhilarat; si inferciatur, obruit. 159.2. primus est fons inventionis. 184.2. eruditio & eloquentia facultates inter se distinctae. 183.1.2. huic tantum studere in oratione vitiosum. 183. illius temperies esse debet. 183.2. ostentatio vbi vitanda. ibid. eruditio non debet cogi atque intrudi in orationem. 184.1. quomodo in civili oratione adhibenda. ibid. prudenter à Cicerone adhibita. ibid. eius vsus in Epidictico genere. ibid.	
Epicheremata.	343.1	Erycinus fistula pronunciandi modos Caio Graccho formabat.	42.2
Epichrisis.	393.1	Esaias diuinâ eloquentiâ vigeat.	2.2
Emendandus quid?	580.1	Ethicum genus quid?	822.2
Epidictica quando integro flore perfectio- nis eminere coepit. 576.1. eius ortus. ibid. magnus vigor sub Imperatoribus. 577.1.2. de epidictico genere iudicium. 577.1		Ethnici primos omnium inter Deos Solem & Lunam venerati sunt. 224.2. & 225.	
Epidiorthosis.	393.1	Ethologia. 394.2. eius praclara exempla. ibid. & 395.1	
Επιεικεια.	144.2	Ethopoeia.2.	111.2.395.1
Επιεικεια idem quod εὐλος Latinis pulchritudo, & suauitas styli.	142.2	Etymologia maxime oratori necessaria. 225.1. eius exempla. 1.2. inualida ad persuas-	
Epimone.	393.1		
Epiphonema.	393.1		
Epiphonema in Dei incarnatione.	895.2		
Epiphora. 393.1. duplex est. ibid. quod di- scrimen habeat ab epibole. ibid.			
Epiplexis. 393.2. eius definitio. 427.2. eius exemplum. 445.446. aliud exemplum breue & mordax. 449. & 454.2			
Epiploce.	393.2		
Επιπλοκωσ ομοειματων & παρασκευων, textia ratio amplificationis.	140.1		
Episcopi dicti moderatores iuuentutis. 630.1. praeceptores nominati. ibid.			
Epistrophe. 393.2. eius definitio. ibid. vsus idem cum anaphora. Epistrophes species artificiosa. 394.1. eius exemplum. 456.1			
Epithalamij partes. 605.1.2. 609.2. & 610.1.2.			
Epithaphia.	612.1		
Epitheton. 394.1. eius definitio. 415.1.2. vsus. ibid.2. tria vitia. ibid.			

INDEX.

persuadendum. 226.1. Urbanitate qua- dam venustat orationem. ibid.		ibid.1. differt à suasionem. 767.1. exhor- tationum ars. 769.1
Eucharistia. 904.2. eius excellentia. ibid. & seq. materia. ibid.2. longè superat 7. mundi miracula. 905.2. Eucharistia trophaum amoris. 906.1. cum Iustina- ni mensa comparatur. ibid. eius fructus & efficacia. ibid.2. in ea corporis Christi modus. ibid.		in Exhortando animus prius ratione vin- cendus quam mouendus. 768.1
Eucharistia omne bonum. ibid.2		Excilij grauitas. 989.1
Euche.	395.1	Exodiarium spectaculum. 691.2
Euclides Megarensis locum similitudinis ab alijs excluderebat. 249.2. eius ratio, quâ id nititur probare. 362.363. consuetudo. ibid.2		Exordium in re molesta. 848.2. à spe & fi- ducia. 827.2. in eo prolixitas fugienda. 307.2. error in exordiis. ibid. inutilia vitanda ibidem. his prolixis & inutili- bus abutentes quales sint? 308.1. exor- dia Gorgiae Leontini, & D. Greg. Na- zian. concisa. ibid. eorum varia genera. 308.2. exordium necessitatis & pompa. ibid. eius diuisio secundum Licynnium. 308.309. alia diuisio exordiorum. 310.311.312
Eumenides οὐρανὸν & earum ades. 826		Exordium ab opinione. 310.1.2. à purga- tione suspicionis exemplum. ibid. ab oc- castione. ibid. ex abundantia. 311.1. eius exemplum. ibid. εἰς ἀντιπαροτρων. ibid. εἰς ἀντιπαροτρων. ibid. εἰς ἀντιπαροτρων. ibid. εἰς ἀντιπαροτρων. ibid. εἰς ἀντιπαροτρων. ibid.2. ex subdiuisione. ibid. eius exemplum. ib. sex exordiorum fon- tes. 312.1. exordium ab adiunctis. ibid. ab expositione finis. ib. ex visceribus rei. ib. ab exemplis. ib. ab inuocatione. ibid. ex abrupto. ibid.1.2. eius modus. 2. quale esse debeat. ibid. quo caractere sit scri- bendum. 313.1. ceteris partibus recte in- suendum. ibid. exordiorum locos com- munes habebant antiqui oratores. 313.1.2. eorumdem habuit volumen Cicero. 2. exordia adscititia. ib. exordia & adi- tus honesti. ib. eorum communia prae- cepta. ib. quid considerandum in eis. ibid. exordium vnde dictum. ib. eius nominis definitio. 313.314. eius partes. 314.1. vi- tia. ibid. virtutes. 314.2. finis. ibid. in exordiis quomodo attentio sit concilian- da, & eius exempla. 315.1
Eumenis bibliotheca supra ducenta millia voluminum habuit. 164.2		Exornatiua floridius tractanda. 957
Eunapius.	168.2	Expeditio. 395.2. secunda pars est diuisio- nis. 423.1.2
Eunonij cicada.	317.2	Experientia. 845.2
Euripidis acris & vehemens εἰδωλοποια. 154.2. eius motus in Medea. 606.2. ira- cundia motus. 606.607		Explanatio 2. pars elegantia oratori neces- saria. 361.1. comparatur vstratis verbis & propriis. ibid. est elocutionis funda- mentum. ibid. eorum error qui neglecta explanatione ad metaphoras se conuer-
Eustathij mira vis in dicendo. 6.1. Saporis triumphator. 28.29		
Eustathij anagrammatismi. 225.2		
Exaggeratio 2. ratio amplificationis. 112.113. eius exemplum. 523.524		
Exallage.	395.2	
Examen styli.	305.306	
Exartesis.	395.2	
Excitatio.	395.2	
Exclamatio in Christi infantia labores. 896.1		
Exclamationis varij modi. 428.2. exclam- ationes apposite magnis narrationibus subiunctae sunt valde efficaces. 472.2. apte in motu iacundiae. 476.1. exclam- atio laudata Dionysij Milestij. 428.2		
Exemplum ad persuadendum efficax. 253.2. eius vis. ibid. exemplum ex D. Hiero- nymo. ibid. eius vsus. ibid. definitio ex Cic. ibid. exemplorum duo genera ex Aristotele. ibid. eorum vis. 342.2		
Exercitationis studiosissimi veteres. 156.2		
Exercitus sine duce. 862.1		
Exhortatio blanda. 860.1. ad bellum. 825.1. lenis. 768.1. non debet esse nimis ar- guentosa. ibid. eius anima. calor. 769.1. exhortatio potentissima & exem- lum.		

tunt. *ibid.*
 Explicatio locorum I. ratio amplificandi perutilis. 120.121
 Expositio quid. 859.1. eius artificii. *ib.*
 Exprobratio Didonis apud Virgilium *ve-*
quid. 812.1.2
 Exordia propria quomodo fiant in causis grauibus, & à pompa suoque alienis, vt in concionibus. 315.1.2. in demonstratiuo genere qualia esse debeant. 316.1. exordium à fabula noctua. *ibid.* aliud à saltante Hectorem. 317. 1. successoris aliud in laudem antecessoris. *ibid.* à cicada Eunomy. 317. 2. aliud in re ampla ab AEmilij dicto. *ibid.* aliud à Marathonia pugna. *ibid.* aliud in laude virtutis à Campaspe, siue Pansa. *ibid.* aliud ab inauribus Atheniensium. 318.1. aliud à ribicinis iudicio. *ibid.* aliud à Babylonico foro. *ibid.* aliud à Scopeliani dicto acuto. 318.2. aliud in laude funebri, & in inuectiua. *ibid.* aliud à Thebanorum araneis. 319.1. exordia in deliberatiuo genere. 319.1. eorum varij modi & exempla. 1.2. in deliberatiuo solent esse vel ab exemplo. 1. *ibid.* vel ab attentione & promissione magnorum commodorum. 2. vel à precatone. *ibid.* vel à reprehensione eorum qui scilicet debent. *ibid.* aliud à Timotheo tibicine. *ibid.* 1. exordia in genere suasorio. 320.1. ab exhortatione in virtutem contra curiosos. *ibid.* 2. ab exhortatione ad ridiculos & voluptuarios. 321.1. à virtute deliberantium. *ibid.* à persona suadentis. *ibid.* 2. exordia grauià & Philosophica à Græco expressa. 320.2. exordia in genere iudiciali. 322.1.2. alia ab adiunctis accusatorum 322.3.2. iudicium. 323.2. à precatone. *ibid.* exordium ex abrupto & conciso. 323.3.2.4. per oçuoex 324.1. exordium concisum & admirabile. *ibid.* 2. aliud à similitudine. *ibid.* aliud in laudem pulcherrime vrbis aptissimum. 636.2. in re difficili. 638.1. exordij vt in Areopago non licebat. 778.1
 Exrhenismus. 395.2
 F
 Abij religio. 841.1. pietas. 843.2
 Fabula Demosthenis. 187.2. Plutarab.

Fabula quomodo vsurpanda. 187.2. ex variis sensibus accommodata multum afferunt orationi suauitatis. 148.2. grauiiores personas apud populum orantes docent præsertim AEsopica. 187.2. & 188.2. vsu Philosophi & oratores. *ibid.*
 Facetia vtilis oratori. 467.1.2. an Christianos oratores deceant. 780.2. facetia ars Comi. 981.1
 Faceti heretici. *ibid.*
 Facies. 569.2
 Factum lepidum Antonij. 64.612
 Facundia Romanorum circa Cic. effloruit. 156.2. vide Eloquentia.
 Fama. 853.2
 Fatum sumptum pro natura, sideribus, & naturali morte. 234.1. pro necessitate inuitabili apud Ethnicos. *ibid.* eius definitio ex Boëtio & D. Thom. 234.2. maligna lex & perpetua. 159.1. multiplex acceptio. 234.1. fatum non ponunt, nisi fatui. 234.2. fatanatalitia quid? 568.1
 Fato mori. 856.1
 Faustine due impudicissima. 226.1.2
 Fel crescit per consuetudinem iracundia. 501.502
 Felicitas vera est, felicitate dignum videri. 105.1
 Felicitas natalium. 870.1
 Fides. 839.1
 Fiducia nimia nocet. 850.2
 Figmenta in ipsis tragediis non placent eruditis, sed magis rudiori populo. 468.2
 Figura duplex, vna in nominibus, altera in sententijs. 378.2. eius definitio. *ibid.* & 379.1
 Figura demonstratiua. 581.2. earum varietas quàm rara. *ibid.* mixtura qualis esse debeat. 160.1. diuersitas pro varietate argumentorum vsurpanda. *ibid.* earum nomine tropi vulgo continentur. 378.2. earumdem discrimen cum figuris. *ibid.* definitio ex Cæcilio Calandite & Melone. *ibid.* & 379.1. nomenclatura figurarum ordine alphabetico. 379.1.2. 380.381.382.383. & seq. vsque. 413. earum vsus & varij ordines. 413.2. ordo triplex. 413.2. & 414. figura primi ordinis quibus in rebus versantur. 414.1.2.

earum prima series, quas potissimum comprehendit. 415.1.2. secunda series in illustri & suauis genere dicendi quibus Icones efformantur. 416.2. 417. 418. 419.420. series est in repetitione. 421.1. quarta series in suauis genere dicendi & structura periculorum. 422.1.2. ordinis figura ad grauitatem faciunt. 422.423. ad docendum & mouendum vtilis. 425.1.2. & 424.1.2. alia in vilitatione & certamine. 425.1.2. earum tertius ordo in affectibus. 428.429.430. & s. figura dicendi tres. 124.125 figura imperatoria. 135. & 136.1.2. earum exartefis. 458.459. item declamatoria. *ib.* apta ad motum figura, si modo sint sublimes. 470.1. loci communes præcipuarum figurarum. 435. & seq. vsque. 442.
 Figurarum vsus & varij ordines. 395.396.397.
 Figuratus ductus quid? 794.1
 Fines bonorum, & malorum ducentas octoginta octo sectas habuere. 238.2
 Finis non negligendus. 860.1. cognitio vtilissima. 237.2. quomodo appellatio à Galeno. *ibid.* finis primis & vltimis hominis caterorum norma esse debet, qui antiquis cogniti fuit difficilissimus. 238.1. eius vitia & virtutes. *ibid.* definitio ex Aristotele & D. Aug. 238.1.2. vsus in liberationibus præcipuis. *ibid.* 2
 Finitius status quis & quoruplex. 797.1.2
 Fistula Gracchi concionatoria. 568.1.2
 Flamen Dialis. 841.2
 Flocces pro vini sæce. 80.2
 Florus. 172.1
 Fluminis Aluabis descriptio. 729.2
 Fluuij exundantis descriptio. *ibid.* 1
 Fœmma comparatur cum appetitu. 466.2
 Fœminarum in affectibus inconstantia. 54.55
 Fontis descriptio. 730.1.2. item æstuosi. 732.1.2. fontium commendatio. 641.1
 Forma quid, & eius epitheta ex Aristotele. 236.1. duplex est, vna intima, altera species quadam externa oratibus frequens. 235.2. & 237. interior est Philosophorum propria, exterior ad hypotyposeon vsus non mediocriter facit. 239.

1. forma Alexandri. 583
 Formica. 617.1.2. 618.1. eius encomium. *ibid.* 1. 618.2. & 619. formica Indorum. 619.1. earum religio. *ibid.* cum elephanto comparatio. *ibid.* 2
 Formica descriptio ex D. Basilio. 915.1.2
 Formosi Descriptio stylo antiquario ex Ennodio. 112.113. alia eiusdem ex Sidonio. 668.1.2
 Fortis viri insignia. 846.1. fortes, qui. 847.2
 Fortitudo bellica. 853.1
 Fortitudo & constantia concionatorij requisita. 951.1
 Fortuna magno in cultu apud gentes. 234.1.2. quomodo fortuna nomine oratores vtantur. *ibid.*
 Fortuna ipsi homines. *ibid.* eius bona. 376.401.402. varietas. 107. fortuna illustris cladibus obnoxia. 838.1. mutabilis. 853.2
 Forum Babylonicum. 318.1
 Forum in Varconis bibliothecam non commuzandum. 789.2. delicatam orationem an admittat. 791.1. forum Persarum. 775.2. forum cur acuris lapidibus strauerit Cato. 780.1
 Fora antiquissima. 778. & s.
 Fraces quid? 80.2
 Fragilitas humana. 853.2
 Franciscus Alumnus Symbolum Apostolorum & Euangelium Ioannis in denario li orbiculo descripsit. 149.1
 Franciscus Dandalus quomodo suam patriam liberavit. 468.2
 Francia caterarum gentium regina. 200.2. ab Honorio III. Pontif. Christi pharetra lectissimis sagittis abundans appellata. *ibid.* de ea Gregorij Magni iudicium. *ibid.*
 Fræcorum Reges multis agnominibus vulgo appellati. 223.1.2
 Fræci Christianissimi & fortissimi. 254.1.2
 Fratrum diuersitas in moribus. 379
 Frequentatio, atque corroboratio rerum, & constitutionum, tertia ratio amplificationis. 210.211.
 Frigidum styli genus cum Cacozele confunditur à Demetrio Phalereo. 84.2. frigidum, quid proprie. *ib.* quare dictum τὸ ψυχρὸν, & vnde, quare ψυχρὸν, & vnde. 85.1.2.
 PPPppp ij

exemplum ex Plutarcho. *ibid.* aliud ex Longino. 85. 2. frigidus sensus *καλοζυγος* nominat Demetrius Phalereus. 311.1
 Frons. 568
 Fronto asserit Senecam aurea sacula reformare. 171.2
 Fucus orationis apud graues personas periculosus. 774. 1. 2. egregie reprehenditur. 974. 2. exaggeratur à simili. 975.1
 Fulmen ominosum. 310. 2. ferit pragnantia. 821. 2. vehementium oratorum. 973.1
 Fundamenta quomodo per solidum iacienda in studiis iuris. 785. 1. prius subdenda, ut iuuenes ad magnum decus eloquentiae efflorescant. 158. 2
 Furoris & irati comparatio. 251.1
 Furor non tantum poetarum, sed etiam oratorum est proprius. 140. & 141.

G

Galba causam meditans ita incendebatur animo, ut vis caloris in corpus redundaret. 140. & 141
 Galgatus quomodo suos ad bellum excitat. 496. 2
 Galli docti. 789.1
 Garruli descriptio. 779. & f.
 Gauij Cossani supplicium efficacissime ad motum descriptum ex Cic. 470.1
 Generis cognitio oratori pernecessaria. 228. 229. eius definitio ex Logico. 229. 1. definitio & vis ex oratoribus. *ibid.* alia ex Cicer. *ibid.* generi tanquam pars subiacet species. 1. 2. ab eo species omnino dependet. 229. 2. ad speciem probandam inualidum, ad refellendam. potentissimum. *ibid.* eius malus vsus. *ibid.* vsus in probationibus. 230. 2. generis demonstratiui forma. 587. 1. delicta & mollietates. 579. 1. 2. excellentia. 579. 2. illius cum Nilo comparatio. *ib.* 2. argumenta. 586. 587. ortus. 576. 1. dispositio quintuplex, & collocatio generis vsus in initio dicendi. 231. 1. & 588. 2. demonstratiua figura. 588. 1. ordo & dispositio quanti sit momenti. *ibid.* generis demonstratiui praecepta. 580
 Genus à Lactantio subtiliter pertractatum. 230. 2. genus scholasticum dicendi siue

epidicticum & demonstratiuum. 576. 1. 2. demonstratiuum quale esse debeat. 577. 1. demonstratiuum magis debet esse fluidum quam argumentosum. 586. 2. & 587.
 Generis didascalici tractatio. 958. 1
 Geneleos verbum. 225. 1. 2
 Genethiaci artificium. 608. 1. partes & capita genethiacae orationis. *ibid.*
 Georgij Corcyraeorum Episcopi adulationis foeda. 495. 1
 Germanicus seditionem pacat. 771. 1. 2
 Gersonis apologus festiuus. 187. 2
 Gersonis improbi descriptio. 506. 507
 Gesticulationes nimia indecorae. 572. 1. 2
 Gestus nimis creber arguitur. 564. 2. loquax silentium. *ib.* eius perfectiones. *ib.* loquendi & numerandi per gestus antiquorum ratio. 565. 566. & 567. gestuum varia significationes. 568
 Gilda sapiens in correptione. 526. 2
 Gladiatorum tyrones discunt quotidie scelus. 335. 1. 2. eorum pompa. *ibid.* 2. apparatus. *ibid.* exercitationes durae. 578. 2
 Glaucus pugil. 321. 2
 Glocestrensis nomen ominosum. 226. 2
 Gloria. 586. 2. gloria vana definitio per synonymiam. 231. 232. gloria crux magna despicientia. 511. 2
γῶμα fons inuentionis quid sint? 192. 1. earum magna fuit apud antiquos auctoritas. *ibid.* in à tenero fingi pueros volebant. & cur? 192. 2. antiquissima sunt, & quare sic dicta? *ibid.* sunt quadam graues & magnifica quales Platonis & Philonis de Deo. *ibid.* alia sunt acuta & breues. *ib.* festiua, & prouerbiales. 193. 1. earum exempla. *ibid.* magnam venustatem habent in oratione. 193. 2. earum vsus. *ibid.* sublimes aptae ad motum. *ibid.*
 Gorgias Leontinus Rhetor illustrissimus. 17. 2. eius verba translata audacius. 81. 1. eius exordium concisum. 308. 1
 Gorgon animal. 143. 1
 Gorgonei capitis vis. 883. 1
 Γοργονοφθαλμοι. 143. 1
 Γοργόνος. 143. 1. eius exempla. *ibid.*
 Graculi iuuentus. 193. 1. 2
 Gradatio. 398. 1. bis tantum vsurpata à Demosthene. *ibid.* eius definitio. 423. 1. 2

gradatio rei calamitosa, ex Cic. *ib.* 2. tota est ad amplificationes facta. *ib.* 2. frequens fastidium parit. *ibid.* eius vsus. *ib.* exemplum. 456. 1
 Graeci oratores Homeri imitatores. 186. 2. anagrammaticis peritissimi. 225. 1. 2. graeci fortes. 820. 2. graeca litera. 848. 1. graeci φιλοζωότες. 807. 1. eorum bellandi ratio. 818. 2
 Graeca & lingua Latina necessitas. 785. 2
 Grammatica laus. 594. 1
 Granus caelites dici existimat, quasi caelites, & cur? 226. 1. 2
 Gratia & venustas instar Iridis. 636. 637
 Gratiarum actionis capita. 612. 1. 2
 Gratiani eloquentia. 592. 1. 2. 595. 1. & 597. 2
 Graues speciose cum Balanis comparantur. 968. 2
 Grauitas orationis. 133. 2. & 134. 1. eius omnes amatores. *ib.* ea petitur ex mundo & rebus naturalibus. 134. 2. quibus rebus constat. 135. 1. eius methodus. 140. 2. maximum habet pondus in oratore. 465. 1. 2. grauitatis species qua maiestas dicitur, eius methodus. 135. 2. grauitas Dionysij? 969. 1. vitia ei contraria, ac primum leuitas orationis. 970. 1. & seq.
 Grauitas Athanasij in dicendo. 966. 1. Cypriani. 967. 1. Augustini. 968. 1. Ambrosij *ibid.* Antonij. *ibid.*
 Grauitas & *χρῶμα* quae? 968. 2
 Grauium argumentorum 4. species. 134. 1
 Gregorius Nazianzenus. 173. 1. idem cum Synesio in acuti styli breuitate praestantissimus. 104. 1. eiusdem apologus festiuus. 186. 1. amplificatio de Deo ab effectorum enumeratione. 232. 233. mirus verborum delectus & grauitas. 271. 272. amplificationes magis ad *δευωον*, quam ad *χρῶμα* verborum composita. *ibid.* exordium concisum 308. 1. idem cum Synesio in acuti styli breuitate praestantissimus. 103. 104
 Gregorius Nyssenus. 173. 2
 Gregorius Thaumaturgus. *ibid.*
 Gregorius Magnus. *ibid.*
 Gregorij IX. inuentum ad placandos populi Rom. animos. 467. 1. 2

Gruum descriptio. 751. & 752
 Gula amplificatio per congerie. ex D. Chrysostomo. 293. 1. 2. item de restatio. 1045. 1. 2
 Gyges. 141. 2. eius annulus. 521. 2
 Gymnasium Theodosianum sex Rhetoribus & viginti Grammaticis Imperatoris sumptibus honestatum. 153. 2

H

Habilitas. 560. 561
 Haccados. 986. 1
 Hadriani Imp. versus molles. 87. 8
 Haeretici faceti. 981. 1
 Hammonis salutatio. 882. 1
 Hannibal hortator Polemon. 321. 2
 Harmenopuli liber perutilis. 885. 8
 Harpocrates. 563
 Haterij actio vehemens. 558. 1. Haterium sufflaminandum censebat Augustus. *ib.* Haterius Senator admissio populo solus Romanorum extemporaneam orationem habuit. 156. 2
 Hebraica lingua. studium quam necessarium. 954. 1
 Hebraei parabolarum vsus familiaris. 846. 2. quicquid in eloquentia lectissimum erat, parabolam nominabant. *ibid.* eodem verbo expriment dominari, ac parabolice loqui. *ibid.* 2
 Hector. 143. 1. 2. eius mortui deploratio. 547. 2. Patroclo superior, & Achille inferior literis uumeralibus. 224. 2
 Hegesias frigidus. 85. 1
 Hegeppus. 231. 1. 2. eius monodia lamentabilis. 546. 1
 Helena. 140. & 141
 Helena fax Martis & Veneris. 900. 1. dicitur Lycophroni Menas quinquevira. 415. 1. 2
 Heliaa. 779. 1
 Heliodorus *ἑρῶν* scriptor. 169. 2. de eoiudicium. 472. 2
 Hellonius descriptio. 743. 1. 2
 Henrici Magni felicitas admirabilis in dictis extemporaneis. 355. 1. 2
 Hercules Oetaeus Seneca ampullata Traegodia. 81. 2
 Hercules Rusticellus mulum tollebat humeris. 150. 1

INDEX.

Hermenigildi apologia. 884. & s.
Hermogenes natura miraculum praxox. 42. 43. eiusdem *velox & calidum ingenium in pueritia, quod tandem etate virili hebetatum est.* 151. 1. dictus inter pueros *senex, inter senes, puer.* *ibid.*
Herodes sophista bis consulatum gessit. 18.
 19. *illius particula videbantur omnes esse sophista.* 42. 2. *eius filius literas addiscere non potest.* 148. 2
Herodis Attici desperatio. 504. 505. in *Herodem inuectiua.* 525. 2. *eius ferale conuiuium.* *ibid.*
Herodianus. 169. 1. 2
Herodias carpitur. 561. 562
Herodoti venustissima eloquentia. 15. & 16. *dulcis fusus, & quasi annis sine salebris iucunditatem aspergit.* 167. 1
Herodoti notum dictum.
Heroica eloquentia quanam est? 2. 2
Hesiodus vtilissimus poeta habitus est ob crebras sententias. 354. 2
Heterogenes. 398. 1
Hexaphoron quid. 584. 1
Hieroclis & Meneclis vitium. 371. 2
Hieroglyphica quid, & quare vsurpata apud veteres. 189. 1. *ius maximè celebres narrantur Aegyptij.* *ibid.* *Septentrionalibus populis in vsu fuerunt.* *ibid.* *eorum magna commendatio.* *ibid.* *parce sunt adhibenda.* 189. 2
 D. *Hieronymi aduersus Iouinianum vehementia.* 137. 2. in *Sabinianum.* *ibid.*
Hieronymus sophista notauit triginta versus in orationibus Isocratis. 370. 1
Hilaritas. 298. 299
Hilarius. 173. 1. *eius contra Constantinum Augustum vehementia.* 137. 1
Hilarius Cisterciensis. 360. & 361. 1
Hildebertus Cenomanensis. 229. 230
Himerij affectus cum Quintiliani affectibus comparati. 437. 2. & 474. 1
Hipparchia. 344. 1
Hipponax vespa similis. 258. 2. *eius irrisu iracundia.* 550. 551. 2. *eiusdem carminum vis.* *ibid.*
Hircius & Pansa grandes Cic. prae-textati. 157. 1
Hirundinis descriptio, eiusque nidi à materia & forma, ex Ambrosio. 234.

235. & 885. 1
Historia primus fons inuentionis. 184. 2. *eloquentia horreum.* *ibidem.* *eius encomium.* *ibidem.* *è fontibus repetenda est.* 185. 1. *historiarum vsus in oratione.* 185. 2. *priuato studio potius legenda, quam ex aliorum collectaneis decerpenda.* *ibid.* *vitia in his recensendis quatuor.* *ibid.* *historia non intendi, sed influere debet in orationem.* *ibid.* *est desumenda ex probato auctore, & bona fide recitanda.* 185. 2. *nota historia sunt paucis explananda, & multa per congeriem copulanda.* 186. 1. *quomodo ornanda sint.* *ibid.* *historia narranda optima ratio in re graui.* 186. 2
 In *historia oratori tractus in tadio sunt.* 109. 110
Historia Ecclesiastica cognitio. 953. 2
Historici plenius scrutari debent causas naturales, quam oratores. 234. 2
Homerus omnis doctrina pater. 124. *summus orator.* 186. 2. *in exprimenda ira generosus.* 503. 1. 2. *eius Lira ad insigne delimitationis exemplum composita.* 538. 2. *eius patria incerta.* 808. 1
Homo Dei umbra. 104. 1. *tria habet in se spectabilia, corpus, animam, intellectum.* 229. 1. 2. *eius commendatio à figura, & specie corporis.* 235. *homo à communi vita alienus.* 262. 1. *hominis vani descriptio.* 417. 2. *ex Platone quomodo definitur.* 366. 367. *homo est imago.* 844. *in eo maioris mundi ducta sunt lineamenta.* 843. 2. *eius natura varia & multiplex à Deo est fabricata.* 465. 1. *quorsum dicitur hydra.* *ibid.* *unde eius varietas profluat.* *ibidem.* 1. 2. *eius descriptio.* 539. 1. 2. *huic cur data lacryma.* 539. 2. & 540. *mensura omnium est.* 642
Hominis calamitosi oratio. 549. 1
Homo animal immortale in mortali carcere. 642
Homines diuinitatis auidi. 462. 2. *eorum tria genera.* 895. 2. *homines terra.* *ibid.* *caeli.* *ibid.* *Dei.* *ibid.* *hominis descriptiones.* 643. 644. & seq. *eius prima descriptio ex Seneca.* 643. 1. 2. *homo miraculorum.* 643. *hominum varia de-*

INDEX.

scriptiones. 702. 783. vsq; *ad finem, lib. xj.*
Homæon. 398. 1
Homœoptoton. *ibid.*
Homœosis. 398. 2
Homœoteleuton. *ibid.* *Apuleio nimis notum quemadmodum & antiquis omnibus.* 411. 412
Honestum. 763. 1. *honesti ratio quomodo tractanda.* *ibid.* 2
Honoris amor, dedecoris metus. 107. 1. *honor verus.* *ibid.*
Honores Rhetoribus exhiberi quinam. 10. & 11.
Horatij in Menam indignatio. 531. 1
Horismus. *ibid.*
Horologium Aaronis Persarum Regis ad Karolum magnum Imp. 149. 1. *aliud cum campanula, & indice in Carolo 5. annulo impressum.* *ibid.* 2
Hortatio ad fortitudinem. 849. 2. *militaris, ex Xenophonte.* 851. 1. 2. *alia ex Thucydide.* 850. 1. 2. *ex Tacito.* 852. 1. 2. *hortatio ad rem arduam.* 855. 1. 2
Hortensius memoria singulari, summoque iudicio fuit. 37. 1. 2
Horti descriptiones. 727. & s.
Hospitalitas iura non violanda. 252. 2
Humana eloquentia qua. 3. 1. *humaniores litera quomodo vsurpentur à Chryso-stomo.* 1004. 1
Humbertus quid suam eloquentiam fecerit. 912. 1
Humilitas D. Francisci in verbis, in eius testamento 100. 1. ab vno Ethnucorum Antisthene habita est pro summo bono. 601. 1. 2. *eius partes.* *ibid.* *eius in verbis exemplum ex Cic.* 99. 2. *humilitas tuta.* 837. 1
Humilitas concionatori requisita. 949. 2
Hunorum descriptio. 692. & s.
Hyacinthus. 331. 1
Hydra. 520. 2. *eius capita quinquaginta.* 694. 2. & 696. 1
Hyemis descriptio. 741. 1. 2
Hieronymus. 173. 1. 2
Hyperbaton. 398. 1. 2
Hyperbole. *ibid.*
Hyperides acumen ac venustatem habet. 35. 36
Hypexeresis. 398. 2

Hyperbole. 399. 1
Hypocrisis. *ibid.*
Hypomone. *ibid.*
Hypostasys. *ibid.*
Hypotyposis rei calamitosa, ex Cicerone. 283. 1. 2. *eius exempla.* 455. 1. 2
Hypozeugis. 399. 2
υπεζευγισ. *ibid.*

I

Iacobus Patriarcha rudimentis nobilitavit Melchisedecis sacrarium. 153. 1. *eius in ficta morte Iosephi oratio.* 550. 551
Iacobus Petri Arragonum Regis VII. filius quomodo sit appellatus. 223. 1. *Fortunatus postea nuncupatus.* *ibid.*
Iaddus Pontifex Alexandrum delimitit. 534. 1
Iani Romæ templa tria. 691. 2
Iaspides dicuntur Dioscoridi *πελαγία.* 222. 1
Ibera mulieres ferrea gerunt monilia. 118. 1
Iberica herba. 360. 361
Icon. 399. 2
Iconismatum pulchritudo. 411. 2
Idea quid? 715. 1
Idea Concionatoris. 967. 2. & s.
Idæa mater. 830. 2. *eius simulachrum.* 832. 1
Idea virgines ad thronum Dei. 228. 1. *earum officium.* *ibid.* *superiores sunt formis.* 228. 2. *sunt verbo ad structuram rerum diuina instrumenta.* *ibid.* *rerum natura & species.* *ibid.*
Idolatriam committit qui de idolis catechizat. 929. 1
Idolorum prima superstitio. 116. 1
Ignauis milites quibus nominibus appellantur. 853. 1
Ignauia perstringitur. 824. 2
Ignis & Nili certamen. 464. 465. *eiusdem ignis comparatio cum affectibus.* *ibid.* *in coniecturis adhibitus.* 801. 1
Ignorantia mali oratoris pretiosa supellex. 123. 1. 2
Imago prima pars descriptionis quomodo definitur. 411. 412. *ad eam referuntur parabola.* *ibid.* *eius exempla duo praclariora.* 411. 2. *imaginibus mundus plenus est.* 248. 1
Imagines nobilium. 846. 1

Imitari vitiosa, vitium est commune adolescentibus. 161.2
 Imitanda tria sunt in authoribus, inuentio, dispositio, & elocutio. 174.1
 Quomodo imitandum. 174 & 175
 Imitatio puerorum qualis. 99. 100. 1. 2. authorum cum Luscina Orphei comparata. 168.2. Simia importuna. 161. 2. cum modico igniculo paulatim succrescente comparata. ibid. in omnibus artibus elucet, sed praesertim in eloquentia ibid. cum oraculis Sibyllae comparata. 160.2. & 161.1. difficilis est. 161. praua dicta κακοειρηται. ibidem. Gracis vltatissima reddit nos similes iis quos imitamus. Imitationis vitia septem. 162. 163. & 164. neceſſitas. 160.2. encomium. & vis. ibid. & 161.1. prauae exemplum. 161.2. optima ratio. 74. 2. imitationis bona vel mala, cum viro integra vel afflicta valetudinis ex debilitate stomachi, comparatio. 174.2. imitatio patrum maxime Latinorum, magis in sensibus quam in stylo ponenda est. 172.2
 Imitator cum peregrino comparatur. 164. imitatores optimi quibus similes, prauis similes. 161.2. imitator solers Homeri Virgilius. ibid. imitatores comparati cum Philoxeno belluone famosissimo. 162.2. imitatores violenti dicti Procustae. ibid. uidem comparati pictoribus prauis. 163. 1. pessimi cum Neantho & Patroclo. 164.1. infelices cum coruis. 553. 554.2. de his Pindari dictum. ibid.
 Imperatoris virtus. 294.1. Imperatori qualis eloquentia sit necessaria. 4. 2. eius cum oratore comparatio. 257.1
 Imperatores barbari quid olim Ecclesia intentabant. 902.2
 Imperij lex optima. 828. 2. sinceritas. 570.1
 Impostoris descriptio. 678.1.2. & f.
 Imprecationis exemplum & vsus. 420. 421
 Impressio quid in exordiis. 309.310
 Improbi improbitatis nomen auersantur. 463. improbi descriptio 5.3.2. item improbi & potentis. 685.1.2. & seq. impro-

bi ciuis character. 824.2
 Inanima vt laudanda. 620.1
 Inanimorum descriptiones. 422.1. 2
 Inaurium luxus castigatus. 974.2. inaureres Atheniensium. 318.1
 Incarnatio Christi. 894.1
 Incisa propria asperitatis. 136.1
 Increpationis grauis exemplum. 871. 2. & seq.
 India descriptio. 725. & f.
 Iudicia ingeniorum natorum ad eloquentiam. 154. & 155
 Indignatio. 531. 1. 2. grauis & generosa. 532.1. in quibus & quos exoritur. 532.2
 Inductio Aristoteli quomodo dicta. 255.1. quod habeat discrimen cum parabolis, & exemplis. ibid. pulcherrima per συμπλοην ex Tertulliano. 255.2. festiua & qua habeat multum τὸ ἀεικλικόν ex D. Augustino. ibid. multum valet ad persuasionem. ibid. eius insigne exemplum. 341.1
 Indulgentia parentum in liberos castiganda. 156.1.2. nervos omnes & corporis & mentis frangit. 157.1
 Inepti descriptio. 680.1.2
 Infantis aspectus seditionem mitigat. 467.1
 Inferni poena. 908.1
 Inflati styli Caroli, & frigidi discrimina. 84.1.2
 Ingenium cum agro comparatum. 149.1. 2
 Ingenium diuino furore accensum. 154.1. eius affectus. ibid. & 2. nati ad eloquentiam quintuplex iudicium. 154. & 155. his nihil est tam mortiferum quam luxuria. 158. 159. ingeniorum ante tempus altiora consecrantium cum semine celerius emergente comparatio. 159.2. eorum impetus intempestiui sunt perstringendi. ibid. cum arboribus comparantur. 60.1. puerilia quomodo informantur. ibid. infirma varia lectione confunduntur ingenio qui valeant. 909.1. ingenium pessimum ἀσπορον. 460.1. oratori cognoscendum. 405.2
 Ingenij felicitas eloquentiam plurimum iuuat. 1.2. grande ingenium eloquentiae grandior sedes. 13.2. ingenij & animi dispar esse non potest color. 78.1. 2. dictum

dictum de cōtra. ibid. eius encomium. ibid. descriptio. 148.1. vis in quibusdam. 148.2. & 149.1. pendet ex syderibus, loco, corporis educamento, & bona educatione. 148. 149. 150. & 151. ingeniorum solertia ex horologiis. 149.2. sub crasso aere nata obtusiora sunt, sub puro & delicato ingeniosiora. 150.1. eorum dissimilitudo manauit ex diuersa variatum gentium educatione. ibid. eadem comparata cum corporum dissimilitudine. ibid. eorum tria genera ex Aristotele. ibid. 2. institutio qualis esse debeat 151.1. ingenium quod maxime esse debeat. ibid. ingenij Claudij Caesaris stupiditas. 150.2. ingenia leuia, pigra, callida. 151.1. eorum felicitatem eloquentia defiderat. 151.1.2
 Ingratis apud Persas licet irrendere fas erat. 191.2
 Inimicus non contemnendus. 838.1
 Initio malis obstandum. 838.1
 Innocentia miseria. 541.2. telum potentissimum. 806.2
 Innocentium puerorum martyrij egregia descriptio. 962.2
 Insania genus est amabilissimum suo ingenio indulgere. 111.1
 Insectatio Magistratum. 927.1
 Institutio puerorum. 318.1. ingeniorum qualis esse debeat. 322.1.2
 Institutiones Iustiniani. 784.1
 Insularum Fortunatarum descriptio. 722. 1.2. & f.
 Intentio quid? 792.2
 Interpretos scriptura qui legendi? 953.2
 Interrogatio. 456.1. eius exemplum. 1.2
 Interrogationis vsus. 443
 Inuectiua duplex. 808. 2. grauis. 809.1. vt differt ab accusatione. 808. 2. eius ordo. 809.2. vsus. 138.2. inuectiuae partium in vitia. 525.1. eiusdem ab oburgatione discrimen. 809.2
 Inuentio primus est fons ex quo secundari oportet ingenia. 174.1. & 2. eiusdem primus fons est eruditio. 182. eius decem fontes. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. & 197.
 Inuidia & insolentia duo malorum fontes. 863.1.2. Inuidia descriptio. 697.1.2

Iobus 808. 1. eius eloquentia. ibid. vide patientiae laus.
 Ios & Smyrna altera natales, altera mortem Homeri sibi vendicat. 225.2. 226.1
 Iosephus antiquitatum Iudaicarum scriptor. 167.1
 Iouianus Proteus Christum Zenone conuincit. 137.2
 Iouis impercilium caruleum. 655.1
 Ira. 203.1.2. eius soboles, suffragia. 237. 238. in ea vehemetiores excitantur affectus 471.2. ira recondita, eius natura. 509. 2. descriptio ex D. Aug. ibid. de ea medicorum opinio. ib. per consuetudinem crescit. ib. eius descriptio ex Aristotele. 509. 2. & 510.1. diuisio. ibid. cum Eneergumenorum affectibus comparatur. 510. 2. eius causa & qui ad iracundiam procliuēs. ib. ira sex causa ex Aristotele. ibid. alia septemdecim causa. 512.1. iram inflammant obiecta corporis vitia. 511.1. 2. odij concitandi & iracundia ratio. 512.1.2. & 513.1. quomodo à rebus, personis & signis, concitetur iracundia. 513. 514. 515. 516. & 517. de varietate motuum iracundiae & eorum vsu, ac de vitiosis motibus in genere. 517.2. eius motus ignaui. ib. eius motibus ioci non miscendi. 518.1. iracundia motus generosi. ibid. graues, ex D. Greg. Nazianzeno. 519. 520. affectus. 526.1. eiusdem vasti, leues, & moderati motus. ib. eorum mixtura. 528.2. motus iracundiae quomodo temperantur. 16. miscentur cum risu mordaci. ib. cum affectu miserationis. 529.1. 2. ira remissio seu delinitio 532.2. ira remissionis officium. ibid. ira est velut Ate homerica. ib. eius effectus quidam. ib. non omnis ira sanari potest. 533.1. qua ira capaces medela. ib. ad delinendam iram apta persona qua? 533.2. & 534.1. eius delinenda modus & artificium. 534.1. 2. remedium ira, tempus. ib. 2. desipientiae opinio iram commouet. 535.1. placat demissio, verecundia, dona, miseria, rifus, verbulum opportunè dictum, grauitas rerum, personarum & temporum. 535.2. ira in risum conuertenda. ib. ira descriptio. 694.1. eam sequitur misericordia. 883.2. insignia delimitationis exem-

INDEX.

pla. 536. 537. 538. & 539
 Irati mens. 211. 212. 2. irati & furentis
 comparatio. 251. 1. irati descriptio. 509.
 510
 Irenaus. 938. 2
 Iromia. 399. 2. eius sex species. 400. 2. item
 alia varia species. 427. 1. eius ampla &
 festiva exemplum. 427. 1. & 2. Iromia
 Catonis atrox. 833. & f.
 Isaus gratia quadam sparsa efflorescit. 24. 1
 Isagoge orationis. 961. 1
 Isazusa quid? 793. 1
 Isocolum. 400. 2. venustat orationem. 422.
 frequens apud Isocratem. ibid.
 Isocrates orator eloquentissimus. 8. 1. indole
 fuit praestantior Lyjia. 22. 2. eiusdem
 virtutes & vitia. 23. 2. de eo iudicium.
 ibi. versus habet in orationibus triginta.
 370. 1. maximam habet in periodis venustatem.
 422. 2. stylo scholastico laborat.
 90. 2. eius oratio molis. 124. 1. comparatur
 cum Cicerone. 72. eius stylus vitis
 aurea. ibid. oratio a Lyxos. 73. eius vitia.
 73. 2. de eo iudicium. 167. 1
 Iudei legem Dei in membranis descriptam
 instar amuleti deferebant. 222. 1. quomodo
 eas usurpabant. ibid. 2. eorum religio. 882.
 2. quietis & pacis amatores. ibid.
 Iudicatio, xpivoδpov. 841. 2
 Iudicis nummarij poena. 775. 1. iudicis iniqui
 supplicium. ibid. iudices dii appellantur.
 775. 1. regij apud Persas. 775. 2. iudicis
 virtutes. 780. 1. 2. iudices pecunia corrupti.
 ibid. 2. iudices antequam ferrent sententiam,
 solem testabantur. 781. 1. iisdem commendantur
 pura manus. ibid. eorum iusiurandum. 780. 2
 Iudicialis generis praestantia. 774. 2. & f.
 illius exordia. 322. 1
 Iudicij cauenda festinatio. 781. 1. iudicij
 principes, apud Aegyptios. 261. 1. 2. iudiciorum
 ratio apud eosdem. ibid.
 Iudicium non ex opinione hominum, sed
 ex rei praestantia ferendum. 781. 1. iudicia
 hominum dissimillima. ibid. iudicium de
 optimo stylo. 124. 2. iudicium de epidiaco
 genere. 576. 1. 2. iudicium praestat memoria
 156. 2. qui eo destitutus est, velut Cyclops
 Homericus. ibid.

2. est amussis & norma mentis, & quasi
 Censor. 157. 1. quod sit optimum, & quod
 deterrimum. ibid. sine studio & doctrina
 est gladius in vagina reconditus, cuius
 acies quotidie habet. scit. ibid. eius
 encomium 156. 2
 Iudicium de Homero. 12. 13. solemne. 13. 14.
 P. sistrato. 15. Themistocle, Herodoto. 15.
 Pericle. 16. Thucydide. 16. 17. Gorgia. 17.
 Palamede. 18. Critia, Theopompo. Philisto.
 18. 19. Platone, Aristotele. 19. 20. Antiphonte,
 Andocide. 21. Lyfia. 22. Isocrate. 23. Isao
 AEschine. 24. Lycurgo, Demosthene, Hyperide.
 26. 1. 2. Dimarcho, Demade, Xenophonte. 27. 2.
 Theophrasto, Demetrio Phalerco. 28. Iunio
 Bruto, Menenio Agrippa, Appio Claudio. ibid.
 Cethego, Catone seniore. 29. Quinto Fabio
 p. ctore, Caio Lelio, & P. Africano. 30. 31. Seruio,
 Galba, Curione. 33. Tiberio Graccho, & Caio
 Carbone, Caio Graccho. 34. Q. Catulo, M.
 Antonio 35. M. Crasso, Ser. Sulpitio. 36.
 Cotta, Sulpitio & Hortensio. 37. M. Crasso
 iunior, Pompeio, M. Callidio. 38. Pisoni,
 Licinio Calvo, Caio Iulio Caesare. 39. 40.
 Crispo Sallustio, Cicerone. 40. Cicerone
 comparato cum Demosthene. 41. 42. 43. 44.
 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55.
 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. & 65.
 Iudicium Dei extremum. 907. 2. in eo quid
 bona fortuna proderunt. ibid. & f. quales
 improbi. 908. 2. qualis gloria bonorum.
 ibid. quoniam cum Deo iudicabunt. ibid.
 iudicium Dei mansuetudinem excitat. 912. 1
 Iulianus Caesar. 169. 1. eius epistola tota ex
 exclamationibus. 428. 1. 2. eloquentie
 multum habet scholastica palestre. 91. 1. 2.
 scholastica. ibid. eius mors qualis. 151. 1.
 factum ridiculum. 472. 1. 2. descriptio. 314.
 2. & 515. 1. 2. in eum inuictissima
 dua 513. 516. eius villa descriptio. 735. 1.
 inmanis frugalitas. 336. 2
 Iulia dua adulterij damnata. 226. 2
 Iulij Caesaris ambitio. 799. 2. magnitudo
 & bonitas. 330. 1
 Iunius Orho librum scripsit de argutis.

INDEX.

110. 1
 L. Iunius Oratorum Latinorum principium
 tenet. 28. 1. 2
 Iunij Noderati de Seneca iudicium. 165. 1. 2
 Iuno Regina. 841. 1. & 844. 1. iuga. 606. 1
 Iupiter Tigillus dictus. 520. 1. 2
 Iupiter Persarum, Xerxes. 122. 1. 2
 Iupiter Elaus. 317. 2. pater. 606. 1
 Iurare per Manes. 473. 2
 Iuris ciuilis 3. partes. 784. 2. iuris fundamenta
 quomodo per solidum facienda. 785. 1
 Iuris consulti heretici cauendi. 784. 1
 Iurisperiti qui vmbri similes. 688. 2
 Iuris prudentia sapientia seminarium est,
 vt omnis prudentia officina. 194. 1. eius
 ediscenda ordo. 783. & f. scopus. ibid.
 Iustinianus Imperator. 194. 1. eius libri
 quando editi per Tribonianum. 788. 2.
 eiusdem mensa. 231. 232
 Iustus. 173. 1. 2
 Iustitia cultus apud Persas. 395. 2. ars. 598
 1. 2. facies aurea. ibid. encomium. ibid. 2.
 partes & laudationis capita. 599. 1
 Iuuentus. 843. 1
 Iuuenum memoria promptior, & fidelior.
 155. 1. 2

L

Labeo & eius honorifica commendatio. 786. 1
 Labia. 569. 1
 Labor, virorum: munditie, mulierum. 848. 2
 Labyrinthus, Aegyptiorum forum. 776. 1
 Lacedaemonij colebant Deos armati. 195. 1.
 eorum commune votum. ibid. eorum leges.
 ib. caene. 128. 2. mos. 463. 2. magnificiebant
 probitatem. ibid. Lacedaemonij reges bini.
 872. 1
 Laches. 690. 1. 690. 2
 Laconis emblema. 190. 1
 Lacones, ex Plutarcho, neminem bonum
 fieri publicis literis sanxerunt. 132. 1
 Lacryma suaves. 494. 1. in affectibus. 539. 1.
 varia earum genera. ibid. lacryma auditorum
 sunt laudes oratoris. ibid. cur date homini.
 ibid. 2. duo genera, caelestes & humanae.
 ibid. caelestium nomina. ibid. definitio. ibid. qua-

re aliqui lacrymas fundere non possunt.
 ibid. & 540. earum cause. 540. 1. lacryma
 ficta. ibid. earum vis. ibid. qui procliuas
 ad lacrymas. 541. 1. lacryma Luctui concessa
 a Ioue. 773. 2
 Lactantius. 173. 1. 2
 Latitia, amor, & spes quomodo differunt.
 495. 2. 496. 1. latitia vis. 496. 1. latitia
 & voluptas quomodo comparantur. 466. 1.
 in eius motibus ridicula temperanda.
 ibid. 1. & 2. vsus in re oratoria. 497.
 affectus ad pompas. ibid. 2. eius excitanda
 ratio pulcherrima. 498. 1. 2. caelestis
 affectus. 499. 1
 Lamentatio in morte filij ex Quintiliano. 473.
 2. & 474. 1. item alia insignis. 475. 1. 2.
 Aristidis & Libanij lamentationes. 476. 2.
 & 477. 1
 Laqueus tertia virtus grauitatis. 138. 2.
 quomodo fit. ibid.
 Laodicea ornatus. 137. 2
 Lapidis terminales. 201. 202. lapides argentei
 in Areopago. 778. 2
 Lares argentei. 675. 1
 Latinitas sermonis, prima pars elegantia
 plurimum obseruanda. 301. 2. ea neglecta
 multi in errores impegerunt. ibid.
 Latio Portius incoepit a Solocismo. 426. 2
 Laudanda sunt ea duntaxat quae solidam
 habent gloriam. 138. 2. quomodo laudandum.
 589. 2
 Laudatio mixta initis accommodata. 590. 1. 2.
 funebri. 611. 1. Dei. 580. 2. sancti
 Athanasij insignis. 632. 633. laudationis
 Dei modus. 581. 2. laudationes prudenter
 instituenda. 585. 2. in laudationibus
 cmentita superiectiones fugienda. ibid.
 & 586. 1. putei laudationis artificium.
 638. 1. Traiani laudationis artificium.
 587. 2
 Laudatorum genus puerile. 585. 2. & 586. 1
 Laus ridicula Claudij Imperatoris. 586. 1.
 persona quinque capitibus decurrens. 589. 2.
 & 588. 1
 generis suae nobilitatis. 591. 1. 2.
 pulchritudinis. ibidem. 2. agilitatis. 592. 1.
 agilitatis in venando. ibidem. 2. agilitatis
 suae strenuitatis in remilitarij

& sampestri exercitatione. 593. 1. 2. &
 594. 1. a variis artibus & scientiis. 594.
 1. Rhetoris. ibid. 2. & 595. 1. Poëta. ibid.
 Philosophi. ibid. 2. Medici. 596. 1. Ma-
 thematici. ibid. Musici. ibid. 2. Theologi.
 597. 1. pietatis. ibid. prudentia. ibid. 2. &
 598. 1. 2. actionum & laboris in tuenda
 rep. ib. 2. iustitia. ib. fortitudinis. 599. 1.
 2. temperantia. 600. 1. 2. Clementia. ib.
 2. liberalitatis. 601. 1. humilitatis. ib. 1.
 2. Vrbis. 663. 1. 2. regis. 604. 1. Oliua.
 603. 2. matrimonij laus & fructus. 905.
 1. 2. & 606. 2. nuptiarum. ib. 1. Gratiani.
 611. 2. puerorum. 614. 2. 615. 1. Valenti-
 niani pueri. 615. 1. animalium. 915. 2.
 musca. ib. 2. apum. 416. & 417. formica-
 rum. 617. 618. & 619. rerum. 620. 1.
 Vrbis quibus decurrat capitibus. 621. 2.
 Roma. ibid. 2. & 622. 1. scientiarum &
 virtutum. 626. 2. sapientia. 627. 1. 2.
 eruditionis mixta laus. 633. 1. Basilij.
 633. 1. eruditionis & scientia. ibid. exi-
 miarum personarum laus difficilis. 964.
 1. forma & dignitatis Imperatoria.
 294. 1. hominis. 138. 2. laus propria quo-
 modo ab oratore vsurpanda. 138. 2. in
 laudibus turpe illud credere, quæ nec
 ille de quo narratur agnoscat. 586. 2.
 in laude pulchritudinis quid cauend-
 dum. 592. 1. vt laudandus fitus. 622. 1.
 lausacroama incundum militibus. 852.
 2. laus mundi. 620. 2. & 621. laus Deo
 silentium. 209. 2.
 Laus eloquentia ex Corn. Tacit. 5. 1. 2. im-
 perij, regionis, vrbis 621. munitio-
 num. 622. 2. hominum multitudinis. ibid. ali-
 mentorum. ibid. & 623. 1. adificiorum.
 ibid. templorum. ibidem. 2. theatrorum.
 624. 1. fororum. ibid. 2. aqua ductuum.
 ibid. pontium. 625. 1. priuatorum adifi-
 ciorum. ibid. & 2. villarum. 626. 1. fon-
 tium. ibid. fluminum. ibid. montium. ibid.
 Agrorum. ibid. 2. laus à corpore. 618. 1. ab
 ingenio. ibid. 1. & 2.
 Lazari & diuitis comparatio. 1001.
 & seq.
 Lectio bonorum authorum optimum con-
 tra inflatos remedium. 85. 2.
 v. aiorum, à Seneca condemnatur. 164.
 2. comparata cum cibo & crebra reme-

diorum mutatione. ibid. per eam varia
 ingenia infirma confunduntur. ibid. le-
 ctionis varia pueri non capaces. ibid. 2.
 Legatio ad Achillem. 536. 1.
 Legationes & Magistratus Rhetoribus
 mandati. 11. 1.
 Legatus contra sanctum Thomam Can-
 tuariensem ad Alexandrū tertium Pon-
 tificem missus 301. 1. 2. 360. 2. eius ora-
 tio apud Pontif. Maximum. ibid.
 Lemnia mulieres. 829. 2. & 831. 2.
 Lenitas. 138. 1.
 Lentitudo quid? 100. 2.
 Leonis facerum dictum. 466. 2.
 Leonis descriptio. 707. 1.
 Leontinus Gorgias dicendi magister. 17. 2.
 Leonum & vrsa congressus. 334. 1. 2.
 Leporis descriptio. 717. 1. 2.
 Leptologia. 400. 2.
 Lex nulla satis commoda omnibus. 830. 2.
 lex nulla vbi nulla cupiditas. 831. 1.
 832. 2. lex Cincia. 832. 2. leges pro tem-
 pore mutabiles. 834. 1. oppia. 834. 2. Li-
 cinia. 832. 2. leges de purpura. 836. 1.
 leges in ciuitate cum mente in corpo-
 ribus hominum comparata. 194. 1. au-
 thores variarum legum. ibid. legum di-
 gnitas. ibid. & 195. 2. omnium legum
 est inanis censura, nisi diuina legis ima-
 ginem gerat. 194. quædam apud Ethni-
 cos salutare. 195. 1. 2. quomodo vsur-
 panda. ibid. lex inuentum & donum
 numinis. 134. 2.
 Lexiphanis apud Lucianum verborum
 sordes. 80. 1.
 Libani docendi munus prefectura præ-
 tulit. 9. 1. ἐπαγγελίαν ἀδλῆς præ docendi
 munere recusauit. 11. 2. inter cui sui so-
 phistas florentissimus. 169. 1. eius de D.
 Basilio iudicium. 173. 1. parenthesisus à
 D. Chrysostomo perstrictus. 89. 2. erro-
 res in affectibus. 476. 1. irem nania de
 incendio Daphnitici templi. ibid.
 Liber magnus magnum malum, ex Calli-
 macho. 182. 2.
 Liberi. 826. 2.
 Libertas desinitur per negationem. 208.
 1. 2.
 Libido Salsia amplificata ex Cicerone.
 274. 275.

Libri permulti ad multiplicē eruditionem
 necessarij. 165. 1. eorumdem cum syderi-
 bus comparatio. ibid. cum fertis ex variis
 floribus collatis vndique. ibid. cum pi-
 storum tabulis. ibid. eorum multitudo
 animum distrahit. 164. 2. inter doctos
 cura & studium. ibid. eorum congeriem
 accumularunt Christiani, post tempora
 Apostolorum in vsu doctorum. ibid.
 ab auctoribus commendantur. 253. 1. 2.
 libri Digestorum. 784. 2.
 Licentia. 426. 1. 2. eius desinitio & exem-
 pla. ibid.
 Licinius Caluus exquisitè dicebat. 93. 2.
 Licinij nepotis frigidum dictum. 110. 1.
 Lictores manus legum. 104. 1.
 Liliij descriptio. 739. 2. & f. eiusdem Persici
 descriptio. 740. 2.
 Lilium dictum λειων, καλλειων, Suse.
 199. 1. eius encomium ab omnibus locis.
 199. 2. 200. desinitio. 199. descriptio. ib.
 lilium Francorum insigne. 200. 1. de
 eius ortu fabula. ibid. eius oleum ad mor-
 borum remedia salutare. ibid.
 Liliata oratio quomodo appellatur à Dio-
 nyso Halicarnassæo. 199. 2.
 Lingua. 569. 2. lingua affectuum ampli-
 ficatio. 92. 1. lingua puerorum quomodo
 efformanda. 162. 1. 2.
 Lingua Hebraica studium apprimè neces-
 sariam. 954. 1. de ea iudicium. ib. græca
 studium. 955. 1.
 Liptore. 400. 2. 401. 1.
 Lira Iouis filia. 553. 1. lira Homeri ad insi-
 gne definitionis exemplum composita.
 536. 1. 2. & 537. 1.
 Litis calamitas. 784. 1.
 Litera corporeas rerum creaturarum partes
 designant, & cur. 219. 2. numeralium
 superstitione. 222. 1. supputatio. 223. ma-
 nifesta earum contradictio. 222. 2. &
 223. 1. 2.
 Litterarum studium. 629. 2.
 Luiana historia ab hexametro versu ha-
 bet initium. 266. 267.
 Locus praeclarus D. August. in commenda-
 tionem simulium. 249. 1.
 Loci communes non sunt semper terendi.
 230. 1. loci idem sunt Rhetoribus, quod
 Grammaticis litera. 198. 1. ex iis ratio-

nes & argumenta coalescunt. ibid. cū
 sunt vsui. ib. sunt adolefcētibz inculcā-
 di. ibid. eorum qui locos negligunt error.
 ibid. quomodo iis vtendum. ibid. locus est
 argumentorum sedes. 198. 2. qui sunt
 interni, qui externi. ib. quomodo ex om-
 nibus locis decerpenda sint argumenta.
 ibid. loci cum segetibus comparati. 198.
 199. 201. loci quomodo producendi in
 amplificationem. 278. 1. locorum mix-
 tura qualis esse debeat. 279. 1. locorum
 cognatio. ibid. 2. loci concionum graues.
 965. & f. locorum extrauagantiū exem-
 plum. 230. 1. loci in quo dicitur dignitas.
 317. 1. eiusdem vtilitas, & molestia. ib.
 locorum communium varia supplex.
 297. 298. 299. 300. 301. & 302.
 Loci Theologici. 956. 1. communes. ib.
 Longini de sacris codicibus & Moyse te-
 stimonium. 196. 1. 2. eius censura.
 128. 1.
 Longobardi. 511. 1.
 Logodadali rationes pro eloquentia. 940.
 & f.
 Logodadalorum eloquentia qualis. 943. 2.
 ornatus moderatio. 941. 1. templorum
 qualis? 941. 2.
 Loquentia puerilis est eloquentia simia. 3. 1.
 Loqui aurum. 682. 683.
 Lotus Homerica. 639. 2.
 Lucere & ardere, perfectum. 307. 1.
 Lucianus 168. 1. eius Sospolis. 95. 2.
 Lucianus in Lexiphane quid de stylo, sen-
 sibus & verbis inflato sentiat. 85. 1. 2. ab
 eodem inflatis remedium procuratum.
 ibid. 2. eius metamorphosis concinna ho-
 minis in Asinum. 86. 2.
 Lucilius stans pede in vno trecentos versus
 componebat. 270. 2.
 L. Crassi vrbianitas. 466. 2.
 Lucta descriptio. 755. 1. 2.
 Luctus in morte Christi. 898. 1.
 Lucullus Xerxes, Togatus appellatus est.
 221.
 Lucullus primum cerasa ex Ponto Italia
 promulgauit. ibid.
 Luctus sit deposita purpura. 835. 1. Luctus
 datus à Deo dolor & lacryma. 773. 2.
 Ludi inertes & noxij tollendi. 158. 2.
 Ludouici XIII. amor & studium erga
 QQQQ ij.

I N D E X.

Literas. 155.1
Ludouici XII. de Aduocatis dictum. 783.1
S. Ludouici insignes victoria. 152.2
Ludus de opt. mo genere dicendi. III. 112.
 113. & c.
Luna deliquium Nicia ominosum. 503.2
Luna ab Asino epota. *ibid.*
Luscina. 318.2. *eius descriptio.* 700.1.2.
encomium per 10. quaestiones petras
ex subiectis. 197.2
Luscina appellata à Lycophrone Sirenes.
ibid.
Lustratio. 873.2
Luxuria insectatio, & adulterij. 998.2.
 & s. *detectatio.* 967. & s.
Luxus amplificatio per adiuncta ex Cicer.
 284.2. *luxus diuitum cum miseria pau-*
perum comparatus ex D. Gregorio Na-
zianeno. 288.289.290. *diuitum circa*
ades. 289.2. *luxus diuitum cum nudi-*
tate pauperum comparatus. *ibid.* *circa*
apparatum conuiuiorum. 290.1. *luxus*
mulierum egregie carpitur. 967. & s.
Luxuries opum. 103.2
Lycij in funeribus vestem muliebrem ge-
runt. 773.1
Lycurgus orator erat non ex Rhetorum ef-
ficina, sed ex Platonis schola. 23.24
Lysias, fons potius est vel fonticulus quam
flumen. 22.2. *idè sticcus & ieiunus.* 102.
 2. *comparatur cum Cicerone.* 71.1 & 2.
Archyta columba similis. 72.1.2
Lyton. 401.1

M

M Achabaeorum mors ex D. Ambro-
 sio. 471.2. *eorum matris constan-*
tia. *ib.* *eorum triplex ignis.* 544. *eorum*
matris certamen internum. *ibid.* *eorum*
mater filiorum martyrio constanter ad-
stans describitur. *ibid.* *item.* *eius ad eos*
adhortatio. 545.1
Magistratus mali grauiter nocent. 824.1
Magistratum insectatio. 927.1.2
Magistri dicendi quinam primi fuerint.
 17.
Magna quaque damnis obnoga. 838.2
Maestas. 580.1.2. *maestas Latini sermo-*
nis. 785.2

Maiores gloria calcay virtutis. 816.2
Mala germanitatis quæ 153.2. cum erudi-
tione & pietate comparata. *ibid.*
Mali punici descriptio. 245.1
Malum in bonum conuertere. 933.2
Mationes dicuntur capilli. 116.1
Mares. 357.2
Manlius Sura. 558.1
Mansuetudo trophæis splendida. 919.2.
mansuetudo Constantini. *ibid.* *eiusdem*
commendatio. 921.1
Mansuetudinis causa, memoria iudicij.
 922.1
Manus pro armis à natura data. 882.2
Manus. 579.1. *loquaces.* 564.2. *lauare*
manus. 571.1. *manum imponere.* 571.1.
manuum in actione dignitas. 571.2. *ma-*
nuum humanarum descriptio. 574.
 575. & 648.1.2
Marathonia pugna. 337.2
Marcus Aurelius Antoninus. 601.2
M. Antonius stylum habuit excelsè sign-
raturum. 36.1.2. *eius miserabile epicedium*
in laudatione I. Caesaris. 466.2
M. Crassus grauitatem habebat cum vr-
banitate coniunctam. *ibid.*
M. Crassus iunior melius artem paran-
dæ pecunia nouerat quam eloquentia.
 38.2
M. Callidius inter multos oratores propè
singularis. *ibid.*
M. Arethusij supplicium.
M. Scauri breuis & grauis oratio.
 464.2
Maria Petri Aragonum Regis VII.
uxor prius sterilis quomodo peperit.
 225.1
Maria ubi dicta nostra Domina. 819.1.
Princeps facierum. 900.2. *eius aduersus*
desideratus. *ibid.*1. *educatio.* *ib.*2. *nati-*
uitas. *ibid.* *decor.* *ibid.*2. *os.* 901.1. *vir-*
tutes. *ibid.* *excellencia.* *ibid.*1. *modestia.*
ibid. *laus corporis.* *ibidem.* *in eandem*
Panegyris. *ibidem.* *eius descriptio per*
Synonymiam. 209.2. *eius nomen an*
expressum ab Isaia. 970.1. *quantum*
ceretas matronas dotibus superarit.
 901.1
Maritorum uxorum seruitus. 831.2
Mars communis. 851.1

I N D E X.

Marsya descriptio. 660.1.2
Martelli de abderamo gloriosa victoria.
 152.1.2
Martialis musca. 227.228
Martichora jmilis Apuleius. 120.1
Martichora descriptio. 710.1.2
Martyres. 902. & s. *eorum tormenta.* 903.
 1. v. 1. *ibidem.* *ad Martyres gratulatio.*
ibid.
Martyrum constantia. *ibid.*
Martyrum tormenta describuntur. 543.2.
 & 903.1
Materia & forma. 232.1.2. *ea est materia,*
ex qua res fiunt. *ibid.*1. *quomodo ap-*
pellata ab Aristotele. *ibid.* *materia quo-*
tuplex ex physis. *ibid.*2. *prima mate-*
ria quid est, & quomodo dicta à Syne-
sio. *ibid.*1. *materia remota quid sit.* *ibid.*
materia permanens. *ibid.* *transiens ma-*
teria. *ibid.* *huus argumenti usus.* *ibid.*2.
materia usus in manuscriptis. 233.1. *mi-*
rabilis materia mensa. *ibid.* *materia ne-*
gatio facit ad laudem. *ibidem.* *à ma-*
teria artes & scientia vulgo commen-
data. *ibidem.* *materia ad quid valet.*
 236.2
Materia delectus. 955.2
Matris Hierosolymitana affectus se ad
mortem filioi accingentis. 480.1.2
Matrimonium. 605. *matrimonij honesti*
laus & fructus. 605.2. 607.1.2
Matrimonij arumna fusa & doctè à Chry-
sof. descripta. 1007. & s.
Maurus Dux Saxonia elector. 224.1. à
Phoca superatus. 229.230
Medea Euripidis & Seneca miranda in
motuum varietate. 481.1.2
Medici. 839.1. *sana esse corpora coniungunt*
ab adiunctis. 235
Meiosis. 401.1. *eius exemplum.* 444
Mezquidius condemnatio. 128.2
Melancholia descriptio. 662.2. & s.
Melchisedecis sacrarium magna in vene-
ratione apud Indos. 153.2. *idem Iacobus*
Patriarcha rudimentis nobilitauit. *ib.*1
Melanthij dictum acutum. 129.1
Melitus tantum ad quinque potest nume-
rare. 152.1.2
Melcegey. 660. & s.
Meltes. 635.2

Membrum prima pars periodi. 366.1. *eius*
descriptio. *ibidem.* *quando appellatur*
zeivortès. *ibid.*
Memmonis descriptio. 660.1.2
Meneles frigidus caudicus. 791.2
Meneles & Hierocles. 370.1
Menenij oratoris calliditas. 32.2
Mensa Iulijmiani Imperat. 233.2
Memoria horreum mentis. 155.2. *thesau-*
rus exquisitissima rerum opulentia re-
sertus. *ibid.* *memoria vis, & fecunditas*
ad eloquentiam necessaria. *ibid.* *quietes*
& tranquilos animos comitatur. 156.1.
eadem dicta stultorum vna. *ibidem.*
memoria insignes. 156. *in quibusdam*
insignes memoria, in aliis tardior. 156.2.
ea sine iudicio est apotheca sine vino,
horreum sine frumento. *ibid.* *in iuueni-*
bis quare promptior & fidelior. 156.2.
quare in senibus obtusior. *ibid.* *est oculo*
lus in occipito. *ibid.*2. *eius encomium.*
 155.2
Mens sterilis in corpore iuuenili. 629.2.
mens Origenis à teneris discendi studio
tenebatur. 157.1.2. *æterna omnem spe-*
ciem habet pulchritudinis, & rebus
creatis effusa ex ipso Porphyrio. 232.1
Mentis generosa acrimonia. 975.1.2
Mercurij Trismegisti commentum de va-
riis ingenis. 157.1.2
Meretrix. 424.2
Mersinus. 401.1. *eius præclara exempla.*
ibid. *eius descriptio.* *ibid.* *usus.* *ibid.*
Metabasis. 401.1. *duplex.* *ibid.*
Metam circumflectere. 691.2
Metanæa. 403.2
Metaphora. 401.2. *metaphoram necessitas*
genuit, delectatio, incunditasque cele-
brauit. 415.1. *illius descriptio.* *ibidem.* *eius*
usus moderatè adhibendus. *ibid.* *non de-*
bet semper conuerti. *ibid.* *ea tutior quæ*
fit per similitudinem. 415.1.2. *ea opti-*
ma qua tribuit sensum rebus inanimis.
ibid. *debet rem augere.* *ibid.* *tenus &*
magnifica exempla. 416. *eius magistra*
consuetudo sermonis. *ibid.* *pœtica su-*
genda. *ibid.* *metaphorarum lex & cen-*
sura. 119.120
Metastasis. 401.2. & 402.1
Metathefsis. 402.2

Macellus Caprarius omnino stupidus. 142.
1. Scipionis in eum conuictum. ibid.
Meticulosi quid 501.2
Metonymia. 402.1
Metus. 501.2. **dirus satelles.** ibid. eius vsus.
ibid. apud qua ingenia excitetur. ibid.
eius triplex genus. 502.1. **excitandi me-**
tus industria. ibid. **quid differat metus à**
veneratione. 503.1.2. **ad metum pluri-**
um valent portenta. 503.2. 504.1
Mesozugma. 402.1
Milium arummosorum statum. 861.1.2.
obsequia. ibid.2
Milium tornare qui dicantur. 99.2
Milui Iouis sacra non tangunt. 655.1
Mimesis. 402.2
Mimantis frequentius, cum cane asidue
latrante comparatio. 502.1.2
Minari nimium non oportet. ibid.
Mimerua Phidia cum homine comparatio.
 237.2
Mimulus Felix. 173.1.2
Miserationes & lacryma in affectibus.
 539.1. **miserationum industria.** 540.1.
qui ad miseraciones inepti. ib.2. **qua mi-**
seraciones concitare solent. 541.1. **mise-**
rationis concitatio per Characterisum.
 542.1.2. **miserationis concitatio duplici**
via initur. 542.1.2. **miseratio per con-**
tentionem fortunarum efficax. 545.2.
per imaginis representationem, & in ea
Sophoclis dexteritas. 547.2. & 548.1.2.
item per sermocinationem. 548.2. 549.
 1.2. & 550. **miserationis serij motus.** 551.
 552. 553. & 554.
Misericordia quanti facienda. 879.1.2.
nulla est vbi flagitiorum deformitas pra-
ualet. ibid. **illius fundamentum.** 541.2.
vide miseratio.
Miseria pauperum cum luxu disuitum
comparatio. 288. 289. **miseriarum am-**
plicatio per Antitheta. 287. 288. **mise-**
riarum vita brevis descriptio per syna-
throsismum ex D. Chrystostoma. 292.1.
miseria imago. 356. 357.1. **miseria vita.**
 773.1
Mites persona obiurgationi minime apta.
 810.1
Mithridates quarum & viginti gentium

quas habet in ditione, linguas pertinet.
 156.2
Mitio. 691.8
Mixtus ductus quid? 794.1.2. **mixti exem-**
plum. 794.2. **mixtum genus causarum**
quid? 706.1
Moderatio in illa stri fortuna amabilis.
 829.1
Modestia Traiani. 587.1.2
Modus Philosopharum varius & suavis.
 588.2
Modus in argutis tenendus. 109.2
Modi amplificationum varij. 272. 273.
 274. 275. 276. & 277.
Mecenatis mollis oratio, ex Seneca. 88.2.
 eius $\mu\epsilon\upsilon\epsilon\sigma\epsilon\pi\tau\epsilon\iota\varsigma$. 128.1
Mollis & delicati descriptio. 683.2. &
 seqq. **mollium habitus.** 684.1.2
Mollities virorum. 672. & f.
Momus. 932.4
Monachi desidiosi insectantur ab Augu-
stino. 98.1.2. **item monachi prolixo ca-**
pillo. ibid.2
Monachi impiis nominibus appellati ab
Ethnico quodam. 505.1
Monarchia. 760.1. **politiarum optima.**
 867.2. **monarchia & regni differentia.**
 760.1
Monocerotis descriptio. 712.1.3
Monomeres quid? 793.1
Montis descriptio. 729.1
Monumenta fluxa & caduca. 587.1.2
Morbus Bellerophontens. 504.2
Morbus muliebris, calumnia. 823.2
Mores iuuenum, virorum, & senum. 944.
 & f. **mobilium.** 946.2. **plebis.** ibid.
Moriuntur omnia. 956.1
Mors viri magnanimi praclarissime ex-
pressa. 430.2. **aliud praclarum exem-**
plum. 431.1.2. 432.1.2. & 433.1.2.
mors beata. 929.1. **mortis contemptus.**
 655.1.2
Mortis spiculum aureum faciunt delicati
oratores. 980.1
Mortuorum deplorandorum modus. 547.1
Moses eloquens, & de eo Logini iudicium.
 2.1. & 2
Motus generosos quid eneruet. 518.1.2
Motus ex Iosepho, Euripide, & Seneca,
 expressi.

expressi. 481.1.2. **motus non debent vi-**
deri accersiti. 482.1.2. **festiua narratio**
de motibus comparatis. ibid. **an & quo-**
modo comparandi motus. 483.1. **motus**
vt corrumpitur. ibid. **qua argumenta re-**
quirantur in motibus. ib. **in motibus cre-**
bra sententia. ibid. **affectus sedit diffusa**
oratiene. ibid. **qua ad motus apta dictio.**
 483.2. **motus temperandi.** ib. **in iis pra-**
cedere debent rationes. ib. **magni motus**
sape silentio regendi. ib. **motus etiam in**
aliis partibus orationis vsurpandi. 484.
 1. **motuum renuissio.** ib. **corum cum igne**
Chaldaeorum comparatio. ibid. **quomodo**
aduersariorum motus frangendi. ibid.2.
motus suis contrariis expelluntur. ib. &
 485.1.2. **motus anima triplex.** 486.1.
motus circularis Angelorum quid est. ib.
 2. **quid sit rectus.** ib. **ratio nostri motus.**
 ibid. **motus amoris.** 493. & 494. **motus**
iracundia & doloris. 507.2. 508. 509. **in**
motibus puerile vitium. 477.2. **motus**
irascibilis. 519. 520. **motus apud rusticos.**
 483.1. **motus an oratori sint apparan-**
di. 553.1. **in motibus poetica & sophi-**
stica ratio ab oratione diuersa. 554.2
Moyes cur legationem formidet. 757
Moyes helio politanus. 807.2
Mucius distillantem in faculo nudis osi-
bis dextram spectauit. 156.2
Mulbergi nomina ominosa existimant.
 226.1
Muliebris mundi descriptio. 909.1
Muliebris venustas. 665. & f. **ornatus.**
 667.1.2. & f.
Mulier experta auctoritatis. 832.1. **argu-**
mentum ingens. 836.2. **indomitum ani-**
mal. 830.1. **mulieres ad iram delinien-**
dani aptae? 530.1. **eas domi licentius do-**
minari non licet. 829.2. **earum coetus.**
 850.1. **mulierum antiquarum fugali-**
tas. 831.1. **ambitio.** ibid. **luxus.** 832.2. **de-**
fensio. 833.2. **earum coetus vitiles.** ibid.
facta illustria, liberalitas in Reip. ibid.
mulieres parua mouent. 835.1. **earum**
affectus. 836.2
Mundus. 207.2. **idem ex duabus viginti li-**
teris conlatus ex Zoare. 229. 230. **cor-**
ruptibilis, ex Lactantio. 232.2. **est scena**
plena imaginibus. 238.1.2. **est mundi**

canticum ex D. Augusti. 962. 363. **mun-**
dus ab ornatu dictus. 122.1. **eius fabrica.**
 938.1. **sexcentos potest condere Deus.** 892.
 1. **mundus & res naturales afferunt gra-**
uitatem orationi. 134.2. **eius descriptio.**
 620.2. & 621.1. & 773.1.2
Musa cum Iunonis lacte nutriri non pos-
sent, nutricem habuerunt Mnemosynem
cuius opera sunt educata? 155.2
Musa Rhetoris audax oratio. 110.2
Musca in clypeo incisa. 191.1.2. **musca**
Martialis. 229.1.2
Muscarij quid sunt? ibid.
Musica Ecclesiarum qualis? 942.1
Musica laus. 363.1. & 468.2. **musica apud**
multos adhibetur in bello. ibid. **eius vis,**
& efficacia. ibid. **musica suavis que-**
dam tyrannis. ibid.1. **item non frustra**
quorundam precibus admixta. ibid.2.
& in effectus mirabilis. ibid.
Mussare est cunctari. 824.2
Mycterisimus. 402. 403
Mymerides quadrigam eburneam musca
alis, nauim auicula pennis intexuit. 149.1
Mytheria quid. 199. 109

N

NAEuius sensibus & verbis ansitus.
 82.2
Narcissi descriptio. 661.1.2
Nares clementia symbolum. 562.1. **earum**
variae affectiones. ibid.
Nares blanda. 561.1.2
Narrationis diuisio, distinctio, & versus.
 325.1. **narratio causa & qua pertinet ad**
causam. ib. **eius octo species.** 1.2. **narratio-**
nes concionum & Chreiarum quae ib. 2.
narrationis vsus in Chriis, Concion. Ge-
 nere iudic. & c. ibid.2. **narrationis vitia**
octo. 326.1. **eius prolixitas inerti fluuiio**
similis. ibid. **eius virtutes.** ibid.2. **eius pro-**
babilitas ex rebus quindecim petita. 326.
 327. 328. 329. **eius quarta virtus suau-**
itas in decem partes diuisa. 329. 330. **eiusde**
typus. 331.1. **historica, poetica, & philolo-**
gica typus suavis. 331.1.2. **de leonibus &**
vrfa narratio. 332.1.2. **alia de Elephan-**
to pro nutricao pugnante. 333.1.2. **typus**
poetica stylo sublimi & magnifico. 334.1

INDEX.

2. narratio de pauperis filio pro diuitem pugnante. 335.1.2. narrationes rerum magnarum etiam nuda mouent. 470.1. narratio de Caio Cannio. 337.1. & de morte Socratis. ibid. 2. narratio D. Amb. de S. Agnete motus efficax. 471.2. & 472.1. narratio festiua de moribus comparatis 48.2.2
 Narfes à Sophia Imperatrice probri concisus. 863.1.2
 Narfes vt Longobardos in bellum impulit. 817.1
 Natiuitas B. Mariae. 902.2
 Natura quid sanat ad sui conditoris famulatum. 588.2. natura humana calamitas ante Incarnationem. 586.587
 Natura, quae lenibus orsa principis effudit paulatim ad amœnissimum florem elegantia perducit. 159.1.2. stat per ordinem. 303.1. natura viribus eloquentia inuatur ibid. natura diutius oblectant quam artefacta. 94.1. natura in pueris tanquam in speculis cernitur. 154. natura diuino furore accensa dicta quous dei. 154.1.2
 Nauis descriptio. 746. & s. nauis elegans. 874.2. nauis in pompa delata. 635.1.2
 Naumachia descriptio. 749.1.2. naumachiam in pistina aliud, aliud in Helle- sponte committere. 102.2
 Neanthus cum imitatoribus pessimus comparatus. 159.160
 De Necessario, facili & iucundo. 836.1.2
 Necessitas. 403.404. necessitas sortes facit. 827.2. inuicta. ibid.
 Negotialis status quid? 838.2
 Neptuni campus. 637.2
 Nerei charites. 736.1
 Neroni Nerienis nomen fuit. 221.2
 Niceta. 545.1.2
 Niceta Choniatis monodia lamentabilis. 546.2. & 547.1
 Nihil tam vtile quam diligere. 492.2
 Nilus *ἕρως*. 582.2. Nili & ignis certamen 483.2. Nili descriptio. 657.1.2
 Nysaei equi. 713.1.2. 714.2
 Nobiles honore digni. 591.2. eorum moderatio. 828.2. nobilium genus irritabile. 278.1.2. imagines. 846.1

Nobilitas quid? 597
 Nobilitas vera. 845.2. nobilitas, virtus. 847.2
 Noctua prudentia. 321.2
 Noema. 412.1.2
 Nomina vtrum sint natura caelestis. 219.
 1. sunt à natura ex Platone. 2. sunt à sideribus ex Zoaere. ibid. nominum religio & ambitio. 228.1.2. nomina Martyrum Christianis imposita. 222.1. ex nominibus sacris fiebat amuleta. ib. in quomodo vsi sunt Iudaei. ib. superstitiones multae in nominibus. 222. & 223. nominum pueris indendorum ritus. 222.2. superstitiosa fides in nominibus muneribus. 223.1. 2. nomina quae numeris eminent, praestantiora existimabant. 2. nominum fabulis consensus. 226.1.2. de nominum omnibus iudicium. ibid. nomina *ἀνεπίσημα* in tota Perside non sunt inuenta. 773.1
 Nonnius insani tumoris arguitur. 82.1
 Nonni interpret *πατρὶν* pro *πατρὶν*, pro paruiamento porum dixit. ibid.
 Notatio magis est Grammaticorum quam Rhetorum. 226.1. eius vsus & exempla. 227.1.2
 Nouitas fastidiis obnoxia. 788.2. eius curiositas perstringitur. 1004.1
 Numa leges. 195.1
 Numerianus Cavi Imperatoris filius eloquentia nomine dedicatam habuit statuam nobili titulo insignitam. 15.16
 Numerorum ortus. 363.2. primum à Thrasymacho inuenta & Gorgia. ibid. eorum progressus. ibid. & in exornatiua oratione vtilissimi. 362.1. numeri quomodo discendi. 370.1. vitia quae in obrepunt. ibid.2. quid in his in genere obseruandum. ibid. numeri pro varietate orationis mutandi. ibid. & 371.1. numeri & numerosi discrimen. 371.1
 Numida effrenes. 497.1.2
 Numismatis cum anima comparatio. 233.234
 Nuptialis orationis partes. 605.1.2
 Nuptiarum effectus species quadam immortalis 603.1.2. fructus. ibid.2. arumne. 1007.2. laus. 606.2

INDEX.

O
 Obiurgationis exemplum. 447.448.
 aliud graue & feruum. 448.2.
 item recentium. 449. eius vsus apud generosos animos. 526.2
 Obiurgationis & inuictiua discrimen. 809.
 2. obiurgationi apti quid? 810.1. eius methodus. ibid. eius aptum initium. ibid. & 2. in obiurgationibus personarum varietas notanda. ib. obiurgationis exemplum. ibid. ars. ibid.2
 Obliquus ductus quid? 794.1
 Obliqui ductus exemplum. ibid.1.2
 Oblitio. 193.1.2
 Obscuritas multum nocet orationi. 132.2. eadem virtutum summa eloquentia. ibid.
 Observations in Ciceronem de collocatio- ne, & ordine verborum. 376.377.378.
 obseruationes in manibus curiosae. 573.1
 Occasio dialogi. 929.1
 Occasionis descriptio. 656.1. & s. 760.1
 Ochlocratia. 760.1
 Occupatio in paralepsi. 402.2
 Ocelli descriptio. 739.2
 Oculi. 568.2
 Oculi hoc sunt in homine quod Sol & Luna in caelo. 237.1. eorum descriptio. 645.2. duo in carne sydera. 645.2
 Oculi augent dolorem. 357.1. sunt accurata anime simulachra. 568.1. eorum varia affectiones. ibid.
 Odium oratori nocet. 484.2. & 485.1. eius descriptio & discrimen ab ira. 504.1. eius quatuor genera. 504.2. odij melancholici origo. ib. odium Timonis. ib. odium ferinum. 505.1. eius iudicia. ib. ite quibus inest. ib. & 2. odium humanum. 505.2. naturale. ib. odij causa & fomenta. ira, detractio, incommodum. ib. & 506.1. fomes calumniae. 506.1. odia meticulosi, adherent. ib. quid ad odium promi. ibid. odium calore acuitur. ib. 2. odij cocitatio & remissio. 506.1.2. & 507.1. odium quomodo excitetur. ib. eius remissio. ib. ad audij remissionem remedium optimum. ib.1.2. quae ad odij commune excitet, & pudorem afferant. 521.1.2. odij quomodo concitandum in vitia. 530.1.2. ex D. Chrystomo exemplum. 530.1.2
 Oeneus. 331.2

Olibanus comes. 764.1
 Oligarchia. 760.1
 Oliuae laus. 604.1.2
 Olympij nomen Pericli censetur detrabendum. 310.1.2
 Omen Bundeae heroina. 498.499
 Omaticon. 402.2
 Omnia sperant similitudinem. 248.2
 Onagri femina nauia ad marem fetum eius autem ex Oppiano. 87.1. & 2
 Onomatopoeia. 402.2
ὄνομα, pro uerbum. 187.1
 Opus. 609.610. opera ab opificibus commendantur. 236.1.2
 Oraculum de doctrina. 318.1
 Oratio sedata grauis persona quasi ex Sacratio prodire videtur. 558.2. orationis funebris ortus. 611.1. ritus antiquus. ibid. ars. 611.2. oratio funebris Thucydidis. 628.1.2. orationis funebris ex Aristide exemplum. 629.1.2
 Oratio Xerxis de bello Graecis inferendo. 815. & s. oratio Mardonij suaseria. 818. oratio adulatoria. ibid. oratio Artabani dissuasoria. 820.1. & s. oratio Sandanidis. 823.1.2. oratio Philippi in Senatu. ibid. oratio Galgaci. 826. oratio Marci Valerij. 828. Marci Catonis. 829.1. & s. Narbarzani. 839.1.2. Marci Furij. 840.1. & s. oratio yolucris. 901.1. grauis. 973.1. instans & vibrata. ibid. oratio Cypriani de discipl. Virgini- num, non facta malleo, sed animata. 974.2. grauis & uehemens oratio. 975.1. oratio Scytha Legati. 837.1. & s. oratio Marij ad Quirites. 845.1. & s. P. Valerij Publicola. 848.2. & s. Xerxis. 849.1.2. Archidami. ibid. & s. Xenophontis super re militari. 851.1.2. & s. Agricola. 852.2.2. Darij. 853.1. & s. Alexandri ad 300. milites. 855.1.2. & s. Germanici. 856.1.2. Alexandri. 857. & s. quas vide toto libro 13. & 14. in principio.
 Orationis iudicium à quibus petendum. 77.2. talis oratio qualis vita. 78.1. eius magnitudine exilia attollenda. 89.2. qualis debeat esse orationis breuitas. 108.1. oratio aptima poësi simillima debet esse ex Dion. Halicarnassensi. 92. orationes RRRrr ij

I N D E X.

magna non ferunt praeceptam breuitatem. 103. 2. orationis ornatus. 122. 2. & 130. 1. orationis perspicuitas cum luce comparatur. 132. 1. 2. eius grauitas. 133. 2. eius asperitas. 135. 1. eius uehementia. 136. 1. eius cum forma comparatio. 143. 1. oratio morata in dōe 144. 1. Gratia inueniētilis. 145. 2. oratio primum quaestionis cogitationem desiderat. 181. 1. 2. omnia Rhetorum praecpta continent. ib. ea sine eruditione quid sit. 182. 1. 2. oratio temporanea habuit Anaxamenem inuentorem. 156. 1. 2. ea vsi sunt Haterius Senator Romanus, & Themistius Euphrades, cuius exordium gratis affluit. ib. idem de Proerisio. ibid. vtrum doctus esse debeat oratio. 184. 1. 2. orationes prolixae fugienda. 104. 1. orationis partes non semper iuxta scholam. 306. 1. 2. oratio pedes numerosos scrupulosus obseruatos non requirit. 359. 1. 2. orationis numero, & praestantia eleganti similitudine illustrata. 363. 1. 2. & 364. 1. oratio duplex vincula & soluta. 365. 1. oratio sedata grauis persona quasi ex sacratio prodire videtur. 558. 2. Oratores nō sunt Philosophis inferiores. 12. 2. eorum nomen honestissimum. 10. symbola. 11. 1. & 2. Orator vnus idē omnibus esse potest. 77. 2. saepe felicior, quā sapiētor. 78. 1. oratores poētis similes. 92. 1. oratores decē acutis & breuibus sententiis insignes. 103. 2. oratoris tractus in historia tadio sunt. 108. 2. oratoris prima pars prudentia. 124. 1. orator malus expressus ex Luciano. 126. 1. eius tituli. ibid. eius pretiosa suppellex ignorantia. ib. eius vestitus & vox. 2. eius tumultuaria dispositio. ib. 2. eius in historiis ineptia. 126. 127. oratores debent imitari apes non sic ut πελοποι. 129. 2. orator debet esse sicut locuplex patrifam. 130. 1. oratores magnis sibi locis historiarum communes texerūt. 183. 2. vsidem poētae peritiles. 186. 2. fabulis vtuntur. ibid. oratoris cum coquo comparatio. 193. 2. in definitionibus solent oratores multas causas ad amplificationē commemorare nō possunt simul multa & opportunas dicere. 232. 1. iis familiare est in Deum omnium qua gerū-

tur in vita causas refundere. 234. 1. allegat saepe inter causas fatū & fortunam. 234. 1. oratores Christiani non debent fati, & fortunam mentionem facere. ib. 2. quomodo oratores fortuna nomine vtantur. ib. quomodo causis naturalibus vti debeāt. 235. 1. in ciuilibus causis quomodo debeant causas assignare. ib. 2. oratores magni quando floruerunt. 758. 2. eorum factio multū nocuit reip. ib. oratores Christiani inueniunt in eloquentia sacra materiam exordiorum locos communes habebant antiquitus. 313. 1. Orator ambulat in affectibus vt Deus inuentis. 459. 1. oratores veteres non erant numerosi. 370. 1. 2. & 371. 1. qui vult monere. debet induere eosdem motus. 462. 2. oratores debent esse graues. 462. 2. idē plus vno verbo quam obscuro longissimis orationibus efficiunt. ib. orator prudens debet obseruare varios auditorum animos, quos vult mouere. 464. 465. quomodo sint ab oratore animi auditorū dignoscendi. 465. 1. orator quomodo se gerere debeat apud doctos & politicos viros. ib. 2. quomodo itē apud rusticos. 465. 466. oratorū sine auctoritate cum fulminibus vibratis ē pelui comparatio. 469. 1. orator natura sua languidus debet abstinere ab excitatione motuum. 478. 1. 2. orator vehemens debet in affectibus se continere. ibid. 2. modesti oratoris officium. ib. non sunt ab oratoribus leuia auspicia afferenda. 498. 499. orator debet pericula subijcere. 499. 500. Oratoris prudentia in motibus. 508. 509. oratori quid considerandum in miserationibus. 553. 1. 2. huius nania & lacryma fugienda. ib. oratores leues affectant parerga. 970. 1. & 2. oratores imperiti cum imperitis pictoribus comparantur. ibid. oratores sicci qui. ib. 2. vt sicci differant à grauibus primi generis. 972. 1. graues in quo admirabiles. ib. grauium oratorum philtum imperiosum. ib. oratores delicati & affectoriū aureum faciunt mortis spiculum. 980. 1. oratoris officium. 558. 1. oratorum factio multum nocuit reip. 759. 1. Orbis terrarum quid erat ante Incarna-

I N D E X.

tionem. 894. 1. 2. Orcorum & balenarum pugna? 718. 1. 2. Orca galea. 521. 2. Orcini piscis ars. 764. 2. Ordo. 307. 1. 2. Ordo in demonstratio genere quanti sit momenti. 588. 1. nisi gratis aspergatur plerumque scholaris & nimis languidus. ibid. 2. Orestis deploratio. 548. 1. Orientales parabola rationem ab Hebraeis ita acceptam ita consecrati sunt, vt omnia efferant per parabolas. 259. 260. 1. 2. Origo. 510. 511. Origo nominum mine orationibus obseruanda. 225. 1. Ornatus muliebris descriptio. 667. 1. 2. & 658. 2. Orpheus. 658. 2. Os. 569. 1. eius affectiones & significata. ib. Os S. Chrysothomi post mortem loquutum. 1009. 1. 1010. 2. Otorius. 215. 1. Otioli dicti musca. 230. 2. Otium viui hominis sepultura. 929. 1. Ozymorum. 402. 2. est Antithesi contrarium. 420. 1. quomodo differat ab Antithesi. ib. 1. illius vsus. ib. dicta à Cicero- ne contentio. ib. eius exempla. ibid. 1. 2.

P
PAedariodis pro puerilibus contra Cicer. apologia. 119. 120. Palamedes criminis proditoris diluit. 349. 350. Palamedis Apologia. 18. 1. Palindromia. 402. 2. & 403. 1. Palinlogia. ibid. Palma oratoribus destinata. 10. 1. 2. Palma Indica descriptio. 738. 2. & 738. 2. & 738. 2. Palma virtutes ab Aegyptiis. 547. 548. munerantur. ibid. Pancarpia venationis descriptio. 755. 1. Pancaeste siue Campaspe. 317. 2. Pandecta. 784. 2. eorum interpretes, & à quibus verborum & rerum intelligentia & compendiaria via ediscitur. 786. 1. Panegeris fastigium. 604. 1. panegyris quid? ibid. illius inuentores. 603. 1. panegyris & orationis methodus. 602. 1.

Panoplia Virgilij licet ex Homero expressa, tamen Homerica praestat. 173. 1. vtriusque collatio. ibid. & 174. Pantani schola Alexandriae? 153. 1. 2. 154. Pantarba descriptio. 4. 1. Panthera descriptio. 758. 2. Papiionis descriptio. 188. 2. eiusdem cum stylo comparatio. ibid. Parabola quid est. 251. 1. 2. fit à forma ad formam. 2. cum adagijs confunditur. 188. 1. quare multa in sacris literis traduntur in parabolis. 188. 1. 2. per totius mundi vniuersitatem latissime diffusa. 251. 2. placuit antiquis, & praesertim Hebraeis. ibid. lectissimum quodque in Eloquentia Hebraei parabolam dicebant. ibid. Salomon suum librum pro- uerbiorum sic inscripsit, tanquam à nobilissima parte. ibid. eius diuisio in 4. partes. 252. 1. parabola ducta longius, & collecta acutijs in imaginem seu emblemā efformatum. 252. 2. parabola maxime illustratur apologia. ibid. alia de vulpe & Erinaceo. 253. 1. parabola oratori vtilissima, vt qua persuadent simul & delectent. 253. 1. 2. Paradiastole. 403. 1. & 2. Paradigma. 403. 2. Paradisi terrestris descriptio. 724. 1. 2. & 724. 1. 2. Paradoxon. 403. 2. Paradisi terrestris descriptio. Paralepsis. 404. 1. eius exemplum. 456. 2. Paraphora. 404. 1. Parastopesis. ibid. Parasiti dicti musca. 230. 2. Parcere. 966. 1. magna est merces apud Deum. 967. 2. Paregnemon. 404. 2. Parenbole. ibid. Parentes barbarè appellantur cognati & affines. 524. 525. parentum indulgentia in liberos castiganda. 158. 2. cura. 335. 2. Parenthesis. 404. 2. Parenthysum quid ex Theodoro Rhetore apud Longinum. 88. 2. quomodo differat à stylo puerili. ibid. parenthysum Libani. D. Chrysof. perstrictum. 88. 2. & 89. 1. Aristidis. 89. 1. Parenthysi character & exemplum. ibid.

I N D E X.

Paris Rhetor. 7.2
Parifon. 405
Paramenionis Grunnitus cum nouorum induftria comparatus. 166.1.2
Parodia. 405.1
Paromæon. *ibid.*
Paromologia. *ibid.* 2
Paronomafia. *ibid.* 2
Paronymia. 406.1
de Parrhafio pictore historia ex Plinio. 84. in caufa Parrhafij breues & acuta sent. 107.1
Parrhefia. 406.1. eiusdem exemplum. 452
Partium enumeratio fermonis economia. 212. 213. maximo est oratori adiumento. *ibid.* eius definitio. 212. earum diuerfitas. 213. 1. essentialis partium enumeratio valida est & optima. *ibid.* alia est intrinfeca rebus. 213. 2. alia qua accidentia complectitur. *ibid.* diuifio partium enumerationis. 214. 1. illius modus primus. *ibid.* modus secundus. 214. 2. modus tertius. 215. 1. vitia huius loci. 215. 2. partium enumerationis yfus longe lateque diffufus. 216. 1. eo argumento tanquam fundamento plerumque nituntur orationes. *ibid.* est telum contra aduerfarios promptiffimum. *ibid.* ad referendum clypeus fortiffimus. *ibid.* illius robur. 216. 2
Partium enumeratio figuris illustratur. 217. 2. tractatur per anaphoras. 218. 1. per distributionem. *ib.* per subiectionem. 2. per congeriem. *ibid.* ea valet ad periodum amplificandam. 219. 1. requirit enemariam. *ibidem.* requirit memoriam. 224. qua in hoc argumentationis genere maxime animaduertenda. 216. 2. partes duobus modis intelligibiles apud Cic. *ibid.* earum diuerfitas. 213.1
Parua non contemnenda. 868.1
Parui. 609.1.2
Paruuli in aqua suffocati descriptio. 744. 1. 2. & f.
Passeres in tutela Veneris. 838.2
Paffio Chrifti. 897.2
Patagium quid. 649.2
Patheticum genus quid. 796.1
Pathopœia. 406.2
Pati quid? 599.2
Patientia. 238
Patientia laus. 898.1
Patris moribundi ad filios grauis oratio. 549.2
Patres Ecclesia cum Rhetoribus deceffant. 913. 2. Patres latini epidictici generis opulentiam explicant. 916. 1. 2. sancti Patres annoſe arbores. 912. 2. eorum eloquentia. 944. 1. patrum ſanctorum cum Imperatoribus lingua decertat. 912. 2. patrum magis ſenſus. maxime Latinorum quam verba imitanda. 172. 1
Patres viuunt in filiis. 817.1
Patria religio. 840. 1. amor. 842.1
Patrimony Charybdis. 203. 204
Patroclus cum peſſimis imitatoribus comparatus. 160. 161. fuit Hectore inferior ex literis muneribus. 220. 2
Patronorum ſcientia. 783. 2. grauium ſtylus. 792.1
Paulus AEmylius. 296.1
D. Paulus. 936. 2. à Niceta Deogrop nuncupatur. 192. 1. idem arati teſtimonium in concione de Deo Athenis yſurpauit. 192. 1. ſui laudator quomodo. 202. 203. eius imago. 989. 1. Platone diſertior. 937.1
Pauonis descriptio arguta ex Greg. Naz. 914. 2
Pauo gloriam affectat. *ibid.*
Pauo theatrum ſibi ſpectabile, & cælum in cauda conſtituit. 316. 2. eius descriptio. 699. 1. 2. & ſeq. item ex Tertulliano. *ibid.*
Pauperis filius pro diuite pugnat. 335.1
Pauperum miseria cum diuitum luxu comparata ex D. Gregor. Nazianz. 288. 289. pauperes iuuandi à iudicibus. 781.1
Paupertas ſancta poſſeſſio. 838. 2. veloc. 837.2
Pausania ducis prudens factum. 130.2
Pedes. 572.1
Pedes periodi. 366. 2. & 367. 1. pedum numerus & mixtura in periodo ex Cicer. pedes qui probantur in principis, medio, & fine. 368. & 369. pedum numerus moroſus ſtudentes ſunt ſapp. 200. 201. 369. 2. & 370.

I N D E X.

Penia Dia. 490.1
Πενία quinta virtus grauitatis. 141. 1. 2. eadem cum ea quam αὐθον Longinus nominat. *ibid.* quomodo fit. *ibid.* 2
*Pericles ποικιλοφάτος fulmen dicitur verre in lingua. *ibid.* 2. primus in foro adhibuit doctrinam. *ibid.* dictus Olympius à fulmine eloquentia. 221. 1. *ib.* nomen ceſetur ei detrahendum. 310.1
Periculi magnitudo. 1043.1
Perigraphè quid? 375. 376
Periodi ad exornatiuam orationem viles. 364. 1. earum exempla. *ib.* vnde ducta. *ibid.* 2. definitio ex Phalereo, Aristotele, Cornificio. *ib.* quomodo Cic. ducta. *ibid.* in his quid cauendum. *ib.* earum diuifio. 365. 1. periodus clauis quid? *ibid.* 2. & de ea exemplum. *ib.* d. alia periodorum genera. 365. 2. & 366.1
Periodi partes dua. 366. 1. periodus multiplex est. *ibid.* 1. 2. eius pedes quid? *ibid.* 2. & 367. 1. yfus periodi. 371. 1. 2. & 372. 1. eius menſura. 372. 1. frequentes periodi nauſeam pariunt auditoribus. *ibid.* periodo menſura optima est quatuor membrorum. *ibid.* 2. periodi minoris & maxima cenſura. *ibid.* periodi nomina. 365. 2. & 366. 1. periodus ſententia accedit vt veſtis corpori. 372. 2. periodi leges. 373. 1. longiores in graui genere ſunt vitanda. *ibid.* periodi implenda artiſcium. 373. 2. id artiſcium multum confert ad eloquentiam. *ib.* periodus quinque modis amplificatur, & de his exempla. *ibid.* & 374. 1. periodus Cicer. illuſtris. 374. 2. & 375. 1. eius venuſtanda modus duplex. 375. 2. periodus venuſta & fit ex delectu & compoſitione verborum. *ibid.* & 376. 377. periodis vtiliſſima coniuunctiones. 378.1
Periphras. 406.2
Periffologia. 406.2
Periuri capite multabantur apud Aegyptios. 194. 1. 2
Permiſſio in epitrope. 405. 2. eius definitio. 426. 2. exemplum. *ibid.*
Perorationes impetu quodam mentis ſuebant Ciceroni. 223. 204. venuſtari ſolent per ſynathroiſmum. 292. 1. per orationis momentum. 355. 1. eiusdem fluctuan-
*tis cauſam *ibid.* 2. eius locus. *ibid.* partes. 356. 1. precepta. *ibid.* 2. peroratio miſerabilis pro filio. 356. 357. & 358. peroratio flebilis per apoſtrophum. 357. 2. & 358
Pironij illuſtriſſimi Cardinalis ſtylus & eloquentia. 95.1
Perſe orientem ſolem ſalutant. 938. 2. ferè omnes otioſi, & cur. 150. 1. eorum leges 194. 2. eorum cenſura. 130. 2. eorum reges quomodo venentur. 690.2
Perſea arbor. 183.1
Perſecutionis horribilis facies. 967.1
Perſis. 816.2
Personarum acceptio fugienda. 781. 1. personarum exemplum. 795.1
Perspiciuitas. 569. 2. perspiciuitas orationis cum luce comparatur. 132. 1. 2. perspicuitas D. Chryſoſtomi. 133. 1. ad perſuadendum authoritas, & amor, efficaſſima. 767. 1. 2
Petri Aragonum Regis VII. in imponendo filio nomine ſuperſtitio. 222. 1. 2
Phaëtonis caſus in gemma. 149. 1. eiusdem descriptio. 356. 1. 2
Phalera. 846.1
Phauroſi iudicium ex bellis & remedium contra inflatos. 69. 70
Phidias in vna Minerua crepida multam ſtudij impendit. 157.2
Philagri oratoris audacia ridicula. 127.1
Phila delphi inſignis bibliotheca ſupra ſeptingenta volumina habuit. 564. 2
Phile. 224. 1. 2
Philiscus ſophiſta perstringitur. 557.1
Philisti. 688. 1. 689.1
Philistus doctus homo & diligens. 19.2
Philocratis industria. 534. 2. 531.1
Philoctetes ob morbum deſpectus. 512. 1. 2
Philonis praclarum ſigmentum. 617. 2. eius historia de variis hominum iudiciis. 878. 879
Philolaum Plato habebat in deliciis. 165. 2
Philo Platonis amulus in ſenſibus verbis amplitudinem atque admirabilitatem legentibus largitur. 166. 2. eius ſententia magnifica. 191. 192. eius allegoria nimis frequentes. 89. 90
Philosophi non ſunt orationibus praſtantes. 222. 1. 2. fabulis vſi. 186. 2**

Philosophia laus. 294.1
 Philostratus. 168.2
 Physiognomica sana esse corpora conijciunt ab adiunctis. 536.2. 537.1
 Phoenicis ad Achillem verba. 868.869
 Phoenicis avis descriptio. 698.1.2
 Phoenicis apud D. Paulum notat insipientem non esse oratorem suerum laudum praconem. 202.203
 Phreneseos descriptio. 696.1.2
 Phya. 311.1
 Phylacteria cui vsui apud veteres. 221.1.2. fiebant ex characteribus & nominibus sacris. 222.1.2
 Pictor quidam notat tantum cupressos pingere. 149.1. pictorum tabulae cum librorum varietate comparata. 164.1.2. pictores antiqui. 210.211
 Pictura ad mouendos affectus adhibita. 468.1.2
 Pierius, & de eo iudicium. 191.2
 Pietas Traiani. 588.1
 Pietas & eruditio cum malis germanitatis comparata. 152.1. & cum palma Syagrorum, & Phoenicis commercio. ibid. pietatis partes, & munera. 597.2
 Pipinus bis Alpes penetravit 152.2. Arnulphum Regem Longobardorum, & Gaisfridam pacauit. ibid.
 Pisces cicures. 637.2
 Pisces dicti Nerei Charites. 736.1. piscium descriptiones. 716.1. & s.
 Pististratus Solonis amulus sed vario eloquentia genere. 15.1. eius limata breuitas. 103.2. eius dicendi vis potius videtur confecta, quam primo eloquentia ortu iam nata. ibid.
 Piso forte plus aquo à Cic. laudatus. 43
 Pithaeus rex & Rhetor. 7.2. eiusdem egregium monumentum. ibid.
 Plaga frigida descriptio. 726.2. & s. item torrida. 727.2
 Plato diuinus dicendi, sentiendique magister. 19. & 20. eiusdem cum Cicerone comparatio. 67.2. quinque in eo virtutes eloquentiae. ibid. vitia quaedam illius. 69.1. idem non linguae solum, sed etiam virtutis animique magister dictis legentium affert maiestatem. 167.1. fabulis vsus est. 188.2. eius sententia magnifica.

191.192. quomodo desinit hominem. 217. 212. eius placita carpuntur ab Aristotele. 225.226
 Plato per ideas, naturas rerum, & species intelligit. ibid. eiusdem de ideis verus sensus. 226.2. eius dictum. ibid. eius metaphora quales. 415. 416. eius graues antonomasia. 415.1. eius mollis oratio. 125.1.2
 Platonis in ore Suada, ac Periclis labris sesitauit. 17.2
 Plausus concionum periculosus. 1003.1
 Plebis vir adolentes ex Demade. 23.1.2
 Plecton. 406.2
 Pleonasmus. ibid.
 Plethyticon. ibid.
 Plinius maior. 170.2
 Plinius minor. 172.1
 Pliniana descriptio bona quidem, sed à Pædario compilata. 118.2
 Ploce. 407.1
 Plutarchus. 167.2. eiusdem fabula. 187.2. eiusdem festiue dictum. 85.2. eius censura. 128.2
 Pneuma periodus quid? 365.1
 Poësis quid? 595.1.2
 Poësis oratori necessaria. 91.2. cur. 91.2. & 92.1. poësis quid? 595.1
 Poëta prius legendi quam oratores. 186.2. ijdem oratoribus vtilis. ibid. poëta magnos spiritus suggerunt. 187.2
 Polemon. 317.1. hortator Annibalis. 32.2
 Polio Afinius intra quartum diem quam filiam amiserat declamauit ex sen. 157.2
 πολιτικός λόγος. 145.2
 Poloni cuiusdam ira, & desperatio. 511.1.2
 Polycriti lacus. 939.940
 Polyphemi erga Vlysses beneficium. 534.2
 Polyptoton. 407.1. varia eius species. ibid.
 Polypi descriptio. 721.1.2
 Polysinthon. 408.1. grauitatem affert orationi. ibid.
 Pomerium sacrum. 310.2
 Pompa gladiatoria. 335.1
 Pompa Alexandrinorum in ingressu Athanasij. 501.502
 Pompeius ad omnia summa natus. 42.1. eius bonorum hasta subiectionum amplificatio. 285
 Pompeianus in stylo ineptissimus. 120.2
 Pompili

Pompili natantis descriptio. 722.2
 Pontis in Rhepo descriptio. 729.2. & s.
 Popularis character Augustini. 96.1
 Populus Δειόν πολυτέλειον. 762.2
 Populi mores. ib. & 865.2. stultitia lunam ab asino epetam existimantes. 503.2
 Portia vitam carbone extonsit. 149.1.2
 Portij latronis breuitas in amplis orationibus vitiosa. 108.2
 Porta Hebraeorum. 757.2
 Porteta plurimum valent ad terrores. 503.2
 Porus metidis fluuius. 144.2. idem Consilij filius. 490.491
 Potentia nimia inuidiosa. 680
 Potestas moderanda. 835.2
 Praeceptores. 629.2. Episcopi nominati. 630.1.2. eorum bonos in erudienda iuuentute. 909.2. querendi sunt, non fautores vitiorum, fabularumque narratores. 158.2
 Praelium inter Canem, Leonem & Elephantum. 713.1.2
 Praely descriptio. 748.1. & s.
 Praeceptis descriptio & domuncula. 896.1
 Praestat ficum dicere quam fingere. 585.2
 Prætextati grandes Cic. Hirsius & Pansa. 157.2
 Praxitelis cupido. 651.1.2. & s. eius industria. 652.1
 Prehensatio & pugna pro mundo muliebri. 830.1
 Principis vita, censura est. 105.1
 Principes viri maledictis non irritandi. 809.1
 Priscorum verborum exempla. 80.2
 Πρωτογεν Basilij, Constantini & Leonis. 785.1
 Præfatus Constanti Imperatori gratissimus fuit. 11.1. viua fuit Mercurij imago. 29.2. ex tempore de proposito quaestione dixisse fertur. 157.2. eiusdem insignis memoria. ibid.
 Præfatio populus Rom. imaginem cum nobilissima inscriptione dedicauit. 11.1
 Procatalepsis. 408.1
 Procatastocue. 408.1.2
 Prodiaphaphesis. 408.2
 Prodiorthosis. ibid.
 Proemium quid? 313.1.2. eius definitio & species varia. 424. 425.1.2. eius exemplum. 444
 Prolepsis. 408.2. eius definitio. 409.1. eius varia genera. 425.1. & exempla. 444
 Prolixitas in oratione vitanda. 182.1. est adolescentibus & doctis, sed illis confusus plerumque & morosis familiaris. ib. eiusdem fastidium. ibid. etiam in commentariis fugienda. 230.1. in narratione inerti fluuii similis. 325.326
 Pronunciatio mollis. 129.2. ea in concionibus qualis. 963.1. commoda. 595.1. pronunciationis exilis fugienda siccitas. 560.2. eius vitia. 561.1.2. virtus & puritas. 563.1. eius varietas virtus mirifice grata. 563.2
 Propheana cum sacris non miscenda. 930. & s.
 Propheta eloquentes. 936.1
 Propositio orationis & confirmatio. 961.2. generalis implet vicem narrationis. 328. qualis in concione. 326.2
 Profopodosis. 409.1. fit duobus modis. ibid.
 Profopon. 410.1
 Profopoeia. 409.2. eius definitio & exemplum praeclarum. 410.1. & 431.1. eius vsus in iracundia optimus. 457.1.2. profopoeia per incisa in affectibus. 458.1.2
 Prostaxis. 410.2
 Protagoras & Euathus. 345.2
 Protagoras de Deo, an sit, necne, non putat inquirendum. 145.146
 Prosynanthesis. 490.2
 Proteus Aegyptius miraculum Homerorum typus perfecta eloquentia. 41.1
 Proteus Homericus. 566.567
 Protimesis. 410.2
 Protome. ibid.
 Protozeugma. ibid.
 Protrope. ibid.
 Prouerbia sententiarum exempla. 195.2
 Prudentia prima pars oratoris. 124.1. abundantia mater. 144.2. in formicis. 617.2. in illius comitatu octo diligenter notanda. 598.1. eius partes. ibid.
 Prudentia in consutationibus seruanda. 339.2. in prouidendo epilogo. 335.2
 Prudentia & integritas in multis legibus antiquorum. 194.2
 Prupergrasia. 410.2

Pseudorhetores à Romanis damnati. 9.2
 Pſittaci descriptio. 699.1.2
 Pſaphonis aues. 116.2
 Ptolomaei insignis bibliotheca. 164.1.2.
 eiusdem anagrammatismus. 223.1.2
 Publius Africanus Lelio fuit in dicendo
 secundus. 52.53
 Pudor. 587.588
 Pueri laus. 473.1
 Pueri quibus capitibus laudantur. 614.2.
 puer animal quauis fera intractabilis
 ex Platone. 760.2. pueri à tenero bene
 fingendi. 158.1. lectionis varia non sunt
 capaces. 164.2. pueris vtilissima vnus
 Ciceronis lectio. 164.2. pueri musca-
 rum ab actores in conuiuio. 226.2. pueri
 laus. 469.470. pueri ad delinendam
 iram apti 533.1.2. de tribus pueris am-
 plificatio. 997.1. puerorum institutio
 ad eloquentiam. 318.1
 Puerilium inuentionum nugae. 102.103
 Pueritia recordatio suauis. 607.1
 Pulcheria tenera columba. 537.538
 Pulchritudo quid sit in oratione. 141.1.
 dicta ab Hermogene *εὐκλῆς* & *ἐμμε-
 λῆς*. ibid. duplex est. ibid. fuit sophista-
 rum propria. 2. eius dignitas & artifi-
 cium ibid. huic finitima est historia. ib.
 eius exempli. ibid.
 Pulchritudinis laus. 591.2. in laude pul-
 chritudinis quid cauendum? 592.1. pul-
 chritudo sine gratia, hamus sine esca.
 636.1
 Pulchrum & bonum. 492.1. triplex pul-
 chrum. ibid. quomodo circa pulchrum
 amor fallitur. ibid.2. pulchra citò occi-
 dunt. 862.2
 Pulicis descriptio. 704.1
 Paluinar. 843.2
 Punita literis affixa quid significant ex
 Zoare. 220.1.2. ea apud Hebraeos voca-
 tum instar obtinent. ibid.
 Purgatio quid. 987.2
 Puritas. 562.563. sacerdotum in celebra-
 do. 905.1. puritas animi quantum con-
 fert ad studia orationum. capeſſenda.
 158.1
 Purpura triplex. 715.1. regum purpura.
 870.2. purpura cubiculum Imperato-
 ris. 834.2. vſus. 836.1. est illustris sor-

tuna nota. 836.1. leges de ea. ibid.
 Purpurati quid. 834.2. & f.
 Putei encomium. 640.641
 Pyrrhi pax. 812.2
 Pyſſna. 410.2
 Pythagora metempsychosis. 939.2
 Pytheus Rhetoricam primus docuit. 22.23.

Q

Quaestio. 856.2
 Quaestio in oratione primum co-
 gnoscenda. 181.1.2. quaestio duplex. 797.
 2. quaestiones. 801.1. quaestiones ignari-
 tribus vitis obnoxij. 181.1.2
 Quercus Ioui sacra. 604.1
 Querela Ciceronis plena grauitatis. 811.2
 Querela Aleonora dolore intemperans.
 812.1
 Querimonia grauis. 856.1. mitis. 861.1.
 querimonia non debent esse muliebres.
 811. & f.
 Quintilianus. 172.1. eiusdem vis in conci-
 pendis rerum imaginibus. 54.2. con-
 ductus publica mercede, primum ex
 Hispania Roma Rhetoricam docuit. 133.
 2. eiusdem de Cacozeio iudicium. illius
 de Seneca parum equum iudicium.
 170.2. eius affectus cum Himerij affe-
 ctibus comparati. 473.2
 Quintilianus à Cicerone dissentit in nu-
 meris. 370.1. eius in concitationes mise-
 rationis modestia. 542.1.2
 Quintus Catulus incorrupti sermonis lau-
 de commendatus. 35.1
 Quiritatus. 847.2

R

Rabiei descriptio. 697.1.2
 Rabinorum sensus frigidi. 86.1
 Rabula furacis ex Sidonio descriptio. 113.
 1.2. item ex Ammiano. 686.1. & f.
 Rami siue ramosum exordium. quid? 309.1
 Rami applicatio ad nares quid significet.
 568.1.2
 Rapacitatis amplificatio per subiectionem
 ex Cicero. 285.1
 Ratio anima simulachrum. 248.249
 Rationes Logodadali pro eloquentia.
 940. & f.
 Ratiocinatio in Apophasi. 383.1. eius de-

fnitio & insigne exemplum. 424.2. in
 concionibus aptissima. ibid.2. ratiocina-
 tio figura in perspicuitate percommo-
 da. 133.2
 Ratiocinatio & inductio. 341.2
 Rationalis quid? 794.2. & f. rationales
 status quot. ibid. & 795
 Rationis infirmitas quid? 792.2
 Recessus qualis. 550.1.2
 Recordari. 928.1.2
 Reflexio siue commutatio qualis figura.
 379.2
 Reges patres & pastores. 602.2. Regis laus
 604.1.2. regibus iudicium rerum da-
 tum. 882.1. reges Persarum *δωδωτα*.
 319.1. eorum clementia. 684.2. reges
 primi iudices. 775.1
 Regum Francia in iure dicendo vis. ibid.
 Reges Romani iudices. 780.1
 Regia domus descriptio. 546.1. eiusdem
 ibid.
 Regionum descriptiones. 725.1. & f.
 Regio fertilis. 916.2
 Regina caeli. 844.1
 Regula Tychonij à D. August. explicata.
 953.2
 Rei absoluti sacra faciebant Plutoni. 780.2
 Reorum comitatus. 781.2
 Relatio quid. 803.1
 Relatiui status tractatio. ibid.
 à Religione filium reuocantis matris ser-
 mocinatio. 916.2. & f.
 Religionis vis. 842.1
 Religioſi. 911.2
 Remedium aduersus cantum. 560.1
 S. Remigij gesta circa Clodouaerum Regem.
 911.1. quantum ipse Francia profuerit.
 ibid.
 Remotio quid? 798.2
 Remotius status duplex. ibid.
 Ρῥῆμα quid? 844
 Reos folium si moueatur terret. 921.1
 Repugnantia. 248.2. ad resellendos con-
 uincendo siue aduersarios potèntissima. ib.
 Res non verbis sed verba rebus subiicienda.
 163.1.2. res citare ab auo vsque ad ma-
 la. 181.182. res ferme omnes ex quatuor
 causis conſtatae sunt. 231.2. ab omni ma-
 teria concretionem secreta quomodo am-
 plificantur laudando. 272. quomodo

corporeales laudantur. 273.1.2
 Rerum humanarum mutabilitas. 228.1.2
 rerum singularium certa non potest ef-
 ſe cognitio. ibid.2
 Respublica dua. 760.1. respublica magna
 qua. ibid. eiusdem Prosopopeia ex Ca-
 risto.
 Resurrectio Christi. 898.2. & f.
 Resurgens Christi triumphus. 45.2. in re-
 surrectione Christi anima corpus resu-
 m. t. ib. in resurrectione reddita corpori
 Christi pristina pulchritudo. 899.1
 Reuerentia quomodo imminuat. 503.1.2
 Rhenus fluuius *Ῥῆνος*. 801.1
 Rhetor verboſus comparatur cum circula-
 ribus. 294.2. aliquis vsurpauit actiua
 voce remiſſiſco. 360.2. Rhetores moro-
 ſius numero studentes sunt saepe *Ῥητο-
 ῖται*. 369.2. & 370
 Rhetores quinam dicti. 8.1. & 2. eorum no-
 men clarissimum. ibid.2. Principes Con-
 ſiliarij, & Duces populi erant. ibid. Cau-
 ſidici. 9.1. falsi damnati. 9.2. ad sacra
 Scriptura interpretes. ibid. eorum sym-
 bola & honores. 10.11. palma. 10.2. eo-
 rum omnia praecepta ad orationem spe-
 ctant. 181.1
 Rhetorica per antiqua. 7.1. eius etymolo-
 gia. 8.1. Rhetorices schola annexum tri-
 bunal iudicis. 7.2. à Ioue mittitur in
 terras. 7.1. eius picturam Lucianus effin-
 git. 10.1
 Rhetorica quid. 584.2
 Rhetorices schola annexum tribunal iu-
 dicis. 10.11
 Ridicula in motibus latitiae temperanda.
 466.1.2
 Riri nominum indendorum. 222.2
 Annas Robertus in exordiis propriis su-
 mendis excellens. 315.1.2
 Romani ciues mundi. 844.2. eorum duo-
 decim tabula. 195.1. iudices. 779.2. & f.
 Romanorum saeuus dominatus. 826.2.
 doctoris Graeci penuria sub Claudio
 Imperatore Maſſiliam liberos misere-
 rant. 155.2. eorum facundia circa Cice-
 ronem effloruit. 158.1.2. eorundem in
 nominibus ambitio & supertitio horum
 magnitudo per congeriem expressa, eo-
 rum duodecim tubula. 194.

INDEX.

Romanus luxus perstringitur. 831.1
 Rosa quomodo à Sappho appellata. 198.2
 Rosa descriptio. 740.2
 Rosea corona. 683.2. & f.
 Rubrica purpurea quid? 117.1
 Rucellinus refutatur cum ceteris Nominibus. 220. & 221. rerum cognitionem nominum cognitione contineri asseribat. *ibid.*
 in Refugiū B. Hieronymi inuectiua. 544.2
 Nulli auaritia & ambitio amplificata ex Cicerone. 279.280
 Rumorum confictoris descriptio. 676.1. & f.
 Rupis descriptio. 737.1.2
 Rusticellus Hercules mulum suum tollebat humeris. 153.1.2
 Rusticus filium suum pugilem animat. 321.2. item rustici descriptio. 675.2. & f.

S.

Sabbatosis. 807.2
 Saca & eorum festum. 819.2
 Sacerdotij potestas admirabilis. 904.1
 Sacerdotes mali carpuntur. 527.1.2
 Sacerdotum excellentia. 904.2. eorum vis miraculosa. 905.1
 Sacerdotum puritas. vide puritas. quid faciant proferendo verba sacra. 904.2
 Sacerdotes mouent Regem ad reuerentiam 921.2
 Sacramentorum maiestas. 904.1
 Saculi tertij Doctores. 938.1
 Saculi quinti. 939.2
 Sagina gladiatoria. 335.1
 Salacia Dea. 653.2. 654.1
 Salomon aureum Proverbiorum librum cur sic inscripsit. 251.2
 Salpicina pro cubis. 81.1
 Saltatorum descriptio. 753.2
 Salus leniori damno empta. 253.254
 Salus animarum Deo dignum palmarium. 909.2
 Salustius. 170.1. mirandus magis quam iudicandus. 40. eius virtutes & vitia. 74. comparatur cum Cicerone. *ibid.* eius nervosa breuitas. 105.2
 Saluianus. 922.2. eius mirifica dicendi vis & acrimonia. *ibid.* & f.
 Saluatio Vlyssii ad Achillem. 536.1.2

Saluatio. 614.1. salutationis partes. *ib.* 2.
 Samij similes infantibus dicuntur. 258.1
 Sanitatis iudicia. 245.1.2
 Sanctitas lucrum est. 885.2
 Sanctorum stylus plerumque ferreus, mens aurea. 100.1
 Sanctorum Patrum nupera concertatio. 912.2
 Sapientia humana inuenta quomodo differunt à diuinis. 464.1. eius laus. 611.1.2
 Saporis Eustathij eloquentia delimitur. 6.2
 Sarabara quid? 117.1
 Sarcasimus. 411.1
 Sarmentes eques primus precepta scripsit de equitatus. 592.2
 Sartago pro varietate styli à Persio usurpata. 77.78
 Sasia libido amplificata. 281.1.2
 Scenici ludi. 801.1.2. eorum descriptio. *ibid.*
 Schesis. 411.1
 Scholasticum genus oratorium. 986.2. & f.
 Scholastici veri. 909.1
 Scholastico vitio laborat Isocrates. 90.2
 Scientia & peritia ad persuadendum multum confert. 765.1. & f.
 Scipionis Africani auctoritas admirabilis. 349.1
 Scipionis in L. Caprarum conuicium. 149.1
 Sclopi descriptio. 747.2
 Scopelianus. 317.1. eiusdem dictum acutum. 318.2
 Scopus in Iurisprudencia. 784.1
 Scorpionis descriptio. 702.2. & f.
 Σκοπελιος quid? 202.1
 Σχοιοτεves quid? 366.1
 Σκοτος ἀγῶσον ab Aegyptiis ter decantatum, cur & ad quid. 278.1
 Scriptores cur plerumque tumorem magis quam humilitatem sectentur. 98.99
 Scriptura sacra dignitas. 195.2. eiusdem miracula ex D. Cypriano. 193.2. eius usus quibus proprius. 196.2
 Scriptura duplex sensus. 956.1
 Scurrilitas fugienda. 130.1
 Scylla. 520.2
 Scynifes quid? 86.2. cum Dialecticis comparantur. *ibid.*
 Scyphi descriptio. 747.1
 Scythae Nomades. 820.2. scytharum ins-

INDEX.

gnia. 837.1. symbola. 838.2
 Scythae parabolis vsi. 251.2
 Sedecia quarimonia. 543.1. idem filios postremum alloquens. fingitur. 549.2
 Seditio mitigata aspectu infantis. 467.1.
 Seditio pacatior diffidillima. 819.1.2
 Seditiosi quales. 824.2
 Segetis descriptio. 738.1
 Selenite lapsae mulieres instar phylacterij vsas notat Dioscorides. 222.223
 Σερωίης. 134.1
 Senatus Sacer. 806.2. eius amplificatio per definitionem. 373.374
 Senatus & populi Rom. flagitiosi mores descripti. 689.1. & f.
 Senis centenarij descriptio per partium enumerationem. 218.219. senis reuerst à capriuitate filium insepultum, & caecam uxorem deplorantis amplificatio per adiuncta. 287.2. senes ad delinendam iram apti. 534.1
 Seneca cum Cicerone comparatur. 75. omnium in genere acutissimo dicendi praestantissimus. 105.2. duo nominum milita semet audita refert fideliter. 148.2. librorum helluo. 165.2. parem ingenio non habuit. 170.2. eius defensio contra Quintilianum. *ibid.* affectus. 475.476. item iracundia motus. 511.1.2. eius moriturus suprema oratio. 551.2
 Senectus. 628.1.2
 Senes mortem quotidie expectant. 917.2
 Senus egregij & vberes. 973.2
 Sententia vide Frowan.
 Sententiarum delictus. 820.1.2. & f.
 Sententia breues quando vigere ceperunt. 102.103. sententia breues & acute in causa pictoris Parrhasij. 107.1. in motibus crebra. 483.1
 Sepulchrum illustrium virorum totus mundus. 629.1
 Sepultura. 357.1. eius apud Athenienses commendatio.
 Sermocinatio matris filium à monastico instituto reuocantis. 916.2. & f. exemplum. *ibid.*
 Sermocinatio orationem effigit. 430.1. exemplum superbi & auari. *ibid.* aliud exemplum. 431.1.2. Sermocinationis grauis exemplum. 432.1.2. & 433.1.2.

435. ad motum apta sermocinationes. 469.1.2. item cum hypotyposi coniuncta multum valent. 470.2. sermocinatio paruulorum apposite facta D. Cypriani. 974.1
 Sertorum ex variis floribus confertorum cum librorum varietate comparatio. 164.1.2
 Seruitutis maxima calamitas. 826.2
 Seruus Galba ingenium habuit in dicendo. 33.1
 Seruius Sulpitius maluit iurisperitorum esse primus quam oratorum secundus. 37.2
 Seueritas. 615.1.2
 Sibilis explodere. 691.2
 Sicci oratores qui? 971.2. & f. vide Orator.
 Sidonius Apollinaris. 172.2. stylus eius poeticus. 93.1. eiusdem stylus cum Ciceroniano comparatur. 94.1.2. idem Cic. loquacitatis insimulat. *ibid.*
 Silentium grauis viri oratione saepe efficacius. 766.1. & seq. silentij pictura. 1004.2
 Silius fluiuis. 635.636
 Siluani lauacrum. 690.2
 Simia elegans parabola. 252.2
 Simile. 942.2. simile à Mandragora. 943.1
 Similitudo eloquentia cum moneta. 78.1. dialectica cum cynise. 86.1.2. pictura cum metaphoris. 94.1. musca cum Critico. 96.97. Minerua Phidia cum homine. 248.2. allegoria cum pelui aut speculo radium excipiente. 249.1. eiusdem cum vitro in quo succina pollicetur iucundius. *ib.* fidei cum oculo. 250.1. furentis & irati. 250.1.2. similitudo late vagatur per omnes mundi partes. 249.2. similitudinis definitio. *ibid.* similitudinis vtilitas maxima contra Euclidem. 248.1.2. eius commendatio ex D. Augustino. 249.1. ea apud dialecticos imbecillior, quam apud oratores. *ibid.* ea est similis affectio rerum. 249.2. non est equalitas. *ib.* in similitudine sufficit adiunctarum saltem rerum comparatio. 249. & 250. non modo similia in qualitate consistunt, sed etiam in ceteris ca-

SSSII ij

I N D E X.

egoris. 249. 2. similitudinis diuisio. 250. 1. duplex & composita. ibid. elegans & opulenta similitudinis species. ib. similitudo per *ὀψων* ornatisima 250. 2. eius exemplum tauri apud Arnobium. ibid. in ea aduncta articulatum aut permixtum dicere perinde est ib. eius diuisio in tres partes. 251. 1. similitudo ex rebus pene paribus. ibid. similitudines in rebus diuinis ducta a *ἰβυλις* sunt demonis iuuentia ex Iuliano Martyre 257. & 258. similitudinis varia tractatio 258. 1. similitudines prouerbiales quaedam & acuta. 258. 1. 2. & 259
 Similitum luxuries vitanda. 256. 1
 Similia auditoribus accommodanda. 256. 2. hyperbolica vitiosa. ib. 2. non sunt admittenda minuta ad ampla quaedam significanda. 256. & 257. 1. cauendum a scurrilibus & iordidis. 257. 2. in diuinis prophetarum historiarum, & maxime fabularum similia declinanda. ib.
 Simonidi puella quomodo inditum nomen. 224. 1. 2. anno octauo nubere coacta sterilis facta est. ibid.
 Simplex controuersia rationalis, quid? 794. 2. & f.
 Simplex legalis quid? ibid.
 Simulatoris descriptio. 677. 1. & f.
 Simulatores & versuti semel detecti nihil persuadent. 766. 2
 Sirenes Rhetoribus attributa. 10. 2
 Sisamnis iniqui iudicis supplicium. 775. 2. & f.
 Systrophe. 413. 1
 Σίσλωα ἢ χόρευ M. Antonio tribuit Plutarchus. 36. 37
 Smyrna & Ios. 226. 2. eiusdem descriptio. 469. 2. eius euerfa lamentatio ex Aristide. 476. 2. laus. 634. 635. & 636.
 Societas Iesu quid fecerit in Christo congregandis hominibus. 912. 1
 Socratis vxor. 1004. 2
 Sol. 891. 1
 Sol umbra Dei. 582. 2. auctor honorum. 603. 1. a iudicibus invocatus. 849. 1
 Sol & luna primi habitus inter Deos. 225. 1. 2
 Solyma pulchritudo. 232. 1. 2
 Solitudinis torrida descriptio. 736. 2
 Solonis in dicendo grauitas. 13. 2. infigne

factum & bellum excitandum. 13. 2. & 14. 1. 2. sententia illustres. ibid. oratio ad Coresum. ibid. eiusdem cum Pisistrato comparatio. 15. 1
 Solutum. 411. 1. 2
 Sophista quinam dicti. 8. 2. & 9. 1. sophista nobilis maiores periodos quatuor hexametris circumscribit. 372. 373
 Sophoclis dexteritas in miseratione per representationem imaginis. 547. 2. 548. 1
 Sorites. 343. 2. Hipparchia. 344. 1
 Spartanus labori assuetus. 466. 1. 2
 Spartani canes. 686. 2. 688. 1
 Species genere subiacet. 229. 1. 2. pendet omnino a suo genere. ibid. species oculis oblata ad motum efficaces. 467. 1. species externa nimis apparatus ad auditorum non mouent animos. ibid. 2
 Spectaculi luctuosi amplificatio. 285. 2
 Specula *ἑρεσση* quae? eorum luxus. 654. 1
 Speleunca descriptio. 736. 2. & f.
 Spes, latitudo, & amor quomodo differunt. 495. 2. 496. 1. & 500. 1. eius affectus. ib. 1. iucundissima est spei persuasio. ibid. quid inducat ad sperandum. 500. 2. eius exempla. ibid. & 501. 1
 Sphæra Archimedis. 204. 1. 2
 Sphinges eloquentia symbolum fuisse. 10. 2
 Spiridion. 197. 198. Spiridionis cacozelia insignis. 84. 1
 Spiritu sanctus centrum Patris & Filij. 899. 2. eius orationis vis. 492. 2
 Σφιδεργας. 199. 200
 Splendor tertia virtus grauitatis. 138. 2
 Statua Pelichi admirabilis. ibid.
 Statua. 587. 1. 2
 Statuaria artis innocentia a Thuscis profecta. 203. 1. 2
 Status quid? 792. 2. & 796. 2
 Status qual tatis tractatio 802. 2. & f. status quomodo inuestigandus. 793. 1. 2
 Statuum genera & species. 796. 2. status coniecturalis. ibid. eius varia species, & eorum exempla. ib. & 797. 1. status finitiuus & eius quinque species. 797. 1. 2. status qualitatis & eius duplex species absoluta & assumptiua. 798. 1. & f. absoluta fit duobus modis. ibid. 1. status assumptiui quatuor partes siue species. ib.

I N D E X.

2. & f. statuum tractatio in specie, & singulorum exempla. 799. 1. & f. status coniecturalis dua partes. 799. 2. partes. 799. 2. status finitiuus & eius tractatio. 802. 1. 2
 Stellarum multitudo cum varietate librorum comparata. 162. 1. 2
 Stentoris valentissima vox. 124
 Στιλιωνες quid? 696. 1
 Stoicorum de Diis opinio. 211. 2
 Stratonem eloquentia. 6. 1. & 2
 Stratonices capilli cum hyacinthinis floribus inepte comparati. 257. 1. 2
 Stratonices vetula, & calua capilli vocantur hyacintili. 586. 2
 Streptolyton. 411. 2
 Stultitia gratuita periculosa. 578. 1
 Stultorum acris phantasia parit memoriam. 155. 2
 Stupidi descriptio. 681. 1
 Stylus puerilis qualis, & quomodo appellat a Longino. 86. 2. eius exempla. ibid. eius origo, & iudicium. 8. 1. 1. styli scho lastici typus. 90. stylus poeticus. 91. 2. oratori pernecessarius, cur? ibid. & 92. 1. stylus allegoricus & periphraeticus. 93. 2. styli miscellanei & antiquarij character. 95. 2. inquinatissimi exemplum. 96. 1. & 2. styli puerilis & miser calumnia vindicatur. ibid. stylus epistolarius ad compellendos viros amplissimos deterrimus. 97. 1. stylus prouerbialis. 97. 2. antiquarij styli formosa descriptio. 98. 1. quid de eo sentiendum, & quomodo cauendum. 96. 1. & 2
 Stylus humilis & rudis. 98. 2. eo pauci laborant. ibid. quomodo fit. ibid. humilis styli exemplum. 99. stylus fluctuans & dissolutus. 100. 1. eius definitio. ibidem. exemplum. 2. character. ibid. eius corrigendi ratio. 101. 1
 Stylus siccus & exanguis. 101. quid sit. ib. in eos qui cum sicci sint, Atticos se dicunt. ibid. eius exemplum. 2. styli acuta breuitas sententiaque abrupta & suspiciosa. 102. 2. eius ortus & progressus. ib. styli acuti & praecepti discrimen. 105. 1. acuti & breuis ex Plinio laudata exempla. ibid. styli abrupti & frigide acuti errores. 108. 1. eius exempla. 110. 1. sty-

lus puerilis comparatus cum Papillone. 118. 2. & cum Concha. ib. de optimo stylo iudicium. 124. 2. styli tria genera. ib. stylus quis optimus. 125. 1. stylus quomodo cuique argumento accommodandus. ibid. de stylo iudicia. 127. 2. styli tumidi condemnatio. ibid. styli Lycij condemnatio. 128. 1. 2. stylus obscurus vitiosus. 129. 130. stylus *πορπος* qualis. 143. stylus volans & ludibundus. 303. 2. styli examen. 304. 1
 Stylus inflatus quid? 79. 2. eius triplex genus. ibid. eiusdem in verbis nouis exempla. 79. & 80. in priscis exempla. 80. 1. in translatis verbis. 81. 1. eiusdem induriter translatis sectatores. ibid. stylus inflatus in sensibus. 81. 2. eius exempla. 82. 2. Luciani de eo stylo iudicium, & remedia. 83. 1. & 2. Phanormi de eodem stylo iudicium. 83. 2
 Stylus cacozelus. 83. 2. eiusdem cum inflato & frigido discrimen. 84. 1. & 2. exempla cacozeli. 84. 1. stylus inflatus in rebus grauibus ad Luciani Sospolin remittendus, ut eijciatur vomitorio. 97. 1. stylum antiquarium cur sequantur nonnulli. ibid. stylus doctus & antiquarius quorsum oblectat. 92. 2
 Stylus frigidus. 84. 2. eius definitio. ib. eius appellatio. 85. 1. cur *πορπος* cur *Λυγρον* dicatur. ibid. eiusdem cum inflato, & cacozelo discrimen, & exempla. ibid.
 Styli bonitas non opinione dumtaxat hominum mentienda. 77. 1. eius varietas, & origo varietatis. 78. 1. styli Romani processus. 78. 2. eiusdem vitia tria ex Longino, frigidum, puerile, insanum. 78. 2. ex Seneca inflatum, infractum, audax, praeceptum, allegoricum. 79. 1. styli tumidi cum ranis comparatio. ibid. in quod definit. ibid. styli tumor vnde dictus 79. 2. eius definitio & exempla. ibid.
 Strygis aqua omnia perforat. 638. 1
 Suada Platonis in ore, ac Periclis labris sesitauit. 29. 2
 Suadendi & persuadendi ars. 765. 1. & f.
 Suasio Cyri nobilis. 767. 2. eius forma & modus. 767. 1. artificiosa exempla. 765. 2
 Suasor optimus qui? 823. 2
 Suauitatis in oratione cum celeritate

I N D E X.

mixtura. 143. 2. eius methodus ibid. quibus rebus constat. 101.1. eius exempla. 2.
 Subiecta quid sint? 197.1. de iis decem formari possunt quaestiones. ibid.
 Subiectio in Prolepfi & Procatolapsi. 411.
 2. subiectio argutissima species. 425.
 2. eius exemplum. 445. aliud exemplum. 453
 Sublimitas quomodo differt ab amplificatione. 275. 2. eius exemplum aliud. 458. 2.
 Subtilis controuersia. 792. 2.
 Substillum pro dubio aere. 81.1
 Subtilitas non ibi est, ubi nihil est praeter subtilitatem ex Seneca. 109. 2.
 Succina per vitrum pellucet iucundius. 248. 1. 2.
 Sudor hereditas fortium. 847. 1
 Suetonius Senecam dicit omnibus placuisse, soli Caligula displicuisse. 369. 1. 2.
 Sulpitius grandis & tragicus orator. 37. 2.
 Superbi sermone inatio. 429. 1. 2. descriptio. 671. 1. 2.
 Supercilia penitus abrasa malitia & crudelitate iudicia. 242. 243. supercilium Iouis caeruleum. 655. 1
 Superiectiones ementita in laudationibus vitanda. 585. 2. sunt propria puerorum. ibid. 2. & 586. 1
 Superstitio antiquorum. 608. 2.
 Supplicij atrocis amplificatio per hypotyposin. 290. 1
 Suspiria. 561. 1. 2.
 Suspiria ira soboles. 240. 241
 Sustentatio in paradoxo. 412. 1. eius definitio. ibid. eius praclara exempla. ibid. ea inuat transitiones. 450. eius exemplum. ibid.
 Syllepsis. 412. 1
 Symbolum mancipationis capillorum exhibitio. 116. 1
 Symbola Rhetorum varia. 10
 Symbola prima fuerunt vexillorum, clypeorumque. 190. 1. symbola imperatoria. ibid.
 Sympathia, & antipathia naturales. 487. 2. 488. 1
 Symploce. 412. 1
 Synathroismus. 412. 2. eius definitio & usus. 424. 1. 443. in per orationibus frequens. 443

ZoynerdCaors quid? 1005. 2
 Synchorests. 412. 2
 Synchorests. ibid.
 Synchysis. 413. 1
 Synecdoche. 413. 1
 Synesius. 173. 2. idem & Gregor. Nazian. in acuta styli breuitate praestantissimi. 104. 1. appellat primam materiam mundi facem.
 Syneciosis. 413. 1
 Synonymia. 413. 1. & 416. 1. quae vitanda. 416. 1. quomodo vsurpanda.
 Syri cupidi, & auari, & cur. 150. 1
 Syscenasus. 411. 2

I

T Abula 12. Romanorum. 191. 192
 Tapanta. 875. 1
 Tapinosus. 413. 1
 Taprobana descriptio. 726. 2
 Tarpeia rupes. 6, 1632
 Tacianus. 938. 1
 Tauri descriptio. 713. 2
 Tauri querimonia apud Iouem contra crudelitatem ex Arnobio. 250. 1. 2.
 Tautologia. 413. 1
 Tearesis. 579. 2
 Telamones. 693. 1
 Temenus. 690. 2
 Temeritas. 854. 2
 Tempe descriptio. 733. 1. & s.
 Tempestas. 891. 1. eius descriptio apud Virgilium. 163. 2. alia apud Lucan. ibid.
 Templum Capitolinum. 623. 2. Diana Ephesia. ibid. templum Roma. ibid. templi structura. 933. 1
 Templi descriptio. 745. 1. & s.
 Templorum ornatus quatis? 94. 2
 Tempus opportunum expectandum. 857. 2
 Terminalis lapis. 202. 1
 Terminus. 843. 1
 Terminorum religio notabilis. 201. 2
 Terminus Deus. ibid.
 Terramotus descriptio. 742. 2. & s.
 Tertullianus. 930. 1. 2. eius stylus quis? 81. 1. eiusdem verba horrida. ibid. translata audacius. 82. 1. 2. eiusdem stylus poeticus. 89. 90. eiusdem stylus prouerbialis. 91. 2. & 92. de eo iudicium.
 Tesserarij

I N D E X.

Tesserarij qui. 691. 1
 Testes. 801. 2
 Testimonia veterum sextus sons inuentio nis. 190. 2. plurimum habent in oratione dignitatis. ibid. est in rerum confirmationibus telum frequens, & plerumque amentatum. ibid. sunt sumenda a probatis authoribus. ib. veterum testimonia magna sunt apud nos auctoritatis. 190. 2. & 191. sunt in locos communes digerenda. 191. 1. quomodo sunt vsurpanda. 191. 2. vtrum ea suo idiomate, & metris orationi adtrexenda sint. 191. 2. quando atteri possunt. ibid. in concionibus verborum farragines fugienda. ib. testimonia latina iis fugienda, qui Gallice dicunt, & praesertim Graecorum Latine reddita. 192. 1. metrica pauca adhibenda. ib.
 Testimonia SS. Patrum cum industria proferenda. 956. 2
 Thamur. 116. 2
 Theagenes & Chariclea amor subitus. 46. 2. eiusdem Charicleam velut mortuam desilentis affectus. 475. 1. 2.
 Theos θεων quid sit? 157. 2
 Theatrum vite humanae quis liber, & de eo iudicium. 187. 1. 2.
 Thebanorum aranea. 319. 1
 Thematum varietas. 1001. 2
 Themistij Euphradis oratio extemporanea, cuius exordium gratius affluit. 157. 2
 Themistius. 169. 1
 Themistoclis ingenium ad oratoris decoratum. 15. 1. & 2. eius graues sententiae. ib.
 Theodoretus. 173. 1
 Theodoricus. 714
 Theodosius mortuum Chrysostomum reueretur. 1009. 1
 Theodosianum gymnasium. 6. Rhetoribus & 20. Grammaticis Imperatoris sumptibus honoratum. 153. 2
 Theodulphus vi Musica è vinculis liberatus. 468. 2
 Theognis arcum appellat lyram sine fidi bus. 414. 2
 Theologi grauis character. 964. & s.
 Theophrastus dictione facundissima fuit. 32. eius dictum. 380. 1. eius descriptio hominis. 416
 Theopompus Isocratis discipulus. 19. 1

aduersus Longini censuram defenditur. ib.
 Theophylactus, stylo acuto & breuibus sententis delectatus. 103. 1. eius exempla. ibidem.
 Therna Mammae. 691. 1
 D. Thomas Graecè redditus. 789. 2. eum in doctum virum euasurum asserit, qui vno libro tantum vtatur. 164. 1. 2. quanti fecerit libros. ibid.
 D. Thoma & Seneca de librorum numero sententia quomodo intelligenda sunt. 164. 2. homilia D. Chryostomi, vbi Parisiensi & ipsis imperijs anteposita. 165. 1
 Thracum de Sole, Luna, caelo, &c. iudicium. 149. 1
 Threni Nicetae Choniatis. 546. 2. & 547. 1
 Thucydides vt genere ita & dictione sublimis. 16. & 17. varia à variis eius elogia. ibid. idem adhuc puer Herodoti historis illacrymauit. 152. 2. idem densus & breuis, semper instans sibi, orationis luxuriam refecat. 167. 1. maximam laudem meritis est apud veteres, ex sententiis. 191. 2. eius praecipua virtutes. 60. 1. vitia. ibid.
 Thucydides & Herodoti historia pulchra poesis dicta à Dionysio Halicarnassensi, & quomodo. 91. 2
 Thusci statuariae artis inuectores. 202. 2
 Thyrsus quid? 88. 2
 Tiberius in verbis religiosus. 121. 2
 Tiberius in senatu noluit εμελνεα vsurpare. 191. 2
 Tiberius Gracchus acutus in dicendo. 31. 32
 Tibicinis iudicium. 318. 1
 Tigillus Iupiter. 520. 1. 2
 Tigridis fluuij restagnantis descriptio. 373. 1
 Tigridis animalis descriptio. 708. 1
 Timaei audax imitatio. 81. 1
 Timantis tabula. 326. 2
 Timonis odium. 504. 2. voluptas. ibid.
 Timotheus tibicen. 319. 1
 Timothei Imperatoris imago. 234. 2
 in Timotheum facerem dictum. 478. 1. 2
 Titi Labieni ambitio. 511. 2
 Titulorum speciosorum auiditas. 219. 220
 Titus Lilius, lacteum orationis flumen fundit. 170. 1
 Tolerantia lux amabilis. 827. 2

INDEX.

Toli caput. 844.2
 Tonitrua cum tubarum clangoribus non aptè comparata. 257.1
 Tonsus elegantia. 673.1.2
 τὸν ποιεῖν prima amplificandi ratio maxime ad rationem amplificationis facit. 203.204
 Tormentorum varia genera. 903.1
 Traductio & antistasis qualis figura. 280.2
 Traductio. 413.1
 Tragicis vocabulis vtendum in tragicis calamitatibus. 882.1
 Traiani ingressus ad imperium. 587.1. eius laudes à bonis corporis & animi. ibid. & 588.1
 Traianus optimus est appellatus. 221.2. eius modestia. 105.1. pudor. 587.1. pietas. 588.1. Traianus bellicosus. 593.1.2
 Transitio & Ratiocinatio figuræ ad perspicuitatem commoda. 133.2
 Trebonij mors affectibus plena ex Cicero. 479.480
 Treurorum luxuria impendente bello. 925.1.2
 Triboniani & ceterorum in iurisprudentia illustranda opera. 784.2
 Trimalcio lautissimus homo. 674.2
 Trinitas personarum in Deo. 892.1.2
 Tritones. 663.2
 Tristes & queruli odiosi. 811.1
 Triumphus descriptio. 756.1
 Troiam à grecis non fuisse euersam. 219.2
 Troporum cum figuris discrimen ex Alexandro Rhetore. 376.377
 Tumor in corpore quid? 79
 Tumor orationis definitur à longino. ibid.
 Tumidi poëta ignoti character. ibid.
 Tumidum orationis genus triplex. 70.1
 Tunica patagiata auro clauata. 700.1
 Turca adolescentis mira in membrorum conuersione agilitas. 158.1.2
 Turpitudinis imago. 515.1.2
 Tychonij regula à D. August. explicata. 953.2
 Typus incomprehensib. Dei nat. ex Chrysof. 996.
 Tyrannis. 760.1
 Tyrannis Astrologia iudicium. 601.2

Valetudo bona qua. 130.2
 Valerius Maximus. 171.2
 Vanitatis miseria. 1003.2
 Vana cum sacris non miscenda. 930. & s.
 Varietas delectationis mater in omnibus prudenter obseruanda. 478.1.2. commendatur à Dion. Longino. ibid.
 Varij Sutronensis verbosa & inanis oratio. 463.1.2
 Varro dictus inepto nomine Porcus literarum. 212.2. idem librorum belluo, vir incomparabilis eruditionis. 222.2. sua lingua studio omnes etymologias conatur ad Latinos fontes reuocare. ibidem. & 226.1
 Vastare. 918.2
 Vatum carmina in comminatione. 824.1
 Vehementes. 972.2. eorum fulmina. 973.1.2
 Vehementia orationis & eius definitio. 136.1.2. eius exempla ex Cic. Demosthene & alijs. 2. ea vsi insignes Ecclesia patres. 137.1.2. & 138.1. eius vsus. 138.1. e non affectat periodos. 2
 Vehiculi Imperatorij consensus Rhetoribus permissus. 11.2
 Velleius apud Cic. 211.2
 Venatio. 592.1. delicata. 690.2. eius descriptio. ex Philostrato. 748.1.2. commendatio. 593.1
 Venatores. 592.1
 Veneratio quid differt à metu. 503.1.2
 Veneris pompa. 653.2. & seq.
 Venia dilata quid timidus afferat? 920.2
 enter βαρὺ φορτικὸν ἔχει ἀπεργασθῆναι. 90.12
 Venti boni sunt. 241.2
 Venustatis muliebris descriptio. 665. & seq. ornatus. 667. seq.
 Ver plebis, adolescentes, ex Demade. 120.1
 Ver regina tempestatum. 914.1. vtile agricolis. ibid.
 èris descriptio. 740.1.2. & 741.1
 Verborum delectus ad suauitatem. 144.2. delectus compositio. 130.1. verba sunt natura imagines. 413.2
 Verbum diuinum forma formatum est. 236.1. verba in amplificatione po-

INDEX.

nenda qua? 133.2. ex Cic. verba nummis similia. ibid. in oratione qualia verba. ibid. verbum opportunè dictum magnam vim habet. 49.50
 Verborum Iuris interpretes qui? 786.1
 intelligentia. 785.2
 Verbuli opportunè dicti magna vis. 535.2
 Verecundia. 630.1
 Veritas per imagines & symbola collucens magis delectat. 190.191. veritatis lata lex apud Persas. 193.194. veritas laudationum. 585.1.2. veritas gestata à summo Iudæorum sacerdote. 781.1. veritatis imago à iudice collo appensa fertur. 771.1
 Vermis Indici descriptio. 704.1.2
 Verrij sincerum de eloquentia iudicium. 790.1
 Versus ad causas mali adhibiti. 791.2
 Vertigo & circulus in sacris. 116.2
 Vestalis de saxo precipitata non leditur. 801.1
 Vesticeps. 659.1.2
 Vestis. 575.1.2. vestis cithæcedorum. 650.2
 Vestis muliebris per ignominiam data. 772.1. vestium pressoria. 700.1
 Vestium vsus. 941.1. vestis criminis pena. ibid.
 Veterum de similitudine animorum opinio. 462.1
 Victoria implumis. 838.2. eius anathemata. 634.635. illius omen captabant ex literis numeralibus. 222
 Vigor quarta virtus grauitatis. 139.2. eius definitio ex Hermogene, & eius exempla. ibid.
 Villa antiquario stylo descripta à Sidonio. 82.1
 S. Vincentij eloquentia quid fecerit. 912.2
 Vinolentos non admittunt magna consilia. 877.1
 Vinum latex Nectaris. 920.1. eius temperantia seruum opus aggressuris. 877.1
 Viola Martia descriptio. 923.1.2
 Vipera in succino sepulta. 295.2
 Virgilius solers imitator Homeri. 162.2. eius motus iracundia. 510.511
 Virgiliani versus ab Eusebio Græcè facti. 789.2
 Virginis descriptio. 527.1.2. item lapsa. ib.

B. Virginis elegantia. 896.1
 Vir excellens. 928.1. viri laus ob animi doctes & corporis. ibid. viri potentes cum nube & fulgure comparantur. 20. viri grauis & constantis laus. 965.1. viri boni amplificatio ab affectis. 284.1. magnanimi mors praclarissimè expressa. 429.430.431. & seq.
 Virtus. 845.1
 Virtutis. 848.1. virtus bellica. 593.2. & seq. eius ornatus. 563.2. eius definitio per inductionem. 291.1.2. virtus & sapientia animorum ἐκπέδεις. 307.2. virtus sola hominem facit. 342.1
 Virtutis descriptio ex Philostrato. 853.1.2
 Vis eloquentia admirabilis. 8.9
 Vita odium non est viri fortis. 839.1
 Vita omnis supplicium. 772.1. eius miseria. ibid. 2. breuitas. 631.2. vita praestantissimorum ciuium collecta Reip. 628.1.2
 vita humane tota penè scena plena est imitatione. 166.2. vita miseria. 246.247
 Vita corporis obiecta iram inflammant. 511.1
 Vitio carere non est satis. 92
 Vitia contraria grauitati. 970.1
 Vitia imitationis quot, & quam. 162.163. & 164
 Vitis descriptio. 737.2
 Viuendum moribus antiquis, loquendum verbis presentibus. 82.83
 Vitio quomodo excitetur. 507.1.2
 Vlysis ad Achillem salutatio. 536.1.2
 Vnguentum in lenticula. 791.1
 Vnio hypostatica vctis est. 895.1
 Volumne ad Coriolanum oratio ex Plut. 537.1.2. item ex Liuiio, & Dionysio Halicarnasseo. 538.1.2. in eadem materia comparantur tres magni artifices. 539.1
 Voluptas. 848.1. nimia fastidium parit. 413.2
 Voluptas & latitia quomodo compareretur. 466.2. item est filia admirationis. ibid.
 Voluptates sensuum quales. 496.1.2
 Voluptates phantasia diuturniores quam sensuum. ibid. 2. voluptates mentis omnium maxima. ibid.
 Volupias eadem ratione in omnibus excitatur. 496.1.2

I N D E X.

<i>Voluptatis recordatio in miseris grauis.</i>		<i>Vultures animata sepulchra, ex Gorgia</i>	
335. eius descriptio. 669.1.2. voluptati-		Leontino.	119.120
bis lux mentis extinguitur.	909.1	Vultus.	569.2. & 570.1
<i>Votieni de declamationibus iudicium.</i>			
577.2			
<i>Vox nigra quæ?</i> 561.2. eius vitia. <i>ibid.</i> &			
562.1.2. virtutes. 562.2. & 563.1. <i>varie-</i>			
<i>tas in actione commendatur in Gra-</i>			
<i>tiano.</i>	564.1.2		
<i>Vrbes à fundatoribus commendantur.</i> 237.			
2. <i>vrbis direptionis descriptio per par-</i>			
<i>tium enumerationem ex Seneca.</i> 217.			
218			
<i>Vrbs laudationis exemplum.</i> 634.2. 636.2.			
<i>elegantissima typus.</i> 636.2. <i>pulcherrima</i>			
<i>cum aurea veste comparatio. ibid.</i> 2. <i>vr-</i>			
<i>bis egregia ornamenta.</i>	636.2		
<i>Vrbium & prouinciarum cura Rhetoribus</i>			
<i>demandata.</i>	11.1		
<i>Vri.</i>	716.2		
<i>Vrns iudiciorum.</i>	779.1.2		
<i>Vrsa & leonum congressus</i>	332.333		
<i>Vsus annulorum.</i>	691.1		
<i>Vrilitas.</i> 194.195. & 764.1. eius dua <i>par-</i>			
<i>tes.</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Vulcani instrumenta sponte mouentur.</i>			
640.2			
<i>Vulgus pigrum & loquax.</i>	868.1		
<i>Vulpis piscantis descriptio.</i>	716.1		
<i>Vulpis & Erimacei elegans parabola.</i> 253.1			

X

X <i>Enophris scitum dictum.</i>	485.2
<i>Xenophon dictus Apis Attica.</i>	220.
<i>dixit magnifica metaphora vndare</i>	
<i>exercitum.</i>	414.1.2
<i>Xenophon à Casio Longino vt putidus</i>	
<i>arguitur.</i> 81.2. <i>Xenophontis inaffektata</i>	
<i>iucunditas lepore & gratis legentium</i>	
<i>animos perfundit.</i> 167.1. <i>eius exempla</i>	
<i>exponit Casius.</i> 81.1. <i>eiusdem poetica</i>	
<i>metaphora.</i> 414.2. <i>eius metaphora qua-</i>	
<i>les.</i>	<i>ibid.</i>

Z

Z <i>Abidus.</i>	807.2
<i>Zacharias Pontifex vertit D. Gre-</i>	
<i>gor. Dialogos.</i>	789.2
<i>Zeugma.</i>	413.2
<i>Zeuxis pictor.</i> 165.1. <i>eiusdem domus.</i>	
318.2	
<i>Zoaris opinio de nominibus.</i> 219.1. <i>eiusdem</i>	
<i>ineptia.</i> 220. <i>eiusdem opinio confutatur.</i>	
<i>ibid.</i>	

F I N I S.

